DICȚIONARUL

LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL IX

LITERA R

1 9 7 5
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei nr. 125 — BUCUREȘTI

Redactori responsabili :

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ION COTEANU
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

Tomul al IX-lea a fost elaborat în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de lingvistică şi istorie literară din Cluj-Napoca, de următorul colectiv :

Redactori :

Ioana ANGHEL
Maria BOJAN
Elena COMŞULEA
Alexandru CRISTUREANU
Leontin GHERGARIU
Doina GRECU
Alexandru INDREA
Ion MĂRII
Vasile STANCA
Virgil STANCIU
Felicia ŞERBAN
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Valentina ŞERBAN
Sabina TEIUŞ
Emilia TODORAN
Ana Maria VARTIC

Au colaborat parţial la redactare :

Mariana BITAN
Doina NEGOMIREANU

Revizori :

Ioana ANGHEL
Maria BOJAN
Elena COMŞULEA
Doina NEGOMIREANU
Felicia ŞERBAN
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Valentina ŞERBAN
Sabina TEIUŞ
Emilia TODORAN

Au fost consultaţi pentru *etimologiile* din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti; Emil PETROVICI ; Grigore BRÎNCUŞ, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Teodor HRISTEA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti, Maria ILIESCU, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Craiova; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, şef de sector la Institutul de lingvistică şi istorie literară din Cluj-Napoca; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Cicerone POGHIRC, doctor în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător ştiinţific principal gr. I, Centrul de lingvistică, istorie literară şi folclor din Iaşi.

Redactori responsabili ai tomului IX :

VASILE BREBAN
consultant ştiinţific

prof. doctor docent, BELA KELEMEN
şef de sector

R s. m. invar. A douăzecea literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător (consoană vibrantă dentală sonoră).

RABÁNĂ s. f. Țesătură cu urzeală de rafie și cu bătătură de bumbac, din care se fac perdele, pînză de cort etc. Cf. LTR.
— Din fr. **rabane.**

RABÁRBARĂ s. f. v. **rabarbură.**

RABÁRBĂ s. f. v. **rabarbură.**

RABÁRBĂR s. m. v. **rabarbură.**

RABÁRBURĂ s. f. (Bot.; prin Transilv.) Revent *(Rheum offic nale, palmatum* și *rhaponticum).* Cf. BIANU, D. S., BORZA, D. 146, 147.
— Și: **răbárbură** (LB), **rebárbură** (ib.), **rabárbară** (POLIZU), **rabárbară** (BORZA, D. 146) s. f., **rabárbăr** (id. ib. 147), **robárbăr** (id. ib. 146) s. m., **rabárbă** (BARCIANU, ALEXI, W.), **robárbă** (BORZA, D. 146) s. f.
— Din germ. **Rhabarber,** magh. **rebarbara.**

RABAȘÁ vb. I. T r a n z. (Franțuzism rar) A banaliza printr-o prea deasă repetare. *Procedeul e interesant pentru cei ce vor să întîlnească subiectele deja rabașate de ecran.* ALAS 5 IV 1936, 8/2.
— Prez. ind.: *rabașez.*
— Din fr. **rabâcher.**

RABAȘÁT, -Ă adj. (Franțuzism rar) Banalizat printr-o prea deasă repetare. *Să dai, cu mijloace noi, cel mai rabașat lucru din tot cinematograful.* ALAS 27 IX 1936, 8/5.
— Pl.: *rabașați, -te.*
— V. **rabașa.**

RABÁȘCĂ s. f. (Regional) **1.** Mistrie (Cristești—Botoșani). ALR II/I h 241/414.
2. Unealtă în formă de cuțit folosită în tăbăcărie (Cristești—Botoșani). Cf. ALR II 6612/414.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. ucr. р у б а н о к, rus. р у б а н о к.

RABÁT s. n. **1.** Reducere din prețul de vînzare al unei mărfi. V. b o n i f i c a ț i e. Cf. STAMATI, D., POLIZU, LM. *Calculau pe zi kilogramele de carne, rabatul de la o consumație așa de mare.* VLAHUȚĂ, O. A. 244, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Rabatul în unele afaceri se socotea în natură.* I. PANȚU, PR. 5, cf. ALEXI, W. *La Coslache . . . se găsesc penițe bune și cu rabat.* CAZIMIR, GR. 43. *Pusese la fiecare pereche o hîrtiuță cu prețul și fu incoruptibilă față de orice încercare de rabat.* CĂLINESCU, S. 635.
2. (În sintagma *rabat comercial)* Diferența care există în economia socialistă între prețul cu ridicata al industriei și prețul de desfacere cu amănuntul. DER.
— Pl.: *rabaturi.*
— Din germ. **Rabatt.**

RABATÁBIL, -Ă adj. (Despre elemente de construcție, organe de mașini etc.) Care poate fi rotit în jurul unei axe, în general orizontale. Cf. LTR², DN. *Autoturisme . . . cu scaune rabatabile.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7345.
— Pl.: *rabatabili, -e.*
— Din fr. **rabattable.**

RABATÓR s. n. Piesă cu poziție reglabilă, folosită în construcția secerătorilor, a combinelor de cereale păioase etc. pentru aplecarea plantelor spre aparatul de tăiere, împiedicarea căderii lor pe sol și așezarea lor uniformă pe platforma mașinii. Cf. LTR², DER.
— Pl.: *rabatoare.*
— Din fr. **rabattoir.**

RÁBĂ s. f. (Regional, în e x p r.) **Slabă rabă!**= slabă afacere, puțin cîștig! Cf. CIAUȘANU, v. 193.
— Din scr. **raba.**

RABĂȘ s. n. v. **răboj.**

RABIÁT, -Ă adj. Furios peste măsură; furibund, turbat. *Era un agent propagandist rabiat — groaza cîrciumarilor, . . . alunarilor, salipgiilor și a tuturor ciți ti picau înainte.* CARAGIALE, O. III, 161, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., MAT. DIALECT. I, 139.
— Pronunțat: *-bi-at.* — Pl.: *rabiați, -te.*
— Din germ. **rabiat.**

RÁBIC, -Ă adj. (Med.) De rabie, caracteristic rabiei. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Substanța rabică, chiar după sterilizare, este toxică în cantități mari.* BABEȘ, O. A. I, 130. *Al doilea iepure a murit cu fenomene rabice.* id. ib. 199.
— Pl.: *rabici, -ce.*
— Din fr. **rabique.**

RÁBIE s. f. (Med.) Turbare. Cf. BIANU, D. S., DER.
— Din lat. **rabia.**

RÁBILĂ s. f. v. **rablă.**

RÁBIN s. m. Conducător religios al unei comunități mozaice. *Să scriu catihisis al doilea mai pe larg, pentru un jidov ravin învățat* (a. 1805). CAT. MAN. I, 88, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Un călător rabin din Navara... ne spune că a trecut prin Vlahia.* ODOBESCU, S. I, 225. *Merge la Ieși să spună rabinului că . . . a aprins o făclie lui Christos!* CARAGIALE, O. I, 68, cf. ȘĂINEANU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ANGHEL, PR. 135. *Străini nu erau decît rabinul, calul și dricarul.* SAHIA, N. 108. *L-a așezat în slujbă la rabinul comunității.* SADOVEANU, O. XI, 491. *Fost-o capu să mi-l pui, Pentru mîndra oarecui, Pe podu rabînului.* BÎRLEA, C. P. 294.
— Accentuat și: *rabín.* — Pl.: *rabíni.* — Și: (învechit) **rávi** (LB), **rávin,** (regional) **rabín** s. m.
— Din pol. **rabin,** germ. **Rabbiner.** — **Ravi**< slavonul РАВВИ. — **Ravin** <rus. **рав(в)ин.** — **Rabín**<ucr. **рабин.**

RABINÁT s. n. (Rar) Calitatea, funcția de rabin. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D. ✦ Timpul cît funcționează un rabin. DM.
— Din germ. **Rabbinat.**

RABÍNIC, -Ă adj. Care aparține rabinului; caracteristic rabinului. Cf. VALIAN, V., POLIZU, LM, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *rabínici, -ce.*
— Din germ. **rabbinisch.**

RÁBIȚ subst. Rețea de sîrmă folosită pentru fixarea tencuielii pe suprafața unor elemente de construcție sau pentru executarea unor ornamente. Cf. LTR², DER.
— Pl.: ?
— Din germ. **Rabitz**[wand].

RÁBIȚĂ s. f. v. **ribiță¹.**

RABÍN s. m. v. **rabin.**

RABLAGÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora. DL, DM.
2. (Despre ființe) A-și pierde puterile, a se ramoli, a se rebegi. DL, DM.
— Prez. ind.: *rablagesc.* — Și: **răblăgí** (DL, DM), **reblegí** (BL VII, 122) vb. IV.
— De la **rablagiu.**

RABLAGÍT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat, răblărit. *La cobortrea din mașina*

rablagită, care-i lăsase în centru, salută. BARBU, P. 316. *Restaurantul „Mircea", foarte elegant pe vremuri, dar acum o jalnică ruină cu oglinzile sparte, scaunele rablagite.* POPOVICI, SE. 83.

2. (Despre ființe) Sleit de puteri, ramolit. *Făcu un semn de scîrbă... spre căluții dupuroși, răblăgiți.* CAMILAR, N. I, 38.

— Pl.: *rablagiți, -ți.* — Și: **răblăgit, -ă, reblegít, -ă** (BL XIV, 110) adj.

— V. **rablagi.**

RABLAGÍU, -ÍE adj. (Rar) Rablagit. Cf. BL VII, 122. ✦ (Substantivat) Persoană rablagită. DM.

— Pl.: *rablagii.*

— **Rablă** + suf. *-agiu.*

RÁBLĂ s. f. **1.** Lucru vechi (mai ales mașină), uzat, deteriorat, de calitate proastă; vechitură; (regional) răbăgie, roajbă. *Pînă vine doctorul cu rabla lui să te ia, mai stăm de vorbă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 135, cf. BL VII, 122, SCRIBAN, D. *Tot nu ți-ai reparat rabla?* H. LOVINESCU, T. 151, cf. H IX 87. *Ia-ți rabila pe tine și pleacă!* BOGEANU, GL. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O rablă de pistol turcesc cu cremene.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *O rablă de cuțit.* DR. V, 223. *Un țap, pe care... îl împușcase un țăran c-o rablă de pușcă.* SADOVEANU, O. III, 547. *Ah, rabla asta de mașină!... Îți dai seama ce se întîmplă dacă nu mai vine?* BARBU, P. 237. *O rablă de bici.* CIAUȘANU, V. 193. *În tindă, între uși, se află niște rable de mănuși.* MARIAN, NU. 502.

2. Fig. Animal bătrîn și slab; mîrțoagă, gloabă. Cf. LB, LM, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Într-o zi, văzu pe-o rablă Un tobaș ce lumea cheamă.* EMINESCU, L. P. 144, cf. VAIDA, CABA, SĂL., 92, DR. V, 222, H XVIII 18. *La bătrînețe să mai înveți rabla la treapăt!* N. A. BOGDAN, ap. DDRF. ✧ (Ca epitet) *După ce încărcă căruța, înhămă la dînsa rabla lui de cal.* ISPIRESCU, L. 373. *Amarnic drum! Să pornești cu așa rable de cai pe gerul ăsta.* AGÎRBICEANU, A. 466. *Pe cînd sta... adîncit în negre gînduri, Făt-Frumos se pomeni că trece pe lîngă el o rablă de cal bătrîn, costeliv și pîntenog.* POPESCU, B. II, 10, cf. CIAUȘANU, V. 193. ✦ (Depreciativ) Om istovit, îmbătrînit, ramolit. Cf. ȘĂINEANU, PAMFILE, J. II, 163. *Ce să ne ostenim noi caii pentru o rablă ca Panaitopulo!* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 87, cf. DR. V, 222, M. I. CARAGIALE, C. 56.

3. (Regional) Celibatar bătrîn (Nemțișor — Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. VI, 313.

4. (Regional) Om prost și leneș, om de nimic. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

5. (Prin Bucov.) Femeie decăzută. Cf. ȘEZ. III, 87.

— Pl.: *rable.* — Și: (regional) **roáblă** (DR. V, 223), (prin vestul Olt.) **rábllă** s. f.

— Din bg. **хръбла.**

RABLĂU s. m. **1.** (Prin Transilv. și Maram.) Hoț; p. ext. om periculos; om fără cuvînt. Cf. SEVERIN, S. 33, VAIDA, CABA, SĂL. 100, CV 1951, nr. 3—4, 43, LEXIC REG. 72.

2. (Prin Bucov. și nordul Mold.) Om voinic, dar prost și leneș. Cf. rablă (**2**). Cf. I. CR. VI, 315, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ (Regional) Celibatar bătrîn (Liteni — Fălticeni). Cf. CV 1951, nr. 6, 29.

— Pl.: *rablăi.*

— Din magh. **rabló.** — Pentru sensul **2**, cf. și rablă.

RABLUÍ vb. IV v. **răbăli.**

RÁBODE s. f. pl. (Prin nord-vestul Munt.) Crenguțe uscate, vreascuri. Cf. LEXIC REG. II, 16.

— Cf. raburi, rascotă.

RABÓȘ s. n. v. **răboj.**

RABOTÁ vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere suprafața unei piese, de obicei de metal, cu ajutorul rabotezei. *Fața de sus este rabotată plan și netezită la mașină cu un cuțit cu muchea lată.* ORBONAȘ, MEC. 162, cf. 122, 268.

— Prez. ind.: *rabotez.*

— Din fr. **raboter.**

RABOTÁJ s. n. Rabotare. Cf. DS, DL, DM.

— Pl.: *rabotaje.*

— Din fr. **rabotage.**

RABOTÁRE s. f. Acțiunea de a rabota și rezultatul ei; rabotaj. *Se obțin rezultate foarte bune la rabotare, mortezare și frezare.* IOANOVICI, TEHN. 197. *Fabricarea pilelor comportă următoarele operațiuni:... șlefuirea, rabotarea sau ajustarea la forma definitivă.* ORBONAȘ, MEC. 220, cf. 56.

— Pl.: *rabotări.*

— V. **rabota.**

RABOTÁT s. n. Rabotare. *Întrebuințarea pilelor a fost redusă foarte mult prin introducerea mașinilor de rabotat, frezat și șlefuit.* IOANOVICI, TEHN. 213, cf. 323. *Lucrul acesta se poate observa foarte bine la cursa inversă a cuțitului de rabotat.* ORBONAȘ, MEC. 59, cf. 112, 216, NOM. MIN. I, 140.

— V. **rabota.**

RABOTÉZĂ s. f. Mașină-unealtă care servește la prelucrarea prin așchiere a suprafețelor plane ale pieselor, de obicei metalice, de dimensiuni mari; mașină de rabotat. V. șeping. Cf. IOANOVICI, TEHN. 324. *Mașina de frezat în lungime... este identică, ca linie, cu o raboteză.* ORBONAȘ, MEC. 331, cf. 164. *Încă puțin și cuțitul rabotezelor... pătrunde cu strășnicie în oțelul care trebuie să devină tractor.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 7/5. *A explicat studenților cum se lucrează la strung și la raboteză.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733, cf. DER.

— Pl.: *raboteze.*

— Din fr. **raboteuse.**

RABOTÓR s. m. Muncitor care lucrează la raboteză. Cf. NOM. PROF. 22. *Lucrează azi în uzina noastră ca strungari, frezori, rabotori.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2396, cf. ib. 1960, nr. 4 862.

— Scris și: *raboteur.* NOM. PROF. 22. — Pl.: *rabotori.*

— Din fr. **raboteur.**

RABULÍST s. m. (Învechit, prin Transilv.; de obicei despre avocați) Persoană care se pricepe să interpreteze legile în favoarea sa (sau a celui pe care îl apără), care știe să se folosească de tertipuri. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rabuliști.*

— Din germ. **Rabulist.**

RABULÍSTICĂ s. f. (Învechit, prin Transilv.) Interpretare tendențioasă a legilor, făcută de obicei în scopuri personale; șiretlic, tertip (avocățesc). Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din magh. **rabulisztika,** germ. **Rabulistik.**

RÁBURI s. n. pl. (Prin Munt.) Crengi uscate (pentru foc), vreascuri, uscături. Cf. RĂDULESCU-CODIN, *Adu, mamă, vreo două reaburi mai subțiri.* CV 1950, nr. 3, 36, cf. UDRESCU, GL., LEXIC REG. II, 16. ✦ Surcele putrezite, care nu mai pot fi folosite pentru foc. L. ROM. 1961, nr. 4, 320.

— Și: **reáburi** s. n. pl.

— Etimologia necunoscută.

RABÚȘ s. n. v. **răboj.**

RAC[1] interj. (De obicei repetat) **1.** Cuvînt care imită strigătul caracteristic al broaștelor. Cf. ALR SN III h 730/876, ib. h 733, UDRESCU, GL.

2. Cuvînt care imită strigătul caracteristic al rațelor (Mircești — Pașcani). Cf. ALR II 5 739/537.

3. Cuvînt care imită sunetul claxonului de automobil. *Repetatul rac! rac! al trompetei* [automobilului] *nu folosește la nimic.* ARGHEZI, C. J. 85.

— Și: **rácа** (ALR SN III h 733/791, UDRESCU, GL.), **ráco** (ALR SN III h 733/848) interj.

— Onomatopee.

RAC³ s. m., s. n. **I.** S. m. Crustaceu decapod, acoperit cu carapace tare de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu cinci perechi de picioare, perechea din față fiind în formă de clește; trăiește în lacuri și în rîuri și este comestibil *(Astacus fluvialilis).* Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 191. *Peaște de măsură: raci mulți.* CALENDARI (1733), 28/4. *Ia racii, pune-i a moiu în oțet să stea 23 ceasuri, apoi scoate-i de-i pune într-o tingire* (a. 1749). GCR II, 43/12, cf. MAN. GÖTT., BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Un rac pre fiu defaimă că merge îndărăpt.* NEGRUZZI, S. II, 267, cf. POLIZU. *Peștele s-a stricat Și racii l-a mîncat.* ALEXANDRESCU, O. I, 329, cf. CIHAC, II, 302. *Văzu un rac atît de ars de soare, încît nu mai avea nici putere să se mai întoarcă înapoi.* EMINESCU, N. 19, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, N. LEON, MED. 104, ALEXI, W. *Se vindecă mîncînd raci.* CANDREA, F. 278, cf. ANTIPA, P. 84, BIANU, D. S., PAMFILE, S. T. 34, ATILA, P. 443, SIMIONESCU, F. R. 431. *Maia trebuie să cunoști că racilor le place carne cu miros.* SADOVEANU, O. IX, 407. *Văzuse pește proaspăt și raci vii aduși de sub scorburile de pe malul Vedei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 164. *Supse un gît de rac, mușcă dintr-un cîrnat prăjit.* STANCU, R. A. III, 339. *El vine ca racul De-a îndăratele.* POP., ap. GCR II, 346/9, cf. TEODORESCU, P. P. 374. *Cine ni-o despărțit pe noi... Aibă hrana racului Și casa gîndacului.* ȘEZ. I, 290. *Mustățile-i, ca la rac, Și le-nnoadă după cap.* BALADE, II, 10. *(Și) cu un rac, tot sărac.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. BARONZI, L. 54, DDRF, PAMFILE, J. II, 163, STANCU, D. 103, ZANNE, P. IX, 706, com. din PIATRA NEAMȚ. *S-a hrănit cu capete de raci,* se spune despre un om slab. Cf. ZANNE, P. IX, 706. ◇ (Ca termen de comparație) *Se făcu roșu ca racul.* SLAVICI, N. I, 272, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 163. *Roșie ca racul fiert și șterghindu-și într-una sudoarea de pe frunte..., țăsea iute din picioare.* HOGAȘ, DR. I, 137. *Numai ce-l văd că vine, roș ca un rac.* SADOVEANU, O. I, 75. *Căpitanul, foc de mînie, ieși din apă roșu ca un rac fiert.* BART, S. M. 101, cf. ZANNE, P. IX, 706. ◇ *Rac de mare* =**a)** crab *(Carcinus moenas).* Cf. DRLU, ALEXI, W. *Am prins un rac de mare.* C. PETRESCU, Î. II, 261; **b)** homar *(Homarus).* Cf. DDRF, BIANU, D. S.; **c)** stacoj *(Homarus vulgaris).* Cf. POLIZU, ȘĂINEANU. ◇ Compus: (Bot.; regional) **racul-pămîntului** =ciormoiag *(Melampyrum cristatum).* BORZA, D. 109. ◇ Expr. **A da (sau a merge) înapoi (sau îndărăt) ca racul** (sau **ca racii**) sau **a-i spori ca la rac** =a-i merge rău, a regresa. *Au început a merge înapoi ca racii.* ȘINCAI, HR. II, 2/36. *Stau și mă mir ce să fac! Că-n loc să-mi meargă-nainte, îmi sporește ca la rac.* PANN, P. V. I, 140/20, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 163, III, 93, H III 17, com. MARIAN, ZANNE, P. I, 631. **Gît de rac** =lucru foarte bun. **Iute ca racul** = încet. ZANNE, P. IX, 706. **I se bate inima ca la un rac mort,** se spune cînd cineva este foarte speriat. Cf. PAMFILE, J. III, 93, ZANNE, P. II, 207. **Fierbe singele în el ca într-un rac mort** sau **ca într-o coajă de rac (mort),** se spune despre un om lipsit cu totul de energie, fără vlagă. Cf. id. ib. 711. **Rac pe colac** v. colac.

II. S. m. (La sg.; art.) Numele uneia dintre cele douăsprezece constelații ale zodiacului, în dreptul căreia ajunge soarele la solstițiul de vară; cancer; numele semnului acestei constelații. *De va luna numărul racul[ui], atunce un om mare va muri.* PARACLIS (1639), 255. *Iară după ce soarele în zodiia racului se coboară,... lina... ca omelul a se topi începe.* CANTEMIR, IST. 138. *În anul acesta stăpînește soarele în zodia racului.* CALENDARIU (1814), 67/15, cf. CALENDARIU (1844), 22/19. *La solstițiul de vară... soarele intră în semnul cancerului sau al racului.* CULIANU, C. 158, cf. DDRF, OTESCU, CR. 25, PAMFILE, CER. 171, ȘĂINEANU, D. U. ◇ *Tropicul racului* (sau *cancerului*)= paralelă de latitudine la 23° 27′ nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. Cf. CULIANU, C. 89.

III. S. m. **1.** (Med.; popular; și în sintagma *boală de rac,* ALRM I/I h 173) Cancer. Cf. CALENDARIU (1844), 71/17. *De bună seamă am vro boală serioasă, rac de stomac seau oftică, ori așa ceva primejdios.* F (1885), 16, cf. DDRF, CANDREA, F. 221, BIANU, D. S., TDRG, PUȘCARIU, L. R. I, 241, H XII 303, XIV 438, com. MARIAN, ALRM I/I h 173, MAT. DIALECT. I, 89.

2. (Regional) Umflătură pe trunchiul unui copac (Moiseiu — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 163.

IV. (Prin analogie cu picioarele racului) **1.** S. m. și n. Nume dat mai multor obiecte (cu capăt bifurcat, ascuțit sau încovoiat) cu care se prinde, se agață, se trage ceva: **a)** ancoră. *Flota turcească... a intrat în capitală... și a aruncat ancora (racul) aproape de arsenal.* CR (1829), 321²/20. *Anghira sau racul corabiii.* PANN, A. 19/13, cf. ȘĂINEANU. *Unul din plutași apucă racul puternic... și, înfigîndu-l în pămînt cu vîrful înainte, încearcă să oprească pluta.* BOGZA, C. O. 378; **b)** dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de țevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde. DER; **c)** dispozitiv folosit pentru prinderea și readucerea la suprafață a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. Cf. ENC. TEHN. I, 454, NOM. MIN. I, 44, DER; **d)** cîrlig de fier cu mai mulți colți, atîrnat de o frînghie, folosit pentru scoaterea găleților căzute în fîntînă. LEXIC REG. 85; **e)** tirbușon. Cf. CIHAC, II, 302, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Călugărul voi să mai destupe...* [o sticlă] *dar îi luai racul din mînă.* HOGAȘ, DR. II, 29. *Înălță în lumină cîteva gărăfi, le înșurupă racul, dopurile pocniră și vinul înroși paharele.* SADOVEANU, O. II, 299, cf. BL V, 10, IORDAN, STIL. 346, com. MARIAN, A III 25; **f)** unealtă cu ajutorul căreia se scoate încărcătura puștii și se curață pușca în interior. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, GR. S. V, 87; **g)** piedică la căruță. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RĂDULESCU-CODIN, H IX 439; **h)** cîrligul undiței (Valea Lungă Cricov — Pucioasa). ALR II 6244/762; **i)** belciug. ȘĂINEANU, D. U.; **j)** clanță (Arieșeni — Vașcău). CHEST. II 164/311; **k)** fiecare dintre furcile lesei de prins pește. Cf. ANTIPA, P. 602, 607; **l)** cele două mînere care prind între ele pînza joagărului (Prundul Bîrgăului — Bistrița). Cf. ALR II 6453/219, îb. 6454/ 219; **m)** bucată de fier în formă de x prinsă deasupra jugului pentru a nu se uza din cauza protapului. LEXIC REG. 85; **n)** unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape (Chiojdu — Văleni de Munte). Cf. H II 29.

2. S. m. (Regional) Întăritură la malul rîurilor, făcută din grinzi așezate pe picioare de lemn, peste care se pun crengi, pietriș etc. V. capră, leasă. Cf. CHEST. IV 41/569, A III 16, ARVINTE, TERM. 163.

3. S. m. (Regional; la pl.) Rădăcinile aeriene ale porumbului. Cf. ALR II 5 139/414, 769.

V. S. m. (Entom.; regional; de obicei determinat prin „de pămînt" sau „de cîmp") Coropișniță *(Gryllotalpa vulgaris).* Cf. DR. IX, 435, H II 253, VII 481, ALR I 1892/402.

VI. S. m. (Regional; de obicei art.; și la pl.) Numele unui dans popular în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D. 126, id. JOC. ROM. N. 114, I. CR. I, 155, H III 465, IV 203.

VII. S. m. (Prin Olt. și Munt.; mai ales la pl.) Mîncare pregătită din ardei (roșii) umpluți cu făină, ceapă prăjită, uneori și orez, și fierți în zeamă de varză (CHEST. VIII 86/19, ALR SN IV h 1099/886, LEXIC REG. 38); ardei uscat și pisat cu usturoi (CV 1951, nr. 6, 30).

— Pl.: *raci,* (IV 1) și *racuri.*

— Din v. sl. **рakъ**.

RÁCA interj. v. **rac**[1].

RACACHÍCI s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104, DR. III, 689.
— Pl.: *racachici*.
— De la **rac**[1]. Cf. r a c a l i c i, r a c a t e ţ.

RACALÉŢ s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. *Buratictu . . . se numeşte altmintrelea şi racanel şi racaleţ.* MARIAN, CH. 54, cf. BARCIANU.
— Pl.: *racaleţi*. — Şi: **răcăléţ** s. m. ALEXI, W.
— De la **rac**[1]. Cf. r ă c ă n e l, r a c a l i c i.

RACALÍCI s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. Cf. BARCIANU.
— Pl.: *racalici*. — Şi: **racălíci** s. m. N. LEON, MED. 81.
— De la **rac**[1]. Cf. r ă c ă n e l, r a c a l e ţ.

RACAMÉTE s. m. (Regional) **I. 1.** Broatec *(Hyla arborea)*. Cf. DR. III, 687, ALR SN III h 732. *Un racamete s-a suit pe-o creangă de alun.* MAT. DIALECT. I, 189.
2. Termen de dezmierdare pentru copii. Cf. MAT. DIALECT. I, 189. *Ce mai faceţi, racameţilor?* ib.
II. Numele a trei plante erbacee: **a)** captalan galben *(Petasites officinalis)*. LB; **b)** măcriş *(Rumex acetosa)*. DR. III, 687; **c)** brăbin *(Bunias orientalis)*. BORZA, D. 34.
— Pl.: *racameţi*. — Şi: **răcăméte** (DR. III, 687), **racaméţ** (ALR SN III h 732/235), **răcaméţ** (com. din SOHODOL—ABRUD) s. m.
— De la **rac**[1]. Cf. r ă c ă n e l, r a c a t e ţ. — **Racameţ, răcameţ**: sg. refăcut după pl.

RACAMÉŢ s. m. v. **racamete**.

RACANÉL s. m. v. **răcănel**.

RÁCAŞ s. n. v. **răcaş**.

RACATÉŢ s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. [Pasărea] *începe . . . a mişca guşa ca un racateţ.* MARIAN, O. I, 89. *Racateţul e bun prevestitor de ploaie, vara, pe cînd e secetă.* id. S. R. I, 119. *Broatecii, racateţii sau răcăneii cîntă ca şi broaştele.* PAMFILE, VĂZD. 97, cf. ALR SN III h 732.
— Pl.: *racateţi*. — Şi: **răcătéţ** s. m. N. LEON, MED. 81.
— De la **rac**[1]. Cf. r a c a l e ţ.

RACATÍŢĂ[1] s. f. (Regional) Broască *(Rana esculenta)* (Negueşti—Adjud). H XIII 301.
— Pl.: *racatiţe*.
— De la **rac**[1]. Cf. r a c a t e ţ.

RACATÍŢĂ[2] s. f. v. **caracatiţă**.

RACĂLÍCI s. m. v. **racalici**.

RACÉM s. n. Tip de inflorescenţă formată din axe primare lungi, purtînd în jurul lor axe secundare cu flori. Cf. BARASCH, I. N. 136/9, DL, DM, DER.
— Pl.: *raceme*.
— Din **fr. racème**, lat. **racemus**.

RACÉTĂ s. f. v. **reţetă**.

RACHETÁR s. m. (Învechit) Persoană care fabrică sau vinde rachete[1] **(2)**. Cf. I. GOLESCU, C., LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *rachetari*.
— **Rachetă**[1] + suf. *-ar*.

RACHÉTĂ[1] s. f. **1.** Proiectil sau vehicul zburător a cărui mişcare este asigurată printr-un sistem de propulsie cu reacţie; se foloseşte ca armă de luptă, pentru plasarea unui obiect spaţial (satelit, navă cosmică, staţie interplanetară) pe o orbită cosmică, pentru a purta aparatura de cercetare meteorologică etc. *Focul rachetelor, după cîteva lovituri, au aprins brigul marocan.* AR (1829), 50[2]/18, cf. I. GOLESCU, C. *Pentru că nu putea să reziste la rachetele vrăjmăşeşti, a trebuit să se retragă.* BARIŢIU, P. A. II, 558. *A condus o trupă de . . . pedestrime, 18 tunuri şi una baterie de rachete.* id. ib. 524, cf. STAMATI, D. *Faima acestor călăreţi era susţinută . . . de spaima rachetelor de pulbere de puşcă.* SADOVEANU, O. XII, 210. *Plutonul poate fi . . . utilizat . . . pentru a arunca rachete în spaţii interplanetare.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 1/3. *Rachetele cuminţi Ce urcă spre spaţii supuse Ca nişte mîini înmînuşate.* BARANGA, V. A. 16, cf. DER.
2. Cartuş special cuprinzînd substanţe care se aprind cînd cartuşul este lansat în aer şi produc o lumină (colorată) puternică; se foloseşte pentru semnalizări, pentru luminarea terenului noaptea şi pentru focuri de artificii. Cf. I. GOLESCU, C. *Sara dau foc d-artifiţie, oaspeţii s-a îndesît La fereşti şi la balcoane, o rachetă a sărit.* ASACHI, S. L. I, 219, cf. LM. *Se înălţară . . . şi pocniră în văzduh una după alta trei rachete.* SLAVICI, O. II, 99, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În răstimpuri se înălţau în văzduh rachete orbitoare, care se spărgeau deasupra satului din vale, îl luminau vreo două minute şi apoi piereau.* REBREANU, NUV. 325. *Rachete, zburînd peste case, Dungi sclipitoare scriau şi-apoi recădeau în buchete Ca nişte flori de scînteî.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 99. *O rachetă se înalţă ca un meteor, sus explodă o lumină gălbuie.* C. PETRESCU, Î. I, 301. *Zărîră . . . rachete verzi în văzduhul răsăritului şi canonada porni iar.* SADOVEANU, O. XVII, 260, cf. CIŞMAN, FIZ. I, 327. *Rachete sclipitoare fulgeră scurt în noapte.* PAS, Z. III, 202. *Aşteptaţi semnalul meu . . . Racheta roşie.* H. LOVINESCU, T. 280. *O rachetă roşie sfîşie cerul.* BARBU, P. 297.
◇ *Pistol-rachetă* (sau *pistol de rachete*) v p i s t o l.
— Pl.: *rachete*. — Şi: (regional) **raclétă** s. f. MAT. DIALECT. I, 89.
— Din germ. **Rakete**, it. **racchetta**, rus. **ракета**.

RACHÉTĂ[2] s. f. **1.** Obiect format dintr-un cadru oval de lemn, pe care este fixată o reţea de coarde şi un mîner lung, şi cu care se loveşte mingea la tenisul de cîmp. Cf. ŞĂINEANU, NICA, L. VAM. 207. *Venea Olguţa cu racheta în mînă.* TEODOREANU, M. II, 71. *Atunci ia racheta ea şi el, mingile.* ARGHEZI, C. J. 16.
2. (Rar) Paletă cu care se loveşte mingea la tenisul de masă. *O lovitură scurtă de rachetă şi glasul ei anunţă... : „22—20".* SEBASTIAN, T. 85, cf. 101.
— Pl.: *rachete*.
— Din **fr. raquette**.

RACHETÍST s. m. Militar care face parte dintr-o unitate de trupe de rachete[1] **(1)**. [Avionul] *a fost doborît dintr-o singură lovitură a rachetiştilor sovietici.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841, cf. 4840.
— Pl.: *rachetişti*.
— **Rachetă**[1] + suf. *-ist*.

RACHIÁR s. m. v. **rachier**.

RACHIAREÁSĂ s. f. v. **rachiereasă**.

RACHIARÍE s. f. v. **rachierie**.

RACHIÁŞ s. n. Diminutiv al lui r a c h i u. Cf. ŞIO II[1], 298. *Rachiaşul rece şi tare aluneca pe gît cu untdelemnul.* SANDU-ALDEA, U. P. 22, cf. TDRG. *Gazda . . . cinsteşte pe flăcăi cu cîte un „rachiuaş" sau un păhăruţ de vin.* PAMFILE, A. R. 84. *Cum a venit, . . . a cerut un rachiaş, zicînd că nu mîncase de ieri.* BRĂESCU, A. 99. *S-a căciulit pe unde a putut. „Şi-a ieşit rachiaş, a ieşit mîncărică, a ieşit tutunaş".* IOVESCU, N. 34, cf. SEVASTOS, C. 243, 257. *Dar ce demîncare aducea? Găinuşă în ulceluşă, . . . Rachiaş în clondiraş.* MAT. FOLK. 77.
— Pronunţat: *-chi-aş*. — Pl.: *rachiaşe*. — Şi: (regional) **rachiuáş** s. n.
— **Rachiu** + suf. *-aş*.

RACHÍE s. f. v. **rachiu.**

RACHIÉGE s. f. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee: **a)** rechie *(Reseda lutea* și *luteola).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 146; **b)** rozetă *(Reseda odorata).* id. ib.
— Și: **răchiége** s. f. PANȚU, PL., BORZA, D. 146.
— Cf. r e c h i e.

RACHIÉR s. m. **1.** (Învechit) Persoană care fabrică sau vinde rachiu; țuicar. V. (regional) p o v a r n a g i u, v e l n i c e r. *Rachierii, băcalii... să nu fie volnici a vinde pin dughenile lor marfă supțire* (a. 1783). URICARIUL, II, 43. *Ion săn Apost, rachier, un bătrîn trecut piste 90 ani* (a. 1816). BUL. COM. IST. IV, 179. *Ne-au părut rău pentru supărările ce rabzi de la rachieru* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 171. *Se vînd cu mezat niște case... ale lui Nicolae și Dumitrache, fii*[i] *răposatului Marin rachierul.* CR (1832), 244[2]/21. *Isnaful cofetarilor și al rachierilor* (a. 1832). DOC. EC. 496. *Iată rachierul cel bogat.* PR. DRAM. 227, cf. POLIZU. *În vremea lor, toți știau pe dinafară satira... adresată unui fiu de rachier îngîmfat.* GHICA, S. 486, cf. CIHAC, II, 302, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Unii rachieri obișnuiesc să-l văpsească cu șofran.* PAMFILE, I. C. 228, cf. NOM. PROF. 48.
2. (Regional) Nuntaș care îl însoțește pe naș la nuntă și-i duce ploconul (Sadova). GL. OLT.
— Pronunțat: *-chi-er.* — Pl.: *rachieri.* — Și: (rar) **rachiár** s. m. LM.
— **Rachiu** + suf. *-ar.*

RACHIEREÁSĂ s. f. (Învechit, rar) Rachierită. Cf. TDRG.
— Pronunțat: *-chi-e-rea-.* — Pl.: *rachierese.* — Și: **rachiareásă** s. f. LM.
— **Rachier** + suf. *-easă.*

RACHIERÍE s. f. (Învechit) **1.** Fabrică, distilerie de rachiu, v. (regional) p o v a r n ă, v e l n i ț ă; loc unde se vinde rachiu, v. c î r c i u m ă. *Căldări de rachiu, dugheni, băcălii, pitării i rachierii* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 189, cf. POLIZU, CIHAC, II, 302. *Negustor în gura pieții... Cu rachieria pe care i-a dat-o... unchiu-său.* DELAVRANCEA, O. II, 292, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W.
2. Îndeletnicirea de a fabrica sau de a vinde rachiu. *La 1 noiembrie voi începe a merge la universitate spre a învăța teoria agriculturei sau a lucrărei pămîntului, mătăsăria, rachieria.* KOGĂLNICEANU, S. 116.
— Pronunțat: *-chi-e-.* — Pl.: *rachierii.* — Și: (rar) **rachiarie** (LM), **răchierie** (KOGĂLNICEANU, S. 107) s. f.
— **Rachier** + suf. *-ie.*

RACHIERÍȚĂ s. f. (Învechit) Femeie care vinde rachiu; soție de rachier. *Își luasă o fată a unei rachieriță de pe Podul Vechiu.* NECULCE, L. 85, cf. TDRG. *Descrierea continuă cu privire la aventurile lui amoroase cu fata unei rachieriță.* VARLAAM—SADOVEANU, 101.
— Pronunțat: *-chi-e-.* — Pl.: *rachieriță.*
— **Rachier** + suf. *-iță.*

RACHIGÍU s. m. (Învechit, rar) Rachier. *Arendași de moșii, de mori, de cîrciumi, rachigii, cojocari* (a. 1814). TES. II, 385.
— Pl.: *rachigii.*
— Din tc. **rakıcı.**

RACHIIȚĂ s. f. (Învechit, rar) Rachiu. *Au cotelit pe turcii cei morți și au cîștigat din destul pentru rachiiță și viniță.* DIONISIE, C. 219.
— Accentul necunoscut.
— **Rachie** + suf. *-iță.* Cf. bg. р а к и и ц а.

RACHIÓR subst. (Rar) Rachiaș. Cf. TRDG. *Badu-i bal, bătișor, Tot de vin și rachior.* POP., ap. ȘIO II$_1$, 298.
— Pronunțat: *-chi-or.*
— **Rachiu** + suf. *-ior.*

RACHITÍSĂ s. f. v. **rahitis.**

RACHÍU s. n. **1.** Nume generic dat băuturilor alcoolice obținute prin distilarea vinului, a fructelor, a cerealelor etc. sau prin amestecul alcoolului cu apă (uneori cu adaos de esențe); (regional) vinars, palincă, holercă. V. ț u i c ă. *De vin și de rachiu se va curăți și oțet den rachiu nu va bea.* BIBLIA (1688), 98[1]/55. *Au cumpărat o vadră rachiu pentru casă* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 255. *Pentru ce întreabă dumnealui pentru vin, rachiu și mărgăritar, că n-am să-i dau socoteala lui* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 99. *Colea vezi un șipot dă rachie... Dincolea balta dă vin te îmbie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 325. *Să bea vinars (rachie) pre banii aceia.* ȚICHINDEAL, F. 58/26. *La asemenea cazane nu să lucrează prefaceri de rachiuri și spirturi* (a. 1844). DOC. EC. 820, cf. POLIZU. *Însă ptn' la masă... dacă poftiți cîte un păhăruț de rachiu?* ALECSANDRI, T. 536. *Moș Nichifor a tras o dușcă de rachiu, din plosca lui cea de Brașov.* CREANGĂ, P. 117. *A pus în fundul căruții un buloiaș de rachiu de prune.* SLAVICI, O. II, 72. *Scoase din poala cămășii un clondir cu rachiu.* DELAVRANCEA, T. 167, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Velnițe sau povarne care pregătesc rachiu și țuică.* PAMFILE, I. C. 190. *Nu mai beau vin, ci rachie.* AGÎRBICEANU, A. 529. *Cîrciumarii botezau rachiul.* REBREANU, I. 120. *Moșneagul stă la masă cu trei necunoscuți, bea rachiu tare, își povestește necazurile.* C. PETRESCU, S. 49. *Și e atît de cald, că din mulțimea florilor se lasă un miros de rachiu care te adoarme.* BACOVIA, O. 227. *La un păhărel de rachiu se cunosc inimile.* SADOVEANU, O. I, 379. *Turnau rachiul în farfurii și-i dau foc cu chibritul.* BART, E. 323. *În Stîngele și Trupul din potir Au pus rachiu, săpun și tibișir.* ARGHEZI, VERS. 357. *La nașteri se mulțumește cu un clondir de rachiu tare.* STANCU, D. 223. *Spuneți-mi dacă-i destul de tare răchia asta de cireșe!* BENIUC, M. C. I, 207. *Bărbatul care se teme de răchie, să știi de la mine... că-i moale din fire.* T. POPOVICI, SE. 44. *E rachiu de la Pitești, Cînd bei te înveselești.* TEODORESCU, P. P. 176. *Răchiul însă era dires cum mai bine și ei s-au îmbătat cuc și pe urmă au și adormit.* SBIERA, P. 256. *Și m-așteaptă Cu plăcintă caldă în poală, Cu rachia subsuoară.* DOINE, 87. *Feciorul le dete răchie cît puteau ei bea.* CĂTANĂ, P. B. II, 37. *Du-te, neică, vino, lele, C-o să-ți dau rachiu cu miere.* MARIAN, INS. 173, cf. H II 32, ALR I 1673, ALR II/I h 161, ALRM SN I h 163, ib. h 164. *Prinde găina de vie, ca s-o ducă pe rachie.* FOLC. TRANSILV. I, 148. *S-a jurat pe vin să nu mai bea rachiu,* se spune despre beți. Cf. ZANNE, P. IV, 180. ◇ *Rachiu nemțesc* (sau *de venin)* = produs farmaceutic folosit ca purgativ. Cf. BIANU, D. S., VOICULESCU, L. 235. (Regional) *Rachiul miresei* = rachiu (colorat în roșu) care se servește nuntașilor în casa noilor căsătoriți a doua zi după nuntă. Cf. MARIAN, NU. 695, DR. IV, 782, H XII 205. ◇ Expr. **A face rachiu pisicii** = a plînge. BARONZI, L. 150.
2. Porție de rachiu **(1)** (cît încape într-un pahar). *Singur la tarabă ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat.* CARAGIALE, O. I, 175, cf. DDRF.
3. (Regional) Petrecere care se face după nuntă la părinții miresei. UDRESCU, GL. ✦ (Art.) Numele unui joc popular, care se joacă la nunți. Cf. PAMFILE, J. I, 17.
— Pl.: *rachiuri.* — Și: (regional) **răchíu, rechíu** (ALR I 1673/795) s. n., (prin Ban. și Transilv.) **rachíe, răchíe, rechíe** (ALR I 1673/75) s. f.
— Din tc. **rakı.** — **Rachie, răchie, rechie** < scr. **rakija.**

RACHIUÁȘ s. n. v. **rachiaș.**

RACI subst. (Regional) Grătar. Cf. SCL 1953, 216, ALR II 3976/325.
— Pl.:? — Și: **raici** subst. A I 17.
— Din magh. **rács.**

RĂCILĂ s. f. **1.** Boală cronică, incurabilă. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 220/1, POLIZU, LM. *Mai nici unu nu putură afla ce rahilă să aibă.* JIPESCU, O. 9, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., MUSCEL, 55, PĂCALĂ, M. R. 141, SCRIBAN, D. *Plin de cîte racile, A lins toate vacile.* ARGHEZI, C. O. 208. *Să ştii că are o racilă secretă!* CĂLINESCU, E. O. II, 219. *Mulţi dintre cei scăpaţi cu viaţă au rămas cu beteşuguri . . . , cu racile.* STANCU, D. 185, cf. GR. S. IV, 134, VÎRCOL, V. 98, PAMFILE, B. 84, ŞEZ. XIX, 13, ARH. OLT. XXI, 274, com. din TURNU MĂGURELE. (Prin analogie) *Porumbul are multe racile, se încinge, face gărgăriţe.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 657. ◇ Expr. **A avea racilă la inimă** = a avea o supărare, un necaz. Cf. ZANNE, P. II, 684. **A sta racilă de cineva** = a urmări pe cineva pretutindeni, a se ţine scai. Cf. COMAN, GL. 64. ✦ (Regional) Cancer. ALRM I/I h 173. ✦ (Regional) Bubă. *Cînd ai crede c-o să se vindece, aci pe loc . . . se face racilă şi mai mare.* PAMFILE, DUŞM. 74. ✦ (Regional; în forma *racină*) Cicatrice (Ghimpaţi—Bucureşti). ALR II/I MN 21, 6 946/928. ✦ Fig. Cusur, meteahnă; viciu. Cf. POLIZU. *Dovada cea mai concretă a stimei şi dragostei cu care criticul se apleacă peste opera cercetată cred că este tocmai denunţarea racilelor pe care doreşte să nu le mai găsească în opera viitoare a scriitorului.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 2/1. *Au leac racilele.* STANCU, R. A, I, 88. *Să ia măsuri practice, eficiente, care să pună capăt racilelor din acest domeniu.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844. *Violenţă a racilelor pe care ei le pun în evidenţă.* T noiembrie 1962, 62.

2. Fig. Duşmănie, ură. *Înţelesei de unde vine racila asta. Moş Dumitru prinsese necaz pe pîndar.* SANDU-ALDEA, A. M. 34. *Era o racilă veche între Stoica Bivolaru şi Năstase Beldie şi pe lîngă ei se înduşmăniseră şi rudele unuia cu ale altuia.* id. U. P. 115.

3. (Olt.) Fiinţă mică şi slabă (N. REV. R. 1910, 87); copil născut înainte de vreme (BOCEANU. GL.) sau avortat (CIAUŞANU, V. 193). ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *La urmă i-a fost moartea tot din racila aia de copil, săraca.* ARH. OLT. XXI, 274. *O racilă de vilă.* BOCEANU, GL.

— Pl.: *racile.* — Şi: (regional) **ráeină** (LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II/I MN 21, 6 946/928), **rálnilă** (CIHAC, II, 302, DDRF, TDRG, ZANNE, P. II, 684), **ráfilă** (CIHAC, II, 302, TDRG) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RĂCINĂ s. f. v. **racilă.**

RACLĂ vb. I. Tranz. (Franţuzism) A rade, a răzui. *Rana se agravează. Taci, raclezi, cauterizezi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 199. *Raclează cu unghia manşeta pantalonului, curăţînd-o.* TEODOREANU, M. U. 210.

— Prez. ind.: *raclez.*

— Din fr. **racler.**

RACLÁJ s. n. Intervenţie chirurgicală prin care se îndepărtează, cu ajutorul chiuretei, o formaţie patologică (polip, vegetaţie etc.) de pe un organ intern. Cf. DL, DM, DER. ✦ Curăţirea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei pentru a îndepărta ovulul fecundat; chiuretaj. *O amînare ar fi făcut imposibil raclajul.* CĂLINESCU, s. 89.

— Pl.: *raclaje.*

— Din fr. **raclage.**

RACLÁRE s. f. Acţiunea de a **racla.** DL, DM.

— Pl.: *raclări.*

— V. **racla.**

RÁCLĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Sicriu, coşciug. *Şi gropniţăle lor sănt lacre a împăraţilor.* HERODOT (1645), 229, cf. ANON. CAR. *Şi-i pusă pe amîndoi în raclă di aur şi-i îngropă.* ALEXANDRIA (1784), 94v/6, cf. LB. *Şi racla stă gata, groapa ta săpată.* C. STAMATI, P. 265. *Cît număr de rudenii să meargă după raclă, Bocindu-l în glas mare?* NEGRUZZI, S. II, 247. *Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă Şi păru-i de aur curge din raclă la pămînt.* EMINESCU, O. I, 88. *Să-mi lucrez racla cu mîna mea astă slăbănoagă.* CREANGĂ, P. 319, cf. MARIAN, Î. 235. *Supt piedestalul de piatră, jos, e îngropat Danciul, tatăl lui Matei, pe care acesta a pus să-l aducă în raclă de la Alba-Iulia.* IORGA, C. I. I, 23, cf. LUNGIANU, CL. 161. *În racle de sticlă princese Oftau în dantele mecanic.* BACOVIA, O. 45. *Aşezaţi pe copii în aceeaşi raclă.* GALACTION, O. 256. *Şedea întins în racla sa, căptuşită cu hîrtie brodată.* CĂLINESCU, C. N. 349. *Bătrînul tăcea ca şi mortul din raclă.* SADOVEANU, O. I, 18. *Din lemn iese şi cruce şi par şi raclă şi surcele.* CAMILAR, N. I, 218. *În matasă i-a-nvelit . . . Şi-n două racle i-au pus, Racle mîndre-mpărăteşti.* ALECSANDRI, P. P. 21, cf. ŞEZ. V, 120, GRAIUL, I, 418, VASILIU, C. 20, H III 12, ALRM I/II h 416, A V 14, 28, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI şi din BILCA—RĂDĂUŢI, PASCU, C. 195. ◇ Fig. *Colo se ridic trufaşe Şi eterne ca şi moartea piramidele uriaşe, Racle ce încap în ele epopeea unui scald.* EMINESCU, O. I, 43. *Deschizînd foaia de strajă a primului tom, am dat de versuri scrise cu creionul. Foarte de mult închise ca într-o raclă a uitării.* SADOVEANU, E. 5. ✦ (În practicile religiei creştine) Sicriu (mic) în care se păstrează moaştele sfinţilor. *Cu lumini şi cu cădiri cădzu către racla svîntului.* VARLAAM, C. 458. *Închinăciunea cea cu smerenie ce fac către racla sfintei.* GHEORGACHI, LET. III, 317/36. *Sv[î]nta raclă ce-i într-însă veşmîntul şi sv[î]ntul brîu a sv[î]ntei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 12r/2. *Racla moaştelor tale.* MINEIUL (1776), 8v1/22. *În dreapta stă racla sfintei, înălţată pe cîteva trepte.* NEGRUZZI, S. I, 284. *Toate raclele de sfinţi posedă cîte o colecţiune de braţe, picioare, ochi, mîini.* ODOBESCU, S. I, 260, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, S. V. 87. *Se închină spre racla cuvioasei.* SADOVEANU, O. X, 229. *În stînga tribunei e o raclă cu moaştele sfîntului Dimitrie Basarabov.* CAMIL PETRESCU, O. II, 352.

2. (Învechit şi popular) Ladă (mare şi ornamentată) în care se păstrează diferite obiecte. *Să arate cum i-au spart cămara sau uşa sau racla.* PRAV. 62. *N-avea nice lumînare, nice raclă, nice masă, nice aşternut.* DOSOFTEI, V. S. februarie 64v/4. *Merseră feciorii lui la racla cu banii.* FL. D. (1693), 24r/10. *Marsără . . . de dimineaţă de luă o raclă* (a. 1784). GCR II, 136/16. *Ţi-am trimis doao racle deşarte să le umpli de haraciu.* ALEXANDRIA, 30/4, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 163, LM. *N-ai nici lăscaie chioară-n pungă, or în tron, or în lacră, pentru că au bei bănişorii, au eşti dator.* JIPESCU. O. 66, cf. DDRF, ALEXI, W., PÎRVESCU, C. 82. *Sînt unii care, vara, adună peliniţă, o usucă, o freacă-n mîini, o aşează-n lacră, şi trag toată iarna şi tuşesc pînă îşi dau sufletul* DELAVRANCEA, O. II, 287. *Nu ne închide în ladă, lădiţă, În lacră, lăcriţă.* MARIAN, NU. 248. *În lacră se încuibaseră şoarecii.* ŞEZ. XII, 105. *Zestrea îmi şade în lacră Şi eu cu sluta pe vatră.* ZANNE, P. IV, 692. *Am o lacră: O încheie vîntul, O descheie sîntul* (Coada păsării). GOROVEI, C. 110. ◇ *Racla legii* = cutie în care se păstrează tablele legii la evrei. *Acele daruri . . . le purta cu sine pre unde mergea, şi în curlc, şi în bisearică, iar în cale el le purta în carătă ca şi israel racla legii.* ANON. CANTAC., CM I, 103. ✦ (Popular) Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează brînza, untul etc. *Am şi lucruri, traistă, bărdiţă, Sac, ceaun şi cîte alte . . . , raclă şi cofiţă.* CONTEMPORANUL, III, 837, cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. *La cîmp, la muncă, brînza se poartă în lacră, lăcriţă sau raclă.* PAMFILE, I. C. 36, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Să-i caute o raclă de brînză zburată.* MARIAN, T. 158, cf. ŞEZ. V, 120, PASCU, C. 195, H III 20, 74, X 138, 586, XII 277, CHEST. V 6/15, A V 14, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. *Am o pereche de racle cu două feluri de bucate şi nu se amestecă, şi dacă s-ar strica, nu-i meşter să le tocmească* (Oul). GOROVEI, C. 264. ✦ (Prin Bucov.) Despărţitură într-un hambar, într-un dulap etc. Cf. SĂGHINESCU, V., PAMFILE, A. R. 217. *A doua zi toate lăcrele hambarelor erau goale.* I. CR. I, 7. ✦ Sertar. COSTINESCU.

3. Porţiunea cuprinsă între două grinzi ale podului casei (ŞĂINEANU, D. U.), între doi pari ai unui gard

(CIAUŞANU, v. 174) sau între două picioare ale unui uluc (ARVINTE, TERM. 163). *O raclă dintr-un gard.* CHEST. V/94, com. din ZAHAREŞTI—SUCEAVA.

4. (Învechit şi regional) Bucată de pămînt; parcelă. *20 stînjeni moşie în lacra Bucşănească* (a. 1768). I. BRĂESCU, M. 22. *Această sumă de pămînturi umblă lungul în trei racle* (a. 1781). IORGA, S. D. VI, 167. *Pămînturile prin hotarnice nu sînt deopotrivă la toate moşiile, ce după racle lor* (a. ?) URICARIUL, I, 395, cf. DDRF. *Este necesar ca într-o raclă diferitele munci agricole să se facă în acelaşi timp.* PANAITESCU, O. Ţ. 88. *Străbatem cîteva racle de ogoare şi dăm din nou în pădurea deasă.* CARDAŞ, C. P. 27, cf. COMAN, GL. ✦ (Regional) Suprafaţă de pămînt cuprinsă între două drumuri. GLOSAR REG.

5. (Regional) Pînză urzită din două feluri de bumbac. RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE.

— Pl.: *racle.* — Şi: (învechit şi popular) **láeră** (pl. şi, regional, *lăcre*), (învechit) **ráhlă** (pl. *răhli* FURNICĂ, I. C. XXVI) s. f.

— Din bg. **ракла.**

RACLÉTĂ s. f. v. **rachetă**[1].

RACLÓR s. n. (Franţuzism) Răzuitor. DL, DM.

— Pl.: *racloare.*

— După fr. **racloir.**

RÁCO interj. v. **rac**[1].

RACOB s. m. (Regional) Cărăuş (Rudăria — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. 172.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *racobi.*

— Etimologia necunoscută.

RACOÍMĂ s. f. v. **răeovină.**

RACOÍNĂ s. f. v. **răeovină.**

RACOLÁ vb. I. Tranz. (Franţuzism rar) A ademeni. *Pe sub mînă umblă cu agenţi de racolai clientela.* CAMIL PETRESCU, T. III, 23.

— Prez. ind.: *racolez.*

— Din fr. **racoler.**

RACONTÁ vb. I. Tranz. (Franţuzism) A povesti, a istorisi, a relata. *Iată ce racontă un voiagior.* ISIS (1859), 43/1. *Coriştii îi racontă că Lucia iubeşte pe altul.* FILIMON, O. II, 228, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *raconi.*

— Din fr. **raconter.**

RACÓRD s. n. **1.** Legătură, contact, stabilit între două părţi ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. Cf. DL, DM. ✦ (Spec.) Plan de legătură între două secvenţe de film care asigură continuitatea acţiunii cinematografice. *Un racord prost, chiar între două planuri, este o greşeală egală cu cea comisă în episoadele importante.* CONTEMP. 1958, nr. 592, 4/4, cf. DN[3], DER.

2. Element de legătură între două ţevi, conducte etc., format dintr-una sau din mai multe piese (mai ales o piuliţă şi o piesă tubulară). V. holendru. *Racorduri de cositor simple, trase sau sudate.* NICA, L. VAM. 207, cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *racorduri.*

— Din fr. **raccord.**

RACORDÁ vb. I. Tranz. A stabili un contact, o legătură între două elemente sau între două părţi ale unei lucrări; a face un racord (1). *Oraşul este deja racordat la sistemul energetic naţional.* IL 1962, nr. 1, 52. ✧ Refl. pas. *Corpul arborelui . . . se racordează cu fusul.* SOARE, MAŞ. 69. ✧ Fig. *Vom izbuti să convingem pe unii actori să-şi racordeze stilul de joc la spiritul şi la stilul teatrului modern.* T noiembrie 1962, 6.

— Prez. ind.: *racordez.*

— Din fr. **raccorder.**

RACORDÁRE s. f. Acţiunea de a racorda; (concretizat) locul unde se leagă două elemente ale unui sistem tehnic. DL, DM.

— Pl.: *racordări.*

— V. **racorda.**

RACOVÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RÁCTĂR s. n. (Regional) Magazin de coloniale şi băuturi (Feleag—Cristuru Secuiesc). CV 1952, nr. 3, 42.

— Pl.: *ractăre.*

— Din magh. **raktár** „magazie, depozit".

RACUÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RACURSÍU s. n. Procedeu de folosire a perspectivei liniare (în desen, pictură, basorelief), al cărui efect constă în faptul că extremităţile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni ale acestuia reduse; linii sumare care evocă o perspectivă, o vedere de ansamblu într-un tablou; (concretizat) desen, pictură, sculptură executate după acest procedeu. [Pictorul] *încearcă să reprezinte racursiuri.* ALAS, 12 III 1939, 5/2. *Artistul . . . trebuie să observe . . . proiecţia diverselor părţi ale trupului pe fond, cînd e vorba de personaje, racursiurile delicate ale acestor detalii ce ies în afară.* OPRESCU, S. 110.

— Pl.: *racursiuri.*

— Din fr. **raccourci.**

RADÁR s. n. Denumire dată instalaţiilor pentru radiolocaţie. Cf. DN[3], DER.

— Pl.: *radare.*

— Din fr. **radar.**

RÁDAŞ, -Ă adj. (Regional) Frumos, curat. T. PAPAHAGI, M. 230. *Tu, mîndrule, mă sărut, Da la cizmă nu te uiţ, Că cizma mîi-i radaşă.* id. ib. 28.

— Pl.: *radaşi, -e.*

— Etimologia necunoscută.

RADAVÓI s. m. (Regional) Militar. ŞEZ. III, 87. *Bată-ti-ar legea ciocoi, Puişor di radavoi.* CARDAŞ, C. P. 86.

— Pl.: *radavoi.*

— Din rus. **рядовой.**

RÁDĂ[1] s. f. (Învechit, rar) Sfat, adunare, întrunire. *Să mi-audzi şi mie de făgadă, Cînd vei strînge tot omul la radă.* DOSOFTEI, PS. 206/11.

— Pl.: *rade.*

— Din pol. **rada.**

RÁDĂ[2] s.f. Porţiune de apă în apropierea unui port, apărată de vînturi şi de valuri, în care sînt ancorate navele care aşteaptă intrarea în port sau ieşirea în larg. *Aspectul vaselor în radă.* LĂZĂRESCU, S. 43/16, cf. LM, ŞĂINEANU, ALEXI, W., CADE. *În rada portului . . . dorm trei galere ancorate.* MINULESCU, V. 30. *Un vapor de mare lux, înţepenit în rada unui port sălbatic.* P. CONSTANT, R. 172. *În rada portului, departe, sub cerul de porţelan, două vapoare negre zăceau ancorate.* BART, E. 19. *În rada portului bătrîn . . . O navă stă cu pavilionul înstelat.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 1/5. ✧ Fig. *O, aştept să vii la mine-n radă.* BENIUC, C. P. 111.

— Pl.: *rade.*

— Din fr. **rade.**

RÁDĂŞ subst. (Regional) Adaos peste cantitatea sau preţul convenit la vînzare-cumpărare; prisos, surplus. *Iasă mai mult la primitul dumitale . . ., mai zicîndu-i că-mi pare iară radiş* (a. 1800). FURNICĂ, I. C. 193, cf. CIHAC, II, 303, DDRF, BARCIANU. *Plătesc 100 de berbeci şi contractez doi berbeci pe deasupra, ca radeş, şi astfel primesc 102 berbeci.* I. PANŢU, PR. 5, cf. ALEXI, W.

— Pl.: ? — Şi: **rádeş, rádiş, rádoaş** (PAŞCA, GL.), **rádáş** (BL II, 47) subst.
— Din magh. **ráadás.**

RADDÚCE vb. III v. **readuce.**

RÁDE vb. III. Tranz. **1.** A îndepărta (cu un instrument) un strat subţire de pe un obiect; a răzui **(1)**. *Tu leapădă icoanele de în besearecă şi rade obrazele de pre ziduri.* MOXA, ap. GCR I, 60/9, cf. ANON. CAR., LB, I. IONESCU, C. 16/15, POLIZU, CIHAC, I, 225. *Ne aşezăm tustrei în genunchi pe lada de la fereastră şi radem cu unghiile florile de gheaţă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 89, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Răsei de pe ceaun rămăşiţele de coajă uscată ale unei vechi mămăligi.* HOGAŞ, DR. I, 211. *Horc, horc, horc! ca un om care trage să moară, face piatra sub custura de oţel cu care o rade de solzi, ca pe un peşte.* I. BOTEZ, ŞC. 204. *Maica Leonora rade covata cu îngrijire.* BRĂESCU, A. 72. *La mal d-ajungea, Caicul găsea, De muşchi îl rădea, Frumos că-l făcea Şi-n el s-arunca.* TEODORESCU, P. P. 650. *Hop, săracu nunu mare, Că-i fălos, da nu-i bănos, Că ş-o ras căldările, De-o făcut arămile.* MÎNDRESCU, L. P. 201, cf. ALR SN IV h 1 186. ✧ Refl. pas. *Răzîndu-se mai întîiu unghia cea cojoasă cu un bricegel . . . , să se ungă cu unt de terpentin.* PISCUPESCU, O. 310/22. *Poloboacele . . . să se opărească, să se radă, să se clătească cu apă.* I. IONESCU, C. 194/24. ✧ Expr. **A rade putina** sau **a o rade (la** sau **de fugă)** = a fugi din faţa unui pericol sau a unei situaţii neplăcute; a spăla putina. *Aştepta ca să vază Încătro Tandaler o va rade, Că a fugi fără cap nu să cade.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 284, cf. PAMFILE, J. I, 132 *Apăi am ras-o peste munţi.* T. DINU, I. 138. *Fata . . . o rase la fugă.* SBIERA, P. 278. *Lupul a ras-o de fugă.* ŞEZ. III, 191. ✦ (Învechit) A tortura pe cineva zgîriindu-i carnea de pe corp cu un instrument special. *Fură raşi cu rodzători cumplite.* DOSOFTEI, V. S octombrie 62r/9. *L-au ras cu brînci de her ascuţite.* id. ib. octombrie 67v/9. ✧ Refl. pas. *S-au ras carnea de pre sv[i]nţiile sale.* id. ib. noiembrie 113v/3. ✦ A freca pe răzătoare. *La dreapta clocoteşte apa fierbinte pentru „vornovişti", pentru care rade din cînd în cînd hreanul de pe masă.* SLAVICI, O. II, 5, cf. ŞEZ. III, 60, H II 120. ✦ A şterge (cu guma, cu lama etc.) ceva scris; a tăia, a anula, a desfiinţa; spec. a şterge numele cuiva de pe o listă, dintr-un catalog etc., a scoate din evidenţă (v. radia). *Năravul tău cel rău-l văzu, deci ţie ţe-au tăiat de în viaţă 15 ani, şi-l rase de în hîrtie.* MOXA, 370/1. *Şi din uric în[că] o am ras* (a. 1647). BUL. COM. IST. IV, 166. *Iară dumnealui ne-au plătitu şi ne-au ras şi cisla, cît au fost partea noastră den tîrgu* (a. 1672). IORGA, S. D. VI, 89. *M-au ras de la călărăşie* (a. 1677). BUL. COM. IST. IV, 205. *La unile slovele, iară la altele syllevele schimbînd, scobind, răzind, adăogînd.* CANTEMIR, HR. 178. *Să-l radă de la ţinutul unde au fost pus şi să-l aşeze la ţinutul unde va vre să se mute* (a. 1803). URICARIUL, IV, 85/10, cf. LB, POLIZU. *M-a premiat! — Nu, te-a ras.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 138, cf. PAMFILE, J. II, 163. *Îi aduse unul, în perfectă bunăstare, cu excepţia unei semnături rase cu un briceag.* CĂLINESCU, E. O. I, 144. ✧ Refl. pas. *Vidra iată că din catalogul jiganiilor . . . s-au ras.* CANTEMIR, IST. 115. *Şi a căruia nu-i lua puşca foc se rădea de la izvod.* GHEORGACHI, LET. III, 316/10. ✧ Fig. *Buiacul Să-şi petreacă-n iad tot veacul, De la slavă să să radză Şi cinstea toată să-şi piardză.* DOSOFTEI, PS. 161/23.

2. A(-şi) tăia cu briciul sau cu maşina de ras părul, barba, mustaţa pînă la piele; a bărbieri. *Zise de-l bătură şi-i rase barba.* MOXA, 372/32. *Singur împăratul i-au ras barba cu mîna lui.* NECULCE, LET. II, 210/37. *Şi-a ras barba şi s-a îmbrăcat europeneşte.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Îşi rasc barba, se pieptănă.* ALEXANDRESCU, O. I, 213, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *După cîtăva vreme, şi-a ras mustăţile.* I. BOTEZ, ŞC. 107. *Îşi rădea barba cu o custură de brici.* SADOVEANU, O. I, 554. (Refl. pas.) *Aducîndu-să prin aceasta lesnire de a să rade părul.* DRĂGHICI, R. 142/5. ✧ Expr. **A-i rade cuiva o mustaţă** = a-şi bate joc de cineva. Cf. ZANNE, P. III, 329. **Să-mi razi** (sau **să-mi radă, să-mi radeţi) mustaţa** (sau **mustăţile) (dacă nu . . .),** se spune pentru a arăta că eşti foarte sigur de cele ce afirmi. *Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui, . . . degeaba! să-mi rază mie mustăţile!* CARAGIALE, O. IV, 76. *Dacă nu vă va pune într-o săptămînă stăpînul pe picioare, să-mi radeţi mie mustaţa!* SADOVEANU, O. I, 216. (Familiar) **A rade** (cuiva) **o palmă** = a da cuiva o palmă. Cf. ALEXI, W. *Îi rase o palmă.* RETEGANUL, P. II, 14. *Ţi-oi rade, sermane, o palmă.* MARIAN, T. 316. *Împăratul . . . îi rade o palmă şi-l scoate afară.* MERA, L. B. 48. *Codrean palma zbici făcea Şi trei palme îi rădea.* BALADE, II, 506. ✧ (Complementul indică o persoană sau faţa, capul persoanei) *Scoaseră pre dînsul den temniţă şi-l raseră pre dînsul şi-i premeniră îmbrăcămintea.* BIBLIA (1688), 311/11. *Am tocmit pe bărbier . . . ca să vie să ne radă acasă* (a. 1754). URICARIUL, XIV, 36. *Or să vie rele foarte; C-o să mergem la bărbierie, Să ne rază pe datorie* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 284/33, cf. CARAGIALE, O. IV, 177, TDRG. *Urîtă vreme! grăi moş Matei, trăgînd apăsat pe-o curea o custură dintr-o bucată de coasă, cu care rădea pe Sandu.* MIRONESCU, S. A. 41. *Bărbierul ambulant rădea clientul răzimat cu ceafa pe lăzile de portocale.* ARGHEZI, B. 106. *Mă duc pe la ăsta al lui Voicu să mă radă.* PREDA, M. 170. (Expr.; învechit) **A rade faţa cuiva** = a nimici, a ucide. *Pre aceştia ce fac strîmbătate Îi vei da să paţă răutate . . . Să le radză faţa . . . Domnul.* DOSOFTEI, PS. 242/10. **A rade pe cineva fără săpun** = a critica aspru pe cineva. *Gazetele liberale îl rad acuma fără săpun.* CARAGIALE, O. VII, 67, cf. ALEXI, W. ✧ Refl. *Curînd lăsară pre el afară den temniţă: lău-se şi se rase.* PALIA (1581), 166/17, cf. ŞĂINEANU. *Vreo zece clerici şedeau înaintea oglinzilor cît palma, răzimate pe măsuţe şi se rădeau.* AGÎRBICEANU, A. 35, cf. DOINE, 35. *Frunzuliţă foi de dres, Rade-te, neică, mai des.* ŞEZ. I, 236, cf. ALRM II/I h 79, A II 12. ✦ Refl. (Argotic) A se lăuda în mod exagerat; a minţi. ALAS 11 II 1923, 5/3. ✦ Tranz. A da jos părul de pe pielea unui animal. (Refl. pas.) *Cînd tăia tata porcul, şi-l pîrlea, şi-l opărea, şi-l învălea iute cu paie . . . ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor.* CREANGĂ, A. 41.

3. (Popular) A reteza, a tăia. *Lucind sabia într-adins, s-apucă Să căznească pe vrăjmaşul şi-i rasă Într-o lovită sprinceana.* BUDAI-DELEANU T. V. 140. *Şi tocmai de aceea . . .* [spada] *mea o să vă radă Obrazul dintr-o parte într-alta.* MACEDONSKI, O. II, 137. *Cînd au dat zmeul să iasă,* [Făt-Frumos] *i-au şi ras capul.* SBIERA, P. 65, cf. CHEST. V 178/100. ✧ Fig. *Era o creangă mai îndrăzneaţă care sau căuta să-mi mîngîie faţa, sau năzuia chiar să-mi radă pălăria de pe cap.* HOGAŞ, M. N. 96.

4. A atinge uşor din mers sau din zbor suprafaţa pămîntului sau a apei. *O gondolă rade acel rîu negru fosforizant.* CR (1848), 41/1/50. *Întocmai ca pasărea care rade apa cu aripile . . . aşa de iute lunecam şi eu deasupra apei.* GANE, ap. CADE, cf. PAMFILE, J. I, 311. *Dacă piatra rade (atinge) apa . . . , bătetul e vesel.* ŞEZ. IX, 134. *Rîndunicile zburau, răzînd pămîntul, de-a lungul uliţii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE.

5. (Întărit de obicei prin „din temelie") A distruge, a nimici, a dărîma lăsînd locul gol. *Şi mai întîi* [Kiraly] *din porunca domnului, asedie Oraşul de Floci, ce era neîntărit, şi-l rase din temelie.* BĂLCESCU, M. V. 56. *Ei rădeau totul de pe faţa pămîntului.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU. *Satele acelea vor fi complet rase cu tunul, domnule general! făcu prefectul ridicînd semeţ capul.* REBREANU, R. II, 228. *În timpul înfricoşatelor vărsări de gaze, aripile Arhanghelului plesnesc şi rad cu foc cîte-o vale întreagă.* GALACTION, O. 315. *A ras războiul casele — de-a rîndul. Pe locul lor e astăzi o grădină.* D. BOTEZ, F. S. 30. *Au ras satele din temelie.* SADOVEANU, O. II, 458. *Am ras pînă la pămînt toată cetatea.* CĂLINESCU, S. 825. ✧ Fig.

Tact, Dan. Trebuie să rup cu tot trecutul, să rad totul pînă-n temelii, dacă vreau să trăiesc. H. LOVINESCU, c. s. 107.

6. F i g. (Complementul indică un adversar) A învinge pe cineva într-o competiție, într-o întrecere etc.; s p e c. a lua cuiva toți banii la un joc de cărți sau printr-un șiretlic. *Toderică i-a ras pre toți.* NEGRUZZI, s. I. 87. *Am să te rad în profesul tău cu Lipicescu.* ALECSANDRI, T. 1 436. *Făcu un semn camarazilor, cu latul palmei pe obraz, că „l-a ras".* C. PETRESCU, Î. II, 221.

— Prez. ind.: *rad,* (învechit și regional) *raz*; perf. s.: *răsei*; conjunct. și: *să raz*; imper.: *rade*; part.: *ras*; ger.: *răzînd.*

— Lat. **radere.**

RÁDERE s. f. Acțiunea de a (s e) r a d e.

1. Îndepărtare, înlăturare. *Raderea de la curtenie, de la slujba curtenilor.* IORGA, S. D. XXI, 102.

2. Distrugere, nimicire. DL, DM.

— Pl.: *raderi.*

— V. **rade.**

RÁDEȘ subst. v. **radăș.**

RADIÁ[1] vb. I. T r a n z. și i n t r a n z. A emite, a împrăștia raze de lumină sau de căldură; (popular) a răza. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., ENC. TEHN. 94. *Într-o măsură oarecare produsele textile radiază și conduc căldură.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 55. *Orice corp cald radiază căldură.* CIȘMAN, FIZ. I, 448. *Soarele este un corp incandescent care, odată cu lumina, radiază în spațiu o mare cantitate de căldură.* GEOLOGIA, 8. ◇ F i g. *La mînerul unei spade peruzeaua cînd zîmbește, Radiază o poemă.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Radia din ele o poezie pătrunzătoare.* SADOVEANU, O. IX, 167. *Bilanțul nocturn al orașului ... radia din pereții îmbibați de efluvii magnetice.* C. PETRESCU, O. P. I, 151. *În manifestările limbii radiază un focar interior de viață și primește căldură și lumină o comunitate omenească oarecare.* VIANU, A. P. 15. *Din sînul său au radiat, ca un dar trimis continentului, exemplul libertăților constituționale, respectul umanității, scînteia spiritului și a bunului-gust.* RALEA, S. T. III, 130. ✦ F i g. A avea o înfățișare care reflectă o stare de fericire, de bucurie etc. Cf. ȘĂINEANU. *Cei doi boieri schimbau priviri din care nu radia bucurie.* SADOVEANU, O. X, 147. *Avea darul de a citi gîndurile în ochii oamenilor și radia, cu surîsul ei pur, numai bunătate și simpatie.* BART, E. 376, cf. SCRIBAN, D. *Frusinica era numai ochi și zîmbet, radia de fericire.* MIHALE, O. 502. ✦ I n t r a n z. (Despre străzi) A se ramifica. *Din piață, radiază patru străzi largi.* ISAC, O. 273.

— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *radiez.*

— Din **fr. radier.**

RADIÁ[2] vb. I. T r a n z. A șterge dintr-un registru, dintr-o listă etc., a scoate din evidență. V. r a d e. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Am obținut să nu fii radiat de la tacobini.* CAMIL PETRESCU, T. II, 555. *Am putea să radiem definitiv ipotecile ce apasă asupra proprietăților noastre.* CĂLINESCU, S. 363.

— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *radiez.*

— Din **fr. radier.**

RADIÁL, -Ă adj. (Adesea adverbial) Care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc; așezat, dispus în formă de raze. Cf. STAMATI, D., BARCIANU. *Pentru tăierea șanțurilor radiale sau tăierea pieselor, se întrebuințează cuțitele de străpungere.* IOANOVICI, TEHN. 257, cf. SCRIBAN, D., SOARE, MAȘ. 87. *Locașul suveicilor are căsuțele suprapuse pentru a aluneca în sus și jos, ori dispuse radial, tip revolver rotitor.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 503. *Am vedea de aici marile artere desfăcîndu-se radial sau reticular din el.* CĂLINESCU, S. 340.

— Pronunțat: *-di-al.* — Pl.: *radiali, -e.*

— Din **fr. radial, germ. radial.**

RADIÁN s. m. Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu un unghi care, avînd vîrful în centrul unui cerc, intersectează pe circumferința acestuia un arc a cărui lungime este egală cu lungimea razei cercului. *Raportul dintre arc și rază ne dă unghiul în radiani.* CIȘMAN, FIZ. I, 18, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 5. *Măsura unui arc de cerc în radiani se obține împărțind lungimea arcului la raza cercului.* GEOMETRIE VIII, 31, cf. DER.

— Pronunțat: *-di-an.* — Pl.: *radiani.*

— Din. **fr. radian.**

RADIÁNT, -Ă adj. **1.** Care se răspîndește prin radiații. *Căldură radiantă.* MARIN, F. 9/12, cf. PROT.-POP., N. D., PONI, F. 144, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. 100. *Lumina sau energia radiantă este una din formele mișcării materiale.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/5. *Această căldură radiantă poate fi oprită de unele obstacole, așa-zise opace.* CIȘMAN, FIZ. I, 448.

2. Care emite radiații. DICȚ.

— Pronunțat: *-di-ant.* — Pl.: *radianți, -te.*

— Din **fr. radiant.**

RADIÁNȚĂ s. f. Mărime egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de un izvor luminos și aria suprafeței emițătoare a acelui izvor. Cf. DL, DM, DN[2], DER.

— Pronunțat: *-di-an-.* — Pl.: *radiațe.*

— Din **fr. radiance.**

RADIÁR, -Ă adj. Radial. Cf. SCRIBAN, D. *Rețeaua de văi are caracter radiar.* MG I, 209.

— Pronunțat: *-di-ar.* — Pl.: *radiari, -e.*

— Din **fr. radiaire.**

RADIÁRE[1] s. f. v. **radiere**[1].

RADIÁRE[2] s. f. v. **radiere**[2].

RADÍAT, -Ă adj. (Și adverbial) Radial. Cf. FLORA MOLD. I, 43, CAIET, 67[v]/9, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Lame verticale și radiat dispuse.* GRECESCU, FL. 5, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Formațiune vag radiată.* PARHON, B. 88. ✦ (Substantivat, n. pl.) Animale nevertebrate avînd organele dispuse în formă de raze. Cf. ȘĂINEANU, ENC. AGR. 113, DL, DM. ✦ (Substantivat, n. pl.) Plante din familia compozeelor ale căror petale sînt așezate radial. DICȚ.

— Pronunțat: *-di-at.* — Pl. *radiați, -te.*

— V. **radia**[1].

RADIATÓR s. n. **1.** Corp sau dispozitiv care emite radiații. *Antenă de transmisie ..., organ de legătură numit ... radiator de energie.* ENC. TEHN. I, 93.

2. Ansamblu format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburi sau apă caldă într-o instalație de încălzire centrală. Cf. NICA, L. VAM. 207, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Machi se lipise de radiatorul caloriferului.* BART, S. M. 105. *Ajunsesem să nu mai apreciez ca lucruri excepționale și caracteristice asfaltul, faianța, porțelanul, robinetul, becul electric, radiatorul.* ARGHEZI, B. 91. *Un șnur gros de perdea legat de radiatorul caloriferului.* CĂLINESCU, S. 370.

3. (În sintagma) *Radiator electric*= aparat electric de încălzire constituit dintr-unul sau mai multe rezistoare și dintr-un dispozitiv de reflectare a căldurii. Cf. NICA, L. VAM. 207. *Am ... un radiator electric puternic.* BENIUC, M. C. I, 415.

4. Dispozitiv care servește la răcirea motoarelor cu ardere internă, prin transmiterea căldurii de la lichidul răcitor la mediul exterior. Cf. CADE. *La tractorul lui Buciu nu găsi nimic în neregulă ... La al lui Pitcoace, însă, se părea că radiatorul curge.* MIHALE, O. 25. *Aerul din autocar se încălzi ușor. Se auzea bîzîitul intim al radiatorului.* BARBU, P. 59.

— Pronunțat: *-di-a.* — Pl.: *radiatoare* și (rar, m.) *radiatori* (NICA, L. VAM. 207).

— Din **fr. radiateur.**

RADIÁȚIE s. f. Emitere și propagare de unde sau de corpusculi; undă sonoră, luminoasă, electromagnetică etc., rază; radiere[1]. *Subt influența radiației solarie și a căldurei.* MARIN, PR. I, 17/18, cf. STAMATI, D. *Din cauza pierderilor prin radiație, exteriorul piesei este întotdeauna mai puțin fierbinte.* ORBONAȘ, MEC. 402. *Sub influența undelor luminoase sau altor radiațiuni, electronii pot trece de pe o orbită pe alta.* ENC. TEHN. I, 97. *Parcă știm în ce parte se întinde zona de radiație a bombei?* H. LOVINESCU, T. 171. *Cercetările din ultimii ani în domeniul studierii balanței de radiație... au deschis noi drumuri în cercetările climatice.* MG I, 51. *Intensitatea radiațiilor ultraviolete este diferită.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 547. ◇ Fig. *Imaginile... au adesea o forță de radiație asupra întregului pasagiu.* IBRĂILEANU, S. L. 129. *Se vedea în afară de radiația de întuneric a sufletului ei.* SADOVEANU, O. XI, 470.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Pl.: *radiații.* — Și: **radiațiúne** s. f. CADE, SCRIBAN, D., CONTEMP. 1949, nr. 138, 1/3.

— Din fr. **radiation.**

RADIAȚIÚNE[1] s. f. (Rar) Ștergere a unui cuvînt sau a unui nume dintr-o listă. Cf. r a d i a[2]. Cf. SCRIBAN, D.

— Din fr. **radiation.**

RADIAȚIÚNE[2] s. f. v. **radiație.**

RADICÁL, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** De bază, fundamental, esențial. *Iaca-a doua zi începe cu reforma radicală.* ASACHI, S. L. I, 218, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Radicala schimbare* [a literelor] *... are un miros de streinătate și o grea înțelegere.* RUSSO, S. 58. *Această schimbare radicală în natura relațiunii internaționale n-a putut a nu produce o modificare analogă în limbă.* HASDEU, I. C. I, 42. *Efectul tuturor* [măsurilor] *acestora, dacă nu ar fi radical, dar am dobîndi 50 la sută, dacă nu suta întreagă* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 146. *În „Patul lui Procust" ... procedeele compoziției au suferit o radicală transformare.* VIANU, A. P. 391. *Împăcarea lui Tudor cu boierii ocîrmuitori... a însemnat o radicală schimbare de atitudine.* OȚETEA, T. V. 226. *Cauza principală, fundamentală a schimbărilor sociale radicale trebuie căutată... în schimbările care se produc în modurile de producție a bunurilor materiale.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 87. *În țările socialiste... învățămîntul a fost supus unor transformări radicale.* V. ROM. noiembrie 1962, 90. ✦ (Adverbial) Cu desăvîrșire, cu totul. *Nu se mai poate schimba radical la această vîrstă.* CĂLINESCU, S. 491. *Adevărul e că omul se schimbă radical din zece în zece ani.* RALEA, S. T. I, 131. *Condițiile de învățămînt s-au schimbat radical, elevii și studenții bucurîndu-se de grija și sprijinul statului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 757. [În socialism] *se schimbă radical raportul dintre om și uneltele de producție.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 53. ✦ (Despre tratamente, medicamente) Care vindecă în întregime, complet. *Cură radicală.* FLECHTENMACHER, T. 28v/8. *Să urmeze o cură radicală și favorabilă sănătății sale.* ALECSANDRI, S. 35, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (Adesea substantivat) Care preconizează reforme mari, complete, schimbări fundamentale. *Radicalii sînt o facție aplecată spre republică.* GT (1838), 72/58, cf. STAMATI, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. ✦ Fig. Hotărît, categoric. *Acuzatorul e nemilos și radical.* V. ROM. iunie 1958, 75.

3. Care face parte din radical (**II 3**). *Literele radicale prin cari se arată o idee se zic materie sau rădăcină.* CR (1848), 15[2]/15, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vocala caracteristică se identifică în acest caz cu vocala radicală.* SCL 1954, 90. ✦ P. ext. (Despre cuvinte) Care este de bază într-o familie de cuvinte și de la care se formează derivate; cuvînt primar, nederivat. *O categorie de cuvinte radicale cu o anumită categorie de derivate.* SCL 1954, 294. *Deoarece în fondul principal intră mai ales cuvinte radicale, nederivate, ca nucleu al lui, el dă limbii o bază pentru formarea de noi cuvinte.* GRAUR, I. L. 92. ✦ (Depreciativ; substantivat, f. pl.) Cuvinte alese, literare, neologice. *Vrei să chem pe Turică să-ți mai spuie radicale?* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 58, cf. 84. ◇ Expr. **A vorbi (pe) radical** = a vorbi în termeni aleși, cu neologisme. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vorbea foarte frumos pe radical.* BASSARABESCU, V. 58. *Ca să arate că și la mahala se vorbește pe radical, ața Niculina și-a căpătat curajul și limbuția.* PAS, Z. I, 84, cf. DN[2].

4. (Bot.) Care ține de rădăcină, care aparține rădăcinii. Cf. GRECESCU, FL. 5, CADE, SCRIBAN, D.

II. S. m. **1.** (Mat.) Rădăcină. *Calculul radicalilor.* ASACHI, ALGHEBRA, 54v/11, cf. id. A. LIT. 79, TRIGON. DR. 41, DN[2]. *Valoarea unui radical nu se schimbă dacă înmulțim indicele radicalului și exponentul cantității de sub radical cu același număr.* ALGEBRA VIII, 134. ✦ Simbol matematic care indică o extragere de rădăcină. Cf. G. POP, E. 19/23, CULIANU, A. 3, CADE, SCRIBAN, D., DN[2], ALGEBRA VIII, 116, DER.

2. Grup de atomi cu valență nesatisfăcută care rămîne neschimbat într-o reacție chimică și care, obișnuit, nu există în stare liberă. *Cînd din molecula unui acid se îndepărtează hidrogenii ce pot fi înlocuiți cu metale, ceea ce rămîne se numește rest acid sau radical.* MACAROVICI, CH. 108, cf. LTR[2], DN[2], DER.

3. (Lingv.) Rădăcină. *Zicerile deduse, ale cărora radicale au a.* GR. R. - N. II, 81/16. *Dintr-o radicală se pot forma o mulțime de cuvinte derivate.* CONV. LIT. XI, 197, cf. CADE. *Multe din derivatele aici în discuție au sinonime formate de la același radical.* IORDAN, STIL. 197, cf. SCRIBAN, D. *Adesea avem derivate de la același radical.* GRAUR, N. P. 112, cf. L. ROM. 1960, nr. 1, 6, SFC II, 25. *Structura morfematică a radicalului.* SCL, 1965, 103.

— Pl.: *radicali* și (rar, n.) *radicale* (CADE, SCRIBAN, D.), *radicaluri* (id. ib.).— Și: (învechit, rar) **radicálă** s. f.

— Din fr. **radical,** germ. **Radikal.**

RADICÁLĂ s. f. v. **radical.**

RADICALÍSM s. n. Preconizarea și practicarea metodelor radicale în soluționarea problemelor sociale, politice, economice etc. Cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ✦ Tendință, înclinație spre măsuri radicale (**I 2**). *Nici istoria neamului, nici radicalismul, nici giudecata dreaptă nu ne poate îndemna a strămuta temelia limbei ce s-au născut cu neamul.* RUSSO, S. 63, cf. DN[2]. ✦ Hotărîre, fermitate. *Un anume radicalism în porniri și chiar în gîndire.* PREDA, R. 14.

— Din fr. **radicalisme,** germ. **Radikalismus.**

RADICALIZÁ vb. I. T r a n z. A orienta spre reforme radicale. Cf. BUL. FIL. III, 186, DN[2]. (R e f l.) *În Occident, revoluția burgheziei merge înainte, radicalizîndu-se pas cu pas.* BLAGA, G. 171.

— Prez. ind.: *radicalizez.*

— **Radical** + suf. *-iza.*

RADICALIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r a d i c a l i z a. *Mișcarea muncitorească mondială cunoștea un acut proces de ridicalizare.* V. ROM. ianuarie 1960, 85.

— V. **radicaliza.**

RADICÁNT, -Ă adj. (Despre tulpini) Care emite din loc în loc rădăcini. Cf. GRECESCU, FL. 115, DN[2]. ✦ (Despre plante) Care se agață prin rădăcini suplimentare. Cf. DN[2].

— Pl.: *radicanți, -te.*

— Din fr. **radicant.**

RADICÁȚIE s. f. (Rar) Dispoziție a rădăcinilor unei plante. DN[3].

— Din fr. **radication.**

RADICÉLĂ s. f. Rădăcină secundară care se dez-

voltă din celulele unei rădăcini principale. Cf. C. GIURESCU, P. O. 110, CADE, LTR², DM, DN².
— Pl.: *radiceele.*
— Din fr. **radicelle.**

RADICIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unei rădăcini. CADE, DM, DN².
— Pl.: *radiciformi, -e.*
— Din fr. **radiciforme.**

RADÍCLĂ s. f. v. **ridiche.**

RADÍCUL subst. v. **radiculă.**

RADICULÁR, -Ă adj. (Rar) Care aparține rădăcinii plantelor, care se referă la rădăcină. DN².
— Pl.: *radiculari, -e.*
— Din fr. **radiculaire.**

RADÍCULĂ s. f. Parte a embrionului unei semințe din care se dezvoltă, după germinație, rădăcina plantulei. *Legătura radiculei și plumulei se numește gîtul sau nodul vital.* CAIET, 69ʳ/9, cf. BARASCH, I. N. 150/14. *Radicula embrionului în sămînță este îmbrăcată c-o pungă epidermică.* GRECESCU, FL. 8, cf. ALEXI, W., CADE, DS, SCRIBAN, D., LTR², DN², DER.
— Pl.: *radicule.* — Și: (învechit, rar) **radícul** subst. BARASCH, I. N. 150/14.
— Din fr. **radicule,** lat. **radicula.**

RADIÉR¹ s. n. **1.** Element de construcție format, de obicei, din beton și care servește ca fundație a unei construcții hidrotehnice, ca pavaj pe fundul albiei unei ape etc. Cf. LTR², DL, DM, DN², DER.
2. Canal prin care iese apa dintr-un baraj construit pentru a reglementa debitul de apă necesar plutăritului. Cf. ARVINTE, TERM. 163.
— Pronunțat: *-di-er.* — Pl.: *radiere.*
— Din fr. **radier.**

RADIÉR² s. n. v. **radieră.**

RADIÉRĂ s. f. Gumă de șters. Cf. SĂGHINESCU, V. 65, TDRG, SCRIBAN, D. *Punea mîna pe un radier mare, roz, ștergea totul și lua însemnările de la capăt.* GALAN, Z. R. 312.
— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *radiere.* — Și: **radiér, radír** (SCRIBAN, D.) s. n.
— Din germ. **Radier**[gummi].

RADIÉRE¹ s. f. Faptul de a r a d i a¹; radiație. *Cînd se face ziuă, acest loc primește căldură; îndată ce se face noapte, el pierde . . . prin radiare către spațiurile cerești.* DRĂGHICEANU, C. 93, cf. DDRF. *Căldura se poate propaga în două moduri deosebite: prin conductibilitate și prin radiare.* PONI, F. 140. *În munte, radiarea nocturnă se face repede și răcoarea nopților senine e cu atît mai mare, cu cît ziua a fost mai călduroasă.* HOGAȘ, DR. I, 92. ✧ F i g. *Toată zarea depărtării e un viu mărgăritar Sub stelara radiere a zîmbirilor de Sfinge.* MACEDONSKI, O. I, 163. *Era . . . o viață culturală, o radiare de civilizație.* IORGA, L. II, 326.
— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *radieri.* — Și: (învechit) **radiáre** s. f.
— V. **radia¹.**

RADIÉRE² s. f. Acțiunea de a r a d i a²; ștergere, suprimare dintr-un registru sau dintr-o listă. *Dispune pe cale grațioasă radierea unei ipoteci.* HAMANGIU, C. C. 450. *Modificări și radieri în registrul firmelor comerciale.* GOLOGAN, C. R. 136.
— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *radieri.* — Și: (învechit) **radiáre** s. f. DDRF, ȘĂINEANU.
— V. **radia².**

RĂDINĂ s. f. (Regional) **1.** Răgălie (**2**). *Un mal cu radină sau răgălie, adică cu rădăcini de sălcii, plopi au anini în cari se adăpostește peștele.* ANTIPA, P. 144, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 125. ✧ E x p r. **Pareă ești prins pe rădini,** se spune despre un om ud pînă la piele. Cf. CIAUȘANU, GL.
2. (În forma *ratină*) Creangă, ramură; (la pl.) vreascuri, surcele. Cf. ALEXI,W. *Rup cîte o cracă mare de brad, grămădesc rătini deasupra-i și proptind-o voinicește pe umeri, o tîrăsc de vale.* PAMFILE, S. T. 63, cf. COMAN, GL., ALR I 964/772. ✦ Bucată de lemn rotundă (Chilia Veche—Tulcea). I. CR. V, 95.
3. Sirec. *Rețelele laterale (sirecurile sau radinele) sînt împletite din ață mai groasă.* ANTIPA, F. I. 78. *Cele două rețele de pe laturi, numite radine sau rariți, au ochiurile foarte rari.* ATILA, P. 115, cf. CL 1969, 57.
— Pl.: *radine* și *radini.* — Și: **rădină, rătină** s. f., **rătin** (LEXIC REG. II, 53) s. n.
— Din rus. **родина,** scr. **redina.**

RÁDIO¹- Element de compunere care se referă la radiație sau la simetria radială și care servește la formarea unor cuvinte ca r a d i o e m i ț ă t o r.
— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **radioactivitate.**

RÁDIO² s. n. **1.** Instalație de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzînd aparatele de emisiune și pe cele de recepție. *Progresul tehnic își va spune cuvîntul și în domeniul radioului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847. ✧ *Post de radio*= post de emisiune radiofonică. *Pe malul . . . stîng se înalță stîlpii de fier ai postului de radio.* BOGZA, C. O. 200. *Posturile noastre de radio transmit regulat cicluri de emisiuni educative extrem de utile.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 1/3. *Receptor radio* v. r e c e p t o r. ✦ (Și în sintagma *aparat de radio*) Aparat de recepție radiofonică. *Chiar dacă cu banii de pe mănuși, de pe parfum . . . ar cumpăra cărți bune ori un radio, viața tot nu le-ar fi mai fericită.* I. BOTEZ, B. I, 158. *Radioul cînd s-a stricat?* SEBASTIAN, T. 22. *D-apoi cînd o pus și aparatul di radiu să cînte, o rămas buimăcit.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 6/3. *Gospodarii vor găsi la căminul cultural cărți, gazete, radio și cinematograf.* SADOVEANU, E. 27, cf. IORDAN, L. R. 83. *Răsucea înfrigurată butoanele aparatului de radio.* CĂLINESCU, S. 15. *Mă chinuiam să instalez în curte, pe o masă, un aparat de radio, să încerc să capăt știri.* STANCU, R. A. I, 53. *Odaia . . . nu conținea decît rafturi cu cărți și reviste și un aparat de radio.* PREDA, R. 19.
2. Sistemul și activitatea de difuzare a programelor de știri, de muzică etc. prin radio (**1**); emisiune radiofonică. *Într-o seară trebuia să citesc ceva la radio.* GALACTION, A. 48. *Ți se va transmite la radio comunicarea ta de mîine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 253. *Se anunță . . . la radio, că . . . ministrul va continua conferința.* ULIERU, C. 45. *Nici un focar de răspîndire a culturii nu este mai puternic ca radioul.* CONTEMP. 1954, nr. 402, 3/4. *Radioul poate aduce o contribuție prețioasă la îmbogățirea dramaturgiei de actualitate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863.
3. Instituție care dirijează și coordonează problemele referitoare la radio (**1, 2**). *Radio și televiziunea recrutează săptămînal, pînă în cătune, săteni cu neașteptate talente.* ARGHEZI, B. 157. *Neagu, culegătorul de știri la radio, este un tînăr înalt, uscățiv.* V. ROM. iunie 1954, 125. *Inginerii ăștia sînt și ei de la radio . . . Dar eu tot trebuia să le cer legitimația.* BARANGA, I. 170.
— Accentuat și: (art.) *radióul.* — Pronunțat: *-di-o.* — Pl.: *radióuri.* — Și: (popular) **rádiu** s. n.
— Din germ. **Radio,** fr. **radio.**

RADIOACTÍV, -Ă adj. **1.** (Despre unele elemente) Care are proprietăți de radioactivitate (**1**). *Atomul radioactiv e un sistem complex cu echilibru instabil.* MARINESCU, P. A. 34, cf. CADE. *Razele emise de elementele radioactive influențează materia vie într-un chip diferit.* CONTEMP. 1955, nr. 452, 5/4. ✦ (Despre zăcăminte, izvoare) Care conține corpuri cu proprietăți de radioactivitate. *Prima problemă este aceea a descoperirii zăcămintelor radioactive.* CONTEMP. 1949,

nr. 161, 6/1. *Un izvor radioactiv de ape minerale, în jurul căruia mişună arătări înfirme, care se tîrăsc în cîrje.* RALEA, o. 69. *Izvoare minerale radioactive, renumite prin însuşirile lor curative.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 713.

2. Care aparţine radioactivităţii **(1)**, privitor la radioactivitate, de radioactivitate. *Modul de grupare a elementelor pozitive şi negative din nucleu influenţează proprietăţile radioactive şi stabilitatea elementelor.* ENC. TEHN. I, 97, cf. CONTEMP. 1951, nr. 224, 3/3.

— Pl.: *radioactivi, -e.*

— Din germ. **radioaktiv,** fr. **radioactif.**

RADIOACTIVITÁTE s. f. **1.** Ansamblu de fenomene constînd în emiterea spontană a unor radiaţii corpusculare sau electromagnetice de către nucleele atomice instabile ale unor elemente (radiu, uraniu, toriu etc.). *Nu există corpi în natură care să nu prezinte un grad oarecare de radioactivitate.* MARINESCU, P. A. 34, cf. 56, CADE, DER. *Aparate speciale... înregistrează... conductibilitatea electrică şi radioactivitatea.* GEOLOGIA, 4. ✧ *Radioactivitate artificială* = radioactivitate provocată prin bombardarea nucleelor atomice ale unor elemente cu anumite particule. Cf. MACAROVICI, CH. 201, 202.

2. Disciplină care studiază fenomenele radioactive. Cf. ENC. TEHN. I, 107, DN², DER.

— Din fr. **radioactivité.**

RADIOALTIMÉTRU s. n. Aparat de bord care determină înălţimea de zbor a avionului, constituit dintr-un emiţător de unde electromagnetice şi dintr-un post care recepţionează undele reflectate de sol. Cf. LTR², DN², DER.

— Pl. *radioaltimetre.*

— Din fr. **radioaltimètre.**

RADIOAMATÓR s. m. Persoană care practică radioamatorismul.

— Pl.: *radioamatori.*

— Din fr. **radio-amateur.**

RADIOAMATORÍSM s. n. Practicare a radiocomunicaţiilor de către persoane care stabilesc legături între radiostaţiuni proprii (pe care, de obicei, şi le construiesc singure), transmiţînd informaţii referitoare la calitatea legăturilor stabilite. *Din trecutul radioamatorismului românesc.* SP. POP. 1966, nr. 5 058, 2/5, cf. DER.

— Din fr. **radio-amateurisme.**

RADIOAMPLIFICÁRE s. f. Operaţie de radiorecepţie, amplificare şi distribuire prin fire a programelor de radiodifuziune cu ajutorul unei instalaţii. Cf. LTR², DER.

— **Radio¹-** + **amplificare,** după fr. [station de] **radio-amplification.**

RADIOASCULTÁTÓR, -OÁRE s. m. şi f. Ascultător la radio² **(1)**. Cf. HRISTEA, P. E. 199.

— Pl.: *radioascultători, -oare.*

— **Radio¹-** + **ascultător,** după rus. **радиослушатель,** germ **Radiohörer.**

RADIOASTRONOMÍE s. f. Ramură a astronomiei care studiază fenomenele din univers folosind pentru informare undele radioelectrice venite de la corpurile cereşti. Cf. LTR², DER.

— Din fr. **radio-astronomie,** germ. **Radioastronomie.**

RADIOATERIZÁRE s. f. Aterizare fără vizibilitate a unui avion, cu ajutorul mijloacelor radiotehnice. Cf. DL, DM, DN², LTR².

— Pl.: *radioaterizări.*

— **Radio¹-** + **aterizare.**

RADIOBALÍZĂ s. f. Aparat terestru de radionavigaţie, constituit dintr-un radioemiţător care emite unde electromagnetice recepţionate de avioane în momentul trecerii lor deasupra punctului în care se găseşte acest aparat şi servind pentru dirijarea aterizării fără vizibilitate a avioanelor. Cf. LTR², DN², DER.

— Pl.: *radiobalize.*

— Din fr. **radio-balise.**

RADIOBIOLOGÍE s. f. Ramură a biologiei care studiază acţiunea radiaţiilor ionizante (ultraviolete, roentgen, cosmice etc.) asupra organismelor vii. Cf. DER.

— **Radio¹-** + **biologie.**

RADIOCHIMÍE s. f. Ramură a chimiei care studiază unele probleme legate de elementele radioactive (schimbul izotopic, chimia proceselor nucleare, metodele de obţinere a izotopilor radioactivi etc.) *Institutele de cercetări chimice trebuie să dea soluţii practice... pentru perfecţionarea procedeelor de sinteză şi polimerizare, lărgirea cercetărilor în domeniul radiochimiei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837.

— **Radio¹-** + **chimie.**

RADIOCOMÁNDĂ s. f. Telecomandă realizată cu ajutorul undelor electromagnetice. Cf. LTR², DER.

— Pl.: *radiocomenzi.*

— **Radio¹-** + **comandă.**

RADIOCOMPÁS s. n. Aparat de bord care serveşte la determinarea direcţiei de zbor a avionului în raport cu un post terestru de radionavigaţie, ale cărui semnale le recepţionează. Cf. LTR², DN², DER.

— Pl.: *radiocompasuri.*

— Din fr. **radiocompas,** germ. **Radiokompaß.**

RADIOCOMUNICÁŢIE s. f. Transmiterea şi recepţia unor semnale sau a unei emisiuni cu ajutorul undelor electromagnetice. Cf. MDT. *În radiocomunicaţii urmărim ca un post emiţător să provoace variaţii de curent electric în altul receptor, fără o legătură conductoare între dînsele.* CIŞMAN, FIZ. II, 532, cf. DN², DER.

— Pl.: *radiocomunicaţii.*

— Din fr. **radiocommunication.**

RADIOCONDUCTÓR s. n. Aparat sau corp care devine conductor de electricitate sub influenţa undelor electromagnetice. Cf. CADE, DL, DM, DN².

— Pl.: *radioconductoare.*

— Din fr. **radioconducteur.**

RADIODIAGNÓSTIC s. n. Diagnostic medical stabilit pe bază de examinare radiologică. Cf. LTR², DN².

— Pl.: *radiodiagnostice.*

— Din fr. **radiodiagnostic.**

RADIODIFUZÁ vb. I. Tranz. A transmite, a emite ceva printr-un post de radioemisiune. Cf. BUL. FIL. III, 186, DL, DM, DN².

— Prez. ind.: *radiodifuzez.*

— Din fr. **radiodiffuser.**

RADIODIFUZIÚNE s. f. Radiocomunicaţie care constă în transmiterea sistematică a unor programe de ştiri, de muzică etc., destinate recepţiei publice; p. ext. radio² **(2)**. *Devenind un bun al întregului popor, radiodifuziunea... se dezvoltă cu repeziciune nemaivăzută.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 654. ✧ *Post* (sau *staţie*) *de radiodifuziune* = post de emisiune radiofonică. *Fabrica de zahăr... îşi ridică, în mijlocul acestor cîmpii, coşurile roşii de cărămidă, alături de piloanele de fier, şi mai înalte încă, ale postului de radiodifuziune.* BOGZA, C. O. 200. ✦ Instituţie care se ocupă de problemele referitoare la radiodifuziune. *Rolul radiodifuziunii noastre este de a colabora strîns cu sindicatele, cu echipele Institutului de folclor.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 6/6.

— Pronunţat: *-zi-u-.* — Pl.: *radiodifuziuni.*

— Din fr. **radiodiffusion.**

RADIODISTRIBÚȚIE s. f. Distribuție publică, prin linii de telecomunicații, a programelor de radiodifuziune sonoră; radioficație. Cf. LTR², DER.
— Din fr. **radiodistribution.**

RADIOELÉCTRIC, -Ă adj. Care aparține radioelectricității, privitor la radioelectricitate. DM, cf. DN².
— Pl.: *radioelectrici, -ce.*
— Din fr. **radioélectrique.**

RADIOELECTRICITÁTE s. f. Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul și cu întrebuințarea oscilațiilor de înaltă frecvență și a undelor electromagnetice. *Nu și-au putut închipui desigur cu ce se vor îndeletnici colegii lor... specializați în radioelectricitate.* BOGZA, C. O. 203.
— Din fr. **radioélectricité.**

RADIOELEMÉNT s. n. Element radioactiv. *Neutronii... produc radioelemente cu o relativă ușurință.* ENC. TEHN. II, 52. *Noile elemente ce prezintă radioactivitate artificială au fost numite... radioelemente.* MACAROVICI, CH. 202, cf. DN².
— Pl.: *radioelemente.*
— Din fr. **radioélément.**

RADIOEMÍSIE s. f. v. **radioemisiune.**

RADIOEMISIÚNE s. f. Emisiune radiofonică. *Vorbirea se poate asemăna cu radioemisiunea.* PUȘCARIU, L. R. I, 101, cf. MDT, DN². ◇ *Post* (sau *stație*) *de radioemisiune* = post de emisiune radiofonică. *Mici posturi automate de radioemisie.* CIȘMAN, FIZ. I, 284. *Nici un post de radioemisiune prin apropiere.* BENIUC, V. CUC. 55.
— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *radioemisiuni.* — Și: **radioemísie** s. f.
— Din fr. **radioémission.**

RADIOEMIȚĂTÓR s. n. Instalație cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice purtătoare de informații, folosite în radiocomunicații. *Radioemițătorul instalat la bordul satelitului transmite informațiile necesare determinării precise a elementelor orbitei navei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836, cf. DN², DER.
— Pl.: *radioemițătoare.*
— **Radio**[1]**-** + **emițător.**

RADIOFÁR s. n. Post fix de emisiune radiofonică prin semnale, servind la dirijarea navigației aeriene și maritime. Cf. MDT, DL, DM, DN², DER.
— Pl.: *radiofaruri* și (rar) *radiofare* (DN²).
— Din fr. **radiophare.**

RADIOFICÁ vb. I. Intranz. A înzestra orașele, satele etc. cu posturi de radiodistribuție. Cf. LTR², DN².
— Formație regresivă de la **radioficație.**

RADIOFICÁRE s. f. Acțiunea de a radiofica și rezultatul ei; transmitere a emisiunilor radiofonice prin posturi de radiodistribuție. Cf. cv 1949, nr. 4, 25. *Electricitatea... ajută la răspîndirea culturii prin telecomunicații, cinematografe și radioficare.* LUPTA DE CLASĂ, 1950, nr. 9-10, 10. *Pe măsură ce planul măreț de electrificare a țării se realizează, se duce o activitate intensă de radioficare a regiunilor industriale precum și a satelor noastre.* CONTEMP. 1953, nr. 343, 2/2. ◇ *Stație* (sau *centru*) *de radioficare* = post de radiodistribuție. *Comitetele de redacție ale stațiilor de radioficare de la orașe și sate pot da un mare ajutor în răspîndirea metodelor înaintate de muncă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 966. *Difuzoarele centrului de radioficare răspîndesc pînă departe melodiile cîntecelor.* ib. nr. 2 860.
— V. **radiofica.**

RADIOFICÁT, -Ă adj. Înzestrat cu posturi de radiodistribuție. *Comuna este electrificată și radioficată.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 856.
— Pl.: *radioficați, -te.*
— V. **radiofica.**

RADIOFICÁȚIE s. f. Radiodistribuție. Cf. DN².
— Din rus. **радиофикация.**

RADIOFÍZICĂ s. f. Ramură a fizicii care studiază oscilațiile electromagnetice de înaltă frecvență, producerea și propagarea undelor radioelectrice etc. *În prezent, se impune tot mai mult radiofizica cuantică.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 54, cf. DER.
— **Radio**[1]**-** + **fizică.**

RADIOFÓN s. n. (Ieșit din uz) Aparat care transformă radiațiile termice sau luminoase în sunete. Cf. CADE.
— Pl.: *radiofoane.*
— Din fr. **radiophone.**

RADIOFÓNIC, -Ă adj. Care aparține radiofoniei, privitor la radiofonie, care utilizează radiofonia. Cf. CADE. *Senzații de telepatie și sonorități radiofonice mă înlovărășesc.* SADOVEANU, O. IX, 211. *Studiouri construite după toate cerințele celei mai înaintate tehnici radiofonice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 654. ◇ *Scenariu radiofonic* v. scenariu; *montaj radiofonic* v. montaj.
— Pl.: *radiofonici, -ce.*
— Din fr. **radiophonique.**

RADIOFONÍE s. f. Sistem de transmitere și recepționare a sunetelor prin unde electromagnetice; ramură a fizicii care studiază acest sistem. Cf. CADE. *Ne-am adunat ca să ascultăm... un instrument ultramodern de radiofonie.* SADOVEANU, O. IX, 579. *Radiofonia slujește... ridicării materiale și culturale a maselor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 654, cf. DER.
— Pl.: *radiofonii.*
— Din fr. **radiophonie.**

RADIOFRECVÉNȚĂ s. f. Frecvență a undelor electromagnetice, folosită în radiocomunicații. Cf. DL, DM, DN², DER.
— Pl.: *radiofrecvențe.*
— Din fr. **radiofréquence.**

RADIOGHIDÁJ s. n. Dirijare de la distanță, prin mijloace radiotehnice, a aparatelor de zbor fără pilot (avioane, rachete, sateliți artificiali etc.). Cf. LTR², DER.
— Din fr. **radioguidage.**

RADIOGONIOMETRÍE s. f. Metodă de determinare a direcției unui radioemițător cu ajutorul undelor electromagnetice. Cf. ENC. TEHN. I, 198, LTR², DER.
— Pronunțat: *-ni-o-.*
— Din fr. **radiogoniométrie.**

RADIOGONIOMÉTRU s. n. Aparat de radiorecepție care permite să se determine direcția din care vin semnale radioelectrice. Cf. LTR², DN².
— Pronunțat: *-ni-o-.* — Pl.: *radiogoniometre.*
— Din fr. **radiogoniomètre.**

RADIOGRAFIÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face o radiografie. Cf. CADE, DL, DM, DN². ◇ Fig. *Te somez să-mi spui cine e individul care mi-a radiografiat sufletul.* CĂLINESCU, C. N. 188.
— Pronunțat: *-fi-a.* — Prez. ind.: *radiografiez.*
— Din fr. **radiographier.**

RADIOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparține radiografiei, privitor la radiografie, de radiografie. Cf. CADE, DL, DM, DN².
— Pl.: *radiografici, -ce.*
— Din fr. **radiographique.**

RADIOGRAFÍE s. f. Fotografierea interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul

corpului omenesc, cu ajutorul razelor X; (concretizat) fotografie obținută în acest fel. Cf. ȘĂINEANU, BIANU, D. S., CADE, SCRIBAN, D. *Razele X impresionează placa fotografică constituind radiografia.* ENC. TEHN. I, 105. *Vei veni la mine să-ți fac radiografia.* CĂLINESCU, s. 442. *Am fost și la doctor, se mărturisi el, dar spune ... că trebuie să-mi fac analize și radiografii.* VINEA, L. I, 82. *Examenul cel mai sigur pentru diagnostic este radiografia.* ABC SĂN. 167.
— Pl.: *radiografii.*
— Din fr. **radiographie.**

RADIOGRÁMĂ s. f. **1.** Telegramă transmisă prin radiocomunicație; radiotelegramă. Cf. CADE. *Am primit o radiogramă cifrată de la București.* STANCU, R. A. III, 352.
2. Fotografie obținută cu ajutorul razelor X; radiografie. Cf. MDT, DL, DM, DN².
— Pl.: *radiograme.*
— Din fr. **radiogramme**, germ. **Radiogramm.**

RADIOJURNÁL s. n. Cronica evenimentelor importante (ale zilei) transmisă prin radio la anumite ore. DL, DM, cf. DN².
— Pl.: *radiojurnale.*
— Din fr. **radiojournal.**

RADIOLÁR s. m. (La pl.) Ordin de protozoare marine învelite într-o cochilie silicioasă din care ies pseudopode dispuse în formă de raze; (și la sg.) animal din acest ordin. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 169. *Gelelalte două orizonturi ... sînt reprezentate prin șisturi cu radiolari și marne.* MG I, 130, cf. ZOOLOGIA, 9, DN², DER.
— Pl.: *radiolari* și (n.) *radiolare* (CADE).
— Din fr. **radiolaire.**

RADIOLARÍT s. n. Rocă sedimentară silicioasă, de origine organică, rezultată din acumularea scheletelor de radiolari. Cf. MDT, DM. *Radiolaritul este o rocă cu aspect de cremene.* GEOLOGIA, 36, cf. ZOOLOGIA, 9, DN², DER.
— Din fr. **radiolarit.**

RADIOLOCATÓR s. n. Instalație de radiolocație; instalație radar. Cf. LTR², DN², DER IV, 22.
— Pl.: *radiolocatoare.*
— Din rus. **радиолокатор**, engl. **radiolocator.**

RADIOLOCÁȚIE s. f. Determinare, cu ajutorul undelor radioelectrice, a poziției unui obiect față de un reper. Cf. DL, DM, DER.
— Pl.: *radiolocații.*
— Din rus. **радиолокация**, engl. **radiolocation.**

RADIOLÓG s. m. Medic specialist în radiologie. Cf. DL, DM.
— Pl.: *radiologi.*
— Din fr. **radiologue.**

RADIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține radiologiei (2), referitor la radiologie, de radiologie. *Pentru precizarea diagnosticului este necesar examenul radiologic.* ABC SĂN. 74, cf. 363, DN². ◇ (Adverbial) *Radiologic se găsesc calcificări craniene.* ABC SĂN. 358.
— Pl.: *radiologici, -ce.*
— Din fr. **radiologique.**

RADIOLOGÍE s. f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul razelor X și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului unor boli. Cf. LTR², DL, DM, DN².
2. Ramură a medicinii care se ocupă cu examinarea corpului uman cu ajutorul razelor X pentru precizarea diagnosticului unor boli interne și cu folosirea acestor raze în scop terapeutic. Cf. DN², DER. *La demisol se află farmacia, serviciile de radiologie și microradiofotografia.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 058.
— Din fr. **radiologie.**

RADIOMETALOGRAFÍE s. f. Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor și aliajelor cu ajutorul radiațiilor. Cf. MDT, DN², DER.
— Din fr. **radiométallographie.**

RADIOMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea intensităților mici de radiație. Cf. I. GOLESCU, C., CADE, SCRIBAN, D. *Prezența razelor infraroșii o mai putem afla fie prin radiometru, fie prin pila termoelectrică.* ENC. TEHN. I, 105, cf. MDT, DL, DM, DN², DER. ✦ (În trecut) Aparat care servea pe mare la măsurarea pe meridian a înălțimii soarelui. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *radiometre.*
— Din fr. **radiomètre.**

RADIONAVIGÁȚIE s. f. Conducere prin mijloace radiotehnice a unui avion sau a unei nave. Cf. LTR², DL, DM, DN², DER.
— Din rus. **радионавигация**, fr. **radionavigation.**

RADIORECEPTÓR s. n. Aparat sau instalație de telecomunicații folosite pentru captarea undelor radioelectrice prin intermediul unei antene. Cf. LTR², DN². *„Dulapul muzical" prevăzut cu un radioreceptor, ... magnetofon, pikup și bar este un alt produs pe care îl realizează acum muncitorii acestor uzine.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845, cf. DER.
— Pl.: *radioreceptoare.*
— **Radio¹-** + **receptor.**

RADIORECÉPȚIE s. f. Captare a undelor radioelectrice utilizate pentru telecomunicații și punere în evidență a mesajului transmis. Cf. MDT, LTR².
— Pl.: *radiorecepții.*
— **Radio¹-** + **recepție.**

RADIORELÉU s. n. Sistem de radiocomunicație constituit din două stațiuni terminale și un lanț de stațiuni intermediare de recepție și retransmisie. Cf. LTR², DN², DER
— Pl.: *radiorelee.*
— **Radio¹-** + **releu.**

RADIOREPORTÁJ s. n. Reportaj transmis prin radio² (1). DN², cf. L. ROM. 1965, 410.
— Pl.: *radioreportaje.*
— Din fr. **radioreportage.**

RADIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care strălucește răspîndind raze de lumină; luminos, strălucitor. *Vestmîntul lăsa să i se vază Al ei gît alb ... și splendid ea și luna Cînd iese radioasă din vălul diafane.* HELIADE, O. I, 354, cf. TIMPUL (1856), nr. 1, 4²/58. *Aurora se ivește radioasă Ca un ochi ce se deschide sub o geană luminoasă.* ALECSANDRI, P. III, 60. *Au nu ai fost june, n-ai fost tu frumoasă? Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?* EMINESCU, O. I, 37. *E ora cînd răsună dumbrava cea voioasă ... Cînd vin îndrăgostiții sub bolta radioasă.* MACEDONSKI, O. I, 243, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Prospețimea radioasă a întîiei dimineți.* TEODOREANU, M. U. 17. *În cerul foarte albastru arde un soare radios.* SADOVEANU, O. IX, 212. *Prin geamurile trenului pătrunde o dimineață radioasă și blîndă.* RALEA, O. 89. *Nu mai simțise deloc bucuria dimineții radioase de iunie.* V. ROM. octombrie 1963, 26. ◇ Fig. *Mă socoteam transportat ... în alte lumi mai radioase și binevoitoare.* LĂZĂRESCU, S. 88/4. *Și de-aveam să urc ... pe vreo culme radioasă Ca și eu să-mi aflu tronul, era tocmai pe Calvar.* MACEDONSKI, O. I, 72. *Casa bunichii își înalță mizeria ei radioasă.* KLOPȘTOCK, F. 48.
2. Fig. (Despre figura omenească) Cu o expresie de seninătate, de veselie, de fericire; (despre oameni) luminos la față, încîntat. *Apare o ființă Augustă, radioasă.* HELIADE, O. I, 367. *Erai cu totul prosternat înaintea radioasei Ellis.* CR (1848), 6³/63. *Tu, blîndă, radioasă, cu zîmbetul senin.* ALECSANDRI, P. II, 113, cf. CARAGIALE, O. VI, 34. *Chimiță e radios, solemn și*

totdeauna înclinat de nepreţuita lui persoană. VLAHUŢĂ, O. A. 201. *Figura bătrînei devenea radioasă... cînd pronunţa numele ilustrului* [ei soţ]. ANGHEL, PR. 120. *Ungurean, în mijlocul lor, cu faţa radioasă, dădea tactul.* AGÎRBICEANU, A. 230. *Dincolo de Chitila apărui şi Titu Herdelea, radios şi aferat.* REBREANU, R. I, 213. *Am trecut vesel, radios şi absent pe lîngă nevasta mea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 135. *Băieţii radioşi îl lăsau singur pe potecuţă şi înaintau voinicește prin zăpadă.* BRĂESCU, M. B. 53. *Felix îl zări o dată, la braţ cu Georgeta, foarte radios.* CĂLINESCU, E. O. II, 304. *Se întoarse radios de parcă ar fi cîştigat cel mai greu proces.* STANCU, R. A. IV, 206. *A doua zi el era foarte radios.* PREDA, R. 42. *Turculeţ se învîrtise în stînga şi în dreapta şi veni radios cu o sticlă de vin.* T. POPOVICI, S. 369. *Sublocotenentul devenise radios dintr-o dată — poate din cauza îndelungatei tăceri.* BARBU, P. 264.

— Pronunţat: *-di-os.* — Pl.: *radioşi, -oase.*

— Din fr. **radieux,** lat. **radiosus,** it. **radioso.**

RADIOSCÓPIC, -Ă adj. Care aparţine radioscopiei **(1),** privitor la radioscopie, de radioscopie. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

— Pl.: *radioscopici, -ce.*

— Din fr. **radioscopique.**

RADIOSCOPÍE s. f. **1.** Examinare a interiorului unui corp opac, în special a corpului omenesc, prin proiectarea pe un ecran a razelor X care au străbătut corpul; (concretizat) imagine obţinută în acest fel. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *O întrebuinţare a razelor X este în direcţiunea radioscopiei şi a radiografiei.* ENC. TEHN. II, 56. *E un aparat german de radioscopie.* CĂLINESCU, S. 206. *Tuturor donatorilor li se face obligator reacţia Wasserman, radioscopia pulmonară.* BELEA, P. A. 80, cf. DN², DER.

2. (Învechit, rar) Studiere a razelor solare. Cf. CADE.

— Pl.: *radioscopii.*

— Din fr. **radioscopie.**

RADIOSÓNDĂ s. f. Aparat de sondaj meteorologic, folosit pentru cercetarea păturilor superioare ale atmosferei. *A conceput prima radiosondă pentru sondagiile în altitudine.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 6/1, cf. DN², DER.

— Pl.: *radiosonde.*

— Din fr. **radio-sonde.**

RADIOTÉHNIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care aparţine radiotehnicii, referitor la radiotehnică, de radiotehnică. *Aparate perfecţionate de măsurători radiotehnice... instalate la bord au înregistrat numeroase măsurători ştiinţifice.* GEOLOGIA, 7, cf. DN.

2. S. f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicaţiile oscilaţiilor şi ale undelor electromagnetice de înaltă frecvenţă pentru transmiterea şi recepţionarea informaţiilor. Cf. LTR², DL, DM, DN, DER.

— Din fr. **radiotechnique.**

RADIOTELEFONÍE s. f. Sistem de comunicaţie radiofonică între două posturi, echipate fiecare cu aparate de emisiune şi de recepţie. Cf. LTR², DL, DM, DN².

— Din fr. **radiotéléphonie.**

RADIOTELEGRAFIÁ vb. I. Tranz. A transmite (o ştire, o comunicare etc.) prin radiotelegrafie. Cf. CADE, DL, DM. ◇ Refl. pas. *Se ţinuse un mic consiliu de război şi se radiotelegrafiase.* CĂLINESCU, S. 622.

— Pronunţat: *-fi-a.* — Prez. ind.: *radiotelegrafiez.*

— Din fr. **radiotélégraphier.**

RADIOTELEGRAFÍAT, -Ă adj. (Despre ştiri, comunicări etc.) Transmis prin radiotelegrafie. DL, DM.

— Pronunţat: *-fi-at.* — Pl.: *radiotelegrafiaţi, -te.*

— V. **radiotelegrafia.**

RADIOTELEGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine radiotelegrafiei, privitor la radiotelegrafie. Cf. CADE, DL, DM.

— Pl.: *radiotelegrafici, -ce.*

— Din fr. **radiotélégraphique.**

RADIOTELEGRAFÍE s. f. Radiocomunicaţie care constă în transmiterea unor mesaje prin unde electromagnetice; telegrafie fără fir. Cf. CADE. *Să ne oprim la marile instalaţii de radiotelegrafie care ne leagă de Indiile din cealaltă parte a pămîntului.* SADOVEANU, O. IX, 314, cf. MDT, LTR².

— Din fr. **radiotélégraphie.**

RADIOTELEGRAFIÉRE s. f. Acţiunea de a radiotelegrafia. DL.

— V. **radiotelegrafia.**

RADIOTELEGRAFÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană specializată în radiotelegrafie; operator la un aparat de radiotelegrafie. Cf. NOM. PROF. 64, DL, DM. *Radiotelegrafistul părea îngrijorat.* BARBU, P. 350.

— Pl.: *radiotelegrafişti, -ste.*

— Din fr. **radiotélégraphiste.**

RADIOTELEGRÁMĂ s. f. Radiogramă. Cf. CADE, LTR², DL, DM.

— Pl.: *radiotelegrame.*

— Din fr. **radiotélégramme.**

RADIOTELEMÉTRIC, -Ă adj. Care aparţine radiotelemetriei, privitor la radiotelemetrie. *Aparate perfecţionate de măsurători radiotehnice şi radiotelemetrice instalate la bord au înregistrat numeroase măsurători ştiinţifice.* GEOLOGIA, 7.

— Pl.: *radiotelemetrici, -ce.*

— De la **radiotelemetrie.**

RADIOTELEMETRÍE s. f. Determinarea distanţei dintre un obiect şi un reper dat cu ajutorul undelor radioelectrice. LTR².

— **Radio¹-** + **telemetrie.**

RADIOTELESCÓP s. n. Aparat folosit la recepţionarea şi studierea undelor radio emise de corpurile cereşti. Cf. LTR², DER.

— Pl.: *radiotelescoape.*

— Din fr. **radiotéléscope,** germ. **Radioteleskop.**

RADIOTERAPÍE s. f. Metodă de tratare a unor boli prin acţiunea razelor X; roentgenterapie. DICŢ.

— Din fr. **radiothérapie.**

RADIOTRANSMISIÚNE s. f. Transmitere la distanţă prin unde electromagnetice a unor semnale (sunete, semne, imagini). DL, DM.

— Pronunţat: *-si-u-.*

— Din fr. **radiotransmission.**

RADÍR s. n. v. **radieră.**

RÁDIŞ subst. v. **radăş.**

RADÍTĂ s. f. v. **ridiche.**

RÁDIU¹ s. n. Element radioactiv, din grupa metalelor alcalino-pămîntoase, asemănător din punct de vedere chimic cu bariul; este întrebuinţat în fizică şi în medicină. *Se ştie că radiul mai emite între altele şi raze alfa.* ARH. OLT. I, 108. *Radiul a avut deja aplicaţiuni medicale din cauza proprietăţilor lui de a distruge ţesuturile.* MARINESCU, P. A. 34, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Bravo, doctore, văd că ai de toate! Dar radium ai? glumeşte generalul.* BRĂESCU, O. A. I, 79. *Un gram de radiu degajează 133 calorii pe oră.* ENC. TEHN. I, 109, cf. MACAROVICI, CH. 187.

— Şi: **rádium** s. n.
— Din fr. **radium**, germ. **Radium**.

RÁDIU[3] s. n. v. **radio[3]**.

RÁDIU[3] s. n. v. **radius**.

RÁDIU[4] s. n. v. **rediu**.

RÁDIUM s. n. v. **radiu[1]**.

RÁDIUS s. n. Os lung care împreună cu cubitusul formează scheletul antebraţului. Cf. KRETZULESCU, A. 15/9, POLIZU, P. 34, BARCIANU, BIANU, D. s. *Fractura cubitusului şi radiusului mîinii drepte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 255, cf. SCRIBAN, D., DER.
— Pronunţat: *-di-us.* - Şi: **rádiu** s. n. KRETZULESCU, A. 15/9.
— Din lat. **radius**, fr. **radius**.

RADJÁ s. f. v. **rajah**.

RADJÁH s. m. v. **rajah**.

RÁDOAŞ subst. v. **radăş**.

RADÓN s. n. Element gazos cu proprietăţi radioactive, obţinut prin dezintegrarea radiului. Cf. MDT. *Pentru cercetarea circulaţiei gazelor se introduce prin gurile de vînt radon, un gaz radioactiv.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 834, cf. DER.
— Din fr. **radon**.

RADÓU s. n. (Franţuzism învechit) Plută pentru transportul pe apă. *Comandantul . . . avusese nenorocirea . . . să trăiască cu carne de om şeapte săptămîni pe dramaticul radou.* GHICA, s. 400.
— Pl.: *radouri.*
— Din fr. **radeau**.

RADÚLĂ s. f. (Zool.) Placă chitinoasă cu numeroşi dinţişori, asemănătoare cu o pilă, de pe limba moluştelor şi care serveşte la roaderea hranei. *Aceasta este radula, care funcţionează la fel ca radula melcului.* ZOOLOGIA, 52, cf. DER.
— Pl.: *radule.*
— Din fr. **radule**, lat. **radula**.

RAF s. n. **1.** (Prin Transilv., Ban., Mold.) Cerc de fier care se aplică pe obada unei roţi de lemn (în special la car) cu scopul de a o proteja şi a-i da o rezistenţă mai mare; şină. Cf. CONV. LIT. XX, 1 016, VAIDA, MARIAN, INS. 36, DENSUSIANU, Ţ. H. 331, 347. *În curte, Petrea se tocmeşte cu oamenii ce-i aduc roţi să le strîngă rafurile, ori chiar să pună un raf nou.* AGÎRBICEANU, S. P. 53, cf. CABA, SĂL. 100, GREGORIAN, CL. 61, SCRIBAN, D. *Încercau să-şi repare căruţele, dar rafurile plesniseră şi, de-i dădeai un picior mai zdravăn, toată căruţa se năruia în bucăţi.* T. POPOVICI, SE. 70. *Către prînzul cel bun . . . sare un raf (cerc) de pe roată.* RETEGANUL, P. I, 33, cf. H XVII 237, 272, XVIII 75, 277, ALR I 823, ALRM SN I h 221, A I 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 35, II 3, 6, 7, 8, 12, III 2, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 16, 17, 18, 19, IV 5, V 14, 15, 16, VI 3. ◇ Expr. **A pune raful** (pe cineva) = a supune (pe cineva). *Zi, a pus raful pe el, noa!* BENIUC, V. CUC. 10.
2. (Regional; de obicei la pl.) Şină de cale ferată. Cf. ŞEZ. VII, 187, ALR SN III h 868/53.
— Pl.: *rafuri.* — Şi: (regional) **raft** s. n. VÎRCOL, V. 98, L. COSTIN, GR. BĂN., ALR I 823/18, 26, 795.
— Din magh. **ráf**. Cf. germ. Reif.

RAFAÉLIC, -Ă adj. (Livresc) Care aparţine lui Rafael, în genul picturii lui Rafael. *Faţa pală ca petala Rozelor de primăvară Se-nclină cu ideala rafaelică fecioară.* PETICĂ, O. 35.
— Pl.: *rafaelici, -ce.*
— De la n. pr. **Rafael** + suf. *-ic.*

RAFAELÍT, -Ă adj. (Livresc) Rafaelic. *Fata păstrase toată graţia rafaelită.* CĂLINESCU, C. N. 20. *O fată îmbrăcată cu o rochie ordinară de stambă . . . al cărei păr cădea pînă la umăr în unde rafaelite.* id. s. 458.
— Pl.: *rafaeliţi, -te.*
— De la n. pr. **Rafael** + suf. *-it.*

RAFAELÍTIC, -Ă adj. (Livresc) Rafaelic. *Se uită încă o dată la fata zveltă şi elegantă, cu ochi de ametist şi plete blonde rafaelitice.* CĂLINESCU, C. N. 200. ◇ (Adverbial) *Avea părul lung, ondulat rafaelitic pînă la umeri.* id. ib. 81.
— Pl.: *rafaelitici, -ce.*
— De la n. pr. **Rafael** + suf. *-itic.*

RAFÁLĂ s. f. **1.** Dezlănţuire bruscă, violentă, de obicei scurtă, de vînt, de ploaie sau de ninsoare. *Sub crîncena rafală Munţi de spumă dau năvală Peste podul răsturnat.* ALECSANDRI, P. II, 143, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Avionul era zguduit . . ., aruncat în jos sau în sus după capriciul rafalelor.* ALAS 1 VII 1934, 6/4. *În prima rafală, care ne izbi în faţă, urlînd furioasă, se auzi o trosnitură seacă, sus, în catargul din provă.* BART, S. M. 51, cf. SCRIBAN, D. *Uneori, o rafală bruscă de vînt face să se ivească . . . o microscopică furtună.* BOGZA, C. O. 219. *În ptnze se năpusti, aproape fără veste, o avalanşă de rafale.* TUDORAN, P. 359. *Gări risipite prin lume . . . Gări sub rafale de ploaie.* s aprilie 1960, 44.
2. Serie neîntreruptă, de obicei scurtă, de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri. *Satul lui e sfîrtmat de rafalele tunurilor.* C. PETRESCU, Î. II, 10. *Ghiţă al meu şi Florea au picat chiar la cea dintîi rafală.* SADOVEANU, P. M. 87. *Se aud rafale de mitralieră.* V. ROM. martie 1954, 264. *Întunericul tot mai des cobora şi mitraliera prinse apoi să tragă rafale din ce în ce mai lungi.* CAMILAR, N. I, 71. *Din oraş se aud din nou rafale puternice.* H. LOVINESCU, T. 213. *Peisagii devastate de rafale.* BARANGA, V. A. 27.
— Pl.: *rafale.*
— Din fr. **rafale**.

RAFENÁ vb. I v. **rafina**.

RÁFIA s. f. v. **rafie**.

RÁFIE s. f. Nume dat mai multor specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă şi groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente *(Raphia).* Cf. DL, DM, DER. ✦ Fibrele obţinute din nervurile frunzelor acestor plante (sau din coajă de tei), folosite în horticultură, viticultură şi la confecţionarea unor obiecte împletite. Cf. NICA, L. VAM. 207. *A învăţat să îmbrace sticle cu fire de rafia.* I. BOTEZ, B. I, 191. *Scoase . . . o ploscuţă lată de sticlă, îmbrăcată în împletitură de rafie.* SADOVEANU, O. IX, 26, cf. BORZA, D. 146.
— Pl.: *rafii.* — Şi: **ráfia**, (regional) **tráfie** (VICIU, GL.) s. f.
— Din fr. **raphia**, germ. **Raphia**.

RÁFILĂ s. f. v. **racilă**.

RAFINÁ vb. I. Tranz. **1.** A curăţa o substanţă, un produs etc. de corpurile străine pe care le conţine. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., ALR SN I h 252/682. ◇ Refl. pas. *Prin ţările cele mai răci se rafinează (prelucrează) zahărul cu mai multă greutate.* IC. LUM. (1841), 68[2]/3. *Zacar care s-a rafinat numai o dată.* MAN. SĂNĂT. 179/28.
2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. *Învăţăturile înalte rafinînd gustul şi ascuţind judecata unei generaţiuni, fac să-i crească pretenţiile intelectuale.* CARAGIALE, O. IV, 254. *Într-o ţară cu o cultură artistică serioasă . . . gustul s-a rafinat şi mintea s-a ascuţit de attea opere nepieritoare.* VLAHUŢĂ, O. A. 210, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Minunata eleganţă a sălii de mîncare părea că îndreptează*

gîndurile, le ascute și le rafinează. D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Rămăsese o lucrătoare, rafinîndu-se pe nesimțite, fără a deveni „une dame".* CĂLINESCU, s. 142. *Simt nevoia imperioasă să mă subțiez și să mă rafinez și eu.* STANCU, R. A. IV, 365. *Aria . . . rafinează . . . sensibilitatea oamenilor.* H. LOVINESCU, T. 289.

— Prez. ind.: *rafinez* și (învechit) *ráfin* (STAMATI, D.). — Și: (învechit) **rafená** (I. GOLESCU, C.), **răfená** (VALIAN, V.), (regional) **răfină** (ALR SN I h 252/172), **refiná** (ib. h 252/537) vb. I.

— Din fr. **raffiner,** germ. **raffinieren.**

RAFINÁGIU s. n. v. **rafinaj.**

RAFINÁJ s. n. (Franțuzism învechit) Rafinare **(1).** Cf. ALEXI, W.

— Pl.: ? — Și: **rafinăglu** s. n. STAMATI, D.

— Din fr. **raffinage.**

RAFINAMÉNT s. n. **1.** Finețe, subtilitate a gustului sau a simțirii; rafinare **(2).** *Un raffinament al frumosului.* HELIADE, D. J. 177/4. *Era un veac de rafinament în maniere.* CAMIL PETRESCU, T. II, 216. *Perfecțiunea, arta ei de-a se îmbrăca și pieptăna, nu e rafinament decadent.* TEODOREANU, M. II, 379. *Tablourile de valoare inegală ar fi stricat, fără îndoială, sugestia de rafinament ce se desprindea din tot interiorul.* CĂLINESCU, s. 285. *Autorii . . . deținători ai unei înțelepciuni milenare . . . și ai unei arte poetice severe, pline de străvechi rafinament.* BENIUC, M. C. I, 189. *Toată lumea știe că supremul rafinament e simplitatea.* GL 1958, nr. 8, 2/5.

2. (Peiorativ) Viclenie, perfidie. *Cu rafinamentul și sadismul ei, se uită . . . cu oarecare satisfacție răutăcioasă.* V. ROM. iulie 1954, 286.

— Scris și: (după fr.) *raffinament.* — Pl.: *rafinamente.*

— Din fr. **raffinement.**

RAFINÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a rafina **(1)** și rezultatul ei; curățire, îndepărtare a corpurilor străine dintr-o substanță, dintr-un produs etc. *Prefacerea aceasta a zahărului se cheamă raffinare.* I. NAT. 21, cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rafinarea petrolului.* NOM. PROF. 41. *Deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27.

2. Fig. Rafinament **(1).** Cf. rafina **(2).** Cf. ROM. LIT. 271/6. *Aceasta pare a fi fost o rafinare a limbei.* MAIORESCU, CR. III, 246. *Nobilul poet știuse a se înconjura cu o rafinare adevărat orientală.* ODOBESCU, S. I, 291, cf. GHEREA, ST. CR. III, 403, ȘĂINEANU. *Înflorirea artei, rafinarea personalității, lărgirea culturii umaniste sînt fenomene de ordin secundar . . ., rezultate ale unor fapte de altă natură.* OȚETEA, R. 35. *Gustul pentru insignifiență e semn de profundă rafinare.* RALEA, S. T. II, 303. *Macedonski consideră evoluția și rafinarea limbii drept o condiție de bază a oricărei poezii moderne.* L. ROM. 1965, 391.

— Scris și: *raffinare.* — Pl.: *rafinări.* — Și: (învechit) **răfenáre** s. f. VALIAN, V.

— V. **rafina.**

RAFINÁT[1] s. n. (Regional) Rafinare **(1)** (Mircești—Pașcani). ALR SN I h 252/537. [Țuica] *o dă la refinat.* ib.

— Și: (regional) **refinát** s. n.

— V. **rafina.**

RAFINÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre o substanță, un produs etc.) Care a fost supus unui tratament de rafinare **(1)**; curățat de corpuri străine. *Silitră rafinată.* BULETIN, F. (1843), 237[2]/21, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Țuică rafinată.* ALR SN I h 252/791.

2. Fig. Fin, delicat, ales, subtil. *Măiestria rafinată de a găti bucatele.* VASICI, M. II, 32/17. *Un cult așa de impozant, poți zice rafinat . . ., nu se observă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 76. *Luase dispoziții ca oaspeții săi să nu cerce cea mai mică lipsă întru îndeplinirea gustului lor rafinat.* FILIMON, O. I, 186. *Atrăgea asupră-și, prin maniere și învățătură, admirațiunea curtezanilor celor mai rafinați și a oamenilor celor mai instruiți ai epocei.* HASDEU, I. V. 99. *Te păzește, să nu vatămi a lor gusturi rafinate.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 78. *Limba claselor culte . . . va deveni un instrument de expresiune poetică mai rafinat.* GHEREA, ST. CR. III, 375. *Străvechea mea argintărie, cu-atîta artă cizelată De rafinatul Benvenuto, sclipea pe masă înșirată.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 81. *Sfîrșii ospățul meu cu mere zvîntate și cu nuci, adică cu fructe și, deci, după toate regulile înalte ale celei mai rafinate gastronomii.* HOGAȘ, DR. I, 265. *Stă fără noimă catedrala Azi, într-un secol rafinat.* BACOVIA, O. 141. *Era om cărturar, spirit rafinat.* SADOVEANU, O. V, 612. *Interiorul i se păru lui Felix cu mult mai rafinat decît și-ar fi putut închipui.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. *În mijlocul acestui străvechi, substanțial și rafinat belșug al pămîntului se află și orașul Rîmnicul-Vîlcii.* BOGZA, C. O. 365. *Eroii literaturii sale sînt rafinați esteți sau filozofi.* V. ROM. iunie 1965, 6. ◇ (Substantivat) *Neologisme (mai toate franțuzești) . . . circulau, la vremea lor, în vorbirea și în scrisul unei pături foarte subțiri de „rafinați".* L. ROM. 1959, nr. 4, 4.

3. (Peiorativ) Perfid, viclean. *Cîte blăsteme vărsau asupra tiranului rafinat . . . acele buze ce vineau de amuțeau învinețite sub spînzurătoarea ce stă dinaintea ușii!* NEGRUZZI, S. I, 311. *Nu poate fi decît o aventurieră rafinată.* FILIMON, O. II, 140, cf. CV 1950, nr. 4, 57. ◇ (Substantivat) *Otilia era o „rafinată" cu școală de la Paris.* CĂLINESCU, E. O. II, 152.

— Pl.: *rafinați, -te.* — Și: (învechit) **răfenát,-ă** (VALIAN, V.), (regional) **răfinát, -ă** (ALR SN I 252/848) adj.

— V. **rafina.**

RAFINATÓR s. m. Rafinor. *Zaharul nerafinat . . . nu va fi dat spre vînzare sau la rafinatori.* CR (1836), 4[1]/12, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Rafinator de zahăr.* NOM. PROF. 48.

— Pl.: *rafinatori.*

— **Rafina** + suf. *tor.*

RAFINÁȚIE s. f. (Rar) Rafinare **(2).** *Domnește starea primitivă, simplă, crudă, fără cît de puțină raftnațte în metoda producției.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 56.

— Pl.: *rafinații.*

— De la **rafina.**

RAFINĂRÍE s. f. **1.** Instalație în care se face rafinarea **(1)** unor produse. V. distilerie. Cf. MARIN, PR. I, 50/33. *Rafinării de zahar.* IC. LUM. (1840), 39[2]/29. *Socoteală . . . de cheltuielile clădirii așezămîntului unii zaherării de sfecle cu rafineria sa* (a. 1841). DOC. EC. 750, cf. STAMATI, D., POLIZU, LM, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

2. (De obicei determinat prin „petrolieră" sau „de petrol") Unitate industrială în care se face prelucrarea țițeiului pentru obținerea de produse petroliere. *Rafinerii de petrol.* NOM. PROF. 41. *Țițeiul extras . . . e pompat peste dealuri, spre marile rafinării.* BOGZA, A. Î. 30. *Pentru prima dată, în curtea rafinăriei cerul acelei dimineți era lipsit de fum.* CONTEMP. 1955, nr. 437, 2/5. *Rafinăria geme ușor, neauzit . . . Prin țevi țițeiul . . . Aleargă spre lumină.* V. ROM. ianuarie 1956, 28. *Acolo e rafinăria de la Onești, explică gazda cu bunăvoință.* S iunie 1960, 54.

3. Fig. Rafinament **(1).** *Mi-a arătat, cu rafinerie infernală, o strălucitoare perspectivă — stridii, icre moi . . .* CARAGIALE, O. III, 120, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Scris și: *raffinărie.* I. NAT. 21, LM. — Pl.: *rafinării.* — Și: (învechit) **rafinerie, răfenărie** (VALIAN, V.) s. f.

— Din fr. **raffinerie,** germ. **Raffinerie.**

RAFINEÁ s. f. v. **refenea.**

RAFINERÍE s. f. v. **rafinărie.**

RAFINÓR s. m. Muncitor calificat pentru operaţiile de rafinare (1); rafinator. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 42. ◇ Fig. *Conştiinţă artistică, artă de rafinor, care reclamă însuşiri critice.* PERPESSICIUS, M. III, 78.
— Pl.: *rafinori.*
— Din fr. **raffineur,** germ. **Raffineur.**

RAFINÓZĂ s. f. Substanţă alcătuită din glucoză, galactoză şi fructoză, care se găseşte în sfecla de zahăr şi în seminţele de bumbac; este folosită în medicină şi în bacteriologie. Cf. MACAROVICI, CH. 559, LTR², DER.
— Din fr. **raffinose.**

RAFT[1] s. n. Poliţă aşezată într-un dulap sau fixată de-a lungul pereţilor unei camere (în special la magazine). V. etajeră. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 606, DDRF, ŞĂINEANU. *Şi-am întors fără speranţă Ochii şi-ncepui s-admir Cum steteau pe raft în şir Acele de siguranţă.* COŞBUC, P. I, 321. *Am aşezat în rafturi cărţile.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 86. *Scotoci prin rafturile întunecoase ale crişmei.* HOGAŞ, DR. I, 98. *Popa Tonea pune psaltirea în raftul cărţilor.* GALACTION, O. 172. *Tîrî privirea pe pereţii afumaţi... la rafturile goale.* C. PETRESCU, R. DR. 296. *Se ridicase o prăvălie nouă, cu ferestrele dintr-un geam, cu rafturi pline.* BRĂESCU, A. 131. *Femeia scoate din raft, o carte.* SEBASTIAN, T. 267. *Am tras din raft două vechi tomuri legate în scoarţe.* SADOVEANU, E. 5. *Deschise cîteva uşi, descoperind rafturi înţesate cu cărţi.* CĂLINESCU, E. O. I, 83. *La moşie avea o odaie întreagă cu pereţii acoperiţi cu rafturi de cărţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 303. *Deasupra patului — un raft de lemn cu cîteva cărţi.* VINEA, L. I, 113. *Uşa casei de bani era dată de perete, rafturile ei goale, pe jos, pe duşumea hîrtii răvăşite.* DEMETRIUS, A. 46. *În rafturi dorm volume visîndu-şi existenţa închisă între foi.* LABIŞ, P. 79. ✦ (Regional) Firidă. ALRM II/I h 377.
— Pl.: *rafturi.*
— Din tc. **raf** (dial. **raft**).

RAFT[2] s. n. (Învechit; mai ales la pl.) **1.** Harnaşament de lux. *Nu era ei acolo grije de pluguri, de boi, nice de cai cu rafturi scumpe.* VARLAAM, C. 366, cf. HERODOT (1645), 476. *Unde sînt caii noştri cei fumoşi şi împodobiţi cu rafturi poleite...?* NEAGOE, ÎNV. 330/13. *Împlutu-s-au căzacii de borfe, de sabii, de rafturi şi de corturi.* M. COSTIN, LET. I, 252/2. *Unde-i sînt fuştaşii, unde-s caii cei cu rafturi?* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 40r/31. *Voroava nu în vremea şi la locul seu, ca rafturile de aur în capul magariului se prind.* CANTEMIR, IST. 235. *N-au scăpat fără pagubă mai nici un boier şi nefurat..., cui pistoale, cui rafturi.* N. COSTIN, LET. II, 114/23. *Era împodobiţi cu haşele şi cu rahturi de argint şi poleite* (a. 1773). GCR II, 90/12. *Cai împărăteşti şi cu rafturi de aur.* VARLAAM-IOASAF, 140v/22. *I-au dăruit un cal bun, armăsar, împodobit cu rafturi de argint.* DIONISIE, C. 186, cf. LB, C. STAMATI, P. 315, CIHAC, II, 606, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Ce laşi tu drumul Şi-apuci colnicul? Ori zeaoa te-apasă, Ori şaua te-ndeasă, Ori frîul cu fluturi, Ori scumpele rafturi... De duci aşa greu Trupuşorul meu?* ALECSANDRI, P. P. 63.
2. Panglică; ciucure. Cf. KLEIN, D. 212, LB, POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU. *Vătaful are un gîrbaci... cu rafturi şi comandă celorlalţi.* PAMFILE, S. V. 64.
— Pl.: *rafturi.* — Şi: **raht, reht** (CONACHI, P. 291, BARCIANU) s. n.
— Din tc. **raht.**

RAFT[3] s. n. v. **raf.**

RÁFTĂ s. f. (Prin Transilv. şi Ban.) Parte cu care cineva contribuie la o cheltuială comună sau la achitarea unei datorii (v. contribuţie, cotizaţie, rată) sau care revine cuiva în urma unei împărţeli (v. cotă). Cf. KLEIN, D. 212, LB, POLIZU, CIHAC, II, 606, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., FRÎNCU-CANDREA, M. 104. *Şi-a primit rapta de mîncare.* LEXIC REG. II, 84. ◇ Expr. **A (o) spune** (cuiva) **rafta** (sau **raftă în ochi**) = a spune (cuiva) în faţă, fără înconjur, deschis. *Nu m-a chiar tăiat, dar mi-a spus rafta, că să ne lăsăm de astfel de gînduri.* RETEGANUL, P. P. 135. *Ţi-am spus-o raftă în ochi.* FRÎNCU-CANDREA, M. 104, com. DRĂGANU. **A-şi pierde** (sau **a-şi lua**) **rafta (de la viaţă)** = a-şi pierde sau a-şi lua nădejdea (de la viaţă); a se resemna. Cf. PAŞCA, GL., com. PAŞCA (Crişcior—Brad). **A-şi lua rapta şi mîndaşu** = a-şi lua gîndul de la ceva. CV 1950, nr. 11—12, 39. **A fi rafta** (cu cineva) = a nu mai datora nimic (cuiva), a fi chit. Cf. RETEGANUL, P. P. 214. **A da rafta** (pe cineva) = (la jocuri de noroc) a bate (pe cineva), a învinge. *L-am dat rafta la joc.* COMAN, GL.
— Pl.: *rafte.* — Şi: **ráptă** s. f.
— Etimologia necunoscută.

RAFTIN subst. (Regional) **1.** „Partea de deasupra a zidăriei unei clădiri terminată din roşu". COMAN, GL.
2. (În forma *reftim*) Parte a temeliei unei construcţii ieşită în afara zidului. Cf. SĂGHINESCU, V. 66.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Şi: **reftim** subst.
— Etimologia necunoscută.

RAGACEÁ s. f. v. **răgace**[1].

RAGÁCI s. n. Unealtă în formă de cleşte cu coadă lungă, folosită la pescuit. *Pescarul aşteaptă cu prăjina în mînă şi, cînd vede crapul pe fundul apei, aruncă ragaciul asupra lui şi-l prinde între cele două braţe ale acestuia.* ANTIPA, P. 291, cf. CL 1968, 414.
— Pl.: *ragace.*
— Din rus. **рогацъ.**

RAGÁDĂ s. f. **1.** Mică ulceraţie (de natură sifilitică) care apare pe piele, mai ales printre degete, la nări, la buze etc. Cf. BIANU, D. S., GÁLDI, M. PHAN. 246. *Se va potoli setea... prin umezirea deasă a buzelor, pentru a împiedica formarea ragadelor.* BELEA, P. A. 214.
2. Sfîrcul mamelei. Cf. DR. IV, 844.
— Pl.: *ragade.*
— Din ngr. ῥαγάδα.

RAGAOÁCE s. f. v. **răgace**[1].

RÁGĂT s. n. v. **răget.**

RÁGE vb. III. Intranz. (Despre vite cornute; p. ext. despre alte animale; de obicei la pers. 3) A scoate răgete; a mugi; a răcni; (învechit şi regional) a rugi. *Skimenii ricăiia (răgindu c², scîncind d) să rapă... mîncare şie.* PSALT. 215. *Moarte fără de veste vine, ca un leu răgîndu* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 452. *Cămila să ragă, ţîlcul nu-nţeleagă.* CANTEMIR, IST. 108, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Boii rag, caii renchează, cînii latră la un loc.* ALECSANDRI, P. III, 8. *Vaca rage de foame în bătătură.* VLAHUŢĂ, O. A. 358. *Boii-n jug de foame-ţi rag Şi de slabi abia mai trag.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 42. *Acuma ograda-i goală... iar în grajduri rage a pustiu o închipuire de vacă stearpă.* REBREANU, I. 11. *Cămilele neliniştite rag la lună.* SADOVEANU, O. XII, 271. *Vremea prieşte Inimii, ierbii. Ragă şi cerbii!* BLAGA, P. 36. *Trei sate... Răcneau de suferinţă la stîlpii de ogradă, Ca staulul de vite, în fierbere, cînd rage.* ARGHEZI, VERS. 457. *Văzînd boul cel năzdrăvan aceasta, au prins a rage şi au ras aşa de tare încît văile s-au turburat.* SBIERA, P. 189. *Foaie verde ş-o gherghină, Rage-un bou într-o grădină.* ŞEZ. I, 236. *Ce răgeşti, Ce stuhueşti, Suraio?* T. PAPAHAGI, M. 139, cf. FOLC. MOLD. I, 118. *În mijlocul satului, rage buhaiul împăratului* (Clopotul). GOROVEI, C. 87. (Tranz.) *Un leu pustiei rage turbarea lui.* EMINESCU, O. I, 20. ◇ (Prin analogie; mai ales despre instrumente muzicale) *Iar cînd de război bucinul rage, Nice poate cineva să-şi pastre Averea sa, nici dulcea viaţă.* BUDAI-

DELEANU, Ț. 299. *Tromboane străvechi hîrîiau, răgeau, de-ți săprgeau urechile.* SADOVEANU, O. I, 530. *Sirena gemea, răgea și mugea.* BENIUC, P. A. II, 158. ◇ Expr. **Nici nu-mi rage, nici nu-mi plînge** = nu mă interesează. PAMFILE, J. II, 163. ✦ Fig. (Despre oameni) A țipa, a zbiera. *Strigaiu (rîgiiam* D) *de suspirarea înremiei meale.* PSALT. 72. *Ca ș-un juncan Dragosin rage.* BUDAI-DELEANU, Ț. 415. *Mi l-au adus pe tînărul... cu mîna dreaptă scrintită, ori ruptă, nu se poate ști, fiindcă, dacă i-o atingi cît de puțin, rage ca un bou.* CARAGIALE, O. I, 238. *Scoal' dracului, bă! răgi cît putu unchiul.* IOVESCU, N. 61. *Rabdă inimă și taci Dacă n-ai gură să ragi.* ȘEZ. XII, 83. *Badea rage prin pîrloage, Lelea-ngînă Din grădină* (Clopotul și toaca). ib. IV, 82. ◇ Refl. (Într-un descîntec) *Nu vă răgiți ca vacile.* BÎRLEA, C. P. 358. ✦ (Despre ape) A vui, a urla. *Te glășești tare, ca marea cînd rage.* DOSOFTEI, PS. 140/15.

— Prez. ind.: *rag*; perf. s.: *răgii*; part.: *ras.* — Și: (învechit și regional) **răgi** (prez. ind. *răgesc*; part. *ras*), (regional) **răgui** (ALR II 5 527/346, 362; prez. ind. pers. 3 *răguie*), **rîgi** (ȘEZ. V, 145) vb. IV.

— Lat. **ragere.**

RAGEÁ s. f. v. **regea.**

RÁGELĂ s. f. v. **ragilă.**

RÁGET s. n. v. **răget.**

RÁGHILĂ s. f. v. **ragilă.**

RAGIÁL s. m. și n. v. **regeal.**

RÁGILĂ s. f. **1.** Instrument format dintr-o scîndură în care sînt înfipți dinți de fier și prin care se trage cînepa sau inul melițat pentru ca fibrele să se cureță de puzderii și de cîlți; (regional) raștilă. V. d a r a c. *Ravila pentru în este mai deasă decît acea pentru cînepă.* I. IONESCU, C. 156/5, cf. CIHAC, II, 310. *Veniți încoace și aduceți cu voi și blăstămurile părintești: ragila și piepteni de pieptănat cîlți!* CREANGĂ, P. 59, cf. F (1885), 366. *În Moldova... pun o pernă pe o raghilă ș-acolo o pofteșe pe soacra mare, și cînd dă să se așeze, ți smucește perna, rămînînd pe raghilă.* SEVASTOS, N. 315, cf. DDRF, ȘĂINEANU, PAMFILE, I. C. 207. *Așa de trudit sînt, încît aș dormi și învălit cu urzici, cu capul pe-o ragilă.* SADOVEANU, O. XIII, 929, cf. H III 73, XI 470, com. MARIAN, ALRM SN I h 170, A V 14, 23, 28, 30, 33, 35, VI 9, 19, 22, 26, IX 5, 6. ◇ Fig. *Înălțîndu-și creșteiu-n cer, scărmănînd norii în raghila de stînci, înfipte pe fruntea-i pleșuvă, mîndrul uriaș* [Ceahlăul] *farmecă rîul cu puterea măreției lui.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 173. *De sub buzele-i groase, veștede... înaintau spre afară două raghile rari de dinți ruginiți.* HOGAȘ, DR. I, 210. *Amîndoi prietenii... s-au îmbrățișat fără să-și puie buzele pe ragilele obrazurilor.* SADOVEANU, O. XVIII, 64.

2. Zgardă cu țepi de fier care se pune la gîtul cîinilor ciobănești, pentru a-i apăra de mușcătura lupului. *Prin fum sticliră ochi sîngeroși, ș-un cîne mare și flocos, cu ragilă la gît, se opri la cîțiva pași.* SADOVEANU, O. IX, 21. *Ciobanii le-au pus ragili și i-au mîngîiat pe ochi pentru isprăvile ce săvîrșeau.* id. ib. XVIII, 71, cf. ALRM I/I h 188. ✦ Curea sau scîndurică cu cîteva cuie, care se pune pe botul viteilor pentru ca vaca să nu-i lase să sugă. *Mînzatului leagă-i ragila cea cu cuie pe bot, ca să împungă pe mă-sa cînd a năzui să sugă, și ea să-l bată și să-l alunge.* SADOVEANU, O. X, 559.

3. (Regional) Piatră zgrunțuroasă care periclitează mersul plutelor. ARVINTE, TERM. 163.

4. (Rar; în forma *ravilă*) Năvod. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

5. (Bot.; regional; în compusul) **Ragila-pămîntului** = sparanghel *(Asparagus officinalis)*. BORZA, D. 24.

— Pl.: *ragile* și (rar) *ragili.* — Și: **rághilă, rávilă,** (regional) **rágelă** (PAMFILE, I. C. 207, VICIU, GL.), (rar) **rágilă** (ALEXI, W.), **rávilă** (ib.) s. f., **ráhel** (DAMÉ, T. 139), **răhér** (GR. S. V, 42) s. n.

— Cf. germ. R a f f e l.

RAGIONAMÉNT s. n. (Italienism învechit) Raționament. Cf. CALENDAR (1852), 2/21.

— Pl.: *ragionamente.*

— Din it. **ragionamento.**

RAGLÁN s. n. Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte, la care partea superioară a mînecii începe la răscroiala gulerului. Cf. CADE, DL, DM, LTR[2]. ✦ Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. *Am ales mai întîi un raglan de ploaie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 251. *Era... înarmat cu bastonul său, agitîndu-se, într-un raglan foarte larg.* CĂLINESCU, S. 43. *Ține pe antebraț cu cochetărie un raglan subțirel.* VINEA, L. I, 148, cf. GRAUR, N. P. 155. *Îmi strîngeam raglanul mai bine în jurul gîtului.* BARBU, P. 30. *Un om, îmbrăcat cu raglan, își șterge mîinile de ulei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 833.

— Pl.: *raglane.*

— Din fr. **raglan.**

RÁGLĂ s. f. (Regional) Gealău cu care se fac dungi de-a lungul scîndurii (Totoești — Iași). GLOSAR REG.

— Pl.: *ragle.*

— Etimologia necunoscută.

RAGÓZ s. m. (sg.) v. **rogoz.**

RAGUZÁN, -Ă adj. (Învechit, rar) Care provine din Ragusa. *Ștucuri raguzani* (a. 1787). ap. T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *raguzani, -e.*

— De la n. pr. **Ragusa** + suf. *-an.*

RAGÚZĂ s. f. (Învechit, rar) Veche monedă originară din Ragusa. *Taleri... 3,36, adică 3 și 1/2 raguza* (a. 1819). FURNICĂ, I. C. XXIX.

— Pl.: *raguze.*

— De la n. pr. **Ragusa.**

RAHAGERÍE s. f. (Ieșit din uz) Loc unde se vinde (și se fabrică) rahat[2]; prăvălia rahagiului. Cf. ȘIO I[2], 300. *Hai, Pandelică! — Unde? — La rahagerie.* I. BOTEZ, ȘC. 17. *Pe fereastra rahagiriei... bomboanele conservă, în gingășia aspectului lor, ceva din noblețea sentimentalismului frivol.* KLOPȘTOCK, F. 271.

— Pl.: *rahagerii.* — Și: (rar) **rahagírie** s. f.

— **Rahagiu** + suf. *-ărie.*

RAHAGIRÍE s. f. v. **rahagerie.**

RAHAGÍU s. m. (Ieșit din uz) Fabricant sau vînzător (ambulant) de rahat[2]. *Întreabă pe Tănase rahagiul de cîți gologani a vîndut rahat.* CARAGIALE, O. II, 190, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Începea să răsune monocord și unsuros glasul negustorului de plăcintă caldă, ori cel vesel și săltăreț al rahagiului cu șalvari.* I. BOTEZ, B. I, 64. *După el își mai făcea loc, îngrijorat, un rahagiu desculț.* KLOPȘTOCK, F. 219, cf. NOM. PROF. 49. *Duce cu el... șaizeci de calfe de baclavagii cu meșterul de baclavale: și numai treizeci de cafegii și rahatgii.* SADOVEANU, O. XIII, 894. ◇ Fig. (Peiorativ) *Știind cît vă plac dulciurile literare, pozitive, mă grăbesc a vă trimite și eu... „Universul" cu o acadé finisimă a unuia dintre cei mai clasici rahagii dacoromâni.* CARAGIALE, O. VII, 121.

— Pl.: *rahagii.* — Și: **rahatgiu, rehagiu** (RUDOW, XIX, 393) s. m.

— **Rahat** + suf. *-giu.*

RAHALOCÚM s. n. v. **rahatlocum.**

RAHÁT[1] s. n. (Învechit) Confort; huzur. *Pe cei-lalți i-au poftit într-altă odaie, să șează cu tot rahatul lor.* BELDIMAN, E. 134/19. *Tu ești învățat ca să trăiești bine, bine și în rahat.* ap. ȘIO I[2], 299.

— Şi: **rehát** s. n. STAMATI, ap. TDRG, ALEXI, W.
— Din tc. **rahat.**

RAHÁT² s. n. Preparat dulce cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon şi diferite arome, şi prezentat în formă de cuburi mici. Cf. POLIZU. *Şedeau grămădite pe polițe cutii cu rahat, șiraguri de smochine, cozonaci . . . şi cîte şi mai cîte.* GANE, N. II, 175. *Întreabă pe Tănase rahagiul de cîți gologani a vîndut rahat.* CARAGIALE, O. II, 190, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 207. *Luam de la precupeţul Constantin . . . cutia cu rahat.* BRĂESCU, A. 249. *Vînzătorul oferă cafea, rahat, tutun.* TEODOREANU, M. U. 145. ✦ (Familiar; şi în e x p r. **rahat cu apă rece**) Lucru lipsit de valoare sau de importanţă. Cf. TDRG. *Ferma de la Lespezi, o cunoşti? . . . Aia-i fermă? . . . Aia-i un rahat! pufni Matei.* GALAN, B. I, 28.
— Din tc. **rahat**[lokum].

RAHATGÍU s. m. v. **rahagiu.**

RAHÁTLICUM s. n. v. **rahatlocum.**

RAHATLÓC s. n. v. **rahatlocum.**

RAHATLOCÚM s. n. (Turcism învechit) Rahat². *Aşţiderea şi tot feliu de scoice de mare, făsticuri, castale, rahatlocuri . . . să fie şi aceste slobode de toată darea* (a. 1826). URICARIUL, XXII, 302, cf. POLIZU. *Bătrînul derviş ni se înfăţoşează cu o cutie de rahatlocum.* ALECSANDRI, ap. ŞIO I₂, 300, cf. ŞĂINEANU.
— Pl.: *rahatlocumuri.* — Şi: **rahatlóc, rahalocúm** (POLIZU), **rahátlicum** (CIHAC, II, 606) s. n.
— Din tc. **rahatlokum.**

RÁHĂT subst. (Regional) Răstimp. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

RÁHEL s. n. v. **ragilă.**

RAHIALGÍE s. f. Dureri (nevralgice) de-a lungul coloanei vertebrale. DL, DM.
— Pronunţat: *-hi-al-.*
— Din ngr. ῥαχιαλγία, fr. **rachialgie.**

RAHIANESTEZÍE s. f. Anestezie a jumătăţii inferioare a corpului, obţinută printr-o injecţie în şira spinării. Cf. DM, DER.
— Pronunţat: *-hi-a-.* — Pl.: *rahianestezii.*
— Din fr. **rachianesthésie.**

RAHIDIÁN, -Ă adj. Care aparţine coloanei vertebrale, privitor la coloana vertebrală. *Vinele coloanei vertebrale sau vinele rahidiene.* KRETZULESCU, A. 434/19. *Nervi rahidieni sau spinali.* POLIZU, P. 180/31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se ştia foarte puţin despre localizările nervilor rahidieni.* PARHON, O. A. I, 63. *Din cercetările lui Parhon rezultă că nervii rahidieni nu sînt reprezentaţi în măduvă printr-un singur grup celular.* CONTEMP. 1954, nr. 420, 5/1. ✧ *Canal rahidian* = canalul format din vertebre, care conţine măduva spinării. *În canalul rahidian, în caz de meningite, streptomicina se introduce foarte rar.* BELEA, P. A. 285. *Anestezie rahidiană* = rahianestezie. DM, *Bulb rahidian* v. b u l b.
— Pronunţat: *-di-an-.* — Scris şi: *rachidian.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *rahidieni, -e.*
— Din fr. **rachidien.**

RÁHILĂ s. f. v. **racilă.**

RÁHIS subst. (Rar) Şira spinării. Cf. BIANU, D. S. *Petele transversale galbene se lăţesc de la vîrf în jos . . .; numai lîngă rahis mai rămîne o dungă îngustă, brun-lutoasă.* LINŢIA, P. II, 140.
— Scris şi: *rachis.* BIANU, D. S. — Pl.:?
— Din ngr. ῥάχις, fr. **rachis.**

RAHÍT s. n. v. **rahitis.**

RAHÍTIC, -Ă adj. Care suferă de rahitism. *Persoanele rahitice.* DESCR. AŞEZ. 143. *Copii rachitici.* MAN. SĂNĂT. 29/14, cf. POLIZU, ŞĂINEANU. *Numai un biet copil rahitic . . . priveşte către desfăşurarea trăsurilor.* IORGA, ap. CADE. *Copiii erau nespălaţi, rachitici, desculţi şi cu părul vîlvoi.* GALACTION, O. A. I, 138. *Osificarea şi închiderea fontanelelor este întîrziată la copiii prost nutriţi şi rahitici.* ABC SĂN. 165. ✧ F i g. *Pe marginea drumului mărginit de alfa, copăcei rahitici, trenul împrăştia . . . caravane de cămile scheletice.* BRĂESCU, A. 214. ✧ (Substantivat) *Sanatoriu pentru rahitici.* DL. ✦ (Despre unele părţi ale corpului) Anormal dezvoltat, prea subţire. *Slujbaşul cel osos şi deşirat . . . cu mîini noduroase şi rahitice.* I. BOTEZ, ŞC. 75. *Degetele lui rahitice . . . păstrau în transparenţa falangelor străvezeala unui limfatism aristocratic.* KLOPŞTOCK, F. 228.
— Scris şi: *rachitic.* — Pl.: *rahitici, -ce.* — Şi: (învechit, rar) **rahiticós, -oásă** adj. VALIAN, V., POLIZU.
— Din ngr. ῥαχιτικός, fr. **rachitique,** it. **rachitico.**

RAHITICÓS, -OÁSĂ adj. v. **rahitic.**

RAHÍTIS s. n. (Învechit, rar) Rahitism. Cf. VALIAN, V., MEŞT. MOŞ. 49/25, EPISCUPESCU, PRACTICA, 429/30, APA MINER. 14/27, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Scris şi : *rachitis.* — Şi: **rahít** (DESCR. AŞEZ. 142/21, CALENDAR (1855), 143, FĂTU, D. 21, CORNEA, E. I, 137/19, DESCR. APE, 107/20) s. n., **rachitisă** (ALEXI, W.) s. f.
— Din ngr. ῥαχῖτις, fr. **rachitis,** germ. **Rhachitis.** — **Rahit** < rus. **рахит.**

RAHITÍSM s. n. Boală caracteristică primei copilării şi care constă în calcifierea insuficientă a ţesutului fundamental osos, fiind produsă de lipsa vitaminei D. Cf. KRETZULESCU, M. 125/21, ŞĂINEANU, BARCIANU, BIANU, D. S., ENC. VET. 314. *Mic, burtos, cu picioarele arcuite de rahiitism, numitul Carol tocmai începuse să mîzgălească cu degetul niscai figuri pe aripa prăfuită a trăsurii.* GALAN, Z. R. 10. *Calciul este indicat în prevenirea rahitismului.* ABC SĂN. 77.
— Scris şi: *rachitism.* MAN. SĂNĂT. 340/15, PAT. CHIR. 146ᵛ.
— Din fr. **rachitisme,** it. **rachitismo,** ngr. ῥαχιτισμος.

RÁHLĂ s. f. v. **raclă.**

RÁHNĂ¹ s. f. (Prin Mold.) Guturai, răceală. Cf. N. LEON, MED. 142, DR. IV, 748, ŞĂINEANU, D. U., I. CR. VII, 91.
— Pl.: *rahne.*
— Din germ. **Rachen**[katarrh].

RÁHNĂ² s. f. v. **rîvnă.**

RÁHOTĂ¹ s. f. (Regional) Vuiet; învălmăşeală, dezordine. *De la casile lor . . . Mărgîn, Mare rahot'e făcîn.* T. PAPAHAGI, M. 141. *Era o rahotă de te lua groaza.* Com. din LOMAN — SEBEŞ.
— Şi: **răhote** s. f.
— Etimologia necunoscută.

RÁHOTĂ² subst. (Regional) Persoană venită din altă parte şi considerată străină de satul în care s-a stabilit. V. v e n e t i c (Micești — Alba Iulia). Cf. ALR I 381/136.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RÁHOTE s. f. v. **rahotă¹.**

RAHT s. n. v. **raft².**

RAHTIVÁN s. m. (Învechit) Slujbaș însărcinat cu ținerea rafturilor[2] la caii domnești. *După aceștia veneau comișii, rahtivanii și postelniceii călări.* FILIMON, O. I, 303.
— Pl.: *rahtivani.*
— Din tc. **rahtvan** [ağasi].

RAI[1] s. n. **1.** (În diferite concepții religioase) Loc în care petrec după moarte sufletele drepților; paradis, eden. *Cela ce va . . . posti cu curățiе, aceluia se va da dulceața raiului* (a. 1550-1600). GCR I, 9/18. *Den toate leamnele ce-au fost în rai a mînca zisease lu Adam.* CORESI, EV. 369. *Și scoase Adam întâi omu den raiu* (a. 1620). GCR I, 56/7. *Cînd fu într-o noapte, să vădzu stînd într-un rai.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[v]/10. *Zice Adam : de voi uita pre tine, raiule, să fiu uitat și eu de D*[u]*m*[ne]*zeu* (a. 1697). GCR I, 315/5. *O făcu asemene raiului lui Dumnezău.* ANON. CANTAC., CM I, 112. *Cu aceaste doao aripi poate să zboare la raiu* (a. 1742). GCR II, 31/24. *Raiu de D*[umne]*zeu sădit.* MINEIUL (1776), 183[r]/35. *Mai bine slugă în tindă de raiu, Decît pe tronul iadului craiu!* BUDAI-DELEANU, Ț. 233, cf. LB. *Te socoți transportat într-un rai.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Eu îți făgăduiesc Pe toți supușii mei de rai să-i pregătesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 242. *Nepoata Evei izbuti a mînca din pomul vieții fără de a pierde raiul ca străbuna sa.* FILIMON, O. I, 120. *Bre! Jupînul ăsta crede că drept la rai o să meargă, Pe cînd dracii după dînsul cu limba scoasă aleargă!* HASDEU, R. V. 10. *Iată-n lacul cel de lapte toate zînele din rai.* ALECSANDRI, P. III, 20. *Pe-o clipă se-nălțase chiar în rai la Mahomet.* EMINESCU, O. I, 144. *Și atunci, ca prin minune, se și trezește Ivan la poarta raiului.* CREANGĂ, P. 308. *Pentr-un măr Adam și Eva Alungați din rai au fost.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 55, cf. DDRF. *De-o fi și-n rai c-aici atîta pîine, Eu n-aș mai vrea s-apuc ziua de mîine.* PĂUN-PINCIO, P. 91. *Aș vrea să-ncep cu fapte bune, Dar n-am făcut, ori le-am uitat Și raiu-n cap puțin mi-a stat.* COȘBUC, P. I, 198, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, DUȘM. 209. *E un ciripit, un piruit, spre seară, de te crezi în rai.* GÎRLEANU, N. 231. *Mulți au crezut că pe acolo cerul e mai aproape de pămînt și că în partea aceea de cer se află raiul.* BASSARABESCU, V. 139. *Borivoje . . . ascultă rugăciunile împărtășirii ca pe un murmur al grădinilor raiului.* GALACTION, O. 203. *Primăvară, din ce rai Nevisat de pămînteni Vii cu mîndrul tău alai.* TOPÎRCEANU, P. 117. *Ce am suferit cîțiva ani de zile ajunge, socot, să-mi răscumpăr cu prisosință partea mea de rai.* BRĂESCU, O. A. II, 79. *Aici e rai. Raiul pe pămînt.* SEBASTIAN, T. 218. *Dacă este rai . . . , apoi drept în rai are să se ducă.* SADOVEANU, O. IX, 29. *Dumneata, mamă soacră, să te duci în rai ?* CĂLINESCU, E. O. II, 214. *Că afară mă aflaiu Dintru tine, dulce raiu.* POP., ap. GCR II, 231/25. *Sufletul să-mi meargă-n rai ! Și din rai să te privească În căldarea cea drăcească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 260. *Nici în rai nu este așa Ca la horă cu mîndra.* FOLC. TRANSILV. I, 230, cf. FOLC. MOLD. I, 245. *Bătaia* (sau *frica, răbdarea) e (ruptă) din rai* (= e bun, util, eficace). Cf. NEGRUZZI, S. I, 251, CREANGĂ, P. 23, DDRF, CADE, ZANNE, P. IV, 266. *Aurul deschide raiul.* DDRF, ZANNE, P. I, 116. *Dar din dar se face raiul.* CREANGĂ, P. 299, cf. ZANNE, P. V, 247. ✦ Fig. Ceva plăcut, încîntător. *Viața, tinerețea, mi-ai prefăcut-o-n rai.* EMINESCU, O. I, 97. *Cînd mut e viiorul . . . Departe lași în urmă al visurilor rai.* MACEDONSKI, O. I, 219. (Și în sintagma *gură de rai*, sugerează un colț încîntător de natură) *Prin bolta ferestei înguste Mă uit într-al văilor rai.* EMINESCU, O. IV, 98. *Iaca, jupînești, ce rai al lui Dumnezeu e aici.* CREANGĂ, P. 129. *La cîteva minute de aici, pe valea Lotrului, într-un adevărat colț de rai, e așezat satul Brezoiu.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 141. *Se simțea acum luat de apă, dus departe, pe-o gură de rai.* D. ZAMFIRESCU, A. 40. *Regimentul nostru nu apucase încă a trece munții. Așteptam stînd pe poziție într-o gură de rai.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Era un rai colțul de pămînt pe care viețuiau.* SADOVEANU, O. II, 202. *Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai, Iată vin în cale, Se cobor la vale Trei turme de miei Cu trei ciobănei.* ALECSANDRI, P. P. 1. (Sugerează un loc în care cineva se simte foarte bine) *Raiul nostru se compunea din cinci-șase camere bogat mobilate.* GALACTION, O. A. II, 191. *O cheie se învîrtește, o ușă se deschide, perdelele lunecă pe vergele de fier, un rai apare în ochii generalului.* BRĂESCU, O. A. I, 66. *Unde omul să mulțumește, acolo raiul lui și-l găsește.* ZANNE, P. VIII, 35. (Sugerează o mulțumire sufletească deosebită și o mare fericire) *Țeara nu-i departe ; o simt, o văd eu ! Raiul înflorește în sufletul meu.* ALECSANDRI, P. I, 222. *Inima-mi reînvie Într-un rai dumnezeiesc !* ODOBESCU, S. I, 140. (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *De vrei ochii să-ți lucească într-un rai de veselie, . . . Hai cu mine-n codrul verde.* ALECSANDRI, P. I, 17. (Sugerează o viață îmbelșugată, fără griji) *Tu-n țara asta nu vezi decît raiul Ce-ai tăi ți-l ticluiesc într-o clipită.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39. *Era rai nu viață, pînă să pripași, . . . pe plaiurile noastre, iuda de caiaon.* DELAVRANCEA, S. 19. ✧ *Ușa raiului* v. ușă. ✧ Compuse : **iarba-raiului** = vetrice *(Chrysanthemum vulgare).* Cf. TDRG, PANȚU, PL.; **masa-raiului** v. masă[1].
‡ **2.** (Regional, în practica religiei creștine) Pomană. *Creștăți, sfințișori . . . care toate la un loc se numesc . . . pomene sau rai.* MARIAN, Î. 167, cf. DDRF, ȘĂINEANU.
— Pl.: *raiuri.*
— Din slavonul рай.

RAI[2] s. n. (Regional) Seră ; răsadniță. Cf. CV 1952, nr. 2, 37, ALR SN I h 188/95.
— Pl.: *raiuri.*
— Cf. germ. Reihe.

RAIÁ[1] s. f. (Regional) **1.** Șipcă, leaț de brad întrebuințat la făcutul gardurilor, la fixarea tencuielii pe pereții de lemn ai caselor vechi etc. Cf. DDRF, BARCIANU, CHEST. II 369/186.
2. Prăjină de care se prinde pînza luntrii. *Ca aparținînd de corpul dubei nu mai rămîn decît catargele . . . și ghionderele, de care se leagă pînza, numite raiaua erchemului.* ANTIPA, P. 468, cf. SCRIBAN, D.
3. Lemn lung și rotund. Cf. ARVINTE, TERM. 163.
— Pl.: *raiele.* — Și: **raié** (CIHAC, II, 303, accentuat și *ráie* BARCIANU), **reiá** (JAHRESBER. IX, 228) s. f.
— Cf. germ. Rahe.

RAIÁ[2] subst. (Învechit) **1.** S. f. și (învechit, rar) n. Cetate (împreună cu ținutul din jur) de pe teritoriul țărilor românești, ocupată și administrată direct de autoritățile militare turcești. *'Este în raie un om bătrîn, anume Onofrei* (a. 1528). BUL. COM. IST. IV, 79. *Cîtă stricăciune au făcut tătarii în raiaua turcească, pus-au turcii bumbașiri asupra lor în Bugeac de au plătit tot.* N. COSTIN, LET[2]. II, 48. *S-au așezdai în olaiul Cameniței, de s-au făcut sate și raie.* NECULCE, L. 67. *Hanul tătărăsc n-au vrut să-i sloboază, neavînd ferman, nice poruncă împărătească să prade raiaua* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 349/1. *Au luat Hotinul cu mai multe sate de la țeară și l-au făcut raie turcesc.* ȘINCAI HR. III, 228/34. *Locuitorii din raiaua Hotinului . . . vor plăti cunița cîte 40 bani nuoi de toată vita* (a. 1799). URICARIUL, I, 91. *Tîrgurile turcești ce se află pe malul din a stînga Dunărei precum și pămîntul seau raieoa lor le vor da înapoi Țerei Românești.* AR (1829), 215[2]/48. *Această chestiune oricum, se va curma, Nici cum voiră popii, nici cum raiaua va.* BOLINTINEANU, O. 166. *Satele de primprejurul acestor cetăți se numeau raiale.* ISPIRESCU, M. V. 14. *Intră cu grabă și într-ascuns un pîlc de călărime de la Moldova și pălește pînă în raiaua Brăilei.* SADOVEANU, O. XIII, 786. *Din raia, din Cetatea Turnului, se repezeau turcii pîlcuri, călări, după jaf.* STANCU, D. 10. *Trei beșliu Și trei delii, Ce țineți raiaua-n Dii.* TEODORESCU, P. P. 606. *De cînd s-a bulibășit Șapte raie c-a făcut.* MAT. FOLK. 60. *Așa irea-n raiaua Brăilii, banii pîntru iamaș i dam pă ipingea.* GRAIUL, I, 226.
2. S. f. Nume dat de către turci Moldovei și Țării Românești, care plăteau tribut Porții, dar nu erau

administrate de ea. *Au intrat cu oştile lui în raiaua împăratului.* M. COSTIN, O. 145. *Vizirul au poroncit să iernedze tătari în ţară, pentru să apere şi pe dînsul şi raiaua.* NECULCE, L. 56. *Domnului tău, lui Nicolai Vodă, i-au dat puternicul nostru împărat domnia Ţerei Româneşti; deci să meargă cu o zi mai nainte să stăpînească raiaua şi să fie nevoilor la trebi.* AXINTE URICARIUL, LET². II, 171. *Au chivernisit bine raiaua Moldovii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 42/16. *Mahomet sultan . . . avea lîngă sine, şi la cortul său, pregătit domn pentru raia, pe Radu Basarab.* SADOVEANU, O. XII, 270. *Săraca raiaua noastră, Cine s-o mai stăpînească?* ŞEZ. V, 11, cf. CARDAŞ, C. P. 64.

3. S. f. şi (învechit, rar) m. (Şi cu sens colectiv) Nume dat de către turci locuitorilor din Moldova şi Ţara Românească, datori să le plătească tribut. *Pentru oastea de ţară nemic n-au pomenit, căci nu să îndoia, cum nu o vor ierta, fiind raia, şi pagubă împărăţiei s-a face de-i va omorî.* N. COSTIN, L. 536. *Pentru ce se va fi lucrat pe vremea oştii nime să nu supere raiaua, şi datornicii să păsuiască pe oameni pînă în trei luni.* AXINTE URICARIUL, LET². II, 130. *Raielile (supuşii) Moldovei ce vor merge peste Dunărea pentru negustorie sau alte trebi ale lor* (a. 1774). N. A. BOGDAN, C. M. 55. *Nu vor putea fi giudecaţi nici învinovăţiţi ca raielele* (a. 1803). URICARIUL, IV, 154/11. *Au prădat oraşul Rîmnicul . . . luînd buţile cu vin, silind pe raia de le-au dus cu carele.* DIONISIE, C. 177. *Raiele credincioase cum au fost vor fi în veci.* BELDIMAN, E. 28/27. *Cumpărătoru . . . de va fi raia, să plătească trei la sută* (a. 1822). DOC. EC. 250, cf. 255. *Ii însuşi aprindea oraşul şi pricinuia la aseminea prilejuri mulţime de prădăciuni, mai vîrtos raielelor.* AR (1829), 751/28. *Să fiu socotit ca un bun raia* (a. 1833). DOC. EC. 527. *Era o chezăşie că interesele materiale ale unui cetăţean să fie mai bine apărate, dîndu-se de sudit rosienesc, decît dacă era o simplă raia.* N. A. BOGDAN, C. M. 103. *Paşa a răspuns că raiaua credincioasă n-are să se teamă de nimic, dar că rebelii îndîrjiţi vor fi exterminaţi fără cruţare.* OŢETEA, T. V. 191.

4. S. m. Creştin supus Imperiului otoman. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Toate jeluirile, toate cererile creştinilor raiale, seau înclinaţi cu osmanlîii, îşi luau un sfîrşit mai răpede.* ODOBESCU, S. I, 123.

5. S. f. (Cu sens colectiv) Sărăcime, popor. *Dînd mare poroncă tuturor turcilor să se ferească de raie, să nu deie supărare săracilor* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 272/11. *Şi erea acest domn milostiv şi bun asupra raielilor, iar asupra boierilor erea cumplit.* DIONISIE, C. 168. *P-un şes larg sînt adunate Ginţile din Himalaia, Oşteni negri-n coifuri albe, Principi, preoţi, sclavi şi raia.* COŞBUC, B. 45, cf. ŞIO II₂, 96.

— Accentuat şi: *ráia.* — Pl.: (f.) *raiale,* (rar) *raie,* (m.) *raiali.* — Şi: **raié** s. f., s. n.

— Din tc. **raya.**

RAIÁH s. m. v. **rajah.**

RAIÁT s. n. (Învechit, rar) Aprovizionare care se făcea de către ţările subjugate în folosul Imperiului otoman; p. ext. serviciu făcut cuiva. *I-am cumpărat şi blană, . . . şi altă ce i-au mai trebuit, şi nu poate să să jeluiască de raiat ce i-am făcut* (a. 1740). IORGA, S. D. XXI, 242.

— Pl.: ?

— De la **raia²**.

RAIÁUA s. f. v. **raie¹.**

RÁIBUR s. n. (Regional) „Un fel de pilă". MÎNDRESCU, I. G. 76.

— Pl.: *raibure.*

— Din germ. **Reiber.**

RAICI subst. v. **raci.**

RAID s. n. **1.** Incursiune făcută de cavalerie pe teritoriul inamic. Cf. ENC. VET. 130, DL.

2. Incursiune făcută de nave sau de avioane (individual ori în grup) în scopul efectuării unor recunoaşteri, al unor cercetări etc. *Altcineva vorbi . . . despre raiduri de aeroplane.* SADOVEANU, O. VII, 128. *Apoi raidurile s-au rărit, zgomotul nocturn cu alarme premergătoare s-a potolit.* BENIUC, M. I, 298. *O singură bombă atomică ar avea efectul a o mie de raiduri.* H. LOVINESCU, T. 153, cf. DER. (Glumeţ) *Am vizitat casa cea nouă . . . Raidul nostru a fost întrerupt de sosirea părinţilor.* TRIBUNA 1961, nr. 215, 5/2.

— Pl.: *raiduri.*

— După fr. **raid,** engl. **raid.**

RÁIE¹ s. f. (Iht.) Vatos *(Raia clavata). Raie sau peaşte de mare.* ŞINCAI, în DR. V, 561, cf. CIHAC, II, 304. *Calcanul, limba, raiaua, pisica de mare . . . au cu toţii aproape aceeaşi formă.* ATILA, P. 391.

— Pl.: ? — Şi: (sg. art.) **raiáua** s. f.

— Din lat. **raia.**

RAIÉ² s. f. v. **raia¹.**

RAIÉ³ s. f., s. n. v. **raia².**

RAIELICÉSC, -EÁSCĂ adj. Care depinde de o raia² **(2)**, care este propriu unei raiale. *Dintru începutul raieliceştii supuneri . . . Moldavia au păzit nestrămutat neclătitul său mijloc al credinţii* (a. 1822). URICARIUL, VI, 124, cf. L. ROM. 1967, 255.

— Pl.: *raieliceşti.*

— **Raia²** + suf. *-icesc.*

RAIELÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui r a i a¹ **(3).** Cf. ARVINTE, TERM. 163.

— Pl.: *raieluţe.* — Şi: **răilúţă** (GLOSAR REG.), **relúţă** (ARVINTE, TERM. 163), **rilúţă** (id. ib.) s. f.

— **Raia¹** + suf. *-uţă.*

RAIÉU s. n. (Franţuzism, rar) Dungă vizibilă pe o stofă, de obicei de altă culoare sau de altă nuanţă. *Stofă foarte drăguţă, . . . verde cu raieuri.* C. PETRESCU, Î. II, 147.

— Pl.: *raieuri.*

— Din fr. **rayé** „dungat".

RÁIGRAS s. m. (Bot.; şi în sintagma *raigras englezesc,* BORZA, D. 100) Zizanie *(Lolium perenne).* PANŢU, PL., BORZA, D. 100. ◇ C o m p u s: **raigras-de-mare** = iarbă-de-mare *(Zostera marina).* PANŢU, PL.

— Din germ. **Raigras.**

RÁIMAN s. m. v. **raimăr.**

RÁIMĂR s. m. (Prin Transilv.) Persoană care îngrijeşte un drum sau o şosea; drumar, picher. Cf. ALR I 805/129, MAT. DIALECT. I, 287.

— Pl.: *raimări* şi *raimeri* (ALR I 805/223). — Şi: **ráiman** (ib. 805/174, accentuat şi *raimán* ib. 805/144) s. m.

— Din germ. **Räumer.**

RÁINĂ s. f. (Ban., Olt. şi sudul Transilv.) Cratiţă, tigaie; (prin Munţii Apuseni) rînel. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 76. *În casă să mai află . . . strachine, tigănii (o rainã cu trei picioare).* LIUBA-IANA, M. 99, cf. JAHRESBER. X, 204, H IX 82, 128, XVIII 35, 145, VICIU, GL. *Hăl mai mic o luat unsoare cu raina.* DENSUSIANU, Ţ. H. 103, cf. L. COSTIN, GR. BĂN., PAŞCA, GL., GREGORIAN, CL. 61, CHEST II 489/20, ALR I 695/1, 707/77, ALR II 3 966/27, 29, 836, 848. ✦ Conţinutul unei cratiţe. *Am prăjit o rainã de făsui şi tot nu le-a ajuns.* BOCEANU, GL.

— Pl.: *răini* şi *raine* (SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 5, 73, ib. 1960, nr. 5, 36).

— Din germ. **Reine.**

RÁINIC adj. (Învechit, prin Transilv.; în c o m p u s u l) **Fiorin-rainic** = monedă care valora 60 de creiţari. Cf. JAHRESBER. X, 204.

— După germ. **rheinisch** „de la Rin".

RAIÓN s. n. **1.** Spațiu (circular), întindere pe care se exercită o acțiune; cuprins, rază. *Cite trele bîlciuri să vor așeza pă raionul orașului* (a. 1843). DOC. EC. 785. *Lupta se va decide în raionul acela, adecă în inima Turciei.* TELEGRAFUL (1854), 35²/66, cf. ALEXI, W., CADE. *Generalul... se instalase în scaunul prezidențial, luînd în mînă frînele confederațiunii micilor dorobanți din raionul corpului X de armată.* BRĂESCU, O. A. I, 21, cf. SCRIBAN, D.

2. Secție a unui magazin unde se găsesc mărfuri de același fel. *Raionul mătăsurilor.* CADE, cf. DL, DM.

3. (În vechea împărțire administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România) Unitate administrativ-teritorială alcătuită din orașe raionale și din comune; unitate administrativ-teritorială în cadrul unui oraș mare (v. c a r t i e r). *În fiecare raion funcționează unul sau mai multe tribunale populare.* BO 1953, 47. *Erau oameni destoinici și harnici, cum îi vedem și astăzi în raionul Neamț.* SADOVEANU, E. 92. *În raionul Gheorgheni cultura inului ocupă suprafețe importante.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885. *Începu prin a-i face confidențe referitoare la situația învățămîntului în raionul său.* PREDA, R. 80. *M-aș duce în alt raion.* T ianuarie 1962, 4, cf. L. ROM. 1966, 269.

— Pl.: *raioane.*

— Din rus. **paйoн**, fr. **rayon.**

RAIONÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică o marfă, un produs etc.) A repartiza pe raioane **(2).** Cf. DN².

2. (În vechea împărțire administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România) A împărți în raioane **(3).** Cf. DN².

— Prez. ind. : *raionez.*

— V. **raion.**

RAIONÁL, -Ă adj. Care aparține raionului **(3),** privitor la raion. *Ziarul raional i-a cerut... să scrie un articol.* V. ROM. martie 1954, 238. *Am discutat materialul în biroul raional.* T decembrie 1962, 37. *Secția de învățămînt regională și secțiile raionale au luat din timp măsuri în vederea bunei organizări și desfășurări a activității didactice.* GÎ 1963, nr. 691, 2/1.

— Pl.: *raionali, -e.*

— **Raion** + suf. *-al.*

RAIONÁRE s. f. Acțiunea de a r a i o n a și rezultatul ei. Cf. DL, DM.

— Pl.: *raionări.*

— V. **raiona.**

RAIPÉLȚ s. n. (Regional) Chibrit. Cf. VICIU, GL., CHEST. II 367/11. *Îi dă foc cu un răipelț.* ALRT II 1.

— Pl.: *raipelțe* (CADE) și *raipelțuri* (CHEST. II 367/8, LEXIC REG. II, 42). — Și: **răipélț** (CHEST. II 367/5, 9), **răipérț** (pl. *răiperțuri* ib. 367/10, 10ᵃ), **repélț** (ib. 367/2) s. n., **răpélț** (pl. n. *răpelțuri* ib. 367/3, m. *răpelți* ib. 367/7) s. n., s. m.

— Din germ. **Reibhölzer** (pl. lui *Reibholz*).

RÁIS s. n. (Germanism) Orez (Prundu Bîrgăului — Bistrița). ALR SN IV h 1 135/219.

— Din germ. **Reis.**

RÁIȘTE s. f. v. **vraiște.**

RÁITA interj. (Învechit) Cuvînt de recunoaștere rostit de paznicii de noapte cînd se apropiau unul de altul. *Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragii care strigau regulat: raita.* NEGRUZZI, S. I, 15, cf. BARCIANU. *La ridicarea cortinei un orologiu depărtat bate șepte ore, și după ce încetează, culucciul strigă: raita!* ALECSANDRI, T. 1 105, cf. 1 112, SCRIBAN, D.

— Din magh. **rajta.**

RAITÁRIU s. m. **răltar.**

RÁITĂ s. f. **1.** (De obicei în legătură cu verbele „a da", „a trage" etc.) Vizită scurtă, trecere în grabă pe undeva, abatere din drum; ocol. *Cînd îi dori să tragi o raită pe aice, vei găsi, ca totdeauna, brațe deschise.* ALECSANDRI, S. 165. *Chiajna ... hotărî să dea însăși o raită prin orașele oltenești.* ODOBESCU, S. I, 160. *Pînă-n sară am și colindat mai tot satul; ba și pe la scăldat am tras o raiță.* CREANGĂ, A. 16. *Sper că planurile noastre despre o raită pe la Köln, Bonn, ... vor găsi realizare.* CARAGIALE, O. VII, 40. *Să poată da o raită pe la vecine.* SLAVICI, N. I, 294. *Mă folosesc de vremea bună de azi și dau o raită prin împrejurimi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 141. *Cățelușa dete degrabă o raită printre cai.* MARIAN, O. II, 102. *Am dat o raită pe la vie.* PAMFILE, J. II, 163. *A dat o raită pe la școală, unde avea să fie banchetul.* REBREANU, I. 477. *Dădu o raită pe la grajd și făcu o scurtă vizită la lăptărie.* STĂNOIU, C. I. 73. *De bucurie am tras o raită prin curte.* BRĂESCU, A. 106. *Anton își strînse sabia sub braț și porni să dea o raită pe la sentinele.* SADOVEANU, O. II, 431. *Voi să mai dea o ultimă raită pe locul unde trăise cîtăva vreme.* CĂLINESCU, S. 787. *Dădea cîte-o raită prin sat.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 254. *În o singură raită ocoli el toată împrejurimea aceea.* MERA, L. B. 163. ✦ (Adverbial) Repede, iute, fuga. *Alo, raiia, la cămară, La oala cu rumineală.* RETEGANUL, TR. 160. *Iese un zmeu grozav și raita pe ușă, lăsînd scîntei în urma lui.* BOTA, P. 77.

2. (Prin Transilv.; în e x p r.) **Cu raita în sus** = cu partea de jos în sus, răsturnat, dat peste cap. Cf. CABA, SĂL. 92. *Așc l-or scos d'in casă, d'e s-o-ntors cu raita-n sus.* ALEXICI, L. P. 240. *Bagă de samă, că, de te atinge, te dai cu raita-n sus.* MAT. DIALECT. I, 89. *Toate lucrurile din casă mi-s cu raita-n sus, că fac curățenie mare.* Com. din SEBEȘ. ✧ (În jocuri de copii) *Alo, raita, toate-s gata* = se spune cînd un copil se dă peste cap sau pe spate, ridicîndu-și picioarele în sus. Com. din ȚAGA — GHERLA.

— Pronunțat: *rai-tă.* — Pl.: *raite.* — Și: **roáită** s. f. PAMFILE, J. II, 163.

— Din **raita.**

RÁITĂR s. m. v. **răltar.**

RÁITER s. m. v. **răltar.**

RAITIER s. m. v. **răltar.**

RÁITILEA adv. (Regional; în e x p r.) **A da raitilea** = (despre vaci) a fugi în joacă (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. H IX 92.

— De la **raită.**

RÁITOT s. n. v. **ratotă.**

RAIȚĂ s. f. v. **creițar.**

RAÍZ¹ subst. (Prin Bucov.) Lanț care se pune pe talpa saniei ca să nu alunece prea repede. Cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RAÍZ² s. m. v. **reiz.**

RAÍZ -AFÉNDE s. m. v. **reiz-efendi.**

RAÍZ -AVÉNDE s. m. v. **reiz-efendi.**

RAJÁ s. f. v. **rajah.**

RAJÁH s. m. Titlu purtat de șeful statului în India antică, devenit apoi titlu princiar; persoană care deține acest titlu. *Raiahii sau domnii Indiei.* LEON ASACHI, B. 30/25, cf. CADE, DL, DM. ✧ F i g. *Acest raiah al trenfărosilor era să evalueze mai bine decît primarul cam ce beneficii politice putea să scoată partidul lor.* GALACTION, O. A. I, 147.

— Pl.: *rajahi*. — Şi: (din citire greşită) **raláh** s. m., **rajá** (DER) s. f., **radjáh** (ib.) s. m., **radjâ** (ib.) s. f.
— Din fr. **rajah, radjah.** Cf. germ. R a j a, it. r a i a.

RAL s. n. (Mai ales la pl.) Zgomot respirator patologic, perceput la ascultarea toracelui în afecţiunile bronhiilor sau ale plămînilor. Cf. BIANU, D. S. *Doctorul se apleacă — cu auzul fin, el prinse ritmul ralurilor din plămîni.* BART, E. 389. ✦ Zgomot produs de respiraţia unui muribund, constituind un simptom al agoniei; horcăit. Cf. BIANU, D. S.
— Pl.: *raluri*.
— Din. fr. **râle.**

RALANTÍ s. n. (Şi în sintagma *regim de ralanti* LTR²) Mers încetinit al unui motor cu ardere internă Cf. DN².
— Şi: **ralentí** s. n. LTR².
— Din fr. **ralenti.**

RALENTÍ s. n. v. **ralanti.**

RALIÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Învechit; despre trupe) A (se) regrupa (după o bătălie). *Vedem pe ai noştri năvălind asupra turcilor, a fi reînvinşi, a se ralia şi a năvăli de isnoavă.* BĂLCESCU, M. V. 619. *A ralia trupele.* SCRIBAN, D.
2. T r a n z. şi r e f l. A (se) aduna, a (se) strînge (în jurul cuiva sau a ceva) în vederea unei acţiuni comune. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se va ridica în picioare să ralieze pe credincioşi.* BRĂESCU, A. 141, cf. BL VII, 32. *Teza . . . putea ralia pe toţi patrioţii.* OŢETEA, T. V. 282. *Mişcarea a reuşit să ralieze virtualităţi poetice.* V. ROM. februarie 1964, 208. *Pe trei voci, cu o vigoare răguşită, se intona un „Gaudeamus", care ralia voinţele şovăielnice.* VINEA, L. I, 32.
3. R e f l. A adera la o părere, la o propunere; a se alătura la ceva. *Cînd apăru cărticica de protestare din 1791, Eder . . . se ralie la părerea lui Sulzer.* IORGA, L. II, 249. *Invitat de patronul său muntean să se ralieze la o politică în care nu vedea nici o garanţie şi nici un folos, Constantin Vodă trebui să-şi razime pe temelii solide domnia.* id. ib. I, 308, cf. BL VII, 32. *Se raliază, cu mici deosebiri, la aceeaşi concepţie.* RALEA, S. T. II, 68. *Aşadar şi dumneata, inspectore, te raliezi la bănuielile domnului Orbescu.* STANCU, R. A. III, 304. *Se vede obligat de notabilităţile orăşelului să se ralieze la o sentinţă contrarie convingerilor sale intime.* V. ROM. iulie 1960, 158.
— Pronunţat: *-li-a*. — Prez. ind.: *ralicz*.
— Din fr. **rallier.**

RALIÁRE s. f. v. **raliere.**

RALIÁT s. m. (Rar) Persoană care se raliază **(3)** la ceva sau cu cineva. *Cronicarul termină . . . ţinînd de rău pe Iordachi, numit caimacam al lui Dimitrie Cantemir, împreună cu Jora, un raliat.* IORGA, L. I, 124.
— Pronunţat: *-li-at*. — Pl.: *raliaţi*.
— V. **ralia.**

RALIÉRE s. f. Faptul de a s e r a l i a.
1. (Învechit) Cf. r a l i a **(1)**. Cf. BARONZI, I. L. I, 233/29.
2. Cf. r a l i a **(2)**. *Pregimuirile acestei cetăţi fuseseră alese ca punt de ralliare a conjuraţilor.* CR (1846), 87¹/21. *Aprinde un chibrit. Într-o clipă, de lîngă uluci, din fundul curţii, răspund alte chibrituri aprinzîndu-se, ca nişte ecouri luminoase: era semnalul de raliare al conspiratorilor.* CARAGIALE, O. III, 145.
3. Cf. r a l i a **(3)**. *Explicaţia stă . . . într-o raliere spontană a maselor la adevărurile cuprinse în versurile ei.* T ianuarie 1966, 8.
— Pronunţat: *-li-e-*. — Pl.: *ralieri*. — Şi: (învechit) **raliáre** *(scris şi ralliare)* s. f.
— V. **ralia.**

RÁLIŢĂ s. f. v. **rariţă¹.**

RALIŢÍ vb. IV v. **rărita.**

RALÍU s. n. Competiţie sportivă (mai ales automobilistică), în care concurenţii trebuie să atingă, după anumite probe, un punct determinat. *Mîine se va da startul . . . într-un mare raliu de automobilism.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850.
— Pl.: *raliuri*.
— Din **fr. rallye.**

RAM¹ s. n. **1.** Fiecare dintre ramificaţiile unui trunchi de arbore, c r e a n g ă, c r a c ă, (regional) r a d i n ă **(2)**, r a z ă **(5)**; fiecare dintre ramificaţiile tulpinii unei plante. *De va sic un pom într-o margine de vie a unui om şi cu ramurile lui va face umbră altii vii, . . . stăpînul cela cu pomul să-şi taie crăngile pomului.* PRAV. 21. *Află acolo un copaciu şi să apucă de să urcă într-ănsul şi stătu cu picioarele pre nişte ramuri* (a. 1654). GCR I, 165/25. *Să făcu copaciu cît era şi păsărilor ceriului a veni şi a petreace spre ramurile lui.* CHEIA ÎN. 14v/1. *Mă voi închipui turturealii că nu-ş mai uită soţiia iei . . . şi jalnică iaste de să pune tot pă ramură uscată* (a. 1760). GCR II, 69/23. *Era un corb . . . stînd pre un ciungărit ram de arbure.* ŞINCAI, HR. III, 236/4. *De pe ramurile dă copaci, Spînzură covrigi, turte, colaci.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 326, cf. DRLU, LB. *Ia pomul şi, smulgîndu-l din cele mai profunde, L-întoarce şi-l înfige cu rădăcina-n ceruri, Cu ramurele-ncoace spre noi.* HELIADE, O. I, 377. *Timuş . . . se înainteză din mijlocul cetei, ţinînd în mînă în loc de sabie un ram, cu care întră în biserică.* ASACHI, S. L. II, 29. *Căzu săgeata . . . în rămuri la acel loc.* PANN, E. II, 44/20. *Trăsuri de toate formele, încărcate cu ramure verzi, umplea toate văile.* BOLLIAC, O. 215. *Calea pierdusem; pe rămuri uscate Cînta cucuveaua cu glas cobitor.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Mierlele şi piţigoii şuieră şi ciripesc, sălţînd din ramură în ramură.* ODOBESCU, S. I, 147. *Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul . . . Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul, Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este.* EMINESCU, O. I, 147. *Muma zmeului roase din copaci, se agăţă de ramure.* ISPIRESCU, L. 25. *În spre grădină să vedea reţeaua neagră a ramurilor de pruni* DELAVRANCEA, T. 145. *Fusese încă obicei la romani ca să se puie un ram de chiparos înaintea casei mortului.* MARIAN, Î. 110. *Sub arcuri de ramuri în floare, Lăsat-ai pe-al codrului domn.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 59. *Veveriţa, de mirare, Cînd e-n vîrf de fag, Cînd p-un ram.* COŞBUC, P. II, 19. *Din trunchiul gros să nu-l cuprindă trei oameni . . . se desfac două ramuri vînjoase.* GÎRLEANU, N. 8. *Ramurile pomilor, spălate de rugina iernii, îşi înverzeau mugurii.* REBREANU, I. 379. *Ca lacrimi mari de sînge Curg frunze de pe ramuri.* BACOVIA, O. 43. *Oamenii războiului şi semnele războiului să fie înlocuiţi prin oamenii păcii şi ramura de măslin!* GALACTION, A. 452. *Mă gîndesc la ea aşa cum te gîndeşti la o floare pe un ram.* CAMIL PETRESCU, T. II, 524. [Veveriţa] *dispăru, ca să apară peste o clipă, în alt ram.* C. PETRESCU, R. DR. 93. *Ramurile . . . deschideau arcade negre, sub care treceam într-o linişte neţărmurită.* SADOVEANU, O. II, 561. *Moare frunza-n ramuri, puiandră şi uşure.* ARGHEZI, VERS. 388. *Îngînînd prin văi tăria, Sună ramul, sună glia.* BLAGA, P. 28. *Lira mi-am prins-o-n ramul înflorit.* ISANOS, Ţ. L. 15. *Pe lemn verde nu şade, Iar cînd stă cîteodată, Stă pe ramură uscată.* ALECSANDRI, P. P. 264, cf. H XI 486. *Un măr . . . avea adecă trei ramuri.* RETEGANUL, P. IV, 69. *Să dăm foc cîmpului . . . De trei părţi Cu rame verzi, De o parte Cu uscate.* MAT. FOLK. 9. *Am un pom în bătătură, L-aş tăia să-l bag în sîn, Pe-o lamură are-un spin; L-aş tăia să-l bag în tindă, Lămurile-i bat în grindă.* PAMFILE, C. Ţ. 166. *Unde se punea, Ramuri se frînge a, Frunza se golea.* BALADE, III, 162. *Am un pom Cu douăsprezece crăngi; În toată cranga patru lămuri, În toată lamura şapte frunze* (Anul şi subîmpărţirile lui). PAMFILE, C. 16. ✧ F i g. *Acest suflet singular n-a întins ramuri de afecţiune nici spre dreapta, nici spre stînga.* GALACTION, A.

159. *Va creşte din ţarini bucurie şi ptine Şi-n toate grădinile ramuri de pace.* TULBURE, V. R. 42.

2. Parte a unui obiect sau a unui corp în formă de ram **(1)**. *Să mănînce lui ramurile picioarelor . . . moartea.* BIBLIA (1688), 370[2]/45. *Părul negru . . . undează făcînd ape-ape la lumina a două feşnice cu trei ramuri.* DELAVRANCEA, S. 109. *Căpriorul cu ramurile coarnelor culcate pe spate, se năpusti în frunzişul întunecat.* C. PETRESCU, S. 20. ✦ Ramificaţie a unei artere, a unui nerv etc. DL, DM. ✦ Fiecare dintre ramificaţiile coarnelor cerbului sau ale căpriorului. *Ce falnic îşi purta coarnele cu zece ramuri.* DELAVRANCEA, O. II, 119. *Coarne cu rambori mulţ.* ALR II 4 979/836, cf. ib. 4 979/192, 414, 812, 876.

3. Derivaţie a unui curs de apă principal sau a unui masiv muntos. *Aţi trecut două ramuri înalte de munţi.* AR (1829), 68[1]/15. *Ramul Sf. Gheorghe se despărţeşte de ramul Sulina.* ib. 210[2]/17. *Întră în undele spumoase ale Sucevei, care se umflase de un ram al Siretului.* ASACHI, S. L. II, 19. *Ramura occidentală a Carpaţilor se lasă spre Dunăre prin mai multe crenge.* HASDEU, I. C. I, 28. *Orizontul era închis de cele din urmă ramuri ale ripoşilor munţi de marnă cenuşie.* HOGAŞ, DR. I, 10. ✦ (Rar) Derivaţie a unei căi ferate, aripă a unei construcţii etc. *O ramură de coridor, la stînga, duce la patru odăi în care lucrează cei patru secretari ai guvernului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 403. *Ramuri de şine, . . . noduri de poduri.* DEŞLIU, G. 14.

4. (Regional; în forma *ramură*) Fiecare dintre cadrele de lemn ale ferestrei. GREGORIAN, CL. 61, cf. CHEST. II 154/1, 5.

5. Fig. Ramificaţie a unei familii, a unui popor. *Acest nume . . . nu se cuvine altora, fără acelui ram, carii au fost robi.* MAIOR, IST. 183/11. *Ramura acestuia s-a perpetuat prin patru fii.* ODOBESCU, S. I, 258. *Atanaric, capul ramurei celei mai apusene a goţilor, trimisese un corp de oştire pentru a recunoaşte năvala hunilor.* XENOPOL, I. R. II, 13. *Ieşind din trunchiul tînăr tot ramuri şi-alte ramuri, Se înmulţise omul în seminţii şi neamuri.* ARGHEZI, VERS. 390, cf. ALR II/I MN 70, 2 643/228. ✦ (Regional) Rudenie, neam. *Ţi-oi fi şi eu vrun ram.* POP., ap. T. PAPAHAGI, C. L.

6. Fig. Diviziune a unei discipline ştiinţifice, sector al unei activităţi practice; domeniu; (rar) rămureală. *Răspunseră că . . . s-au socotit şi ei a fi mădulari ai isnafului şi cherhanalile lor — rămuri ale fabricii* (a. 1824). DOC. EC. 325. *Împlinirea acelui mai însămnătoriu ram de slujbă a statului* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87. *Ramul judecătoriei criminaliceşti să fie tot după legea ţării* (a. 1827). URICARIUL, II, 206. *Se face cunoscut tuturor celor ci vor dori a se îndeletnici cu acest folositoriu ram al iconomiei.* AR (1829), 59[2]/32. *Osebitele ramuri ale măiestriilor.* MARCOVICI, D. 224/24. *O colecţie a ofisurilor sale din ramul judecătoresc.* KOGĂLNICEANU, S. 204. *Doresc a îndemna pe iubitorii de poezie ca prin a lor talant să îndeplinească un ram atît de plăcut.* ASACHI, S. L. I, 41. *Sub o mînă aşa de slabă, corupţia intră în toate ramurile administraţiei.* BĂLCESCU, M. V. 34. *Puse temeiurile la toate ramurile industriei.* CR (1848), 22[2]/8. *S-au adus în ordine nu numai afacerile lor municipali şi comunali, ci şi ramura judecătorească.* BARIŢIU, P. A. I, 554. *Voind să-şi facă o poziţiune socială, întră în serviciul ramului decanic.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Dacă avem şi noi un ram al literaturei, . . . apoi acel ram, nesmintit, e poezia poporală.* F (1865), 105. *Răspîndeşte lumina şi învăţătura în toate ramele societăţii.* ib. (1869), 98. *Ramul administrativ.* ALECSANDRI, T. 1 359. *Interesul unei camere este de a fi compusă din reprezentanţii tutulor ramurelor vieţii publice.* MAIORESCU, D. I, 117, cf. ODOBESCU, S. II, 77. *Au fost tipuri mai înalte ale dezvoltării omeneşti, dar unul într-o ramură şi altul în alta.* GHEREA, ST. CR. I, 303. *Introducerea metodei curat ştiinţifice în această ramură a cunoştinţelor.* PETICĂ, O. 465. *O ramură de negoţ destul de importantă.* N. A. BOGDAN, C. M. 77. *Stăpîn absolut peste toate ramurile administraţiei, domnul dispunea nestînjenit şi de resursele ţării.* OŢETEA, T. V. 51. *Nu putea să-şi închipuie că n-ar ajunge a fi cel dintîi dintr-o ramură de activitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 236. *Ca o ramură laterală a lingvisticii, s-a constituit de multă vreme studiul numelor proprii.* GRAUR, N. P. 5. *Înţelegerea uneia din ramurile artei dă de bănuit existenţa celorlalte.* PREDA, R. 120. *Cu studiul mineralelor se ocupă o ramură specială a geologiei, mineralogia.* GEOLOGIA, 11.

— Pl.: *ramuri* şi (învechit şi regional) *rămuri* (H II 34, ALR I 964/178, 190, 790, 922, ALR II 4 979/182, 791), *rame*, (regional) *rămi* (ALR II 4 979/520), (rar, m.) *rami* (LB, IORDAN, L.R.A. 61). — Şi: (cu sg. refăcut după pl. *ramuri*) **rămură** (pl. şi, învechit, *ramure*) s. f., (rar) **rămur** (IORDAN, L.R.A. 103) s. n., (regional) **rămiură** (LEXIC REG. 85, pl. *rămiuri*), **lămură** (pl. *lamuri* H XI 435 şi *lămuri*) s. f., **rămbori** s. m. pl.; (cu sg. refăcut după pl. *rame*) **rămă** (ALR I 964/158) s. f.

— Lat. **ramus.**

RAM[2] s. n. v. **ramă[1]**.

RAMADÁN s. n. v. **ramazan.**

RAMATÍZM s. n. v. **reumatism.**

RAMAZÁN s. n. **1.** A noua lună a anului musulman; postul cel mare, care durează o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul pînă la apusul soarelui. *Îndată au venit gelat, De i-au tăiet capul . . . În vreme de răimăzan* (a. 1777). GCR II, 117/16. *A posti la ramazan zile 30.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Luna cea de post, a ramazanului, s-au început, în care vreme toate trebile tac.* GT (1839), 194[2]/32, cf. STAMATI, D. *Nu ne temem de păgîni, Ramazanul lor mai ţine tocmai două săptămîni.* HASDEU, R. V. 156. *Postul se face în timpul ramazanului pentru sărbătoarea baieramului.* BOLINTINEANU, ap. CADE, cf. DDRF, ŞIO II[2], 97, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D. ✦ P. gener. Post. *Stăpînii mormăiesc ca şi cum s-ar afla după trei zile lungi de ramazan.* SADOVEANU, O. XVI, 102. ✧ Expr. (Familiar) **A face (un) ramazan** = a răbda de foame. Cf. BUL. FIL. IV,136, com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ.

2. (Familiar) Stomac. *Se-ncălziră boierii şi uitară de ramazan. Ei s-or fi îndopat la bufet, aşa că mai pot să stea.* PAS, Z. II, 209. ✧ Expr. **A-l tăia pe cineva la ramazan** = a-i fi foame. Com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ.

— Şi: **ramadán** (ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.), (învechit) **răimăzán** s. n.

— Din tc. **ramazan.** — **Ramadan** < fr. **ramadan.**

RAMAZANLÍC s. n. Dar care se făcea agilor cu ocazia sărbătoririi ramazanului **(1)**. *Ramazanlîcul i bairamlicul* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 193, cf. ŞIO II[2], 97, LÖBEL, C. 256.

— Pl.: *ramazanlîcuri.*

— Din tc. **ramazanlık.**

RÁMĂ[1] s. f. **1.** Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, o oglindă, un tablou; p. ext. tablou, fotografie înrămată. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 154, DRLU, LB. *Portretul lui Ghiţă Coşcodan în ramă aurită.* ALECSANDRI, T. 793. *Aceleaşi cadre-mpodobesc pereţii, Din rame cată lung şi trist la mine: Poveşti pierdute-n haosul vieţii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 76, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 207. *Soarele cade pe un tablou litografiat, vechi, cu rama pătată.* BASSARABESCU, V., 202. *Aşează rama la loc, pe birou.* C. PETRESCU, Î. I, 49. *Zidurile monacale ale căror singure podoabe erau simplicitatea lor de ziduri de-altădată; şi oglinda ovală în ramă neagră.* TEODOREANU, M. II, 79. *Pe măsuţă erau, în rame de scoici, portretele bătrînilor.* SADOVEANU, O. II, 229, cf. BL V, 111. *Ochiul interior vede parcă mai bine „plopul şi zidul lung", dislocaţi astfel din poziţia lor normală şi parcă încadraţi, ca într-o ramă.* VIANU, A. P. 274. *Cîmpul nesfîrşit era tăiat de uşă ca de rama unui tablou.* CĂLINESCU, E. O. I, 117. *Văzui, într-o ramă veche, un*

chip tînăr. STANCU, B. A. II, 9. [Diploma] *era prinsă într-o ramă veche.* V. ROM. iulie 1954, 151. *Să încadreze ca o ramă fragedă un tablou cam veșted din vremi trecute.* T iulie 1964, 20. ◇ Fig. *Ce tînăr și ce vesel e codrul..., Iar trunchiurile albe sclipesc în rama umbrei.* PĂUN-PINCIO, P. 60. *Luna plutea slobodă în depărtările umbroase ale spațiului deșert, împrejmuindu-și chipu-i mort și palid cu o fantastică ramă de întunerec și lumină.* HOGAȘ, DR. I, 93. [Firea ta] *nu izbuteam s-o încadrez mulțumitor în ramul actualei tale vieți.* GALACTION, O. I, 227. *Și-mi apăru locul cel negru din pădure în ramă imaculată.* SADOVEANU, O. VIII, 363. *Rama muntoasă este tivită de un brîu deluros mai dezvoltat în nord-vest.* MG I, 704. ◇ Expr. (Ironic) **Bun de pus în ramă** = rău, neplăcut, urît, necorespunzător.

2. Schelet de formă și în mărimi diferite, în care se fixează ceva. *Uieguța se poate încheia într-un ram.* TOMICI, C. A. 56/13, cf. LB, LM, MÎNDRESCU, I. G. 76. *Un fulger scăpără și o fereastră își lumină rama.* ANGHEL-IOSIF, Ç. L. 16. *Răsturnăm din nou ramele, scoatem modelul metalic.* IOANOVICI, TEHN. 87. *Avea priviri ce te fulgerau prin ochelarii cu rame de aur.* BRĂESCU, A. 114, cf. PRIBEAGUL, P. R. 62. *Se fixează o probă* [de țesătură]... *pe o ramă.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 52. *Un domn scund și chel, rotunjor și îndesat,... cu ochelari în ramă neagră.* V. ROM. februarie 1954, 37. *Sprijinit de rama cabinei, brigadierul privea în urmă înșiruirea celor patru tractoare.* MIHALE, O. 104, cf. L. ROM. 1965, 324, CHEST. II 175/9a, ALR II 5 779, ib. 6 611, A I 35, II 12. ✦ (Prin Transilv.) Jugul joagărului; p. restr. părțile acestui jug. Cf. ALR II 6 439/192, 284, ib. 6 449/228, ib. 6 450/228. ✦ (Regional) Lemnul de la marginea plutei (Moiseu — Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 163. ✦ (Regional) Marginea covorului (Coverca — Vatra Dornei). A V 14. ✦ (Regional; în forma *ram*) Borul pălăriei (Arini — Tîrgu Secuiesc). ALR I 1 859/190.

3. Fișie de piele flexibilă și groasă, cusută pe marginea încălțămintei și servind la fixarea tălpii de piele. DL, DM.

— Pl.: *rame* și (regional) *rămi* (ALR II/I MN 143, 3 913/334, 346, 362, 682, 705, 728, 762, 987), *ramuri* (LB, CHEST. II 154/1, 5, ALR II/I MN 143, 3 913/2, 29, 36, 53, 64, 76, 279, 365, 386), *rămuri* (GREGORIAN, CL. 61, ALR II/I MN 143, 3 913/141). — Și: (învechit și regional) **ram** s. n.

— Din germ. **Rahmen,** dial. **Rahme.**

RĂMĂ² s. f. Vîslă. *Șalupa plutea încă. O ramă avea drept catari.* HELIADE, D. J. 117/26. *Făcea vane sforțuri de rame spre a le trece înainte.* CR (1848), 24¹/62, cf. ib. 41¹/51, NEGULICI. *Folosea și pînze și rame.* CAMIL PETRESCU, T. II, 180. *Barca de 4 rame are ca stroc pe Lucica.* SP. POP. 1970, nr. 6 227, 2/4. ◇ Expr. **A trage la rame** v. trage.

— Pl.: *rame.*

— Din fr. **rame.**

RĂMĂT s. n. v. **freamăt.**

RAMBLEIÁ vb. I. Tranz. **1.** A executa un rambleu **(1)** pentru o șosea sau pentru o cale ferată. Cf. DL, DM, DN³.

2. A umple cu rambleu **(2)** golurile rămase într-o mină în urma exploatării. *Minerii pot începe să scoată un nou rînd de cărbuni, pînă ce spațiul gol e din nou rambleiat.* BOGZA, V. J. 67, cf. DN².

— Prez. ind.: *rambleiez.*

— Din fr. **remblayer.**

RAMBLEIÁJ s. n. Rambleiere. Cf. rambleia **(2).** Cf. MDT. *Golul rămas în urma minerilor e umplut, întregul coridor din care ei au extras cărbunele e zidit... Operațiunea aceasta se cheamă rambleiaj.* BOGZA, V. J. 67, cf. LTR², DN² L. ROM. 1968, 410.

— Pl.: *rambleiaje.*

— Din fr. **remblayage.**

RAMBLEIÉRE s. f. Acțiunea de a rambleia și rezultatul ei; rambleiaj. Cf. MDT, LTR², DN², DER.

— Pl.: *rambleieri.*

— V. **rambleia.**

RAMBLÉU s. n. **1.** Lucrare executată din pietriș sau din pămînt în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcției unei căi ferate sau a unei șosele. *Era să se facă undeva un pod, un podeț, un debleu, un rambleu sau o împietrire.* GHICA, S. 564, cf. SCRIBAN, D., MDT. *Nu se auzea nici o mișcare dincolo de pietrișul rambleului.* V. ROM. septembrie 1958, 49, cf. DN². *Luă vasul de tablă, trecu șinele, sărind peste sîrmele joase, întinse lîngă rambleu.* BARBU, P. 219, cf. DER, L. ROM. 1966, 360.

2. Material solid care servește la umplerea unor goluri (în special a celor rămase într-o mină în urma exploatării) sau pentru a ridica un teren la nivelul necesar unei construcții. Cf. ȘĂINEANU, CADE, MDT, DN².

— Pl.: *rambleuri* și *ramblee.*

— Din fr. **remblai.**

RÁMBORI s. m. pl. v. **ram¹.**

RAMBÚRS s. n. **1.** (Învechit) Rambursare. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Sistem de expediere a unei mărfi, în care plata transportului este făcută de destinatar la primirea obiectului; (concretizat) sumă plătită în acest fel. *Pentru suma de o mie de lei să trimeată porumb cu ramburs.* SANDU-ALDEA, D. N. 251, cf. CADE, DN², DER.

— Pl.: *rambursuri* și (rar) *ramburse* (DN²). — Și: (învechit) **rambúrsă** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

— Derivat regresiv de la **rambursa,** după fr. **remboursement.**

RAMBURSÁ vb. I. Tranz. A plăti cuiva o sumă de bani datorată; a restitui, a înapoia. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Rambursează-mi banii care i-am cheltuit pentru taxi.* H. LOVINESCU, C. S. 64, cf. DN³. ◇ Refl. pas. *A nu sta banii ce se rambursează fără ca să aducă procente.* I. IONESCU, M. 215. ✦ (Rar) A compensa. (Refl. pas.) *A făcut această îmbunătățire în chipul cel mai simplu și cu sacrificii care de mult i s-au și rambursat.* I. IONESCU, D. 175.

— Prez. ind.: *rambursez.* — Și: (rar) **rembursá** vb. I.

— Din fr. **rembourser.**

RAMBURSÁBIL, -Ă adj. Care poate (sau trebuie) să fie rambursat. *Aceste obligațiuni sînt rambursabile prin tragere la sorți la epoci determinate.* CLIMESCU, A. 285. *Sumele... se vor pune la dispoziție cu titlul de dotație sau sub formă de credite rambursabile.* LEG. EC. PL. 480.

— Pl.: *rambursabili, -e.*

— Din fr. **remboursable.**

RAMBURSÁRE s. f. Acțiunea de a rambursa și rezultatul ei; (învechit) ramburs **(1).** *Toate celelalte dispozițiuni relative la... rînduiala avansării și a rambursării banilor... sînt lesne de arătat.* I. IONESCU, P. 206. *Conducătorii serviciilor de contabilitate sînt obligați să asigure... rambursarea la timp a fondurilor bănești rămase neîntrebuințate și a creditelor bancare.* LEG. EC. PL. 337, cf. CONTEMP. 1954, nr. 384, 6/5.

— Pl.: *rambursări.*

— V. **rambursa.**

RAMBÚRSĂ s. f. v. **ramburs.**

RÁMCĂ s. f. (Tipogr.) Ramă de fier în care se închide și se fixează forma tipografică a materialului cules, pentru a fi introdus în mașina de tipar. Cf. V. MOLIN, V. T. 54. *Dispozitive pentru fixarea formelor (rămci, răstavi, rondele).* NOM. MIN. I, 362.

— Pl.: *ramce* (CADE) și (rar) *rămci.*

— Din rus. **рамка.**

RÁMET s. n. v. **freamăt.**

RÁMIE s. f. Plantă textilă din familia urticaceelor, originară din Asia *(Boehmeria nivea)*. Cf. NICA, L. VAM. 208, MDT, DN², DER. ✦ Fibre textile extrase din tulpina ramiei. *Între fibrele naturale au rămas cu aplicațiune mai importantă numai bumbacul, . . . cînepa, iuta, ramia, urzica.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 17, cf. id. FIL. 321, DN².
— Pl.: ?
— Din fr. **ramie.**

RAMIFIÁ vb. I v. **ramifica.**

RAMIFICÁ vb. I. Refl. (Despre arbori, artere, căi de comunicație etc.) A se despărți, a se desface în două sau mai multe ramuri. Cf. NEGULICI. *Aceste vase sînt ramifiate.* BARASCH, B. 7, cf. POLIZU, P. 151/10, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *El abia atunci bägă de seamă că, aci, cărarea se ramifică.* AGÎRBICEANU, L. T. 161.
— Prez. ind.: *ramific.* — Și: (învechit, rar) **ramifiá** vb. I.
— Din fr. **ramifier.**

RAMIFICÁRE s. f. Faptul de a se ramifica; ramificație, (rar) rămurire. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM. ✧ (Prin analogie) *Limbistica admite tulpine, ramificări.* MAIORESCU, L. 122. *Ramificarea, adică subordonarea față de o regentă, care este la rîndu-i subordonată, e un alt procedeu mult folosit de Odobescu.* VIANU, P. M. 187.
— Pl.: *ramificări.*
— V. **ramifica.**

RAMIFICÁT, -Ă adj. Despărțit în ramuri; (învechit, rar) ramulos, rămurit. *Filonurile sînt cîteodată ramificate ca niște rățele.* COBÎLCESCU, G. 11/3. *Rădăcina primară a dicotiledoanelor . . . devine . . . ramificală.* GRECESCU, FL. 5, cf. DL, DM.
— Pl.: *ramificați, -te.*
— V. **ramifica.**

RAMIFICÁȚIE s. f. Ramificare. *Lucrătorul mi-a explicat ramificația liniilor metroului.* SAHIA, U.R.S.S. 188. ✦ (Concretizat) Parte desfăcută dintr-un întreg; braț; ram¹; prelungire. *Platoul de la Plopi și pînă în dreptul Greceștilor este cea mai de pe urmă ramificațiune a munților.* I. IONESCU, M. 74. *Cele din urmă ramificații ale munților Dobrogei, la Dunăre, se urcau pe nesimțite.* D. ZAMFIRESCU, R. 125. ✦ Subdiviziune. *Cazul caimacamilor lui Scarlat Callimachi arată cît de întinse erau ramificațiile Eteriei și cu cîtă abilitate au fost sabotate toate măsurile preconizate împotriva lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 170. *Un mare trust de montaje cu ramificații în toată țara.* s ianuarie 1961, 19.
— Pl.: *ramificații.* — Și: (rar) **ramificațiúne** s. f.
— Din fr. **ramification.**

RAMIFICAȚIÚNE s. f. v. **ramificație.**

RÁMÎT s. n. v. **freamăt.**

RAMN s. m. (Bot.; învechit) Păducel *(Crataegus monogyna)*. Cf. PSALT. 467, BARONZI, L. 142, BRANDZA, FL. 208, SCRIBAN, D.
— Pl.: *ramni.*
— Din slavon. рамнъ.

RÁMNĂ s. f. v. **rivnă.**

RAMOLÉALĂ s. f. Faptul de a fi ramolit; starea celui ramolit; ramolisment. DL, DM.
— **Ramoli** + suf. *-eală.*

RAMOLÍ vb. IV. Refl. A-și pierde (din cauza bătrîneții) vioiciunea mișcărilor, integritatea facultăților intelectuale; a se rablagi. V. blegi. *Se spune că se ramolește din zi în zi.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *S-a ramolit, are să vîre toți banii în cărămidă veche și n-o să mai găsiți nimic.* CĂLINESCU, E. O. II, 137. *M-am ramolit, zise el cu glasul lui subțire.* PREDA, R. 180.
— Prez. ind.: *ramolesc.*
— Din fr. **ramollir.**

RAMOLÍRE s. f. Faptul de a se ramoli; slăbire a minții și a puterilor fizice; decrepitudine; (rar) ramolisire, ramoliție. Cf. DL, DM.
— Pl.: *ramoliri.*
— V. **ramoli.**

RAMOLISÍRE s. f. (Rar) Ramolire. *Această ușoară ramolisire ascundea un tertip.* D. ZAMFIRESCU, A. 34.
— De la **ramolisment.**

RAMOLISMÉNT s. n. Ramoleală. Cf. ȘĂINEANU, BIANU, D. S. *„Agamiță Dandanache" rimează, cred, cu ramolismentul comic, prin diminutivul caraghios al strașnicului nume Agamemnon.* IBRĂILEANU, S. L. 76. *Copiii deplîngeau cu o ironică și adeseori jenată compătimire ramolismentul părinților.* C. PETRESCU, O. P. I, 157, cf. H. LOVINESCU, C. S. 77.
— Din fr. **ramollissement.**

RAMOLÍT, -Ă adj. Care și-a pierdut vioiciunea mișcărilor, integritatea facultăților intelectuale (din cauza bătrîneții); decrepit, rablagit, (regional) mirced. *Știi dumneata unde e strada Pacienții? — Asta e, măiculiță. — Ei, aș! . . . Teribil e de ramolită.* CARAGIALE, O. II, 105. *Barzi plîngători, bolnavi și incapabili de muncă, . . . ramoliți la vîrsta de douăzeci și cinci de ani.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 188. *Trebuie să-și petreacă viața . . . copiind ordinele administrative ale unui șef ramolit.* GHEREA, ST. CR. III, 83. *Puțin cam ramolit, puțin cam șiret, dar știind ce vrea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 290, cf. H. LOVINESCU, T. 198. ✧ (Substantivat) *Repede ar fi sărit amîndoi și ar fi dovedit că babalîcul e un ramolit, că nu mai înțelege nimic.* AGÎRBICEANU, S. P. 245. *Diminutivul caraghios al strașnicului nume Agamemnon . . . redă căderea în copilărie a acestui ramolit.* IBRĂILEANU, S. L. 76.
— Pl.: *ramoliți, -te.*
— V. **ramoli.**

RAMOLÍȚIE s. f. (Rar) Ramolire. *Se constată în emisferul sting* [al creierului] *un mic focar de ramoliție.* PARHON, O. A. I, 267.
— **Ramolit** + suf. *-ie.*

RÁMOȘ s. n. (Prin vestul Transilv.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 126, id. JOC. ROM. N. 114, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ.
— Etimologia necunoscută

RAMPAGÍU s. n. (Rar) Muncitor care lucrează pe rampă (3) într-o exploatare forestieră. *Țapinar încărcător (rampagiu).* NOM. PROF. 14.
— Pl.: *rampagii.*
— **Rampă** + suf. *-(a)giu.*

RAMPÁS s. n. (Regional) „Adaosul pe dinăuntru între căputa și talpa încălțămintei". SĂGHINESCU, V. 66, cf. CL 1969, 58.
— Pl.: *rampasuri.* — Și: **rămpáz** (ȘEZ. IX, 33), **rompás** (SĂGHINESCU, V. 66) s. n.
— Etimologia necunoscută.

RÁMPAȘ s. n. (Regional) Vin nou care nu s-a limpezit încă; tulburel (Beba Veche — Sînnicolau Mare). Cf. ALR I 1 718/49.
— Din germ. **Rampes** „poșircă".

RÁMPĂ s. f. **1.** Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau al unui pod; rezemătoare. *Începi a vedea tot mai des nălucind pe la ferestre rampele podurilor și-n aceeași clipeală auzi vijiind pe*

sub vagon o apă repede. VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Urcă scările de din dos cîte trei deodată. La scoborît se dădea pe rampă, fără cruțare pentru rochii.* TEODOREANU, M. II, 74. *Găsi două uși . . . cu începuturi de scări întunecoase și rampe.* SADOVEANU, O. VII, 690.

2. Partea din față a unei scene de teatru, unde sînt instalate luminile. *Pășește spre rampă și declamă cu toată căldura.* CARAGIALE, O. I, 2. *Dacă cei ce visează la lumea ce se agită după dunga strălucitoare a rampei ar fi ascultat acestea, desigur că s-ar fi înduioșat.* ANGHEL, PR. 121. *Mi se plîngea de deșertăciunea vieții sale unde nimic profund și tainic nu pătrunde, unde chiar iubirile . . . nu trec niciodată de rampă.* PETICĂ, O. 319. *Constantin nu ar fi ajuns departe, fiindcă n-avea în sînge „focul rampei".* GALACTION, O. I, 118. *Din penumbra aurită de reflexele rampei . . . Ladima urmărea, pironit, spectacolul.* CAMIL PETRESCU, N. 3. *Rămîne un moment locului, privindu-i de sus pe cei trei bărbați, cari — cu fața spre rampă — nu o pot vedea.* SEBASTIAN, T. 177. *Se îndreptă spre rampă, către public.* CĂLINESCU, S. 119. *Orice om care apărea la rampă rîvnea popularitate.* STANCU, R. A. IV, 332. *Actrița a ieșit la rampă și trăsăturile ei își regăsiră, încetul cu încetul, liniștea.* V. ROM. iulie 1954, 254. *Sub ciucurii aurii ai cortinei sclipiră becurile rampei.* BARBU, P. 180, cf. GL 1962, nr. 457, 1/6. ◇ Expr. **A chema la rampă** = a cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă. *Cîntăreții sînt chemați la rampă de două, de trei, de patru ori.* CARAGIALE, O. I, 3. *De trei ori actrița fu chemată la rampă, iar a patra oară . . . apăru împreună cu autorul poeziei.* CĂLINESCU, E. 140. (Despre piese de teatru) **A vedea lumina rampei** = a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului. DL, DM.

3. Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care servește la depozitarea, încărcarea și descărcarea mărfurilor dintr-un vehicul rutier sau feroviar; p. ext. loc (lîngă linia ferată) destinat încărcării și descărcării mărfurilor. *Pentru mutări* [de mașini] *de la rampă în sala de războaie, . . . se face un cadru de suspensiune.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 611. *Cheiurile și rampele construite la orice înălțime deasupra solului vor fi prevăzute cu balustrade . . . pentru a se evita prăbușirea oamenilor și materialelor.* PREV. ACCID. 18. *Trimiteți șlepurile acum, că vin ploile și ne prind cu sfecla în pămînt . . . Să știți că v-o îngrămădim aici pe rampă!* V. ROM. august 1954, 57. *Undeva sub rampa magaziei, un copil . . . plîngea.* GALAN, Z. R. 306. *Întîi dăm de o zidire impunătoare cu rampă de descărcare, o moară după înfățișare.* CONTEMP. 1956, nr. 487, 3/2. *Undeva în fund, se vedeau magaziile și rampele de descărcare.* I. PREDA, M. 437, cf. FD I, 165, ARVINTE, TERM. 163, LEXIC REG. 64, A V 15, 33.

4. Porțiune din traseul unei șosele sau al unei căi ferate în pantă urcătoare. Cf. LTR[2], DN[2], DER.

5. Loc de trecere peste linia ferată, pasaj de nivel, trecătoare. *Dacă acul* [liniei de tramvai] *se găsește pe o rampă, . . . funcționarea automată a acelor se realizează printr-un contact special.* ENC. TEHN. I, 197, cf. ALR I 806/900, com din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ (Regional) Barieră. Cf. ALR SN III h 907.

6. (În sintagma) *Rampă de lansare* = platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosită pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. Cf. LTR[2], DER.

— Pl.: *rampe* și (regional) *rămpi* (ALR I 806/900).

— Din fr. **rampe**, germ. **Rampe.**

RAMPLASÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism învechit) A înlocui. Cf. I. GOLESCU, C. *Ființele, globurile și sistemele sînt . . . ca un grăunte de nisip și cînd dispare unu, numaidecît îl remplasă altele mai perfecte.* ISIS (1862), 48[2]/28. *Are . . . o pepinieră de cai buni cu care schimbă și remplasează pe cei răi.* I. IONESCU, D. 192. *La 1821 ramplasat Ghica cu Chițescu.* LĂCUSTEANU, A. 32, cf. ALEXI, W. ◇ Refl. pas. *Socotesc de crimă neiertată de a se lăsa aceste venituri . . . și de a se pretinde a se ramplasa prin resursele fiscului.* DÎMBOVIȚA (1858), 3[2]/17.

— Prez. ind.: *ramplasez.* — Și: **remplasá** (prez. ind. pers. 3, rar, și *remplásă*) vb. I.

— Din fr. **remplacer.**

RÁMPURE s. m. v. **rapor.**

RAMS s. n. (Rar) Numele unui joc de cărți. Cf. SĂGHINESCU, V. 66. *Ba joc ramsul, ba concina.* ap. TDRG, cf. H X 358

— Pl.: *ramsuri.*

— Din germ. **Ramsch.**

RÁMSTEC s. n. (Rar) Carne de vită din porțiunea crupei.

— Și: (neobișnuit) **rémstee** s. n. ALEXI, W.

— Din fr. **romsteck.**

RÁMTATA interj. Cuvînt care redă sunetul produs de bătaia tobelor. Cf. ȘĂINEANU.

— Onomatopee.

RAMULÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Ramificat. *Ramurile . . . foarte ramuloase.* GRECESCU, FL. 556.

— Pl.: *ramuloși, -oase.*

— Din lat. **ramulosus, -a, -um.**

RÁMUR s. n. v. **ram[1]**.

RÁMURĂ s. f. v. **ram[1]**.

RÁNĂ[1] s. f. **1.** Ruptură internă sau exterioară a țesuturilor corpului unei ființe vii, cauzată de o tăietură, de o lovitură, de o infecție etc.; leziune, plagă, (învechit) rănitură, (regional) oajdă[2]. *Că nu e rădzimare în moartea lor și tărie în ranele lor.* PSALT. HUR. 62[v]/5. *Putreziră ranele meale.* CORESI, PS. 99/4, cf. PO 118/15. *Era un om de avea o rană rea și plină de puroi.* MOXA, 358/12. *Vindecă pre mulți de boale și de rane.* N. TEST. (1648), 76[r]/16. *Cela ce va răni pre altul nu cu rană de moarte . . . nu să va certa ca un ucigătoriu.* PRAV. 88. *Și-i spălă ranel(e) lui și-i pus(ă) unsoare alifie* (a. 1692). GCR. I, 304/34. *Lui Antiohi Vodă i-au rămas rană nevendecată.* NECULCE, L. 177. *Și mearsără și-i spălă picioarele și ranile cu vinu* (cca 1750). GCR II, 63/35. *Fiind întins în patru părți fericitul și cuprins de ranele băiăilor.* MINEIUL (1776), 73[r1]/15. *Traian . . . ș-au tăiat cămeașa și o au dat să lege ranele ostașilor celor vătămați.* ȘINCAI, HR I, 4/11. *Nu-i dete nici o clipită răgaz, Fierul învîrtind de una și-altă parte, Ca doară-i va da vreo rană de moarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 142. *Loviturile de cuțit . . . au făcut niște rane de tot primejdioasă.* AR (1829), 230[2]/11. *Mulți turci se vedeau plutind pe unde, în cursul apei, plini de răni.* BĂLCESCU, M. V. 169. *Mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă . . . Aș vrea să zbor, și rana din pulpă nu mă lasă!* ALECSANDRI, POEZII, 445. *Dar deschideți poarta . . . turcii mă-nconjor . . . Vîntul suflă rece . . . rănile mă dor!* BOLINTINEANU, O. 33. *Soarele, ce azi e mîndru, el îl vede trist și roș Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși.* EMINESCU, O. I, 133. *Așază pielea la loc, pune el ce pune la rană și pe loc se tămăduiește.* CREANGĂ, P. 177. *Printre copaci se văd ostași legîndu-și rănile-n pripă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 118. *Iar mișelul stă, se uită, dă apoi; și grabnic unda Sîngelui țîșni din rană.* COȘBUC, P. I, 121. *Mai toți țăranii stăteau acum ascunși prin casele lor, legîndu-și rănile ce le căpătase.* BUJOR, S. 128. *Orice cuvînt de mîngîiere era acuma pentru dînsul un balsam pe o rană proaspătă.* REBREANU, R. I, 281. *De cădeai rănit în luptă, îți legam o rană udă.* EFTIMIU, Î. 105. *Rănile erau grave, desigur, dar nu de moarte.* C. PETRESCU, Î. II, 45. *Rănile . . . au început să se înfierbînte și durerile nu mai conteneau.* POPA, V. 136. *Ștefan Vodă se află întru oarecare suferință, dintr-o rană la picior, dobîndită în războiul celății Chilia.* SADOVEANU, O. XII, 334. *Sanitarul venea și-i oblojea rănile*

STANCU, R. A. II, 422. *Cumpătul că nu-şi pierdea, Mîna La rană Punea Şi din gură cuvînta.* BALADE, II, 256, cf. FOLK. MOLD. I, 227. *Rana, dacă să deschide, Anevoie se închide.* Cf. PANN, P. V. I, 60/22, ZANNE, P. II, 685. (Prin analogie; la plante) *Se pune pămînt jilav pre lîngă rana trupinei* [copaculuĭ] *şi se leagă cu cîrpă.* ECONOMIA, 130/14. *Marginea lunii se înnegri ca rana ciupercii veninoase.* TEODOREANU, M. II, 207, cf. DS. ✧ Fig. *Ranele unui trecut jalnic şi dureros.* MO (1860), 92/14. *Ghica Vodă... n-au domnit atîta în Moldova, cît să poată vindeca ranele ţerei din resboiul acesta venite.* ŞINCAI, HR. III, 295/23. *Scumpă Moldovă, ţară de jale!... Lasă-mă-a plînge ranele tale.* ALECSANDRI, P. II, 116. *Ioana află rana cea grozavă a ţării sale.* ODOBESCU, S. I, 7. *Acestea sînt răni fără vindecare ale Moldovei, ca şi rana de la piciorul măriei sale.* SADOVEANU, O. XII, 351. *Unul plîngînd, o lacrimă pribeagă Pe rana ochilor se-ncheagă.* ARGHEZI, VERS. 368. *Port încă-n gînduri Mierea, mirajul, Dar fără tine Rană-i peisajul.* BLAGA, P. 74. *Putea... Să piară poamele sub rana brumii.* V. ROM. ianuarie 1956, 25. *Natura... ştersese rănile pămîntului pîrjolit.* BARBU, P. 7. *Zăpezile albe lăsau primăvara, pornind nevăzute în sus, răni negre.* S ianuarie 1961, 3. ✧ Expr. **Bun de pus** (sau **de legat**) **la rană,** se spune despre un om foarte bun. *Ştefan domnul era aşa de bun cînd vedea dreptatea înaintea lui, încît să mi-l pui la rană şi să se vindece.* ISPIRESCU, U. 228. *Era ascultător, supus, muncitor şi bun, să-l legi la rană.* SANDU-ALDEA, A. M. 180. *Inima de mamă e atît de bună că o poţi pune la rană.* V. ROM. februarie 1955, 147, cf. ZANNE, P. II, 686. **A pune** (sau **a turna**) **sare** (sau **oţet** etc.) **pe rană** = a întărîta pe cineva; a pune paie pe foc. *Ferindu-se să toarne sare pe rană în asemenea situaţie, el vorbi înadins cu oarecare ironie.* V. ROM. martie 1954, 163, cf. ZANNE, P. III, 449, IV, 33. **A pune degetul pe rană** = a arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare. *M-a întrebat tătos: — Spune-mi, te-ai certat cu Nora? Pusese degetul drept pe rană.* VLASIU, D. 181. *Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a dezlănţuit.* BART, E. 285. (Regional) **A prinde vulpea la rană,** se zice despre cei care se sclifosesc, care fac mofturi. Cf. ZANNE, P. I, 709. ✧ Compuse: **rana-trînjilor** = pelagră. N. LEON, MED. 143, CANDREA, F. 221, BIANU, D. S.; **iarba-ranei** sau **iarbă-de-rane** v. iarbă. ✦ Semn care rămîne după vindecarea unei plăgi; cicatrice. Cf. CADE, DL. ✦ (Învechit, rar) Rănire. *Arcul şi-l încordă... şi sabiia şi-o fulgera şi mîna şi-o întărea spre rane* (a. 1654). GCR I, 171/9. *Făr' de rane, făr' de sînge, făr' de vătămare, calcă şi supun toată păgînătatea.* ANTIM, P. 4/4.

2. Durere morală, suferinţă, chin. *Că cire tu vătămaşi ei mărară şi către durearea ranelor meale adauseră.* PSALT. 134. *Că de văm amu pune ştiinţele noastre înaintea lu Dumnezeu şi-i văm arăta lui ranele sufletelor noastre,... milostiv fi-va noao.* CORESI, EV. 20. *Şi-ş vărsă singele său spre ranele sufletului său să-l vendece şi să-l învie în viaţa veacilor* (a. 1642). GCR I, 102/17. *Avînd mare rană în inema lui pentru tăierea tătîne-său, lui Miron logofătul, în vremea lui Cantemir Vodă.* NECULCE, L. 152. *Împotriva ranelor sufleteşti iaste foarte bun leac cenuşa.* MAIOR, P. 30/11. *Amoriul... La loviri este amarnic, dar rane tămăduieşte.* CONACHI, P. 3. *Cînd un prea nenorocit Va rămînea despărţit De ceea ce o iubea,... Pe cine va-ntîmpina, Toţ îşi spune rana sa.* PANN, E. I, 79/16. *Dar rana e adîncă şi patima cumplită.* ALEXANDRESCU, O. I, 105. *Să vii a-ţi lăsa mîngîiată rana sufletului lîngă nevastă şi copii.* CARAGIALE, O. VII, 28. *Căci, pentr-un sărac ce simte, nu e rana sufletească Mai grozavă, decît mila rea şi dispreţuitoare.* VLAHUŢĂ, O. A. 77. *El rana-şi va ascunde Şi nu-ţi va şti răspunde Decît: Sînt obosit.* IOSIF, PATR. 36. *Mintea lui primea concluziile la cari ajungea, dar rana din inimă nu i se închidea.* AGÎRBICEANU, A. 444. *Uitarea îi vindecă uşor rana care-i săngerase şi lui sufletul.* GÎRLEANU, N. 155. *Nu ştie ce rană port în suflet.* CAMIL PETRESCU, T. I, 78. *Eu însumi, mă vezi, am fost orfan de mic copil şi cunosc rana asta să n-ai pe nimeni de aproape.* CĂLINESCU, E. O. I, 335. *Că nu-i rană de cuţit, Ci e rană de iubit!* HODOŞ, P. P. 36.

3. (Învechit) Lovitură, bătaie; schingiuire, tortură. *Deci dzise miiaşul se lu ducă elu întru pilcu şi dzise cu rane* (bătăi N. TEST. 1648, bătaie BIBLIA 1688) *se lu întreabe elu.* COD. VOR. 43/12. *Că eu spre rane* (bătăi D.) *gata-su, şi-durerea mea între mere iaste pururea.* PSALT. 73. *Toată dzua cu rane pre spate.* DOSOFTEI, PS. 241/11. *Spărgînd uşa unde odihnita Ştefan Vodă, cu multe rane l-au omorît.* R. POPESCU, CM I, 288. *N-au încetat tiranul cel fără de minte, muncindu-te fără de milă cu ranele, pînă ce ţi-ai dat sfinţitul suflet.* MINEIUL (1776), 114v2/37. *Deaca îl vei da ranelor şi muncilor, atuncea te vei face vrăjmaş firii.* VARLAAM — IOASAF, 156v/19.

4. (Învechit) Lovitură morală, încercare, pedeapsă. *Adurară-se spre mere rane şi nu le sinţiiu.* PSALT. 63/7. *Şi voiu acoperi pre voi şi nu va fi întru voi rană ca să vă surpaţ cînd voiu lovi în pămîntul Eghipetului.* BIBLIA (1688), 472/3. *Era orînduit să-i vie şi altă rană mai mare şi mai cumplită decît celelalte ce i-au venit, luarea adecă cetăţii Hotinului.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 175/1. *Ca să-i mîntuiască Dumnezeu din scîrbe, cîtă putere nebiruită au arătat cu cele 10 rane prin mijlocul lui Moisi?* ANTIM, P. 16. *Acestea au fost: rană piste rană.* KOTZEBUE, U. 10v/9. *Nu-ţi era îndestul de o rană, ci trei mi-ai trimis şi una după alta?* MARCOVICI, C. 19/24.

— Pl.: *răni* şi (învechit) *rane,* (regional) *rănuri* (ALRM I/I h 152/18).

— Din v. sl. **рана**.

RÁNĂ[2] s. f. v. **hrană.**

RANC s. n. (Regional) Mînie, pizmă (Bonţ — Gherla). PAŞCA, GL.

— Pl: ?

— Etimologia necunoscută.

RANCALĂU s. m. v. **rîncalău.**

RÁNCĂ[1] s. f. (Iht.; regional) Porcuşor; **rîbiţă[1]** *(Gobio gobio).* Cf. BĂCESCU, P. 148.

— Pl.: ? — Şi: **rîncă** s. f. H XVII 250.

— Cf. ranghiţă, rînchiţă.

RÁNCĂ[2] s. f. v. **rangă[1].**

RANCĂU s. m. v. **rîneău.**

RANCHÉŞ s. m. (Regional) Cal rîncaci **(1)** (Vicovu de Sus — Rădăuţi). GLOSAR REG.

— Pl.: *rancheşi.*

— Cf. rîncaci, rancău.

RANCHIÚNĂ s. f. Ură ascunsă şi dorinţă de răzbunare; pică; (latinism învechit) rancoare. *Nu ţine nici o rancună.* BOLLIAC, O. 247, cf. MAIORESCU, D. I, 89. *Se smucea să spargă uşa, să omoare pe Magheru, căruia îi păstra o veche rancună.* LĂCUSTEANU, A. 125, cf. CARAGIALE, O. II, 157. *Alăturea stetea, fără nici o ranchiună, nevinovata marchiză.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 353, cf. ALEXI, W. *Să invectiveze brutal, iritat, cu mai multă ranchiună decît dispreţ puternic.* TEODOREANU, M. II, 360. *Pentru o singură dată, Goya îşi uită vechea sa ranchiună contra clerului.* OPRESCU, S. 221. *O uşoară ranchiună a plutit în jurul său.* RALEA, S. T. III, 259. *Înseamnă că-mi poartă ranchiună.* V. ROM. ianuarie 1954, 119. *S-a resemnat fără rancună să ducă muncă de administrator.* ib. martie 1956, 50. *N-are nici un rost să creadă... că-i porţi ranchiună.* H. LOVINESCU, T. 247.

— Scris şi: (după fr.) *rancună.* ← Pl.: *ranchiune.*

— Din fr. **rancune.**

RANCHIUNÓS, -OÁSĂ adj. Care poartă ranchiună, plin de ranchiună; răzbunător, duşmănos. *O minte*

acră, ranchiunoasă, izbucni din el împotriva Adinei și-a lui Dănuț. TEODOREANU, M. II, 232.
— Pl.: *ranchiunoși, -oase.*
— Din fr. **rancuneux.**

RANCOÁRE s. f. (Latinism învechit) Dușmănie, ură; invidie; ranchiună. *El nu vede aci alta, decît o rancoare.* BARIȚIU, P. A. III, 233, cf. POLIZU. *Am auzit cu destulă întristare rancoarea deplorabilă dintre . . . I. Eliad și I. Ghica.* ap. GHICA, A. 763, cf. CIHAC, I, 227, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PAPAHAGI, C. L., DR. VII, 479. *Crăiasa cea mută a născut un copil, dar poate că n-a trăi, ori, și de va trăi, va rămîne mut ca mumă-sa. Așa cobesc muierile în răutatea inimei lor, din rîncoare.* RETEGANUL, P. V, 19.
— Și: **rîncoáre** s. f.
— Din lat. **rancor, -oris.**

RÁNCOTĂ s. f. (Regional; de obicei la pl.) Creangă uscată; vreasc. Cf. L. ROM. 1966, 286, PĂCALĂ, M. R. 141, FRÎNCU-CANDREA, M. 105, com. din LOMAN — SEBEȘ, GREGORIAN, CL. 61, ALRM SN I h 412/833, A III, 3, 5, 17, 18, 19.
— Pl.: *rancote.*
— Cf. r a s c o t ă.

RANDALINÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.) A moleta.
— Prez. ind.: *randalinez.*
— V. **randalină.**

RANDALINÁRE s. f. (Tehn.) Moletare. LTR².
— Pl.: *randalinări.*
— V. **randalina.**

RANDALÍNĂ s. f. (Tehn.) Moletă¹ **(2).** Cf. LTR², DN², DER.
— Pl.: *randaline.*
— După germ. **Rändelrädchen, Rändeleisen.**

RANDAMÉNT s. n. **1.** Capacitatea de producție a unui muncitor, a unei întreprinderi, a unui utilaj, a unui teren etc. într-o unitate de timp dată. *Îmbunătățirea gradului de folosire a mașinilor și utilajului se poate realiza atît prin prelungirea duratei lor de funcționare, cît și prin sporirea randamentului lor, adică prin creșterea producției în unitatea de timp.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 786. *El vine o dată sau de două ori pe săptămînă, controlează posibilitățile stricte de randament și se întoarce acasă.* V. ROM. noiembrie 1954, 67. ✦ Folos, eficiență, beneficiu. *Am căpătat convingerea că e un teren fără nici un randament.* C. PETRESCU, R. DR. 108.
2. Raportul dintre lucrul mecanic produs și energia consumată de un sistem tehnic (mașină, aparat etc.) pentru a produce acel lucru mecanic. Cf. IOANOVICI, TEHN. 232, IONESCU-MUSCEL, ȚES. 603, MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 83, DN², DER.
— Pl.: *randamente.*
— Din fr. **rendement.**

RANDEÁ s. f. (Regional; în e x p r.) **A-și lua randeaua**= a pleca repede, a-și lua catrafusele, a-și lua tălpășița. *Nu mai sta, ia-ți randeaua, fugi pînă e lucrul cu cinste.* SĂGHINESCU, V. 66. *N-o mai stat mult pi gînduri și ș-o luat rîndeaua și s-o pornit acasă.* ȘEZ. VI, 8. *Ș-o luat rîndeaua și s-o-nturnat acasă.* VASILIU, P. L. 30, cf. ZANNE, P. V, 534.
— Și: **rîndeá, rândeá** (GRAUR, E. 153) s. f.
— Cf. germ. R a n d „margine".

RANDEVÚ s. n. (Franțuzism) Întîlnire dintre două sau mai multe persoane, într-un loc și timp dinainte stabilite. *Știi că cuvîntul de bărbat strică totdeauna într-un randevu.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 435. *Se aruncă pe un pat, așteptînd ora hotărîtă pentru randevu.* CR (1848), 10¹/70. *Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie, Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod, în găvăună?* EMINESCU, O. I, 48. *Trebuie să mă duc căci mă așteaptă . . . Știi, bre, un mic randevu . . .* REBREANU, N. 9. *În una din aceste zile Ea vine tar la rendez-vous.* BENIUC, C. P. 92.
— Scris și: (după fr.) *rendez-vous.* — Pl.: *randevuuri.*
— Din fr. **rendez-vous.**

RANÉTE s. n. pl. v. **renet.**

RANFLUÁRE s. f. Operația de readucere la suprafață și de punere în stare de plutire a unei nave scufundate. Cf. DN², DER.
— Pronunțat: *-flu-a-.*
— După fr. **renflouage.**

RANFÓRT s. n. Element de construcție constituit dintr-una sau mai multe bare de oțel, destinat să asigure rigiditatea transversală a unui pod metalic. Cf. LTR².
— Pl.: *ranforturi.*
— Din fr. **renfort.**

RANG¹ s. n. **1.** Loc ocupat de o persoană sau de o instituție într-o ierarhie, după criteriul importanței, funcției etc; treaptă ierarhică socială; grad. *Pentru vrednicia sa . . . ținea rangul cel dintîi.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Hotărîm . . . să se deie la toate rangurile boierești* (a. 1814). URICARIUL, I, 36. *Lefi potrivite cu pompa rangului* (a. 1827). ib. VII, 98. *Supușii și cei mai mici aduc respect nu atît la înălțimea rangului, cît la bunătatea sufletului.* MARCOVICI, D. 45/1. *Tatăl meu avea un rang de împărăție mai vestită decît a celorlalți împărați ai lumii.* GORJAN, H. IV, 16/27. *Îl primi cu toate onorile cuvenite rangului lui.* CR (1846), 27¹/34. *Intră în slujba lui Aron Vodă, care-i dete rangul de agă.* BĂLCESCU, M. V. 92. *Boierii, netezindu-și barbile mari și tufoase după rang și cin, striga.* RUSSO, S. 17. *Puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt . . . după neam și după ranguri.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Oamenii își aveau locul la masă după rang.* BOLLIAC, O. 221. *Îmbulzeala la ranguri era atît de mare, că se umpluse, din scoarță în scoarță, condica pitacului.* GHICA, S. 37. *A zis că nimic nu știe, Că nu este bun să fie Un rang între curtezani.* ALEXANDRESCU, O. I, 203. *Și-a luat rangul de pitar.* FILIMON, O. I, 97. *Gîndește-te la rangul ce îl ocupi . . . Tu ești A Romei fiică.* ALECSANDRI, T. II, 351. *Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul.* EMINESCU, O. I, 85. *Unealtă vie, ce trăiești Să aperi ranguri și averi.* NECULUȚĂ, Ț. D. 102. *Tu erai un om de luptă, fără rang și fără nume Eu ți-am dat coroana țării, să te fac stăpîn pe-o lume.* COȘBUC, P. I, 121. *Fusese ridicat la rangul de morar, apoi de îngrijitor de moșie, iar acum . . . la acela de pușcaș.* D. ZAMFIRESCU, Î. 22. *A venit vremea să cază și ei din rangurile lor.* GALACTION, O. A. I, 270. *Știu să-mi țin rangul meu între oameni.* SADOVEANU, O. VI, 549. *Domnul avea, în hierarhia otomană, rangul unui pașă.* OȚETEA, T. V. 31. *Era într-adevăr prea sus . . . ca să se mai poată teme că-și pierde rangul umblînd pe jos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 389. *Zîmbea cu un fel de prietenie stăpînită, cum se cuvenea rangului său.* VORNIC, P. 228. *Tu să-mi mai slujești Pîn' la sîn-Văsii, Cînd împart domnii, Rang și boierii.* TEODORESCU, P. P. 47. *Nu te lăcomi la rang, la neam, la avere.* RETEGANUL, P. IV, 29. ✧ F i g. *Critica s-a ridicat la rangul unei producții . . . de multe ori mai însemnată chiar decît opera care se critică.* VLAHUȚĂ, O. A. 230. *Amîndoi aveau dimensiunea și rangul spiritual de majusculе în literele românești.* TEODOREANU, M. U. 35. *Opera de ridicare a limbii românești la rangul de limbă științifică și filozofică, începută de Dimitrie Cantemir, a fost amînată . . . cu cel puțin încă un secol.* VARLAAM — SADOVEANU, 138. ✧ L o c. a d j. **De rangul întîi** sau **de primul** (sau **al doilea** etc.) **rang**= de calitatea, de gradul întîi (sau al doilea etc.). *Domnii cu care ne întreținem sînt persoane care ocupă în societatea capitalei locuri de întîiul rang.* SADOVEANU, O. IX, 258. *Iar ajutate la reeducare, ele pot deveni puteri de primul rang.* RALEA, S. T. II, 276. ✦ Grad militar. *Bunăta-*

tea izbăvitorului republicei îl înălțase la cel mai mare rang ostășesc. AR (1830), 20¹/10. *După cîțiva ani a capatat rangul de ofițer.* NEGRUZZI, S. I, 332. *Pentru Iancu i se făgăduiește un rang de sus în armata Ungariei.* GHICA, A. 365. *După un șir îndelungat de ani s-a retras cu rangul de locotenent-colonel.* ALECSANDRI, S. 171.

2. (Franțuzism învechit) Șir de persoane, rînd. *Cu cine se înlocuia deșertul ce se făcea în rangurile acestor luptători?* NEGRUZZI, S. I, 345. *Rangurile să ne strîngem, Pe vrăjmaș ca să-l înfrîngem.* id. ib. II, 81. *Și-n rangurile rupte zbor glonții vîjîind.* ALECSANDRI, P. II, 158.

3. (În sintagme) *Lojă de rangul întîi* (sau *al doilea*) = lojă din rîndul situat imediat deasupra parterului (sau din rîndul al doilea). *Stăm toate trei în față, că e o lojă de rangul întîi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 225. (Mat.) *Unitate de rangul întîi* = unime. *Numerii de la un pînă la zece exclusiv se numesc unități de rangul întăi sau unimi.* CLIMESCU, A. 9. *Ipotecă de rangul întîi* = prima ipotecă instituită asupra unui bun (urmată de alte ipoteci). *Împrumutul îl transformă . . . într-o ipotecă de primul rang.* SADOVEANU, O. VII, 662. *Avea o parte din banii mamei sale puși într-o ipotecă de primul rang, foarte sigură.* id. ib. IX, 137.

4. (Lingv.) Loc pe care îl ocupă un cuvînt, un fonem etc. în ordinea frecvenței. *Dicționarul . . . se caracterizează printr-o mare atenție dată noțiunii de rang în raport cu cea de frecvență.* L. ROM. 1959, nr. 3, 97.

— Pl.: *ranguri.* — Și: (învechit, rar) **rángă** s. f. BUDAI-DELEANU, Ț. 242.

— Din fr. **rang.**

RANG² s. n. v. **rangă¹.**

RANGAJÁT, -Ă adj. v. **reangajat.**

RÁNGĂ¹ s. f. Bară de oțel ascuțită la un capăt, servind ca pîrghie pentru mișcarea obiectelor grele sau folosită cînd se sapă în pămînt foarte tare, cînd se desface un pavaj etc.; (regional) răzuș, manelă¹. V. ș t a n g ă. Cf. LB, CIHAC, II, 305, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., I. CR. V, 278. *Îi trebuia un sac mare . . . și o rangă de săpat în pămînt găuri pentru stîlpi.* GALACTION, O. A. I, 293, cf. DS. *E-un dulgher, Deprins cu sculele de fier, Cu bușteni, cu grinzi, cu răngi și rindele.* ARGHEZI, VERS. 322. *I se păru că o izbește cineva cu o rangă de fier peste picioare.* STANCU, R. A. V, 356. *Te-au ținut închis și te-au bătut . . . Și ți-au dat drumul ciobuit de rangă.* V. ROM. martie 1954, 190. *Ridicase ciocanul, dar și Brebu era în mînă cu o rangă de fier.* PAS, L. I, 79. *Agita o rangă de fier, jucînd-o încoace și încolo ca pe un bețigaș.* V. ROM. februarie 1963, 37, cf. ALR II 6 459 bis/76, 95, 102, 105, 172, 219, 284, 310, 362, 365, 748, 762, 833, 876, ib. 6 794/812, A II 7. ✦ (Regional; în forma *rangă*) Bară lungă de fier, încovoiată la un capăt, cu care minerii desprind piatra. Com. din BĂIȚA — CÎMPENI. ✦ (Regional) Ghionoi (Loman — Sebeș). A II 8.

— Pl.: *răngi* și (regional) *range* (ALR II 6 459 bis/105). — Și: (regional) **rang** (H XVIII 142, ALR II 6 459 bis/2, 29, 848, A V 33, pl. *ranguri* ALR II 6 459 bis/2, 848) s. n., **rángă** (com. din BĂIȚA — CÎMPENI), **ráncă** (com. din S[X]LIȘTE — SIBIU) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RÁNGĂ² s. f. v. **rang¹.**

RÁNGĂT s. n. (Regional) Gălăgie. *Nu poci maică-a mai trăi, De rangătu broaștilor, De zgoana năpîrcilor.* MAT. FOLK. 147.

— Onomatopee.

RÁNGHIȚĂ s. f. v. **rîbiță¹.**

RANGÍR s. n. v. **ranjir.**

RÁNGLĂ s. f. v. **rangă.**

RANÍCHI s. m. v. **rinichi.**

RANIMÁ vb. I v. **reanima.**

RANIMÁRE s. f. v. **reanimare.**

RÁNIȚĂ s. f. Sac special de pînză (impermeabilizată) sau de piele, care se poartă în spate de militari, vînători, turiști etc. și în care se pun lucruri necesare la drum. V. r u c s a c. *Ranițe de iuft negru.* CR (1830), 1182/27, cf. POLIZU, CIHAC, II, 305. *În spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca.* GANE, N. II, 97. *Își ia ranița în spate . . . și, pornind, se tot duce înainte.* CREANGĂ, P. 307. *Soldații . . . își așezau rănițile pe poliți.* BACALBAȘA, ap. TDRG. *Aveam toate trebuincioasele de drum așezate în o boccea de forma unei raniți soldățești.* HOGAȘ, DR. I, 1. *Soarele lumină deodată . . . piramide de arme lucitoare și vrafuri de rănițî împachetate.* BRĂESCU, O. A. I, 294. *Sînt alții, De care ne lovim mergînd, Cînd ranița alăturea ne-abate.* CAMIL PETRESCU, V. 16. *Eu am zis să așezăm ranițele și să stăm pe ele.* SAHIA, N. 79. *Fiecare își pleca capul pe ranița făcută perină.* SADOVEANU, O. II, 417. *Mi-au pus o ranițâ în spinare, mi-au dat o pușcă și m-au băgat într-o unitate de rezerviști.* STANCU, R. A. I, 341. *Păși cu băgare de samă printre capetele adormite . . ., printre saci de merinde și ranițe.* CAMILAR, N. I, 18. *Am fi dorit . . . Să nu purtăm moartea în raniți, lîngă pîini.* VINTILĂ, O. 14. *Își luă ranița . . . și și-o așeză pe un umăr.* BARBU, P. 353. *Frumos doarme-un hrănicer Cu ranița căpătîi.* ȘEZ. II, 8. *Drumul lung și capăt n-are, Noi cu ranița-n spinare.* FOLC. MOLD. I, 553, cf. ALR II SN h 946. ✧ E x p r. (Regional) **A-și lua concediu de la ranițâ** = a-și acorda un răgaz de odihnă. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *ranițe* și (popular) *rănițî, raniți.*

— Din rus. **ранец.**

RANJÍR s. n. (Învechit, rar) Aranjare. *Spre a face rangirul în batalion, oamenii sînt puși după statură în fiecare companie pe un șir.* MO (1860), 922/17, cf. SCRIBAN, D.

— Și: **rangír** s. n.

— Din rus. **ранжир.**

RANOLOÁRE s. f. v. **renoloare.**

RÁNPLANPLAN interj. Cuvînt care redă sunetul produs de bătaia tobelor. *În stînga! Piciorul drept înainte, marș! Ranplanplan, ranplanplan.* ALECSANDRI, T. 1 106.

— Și: **rántaplan** (ȘĂINEANU), **rátaplan** (ALEXI, W.) interj.

— Onomatopee.

RÁNTAPLAN interj. v. **ranplanplan.**

RANTÁȘ s. n. v. **rîntaș.**

RANTĂU¹ s. m. (Regional) Epitet dat unui om mîncăcios. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Epitet dat unui om leneș. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Etimologia necunoscută.

RANTĂU² subst. Scoaba din ușorul ușii, în care intră zăvorul (Bocșa — Zalău). ALR II/I MN 121, 3 809/279.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RÁNTE s. f. v. **rantie.**

RÁNTIE s. f. **1.** Haină lungă și largă care se poartă (de preoți, călugări etc.) peste îmbrăcăminte; mantie. V. r a s ă¹. *Și-i aruncă peste șale Raniile lor ducale.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 163. *Era un preot negru ca pămîntul și cu o barbă cît un măturoi, un fel de haiduc în rantie.*

SADOVEANU, O. I, 575. *Răcnea vizitiul pîntecos și înfoiat în rantia de catifea albastră.* C. PETRESCU, A. R. 60. *Un popă cu rantie neagră cetea cu glas tare.* CAMILAR, N. II, 60, cf. I. CR. II, 222, ȘEZ. XXXI, 13.

2. (Învechit și regional) Cîrpă, zdreanță; haină veche, uzată. *Bună-i și cerneala să o ungi pe o rantie și să te legi* (a. 1821). IORGA, S. D. XVII, 78, cf. BUGNARIU, N. 331, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II 3 748/219, 362, LEXIC REG. II, 121, GLOSAR REG. ✦ (Maram.) Scutec. *Un Dumnezeu nou-născut În rănții e învăscut.* BÎRLEA, B. 87, cf. ALR II/I h 147.

— Pl.: *rantii* și (regional) *rănții* (ALR II/I h 147/362).

— Și: (regional) **ránte** (ALR II SN IV h 917/362) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. ucr. рантух.

RÁNTOTĂ s. f. v. **ratotă.**

RANȚ s. n. **1.** (Prin Transilv.) Cută, zbîrcitură. Cf. KLEIN, D. 154, ALEXI, W., CABA, SĂL. 100.

2. (Regional) Franj (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.); (la pl.) firele destrămate care atîrnă la o haină netivită (CIAUȘANU, GL.). (Prin analogie) *Monahul... intră în fugă în ogradă, apărîndu-și de vînloasă cînd comanacul, cînd giubeaua zimțuită la poale cu ranțuri de glod.* SADOVEANU, O. XII, 113. ✦ (Regional; în forma *ranță*) Resturi de urzeală; urioc (Mateiaș — Rupea). L. ROM. 1961, 567.

3. Fig. (Regional) Epitet dat unei femei cu purtări imorale (Băuțar — Caransebeș). Cf. VICIU, GL. ✦ Cal slab; mîrțoagă, gloabă. Cf. REV. CRIT. III, 167.

4. (Regional; la pl.; în forma *ranțură*) Ornamente de postav colorat care se aplică pe suman în dreptul șoldurilor (Roșia — Brad). Cf. ALR II 3 331/310.

5. (Prin Valea Jiului; în formele *ranță* și *roanță*) Ferăstrău de mînă. Cf. A III 1, 2, 3, 5, 7, 8, ALR I 1 828/835. ✦ (Prin nord-vestul Munt.; în forma *ranță*) Rumeguș. L. ROM. 1959, nr. 5, 76.

6. (Regional) Roată dințată (Petrila). ALR II 6 437/833.

7. (În jocurile de copii) Partea monedei pe care este scrisă cifra. PĂCALĂ, M. R. 209. ✧ *În ranț* sau *în ranță* = numele unui joc de copii, cu bani (id. ib.) sau cu nasturi (ALR SN V h 1 288/172).

— Pl.: *ranțuri* și **(3)** *ranțure.* — Și: **ránță** (pl. *ranțe*), **roánță,** (regional, sg. refăcut) **ránțură** s. f.

— Din magh. **ráne.**

RÁNȚĂ s. f. v. **ranț.**

RÁNȚURĂ s. f. v. **ranț.**

RANUNCULACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cuprinzînd mai multe specii, dintre care unele otrăvitoare; (la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. BRANDZA, FL. 1, GRECESCU, FL. 11, 21, LTR[2].

— După fr. **renonculacées.**

RANVERSÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism rar) A da peste cap; a răsturna. Cf. ALEXI, W., DN[2].

— Prez. ind.: *ranversez.*

— Din fr. **renverser.**

RAORÁ vb. I v. **roura.**

RÁOT s. n. (Prin Ban.) „Devastare, prăpăd". NOVACOVICIU, C. B. II.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. răst.

RAP interj. **1.** (Repetat, pronunțat și cu „r" prelungit) Cuvînt care imită zgomote scurte, dese și ritmice, produse prin lovirea unei suprafețe tari. *Rap... rap... striga el transfigurat, în timp ce, într-o mișcare perpetuă, oamenii regimentului se învîrteau pe un singur rînd.* BRĂESCU, O. A. I, 26. *Se auziră, ca o grindină care lovește în geam și pe acoperiș, răpăituri: rrap, rrap .. Toboșarul bătea... în darabana prinsă pe după gît.* PAS, L. I, 138. *Rap! Rap! Rap! răsunau bocancii soldaților pe caldarîm.* BARBU, P. 171, cf. UDRESCU, GL.

2. Cuvînt care imită zgomotul produs de o mișcare bruscă și scurtă a unui corp. *Din pămînt, odată, rap! Ca fulger, iese un bălaur.* COȘBUC, P. II, 245.

— Onomatopee.

RAPÁCE adj. **1.** (Învechit; despre animale și păsări) De pradă; răpitor. *Cînd însă fabulistul ar pune pe miel să reprezente o ființă potentă, crudă, rapace..., fabula-i atunci ar fi absurdă.* HELIADE, O. II, 73, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

2. (Despre oameni) Lacom de bunuri materiale; hrăpăreț, hapsîn. V. avid. Cf. MACEDONSKI, O. II, 203, GHEȚIE, R. M., SCRIBAN, D. *Aceste două procese sînt purtate de... cîțiva bancheri rapaci și jecmănitori.* G. BOGZA, A. Î. 597. *Viața de huzur a unui pumn de milionari rapaci.* V. ROM. martie 1954, 251.

— Pl.: (rar) *rapaci.*

— Din fr. **rapace,** it. **rapace,** lat. **rapax, -acis.**

RAPACITÁTE s. f. **1.** (Învechit) Însușirea de a fi rapace **(1).** Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Însușirea de a fi rapace **(2);** lăcomie de bunuri materiale; (în dicționarele din trecut) răpăreție. V. aviditate. *Lăsat pradă rapacității tuturor slujbașilor, de la cei mai înalți dregători pînă la cei din urmă strîngători de dăjdii.* OȚETEA, T. V. 57. *Rapacitatea și parazitismul moșieresc apar... reliefate cu mare artă.* V. ROM. noiembrie 1953, 302. *Doamna... era un amestec ciudat de copilărie și rapacitate.* POPOVICI, SE. 186. *Lovit de rapacitatea și ipocrizia claselor dominante,... se manifestă ca un individ ce nu se poate adapta.* V. ROM. martie 1963, 155.

— Din fr. **rapacité,** lat. **rapacitas, -atis.**

RÁPAG s. n. v. **răpăg.**

RAPAGÁN subst. (Regional) „Vîntură-lume". Com. FURTUNĂ.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RAPAGĂU s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Numele unui dans popular, jucat numai de flăcăi; răpăguș[2]. Cf. VAIDA.

— Pl.: *rapagauă.*

— Din magh. **ropogó** [csárdás].

RAPAINOÁGE s. f. pl. (Regional) Vreascuri. LEXIC REG. II, 16.

— Etimologia necunoscută.

RAPALĂU[1] s. m. (Prin Mold.) **1.** „Cel ce pocnește din harapnic la buhai, de Anul nou". LEXIC REG. 117.

2. Bătaie mare. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *rapalăi.*

— Cf. rap.

RAPALĂU[2] s. m. (Prin Mold.) Pește mare. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *rapalăi.*

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. Rappe, magh. répahal.

RAPALĂU[3] s. m v. **răpălău.**

RAPANDÚLĂ s. f. (Regional) Epitet dat unei femei cu purtări imorale. *Apoi stai că am eu leac de pielea ta, rapandulă, stai!* REBREANU, I. 280, cf. VICIU, GL., T. PAPAHAGI, M. 230, COMAN, GL., A VI 26, LEXIC REG. 72, MAT. DIALECT. I, 287.

— Pl.: *rapandule.* — Și: **leapandúră** (VICIU, GL.), **răpándulă** (PAȘCA, GL.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RAPANGHÉL s. n. **1.** (Popular; în expr.) **A lua (pe cineva) la rapanghel (sau la rapanghele)** sau (rar) **a da (pe cineva) în rapanghel**= a lua (pe cineva) la rost, a certa; a lua (pe cineva) la bătaie. Cf. I. Golescu, c. *Mi-am luat... pe leliţa Măranda la rapanghel... pînă i-am pus minţile la loc.* Vlahuţă, ap. tdrg, cf. ddrf, Barcianu, Alexi, w., Pamfile, j. i, 133, dr. iii, 735, gáldi, m. phan. 246, Scriban, d. *Mi-a sărit muştarul şi i-am luat la rapanghel.* Pas, z. iii, 74, cf. id. l. i, 165, Ciauşanu, gl.

2. (Regional) Numele unui dans popular (Băileşti). Cf. h v 18.

— Accentuat şi *rapánghel*. — Pl.: *rapanghele* şi (rar) *rapangheli* (tdrg), (învechit, rar) *rapangheluri* (I. Golescu, c.).

— Din ngr. παραγγελία „poruncă, ordin".

RAPAVIŞÁT, -Ă adj. (Regional) Crestat (Biia—Blaj). alr i 1 948/140.

— Pl.: *rapavişaţi, -te.*

— Etimologia necunoscută.

RÁPĂG s. n. (Regional) Loc unde se dau copiii pe gheaţă; gheţuş. Cf. cade, h xviii 136, com. din Oraviţa. ◇ Expr. **A face cuiva un rapag**= a împinge pe cineva din spate, a face cuiva vînt. *Nu te-astîmperi, cornoratule? Cînd ţ-oi face un rapag, ai s-ajungi cine ştie unde!* i. cr. vi, 314.

— Pl.: ? — Şi: **rápag** s. n.

— Derivat regresiv de la **răpăga**.

RÁPĂN[1] s. n. **1.** Boală de piele asemănătoare cu rîia, pe care o capătă caii, clinii şi porcii, uneori şi oamenii; (regional) mol[5] ; (prin confuzie) rîie. *Rapănul şi alte răni... se lecuiesc prin doftorii date cailor.* I. Ionescu, c. 92/3, cf. Bariţiu, în l. rom. 1960, nr. 2, 82, Cihac, ii, 305, Şăineanu, Damé, t. 52, Barcianu, N. Leon, med. 143, Alexi, w., Grigoriu-Rigo, m. p. i, 154. *Copiii cari prind lesne rapăn pe mîini.* Gorovei, cr. 21, cf. enc. vet. 334. *Omul trebuie să se scalde... altfel prăseşte rapăn.* Bănuţ, t. p. 106. *Cît va mai sta între parii aceia blestemaţi, mîncat de rapăn şi de păduchi?* Camilar, n. i, 367, cf. h iii 135, 403, x 216, 360, 429, xiv 380, 439, şez. iii, 175, cv 1951, nr. 9—10, 47, alr ii/i h 121. ◇ Expr. **A se umple de rapăn**= a nu se alege cu nimic, a nu trage nici un folos. Pamfile, j. ii, 163. **A fi plin de noroc ca porcul de rapăn**= a fi foarte norocos. id. ib. ✦ (Rar; în forma *rapin*) Răpciugă. Cf. Bianu, d. s., ist. l. rom. ii, 369.

2. Strat gros de murdărie pe piele; jeg. *Nu văzuse al ei ... decît răchiu... şi rîp... pe ei, că să fi ras cu cuţitu, nu altceva.* Sterescu, n. 1 054, cf. dr. iv, 428, 429. *Pe labele lui goale rapănul stă gros şi negru ca putregaiul de pe garduri.* I. Botez, b. i, 55, cf. bul. fil. xi—xii, 343. *Piepturile descheiate le erau negre de-atîta sudoare amestecată cu colb, prefăcută într-o pojghiţă groasă de rapăn.* Camilar, n. i, 314. *Negru şi buzat, Cu rîp după cap Ca solzu de crap.* Graiul, i, 54. *Nu vedeai ce rîp e pe mîinile lui, ţi-era scîrbă să te uiţi la el.* Boceanu, gl., cf. Densusianu, ţ. h. 331. *Toi trupu e numai rîp.* L. Costin, gr. băn. 175, cf. Ciauşanu, v. 194, id. gl., Novacoviciu, c. b. ii, 6, gr. s. v, 123, vi, 243, alrm i/i h 184, alr i 639/87, alr ii/i h 121, alr ii 3 390/27, 836, a iii 13. ◇ Fig. *Urniţi-vă, picioare, spre-al drumurilor rapăn.* Lesnea, c. d. 41. ✦ Fig. (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *rîpă*) Cal bătrîn, slab, urit. Cf. dr. v, 108. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") (Secătura-Abrud) *Rîpă de cal.* chest. i, 54/519. ✦ (Adjectival) Răpănos. *Oaie, oaie rapănă, Şade jos şi dapănă.* mat. folk. 513.

3. Numele unei plante folosite în medicina populară pentru vindecarea rapănului (1) *(Capsella bursa-pastoris)*. Cf. N. Leon, med. 143, Borza, d. 39, şez. iii, 175, h ii 142.

— Şi: **rápîn,** (regional) **hrápăn** (a v 14, 20) s. n., **rápănă** (bul. fil. v, 171) s. f., (popular) **rîp** (pl., rar, *rîpuri* lb), **rip** (ib., bul. fil. xi—xii, 343, alrm i/i h 184) s. n., (prin sud-vestul Transilv.) **rípă** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. rapor.

RÁPĂN[2]**, -Ă** adj. (Prin Olt.; despre pomi fructiferi) Încărcat, plin. *Prunii sînt rapeni de prune.* Ciauşanu, v., cf. id. r. scut. 14, Paşca, gl., Lexic reg. 50. *E via rapănă de struguri.* Udrescu, gl.

— Pl.: *rapeni, -e.*

— Etimologia necunoscută.

RÁPĂNĂ s. f. v. **rapăn**[1].

RÁPĂT s. n. (Regional) **1.** Tropăit. Teodorescu, ap. tdrg.

2. Ploaie torenţială (Bilca — Rădăuţi). Lexic reg. 115.

3. „Palme trase cuiva la repezeală" (Bilca — Rădăuţi). Lexic reg. 115.

— Cf. rap.

RÁPCĂ s. f. v. **rîpcă**.

RAPÉC s. m. (Regional) **1.** Miel. Com. din Straja — Rădăuţi.

2. „Copil care nu creşte". Com. din Straja — Rădăuţi. ✦ Copil obraznic. Com. din Straja — Rădăuţi.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RÁPEDE adv. v. **repede**.

RAPÉL s. n. **1.** (Învechit) Rechemare (a unui ambasador, a unui exilat etc.). Cf. Alexi, w.

2. Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziţia iniţială. Cf. dl, dm, dn[5].

3. (Med). Revaccinare cu o cantitate mai mică de vaccin pentru a prelungi imunitatea dată de vaccinarea iniţială. *Primul rapel se face după un an prin 2 injecţii.* abc. săn. 380, cf. dl, dm, dn[2].

— Pl.: *rapeluri.*

— Din fr. **rappel**.

RAPÍD, -Ă adj. (Adesea adverbial) Care acţionează, se produce sau se execută cu repeziciune; repede. *Pronunţia sa veni mai rapidă.* Calendariu (1794), 29/17. *Nu poate sta în contra diluviului rapid.* Heliade, o. i, 334, cf. Alexi, w. *Graţie unei memorii rapide, dar fragile, o ştiam toată pentru cîteva ceasuri.* Galaction, a. 10. *Au tunuri de cîmp cu tragere rapidă.* Camil Petrescu, t. i, 314. *Trebuie să fie un ambiţios care vrea să-şi facă rapid cariera.* C. Petrescu, c. v. 131. *Reclama inteligentă desface rapid orice fel de marfă!* Sahia, n. 109. *Replica rapidă şi plină de miez.* Vianu, a. p. 124. *Sînt reacţiuni care, deşi nu sînt instantanee, totuşi sînt foarte rapide.* Macarovici, ch. 137. *În rapida-i ascensiune s-a bucurat de realizările-i artistice.* Sadoveanu, e. 84. *Din materiale provizorii trebuiau edificate rapid autorităţi şi palate.* Arghezi, b. 53. *Într-o rapidă alternare de întunecimi de iad şi lumini orbitoare, trăsnetele joacă pe culmile lor din stîncă în stîncă.* Boga, c. o. 60. *Vîsli, alunecînd rapid pe suprafaţa lacului.* Preda, r. 427. *Vorbitorii... au nevoie de mijloace rapide de exprimare.* l. rom. 1959, nr. 3, 55. *Nu fusese niciodată omul hotărîrilor rapide.* Barbu, p. 353. *Ţăcănitul tot mai rapid al roţilor de tren îl îndemna, din ce în ce mai năvalnic.* s iunie 1960, 21. ✦ (Substantivat, f.) Sector al unui rîu în care apa are o viteză mare. *Se văd ceţile depărtării,... un prival al Dunării, o rapidă a Bistriţei.* Sadoveanu, o. ix, 284, cf. der. ◇ *Tren rapid* (şi substantivat, n.)= tren care circulă cu viteză mare şi nu se opreşte decît în staţiile importante. *Rapidul spinteca şesul cu recolta slabă şi tărcată de porumburi.* C. Petrescu, a. n. 404. *Ne zbatem pe o planetă de provincie, ca într-un tîrg în care... nu arde lumina şi unde nu opresc trenurile rapide.* Sebastian, t. 319. *Dacă nu-mi dădea uzina o maşină, nu*

prindeam rapidul la Caransebeș. BARANGA, I. 161. *Rapidul de Iași trebuie să fi sosit.* H. LOVINESCU, C. S. 27.
— Accentuat și: *rápid.* — Pl.: *rapizi, -de.*
— Din fr. **rapide**, lat. **rapidus, -a, -um.**

RAPIDITÁTE s. f. Însușirea unei acțiuni de a se petrece într-un timp foarte scurt; repeziciune, iuțeală, viteză mare. Cf. LĂZĂRESCU, S. 38/7. HELIADE, D. J. 133/17, 182/32. *Romanii ... crescură din an în an cu o rapiditate nespusă.* MAG. IST. I, 15/5. *Degetele-i agere zbura cu o neglijență rapiditate asupra unei chitare.* CR (1848), 41[1]/47, cf. MARIN, PR. I, 49/19, ALEXI, W. *Te felicit pentru rapiditatea cu care îți servești bolnavii!* GALACTION, O. A. I, 118. *A urmărit jocul mirată, ... amețită puțin de rapiditatea mișcărilor.* SEBASTIAN, T. 114. *Cu prilejul portretisticei lui N. Iorga am remarcat rapiditatea elocventă a trăsăturii.* VIANU, A. P. 160. *Se vedeau norii acoperind cu rapiditate bolta cerului.* PREDA, R. 165. *Tonicardiacele sînt de două tipuri, în funcție de rapiditatea lor de acțiune.* ABC SĂN. 357.
— Din fr. **rapidité**, lat. **rapiditas, -atis.**

RÁPIN s. n. v. **rapăn**[1].

RÁPINȚĂ s. f. v. **rapiță.**

RÁPIȚ s. m. v. **rapiță.**

RÁPIȚĂ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor: **a)** (și în sintagmele *rapiță sălbatică, rapiță mărunță,* BORZA, D. 33, *rapiță navetă,* id. ib., *rapiță colza,* id. ib.) numele a două plante cu tulpina lungă și subțire și cu flori galbene; se cultivă pentru semințele lor bogate în ulei cu numeroase întrebuințări în industrie; (regional) brojbă, curechi-de-cîmp, curechi-sălbatic, nap, nap-rotund, nap-de-mirești, navetă *(Brassica napus, Brassica rapa). Cea mai multă rapiță se cultivă în Dumbrava, Cîmpul și Ocolul.* I. IONESCU, M. 124, cf. ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 129, BARCIANU, GRECESCU, FL. 79, PĂCALĂ, M. R. 23. *Rapița sălbatică ... crește înaltă și de un metru.* SIMIONESCU, FL. 162, cf. 315, DS, BUJOREAN, B. L. 391. *Mă duc să văd ce mai fac grînele, rapița.* SADOVEANU, O. II, 157, cf. BORZA, D. 33, H I 314, II 87, 99, III 139, ALR I 944, A II 12; **b)** (în sintagma *rapiță sălbatică)* nap sălbatic *(Brassica campestris).* GRECESCU, FL. 78, PANȚU, PL.; **c)** (în sintagmele *rapiță neagră, rapiță de mușlar)* muștar negru *(Brassica nigra).* Cf. COTEANU, PL. 27, LB, BRANDZA, FL. 130, BARCIANU, BORZA, D. 32; **d)** (în sintagmele *rapiță albă, rapiță de mușlar)* muștar alb *(Brassica alba).* Cf. BRANDZA, FL. 130, GREGESCU, FL. 79, PANȚU, PL., BORZA, D. 32. ✧ Compuse: (regional) **rapiță-sălbatică** = **a)** muștar de cîmp, (regional) rinichioară *(Sinapis arvensis).* Cf. BRANDZA, FL. 130. *Prin grăpare o sumă de buruieni rădăcinoase, precum ar fi ... ridichioara (rapiță sălbatică, mușlarul) ... se dezrădăcinează.* PAMFILE, A. R. 72. *Din rapița sălbatică ... se dobîndește un galben alămii.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 46, cf. BORZA, D. 160; **b)** brînculță *(Nasturtium palustre).* PANȚU, PL.; **c)** ridiche-sălbatică *(Raphanus raphanistrum).* BORZA, D. 145; **rapiță-albă** sau **rapiță-de-grădină** = muștar *(Sinapis alba).* id. ib. 160; **rapiță-de-cîmp** = muștar de cîmp *(Sinapis arvensis).* id. ib.; **rapiță-de-oțoare** = ridiche-sălbatică *(Raphanus raphanistrum).* id. ib. 145. ✦ Sămînță de rapiță **(1)**; ulei extras din această sămînță. *Am văzut ... băcani cari vînd rapiță în loc de untdelemn.* FILIMON, O. I, 93, cf. NICA, L. VAM. 208, VOICULESCU, L. 236. *Cîștigă anul ista nu știu cîte sute de mii numai pe rapiță.* SADOVEANU, O. VIII, 299. *Au obținut o recoltă bogată de rapiță.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391.
2. (Regional) Brînculță *(Sisymbrium officinale).* Cf. COTEANU, PL. 26, I. GOLESCU, C., BORZA, D. 161.
3. (Regional) Varză căreia nu i s-a format căpățîna (Meziad — Beiuș). ALB I 847/308.
— Și: (regional) **rápiț** (ALR I 944/305) s. m., **rápință** (ȘINCAI, în DR. V, 558, BORZA, D. 161), **róchiță** (id. ib. 145, H XI 246), **nápiță** (ALR I 944/45) s. f.
— Din bg. **рапца.**

RÁPOR s. m. **1.** (Popular; adesea la pl.) Nume dat unor afecțiuni ale pielii, care apar de obicei din cauza febrei; (prin Ban. și Transilv.) răpurei. *Au pecinginat cu rapură de ceea ce-i zic elefantia.* DOSOFTEI, ap. TDRG. (Prin analogie) *În soare, prin instrumenturile spre aceaia treabă gătite, să văd niște rapuri.* ȚICHINDEAL, F. 419/6. ✦ (Maram.) Pojar. ALRM I/I h 160, LEXIC REG. II, 108, 113. ✦ (Maram.) Scarlatină. ALRM I/I h 161. ✦ (Regional) Scabia porcilor. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Ban.) Coș, bubuliță. Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ, ALR I/I h 25. ✦ (Regional) Boală contagioasă care pricinuiește căderea părului; (regional) chelbe. Cf. ALR II/I h 121.
2. (Prin confuzie) Jeg. V. **răpăn.** Cf. GHEȚIE, R. M., ALRM I/I h 184, LEXIC REG. II, 47, GLOSAR REG.
— Pl.: *rapori.* — Și: (regional) **rápur** (ALRM I/I h 184), **rápure** (ANON. CAR., ALR I/I h 25), **rámpure** (ib. h 25/9), **rípur** (ALRM I/I h 161) s. m., **rápură** s. f., **rápuri** (CADE), **răpúri** (DENSUSIANU, Ț. H. 331, CADE) s. m. pl.
— Etimologia necunoscută. Cf. **răpăn.**

RAPÓRT s. n. **I. 1.** Comunicare scrisă sau orală prezentată unei adunări, unei autorități etc., cuprinzînd o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective, asupra unor fapte etc.; textul acestei comunicări. V. **memoriu.** *Reporturile vor fi pline, ori de veselie, ori de întristăciune.* FN 126, cf. 121. *Prin raportul său, face arătare către excelența sa* (a. 1809). DOC. EC. 79. *O catagrafie statistică, scoasă din raporturile ofițiele asupra așezămînturilor de învățătură publică.* AR (1829), 233[2]/1. *Raportul rînduiților boieri* (a. 1831). URICARIUL, V, 21/24. *Raporturile otcîrmuirilor de județe* (a. 1832). DOC. EC. 497. *Noi ... deterăm mai mult crezămînt raportului lui Albert Kiraly către stăpînul său.* BĂLCESCU, M. V. 99. *După ideea mea, boieru trebuie ... să știe atîta cît la vreme de slujbă să-și facă raporturile singur.* PR. DRAM. 227. *Cinstitul comitet, prețuind ... împrejurările primejdioase arătate prin acele raporturi ale direcții, s-au arătat d-atunci cu bunăvoință* (a. 1848). DOC. EC. 945. *Sosiră dar și răporturi acolea la împărați, Cîți soldați să omoriră.* PANN, E. IV, 68/1. *Fusesem trimis în tîrg cu un raport către gheneralul M.* RUSSO, S. 31. *Cu redactarea întregului raport a fost însărcinat d. G. Misail.* MAIORESCU, D. II, 38. *În secția noastră trebuia să facem un raport ministrului de domenii.* DELAVRANCEA, T. 214. *Știm dintr-un raport de ambasadă că Alexandru dorea un scaun domnesc pentru fiul său mai mare.* IORGA, L. I, 343. *Se retrăgea, ocupat cu redactarea unor pretînse rapoarte la minister.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182. *Cred că mai păstrează și azi sumedenie de procese-verbale și de rapoarte.* GALACTION, A. 86. *Toate aceste rapoarte trebuie neapărat semnate pînă mîine de dimineață.* CAMIL PETRESCU, T. II, 521. *În cancelarie, forfoteală; se caută ordine, se urmăresc rapoarte, se nasc și se potolesc conflicte.* BRĂESCU, O. A. I, 9. *Lovitura a fost dată cu coltul muchii, iar nu cu ascuțișul, cum a spus ușuratecul raport legist.* POPA, V. 19. *Trebuia să scrie un raport amănunțit asupra întîmplării.* BART, S. M. 76. *Într-un raport de-o coală, trimis la București, Scria, nepricepulul, tot soiul de povești.* ARGHEZI, VERS. 479. *Crezuse ... că pe ordinea de zi a ședinței raportul lui va fi al doilea punct.* GALAN, B. 122. *După raport se înscrise la cuvînt printre cei dinții.* PREDA, R. 371. ✧ Loc. vb. **A da** (sau **a(-și) face**) **raport** (sau **raportul, neobișnuit, raporturi**) = a raporta. *Vom da raport despre întîmplările ceale mai vestite.* MOLNAR, I. 145/24. *Se îndatorește casa menzălului ca pre fieștecare zi să dea raport D-sale nazărului de poște* (a. 1815). URICARIUL, I, 247. *Deputații să dea raport în scris.* CR (1848), 5[2]/12. *N-am să vă fac raporturi vouă ... volintirilor.* ALECSANDRI, T. I, 98. *Marele vizir a început să-și facă raportul despre felurite treburi.* CARAGIALE, O. II, 266. *Am venit să dau raportul săptămînii.* SEBASTIAN, T. 155. ✧ Expr. **A-i face cuiva raport** =

a comunica unui șef ierarhic o greșeală săvîrșită de un subaltern. *Duceți-vă imediat la școală ... Am să vă fac raport ...* BRĂESCU, A. 257.

§ 2. (Mil.) Scurtă prezentare orală asupra situației trupei, făcută de un militar în fața superiorului său; ora, momentul cînd se face această prezentare. *La raportul de săptămînă să se facă înștiințare companiei.* FUND. 53/1. *Don sergent primește raportul.* GALACTION, O. A. I, 277. *Vanea înaintă doi pași și făcu drepți, ca la raport.* C. PETRESCU, Î. I, 121. *La raportul companiei, căpitanul Drude ... mi-a ridicat pedeapsa la opt zile închisoare.* BRĂESCU, A. 218. *Ce-am văzut nu seamănă cu ce ne spune nouă la raport.* BARBU, P. 273. ◇ Expr. **A se prezenta** (sau **a ieși, a fi scos** etc.) **la (un) raport** = a se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau pentru a răspunde de o greșeală. *Se hotărî să se prezinte la raport, să-i explice situația.* REBREANU, P. S. 81. *Brăescu, ai fumat ... Să ieși la raport.* BRĂESCU, A. 171. *Veni la Trifon poruncă de la împăratul să meargă la un raport.* RETEGANUL, P. I, 9. *La răport c-o trecut, Pe la noi s-o abătut.* ALEXICI, L. P. 67. *Un haiduc cu haină lungă La răport stă să mă ducă.* BÎRLEA, B. 80.

II. 1. (Mai ales la pl.) Legătură între două (sau mai multe) persoane, instituții etc.; relație, (învechit) referință. *Raporturile hinezilor cu ale eghipteanilor aduc înainte o materie minunată de luare aminte.* MOLNAR, I. 72/14. *Să n-aibă cu noi nici un fel de raport.* NEGRUZZI, S. III, 462. *L-am văzut păstrînd și aici simplicitatea încîntătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești.* MAIORESCU, CR. II, 297. *Simpatia lui pentru baci își avea izvorul în vechile lor raporturi de băiețandri.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 151. *Avea o atitudine protectoare ... căpătată din cei opt ani de raporturi cu oamenii inferiori lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Raporturile dintre aceste două ființe umile sînt pline de delicatețe.* IBRĂILEANU, S. 8. *Persoane care aveau vreun raport cu domnia.* BUL. COM. IST. V, 31. *Pentru raporturile noastre de aci înainte, doream și căutam calea unei nobile prietenii.* GALACTION, O. A. I, 223. *Ești poate în bune raporturi cu dînsul?* C. PETRESCU, A. N. 324. *Mai sînt încă dascăli care nu pricep că trebuiesc modificate raporturile dintre profesori și elevi.* BRĂESCU, O. A. II, 381. *Era un om sensibil în raporturile de iubire.* SADOVEANU, O. XI, 71. *Felix rămase încruntat, mai mult de informațiile asupra raporturilor dintre cei doi.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Tot printre dușmani îi trecu și pe magistrații cu care avea raporturi reci.* STANCU, R. A. V, 394. *Raporturile dintre noi erau corecte.* H. LOVINESCU, T. 345. ◇ *Raporturi de producție* = relații de producție, v. relație. DL, DM. *Raport juridic* = raport social, reglementat pe plan juridic, între persoane care sînt titulare de drepturi și obligații. *Contractul este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stinge între dînșii un raport juridic.* HAMANGIU, C. C. 222, cf. DER. ✦ (Rar) Legătură directă, contact. *Fiind în raport necontenit cu pămîntul țării noastre, el știe a-l iubi și a-l cinsti.* ODOBESCU, S. I, 25. ✦ (Rar) Contingență. [Contemporanii] *Deși par lei și paralei, N-au cu talentul vreun raport.* MACEDONSKI, O. I, 184.

2. Legătură între două sau mai multe obiecte, fenomene, noțiuni etc., pe care gîndirea omenească o poate constata și stabili; relație. *Compliniri cu același raport sînt acelea care se supun la aceeași zicere și se răspund la aceeași întrebare.* I. POP, L. 34/17. *O împărțire secundară a judecăților se face după raportul în care stă predicatul cu sfera subiectului.* MAIORESCU, L. 43. *Ce raporturi sînt între literatura noastră și societatea noastră?* CARAGIALE, O. III, 241. *Nu văd ce raport s-ar fi putut stabili între legendele, cu totul străine, din această carte ... și basmul din cronica țării.* BUL. COM. IST. II, 123. *Mai bine redai individul în complexitatea lui, adică atunci cînd îl concepi în toate raporturile lui cu lumea, decît atunci cînd îl concepi izolat.* IBRĂILEANU, S. L. 61. *Prin această aserțiune relativă la raportul dintre lucruri nu transpare nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.* VIANU, A. P. 16. *Poezia d-lui Arghezi ne înfățișează, ca și știința, o serie de raporturi.* RALEA, S. T. I, 27. *În cîmpul vizual al sociologiei marxiste trebuie să intre ... studiul raporturilor fundamentale dintre existența socială și conștiința socială.* V. ROM. iulie 1962, 105. ◇ Expr. **În raport cu ...** = față de ..., în comparație cu ... *Cită reverință merită aceea în raport cu modul recrutației de mai nainte.* CR (1848), 5[a]/24. *O picătură în raport cu nemărginirea.* EMINESCU, N. 32. *Termenii tehnici ... alcătuiesc o minoritate în raport cu restul vocabularului.* IORDAN, L. R. 33. *O statuie cel puțin, un bronz în raport cu altitudinea clădirilor, mi se pare necesară.* CĂLINESCU, S. 340. *Aspectul semnalat este totuși secundar în raport cu problema pe care o discutăm.* CF 1962, nr. 1, 12 *În unele sisteme, ecuațiile prezintă o formă particulară în raport cu necunoscutele.* ALGEBRA IX, 57. **Sub raportul** (sau **sub raport**) = din acest punct de vedere. *Tabăra fusese proiectată a se face, sub raportul așezării, după sistemul francez.* BOLINTINEANU, O. 426. *Biblioteca de la Bistrița ne-a dat pînă acum cele mai însemnate rezultate sub raportul antichității.* ODOBESCU, S. I, 339. *Nu-i plăceau, sub raport artistic, giuvaericalele.* CĂLINESCU, S. 550. **Sub toate raporturile** = din toate punctele de vedere, sub toate aspectele. *Orice fracțiune a neamului românesc va fi aprofundată sub toate raporturile.* HASDEU, I. C. VIII. *Eminescu a fost pregătit sub toate raporturile pentru a croi un drum nou în literatura românească.* VLAHUȚĂ, O. A. 238. (Învechit; mai ales în forma negativă) **A avea raport** = **a)** a avea legătură; a se potrivi. *Tot vorbesc, din mîini nu stau, Două vorbe raport n-au.* MUMULEANU, C. 148/12; **b)** a se referi. *Din cîte vom spune aci despre actuala închisoare, foarte puține vor avea raport la locuitorii ei de acum.* ODOBESCU, S. I, 374. ✦ (Învechit, rar) Asemănare. *Constelațiunile n-au în general nici un raport de formă cu animalele seau obiectele al căror nume port.* DRĂGHICEANU, C. 10.

3. Relație (numerică) între două valori (rezultată din compararea lor); proporție. *Zisurile „cuvînt" și „raport" ... tîlcuiesc rezultatul comparației de două cîtimi.* ASACHI, ARITMETICA, 101[r]. *Rapport la matematică se zice pentru relația ce două mărimi au una cu alta.* VÎRNAV, L. 142[r]/14. *Două cantități sau mărimi ... variază în același raport.* CLIMESCU, A. 237. *Noi n-avem decît 40 de indivizi pe kilometrul pătrat, pe cînd raportul firesc e de 70.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 61. *Raporturile cantitative ale elementelor componente se determină deocamdată pe cale experimentală.* IOANOVICI, TEHN. 178. *Ceru numaidecît rețeta* [plăcintelor] *și începu s-o scrie ... N-ajunse să înțeleagă însă raporturile și proporțiile.* SADOVEANU, O. X, 55. *Se pot analiza ... raporturile de forță dintre cele două tabere.* BOGZA, A. Î. 582. *Să urmărească ... realizarea raportului corespunzător între cunoștințele teoretice și cele cu caracter practic.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. ◇ *Raport de compresiune* v. compresiune. *Raport de transmisiune* v. transmisiune. *Raport de transformare* v. transformare. (Ieșit din uz) *Raport aritmetic* = diferența dintre două mărimi. *Raportului prin diferență i se mai dă numele și de raport aritmetic.* CLIMESCU, A. 187. *Raport geometric* = cîtul dintre două mărimi. Cf. ASACHI, ARITMETICA, 101[v]. *Raportul prin cît se mai numește și raport geometric.* CLIMESCU, A, 187. ✦ (Mat.) Cîtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități. Cf. HELIADE, A. 87. *Raportul liniei mai mari către acea mai mică este 13/7.* ASACHI, E. III, 13, cf. G. POP, E. 130/9, ALGEBRA VIII, 94, GEOMETRIA IX, 5. ✦ (Învechit, rar) Rație (a unei progresii). *Cîtoriul va fi deosăbirea sau rapportul progresiei.* ASACHI, ARITMETICA, 132[r]

III. (Jur.) Aducerea înapoi, la masa succesiunii, a unei donații primite anterior, pentru ca succesiunea să poată fi împărțită în mod egal între toți moștenitorii. Cf. ȘĂINEANU, HAMANGIU, C. C. 177, cf. 181.

IV. Cîștig. *Comerciul ar dobîndi reportul trebuincios la mișcarea și înaintarea lui* (a. 1843). DOC. EC. 784. ◇ *Casă* (sau *imobil*) *de raport* = casă sau imo-

bil care aduce venit proprietarului prin închiriere. *S-a instalat în pripă într-o casă de raport găsită la repezeală.* BRĂESCU, O. A. I, 103. *Un bogătaș de origină obscură, stabilit de puțin timp în București, ... achiziționase cîteva case de raport.* REBREANU, R. I, 49. *Colegul îl informă că ședea într-o casă de raport cu cîteva caturi.* CĂLINESCU, E. O. I, 143. *Redacția ziarului ... se afla într-o clădire sordidă, o fostă casă de raport.* T. POPOVICI, SE. 169.

— Scris și: (învechit, rar, după fr.) *rapport.* VÎRNAV, L. 142[r]. — Pl.: **(I)** *rapoarte* și (învechit) *raporturi*, **(II)** *raporturi*, **(3)** și *rapoarte*. — Și: (învechit) **repórt**, (învechit și popular) **răpórt** s. n.

— Din fr. **rapport.** — **Report** < germ. **Report**, it. **riporto.**

RAPORTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Folosit și a b s o l.) A prezenta, în scris sau oral, un raport **(I 1, 2)** (cu caracter oficial); a aduce un lucru la cunoștința cuiva, (învechit) a raportui. *Reportau spionii faimă foarte bună, Că românii saltă, mîncă, beau cu-ai săi.* MUREȘANU, P. 144/21. *Scriam ca candidat de trei ani la o cancelarie, șefii mei văzînd silințele mele, răportară despre mine.* PR. DRAM. 235, cf. POLIZU. *Nu aș face mai bine s-o las în pace și să i raportez ei că nu pot nimic?* BOLINTINEANU, O. 433. *Anchetați urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii și raportați imediat.* CARAGIALE, O. I, 182, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Așteaptă ... sosirea unei comisiuni de la tribunalul din Bistrița, trimisă să cerceteze și să raporteze fără întîrziere.* REBREANU, I. 182. *Un om se repezi înainte și raportă într-o liniște dureroasă: — Să trăiți, don gheneral, mă bate.* BRĂESCU, O. A. I, 296. *Generalul raportă cum stau lucrurile.* SADOVEANU, O. II, 29. *Îl trimisei să raporteze căpitanului.* BART, S. M. 68. *Raportase asupra situației și la București.* STANCU, R. A. V, 241. *Merge de bună seamă la divizie să raporteze.* CAMILAR, N. I, 80. *Am cercetat situația și acum vreau să raportez.* PREDA, D. 189. *E un marinar care are de raportat ceva de seamă.* V. ROM. octombrie 1954, 62. *Domnule colonel, îmi permiteți să vă raportez.* BARBU, P. 304. ✦ A denunța, a reclama pe cineva. *Am să te rapurtez să te dea în judecată pentru pierderea de echipament.* BACALBAȘA, S. A. 126. *Am să te raportez la București. Am să cer să te schimbe.* STANCU, R. A. V, 287. ✦ A relata, a povesti (în mod indiscret sau răutăcios). *Eu îți raportez vorbă cu vorbă ceea ce am auzit.* LĂZĂRESCU, S. 22/16. *Întors acasă, raporta familiei tot ce văzuse.* CĂLINESCU, E. O. I, 67. *Hoțește s-a mutat, soro, nici n-am băgat de seamă, raporta fața Niculina vecinelor.* PAS, Z. I, 89.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A stabili un raport **(II 2)** între două (sau mai multe) noțiuni, obiecte, fenomene, a le pune în legătură unele cu altele, a considera ceva în relație cu ...; a se referi. *La această acțiune de propagandă catolică printre români trebuie raportat un interesant document din 1374.* XENOPOL, I. R. III, 113. *Ostilitatea ... ne face să nu mai judecăm meritul pe scara valorii lui reale, ci să-l raportăm pe scara pretenției lui ideale.* LOVINESCU, C. V, 11. *Raportate la același punct nu pot să existe două adevăruri, opuse, în același timp.* CAMIL PETRESCU, U. N. 151. *Amintirile și basmele impun întrebuințarea perfectului compus, căci conțin fapte trăite de autor ..., așa dar vii sau apte de a „învia", de unde necesitatea subiectivă de a le raporta la momentul povestirii.* IORDAN, STIL. 152. *Episoadele, valabile fiecare în parte, nu sînt raportate la fenomenul general istoric.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/2. *Raportate la durata celui mai parvenit astru, piramida lui Keops și avionul supersonic sînt simultane.* H. LOVINESCU, T. 156. ✧ R e f l. *Masa se reportează la numărul oamenilor și la buna lor esersare de a ataca strînși.* MO (1860), 28/23. ✦ R e f l. (Ieșit din uz) A (se) referi la ceva sau la cineva. *Această veste se raportează totdeauna la siguritatea populațiunei stupului.* ISIS (1856), 3/2. *Să nu părăsim însă cu totul cercul tradițiunilor și al cînticelor ce se repoartă la vechiul culi al naturei.* ODOBESCU, S. II, 231. *Cuvintele ei se raportau la părăsirea programului meu carpatin.* IBRĂILEANU, A. 198. *A trebuit să mă raportez la cele ce ni se spuneau.* KOGĂLNICEANU, S. A. 126.

3. A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren sau anumite figuri geometrice. Cf. SCRIBAN, D., MDT, DN².

4. (Jur.) A aduce înapoi, la masa succesiunii, o donație primită anterior, pentru ca succesiunea să poată fi împărțită în mod egal între toți moștenitorii; i n t r a n z. a participa la această împărțire. Cf. HAMANGIU, C. C. 177, SCRIBAN, D.

5. (Rar) A produce venituri, a aduce beneficii. *Pămînturile aceste argiloase rapoartă producte îndoit.* I. IONESCU, M. 56, cf. CADE. *Vă veți convinge ce înseamnă această sumă pe lîngă ceea ce raportează în prezent casa.* SADOVEANU, O. VII, 742, cf. DN².

— Prez. ind.; *raportez*, pers. 3, 6 și *rapórtă* (DN²), (învechit) *rapoártă*. — Și: (învechit) **rapurtá, răportá, reportá** vb. I.

— Din fr. **rapporter.**

RAPORTÁGIU s. n. v. **reportaj.**

RAPORTÁRE s. f. Faptul de a (s e) r a p o r t a. **1.** Cf. r a p o r t a **(1)**. Cf. BARCIANU.

2. Cf. r a p o r t a **(2)**. Cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Prin această necontenită raportare la evenimentele anterioare, realizează Negruzzi ceea ce s-ar putea numi „stilul narațiunii".* VIANU, M. 236. *Citarea lui Rabelais nu constituie însă singura raportare a lui Russo la tradiția progresistă a luptătorilor francezi.* VARLAAM — SADOVEANU, 211. *Prologul se deschide printr-o mișcare de baladă, cu un ritm tărăgănat și prin raportarea la universul cosmic.* V. ROM. iulie 1962, 130. ✦ (Rar) Comparare. *Aceste însușiri, ... neîndestulătoare în sine, ... devin pozitive prin raportare.* LOVINESCU, C. V, 10.

3. Cf. r a p o r t a **(3)**. Cf. MDT, LTR².

— Pl.: *raportări.*

— V. **raporta.**

RAPORTATÓR s. m. (Învechit) Raportor². *El e în voia raportătorilor.* PLEȘOIANU, T. IV, 152/10. *Să fie silit ministerul de a prezenta un buget care ... — pentru a mă servi de expresiunile d-lui raportator — să aducă piramida pe baza ei normală.* MAIORESCU, D. I, 126, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *raportatori.* — Și: **raportătór** s. m.

— **Raporta** + suf. *-tor.*

RAPORTĂTÓR s. m. v. **raportator.**

RAPORTÉR s. n. v. **raportor¹.**

RAPORTÓR¹ s. n. Instrument gradat, în formă de semicerc sau de cerc, folosit la construirea și la măsurarea unghiurilor; (învechit) transportator. Cf. ASACHI, G. 10[r]/14, id. E. III, 32/14, ȘĂINEANU. *Instrumentele întrebuințate pentru rezolvirea ... problemelor de geometrie sînt: linia ..., compasul ..., echerul ... și raportorul pentru descrierea unghiurilor.* MELIK, G. 54, cf. CADE. *Raportoarele servesc la măsurarea și trasarea unghiurilor.* IOANOVICI, TEHN. 205, cf. ENC. TEHN. I, 478, NOM. MIN. I, 127.

— Pl.: *raportoare.* — Și: (învechit) **raportér** s. n. ASACHI, G. 10[r]/14, id. E. III, 32/14.

— Din fr. **rapporteur.**

RAPORTÓR², -OÁRE s. m. și f. Persoană care face un raport **(I 1)** pentru a-l susține în fața unei adunări; (învechit) raportator, reportuitoriu. *Raportorii acelor adunări sînt și raportorii Adunării României.* KOGĂLNICEANU, S. A. 118. *Am dori ca raportorul să facă patru îmbunătățiri proiectului de lege.* I. IONESCU, P. 162, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, ȘĂINEANU. *Tribunalul ... va numi un raportor.* HAMANGIU, C. C. 63, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *A desemnat raportori asupra tuturor punctelor care figurează*

în ordinea de zi a Congresului. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 736.
— Pl.: *raportori, -oare.* — Şi: (învechit) **reportór, -oáre** s. m. şi f. ALEXI, W.
— Din fr. **rapporteur.**

RAPORTUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A raporta **(1).** *Trebui a răportui aicea oareşcare mincinoase apucături.* IST. AM. 28v/20. *Dipartamentul, pritimind pridlojăniia, au raportuit ex*[celenţii] *sale că au intrat în cercetare pricinii* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 89. *Îndatorindu-l a ne raportui sporiul şi neajunsurile şcoalii, ... îl însărcinăm cu nume de referendariu* (a. 1828). UBICARIUL, III, 37. *Divanu au răportuit ... domnului prezedent punerea la cale ce au făcut* (a. 1829). DOC. EC. 431. *Să raportuiască de au adus firfirici* (a. 1844). ib. 828, cf. STAMATI, D. ◇ (Absolut) *Neavînd ce le face şi cu ce a le sta împotrivă, nu lipsii a răportui cinstitului isprăvnicat* (a. 1831). DOC. EC. 487. *Să raportuiască îndată vămii centrale din Eşi* (a. 1833). URICARIUL, VII, 224. ◇ Refl. pas. *Această faptă marinimoasă s-au reportuit.* AR (1830), 48²/30.
— Prez. ind.: *raportuiesc.* —Şi: **răportuí, reportuí** vb. IV.
— **Raport**+ suf. *-ui.*

RAPOTÍNE s. f. pl. v. **răpotin.**

RÁPSĂ s. f. v. **rapţă.**

RAPSÓD s. m. (La grecii antici) Persoană care umbla din oraş în oraş recitînd fragmente din poeme epice (v. trubadur, menestrel); cel care compunea asemenea fragmente; (astăzi) poet (epic); cîntăreţ şi recitator de creaţii populare. V. bard. *Au dobîndit ... un asemenea rapsod (adecă alcătuitor de pesne) ca Omir* (a. 1827). BV III, 533. *Lăutarii ţigani, ca vechii rapsozi, cîntă poporului baladele sale strămoşeşti.* RUSSO, S. 178. *Cine ar putea să rostească tot ce spune ochiului şi minţii aceste splendide idealizări plastice ale artei vînătoreşti ... acela ar fi ... rapsodul, trubadurul şi psalmistul semînţiei lui Nimrod.* ODOBESCU, S. III, 53. *De-aşa vremi se-nvrednicirăcronicarii şi rapsozii.* EMINESCU, O. I, 149. *Coşbuc ... a arătat un talent foarte mare de rapsod român.* GHEREA, ST. CR. III, 312, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Printre grecii de la curtea sa ... el nu-şi găsi nici rapsodul, nici istoricul.* IORGA, L. I, 143. *La un ratoş de pe valea Siretului am auzit un biet rapsod psalmodiind cîntecul bătrînesc al lui Toma Alimoş.* IBRĂILEANU, S. 15. *Poeta, în tonul unui rapsod popular, povesteşte legendarele evenimente.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 4/5. *Arta lui ... are rădăcini şi în sufletul marilor şi simplilor rapsozi populari.* SADOVEANU, E. 16. *Amfore de lut, ... În pacea muzeului staţi rînduite ... Ca nişte cărţi ale rapsozilor daci.* S iulie 1960, 28.
— Pl.: *rapsozi.*
— Din fr. **rapsode.**

RAPSODIÁ vb. I. Intranz. (Rar) A compune şi a recita poeme epice. *Celor ce sînt Achili şi Diomezi pe cîmpul de bătaie, se cade să le iertăm a fi şi Omeri, cînd încep a rapsodia pe lira Caliopei.* ODOBESCU, S. III, 48.
— Pronunţat: *-di-a.* — Prez. ind.: *rapsodiez*; ger.: *rapsodiind.*
— V. **rapsodie.**

RAPSÓDIC, -Ă adj. Fragmentat ca o rapsodie; lipsit de unitate, fărîmiţat. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., BARCIANU. *Avem numai puţine cunoştinţi vagi şi rapsodice.* SBIERA, F. S. 177, cf. ALEXI, W. *Wolf sistematizează formal gîndirea şi concepţiile, cel puţin în aparenţă rapsodice, ale lui Leibniz.* BLAGA, G. 113. ✦ (Despre compoziţii muzicale) Care are caracteristicile unei rapsodii **(2),** ca o rapsodie. *Însuşirea oarecum rapsodică a acestor cîntice ... văduveşte lucrarea de o gradaţie dinamică.* M 1962, nr. 4, 35. ◇ (Adverbial) *Rimski-Korsakov aduce în această lucrare, construită rapsodic, o fantezie nu numai coloristică, dar şi deosebit de bogată.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 2/1
— Pl.: *rapsodici, -e.*
— Din fr. **rapsodique.**

RAPSODÍE s. f. **1.** (La grecii antici) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi; cîntec epic. *Alăturăm aici cîteva versuri din rapsodia I-a lui Omer, traduse de d. Aristia.* GTN (1836), 71¹/31, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Poezie (epică) alcătuită de obicei din mai multe părţi. *Poemele homerice, ca rapsodii poporane ... refăcute de mîini artistice.* HASDEU, ap. DDRF. [Coşbuc] *a creat minunata sa rapsodie: „Doina".* GHEREA, ST. CR. III, 343. *Firul central al povestirii este adesea întrerupt de episoade suplimentare, ... ceea ce dă romanului aspectul unei rapsodii.* LL I, 130.
2. Compoziţie muzicală, de cele mai multe ori de formă liberă, alcătuită din succesiunea unor motive şi fragmente de melodii de inspiraţie folclorică. Cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Cînd e rugat maestrul să cînte-o rapsodie! ... Sărbătoritul geniu ... nu mai vrea să ştie De lumea muritoare în lumea lui divină!* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 44. *Îi plăceau mai ales în rapsodiile ungare ale lui Liszt, ritmurile tari, jucătoare.* V. ROM. februarie 1956, 44. *Genul muzicii vocal-simfonice presupune forme de o mare varietate ca imnul, oda, balada, rapsodia.* M 1962, nr. 4, 4.
— Pl.: *rapsodii.*
— Din fr. **rapsodie.**

RAPŞÍT s. m. v. **rapşiţ.**

RAPŞÍŢ s. m. (Germanism, prin Bucov.) Braconier. LEXIC REG. 107, GLOSAR REG.
— Pl.: *rapşiţi.* — Şi: **rapşít** s. m. GLOSAR REG.
— Din germ. **Raubschütz.**

RAPT s. n. **1.** Răpire a unei persoane (mai ales a unei femei). *O asămănau în parte cu raptul sabinelor în Roma.* CALENDAR (1855), 102/24, cf. BARCIANU, SCRIBAN, D. ◇ Fig. *Femeia de care îţi vorbesc e totdeauna alta ... Un rapt, o inspiraţie, niciodată un fapt definitiv.* CĂLINESCU, B. I. 174.
2. Jaf, furt, hoţie. *În ţinutul acesta obvin mai puţine fapte crudele, iară rapturi de drumuri nici că sînt.* F (1872), 94, cf. GHEŢIE, R. M., SEVERIN, S. 106. *Deşteptară ..., prin sabie şi prin rapt, toată albia Mediteranei.* GALACTION, A. 207. *Coborîse practica beţiei la niveluri subterane, clandestine, vecine cu crima, raptul şi şantajul.* RALEA, O. 79, cf. id. S. T. I, 81.
— Pl.: *rapturi.*
— Din fr. **rapt,** lat. **raptus.**

RÁPTĂ s. f. v. **raftă.**

RÁPŢĂ s. f. (Prin nord-estul Transilv.) Lovitură dată cu palma; palmă, (popular) fleaşcă. Cf. BUGNARIU, N., PAŞCA, GL.
— Pl.: ? — Şi: **rápsă** s. f. BUGNARIU, N.
— Etimologia necunoscută.

RÁPUR s. m. v. **rapor.**

RÁPURĂ s. f. v. **rapor.**

RÁPURE s. m. v. **rapor.**

RÁPURI s. m. pl. v. **rapor.**

RAPURTÁ vb. I v. **raporta.**

RAR, -Ă adj., s. m. şi f. I. Adj. **1.** (În opoziţie cu des; despre colectivităţi, mulţimi sau corpuri compuse din unităţi identice) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele sau mai puţin numeroase decît de obicei; cu densitate mică; (popular) răruţ **(1).**

a) (Predomină ideea numărului redus de elemente) Cf. C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. ANON. CAR., LB. *O barbă castanie, rară și transparentă.* ODOBESCU, S. I, 262. *Cu creștetele albe, preoți cu pleata rară, Trezeau din codrii vecinici, din pace seculară, Mii roiuri vorbitoare, curgînd spre vechea Romă.* EMINESCU, O. I, 91. *Pe furiș, prin frunza rară, Ca un zgomot de șopîrle Drăcușorii se strecoară.* IOSIF, PATR. 21. *E un om gras, zbircit, cu mustățile tunse și rare ca un grîu secerat.* BASSARABESCU, V. 30. *Plopi cu frunza rară S-au zbătut ușor în vînt Zile lungi de vară.* TOPÎRCEANU, B. 10. *Apăreau culmile cu pădurea rară de la poalele munților.* C. PETRESCU, Î. I, 268. *Pădurea rară urca . . . lin în depărtări.* SADOVEANU, O. VIII, 427. *Vino, mîndră, sus pe deal, Un' se face grîul rar.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 162. *Să-mi ari holdele din deal Un' se face grîul rar.* BALADE, II, 363. *Cine are barba rară se rade lesne.* ZANNE, P. III, 327.

b) (Predomină ideea de distanță între elementele componente) Cf. LB. *Ca țiganul care bagă degetul prin rara casă De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se-nmoaie.* EMINESCU, N. 42. *Arză-te focu, sucală, Că-mi făcuși tu pînza rară.* MÎNDRESCU, L. P. 158. *Cînd eram la mama mea Mîncam pită de săcară Cernută prin sită rară.* DOINE, 105. *Toată iarna ce-ai lucrat?. . . Ai țesut o pînză rară, Patru luni, într-o cămară.* HODOȘ, P. P. 192. (Adverbial) *Mantale albe, țesute rar din fire de argint.* EMINESCU, P. L. 20.

c) (Predomină ideea de inconsistență, de transparență) *Omul . . . , De vreame ce se treace ca o umbră rară, Zădar se trudește de dzi pînă-n sară.* DOSOFTEI, PS. 130/3. *Trecurăm prin pămînt ș-ape Păn-ajunsăm la văzduhul rar.* BUDAI-DELEANU, Ț. 322. *Bate rară Boarea-n ramuri de fag.* COȘBUC, P. II, 209. *Frumoasă ești, pădurea mea, Cînd umbra-i încă rară.* TOPÎRCEANU, B. 8. *Dintr-o strună de o sfoară Voi să mă căznesc să scot . . . Pîcla grea și ceața rară.* ARGHEZI, VERS. 229.

2. (În opoziție cu d e s) Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decît cea obișnuită; (popular) răruț **(2).** *Ei nu simțea ploaia ce cădea în picături rare.* CR (1848), 22[1]/60. *La stînga tărîmul se-nalță acoperit cu cîțiva rari copaci.* ODOBESCU, S. III, 59. *Vîntul . . . începuse din nou cu furie îndoită și, tăindu-se în scîndurile rare ale șandramalei noastre, gemea în răstimpuri a lugubru și a pustiu.* HOGAȘ, DR. I, 60. *Harta Daciei . . . veghează trist d-asupra unui pat mic de fier, cu drugii rari și ruginiți.* BASSARABESCU, V. 115. *Dimineața, satul de pe coastă, spălat, premenit, ieșea vesel din ceața ce îrîndăvea în pături rare.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Darius, . . .văzîndu-ne rari, era încredințat că ne va zdrobi.* CĂLINESCU, S. 828. [Stropii de ploaie] *cad rari și grei, mai rari și mai grei decît niște gloanțe în primele clipe ale bătăliei.* BOGZA, C. O. 61. *Căzu o ploaie scurtă și furtunoasă, care se porni cu picături rare și puternice ca de piatră.* PREDA, M. 199.

3. (Adesea adverbial, mai ales la comparativ) Care este puțin numeros, care se găsește numai în puține locuri. *Numai osînda lui Dumnezeu pre pe rar om de-l trece.* NECULCE, L. 266. *Mare și prea frumoasă mănăstire . . . , asemenea ei rar să pot afla în lume.* R. GRECEANU, CM II, 151. *Cărțile era foarte rare.* HELIADE, O. II, 194. *Munții ei încuie o mare bogăție; Dar rar sînt care știe comorile din ei.* BOLLIAC, O. 134. *Nu poate pune temei decît numai pe unele indicațiuni, fie cît de rare.* ODOBESCU, S. I, 217. *Stele rare din tărie cad ca picuri de argint.* EMINESCU, O. I, 82. *Numai în grădina ursului . . . se află sălăți de aceste și mai rar om care să poată lua dintr-însele.* CREANGĂ, P. 211. *Ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.* CARAGIALE, O. VI, 62. *Mai rar om de ispravă și cu scaun la judecată ca conu Costache.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 270. *Apoi gură mare ca a ta mai rar, măi Petrică! zise circiumarul.* REBREANU, R. II, 40. *Un pahar de vin bun, mai rar . . .* SADOVEANU, O. I, 202. *„Moraliștii" . . . sînt o speță rară în literatura noastră.* VIANU, A. P. 162. *Rar se afla bărbat în satul Condor care după cîțiva ani de muncă la pădure să fi rămas cu ochi sănătoși.* STANCU, R. A. III, 10. *În trup era puternici, rar cine se putea întîlni cu ei.* SBIERA, P. 314. *Pe-aici, în locuri cu vamă, Și mai rari voinici se află.* BIBICESCU, P. P. 324. *Fînîni cu cumpănă sînt foarte rari.* CHEST. II 451/237 a. ✦ Neobișnuit, deosebit, excepțional. *Țigănimea, văzînd această rară Vitejie, . . . Și mai mare încă apucă îndrăzneală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 205. *Cu o activitate rară la vîrsta sa, bătrînul vizir prezida la facerea podului.* BĂLCESCU, M. V. 110. *Lumina razelor sale obrajii i-a rumenit Și rara ei frumusețe toată la loc a venit.* PANN, E. V, 71/20. *Un urs de o mărime rară se arătă înaintea noastră.* BOLINTINEANU, O. 331. *A cumpărat un crap mare și borțos, ceva rar: patru chile și plin cu icre.* CARAGIALE, O. I, 137. *Bolintineanu, Bălcescu, Cezar Boliac și toți acei rari bărbați, cu ale căror nume literatura noastră, patria noastră este în drept a se mîndri.* MACEDONSKI, O. IV, 27. *Mai un hotar lot a fost plin De mese, și tot oaspeți rari.* COȘBUC, P. I, 57. *Nu înțelegea cum poate să ia o fată frumoasă și rară ca Laura pe un omuleț care nu știe nici măcar să danseze ca lumea.* REBREANU, I. 250. *Irena rămîne de la-nceput pînă la sfîrșit rară, prețioasă și misterioasă.* IBRĂILEANU, S. L. 26. [Ochii erau] *cam afundați sub bolta sprîncenelor și de-un albastru rar.* M. I. CARAGIALE, C. 33. *Cine are puterea rară să ne facă să rîdem nu se înșeală niciodată.* GALACTION, A. 268. *O săptămînă care ar fi fost să rămînă o amintire rară în viața lor.* C. PETRESCU, Î. I, 73. *Plutonierul-major făcea apelul recruților ce se înapoiau din permisie, în prezența căpitanului Clondir, a cărui poreclă e invidiată în regiment ca o decorație rară.* BRĂESCU, O. A. I, 271. *Era un om rar și un prietin neprețuit.* SADOVEANU, E. 165. *De o rară putere este, în „Hanu-Ancuței" evocarea orbului adus să povestească lungile sale rătăciri în țările credinței pravoslavnice.* VIANU, A. P. 235. *De fiecare dat' un lucru rar, O rară întîmplare, ne oprea.* BLAGA, P. 157. *Dacă aș avea rarul noroc să ies viu din puștăriile majestății-sale, n-aș mai fi în stare să-mi iau viața de la capăt.* STANCU, R. A. IV, 314. *Ca-n întreaga mea viață Să fiu rară frumusețe.* MARIAN, V. 119. ✦ Scump, prețios; superior (ca valoare). *Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar Ș-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?* EMINESCU, O. I, 83. *De nimic lucru iei tu că am pierdut inelul; așa sculă rară.* ISPIRESCU, L. 107. *În aceste vitrine se găsesc vasele și obiectele rare de artă primite în decursul secolelor, în dar, de țarii Rusiei.* STANCU, U.R.S.S. 69.

4. (Adesea adverbial; în opoziție cu r e p e d e) Care se desfășoară, se efectuează într-un ritm lent; rărit[2] **(3),** (popular) răruț **(3).** *Dascălul . . . începu rar și cu dese pauze.* NEGRUZZI, S. I, 8. [Mergea] *cu pas rar, încet și gînditor.* CREANGĂ, A. 133, cf. DELAVRANCEA, T. 135. *Vorbește rar și așezat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 145. *Bătaia cea rară-n ceasornic Acum a-ncetat.* COȘBUC, P. I, 289. *Cînd s-a mai liniștit, începe rar cu o voce gravă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 131. *Făt-Frumos intră-n pădure cu pași rari.* EFTIMIU, Î. 108, cf. SAHIA, N. 78. *Tatăl a lăsat mîncarea și, ridicîndu-se, a pornit cu pași rari spre poartă.* VLASIU, A. P. 106. *Vorba îi era rară, ostenită.* SADOVEANU, O. II, 371. *Zîmbea cu cei doi dinți, clipind rar și moale.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Sînt în clasa a treia, răspunse Irina rar, rotunjind fiecare cuvînt.* PREDA, M. 170. *Cînd merg pe pajiști, tălpile-mi umile Trec printre flori cu teamă, lin și rar.* LABIȘ, P. 235. *Pufăia din țigară și tușea rar, dogit.* BARBU, P. 85. *Boier mare și-așezat, Calcă rar și năstrăpat.* BALADE, III, 120. ✦ (În opoziție cu d e s, f r e c v e n t) Care se petrece, se întîmplă sau se succedă la intervale depărtate, din cînd în cînd; rareori. *Foarte rar se auzea pe pod duruitul unei caleșe.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Cîțiva șoarici, cerbi de munte Vencau rar să o asculte.* ALEXANDRESCU, O. I, 297. *Azi nici măcar îmi pare rău Că trec cu mult mai rar.* EMINESCU, O. I, 192. *Cum n-are decît foarte rare procese, are vreme să cugete la cele ce vede și aude.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 196. *Cînd vezi un personagiu jucat de mai mulți actori buni, rar se poate întîmpla să-ți placă*

toți la fel. IBRĂILEANU, S. L. 48. *Rar mi-a fost dat să văd niște oameni mai iubitori de oaspeți.* GALACTION, A. 303. *Nu era înalt, dar era spătos și — cam rar, e drept — straşnic la treabă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Mărturisi că nu fumează decît rar.* C. PETRESCU, Î. I, 109. *Trecători rari umblau, ca niște năluci negre, prin furtună și umezeală.* SADOVEANU, O. I, 147. *Rar a stat cu raza de soare împreună.* ARGHEZI, S. V. 33. *Pascalopol venea mereu, cu foarte rari lipsuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 79. *Pe sub zarea unde rar Ne era popasul, Ne lăsăm peceţile — Urmele, cu pasul.* BLAGA, P. 79. *Rar avem prilejul să ne distrăm în orașul acesta păcătos.* STANCU, R. A. II, 73. *O poveste destul de încurcată, dar nu rară în timp de război.* H. LOVINESCU, T. 331. *Pămînt împădurit, ne revedem Din ce în ce mai rar lîngă izvoare.* LABIŞ, P. 129. *De afară se auzeau tramvaiele rare.* BARBU, P. 148. *Noi, de necazuri, vinu-l bem mai rar, Şi tot mai des îl bem de bucurie.* BRAD, O. 14. *Tare, bade, ne iubim, Dar prea rar ne întîlnim.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 68. *Poți, măicuță, sămăna Busuioc pe talpa ta, Că eu rar ți l-oi călca.* FOLC. TRANSILV. I, 213. *Rara întîlnire E mai cu iubire.* ZANNE, P. IV, 212. ✦ (Rar; despre persoane) Care efectuează acțiuni într-un timp mai lung decît în mod obișnuit. *Însuși bunicul cel rar l.a vorbe, azi rîde și-nchină.* COŞBUC, P. II, 47.

II. S. m. și f. **1.** S. f. Un fel de mreajă de pescuit cu împletitură rară. *„Mrejele" sau „rarele" sînt împletite din sfoară și au ochiurile mari, de 8-12 cm pe latură.* ANTIPA, P. 162, cf. LTR[2].

2. S. m. (Prin Bucov.) Ochi (mare) al plasei de pescuit. *Peștele vrea să treacă . . . prin ochii numiți rari.* ŞEZ. IV, 115.

3. S. f. (Regional; art.) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 126, ALR II 4 336/53.

4. S. f. (Regional) Numele unui soi de struguri (nedefinit mai îndeaproape). Cf. JIPESCU, O. 53.

— Pl.: *rari, -e* și (neobișnuit, adj. f.) *rari* (IORDAN, L. R. 339, CHEST. II 451/237 a).

— Lat. **rarus, -a, -um.**

RÁRA adv. **1.** (Popular; adesea repetat) Încet, domol, pe îndelete. *O luă rara, rara către o pădure.* ISPIRESCU, L. 254. *Numai ce o vezi la răvărsatul zorilor, că o ia rara, rara prin fîncață.* DELAVRANCEA, S. 13. *Îşi lua o carte ş-o pornea rara pe dealuri.* VLAHUȚĂ, N. 22. *Bătatul lui Neculai o luă rara-rara și se îndepărtă.* SANDU-ALDEA, U. P. 92. *Odată cu amurgul, își ia sculele în spate, coşul în mînă și-o porneşte rara spre mahalăi.* DUNĂREANU, CH. 85. *Mi-a spus . . . că l-a zărit adineauri, rara-rara pe drum!* LUNGIANU, CL. 165, cf. IORDAN, L. M. 198. *O ie rara la drum.* GRAIUL, I, 419, cf. ALR II 3 481/182.

2. (Regional; în expr.) **A o lua rara** = a merge repede, a o lua la fugă (Reviga—Slobozia). BUL. FIL. V, 171.

— **Rar** + suf. *-a.*

RARĂU s. m (Învechit și regional) Numele unei păsări răpitoare, nedefinite mai îndeaproape, probabil șoim. *Iuți aripile vulturilor, brehnicilor, rarăilor, șoimilor . . . cu mare vijîituri aerul despica.* CANTEMIR, IST. 186, cf. 179, TDRG, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 176, L. ROM. 1969, 477, A V 15.

— Pl.: *rarăi.* — Și: **rîrău** s. m. CANTEMIR, în L. ROM. 1969, 478.

— Din magh. **ráró.**

RAREFÁCȚIE s. f. Rarefiere. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[2]. ✧ Fig. *Rarefacția vitalității dă poetului o altă cunoaștere, prin care surprinde necunoscutului nevăzute raporturi.* RALEA, S. T. III, 243.

— Pl.: *rarefacții.* — Și: **rarefacțiúne** s. f. CADE, SCRIBAN, D., DN[2].

— Din fr. **raréfaction.**

RAREFACȚIÚNE s. f. v. **rarefacție.**

RAREFIÁ vb. I. Tranz. și refl. (Despre gaze) A(-și) micșora densitatea, a (se) face mai rar (I 1); (rar) rarifica. *Aerul se rarefiase, devenind transparent.* CĂLINESCU, C. 23. *Rarefiem aerul în eprubetă.* L. ROM. 1959, nr. 2, 56. ✧ Fig. *Vroiam să le atrag atenția cu armonia frazelor bine ticluite, să rarefiez tensiunea insuportabilă.* V. ROM. iunie 1958, 22.

— Pronunțat: *-fi-a.* — Prez. ind.: *rarefiez.*

— Din fr. **raréfier.**

RAREFIÁT, -Ă adj. (Despre gaze) Cu densitatea micșorată; rărit, rar, (rar) rarificat. *A studiat descărcările electrice în gaze rarefiate.* CIŞMAN, FIZ. I, 486. *Niște înălțimi la care nici cînd nu bănuise că poate urca și la care aerul era foarte rarefiat.* PREDA, R. 394. *Vîslan avea impresia că respiră aerul rarefiat al piscurilor.* T. POPOVICI, S. 178. ✧ Fig. *Vocea omului mereu călător pe drumul de fier Are ceva din farmecul rarefiat al depărtării.* S februarie 1960, 7.

— Pronunțat: *-fi-at.* — Pl.: *rarefiați, -te.*

— V. **rarefia.**

RAREFICÁRE s. f. v. **rarificare.**

RAREFICÁT, -Ă adj. v. **rarificat.**

RAREFIÉRE s. f. Acțiunea de a (se) **rarefia** și rezultatul ei; rarefacție, (rar) rarificare. *Rămase destulă vreme în parc, înregistrînd uimit ciudata rarefiere a aerului, printre pomii negri.* T. POPOVICI, SE. 77. ✧ Fig. *Țicu Florea, contaminat de rarefierea atmosferei, întrebă.* V. ROM. iulie 1954, 26. ✦ Rărirea patologică a unui țesut organic. *Originea răului . . . este . . . acolo unde s-a produs rarefierea osului.* ENC. VET. 9.

— Pronunțat: *-fi-e-.* — Pl.: *rarefieri.*

— V. **rarefia.**

RARÉIE subst. (Regional) Bălării (Giurgiu). GRAIUL, I, 169.

— Etimologia necunoscută.

RÁREORI adv. Cîteodată, de puține ori, nu prea des (în timp). Cf. DRLU. *Asta se întîmplă rareori.* DRĂGHICI, R. 72/15, cf. CONACHI, P. 84. *Rareori o putea vedea cineva la grădina împărătească.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Rareori bolnavul ajungea cu viață la cîmpul ciumaților.* GHICA, S. 30. *Era liniște desăvîrșită; rareori pătrundea pînă la dînsul cîte-un țipăt.* REBREANU, R. I, 183. *Rareori din treacăt se oprește-o babă.* TOPÎRCEANU, P. O. 140. *Afară era o liniște cum rareori întîlnești în oraș.* VLASIU, D. 43. *Eu i-am fost cel dintîi mușteriu al lui, Şi, aș putea zice, cel mai bun. Rareori trecea mai departe.* SADOVEANU, O. X, 561. *Rareori se întîmpla ca, după mai multe pahare cu vin, să-l prindă voia bună.* PAS, Z. I, 174. *Rareori tresărea, își oprea o clipă ochii asupra trăsăturilor lui îngrijorate.* PREDA, R. 13.

— **Rare** (pl. lui *rar*) + **ori.**

RÁREŞ, -Ă adj. (Învechit, rar) Cu barba rară (I 1); spînatic. *Era scund la stat, rareș.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. PASCU, S. 284, DR. IV, 868.

— Pl.: *rareși, -e.*

— **Rar** + suf. *-eș.*

RÁREȚĂ s. f. v. **rarițăˡ.**

RARIFICÁ vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. Cf. SCRIBAN, D., DM.

— Prez. ind.: *rarific.*

— După fr. **raréfier.**

RARIFICÁRE s. f. (Rar) Rarefiere. Cf. SCRIBAN, D. 1 088. (Fig.) *Cu alte cuvinte s-ar putea spune că forma e un fond sărăcit, adică un moment, o etapă de rareficare.* RALEA, S. T. II, 142.

— Și: **rareficáre** s. f.

— V. **rarifica.**

RARIFICÁT, -Ă adj. (Rar) Rarefiat. *Onda rarefi-cată.* MARIN, F. 417/34. *Observațiuni . . . asupra efectelor fisiologice ale aerului rarefical.* HASDEU, I. C. I, 247, cf. DL, DM. ◇ F i g. *Dominique și-a găsit echilibrul cu rețeta vieții rarefiicate.* RALEA, S. T. I, 113.
— Pl.: *rarificați, -te.* — Și: **rareficát, -ă** adj.
— V. **rarifica.**

RARÍSIM, -Ă adj. (Rar) Care se găsește (sau se întîmplă) foarte rar **(1 3)**. *Această rarisimă ediție a cunoscut-o cel dintîi Gebhardi.* HASDEU, I. V. 239, cf. ȘĂINEANU. *Asemenea scrieri, făcute de localnici, . . . sînt rarisime în secolul al* XVIII-*lea.* IORGA, L. I, 502. *Îi trebuia lui Balzac un asemenea contrast rarisim.* GALACTION, A. 141. *Îl pasionase cum ar pasiona pe un filatelist un exemplar rarisim de timbru poștal.* ALAS 14 III 1937, 9/2. *Ne-am închinat către rarisimile excepții.* SADOVEANU, O. XIX, 22.
— Pl.: *rarisimi, -e.*
— Din fr. **rarissime,** lat. **rarissimus.**

RÁRIȘTE s. f. **1.** Loc (într-o pădure) unde copacii sînt rari **(I 2)**; răriș, răritură **(2)**; (regional) răret, rărime **(2)**, răriștiș. V. p o i a n ă, l u m i n i ș. *Armăsarii nechezau jucîndu-se prin rarișie.* RUSSO, S. 128. *Profitînd cîte de o rarișie, pe furiș privind înderetru, se întinde vederea peste tot plaiul Bihorului.* F (1872), 349. *Soarele de amiezi varsă emanațiuni voluptoase de căldură în rarișlea pădurii.* ODOBESCU, S. III, 35. [Castelul] *se înalță în tăcere dintre rarișlea de brazi, Dînd atita întunerec rotitorului talaz.* EMINESCU, O. I, 152. *Lunecăm în liniște printre păduri, pe sus se desfac poiene verzi, rarișli de mesteacăni albi ca făcliile.* VLAHUȚĂ, R. P. 205. *Prin rarișlea copacilor pătrundea luna.* CONV. LIT. XXI, 404, cf. PHILIPPIDE, P. 152, IOSIF, P. 68. *Pe culmi, prin rarișli de păduri, se zăreau cele dintîi case din Văleni.* AGÎRBICEANU, A. 67. *Vin cu mine să ne pierdem în zadar Printre galbenele rarișli de ștejari.* TOPÎRCEANU, B. 42. *Departe, în rarișlea salcîmilor prăfuiți, se ițea turla unei biserici.* POPA, V. 145. *Cărarea suia către rarișli și poieni de stejar.* SADOVEANU, O. IX, 132. *Știa el într-o rarișle o colibă părăsită, ascunsă în clinul unei vîlcelușe.* CAMIL PETRESCU, O. I, 132. *Privirea flăcăului alunecă pe rarișlea din pădure.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 4/3. ◇ P. e x t. *Dintr-o rarișle de iarbă sălbatică ciupea pe alese o anumită buruiană.* HOGAȘ, M. N. 105. ◇ F i g. *Stele sclipitoare . . . piereau de la clipă la clipă, să reapară în rarișlea nourilor.* ARDELEANU, D. 175.
2. (Rar; în forma *rărișle)* Răritură în pînză. PASCU, S. 252.
3. (Regional; în forma *rărișlc)* Răritură între dinți; strungăreață. Cf. DR. V, 288, ib. IX, 420.
4. (Regional) Numele popular al unei stele nedefinite mai îndeaproape (Loman — Sebeș). Cf. A II 6.
— Pl.: *rarișli.* — Și: (regional) **rărișle** s. f. ALRM SN I h 399, A I 17, 22, 23, 31, 35 (accentuat și *rărișle* DR. IX, 420, ALRM SN I h 399).
— **Rar** + suf. *-ișle.*

RARITÁ s. f. v. **raritate.**

RARITÁTE s. f. **1.** Obiect, ființă, fenomen care se întîlnește rar **(I 3)**; p. e x t. ceea ce este excepțional, atrage atenția, constituie o curiozitate. *Nu s-au stricat columna aceasta prin varvari, ca alte rarități ale Romei.* ȘINCAI, HR. I, 9/17. *Cînd începe cinevaș să cuvinteze pentru raritatele Vienii, . . . trebuie să numească întîi biserica sfîntului Ștefan.* GOLESCU, Î. 93, cf. LB. *Au trecut în emisfera de la amează zi, luînd însemnări astronomice, cercetînd raritatele naturei.* AR (1829), 19²/1. *Gazeta turcească ne pune înainte un raritet.* GT (1838), 20. *Te-a-mpodobit cît să poate Cu talentele ei toate Și te-a făcut rarita.* PANN, E. III, 34/21. *Cum să nu fie raritate un călugăr care n-are nici caretă, nici armăsari, nici . . . tabieturi.* NEGRUZZI, S. I, 313. *Se poate că . . .* [monedele] *sînt rarități — zise el.* SLAVICI, N. II, 295. *Să găsim printre noi o rarita prețuită, care să fie cinstită de amîndouă părțile.* CONTEMPORANUL, IV, 504, cf. GHEREA, ST. CR. II, 145, cf. PHILIPPIDE, P. 177, ȘĂINEANU. *Milescu se uită lung la el ca la o raritate omenească.* D. ZAMFIRESCU, R. 153. *Lîngă librăria „La papagalul de aur" . . . se află două case cu etaj — rarităților tîrgului.* STANCU, D. 383. *Broșura devenise o raritate de mare preț.* V. ROM. august 1963, 25.
2. Faptul de a fi rar **(I 3)**; însușirea, caracterul a ceea ce este rar, puțin numeros, sporadic; (învechit, rar) rărime **(3)**. *Raritatea acestei scrieri . . . ne-a îndemnat a comunica publicului nostru cîteva pasagiuri dintr-însa.* MAG. IST. I, 254/1. *Un talent trebuie prețuit, dar mai ales trebuie prețuit un talent satiric; aici . . . poate să fie vorba de prețul rarității.* GHEREA, ST. CR. I, 331, cf. ȘĂINEANU. *Însemnătatea opusculul stă mai ales în raritatea lui.* IORGA, L. I, 501. *Imaginile lui Bassarabescu sînt prețioase tocmai prin relativa lor raritate.* VIANU, A. P. 287. *Zicala produce un efect puternic prin raritatea ei.* VARLAAM — SADOVEANU, 284. *Rocile obișnuite în această zonă sînt marnele, argilele, gresiile . . . în care se remarcă extrema raritate a fosilelor.* GEOLOGIA, 114. *Colecțiile sînt interesante . . . pentru vechimea și raritatea lor.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 795. ✦ (În opoziție cu d e n s i t a t e) Însușirea, caracterul a ceea ce este rar **(I 1)**. *Exploatarea țăranilor în Principate era limitată de caracterul înapoiat al economiei noastre agrare, de raritatea populației și de concurența pe care și-o făceau stăpînii de moșie.* OȚETEA, T. V. 40.
— Pl.: *rarități* și (învechit) *raritate.* — Și: (italienism învechit) **raritá** (pl. *raritale* AR (1829), 19²/1) s. f., (germanism învechit) **raritét** subst.
— Din fr. **rareté,** lat. **raritas, -atis.** — **Rarita** < it. **rarità.** — **Raritet** < germ. **Rarität.**

RARITÉT subst. v. **raritate.**

RÁRIȚĂ¹ s. f. **1.** Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul care răstoarnă și îngrămădește pămînt la baza plantelor prășitoare; (învechit) răritoare. Cf. ST. LEX. 168r²/1. *Spusă că la lemn știe a face raliță, giuguri.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48v/23, cf. ANON. CAR. *Mașinoaiele la popușoi . . . să fac cu un plug de cele cu două cucure, . . . după cum mașinoiesc bulgarii de pe la noi cu rariția lor.* I. IONESCU, C. 102/9, cf. LM, HEM 2 464. *Raliția sau rariția, un fel de plug cu două cormene ce slujește la învelirea cuiburilor cu porumb.* DAMÉ, T. 37. *La două sau trei săptămîni după prășitul dintîi, se face rărițatul sau rălițatul, cu rariția sau raliția.* PAMFILE, A. R. 77. *Plugul getic nu e decît rar de fier; de obicei e o simplă rariță de lemn.* PÂRVAN, G. 658, cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. *Am terminal și noi de sapă și așteptăm să plouă iar, să băgăm rariția în el.* PREDA, M. 170. *Grîul răsărise rar și firav, de parc-ar fi fost lucrat cu rariția.* MIHALE, O. 9, cf. L. ROM. 1967, 500, VÎRCOL, V. 98, H II 117, 146, 262, III 18, 266, IV 11, 86, ALRM SN I h 70.
2. (Adesea la pl.; art.) Nume popular dat: **a)** unui șir de trei stele din constelația Orion; **b)** stelei Sirius. *Cela ce face . . . luceafăr de sară și raliția despre miazanoapte.* BIBLIA (1688), 367¹/7, cf. CIHAC, II, 304. *Găinușa-i spre asfințit, rariței de asemine și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară.* CREANGĂ, A. 126. *Rariței răsar cu zorile odată.* MARIAN, S. R. I, 109, cf. DDRF. *Vede frumos scăpărînd puternica raliță-n aur.* COȘBUC, AE. 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Rariței străluceau în cerul limpede ca seninul albastru al unei pietre scumpe.* SANDU-ALDEA, U. P. 128. *Pară nestinsă pe coif și pe scut îi aprinse zeița, Tocmai ca rariția-n cer cînd serile toamna răsare.* MURNU, I. 87, cf. PAMFILE, CER. 172, DENSUSIANU, Ț. H. 152, H II 4, 33, 196, III 5, 38, IV 13, 75, V 390, IX 442, X 506, XII 45, XVI 5, ALR II 2 464/102, 130, 182, 235, 723, 791, 833, 987.
— Pl.: *rariți.* — Și: **ráliță** (pl. și, învechit, *raliți* ST. LEX. 168r²/1), (regional) **ráreță** (ALR SN I h 99/605), (rar) **arárițâ** (TDRG) s. f.

— Din bg. **ралуца**, sub influența lui *rar*.

RÁRIȚĂ[2] s. f. **I. 1.** (Prin Transilv.) Învelitoare făcută din văl, pe care și-o pun femeile sau miresele pe cap. *Preste cosițe se pune pe cap broboadă albă de giolgiu, iar unele au rariță sau salie, din o materie mai fină, străvezie.* MOLDOVAN, Ț. N. 85, cf. PAMFILE, I. C. 369, VICIU, GL.

2. (Regional) Perdea (Cîmpul lui Neag — Petroșeni). A III 1.

3. Sirec. *Cele două rețele de pe laturi, numite radine sau rariți, au ochiurile foarte rari.* ATILA, P. 115.

II. (Regional) Numele unei flori nedefinite mai îndeaproape (Dodești — Bîrlad). Cf. H VI 104.

— Pl.: *rarițe* și *rariți*.

— **Rar** + suf. *-iță*.

RARÚNCHI s. m. v. **răruncheu**[1].

RAS[1] s. n. **1.** Acțiunea de a (s e) r a d e **(2)**; bărbierit, răsătură **(I 2)**. Cf. POLIZU. *La d-voastră se fac și abonamente? — Da: 12 rasuri, 3 franci.* CARAGIALE, O. VI, 176, cf. ȘĂINEANU. *Practica rasului, a călcatului și lustruitului zilnic nefiind observată.* TEODOREANU, M. U. 211. *Mai presus de toate, eu apreciez rasul și tunsul.* VINEA, L. II, 310.

2. (Regional) Numele unui dans popular, care se dansează acasă la ginere, seara, în ajunul nunții și în care se simulează rasul[1] **(1)**. Cf. BUL. FIL. V, 171.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în l o c. a d v. și în e x p r.) **În ras** = Pînă la nivelul gurii vasului. *Să lași să curgă cazanul pînă la rasul boții.* UDRESCU, GL. **La ras** = total, complet. *Au păscut vitele iazul la ras, nici fir de iarbă n-a rămas.* id. ib. *Am tăiat o pădure la ras.* id. ib. **A ieși ras pe ras** = **a)** a fi exact. id. ib.; **b)** a fi distrus, nimicit, lefter. id. ib.

— Pl.: **rasuri.**

— V. **rade.**

RAS[2], **-Ă** adj. **1.** Care este curățat de stratul exterior prin răzuire; răzuit[2]. Cf. r a d e **(1)**. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Despre legume, fructe etc.) Curățat de stratul de deasupra (prin frecare pe răzătoare); fărîmițat. Cf. CALENDARIU (1814), 166/8. *Morcovi rași pe răzuitoare.* PISCUPESCU, O. 323/15. *Mîncam turtă coaptă-n vatră Și rasă pe răzătoare.* SEVASTOS, C. 227, cf. BIBICESCU, P. P. 175. *Dintr-o ridiche patru feliuri de mîncări se face: rasă și nerasă, cute și felii.* PANN, P. V. I, 129/7. ✦ (Învechit; despre documente, cărți etc.) Care este șters, răzuit. *Diiata să va afla nesfîrșită, sau ruptă, sau rasă.* PRAVILA (1814), 138/25, cf. LB.

2. (Despre barbă, mustăți, păr) Tăiat pînă la piele. Cf. LEX. MARS. 200, LB, POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Avea obrazul puțin ciupit, mustățile rase.* BASSARABESCU, V. 81. *Pe puntea de comandă se plimba singur, tăcut, un ofițer tînăr, cu barba și mustățile rase.* BART, S. M. 50. ✦ (Despre cap, față; p. e x t. despre oameni) Care are barba (și mustățile, părul) tăiate pînă la piele; bărbierit. *O țurcă de blană flocoasă... ascundea capu-i ras.* ODOBESCU, S. I, 173. *Un avocat renumit, galben, cărunt, ras și cu o mustață groasă... supăra prin nepăsarea lui pe căpitanul Delescu.* DELAVRANCEA, S. 123. *Un cleric înalt, brunet, ras proaspăt, se izbi de profesorul cel bătrîn.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Era un om blajin,... veșnic cu zîmbetul pe buze și cu ochelarii pe nas, ras ca un englez.* REBREANU, NUV. 254. *Aveau pe capetele rase cușme cu surguciuri.* SADOVEANU, O. XI, 333. *Veni și unul dintre ofițerii de punte. Spilcuit, ras proaspăt și pudrat.* BART, S. M. 98. *Lumea se strînsese... ca la urs, unii privind la zidari, alții la Ioanide, al cărui cap ras îi mira.* CĂLINESCU, S. 351. *Erau rași proaspăt, în costume bine croite.* PREDA, R. 109. *Buzat, negru, ras pe cap.* ALECSANDRI, P. P. 106. ✧ E x p r. **Ba (că) (e) tunsă, ba (că) (e) rasă** sau **e-o fi tunsă, e-o fi rasă** v. t u n s. **Ori tunsă, ori rasă** = într-un fel sau în altul. *Unde o ieși să iasă, ori că tunsă, ori că rasă.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 52. **Ras, neras** = indiferent cum, în orice fel; oricum. Cf. ZANNE, P. III, 333, CIAUȘANU, GL. **Nici tuns, nici ras** = în nici un chip; nicicum. Cf. ZANNE, P. III, 416, PAMFILE, J. I, 132. **Tu zici rasă, ea zice tunsă** sau **unul zice tunsă, altul rasă,** se spune despre cei care nu se potrivesc în păreri, care nu sînt niciodată de acord. Cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 40, ZANNE, P. III, 332. **A scăpa ras** = a ieși bătut. ZANNE, P. III, 330. (Substantivat, f. pl.) **Rase, tunse** = certuri, cuvinte de ocară. id. ib. 333 ✦ (Despre pielea animalelor) Curățat de păr. *Îi plăcea șoriciul de porc, crud, numai puțin ras de peri.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. ✦ F i g. (Despre cîmp) Cu iarba sau holdele tăiate; cosit, secerat. *Iată vin coasații veseli... Sub a lor coasă, Cîmpul ras rămîne verde, ca o apă luminoasă.* ALECSANDRI, P. III, 68.

3. (Despre terenuri) Neted, șters. *Privește! S-a dus monotonia cîmpului ras. De-aci încolo... altă vedere ți se deschide.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32, cf. DS. ✦ (Adverbial) Atingînd ușor (sau aproape atingînd) o suprafață; razant. *Prepelița zboară ras cu pămîntul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 227.

4. (Adesea adverbial; de obicei în corelație cu p l i n) Plin pînă la margini, pînă la refuz, foarte plin; plin ochi. *Cu vîrv măsura le vor da cea rasă.* DOSOFTEI, PS. 219/6. *Turnați și umpleți pahare! Ras să fie fieșcare.* I. VĂCĂRESCUL, P. 173/6. *O ceri rasă și afinată, o dai cu vîrf și îndesată.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 47. *Îl deșteptă a doua zi... cu o ceașcă de lapte fierbinte, plină ras.* C. PETRESCU, Î. II, 165. *Școala, plină rasă.* STANCU, R. A. I, 100. *Umpli căruța rasă.* PREDA, D. 125. *Împle-ți poala plină, rasă.* ALECSANDRI, P. P. 125. *Că-l aștept cu pușă meașă Cu ocaua plină rasă.* TEODORESCU, P. P. 341. *Veți umple-o rasă.* SBIERA, P. 300. *Șăde Stanciu-n cap de masă, Cu vedrița plină rasă.* SEVASTOS, C. 299. *Umple cofa cu vin rasă.* DOINE, 297. *Paparudă-rudă, Vino de mă udă... Cu găleata plină, Ploile să vină, Cu găleata rasă, Ploile să varsă.* ȘEZ. I, 155. *Scoate litra plină rasă.* MAT. FOLK. 398. *Păraiele se umflaseră și Crișul era ras.* MERA, L. B. 215, cf. VASILIU, C. 141, PAMFILE, C. Ț. 176, T. PAPAHAGI, M. 81. ✦ (Regional) La același nivel. *Oltețul era ras cu malul. Venise apa mare de tot, aproape să se reverse.* CIAUȘANU, GL.

— Pl.: *rași, -se.*

— V. **rade.**

RÁSĂ[1] s. f. Haină (neagră) largă și lungă pînă la călcîie, pe care o poartă călugării și călugărițele pe deasupra îmbrăcămintei. V. m a n t i e, r a n t i e. *Cela ce va îndemna pre altul să leapede rasele, capul să i să taie.* PRAV. 298. *S-au îmbrăcat într-o rasă de păr rea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54[r]/6. *Rasa îmi pare o podoabă* (a. 1750). GCR II, 49/9. *Mitropolitul... închină și oarecare obicinuite plocoane, adecă covor, răși, cafea și zahar.* GHEORGACHI, LET. III, 319/14. *Îmbrăcîndu-se cu rase,... să duse în Muntele Maslinilor.* MINEIUL (1776), 44[v2]/17. *Un arhiereu vinea Cu omofor peste rasă, și-n mînă crucea ținea.* BELDIMAN, E. 16/28, cf. DRLU. *Puse pe mitropolit de-l despopi și în loc de rasă îl învesti cu cepchen.* BĂLCESCU, M. V. 185. *Se uită pe dînsul și se văzu coperit cu o rasă.* NEGRUZZI, S. I, 160. *Lasă tot, neagră chilie, Comanac, metanii, rasă.* ALECSANDRI, P. I, 18. *O rasă de știac, un comănac negru, — în mîna lui cartea astrologică.* EMINESCU, N. 48. *Se va lepăda de domnia țării și va îmbrăca iarăși rasa, dueîndu-se de unde a venit.* ISPIRESCU, M. V. 39. *Și cum stă, în rasa-i lungă, Cuvios și neclintit — În tăcerea asta sfîntă Ai jura că-i zugrăvit.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 161, cf. MURNU, GR. 49. *Mă privi smerii și sfios, strîngîndu-și îngrijit cu degete aspre, noduroase și tremurătoare rasa la piept.* HOGAȘ, M. N. 112. *Își puse rasa într-un cui și prinse a se face „om de casă".* STĂNOIU, C. I. 65. *Cu tinerețî pierdute sub camilăfci și rase.* LESNEA, I. 59. *Treceau prin fața ei călugări cu rase de șiac ruginiu.* TEODOREANU, M. U. 68. *Umbrele sinistre, cu rase și camilafce, păreau că numai se agită mute.* SADOVEANU, O. IX, 35. *Păstrînd din costumul său preoțesc numai o rasă kaki dintr-o stofă bună.* BARBU, P. 337. *Lepădînd haine domnești Și rase călugărești,*

Îmbrăca și se gătea. POP., ap GCR II, 303. *Unde văd o fată mare, Rasa-mi tremură-n spinare.* ALECSANDRI, P. P. 229. *Călugărița Mîna-n rasă că băga, Un ferman că mi-și scotea.* TEODORESCU, P. P. 467, cf. MAT. FOLK. 107. *Dar Novac, dacă vedea . . . , Cu rasa să îmbrăca, Potcapul în cap punea.* PĂSCULESCU, L. P. 264. *Rasa nu face pe călugăr.* ZANNE, P. III, 334.

— Pl.: *rase* și (învechit) *rași*.

— Din slavon. **раса**.

RÁSĂ[2] s. f. **1.** Fiecare dintre marile grupări umane, formate din cele mai vechi timpuri ale preistoriei și caracterizate prin forma craniului, culoarea pielii și prin alte particularități exterioare. Cf. STAMATI, D. *La trestie de zahur, productul său cel dulce este udat cu lacrămile amare ale unei rase de oameni nenorociți, adecă negrii condemnați . . . la suferințe.* ISIS (1859), 29[1]/13. *Alții înțeleg prin pesimism o boală care bîntuie toate rasele, toate civilizațiile.* GHEREA, ST. CR. I, 53, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Vedea . . . tot ce oamenii celor cinci rase cară de sub toate latitudinele, încarcă, vînează, pescuiesc.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Îi făcuse o impresie ciudată unica vietate de altă rasă, fetița cea neagră, cu ochii albi.* BART, E. 382, cf. SCRIBAN, D. *Vezi în sală oameni de toate rasele.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. ◇ *Rasă albă, galbenă, mongolă, neagră,* v. a l b, g a l b e n, m o n g o l[2], n e g r u. ✦ (Impropriu) Neam, seminție; viță. *Românii voiau ca să cerce o dată în viață și cu funcționari din sîngele, din rasa lor.* BARIȚIU, P. A. II, 654. *Să dai, poate, o aspră socoteală Prea bunului părinte al rasei omenești.* ALEXANDRESCU, O. I, 270. *Națiunea română . . . Națiune de rasă latină.* MAIORESCU, CB. II, 262. *De-abia mă vezi — și tremuri de voluptatea urii . . . S-ar zice că în tine urăște-o-ntreagă rasă.* VLAHUȚĂ, P. 35. *Se observă rasa și din toată ființa și firea lui. Mai ales acea generozitate pe care o are numai un singur neam.* SADOVEANU, O. XII, 279. *Nevastă de rasă ariană ai, tu însuți arăți destul de bine din punct de vedere rasial.* BENIUC, M. C. I, 125. ✦ Fel, soi; talie, valoare. *De rasa lui Leonardo da Vinci sau Michelangelo . . . , Cellini e și el un artist universal.* LOVINESCU, C. IV, 102. *Dumnealui e de rasă bună, om vechi, călit, cine a trăit pînă la vîrsta asta înseamnă că a învins toate boalele.* CĂLINESCU, E. O. II, 265. ◇ L o c. a d j. **De rasă** = superior, ales. *Turghenev știa . . . că o femeie de rasă știe să-și ascundă întotdeauna jocul.* IBRĂILEANU, S. L. 26. *Va apărea — așa cum a fost — un mare animator, un generos protagonist, al vremii sale și un scriitor de rasă.* GALACTION, A. 349. (Ironic) *Veronescu făcea parte dintre acei luptători de rasă care sînt veșnic în tabăra guvernului.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 6.

2. Varietate de animale care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere (adesea obținute prin selecție artificială în scopul de a se ajunge la tipuri noi); subspecie, (popular) rudă[1]. *Acel model al rasei cînești avea o coadă subțire.* ODOBESCU, S. III, 67, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., ENC. VET. 375. *Ca toți indivizii din rasa ei,* [lupoaica] *luptă împotriva dușmanului celui mare.* SADOVEANU, O. VIII, 394. *La stațiunile experimentale zootehnice . . . se fac cercetări pentru îmbunătățirea actualelor rase și pentru formarea de tipuri și rase noi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 745. *Toți șorecarii veritabili . . . aparțin la patru rase.* LINȚIA, P. II, 204. *Trebuie create rase de animale de înaltă valoare zootehnică.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 29. ◇ L o c. a d j. **De rasă** = de soi bun. *El mergea sforăind ca un armăsar de rasă, fără să observe nimic în jurul său.* BRĂESCU, O. A. I, 24. *Erau fotografii . . . a unui lac, a unor vite și cai de rasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. ✦ Soi, specie de plantă. *Această plantă, mult cultivată pentru semințele sale oleaginoase, are și ea două rase.* PANȚU, PL. 243. (Prin analogie) *Niște grădini în care înflorește splendid o rasă de fete și femei uimitoare.* ARGHEZI, B. 83.

— Pl.: *rase*.

— Din fr. **race**, germ. **Rasse**.

RASC s. n. v. **vrease**.

RASCHÉTĂ s. f. v. **rașchetă**.

RASCÓL s. n. v. **răscol[1]**.

RASCÓLNIC, -Ă s. m. și f. Adept al unei secte religioase din Rusia, despărțită de biserica ortodoxă oficială în secolul al XVII-lea. Cf. ȚICHINDEAL, F. 57/19. *Ce! vrei să vezi pe șeriful al senatului cel sfînt A-ncoruna un răscolnic călcător de jurămînt?* HELIADE, O. I, 410, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1 959, 401. ◇ (Adjectival) *Pre mulți din ereticii rascolnici i-au întors la dreapta credință* (a. 1 811). BV III, 39.

— Pl.: *rascolnici, -e.* — Și: **răscólnic, -ă** s. m. și f.

— Din rus. **раскольник**.

RÁSCOTĂ s. f. (Regional; de obicei la pl.) Creangă uscată, surcea; vreasc. Cf. BARONZI, L. 118. *Ghizuina era înconjurată de bușteni și de rascote.* ISPIRESCU, L. 129, cf. DDRF, REV. CRIT. III, 167, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 253, PASCU, S. 273. *Peste trupul vacii se-nălța o grămadă mare de buturi, de bolovani, de cioturi și de rascote.* LUNGIANU, CL. 112, cf. 234, CADE, CIAUȘANU, GL., L. COSTIN, GR. BĂN., CHEST. IV 59/113.

— Pl.: *rascote*.

— Etimologia necunoscută. Cf. r a s c (variantă a lui *vreasc*).

RASEOLOGÍE s. f. Ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul raselor[2] **(1)** omenești. DL, DM.

— Pronunțat: *-se-o-*.

— De la **rasă[2]**.

RASIÁL, -Ă adj. De rasă[2] **(1)**, privitor la rasă. *Copilul și adolescentul trebuie astfel educați încît să disprețuiască . . . atițarea la război și ura rasială.* V. ROM. noiembrie 1962, 82. ◇ *Discriminare rasială* = persecutare a unor categorii de cetățeni pe motivul apartenenței lor la o anumită rasă. *Situația este extrem de grea în colonii, unde se practică discriminarea . . . rasială.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 866.

— Pronunțat: *-si-al.* — Pl.: *rasiali, -e.*

— Din fr. **racial**.

RASÍSM s. n. Teorie social-politică antiștiințifică și reacționară, care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane. *Foarte puțini dintre tinerii scriitori de atunci se lăsau ademeniți de trîmbițele rasismului.* SADOVEANU, E. 6.

— Din fr. **racisme**.

RASÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține rasismului, conform rasismului. *Vroiau să se pună la adăpost de legiuirile rasiste.* V. ROM. iulie 1954, 24. *Prejudecățile rasiste, ura confesională . . . vor rămînea numai o amintire rușinoasă între popoarele răsăritului.* SADOVEANU, E. 19.

2. S. m. și f. Adept al rasismului. Cf. DM, DN[2].

— Pl.: *rasiști, -ste.*

— Din fr. **raciste**.

RÁSLĂ s. f. (Regional) Palton vechi, uzat (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

— Pl.: *rasle.*

— Etimologia necunoscută.

RASOFÓR s. m. (Grecism) Călugăr novice, îmbrăcat în rasă[1]. Cf. KLEIN, D. 214, GÁLDI, M. PHAN. 246. *A fost tuns rasofor și hirotonisit diacon.* CĂLINESCU, S. C. L. 24.

— Pl.: *rasofori.*

— Din ngr. **ῥασοφόρος**.

RASÓL s. n. **1.** Fel de mîncare preparat din carne (de vită), din pește sau (rar) din legume, fierte. *Tri-*

mesăi . . . 7 castrone de rasol (a. 1822). IORGA, S. D. XII, 179. *La ameazi avem numai o supă, un răsol, un fel de bucate foarte rău.* KOGĂLNICEANU, S. 74, cf. POLIZU. *Mîncase . . . puţin răsol de peşte cu o fărămătură de pîne.* CONTEMPORANUL, VI, 23, cf. ŞĂINEANU, CIHAC, II, 308, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Te ispiteau tot cu atîta putere ca şi ihneaua de hribi proaspeţi, ca şi răsolul de cegă.* HOGAŞ, DR. II, 23. *Atunci se adusese în odaia mare şi răcoroasă şi masa poruncită de Turnavitu : raci, rasol de lin cu mult untdelemn, morcov şi boabe de piper.* CAMIL PETRESCU, O. II, 168. *Carnea cea mai gustoasă pentru rasol este mugurul de piept, fluierul şi carnea de la coadă.* S. MARIN, C. B. 95. *Să le facem de mîncare Trei fripturi şi trei rasoale.* TEODORESCU, P. P. 294. ◇ (Eliptic) *Pană de somn rasol.* CARAGIALE, O. II, 146. *Cunosc toate specialităţile casei. De exemplu: o cegă rasol.* C. PETRESCU, C. V. 64. *Carne de pasăre rasol.* CĂLINESCU, S. 499. ✦ O parte anumită a cărnii de vită din care se face această mîncare. Cf. LTR[2]. ✦ (Prin nordul Mold.; în forma *răsol*) Piftie. SCRIBAN, D., H X 33.

2. (Învechit şi regional) Tencuială, (învechit şi regional) rasoleală **(2)**, (învechit, rar) rasolire. Cf. POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, CHEST. II 128/70. ✦ Lucrare făcută repede şi rău. Cf. CADE, ZANNE, P. IV, 101. ◇ Expr. (Familiar) **A da rasol** = a face un lucru în grabă, de mîntuială. *După ce dăduse, înadins, dovadă de „cinstea" şi isteţimea lui la socotit, Stama începu „să dea rasol".* CONV. LIT. XLIV$_2$, 547, cf. DR. IV, 902. *Tu să treci cel dintîi că e mai bine . . . Pe urmă se plictisesc măgarii de călăi şi dau rasol.* CAMIL PETRESCU, T. II, 620. *Să dăm rasol mai repede. Mai sînt şapte procese şi azi e ziua mea de masaj electric.* C. PETRESCU, C. V. 265, cf. DR. VII, 164, BL VI, 169, PUŞCARIU, L. R. I, 358, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rasoluri* şi (popular) *rasoale.* — Şi: (învechit şi regional) **răsól** s. n.
— Din bg. **разсол**.

RASOLEÁLĂ s. f. **1.** (Rar) Acţiunea de a r a s o l i **(1)**. Cf. LB, POLIZU, TDRG, RL VI, 169.

2. (Învechit şi regional) Rasol **(2)**. Cf. LB, POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL, DM, CHEST. II 128/70. ✦ (Familiar) Lucrare făcută superficial, de mîntuială. Cf. DDRF, BUL. FIL. IV, 147, BL VI, 169. *Treabă de mîntuială şi de rasoleală.* CIAUŞANU, R. SCUT. 70.
— Pl.: *rasoleli.* — Şi: **rosoleálă** s. f. SCRIBAN, D.
— **Rasol** + suf. *-eală.*

RASOLÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Rar) A face rasol **(1)**; a fierbe. *Păstăile rasolite sînt puse în strachine.* ap. TDRG.

2. (Învechit şi regional) A tencui (gros) un perete. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. ✦ (Familiar) A face un lucru de mîntuială, a lucra superficial. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, TDRG, BL VI, 169, CIAUŞANU, GL., ZANNE, P. IV, 101.
— Prez. ind.: *rasolesc.* — Şi: (învechit şi regional) **răsolí** (I. GOLESCU, C.), (regional) **rosolí** (SCRIBAN, D.) vb. IV.
— V. **rasol.**

RASOLÍRE s. f. (Învechit, rar) Rasol **(2)**. Cf. POLIZU, LM. ✦ Lucru făcut în grabă, de mîntuială. Cf. POLIZU, LM, DDRF.
— Pl.: *rasoliri.*
— V. **rasoli.**

RASOLÍT, -Ă adj. (Familiar) Făcut în grabă, superficial, de mîntuială. *Un număr de lux, îngrijit, nu rasolit ca numerele cotidiane.* CARAGIALE, O. II, 166, cf. DDRF.
— Pl.: *rasoliţi, -te.*
— V. **rasoli.**

RÁSPĂ s. f. v. **raşpel.**

RÁSPEL s. n. v. **raşpel.**

RÁSPER s. m. v. **răspăr**[1].

RASPÉTIE s. f. v. **răspetie.**

RÁSPLU s. n. v. **raşpel.**

RAST[1] s. n. (Popular) Inflamaţie a splinei (din cauza malariei); splină (inflamată). Cf. KLEIN, D., 154, IORGA, S. D. XVI, 19, LB, POLIZU. *Nineacă, . . . nu te tulbura, că iar te-o dure rastul.* ALECSANDRI, T. 404, cf. LM, MARIAN, NA. 397, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Din pricina frigurilor, cînd bei apă multă capeţi rast.* N. LEON, MED. 143, cf. ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 157, CANDREA, F. 404, BIANU, D. S., GOROVEI, CR. 389, CADE, SCRIBAN, D., PAMFILE, B. 57, H XII 282, XIV 438, XVI 228, ŞEZ. I, 153, I. CR. I, 15. ✦ (Învechit) Infarct. Cf. I. GOLESCU, C., AR (1838), 205[1]/34. ✦ (Regional) Indigestie (Marginea — Rădăuţi). ALR II/I MN 40, 2 217/386. ✦ (Regional) „Venin" (Bonţ — Gherla). PAŞCA, GL.
— Pl.: *rasturi.*
— Din slavon. **растъ**, scr. **rast.**

RAST[2] s. n. (Transilv.) Fiecare dintre grinzile transversale care susţin tavanul unei construcţii. Cf. BARCIANU, JAHRESBER. X, 204, ALEXI, W., MÎNDRESCU, I. G. 77. *Cele patru grinzi şi vanturiţele . . . sînt direct suprapuse jugurilor şi rasturilor.* PĂCALĂ, M. R. 405. *Mai de mult se păstra pe rast punga cu galbeni.* id. ib. 413, cf. H XVII 175.
— Pl.: *rasturi.*
— Din săs. **Rast.**

RAST[3] subst. (Mil.; germanism învechit) Repaos, popas. Cf. JAHRESBER. X, 204, MÎNDRESCU, I. G. 77, TDRG, L. ROM. 1965, 333, DOINE, 93. *Cale multă noi ne-am dus, . . . Acolo ne-au suflat rast, Aşa vreme ca un ceas.* MARIAN, Î. 32, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, LEXIC REG. II, 76.
— Pl.: ?
— Din germ. **Rast.**

RAST[4] subst. (Învechit) Nume dat coardei sol la unele instrumente (cobze şi viori). Cf. ŞIO II$_2$, 159.
— Pl.: ?
— Din tc. **rast.**

RASTAGALÍE s. f. (Prin Dobr.) Inel de metal folosit ca ornament la hamuri. *Pe-un cal galben . . . Cu scări dalbe argintii, Cu frîu cu rastagalii.* POP., ap. HEM 1 616, cf. TDRG, PASCU, C. 240.
— Pl.: *rastagalii.*
— Etimologia necunoscută. Cf. s t r ă g ă l i e.

RASTĂU s. n. v. **resteu.**

RASTÉL s. n. Suport făcut din bare de lemn sau de metal, servind la susţinerea sau rezemarea unor obiecte. Cf. DDRF. *Să urcăm . . . pentru a ridica puştile de la rastele.* BRĂESCU, A. 139. *Pietrele de polizor se vor păstra într-un loc uscat pe un rastel de lemn.* ORBONAŞ, MEC. 366. *Bădălău, scoate-i căţuşele şi punele la rastel!* P. CONSTANT, R. 163, cf. SCRIBAN, D. *O vitrină mare conţinea pe un rastel numeroase puşti de vînătoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *În fund, peretele era căptuşit cu rasteluri de unelte, sape, tîrnăcoape şi stingătoare de incendiu.* T. POPOVICI, S. 328.
— Pl.: *rastele şi rasteluri.*
— Din it. **rastello,** germ. **Rastel.**

RASTÉU s. n. v. **resteu.**

RÁŞĂ s. f. v. **haras.**

RĂȘCĂ s. f. Un fel de prăjină cu care pescarii împing frînghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. [Pescarii] *încep a săpa găuri în plaur, străbătîndu-l, și apoi încep a bate cu ghionderele și cu rașca pe sub el.* ANTIPA, P. 416, cf. 483, LTR[2] ✦ Unealtă asemănătoare cu o sulă, folosită la impregnarea plutelor de la carmacele pescărești. *Pentru această operație este un instrument special numit rașcă, care are forma unei sule cu un miner de lemn și cu o undrea de sîrmă.* ANTIPA, P. 347, cf. LTR[3].
— Pl.: *rășci*.
— Etimologia necunoscută.

RAȘCĂU[1] subst. (Regional) „Loc, pripor". Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RAȘCĂU[2] s. n. v. **jașcău.**

RAȘCHETÁ vb. I. T r a n z . **1.** A curăța de vopsea sau de rugină o suprafață metalică, cu ajutorul rașchetei **(1)**. Cf. DM, DN[2]. ✦ A răzui parchetul. Cf. DM, DN[2].
2. A netezi cu rașcheta **(2)** o tencuială. Cf. DM, DN[2].
— Prez. ind. : *raschetez*.
— V. **rașchetă.**

RAȘCHETÁRE s. f. Acțiunea de a r a ș c h e t a și rezultatul ei. Cf. LTR[2], DM.
— Pl. *raschetări*.
— V. **rașcheta.**

RAȘCHÉTĂ s. f. **1.** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua și rugina de pe o suprafață metalică. Cf. LTR[2], DM, DN[2]. ✦ Răzuitor pentru parchet. Cf. LTR[2], DN[2].
2. Unealtă în formă de perie avînd cuie în loc de peri și care servește la netezirea tencuielii. Cf. LTR[2], DM, DN[2].
— Pl.: *raschete*. — Și: **raschétă** s. f. CADE.
— Din it. **raschietto,** germ. **Raskette.**

RAȘCHÍU s. n. v. **roștei.**

RAȘPALĂU s. n. (Prin Transilv., Crișana și nordul Ban.) Raspel. Cf. LB, DDRF, BARCIANU, TDRG, SCL 1959, 225, ALRM SN I h 355, MAT. DIALECT. I, 89, TEAHA, C. N. 258. ✦ (Prin vestul Transilv.) Răzătoare pentru legume. Cf. ALR SN IV h 1 052/95, A I 13.
— Pl.: *raspalaue*. — Și: **rășpalău** (ALR SN IV *h* 1 052/95), **rășpălău** (LB, DDRF, COMAN, GL.), **răspălău** (DDRF) s. n.
— Din magh. **ráspoló.**

RĂȘPĂ s. f. v. **raspel.**

RĂȘPĂL s. n. v. **raspel.**

RĂȘPĂR s. n. v. **raspel.**

RAȘPĂU s. n. v. **raspel.**

RĂȘPEL s. n. Pilă de oțel cu una sau cu mai multe fețe, cu dinți rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii și a altor materiale nemetalice sau a metalelor moi; (prin Transilv., Crișana și nordul Ban.) rașpalău, (regional) răzălău. Cf. DRLU, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 98, SĂGHINESCU, V. 66, TDRG, NICA, L. VAM. 208. *Își pune coatele pe măsuța scundă și pătrată — printre cuie, sule, clește, cuțite, rașpile.* GALACTION, O. A. I, 294. *Sfărîma cu rașpelul cuișoarele de lemn.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 238. *Erau și două tesle, ... un gîlău, cîteva vișaie, un răspău.* VLASIU, A. 279, cf. ORBONAȘ, MEC. 223, NOM. MIN. I, 129. *Un bărbat voinic, cu un șorț de piele, cioplea cu raspa copita unui cal.* CAMILAR, N. II, 319. *Degetele ei aspre, ca raspa, alunecară pe obrazul neras, pe buzele arse de vînt.* T. POPOVICI, SE. 65, cf. H III 153, 450, X 22, 69, 317, XII 553, BUGNARIU, N., ALRM SN I h 355, A V 15, LEXIC REG. 10, MAT. DIALECT. I, 89, GLOSAR REG. ✦ (Regional; în forma *raspău)* Răzătoare pentru legume. Cf. TEAHA, C. N. 258.
— Pl.: *raspele* și (rar) *raspeluri* (DN[2]). — Și: (regional) **răsper** (ALRM SN I h 355), **răspăl** (GREGORIAN, CL. 61), **răspăr** (PĂCALĂ, M. R. 479), **răspil** (ALRM SN I h 355), **răspol** (ib.), **răspor** (ib.), **răspel** (JAHRESBER. X, 204, CADE, RĂDULESCU-CODIN), **răsplu** (ALRM SN I h 355), **raspău** (DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 98, BUGNARIU, N., CABA, SĂL., ALRM SN I h 355, LEXIC REG. 10, pl. *raspauă* MAT. DIALECT. I, 89, *raspăie* SCRIBAN, D.), **răspău, răspău** (H XVII 48), **raspói** (MÎNDRESCU, UNG. 98, DDRF, TDRG, DR. V, 362, ALRM SN I h 355, FD IV, 265, pl. *raspoaie* SCRIBAN, D.), **răspói** (CABA, SĂL. 100) s. n., **răspă, răspă** (CIHAC, II, 522, BARCIANU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., H XIII, 539, XVI 161), **hrăspă** (DAMÉ, T. 108, 112, MÎNDRESCU, I. G. 77), **hrăpșă** (H XVI 413), **hreăspă** (DDRF, H XVI 152), (prin apropiere de *pilă*) **răspilă, răspilă** (ALRM SN I h 355, FD III, 187) s. f.
— Din germ. **Raspiel, Raspel,** magh. **ráspoly, ráspó.**

RĂȘPER s. n. v. **raspel.**

RĂȘPIL s. n. v. **raspel.**

RĂȘPILĂ s. f. v. **raspel.**

RAȘPÓI s. n. v. **raspel.**

RĂȘPOL s. n. v. **raspel.**

RĂȘPOR s. n. v. **raspel.**

RÂȘTA interj. (Germanism învechit) Gata! Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Cf. germ. r a s t e n „a se opri, a face popas, a se odihni", R a s t „odihnă, răgaz; popas, oprire". DAMÉ, T. 139, PAMFILE, I. C. 207.

RÂȘTILĂ s. f. (Regional) Ragilă. Cf. DAMÉ, T. 139, PAMFILE, I. C. 207.
— Pl. *raștile*.
— Cf. r a ș p i l ă.

RÂȘTOC s. n. (Regional) Cravașă (Laura—Rădăuți). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— Din germ. **Reitstock.**

RAT s. m. (Învechit și regional) Judecător. Cf. L. ROM. 1968, 514, LEXIC REG. II, 117.
— Pl.: *rați*.
— Din germ. **Rat.**

RATÁ vb. I. **1.** T r a n z . A pierde o ocazie, a nu reuși într-o împrejurare, a da greș. Cf. CADE. *Va provoca, evident, ilaritatea întregului cer, ratînd efectul sublim al învierii.* TEODOREANU, M. II, 31. *Trebuie să fii liber, să muncești. Altfel îți ratezi cariera.* CĂLINESCU, E. O. I, 135. *Are probabil sentimentul că a ratat ceva.* PREDA, R. 168. *Ratează deschiderea scorului, trăgînd din apropiere, pe lîngă poartă.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 4/3. ✧ A b s o l . *Un poet, un artist, un creator care cade pe panta lingușirii ratează de la început.* VLASIU, D. 132. *M-am hotărît să mă lepăd de păcate, și atîta tot. Altfel, „ratez" fără greș.* VINEA, L. I, 129. *Sfîrșitul partidei aparține tot gazdelor, care ratează încă cel puțin două ocazii clare de gol.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 229.
2. I n t r a n z . (Despre arme de foc, explozibile) A nu lua foc cînd sînt declanșate. DL, DM.
— Prez. ind.: *ratez*.
— Din fr. **rater.**

RATÁJ s. n. (Franțuzism rar) Ratare. *Avea mai curînd siguranța ratajului.* TEODOREANU, M. II, 45℃.

— Pl.: *rataje*.
— Din fr. **ratage**.

RÁTAPLAN interj. v. **ranplanplan**.

RATÁRE s. f. Acțiunea de a r a t a **(1)** și rezultatul ei; nereușită. *Ratarea măreților isprăvi . . . se datorește în principal neadecvării faptei la necesitate.* LL I, 124. *Ratarea lui . . . a avut nu numai efect negativ pe tabela de marcaj, ci a produs și o carecare derută în echipă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943.
— Pl.: *ratări*.
— V. **rata**.

RATAȘÁ vb. I. R e f l. A se lega, a se alipi. Cf. GRAUR, E. 24. *Inducția . . . se ratașează la silogism.* JOJA, S. L. 163.
— Prez. ind.: *ratașez*.
— Din fr. **rattacher**.

RATÁT, -Ă adj. (Despre persoane) Care nu a izbutit să se afirme, nu și-a realizat posibilitățile cu care era înzestrat de la natură. *Un poet neizbutit, ratat, după un șir de infructuoase asalturi rimate . . . s-apuca de critică.* VLAHUȚĂ, O. A. 211. *Am încercat să-l fac să-și schimbe viața, să-l transform . . , dar n-am reușit. E iremediabil ratat.* CAMIL PETRESCU, P. 17. *Doctorul era un suflet de artist ratat.* BART, E. 172, cf. SCRIBAN, D. *Stănică . . . afecta totuși a fi „boem", om ratat de prea multă simțire.* CĂLINESCU, E. O. II, 98. *Ceva de actor îmbătrînit înainte de timp, cum erau actorii ratați pe vremuri.* PAS, Z. I, 143. ✧ (Substantivat) *Sînt un ratat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 147. *Într-un iatac sombru, dar prietenos . . ., avînd ceva din misticismul interiorurilor rataților lui Balzac, . . . toceam pe Manliu.* KLOPȘTOCK, F. II, 206. *Putem defini ratatul în sens larg ca un om care nu a atins în decursul vieții ceea ce și-a propus la optsprezece ani.* RALEA, S. T. I, 109. ✦ (Despre acțiuni, situații etc.) Nereușit, neizbutit. *Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatele declasării, de tot ce e țarat, ratat, epavă.* M. I. CARAGIALE, C. 105. *Se vorbea cu satisfacția dintotdeauna despre expozițiile ratate și despre premierele căzute.* C. PETRESCU, C. V. 297, cf. 242. *Pînă unde poate merge mintea organizatoare de asemenea serbări ratate . . . o poate dovedi ceea ce am văzut de Paști.* I. BOTEZ, B. I, 107, cf. KLOPȘTOCK, F. 274, SCRIBAN, D. *Aceste intervenții ratate nu avură nimic de-a face cu ceea ce se întîmplă.* CĂLINESCU, S. 512. *Unde te întorci, nu dai decît . . . de destine ratate.* H. LOVINESCU, T. 241.
— Pl.: *ratați, -te*.
— V. **rata**.

RATAVÉI s. n. v. **retevei**.

RÁTĂ s. f. **1.** Cotă care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligații. *Nu au cum să trăiască . . . de nu se vor ajuta, pînă una-alta, cu ratele călugărilor.* MAIOR, IST. 260/14. *Leafa va fi de 400 fl. austr. pe an . . . și 6 stînjin lemne, în 4 rate, adecă la tot fîrtalt(u)l de un an fîrtal din simbrie* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207, cf. LB. *Am plătit rata fără ca să mă mai împrumut.* SLAVICI, O. II, 113, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *După ce se adunară multe rate, își găsi scuza că nu poate plăti o sumă așa de mare.* REBREANU, I. 236. *Trebuia să-și plătească rata chiriei.* BASSARABESCU, V. 87, cf. SADOVEANU, O. VII, 673. *Ratele stabilite trebuiesc plătite la timp.* CĂLINESCU, S. 362. *Maiorul nu mai putu să plătească ratele împrumutului.* PREDA, M. 108. ✧ L o c. a d j. și a d v. **În rate** = cu plata eșalonată în părți (egale). *Mare parte din cîrlige le-au plătit, pentru altă parte . . . au rămas să plătească în rate.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 103, cf. DDRF. *Cumpărase acum trei ani mobila de salon în rate lunare de cîte douăzeci de coroane.* REBREANU, I. 236, cf. CADE. *Aș vrea să cumpăr „Calul năzdrăvan". Aș plăti în rate cîte 200 de lei săptămînal.* VLASIU, D. 56, cf. SCRIBAN, D. *Sînt autorizate să vîndă în rate întreprinderile și organizațiile comerciale de stat.* PR. DREPT, 364.
2. (Ec. pol.; în sintagme) *Rata plusvalorii* = raportul dintre plusvaloare și capitalul variabil. *Să-mi spună ea ce e cu rata plusvalorii.* H. LOVINESCU, C. S. 95. *Rata profitului* = raportul dintre plusvaloare și întregul capital avansat. DL, DM. *Rata medie a profitului* = profitul mijlociu pe care îl dau întreprinderile capitaliste (și care rezultă din oscilațiile ratei profitului, datorită concurenței dintre capitaliști). DL, DM.
— Pl.: *rate* și (învechit, rar) *rete*.
— Din germ. **Rate**.

RÁTEȘ s. n. (Învechit; prin Mold. și Bucov.) Han mare așezat la un drum principal în afara localităților. *Iacă, avem cale de jumătate ceas înainte de ratuș chiar în drum, unde ne putem foarte bine odihni.* GANE, N. II, 158. *A ținut multă vreme ratoșul de la Bodești.* CREANGĂ, ap. CADE. *O căruță cu doi cai . . . se oprește de ceea parte, la rateș.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 132, cf. TDRG. *Am eu palate roșii și mari cît un rateș, ca Petrea Anastasiu?* HOGAȘ, DR. II, 101. *La un ratoș de pe valea Siretului, am auzit . . . cîntecul bătrînesc al lui Toma Alimoș.* IBRĂILEANU, S. 15, cf. CADE. *Voiți să mă întrebați dacă-i bun rachiul de la rateșul boieresc?* SADOVEANU, O. XII, 495, cf. SCRIBAN, D. *S-o fost întîlnit la ratuș cu Gligori.* GRAIUL, I, 540. *Frunză verde trei mardale, De la ratoș mai la vale, Scumpă e gurița tare.* ȘEZ. XIX, 55. ✦ (Depreciativ) Casă mare, veche și dărăpănată; hardughie. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Regional) Șură (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). A V 15.
— Pl.: *rateșe*. — Și: **rátoș, rátuș** s. n.
— Din ucr. **patyш**.

RATÉU s. n. **1.** Încercare nereușită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un explozibil. STOICA, VÎN. 18, cf. 22, DL, DM.
2. Defect în funcționarea unui motor cu explozie, datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producînd o explozie falsă care nu poate pune motorul în mișcare; p. e x t. pocnetul care însoțește falsa explozie. DL, DM.
— Pl.: *rateuri*.
— Din fr. **raté**.

RATICÍD s. n. Substanță care stîrpește șoarecii. Cf. LTR^2, DN^2. (Adjectival) *Substanță raticidă*.
— Pl.: *raticide*.
— Din fr. **rat**, prin apropiere de cuvinte ca *insecticid, bactericid*.

RATIÉRĂ s. f. Dispozitiv la războiul mecanic de țesut, cu ajutorul căruia se ridică și se coboară ițele pentru formarea rostului. *Ratierele . . . dau posibilitate războiului, cu tot numărul mare de ițe, să funcționeze liniștit.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 295.
— Pronunțat: *-ți-e-*. — Pl.: *ratiere*.
— Din fr. **ratière**.

RATIFICÁ vb. I. T r a n z. A confirma în formă autentică un act, un tratat, o lege etc., pentru a le face să aibă deplină valabilitate. *A ratifica făgăduința voastră denaintea unui notariu.* CALENDARIU (1794), 30/29. *Acest tractat de pace va fi ratificat de amîndouă înaltele părți contractătoare.* CR (1829), 290^1/34, cf. STAMATI, D., NEGULICI. *Divanul, sub îndemnul ambasadorului, primește și ratifică tratatul.* ALECSANDRI, S. 100, cf. DDRF. *Tratatul fu ratificat în Iași, în același an.* XENOPOL, I. R. IV, 209. *Plata dată celui ce n-are împuternicire de a primi pentru creditare este valabilă, dacă acest din urmă o ratifică sau profită de dînsa.* HAMANGIU, C. C. 261, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Turcii ratificase . . . alegerea divanului muntean.* IORGA, L. I, 330. *Adunarea are libertatea să ratifice sau nu o arestare executată deja.* CAMIL PE-

TRESCU, T. II, 571. ◇ Refl. pas. *Nu s-au ratificat (întărit) de Republicele Peruviană şi Columbiană tractatul de pace.* AR (1829), 71¹/6. *O convenţie . . . s-a încheiat la Florenţa la 9 dechemv(rie) . . . şi s-a ratificat la 12 la Genova.* CR (1848), 6³/19. *Se ratifică următoarele decrete emise de Prezidiul Marii Adunări Naţionale.* BO 1953, 11, cf. ib. 1962, 238. ◇ Fig. *Cînd mirele vîrî, ca printr-un capriciu, în gură o felioară de ananas, o măslină şi o şuviţă de jambon în aspic, cei mai mulţi se grăbiră să-l imite, ratificînd gustul său inedit.* CĂLINESCU, s. 480. *Disociaţiile acestea, pe care Eminescu avea toată pregătirea să le formuleze . . ., opinia obştească şi posteritatea le-au ratificat.* VARLAAM—SADOVEANU, 220.

— Prez ind.: *ratific.*

— Din. fr. **ratifier,** lat. **ratificare.**

RATIFICÁRE s. f. Acţiunea de a ratifica. *Se vorbeşte despre curînda ratificare a acestor schimbări.* GM (1854), 350²/14. *Durata ocupaţiei Rumeliei . . . este fixată la 9 luni, cu începere din ziua ratificării prezentului tratat.* MAIORESCU, D. II, 192. *Majorităţile în Cameră şi în Senat . . . au votat ratificarea convenţiunei cu împăratul Rusiei.* ODOBESCU, S. III, 425, cf. DDRF. *Ratificarea unui mandat tacit . . . nu poate avea loc.* HAMANGIU, C. C. 389, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Convenţia nu este obligatorie, oricare stat avînd dreptul de a refuza ratificarea ei.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 8/5. *Decretele cu caracter nenormativ nu sînt supuse ratificării.* PR. DREPT, 49. *Prezenta convenţie este supusă ratificării.* BO 1962, 225.

— Pl.: *ratificări.*

— V. **ratifica.**

RATIFICÁT, -Ă adj. (Despre un act, un tratat, o lege etc.) Care este sau a fost confirmat în formă autentică. Cf. STAMATI, D., DDRF.

— Pl.: *ratificaţi, -te.*

— V. **ratifica.**

RATIFICÁŢIE s. f. (Ieşit din uz) Ratificare. *Îndată după schimbarea ratificaţiilor acestui tractat de pace, Înalta Poartă va rîndui plinepotinţiari ca să se învoiască cu plinepotinţiarii curţii împărăteşti.* CR (1829), 288²/13. *Va fi imputernicit a merge şi a schimba în Iaşi ratificaţiile acestii convenţii* (a. 1843). DOC. EC. 810, cf. STAMATI, D. *În lipsa unui act de confirmaţiune sau de ratificaţiune, este destul ca obligaţiunea să se execute voluntar.* HAMANGIU, C. C. 279, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *ratificaţii.* — Şi: **ratificaţiúne** s. f.

— Din fr. **ratification.**

RATIFICAŢIÚNE s. f. v. **ratificaţie.**

RATÍJ s. n. v. **rătez**[1].

RÁTIN s. n. v. **radină.**

RÁTINĂ s. f. v. **radină.**

RÁTÎTĂ s. f. v. **ratotă.**

RÁTOD s. n. v. **ratotă.**

RÁTODĂ s. f. v. **ratotă.**

RÁTOŞ s. n. v. **rateş.**

RÁTOT s. n. v. **ratotă.**

RÁTOTĂ s. f. (Prin Transilvania şi Ban.) Omletă. Cf. ANON. CAR., LB, PRIBEAGUL, P. R. 57. *Ouă se mănîncă doar la sărbători mari şi atunci cu cîrnaţi: „ratotă cu cîrnaţ".* ARH. FOLK. I, 126, cf. ŞEZ. VII, 183, ALR SN IV h 1 101, LEXIC REG. II, 81, MAT. DIALECT. I, 266.

— Pl.: (rar) *ratote.* LEXIC REG. 72, MAT. DIALECT. I, 266. — Şi: **rátută** (KLEIN, D. 154, ALR SN IV h 1101/284, MAT. DIALECT. I, 89, TEAHA, C. N. 258), **rántotă** (BL VI, 206), **rátită** (ALR SN IV h 1 101), **rátodă** (ib. h 1 101/105) s. f., **rátot** (DR. IV, 157, CHEST. VIII, 64/2, ALR SN IV h 1 101/833), **ráitot** (ib. h 1 101/102), **rátod** (A III 18) s. n.

— Din magh. **rá(n)totta.**

RÁTUŞ s. n. v. **rateş.**

RÁTUTĂ s. f. v. **ratotă.**

RÁŢĂ s. f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări înotătoare, cu picioarele scurte, cu ciocul lat şi turtit, dintre care unele sînt crescute de om pentru carnea, fulgii şi ouăle lor (*Anas platyrhynchos domestica*), iar altele, sălbatice, sînt vînate pentru carnea lor (*Anas platyrhynchos*). *Păsările, prepeliţă şi raţe şi altile tot le usucă şi le mănîncă zvîntate.* HERODOT (1645), 115, cf. CANTEMIR, IST. 179. *Găini, gînşte şi raţe cum şi rîmători de tăiat la noi foarte rar se află* (a. 1793). URICARIUL, VI, 168. *Uite, zice el, o raţă Cum răcăie prin gunoiu.* PANN, Ş. II, 41/5. *Spun că-n vara trecută, o lişeţă ş-o raţă . . . s-au strîns de dimineaţă Pe lac la Cişmegiu.* ALEXANDRESCU, O. I, 328. *Sălbaticele raţe se abat din zborul lor, Bătînd apa-ntunecată de un nour trecător.* ALECSANDRI, O. III, 51. *Poate-i zice că şi reţele de pe apă sînt ale voastre.* CREANGĂ, P. 48. *Mingea îmi zboară din mînă ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, coloarea oului de raţă.* CARAGIALE, O. I, 276. *Raţele de casă şi raţele leşeşti — se năpusteau de toate părţile.* MACEDONSKI, O. III, 49. *Stoluri de raţe sălbatice îşi fîlfîie aripile greoaie pe deasupra apei.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 211. *Carnea de raţă sălbatică este mai bună decît cea de raţă de casă.* BIANU, D. S. *Trebuia să plece la tîrg cu . . . neşte raţe.* STERESCU, N. 1 046. *Raţele tăpălăiesc cu aripile în pămînt, ca şi cînd ar înota.* PAMFILE, VĂZD. 103. *În văzduh o raţă sălbatecă zboară . . . măcă ind speriată.* GÎRLEANU, N. 209. *O raţă cu aripile pestriţe se repezi lacom, căzu în bot.* C. PETRESCU, Î. I, 258, cf. BRĂESCU, O. A. I, 115. *Intram în rogoaze şi prindeam pui de raţe sălbatice.* VLASIU, A. P. 21. *Tătuţu scrie pe blocul de desen raţe.* ARGHEZI, C. J. 14. *Se înmulţiseră . . . femeile cu burta la gură şi cu mersul ca de raţă leşească.* PAS, L. I, 192. *Se apropiase o cloşcă croncănind, cu o grămadă de pui de raţă.* PREDA, M. 369, cf. H IV 153, X 68, XI 437. *Trece-o dalbă copiliţă Cu doi pui de raţă-n braţă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 378. *Au zărit nişte reţe pe un heleşteu.* SBIERA, P. 232. *Că mîncare i-am gătit Şapte raţe ş-un pui fript.* SEVASTOS, C. 144, cf. BALADE, I, 406. *Nu plăteşti un ou de raţă.* FOLC. TRANSILV. I, 319. *Am două raţe Cudulaţe, Cine-a ghici, Şepte maţe s-or zgîrci* (Cimpoiul). ŞEZ. IV, 69. ◇ Expr. **A-i intra** (cuiva) **raţa în traistă** = a i se face frică, a se speria. *Logofătului îi intrase raţa în traistă, cînd auzi pe bărbat.* ISPIRESCU, L. 437, cf. UDRESCU, GL. **A prinde** (pe cineva) **eu raţa în traistă** = a prinde (pe cineva) asupra faptului. Cf. ZANNE, P. I, 635. **Îi mănîncă raţele din traistă (sau din buzunar)** v. mînca. (În jocuri de copii) **A face mîna raţă** = a aşeza degetul arătător peste cel mare, mijlociul peste arătător ş. a. m. d. Cf. PAMFILE, J. I, 59. ◇ Compus: (regional) **raţă-de-tău** = **a)** pescăruş (*Alcedo ispida*). ALR I 1 046/266; **b)** cocor (*Grus cinerea*). ib. 1038/266.

2. (Iht.; regional) Ştiucă (*Esox lucius*). Cf. BĂCESCU, P. 49, 185.

3. Urinal. DL, DM.

4. (Regional) Nume dat de copii fiecăruia dintre jumătăţile unei nuci. Cf. PAMFILE, J. II, 88.

5. Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. Cf. BARONZI, L. 92, SĂGHINESCU, V. 102, PÎRVESCU, C. 15, PAMFILE, J. III, 10, I. CR. I, 155, VARONE, D. 126, ib. JOC. ROM. N. 114, SEVASTOS, N. 282, H II 120, 131, III 80, 247, 269, IV 12, 45, 90, 159, IX 205, XI 203, XIV 94, XVI 14, 447, XVIII 27, 48, 151, AV 15, ALR I 1477/532.

— Pl.: *raţe* şi (regional) *răţe* (ALR I 1 008/412, 618, ALR SN II h 381/537, A III 16), *reţe* (ALR I 991/512,

ib. 1 008/40, 83, 510, 512, ALR II 5 737/141, 353, 848, 899, 928, ALR SN III h 718, A I 26, III 2, 3, 6, 7), *răți* (ALR I 1 008/675, 850). — Și: (regional) **reáță** s. f. ALR I 1 008/45, 85, ALR II 5 737/76.
— Cf. alb. r o s ë, scr. r a c a, friul. r a z e, basc. e r a t z.

RÁȚCĂ s. f. Varietate de oi cu lînă groasă, cu coarnele răsucite în formă de tirbușon. Cf. DER.
— Din scr. **racka**, magh. **racka**.

RAȚEÁ s. f. v. **rețea**.

RAȚÉTĂ s. f. v. **rețetă**.

RÁȚIE[1] s. f. **1.** (Mat.) Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice, respectiv număr constant cu care se înmulțește un termen al unei progresii geometrice pentru a obține termenul următor. *Rația aritmetică a citurilor omogene este comparația lor despre deosebirea ce se află între ele.* POENARU, E. A. 175/22, cf. MARIN, F. 55/22, CULIANU, A. 160, DDRF. *Valoarea numerică a unui raport poartă numele de rație.* CLIMESCU, A. 187, cf. SCRIBAN, D., LTR[8], DER.
2. Porție (mai ales de hrană), socotită necesară pe un timp determinat și fixată după o anumită normă. *Magazia de provizii i s-a golit și nu ne mai poate pune la dispoziție rația reglementară.* SADOVEANU, O. XVII, 248. *Eu împărțeam rațiile de pîine de secară.* V. ROM. ianuarie 1954, 145. *Căpătau ca hrană jumătate din rație.* PAS, Z. III, 57. *Am controlat eu vreodată dacă li se dă toată rația?* CAMILAR, N. I, 159. (Prin analogie) *La locurile de popas, este necesar să se acorde corpului odihna și rația de somn la care are dreptul.* ABC SĂN. 368.
— Pl.: *rații*. — Și: (învechit) **rațiúne** s. f.
— Din lat. **ratio, -onis**, fr. **ration**.

RÁȚIE[2] s. f. v. **rațiune**[1].

RAȚIOCINIÁL, -Ă adj. (Latinism învechit) Care se referă la un decont, la o socoteală. *Alte scrisori, cari nu vor fi oficioase sau rațiociniale de pre bunurile mănăstirei . . . , să se dea necetite și necăutate în mînele și în posesiunea nepoților mei.* BARIȚIU, P. A. III, 462.
— Pronunțat: *-ți-o-ci-ni-al*. — Pl.: *rațiociniali, -e*.
— De la **rațiocíniu**.

RAȚIOCÍNIU s. m. (Latinism învechit) Socoteală, decont. *Luați și voi de scurt pe guberne și pe toate auctoritățile finanțiale, ca să vă dea rațiocinii exacte și de la fiscalități.* BARIȚIU, P. A. III, 247.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *rațiocinii*. — Și: **rațiocínie** s. f. STAMATI, D.
— Din lat. **ratiocinium**.

RAȚIONÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. A gîndi, a judeca rațional; (franțuzism învechit) rezona[1]. *Sufletul înanimă și dă viață; spiritul sau mintea pricepe și raționă.* HELIADE, O. II, 483, cf. NEGULICI. *Țăranii raționau cu mintea lor firească foarte simplu.* BARIȚIU, P. A. II, 76. *Mulțimea . . . rațonează asupra evenimentului.* FILIMON, O. I, 253. *Însă, vor întîmpina neologiștii, . . . care știu să raționeze, asemenea schimbări de cuvinte se întîmplă adeseori într-o limbă.* MAIORESCU, CR. II, 273, cf. GHEREA, ST. CR. III, 399, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Toți rațonează, discută, expun teorii, exaltă.* C. PETRESCU, Î. II, 18, cf. TEODOREANU, M. II, 174. *Dumneavoastră rațonați și încercați a trece spre adevăr prin silogisme și ipoteze.* SADOVEANU, O. XII, 11. *S-a învățat ca în orice împrejurare să raționeze strict și precis.* V. ROM. februarie 1956, 73.
2. T r a n z. A raționaliza (**2**). Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Își raționa mîncarea, se coafa des.* CĂLINESCU, S. 73. ◇ F i g. *Își rațiună prudent hohotele.* id. ib. 43.
3. T r a n z. (Mat.) A raționaliza (**3**). *Lucra și raționa și înmulțea și împărțea, pînă ce umplea toată tabela cu cifre.* HOGAȘ, DR. II, 124.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Prez. ind.: *raționez*, pers. 3 și (neobișnuit) *rațiónă*.
— De la **rațiune**, după fr. **raisonner**.

RAȚIONÁBIL, -Ă adj. (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare rațională. V. r e z o n a b i l. *Omul este raționabil.* HELIADE, D. J. 165/5. *Atît de blîndă, atît de rațonabilă.* CR (1848), 26[3]/57. *Teribila lovitură ce priimi orgoliul acei femei o făcu mai rațonabilă.* FILIMON, O. II, 132, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., GHICA, A. 463. *Omul este prin definiție o ființă rațonabilă.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 555. ✦ (Despre acțiuni, fapte etc.) Care se menține în limitele normale, obișnuite, care nu are nimic exagerat; just, logic. *Aflu mai logic sau mai rațonabil tipul limbei bisericești.* CR (1848), 27[3]/12. *Aceasta este o măsură igienică foarte rațonabilă.* ISIS (1856), 54/2. *Negăsind termeni rațonabili ca să mă combată, veni iarăși la scorpia sa imaginară.* FILIMON, O. II, 15. *Se văd dar fapte cari dimpreună cu multe altele de aceeași natură cer imperios o regulare rațonabilă și profitabilă intereselor comunale.* I. IONESCU, M. 105, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., CADE.
— Pl.: *rațonabili, -e*.
— Din lat. med. **rationabilis**.

RAȚIONÁL, -Ă adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu principiile și cerințele rațiunii, rațonat (**1**); logic. Cf. FLECHTENMACHER, T. 2[v]/6. *Medicina se face o știință rațională.* PROPĂȘIREA, 213[1]/17. *La întrebarea proprie . . . nu se dă nici un răspuns rațional.* MAIORESCU, CR. I, 371. *Poetul începe prin argumentare logică, rațională.* GHEREA, ST. CR. I, 156, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Încercarea scolasticei . . . de a dovedi rațional adevărul revelației a produs o contradicție care a ruinat scolastica.* OȚETEA, R. 188. [Idealiștii] *socotesc limba numai ca un sistem rațional, nelegată de istoria poporului care a creat-o și o vorbește.* MACREA, F. 12. *Eu cred în puterea dragostei și a convingerii rațonale.* H. LOVINESCU, T. 254. *Această ipoteză . . . încerca să explice formarea sistemului solar în mod rațional.* GEOLOGIA, 9. ✦ (Despre oameni) Care gîndește logic, cu judecată. Cf. AR (1830), 433/34, SCRIBAN, D., RALEA, S. T. III, 254. ✦ (În filozofia rațonalistă, în opoziție cu e m p i r i c) Izvorît sau dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia. Cf. DL, DM.
2. (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură, cu respectarea unor norme bine gîndite, metodic. *Agricultură rațională.* I. IONESCU, V. 3. *Pentru ce, o, tu, dascăle de vînătorie sistematică și rațională, n-ai suplinit lipsele legei?* ODOBESCU, S. III, 38. *Sudura constituie cea mai rațonală formă de îmbinare a diferitelor părți ale construcțiilor din aluminiu sau din aliajele lui.* IOANOVICI, TEHN. 176. *Din producția totală . . . numai 1/8 se topește rațional, în stațiuni cu utilaje mecanice.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 24. *În societatea socialistă, organizarea producției și a muncii are ca scop folosirea cît mai rațonală a muncii sociale în interesul oamenilor muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 71. *Produce mult o moșie? . . . — Produce firește — răspunse Pascalopol tehnic — dacă o exploatezi rațional.* CĂLINESCU, E. O. I, 114. *Într-o agricultură rațonală arăturile pentru însămînțările de primăvară trebuie făcute toamna.* CONTEMPORANUL 1954, nr. 388, 5/2.
3. (Mat.; în sintagmele) *Număr rațional* = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive sau negative, precum și numărul zero; ele pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi și cu ajutorul lor se poate reprezenta măsura comună a două mărimi comensurabile. *Numere comănsurabile sau rațonale.* HELIADE, A. 76/12, cf. SCRIBAN, D. *Ca să scădem două numere rațonale, adunăm descăzutul cu opusul scăzătorului.* ALGEBRA, VIII, 10. *Expresie rațională* = expresie algebrică care

nu conține exagerări de radical asupra necunoscutei. Cf. DL, DM, DER.
— Pl.: *raționali, -e.*
— Din fr. **rationnel,** lat. **rationalis.**

RAȚIONALÍSM s. n. Concepție după care rațiunea este singurul izvor al cunoașterii autentice și certe. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *De aceea raționalismul modern și-a început opera printr-o critică amănunțită a rațiunii pure.* PETICĂ, O. 457. cf, CADE. *Făceau ideologie, aducînd vorba despre cei mai de seamă gînditori . . . scormonind îndeosebi însă raționalismul sec. XVIII.* CĂLINESCU, E. 16. *Leibniz rămîne, firește, inițiatorul raționalismului german.* BLAGA, G. 113. *Unii reprezentanți ai Școlii ardelene au avut un contact strîns cu raționalismul lui Wolff.* L. ROM. 1965, nr. 1, 42, cf. DER.
— Pronunțat: *-ți-o-.*
— Din fr. **rationalisme.**

RAȚIONALÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al raționalismului. *Unii din radicaliști, raționaliști și ce vor mai fi au pornit fără să ne spuie de unde pornesc.* RUSSO, S, 70, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE. *Bate în lemn! — Bateți voi, că voi sînteți superstițioși. Eu sînt raționalist.* STANCU, R. A. IV, 363.

2. Adj. Care ține de raționalism, care este propriu sau caracteristic raționalismului. Cf. ȘĂINEANU, CADE.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *raționaliști, -ste.*
— Din fr. **rationaliste.**

RAȚIONALITÁTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi rațional **(1).** Cf. CORNEA, E. I, 181/25, IST. M., NEGULICI, CALENDAR (1854), XXXIX/23, GHEREA, ST. CR. III, 329.
— Pronunțat: *-ți-o-.*
— Din fr. **rationalité.**

RAȚIONALIZÁ vb. I. T r a n z . **1.** A organiza o activitate după norme și principii raționale **(2).** Cf. SCRIBAN, D. *Fiecare om al muncii este preocupat, în locul în care muncește, să-și raționalizeze cît mai mult munca.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 2/3, cf. IOANOVICI, TEHN. 354.

2. A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte. Cf. DL, DM.

3. (Mat.) A transforma o fracție avînd ca numitor o expresie algebrică irațională într-o fracție egală, cu numitor rațional. Cf. ALGEBRA VIII, 38.
— Pronunțat: *-ți-o.* — Prez. ind.: *raționalizez.*
— Din fr. **rationaliser.**

RAȚIONALIZÁRE s. f. Acțiunea de a r a ț i o n a l i z a și rezultatul ei.

1. Cf. r a ț i o n a l i z a **(1).** *Pentru a obține o raționalizare a producției, s-a căutat a se scurta cît mai mult timpul de prelucrare a unei piese.* IOANOVICI, TEHN. 354. *Apar metode și realizări noi, ca organizarea superioară și raționalizarea muncii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2593, cf. V. ROM. februarie 1954, 118. *Propunerile lui se cercetează acum în cabinetul tehnic de inovații și raționalizări.* MIHALE, O. 478.

2. Cf. r a ț i o n a l i z a **(2).** *Raționalizarea serurilor și vaccinurilor . . . va fi făcută în institutele de microbiologie.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 8/3.

3. (Mat.) Cf. r a ț i o n a l i z a **(3).** *Raționalizarea numitorului unei fracții este operația prin care facem ca o fracție să aibă numitorul rațional.* ALGEBRA VIII, 149.

4. Transpunere pe planul rațiunii **(1).** *Groaza de moarte, de pildă, este o dispoziție primară a sufletului omenesc, a cărei raționalizare ne-a dus la palida poezie a lui Vlahuță.* LOVINESCU, C. VII, 41.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *raționalizări.*
— V. **raționaliza.**

RAȚIONALIZÁT, -Ă adj. **1.** Rațional **(1).** *Suprarealiștii nu cultivă fenomenologia poetică, aceea din cîmpul cunoașterii raționalizate, ci fenomenologia de sub nivelul lucidității.* CĂLINESCU, C. O. 150.

2. Supus unui consum dirijat, după norme dinainte stabilite; raționat **(2).** Cf. DL, DM.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *raționalizați, -te.*
— V. **raționaliza.**

RAȚIONALIZATÓR s. m. Persoană care se ocupă cu găsirea mijloacelor de raționalizare a muncii. *Fața tînărului radia de mîndria legitimă a raționalizatorului.* V. ROM. ianuarie 1954, 99. *A avut loc o consfătuire cu inovatorii, raționalizatorii și fruntașii în producție.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 880. *Mișcarea inovatorilor și raționalizatorilor . . . aduce o mare contribuție la economisirea de mijloace și muncă socială.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 21.
— Pl.: *raționalizatori.*
— **Raționaliza** + suf. *-tor.*

RAȚIONAMÉNT s. n. Înlănțuire logică de judecăți, care duce la o concluzie; p. e x t. argument sau șir de argumente de care se servește cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-și susține punctul de vedere; (franțuzism învechit) rezon **(1),** rezonament[1]. Cf. HELIADE, GR. ROM. XXX/2. *Raționamentul era cu mult mai scurt și mai simplu.* CR. (1846), 30[2]/34. *Știi ce are drept să zică acesta după raționamentul dumitale?* BOLINTINEANU, O. 361. *Toate aceste raționamente . . . s-au săvîrșit într-o clipă.* CARAGIALE, O. II, 19. *Fie-ne permis a ne pune cîteva întrebări, la care luăm angajamentul a răspunde cu raționamente necontestate.* MACEDONSKI, O. IV, 85. *Această ciocnire tragică a feluritelor sentimente, patimi, raționamente se oglindește minunat în poezia citată.* GHEREA, ST. CR. I, 156, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Care e mecanismul ascuns și enervant care macină alitea ecuații, alitea raționamente . . . ?* GALACTION, A. 10. *Disciplina oarbă și fără raționament era baza educației.* BRĂESCU, O. A. II, 79. *Astfel eul trebuie considerat ca o apariție legată de funcția memoriei, dar mai ales a raționamentului.* RALEA, S. T. II, 121. *Curajul deseori e alcătuit din asemenea raționamente.* SADOVEANU, O. IX, 381. *Un raționament îi străbătu repede, obscur, prin minte.* CĂLINESCU, E. O. II, 35. *O domina cu raționamentele-i reci.* PAS, Z. I, 94, ✦ (Rar) Cauză, motiv. *Aceasta nu am făcut-o pentru mai multe raționamente.* FILIMON, O. I, 330.
— Pl.: *raționamente.* — Și: (învechit) **raționement** s. n. POENARU, G. 61/4, BREZOIANU, R. 163/30, MAN. SĂNĂT. 19/24.
— Din fr. **raisonnement,** după **raționa.**

RAȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a r a ț i o n a .
1. Gîndire logică; deducție. Cf. POENARU, G. 5/14, ORESCU, T. 56/22, ALEXI. W,
2. Raționalizare **(2).** Cf. DL, DM.
— Pl.: *raționări.*
— V. **raționa.**

RAȚIONÁT, -Ă adj. **1.** Bazat pe raționament; rațional **(1),** logic, judicios. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Manualul de matematică rațională era prea greu scris.* GALACTION, A. 9. ✦ Rațional **(2),** echilibrat. *O instrumentare bine nutrită și rațională.* FILIMON, O. II, 233.
2. Raționalizat **(2).** *Distribuirea produselor raționate.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 3/5.
— Pl.: *raționați, -te.*
— V. **raționa.**

RAȚIÓNE s. f. v. **rațiune[1].**

RAȚIONEMÉNT s. n. v. **raționament.**

RAȚIONÍST s. m. (Învechit, rar) Socotitor, contabil. *Atunci își pierdu viața și raționistul Ștefan Șincai.* BARIȚIU, P. A. I, 255, cf. II, 706.

— Pl.: *raționiști*.
— Din lat. med. **rationista**.

RAȚIOȚÍNIE s. f. v. **raționiniu**.

RAȚIÚNE[1] s. f. **1.** Facultatea omului de a gîndi, de a cunoaște, de a înțelege esența lucrurilor și proceselor din natură și din societate, de a descoperi cauzele și legile acestora; p. ext. judecată, minte; (franțuzism învechit) rezon (**1**). V. gîndire. *Rația în veci urmați-o, și-n scrisuri orice lucrați, Lustru, preț, tot de la dînsa neîncetat vă-mprumutați.* HELIADE, O. I, 119. *Narată pe-omenește, tradițiunea-antică Ne face să-nțelegem enigma ce agită, De șaptezeci de secoli, umana rațiune.* id. ib. 380, cf. NEGULICI. *Pentru că sînteți, în țară, o rugine rozitoare Ce se-ntinde și corumpe tot ce-i tînăr, ce-i în floare, Virtuți, rație, onoruri.* PR. DRAM. 367, cf. STAMATI, D., BARASCH, M. II, 76/12. *Iar omul ce de rație Se tot călăuzi, . . . Nu-i pasă dacă vifore Pe lume s-au stîrnit.* NEGRUZZI, S. II, 39, cf. MAIORESCU, L. 105, GHICA, S. 202. *Natura se desăvîrșește cu rațiunea.* GHEREA, ST. CR. I, 61, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Prezența raționalului în lume . . . nu trebuie să demoralizeze inițiativele rațiunii.* VIANU, A. P. 11. *Descoperirea lui Columb dă o dezmințire categorică interpretării biblice despre lumea fizică și legitimează toate cutezanțele rațiunii.* OȚETEA, R. 329. *Fetele . . . iubeau numaidecît pe bărbatul ales pe calea rațiunii.* CĂLINESCU, E. O. II, 97. *Ochiul rațiunii ne urmărește pururi deschis.* LABIȘ, P. 337.

2. Motiv, cauză; justificare, temei. *Din ce cauză? spre ce efect? din ce rațiune? spre ce concluziune? sînt întrebări specifice omenești.* MAIORESCU, L. 104, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Această teorie singură nu ajunge să dea rațiunea pentru care . . . organismele urmează neîncetat o evoluție progresivă.* PETICĂ, O. 471, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Enciclopedia aristotelică s-a impus cu atît mai mult cu cît . . . a dat impresia unui corp de adevăruri, care explică rațiunea tuturor lucrurilor existente.* OȚETEA, R. 190. *Avea aerul de a face o căsătorie silită, din rațiuni sociale.* CĂLINESCU, S. 296. *Studiind funcțiunile psihologice ale metaforei am întîmpinat și unele din rațiunile farmecului pe care ea le exercită asupra noastră.* VIANU, M. 62. *N-ai reflectat asupra ultimei rațiuni a lucrurilor.* H. LOVINESCU, C. S. 84. ◇ *Rațiune de stat* = interes general, de stat. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. *Statul modern nu se mai lasă influențat de motive religioase și . . . rațiunea de stat, adică conservarea societății laice, a ajuns motivul determinant în politica externă.* OȚETEA, R. 180. ◇ Expr. **Rațiunea de a fi (sau de a exista, de existență)** (a unei persoane, a unui lucru, a unui fenomen etc.) = ceea ce justifică, motivează existența (unei persoane, a unui lucru, a unui fenomen etc.). *Neîmplinind aceste condițiuni, scrierea sa devine inutilă și fără rațiunea logică de a esista.* FILIMON, O. II, 260. *Diminutivul are aici rațiunea sa de a fi.* MAIORESCU, CR. I, 88. *D-voastră, doamnă, vă îmbrăcați, gîndiți, trăiți după natura și rațiunea de-a fi a poporului?* D. ZAMFIRESCU, Î. 54. *Cartea era acum tot plămînul meu, toată rațiunea mea de a fi.* GALACTION, O. A. I, 39. *Am un copil care înseamnă toată rațiunea mea de existență.* C. PETRESCU, Î. I, 217. ✦ Scop, țel. *Aveam o rațiune în viață și îmi îndeplineam datoria cu sfințenie față de ea.* CĂLINESCU, E. O. I, 288.

— Pl.: *rațiuni*. — Și: (învechit) **răție, rațióne** (MAN. SĂNĂT. 14/18) s. f.
— Din lat. **ratio, -onis**.

RAȚIÚNE[2] s. f. v. **rație**[1].

RÁUĂ s. f. v. **rouă**.

RÁUCĂ[1] s. f. (Regional) Mîrțoagă (Briheni—Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 258.
— Pl.: ?
— De la **rău**.

RÁUCĂ[2] s. f. (Regional) Numele unui pește care seamănă cu mreana (Șinca Nouă — Făgăraș). ALR I 1 746/178.
— Pl.: *rauce*.
— Etimologia necunoscută.

RÁUTEN subst. (Bot.; germanism învechit) Virnanț (*Ruta graveolens*). *Foi de rauten.* CALENDARIU, (1814), 183/8.
— Pl.: ?
— Din germ. **Rauten** (pl. lui *Raute*).

RAVÁC s. n. **1.** Miere de bună calitate care se scurge din fagurii expuși la soare. *15* [parale] *oca miere răvac* (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/12, cf. CIHAC, II, 607, DDRF, ȘIO II_1, 300, TDRG, PASCU, S. 195, N. A. BOGDAN, C. M. 70, CADE, SCRIBAN, D.

2. Must care se scurge din strugurii puși în teasc (fără ca aceștia să fie storși sau zdrobiți); vin obținut din acest must; vin limpede, separat de drojdii, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neînghețat într-un butoi expus la temperaturi joase. *Vinul ieșit răvac nu cuprinde materia acea petroasă ce iesă din struguri.* I. IONESCU, C. 195/23, cf. CIHAC, II, 607, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II_1, 230. *El voia să dea ministrului un banchet de 50 de persoane, cu vinuri răvac, trase și gustărite de Bănică.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 66, cf. ALEXI, W. *Vinul răvăcit se numește răvac.* PAMFILE, I. C. 224. *De acolo plecam să încercăm alt vinaț; și-aducea el aminte de niște ravac nebun.* M. I. CARAGIALE, C. 60, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Nu vezi că nu-mi mai place nici vinul? răspundea el cu tristețe, privind cana de ravac ce o ținea mereu la cap, pe o mescioară.* BENIUC, M. C. I, 103. *Lasă-mă să beau revac, Că sînt voinicel burlac.* TEODORESCU, P. P. 330. *Să-ți dau . . . Ș-o vedriță De răvac.* ANT. LIT. POP. I, 424, cf. ALR SN I h 246. ✦ Vin obținut din diverse fructe (de munte). Cf. TDRG, DM.

3. (Regional) Grăsime care se scurge din cașul stors de zer (Costișa — Buhuși). CHEST. V 118/21.
— Și (învechit și popular) **răvác**, (regional) **revác** s. n.
— Din tc. **ravak**.

RAVÁGIU s. n. (Mai ales la pl.; de obicei în legătură cu verbul „a face") Pagubă, distrugere, pustiire (cauzată de furtuni, inundații, boli etc.). *Bîntuia cu furie în armată o boală molipsitoare de ochi, care făcea ravagii la efectivele regimentelor.* BRĂESCU, V. 37, cf. SCRIBAN, D. *Bolile sociale și epidemia fac ravagii.* ULIERU, C. 77. *Cancerul, mai cu seamă, face ravagii.* CĂLINESCU, S. 397. *Nu se mai ocupară nici de ravagiile pe care le făcea lipsa chiar la periferiile Bucureștilor.* STANCU, R. A. IV, 216. ◇ Fig. *Dacă crud timpul cu a lui ravagiuri, Natura noastră o vestejește, Ne rămîn încă multe avantagiuri.* NEGRUZZI, S. III, 61. *Rămase tăcut, . . . atins de molima tacticei și strategiei care făcea ravagii.* C. PETRESCU, Î. I, 116. *Solidarizînd imaginația și simțurile noastre cu soarta altuia, morala a dezarmat ravagiile produse de spiritul de dominație și exploatare.* RALEA, S. T. II, 278. *Fiecare din noi caută, pe mutra celuilalt, ravagiile timpului.* S. martie 1960, 36.
— Pl.: *ravagii* și (învechit, rar) *ravagiuri*. — Și: **ravăj** s. n. ALEXI, W.
— Din fr. **ravage**.

RAVÁJ s. n. v. **ravaglu**.

RAVAȘLUÍ vb. IV v. **răvășiui**.

RÁVĂN, -Ă adj. v. **reavăn**.

RÁVEN, -Ă adj. v. **reavăn**.

RAVÉNT s. n. v. **revent**.

RÁVI s. m. v. **rabin**.

RAVILÁ vb. I v. **răgila**.

RÁVILĂ s. f. v. **ragilă**.

RAVILÍ vb. IV v. **răgîla.**

RÁVIN s. m. v. **rabín.**

RAVÍNTĂ s. f. v. **revent.**

RAVITALIÁ vb. I. Tranz. (Franţuzism rar) A aproviziona cu alimente, cu materiale etc.; a ajuta. *N-aş putea . . . să ravitaliez pe cei de acasă nici cu 300 lei lunar.* v. BOM. decembrie 1963, 151.
— Prez. ind.: *ravitaliez.*
— Din fr. **ravitailler.**

RAVITALIÉRE s. f. (Rar) Aprovizionare cu alimente, cu materiale etc. *Châlons este centrul nostru de ravitaliere, că într-acolo îndreptăm toate muniţiile, toţi voluntarii şi toate alimentele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 433.
— Pl.: *ravitaliері.*
— V. **ravitalia.**

RAVÍZIE s. f. v. **revizie.**

RÁVLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Cantitate mare, grămadă. Cf. UDRESCU, GL. *Stau prunele ravlă pe jos.* id. ib. ✦ Fig. Belşug. *Ravlă mare la masa lui, ca la un praznic împărătesc.* UDRESCU. GL.
— Etimologia necunoscută.

RAVÚNĂ s. f. v. **arvună.**

RAZ[1] s. n. **1.** Bară de oţel, cu un capăt lăţit şi ascuţit, folosită la săpat gropi în pămînt, la spart piatră. etc *Se puseră apoi cu razurile şi cu cîngile toţi cinci, ca să spargă sloiul.* SLAVICI, V. P. 103, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 20, H IV 246, CIAUŞANU, V. 194. ✦ Unealtă constînd dintr-o bară scurtă de oţel cu tăiş la un capăt, folosită de tîmplari, dulgheri etc; răzuitor. Cf. ŞĂINEANU, CADE. *Frecau noroiul podelelor cu razul de după uşă.* I. BOTEZ, ŞC. 88, cf. SCRIBAN, D., H II 118, III 38, 118, 378.
2. (Regional) Otic la plug. Cf. H VII 485, XIV 248, ALRM SN h 17.
3. (Regional) Bucată de lemn cu care se nivelează grăunţele în baniţă. *Nu păgubea; ci îşi găsea socoteala . . . în „başul", sporul ce-i ieşea de la „raz", cînd umplea şi măsura, „dubla", cu dichis.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 77, cf. SCRIBAN, D.
4. (Regional) Băţ crestat cu care se frămîntă la stînă urda sau caşul dospit; răvar. Cf. H VII 372, XI 275.
5. (Regional) Par (Petrila). ALR II/I MN 125.
—Pl.: *razuri.*
— Din scr. **raz.**

RAZ[2] s. m., s. n. v. **rază.**

RAZACĂIE s. f. v. **razachie.**

RAZACHÍE s. f. **1.** Soi românesc de viţă de vie care produce struguri (de masă) cu boabe mari, albe sau roşii, lunguieţe şi foarte cărnoase; strugure produs de această viţă de vie. *39 oca smochine şi 20 oc[ă] razăchii* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Stafide, rezachie de o cutie 24 bani* (a. 1792). ap. ŞIO II$_1$, 300, cf. POLIZU, CIHAC, II, 607, LM, HEM 2 104, DDRF, ŞĂINEANU. *Coarnă albă şi coarnă neagră, razachie şi corniţă.* ap. TDRG. *Mă aştepta, în vestă, muşcînd dintr-un ciorchine de razachie, mai galben ca chihlibarul.* BASSARABESCU, S. N. 23, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Tătuţu urca într-o sîmbătă după amiază muntele singur, printre vii de razachie coaptă.* ARGHEZI, C. J. 58. *Iubito! hai pe dealul unde via Desface sînii ei de boabă coarnă. Ne-mbie busuioaca, razachia Şi piersicii de roadă se răsloarnă.* BENIUC, M. 109. *Frunzuliţă razachie, Cine mi-a fost taică mie.* MAT. FOLK. 196, cf. ZANNE, P. I, 304, H I 6, II 87, 165, 243, III 65, IV 8, 52, 83, VI 235 IX 55, 446, XI 5, 362, XII 215, XVI 3, 41. ✧ (Adjectival) *Dealuri furate din lună, de-argilă de aur, Cu vii razachii.* BRAD, T. 38. ✦ (Adjectival) De culoarea razachiei. *Păşind îndesat şi rar, cu chelia razachie lucind în bătaia soarelui de primăvară . . . a prins a strînge mîinile tuturora.* v. ROM. februarie 1954, 38. ✧ ✧ Expr. **A o lua pe coarda razachie** = a o lua cu binişorul. *O luaşi pe coarda razachie, cu sacîz dulce, uşor.* M. I. CARAGIALE, C. 130.
2. (Regional; adesea determinat prin „sălbatică") Agriş (*Ribes grossularia*). Cf. BRANDZA, FL. 152, BARCIANU, GRECESCU, FL. 229, I. CR. I, 85, ŞEZ. XV, 143, BORZA, D. 147.
— Pl.: *razachii.* — Şi: (învechit şi popular) **razăchíe, rezachíe, rezăchíe** (DDRF, BORZA, D. 147), **răzichíe** (BARCIANU), (regional) **răzăchíe** (ib., ALEXI, W., BORZA, D. 147), **rezichíe** (BRANDZA, FL. 152, BIANU, D. S. TDRG, BORZA, D. 147), **rezichíe** (id. ib.), **razacáie** (H II 280), **razdachíe** (H X 302) s. f.
— Din tc. **razaki.** Cf. bg. разакия, scr. razakija, ngr. ῥαζακι.

RAZALĂU s. n., s. m. v. **răzălău.**

RAZÁNT, -Ă adj. Care trece la mică distanţă de suprafaţa pămîntului, apei etc., aproape atingînd-o. Cf. ALEXI, W. *A trecut în zbor razant peste case.* s mai 1960, 61. ✧ (Adverbial) *Văzu avioanele . . . trecînd razant peste liniile româneşti.* BENIUC, M. C. I, 337. ✦ (Substantivat, f.) Lovitură la jocul de tenis, dată astfel încît mingea trece aproape de partea superioară a plasei. *Ai nişte razante de neapărat.* SEBASTIAN, T. 85.
— Pl.: *razanţi, -te.*
— Din fr. **rasant.**

RAZÁNŢĂ s. f. Proprietate a traiectoriei unui mobil de a avea curbură mică. Cf. LTR[2], DL, DM.
— Pl.: *razanţe.*
— Din fr. **rasance,** germ. **Rasanz.**

RÁZĂ s. f. **1.** Fascicul subţire de lumină, traiectorie luminoasă. *Razele* (a. 1563). CUV. D. BĂTR. I, 249. *În vreamea de ger, para gerului, raza soarelui trage-le, de vine către-înşii.* CORESI, EV. 236. *Ai tocmit şi luna să crească, să şează, Să-şi ia de la soare lucoare, radză.* DOSOFTEI, PS. 27/13. *Cu puţinteale cristaluri înfierbînţate de razele soarelui le-au orbit ochii.* MOLNAR, RET. 5/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Au răsărit soarile carile cu strălucitele sale rază au împărtăşit şi cele mai îndesite păduri.* DRĂGHICI, R. 116/1, cf. CONACHI, P. 280. *O rază de soare se giuca pe fizionomia maiorului.* RUSSO, S. 28. *Să văd un om . . . pentru care soarele n-are raze, nici cîmpul flori.* NEGRUZZI, S. I, 56, cf. POLIZU. *Plăpînda-i lină rază A iubitei mele frunte cu vii umbre colora.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Surugiul chiuieşte; caii zboară ca doi zmei Prin o pulbere de raze, prin un nour de scînteі.* ALECSANDRI, P. III, 15. *Cele dinţii raze ale soarelui încălziră ochii mei.* BOLINTINEANU, O. 331. *Cobori în jos, luceafăr blînd, Alunecînd pe-o rază.* EMINESCU, O. I, 168. *Zăresc în depărtare un sul de raze scînteietoare.* CREANGĂ, P. 228. *Parcă razele soarelui ar cădea asupra lui şi l-ar lumina.* SLAVICI, N. I, 101. *Soarele o rază de-adio îmi trimise.* MACEDONSKI O. I. 46. *Soarele zvîrlise un smoc de raze pe căpătîiul lor.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 143. *Raze de lumină Din zarea-nsîngerată curg.* PĂUN-PINCIO, P. 59. *De sus soarele trimitea raze de aur care se jucau cu apa.* DUNĂREANU, CH. 144. *Învie firele de iarbă sub ploaia razelor de soare.* GOGA, C. P. 130. *Cu raza ta mă nasc deodată, Cu dînsa viaţa-mi se încheie.* CERNA, P. 24. *Înaltă crizanteme-aureola De palide petale ce par raze De stele ce apun.* DENSUSIANU, L. A. 21. *S-a desprins raza din ghemul ei de aur şi a rătăcit prin senin.* GÎRLEANU, L. 138. *Din văi, negurile adormite începeau să se înalţe, trezite de întîile raze ale dimineţii.* HOGAŞ, DR. I, 63. *Razele albăstrite ale lunii se îngînau cu întunerecul negru.* REBREANU, R. I, 226. *Basmul tău şi al Cosînzenei cine nu-l cunoaşte oare? Vîntul, păsările, codrul,*

luna, razele de soare. EFTIMIU, Î. 104. *Sub tristele becuri cu razele pale, Tovarăș mi-i rîsul hidos și cu umbra.* BACOVIA, O. 21. *Acuma umblau încet, se odihneau parcă în soarele auriu de toamnă, care frîngea raze.* SADOVEANU, O. IV, 431. *Sub razele albe de foc care le da dureri de ochi, au schimbat între ei primele cuvinte.* BART, E. 134. *Privi înainte prin întuneric razele sărace ce pătrundeau pe fereastră.* CĂLINESCU, E. O. I, 219. *Veneau oblice, prelungi, razele roșcate ale unui solemn apus de soare.* CAMIL PETRESCU, N. 104. *Și totuși mîine soarele va apărea Cu razele ca sulițele drepte.* BENIUC, V. 139. *Se lasă printre cetini, din înalt, O pulbere de raze, argintie.* LABIȘ, P. 110. *Bată-te bădiță bată . . . Razele de p'îngă soare Și dreptatea mea cea mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257, cf. TEODORESCU, P. P. 177. *Din două-trei mîndre ale mele . . . Cea din ulița cea mare Ca și raza de la soare.* DOINE, 30, cf. ZANNE, P. I, 219. ◇ Fig. *Unde a socotelii și a minții raze nu lucesc, duhurile puterii puțin procopsesc.* CANTEMIR, IST. 90. *Trimite sufletului mieu o rază de lumină și de mîngîiere.* MARCOVICI, C. 9/17. *Ochii tăi sînt sumeți, străbat departe, varsă rază cu scîntei.* ASACHI, S. L. I, 160. *Repezi-te, dulce rază, Din doi ochi mîngăitori.* CONACHI, P. 106. *Mă orbiră razele brilante și strălucitoare ce ies din ochii domnișoarei Lina.* ALECSANDRI, T. 854. *Mintea zărește natura și soarta omenească printr-o rază amurgită ce-i ascunde amăruntele banale ale vieței.* ODOBESCU, S. I, 185. *O, lasă-mi capul meu pe sîn, Iubito, să se culce, Sub raza ochiului senin Și negrăit de dulce.* EMINESCU, O. I, 179. *Văd cum ard stelele în fumuriile depărtări ale cerurilor, dar nu-mi pot purta trupul nici pe unde-mi fuge raza ochilor, nici pe unde se duce raza gîndului.* VISSARION, B. 205. ◇ Expr. (Învechit, rar) **A da rază** = a descinde, a fi originar din . . . *Neamul țării Moldovei de unde dă rază Din țara Italiei tot omul să crează.* DOSOFTEI, ap. TDRG. ✦ Lumină. *Al mieu întunearec dobîndește radzî.* DOSOFTEI, PS. 53/7. *Nice un soare acolo luminează, Nici pă ceriu sărin lună ci stele Ci numai văpăile fac rază.* BUDAI-DELEANU, Ț. 315. *A oricărei zi rază Nuoi lacrimi o să vază, Cînd pe streine țărmuri strein o să trăiesc!* ALEXANDRESCU, O. I, 146. *Ce să vază În a zilei albă rază.* ALECSANDRI, P. II, 109. *Te-ador, Satan, fiindcă tu ești zîmbet, rază și coloare.* MACEDONSKI, O. I, 149. *Nu-s ceruri, nu-i zare nu-i rază Și firea se zbate să moară.* NECULUȚĂ, Ț. D. 61. *Omul cel cu păr rebel și mult scotea un caiet din buzunar și desfăcîndu-l în raza lămpii începea să citească.* GALACTION, O. 307. *Din slavă heruvimii s-au pogorît să țeasă Cu fire diafane hlamida ta de rază.* TOPÎRCEANU, P. O. 106. *Nu să poate, soro, să nu fie lume acolo, unde e raza aia, lumina aia mare!* O. BÎRLEA, A. P. I, 163. ◇ Fig. *Intră în curte și strigă cu răsteală: „Unde-i Anghelina? Unde-i a mea rază?"* BUDAI-DELEANU, T. V. 89. *Tu ești cu adevărat raza tatălui.* CALENDARIU. (1814), 32/2. *Rază stinsă a dumnezeirii, icoană nedesăvîrșită a măririi cei prea înalte.* MARCOVICI, C. 11/13. *Am zvîrlit asupra-ți, crudo, vălul alb de poezie Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat.* EMINESCU, O. I, 29. *Abia ne dăm noi seamă ce sfînt și mare ești: Ce sus, tot mai puternic, mai mîndru străjuiești Umplînd tot orizontul cu raza ta cea clară.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 78. ✦ Fig. Semn slab de . . . , pîlpîire, licărire. *Cînd în viața pustiită rîde-o rază de noroc.* EMINESCU, O. I, 29. *Tot parcă te mai fură o rază de noroc.* PĂUN-PINCIO, P. 45. *În sufletul lui Herdelea se furișă încetul cu încetul iar o rază de încredere.* REBREANU, I. 346. *Muncă amară și cumplită, fără rază de nădejde!* SADOVEANU, O. I, 542.

2. (Fiz.) Radiație. Cf. STAMATI, F. 61, MARIN, F. 212/31. *Încălzirea pămîntului prin căldură solară atîrnă de la direcțiunea în care cad razii de căldură pe pămînt.* F (1889), 459, cf. CADE, FD III, 196. ◇ *Raze cosmice* v. cosmic. *Raze infraroșii* v. infraroșu. *Raze ultraviolete* v. ultraviolet. (Și eliptic) *Raze X* (sau *Roentgen*) = unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decît acelea ale luminii. *Roentgen descoperă razele X.* MARINESCU, P. A. 33, cf. A. POP. CHIRURG. 51. ✦ (Regional) Radiografie. GL. OLT. *Cîn ne-am dus acolo, raza nu să făcea decît sara.* ib.

3. (Mat.) Distanță constantă de la centrul unui cerc pînă la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere pînă la orice punct de pe suprafața ei. *Liniile care pogoară de la cerc la chendru, adecă drept în mijloc, să cheamă rază.* AMFILOHIE, E. 139/20, cf. GHEOM.-TRIGON. 6v/29. *Liniile ecvale . . . care merg de la centru spre cercumpregiurime sînt raze.* ASACHI, E. III, 6/23, cf. POLIZU, CULIANU, C. 104. *Linia ce unește centrul sferei cu un punct oarecare a suprafeței acesteia se numește raza.* MELIK, G. 234, cf. TDRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SOARE, MAȘ. 176. *A luat măsurile razei unei roți, a înmulțit-o cu doi și apoi cu 3,14.* V. ROM. mai 1954, 37. *Raportul lungimilor a două cercuri este egal cu raportul razelor lor.* GEOMETRIE IX, 154.

4. Fig. Arie, loc pe care se exercită o acțiune, pe care se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva; (învechit) raion. *Întrevorbirea acestor doi tîlhari . . . fu întreruptă de vocea santinelelor ce păzeau prima rază a lagărului.* FILIMON, O. I, 272, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Recurge, pentru timpuri pe care nu le-a apucat, la izvoade, iar pentru acele lucruri ce nu s-au petrecut în raza vederii sale, la spusele celor ce le-au fost martori.* IORGA, L. I, 172. *El nu e în raza privirii ei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 19. *Pentru greci patria și raza de activitate era marea, nu uscatul.* PUȘCARIU, L. R. I, 258. *Extraordinarul lui simț pentru tot ce se petrece în umbră pe raza intereselor lui îl făcea neliniștit și căutător.* CĂLINESCU, E. O. II, 26. *Nimeni dintre cei de aici n-are drept să plece nicăieri, din raza satului Lespezi, fără autorizația mea.* V. ROM. martie 1954, 38. *Acești maeștri au o rază de activitate care întrece hotarele satului respectiv.* PANAITESCU, O. Ț. 237.

5. (Regional) Ramură, creangă. Cf. TDRG. *Razele ți s-o usca, Rădăcina ți-o seca, Vîrfu ți s-o apleca.* MAT. FOLK. 1 598. ✦ Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului. Cf. TDRG. (Cerbul) *au luat o căpiță cu rezele și au rădicat-o în sus.* SBIREA, P. 174, cf. CONV. LIT. XLIV$_2$, 3. *Cerbul . . . e un animal mare și mîndru cu optsprezece raze.* SADOVEANU, O. XIV, 426. *S-o făcut un cerb frumos cu cîti trii radzî în fișticari corn.* ȘEZ. IX, 20, cf. ALR II 4 979/228, 353, 365, 386, 551.

6. (Regional) Fiecare dintre fofezele vîrtelniței. Cf. TDRG, VICIU, GL., PAMFILE, I. C. 259, CADE, A V 2, 14, 15, VI 26. ✦ Fiecare dintre cele patru lemne ale urzitoarei, prinse de capetele crucilor, pe care se întind firele la urzit. Cf. DAMÉ, T. 141, PAMFILE, I. C. 264, ALR SN II h 463, ALR I 1 279/98, 180, 835, A V 33. ✦ Bețe de lemn înfipte în perete pe care se urzește. A III 18, com. din ZAGRA — NĂSĂUD. ✦ Totalul sau o parte a firelor de urzeală de pe vîrtelniță sau urzitor. Cf. SĂGHINESCU, V. 102, PĂCALĂ, M. R. 310, ȘĂINEANU, D. U., A V 28, VI 26, TEAHA, C. N. 259.

7. (Regional) Fiecare dintre cercurile concentrice ale unui copac, după care se poate stabili vîrsta acestuia (Bilca — Rădăuți). Cf. LEXIC. REG. 107.

8. (Regional; art.; la pl.) Numele unei constelații nedefinite mai îndeaproape (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR II 2 464/365. ◇ *Razele nopții* = calea laptelui. A IX 3.

9. (Regional, și în compusul **raza-soarelui**) Floarea-soarelui *(Helianthus annuus)*. Cf. BARCIANU. *Ați cules raza de pe cîmp?* CV 1951, nr. 1, 36, cf. ALR I 1 904/180, 746. ◇ Compus: **razele-soarelui** = năvalnic *(Scolopendrium vulgare)*. BORZA, D. 129.

— Pl.: *raze* și (învechit și regional) *reze* (TDRG, LEXIC REG. 107), (regional) *răzi* (ALR SN III h 784).

— Și (învechit și regional) **raz** (pl. m. *razi*, n. *razuri* ALR SN III h 784/353) s. m., s. n.

— Lat. **radia.**

RAZĂCHÍE s. f. v. **razachie.**

RÁZĂM s. n. v. **reazem.**

RAZBALUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A răscoli lucrurile, a face dezordine căutînd ceva. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Prez. ind.: ?
— Din rus. **разваливать.**

RAZBÓINIC s. m. v. **războinic.**

RAZDACHÍE s. f. v. **razachie.**

RÁZEM s. n. v. **reazem.**

RAZGLÓJI s. m. pl. v. **răzlog**[1].

RÁZIE s. f. **1.** Invazie pe un teritoriu dușman cu scopul de a prăda. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. **2.** Control al populației dintr-o anumită rază teritorială, avînd drept scop descoperirea unor infractori sau a unor contravenienți. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Am vrut de la început să te văz, dar mi-era frică de razii și de vreun control aici la spital.* PAS, Z. III, 289. ✦ Control medical inopinat.
— Pl.: *razii.*
— Din fr. **razzia,** it. **razzia,** germ. **Razzia.**

RÁZIM s. n. v. **reazem.**

RAZIMÁ vb. I v. **rezema.**

RÁZIMĂ s. f. v. **reazem.**

RÁZNA adv. **1.** (Pe lîngă verbe de mișcare) Fără o țintă precisă, neținînd seama de drum, de direcție, la întîmplare. Cf. LB. *De ce nu-ți vîri capul la vrun om de treabă Și tot umbli razna pe drumuri degeabă?* PANN, P. V. I, 25/25, cf. CIHAC, II, 311, LM. *Fata umbla mai adesea razna prin păduri și prin livezi cu fruntea înnorată.* ODOBESCU, S. III, 205. *Horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume și fuge în pădure.* CARAGIALE, O. III, 61. *Ca gonit de iele, se-ntoarse-napoi, așa razna prin pădure, dar nu mai era chip să-și găsească copacii.* SLAVICI, N. II, 243. *Copilul, coborîndu-se din copaci, o apucă razna pe cîmp.* ISPIRESCU, L. 391. *Ca s-ajung mai degrabă, am lăsat drumul cel bun și cunoscut și-am luat-o razna peste cîmpii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 7, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Gardul, în copilărie, Veșnic l-am asemănat C-un nebun care-a plecat Razna pe cîmpie.* COȘBUC, P. I, 261, cf. BARCIANU, ALEXI, W., GORUN, F. 127. *O luă razna prin miriște înspre coasta păduricii din zarea dealului.* BUJOR, S. 82. *Necăjit, se repezi înaintea vitelor care o luaseră razna spre fundul ogrăzii.* REBREANU, R. II, 60. *Umblă cu ochii prin tufe, ... parcă-i mereu cu gîndul s-o ieie așa, razna, în neștire.* MIRONESCU, S. A. 140. *O iau razna, prin pădure, spre moara lui Călifar.* GALACTION, O. 46. *Pare gata ... s-o pornească razna pe drumul mare.* CAZIMIR, GR. 31. *Într-o zi, neavînd ce face, am luat pușca și am pornit-o razna, peste cîmpuri.* SADOVEANU, O. I, 95. *În clipele astea de grea solitudine O iau razna prin noapte Și colind fără țintă Toate străzile orașului.* BENIUC, V. 31. *El arcanul isprăvea, Dear juganii nu-mi venea, Razna-n cîmpuri alerga.* TEODORESCU, P. P. 688, cf. ALR II 3 481/130, 112, 872. (Prin analogie) *Simți că inima începuse s-o ia razna și-și pipăia neliniștit mîinile fierbinți.* CAMIL PETRESCU, O. II, 217. ✧ (Rar; precedat de prep. „de-a") *Fugea de-a razna pe răzoare Desculț așa — de maica lui!* COȘBUC, P. I, 242. *S-o iei, dragă, d-a razna.* TEODORESCU, P. P. 543, cf. ALR II 3 481/836. ✧ Expr. **A o lua razna** = a divaga, a bate cîmpii; a exagera. *În sfîrșit, cunoști pînă unde ajunge imaginația femeii, cînd o ia razna.* C. PETRESCU, Î. II, 125. *Văzîndu-ne pe noi, cei tineri, c-o luăm razna cu necredințele și cu disprețul lucrurilor vechi, tuși și se pregăti să ne spuie ceva.* SADOVEANU, O. VII, 717. *Cu Laszlo, văd că lumea a cam luat-o razna.* VORNIC, P. 226. *Totul vă stă la dispoziție! încheie șeful secției luînd-o puțin razna.* PREDA, R. 81.

2. (Adesea urmat de prep. „de" sau în construcție cu verbele „a sta", „a se ține" etc.) La o parte, la oarecare distanță de ...; izolat, departe. *Clasele și generațiunile se apropiau în loc de a sta arazna unele de altele.* GHICA, S. 647, cf. LM. *Într-o zi el o zări cum se plimba cam razna de curtencele sale.* ISPIRESCU, U, 12. *D-a stînga albiei în care să încolăcește Rîul Doamnei, razna de satul Domnești, să vede o casă.* DELAVRANCEA, S. 3. *A venit cam desișor în vara asta la horă la noi, dar se ținea tot razna.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DDRF, TDRG. *Nu se potrivea cu nici unul dintre frații lui și umbla razna de ei.* GALACTION, A. 157.
— Și: (rar) **ráznă, arázna** (TDRG, DA) adv.
— Din v. sl. **разьно.**

RÁZNĂ[1] s. f. Împrăștiere. *Prostia pîndește mintea omului cum pîndesc lupii razna oilor.* DELAVRANCEA, T. 131. ✦ Fig. Deviere, digresiune; divagare. *Cîte neuitate ceasuri m-a ținut, pironit în jilț, convorbirea oaspelui. Miezoasă și cuprinzătoare, reținută și măiestrită, fără lăbărțări, razne și prisosuri.* M. I. CARAGIALE, C. 14.
— Pl.: *razne.*
— Postverbal al lui **răzni.**

RÁZNĂ[2] s. f. (Regional) Felie de măr sau de pară. Cf. CONV. LIT. XX, 1016, ȘEZ. VII, 183. TEAHA, C. N. 259.
— Pl.: *razne.*
— Etimologia necunoscută.

RÁZNĂ[3] adv. v. **razna.**

RÁZNIȚĂ s. f. (Regional) Presă de ulei (Moiseiu—Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RAZÓL s. n. v. **rozol**[1].

RĂBÁRBURĂ s. f. v. **rabarbură.**

RĂBÁR[1] s. m. v. **rîbar.**

RĂBÁR[2] s. n. v. **răvar.**

RĂBĂGÍE s. f. (Regional; atestat cu fonetism regional în forma *răbăjie*) Rablă (Ineu — Arad). Cf. ALR II/I h 257/64, ALRM II/I h 332/64.
— Cf. rablagi.

RĂBĂLÁȘ s. n. (Regional) Jaf, hoție (Moigrad — Zalău). ALR I 1 429/280.
— Pl.: ?
— Din magh. **rablás.**

RĂBĂLÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A fura; a prăda, a jefui. Cf. CABA, SĂL. 100, ALR I 1 430/280, 305.
— Prez. ind.: *răbălesc.* — Și: **răbălui** (ALR I 1430/218, GLOSAR REG.), **robăli** (ALR I 1 430/273, 337, MAT. DIALECT. I, 91), **răblui** (ALR I 1 430/341, 350, 360, 576), **rabluí** (cv 1951, nr. 3—4, 43) vb. IV.
— Din magh. **rabol.**

RĂBĂLUÍ vb. IV v. **răbăli.**

RĂBDÁ vb. I. **1.** Tranz. A suporta (cu resemnare) o neplăcere sau o durere fizică sau morală; a îndura, a suferi. *Iară se greșindu, muncă rebdați.* COD. VOR. 150/7. *Pentru el ... cade-se a răbda toate muncile.* CORESI, EV. 70. *Au răbdat scîrbe și nevoi.* VARLAAM, C. 139. *Răbdînd ș-alte multe chinuituri, face mare minuni.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148v/15. *Nu putu răbda atîta rușine.* ANON. CANTAC., CM I, 124. *Rabzi lovituri cu palma.* MINEIUL (1776), 101r2/28. *Rabdă foame cîte trii zile.* BUDAI-DELEANU, Ț. 93. *A neamului tău năcazuri, toate tu îi să le rabzi.* BELDIMAN, O. 45/7, cf. LB. *Vă veți deprinde a răbda foamea și setea.* DRĂ-

GHICI, R. 8/2. *Şi orice alte-ntîmplări Am răbdat pe-a lumei mări, Nu m-au deznădăjduit.* CONACHI, P. 155, cf. POLIZU. *Ai fost silit să răbzi, în această epistolă, o contrabombardare de versuri latineşti.* ODOBESCU, S. III, 62. *Să rabzi toate şicanele, toate aroganţele şi toate lipsele de educaţiune ale unui şef.* CARAGIALE, O. II, 47. *Eu ştiu cît amar am răbdat!* SLAVICI, N. I, 143, cf. DDRF. *Tu te crezi bătut de sorţi Şi ca vita răbzi şi porţi Pe-al tău gît tiranii.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 41, cf. ŞĂINEANU. *Răbdăm poveri, răbdăm nevoi Şi ham de cai şi jug de boi: Dar vrem pămînt!* COŞBUC, P. I, 207, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O! de cîte ori n-am răbdat eu — şi nu rabd — şi foamea, şi setea, şi frigul.* DELAVRANCEA, O. II, 295. *Avu o tresărire şi o părere de rău: „Uite pentru cine rabd ocări şi sudălmi!"* REBREANU, I. 54. *Uite, vine acum şi o ploaie . . . , dar ce să-i faci, n-ai cum s-o opreşti, trebuie s-o răbdăm.* DEMETRIUS, A. 323. *Vai de ăla săracul, Care-i slugă la altul, Că multe rabdă bietul!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 193. *Baremi frig să nu rabde bietul tata.* RETEGANUL, p. V. 58. ◇ Intranz. *Iară cela ce rabdă, la pocaanie-l trage şi-l izbăveşte.* CORESI, EV. 61. *Sînt trei zile de cînd rabdă lîngă mine şi n-au ce mînca.* N. TEST. (1648), 50v/34. *Înţelept taste la cuget, tare şi mare, cine vîrtos făcîndu-se înaintea lui au răbdat.* BIBLIA (1688), 366²/57. *Trebuie ori să iubească, ori să rabde şi să moară.* CONACHI, P. 84. *Pe la noi, cine are bani bea şi mănîncă, cine nu se uită şi rabdă.* CREANGĂ, P. 279. *Gem, dar rabd. — Rabzi, dar gemi.* DELAVRANCEA, O. II, 195. *Cu ce-a avut, putea trăi două luni de zile. Acum rabde.* AGÎRBICEANU, A. 225. *Scrîşneam din măsele, gemeam din adînc, dar răbdam.* SADOVEANU, O. II, 68. *Rabdă, femeie, rabdă.* STANCU, R. A. III, 197. *Taci, taci, taci; inima mea, Rabdă pe cît vei putea!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 151. *Rabdă, inimă şi-neacă, Că ţi-o fost mintea buiacă.* FOLC. TRANSILV. I, 455. *Unii beu şi mănîncă, alţii rabdă şi se uită.* ZANNE, P. III, 452. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", arătînd cauza suferinţei) *Nu pociu răbda de amar.* MINEIUL (1776), 201v/32. *Ceru să mănînce şi-i păru rău că din cauza lui noi răbdaserăm de foame.* DELAVRANCEA, T. 44. *Am răbdat de frig şi foame.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 179. *El, din nimic, îţi dă fripturi şi poame Şi, totuşi, rabdă uneori de foame.* TOPÎRCEANU, P. O. 90. *De două zile rabdă de foame.* C. PETRESCU, C. V. 121. *N-ajunge că îl trimeţi ca vai de capul lui şi rabdă de sete toată ziua, cu oile?* PREDA, M. 26. *Cine ţine pîinea în sînul altuia deseori rabdă de foame.* ZANNE, P. IV, 48. ◇ Expr. **A răbda în piele** = a îndura mult, fără a se plînge. *Îl durea de durut, dar răbda în piele ca un drac pînă a vedea cum o s-o scoată la cale.* ISPIRESCU, L. 252, cf. CIAUŞANU, GL. ✦ Intranz. (Învechit) A rezista în luptă, a ţine piept. *Ieşi călărimea a thesaliilor şi puţin răbdă şi dîdea dosul la faţă.* HERODOT (1645), 296. ✦ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A fi rezistent. [Grîul] *rabdă tare bine la ger cînd îi . . . acoperit cu omăt.* I. IONESCU, C. 172/23. *Vitele de acest soi mănîncă mai puţin decît celelalte, sînt mai păroase, rabdă la frig şi la ploaie.* GHICA, S. 541. *Şi na-ţi cizmele-mi de ţap, De ţap de la capră stearpă, Ce la apă mult mai rabdă.* TEODORESCU, P. P 502. *Am o manta largă, mare, Şcade pe patru picioare Şi rabdă şi la ploaie şi la soare.* (Acoperişul casei). GOROVEI, C. 1.

2. Tranz. şi intranz. (Învechit şi popular) A aştepta în linişte, cu resemnare. *Lungu rebdaţi (ţi . . . răbdătorin. TEST. 1648) şi voi.* COD. VOR. 132/14. *Voi răbda pre Domnul să mă ducă-n slavă Şi nu m-oi mîhni-mă de lungă zăbavă.* DOSOFTEI, PS. 84/3. *Trebuie să răbde pînă ce să se usuce cărămizile.* DRĂGHICI, R. 86/30. *Răbdam pînă ce se lăsa amurgul pe luciu.* SADOVEANU, O. IX, 358. *Răbdaţi-mă voi oleacă, Să-m bag mîna-n buzunari, Să scot pană şi hîrtie.* T. PAPAHAGI, M. 90. *Rabdă, soră, pînă joi, C-apoi te-oi duce-napoi.* FOLC. TRANSILV. I, 209. ◇ Fig. *Nu mă rabdă vremea . . . Trebuie să mă reped după hoţ.* SADOVEANU, O. VIII, 521.

3. Tranz. A tolera să se săvîrşească un lucru supărător, neîngăduit; a îngădui, a permite; a suporta prezenţa cuiva sau a ceva. *Nu răbdară atîta îndrăznire a celor doi fraţi.* CORESI, EV. 91. *Nu l-au putut să-l rebde Duca Vodă pe acel boier.* NECULCE, L. 81. *Învăţăturile tale, noi nu le putem răbda, că strici obiceiurile noastre.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Nici cum n-au răbdat schimbare.* MINEIUL (1776), 195v¹/2. *Nu răbda ca asupriţi să fie Cel mai slab de către cel mai tare.* BUDAI-DELEANU, Ţ, 239. *Se mira cum de răbdase Domnul şi nu depărtase Pe un cîine ticălos.* ALEXANDRESCU, O. I, 203. *Un graure . . . împreună cu ciorile se cocoţează jucînd pe spinarea boilor, cari, cu o filozofică nepăsare, rabdă aşa batjocure.* ODOBESCU, S. III, 23. *Nu pot să mai rabd această nouă glumă.* DELAVRANCEA, T. 71. *Socoteala boierului, nu l-ar mai răbda Cel de Sus!* VLAHUŢĂ, O. A. II, 56, cf. BARCIANU. *Doar n-oi răbda să mă ruşineze dînsul pe mine în faţa satului.* REBREANU, R. II, 40. *Te-am răbdat să-mi stai alături.* TOPÎRCEANU, P. O. 74. *Crezi că am să pot răbda multă vreme să-mi vorbeşti ca unei condamnate?* CAMIL PETRESCU, T. I, 297. *Şi cum ai răbdat una ca asta? Ori ai umblat după protecţie?* BRĂESCU, O. A. I, 49. *Cum îl mai rabdă-nţelepciunea la adîncă?* ARGHEZI, S. V, 58. *Nu-l mai putem răbda pe faţa pămîntului.* STANCU, R. A. III, 41. *Fostu-şi-o doi drăguţi dragi . . Părinţii nu i-o răbdat.* DOINE, 103. *Hîrtia multe rabdă.* ZANNE, P. V, 235. *Bate-o, Doamne, n-o răbda, Că mi-a secat inima.* TEODORESCU, P. P. 306. *Bade, clop împetelat, Multe suflete-ai stricat. Acum vrei să strici şi-al meu, Nu te rabde Dumnezeu!* MÎNDRESCU, L. P. 71. *Cine iubeşte şi spune Nu-l răbda, Doamne, pe lume, Cine iubeşte şi tace Rabdă-l, Doamne, şi-i dă pace.* DOINE, 190. ◇ Fig. *După moartea lui nu l-au răbdat nice pămîntul.* N COSTIN, LET. II, 77/26. *Cum îl rabdă locul, Doamne, cum îi vine Suflet să mai umble zile supărat Pentru-o vorbă numai?* COŞBUC, P. I, 247. ◇ (Construit cu dativul) *Mult au răbdat Lupului pentru acei voroave proaste.* NECULCE, L. 180. *Nu ţi-or putea răbda cîte ţi-am răbdat noi.* CREANGĂ, P. 286. *A avut norocul de-a găsit pe Zoe, Care-i rabdă toate de cînd l-a luat.* TOPÎRCEANU, M. 50. ◇ Intranz. *Căce-ndelung rabdă Dumnedzău şi tace.* DOSOFTEI, PS. 33/20. *Domnul, deşi ştie, răbda.* NECULCE, L. 94. *Nu mai răbdăm fraţilor! . . . Puneţi mîna pe topoare!* REBREANU, R. II, 231. *Blestema şi amenînţa că n-o să rabde, are martori şi o să-l dea în judecată.* V. ROM. iunie 1955, 72. ◇ Expr. **A (nu)-l răbda pe cineva inima (să . . .)** = a (nu) se putea stăpîni (să . . .), a (nu) suporta (să . . .), a (nu) se îndura (să . . .). *Unde nu se încinge între dînşii o bătaie crîncenă, şi-apoi stă de-i priveşte, dacă le rabdă inima.* CREANGĂ, A. 112. *Pe ţiganul cu vioara nu-l rabdă inima să nu ripostese.* REBREANU, R. I, 130. *Nu-l mai răbdase inima şi venise s-o vadă cu ochii lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 451. *Au aşteptat o zi, au aşteptat o săptămînă, au aşteptat pînă nu i-a mai răbdat inima să aştepte.* GALAN, Z. R. 45. **A (nu)-l mai răbda (pe cineva) puterile să . . .** = a-l părăsi (pe cineva) puterile, a nu mai putea să . . . *Nu-l mai rabdă puterile să-şi joace copila pe genunchi.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. **A nu-l (mai) răbda pămîntul** v. pămînt.

4. Tranz. (Învechit) A crede (în cineva sau în ceva); a nădăjdui, a spera. *Dereptu numele tău rrebduiu-te, Doamne.* PSALT. HUR. 113r/6. *Rebdu numele tău, că dulce e între preapodobnicii tăi.* PSALT. 101. *Toţi ce răbdară tine nu se ruşinară.* CORESI, PS. 58/10, cf. 363/4. *Că toţi ceia, Doamne, ce te rabdă Nu s-or stidi la vreame de pradă.* DOSOFTEI, PS. 75/14.

5. Intranz. şi refl. A-şi înfrîna pornirile; a se stăpîni, a se abţine. *Să vă răbdaţi de poftele trupeşti.* N. TEST. (1648), 183v/4. *Nu să vor pute răbda să sloboadză poghiaz, să strice ţara.* NECULCE, L. 56. *Nu să putu răbda să nu guste.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 186. *Fără a face vro mişelie, nu se putea răbda.* BARAC, T. 60/18, cf. POLIZU. *Smaranda nu mai putu răbda.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 53, cf. BARCIANU. *Rabdă şi dă-ne ascultare.* MURNU, I. 9. *Ilie însă nu se putu răbda să nu-i strige mîndru . . . : — Ai văzut, jupîne?* REBREANU,

1. 33. *Fata mea, cum poți răbda? . . . Mai e vreme . . . Spune: da!* EFTIMIU, t. 55. *Am răbdat eu cît am răbdat, dar pînă la urmă i-am spus tuturor că eu aveam păreri cu totul deosebite despre artă.* VLASIU, D. 173. *Andrei nu se răbdă să nu-i replice.* T. POPOVICI, S. 169. *Nu se putu răbda mai mult, ci au descuiat și ușa cămării.* SBIERA, P. 23. *Nu se poate răbda pînă ce nu știe ea toate.* RETEGANUL, P. V, 73. *Pînă-n zori s-o tăt răbdat Nuțu de nu s-o culcat.* ALEXICI, L. P. 181. *Rabdă-te și-n răn și-n bine Și nu spune cătră nime!* FOLC. TRANSILV. I, 210.

— Prez. ind.: *rabd* și (popular) *răbd* (ALR I 2 032, ALR SN VII h 1 865). — Și: (învechit și regional) **rebdá** vb. I. ALR I 2 032, ALR SN VII h 1 865, ib. h 2 039.

— Etimologia necunoscută.

RĂBDÁRE s. f. **1.** Faptul de a răbda **(1)**, de a suporta dureri fizice sau morale; suferință, chin, durere; (învechit) răbdurie. *Obrazu preemiți, frații mieĭ! a chinul*[u]*i celuia reul*[u]*i și al rebdarieei ceiia lungiei a pror*[o]*cilor.* COD. VOR. 134/7. *Ne mirăm de răbdare lor* (ante 1550). CUV. D. BĂTR. II, 417/3. *Văzînd răbdările sv*[ĭ]*ntului . . . , căzu la picioarele sv*[ĭ]*nt*[u]*lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36v/29, cf. ANON. CAR., LB. *Toĭ așa, cu prelungire, din răbdare în răbdare, Amîndoi într-o durere se uscau de pe picioare.* CONACHI, P. 84. *Covîrșirea strîmbăturilor suferite sleiseră răbdarea împilaților.* BĂLCESCU, M. V. 47. *A hotărît să se pună pe petreceri, încailea să-și desfoarcă răbdările suferite sub strășnicia în care-l ținuse tată-său.* CARAGIALE, O. II, 254. *Partea noastră? Răbdări și lacrămi.* DELAVRANCEA, O. II, 25. *Oare puține răbdări, păn-acum, pribegind, îndurai-ai?* TOPÎRCEANU, P. O. 11, cf. ALR II 3 716/36, 76, 250. ◇ Expr. (Glumeț) **A mînca** (sau **a înghiți, a se hrăni, a trăi cu**) **răbdări prăjite** = a nu mînca nimic, a nu se hrăni, a răbda de foame. *Înghite la răbdări prăjite.* PANN, P. V. III, 101/17. *Nu îoț umblați după bunătăți; mai mîncați și răbdări prăjite că nu v-a fi nimica.* CREANGĂ, A. 110 (Eliptic) *Un bucătar vestit, De la Londr-acuș venit, Scoate o sută de mîncări, Fel de feluri de răbdări.* MUMULEANU, C. 144/6. *De acu înainte n-or mai trebui să ducă nevoi și să mănînce răbdări prăjite.* SBIERA, P. 184. *Trăia toț cu noduri fripte, învăluite cu răbdări prăjite.* RETEGANUL, P. I, 59, cf. ȘEZ. V, 120.

2. Putere de a aștepta în liniște desfășurarea evenimentelor. V. calm, resemnare. *Rod sufletesc să aducem: dragoste, bucurie, pace, răbdare, dulceață, blîndețe.* CORESI, EV. 87. *Răbdarea, bunătatea . . . credința.* PARACLIS (1639), 252. *Zic, inimă, s-aibi răbdare La sfîrșitul acest mare.* CONACHI, P. 147, cf. PANN, P. V. I, 134/17. *Ascultați, dacă aveți răbdare.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Bine, soro, cum ai răbdare s-aștepți, cînd îi răvaș grabnic de la frate-meu poate?* ALECSANDRI, T. 482. *Nu merge s-o iei cu iuțeală, trebuie să ai . . . puțintică răbdare.* CARAGIALE, O. VI, 88. *Certa pe toți ce-i ieșeau în cale și nu-și mai găsea răbdarea obicinuită.* SLAVICI, N. I, 108. *Îi povățuia să fie mai cu răbdare, mai îngăduitori, ca să nu se amărască pînă într-atît părinții.* ISPIRESCU, L. 175. *Mă mir cum d-avu răbdare domnul să nu-nceapă vînătoarea de cum dădurăm în ocolul slobod al Cîmpulungului.* DELAVRANCEA, O. II, 105. *Așteptăm cu răbdare voile mai blînde ale întîmplării.* HOGAȘ, DR. I, 263. *Țăranii așteptau cu răbdarea tradițională, fiindcă timpul n-are preț decît în toiul muncilor.* REBREANU, R. II, 81. *Aci, împrejurările cereau altfel de răbdare și un mai cruțător tact.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Îți trebuia răbdare, credință și putere.* ARGHEZI, VERS. 379. *D-apăi aveți răbdare, bre, pînă la anul măcar.* CĂLINESCU, E. O. II, 9. *Mă gîndesc că-i fi ajuns la marginea răbdării.* VORNIC, P. 203. *Ziua-i mare, Glia-i tare, Dragostea n-are răbdare!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 382. *Roagă-te druștelor tale Ca să fie cu răbdare.* FOLC. TRANSILV. I, 339. *Răbdarea la mîme, cea mai bună doftorie.* ZANNE, P. VIII, 523. ◇ (Învechit; în construcție cu verbul „a face") Cf. R. GRECEANU, CM II, 184. *Răbdare nu pot să fac După boala care zac.* CONACHI, P. 34. *Popa, făcîndu-și răbdare, . . . Îi zise blînd.* PANN, P. V. I, 76/11. ◇ Expr. **A**(**-și**) **ieși** sau **a scoate** (pe cineva) **din răbdare** (sau **din răbdări, din toate răbdările**) = a (se) supăra, a (se) enerva (foarte tare), a face pe cineva să se enerveze, să-și piardă calmul. *Celelalte, strigă gazda, ieșind din răbdare într-un auzul atîtor laude.* NEGRUZZI, S. I, 77, cf. DDRF. *Eu îs bun, cît îs bun, dar și cînd m-a scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebuie nici țigan de laie împotriva mea.* CREANGĂ, P. 253. *Oricît de blajin să fie omul, îl scoateți din toate răbdările.* CARAGIALE, O. II, 227. *Asta-l scotea pe Bufnea din toate răbdările.* SLAVICI, N. I, 297. *Are un dar deosebit de a-l scoate din răbdări.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 222. *Atunci și Trifon își ieși din răbdare — și era poznaș cînd pierdea răbdarea.* RETEGANUL, P. I, 7. (Glumeț) **Răbdare și tutun,** se spune cuiva care trebuie să aștepte multă vreme. *Pînă atunci, răbdare și tutun!* C. PETRESCU, I. II, 136. ✦ (Cu valoare de imperativ) Așteaptă! *Hei, hei! răbdare, Arvinte, fătu-meu, răbdare!* ALECSANDRI, T. 835.

3. (Învechit) Îngăduință, îndulgență. *Rogu-ți-me în lu*[n]*gă rebdare* (cu multă îngăduială BIBLIA 1688) *se asculți minre.* COD. VOR. 74/14. *Doarme domnul răbdăriei ceaia lunga și al ogodireei.* CORESI, EV. 298. *Numai răbdarea, ce are bărbatul, ce se dzice, cînd face muiarea lui preacurvie și el rabdă . . . , aceasta-l face de să chiamă hotru.* PRAV. 179.

4. (Învechit) Nădejde, speranță. *Tu ești rrebdarea mea, doamne, upovăința mea den giun*[rețea] *mea.* PSALT. HUR. 60r/11. *Rebdarea mișciloru nu va peri pără în cumplit.* PSALT. 13. *Cine e răbdarea mea, e nu Domnul?* CORESI, PS. 103/2, cf. 184/5.

5. Stăruință într-o lucrare (grea și de lungă durată), perseverență, statornicie, tenacitate. *Cu răbdarea voastră biruiți sufletele voastre.* N. TEST. (1648), 98r/17. *Mai marea-i minune era starea-i și răbdarea în primejdiile ce să supunea.* C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. LB, POLIZU. *Osteneala și răbdarea poț orce a dobîndi.* ALEXANDRESCU, O. I, 178. *Tu dresai, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tău.* ODOBESCU, S. III, 3. *Și răbdare vă mai trebuie, și multă voință, și putere de muncă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 222. *Cu o răbdare ciudată m-am plecat peste toț ce a știut să facă omul.* ANGHEL, PR. 99. *Am învățat prin urmare truda și răbdarea, am învățat a mă scula cînd trece vîntișorul cel rece de dinaintea zorilor.* SADOVEANU, O. VI, 520. *Asta e o muncă nu numai de răbdare.* H. LOVINESCU, T. 243. *Profesia de cercetător e în primul rînd una de răbdare . . . , de calm.* BARANGA, I. 153. *Cu răbdare și tăcere se face agurida miere.* PAMFILE, J. II, 162.

— Pl.: *răbdări.* — Și: (învechit) **rebdáre** s. f.

— V. **răbda.**

RĂBDÁT s. n. Răbdare. *Și răbdatul are o margine.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Regional) **(A se alege) ei cu luatul, noi cu răbdatul,** se zice cînd cineva este nedreptățit la împărțirea unor avantaje, bunuri etc. id. ib.

— V. **răbda.**

RĂBDĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care suportă cu tărie greutăți, suferințe fizice sau morale; răbduriu **(1)**; (învechit, rar) răbduros; care așteaptă în liniște desfășurarea evenimentelor. V. calm, supus, resemnat. *Să se învețe cu tărie să rabde ce le se va tîmpla și să fie răbdători.* CORESI, EV. 265. *Nice săracii nu să spăsesc, ce numai cei răbdători și mulțămitori.* VARLAAM, C. 282, cf. ANON. CAR. *Au pătimit . . . împreună cu fămei răbdătoare de chinuri.* MINEIUL (1776), 148rl/8. *Ca pe Orest să-l mai vază, să mai fie răbdători.* BELDIMAN, O. 21/6, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Era o fată robace și răbdătoare.* CREANGĂ, P. 283. *Fu nevoit să se dedea cu necazurile și să-și formeze un suflet tare și răbdător.* ODOBESCU, S. I, 261, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Țara a rămas bogată . . . și, dacă ar fi fost cine să poruncească, să spuie cuvîntul ce se aștepta, din aceeași mulțime răbdătoare și harnică s-ar fi ivit și cine*

s-o apere. IORGA, L. I, 7. *Așteptă răspunsurile răbdător, fără grijă.* REBREANU, I. 322. *Mulțimea aceea răbdătoare și cinstită, care lucrează numai pentru o mică pătură conducătoare.* BART, S. M. 25. *Răbdător, dar cam ostenit de nehotărîrea amatorului, făcu un semn din cap.* CĂLINESCU, S. 49. *Doctorul o ascultă răbdător.* STANCU, R. A. IV, 95. *În copilărie, am fost o fată răbdătoare.* PREDA, R. 338. *Inimă, fii răbdătoare, Ca pămîntul sub picioare.* ALECSANDRI, P. P. 225. ✧ (Substantivat) *Fericămu rebdătorii* (c e i e a c e r a b d ă BIBLIA 1688). COD. VOR. 135/10. *Tuturora împarte . . . , tremețind răbdătorilor de muncă dulceață.* CORESI, EV. 180, cf. ANON. CAR. *Pre răbdătorii de chinuri să-i fericim.* MINEIUL, (1776), 39^{vl}/2. *Nu se simte oare datoare cu nimic atîta avere insolentă, față cu mulțimea aceasta de muncitori și de răbdători?* GALACTION, O. A. I, 141. ✦ (Învechit) Care rabdă **(2)**, care tolerează; îngăduitor, indulgent. *Mîngîios și milostiv e Domnul în lung rrebdător și multu e milostiv.* PSALT. HUR. 85^{r}/10. *Și tu, Doamne, . . . în lungu rebdătoriu . . . caută spre mere.* PSALT. 178. *De oameni iubitoriu iaste și în lung răbdătoriu.* CORESI, EV. 40, cf. 22, PO 294/2. *Ochiul cel neadormit al nefățarneculuì judecătoriu precum iaste îndălungu răbdătoriu, iaste și de sîrgu răsplătitoriu.* R. GRECEANU, CM II, 180. *Îndelung răbdătoriule D*[oa]*mne.* MINEIUL, (1776) 9^{rl}/16, cf. BĂLCESCU, M. V. 4. ✧ F i g. *Hîrtia e răbdătoare, căci pe dînsa poți scrie ce vrei, bun și rău.* BUDAI-DELEANU, Ț. 73. *Stîlpii . . . s-au plecat spre răbdătorul pămînt.* SLAVICI, N. I, 9. *În cîmpia Dunării . . . timpul era foarte răbdător cu oamenii; viața se scurgea aci fără conflicte mari.* PREDA, M. 7. ✦ Rezistent. *Pămînturile din valea Cerna-Vîrfu . . . sînt . . . rebdătoare la secetă.* I. IONESCU, M. 56. *Împrejurul casei e cîmp deschis, plin de ierburi sălbatice, răbdătoare la sete.* GALACTION, O. A. II, 249.

2. (Regional) Păgubaș. BUL. FIL. V, 171. *Hoțu a plecat cu caii și rumânu a rămas răbdător* (Reviga — Slobozia). ib.

3. Perseverent, stăruitor; răbduriu **(2)**. *Era om bărbatu, de minte ascuțit și pohlitoriu de lucruri mari și îndrăzneț la fiece să apuca, la trude răbdătoriu.* URECHE, L. 119. *Asemenea literatură e o literatură de erudiție, care derivă . . . din reminiscențe de cetire și din culegerea răbdătoare a părerilor și cuvintelor altora.* IORGA, L. I, 56. *Știa carte, era răbdător, făcea lecții clare.* GALACTION, A. 30. *A fost ultima dovadă de iscusință a minții, de calcul feroce și răbdător, înainte de a cădea răpus.* C. PETRESCU, I, II, 231.

— Pl.: *răbdători, -oare.* — Și: (învechit) **rebdător, -oáre, rebdătóriu, -oáre** adj.

— **Răbda** + suf. *-tor.*

RĂBDÚCE vb. III v. **răduce**[1].

RĂBDULÍU, -ÍE adj. v. **răbduriu.**

RĂBDULÍV, -Ă adj. v. **răbduriu.**

RĂBDURÍE s. f. (Învechit) Însușirea de a răbda; răbdare **(1)**. *Să fiți întăriți cu toată puterea . . . în toată răbduriia, în lungă răbdare cu veselie.* CORESI, L. 456/11, cf. 360/5. *Statornicia și răbduria sînt două virtuți de căpetenie.* MOLDOVAN, Ț. N. 17.

— Cf. r ă b d u r i u.

RĂBDURÍU, -ÍE adj. **1.** Răbdător **(1)**. *Fiți veseli în nădeajde și răbdurii în triste.* CORESI, L. 264/7. *Era om bun . . . răbduriu, nelacom.* MOXA, 383/20. *Fiind blînd și răbduliv, au răbdat pînă ce au venit la Tîrgoviște.* IST. Ț. R. 71, cf. ANON. CAR. *Feciorul român toldeauna a dat probe că este un bun și ascultător soldat, răbduriu și curăgios.* F (1890), 464, cf. DDRF. *Românul este de firea sa statornic, greu de înduplecat la schimbări și răbduriu.* MOLDOVAN, Ț. N. 17, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ulise cel răbduriu să se întoarne acasă.* MURNU, O. 4, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Nu de asta zic așa, fiindcă-s răbduriu și înțelegător de felul meu.* I.ĂNCRĂNJAN, C. II, 55. *Fii, inimă, răbdurie Cum îi tina sub călcîie.* RETEGANUL, CH. 163. ✦ Îngăduitor, indulgent. *Ascultăm iarăși pe domn, vorbind „blînd și răbduliv" către sluga necredincioasă.* IORGA, L. I, 175. *Se plecase ca un uriaș bun și răbduriu deasupra mușuroiului de furnici.* C. PETRESCU, O. P. II, 177. ✦ Rezistent. *Boii sînt . . . mai tari decît caii, . . . mai răbdurii.* ECONOMIA, 79/13. *Să fie răbduriu ca piatra, . . . să poată rezista frigului precum și altor neajunsuri.* MARIAN, NA. 84. *Mieii . . . erau mai viguroși, mai cărnoși și mai răbdurii la intemperiile muntelui.* DRAGOMIR, O. M. 10.

2. Stăruitor, perseverent, răbdător **(3)**. *S-a încovoiat de mijloc . . . , aplecîndu-se să-l cerceteze cu răbdurie luare-aminte.* C. PETRESCU, A. R. 191. *Răni de veacuri vindecă el printr-o acțiune răbdurie și progresivă.* T februarie 1962, 57.

— Pl.: *răbdurii.* — Și: (învechit) **răbduriv, -ă** (MOXA, 360/35), **răbduliu, -ie** (DDRF), **răbduliv, -ă** adj.

— De la **răbda.**

RĂBDURÍV, -Ă adj. v. **răbduriu.**

RĂBDURÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit, rar) Răbdător **(1)**. (Substantivat) *Multă posoacă cruntă dintr-acel sv*[î]*nt și răbduros . . . cursă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 12^{r}/4.

2. (Regional) Rezistent, tare, viguros. Cf. UDRESCU, GL. *Neam de oameni răbduroși.* id. ib.

— Pl.: *răbduroși, -oase.*

— De la **răbduriu,** cu schimbare de sufix.

RĂBEGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RĂBÉL, -Ă adj. v. **rebel.**

RĂBELÍE s. f. v. **rebelie.**

RĂBIGEÁLĂ s. f. v. **rebegeală.**

RĂBIGÍ vb. IV v. **rebegi.**

RĂBIȚĂ s. f. v. **ribiță**[1].

RĂBIZĂ s. f. v. **ribizli.**

RĂBLĂGÍ vb. IV. v. **rablagi.**

RĂBLĂGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

RĂBLĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A uza, a strica, a deteriora. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *răblăresc.*

— **Rablă** + suf. *-ări.*

RĂBLĂRÍT, -Ă adj. Rablagit **(1)**. *În paltonul lui răblărit, așa cu ghetele scîlciate și cu pantalonii roși, . . . pășește hotărît și mîndru.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 3, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

— Pl.: *răblăriți, -te.*

— V. **răblări.**

RĂBLOLÍ vb. IV. R e f l. u n i p e r s. (Regional; despre timp) A se încălzi (Frumoasa — Zimnicea). cv 1 951, nr. 6, 30.

— Prez. ind. 3: *răblolește.*

— Etimologia necunoscută.

RĂBLUÍ vb. IV v. **răbăli.**

RĂBLUȘÁG s. n. (Regional) Jaf, hoție (Budești — Sighetul Marmației). Cf. ALR I 1429/350.

— Pl.: *răblușaguri.*

— Din magh. **rablóság.**

RĂBOÁȘCĂ s. f. v. **rubașcă.**

RĂBÓJ s. n. I. 1. Bucată de lemn de formă cilindrică sau în patru muchii, pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli (numărul vitelor, banii datorați etc.). *Deși pe răbuș numai el știe să însemne, Tot însă nu se-ncrede unui risipitor.* NEGRUZZI, S. II, 263. *Badea Niculaie, oltean cutezător, cum îi află de știre, își ia răboajele ș-o pleacă să-l găsească ca să-și încheie socotelile.* GHICA, S. VII. *58 cu asta . . . am s-o trec la răbuș.* ALECSANDRI, T. 529. *Ciobanul ia legătura de răbușuri și înșiră de pe acest catastif al seu care cîte oi are și de ce fel.* EMINESCU, N. 140. *Am dus-o cam anevoie numai cu răbușul . . ., dacă nu știi a însemna măcar cîtuși de cît, e greu.* CREANGĂ, A. 18. *Știu că la răbuș tragi o crestătură și asta vra să zică o zi de lucru sau o oaie.* SLAVICI, N. I, 154. *Ca să nu pierdeți șirul, luați în mînă cîte un răboj și să tăiați de cîte ori vă voi zice eu, pînă s-o împlini numărul.* ISPIRESCU, U. 29. *În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat.* VLAHUȚĂ, O. A. 356. *Fata . . . are grijă ca fiecare găleată de apă să fie însemnată pe răboj.* MARIAN, . 396, cf. ȘĂINEANU, MUSCEL, 106, I. BRĂESCU, M. 17. *Dacă brînza sau cașul este vîndut, ciobanul ține cu cumpărătorul un răbuș sau răboj compus din 2 bețe, cari se crestează pentru a semna pe ele numărul ocilor vîndute.* PAMFILE, I. C. 36, cf. PĂCALĂ, M. R. 143. *Răboju e contabilitatea stînei la dispoziția baciului, ca să știe cîte oi sînt la ciobani și cîte a primit de la stăpîni.* DIACONU, P. 27. *N-avea deloc cunoștință de carte ; ținea pe răbuș toate socotelile și însemnările.* SADOVEANU, O. XIV, 72. *Răbojul era instrumentul obișnuit al birarilor.* PANAITESCU, O. Ț. 210, cf. H X 356, XII 327, XVII 140, XVIII 26. *Venea strejea și striga noaptea să iasă oamenii cu biru la pîrcălabu și încasa banii ăștia cu răboju.* VÎRCOL, V. 48, cf. com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. V/57, 101, 138, 142. *Avea numai un cocoș, Și-ala-l puse la răboj; Mai avea el și o oaie, Și p-aia o puse-n foaie.* BALADE, II, 317. ✧ ✧ Fig. *Altul caută în lume și în vreme adevăr, De pe galbenele file el adună mii de coji, A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj.* EMINESCU, O. I, 130. *Radu Greceanu notează pas cu pas itinerariul domnului, trece la răbojul său de cronicar toate faptele mărunte de la curte.* IORGA, L. II, 625. *Sînt mai bătrîn . . cu vreo doi ani, atît în matricolele stării civile cît și pe răboajele literaturii românești.* GALACTION, A. 340. ✧ Expr. **A însemna la răboj** = a număra, a socoti; a ține în evidență. *Ori ești de-al nostru, ori de-al altora, ca să știm și să te însemnăm la răboj!* REBREANU, R. II, 185. *Am însemnat și eu la răbuș vreo optzeci și mai bine de ai.* SADOVEANU, O. IV, 464. **A șterge de pe răboj** = a da uitării. ZANNE, P. V, 530. **A lua (sau a da) pe răboj** = a lua (sau a da) pe datorie. *Nu te uita la albeața saricului, cînd săpunul cu care l-a spălat pe răboj l-a luat.* ZANNE, P. III, 359. **A trăi pe răboj** = a trăi pe datorie, din împrumuturi. *Atunci toate casele boierești avea toate cele trebuincioase de pe la moșii . . ., iar acum trăim toți pe răboj.* GOLESCU, Î. 107. **Ca pe (sau după) răboj** = întocmai, exact, cuvînt de cuvînt; ca din carte. *Mama . . ., crezîndu-le toate lăptoase, după răbuș, cum i le spusesem eu, cu măgulele, m-a lăudat de vrednicia ce făcusem.* CREANGĂ, A. 61. *Coana Elencu era și ofițerul stării civile: știa ca pe răboj spița neamului mahalagiilor, care cînd s-a născut, cine l-a botezat.* BRĂESCU, A. 28. ✦ Băț care se introduce în vasul cu lapte, la stînă, însemnîndu-se pe el cantitatea de lapte rezultată dintr-o mulsoare Cf. JUN. LIT. I, 100, STOIAN, PĂST. 51, ȘEZ. II, 43, ARH. FOLK. III, 154. ✦ (Regional) Bucată de lemn cu semne, întrebuințată în loc de zar într-un joc practicat la priveghi (Pecenișca — Băile Herculane). Cf. ALR II/I MN 85, 2703/2. ✦ P. ext. (Regional) Condică. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Ceea ce se înseamnă pe răboj (1); calcul, socoteală. *El ucisese atîția* [urși] *în viața sa, încît . . . le pierduse, cum am zice, răbojul.* CANE, N. III, 132. *Noaptea mă apuca în așternut. Pierdusem răbojul timpului.* M. I. CARAGIALE, C. 7. *Urma să-l afle pe fiecare, la rînd, după răbojul întipărit în cuget.* C. PETRESCU, A. R. 10. *După ce am început școala cu temei, a trebuit să fac răbușul copiilor buni la carte.* ȘEZ. XVIII, 202, com. din PIATRA NEAMȚ. ✧ Expr. **A i se uita cuiva răbojul** = a i se uita cuiva numărul anilor; a-l uita moartea. *Au trecut ani peste ani . . . îmbătrînea mereu, de murit însă nu mai murea. I se uitase răbojul.* ȘEZ. XII, 115. **A(-și) ieși** (sau **a scoate** pe cineva) **din răboj (afară)** = a(-și) pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea, a (se) supăra. *Să nu fi rău de gură, c-apoi mi-i să nu mă scoți din sărite și să mă faci — cîteodată — să-mi ies din răbuș afară.* CREANGĂ, P. 152, cf. ZANNE, P. V, 530.

3. Crestătură, de o anumită formă, făcută ca semn distinctiv în urechea unei vite. Cf. TDRG, DL, DM.

4. (Regional) Unealtă ciobănească cu care se freacă urda și se zdrobește cașul dospit; răvar. Cf. H VII 484, CHEST. V 142/2, ib. 144/2, 79.

II. (Bot.; regional) Mușchi care crește pe stînci și pe locuri pietroase (Bîrla — Bistrița). CHEST. V 7 supl.

— Pl.: *răbojuri* și *răboaje*. — Și: (regional) **răbúș, răbúj** (STOIAN, PĂST. 51, H X 356), **răbóș** (POLIZU, BARONZI, L. 118, CIHAC, II, 319, BARCIANU, ALEXI, W., MAT. DIALECT. I, 139), **rabúș** (ALEXI, W.), (prin Ban. și Transilv.) **rabóș** (LM, LIUBAIANA, M. 110, L. COSTIN, GR. BĂN. 172, H XVII 140, XVIII 26, accentuat și *rábos* DENSUȘIANU, Ț. H. 331), (prin Ban.) **rabáș** (L. COSTIN, GR. BĂN. 172) s. n.

— Din bg. **рабош**, scr. **raboš**.

RĂBOJÁR s. m. (Învechit, rar) Încasator de biruri. *Au umblat Roșca și Arsenie răbojari* (a. 1560). ap. PANAITESCU, O. Ț. 207.

— Pl.: *răbojari*.

— **Răboj** + suf. *-ar*.

RĂBOJÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj (I 1). (Fig.) *Spune celor de pe-acuma că spătarul Dragomir Și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir: Că hotarele domniei sînt de spada-i rotunjite, Și că orce biruințe sînt pe trupu-i răbojite!* DAVILA, V. V. 157.

— Prez. ind.: *răbojesc*.

— V. **răboj**.

RĂBOLEÁLĂ s. f. (Prin Olt. și Munt.) Răsteală, rățoială. UDRESCU, GL.

— Pl.: *răboleli*.

— **Răboli** + suf. *-eală*.

RĂBOLÍ vb. IV. Refl. (Prin Olt. și Munt.) A se răsti la cineva, a se rățoi. Cf. GR. S. V, 123, MAT. DIALECT. I, 234, L. ROM. 1962, nr. 3, 265, UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *răbolesc*. — Și: **răboní** (LEXIC REG. 43), **răborí** (ib. 43, 56), **răbotí** (ib. 43), (prin Ban.) **răborí** (ib. II, 37) vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

RĂBONÍ vb. IV v. **răboli**.

RĂBONÍT, -Ă adj. v. **răbunit**.

RĂBONȚÁT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Răvășit, împrăștiat. LEXIC REG. II, 31.

— Pl.: *răbonțați, -te*.

— Cf. **răbunit**[1].

RĂBOREÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a se **răboli** (Broscari — Drobeta-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 56.

— Pl.: *răboreli*.

— **Răbori** + suf. *-eală*.

RĂBORÍ vb. IV v. **răboli**.

RĂBORÍ vb. IV v. **răboli**.

RĂBÓȘ s. n. v. **răboj**.

RĂBÓTCĂ s. f. v. **horbotă.**

RĂBOTÍ vb. IV v. **răboli.**

RĂBOȚOÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se răsti la cineva, a se răți. *Ce te răboțoi (răboțoiești) așa la mine?* Com. din fostul județ DOLJ.
— Prez. ind.: *răboțoi* și *răboțotesc.*
— Contaminare între **răboli** și **răți.**

RĂBUBNÍ vb. IV v. **răbufni.**

RĂBUFNEÁLĂ s. f. **1.** Zgomot surd și puternic; răbufnire, bufnitură. *Se auzeau . . . răbufneli de grinzi ce se năruie.* CONV. LIT. XLII$_2$, 451, cf. ALEXI, W., TDRG. *Prin vîjîitul și răbufnelile mării răzbiră chemările ascuțite ale unui claxon.* GALACTION, O. A. I, 46. *Ziua se adăogau trilurile de flaut, răbufneala foalelor scuturate.* C. PETRESCU, C. V. 49.

2. Suflu puternic (de vînt), însoțit de un zgomot surd. Cf. ALEXI, W. *De prin adîncuri Vin gemete cu răbufneli de vifor, Și plînge codrul mohorît în ceață.* SĂM. III, 425. *Răbufneala vîntului smulge flacăra opaițului, trîntește ușa la loc, în încuietoare.* C. PETRESCU, S. 58. *Din cînd în cînd răbufnelile viforniței aduceau țipetele portiței.* SADOVEANU, O. I, 629. *Pîrîitura arderii producea o simfonie greu de analizat, în care intrau . . . plesnituri, țiuituri și din cînd în cînd răbufneli ca de vifor fierbinte.* CĂLINESCU, S. 105. *Ușile bine zăvorîte . . . pentru lupi, pentru răbufneli de viscol.* DEMETRIUS, A. 16. ✦ Fig. Manifestare violentă a unui sentiment; izbucnire. *Fraza e admirabil potrivită pentru a exprima răbufneli de pasiune, dar nu reflecții și speculații politice.* OȚETEA, T. V. 111.

3. (Regional) Fermentație. Cf. LB, POLIZU, LM, ALEXI, W., H XVI 383, CHEST. V/15 supl. ✦ (Regional; în forma *răbuneală*) Caimac pe lapte (Gura Teghii — Buzău). ALR I 1 062/735.

4. (Regional) Boală a oilor (CHEST. V/15) caracterizată prin umflarea ugerului (ib. V/40 supl.).
— Pl.: *răbufneli.* — Și: (regional) **rebuvnéală** (POLIZU, LM, ALEXI, W.), **răbuneálă, răzbuneálă** (H XVI 383, CHEST. V/15 supl., ib. V/40 supl.), **răzbufneálă** (CHEST. V/11 supl.), **răzbugneálă** (ib.) s. f.
— **Răbufni** + suf. *-eală.*

RĂBÚFNET s. n. (Neobișnuit) Ecou, răsunet, amintire. *Răbufnetul străbunilor.* LUNGIANU, ap. SCRIBAN, D.
— Pl.: *răbufnete.*
— Postverbal de la **răbufni.**

RĂBUFNÍ vb. IV. **1.** Intranz. A produce (prin izbire, cădere sau explozie) un zgomot surd și puternic; a (se) trînti cu putere de ceva, producînd un zgomot înfundat; a se izbi. *Cînd răbufni de pămînt, la picioarele mele, era scăldat în sînge.* DELAVRANCEA, T. 50, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *În jurul lor tăcere, numai departe răbufneau în răstimpuri tunurile.* T. POPOVICI, S. 373. *Răbufneau cîteodată mitralierele și tunurile nemților, detunînd singuratice.* V. ROM. martie 1957, 63. *Mi s-a părut, deodată, că se prăbușește ceva, răbufnind surd și îndepărtat.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 355, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 358. ✧ Tranz. *Țăranul . . . bufnind și răzbufnind pe Sărăcie, o pofti să iasă afară.* ISPIRESCU, L. 209. *Acesta numai cu o mînă îi răsuci, îi răbufni la pămînt.* id. U. 54. *Înfigîndu-i cuțitul pîn'la mîner, îl răbufnii la pămînt.* DELAVRANCEA, S. 234. *Cît ai da din umăr, pe toți îi i-am răbufnit de pămînt.* SĂM. I, 38. *Răbufniseră pe agale și pe serdari în cetăți, spintecîndu-i.* SADOVEANU, O. XII, 269. *Mîna în piept că i-o punea, De pămînt îl răbufnea.* MAT. FOLK. 1131. ✦ Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. *Tunetele din nou răbufnîră, fulgerele din nou porniră să scapere.* C. PETRESCU, R. DR. 59. *Încă puțin și tot acest hăuit surd, înfundat, răbufnește deodată cu o mare intensitate.* BOGZA, C. O. 170. *Din piață răbufneau strigăte îndărătnice.* VORNIC, P. 215. *Pînă sus răbufneau claxoanele.* V. ROM. octombrie 1955, 115. ✦ Tranz. (Regional; în forma *răbuni*) „A bate bădiniu ca să se aleagă untul" (Băuțar — Caransebeș). VICIU, GL.

2. Intranz. A izbucni cu putere (eliberîndu-se dintr-o strînsoare, dintr-o apăsare); a țîșni, a năvăli. *Fumul răbufnea în afara magaziei din ce în ce mai gros.* CONV. LIT. XLII$_2$, 448. *Pe fereastra deschisă . . . . . mirosul greu al tăbăcăriilor . . . răbufnea în valuri calde.* ARDELEANU, D. 68. *Un nour uriaș de scîntei răbufni brusc și se împrăștie în văzduhul roșu.* REBREANU, R. II, 206. *Un călăraș intră în circiumă . . . și, odată cu el, răbufni un val de abur și de ger.* GALACTION, O. A. I, 262. *Din acele umede peșteri răbufni o vîntoasă rece, năpustindu-se asupra tîrgului.* C. PETRESCU, A. R. 6. *La cîte un colț de munte viscolul răbufnea, luînd sania ca pe o jucărie.* BOGZA, Ț. 40. *Din beciul acela răbufnea un puternic miros de cărnuri fripte.* CAMILAR, N. I, 358. *Pe sub ușă răbufnea din cînd în cînd valuri de aer rece.* GALAN, Z. R. 77. *Vîntul răbufni cu putere . . . rostogolind norii plumburii și-mprăștiindu-i.* V. ROM. mai 1958, 57. ✧ Fig. *Alături se-nalță, cît o biserică, o stană albă de sare, răbufnită din sînul pămîntului.* VLAHUȚĂ, R. P. 160. ✦ Fig. (Despre acțiuni, sentimente, p. ext. despre oameni) A se manifesta brusc și violent; a izbucni. *Amărît ca mine nu mai poate fi om subt soare! răbufni țăranul.* REBREANU, R. II, 42. *Turbarea lui Iordache, însă, fu năpraznică și răbufni pînă la cer, ca un butoi de spirt care a luat foc.* GALACTION, O. 283. *Pietro, izbucnind brusc, fierbînd, răbufnind: . . . zvîrle pe nerușinata aceea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 213. *Să-ți fie rușine! răbufni întreaga gloată.* SAHIA, N. 108. *Tendințele de emancipare ale iobagilor au răbufnit și pe față.* BLAGA, G. 61. *Era o problemă care, din cînd în cînd, răbufnea în gazete.* PAS, Z. IV, 185. *Răbufnea scurt: Maria nici nu știe ce fel de om e Mihai.* DEMETRIUS, A. 23. *Directorul . . . , din motive foarte delicate, nu mai răbufnea de mult pe față.* VORNIC, P. 8. *I se păru că Iancu a țipat, atît de neașteptată fu pentru el dușmănia turbure care răbufnise în cuvintele lui.* PREDA, D. 89. *Răbufneau răscoale . . . mai ales în nordul Moldovei.* V. ROM. februarie 1956, 54. *Răbufnea ura în el și-i da brînci să vorbească, să-și verse focul.* ib. martie 1958, 37.

3. Intranz. (Despre vin, lapte) A fermenta, a fierbe. Cf. LB, CIHAC, II, 30, LM, BARCIANU, com. din MUNȚII APUSENI, ALR I 1 331/186.

4. Refl. (Prin Munt. și Olt.; în forma *răbuni*; despre pămînt) A se afîna, a se sfărîma. SCRIBAN, D. ✦ (Despre pîine) A crăpa (fiind bine coaptă). Cf. I. CR. VII, 52.
— Prez. ind.: *răbufnesc.* — Și: **răbubni** (TDRG), **rebufni, răbuni, răzbufni** vb. IV.
— Pref. *răʻz)* - + **bufni.**

RĂBUFNÍRE s. f. Faptul de a **răbufni.**

1. Zgomot surd și puternic, răbufneală; (rar) răbufnitură. Cf. **răbufni (1).** Cf. LM, BARCIANU. *Răbufnirile de tunuri mai continuară un răstimp și apoi încetară pe rînd.* REBREANU, P. S. 59. *Toate sunetele, toate răbufnirile . . . se schimbau în somn în pași duri și chinuiți.* DEMETRIUS, A. 150. *Văzduhul mocnea, înfrînîndu-și cu greu răbufnirea întîrziată.* MIHALE, O. 504. *Un zurgălău . . . Se cuzea de undeva, din vale, Și vîntu-l îneca în răbufniri.* LABIȘ, P. 27.

2. Țîșnire, izbucnire. Cf. **răbufni (2).** *În răbufnirea de o clipă a acelui foc îndepărtat, toate . . . ne-au apărut scăldate în sînge.* V. ROM. august 1958, 64. ✦ Fig. Manifestare bruscă și violentă (a unui sentiment, a unei emoții etc.). *Cîțiva muncitori mai apropiați întoarseră capul," bănuind vreo nenorocire, zgomotul mașinelor . . . , răbufnirea consulului amestecîndu-se în uruiala roților dințate.* ARDELEANU, D. 198. *Astea sînt calomniile, răbufnirile ticăloase ale unui om cu care n-am putut să colaborez niciodată.* V. ROM. aprilie 1954, 50. *Ai fi zis că vorbele lui Maleș îi provocau de fiecare dată o răbufnire de entuziasm.* GALAN, B. II, 361. *Nu socoti că trebuie să-i mai spună și bărbatului ei de răbufnirea lui Paraschiv.* PREDA, M. 446. *Mi-a fost teamă și mie*

de . . . propriile-mi răbufniri. LĂNCRĂNJAN, C. II, 227.
— Pl.: *răbufniri.*
— V. **răbufni.**

RĂBUFNÍT, -Ă adj. **1.** (Prin sud-estul Munt.; în forma *răbunat*) Fărîmițat, mărunțit. Cf. cv 1 949, nr. 8, 33. *Am cumpărat niște var răbunat.* ib. ✦ (Despre pîine, fructe; în forma *răbunit*) Crăpat de copt; fraged, afînat. Cf. I. CR. VII, 52.

2. (Prin vestul Olt.; în forma *răzbunat*) Răsfrînt, atîrnat. Cf. VÎRCOL, M. *Buze răzbunate.* id. ib.
— Pl.: *răbufniți, -te.* — Și: **răbunát, -ă, răbunít, -ă, răzbunát, -ă** adj.
— V. **răbufni.**

RĂBUFNITÚRĂ s. f. (Rar) Răbufnire **(1)**, bufnitură. *Din dormitor se auzeau răbufnituri de sertare.* CĂLINESCU, E. O. I, 84. *Se auzi o răbufnitură teribilă și pîrîituri de scînduri.* id. s. 344.
— Pl.: *răbufnituri.*
— **Răbufni** + suf. *-tură.*

RĂBUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Mold.) **1.** A șterge de pe răboj, a lichida o socoteală, (învechit) a răfui. Cf. URICARIUL, X, 406, CIHAC, II, 319, DDRF.

2. A da, a unge cu răbuială **(2)**. *Găseam pe moș Chiorpec răbuind ciubotele cu dohot de cel bun, care face pielea moale cum îi bumbacul.* CREANGĂ, A. 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, I. CR. VI, 29.

3. A face curățenie, a deretica. LEXIC REG. 107.

4. Fig. A da gata pe cineva (Bălțătești — Tîrgu Neamț). I. CR. VI, 29. *L-a răbuit.* ib.
— Prez. ind.: *răbuiesc.*
— Cf. germ. reiben „a freca, a rade".

RĂBUIÁLĂ s. f. (Prin Mold.) **1.** Acțiunea de a răbui **(2)** și rezultatul ei. *Mă lua frumușel de bărbie cu mîna stîngă, iar cu cea dreaptă muia feleștiocul în strachina cu dohot și-mi trăgea un pui de răbuială ca aceea pe la bot.* CREANGĂ, A. 46, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. Unsoare preparată din păcură, cu care se ung unele obiecte din piele ca să se moaie. *Moș Precu își purta trupul mare de ici, colo, tropăind cu ciubotele grele, unse cu răbuială.* SADOVEANU, O. I, 618, cf. H X 129, XII 286, I. CR. VI, 29, 126, com. FURTUNĂ.

3. Curățire, dereticare. LEXIC REG. 107.
— Pl.: *răbuieli.*
— **Răbui** + suf. *-eală.*

RĂBÚJ s. n. v. **răboj.**

RĂBUNÁT[1], -Ă adj. v. **răbufnit.**

RĂBUNĂT[2], -Ă adj. v. **răbunit.**

RĂBUNEÁLĂ s. f. v. **răbufneală.**

RĂBUNÍ[1] vb. IV. Refl. (Prin Munt. și Olt.) A se întinde, a se tolăni. Cf. ARHIVA, XXX, 283, SCRIBAN. D.
— Prez. ind.: *răbunesc.*
— Etimologia necunoscută.

RĂBUNÍ[2] vb. IV v. **răbufnit.**

RĂBUNÍT[1], -Ă adj. (Regional) **1.** Tolănit, culcat. *Sub umbra de agurită Doarme Leana răbonită.* RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 172, NOVACOVICIU, C. B. I, 19. ✧ Fig. *Dă sînt cosași . . . , gresia le sală-n loc și coporția rîde c-a scăpat de ger stînd din cînd în cînd răbunită pe verdeață.* JIPESCU, O. 39.

2. Răvășit, împrăștiat. LEXIC REG. 31.
— Pl.: *răbuniți, -te.* — Și: **răbunát, -ă** (L. COSTIN, GR. BĂN. 172, NOVACOVICIU, C. B. I, 19), **răbonit, -ă** adj.
— V. **răbuni[1].**

RĂBUNÍT[2], -Ă adj. v. **răbufnit.**

RĂBÚȘ s. n. v. **răboj.**

RĂC interj. (Regional) Cuvînt cu care se alungă rațele (Ghilad — Timișoara). Cf. ALR II 5 737/36.
— Onomatopee.

RĂCÁM s. n. (Turcism învechit). „Tablă elementară de socotit". SCRIBAN, D.
— Pl.: *răcamuri.*
— Din tc. **rakam** „cifră, calcul, aritmetică".

RĂCÁN s. m. (Depreciativ) Recrut; rîtan. *Ține pe loc, răcane!* BACALBAȘA, ap. TDRG. *Da ce? . . . Noi sîntem soldați? . . . protestă glumeț una mai îndrăzneață. — Răcani, duducă: pîn'la soldați, mai va.* HOGAȘ, H. 85. *La poarta de fier, soldați buluc, sîrînși să vadă sosind răcanii.* BRĂESCU, A. 215. *Un gradat striga din răsputeri: — Pune mîna, răcane!* VLASIU, A. P. 410. *Geamurile vagonului acoperite cu perdele „ca să nu vadă răcanii ce fac ăi mari".* SADOVEANU, O. XVII, 251. *Îmi trebuia un om ca dumneata. Cu răcanii ăștia mă plictisesc.* BARBU, P. 237.
— Pl.: *răcani.*
— Cf. răcut.

RĂCÁR s. m. Persoană care se îndeletnicește cu prinderea sau cu vînzarea racilor. *Cele patruzeci lude scutelnici: pescari, răcari, vînători și dărvari, i-am împrăștiat în tot județul.* FILIMON, O. I, 101, cf. TDRG, DR. VIII, 207, ȘĂINEANU, D. U. *Cată să știi a-i găli; asta-i a doua datorie a răcarului.* SADOVEANU, O. XVII, 460.
— Pl.: *răcari.*
— **Rac[a]** + suf. *-ar.*

RĂCÁȘ s. n. **1.** (Prin Maram., nordul Transilv. și al Mold.) Grămadă de trunchiuri de copaci (ALRM SN I h 420), tason (A V 1, 33, ARVINTE, TERM. 163); vraf de grîu (ALR I 912/343, 345, ALR II 5302/334). ✧ Loc. adv. (Regional) **Cu răcașu** = în număr mare, cu grămada. Cf. ALR II 3 548/334.

2. (Prin Bucov.) Un fel de jilip pe care sînt lăsate să alunece la vale lemne de foc. Cf. LEXIC REG. 107. ✦ (Regional) Proptea făcută din scînduri așezate cruciș, care se pune la capătul stivelor de lemne ca să nu se dărîme (Roșia — Beiuș). Cf. ALR II 6 462/310.

3. (Prin Transilv. și Maram.) Lucruri depozitate vraiște; dezordine (în casă sau în gospodărie). *Nu-ți place ordinea în casă. La tine e numai racaș.* PAȘCA, GL., cf. CV 1 951, nr. 3—4, 43.

4. (Prin Maram. și nordul Transilv.) Grup (mare) de oameni. *Am văzut un on răcaș de femei.* ARH. FOLK. VI, 151, cf. ALR I 456/302.
— Pl.: *răcașuri.* — Și: **rácaș, rocáș** (ALRM SN I h 420) s. n.
— Din magh. **rakás.**

RĂCĂBÚȘ s. m. (Prin sudul Ban.) Cărăuș, căruțaș. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 172.
— Pl.: *răcăbuși.*
— **Racob** + suf. *-uș.*

RĂCĂDEÁ vb. II v. **recădea.**

RĂCĂDÍ vb. IV v. **răgădui.**

RĂCĂDUÍ[1] vb. IV. Refl. (Prin Ban.; despre copii) A scînci, a plînge. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II/I MN 12, 6 892.
— Prez. ind.: *răcăduiesc.*
— Din magh. **reked** „a răguși".

RĂCĂDUÍ[2] vb. IV v. **răgădui.**

RĂCĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) **1.** (Despre broaște) A orăcăi (Măgura — Bacău). ALR SN III h 733/531.

2. (Despre raţe) A măcăi. ALR SN II h 381.
— Prez. ind. pers. 3: *răcăieşte*.
— **Rac**[1] + suf. *-ăi*.

RĂCĂÍNĂ s. f. v. **răcovină**.

RĂCĂLÉŢ s. m. v. **racaleţ**.

RĂCĂLÍ[1] vb. IV. Intranz. (Regional; despre raţe) A măcăi (Roşia — Beiuş). ALR SN II h 381/318.
— Prez. ind. pers. 3: *răcăleşte*.
— **Rac**[1] + suf. *-ăli*.

RĂCĂLÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin nordul Transilv.) A scormoni (com. din TRANIŞ — JIBOU), a împrăştia (COMAN, GL).
— Prez. ind.: *răcălesc*.
— Cf. r i c ă l u i.

RĂCĂLUÍ[1] vb. IV v. **răclui**[2].

RĂCĂLUÍ[2] vb. IV v. **ricălui**.

RĂCĂMĂŢÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se răsti, a ameninţa. Com. din ALBAC — ABRUD, din CÎMPENI şi din SCĂRIŞOARA — VAŞCĂU.
— Prez. ind.: *răcămăţesc*. — Şi: **rechemeţí** vb. IV. FRÎNCU - CANDREA, M. 105.
— V. **răcămeţ**.

RĂCĂMÉTE s. m. v. **racamete**.

RĂCĂMÉŢ s. m. v. **racamete**.

RĂCĂNÁT, -Ă adj. v. **rătăcănat**.

RĂCĂNÉL s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. *Cînd brutacii, rîcaneii cei verzi, se suie sus pre lemne, atunci are să vie ploaie*. I. IONESCU, M. 65. *Răcănelul cîntă (strigă) din arbori, cînd e secetă*. F (1884), 67. *O linişte se lăsase asupra casei, iar răcăneii . . . luau în stăpînire noaptea ce se făcea înaltă*. MACEDONSKI, O. III, 13, cf. MARIAN, S. R. I, 119, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 18. *Răcăneii cîntă ca şi broaştele*. PAMFILE, VĂZD. 97, cf. H XVIII 44, ŞEZ. VI, 24, ALR SN III h 732.
— Pl.: *răcănei*. — Şi: **racanél** (MARIAN, CH. 54), **ricănél** (ALR SN III h 732/27), **rîncănél** (MAT. DIALECT. I, 266), **răconér** (L. COSTIN, GR. BĂN. 172) s. m.
— Cf. r ă c ă n í.

RĂCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre broaşte) A orăcăi. *Brotacul răcăneşte cînd e vremea a ploaie*. ŞĂINEANU. *Nu răcăni ca broaştele*. GR. S. VI, 103, cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind. pers. 3: *răcăneşte* şi *răcăne* (UDRESCU, GL.).
— **Rac**[1] + suf. *-ăni*.

RĂCĂNÍT s. n. (Regional) Orăcăit. Cf. UDRESCU, GL. *S-aude răcănil de brotăcei*. id. ib.
— V. **răcăni**.

RĂCĂRÉLE s. f. pl. v. **răcorel**.

RĂCĂRÍT s. n. (Rar) Îndeletnicirea de a prinde raci. *Depusesem undiţele de peşte şi trecusem în altă parte, la învăţătura răcăritului*. SADOVEANU, O. XVII, 459.
— De la **rac**[2].

RĂCĂSTÁUĂ s. f. v. **răcăstău**.

RĂCĂSTĂU subst. (Regional) **1.** Stăvilar. Cf. COMAN, GL., ALR SN I h 152. ✦ Cumpăna stavilei la joagăr (Petreştii de Jos — Turda). Cf. ALR II 6 430/250.
2. (În forma *lăcăsteu*) Loc îngrădit. *Vai, săracul mînzul meu, Doarme noaptea-n lăcăsteu, Dimineaţa cată rău*. MAT. FOLK. 492.
— Pl.: ? — Şi: **răcăstéu** (DR. IX, 212) subst., **răcăstáuă** (COMAN, GL.) s. f., **rechestéu** (ALR II 6 430/250, ALR SN I h 152), **lăcăstéu** subst.
— Din magh. **rekesztő**.

RĂCĂSTÉU subst. v. **răcăstău**.

RĂCĂŞÁN s. m. (Prin nordul Transilv.) Lucrător care munceşte la tason, punînd în ordine materialul lemnos. Cf. ARVINTE, TERM. 163.
— Pl.: *răcăşeni*.
— **Răcaş** + suf. *-ean*.

RĂCĂŞÍ vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. A pune în ordine lemnele la tason; (regional) a răcăşui (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. ARVINTE, TERM. 163.
2. Tranz. „A expune lucrurile de preţ, în semn de mîndrie" (Sîngeorz Băi — Năsăud). PAŞCA, GL.
3. Refl. A se tolăni (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.
— Prez. ind.: *răcăşesc*.
— V. **răcaş**.

RĂCĂŞÍT, -Ă adj. (Regional) Împrăştiat (Salva — Năsăud). ARVINTE, TERM. 163. *Lemne răcăşite prin curte*. id. ib.
— Pl.: *răcăşiţi, -te*.
— V. **răcăşi**.

RĂCĂŞUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A răcăşi **(1)**. Cf. ARVINTE, TERM. 163.
— Prez. ind.: *răcăşuiesc*.
— **Răcaş** + suf. *-ui*.

RĂCĂTĂNÁT[1], **-Ă** adj. v. **răscrăcănat**.

RĂCĂTĂNÁT[2], **-Ă** adj. v. **rătăcănat**.

RĂCĂTÉŢ s. m. v. **racateţ**.

RĂCĂTUÍ vb. IV v. **răgădui**.

RĂCĂŢÉL s. m. (Regional) Broatec *(Hyla arborea)*. Cf. DDRF.
— Pl.: *răcăţei*.
— Cf. r ă c ă n e l, r a c h e t.

RĂCE adj. v. **rece**.

RĂCEÁ s. f. (Regional) Minciog. Cf. ANTIPA, P. 375, 382, LTR[2].
— Pl.: *răcele*.
— Cf. r ă c i l ă.

RĂCEÁLĂ s. f. **1.** (În opoziţie cu c ă l d u r ă) Temperatură scăzută a aerului, vreme rece; frig. *Mulţi era goli şi degerînd de ger şi de răceală înghemţîndu-se*. CORESI, EV. 364. *Zicu cum acolo şi boii să fac fără de coarni, pentru răceală mare*. HERODOT (1645), 218. *De va fi cel rănit mîncat niscare bucate greale . . . sau va fi îmblat . . . în vînt la răceală, atunce nu-i moartea de rană*. PRAV. 128. *Mare scădere au avut în oameni, . . . că lovisă nişte răceale şi ploi cu ninsori*. M. COSTIN, O. 85. *N-au simţit nici foamete, nici seate, nici răceala, nici alte nevoi ale trupului* (a. 1692). GCR I, 297/22. *Acea împărăţie într-un chip iaste şi în căldură şi în răceală, preste tot într-un chip*. FL. D. (1680), 73v/6. *Aproplindu-să şi vremea răcelii, au purces mărita-sa . . . şi au mersu pe la satul mării-sale*. R. GRECEANU, CM II, 142, cf. ANON. CAR. *Nici mălai, nici poama de vie nu s-au făcui de răcele ce au fost toată vara*. AMIRAS, LET. III, 112/8. *Scoate ceapa şi-i stricoară zeama pentr-o sită . . . şi o pune la răceală ca să să prinză pîftie* (a. 1749). GCR II, 43/19. *Apa iară din răceala văzduhului să schimbă în zăpadă* (a. 1750). id. ib. 64/33. *Colica (mătricea) din răceală*. CALENDARIU (1814), 170/7, cf. DRLU, LB. *Mijloacile de ocrotirea sănătăţii şi a frumuse-*

ții ...: fereala de răceală și de vînt umed. PISCUPESCU, O. 183/3. *Nu am grijă, nici îmi pasă, Ca de cald sau de răcele Să mă apere o casă.* ASACHI, S. L. I, 141. *Să iasă pînă în ziuă pe răceală, să capete vrun guturnar!* NEGRUZZI, S. I, 227, cf. LM. *Simțeam cum îmi amorțește gîtul de răceală.* EMINESCU, G. P. 103, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Păru înfiorată de răceala nopții; își trase la gît și la obraji guleraşul de blănită albă.* SADOVEANU, O. V, 705, cf. ALR I 1 366/5, 9, 26, 59, 77, 98, 107, 270, FOLC. TRANSILV. I, 204. ✦ Însușirea unui corp de a fi rece (I 1). *Îi pipăi picioarele și simți că i se întunecă mințile de groază. O răceală ca de gheață se ridica în trupul lui Radu, de la tălpi spre genunchi.* VLAHUȚĂ, O. A. 133. *Cu o mînă îi pipăie răceala.* BASSARABESCU, V. 138. *Simt răceala picăturilor ca niște sfîrcuri de bici plesnindu-mi obrajii.* BART, S. M. 15. *Adesea ... Vă mătura trena fluviului galben, Răceala fluviului albastru.* BOUREANU, S. P. 32. *Eu aici nu pociș'ea ... D'e răccala sierelor.* T. PAPAHAGI, M. 118. ✦ Senzație de frig (provocată de boală, de frică etc.). *Iaste caldă acea iarbă și de răceala boaleei curățitoare.* CORESI, EV. 425. *Fioroasa răceală ce-nsufl-a ta vedere.* ALEXANDRESCU, O. I, 121. *Răceala de adineaori se preface în sudoare înghețată.* GALACTION, O. A. I, 71. *Ce caută el aici, străin și pribeag ca o fiară? O răceală de gheață îl înfășură.* SADOVEANU, O. VII, 339. *Simțeam cum fiorii de căldură și de răceală îmi pregătesc aprige dureri.* id. ib. II, 114. ✦ (Învechit, rar) Rușine. Cf. răci (I). *Cine-mi cearcă răul, rău să pață, Să-i lovească răceala din față. Să să-ntoarcă de sîrg cu ocară.* DOSOFTEI, PS. 228/11, cf. 231/17, 235/5.

2. Fig. Lipsă de însuflețire sau de entuzisam, indiferență, nepăsare; atitudine distantă, rezervă. *Au stătut în gînduri Abaza pașa ..., văzînd că n-are ce face ... și socotind și răceala acestor două țări la bătaie.* M. COSTIN, O. 106. *Care om poate privi cu răceală pizmuirile ce învrăjbesc această țărînă mișcătoare?* MARCOVICI, C. 74/23, cf. CONACHI, P. 293. *El stătu de față și privi cu răceală această tragedie.* BĂLCESCU, M. V. 45, cf. NEGRUZZI, S. I, 18. *Asculță aceste vorbe din urmă cu mare răceală.* FILIMON, O. I, 168. *Smărăndița ... poate vrea să puie răceală între noi.* BOLINTINEANU, O. 341, cf. EMINESCU, P. L. 87, VLAHUȚĂ, O. A. II, 233, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., TDRG. *La întrebările ei, băiatul a răspuns cu răceală.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 127. *Se depărtă de ei cu răceală.* AGÎRBICEANU, A. 136. *Furăm primiți cu oarecare răceală.* HOGAȘ, DR. I, 8. *Răceala întrebării îi curmă scurt glasul. Ochii i se umplură de lacrimi.* REBREANU, I. 202. *La club, mîinile se întinseră cu răceală.* C. PETRESCU, I. II, 134. *Cel care blama sceptimismul și răceala epigonilor era el însuși un spirit activ și ardent.* CĂLINESCU, E. 202. *Îl măsură pe Filip cu răceală, de sus, încreștindu-și sprîncenele.* GALAN, B. I, 53, cf. BARBU, P. 343. ✦ Calm, sînge rece; imparțialitate. *Cu răceală demnă ... și cu dragoste întreagă de adevăr, ne-a dat omul o grea lucrare, pentru care nu i se poate aduce îndestulă laudă.* CARAGIALE, O. IV, 428. *Se forța să fixeze cu răceală într-un cadru tehnic toate amănuntele pentru explicarea faptelor.* BART, S. M. 77. *Să nu mă înșeled deci În răceala sigură și mîndră a judecății.* CAMIL PETRESCU, T. III, 464. *Să privim lucrurile cu răceală și să judecăm.* SADOVEANU, O. VIII, 199, cf. XII, 218.

3. Boală contagioasă la oameni și animale, caracterizată prin inflamarea căilor respiratorii superioare și manifestată prin guturai, tuse, stare febrilă etc.; (prin Mold.) rahnă. Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Boala ta nu e atît de gravă. O simplă răceală și organismul slăbit.* C. PETRESCU, Î. I, 232. *Copilul nu știe — se dezvelește-n somn, ... prinde o răceală, o boală.* GALAN, Z. R. 281. *Durerea de cap poate fi pricinuită de o răceală.* PREDA, R. 146. *Căzu la pat doborît de o cumplită răceală.* V. ROM. februarie 1955, 197, cf. H IX 315.

— Pl.: *răceli* și (învechit) *răcele.* — Și: (învechit) **receálă** (NEGRUZZI, S. I, 18, POLIZU), (regional) **riceálă** (ALR I 1 366/77) s. f.

— **Răci** + suf. *-eală.*

RĂCÉLNIȚĂ s. f. Plasă mică, circulară, pentru prins raci. L. ROM. 1960, nr. 5, 29.

— Pl.: *răcelnițe.*

— **Rac**[2] + suf. *-elniță.*

RĂCÉR s. n. (Prin Transilv.) Răcitor la cazanul de distilat rachiu. Cf. LB, CV 1950, nr. 11—12, 39, ALR II 6 356/102.

— Pl.: *răcere.*

— **Răci** + suf. *-ar.*

RĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Într-un descîntec) De rac[2] (1), care se referă la rac. *Voi d-ăi răi căieşti, d-ăi răi răceşti.* ŞEZ. VII, 93.

— Pl.: *răcești.*

— **Rac**[2] + suf. *-esc.*

RĂCHÍE[1] s. f. v. **rachiu.**

RĂCHIE[2] s. f. v. **rechie**[1].

RĂCHIÉGE s. f. v. **rachiege.**

RĂCHIERÍE s. f. v. **rachierie.**

RĂCHIȘOÁRĂ s. f. **1.** (Prin Bucov.) Cătină *(Lycium halimifolium).* Cf. TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 102.

2. (Regional) Jaleș de cîmp *(Stachys recta).* BORZA, D. 164.

— Pl.: *răchișoare.*

— **Răchită** + suf. *-ioară.*

RĂCHITÁN s. m. Numele a două plante erbacee cu flori roșii-purpurii, așezate la vîrful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese *(Lythrum salicaria)*, (regional) brăileancă, călbășoară, cîrligățea, gălbejoară, lemnie, lemnuș, lemnușcă, florile-zînelor, zburătoare-bărbătească, zburătoare-bărboasă, la cealaltă în spice lungi și subțiri *(Lythrum virgatum).* Cf. DDRF, BRANDZA, D. 156, BARCIANU, GRECESCU, FL. 152, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 284, VOICULESCU, L. 235, BORZA, D. 104.

— Pl.: *răchitani.*

— **Răchită** + suf. *-an.*

RĂCHITÁR[1] s. m. Fluture mare de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă atacă tulpina unor arbori, în special al răchitelor bătrîne *(Cossus ligniperda).* Cf. MARIAN, INS. 274, SIMIONESCU, F. R. 382.

— Pl.: *răchitari.*

— **Răchită** + suf. *-ar.*

RĂCHITÁR[2] subst. (Regional) Pădure de răchită; răchitiș. Cf. DR. XI, 67, 72, ALR II 6 393/2, 64.

— Pl.: ?

— **Răchită** + suf. *-ar.*

RĂCHÍTĂ s. f. **1.** Nume dat mai multor specii de salcie: **a)** (și, regional, în sintagmele *răchita cea fragedă*, BORZA, D. 153, *răchită verde*, id. ib., *richită albă*, id. ib.) arbore cu ramuri erecte, care pot fi desprinse ușor de trunchi, cu frunze înguste și lunguiețe, avînd marginile fin zimțate; lozie, mlajă, (regional) plesnitoare, salcă, salce, salcie, sălcică, sălcioară, salcie fragedă, salcie plesnitoare *(Salix fragilis).* Cf. BRANDZA, FL. 164, PANȚU, PL., DL, DM, DER, BORZA, D. 153, ALR SN III h 627; **b)** (și, regional, în sintagmele *răchită albă*, PANȚU, PL., BORZA, D. 154, *răchită de mlajă*, BRANDZA, FL. 165, PANȚU, PL., BORZA, D. 154, *răchită mlajă*, PANȚU, PL., *răchită de împletit*, BORZA, D. 154) mlajă *(Salix viminalis).* Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., DS, DER, BORZA, D. 154; **c)** (regional; și în sintagmele *răchită sălbatică*, ALR

II 6343/2, 29, *răchită moartă*, ib. 6343/260, *răchită flocoasă*, ib. 6343/362) răchită roșie (*Salix purpurea*). Cf. GRECESCU, FL. 531, PANȚU, PL., DER, BORZA, D. 154; **d)** (regional; și în sintagmele *răchită albă*, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 218, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 153, ALR I 1 926/268, 424, *răchită mare*, GRECESCU, FL. 531, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 153, *răchită sălbatică*, ALR I 1 926/217, 218, 370, *răchită de pădure*, ib. 1 926/227, *răchită cu mițoace*, ib. 1 926/290, *răchită de luncă*, BORZA, D. 153) salcie (*Salix alba*). Cf. DER, BORZA, D. 153, ALR I 1 926; **e)** (regional; și în sintagmele *răchită moale*, BRANDZA, FL. 166, BARCIANU, N. LEON, MED. 44, PANȚU, PL., BORZA, D. 153, *răchită puturoasă*. BRANDZA, FL. 166, N. LEON, MED. 44, PANȚU, PL., BORZA, D. 153, *răchită sălbatică*, ALR SN III h 628/362, *răchită cu mîță*, ib. h 628/551) iov (*Salix capraea*). Cf. BORZA, D. 153, ALR SN III h 628; **f)** (regional; și în sintagmele *răchită supărată*, BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 153, ALRM SN I h 411, A I 12. *răchită pletoasă*, ALECSANDRI, P. P. 360, CREANGĂ, A. 143, BORZA, D. 153, ARM SN I h 411, *răchită iovă*, ib. h 411/520, *răchita plîngerii*, BORZA, D. 153, ARH. SOM. VI, 464, *răchită jalnică*, ALRM SN I h 411/284, *răchită albă*, ib. h 411/260, *răchită americană*, ib. h 411/310, *răchită moartă*, ib. h 411/349, *răchită de mlajă*, BORZA, D. 153, *răchită mlăjoasă*, id. ib.) salcie pletoasă (*Salix babylonica*). id. ib., ALRM SN I h 411; **g)** (mai ales la pl., în forma *răchiți*; și în sintagma *răchită puturoasă*, BORZA, D. 153) zălog (*Salix cinerea*). id. ib. *Taie zmiciali de răchită și așă întind pealé preste iale, făcînd în chip de pavăță vasul, rătund.* HERODOT (1645), 80. *Veți lua voao . . . ramuri de finic . . . și răchiți.* BIBLIA (1688), 882/37, cf. ANON. CAR. *Un stîlp s-au pus deasupra stîncilor . . . s-au făcut un bour într-o răchită* (a. 1703). URICARIUL, XVI, 46, cf. GCR I, 356/28, DRLU, LB. *Aceștí copaci . . . parcă samănă cu răchițile din patria me.* DRĂGHICI, R. 48/31, cf. I. IONESCU, C. 249/16. *Zăresc . . . cumpăna fîntînei de la poartă, animată de răchita crengoasă.* RUSSO, S. 100. *Răchițile se-ndoaie, lovindu-se de pămînt.* ALECSANDRI, P. III, 13. *E-un miros de tei în crînguri, Dulce-i umbra de răchiți.* EMINESCU, O. I, 210, cf. SLAVICI, N. I, 8. *Făcu un coșuleț, cum putu, din nuiele de richită.* ISPIRESCU, L. 282, cf. MACEDONSKI, O. I, 60. *De la Giurgiu în jos, trecem printr-o largă alee de răchiți.* VLAHUȚĂ, R. P. 32, cf. BELDICEANU, P. 62, PĂUN-PINCIO, P. 47. *Se-ngîn pe luciul apei nagîții și cristeii, Pe maluri aiurează răchitele și teii.* NECULUȚĂ, Ț. D. 73. *Plînge-o mierlă-ntr-o răchită.* GOGA, POEZII, 55. *Răchita ca și salcia slujesc . . . gospodinelor noastre pentru dobîndirea colorii galbene.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 32. *Dintr-un fluier de răchită, Primăvară, O copilă poposită la fîntînă Te îngînă.* BACOVIA, O. 87. *Richițile de lîngă apă desfătau cu argintiul lor frunziș noaptea verde înconjurătoare.* GALACTION, O. A. I, 322, cf. LESNEA, P. E. 19, DS. *O grădină cu arbori mărunți se lăsa la vale, pe coasta lină, pînă la răchițile unui pîrău.* SADOVEANU, O. VI, 511. *Căpitanul stă la umbră, sub bolta unei răchite argintii.* BART, S. M. 72. *Din nuiele de răchită Vom face împreună zestre împletită.* ARGHEZI, VERS. 188, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 565. *Stăteam tolăniți ca zeități mărunte Pe nisipul arzător Împestrițat cu tufe de arini și răchite.* BENIUC, V. 23. *Nu putea deslușí dacă umbra de pe malul pîrîului e un om, o o răchită sau un fuior de pîclă.* CAMILAR, N. I, 101. *Am iubit de cînd mă știu Cerul verii străveziu, Despletitele răchite.* LABIȘ, P. 165. *Arză-te focul, răchită, Că ești neagră și pîrlită Și nu ești încă-nfrunzită.* ALECSANDRI, P. P. 312. *Sub răchita rourată Șede baba supărată Cu fata nemăritată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 446. *La răchita înverzită Șede-o fată despletită.* TEODORESCU, P. P. 372, cf. SEVASTOS, N. 269, ȘEZ. III, 49. *Decît noră turcilor, Mai bine hrană peștilor Și bucium răchitilor.* BIBICESCU, P. P. 273, cf. VASILIU, C. 104. *În pădure-oi intra, Răchita oi tăia.* BALADE, II, 209. *Treci, dorule, și Iza Și despică răchita, Nu-mi despica inima.* FOLC. TRANSILV. I, 301. *Ciocoiul e ca răchita; de ce-l tai, de ce răsare.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. IV, 306. ◇ *Răchită roșie* = arbust cu ramurile de culoare cenușie, măslinie sau purpurie închisă, cu frunze înguste, puțin mai late spre vîrf, cu flori purpurii sau verzui, din ale cărui nuiele se fac împletituri; lozie, mlajă, (regional) răchită, răchițică, mlajă, salcie, salcă roșie, salce neagră, salcie roșie (*Salix purpurea*). Cf. GRECESCU, FL. 531, PANȚU, PL., DER, BORZA, D. 154.

2. Nuiele sau coaja de răchită **(1)**, din care se confecționează obiecte împletite (coșuri, scaune etc.); lemnul moale de răchită, din care se fac linguri, albii etc. *Un coș de richită albă, plin cu lemne de fag.* GALACTION, O. A. I, 67. *Sticla gîlgîi și lichidul începu să picure pe masa de răchită la care stăteau.* V. ROM. august 1954, 60. *Se așează într-un fotoliu de răchită.* PREDA, R. 289.

3. P. ext. (Cu sens colectiv) Răchitiș. *Locul ales e o mlaștină cu stuf și cu richită, în mijlocul căreia a rămas o lumină de apă netedă.* ODOBESCU, S. III, 109, cf. 77. *Printre toate risipit, albul plopilor și al răchitei.* SLAVICI, N. I, 332. *Era subt poala unui codru de stejar un șleau de soiuri mărginașe . . . , aluni, arini, arțari, un plop și destulă răchită.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Malurile pline de pietriș și de răchită ale Teleajenului.* BOGZA, C. O. 15, cf. ALR II 6 393/95, 728, 876.

4. (Regional; la pl.) Coltișor (*Dentaria bulbifera*) (Comana — București). PANȚU, PL.

— Pl.: *răchite* și *răchiți*. — Și: (regional) **rechită** (ALR I 1 928/75, 122, 394, 578, 792, 898), **richită, răjită** (CANDREA, Ț. O. 52, BORZA, D. 153), **răpită** (ALR SN III h 627), **răchiță** (ib. 1 928/131, 320, **richită** (ALR I 1 928/878), **rochită** (BORZA, D. 153) s. f.

— Din bg. **ракита.**

RĂCHITĂRÍE s. f. Pădure (tînără) de răchită **(1)**, din care se taie nuiele pentru confecționarea de împletituri; răchitiș. Cf. DR. XI, 65, 72, 77, DS, LTR.

— Pl.: *răchitării.*

— **Răchită** + suf. *-ărie.*

RĂCHITEÁȚĂ s. f. (Regional) Mlajă (*Salix viminalis*). BORZA, D. 154.

— Pl.: *răchiteațe.*

— **Răchită** + suf. *-eață.*

RĂCHITÍCI subst. (Regional) Răchitiș. Cf. DR. XI, 72.

— Pl.: ?

— De la **răchitiș,** cu schimbare de sufix.

RĂCHITÍȘ s. n. (Atestat prima dată în 1491, cf. BOGDAN, D. ȘT. I, 473) Desiș de răchite **(1)**; răchitărie, (regional) răchitar[2], răchitici. Cf. ANON. CAR. *La marginea răchitișului el o ajunse, o luă de mînă, și așa, ținîndu-se de mînă, înaintară în crîngul desfrunzit.* SLAVICI, O. II, 60, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Am găsit . . . două cuiburi de codalb, clădite pe răchitiș.* LINȚIA, P. II, 273. *A tăiat răchitișul, secerîndu-l repede, singur, cu o toporișcă.* GALAN, Z. R. 92. *Culoarea apei se închise, devenind mai tainică; răchitișul foșnea.* T. POPOVICI, S. 87. cf. VICIU, GL.

— Pl.: *răchitișuri.* — Și: (regional) **rechitíș** (BARCIANU, ALEXI, W.), **răchițíș** (DR. XI, 72) s. n.

— **Răchită** + suf. *-iș.*

RĂCHITÓS, -OÁSĂ adj. (Regional, despre terenuri) Plin de răchite **(1)**. Cf. ALR II 6 390/250, ib. 6 393/723.

— Pl.: *răchitoși, -oase.* — Și: **răchițós, -oásă** adj. ALR II 6 390/250.

— **Răchită** + suf. *-os.*

RĂCHIȚĂTĂ adj. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) De culoare galbenă; gălbui (Lunca Cernii de Sus — Hațeg). *Bubă roibată, Bubă răchițată, Bubă galbenă.* GR. S. V, 62.

— Pl.: *răchițate.*

— **De la răchită.**

RĂCHÍȚĂ s.i f. v. **răchită.**

RĂCHIȚEÁ s. f. v. **răchițică.**

RĂCHIȚÉL s. m. (Regional) Broatec (*Hyla arborea*). Cf. CANDREA, Ț. O. 52, ARH. FOLK. I, 213, ALR SN III h 732/346.
— Pl.: *răchiței.*
— Contaminare între **răchită** și **răcănel.**

RĂCHIȚÍCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui **răchită (1).** răchită tînără; p. restr. (cu sens colectiv) nuielele acestei plante (folosite la confecționarea împletiturilor) sau vîrfurile de răchită **(1 e)** din care se extrage o vopsea galbenă. *Să mănînci trei ani de zile . . . numai vlăstari fragede, răchițică smicele.* CREANGĂ P. 316. *D-apoi vara . . . după cules răchițică de făcut gălbenele . . . cine umbla?* id. A. 64, cf. MARIAN CH. 9, DAMÉ T. 12, TDRG. *Împletitura se face pe țeruși . . . bătuți în pămînt, printre cari se împletesc . . . mlădițele sau răchițica.* PAMFILE, I. C. 136. *De fiecare kilogram de lină se fierb cam patru litri de apă cu tot atîtea kilograme de vîrfuri de salcie tînără, numită răchițică.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 32, cf. ARH. SOM. VI, 464, ALR II 6 269/574. ◇ *Răchițică albă* (sau *răchițică mlajă*) = mlajă (*Salix viminalis*). Cf. GRECESCU, FL. 532, BORZA, D. 154. ✦ (Regional; și în sintagma *răchițică albă*, BORZA, D. 153) Salcie pletoasă (*Salix babylonica*). Cf. ALRM SN I h 411/228.

2. Arbust cu frunze ascuțite, acoperite pe ambele părți cu un fel de solzi, care le dau un aspect argintiu, și cu flori mici galbene; (rar) măslin-sălbatic, (regional) măslin, salcie-mirositoare, sălcioară (*Elaeagnus angustifolia*). Cf. POLIZU, BARONZI, L. 142, DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 109, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SIMIONESCU, FL. 69, BORZA, D. 63.

3. (La pl.) Arbust tîritor pitic, cu flori roz-carmin, care crește în regiunile muntoase și subalpine; fructul, bacă roșie, de mărimea unui bob de mazăre, cu gust acrișor, se folosește în alimentație și în farmaceutică (*Oxycoccus quadripetalus*). Cf. SIMIONESCU FL. 292, LTR[2], DER, BORZA, D. 122.

4. (Bucov.) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 135.

5. (Bucov.) Zburătoare (*Epilobium angustifolium*). PANȚU, PL., BORZA, D. 64.

6. (Prin nordul Mold.; mai ales la pl.) Canale (*Impatiens balsamina*). Cf. BORZA D. 87, H I 19, com. MARIAN.

7. (Regional) Cătină de garduri (*Lycium halimifolium*). Cf. MARIAN, D. 199. *Mlaja de răchițică e bună de împletit.* ȘEZ. XV, 112.

8. Compuse: (prin Mold.) **răchițeă-de-toamnă** = albăstriță (*Aster tripolium*). Cf. ȚOPA, C. 218, BORZA, D. 26; **răchițele-de-toamnă** = brumărele (*Phlox paniculata*). id. ib. 129.
— Pl.: *răchițele.* — Și: **răchițeá** s. f. H I 19, com. MARIAN, ALRM SN I h 411/228.
— **Răchită** + suf. *-ică.* — **Răchițea:** cu schimbare de sufix.

RĂCHIȚÍȘ s. n. v. **răchițiș.**

RĂCHIȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **răchitos.**

RĂCHÍU s. n. v. **rachiu.**

RĂCÍ vb. IV. **1.** Refl. (Despre obiecte) A pierde din căldură a deveni (mai) rece **(I 1).** Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 216. *Să-i fierbi cu apă și cu sare . . . și, dupre ce să vor răci, să-i toci mărunțu* (a. 1749). GCR II 44/20, cf. DRLU, LB. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Se răcește ciorba și se arde friptura.* C. PETRESCU C. V. 146. *Ni s-a servit întîi supa . . . Tata a așteptat să se răcească.* SAHIA, N. 56. *I se răcise . . . cafeaua turcească.* SADOVEANU, O. XI, 478. *Treceți la masă, că se răcește mămăliga!* PREDA, M. 341. *Pămîntul . . . se răcise.* BARBU, P. 251. *Apa rece s-a-neălzi, Prînzu cald îți s-a răci.* HODOȘ, P. P. 139. *El ia cartea și citește, Prînz pe masă se răcește.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75, cf. FOLC. TRANSILV. I, 331. *Bate fierul pînă e cald, că dacă se va răci, în zadar vei munci.* ZANNE, P. I, 163. ◇ Tranz. Cf. CLEMENS, LB, POLIZU. *Numai din pricina voastră am răcit casa, căci pentru mine era numai bună, cum era.* CREANGĂ, P. 251, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *După forjare, piesele urmează a fi răcite.* IOANOVICI, TEHN. 136, cf. ALR I 1 662/150. ✦ (Despre timp) A deveni (mai) friguros, cu temperatura (mai) scăzută. *Viind toamna și răcindu-se vremea . . . nu le-au dat îndemînă să bată Livovul.* R. POPESCU, CM I, 420. *Vreme[a] începîndu a să răci, au purces de la Tîrgoviște.* R. GRECEANU, CM II, 136, cf. DDRF, DL. ◇ Intranz. (Învechit) *Ștefan Vodă, daca au scos vrăjmașii săi din țară și daca au răcitu vremea . . . , au lovit pre Malcociu.* URECHE, L. 99. *Au răcit vremea și caii turcilor au slăbit.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. ✦ (Despre ființe și corpul lor) A pierde (din) căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei boli etc.); a avea senzația de frig. *Cela ce va îngropa pri cel mort otrăvit, încă fiind cald, și nu-l va lăsa nice să să răcească, face prepus cum să-l fie el otrăvit.* PRAV. 111. *Parcă tot sîngele i se răcise în vine.* SLAVICI, O. II, 154, cf. ISPIRESCU, L. 129. *Negoiță se răci și îngălbeni ca lutul.* GALACTION, O. 298. *De frică a început a mi se răci tot trupul, de pare că eram de gheață.* ȘEZ. II, 161. ◇ Intranz. (Învechit) *Monarhul n-au încetat a arăta voința sa pînă la al patrulea ceas după miezul nopții, atunci au început a răci* (a. 1757). GCR II, 54/21. *Așa înfricoșată ni se va arăta, cît va răci sîngele în noi.* MAIOR, P. 125/9. *Obrajii . . . unul arde, și altul mi-a răcit!* HELIADE, O. I, 186. *Tot trupul lui au răcit, duhul deodată au încetat.* DRĂGHICI, R. 136/21. ◇ Tranz. *Miluiaște-mă și tremeate Lazăr să-și ude cel deaget mai mic într-apă și să răcească limba mea.* CORESI, ap. GCR I, 31/1. *Pe jumătate înăbușită de ștergar, fata din brațele cazacului tremura răcită de un fior de frig.* SADOVEANU, O. V, 534. *Frigurile te răcesc, Dragostele te-amețesc.* ALECSANDRI, P. P. 244. ◇ Expr. **A-și răci gura (degeaba** sau **în zadar, de pomană, de(-a) surda)** = a vorbi fără folos, a insista zadarnic. *Dacă nu ți să trece vorba, nu-ți mai reci gura.* PANN, P. V. III, 101/22. *Care va să zică, și cu nepotul mi-am răcit gura degeaba, ca și cu unchiul.* CARAGIALE, O. II, 158. *Întrebările și rugăciunile mele le făceam în sec, căci îmi răceam gura de surda.* ISPIRESCU, L. 96. *Cine nu se apără piere. Și pentru cei sorțiți pieirei nu ne răcim gura degeaba.* DELAVRANCEA, O. II, 197. *Degeaba ne-am mai răcit gura, că ne-om întoarce mai rău de cum ne-am dus!* REBREANU, R. I, 135. *Îi mai spuneam lecția o dată și încă odată. Îmi răceam gura degeaba,* STANCU, R. A. II, 104. *I-am spus că-și răcește gura degeaba.* V. ROM. aprilie 1955, 174. *Ce să-ți mai răcești gura de pomană, se răsti Ghioceoaia, întorcîndu-i spatele.* PREDA, D. 87. *Numai în zădar voi călca calea și mi-oi răci gura.* RETEGANUL, P. V, 8, cf. I. CR. VII, 52, CIAUȘANU, GL., ROMÂNUL GLUMEȚ, 45. (Refl. și tranz.) **A i se** (sau **a-i) răci** (cuiva) **inima** = a (se) speria, a (se) înspăimînta. *Privirea aspră, crunță, a boierului îi răcise inima.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 55. *Aici, deși natura nu e așa de aspră și de măreață ca la Sihla, totuși fiorii pustiului îți răcesc inima.* HOGAȘ, DR. I, 24. *Lui i s-a răcit inima. A răspuns din drojdia urii.* SADOVEANU, O. XVII, 189. ✦ Refl. (Învechit, rar; calc greșit după slavonul постыдити са) A se rușina. *Recescu-se* (s-or stidi D, se se sfiască H) *și rușirează-se cei ce ceru reu mie.* PSALT. 140, cf. 77. *Să se răcească și să piară ce clevetesc sufletul mieu.* CORESI, PS. 185/8, cf. 229/10.

2. Refl. Fig. (Despre oameni și sentimentele lor și despre relațiile dintre ei) A deveni rece **(I 2),** distant, nepăsător; a se îndepărta sufletește, a se înstrăina. *Să rănise inema lor și să răcise despre domnu.* R. POPESCU, CM I, 435. *Cantacuzineștii, unchii acelui domn, s-au răcit și s-au depărtat de dînsul.* MUSTE, LET. III, 60/10. *Legături de sînge se răciră.* BUDAI,

DELEANU, Ț. 346. *Vezi ... prietesugul că se răcește.* I. VĂCĂRESCUL, P. 108/12, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Chiar dintre cei care veniră însuflețiți la consfătuire, erau mulți cari se răciseră îndată ce aflară cea mai mică împotrivire.* AGÎRBICEANU, L. T. 222. *Cu cît se răceau legăturile dintre dînșii, cu atît învățătorul simțea mai mult amenințarea.* REBREANU, I. 83. *În aceeași perioadă se răciră și relațiile lui cu fiul cel mare.* PREDA, R. 18. ◇ Refl. recipr. *Îmi pare rău că ne-am răcit împreună ..., că eu întotdeauna am ținut la d-ta.* CARAGIALE, O. VI, 85. *Fusese prieten bun cu Scarlat Turnavitu, dar acum se cam răciseră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 10. ◇ Intranz. (Învechit, rar) *Îl arde cu văpăi, iară el niciodată nu răceaște la dragostea cea cătră D[u]mnezeu.* MOLNAR, RET. 51/17. ◇ Tranz. *Aceste fapte nedrepte răciră cu totul spiritele moldovenilor de către Bathori.* BĂLCESCU, M. V. 92. *Cu începutul îl receste, ca fierul ars cînd îl scot, Și dragostea îi descreste, pin-o uraste de tot.* PANN, P. V. I, 174/29. *Această propunere mi s-a părut o nenorocire, ... numai auzirea ei o să răcească pe d. Tell.* GHICA, A. 717. *Simțirea ciudată care-mi răcește inima ..., mi-o face somnolentă.* EMINESCU, P. L. 89. *Durerea mea Este prea obositoare ... Să-i răcească ar putea.* MACEDONSKI, O. II, 437. *Această socotință nu numai că nu fu adoptată, dar ea răci inima multora pentru cel ce o susținea.* SBIERA, F. S. 252. *Sînt scriitori care, văzuți de aproape, păgubesc grav operei și răcesc pe cititorii cei mai entuziaști.* GALACTION, A. 278. ✦ Tranz. (Despre sentimente) A potoli, a tempera, a diminua. *Publicul, fără a-și reci dorința de a avea un teatru național, simți stîmpărîndu-i-se entuziasmul.* NEGRUZZI, S. I, 341. *Lumea ... îl zăpăcea și-i răcea speranțele.* REBREANU, I. 450. *Fiindcă filmul aparține, întrucîtva, și genului documentar, m-am temut că asta va răci entuziasmul publicului.* V. ROM. decembrie 1963, 214. ✦ (Rar, despre fapte, evenimente etc.) A-și pierde actualitatea a nu mai provoca entuziasm. *Ar fi trebuit, atunci cînd nu se răciseră lucrurile, să intre pe mosie și s-o împartă.* PREDA, M. 148.

3. Intranz. (Despre oameni și animale) A se îmbolnăvi, contractînd o răceală **(3)**. *Mă tem să nu răcesc* (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 106/5, cf. LB, POLIZU. *Se vede c-a răcit pe drum, cînd s-a întors de la țară.* ALECSANDRI, T. 1 334. *Hai acasă; răcești!* EMINESCU, G. P. 53. *Tatăl și băiatul au răcit și au obosit prea mult.* CARAGIALE, O. VII, 22. *Mă dureau coastele; mi-era frig; răcisem.* DELAVRANCEA, T. 202, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Lasă-l, că e destul de bine îmbrăcat și nu răcește el.* C. PETRESCU, C. V. 236. *De ce stai lîngă ușă? Ai să răcești.* BRĂESCU, O. A. I, 14, cf. SAHIA, N. 115, SEBASTIAN, T. 246. *Mă duc să-l văd pe frate-meu ... Poate a răcit ... Are nevoie de îngrijire.* SADOVEANU, O. V, 181, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 193. *Ca să nu răcească, își puse iar cușma pe cap și cojocul în spinare.* V. ROM. mai 1955, 26. *Scoal-în sus, că răcești, e pămîntul umed.* PREDA, R. 89, cf. BARBU, P. 278. *Cine muli să cocolosește, mai lesne răcește.* ZANNE, P. VIII, 522. ◇ Refl. (Regional) Cf. LB. *Am fost mai totdeauna acasă, pentru că mă răcisem într-o sară.* KOGĂLNICEANU, S. 100, cf. DR. IV, 705, BUL. FIL. VI, 144, ALR II 3 497/29, 105, 353, 386, 727, ib. 4 223/47. ✦ Intranz. (Regional) A se obrinti (Groși — Baia Mare). Cf. ALR II/I MN 62, 4 208/349.

— Prez. ind.: *răcesc.* — Și: (învechit) **recí** vb. IV. — V. **rece.**

RĂCÍLĂ s. f. Unealtă cu care se prind racii, alcătuită dintr-un cerc de lemn sau de sîrmă pe care se fixează o plasă de forma unei farfuri. *Răcila este un instrument cît se poate de simplu.* ANTIPA, P. 388. *Cum îi prinzi ...? Cu răcila ori cu mîna?* SADOVEANU, O. IX, 404, cf. REV. CRIT. III, 166. ✦ (Regional) Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac) fixată de o prăjină lungă (Pietroșani — Zimnicea). Cf. ALR I 1 737/922.

— Pl.: *răcile.* — Și: (regional) **răciúl** (pl. *răciuluri* și *răciule*) s. n. SCRIBAN, D.

— Cf. scr. r a č i l o.

RĂCÍME s. f. (Prin nord-estul Olt.) Vreme rece, reveneală. Cf. VÎRCOL, V. 98, CIAUȘANU, GL.

— Și: **recíme** s. f. VÎRCOL, V. 98.

— **Rece** + suf. *-ime.*

RĂCÍNĂ s. f. v. **ricínă.**

RĂCIPÍST s. n. v. **recipísă.**

RĂCIPÍSTIE s. f. v. **recipísă.**

RĂCÍRE s. f. Acțiunea de a (se) r ă c i și și rezultatul ei.

I. Cf. r ă c i **(1)**. Cf. DRLU, BARCIANU. *Prin răcire niturile se contractă.* IOANOVICI, TEHN. 155, cf. 183, 365. *Deosebim cilindri cu răcire și cilindri fără răcire.* SOARE, MAȘ. 212. ✦ (Învechit) Rușine. *Dracii lui înveașe-i-voiu în rrecire.* PSALT. HUR. 114r/16. *Învească-se în recire și în rușine cei ce ceru reu mie.* PSALT. SCH. 217/3.

2. (Rar) Cf. r ă c i **(3)**. Cf. DRLU.

— Pl.: *răciri.* — Și: (învechit) **recíre** s. f.

— V. **răci.**

RĂCÍT[1] s. n. Faptul de a (se) r ă c i **(1)**; răcire **(1)**. DL, DM.

— V. **răci.**

RĂCÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre obiecte) Care s-a răcit **(1)** sau care a fost răcit; care este rece **(I 1)**. Cf. DRLU. *Întunecat, se așează la vatra răcită, cu capul între mîini.* C. PETRESCU, S. 57. ✦ (Despre ființe) Care are o senzație de frig (din cauza spaimei, a unei emoții etc.). *Safta asculta răcită pînă în adîncul inimii.* SLAVICI, N. I, 114. *Un cioban? șopti Mihu răcit în tot trupul.* id. ib. 118. ◇ Expr. **Cu inima răcită** = speriat, îngrozit. *Din pridvor, cu inima răcită, Salvina observă tot ce se petrecea jos în curte.* AGÎRBICEANU, A. 162.

2. Bolnav de răceală **(3)**. *Omul răcit ... scoate vocalele mai mult pe nas.* HELIADE, O. II, 376. *Doctore, sînt cam răcit, poi să fac o baie?* BRĂESCU, O. A. I, 109.

— Pl.: *răciți, -te.*

— V. **răci.**

RĂCITOÁICĂ s. f. (Bot.; regional) Cîrligei *(Epilobium roseum).* BORZA, D. 64.

— Pl.: ?

— **Răchită** + suf. *-oaică.*

RĂCITÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. (Învechit, rar) Care produce frig, care răcește **(1)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU. ✦ (Substantivat, f.) Răceală **(1)**, frig. *Aproape fiind și lacul, Intră supt jgheabul cel rece ... Ne mai putînd lingoarea Să-i sufere recitoarea, Își apucă-ndală drumul.* PANN, P. V. III, 145[1]/24.

II. Subst. **1.** S. f. și (învechit, rar) n. Vas cu gheață care servește la răcirea băuturilor. *Împărații cei mai denainte puțină desfătare să fie avînd socotea, de n-ar fi avut în mijlocul iernii trandafiri ... și în miezul verii de n-ar fi avut gheață în răcitoare.* CANTEMIR, HR. 270, cf. DRLU, LB, ALEXI, W. *Dar pelinul cu sifon ținut la răcitoare!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 68. *Răsucea gîtul sticlei în răcitoare.* C. PETRESCU, Î. II, 193. *Am poruncit păstrugă la grătar și vin la răcitoare.* I. BOTEZ, ȘC. 153, cf. id. B. I, 39.

2. Subst. Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, prin introducere de gheață, lichid volatil, aer, apă rece etc.

a) S. n. și f. Instalație cu apă rece, care servește la condensarea vaporilor de alcool la cazanul de distilat rachiu; (prin Transilv.) răcer. *Prin răcitoare ... trec țevile în număr de 1—3, cari își scurg țuica în bote.* PAMFILE, I. C. 236, cf. DL, DM, ALR II 6 355/53, 76, 105, 182, 219, 260, 279, 310, 349, 353, ib. 6 356/64, 182, 260.

b) S. n. Instalație în formă de dulăpior cu pereți dubli, în care se menține o temperatură joasă prin introducere de gheață sau printr-un aparat electric și care se folosește pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor. V. frigorifer, frigider. *O bucățică de friptură pe care o păstrez de aseară la răcitor.* STANCU, R. A. II, 231.

c) S. n. Încăpere într-o cherhana, cu pereți dubli și bine izolați, în care se pune gheață, servind pentru păstrarea peștelui la rece. *În răcitoare stau lăzile cu peștele sărat și coșurile cu pește proaspăt, care se păstrează până la expediție.* ANTIPA, P. 698.

d) S. n. Instalație care servește la răcirea cuptorului în fabrici. DM.

— Pl.: (s. f., s. n.) *răcitoare* și (s. f.) *răcitori.* — Și: (învechit, rar) **recitór, -oáre** adj.

— **Răci** + suf. *-tor.*

RĂCITÚRĂ s. f. **1.** (Prin Mold. și Transilv.; mai ales la pl.) Piftie. Cf. BARONZI, L. 159. *Vei face o tihnea cu ceapă, un curechi cu rață, niște răcituri cu usturoi.* ALECSANDRI, T. 1 260, cf. GANE, N. II, 159. *Se desfășurau prin mintea lor tablourile cele mai frumoase .... porci tăiați, cîrnați, reciturí.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 288. *Se pun ... la mijlocul mesei străchini și talgere cu recituri.* MARIAN, NU. 499. *Capul ... și picioarele, după ce vor fi pîrlite și curățate, vor fi fierte pentru răcituri.* PAMFILE, I. C. 54, cf. id. CR. 201, HOGAȘ, DR, II, 153. *Dumneata îți închipui că toată lumea nu mai poate ... după răcituri de gîscă!* SADOVEANU, O. III, 417. *Răcîturile, aiturile, hăiturile se fac din picioare și cap de porc.* ȘEZ. VI, 77, cf. GRAIUL, I, 520, VICIU, GL., CHEST. VIII 9/10, 40/1, L. ROM. 1959, nr. 6, 45, A V 14, 19, 34, VI 4, 26.

2. (Rar; la pl.) Mîncăruri reci. *O cină improvizată din răcituri, cu vinul, însă, bun.* VINEA, L. II, 124.

— Scris și: *recitură.* — Pl.: *răciturí.*

— **Răci** + suf. *-tură.*

RĂCIUCÍ vb. IV v. **răsuci.**

RĂCIUCÍCĂ s. f. (Regional) Drugă (Furceni - Tecuci). ALR II/605.

— Pl.: ?

— De la **răciuci.**

RĂCIUÍNĂ s. f. v. **răeovină.**

RĂCIÚL[1] s. n. v. **răcilă.**

RĂCIÚL[2] s. n. v. **reciug.**

RĂCIÚNĂ s. f. v. **răcovină.**

RĂCÎÍ vb. IV v. **rîcăi.**

RĂCLÁR s. m. (Regional) Persoană care face racle (Crăcăoani — Piatra Neamț). Cf. H X 161.

— Pl.: *răclari.*

— **Raclă** + suf. *-ar.*

RĂCLÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A face caneluri de-a lungul unei coloane. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *răclesc.*

— V. **raclă.**

RĂCLITÚRĂ s. f. (Rar) Canelură. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *răclituri.*

— **Răcli** + suf. *-tură.*

RĂCLÍȚĂ s. f. (Învechit și popular) Diminutiv al lui raclă **(2)**; cutie, casetă. *Vor fi spart ușa au secriiul (răcliția* MUNT.) *au lăcăți.* PRAV. 42. *Fură oarecine de la un boiarin un secriiaș (răcliță* MUNT.) *cu bani.* ib. 291, cf. CLEMENS, POLIZU, ALEXI, W., TDRG. *În interiorul lăiților se află ... cîte o cutioară secretă, destinată mai de mult pentru păstrarea galbenilor, de unde și numele de lăcrița banilor.* PĂCALĂ, M. R. 411. *O răcliță persană de fildeș, lucrată mărunt.* SADOVEANU, O. X, 149. *Nu ne închide în ladă, lădiță, În lacră, lacrită.* MARIAN, NU. 248. *Sus în pod ... Este o mică lăcrită.* RETEGANUL, TR. 42. *O lăcriță deschidea, O cană dargint scotea.* PĂSCULESCU, L. P. 116, cf. GOROVEI, C. 62. ✦ (Popular) Cutie sau vas (de lemn, cu capac), în care se păstrează brînza, untul etc. sau în care se duce mîncarea la cîmp. Cf. HEM 2 839, PAMFILE, I. C. 36, H II 82, XII 176, VICIU, GL., com. din BILCA — RĂDĂUȚI, A V 14, GLOSAR REG.

— Pl.: *răcliție* și (regional) *răcliți* (GOROVEI, C. 62).

— Și: (regional) **lăcriță** s. f.

— **Raclă** + suf. *-iță.*

RĂCLUÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A parcela DL, DM. ◇ Refl. pas. *Lanurile mari ... se răcluiesc la un obraț ori la mai multe obrațe.* PAMFILE, A. R. 120.

— Prez. ind.: *răcluiesc.*

— **Raclă** + suf. *-ui.*

RĂCLUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A așeza, a pune. (Tortul) *ălu moi-n apă cu var, ăl răcluiește'i-n șofielu, ăl ferbi.* ALRT II 142. ◇ Absol. (Tortul) *îl punem în d'eje, răcluim sus în d'eje.* ib. ✦ (În forma *răclui*) A îndrepta butucii la tason, a-i pune în ordine (Hangu — Piatra Neamț). Cf. ARVINTE, TERM. 163.

2. A zidi (ALRM II/I h 276/325) în interior pereții unei fîntîni (LEXIC REG. II, 87).

— Prez. ind.: *răcluiesc.* — Și: **răcălui, lăcrui** (SCL 1958, 96) vb. IV.

— Din magh. **rak.**

RĂCLÚȚĂ s. f. (Învechit și regional) Diminutiv a lui raclă **(2)**; cutie, casetă. *Am mai cumpărat ... două răcluțe de aur să pun inele cu pietre* (a 1771). IORGA, S. D. XXII, 60. *Crucea ... avea în mijloc o cruciță ... cu mai multe răcluțe împrejiur, în care era moaște.* ȘINCAI, HR. I, 222/8. *Luîndu-și ... Ierburi și flori în cîrpe și răcluțe, Mearsă cu Dafina.* BUDAI-DELEANU, T. V. 134, cf. 162.

— Pl.: *răcluțe.* — Și: **lăcrúță** s. f. ALEXI, W.

— **Raclă** + suf. *-uță.*

RĂCNET s. n. **1.** Urlet, zbieret de animale. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Veni de departe Un răcnet de leu, ca un rece fior.* s. iulie 1960, 48. *De sub pod se auzeau răcnete ca de urs.* RETEGANUL, P. II, 7. *Oile s-o spăimîntat, Mare răcnet că și-o dat.* BIBICESCU, P. P. 252. *O audzît ceva răhnet mare ... Ș-o văzut că-i un cerb în gura unui balaur.* CANDREA, Ț. O. 34.

2. Strigăt, țipăt puternic scos de om, exprimînd durere, mînie, teamă etc.; (de obicei la pl.) cuvinte strigate cu putere; p. ext. larmă de voci, gălăgie. *Ale eroilor ageri răcnetele fioroasă Răsunau preste tot loc.* ASACHI, S. L. I, 69. *Drumul se acoperea de trăsuri, strînsura cu răcnitile, chiuitul ei semăna a o nuntă de cele huioasă.* RUSSO, S. 22. *El s-ar lăsa bucuros la o dulce reverie, dacă pocnetele biciuștei postilionului și prozaicele lui răcnete nu l-ar turbura.* NEGRUZZI, S. I, 191. *După patru ore de răcnete, ... pe la opt seara intrăm în curtea poștiei de la Șindrilita.* GHICA, S. 241. *Atunci se aude un răcnit spăimîntător și o dată cu răcnitul, Pavel, izbind cu piciorul în sobă, o și darmă la pămînt.* CREANGĂ, A. 112. *S-a pornit cocoana pe răcnete, să ridice mahalaua-n picioare.* CARAGIALE, O. II, 228. *Aud de-un ceas Trosniri de pușli și răcnete nebune.* COȘBUC, P. I, 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ședea ghemuită, speriată moartă de răcnetele oamenilor.* REBREANU, I. 31. *În această pace adîncă ... pocni răcnetul desnădăjduit: fugiți! ... vin turcii!* GALACTION, O. 160. *Ne-am trezit ... lipsiți de răcnetele superiorilor.* BRĂESCU, A. 135. *Dinspre sat se auzeau răcnetele unui copil.* VLASIU, D. 200, cf. TEODOREANU, M. U. 192. *Răcnete de durere ... umpleau diminața luminoasă.* SADOVEANU, O. I, 15, cf. XI, 52, CĂLINESCU, S. 327. *Urgie de blesteme și de răcnete.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Din fundul văii tot se mai aud răcnetele căruțașilor.* BOGZA, A. I.

75. *Răcnete de veselie, răgușite, zgudulau circiuma.* PREDA, R. 73, cf. MARIAN, D. 237. *Răcnet mare s-auzea, Grecul legat s-aulea și băieții chiuia.* ȘEZ. IV, 133. ◇ (Prin analogie) *Pe măsură ce se apropie, răcnetul ferăstraielor crește.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *A pornit cu răcnete înalte vîntul.* SADOVEANU, ap. DL.

— Pl.: *răcnete.* — Și: (regional) **răhnet** s. n.

— **Răcní[1]** + suf. *-et.*

RĂCNÍ[1] vb. IV. **1.** Intranz. (Despre animale) A scoate strigătul caracteristic speciei, a rage, a mugi, a zbiera, a urla. *Strigă cu glas mare, cum răcnește leul.* N. TEST. (1648), 310[v]/20, cf. MAN. GÖTT. *Acolo văzurăm doi lei groaznici, carii . . . începură a răcni* (a. 1783). GCR II, 130/10. *Bălaurii supt undă Cumplit răgnind iară se cufundă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 329, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Măgarul ce zbiară și răcnește E un autor jalnic ce prost ne sfătuiește.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Leul . . . răcnea de se cutremurau codrii.* ISPIRESCU, L. 17. *O panteră, cînd s-aruncă să atace, . . . Rupe membru după membru și răcnește fericită.* MACEDONSKI, O. II, 439, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, H V 16, X 499, XIV 8, 186, XVI 413. *Calul . . . are să răcnească ș-are să se cutremure și pămîntul.* ȘEZ. IV, 173, cf. ALR I 1 072/138, ALR II 5 527/346, 362, ib. 5 528/228, 346, ALR SN II h 331/365, ib. h 332, ib. III h 677. ◇ (Despre păsări) *Scoală, acvilă străbună, . . . Dă din aripi și răcnește.* BOLLIAC, O. 131, cf. BARONZI, L. 117. *Vulturul din nori Răcni falnic de trei ori.* ALECSANDRI, P. I, 39. *Gruia un corb auzea Tot răcnind și croncănind.* BIBICESCU, P. P. 287, cf. ALR II 5 702/362, 365, 386, 574, 723, ib. 5 733/365, ALR SN II h 381/362. *Noaptea răcnește, Ziua s-odihnește* (Buha). GOROVEI, C. 33.

2. Tranz. și intranz. (Despre oameni) A scoate strigăte puternice (de durere, de mînie, de spaimă etc.); a spune ceva cu glas foarte tare, a vocifera, a se răsti la cineva; a striga, a țipa, a zbiera. *Au scos hamgeriul să-l lovească . . . și au răcnit de i-au dzis că pentru cetatea aceasta l-au trimis pre dînsul împăratul.* NECULCE, L. 48, cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 410. *Răcniți, chiuiți, strigați din gură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 238, cf. DRLU, LB. *În capul unei armii Mircea viteaz răcnește.* HELIADE, O. I, 180. *Au răcnit cît au putut: vai, părinții miei!* DRĂGHICI, R. 46/4. *Nu mă lăsa la peire, stăpîna mea! am răcnit.* CONACHI, P. 177, cf. PR. DRAM. 257. *Bîrfeli d-alde aceste Asupra-mi zbieri și răcnești.* PANN, E. II, 53/23. *Ticăitul boier răcnea cît putea.* NEGRUZZI, S. I, 156, *Taci, soro, . . . nu răcni așa, că te-aude musafirul.* ALECSANDRI, T. 507. *I se pare că visează, Ar ztmbi, și nu se-ncrede, ar răcni și nu cutează.* EMINESCU O. I, 84. *Începu . . . a răcni ca un smintit.* CREANGĂ, P. 243. *Se dete jos și se răpezi rîcnind la dînșii.* SLAVICI, N. I, 269. *El răcnește, blestemă și bate-n. mișei cu ghioaga-i de fier.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 119. *M-apucă o spaimă care mă îngheață și rîcnii.* DELAVRANCEA, T. 28, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, MURNU, I. 31. *Bărbatul sări de pe scaun și, privind-o cu furie, începu să-i răcnească ca în anii diniți.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Începu să se plîngă, răcnind că nu-i ajunge pămîntul.* REBREANU, R. I, 136. *Într-o grădină publică, tăcută, Pe un nebun l-am auzit răcnind.* BACOVIA, O. 50. *De pretutindeni năvăliră în curte argați, . . . răcnind cu toții: tătarii!* GALACTION, O. 52. *Nevasta lui Mogrea duruie la mașina de cusut, încît trebuie să-și răcnească din răsputeri cuvintele.* C. PETRESCU, Î. II, 128. *Bătete, . . . adă scaune, . . . răcni colonelul indignat.* BRĂESCU, A. 259, SAHIA, N. 45, VLASIU, A. 16. *Anica izbucnea . . . în întîmpinarea lui, răcnind la el, peste maidanul Zlataust.* TEODOREANU, M. U. 129. *Bătrînul fișcți haiducește și mai răcni o dată numele dulăului.* SADOVEANU, O. IX, 21. *A început să răcnească tot felul de acuzații.* ALAS 30 X 1939, 1/2. *E rușine să vă certați și să răcniți unul la altul.* STANCU, R. A. III, 322, cf. DEMETRIUS, A. 9. *Dădea din mîini, răcnea, trîntea ușile.* PREDA, R. 131, cf. V. ROM. iulie 1962, 21. *Mane-n lături se zărea, Toma turba și răcnea.* ALECSANDRI, P. P. 74. *Turcul Bea, Se veselește, Badiul Țipă Și răcnește.* TEODORESCU, P. P. 541, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493. *Popa a răcnit așa de tare, ca cum l-ar fi fost pus cineva pe frigare.* SBIERA, P. 266, cf. DIACONU, VR. 232, ALR I 82, ALR II/I h 27, ib. MN 12, 6 392/531, ALRM II/I h 37. *Pe uliț-ai apucat, Tot răcnind, boncăluind, Toate străjile-ngrozind.* BALADE, III, 86. ◇ (Însoțit de numele unui animal, luat ca termen de comparație) *Diavolul, ca un leu răcnind, încungiură căutînd pre cine are înghiți.* N. TEST. (1648), 186[r]/8. *Alexandru . . . răcnea ca un leu.* ALEXANDRIA, 19/19. *Tocma ca ș-o sălbatică fiară Țipă, răcnește, spumegă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 189, cf. PANN, P. V. III, 85/19. *El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plînge.* EMINESCU, O. I, 88. *A sărit din somn, răcnind ca un taur.* CREANGĂ, A. 101. *Zmeul, . . . răcnind ca un leu, se luă la luptă cu fata împăratului.* ISPIRESCU, L. 27. *Boierul se răstoarnă răgnind ca un bou.* RETEGANUL, P. I. 20. *Gruia se dezmetecea, Tare ca un leu răcnea.* POP., ap. GCR II, 302. ◇ Fig. *Răcnească furtuna de furie suptă Și geamă ca iadul din basme oceanul, Tu dă-te cu totul nădejdii și luptă.* NECULUȚĂ, Ț. D. 39. *Tu, dedeochi, Tu, răgnitori, Ai răgnit Și-ai pleznit.* CHEST. V 178/3. *În pădure naște, În pădure crește, Vine la sate Și sub mal răcnește* (Maiul de cămăși). GOROVEI, C. 218. ◇ Expr. **A răcni ca din gură de șarpe** v. gură.

— Prez. ind.: *răcnesc.* — Și: (popular) **răgní,** (prin Transilv.) **răhní** (TDRG, L. ROM. 1962, nr. 4, 407), (regional) **rîcní** vb. IV.

— Din v. sl. рькнѫти.

RĂCNÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A voma. Cf. ANON. CAR., com. din ORAVIȚA.

— Prez. ind.: *răcnesc.*

— Din scr. **rignuti.**

RĂCNÍRE s. f. Acțiunea de a răcni[1].

1. Cf. răcni **(1)**; răcnet **(1)**, răget, muget, zbieret, urlet (de animal). *Făcînd înfricoșată răcnire și plesnet.* VARLAAM-IOASAF, 175[r]/19, cf. DRLU, LM, DDRF.

2. Cf. răcni **(2)**; strigăt, țipăt. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *răcniri.* — Și: (regional) **rîcnire** s. f. DHLR I, 273.

— V. **răcní[1].**

RĂCNITÓR, -OÁRE adj. (Învechit și regional) (Despre animale) Care răcnește **(1)**, care urlă; (despre oameni) care răcnește **(2)**, care strigă foarte tare. *Leu apucătoriu și răcnitoriu.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193[v]/15, cf. DRLU. ◇ Fig. (Substantivat) *Tu, dedeochi, Tu, răgnitori, Ai răgnit Și-ai plesnit Și-ai deochiat Și-ai crăpat* (Baia de Fier — Tîrgu Jiu). CHEST. V 178/3.

— Pl.: *răcnitori, -oare.* — Și: (învechit) **răcnitóriu, -oáre,** (regional) **răgnitór, -oáre** adj.

— **Răcní[1]** + suf. *-tor.*

RĂCNITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răcnitor.**

RĂCNITÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Urlet (de animal), muget; strigăt, țipăt, v. vociferare; plînset puternic. *Neputînd răbda glasul zberătului lui și ale groaznecelor răcnituri, fugiia tare.* VARLAAM-IOASAF, 55[v]/2, cf. LB, DDRF, ALEXI, W. *Ia de la copilul meu Plînsorile, . . . Răcniturile, Durerile Și toate chinurile.* MARIAN, NA. 368, cf. T. PAPAHAGI, M. 230.

— Pl.: *răcnituri.* — Și: **răgnitúră** s. f. LB, ALEXI, W.

— **Răcní[1]** + suf. *-tură.*

RĂCOÁICĂ s. f. (Rar) Femela racului. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 302. *Cînd leapădă ouăle, răcoaica secretează și un suc care lipește ouăle de piciorușele mamei.* SIMIONESCU, F. R. 435.

— Pl.: *răcoaice.*

— **Rac[2]** + suf. *-oaică.*

RĂCOÁNȚĂ s. f. (Prin vestul Transilv. și nordul Mold.; mai ales la pl.) Țeapă, țepușă la sanie (ALR

SN II h 357/574) sau la car, înlocuind loitrele (ALR II 5 633/574); fiecare dintre drugii de fier prinși vertical de perinocul vagonetului de cărat buşteni (ARVINTE, TERM. 163) sau întregul şir de drugi (LEXIC REG. 85), care sprijină încărcătura; stinghie sau rezemătoare laterală care permite încărcarea unui vagon cu buşteni sau cu scînduri peste nivelul vagonului (MAT. DIALECT. I, 189).

— Pl.: *răcoanțe*. — Și: **rocoánță** (LEXIC REG. 85), **rochínță** (TDRG, SCRIBAN, D.) s. f.

— Din magh. **rakonca**.

RĂCOÁRE s. f., adj. **I.** S. f. **1.** Temperatură uşor scăzută a aerului; frig moderat; p. ext. loc răcoros **(1)**. *Îmbla în rai la răcoare*. PALIA (1581), 21/9. *Nu-i nime să-i scape de boare, Să s-ascundză de dîns la răcoare*. DOSOFTEI, PS. 58/6. *O, voi dragi, vesele păsărele, Păraie limpede curătoare, Copaci aducători de răcoare*. BUDAI-DELEANU, Ț. 180. *Astă-noapte pe răcoare Cînta o privighitoare*. CONACHI, P. 162. *Molifții, brazii, ce port răcoarea, Ei suferința-mi n-au răcorit*. ALEXANDRESCU, O. I, 102. *Aș cînta noaptea-n răcoare Doina cea dizmierdătoare!* ALECSANDRI, P. I, 4. *O răcoare plăcută se răspîndea pe fața luncilor*. BOLINTINEANU, O. 429. *Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare*. ODOBESCU, S. I, 147. *Las aleanul să mă fure Și ascult de la răcoare Pitpalacul*. EMINESCU, O. I, 121. *Ei! da ce răcoare-i aici, ... îmi vine să nu mai ies afară*. CREANGĂ, P. 205. *Vîntul se mișcă leneș în răcoarea dimineții*. SLAVICI, N. I, 59. *Se tolăniră fiecare ... la umbră de copaci și la răcoare*. ISPIRESCU, L. 369. *Vream ... să stau, cîntînd din bucium, într-a codrului răcoare*. MACEDONSKI, O. I, 71. *Răcoarea se schimbă în frig*. DELAVRANCEA, S. 169. *În aer e o răcoare dulce și-un miros sănătos de cîmp*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 125, cf. NECULUȚĂ, Ț. D. 73. *Și-n umeda nopții răcoare Soldatul, departe de-ai săi, Se zbate și geme și moare*. COȘBUC, P. II, 14. *Șoseaua ... se furișează prin păduri pline de răcoare*. SĂM. II, 66. *Simt din ce în ce răcoarea pădurei*. ANGHEL, PR. 172, cf. BUJOR, S. 49. *Umezeala și răcoarea dimineții dădeau întregii firi o nespusă frăgezime*. HOGAȘ, DR. I, 3. *De cîte ori pe prispă, în amurg, cînd se lăsa răcoare, nu i-a împrumutat tartanul ei de caşmir!* BASSARABESCU, V. 18. *Pe geamurile sparte intra răcoarea din ce în ce mai tăioasă*. REBREANU, R. II, 207. *Este liniște, răcoare, Codrul e de farmec plin*. BACOVIA, O. 190. *Amorțiți de răcoarea unei dimineți de primăvară, scoborăm vertiginos ... panta de la Bîrnova*. BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. SEBASTIAN, T. 202. *Era răcoare și oamenii se strîngeau în sumăiașele lor scurte*. SADOVEANU, O. I, 223. *Se stropește cu fum De parfum, Împresurată de un văzduh de boare, De levănțică și răcoare*. ARGHEZI, VERS. 182. *Departe, spre miazănoapte, răcoarea se duce din sat în sat, din cîmpie în cîmpie*. BOGZA, C. O. 238. *Nu era de loc frig și nici măcar răcoare*. PREDA, M. 341. *Cînd coti spre parc, îl izbi plăcuta răcoare vegetală*. T. POPOVICI, S. 228, cf. LABIȘ, P. 110. *Eu vin seara pe răcoare De mă culc pe sîn de floare*. ALECSANDRI, P. P. 33, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 37. *Eu am sinecat ... Simbătă des-deminează, Pe răcoare, pe verdeață*. MARIAN, V. 66. *Cîmpii cu florile, Munții cu recorile*. SEVASTOS, N. 371. *Ochișorii lui, Două mure negre ... Coapte la răcoare, Neajunse dă soare*. BALADE, I, 416. (Fig.) *Mă usc, mamă, pe picioare, De mă culc, de stau seau șed, Nicăiri n-aflu recoare, Ceas bun seau minut nu văd*. MUREȘANU, P. 11/17. ✧ Expr. **A se lăsa (cu) răcoare** = a se face frig. *Ia cerga asta și te-nveleşte, că despre ziuă se lasă răcoare*. CARAGIALE, O. II, 247. *Brr, sara se lasă cu răcoare*. T martie 1962, 36. (Familiar; mai ales în construcție cu verbele „a sta", „a băga" etc.) **La răcoare** = la închisoare. *N-a pus foc la casa grecului? ... Și l-a băgat la răcoare!* VLAHUȚĂ, O. A. 284. *Zice că nu te iartă pînă nu te vede la răcoare*. REBREANU, I. 107. *Ce-i pasă lui că va ședea la răcoare o lună de zile?* id. ib. 390. *Stătuse la răcoare la Galaia șase luni*. SADOVEANU, O. II, 384. *Tătarii i-au dus pe români departe, departe ... Acolo i-au pus la răcoare*. RĂDULESCU-CODIN, L. 39. ✦ (Rar) Adiere răcoroasă **(1)**. *Suflă prin noapte răcori*. COȘBUC, AE. 129. ✦ (Mai ales despre apă) Însușirea de a fi răcoros **(1)**, răcoritor **(1)**; răceală **(1)**. *Răcoarea* [valurilor] ... *mă legăna ca pe un copil în brațele mamei sale*. ALECSANDRI, O. P. 274, cf. ODOBESCU, S. I, 165. *I se făcu dor de răcoarea dulce a apei șerpuitoare*. GÎRLEANU, N. 206. *Am simțit pe buze și pe gene răcoarea izvorului*. SADOVEANU, O. XI, 224, cf. CĂLINESCU, S. 68. *Se rezemase de perete. Simțea în palme răcoarea zidului*. V. ROM. mai 1953, 121. *Nu mă-ndur a mă mai duce ... De cîntecul cucilor, De răcoarea apelor*. PAMFILE, CR. 153.

2. (Adesea în construcție cu „a-i fi", „a i se face") Senzație de frig moderat, produsă de temperatura scăzută a aerului. *Pămîntească boare, Răsuflă puținței întru sine Și cevaș i să făcu răcoare*. BUDAI-DELEANU, Ț. 77. *Mi-era răcoare, dar nu-mi venea să părăsesc locul de pîndă*. DELAVRANCEA, T. 200. ✧ Expr. **A-l lua** (pe cineva) **cu răcori** = a i se face frig. *Vîntul de toamnă, rece și umed, țiuie în rămășițele frunzelor ... Te ia cu răcori în tot lungul trupului*. id. ib. 165. ✦ (Mai ales la pl.; adesea în construcție cu „a lua", „a apuca", „a cuprinde") Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă. *Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate, Îmi ard buzele, mamă, obraji-mi se pălesc*. HELIADE, O. I, 186. *Cum îl văzu fata că este așa de grozav, nişte răcori o apucară și i se făcu părul măciucă de frică*. ISPIRESCU, L. 18. *Se descîntă de răcori în zilele de post dimineața*. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 153. *Candidații, părinții, rudele din sală trec prin răcorile spaimei*. I. BOTEZ, B. I, 30. *Cînd a văzut hoțul că leul face calea-ntoarsă, a fost cuprins de răcoarea morții*. SADOVEANU, O. XV, 432. *Voinicul țîpa Și se văita Din gură de șearpe, Cu răcori de moarte*. TEODORESCU, P. P. 447. *Recori cu recorele, Fierbințeli cu fierbintele*. MARIAN, D. 171. ✧ Expr. **A (se) băga în răcori** (sau **în toate răcorile**) sau **a-l trece (toate) răcorile** = a (se) speria tare, a (se) înspăimînta, a (se) îngrozi. *De ce a băgat el în răcori, gîndești, de toț, împărații și pe papa de la Roma?* CARAGIALE, O. VII, 61. *Voinicul, cel care răcnea în bătălii de băga în răcori pe dușmani, grăi încet*. SADOVEANU, O. I, 259. *Mai la vale, se hîrjoneau un cîrd de pici ..., pînă ce i-a băgat în răcori un palicar*. C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DL. *Omul, văzînd aceasta, s-a băgat în toate răcorile și a început a striga cît îl lua gura după ajutor*. MARIAN, S. R. I, 234, cf. II, 202. (Regional) **A-și lua răcorile** = a scăpa de grijă. *Hai, de-amu, măi babă, în tîrg să bem și să ne veselim, că de grădină mi-am luat răcorile*. VASILIU, P. L. 98. ✦ (Învechit, rar) Rușine. Cf. **a-l ă c e a-l ă (1)**. *Învească-se ca în veșmîntu cu rușinea (răcorilor H) sa*. PSALT. 237.

II. Adj. (Învechit) Răcoros **(1)**, răcoritor **(1)**. *O inimă desperată? ce trebuia să trăiască ... Cînd zefirul cel răcoare pe ea nu o poate stinge*. PANN, E. I, 19/4. *Aerul întunescos și răcoare al nopței*. EMINESCU, N. 20. *Picioarele lor înfierbîntate de nisipul pustiului călcară atuncea în răcoarele și limpedele pîrău ce curge din izvor*. id. P. L. 181. ✧ Fig. *Mîile de secoli cu vieți, gîndiri o mie, Adormite și bătrîne s-adîncesc în vecinicie Și în urmă, din izvoare, timpi răcori și clari răsar*. id. O. IV, 133.

— Scris și: *recoare*. — Pl.: *răcori*.

— **Rece** + suf. *-oare*.

RĂCODEÁLĂ s. f. v. **răcodelle**.

RĂCODÉLIE s. f. (Învechit și regional) Muncă manuală; (concretizat) lucru de mînă. *I-au datu-i puținteale coșnițe împletite de finic de frundze. Și-i dzisă: ie, fiule, aceaste răcodealii și le du în Damasc de le vinde*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 196r/7. *Păzînd ruga și răcodeala, ... lucra de făcea aorea coșnice, aorea făcea mici ogoară*. id. ib. ianuarie 11r/12. *Iar odănăoar[ă], ducîndu-s[ă] să-ș vîndză răcodelle lui, află pre un stricat, lepădat pre cale* (a. 1692). GCR I, 304/20. *Dacă mîna rînduită numai pentru rocodele ar cere să aibă gîndul*. CONACHI, ap. TDRG.

— Pl.: *răcodelii*. — Şi: **răcodeálă** s. f., **roeodéle** s. f. pl., (prin Olt) **rucodélie** (SCRIBAN, D.) s. f.
— Din slavonul ржкодѣлиѥ.

RĂCOHÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RĂCOÍNĂ[1] s. f. sg. (Prin Olt.) Pînză din care se fac saltele. Cf. CIAUŞANU, v. 193, CV 1951, nr. 9—10, 45.
— Şi: **răcuína** s. f. sg. CIAUŞANU, v. 193, CV 1951, nr. 9—10, 45.
— Etimologia necunoscută.

RĂCOÍNĂ[2] s. f. v. **răcovină.**

RĂCONÉR s. m. v. **răcănel.**

RĂCOREÁLĂ s. f. **1.** Răcorire; răcoare **(1)**; (regional) reveneală. *La ceafă tundea părul, să fie capul tot slobod de sudori şi în răcoreală la ostenele.* M. COSTIN, O. 271. *Premenindu-să în răcoreală de rouă, neardzînd nice leac . . . acela trup . . . , să cutremurară toţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130r/9. *Fierbînd căldarea, nu le strică nimic, ci ca într-o răcoreală slăvîia pre D*[u]*mnezeu.* MINEIUL (1776), 12v2/13, cf. DRLU, LB. *Păsări frumoase . . . cînta . . . în răcoreala dimineţii.* DRĂGHICI, R. 97/13. *De la Călugăra, răcoreala atmosferei . . . îmi arătă că intru în regiunea munţilor.* NEGRUZZI, S. I, 308. *Verginile în apă intrat-au cu sfială Şi-acum se joacă vesel în dulcea-i recoreală.* ALECSANDRI, P. III, 52, cf. LM. *O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise.* EMINESCU, N. 81. *Pe arşiţele ţestea, o răcoreală ca asta mult plăteşte!* CREANGĂ, P. 205. *Pe apă s-aşterneau umbre mari, şi o răcoreală dulce, venită de la Dunăre, primenea aerul.* DUNĂREANU, CH. 227. *Iar cînd s-adun amîndouă, Atunce parcă le plouă O răcoreală de rouă.* ALECSANDRI, P. P. 267, cf. TEODORESCU, P. P. 322. *Drumu-n Dunăre-i dădeau, Tocma-n fundul Dunării, În răcoreala apii.* PAMFILE, C. Ţ. 75. ◇ Expr. (Familiar, rar) **La răcoreală** = la închisoare. *Pă mulţi îi crede lumea cinstiţi, cînd ei întrec pă puşcăriaşi vestiţi, ba poate că şi să-ntovărăşesc la cîte şi mai cîte cu dînşii, după ce scapă dă la răcoreală.* JIPESCU, O. 94. ✦ (Învechit, rar) Distracţie, destindere. *Şi jocurile şi recoreleale să nu fie despărţite de ceale mai cinstite şi de omenie fapte bune.* ŢICHINDEAL, F. 241/19.
2. (Rar; concretizat) Băutură răcoritoare. *Ofiţerii se opriră puţin la un pahar de răcoreală.* SADOVEANU, O. II, 522.
3. Fig. (Învechit) Liniştire, potolire. *Cu înăduşeală fără recoreală şi cu înfocări fără stămpărări, inima mi s-au cuprins.* CANTEMIR, IST. 161.
— Scris şi: *recoreală*. — Pl.: *răcoreli*.
— **Răcori** + suf. *-eală*.

RĂCORÉL, -ÍCĂ subst. **1.** Diminutiv al lui răcoare **(1)**. *Pe aici vreme splendidă, numa cam răcorel.* CARAGIALE, O. VII, 68, cf. TDRG.
2. (Prin Munt. şi Olt.; la f. pl.) Nume dat unor plante erbacee agăţătoare: **a)** volbură (*Convolvulus arvensis*). PASCU, S. 146, PANŢU, PL.; **b)** zorele (*Impomaea purpurea* şi *Pharbitis hederacea*). PANŢU, PL., BORZA, D. 127; **c)** (în forma *răcărele*) zorele bătute (*Calystegia pubescens*). id ib. 38.
— Pl.: **(2)** *răcorele*. — Şi: **răcoríceă** (TDRG) s. f., **răcăréle** s. f. pl.
— **Răcoare** + suf. *-el*. — **Răcoríceă**: cu schimbare de sufix.

RĂCORÍ vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A pierde (sau a face să piardă) din căldură, a (se) face mai rece; a (se) răci. *Au răcorit odinioară cuptoriul.* MINEIUL (1776), 116r2/28. *Soarele era la apus, aerul începea a se răcori.* EMINESCU, G. P. 100. *Toarnă el toată apa cea din fîntînă pe jăratec, pînă ce stinge focul de tot şi se recoreşte cuptiorul.* CREANGĂ, P. 65. *Vara aduceţi gheaţă să vă răcoriţi băuturile.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 97. *Soarele se lăsă tot mai jos, valea se răcoreşte.* id. ib. 178. *Care sclav aceste cupe cu falernum arzător Le va răcori-n părăul cel aproape curgător?* OLLĂNESCU, H. O. 146. *Lacrămile fetei părură că răcoresc aerul, ca o ploaie binefăcătoare.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 8. *Fă-mă lumină de seu Şi mă pune-n sînul tău. De-i vedea că mă topesc Suflă, să mă recoresc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 64. ◇ Refl. (Despre vreme) *La începutul lui septemvrie, au stat ploile şi vremea s-a răcorit.* SADOVEANU, O. XVII, 198 (Refl. impers.) *S-a răcorit binişor . . . Ceaţa s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre.* CARAGIALE, O. I, 291. *Soarele scăpăta ; se mai răcorise.* GÎRLEANU, N. 229. *Parcă s-a răcorit, nu vrei să pun o haină pe tine?* CĂLINESCU, E. O. I, 193. *Către miezul nopţii se răcori puţin. Parcă se simţea şi un vînt rătăcit.* BARBU, P. 249.
2. A(-şi) potoli senzaţia de fierbinţeală a corpului şi setea; a (se) înviora; (regional) a (se) reveni[2]. *La mijlocul calei află un copac . . . şi şede supt dăns de să odihneaşte şi să răcoreaşte în umbra lui.* VARLAAM, C. 45. *Vă răcoriţi supt copaciu.* BIBLIA (1688), 11[2]/26, cf. ANON. CAR., LB. *Au văzut şi un izvor . . . şi îndată au alergat să se răcorească bînd dintr-însul, căci era arşiţă mare de soare.* DRĂGHICI, R. 49/11. *Cu însaţare soarbe, s-udă, se-nviază, A lui membre ostenite cu putere răcorează.* ASACHI, S. L. I, 210. *Ia deci în braţe cea ploscă burduhoasă şi-ţi recoreşte gîtlejul.* NEGRUZZI, S. I, 245. *A băut la apă pînă s-a recorit.* CREANGĂ, P. 290. *Drăguţelor, de ce vă ostenîţi să-mi faceţi vînt toate? poate să mă răcorească numa una singură.* CARAGIALE, O. II, 269. *Aerul sănătos şi rece al dimineţii îi mai răcori . . . ochii lui tulburi şi trudiţi.* VLAHUŢĂ, O. A. 124. *Fruntea mea fierbinte o răcoreşti cu mîrul.* GOGA, P. 100. *Arendaşul . . . scoase iar batista să-şi răcorească tîmplele.* REBREANU, R. I, 12. *Îşi răcoresc ochii în apa adunată în pumn, cu mormăituri de mulţumire.* C. PETRESCU, Î. I, 263. *Turnă apa în lighean, îşi răcori ochii.* BRĂESCU, O. A. II, 235. *Adie vînt de seară, sunînd frunza, încreţind apa, răcorind fruntea.* TEODOREANU, M. U. 94. *Pofti . . . pe străin ca să se odihnească şi să se răcorească.* SADOVEANU, O. X, 288. *Se apleacă peste bord şi, muindu-şi mîna în apa rece, îşi răcori fruntea şi gura uscată.* BART, E. 189. *În pragul uşii Îmi răcoream la vîntul de-amurg obrazul — jar.* I. BARBU, O. 39. *Apa fîntînii e rece şi răcoreşte gîtul ars de căldură şi de praf.* STANCU, D. 218. *Cu năstrapa mi-l stropea, Cu năframa-l recorea.* ALECSANDRI, P. P. 108. *Teiule cu foaia lată, Nici un vînt să nu te bată . . . Eu în codru c-alergam, . . . Cu umbră mă răcoreai, Cu tulpina m-ascundeai.* TEODORESCU, P. P. 352. *Fagi şi paltini Se pleca, Fruntea De i-o răcorea.* BALADE, II, 254. (Cu determinări introduse prin prep. „de") *Ia . . . un harbuzu ca să mănînce, să să mai răcorească de zăduh* (a. 1808). GCR II, 200/31. *Va avea putere a mă răcori de focul ei cel grozav.* GORJAN, H. IV, 83/1. *Se coborî în grădină ca să-şi răcorească pieptul de flacăra ce-l ardea.* FILIMON, O. I, 116. ◇ (Prin analogie) *Prăşitul . . . amărunţeşte pămîntul, . . . răcoreşte popuşoii.* I. IONESCU, C. 98/25. ✦ Tranz. şi intranz. (Învechit şi regional) A face bine, a ajuta. *Răcorita şi adăposta pre toţi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7r/13. *Multă vreme au răcorit şi au răsplătit Grigore Vodă Moldovei.* AMIRAS, LET. III, 160/1. *Copiliţă, stăi să beu, Recori-te-ar Dumnezeu!* ALECSANDRI, P. P. 5.
3. Fig. A (se) linişti, a (se) calma, a (se) potoli. *Înţeleagerea . . . seatea sufletului potoleaşte şi răcoreaşte.* (a. 1643). GCR I, 107/29. *Îşi mai oteşaşte şi-şi răcoreaşte doară patimile sufletului.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Făcea ce le era voiea . . . , zicînd că cu aceste îşi răcorescu inimile* (a. 1774). GCR II, 102/24, cf. LB. *Acest tînăr, vrînd a să mai răcori, S-a aprins de foc mai mare, în loc d-a şi-l potoli.* PANN, E. I, 5/15, cf. POLIZU. *Epistola aceasta a zbîrlit aşa de mult pe generalul Manu încît, ca să-şi recorească veninul, a luat înjurături şi mi-a azvîrlit cu lopata.* GHICA, S. 458. *Roua buzelor tale sufletul răcoreşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 150. *Urmează, frate Răzvane ! Mai vorbeşte ! Mai vorbeşte ! Focul cuvintelor tale m-alină, mă reco-*

reşte. HASDEU, R. V. 61. *O ! lăsaţi-mă să plîng, ca să-mi mai răcoresc sufletul.* ALECSANDRI, T. 1502. *Cu o suflare răcoreşti suspinu-mi, C-un zîmbet faci gîndirea-mi să se-mbete.* EMINESCU, O. I, 200. *Boierul însă, căruia pare că i se răcorea inima cînd auzea spusele băiatului, îi da ghies.* ISPIRESCU, L. 70. *Nimeni nu mai răcoreşte focul chinului ei viu.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 115. *Privirea frumosului te face Să-ţi răcoreşti dorinţa de-a şti ceva ce-ţi place.* COŞBUC, S. 5. *Mi-am răcorit sufletul.* DELAVRANCEA, O. II, 228. *Auzea cum bufneşte şi înjură stăpînul în pivniţă. Aceasta îl mai răcorea puţin.* REBREANU, NUV. 97. *Măluşă-sa . . . , după ce a lăsat-o să plîngă să se răcorească, a povăţuit-o.* GALACTION, O. 125. *Stam aşa, . . . înconjurat de apele argintii ce curgeau şi-mi răcoreau sufletul aprins.* VLASIU, A. P. 404. *Acuma, după ce te-ai răcorit şi ai spus ce aveai de spus, şterge-ţi ochii.* SADOVEANU, O. VIII, 298. *Am ars şapte văi, ca să răcorim mînia moţilor.* CAMIL PETRESCU, B. 181. *Îi cără şoferului cîţiva pumni în ceafă. Asta nu-l răcori.* T. POPOVICI, S. 240. *De-a fi puica mea frumoasă, . . . Sufletul să-mi recorească, Zilele să-mi îndulcească.* ALECSANDRI, P. P. 257. *Să pot trece la mîndra, Să-mi răcoresc inima.* DOINE, 120. (Cu determinări introduse prin prep. „pe", „asupra") *Apucă hăţurile şi îşi răcori necazul pe cai, coborînd valea în vîrtej.* C. PETRESCU, Î. I, 190. *Aşa şi-au răcorit Petrea voinicul inima sa asupra duşmanilor săi !* SBIERA, P. 34. ✦ Refl. (Rar) A se consola. *Am căutat mulţumirea totdeauna în conştiinţa mea şi bucuria în rezultatele, fructele lucrului meu, că, dacă nu mă voi putea răcori cu amîndouă, să am cel puţin pe cea dintîi drept mîngîiere.* GHICA, A. 169.

— Scris şi: *recori.* — Prez. ind.: *răcoresc.*

— V. **răcoare.**

RĂCORÍCĂ s. f. v. **răcorel.**

RĂCORÍRE s. f. Faptul de a (se) răcori; răcoreală **(1)**, răcoare **(1)**; (învechit şi regional) reveneală. Cf. LB. *Orcînd întîlneşti, zefire, Pieptul prea iubitei mele, Nu sufla cu răcorire, Ci cu foc şi văpăi grele.* PANN, E. I, 22/21, cf. POLIZU, DDRF. ✧ Fig. *Pretutindene, oriunde este plins de despărţire, Cu-a sale aripi nădejdea aburește răcorire.* CONACHI, P. 287. *Privirea frumosului te face Să-ţi răcoreşti dorinţa de-a şti ceva ce-ţi place, Şi-n astă răcorire e foc.* COŞBUC, S. 5.

— Pl.: *răcoriri.*

— V. **răcori.**

RĂCORÍT, -Ă adj. **1.** Care s-a răcorit **(1)**; răcoros **(1)**. *Însă vîntul recorit Din zbor, tată, se opreşte.* ALECSANDRI, POEZII, 363. *Arbori nalţi, verzi, stufoşi răspîndeau o umbră răcorită şi mirositoare.* EMINESCU, N. 16. *Deschise fereastra să respire noaptea răcorită.* C. PETRESCU, Î. II, 199. *Urcioarele din care plugarul suge o apă răcorită.* ARGHEZI, B. 104.

2. Fig. (Despre oameni) Liniştit, potolit. *Tare-i ursuz astăzi — se gîndi Iţic, agăţîndu-şi alene arma pe umăr, mai răcorit.* REBREANU, NUV. 277.

— Scris şi: *recorit.* — Pl.: *răcoriţi, -te.*

— V. **răcori.**

RĂCORITOÁRĂ adj. v. **răcoritor.**

RĂCORITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care produce răcoare **(1)**; care răcoreşte **(1)**; răcorit **(1)**; (învechit) răcoare **(II)**. *Ca o fîntînă cu . . . limpede şi răcoritoară apă . . . s-au pus înaintea celor ce vor binevoi a să adăpa dintr-însa* (a. 1826). GCR II, 254/32, cf. DRLU, LB. *Harbujii . . . , prin gustul lor cel zăhăros şi răcoritor, sînt atît de iubiţi moldovenilor.* I. IONESCU, C. 94/8, cf. POLIZU. *Nici casă, nici pădure, nici rîu recoritor, Nimic nu se arată pe cîmpul de mohor !* ALECSANDRI, P. III, 90. *Să fie, în pustiu, . . . umbrar răcoritor al turmelor zăbuşite.* ODOBESCU, S. I, 166. *Nebun de fericire, se vîră în bănetul răcoritor şi luciu.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 219, cf. DDRF. *Tot da către fîntînă zor . . . Aici, la loc răcoritor, Sfîrşit stetea acum.* COŞBUC, P. I, 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Drumul ureă . . . , poposind puţin la Cişmeaua Mortului, unde picură veşnic apă de izvor răcoritoare.* REBREANU, I. 9. *Slugi începură a umbla cu băuturi răcoritoare.* SADOVEANU, O. V, 601. *Unii îşi deşertau paharele de sirop răcoritor, iar alţii îşi sorbeau filozofic cafelele.* BART, S. M. 59. *Se înfiorează, printr-o băutură răcoritoare, din sfîrşeala pe care i-o provocase oboseala şi căldura anotimpului.* VIANU, A. P. 130. *Apa era dulce, limpede şi răcoritoare.* V. ROM. septembrie 1953, 12. *Această fîntînă cu apă limpede şi răcoritoare este singurul izvor în ţara tatălui meu.* MERA, L. B. 106. ✦ (Substantivat, f. pl.) Băutură care astîmpără setea, care răcoreşte. *În timpul cît lucrăm în redacţiune fumăm, . . . bem răcoritoare.* CARAGIALE, O. IV, 293, cf. BIANU, D. S. *Pe mese întîlneai cutii cu ţigări, pahare de cristal şi flacoane-termos în argint cu răcoritoare.* CĂLINESCU, S. 285. ✦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Evantai. *Pentru fiecare veşmînt avea şi răcoritoriu şi umbrariu.* F (1869), 142.

2. Fig. Care calmează, care linişteşte. *Vîntul teu ziceam că poate . . . Să-mi insufle întru toate Spirit viu, recoritoriu.* MUREŞAN, P. 17/12. *Aplica acelaşi postulat al autorităţii, . . . proferînd înjurături răcoritoare şi patriarhale.* CĂLINESCU, E. 22. *Acum zoreau călări, plini de praf, . . . ca să le ducă, cu gura uscată de arşiţă, vestea răcoritoare că a sosit ceasul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 196.

— Scris şi: *recoritor.* — Pl.: *răcoritori, -oare.* — Şi: (învechit) **răcoritoáră** adj.

— **Răcori** + suf. *-tor.*

RĂCORÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care are o temperatură uşor scăzută; răcoritor **(1)**, răcorit **(1)**; (învechit) răcoare **(II)**. *Iarna cea moderată şi vara cea răcoroasă.* CALENDARIU (1794), 1/27. *Iar el, ostănit, căutasă, în pripă, Să odihnească a umbră răcuroasă, Şi veni într-astă pădure deasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 184. *Un vînt foarte răcoros şi folositoriu curăţeşte tot aerul.* BELDIMAN, N. P. II, 129/7. *Se odihneau în răcoroasele peştere ale munţilor.* CR (1846), 179[1]/36. *Supt umbra cea răcoroasă.* BĂRAC, A. 30/15. *Zăresc umbra părului copilăriei mele, care . . . îşi scutură florile pe inima mea ca o ploiţă recoroasă.* RUSSO, S. 100. *O aseamăn cu o frumoasă Seară de toamnă, lin răcoroasă.* BOLLIAC, O. 140. *Suflaţi, răcoroşi zefiri.* ALEXANDRESCU, O. I, 335. *Mii de glasuri se-nalţă cu răsunet potolit în tăria nopţii, se limpezesc în aerul ei răcoros.* ODOBESCU, S. III, 19. *Vîntul adia despre munţi primăvăratic, răcoros.* SLAVICI, O. II, 30. *Să sufle aer recoros.* ISPIRESCU, L. 31. *Ce dulce mi-e să-i simt palma răcoroasă lunecînd încet pe fruntea mea înfierbîntată.* VLAHUŢĂ, O. A. 425. *Nopţile de april erau foarte răcoroase la munte.* AGÎRBICEANU, A. 55. *Zilele erau mai răcoroase, nopţile mai reci.* GÎRLEANU, N. 221. *Căldura zilei era covîrşitoare şi nu îndrăznii să părăsesc răcorosul meu adăpost de umbră şi verdeaţă.* HOGAŞ, M. N. 63. *O boare răcoroasă începu să adie.* SADOVEANU, O. I, 192. *Pe cheu lumea se mişca în aerul răcoros al serei.* BART, E. 184. *Strada era . . . răcoroasă şi foşnitoare ca o pădure.* CĂLINESCU, E. O. I, 7. *Gusta cu nesaţ răsuflarea răcoroasă a măreţului codru de ştejar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Plecam Fruntea-n amurg şi aşteptam Răcoroasa noapte.* ISANOS, Ţ. L. 67. *Clipea-nstelarea răcoroasă în tării, Se clătinau pădurile nemuritoare.* LABIŞ, P. 394. *Cercam vinul dacă-i rece, Pivniţa de-i recoroasă, Crîşmăriţa de-i frumoasă.* ALECSANDRI, P. P. 254. *Sfînta lună-i răcoroasă, Nu-i dă flori să le miroasă.* TEODORESCU, P. P. 279, cf. ŞEZ. I, 15. ✦ Proaspăt, înviorător. *Soarele e blînd şi-n aer e un parfum răcoros de flori proaspete.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 137. *Răşina topită de căldură biruie mirosul răcoros al tufelor de mintă.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Florile erau cărnoase, suave, răcoroase.* CĂLINESCU, S. 70. ✦ (Rar) Tînăr, fraged. *Lumei se arată O dalbă de fată . . . Vie şi frumoasă, Dulce, recoroasă.* ALECSANDRI, P. P. 15.

2. Fig. Care calmează, care linişteşte, care potoleşte. *Marta îi zîmbeşte cu o răcoroasă bună-cuviinţă.* SLAVICI, N. I, 82. *Acest fapt adăuga în cumpăna sen-*

zaţiilor mele de apăsare şi de boală ceva dulce şi răcoros. GALACTION, O. 59.

3. (Despre îmbrăcăminte) Care nu ţine cald, care nu este călduros. *Toalete recoroase şi frumoase.* NEGRUZZI, S. I, 36.

— Scris şi: *recoros.* — Pl: *răcoroşi, -oase.* — Şi: (învechit) **răcurós, -oásă** adj.

— **Răcoare** + suf. *-os.*

RĂCOȘÁN s. m. v. **rocoşan.**

RĂCOȘÍ vb. IV v. **rocoşi.**

RĂCOȘÍT, -Ă adj. v. **rocoşit²**.

RĂCOȘITÓR, -OÁRE adj. v. **rocoşitor.**

RĂCOVÍNĂ s. f. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** mică plantă cu tulpina tîrîtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decît sepalele şi cu fructul o capsulă lunguiaţă; este folosită în medicina populară; (regional) aurică, coadă-de-găină, cuişoriţă, gheţişoară, iarba-găinii, iarbă-de-păsări, rocoţel, rocoviţă, roghină, scînteiuţă, steluţa-fetei, steluţă-albă *(Stellaria media).* Cf. CIHAC, II, 302, BRANDZA, FL. 198, DAMÉ, T. 187, PANŢU, PL., PĂCALĂ, M. R. 19, PASCU, S. 277, SIMIONESCU, FL. 156, BORZA, D. 164, ŞEZ. XV, 112, GLOSAR REG.; **b)** rocoţea *(Stellaria graminea).* Cf. GRECESCU, FL. 121, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 296, BORZA, D. 164; **c)** (regional; şi în sintagma *rocoină roşie,* id. ib. 18) scînteiuţă *(Anagallis arvensis).* Cf. VALIAN, V., BARONZI, L. 143, CIHAC, II, 302, DDRF, BRANDZA, FL. 408, GRECESCU, FL. 487, TDRG, BORZA, D. 18; **d)** (regional; şi în sintagma *răcoină albastră,* id. ib.) roşuţă *(Anagallis caerulea).* id. ib.; **e)** (regional) mierluţă² *(Alsine verna).* Cf. COTEANU, PL. 19, ŞINCAI, în DR. V, 556, LB, POLIZU, CIHAC, II, 302, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, N. LEON, MED. 61, TDRG; **f)** (prin Munt. şi Olt.) plantă erbacee din familia rubiaceelor, cu frunze moi şi flori albe, folosită în medicina populară; sînziană, floarea-sfîntului-Ion *(Galium rotundifolium).* Cf. PANŢU, PL., DM, BORZA, D. 74; **g)** (regional) busuioc de cîmp *(Galinsoga quadriradiata).* id. ib.; **h)** (regional; şi în sintagma *rocoină grasă,* id. ib.) busuioc sălbatic *(Galinsoga parviflora).* id. ib. *Fira-aşa făcea, Ea la foc punea . . . Aripă de-albină, Fir de rocoină.* COŞBUC, P. II, 150, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Prin grăpare, o sumă de buruieni rădăcinoase, precum ar fi holbura, . . . răcoina, . . . se dezrădăcinează . . . şi se scot.* PAMFILE, A. R. 72, cf. H IV 52, 99, IX 141, XI 327, 401, ŞEZ. III, 87. *Frunză verde răcoină.* DOINE 170. *Frunză verde răcuină, Am crescut floare străină Într-un mijloc de grădină.* HODOŞ, P. P. 107. *Cu răcoină pisată se fac legături celor stîlciţi.* ŞEZ. XV, 113.

— Pl.: *răcovine.* — Şi: **racovínă** (LB, BORZA, D. 164, H IX 188), **rocovínă** (BRANDZA, D. 71, id. FL. 198, DAMÉ, T. 187, N. LEON, MED. 61, PANŢU, PL., TDRG, BORZA, D. 164, H XII 217, ŞEZ. XV, 112), **recovínă** (H X 354), **recorínă** (BORZA, D. 74), **rocoínă, rogoínă** (H XII 428), **răcoínă, racoínă** (BORZA, D. 164, H IX 305, 338, 436), **recoínă** (BORZA, D. 164), **răcuínă, racuínă** (H XVIII 40, 41, L. COSTIN, GR. BĂN. 172, ARH. FOLK. V, 124, ALR II/95), **răcăínă** (H XII 308), **răcohínă** (BUJOREAN, B. L. 390), **rocotínă** (BORZA, D. 165), **racoímă** (com. din STRAJA — RĂDĂUŢI), **răciúnă** (PANŢU, PL., DM), **răciúnă** (PAŞCA, GL., BORZA, D. 164), (prin Transilv.) **răncuínă** (id. ib. 165) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RĂCÓZ s. m. (sg.) v. **rogoz.**

RĂCRÚT s. m. v. **recrut.**

RĂCȘÓR s. m. v. **răcuşor.**

RĂCTĂLUÍ vb. IV v. **rîhtui.**

RĂCUÍ vb. IV v. **rucului.**

RĂCUÍNĂ¹ s. f. sg. v. **răcoină.**

RĂCUÍNĂ² s. f. v. **răcovínă.**

RĂCULÉŢ s. m. **1.** Răcuşor **(1).** DICŢ.

2. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee cu rizom gros, tîrîtor, cu flori albe-roşietice, folosită în medicina populară; (regional) buruiana-rîndunicii, cărligată, cărligel, cîrligat, cîrligăţică, cîrligeţe, cîrliguţi, gînţură, iarba-balaurului, iarbă-roşie, iarba-şarpelui, lemn-dulce, moţul-curcanului, nodurar, rădăcina-şarpelui, scoriş de munte, şerpariţă, troscot, troscoţel, ţiţa-fiului *(Polygonum bistorta).* Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BRANDZA, FL. 426, BARCIANU, GRECESCU, FL. 509, JAHRESBER. VIII, 196, XI, 142, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 318, SIMIONESCU, FL. 143, VOICULESCU, L. 236, BORZA, D. 134; **b)** (regional) iarba-şopîrlelor *(Polygonum viviparum).* id. ib. 135; **c)** (regional) cîrligioare *(Bidens cernuus).* id. ib. 31.

— Pl.: *răculeţi.*

— **Rac²** + suf. *-uleţ.*

RĂCÚRGERE s. f. v. **recurgere.**

RĂCURÓS, -OÁSĂ adj. v. **răcoros.**

RĂCÚȘCĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Crustacee mici, de diferite specii. Cf. TDRG. *Cega se nutreşte cu crustacei mici sau, cum zic pescarii, . . . cu „răcuşcă", adică cu nişte viermuşori . . . cari sînt un fel de raci mici.* ANTIPA, P. 322, cf. DL, DM.

— **Rac²** + suf. *-uşcă.*

RĂCUȘÓR s. m. **1.** Diminutiv al lui r a c² **(1);** răculeţ, (rar) răcuţ. *Îţi aduc vro doi răcuşori . . . chirciţi, oftigoşi ca vai de ei!* ALECSANDRI, T. 74, cf. TDRG. *Scot din apă şi răcuşorii mici.* SIMIONESCU, F. R. 431.

2. P. a n a l. Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleştele unui rac; trăieşte în ape curgătoare şi stătătoare *(Nepa cinerea).* Cf. MARIAN, INS. 455, TDRG, SIMIONESCU, F. R. 344.

3. (Regional) Ceapă. *Pun cîteva* [turte] *în traistă şi după cc au mai pus şi nişte răcuşori — cepe — femeile iau furca în brîu şi se duc.* ap. PAMFILE, S. T. 120.

4. (Bot.; regional) Creţuşcă *(Filipendula ulmaria).* BORZA, D. 70.

— Pl.: *răcuşori.* — Şi: **răcşór** s. m. TDRG.

— **Rac²** + suf. *-uşor.*

RĂCÚT s. m. v. **recrut.**

RĂCUTÁ vb. I v. **recruta.**

RĂCUTÁRE s. f. v. **recrutare.**

RĂCÚTĂ s. f. v. **recrut.**

RĂCÚTE s. m. v. **recrut.**

RĂCÚŢ s. m. (Rar) Răcuşor **(1).** *Răcuţii . . . se ţin acăţaţi de firele ierbei.* ATILA, P. 444.

— Pl.: *răcuţi.*

— **Rac²** + suf. *-uţ.*

RĂDÁCICĂ s. f. v. **rădaşcă.**

RĂDÁN¹ s. n. v. **rădvan.**

RĂDÁN² s. n. v. **redan.**

RĂDÁŞ subst. v. **radăş.**

RĂDÁȘCĂ s. f. (Şi, regional, în sintagma *rodaşcă de stejeriu,* PĂCALĂ, M. R. 33) Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, al cărei mascul are o pereche de mandibule puternice, asemănătoare coarnelor de cerb; răgace, (regional) boul-lui-Dumnezeu, bourel, cerb, cerbar, răgăciţă, taur, buhai

(Lucanus cervus). Cf. ŞINCAI, în DR. V, 561, LB, POLIZU, CIHAC, II, 317, LM. *O chilie, pe părţii căreia erau aruncate cu creionul fel de fel de schiţe ciudate, ... icoana foarte bine executată a unei rudaşte, flori, tufe.* EMINESCU, N. 96, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Larvele de rădaşte ... trăiesc în trunchiurile arborilor.* N. LEON, MED. 84, cf. MARIAN, INS. 34, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 10, PAMFILE, A. R. 197. *Cel mai mare gîndac de la noi este rădaşca.* SIMIONESCU, F. R. 282, cf. H I 263, 425, 459, II 27, IV 312, XI 517, XIV 397, XVII 92, ALR I 1 897. *Am o vacă neagră Şi tot prin aer aleargă (Rădaşca).* ŞEZ. XVI, 170. ✦ (Regional) Model de cusătură de arnici pe ie. *Erau mai multe feluri de „cusături cu răuri": ... steluţa, cîrligu, ... rădaşca.* DIACONU, VR. LVIII, com. din SĂLIŞTE — SIBIU.

— Pl.: *rădaşte* şi (regional) *rădaşti* (ALR I 1 897/243), *rădăşti* (TDRG, SCRIBAN, D., ALR I 1 897/144, 158, 160, 166, 174, 178, 190, 200, 510, 512, 730, 770), *rădaşce* (SCRIBAN, D., ALR I 1 897/594), *rădăşci* (ib. 1 897/584, 595, 740, 748), *rădaşci* (ib. 1 879/596). — Şi: (regional) **răgăşcă** (PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. 230, H XVI 30, ALR I 1 897/735, 782, 795, 798, 800, 808, 878), **rodăşcă** (MARIAN, INS. 34, TDRG, PĂCALĂ, M. R. 33, GOROVEI, C. 325, PASCU, C. 198, ALR I 1 897/129, 170), **rudăşcă** (pl. *rudaşte, rudăşti* ib. 1 897/122, 131, 136, 249, 251, 285, 289), **rudeşcă** (MARIAN, INS. 35, TDRG, ALR I 1 897/269, 350), **rădăcică** (ib. 1 897/148, pronunţat *-daci-că),* **rudăcică** (ib. 1 897/138, pronunţat *-daci-că),* (prin Mold.) **caradăşcă** (MARIAN, INS. 34, H X 21, 68, 129, 355, 465, 477, 498, 535, ALR I 1 897/582) s. f., **caradăş** (ib. 1 897/424) s. m., (regional) **carăşcă** (ib. 1 897/805) s. f., (prin Mold.) **cărădăşcă** (N. LEON, MED. 84, MARIAN, INS. 34, TDRG, H X 259, ALR I 1 897/378, 526, 528, 536, 558, 588, 592, 600), **cărăbăşcă** (ib. 1 897 /550), **carabăşă** (ib. 1 897/530), (regional) **dărădăşcă** (ib. 1 897/180), **brudăşcă** (ib. 1 897/295) s. f.

— Din bg. **рорачка.**

RĂDĂCINÁ vb. I. R e f l. (Învechit) = **înrădăcina.** **1.** (Despre plante) A prinde rădăcini. *Cel copaci ... mai mult să sluji de a se rădăcina.* FN 51, cf. DRLU. ✦ F i g. (Rar) A se statornici. *Acei rumâni dachi ... prin sute de ani trecuse şi să rădăcinase în toată Dachia lăcuind şi şezînd.* C. CANTACUZINO, CM I, 67.

2. F i g. A pătrunde adînc (în conştiinţă, în obişnuinţă etc.), a se înrădăcina. *Răsare credinţa şi nu ajunge ... pînă în sfîrşit să se rădăcineze.* CORESI, EV. 357.

— Prez. ind.: *rădăcinez.*

— V. **rădăcină.**

RĂDĂCINÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a se r ă d ă c i n a **(1).** Cf. DRLU. ✧ F i g. *Întru rădăcinarea şi săvîrşirea aceştia havaleli ... a se lua cu dreaptă analogie din suma ierburilor* (a. 1822). URICARIUL, V, 173/16.

— Pl.: *rădăcinări.*

— V. **rădăcina.**

RĂDĂCINÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre plante) Înfipt cu rădăcinile în pămînt. Cf. DRLU. *Stejarul adînc rădăcinat, Vîntul cînd se răscoală, el geme şi suspină.* HELIADE, O. I, 155. ✧ F i g. *Zadarnic falnice palate Sînt în pămînt rădăcinate.* MACEDONSKI, O. I, 36.

— Pl.: *rădăcinaţi, -te.*

— V. **rădăcina.**

RĂDĂCÍNĂ s. f. **A. I. 1.** Organ al plantelor superioare avînd rolul de a fixa planta în sol şi de a absorbi apa împreună cu substanţele minerale dizolvate în ea; (popular) partea plantei aflată în pămînt, indiferent de structura şi de funcţiile pe care le are. *Leamne tomnateci fără rod de doao ori muriră den rădăcină* (cca 1569 — 1575). GCR I, *12/4. *Rădăcinile ce mînca porcii.* CORESI, EV. 21. *Vor purta la sine ... rădăcini sau ierbi, dzicînd că simt bune să nu să apropie nice o răutate* (a. 1645). GCR I, 116/24. *Viia să o scoaţă den rădăcină, să o leapede.* PRAV. 25. *Răsărind soarele, să veştejră şi, pentru ce nu avură rădăcină, să uscară.* N. TEST. (1648), 16v/31. *Căzacii, amu fiind la mare strînsoare de hrană ..., rădăcini mînca.* M. COSTIN, O. 163, cf. LEX. MARS. 240. *Rădăcină de angelină* (a. 1749). GCR II, 45/15. *Ceale următoare zicem acealea care negreşit urmează din vreun lucru şi dintr-acela ca dintr-o rădăcină odrăslesc.* MOLNAR, RET. 75/24. *Săhastrii prin pustie ... nu primea toată ziua în gură Fărîerburi cu rădăcini măcrie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 332, cf. CLEMENS, DRLU. *Acest arbure mare era, ca orice plantă, ... spre cer cu-ale lui ramuri Şi rădăcine-ntinse, ce sfredelea pămîntul.* HELIADE, O. I, 377. *Au apucat şi au zmult acea buruiană, dar cîtă mirare l-au cuprins găsind la rădăcină un feliu de boambe rătunde.* DRĂGHICI, R. 62/26. *Acel frasin cu întinsa rădăcină, Careumbrează cu mii ramuri.* ASACHI, S. L. I, 75. *Puiintel foamea-ş alină Cu cîte o rădăcină.* BĂRAC, A. 73/24. *Cugeta a se retrage întru desert spre a trăi acolo cu rădăcine şi cu lucrăme.* CR (1848), 29[3]/64, cf. POLIZU. *Văzu ... Un copaciu gros la tulpină, Uscat pîn'la rădăcină.* PANN, P. V. I, 90/2. *Printre cremenea crăpată, din bazaltul rupt de ploaie, Ridica copaci monastici trunchii ce de vînt se-ndoaie, Scoţînd veche rădăcină din pietrişul sfărîmat.* EMINESCU, O. IV, 119. *Acolo stete ea mai mulţi ani, hrănindu-se cu ierburi şi rădăcini.* ISPIRESCU, L. 122, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 45. *Firelor de tămîiţă Li se uscă rădăcina.* GOGA, P. 103, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Se duce la nuc, îl apucă bărbăteşte de trunchi, îl zmulge cu rădăcini cu toi.* GÎRLEANU, N. 9. *S-au ofilit, s-au scuturat şi a murit şi rădăcina lor.* GALACTION, A. 76, cf. TOPÎRCEANU, B. 25. *Mîini mari, ... cu degetele răsucite ca rădăcinile de viţă.* C. PETRESCU, Î. I, 255. *Cobor în humă ca o rădăcină, Spre inima pămîntului.* D. BOTEZ, P. O. 120. *Să uzi pomii în fiecare seară ... Să le torni apă la rădăcină.* BRĂESCU, O. A. I, 192. *La legumele şi rădăcinile fierte nu adăugau decît puţin oleu proaspăt.* SADOVEANU, O. XII, 23. *Cîntă lină O undă clătinată, cu fire de lumină Şi horbotă-argintie prin foi şi rădăcini.* ARGHEZI, VERS. 333, cf. CĂLINESCU, S. 716. *Păstorii întîlnesc cîte un brad tînăr, purtat, cu rădăcini cu tot, de apele unui puternic şuvoi.* BOGZA, C. O. 65. *Toate rădăcinile sînt amare.* STANCU, R. A. I, 73, cf. LABIŞ, P. 367. *Vindea ... rădăcini de lecuit sumedenii de boli.* S mai 1960, 54. *Creşteţi, flori, cît gardurile, Să vă bată vînturile ... Şi secaţi din rădăcină, Cum plîng eu de la inimă!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 209, cf. ALRM SN I h 129. *Sap via pe supt tulpină, Să secc din rădăcină.* BALADE, III, 308. *Nici floarea nu-i străină, C-are frunze şi tulpină, Şi pămînt şi rădăcină.* FOLC. TRANSILV. II, 9. *Trăieşte cu viermele în rădăcina hreanului.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Din rădăcina cea rea Odrăsleşte smicea rea.* PANN, P. V. I, 61/4. *Tot copaciul de la rădăcină să usucă.* ZANNE, P. I, 145. *Iarba cea rea, din rădăcină de o vei tăia, ea iarbă tot va da.* id. ib. 197. *F. de la rădăcina prunului,* se spune despre ţuica tare, curată, de calitate superioară. Cf. UDRESCU, GL. *Rădăcină-mpleticină, Rar voinic care o deznină* (Cartea). SBIERA, P. 322. ✧ F i g. (Sugerînd ideea de element fundamental, temelie) *Dregătorii să mută în omide, Care rod cu multă lăcomie Frunza pomului cetăţenesc, Ba păn'la rădăcină-l mistuiesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 380. *Crime care rod omenimea pîn'la rădăcină.* I. NEGRUZZI, S. VI, 157. (Sugerînd ideea de legătură trainică) *Sîntem chemaţi a dezlega această chestiune ... în timpul cînd tot ce este vechi este căzut, cînd tot ce este nou nu are încă rădăcină.* KOGĂLNICEANU, S. A. 113. *Munteanul are rădăcini la locul lui, ca şi bradul.* SADOVEANU, O. X, 516. *Coboară-n lut părinţii, rînd pe rînd, În timp ce-n noi mai cresc grădinile. Ei vor să fie rădăcinile Prin cari ne prelungim pe subt pămînt.* BLAGA, P. 199. *Mă-nalţ fără obsesia căderii: Am rădăcini nulliple în pămînt.* V. ROM. noiembrie 1962, 69. (Sugerînd ideea de moment iniţial, început) *Rădecina ştiinţelor formose Dintru-nceputu este amărăcioasă.* BĂRAC, ap. GCR II, 235/9. *Rădăcina în-*

-ăţăturii este amară, dulci sînt însă rodurile sale. NEGRUZZI, S. I, 9. (Sugerînd ideea de sursă, izvor) *Sentimentul de milă . . . avînd adînci rădăcini în teama de a i se face şi lui însuşi ceea ce simte că nu e bine şi just să i se facă semenului.* CARAGIALE, O. VII, 256. *O artă înaintată, cu rădăcini adînci în solul artei populare.* CONTEMP. 1953, nr. 365, 2/6. *Poezia . . . trebuie să-şi aibă rădăcinile în acelaşi pămînt din care se hrăneşte viaţa.* BENIUC, P. 140. (Sugerînd ideea de profunzime, adîncime) *Mă doare nedreptatea! zise Titu adînc, din rădăcinile inimii.* REBREANU, I. 357. *Asta voiam şi eu din toată inima, din toate rădăcinile fiinţei mele.* CAMIL PETRESCU, T. III, 138. ◇ *Rădăcină de mieşunea* (sau *de mieşunele*) = rizomul parfumat al unei varietăţi de stînjenei *(Iris florentina)*, din care se face pudră. Cf. PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, BUJOREAN, B. L. 351. ◇ Loc. adv. (În construcţie cu verbe ca „a tăia", „a rupe", „a curma" etc.) **Din rădăcină** (sau **din rădăcini**) = în întregime, cu totul, definitiv; din temelie. *Vrură înşelăciunea drăcească . . . den rădăcină să o rupă.* CORESI, EV. 376. *Să ne nevoim . . . acel rău den rădăcină să-l rupem.* id. ib. 397. *Voiu scoate den rădăcină năravul lacomilor.* MOXA, 372/11, cf. LB, ŞĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Lichidarea din rădăcini a oportunismului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. ◇ Expr. **A prinde rădăcini** (sau **rădăcină**) v. prinde. **A rupe rădăcinile** = a se hotărî să plece, a pleca. UDRESCU, GL. ◇ Compus: (regional) **rădăcina-mărului** = colac mare, făcut pentru parastas, în care se înfige o creangă de măr împodobită cu nuci, cu dulciuri, cu lumînări etc. Cf. PĂCALĂ, M. R. 184. ✦ P. ext. (Rar) Exemplar dintr-o plantă. V. fir. *Fiindcă nu s-au putut afla adevărul: cîte vedre de rachiu . . . au făcut fieşcare în parte, . . . s-au făcut numărătoarea rădăcinilor de pruni* (a. 1835). DOC. EC. 581. *Şi-n Olt se oglindeau din geam Trei rădăcini de busuioc.* GOGA, P. 35. ✦ (La pl.; învechit, rar) Rădăcinoase (2). *Cureehiul, sfecliile, guliile şi alte rădăcini se samănă în martie.* I. IONESCU, C. 32/6.

2. Compuse: (regional) **rădăcina-ciumei** = **a)** captalan *(Petasites officinalis)*. Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 261, BARCIANU, GRECESCU, FL. 289, ALEXI, W., ŞEZ. XV, 15; **b)** cucuruz *(Petasites albus)*. BORZA, D. 126; **rădăcina-sărăciei** = pătrunjel-de-cîmp *(Pimpinella saxifraga)*. id. ib.; (prin Transilv.) **rădăcina-şerpilor** (sau **-şarpelui**) = răculeţ *(Polygonum bistorta)*. Cf. LB, POLIZU, BRANDZA, FL. 426, ŞĂINEANU, BARCIANU, TDRG, BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 134; (regional) **rădăcină-amară** = ghinţură *(Gentiana lutea)*. Cf. TDRG; **rădăcină-de-friguri** = rodul-pămîntului *(Arum maculatum)*. BORZA, D. 24; **rădăcină-de-lingoare** = iarbă-de-lingoare *(Lysimachia punctata, Lysimachia vulgaris)*. Cf. BRANDZA, FL. 406, DAMÉ, T. 186, TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 103; **rădăcină-de-piper-alb** (sau **-de-ghimbir**) = ghimbir *(Zingiber officinale)*. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 189; **rădăcină-de-săpun** = odagaci *(Saponaria officinalis)*. id. ib. 156; (prin Maram.) **rădăcină-de-smîhoale** = iarba-osului *(Helianthemum nummularium)*. id. ib. 81; (regional) **rădăcină-dulce** = **a)** lemn-dulce *(Glycyrhiza glabra, Glycyrhiza echinata)*. Cf. COTEANU, PL. 28, LB, POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 95, BARCIANU, TDRG, ALEXI, W., BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 20, BORZA, D. 78; **b)** feriguţă *(Polypodium vulgare)*. id. ib. 135, ARH. SOM. VI, 464; **c)** morcov *(Daucus carota)*. BORZA, D. 58; **rădăcină-dulce-de-munte** = feriguţă *(Polypodium vulgare)*. BORZA, D. 135; **rădăcină-galbenă** = sfeclă *(Bela vulgaris)*. BORZA, D. 30; **rădăcină-neagră** = **a)** tătăneasă *(Symphytum officinale)*. id. ib. 166; **b)** brustur negru *(Symphytum cordatum)*. id. ib.; **rădăcină-roşie** = mei-păsăresc *(Lithospermum officinale)*. id. ib. 100; **rădăcină-sălbatică** = hrean *(Armoracia rusticana)*. Cf. BRANDZA, FL. 138, PANŢU, PL., BORZA, D. 23, ŞEZ. XV, 43.

3. (Şi în sintagma *rădăcină-plătăeină*, PAMFILE, J. I, 10) Numele unui joc de copii. Cf. H XVIII 47. ◇ (În construcţia) *De-a rădăcina* = numele unui joc practicat la priveghi. Cf. PAMFILE, J. I, ŞEZ. IX, 8.

II. P. anal. **1.** (Anat.) Partea care fixează dinţii sau firele de păr în ţesut. *I-au scos dinţii din rădăcină.* MINEIUL (1776), 74r1/12. *Sudoarea îi izvora pe la rădăcina perilor şi-i broboneа fruntea.* VLAHUŢĂ, N. 34, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., ENC. VET. 141. *Un val fierbinte de mînie parcă i se ridică din tălpi pînă-n rădăcina părului.* MIRONESCU, S. A. 29. *Primejdia o simţii vie, înţepîndu-mă la rădăcina părului şi umplîndu-mi fierbinte luminile ochilor.* SADOVEANU, O. VII, 346. *Îl dureau rădăcinile măselelor rupte.* STANCU, R. A. III, 36. *În porţiunea rădăcinii, pulpa este învelită într-o substanţă mai puţin dură.* ABC SĂN. 131, cf. ALR II/I h 42. ✦ P. ext. (În sintagma) *Rădăcina cozii* = parte a cozii calului, pe care creşte părul; (regional) măcău[1] (4). DR. V, 306.

2. (Regional) Partea cea mai profundă a unei tumori, a unui abces, a unei bătături. *Bubele dulci . . . S-au umflat, De mînie-au crăpat, Rădăcina le-a secat.* TEODORESCU, P. P. 366.

III. 1. (Învechit şi regional) Bază, temelie (a unei clădiri, a unui zid etc.). *Cetatea Ierosalimului den rădăcină o răsipi.* MOXA, 361/24. *Căzu capiştea din rădăcini.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50v/11. *Care sfîntă besearică . . . Ioan Zlataust o au rădicat din rădăcini.* id. ib. 86r/7. *Rădăcina plastii* (= căpiţă de fîn). ALR II 5277/872. ◇ Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a surpa", „a slăbi" etc.) **Din rădăcină** = din temelie, cu totul. *Deaca au văzut păgînii una ca aceasta, cum iaste pizmă . . . întru rumâni, socotiră că iaste vremea . . . să-i slăbească din rădăcină.* ANON. CANTAC., CM I, 171. *Ai surpat din rădăcină cumplitele asuprele.* CONACHI, P. 44. ◇ (Prin analogie) *Pogorîiu la rădăcinele munţilor* (a. 1651). GCR I, 156/12. *Din rădăcinile munţilor în loc de apă, tină cleioasă izvorăşte.* CANTEMIR, IST. 138. *Şi rădăcinile munţilor mari se cutremurară falnic De horăitul bătrînului crai.* EMINESCU, O. IV, 198, cf. ALR II 2 468/531, 723. ✦ Fig. (Învechit) Element fundamental, esenţial; temei. *Cu ce veri adevăra că eşti creştin? . . . Cu aceaia că ştiu rădăcina creştinătăţiei* (a. 1607). GCR I, 39/29. ◇ Loc. adj. **De rădăcină** = de bază, fundamental, esenţial. *Idei străine şi nepotrivite cu ideile sale cele de rădăcină.* HELIADE, O. II, 21.

2. (Regional; în sintagma) *Rădăcinile uşii* = uşori (Băduleasa — Roşiori de Vede). CHEST. II 114/90.

IV. Fig. **1.** (Învechit şi regional) Strămoş comun, rudă străveche; neam, familie. *Mută-te din satul tău şi rădăcira ta din pămîntul viilor.* PSALT. 101. *Au biruit leul cel ce iaste den fealiul Iudii, rădăcina lui D*[a]*v*[i]*d.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/38. *Enea Rîmului şi împărăţiei lui începătoriu şi rădăcină-i iaste.* N. COSTIN, L. 109. *Unirea şi împărtăşirea neamului şi a rudeniii cu noi fiind tot dintru o rădăcină: adecă fraţii, surorile.* PRAVILA (1814), 108/22. *Ştefan dintr-acea domnească rădăcină au odrăslit.* ARHIVA R. I, 41/8, cf. DDRF, ALR I 444/846.

2. Cauză, izvor, început, principiu. *Bunră rădăcinră de bucurie.* PSALT. HUR. 40r/17. *Rădăcina a toate bunătăţile iaste dragostea.* CORESI, EV. 47. *Năravul vracilor iaste întîi să întreabe pre bolnavul . . . de unde-i iaste rădăcina boalei şi a dureriei.* id. ib. 60, cf. 216. *Rădăcina şi începătura păcatului este aceluia ce l-au scornit.* MUSTE, LET. III, 78/9. *Următoarea poveste este a rădăcinei beţiei.* PANN, P. V. I, 118/28. *Acel sîmbure . . . care-i rădăcina adevărată a vieţei şi a faptelor sale.* EMINESCU, P. L. 47. *Multe rele pot avea rădăcina în altruism.* GHEREA, ST. CR. II, 62. *A supus unei analize profunde şi multiple această criză şi a descoperit esenţa ei, dezvăluind rădăcinile ei de clasă.* CF 1962, nr. 1, 48.

B. I. 1. Partea de lîngă pămînt a tulpinii unui copac. *Va veni să ne giudece pre noi . . . , ca o săcure ce taie rădăcina lemnului* (a. 1643). GCR I, 104/40. *Săcurea-i pusă la rădăcina pomilor.* N. TEST. (1648), 69v/20. *S-au culcat şi au adormit cîteva ceasuri la rădăcina unui copaci.* IST. CAROL XII, 76v/9. *Şezui la rădăcina unui tei de lîngă şosea.* BOLINTINEANU, O. 387. *O dureau şelele şi grumazii, . . . plecîndu-se atîta*

pe la rădăcinele celor tufari, după mlădițe fragede. CREANGĂ, P. 316. *Își luă un aer inspirat, privi copacul de la rădăcină pînă-n creștet . . . și începu să scrie.* VLAHUȚĂ, O. A. 121. *Sub brazi, la rădăcină, bolnavul cap să-l pleci! Sărac, pe căi să-ți mîntui visarea ta nebună.* COȘBUC, P. I, 135. *Îmi luai bocceaua din spete, o așezai . . . la rădăcina unui mesteacăn.* HOGAȘ, DR. I, 81. *Stăm și tragem din țigare, la rădăcina unui nuc.* GALACTION, O. A. I, 264. *I-a părut bine că a făcut scăpată jos, la rădăcina copacului, legătura cu mîncare.* POPA, V. 83. *Sălciile se închină, Babe mici, din rădăcină, Și fiește care trunchi De răchită stă-n genunchi.* ARGHEZI, VERS. 249. *Oftă, se aplecă la rădăcina porumbului.* PREDA, M. 77. *Mai în jos, pe rămurele, Cîntă două păsărele . . . Mai în jos, la rădăcină, Cînt-o turturea bătrînă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 193. *Se ciușdi la rădăcina unui copaciu și-și așteptă oamenii.* POPESCU, B. II, 53. *Tot codrul se leagănă Din vîrf pînă-n rădăcină.* BALADE, III, 236. *E de la rădăcina prunului,* se spune despre cei care sînt dintr-o regiune pomicolă, despre cei care se pricep la țuică. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Scorbură. Cf. ALR I 961/35, 166, 360, 590, 596, 690, 898.

2. Buturugă; buștean, butuc; s p e c. (prin Transilv.) butuc pe care lemnarul cioplește lemnele. Cf. PAMFILE, I. C. 125. *Un cap se ridică și se retrage îndată după o rădăcină.* C. PETRESCU, Î. II, 35. *Rădăcina mică răstoarnă carul mare.* ZANNE, P. I, 270. *Surcica nu sare departe de rădăcină.* id. ib. 291.

3. (Regional) Portaltoi. Cf. ALR SN I h 220.

4. (Regional) Cocean, cotor de porumb. Cf. ALRM SN I h 82.

II. P. a n a l. Partea unui membru, a unui organ, sau porțiunea de păr etc. mai apropiată de articulație sau de țesutul în care este fixat. *Mijlocul frunții și a rădăcinii nasului.* PISCUPESCU, O. 117/17. *Am oprit dar căței „cari aveau . . . picioare mai lungi, coada mai groasă la rădăcină și mai subțire la vîrf".* ODOBESCU, S. III, 43. *Glandula lacrimală să contractă puțin . . . cînd apăsăm sprincenele pe ochi și ridicăm în sus mușchii feții de la rădăcina nasului.* DELAVRANCEA, T. 255. *Părțile boului: . . . rădăcina sau iulpina cornului.* DAMÉ, T. 32. *Îi reteză din rădăcină bretonul cu foarfecele.* BRĂESCU, A. 64. *La rădăcina firelor de păr, lucire boabe viscoase de sudoare.* C. PETRESCU, Î. I, 233. *Un domn cărunt, . . . cu o încruntare de zile grele la rădăcina frunții.* VLASIU, D. 321. *Arcul sprincenelor era lung, dens și cu o zburlire mefistofelică la îmbinarea cu rădăcina nasului.* TEODOREANU, M. II, 72. *Mi se ridicase un nod în gît și asudasem la rădăcina părului.* SADOVEANU, O. I, 662, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 167. *La rădăcina nasului lemnos al bătrînului, ochii se făcuseră parcă roșii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 133, cf. II, 129. *Numai oamenii care-și scot ochelarii au gestul ăsta, cu degetul la rădăcina nasului.* H. LOVINESCU, T. 252. *Înfășarea începe întotdeauna de la capătul unui membru spre rădăcină.* BELEA, P. A. 21, cf. 166. ✧ (Învechit) *Rădăcina piciorului* = tars. Cf. ANTROP. 34/6. *Rădăcina mînii* = carp. ib. 33/18.

III. 1. Partea unei construcții, a unui gard etc. care se află mai aproape de pămînt. *De năprasnă să fie văzut un cal . . . înfrînat la rădăcina stîlpului* (a. 1710). GCR I, 361/21. *Ei se așezară jos la rădăcina zidului.* ISPIRESCU, L. 26. *Se duce și caută iarba-fiarelor, pe care, aducînd-o și puindu-o la rădăcina gardului, gardul sare în sus din pămînt.* H II 3.

2. Partea unui instrument, a unei arme etc. care este mai aproape de mîner sau de suport. *Se împlîntau baionetele pînă în rădăcină în carne de turc.* GANE, N. II, 111. *Gratiile erau rupte, numai rădăcinile lor ruginite se iveau în lemnul putred.* EMINESCU, P. L. 29. *Calul îi tremură și joacă . . . Bagă pintenii pînă la rădăcină.* DELAVRANCEA, O. II, 75.

3. Porțiunea cea mai apropiată de sursă a unui fluid. *Rădăcina unui rîu.* PAMFILE, J. I, 132.

C. (Mat.) **I. 1.** Număr care, ridicat la o putere, dă numărul dat. *Scoaterea unii rădăcini.* POENARU, G. 7/15. *Fieștecare număr poate fi rădăcină.* A. TEODORESCU, A. 117/12, cf. LAZARINI, M. 183/3, CULIANU, A. 3, MDT, DER. ✧ *Rădăcină pătrată* (învechit *pătratică*, LAZARINI, M. 185/21) sau *rădăcina a doua,* (învechit) *rădăcină cvadrată (cvadraticească* sau *rădăcina cvadratului)* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). *6 cîte 6 fac 36; iată numărul cfadrat și rădăcina cfădratului este 6.* AMFILOHIE, E. 146/17. *Pentru a trage rădăcină cvadraticească.* AAT 12r/1. *2 este rădăcina cvadratului.* ASACHI, E. I, 183/7. *Rădăcina cvadrată.* id. ALGHEBRA, 45r/22, cf. LAZĂR, A. 4v/6. *7 este rădăcina pătrată lui 49.* HELIADE, A. 12/1, cf. POENARU, G. 7/16. *Să se scoată rădăcina pătrată din 1156.* A. TEODORESCU, A. 119/17, cf. ELEM. ALG. 10/21. *Rădăcina a doua din a sau rădăcina pătrată din a.* CULIANU, A. 3, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Operațiunea . . . poartă numele de extragere de rădăcină.* CLIMESCU, A. 160. *Număr pur imaginar se numește rădăcina pătrată dintr-un număr negativ.* ALGEBRA VIII, 277. *Rădăcină cubică* (sau, învechit, *cubă)* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit succesiv de două ori cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). Cf. ȘĂINEANU, LTR[2]. *În aritmetică, 1 are o singură rădăcină cubică, anume 1.* ALGEBRA IX, 33.

2. (Învechit, rar) Numitor. *Voim să împărțim 24: 3/4: cu 4: 1/2 . . . Împărțim pă suma împăr[it]or[u]lui cu rădăcina sa, adică pă: 24: cu: 4.* MA 62v/9.

II. Soluția unei ecuații algebrice. *Valorile particulare . . . se numesc rădăcini sau soluțiuni ale ecuațiunei.* CULIANU, A. 74, cf. LTR. *Orice ecuație algebrică are o rădăcină.* ALGEBRA IX, 39, cf. DER.

D. (Lingv.) Element ireductibil al unui cuvînt, obținut prin eliminarea tuturor elementelor de formație (desinențe, sufixe, prefixe), care conține sensul lexical al cuvîntului și care este comun tuturor cuvintelor din aceeași familie; radical. Cf. CR (1848), 15[3]/35. *Infinitivul și nominativul . . . se refer toate împreună la o rădăcină primitivă comună a cuvîntului.* MAIORESCU, CR. III, 327. *Cere ajutor de la un derivat spre a explica chiar rădăcina cuvîntului.* ODOBESCU, S. I, 36, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Recomandă . . . compunerea de cuvinte nouă din rădăcini românești.* IBRĂILEANU, SP. CR. 50. *Nu ne vom ocupa cu problema onomatopeei ca bază a rădăcinilor indo-europene.* PUȘCARIU, L. R. I, 99, cf. 107. *Substantivul „muncă", verbul „munci", adjectivul „muncitor" . . . au aceeași rădăcină, „munc-".* L. ROM. 1953, nr. 1, 28. *Influxul distruge unitatea rădăcinii, îngreunează menținerea coeziunii între cuvintele din aceeași familie.* GRAUR, F. L. 149. *Rădăcina este elementul neanalizabil din punct de vedere morfologic.* id. I. L. 126. *Rădăcina nu există izolat, ea face parte din cuvinte și trebuie studiată împreună cu celelalte părți ale cuvintelor.* SG II, 5.

— Pl.: *rădăcini* și (învechit și regional) *rădăcine.* — Și: (regional) **rădăcine** s. f.

— Lat. **radicina.** — Pentru sensurile **C** și **D,** cf. fr. r a c i n e.

RĂDĂCÍNE s. f. v. **rădăcină.**

RĂDĂCINÍȘ s. n. (Rar) Mulțime de rădăcini **(A II).** *Capul lui mare, fruntea bombată, ochii ușor bulbucați, obrajii plini, umbriți pînă-n marginea pleoapelor de rădăcinișul bărbii proaspăt rase — toate acestea te făceau să bănui în spatele mesei un trup zdravăn.* GALAN, B. I, 7.

— **Rădăcină** + suf. *-iș.*

RĂDĂCINÍȚĂ s. f. Rădăcioară. *Cuibul . . . este construit superficial din fire de iarbă, rădăcinițe, păr și pene.* LINȚIA, P. II, 31.

— Pl.: *rădăcinițe.*

— **Rădăcină** + suf. *-iță.*

RĂDĂCINÍU, -ÍE adj. De culoarea rădăcinii arborilor, gălbui. Cf. MARIAN, CH. 51, ȘĂINEANU, BARCIANU,

ALEXI, W. *Nici culoarea cernelei, care în timpul descrierii era rădăcinie închisă, ... nu contribuie a dezlega ehestiuni importante de istorie sau filologie.* BUL. COM. IST. I, 80.
— Pl.: *rădăcinii.*
— **Rădăcină** + **suf.** *-iu.*

RĂDĂCINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre plante) Cu rădăcini mari sau multe. Cf. DRLU, LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pelinu-i rădăcinos, Străinu-i tot mînios.* BIBICESCU, P. P. 110. ◇ Compus: (regional) **floare-rădăcinoasă** = coada-cocoșului *(Polygonatum).* Cf. ALR SN III h 646/157. ◆ Fig. (Despre oameni) Ciolănos, noduros. *Era un trunchi de om rădăcinos.* BĂNUȚ, T. P. 110.
2. (Substantivat, f. pl.) Nume dat legumelor cultivate pentru rădăcina lor; (și la sg.) plantă din acest grup. *Legumele ... cele rădăcinoase, precum sînt sfecliile, morcovii, napii.* ECONOMIA, 124/15. *Nu seamăn de-a dreptul în straturi decît ... rădăcinoase.* COMȘA, N. Z. 36. *Întreaga recoltă de rădăcinoase furajere ... va fi destinată exclusiv pentru hrănirea animalelor proprietate obștească.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2859.
3. (Despre terenuri) Plin de rădăcini. *La baltă, ... dacă fundul e nomolos, ierbos sau rădăcinos, ... se poate da truda de a-l curăța cu o sapă.* ATILA, P. 48.
— Pl.: *rădăcinoși, -oase.*
— **Rădăcină** + **suf.** *-os.*

RĂDĂCINÚȚĂ s. f. (Regional) Bădăcioară. *Cînd și-au făcut rădăcinuțe, ... se taie pre lîngă pămînt.* ECONOMIA, 210/27, cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., ALRM SN I h 129/574.
— Pl.: *rădăcinuțe.*
— **Rădăcină** + **suf.** *-uță.*

RĂDĂCIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui rădăcină (A I 1); rădăciniță, (regional) rădăcinuță. Cf. POLIZU. [Părul] *avea două rădăcioare proaspete, pe sub frunze numai.* SADOVEANU, O. V, 174, cf. VI, 69, H IX 388, XI 325. *Îi da o rădăcioară ș-o mînca și ținea cîți-o săptămînă dă foame.* GRAIUL, I, 46. *Supt o rădioară, O mîndră mireană.* PAMFILE, CER. 144. ◇ Fig. *Trebuie să surprind și să reținu, din pîrîul rîndurilor tale, o rădăcioară de întristare.* GALACTION, O. A. I, 124.
— Pl.: *rădăcioare.* — Și: (regional) **rădioáră** s. f.
— **Rădăcină** + **suf.** *-ioară.*

RĂDĂGEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Răceală. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A lua** (pe cineva) **cu rădăgeală** = a fi cuprins de frig, a răci. Cf. id. ib.
— **Rădăgi** + suf. *-eală.*

RĂDĂGÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Munt.) A fi cuprins, răzbit de frig; a răci. Cf. UDRESCU, GL. ◇ Tranz. *L-a rădăgit (frigul) bietul copil; dîrdîie de-l clănțănesc dinții-n gură.* id. ib.
— Prez. ind.: *rădăgesc.*
— Etimologia necunoscută.

RĂDĂGÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Răcit. UDRESCU, GL. *Am venit rădăgit; trei zile de drum, eu viforu-n piept.* id. ib.
— Pl.: *rădăgiți, -te.*
— V. **rădăgi.**

RĂDĂȘCÁT adj. (Prin Mold.; despre coarnele animalelor) Care seamănă ca formă cu coarnele rădaștei. *Coarnele, după întorsăturile lor, iau felurite denumiri. Li se zice: grebleșe, cînd sînt întoarse ca grebla; ... rădașcate (Vaslui), cînd seamănă cu coarnele rădașcăi.* DAMÉ, T. 28, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *rădășcate.*
— **Rădașcă** + **suf.** *-at.*

RĂDĂȘÉȘTI adj. pl. (Prin Mold.; în sintagma) *Vișine rădășești* = numele unei specii de vișine, nedefinite mai îndeaproape. *Măi bădiță, nu dorești Vișinele rădășești?* ALECSANDRI, P. I, 99, cf. DDRF.
— De la n. pr. **Rădășeni.**

RĂDECÁ vb. I v. **ridica.**

RĂDIÁC s. n. (Regional) Rediu **(1).** *Vorbește eu mare plăcere ... despre vînătorile de la cîmp, fie la sitari în sihle, fie în rădiacuri, la iepuri, cu copoii.* SADOVEANU, O. X, 469.
— Pl.: *rădiacuri.*
— **Rădiu** + **suf.** *-ac.*

RĂDICÁ vb. I v. **ridica.**

RĂDICÁRE s. f. v. **ridicare.**

RĂDICÁT¹ s. n. v. **ridicat¹.**

RĂDICÁT², -Ă adj. v. **ridicat².**

RĂDÍCĂ s. f. v. **ridiche.**

RĂDICĂTÓR s. n. v. **ridicător.**

RĂDICĂTÓRIU, -OÁRE adj., s. n. v. **ridicător.**

RĂDICĂTÚRĂ s. f. v. **ridicătură.**

RĂDÍCHE s. f. v. **ridiche.**

RĂDÍCHIE s. f. v. **ridiche.**

RĂDICHIOÁRĂ s. f. v. **ridichioară.**

RĂDÍCLĂ s. f. v. **ridiche.**

RĂDIE s. f. v. **reghie.**

RĂDINĂ s. f. v. **radină.**

RĂDIOÁRĂ s. f. v. **rădăcioară.**

RĂDÍSCĂ s. f. (Regional) Ridiche *(Raphanus sativus)* (Brădișorul de Jos — Oravița). Cf. ALR I 851/24.
— Pl.: *rădiste.*
— După germ. **Radieschen.**

RĂDÍȘ s. n. v. **rediș.**

RĂDÍȚĂ s. f. v. **ridiche.**

RĂDÍȚA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular (Glodeanu Siliștea — Urziceni). H II 120.
— De la n. pr. **Rădița.**

RĂDÍȚĂ s. f. v. **ridiche.**

RĂDIU s. n. v. **rediu.**

RĂDUCĂNÉȘTI adj. pl. (În sintagma) *Mere răducănești* = numele unei specii de mere dulci, nedefinite mai îndeaproape. Cf. GRECESCU, FL. 222, BIANU, D. S.
— Probabil de la n. pr. **Răducăneni.**

RĂDUCĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Asemănător. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 298.
— Pl.: *răducători, -oare.*
— **Răduce¹** + **suf.** *-ător.*

RĂDÚCE¹ vb. III. **1.** Refl. și intranz. (Învechit și regional) A fi la fel, similar cu cineva sau ceva; a se asemăna. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 298. *Miru-mă cum nu-ș arăduee fecior a părinte.* MOXA, 362/17. *Pre fietecare chip supt numele a vreuneia din pasiri ... a supune și firea chipului cu firea dihaniii ca să-și răducă tare am nevoit.* CANTEMIR, IST. 4, cf. 53. *Chipul*

decît altor jigănit, mai mult broaștei se asamănă: numai capul, spintecătura gurii peștelui ce-i zic lacherda se răduce. id. ib. 207. *Și la față foarte ș-au fost răducînd cu dînsul.* id. HR. 98, cf. ALR I 29/355, ib. 1 343/298, 343, ALR SN V h 1 444, ib. h 1 445. *Copilul acesta răbduce după tatăl său.* MAT. DIALECT. I, 215. ◇ Tranz. *Începu Astieag a-l cunoaște: și fața și chipul îl răducea.* HERODOT (1645), 49. ✦ Tranz. A stabili o asemănare; a asemăna, a compara. *Giudecățele-ț sînt, Doamne, direapte, . . . Ca aurul cel bun sînt dorite Și ca piatra cea scumpă iubite. Și cu ce altă le-aș răduce?* DOSOFTEI, PS. 59/5.

2. (Învechit) Tranz. A reprezenta, a reproduce, a închipui. *Lespezile . . . arăduc chipul legii* (a. 1652). ap. TDRG. *Arhiereul, cînd blagoslovește, . . . răduce chipul marelui arhiereului sau domnului nostru I*[i]*s*[us] *H*[ri]*s*[tos] (a. 1652). ap. id. ib.

— Prez. ind.: *răduc.* — Și: (învechit) **arădúce,** (regional) **răbdúce, răzdúce** (ALR SN V h 1 445/95) vb. III.

— Lat. **reducere.**

RĂDÚCE[2] vb. III v. **reduce.**

RĂDÚCERE[1] s. f. (Învechit, rar) Asemănare. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 298.

— Pl.: *răduceri.*

— V. **răduce[1].**

RĂDÚCERE[2] s. f. v. **reducere.**

RĂDÚI subst. (Regional) Diminutiv al lui rediu; colțișor de pădure. Cf. STOICA, VÎN. 22. *Puicuța cu ochi căprui Mă tot cheamă prin rădui.* PAMFILE, C. Ț. 158.

— Pl.: ?

— **Rediu** + suf. *-ui.*

RĂDUIÁC subst. (Regional) Diminutiv al lui răduiu. *Pe deasupra unui răduiac ce iaste în costișe* (a. 1777). ap. T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: ?

— **Rădui** + suf. *-ac.*

RĂDUIÁȘ subst. (Regional) Răduiac. *Bate hotarul drept supt un . . . răduiaș* (a. 1756). IORGA, S. D. XVI, 211.

— Pl.: ?

— **Rădui** + suf. *-aș.*

RĂDÚȘĂ s. f. (Regional) Bucătăreasă (la nuntă) (Vălcani — Sînnicolau Mare). ALR II/I h 163/47.

— Pl.: ?

— Din ser. **reduša.**

RĂDÚTĂ s. f. v. **redută.**

RĂDVÁN s. n. Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai. V. berlină, butcă, caleașcă, caretă, carpent, cupeu, hinteu. *Sta . . . Dimitrașco Vodă în rădvan la scară.* (a.?). MAG. IST. III, 53/9. *De frica unui poghiaz leșescu . . . au apucat numai e, Iordăchioaia singură, cu rădvanul.* NECULCE, L. 99, cf. R. POPESCU, CM I, 493. *2 perini de urșinic de rădvan* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69, cf. URICARIUL, XI, 225. *Boierii caimacami . . . gătesc rădvane . . . și le trimit la Țarigrad.* GHEORGACHI, CER. (1762), 264, cf. MAN. GÖTT. *Îl ducea cu rădvanul său.* MAIOR, IST. 36/9. *S-au ținut toată slava și mărirea în cai și în rădvane (hinteaie, carpente sau cară do*[m]*nești).* ȚICHINDEAL, F. 246/5, cf. LB, CONACHI, P. 52. *O jupîneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului meu și m-au oprit, arătîndu-mi un cap țintuit în poarta curții.* NEGRUZZI, S. I, 147, cf. FILIMON, O. I, 219. *Nu ne mai năcăji, că destul năcaz avem noi cu rădvanul ista.* ALECSANDRI, T. 394. *Cînd se sfîrșiră pregătirile, doamna Smaranda și domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan.* ODOBESCU, S. I, 94. *Vedea . . . curtea plină cu butci și rădvane.* MACEDONSKI, O. III, 101, cf. I. NEGRUZZI, S. I, 143. *Multe slugi, ce-odinioară la rădvan stau la oblon, Prin mezat și antreprize au trecut de milion.* BELDICEANU, P. 119, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Veneau, cu fete și feciori, Trăsnind, rădvanele de crai, Pe netede poteci de plai.* COȘBUC, P. I, 55, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Oleana și maică-sa plecau la biserică, în rădvan.* GALACTION, O. 69. *Rădvanele gemeau din încheieturi prin nouri mari de praf.* SADOVEANU, O. I, 51, cf. XI, 344. *Pe aci treceau rădvanele boierești.* CAMIL PETRESCU, O. I, 15. *Se încrucișau într-același nemaipomenit amestec de foarte nou și de foarte vechi, . . . de rădvane și săcăli, carete și hărbălăi, brișți, berline și cotiuge.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Să nu vă abateți de la drumul pe care merg carele și rădvanele negustătorilor.* V. ROM. aprilie 1954, 92. *În capătul uliței a cotit scurt un rădvan.* IL noiembrie 1960, 71. *Și-n redvanul boieresc, Un luceafăr pămîntesc.* ALECSANDRI, P. P. 182, cf. 177. *Porunci veziteului să-nhame caii la un rădvan.* MARIAN, O. II, 193. *Vine și un rădvan mare Cu lăute de cîntare.* TEODORESCU, P. P. 172. *Oare n-ar fi mai bine să șăd eu în fundul rădvanului . . .?* SBIERA, P. 73. *La vizitiu poruncea . . . Cai la rădan de punea.* ȘEZ. II, 76, cf. IX, 89. *Cînd la poartă, frate, iată, Un rădvan că se arată, Tras de șase telegari, Negri, ageri armăsari.* ANT. LIT. POP. I, 515.

— Scris și: *redvan.* — Pl.: *rădvane* și (neobișnuit, m.) *rădvani* (LB). — Și: (regional) **răzván** (TDRG, SCRIBAN, D., scris și *răsvan* POP., ap. GCR II, 315), **rîzván** (TDRG), **rădán** s. n.

— Din pol. **rydwan,** ucr. **ридван,** rus. **рыдван.**

RĂDVĂNÁȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui rădvan. *Un rădvănaș și cu doi cai* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 108.

— Pl.: *rădvănașe*

— **Rădvan** + suf. *-aș.*

RĂDZPÍNTIE s. f. v. **răspîntie.**

RĂF s. m. v. **rif.**

RĂFĂCÁNIE s. f. (Regional) Fierbere a țuicii a doua oară (Furcenii Vechi — Tecuci). ALR SN I h 252/605.

— Cf. prefăcanie.

RĂFÉC s. n. v. **refec.**

RĂFECÁ vb. I v. **refeca.**

RĂFECĂTÚRĂ s. f. v. **refecătură.**

RĂFENÁ vb. I v. **rafina.**

RĂFENÁRE s. f. v. **rafinare.**

RĂFENÁT, -Ă adj. v. **rafinat[2].**

RĂFENĂRÍE s. f. **rafinărie.**

RĂFENEÁ s. f. v. **refenea.**

RĂFÉT s. n. v. **rufet.**

RĂFIÁ vb. I. Tranz. (Regional) A lega (via) cu rafie (Mircești — Pașcani). ALR II 6 109/537.

— Prez. ind.: *răfiu.*

— V. **rafie.**

RĂFICÁ vb. I v. **refeca.**

RĂFINÁ vb. I v. **rafina.**

RĂFINÁT, -Ă adj. v. **rafinat[2].**

RĂFLÚS s. n. v. **reflux.**

RĂFRÉC s. n. v. **refec.**

RĂFRECĂTÚRĂ s. f. v. **refecătură.**

RĂFTULÉȚ s. n. Diminutiv al lui r a f t. DM.
— Pl.: *răftulețe.*
— **Raft** + suf. *-uleț.*

RĂFTURÉLE s. n. pl. (Rar) Răftulețe. *Papagali ... scoteau din răfturele plancte.* SADOVEANU, O. II, 172.
— **Rafturi** (pl. lui *raft*[1]) + suf. *-ele.*

RĂFUÍ[1] vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit) A clarifica o socoteală bănească; a plăti o datorie, a lichida un cont, a achita. *Datoriia iaste ... răfuită din alte socoteale de daturi.* PRAVILA (1814), 12/10. *Verice lucru răfuiește datoriia sau o împuținează.* CARAGEA, L. 29/1. *Iacă, cei cincizeci de galbeni fie astăzi refuiți.* PANN, H. 58/9, cf. POLIZU. *Fanariotul scoase banii ca să răfuiască socoteala.* FILIMON, O. I, 238, cf. CIHAC, II, 319. *Ieși, zicînd că are de refuit niște oameni la curte.* CONTEMPORANUL, V_1, 99, cf. DDRF. *Caracterizarea birului era de a fi impus asupra persoanei ... și a fi răfuit prin cislă.* XENOPOL, I. R. III, 184, cf. ȘĂINEANU. *Colonelul răfuise socotelile cu doamna de la comptoir.* D. ZAMFIRESCU, A. 16, cf. ALEXI, W., ALR I 1 595/243, 268, 273, 359, 361. ◇ R e f l. p a s. *Prețul ... să răfuiește prin cămărășia pomenitei ocni* (a. 1836). DOC. EC. 636. *Toți turcii ce se aflau în București să se adune la casa vistierului Dan, spre a li se căuta și răfui datoriile.* BĂLCESCU, M. V. 52. ◇ R e f l. r e c i p r. *Pără la acest let ce am vîndut vin, ne-m răfuit* (a. 1810). IORGA, S. D. VII, 69. *Gospodarul ... în vremea nopților celor lungi are cînd să-și puie în rînduială socotelele și să se răfuiască cu lăcuitorii.* I. IONESCU, C. 241/5. *Măcelarul face o afacere bună, căci el poate să ia pe porc bani chiar îndată, pe cînd cu mine se răfuiește treptat.* GHICA, S. 543, cf. VASILIU, C. 52, ALR SN IV h 927/365. ✦ (Regional) A socoti, a calcula; a aprecia. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., ALRT II, 165, 334, ALR II/365, A V 6. ✦ (Regional) A da gata ceva, a termina. *Găsește numai curechiul, iar carnea o răfuișă cînii.* ȘEZ. VII, 66. *Aveam destul de lucru ... Dacă fîrșii cu oborul, ce mă gîndii eu, ia să răfuiesc toată închisoarea bătăturii.* PLOPȘOR, C. 153.

2. R e f l. r e c i p r. F i g. A clarifica cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; p. e x t. a se certa; a se bate. *Cu dînșii ... foarte greu te-i răfui.* NEGRUZZI, S. I, 119. *Bine că ți-am aflat coțcăriile ... Ne-om răfui mai tîrziu.* ALECSANDRI, T. 529. *Avem să ne răfuim amîndoi.* CARAGIALE, O. VI, 202, cf. DDRF. *Acuma, tată socrule, să ne răfuim amîndoi.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 108. *Îl ura și rîvnea să-l prindă, să se răfuiască.* REBREANU, I. 441. *Trebuie să-l așteptăm și să ne răfuim cu el.* SADOVEANU, O. VII, 339. *Cu voi doi, sărăntocilor, am eu o socoteală mai veche. O să ne răfuim noi într-o zi.* STANCU, D. 55. *Am să mă răfuiesc eu cu el.* CAMILAR, N. I, 28. *Avea grozavă poftă să se răfuiască cu hoțul care dezgropase oala.* PREDA, D. 21. *Jos, mamonule, să ne răfuim.* RETEGANUL, P. V, 78. *Alelei, ciocoi, ciocoi, Să mă răfuiesc cu voi.* BALADE, II, 309. ◇ T r a n z. *Avem o socoteală acum de răfuit.* BOLINTINEANU, O. 137. *Încurcătura care a fost, ți răfui-o singuri.* GALAN, Z. R. 218.

3. T r a n z. F i g. A critica aspru; a judeca, a mustra; p. e x t. a bate. *Sînt convins că acest articol are să aducă cel puțin 10 abonați ... — Ceteșe-mi-l, să vedem cum răfuiești guvernul.* ALECSANDRI, T. 1 651. *Luînd pe cîte un drăcușor de cornițe, mi ți-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea. Și, după ce-l răfuia bine, îi da drumul.* CREANGĂ, P. 306. *Maranda își răfuiește feciorul ... Loviturile pornesc ritmic, îndesate.* CAZIMIR, GR. 76. *Să ne lămurim și să mi te răfuiesc!* C. PETRESCU, A. R. 31.

— Prez. ind.: *răfuiesc.* — Și: (învechit, rar) **refui** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

RĂFUÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Regional) A pune raf pe roată, a fereca (Livezeni — Petroșeni). ALR I 823/831.
— Prez. ind.: *răfui.*
— **Raf** + suf. *-ui.*

RĂFUIÁLĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Lichidare a unor conturi bănești, achitare a unei datorii; socoteală, plată; (învechit) răfuire. *Au ieșit la răfuială cu frații, ca să dei și ei agiutori, să fie cu toții tovarăș*[i] *la moșie* (a. 1776). ȘTEFANELLI, D. C. 119. *Învoiala urmează cînd cineva ar ierta cuiva din banii vreunii datorii netăgăduite, iar răfuiala urmează cînd cineva să alcătuiește cu altul prin izbrănirea unii datorii.* PRAVILA (1814), 68/20, cf. POLIZU. *Bieții oameni, speriați de ruina ce ar fi urmat unei asemenea răfuieli pripite, se adunau, făceau cislă și astfel mai dobîndeau o amînare.* GHICA, S. 38. *Să se amendeze toți acei cari au contractat obiceiul rău de a nu plăti bine pe muncitori, ... de a nu face refuielile cît se vor putea mai des.* I. IONESCU, D. 462. *Îl lămurea cu cifre exacte, ca și cînd ar fi fost de față la răfuiala financiară dintre Racliș și Lambrino.* VLAHUȚĂ, D. 117, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., A V 6, 15, VI 26. ✦ (Rar) Calcul, plan. *Răfuiala de acasă nu se potrivește cu ace(a) din (de la) tîrg.* ZANNE, P. V, 351.

2. F i g. Clarificare a unei situații, a unei neînțelegeri; p. e x t. ceartă; bătaie. V. r e v a n ș ă. *Dacă-i pe răfuială, ... apoi ian poftim să te spovăduiesc despre cel logofăt cu părul de aur!* ALECSANDRI, T. 1 138, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tresări îngrozit, sigur că a sosit ceasul răfuielii.* REBREANU, I. 160. *Gîndul răfuielii e mereu prezent.* RALEA, O. 34. *Pusese în glas toată otrava păstrată în el, în atîția ani de umilință, așa, ca pentru o răfuială.* CAMIL PETRESCU, O. II, 96. *Poetul intenționa ... să adune în el numai acele poezii care exprimau crezul poetic al autorului și, ca să spunem așa, „răfuiala" sa cu toți acei pe care îi socotea adversarii noii sale poziții.* V. ROM. ianuarie 1954, 169. *Trebuie să fiu față la răfuială.* CAMILAR, N. I, 405. *Venise ... cu aere de om pus pe cine știe ce prăpăd de răfuială.* GALAN, B. II, 210. ◇ (În legătură cu verbul „a avea") *Eu tot cu administrația de aci am o mică răfuială.* C. PETRESCU, C. V. 161. *Am eu și alte vechi răfuieli cu dînsul.* SADOVEANU, O. XI, 383. *N-ai văzut cîți sîntem, care avem aceeași răfuială?* VORNIC, P. 89. *Cu ăștia, o s-avem odată și-odată O răfuială!* DEȘLIU, G. 10. *Ian stați oleacă de vorbă cu mine, că avem o țîr' de răfuială.* RETEGANUL, P. V, 34. ◇ E x p r. **A-i trage** (sau **a-i da**) **cuiva o răfuială** = a mustra, a certa, a bate pe cineva. *Dacă-i așa, să-ți dau o răfuială isprăvnicească pe spinare.* ALECSANDRI, T. 533, cf. DDRF, TDRG. *I-am dat o răfuială.* BUJOR, S. 93. *Am văzut iar dosarul ..., am să le trag o răfuială număru unu.* SADOVEANU, O. VIII, 177. **A lua** (pe cineva) **la răfuială** = a mustra (pe cineva) cu asprime, a cere cuiva socoteală; a lua la rost. *Așteptase de mult ca Hușu să vie de Crăciun acasă, pentru ca să-l ia la răfuială pentru purtările lui.* SLAVICI, O. I, 89, cf. DDRF.
— Scris și: *refuială.* — Pl.: *răfuieli.*
— **Răfui** + suf. *-eală.*

RĂFUÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a r ă f u i[1] **(1)**; **răfuială (1).** *Se li se deie ... socoteală de venitul a anului trecut 1827 a acestor moșii, ... împreună și cu cusurul banilor acestui venit spre toată vechea răfuire* (a. 1828). URICARIUL, VII, 111. *Să să publicuiască și prețurile, ... iar răfuirea să va face pe la porturi* (a. 1836). DOC. EC. 636, cf. POLIZU. *Știi la ce te-am chemat? — Nu știu, dar îmi închipuiesc că pentru răfuirea socotelilor dintre noi.* FILIMON, O. I, 237, cf. LM, DDRF, ALEXI, W.
— Pl.: *răfuiri.*
— V. **răfui**[1].

RĂGÁCE[1] s. f. Rădașcă *(Lucanus cervus).* Cf. LB, LM, MARIAN, INS. 34, CANDREA, F. 203, 252, TDRG. *Cum fac furnicile cu cîte-o răgăoace ..., pe care o golesc de toate mărunțaiele, lăsîndu-i numai cheresteaua.* GALACTION, O. 262. *Ea șchiopăta, se poticnea stîngace,*

Ca o răgace. ARGHEZI, V. 177. *Chillmbarul ăsta-i o răgace.* id. VERS. 225. *Să făcu . . . mare cît o rugacie.* CĂTANĂ, P. B. I, 54, cf. PASCU, C. 196, H IV 54, V 35, 187, VII 149, IX 308, XI 96, XVIII 304, ALR I 1 897/9, 85, 103, 290, 776, 780, 786, 790, 792, 842, 880, 896, ALR II/848. ✦ (Prin Munt.) Cărăbuş *(Melolontha vulgaris).* Cf. H IV 85.

— Pl.: *răgace* şi (învechit şi regional) *răgăci* (LB, ALR I 1 897/9, 85, 103, 880). — Şi: (regional) **răgáce** (MARIAN, INS. 34, PASCU, C. 196), **rugáce** (MARIAN, INS. 35, H XVIII 304), **răgăcie** (H V 459, ALR I 1 897/810, 820, 846, 856, 874, pl. *răgăcii* ALR I 1 897/810, 820, 846, 874 şi *răgacii* ib. 1 897/856), **răgácie** (H V 71, 280, IX 122), **rîgăcie** (ALR I 1 897/ 865), **rugácie, răgoáce** (MARIAN, INS. 34, PASCU, C. 196), **regoáce** (MARIAN, INS. 34), **răgăoáce, răgaoáce** (H IV 85, IX 339, pl. *răgaoci* ib. IV 85), **ragaoáce** (ALR I 1 897/887, pl. *ragaoci* ib.), **ragaceá** (H XVI 30) s. f., **răgáci** (LB, POLIZU, CIHAC, II, 317, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, MARIAN, INS. 34, 35, 38, ALEXI, W., JAHRESBER. XII, 150, ALR I 1 897/61, 63, 65, 90, 107, 112, 960, PASCU, C. 196), **rîgáci** (ALR I 1 897/80), **rogáci** (CIHAC, II, 317, TDRG, H XVII 68, ALR I 1 897/77), **rugáci** (CADE, VICIU, GL., H XVII 263, ALR I 1 897/26, 45, 69, 75, 79, 831, 835) s. m., **garácie** (ib. 1 897/815, pl. *gărăcii* ib.) s. f.

— Din v. sl. ***rogačь*** (bg. **рогач**).

RĂGÁCE[2] s. f. v. **răgăoace[1]**.

RĂGÁCI[1] s. m. v. **răgace[1]**.

RĂGÁCI[2], -CE adj. (Regional; despre boi, vaci etc.) Care boncăluieşte, care rage. Com. din LISA — FĂGĂRAŞ.

— Pl.: *răgaci, -ce.* — Şi: **răgăcie** s. f. PASCU, C. 89.

— **Rage** + suf. *-aci.*

RĂGÁCIE[1] s. f. v. **răgace[1]**.

RĂGÁCIE[2] s. f. v. **răgaci[2]**.

RĂGĂLIŞTE s. f. (Prin nordul Munt.) „Loc". RĂDULESCU-CODIN, 63. *Îşi face răgălişte.* id.

— Pl.: ?

— Cf. **răgălie**.

RĂGAOÁCE s. f. v. **răgace[1]**.

RĂGĂŞCĂ s. f. v. **rădaşcă**.

RĂGÁTCĂ s. f. v. **rohatcă**.

RĂGÁZ s. n. **1.** (Mai ales în legătură cu verbele „a avea", „a găsi", „a da") Timp liber, disponibil (pentru a face ceva). Cf. ANON. CAR. *Mulţimea pe el grămădită Nu-i dă răgaz nice într-o clipită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 252, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 303, LM. *Acum are ceva răgaz ca să-şi dea seama de toată greutatea sarcinii primite.* MAIORESCU, D. I, 40. *Îi scăpa de blăstămul broaştelor şi-i da răgaz morilor să umble, că destul ţi-ai făcut mendrele pînă acum.* CREANGĂ, P. 242. *Dă-mi răgaz să cînt un cîntecel.* ISPIRESCU, L. 338. *Se cuvine ca vînătorul să-şi pună puşca şi pofta în cui şi să dea nevinovaţilor săi adversari un răgaz.* ODOBESCU, S. III, 38, cf. DDRF. *I.a întoarcere are răgazul să bage de seamă şi la clădirea universităţii.* SP. POPESCU, M. G. 78, cf. ŞĂINEANU. *N-a avut el răgaz să continue povestirea întîmplărilor contimporane.* BUL. COM. IST. II, 121. *A fost un moment de linişte, o amuţire generală, ca în faţa unei nenorociri comune, ce nu dă răgaz nici de a suspina.* ARDELEANU, V. P. 134. *Petre nu-i dădu răgaz să isprăvească.* REBREANU, R. II, 205. *Chiar să-mi fi căzut o carte de-a dumitale în mînă, n-aş fi avut răgaz să o citesc.* C. PETRESCU, C. V. 21. *Dădaca se aşeza trudită pe scaun . . . , căutînd să mă ademenească să stau cuminte, să-i dau răgaz să se odihnească.* BRĂESCU, A. 15. *După atîta cernere de ape, credeam că în sfîrşit ploile ne vor da puţin răgaz.* SADOVEANU, O. VI, 556. *Cînd am răgaz, citesc şi cultiv şi eu muzele.* CĂLINESCU, E. O. I, 84. *Podarii au destul răgaz să le contemple măreţia şi eternitatea.* BOGZA, C. O. 289. *Nici nu mi-a dat răgaz să-mbuc ceva.* VORNIC, P. 100. *Mai dă-mi, voinice, răgaz Pînă joi după Ispas, Să-mi las lucru rînduit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 62. *Te rog să-mi dai numai o ţîră răgaz, ca să-mi jălesc viaţa.* SBIERA, P. 38. *Făr-ai da răgaz în cale, De păr să-l apuci, Călare să-l aduci.* MARIAN, D. 285. *Al doilea cap, cînd ieşi, iarăşi nu avu răgaz şi îl reteză.* RETEGANUL, P. IV, 47, cf. GR. BĂN., NOVACOVICIU, C. B. I, 18. ✧ Fig. *Între două veşnicii răgaz, Viaţă, viaţă, cum te zbuciumi.* BENIUC, C. P. 99.

2. Perioadă de întrerupere a unei activităţi; odihnă, repaus; inactivitate. *Timpul de răgaz Preface-n om netrebnic pe omul cel viteaz.* ALECSANDRI, T. II, 139. *Unde începe acţiunea, încetează răgazul contemplativ.* MAIORESCU, CR. II, 339. *Am pomenit şi de acei sălbatici ai perioadei glaciare cari, în lungile lor răgazuri, au născocit arta sculpturei.* ODOBESCU, S. III, 114. *Răgazul de amiazi trecu.* SANDU-ALDEA, D. N. 288. *Răgazul acesta a fost cel mai frumos din viaţa lui.* SADOVEANU, O. VI, 119. *Omul medieval căuta să-şi procure înainte de toate răgazuri, . . . orice prilej de sărbătoare era binevenit.* OŢETEA, R. 42. *Răgazuri nu-ţi iei? Îngăduie timpului Să pună temei Vieţii şi nimbului!* BLAGA, P. 111[5] *Semion a primit o scrisoare de-acasă. În clipele de răgaz dintre două bătălii mi-a citit-o.* V. ROM. mai 1954, 121. ✧ Loc. adv. **Fără (de) răgaz** = necontenit, continuu. *Fulgere lungi de lumină frîntă şi orbitoare spintecau adîncurile, fără răgaz.* HOGAŞ, DR. I, 111. *Viaţa e aspră, viaţa e o bătălie fără răgaz.* GALACTION, O. A. II, 236. *Am muncit o viaţă, fără răgaz şi fără de hodină.* SADOVEANU, O. VIII, 265. *Înşiraţi unul după altul, urcau. Fără răgaz, fără să piardă nici o mişcare, urcau.* BOGZA, C. O. 23. **Cu răgaz** = fără grabă, pe îndelete. *Ochi, priviţi mereu . . . Cum cu blînd răgaz Cerbii beau din bolul Cerbilor din iaz.* LESNEA, VERS. 61. ✦ (Rar) Clipă, moment. *Uneori, cînd intervenea ceva vesel, aveam răgazuri de uimire.* CAMIL PETRESCU, U. N. 160.

3. Linişte, pace, tihnă. *Osînditul presle toată veciia nici un sfert de ceas nu va avea răgaz.* MAIOR, P. 163/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În loc de bucurie, să-i dau pre al mieu năcaz Şi durerea ce m-aprinde, nedîndu-mi ceas de răgaz.* BELDIMAN, O. 10/7. *Celor frumuşele n-am dat pace, nici răgaz.* CONACHI, P. 219. *Neaflînd minută de răgaz, am fugit la ţară.* NEGRUZZI, S. I, 60. *N-am răgaz nici măcar un ceas!* ALECSANDRI, T. 656. *Nu e ceas şi pas, răgaz să poţi avea de faun, Eşti robul lui.* MACEDONSKI, O. I, 120. *Am şi eu două ori trei zile de împăcare şi de răgaz . . . , după ce îmi iau leafa.* SADOVEANU, O. VI, 533, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 19. *E mare necaz Cînd foamea nu-ţi dă răgaz.* ZANNE, P. III, 561. ✧ Loc. adv. **În răgaz** = în tihnă, liniştit. *Se ivesc în mintea lui nişte întrebări, dar n-are vreme să stea în răgaz şi să-şi dea răspunsurile trebuitoare.* SP. POPESCU, M. G. 33. *Ne hotărîrăm a merge pe jos peste munţi şi în răgaz, de la Piatra pînă la Dorna.* HOGAŞ, DR. I, 1.

— Pl.: *răgazuri.* — Şi: (învechit) **regáz** s. n. BUDAI-DELEANU, LEX., BELDIMAN, E. 14/16.

— Etimologia necunoscută.

RĂGĂCE s. f. v. **răgace[1]**.

RĂGĂCIE s. f. v. **răgace[1]**.

RĂGĂCÍŢĂ s. f. (Regional) Rădaşcă *(Lucanus cervus)* (Veţel — Deva). ALR I 1 897/107.

— Pl.: *răgăciţe.* — Şi: **rugăciţă** s. f. ALR I 1 897/87.

— **Răgace[1]** + suf. *-iţă.*

RĂGĂDÁIE s. f. (Regional) **1.** Turiţă *(Galium aparine).* *Te ţii ca răgădaia de om.* CV 1952, nr. 5, 39.

2. (În forma *rogodai*) Odagaci *(Saponaria officinalis)* (Ciumbrud — Aiud). ALR I 1 911/138.

— Pl.: ? — Și: **rogodái** s. m.
— Din magh. **ragadály**.

RĂGĂDÍ vb. IV v. **răgădui¹**.

RĂGĂDUÍ¹ vb. IV. **1.** Tranz. (Prin nordul Munt.) A pune mîna (pe ceva), a apuca. *A început să înjure, să răcnească, să dea într-unul și într-altul cu ce răgăduia.* I. CR. III, 172. *Apuca fiecare încotro putea ori, la încolțeală, da cu ce răgăduia.* RĂDULESCU-CODIN, L. 72. ✦ A agonisi. *Cînd să-și ia și el agonisita, tot ce răgăduise acolo, . . . i se dedeau numai trei bănițe.* RĂDULESCU-CODIN, L. 105, cf. PAMFILE, A. R. 257. *Mergea cu zgîrcenia pînă acolo, că nici pe-ai lui nu-i lăsa să se dădălcească din ce răgăduia.* ȘEZ. XX, 103. *Dacă n-ai fost păstrător la tinerețe, greu-i de răgăduit la bătrînețe.* PAMFILE, A. R. 257, cf. UDRESCU, GL.

2. Refl. (Prin Mold. și Transilv.) A lua o atitudine amenințătoare; a sări asupra cuiva, a se repezi, a se răsti la cineva. *Bate el Ivan în poartă, cît poate: se răcăduiește el cu pușca, dar au prins ei acum dracii la minte.* CREANGĂ, P. 311. *Iar vulpea, de colo, amarnică și arțăgoasă, se răcăduia după dînșii.* SĂM. V, 518. *Cine era cel dintîi la nunți și la cumătrii? Cine pocnea mai strașnic din pistoale? Cine se răcăduia fudul și mîndru cu mîna-n șold pe toate ulițele satului?* SADOVEANU, O. VI, 574. *O început a se răcădui la mine și a se răpezi să mă înșfece.* ȘEZ. II, 161, cf. REV. CRIT. III, 166. *Îi spuse că străinul îi îndărătnic și că nu vrea să răspundă nimic, ba încă s-a răcăduit la el cu pumnul.* I. CR. IV, 167. *Și unde se răcăduiește boierul și-i trage două palme, de-i trec scînteî verzi pe dinaintea ochilor.* PAMFILE, VĂZD. 14, cf. CABA, SĂL. 92, com. din FRATA — TURDA și din BILCA — RĂDĂUȚI, ARH. OLT. XXI, 274, A V 20, 31, VI 4, 26, LEXIC REG. II, 37, 101.

3. Intranz. (Prin nord-estul Olt.) A năvăli, a da buzna. *A răgăduit în pivniță.* CIAUȘANU, V. 194.

4. Refl. (Regional; despre caii prinși la căruță sau la plug; în forma *răgădi*) A se speria și a o lua razna (Girișu de Criș — Oradea). LEXIC REG. 72.

— Prez. ind.: *răgăduiesc.* — Și: **răcădui**, **răcătuí** (DR. III, 724, REV. CRIT. III, 166), **răgădí**, **răcădí** (CABA, SĂL. 92, IZV. V, nr. 1, 22, com. PAȘCA (Crișcior), MAT. DIALECT. I, 90, com. din TRANIȘ — JIBOU) vb. IV.
— Din magh. **ragad**.

RĂGĂDUÍ² vb. IV. (Prin Munt.) **1.** Tranz. A păsui, a amîna, a îngădui; a aștepta. Cf. COMAN, GL. *Te-oi mai răgădui o zi, două: mai mult nu poci, să știi.* UDRESCU, GL.

2. Intranz. A poposi undeva după un drum lung (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Prez. ind.: *răgăduiesc.*
— Etimologia necunoscută.

RĂGĂDUIÁLĂ¹ s. f. (Prin nordul Munt.) Strînsură, agoniseală. UDRESCU, GL. *Asta e toată răgăduiala mea de estimp.* id. ib.
— **Răgădui¹** + suf. *-eală*.

RĂGĂDUIÁLĂ² s. f. (Prin Munt.) Amînare, păsuire. UDRESCU, GL. *De mi-ar da puțină răgăduială, să răsuflu, că tare sînt încolțit acuma.* id. ib.
— **Răgădui²** + suf. *-eală*.

RĂGĂÍ¹ vb. IV v. **rîgăi¹**.

RĂGĂÍ² vb. IV v. **rîgîi¹**.

RĂGĂIÁLĂ s. f. v. **rîgîială**.

RĂGĂÍRE s. f. v. **rîgîire**.

RĂGĂITÚRĂ s. f. v. **rîgîitură**.

RĂGĂLÍE s. f. **1.** Rădăcina ieșită din pămînt a plantelor (mai ales a copacilor) smulse de vînt, de apă etc.; (regional) răgățînă, radină. *Adusă o răgălie de stejar grea, de o purta în umere, de-ș îngreuia trupul.* DOSOFTEI, V. s. februarie 81r/8, cf. POLIZU, LM. *Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie.* CARAGIALE, O. I, 177, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iau apă din izvor și lasă semnu acolea, atîrnat de vro cracă sau răgălie din marginea gîrlii.* MUSCEL, 56, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Cînd se scot lemnele la pădure cu rădăcini cu tot, zice că se scot cu răgălie.* Com. PAȘCA (Răhău — Sebeș), cf. A V 15, ARVINTE, TERM. 163.

2. Desiș de rădăcini ieșite din malul apelor curgătoare; îngrămădire de lemne, crengi, vreascuri etc. aduse de apă pe malul unui rîu; (regional) radină. Cf. REV. CRIT. III, 166. *E un mal cu „radină" sau „răgălie", adică cu rădăcini de sălcii, plopi sau arini, în care se adăpostește peștele.* ANTIPA, P. 144, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Apa, astfel otrăvită, se bate în fine cu sapa sau lopata spre răstoacele și răgăliile de sub maluri, de unde ies peștii atît de amețiți, de se pot prinde cu mîna.* PĂCALĂ, M. R. 298. *Un pîrîiaș de munte . . . aleargă repede, oprindu-se o clipă în răgălii.* LUNGIANU, CL. 107. *Puneam cotărîța la răgălii . . . și dimineața scoteam cîte o strachină de mrene.* AL LUPULUI, P. G. 85, cf. DR. IV, 875, CADE, RĂDULESCU-CODIN, I. CR. V, 279, CIAUȘANU, GL., H XVI 47, CHEST. IV 59/893, A II 4.

3. (Regional) Pir *(Agropyrum repens)*. CIHAC, II, 317, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG, BORZA, D. 12.

4. (Regional) Cartof stricat (Crucea — Vatra Dornei). Cf. A V 15, GLOSAR REG.

5. (Regional) Epitet depreciativ dat unui om mic de statură. Cf. ARVINTE, TERM. 163.

— Pl.: *răgălii*. — Și: (regional) **răgărie** s. f. A II 4, MAT. DIALECT. I, 266.
— Etimologia necunoscută.

RĂGĂMÉNT s.n. v. **regiment**.

RĂGĂMÍNT s. n. v. **regiment**.

RĂGĂOÁCE¹ s. f. (Regional) Cavitate; orbită. Cf. DDRF. *Ieși, deochi, . . . Din răgăocile ochilor.* TEODORESCU, P. P. 370. ✧ Fig. *Pagina albumului amorțește în răgacele stafidit al palmelor.* KLOPȘTOCK, F, 165.
— Pl.: *răgăoci*. — Și: **răgáce** s. f.
— Cf. **găoace**.

RĂGĂOÁCE² s. f. v. **răgace¹**.

RĂGĂRÍE s. f. v. **răgălie**.

RĂGĂȚÎNĂ s. f. (Regional) Răgălie **(1)**. *Dă sînt la sapă, minute întregi lucrătorii tac ca pămîntu . . . și vorbește numa țăcănitu sapilor și al tîrnăcoapilor și bușala lor înăbușită dă scîrțîiala rădăcinilor, pă unde e țelină și răgățîni.* JIPESCU, O. 39, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *răgățîni*.
— Etimologia necunoscută.

RĂGĂZOÁIE s. f. (Regional) Buștean putred. Cf. ARVINTE, TERM. 163.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂGEÁ s. f. v. **regea**.

RĂGEÁL s. m. și n. v. **regeal**.

RĂGELĂ vb. I v. **răgila¹**.

RĂGELÁT¹ s. n. v. **răgilat¹**.

RĂGELÁT², -Ă adj. v. **răgilat²**.

RĂGELÚICĂ s. f. v. **răgăluică.**

RĂGELÚȚĂ s. f. Răgăluică. Cf. A V 33, 34, 35.
— Pl.: *răgeluțe.*
— **Rageă** + suf. *-uță.*

RĂGET s. n. Strigăt, zbieret scos de unele animale (v. m u g e t); p. e x t. strigăt, țipăt puternic al omului; răcnet, răcnire, (rar) rugire. *Ragetele dobitoacelor celor de giungheat.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 163r/36. *Glas de bucurie . . . nu se simțea, fără numai raget, muget, obide, suspine.* CANTEMIR, IST. 174. *Și pentru bucuriia cea nepoprită plîngea cu strigare, Sămăna oarecum cu ragetul boilor.* AETHIOPICA, 74r/3. *Zbierăt, raget, țipet, vaiet, mii de glasuri spăimîntate Se ridică de prin codrt.* ALECSANDRI, P. III, 14. *Toate trei femeile se pornesc pe rugete, să crezi că s-a aprins o cușcă de panțere.* CARAGIALE, O. I, 155, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Deodată s-aude un răget grozav și un zgomot ca de luptă.* SANDU-ALDEA, U. P. 27, cf. ALEXI, W. *Un răget de oroare teși din sutimi de guri.* CONV. LIT. XLII$_2$, 455, cf. SEVERIN, s. 62. *Se uita după dînșii și nu mai auzea nici ciritul găinilor, nici răgetul unei vaci care-și chema vițelul despărțit.* REBREANU, R. I, 146. *Departe, pe cîmp, Cad corbii, domol; Și răgete lungi Pornesc din ocol.* BACOVIA, O. 10. *Bătrînul . . . se trezi ca dintr-un vis năprasnic; și puterea care-l ținuse neîndueplecat trei zile și două nopți se frînse dintr-o dată într-un răget sfîșietor.* SADOVEANU, O. I, 20. *Prin brume, cerbul, de îmbold și visuri, e-un răget cearcă să se mîntuie.* BLAGA, P. 147. *Din lăuntrul grajdurilor răzbesc răgete de cornute.* STANCU, D. 138. *Nițu se clătină scoțînd răget.* VORNIC, P. 207. *De vînat el n-a vînat, Orișicît s-a zbuciumat, De zbieratul oilor, De răgetul vacilor.* TEODORESCU, P. P. 149. *Balaorul scoase din pept un răget de durere, de se cutremură pămîntul.* POPESCU, B. II, 21, cf. ȘEZ. II, 151. *Abia adormi . . . , cînd colea aude un răget și o larmă ca aceea, de gîndeai că se hîiesc dealurile și se surpă pămîntul.* MARIAN, INS. 36. ◇ F i g. *Băgetul și boncălăitul tălăngilor umpleau aerul ca în vremuri de răzmiriță.* ANGHEL, PR. 109. *În urechi tot mai bubuiau răgetele aspre ale trombonului.* SADOVEANU, O. I, 530.
— Pl.: *răgete.* — Și: **răget,** (regional) **răgăt** (DR. III, 689) s. n.
— **Rage** + suf. *-et.*

RĂGHEZÍ vb. IV v. **rîncheza.**

RĂGHIE s. f. v. **reghie.**

RĂGHILÁ vb. I v. **răgîla.**

RĂGHILÁT[1] s. n. v. **răgîlat**[1].

RĂGHILÁT[2], **-Ă** adj. v. **răgîlat**[2].

RĂGÍ vb. IV v. **rage.**

RĂGILÁ[1] vb. I. T r a n z. A trage fuiorul de in sau de cînepă pe ragilă; (regional) a răheri. *Femeile . . . te-au răgîlat, te-au periat, te-au făcut fuior frumos și moale ca mătasa.* CREANGĂ, O. 293. *După ce am bătut-o, Am meliță-o Ș-am răgîlat-o.* F (1885), 328, cf. MARIAN, NA. 394, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., PĂSCULESCU, L. P. 147, A V 2, 21, 23, 28, VI 8, 19, 22, 26, IX 3. ◇ R e f l. p a s. *Chita de in și de cînepă se mai supune la următoarele lucrări: mai întîi se ravilă.* I. IONESCU, C. 156/5. *Să se raghile cînepă.* PAMFILE, S. T. 116. *Cînepa culesu-s-a, Dughitu-s-a, Meliță-s-a, Răghilatu-s-a.* I. CR. III, 182.
— Prez. ind.: *răgîl.* — Și: (regional) **răgelă** (A IX 3), **răghilă, răvilă** (prez. ind. și *răvilez,* CIHAC, II, 310, *răvtlesc,* GHEȚIE, R. M.), **ravilă** (ALEXI, W., BARCIANU) vb. I, **ravili** (ALEXI, W.) vb. IV.
— V. **ragilă.**

RĂGILÁ[2] vb. I. R e f l. (Regional) A se încrede, a se baza, a se bizui. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Prez. ind.: ?
— Cf. r e g e a.

RĂGILÁT[1] s. n. Acțiunea de a r ă g i l a[1]. *De la meliță tesă cîlții. . . mai buni decît cîlții ce ies de la răvtlat.* I. IONESCU, C. 156/2, cf. PAMFILE, I. C. 207. *Răghilatul se face cu raghila.* ȘEZ. IX, 142.
— Și: (regional) **răghilăt, răgelăt** (ȘEZ. IV, 113), **răvilăt** s. n.
— V. **răgîla**[1].

RĂGILÁT[2], **-Ă** adj. (Despre in și cînepă) Tras pe ragilă. *79 căte [= chite] in răvilat . . . , 17 chiti cănipa răvilată* (a. 1828). IORGA, S. D. XXI, 428. *În foarte multe părți locuite de români, se obișnuiește a se da preotului, în ziua de ajunul Bobotezei sau Crăciunului, cîte-un fuior de cînepă sau in, frumos răghilat și periat.* PAMFILE, I. C. 200.
— Pl.: *răgîlați, -te.* — Și: (regional) **răghilăt, -ă, răgelăt, -ă** (DL), **răvilăt, -ă** adj.
— V. **răgîla**[1].

RĂGILĂ s. f. v. **ragilă.**

RĂGILÚICĂ s. f. Diminutiv al lui r a g i l ă; răgeluță. Cf. DAMÉ, T. 139, PAMFILE, I. C. 207, PASCU, S. 230, A VI 9.
— Pl.: ? — Și: (regional) **răgelúică** s. f. A VI 9.
— **Ragilă** + suf. *-uică.*

RĂGITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care rage. BUDAI-DELEANU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 415. (F i g.) *Marș sufla în trîmbiță răgitoare Ș-în loc de dobă, bătea în căldare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 93.
— Pl.: *răgitori, -oare.*
— **Rage** + suf. *-tor.*

RĂGÎÍ vb. IV v. **rîgăi**[1].

RĂGLOTÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A lupta, a se război cu cineva. *Se răgloti-se pre menre.* PSALT. HUR. 21r/20. *Se plăcuescu-se* (să s e p l ă c u e s c C, să s e v a î n g l o t a c^2, d e s ă v a o ș t i D, *se răgloti-se* H) *spre mere.* PSALT. 45.
— Prez. ind.: *răglotesc.*
— Cf. g l o a t ă.

RĂGLÚT s. m. v. **recrut.**

RĂGLÚTĂ s. f. v. **recrut.**

RĂGMÁNI s. m. pl. v. **rohmani.**

RĂGNÍ vb. IV v. **răcni**[1].

RĂGNITÓR, -OÁRE adj. v. **răcnitor.**

RĂGNITÚRĂ s. f. v. **răcnitură.**

RĂGOÁCE s. f. v. **răgace**[1].

RĂGÓJ s. m. (sg.) v. **rogoz.**

RĂGORÍ vb. IV. I n t r a n z. și r e f l. (Regional) A răguși. Cf. ANON. CAR., DR. X, 117, ALR II 2 079/29.
— Prez. ind.: *răgoresc.*
— Etimologia necunoscută.

RĂGORÎT, -Ă adj. (Regional) Răgușit. Cf. ANON. CAR., ALR II/I MN 10, 6879/29, com. din ORAVIȚA. ◇ (Adverbial) *Tușește răgorît.* ALR II 4192/36.
— Pl.: *răgorîți, -te.* — Și: **rogorît, -ă** adj. ALR II/I MN 10, 3 879/36.
— V. **răgori.**

RĂGORITÚRĂ s. f. (Regional) Răguşeală. Cf. ANON. CAR.
— **Răgori** + suf. *-tură*.

RĂGÓS s. m. (sg.) v. **rogoz**.

RĂGOŞÍ vb. IV v. **răguşi**.

RĂGOŞÍT, -Ă adj. v. **răguşit**.

RĂGÓZ s. m. (sg.) v. **rogoz**.

RĂGOZÓS, -OÁSĂ adj. v. **rogozos**.

RĂGUÍ vb. IV v. **rage**.

RĂGULÁ vb. I v. **regula**.

RĂGULÁT, -Ă adj. v. **regulat**.

RĂGÚLĂ[1] s. f. (Învechit) Neam, seminţie. *De atunci s-au stîns aceea răgulă la dînşii, carea era mai frunte decît toate oardele.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Păgîni din toate răgule, Veniţi cu daruri destule.* DOSOFTEI, PS. 330/15, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: *răgule*.
— Etimologia necunoscută.

RĂGULĂ[2] s. f. v. **regulă**.

RĂGUŞÁ vb. I v. **răguşi**.

RĂGUŞÁT, -Ă adj. v. **răguşit**.

RĂGUŞEÁLĂ s. f. Îngroşare şi slăbire a vocii, provocate de inflamarea laringelui, a coardelor vocale; (regional) răgoriturâ. Cf. LB. *Vărsatul acesta să însemuieşte cu fiori . . . şi răguşală.* PISCUPESCU, O. 260/7, cf. POLIZU, LM, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, N. LEON, MED. 142, ALEXI, W. *De răguşeală se înfierbîntă apă la foc, apoi bolnavul s-apleacă deasupra vasului şi înghite aburii.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 154, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Din ele se fac mai cu seamă ceaiuri împotriva răguşelii.* PAMFILE, S. V. 13. *Lui Guţă i se suise în gît ca un fel de răguşeală, pe care se tot silea să o înlăture tuşind uşor.* BASSARABESCU, V. 59, cf. CADE. *Nu se putu opri şi-l întrebă îndată, scurt, cu mult înţeles şi puţină răguşeală în glas.* REBREANU, NUV. 316. *Au cîntat pînă la răguşeală.* TEODOREANU, M. U. 63. *Se auzi un glas întunecat de o răguşeală uşoară.* SADOVEANU, O. II, 8. *Ţipă cu glas ascuţit, întrerupt de răguşeli, ridicul de groase.* CĂLINESCU, E. O. II, 231, cf. ABC SĂN. 74. ◇ Fig. *Instrumentul are adesea răguşeli sublime de orgă.* CĂLINESCU, C. O. 165.
— Pl.: *răguşeli*.
— **Răguşi** + suf. *-eală*.

RĂGUŞÍ vb. IV. Intranz. A i se îngroşa şi a-i slăbi cuiva vocea (din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale); (despre glas) a deveni gros şi stins; (regional) a răgori. *Unii au răguşit strigînd: să să cerceteze jafurile ce s-au făcut pînă acum . . . !* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 82, cf. LB. *Geaba am reguşat strigîndu-ţi că te omori cu astfel de trai.* NEGRUZZI, S. I, 222. *Oare ce-au păţit azi de nu m-aude, c-am răguşit cîntînd?* ALECSANDRI, T. 1 108. *Unii cîntau la psaltichie, colea, cu ifos, pînă ce răguşau ca măgarii.* CREANGĂ, A. 84. *Vizitiul răguşise strigînd.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 38, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Omul răguşeşte cînd strigă tare, cînd chiute şi cînd răcneşte.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 154, cf. TDRG. *Toţi răguşiseră urlînd şi totuşi urlau mereu vorbe fără şir.* REBREANU, R. II, 205. *Cei care apucaseră loc . . . răguşeau strigînd cu ochii închişi ca nu mai e loc pentru nimeni.* BRĂESCU, O. A. I, 179. *Glasul îi răguşi dintr-o dată.* SADOVEANU, O. X, 659. *Am răguşit azi-dimineaţă . . . ocărîndu-l.* H. LOVINESCU, C. S. 56. *Răguşise, parcă, din pricina unei oboseli mai vechi.* BARBU, P. 343. *A cam răguşit.* TEODORESCU, P. P. 131, cf. DIACONU, VR. 267. ◇ Tranz. fact. *Pe ţaca Zinca o răguşise somnul.* CONV. LIT. XLIV[1], 314. *Fumul răguşise glasurile.* C. PETRESCU, S. 68.
— Prez. ind.: *răguşesc*. — Şi: (regional) **răgoşi** (ALRM II/I h 38/76), **ringuşi** (ALR II 6 879/130), **ruguşi** (îb. 6 879/272) vb. IV, **răguşă** (ALRM II/I h 38), **reguşă** vb. I.
— Etimologia necunoscută. Cf. guşă.

RĂGUŞÍRE s. f. Faptul de a răguşi. Cf. DRLU, POLIZU, DDRF.
— V. **răguşi**.

RĂGUŞÍT, -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Despre vocea oamenilor sau strigătul animalelor) Îngroşat, slăbit; (despre oameni) care vorbeşte gros, surd (din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale); (despre animale) care strigă gros, şters; (regional) răgorit. Cf. LEX. MARS. 241, LB. *Ai! voi m-aţi călugărit, striga Lăpuşneanul cu glas răguşit şi spărios.* NEGRUZZI, S. I, 161. *În cîmpia înverzită Îngîna, din cînd în cînd, O cîntare răguşită, Greurşul tremurînd.* MUREŞANU, P. 6/8. *Vocea sa . . . se împarte în trei colori, adică în note ce nu se aud bine, în note răguşite şi în note zbierătoare.* FILIMON, O. II, 229, cf. ODOBESCU, S. I, 173. *N-auzi tu de departe cucoşul răguşit?* EMINESCU, O. I, 98. *Glasul ei aşa de gros şi răguşit.* CREANGĂ, P. 22. *Un glas răguşit, spart se auzea strigînd în înghesuială.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 241, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Îl trezi neplăcut din visarea dulce şi senină vocea răguşită a birtaşului.* AGÎRBICEANU, A. 199. *Din cînd în cînd cîte un glas răguşit striga.* GÎRLEANU, N. 79. *Ascultînd mormăitul cunoscut al preotului şi răspunsurile grăbite şi răguşite ale dascălului, i se păru că toate acestea i s-au mai întîmplat o dată.* REBREANU, NUV. 53. *Noi trebuie să ne mulţumim numai cu ţipetele răguşite, cu înjurăturile.* GALACTION, A. 370. *Prin perete se auzi un glas răguşit.* C. PETRESCU, Î. I, 224. *Bine! murmură el cu glas răguşit.* SADOVEANU, O. I, 149. *O comandă răguşită răsună în postul de pilotaj.* BART, E. 110. *Arhitectul se auzi chemat de o voce plîngăreaţă, cam răguşită.* CĂLINESCU, S. 107. *Se aud strigăte răguşite.* BOGZA, A. Î. 64. *Cînd se supăra de ceva sau pe cineva . . . , vocea lui subţire devenea răguşită.* PAS, Z. I, 224. *Către cîmpie . . . , răspunse Cîmpoieşu, răguşit deodată.* CAMILAR, N. I, 98. *Răcnete de veselie, răguşite, zguduiau cîrciuma.* PREDA, R. 73, cf. ALRM II/I h 38. *Măi lăutar, Mult ai tras din cel pahar, De ţi-e glasul răguşii Şi ţi-e capul ameţit.* BALADE, II, 402. ◇ Fig. *Pe la colţuri cer milă flaşnete răguşite.* SADOVEANU, O. I, 394. *De afară din stradă, între două versuri răguşite, răsunară paşii soldaţilor.* BARBU, P. 182. ◇ (Adverbial) *Vita tuşeşte răguşat.* CUPARENCU, V. 13/7. *Femeia începe să zbiere răguşit.* CARAGIALE, O. I, 78. *Focul e-nvelit pe vatră, Iar opaiţele-au murit, Şi prin satul adormit Doar vrun cîne-n somn mai latră Răguşit.* COŞBUC, P. I, 48, cf. DDRF. *Izbucni deodată răguşit.* REBREANU, R. II, 203. *Bătu din aripi un cocoş chemînd răguşit zorile atît de aproape.* C. PETRESCU, Î. I, 259. *Strigam răguşit, disperat, ca unul ce mă socoteam răspunzător de catastrofă.* BRĂESCU, A. 142. *A urlat răguşit din tot plămînul lui uriaş.* POPA, V. 128. *N-aş putea să lămuresc niciodată glasul şi disperarea cumplită cu care a rostit scurt şi răguşit aceste puţine vorbe.* SADOVEANU, O. VI, 516. *A început să cînte răguşit.* LABIŞ, P. 47. *Un cîine lătră răguşit.* V. ROM. decembrie 1963, 65. *Păsărică d-ăngă apă, Spune cucului să tacă, Ori să cînte răguşit, Că bădiţa-i adurmit.* HODOŞ, P. P. 94, cf. FOLC. MOLD. II, 278.
2. S. f. (art.) Numele unui dans popular şi melodia după care se dansează. Cf. PAMFILE, J. III, 6.
— Pl.: *răguşiţi, -te*. — Şi: (regional) **răguşăt, -ă** (ALRM II/I h 38), **răgoşit, -ă** (îb.), **reguşit, -ă** (NEGRUZZI, S. I, 191), **reguşăt, -ă** (id. îb. 267), **arăguşit, -ă** (ALR II 2 079/64) adj.
— V. **răguşi**.

RĂGÚT s. m. v. **recrut**.

RĂGÚTĂ s. m. și f. v. **recrut.**

RĂGÚTE s. m. v. **recrut.**

RĂHÉR s. n. v. **ragilă.**

RĂHERÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A răgila[1]. *Făcea și sărici și straie din oi cu lînă lungă . . . și le lucra cu k'eptení și cu răh'eríu, le răh'erea.* GR. S. V, 42.
— Prez. ind.: *răheresc.*
— V. **răher.**

RĂHNÁCI, -CE adj. v. **rîvnaci.**

RĂHNÁT, -Ă adj. (În descîntece; despre ochi) Înlăcrimat, injectat (din cauza guturaiului) (Cîmpulung Moldovenesc). *Ochi holbați, Ochi răhnați, Ochi de diochi, Ochi în muchi.* CHEST. V 173/15.
— Pl.: *răhnați, -te.*
— De la **rahnă**[1].

RĂHNĂ s. f. v. **rîvnă.**

RĂHNET s. n. v. **răcnet.**

RĂHNÍ[1] vb. IV v. **răcni.**

RĂHNÍ[2] vb. IV v. **rîvni.**

RĂHNITÓRIU, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

RĂHNITÚRĂ s. f. v. **rîvnitură.**

RĂHNÓI, -OÁIE s. m. și f. v. **rîhnoi.**

RĂHOMÁȘ s. n. v. **trahomaș.**

RĂHTIVĂNÍE s. f. (Învechit) Rang de rahtivan. I. GOLESCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 463.
— **Rahtivan** + suf. *-ie.*

RĂÍ vb. IV. 1. Refl. (Învechit și regional) A se înrăi. *Împuținară-se și reiră-se* (înrăiră-se V, să înrăutățiră D) *de griji și de reale dureri.* PSALT. 232, cf. CORESI, PS. 306/10, ANON. CAR., LB, DDRF, RĂDULESCU-CODIN, L. 2. *Du-mă, Doamne, de pe-aici, Unde sînt zilele mici, Că pe-aicea s-au mărit Și oamenii s-au răit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 213. *Tare s-o răit lumea.* ȘEZ. II, 3. *Cîinii s-au răit.* CIAUȘANU, GL., cf. TOMESCU, GL., ALR II 2 020/784. ◇ Tranz. fact. Cf. LB, BARCIANU, ALR I 1 565/798. *L-o răit năcazurile.* Com. din HERECLEAN — ZĂLAU. ✦ A se înfuria, a se aprinde. *Nu te mai răi, omule, te omori degeaba.* UDRESCU, GL.
2. Intranz. (Regional) A slăbi, a tînji. Cf. LB, BARCIANU, L. COSTIN, GR. BĂN. 172. *Purceilor le merge rău, au răit.* NOVACOVICIU, C. B. I, 18, cf. ȘEZ. V, 120.
— Prez. ind.: *răiesc.* — Și: (regional) **rălá** vb. I. ȘEZ. V, 120.
— V. **rău.**

RĂIÁ vb. I v. **răi.**

RĂIÁT, -Ă adj. (Prin Bucov.) Slăbit. ȘEZ. III, 87.
— Pl.: *răiați, -te.*
— V. **răia.**

RĂIĂTÁTE s. f. v. **răutate.**

RĂICIÚL s. n. v. **reclug.**

RĂICIÚN s. n. v. **reclug.**

RĂIE s. f. v. **rîie.**

RĂIELÚȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui raia[2]. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *răieluțe.*
— **Raia**[2] + suf. *-uță.*

RĂIESTRÓV adj. (Învechit) Trecut în registru, înregistrat. *Și le-au pozvolit și i-au întărît să facă și vase de Marea Neagră și să facă căzaci răiestrovi, adică de catastiv, pănă 40 000 de oameni.* M. COSTIN, O. 124.
— Pl.: *răiestrovi.*
— Din pol. **rejestrowy.**

RĂIÉȘ s. m. (Prin Maram.) Luntraș. ȚIPLEA, P. P. 115.
— Pl.: *răieși.*
— Cf. magh. révész.

RĂIEȘÉL s. m. (Prin Maram.) Diminutiv al lui răieș. *Voi, tri răieșei, Treceți-mă rîuțu, Că m-agiunge bărbatu.* ȚIPLEA, P. P. 12.
— Pl.: *răieșei.*
— **Răieș** + suf. *-el.*

RĂIÉT s. m. (Regional) Porumb cu știulete scurt și boabe rare. Cf. N. REV. R. VIII, 87, GL. OLT.
— Pl.: *răieți.*
— Cf. rău.

RĂILEÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit și regional) Locuitor al unei raiale[1] (1). *Un vornicel trimes la ocnă, „de n-au scos omnii toț la peceț, ci i-au făcut raileni și bijinarji"* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 245.
— Pl.: *răileni, -e.*
— **Raia** + suf. *-ean.*

RĂILENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional) Care aparține răilenilor. *Umplură nouă care răilenești Și 19 chloveneșii Și le porniră la moară la Baltă.* ȘEZ. XIII, 130.
— Pl.: *răilenești.*
— **Răilean** + suf. *-esc.*

RĂILÚȚĂ s. f. v. **raieluță.**

RĂIMĂZÁN s. n. v. **ramazan.**

RĂÍME s. f. (Învechit și regional) Răutate (1). *După răimea ta, nepocăită inimă, cruți ieși mînie în ziua mîniei și ivirea dereptului județ* (cca 1569–1575). GCR I, *13/15. *Să mulțemim c-au purtat nepulințele noastre ș-au izbăvit noi de munca ceaia amărîtă a diavolului și de sfeatul lui și de răimea lui.* CORESI, EV. 140, cf. TDRG. *Amu, să mai fie bine cu atîta răime!* PAMFILE, CER. 5. ◇ Expr. **A avea o răime** = a se necăji, a se înfuria; a avea toane. Cf. CIAUȘANU, GL.
— **Rău** + suf. *-ime.*

RĂIMENTÁR s. m. v. **reimentar.**

RĂINIȚĂ s. f. (Regional) Sanie (Forotic — Oravița). CV 1951, nr. 9–10, 47.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂÍNȚĂ s. f. (Învechit și regional) Răutate (I 1). *În stînga, departe, e rîul cel mare, Prin care o mamă să taie de fii; Ma nu din reințâ seau neascultare.* MUREȘANU, P. 95/11, cf. BARCIANU, ALEXI, W., H XVIII 147.
— Și: **reințâ** s. f.
— **Rău** + suf. *-ință.*

RĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **rîios.**

RĂIPÉLȚ s. n. v. **raipelț.**

RĂIPÉRȚ s. n. v. **raipelț.**

RĂÍRE s. f. (Învechit) Răutate (**I 1**); înrăire. *Văzuiu răirea oamenilor miei.* CORESI, L. 28/18, cf. LM.
— V. **răi.**

RĂÍT, -Ă adj. (Regional) Slăbit, părăsit de puteri, epuizat. Cf. DR. V, 223, ȘEZ. III, 87. ✦ Oprit din creștere, rămas în urmă cu dezvoltarea; pipernicit. Com. din ORAVIȚA.
— Pl.: *răiți, -te.*
— V. **răi.**

RĂITÁR s. m. (Învechit) Soldat călare; cavalerist. *Oastea lui Jolcovski hatmanul era . . . 200 răitari nemți călări, 400 căzaci.* M. COSTIN, LET. I, 238/37. *Gonitu-i-au cîtva loc Anton și burgundii cu raitarii franțozi, de i-au agiunsu și i-au tăiat.* N. COSTIN, L. 447. *Va trimite de va duce pe jupân Radul, în peante și cu răitari* (a. 1737). IORGA, S. N. 101. *Sfătuindu-se Iagello iarăși în anul 1419 cu Sigismund pentru reitarti (cavalerii) nemțești din Prusia.* ȘINCAI, HR. I, 381/2, cf. KLEIN, D. 195. *Iosif împăratul, stringînd mulțime de oaste cu tunuri și călărimea îmbrăcată în fier, ce se numesc răitari . . . , au dat războiu iute.* DIONISIE, C. 175, cf. LB, CIHAC, II, 304, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. II, 426, T. PAPAHAGI, C. L. *În aceste cănі, cît niște cizme de raiter, să știți că se găsește bere proaspătă.* SADOVEANU, O. XI, 34, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *răitari.* — Și: **raitáriu** (KLEIN, D. 195), **răltáriu** (LB, TDRG), **reitáriu** (KLEIN, D. 195), **rálter** (id. ib., TDRG, SADOVEANU, O. XII, 222), **răitár** (IORGA, S. D. XIII, 208), **réiter, raitler** (T. PAPAHAGI, C. L.) s. m.
— Din pol. **rajtar,** rus. **рейтар,** germ. **Reiter.**

RĂITÁRIU s. m. v. **răitar.**

RĂITÁȘ s. n. v. **rătișă.**

RĂITÁTE s. f. v. **răutate.**

RĂITĂRÁ vb. I v. **răteri.**

RĂITÚG s. m. (Învechit, rar) Pantaloni de călărie. Cf. CIHAC, II, 304, JAHRESBER. II, 208.
— Pl.: *răitugi.*
— Din rus. **рейтузы.**

RĂÍZ-AFÉND s. m. v. **reiz-efendi.**

RĂÍZ-AFÉNDE s. m. v. **reiz-efendi.**

RĂJGHINÁ vb. I v. **răzghina.**

RĂJGHINÁT, -Ă adj. v. **răzghinat.**

RĂJIOÁRĂ s. f. v. **rujioară.**

RĂJLOJÍ vb. IV v. **răzlogi.**

RĂJNÍ vb. IV v. **rîșni.**

RĂJNIȚĂ s. f. v. **rîșniță.**

RĂJUDECÁ vb. I v. **răzjudeca.**

RĂLATÍV, -Ă adj. v. **relativ.**

RĂLĂȚÁT s. n. v. **rărițat.**

RĂLICÍ vb. IV v. **răriță.**

RĂLIȚÁ vb. I v. **răriță.**

RĂLIȚÁRE s. f. v. **rărițare.**

RĂLIȚÁT s. n. v. **rărițat.**

RĂLIȚĂTÚRĂ s. f. v. **rărițătură.**

RĂMÁR s. m. (Rar) Persoană care face rame[1] sau care încadrează tablouri. Cf. NOM. PROF. 32, IORDAN, L. R. A. 162, L. ROM. 1961, nr. 3, 235.
— Pl.: *rămari.*
— **Ramă**[1] + suf. *-ar.*

RĂMÁS[1] s. n. 1. (Învechit și popular) Faptul de a **r ă m î n e** (**1**); rămînere. *Eghiptenii încă știia de rămasul oștii aceia.* HERODOT (1645), 119. *Ca să-l poată depărta de la sine, i-au aruncat că . . . turcii n-ar lua în nume de bun remasul lui în Valahia.* ȘINCAI, HR. II, 118/36, cf. LB. *Cel de pe urmă rînd de pahare . . . se cinstește „în dus și remas".* MARIAN, NU. 513. ✧ **E x p r.** **Rămas bun sau bun rămas,** formulă de salut adresată de cel care pleacă celor care rămîn. *Cum să plec, fără să văd pe Ilinca, să-i zic un „rămas bun"?* GANE, N. III, 43. *Feciorul craiului . . . zice rămas bun fraților săi.* CREANGĂ, P. 185, cf. ALEXI, W., IORDAN, L. R. 569. *Rămas bun, părinți și frați, Dați mîna și mă iertați.* DOINE, 92. *Rămas bun, voinice, căci nu știu dacă ne-om mai vedea.* POPESCU, B. I, 38. *Rămas bun, măicuța mea, Apă rece nu-i mai bea Adusă de mîna mea.* FOLC. TRANSILV. I, 211. **A-și lua rămas bun sau a-și lua bun (sau bunul) rămas** = a se despărți de cineva (cu cuvinte de urare sau de afecțiune). *Luîndu-mi rămas bun de la părinți, am purces cu bunicul spre Pipirig.* CREANGĂ, A. 23. *După ce-și luă rămas bun, fata împăratului își călă de drum.* ISPIRESCU, L. 21. *După aceea își luă rămas bun de la dînsa.* MARIAN, S. R. II, 191, cf. DDRF. *Bătrîne crai, cînd mi-am luat De frunza ta bunul rămas, Era și tata . . . Știi-l tu? . . .* GOGA, P. 35. *Și-a luat rămas bun și a plecat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *Și-o luat rămas bun, ca de la doi frați.* BASSARABESCU, V. 101. *Se grăbi și el să-și ieie rămas bun de la tovărășie.* SADOVEANU, O XI, 25. *Ia-ți rămas bun de la domnul arhitect.* CĂLINESCU, S. 449, cf. ȘEZ. III, 237. *Ia-ți, mireasă, rămas bun De la iarba de sub prun.* FOLC. TRANSILV. I, 340.

2. (Învechit și popular) Rămășag (**1**), pariu. Cf. ANON. CAR., LB, DDRF, ALEXI, W. *Cele două fete se rămășiră . . După aceasta se jurară amîndouă suratele pe cel rămas că-l vor ține.* MARIAN, O. II, 71, cf. ZANNE, P. II, 16. ✧ (În legătură cu verbele „a pune", „a face", „a se prinde") *Vei vrea să te prinz în rămas cu mine.* HERODOT (1645), 363. *Putea să puie rămas că . . . popoarăle s-ar fi liniștit și împăcat.* BARIȚIU, P. A. I, 641. *Un plugar fără știință — și pe asta pun rămas — E în stare să vă-nvîrtă și să vă poarte de nas!* COȘBUC, P. II, 126, cf. BARCIANU, DENSUSIANU, Ț. H. 290, A II 4. ✦ Amanet, zălog. *Eu pun crucea mea remas Că o noapte și o zi Îți ajunge să sosești.* MUREȘANU, P. 182/14, cf. VICIU, S. GL.
— Și: (învechit) **remás** s. n.
— V. **rămîne.**

RĂMÁS[2]**, -Ă** adj.; s. n. **I.** 1. Adj. (Cu compliniri care arată locul sau starea anterioară) Care se găsește la locul unde a fost mai înainte (v. **p ă r ă s i t**); care se află în starea de mai înainte. *Numai eu, rămas același, Bat mereu același drum.* EMINESCU, O. I, 112. *Împărăteasa, rămasă singură, plîngea.* id. N. 3. *Venit-au, venit, . . . Cine, cinerințele Și vecinărițele . . . Cu cinepă de pe cîmp rămasă.* MARIAN, V. 208. ✧ (Substantivat) *Ea, privind pe cel rămas, Ne-ncetat în ochi îl ține.* COȘBUC, P. I, 184. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Lipsit de o ființă apropiată (părinți, soț, soție, copii). V. **o r f a n, v ă d u v.** *Era tată tuturor copiilor celor săraci și rămași de părinți.* VARLAAM-IOASAF, 160r/28. *Cui îi trebuie necaz Mergă după om rămas. Cui îi trebuie nevoi Mergă după văduvoi.* F (1872), 329. *E mă-sa colo-n sat, Dar e rămasă de bărbat, Și-i tînără și-i greu!* COȘBUC, P. I, 230. *Cele patru fete ale moșului Vastle, rămase de mamă, s-au mărîtat și ele.* MOROIANU, S. 38. *Un pui de leu, rămas de mama sa, se deprinsese a se apropia*

de casă. SADOVEANU, O. XV, 357. *Această maștie ținea foarte rău pe băieții cei rămași de maică.* SBIERA, P. 169, cf. BUD, P. P. 81, ALRM I/II h 308, LEXIC REG. 13. ◇ (Substantivat) *Rămasa lui Sava Toader* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 254. ✦ (Substantivat; învechit și regional) Urmaș, moștenitor. *Din dachi și gheți era încă mulți rămași.* C. CANTACUZINO, CM I, 54. *Și după ce au murit, încă am apărat pe remașii lui.* ȘINCAI, HR. III, 206/13, cf. ALR II/I h 173/157. ✦ (Despre oameni) Îmbătrînit fără a se căsători. *Pentru-o țîr' de loc de casă, Nu iau fata cea rămasă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 436. *Dragu mi-i păharu ras, Badea tînăr, nu rămas.* MÎNDRESCU, L. P. 53, cf. ALRM I/II h 386, ib. h 387.

2. Care continuă să existe, care dăinuie. Cf. r ă m î n e **(3).** *Într-o mînăstire, din trecut rămasă, În domneasca sală se întinde masă.* BOLINTINEANU, O. 54. *Preot rămas din a vechimii zile, San Marc sinistru miezul nopții bate.* EMINESCU, O. I, 202. *Un turn din zile vechi rămas.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 42. *Amintirile se întunecă și întîmplările rămase iau întorsături de legendă.* SADOVEANU, O. IV, 247. ◇ (Substantivat) *Și-a trebuit — ca un rămas din a vechimii zile — să-i recunosc pe rînd.* TEODOREANU, M. U. 52. ✦ Care supraviețuiește. *Badiul meu slăbea, cădea, Turcii rămași mi-l prindea.* ALECSANDRI, P. P. 125. ◇ (Substantivat) *Viespile va trimite D[o]mnul D[u]mnezeul tău la ei, pînă să vor surpa cei rămași și cei ascunși de către tine.* BIBLIA (1688), 131[2]/16. *Zaporojenii sfărmau cu pocnete de pari pe cei rămași.* SADOVEANU, O. XI, 393. ✦ Lăsat moștenire. *Se vinde cu mezat o vie ca de opt pogoane cu pămîntul ei din hotarul Budești a . . . Mariei Budișteanchi[i] rămasă de la soțul ei.* CR (1833), 28[1]/46. *Aflară arme fel de fel, rămase de la moși strămoși.* RETEGANUL, P. II, 4.

3. Care prisosește (după ce o parte a fost consumată). *Rămășițile sînt oarecare numere rămase, că să întîmplă de la împărțirile numerilor, au dintru alte lucruri numărîndu-se.* AMFILOHIE, E. 41/21. *Cu banii rămași, cumpără-ți și un car.* CREANGĂ, P. 39. *Cele rămase ulcioare, în număr de două, stau după ușă și așteaptă să fie ușurate.* SADOVEANU, O. X, 72. *Mînca animalic, cu o foame turbată, rupînd din pîinea rămasă.* BARBU, P. 165.

4. (Învechit și popular; în e x p r.) **A da rămas pe cineva** sau **a da rămas din judecată** = a declara pe cineva învins. *Încredințîndu-să că Alexandra n-au avut treabă cu șesul Răutului, fiind a surori-sa Antimia, au dat rămas pe Hăbășescu* (a. 1679). BUL. COM. IST. IV, 84. *Cu sfatul tuturor boierilor au dat rămasă pe Visterniceasa.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 186/34. *L-am dat rămas și platnic, din toată legea țăret, pe Neculai Șoldan* (a. 1718). URICARIUL, III, 54. *L-am dat rămas pe Acsănte Coca de ce n-au dat bani* (a. 1765). ȘTEFANELLI, D. C. 74. *Asupra cererii de datorie dîndu-să rămas cineva din judecată, nu poate să mai facă pretenție pentru vreo dobîndă.* PRAVILA (1814), 70/19. *Dacă judecătorii noștri ar vra să mă asculte, ei ar da totdeauna rămas pe advocații ce vorbesc așa de pocit.* I. NEGRUZZI, S. I, 464. **A se da rămas** = a se da bătut. *Boierul, vezi, nu voia să se dea rămas.* ISPIRESCU, L. 179. *Iacob Eraclide însă nu se dă rămas; el cîștigă în favoarea lui pe regele Ferdinand care era dușmanul lui Lăpușneanu.* XENOPOL, I. R. V, 66, cf. TDRG, ZANNE, P. IV, 563.

5. (Regional) Sărac (Bistrița — Turnu Severin). LEXIC REG. 50.

II. S. n. (Învechit) **1.** Rămășiță **(1)**, rest. *Că purt ei speate întru rămasul tău* (r ă m î ș i ț e l e t a l e c[2] D, b i c i l u t ă u H), *gotovești fața lor.* PSALT. 35. *Luară den rămas fărîme șapte coșure pline.* CORESI, ap. DHLR II, 470. *Să plătească banii cu dobînda lor și apoi vor putea ținea rămasele acelei datorii* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 262/2, cf. DDRF, ALEXI, W., ALR SN I h 7/27. ✦ Surplus, prisos. *Rămasul se va strînge și la nevoie va prinde bine.* SEVERIN, S. 57. ◇ F i g. *Din rămasul întîmplării gura grăiește.* CORESI, ap. DHLR II, 470. ◇ E x p r. **De ajuns și de rămas** = din plin, din belșug, cu prisosință. *Ți-au spus aceia de ajuns și de rămas ce însemnează scripturile acestea!* GALACTION, O. 211.

2. Ceea ce rămîne de pe urma cuiva; moștenire. *Frați pă frați se pismuiesc, Pînă pierd acel rămas.* MUMULEANU, C. 116/17. *Dîndu-și sufletul, ne povățuia către virtute: . . . ne lăsa rămas neprețuit pilda sa.* MARCOVICI, C. 48/6. *Pe dînsa chiar ți-o las Ca să o iei drept simbrie și drept un bogat rămas.* PANN, P. V. II, 59/30. *Caterina va avea zece mii de galbeni zestre din rămasurile mele.* BOLINTINEANU, O. 464. *Recunoscînd în nenorociții iobagi români origina, limba și alte rămasuri ale colonilor romani din Dacia, el le repeta mereu, cu oarecare mîndrie.* ODOBESCU, S. III, 523, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *rămași, -se* și **(II 2)** *rămasuri.* — Și: (învechit) **remás, -ă** adj., s. n.

— V. **rămîne.**

RĂMÁȘ s. n. (Regional; mai ales în construcție cu verbele „a (se) prinde", „a face", „a pune", „a lua") Rămășag. Cf. LB. *O! tu, Zino, fina mea, Rămașul ce-am rămășit E, zău, vremea de-mplinit.* BIBICESCU, P. P. 308. *De nu crezi, hai, prindem rămaș că de azi în un an să ne întîlnim iară.* PAMFILE, S. T. 108, cf. ALR I 440/1, 5, 9, 18, 26, 45, 49, 77, 79, 87, 831, 835, A II 2, 3, III 2.

— Pl.: *rămașuri.*

— Postverbal de la **rămăși.**

RĂMĂDÍ vb. IV v. **mărădui.**

RĂMĂSĂTÚRĂ s. f. (Regional) Rămășiță **(1)**. Cf. ALR I 1291/341, ALR II 2492/260.

— Pl.: *rămăsături.*

— **Rămas** + suf. *-ătură.*

RĂMĂSÓI s. m. (Maram.) Văduv. *Ceru-mă la mama doi, Unu mîncuri, unu ți-oi: Unu i tînăr și fector Unu-i bătrîn rămăsoi.* T. PAPAHAGI, M. 13, cf. 68, FD IV, 265.

— Pl.: *rămăsoi.*

— **Rămas[2]** + suf. *-oi.*

RĂMĂSTÍ vb. IV. (Regional) = **mărăstui.**

1. I n t r a n z. A rămîne. Com. din HERECLEAN — ZĂLAU.

2. T r a n z. A pune ceva deoparte, a economisi. Com. din CUZDRIOARA — DEJ.

— Prez. ind.: *rămăstesc.*

RĂMĂȘÁ vb. I v. **rămăși.**

RĂMĂȘÁG s. n. **1.** (Mai ales în construcție cu verbe ca „a pune", „a prinde", „a face") Convenție prin care fiecare dintre persoanele care susțin lucruri contrare se obligă a plăti o sumă sau a cumpăra un obiect aceleia dintre ele care va avea dreptate; prinsoare, pariu, (învechit și popular) rămas[1] **(2)**, (regional) rămășcală, rămaș, rămășiță[2]. *Și așa au pierdut privighetoarea rămășagul.* ȚICHINDEAL, ap. CADE, cf. LB. *Pun rămășag că nu.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 432. *Puteți pune rămășag.* RUSSO, S. 49. *Aș pune rămășag că istoria vieții d-tale a să ne facă să adormim.* NEGRUZZI, S. I, 245, cf. POLIZU. *Doi înotători vestiți . . . au pus rămășag să se ducă în mare, cale de două kilometri.* GHICA, S. 538. *Cred că nu mi-ar fi greu să vă biruiesc. — Cum? — Puind orice rămășag îți voi, că păn-în 24 de ceasuri nu mă-i putea înșela.* ALECSANDRI, T. 297, cf. CIHAC, I, 155, LM. *Eu pun rămășag pe ce vrei că sluga mea are să-mi aducă pielea cerbului aceluia.* CREANGĂ, P. 218. *Dau rămășag că ai să-l ridici și d-ta de o palmă de la pămînt.* SLAVICI, O. II, 94. *Cîștigase rămășagul făcut.* DELAVRANCEA, S. 38, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 62. *Din loji și pînă-n galerii Se angajase rămășaguri.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 184, cf. TDRG. *Aș prinde rămășag . . . că acest măr e pus de diavolul de Magda!* HOGAȘ, M. N. 59, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pun rămășag că-i pare bine.* REBREANU,

NUV. 309. *N-a fost decît un rămășag?* CAMIL PETRESCU, T. III, 466. *Măi, eu am trecut și prin tîntîrim noaptea! ... Uite, rămășag mă pun că trec și în astă noapte.* SADOVEANU, O. III, 70. *Abia după întîmplarea aceasta a urmat marele rămășag al lui Mustea cu Tucan.* BENIUC, M. C. I, 385. *N-avea de unde să știe că la circiumă s-a făcut un rămășag.* T. POPOVICI, SE. 8. *Să vă pui eu rămășag, Rămășag pe cap tăiat, Că, la cine s-o-mbăta, Ălalt capul i-o tăia.* TEODORESCU, P. P. 664. *După aceea s-au luat amîndoi și au făcut scrisoare și au întărit rămășagul cu martori.* SBIERA, P. 233. *Frîtate, hai și-om face un ramașag amîndoi.* ȘEZ. III, 8. *Învață-mă ce să fac, Că m-am prins în rămășag Cu-o fată de împărat.* RETEGANUL, TR. 25, cf. PAMFILE, B. 11, VÎRCOL, V., ȘEZ. XX, 98, ALR I 440, ALR II 3 565/250.

2. (Regional) Rămășiță **(1)** (Coropceni — Iași). ALR II 3 505/514.

— Pl.: *rămășaguri* și (regional) *rămășage* (ALR I 440/677). — Și: (regional) **rămășágă** s. f. ALR I 440/708.

— **Rămas**[1] + suf. *-șag.*

RĂMĂȘÁGĂ s. f. v. **rămășag.**

RĂMĂȘEÁLĂ s. f. (Regional) Rămășag **(1)**. Cf. TDRG. *Cîn' s-o pune c-un nun mare, La luptă de rămășeală, Face-o d-o mare greșeală.* TEODORESCU, P. P. 656.

— Pl.: *rămășeli.*

— **Rămăși** + suf. *-eală.*

RĂMĂȘÉLNIC s. m. (Învechit, rar) Datornic. *Să împlinească de la toți rămășălniceii orînzii și să sfă] dei la acei ci esti orînda datoare.* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101.

— Pl.: *rămășelnici.*

— **Rămas**[1] + suf. *-elnic.*

RĂMĂȘÍ vb. IV. Refl. recipr. (Învechit și popular) A pune rămășag **(1)**, a face prinsoare, a paria Cf. ANON. CAR. *Era între dînșii un lotru carele s-au rămășit cu ceilalți pe o vadră de vin că el singur va întîri tot tîrgul.* ȘINCAI, HR. II, 281/17, cf. KLEIN, D. 76. *Tu vei nimeri, pe cale bătută Mergînd; una mă rămășesc pe o sută.* BUDAI-DELEANU, T. V. 53. *Vreai să ne rămășim că eu cînt mai formos decît tine?* ȚICHINDEAL, F. 168/4, cf. LB, BĂRAC, T. 35. *Nici pre locuitorii din casta nobililor nu-i număra nimeni; sau, dacă se numărau, te-ai fi putut rămăși că numărătura era mincinoasă.* BARIȚIU, P. A. I, 325, cf. POLIZU. *Mă rămășesc c-o să alergați astfel prin toate orașele mari din Europa.* SLAVICI, N. II, 340, cf. DDRF, ȘĂINEANU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Toate paserile ... s-au rămășit că aceea care va zbura mai sus să fie împărat tuturor celorlalte.* MARIAN, O. I, 314. *Ușa nu voi deschidea, Nici să vină mama mea, Că eu greu m-am rămășat Și mă tem de înșelat!* CĂTANĂ, B. 59. *Să nu crezi tu că fără mine poți îmbogăți nici baremi pe cineva, necum ferici! — Nu? — Nu! — Hai să ne rămășim!* RETEGANUL, P. IV, 22, cf. VÎRCOL, V. *Ei să rămășia, La rînd să punea, Drumul cailor că da.* PĂSCULESCU, L. P. 163. *A sosit vremea ca să se împlinească anul de cînd s-a rămășit cu moșneagul.* PAMFILE, S. T. 108, cf. ALR I 440/28, 30, 40, 56, 122, 289. ✧ Tranz. (Cu complement intern) *Rămașul ce-am rămășit E, zău, vremea de-mplinit.* BIBICESCU, P. P. 308.

— Prez. ind.: *rămășesc.* — Și: (regional) **rămășá** vb. I.

— De la **rămășag.**

RĂMĂȘÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a se **rămăși.** Cf. DRLU, POLIZU.

— Pl.: *rămășiri.*

— V. **rămășeală.**

RĂMĂȘITÓR s. m. (Rar) Persoană care pune **rămășag (1)**. Cf. DRLU. *Respectivii rămășitori nu cugetară la aceea că acest rămășag al lor se va divulga în publicitate.* F (1876), 130.

— Pl.: *rămășitori.*

— **Rămăși** + suf. *-tor.*

RĂMĂȘITÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Rămășiță **(1)**. Cf. ANON. CAR., ALR II 3 505/2, UDRESCU, GL.

— Pl.: *rămășituri.*

— **Rămas**[1] + suf. *-itură.*

RĂMĂȘÍȚĂ[1] s. f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce partea cea mai mare a dispărut, s-a pierdut, a fost utilizată sau înlăturată; rest, (învechit și regional) rămășitură, (învechit) rămas[2], (regional) rămășătură. *Săturară feciorii și lăsară rrămășițeile pruncilor săi.* PSALT. HUR. 11r/11. *Părăsiți toată spurcăciunea și rămășițele* (prisosirea BIBLIA 1688) *reului.* COD. VOR. 114/5. *Împărți lor și doi pești. Și dentr-aceia așijderea luară apostolii rămășițe.* CORESI, EV. 260. *Toată boala intră în trup pentru rămășițele păcatelor.* VARLAAM, C. 181. *Strînsără rămășițe de fărămituri doaosprăzeace corfe pline.* N. TEST. (1648), 19r/24. *Rămășițe nu lepădară.* DOSOFTEI, PS. 48/13. *Rămășița oștii au ridicat la împărăție pe vicleanul Gallie.* CANTEMIR, HR. 209. *Trăind ... cu dreptate rămășița vieții sale, mearse către D[o]mnul.* MINEIUL (1776), 130r[1]/26. *Rămășița vieții meale cu acest chip s-o osîndesc.* BELDIMAN, O. 23/11, cf. LB. *Apropierea muntelui Vulcan, a căruia fumegare vădește că ar ave în sînul său ... rămășituri de materii arzătoare ..., au făcut mai simțitoriu cutremurul în părțile acele.* AR (1829), 206[2]/35. *O, ziduri! rămășiță din slava strămoșească.* HELIADE, O. I, 182. *Pînă acum n-am putut să-ți dau relație de rămășița drumului.* KOGĂLNICEANU, S. 52. *Dar zestrea ta? — I-am dat și rămășița.* NEGRUZZI, S. III, 164. *Această Vineră orientală, ieșită din rămășițele spulberate ale populațiunei grece din Fanar, ... avea o frumusețe perfectă.* FILIMON, O. I, 117. *Vei trece și tu ... ca să faci și mai amară rămășița zilelor mele!* BOLINTINEANU, O. 326. *Aceste prețioase rămășițe ale artei romane.* ODOBESCU, S. III, 76. *S-au descoperit, adîncite în pămînt, rămășițele unei cetăți dărăpănate.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 133. *Se agăța bătrîna de rămășițele ei de viață, voind să-i dea cea din urmă strălucire.* MILLE, V. P. 131, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Și furtuni tu nu stîrnești Ca s-azvîrli în depărtări Rămășițele grecești.* COȘBUC, P. II, 10, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Văzu pe drum cele din urmă rămășițe din convoiurile retragerii.* AGÎRBICEANU, S. P. 37. *Strînsei rămășițele prînzului în desagi.* HOGAȘ, M. N. 163. *O adiere de vînt, răcoritoare, pătrunse pînă-n sufletul flăcăului, alungîndu-i cele din urmă rămășițe de somn din oase.* REBREANU, I. 45. *Îl trimisese să arunce rămășițele afară.* C. PETRESCU, C. V. 120. *Aici era o bătătură largă, cu multe rămășiți ale popasurilor.* SADOVEANU, O. X, 597. *Răscolea într-un sac încărcat cu betelii, rămășițe de ciorapi, mănuși, ghemotoace de lînă.* PREDA, D. 6. ✦ (Mai ales la pl.; și determinat de „pămînteși" sau „trupești") Corpul neînsuflețit al unui om; oseminte. *Descoperind, văzu rămășițile copilului.* HERODOT (1645), 51. *D-atunci de line departe, întins făr-a răsufla, P-a morților rămășiță glasul meu cel plîngător Chema moartea la el surdă p-acest mal răsunător.* HELIADE, O. I, 413. *Mergea în tăcere ... dricul modest în care erau rămășițele pămînteși ale poetului Alexandrescu.* GHICA, S. 654, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *La șapte ani de la moartea ei i-a dezgropat rămășițele și le-a îngropat în grădina lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 324. *Se ascunde sicriul cu ilustrele rămășițe.* GALACTION, O. A. I, 79. *Asupra rămășiților descoperite ale lui Nechifor Lipan bătea pieziș soarele auriu de aprilie.* SADOVEANU, O. X, 652. ✦ (Învechit) Moaște. *Creștinii ..., luînd svi[n]tele lor rămășițe, le astrucară.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113v/5. ✦ (Regional) Epitet dat unui om fără valoare, de nimic. *Eu ca tine am mai văzut, Mai de soi și mai de viță, Nu ca tine-o rămășiță.* ȘEZ. VII, 111, cf. MAT. FOLK. 229, ALR II 3 505/762. ✦ (Regional) Fată rămasă nemăritată, fată bătrînă (Micăsasa — Mediaș). Cf. ALR II/141.

2. (Învechit și popular) Ceea ce a rămas neachitat dintr-o datorie; restanță. *Multă strînsoare făcea pentru rămășița banilor birului.* M. COSTIN, LET. II, 239/28. *La boieri caimacami poroncă era nice rămășiță și nice un fel de dare în țară să nu tasă.* N. COSTIN, LET. II, 80/37. *Cînd au fost domn, le-u luat din țară și la visteria împărătească nu le-u dat de-au rămas rămășiță.* NECULCE, L. 175. *Au rămas rămășița datoriei pînă acum neplătită* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 261. *Nici un ban să nu plătească rămășituri din veniturile ... spitalului* (a. 1799). ib. I, 92. *Vom izvodi alte cheltuieli, cum lipsă dă bani, rămășituri, dobînzi și alte multe ca acestea.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Înainte de toate, să se pună la cale neapărat rămășița celor o mie de pungi* (a. 1835). IORGA, S. D. XI, 22, cf. POLIZU, BARCIANU. *Perceptorul executa pe o văduvă pentru o rămășiță de o sută de lei.* GALACTION. O. A. I, 383. *A venit s-aducă o rămășiță de datorie.* SADOVEANU, O. IX, 26. ✦ Ceea ce a rămas neîmplinit dintr-o obligație, dintr-o îndatorire. *Voiu împlea rămășițele aceluia.* CORESI, EV. 509. ✦ (Rar) Ceea ce lipsește pînă la cantitatea sau limita prevăzută. *Am fi avut 15 000 și nu ne-am fi îngrijit decît de rămășiță, dacă hatmanul Mihu n-ar fi trimis pe ostași pe la casele lor.* DELAVRANCEA, O. II, 245.

3. (Învechit și popular) Totalitatea bunurilor rămase după moartea cuiva; moștenire. *Vedzi dereptățile că e rrămășița omului.* PSALT. HUR. 32[v]/11. *Un om la moartea sa de-ș va lăsa cu limbă de moarte mult, puțin, ce va avea, oricui va vrea el, acela poate singur cu voia sa, fără de giudeț, să-și ia acea rămășiță.* PRAV. 60. *Dacă moare omul și nu va avea feciori sau altă rudă, iau judecătorii toată rămășița mortului.* SIMION DASC., LET. 182. *Ni să va cădе ceva ... di la rămășița juptnului baciul Coman Băcanul* (a. 1700). IORGA, S. D. XII, 9, cf. LB, BARCIANU, ALR II 3 505/235.

4. Urmaș, descendent. *Rămășițele necuraților pîrdzese-vor.* PSALT. HUR. 32[v]/14. *Omului cel bun rămășița-i creaște.* DOSOFTEI, PS. 125/8. *Vechii daci seau remășița geților.* N. COSTIN, LET[2]. I, 54. *Fiiul al doilea, Vilcul, s-au petrecut fără de rămășiță pentru că nu s-au însurat* (a. 1718). REV. CRIT. I, 380. *Pre numitul domnul voievodul Ștefan și pre Bogdan Vodă, fiiul lui, și pre toți moștenii și rămășițele lor ... i-au iertai.* ȘINCAI, HR. II, 103/26, cf. LB, ALR II/I h 173, MAT. DIALECT. I, 90. ✧ (Depreciativ) *Urmau panțîrti, ... darabani ..., toți aceștia niște triste rămășițe ale acelor viteje oști.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Asta e mai mult decît să fii rămășița unui neam ilustru.* CAMIL PETRESCU, T. II, 194. *Era o rămășiță dintr-un fudul beizade Alecu.* SADOVEANU, O. X, 369.

5. (Mat.; învechit) Rezultatul unei scăderi; rest. *Remășiță, reștanțe sau osebire.* ȘINCAI, Î. 17. *Încredințarea să face cu somarea rămășiților cu numărul cel mic și, de va ieși numărul cel mare tocma, va fi bine.* AMFILOHIE, E. 22/18. *Rezultatul operațiunei se numește rest sau rămășiță.* CLIMESCU, A. 43.

— Pl.: *rămășițe* și (învechit) *rămășituri, rămășiți.* — Și: (învechit) **remășiță** s. f.

— **Rămas**[1] + suf. *-iță.*

RĂMĂȘIȚĂ[2] s. f. (Regional) Rămășag (1) (Mîrșani—Caracal). ALR I 440/880.

— Pl.: *rămășițe.*

— De la **rămăși.**

RĂMĂȘLUÍ vb. IV. Refl. recipr. (Învechit) A pune rămășag. Cf. KLEIN, D. 76, LB, LM.

— Prez. ind.: *rămășluiesc.*

— De la **rămăși.**

RĂMĂT s. n. v. **freamăt.**

RĂMĂTÍSM s. n. v. **reumatism.**

RĂMBURÁT, -Ă adj. v. **rămurat.**

RĂMBURÉLE s. f. pl. v. **rămurel.**

RĂMENEÁC s. n. v. **remeneacă.**

RĂMENTĂR s. m. v. **reimentar.**

RĂMF s. n. v. **remf.**

RĂMÍG subst. (Regional) Bucățică, rămășiță (Haței). TODORAN, GL.

— Pl.: ?

— Cf. r ă m î n e.

RĂMÍGURI s. f. pl. (Regional) Rămurele mărunte și uscate, căzute din pomi (Păușești Otăsău — Băile Govora). COMAN, GL.

— Cf. r a m[1].

RĂMIÚRĂ s. f. v. **ram[1].**

RĂMÎIÉLNIC, -Ă adj. (Regional) Codaș (Bilca—Rădăuți). LEXIC REG. 107.

— Pl.: *rămîielnici, -ce.*

— **Rămîne** + suf. *-elnic.*

RĂMÎITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care rămîne **(3)**, care dăinuie, care se menține; durabil, statornic. *Una numai rămîitoare și în veaci stătătoare se ține și laste adeca sfîrșitul.* CANTEMIR, IST. 337. *Aice arhitectura, ale căriia ca niște minuni rămîitoare sînt pînă astăz monumenturile și ruinele.* AR (1829), 203[2]/1, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional) Care rămîne de ceilalți, care e întrecut de alții. Cf. ALR II 4 689/95, 157, 346, 349, 574, 876.

— Pl.: *rămîitori, -oare.* — Și: **remîitór, -oáre** adj. DDRF.

— **Rămîne** + suf. *-tor.*

RĂMÎNDĂ s. f. v. **remont.**

RĂMÎNDE vb. III v. **rămîne.**

RĂMÎNE vb. III. **1.** Intranz. (Despre ființe; în opoziție cu verbe care arată mișcarea: a se duce, a pleca, a merge etc.) A nu părăsi locul sau localitatea unde se află, a sta pe loc; (despre lucruri) a nu fi dus din locul în care se găsește, a fi lăsat pe loc. *Iară el s-a rădicat cu fruntea boierilor, că boierii se temură a rămînere să nu pață ca mai nainte de Iancul Vodă.* URECHE, LET[2]. I, 238, cf. ST. LEX. 168[v2]/211, ANON. CAR. *Au fost op să rămîni mai îndelung în curtea noastră.* ȘINCAI, HR. II, 189/15. *Fieștine Datoriu e păn-atunci să rămtie, Păn' să va ști de-i Romica vie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 167, cf. LB, AR (1829), 248[1]/48. *Deși i s-au părut cu primejdie a dormi în acel chiosc, au fost silit însă să rămtie acolo.* DRĂGHICI, R. 161/2. *Boierii ieșiră mîhniți; Moțoc rămase.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Adă-ți aminte de mine, Ce remîn în locul teu.* MUREȘANU, P. 4/2. *O, rămîi, rămîi la mine, tu cu vers dulos de foc.* EMINESCU, O. I, 80. *După ce s-a sfîrșit nunta, feciorii s-au dus în treaba lor, iar nora rămase cu soacra.* CREANGĂ, P. 5. *Mult n-a rămas afară.* SLAVICI, N. I, 48. *Nenorocita rămase bocindu-se în prag.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 41, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Grigore rămase o clipă în fața ușii ce se închise.* REBREANU, R. I, 226. *Nu pleca ... Rămîi aicea printre florile voioase.* EFTIMIU, Î. 110. *Nu vom rămîne în această cîmpie bătută de focurile inamicului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 299. *Profesorul se depărtă de noi fără un cuvînt. Am rămas cu directorul.* VLASIU, D. 110. *Cu capul gol în soare și în adiere, nepotul rămîne la portița de lemn, ca și cum ar aștepta pe cineva.* TEODOREANU, M. U. 231. *A rămas de astă-vară Luna în ramuri de ceară.* ARGHEZI, VERS. 213. *Eu nu vreau să rămîn pe prag.* H. LOVINESCU, T. 7. *Faptul că în anul acela trebuise să rămînă în București pentru niște proiecte îl chinuise puțin.* BARBU, P. 21. *Eu mă duc, mîndra rămîne, Cum*

s-o fac s-o duc cu mine. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 112. ◇ (Întărit prin „în loc", „pe loc" sau „locului") *Stoica, rotofei și îndesat, rămase locului, cu gura căscată.* GÎRLEANU, N. 11. *Țăranii rămaseră pe loc.* REBREANU, R. I, 231. *Rămaseră pe loc numai morții și răniții.* SADOVEANU, O. VII, 154. ◇ Expr. **A-i rămîne cuiva inima** (sau **ochii**) **la ceva** (sau **la cineva**) sau **a-i rămîne cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă** = a-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană, a ține foarte mult la ceva sau la cineva. *Era voinic și tinerel, Înalt și tras ca prin inel — De-atunci și ochii i-au rămas Și inima la el.* COȘBUC, B. 281. **Să rămînă între noi,** se spune ca îndemn pentru păstrarea unui secret. *Toate cîte îți le spun între noi trebuie să rămînă.* CARAGIALE, O. VII, 249, cf. DDRF. *Aș fi vrui să-ți spun ceva. — Spune. — Dacă-mi făgăduiești să rămînă între noi.* BARANGA, I. 164. **A-i rămîne cuiva gîndul la ceva** V. gînd. ◇ (În formule de salut, la despărțire) *Rămîi în veci, dragă, sănătoasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *S-au întors înapoi, fără rămîni sănătos.* ȚICHINDEAL, F. 40/2. *De-acuma nu te-oi mai vedea, Rămîi, rămîi cu bine!* EMINESCU, O. I, 187. *Binecuvîntează-mă, tată, și rămîi sănătos!* CREANGĂ, P. 274. *Rămîi sănătos, stăpîne!* ISPIRESCU, L. 9, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Rămîi sănătos, Lazăre!* REBREANU, R. II, 69. *Rămîneți cu bine și cu sănătate.* SADOVEANU, O. XVII, 385. *Îți sărut mîna, mămucă, și să rămîi sănătoasă.* STANCU, R. A. III, 18. *Rămîneți cu toții-n pace.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 322. *Pămîi, puică, sănătoasă Ca o garoafă frumoasă.* ȘEZ. I, 9. ✦ A se opri din mers. *Și Loi ieși den Zoar și rămase în deal cu doao feate a lui.* PALIA (1581), 73/7. *Ana rămase deodată locului încremenită.* D. ZAMFIRESCU, Î. 7. *Baciul stă și nu-și dă seama C-a rămas în loc s-asculte.* TOPÎRCEANU, B. 21. ✦ (Întărit de „în urmă", „înapoi") A fi întrecut, depășit de cineva sau de ceva; a fi lăsat în urmă. *Au sosit și Șendrea hatmanul . . . cu o samă de oști ce au fost rămas înapoi* (cca 1625). GCR I, 72/4, cf. POLIZU. *Merg cot la cot și vai de cel care va rămîne în urmă.* C. PETRESCU, C. V. 40. *Tătarii rămaseră în urmă cu prinșii.* SADOVEANU, O. VII, 8. *Sălcii rămîn mereu în urmă.* BOGZA, C. O. 212. *Ea dac-audzia, Pe urmă rămunea, La ci asculta.* MAT. FOLK. 1 254. ◇ Expr. **A rămîne de ceva** = **a)** a se răzleți de o ceată, de tovărășie. *Derept aceaia rogu-mă voao, fraților, să nu rămîneți de dumnezeiescul sâbor.* CORESI, EV. 353. *Cum au căpătat vreame slobodă, au rămas de turmă și s-au depărtat de munte.* ȚICHINDEAL, F. 235/8, cf. DDRF. *Atîta pot să spun că omul a rămas de oaste ș-a trăit în țara bulgărească o vreme.* SADOVEANU, O. VIII, 289; **b)** a nu face la timp un lucru. *Ar fi păcat, rămîne de studii.* AGÎRBICEANU, L. T. 75. **A rămîne de căruță** = a nu reuși. ✦ A nu se mai întoarce (din luptă), a muri (pe un cîmp de luptă). *Frunză verde de sulcină, Mulți ochi fără de lumină, Mulți voinici fără de glas, La Grivița au rămas.* BELDICEANU, P. 91, cf. BARCIANU. ◇ Expr. (Familiar) **A-i rămîne cuiva oasele** (sau **ciolanele, zilele**) **pe undeva** = a muri în locuri străine. *Numai să nu-i rămîie pe-aici ciolanele!* SADOVEANU, O. VIII, 254. *Află că p-aici au să-ți rămînă zilele!* PREDA, D. 211.

2. Intranz. A fi, a se găsi, a ajunge într-o anumită situație; a se opri într-o anumită atitudine; a se menține sub un anumit aspect. *Numai cîte unul vindeca-ne-văm, iară alalți fără de vindecare să rămîie.* CORESI, EV. 145. *Arcul lui va rămînea întreg.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/26. *Nu vor încăpea să moșnenească aceale ocine, ce rămîne moșiia să fie domnească.* PRAV. 92. *Rămînea sv[ȋ]ntul nerănit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37r/19. *Ai luat județul Dîmboviții, l-ai prădat de n-au rămas ca un sat.* IST. Ț. R. 72. *Rămaseră biruit Jicmontu de turci, cît abiia au scăpat peste Dunăre.* N. COSTIN, L. 191. *Să nu rămîi și tu de el necinstit.* ANTIM, ap. GCR II, 5/2. *Dumnealor au rămas în stare și în cinstire de la răpăosatul* (a. 1779). URICARIUL, XXI, 351. *Rămase craiu ungurilor Ioan.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Numai punga ta o voiesc, ca să-și împle pungile lor, și tu să rămîni rob.* ȘINCAI, HR. II, 214/24. *Îi rîndueșc pe mazîli . . . , că din vreme în vreme au rămas la cădere și la defătmare* (a. 1803). URICARIUL, IV, 80/13. *Niciodată o asemenea nădejde n-a rămas înșelată.* MARCOVICI, D. 9/20. *Hazinan . . . rămasă fără nici o slujbă.* GORJAN, H. I, 2/2. *N-a scos din gură nici glas, Ci, cu răbdare nespusă, în tăcere a rămas.* PANN, E. II, 53/2. *Conversația rămasă mai liniștită.* RUSSO, S. 31. *Buna mumă . . . remase încîntată văzînd că se înfățoșează o astfel de partidă.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Rămînînd singur, începu a se gîndi la toate nenorocirile ce apăsau țara.* FILIMON, O. I, 111. *Vra să zică, noi iar rămînem fără slujbă?* ALECSANDRI, T. 889. *Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!* EMINESCU, O. I, 82. *Cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii adeseori dus rămînea pînă la moarte.* CREANGĂ, P. 184. *Toată lumea cealaltă a rămas cu ochii în pămînt.* CARAGIALE, O. II, 286. *Înțepenindu-și picioarele, rămase drept ca luminarea.* ISPIRESCU, L. 3. *Rămîi uimit, cînd stai să cugeți ce de noroade s-au vînturat pe malurile Dunării.* VLAHUȚĂ, R. P. 34, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *El, trist privind în urma lor Cum se duceau spre sat grăbiți, Rămase gînditor.* COȘBUC, P. I, 231. *Să fi rămas fecior de plug.* GOGA, POEZII, 22. *Să știi că rămîi, ca mine, fată bătrînă.* DELAVRANCEA, O. II, 11. *S-a întîmplat odată o istorie, care a rămas de pomină în casă la noi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 31. *Gătită masa pentru cină Rămîne pusă de la prînz.* ARGHEZI, V. 49. *Țăranii noștri . . . trebuie să cerșească și să rămîie veșnic datori la ciocoi, ca să nu moară de foame.* REBREANU, R. I, 95. *Lasă-mă să-ți spun că nu se poate Să rămîi mereu așa cum ești.* MINULESCU, V. 167. *Rămăsese așa cum se aștepta: modest, stîngaci, minuțios în fiecare mișcare.* C. PETRESCU, C. V. 104. *Ai să rămîi repetent, Tonel!* TEODOREANU, M. II, 25. *Bătrînul, în calea focului, rămase neclintit.* SADOVEANU, O. I, 10. *Toată vremea am rămas cu însumi.* BENIUC, V. 10. *Încep să bag de seamă, în sfîrșit, Că multe îmi rămîn neînțelese.* LABIȘ, P. 386. *Rămîi, doamne, pe domnie, Eu mă duc în haiducie!* ALECSANDRI, P. P. 91. *Cuvîntul și l-a călcat, Fără drag-o rămîneat.* HODOȘ, C. 63. *A rămas tat-su și mă-sa și sor-sa ca ploiați de nărozia lor.* STERESCU, N. 1050. *Și d'e lacrămi nu bag sama, Și bag sama d'e obraz, Că rumîne fript și ars.* DENSUSIANU, Ț. H. 147. ◇ Expr. **A rămîne cu zile** (sau **cu sufletul în oase**) = a continua să trăiască, a fi lăsat în viață. *El o ținea una, să-i aducă pe fata lui Verdeș împărat, dacă vrea . . . să rămîie cu sufletul în oase.* ISPIRESCU, L. 43, cf. DDRF. *Cînd a auzit moșneagu, i s-a zbîrlit părul-n cap de bucurie c-a rămas cu zile.* ȘEZ. II, 109. *De rămîne cu zile, tot nu vom avea noi pace cu el.* RETEGANUL, P. V, 83. **A rămas înțeles** sau **rămînem înțeleși,** se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. *Annie, a rămas înțeles.* C. PETRESCU, C. V. 357. **Cum rămîne (cu) . . . ?** = ce se întîmplă (cu) . . . ? ce hotărîre s-a luat (în privința . . .)? *Spune-mi cum a rămas cu balul.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Stăpîne, cum a rămas cu boierul?* CREANGĂ, P. 157. *Omul putea să nu ne deie nimic, și atunci cum rămînea?* id. A. 145, cf. TDRG. *Atunci, cum rămîne?* GÎRLEANU, N. 138. **A rămîne morțiș la ceva** = a ține cu orice preț la ceva; a se hotărî pentru ceva, a pretinde ceva. *El n-au vrut nici într-un feliu altaceva, ci au rămas morțiș la fluierul acela.* SBIERA, P. 7. **A rămîne pe lîngă** (sau **la**) **ale mele (tale, sale** etc.) = a sta neclintit într-o hotărîre luată. *El a rămas pe lîngă ale sale, că-și va cerca norocul și va peți fata boierului!* SBIERA, P. 141. **A rămîne lipcă la ceva** v. lipcă. **A rămîne cu buzele umflate** v. buză. **A rămîne cu gura căscată** v. gură. **A rămîne tablou** v. tablou. **A rămîne (dus) pe gînduri** v. gînd. **A rămîne pe drumuri** v. drum. **A-i rămîne** (cuiva ceva) **de cap** v. cap.

3. Intranz. A continua să existe, a dăinui, a persista; a nu se schimba. *Nunta acestora nu să va dezlega, iară va rămînea de vor fi tot împreună.* PRAV. 150. *Nici un rod osebit de oameni în veaci poate rămînea în lume, nici feliurile limbilor în mii de ani tot acealea neschimbate și nemutate pot sta.* C. CANTACUZINO,

CM I, 53, cf. ASACHI, S. L. I, 182. *Nu putea fi altă decît acea impresie a tinereții, care rămîne pururea în sufletul omului.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Rămîne stînca, deși moare valul.* EMINESCU, O. I, 15. *La buze va rămîne o cicatrice fără importanță.* C. PETRESCU, Î. II, 45. *Rămăseseră locurile pe unde sălășluisc el.* SADOVEANU, E. 101. *Au fost cetăți și n-a rămas o urmă.* ARGHEZI, VERS. 314. *Poetul a avut dreptate. Bronzurile romane au ruginit și s-au mistuit, opera lui a rămas.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Împărății s-au prăbușit. Războaie mari ne-au pustiit. Numai în Lancrăm subt răzor Rămas-a firav un izvor.* BLAGA, P. 193. *Înalta construcție rămîne mereu în picioare.* BOGZA, C. O. 255. *Li-i dat altfor toamne să rămînă În anii mei, în amintirea mea.* HOREA, C. 11. *Să rămîie pe pămînt Numai verde pajiște, Numai dulce dragoste.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 222. ✧ Expr. **A rămîne (tot) pe a cuiva,** se zice cînd, într-o discuție, cineva își impune pînă la urmă punctul de vedere. *Cît s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe a mamei a rămas.* CREANGĂ, A. 17. **A nu rămîne piatră pe piatră** v. piatră. ✦ A se menține, a se păstra în conștiința oamenilor. *Au lăsat amîndoao răvaș[e]le și au rămas de leage* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 28. *Trebuind bani, au scos văcăret . . . de-au rămas obiceiu pănă astădzi.* NECULCE, L. 104. *Cei învățați înțălepți se însamnă prin faptele care rămîn.* RUSSO, S. 6. *Celebre au rămas pe lume ospețele lui Baltazar.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 79. *Ce neuitată rămîne călătoria spre Leningrad, în timpul solstițiului de vară!* BOGZA, M. S. 45. ✧ (Construit cu dativul) *Poate-acum a fi oale și ulcioare și tot Nichifor Coțcariul i-a rămas bietului om numele pînă și în ziulica de astăzi.* CREANGĂ, P. 136. ✦ A supraviețui. *Tever . . . muri necat. De-aci-i rămaseră doi feciori.* MOXA, ap. GCR I, 59/7. *Murind un frate și rămîndu-i o cuconiță mică de 7 ai, o luă la sine.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92v/5. *Veți peri întru limbi . . . Și cei ce vor rămînea den voi se vor strica pentru păcatele lor.* BIBLIA (1688), 91²/41. *Au omorît și pe ceilalți frați și nepoți, de n-au rămas nici unul.* R. POPESCU, CM I, 264. *Ilieș Vodă . . . după ce s-au turcit, dzic să fie rămas o fată creștină după moartea lui.* NECULCE, L. 14. *Mulți au căzut, iar eu am rămas.* MARCOVICI, D. 1/12. *Acum numai Rucsanda rămăsese din familia lui Petru Rareș.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Nu-ți rămîne nici un urmaș.* CREANGĂ, P. 154, cf. ȘĂINEANU. *După ce-au pierit și ciinii, Au rămas numai bătrînii.* ARGHEZI, VERS. 30. *Toți la pămînt s-or lăsît, Numai el o remînit.* RETEGANUL, TR. 43. ✧ Expr. **A rămîne de cineva** = a fi lipsit de cineva; a supraviețui cuiva. *Au rămas Mardonie de împăratul.* HERODOT (1645), 491. *Am rămas de mamă.* DOSOFTEI, PS. 83/5. *Rămase muiarea de bărbatul ei și de amîndoi feciorii ei.* BIBLIA (1688), 192¹/16. *Murind Ioan Henul . . . , rămîind de dînsul un fecior.* ȘINCAI, HR. I, 313/5, cf. DDRF, TDRG. *Acum chiar rămîni de mine, dragă nevasta mea.* RETEGANUL, P. II, 56. *De te afli cu-ndoire, Mai vin și-alți feciori la tine Și poți rămînea de mine.* BUD, P. P. 48, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 331. ✦ (Despre bunuri) A fi lăsat în urmă (după moarte), a fi lăsat moștenire. *Va lua avearea vlădicului, ce va rămînea după moarte.* PRAV. 57. *Aflară arme fel de fel, rămase de la moși strămoși.* RETEGANUL, P. II, 4. ✧ (Construit cu dativul) *Bunurile cele multe, care i-au fost rămas de tatăsău, . . . toate le prăpădise.* ȘINCAI, HR. II, 209/1. *Și ce-i va rămînea cucoanei d-tale?* ALECSANDRI, T. 1 094. ✦ A se afla, a ajunge, a trece în posesia cuiva. *Toată averea celuia ce au lepădat călugăriia va rămînea la mănăstirea de la carîa au fugit.* PRAV. 300. *Îmbrăcămintea soldatului, după trecerea de slujbă, rămîne a lui, precum și calul la călăreț.* BĂLCESCU, M. V. 631. *Rămînd asupra d-lui Bolliac numai pietrile de diamant de la bumbi.* GHICA, A. 626. *Carnea va rămînea pentru judecători, Iar labele vor fi pentru jeluitori.* ALEXANDRESCU, O. I, 313. *Al meu să rămîie, de-i rău ce tu faci, Și-al tău, de-i un bine!* COȘBUC, P. I, 211. *Du-te, drace, la badea Și-i adă pălăria, Să vie la pălărie Și-apoi să-mi rămînă mie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 410. *Toată averea mea, precum și împărăția mea vor rămînea la cei străini, după moartea mea.* RETEGANUL, P. III, 13. *Vai, săraca, lumea mea, Nu știu cui a rămînea.* FOLC. TRANSILV. I, 464.

4. Intranz. A se menține ca un rest dintr-un întreg (după ce s-a consumat o parte); a avea în plus ceva, a prisosi. *Și-au adunat puterile ce-i mai rămăsăsă și s-au tras la uscat.* DRĂGHICI, R. 34/22. *A nu te iubi, dragă, nu mi-au mai rămas putere!* CONACHI, P. 84, cf. POLIZU. *Mamă, . . . nu-ți rămîne nici o putere, Nici glas, la lume ca să le plîngi!* ALECSANDRI, P. II, 117. *Dacă chiar în anii tinereții . . . gusturile-mi stătătoare și trîndava-mi fire nu m-au iertat să devin vînător, apoi d-acum înainte ce speranță să-mi mai rămînă?* ODOBESCU, S. III, 13. *Pentru tine nu mi-a mai rămas nimic.* DELAVRANCEA, O. II, 143, cf. ȘĂINEANU. *Ce-n-fioarați îmi par cărbunii De vraja ce le-a mai rămas, Din cîte povesteau bătrînii.* GOGA, P. 20, cf. CADE. *Ctinele cel alb . . . îndrăzni să se apropie de ceaunul gol, să vază de-a mai rămas ceva și pentru el.* REBREANU, R. I, 147. *Zilele îmi fură multe, dar rămasu-mi-au puține.* EFTIMIU, Î. 10. *Dimineața mîncau ce rămînea din ajun.* BBĂESCU, A. 43. *N-a mai rămas nici pic de brînză.* VLASIU, A. P. 133. *Vorbe de nu ți-au mai rămas Ori n-ai, grăiește mîna cuvîntul fără glas.* ARGHEZI, VERS. 386. *Două mii o să coste chiria locului de pășunat, iar patru mii rămîne cîștig.* PREDA, M. 57. *Tamara, tu vezi numai ceea ce rămîne după o bătălie, ceea ce mai poate fi recuperat.* BARBU, P. 324. *Lucră lucru ce nu-i bine Și mîncă ce rămîne.* FOLC. TRANSILV. I, 164. *Udă întîi grădina ta și, de-ți rămîne apă, udă și pe a vecinului.* ZANNE, P. III, 174. ✧ Expr. **A rămîne pentru (sau pe) altă dată (sau zi, săptămînă** etc.) = a se amîna pentru o dată ulterioară. *Ace . . . călătorie au rămas pentru altă dată.* DRĂGHICI, R. 109/11. *Excursia noastră rămîne pe săptămîna viitoare.* CARAGIALE, O. VII, 7. **A nu (mai) rămîne (nici o) îndoială că . . .** = a exista siguranța că . . . *Nu rămîne îndoială că „stornei" lui Danie . . . sînt graurii noștri.* ODOBESCU, S. III, 31. **Mai rămîne vorba despre** (sau **de**) . . . = urmează să mai fie discutat, să se mai vorbească despre (sau de) . . . *Mai rămîne vorba despre asta, zise tata, posomorît. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el.* CREANGĂ, A. 120. **A rămîne (numai) să . . .** = urmează (doar) să . . . *Au rămas să trimiță pre doamna cu giupînesele la Oituz.* NECULCE, LET. II, 337/7. *Rămîne acum să știm Cine este mai tare.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Rămîne numai să dai lămuriri și dovezi.* SADOVEANU, O. X, 254. *A rămas să începem după amiază.* CĂLINESCU, E. O. I, 61. **Asta mai rămîne** = aceasta mai este de făcut. *Asia-i mai rămase: să dreagă dincolo ce, fără voia lui, stricase aici.* GÎRLEANU, N. 83. **Tot ce mai rămîne** = tot ce se mai poate face. *Ș-acum tot ce-mi mai rămîne E să plec iar la „vînat".* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180. ✦ (Construit de obicei cu dativul) A se alege cu ceva. *Mi-a zis apoi, „căci credeți evanghelia numai, ce folos vă rămîne?"* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Acum ce mi-a rămas?* MARCOVICI, C. 16/18. *De-acum nici asta nu-mi rămîne Și n-o să am ce blestema.* EMINESCU, O. I, 212. *Mi-au rămas însemnările ce aveam grijă să iau de ele.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *Și dacă plec de la el, nu-mi mai rămîne nimic.* C. PETRESCU, C. V. 146. *Crăiasa rămase cu inelul.* RETEGANUL, P. II, 13. *Boii, vaca or crăpat, Lupii capra or mîncat . . . Cu urîta am rămăniat.* ȘEZ. XXIII, 75. ✧ Expr. **A nu-i (mai) rămîne cuiva (alta) decît să . . .** = a nu se găsi pentru cineva altă soluție decît să . . . *Nu-mi rămîne acum altă decît să-mi puiu toată silința ca însumi să pot născoci toate acele ce-m sînt de lipsă.* DRĂGHICI, R. 102/1. *Nu-mi mai rămîne decît să ard tot ce-am scris.* VLAHUȚĂ, O. A. 227. *Nu ne rămîne decît să alergăm mereu înainte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 393. *Prin urmare nu-i mai rămîne decît să-și plătească, cu oarecare puțintică dobîndă, o rană a semeției sale.* SADOVEANU, O. XII, 362. *Nu le rămînu altă decît să să ascundă undeva.* CĂTANĂ, P. B. I, 52. ✦ A mai trebui ceva, a lipsi. *Moartea să-l apuce foarte puțin a rămas.* PANN, E. II, 94/12. *Kir Ianulea-i isprăvit: acu, nu-mi mai rămîne decît să-l dichisesc, să-l piepten și să-i dau lustru, ca*

să-l pot prezenta în fața lumii. CARAGIALE, O. VII, 118. ◇ Expr. **A rămîne** (ceva) **la** (sau **întru, pînă la**) **atîta** sau **a rămîne** (ceva) **numai la . . .** = a mai fi de făcut atîta, a mai lipsi numai atîta; a ajunge lucrul pînă la un punct. *La atîta rămăsese lucrul, de se domnea țeara Moldovei în trei părți.* N. COSTIN, LET². II, 38. *La atîta au rămas; iar altă putință nu mai este.* NECULCE, LET. II, 417/27. *Văzînd și craiul că toate sînt gata și numai la purces au rămas lucrul, au început a arăta și el semne că se grijește de purces.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 155/35. *Eu spusei . . . cum au fost lucrul . . . și toate au remas întru atîta.* ȘINCAI, HR. III, 163/14. *Dac-a rămas treaba pînă la atîta, apoi las' pe mine.* CREANGĂ, P. 161.

5. Tranz. (Învechit și popular; în expr.) **A rămîne** (**cu ceva**) **pe cineva** = a bate, a învinge pe cineva (într-o judecată, într-o prinsoare, la un concurs etc.). *Am rămas pe Dan* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 73. *N-ai ce-i mai ispiti cu cuvintele, că ne-au rămas întru toate solitle ce am solit.* NEAGOE, ÎNV. 224/15. *Pîrîtu-s-au atunce Duca Vodă cu Șerban Vodă la vizirul pentru o somă de bani . . . Și l-au rămas Șerban Vodă pe Duca Vodă.* NECULCE, L. 157. *De mă vei rămînea cu socoteala, voi părăsi închinăciunea icoanelor.* MINEIUL (1776), 58r²/13, cf. POLIZU. *Văzut-ai că rămase săteanu pă orășean?* JIPESCU, O. 142. *Luîndu-se la întrecere, Ercule ți rămase pe toți.* ISPIRESCU, U. 69, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Parcă-i spunea inima că pe Roibulețul lui nu-l va rămîne nici un cal.* SANDU-ALDEA, U. P. 14, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. I, 133. *Și fîndcă, de-aș fi discutat cu moșneagul în contradictoriu, mă temeam să nu mă rămînă, schimbai cu meșteșug firul vorbii.* HOGAȘ, M. N. 199. *Dreptatea fiind cu mine, primesc lupta și cu tine? Tu ești tînăr, eu bătrîn, dar tot am să te rămîn!* VISSARION, B. 136. (Intranz.) **A rămîne de** (sau **din**) **judecată** = a pierde un proces. *Au rămas Stănilă de judecată* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 58. *Au rămas acei oameni din giudicată* (a. 1752). URICARIUL, X, 188, cf. LB, TDRG. (Eliptic) *Să să înfățișeze cu jăluitorul la judecată. Și cine va rămînea, acela va plăti și cheltuiala părții ce va avea dreptatea* (a. 1823). DOC. EC. 280.

— Scris și: *remîne*. — Prez. ind.: *rămîn* și (regional) *rămîi, rămîiu* (ALR II 4 683/325, 334, 574, ib. 4 684/574), pers. 2 *rămîni*, pers. 6 *rămîiu* (ib. 4 683/325, 334); perf. c. și: (regional) pers. 1 *am rămas* (ALR I 291/61, 90, 690, 887, 980, ALR II 4 688/64, 316, 682), *am rămîns*; ger. și: (regional) *rămînd* (ib. 4 687/95, 102, 172, 219, 272, 349, 362, 365, 574). — Și: **rămîneá** (perf. c. și, regional, pers. 1 *am rămîneát* ALR I 291/18, 24, ib. 1 687/18, 24, ALR II 4 688/36, 76; m.m. perf. și, regional, pers. 1 *rămînúsăm* A III 8, pers. 2 *rămînúsăi* ib.; imper. și, regional, pers. 5 *nu rămînéreți* ALR II 4 686/2, 29, 36, 95, 310, 833, 836), (regional) **remîneá** (perf. c. pers. 3 *o remînit*) vb. II, **rămúne** (ALR II 4 683/886, 899, 928), **rămînde** (ib. 4 682/848), **rumîne** vb. III.

— Lat. **remanere**.

RĂMÎNEÁ vb. II v. **rămîne**.

RĂMÎNERE s. f. Faptul de a rămîne (în același loc, în aceeași stare, în aceeași situație). Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cît despre boieri, el vede în acei ce rămaseră în țară și a căror rămînere pregăti vremile nouă numai niște egoiști, cari se gîndeau la soarta averii lor.* IORGA, L. II, 95, cf. PAMFILE, J. I, 36. *Asta pentru a evita rămînerea peste noapte a unei lămpi aprinse.* CĂLINESCU, E. O. I, 144. *Nu făcu nici o vîlvă în sat prin rămînerea lui acasă.* AGÎRBICEANU, A. 363. ◇ Expr. (Regional) **Rămînere bună** = rămas bun. ALR I 1 498/333, ALR II 4 690/279. **Rămînere în urmă** = lipsă de progres (în raport cu alții), întîrziere. *Nu-i place să treacă cu vederea rămînerile în urmă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 862.

— Accentuat și: (învechit și regional) *rămînére*. ALR I 1 498/333, ALR II 4 690/95, 279. — Pl.: (rar) *rămîneri*.

— V. **rămîne**.

RĂMLÁȘ s. n. (Regional) Piatră nefolositoare, care este aruncată afară din mină. Cf. VICIU, GL. 93. ✦ Loc în care se aruncă piatra stearpă, nefolositoare, scoasă din mină. FRÎNCU-CANDREA, M. 43.

— Și: **rimláș** s. n. FRÎNCU-CANDREA, M. 43.

— Din magh. **romlás**.

RĂMNÁCI, -CE adj. v. **rîvnaci**.

RĂMNÍ vb. IV v. **rîvni**.

RĂMNÍRE s. f. v. **rîvnire**.

RĂMNITÓR, -OÁRE adj. v. **rîvnitor**.

RĂMNITÚRĂ s. f. v. **rîvnitură**.

RĂMÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar; despre plante) Rămuros. DDRF, cf. GRECESCU, FL. 104.

— Pl.: *rămoși, -oase*.

— **Ram**¹ + suf. *-os*.

RĂMOȘTÍNĂ s. f. v. **romostîn**.

RĂMPÁȘ s. m. (Regional) Lucrător care încarcă vagonetele forestiere la rampa de încărcare (Borșa — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 163.

— Pl.: *rămpași*.

— **Rampă** + suf. *-aș*.

RĂMPÁZ s. n. v. **rampas**.

RĂMȚURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre îmbrăcăminte) Zdrențăros. *Cămeșile cele rămțuroase și murdare.* MARIAN, INS. 467, cf. id. V. 108. ◇ Fig. *M-am reîntors din nou la mormîntul bătrînului, lîngă surpătura aceea rămțuroasă și neagră.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 431.

— Pl.: *rămțuroși, -oase*.

— **Ramțură** + suf. *-os*.

RĂMULÍȚĂ s. f. v. **rămurițâ**.

RĂMÚNE vb. III v. **rămîne**.

RĂMURĂ vb. I v. **rămuri**.

RĂMURÁT, -Ă adj. (Popular; despre arbori) Rămuros, ramificat. Cf. ANON. CAR. *Și de mers nu se oprea Pîn'ce-n cale nu zărea O sălcică rămurată.* ALECSANDRI, P. P. 135. *La răchita rămurată Șade baba supărată.* SEVASTOS, N. 166. *Din crescut mi-o crescut Doi meri nalți, rămurați.* MAT. FOLK. 1 474. *Pe la rîtul lui Pilat, Unde-i un pom rărmurat, Toamna pică de rodit.* BUD, P. P. 72. *La părțu rărmurat, O șădzut ș-o tîlincat, Cu cetera-o ceterat.* T. PAPAHAGI, M. 117, cf. FOLK. TRANSILV. I, 149. ◇ (Prin analogie) *Scoase dinaintea voinicului o piatră de smarand, mare și frumoasă, de strălucea verde și rămurată ca spicul crud al grîului.* ODOBESCU, S. III, 184. *Peste munți rămurați, Este-on popă din doi frați, Cunună pă cîți îs dragi.* ȚIPLEA, P. P. 17.

— Pl.: *rămurați, -te*. — Și: (regional) **rărmurát, -ă, rămburát, -ă** (VICIU, COL. 183) adj.

— **Ramuri** (pl. lui *ram*¹) + suf. *-at*.

RĂMUREÁLĂ s. f. (Rar) Ramură a unei activități; domeniu. *Croitor, cîmpoier, ce-ai hi, nu muncești? . . . Iacă dară că . . . toată rămureala de lucru e deopotrivă trebuitoare într-o țară.* JIPESCU, O. 131.

— Pl.: *rămureli*.

— **Rămuri** + suf. *-eală*.

RĂMURÉL, -EÁ, -ÍCĂ s. n., s. f. 1. S. n., s. f. Diminutiv al lui ramură. *Vezi cele paseri pre rămurele Ce jucîndu-să vesele cîntă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. *Bătrînul ia mănunchiul și trage-un rămurel.* MUREȘANU, P. 136/16. *O pasăre ce plînge pe-o verde rămurtcă În zile de dureri.* BOLINTINEANU, O. 7. *Peste vîrf de*

rămurele Trec în stoluri rîndunele. EMINESCU, O. I, 214. *Cînd s-au despărțit, fata i-a dat băiatului o rămurică de liliac.* CARAGIALE, O. II, 295. *Cînd fură a trece prin grădina cu frunzele de argint . . . rupse o rămurică dintr-un copaciu.* ISPIRESCU, L. 238. *Sub cuvîntul sorcovă . . . se înțelege un bețișor, o rămurică sau o nuieluță verde de măr sau de păr.* MARIAN, S. R. I, 155. *Pentru ele mi-am lăsat . . . Și pe mîndra singurea, Galbenă de jale grea, Ca frunza pe-o rămurea.* NECULUȚĂ, Ț. D. 37. *Din codru rupi o rămurea, Ce-i pasă codrului de ea . . .!* COȘBUC, P. I, 153. *Rămurelele sau lămurelele mici le pun pe la icoane.* PAMFILE, S. V. 13. *Fata puse rămureaua . . . într-o cupă de piatră.* SADOVEANU, O. VII, 585, cf. SCRIBAN, D. *Iar mai jos pe rămurele Cîntă două turturele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182. *Cuibul ți-au stricat, Puii ți-au luat, Și-acum, singurică, Cînți pe rămurică.* TEODORESCU, P. P. 454. *Să-i spui că te-i însănătoșa, dacă-ți va aduce o smicea adecă un rămurel crescut într-o primăvară, dintr-un măr-dulumăr.* SBIERA, P. 30. *Vine cucul de trei zile . . . S-ar pune și n-are unde; S-ar pune p-o rămurea.* RETEGANUL, TR. 123. *Lasă crăngile în jos La tulpina nucului Și-mi cresc două lămurele. ŞEZ. XII, 201. 'Ntr-ale rămburele Niște păsărele Cînta viersurele.* PAMFILE, CER. 142. *Cucu că-mi sosea . . . Și cînta p-o rămurea.* BALADE, I, 310. *Am un pom înaurit, Cu flori dalbe-acoperit . . . Cu doisprezece crăcușori . . . În tot cracul cu treizeci Rămurele Mititele* (Anul). GOROVEI, C. 13. ✦ (Prin analogie) Ramificație a unei artere, a unei vene, a unui nerv etc. *Chipul celei ce dormea, . . . marmură cu suflet, fildeș cioplit, prin ale cărui rămurele de vine curgea fluidul misterios al vieții tinere.* D. ZAMFIRESCU, R. 171. *Taurii înjugați fluierau minioși capetele, bolovănind ochii cu rămurele de sînge în ei.* VOICULESCU, P. I, 1. ✦ (Regional; în forma *rămburele*) „Ciucurii ce se pun pe bradul și crucea mortului" (Rudina — Tîrgu Jiu). BOCEANU, GL.

2. S. f. pl. Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă, cărnoasă și foarte ramificată; (Mold.) meloșel, opintic *(Ramaria botrytis).* Cf. CADE, DM, BORZA, D. 196.

3. S. f. art. (Prin Olt.; în forma *rămureaua*) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 31, 114, id. D. 126.

— Pl.: *rămurele.* — Și: **rămurícă** s. f., (regional) **lămuréle, rămburéle** s. f. pl.

— **Ramură** + suf. *-el.* — **Rămurică:** cu schimbare de sufix.

RĂMURÍ vb. IV. (Rar) **1.** R e f l. A se ramifica. *Din trunchiul acestor munți să rămurească . . . alte nenumărate șiruri de munți și dealuri.* MOLDOVAN, Ț. N. 22. *Fac din cîrpe un cap, din care se rămuresc două coarne făcute din lemn, împodobite cu găitane.* PAMFILE, CR. 176. ✧ F i g. *Mai tîrziu familia s-a rămurit.* BARIȚIU, P. A. II, 710.

2. T r a n z. A împărți, a clasa. *Deregătorii subalterni, rămuriți și așezați pe la diverse stațiuni, împlineau poruncile oficiului.* BARIȚIU, P. A. II, 348. *Logofeți[i] sînt rămurați după felu treburilor ș-al însărcinărilor.* JIPESCU, O. 102.

— Prez. ind.: *rămuiesc.* — Și: **rămură** vb. I.

— V. **ramură.**

RĂMURÍCĂ s. f. v. **rămurel.**

RĂMURÍRE s. f. (Rar) Faptul de a se r ă m u r i **(1)**; ramificare, ramificație. (F i g.) *Tristețe-n mine iarăși bobocii ți-i desfoi Și-mi tremuri peste umeri crengi mari, pletoase, crești, Și-n rămurirea ta merev mă cutrupești.* STANCU, C. 85.

— V. **rămuri.**

RĂMURÍȘ s. n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiș, (rar) rămuriște. *Se tupilă aici sub rămurișul A doi măslini.* MURNU, O. 94. *Plop negru, încrustat în ger . . . Cu rămuriș de zgură și de fier . . . Învață-mă să uit lumina verii.* TOPÎRCEANU, B. 86. *Pădurile . . . oftau a jale la bătaia vîntului și își clătinau amărîte rămurișul pestriț.* V. ROM. septembrie 1954, 125. *A zburat ciripind și s-a pierdut în rămuriș.* BENIUC, M. C. I, 472. *Intraseră . . . la umbra sălciilor cu rămuriș dărîmat peste oglinzi ici-colo mușcate de soare.* V. ROM. mai 1963, 17.

— Pl.: *rămurișuri.*

— **Ramură** + **suf.** *-iș.*

RĂMURÍȘTE s. f. (Rar) Rămuriș. *Privirea mea distrată, Prin negre rămuriști, Mi-arată Doi ochi adînci și triști.* TOPÎRCEANU, B. 31.

— Pl.: *rămurișt.*

— **Ramură** + suf. *-iște.*

RĂMURÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Ramificat. *Direcțiunea acestor munți rămuriți în diverse regiuni . . . a fost conducătorul cel mai natural al popoarelor inmigrate din Asia Mică.* F (1877), 121.

— Pl.: *rămuriți, -te.*

— V. **rămuri.**

RĂMURÍȚĂ s. f. (Regional) Rămurică. *Să trăim surori Ca și două flori, Două lămurițe Tot dintr-o crănguță.* PAMFILE, C. Ț. 45. *Am ales niște rămulițe de altoit.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rămurițe.* — Și: **rămulíță, lămuríță** s. f.

— **Ramură** + suf. *-iță.*

RĂMURÓS, -OÁSĂ adj. (Despre arbori) Cu multe ramuri; (popular) rămurat, (învechit, rar) rămos. Cf. MOLNAR, D. 119. *În liniștita vară, vesel stînd și rămuros Își va da cu belșug rodul cel prea dulce și gustos.* PANN, P. V. I, 148/3. *Copacii înalți, drepți, rămuroși păreau că sprijină în vîrfurile lor bolta cerească.* SANDU-ALDEA, A. M. 87. *De o parte și de alta a largului pridvor, doi tei străjuiau rămuroși.* CĂLINESCU, E. 49. *Vezi arbori înalți, drepți, stufoși, rămuroși.* STANCU, D. 13. *Iar sub un stejar vînjos, Rămuros și scorburos, Împăratul ia în mîini Pe copila înfășată.* V. ROM. septembrie 1954, 65. *Laricele crește înalt și rămuros ca un molid și trăiește sute de ani.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 094. *La a șeaptea zi perii au fost mari, înalți și rămuroși.* RETEGANUL, P. II, 31. ✧ (Prin analogie) *Măgurile fortunoase, A Carpatului minuni, a lor coarne rămuroase De-nverzite-ncing cununi.* ASACHI, S. L. I, 92. *Împrejuru-ne s-adună . . . Cerbi cu coarne rămuroase, Ciute sprintene de munte.* EMINESCU, O. I, 101. *Iată craiul codrului, țintat în frunte, cu coarnele rămuroase ca crengile unui stejar.* GANE, N. II, 206. *Un ren cu coarne rămuroase apare pe orizont.* CĂLINESCU, C. 244. *La sanie e înhămat un cerb cu picioare subțiri și cu coarne rămuroase.* STANCU, D. 297, cf. ALR II 4 979/791. ✧ F i g. *Ploi verzi de vară sufletu-mi vrăjiră Și-n melodia caldă, rămuroasă, Eu auzeam pămîntul cum respiră.* ISANOS, Ț. L. 9. *Această însușire ne amintește de construcțiile rămuroase ale altor scriitori ai vremii.* CONTRIBUȚII, I, 216. *Pumni rămuroși se-ncleștau de văzduh scuturîndu-l, Ca-ntr-un rit de revoltă teribil și vechi ca pămîntul.* LABIȘ, P. 257.

— Pl.: *rămuroși, -oase.*

— **Ramuri** (pl. lui *ram*[1]) + suf. *-os.*

RĂMÚȘ subst. v. **rimuș.**

RĂMUȘÓR s. n. (Rar) Diminutiv al lui r a m[1] **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ie un rămușor din oricare altă mătură de măturat casele și cu acela descîntă.* MARIAN, D. 197.

— Pl.: *rămușoare.*

— **Ram**[1] + suf. *-ușor.*

RĂNÁ vb. I v. **rini**[1].

RĂNĂLÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se răni[1] **(1)** (Meziad — Beiuș). Cf. ALR I 149/308.

— Prez. ind. : *rănălesc.*

— De la **rană.**

RĂNCĂCI adj. v. **rîncaci.**

RĂNCÁN s. m. (Regional) Cal rîncaci (1) (Miercurea Ciuc). Cf. ALR I 1 109/194.
— Pl.: *răncani*.
— De la **răneaci**, cu schimbare de sufix.

RĂNCĂÍ vb. IV v. **rîncăi**.

RĂNCĂLĂU s. m. v. **rîncălău**.

RĂNCĂLUÍ vb. IV v. **rîncălui**[1].

RĂNCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Olt.) A striga la cineva, a zbiera. Cf. cv 1950, nr. 4, 37.
— Prez. ind.: *răncănesc*.
— Cf. **rîncăi**.

RĂNCĂU[1] s. n. (Regional) Rîntaș (Feisa — Blaj). VICIU, GL.
— Etimologia necunoscută.

RĂNCĂU[2] s. m. v. **rîncău**.

RĂNCED, -Ă adj. v. **rînced**.

RĂNCIÓG subst. (Regional) Oiște (la cotiga plugului). *Mai sîntem de la Cîmpulung, Unde trag cînii în plug Și mițele la rănciog.* CONV. LIT. XIV, 348, cf. TDRG. ◇ Expr. **A lua pe cineva la rănciog** = a trata pe cineva cu asprime, a lua de scurt. Cf. BOCEANU, GL. *Te ia el la rănciog, o să dai tu de dracu; crezi că merge ca pînă acuma*. id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂNCOT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Strigăt (de copii), țipăt, gălăgie, larmă; răncoteală. Cf. UDRESCU, GL. *Mă, ce atîtea rîncote pe voi, mai frumos nu vă puteți juca?* id. ib.
— Pl.: *răncote*.
— Postverbal de la **răncoti**.

RĂNCOTEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Răncot, răncotit. Cf. UDRESCU, GL. *Ce răncoteli sînt astea?* id. ib. *Mai lăsați răncoteala și treceți la lecții*. id. ib.
— Pl.: *răncotelí*.
— **Răncoti** + suf. *-eală*.

RĂNCOTÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Munt.; despre copii) A face gălăgie, a țipa, a striga, a răcni; a se juca zgomotos. UDRESCU, GL. *Măi, ce răncotiți așa, c-ați speriat lumea!* id. ib.
— Prez. ind.: *răncot* și *răncotesc*.
— Etimologia necunoscută.

RĂNCOTÎT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Răncoteală. UDRESCU, GL.
— V. **răncoti**.

RĂNCUIÁLĂ s. f. v. **rîncălală**.

RĂNCUÍNĂ s. f. v. **răcovină**.

RĂNCUREÁ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Creangă mică, crenguță, rămurea. UDRESCU, GL. *Ce de răncurele au rămas în urma crăcilor!* id. ib. *Pe un spic de răncurea, cîntă, cîntă o presurea*. id. ib.
— Pl.: *răncurele*.
— Cf. **rancotă, rascotă**.

RĂNDĂLÍ vb. IV v. **rîndului**.

RĂNDEÁ s. f. v. **randea**.

RĂNDUNEÁ s. f. v. **rîndunică**.

RĂNDUREÁ s. f. v. **rîndunică**.

RĂNDURÍCĂ s. f. v. **rîndunică**.

RĂNELVÁNĂ s. f. (Bot.) Vătămătoare *(Anthyllis vulneraria)*. BORZA, D. 21.
— Cf. **rcnoloare**.

RĂNÉTE s. n. pl. v. **renet**.

RĂNÉTURI s. n. pl. v. **renet**.

RĂNGAJÁT, -Ă adj. v. **reangajat**.

RĂNGĂNÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre oameni) A nu se putea ține pe picioare din cauza lenii, a se tolăni peste tot. Com. din BANAT.
— Prez. ind. : *răngănesc*.
— Etimologia necunoscută.

RĂNÍ[1] vb. IV. I. Tranz. și refl. A(-și) produce o rană fizică; (regional) a se rănăli, a se rănui. *Batjocuri-vor el și vor răni el*. CORESI, EV. 86. *Mă răniră cu săgeata vrăjmașii miei*. ST. LEX. 174[v2]/22, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 252. *Au început a se bate cu turcii, și l-au rănit un turc la o mînă puțintel* (a. 1716). GCR II, 19/33, cf. MAN. GÖTT. 134. *Un glonț au lovit pe craiul în brațul sting, dar numai decît au rănit puțină carne*. IST. CAROL XII, 22[r]/22, cf. LB. *Au dat cu sulița din toată puterea și atîta au rănit pe unul, încît îndată au căzut gios*. DRĂGHICI, R. 167/29. *În cele mai de pe urmă, izbuti fula să rănească pe balaur*. ISPIRESCU, L. 18, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Țînțarul este mic, dar rău pă taur l-a rănit*. ZANNE, P. I, 670. ◇ Fig. *În sălele pustie lumine roși de torții Rănesc întunecimea ca pete de jeratic*. EMINESCU, O. I, 96. *Ciobotele lui răneau liniștea*. DUNĂREANU, CH. 196. *Lumina ei roșcată rănea întunecimea într-o linie*. AGÎRBICEANU, L. T. 241. *Trece prin văzduh și suflet cîte-o pasăre de noapte Și, rănind singurătatea, se preface-n dor amar*. LESNEA, A. 26. ◇ Refl. pas. *Ne văm răni și ne văm arde*. CORESI, EV. 68. *El sta la steagu-și și aștepta poronca și să răni în coaste*. HERODOT (1645), 494. *Și s-au rănit și hanul ș-au murit acolo în Crîm*. NECULCE, L. 367. *În această întîmplare despre partea noastră nu s-a omorît nimenea și s-au rănit numai doi inși*. CR (1829), 30[1]/29. *A doua zi și a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi*. NEGRUZZI, S. I, 173. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A prăpădi, a stîrpi, a pierde. *Rrăni-va D[o]m[nu]lu toatea usteneale prilăstitorilor*. PSALT. HUR. 8r/12.
2. Tranz. Fig. (Și determinat prin „inimă", „suflet") A provoca o durere sufletească; a jigni, a insulta. *Rugîndu-se mitariul se ucidea în piept și inima-ș rănîia*. CORESI, EV. 17. *Răni-va pămîntul cu cuvîntul rostului lui*. CHEIA ÎN. 48[2]/19, cf. LEX. MARS. 222. *Dintru aceste cuvinte rănindu-mă la inimă, ți-am venit pre urmă*. MINEIUL (1776), 57[v1]/14, cf. LB. *Galerie chesariul, rănit fiind de rușinea în anul trecut petrecută, în anul acesta ca un leu au mers asupra perșilor*. ȘINCAI, HR. I, 36/37, cf. LB. *Ceea ce-n calea lumei te supără, te rănește, Face o orînduială ce mintea ta nu găcește*. CONACHI, P. 273. *Cît de puțin aș fi în stare să rănesc pe cineva în credințele și pasiunile lui*. CARAGIALE, O. VII, 254. *Nu vreau să ating pe nimeni, iar pe voi, personal, știți că vă iubesc și nu pot să vă rănesc fără cuvînt*. D. ZAMFIRESCU, R. 27, cf. ALEXI, W. *Nu m-ai înțelege, cînd ți-aș spune că Sigismund m-a rănit*. DELAVRANCEA, O. II, 92. *Cît despre oamenii care l-au rănit și l-au mîhnit, ei demult l-au uitat!* SADOVEANU, O. VII, 326. *Se temea că orice mișcare, orice cuvînt al ei l-ar putea răni*. V. ROM. septembrie 1955, 91. *Ai vorbit despre obiectivitate, vezi tu, asta m-a rănit*. DEMETRIUS, C. 22. ◇ Refl. pas. *Văzîndu-l... pre cruce, să rănîia de sabiia întristării*. MINEIUL (1776), 122r2/34. *Cela ce va lăuda vreun lucru rău și cu greșală, și neștine audzind să va răni la inimă..., acesta să chiamă sveatnic rău*. PRAV. 303. *Iară el pentru aceastea să umplu de multă scîrbă și să răni rău în suflet*. SINDIPA (1786), 20[v]/20. ✦ A impresiona, a provoca sentimente puternice (de dragoste), a înflăcăra. *Cu umbletul și cu statul rănea pe cîți o privea*. PANN, E. I, 3/12. *Ea s-a dus. Dar el rămas-a în adînc rănit de*

dînsa. EMINESCU, L. P. 151. *Tu nu ştii să răneşti decît cu ochii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 250. *Flăcăii să se rotească, Inima să le rînească.* SEVASTOS, C. 164. *Împăratul, rănit pînă în suflet de frumseţea fetei celei mai mici, întrebă mai domol, uitîndu-se la cea mai mică.* RETEGANUL, P. II, 25. ◇ Refl. pas. *Te-ai rănit de dragostea lui.* MINEIUL (1776), 98v[1]/19. *Se rănise prea mult de mine . . . , căutătura ochilor săi îl dovedea prea învederat că arde în foc de mine.* GORJAN, H. II, 188/12. *Dănţuind ca c-o mireasă, Se răni de dînsa foarte.* PANN, P. V. II, 83/14. *Palamon şi Grafie s-au rănit de frumuseţea ei şi au început s-o iubească.* GALACTION, O. 213. *Cînd tătarul o vedea, Inima i se rănea . . . Logodnică o cerea.* TEODORESCU, P. P. 578. ✦ (Învechit) A pîngări. *Şi-şi vărsă veninul amar pre toţi creştinii . . . de-i munciia şi-i răniia cu multă învăţătură a dracului.* MOXA, ap. GCR I, 60/19. *Veronico, ţi-ai rănit inima cu o vedere pămîntească.* GALACTION, O. 319.
— Prez. ind.: *rănesc.* — Şi: (regional) **rîni** vb. IV.
— Din v. sl. ранити.

RĂNÍ[2] vb. IV v. **rîni[1]**.

RĂNÍCHI s. m. v. **rinichi**.

RĂNÍRE[1] s. f. Acţiunea de a (se) răni[1] şi rezultatul ei.
1. Cf. răni[1] **(1)**; (învechit) rănit[1], rănitură. *Iertăm . . . toate stricările şi relele care le-au făcut numitul comitul Nicolae în uciderі şi răniri, pînă cînd au ţinut castelul Ciceului.* ŞINCAI, HR. I, 30[1]/1. *Trăiesc vrunii cu furtul şi cu rănirea, dară aceasta nu se poate zice de toţi.* id. ib. 386/2, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Neobişnuit) Rană **(1)**. *Îl văzui . . . că-şi dete Sufletul, scurs din răniri.* COŞBUC, AE. 43, cf. BIANU, D. S.
2. Fig. Jignire. Cf. răni[1] **(2)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rănirea lui venea numai din gîndurile ce-şi făcuse că cei doi fac pe protectorii lui.* AGÎRBICEANU, A. 136. ✦ (Învechit) Durere sufletească provocată de dragoste. *Alergaţi cu grabă mare, cîţi sînteţi amorezaţi . . . Să vedeţi, zic, o rănire, care n-aţi mai pomenit.* PANN, E. I, 35/11. *Vezi, ochii tăi ce rănire pot a-mi pricinui mie.* CONACHI, ap. DDRF.
— Pl.: *răniri.*
— V. **răni[1]**.

RĂNÍRE[2] s. f. v. **rînire**.

RĂNIŞOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui rană[1] **(1)**. Cf. LM, TDRG.
— Pl.: *rănişoare.*
— **Rană[1]** + suf. *-işoară.*

RĂNÍT[1] s. n. (Învechit, rar) Rănire[1] **(1)**. *Cela ce va trimite pre cineva să ucigă pre altul, şi el numai ce-l va bate sau-l va răni, atunce amîndoi să vor certa, după certare bătăi*[i], *sau a rănitului, iară nu mai mult.* PRAV. 332.
— V. **răni[1]**.

RĂNÍT[2], **-Ă** adj. 1. (Despre fiinţe) Care are o rană[1] **(1)**, o leziune; (regional) rănuit. *Începură urii de ceiea ce se nevoiia Iudei goli şi răniţi se scape din casa acea.* COD. VOR. 6/1, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 222, LB. *Cînd am slobozit pistolul în tine, nu ştiu ce putere străină şi amarnică îmi împingea mîna . . . Dar tu nu eşti rănit?* NEGRUZZI, S. I, 23. *Lei, sosind, erau la fugă ca un cerb rănit, fricos.* ALEXANDRESCU, O. I, 75. *Pe patul durerii un tînăr rănit Îşi pierde-al lui sînge.* ALECSANDRI, P. II, 160. *Eu sînt, bună maică, fiul său dorit, Eu, şi de la oaste mă întorc rănit.* BOLINTINEANU, O. 33, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cuvintele de rugăciune . . . N-ajung la el, se-opresc ca păsări care cad rănite.* DENSUSIANU, L. A. 31. *Braţele scamatorului . . . tremură asemenea unei păsări rănite — care ar voi să zboare.* SAHIA, N. 69. *Un mistreţ rănit se năpusti înapoi.* SADOVEANU, O. I, 229. *Tu ai căzut rănit într-un atac.* TULBURE, V. R., 36. *Ciuta rănită sîngeră pe culmi.* V. ROM. februarie 1957, 102. ◇ (Substantivat) *Armele mele mănca-voru carne de sîngele răniţilor şi prădaţilor.* PSALT. 318. *Tu smerit-ai ca rănitul trufaşul.* CORESI, PS. 242. *De să va găsi că cel rănit nu ascultă, cumu-l învaţă vraciul . . . , pricina morţii-şi iaste el sîngur.* PRAV. 128, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mai vin din sus răniţi şi oameni cari au părăsit lupta.* CAMIL PETRESCU, U. N. 271. *Am dus atîţi răniţi căzuţi, în spate!* D. BOTEZ, F. S. 15. *Rănitul gusta din pita frîntă şi din sorbitura de carne.* SADOVEANU, O. VII, 149. *Rănitul gemea, cu ochii închişi, cu buzele arse.* BART, E. 335. *După fiecare bombardament sînt zeci de morţi, sute de răniţi.* BOGZA, A. Î. 574. *Aşa ar fi cîntecul unui rănit, uitat de ai săi în întunerec.* VINEA, L. II, 313. *Un rănit din luptă vine.* FOLC. MOLD. I, 568.
2. Fig. Lovit sufleteşte, îndurerat; jignit. Cf. LEX. MARS. 244. *Ce bunătăţi eu poci să mai aştept, Sau ce ajutor la rănitu-mi piept?* PANN, E. I, 75/13, cf. 90/17. *Gînduri mîngăioase pentru o inimă rănită.* NEGRUZZI, ap. ŞĂINEANU, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ştiu ce e, Marine. Eu pot să-i spun. E orgoliul lui rănit.* BARANGA, I. 197.
— Pl.: *răniţi, -te.* — Şi: (regional) **rînit, -ă** (ALR I 1 426/402, 420, 516, 530, 536, 538, 540, 550, 552, 554, 556), **renit, -ă** (ALR I 1 426/922) adj.
— V. **răni[1]**.

RĂNITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care răneşte[1]. (Fig.) *Darul făpturii fămeieşti este frumuseţea . . . cu cît va fi aceasta . . . mai potrivită la trup şi la chip, cu atît va fi mai rănitoare şi mai de slavă!* PISCUPESCU, O. 127/14. *Arunc spre ea o ochire cu un mijloc rănitor, Ca să-i dea înţelegere şi pricină de amor.* PANN, E. I, 65/15, cf. LM.
— Pl.: *rănitori, -oare.*
— **Răni[1]** + suf. *-tor.*

RĂNITÚRĂ s. f. (Învechit) Rănire[1] **(1)**; rană, plagă. Cf. ANON. CAR. *De i să va prileji moarte dentr-acea rănitură, atunce vor vedea toţi, cum au murit de acea rană.* PRAV. 126. *Pentru toate bătăile, răniturile, strîmbătăţile . . . care le-au pătimit şi suferit el . . . i-au iertat.* ŞINCAI, HR. II, 103/22, cf. LM.
— Pl.: *răniturі.*
— **Răni[1]** + suf. *-tură.*

RĂNJÁLĂ s. f. v. **rînjeală**.

RĂNJÍ vb. IV v. **rînji**.

RĂNOLOÁRE s. f. v. **renoloare**.

RĂNOLOÁSĂ s. f. (Bot.) Vătămătoare (*Anthyllis vulneraria*). BORZA, D. 21.
— Cf. renoloare.

RĂNSÁT, -Ă adj. v. **rînsat**.

RĂNTÁŞ s. n. v. **rîntaş**.

RĂNTĂLÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A deranja obiectele dintr-o încăpere, a face dezordine. Cf. KLEIN, D. 154, PAŞCA, GL., MAT. DIALECT. I, 90.
— Prez. ind.: *rîntălesc.*
— Cf. magh. ront.

RĂNTĂLÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A prăji (KLEIN, D. 154), a face rîntaş (CABA, SĂL. 100, L. ROM. XII, 55), a frige carne în ou şi pesmet (LEXIC REG. 17).
— Prez. ind.: *rîntălesc.* — Şi: **rîntălui** vb. IV. KLEIN, D. 154.
— Din magh. **rînt**.

RĂNTĂLUÍ vb. IV v. **rîntăli[2]**.

RĂNTICÓS, -OÁSĂ adj. v. **rînticos**.

RĂNTINÁ vb. I v. **răntuna.**

RĂNTUÍ[1] vb. IV. (Prin Transilv.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) strica, a (se) distruge. Cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 98, VAIDA, CABA, SĂL. 100. *Să rîntuie . . . că-i casă bătrînă.* CV 1951, nr. 3—4, 47.
2. Tranz. A împrăştia, a risipi; a face dezordine, a răvăşi, a învălmăşi, (prin sudul Transilv.) a rîntura. Cf. KLEIN, D. 411, LB, POLIZU, DDRF, REV. CRIT. III, 167, BARCIANU, ALEXI, W, MÎNDRESCU, UNG. 98. *Le rîntuiesc pin casă tăt.* ALR I 1 340/63, 249.
— Prez. ind.: *răntuiesc.* — Şi: **rîntuí, rîntoní** (ALR I 1 340/63) vb. IV.
— Din magh. **ront.**

RĂNTUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A trage, a smuci; a smulge. Cf. GHEŢIE, R. M. (Refl. pas.) *Această sfîntă carte, anume Minciu, s-au fost răntuit din trăţaşi şi se poate strica . . . ş-au plătit de o au tocmit, adecă legat* (a. 1789). IORGA, S. D. XVII, 102.
— Prez. ind.: *răntuiesc.* — Şi: **rîntuí** vb. IV. GHEŢIE, R. M.
— Din magh. **rînt.**

RĂNTUÍT, -Ă adj. (Regional) Stricat; ruinat, dărăpănat (Beclean — Dej). Cf. ALR II/I h 256/260.
— Pl.: *răntuiţi, -te.*
— V. **răntuí**[1].

RĂNTUNÁ vb. I. **1.** Tranz. (Învechit şi regional) A răsturna. *Cine va răntuna noaă piatra de pre uşea gropiei?* VARLAAM, C. 102. *Omul . . . răntuna pietrile de la peşteră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76v/13, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Am rîntunat un lemn.* ALR I 367/361. ✦ Refl. A se rostogoli. *O piatră din deal la vale . . . să răntună şi nu să poate opri.* VARLAAM, C. 334. *Să răntuna lacrămile pe chipul icoanei.* NECULCE, L. 42, cf. ALR I 367/361.
2. Refl. (Învechit, rar; despre rîuri) A-şi schimba cursul; a coti. *Hotarul să începe din obărşie Cozii . . . pănă unde să răntună apa spre Cozie* (a. 1790). IORGA, S. D. XXI, 391.
— Prez. ind.: *răntún* şi *răntunez.* — Şi: **răntúrnă** (SCRIBAN, D.), **rentúnă** (TDRG, SCRIBAN, D.), (regional) **rîntúnă,** (rar) **răntînă** (IORGA, S. D. XXI, 390) vb. I.
— Cf. înturna.

RĂNTURNÁ vb. I v. **răntuna.**

RĂNTUZÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂNŢUÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre haine) A se deştrăma; a se uza, a se rupe. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54, LEXIC REG. II, 53.
— Prez. ind. pers. 3: *rănţuie* şi *rănţuieşte.*
— **Ranţ** + suf. *-ui.*

RĂNŢUIÁLĂ s. f. (Regional) Deştrămare; uzare, rupere a unei haine (Şercaia — Făgăraş). Cf. LEXIC REG. II, 53.
— Pl.: *rănţuieli.*
— **Rănţui** + suf. *-eală.*

RĂNŢUÍT, -Ă adj. (Regional; despre haine) Uzat, rupt (Stăneşti — Curtea de Argeş). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54.
— Pl.: *rănţuiţi, -te.*
— V. **rănţuí.**

RĂNÚCHI s. m. v. **rărunchi**[1].

RĂNUÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se răni[1] **(1)** (Racşa — Satu Mare). Cf. ALR I 167/341.
— Prez. ind.: *rănuiesc.*
— **Rană**[1] + suf. *-ui.*

RĂNUÍT, -Ă adj. (Regional) Cu rană[1] **(1);** rănit (Someşul Cald — Cluj). ALR I 1622/289.
— Pl.: *rănuiţi, -te*
— V. **rănuí.**

RĂNÚNC s. m. v. **rărunchi**[1].

RĂNÚNCHI[1] s. m. v. **rărunchi**[1].

RĂNÚNCHI[2] s. m. v. **rărunchi**[2].

RĂNUNCHIOÁRĂ s. f. v. **rărunchioară.**

RĂNÚŢĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui **rană**[1] **(1).** Cf. POLIZU, LM.
— Pl.: *rănuţe.*
— **Rană**[1] + suf. *-uţă.*

RĂNZĂ s. f. v. **rînză**[1].

RĂOÁICĂ s. f. (În descîntece) Femeie rea, duşmănoasă. *Cu răii şi cu răoaicele.* GR. S. VI, 145.
— Pl.: *răoaice.*
— **Rău** + suf. *-oaică.*

RĂOIÁ vb. I v. **răui.**

RĂONÍ vb. IV v. **reoni.**

RĂORÁ[1] vb. I v. **rîura**[1].

RĂORÁ[2] vb. I v. **roura.**

RĂORÁRE s. f. v. **rourare.**

RĂORÁT, -Ă adj. v. **rourat.**

RĂORÓS, -OÁSĂ adj. v. **rouros.**

RĂOT subst. (În descîntece; concretizat) Lucru rău. *Cocoşii cîntară, răot şi venin mîncară.* ŞEZ. VII, 93.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Dc la **rău.**

RĂOTÁTE s. f. v. **răutate.**

RĂPÁCI, -CE adj. v. **hrăpaci.**

RĂPÁGĂ s. f. (Regional) Epitet dat unui copil mic (şi plîngăcios) (Măţău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂPÁOS s. n. v. **repaus.**

RĂPAOSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPÁREŢ, -Ă adj. v. **hrăpăreţ.**

RĂPÁRIŢ, Ă adj. v. **hrăpăreţ.**

RĂPÁUS s. n. v. **repaus.**

RĂPAUSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPAUSÁRE s. f. v. **răposare.**

RĂPĂCIOÁGE s. f. pl. (Bot.; regional) Napi-porceşti *(Helianthus tuberosus).* V. nap. Cf. VICIU, S. GL., PANŢU, PL.
— Etimologia necunoscută.

RĂPĂCIÚNE s. m. v. **răpiciune**[1].

RĂPĂGÁ vb. I. Intranz. (Prin Transilv., Ban. şi Mold.) A aluneca (pe un loc abrupt, pe gheaţă etc.); a cădea alunecînd. Cf. PAMFILE, A. R. 257. *Acest car, spre a nu răpaga (aluneca) în mersul său, are pe talpa roţii cuie mari ce-i slujesc la înţepenire.* GOROVEI, CR. 60. *Calul mi-a răpăgat.* DR. IV, 381. *Răpăgai pe scîn-*

dura șuie, s-a poticnit, Dar cît ai clipi a fost iar în picioare. POPA, V. 317. *Pe un petec de asfalt lustruit calul rapegă și cade.* ap. SCRIBAN, D. *Dă nu rapige.* ȘEZ. XVIII, 168, cf. H XVIII 315, ALR I 1257/590, LEXIC REG. II, 96. ✦ Refl. și (rar) intranz. A se da pe gheață. V. patina. *Copiii de școală s-au răpăgat toată ziua pe gheață.* F (1884), 79, cf. CONV. LIT. XXXIX, 301, CADE, ALR I 1257/35, 40, 302, 614, ALR II 4370/36, com. din ORAVIȚA. ✦ A se da cu sania; a conduce sania (cu picioarele). *Lasă-mă pe mine înainte, că eu știu răpăga* Com. din BRAȘOV.

— Prez. ind.: *răpăg.* — Și: **răpegá** (SCRIBAN, D.), **răpigá, răpigá** (ALR I 1257/614) vb. I.

— Etimologia necunoscută.

RĂPĂGÚȘ¹ s. n. (Regional) **1.** Loc înclinat, coastă abruptă, povîrniș; drum în pantă; repeziș **(2).** Cf. CADE. *Se află acolo un repeguș, un loc unde, ca un prag, albia Oltului se ridică spre suprafață.* BOGZA, C. O. 300, cf. GR. BĂN., CIAUȘANU, V. 195, id. GL.

2. Lunecuș; ghețuș. Cf. CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 136, JAHRESBER, III, 325, com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ, ALR I 367/805, ALR SN V h 1310.

— Pl.: *răpăgușuri.* — Și: **răpegúș** (PASCU, S. 365, GR. BĂN.), **repegúș** s. n., **repegúșă** (CHEST. IV 37/89) s. f., **răpugúș** (REV. CRIT. IV, 146), **părăgúș** (CHEST. IV 61/30) s. n.

— **Rapăg** + suf. *-uș.*

RĂPĂGÚȘ² s. n. (Regional) Numele unui dans popular jucat numai de flăcăi; (regional) rapagău (Stupinii — Huedin). Cf. ALR I 1477/283.

— Pl.: ?

— Din magh. **ropogós** [csárdás].

RĂPĂÍ vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină; la pers. 3) A produce zgomote scurte, dese și ritmice, lovind o suprafață tare; (regional) a ropăi. *Vîntul vuia, . . . măzărichea răpăia în fereastra mamei Stanchei.* DELAVRANCEA, S. 16. *Plouă cît poate să plouă . . . Rapănă-n geamuri ca-n tobe . . .* MACEDONSKI, O. I, 157. *O ploaie torențială vine răpăind pe mirișteа arsă.* VLAHUȚĂ, O. A. 370. *Și iată-l, răpăind Potop din cer turnatul rîu de ploaie.* COȘBUC, P. II, 73. *Ploaia turuia mereu în fereastră, răpăia pe coperiș.* SANDU-ALDEA, U. P. 194. *Un vînt și-o ploaie necăjită S-au repezit ca din senin Și răpăie prelung pe frunze Și-mi culcă florile de crin.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 342. *Ploaia începu să răpăie, alt fulger scăpără și din nou trosnită bolțile cerului.* C. PETRESCU, R. DR. 58. *Ploaia răpăi scurt în brazi, apoi sunetul ei pieri în suflarea furtunii.* SADOVEANU, O. VII, 345. *Era îmbrăcat într-o manta cauciucată în care ploaia răpăia.* V. ROM. august 1954, 119. *Unde-aud cucul cîntînd . . . Ploaia-n codru răpănind, Mă fac broască pe pămînt.* MAT. FOLK. 327. *Foaie verde solzi de pește, Bate vîntu-mi vîjîește, Ploaia-n codru răpăiește.* ANT. LIT. POP. I, 67, cf. MAT. DIALECT. I, 91, UDRESCU, GL. ✧ (Despre arme, gloanțe etc.) *Tunari în frunte cu . . . ghinăraru, răpăiau pă urechili turcului.* JIPESCU, O. 88. *Gloanțele răpăiesc mai îndesate de cum sînt oamenii.* ODOBESCU, S. III, 586. *Gloanțele . . . răpăie ca o grindină ce fierbe țărîna cîmpului.* SANDU-ALDEA, D. P. 60. *De la flancul stîng . . . răpăiau tot mai des împușcăturile.* T. POPOVICI, S. 403. ✧ (Despre alte zgomote sau surse de zgomote) *De la o vreme nu mai simțeam decît bătaia cadențată a vorbelor, care-mi răpăiau regulat pe timpan.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 192. *Din ușa de stejar, în care răpăiau topoarele tătărești, îi suflă în față un vînt.* GALACTION, O. 54. *Orașul tot fu cuprins într-o larmă de ciocănituri meșteșugite ce cădeau pe acoperișuri, răpăind ca grindina.* BRĂESCU, A. 79. *Cu întîrziere au răpăit în sală aplauze.* SADOVEANU, O. XVIII, 621. (Tranz.) *Muzica răpăi un marș zgomotos.* P. CONSTANT, R. 68. ✦ (Despre ființe) A bate, a lovi ritmic în ceva (cu picioarele, cu mîinile, cu aripile etc.) producînd zgomote dese și scurte. V. ropoti, tropăi. *Calul răpăind.* BARONZI, L. 117. *Lumea toată de la mare pîn'la mic a pornit să răpăie din palme.* CARAGIALE, O. IV, 160, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Pasărea răpăie cu aripile.* DR. I, 96. *Otilia luă iarăși pe Felix de mîini și-l tîrî în goană . . . răpăind pe scară în sus.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Simion răpăi îndîrjit în tobă și oamenii începură să alerge cu pași mari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 279. [Negustorul] *răpăie de-a surda cu cleștele pe sîrmele grătarului.* PAS, Z. I, 172. *Orașul se pustii cu totul, numai pașii patrulelor răpăiau, sunau a pustiu țignalele.* CAMILAR, N. II, 141. *Eu scosei biata măciucă Și-ncepui a răpăi. El zicea: aman, aman! Eu mă-nforceam și-i mai dam.* ANT. LIT. POP. I, 70. ✧ (În metonimie) *Brîul răpăia pe întrecute, că flăcăii ceruseră ceva bărbătesc.* DELAVRANCEA, S. 57. ✧ Tranz. *Caii . . . nechezînd și ropăind cu potcoavele ascuțite.* ap. TDRG. ✧ Expr. (Regional) **A-i răpăi cuiva tălpile** = a fugi foarte repede, izbind cu putere pămîntul. *Astă babă mă luă la goană, și eu fugeam de-mi răpăiau talpele.* DELAVRANCEA, T. 24, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 445. (Eliptic) *Răpăia pe uliță.* PAMFILE, C. 50. ✦ (Despre lucrul izbit sau despre spațiul în care se produc zgomote) A emite sunete ritmice; a răsuna, a vui; a trosni. *Venea, nene, ursul de duduia pădurea . . . și răpăia ramurile pe unde trecea.* ISPIRESCU, L. 329. *Tot satu-i strîns la horă . . . Tineretul joacă de răpăie pămîntul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 160. *Răpăie cîmpul sfărmat de galop.* COȘBUC, AE. 228. *Da cu reteveie în pomii încărcați, de răpăia pămîntul de verziturі.* SĂM. III, 458, cf. REBREANU, NUV. 5. *Sala răpăi de aplauze.* CĂLINESCU, E. 140. *Undeva, în fundul lumii; răpăiesc și bat tobele.* CAMILAR, N. II, 115. ✧ (Impersonal) *Dedeau și oamenii lui Ercule de răpăia.* ISPIRESCU, U. 52.

— Prez. ind.: *răpăi* și *răpăiesc.* — Și: (regional) **răpíi** (CADE), **răpoí** (ANT. LIT. POP. I, 131), **răpăní** (prez. ind. pers. 3 *răpăne)* vb. IV, **răpănă** (prez. ind. *răpănă)* vb. I.

— De la **rap.**

RĂPĂIÁLĂ s. f. Zgomot produs de ploaie sau de grindină cînd cade pe o suprafață tare; răpăire, răpăit. *Răpăiala ploii de vară pe frunze.* JIPESCU, ap. TDRG. *Copilul plîngea tot mai tare; dar răpăiala grindinei și duduiturile tunetelor îi acopereau glasul slab.* CARAGIALE, S. 6. *Un șuier ca de vijelie și-o răpăială de grindină cutremură valea.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Au căzut literele cu o răpăială de grindină pe scara în spirală.* PAS, Z. I, 302. *În așteptarea trenului . . . ascultam înfrigurat răpăiala ploii.* V. ROM. august 1958, 51. ✧ (Fiind vorba despre arme, gloanțe etc.) *Unde e copila mea? . . . răcneam eu prin răpăiala focului.* GALACTION, O. A. II, 294. *Începe o răpăială de focuri care crește și descrește.* CAMIL PETRESCU, U. N. 267. ✦ Ploaie zgomotoasă, de scurtă durată; ropot, (regional) ropăială. *Răpăiala ține puțin și are stropi potrivit de mari.* PAMFILE, VĂZD. 108. *Ploaia stătuse de mult; a fost o răpăială grăbită.* ARDELEANU, D. 176. ✦ Zgomot produs de lovituri ritmice în ceva (cu picioarele, cu mîinile, cu aripile etc.). *Cîrduri întregi de păsări se sculau în drumul lui, umplînd văzduhul cu răpăiala aripilor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 184. *Cu toată răpăiala de pumni, Boiangiu izbuti să înainteze.* REBREANU, R. II, 152. *Sînt răpăieli cadențate ale unor încălțăminte grele.* SAHIA, N. 44. ✧ Fig. *A mai moștenit și obiceiul de-a se face că nu aude răpăiala de înjurături cu care-l împroșca lumea.* CIAUȘANU, R. SCUT. 67. ✦ (Glumeț) Bătaie, cotonogeală. *Dară eu, care am fost martur la toate acestea, văzînd răpăiala cea din casă, m-am spăriat.* SBIERA, P. 243. *Bietul popă . . . scăpă cu mare greutate de sub răpăiala șumuiogului babei.* I. CR. II, 304.

— Pl.: *răpăieli.* — Și: (prin nord-vestul Munt.) **răpăneálă** s. f. UDRESCU, GL.

— **Răpăi** + suf. *-eală.*

RĂPĂÍRE s. f. (Rar) Răpăială. *Apele, suflate de o putere grozavă . . . , izbeau trăsura, stropeau pe oameni*

cu o răpăire de gloanțe. SADOVEANU, O. I, 431.
— Pl.: *răpăiri.*
— V. **răpăi.**

RĂPĂÍT[1] adv. (Rar) Cu zgomote scurte și dese. *Din cînd în cînd automobile se opreau în fața intrării, repezind răpăit dintre roți, nori de fum.* CAMIL PETRESCU, N. 29. *A început să plouă, repezit, răpăit.* id. O. II, 357.
— V. **răpăi.**

RĂPĂÍT[2] s. n. Faptul de a r ă p ă i; răpăială. *Caii aleargă îndemnați de țipetele vizitiului, speriați de răpăitul stropilor cari cad, repezi și grei.* VLAHUȚĂ, R. P. 77. *Într-o zi mă întorceam de la masă citind un ziar și, deodată, a pornit un răpăit de ploaie.* VLASIU, D. 174. *În liniștea iataculuí pătrundeau fîlfîituri deafară ale vîntului și răpăitul noilor învăluiri de stropi.* SADOVEANU, O. II, 328. *Auzeam răpăitul ploii.* STANCU, R. A. I, 79. *Ușa tinzii se deschise și un soldat intră o dată cu răpăitul larg al ploii.* CAMILAR, N. I, 217. ✧ (Fiind vorba despre arme, gloanțe etc.) *Se auzi foarte limpede un răpăit de mitralieră.* T. POPOVICI, S. 386. ✦ Succesiune de lovituri ritmice; zgomotul produs de astfel de lovituri. *O mînă a lui ținea funia vitei, care . . . își sucise grumazul cu mirare, spre răpăitul tobei.* PAS, L. I, 138. *Glasul trecu, înecîndu-se în răpăitul surd, exasperant al bocancilor.* CAMILAR, N. I, 171. *Răpăitul tobei surprinse și uimi pe-un singur om.* V. ROM. aprilie 1958, 15. *Pe străzile orașului treceau În rînduri strînse, tineri cot la cot, Mînați de-un răpăit de darabane.* JEBELEANU, C. 29. *De departe se aude răpăitul unui detașament în mers.* H. LOVINESCU, T. 114.
— Și: (prin nord-vestul Munt.) **răpănít** s. n. UDRESCU, GL.
— V. **răpăi.**

RĂPĂITÓR, -OÁRE adj. Care răpăie. *Ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Și ploaia cade, cade vijelioasă, neostoită, răpăitoare ca o grindină.* VLAHUȚĂ, R. P. 184.
— Pl.: *răpăitori, -oare.*
— **Răpăi** + suf. *-tor.*

RĂPĂITÚRĂ s. f. (Mai ales la pl.) Zgomot produs de lovituri ritmice. *Se deslușesc acum răpăituri dese.* LUNGIANU, ap. CADE. *Răpăiturile se tot întețeau, ba auzi chiar și un fel de mugete.* STĂNOIU, C. I. 185. *În vale sună împușcături de armă, răpăituri de mitralieră.* SADOVEANU, O. VI, 487. *O răpăitură prelungă sfîșie liniștea nopții.* CĂLINESCU, S. 585. *Se auzîră, ca o grindină care lovește în geam și pe acoperiș, răpăituri.* PAS, L. I, 138.
— Pl.: *răpăituri.*
— **Răpăi** + suf. *-tură.*

RĂPĂLÁ vb. I v. **răpălui.**

RĂPĂLĂȚIE s. f. v. **reparație.**

RĂPĂLĂU s. m. (Regional) Încălțăminte uzată (și murdară). Com din BUCEȘTI — TECUCI. *Lasă răpălăit aceia afară, nu intra în casă cu ei!* ib. ✦ (Adjectival; despre oameni) Murdar și neglijent (Mărășeni — Vaslui). LEXIC REG. 64.
— Pl.: *răpălăi.* — Și: **rapalắu** s. m. PAMFILE, I. C. 349.
— Cf. r ă p ă l u i.

RĂPĂLÍ vb. IV v. **răpălui.**

RĂPĂLÍT, -Ă adj. v. **răpăluit[2].**

RĂPĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A repara **(1).** *N-am răpăluit-o (reparat-o).* CONV. LIT. XLIV[2], 131, cf. ALR I 1 993/118, 122, 186, 573. *Mi-am răpăluit bocancii.* MAT. DIALECT. I, 90. ✧ R e f l. p a s. *Se răpăluiește casa.* CHEST. II 14/258.
— Prez. ind.: *răpăluiesc.* — Și: **răpălí** (PAȘCA, GL. CHEST. II 14/3, 323, ALR I 1 993/107, MAT. DIALECT. I, 90), **repălí** (BL IV, 134), **repălúi** (PAȘCA, GL., CHEST. II 14/49), (prin metateză) **părălúi** (CHEST. II 14/258) vb. IV, **răpălá** (CHEST. II 14/9, ALR I 1 993/129, prez. ind. *răpălez*) vb. I.
— Din magh. **reperál, reparál.** Cf. germ. r e p a r i e r e n.

RĂPĂLUÍT[1] s. n. (Regional) Reparație **(1).** *Tot omu, . . . trăbă să iasă . . . la răpăluit de drum* (Chizătău — Lugoj). ALR SN VI h 1 746/76.
— Și: **repălít** (A II 2), **repălát** (ib. II 7) s. n.
— V. **răpălui.**

RĂPĂLUÍT[2], -Ă adj. (Regional) Reparat[2]. *Biserică răpălită.* T. PAPAHAGI, C. A. 86. *Știi, căscioara . . . acuma-i răpăluită și-i curată ca un păhărel.* BĂNUȚ, T. P. 162.
— Pl.: *răpăluiți, -te.* — Și: **răpălít, -ă** adj.
— V. **răpălui.**

RĂPĂNÁ vb. I v. **răpăi.**

RĂPĂNDÚLĂ s. f. v. **rapandulă.**

RĂPĂNÉALĂ s. f. v. **răpălală.**

RĂPĂNGÍC s. n. v. **arpagic.**

RĂPĂNÍ vb. IV v. **răpăi.**

RĂPĂNÍT s. n. v. **răpălt[2].**

RĂPĂNÓS, -OÁSĂ adj. Plin de rapăn[1] **(1),** bolnav de rapăn; (regional) răpchinos; p. e x t. murdar, jegos. *Ea . . . prefăcuse atunci pe stăpînu-său, Făt-Frumos, în purcelul cel ogîrjit, răpciugos și răpănos.* CREANGĂ, P. 101. *Pe aci se aprovizionau ciobanii cu sare, în trecere cu turmele de oi, călăuzite de măgărușul răpănos.* BRĂESCU, A. 20. *Pe drumul larg . . . treceau trăsuri hodorogite, trase de cai răpănoși.* BARBU, P. 316. *Țăranul avea de vînzare un cal răpănos și o căruță proastă.* s aprilie 1960, 60. *Ciuha . . . cea răpănoasă și hîrsită.* SBIERA, P. 290, cf. MARIAN, V. 23, ȘEZ. VIII, 122. *M-o lasat cu plugu gios, Ca pi cel prost rapanos.* VASILIU, C. 69, cf. ALR I 636/378, 381, 385, 387, 412, 508, 512, 540, 582, ALR II 3 390/414, A IX 4. (Prin analogie; despre lucruri) *De atunci viața ei s-a desfășurat numai între ziduri vechi, strîmbe, răpănoase, mucegăite.* STANCU, R. A. II, 405. *Își scoase ochelarii și-i frecă îndelung cu pulpana vestonului răpănos.* T. POPOVICI, SE. 171. ✧ (Substantivat) *Răpănosul își face săldători cu leșie și se unge cu untură.* PĂCALĂ, M. R. 267. *Păduchioaselor . . . Răpănoaselor . . . Attia aveți: mămăligă și șoareci.* CAMILAR, N. I, 221. *Capul răpănosului e plin de bube.* ȘEZ. III, 175, com. din STRAJA — — RĂDĂUȚI. ✧ (Regional) *Măr răpănos* = varietate de măr care produce mere fumurii. Cf. ALR II 6 067/531. *Broască răpănoasă* = broască rîioasă, v. b r o a s c ă. ✧ E x p r. **Piele răpănoasă,** se zice unui copil murdar și neastîmpărat. *Piele răpănoasă ce ești! Nu te-am bătut îndeajuns.* SADOVEANU, P. M. 132. *Pielea rea și răpănoasă ori o bate, ori o lasă.* ZANNE, P. I, 594. ✦ (Regional) Rîios. Cf. CIHAC, II, 305, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional) Bolnav de zgaibă, (regional) zgăibos (Ciocănești — Vatra Dornei). Cf. ALRM II/I h 169/365.
— Pl.: *răpănoși, -oase.* — Și: (regional) **hrăpănós, -oásă** adj. VASILIU, C. 7.
— **Rapăn** + suf. *-os.*

RĂPĂOSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPĂOSÁRE s. f. v. **răposare.**

RĂPĂOSÁT, -Ă adj. v. **răposat²**.

RĂPĂRÁ vb. I v. **repara**.

RĂPĂRÁRE s. f. v. **reparare**.

RĂPĂRÁT s. n. v. **reparat¹**.

RĂPĂRÁTOR adj. **reparator**.

RĂPĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **hrăpăreț**.

RĂPĂREȚÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Rapacitate. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— **Răpăreț** + suf. *-ie*.

RĂPĂRI s. f. pl. v. **răspăr²**.

RĂPĂTÍȚĂ s. f. v. **rupetiță**.

RĂPĂUSÁ vb. I v. **răposa**.

RĂPĂUSÁT, -Ă adj. v. **răposat²**.

RĂPĂUZÁT, -Ă adj. v. **repauzat**.

RĂPCĂ s. f. v. **rîpcă**.

RĂPCHINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Răpănos. *Ș-un murar cam răpchinos, . . . Cînd văzu atîtea cară Încărcate cu povară, O luă la goană-n jos.* I. CR. IV, 7. ✦ P. ext. „Păcătos, codaș". PAMFILE, J. II, 163.
— Pl.: *răpchinoși, -oase*.
— Cf. răpănos.

RĂPCÍG s. n. v. **răpciugă**.

RĂPCIGĂÍ vb. IV v. **răpciuga**.

RĂPCIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **răpciugos**.

RĂPCIÚG¹ s. m. v. **răpciune**.

RĂPCIÚG² s. n. v. **răpciugă**.

RĂPCIUGÁ vb. I. Intranz. (Regional) A se îmbolnăvi de răpciugă **(1)**. Cf. POLIZU, BARCIANU. ✦ A strănuta. *Îți vine cîte unu cu căciula și hainele de să i le storci de ude și cît dă de căldură-ncepe să tușască, să răpcigăiască, de crezi că-i ies ochii*. CONV. LIT. XXXVII, 726.
— Prez. ind.: *răpciúg*. — Și: **răpcigăí, răpciugí** (BARCIANU) vb. IV.
— V. **răpciugă**.

RĂPCIUGÁRE s. f. (Regional) Faptul de a se răpciuga. Cf. POLIZU, BARCIANU.
— V. **răpciuga**.

RĂPCIÚGĂ s. f. 1. Boală contagioasă, de obicei la animale domestice, caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc.; morvă, (rar) rapin, (regional) cîrtiță. Cf. POLIZU. *Boala răpciugă . . . vine din mai multe cauze vătămătoare la cai, la asini și catîri — animale copitate*. CUPARENCU, V. 22/2, cf. LM, CREANGĂ, GL. *Cînd auzi calul de la Făt-Frumos că hainele și armele sînt bine curățate și pregătite, odată se scutură și el, și toate bubele și răpciuga căzură de pe dînsul*. ISPIRESCU, L. 3, cf. HEM 2869, DDRF, DAMÉ, T. 51. *Coțofana împușcată, arsă, pisată și amestecată . . . cu lapte se dă la cai pentru răpciugă*. N. LEON, MED. 85, cf. ALEXI, W. *Răpciuga se vindecă tare greu*. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 20, cf. CANDREA, F. 222, BIANU, D. S. *Morva sau răpciuga este boală infecțioasă pe care omul o ia de la cal, măgar și catîr*. ENC. VET. 832, cf. H I 272, II 122, 155, 208, 277, 292, III 141, 440, X 167, 360, XII 433, XIV 439, ALR I 1 657/394, 540, com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Cal bătrîn, slab și bolnav. V. mîrțoagă, gloabă. Cf. DR. V, 223, A V 15, com. MARIAN. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Iată că tese din mijlocul herghelii o răpciugă de cal grebănos, dupuros și slab de-l numărai coastele*. CREANGĂ, P. 194.
— Și: (regional) **răpciúg** (ALR I 1 657/748), **răpcig** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. n., **răpciúngă** (DR. V, 223), **repciúgă** (H XII 291) s. f.
— Etimologia necunoscută.

RĂPCIUGÍ vb. IV v. **răpciuga**.

RĂPCIUGÓS, -OÁSĂ adj. (Mai ales despre cai) Bolnav de răpciugă **(1)**; morvos; p. ext. rău îngrijit, slab, prăpădit. Cf. POLIZU. *Ea, prin drăcăriile ei, prefăcuse atunci pe stăpînu-său, Făt-Frumos, în purcelul cel ogîrjit, răpciugos și răpănos*. CREANGĂ, P. 101. *Fiul împăratului, hoțul, se duse și el de cumpără o mîrțoagă de cal răpcigos și bubos*. ISPIRESCU, L. 373, cf. DAMÉ, T. 52 bis, BARCIANU, ALEXI. W, *Calul răpciugos se împușcă*. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 20. *Aducea mai degrabă a un strănutat de capră răpciugoasă*. HOGAȘ, DR. II, 5. *E bine a maleiniza totdeauna caii cu scurgere pe nas, pentru a ne asigura că nu sînt morvoși (răpciugoși)*. ENC. VET. 56. *A adus de pe undeva o căruță cu un cal răpciugos*. LĂNCRĂNJAN, C. II, 138, com. MARIAN. *Și odată vede numa într-un islaz frumos . . . o stavă de cai răpciugoși, prăpădiți, de mai mare îți era scîrba, să te uiți la ei*. MERA, L. B. 102. *Și tari i-ar hi plăcut si vie un cal frumos. Ș-o vinit unu răpșgos și mult urît*. GRAIUL, I, 516, cf. ALR I 1 657/540. ✧ Fig. *Se auzeau în depărtări tușind tunurile răpcigoase*. SADOVEANU, O. II, 59. ✧ (Substantivat) *Răpciugoșii crunt tușesc, Cu ghiulele-n noi stropesc*. ALECSANDRI, POEZII, 457, cf. DR. V, 223. *Răpciugosul și uriciosul acesta am să-l iau, mătușă, zise Ionică, apucînd de căpăstru calul cel necesălat*. ȘEZ. VII, 12. ✦ Fig. (Regional; despre oameni) Sărac, zdrențăros. *Și-așa din răpcigos, lipit, drumeț, cum era, odată te pomenești că să joacă cu . . . icușari*. JIPESCU, O. 58, cf. ALR II 2 880/27.
— Pl.: *răpciugoși, -oase*. — Și: (regional) **răpcigós, -oásă, rupcigós, -oásă** (ALR II 2 880/27) adj.
— **Răpciugă** + suf. *-os*.

RĂPCIÚN s. m. v. **răpciune**.

RĂPCIÚNE s. m. (Învechit și popular) Numele lunii septembrie. *Iară al treilea praznic . . . prăznuția în luna lu răpciuni*. CORESI, EV. 144. *Ce nu poate cuptor, agust și răpciuni coace, brumariu mic nu poate frige*. CALENDARIU (1844), 72/24, cf. POLIZU. *București, 15/27 răpciune*. CARAGIALE, O. VI, 14, cf. ȘĂINEANU, PUȘCARIU, ET. WB. 127, BL XIV, 53. *Pe la sfîrșitul lui răpciune un vînt aspru . . . mătură pîclele*. SADOVEANU, O. V, 412. *Nu se întoarse decît la sfîrșitul lui răpciune cînd toamna căzuse peste București*. SCÎNTEIA, 1967, nr. 7256. *Românii dau lunelor numiri potrivite cu timpurile anului; de exemplu: septemvrie, răpciune sau vinicer și viniței (a vinului)!* ALECSANDRI, P. P. 34, cf. H IV 163. *În luna răpciuni Cad copiii pe tăciuni*. MARIAN, S. R. I, 97. *După august, răpsiuń, după răpșiuń brumar!* DENSUSIANU, Ț. H. 172, cf. ALR I 208/227, 280, 341, 343, 345, 750, ALR II 2 409/105, ib. 2 415/105, 235, 310, 346, 769, ALR II/346. ✦ (Regional) Nume dat lunii decembrie. *Cum să dăsprimăvărează pînă la brumă, adică și-n luna lu geraru (ghienare), și-n faur, marț, prier, cirișar, florar, cuptor, gustar, brumărel, undrea, brumar ăl mare și răpciune . . . muncă și iar muncă!* JIPESCU, O. 77, cf. VÎRCOL, V. 98. ✦ (Regional; în forma *răpciune*) Nume dat lunii august (Prundu Bîrgăului — Bistrița). ALR II 2 414/219.
— Și: (regional) **rîpciúne** (BARONZI, L. 91), **răpciúne** (ALR II 2 414/219), **răpciún** (VÎRCOL, V, 98, ALR I 208/85, 90, 96, 290, 295, 302, 308, 354, 878, ALR II 2 415/723), 848, 886), **răpciúg** (ALR I 208/98, 350, ALR II 2 415/95) s. m., **răpciúni** subst. pl.
— Etimologia necunoscută. Cf. răpi **(5)**.

RĂPCIÚNGĂ s. f. v. **răpciugă.**

RĂPCIÚNI subst. pl. v. **răpciune.**

RĂPEÁLĂ s. f. v. **hrăpeală.**

RĂPEDECIÚNE s. f. v. **repeziciune.**

RĂPEGĂ vb. I v. **răpăga.**

RĂPEGÚȘ s. n. v. **răpăguș¹.**

RĂPÉLȚ s. n., s. m. v. **raipelț.**

RĂPERÁT, -Ă adj. v. **reparat².**

RĂPEZÍE s. f. (Neobișnuit) Repeziciune **(1).** *Să ne săpăm neşte gropi afunde, Ca venind turcii cu răpezie Să cază în ele şi să să afunde.* BUDAI-DELEANU, Ț. 115, cf. 280.
— **Repede** + suf. *-ie.*

RĂPEZINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre ruri) Care curge repede, vijelios (Peeinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN III h 829/2.
— Pl.: *răpeznoşi, -oase.*
— **Repezină** + suf. *-os.*

RĂPEZITÓR, -OÁRE s. n., s. f. (Regional) **1.** S. n. Săgeată (Corni — Botoșani). ALR I 1 418/418.
2. S. f. Praștie (Corni — Botoșani). ALR I 1 697/418. *Faşi răpedzitoari cu ţişuşca ca si zbîrniţi.* ib.
— Pl.: *răpezitoare.*
— **Repezi** + suf. *-tor.*

RĂPEZIÚNE s. f. v. **repejune.**

RĂPI¹ s. f. pl. (Prin nord-vestul Munt.; în expr.) **A merge** (sau **a veni, a fugi**) **în răpi** (sau **în răpile ăle mari**) = a merge repede, a alerga, a goni. Cf. TOMESCU, GL., COMAN, GL., UDRESCU, GL.
— Etimologia necunoscută.

RĂPÍ² vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică o ființă) A apuca cu forța, a lua cu sila și a duce cu sine; a fura. *Dzise voiniciloru se deştingă şi se lu rapă* (să-l apuce N. TEST. 1648) *elu din mijlocul loru.* COD. VOR. 50/3. *Latră se rapă* (a apuca D) *mişelul.* PSALT. 15. *Şi răpi coconul şi fugi către mare* (a. 1550 — 1580). GCR I, 6/23. *Lupul răpeaşte . . . şi răspîndeaşte oile.* CORESI, EV. 482. *Ca nişte lupi zvăpăiaţ şi sălbatici, cînd răpesc niscare stîrv* (a. 1642). GCR I, 95/16. *Vor îndemna pre răpitoriu să le răpească fata.* PRAV. 187. *Jiganiia au hrăpit pre Iosif.* BIBLIA (1688), 28²/15, cf. ANON. CAR. *Să răscumpăraţ strîmbătatea surorii voastre Dinei; pentru căci o au răpit Sihem* (a. 1760). GCR II, 70/21. *Pe Romica răpeşte Cel rău, iar Parpangel pribegeşte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 102. *Cel ce va răpi fecioară sau logodnică sau femeaie . . . iaste pedepsit din pravilă.* PRAVILA (1814), 175/18. *Se întoarseră aducînd cu dînşii şeasezeci mii boi ce-i răpiseră.* BĂLCESCU, M. V. 157. *Uleu-şi luă zborul. Dar se întoarse-ndată Şi răpi o găină, pe urmă două, trei.* ALEXANDRESCU, O. I, 239. *Orice încercare de-a o răpi a fost deşartă.* EMINESCU, N. 13. *El s-a dus cu călugărul ce-l răpise, şi dus a fost.* ISPIRESCU, L. 99. *Zmeul ăsta mi-a răpit Pe Ileana-Cosînzeana.* EFTIMIU, Î. 33. *O dihanie de lup . . . se strecura în fiecare noapte . . . şi răpea ba un purcel, ba o oaie.* SADOVEANU, O. I, 470. *Poate hoţii au venit Şi oile ţi-au ripit.* SEVASTOS, C. 293. *Cele trei fete ale împăratului fusese răpite de trei zmei.* POPESCU, B. I, 74. ◇ (Prin analogie) *Şi răpită fu corabia de* [vînt]. COD. VOR. 88/2. *Se vedea copaci dezrădăcinaţi, bordeie şi mori răpite de unda cea înfurietă.* ASACHI, S. L. II, 18. *Corbii zbor vîrtej, răpiţi de vînt, Şi răchiţile se-ndoaie lovindu-se de pămînt.* ALECSANDRI, P. III, 13. ◇ Fig. *Dor gingaş de lumină, amor de dulce soare, Voi mă răpiţi cînd vine în ţeară asprul ger.* ALECSANDRI, P. III, 5. *Dar tată . . . E Meka! . . . Dar Meka, începe şi dînsa să meargă Cu pasuri, ce-n fundul de zări o răpesc.* MACEDONSKI, O. I, 146. ◇ Refl. recipr. *Cînd să vor iubi . . . răpitoriul cu fata cea răptă şi neputînd într-alt chip să să împreune . . . să vor svătui să să răpască.* PRAV. 187. ◇ Refl. pas. *Bucatele răpitoriului să vor da muierii ceiia ce s-au răpit.* PRAV. 181. *Sfîntul Antonie . . . se răpea de îngeri la cer.* STĂNOIU, C. I. 157. ✦ Fig. (Subiectul este „moartea") A lua dintre cei vii, a curma firul vieții. *Vine de năprasnă moartea şi răpeaşte pre noi.* CORESI, EV. 74. *Mi-au răpit dar moarte pre acela pre carele toate puterile lumii au fostu slabi însprе a-l lua de la mini!* (a. 1802). GCR II, 196/24. *O moarte crudă te răpi fără vreme.* BĂLCESCU, M. V. 133. *O, mag, de zile vecinic, la tine am venit, Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit.* EMINESCU, O. I, 93. ✦ Fig. (Cu complementul „viața", „sufletul", „zilele") A distruge, a nimici, a ucide. *Se nu cîndva răpească ca leul sufletul mieu.* PSALT. 8. *Şi păcatele acoperiră capul mieu . . . şi toată viiaţa mea întru grijă-m fu răpită* (ante 1633). GCR I, 82/5. *Întunearecile tîlharilor celor nevăzuţi . . . carii caută să tragă şi să răpească sufletul mieu.* ANTIM, ap. GCR II, 17/16. *Atunci simţii un topor care-mi despica inima fără să-mi răpească viaţa.* DELAVRANCEA, S. 75. *Alelei! fecior de lele! Căci răpişi zilele mele!* ALECSANDRI, P. P. 73. *Să mă duc ca să-l găsesc Şi viaţa să i-o răpesc!* TEODORESCU, P. P. 115.
2. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică un bun material) A-și însuși pe nedrept, a se face stăpîn pe . . . ; a jefui, (învechit) a răpți. *Şi se rapă striinii trudul lui.* PSALT. SCH. 368/7. *Cît vor avea bogaţii de destul şi mai mult decîtu le trebuiaşte, aceaea elu o răpeaşte de la cela ce-i trebuiaşte şi nu o dau acelora.* CORESI, EV. 42. *După moartea arhiereului . . . să nu răpească niment uneltele lui* (a. 1652). ap. TDRG. *Aşa hrăpim şi lăcomim şi sîntem porniţi cu totul spre răutăţi, cît nu ne putem opri.* ANTIM, P. 146. *Tainurile . . . le hrăpea de la ţeară cu jaf şi nu cu plată.* VĂCĂRESCUL, IST. 294. *Au venit veste că oştile schitelor (ale comanilor) au trecut Dunărea, şi nu numai răpese, ci şi oraşul Demnizik de lîngă Dunăre l-au luat.* ȘINCAI, HR. I, 217/17. *Striga agalele toate, dar cine le asculta, Să ripască, să apuce atîta numai căta.* BELDIMAN, E. 91/16. *Mai nainte hrăpea şi strica.* ZILOT, CRON. 68, cf. LB. *Un tiran întoarce toate puterile statului împrotiva norodului: calcă legile aşăzate, hrăpeşte fără milostivire averile supuşilor.* CR (1829), 153²/22. *Averea lui aţi hrăpit.* MARCOVICI, C. 118/22. *Coiful, răpit de la unul din cei mai faimoşi cavaleri germani . . . , giurasă a-l purta cît va trăi.* ASACHI, S. L. II, 53. *Năvăli deodată cu toată armata sa . . . , arzînd oraşele, hrăpind bucatele, robind pe locuitori.* BĂLCESCU, M. V. 229. *Lucrul străin e ori împus cu forţa, ori răpit, ori furat, ori dăruit.* HELIADE, O. II, 322, cf. POLIZU. *S-au pus la pîndă de mai mulţi ani ca să hrăpească pămîntul bieţilor locuitori.* ALECSANDRI, T. 1 439. *Şi prădînd locaşul, arcul au răpit; Însă nu răpiră cupa minunată.* BOLINTINEANU, O. 54. *Nu năpăstuise pe nime, nu hrîpise munca nimărui, ci cît putinţă i-a fost a făcut bine tuturor.* CONTEMPORANUL, V₁, 105. *De rele ce sînt, nu poi să trăiască la un loc . . . , vor să-şi răpească una de la alta pămînt.* ISPIRESCU, L. 5. *Unul îi răpi sacul din spinare, altul îi puse piedică.* DELAVRANCEA, T. 126. *Toi munceşti . . . Şi-al muncii spor Ţi-l răpesc duşmanii.* NECULUȚĂ, Ț. D. 41. *Dacă poate, răpeşte şi pămîntul unui răzaş de treabă.* SADOVEANU, O. III, 11, cf. ALR II 3503/836. ◇ Fig. *El . . . răpeşte buzele natvei Vinere Vorba d-amor.* EMINESCU, O. IV, 29. ◇ (Complementul indică persoana păgubită) *Răpia-l toţi cinre trece pre cale.* PSALT HUR. 76ʳ/7. *Că mă răpeşti şi mă despoi, M-arunci pe drum să pier.* COȘBUC, P. I, 113. ✦ (Complementul indică o țară, un teritoriu etc.) A lua în stăpînire cu forța armată; a cuceri, a ocupa. *Nădejduind cum că numai cu strigarea războiului va răpi deodată cetate cu însuş zidurile* (a. 1773). GCR II, 92/8. *Împărăţia ne-a fost răpit-o duşmanii.* ISPIRESCU, L. 37. *Dacia a fost . . . răpită de barbari din mîinile romanilor.*

XENOPOL, I. R. I, 215. ✦ (Învechit) A cîştiga, a dobîndi (prin luptă, prin stăruinţă). *Spurcatele şi ruşinatele veşminte să le lepădăm . . . şi împărăţtia* [cerului] *să răpim.* CORESI, EV. 308. *S-au înţeles cu boierii să omoare pre Alexandru Vodă şi să răpească el domnia.* ŞINCAI, HR. II, 208/28. ✦ Intranz. (Învechit, rar) A rîvni, a lăcomi. *În locul lui îndată au hrăpit la împărăţie ucigaşul lui Macsimin Thracul.* CANTEMIR, HR. 206. ✦ Fig. A lipsi pe cineva (prin abuz) de ceea ce are la dispoziţie, a lua cuiva ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine sau îi e necesar. *Dă-mi numai pacea care-mi lipseşte, Pacea adîncă ce mi-ai răpit.* ALEXANDRESCU, O. I, 101. *Răbdarea mi se revoltă şi hotărîi să plec de la ăst om, care îmi răpea şi această mulţumire.* DEMETRESCU, O. 97. *Opririle ei cu copiii mă impacientează, pentru că-mi răpesc atenţia.* IBRĂILEANU, A. 107. *Acuma nu vreau să-ţi răpesc decît două-trei secunde.* REBREANU, R. I, 256. *Trece la nişte . . . nesfîrşite procese, la nişte adînci duşmănii care-i răpesc liniştea şi somnul.* SADOVEANU, O. VII, 286. *În praf şi ţărnă să prefacem Pîngăritorii ce-ar voi Să ne răpească libertatea, Să stingă zîmbet de copii!* FRUNZĂ, Z. 45. ✦ Fig. (Învechit, rar) A percepe ceva cu mare atenţie şi interes, a sorbi cu nesaţ. *Vedeţi înţelepţia mulieriei, că răpi ale lu Hristos cuvinte şi den el împletiia-ş ei răspuns.* CORESI, EV. 325. *Comorile firei toate la ochii mei dezvălite . . . Le răpeam cu lăcomie.* CONACHI, P. 102.

3. Tranz. (Învechit şi regional) A scoate (pe cineva sau ceva) din locul unde se află, a desprinde, a smulge (pentru a salva). *Că tu eşti ce răpitu-me-ai* (mă prăsîş D, me-au trasu H) *de maţe.* PSALT. 36. *Iară pre alţii . . . răpindu-i din văpaia focului.* N. TEST. (1648), 201[v]/3. *S-au arătat înaintea lui ca nişte vulturi cu aripi de aur şi l-au răpit dentru adîncul mării* (a. 1747). GCR II, 41/1. *De nu va apuca cineva ca să-l răpască mai înainte de la Memfi.* AETHIOPICA, 35[v]/4. *Gugiman Ţi s-a furat Ş-un caftan Ţi s-a luat Şi eu, Doamne, le-am găsit, De la furi că le-am hrăpit, Înapoi ţi le-am adus.* TEODORESCU, P. P. 536. ✧ Fig. *Răpeşte-mă cu rugăciunile tale . . . din adîncimea greşalelor meale.* MINEIUL (1776), 101[v2]/21. *Interesul comun cerea a răpi cît mai în grabă pe Rucsanda din o poziţiune care putea să înfăţoşeze lui Timuş încă vreo speranţă.* ASACHI, S L. II, 26. ✦ Refl. (Învechit) A se înălţa, a se ridica. *M-am răpit* [la cer]. MINEIUL (1776), 35[v1]/26. *Se întorcea prorocul Eliseiu de la vedearea lui Ilie dascalului său, carele se răpise în car de foc spre ceriu.* MAIOR, D. 19.

4. Tranz. Fig. A fermeca, a încînta, a vrăji *Şi rugîndu-me în băsearecă şi-mi fu spaemă* (fuiu răpit de în minte N. TEST. 1648, fuiu întru năucire BIBLIA 1688). COD. VOR. 42/14. *Cînd eram eu încă tînăr . . . auziiu un cuvînt bun . . . şi tăriia lui cu totul mă răpi* (a. 1648). GCR I, 131/22. *Dar cînd vii şi-n braţe-ţi zbor, De dragostea la răpit Atuncea parc-oi să mor, De plăcere biruit.* CONACHI, P. 146. *Ades copila, pradă gîndirii ce-o răpeşte, Se scaldă în lumină, cu soarele grăieşte.* ALECSANDRI, P. III, 312. *Clima ta-i plăcută! Ceriul e senin! Soarele tău dulce! Tu răpeşti pe cale-i orişice străin.* BOLINTINEANU, O. 23. *Răpită de armonia acestor suave versuri . . . , inima se avîntă şi dînsa.* ODOBESCU, S. III, 35. *Eu te văd răpit de farmec Cum îngîni cu glas domol.* EMINESCU, O. I, 110. *Pe tine te răpeşte al trestiilor cînt.* PĂUN-PINCIO, P. 45. *Vivat directorul! strigă bădicul răpit de entuziasm.* AGÎRBICEANU, A. 399. *Bucuriile deşarte ale lumii i-au răpit, s-au îndulcit în bunătăţi, ş-acuma nu vor să-şi mai cunoască fraţii.* SADOVEANU, E. 107. ✧ Refl. pas. *Unii din dascălii altor limbi, poate de vreo patimă răpindu-se, nu lipsesc a zice* (a. 1826). GCR II, 252/16. *Vom aduce cele mai însemnate părţi din autorii a mai multor naţii pe care nici un om nu a stătut, citindu-le, să nu se răpească cu sufletul.* HELIADE, O. II, 27. *El se da tot mai aproape Şi cerşea copilăreşte; Al ei suflet se răpeşte De închide-a ei pleoape.* EMINESCU, O. I, 104.

5. Refl. şi intranz. (Prin Ban. şi Transilv.) A se repezi, a se năpusti. *Nu te ripi pă miń.* ALR II 3 503/310, cf. ib. 3 503/95. ✦ Tranz. şi refl. A (se) coace înainte de vreme, a (se) pripi; a (se) arde. [Pîinea] *am răpit-o.* ALR II 3 503/29. [Grîul] *să răpieşti.* ALR SN I h 44/29, cf. GL. OLT.

— Prez. ind.: *răpesc* şi (învechit) pers. 3 *răpă.*

— Şi: (învechit) **ripi, hrăpi, hripi,** (regional) **ripi** vb. IV.

— Din lat. **rapire** (= *raperr*).

RĂPÍ[3] vb. IV v. **hrăpi.**

RĂPICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar; despre animale) Răpitor. *Urît vorbeşte Goleman de vozi, cînd nice mîni nu le dă, ci brînci, ca cînd ar fi urşi sau alte fieri răpicioase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 393.

— Pl.: *răpicioşi, -oase.*

— **Răpi[2]** + suf. *-cios.*

RĂPICIÚNE[1] s. f. **1.** (Învechit, rar) Răpire **(2).** *Cum am putea prăznui ceia cu iubirea argintului şi luînd comete şi asuprind cu nedereptate şi afundaţi în răpiciuni?* CORESI, EV. 122, cf. PHILIPPIDE, P. 182, JAHRESBER. XI, 56, SCRIBAN, D. ✦ Fig. (Concretizat) Obiect luat cu sila. V. pradă. *Vai de voi cărturari şi farisei făţarnici că curăţiţi sticlele şi blidele, e deînlăuntru sînt pline de răpiciuni şi de nedereptate.* TETRAEV. (1574), 241.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Epitet depreciativ pentru un om lacom; jăcman. Cf. UDRESCU, GL. *O răpăciune afurisită ca ăsta nu s-a văzut cît lumea.* id. ib.

— Pl.: *răpiciuni.* — Şi: (regional) **răpăciúne** s. f.

— **Răpi[2]** + suf. *-(i)ciune.*

RĂPICIÚNE[2] s. m. v. **răpciune.**

RĂPÍDĂ s. f. v. **ripidă.**

RĂPIDE adj., adv. v. **repede.**

RĂPIGÁ vb. I v. **răpăga.**

RĂPÍGĂ s. f. v. **ripidă.**

RĂPÍRE s. f. Acţiunea de a răpi şi rezultatul ei.

1. Luare cu forţa a unei fiinţe din locul unde se află şi ducerea ei în altă parte; (învechit) răpit[1] **(1),** răpitură **(1).** Cf. răpi **(1).** *Să arate răpitoriul seamne ca acelea cu tărie, ca să să poată creade, cum s-au făcut răpitura (răpirea* MUNT.) *cu voia ei.* PRAV. 189, cf. LB, POLIZU. *Pricepu ce dor fierbinte, ce chinuri adînci ar lăsa în sufletu-i pătimaş răpirea iubitei sale de către un altul.* ODOBESCU, S. I, 125. *Răpirea fetelor înainte de cununie . . . nu este un obicei aşa de răspîndit, ca fiecare fecior să-l îndeplinească.* MARIAN, NU. 157, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru hrăpirea „femeiei altuia" popa de religie obţinuse izgonirea mea din şcoală!* KLOPŞTOCK, F. 280. *Nu te uita aşa de spăimîntată la mine. Fetele la noi sînt deprinse cu hrăpirea.* SADOVEANU, O. V, 528. *Împăratul şi împărăteasa se întristară foarte mult de răpirea fetelor.* POPESCU, B. I, 75.

2. Luare cu sila a unui bun material; jefuire, prădare; (învechit) răpiciune[1], răpit[1] **(2),** răpitură **(2),** răpştire, (învechit, rar) răpştit[1]. Cf. răpi **(2).** *Nu nedejdireţi pre nedereptatea şi în rrăpire nu iubtreţi bogătatea.* PSALT. HUR. 51[r]/26. *Nu upuvăireţi în nedereptate şi în răpire* (apucare D) *nu deşidereareţi.* PSALT. 117. *Cu ajutoriul tău slobozescu-mă de toată nedereptatea şi de răpire şi de alalte reale* CORESI, EV. 15. *Au tras în partea sa pre nişte oameni, carii numai din răpiri trăia* ŞINCAI, HR. II, 230/15. *Stînjinindu-se din obicinuitele hrăpiri . . . şi asupritoare chipuri către săraci pămînteni* (a. 1804). URICARIUL, III, 65, cf. ZILOT, CRON. 80. *I-e ruşine să zică şi dă hrăpiri şi jăfuiri.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60, cf. LB. *Veţi rămînea . . . în răspundere pentru neîngrijirea la datoria ce aveţi, a apăra pă locuitori dă verice hrăpiri şi luări nedrepte* (a. 1829). DOC. EC. 450. *Hrăpirile, nedreptăţile, zavistiile . . . pînă întru cel mai mic . . . se vor arăta.*

GORJAN, H. IV, 152/20. *Vru să pună stavilă la răpirile lor, dar nu izbuti decît a-i întări mai mult și a-i revolta asupră-i.* BĂLCESCU, M. V. 33, cf. POLIZU. *Acest domn . . . era neîmpăcat cu boierii care, nevoind a fi instrumentele hrăpirii lui, îi făceau vreo împotrivire.* CONV. LIT. XIV, 86. *Omorul și răpirea prin țeară se lățise.* MUREȘANU, P. 99/9. *Ceea ce mai avea acum de făcut era răpirea definitivă a stării făcătorului său de bine.* FILIMON, O. I, 154. *A dezvolta umilința? A tolera răpirile?* BOLINTINEANU, O. 313. *Țeara ajunsese în sapă de lemn prin hrăpirile, nedreptățile și împilările ce căzuseră pe capul bieților locuitori.* ISPIRESCU, M. V. 4, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ferește-te de hrăpire, că te duce la pieire.* ZANNE, P. VIII, 635. (Fig.) *Mulți . . . făceau parte din anumite bande, organizate cu scop de răpire a muncii și drepturilor altora* N. A. BOGDAN, C. M. 14. ✦ Fig. (Concretizat) Obiect luat cu sila. V. pradă. *Amar voao cărturarilor și fariseilor, fățarnicilor, că curățiț păharăle si blidele de nafară, țară înlăuntru sânt pline de răpire și de nedireptate.* CHEIA ÎN. 52[v]/16. *Eu știu mai de demult, că oamenii în lume Asupra celor mici dreptate nu-și găsesc: Cînd ei cu cei mai mari răpirile-mpărțesc.* DONICI, F. 76.

3. Fig. Fermecare, încîntare, extaz; (învechit) răpitură **(3)**. Cf. răpi **(4)**. *Și ca într-o răpire striga.* ȚICHINDEAL, P. 270/23, cf. LB. *Aduceți-vă aminte că acea fericire dinlăuntru, acea răpire îngerească . . . niciodată n-a izvorît din vreo împrejurare din afară.* MARCOVICI, D. 270/22. *Cuprinderi, îmbrățișare sub prietenească față, Căutături cu răpire.* CONACHI, P. 85. *Nu te poți opri de a privi cu răpire astă încîntătoare vale.* NEGRUZZI, S. I, 195. *Și de-atunci, mama duioasă, În răpirea-i drăgăstoasă, Toț înșiră, visătoare, Prețioasele-i odoare.* ALECSANDRI, P. II, 192. *Toată adunarea vede cu răpire O fetiță dulce ca o fericire.* BOLINTINEANU, O. 44. *Ascultînd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc.* ODOBESCU, S. III, 77. *Idol tu! răpire minții! cu ochi mari și părul des.* EMINESCU, O. I, 80.

4. (Învechit) Pornire nestăpînită, aprindere, înfocare, înflăcărare; (învechit) răpit[1] **(3)**. *Cerea iertăciune pentru greșala ce i-au făcut din răpirea mîniei.* MINEIUL (1776), 35[v2]/7. *Cu acest mehanism nu este de a se teme . . . fiind în trăsură, orișicum ar fi răpirea cailor și năravul lor.* AR (1829), 135[1]/45, cf. CONACHI, P. 26. [Mihai Viteazul] *se întemeia . . . pe dragostea poporului român din ambele țări, care, în răpirea entuziasmului ce avea pentru eroul său, nu-l numia altfel decît „Macedon al nostru".* BĂLCESCU, M. V. 424.

— Pl.: *răpiri.* — Și: (învechit) **hrăpíre** s. f.

— V. **răpi[2]**.

RĂPÍT[1] s. n. (Învechit) **1.** Răpire **(1)**. *La vreame răpitului* (răpirii MUNT.) *n-au strigat să-i vie cineva agiutoriu.* PRAV. 189. *Văzu o mulțime de atomuri turburate nevoindu-se a sfărîma stavilile legilor . . . lupi la hrăpit, vulpi la vicleșug.* MARCOVICI, C. 86/10.

2. Răpire **(2)**. *Leșii ce era cu dînsul încă îl blăstăma . . . că avînd mulți bani lor nu le da nemică, ce-i lăsa să se hrănească cu răpitul și cu tălhușagul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 172/31.

3. Răpire **(4)**. *Cela ce va fi suduit pre cineva de răpitul* (pornirea MUNT.) *mîniei sau den sminteala limbii, să nu să cearte ca un suduitortu.* PRAV. 226.

— Și: (învechit) **hrăpít** s. n.

— V. **răpi[2]**.

RĂPÍT[2], -Ă adj. **1.** (Rar; despre persoane) Luat cu forța și dus în altă parte; furat. *Bucatele . . . el va da giudețul muierii ceii răpite.* PRAV. 180. *Nunta, ce să va face, între obrazul cel răpitoriu și aceii răpite.* ib. 186, cf. ANON. CAR., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Despre obiecte, bani etc.) Însușit pe nedrept; jefuit. *Pentru el sînt sădite* [fructele] *Aceale răpite.* BĂRAC, ap. GCR II, 175/30. ✧ Fig. *Și din pacea mea răpită, și din stinșii ani de mai, Cel puțin fă o licoare pentru cupa zeității.* MACEDONSKI, O. I, 162. ✦ (Neobișnuit) Care jefuiește; jefuitor. *Cu cît mai bună iaste cia cu cinste sărăcie, decît răpita lăcomita.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/13.

3. Fig. Fermecat, încîntat, vrăjit. *Bătrînul Socoleanu, doborît sub grindina laudelor, . . se lasase pe un scaun . . . amețit, răpit.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Naște-n sufletu-mi răpit Un chor scump și înflorit De-amintiri armonioase.* ALECSANDRI, POEZII, 515. *Mă-ntorsei în prag și-o priveam răpit.* EMINESCU, G. P. 76. *Îl asculta . . . cu ochii închiși, răpit, dus în alte lumi.* SADOVEANU, O. II, 377.

4. (Învechit) Nestăpînit, aprins. *Firea acestii domnii . . . se cunoștea într-însul den firea tătîne-său; iar la mănie răpit.* M. COSTIN, LET. I, 354/29. *Nicolai Vodă . . . foarte era strașnic și răpit la mănie.* MUSTE, LET. III, 46/6, cf. CIHAC, I, 227, BARCIANU.

5. (Prin Ban.) Copt înainte de vreme sau rămas necopt; pripit. Cf. ALR II 3 503/2, ALR SN I h 44/29, ib. h 231/29.

— Pl.: *răpiți, -te.* — Și: (învechit) **ripít, -ă** (ANON. CAR.), **hrăpít, -ă** (BARCIANU) adj.

— V. **răpi[2]**.

RĂPÍT[3], -Ă s. n. v. hrăpit.

RĂPÍTĂ s. f. v. răchită.

RĂPITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre persoane; adesea substantivat) Care răpește[2] **(1)** pe cineva. *Veniamin, lup răpitoriu; demineața mănîncă pradă și seara împarte dobînda.* PO 175/23. *Nunta . . . să va face între obrazul cel răpitoriu și aceii răpite.* PRAV. 186. *Era silită a face Orice răpitorilor săi place.* BUDAI-DELEANU, Ț. 328. *Din ziua aceea răpitorul nu mai putu avea liniște sufletească.* F (1873), 335. *Nu putuse să-i scape de la răpitor pe iubita lui.* ISPIRESCU, L. 27. *N-aș voi să trec drept răpitor de copii.* CĂLINESCU, S. 445. ✦ (Despre păsări și animale) Care răpește animale și le sfîșie pentru a le mînca; (învechit) rapace, (învechit, rar) răpicios. *Această pasere este . . . răpitoare și se nutrește cu carne vie sau de moriăciune.* ISIS (1856), 6[1]/32. *El se-nalță și se lasă Pe clopotnița frumoasă, Ca un vultur răpitor.* ALECSANDRI, P. II, 35. *Era hotărît . . . să scape lumea de o fiară răpitoare.* SADOVEANU, O. I, 472. *Bufnițele, pînă nu demult, au fost clasate în același ordin cu păsările răpitoare diurne.* LINȚIA, P. II, 83. *Cînd îl încorda Tocmai se lăsa Șoimii vînotori, Șoimii răpitori.* POP., ap. GCR II, 328, cf. ALR II 3 503/228. *Viu către voi în veșmi[n]țele oilor, iară denlontru sînt lupi răpitori.* N. TEST. (1648), 9[v]/12. ✦ (Substantivat, f. pl.) Numele unui ordin de păsări care își procură hrana prin răpirea altor păsări; (la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. Cf. ȘĂINEANU. *La noi . . . trăiesc diferite specii de răpitoare nocturne.* SIMIONESCU, F. R. 169. *Prin turburări continue* [șoimul dunărean] *gonește aceste răpitoare chiar din cuiburile ocupate.* LINȚIA, P. II, 145. ✦ Fig. Care ia viața cuiva, care ucide; omorîtor. *Tu ai pierdut pe tatăl tău . . . prin crunta comandă a hrăpitoarei morți!* GORJAN, H. II, 181/22. *Paricide, răpitor de zile.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Lumea e înșelătoare, Moartea hoață, răpitoare.* PANN, P. V. III, 140/23.

2. (Adesea substantivat) (Persoană) care ia pe nedrept un bun al altuia, care despoaie pe altul (v. hrăpăreț, hoț, jefuitor), care uzurpă un drept al altuia (v. uzurpator). *Se izbăvești . . . mișelul și meserul de răpitorii* (cari-l jecuesc D) *lui.* PSALT. 62. *Aceia sînt răpitori vinovați, după pohtele lor îmblînd* (cca 1569 — 75). GCR I*, 12/11. *Laudă ție dau, că nu sînt ca alalți oameni, răpitori, nedrepți.* CORESI, EV. 11. *Veni moartea ca un răpitoriu și mă risipi.* MOLITVENIC (sec. XVII), 802. *Putearea cea răpitoare.* MINEIUL (1776), 5[v2]/37. *Pre cel ce stăpînește cu rea credință, pravila îl numește răpitoriu.* PRAVILA (1814), 31/5. *Un norod ticnit ce pătimește de hrăpitoare stăpînire.* ZILOT, CRON. 339, cf. LB. *Cîtă mîhnire pricinuiește fericirea nemilostivului, a hrăpitorului și a fățarnicului lingușitor.* MARCOVICI, C. 26/11. *Moldovenii combăteau de moarte spre a-i nimici, nu ca pe oșteni, ce chiar ca pe răpitori sălbatici.* ASACHI, S. L. II, 104. *Funcționarii fiscali ies defăimați și înfierați*

ca tirani și răpitori. BARIȚIU, P. A. II, 650. *Văzui tîlhari, ucigași, Hoți, răpitori și pungași.* PANN, ap. GCR II, 323. *O luptă mare și îndelungată se începe între ... popoare cu căpitenile lor cele hrăpitoare.* RUSSO, S. 133. *Nu fi răpitor.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Mi-a spus că ești hoț, răpitor, mîrșav.* FILIMON, O. I, 172. *Ciocoi ... aprig, hrăpitor, spaima răzeșilor.* ALECSANDRI, T. 1 344. *Regăsim pe hrăpitorul tîz al acestuia în egumenia Snagovului.* ODOBESCU, S. I, 457, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Niște ostași d-ai tăi Foarte răpitori și răi, Cu putere ne-au supus.* TEODORESCU, P. P. 103. (Fig.) *Orațiuni răpitoare de timp.* BARIȚIU, P. A. III, 218.

3. Fig. Fermecător, încîntător. *Ce cîntece răpitoare! ce glas dulce, îngeresc!* PANN, E. I, 24/22. *O mulțime de grupe* [de nori] *... luminate de palida lumină a lunei, prezintau privirei o panoramică fantastică și răpitoare.* FILIMON, O. I, 115. *Focul poetic e răpitor.* ALECSANDRI, P. II, 79. *Alții nu-s mai străluciți Mai frumoși, mai răpitori Ca doi tineri frățiori.* BOLINTINEANU, O. 88. *Mi se desfășoară dinaintea minții uimite priveliști așa de răpitoare.* ODOBESCU, S. III, 93. *Templul... Uriaș prin înălțime, răpitor prin meșteșug.* MACEDONSKI, O. I, 103, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Era atît de răpitoare această priveliște, încît ai fi zis că ai înaintea ochilor o salbă de mărgăritare.* HOGAȘ, DR. I, 31. *Valsul era răpitor.* BACOVIA, O. 225. *A fost răpitoare, toți bărbații o sorbeau din ochi.* CĂLINESCU, S. 528. *Ș-apoi cîntă-mi viers de dor Cu glas dulce, răpitor.* ALECSANDRI, P. P. 206. [Palatul] *era învelit numai cu smarand verde căptușit cu argint și înconjurat numai de grădini răpitoare.* POPESCU, B. I, 81. *Aste buze răpitoare, Nu le-aș da p-un soare mare.* BIBICESCU, P. P. 34.

— Pl.: *răpitori, -oare.* — Și: (învechit) **răpitórin, -oáre, ripitór, -oáre** (ANON. CAR., BUL. FIL. XI—XII, 62), **hrăpitór, -oáre** adj.

— **Răpi**[2] + suf. *-tor.*

RĂPITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răpitor.**

RĂPITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Răpire **(1).** *Mai mare iaste răpitura* (răpirea MUNT.) *cînd ... să răpească fată de mare boiarin.* PRAV. 184, cf. POLIZU, DDRF.

2. Răpire **(2).** *Știa că răpiturile și strîmbătățile nu plac lui Nicolai Vodă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 190/15. *Nu-l face și pre dînsul părtaș furtișagului și răpiturilor lui.* ȚICHINDEAL, ap. CADE, cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M. ✦ Fig. (Concretizat) Obiect luat cu sila. V. pradă. *Voi ... curățiți păharul și blidul dinafară, dară denlăuntru pline sînt de răpituri și de necurăție.* N. TEST. (1648), 30[v]/17, cf. PO 228/17.

3. Răpire **(3).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *răpituri.*

— **Răpi**[2] + suf. *-tură.*

RĂPIȚÍȘTE s. f. (Regional, cu sens colectiv) Loc (cultivat) cu rapiță **(1)** (Topraisar — Techirghiol). Cf. ALR SN I h 39/987.

— Pl.: ?

— **Rapiță** + suf. *-iște.*

RĂPÎGÁ vb. I v. **răpăga.**

RĂPÎÍ vb. IV v. **răpăi.**

RĂPNĂ s. f. v. **rîvnă.**

RĂPOÍ vb. IV v. **răpăi.**

RĂPOOSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPORÁTOR adj. v. **reparator.**

RĂPORÓS, -OÁSĂ adj. v. **răpuros.**

RĂPORSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPÓRT s. n. v. **raport.**

RĂPORTÁ vb. I v. **raporta.**

RĂPORTUÍ vb. IV v. **raportui.**

RĂPOSÁ vb. I. **1.** Refl. și intranz. (Învechit) A se odihni (după o muncă, după un drum etc.), a poposi. *Cine da-mi-va arepi ca porumbilor, și se sboru se răpaosu* (și voiu poposi H, și voi odihni D). PSALT. 104. *Răposăm o zi la dînșii.* CORESI, L. 100/18. *Răposați supt acest lemn.* PO 56/17. *Vai de cela om ce no-ș va lăsa dobitocul să răpause sf*[înta] *domerecă* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 52/9. *Numai ce bea și mînca și se răpousa.* MOXA, 391/28, cf. ANON. CAR. *Abia răpăusă jumătate De ceas cînd îi curmă odihna lină Un glas de om.* BUDAI-DELEANU, Ț. 294. *Mai nainte de a călători noaptea mai departe, ... răposa sub un stejar vechi.* ASACHI, S. L. II, 18. ✧ Fig. *Ședea acolea de bea și mînca și-ș răpousa bătrînețele.* MOXA, 399/17. ✦ Tranz. A da, a oferi cuiva odihnă; p. ext. a adăposti, a găzdui pe cineva. *Să dea Domnul milă casei lui Onisifor că de multe ori m-au răposat.* CORESI, L. 513/20, cf. id. EV. 146. *Și călătorii făgăduiți la casele voastre de-i răpăusați* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 50/21. ✦ A avea liniște, tihnă (din partea cuiva); a se odihni, a se liniști. *Răposa-voiu* (odihni-mă-voiu D) *în dzi de grija mea.* PSALT. 322. *Nici o răutate nimenile de la ei n-au văzut, ... iară acum ei nu se pot răpoosa de voi* (a. 1649). ap. HEM 139. *Matei Vodă ... zăcea în patul lui și nu putea să să răpaose și să-și caute leacul ranei sale de necazul slujitorilor lui.* ANON. CANTAC., CM I, 160.

2. Intranz. (Astăzi rar, mai ales în limbajul bisericesc; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „în", „întru", „către", „pe" etc.) A muri. *Ștefan Vodă ... cu mare jăle au răposat marți iulie în 2.* URECHE, LET. I, 145/6. *I*[i]*sus slobozi glas mare și răpăosă.* N. TEST. (1648), 63[r]/18. *Răpăosînd starețul, cuconul se dedease pre săhăstrie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13/15. *Răposară către Domnul.* MINEIUL (1776), 131[v]/8. *Pănă a nu răpăosa, în citeva rînduri s-ar fi giudecat jăluitorul cu vechilul vorniculuí* (a. 1776). URICARIUL, XXI, 391. *Cînd s-ar întîmpla ... ca măritrea sa să răposeze, atunci va avea grije țeara pre cine să aleagă prinț.* ȘINCAI, HR. II, 234/24. *Lipsind vreunul ... adecă răposînd sau ... depărtîndu-să de slujba divanului* (a. 1822). URICARIUL, IV, 283/16. *Miercuri noaptea ... marele ban și prinț Grigore Brîncoveanul a răposat.* CR (1832), 104[2]/35. *Acel om ... răposă pe a lor brață.* CONACHI, P. 301, cf. POLIZU. *Săracii au răposat.* HASDEU, R. V. 58. *Dar cînd a răposat? — Acu chiar, o răposat în brațele mele.* ALECSANDRI, T. 1 646, cf. DDRF, ȘĂINEANU, TDRG. *De jalea lui ne-au răposat Și moșii și părinții.* GOGA, P. 14. *Fostul guvernator a răposat acum trei ani.* SADOVEANU, O. IX, 264. *A răposat la vreo optzeci de ani.* PAS, Z. I, 158. *A răposat de glonț turcesc în pragul Plevnei.* GALAN, Z. R. 40. *Dară mulț ș-o răpăusat Și pă loc i-o îngropat.* T. PAPAHAGI, M. 53, cf. ALR II/I MN 84, 2 702, ALRM II/I h 217. ✧ Refl. (Învechit și, rar, regional) *S-au răpoșat întru D*[o]*mn*[u]*l.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64[v]/14. *N-au zăbăvit mult și să răpăosară părinții lor.* id. ib. noiembrie 138[r]/16, cf. ALRM II/I h 217/349. ✦ Tranz. (Învechit) A da cuiva odihnă veșnică; a odihni. *Dumnedzeu ... răpaosă ceia ce au lucrat.* COD. TOD. 193. *Veniți către mine toți ce v-ați ustenit ... și eu răposa-vă-voiu.* TETRAEV. (1574), 218. *Cu dulce te roagă lui D*[u]*mn*[e]*zeu, să răpaose acum pre acest mort* (a. 1669). GCR I, 185/36. ✧ Refl. *Mulți de la răsărit și de la apus vor veni și să vor răpăusa cu Avraam ... și cu Iacov împărăția ceriurelor.* N. TEST. (1648), 10[r]/34. *Trupul mieu mărgînd la odihnă s-a răposa.* DOSOFTEI, PS. 45/2. ✧ Intranz. *În odihneala ta, D*[oa]*mne, unde derepții răpăuseadză ... robul tău odihnește-l.* MOLITVENIC (sec. XVII), 312.

3. Intranz. (Învechit; despre „duh", „suflet") A se îndrepta asupra cuiva, a se cobori, a se opri. *Și se vă ocărire dereptu numele lui H*[risto]*s, fericați seți că slovele d*[u]*hului lu D*[um]*nedzeu spre voi răpaus*

(să va odihni N. TEST. 1648, să odihneşte BIBLIA 1688). COD. VOR. 160/12. *Duhul lui Mihai Viteazul nu răposase asuprăi-i.* BĂLCESCU, M. V. 606.

4. Refl. (Învechit, rar) A se sprijini, a se rezema. *Spre el a mă răposa place-mi.* CORESI, ap. DHLR II, 470.

— Prez. ind.: *răposez.* — Şi: (învechit şi regional) **răpăusá, reposá** (URICARIUL, XIII, 342, H II 82, ALRM II/I/ h 217/414), (învechit) **răpausá** (prez. ind. *răpáus*), **răpăosá, răpoasá** (prez. ind. *răpáos*), **răpoosá, răponsá,** (regional) **răporsá** (ALRM II/I h 217/95) vb. I.

— Lat. **repausare.**

RĂPOSÁRE s. f. Faptul de a (se) răposa.

1. (Învechit) Odihnă, repaus. Cf. răposa (1). Cf. LB.

2. Moarte, deces; (rar) răposat[1]. Cf. răposa (2). Cf. DOSOFTEI, V. s. decembrie 219r/10. *După răposarea ei . . . să strînseră ca să o îngroape* (a. 1698). GCR I, 319/19. *Cînd era să li se caute dreptate s-ar fi întîmplat răpausare domniii sale Grigorie Ghica* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 178. *Voi aduce hrisovul din care se arată timpul răposării comitului Ştefan de Bator.* ŞINCAI, HR. II, 90/8, cf. LB. *Pentru doliul răposării . . . au rămas iară aminată cauza măritatului.* ASACHI, S. L. II, 95, cf. POLIZU, LM, JAHRESBER. VII, 126. *Vestea despre răpăosarea lui A. Hurmuzachi răsună . . . ca un trăsnet.* SBIERA, F. S. 238. ✧ (Precedat de „cea de apoi") Odihnă veşnică. *Pînă în aceaia de apoi răposare să proslăvim pre el.* CORESI, ap. DHLR II, 470.

— Pl.: (neobişnuit) *răposări.* POLIZU. — Şi: **răpausáre, răpăosáre, reposáre** (ŞINCAI, HR. II, 82/24) s. f.

— V. **răposa.**

RĂPOSÁT[1] s. n. (Rar) Răposare (2). *Foaie verde măr dungat, Acum m-am înspăimîntat, Mi-e frică de răposat.* PĂSCULESCU, L. P. 225.

— V. **răposa.**

RĂPOSÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit) Netulburat, liniştit; odihnit. *Legă . . . ranele, nu lăsă mai multă răotatea răposată să fie.* CORESI, EV. 392. ✦ Fig. Care produce linişte sufletească; liniştitor, odihnitor. *În apă răposată* (răpaus cc[2], de rrăpaos H, de odihnă D) *sălură-me.* PSALT. 39.

2. (Şi substantivat) (Persoană) care nu se mai află în viaţă; mort, decedat, defunct, repauzat. *Şi vine . . . în casa judelui şi o văzu pe răposată.* TETRAEV. (1574), 214. *Şi multe trupuri răposate ale sfinţilor scularā-se.* CORESI, EV. 177. *Dzestre de la . . . dumneaei Alicsandra Spătăroaie a răpăusatului Iordachi Spătariul* (a. 1662). BUL. COM. IST. IV, 20. *Deci priimeşte, în ceastă dată, atîta din truda noastră cît să nu să uite lucrurile şi cursul ţării, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Ureche vornicul.* M. COSTIN, O. 42. *Viaţă a fericitului părintelui mării tale răposatului Constantin Cantacozino.* BIBLIA (1688), [prefaţă] VII/21. *Această mănăstire o au fost închinat mai înainte vreme răposatul părintele mării sale, Nicolaie Vodă.* NECULCE, L. 387. *Au mărturisit . . . că din zilele răpousatului mării sale Grigorii Ghica Vodă . . . sînt şăzători acolo* (a. 1765). BUL. COM. IST. IV, 215. *Şi s-au îngropat răpăosata în biserică* (a. 1793). CAT. MAN. I, 552. *Noi, spre a nu fi în bănatul răpousatului vistier, n-am vrut să iscălim* (a. 1801). IORGA, S. D. VI, 67. *Am plătit de la moartea răposatului tatămieu pînă acum peste taleri 1600* (a. 1819). DOC. EC. 199, cf. LB. *V-aţi jurat şi dumneata şt răposatul banul Manolache Creţulescul . . . şi apoi toţi v-aţi călcat jurămîntul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Cu cinste recomand scrierea răposatului Iorgovici tipărită în Buda în veacul trecut.* HELIADE, O. II, 209. *În Ţara Românească singur răposatul Ioan Manu a urmat a subscrie pînă la moartea sa „Ioan Manu, mare vornic".* KOGĂLNICEANU, S. A. 209, cf. POLIZU. *Răposatul Măciucă era oltean ca şi mine.* GHICA, S. 4. *L-au sărbătorit . . . cîntîndu-i versurile ce se atribuie unui mare profesor transilvănean, răposatul Vasile Fabian sau Bobul.* I. IONESCU, M. 255. *Eu . . . am trăit 17 ani cu răposatul soţu meu.* ALECSANDRI, T. 340. *Prefect al poliţiei . . era pe atunci răposatul Protopopescu Pake.* MAIORESCU, D. II, 36. *N-am uitat nici pe răposatul Caratman, veselul şi priceputul staroste al vînătorilor.* ODOBESCU, S. III, 14, cf. CREANGĂ, A. 142. *Îţi trimit „Fulga sau Ideal şi Real" al răposatului meu amic Gr. H. Grandea. Citeşte-o.* CARAGIALE, O. VII, 175. *Dete condurul răposatei împărătese . . . căutînd la cine s-ar potrivi.* ISPIRESCU, L. 306 *Rămîi sănătoasă, scumpă casă părintească. Am gustat linişte şi mulţămire în pereţii tăi, cît trăia încă răposatul.* I. NEGRULZI, S. V, 307, cf. I, 19, DDRF. *Aice zace cinstitul şi răposatul capul creştinului Mihail, marele voievod.* IORGA, C. I, 18. *Răposatul n-a fost vrednic De poala ta, bătrîne crai!* GOGA, P. 37. *„Marele Basarab Voievod" cel răposat la 1352 . . . a instituit marile dregătorii muntene.* BUL. COM. IST. V. 27, *Samănă la ochi cu răposata maică-sa.* SADOVEANU, O. XI, 228. *De unde să fi ştiut Dima că regimentele ţineau socoteala cailor rămaşi de la ostaşii răposaţi?* GALAN, Z. R. 40. *De sufletul morţilor (răposaţilor).* ZANNE, P. II, 443. ✧ Fig. *Bietul teatru naţional sărmanul! . . . cînd moare, cînd învie . . . da-i mai mult răposat.* ALECSANDRI, T. 1 013. *Nimeni altul nu mai plîngă Răposata voastră fală.* GOGA, P. 47. ✧ (Substantivat; art.; subînţelegîndu-se soţul sau soţia) *Nu ştiu răposata ce fel îl fierbea Că de cînd, sirmana, o am îngropat Lapte fiert o dată cu gust n-am mîncat!* PANN, P. V. II, 149/12. *Maiorul . . . un văr al răposatului.* ALECSANDRI, T. 961. *La ce? . . . Să-ncepi iar să-mi boceşti pe răposatul?* CARAGIALE, O. VII, 254. *Aşa era şi bietul reposatul, Dumnezeu să-l ierte!* I. NEGRUZZI, S. IV, 243. *Într-o zi biet răposatul mă luă-n căsătorie.* OLLĂNESCU, ap. DDRF. *Aşa am trăit eu cu răposatul, fără să ne zicem nici dă-te mai încolo.* BASSARABESCU, S. N. 86. *N-am mai fost . . . de cînd trăia răposatul, fie iertat.* REBREANU, R. I, 29. *Fusese răposata o femeie tare în clonţ şi făcuse zile fripte moşneagului cît trăise cu el.* SADOVEANU, E. 116. *De la răposat îi rămînea bordeiul — aşa cum era, aruncat parcă în batjocură departe de sat.* GALAN, Z. R. 41. *Răposata, Cînd trăia, Tot la dînsa Le ţinea.* TEODORESCU, P. P. 625.

— Pl.: *răposaţi, -te.* — Şi: (învechit) **răpăusát, -ă, răpăosát, -ă, răpousát, -ă, reposát, -ă** adj.

— V. **răposa.**

RĂPOSĂTOÁRE s. f. (Învechit, rar) **1.** Loc de odihnă; sălaş. *Şi unde va întra, ziceţi domnului caseei că învăţătorul au grăit unde easte răposătoare.* TETRAEV. (1574), 79.

2. Moarte. IORGA, L. R. XXXII.

— Pl.: ?

— **Răposa** + suf. *-(ă)toare.*

RĂPOTÉNI s. m. pl. v. **răpotin.**

RĂPOTÍN, -Ă s. m. şi f. (În vechile tradiţii populare; de obicei art., mai ales la pl.; şi determinat prin „ţestelor") Numele unei sărbători care se ţine de obicei în trei marţi consecutive începînd cu a treia marţi de după paşti. *Nouă marţi şi răpotinii i-am păzit cum am putut.* PANN, P. V. I, 140/8, cf. CIHAC, II, 306. *Repotinul se sărbătoreşte, după unii, în marţia a treia după paşti, precum şi în cele două ce urmează una după alta.* MARIAN, S. R. III, 296, cf. DDRF. *Mor unul după altul, fiindcă au făcut păcatul să lucreze în ropotini.* N. REV. R. II, 55, cf. TDRG. *Ropotimul (sau rapotinul) ţestelor, Se cheamă aşa fiindcă în această zi femeile . . . îşi fac ţeste pentru copt turta sau mălaiul.* MUSCEL, 56, cf. PAMFILE, VĂZD. 81, CHIRIŢESCU, GR. 253. *Despre urs şi lup poporul ţine sărbători ca filipi, ropotini.* H IV 116, cf. ALR II/I MN 113, 2 850/899. ✦ P. ext. Turtă făcută la această sărbătoare. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *răpotini, -e.* — Şi: **ripotín** (MARIAN, S. R. III, 296), **repotín, ropotín, ropotim** s. m., **răpoténi** (CADE) s. m. pl., **repotină** (MARIAN, S. R. III, 296) s. f., **rapotíne** (MAT. FOLK. 1 210) s. f. pl.

— Etimologia necunoscută. Cf. CIHAC, II, 306 şi SCRIBAN, D. care propun v. rus. **ропать** „templu".

RĂPOUSÁ vb. I v. **răposa.**

RĂPOUSÁT, -Ă adj. v. **răposat²**.

RĂPȘÍ vb. IV v. **răpști.**

RĂPȘÍRE s. f. v. **răpștire.**

RĂPȘÍT¹ s. n. v. **răpștit¹**.

RĂPȘÍT², -Ă adj v. **răpștit²**.

RĂPȘITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răpștitor.**

RĂPȘITÚRĂ s. f. v. **răpștitură.**

RĂPȘTĂ s. f. v. **răpște.**

RĂPȘTE s. f. (Învechit) Mustrare, dojană. *Pentru răpșta și pentru cleveta ce grăi împrotiva frăține-său . . . audzi Dumnedzău și să mănie.* VARLAAM, C. 327. *Cerșind iertăciune pentru răpște ce l-au mus[t]rat pre neștiute.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 228ᵛ/32, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: ? — Și: **răpștă** s. f.
— Postverbal de la **răpști.**

RĂPȘTÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit și regional) (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „spre", „împotriva", „asupra" etc.) A murmura, a cârti, a protesta. *E se nu se săturare cărți-vor (răpști-vor* C, *vor răpști* D, vorovivoru H). PSALT. 113. *Răpștiră spre Domnul.* TETRAEV. (1574), 234. *Lazăr, săracul, cît era el întru atîta chin și întru atîta rău, . . . nu huliia, nici împuta, nici răpștiia, nici ocărî bogatul.* CORESI, EV. 365. *Unde să cădea să-i paie bine . . ., el acolo răpști și-i păru rău.* VARLAAM, C. 315. *Iară deaca-i luară, răpștiră spre domnul casei.* N. TEST. (1648), 26ʳ/8. *Unii îl suduia, alții îi da palme, . . . și nice dănăoară n-au răpștit, nice le-au zis cuvînt de bănat.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *De se va întîmpla vreo pricină . . . răpștesc cei mai mulți.* ANTIM, P. XXVIII. *Maimuța . . . începu a răpști spre vulpe* (cca 1705). GCR I, 354/6. *Toți răpștesc asupra lui* (a. 1756). IORGA, S. D. XIII, 256. *Nici unul vra să asculte cu pace Și tocma ca nește fieri surepe Răpștind merg.* BUDAI-DELEANU. Ț. 402. *Boierilor și negustorilor le era frică, răpștind asupra nemților că nu stau de război.* DIONISIE, C. 179, cf. LB. *Se văitau, răpșteau și doreau înturnarea la șesurile Egiptului.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 220, cf. CIHAC, II, 306, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Începu a plînge . . . și a răpști împotriva lui Dumnezeu, de ce a dat un frig așa de mare și nesuferit.* MARIAN, S. R. II, 95. ✧ Tranz. *Spre lucrul nostru . . . să ne nevoim . . . și nemica răpștind și neascultînd sau pizmuindu-ne în cuvinte.* CORESI, EV. 481. *Știind Domnul lăcomiia lui, și punga cu banii dedease la dînsu, pentru să n-aibă a răpști ceva că nu-i soseaște.* VARLAAM, C. 68. ✦ Refl. (Învechit și regional) A se răsti. Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU. *Mă-sa, . . . văzînd-o pleoștită și bocită, se cătrăni foc și se răpști la ea.* REBREANU, N. 80, cf. BL VI, 74. *Pepelea, mînios, se răpști către dînsa.* SBIERA, P. 3. ✦ Tranz. (Învechit) A invidia, a pizmui, a dușmăni. *Începu stareațul . . . a-l răpști și a-l grăi de rău* (a. 1692). GCR I, 305/27. *Vulpea o răpști foarte* [pe maimuță] *și-i arătă o fărămă de carne într-o cursă* (a. 1705). id. ib. 354/1.

2. Intranz. (Învechit, rar) A se tulbura, a se frămînta, a se agita. *Răpștiră* (tulburară-se PSALT.) *limbile și se clătiră împărățiile.* PSALT. (1651), 180.

3. Tranz. (Învechit) A-și însuși pe nedrept (un bun, un drept etc.) care aparține altuia; a răpi, a jefui, a uzurpa. *Cu strîmbul au răpștit nume de episcop, s-au înălțat la episcopia Bălgradului.* ȘINCAI, HR. I, 163/17. *Fără vreo cădință și numai cu vicleșug au răpștit împărăția.* id. ib. II, 24/11. *Ca si nu stea în giudecată cu păhar*[nicul] *Done și să-i răpsească dreptul său, nicidecum nu au voit a priimi sorocul arătat* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 92.
— Prez. ind.: *răpștesc.* — Și: (învechit) **ripști** (LB), **răpși** (LM), **răptști** (ib.), **răpti** (MARIAN, S. R. II, 95) vb. IV.
— Din slavonul рапътати, рапїщ.

RĂPȘTÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a **răpști.** **1.** Murmur, cîrtire, protest; invidie, pizmă, dușmănie; (învechit) răpștitură. Cf. **răpști (1).** *Domnul . . . le lua și le tăia toată vina și împutarea și răpștirea.* CORESI, EV. 250. *Între împărați gălceavă și ură și răpștire și război.* PARACLIS (1639), 258. *Înmulțindu-se ucenicii făcutu-s-au răpștire elinilor, către evrei, căci să trecea cu vedearea, întru slujba cea de toate zilele, văduvile lor.* BIBLIA (1688), 835²/31. *Cîte sfezi, cîte jalobe, cîte răbștiri și blăstămuri de către cei împreună, moșinași* (a. 1785). URICARIUL, IV, 33/27, cf. LB, STAMATI, D. 107, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Răpire, jefuire, uzurpare. Cf. **răpști (3).** *S-au ocrotit birnicii . . . de cele mai înainte strîmbătăți și asuprele ce suferea din pricina havalelilor și ale altor răbștiri* (a. 1804). URICARIUL, I. 24. *Împrumutătoriul care fără voie giu(de)cății . . . va lua lucrurile datornicului pierde datoriia și* [a] *triia parte din avere lui, și dă spre răpștire și si necinstești* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 101, cf. LM.
— Scris și: *răbștire.* — Pl.: *răpștiri.* — Și: **răpșire** (LM), **răptștire** (ib.), **repștire** (POGOR, HENR. 231/21) s. f.
— V. **răpști.**

RĂPȘTÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a **răpști (3);** răpire, jefuire. *Răpștitul cu rapșa de la toată lumea.* LM.
— Și: **răpșit, răptștit** (LM) s. n.
— V. **răpști.**

RĂPȘTÍT², -Ă adj. (Învechit, rar) Revoltat, răsculat; răpștitor. *Răpșiți contra guberniu*[lui]. LM.
— Pl.: *răpștiți, -te.* — Și: **răpșit, -ă, răptștit, -ă** (LM) adj.
— V. **răpști.**

RĂPȘTITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care cîrtește, care protestează. *De vrea fi răpștitoriu și hulnic, nu vrea fi întru atîta slavă spodobitu-se.* CORESI, EV. 365, cf. ANTIM, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 168, BARONZI, L. 100, LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ (Substantivat) *Aceștia simtu răpștitori vinovați ce îmblă după pohtele sale cu necurățit și cu călcare de leage* (ante 1618). GCR I, 50/6, cf. LB.
— Pl.: *răpștitori, -oare.* — Și: **răpștitóriu, -oáre, răpșitóriu, -oáre** (LM), **răptștitóriu, -oáre** (ib.) adj.
— **Răpști** + suf. *-tor.*

RĂPȘTITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răpștitor.**

RĂPȘTITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răpștire **(1).** Cf. LM.
— Pl.: *răpștituri.* — Și: **răpșitúră** (ib.), **răptștitúră** (ib.) s. f.
— **Răpști** + suf. *-tură.*

RĂPTÍ vb. IV v. **răpști.**

RĂPTȘÍ vb. IV v. **răpști.**

RĂPTȘÍRE s. f. v. **răpștire.**

RĂPTȘÍT¹ s. n. v. **răpștit¹.**

RĂPTȘÍT², -Ă adj. **răpștit².**

RĂPTȘITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răpștitor.**

RĂPTȘITÚRĂ s. f. v. **răpștitură.**

RĂPÚBLECĂ s. f. v. **republică.**

RĂPUBLICÁN, -Ă s. m. și f. v. **republican².**

RĂPÚBLICĂ s. f. v. **republică.**

RĂPUCÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A transpira. Cf. I. CR. III, 120.
— Prez. ind.: *răpucesc.*
— Etimologia necunoscută.

RĂPUGÚŞ s. n. v. **răpăguş.**

RĂPUITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **răpunător.**

RĂPUNĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f, 1. Adj. (Învechit; şi substantivat) (Persoană) care omoară; ucigaş. Cf. răpune **(2)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. ◇ (Despre arme) *Sabiele-s înşelătoare, De vieţi răpunătoare.* F (1871), 326.
2. S. m. şi f. Fig. (Învechit, rar) Persoană care încîntă, farmecă, cucereşte. *Era înzestrat cu tot ce trebuie unui om pentru a fi un adevărat răpuitor de femei.* GANE. N. I, 5. *Se dădea de cel mai straşnic răpuitor de femei.* id. ib. III, 158, cf. DL, DM.
— Pl.: *răpunători, -oare.* — Şi: **răpuitór, -oáre** adj., s. m. şi f.
— **Răpune** + suf. *-ător.*

RĂPÚNE vb. III. (Învechit şi popular) **1.** Tranz. şi refl. A (se) pierde, a (se) prăpădi, a (se) distruge. *Au cheltuit şi au răpus la beţie toată averea tătînc-său.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Iuda Brîncovanul m-au vîndut, de-am răpus oaste.* NECULCE, L. 278. *Banii mai mult dau întristăciune şi voie rea, cînd îi pitarde neştine şi-i răpune.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Blestema pre Irimiia Vodă, căci scorni pre Mihai asupră-i, de-şi răpuse ţara şi crăiia.* ANON. CANTAC., CM I, 134, cf. ANON. CAR. [Vizirul] *neavînd nădejde de viaţă . . . că au răpus oastea* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 43/20. *Neavînd cu ce plăti, ş-au băgat chiezaş pănă la o vreme, ca să (nu) mai răpuie ce are* (a. 1754). IORGA, S. D. XIV, 228. *Franţa . . . , prin războaiele cuceritoare ale lui Napoleon, şi-a răpus floarea poporaţiei.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 208. *Doi boi ce-i avusei De vremi rele-i răpusei.* ALECSANDRI, P. P. 285. *Plugu-mi lăsaşi la nevoi Şi-mi răpuseşi şi ăi boi.* TEODORESCU, P. P. 273. *Dacă moare juncul se răpune jugul.* PANN, P. V. I, 133/21, cf. ZANNE, P. I, 325. (Refl. pas.) *S-au întîmplat de s-au răpus sfîntul antimis* (a. 1730). IORGA, S. D. XIV, 48. *Am socotit a face bine şi să nu să răpune ban(i)i* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 86. ◇ Expr. Tranz. **A răpune** (ceva) **din vedere** = a nu mai şti unde se află (ceva), a pierde din vedere. *Am pierdut un diamant . . . Din vedere l-am răpus.* PANN, Ş. II, 63/4. **A se răpune din ochii cuiva** = a nu mai putea fi văzut, a dispărea. *Boul . . . se duse Şi din ochi mi se răpuse.* TEODORESCU, P. P. 272. **A-şi răpune capul** (sau **viaţa, zilele**) = a-şi pierde viaţa, a muri; a se sinucide. *După vinovăţia lui, era să-şi răpuie viiaţa.* R. POPESCU, CM I, 567. *Ce-ţi veni . . . să-ţi răpui viaţa şi mormînt să-ţi sapi?* PANN, P. V. I, 32/18. *Fraţii tăi cei mari . . . poate să-şi fi şi răpus capetele, deoarece sînt duşi de atîta timp.* ISPIRESCU, L. 296. *Pentr-o dragoste nu-şi răpune cineva capul.* DELAVRANCEA, S. 51. *Am hotărît în cugetul meu . . . să-mi răpun viaţa.* SADOVEANU, O. VIII, 575. *Era, măi, o frumuseţe, cum numa-n vis o poţi vedea; şi de eşti fală, să-ţi răpui zilele de dorul lui.* MERA, L. B. 131. *Musca, pentru puţină dulceaţă, Îşi răpune viaţa.* ZANNE, P. I, 561. **A răpune** (cuiva) **capul** (sau **viaţa, zilele**) = a-i lua cuiva viaţa, a omorî. *O răscoală a spahiilor . . . era p-aci să-l răstoarne din vizirat şi să-i răpună şi viaţa.* BĂLCESCU, M. V. 84. *Ipsilant credea pe Tudor înţeles cu turcii şi căuta să-i răpuie viaţa.* GHICA, S. 111. *Atunci, ascultă, Ghineo, şi fie-a ta credinţă Să nu-ţi răpuie viaţa.* BOLINTINEANU, O. 209. *Şi-l legară cumplit de un stîlp, aşteptînd numai un semn de la Petru Rareş pentru a-i răpune zilele.* GANE, N. II, 83. *Spînul vrea să-mi răpuie capul cu orice preţ.* CREANGĂ, P. 222. *Nedormirea, foamea şi spaima de necinste îi răpuseseră viaţa.* DELAVRANCEA, S. 235. *Păgînii au răpus capul lui Ion Vodă.* SADOVEANU, O. III, 162. *În mine mă gîndesc Să răpun cap tătăresc!* ALECSANDRI, P. P. 113. *De nu-ţi trăgeam cu palma, Viaţa turcu-ţi răpunea.* TEODORESCU, P. P. 668. *De vrei viaţa a-mi răpune Na-ţi calul cu armele.* SEVASTOS, C. 308. *Hai, naşule, dumneata, De mai ceartă pe Roşul Că-mi răpune, zău, capul.* PĂSCULESCU, L. P. 199. *Hîra baba Cutreieră dumbrava, Vicleanul tălhăros Se pune jos Şi răpune capul babei jos* (Porcul şi lupul). GOROVEI, C. 305. **A răpune** (pe cineva) **de zile** = a omori. *Cu două pistoale pline . . . Să ne răpuie de zile.* SEVASTOS, C. 147. (În credinţe religioase) **A răpune** (cuiva) **sufletul** = a face pe cineva să intre în păcat, să-şi piardă sufletul, să se ticăloşească. *Oamenii cei ce nu se tem de Dumnezeu . . . ne răpun sufletele cu învăţăturile lor.* ANTIM, P. 22. ✦ (Regional) A (se) rătăci, a (se) pierde. *Te mistuieşti cu jale ascunsă De cînd Romica ta să răpusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 124. *Unde-ai răpus oile, afurisache?* UDRESCU, GL. *Mi s-a răpus o hîrtie de o sută.* id. ib.
2. Tranz. A lua cuiva viaţa, a ucide, a omorî. *N-au vrut să lovească noaptea, temîndu-se să nu răpuie oameni.* NECULCE, L. 79. *Nu-i vreme . . . de a spune Cu multe, aici tot înşălămîntul Cu care au cercat a ne răpune Vrăjmaşul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 169. *Voii să prinz pe împărăliţă să o răpui.* GORJAN, H. II, 209/30. *Dragomir a răpus pe Ion.* CARAGIALE, O. VI, 293. *Hm! Dihăniile naibii . . . să ne răpuie şi mai multe nu.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 170. *În codrii noştri nu e fiară pe care să n-o răpuie.* DELAVRANCEA, O. II, 121. *De-acuma vîrsia poate peceţile să-şi pună Pe omul de-azi şi de mîine, iar moartea să-l răpună.* MACEDONSKI, O. I, 3. *N-aţi putut răpune dictatorul.* D. BOTEZ, F. S. 51. *Boierul acesta a apucat o sabie să ne răpuie.* SADOVEANU, O. V, 505. *Îl iubeam fiindcă răpunea balaurul.* STANCU, R. A. I, 10. *Nu sînt puţine familiile în care atîl părinţii cît şi copiii au căzut în cursul celor două războaie mondiale, răpuşi de acelaşi cotropitor sîngeros.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 871. *În chin poţi răpune un om.* BANUŞ, P. 207. *Adormise de osteneală şi a răpus-o gerul.* V. ROM. iulie 1958, 53. *Că fărtaţii mei v-au spus Din ce eu voi fi repus.* RETEGANUL, TR. 49. *Soare-apune, Şearpe răpune.* TEODORESCU, P. P. 395. *Dorojani venea . . . Şi mi-l răpunea, Turmele să-i ia.* BALADE, II, 476. (Fig.) *Ospeţe . . . care ţineau noaptea întreagă şi răpuneau pentru cîteva zile pe acei ce luaseră parte la dînsele.* IORGA, C. I. I, 149. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A pune capăt (la ceva), a (se) sfîrşi, a (se) stinge; a dispărea. *„Rămîi sănătoasă!" Mi-a zis şi s-a dus. Pieptul mă apasă, Pacea s-a răpus.* HELIADE, O. I, 72. *Poate patima mea atunci cumva se va răpune.* PANN, E. III, 20/4. *Mărirea tinereţii Eu simţ c-o am răpus.* I. VĂCĂRESCUL, P. 211. *S-au răpus milostivirea!* CONACHI, P. 149. *Măreţul turn . . . a cărui origină în veacuri s-a răpus.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *Inima-mi zvîcneşte tare, viaţa-i parcă se răpune.* EMINESCU, O. I, 84. *Joe poate tot să schimbe! . . . Întunericul l-aprinde şi lumina o răpune.* OLLĂNESCU, H. O. 107. *Valul vremilor ce curg Atîtea cîntece-a răpus.* GOGA, P. 22. *Aci cîndva mi-ai arătat În moartea lui de chihlimbar Un fluture încremenit, Un zbor răpus într-un cristal.* BLAGA, P. 101. *Ş-au pus în gînd să ne răpună oîrnda veche, din părinţi.* V. ROM. octombrie 1954, 27. [Sufletul] *adună Abur de vis şi de boală ce-ar fi să răpună Tropotul lung şi mereu al galopului meu.* LABIŞ, P. 161. *Cînd se întunecă soarele ori luna, se crede că se răpune lumea.* H IV 46. *Să se răpună toate boalele.* GR. S. V, 142. ◇ Intranz. *Stăpînirile au repus, cinstele ş-au stins.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. ✦ Refl. şi intranz. A-şi pierde viaţa, a-şi găsi moartea, a muri. *A înfăţişa înaintea ta . . . trupul Heseliei răpuind supt lovirea cuţitului.* BELDIMAN, N. P. II, 199/22. *Cînd un unchi răpune, clironomul însălat Binecuvîntează ziua întru care-a răposat.* ASACHI, S. L. I, 73. *Radu Vodă . . . se răpusese de o groaznică şi cumplită boală.* ODOBESCU, S. I, 70. *Mulţi împăraţi voise să o fure, dară se răpuseră.* ISPIRESCU, L. 78, cf. DDRF. *Vitele se răpun.* H IX 145. *Nu-l lăsaţi, că se răpune De al dorului cărbune.* TEODORESCU, P. P. 379.

Sus pe Cerna-n sus Mulți voinici s-a dus Și toți au repus. ȘEZ. I, 113. (Refl. recipr.) *Bizantinii se ucideau, mama pe fiul, fiul pe tată . . . , dar niciclnd nu se răpuneau fără sfînta împărtășanie.* DELAVRANCEA, O. II, 160. ✦ Refl. (Rar) A se sinucide. *„Săracu' de maica mea!" strigă din băierele inimei bisoceanul — s-a răpus domnul* [inginer]. ODOBESCU, S. III, 189. ✦ Refl. A-și cheltui toate puterile făcînd ceva, a se epuiza, a se consuma; a se omorî. *Fără mumă, fără tată, muncea să să răpuie.* DELAVRANCEA, S. 228.

3. Tranz. A învinge, a răzbi, a birui; a subjuga. *Ne-om bate și noi cu păginii și i-om răpune.* SADOVEANU, O. VII, 303. *Arma cea mai puternică a păcii, arma care . . . va răpune războiul este dragostea de viață, setea de cultură.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 1/4. *Boii uniți la pășune, Lupul nu-i poate răpune.* ZANNE, P. I, 329 ✧ Fig. *Fapta patriotă . . . Timpu-nfrînă și cu soarta pe invidia răpune.* ASACHI, S. L. I, 140. *Fapte bune . . . așa de viteze cât nimic nu le repune.* CONACHI, P. 283. *Vezi tu bătrînețea ce trupul imi răpune?* PETICĂ, O. 147. *N-ai putut răpune Destinul ce-ți pîndi făptura.* ARGHEZI, V. 117. ✦ Fig. A copleși, a chinui, a doborî. *Mă tem că m-or răpune A ei grații și talente.* ASACHI, S. L. I, 216. *Fiul meu, Erotocrite, ce ai? Ce te răpune? Ce umbli trist?* PANN, E. III, 58/14. *Puica a zburat, s-a dus și pe dînsul l-a răpus.* ODOBESCU, S. III, 206. *Jalea te răpune Și fiecare vorbă-a ta E plîns de-ngropăciune.* COȘBUC, P. I, 192. *Eu m-am dus, Răpus de-un gînd nebun.* GOGA, P. 35. *Vraja dînsei și pe tine te răpune.* EFTIMIU, Î. 99. *Mîna a lunecat, răpusă de toropeală.* C. PETRESCU, R. DR. 3. *Nu te lăsa răpus de sentimentalisme, gîndește matur.* CĂLINESCU, E. O. II, 225. *N-au putut-o răpune nici Siretul, nici celelalte încercări sau ispite ce stau să cadă asupra unei femei singure.* GALAN, Z. R. 46. *Știa să vrea îndelung și stăruitor . . . pînă cînd cel ce-i stătea în față era răpus de atîta dorință adîncă și neclintită.* DEMETRIUS, A. 233. *De l-oi spune, L-oi răpune.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 55. *Scoală, un cuvînt îmi spune, Nu tăcea, nu mă repune.* ALECSANDRI, P. P. 281. *Spune, măiculiță, spune, Ce rea boală te răpune?* ȘEZ. I, 10. ✦ A învinge într-o luptă de idei; a întrece. *Cînd da cîte-o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă, la locul ei, și nu-l putea repune te mieri cine.* CREANGĂ, P. 142. *Dintr-o vorbă mă repune.* CONTEMPORANUL, I, 510. *A avut mult bucluc și vorbă cu oamenii; dar, cum i-i obiceiul lui, i-a răpus pe toți și i-a împăcat.* SADOVEANU, O. X, 530. *Cu aceasta Solomon a răpus-o* [pe femeie]. ȘEZ. V, 136.

— Prez. ind.: *răpun* și *răpui*; conj. și: *să răpui*, (învechit) pers. 3 *să răpune*; perf. s.: *răpusei*; part.: *răpus*. — Și: (învechit și regional) **repúne** vb. III.

— Lat. **reponere.**

RĂPÚNERE s. f. (Învechit și popular) Acțiunea de a (se) răpune și rezultatul ei.

1. Pierdere, dispariție; prăpădire. Cf. răpune **(1)**. Cf. DRLU. *I se rupea rărunchii împăratului pentru răpunerea fiicei sale.* ISPIRESCU, L. 395. ✧ *Răpunere de cap* = pierderea vieții, moarte. *Să-m aștept or viață, or răpunere de cap.* PANN, E. I, 112/20.

2. Ucidere. Cf. răpune **(2)**. Cf. DDRF. ✧ Loc. adv. (Neobișnuit) **Pe răpunere** = care mai de care, pe întrecute. *La popasul al treilea începea cheful cu temei, pe răpunere* M. I. CARAGIALE, C. 61.

— V. **răpune.**

RĂPURÁ vb. I. Refl. (Regional) A se umple de rapor **(1)**. Cf. ANON. CAR.

— Prez. ind.: *răpurez.*

— V. **rapură.**

RĂPURÁT, -Ă adj. (Regional) Cu pielea spuzită, plin de rapor **(1)**. Cf. ANON. CAR.

— V. **răpura.**

RĂPURÉI s. m. pl. (Prin Ban. și Transilv.) Rapor **(1)**. Cf. CADE.

— De la **rapură.**

RĂPURGÁ vb. I v. **repurga.**

RĂPÚRI s. m. pl. v. **rapor.**

RĂPURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) (Despre oameni) Cu rapor **(1)**, plin de rapor; (despre bube) de rapor **(1)**. Cf. LM. *Om răpuros.* DR. II, 605. *Bubă răpuroasă.* GR. S. VI, 151. ✦ Fig. Îmbrăcat fără grijă, dezordonat în îmbrăcăminte. *Om răpuros.* DR. II, 605.

— Pl.: *răpuroși, -oase.* — Și: **răporós, -oásă** adj. LM.

— **Rapură** + suf. *-os.*

RĂPÚS, -Ă adj. **1.** (Învechit) Pierdut, distrus, nimicit. Cf. ANON. CAR. *Hrisoavele, cărțile și zapisele nu le avem, fiind răpuse* (a. 1777). IORGA, S. D. XXI, 77, cf. DRLU. ✧ (Substantivat) *Avem irei băieți . . . ducînd și aducînd ziarele . . . Pentru cele răpuse, fiecare garanta cu cauțiunea pecuniară.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 134. ✦ (Regional) Rătăcit, pierdut. *Mi s-a răpus un miel și răpus e și-n ziua de azi.* UDRESCU, GL.

2. Învins, înfrînt, biruit. *Ar fi vrut să plece, dar asta ar fi însemnat să se recunoască răpusă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 298. ✦ Doborît, zdrobit. *N-avea putere-n el să-și tragă Nici sufletul, și-așa, răpus, Zăcea pe țol cu fața-n sus, Cu ochii stinși și fără vlagă.* COȘBUC, P. I, 243. *A fost ultima dovadă de iscusință a minții . . . înainte de a cădea răpus.* C. PETRESCU, Î. II, 231. *Nu se împotrivi. Dar atît de răpus și fără nădejde, încît Coco se simți dator să-l îmbărbătăze.* id. A. R. 36, cf. ZANNE, P. V, 235. ✦ Fig. Fără vlagă, slab. *Schimbă deodată glasul, cu o fioros de răpusă amărăciune.* C. PETRESCU, A. R. 33. *S-a rezemat de zid, cît era el de dîrz și pietros, cu scîncet slăbănog și răpus în gîtlej.* id. ib. 198. ✦ Fig. Sfîrșit, stins; dispărut. *Cu zilele răpuse chiar pe tata l-am pierdut.* MACEDONSKI, O. I, 11. *Cu farmecul durerilor răpuse, Din preajmă-mi fugi, deșartă năzuință!* VLAHUȚĂ, P. 67.

— Pl.: *răpuși, -se.*

— V. **răpune.**

RĂPUȘÍE s. f. (Prin Transilv.) **1.** (În loc. adv.) **Pe răpușie** = care mai de care, pe întrecute. *Lucră pe răpușie să adune bani.* PAȘCA, GL. *Muncesc pe răpușie.* MAT. DIALECT. I, 189. **Cu răpușia** = în mod forțat, cu forța. Com. DRĂGANU.

2. Semn care consta dintr-o pălărie înfiptă într-un par în fața casei, dovedind că săteanul care locuia în acea casă, fiind condamnat de bătrînii satului, a făcut apel împotriva sentinței de judecată, a cărei executare era astfel suspendată. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 114, TDRG. ✧ Expr. **A veni** (sau **a merge**) **pe** (sau **cu**) **răpușie** = a veni sau (a merge) la cineva și a se certa (pentru o faptă oarecare); a veni (sau a merge) la cineva cu intenția de a provoca vrajbă, dușmănie sau cu scopul de a se răzbuna. *Arată morarului că, uite, vin asupra lui cu răpușie, să fugă de-și iubește viața.* F (1888), 350, com. DRĂGANU, COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 287.

— Pl.: *răpușii.*

— **Răpus** + suf. *-ie.*

RĂRĂTÚRĂ s. f. v. **răritură.**

RĂRET s. n. (Regional) Rariște **(1)** (Bîrsana — Sighetul Marmației). ALRM SN I 399/353.

— Pl.: *răreturi.*

— **Rar** + suf. *-et.*

RĂRÍ vb. IV. **1.** Refl. (În opoziție cu a îndesi; despre obiecte de același fel sau despre colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) A fi sau a deveni (mai) rar **(1 1)**, (mai) puțin numeros, (mai) puțin compact, cu densitate (mai) mică. Cf. ANON. CAR., DRLU. *Iarna vine, iarna trece, Și pădurea s-au rărit.* ALECSANDRI, O. 67. *Bătaie, ce-i drept, a mîncat, părul i s-a cam rărit, gîtul îi era zgîrîat.* SLAVICI, O. II, 10. *A început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229. *Pă-*

durea prinse a se rări. SADOVEANU, O. I, 227. *Rău îi s-a mai rărit părul.* H. LOVINESCU, T. 251. *Ploaia se rărise, năvala mulțerilor încetase.* BARBU, P. 193. *Frunza-n codru s-au rărit, Satele s-au înmulțit, Potirele s-au pornit!* ALECSANDRI, P. P. 258. *Clonțul mi s-a-ngălbenit. Penele mi s-au rărit.* RETEGANUL, TR. 16. *Frunza de pe ramuri cade, Codru prinde-a se rări.* BALADE, II, 365. ◇ Tranz. *Ziua scade, noaptea crește Și frunzișul mi-l rărește.* EMINESCU, O. I, 214. *Păduri de tisă, de securi rărite, Cum vă-ndesiți din nou pentru măcel!* LABIȘ, P. 106. *N-am frați să mi-o cosască, . . . Nici surori s-o mai rărească.* SEVASTOS, C. 12. *Rărim inu și cînepa.* ALR II 350/95. (Glumeț) *Dacă întîrzii, îmi răsucește și-mi rărește barba.* STANCU, R. A. III, 90. ◇ (Despre oameni) *Tramvaiele nu mai circulă, trecătorii se răresc.* BRĂESCU, O. A. I, 83. *Cei din jurul mesei s-au rărit, căscînd.* TEODOREANU, M. U. 33. *Oamenii se răreau, fiecare spre casa lui.* BARBU, P. 135. (Tranz.) *Șapte ai am haiducit, . . . Pe ciocoi mi i-am rărit.* BALADE, II, 410. ✦ (Rar) A se reduce la mai puțin; a se micșora, a se diminua, a scădea. *Rămășița trecutului ce întuneca cînd și cînd o parte din viața noastră zilnică să rerește.* RUSSO, S. 13. *Atunci observă că forfota de pe coridor se rărise.* V. ROM. septembrie 1955, 130.

2. Tranz. (În opoziție cu a îndesi) A face ca, într-un șir, obiectele de același fel să fie mai rare (**I 2**), mai puțin dese (îndepărtîndu-le unele de altele sau eliminînd unele din ele); (regional) a **răricl**. *Trebuie să rărească pretutindene plantele prea dese.* I. IONESCU, C. 73/8. *Creștinii le bătură, le rărîră foarte mult rîndurile.* BĂLCESCU, M. V. 157. ◇ Refl. *Merse ce merse pe acea potecă, pînă ce văzu că copacii încep a se rări.* ISPIRESCU, L. 136. (Refl. pas.) *Dacă popușoii se găsesc lăsați prea deși de la prășitul dintîiu, acum se mai răresc.* PAMFILE, A. R. 76. ✦ Tranz. (Regional; cu complementul „porumb") A copili. ALR SN I h 104.

3. Tranz. (În opoziție cu a grăbi) A încetini ritmul unor acțiuni. *Mă vezi rărindu-mi pasul.* EMINESCU, O. I, 333. *Cînd văzui, în sfîrșit, că toate străduințele mele spre a mă ține de el sînt de prisos, rării pasul și-l lăsai să se ducă.* HOGAȘ, DR. I, 80. *Digitala întărește contracția inimii și îi rărește bătăile.* BELEA, P. A. 270. *Zîmbea cu îngăduință, rărea și ridica vocea, arunca o privire celor mai buni și îi ignora cu totul pe cei care . . . aveau mintea greoaie.* PREDA, R. 79. ✦ Refl. A se petrece sau a se succeda la intervale depărtate, din cînd în cînd. *Au răbdat pînă-au început a să mai rări focul.* M. COSTIN, O. 193. *Simțea cum se liniștește încet-încet, cum i se răresc suspinele.* AGÎRBICEANU, A. 64. *Pe urmă îrîmbițările se rărîră, murîră, slabe, departe tare.* GÎRLEANU, N. 146. *Gloanțele s-au rărit acum și mai mult.* CAMIL PETRESCU, U. N. 270. *Chemările se rărîră, slăbiră, se stinseră.* SADOVEANU, O. III, 253. *Împușcăturile s-au rărit și s-au depărtat.* STANCU, R. A. I, 80. *Apoi explozitle se răresc.* H. LOVINESCU, T. 234. (Tranz.) *Din a opta zi, băiatul începu să rărească scrisul.* BASSARABESCU, V. 21. ◇ Intranz. (Neobișnuit) *Drept la tine-am să pornesc, Că-i cam mult de cînd răresc!* PAMFILE, C. Ț. 162. ◇ Expr. **A (o) mai rări cu ceva** = a da, a oferi, a impune un lucru la intervale mai mari (sau în cantitate mai mică) decît de obicei; a o lăsa mai domol. *Măria-la! Cu paharul îndeșește, Dar cu birul mai rărește.* NEGRUZZI, S. I, 186. *Începu s-o mai rărească cu gimnastica și cu pîra pe la dascăli.* BASSARABESCU, V. 161. *Mai răriți-o cu paharile și mai înteițî-o cu trebile, luminați boieri!* ZANNE, P. IV, 441. **A o (mai sau cam) rări de (pe) undeva** = **a)** a se duce undeva din ce în ce mai rar. *De prin clasa a șasea . . . o rărise de pe la școală.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG, cf. DL, DM; **b)** a pleca de undeva; a o șterge. *Cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă.* CREANGĂ, A. 70.

— Scris și: (învechit) *reri.* — Prez. ind.: *răresc.*
— De la **rar**.

RĂRICĂL, -EA, -ÎCĂ adj., s. f. **1.** Adj. Rărișor (**1**). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 43, CADE.

2. S. f. (Regional; în forma *răricică*) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape. Cf. JIPESCU, O. 53, DDRF.

— Pl.: *răricei, -cele.* — Și: **răricică** adj., s. f.
— **Rar** + suf. *-icel.* — **Răricică**: cu schimbare de sufix.

RĂRICÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A rări (**2**) (Ianca — Corabia). GL. OLT. *După ce-i răricim* [porumbii], *nu mai trageм nici o praşă.* ib.

— Prez. ind.: *răricesc.*
— V. **rar**.

RĂRICÍCĂ adj., s. f. v. **răricel**.

RĂRÍME s. f. **1.** (Învechit și regional) Faptul de a fi rar (**I 1**), stare a ceea ce este rar. *Pustiindu-să eparhia prin protivnica gonire a tătarilor, la atîta rărime de locuitori au venit, cît . . . puțini locuitori sînt în Alba.* ȘINCAI, HR. I, 269/14, cf. DRLU, POLIZU, LM, BARCIANU. *În anii ploioși și la rărime* [păpușoiul] *dă un fel de ramuri.* PAMFILE, A. R. 87. *Călătoria . . . va fi fost pe atunci și grea și primejdioasă, din pricina rărimei populației și a tîrgurilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 12.

2. (Regional) Rariște (**1**). Cf. LB, LM, ALEXI, W., PASCU, S. 142, ALRM SN I 399/36. ✦ (Regional) Strungăreață (Cerneți — Turnu Severin). ALR I/I 31/850, ALRM I/I h 45/850.

3. (Învechit, rar) Raritate (**2**). Cf. LB, POLIZU.

— Pl.: (rar) *rărimi.* POLIZU.
— **Rar** + suf. *-ime.*

RĂRÎRE s. f. Acțiunea de a (se) rări și rezultatul ei.

1. Cf. rări (**1**). Cf. DRLU, POLIZU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 41, DHLR I, 150. *La bălrîni, datorită răririi țesutului osos, fractura se poate produce și în urma unei lovituri neînsemnate.* BELEA, P. A. 120.

2. Cf. rări (**3**). *Viitorul bolnavului depinde de afecțiunea care a determinat rărirea bătăilor inimii.* ABC SĂN. 73.

— Pl.: (rar) *rărîri.* POLIZU.
— V. **rări**.

RĂRÍȘ s. n. Rariște (**1**); spațiul liber între copaci sau tufe. *Ciripea la pădure prin rărișul cel din crîng.* HASDEU, R. V. 117, cf. DDRF. [Crește] *pe laturile pietroase ale munților, prin tuferișe sau rărișuri.* GRECESCU, FL. 65, cf. ALEXI, W. *Tace cucul la răriș, La răriș, la cărpeniș.* ALECSANDRI, P. P. 129. *Mierla șuieră-n tufișe, Sturzul cîntă prin rărișe.* TEODORESCU, P. P. 283, cf. GR. S. VI, 243, ALRM SN I h 399, A II 6, 10. ✦ Loc rămas gol în urma căderii dinților, știrbitură, sau a părului; (regional) răritură (**2**). *Macarie își învîrti de cîteva ori limba prin rărișurile din gură, unde nu mai avea decît trei dinți.* STĂNOIU, C. I. 83. *Își astupa rărișurile c-un pieptene.* ap. SCRIBAN, D.

— Pl.: *rărișuri* și (regional) *rărișe.*
— **Rar** + suf. *-iș.*

RĂRIȘÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui rar. **1.** Cf. rar (**I 1**); răricel (**1**), (popular) răruț (**1**), (regional) răriu, rărui. *Era . . . barba rărișoară.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42r/23. *Nuculeț mărișor, Abia-n-frunzit rărișor.* TEODORESCU, P. P. 344.

2. Cf. rar (**I 4**); (popular) răruț (**3**). (Adverbial) *Rărișor să cercetezi.* PANN, P. V. III, 4/17.

— Pl.: *rărișori, -oare.*
— **Rar** + suf. *-ișor.*

RĂRÍȘTE s. f. v. **rariște**.

RĂRIȘTÍȘ s. n. (Regional) Rariște (**1**) (Valea Lungă Cricov — Pucioasa). Cf. ALRM SN I h 399/762.

— Pl.: ?
— **Rariște** + suf. *-iș.*

RĂRÍT[1] s. n. Acțiunea de a **răr i** (2); răritură (1). *Să zicem ceva despre rărit: această răritură este neapărată căci popușoii . . . atunce nu să fac . . . cînd vor fi înghesuiși.* I. IONESCU, C. 99/28, cf. DDRF, BARCIANU. *Răritul porumbului se face cînd plantele au 4—5 frunze, lăsîndu-se cîte două plante bine dezvoltate în fiecare cuib.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 910, cf. ALR II 5 132/414.
— V. **rări.**

RĂRÍT[2], -Ă adj. 1. (În opoziție cu **î n d e s i t**; despre colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) Devenit mai rar (**I 1**). Cf. DRLU, DDRF. *Maiorul Boțan, persoană între două vîrste, cu părul rărit, cu ochii mici, . . . se însurase, în fine.* BRĂESCU, O. A. I, 3. *Prin mulțimea rărită albăstreau . . . capelele flăcăilor.* SADOVEANU, O. II, 474. *O peluză pătrată . . . , înconjurată pe trei laturi de păduri rărite.* CĂLINESCU, S. 114. *Pomii erau galbeni și roșii, cu frunzișul rărit.* BARBU, P. 68. ✧ (Predomină ideea de inconsistență, de transparență) *Iar prin lumina cea rărită, Din valuri reci, din umbre moi, S-apar-o zînă liniștită Cu ochii mari, cu umeri goi?* EMINESCU, O. I, 228. ✦ (Despre gaze) Cu densitate micșorată; rarefiat. *Lătrătura lor chielălăită, cînd mai apropiată, cînd apoi pierdută prin atmosfera rărită de ger, răsună cu o ciudată monotonie la urechile vînătorului.* ODOBESCU, S. III, 41. ✦ (Regional; despre lichide) Diluat, subțiat. *Copiii* [nou-născuți] *se nutresc cu lapte de vacă rărit cu puțină apă.* MARIAN, NA. 142. *După aceasta vine înroșirea, punîndu-se la fiert florile și zeama subțiată sau rărită în apa curată.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 118.

2. (În opoziție cu **î n d e s i t**; despre un șir de obiecte de același fel) Devenit mai rar (**I 2**). *Se clatină rărite șiruri lungi de bătălie.* EMINESCU, O. I, 148.

3. (În opoziție cu **g r ă b i t**) Rar (**I 4**). *Noi urmăm cu pasul cel rărit de întristare Lutul palid, fără suflet, să-l depunem în pămînt.* EMINESCU, O. IV, 45. *La început ascultam cu respirația rărită.* CAMIL PETRESCU, U. N. 171.
— Pl.: *răriți, -te.*
— V. **rări.**

RĂRITOÁRE s. f. (Învechit) Rariță[1] (1). *2 răritori mari . . . 3 căldări, un her de plug* (a. 1790). IORGA, S. D. I, 239. ✦ (Regional) Instrument cu ajutorul căruia se fac cărări pe coceanul de porumb, ca să se desprindă boabele mai ușor (Sînnicolau Român — Oradea). Cf. ALR II/316.
— Pl.: *răritori.*
— **Rări** + suf. *-toare.*

RĂRITÚRĂ s. f. 1. Rărit. *La a doua prașilă să va săvîrși răritura macului.* I. IONESCU, C. 70/16. *La prașila dintîi . . . rărim popușoii cei ieșiți foarte deși . . . Această răritură este neapărată.* id. ib. 99/28, cf. DS.

2. Loc rămas liber între obiecte așezate rar (**I 2**). *Zării pîntre răriturile copacilor un oraș mare.* GORJAN, H. I, 113/7. *Aroma tutunului . . . se risipea către tavan, pierzîndu-se prin răritura scîndurilor.* P. CONSTANT, R. 74, cf. SCRIBAN, D. ✦ Loc cu vegetație rară (**I 2**); rariște (1), poieniță. *Să cam tot depărta de codrii cei mari mergînd prin răriturî.* DRĂGHICI, R. I, 62/13. *La un moșroi se lasă numai un fir de popușoi . . . , prea rareori cîte două, cînd însă acestea se află într-o răritură.* PAMFILE, A. R. 73. *Ici-colo, în răriturî, se prevede muntele de var alb.* SADOVEANU, O. VII, 342, cf. ARVINTE, TERM. 163. *Cucule, cu pana surî, . . . Sî-m cînț(i) tu la răriturî.* VASILIU, C. 6, cf. CHEST. IV 106/89, ALR I 1 980/337, 808, ALR II 2 484/682, ALRM SN I h 399, A III 1, LEXIC REG. 107. ✦ Defect al unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară (**I 1**) decît în rest. DL, DM, cf. A III 2. ✦ (Regional) Strungăreață (ALR I/I h 31); știrbitura dinților la cai (DR. V, 288).
— Pl.: *răriturî.* — Și: (Ban.) **rărătúră** s. f. JAHRESBER. III, 325.
— **Rări** + suf. *-tură.*

RĂRIȚÁ vb. I. **T r a n z.** (Complementul indică terenul semănat sau planta cultivată) A lucra cu rariță[1] (1); **s p e c.** a prăși (a doua oară) cu rariță. *Am răliță porumbul . . . și acuma sîntem în secere.* BL XIII, 110. *Un pogon . . . îl răliță, îl culegem, îl curăm și-l ducem la măgăzîe.* GRAIUL, I, 76, cf. ALR II 5 132/520, 723, 769, 812, 848, 876, 928, ALR SN I h 100/812, A IV 5. ✧ **R e f l. p a s.** [Porumbul] se rărițează (Piua Pietrei — Fetești). ALR II 5 132/705.
— Prez. ind.: *răriței.* — Și: (prin Olt. și sudul Munt.) **rălițá** vb. I, (regional) **rălici** (ALR II 5 132/886, prez. ind. *rălicesc* ib.), **ralițí** (H XIV 86) vb. IV.
— V. **rariță[1].**

RĂRIȚÁRE s. f. Acțiunea de a **r ă r i ț a** și rezultatul ei; rărițat, (regional) răriță tură (1). *Prin răriță re se face . . . un șanț, răsturnîndu-se pămîntul . . . în dreapta și în stînga și înălțîndu-l pe lîngă cuiburi.* PAMFILE, A. R. 77.
— Pl.: *răriță ri.* — Și: (Prin Olt. și Munt.) **rălițáre** s. f. DL.
— V. **rariță.**

RĂRIȚÁT s. n. Răriță re. *Porumbul . . . se cultivă sistematic: tîrșit, răliță t, coplit.* CATANELE, 22. *La două sau trei săptămîni după prășitul dintîi se face răriță tul sau răliță tul cu rariță.* PAMFILE, A. R. 77. *Calul se întrebuințează la: adus de lemne, arat, . . . răriță t (porumbul).* DR. V, 98. *De cînd giu la rălăț Mi-a albit păru din cap.* ȘEZ. XII, 75, cf. ALR II 5 132/728, 812, ALR SN I h 101/872.
— Și: (prin Olt.) **rălițát,** (regional) **rălățát** s. n.
— V. **rariță.**

RĂRIȚĂTÚRĂ s. f. (Regional) 1. Răriță re (Topraisar — Techirghiol). Cf. ALR II 5 132/987.

2. Brazdă făcută cu rariță[1] (1); p. **e x t.** loc răriță t. *S-a strîns apă pe răriță tură.* ALR II/723. *Am dat și pe la răriță turi, rid porumbii cde veseli ce sînt!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *răriță turi.* — Și: (prin Munt.) **rălițătúră** s. f. H XIV 86.
— **Răriță** + suf. *-(ă)tură.*

RĂRÍU, -ÍE adj. (Regional) Rărișor (1). *Trăsura o luă . . . pe un drumeac mai îngust, prin mijlocul căruia crescuse iarbă. Pe de margenile lui, un grîu răriu și pipernicit.* SĂM. IV, 907.
— Pl.: *răriI.*
— **Rar** + suf. *-iu.*

RĂRMURÁT, -Ă adj. v. **rămurat.**

RĂRÓI s. m. sg. (Regional) Holdă rară (**I 1**). Cf. ALR II 5 198/47, 279.
— **Rar** + suf. *-oi.*

RĂRÚI, -IE adj. (Regional) Rărișor (1). Cf. PAMFILE, A. R. 257. *Ți-a ieși pînza răruie.* UDRESCU, GL. ✧ (Adverbial) *Vezi că țeși (cam) rărui.* id. ib.
— Pl.: *rărui.*
— **Rar** + suf. *-ui.*

RĂRÚNCHE s. m. v. **rărunchi[1].**

RĂRUNCHÉI s. m. pl. (În descîntece) Diminutiv al lui **r ă r u n c h i[1]** (**I 2**). *Suflai deochei, . . . Din ficățel, Din rărunchei.* MARIAN, NA. 55, cf. S. VI, 121.
— **Rărunchi[1]** + suf. *-el.*

RĂRÚNCHI[1] s. m., s. n. **I.** S. m. 1. (Învechit și popular; mai ales la pl.) Rinichi. *Ia . . . cei doi rărunchi cu grăsimea a lor.* PO 276/12. *Doftorii au mai aflat și la rărunchii lui de către stînga alte două pietre.* N. COSTIN, LET. II, 36/38, cf. ANON. CAR., LB., POLIZU, CIHAC, I, 228 *Astfel s-a întîmplat cu Prometeu, pe carele cu nedrept îl osîndise Joe ca să-l chinuiască un vultur rozîndu-i rărunchii.* ISPIRESCU, U. 47, cf. BARCIANU, BIANU, D. S. *Fasolele obădate au bobul ca un rărunchi*

(rinichi). PAMFILE, A. R. 184, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Dumneata eşti bolnav de rărunchi*. SADOVEANU, O. III, 394. *De pe frigare tata scoate-n unghii Inima căprioarei şi rărunchii*. LABIŞ, P. 40. *Du-te la cutare Ce ştie de potcă descîntă! Ţi le-a alege Din casa rărunchilor, Din baierile inimei*. ŞEZ. II, 96. *Din inimă, di supt inimă, Din rorunchi, di supt rorunchi, . . . Eu tot răul cu mătura l-oi mătura*. MAT. FOLK. 1 519. *Nu vă duceţi la . . . cutare, Nici inima să i-o mîncaţi, Nici rărunchii să-i rumegaţi*. GRIGORIU-RIGO, M. P. 161, cf. GOROVEI, CR. 213, cf. ALRM I/I h 71, ALR I 741/118, ALR II/95. ✧ Fig. *Dreptatea . . . De corbii sugrumării e roasă la rărunchi*. MACEDONSKI, O. I, 46. ✧ Expr. **A avea (sau a fi cu, a prinde) seu la rărunchi** = a fi om înstărit, cu avere. *Cum te văd, sameni a avea său la rărunchi*. CREANGĂ, P. 201, cf. ŞEZ. II, 74, ZANNE, P. II, 425. ✦ (Rar) Partea dorsală a corpului omenesc unde sînt aşezaţi rinichii; p. ext. şale. *Primarul şi ajutoarele lui se tăvăleau de rîs, ţinîndu-se de rărunchi*. V. ROM. februarie 1954, 245. ✦ Fig. (Învechit, rar) Persoană din acelaşi neam cu cineva, din aceeaşi seminţie. *Mă certară din dzî pănă-n noapte Rărunchii miei*. DOSOFTEI, PS. 44/12.

2. (Învechit şi popular; mai ales la pl.) Adîncul trupului omenesc considerat ca centru al forţei, al sensibilităţii etc. V. măruntaie (I 2), maţ (I 4), pîntece. *Încinse-se înrema mea şi zgăul* (pănteceᐸleᐳh, *rărunchii* D) *mieu schimbă-se*. PSALT. 145. *Eu sînt cela ce ispitescu rărunchii şi inimile, şi voiu da fieşcui după faptele lui*. N. TEST. (1648), 305r/32. *Întreabă rărunchii miei şi inima mea*. PSALT. (1651), 180. *Pre cruce văzîndu-le pre tine . . . spînzurînd, sfărîmîndu-se ca o maică la rărunchi, au zis*. MINEIUL (1776), 3r²/36. *Nu putem înşela pe cel ce cunoaşte inimile şi rărunchii noştri*. MARCOVICI, D. 202/23. *Se mai ußură niţel de mîhnirea ce îi sfîşia rărunchii*. GORJAN, H. I, 5/27. *Dureri nespuse în rărunchi ei simţea. Aceasta luptă grozavă, cînd sta ea şi o privea*. PANN, E. II, 155/19. *Mă tem că voi nu veţi putea să-l adormiţi, căci pasiunea care muşcă fără milă din rărunchii lui este mult mai mare decît magica voastră putere*. FILIMON, O. I, 278. *Destul mi-a ros rărunchii singurătatea*. ISPIRESCU, L. 126. *Am simţit o durere monstruoasă în adîncul rărunchilor*. DELAVRANCEA, T. 239. *Am suspinat din rărunchi împotriva lui*. GALACTION, A. 28. *Bea paharul, uitîndu-se la el cu o privire ce-l prăjea pînă-n rărunchi*. BENIUC, M. C. I, 301. *Să-mi zici Liberarea . . . S-o răsuni lung . . . lung . . . să se cutremure pînă-n rărunchi tot leatul de pe faţa pămîntului*. CAMILAR, N. I, 130. ✧ Fig. *Era şi e încă o madonă de piatră care . . . e pusă în rărunchii geamiei turceşti*. CR (1848), 40²/61. *Oceanul astfel urlă cînd vine o tempestă Să-i zbuciume rărunchii, să-i sfredele adîncul*. HELIADE, O. I, 349. *Am dat o atenţiune continuă . . . tuturor descoperirilor ce s-au putut face, sau în rărunchii pămîntului, sau în bolţile umede*. ODOBESCU, S. II, 236. ✧ Loc. adv. **Din rărunchi** sau **din** (sau **pînă în**) **fundul rărunchilor** = din toate puterile; foatre tare, intens, puternic. *M-am bucurat din rărunchi că te aflu sănătos*. FILIMON, O. I, 127. *Opintîndu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avîntă orbeşte în faţa loviturilor*. CARAGIALE, O. I, 77. *Mitrea a gemut pînă în fundul rărunchilor şi s-a dus*. SADOVEANU, O. XVII, 205. ✧ Expr. **A i se rupe cuiva rărunchii de milă** (sau **de mîhnire**) **etc.** = a-i fi foarte milă de cineva, a i se rupe inima. *Băiatul, rămînd singur, rătăcindu-se prin desişurile pădurii, plîngea şi se tînguia de ţi se rupea rărunchii de mila lui*. ISPIRESCU, L. 190. *I se rupea rărunchii împăratului de mîhnire pentru răpunerea fiicii sale*. id. ib. 395, cf. ZANNE, P. II, 425.

II. S. n. (Regional) Mişcare nereuşită la jocul „de-a ţurca" (cînd jucătorul nu poate lovi ţurca din zbor). Cf. PAMFILE, J. I, 38. ✧ Expr. **A da rărunchiul** = a executa o figură (în cadrul jocului) constînd din azvîrlirea ţurcii cu laba piciorului spre gropiţă. id. ib. 39.

— Pl.: (I) *rărunchi* şi (regional) *rărunţi* (DENSUSIANU, Ţ. H. 39, ALR II/95, 105, 310), (II şi I, n.) *rărunchiuri* (PAMFILE, J. I, 39, ALR I/I h 48/660). — Şi: (regional) **rărúnche** (BARCIANU, ALEXI, W., DENSUSIANU, Ţ. H. 39, BL I, 43, ŢIPLEA, P. P. 115, A III 4, FD II, 236), **rerúnchi** (KLEIN, D. 222), **rarúnchi** (PĂSCULESCU, L. P. 76), **rănúnchi** (KLEIN, D. 411, LB, POLIZU, CIHAC, I, 228, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 45, PĂCALĂ, M. R. 128, BL XII, 111, ŢIPLEA, P. P. 115, ALR I/I h 48, ALRM I/I h 71), **renúnchi** (POLIZU, BARONZI, L. 143, ALR I/I h 48/584), **rănúchi, renúchi** (ALR I/I h 48/684), **rînúchi** (ib. h 48/780), **rănúnc** (CLEMENS) s. m.

— Lat. **renunculus.**

RĂRÚNCHI[2] s. m. (Bot.; regional) Nume dat mai multor plante erbacee din familia ranunculaceelor: **a)** boglar *(Ranunculus sceleratus)*. Cf. LB, BARONZI, L. 143, BRANDZA, FL. 522, BARCIANU; **b)** piciorul-cocoşului *(Ranunculus-acris)*. Cf. BRANDZA, FL. 523, ŞĂINEANU, D. U. BORZA, D. 145; **c)** gălbenele *(Ranunculus polyanthemos)*. id. ib.; **d)** plantă cu rizomul lung, cărnos, cu florile mari, galbene-aurii şi cu fructele bombate; gălbenele-de-munte *(Ranunculus carpaticus)*. Cf. DDRF; **e)** floare-de-leac *(Ranunculus repens)*. Cf. BORZA, D. 145; **f)** untişor *(Ficaria verna)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 22, CADE.

— Şi: **rănúnchi** s. m. BORZA, D. 145.

— Lat. **ranunculus.**

RĂRUNCHIOÁRĂ s. f. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee: **a)** (în forma *rănunchioară*) boglar *(Ranunculus sceleratus)*. Cf. PASCU, S. 161; **b)** (şi în sintagma *rănunchioară de pădure*) BORZA, D. 78) silnică *(Glechoma hederaceum, Glechoma hirsutum)*. Cf. PAMFILE, DUŞM. 390, SCRIBAN, D., BORZA, D. 77, 78, ŞEZ. XV, 113.

— Pl.: *rărunchioare*. — Şi: **rănunchioáră, renunchioáră** (ALEXI, W., ENC. AGR.) s. f.

— **Rărunchi[2]** + suf. *-(i)oară*.

RĂRUNCHIÚŢ s. m. (Regional) Diminutiv al lui rărunchi[1] (I 1). Cf. LB.

— Pl.: *rărunchiuţi*.

— **Rărunchi[1]** + suf. *-uţ*.

RĂRÚŢ, -Ă adj. (Popular; şi adverbial) Diminutiv al lui rar.

1. Cf. rar (I 1). *Laptele . . . se pune în strecurătoare sau strecătoare, un săculeţ . . . de pînză de cînepă, răruţ ţesută*. PAMFILE, I. C. 33. *Să ne cumpărăm Cîte-o mănţăluţă, Fie cît de răruţă*. ap. CADE [Laptele se strecoară printr-o] *bucată de pînză de cînepă răruţă*. CHEST. V 127/46.

2. Cf. rar (I 2). *Rîndurile* [la ţesătură] *se lasă răruţe, ca să se poată strecura apa*. ŞEZ. IV, 113. *Vara cînd plouă răruţ*. T. PAPAHAGI, M. 230.

3. Cf. rar (I 4). *Şi-oi păşi răruţ Şi mi-oi căpăta drăguţ*. DOINE, 180.

— Pl.: *răruţi, -e*.

— **Rar** + suf. *-uţ*.

RĂSÁD[1] s. n. **1.** (Adesea cu sens colectiv) Plantă tînără (mai ales legumă, floare) crescută din sămînţă (în răsadniţă, seră), cu scopul de a fi răsădită; (învechit) sad. V. puiet. *Va odrăsli . . . ca şi un tînăr răsad*. BIBLIA (1688), 369¹/29, cf. ANON. CAR., LB. *Uda răsadurile de copăcei, răsăde crengi verzi*. DRĂGHICI, R. 151/29. *Dacă ar dori cineva ca să aibă răsad frumos, îl va rări şi mai tare*. I. IONESCU, C. 70/26, cf. POLIZU, CIHAC, II, 322. *Mai cu altoi, s-a ales şi s-a făcut un măr creţesc*. VLAHUŢĂ, O. A. II, 97, cf. BARCIANU, DAMÉ, T. 52, ALEXI, W. *Să-mi arăţi . . . multele răsaduri de flori unde şi cum le prăseşti*. COMŞA, N. Z. 22. *O serie de alte gospodării anexe . . . au primit în acest an răsaduri de legume*. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Răsaduri de roşii, ardei şi castraveţi . . . pe mari întinderi*. SADOVEANU, O. XVII, 280. *Dar cine ştie dacă răsadele visate Vor mai găsi prin huma grădinii dezgropate Cu ce să dea tulpina, bobocii*

sau verdeața. ARGHEZI, s. v, 33. *Mă grăbeam să ajung acasă mai repede, că aveam de pus niște răsaduri de varză.* v. ROM. ianuarie 1954, 78. *Vine vremea răsadurilor și noi n-avem de nici unele.* GALAN, z. R. 44, cf. ALR SN I h 192. ◇ Fig. *Săgeți ce prind răsad de moarte-n piepturi omenești.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Învechit) Ramură tînără, vlăstar, odraslă. Cf. DRLU. ✦ (Regional) Butaș. Cf. DDRF, ALR II 6 108/349. ✦ (Regional) Varză cu căpățîna încă nedezvoltată. Cf. CONV. LIT. XX, 1 016, ALR I 847/80, 118, 610, 800, 810, 887, 960.

2. Fig. Neam, popor, seminție. *Socotind ... Traian ... că, la răsad ca acesta, adăpătură cu puhoi de singe ca acela să fie cuvenit.* CANTEMIR, HR. 14. *Un nou răsad din viața romană prinde rădăcină-n munții și-n văile Dunării.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Iar a tăcea și lași știu! Toți morții tac! Dar cine-i viu Să rîdă! Bunii rîd și cad! Să rîdem, dar, viteaz răsad.* COȘBUC, P. I, 257.

3. (Regional; cu sens colectiv) Sămînță din care se obține răsad **(1)**. *Tot lucrul femeilor din această zi constă mai ales întru aceea că seamănă unele legume precum: usturoi, ceapă și răsad de curechi.* MARIAN, S. R. II, 152. *Iai ... rachiu, în care ai pus de s-a plămădit răsad pisat de varză.* PAMFILE, B. 9, cf. ALR II/353.

4. (Regional) Răsadniță **(1)**. CABA, SĂL. 92, ALR SN I h 188, GL. OLT.

— Pl.: *răsaduri* și (rar) *răsade.* — Și: (regional) **resád** (POLIZU) s. n., **răsádă** (GRIGORIU-RIGO, M. P. 135, IORDAN, L. R. A. 56) s. f.

— Din bg. **разсад, разсада.**

RĂSÁD² s. n. v. **răsad.**

RĂSÁDĂ s. f. v. **răsad¹.**

RĂSÁDNIC s. n. (Regional) **1.** Răsadniță **(1)**. *Face straturile trebuincioase spre sămănarea cepei și melegariul sau răsadnicul trebuincios spre semănarea răsadului de curechi.* MARIAN, S. R. II, 153.

2. Răsad de varză. Com. MARIAN.

— Pl.: *răsadnice.* — Și: **răsálnic** s. n. ALR SN I h 188, ALRM SN I h 125.

— Din bg. **разсадник.**

RĂSÁDNIȚĂ s. f. **1.** Instalație formată dintru-un cadru de scînduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri, așezată pe un pat de gunoi de grajd peste care se pune un strat de pămînt, servind la cultivarea răsadului; pătul, (regional) melegar, mispet, pat cald, rai², răsadnic **(1)**. *Răsadnițe de trestii de zahăr.* IST. AM. 9r/21, cf. CLEMENS. *Curechiul ... se samănă în martie în răsadnițî.* I. IONESCU, C. 32/7, cf. 49/13. *Sămînța de tutun ... se seamănă în răsadniță ca curechiul.* id. P. 340, cf. 412. *Unele gospodine își fac singure harpacica, sămănînd în răsadnițe ... „sămînță de ceapă adevărată".* PAMFILE, A. R. 192. *Răsadnița ... cuprinde de o latură mraniță cernută.* COMȘA, N. Z. 22. *Stufuł retezat pe care l-am zărit era destinat acoperirii răsadnițelor.* CONTEMP. 1961, nr. 749, 1/2. *Se pot amenaja răsadnițe în care elevii să semene semințe de plante legumicole.* GÎ 1962, nr. 685, 3/2. *În atelierele de tîmplărie ... se repară și se construiesc răsadnițe noi.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 795, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 105, ALR SN I h 188/537. ◇ Fig. *Au pătimit mulți carii, smulgîndu-se pre sine din răsadnița cea sădită de părințele luminilor, ... s-au sădit pe pămînturi ... sălbatice* (a. 1794). BV II, 368.

2. (Regional) Pepinieră pentru viță de vie. *Despre școala sau răsadnița viților.* ECONOMIA, 149/14, cf. H XVI 30. ✦ (Regional) Pădure tînără, semănată de curînd (Icland — Tîrgu Mureș). CHEST. IV 102/244.

3. (Rar) Loc de ședere pe timp mai îndelungat. *Oi aștepta păn'ce-a veni din tîrg ... Îmi fac răsadniță în odaia asia.* ALECSANDRI, T. 1 155.

— Scris și: *resadniță* (POLIZU, ALEXI, W.). — Pl.: *răsadnițe* și (regional) *răsadnițî.* — Și: (regional) **răsădniță, resădniță** (DDRF), **răsálniță** (LB, CIAUȘANU, V. 194, GR. S. V, 123, ALR SN I h 188, LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL.), **resálniță** (H XVI 30), **răsániță** (ALR SN I h 188, pl. *răsăniți* ib.), **răstálniță** (UDRESCU, GL.) s. f.

— De la **răsadnic,** cu schimbare de sufix.

RĂSÁI subst. (Regional) Răsărit¹ **(II 3)**. *Și ea, măre, că-mi săpa Tot la colțul grajdiului, În răsaiul soarelui.* MATEESCU, B. 51.

— Pl.: ?

— Postverbal de la **răsări¹.**

RĂSALÁLTĂIERI adv. În cuprinsul zilei care precedă pe cea de alaltăieri. *Răsalaltăieri am văzut ceea ce vezi și sfinția-ta acum.* VOICULESCU, P. I, 158. *M-am săturat de omul ăsta! A fost la mine și ieri și alaltăieri și răsalaltăieri, mereu.* BUL. FIL. VII — VIII, 121.

— Accentuat și: *răsalaltăiéri* (DM), *răsalaltăieri.*

— Pref. *răs-* + **alaltăieri.**

RĂSÁLNIC s. n. v. **răsadnic.**

RĂSÁLNIȚĂ s. f. v. **răsadniță.**

RĂSÁNIȚĂ s. f. v. **răsadniță.**

RĂSÁRE¹ s. f. sg. (Regional; mai ales în compusul **răsarea-soarelui,** ALR I 1 904/528, 590, 922, 940) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). *S-a copt răsarea.* CV 1951, nr. 1, 36.

— Și: (regional) **răsoáre** (GLOSAR REG.), **rosoáre** (ALR I 1 904/610) s. f.

— Postverbal al lui **răsări¹.**

RĂSÁRE² vb. III v. **răsări¹.**

RĂSĂDEÁLĂ s. f. (Rar) Răsădire. *Această răsădeală dă plantelor mare putere.* ap. TDRG.

— **Răsădi** + suf. *-eală.*

RĂSĂDÍ vb. IV. Tranz. A muta o plantă din răsadniță la locul de cultură; a planta, a sădi, a repica, a replanta. *Arburele răsădit la izvorîtul apeei* PSALT. HUR. 1r/11. *Chedrii Livanului cei ce ai răsădit* (plintat D). PSALT 215. *În mijlocul raiului răsădi Dumnezeu pom de preceput ce iaste bine și rău.* MOXA, 346/14. *Un om oarecarele era căsaș, carele răsădi vie și o îngrădi cu gard.* CHEIA ÎN. 27r/15. *Să va prileji vreun om sărac ... să răsădească vie pre locul altuia.* PRAV. 25. *Vie vei răsădi și o vei lucra.* BIBLIA (1688), 146r/43, cf. N. COSTIN, L. 61. *La Paragai răsădesc mult tiutiun.* IST. AM. 18r/4, cf. CLEMENS, LB. *Cea întîi faptă ... au fost ca împregiurul lăcuinții sale să răsădească pădure deasă.* DRĂGHICI, R. 164/18. *Grădinarul meu să-mi răsădească ... flori.* NEGRUZZI, S. I, 104. *Îl învață ... cum să semene flori, să le răsădească.* ISPIRESCU, L. 164, cf. BELDICEANU, P. 94. *Cînd a venit, ... l-a găsit în grădină răsădind niște verbine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 335. *Se gîndea la vremea cînd a răsădit el cireșul.* MIRONESCU, S. A. 82. *Răsădește proaspătă pădure Pe întinderi de nisipuri sure.* D. BOTEZ, F. S. 16, cf. LESNEA' I. 119. *Florile pe care le-au răsădit au fost cele dintîi* SADOVEANU, O. IX, 249. *Au ... poruncit împăratul ca să răsădească în grădina sa rădăcini de buruiana aceasta.* SBIERA, P. 303. *Sora ... flori roșii răsădea Și la tine se gîndea.* SEVASTOS, C. 23, cf. BÎRLEA, C. P. 151, DIACONU, P. 175, ALR I 837/361, 381, 508. *Măi bădiță, bădișor, De mine cînd ți-a și dor Răsădește-un merișor.* FOLC. TRANSILV. I, 289. ◇ Fig. *Limbile potrebișî, răsădișî-le.* CORESI, PS. 114/1. *Răsădește pre ei în muntele moștenirei tale.* BIBLIA (1688), 50¹/43. [Alfabetul latin] *întră românii cei de dincolo de Dunăre îl răsădi.* MAIOR, IST. 254/18. *Mîndra-n cale mi-au ieșit, Doru-n mine-au răsădit.* ALECSANDRI, POEZII, 460. *Acea legendă va fi fost răsădită pe țărmurile răsăritene ale Mediteranei.* ODOBESCU, S. II, 508. *Pe-aici au curs, acum optsprezece veacuri, legiunile romane, menite-a*

răsădi un popor nou în cîmpiile pustiite ale Daciei. VLAHUȚĂ, R. P. 8. *Mama Însăși făptura voinică i-a dat și plete de tînăr, Blînd răsădindu-i în ochi zîmbirea bărbaților nobili.* COȘBUC, AE. 25. *Răsădim noul veac.* TULBURE, V. R. 45. *Tu răsădești în inimile noastre Și-n cîntec liliacul timpuriu.* LABIȘ, P. 66. *Dragoste ți-am răsădit . . . Să nu trăiești cu urît.* RETEGANUL, TR. 88. *O minune de femeie . . . ce-ți răsădea în suflet laine sfinte și nepricepute.* MERA, L. B. 146. *Eu că te-oi găsi Și la clop te-oi răsădi.* BALADE, III, 234. ◇ Absol. *În fiecare zi plivea, răsădea, în straturile din grădină.* AGÎRBICEANU, A. 240. ◇ Refl. pas. *S-au răsădit . . . arbori de toate esențele.* I. IONESCU, D. 178. *Să se răsădească pomi peste tot locul.* DELAVRANCEA, T. 51. *După ce sămînța răsare, . . . firele se răsădesc în alt loc.* PAMFILE, A. R. 192. *Cînd e lună nouă . . . nu se răsădesc pomi.* ȘEZ. I, 191. (Fig.) *S-au luat chiar cuvinte și locuțiuni franceze și s-au răsădit în parlamentul nostru.* I. NEGRUZZI, S. I, 360. ◇ (Complementul indică locul unde se plantează răsadul) *Bădiță, cît ne-am iubit Strat cu flori mi-am răsădit.* FOLC. TRANSILV. II, 59. ✦ P. ext. A semăna, a însămînța. *Vîntul lua de undeva cîte-o sămînță și o răsădea pe movilița verde.* GÎRLEANU, N. 124. ◇ (Complementul indică locul semănat) *Răsădi Avraam țarină la fîntîna jurămîntului.* BIBLIA (1688), 14²/30.

— Prez. ind.: *răsădesc.* — Și: (regional) **resădí** vb. IV. POLIZU, ALEXI, W.

— Din bg. **рассадя.**

RĂSĂDÍRE s. f. Acțiunea de a răsădi; plantare, sădire, (rar) răsădeală. Cf. DL, DM. ◇ Fig. *Răsădirea cărții* (a. 1632). GCR I, 78/6. *Răsădirea și . . . întrămarea besearicilor.* N. TEST. (1648), 175/16.

— V. **răsădi.**

RĂSĂDÍT[1] s. n. Faptul de a răsădi.

— V. **răsădi.**

RĂSĂDÍT[2], -Ă adj. (Despre plante) Care a fost mutat din răsadniță în alt loc; plantat, sădit. *Bătrînul îl opri . . . lîngă un mormînt plivit cu îngrijire, acoperit cu flori răsădite.* SADOVEANU, O. V, 563. ◇ (Substantivat, f.) *Fiii lor ca noao răsădită* (mlădițe D) *împlîntată întru tinerețele sale.* PSALT. 298/11.

— Pl.: *răsădiți, -te.*

— V. **răsădi.**

RĂSĂDITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care răsădește; săditor. *Domnul . . . ca un răsăditoriu de vie va tăia viața carea nu va face roadă bună.* VARLAAM, C. 229. ◇ Fig. *Să cunoască răsăditoriul și domnul casei cine este.* id. ib. 225. *Traian, marele împărat, iaste săditoriul și răsăditoriul nostru.* CANTEMIR, HR. 106.

— Pl.: *răsăditori, -oare.* — Și: (învechit) **răsăditóriu, -oáre** s. m. și f.

— **Răsădi** + suf. *-tor.*

RĂSĂDITÓRIU, -OÁRE s. m. și f. v. **răsăditor.**

RĂSĂDNIȚĂ s. f. v. **răsadniță.**

RĂSĂJDUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A chibzui, a aprecia, a cumpăni. *După cum va răsăjdui* [duhovnicul] (a. 1645). ap. TDRG.

— Prez. ind.: *răsăjduiesc.*

— Din slavonul **расѫждати, расъждати.**

RĂSĂJDUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care chibzuiește, care cumpănește (înainte de a decide). *Se cade duhovnicului foarte să fie înțelegător și răsăjduitor.* PRAV. GOV., ap. TDRG.

— Pl.: *răsăjduitori, -oare.*

— **Răsăjdui** + suf. *-tor.*

RĂSĂLĂU s. n. v. **răzălău.**

RĂSĂLTÁ vb. I. Intranz. (Neobișnuit) A se descovoia; a se destinde. *Se duce . . . în sală Cu arcu ce răsaltă Și cu tolba Cea plină de săgeți otrăvitoare.* MURNU, O. 355.

— Prez. ind.: *răsált.*

— Pref. *răs-* + **sălta.**

RĂSĂMĂNÁ vb. I. Intranz. (Învechit, rar) A semăna în toate părțile; a risipi, a împrăștia. (Fig.) *Cîndu împărțiia de-susul limbile, că semără (răsămănă D) fiii lu Adam, puse împărțitul limbilor după măsura îngerilor lu Dumnezeu.* PSALT. 313.

— Prez. ind.: *răsămăn.*

— Pref. *răs-* + **sămăna.**

RĂSĂMĂNÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a răsămăna; (concretizat) ceea ce a fost risipit, împrăștiat. (Fig.) *Ce zidi Ierusalimul Domnul, răsipiții* (rrăsfiratul H, *răsămănările* D) *lu Israil adura-va.* PSALT. 303.

— Pl.: *răsămănări.*

— V. **răsămăna.**

RĂSĂPÍ vb. IV v. **risipi.**

RĂSĂREÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Răsărire[1] **(I).** [La porumb] *după răsăreală să trag-o prașilă.* GL. OLT. **2.** Tresărire. *Femeia născută să nu se uite-n oglindă, că e rău de răsăreală.* ȘEZ. XII, 154. *A-l lecui De amețeli De răsăreli.* GR. S. VI, 112.

— Pl.: *răsăreli.*

— **Răsări[1]** + suf. *-eală.*

RĂSĂRÍ[1] vb. IV. Intranz. **I. 1.** (Despre plante aflate la începutul dezvoltării lor) A-și scoate vîrful deasupra pămîntului; a încolți, a mîji; p. ext. a crește, a se face. *Rrăsare pre munți fînr.* PSALT. HUR. 123ᵛ/15. *Blagosloviți pămîntul. Codrii și munții. Și toate ce răsaru* (cresc D) *în pămîntu.* PSALT. 332/8. *De nu se-ar adăpa pămîntul de multe ori cu ploaia ce deșlinge den ceriu, n-ar fi răsărită ierbi.* CORESI, EV. 87. *Deaca răsări, veștedzi, . . . căci n-avu umegiune.* VARLAAM, C. 275. *Sămănase în anul foametei și nu răsărisă de secete.* AMIRAS, LET. III, 126/22. *Abia pe cîmp iarba răsărisă, În codru noao frunză apucasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 173, cf. LB. *Băsărind inul, merg femei . . . de-l plivesc.* DRĂGHICI, R. 78/5. *Primăvara cea dorită . . . între noi voioasă vine; Sub ușoare a ei pasuri, mii de flori a răsărit.* ASACHI, S. L. I, 203. *Pe cîmpiile Tenechiei răsărit-au florile?* RUSSO, S. 126. *Din zori și pînă-n noapte tot grîul să resară.* ALECSANDRI, POEZII, 44. *Surpături de zid, printre care răsărise boziile și bălării.* ODOBESCU, S. I, 148. *Iar din inima lui simte un copac cum răsare.* EMINESCU, O. I, 142, cf. ISPIRESCU, L. 64. *Iubesc, și-n clipa asta toate Cîte răsar în primăvară Sînt propriile mele visuri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 61, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Răsări o nalbă roșie în țărîna părăsită.* GÎRLEANU N. 124, cf. SAHIA, N. 64. *Un colț de iarbă . . . a răsărit, delicat și subțire ca un ac.* SADOVEANU, O. VII, 301. *Iarba răsărise mai peste tot.* CĂLINESCU, E. O. I, 267. *În pămînturile din Frunzari grîul lui a răsărit prost, e rar și galben.* PREDA, Î. 33. *N-am mai văzut niciodată ghiocei răsărind toamna tîrziu.* S ianuarie 1961, 29, cf. V. ROM. septembrie 1962, 22. *De la mîndra mea de vale, Mîndru măderan răsare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 32, cf. DOINE, 81. *Lasăți dorul prin ocol, Să resar-un merișor.* MARIAN, T. 280. *Haide, mîndro, la zăvoi, Să ne iubim amîndoi: Că unde noi ne-am iubit Iarbă verde-a răsărit.* HODOȘ, P. P. 54, cf. ȘEZ. V, 15, MAT. FOLK. 1 476, PAMFILE, VĂZD. 134. [Viscul] *răsărie pin lemne.* ALR I 1 946/850. *Să semeni busuioc . . . Și, d-o răsări frumos, Să știi că sînt sănătos.* BALADE, III, 307, cf. FOLC. TRANSILV. I, 229. ◇ Fig. *Răsări-vor* (crescură c^2, încolțiră D) *păcătoșii ca iarba.* PSALT. 193. *Să adăpăm inimile noastre și să le împlem de destul . . . , ca să răsare și să crească dereptate.* CORESI, EV. 374. *Lupul pietre sămănînd, stînci și munți în urmă răzsărîră.* CANTE-

MIR, IST. 122. *Noi, toți epitropii ai școalelor naționale, ... am socotit a nu lăsa se răsară spini și pălămidă pre cîmpul cel mănos* (a. 1828). URICARIUL, VII, 178. *Tu, Moldavio mănoasă, ... Adăpost dă giunei muze care isi vers a țesut. Pe-nverzit și tînăr laur, ce din țărn-acum răsare, Cu puternic scut să-l aperi.* ASACHI, S. L. I, 48. *Ziduri mîndre să zidim, ... Din pămînt stropit cu lacrimi Flori de aur să răsară.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 53. *O mie de simțiri necunoscute răsăriră din inima mea, cum renasc primăvara florile din pămînt.* I. NEGRUZZI, S. VI, 16. *Pe geamul meu răsar și se dezvoltă Măiestre flori de gheață argintie.* NECULUȚĂ, Ț. D. 22. *Poemele mele răsar ca iarba.* s ianuarie 1960, 41. *Mi-oi semăna numele Pîn toate cărările, Să răsaie flori de dor.* ALECSANDRI, P. P. 335. *Floare rară-i norocu, Nu răsare-n tot locu.* FOLC. TRANSILV. I, 271. ◇ Expr. (De obicei depreciativ) **A răsări ca ciupercile** sau **ca ciuperca (după ploaie sau din gunoi)** = a apărea în număr mare (sau cu mare repeziciune), a se înmulți peste măsură. *Iară nu prea multă vreme la mijloc trecu și, ..., ca ciuperca din gunoi, așa un vrăjitor atîta de mare răzsări.* CANTEMIR, IST. 360. *Cărțile au plouat, scriitorii au răsărit ca ciupercile.* RUSSO, S. 52, cf. ZANNE, P. I, 141. (Glumeț, avînd la bază un joc de cuvinte) **Seamănă, dar nu răsare,** se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. DL, DM. ◇ Tranz. fact. (Învechit și regional) *Și ceriul deade ploaie și pămîntul răsări* (dădea N. TEST. 1648, a odrăslit BIBLIA 1688) *rodul său.* COD. VOR. 136/11. *Cel ce înveștl ceriul cu nuorii, ce golovi pămîntului ploaie, ce răsări în codri făru.* PSALT. 304. *Răsărișl pajiște vitelor și iarbă în slujba oamenilor.* CORESI, PS. 284/3. *Zise Dumnezeu: răsară pămîntul buruiană.* BIBLIA (1688), 1¹/32. [Pămîntul] *va răsări iarăși flori, ierburi, copaci.* ȘEZ. II, 28. (Prin analogie, despre păr, dinți etc.) *Iată, perii albi în cap și în barbă ți-au răsărit.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Îmi răsărise musteața și eram acum om în tot locul.* GANE, ap. CADE. *Fire de argint îi răsăreau în păr.* SADOVEANU, O. I, 31. *Evanghelinei îi răsar dinții.* STANCU, D. 14. ✦ Tranz. (Regional; despre plante) A odrăsli (Săcele — Brașov). ALR SN I h 98/182. [Porumbul] *răsare pui.* ib.

2. P. anal. (Învechit; despre ființe) A se naște; a se trage din ... *Nici din oase uscate ca acele să răzsaie ceva va mai fi nădejde.* CANTEMIR, HR. 97. *Carea din oameni au răsărit și pre stăpînul au născut.* MINEIUL (1776), 195r¹/7. *Cela ce din Fecioară ai răsărit lumii.* ib. 208r²/20. ◇ Tranz. (Învechit) *Fecioara ... te-au răsărit pre tine, rodul vieții.* ib. 198v¹/25. (Fig.) *Aceasta se numește patrie, care îi răsare, îi hrănește, îi crește și-i ajunge în brațul ei la cea desăvîrșită virtute* [pe fiii ei]. PISCUPESCU, O. 14/18.

3. A se crea, a se forma; a izvorî. *Multe boale den păcat răsar.* CORESI, EV. 245. *Mai încoace, numele vlahi le-au răsărit.* C. CANTACUZINO, CM I, 29. *Această mișcare răsare de la suflet.* MICU, L. 145/5, cf. HELIADE, O. I, 190. *Slava mea va răsări chiar din sînul durerilor mele.* MARCOVICI, C. 50/11. *Începînd de la cea de pe urmă treaptă a ierarhiei rangurilor, s-au văzut deodată răsărind o nenumeroasă ceată de boieri înaintiți* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 139. *Fă în al meu suflet nădejdea să răsară.* ALEXANDRESCU, O. I, 335. *Cînd valuri află un mormînt, Răsar în urmă valuri.* EMINESCU, O. I, 177. *Este știut că din discuție răsare scînteia adevărului.* CARAGIALE, O. III, 49. *Cîteva pete rumene ... îi răsăriră în obraji.* DELAVRANCEA, S. 114. *Umbre mari răsar pe cale, Ziua moare după culmi.* COȘBUC, P. I, 157. *Din el va răsări norocul Acestui neam sfîrșit de jale.* GOGA, P. 24. *O altă taină, limba, nu știe cum răsare și cum se zămislește.* ARGHEZI, VERS. 391. [Cînd te arzi] *răsare bește.* ALR II 4 065/36. ◇ Tranz. (Învechit, rar) *Valahii au răsărit limbă noao din cea veache a lor varvară și romană.* C. CANTACUZINO, CM I, 33. ✦ (Învechit; despre anotimpuri) A începe, a se face. *Răsărînd primăveara, iarăși se întoarse asupra românilor.* MAIOR, IST. 213/2. ✦ (Învechit, rar) A se reface, a se regenera; a renaște. *Viața din mormînt au răsărit.* MINEIUL (1776), 159v²/5. ◇ Tranz. *A strănbunilor mărire din surpări vor să răsară.* ASACHI, S. L. I, 52.

4. A se construi (foarte repede), a se ridica, a se înălța; a se întemeia. *Copacii s-au abătut, al falnic castel s-a ridicat ... și un oraș a răsărit ca în basme, pe coastele muntelui.* VLAHUȚĂ, R. P. 150. *Răsaie, cu șanț mare la hotar, ... o statornică clădire.* DAVILA, V. V. 55. *Din pămînt răsărea un oraș, ca prin farmec.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 98. *Într-o zi, ... răsare o ciumă de casă nouă, ... cu mai multe caturi.* TEODOREANU, M. U. 20. *O casă de pînză răsărise în medean.* SADOVEANU, O. V, 435. *Mereu răsar în patria noastră noi șantiere, uzine și fabrici.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 384. *Satul Podenilor răsărise cîndva, de multă vreme, aici în mijlocul Bărăganului.* MIHALE, O. 37.

II. 1. (Despre aștri, în opoziție cu a apune) A se arăta la orizont, a apărea pe cer. *Răsări soarele.* PO 113/9. *Scriptia de-ți părea că răsare soarele.* MOXA, 403/6. *Să nu șadză soarele în mănia ta, nece să răsaie* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 467. *Soarele nu răsaie ... și ziua să nu se arete nopții!* CANTEMIR, IST. 263. *Ne înălțarăm apoi păn-aproape Colo, de unde zoditle răsar.* BUDAI-DELEANU, Ț. 322, cf. BELDIMAN, N. P. II, 119/5. *Tîrzie astă seară răsare-acum și luna.* HELIADE, O. I, 188. *După ce s-au făcut ziuă, răsărind soarile s-au pogorît din copaci.* DRĂGHICI, R. 51/5. *Stelile apuindu-se, Din nou în ceriu răsar.* ASACHI, S. L. I, 95. *Cu toate că soarele răsărise, ei văzură ... o cometă strălucitoare.* BĂLCESCU, M. V. 143. *Cînd rîde, soarele răsare.* PANN, P. V. III, 13/23, cf. BOLLIAC, O. 67. *Toate stelele cari resar și apun ... în temp de 24 ore nu strebat decît o dată meridianul.* DRĂGHICEANU, C. 5. *Cînd stelele răsar, ele se prevăd pe fața apei ca într-o oglindă.* ALECSANDRI, O. P. 312. *La steaua care-a răsărit E-o cale-atît de lungă, Că mii de ani i-au trebuit Luminii să ne-ajungă.* EMINESCU, O. I, 234, cf. CARAGIALE, O. II, 34. *A doua zi, plecăm pîn-a nu răsări soarele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 171. *Din adîncimi fără de margini A răsărit pe cer o stea.* COȘBUC, P. I, 268. *Luceafărul, ce-acuma ți s-ascunde sub un nor, Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor.* DAVILA, V. V. 102. *Cerul se înseninase și luceafărul de ziuă răsărise.* SANDU-ALDEA, U. P. 225. *Soarele stă să răsară.* GALACTION, A. 221, cf. DUNĂREANU, CH. 240. *Toată ziulica, de cînd răsărea soarele, pînă apunea, nu făcea decît ... să deretice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 271, cf. REBREANU, R. II, 108. *A răsărit soarele peste cîmpul de luptă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 274, cf. C. PETRESCU, Î. II, 10. *Luna încă nu răsărise.* SADOVEANU, O. VIII, 509, cf. ARGHEZI, VERS. 208. *Jinduiesc la cîte-un astru Răsărit ca o ispită.* BLAGA, P. 195, cf. STANCU, D. 13, BENIUC, M. 88. *Cine n-are dor pe vale Nu știi luna cînd răsare Și noaptea cîtu-i de mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 87. *Sfinte soare, Frățioare! Răsai cu ... răzișoare.* MARIAN, V. 111. *Răsai, lună, mai degrabă, Să se vadă prin livadă.* HODOȘ, P. P. 50, cf. MAT. FOLK. 683, DIACONU, VR. 12, cf. BALADE, I, 283. *Răsai, lună, de cu seară, De vezi badea unde-nseară.* FOLC. TRANSILV. I, 232. *Mai cald soarele cînd răsare decît cînd apune.* ZANNE, P. I, 77. *După ploaie trebuie să răsară soarele.* PANN, ap. DDRF. ◇ Fig. *Soarele iubirei în cer au răsărit.* ALECSANDRI, P. I, 124. *O, vin, în părul tău bălai S-anin cununi de stele, Pe-a mele ceruri să răsai Mai mîndră decît ele.* EMINESCU, O. I, 172. *În pieptul lor răsare ... un dor, soare mîndru, luminos.* CREANGĂ, P. 275. *Tudor Vladimirescu răsărise din noaptea codrilor Olteniei ... și apusese între Goleși și Tîrgoviște.* GALACTION, O. 275. *Sori electrici răsar pe fruntile fabricilor.* id. O. A. I, 54. *Mi-aștept amurgul, noaptea și durerea, Să mi se-ntunece tot cerul Și să răsară-n mine stelele.* BLAGA, POEZII, 15. *August, patruzeci și patru, ... Frîntu-s-au hotarele, Răsărit-a soarele.* ANT. LIT. POP. I, 109. ◇ Expr. **A-i răsări** (cuiva) **luna-n cap** = a cheli. Cf. ZANNE, P. II, 51. ✦ (Despre ziuă și zorii zilei) A se arăta, a se ivi; a începe. *Acest soare ... Nu va face să resaie o zi lină, fără chinuri, Fără gemete, dureri?* HELIADE, O. I, 295. *Într-un rădiu de dimineață, Pîn-a*

nu răsări zori Amoriul schimbat la față Ca un copil, strîngea flori. CONACHI, P. 8. *Ziua . . . răsări frumoasă.* REBREANU, I. 295. *Peste marea cea întinsă Răsărit-an zori de aur.* HOREA, P. 85. *Agiungea la București Noaptea pe la cîntători, Pîn-a nu resări zori.* ALECSANDRI, P. P. 203. *Cînd a răsări zorile.* ALR I 194/540. ◇ Tranz. fact. *Ai răsipit noaptea . . . și ai răsărit zori.* MINEIUL (1776), 126v¹/19.

2. A se arăta (pe neașteptate, din depărtare sau ieșind dintr-un loc ascuns vederii); a se ivi, a apărea. *Da voi de unde-ați răsărit în calea me?* ALECSANDRI, T. 665. *Parc-aștept Ea din trestii să răsară Și să-mi cadă lin pe piept.* EMINESCU, O. I, 74. *Din urmă îl ajunge un alt călăreț, De unde a răsări omul acesta?* CARAGIALE, O. I, 219, cf. MACEDONSKI, O. I, 32. *Ca mîni, ți-o răsări în cale Frumosul tînăr visător.* VLAHUȚĂ, O. A. 57. *Stoluri de corbi Răsar în zări.* NECULUȚĂ, Ț. D. 67. *În goana roibului un sol, Cu frîu-n dinți și-n capul gol, Răsare, crește-n zări, venind.* COȘBUC, P. I, 145. *N-apucă bine flăcăul să isprăvească vorba, cînd moș Ion răsări în mijlocul lor.* DUNĂREANU, CH. 20. *Tetis . . . , răsărind din afunduri pe undele mării, . . . suie Olimpul.* MURNU, I. 18. *De cîrjă sprijinit, răsare Bătrînul preot la portiță.* GOGA, P. 23. *Și-mi răsare la fereastră Surioara Cosînzenei — Floare albă și măiastră.* CERNA, P. 138. *În urma lor răsări numaidecît și birtașul Spiridon.* AGÎRBICEANU, A. 146. *Deodată îi răsări înainte o herghelie cu cai mărunți.* GÎRLEANU, N. 15. *Dintr-un bordei de pămînt, . . . Ștefan răsărea somnoros.* HOGAȘ, DR. II, 87. *O sumedenie de sticle și pahare răsări pe masă.* REBREANU, I. 33. *Dintre cutele perdelei, ochii-ți verzi nu-mi mai răsar* MINULESCU, V. 35. *Pe la porți răsar neveste.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 92. *Printre bolovanii drumului răsăriseră tocmai gîzele mărunte de primăvară.* C. PETRESCU, A. 315. *Răsună melodia unui vals cîntat de lăutari, ce răsăriseră la ușă.* BRĂESCU, O. A. I, 17, cf. SAHIA, N. 37. *Răsare un obraz în lumina cerdacului.* TEODOREANU, M. U. 73. *Făcu un semn abia văzut slujitorului care răsărise de după perdele.* SADOVEANU, O. X, 305. *Abia scosese capul și-i răsări înainte fața spînă a lui moș Costache.* CĂLINESCU, E. O. I, 34. *Nastasia răsări zorit în pragul bordeiului.* GALAN, Z. R. 48. *Fetița . . . răsare în prag, unde se oprește.* H. LOVINESCU, T. 91. ◇ Expr. **A răsări ca din pămînt (din iarbă verde) sau parcă a răsărit din pămînt** v. pămînt. **A răsări la lumină (sau la lumina zilei)** v. lumină. (Glumeț, avînd la bază un joc de cuvinte) **Răsare unde nu-l semeni,** se spune despre cineva care se ivește acolo unde nu te aștepți. Cf. PANN, P. V. I, 155, ROMÂNUL GLUMEȚ, 23, ZANNE, P. I, 272, ✦ (Adesea însoțit de complinirea „în minte") A apărea în mintea, în închipuirea cuiva; a-i veni (deodată) în minte; a i se năzări. *Se gîndi la Margareta. Ea îi răsări deodată clară și frumoasă ca o zînă.* VLAHUȚĂ, O. A. 129. *O dureroasă și dulce amintire îi răsări în minte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 39. *Îmi răsar acuma cîntece uitate.* GOGA, POEZII, 296. *Mi-a răsărit în minte chipul nevestii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 159. *În aceeași clipă îi răsări în minte și altă posibilitate.* AGÎRBICEANU, A. 475. *Și atunci toate, toate îi răsăriră în minte.* GÎRLEANU, N. 102. *Dintre toate crîmpeiele acestea, un chip îi răsărea mai luminat.* id. ib. 102. *În minte îi răsări îndată gîndul că toată truda lui a fost zădarnică.* REBREANU, I. 278. *Voi să-și amintească alte melodii, ca să o alunge pe aceasta; dar cuvintele răsăreau îndrăcite.* C. PETRESCU, Î. I, 291. *Îmi aduceam aminte de copilăria mea din care bunicul răsărea tot așa . . . de bătrîn ca acuma.* SADOVEANU, O. III, 482. *Figura lui . . . îi răsărea înainte.* CĂLINESCU, S. 678. *Chipul Otiliei . . . îi răsărea în minte.* id. E. O. I, 56. *În fața ochilor Anei răsar căsuța lor de pe marginea Teuzului.* T. POPOVICI, SE. 7. *Încercă să-și aducă aminte, dar nu-i răsări în față dintre vedeniile trecutului decît un mort.* V. ROM. mai 1963, 15. ✦ (Învechit și regional) A-i veni cuiva o idee neașteptată sau ciudată, o toană, un capriciu; a i se năzări. *Să nu se de tot descopere cu îmbletele împotriva veziriului, să-i răsaie ceva împărăției cu scîrbă în partea sa.* M. COSTIN, O. 115. *Te miri ce-i răsare și iar nu vine la noi.* Com. din BRAȘOV. *Așa-i răsare lui cîte una, din senin.* UDRESCU, GL.

3. (Despre munți, copaci, clădiri etc.) A intra în raza vizuală a cuiva care se apropie; a se ivi, a apărea. *De-a lungul liniei răsăreau și piereau table cu reclame.* REBREANU, R. I, 13. *O șosea asfaltată leagă orașul de fabrică . . . Fabrica îți răsare deodată înainte, uriașă.* SAHIA, U.R.S.S. 84. *Urcam în valea Prahovei . . . Așezări cochete omenești răsăreau la toate colțurile.* SADOVEANU, O. IX, 209. ✦ A se arăta (în toată înălțimea), a se ridica, a se înălța. *Puțin mai în sus de izvoarele Căciulatei, răsar din Oli sfintele ziduri ale mănăstirii Cozia.* VLAHUȚĂ, R. P. 110. *Castelul . . . răsărea pe o colină ca o sentinelă trufașă.* D. ZAMFIRESCU, A. 153. ✦ (Rar) A se vedea, a se zări. *Dar ochii tăi? . . . Cîte stihii senine adînc se zbuciumară, Ca să-ți răsară limpezi icoanele de-afară?* ARGHEZI, VERS. 386.

4. (Despre sunete) A se auzi (cu putere); a răzbate. *Un glas tînguios și jalnic răsare din morminturi.* MARCOVICI, C. 35/3. *Aceeași fanfară domnește ca motiv de căpetenie și răsare, sub felurite tonalități, printre diverse episode muzicale pline de frumusețe.* ODOBESCU, S. III, 97. *Ciripitul . . . răsărea . . . din iufarul verde și înflorit.* DELAVRANCEA, S. 81. *Un țipăt răsare Pe deal și pe luncă.* COȘBUC, P. I, 188. *Zgomot de tinere guri răsare deodată.* id. ib. II, 63. *Cînd noi căutam capul Axiniei la dreapta, glasul ei răsărea la stînga.* HOGAȘ, DR. I, 90. *Tropotul, răgetele sugrumate făceau o larmă surdă, în care răsăreau niște urlete sălbatice.* CĂLINESCU, E. O. I, 108.

III. 1. A depăși un anumit nivel, a se ridica peste . . . ; a ieși în evidență. *Acum vede cineva, în locul baracelor și a colibelor care făceau să răsară grandiosul unui palat maur, niște căsuțe.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Vulturii . . . cei suri al căror cioc . . . răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe.* ODOBESCU, S. III, 16. *Din zidurile arcate răsăreau ferestre strălucite.* EMINESCU, N. 14. *Dintre ochii ei stinși . . . răsărea un nas coroiet.* GANE, ap. CADE. *Copaci roditori de toate soiurile răsăreau, de la brîu în sus, din finațul înalt și înflorit.* HOGAȘ, M. N. 150. *Trei rînduri de smaralde . . . jur împrejur răsar.* ARGHEZI, V. 94. *Capul lui Gheorghe Dima răsărea . . . cu cîteva palme bune deasupra capetelor mulțimii.* GALAN, Z. R. 34. ◇ Tranz. fact. (Rar) *Nastasia . . . înfruntă adunarea, răsărindu-și mai mult decît se cuvenea fruntea lucie.* SADOVEANU, O. XVII, 286. ✦ A apărea lămurit, a rezulta, a reieși. *Catagrafie în tot anul de starea țeranilor, din care răsare dovadă de au fost ocîrmuiți bine.* I. IONESCU, C. 248/11. *Dovada armoniei . . . răsare mai ales din versuri.* MACEDONSKI, O. IV, 32.

2. (Despre copii) A se face mai mare, a ajunge mai în vîrstă; a crește. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cînd a mai răsărit fetița ș-o mînă mama după viței sau cu boboceii, . . . nu mai poate toată ziulica căta de păpușă.* SEVASTOS, N. 2.

3. (Regional, despre aluat) A dospi, a crește. *Ptînea pentru colaci se plămădește, . . . se frămîntă și se lasă să răsară, adică să înceapă a crește.* PAMFILE, CR. 5, cf. ALR I 770/530, ALR II 3 995/704, 723.

IV. (Popular) A sări (în picioare), a (se) sălta; a tresări. *Inema lui taste înfiptă ca o piatră și stă ca o năcovalnă ce nu răsare.* BIBLIA (1688), 381¹/58. *Speriat, Cain resare și se scoală feroce.* HELIADE, O. I, 391. *Răsărind de spaimă în sunetul acestui glas, nu știe ce să facă.* DRĂGHICI, R. 289/25. *Se deșteptă resărind și . . . începu a-și freca ochii.* CR (1846), 31bis¹/50. *O făcea de răsărea Prin adese pișcături.* I. VĂCĂRESCUL, P. 362/14. *Cheia . . . pricinuiește un mic sunet care face pe Amelia să răsaie.* NEGRUZZI, S. III, 185. *Împărăteasa dete un țipăt, răsărind din somn.* ISPIRESCU, L. 243. *Fatma răsare-n țipet, de spaimă-ngălbinită.* COȘBUC, P. I, 52. *Arendașul se răsti la ea . . . Femeia răsări deodată și strigă plină de obidă.* SANDU-ALDEA, D. N. 258. cf. SĂM. IV, 911. *Neguțători și cărăuși răsăriră în picioare.* SADOVEANU, O. XI, 18. *M-ai făcut*

din om neom, Că răsai noaptea din somn. RĂDULESCU-CODIN, L. 128, cf. I. CR. III, 375. *Eşti sperios şi tresai sau răsai noaptea prin somn plîngînd.* PAMFILE, B. 22, cf. CIAUŞANU, GL. *Copilul mic, după scaldă cînd e în troacă adurmit, răsare din somn, tresare, chiar zîmbind de rîs cîteodată, crezîndu-se de cei care-l văd că visează.* ARH. OLT. XX[1], 274, cf. ALR II 4 429/520. 682. (Fig.) *Iar izvorul, prins de vrajă, Răsărea, sunînd din valuri.* EMINESCU, O. I, 103. ◇ Expr. **A i (se) răsări sau a se răsări** (cuiva) **(în** sau **pe gît)** = a se îneca (cu mîncare sau cu băutură). Cf. DR. IX, 230, ŞEZ. V, 121, PAMFILE, J. III, 93, ALR II/I h 47. ✦ Fig. A interveni brusc într-o discuţie; a sări. *Ai stat cam mult, domnule negustor; noi ne grăbim, răsări cu îndrăzneală Gheorghiţă.* SADOVEANU, O. X, 571. *Asta-i! . . . Să ştii că alta nu poate fi! răsări cu mare aprindere comisoaia.* id. ib. XIII, 297.

— Scris şi: *resări, răzsări.* — Prez. ind.: *răsár* şi (regional) *răsái, răsăresc* (LB, LM, BARCIANU, ALR I 1 220/227, 350), pers. 2 (învechit) şi *răsări,* (regional) *răsái,* pers. 3 (regional) şi *răsáie* (TDRG), *răsáre* (ALR I 1 212/856, ib. 1 220/107, 856); cj.: pers. 3 şi (învechit) *să răsare,* (regional) *să răsaie.* — Şi: (învechit) **răserí** (DR. XI, 245) vb. IV, (rar) **răsáre** (BUL. FIL. II, 125) vb. III.

— Lat. ***resalire.**

RĂSĂRÍ[2] vb. IV. **I. 1.** Refl. (Învechit) A se rătăci, a se răzleţi, a se pierde. *Izvoadele lui s-au răsărit, ce va hi mai scris de la Aron Vodă încoace.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *S-au tîmplat acel zapis de s-au răsărit şi, cînd au trebuit să-l scoată, nu l-au găsit.* NECULCE, L. 147. *Cîte drease şi zapise au fost acelui sat, şi nouă şi vechi, toate s-au răsărit* (a. 1708). URICARIUL, XX, 84. *Acel zapis s-au răsărit de la dînşii şi să fi căzut la mîna Gogului* (a. 1741). ib. XXV, 311. ◇ Tranz. Cf. URECHE, L. 241.

2. Refl. (Învechit; despre persoane) A se îndepărta, a se înstrăina, a pleca. *Răsărindu-să Ion de la locul lui în ţara turcească, . . . au vîndut acele 2 pogoane de vie* (a. 1728). URICARIUL, XXIV, 436. ◇ Intranz. *Oricine din curteni de nevoie au răsărit de la ocina sa, pre toţi i-au adus iarăşi la breslele sale.* M. COSTIN, ap. GÎDEI.

3. Tranz. şi intranz. (Regional) A (se) desprinde dintr-un întreg, a (se) despica. *Fătul babei a luat băltagul . . . şi a răsărit cu el o ţandură din pod.* SBIERA, P. 142, com. din STBAJA — RĂDĂUŢI. *Trii ieşchii (răsărîţe din lemn, care săr cîn curmi lemnu) pră prag ard cu tămîne pră ieţle.* ARH. FOLK. III, 125. *Viniră la Ana descîntători . . . Şi cu foc şi cu tămîne Şi cu ieşkii răsărîţi.* ib. 128, cf. ALR I 1 286/690, 770, 960. ◇ Expr. **Unde baţi (sau dai) şi unde răsare,** se spune cînd se produc cu totul alte efecte decît cele aşteptate. Cf. ZANNE, P. IV, 332.

II. Intranz. (Regional) A sări (de pe locul unde a căzut); a reveni la forma iniţială (după ce a fost îndoit, întins etc.). *Grindina răsare de pe acoperemîntul unde cade.* ap. TDRG. [La capcană] *arcu care răsare* [închide capacul]. ALR I 1 736/690.

— Prez. ind.: *răsár.*

— Pref. *răs-* + **sări.**

RĂSĂRÍND, -Ă adj. (Rar) Care răsare[1]; (despre ziuă şi zorii zilei) care se arată, care se iveşte, care începe. *Răsărinde zile bune Ş-a speranţei lină rază Cîntă iar, cum ai cîntat.* ASACHI, S. L. I, 123. *Voiau să stingă . . . steaua României abia răsărindă.* NEGRUZZI, S. I, 290.

— Pl.: *răsărinzi, -de.*

— V. **răsări[1].**

RĂSĂRÍRE[1] s. f. Acţiunea de a răsări[1].

I. 1. (Despre plante) Cf. răsări[1] **(I 1);** încolţire; p. ext. creştere. Cf. DRLU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În grădinuţă urmărese răsărirea florilor. Nici nu-ţi faci idee ce simţire de bucurie am cînd, zărese colţul unui fir de busuioc.* SADOVEANU, O. V, 141. *De la răsărirea bumbacului şi pînă la deschiderea primelor capsule, pămîntul trebuie ţinut în permanenţă afînat.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Însămînţarea cu maşina în rînduri încrucişate . . . asigură o răsărire mai uniformă, o creştere mai viguroasă a culturilor.* ib. 1953, nr. 2 808.

2. P. anal. (Învechit; despre fiinţe) Naştere. Cf. răsări[1] **(I 2).** *Cu răsărirea cea din purtarea pîntecelui, lumii bl[a]gosloveníe ai înflorit.* MINEIUL (1776), 94[2]/21.

II. 1. (Despre aştri; în opoziţie cu apunere) Cf. răsări[1] **(II 1).** *Bucuria ce avea Robinson privind răsărirea soarelui . . . era nepovestită.* DRĂGHICI, R. 61/2. *Contemplă cu întristare răsărirea lunei.* CR (1848), 45[2]/39. *Tu nici nu ştii a ta apropiere Cum inima-mi de-adînc o linişteşte, Ca răsărirea stelei în tăcere.* EMINESCU, O. I, 120. *Aştepta în linişte, cum aştepţi răsărirea soarelui.* SLAVICI, O. II, 52, cf. MARIAN, S. R. II, 35. *Răsărirea unui astru.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 72. *Răsărirea lunii la Tismana rămîne oricum o excepţie în paginile de proză ale lui Gr. Alexandrescu.* VIANU, A. P. 75. ✦ (Şi în sintagma *răsărirea soarelui*) Momentul cînd răsare soarele; răsărit[1] **(II 2).** *Pe la răsărirea soarelui s-au mai înnoit clătinarea.* AR (1829), 202[1]/10, cf. MARIAN, S. R. I, 107. *Înaintea răsăririi soarelui.* GOROVEI, CR. 290. *Ciobanii împart ziua aşa: la răsărire, pe la 8 sau 9 ore o numesc chindie, la 12 ore, amiaza şi, în fine, către seară, la asfinţire.* H VIII 133, cf. IX 496, XIV 416, XVI 117. ✦ Partea orizontului unde răsare soarele; răsărit[1] **(II 3),** est. Cf. PAMFILE, CER. 26.

2. Ivire, apariţie. Cf. răsări[1] **(II 2).** *Ne plimbam pe dinaintea căsuţei . . . şi aşteptam răsărirea duduii Ioniţa.* SADOVEANU, O. VII, 533.

III. Tresărire. Cf. răsări[1] **(IV 1).** *Şi-n somn, cu răsărire, Îşi spunea amărăciunea sufletului pătimaş.* DACIA LIT. 146/5, cf. UDRESCU, GL.

— Scris şi: *resărire.* MARIAN, S. R. II, 35, DDRF.

— V. **răsări[1].**

RĂSĂRÍRE[2] s. f. (Regional) Acţiunea de a răsări[2] **(I 3);** desprindere, despicare, tăiere. Cf. LM. ◇ *Răsărirea capului lu sfîntu Ion* = tăierea capului sfîntului Ioan Botezătorul. ALR II/I h 207/723.

— V. **răsări[1].**

RĂSĂRÍŞ subst. (Regional) Partea orizontului unde răsare soarele; răsărit[2] **(II 3).** Cf. PAMFILE, CER. 26.

— **Răsări[1]** + suf. *-iş.*

RĂSĂRÍT[1] s. n. **I.** Faptul de a răsări[1] **(I I);** încolţit. *Prin folosirea iarovizării semînţelor, se obţine un răsărit mai repede, mai uniform.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908.

II. 1. Faptul de a răsări[1] **(II 1).** *Luna tremură pe codri, . . . Iar stejarii par o strajă . . . , Răsăritul îi păzindu-l.* EMINESCU, O. I, 152. *Nu lipseşte . . . nici răsăritul lunii, pentru care scriitorul se adresează însă recuzitei de metafore şi comparaţii obişnuite în romantism.* VIANU, A. P. 80. *La oraş nu prea ai prilejul să vezi răsăritul soarelui.* STANCU, R. A. I, 37. *Stea nouă, rază nouă de lumină, La răsăritul tău frunţea-mi se-nclină.* BENIUC, M. 89. *Nouă răsărîţi de soare.* MARIAN, S. R. I, 14. (Fig.) *Au contemplat, cu extaz, răsăritul acestui luceafăr al geniului românesc.* GALACTION, A. 319.

2. (De obicei precedat de prepoziţii) Momentul apariţiei unui astru; răsărire[1]. *În multe rînduri s-au dus . . . , şi mai de noapte, şi mai de către dzuă, şi în răsărita soarelui.* VARLAAM, C. 105. *Sîmbătă în răsărita soarelui . . . au întratu Pătru Vodă în cetatea Ciceului.* URECHE, L. 145. *Veniră la mormînt în răsăritul soarelui.* N. TEST. (1648), 63v/15, cf. LB. *În copaciu . . . au şezut pănă la răsăritul soarelui.* DRĂGHICI, R. 41/29. *Cu apusul adormea, În răsărit se scula.* ASACHI, S. L. I, 267, cf. I. IONESCU, C. 3/12. *Astfel urmă lupta cu noroc schimbăcios, de la răsăritul soarelui pînă către*

două ceasuri înaintea apusului. BĂLCESCU, M. V. 119. *Bătălia începu îndată după răsărita soarelui.* BARIȚIU, P. A. II, 538, cf. POLIZU. *Gonea iepurele ziua toată, din răsărit pînă la apus.* GHICA, S. 14. *Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui.* CREANGĂ, A. 52, cf. MARIAN, S. R. II, 55, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lecțiile de zbor se făceau dimineața, spre răsăritul soarelui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Pășea grăbit . . ., să apuce a cosi o bucală cît mai zdravănă înainte de răsăritul soarelui.* REBREANU, I. 47. *La vreun ceas după răsăritul soarelui, o patrulă vine cu ordinul să ridicăm postul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 342, cf. VLASIU, A. 22. *Trecem prin piața largă din mijlocul tîrgului, unde, la răsăritul soarelui, sosesc din sate gospodine grăbite.* SADOVEANU, O. X, 388. *Căldura începea numaidecît după răsăritul soarelui.* PREDA, M. 321, cf. ȘEZ. II, 94, V, 121. *Pînă-n răsărit de soare, Toată lumea fu-n picioare.* FOLC. TRANSILV. I, 481. ✦ Început (al zilei). *Din răsărite ziua și de pre începute fapte se cunoaște.* CANTEMIR, IST. 110. *Această neînțeleasă nemărginire a lumii îmi vestește aceea dorită zi care nu va avea răsărit, nici apus.* MARCOVICI, C. 14/24. ✧ Fig. *Primăvara e răsăritul Verii.* BOLLIAC, O. 140. *Se mai putea întoarce un răsărit al vieții? Fără îndoială, căci pentru asta trăia.* SADOVEANU, O. X, 275.

3. (Și, învechit și popular, în sintagma *răsărita soarelui*) Partea orizontului unde răsare soarele; est, orient; (învechit, prin Transilv.) ost, (regional) răsai, răsăriș. *Se duse în ceriul ceriurelor la răsăritu.* PSALT. HUR. 57r/14. *Văzum amu steaoa lui spre răsărit și venim să ne închinăm lui.* CORESI, EV. 499. *Mearse către răsărita soarelui.* PO 46/20, cf. 21/16, PARACLIS (1639), 254. *Fulgerul iase de la răsărit și să arată pînă la apus.* N. TEST. (1648), 32r/4. *Te vei sui-te Pre din sus de ceriuri, despre răsărite.* DOSOFTEI, PS. 221/10. *Atuncea osebi Moisi . . . cetăți decinde de Iordan, de către răsărita soarelui.* BIBLIA (1688), 129[1]/16, cf. LEX. MARS. 232. *Au fost în părțile Midiii despre răsărit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 333. *Această comită răsărea de cu seară, la un ceas din noapte, despre răsărit și mergea spre amiazăzi.* DIONISIE, C. 163, cf. LB. *Băcoarea dimineței începe să se simță Ș-alboarea nu-ntîrzie, la răsărituri spuniă.* HELIADE, O. I, 215, cf. ASACHI, S. L. I, 200. *Răzvan Vodă, avînd cu sine moldovenii săi, . . . se așezase despre răsărit.* BĂLCESCU, M. V. 151, cf. PANN, P. V. I, 30/2. *Această largă țară se hotărăște la răsărit cu ocheanul.* IST. AM. 84v/5, cf. POLIZU. *La răsărit, departe, a lor frunte își ivesc Niște munți.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Neclintit sta, privind spre resărit.* ALECSANDRI, P. II, 10. *O zare de lumină s-arată-n răsărit.* EMINESCU, O. I, 98. *Păretele cel despre resărit.* CREANGĂ, P. 13. *El cată lung în zare către răsărit; nici pomeneală de diligență.* CARAGIALE, O. I, 57. *Apucînd calea către răsărit, s-a dus.* ISPIRESCU, L. 4. *Își aruncă ochii spre răsărit.* DELAVRANCEA, T. 119. *Spre răsărit, în limpezișul cerului, se vede luna ca o secere de argint.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 158, cf. BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, CER. 26. *Se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strășnic.* GÎRLEANU, N. 7. *Departe, foarte departe, la răsăritul din fața noastră, . . . sclipea încă ceva în umbra amurgului, ca o stea căzută din ceruri pe pămînt.* HOGAȘ, M. N. 132. *Plecam uneori . . . dis-de-dimineață, cînd stelele încep să se piardă în răsărit.* GALACTION, A. 188. *Spre răsărit și miazăzi începea Bărăganul.* C. PETRESCU, Î. I, 132. *Văzu la stînga, în răsărit, geană de zori.* SADOVEANU, O. VIII, 281. *Din asfințitul palid, boltit spre răsărit, Întîia oară cerul de-a lungul l-ai zărit.* ARGHEZI, VERS. 377, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 91. *Soarele în răsărit de sînge-și spală-n mare Lăncile.* BLAGA, POEZII, 10. *Spre răsărit cerul era de un vînăt roșcat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 148. *Se întoarse cu fața spre răsărit.* STANCU, R. A. III, 318. *În continuarea șoselei, de la centru spre răsărit, veneau rînd pe rînd: o fîntînă de piatră, școala primară, . . . primăria comunei.* PREDA, M. 216, cf. BARBU, P. 233. *Sub cerul ars de flăcări, în dimineața aceea, Spărgeam spre răsărituri o matcă de-ntîlnire.* V. ROM. august 1960, 63. *Spre răsărit se-ndrepta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 491, cf. ALR I 387/355, 424, 508. *Soare cînd o sta Către răsărit, Luna s-o vedea Tot către sfințit.* BALADE, I, 293, cf. FOLC. TRANSILV. II, 15. ✧ Expr. **Cu un ochi la răsărit și cu altul la apus,** se zice despre cei care se uită cruciș. Cf. ZANNE, P. II, 347. **A vorbi una de la răsărit și alta de la apus** = a spune lucruri fără legătură. Cf. PANN, P. V. III, 131/18, ROMÂNUL GLUMEȚ, 49. (Regional) **Una la răsărit și alta la asfințit,** se spune despre lucruri care se află împrăștiate, în dezordine. Cf. ZANNE, P. IX, 420. **A sta cu un picior la răsărit și cu altul la apus** = a nu avea domiciliul stabil, a fi nestatornic. DL I, 113. (Învechit) **Cît stau răsăritele de apuse** = foarte departe. *Citu stau răsăritele de apuse delungat-au de noi fărădelegile noastre.* PSALT. 212. (Cu parafrazarea expresiei) *Citu-i de la scăpătate Răsăritul de departe, Pre-atîta ne depărteadză Greșala.* DOSOFTEI, PS. 349/18. ✦ P. ext. (Și, învechit, în sintagma *răsăritele soarelui*) Parte a globului pămîntesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. care se află în direcția estului față de un punct de reper dat; nume generic dat popoarelor din țările sau din ținuturile acestea. *Vom dobîndi noi țara voastră și vom domni răsăritul.* MOXA, 373/30. *Acesta era de la răsăritele soarelui, de rudă bună.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14r/6. *Să duse la pămîntul răsăriturilor.* BIBLIA (1688), 20[2]/54. *Otoman turcul . . . au supus multă parte a răsăritului.* R. POPESCU, CM I, 227. *„Curierul de răsărit" cuprinde următoriul adres al prezidentului Grechiei către senat.* AR (1830), 2[1]/18. *Acest copaciu . . . era de cocos, care să găsește la Indiile răsăritului și prin ostroavele ocheanului celui mare.* DRĂGHICI, R. 51/26. *Apusul și răsăritul s-au luat la luptă.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Răsărite, apuse, plîngeți.* PANN, E. IV, 105/17. *E o comoară Ce tot răsăritul s-aibă ar voi!* BOLINTINEANU, O. 108. *Bogățiile răsăritului și ale apusului.* VLAHUȚĂ, R. P. 46. *El a venit Dintr-un afund de răsărit, Un prinț frumos și tinerel.* COȘBUC, P. I, 54. *Povestea cu farmecul oamenilor din răsărit.* GALACTION, O. 8. *Acest poem simfonic e muntele Hășmașul Mare, . . . dominînd nordul și răsăritul.* BOGZA, C. O. 13. ✧ *Biserica răsăritului* = biserica răsăriteană, v. răsăritean. *În zilele acestui domnu fu săbor mare în Florențiia, . . . ca să poală împreuna bisearica răsăritului și cu apusului* URECHE, L. 72. *Besearea noastră, a răsăritului, prăznuiaște dumineca a părinților celor sfinți.* CHEIA ÎN. 1r/8, cf. TDRG. ✧ Expr. **Răsăritul și apusul** sau **(de la) răsărit și (de la) apus** = (din) toată lumea. *Mulți de la răsărit și de la apus vor veni și să vor răpăusa cu Avraam.* N. TEST. (1648), 10r/34. *Împăratul adună răsărit și apus, miazăzi și miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui.* ISPIRESCU, L. 41, cf. DL, DM. (Învechit) **De (la) răsărit** (sau **de (la) răsăritul soarelui) pînă la apus** = din toată lumea, de pretutindeni. *Chemă pămîntul de la rrăsăritul soarelui pînră la apusu.* PSALT. HUR. 42r/7. *De la răsăritul soarelui pără la apus, lăudat numele Domnului.* PSALT. 242. *Toți viteajii lumiei, de la răsărit pînă la apus.* MOXA, 351/23. *Ca un trăsnet alcargă în rîvnă pentru credință, de la răsărit pînă la apus.* MOLNAR, RET. 38/9.

4. (Prin Mold.; în forma *răsărită*; și în compusele **răsărita-soarelui, răsăritul-soarelui,** H VI. 49) Floarea-soarelui *(Helianthus annuus).* *În simburele de bostan, de răsărita-soarelui . . . este ascunsă mica plantă* (a. 1890). ap. TDRG. *Ieși din cîmpul de răsărită și se mai liniști.* V. ROM. iunie 1960, 45, cf. BORZA, D. 81, ALR I 1 904/402, 508, 510, 516, 518, 522, 614, 618, 675, 677.

III. Faptul de a răsări[1] **(IV 1);** tresărit. *Să iasă grasă îngrozată, Frică înfricoșată, . . . Cu țehlit, Cu răsărit, . . . Cu spăriet.* PAMFILE, B. 43.

— Scris și: *resărit, răzsărit* (CANTEMIR, HR. 17).

— Pl.: (învechit, **II 2, 3)** *răsărite,* (rar, **II 3)** *răsărituri,* (regional, m., **II 1)** *răsărițî.* — Și: (regional) **reserít** (ALR I 1 235/214) s. n., (învechit și regional, **II 2, 3, 4) răsărită** s. f.

— V. **răsări[1].**

RĂSĂRÍT[2], -Ă adj. **I.** (Despre plante) Care a încolțit, apărîndu-i vîrful deasupra pămîntului. Cf. DRLU. *Nu era ziuă în care ... să nu fi mers măcar de zece ori la straturi pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele.* SLAVICI, N. I, 22. *Flori răsărite.* ȘĂINEANU, D. U. *Pentru a rămîne cu 30 000 de plante la ha pentru recoltare, trebuie să avem răsărite 36 — 37 mii de fire la ha.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4851. ◇ (Prin analogie) *Un alt soldat mai zdravăn, bine legat, cu mustața răsărită, se apropiase.* BART, S. M. 66.

II. (Învechit; substantivat, m.) (Cel) care s-a ivit, (cel) care s-a arătat. *Cercetă noi răsăritul de sus.* CORESI, PS. 442/9. *Ev*[an]*gh*[e]*lia ta ... pre răsăritul cel de sus ce au cercetat pre oameni l-au arătat.* MINEIUL (1776), 108[r]1/8.

III. (Adesea la comparativ) **1.** Care depășește un anumit nivel, care se ridică peste ..., înalt; care iese în evidență, în relief. *Ferecătura Evangheliei lui Marcea postelnicul, lucrată cu figuri răsărite ... pe placă metalică suflată cu aur.* ODOBESCU, S. I, 335. *În fața unui maidan, ... să deslușea o casă mai răsărită decît celelalte.* DELAVRANCEA, S. 108. *Este în dreptul cetății un deal; răsărit este dînsul.* MURNU, I. 46. *Într-o clipă masa fu gata: ... în mijlocul tuturor și mai răsărit decît toate, se înălța ... șipul cu rachiu.* HOGAȘ, DR. I, 248. *Circiuma nu era mai răsărită ca alte case din sat.* REBREANU, I. 32. *Desecălecară înaintea unui bordei mai răsărit.* SADOVEANU, O. I, 306. ✦ Care depășește măsura comună, de seamă; deosebit. *Autorii acestor produceri sînt gînditori puțin mai răsăriți din mulțimea cu care a umplut Dumnezeu lumea.* CARAGIALE, O. III, 102. *O condiție socială mai răsărită printre locuitorii satului.* OȚETEA, T. V. 72. *Toți oamenii mai răsăriți ... ar putea fi cu noi.* STANCU, R. A. I, 220.

2. (Despre copii) Care a crescut (puțin), mărișor (față de alți copii). *O fetișcană cam răsărită, ... cu ochii mărunți, care rîd.* SLAVICI, O. II, 74, cf. DDRF. *Copiii mai răsăriți priveau cu tristețe la negura ce se învăluia mereu deasupra pădurilor apropiate.* AGÎRBICEANU, A. 527. *Ghiță și Grigoraș, băieții mai răsăriți, ca de vreo doisprezece ani, își aleg fiecare ... tovarășii de joc.* BUJOR, S. 171. *Una mai răsărită* [dintre fete] *îl recunoscu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 80. *Ajung într-o grădină cu două-trei case pline de prunci. Cîțiva sugaci; ceilalți mai răsăriți.* SADOVEANU, O. XVII, 281. *Cîte fete resărite, Toate-mi par flori înflorite.* ALECSANDRI, P. P. 337. *Un copil mai răsărit, mai spălățel, curat și deștept.* PAMFILE, B. 84.

— Scris și: *resărit.* — Pl.: *răsărițí, -țe.*

— V. **răsări[1]**.

RĂSĂRITÁN, -Ă adj. v. **răsăritean.**

RĂSĂRÍTĂ s. f. v. **răsărit[1].**

RĂSĂRITEÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (În opoziție cu a p u s e a n) Care ține de regiunile dinspre **răsărit[1] (II 3)**, propriu, caracteristic acestor regiuni; referitor la răsărit; din (sau de la) est, dinspre est; estic, oriental, (învechit) răsăritenesc. *Producturi ale industriei popoarelor răsăritane.* ASACHI, I. I, 46/27. *Vom căuta pe țărmurile mărilor răsăritane urmele acestei vechi credințe.* ODOBESCU, S. I, 195. *Porunci să se ducă, într-ascuns, să deschiză lăcătul de la talpa răsăriteană a palatului.* DELAVRANCEA, S. 88, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Ne întîlnirăm în față cu soarele ce-și înălțase deplin, peste sprînceana răsăriteană a pămîntului, discul său înflăcărat.* HOGAȘ, DR. I, 291. *Caravanele au adus vreme de nouăzeci și nouă de zile în serai prăzile lumii răsăritene.* SADOVEANU, O. XII, 214. *Geografia Răsăritenilor și apusenilor Basme.* BLAGA, P. 104. *Pe coasta lui răsăriteană, Bicazul coboară în valea adîncă, pe fundul căreia se află Lacul Ghilcoș.* BOGZA, C. O. 66. *Oraș răsăritean, în dimineață, Falangele de turle înălțași.* LABIȘ, P. 364. ◇ *Biserica răsăriteană* = biserica ortodoxă. *Capii bisericii răsăritene.* ODOBESCU, S. II, 7. ✦ Ortodox. *În rai voi să slobod răsăriteana ceată.* NEGRUZZI, S. II, 304, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Substantivat, m.; regional) Numele unui vînt care bate de la **răsărit[1] (II 3)** (Garvăn — Măcin). H XIV 344.

2. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a unei țări, provincii etc. dinspre **răsărit[1] (II 3)** sau este originară de acolo; (la pl.) popoarele din răsărit. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Noi, răsăritenii, am fost popoare nonă.* SADOVEANU, O. IX, 528.

— Scris și: *resăritean.* POLIZU, ALEXI, W. — Pl.: *răsăriteni, -e.* — Și: (învechit, rar) **răsărítán, -ă** adj.

— **Răsărit[1]** + suf. *-ean.*

RĂSĂRITEÁNCĂ s. f. Locuitoare din țările, regiunile etc. din **răsărit[1] (II 3)**; orientală. Cf. TDRG, DM.

— Pl.: *răsăritence.*

— **Răsăritean** + suf. *-că.*

RĂSĂRITENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Răsăritean **(1)**. *A început a să împrăștia ... o părere între toți de obște că bolnăvirile și morțile ... n-ar fi de holeră răsăriteneașcă.* CR (1831), 201[2]/5. ◇ *Biserica răsăriteneașcă* = biserica răsăriteană, v. r ă s ă r i t e a n. [Arhiepiscopul] *să aibă voie slobodă a îndrepta toate bisericile răsăritenești de la legea grecească.* ȘINCAI, HR. III, 158/30.

— Pl.: *răsăritenești.*

— **Răsăritean** + suf. *-esc.*

RĂSĂRITOÁRE s. f. **1.** (Prin Transilv.; și în sintagma *răsăritoarea zaruli*, ALR II/I MN 120, 3 809/102) Zăvor, rătez (de lemn); (regional) trăsăritoare. Cf. LB, CHEST. II 167/309, 424/307.

2. (Regional) Cădere de apă (la moară) (Toplița). ALR II 6 735/228. *Are răsăritoare bună moara.* ib.

— Pl.: *răsăritoare.*

— **Răsări[2]** + suf. *-toare.*

RĂSĂRITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit, rar; despre plante) Care **răsare[1] (I 1)**. Cf. DRLU.

2. (Rar; despre aștri) Care **răsare[1] (II 1)**. *Vărsa o viorie lumină resăritoarea lună.* EMINESCU, N. 50.

— Scris și: *resăritor.* — Pl.: *răsăritori, -oare.*

— **Răsări[1]** + suf. *-tor.*

RĂSĂRITÚRĂ s. f. (Învechit) **I.** Plantă **răsărită[2] (I)**, încolțită; mlădiță, lăstar; mugur. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

II. 1. Răsărire a unui astru. Cf. r ă s ă r i **[1] (II 1)**. Cf. TDRG.

2. Apariție, ivire. Cf. r ă s ă r i **[1] (II 2)**. Cf. TDRG. (F i g.) *Imaginile trecute îi reveneau în minte, slăbite, cu cîte o răsărítură de observație copilărească, cum le făcuse: bunăoară că pe atunci ploua mai des și mai la vreme.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 19. ✦ (Concretizat) Excrescență. *Avea la trup o răsărítură de carne în neobicinuită mărime.* CR (1832), 32[1]/23.

III. Tresărire; zvîcnitură, palpitație. Cf. POLIZU. *O resărítură a inimei îl avîntase spre locul unde ochii săi puteau să zărească pe zîna înflăcăratelor sale visări.* ODOBESCU, S. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U.

— Scris și: *resărítură.* POLIZU, ALEXI, W. — Pl.: *răsărituri.*

— **Răsări[1]** + suf. *-tură.*

RĂSĂTOÁRE s. f. v. **răzătoare.**

RĂSĂTÚRĂ s. f. **I.** Faptul de a (s e) r a d e.

1. Îndepărtare (cu un instrument) a unui strat subțire de pe un obiect; (în special) ștersătură făcută într-un text scris; p. e x t. locul care a fost ras. Cf. r a d e **(1)**. *Acea lucrare ... înfățoșează o temeinică îngrijire, ca nu cumva textul acelor pravili ... încăpînd în mîna vicleniilor, pe alocure, după trebuință, să schimbe noima prin răsături și îndreptări* (a. 1833).

URICARIUL, VIII, 202, cf. BARCIANU. *Acea piele are răsături și prin ele va picura sîngele . . . pe pămînt.* PAMFILE, S. T. 96, cf. TDRG. *Pergamentul, . . . dacă îl punem în fața soarelui sau pe fereastră, ni se pare că a suferit o răsătură.* BUL. COM. IST. I, 161.

2. Ras[1], bărbierit. *Nu le pare rău că merg la bodîrlău, c-acolo dau dă trai bun, dă spălătură și dă răsătură și au și răpaos tignit.* JIPESCU, O. 95. *Punea d. Nae peceiea pe o bucată de hîrtie ori de mucava, și pe urmă la fiecare răsătură trăgeam cu cerneală o dungă, pînă se făcea douăsprece.* CARAGIALE, O. VI, 177. *La așa barbă, așa răsătură.* PANN, P. V. II, 52/7, cf. ZANNE, P. III, 335.

3. Înlăturare a acelei părți din conținutul unui vas care depășește în înălțime marginile vasului. *Din două mierțe de popușoi, morarul și cu Mărîuca scoteau, din măsurătoare și din răsătură, două mierțe* [de făină] *și o jumătate pe deasupra.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

II. (Concretizat) **1.** (Și în forma *răzătură*) Ceea ce rezultă din raderea unui obiect; fărîmătură. Cf. DRLU. *Mănîncă toi ce rămîne de la ospețele noastre: coji și răsături de legume.* GHICA, S. 540. *Într-un colț era o oală colosală cu grăsime de rîmător și un vas de lemn plin cu răzături de morcovi.* FILIMON, O. I, 377. *Luă cuțitul, rase sîngele de pe podele și aruncă răsăturile în apropierea lemnelor.* SLAVICI, N. II, 45. *Simbătă seară să puie în lăutoare o ceapă întreagă crăpată în patru, cîteva fire de iarba-rîndunicii, puțină răsătură de săpun de casă . . . și o mînă de sare bulgăre.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 107. *Preste Olt, mulți țărani acresc bucatele cu răzătură de drojdii uscate de pe buți.* MANOLESCU, I. 293. *Pentru facerea acestor vaduri . . . s-ar putea întrebuința toate . . . resturile aruncate azi din marile abatorii, ca sînge, rînze, răzături de mațe etc.* ATILA, P. 50. *Răsătură de unghii de om.* ȘEZ. VIII, 136. ✦ Spec. Aluat ras de pe vasul în care s-a frămîntat plinea; (regional) răsunoi, răzălituri, răzuitură, rosuri[1]. Cf. ALR SN IV h 1 064.

2. (Regional; la pl.) Frecăței (Feneș — Alba Iulia). Cf. ALR II 4 036/102. *Răsături și macaroane rar se fac.* ib.

— Pl.: *răsături.* — Și: **răzătúră** s. f., (regional) **răzîtúri** (ALR SN IV h 1 064/76) s. f. pl.

— **Rade** + suf. *-ătură.*

RĂSCÁCI, -CE adj. (Regional) Crăcănat (Ghilad — Timișoara). ALRM II/I h 132/36.

— Pl.: *răscaci, -ce.*

— Postverbal al lui **răscăcí.**

RĂSCÁLI s. m. (Regional) Cazma (Petrova — Vișeu de Sus). ALR I 943/348.

— Pl.: *răscali.*

— Din ucr. **рискаль.**

RĂSCĂBĂÍ vb. IV v. **răscăbăla.**

RĂSCĂBĂIÁ vb. I. Refl. (Regional) **1.** A se așeza cu brațele și picioarele desfăcute; a se tolăni, a se lăfăi. *S-o făcut mort și s-o răscăbăiet lîngă Alexandru.* VASILIU, P. L. 160. *Mai strînge-te, mă, ce te-ai răscăbăiat așa d-ai umplut toi patu!* L. ROM. 1959, nr. 3, 67. ✦ Fig. A-și da importanță, a face pe grozavul. Com. din BISTRIȚA.

2. Fig. (Depreciativ) A rîde larg, prostește; a vorbi tare, a țipa; a se răsti, a se răți. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Despre obiecte) A se strica desfăcîndu-se, a se dezbina. *S-au răscăbăiat două doage.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *răscăbăiez.* — Și: **răscăbăí** (com. din BISTRIȚA) vb. IV, **lăscăbăiá** (UDRESCU, GL) vb. I.

— Etimologia necunoscută. Cf. răscăia.

RĂSCĂBĂIÁT, -Ă adj. (Regional) **1.** Strîmb. *Desene lăscăbăiate.* UDRESCU, GL.

2. Desfăcut, dezbinat; care atîrnă în jos, lăsat. Cf. UDRESCU, GL. *Are . . . pleoapele lăscăbăiate.* id. ib.

— Pl.: *răscăbăiați, -te.* — Și: **lăscăbăiát, -ă** adj.

— V. **răscăbăla.**

RĂSCĂBÚȘURI s. n. pl. (Regional) „Brahuri, resturi de lemne" (Nemțișor — Tîrgu — Neamț). I. CR. V, 183.

— Cf. răstăbuși.

RĂSCĂCĂNÁ vb. I v. **răscrăcăna.**

RĂSCĂCĂNÁT, -Ă adj. v. **răscrăcănat.**

RĂSCĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăna.**

RĂSCĂCĂRÁRE s. f. v. **răscrăcănare.**

RĂSCĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcănat.**

RĂSCĂCĂRĂTÚRĂ s. f. **1.** Defect fizic, constînd în a avea picioare strîmbe, răscrăcănate. Cf. POLIZU. *Răscăcărătura, umflătura, surpătura . . . Trec cu trasul.* ARGHEZI, V. 193.

2. Unghiul, deschizătura dintre ramurile unui copac. Cf. UDRESCU, GL. *Părul sintilesc are o răscăcărătură numai bună de clădit un pătul de coceni.* id. ib.

3. Deschizătură, spațiu între obiecte sau între părțile unui obiect, care se produce prin desfacere, dezbinare. Cf. UDRESCU, GL. *Butoiul are o răscăcărătură la fund, curge.* id. ib.

4. Fig. Rîs, rînjet larg, prostesc. Cf. UDRESCU, GL.

— Scris și: *rescăcărătură.* POLIZU. — Pl.: *răscăcărături.*

— **Răscăcăra** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSCĂCĂRÉL, -EÁ adj. (Într-un text popular) Crăcănat. *[Broasca zise:] am avut 12 coconei, toți bolboței și răscăcărei* (Serdanu — Găiești). H IV 275.

— Pl.: *răscăcărei, -ele.*

— **Răscăcăra** + suf. *-el.*

RĂSCĂCÍ vb. IV. Refl. (Prin Ban.; despre oameni) A se crăcăna. ALRM II/I h 132. ✦ (Despre clește) A-și desface brațele, a se deschide (Dobra — Deva). Cf. ALR II/105.

— Prez. ind.: *răscăcesc.*

— Din scr. **raskačiti.**

RĂSCĂCÍT, -Ă adj. (Prin Ban.; despre oameni) Crăcănat. ALRM II/I h 132.

— Pl.: *răscăciți, -te.*

— V. **răscăcí.**

RĂSCĂDEÁ vb. II. Tranz. (Într-un descîntec; în corelație cu a scădea) A scădea din nou sau în repetate rînduri. *Eu vă scad, vă răscad, vă mut, vă strămut.* MAT. FOLK. 1 612.

— Prez. ind.: *răscád.*

— Pref. *răs-* + **scădea.**

RĂSCĂÍ vb. IV v. **răscăla.**

RĂSCĂIÁ vb. I. 1. Tranz. și refl. (Prin Olt.) A îndepărta picioarele (sau degetele) unul de altul, a (se) răschira; a (se) crăcăna. Cf. CIAUȘANU, GL., ALR II/I h 67/872.

2. Refl. (Prin Bucov.) A se lăți, a se umfla. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Tranz. A împrăștia iarba proaspăt cosită sau fînul ud pentru a se usca. LEXIC REG. 107.

3. Intranz. (Regional, în forma *răscoia*) A se întinde. *Păstă văi săci ce-și trecea, Mîndre văi s-arăduia . . . Păstă holde ce-și trecea, Mîndre holde-și răscoia.* ALEXICI, L. P. 161.

— Prez. ind.: *răscăi* (LEXIC REG. 56) și *răscái* (CIAUȘANU, GL.). — Și: **răscăí** (BARCIANU, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) vb. IV, **răscoiá** vb. I.

— Etimologia necunoscută. Cf. răscăci.

RĂSCĂIÁT, -Ă adj. (Regional) Crăcănat. Cf. REV. CRIT. IV, 146, DR. V, 224, ALRM II/I h 132/872. ◇ (Adverbial) *Merge răscăiat.* CIAUȘANU, GL.
— Pl.: *răscăiați, -te.* — Și: **răseăít, -ă** (ALEXI, W., scris *rescăit* id. ib.), **răscliát, -ă** (DR. V, 224), **răscoiát, -ă** (REV. CRIT. IV, 146) adj.
— V. **răscăia.**

RĂSCĂÍT, -Ă adj. v. **răscălat.**

RĂSCĂNÁ vb. I. Refl. (Regional) A se crăcăna (Secășeni — Oravița). ALR II/I h 67/29.
— Prez. ind.: *răscăn.*
— Cf. răscrăcăna.

RĂSCĂNÁT, -Ă adj. (Regional) Crăcănat (Secășeni — Oravița). ALRM II/I h 132/29.
— Pl.: *răscănați, -te.*
— V. **răscăna.**

RĂSCĂNEÁȚĂ subst. (Regional, cu sens neprecizat, probabil) Om crăcănat (Isverna — Băile Herculane). H IX 62.
— Pl.: ?
— **Răscăna** + suf. *-eață.*

RĂSCĂPĂRÁ vb. I. Tranz. (Rar) A scăpăra din nou (repetat). *Arme ... se ciocnesc și, cu zăngăt vuind, răscapără flăcări.* COȘBUC, AE. 161, cf. CV 1949, nr. 2, 6.
— Prez. ind.: *răscăpăr.*
— Pref. *răs-* + **scăpăra.**

RĂSCEÁFĂR s. m. (Regional) Luceafăr (Veneția de Jos — Făgăraș). JAHRESBER. V, 190.
— Pl.: *răsceferi.*
— Cf. luceafăr.

RĂSCETÍ vb. IV v. **răsciti.**

RĂSCHÉIE s. f. (Regional) Clanță, ivăr. Cf. CHEST. II 164/385, 386.
— Pl.: *răschei.* — Și: **rechéie** s. f. CHEST. II 164/385.
— Pref. *răs-* + **chele.**

RĂSCHIÁ vb. I v. **rășchia.**

RĂSCHIÁT, -Ă adj. v. **rășchiat²**.

RĂSCHÍDĂ s. f. (Regional) Ceartă, sfadă; scandal. Com. din ORAVIȚA. *A intrat (tunat) o răschidă intre noi.* ib.
— Pl.: *răschide.* — Și: **rischidă** (NOVACOVICIU, C. B. I, 18), **rășchite** (com. din SĂCĂDATE — SIBIU) s. f.
— Din scr. **raskida.**

RĂSCHIÉRE s. f. v. **rășchiere.**

RĂSCHIITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RĂSCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RĂSCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat²**.

RĂSCHITÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A se gîndi din nou sau cu insistență (la ...); a chibzui bine. *A doua oară socotind și răschitind, ... gîndul într-alt chip începu a i se pleca.* CANTEMIR, IST. 215.
— Prez. ind.: *răschitesc.*
— Pref. *răs-* + **chiti.**

RĂSCHITOÁRE s. f. v. **rășchitor.**

RĂSCHITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RĂSCITÍ vb. IV. Tranz. (De obicei în corelație cu a citi) A citi același lucru de mai multe ori. *Nu mă puteam opri de a o tot scoate* [diploma] *din buciumul ei de tinichea și de a-mi citi și răsciti numele.* GANE, N. III, 69. *Le-a citit și răscitit, pînă li s-au ferfenițit foile.* REBREANU, I. 53. *Manasse, ... Șor ..., ale căror dialoguri le-am cetit și răscetit tuturor.* SADOVEANU, O. VI, 272. *Și am stat o noapte lungă, răsfoind și răscitind Versurile noi de aur, cîntecele de argint.* V. ROM. aprilie 1954, 56.
— Prez. ind.: *răscitesc.* — Și: **răscetí** vb. IV.
— Pref. *răs-* + **citi.**

RĂSCÎIÁT, -Ă adj. v. **răscălat.**

RĂSCÎNTÁ vb. I. Tranz. (Rar) A cînta din nou; a relua, a repeta un cîntec. Cf. DRLU. *Ekko prea cu îngrijire Al lor cîntec rescîntînd, Drag îl duce la simțire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 19/18.
— Scris și: *rescînta.* — Prez. ind.: *răscînt.*
— Pref. *răs-* + **cînta.**

RĂSCÎNTĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care repetă, care reia un cîntec; răsunător. *Filomela drăgăstoasă ... Povestea cu întristare La Eho răscîntătoare Tristele-i nenorociri.* ALEXANDRESCU, O. I, 300, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU.
— Scris și: *rescîntător.* ALEXI, W. — Pl.: *răscîntători, -oare.*
— **Răscînta** + suf. *-tor.*

RĂSCLÎNCĂÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A clăncăi. Cf. VALIAN, V., LM.
— Prez. ind. pers. 3.: *răsclîncăie.*
— Pref. *răs-* + **clîncăi.**

RĂSCLOCÍ vb. IV. Tranz. A face ca o cloșcă să înceteze de a mai cloci, a descloci. Com. FURTUNĂ. ◇ Intranz. *Se culbărea în cătină, arțăgoasă și zburlită ... Nu vroia să „răsclocească".* CAZIMIR, GR. 87.
— Prez. ind.: *răsclocesc.*
— Pref. *răs-* + **cloci.**

RĂSCLOCÍT, -Ă adj. (Rar, despre ouă) Care nu a fost clocit suficient. *Vorba a rămas aici — ca un ou răsclocit: stă netrebnic și n-a mai ieși din el pui pînă la învierea a doua, și nici atunci.* SADOVEANU, O. XIII, 659.
— Pl.: *răsclociți, -te.*
— V. **răscloci.**

RĂSCOÁCE¹ vb. III. **I. 1.** Tranz. și refl. (Despre alimente) A (se) coace mai mult decît trebuie, a rămîne prea mult timp expus la foc. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mălaiul acesta s-a răscopt.* Com. MARIAN. ✦ (Despre ouă) A (se) fierbe pînă la completa coagulare. Cf. TDRG, DL.
2. Tranz. (Despre metale) A încălzi la o temperatură foarte ridicată. *Un alt aliaj ... răscopt la 1000 — 1200° C.* CIȘMAN, FIZ. II, 408.
3. Tranz. și refl. A (se) încălzi foarte tare, a (se) încinge; a (se) coace. *Căldura soarelui răscoace pămîntul.* SANDU-ALDEA, A. M. 108. *Deodată ... răbufni o vîntoasă rece, năpustindu-se asupra tîrgului încins de arșița amiezii, dospit în miasme, răscopt în pîrjolul secetei care bîntuia țara.* C. PETRESCU, A. R. 6. ◇ Fig. [Oameni] *Răscopți de arșiță.* JIPESCU, O. 9.
4. Tranz. (Complementul indică fire, rufe etc.) A fierbe cu leșie, a înălbi. Cf. UDRESCU, GL.
II. Refl. (Despre fructe, semințe și plante) A se coace prea tare (nefiind culese la timp). Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Din 100 kgr grîu secerat în pîrgă, iese 130 — 140 kgr pîine, iar din 100 kgr grîu secerat cînd este răscopt, iese numai 105 pînă la 120 kgr pîine.* ION BOTEZ, STR. 6. *Pînă se isprăvește secerea, numai bine și pînea se răscoace.* I. CR. III, 225, cf. ALR I 931/100, 103, 148, 243, 249, 266, 278, 289, 355, 512, ALR SN I h 114/728, A III 2. *Vin, voinice, vin La vîile tale, S-au copt, S-au răscopt, S-a scuturat tot.* BALADE, III, 167. ◇ Refl. (Prin analogie, despre gogoșile de mătase)

Gîndacii . . . trebuie omorîți într-însele . . . ca se nu se rescoacă galetele și, rozîndu-se de gîndaci, mătasa să se facă bună de nemica. ECONOMIA, 221/1.

III. 1. Intranz. (În descîntece, despre bube, inflamații) A coace tare, a fi gata să se spargă. *Bubă bună, . . Să nu coci, Să nu rescoci.* MARIAN, D. 309. *Fugi, năjite, pricăjite, nu umfla, nu coace, nu răscoace* ȘEZ. VI, 97, cf. VIII, 112. *Buba bubelor, Puiu șumelor, Nu coaște, Nu răscoaște, . . . năpoi tăe-ntoarșe.* DENSUSIANU, Ț. H. 152.

2. Refl. (Despre lemn, pînză etc.) A se usca prea tare, a se șubrezi; a putrezi. Cf. POLIZU, UDRESCU, GL.

— Scris și: *rescoace.* — Prez. ind.: *răscóc.*

— Pref. *răs-* + **coace.**

RĂSCOÁCE[2] vb. III. (Regional) **1.** Tranz. A încălzi la foc laptele acru, pentru a-l închega și a-l transforma în brînză; a scoace. *Răscoc ualile sî fac brînză dă vacă.* ALR I 1 823/584. ◇ Refl. *Laptele acru . . . se pune la foc să se răscoacă mai tare . . . , astfel obținem scoaca (brînza dulce).* CHEST. V 86/27, cf. A I 13.

2. Intranz. (În forma *răscoci*) A practica datina răscocitului (Broscari — Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 56.

— Prez. ind.: *răscóc.* — Și: **răscocí** vb. IV.

— Pref. *răs-* + **scoace.**

RĂSCOÁCERE s. f. Faptul de a (se) răscoace[1]. **I. 1.** Cf. răscoace **(I 1).** Cf. POLIZU, ALEXI, W. **2.** Cf. răscoace **(I 2).** *Fierul . . . supus unei răscoaceri îndelungate.* CIȘMAN, FIZ. II, 408.

II. Cf. răscoace **(II).** Cf. ALEXI, W.

III. 1. Cf. răscoace **(III 2).** *Balonul Mițului . . . plutea în aer galben și roșu, sfidînd răscoacerea materialului și dilatația solară fierbinte.* ARGHEZI, C. J. 73. **2.** Fermentare, dospire. *Aceasta se dobîndește prin răscoacerea și putrezirea gunoiului.* ECONOMIA, 11/8.

— Scris și: *rescoacere.* POLIZU, ALEXI, W. — Pl.: *răscoaceri.*

— V. **răscoace**[1].

RĂSCOÁGE s. f. și (rar) m. (Regional) Numele a două plante erbacee: **a)** zburătoare; (regional) răscogea *(Epilobium angustifolium).* Cf. BARONZI, L. 143, BRANDZA, FL. 216, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 223, N. LEON, MED. 64, PASCU, S. 340. *Crește . . . răscoagele . . . , neam bun cu pufulițele.* SIMIONESCU, FL. 296, cf. BORZA, D. 45; **b)** pufuliță *(Epilobium hirsutum).* id. ib. 64.

— Scris și: *rescoage.* BARONZI, L. 143. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RĂSCOÁLĂ[1] s. f. **1.** Acțiune spontană și neorganizată a maselor împotriva asupririi, a exploatării; răsculare, răzmeriță, răzvrătire, revoltă; (rar) răzvrăt, rebeliște; (învechit și popular) răzvală; (învechit) rocoș, rocoșire, rocoșitură, zurba; (învechit, rar) rocoșeală, rocoșit[1]. V. mișcare. *El venita de la crai, trimis pănă la răscoale de Vasile Vodă.* M. COSTIN, O. 144. *Fiind acum acestc răscoale . . . arsu-le-au mult dintr-agonisita lor* (a. 1684). N. A. BOGDAN, C. M. 47. *Și era acele cetăți pline de odoare . . . , după cumu-i obiceiul la vreme de răscoale, de-ș pun oamenii cine ce era mai bun.* NECULCE, L. 55. *Pre cît iaste de lăudat doftoriia bună la boală, pre atîta iaste încă mai de lăudat așezămîntul la răscoală.* CANTEMIR, IST. 115. *Pentru unile n-au apucat să le scoată sineturi, pentru altele de s-au și scos, dar să pierduse în vremile răscoalelor.* R. POPESCU, CM I, 532. *Făcuse și nemții o pălancă la Dorna pe Bistriță . . . aflînd vreme cînd era răscoală în țară.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 153/1. *L-am dat rămas și platnic, din toată legea țărei . . . , ca pre un rocoșălnic și rădicătoriu de răscoală* (a. 1718). URICARIUL, III, 54. *La vreo răscoală în țară, Unde trebuește ajutoriu iute, . . . Cere a statului înțălepciune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 382, cf. DRLU. *Răscoala . . . s-au stins cu totul.* AR (1830), 271/20. *Așa evreii să scoală Învierșunați la răscoală, Spărgînd șanțurile foarte Bal pre romanii cu moarte.* BĂRAC, ap. GCR II, 242/2. *Sultanul hotărî dar a pololi cît mai în grab-acea răscoală.* BĂLCESCU, M. V. 58. *De azi pînă mîni poate să izbucnească o răscoală.* ALECSANDRI, T. 1 426. *Invazii și răscoale repetate pricinuiau necontenit sărăcirea lumii.* N. A. BOGDAN, C. M. 47. *Răscoala lui Tudor Vladimirescu nu s-a putut transforma într-o revoluție.* OȚETEA, T. V. 66. *Își aducea aminte și de crunta răscoală a lui Horia.* SADOVEANU, O. III, 476. *Le amintii de răscoalele țărănești înecate în sînge.* STANCU, R. A. II, 305. *A cititi mama în gazete, într-o primăvară, c-au început răscoalele-n Moldova.* PAS, Z. I, 192. ✦ (Rar) Revoluție. *La 1848, pe vremea răscoalelor, mă aflam în București.* SADOVEANU, O. I, 135.

2. Fig. Împotrivire, protest. *Nice fii-mea, nice gineре-mieu, . . . nice altcineva din neamul și familia noastră să nu aibă a găsi niminea nici un fel de pricină, să amestece niscai vorbe au alte roscoale* (a. 1761). IORGA, S. D. XII, 74. *Oricine ar mai face vrun fel de roscoală pentru această pricină să aibă să să pedepsască* (a. 1761). id. ib. 74. *Veacul al XVI, zis al Renașterii, nu-i alta decît reacția lumii în limbi, științi și credinți, și rescoala spiritului popoarelor în contra pedantismului.* RUSSO, S. 39. *Foarte rar se ridică satira lui pînă la o puternică răscoală în contra mîrșăviei și a desfrînării.* ODOBESCU, S. I, 48. *A fost, biruitoare, inîția ta răscoală.* ARGHEZI, VERS. 379.

3. Fig. Revoltă sufletească, indignare. *Viața sa, un lanț de suferințe răbdate fără răscoală și deznădejde.* F (1877), 2. *Înțelesese înțiuitala și răscoala mă-sei.* DELAVRANCEA, S. 17. *Îl privea cu inima plină de răscoală împotriva purtării profesoarei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 331.

4. Zarvă, agitație; dezordine, deranj, neorînduială. *Toate slugile din casă . . . îmi ieșiră să mă ureze de bună venire . . . Era în casă o adevărată răscoală.* GANE, N. II, 174. *Începură a răcni unul la altul . . . Și se făcu o tulburare și o rescoală între dînșii, de nu-i putea da nimeni de căpătî.* ISPIRESCU, L. 375. *Barbar cînta, dar plin de jale, Și-n jur era așa răscoală . . .* BACOVIA, O. 32. *Pînă la ziuă a fost în casă un zgomot și o răscoală sălbatică.* GALACTION, O. 307. *Cînd am ajuns în valea Moldovei, am găsit multă lume în răscoală și în bejenie.* SADOVEANU, O. XI, 283. *Ce-ai făcut așa mare răscoală prin casă, de-mi vine să mă tot duc?* CHEST. V/49 supl. ◇ Loc. vb. **A da răscoală** = a răscoli. *Doar vîntul nopții-n ierburi dă răscoală.* IOSIF, P. 24. ✦ Tulburare, învolburare, tumult. *Vîntul vîjîia ca o apă mare în răscoală.* SADOVEANU, O. II, 126.

5. Fig. Tulburare sufletească, dezlănțuire (a unor sentimente, pasiuni). *Credința ne sfințește, iar nu puterea cuvîntului, care niciodată nu poate fi îndestul de tare ca să se lupte împotriva răscoalei patimilor.* MARCOVICI, D. 335/8. *Niciodată n-avusese răscoală așa de crîncenă în toată firea ei.* DELAVRANCEA, S. 22. *În pereți, vreo două cadre de femei . . . Ca în piepturi să deștepte a dorințelor răscoală.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Satana care-n mine stîrnește o răscoală, Pe cînd zadarnic caut de el un adăpost.* id. ib. 92. *Sîngele tău, astăzi în răscoală, Va fi rece, rece.* BENIUC, C. P. 54.

6. (Regional) Vînt mare, puternic, care nu aduce ploaie (Miclăușeni — Pașcani). Cf. CHEST. V/46 supl.

— Scris și: *rescoală.* — Pl.: *răscoale.* — Și: (învechit) **roscoálă** s. f.

— Postverbal al lui **răscula.**

RĂSCOÁLĂ[2] s. f. v. **răscol**[1].

RĂSCOÁLĂ[3] s. f. v. **răscol**[2].

RĂSCOBOÁLĂ s. f. sg. (Regional) Necaz, pacoste, bucluc. CIAUȘANU, GL. *Să nu dai de vreo răscoboală.* id. ib.

— Cf. boală.

RĂSCÓC s. n. (Prin Transilv.) **1.** Lemn în formă de triunghi, care se așază între acoperiș și căpriori pentru a ridica streașina casei și a feri de ploaie pereții

(CHEST. II 246/336); fiecare din cei patru căpriori de la cele patru cornuri ale acoperișului casei (îb. 229/323).

2. Parte a podului care se face pe capetele ieșite în afară ale grinzilor (Izvoarele — Aiud). Cf. CHEST. II 217/319.

3. Deschizătură (fereastră, ochi) în acoperiș, pe unde pătrund lumina și aerul în pod și pe unde iese fumul (Buru — Turda). Cf. CHEST. II 262/322.

— Pl.: *răscocuri*.

— Pref. *răs-* + **scoc**.

RĂSCOCÍ vb. IV v. **răscoace²**.

RĂSCÓCINĂ¹ s. f. (Regional) Adăpost pentru purcei (Stelnica — Fetești). Cf. CHEST. II 430/142.

— Pl.: *răscocini*.

— Pref. *răs-* + **cocină**.

RĂSCOCINĂ² s. f. (Regional) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape (Tufești — Brăila). Cf. H I 140.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Cf. **scoc**.

RĂSCOCÍT s. n. (Regional) Datină care se practică la trei zile după ce fată o vacă, constînd din împărțirea unui colac, care este mîncat cu laptele muls pe loc (Broșcari — Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 56.

— Pl.: *răscocituri*.

— V. **răscoci**.

RĂSCOCORÁ vb. I. Refl. (Prin Transilv.) A se răsti la cineva, a se răți; a-i sări țandăra. *Numa-l văd că se răscocoară la mine, mai-mai să mă bată.* MAT. DIALECT. I, 90. *Ce te răscocori la mine?* îb. 215.

— Prez. ind.: *răscócor*. — Și: **răscocori** vb. IV. Com. din BRAȘOV.

— Pref. *răs-* + **cocora**.

RĂSCOCORÍ vb. IV v. **răscocora**.

RĂSCOGEÁ s. f. (Bot.; regional) Răscoage *(Epilobium angustifolium)*. Cf. CIHAC, II, 314, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Pl.: ?

— **Răscoage** + suf. *-ea*.

RĂSCÓI s. m. (Ornit.; prin Bucov.) Rîpar *(Riparia riparia)*. BĂCESCU, PĂS. 146, cf. 149.

— Pl.: *răscoi*.

— Etimologia necunoscută.

RĂSCOIÁ vb. I v. **răscăia**.

RĂSCOIÁT, -Ă adj. v. **răscălat**.

RĂSCÓL¹ s. n. **I. 1.** (Popular) Desfacerea stînii, toamna, după ce s-a preparat brînza și fiecare proprietar și-a ridicat partea cuvenită; separarea oilor după proprietarii lor; (regional) răscoleală, răvășeală, răvășit¹, ales; p. ext. timpul, ziua cînd se face răscolul¹ **(I 1)**. *La răscol se adună toți stîmbrașii . . . , mulțămesc baciului și ciobanilor pentru truda lor, pentru buna îngrijire a oilor.* JUN. LIT. I, 259. *La răscol, adică cînd se ridică oile de pe brînză, . . . atunci vîră baciul răbușul în pămînt, ca să nu-l afle nimenea.* PAMFILE, I. C. 37. *Stîna o formează 60 — 80 de mertuci, care rămîn însîmbrați pînă la răscol sau la ales, adică pînă cînd iese toată brînza cîtă li se cuvine proprietarilor și păstorilor.* PRECUP, P. 8, cf. ȘEZ. V, 121. *Reîntoarcerea la țară din munte se face cam pe la mijlocul lui septemvrie . . . , cînd urmează răscolul oilor, adecă desfacerea tovărășiei.* BÎRLEA, B. 131. *După ce s-au băgat oile pe brînză și fiecare proprietar și-a ridicat partea cuvenită, se face răscol.* CHEST. V 9/28, cf. îb. 9/69, 89, 109, îb. 13/34, 48, 59, îb. 155/8, îb. V/15 supl., 17 supl., 32 supl., 40 supl., 44 supl., 45 supl., 54 supl., 140 supl., A V 15, 16, 20, 21, 25, 27, 31, 34, VI 7, 33. ✦ (Prin sud-vestul Transilv.) Alesul oilor în strungă, primăvara, pentru măsurarea laptelui. Cf. H XVII 8, com. din sud-vestul Transilv.

2. (Regional; concretizat) Prăjină de care se servesc ciobanii ca să despartă oile (Șimon — Brașov). CHEST. V 63/82.

3. (Regional; concretizat) Ocolaș (H X 377), loc închis (H VIII$_2$ 283), înjghebare în formă de trecătoare, formată din peretele strungii și un gard cotit (H VIII 259), strunga (A VI 19) sau staulul cu trei despărțituri (CHEST. V/92 supl.) care servește la numărarea sau la alesul oilor (H VIII 21, 182, 259, com. FURTUNĂ, DENSUSIANU, Ț. H. 331, L. COSTIN, GR. BĂN. 175). *În coliba de stuf, numită coșmagă, lîngă stînă, se află răscolul, strunga și perdeaua.* H VIII 21. ✦ (Regional) Înjghebare, adăpost pe lîngă casă pentru vite, oi etc. *Să-l ții la păstru și să nu cauți în el, pînă nu ți-i face răscoale, magazii, grajduri și cotețe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 197.

4. (Prin Olt. și Munt.) Margine, gură a unui vas. Cf. GL. OLT. ✧ Expr. **A da peste răscoale** = (despre lichide) a ieși afară din vas, a se vărsa peste margini. Cf. ALR I 1331/900, GL. OLT. **A trece** (sau **a da**) **peste răscoale** = a merge prea departe, a se întrece cu firea, cu gluma, cu îndrăzneala. ZANNE, P. V. 532, cf. DAMÉ, T. 12. *Parcă-ți stă în gît, răspundea Epimeteu, carele vedea că prea trece preste răscoale Pandora cu attea întrebări.* ISPIRESCU, U. 95. *Mă, frati-meu, am făcut-o lată! Mi se pare că aseară am dat peste răscoale . . .* GALACTION, O. A. I, 284.

II. (Concretizat) **1.** Bară de lemn prevăzută la capete cu două găuri în care intră carîmbii de sus ai loitrelor carului. *Carul se închide, în partea dinainte și în partea dinapoi cu niște funduri . . . ținute de răscoale.* PAMFILE, I. C. 134. *Carîmbii leutrelor de deasupra se bagă în roscol.* H XVII 350, cf. II 3, 29, 101, 132, 146, 194, 207, 214, III 246, IV 44 , VI 235, X 6, 46, 110, 505, 539, XI 350, 401, XII 157, 301, XVII 350, com. MARIAN, ȘEZ. V, 121, RĂDULESCU-CODIN, 63, VICIU, GL. *Di la Odobești la dial Șădi Niți morî în car, Cu picioari pi răscoali.* VASILIU, C. 111. *A pus apoi și cruce la car și, desfăcîndu-l în părțile lui alcătuitoare — tînjală, roți, . . . leuci, drăghinari, răscoluri . . . , l-a scos afară.* I. CR. III, 274, cf. VIII, 89. *Sînt care, care au un roscol înainte și altul îndărat.* Com. din ARPĂTAC — SFÎNTUL GHEORGHE, cf. A V 15, 16. ✧ Expr. **A lega** (pe cineva) **în răscol** = a-i prinde cuiva (de obicei unui condamnat) gîtul sau picioarele între două lemne legate la capete, ca să nu se poată mișca. *Fiindcă a văzut căpitanul că soldații se tem de ei și că nu-i vor putea ține să fie bătuți, i-a legat în răscol.* STANCU, D. 149.

2. (Regional) Fiecare din carîmbii de la loitra carului (Marginea — Rădăuți). Cf. ALR II/386.

3. (Regional; la pl.) Cele două lemne care se pun de-a curmezișul la car peste capetele loitrelor, cînd se cară grîul; curmezișuri (Cristești — Botoșani). ALR SN I h 62/414.

4. (Regional) Par mic cu care se strînge funia sau lanțul care leagă lemnele sau fînul pe car; ceatlău (Măcești de Jos — Băilești). Cf. ALR II 5 635/872. ✧ Expr. **A întinde** (pe cineva) **cu răscol** = a supune pe cineva la tortură, a căzni. ALR SN IV h 993/872. ✦ P. ext. (Prin sud-estul Olt.; în forma *rascol*) Legătură în formă de cruce (cu lanț sau cu funie) a lemnelor sau a paielor pe car. CV 1951, nr. 5, 26.

5. (Regional) Codîrlă (Valea lui Enache — Curtea de Argeș). ALR I 822/780.

6. (Regional) Fofează la moară (Berești — Bîrlad). Cf. H III 438.

7. (Regional) Lopățică cu care se scoate apa din luntre; ispol, scofiță, căuș. Cf. DAMÉ, T. 126, PAMFILE, I. C. 72.

— Pl.: *răscoale* și *răscoluri*, **(II 1,** rar, m.) *răscoli* (com. din RĂDĂUȚI). — Și: (regional) **rascól** (prin Transilv. și Ban.) **roscól** s. n., **(I 1, 3) răscoálă** (H XVII

8, CHEST. V/15 supl., 17 supl., 32 supl., 40 supl., 54 supl., 92 supl.) s. f.
— Din v. sl. раскоѣ.

RĂSCÓL[2] s. n. **1.** (Regional) Împrăştiere, risipire. Cf. ŞEZ. V, 121. ◇ Expr. **A da oile în răscoală** = a scula oile culcate şi a le sili să se mişte, ca să nu se îmbolnăvească de splină. CHEST. V/74 supl. **A face** (pe cineva) **răscoale** = a risipi. *Îţi dau pe Dobric al mare, Face potera răscoale.* GRAIUL, I, 62. ✦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) În dezordine, răsfirat. *Amândouă dezbrăcate şi cu zulufii răscol, . . . strigaţi cu suspin de jale: „Ah! tată, cui ne-ai lăsat!"* CONACHI, P. 52. *La umbră sta o mulţime de fete . . . Cu părul în lenevire pe grumazii lor răscol.* id. ib. 181, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Joc zgomotos de copii; hărmălaie, zarvă; răvăşeală, dezordine. UDRESCU, GL. *Ce răscol e ăsta, mă neastîmpăraţilor; aţi întors casa pe dos!* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Viscol mare; vifor. UDRESCU, GL.

— Accentuat şi: *răscol.* UDRESCU, GL. — Pl: *răscoale.* — Şi: **răscoálă** s. f.

— Postverbal de la **răscoli.**

RĂSCOLEÁLĂ s. f. (Regional) Răscol[1] **(I 1)** (Sarai — Hîrşova). CHEST. V/73 supl.

— Pl.: *răscoleli.*

— **Răscoli** + suf. *-eală.*

RĂSCOLÍ vb. IV. **I. 1.** Tranz. (Cu complementul „stîna" sau „oile") A desface toamna stîna, alegînd sau despărţind oile după proprietarii lor; (regional) a răvăşi **(1).** (Refl. pas.) *Stîna se răscoleşte, adecă se desface.* JUN. LIT. I, 259. *Iernatul oilor . . . se întîmplă de cînd ies oile de pe brînză, de cînd se răscolesc, şi ţine pînă se duc din nou pe brînză.* PRECUP, P. 6. *După ce proprietarii şi-au scos brînza, stîna pregăteşte caşul pentru personalul de serviciu . . . şi apoi se răscolesc oile.* id. ib. 8, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Laptele acru de oi începe a se face pe la finele lui august, după ce s-au răscolit (deosebit) oile.* ŞEZ. VII, 76. *Stîna se răscoleşte cînd s-a terminat cu brînza şi se zice răscol sau ales.* CHEST. V 13/48. *La ziua Crucii se răscoleşte stîna, vin stăpînii şi-şi aleg oile să vadă dacă sînt toate.* ib. 13/90 cf. ib. 13/3, 9, 16, 19, 33, 39, 45, 53, 58, 67, 72, 99, A V 2, 6, 15, 27, 29, 31, VI 4, 19. ✦ (Prin sud-vestul Transilv.) A alege oile în strungă, primăvara, pentru măsurarea laptelui. *Cînd ies la munte, ca să hotărască care cîtă brînză are să iele, atunci răscolesc oile.* VICIU, GL. 72 cf. CHEST. V 13/44, 73, ib. V/94 supl. ✦ Refl. (Regional, despre proprietarii de oi) A se despărţi, a se împrăştia. *După alesul oilor . . . proprietarii se răscolesc cu oile şi fiecare caută să-şi îngrijească boteiul său la hotar.* PRECUP, P. 20.

2. Tranz. A mişca puternic, a agita; a pune în mişcare, a stîrni. *Părul răscolit de vînt îi umbrea şi-i lumina faţa.* GÎRLEANU, N. 137. *Paşii tînărului, apăsaţi, cînd mai rari, cînd mai grăbiţi, răscoleau praful duşumelelor locile.* REBREANU, I. 211. *Florile . . . se încovoiau spre pămînt, răscolite de vîntul aprig.* GALACTION, O. A. I, 35. *Venea, cu o lungă coadă de pulbere răscolită, fordul armatorului din Constanţa.* id. ib. 125. *Plopii şi răsurile Spun că vine-un vînt de iarnă Răscolind pădurile.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 33. *Începea să sufle vînt răscolit din larg.* C. PETRESCU, Î. I, 28. *Mergeam fără spor, biciuiţi de o ploaie rară, răscolită de vînt.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Poştalionul aleargă răscolind colbul, tras de patru perechi de cai.* CĂLINESCU, E. 64. *Iarba se ridica înaltă, la dreapta şi la stînga potecilor, . . . şi vîntul serii răscolea întinderea verde.* SADOVEANU, O. I, 303. *Cum s-apucă ei dă zavistii, dă răscolesc norii, sfetele Ilie înhamă caii la căruţă . . . şi începe pîn ei dă-i trăsneşte.* ŞEZ. III, 80. *Vidra se necăjea, Prin năvoade că intra, Peştele că-l răscolea.* BALADE, I, 352. (Refl.) *Simt sub picioarele mele răscolindu-să năsipul.* EMINESCU, N. 24. ◇ Fig. *Din aripi bat cocoşii, Răscolind văzduhul mut.* COŞBUC, P. II, 69. *Un tunet răzleţ încercă, din miazănoapte, să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase.* HOGAŞ, DR. I, 276. *Cîntece fioroase răscoleau pădurea.* SADOVEANU, O. I, 432. ✦ A tulbura, a învolbura (ape, valuri). *Nici marea rescolită din ale sale-adâncuri De cel mai straşnic vifor nu se izbeşte-atât.* NEGRUZZI, S. II, 255. *Valurile . . . tulburi, răscolite de un vînt uşor, saltă cînd la dreapta, cînd la stînga pluta pe care stă moş Anghel.* DUNĂREANU, CH. 83. *Mulţimea începu să murmure surd, ca o apă răscolită de vifor.* SADOVEANU, O. I, 364. *Vîntul cel adevărat . . . Răscoleşte mările, Le varsă căldările.* ARGHEZI, VERS. 243. (Refl. pas.) *Am voi . . . Ca nici văzduhul de nour să fi pătimit cernire, Nici mări să se răscolească de-a furtunelor stărnire.* CONACHI, P. 266. ◇ Fig. *Otilia răscolea valurile pianului.* CĂLINESCU, E. O. I, 204.

3. Tranz. Fig. A provoca agitaţie; a întărîta, a aţîţa. *(Ce nu lucrează în lume avuţiia). Banii răscolesc împărăţiile.* M. COSTIN, O. 56. *Născut pentru luptă şi dominare, răscolea lumea pe unde trecea şi nu-şi îmblînzea privirea decît pentru cei din jurul lui.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Vestea răscolise cartierul de la un cap la altul. Care mai de care se străduia să judece faptul.* V. ROM. februarie 1955, 176. ✦ (Adesea cu complementul „inima", „sîngele", „nervii" etc.) A provoca frămîntări sufleteşti, a tulbura, a agita; a enerva. *Baba . . . îşi strînse moara cea hîrbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriţă.* EMINESCU, N. 22. *Furia îi răscolise sîngele ca întotdeauna în vîrtejul primejdiilor mari.* REBREANU, NUV. 285. *Discuţia de la masă îi răscolise nervii.* id. R. I, 43. *Femeia asta îmi răscoleşte sufletul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 104. *Florile vor răscoli din nou inima şi nervii tatii.* SAHIA, N. 25. *Întîlnirea cu Baciu m-a răscolit.* VLASIU, D. 380. *Începu să strige fără teamă, ca şi cînd ceea ce spusese înainte l-ar fi răscolit rău, făcîndu-l să-şi piardă măsura.* PREDA, M. 37. *Este un actor care te răscoleşte.* V. ROM. august 1962, 20. (Refl.) *Era cuprinsă de un fel de beţie, i se răscolise, parcă, toată firea.* SLAVICI, O. II, 48. *Toată otrava . . . se răscolise în el, aburea şi-i împainjenea judecata.* SADOVEANU, O. VII, 400. ✦ (Complementul exprimă sentimente, pasiuni etc.) A stîrni, a înteţi. *Nu vine ura, nici minciuna, Să răscolească iar furtuna Din noi.* MACEDONSKI, O. I, 33. *Cîteva vedre de rachiu îndulcit răscoliră curînd veselia oaspeţilor.* REBREANU, I. 256. ✦ A provoca suferinţe fizice, senzaţii neplăcute; a chinui. *Dormitam răscolit pînă în adîncul inimii de înclinările vaporului.* BRĂESCU, A. 212.

4. Refl. (Învechit) A se revolta, a se răscula. *Vrea să stea nemişcat şi să se scoale cu puteri, de cumva şi el s-ar răscoli ca ceilalţi.* ŞINCAI, HR. I, 58/16. *S-au răscolit asupra nemeşilor din Ardeal.* id. ib. 395/2. *Mai nainte de a ieşi aceştia din Ungaria, s-au răscolit ardelenii asupra lui Mihai Vodă.* id. ib. II, 281/3, cf. LB. *Se rescoliră în drum . . . apucînd corăbiile.* ARHIVA R. I, 105/1.

5. Tranz. (Complementul indică animale sau păsări) A stîrni, a alunga; a zburătăci. *Leneşii pripăşiţi în fundul clasei, deşteptaţi din picoteala lor obişnuită, ca nişte bufniţe răscolite, încep să strige.* CIAUŞANU, R. SCUT. 25, cf. ALR I 1 216/180, ALR SN III h 726/250. *Am un cal negru: cînd îl bag în grajd, răscoleşte pe cei roşii* (Vătrarul). GOROVEI, C. 392. ◇ Refl. *Ba se răscolesc şi cînii De prin curţi şi sar la ei.* COŞBUC, P. I, 227. *Pînă-n noapte toţi veniră Şi prin crengi au mas. Iar în zori se răscoliră.* id. ib II, 34. ✦ Tranz. şi refl. A (se) mişca din locul în care se află, a porni. *Pentru-a crucii biruinţă se mişcară rîuri-rîuri, Ori din codri răscolite, ori stîrnite din pustiuri.* EMINESCU, O. I, 146. *Din larg cuprins de multe zări, Nuntaşi din nouăzeci de ţări S-au răscolit.* COŞBUC, P. I, 55.

II. Tranz. **1.** A face dezordine căutînd pe cineva sau ceva, a răvăşi (3); a scotoci. *Neavînd ce face, am rescolit biblioteca mea şi, după ce am cetit toate poeziile române publicate de vreo cîţiva ani . . ., m-am*

simțit și mai ostenită. NEGRUZZI, S. I, 104. *Diecilor se cade a răscoli hârtii, Judicătorul numai să știe întâri.* id. ib. II, 181. *Au răscolit de-a fir-a-păr toate chiliile maicelor.* CREANGĂ, O. 219. *Se ridică și răscoli hârtiile din sertar.* C. PETRESCU, Î. II, 160. *Coboară la vale ca să răscolească tufărișurile și stufu cu cinii.* SADOVEANU, O. XI, 407. *Ce ți-a venit să-mi răscolești dosarele, să-mi zăpăcești hârtiile?* BARANGA, I. 162. *Îi răscolea sacii cu mere și cu nuci.* PREDA, M. 54, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI. *Din pricina focului din vecini, mi-am roscolit toată casa.* ALR II 3012/182. (Fig.) *Scepticul acesta . . . Ce taine ale naturii răscolise?* IONESCU-RION, C. 74. ◇ Intranz. *Făt-Frumos, după ce rescoli trei zile și trei nopți, găsi . . . , în fundul unui tron vechi, armele și hainele tătâne-său.* ISPIRESCU, L. 3. *Vino de răscolește, vino de caută.* DELAVRANCEA, T. 175. *Sache . . . răscolește în toate părțile, căutând manuscrise.* CAMIL PETRESCU, T. I, 179. *Ne trimitea să răscolim pe unde-om ști noi și să-i aducem ghete și opinci aruncate.* VLASIU, A. P. 30. *Răscoleau necontenit printre boclucurile neorânduite.* SADOVEANU, O. V, 436. *În acest timp, Gherghina răscolise într-o ladă și scoase de-acolo o bluză.* PREDA, D. 7. *Paraschiv reușise să răscolească în ladă și să scoată din ea mai multe perechi de ciorapi.* id. M. 497, cf. ALR I 1340/764. ◇ Expr. **A răscoli cerul și pământul** = a face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut). DL, DM.

2. A răsfoi (cărți, ziare etc.). *N-ai decât a te duce . . . la cabinetul de cetire, unde curioșii rescolesc jurnalele.* NEGRUZZI, S. I, 329. *Am dormit buștean . . . până în vărsatul zorilor, când am mai răscolit măsluitele manuale.* CIAUȘANU, R. SCUT. 15. ◇ Intranz. *Și-n asemenea cărți el răscolea cu-n feliu de patimă.* EMINESCU, N. 80.

3. Fig. A cutreiera, a străbate un loc pentru a găsi pe cineva. *Veșnic robul fără pace al aceleiași chemări, Cine, cine răscolește nouă țări și nouă mări?* EFTIMIU, Î. 104. *Ar trebui să umbli și să răscolești multe țări, ca să găsești pereche cucoanei Paliții.* GALACTION, O. A. I, 99. *În zadar răscoli tot portul. Nici un vapor românesc nu pleca la acea dată spre Roterdam.* BART, E. 247. *Am răscolit curțile, grădinile, am cercetat chiar și fântânile, dar fără rezultat.* S mai 1960, 61. *Ia să mi te scoli, Crînguri să-mi răscoli. De l-ăi nemeri Și de l-ăi găsi, . . . La tăiat să-l duci.* TEODORESCU, P. P. 464. *Acuma să te scoli, Tina Vlăscii să-mi răscoli.* id. ib. 474.

4. A scormoni focul, jăraticul, pentru a-l înviora. *Hoții . . . , răscolind cu niște pari un jăratec . . . , îngropară într-însul pe toți mieii.* FILIMON, O. I, 159. *O babă, ce oroarele Uscaseră în lume, Tot răscolea vulvoarele Șoptind încet un nume.* BOLINTINEANU, O. 71. *El răscolea jaratecul cu o țandără de lemn.* ISPIRESCU, L. 248. *Doi nemți groși răscoleau cu vîrful baionetelor un foc.* C. PETRESCU, Î. I, 144. *Unul răscoli cărbunii și flacăra țâșni.* id. ib. II, 6. (Fig.) *Nu mai răscoli cenușa năruitelor poveșli.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 34. *Și, răscolind tot scrumul din inima-mi bolnavă, Mă-nalță-ncet, iubito, mă-nalță pîn'la tine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12. ◇ Intranz. *Roscorește-n foc să nu bubăie așa.* ALR II/102. *Răscolesc în cenușă.* ALR SN V h 1 331/192 ✦ Fig. (Cu privire la sentimente, stări sufletești, amintiri etc.) A scormoni, a zgîndări. *De ce răscolești tu toată durerea Ce sufletul tău tînăr a cuprins?* EMINESCU, O. IV, 106. *Și-așa, răscolind trecutul, simții că mă înecă lacrămile binefăcătoare.* DELAVRANCEA, O. II, 126. *Măria ta, să nu răscolești amărăciunea lui Arbore.* id. ib. 134. *În tăcere, melodia răscolea în suflet amintirile trecutului.* DUNĂREANU, CH. 79. *Nu înțelese și totuși nu mai stărui. Simțea că a răscolit o rană.* REBREANU, R. I, 81, cf. 45. *Răscolesc un trecut pe care tu vrei să-l uiți.* CAMIL PETRESCU, T. III, 84. *Durerea stărui o săptămînă, răscolită fără pricină, pe urmă tot fără pricină se potoli.* C. PETRESCU, Î. II, 241. *Și-așa stătură mult tustrei în noaptea aceea, răscolind duioase amintiri și păreri de rău.* SADOVEANU, O. VI, 302.

5. A scurma, a răci (pământul etc.); p. ext. a ara. *Răscolind cenușa satului mistuit, vor da peste petice de velințe, peste crîmpeie de icoane.* DELAVRANCEA, S. 202. *Dărîmau zidurile și răscoleau și cenușa din vatră, căutînd bogății ascunse.* VLAHUȚĂ, R. P. 191. *S-a întors strigoiul într-un călcîi și fuga la cimitir și răscolește toate mormintele pe rînd și n-o găsește.* DUMITRAȘCU, STR. 25. *Zăpada se troienise peste bulgării de pământ răscolit de obuze.* REBREANU, NUV. 276. *În urma noastră rămîneau . . . scobiturile piciorului de lemn, care răscolea pământul umed, ca o cîrtiță.* SAHIA, N. 61. *Au muncit din greu, au răscolit cele optzeci de prăjini de pământ.* SADOVEANU, O. I, 372. *Am văzut zimbrii . . . I-am auzit mugind, i-am văzut răscolind pământul cu coarnele.* id. ib. V, 511. *Se întîmplă uneori de seacă bălțile, de ajunge omul să le răscolească cu plugul și să samene în mîlul lor.* id. ib. IX, 444. *Acolo de-mi ajungea, Sapa-n mînă că lua, Tot gunoiul răscolea Și trei ceasuri de-mi săpa, Grajd de piatră că găsea.* TEODORESCU, P. P. 521, cf. BALADE, II, 241. *Mă sui în scai, Ca să văd de cai. Dar nu văzui cai, Ci oastea lui Mihai, Tot îmblînd ca vîntul Și răscolind pământul* (Purceii scurmînd). SBIERA, P. 321. ◇ Fig. *Umblînd din casă în casă și răscolind mizeria pînă în fund, se simți cuprins încetul cu încetul de o nedumerire mare.* REBREANU, I. 208.

6. (Regional; cu complementul „iarba", „fînul" etc.) A întoarce, a împrăștia pentru a se usca mai bine. Cf. CHEST. V/49 supl., ALR SN I h 128/250, ALRM SN I h 87/157.

— Scris și: *rescoli.* — Prez. ind.: *răscolesc* și *răscól.* — Și: (Transilv.) **roscolí, roscorí** vb. IV.

— Din v. sl. расколити.

RĂSCOLÍRE s. f. Acțiunea de a răscoli și rezultatul ei.

1. Agitație, frămîntare, tulburare. Cf. BARCIANU. ◇ Fig. *Comparația aceasta . . . exprimă drept și scurt răscolirea mea sufletească.* GALACTION, A. 145. *Era destul un singur cuvînt, ca să trezească răscoliri și să întărîte dureri amorțite.* CAMIL PETRESCU, U. N. 7. *Era treaz în momentul acela, însă atît de pornit în răscolirea lui, încît femeile au crezut că fratele lor și-a pierdut mințile.* PAS, Z. I, 226. ✦ Senzație neplăcută, rău; greață. *Ai simțit o răscolire în stomac și un gust acru în cerul gurii.* PAS, Z. I, 312.

2. Scotocire, răvășire. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Răsfoire. *După răscolirea cîtorva groase volume, prăfuite de vreme, . . . am găsit.* ap. MAIORESCU, CR. II, 327.

— Pl.: *răscoliri.*

— V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT¹ s. n. **1.** Faptul de a răscoli. Cf. CADE.

2. (Regional) Răscol (**I 1**). Cf. CHEST. V 13/54, ib. V 72 supl. ✦ Alesul mieilor dintre oi. VICIU, GL. 72.

— Pl.: (**2**) *răscoliturí.*

— V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT², -Ă adj. **1.** În neorînduială, în dezordine; răvășit². Cf. ALEXI, W. *Părul ei negru, răscolit pe tîmple și pe fruntea-i netedă, cu o ispititoare neorînduială.* HOGAȘ, M. N. 211. *Văzînd casa răscolită, o fi crezut că nora-sa a golit toate dulapurile.* GALACTION, O. A. I, 120. *Din toată furtuna nu mai rămăsese decît un singur val duios și monoton: mîna lui Mircea alintînd cu aceeași mișcare, fruntea nădușită și părul răscolit al lui Dănuț.* TEODOREANU, M. II, 27.

2. (Despre pământ) Scormonit, răcit; săpat, arat. Cf. răscoli (**II 5**). *După grilajuri se vedea pămînt negru răscolit, cu răsaduri proaspete de flori.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Mi l-am închipuit din copilărie, un cîmp uriaș, răscolit, spart.* SAHIA, N. 15. *Un miros cumplit ca de mocirlă răscolită ne izbește.* SADOVEANU, O. II, 490. *Pămînt pietros, arid, răscolit.* BART, S. M. 54. *Pămîntul își încălzise repede stratul răscolit al arăturilor.* V. ROM. decembrie 1951, 191.

3. Pus în mișcare, stîrnit; agitat. *Vede jos încăierarea luptătorilor voinici, Un amestec orb ca-n cuibul răscolitelor furnici.* COȘBUC, P. II, 45. *Sub talpa corăbiei Străbătătoare-n adînc, vuiau răscolitele valuri.* MURNU, I. 18. *Glasuri felurite porniră și se încrucișară în mulțimea răscolită.* REBREANU, R. II, 28. *În măsuri deosebite, fiecare era surprins și răscolit.* GALACTION, O. A. I, 103. *Toate erau liniștite și dinspre Cucuteni nu se zărea pulbere răscolită, nu venea nici o veste.* SADOVEANU, O. V, 655. ◇ Fig. *Împăcați împerecherile cele din orbire înfuriate și răscolite.* MARCOVICI, D. 469/11. *Camarazi entuziasmați, jinduiți de dor răscolit, mă ridicară triumfători, împingîndu-mă spre cantină.* BRĂESCU, A. 235. ✦ Fig. Tulburat sufletește. *Alla rămîne răscolită și agitată, cu fața parcă devastată de îndoieli.* CAMIL PETRESCU, T. II, 221.

— Pl.: *răscoliți, -te.*

— V. **răseoli.**

RĂSCOLITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit) Care îndeamnă la răscoală[1]; agitator, instigator. Cf. răscoli **(I 4)**. Cf. LB. *Comendantul de căpitenie al cetății de pe Bosfor s-au pedepsit cu moarte pentru că au vorbit cuvinte răscolitoare.* AR (1829), 125[1]/27. ◇ (Substantivat) *Să arătară pe ulițile Parisului adunări lărmoase de oameni, carii, socotindu-să de răscolitori, fuseseră prinși dintr-înșii mai mulți ca 200.* GT (1839), 64[2]/29.

2. Care trezește amintiri, emoții; tulburător. *Ești singura bucurie răscolitoare, adîncă, a vieții mele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 248. *Poeziile au sunat în urechea ta ca o muzică alinătoare și, totodată, răscolitoare.* PAS, Z. I, 317. *A cunoscut durerea în multe-le-i forme și aceasta dă cînteeului său accentul răscolitor al experiențelor trăite.* S mai 1960, 82.

3. Care răscolește **(II 5)** (pămîntul). ◇ (Substantivat) *Le-a trimis pe Alexe . . . să aibă milă de răscolitorii pămîntului.* ARDELEANU, V. P. 262.

— Pl.: *răscolitori, -oare.*

— **Răscoli** + suf. *-tor.*

RĂSCÓLNIC[1], -Ă adj. (Învechit) Care îndeamnă la răscoală[1]; răzvrătitor. *Locuitori răscolnici și nestatornici.* CANTEMIR, ap. SCRIBAN, D., cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *răscolnici, -ce.*

— **Răscoală[1]** + suf. *-nic.*

RĂSCÓLNIC[2], -Ă s. m. și f. v. **rascolnic.**

RĂSCÓLNIȚĂ s. f. **1.** (Prin nord-vestul Munt.) Dezordine, răvășeală; tulburare. UDRESCU, GL. *E toată casa o răscolniță.* id. ib. ✦ (Determinat prin „de vifor") Vijelie. *A venit az-noapte o răscolniță de vifor, a răvășit toate lanurile, toate ogrăzile.* UDRESCU, GL.

2. (Învechit) Răzmiriță, răscoală[1]. UDRESCU, GL.

— Pl.: *răscolnițe.* —Și: (regional) **răscórniță** s. f. UDRESCU, GL.

— **Răscoli** + suf. *-niță.*

RĂSCONVÍNS, -Ă adj. **1.** Convins pe deplin.

2. (Rar) Convins de contrariul. *Efimița (aproape răsconvinsă): De! bobocule, să zic și eu cum zici.* CARAGIALE, O. VI, 66.

— Pl.: *răsconvinși, -se.*

— Pref. *răs-* + **convins.**

RĂSCOPITEÁLĂ s. f. (Rar) Scrîntitură a gleznei calului. ENC. VET. 97.

— Pl.: *răscopiteli.*

— De la **copită.**

RĂSCÓPT[1] s. n. (Regional) Scopt. *Punt ualili la răscopt* (Muncel — Panciu). ALR I 1 823/590.

— V. **răscoace[2].**

RĂSCÓPT[2], -OÁPTĂ adj. **1.** (Despre alimente, mîncăruri) Copt foarte tare; p. ext. fiert mai mult decît trebuie. Cf. LB. *Hardughia cea roșie stă . . . pustie și crăpată ca o mămăligă prea răscoaptă.* I. BOTEZ, B. I, 146. *Pita albă stă pe masă, Cum îi pita mai frumoasă: Nici necoaptă, nici răscoaptă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 119. ◇ *Ou răscopt* = ou fiert tare. *A dejunat așa de ușor: trei ouă răscoapte, o căpățînă de miel cu borș, niște stufat.* CARAGIALE, O. I, 279. *În pachet pui fripți, ouă răscoapte, prăjituri, ptinișoare mici și rotunde de casă.* HOGAȘ, M. N. 59. *Albul ochiului lor, vînăt ca albușul oului răscopt, îți aduce aminte de oglingioara cu harap a copilăriei.* TEODOREANU, M. U. 213. *Mă gîndeam la vremea cînd am cutreierat cu tine aceste locuri, cînd am mîncat ouă răscoapte.* SADOVEANU, O. III, 46. (Glumeț) *Era vara, pe la iuliu, o vară de acele unde găinile fac ouă răscoapte.* ALECSANDRI, T. 113. ✦ Fig. Înfierbîntat, încins, ars. *Era într-o dis-de-dimineață spre sfîrșitul lui august, cînd pămîntul răscopt simte cu farmec roua.* GALACTION, O. 321.

2. (Despre plante și fructe) Foarte copt, prea copt. *Fanta-Cella alerga zglobie pe creștetul golfului, mîncînd caprele din iarba răscoaptă a muchilor în pajeștile grase de sub umbrarul dafinilor.* DELAVRANCEA, S. 68. *Cînd finul este copt, răscopt sau scopt, adecă trecut, brazdei îi trebuie puțină vreme ca să se usuce.* PAMFILE, A. R. 156. *Au fost dulci zarzările. Erau răscoapte.* STANCU, D. 494. *Părea un pepene mare, gălbui, răscopt.* VORNIC, P. 144. *Iară grîul era copt răscopt: În pai ca trestia, În spic ca vrabia.* POP., ap. GCR II, 336, cf. ȘEZ. III, 242, MARIAN, S. R. I, 27, ALR II 5 263/682, 723, 899. ✦ Fig. (Despre persoane, ironic) Trecut de vîrsta tinereții. *Perechi tinere, adeseori răscoapte, veneau acolo . . . și s-apucau la dans.* I. BOTEZ, ȘC. 212. *Jos . . . se înfiripa legendarul complet al Flămîndei . . . — completul mahalalei — reduta dansantă a plebei din Albastru, matineul domnișoarelor răscoapte.* KLOPȘTOCK, F. 219, cf. UDRESCU, GL.

3. Uscat prea tare; copt, putrezit. *Nu simțiți cum miroase a bălării răscoaptă de soare?* CARAGIALE, O. IV, 7. *Împingeți zdravăn de ușă, că pervazul e răscopt și scoaba iese afară!* GALACTION, O. A. I, 367. *Pe cap are o pălărie de pai răscopt.* CAZIMIR, GR. 73. *Alături e ora de geografie . . . cu răcnete isterice și bubuituri de scîndură răscoaptă.* I. BOTEZ, B. I, 207, cf. UDRESCU, GL.

4. Fig. (Învechit, rar; despre persoane și faptele lor) Chibzuit, matur. *Pre Ștefan, ca pre un bărbat rescopt la fire și înțelept, l-au primit domn.* ȘINCAI, HR. I, 389/19. *Din sfatul cel răscopt al nobililor, carii au fost cu noi, am giudecat că Dimitrie Iacsit, Danciul Țăpălușu . . . pre lege și cu cale s-au omorît.* id. ib. II, 126/13.

— Scris și: *rescopt.* — Pl.: *răscopți, -oapte.*

— V. **răscoace[1].**

RĂSCÓPTĂ[3], -OÁPTĂ adj. (Regional; despre lapte acru, smîntînă) Scopt. *Smîntîna se bate sau acră și răscoaptă, sau dulce.* I. IONESCU, D. 538. ◇ *Brînză răscoaptă* = brînză de vacă. CHEST. V 97/94.

— Pl.: *răscopți, -oapte.*

— V. **răscoace[2].**

RĂSCÓR s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Izvor; confluență. Cf. UDRESCU, GL. *Și-ntr-un amurgit de vară, Ne-ntîlnirăm la răscoară.* id. ib.

— Pl.: *răscoare* și *răscori.*

— Etimologia necunoscută.

RĂSCÓRNIȚĂ s. f. v. **răscolniță.**

RĂSCOVĂÍ vb. IV. Tranz. (Prin nordul Munt.) A ura, de Anul nou, pe la casele fetelor. Cf. ȘEZ. XIX, 172.

— Prez. ind.: *răscovăiesc.*

— Cf. sorcovi. V. DR. III, 878.

RĂSCOVĂÍT s. n. (Prin nordul Munt.) Acțiunea de a răscovăi. Cf. DR. III, 878.

— V. **răscovăl.**

RĂSCRÁCI s. m. (Regional) Par cu crăci pe care

se pun vasele de la stînă, după ce s-au spălat; prepeleac (Răcăşdia — Oraviţa). CHEST. V/61.
— Pl.: *răscraci*.
— Pref. *răs-* + **craci** (pl. lui *crac*).

RĂSCRĂCĂNÁ vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) crăcăna, a (se) crăci. Cf. CIHAC, II, 79. *Parcă intra dracu-n gloabă, o apuca un fel de năvîrlii turbate: se ridica, holba ochii . . ., se răscăcăra, ridica deodată, nu ştiu cum, toate picioarele-n vînt.* CARAGIALE, O. II, 330, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Căpitanul răspunse, punîndu-şi mîinile în şolduri şi răscăcărîndu-şi picioarele.* BENIUC, M. C. I, 335. *Se răscrăcănă şi rămase cu mîinile în şolduri.* T. POPOVICI, SE. 243. ✦ Refl. (Prin analogie; despre obiecte; prin nord-vestul Munt.) A se desface din încheieturi. Cf. UDRESCU, GL.
2. Refl. Fig. (Prin nord-vestul Munt.) A vorbi tare, răstit, a ţipa; a rîde zgomotos. Cf. UDRESCU, GL.
3. Refl. impers. (În expr.) **A se răscrăcăra de ziuă** = a se lumina de ziuă, a se face ziuă; a se crăpa de ziuă. *Ş-aici trăznea o înjurătură lungă, nelegiuită, din care nu lipsea . . . grebla lui Dumnezeu cu care adună stelele, cînd se răscracără de ziuă.* I. BOTEZ, B. I, 170, cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *răscrăcăn* şi *răscrăcăn* (DDRF), *răscrăcănez* (CIHAC, II, 79, BARCIANU). — Şi: **răscrăcărá** (ALR II/I h 67/723), **răscăcărá** (ALR II/I h 67, UDRESCU, GL., scris şi *rescăcăra* POLIZU, ALEXI, W.), **răscăcănà** (CIHAC, II, 79, DDRF, PASCU, C. 123) vb. I.
— Pref. *răs-* + **crăcăna**.

RĂSCRĂCĂNÁRE s. f. Acţiunea de a (se) răscrăcăna. Cf. POLIZU, DDRF. ✦ Fig. Răsfirare, întindere. *Poetul afectează această atitudine cugetătoare ca în toată literatura lui de versuri în zigzag, a căror supremă originalitate rezidă în răscăcărarea tipografică a strofei pe o pagină întreagă.* ARGHEZI, T. C. 40.
— Şi: **răscăcărâre** s. f.
— V. **răscrăcăna**.

RĂSCRĂCĂNÁT, -Ă adj. 1. (Despre oameni şi animale) Cu picioarele larg desfăcute; (despre picioare) îndepărtat unul de altul; crăcit, crăcănat. *„Aport!" strigă el cu îngîmfare prepelicarului şi acesta se întoarce, cam pe două cărări, cu o broască răscăcărată în bot.* ODOBESCU, S. III, 157. *Venea o birjă cu caii răscăcăraţi de teama alunecuşului.* CARAGIALE, O. I, 133. *Se holba răscăcărat şi cu pumnii în şolduri.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 63. *Calul se oprise şi el şi rămăsese răscăcărat, încercînd zadarnic să se scarpine undeva cu capul.* PREDA, Î. 133. *Venea un rac Mare, răscăcărat.* MAT. FOLC. 85, cf. ALRM II/I h 132. *Tata-i gros, mama-i latâ, Soru-mea-i răscăcărată* (Cuptorul, hornul, pirostriile). I. CR. III, 77. ✦ Fig. Răsfirat, întins. *No, mă, să-ţi spun cum îi* [via] *dară: Îi albă şi ste-n chişoară Răscăcănată la soare.* PANN, P. V. I, 115/17, cf. UDRESCU, GL. ✦ (Prin analogie; despre obiecte; prin nord-vestul Munt.) Desfăcut din încheieturi. Cf. UDRESCU, GL.
2. Fig. (Prin nord-vestul Munt.; despre rîs) Zgomotos, strident. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *răscrăcănaţi, -te*. — Şi: **răscrăcărát, -ă** (ALRM II/I h 132), **răscăcărát, -ă, răscăcănát, -ă, răcătănát, -ă** (ALRM II/I h 132/272) adj.
— V. **răscrăcăna**.

RĂSCRĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăna**.

RĂSCRĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcănat**.

RĂSCRĂCEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Poziţie a picioarelor răscrăcănate. Cf. UDRESCU, GL.
2. Fig. Rîs lăbărţat. UDRESCU, GL.
— Pl.: *răscrăceli*.
— **Răscrăci** + suf. *-eală*.

RĂSCRĂCÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-vestul Munt.) 1. A se crăcăna. Cf. UDRESCU, GL.
2. Fig. A rîde zgomotos. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *răscrăcesc*.
— Pref. *răs-* + **crăci**.

RĂSCRĂCÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Răscrăcănat. Cf. URDESCU, GL.
— Pl.: *răscrăciţi, -te*.
— V. **răscrăci**.

RĂSCRÉDE vb. III. Tranz. (Folosit şi absol.; în corelaţie cu crede, construit cu dativul) A crede tot ce spune cineva, a crede pe deplin, fără rezerve. *Îţi cred şi-ţi răscred, draga mea.* SBIERA, P. 237.
— Prez. ind.: *răscréd*.
— Pref. *răs-* + **erede**.

RĂSCRÍPT s. n. v. **rescript**.

RĂSCRÓI[1] s. n. (Rar) Răscroială, răscroitură. UDRESCU, GL.
— Pl.: *răscroiuri*.
— Postverbal de la **răscroi**[2].

RĂSCROÍ[2] vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) A tăia un material de croitorie urmînd linia spatelui, a gîtului sau a braţelor; p. ext. a croi un material după măsură. Cf. CIHAC, II, 84, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cei meşteri îi mai aduc vîrful* [opincii], *răscroind, adică mai tăind din colţurile A şi B.* PAMFILE, I. C. 44. ✧ Refl. pas. *Se răscroiesc, adică se taie pieziş la margine, făcînd din ele un trapez isoscel.* id. ib. 361.
— Prez. ind.: *răscroiesc*.
— Pref. *răs-* + **croi**.

RĂSCROIÁLĂ s. f. Acţiunea de a răscroi şi rezultatul ei; tăietură adîncită în croiala unei haine, în special la mîneci şi la gît. *Pe un dîmb, aproape, o faţă năltuţă . . . cu bondiţă roşie şi cu mînile vîrîte subsuară în răscroiala mînecilor, se uită la tren.* CAZIMIR, GR. 151. *Răscroiala gîtului se coasă cu gulerul.* ŞEZ. IX, 36. ✦ Bucată de stofă care cade cînd se răscroieşte. DL, DM.
— Pl.: *răscroieli*.
— **Răscroi**[2] + suf. *-eală*.

RĂSCROÍT, -Ă adj. 1. (Despre haine) Croit din nou, transformat, ajustat. *Patrachire, mănicariuri Şi faloane şi stiharuri Răscroite.* CONV. LIT. II, 9.
2. (Despre haine sau părţi ale hainelor) Tăiat, croit (adînc). *O bundă de catifea neagră, cu colţuri răscroite, cari lăsau să se vadă dedesubt o cămăşuţă de borangic.* CONV. LIT. XIX, 807. *Era îmbrăcată într-o rochie foarte lungă şi comodă, răscroită adînc la gît.* CĂLINESCU, S. 162. *Avea umerii căzuţi şi pulpanele rotund răscroite, lăsînd să se vadă o vestă de pichet alb.* T. POPOVICI, S. 329. ✦ Croit după corp, fasonat, modelat. *Izmănuţe de fuior, Răscroite pe picior.* SEVASTOS, N. 145.
— Pl.: *răscroiţi, -te*.
— V. **răscroi**[2].

RĂSCROITÚRĂ s. f. Răscroială. DL, DM.
— Pl.: *răscroituri*.
— **Răscroi**[2] + suf. *-tură*.

RĂSCRÚCE s. f. I. 1. (Mai ales la pl.) Loc unde se încrucişează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspîntie. *Dar bun pocinog a mai fost ş-aisla, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului.* CREANGĂ, A. 44. *S-a ţinut după mine pînă la răscruci, ştii, unde vrei s-apuci spre cazarmă.* CARAGIALE, O. VI, 8. *D-a stînga apii, cam cît prinde ochiul, dincolo de hanul din răscruci, stă casa lui Căliman potcovarul.* DELAVRANCEA, T. 166. *O muzică izbucnea în răscruciul cel mic.* MACEDONSKI, O. III, 94. *Am întîlnit-o ieri în cale, Sus, la răscruci, lîngă alun.* GOGA, POEZII, 133. *Un acord de ghitară cheamă şi adună lumea la răscruce.* ANGHEL, PR. 190. *Sus, la răscruci, Vin trei haiduci Pe cai mărunţi.* IOSIF,

v. 60. *Ce umbră se zăreşte alergînd uriaşe, Pe drumul larg ce-ncepe colo la răscruce . . .?* DENSUSIANU, L. A. 49. *Prin toate răscruciurile.* DUMITRAŞCU, STR. 20. *Se duse pînă la răscrucea din celălalt capăt al satului.* REBREANU, I. 42. *Au poposit prin sate, pe la hanurile de la răscrucea drumurilor.* GALACTION, A. 231. *Din răscruciul sectorului, gardistul sufla din fluier.* P. CONSTANT, R. 150. *Convoiul ajunse la o răscruce de căi.* SADOVEANU, O. XI, 11. *Erau la o răscruce, în mijlocul satului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 15. *La un răscruci şedea cu mîna întinsă şi mi-a cerut pomană.* CAMILAR, C. 84. *Celalt aşteptase disperat la toate răscrucile, sub porţile turnurilor.* DEMETRIUS, A. 70. *Hanul de la răscruce.* H. LOVINESCU, T. 139. *Văzu trei din cele pe care le vizitase ieri la o răscruce de străzi.* PREDA, R. 204. *Păpuşa se îngroapă în răscrucele drumului.* ŞEZ. II, 130. *Vezi drumul ăsta întortocheat, ce se desface din răscruci?* ib. IX, 114. ◇ Fig. *Îndată îl hăpăi să-l înghită vavilonica larmă a răscrucilor de lumi şi soroace.* C. PETRESCU, A. R. 7. ◇ *Răscrucea cerului* sau *răscrucile cerului* = punctul de pe bolta cerească în care se află soarele la amiază; zenit. *Soarele vărsa potop de foc din răscrucile cerului.* SANDU-ALDEA, U. P. 58. *Ceasuri întregi se oprea soarele din calea lui în răscrucile cerurilor, ca s-o privească, înfăşurînd-o în razele sale.* HOGAŞ, DR. II, 144. *Cînd soarele îşi isprăveşte urcuşul, cînd, prin urmare, stă gata să scoboare, se zice că-i de-amiază, . . . în răscrucele cerului.* PAMFILE, CER. 32. *Soarele săgeta în răscrucea cerului curat ca lacrima.* REBREANU, I. 309.

2. Locul de întîlnire a două cursuri de apă; confluenţă. *Coborîm în Năruja, cea mai cuprinsă aşezare de pe valea asta, aşternută sub măguri de sare, la răscrucea apelor, unde s-aruncă pîrîul Năruja în matca Zăbalii.* VLAHUŢĂ, R. P. 176.

3. Fig. Moment crucial în viaţa unui om, a unui popor etc. *Doamnă, eşti o amară deziluzie pentru mine şi o răscruce în înţelegerea mea despre femei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 494. *Răscrucea istorică la care se găseşte astăzi neamul şi ţara noastră cere să ştim, mai mult ca oricînd, ce vrem.* BENIUC, M. C. I, 12. *Aproape totdeauna, în clipele grele sau de răscruce, viaţa ne întinde o mînă de ajutor.* H. LOVINESCU, T. 322. *Cînd, cu mulţi ani în urmă, femeia lui rătăcise înspăimîntată la răscrucea vieţii ei, nu bănuise nici pe departe că pe el îl aştepta ceva cu mult mai groaznic.* PREDA, M. 480.

II. (Popular) Obiect sau semn în formă de cruce.

1. (Rar) Cruce. *De partea stîngă a uşii stă Io Petru Voievod, purtînd într-o mînă o basma roşie cu bordură de fir şi în cealaltă o cruce cu trei răscruci (una mai mare, la mijloc, şi alte două mai mici, sus şi jos).* ODOBESCU, S. I, 414. ◇ (În legătură cu „cruce", cu efect stilistic) *Şi deac-ajungea, Peste cap se da Şi mi se făcea D-o cruce Răscruce Sus pe mînăstire Pentru pomenire.* TEODORESCU, P. P. 456. ◇ (În înjurături) *După patru ore de răcnete şi înjurături, cruci şi răscruci, sfinţi şi evanghelii, pe la opt seara intram în curtea poştiei de la Şindrilita.* GHICA, S. 241. *Nu încetau să suduie pe surugii cu fel de fel de înjurături . . ., sfinţi şi dumnezei şi crici şi răscruci!* MACEDONSKI, O. III, 129.

2. Parte a carului de care se prind şleaurile; cruce. Cf. DAMÉ, T. 13. *Guia, punînd piciorul pe răscruci, îşi făcu vînt şi se alivăni în gura căruţului.* SĂM. II, 503. *Miai s-a mişcat din loc, a pus mîna pe streangurile cailor şi a început să le desfacă din răscruci.* PREDA, Î. 120, cf. H II 132, ALRM SN I h 230/784.

3. Cercevelele care despart fereastra în mai multe ochiuri. Cf. DAMÉ, T. 98, CHEST. II 177/91.

4. Braţele vîrtelniţei care se învîrtesc în timpul depănatului şi în care sînt introduse fofezele; fofelniţe. Cf. DAMÉ, T. 140.

5. Spiţele de la roata morii. Cf. DAMÉ, T. 150, PAMFILE, I. C. 185.

6. Ţăruş cu care se fixează o parte a lesei de pescuit pe fundul apei. Cf. ANTIPA, P. 602, 607.

7. (La pl.) Cusătură în formă de cruce. Cf. H IV 259.

8. (În forma *răscruci* s. n.) Închinăciunea pe care o face omul în biserică îndreptat cu faţa, rînd pe rînd, către cele patru puncte cardinale. CIAUŞANU, GL.

9. (În loc. adv.) **În răscruce** = în formă de cruce; cruciş. *Trăsura mea ajunse într-un sat clădit în răscruce.* ODOBESCU, S. I, 385. *Iau tămîie şi usturoi . . ., le pisează şi mînjesc vacile-n piezi (răscruci).* MUSCEL, 60. *Dar m-oi duce şi eu, duce, Unde-i drumul în rescruce.* ALECSANDRI, P. P. 275.

— Scris şi: *rescruce.* — Pl.: *răscruci.* — Şi: **răserúci** (pl. *răscruciuri*) s. n.

— Pref. *răs-* + **cruce.**

RĂSCRÚCI[1] s. n. v. **răscruce.**

RĂSCRUCÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin nordul Mold.) A înjura pe cineva de cruce. LEXIC REG. 115.

— Prez. ind.: *răscrucesc.*

— De la **cruce.**

RĂSCUCĂÍ vb. IV. Tranz. (În superstiţii) A descînta vitele sau oile care fată cînd cîntă cucul, pentru a nu-şi pierde laptele. *Ca oile să nu piardă laptele îndătinează românii cu ocaziunea „alesului" de a le răscucăi.* MARIAN, O. I, 48. *Aşa-i oblişeriu, cînd o docîntat cucu, să răscucăie marva. Dacă nu le răscucăie şi fată după še o cîntat cucu, atunš pierd lapčili.* ARH. FOLC. III, 136. *O răscucăim vaca.* ALRT II, 7. ◇ Intranz. *Cînd fată-n vrieme cînd cîntă cucu, audže cucu şi trăbă răscucăit, că să aibă lapče vaca.* ARH. FOLK. III, 137.

— Prez. ind.: *răscúcăi.* — Şi: **răscucuí** vb. IV. L. COSTIN, GR. BĂN. 173.

— Pref. *răs-* + **cuc** + suf. *-ăi.*

RĂSCUCUÍ vb. IV v. **răscucăi.**

RĂSCUGETÁRE s. f. (Rar; în corelaţie cu cugetare) Cugetare repetată, stăruitoare. *Mintea românului era zguduită şi împinsă spre cugetare şi răscugetare.* SBIERA, F. S. 159.

— Pref. *răs-* + **cugetare.**

RĂSCULÁ vb. I. **1.** Refl. A se ridica împotriva unei nedreptăţi, a unei asupriri, a unei împilări etc.; a porni la luptă contra asupritorilor; a se răzvrăti, (învechit) a se răzmiriţi, a se răscoli. V. revolta, mişca. *Armatele musulmane . . . stau semeţe dinaintea căpeteniilor lor şi adesea se răsculau asupră-le.* BĂLCESCU, M. V. 80. *N-ai puteri să te răscoli.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 41. *Pieile-roşii se răscoală şi vor să scape de stăpînirea englezilor.* SAHIA, U.R.S.S. 127. *Popoare ce se scoală, se răscoală Şi cer o nouă şi mai bună rînduială.* BENIUC, V. A. II, 95. ◇ Tranz. fact. *Oastea lui Aron coprinde Măcinul şi alte cetăţi şi răscoală toată Dobrogea.* BĂLCESCU, M. V. 72. *Întărîtaţi printr-o palmă nedreaptă ce dase Sevastocratorul lui Asan, răscular pe bulgari.* ODOBESCU, S. I, 221. *Cînd foamea ne va răscula, Hristoşi să fiţi, nu veţi scăpa Nici în mormînt!* COŞBUC, P. I, 209. *Răscoală-ţi copiii viteji ca titanii!* NECULUŢĂ, Ţ. D. 40. *Odată şi odată o să se nască alt Tudor — altfel o să-l cheme poate — ... să răscoale satele, gata de răscoală din pricina împilărilor.* STANCU, D. 9. ◇ Fig. *Cînd marea se răscoală, volbură-ntărîtată . . . Fiinţa-mi ca o barcă de cuget spulberată Pe fieşcare stîncă te vede-amerijînd.* HELIADE, O. I, 159. *Răsculatu-s-a Universul contra globului din aer?* EMINESCU, O. IV, 134. *Colcăitoare încă, prin rocile încinse, Se mai răscoală resturi vulcanice, nestinse.* THEODORESCU, C. 250. ✦ Tranz. A răscoli, a stîrni. *El răscoală în popoare a distrugerii scînteie Şi în inimi pustiite samănă gîndiri rebele.* EMINESCU, O. I, 51. ◇ Fig. *Vijelia răscula valurile cernite ca nişte dealuri de marmură neagră.* DELAVRANCEA, S. 74. ✦ Tranz. Fig. A indigna, a revolta. *Să întoarcem mai bine ochii de la această cruntă privelişte care răscoală inima.* BĂLCESCU, M. V. 223.

2. Tranz. A pune în mișcare, a scula în picioare, a alarma. *Fiind totodată și înțeleaptă, ținea să nu răscoale întreaga mănăstire.* SLAVICI, O. II, 10. *Cădeam ... cu chiote ce răsculau casa.* BRĂESCU, O. A. II, 11.
— Prez. ind.: *răscól.*
— Pref. *răs-* + **scula.**

RĂSCULÁRE s. f. Faptul de a (se) răscula; răscoală[1], răzvrătire. *Această întîmplare au dat vreme lui August de răsculare.* IST. CAROL XII, 37r/18. *Cu tot meritul ce Aron Vodă își dobîndise prin răscularea lui asupra turcilor, moldovenii tot nu puteau uita tiraniele lui de mai nainte.* BĂLCESCU, M. V. 91, cf. POLIZU. *Pretutindeni știrea resculării a fost primită cu mulțămire și entuziasm.* GHICA, A. 24. *Se înțelese cu Petru III, regele Aragonei, ca să ajute răscularea.* FILIMON, O. II, 267. *Turcii au profitat de ... răsculare, pentru a trece de pe malul drept al Dunării pe malul sting.* F (1890), 165, cf. NECULUȚĂ, Ț. D. 52, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Scris și: *resculare.*
— V. **răscula.**

RĂSCULÁT, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care s-a răzvrătit împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări; răzvrătit, revoltat, (învechit) răsculător. Cf. BĂLCESCU, M. V. 500, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Englezii se reped asupra răsculaților.* SAHIA, U.R.R.S. 127. *Boierii răsculați se urniră de la Hîrlău.* SADOVEANU, O. V, 652. *Căpeteniile armatei de răsculați au fost obligați ... să taie cu cuțitul din trupul fript și să mănînce din el.* BOGZA, Ț. 14. *N-a fost țară răsculată ... pe unde să nu fi trecut Pancrație Paru.* GALAN, Z. R. 54.
— Pl.: *răsculați, -te.*
— V. **răscula.**

RĂSCULĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Răzvrătit, răsculat. *Face act de autoritate, trimețînd oștiri și pedepsind pe resculători.* GHICA, A. 30.
— Scris: *resculător.* — Pl.: *răsculători.*
— **Răscula** + suf. *-(ă)tor.*

RĂSCULEÁSĂ s. f. (Prin Olt.) Varietate de struguri cu bobul mare, alb și zemos. Cf. H XI 16, XII 258, XIV 186.
— Și: **răscureásă** s. f. H XII 258.
— Etimologia necunoscută.

RĂSCUMPĂNÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A ține în echilibru, a contrabalansa. Cf. BARONZI, L. 98.
— Prez. ind.: *răscumpănesc.*
— Pref. *răs-* + **cumpăni.**

RĂSCÚMPĂR s. n. (Învechit, rar) Răscumpărare (1). *Nici o să-ntoarcă ... blăstemul peirii, Pînă ce tatălui nu vom trimite pe mîndra copilă Făr-de răscumpăr și daruri.* MURNU, I. 6.
— Postverbal de la **răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁ vb. I. Tranz. 1. A obține eliberarea sau viața unui captiv, a unui rob în schimbul unei plăți. *Tremise Hagan la Mavrichie să-i răscumpere.* MOXA, 374/9. *Cîți n-au pentru de copaci, i-au prinsu vii, pre carii, mai apoi, i-au răscumpăratu craiul Cazimir.* URECHE, L. 68. *Scoasără robii să-ș răscumpere cine cu ce va avea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114r/6. *Ș-au îmblat mult pentru Duca Vodă ca să-l răscumpere de la leși.* NECULCE, L. 81. *Au rescumpărat de la robie pe 20 selașe lingurari* (a. 1793). URICARIUL, I, 286. *Timuș ... în puterea aurului răscumpără pe părintele său.* ASACHI, S. L. II, 26. *E vorba însă de patru colonei prinși în Tataria, pe care Daniil nădăjduia să-i răscumpere cu banii moldoveanului.* BUL. COM. IST. II, 220. *Dacă-mi îngăduie senioria să-l răscumpăr eu, sînt gata a-l răscumpăra.* SADOVEANU, O. XIII, 692. ◇ Refl. *Văzînd Ali puținul efect ce făcuse plîngerile sale, propuse să se răscumpere cu o sută de mii talere de aur.* BĂLCESCU, M. V. 156. *Stă la un mirzac în prinsoare, așteptînd banii de la țara lui, ca să se răscumpere.* SADOVEANU, O. XI, 262. *Constantin Mavrocordat a dezrobit pe rumâni, ... dîndu-le voie să se răscumpere cu zece taleri de cap.* OȚETEA, T. V. 34. ✦ A mîntui, a izbăvi. *Ești omorît și ne-ai răscumpărat pre noi ... prin sîngele tău.* N. TEST. (1648), 307r/31. *D[u]mn[e]zău va răscumpăra sufletul mieu den puterea iadului, cînd mă va priimi la sine* (a. 1651). GCR I, 155/29. *Nu vor să-i sloboaze nici să-i răscumpere dentru întunearecul pedepsei.* CHEIA ÎN. 99r/24. *Vrut-au Dumnezeu să vie fiul lui ... ca pre cei de supt lege să-i răscumpere.* ANTIM, P. 2. *Te-am răscumpărat din păcat, te-am luminat ca să mă cunoști.* MAIOR, P. 120/17. *Vreau să-mi răscumpăr sufletul de la muncile cele veșnice, vreau să mă pocăiesc.* GALACTION, O. 251. ✦ A scăpa pe cineva sau ceva dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc., a salva. *Fața călugărului se însenină de bucurie la ideea că, poate, își răscumpărase pielea cu prețul a cîțiva bureți.* HOGAȘ, M N. 114. *Se-mbărbătă ... propunîndu-și să nu s-astîmpere pînă ce nu și-a răscumpărat soția.* SBIERA, P. 51.

2. A plăti prețul unui lucru vîndut sau amanetat pentru a reintra în proprietatea acelui lucru. *De va ține neștine nește ocine zălog pentru datorie și de vor trece 30 de ai și nu le va răscumpăra ...* PRAV. 310. *Am vîndut-o și Ursului logofăt și am răscumpărat-o* (a. 1733). URICARIUL, XXIV, 440. *Guță Mereuță a cules toate economiile din anii cînd era burlac și a făcut datorii, ca să răscumpere cutiile cu nestemate.* C. PETRESCU, C. V. 353. ◇ Refl. pas. *Să aibă strînsoare să să răscumpere lucrul de la cine l-au dat.* PRAV. 60. ✦ A cumpăra un obiect restituind posesorului prețul plătit de acesta sau oferindu-i un suprapreț. *Se află undeva altul, care vine să-i răscumpere opaițul ori capătul de sîneață, cu două, trei, cu zece carboave.* C. PETRESCU, R. DR. 25. ✦ A redobîndi un bun pierdut, a recîștiga, a recuceri. *Așea de cu greu pentr-aceasta au lucrat ca să ne răscumpere aceaia cinste.* VARLAAM, C. 320. *Întîi scrie că au răscumpărat-o de la turci.* N. COSTIN, L. 135. *În viață izbînda pentru pricinele carile am zis a-și răscumpăra nu se învredniceaște.* CANTEMIR, IST. 91. *Pacea aceasta o au rescumpărat Petru V în anul 1455.* ȘINCAI, HR. II, 26/33. *În loc de a răscumpăra vremea cea pierdută, ne sîrguim dimpotrivă a pierde și pe cea viitoare.* MARCOVICI, C. 54/18. *Ce am suferit cîțiva ani de zile ajunge, socot, să-mi răscumpăr cu prisosință partea mea de rai.* BRĂESCU, O. A. II, 79. *Negustătorii se supuneau cu șiretenie, plătind aurul și răscumpărîndu-l apoi prin traficuri agere.* SADOVEANU, O. XII, 333

3. (Construit și cu dativul) A pedepsi, a sancționa; a răzbuna. *Răscumpără ocara lui Dimarit ce-i făcea.* HERODOT (1645), 334. *Să nu le văd înaintea ochilor miei, pînă nu voiu audzi c-ai făcut ceva ... pentru să-m poți răscumpăra răutatea și rușinea ce ne-au făcut cutarele.* PRAV. 323. *Auzind de peirea lui Gallie, s-au întors cu aceleș oști, pentru ca să răscumpere moartea lui Gallie.* CANTEMIR, HR. 210. *De pre voi mîniia și scîrba să nu mai iasă, de vreame ce omorîț atîța sichimiteani cu inemă turburată și cu mînie iute, ca pentru să răscumpărați strîmbătatea surorii voastre* (a. 1760). GCR II, 70/20. *Au îngenunchiat ..., jurînd să nu cunoască ... pace, pînă ce n-or răscumpăra sîngele pîrcălabului.* SADOVEANU, O. XI, 377. ◇ Refl. *Rușine-m iaste și ocară și răotate ca aceasta, ce mi-au făcut cutare om, nu trebuie să lăsăm să nu ne răscumpărăm.* PRAV. 321. ◇ Intranz. *Le răscumpără Dumnedzău cu mînia sa, cum au răscumpărat celor de demult cu potopul.* VARLAAM, C. 236. *De vom afla pre tătari, le vom răscumpăra și ne vom întoarci la trecătoare.* HERODOT (1645), 238. ✦ A ispăși. *Am rescumpărat îndestul răul ce ți-am făcut.* CR (1848), 14a/78. *Trebuie să încerce să-și răscumpere greșelile.* REBREANU, I. 223. *Își trase — sperînd să răscumpere prostia — un glonț de revolver în tîmplă.* BRĂESCU, O. A. I, 283. *Că te curm pe giumătate Să-mi rescumpăr din pacate.* ALECSANDRI,

p. p. 11. ◇ Intranz. *Li-au răspuns vraja cum să caute să răscumpere pentru răul ce l-au făcut.* HERODOT (1645), 502. *Dac-am păcătuit din prostie ori neştiinţă, pune-mă să răscumpăr.* SADOVEANU, O. X, 181.

4. A răsplăti; a compensa. *Iară militenilor . . . nu le agiuta, fără numai sacăzani, pentru că aceşliia le răscumpăra binile ce-au fost făcutşi ei lor.* HERODOT (1645), 10. *Facerile de bine pot răscumpăra asupririle voastre.* MARCOVICI, C. 23/19. *Limbile se dezmorţesc şi, prin glume, prin rîsuri cu hohote, ele rescumpără lungile ore de tăcere ale zilei.* ODOBESCU, S. III, 19. *Dacă toate versurile ce compun această poemă ar fi fost rele, ar fi ajuns partea pe care o citarăm ca să le răscumpere pe toate!* MACEDONSKI, O. IV, 68. *Zola . . . răscumpără aceste păcate prin marele şi puternicul său talent.* GHEREA, ST. CR. II, 213. *Dar toate lacrimile mele De s-ar schimba-n eterne stele, Tot n-aş putea răscumpăra O clipă din durerea ta.* CERNA, P. 120. *Era . . . convins că multa hîrtie pe care o stricam va fi într-o zi răscumpărată.* GALACTION, A. 93. *Unul din ei . . . vorbea aprins, contrazis mereu de celălalt, care încerca să răscumpere treizeci de ani de obedienţă.* BRĂESCU, O. A. I, 268. ◇ Refl. pas. *Cu monastirile nu se răscumpără sîngele.* NEGRUZZI, S. I, 146.

5. (Rar) A lichida o obligaţie bănească, a achita echivalentul unei sume datorate. *Îi aduc nişte bani cu care să răscumpere datoria tatălui său.* BOLINTINEANU, O. 342.

— Scris şi: *rescumpăra.* — Prez. ind.: *răscumpăr.*
— Pref. *răs-* + **cumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi răscumpărat. *Claca şi serbările personale . . . se vor declara ca răscumpărabile.* KOGĂLNICEANU, S. A. 165.

— Pl.: *răscumpărabili, -e.*
— **Răscumpăra** + suf. *-bil.*

RĂSCUMPĂRÁRE s. f. Faptul de a răscumpăra.

1. Cf. răscumpăra **(1).** *Cerîndu-şi viaţa cu răscumpărare de două milioane, să le dea leşilor bani.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Trimis-au soli la Pătru pentru răscumpărarea robilor săi cu bani.* N. COSTIN, L. 179. *A treia partidă . . . propunea ca iobăgimea să se răscumpere, iară modul răscumpărării să fie regulat prin lege.* BARIŢIU, P. A. I, 643. *Dacă soarta vreodată m-ar lovi, A mea răscumpărare cam mult ar zăbovi.* MACEDONSKI, O. II, 211. *S-ar învoi la toate dacă craiul împărat ne-ar înapoia copiii . . . Ce cere craiul drept răscumpărare?* DAVILA, V. V. 76. ◆ (Învechit) Eliberare a unui rob din captivitate prin forţa armelor. *Strîngînd oşti, s-au dus să facă răscumpărare pentru fitu-său şi pentru celălalt ginere* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 246/25. *Săbiile noastre va trebui să le ascuţim pentru o răscumpărare.* SADOVEANU, O. XII, 72. ◆ Plată, răsplată. *Să se întrebe aceşti ultimi profitori ce răscumpărare se poate da poporului.* SADOVEANU, E. 55. ◆ Fig. Mîntuire, izbăvire. *Că scumpă e răscumpărarea sufletului lor* (a. 1651). GCR I, 155/15. *Să-l piardză pentru răscumpărarea a mulţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125r/13. *Dumnezeu . . . nu lasă p-al său fiu să moară, Căci a răscumpărării oră Şi vremea morţii n-a sosit.* COŞBUC, B. 31.

2. Cf. răscumpăra **(2).** *Să margă . . . Mihai Vodă şi să să sfătuiască pentru răscumpărarea Ardealului de supt Zicmontu Bator.* N. COSTIN, L. 601. *Facultatea de răscumpărare este un pact prin care vînzătorul îşi rezervă dreptul de a lua înapoi lucrul vîndut, restituind preţul principal şi plătind cele . . . legiuite.* HAMANGIU, C. C. 1 372. *Domnul socoate procedeul legal şi admite răscumpărarea vînzării.* PANAITESCU, O. Ţ. 186.

3. (Învechit) Răzbunare; pedeapsă; satisfacţie. *Luară curînd răscumpărare de la Dumnedzeu.* MOXA, 376/21. *Cela ce va vrea să-şi răscumpere, acela va afla răscumpărare de la Dumnezeu.* VARLAAM, C. 265. *Să-şi ceară răscumpărare de la Xerxis pentru moartea lui Leonidis.* HERODOT (1645), 458. *Tată-său poate să vie la giudeţ şi să-şi ceară răscumpărare.* PRAV. 226. *Iară este şi de crezut că cine era Ştefan Vodă or cu ce mijloc se va fi nevoit spre răscumpărarea aceea despre turci.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *S-au arătat întăi răscumpărarea lui Dumnezeu cea dreaptă.* N. COSTIN, L. 54. *Rămîn din formele vechii instituţii gentilice răscumpărarea crimei, legarea răscumpărării de locul pe care s-a făptuit crima.* PANAITESCU, O. Ţ. 211.

— Pl.: *răscumpărări.*
— **V. răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Răscumpărare **(1).** *Aceasta ce zice cu răscumpăratul dachilor, nicecum nu o va dovedi.* C. CANTACUZINO, CM I, 32.

— **V. răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre lucruri vîndute sau amanetate) Care este readus în stăpînirea fostului posesor (prin restituirea preţului de înstrăinare). *O bucată de loc . . . tij răscumpărată de la Neculce* (a. 1670?). BUL. COM. IST. IV, 24.

2. (Rar) Răzbunat. (Fig.) *Simţeam în inima mea . . . pe luptătorii jertfiţi ai poporului, răscumpăraţi în primăvara nouă a lumii.* SADOVEANU, E. 74.

— Pl.: *răscumpăraţi, -te.*
— **V. răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** Care poate fi răscumpărat; răscumpărabil. *Iară casele depre în sate . . . răscumpărătoare pururea vor fi . . . şi în slobozenie vor ieşi.* BIBLIA (1688), 90[1]/27. ◆ (Substantivat) Mîntuitor, izbăvitor. *Ne fereaşte pre noi Hr[i]stoase Doamne D[u]mnezeu, izbăvitoriule şi răscumpărătoriule nostru.* CHEIA ÎN. 61r/5. *Fiul lui Dumnedzău, milostivul nostru răscumpărătoriu.* VARLAAM, C. 111. *Bine primită întru laudă pretutindeni este Aceea care a zămislit în sine pe răscumpărătorul păcatului omenesc.* SADOVEANU, O. X, 283.

2. Răzbunător. *Diavolul iaste răscumpărătoriu şi mîndru şi foarte meşter spre răul nostru.* VARLAAM, C. 209.

— Pl.: *răscumpărători, -oare.* — Şi: **răscumpărătóriu, -oáre** adj.
— **Răscumpăra** + suf. *-(ă)tor.*

RĂSCUMPĂRĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **răscumpărător.**

RĂSCUMPĂRĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răscumpărare. Cf. POLIZU, BARCIANU. ◆ (Concretizat) Proprietate dobîndită prin răscumpărare. *Un sat întreg . . . şi cu mori în Bistriţă, răscumpărătură de la Neculce* (a. 1670?). BUL. COM. IST. IV, 23.

— Pl.: *răscumpărături.*
— **Răscumpăra** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSCUNOÁŞTE vb. III. Tranz. (Rar) A cunoaşte foarte bine (ceva sau pe cineva). *Cunosc situaţia! Cunosc, tovarăşe! silabisi Ion . . . O cunosc şi o răscunosc!* PREDA, D. 189.

— Prez. ind.: *răscunósc.*
— Pref. *răs-* + **cunoaşte.**

RĂSCUNOSCÚT, -Ă adj. Foarte cunoscut, arhicunoscut. *Era cunoscut şi răscunoscut ca mare vorbitor.* GÎRLEANU, N. 78, cf. DM.

— Pl.: *răscunoscuţi, -te.*
— Pref. *răs-* + **cunoscut.**

RĂSCURBÁT, -Ă adj. (Rar) Îndoit, încovoiat. *Rostrul acheniilor este lateral şi răscurbat ca o gheară.* GRECESCU, FL. 29, cf. 22.

— Pl.: *răscurbaţi, -te.*
— Pref. *răs-* + **curbat.**

RĂSCUREÁSĂ s. f. v. **răsculeasă.**

RĂSEPÍ vb. IV v. **risipi**

RĂSERÍ vb. IV v. **răsări**[1].

RĂSFÁCE vb. III. **1.** Tranz. (Rar) A face ceva în mod repetat. *Noi am învechit toate chipurile de a face și de a resface curte.* DACIA LIT. I, 33/17.

2. Refl. (Învechit) A se desface, a se deschide. *În două părți să se răsfacă* [pământul] *și să mă înghită, cu tot trupul și sufletul meu și să mă soarbă.* N. COSTIN, LET. I A, 45/27, cf. TDRG.

— Scris și: *resfac.* — Prez. ind.: *răsfác.*

— Pref. *răs-* + **face.**

RĂSFĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Răsfăț **(2).** *Tăvălindu-se în răsfăciunile cele spurcate și de nimica.* ANTIM, ap. TDRG.

— Pl.: *răsfăciuni.*

— De la **răsfățăciune.**

RĂSFORÉL s. n. v. **rășfărel.**

RĂSFĂȚ s. n. **1.** Mîngîiere, alintare; răzgîiere; răsfățare **(1),** (regional) răsfăție. *Mama suspinînd Pe pruncul mort resfață... Resfățurile sale sînt dulci și grațioase.* BOLINTINEANU, ap. TDRG. *Vițelul ... venea ... gemînd a răsfăț ... cu botul întins.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 47. *Seara, după ce-i spunea cu un răsfăț copilăresc că-i era somn, ea adormea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 216. *Își schimbă purtarea față de ea, trecînd deodată de la bătăi la mîngîieri și răsfățuri.* REBREANU, I. 334. *A crescut-o cînd cu răsfăț, cînd cu asprime, după toane.* CAZIMIR, GR. 231. *Tzulufa era numele de răsfăț și de faimă al unei actrițe de grădină de vară.* VINEA, L. I, 60. *Sînt învățată cu răsfățurile lui. Dar nu e timp de răsfățuri.* H. LOVINESCU, C. S. 57. *Caraghios e să socotești că toată viața e alcătuită din capricii și răsfățuri.* T. februarie 1962, 47. ✦ (Rar) Veselie, zburdălnicie. *Miercanele ... se aruncau pe răsfăț; rupeau pămîntul în fugă.* DELAVRANCEA, S. 17.

2. Desfătare, plăcere; răsfățare **(2).** *Mi-aduc aminte de zilele copilăriei. Zile de răsfăț ale copilăriei mele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 248. *Artistul crease pentru răsfățul ochilor, sădind boschete și tufare, plopi gingași cu foile albe.* ANGHEL, PR. 58.

3. Huzur, îmbuibare; belșug, lux. *Te-ai pomenit în huzur și-n răsfăț, de cum ai deschis ochii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 280. *Se tem că te duce-n peire Belșugul prin trai în răsfăț.* COȘBUC, P. I, 324. ✧ Fig. *Un răsfăț de sunete.* DDRF. *Ce e teoria asta? Un răsfăț de originalitate?* H. LOVINESCU, T. 266. ✧ Loc. adv. **În răsfăț** = din belșug; din plin. *Cînd eram niște copii ... ne iubeam în răsfăț.* BIBICESCU, P. P. 60.

— Scris și: *resfăț.*

— Postverbal al lui **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁ vb. I. **1.** Tranz. A alinta, a dezmierda, a mîngîia; a răzgîia. *Cîne-ș va netezi feciorul lui (ce se zice, de-l va răsfăța).* CORESI, EV. 71. *Omul viclean răsfață pre om și-l vinde cu cuvintele.* FL. D. (1693), 26r/2, cf. POLIZU. *Mîna sa mică, palidă, slabă acum, răsfăța părul amantului său.* BOLINTINEANU, O. 462. *Să aibă și stăpînă care să le răsfețe și stăpîn care să le pornească.* DELAVRANCEA, T. 136, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O răsfățau și părinții ei și toți cîți o cunoșteau.* REBREANU, R. I, 56. *Floreal (așa e numele cu care am răsfățat-o).* GALACTION, O. A. I, 45. *Mă contemplă languroasă Și mă răsfață delicios cu șoapta cea mai groasă.* ARGHEZI, VERS. 322. *Toată dimineața, mireasa și cumnată-sa Nița, cum o răsfățau acum Nedelcii, și-o petrecură cu găteala.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94. *O răsfață părinții, o mai răsfățăm și noi.* STANCU, R. A. II, 46. *Nu te prea răsfață bărbatul tău.* H. LOVINESCU, T. 346. *Își resfață copilu.* ALR II h 150/157. ✧ Fig. *Revăd nesfîrșitele holde tinere pe care adierea dimineții le răsfață în soarele de aur.* GALACTION, O. 7. *Izvorul tăinuit păstrează chipul Cc undele rîzînd îl răsfățară.* BENIUC, C. P. 63. ✧ Refl. *Cu mîhrama să răsfață, Acoperindu-l pre față.* BĂRAC, A. 48/15. *Cîțiva porumbei sălbatici ... se răsfățau pe drum.* ODOBESCU, S. I, 381. *Se răsfăța în atîtea priviri drăgăstoase.* DELAVRANCEA, S. 48. *Un sprinten și viu măcăleandru ... Zbîrlit și rotund se răsfață, Se-agită, se umflă în gușă.* CAZIMIR, L. U. 17. *Ca cea frumoasă la chip și mîndră la față să răsfață.* ZANNE, P. IX, 142. *Copilul se răsfață, nu dă lacrimi.* ALR I 82/156. ✧ Refl. pas. *Copilul se învață, cînd nu se răsfață.* PANN, H. 5/7. ✦ A înveseli. *Ea nu mai era copila zburdalnică ce resfață lumea prin neastîmpărul veseliei.* SLAVICI, N. I, 124. ✦ Fig. (Rar) A înzestra. *Arghir ... Pre care firea-l răsfață Cu făptură voinicească.* BĂRAC, A. 12/24.

2. Refl. A se desfăta. (Fig.) *Raza cea de primăvară Peste cîmpuri oscila Și-n crepusculul de seară Mii de flori se resfăța.* MUREȘANU, P. 6/5. *Răpită de armonia acestor suave versuri ..., inima se avîntă ..., gîndul se răsfață.* ODOBESCU, S. III, 35. *Iar de vale ..., livada de pomi roditori se resfață veșnic la soare.* ANGHEL, PR. 58. *Tractorul taie brazde mari în zare Și soarele-n oțele se răsfață.* BENIUC, S. 38. *Amiaza se răsfăța în hamacul de aur al toamnei.* VINEA, L. I, 5. ✧ Tranz. *Bucuria ... sufletele răsfață Cu nespusa ei dulceață.* PANN, E. IV, 115/5.

3. Refl. A trăi în belșug, a huzuri, a se îmbuiba. Cf. LB. *Să răsfăța în avere ce avea de trăia ca un domn.* IST. Ț. R. 121. *Ticăloșii ... văz că se răsfățază în patul cel părintesc.* BELDIMAN, O. 39. *Ion Vodă dete acum armatei sale o deplină libertate ... de a se răsfăța în pradă.* HASDEU, I. V 103. *Duțu se resfăța ..., abia acuma vedea el ce mare lucru e să ai bani.* SLAVICI, N. II, 310. *În loc pe Olimp zeii să se răsfețe, Puteau să privească puțin viitorul.* LABIȘ, P. 416. *Te răsfoță într-al tău Ca ariciu-n cuibul său.* PANN, P. V. I, 136/8. *Se răsfață-n haine lungi Cu un ban în două pungi.* ZANNE, P. III, 179.

4. A ocupa un spațiu mare, a se întinde. *Sub noi, Valea-Sacă se răsfăța cu casele ei albe și curate, între două dealuri.* HOGAȘ, DR. I, 10. ✦ Fig. A se întinde, a se lățăi. *Pe roata cîrmei se răsfăța, roșu cu semiluna albă la mijloc, pavilionul Turciei.* BART, S. M. 26. *Pe fața-i roșă se răsfăța un nas de o formă ciudată.* SADOVEANU, E. 125. ✧ Tranz. *Copacul negru ... Își răsfăța scheletul deșirat Peste buruienișul dimprejur.* DEȘLIU, G. 41.

— Prez. ind.: *răsfăț* și (neobișnuit) *răsfățez.* — Și: (rar) **resfățá** vb. I.

— Pref. *răs-* + **față.**

RĂSFĂȚÁRE s. f. Acțiunea de a (se) răsfăța. **1.** Răsfăț **(1).** *Din ceasul ce s-a născut, Părinții în răsfățare și-în rîzgăieli l-a crescut?* PANN, P. V. II, 5/21, cf. POLIZU. *Viața cea plină de răsfățări părintești ... făcuse să se dezvelească într-însa o mulțime de dorințe nepotrivite.* FILIMON, O. I, 117. *Această asigurare în sănătatea ei îi da idei pline de tinerețe, de răsfățare.* BOLINTINEANU, O. 458, cf. DDRF, ALEXI, W. *Din discursul soțului ei înțelegea că i se cere să-și astîmpere dragostea de mamă, mîngăierile și răsfățările.* REBREANU, P. S. 32. ✧ Fig. *A pătrunde ... toate răsfățările de stil ale unui autor.* ODOBESCU, S. II, 484.

2. Răsfăț **(2).** Cf. LB. *Priimeau cu cea mai destrămată răsfățare glumele, darurile și sărutările junilor libertini.* FILIMON, O. I, 148. *Legănat în răsfățările poeziei și ale frumoaselor arte, voi cerceta numai cum alții, mai pricepuți, au cugetat.* ODOBESCU, S. III, 78. *Ochii ei căutau la el cu răsfățare.* BASSARABESCU, V. 83. ✦ (Popular) Bucurie, veselie. *În casă plîns și răsfățare Ca și la un harț mare.* MÎNDRESCU, L. P. 202.

— Pl.: *răsfățări.*

— V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁT[1] s. n. Faptul de a răsfăța **(1)**; răsfăț **(1).** *S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țîța.* REBREANU, N. 192.

— V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Dezmierdat, alintat; răzgîiat. *Gingașele turcoaice mult răsfățate, ce stau în veci închise, să le fi văzut atunci goale, desculțe, tăvălindu-se pe zăpadă.* BĂLCESCU, M. V. 62. *Măgarul răsfățat.* ALEXAN-

DRESCU, O. I, 302. *Frumosul, răsfățatul și zburdalnicul Alcibiad, floarea efebilor din Atena.* ODOBESCU, S. III, 43. *Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră? ... nu te privește! i-a obiectat doamna încruntîndu-se ca un copil răsfățat.* CARAGIALE, O. I, 72. *Se purtase ca o copilă răsfățată, rău crescută.* SLAVICI, O. II, 93. *Dam lecții la o fetiță de șapte ani, destul de frumușică ... și destul de răsfățată.* DELAVRANCEA, T. 209. *În saloane, printre rochii, E copilul răsfățat.* VLAHUȚĂ, A. I, 171. *De fete mari e lunca plină, Iar vîntul, răsfățat copil, S-apropie tiptil-tiptil De pe sub fagi, de pe colină.* COȘBUC, P. I, 87. *Se rugă cu glas de copil răsfățat.* STANCU, R. A. III, 51. *Am o cățea răsfățată, Stă la ușă acățată* (Lacătul) . GOROVEI, C. 194. ◇ Fig. *Bine-ai venit, april, Lună răsfățată! Zburd și cînt, zglobiu copil, Ziulica toată!* IOSIF, PATR. 18. *Șterge aste lacrimi, răsfățată floare.* BOLINTINEANU, O. 107. *Apele sale limpezi se joacă cu veselie în resfățate încovoieturi.* ODOBESCU, S. I, 164. ◇ (Substantivat) *Răsfățații soartei.* GALACTION, O. A. 38. *Recunoaște el singur că a fost un răsfățat al soartei.* SADOVEANU, O. XI, 460. *Ce mai faci, răsfățatule? Tot frumos și deștept?* H. LOVINESCU, C. S. 29. *Celălalt, cu privirea vioaie și inteligentă, e un răsfățat care înțelege ușor și nu ia învățătura în serios.* PREDA, R. 79. ✦ (Neobișnuit; despre gusturi) Rafinat, ales. *Dacă acel om este lacom din fire și ... dacă are gusturi răsfățate, el o să se tot plîngă că nu i-ai dat mezelicuri și trufandale.* ODOBESCU, S. III, 39. ✦ (Neobișnuit; despre locuri) Plăcut, încîntător, agreabil. *Acest loc pentru plimbare foarte răsfățat era, De frumsețea lui vederea nu se putea-ndestula.* PANN, E. II, 41/17.

2. Îmbelșugat, îmbuibat. *Prin orașe răsfățate, Prin bordeie și prin sate, Sara, după asfințit, Urătorii au pornit.* BELDICEANU, P. 66. *Niște oameni cu port răsfățat și foarte de aur purtători.* XENOPOL, I. R. I, 24. *Capitala Moldovei oferi, într-o vreme, icoana unei vieți sociale nu numai bogate și răsfățate, dar șlefuite și distinse.* GALACTION, A. 16. ✦ (Rar) Împodobit, ornamentat. *O cusătură înavuțită și răsfățată cu fir de aur.* AR (1829), 247²/29.

3. (Despre locuri) Larg, întins. *Un oraș mare în mijlocul unei cîmpii răsfățate.* GORJAN, H. I, 113/9. *Partea sudică a tîrgului este mai răsfățată decît cea nordică.* I. IONESCU, P. 424. *Iată-ne ajunși la Vatra-Dornei, un mic tîrgușor zidit într-o poiană mare, răsfățată între munți.* GANE, N. III, 98. ✦ Răsfirat. *O maramă albă cu-aur semănată Îi învăluiește părul-i răsfățat.* BOLINTINEANU, O. 51. *Coamă răsfățată.* DR. V, 294.

— Scris și: *resfățat.* — Pl.: *răsfățați, -te.*
— V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) **1.** Răsfăț **(1)**. *Răul nu este altul decît multa îndestulare și răsfățăciune.* VĂCĂRESCUL, IST. 290.

2. Desfătare; voluptate. *Suntem ... ca niște dobitoace necurate, tăvălindu-se în răsfățăciunile cele spurcate și de nimica.* ANTIM, P. 130.

— Pl.: *răsfățăciuni.*
— **Răsfăța** + suf. *-(ă)ciune.*

RĂSFĂȚĂTÚRĂ s. f. (Rar) Răsfăț **(1)**. Cf. POLIZU, BARCIANU. *I se desfășurau ca dintr-o carte frumoasă scene de iubire: răsfățăturile ei de copil drăgălaș, poreclele dulci, copilărești.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 248, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *răsfățături.*
— **Răsfăța** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSFĂȚÍE s. f. (Regional; în loc. adv.) **Din răsfăție** = din distracție, din plăcere. *Eu numai din răsfăție am venit pe aici și am căzut prins.* RETEGANUL, P. III, 81.

— **Răsfăț** + suf. *-ie.*

RĂSFÉT s. n. v. **rușfet.**

RĂSFETÁR s. m. v. **rușfetar.**

RĂSFIÉRBE vb. III. Refl. (Rar) A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decît e necesar. *Să iai un ou de rîndunică și să-l fierbi pînă se va răsfierbe.* PAMFILE, DUȘM. 91.

— Prez. ind.: *răsfiérb.*
— Pref. *răs-* + **fierbe.**

RĂSFILÍ vb. IV. Tranz. (Neobișnuit) A răsfoi, a frunzări. *Resfilise ... pachetul de scrisori.* CONV. LIT. IV, 77. (Intranz.) *O lampă la lumina căreia resfilea dama într-un pachet de scrisori.* id. ib.

— Scris: *resfili.* — Prez. ind.: *răsfilesc.*
— De la **filă.**

RĂSFIRÁ vb. I. Tranz. A desface fir cu fir, a separa între ele firele părului, ale bărbii etc., îndepărtîndule unele de altele; a rășchira. *O aură ușure îi mîngîie-ncet fruntea Și părul îi resfiră.* HELIADE, O. I, 215. *Atunci băiatul își răsfiră părul, încălecă și zbură cu bidiviul lui.* ISPIRESCU, L. 164. *Părul galben răsfirîndu-și, Răsturnat peste răzoare ... Doarme leneș craiul Soare.* GOGA, C. P. 81. *Vîntul îi resfira puțin părul.* GÎRLEANU, N. 96. *Și plîng și eu, și tremurînd Pe umeri pletele-i resfir.* BACOVIA, O. 26. *Bădia Ionică ... mă întrebă zorit ..., răsfirîndu-și barba.* BRĂESCU, A. 88. *Boierul Dumitrașcu, răsfirîndu-și în degete frumoasa-i barbă căruntă, mă întrebă cu seriozitate ...* SADOVEANU, O. I, 359. *Vîntul ..., adiind ușor, îi mîngîia fruntea răsfirîndu-i pletele și barba lui albă.* BART, S. M. 64. *Nici părul tău, bălan mănunchi de spice, Nu-l mai resfir, cu degetele, eu.* BENIUC, C. P. 30. *Murgul, d-auzia, Coama-și resfira, Vîntul despica Și mereu zbura.* TEODORESCU, P. P. 445. ◇ Refl. *Niște coame castanii undoioase se resfiră peste umerii și peptarul lui înfirat.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Pe-o sofa ea zace dusă ..., păru-i se resfiră.* MACEDONSKI, O. I, 241. *Corbea mi se întrista, Lăcrămile îl trecea, Barba i se resfira.* ȘEZ. IX, 171. ◇ Intranz. *Și mai sus între smicele Cîntă două turturele, Una răsfiră din pene.* ȘEZ. II, 220. ◇ Refl. (Prin analogie) *Apa Cricovului ... cu mii de pîrtie ce se resfiră și se-mpreună, împestrițează matca sa.* ODOBESCU, S. I, 63. *Era alb ca varul și sub pielea lustruită a obrajilor să resfirau ... firele vinelor.* DELAVRANCEA, T. 12. *Apa scade răsfirîndu-se în larg pe matca bolovănoasă.* VLAHUȚĂ, O. A. 416. *Deodată, se resfiră din înalt mănunchiul strălucitor al razelor de soare și peste cîmpie năvăli un val de aur.* GÎRLEANU, N. 225. ✦ A întinde în lături, a desface. *Păsări c-un viers nemaipomenit de subțire-și resfirau aripile de jeratic.* DELAVRANCEA, S. 90. *Se opri dinaintea unei oglinzi ... și-și mai resfiră legătoarea de la gît.* HOGAȘ, M. N. 31. *Trifon Guju își răsfiră picioarele și întinse genunchii ca să se înfigă mai puternic pe loc.* REBREANU, R. II, 195. *Un zarzăr ... Și-a răsfirat crenguțele ca spinii.* TOPÎRCEANU, B. 5. [Găina] *își resfira o aripă.* CAZIMIR, GR. 85. *Resfiră degetele mîinii cu inelul pe piept.* CĂLINESCU, S. 330. *Și-și resfiră penele Ca mîndra sprîncenele, Și-și resfiră codița Ca și mîndra funtița.* RETEGANUL, TR. 124. *Curcanul răsfiră penele și se-mbufoaie.* ALR SN II h 382/2.

2. Refl. A se întinde în diferite direcții, a se împrăștia, a se răspîndi; (despre ființe) a se răzleți. *Se învie D[u]mn[e]dzău și se rrăsfire-se vrădzimașii lui.* PSALT. HUR. 55ᵛ/8. *Ca apa vărsaiu-me și se sparse* (s e r ă s p i r ă, s ă - m p r ă ș t i a r ă D, *răsfirară-să* H) *toate oasele meale.* PSALT. 36. *Că doară că ne vomu răsfira pre pămînt lat.* PALIA (1581), 45/7. *Se răsfirară limbile preste toată lumea.* MOXA, 348/27. *Bate-voiu păstoriul și să vor răsfira oile.* N. TEST. (1648), 60ᵛ/11. *Începură a se răsfira aceale reale eresuri și învățături vicleane într-nu mulți oameni* (a. 1652). GCR I, 163/35. *Pre aceia ... carii ... în Zurul se răsfirase, pre toți i-au prins.* ȘINCAI, HR. I, 231/24. [Norii] *mai nainte de apunerea soarelui se răsfiră.* CALENDARIU (1814), 81/17. *Oștirile otomane se răsfirară pe lungul unui șanț la poalele dealului.* BOLINTINEANU, ap. CADE. *Stolurile*

de ciori se răsfiră, se amestecă, se gonesc. DELAVRANCEA, ap. CADE. *Din apus Se răsfira fierbînd un nor De-un rece vînt adus.* COȘBUC, P. I, 233. *Prin burlane șiruia spumă albă, care se răsfira pe șuvoaiele de apă ca o dantelă.* SANDU-ALDEA, A. M. 56. *Pădurea se rărea acuma, răsfirîndu-se în copaci singuratici.* REBREANU, N. 286. *Încet-încet, în zare se ridică o pînză alburie de fum, care se înălța răsfirîndu-se și se pierdea în nemărginire.* SADOVEANU, O. II, 43. *Cîntul meu ca mana se răsfiră Peste jalea grea a veaculuí.* BENIUC, V. 78. *Tătărimea Se-nșira Și fugînd se resfira Cîte unul, unul, unul.* ALECSANDRI, P. P. 80. *Să iese fumu prin sate, Să se nalțe sus pe ceri, Să se resfire prin țeri.* HODOȘ, P. P. 144. ◇ Tranz. *Să nu vor înțeleage toți nu-i vina noastră ce-i de vina celuia ce-au răsfirat rumânii prin alte țări.* N. TEST. (1648), VI¹/2. *Țugurlan dezlega snopul, îl lua în brațe, îl răsfira de-a lungul coșului, îi dădea drumul în inima furtunoasă a mașinii.* PREDA, M. 358. *Ea din palme că bătea Și șerpii îi răsfira.* PĂSCULESCU, L. P. 202. ◇ Fig. *Iar în norul de profume Două suflete de flori Le desparte-al nopții mire Cu fantastica-i șoptire, Le resfiră pînă mor.* EMINESCU, O. I, 14. *În zboruri rotunjite, tăiau mari păsări slava; un farmec de poveste se răsfira sub cer.* LABIȘ, P. 77. *Că-n șură mai bate vîntul Și îmi mai resfiră gîndul.* HODOȘ P. P. 200. ◇ Expr. **A-și răsfira năcazul** (pe cineva) = a-și vărsa necazul pe cineva. *Nu-ți răsfira năcazu pră copil.* ALR II 3 172/29. ✦ Tranz. A presăra, a risipi, a împrăștia. *Resfirînd pe a lor cale niște nemernice flori.* NEGRUZZI, S. II, 12. *Se apucă să-și adune geamantanele, coșurile și legăturile pe care le resfirase în compartiment.* REBREANU, R. I, 12. ✦ Tranz. și refl. (Învechit) A (se) destrăma, a (se) dizolva. *D[o]m[n]ul rrăzfiră sfatul limbilor.* PSALT. HUR. 27I/4. *Atunce se răshîrară multe părți împărăției Rîmului.* MOXA, 964/7. ✦ (Regional) A se rări (Glimboca, Caransebeș). ALR II 3 499/27. *Să mai zmulgeau fire de porumb, să se răsfire.* ib.

3. Tranz. (Învechit, rar) A dezvălui; a înșira, a analiza. *Ne rezervăm a mai resfira încă și alte misterii ale chemării în ajutoriu puterilor armate.* BARIȚIU, P. A. II, 407. ◇ Refl. pas. *Care lucru mai pre larg se va răsfira mai jos.* MAIOR, IST. 12/7. ✦ A-și reaminti, a depăna. *Drumariu-și taie calea . . . Și-n mintea sa resfiră pe drum ce-a petrecut.* MUREȘANU, P. 135/11. ✦ A răsfoi, a foileta. *Fizica am resfirat-o, despre ființi și naturi, Matematica asemeni am cercetat-o de rînd.* PANN, H. 64/10.

— Scris și: *răzfira.* — Prez. ind.: *răsfir* și (rar) *răsfirez.* — Și: **resfiră** vb. I.

— Pref. *răs-* + **fir.**

RĂSFIRÁRE s. f. Acțiunea de a (se) răsfira; împrăștiere, răspîndire, risipire. *Cu resfirare din raiu ieșită D-arome florile-ți mă-nvăliră.* I. VĂCĂRESCUL, P. 503/1, cf. DDRF. *Peste spinările de pămînt se zăreau . . . desfășurările grăbite ale sulurilor cenușii de fum și răsfirarea lor în goana vîntului.* SADOVEANU, O. II, 105.

— Pl.: *răsfirări.* — Și: **resfiráre** s. f.

— V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a se răsfira; risipire, împrăștiere. *Rrăsfiratul i[sra]ilților adunra-va.* PSALT. HUR. 123I/26.

— V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT², -Ă adj. **1.** Cu firele (părului, bărbii etc.) depărtate unele de altele. *Caii repezi, ageri, cu coame răsfirate, Cu nările aprinse, cu gurile spumate.* ALEXANDRESCU, M. 30. *Erau tot călușei rotunzi . . . cu coamele răsfirate.* ODOBESCU, S. I, 161. *Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăștie.* EMINESCU, O. I, 79. *Biacteele și sepalele cu peri glandulari răsfirați.* GRECESCU, FL. 127. *Era plăpînd, Cu ochi albaștri, cu privirea clară . . . Cu părul blond și răsfirat în vînt.* D. BOTEZ, F. S. 29. *Cum sta pe pat rezemată de pernă cu părul răsfirat, privind în jos, era tulburător de frumoasă.* VLASIU, D. 181. *Iar la masă cine-mi șeade Cu bărbile resfirate Și cu pletele lăsate?* TEODORESCU, P. P. 478. ✦ Îndepărtat unul de altul, desfăcut; răscherat. *Cele zece degete mol, calde și răsfirate ale amînduror mînilor.* HOGAȘ, DR. I, 166. *Ea se apropiase și-și lipise corpul de el cu brațele mereu răsfirate.* REBREANU, R. I, 159. *Lîngă un mesteacăn bătrîn răsfirat în crenguțe fine, dădui peste o crucc strîmbă de grezie.* SADOVEANU, O. VII, 347.

2. Întins pe o suprafață mare, împrăștiat. *Satul este o adunătură de case răsfirate.* BOLINTINEANU, ap. CADE. *Aerul, răsfirat în unde diafane subt arșița soarelui de vară, oglindește ierburile și bălăriile din depărtare.* ODOBESCU, S. III, 14. *Peste arbori răsfirați Răsare blînda lună.* EMINESCU, O. I, 186. *Mai în sus, pe coaste, răsfirat, se întinde satul.* SLAVICI, N. I, 39. *Între pustia apelor pontice și meterezuri, crescuseră în cinci ani sălcii răsfirate, în care cîntă cucul primăvara.* SADOVEANU, O. XIII, 318. *Șapte sate răsfirate s-au legat mănunchi.* V. ROM. septembrie 1954, 79. ◇ Fig. *Lucruri ce faci mirate-N sufletul mieu răsfirate.* DOSOFTEI, PS. 469/2. *Pacea, . . . calmul serii resfirat pe vecernia greierilor . . . mă biruiau.* GALACTION, O. 348. ✦ Răzlețit. *Fotografii alergau răsfirați pe lîngă rîndurile ce defilau.* STANCU, R. A. I, 231. ✦ (Despre litere, cuvinte etc.) Rărit, distanțat, spațiat. *Asigurarea aceasta a ziarului semioficial . . . este tipărită cu litere răsfirate.* BARIȚIU, P. A. III, 332. ✦ (Despre pămînt) Puțin îndesat, afînat. *Grîul pofțește pămînt mai mult îndesat decît resfirat.* ECONOMIA, 36/20. ✦ Fig. *Nestatornic. Ș-ai o fire resfirată, Te-ai iubi cu lumea toată.* HODOȘ, P. P. 120.

— Pl.: *răsfirați, -te.* — Și: **resfirát, -ă** adj.

— V. **răsfira.**

RĂSFLOCÍ vb. IV. (Regional) Tranz. și refl. A (se) răsfăța, a (se) desmierda. Cf. CADE, L. ROM. 1959, nr. 3, 67, I. CR. VII, 52, ALRM I/II h 318, ALR II/I h 150.

— Prez. ind.: *răsflocesc.*

— Pref. *răs-* + **floc.**

RĂSFLOCIÁT, -Ă adj. v. **răsflocit.**

RĂSFLOCÍT, -Ă adj. (Regional) Răsfățat, dezmierdat; răzgîiat. Cf. REV. CRIT. IV, 86, L. ROM. 1959, nr. 3, 67, I. CR. VII, 52, ALR I 443/776.

— Pl.: *răsflociți, -te.* — Și: **răsflociát, -ă** adj. L. COSTIN, GR. BĂN. 173.

— V. **răsflocí.**

RĂSFÓC¹ s. n. v. **orăsfoc.**

RĂSFÓC² s. n. v. **răsfug.**

RĂSFOÍ¹ vb. IV. Tranz. **1.** A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă; a frunzări. Cf. POLIZU. *După ce am răsfoit cartea ta, m-am luat în adevăr cu plăcere de pe urmele tale de vînător.* ODOBESCU, S. III, 3. *Am răsfoit un vraf de tomuri.* DELAVRANCEA, T. 264, cf. DDRF, BARCIANU. *Dan răsfoiește dosarele, pe care i le-adusese de cu seară ajutorul.* VLAHUȚĂ, O. A. 292. *Matei răsfoia hîrtiile aduse de copil.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 37, cf. ALEXI, W. *Răsfoiesc un carnet în care treceam note aproape zilnice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Herdelea, cu pipa-n gură, răsfoia cîte-o carte.* REBREANU, I. 67. *Luam cartea, o cercetam, o răsfoiam și găseam în ea cuvintele și ritmul prozei mele.* GALACTION, O. 34. *Începu să răsfoiască un album vechi.* C. PETRESCU, C. V. 230. *Șmil răsfoiește o carte cu coperțile negre și roase.* SAHIA, N. 96. *M-am păzit să scot volumele din rafturi și să le răsfoiesc.* SADOVEANU, O. VI, 262. *Ia cartea în mînă și o răsfoiește cu aviditate.* SEBASTIAN, T. 174. *Răsfoind o carte ilustrată.* TEODOREANU, M. U. 146. *În timp ce vorbea, răsfoia paginile scrise.* VLASIU, D. 165. *Cioctrlan răsfoia jurnalele.* CĂLINESCU, S. 271. *Începu să răsfoiască ziarele de dimineață.* STANCU, R. A. IV, 393. *Femeia . . . întorcea cu grijă [foile] una după alta, ca și cum ar fi avut de*

gînd să răsfoiască toată cartea. DEMETRIUS, A. 147. *Ședea la biroul său, pe care se aflau ziarele din acea dimineață. Le răsfoise.* VORNIC, P. 104. *Moromete răsfoia ziarul nepăsător.* PREDA, M. 131. *Cărți peste cărți în nopți sfîrîitoare, Eu răsfoiam cu degete subțiri.* LABIȘ, P. 137. *După ce musafirilor li se arătau căței împăiați din vitrină, albumul de familie, pe care-l răsfoiau cu o grabă indiferentă, aceștia treceau la discuția propriu-zisă.* BARBU, P. 163. *Am răsfoit și eu revista asta.* T februarie 1962, 15. *Răsfoaie foaia* (= ziarul). A III 5, cf. IV 8. ◇ Refl. *Cartea veche singură se răsfoiește, Învățată de boantele dește.* ARGHEZI, VERS. 193. ◇ ◇ Intranz. *Am început a răsfoi prin ziare străine.* EMINESCU, G. P. 6. ◇ Fig. *Să nu răsfoiești Prea repede filele Frumuseții ce ești, Te bucure zilele!* BLAGA, P. 111. ✦ Fig. A căuta ceva amănunțit, a cerceta. *Își răsfoiesc mintea pentru a găsi o materie convenabilă.* MAIORESCU, CR. I, 122. *Înaintea omului, știința modernă deschide orizonturi fără margini . . ., îl îndeamnă să răsfoiască tot mai mult tainele măreție ale naturei.* GHEREA, ST. CR. II, 75. ✦ Fig. A rememora. *Ceasuri întregi și pînă noaptea tîrziu, răsfoiam viața noastră de școală.* HOGAȘ, DR. II, 120.

2. A răsfira, a desface. *Curcanul își răsfoiește coada.* ALR SN II h 382. ◇ Refl. Fig. *Buzele ei fragede și rumeioare se răsfoiră într-un rîs de nebunatică bucurie.* ODOBESCU, S. III, 202. ✦ Fig. A împrăștia, a risipi. *Voi răsfoi la vînturi a castității floare.* MACEDONSKI, O. II, 23.

— Scris și: *resfói.* DDRF. — Prez. ind.: *răsfoiesc.*
— Pref. *răs-* + **foaie.**

RĂSFOI² vb. IV. Refl. (Neobișnuit) A se lăfăi, a se desfăta. *Hangiul, de viță venetică, bogat putred, se răsfoia în duhoarea de țuică și vin, pe cînd Mama Stanca Kivuleasa sta la gura sobei, mîhnită d-ale vieței.* DELAVRANCEA, S. 7.

— Prez. ind.: *răsfoiesc.*
— Pref. *răs-* + **foi.**

RĂSFOIÁLĂ s. f. Răsfoire. [Manuscrisul] *n-a stîrnit curiozitatea unei răsfoieli de cinci minute.* C. PETRESCU, C. V. 148.

— Pl.: *răsfoieli.*
— **Răsfoi¹** + suf. *-eală.*

RĂSFOIÁT, -Ă adj. v. **răsfoit.**

RĂSFOÍRE s. f. Acțiunea de a **răsfoi¹ (1).** Cf. POLIZU. *Cîteva poezii luate din prima resfoire.* MAIORESCU, CR. I, 124, cf. DDRF, ALEXI, W. *Era adîncit în răsfoirea lor* [a albumelor] *cînd din odaia de pian se auzi alteeva decît obișnuitele valsuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 164, cf. V. ROM. ianuarie, 1954, 198.

— Scris și: *resfoire.* — Pl.: *răsfoiri.*
— V. **răsfoi¹.**

RĂSFOÎT, -Ă adj. Desfăcut în foi, răsfirat. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Mîinile-mi rătăceau în neștire pe petalele roșii, trandafiri răsfoiți.* PETICĂ, O. 329. *Se ridică mai întîi prin cîteva bătăi de aripi, cu coada răsfoiată direct în sus, și apoi țîșnește ca o săgeată.* LINȚIA, P. II, 145.

— Pl.: *răsfoiți, -te.* — Și: **răsfoiát, -ă** adj.
— V. **răsfoi¹.**

RĂSFRĂMÎNTÁ vb. I. Tranz. (Rar) A frămînta (timp îndelungat). *De bătrîn cîine culcuș ia-n ghiară Îl resfrămîntă-n turtă de ceară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 330/12.

— Scris: *resfrăminta.* — Prez. ind.: *răsfrămînt.*
— Pref. *răs-* + **frămînta.**

RĂSFRÎNÁRE s. f. (Neobișnuit) Lipsă de cumpătare, exces. *Răsfrînarea lor le-a pricinuit cea de istov pîire.* BELDIMAN, N. P. II, 157/25.

— Pref. *răs-* + [în]**frînare.**

RĂSFRÎNÁT, -Ă adj. (Neobișnuit) Necumpătat, excesiv. *Sardanapal, din sînul celi mai răsfrînate trufii, au poruncit să prigonească pe magi.* BELDIMAN, N. P, II, 98/18.

— Pl.: *răsfrînați, -te.*
— Pref. *răs-* + [în]**frînat.**

RĂSFRÎNGĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care răsfrînge, refractant. Cf. POLIZU. ✦ (Despre verbe) Reflexiv. [Verbe] *reflexive (resfrîngătoare).* GR. R. (1835), 81/5.

— Pl.: *răsfrîngători, -oare.* — Și: **resfrîngătór, -oáre** adj.
— **Răsfrînge** + suf. *-ător.*

RĂSFRÎNGĂTÚRĂ s. f. (Rar) Partea răsfrîntă a unei haine; cută; (rar) răsfrînsătură, **răsfrîntură.** *Mai băgai și prin toate răsfrîngăturile și cusăturile hainelor pre cît stătu cu putință.* GORJAN, H. II, 22/30.

— Pl.: *răsfrîngături.*
— **Răsfrînge** + suf. *-ătură.*

RĂSFRÍNGE vb. III. I. Tranz. A întoarce în afară, a îndoi; a desface. Cf. LB. *Nu rupe pănușile, ci le răsfrînge și le împletește, legînd în acest chip mai mulți păpușoi la un loc.* I. IONESCU, C. 164/3, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *M-așteptați, vin și eu cu voi, Cămașa răsfring-o de mîneci.* GOGA, P. 43. *Bătu . . . din palme enervat, răsfrîngîndu-și buza de jos.* TEODOREANU, M. II, 135, cf. 387. *Își răsfrînse brațele în laturi și rămase strîmb și mut ca și crucea.* SADOVEANU, O. VII, 347. *Îl cercetă și răsfrînse buza de jos într-o schimă de supremă compătimire.* C. PETRESCU, A. R. 16. *Pop, tinichigiul, și-a răsfrînt buzele cu oarecare ciudă.* GALAN, Z. R. 295. *Dalba-i soțioară, de-l vedea, Mînicele-și răsfrîngea: Punea sita și cernea, În copaie frămînta, Frumos colac că făcea.* TEODORESCU, P. P. 141. ◇ Refl. [Buza] *de deasupra se resfrîngea în sus.* CREANGĂ, P. 239. *Cît poți vedea cu ochii, totul e o întinsoare neagră-vînătă de valuri cari se pierd, se răsfrîng, se aruncă cu furie asupra vaporului, voind să-l înghită.* DUNĂREANU, CH. 55.

II. 1. Tranz. A proiecta lumină asupra unui obiect, făcînd-o să se reflecte; (subiectul indică un obiect) a reflecta lumina primită; (învechit) a **refrînge (1).** Cf. POLIZU. *Soarele în unde, în raze aurite, Lumina își răsfrînse pe steagul tricolor.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *Și murii netezi, roșii, de marmură curată, Lumina lunii blînde în sală o resfrîng.* EMINESCU, O. IV, 159, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am o oglindă și mă joc Cu razele ce le răsfrîng, Mutîndu-le din loc în loc, Le risipesc și iar le strîng.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 24. *Cîmpiile de rouă resfrîng de mii de ori Seninul dimineței ce-n purpură scînteie.* EFTIMIU, C. 73. *Chiar diamantului, ca să sclipească, Îi trebuie o rază s-o răsfrîngă.* CAZIMIR, L. U. 77. *Pe masă ardeau două luminări ce răsfrîngeau luminițele odăii pînă în fundul curții.* BRĂESCU, O. A. II, 74. *Făclioara feștilei de seu răsfrîngea luminiți în ochii lor.* SADOVEANU, O. V, 686. *La ora aceea, crestele de piatră ale Hăsmașului Mare se aprinseseră . . . ca în toate serile, răsfrîngînd asupra cîmpiilor mîile lor de reflexe roșiatice.* BOGZA, C. O. 32. (Refl.) *Luciri de arme crunte, pălate roș cu sînge, Pe care-o rază vie din soare se resfrînge.* ALECSANDRI, P. III, 289. *Razele lunei se resfrîngeau cu vii licuriri . . ., răspîndind pe cer și preste rîu o dulce lumină.* ODOBESCU, S. I, 142. ◇ Fig. *Era în acea vreme cînd soarele apune Și zîmbete de-adio răsfrînge peste cer.* MACEDONSKI, O. I, 255. *Și, deodată, ea tresare, Fața ei răsfrînge foc.* CERNA, P. 131. *Privesc de-aicea astrul, Ca să-mi resfrîngă totuși Raza privirii tale.* CAMIL PETRESCU, V. 27. ✦ Refl. (Despre umbră) A se proiecta în chip de imagine pe o suprafață; a se profila. *Umbra ei se resfrîngea în părete.* EMINESCU, N. 64. ✦ Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. *Chiotele lor răzbăteau pînă-n adîncul bătrînelor păduri . . ., răsfrîngîndu-se de două-trei ori, parc-ar fi fost chiuite de alte guri nevăzute.* SANDU-ALDEA, U. P. 41.

Dar sus în pădure Ce zvon se răsfrînge? HOREA, P. 64. (Tranz.) *Sunete prelungi, jăluitoare, se loveau de pereții stîncilor, care le răsfrîngeau spre larg.* BART, S. M. 57.

2. Tranz. (Învechit) A respinge un atac armat, a sili pe dușman să se retragă. *Prințipul Madatof... i-au lovit și i-au răsfrînt într-o clipeală.* AR (1829), 29²/28, cf. POLIZU. (Fig.) [Mintea] *mă luminează, ca să știu resfrînge Cursele dușmane, ver unde vor fi.* MUREȘANU, P. 106/4, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar) A combate, a nu admite, a nu accepta, a respinge. *Zimmermann resfrînge observațiunile lui Groisz.* BARIȚIU, P. A. III, 235.

3. Refl. Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „asupra", „în") A se face simțit (influențînd, înrîurind, determinînd); (învechit) a refrînge (2). [Bucuria] *sălășluindu-se în simțitoarea inimă a unui prieten se răsfrînge... în pieptul nostru.* MARCOVICI, C. 40/19. *Această scădere se răsfrînge chiar asupra guvernămîntului.* BOLINTINEANU, O. 284. *Dar epoca de degradare în care el a trăit s-a resfrînt asupra acestui frumos geniu.* ODOBESCU, S. I, 49. *O expresie de durere sfîșietoare, care... se răsfrîngea asupră-i.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 45. *Asupra capului meu se resfrîngea via lor iubire.* M. I. CARAGIALE, C. 71.

4. Tranz. și refl. A (se) reflecta pe o suprafață lucie sau într-o oglindă; a (se) oglindi. *Frumoasele nu-mă-uita ... se înalță pe marginea apelor și-și răsfrîng într-însele capetele lor de azur.* CR (1846), 179²/11. *La dreapta curge un rîu, în undele căruia se resfrînge umbra tufișului de pe mal.* ODOBESCU, S. III, 59. *În lacul cel verde Și lin Resfrînge-se cerul senin.* EMINESCU, O. I, 492. *Printre valuri care plîng... Felinare se răsfrîng.* MACEDONSKI, O. I, 200. *Ostroavele — grădini plutitoare — își răsfrîng în valuri răchitele argintii.* VLAHUȚĂ, R. P. 21. *O oglindă îi răsfrînse chipul, și văzu că nu mai era copil, ci un om cu ochii triști și cu fire de argint pe tîmple.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 17. *Mănunchiuri de raze aurii se întreceau prin văzduhul înveselit, mîngîind pămîntul crăpat de dogoreala zilelor trecute, răsfrîngîndu-se zglobii în oglinda rîului.* REBREANU, N. 79. *Pe asfaltul ud se resfrîng luminile felinarelor.* BACOVIA, O. 236. *O oglindă... răsfrîngea un colț din camera de culcare.* GALACTION, O. A. I, 63. *Ca-n unda lui se răsfrîngea seninul, Iar sufletul mi-era ca unda lui.* CAZIMIR, L. U. 28. *Cerul cu lumea lui de stele se resfrîngea în apă ca într-o oglindă neagră.* BART, E. 251. *Luna se resfrîngea în apă.* CĂLINESCU, S. 188. *Apa eleșteului e netedă și răsfrînge ca o oglindă lumina soarelui înălțat de vreo trei sulițe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 38. ✧ Fig. *Și lacrăma de sînge, obrajii mei arzînd, Răsfrînge frumusețea, icoana osîndită, Ce o blestem plîngînd!* ALEXANDRESCU, O. I, 105. *Adevărul... se prezinta în acele momente dinaintea lui..., arătîndu-i oglinda în care se răsfrîngeau crimele prin care ajunsese la mărirea în care se afla.* FILIMON, O. I, 104. *Artele și poezia au știut să-și însușească și au izbutit să resfrîngă, în producțiuni de merit, toate aceste felurite fapte și simțiri.* ODOBESCU, S. III, 51. *Și-n apa lor răsfrînt-am minunea tinereții.* MACEDONSKI, O. I, 3. *Coșbuc... resfrînge în creația lui un alt mediu, o altă clasă.* GHEREA, ST. CR. III, 126. *Mi-i milă-n preajma unui zîmbet stins, În care-o viață-ntreagă s-a resfrîns.* PĂUN-PINCIO, P. 68. *Se gîndi..., cu ochii mari răsfrîngînd mereu petrecerea domnească, dar văzînd de-acuma numai pămîntul aspru și totuși ademenitor.* REBREANU, I. 147. *În sufletele noastre, o slabă adiere, Lumina cea mai mică... O umbră, o penumbră mărite se resfrîng.* EFTIMIU, Î. 177. *Dădea drept pildă o picătură de rouă în care se resfrînge tot ce există.* CAMIL PETRESCU, T. II, 220. *Conținînd în sine toate planurile universului,...* [omul] *are putința să-l răsfrîngă în întregime.* VIANU, M. 87. *Mai e o poezie a locurilor vechi, Unde răsfrîngem vremea ca stelele în unde.* DEȘLIU, G. 5.

— Prez. ind.: *răsfrîng*; perf. s.: *răsfrînsei*; part.: *răsfrînt*. — Și: **resfrînge** vb. III.

— Pref. *răs-* + **frînge**.

RĂSFRÎNGERE s. f. Acțiunea de a (se) răsfrînge și rezultatul ei.

I. Îndoire în afară; desfacere. Cf. **răsfrînge (I)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 170.

II. 1. Lumină, radiație luminoasă, lucire, strălucire. Cf. DRLU. *Resfrîngeri întinse de lumină* [în port]. BULETIN, G. (1840), 307²/5, cf. POLIZU. *Soarele nu era departe de-a apune. El se culca în nori. Răsfrîngerile lui făceau valuri de aur și rubin.* BOLINTINEANU, O. 429. *Răsfrîngeri roșii de amurg Se sfarmă-n licăriri mărunte.* TOPÎRCEANU, B. 28. *La răsfrîngerile focului văzu pe starostele Nechifor Căliman călare.* SADOVEANU, O. XIII, 68. *Într-un pisc depărtat al înălțimii, apăruse răsfrîngerea zorilor pe luciu de stîncă.* id. ib. 494. ✧ Fig. *În viața mea avut-am un dor și-un vis deacele Ce poartă pe-a lor aripi resfrîngere de stele.* ALECSANDRI, POEZII, 493. *Li-s frunțile albe Răsfrîngeri de vis.* LESNEA, C. D. 99.

2. Reflectare, oglindire. Cf. **răsfrînge (II 4)**. *Resfrîngerea soarelui pe suprafața bălții mă orbise de tot.* ALECSANDRI, O. P. 267. *Ceti cu obrajii înfloriți, desigur din pricina resfrîngerii culorii afișului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 166. *Nouri negri treceau grabnic pe sus; din cînd în cînd ieșea luna în aburi, ca o răsfrîngere a lunii în lacuri albastre.* SADOVEANU, O. VI, 504. ✧ Fig. *Cultura lor* [a romanilor] *este o răsfrîngere a culturei grecești.* MN (1836), 71²/23. *Națiunea română vroiește ca poezia română să îmbrățișeze toate simțimîntele sale; aspirațiunile ei naționale, politice, sociale... să fie răsfrîngerea a tot ce simte ea.* BOLLIAC, O. 62. *Situațiile, caracterele, psihologia, totul pare o răsfrîngere artistică a veacurilor lungi prin care a trecut sufletul român.* PETICĂ, O. 390. *Sadoveanu... urmărește răsfrîngerile lumii în sufletul copilului.* IBRĂILEANU, S. 6. *Avea în el o răsfrîngere a imaginilor care se creaseră în el în celălalt drum.* SADOVEANU, O. IX, 160.

3. Fig (Neobișnuit) Reflecție, gîndire, meditație. *Cărți lîngă cărți... în fel de fel de legături și scoarțe, rămășițe ale atîtor răsfrîngeri și ale atîtor biblioteci,... dorm toate la un loc.* ANGHEL, PR. 19.

— Pl.: *răsfrîngeri*. — Și: **resfrîngere** s. f.

— V. **răsfrînge**.

RĂSFRÎNSĂTÚRĂ s. f. (Rar) Răsfrîngătură. *Curelele* [opincilor] *sînt... înfășurate pe după glezne pe sub răsfrînsătura cioarecilor.* FRÎNCU-CANDREA, M. 132.

— Pl.: *răsfrînsături*.

— De la **răsfrînge**.

RĂSFRÍNT, -Ă adj. **I.** Întors în afară, îndoit. *Era la cap ascuțit și ochii întorși... și buzăle răsturnate și răsfrînte* (a. 1705). GCR I, 350/33. *Rotundă la obraji, albă cu ochii negri, aprinși de ciudă și umbriți de niște gene lungi și răsfrînte.* DELAVRANCEA, S. 109. *Răsucești hîrtia în două degete..., iar capetele frumos resfrînte rămîn tocmai ca aripile unui fluture alb.* SEVASTOS, N. 225. *Cu buza de jos răsfrîntă ca un copil alintat care face pe supăratul.* SANDU-ALDEA, A. M. 207. *Banda de fir de la gît dispare, făcînd loc unui guler răsfrînt.* IORGA, C. I. I, 117. *Marginea răsfrîntă a pălăriei mele.* HOGAȘ, M. N. 62. *În mînecа răsfrîntă găsi un plic.* REBREANU, N. 174. *Din gulerul răsfrînt i se vede gîtul delicat.* CAZIMIR, GR. 35. *Înaltă, fină, distinsă, cu părul arămiu, cu ochii negri, cu buze răsfrînte.* BRĂESCU, M. B. 9. *Îmbrăcase pentru tenis o bluză-cămeșă cu guler răsfrînt și mînici scurte.* TEODOREANU, M. II, 71. *El începu a rîde, cu buzele răsfrînte a amărăciune.* SADOVEANU, O. III, 25. *Apăru un flăcău blond, cu cămașă albă răsfrîntă peste gulerul hainei.* VORNIC, P. 59. ✧ Fig *Fire resfrîntă înăuntru, timidă, melancolică.* D. ZAMFIRESCU, R. 210. *Adăugă după un timp, răsfrînt în cuget: Am fost într-un batalion cu el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 35.

II. 1. (Despre lumină) Care este reflectat; difuzat, împrăștiat. Cf. DRLU. *Spre apus tot se mai vedeau urme de lumina resfrîntă a zilei care se dusese.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 325. *Lumina lămpii, strînsă și răsfrîntă de*

abajur, îi poleia rotunzimile albe. CAMIL PETRESCU, U. N. 76. ✦ (Despre sunete) Întors sub formă de ecou; repetat. *Prin văile albastre, răcoare și tăcere, Doar limpedele tropot în depărtări răsfrînt.* LESNEA, P. E. 28.

2. Reflectat pe o suprafață lucie sau într-o oglindă, oglindit. *Pe Dunăre scînteiau razele ei răsfrînte în mii de talazuri.* ODOBESCU, S. I, 140. *O frumusețe rece ca răsfrîntă din oglindă.* VLAHUȚĂ, P. 130. *Văzui răsfrîntă fața-mi pe marmora-ntristată.* PETICĂ, O. 172. *N-ai privit ...* [crizantema] *răsfrîntă în heleșteie.* GALACTION, O. 325. *Ne împărtășisem întotdeauna gîndul bun și întristările. Trăisem unul prin altul, chip resfrînt în oglinzi paralele.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 88. *Statuia lui Apollo din fund de vremi ivită, Răsfrîntă-n luciul undei și-n tine-i zugrăvită.* LESNEA, C. D. 113. *Toată casa se vede resfrîntă în apa liniștită ca un cristal.* CĂLINESCU, S. 384. *Îmi place să te văd făptură clară, Răsfrîntă-n iezerul de munte.* BLAGA, POEZII, 283. *Ochii verzi, subt sprîncenele tari și negre, ai cămănarului, scînteiau ca resfrînți din soarele de iulie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 305. *Își pipăie cravata de fular și surîde imaginei răsfrînte.* s martie 1960, 27.

— Pl.: *răsfrînți, -te.* — Și: **resfrînt, -ă** adj.

— V. **răsfrînge.**

RĂSFRÎNTÚRĂ s. f. (Rar) Răsfrîngătură. Cf. BARCIANU. *Avea o blană lungă pînă în pămînt, printre ale cărei răsfrînturi de samur se vedea brîul plin de pistoale.* GALACTION, O. A. II, 256, cf. A II 8.

— Pl.: *răsfrînturi.* — Și: **resfrîntúră** s. f. DDRF, ALEXI, W.

— **Răsfrînt** + suf. *-ură.*

RĂSFÚG s. n., s. m. **1.** S. n. Boală contagioasă a oilor, a caprelor și a vitelor, manifestată prin inflamația ugerului, prin încetarea secreției lactate și prin leziuni oculare și articulare. *Răsfugul sau ranele la oi.* CALENDARIU (1814), 192/6, cf. DAMÉ, T. 68, TDRG. *Încearcă unii să tămăduiască de răsfulg frecînd oaia bolnavă cu lapte.* PĂCALĂ, M. R. 267. *Vara se ivea răsfulgul mai ales atunci cînd aveau lapte mult.* DRAGOMIR, O. M. 211, cf. GR. S. VI, 62, RĂDULESCU-CODIN, H II 122, IV 91, VII 195, IX 315, XI 274, XIV 67, 448, CHEST. V 167/4, 73.

2. S. n. (Regional) Antrax. Cf. I. CR. II, 130.

3. S. n. Capie. Cf. CIHAC, I, 103, DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Expr. **A dat răsfugu-n el,** se spune despre cineva care se agită fără motiv. Cf. ZANNE, P. II, 688.

4. S. n. (Regional) Boală a oilor localizată la picioare (CHEST. V/73 supl.), la unghii (ib. V/68 supl.); opăreală a oilor la încheieturi din cauza căldurii (ib. V/22 supl.).

5. S. m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** plantă din familia compozitelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze; se întrebuințează în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului **(1)**; (regional) mestecă[2] *(Chondrilla juncea).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 315, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, GRECESCU, FL. 559, ALEXI, W., BORZA, D. 46, ȘEZ. XV, 113, H IV 52, VÎRCOL, V.; **b)** (regional) dalac *(Paris quadrifolia).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 24, PANȚU, PL., BORZA, D. 124; **c)** (regional) crin-de-pădure *(Lilium martagon).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 99; **d)** (regional) urzică-moartă *(Lamium maculatum).* Cf. ALR I 1 945/764.

— Și: (regional) **resfúg** (GHEȚIE, R. M., H II 125), **răsfúlg, răsúg** (DIACONU, P. 43, H XI 446, CHEST. V 167/75, ib. V/94 supl.), **răsfóc** (ib. V/9 supl., com. din ȘIEUȚ — BISTRIȚA, GLOSAR REG.), **resfóc** (H XVII 22) s. n., **răsfúgă** (CHEST. V 173/19) s. f.

— Pref. *răs-* + **foc.**

RĂSFUGÁ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) **1.** A emana, a degaja. *Arbori ... care, înflorind în fiecare timp al anului, răsfugă un miros decît toate miresmele mai plăcut.* MAIOR, T. 8. ✧ Intranz. *De se va pune acoperit cu scafă de glaje, la razele soarelui, nici un abur ... de aci înainte nu răsfugă.* ÎNV. ZĂH. 17/14. ✦ Refl. A se transforma în vapori; a se evapora. *Umezeala cea dedesupt se răsfugă în sus.* ÎNV. POM. 65. ✦ Refl. A se scurge. *Cireșii ... frig mult pot suferi; în pămîntul cel gras de multe ori se răsfugă rășină și gumă dintr-înșii și se usucă.* ÎNV. POM. 42/25.

2. Fig. A aluneca, a îndepărta. *Să cearce adevărul lucrurilor, precum ca să afle doveade oricît de supțiri și fără puteare ... spre a-și resfuga patima sa.* MAIOR, IST. 191/11.

— Prez. ind.: *răsfúg.* — Și: (învechit) **resfugá** vb. I.

— Cf. it. **disfogare.**

RĂSFUGÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **răsfuga** și rezultatul ei.

1. Emanație. Cf. **răsfuga (1).** *Lăuda ... primăvara cea încoronată cu flori, răsfugările sale cele bine mirositoare.* MAIOR, T. 44. *Răsfugărilor sau răsuflărilor celor odorate, adecă mirositoare, le deschide cale lesne să iasă.* ÎNV. VIN. 56/17. *Răsfugările sau răsuflările pămîntului, ceale cu putrăgiune.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 6/11. *Angina putridă vine ... din resfulgarea pămîntului mlăștinos.* CUPARENCU, V. 33/8. ✦ Transpirație, nădușeală. *Contagiul ... se lățește ... prin transpirațiia sau răsfugarea vitei contagioasă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 19/5.

2. Fig. Îndepărtare. Cf. **răsfuga (2).** *Se coboară aceaia din cerîul cel nenorocit al părinților lor, carii întru răsfugarea patimilor sale, nu mai multă grije au decît de ar fi limpede dobitoace.* MAIOR, D. 64/1.

— Pl.: *răsfugări.* — Și: **resfulgáre** s. f.

— V. **răsfuga.**

RĂSFÚGĂ s. f. v. **răsfug.**

RĂSFUGÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre oi, capre, vite) A se îmbolnăvi de răsfug **(1).** CHEST. V 173/88, A V 15, 16, 23.

— Prez. ind. pers. 3: *răsfugește.* — Și: **răsfulgí** vb. IV. CHEST. V 167/45, A VI 3.

— V. **răsfug.**

RĂSFUGÍT, -Ă adj. (Regional; despre oi, capre, vite) Bolnav de răsfug **(1)**; (despre uger) inflamat din cauza răsfugului. Cf. DAMÉ, T. 30, H IV 53.

— Pl.: *răsfugiți, -te.* — Și: **resfulgít, -ă** adj. DAMÉ, T. 30.

— V. **răsfugi.**

RĂSFÚLG s. n. v. **răsfug.**

RĂSFULGÁRE s. f. v. **răsfulgire.**

RĂSFULGERÁ vb. I. Intranz. A luci, a sclipi, a străluci. *Și de sulițî se-ntunecă locul, Parcă-i sub neguri de fier, și prin neguri răsfulgeră colțuri.* COȘBUC, AE. 221.

— Prez. ind. pers. 3: *răsfúlgeră.*

— Pref. *răs-* + **fulgera.**

RĂSFULGERÁT s. n. (Regional) Răsfug **(1).** Cf. A VI 19, GLOSAR REG.

— Contaminare între **răsfug** și **fulgera.**

RĂSFULGÍ vb. IV v. **răsfugi.**

RĂSFULGÍRE s. f. (Regional) Răsfug **(1)** (Hangu — Piatra Neamț). CHEST. V 167/39.

— Și: **răsfulgáre** s. f. ib. V/33 supl.

— V. **răsfulgi.**

RĂSFULGÍT s. n. (Regional) Răsfug **(1)** (Tătărași — Pașcani). CHEST. V 167/88.

— V. **răsfulgi.**

RĂSFUNDÁT, -Ă adj. (Regional; despre un tren) Desfundat. ROSETTI, L. R. III, 71.

— Pl.: *răsfundați, -te.*

— Pref. *răs-* + [des]**fundat.**

RĂSIMȚÍ vb. IV v. **resimți.**

RĂSINÍT, -Ă adj. v. **răznit.**

RĂSIPÁ vb. I v. **risipi.**

RĂSÍPĂ s. f. v. **risipă.**

RĂSIPÍ vb. IV v. **risipi.**

RĂSIPICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **risipicios.**

RĂSIPICIÚNE s. f. v. **risipiciune.**

RĂSIPÍLĂ s. m. v. **risipilă.**

RĂSIPÍRE s. f. v. **risipire.**

RĂSIPÍT[1] s. n. v. **risipit**[1].

RĂSIPÍT[2]**, -Ă** adj. v. **risipit**[2].

RĂSIPITÓR, -OÁRE adj. v. **risipitor.**

RĂSIPITÓRIU, -OÁRE adj. v. **risipitor.**

RĂSIPITÚRĂ s. f. v. **risipitură.**

RĂSÎCĂTOÁRE s. f. v. **răsucătoare.**

RĂSÎNÓI s. n. v. **răsunoi.**

RĂSÎNȚELÉGE vb. III. T r a n z. A înțelege bine, complet, pînă în cele mai mici amănunte. *Unirea face puterea, oameni buni. Ei, acum cred c-ați înțeles și răsînțeles.* CREANGĂ, A. 166.
— Prez. ind.: *răsînțelég.*
— Pref. *răs-* + **înțelege.**

RĂSÎPICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Risipire (1). *Răsîpiciunea jidovilor.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 69ᵛ/15.
— Pl.: *răsîpiciuni.*
— **Răsipi** + suf. *-ciune.*

RĂSJUDECĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Cel mai mare dintre judecători, primul judecător. *Răsjudecătorului de lucrurile cele mai de treabă a norodului creștinesc.* N. COSTIN. LET. II, 103/26.
— Pl.: *răsjudecători.*
— Pref. *răs-* + **judecător.**

RĂSLĂBÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A-și pierde încrederea; a se descuraja, a se demoraliza. *Nu te slăbi de învățăturile Domnului, nici te răslăbi de ce ești oblicit de el!* CORESI, EV. 245, cf. 466.
— Prez. ind.: *răslăbesc.*
— Din slavon. РАСЛАБИТИ.

RĂSLĂBÍRE s. f. (Învechit, rar) Slăbiciune fizică; neputință. *Și de ce-i tremura, nemică nu era alta, ce răslăbire.* CORESI, EV. 245.
— V. **răslăbi.**

RĂSLĂBÎT, -Ă adj. (Învechit) 1. Lipsit de puteri, de vlagă, s l a b, i s t o v i t; suferind, bolnav. *Iară grăsimea, însuș acesta e vițelul hrănit . . . , că e grasă și prea dulce, nu nimoaște și răslăbită.* CORESI, EV. 304. ◇ (Substantivat) *Și aduseră lui toți ce se munciia cu de toate betejalele, și de chinuri ținuți . . . și răslăbiți.* id. ib. 211, cf. 459.
2. Lipsit de curaj, de încredere, de nădejde. *Nimea să fie răslăbit de suflet, nimea să fie nemulțemitoriu.* CORESI, EV. 504, cf. 231. ✦ (Despre abstracte) Lipsit de temeinicie, de soliditate. *Înțeles nestătut au și răslăbit și netntărit.* CORESI, EV. 23/37.
— Pl.: *răslăbiți, -te.*
— V. **răslăbi.**

RĂSLĂBITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răslăbire. *Așa și cela ce cu puteare rădică și scoală și întăreaște răslăbitura.* CORESI, EV. 247.
— **Răslăbi** + suf. *-tură.*

RĂSLOÁJE s. f. v. **răzlog**[1].

RĂSMÁ vb. I v. **rezema.**

RĂSMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂSOÁRE s. f. v. **răsare**[1].

RĂSÓL s. n. v. **rasol.**

RĂSOLÍ vb. IV v. **rasoli.**

RĂSORBÍ vb. IV v. **resorbi.**

RĂSPÁS s. n. (Popular) 1. Răgaz; răstimp. Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 98. *După această bătălie iară mai răsuflară moldovenii cîtva avînd o țîrică de răspas.* CONV. LIT. XII, 206. *Cotoșmanul nu-i dădu răspas să se mai gîndească.* ISPIRESCU, L. 291, cf. I. BRĂESCU, M. 70. *Se judeca singur și-și vedea vina lui mare, dar foamea aprigă nu-i da răspas să chibzuiască.* LUNGIANU, CL. 82. *Omenirea . . . s-a schimbat nu cu cinci ani, ci cu un răspas de timp pe care ne sfiim să-l evaluăm.* GALACTION, A. 399. *Împrejurările specifice ale răspasului de timp dintre miezul sec. XVII și cel al sec. XIX.* IST. LIT. ROM. I, 146. *Să-mi mai dea răspas ca să mai răsuflu.* ARH. OLT. XXI, 274. ✦ Repaus. *Ia mai lăsați sapele alea și veniți s-aprindem țigările, cît om face și noi nițel răspas.* I. CR. VII, 52.
2. Spațiu, distanță între două lucruri. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU. ✦ (La războiul de țesut) Spață. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 331, SCRIBAN, D.
— Pl.: *răspasuri.* — Și: **răspáț** (DR. IV, 465), **răspáș** (RĂDULESCU-CODIN) s. n.
— Pref. *răs-* + **pas.**

RĂSPÁȚ s. n. v. **răspas.**

RĂSPĂL s. n. v. **răspăr**[2].

RĂSPĂLĂU s. n. v. **rașpalău.**

RĂSPĂLUÍ vb. IV v. **rășpălui.**

RĂSPĂN s. n. v. **răspăr**[2].

RĂSPĂR[1] s. m. Nume dat mai multor specii de pești: **a)** pește răpitor de apă dulce, de culoare galbenă, cu capul prelungit și cu aripile dorsale terminate cu ghimpi; (regional) meles, v. m e l e z (3) *(Acerina Schraetser).* Cf. ANTIPA, F. I. 31, ATILA, P. 321, BĂCESCU, P. 49; **b)** (regional) biban *(Perca fluviatilis).* Cf. BĂCESCU, P. 32, LEXIC REG. 38, H IV 10; **c)** (regional) ghiborț *(Acerina cernna).* Cf. ANTIPA, F. I. 31, BĂCESCU, P. 49.
— Scris și: *respăr.* I. IONESCU, M. 94. — Pl.: *răspări* (LEXIC REG. 38). — Și: **răsper** (BĂCESCU, P. 49), **răspér** (id. ib.), **respér** (id. ib. 51), **răspîrț** (id. ib. 49) s. m.
— Etimologia necunoscută. Cf. r ă s p ă r[2].

RĂSPĂR[2] s. n. 1. (În l o c. și în e x p r.) L o c. a d v. **În răspăr** = **a)** împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor. *Începu a-l mîngîi și a-l netezi pre spate și pre coaste în păr și în răspăr.* ȚICHINDEAL, F. 331/23, cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 99. *Sîngele lucrează mai sigur decît biata noastră știință, încheie cu modestie maiorul, continuînd să-și steargă în răspăr, cu batista, mustățile rare.* C. PETRESCU, Î. II, 45. *Apoi, dîndu-și în răspăr cu dosul mîinii prin mustăți, îmi mai spuse.* IOVESCU, N. 197. *Rămase așa încurcat, mîngîindu-și mustața subțire și*

căruntă în răspăr. CAMIL PETRESCU, O. II, 303. *Îi mai făcu . . . [un șurub] și mai îndesat, și mai în răspăr.* SADOVEANU, O. VII, 499, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 128; **b)** împotriva direcției de mișcare a unui curs de apă, a unui agent fizic etc. *Vîntul . . . sufla în răspăr apa albastră.* MACEDONSKI, O. III, 64. *Să mergem repede, în fața vîntului, să-l luăm în răspăr.* IBRĂILEANU, A. 76. *Din păduri se furișează vîntul Și undele-i tiptil le ia-n răspăr.* CAZIMIR, L. U. 28. *Manole Păr-Negru și Simion Păr-Negru, împingînd bătaia în răspăr, au pripit acea înfricoșătoare izbîndă a lui Ștefan Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 1016. *Și cum umblă în răspăr, Prin grîu zvelt ca păpurișul, Pare luna-ntr-adevăr Că-și începe secerișul.* ARGHEZI, C. O. 112. *Dunărea . . . pe mijloc face spume cînd o ia vîntul în răspăr.* STANCU, D. 193. Loc. prep. **În răspărul . . .** = **a)** împotriva . . . , în contra . . . *Gata să te bușească din nou, după care rămîi totdeauna istovit ca după un înot în răspărul apei.* TEODOREANU, M. II, 229; **b)** în ciuda . . . , în pofida . . . *Trec eu Dunărea, în răspărul primejdiei.* GALACTION, O. 186. Loc. adj. și adv. **În răspăr** = contrar, potrivnic, ostil; echivoc. *Iubește dincolo de vreme, peste barierile onoarei și în răspăr cu tot trecutul lui de călugăr al laboratorului!* GALACTION, O. A. I, 78. *Purtarea dumnealor unul cu altul e mai mult în răspăr, dar are să vie vremea să spuie dumneaei ce are de spus.* SADOVEANU, O. XVII, 505. *Tu ai rămas de-atuncea-n răspăr și răzvrătit, De cîte ori stăpînii și vremea te-au mințit.* ARGHEZI, C. O. 26. *Dumitrache Urcan le-a răspuns în răspăr.* V. ROM. februarie, 1954, 42, com. din Loman — Sebeș. Expr. **A lua** (pe cineva sau ceva) **în** (sau **la**) **răspăr** = a-și bate joc (de cineva sau ceva), a lua în rîs (v. ironiza); a dojeni aspru, a brusca. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 41. *Văzîndu-se luat în răspăr de babele satului . . . , se apăra în dulcea limbă a poeziei.* ODOBESCU, S. III, 9. *Stînd plecat pe carte, neadormit, lua-n răspăr A sale-nvățături deșarte, Doar o găsi vrun adevăr.* VLAHUȚĂ, N. 61, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 163. *Sosind acasă, era p-aci să-mi încerc norocul în ale căsniciei, dar m-am răzgîndit . . . nu care cumva să mă ia în răspăr femeile.* COMȘA, N. Z. 3. *Nu-i venea să creadă că nu-l mai ia în unghii și în răspăr.* C. PETRESCU, A. R. 38. *Văzîndu-se luat în răspăr, s-a supărat boierul.* STANCU, D. 39. *Lucrătorii îl cam iau în răspăr.* PAS, Z. II, 11. *Acum îl cam lua în răspăr pe considerentul că, îmbătrînind, maestrul pierduse simțul discernămîntului.* V. ROM. septembrie 1962, 70. *Eu nu vă dau nici boabă, le mai zice cel mare, luîndu-i în răspăr.* RĂDULESCU-CODIN, L. 75. (Rar) **A-i merge cuiva în răspăr** = a-i merge cuiva rău, a întîmpina greutăți. *Poate că la început i-ar fi mers mai în răspăr, dar pe urmă s-ar fi deprins.* MIRONESCU, S. A. 58.

2. (Rar) Răfuială. *Lîngă zidurile episcopiei . . . era să-i fie mai lesne orișicui, la ziua de răspăr și de haraci.* GALACTION, O. 279.

— Și: (regional) **răspáĭ** (NOVACOVICIU, C. B. I, 18), **răspắn** (Com. LIUBA, com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ) s. n., **răpări** (UDRESCU, GL.) s. f. pl. — Pref. *răs-* + **păr**[1].

RĂSPĂS s. n. v. **răspas.**

RĂSPĂTÓR s. n. (Regional) Răștchitor (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 85.
— Pl.: *răspătoare.*
— Cf. răschitor.

RĂSPĂU s. n. v. **raspel.**

RĂSPEITÚRĂ s. f. (Regional) „Ruptură de apă". Com. din MONOR — REGHIN.
— Pl.: *răspeituri.*
— Cf. pieri.

RĂSPÉR s. m. v. **răspăr**[1].

RĂSPÉTĂ s. f. v. **răspetie.**

RĂSPÉTE s. f. v. **răspetie.**

RĂSPÉTIE s. f. **1.** (Învechit, rar) Crucifix. *Ne-au zis dumnealui Brâncoveanu de ce nu facem o respetie. Am spus . . . că se face la Sibiu și respetia și candela* (a. 1779). IORGA, S. N. 130, cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Giulgiu, lințoliu. *Se mai pune peste întreg corpul moșului încă și o pînză albă . . . care se numește giulgiu, sovon sau respeti.* MARIAN, Î. 85, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *răspetii.* — Și: (învechit) **raspétie** (IORGA, S. N. 217), **răspétă** (id. S. D. XIII, 160), **respétie,** (regional) **răspéte** (SCRIBAN, D.), **respéte** (POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.) s. f., **respéti** s. n.
— Din slavon. **расπетие**.

RĂSPÍ vb. IV v. **răsti**[1].

RĂSPICÁ vb. I. Tranz. **1.** (Învechit) A străbate, a despica. *Privesc mîndrul vultur . . . Cum falnic răspică a soarelui rază.* DONICI, ap. TDRG. ✧ Fig. *De-ai fi ca mine tînăr și de-ai iubi, în fine, . . . numai atunci mi-ai putea spune Că tu răspici cu mintea cumplitele furtune.* MACEDONSKI, O. II, 150. ✦ Fig. A cerceta îndeaproape, a analiza. *Nu se împotivește annalilor secuiești . . . numai cît răspica lucrul mai de-amăruntul.* ȘINCAI, HR. II, 207/18. *A respica și a pătrunde cu de-amăruntul toate răsfățările de stil ale unui autor . . . este mai tot așa de anevoie.* ODOBESCU, S. II, 484.

2. (Învechit) A desface un obiect îndoit; a despături. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W.

3. A rosti, a spune, a pronunța clar, lămurit, deslușit. *Dar cînd era glasul să răspice, Toți băgară de samă că-i sară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 365. *Atît națiunea românească cît și cea săsască își respicară această convicțiune foarte des.* BARIȚIU, P. A. III, 423. *Mama . . trage degetul peste buza din jos și astfel băiatul respică „brumb".* MARIAN, NA. 346. *Nici brațele să le ridic Eu n-am avut puterea Și nici cuvinte să răspic: Și mă-ngrozea durerea.* COȘBUC, P. II, 268. *Și i-o dat un pahar de rachiu. Cînd să-l puie la gură, răspică . . . să fie de sănătatea dumitale!* VASILIU, P. L. 33. *Frumos cînt-o turturică, Ea din grai așa-mi respică: Ian ieși, mîndro, pînă-n poartă, De vezi dorul cum mă poartă.* HODOȘ, P. P. 39. (Refl.) *Ne-am adunat, ducă-mi este permis a mă răspica astfeliu, ca să inaugurăm catedra pentru limba și literatura română.* SBIERA, F. S. 302. ✧ Refl. pas. *Provocîndu-se la conclusul dietii ... prin carele se răspică dorința ca posturile vacante să fie ocupate.* id. ib. 265. ✦ A explica limpede, a lămuri, a clarifica; a preciza. *Mai bine răspică Henrik cine a fost Skitele . . . de cît Grecii.* ȘINCAI, HR. I, 246/13, cf. LB. *Au cerut de la imperiu, de la stat, . . . sume de bani pentru clerurile și școalele lor, fără a respica dacă ei le cer acestea numai ca un ajutoriu trecătoriu.* BARIȚIU, P. A. III, 232. *În puterea dreptului egalității respicat de către suveran sîntem îndreptățiți a ne folosi în toate afacerile noastre numai de limba maternă română.* FM (1861), 101, cf. CIHAC, I, 209. *Această credință a românilor se află respicată chiar și în unele poezii poporane.* MARIAN, O. I, 20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Refl. *Istorioara cea de la țară . . . mi se respica din ce în ce mai limpede înaintea ochilor.* GANE, N. III, 145.
— Prez. ind.: *răspic.* — Și: **respicá** vb. I.
— Pref. *răs-* + [des]pica.

RĂSPICÁRE s. f. Faptul de a răspica.

1. Analiză, pătrundere, cercetare. Cf. DRLU. *Prin respicarea înclinărilor inimei omenești, un spirit puternic poate să ne explice taine neînțelese.* ODOBESCU, S. II, 535. *Dar nu aceste accente ne dau dreptul a asemăna pe doi poeți, ci numai răspicarea naturii intime a sentimentelor poetului.* IONESCU-RION, C. 70.

2. Explicare, lămurire, clarificare, pronunțare. Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu semenii de*

brazdă, fugiți de pe moșii, Începe-o răspicare și de-alte datorii. ARGHEZI, VERS. 451.

— Pl.: *răspicări.* — Și: **respicáre** s. f.

— V. **răspica.**

RĂSPICÁT, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) Tăiat de-a lungul; despicat. *Sv[i]nt[u]l m[u]cenic Straton în doi chedri legat și răspicat să săvîrșească.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13r/30.

2. (Adesea adverbial; despre vorbe; p. ext. despre voce) Lămurit, limpede; p. ext. hotărît, energic. Cf. LB. *Glasul îi tremură . . . dar răspicat și blînd Vorbe mărgăritare le-nșiră tremurînd.* EMINESCU, O. IV, 153. *Și-i șoptii răspicat privindu-l diabolic pînă-n fundul ochilor.* CARAGIALE, O. II, 28. *Îi privi în față și grăi răspicat.* SLAVICI, N. I, 226. *I-a spus deodată vorbă răspicată.* CONTEMPORANUL, III, 554, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Într-o zi Dumitru o privi cu ciudă și-i zise răspicat.* GÎRLEANU, N. 162. *Venise mai dezghețat din cătănie, vorbind mai răspicat, parc-ar fi comandat mereu.* REBREANU, I. 370. *Găsi de cuviință să ia o înfățișare aspră, întrebînd răspicat de maica Natalia.* STĂNOIU, C. I. 223. *Spuse cuvintele din urmă c-o voce adîncă și răspicată.* SADOVEANU, O. VI, 513. *Răsună ca un tunet, răspicat, în tot cuprinsul portului comanda căpitanului.* BART, S. M. 92. *Spuse încet, aproape confidențial, dar profund, răspicat.* CĂLINESCU, S. 30. *Privirea ca și rostirea lui e răspicată și biciuitoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 618. *Spune-o atunci răspicat că nu poți să te lipsești de ea.* BARANGA, I. 214. *Dorea să vadă un obraz, o privire bărbătească, hotărîtă, așteptă un cuvînt răspicat.* VORNIC, P. 216. *Sună, vîntule, răsună, Și le spune răspicat: Cine seamănă furtună O să piară fulgerat!* FRUNZĂ, Z. 22. *Eu-l întreb mai respicat: Ce-a văzut pe unde-a-umblat?* MARIAN, SA. 101. *Iarăși strigă răspicat, De răsună peste sat.* FOLC. TRANSILV. I, 204. ✧ (Despre acțiuni, gesturi, atitudini, situații etc.) *Nichita Honiat . . . respicat deosebește pre vlahi de bulgari.* MAIOR, IST. 143/1. *Nu voia să cunoască nici un drept de suveranitate . . , ci numai drept de federațiune, cu condițiuni mai bine respicate.* BARIȚIU, P. A. II, 31. *Nimeni printre cronicarii noștri n-a avut înalta situație, temperamentul răspicat și meșteșugul de formă al lui Dimitrie Cantemir.* IORGA, L. I, 329. *Aparțineau însă unor generații răspicat deosebite.* C. PETRESCU, A. 401. *Între tineri se cuvine să-l înscriu pe . . . fiul savantului cu cap lunar, el însuși o răspicată individualitate.* TEODOREANU, M. U. 33. *Scriitorul a luat o atitudine răspicată față de fiecare erou pe care l-a creat.* L. ROM. 1953, nr. 1, 54.

— Pl.: *răspicați, -te.* — Și: (învechit) **respicát, -ă** adj.

— V. **răspica.**

RĂSPIÉRDE vb. III. Refl. (Învechit, rar) A se nimici, a se distruge, a pieri. *Semănța necuraților potrebește-se* (potreabi-se-va C², piiarde-se-va H, *răspiiarde-să-va* D). PSALT. 69. *Și nice acmu nu te vei răspiiarde nice va peri numele tău.* CCR 243/11, cf. TDRG, SCRIBAN, D. ✧ Tranz. *Vei răspiarde pre cine s-abate De la tine, Doamne, spre păcate.* DOSOFTEI, PS. 243/7.

— Prez. ind.: *răspiérd.*

— Pref. *răs-* + **pierde.**

RĂSPIERÍ vb. IV. Intranz. (În descîntece; în corelație cu „a pieri") A dispărea cu totul, fără urmă. *De ciudă Să cheie, Să răscheie.* MAT. FOLK. 1513. *Acolo să cheie, Să răschete, Ca spuma de mare, Ca roua de soare.* I. CR. III, 182. *Stăi, junghiule, să te leg, Să te ferec, Și de la (cutare) Să piei, Să răspiei.* PĂSCULESCU, L. P. 148, cf. 149. *Așa să se stingă deochiul . . . Să cheie, să răscheie, Să rămîie curat, luminat.* CHEST. V 178/83.

— Conjunct. pers. 3: *să răspieie.*

— Pref. *răs-* + **pieri.**

RĂSPIERZÁRE s. f. (Învechit, rar) Dispariție, pieire. *Se fie feciorii lui în perire* (pagubă CC², H, *răspierzare* D). PSALT. 236.

— Pref. *răs-* + **pierzare.**

RĂSPÎNTE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTEC s. n. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTECE s. n. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTEIE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTEN s. n. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTENE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPINTIÁȘ s. m. v. **răspîntiaș.**

RĂSPÎNTIE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTIN s. n. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTINĂ s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPIRÁ vb. I v. **respira.**

RĂSPÍSCĂ s. f. v. **rospiscă.**

RĂSPÎNDÍ vb. IV. I. Tranz. și refl. (Despre ființe aflate într-un grup sau care formează o colectivitate) A (se) duce în direcții, în locuri diferite; a (se) împrăștia, a (se) risipi (3), a (se) răzleți (2). *Cu susioara sileei tale răspîndit-ai* (împrăștiat-aid,) *dracii tăi.* PSALT. 183. *Și lupul răpește eale și răspîndește oile.* CORESI, EV. 482. *Întra într-înșii de-i gonea și-i răspîndea în toate părțile.* ANON. CANTAC., CM I, 158. *Mulți din soldați începură a dezerta și a se respîndi cete, cete.* BĂLCESCU, M. V. 158, cf. POLIZU. *Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah, și spahii Vin de-ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii; Răspîndindu-se în roiuri, întind corturile mari.* EMINESCU, O. I, 146. *Străjile s-au răspîndit pe urma fugarilor.* SADOVEANU, O. VI, 434. *Ofițerii se răspîndiră în grupe.* BART, E. 204. *Ei că s-au vorbit . . . Oițe să-i ia, Să le împărțească, Să le răspîndească.* BALADE, II, 470. ✧ Expr. **A se răspîndi ca potîrnichile** (sau ca **puii de potîrniche**) v. potîrniche.

2. Tranz. și refl. (Despre lumină, căldură, miros etc.) A (se) împrăștia în toate părțile (sub formă de unde, de emanații); a (se) revărsa, a (se) degaja. [Pastilele] *nu respîndiră nici un miros de pucioasă.* CR (1848), 44³/70. *Privește-n lume mărețul soare Cum răspîndește veseli fiori.* ALECSANDRI, P. II, 78. *Am tras un fotoliu față cu căminul ce ardea și răspîndea o căldură moleșitoare.* EMINESCU, G. P. 74. *Se răspîndi o duhoare de nu putea nimeni să stea lîngă dînsa.* ISPIRESCU, L. 195. *Căminul răspîndește fantastica-i lumină.* MACEDONSKI, O. I, 257. *Fata parcă răspîndea o lumină vaporoasă în odaia ce se lupta cu amurgul.* REBREANU, R. I, 244. *O piele de oaie întinsă sub grindă răspîndea miros greu.* C. PETRESCU, Î. II, 161. *Mirișteа argintată de rouă răspîndea mirosuri de semințe și ierburi coapte.* BRĂESCU, O. A. I, 246. *Iarba mare plină de flori răspîndea miresme calde din toate părțile.* SADOVEANU, O. IV, 121. *Lumina . . . se răspîndea pretutindeni.* STANCU, R. A. III, 83. *Cînd începea a se răspîndi ceața nopții.* MERA, L. B. 163. ✧ (Despre senzații, sentimente etc.) *Ș-amenințări de moarte din chipu-i se respîndă.* HELIADE, O. I, 319. *Astă întîmplare răspîndește spaimă.* ASACHI, S. L. II, 27. *Văzînd negura de gelozie ce se răspîndise pe fața mea . . . îmi zise.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Un farmec blînd de fericire Tu răspîndești oriunde-i stă.* EMINESCU, O. IV, 347. *Răspîndea în jurul ei un farmec odihnitor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 305. *O moleșire plăcută i se răspîndea în tot trupul.* AGÎRBICEANU, A. 42. ✧ Fig. *Mintea lui Lenin a răspîndit asupra lumii nemaipomenita lumină a ideilor sale.* BOGZA, M. S. 67. ✦ A (se)

întinde pe o suprafață (mare), a se lăți. *Ș-umbra nopței se răspînde peste-a ceriului tărie.* ASACHI, S. L. I, 130. *Sîngele cerbului odată a și-nceput a curge gîlgîind și a se respîndi în toate părțile.* CREANGĂ, P. 226. *Pune mîna pe călimări, le ridică, răspîndind cerneala peste masă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267.

3. Refl. și tranz. (Despre știri, vești, publicații etc.) A (se) propaga, a (se) difuza, a (se) face cunoscut. *După perfecțiunea tipografiei prin vapor, astăzi se tipărește și se răspînde într-o zi în Europa întreagă cîte altădată nu se putea răspîndi cu secolii.* HELIADE, O. II, 40. *Faima harului lor se răspîndisă și prin țările cele mai depărtate.* ASACHI, S. L. II, 6. *Vestea aceasta se respîndi iute în toată tabăra.* BĂLCESCU, M. V. 143. *Vorbele ce se respîndiseră ... sînt fără temei.* CR (1848), 10¹/17. *Sta din înălțime, se uita în vale, Răspîndind ... poruncile sale.* PANN, P. V. I, 119/24. *Cîntecul ... l-au întors pre limba lor și l-au respîndit prin toată întinsa lor stăpînire.* ODOBESCU, S. I, 231. *Prin postul cel mare se răspîndește vuiet printre dascăli despre desființarea catiheților.* CREANGĂ, A. 114. *Vestea despre întîmplarea lui Abu-Hasan s-a răspîndit îndată în tot Bagdadul.* CARAGIALE, O. II, 282. *A doua zi să răspîndise zgomotul în mahalaua Icoanei.* DELAVRANCEA, S. 159. *Biblia lui Șerban Vodă începu a se tipări ... și înainte de a fi răspîndită, domnul care o comandase muri.* IORGA, L. I, 38. *S-a răspîndit vestea că „generalul" va trece spre front.* CAMIL PETRESCU, U. N. 421. *Se răspîndi zvonul că pe căpitan are să-l închidă.* SADOVEANU, O. II, 425. *N-au răspîndit destul de bine broșurile.* STANCU, R. A. I, 133. *Țugurlan nu pricepuse niciodată pentru ce unele din întîmplările în care era amestecat el se răspîndeau numaidecît printre oameni.* PREDA, M. 250.

4. Tranz. (Învechit) A face să dispară, a desființa. *Răspîndi, adecă răsipi țările sale ceale spre apărarea țărei făcute.* MAIOR, IST. 5/2. A îndepărta, a înlătura. *Se silea a-și răspîndi întristarea sa.* GORJAN, H. I, 4/28.

— Scris și: *respîndi*. — Prez. ind.: *răspîndesc* și (învechit) *răspînd*.

— Din v. sl. распѫдити.

RĂSPÍNDII s. f. pl. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNDÍRE s. f. Acțiunea de a (se) răspîndi și rezultatul ei.

1. Împrăștiere, degajare. Cf. răspîndi (2). DICȚ.

2. Propagare, difuzare. Cf. răspîndi (3). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *El a lucrat pentru răspîndirea științei de carte.* SADOVEANU, O. VI, 287. *O cultură nu se reduce la simpla acțiune de răspîndire a cărții.* L 1965, nr. 17, 1/1.

3. Extensiune (în spațiu), întindere. *Potîrnichea cenușie și iepurii aveau răspîndire bogată în tot cuprinsul țării.* SADOVEANU, O. X, 459. *Proveniența unui cuvînt o indică aria lui de răspîndire.* PUȘCARIU, L. R. I, 292. *Consulul austriac din București semnalează ... răspîndirea unei societăți secrete.* OȚETEA, T. V. 120. [Cuvîntul „arbore"] *împarte sfera de răspîndire cu „copac", cu „pom", iar în Transilvania, și cu „lemn".* GRAUR, F. L. 19. *În toată zona sa de răspîndire e numit caval.* ALEXANDRU, I. M. 61. *Se produce o peritonită generalizată dată de răspîndirea puroiului.* BELEA, P. A. 172. *Răspîndirea rocilor ... este ... determinată de acțiunea unor cauze ca: vulcanismul, vîntul, apa.* GEOLOGIA, 3.

— Pl.: *răspîndiri*.

— V. **răspîndi.**

RĂSPÎNDÎT, -Ă adj. 1. (Despre ființe) Risipit, împrăștiat, răzleț, răzlețit. *Călărețiî răspîndiți în cîmpie căutau a se bate îndeosebi.* BĂLCESCU, M. V. 210, cf. DDRF. *Trebuia să fie răspîndiți și să folosească vechile gropi de obuze.* BARBU, P. 238. ◇ (Substantivat) *Pentru menținerea disciplinei și restrîngerea răspîndiților să nu se mai ceară oameni în servicii străine de nevoile regimentului.* BRĂESCU, O. A. I, 52. (Prin analogie) *Nu e însă aci vorba despre zilele onomastice ale celor vreo șeapte, opt sfinți Teodor ..., răspîndite peste toate lunile anului.* MARIAN, S. R. II, 77. ✦ (Rar, despre păr) În dezordine, răvășit. *Vor fi cu ochii ... întorși și cu părul răspîndit.* MAIOR, IST. 209/11.

2. Cunoscut, frecvent, obișnuit. *Cea mai răspîndită proorocire era a astrologului.* BĂLCESCU, M. V. 82. *Aceste strigăte erau așa de respîndite, încît Eschil le dă ca exemplu de vaietare.* ODOBESCU, S. I, 195. *Era o floare ... foarte răspîndită în țară.* CREANGĂ, A. 136. *Serie rar, într-o revistă nu tocmai răspîndită.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 213, cf. ALEXI, W. *Nu e un ziar subțire, dar pare a fi solid și răspîndit.* REBREANU, R. I, 43. *A devenit ... un ziar temut și răspîndit.* STANCU, R. A. IV, 368.

— Scris și: *respîndit*. — Pl.: *răspîndiți, -te*.

— V. **răspîndi.**

RĂSPÎNDITÓR, -OÁRE adj., subst. 1. Adj. Care răspîndește (2), care radiază. *Începe să rîdă, prietenos și răspînditor de prietenie.* GALACTION, O. A. I, 289. *Oala se umplu de un lichid luminos, răspînditor de scîntei.* CĂLINESCU, S. 852.

2. S. m. și f. Persoană care răspîndește sau contribuie la răspîndirea unor idei, metode, cunoștințe, știri etc. *El se făcu răspînditorul cărților românești.* IORGA, L. II, 331. *Prefectul ... îi amenință pe răspînditorii de știri false.* PAS, Z. IV, 43.

3. S. n. Mașină care servește la împrăștierea materialelor de construcție pe șosele. DL, DM.

— Pl.: *răspînditori, -oare*.

— **Răspîndi** + suf. *-tor*.

RĂSPÍNTE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÍNTEC s. n. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTEIÁȘ s. m. v. **răspîntiaș.**

RĂSPÍNTFNE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se despărți, a se bifurca. *Cum se răspîntesc drumurile, Cum se răspîntesc hotarele.* GR. S. VI, 103.

— Prez. ind.: *răspîntesc*.

— V. **răspîntie.**

RĂSPÎNTIÁȘ s. m. (Învechit, rar) Persoană care făcea de pază la o răspîntie (1). *Respîntiașii ..., cu bicele pe umăr, dau în lături carele țărănești.* AP. TDRG.

— Pl.: *răspîntiași*. — Și: **răspînteiáș** (id. ib.), **răspîntiáș** (SCRIBAN, D.), **respîntiáș** s. m.

— **Răspîntie** + suf. *-aș*.

RĂSPÍNTIE s. f. 1. (Adesea determinat prin „de drum", „de uliți" etc.) Loc unde se încrucișează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. *Nece străbaterea, nece strigare în răspîntiile lor.* PSALT. HUR. 121ᵛ/15. *Și ieșiră robii acei în răspîntiea. Adunară toți cîți aflară.* TETRAEV. (1574), 238. *Ieșiți curînd la răspîntii și în ulițele cetății.* CORESI, EV. 413. *Am început a-l hotărî ... din sus de dealul mare din respîntenele drumului* (a. 1670). URICARIUL, XVII, 22. *Răspîntiia drumului.* BIBLIA (1688), 191²/36. *Găsiră mînzul legat lîngă ușă, afară la rădzpîntie, și-l dezlegară* (a. 1693). GCR I, 311/1. *Eforii dau proclamații, prin respintini se lipesc.* BELDIMAN, E. 8/31. *Vezi răspîntenea aice, alt drum iată mai ușor, Pe el flori tu adunа-vei ce-ntr-o zi se nasc și mor.* ASACHI, S. L. I, 101. *La toate răspîntenile cîte un zapciu al agiei oprea carele ... pănă după trecerea alaiului.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Namile nesebuite La răspîntii se-ntîlnesc, Și-n limbi aspre, ne auzite, Pe țară se gîlcevesc.* BOLLIAC, O. 205. *N-ați remarcarisit grupe de oameni pe la răspînteni?* ALECSANDRI, T. 1 426. *Nu poate fi lăsat să întindă mîna pe la respintini.* CONV. LIT. XI, 305. *El văzu arcul lui Traian, stînd fără căpătîi, în răspîntia căilor.* ODOBESCU, S. III, 73. *După ce m-au lăsat cîinii lui Trăsnea în pace ... am sărit în răspîntenele unui drum.* CREANGĂ, A. 68. *La o răspîntie de mahala strălucește de departe în*

fel de fel de fețe geamlîcul unei circiume. CARAGIALE, O. II, 50. *Merge cu Marta pănă la respîntie . . . și o lasă să meargă cu ceilalți mai departe.* SLAVICI, N. I, 85. *Puse să se strige prin toate respîntiile cetăților din lume.* ISPIRESCU, L. 256. *La răspîntia căilor singuratice . . . o colibă, îngropată pe jumătate în pămînt, stă locului neclintită.* DELAVRANCEA, S. 163. *Un orb de la răspînteni oprește-a lui cîntare Și fraților de chinuri le dă un gologan.* MILLE, V. P. 95. *Răspîntia căii le-aduce Un stol cunoscut.* COȘBUC, P. I, 291. *Din cele mai depărtate respîntii . . . se îndrepta lumea ca în zilele de paradă.* D. ZAMFIRESCU, R. 5. *Aici e răspîntie de trei drumuri, și la răspîntie, drept în fața podului, e hanul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 60. *Veneau în urmă, vorbind încet . . . sub fluturarea petalei de lumină a singurului felinar . . . ce înveselea răspîntia pustie.* BASSARABESCU, V. 9. *Dacă nu ți-ar fi stăpînă vremea nu ți-ai prăpădi Așteptînd pe la răspîntii.* EFTIMIU, Î. 99. *A așezat la toate răspîntiile indicatoare.* SADOVEANU, O. X, 248. *Și parcă o pădure întreagă, la răspînte, Din ulmi, din fagi și paltini se ridica să cînte.* ARGHEZI, S. P. 93. *Șuroiau picăturile . . . în strășina hanului de la răspîntenea de drumuri.* C. PETRESCU, A. R. 190. *Pe la răspîntii . . . nămeții crescuseră mari.* STANCU, R. A. III, 348. *Fierăria . . . era așezată la o răspîntie de uliți.* PREDA, M. 116. *Merse o bucată de drum pînă ce ajunse într-o răspîntie în care se încrucișau mai multe drumuri.* POPESCU, B. IV, 36. ◇ Fig. *Din această măgulire . . . îți urmezi, încet, încetinel, drumul care te duce la răspîntia poemei, răspîntie din care își iau naștere toate celelalte poteci ale diferitelor genuri poetice.* MACEDONSKI, O. IV, 89. *Am rămas în drum, prăbușit la răspîntia neagră a nedumeririi.* KLOPȘTOCK, F. 336. *Făcea de toate: literatură, . . . teatru, cărți didactice, ziaristică. Era o adevărată răspîntie de planuri și proiecte.* TEODOREANU, M. U. 30. *Acum, La răscruce de drum, La răspîntii de cale, Să ne-nfrățim voinicește puterile.* DEȘLIU, G. 34. ◇ (Regional) *Cel din răspîntie* = dracul. *Îndată aleargă cu osîrdie Ducînd-o cel din răspîntie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 209. ◇ Expr. **A ședea ca lupul în** (sau **la**) **răspîntie** = a pîndi. Cf. PANN, P. V. III, 5/12, ZANNE, P. I, 527. ✦ (Rar) Confluență. *În răspînteia asta de ape, și se pare că Oltul, despicînd voinicește torentele Dunării, a străbătut dincolo.* VLAHUȚĂ, R. P. 25. ✦ (Regional; în forma *răspintin*) Macaz (Călugăra Mare — Bacău). ALR SN III h 873/531.

2. Fig. Moment hotărîtor în viața unui om, în istoria unui popor etc.; răscruce. *Ajuns la această răspîntie, două lucruri se pot întîmpla: sau pacienta să se vindece de agorafobie, sau . . . nu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 201. *Stai cu creionul la pîndă, în bibliotecă și-n răspîntiile istoriei.* ARGHEZI, T. C. 17. *Sînt la o răspîntie a vieții mele, mamă.* VINEA, L. I, 129.

— Pl.: *răspîntii.* — Și: (învechit) **rădzpîntie,** (regional) **răspintie** (BARCIANU, ALEXI, W., DR. V, 786, ȘEZ. VI, 35), **respîntie, respintie** (BARCIANU, ALEXI, W.), **respinte** (MARIAN, D. 342), **răspînte, răspinte** (CHEST. IV 14/174 d, ib. 84/162, 176 f), **răspîntine** (TDRG), **răspintene** (DDRF), **răspîntină** (GLOSAR REG.), **răspîntene** (pl. *răspînteni*), **respîntene, răspînteie** s. f., **respînți** (ȘEZ. XIII, 114), **răspîndii** (VÎRCOL, V. 98) s. f. pl., **răspînten** (DDRF), **respînten** (TDRG), **răspintin** (pl. *răspintini* GR. S. V, 45, ALR SN III h 873/514), **răspîntec** (VÎRCOL, V. 98), **răspintec** (id. ib.), **răspînteee** (id. ib.) s. n., **răspînturi** (TEODORESCU, P. P. 375), **respîntini, răspîntici** (VÎRCOL, V. 98) subst. pl.

— Din v. sl. **распѧтие.**

RĂSPÎNTINE s. f. v. **răspîntie.**

RĂSPÎNTURI subst. pl. v. **răspîntie.**

RĂSPÎRȚ s. m. v. **răspăr**[1].

RĂSPLÁI s. n. (Regional) Creion. ALR I 1 514/215, 217, 218, 360.

— Pl.: *răsplaie.*

— Din germ. **Reißblei.**

RĂSPLĂTĂ s. f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acțiune săvîrșită; recompensă (v. gratificație); (rar) acțiune prin care se pedepsește o faptă (v. pedeapsă). *Am dat o carte prea trebuincioasă . . . spre marea noastră recunoștință și resplată* (a. 1643). BV I, 131. *Să-i dete răsplată cuvinită, Făcîndu-l tuturor de măscară, Pentr-atîte morți ș-atîtă ocară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 422. *În loc de răsplata ce aștepta . . . fu osîndit a i se tăia capul.* BĂLCESCU, M. V. 395. *Cine ar fi putut crede! Tu ești care vrei să mă omori! Aceasta e resplata dragostei mele?* NEGRUZZI, S. I, 22. *Însă trebuie gîndire, spre a nu se profana Nici pedeapsa, nici răsplata.* BOLLIAC, O. 172. *Nu dobîndesc răsplata dorită cu-nfocare? Nu e acesta rodul ce eu am semănat?* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Nici un pai de resplată pentru toată vitejia.* HASDEU, R. V. 87. *Pietoasa reclamă a lui Ștefan nu rămase fără răsplată, căci . . . i se născu un fiu.* ODOBESCU, S. I, 260. *Atunci cînd după moarte răsplată nu v-așteaptă, Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă, Egală fiecare.* EMINESCU, O. I, 60. *Porni la Roșu împărat ca să-și primească răsplata.* ISPIRESCU, L. 226. *Cei tari primesc răsplăți pentru păcate.* MACEDONSKI, O. II, 279. *Orice faptă își are răsplata ei!* VLAHUȚĂ, O. A. 495, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iute găliți-mi o altă răsplată, ca nu cumva singur Eu între ahei fără dar să rămîn.* MURNU, I. 7. *Asta-i răsplata după treizeci de ani de muncă!* REBREANU, I. 245. *Un așezămînt al invalizilor de război va fi fost constituit . . . ca o datorie patriotică și o răspaltă celor ce au rămas schilozi.* N. A. BOGDAN, C. M. 176. *Sînt un fel de copii de casă . . . luți cînd îi trimiți, așteptînd cu deferentă încredere răsplata.* TEODOREANU, M. U. 155. *Ne vom aduna aici, să hotărîm dreaptă răsplată lui Alexie.* SADOVEANU, O. XII, 165. *Meșteșugarul trist a biruit . . . Și se măsoară-n ce-a făcut. Răsplata Este că-și vede lucrul năzuințli gata.* ARGHEZI, VERS. 238. *După proces îi va veni marea răsplată din partea bancherului.* STANCU, R. A. V, 120. *Ciobanii au primit . . . răsplata pentru zilele-muncă prestate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 807. *Vrei un cadou, o răsplată că te-ai purtat frumos?* DEMETRIUS, C. 47. *Răsplata insistențelor lui . . . a fost însă oferită de spectacolul cu Chiriția în provincie.* S iulie 1960, 44. *Dar gîndita-i că păcatul Își urmează vinovatul Și că-n lume orice faptă Are plată și răsplată?* ALECSANDRI, P. P. 208. *Ca să-și ia răsplată Pentru bună faptă!* TEODORESCU, P. P. 93. *Nici o faptă fără răsplată.* PANN, P. V. II, 51/15. ◇ Expr. **După** (sau **pentru**) **faptă (și) răsplată** = orice faptă ajunge cîndva să fie răsplătită sau pedepsită. *Dragomire, uită-te la mine: . . . pentru faptă răsplată și năpastă pentru năpastă!* CARAGIALE, O. VI, 298. **A-i veni cuiva zi de plată și răsplată** = a sosi momentul răfuielilor. Cf. ZANNE, P. V, 501.

— Scris și: *resplată.* — Pl.: (rar) *răsplăți.*

— Postverbal al lui **răsplăti.**

RĂSPLĂMĂDÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) plămădi din nou; fig. a face să ia naștere printr-o lungă elaborare, a (se) plăsmui, a (se) zămisli. *Demonic Infinit! . . . Cu tine dorul am Să fiu răsplămădit și șters.* ARGHEZI, V. 146. *Tot ce-a venit să spuie și tot ce-a spus Rusandrei, s-a fost răsplămădit în amarul gîndurilor.* POPA, V. 50.

— Prez. ind.: *răsplămădesc.*

— Pref. *răs-* + **plămădi.**

RĂSPLĂTÍ vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a remunera. V. gratifica. *Pre urmă îți voiu răsplăti slujba ta foarte bine* (a. 1783). GCR II, 131/16. *Norodul nu va răsplăti numai multa știință, ci și buna voință, buna cugetare ce va avea fieșcare, după a sa putere, să slujească patriii.* GOLESCU, Î. 66, cf. LB, BĂLCESCU, M. V. 68, POLIZU. *Eu îți voi răsplăti osteneala cu cincizeci de mahmudele.* FILIMON, O. I, 117. *Te așteptai să fii răsplătit chiar de la început prin laude meritate.* ODOBESCU, S. III, 10. *Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atîta osteneală?* CARAGIALE, O. II,

243, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ctrmuirea îl răsplătise cu un mandat de deputat.* REBREANU, I. 273. *Se gîndea că tot mai pot fi măcar clipe de mulţămire care răsplătesc ani de durere.* SADOVEANU, O. II, 297. *Că mîna ţîi arsese cu care-ai scormonit în jarul alb din cîmpul de sus, eşti răsplătit.* ARGHEZI, VERS. 379. *O sforţare atît de mică fusese răsplătită cu atîta bunăvoinţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 263. *Vom şti să te răsplătim din plin.* STANCU, R. A. III, 56. *Fiecare efort îndeplinit conştient şi cu bucurie va fi răsplătit cu tot mai multă bunăstare şi progres.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 723. *Nu cumv-ai văzut Pe unde-ai trecut Un zid învechit . . . , Hai de ni-l arată, Că te-oi răsplăti Şi te-oi milui.* TEODORESCU, P. P. 461. *Să-ţi răsplătesc binele ce-ai făcut mai dăunăzi cu omul acela pe care-l bătea creditorii.* SBIERA, P. 231. (Absot.) *Numai dragostea răsplăteşte dragostei.* MARCOVICI, C. 42/12. (Intranz.) *La cel ce te duşmăneşte, Tu cu bine-i răsplăteşte.* PANN, P. V. II, 20/11. ✦ A compensa, a despăgubi. *Netăindu-se viţele aduc nespusă roadă, iar curăţînd-se, rodul îl resplătesc cu îmbunătăţearea vinului.* ECONOMIA, 147/6. *Printr-un dulce somn ş-au răsplătit osteneala cîtă într-ace zi pritimsă.* DRĂGHICI, R. 71/12. *Fiind stăpînitor bun la inimă şi iubitor de dreptate, s-a gîndit să-l ia pe Abu-Hasan pe lîngă el de aproape şi să-l răsplătească de cîte păţise.* CARAGIALE, O. II, 275. *Un nasture, dezbrăcat de postav, îşi arăta fierul oxidat, alburiu pe ici pe colo. Lipsa aceasta o răsplătea pieptănătura cefei.* BASSARABESCU, V. 75. *Urîţenia balconului şi a leilor de piatră . . . este răsplătită printr-o frumoasă frîză în relief.* CAMIL PETRESCU, O. II, 596. ✧ Fig. *El transmite amicului său gîndurile şi impresiile cu care îl răsplăteşte neliniştea sa.* VIANU, A. P. 82. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se achita de o obligaţie, de o îndatorire. *Plînge acela ce nu ştie sau nu poate ca să s[ă] răsplătească[ă]* (a. 1802). GCR II, 196/37.

2. A răzbuna; a pedepsi pe cineva pentru un rău săvîrşit. *Pierind Leonidis . . . îi luară capul şi-l spînzurară. Care lucru să-l răsplăteşti tu.* HERODOT (1645), 496. *Şi-l prinse pe Pătru Vodă Aron şi-i tăie capul, de-şi răsplăti moartea tătîne-său.* URECHE, L. 83. *Domnul Antiohie Vodă domniea ţara . . . cu blîndeţe cu sfeatnicii lui şi nu răsplătea rău pentru rău.* IST. Ţ. R. 79. *Nu pute să-ş răsplătească răutatea ce trăseră de către munteni.* NECULCE, L. 133. *Au strînsu străji, jolniri, cazaci ca să meargă asupra lui Batăr Gabor, să-i răsplătească răotatea ce i-au făcut în ţară.* R. POPESCU, CM I, 332. *Vei birui şi vei răsplăti sîngele cel nevinovat.* MINEIUL (1776), 146r2/5. *Au tăiat Nicolae Kameneţki cincizeci, ca să răsplătească uciderea celor cincizeci de poloni.* ŞINCAI, HR. II, 118/12. *Sîngele lui Agamemnon orişicum să-i răsplătesc.* BELDIMAN, O. 10/12. *Chiar pe copilul meu însuşi să-l omoare cin[e]va Nu aş face turburare, să caut să-i răsplătesc.* PANN, E. II, 61/15. ✧ Refl. *De aveţi vreo mînie spre dînşii, de pre mine vă răsplătiţi şi lor le daţi pace.* N. COSTIN, L. 536. *Cît pentru domnul Crasa . . . dacă vreodată voi putea ceva, voi căuta a mă răsplăti de o asămine mîndrie a lui.* KOGĂLNICEANU, S. 109. (Refl. pas.) *Şi aşa să răsplăteaşte, Paguba lui Chest avută* (a. 1821). GCR II, 238/15. ✧ Intranz. *Aşa ştie fieştecăruia den vrăjmaşilor lui a răsplăti şi a da.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Le răsplăteaşte de bîntuiala ce mi-au făcut.* MINEIUL (1776), 47 v1/34. *Fărădelegile domniei lui se răsplătiră cu a sa moarte.* BĂLCESCU, M. V. 32. ✦ A plăti prin suferinţă o greşeală; a ispăşi. *Se vede că i-a fost scris . . . să răsplătească şi păcatele iepei frăţine-său, ale caprei, ale gînsacului logodit şi ale boilor ucişi în pădure.* CREANGĂ, P. 58. *Ei au trebuit să-şi răsplătească chibzuirile rele din nopţile lungi atît cu bani către păgubaş cît şi cu închisoarea.* SBIERA, P. 255.

— Scris şi: *resplăti.* — Prez. ind.: *răsplătesc.*

— Pref. *răs-* + **plăti.** Cf. bg. *разплатя.*

RĂSPLĂTÍRE s. f. Acţiunea de a răsplăti

1. Răsplată. Cf. răsplăti. **(1).** *Nădăjduind la răsplătirile ceale bogate, toată avuţiia v-aţi deşărtat.* MINEIUL (1776), 129r1/6. *Îmbărbăta pe căpitani şi pe suldaţi făgăduind fiiştecăruia cinste şi răsplătire.* IST. CAROL XII, 75r/9. *Va fi început de pedeapsă celor fără de leage şi de răsplătire celor direpţi.* MAIOR, P. 103/25. *Celui bun trebuie să i se facă răsplătire spre pilda celui rău.* GOLESCU, I. 32, cf. LB. *Faptele . . . să-şi ia răsplătire după felul lor.* MARCOVICI, C. 14/10, cf. KOGĂLNICEANU, S. 93. *Acela care luă crucea de pe turnuri era un topciu(tunar) . . . pe care marele vizir spre răsplătire îl făcu atunci căpitan.* BĂLCESCU, M. V. 130. *Şi tu, înţelept prieten . . . , Ale cărui fapte bune sînt vrednice-a se cinsti Şi o dreaptă răsplătire merită a dobîndi.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Ţine hîrtia aceasta şi sileşte-te cît vei putea să împlineşti poruncile mele, iar cînd lucrul va fi săvîrşit, vino cu dînsa să-ţi iei răsplătirea.* FILIMON, O. I, 263. *Tu, an nou, ce ne vesteşti? Vii s-aduci patriei mele, ca o dreaptă resplătire, Pace, glorie, putere, libertate, fericire?* ALECSANDRI, P. II, 74. *Eu ţi-am dat coroana ţării, să te fac stăpîn pe-o lume, Şi-acum asta-i răsplătirea ce mi-o dai?* COŞBUC, P. I, 121. ✦ (Învechit) Despăgubire, compensaţie. *La pricini de furtuşag pravilele hotărăsc îndoită răsplătire pagubii.* PRAVILA (1814), 176/11.

2. (Învechit, adesea în legătură cu verbe ca „a face", „a da", „a lua" etc.) Răzbunare, revanşă; pedeapsă. Cf. răsplăti. **(2).** *Răsplătirea nu taste mare însufleţire* (a. 1713). GCR II, 5/30, cf. 129/23. *Pe paşa de la Halep ce se hainise-l prinse făcîndu-l răsplătirea cu moarte.* VĂCĂRESCUL, IST. 265. *Pravela răsplătirii răului se păzeşte foarte tare.* IST. AM. 83 v/16. *Şi răsplătire să-i daţi Celui ce m-au urgesît* (cca 1800). GCR II, 182/31. *Sabinenii . . . să întorc la Chiuria pentru ca se vestească cumplita lor întîmplare şi să se gătească spre răsplătire.* BELDIMAN, N. P. I, 16/1. *Să vor îndatora a întoarce înapoi ceea ce au luat, apoi li să va orîndui . . . şi răsplătire cu dojană spre pilda şi altora* (a. 1825). DOC. EC. 356. *Aceşti soldaţi . . . avea încă a face răsplătire pentru pierzarea ce au suferit-o.* AR (1829), 30I/14. *Nu este cu putinţă ca făcători de rele să nu-ş ia răsplătire a urmărilor lor.* MARCOVICI, C. 18/27. *Şi la întîmplare de a să asupri de către oricine să nu-ş facă răsplătire însuş, ci să se arăte cu jeluire.* DRĂGHICI, R. 280/10. *Alergarăm cu toatele spre răsplătirea răului ce ţi s-a făcut.* GORJAN, H. I, 155/22. *Trebuie să-i descopăr tot. Nu din răsplătire, o, nu! Dar vreu să scap de mustrarea cugetului.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *Răsplătire vei lua La neîndurarea ta.* CONACHI, P. 31. *Că mi-ai voit răul nu-ţi fac răsplătire, Bogdaproste babii că mi-a dat de ştire!* PANN, P. V. I, 58/29. *Deşi cam tîrziu, luă însă o aspră răsplătire pentru toate crimele ce săvîrşise.* FILIMON, O. I, 300. *Iănăchiţă îndată scrise boierilor din ţeară, dupe porunca vizirului, că dreptatea împăratului făcuse răsplătire lui Mavrogheni.* ODOBESCU, S. I, 318. *Şi-n ora judecăţii, în ora răsplătirii, Nu ştiu cine culpabil va fi mai mult din noi.* MACEDONSKI, O. I, 253, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Şi furnica cît de mică face o răsplătire mică.* ZANNE, P. I, 463.

— Scris şi: *resplătire.* — Pl.: *răsplătiri.*

— V. **răsplăti.**

RĂSPLĂTITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; adesea substantivat) **1.** (Persoană) care răsplăteşte **(1).** *Răsplătitor celor bune şi rele.* VĂCĂRESCUL, IST. 248, cf. LB. *Un drept şi nemîtarnic răsplătitor, care vede şi preţuieşte lacrămile tale.* MARCOVICI, D. 15/20, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Persoană) care se răzbună; care pedepseşte. *Ochiul cel neadormit al nefăţarnecului judecătoriu precum iaste îndălungu răbdătoriu, iaste şi de stîrgu răsplătitoriu.* R. GRECEANU, CM II, 180. *Tu, a vieţei mele stăpînă . . . , În loc de răsplătitoare, ai să te arăţi miloasă.* CONACHI, P. 139. *Ei sînt . . . nemulţămitori, prepuitori, răsplătitori.* IST. AM. 85v/4. *Electra iute şi răsplătitoare, şi de-a pururea împotrivă şi răzvrătitoare.* BELDIMAN, O. 3/18.

— Pl.: *răsplătitori, -oare.* — Şi: **răsplătitóriu, -oáre** adj.

— **Răsplăti** + suf. *-tor.*

RĂSPLĂTITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răsplătitor.**

RĂSPLUMBUÍT, -Ă adj. (În corelație cu „plumbuit") Plumbuit foarte tare. *Și scoate-un bici plumbuit, Plumbuit, răsplumbuit.* MARIAN, SA. 174.
— Pl.: *răsplumbuiți, -te.*
— Pref. *răs-* + **plumbuit.**

RĂSPÓIMÎINE adv. În ziua care urmează după poimîine; a treia zi începînd din ziua prezentă. Cf. DHLR I, 247, BUL. FIL. VII — VIII, 121. *„Mîine" — zice. Și mîine îi poimîine, pe urmă răspoimîine.* GALAN, Z. R. 261, cf. ALR I 193.
— Accentuat și: *răspoimîine.*
— Pref. *răs-* + **poimîine.**

RĂSPONSÁBIL, -Ă s. m. și f. v. **responsabil.**

RĂSPÓP s. m. v. **răspopă.**

RĂSPÓPĂ s. m. (Învechit) Persoană căreia i s-a luat calitatea de preot. *Ispravnicii să aibă a cerca ținuturile sale pentru răspopi sau alți oameni fără dar, ce se poartă cu cin bisăricesc* (a. 1741). URICARIUL, IV, 400/18, cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Le auzeam cîntecele astea pe bietul răposatul răspopa Ioniță . . . , că și el se pricepea la d-alde astea.* PR. DRAM. 158.
— Pl.: *răspopi.* — Și: (rar) **răspóp** s. m. SCRIBAN, D.
— Pref. *răs-* + **popă.**

RĂSPOPÍ vb. IV. Tranz. A scoate pe cineva din rîndul preoților, a-i lua calitatea de preot. Cf. BARONZI, L. 118, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 247, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Fura și fusese răspopit.* BARBU, P. 80. *Preotul . . . a fost răspopit și a fugit din sat pe furiș.* V. ROM. iulie 1962, 10. ◇ Refl. pas. *N-a fi cel care a fost popă și s-a răspopit?* SADOVEANU, O. V, 280.
— Prez. ind.: *răspopesc.*
— Pref. *răs-* + **popi.**

RĂSPOPÍRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a răspopi. *Preoții . . . cari nu țin secretul mărturisirii păcatelor merită răspopire.* BARIȚIU, P. A. II, 720, cf. DDRF.
— V. **răspopi.**

RĂSPOPÍT adj. Scos din preoție. Cf. DDRF. *Era un abate răspopit, foarte cult.* BRĂESCU, A. 189. (Substantivat) *Au primit . . . pe toți răspopiții . . . alungați pentru ticăloșii.* SADOVEANU, O. VI, 40.
— Pl.: *răspopiți.*
— V. **răspopi.**

RĂSPRĂȘTIÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A împrăștia. *Sv[i]nt[u]l înger . . . au răsprăștiat focul și pre mulți au pîrjolit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7v/6.
— Pref. *răs-* + [îm]**prăștia.**

RĂSPRÓSIE s. f. (Regional) Ogor arat și semănat a doua oară. Cf. SCRIBAN, D., H I 287, II 271.
— Pl.: *răsprosii.*
— Pref. *răs-* + **prosie.**

RĂSPÚBLICĂ s. f. v. **republică.**

RĂSPÚNDE vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la unele cuvinte adresate de cineva. V. vorbi. *Fistu întrebă-se cu svealnicii și răspunse: . . . către chesariu se mergi.* COD. VOR. 68/2. *Acel bolnav răspunse cu mullă blînzie și smerenie.* CORESI, EV. 146. *Și îngerul Domnului den ceriu strigă la el și zise: Avraame, Avraame. El răspunse: aicea sînt.* PO 71/16. *Ciri să va întreba cu altul să știe răspunde* (a. 1607). GCR I, 43/9. *Nemică nu răspunzi la aceastea ce mărturisescu aceștia spre tine?* N. TEST. (1648), 36r/16. *Bătînd Ștefan Vodă în ușa sihastrului să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte.* NECULCE, L. 10, cf. ANON. CAR. *Cînd să întreabă ce iaste? Ei răspund: rumâni.* C. CANTACUZINO, CM I, 24. *Făr-a mă întreba, făr-a-i răspunde, Mă luă dă guler și dă o spată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 321, cf. DRLU, LB. *L-au și întrebat de primește să meargă cu dînsul, El au răspuns că . . . ar voi, însă părinții nu-i dau voie.* DRĂGHICI R. 6/2. *Va răspunde-atuncea poate un păstor cu veche frunte: "L-am văzut în multe rînduri, cînd se lumina la munte".* ASACHI, S. L. I, 75. *După ce cercetară și căutară, îi respunseră că un asemenea om nu se află în armiă.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Colonelul îi respunse că voiește mai bine să fie singur.* CR (1848), 1[1]/50. *Bine este cînd apucă cineva înainte, și d-aceea gîndesc că este vremea să răspunz mai nainte de a mă întreba cineva.* HELIADE, O. II, 11. *În învîrtirea valțului, am pomenit numele tău. Găcește ce mi-a răspuns?* NEGRUZZI, S. I, 65. *Și cum poci a-ți răspunde? De ce m-ai întrebat?* ALEXANDRESCU, O. I, 151. *Fă aceeași întrebare . . . și ascultă cum el îți va răspunde.* ODOBESCU, S. I, 198. *La blînda ta mustrare . . . Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund.* EMINESCU, O. I, 91. *Toți pe cîți îi întrebă dădeau din umere neștiind ce să răspundă la așa întrebare.* CREANGĂ, P. 307. *Am întrebat-o și mi-a răspuns că fiu-său e acasă.* CARAGIALE, O. II, 268. *Răspunseră toți într-un grai.* ISPIRESCU, U. 102. *Dau să răspund și nu pot scoate-o vorbă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 179. *Crîșmărița răspunse acru.* GÎRLEANU, N. 33. *Stăpîna mandatului răspunse mirată.* BASSARABESCU, V. 76. *Am răspuns . . . cu jumătate de suflet vecinei din stînga.* CAMIL PETRESCU, U. N. 108. *Nu răspunse și își privi cu insistență vîrful pantofului.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *Ei, te-ai gîndit? îl întrebă moșul iar, văzînd că Ion nu era gata să-i răspundă.* VISSARION, B. 104. *Simt că dacă mai întrebi, am să răspund.* SEBASTIAN, T. 169. *Alexandru se uita țintă înaintea lui, fără să răspundă.* SADOVEANU, O. I, 12. *Și cum ești poreclit? "Ion" răspunse prea smerit.* ARGHEZI, VERS. 293. *Răspundea politicos și distrat la întrebările însoțitoarei sale.* CĂLINESCU, S. 11. *Dece nu le-ai răspuns la întrebări?* STANCU, R. A. III, 39. *Nu sînt ciumat să nu-mi răspunzi.* DAVIDOGLU, M. 19. *Moromete se mohorî dintr-o dată. Vru să răspundă, dar se ridică pe neașteptate de pe stanoagă și sări spre poartă.* PREDA, M. 10. *Oamenii de aici par închiși și ursuzi, Dar de tine-mi răspund orișicînd la-ntrebare.* LABIȘ, P. 68. *Striga din răsputeri deasupra apelor, dar nu-i răspundea nimeni.* BARBU, P. 231. *D-auzi, mîndră ori n-auzi, Ori n-ai gură să răspunzi?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75. *Eu răspund din rugul verde Că-i departe unde șede Și de-aicea nu se vede.* FOLC. TRANSILV. I, 303. ◇ Fig. *Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Glasul clopotelor sună . . . Și văzduhul le răspunde prin o tristă armonie.* ALECSANDRI, P. I, 198. *Ce s-a întîmplat în familia Piscopesco? . . . O bucată de bristol, care strălucește deasupra cărților de vizită . . . ne va răspunde la această întrebare.* CARAGIALE, O. II, 128. ◇ Refl. (Popular) *Nicăiri nu se găsea nime carele să se fi răspuns că ar vrea să iaie de nevastă o babă hîrcă.* SBIERA, P. 280. *Auzi, mîndro, ori n-auzi, Ori nu vrei să te răspunzi! Ba eu , badeo, bine aud, Dar nu pot să mă răspund.* L. COSTIN, M. B. 19. ◇ Expr. **A răspunde monosilabic** (sau **cu monosilabe**) v. monosilabic, monosilab. **A răspunde de-a bățul** v. băț. ✦ Tranz. (Învechit și regional) A face cunoscut (prin viu grai), a da de veste. *Răspunde-va* (vesti-va D, grăi-va H) *limba mea cuventele tale.* PSALT. 267. *Au ales pre carile era mai ales între dănșii . . . ca să răspunză graiul laconilor către Chiros, cum să nu învăluiască nici o cetate grecească.* HERODOT (1645), 63, *Că le-au ieșit vestea-n tot pămîntul De ce-au grăit și-au răspuns cuvîntul.* DOSOFTEI, PS. 57/13. ◇ Refl. *Iar . . . răspunzîndu-să acesta cuvînt, îndată trimisă de-i gonia.* HERODOT (1645), 102. *Cît nu iaste graiuri să s-ascundză. Sau cuvinte să nu să răspunză.* DOSOFTEI, PS. 57/11. ◇ Refl. impers. *Cum sosește* [cintița] *se respunde că îndată după venirea ei are să vie și primăvara.*

MARIAN, o. I, 384. *Sus pe munte Se răspunde, Jos la țeară Se resbeară* (Clopotul). GOROVEI, c. 89. (Refl. pas.) *Nevoi și porunci grele îndată ce s-au răspunsu dă oaste domnului ... de a veni începuse.* R. GRECEANU, CM II, 200. ✦ Tranz. (Învechit) A pomeni, a menționa ceva (în scris). *Au vândut partea Teclii. Acea Teclă nici în ispisocul lui Ioan Vodă nu o respunde, nici cîtă parte are.* (a. 1741). URICARIUL, XV, 314. ✦ Intranz. (Învechit) A sta de vorbă cu cineva; a discuta. *Iară împăratul deaca văzu pre filosoful așea ... mirat dzîsă celorlalți să-ș răspundză cu sv[î]nta m[u]cinițâ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^r/25. ✦ Intranz. (Învechit) A cădea de acord cu cineva; a se înțelege. *Cu cei de gios a ne răspunde pre lesne ne va fi.* CANTEMIR, IST. 100. ✦ Tranz. (Învechit) A pronunța, a rosti. *Slova cea din frunte, adecă „s", să o respundă supțire după firescul ei sunet.* MAIOR, IST. 187/27. *Pre alocurea altminterea respund în vorbă unele cuvinte.* id. ib. 248/12. ✦ Tranz. (Regional) A spune deschis, fără înconjur. Cf. CIAUȘANU, GL. *Răspunde vorba odată!* id. ib. ✦ Intranz. A face dovada cunoștințelor sale în fața unui examinator. *Cine era cuminte și răspundea bine, căpăta dreptul să stea lîngă ea.* PAS, Z. I, 111.

2. Intranz. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la acțiuni, solicitări, provocări etc.; a replica. *Noi vom răspunde împotriva acelora în ce chip numai sufletele sfinților sânt în ceriu, iară trupurile lor să află pre pământ.* CHEIA ÎN. 5^v/23. *Să să ducă la Ianoș, craiul ungurescu, să-l împace cu craiul leșăscu, ca să poată răspunde tatarului.* R. POPESCU, CM I, 285. *Dar nice lui Parpangel slăbiră Coardele văzînd că nu-i răspunde Vrăjmașul, și spre dînsul aleargă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 118. *Pasera ... Ce din ram în ram sălteză și de tine se ascunde, În ghibaciul laț nu-ncape și dorinței nu răspunde.* ASACHI, S. L. I, 108. *La huietul cel mare al acestei izbucniri neașteptate ... toți turcii răspunseră împreună printr-un țipăt îngrozitor.* BĂLCESCU, M. V. 125. *Cui te lovește, nu-i răspunde ... Tu ești poet — deci cîntă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 27. *Dealtfel Tanța răspundea cu aceleași sentimente.* REBREANU, R. I, 209. *Vei face ce vei crede de cuviință ..., iar eu voi răspunde faptei dumitale cum voi putea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 279. *Maiorul răspundea cu privirea la cele două femei în haine cernite.* C. PETRESCU, Î. II, 44. *Răspunse și el la zîmbetul prințului.* SADOVEANU, O. XI, 533. *Chelnerii răspundeau nu numai cu solicitudine, dar cu o clipire din ochi, care dovedea că Stănică le era cunoscut.* CĂLINESCU, E. O. I, 244. *Clasa muncitoare din țările capitaliste răspunde uneltirilor cercurilor imperialiste agresive prin intensificarea luptei pentru drepturi vitale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 801. *Nevasta lui Vasile răspunse la zîmbetul ei.* V. ROM. aprilie 1956, 21. *Rîndurile se reduseseră la minimum, și comandamentul răspundea la fiecare cerere de reîmprospătare că nu are de unde lua alți soldați.* BRĂESCU, P. 341. ✧ (Prin analogie) *De pe colnicea dealului de-mpotrivă le răspundea cu răsunet tînguios și depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuței.* ODOBESCU, S. I, 105. *Și-n zori la poartă bate, dar poarta n-a răspuns.* COȘBUC, P. I, 135. *Iar telefonul ridicat din cumpănă nu răspundea chemărilor niciodată.* C. PETRESCU, C. V. 143. *Alt corn ne răspunse, melancolic.* SADOVEANU, O. I, 154. [Clopotelor], *sunați de seară ca-ntr-o dimineață ... Dintr-alte ceruri altele răspund.* ARGHEZI, VERS. 338. *Trîmbița nu sună, căci ar răspunde tunurile.* ISAC, O. 199. ✧ (Subiectul este sunetul emis) *Cea răsunare deșartă ... Răspundea din prăpastii adînci.* BUDAI-DELEANU, Ț. 180. *Nici un echo puternic nu-i răspunse în mulțime.* BĂLCESCU, M. V. 112. *Zis-a glasul, un răsunet Lung răspunde ca un tunet.* ALECSANDRI, P. II, 20. *De sub rîpă și de pe piscurile dealului, alte chiote le răspundeau.* MACEDONSKI, O. III, 36. ✧ Fig. *Privit în esența lui, stilul este produsul acordării a două ritmuri, a ritmului în care se desfășoară spectacolul lumii pentru sufletul nostru și a ritmului în care, prin creația de artă, sufletul nostru îi răspunde.* VIANU, A. P. 125. (Refl. recipr.) *În frunt'amînduror taberi bronzurile bubuiesc Tunetele depărtate se răspund, să-mprotivesc.* HELIADE, O. I, 101. (Refl. impers.) *Alții, i-au arătat că la asemenea îndrăzneală nu se răspunde, decît cavalerește, cu o acceptare de luptă.* C. PETRESCU, Î. II, 230. ✦ (Învechit) A protesta, a se plînge. *Să fie volnici cu cartea domniei mele a ține, a stăpîni ... nișie părți de moșie ... Iar cine ari ave a respunde să meargă la Stamatin vornic* (a. 1741). URICARIUL, X, 59, cf. 188. ✦ A interveni într-o discuție (publică) combătînd (oral sau în scris) afirmațiile cuiva. DL, DM. ✦ A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. *Atunce giudețul îl va întreba cu scrisoare și el va răspunde iară cu scrisoare.* PRAV. 293. *Ți-am scris și nici n-ai vrut să-mi respunzi.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Sînt așa de ocupat, încît abia-i pot răspunde la cîte zece scrisori odată.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 192. (Refl. recipr.) *Avram Sîrbu l-a întrebat dacă a primit scrisoare. — Nu primii nimic ..., cu mine nici măcar nu se răspunde.* SADOVEANU, O. XVII, 351. ✧ Refl. impers. *Omul de afaceri făcea ... constatarea că totuși s-a răspuns destul de grabnic telegramei sale.* id. ib. VII, 741. ✦ A saluta pe cineva care a salutat întîi. *Recunoscu prietine, răspunse la saluturi.* C. PETRESCU, C. V. 242, cf. 115. *Îi salutarăm. Ne răspunseră, înclinînd ușor capul.* STANCU, R. A. I, 138, cf. 7, ZANNE, P. IV, 202.

3. Intranz. A da urmare unei cereri, unui apel etc. *Bathori ... nu se prileji a răspunde cererei și dorinței domnilor români.* BĂLCESCU, M. V. 68. *Răspunzînd acestor nevoi, comerțul internațional se dezvoltă.* OȚETEA, R. 36. *Oamenii muncii sînt hotărîți să răspundă prin noi succese în producție chemării C. C. al partidului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 744. ✦ (Despre autorități, organe de presă etc.) A lămuri o problemă la cererea sau sesizarea cuiva. DL, DM.

4. Refl. recipr. (Popular) A comunica cu cineva, a ține legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. *Surorile mele au rămas departe încolo, după alți munți, și nu m-am mai răspuns cu ele.* SADOVEANU, O. X, 568, cf. GRAIUL, I, 439. *Mă mir, că zici că-s neamuri, că doar nu se răspund de loc.* Com. din SÎMBOLENI — CLUJ. ✦ (Învechit) A lua contact, a se întîlni. *Veni-voiu după tine ... ce mainte-mi dzi să-mi răspundz cu ceia ce sămt în casa mea.* VARLAAM, C. 331.

5. Intranz. A da socoteală, a fi responsabil **(1)**, a-și lua răspunderea (pentru faptele sale sau ale altcuiva); a fi chezaș, a garanta. *De toate de cîte sîntu clevete ... înraintea ta voiu se răspundzu* (a grăi N. TEST. 1648) *astădzi.* COD. VOR. 74/10. *Văm avea a răspunde de realele ce-am făcut?* CORESI, EV. 536. *Să te afli aici la divan ... să răspunzi pentru niște pricini de moșie* (a. 1765). URICARIUL, XXV, 287. *Avem a trăi și a răspunde la toate faptele noastre* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 251/6. *Îndatoritul poate să-și ceaie zălogul nevătămat ..., de care iaste datoriu creditoriul a răspunde.* PRAVILA (1814), 51/10. *El să ne povățuiască ... și noi vom răspunde pentru toate biruințele.* BELDIMAN, N. P. I, 75/16. *Carantinele ... n-au răspuns îndestul așezămîntului lor.* AR (1829), 149^1/5. *Omul nu este dator să răspunză pentru neputința sa.* MARCOVICI, C. 55/10. *Ceru ... să dea drumul îndată secretarului său, zicînd că respunde el pentru dînsul.* CR (1848), 9^3/10. *Eu răspunz de al lui suflet, precum și chiar de al meu.* HELIADE, O. I, 431. *De-ai fi venit, Ioane, azi nu răspundeam de mintea ta — și de viața ta.* EMINESCU, G. P. 61. *Cheia beciului rămîne în mîna ta și-mi răspunzi de acest rob cu viața.* SADOVEANU, O. X, 139. *De cîți în seamă mi v-a dat Vreau să răspund pe față și curat.* ARGHEZI, VERS. 366. *Luați-i în primire ... Răspundeți de ei.* STANCU, R. A. II, 180. *Pentru fiece fir de păr ce-l clintiți, O să răspundeți. O să plătiți.* BANUȘ, P. 20. *Îl chemă pe Ilie să răspundă pentru fapta lui* PREDA, D. 159. *Eu răspund în fața comandamentului pentru fiecare soldat.* BARBU, P. 300. *Ficiorul au mers ... la maghistrat și au chemat pre tatăl său la giudecată să răspundă pentru ci l-au scos di la moștinire.* POP., ap. GCR II, 359, cf. ZANNE, P. V, 189. ✧ Tranz. *Orice pagubă s-ar întîmpla din lenevtrea sa, datoriu*

ţaste să o răspunză. PRAVILA (1814), 62/16. *Care ... va aduce stricăciune altuia ţaste daloriu a răspunde stricăciunea.* CARAGEA, L. 88/4. *Să umble şi să le pască ... Şi lui să i le răspunză.* PANN, P. V. II, 44/12. *Acum tîrlaşi caulă întîi pe baci, care se îngrijeşte de ceilalţi, răspunzînd astfel satului numai el toată socoteala oilor date în sama lui.* DIACONU, P. 11. ✦ Tranz. (Învechit) A hotărî, a decide. *Iară mai presus de putearea omenească le face toate şi le răspunde.* VARLAAM, C. 32. *Giudeţul ... va răspunde şi al doile rînd.* PRAV. 277. ◇ Refl. *Şi sfătuind şi Calimah a să bate, să răspunsă lucrul numai de război.* HERODOT (1645), 346.

6. Tranz. (Învechit) A achita, a da, a plăti o sumă de bani. *Să fie îndatoriţi a răspunde şi banii căţi vor cuprinde cheltuiala îngropării* (a. 1805). URICARIUL, XI, 329. *Fieştecarele pre cît îl ajunge partea sa răspunde banii năimealii.* PRAVILA (1814). 63/7. *Plata hotărîtă ... pentru tutunuri şi tabacuri să o răspunză negustători în acele oraşe numai unde le va aduce spre vînzare.* CR (1833), 205[1]/14. *Au început a le răspunde şi pentru aceasta iarăşi bani, potrivit cu suma ocalelor de sare* (a. 1832). DOC. EC. 517. *Dreptu de alegere ... fără privire la darea directă ce au respunsu: parochii, capelanii, predicatorii, doctorii.* BARIŢIU, P. A. III, 179. *Îi dete un fecior, Spuind cîţi lei să-i răspunză.* PANN, P. V. I, 64/28. *Eu n-am ce să-ţi fac; trebuie ... să-mi răspunzi suma coprinsă în ispaşă.* FILIMON, O. I, 164. *Visteria ţării îţi va răspunde cheltuielile însutit.* GANE, N. II, 60. *Această pedeapsă se aplica ... cînd satul nu putea răspunde birul cu care era impus.* XENOPOL, I. R. III, 154. *Iată, vine vremea înnoirii domniei, cînd va să răspundem la Ţarigrad mucarerul.* SADOVEANU, O. X, 263. *Mîndră marfă se întinde, cu galbeni mi-o răspunde.* SEVASTOS, N. 128, cf. MARIAN, NA. 304, CIAUŞANU, GL. ◇ Refl. pas. *Să se ferească a nu primi să se respunză bucatele* (a. 1728). URICARIUL, I, 52. [Banii] *s-au răspuns la vistierie* (a. 1810). DOC. EC. 133. *O îndoită mulţămire să va răspunde aceluia carele ... va arăta ... pe pricinuitorii furtişagului.* AR (1829), 233[1]/40. *Plata banilor ... să vor răspunde în 6 cîştiguri pe an.* CR (1833), 98[1]/44. *Toamna nu se dau oile înapoi pînă nu se răspunde plata întreagă.* DIACONU, P. 18.

7. Refl. (Învechit) A face uz (de ceva), a se folosi. *Un Ivan oarecarele ... ce s-au fost făcînd frate lui Ion Vodă, răspunzîndu-se de moşie şi de naşterea sa de la Mazovia, de unde şi Ion Vodă, ... şi-au scos nume de domnie.* SIMION DASC., LET. 236. ✦ A se da drept ..., a se prezenta; a se recomanda. *Un Filip oarecarele, de aicea răspunzîndu-să au venit la no*[i]. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[v]/9. *Numa îndată ce iasă înaintea bunului craiu să răspunde cu numele lui Tulie.* BELDIMAN, N. P. I, 45/8. *S-au judecat preutul Constandin i Ion Gociul ..., ci s-au respunsu ei că să trag sămînţenie din neamul unui Kikiul* (a. 1800). URICARIUL, X, 139. ✦ (Despre lucruri) A se numi, a se chema. *Şi-au venit şi aceştia cu a cărora nume să răspundă şi pănă astădzi casele ce-au lăcuit.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 247[3]/10. *Vîndut-am ... o cumpărătură ce am avut noi depreună, de la Ion nepotul lui Horciag, ce se respunde partea lui Vîscan* (a. 1708). URICARIUL, XII, 299.

8. Intranz. A corespunde, a se potrivi. *Anul de la plăsmuirea lumei 7004 nu răspunde anului de la Hs.* 1492. ŞINCAI, HR. II, 92/38. *Acei ce au documente care pot respunde scopului nostru să le împărtăşească redacţiei, care se va grăbi a le publica.* ARHIVA, R. I, VIII/10. *Mărimea* [cartofilor] *nu răspunde bunătăţii ca alte soiuri mai mici.* I. IONESCU, C. 217/16. *Puterile fizice nu respund marelui său suflet.* NEGRUZZI, S. I, 272. *Acea poezie, care n-ar răspunde la simţimintele poporului, s-ar izola de popor, de naţiune şi ar pieri.* BOLLIAC, O. 63. *Discutam împreună dacă un vestit poet al nostru a iubit ori ba ... şi dacă poeziile lui de iubire răspund la porniri adevărate.* DELAVRANCEA, T. 210. *Tîrgul-Frumos era departe de a răspunde imaginii zîmbitoare pe care o evoca.* SADOVEANU, O. X, 77. *Transformarea socialistă a agriculturii răspunde intereselor fundamentale atît ale clasei muncitoare cît şi ale ţărănimii muncitoare.* SCINTEIA, 1954, nr. 3 063. *Noua organizare a învăţămîntului şi culturii răspunde noii etape a revoluţiei culturale în ţara noastră.* V. ROM. iulie 1962, 151.

9. Intranz. A fi orientat spre ..., a avea comunicaţie cu ..., a străbate pînă la ... ; a ieşi în ..., a da în ... *Băşicuţile seminţii ... răspund în ţeava mădularului.* PISCUPESCU, O. 136/1, cf. GORJAN, H. II, 32/16. *Nimeni nu ştie unde pot răspunde capetele firelor care leagă una de alta faptele omeneşti.* GANE, N. III, 141. *Domul e luminat de trei uşi, răspunzînd pe trei terase.* CARAGIALE, O. III, 168. *Am auzit şi eu din vechi că sparge pe dedesubt două şiruri de munţi şi răspunde tocmai în Transilvania.* VLAHUŢĂ, R. P. 98. *Îi spune că ... uşa podului răspunde în tindă.* REV. CRIT. I, 286. *Furci ... cu o singură aripă, dăltuită c-o dăltişoară pînă ce răspunde în partea cealaltă.* PAMFILE, I. C. 11. *Oamenii cari şedeau pe lîngă ferestile ce răspundeau în stradă începură să privească cu interes.* AGÎRBICEANU, L. T. 248. *Fereastra răspundea într-un zid grunzuros şi coşcovit, acoperindu-i toată privelişteа.* C. PETRESCU, C. V. 45. *Şcoala ... era o clădire cu un cat, primitoare, prietenoasă numai pe dinafară, cu un cerdac încărcat de iederă răspunzînd în grădiniţa de la drum.* I. BOTEZ, ŞC. 170. *Toate încăperile răspundeau în tindă.* SADOVEANU, O. I, 287. *În bulevardul nordic răspund străzile de vilegiatură şi ulîţele sudului colorat.* ARGHEZI, B. 58. *Se întindeau gardurile unor case de pe străzile perpendiculare — răspunzînd spre lacul Floreasca.* CĂLINESCU, S. 5, cf. H IV 60. *Uite, acolo răspunde rîul din munţi.* PAŞCA, GL., cf. CHEST. II 171/14, ALR I 684/874. ✦ (Despre senzaţii fizice sau psihice) A se face simţit, a se transmite; a răzbate. *Ochii lăcrimau fiindcă durerea îi răspundea ascuţit în creştet.* C. PETRESCU, Î. I, 181. *Aceste vorbe aşa le-a rostit uncheşul meu încît au răspuns pînă în inima mea şi m-am înfiorat.* SADOVEANU, O. XI, 355.

— Scris şi: *respunde.* — Prez. ind.: *răspúnd,* (învechit şi regional) *răspunz*; conjunct. şi: *să răspunz*; perf. s.: *răspunsei*; part.: *răspuns.*

— Lat. **respondere.**

RĂSPUNDÉNŢĂ s. f. v. **corespondenţă.**

RĂSPUNDÉNŢIE s. f. v. **corespondenţă.**

RĂSPÚNDERE s. f. Faptul de a (se) răspunde.

1. (Învechit) Ceea ce se comunică unei persoane care a întrebat ceva sau care s-a adresat cuiva; răspuns[2] **(1).** *De va avea a ispiti Dumnezeu leniile noastre ... am putea cineva răspundere să nemerim?* CORESI, EV. 327, cf. KLEIN, D. 44, DRLU, LB. *N-aveai faţă de mine ... nici o solidaritate, nici o oră de răzgîndire şi de răspundere?* GALACTION, O. A. I, 106. *Cuvîntul împotrivă sabia ascute, iară respunderea lină frînge mînia.* ZANNE, P. II, 534, cf. 688. ✦ (Rar) Pronunţare, rostire. *Pronunţiaţia seau respunderea unor slove.* MAIOR, IST. 237/2. ✦ (Învechit, rar) Interpretare, semnificaţie, sens. *Înfricoşată amu iaste adevăr ... pilda aceasta, înfricoşate-s şi cuvintele ei, înfricoşată-i iaste şi răspunderea.* CORESI, EV. 282, cf. 402.

2. (Învechit, rar) Promisiune, făgăduială. *Răspunderea amu luată era Simeon că n-are a muri pînă va vedea Hristos.* CORESI, EV. 517.

3. (Învechit, rar) Hotărîre, decizie a unei autorităţi; răspuns[2] **(4).** *Acicea amu iaste lucrurele a toate znameniile şi credinţei ... şi nevoinţa spăseniei noastre, iară acolo numai răspunderea a dereptului judeţ.* CORESI, EV. 169.

4. Responsabilitate; răspuns[2] **(5),** (învechit) răspunzătate. *Întîrziere ... să nu să facă, că veţi rămînea la răspundere* (a. 1812). DOC. EC. 140. *Întru ceale ce să va păgubi tînărul, iarăşi epitropul cade în răspundere.* PRAVILA (1814), 96/12. *Metahirisind vrun vicleşug înşişi acei rînduiţi să fie în respundere în locul acelor dosiţi* (a. 1815). URICARIUL, I, 234. *Ceea ce lăsaţi este al dumneavoastră şi aveţi respunderea.*

CR (1848), 10³/42. *Ai făcut poate vreo faptă rea și ți-e teamă de răspundere de pleci . . . de la ai tăi.* CARAGIALE, O. VI, 273, cf. HAMANGIU, C. C. 343. *A rămas numai în grija ei toată răspunderea creșterii băiatului.* BASSARABESCU, V. 161. *Am fost trimis în acest loc de grea răspundere.* REBREANU, R. II, 227. *Venim la d-ta ca la omul de stat care își dă seama de răspunderea pe care o are.* CAMIL PETRESCU, T. II, 461. *Tinerii trebuiesc lăsați să-și ia răspunderea viitorului.* BRĂESCU, O. A. II, 395. *Răspunderea viitorului stă azi în mîinile noastre.* SADOVEANU, O. VI, 291. *Ai o răspundere față de generația noastră.* CĂLINESCU, S. 233. *Stroe Vardaru se strecura în tăcere . . . cu o subțire dungă între sprîncene, crestată de spinoasele-i răspunderi.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Își asumă . . . întreaga răspundere și este hotărît să tragă consecințele.* STANCU, R. A. V, 29. *A pregăti temeinic încheierea anului școlar în învățămîntul de partid înseamnă a dovedi răspundere pentru înalta misiune încredințată de partid.* CONTEMP. 1953, nr. 347, 2/3. *Literatura este o problemă de stat, o problemă a poporului, iar scriitorul are răspunderi în consecință.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 875. *Cine își ia răspunderea unei căsătorii, care este un act foarte serios?* PAS, Z. I, 95. *Îți iei o mare răspundere.* BARBU, P. 361. *Răspunderea materială reglementată de Codul muncii privește numai pagubele directe aduse unității.* PR. DREPT, 105. *Inspecția specială reprezintă o acțiune plină de răspundere, menită să contribuie la perfecționarea cadrelor didactice.* GÎ 1962, nr. 685, 2/2. *Sistemul răspunderii solidare a satului față de sarcinile fiscale.* PANAITESCU, O. Ț. 207. ◇ Expr. **A trage** (sau **a chema**) (pe cineva) **la răspundere** = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale. [Opoziția] *vrea a trage la răspundere pe miniștri.* CR (1848), 21²/12. *Va veni vremea cînd să fiți trași la răspundere.* ISPIRESCU, M. V. 59. *Ce lege mai poate fi și asta să tragă la răspundere pe niște oameni treji pentru ceea ce au făcut la beție?* AGÎRBICEANU, S. 30. *N-avea pe cine chema la răspundere.* C. PETRESCU, Î. II, 127. *Pareă are să te tragă la răspundere numai pe dumneata?* SADOVEANU, O. VIII, 167. *S-a uimit văzîndu-se tras la răspundere.* ARGHEZI, S. XI, 109. *Superiorii știu, dar se prefac a nu ști și nu vă trag la răspundere.* STANCU, R. A. III, 365. *În caz de rea-credință, producătorul individual va fi tras la răspundere penală.* BO 1954, 263. *Înțelese din spusele lor . . . că acum îl trag la răspundere pentru fapta lui.* PREDA, D. 159. (În legătură cu verbe ca „a avea", „a trezi", „a lipsi", „a munci" etc.) **Simț de răspundere** sau **simțul răspunderii** = faptul de a fi conștient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite, de a lucra cu rîvnă și seriozitate pentru executarea lor. *În fricoși trezea simțul răspunderii și dorința de a părea viteji.* STANCU, R. A. I, 45. *Unor astfel de oameni nepăsători, lipsiți de simțul răspunderii, ar trebui să li se clarifice . . . situația.* CONTEMP. 1953, nr. 350, 2/6. *Răspundeți chemării pe care v-o adresează partidul . . . , muncind cu hărnicie, cu simț de răspundere și cu entuziasm.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 658, cf. DL, DM. **Pe răspunderea mea** (sau **ta, sa** etc.) = pe garanția mea (sau ta, sa etc.). *Nu-i rămînea decît să facă pe răspunderea ei ceea ce făcea.* SLAVICI, O. II, 163. **A-și lua răspunderea** v. lua. ✦ (Învechit) Scuză, justificare, dezvinovățire. *Nemica n-au spre răspundere loruș, ce osîndiți fi-vor.* CORESI, EV. 472. ✦ (Învechit) Pedeapsă. *Acei neascultători . . . vor cădе în grea răspundere* (a. 1816). URICARIUL, II, 25.

5. (Învechit) Plată, achitare. *Să să sloboadă . . . domnească țidulă către comitat pentru respunderea a celor cîte una sută mie lei pe an la . . . mitropolie* (a. 1826). URICARIUL, I, 375. *Răspunderea banilor va fi în trei timpuri* (a. 1848). DOC. EC. 948. *Se cere . . . și supunerea norodului către stăpînire și răspunderea tuturor rămășițelor împozitelor.* OȚETEA, T. V. 237.

— Scris și: *respundere.* — Pl.: *răspunderi.*

— V. **răspunde.**

RĂSPÚNGE vb. III. Tranz. (În descîntece) A străpunge. *Și cu acul să împungeți Prin inimă, prin rărunchi, Prin toate închieturile lui, Să-l răspungeți.* ȘEZ. XXIII, 26. (Intranz.) *Bubă albă, Bubă galbenă, Nu coace, Nu răscoace, Nu împunge, Nu răspunge.* DENSUSIANU, Ț. H. 281.

— Prez. ind. *răspúng.*

— Format după *străpunge, împunge.*

RĂSPÚNS[1] adv. (Regional; despre sunete și cuvinte) Clar, răspicat (Petroșeni). MAT. DIALECT. I, 266. *Vorbește mai răspuns, că nu te înțeleg.* ib.

— V. răspunde.

RĂSPÚNS[2] s. n. (Adesea construit cu verbele „a da", „a primi" etc.) **1.** Ceea ce se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse direct, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva (într-un mod oarecare). *Gata pururea către respunsu* (a răspunde N. TEST. 1648) *celora ce vă vor întreba de a voastră upovăință.* COD. VOR. 156/1. *Către mai-marele gloatei cuvînt cu răspuns deade.* CORESI, EV. 410. *Și le zisă să să ducă și să vie la a patra lună la răspuns.* HERODOT (1645), 339. *Solul daca-și va da soliia și-i vor face răspunsul . . . va purceade.* PRAV. 72. *Să mira de înțelepciunea și de răspunsul lui.* N. TEST. (1648), 69r/15. *La această întrebare . . . n-au putut da răspunsu vizirului.* NECULCE, L. 164, cf. ANON. CAR. *Acel agă turc împreună cu alalți deaderă răspuns întru auzul tuturor boiarilor . . . ca fără zăbavă să-și rădice domn den țară.* ANON. CANTAC., CM I, 218. *Să nu greșim niceodată în laude, în sfătuiri, în răspunsuri, în povățuiri nici mai mult, nici mai puțin decît să cuvine a cuvînta.* MOLNAR, RET. 10/13. *Căci acum și înțăleapta solie De oarecîteva zile întorsese Cu răspunsul bun de la domnie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 191. *Tăcerea ta . . . îmi este destul răspuns.* DRĂGHICI, R. 115/21. *La această cerere . . . se gîndi . . . cum ș-ar fi pregătit nescai vorbe spre răspuns.* GORJAN, H. I, 6/9. *Nimene putut-au ca să deie vrun răspuns.* ASACHI, S. L. I, 264. *Așteptam dorit respunsul de-o plecare fericită.* CONACHI, P. 100. *Spre răspuns la această propunere, Palfi făcu știre turcului de învingerea ce Sinan pățise la Călugăreni.* BĂLCESCU, M. V. 179. *Întrebare și răspuns: De ce-l trînțește de chică? — L-a prins cu ocaua mică.* PANN, P. V. II, 32/1. *Respunsul isia, foarte lung, . . . plin de fraze îndoite, . . . pică în mîna lui Tăutul.* RUSSO, S. 123. *Dascălul . . . întrebîndu-mă de știu buchile pe dinafară, spre respuns am deschis cartea lui Petru Maior și i-am cetit un întreg capitol.* NEGRUZZI, S. I, 12. *Gîndește la răspunsuri, la grații, la cuvinte.* BOLLIAC, O. 89. *Mă temeam Să nu-mi întorci un răspuns mai aspru decît doream.* ALEXANDRESCU, O. I, 167. *Cînd răspunsul este favorabil, se hotărăște ziua nunții.* BOLINTINEANU, O. 300. *De cîte ori am așteptat O șoaptă de răspuns!* EMINESCU, O. I, 191. *Nu le spuse nici da, nici ba, ci le dă răspuns, ca să rămîie peste noapte acolo.* CREANGĂ, P. 249. *Vorbim răstit și ne-ngînăm răspunsul.* COȘBUC, P. I, 174. *De altmintrelea, întrebarea mea era de prisos și răspunsul putea fi de la sine cunoscut.* HOGAȘ, DR. I, 92. *Vechilul se uită biruitor în stînga și în dreapta, mîndru de răspunsul lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *În locul răspunsului, mereu alte comunicate și alte liste de morți.* C. PETRESCU, Î. I, 125. *Leib rămîne surprins . . . în fața unui astfel de răspuns.* SAHIA, N. 95. *Moșneagul cel mititel părea mirat de răspunsurile scurte și înghețate ale lui Șoimaru.* SADOVEANU, O. V, 569. *Eu, lacrima de tine-o am ascuns, Căci lacrimile nici nu-ntreabă, nici nu au răspuns.* ARGHEZI, VERS. 303. *Întrebarea era pusă într-un chip așa de compătimitor, încît includea și un răspuns.* CĂLINESCU, E. O. I, 55. *Se mulțumea cu răspunsurile pe care i le dădea mămuca.* STANCU, R. A. III, 209. *Am obținut răspunsuri corecte.* ISAC. O. 269. *Răspunsuri n-aveam la întrebările astea.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 25. *Știe a-și da răspunsurile cuvenite.* ȘEZ. II 72. *Mateș iară-ntreba, Dar răspuns nu căpăta.* BALADE, III, 140. *Nici un răspuns nu i-ai dat.* FOLC. TRANSILV. I, 218. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Fără de răspuns** = care nu

poate fi combătut, fără replică; definitiv. *Fără de tolu răspunsul fiindu aceştia (pentru că acestora nime nu le poate grăi înprotivă* N. TEST. 1648, *deci neîndoite fiind acestea* BIBLIA, 1688). COD. VOR. 12/4. *Fără de răspuns prea cu slavă acelui făcătoriu să creadem.* CORESI, EV. 444. ✦ (Învechit, rar) Învăţătură, tîlc, explicaţie. *Cărţi pentru toate cu de tot răspunsul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64v/8. ✦ (Învechit, rar) Înregistrare în scris; însemnare. *Răspunsul altor semne.* SIMION DASC., LET. 63. ✦ Expunere, relatare a cunoştinţelor în faţa unui examinator. *Toată adunarea rămăsese uimită de frumoasele şi potrivitele răspunsuri ale copilaşilor de cîte şapte, opt şi zece ani la întrebările profesorilor.* CR (1833), 194¹/16. *Răspunsul e limpede, sigur şi de o admirabilă cîntăreală de vorbe.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 192.

2. (De obicei construit cu verbele „a aduce", „a duce", „a lua", „a trimite") Ştire, veste, informaţie. *M-am ascuns la o femeae săracă ... şi-m[i] aducea veştile* (text marginal: r ă s p u n s u r i l e). DOSOFTEI, V. S. octombrie 82r/7. *De cu sară ia răspunsul de la domn la cîte ceasuri va să iasă.* GHEORGACHI, LET. III, 297/7. *Sinan ... trămise răspuns lui Mihai din partea sultanului.* BĂLCESCU, M. V. 48. *El îmi trimete răspuns că s-o mîntuit înghe̦ţatele pe ziua aceea.* ALECSANDRI, T. 455. *Las' că mă duc eu să-ţi aduc răspuns.* CREANGĂ, P. 312. *S-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d-l Anghelache n-a mai dat p-acasă.* CARAGIALE, O. II, 66. *Chiar frate-meu mi-a adus respuns că pe stăpîna cositei a furat-o un zmeu.* ISPIRESCU, L. 23. *Prietini buni ... trimeseră răspuns cavalerului că se găseşte în primejdie.* SADOVEANU, O. XI, 603. *A trimes răspuns domnitorului dacă ... primeşte* [straiele] *sau nu.* ŞEZ. IV, 3. ✦ (Regional) Cuvînt, vorbă; poruncă. *Mîndru nu-m lasă răspuns, Să-i pun merinde de-agiuns.* ŢIPLEA, P. P. 115.

3. Ripostă, replică la afirmaţii, acţiuni, provocări etc. *Nemişcat la sfîrşitul frazei, Sineşti aştepta ca un orator răspunsul.* CAMIL PETRESCU, N. 134. ✧ (În sistemul monarhic constituţional) *Răspuns la mesaj* = cuvîntare, intervenţie pe marginea mesajului prezentat de rege. *Într-o zi se discută răspunsul la mesaj.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 24. (Eliptic) *La deschiderea sesiunei, regele expune, prin un mesagiu, starea ţării, la care adunările fac răspunsurile lor.* HAMANGIU, C. C XXXI. ✦ Soluţie, dezlegare. *Prin presă, oamenii muncii împărtăşesc succesele dobîndite în muncă, capătă răspuns la întrebările ce-i frămîntă.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 54. ✦ Ceea ce se răspunde la o scrisoare; schimb de scrisori, corespondenţă. *Mihai Vodă pururea avea cu împăratul neamţului răspunsuri.* N. COSTIN, L. 592. *El mi-a scris înainte de a primi răspunsul meu.* CARAGIALE, O. VII, 5. *Hotări să aminе răspunsul pînă ce va putea comunica lucruri mai multe şi poate mai bune.* REBREANU, R. I, 32.

4. (Învechit) Hotărîre, ordin, poruncă, sentinţă dată de către o autoritate. *Să cade să scrie carte să-i dea ştire domnului, ... şi cumu-i va da răspuns şi învăţătură aşa ... să-l cearte şi să pedepsească.* PRAV. 246. *O bătură cu maiu de plumb ... De-acia ieşind răspunsul să-i taie capul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33r/10. *Răspunsul ce iaste să fie nu se mai preface.* BIBLIA (1688) [prefaţă], IV/34. *Domnul deale răspuns de istov asupra ei.* MINEIUL(1776), 146v²/35.

5. (Învechit) Răspundere (4); socoteală, seamă. *Se dea răspunsu de lucrurele sale făcătorti bire.* PSALT. 336. *Şi de toate de acealea răspuns avăm a da.* CORESI, EV. 37. *Voi egumenilor arhimandriţilor, veţi da răspuns şi voi înaintea lui D[u]mn[e]dzeu.* CHEIA IN. 41r/9. *Cum i se pare că va da răspuns, Cînd mîine, poimîine îl voi spune eu.* PANN, P. V. I, 36/6. ✦ Probă, dovadă, mărturie; pretext, scuză, justificare. *Cela ce-şi va ucide pre tată-său ... şi pentru să-şi mai micşureadze certaria va dzice c-au greşit într-o mănie ... să nu i să bage în samă nemica aceastia răspunsuri.* PRAV. 96. *Iară de va da răspuns cel clevetit pentru amăndoi, atuncea vor fi amîndoi slobozi.* ib. 328. *Şi cură mir ..., apoi dînd răspuns minunat a streină şi cinstită viaţă ce au vieţuit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19r/3.

6. (Învechit, rar) Organ prin care corpul comunică cu exteriorul; orificiu. [A început] *a-i podidi sîngele şi pe gură şi pe nas şi pîn toate răspunsurile trupului* PISCUPESCU, O. 67/22, cf. 210/5.

— Pl.: *răspunsuri.* — Şi: (învechit) **respúns** s. n.
— Lat. **responsum.**

RĂSPÚNS³, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte) Găurit. *Mi-i haina răspunsă-n coate; opincile răspunse-n tălpi, n-am ce lua pe mine.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *răspunşi, -se.*
— V. **răspunge.**

RĂSPÚNTICI subst. pl. v. **răspîntie.**

RĂSPUNZÁBIL s. m. v. **responsabil.**

RĂSPUNZĂTÁTE s. f. (Învechit, rar) Răspundere (4). *Cei doi trimişi iau toată răspunzătatea acţiunii lor.* BARIŢIU, P. A. III, 430.

— **Răspunde** + suf. *-ătate.*

RĂSPUNZĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit, rar) Prin care se răspunde **(1)**; care dă răspuns² **(1)**. *Despre episcopii ... trimişi în Bulgaria cu epistola cea răspunzătoare la 106 de întrebări ale craiului Mihail ... scrie Anastasie Bibliotecariul.* ŞINCAI, HR. I, 161/14.

2. (Şi substantivat) (Persoană) care răspunde (5) pentru faptele sale; care poartă răspunderea (4); responsabil. *Se grijesc de noi, ca neşte răspunzători ce vor să dea răspuns lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 536/4. *Eu voiu rămînea răspunzătoriu cătră marele Oromaz.* BELDIMAN, N. P. II, 113/1, cf. LB, POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Să înfiinţeze un aşezămînt poştal mai statornic ... cu funcţionari anumiţi, cari să fie răspunzători de orice fel de transporturi.* N. A. BOGDAN, C. M. 149. *Fac direct răspunzători pe comandanţii de companii ... că nu se mai tolerează nici o debandadă şi că reghimentul va lua măsurile de rigoare.* BRĂESCU, O. A. I, 37. *Această schimbare de atitudine este răspunzătoare desigur de acel sentiment al artificiozităţii, de lucru voit şi produs, care urmăreşte pe toţi cititorii lui Arghezi.* VIANU, A. P. 275. *Vor judeca conform conştiinţei şi experienţei de viaţă pe care au acumulat-o, nelăsîndu-se influenţaţi de nimeni în exercitarea atribuţiei, de care sînt răspunzători numai în faţa poporului muncitor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 659. *Se simţi deodată răspunzătoare faţă de el.* V. ROM. septembrie 1955, 91. *Răspunzătorii sau răspunzătoarele echipelor n-aveau autoritate şi nu căutau să se impună.* PAS, Z. I, 294. *Critica literară este în mare măsură răspunzătoare pentru neajunsurile poeziei.* BENIUC, P. 119, cf. ALR SN IV h 1 010. ✦ (Învechit, rar) Delegat, reprezentant. *Cînd nu pot veni toţi cîţi împreună sînt părtaşi, aleg respunzători pe care dintre dînşii îi socotesc* (a. 1803). URICARIUL, IV, 156/3.

3. (Învechit, rar) Care corespunde; corespunzător. *Asemenea preliminări urmează a se face într-un mod răspunzător scopului.* GHICA, A. 148.

— Scris şi: *respunzător.* — Pl.: *răspunzători, -oare.*
— Şi: (învechit) **răspunzătóriu, -oáre.** adj.
— **Răspunde** + suf. — *ător.*

RĂSPUNZĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **răspunzător.**

RĂSPUTEÁ vb. II. Intranz. (Popular; în expr.) **Cît răspoate** (cineva) = cît de mult poate (cineva), din toate puterile, cu toate forţele. *Să fugi cît îi răsputea şi să nu te uiţi înapoi.* SBIERA, P. 28. *Au apucat repede o bolă şi au trîntit cu ea cît au răsputut, în sac.* id. ib. 266, cf. 25. *Calul fugea cît ce răsputea.* VASILIU, P. L. 87.

— Prez. ind.: *răspót.*
— **Pref.** *răs-* + **putea.**

RĂSPUTÉRE s. f. (În loc. adv.) **Din răsputeri (sau, rar, din răsputere, din toată răsputerea, din toate răsputerile)** = din toate puterile, cu toate forțele, foarte tare. *Vede-orașul pe sub un arc de pară Și lumea nebunise gemînd din răsputere.* EMINESCU, O. I, 94. *Se silește ... din răsputeri a-i face să înțeleagă care sînt roadele binefăcătoare ale Unirei.* CREANGĂ, A. 164. *S-au pornit ... glasurile să sune din răsputeri.* CARAGIALE, O. II, 280. *Opintindu-se din răsputeri își ridică în spate marea lui muzică.* VLAHUȚĂ O. A. 136. *Matei ... nu s-ar fi opus din răsputeri, dacă ar fi fost întrebat.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 147. *Luptau din răsputeri împotriva răpegiunii cu care șuvoiul căuta să-i mature.* HOGAȘ, DR. I, 309. *Se silea din răsputeri să învețe pe Briceag un cîntec nou.* REBREANU, I. 21. *Se sileau din răsputeri să gonească tristețea ce se așternuse pe fața palidă a Anei.* BASSARABESCU, S. N. 158. *Au umblat din răsputeri să-l însoare cu o urîțenie despre care ziceau c-ar fi o partidă strălucită.* REBREANU, R. I, 29. *Să munceștI din răsputeri, ca să ajungem iarăși egali!* GALACTION, O. 136. *Amalia ... durute la mașina de cusut, încît trebuie să-și răcnească din răsputeri cuvintele.* C. PETRESCU, Î. II, 128. *Aplaudau din răsputeri, strigînd cît îi lua gura.* SAHIA, N. 66. *În ochii lui vii, era o dorință ... să muncească din răsputeri și să facă avere.* SADOVEANU, O. V, 385. *Ai încercat sucirea înceată, pe șezut, Din răsputerea caznei cu brînciul, și-ai căzut.* ARGHEZI, VERS. 382. *Caii fură siliți să tragă din răsputeri, opintindu-se din nou.* V. ROM. decembrie 1953, 14. *O rupse la fugă din toate răsputerile.* CAMILAR, N. I, 368. *Mama lupta din răsputeri împotriva dezamăgirii și tristeții.* PREDA, R. 491. *Cu toate că încerca să se împotrivească din răsputeri, spaima acestei mulțimi care gonea în neștire îl învălui din ce în ce.* T. POPOVICI, S. 364. *Un popor de umbre se zbuciumă în pripă, Neliniștit aleargă în clocotire grea. Încerc din răsputere să le opresc o clipă.* LABIȘ, P. 216. *Striga din răsputeri deasupra apelor, dar nu-i răspundea nimeni.* BARBU, P. 231. *L-au lovit o dată ... din toată răsputerea.* SBIERA, P. 168. *Lucrez tot din răsputeri și spor n-am.* ALR I 1323/900.

— Pl.: *răsputeri.*

— Pref. *răs-* + **putere.**

RĂSRĂSUCÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) răsuci din nou, încă o dată. *Vom observa ca numărul răsuciturilor simple să fie egale, pentru ca atunci cînd le dăm drumul spre a se resrăsuci să nu iasă mai răsucit decît altul.* ATILA, P. 34.

— Scris: *resrăsuci.* — Prez. ind.: *răsrăsucesc.*

— Pref. *răs-* + **răsuci.**

RĂSȘUIERÁ vb. I. Intranz. (În descîntece; în corelație cu „a șuiera") A șuiera foarte tare, puternic, intens. *Păcurarlu șuieră, răsșuieră, pe dincolo de mare; oaia zbiară, răzbiară dincoace de mare.* POP., ap. GCR II, 343.

— Prez. ind.: *răsșúier.*

— Pref. *răs-* + **șuiera.**

RĂSTÁLNIȚĂ[1] s. f. (Prin Ban. și Transilv.) Scîndură care formează marginea patului. Cf. LB, LM, SCRIBAN, D. *Ai să te faci bine, mamă, spuse ea ... așezîndu-se lîngă bătrîna pe răstalnița patului.* V. ROM. august 1963, 35, com. LIUBA, FRÎNCU-CANDREA, M. 105. *Dziscînț cu cuțitu și-l puń la liagăn sau la pat la răstamiță, undzi doarmi băiatu.* ARH. FOLK. III, 125, cf. VII, 113, ALR I 714/18, ALR II/27, A III 13, LEXIC REG. II, 37. ✦ (În forma *răstaniță*) Marginea scocului (Chizătău--Lugoj). Cf. ALR SN I h 156/76. ✦ (La pl., în forma *răstanițe*) Marginile scării, de care te ții cu mîna cînd urci (Maidan — Oravița). Cf. CHEST. II 220/8.

— Pl.: *răstalnițe.* — Și: **răstániță, răstámiță, răstárniță** (MAT. DIALECT. I, 266, A III 13), **răstélniță** (BARCIANU, ALEXI, W.), **rustálniță** (A I 35), **restániță** (DDRF) s. f.

— Din scr. **rastavnica.**

RĂSTÁLNIȚĂ[2] s. f. v. **răsadniță.**

RĂSTÁMIȚĂ s. f. v. **răstalniță**[1].

RĂSTÁNIȚĂ s. f. v. **răstalniță**[1].

RĂSTĂRNIȚĂ s. f. v. **răstalniță**[1].

RĂSTÁV s. n. **1.** Fîșie de pămînt pe care se cultivă un singur fel de plante. *La un răstav de grîu, mă întîlnesc cu boierul.* SANDU-ALDEA, A. M. 181. *Din răstavul de borceag copt, o ciocîrlie se înalță în sucală.* CONV. LIT. XLIV, 40, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Pînă la islaz sînt șase răstavuri.* CV 1949, nr. 8, 33. *Să intre tractoarele deodată și să țină la brazdă lungă, cît tot răstavul de la Plopșor.* MIHALE, O. 46, cf. H VII 484, CHEST. IV 128/772.

2. (Regional) Fîșie de pămînt între două rînduri de semănături; distanță dintre rîndurile unei culturi. Cf. AHR. OLT. XXI, 274, ALR II 5 133/791, 812, 848, LEXIC REG. 85. ✦ (Prin Olt.) Distanța dintre doi pomi sau dintre două uluci de gard. TOMESCU, GL.

3. (Regional) Înălțimea peretelui unei cratițe (Suseni — Tîrgu Jiu). LEXIC REG. 46.

4. Șină de fier dințată care servește la fixarea formelor de tipar în rame. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, V. MOLIN, V. T. 55, NOM. MIN. I, 362.

5. (Regional) Șulul de dinainte la războiul de țesut. Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU.

— Pl.: *răstavuri* și (rar) *răstave* (ARH. OLT. XXI, 274). — Și: (regional) **răstáv** (CHEST. II 463/97), **ristáv** (PAMFILE, A. R. 74) s. n.

— Cf. răstăvi.

RĂSTĂBUȘÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov. și Maram.) A împrăștia, a face dezordine. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, L. ROM. 1961, nr. 6, 569.

— Prez. ind.: *răstăbușesc.*

— Cf. buși.

RĂSTĂCÚȚĂ s. f. (Prin Olt.) Musculiță care trăiește în jurul vaselor cu băuturi alcoolice; mușiță. *Varsă vinu din pahar și spală-l ... că-i plin de răstăcuțe.* BOCEANU, GL.

— Pl.: *răstăcuțe.* — Și: **rostocúță** s. f. ALR SN h 243/848, LEXIC REG. 56.

— Etimologia necunoscută.

RĂSTĂFÓL s. m. v. **prostovol.**

RĂSTĂGÓL s. n. v. **rostogol.**

RĂSTĂI s. n. v. **resteu.**

RĂSTĂLMĂCÍ vb. IV. Tranz. **1.** A interpreta, a explica; a interpreta greșit, a denatura (intenționat) înțelesul. *Ucenicii ... au răstălmăcit cuvintele dascălului; afundați în cărțile latine, colbul gimnaziilor le-a ascuns lumea.* RUSSO, S. 47, cf. CIHAC, II, 400, ȘĂINEANU. *Nu se poate iubi fără a răstălmăci iubirea?* D. ZAMFIRESCU, A. 14. *În urma unei catastrofe să ne așteptăm la o bruscă renaștere și să răstălmăcim, astfel, înseși forțele răului în interesul binelui și al progresului.* LOVINESCU, C. V, 154. *Nu rîvnesc să răstălmăcească datinile.* SADOVEANU, O. IX, 36. *Sensuri ce nu pot fi răstălmăcite.* BOGZA, C. O. 146. (Absol.) [Învățații] *răstălmăcesc și cată să afle începutul, Pricina și sfîrșitul.* NEGRUZZI, S. II, 176. *Vorbesc și eu, răstălmăcind și potrivind, ca lumea care n-are ce face.* SADOVEANU, O. X, 645. ✧ (În corelație cu tălmăci) *Au început fel de fel de intrigi, tălmăcind și răstălmăcind misia comisiei.* GHICA, A. 565. ✧ Refl. pas. *De-abia căpătasem convingere că fiecare lege se poate răstălmăci în mai multe sensuri.* ALECSANDRI, T. 115.

2. (Rar) A reda în altă formă sau cu alte mijloace; a transpune; a oglindi, a reflecta. *Ceea ce îi plăcea erau gipsurile și busturile care erau aduse în școală,*

spre a fi răstălmăcite în bronz. GALACTION, O. 116. *Acum . . . lămurese ușor tot ce era atunci mister răstălmăcit în imagini.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 14. ◇ F i g. *Zboară-n jurul lui lăstuni, Și foile de ulm Răstălmăcesc o toacă.* BLAGA, POEZII, 72.

— Prez. ind.: *răstălmăcesc.* — Și: **răstîlmăcí** vb. IV. TDRG.

— Pref. *răs-* + **tălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍRE s. f. Faptul de a r ă s t ă l m ă c i **(1)**; explicare, interpretare; denaturare (intenționată) a înțelesului. *Sfînta păzire a regulamentului în tot cuprinsul său și fără nici o restălmăcire* (a. 1848). URICARIUL, X, 8, *Era atît de neabătut din drumul cel drept... încît nici nu putea înțelege acele machiavelnice restălmăciri . . . care fac albul negru și ziua noapte.* NEGRUZZI, S. I, 244, cf. MAIORESCU, D. II, 125, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris și: *restălmăcire.* — Pl.: *răstălmăciri.*

— V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍT, -Ă adj. (Despre gînduri, cuvinte, texte) Explicat, interpretat; denaturat (în mod intenționat). *Scrisoare . . . tradusă și răstălmăcită în țară.* MAIORESCU, D. I, 27. *N-ai cunoscut niciodată Dreptul din slova domnească, Răstălmăcită și vicleneașcă!* DEȘLIU, G. 53. ◇ (În corelație cu t ă l m ă c i t) *Citindu-se în sprijin și cunoscuta, adeseaori tălmăcita și răstălmăcita inscripție a familiei.* IORGA, L. II, 187.

— Pl.: *răstălmăciți, -te.*

— V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care răstălmăcește **(1)**, care interpretează. *Vești răstălmăcitoare.* I. NEGRUZZI, S. II, 150.

— Pl.: *răstălmăcitori, -oare.*

— **Răstălmăci** + suf. *-tor.*

RĂSTĂM s. n. v. **rustem.**

RĂSTĂNÍRE s. f. v. **răstignire.**

RĂSTĂU s. n. v. **resteu.**

RĂSTĂÚȚE s. f. pl. (Prin nordul Transilv.; atestat în forma *răstăuță*) Tăiței; mîncare făcută cu tăiței. *Ce mă-ai făcut, Ană, cină? Răstăuță pă găină.* CABA, SĂL. 67, cf. BRAN, S., ȚIPLEA, P. P. 23, T. PAPAHAGI, M. 230, com. DRĂGANU. *Să-i duc și lui răstăuță cu lapte.* ARH. FOLK. VI, 151, cf. ALR I 697/339, ALR II 4 033/334, LEXIC REG. 17.

— Etimologia necunoscută.

RĂSTĂV s. n. v. **răstav.**

RĂSTĂVÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Transilv.) A răsădi. Cf. ARH. FOLK. VI, 299. *Bucură-te, temeteu, Că mîndră floare-z răstăzim, Nu răstăzim să-nfloriască, Ce-n pămînt să veștejască.* GR. S. VII, 49, cf. 13, 54, ALR SN I h 95.

— Prez. ind.: *răstăvese.*

— Din ucr. **раставити.**

RĂSTĂVÍT, -Ă adj. (Prin nordul Transilv.) Răsădit. *Io să siu ghișin înflorit, În mijlocu danțului răstăzit.* ARH. FOLK. I, 209, cf. LEXIC REG. 13.

— Pl.: *răstăviți, -te.*

— V. **răstăvi.**

RĂSTEÁ s. f. (Regional) Vorbă aspră, spusă răstit. *Bietul băiat, numai în răstele-l ține!* UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A lua** (pe cineva) **cu răsteaua** = a certa (pe cineva) cu asprime. id. ib.

— Pl.: *răstele.* — Și: **resteá** s. f. UDRESCU, GL.

— De la **răsti.**

RĂSTEÁLĂ s. f. (Popular) Vorbire cu voce aspră, pe ton ridicat și amenințător. *Răsteala către cei mai mici, măcar de s-ar înjumătăți, căci atunci s-ar mai cunoaște buntul din rău, prietenul din vrășmaș și curatul din prefăcut.* GOLESCU, Î. 113. ◇ L o c. a d v. **Cu răsteală** = aspru, amenințător, răstit. *Întră în curte și strigă cu răsteală: „Unde-i Anghelina?"* BUDAI-DELEANU, T. V. 89. *Ia laci, muiere, cu răsteală Îi strigă el.* ap. TDRG. *Dacă ironia nu ajungea, profesorul îi lua și cu supărarea și cu răstelile.* GALACTION, O. A II, 10.

— Pl.: *răsteli.*

— **Răsti** + suf. *-eală.*

RĂSTÉI s. n. v. **resteu.**

RĂSTÉL s. n. v. **resteu.**

RĂSTÉLNIȚĂ s. f. v. **răstalniță[1].**

RĂSTÉU s. n. v. **resteu.**

RĂSTI[1] vb. IV. R e f l. A vorbi tare și aspru, a se adresa cuiva pe un ton amenințător; a se stropși, a răcni, (învechit și regional) a se răpști, (prin Transilv.) a se răscocora, (prin Olt.) a se răboli, (prin nord-vestul Olt.) a se războti, (prin Mold. și Transilv.) a se răgădui[1], (regional) a se rocoboi, a se răcămăți, a se răboțoi; p. e x t. a face un gest de amenințare. *Și pentru pizma lor ei se răstiia: căce face ciudese Domnul.* CORESI, EV. 411. *Atuncea Adam să răsti și zise: Taci! tu muiare* (a. 1600 — 1625). GCR I, 63/29. *Răstindu-să vor grăi nedireptate.* PSALT. (1651), în JAHRESBER. III, 180, cf. ANON. CAR., LB. *Atunci, lasă-mă în pace! se răsti ea supărată.* SLAVICI, N. II, 302. *Să restea ca și cum ar fi bătut pe cineva.* DELAVRANCEA, T. 153. *Fira greu rîdea Și se cătrănea Și-apoi se răstea.* COȘBUC, P. II, 146. *Hera . . . pe loc s-a răstit și-a prins să se certe cu Zeus.* MURNU, I. 19. *Vii ori nu vii? se răsti atunci Baciu peltic din pricina mustăților înghețate.* REBREANU, I. 340. *Lasă-mă domnule! se răsti pițigăiat funcționarul comercial.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *Cînd se răstește mai tare, îl pufnește rîsul.* SEBASTIAN, T. 60. *Vorbea fără să se răstească și de aceea oamenii lucrau cu tragere de inimă.* PAS, Z. I, 283. *Așterne o treanță de pătură pe prispă, că mi-a rupt mîinile! se răsti Moromete.* PREDA, M. 317. *Bine, măre, n-ajungea Și din drum că se răstea.* TEODORESCU, P. P. 546. *Cînd se răsti o dată, mai că nu întră în pămînt flăcăiașul nostru.* ȘEZ. VII, 69, cf. BUD, P. P. 15, ALR I 69/231, lb. 1 383/808. (T r a n z.) *Și cel pe calul muced răstește vulturel: „Așa să trăiesc! Astăzi îngrop sulița-n el!"* COȘBUC, P. II, 194. *Cineva a rîs, ori a răstit un ordin.* C. PETRESCU, Î. II, 15. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „către", „asupra", „pe") *Nici să șeadă jos înaintea lui nu-i punea și se răstia asupra lor* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 224/20. *Îți dau de știre nu cumva să-l necăjești . . . or la el să te răstești.* PANN, P. V. II, 7/20. *Ce te răstești așa la mine, jupîneasă? . . . Ai uitat cu cine vorbești?* ALECSANDRI, T. 329. *Se răsti la dînsul, strigînd în gura mare.* ODOBESCU, S. III, 47. *Îi cam da ei în gînd de ce se tot răstește așa la dînsul turbatul de vechil.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 71. *Cercă mușneagul să se împotrivească, dar hojmalăul se răsti la el, gata să-l lovească.* DUNĂREANU, CH. 30. *Pînă și pe cea mai mică a speriat-o, cînd s-a răstit la ea o dată.* BASSARABESCU, V. 135. *Îl înjura din senin, se răstea mereu la dînsul, iar alaltăieri l-a și lovit cu cravașa peste cap.* REBREANU, N. 283. *S-a răstit la mine moșul, m-a făcut năuc, netot.* EFTIMIU, Î. 76. *Era un om bun cizmarul, nu se răstea la noi.* VLASIU, A. 31. *Bătea cu pumnu-n masă, apoi se răstea . . . la scripcar.* SADOVEANU, O. I, 620. *Gardianul se răsti la el, arătîndu-l cu degetul.* BART, E. 293. *De ce vă mai răstîrăți la mine? Sînt netot, Nu știu nimic, așa e, dar fac și eu ce pot.* ARGHEZI, S. P. 96. *Ce faci — se răsti deodată Marina la moș Costache, nu-mi dai bani de cheltuială?* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *S-a răstit la ei și a fost cît pe aci să iasă încăierare.* STANCU, R. A. II, 395. *Mama . . . cășună pe fete și se răsti la ele să se apuce*

de treabă. PREDA, M. 87. *Şoferul se urcă iar la volan, răstindu-se la femeile care umblaseră la claxon.* BARBU, P. 51. *Şi mi se roşea şi-apoi se rostea către tînărul Ioviţă.* POP., ap. GCR II, 297. *Bolbocean deac-auzea, El la mă-sa se răstea.* TEODORESCU, P. P. 603. *Crîşmariul mînios se răsteşte aspru către dînsul.* SBIERA, P. 275. *Cum îi văzu că vin, se răsti către dînşii şi-i întrebă.* MARIAN, S. R. II, 241. *Auzi tu, nimernicule, ce zic oamenii aceştia? să răsti pre el împăratul.* CĂTANĂ, P. B. I, 30. *Nu te resti asupra copilului.* ALR II 3 172/899. ◇ Refl. recipr. *Vă răsteaţi unul la altul, de gîndeam că mai este şi un al treilea cu voi.* BENIUC, V. CUC. 40.

— Prez. ind.: *răstesc.* — Şi: (regional) **răspí** (ARH. FOLK. VII, 119, 122), **resti, rostí** vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

RĂSTÍ[2] vb. IV v. **rosti[1]**.

RĂSTÍC s. n. v. **ristic**.

RĂSTÍCĂ s. f. v. **ristic**.

RĂSTICNÍ vb. IV v. **răstigni**.

RĂSTIÉR s. n. (Regional) Un fel de sfredel. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. rast[2].

RĂSTIGNÍ vb. IV. **1.** Tranz. A ucide în chinuri pe cineva, pironindu-l cu braţele şi cu picioarele pe o cruce; a crucifica. *Şi spuse ucenicilor scîrbă şi tristă, că iaste a-l . . . răstigni.* CORESI, EV. 84. *Prendeţi-u de o legaţi şi răstigni-o-vrem în cruce.* CUV. D. BĂTR. II, 147/18. *Îl omorîră . . . răstignindu-l pre o scîndură.* HERODOT (1645), 512. *Şi-l vor da pre el păginilor . . . să-l răstignească.* N. TEST. (1648), 26[r]/24, cf. ANON. CAR. *Te-au răstignit . . . pre cruce adunarea celor fără de leage.* MINEIUL (1776), 199[v1]/29. *Îl ostîndiră a-l răstigni pe cruce şi toate le-au răbdat cu firea trupului ce luasă de la noi.* VARLAAM-IOASAF, 29[v]/6, cf. LB. *Daţi-mi 30 de arginţi, Să vi-l dau să-l restiniţi.* VICIU, S. GL. *Şi pe mini m-or dus . . . De m-or răstîndiat Pe cruce de brad.* DENSUSIANU, Ţ. H. 272. ◇ Refl. pas. *Eu mă răstigniiu printru voi* (cca 1550 — 1600). GCR I, 9/7. *Şi se răstigni cu trupul.* CORESI, EV. 92. *Răsticnitu-se-au derepţi noi.* CUV. D. BĂTR. II, 103/12, cf. MOLITVENIC (sec. XVII), 306, ANON. CANTAC., CM I, 167. *Să se şi răstignească ca un făcător de rele.* ANTIM, P. 17, cf. VĂCĂRESCUL, IST. 248, MAG. IST. IV, 340. *Doar Dumnezeul cel mare şi puternic nu s-a răstignit numai pentru-un om pe lumea asta.* CREANGĂ, P. 119. ✦ A chinui, a tortura. *Voiu trimite către voi proroci şi prea înţelepţi şi cărturari şi dentru dînşi veţi ucide şi veţi răstigni.* CHEIA, ÎN. 9[r]/17. [Duşmanii] *asupra mea se năpustiră . . . Mă înjosiră, mă loviră, Cu mici, Cu mari mă răstigniră.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Aşa mă răstigneşte pe mine şi hainele mele!* CĂLINESCU, E. O. I, 310. ◇ Refl. *Să ne răstignim ca să omorîm păcatele.* CORESI, EV. 70. *Au căutat a pătimi, adecă a să răstigni* (a. 1765). GCR II, 80/41. (Fig.) *Bocindu-se cu durere de-o asemine-ntîmplare, . . . Firea toată parcă zice: Amorul se restigneşte!* CONACHI, P. 104.

2. Refl. A se întinde, a se tolăni cu mîinile şi cu picioarele desfăcute. *Omu mestecă în măsele vorbe nehotărîte şi se răstigni iar pe pămîntul cald.* SADOVEANU, O. XXI, 487. *Se ducea bietul arap Rostogolul peste cap, Şi pe cîmp se restignea Şi în urmă rămînea.* ALECSANDRI, P. P. 108. ◇ Tranz. (Prin analogie) *Ordonanţa . . . întinse pe iarbă, ca pentru inspecţie, . . . hainele civile, răstignind cu băgare de seamă, alături de ele, o cămaşă albastră de zefir.* BRĂESCU, O. A. II, 230.

3. Tranz. Fig. (Învechit) A înăbuşi, a înfrînge. *Toate pohtele trupului şi năravurile lumiei şi sămeţiile să le răstignim.* CORESI, EV. 66. ✦ Refl. A se stăpîni, a se abţine de la . . . *Să ne răstignim . . . de lucrurile lumiei trecătoare.* CORESI, EV. 70.

4. Refl. Fig. (Învechit) A se supune, a fi rob cuiva. *Iară . . . de pohtele păcatelor de va fi ţinut şi se va răstigni lor, orbeaşte-se şi se întunecă.* CORESI, EV. 217.

— Prez. ind.: *răstignesc.* — Şi: (învechit) **restigní, răsticní,** (regional) **răstiní** (ALR I 1 345/259), **răstímni** (ALEXICI, L. P. 144), **răstîndi** (DENSUSIANU, Ţ. H. 106, 274), **restiní, restení** (MAT. DIALECT. I. 90) vb. IV, **restingeá** (VICIU, S. GL.), **răstină** (id. ib., prez. ind. *răstinez*), **răstîndiá** vb. I.

— Din slavon. ростѧгнѫти (cu ѧ citit *e*).

RĂSTIGNÍRE s. f. **1.** Faptul de a răstigni **(1)**; crucificare, (învechit) **răstignit[1]**. *Fiiul omenesc prădădit va fi spre răstignire.* TETRAEV. (1574), 246. *Pentru aceea nu ne zace noao înainte răstignirea şi moartea ceaia grozavă.* CORESI, EV. 70. *Şi să deade pre chin şi pre răstignire* (a. 1661). GCR I, 182/11. *Lumea s-au miluit . . . cu răstignirea ta.* MINEIUL (1776), 199[v1]/35, cf. LB, POLIZU, LM. *Mieluşelul Domnului a răbdat scuipat, bătaie şi răstignire.* DELAVRANCEA, S. 17, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cîte o grindă, prinsă-n căprior, Se-ncrucişează, neagră, dintr-un fost pridvor. S-a îngrijit, în post, octrmuirea Să semuie, de paşte, răstignirea.* ARGHEZI, VERS. 503. ◇ Fig. *Printre această stearpă pădure, se zăreşte cerbul purtînd cu smerenie crucea răstignirii pe al său creştet, înfiptă în faţa latelor sale coarne.* ODOBESCU, S. III, 59. *Tristeţe şi răstigniri.* BLAGA, POEZII, 87.

2. Cruce mare, de obicei de lemn, pusă la margine de drum, la intrarea într-un sat etc., reprezentînd pe Iisus Hristos răstignit. V. troiţă. Cf. BARCIANU. *Pe lemnul răstignirii voiţi să ţintuiţi Şi trupu-mi?* PETICĂ, O. 169.

— Pl.: *răstigniri.* — Şi: (regional) **restinire** (CABA, SĂL. 92), **resteníre** (ALR SN III h 906), **răstănire** (ib. h 906/279) s. f.

— V. **răstigni**.

RĂSTIGNÍT[1] s. n. (Învechit) Răstignire **(1)**. *Se va ivi din ceriu răsticnitul lui H*[risto]*s.* CUV. D. BĂTR. II, 455/25. *Că la răstignitul lu Hristos mulţi învisease.* CORESI, EV. 370.

— Scris şi: *răsticnit*.

— V. **răstigni**.

RĂSTIGNÍT[2], -Ă adj. **1.** Pironit pe cruce; crucificat. *Eu cu H*[ristos] *sînt . . . răstignit* (a. 1569 — 1575). GCR I 16/35, cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Îi înţepeniseră amîndouă braţele, şi el şedea pe pat cu ele întinse, ca un om răstignit.* CĂLINESCU, S. 440. *Aice au aflat un zmeu răstignit.* SBIERA, P. 51. ◇ (Substantivat) *Şi zise muierilor: „ nu vă teamereţi; ştiu că I*[i]*sus Nazareaninul căutaţi, răstignitul".* CORESI, EV. 139, cf. N. TEST. (1648), 39[r]/6. *Pre I*[isu]*s cercaţi Nazarineanul, cel răstignit?* (a. 1650 — 1675). GCR I, 230/9. *Pe Dumnezeu cel răstignit . . . C-oi fi al vostru pînă-n sfîrşit!* BOLLIAC, O. 165. *Dezmiardă fruntea îndurerată a celui răstignit.* GÎRLEANU, N. 91. ✦ Chinuit, torturat. *Priviţi, Cîte lacrimi vă vărsăm, pe mormînturi, răstigniţi.* CONACHI, P. 58. *Singur, sufletu-şi respinge, restihnit de-amar şi chin, Roua răcoroasă a nopţii.* DAVILA, V. V. 100. *Trecură şoimii negri cu glasuri amorţite; Păreau chemarea tristă ce-n noapte se înalţă Din piepturi răstignite, spre falnica viaţă.* PETICĂ, O. 184. *Sîntem, cu dureroasă simpatie, atraşi spre omul de uriaş talent, răsturnat şi răstignit pînă la mormînt.* GALACTION, A. 229. ◇ Fig. *Aşa cruci evlavioase, aşa faţă răstignită, Aşa-nchinăciuni plecate . . . Nu făcea nici sfîntul Petre.* HASDEU, R. V. 10. *Vînzătorul e răstignit de ofensat.* TEODOREANU, M. U. 145.

2. (Despre persoane) Cu braţele desfăcute şi întinse; (despre braţe) desfăcut, întins. *Cu mîinile răstignite, cu zulufii răschiraţi.* CONACHI, P. 51. *Îţi laşi braţele răstignite în fînul crud şi cobori între gene norii albi din cerul albastru.* GALACTION, A. 366. [Scamato-

rul] *rămînea așa, răstignit în aer, vreme de cîteva minute.* SAHIA, N. 66. *Se lăsă să cadă pe divan cu fața în sus și cu brațele răstignite în laturi.* SADOVEANU, O. X, 324. *Sta răstignit în zăpadă și cînta.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 314.

3. (Rar) Robit, stăpînit de... *Cine iaste răstignit aurului, el nici noaptea nu-l lasă să răpause.* CORESI, EV. 290. *Și, răstignită, țara plătea tributul greu De sînge și de lacrimi, de sevă și sudoare.* LABIȘ, P. 268.

— Pl.: *răstigniți -te.* — Și: (învechit) **restihnít, -ă,** (regional) **răstinát, -ă** (VICIU, S. GL.) adj.

— V. **răstigni.**

RĂSTIGNITÓR s. m. (Învechit) Persoană care răstignește. Cf. ANON. CAR., LB. ✦ Fig. (Adjectival, f.; astăzi rar) Chinuitor, supărător. *Ideea răstignitoare că sînt odios femeilor începuse să se risipească.* GALACTION, O. A. I, 42.

— Pl.: *răstignitori.* — Și: (învechit) **restignitóriu** s. m. LB.

— **Răstigni** + suf. *-tor.*

RĂSTIGNITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răstignire **(1).** *Că altă moarte nu mai era mai spurcată și mai fără de cinste decît răstignitura.* CORESI, EV. 69.

— **Răstigni** + suf. *-tură.*

RĂSTÍMP s. n. **1.** Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau două momente diferite; timp, perioadă; (regional) **rahăt.** *Brîncovanu, într-o adunare mare a țerei, au orînduit ca birul... să se plătească nu deodată, ci în patru restîmpuri.* ȘINCAI, HR. III, 196/13. *Culegînd-o* [via] *în mai multe răstîmpuri... se dobîndește un vin mai bun și mai mult.* I. IONESCU, C. 193/9. *Pe cînd bogatul s-adoarmă abia poate Și în somn, numai răstîmpuri! Ce visuri speriate! De griji și oameni răi!* BOLLIAC, O. 67. *În scurtele zestîmpuri, cînd soarele declină Și noaptea-și pune stema feerică, stelină, E un moment de pace.* ALECSANDRI, P. III, 283. *Și-n răstîmpul cîtorva gînduri fericite, ajunsă la castelul încolțit.* EMINESCU, N. 26. *Mai cîntă încaltea, Moș Bodrîngă, un răstimp, să ne veselim de ajuns.* CREANGĂ, A. 94. *La restimp de un ceas și jumătate, urma batalionul.* D. ZAMFIRESCU, R. 253. *Marina îl privi un răstimp în tăcere.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Un gogîlț înnădușit și la răstîmpuri deopotrivă de scurte, era singura înștiințare că strîmturile gîtului au fost biruite.* HOGAȘ, M. N. 69. *Țara... în diferite răstîmpuri avu să sufere de mai multe năvăliri ale dușmanilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Tăcură amîndoi un răstimp, fără să se privească.* REBREANU, I. 20. *Prietenul meu le ia și le aduce la răstîmpuri aproape regulate.* BASSARABESCU, V. 131. *Stătu un răstimp nemișcat.* MIRONESCU, S. A. 69. *Există și răstîmpuri cînd se moaie, Cînd parcă nu mai toarnă-așa de sus.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 370. *Un răstimp de liniște. Pe urmă cineva zice fără convingere.* CAZIMIR, GR. 66. *Stă un lung răstimp cu privirea în pămînt.* CAMIL PETRESCU, T. I, 332. *După un răstimp văzusem portița de scăpare.* BRĂESCU, O. A. I, 24. *Rămase un răstimp visător.* SADOVEANU, O. IX, 21. *După un răstimp de tăcere, Aurica, luîndu-și mină seducătoare, vorbi lui Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. II, 263. *Era negru la față ca șvarțul pe care-l sorbea la rare răstîmpuri.* STANCU, R. A. IV, 372. *Soldații urmăreau lucrul tot mai grăbit al groparilor și, după un răstimp, întorceau înspre partea aceea umerii.* CAMILAR, N. I, 373. *A rămas un răstimp pe gînduri.* GALAN, Z. R. 15. *Romanul nu îmbrățișează decît un răstimp de-abia cîteva luni, dar vîrsta respectivă este propice unor adînci schimbări.* S mai 1960, 102. *Să li deie poroncă ca,... celor doi ce vor urma în răstîmpuri după cel dintîi, să li taie capetele.* SBIERA, P. 121. ✧ Loc. adv. **În** (sau, rar, **la, pe la, prin) răstimpuri** sau **din răstimp în răstimp** sau (învechit, eliptic) **răstimpuri, răstimpuri** = din cînd în cînd; cîteodată, uneori. *Să slobozîră și vro cîteva hrisoave..., spicuindu-se și aceste în restimpuri din Vasilicale* (a. 1817). URICARIUL, IV, 304/6. *Izbirile de pămînt nice pînă astăzi nu încetează, răstîmpuri răstîmpuri simțindu-se.* AR (1829), 135²/9. *Nu se mai auzea decît... nechezatul cailor și, prin răstîmpuri, strigătul ostașilor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Vîntul șuiera pe sub strășini, în răstimpuri veneau vîrtejuri repezi care șgîlțîiau ferestrele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 38. *Nevasta cea tînără își păturește rochia de mireasă și celelalte straie cu care a fost mireasă și le așterne pe fundul lăzii. Din răstimp în răstimp numai, o arată copiilor.* SEVASTOS, N. 340. *Două lumînările de ceară picură, în răstîmpuri, lacrimile lor fierbinți.* GÎRLEANU, N. 89. *De undeva sau de pretutindeni, veneau, în răstîmpuri, și treceau pe fruntea mea ușoare și nevăzute suflări molatice de vînt.* HOGAȘ, DR. II, 14. *În față, cîmpul zăcea neted, pierdut în noapte și biciuit de vîntul ce mai scutura, în răstimpuri, stropi mari de apă din văzduh.* REBREANU, P. S. 85. *Se aud tunurile, în răstîmpuri, departe.* C. PETRESCU, Î. I, 297. *La răstîmpuri își punea tăbac în pipă.* VLASIU, A. 38. *Venea numai în răstimpuri, cînd cine știe ce nevoie îl aducea.* TEODOREANU, M. U. 31. *La cetate trăsneau din răstimp în răstimp bombardele, cutremurînd dealul.* SADOVEANU, O. XIII, 521. *În răstîmpuri cîntă oamenilor, ca un rapsod.* VIANU, A. P. 82. *Pe la răstîmpuri, au apărut și au pierit fără urmă alți originali, prin București.* ARGHEZI, B. 79. *Uruitul creștea, în răstîmpuri, și-atunci sbîrnăiau depărtat ferestrele.* CAMILAR, N. I, 176. *Aceleași astre și ore Licăreau în răstîmpuri.* ISANOS, Ț. L. 6. *Somnul meu laș e de-acum amintire urîtă Care-n răstîmpuri mă întărîtă.* LABIȘ, P. 246. *Deasupra gării și fabricii de vagoane se sfîșia, în răstîmpuri, un nor rostogolitor.* T. POPOVICI, S. 24. *Cui i se trag clopotele în răstîmpuri?* Com. din ROȘIA MONTANĂ. **Într-un răstimp** = de la o vreme; la un moment dat. *Într-un răstimp, curgerea ploii conteni și se învălui asupra cuprinsurilor o pîclă cenușie din care curgea burniță.* SADOVEANU, O. XIII, 208, cf. ȘEZ. III, 5. **În răstimp** = în acest timp, în răgazul avut; între timp. *În răstimp... Bogojinaru scoase o foaie galbenă pe care o arătă conductorului.* REBREANU, R. I, 12. *În răstimp hotărîse și Dima cam ce ar trebui să fie cu el.* GALAN, Z. R. 279.

2. (Rar) Încetare, întrerupere, oprire. *Dărîmarea caselor n-avea răstîmp.* GT (1838), 6²/39. ✧ Loc. adv. **Fără de (nici un) răstimp** = necontenit, neîntrerupt, continuu. *Vin și merg curierii fără de răstimp.* GT (1839), 57²/42. *Firul patimilor se torcea mereu, fără de nici un răstimp.* GÎRLEANU, N. 240.

— Pl.: *răstîmpuri* și (învechit, rar, m. **1**) *răstîmpi* (ODOBESCU, S. III, 375). — Și: (învechit și regional) **răstímp, restímp, restîmp, zăstímp** (TDRG, SCRIBAN, D.), **zăstîmp** (TDRG, SCRIBAN, D.), **zestímp** s. n.

— Din v. sl. раєтѧпъ, influențat de *timp.*

RĂSTINÁ vb. I. v. **răstigni.**

RĂSTINÁT, -Ă adj. v. **răstignit²**.

RĂSTINÍ vb. IV v. **răstigni.**

*** RĂSTÍNS, -Ă** adj. (Învechit, rar) Întins, alungit. *Mîna lui cea dreaptă era cu totul sacă, iara stînga era... foarte răstînsă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ʳ/19.

— Pl.: *răstînși, -se.*

— De la **tins.**

RĂSTIPÁSTIE s. f. v. **rostopască.**

RĂSTÍRE s. f. Acțiunea de a se răsti și rezultatul ei. Cf. POLIZU, LM, DDRF, DHLR I, 257. ✧ Loc. adv. **Cu răstire** = aspru, răstit. *Bine, hatmane, că-mi dai de știre! Zisă, mușcîndu-și negrele buze, Craiul întunecat cu răstire.* BUDAI-DELEANU, Ț. 221. *Taci, om de nimic, îmi zise ea cu restire.* GORJAN, H. IV, 96/4. *Vede muierea în mîini cu un făcăleț, Sîtnd judecîndu-și bărbatul cu răstiri, cu grai semeț.* PANN, P. V. I, 22/9. *Le strigă cu multă restire.* COȘBUC, AE. 115. *Nu te întreb pe tine, ci pe ele, răspunse împăratul cu răstire.* RETEGANUL, P. II, 25.

— Pl.: *răstiri*. — Și: (învechit) **restíre** s. f.
— V. **răsti**[1].

RĂSTÍT[1] s. n. (Învechit și regional; în loc. adv.) **Cu răstit(ul)** (sau **cu rostita**) = aspru, tare; cu mînie, nervos; cu răstire. *Nici către ceia ce purta pre el nu zise cu răstit.* CORESI, EV. 244. *Le poronci cu răstit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31r/34, cf. 16r/9. *De unde știi tu că-mi este destul! respunse ciobanul cu rostita.* MARIAN, T. 316. *Cu răstitul nu merge; tot cu binișorul dacă n-ăi face ceva.* UDRESCU, GL.
— Și: **rostită** s. f.
— V. **răsti**[1].

RĂSTÍT[2], **-Ă** adj. (Adesea adverbial; despre ton, glas, vorbe) Aspru, tare; nervos, repezit; p. ext. (despre gesturi, atitudini) lipsit de prietenie; ostil, dușmănos. *Răstit grăia de multe ori la divanuri.* MUSTE, LET. III, 36/22. *Îi respinse înapoi cu vorbe răstite.* BĂLCESCU, M. V. 411. *Eu nu sînt periculoasă! zise ea răstită.* EMINESCU, N. 82. *Ș-odată cheamă Spînul pe Harap-Alb și-i zise răstit.* CREANGĂ, P. 211. *Ce e? întrebă ea răstită.* SLAVICI, O. II, 10. *Cu grai restit dojenindu-l, îi ziseră.* ISPIRESCU, L. 122. *Să uită pe fereastră și zise restit: — Ce proști sîntem!* DELAVRANCEA, T. 265. *Aerul răstit, dominator, cu care-l privea răni mîndria lui Dinu.* VLAHUȚĂ, O. A. 377. *Dragomir e nervos, rău: la fiecare vorbă a lui Gheorghe, răspunde răstit.* GHEREA, ST. CR. II, 153. *Și răstit se-ntoarse fata-ntr-un picior.* COȘBUC, P. I, 249. *Primise răstitul răspuns.* IORGA, L. I, 239. *Împotriva ei mai avea necaz și pentru că-i vorbea răstit, îi da porunci.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. *Ce face băiatul? o întrebă dînsul răstit și bănuitor.* REBREANU, I. 395. *Se întreba dacă a auzit ori nu cuvintele răstite ale directorului.* C. PETRESCU, C. V. 133. *Popa! ... cheamă răstit caporalul.* BRĂESCU, O. A. I, 84. (*Se duce spre el și-l întreabă răstit*): *S-a întîmplat ceva?* SEBASTIAN, T. 161. *Vorbea cu un accent familiar, aci lărăgănat, aci răstit, gros și rîzător chiar.* CĂLINESCU, S. 141. *O izbi cu genunchiul și-i spuse răstit: — Marș afară ...* STANCU, R. A. III, 98. *Întrebă un glas iute, răstit.* CAMILAR, N. I, 75. *Vorbea răstit și scurt cu Toderiță, observîndu-l pe furiș.* VORNIC, P. 21. *Ștefan Vodă aștepta Și pe urmă întreba Cu răstit și aspru ton.* BALADE, III, 9, cf. ALR II/I h 27/769. ◇ Fig. *Valurile-nfuriate ridic frunțile răstite.* EMINESCU, O. IV, 133. *Se așeza pe capătul laiței, într-o tăcere răstită.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 12. *Ai tot felul de tăceri: vorbărețe, răstite, calme, somnoroase.* SEBASTIAN, T. 142.
— Pl.: *răstiți, -te*. — Și: (învechit și regional) **restít, -ă** adj.
— V. **răsti**[1].

RĂSTITÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Vorbă amenințătoare, aspră, dură. *Și nebăgînd samă ... îngrozăturile și răstiturile lui, nice măgulițurile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 62v/15, cf. decembrie 234v/15. *La mînia lui grăie tot cu cinste și cu îngăduială, nu cu răstituri.* NECULCE, L. 122. *Cu răstiturile astea ai speriat copilul.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *răstituri*.
— **Răsti**[1] + suf. *-tură*.

RĂSTÍU s. n. v. **resteu**.

RĂSTÍLMĂCÍ vb. IV v. **răstălmăci**.

RĂSTÎMNÍ vb. IV v. **răstigni**.

RĂSTÍMP s. n. v. **răstimp**.

RĂSTÎMPÍ vb. IV. Intranz. (Regional; la înmormîntare) A trage clopotele (la anumite intervale). *Oare cui răstîmpește?* Com. din ROȘIA MONTANĂ.
— Prez. ind.: *răstîmpesc*.
— V. **răstimp**.

RĂSTÎNDÍ vb. IV v. **răstigni**.

RĂSTÎNDIĂ vb. I v. **răstigni**.

RĂSTOĂCĂ s. f. Vîrtej produs în locul unde o apă curgătoare, puțin adîncă, trece peste prund și peste bolovani. *Hotarăl*[e] *în lung, peste răstoc* (a. 1676). IORGA, S. D. VII, 35. *Și privește cu-ntristare Cum se primblă prin răstoace Iarna pe un urs călare.* ALECSANDRI, P. III, 21. *Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind ... Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace, În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.* EMINESCU, O. I, 85. *Doarme-adînc întunecatul Codru-n văi, iar la răstoace Plopii-au încetat să-și joace Frunzele de-argint.* COȘBUC, P. II, 69, cf. MARIAN, INS. 58, ANTIPA, P. 122. *Mulțimea răstoacelor și a răgălilor oferă ascunzători suficiente pentru păstravi.* PĂCALĂ, M. R. 298. *În bălți, în gîrle, în răstoci, în ochiuri ... se poate face un pescuit în mare.* ATILA, P. 120. *Broscoii din răstoacă Îl insultă-n pauze Și din papură-l provoacă Cu prelungi aplauze.* TOPÎRCEANU, B. 47. *Revăzu salcia uscată între crengile căreia își făcuse odinioară un cuib, ... răstoaca năpădită de buruienile care dospeau în nămolul gros.* T. POPOVICI, S. 145, cf. VÎRCOL, V. 98, CANDREA, Ț. O. 52, TODORAN, GL., ALR I 427/249, ALR SN II h 823, A VI 26, MAT. DIALECT. I, 287, UDRESCU, GL. ✦ P. ext. Gîrlă puțin adîncă formată prin abaterea apei, cu scopul de a se prinde pești în albia secată. *Peștii să mai prind și cu răstoaca, adecă să abale apa pre o ierugă săpată, iar albia valei rămîne seacă.* LIUBA-IANA, M. 130.
— Pl.: *răstoace* și (regional) *răstoci*. — Și: (regional) **restoácă** (în L. ROM. 1965, 102) s. f., **răstóc, restóc** (BARONZI, L. 125), **roștóc** (CHEST. IV 39/102) s. n.
— Din bg. **разтока**.

RĂSTOÁRCE vb. III. Tranz. (Rar) **1.** (Cu pronumele în dativ) A se răzbuna (pentru o insultă, pentru o nedreptate etc.) *Ia așa am amețit și eu, stăpîne, cînd mi-ai dat cu frîul în cap să mă prăpădești, și cu asta am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri.* CREANGĂ, P. 196. *Furtul am vrut a-mi răstoarce.* MURNU, I. 234. *La rîndul lui și acestalalt se știa nevinovat, și unde prinde a răspunde cu pumnii și a-și răstoarce mînia.* PAMFILE, D. 37. (Absol.) *El aleargă la Iași pentru a găsi pe Duca și a-i insulta căderea, răstorcîndu-și astfel pentru trei ani de suferințî, rătăciri și sărăcie.* IORGA, L. I, 336. ◇ Refl. *Se răstoarce de rușinea făcută de Neleu.* MURNU, O. 258. ✦ (Învechit, rar) A lua cu forța; a smulge. *Nepriiatinii vin cu tot felul de arme încărcați, pre carile din mînule lor răstorcîndu-le ... cu ale lor arme a bate și a birui vor putea.* CANTEMIR, HR. 8.
2. Fig. A reda, a transpune. [Gușatul], *deși este înzestrat cu facultatea iritării ..., ca noi toți, nu are darul, virtutea, ca unii dintre noi, de a o răstoarce prin procedeu intelectual, priceperii altora.* CARAGIALE, O. III, 53.
— Prez. ind.: *răstórc*; perf. s.: *răstorsei*; part.: *răstors*.
— Pref. *răs-* + [în]toarce.

RĂSTÓC[1] s. n. (Regional) **1.** Aminare, păsuire. *Te rog să-mi dai un răstoc de două săptămîni, pentru plătirea datoriei.* Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ.
2. Zi de odihnă (pentru soldați). KLEIN, D., LB, MINDRESCU, I. G. 79, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *răstoace*. — Și: **rostóc** (ALEXI, W.), **roștóc** (KLEIN, D., LB, MÎNDRESCU, I. G. 79, GHEȚIE, R. M.) s. n.
— Din germ. **Rasttag**.

RĂSTÓC[2] s. n. (Regional) Fluier. *Ș-are un răstoc De soc Cu cinci guri de foc În cioc.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S.C.L. 109.
— Pl.: *răstoace*.
— Etimologia necunoscută. Cf. **răștoc**.

RĂSTÓC[3] s. n. v. **răstoacă.**

RĂSTOCÍ vb. IV. T r a n z. A abate cursul unei ape pentru a prinde pești în albia secată. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Am răstocit la deal Nemțișorul, ca să prindem chitici și raci.* SADOVEANU, O. IX, 74, cf. MOROIANU, S. 51, S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 148, ȘEZ. III, 87, VICIU, GL., com. din MONOR — REGHIN, com. din MORĂRENI — REGHIN, ALR I 1 731/347, A V 7, 14, 15, 20, 31, 34, VI 4, 26. ◇ R e f l. p a s. *În apele mici, curgătoare se oprește sau se răstocește — abate — apa.* ATILA, P. 252.
— Prez. ind.: *răstocesc.* — Și: (regional) **rostoci** vb. IV. VICIU, GL.
— Din v. sl. расточити.

RĂSTOCÍRE s. f. Acțiunea de a r ă s t o c i; abaterea cursului unei ape. Cf. MARIAN, INS. 58. *Printre cele dintîi instrumente întrebuințate de om la prinderea peștelui, după răstocire sau secătuire, bănuim că trebuie să fi fost undița.* ATILA, P. 23, cf. ȘEZ. VIII, 2.
— Pl.: *răstociri.*
— V. **răstoci.**

RĂSTOCÍT s. n. (Regional) Răstocire (Marginea - Tîrgu Neamț). H X 336.
— V. **răstocel.**

RĂSTOCÓL s. n. v. **rostogol.**

RĂSTOGOÁLĂ s. f. v. **rostogol.**

RĂSTOGÓL s. n. v. **rostogol.**

RĂSTOGÓLA s. f. art. v. **rostogol.**

RĂSTOGOLÍ vb. IV v. **rostogoli.**

RĂSTOPÁSCĂ s. f. v. **rostopască.**

RĂSTOPÁSTĂ s. f. v. **rostopască.**

RĂSTOPÁSTIE s. f. v. **rostopască.**

RĂSTOPÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se topi. *Inema . . . mi să veștedzește, Ca o ceară cînd să răstopește.* DOSOFTEI, PS. 66/18, cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *răstopesc.*
— Din slavon. растопити сѧ.

RĂSTOPÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Topit. *Ca de foc ceară, răstopiți să cadză.* DOSOFTEI, PS. 213/15.
— Pl.: *răstopiți, -te.*
— V. **răstopi.**

RĂSTORNÁT, -Ă adj. v. **răsturnat[2].**

RĂSTORNÍȘ s. n. v. **răsturniș.**

RĂSTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Bolnav de rast[1]. Cf. SCRIBAN, D, LEXIC REG. 93.
— Pl.: *răstoși, -oase.*
— **Rast[1]** + suf. *-os.*

RĂSTÓV s. n. v. **hrisov.**

RĂSTRÁNȚIE s. f. v. **restanță.**

RĂSTRĂBÚN s. m. (Învechit și regional) Răstrăbunic. *Radu Negru, moșul lui Dan și răstrăbunul lui Mihai.* HELIADE, O. I, 203. *Petru Vodă Rareș . . . era prestrebunul restrebunului său.* I. NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. DDRF, com. MARIAN.
— Scris și: *răsstrăbun.* SCURTU, T. 5. — Pl.: *răstrăbuni.*
— Și: **restrebún** s. m.
— Pref. *răs-* + **străbun.**

RĂSTRĂBUNÍC, -Ă s. m. și f. (Rar) Părinte al străbunicului sau al străbunicii, considerat în raport cu răstrănepoții; (învechit și regional) răstrăbun, (rar) răstrămoș, răstrămoașă, (regional) răstrămamă. Cf. MARIAN, NU. 63, BUL. FIL. VII-VIII, 123.
— Scris și: *răsstrăbunic.* SCURTU, T. 5. — Pl.: *răstrăbunici.* — Și: **restrebunic, -ă** s. m. și f. SCURTU, T. 5.
— Pref. *răs-* + **străbunic.**

RĂSTRĂMÁMĂ s. f. (Regional) Răstrăbunică. Cf. MARIAN, NU. 63.
— Pl.: *răstrămame.*
— Pref. *răs-* + **strămamă.**

RĂSTRĂMÓȘ, -OÁȘĂ s. m. și f. (Rar) Răstrăbunic. Cf. MARIAN, NU. 63. *Familia . . . se numea Popescul, de la un răstrămoș carele era popă.* SBIERA, F. S. 6. *La vînătoare tot sufletul meu milos se duce, și-n locul lui vine altul, vine sufletul răsstrămoșilor noștri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 156, cf. SCURTU, T. 13.
— Scris și: *răsstrămoș.* — Pl.: *răstrămoși, -oașe.*
— Pref. *răs-* + **strămoș.**

RĂSTRĂNEPÓT, -OÁTĂ s. m. și f. (Rar) Copil al strănepotului sau al strănepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu bunicii; copil al strănepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu unchii și mătușile sale. Cf. MARIAN, NU. 63, BUL. FIL. VII-VIII, 123. *Dar copiii copiilor mei? . . . Și mai departe Răsstrănepoții?* VINEA, L. I, 162, cf. SCURTU, T. 102.
— Scris și: *răsstrănepot.* — Pl.: *răstrănepoți, -oate.* — Și: (învechit) **restrenepót, -oătă** (în SCL 1966, 58) s. m. și f.
— Pref. *răs-* + **strănepot.**

RĂSTRÍȘTE s. f. v. **restriște.**

RĂSTRÍNS, -Ă adj. v. **restrîns.**

RĂSTRÚGĂ s. f. v. **păstrugă.**

RĂSTULBURÁ vb. I. T r a n z. (Învechit; în forma *răsturbura*) A tulbura (pe cineva) peste măsură. *Pre mere trecură mănîile tale, fricile tale turburară-me (mă răsturburarî* D). PSALT. 181. [Î]*ngrozirile tale mă răsturburară.* DOSOFTEI, PS. 299/12.
— Prez. ind.: *răstulbur.* — Și: **răsturburá** vb. I.
— Pref. *răs-* + **tulbura.**

RĂSTUNÁ vb. I. v. **răsturna.**

RĂSTUPEÁSCĂ s. f. v. **rostopască.**

RĂSTURBURÁ vb. I v. **răstulbura.**

RĂSTURNÁ vb. **I. 1.** T r a n z. A deplasa un corp din poziția lui normală, făcîndu-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu partea de deasupra în jos; a culca la pămînt, a doborî, (învechit și regional) a răntuna. *Și grăiră către eales: „Cine va răsturna noao piatra despre ușa mormîntului?"* CORESI, EV. 135. *S-au arătat* D[u]*mn*[e]*dzeu cu foc și cu vînturi mari, care vînturi răsturna măgurile și zdrobiia pietrile.* CHEIA IN. 96[r]/19. *Banii schimbătorilor răsfiră și measele răsturnă.* N. TEST. (1648), 107[r]/21. *Arma . . . strică și răstoarnă în ce să oprește.* DOSOFTEI, PS. 26/8. *Și acolo multă groază le făce și umbla noaptea cu luntrea . . . de-i spărie că-i vor răsturna în Bistriță.* NECULCE, L. 22. [Șarpele] *suflînd în obrazul zmeului, îl răsturnă la pămînt* (a. 1783). GCR II, 131/3. *Bumbul . . . bucni dindărept așa de tare pe Tandaler, cît îl răsturnă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 423. *Toate cele le răstoarnă, din loc toate le strămută.* ASACHI, S. L. I, 218. *Au scos cizma din gura lupului și l-au răsturnat lîngă vatră.* BĂRAC, T. 34/20. [Turcii] *răsturnară cu puștile pre cei cari, izbutind a trece șanțul, cercau acum a pune scări pe ziduri.* BĂLCESCU, M. V.

151. *Printre mii de săbii şi mii de archebuze Ce-i tate şi-i restoarnă în şanţuri fărămaţi.* ALECSANDRI, P. III, 222. *Noi trecurăm ca fulgerul şi pînă la barieră răsturnarăm mai multe alte sănii.* BOLINTINEANU, O. 390. *Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit aşa de tare şi am răsturnat masa omului, cu bucate cu tot, în mijlocul casei.* CREANGĂ, A. 10. *Răsturnai scaunul, mă izbii de o cocoană bătrînă.* DELAVRANCEA, T. 189. *Miopia lui îl face să tresară la fiecare mişcare, de teamă să nu răstoarne ceva.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 163. [Pisicuţa] *nu se dădea biruită de zbuciumul apelor ce năzuiau s-o răstoarne.* HOGAŞ, DR. I, 308. *Repezindu-se de după birou, răsturnînd scaunul, se propti . . . cu cravaşa în mînă, în faţa zaplanului.* BRĂESCU, O. A. II, 276. *Răsturnam scaunele, vărsam ulcioarele, şi beam, şi mîncam tot ce-mi cădea sub ochi.* VLASIU, A. P. 10. *Într-o clipă răstoarnă găleata ca pe ceva netrebnic.* SADOVEANU, O. VII, 279. *Acum am să răstorn trăsura.* CĂLINESCU, S. 310. *Avea o poftă drăcească să sară, să chiuie, să răstoarne ceva.* CAMIL PETRESCU, O. I, 116. *Ai ieşit buzna dinăuntru şi ai dat peste Ilie, să-l răstorni.* PREDA, D. 154. *Suflă, Doamne-un vînt, Suflă-l pe pămînt, Brazii să-i despoaie, Paltinii să-ndoaie, Munţii să răstoarne, Mîndra să-mi întoarne.* ALECSANDRI, P. P. 189. *Că dacă m-oi mînia, Frumuşel eu te-oi săpa Şi pe tine te-oi răsturna.* BALADE, I, 359. *După ce răstoarnă carul, atuncea vede drumul cel bun.* PANN, P. V. II, 80/10. (Glumeţ, cu aluzie la naşterea unui copil) *Iaca să trezăşti cu nevasta că-i răstoarnă căruţa încă cu-n flăcău.* ŞEZ. XXIII, 52. ✧ Fig. *Criza cea mare comercială din 1857/8 resturnase şi în acea piaţă vreo* 15 *case.* BARIŢIU, P. A. III, 33. *O politică rea şi smintită pe un neam îl poate răsturna în mormînt.* GHICA, A. 327. *Ştirea asta m-a răsturnat.* CARAGIALE, O. VII, 85. *Era tînăr, sănătos, frumos . . . Ce dezastru neaşteptat a putut să răstoarne şi să sfarme alcătuirea asta?* VLAHUŢĂ, O. A. II, 238. *Pentru odorul ei ar fi răsturnat cerul şi pămîntul.* SADOVEANU, O. I, 458. ✧ Refl. *Să va fi răsturnat vreun car.* PRAV. 39. [De] *răpegiunea apii . . .* [caicul] *poate să s[ă] răstoarne cu fundul în sus.* CANTEMIR, ap. GCR I, 327/16. *Viteazul să răsturnă pe spate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 423. [Calul] *stă tot gata . . . să se răstoarne la pămînt.* CALENDARIU (1814), 162/8. *Răsturnîndu-să caicul, s-au cufundat şi el în mare.* DRĂGHICI, R. 34/15. *Gîndea să i să răstoarne Scaunul supt el.* BĂRAC, ap. GCR II, 237/5. *Aci cu-ntîmplare dînd ei printr-un lac, Să răsturnă-ntrînsul micul lor olac.* PANN, P. V. I, 43/6. *În lupta şi trînia aceasta, masa se răsturnase.* NEGRUZZI, S. I, 152. *În genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă.* EMINESCU, O. I, 148. *Trăsura se îndoi, aproape să se răstoarne.* REBREANU, I. 478. *Pe deasupra casei treceau nori albi şi dacă ridicam capul . . . mi se părea că se răstoarnă casa pe mine.* VLASIU, A. 9. *Cîţiva cai se răsturnară în ţărînă cu călăreţii subt ei.* SADOVEANU, O. I, 323. *Vitele-au înjit în iarnă Mai mult moarte decît vii. Abia calcă, se răstoarnă.* ARGHEZI, VERS. 331. *Trăsura fu cît pe ce să se răstoarne.* CAMIL PETRESCU, O. II, 149. *S-a răsturnat dintr-o sanie şi a rămas aşa, dormind lat.* GALAN, Z. R. 57. *S-au pornit o furtună grozavă, un vînt . . . că-ţi părea că se răstoarnă toată pădurea.* SBIERA, P. 2. *În cel mijlocaş de sat Mîndru brad s-o răsturnat.* BALADE, III, 334, cf. ZANNE, P. III, 368. (Fig.) *Cinstea . . . curînd se restoarnă sau pre o parte sau pre alta* (a. 1755). URICARIUL, I, 68. *Eram aşa de tulburată — simţeam că toate mi se răstoarnă-n minte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 64. *Cînd a intrat profesorul . . . a crezut că se răstoarnă cerul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. ✧ Expr. **A răsturna brazda, pămîntul etc.** = a tăia brazde cu plugul, a ara. *Cît de mult e mai frumos gestul tău, bunule muncitor care răstorni brazda, arunci sămînţa şi faci să răsară din pămînt pîinea.* DEMETRESCU, O. 149. *Iar la plug de-oi vrea apoi Să mă las pe coarne, Brazda mea nici patru boi Nu pot s-o răstoarne.* COŞBUC, P. II, 24. *Glia neagr-o răsturnam cu boii. Goga, poezii, 373. Se înşirau plugurile cu boii albi şi plugarii albi, răsturnînd vălurele negre.* SADOVEANU, O. III, 127. *Şi a arat cît a arat, brazdă neagră a răsturnat.* POP., ap. GCR II, 333. *Ară badea cu plugul Alăturea cu drumul Şi răstoarnă pămîntul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 377. [Boii] *la plug i-am înjugat, Brazdă neagr-am răsturnat.* ŞEZ. I, 76. *Mă dusei în munte Să-mi caut caii; Caii nu-i găsii, Dar văzui vîntul Răsturnînd pămîntul* (Plugul). GOROVEI, C. 298. **A răsturna casa (cu susu-n jos)** = a produce dezordine; a întoarce casa pe dos. *Baba începu . . . să răstoarne casa cu susu-n jos.* EMINESCU, N. 20. *Eram cel mai mic, dar şi cel mai nebun dintre copii. Iarna răsturnam casa; vara ridicam în picioare toată mahalaua.* BRĂESCU, V. 20. *Pretinde că ar fi dispărut bijuteriile răposatului. A răsturnat casa, căutîndu-le.* STANCU, R. A. I, 176. (Refl.) **A i se răsturna** (cuiva) **ochii peste cap** = a-şi da ochii peste cap, a fi pe moarte, v. ochi. *Buza de sus începu să-i tremure, să i se strîmbe, ochii i să răsturnară peste cap.* DELAVRANCEA, T. 244. (Regional) **A i se răsturna** (cuiva) **rînza** = a i se face greaţă, a i se întoarce (cuiva) stomacul pe dos. Cf. ALRM I/1 h 66. ✦ A întoarce un vas, un recipient etc. cu fundul în sus pentru a face să cadă sau să curgă conţinutul; a vărsa. Cf. ST. LEX. 168/1. *Ridică găleata şi o răsturnă peste gheaţa de cîteva degete.* REBREANU, I. 195. *Face o faţă ca şi cînd ar fi răsturnat oala la foc.* SLAVICI, N. I, 46. *Zelos să repar o pagubă, pricinuiam alta, repezindu-mă, răsturnînd ulcica pornită să dea în foc.* BRĂESCU, O. A. II, 72. *Puse mîna pe pungă şi o răsturnă în palma sa.* CĂLINESCU, S. 796. *Nu i s-a întîmplat niciodată cititorului să răstoarne în salon o tavă?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 242. ✧ (Complementul indică conţinutul vasului, recipientului etc.) *El talerul întorcînd Şi icrele răsturnînd.* PANN, P. V. III, 64. *Se duce la roi, răstoarnă albinele frumuşel din pălărie în buştihan.* CREANGĂ, P. 238. *Pe cînd Guzgan răstoarnă Mămăliga din ceaun, Din clopotniţă Tăun Sun-ajunsît din goarnă.* COŞBUC, P. I, 326. *Întorcîndu-şi buzunarul pe dos, răsturnă praful de tutun în palmă.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *Să bagi de samă să nu-ţi răstorni vinul.* SADOVEANU, O. VIII, 542. *Răstorn alunele din poală.* CĂLINESCU, L. L. 58. *Ana răstoarnă pe lemnul băncii caisele rămase în fundul coşului.* BARBU, P. 220. ✧ Fig. *Noaptea, o ploaie care răsturna din cer găleţi m-a făcut să deznădăjduiesc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 297. ✧ Expr. **A răsturna o băutură (pe gît)** = a bea repede, pe nerăsuflate. *Ştia cît* [vin] *poate răsturna fiecare pînă se va ameţi.* CONTEMPORANUL, VI, 386. *Turnă vin în pahar, îl răsturnă pe gît şi se ridică rostogolind scaunul.* C. PETRESCU, Î. I, 93. *Dintr-odată răstoarnă pe gît băutura oprită.* BART, S. M. 27. *El o luat paharu, L-o răsturnat cu tătu.* FOLC. TRANSILV. I, 334.

2. Refl. şi tranz. A (se) rostogoli, a (se) prăvăli. *Acolo puseră trupul . . . şi răsturnă o piatră mare spre uşa groapei* (a. 1642). GCR I, 101/10. *Bolovanul de piatră din vîrvul muntelui rumpt şi pornit . . . a să răsturna, nu s-au mai oprit.* CANTEMIR, HR. 349. *Cînd nu-ţi mai avea praf de puşcă, răsturnaţi la bolovani pe capul duşmanilor.* ALECSANDRI, O. 1 505. *Maşina aruncată la cotituri pîrîia pe roţile de dindărăt, părea că se răstoarnă peste cap.* C. PETRESCU, Î. II, 201. *Din burta aurie se răsturnă un val de icre, care umplu castronul cu o plămădeală pămîntie.* BRĂESCU, O. A. II, 302. (Prin analogie) *Frumoasa-i limpezime* [a Rinului] *în clipă turburată Se schimbă-n largi troiene de spume argintii Ce valmeş se restoarnă cu-o furie turbată.* ALECSANDRI, P. III, 135. *Doar nourii ce-n undă rotundă se răstorn Mai amintesc dezastrul oştirilor învinse.* LABIŞ, P. 566. ✧ Fig. *Prin noori tunetu se răsturna trăsnind.* DONICI, F. I, 55/17.

3. Tranz. Fig. A schimba o situaţie veche, înlocuind-o cu una nouă; a da unui lucru altă formă, alt aspect; a modifica, a preface. *Tu răstorni o lume toată, faci din oameni cruzi soldaţi.* CONACHI, P. 302. *Sînt optsprezece secoli şi jumătate de cînd Christos întreprinse a răsturna lumea veche.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Am cetit un capitol din istoria lui Napoleon, a acestui uriaş ce a resturnat faţa lumii.* NEGRUZZI, S. I, 294. *În loc să-ţi vezi de treabă, vrei . . . să răstorni lumea.*

PETICĂ, O. 210. *Toate aceste frămîntări nu răsturnau cursul regulat al vieții.* SADOVEANU, O. II, 313. *Alegerea regelui Spaniei și moștenitorului Țărilor de Jos la tronul imperial răsturnă însă, în cîțiva ani, situația în favoarea Habsburgilor.* OȚETEA, R. 163. *Prețul grîului răsturnase toate socotelile.* PREDA, M. 453. (Absol.) *O, an prezis atîta, măreț reformator! Începi, prefă, răstoarnă și îmbunătățește.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Sînt novator, ... Vreau să răstorn, să schimb, să dreg.* ALECSANDRI, O. 30. ◇ Refl. *Crezuse că de seară pînă dimineața totul se va răsturna în imperiu.* CR (1846), 49²/1. *Boierule, nu vă supărați ... n-o să se răstoarne lumea dacă n-o să fiți la Islaz astăzi la cinci ceasuri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 163. ✦ A înlătura dintr-o situație înaltă, dintr-un post de conducere. *Dezrădăcinează orașele, răstoarnă împărățiile.* MOLNAR RET. 120/8. *Trei zile fură destul ... spre a resturna un tron.* CR (1846), 27¹/19. *Să prinză pe Petru, fiiul fostului domn Alexandru, care îmbla să-l răstoarne din scaun.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Ce bine au să meargă trebile în pădure Pe împăratul tigru cînd îl vom răsturna.* ALEXANDRESCU, O. I. 314. *Sînteți putrăjunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile.* FILIMON, O. I, 94. [Pe Sărăcie] *o resturna jos de pe tron.* ISPIRESCU, L. 208. *Pe-al vostru Zamolxe-pigmeu L-om prinde de barbă-nhățîndu-l, Cu tronu-i cu tot răsturnîndu-l.* COȘBUC, P. I, 155. *Sînt gata, gata să răstoarne stăpînirea.* PETICĂ, O. 219. *Și pe cine să răstorn? Pe Ștefăniță ... pe care l-am crescut de mic copil.* DELAVRANCEA, O. II, 141. *Pe acest pod este astăzi o manifestație de stradă, urzită pentru a răsturna ocîrmuirea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 214. *Cînd vor să răstoarne guvernul, nu mai aleg mijloacele.* REBREANU, R. II, 25. *Ce pui de om, și răstoarnă împărățiile!* SADOVEANU, O. III, 482. *Revoluția burgheză în Franța, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, răstoarnă orînduirea feudală.* S mai 1960, 70. *Nedreptatea răstoarnă scaunele puternicilor.* ZANNE, P. V. 440. (Refl. pas.) *Cît de lesne, cît de iute Se răstoarnă domnii țării!* HASDEU, R. V. 157. ✦ A înlătura, a desființa o organizație. o stare de lucruri, un plan, o concepție, o teorie etc.; (învechit) a distruge, a nimici. *Traian ... toată socoteala ș-au pus, ca și pe Decheval, și peste tot neamul dachilor ... din temelie să-i răstoarne.* CANTEMIR, HR. 83. *A ajutat în urmă ... pe Mahmud spre a resturna antica corporație, a ianiciarilor.* CR (1848), 13¹/22. *Diplomația lui Ion-Vodă era cît p-aci să răstoarne candidatura lui Enric de Valois.* HASDEU, I. V. 56. [Heliade] *formează aproape întreaga limbă, răstoarnă cu totul domnia caracterelor chirilice.* MACEDONSKI, O. IV, 118. *Cei care i-au rezistat* [teoriei] *n-au putut încă s-o răstoarne.* IBRĂILEANU, S. 231. *Idolii din copilărie sînt mai tîrziu contestați și răsturnați.* GALACTION, A. 239. *Nu înțelegeau rostul unui curcubeu apărut, e drept, înaintea ploii, răsturnînd astfel credințl legendare.* BRĂESCU, O. A. I, 268.

4. Refl. A sta sau a se așeza într-o poziție comodă, de obicei cu spatele sprijinit de o rezemătoare. *Să nu te iară în pat răstorni.* CORESI, EV. 146. *Mă răsturnai pe o canapea lîngă foc.* BOLINTINEANU, O. 372. *Cine rîde cu zgomot, răsturnîndu-se în scaune?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 265. *Profesorul se răsturnă puțin pe spătarul scaunului.* GALACTION, O. A. I, 32. *S-a cufundat în lectură, răsturnîndu-se în fotoliu.* TEODOREANU, M. U. 44. *Toți se răsturnară, rîzînd, pe scaune.* SADOVEANU, O. VI, 518. *Răsturnîndu-se pe spate și scoțînd notesul din buzunar, șterse energic un punct de program efectuat.* CĂLINESCU, S. 32. *Se răsturnă pe speteaza scaunului.* GALAN, Z. R. 152. *Amidon lăsă dosarele și se răsturnă în fotoliu.* VINEA, L. I, 47.

5. Refl. Fig. A se reflecta pe o suprafață lucie; a se răsfrînge, a se oglindi. *Cerul se răsturnase în Volga, care-i legăna stelele ca niște lumini aprinse la prora unor corăbii.* STANCU, U.R.S.S. 205. [Oglinzi] *în care toată încăperea se răsturna fără contururi precise.* V. ROM. noiembrie 1962, 56.

— Scris și: *resturna.* — Prez. ind. *răstorn.* — Și: (regional) **rostornă** (ALR I 1 340/740), **răstună** (SCRIBAN, D.) vb. I.

— Pref. *răs-* + **turna.**

RĂSTURNÁRE s. f. Acțiunea de a (se) răsturna.

1. Întoarcere a unui obiect într-o parte (sau cu susul în jos); doborîre, (învechit) răsturnătură **(1)**. Cf. răsturna **(1)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Se aude răsturnare de mobile în dreapta.* CARAGIALE, O. VI, 234, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Avea luntri bune și comode ... Sîntem mai puțin expuși răsturnării.* SADOVEANU, O. X, 464. ✦ Vărsare a conținutului unui recipient, prin întoarcerea acestuia cu fundul în sus. *Pozna cu răsturnarea cafelei și prăpădirea feței de masă fu repede iertată și uitată.* REBREANU, R. I, 26.

2. Fig. Schimbare, modificare, prefacere, (învechit) răsturnătură **(2)**. Cf. răsturna **(3)**. *A ta ... minte ... în zadar va da tot pravile supuse la răsturnare.* CONACHI, P. 299. *Evenimentele din afară amerinșau la tot momentul cu răsturnări nouă.* BARIȚIU, P. A. III, 216, cf. EMINESCU, O. I, 62. *Cînd a intrai însă acasă, a simțit foarte limpede o răsturnare foarte stranie în suflet.* REBREANU, N. 101. *Printr-o firească răsturnare a sensibilității lui bătute de furtună, doctorul o simți pe vinovată cu totul aproape de el.* GALACTION, O. A. I, 75. *S-ar putea ... că mai curînd sau mai tîrziu să vie o răsturnare a lucrurilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 582. *Are să aducă o răsturnare sigură, de valori, o verificare.* C. PETRESCU, Î. I, 286. *Ideile nouă și răsturnările sociale te înfricoșează.* SADOVEANU, O. IX, 315. *O răsturnare atît de radicală a valorilor sociale a verificat anume permanențe ale sufletului uman.* CĂLINESCU, S. 41. *Toate aceste descoperiri nu reprezentau încă o răsturnare a tabloului fizic existent pînă atunci.* CF 1962, nr. 1, 43. ✦ Înlăturare, îndepărtare dintr-o situație înaltă, de la conducere. *Dar cînd al meu suflet ți se deschidea Cugetai în sine-ți răsturnarea mea. Tronul dar să fie țarină-arzătoare Unde vestejește a credinței floare?* BOLINTINEANU, O. 60. *O acțiune pentru răsturnarea regelui și pentru salvarea țării cere și alteeva.* CAMIL PETRESCU, T. II, 353.

— Pl.: *răsturnări.*

— V. **răsturna.**

RĂSTURNÁT¹ s. n. (Regional; în sintagma) *Răsturnatul rînzei* = hernie. *Răsturnatul rînzei se cîștigă din ridicături peste măsură.* ȘEZ. IV, 25.

— V. *răsturna.*

RĂSTURNÁT², -Ă adj. **1.** Aplecat într-o parte, întors, culcat (la pămînt), doborît; trîntit. Cf. ANON. CAR. *Aflară piatra răsturnată de pre mormînt.* N. TEST. (1648), 102ᵛ/30. *Bunul voivod ș-uitasă de sine ... Răsturnat de-a lungul pe pămînt Trezindu-să și cu nasul frînt.* BUDAI-DELEANU, Ț. 414. [Lăpușneanu] *căzu resturnat pe spate.* NEGRUZZI, S. I, 162. *Îmi pare că-i văd încă, răsturnați în țărînă.* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *Se aude ... nechezul dureros Unui cal resturnat jos.* ALECSANDRI, P. II, 19. *Se poticnea lovindu-se de copacii cei resturnați.* ISPIRESCU, L. 55. *La pămînt fagii zac răsturnați.* BELDICEANU, P. 60, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se așază pe-un buluc răsturnat.* C. PETRESCU. Î. II, 20. *Se așezară pe trunchiuri de brad răsturnate.* SADOVEANU, O. XII, 21. *În fundul unei văi adînci ne-am odihnit puțin pe-un trunchi primitor răsturnat la un colț de uliță.* BLAGA, H. 53. *A sărit peste trunchiul răsturnat.* STANCU, R. A. I, 79. *Călărețli se țineau de frîie aprig, răsturnați pe spate, urlînd.* V. ROM. noiembrie 1953, 253. *Și-a desfăcut pieptarul și s-a descins de armă Cu ceafa răsturnată în fragedul mohor.* LABIȘ, P. 210. ◇ Fig. *Ascultă, vede, revede și rămîne răsturnat de mirat.* TEODOREANU, M. U. 202. *El îi înțelese tîlcul răsturnat ... și în el se răsuci un șis.* CAMIL PETRESCU, O. I, 130. *Nămolurile tainelor toate zac în mine răsturnate.* ARGHEZI, VERS. 185. ◇ (Substantivat) *Și răsturnații Să scoală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 293. ✦ (Despre obiecte) Întors într-o parte sau cu susul în jos; așezat

invers decît normal. *Rogojinile ceale aşternute, răsturnate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/5. *Venea duiumul oastei . . . cu steagurile strînse, cu capul plecat, cu armele resturnate.* NEGRUZZI, S. I, 167. *Şi acest glas, care ieşea ca de supt o copaie răsturnată, era slab.* DELAVRANCEA, S. 188. *Fetele-l aşteptau cu mămăliga răsturnată.* ap. DDRF. ✦ În neorînduială, răscolit, răvăşit; dezordonat. *Într-o zi, sculîndu-mă am găsit casa răsturnată cu susul în jos.* VLASIU, A. 22.

2. Rostogolit, prăvălit. *Gura desfrînată mai tare aleargă decît piatra din deal răsturnată.* ZANNE, P. II, 169.

3. (Despre om sau despre corpul omenesc) Aşezat într-o poziţie comodă cu spatele sprijinit de ceva; trîntit, tolănit. *Aduseră lui răslăbitul în pat răsturnat.* CORESI, EV. 242. *Maitea o ştia pentru că-l văzuse adesea fumînd la declinul zilei, resturnat pe un tapet.* CR (1848), 40²/50. *Bătrînii şedeau răsturnaţi pe iarbă verde.* FILIMON, O. I, 175. *El* [înainta] *alene, resturnat în căruţă.* ISPIRESCU, L. 226. *Şezînd acum colea, fără grijă, răsturnat în jeţul meu, . . . mi-ar place să străbat . . . codrii umbroşi.* ODOBESCU, S. III, 77. *Răsturnat în lungul patului, cu capul vîrît într-o pernă, ş-ascundea faţa în mîini.* DELAVRANCEA, S. 108. *Daniil, bătrînul starif, Şade-n jeţu-i răsturnat.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 161. *Părintele Neculai se ţinea de mijloc, cu trupul răsturnat pe spate.* GÎRLEANU, N. 119. *Floricica, cu ochii în podele, stătea răsturnată pe canapea.* HOGAŞ, M. N. 30. *După ce . . . bău cafeaua, ca-ntodeauna, răsturnat într-un jilţ, . . . scoborî în ogradă.* MIRONESCU, S. A. 96. *Stă răsturnat în colţul stîng al trăsurii, cu picioarele lungi unul peste altul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 188. *Se uita spre foioliul unde stătea Vale, răsturnat şi nemişcat.* PREDA, R. 156. ✧ (Despre părţi ale corpului) *Şedea . . . cu capul răsturnat pe spate.* SADOVEANU, O. I, 234.

4. Reflectat, oglindit. *Ochii ei sînt cerul verei răsturnat într-un izvor.* EFTIMIU, Î. 106. *Încremeni şi el lăsat pe vine, ca un idol cu umbra răsturnată în baltă.* SADOVEANU, O. IX, 386.

5. (Învechit) Întors în afară; răsfrînt. *Şi buzele răsturnate şi răsfrînte* (cca 1705). GCR I, 350/33.

— Scris şi: *resturnat.* — Pl.: *răsturnaţi, -te.* — Şi: (regional) **răstornát, -ă** adj. ALR I 985/885.

— V. **răsturna.**

RĂSTURNĂTÓR, -OÁRE adj. s. m., s. f. **1.** S. m. (Rar) Cel care răstoarnă **(1)**. *Îi erau dragi răsturnătorii brazdelor din ţara aceasta.* GALACTION, A. 114.

2. Adj. F i g. (Şi substantivat) (Persoană) care schimbă, care modifică, care răstoarnă (o situaţie, o stare de lucruri). *Pre răsturnătoriul şi răsipitoriul monarh a stăpînei Persului, aşea îl numeşte.* N. COSTIN, L. 81. *Alexandru al Machidoniei, răsturnătoriul monarhiei machidonice.* AR (1829), 199¹/27. *Evenimente răsturnătoare de nenumărate instituţiuni învechite.* BARIŢIU, P. A. I, 561. *De domni ce nu-ţi plac dibaci răsturnător.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Instituţii vechi . . . se prăbuşesc dintr-odată şi fac sensibilă, prin densitatea evenimentelor şi prin marea lor forţă răsturnătoare, existenţa istoriei.* S mai 1960, 79.

3. S. f. Cormană. *Cormuna* [la plug] *fiind de lemn poartă numele de răsturnătoare.* PAMFILE, I. C. 150.

— Pl.: *răsturnători, -oare.* — Şi: (învechit) **răsturnătóriu, -oáre** adj.

— **Răsturna** + suf. *-(ă)tor.*

RĂSTURNĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **răsturnător.**

RĂSTURNĂTÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Cf. ANON. CAR., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *La cea mai mică alarmă, stau gata să m-arunc afară, să nu mă prindă camionul dedesubt în caz de răsturnătură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82.

2. Răsturnare **(2)**. *Aceasta fusese una din urmările răsturnăturilor politice şi revoluţionare.* BARIŢIU, P. A. III, 277, cf. I, 517, 550.

— Pl.: *răsturnături.*

— **Răsturna** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSTURNÉL s. m. (Regional) Numele unui şarpe, nedefinit mai îndeaproape (Chiojdu Mic — Buzău). Cf. GEORGESCU-TISTU, B. 88. *Apa a fost amărîtă . . . ciumărîtă de şarpe (sau răsturnel).* id. ib. 36.

— Pl.: *răsturnei.*

— Cf. r ă s t u r n a.

RĂSTURNÍCĂ s. f. (Regional) Femeie desfrînată. Cf. BARONZI, L. 118, BUL. FIL. V, 171. *Răsturnica lui Pistol Face hora rostopol.* UDRESCU, GL.

— Cf. r ă s t u r n a.

RĂSTURNÍŞ s. n. Coastă de deal abruptă, în pantă repede; povîrniş. *Cunoşteau drumul pietricică cu pietricică, . . . întortocherile, răsturnişurile şi făgaşurile.* MACEDONSKI, O. III, 125, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Casa rumânului era aşezată pe un răsturniş de deal.* CONV. LIT. XLIII, 915, cf. CADE. *Ne-a dus pe calea ce n-a fost bună, prin gropiş, prin răsturniş.* TEODORESCU, P. P. 180, cf. MARIAN, NU. 622, SEVASTOS, N. 211. ✧ (Adjectival) *Atunci au înconjurat Belisarie Roma cu zid, care . . . nici e ca alte ziduri oblu la nori, ci răsturniş în afară, ca să nu se poată urca înlăuntru varvarii.* ŞINCAI, HR. I, 101/26.

— Pl.: *răsturnişuri.* — Şi: (regional) **răstorníş** s. n. VALIAN, V., CIAUŞANU, V. 194.

— **Răsturna** + suf. *-iş.*

RĂSÚC s. n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, avînd jos un cîrlig de care se leagă firul pentru a fi răsucit; (regional) răsucătoare; p. e x t. fir răsucit (com. din PEŞTIŞANI — TÎRGU JIU). Cf. DL, DM. *Ducea furca, fusul şi răsucul miresei.* SEVASTOS, N. 213. ✦ (Regional) Ceatlău, (regional) răsucea. Cf. ALR. 5 635/836. UDRESCU, GL.

— Pl.: *răsucuri.* — Şi: (regional) **răsúcă** s. f. DENSUSIANU, Ţ. H. 331, GREGORIAN, CL. 61.

— Postverbal al lui **răsuci.**

RĂSÚCĂ s. f. v. **răsuc.**

RĂSUCĂTOÁRE s. f. (Regional) Răsuc **(1)**. Cf. H XVII 98, DENSUSIANU, Ţ. H. 331. ✦ (În forma *răsicătoare*) Drugă (Uricani — Lupeni). A III 2.

— Pl.: *răsucători.* — Şi: **răsicătoáre** s. f.

— **Răsuci** + suf. *-ătoare.*

RĂSUCEÁ s. f. (Prin Olt.) Unealtă de tors (H IV 87), furcă în care se pune mosorul cu borangic de răsucit (CIAUŞANU, GL.). ✦ Răsuc **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A lua** (pe cineva) **în răsucea** (sau **cu răsuceaua**) = a lua la zor, a repezi (pe cineva) id. ib. Bucată de lemn cu care se răsuceşte funia sau lanţul trecut peste o sarcină (de fîn, de lemne etc.) spre a o strînge; ceatlău, (regional) răsuc. Cf. CIAUŞANU, V. 194, ALR II 5 635/812, UDRESCU, GL.

— Pl.: *răsucele.*

— **Răsuc** + suf. *-ea.*

RĂSUCEÁLĂ s. f. **1.** Răsucire; (concretizat) răsucitură; spirală. *Duduia mai dă prin topitura de zahăr cîte o răsuceală cu polonicul.* ap. CADE. *O scară de fier cu răsuceli de burghiu, făcea legătura între etaje.* PAS, Z. I, 264. ✧ (Prin analogie) *Ierburi sălbatice răbdătoare la sete şi trainice la răsucelile vîntului.* GALACTION, O. A. II, 249.

2. Firul rezultat din răsucirea altor două fire, care serveşte la împletit. Cf. PAMFILE, I. C. 318.

3. (Regional) Unealtă de tors (H XIV 8); drugă (A II 12, GL. OLT.).

— Pl.: *răsuceli.*

— **Răsuci** + suf. *-eală.*

RĂSUCÍ vb. IV. **1.** T r a n z. A învîrti un fir (textil) în jurul lui însuşi sau mai multe fire, unele în jurul altora, printr-o mişcare continuă şi în acelaşi sens. *Bătrîna răsucea un fir de borangic.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Frînghiile se fac răsucind sau împletind la*

un loc mai multe viţe. PAMFILE, I. C. 212. *Răsucind de multe ori Paiul lung în lungi mlădiţe, . . . Fac alături, legători.* D. BOTEZ, F. S. 86. *Sfoara mi-o răsucisem din nişte tort de cînepă.* SADOVEANU, O. IX, 364. *Şedeau mai multe muieri. Răsuceau bumbac cu furcile în brîu.* PREDA, D. 144. *Răsuceşte bine tortul.* RETEGANUL, P. I, 53. *Trece lelea pe colnic, Răsucind la borangic.* ANT. LIT. POP. I, 206. (Absol.) *De trei zile resuceşte Şi pe fus nu mai sporeşte.* HODOŞ, P. P. 183. ◇ Refl. pas. *Firu se răsuce.* A III 16, cf. II 4, III 3, 18. ✦ A învîrti capetele mustăţilor pentru a le da o anumită formă (gest care denotă cochetărie, mulţumire de sine etc.). *Înfoiat în haine, răsucind mustaţa, . . . Se ardică-ndată, la crăiasa vine.* PANN, P. V. I, 120/16. *Altul mustaţa îşi răsucea.* BOLLIAC, O. 158. *Cînd ar fi faţă sufletelul, să mă vadă . . . cum şi-ar mai răsuci musteţile!* ALECSANDRI, T. 412. *Caricra mea e literatura, conchidea el, răsucindu-şi mustaţa.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 191. *Cum o să-şi răsucească mustaţa de grozav printre tineret.* DELAVRANCEA, S. 38. *Îşi răsuci mustaţa.* GÎRLEANU, N. 228. *Stătea şi se uita ţintă la noi; cu o mînă la spate şi cu alta răsucindu-şi o musteaţă stufoasă şi galbănă.* HOGAŞ, DR. I, 126. *Caporalul îşi răsucea mustăţile şi se uita mereu împrejur, cercetător şi cu dispreţ.* REBREANU, P. S. 11. *Îi lipi mustăţile de lînă, le răsuci.* C. PETRESCU, Î. I, 207. *Tata îşi răsucea mînios mustaţa căruntă şi ne fulgera pe rînd cu privirea.* SADOVEANU, O. IV, 337. *Meşterul Roman şi-a răsucit tacticos caierele cărunte ale mustăţilor.* GALAN, Z. R. 84.

2. Tranz. şi refl. A (se) roti, a (se) întoarce a (se) învîrti; a se rotila. *Făcu un pas către masă spre a răsuci cheia de la lampă, a cărei flacără se micşora.* D. ZAMFIRESCU, Î. 26. *Şoferul răsuci aprig volanul şi automobilul ţîşni pe lîngă ea ca o săgeată.* REBREANU, R. I, 152. *Cînd îmi aduceam aminte de tine, parcă mi se răsucea un pumnal în coşul pieptului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 243. *Răsuci brăţara să-i asculte îndelung bătaia măruntă.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *A răsucit cheia în broască.* TEODOREANU, M U. 82. *Apele suflate de o putere grozavă se ridicau în stîlpi mari, se răsuceau în vîrtejuri, descoperind prundişul.* SADOVEANU, O. I, 431. *Otilia luă scrisoarea, o răsuci, o scoase din plic.* CĂLINESCU, E. O. I, 231. *O mînă răsuci butonul.* STANCU, R. A. I, 150. *Valuri grele de zăpadă se răsucesc în văzduh sub tăvălugul vîntului.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2886. *Simţi inelul pe deget. Îl răsuci de cîteva ori, apoi, încă zăpăcită, intră în casă.* V. ROM. februarie 1955, 197. *Deodată răsuci volanul şi coborî de pe asfalt pe un drum de ţară.* PREDA, R. 106. *Murgul nu păştea Ci-mi tot rîncheza, Frîul răsucea, Potcoava-şi bătea.* BALADE, I, 412. (Refl.; însoţit de verbul „a se suci" indică intensitatea acţiunii) *Mama ţese, n-avea de unde ghici gîndurile mele. Mă sucesc, eu, mă răsucesc în jurul ei, o mai întreb una, o mai întreb alta . . . în vremea asta, cu mîna stîngă, am luat moşinile.* VLASIU, A. 35. ◇ Tranz. Fig. *Îşi recunoştea o slăbiciune în ezitările eterne care-i răsuceau nervii şi-l împiedicau să înfrunte cu siguranţă viaţa.* REBREANU, R. I, 52. *Aceşti trandafiri îmi răsuceau toţi nervii.* GALACTION, O. 59. *Stăteam în cumpănă, răsucind . . . în minte-mi şi frămîntînd acest gînd copilăresc.* SADOVEANU, O. VI, 204. ◇ Expr. (Tranz.; rar) **A o răsuci** = a-şi schimba atitudinea spre a ieşi dintr-o încurcătură; a o întoarce. *A vrut el s-o întoarcă, s-o răsucească; s-a contrazis şi l-au arestat.* CARAGIALE, O. II, 10. ✦ Tranz. A mînui o armă pentru a lovi cu ea. *Nu se putea ca o mînă femeiască să răsucească paloşul aşa de bine!* ISPIRESCU, L. 20. *Iar cu dreapta Ce-mi făcea? Paloş mic că răsucea.* ANT. LIT. POP. I, 292. *Mîna la brîu îşi punea, Buzduganul îşi trăgea, O dată îl răsucea, Ochii Gruii îi fura.* BALADE, II, 49.

3. Tranz. şi refl. A(-şi) mişca, a(-şi) întoarce corpul sau o parte a corpului, schimbîndu-i poziţia. *Eu mă răsuceam în toate părţile ca-n şurub, privind în fiecare copac cîte un duşman.* GANE, ap. CADE. *Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, . . . mă azvîrl peste gard de parcă nici nu l-am atins şi-mi pierd urma.* CREANGĂ, A. 50. *Ce ochi de drac împeliţat avea Mogîldea; şi ca un viezure îşi răsucea capul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 81. *Cucoana îşi răsuci capul cu vioiciune.* BASSARABESCU, V. 75. *Se răsuci pe scaun rezemîndu-se cu creştetul în perete.* C. PETRESCU, Î. II, 188. *Se răsuceşte înspre noi cu faţa clătinată de straşnic rîs.* TEODOREANU, M. U. 214. *Asculta foarte încordat, răsucindu-se şi privind prin desime.* SADOVEANU, O. IX, 176. *Toţi se răsucesc pe scaune ca să-l aibă în faţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 439. *Se răsuci chinuitor de greu şi scoase o batistă de sub pernă.* STANCU, R. A. II, 200. *Se răsuci pe loc şi trecu în camera alăturată.* V. ROM. februarie 1955, 155. *S-a răsucit în scaun şi şi-a privit nevasta cu mînie.* GALAN, Z. R. 351. *Se răsuci către mine şi mă întrebă: — Tu nu eşti însurat?* VLASIU, D. 47. *Se răsuci şi apăsă butonul soneriei.* VORNIC, P. 162. *Se răsuci brusc cu faţa în sus, apoi rămase iarăşi nemişcat.* PREDA, M. 106. *Eu am un fecior, începu Grancea într-un tîrziu, răsucindu-se spre Dura şi privindu-l în faţă.* s aprilie 1960, 61. *În prag di trii ori si răsuse.* GRAIUL, I, 333. *Negrule, voinicule, Despleteşte-ţi coama ta, Răsuceşte-ţi urechea, Netezeşte-ţi potcoava.* BALADE, III, 114. ◇ (Despre formaţii militare) *Compania de cercetare se răsuci brusc.* CAMILAR, N. I, 70. ◇ (Prin analogie) *Vremea s-a zbîrlit. S-a răsucit vîntul şi a prins a bate de către miezul-nopţii.* SADOVEANU, O. X, 595. ◇ Fig. *Dracul . . . de-a vedea că le-ndoieşti, va răsuci inema ta să nu ieşi de la voia lui.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. MAIOR, IST. 128/26. *Inima lui Badea s-a răsucit de drag.* GALACTION, O. A. II, 78. *Se răsuceşte inima în el ca un şarpe veninos, care-i dă răceli în spinare şi fierbinţeală în creier.* POPA, V. 121. *Brusc, din liniştea care se statornicise, împrejurimea tresări, răsucindu-se.* SADOVEANU, O. XII, 533. *Omul nostru se răsuci în sine însuşi ca îmbrîncit, dar nu se simţi jignit.* CAMIL PETRESCU, N. 34. *De mîine, răsuci-voi tot ce-a fost — Iubirea va lua drum nou, ori piere.* LABIŞ, P. 387. ◇ Expr. (Tranz.) **A suci şi a răsuci** (pe cineva) = a hărţui (pe cineva) cu întrebări, pentru a obţine mărturisiri. *Am, domnule prefect, un afurisit de chiriaş . . . — Trimite-l la mine, că îi-l răsucesc eu . . .* BRĂESCU, V. A. 175. *L-a dus la oraş jandarmul, pe văru-meu Pantilie. L-au sucit, l-au răsucit, nimic n-au putut stoarce din el grangurii.* STANCU, D. 39. **A răsuci capul cuiva** = a zăpăci pe cineva, a-l face să-şi piardă dreapta judecată. *Ozun, dragă, ţi-a răsucit bibilica aia capul în doi timpi şi trei mişcări.* C. PETRESCU, C. V. 339. **A răsuci cuiva gîtul** = a omorî, a ucide (pe cineva). *Le răsucea gîtul cu ciudă şi apoi le mînca aşa crude cu pene cu tot.* CREANGĂ, P. 245. *Apucă cocoşul de gît şi i-l răsuci, de nu mai zise nici pis!* ISPIRESCU, L. 255. *Mai bine-mi răsucea mama gîtu de mică.* SADOVEANU, O. III, 106. (Refl.; regional) **A i se răsuci** (cuiva) **în capul pieptului** = a i se face (cuiva) rău, a i se face greaţă (din cauza mîncării). Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ Refl. (Rar) A se apleca, a se înclina, a se îndoi. *Oricît s-ar fi răsucit peste balustradă, nu putea să vadă.* PAS, Z. IV, 90. ✦ Refl. A se rostogoli. *Deodată se cumpăni şi căzu, răsucindu-se, în valuri.* SADOVEANU, O. VI, 607. ✦ Tranz. A-şi scrînti un membru; a luxa. *Mi-am răsucit un picior venind cu carul de la pădure.* GANE, ap. TDRG. *Mi-am răsucit piciorul prin gropile astea.* H. LOVINESCU, T. 160, cf. 292.

4. Tranz. A încolăci ceva în jurul cuiva sau a ceva; a înfăşura. *Acolo cîntă trei surori! Lucrează-ntr-una la dantele, Pe deget firul răsucind.* IOSIF, V. 29. *Rupi un fir de grîu reînflorit, Răsuceşti inele degetelor moi.* STANCU, P. S. 44. ◇ Refl. *Curcubeta . . . se răsuceşte pînă în vîrful parilor.* SLAVICI, N. I, 33. ✦ A învîrti un obiect dîndu-i forma unui sul; a învălătuci. *Se depărtă încet, răsucind între degete o foiţă de ţigară.* BART, S. M. 67. ✦ A răsfrînge, a sufleca, *Se descălţă, îşi resuci pantalonii.* CONTEMPORANUL, VI, 37. ◇ Refl. *Frunzele porumbului sfîrîiau răsucindu-se în arşiţă.* REBREANU, I. 310. ✦ A înfăşura cu mîna foiţa în care s-a pus tutun, pentru a face o ţigară. *Răsuci o ţigaretă, aprinse o lumînare.* DELAVRANCEA, T.

209. *Se puse să-şi răsucească o ţigare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 126. *Răsuceşte o ţigare pe genunchi.* PETICĂ, O. 203. *Începu să-şi răsucească o ţigară.* AGÎRBICEANU, A. 55. *Îl întîmpină Gavrilaş, pufnind iar dintr-o ţigară răsucită de el însuşi cu multă meticulozitate.* REBREANU, R. I, 25. *Încerca să-şi camufleze suspiciunea, răsucindu-şi o rezervă de ţigări.* VLASIU, D. 79. *Se adunară cuşmă lîngă cuşmă, ca să-şi răsucească ţigări.* SADOVEANU, O. XI, 517. *Răsuci o ţigară udînd-o cu limba.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. *Dă-mi tabachera să-mi răsucesc o ţigară.* STANCU, R. A. IV, 273. *Începu să răsucească o ţigară.* GALAN, Z. R. 138. *Porniră încet spre centru, răsucindu-şi ţigări.* PREDA, M. 305. *Şi-a răsucit apoi altă ţigară şi-a început să fumeze încet.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 70. (Absol.) *Toţi răsuciră cu sfinţenie, apăsînd cu arătătorul, să iasă ţigarea groasă şi îndesată.* C. PETRESCU, Î. II, 7, cf. I, 266.

5. Tranz. A învîrti cu un gest mecanic un obiect ţinut în mînă. *Femeia, dusă pe gînduri, şedea pe pat cu căciula mea în mînă, o tot învîrtea şi-o răsucea.* CARAGIALE, ap. CADE. *Pitache îl zoreşte, răsucindu-şi şapca cu mîna, ca acarii de la drumul de fier.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 59. *Ascultă, răsucind între degete colţul broboadei.* C. PETRESCU, Î. II, 175. *Andrei sări de pe bancă şi rămase în dreptul uşilor albe, răsucind în pumnii încleştaţi postavul şepcii,* MIHALE, O. 523.

— Prez. ind: **răsucesc** şi (regional) **răsúc** (ALR I 1 272/49), pers. 3: **răsúce.** - Şi: (învechit şi regional) **resuci.** (rar) **răciuci** (TDRG) vb. IV.

— Pref. *răs-* + **suci.**

RĂSUCÍRE s. f. Acţiunea de a (se) răsuci; rotire, învîrtire, răsuceală **(1)**, răsucitură **(2).** Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Avu o răsucire din mijloc, ca şi cum ar fi vrut să pornească spre uşă.* SADOVEANU, O. X, 222. *Adaptarea feţii se poate face cu ajutorul unei mişcări de răsucire.* BELEA, P. A. 24. ◇ Fig. *Poezia clară, ... cu zbucnet şi cu răsuciri de cleştar ... nu mai este domniţa generaţiei actuale.* GALACTION, A. 306. *Din umeri pînă-n genunchi e un fior, o răsucire.* CAMIL PETRESCU, T. II, 110. *Cneaghina Maruşca avea, în firida ferestrei, o răsucire a întregii fiinţi, amestecînd plîns şi rîs.* SADOVEANU, O. XIII, 636.

— Pl.: *răsuciri.*

— V. **răsuci.**

RĂSUCÍT, -Ă adj. **1.** (Despre fire textile) Învîrtit în jurul lui însuşi printr-o mişcare în acelaşi sens, sucit. *Şi făcură cea preste umăr de aur şi de vînăt şi de mohorît şi de roşu răsucit şi de mătase împletită.* BIBLIA (1688), 68[1]/21. *13 sculuri de bumbac alb răsucit* (a. 1824). URICARIUL, XX, 344, cf. LB. *Au făcut nişte frînghii mici, nu însă altia de răsucite.* DRĂGHICI, R. 52/19, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 247. *Firul fologit poate fi brut, înălbit... şi mai poate fi simplu, de efect sau răsucit.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 36. *Volocul... se face din aţă răsucită.* ŞEZ. IV, 113, cf. ALR II/605. *Funie răsucită, toată ziua nimerită* (Drumul). GOROVEI, C. 135. ✦ (Despre mustăţi, păr) Care este sucit într-un sens. *Natura îl înzestrase cu o pereche de muşchi răsucite.* NEGRUZZI, S. I, 206, *O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur. Cu musteaţa răsucită Şede-n ea un mire flutur.* EMINESCU, O. I, 87. *Mustăţi răsucite în jos.* ODOBESCU, ap. DDRF. *Fra un bătrîn frumos, falnic, ras proaspăt, cu mustăţile sure, răsucite.* BART, S. M. 45. ✦ (Despre gene) Întoarse, răsfrînte, *Dădea înfăţişare de copil alintat obrazului... cu pomeţii trandafirii şi cu genele lungi, răsucite în sus.* C. PETRESCU, Î. I, 4. ✦ (Despre ţigări) Făcut cu mîna, prin înfăşurarea tutunului într-o foiţă. *În cazarmă, recruţii, întorşi de la ceai, tremură înşiruiţi de-a lungul zidurilor, sugînd cu patimă mucuri de ţigări răsucite în hîrtia stacojie a pachetului de tutun.* BRĂESCU, O. A. I, 54. *Suge cu sete o ţigară răsucită din tutun verde.* STANCU, D. 246.

2. În formă de spirală. [Aceste plante au] *preflorafia răsucită.* GRECESCU, FL. 11. *Tăcută năluceşte biserica străbună Cu turnuri răsucite ascunse sub cupole.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 125. *Erau, la cealaltă masă, de lemn cioplit grosolan, localnicii ... cu talere de paltin şi cupole scobite în corn răsucit de bour.* C. PETRESCU, R. DR. 3. *Îi cresc două coarne ... mari şi răsucite.* RETEGANUL, P. II, 77. ◇ (Substantivat) *Unde mergi tu, răsucitule? — La ce mă-ntrebi, găurilule?* (Fumul şi coşul). GOROVEI, C. 161. ✦ Îndoit, încovoiat, strîmb. *Mulţimea a pierit ca muştele în huruiri, dărîmături şi fiare răsucite.* SADOVEANU, O. VII, 93. *Mîini mari, cu încheieturi umflate, cu degetele răsucite ca rădăcinile de viţă.* C. PETRESCU, Î. I, 255. *Terenul inundabil era plin de mlaştini cu ape coclite, putrede, în a căror spumă verde trunchiurile copacilor înfipseseră picioarele lor răsucite.* CĂLINESCU, C. 13. ✦ Şerpuitor, cotit. *Şoseaua e răsucită, plină de gropi.* PAS, Z. III, 203. ◇ (Adverbial) *Vedea gaiţă şi ciocănitoare. Ş-o pereche de veveriţi cafenii, care fugeau răsucit pe-un trunchi de fag bătrîn.* SADOVEANU, O. XIII, 679.

3. Cu corpul (sau cu o parte a corpului; p. ext. privirea) întors într-o parte; rotit[2]. *Zece trupuri stau întinse unele lîngă altele, cu capetele răsucite în toate părţile.* SAHIA, N. 116. *Sta răsucită într-o parte, cu mîna la gură şi cu ochii în pămînt.* SADOVEANU, O. IX, 38. *Medicul se opri cîteva clipe, reflectînd cu privirea răsucită într-o parte.* PREDA, R. 29.

— Pl: *răsuciţi, -te.*

— V. **răsuci.**

RĂSUCITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Persoană care se ocupă cu răsucitul firelor (într-o fabrică de textile sau de frînghii). Cf. NOM. PROF. 35.

2. S. f. (Regional) Drugă. Cf. H V 375, VII 185, X 272, 539, ALR II/705, A II 7, 8, 12, III 3, 4, com. din ŢEPEŞ-VODĂ — CONSTANŢA, L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

3. S. f., s. n. Piesă de lemn sau de metal la ferăstrău, la masa de dulgherie etc., care, prin învîrtire, slăbeşte sau strînge o legătură. Cf. DAMÉ, T. 84, 114. *Lemnuşul* [de la ferăstrău] *se mai cheamă şi ... răsuciţoare.* PAMFILE, I. C. 121.

— Pl.: *răsucitori, -oare.*

— **Răsuci** + suf. *-tor.*

RĂSUCITORÍE s. f. (Rar) Atelier în care se răsucesc firele textile pentru confecţionarea anumitor obiecte. *94 răsucitorii mărunte întrunesc 1/3 din capacitatea de producţie a aţei.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 30.

— Pl.: *răsucitorii.*

— **Răsucitor** + suf. *-ie.*

RĂSUCITÚRĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre întorsăturile, dintre spirele pe care le capătă firul prin răsucire. Cf. ATILA, P. 34. *Lîna scurtă, cu răsuciturl puţine ..., dă o stofă care se distruge la frecare.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 47. ✦ Cotitură, şerpuitură. *Nu-şi poate închipui cineva ce suciturl şi răsuciturl sînt făcute în hotarul ţărei de prin aceşti munţi.* I. IONESCU, M. 36. *Cînd ajungeam la răsucitură, ne opream uimiţi, văzîndu-l iar şerpuind, îngust cît o cărare, printre munţi drepţi de piatră şi urcînd pe pereţi prăpăstioşi.* V. ROM. octombrie 1955, 156. ✦ Încovoietură, îndoitură. *Stă neclintit un bîtlan între împestriţările şi răsuciturile plantelor de apă.* SADOVEANU, O. VI, 137. *Întunericul ... accentuă răsuciturile* [copacilor]. STANCU, R. A. II, 138.

2. Răsucire. *Părul greu, adus pe spate într-o răsucitură de mînă, lăsa dezvelită fruntea rotundă.* C. PETRESCU, Î. I, 81.

— Pl.: *răsuciturl.*

— **Răsuci** + suf. *-tură.*

RĂSUFLÁ vb. I. **1.** Intranz. (Popular) A respira. *Văzînd pre acel tinerel ... că încă răsuflă, îl lăsară să învie.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Să nu prindeţ viu dentrînşii tot ce răsuflă.* BIBLIA (1688), 141[1]/24. *Gemu, oftă, suspină, resuflă şi zise.* CANTEMIR, IST. 122. *Acolo era un om ..., să arăta că încă tot răsufla* (a. 1738). GCR II, 130/34. *Obosit, cu*

fața spăimîntată, Abia răsuflînd, gura căscașă. BUDAI-DELEANU, Ț. 116, cf. LB. *Într-o zi, venind la mine acasă protopopul Ioan Popasu iritat și răsuflînd greu: „Ce e de tine?"* BARIȚIU, P. A. III, 205, cf. POLIZU. *A răsuflat din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.* SLAVICI, N. I, 190. *Răsuflă din adînc și se aruncă cu fața în jos.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 219, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *De spaimă nici nu cuteza Să răsufle tare.* COȘBUC, P. I, 252, cf. BARCIANU. *Clitorul abia răsufla, roșu ca para focului.* DELAVRANCEA, H. T. 7. *Nu puteam să adorm, pentru că nu găseam în ce poziție să stau ca să răsuflu mai slobod.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Crîșmarul își puse mîinile în șolduri, răsuflă o dată, apoi se întoarse furios.* GÎRLEANU, N. 36. *Răsufla greu și iar se așeza pe lucru.* REBREANU, I. 53. *În norii de nisip rătăcitor, De-abia mai răsuflăm.* CAMIL PETRESCU, V. 15. *Răsufla șuierător, gura întredeschisă lăsa să se vadă dinții ciudat de puternici.* C. PETRESCU, Î. I, 205. *Răsufla din ce în ce mai greu.* SADOVEANU, O. I, 634. *Cînd ieși de după dulap, fata era galbenă ca ceara și răsufla greu.* V. ROM. aprilie 1955, 176. *Răsuflînd greu, Cristescu s-a întins spre colțul biroului și a sunat apăsat, de două ori.* GALAN, B. I, 14. *Se mișca greoi și răsufla cu un fel de șuier.* VORNIC, P. 7. *Începu să răsufle cu greutate.* PREDA, R. 219, cf. ȘEZ. III, 204, ALRM II/I h 116. *Nici un pic nu răsufla Pînă vinul tot îl bea.* BALADE, II, 224. *Ce este-n tufă și nu răsuflă?* (Oul). GOROVEI, C. 264. ✧ Fig. *Căldura era covîrșitoare și întreaga natură părea că răsuflă greu.* HOGAȘ, DR. I, 68. *Codrul răsufla încet în visul amurgului.* SADOVEANU, O. I, 52. *Și noaptea îmi răsuflă cald în față, Lumina lunii tremură pe geam.* LABIȘ, P. 385. ✧ Tranz. (Cu complementul „aer", „mireasmă" etc.) *Iar după ce pămîntească boare Răsuflă puținel întru sine ... Socoti cum ar face mai bine, Ca nevăzut el toate să vază.* BUDAI-DELEANU, Ț. 77. *Într-o sară foarte lină În primblare am ieșit, La Copou, lîngă grădină, Să răsuflu-aer dorit.* ASACHI, S. L. I, 272. *Dar aș vrea să văd ziua pămîntului vestită, Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Toți vin, în lunile cele călduroase, să răsufle aerul mai curat.* ODOBESCU, S. I, 227. *Vei răsufla miroase dulci de crin.* EMINESCU, O. IV, 107. (Fig.) *Imașurile răscoapte de căldura zilei parcă răsuflau, ușurate, mireasma ierbei păscute.* GÎRLEANU, N. 17. ✧ Refl. *Nu îndrăzneam nici să mă răsuflu ca să nu o spariu.* ALECSANDRI, P. 19. *Îl celuiră din nou așa de cumplit încît abia se mai răsufla.* GANE, ap. CADE. *Îl pălise un năduf pe bietul moșneag, de nu putea să să răsufle.* ȘEZ. I, 101, cf. ALRM II/I h 116. ✧ Expr. **A răsufla în fundul sticlei (cofei etc. de vin)** = a bea pe nerăsuflate, a da (de) dușcă. *Îi veni poftă să bea: întinse mîna, luă sticla și îi răsuflă în fund.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cofa de vin că umplea Și la gură d-o ducea pînă-n fund îi răsufla.* TEODORESCU, P. P. 297, cf. CIAUȘANU, GL. *Cofa la gură ducea, Buze pe cofă punea Și, din cofă cînd sorbea, Tocma-n fund că-i răsufla.* ANT. LIT. POP. I, 271, cf. ZANNE, P. II, 689. (Tranz.) **A-și răsufla veninul asupra cuiva** = a-și manifesta mînia, furia asupra cuiva. *Dumnecă ... Ghiță-și răsuflă veninul asupra lui Lae.* SLAVICI, N. II, 66. ✦ Refl. (Regional) A gîfîi. ALRM III/I h 52.

2. Intranz. A-și reveni după o emoție, după o grijă, o apăsare etc.; a se ușura, a scăpa (de ceva). *Încă dă cele ... grele nevoi bine nu răsuflase și altele dă iznoavă începuse a cură.* R. GRECEANU, CM II, 201. *El poftind ca să se scalde, Să răsufle de zăduf, Descălecînd, legă calul la umbra a unui stuf.* PANN, P. V. II, 78/17. *Toți răsuflară, înțelegînd că supliciul sfîrșește dacă se amestecă Mogrea.* C. PETRESCU, Î. II, 116. *Mihai, care așteptase îngrozit un cuvînt de milă, răsuflă ușurat.* CAMIL PETRESCU, N. 57. *Am răsuflat și eu odată. Că nu mai puteam îndura.* STANCU, D. 160. *Privește pe Anton și, văzîndu-l întreg, răsuflă ușurată.* DAVIDOGLU, M. 24. ✧ Fig. [Ulcioarele] *stau după ușă și așteaptă să fie ușurate, ca să răsufle și ele și să meargă la hodină.* SADOVEANU, O. X, 72. *Din căpuș de os, Mult zice frumos. Cu cuie de tufă Inima-ți răsuflă.* TEODORESCU, P. P. 496. ✧ Refl. (Învechit) *Iar acum, mai răsuflîndu-se Dumnedzău de mănie sfinției sale, dat-am știre* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 53. *Abia răsuflîndu-se și el de multe amestecături ce făcuse o samă de boieri* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 258/23. *Iaste vreamea a-i lăsa ca să se răsufle* [de necazurile lor]. BELDIMAN, N. P. I, 183/21. *Voi să mă primblu puțin, să mă răsuflu.* GANE, N. III, 160. *Mai stai să te răsufli; te mai gîndești.* IONESCU-RION, C. 45. ✦ A face popas, a sta să se odihnească. *Răsuflînd o zi oastea.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Zioa a șaptea vei odihni ... ca să răsufle feciorul slujnicii tale.* BIBLIA (1688), 55²/35. *Dacă au sosit la Prut, au mai răsuflat.* NECULCE, L. 240. *Au hotărît acolo oareunde să descalice ca să răsufle și ei, să răsufle și caii.* AETHIOPICA, 46ʳ/17. *Îndată ce resuflară puțin oștile ..., Mihai porni pe banul Mihalcea spre Silistra.* BĂLCESCU, M. V. 63. *Venisem ca să mai resuflu cîteva zile la moșioara mea.* NEGRUZZI, S. I, 220. *Să stăm, să mai răsuflăm!* CARAGIALE, O. II, 251. *Cum se văzu în vîrful muntelui, resuflă o toană.* ISPIRESCU, L. 195. *Pe culmea Colibașilor oprim să răsufle caii.* VLAHUȚĂ, O. A. 410. *Călătorii se opriră într-un timp să mai răsufle caii.* SANDU-ALDEA, U. P. 58. *Ne oprim să răsuflăm la crîșma lui Enache.* GALACTION, O. A. II, 209. *De ce nu descălicați niței? Mai răsuflă și caii oleacă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 65. *Filibaș coborî sprinten scările, dar în stradă se opri oleacă să răsufle.* REBREANU, N. 57. *Ghenea se opri să răsufle.* C. PETRESCU, Î. II, 13. *Ion ... se mai oprește să răsufle.* SADOVEANU, O. I, 425. *Acum, cînd era arendaș, uitase însă de tot și nu-i lăsa nici să răsufle.* CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Se așeză pe butuc să mai răsufle.* V. ROM. mai 1955, 26. *Dacă ajung vreodată general, n-am să-mi las trupele să răsufle o clipă.* BARBU, P. 333, cf. ALR II/I MN 51, ALRM II/I h 153, 154. *La lac ajungea, Caii că-i oprea ... De mai răsufla.* BALADE, I, 424. ✧ Tranz. fact. *Să mai răsuflăm iepele oleacă.* CREANGĂ, P. 121. *Opri boii lîngă un mușuroi de pietriș să-i răsufle.* CONV. LIT. XLIV, 42. ✧ Refl. (Popular) *Mult au stătut Vasile Vodă sfătuindu-l să rămîie acea zi ca să se răsufle oastea.* M. COSTIN, LET². I, 334. *Ajungînd la marginea țarinei, stătu puțin să se răsufle.* CONTEMPORANUL, III, 924. *Căruța se opri, se răsuflară călușeii, apoi slugă și stăpîn se urcară și caii porniră în trap mărunt la vale.* AGÎRBICEANU, A. 66. *Hai, voinice murguleț, Nu mai face părul creț, Hai la Slatina-n județ, Unde gazda ne-om afla Și-amîndoi ne-om resufla!* ALECSANDRI, P. P. 160. *Ajungînd țiganul giftind la curtea împăratului, au stătut de s-au mai răsuflat și-apoi au intrat.* SBIERA, P. 118, cf. ALRM II/I h 153. ✦ (Învechit și popular) A avea liniște, tihnă din partea cuiva sau a ceva; a nu se mai simți în primejdie. *Niciodată romanii cei din Dachia ... nu au putut să resufle ca acum.* MAIOR, IST. 55/14. *Las să se mînînce lupii ca să mai răsufle oile.* NEGRUZZI, S. I. 185. *Li s-a părut că răsuflă cînd a vrut Dumnezeu să ne părăsești.* SADOVEANU, O X, 92. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") *Acest ostrov ... îl socotesc ca un loc de scăpare ... pentru a răsufla de a lor flote* (a. 1794). GCR II, 151/24. *Românii din Dacia veche cînd putură răsufla de barbari, ieșind din azilurile lor întemeiară deosebite staturi mici.* BĂLCESCU, M. V. 7. ✧ Refl. *Fiind cap al marginilor meridionale ale Poloniei, el nu se putea resufla de necurmatele invaziuni talare.* HASDEU, I. V. 111.

3. Intranz. și refl. A comunica cu exteriorul, a se scurge în afară. *Acoperită ulceaua bine să nu răsufle pînă ce va scădea a treia parte* (a. 1749). GCR II, 45/4. *Înfierbîntarea și nădușala* [rărunchilor] ... *nu poate răsufla.* CALENDARIU (1814), 173/5. *Acrul acel închis ..., cercînd pe unde să se răsufle, cu sălnicie cutremură pămîntul.* DRĂGHICI, R. 113/19. ✧ Fig. *În acest da, spus tare, semeț, cu o ridicare de cap teatrală, răsuflase tot necazul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 80. ✦ Refl. (Despre anumite băuturi sau alimente) A-și pierde tăria, gustul (prin faptul că vasul în care se află nu a fost bine închis); a se trezi. *Să nu să oțetească vinul șezînd multu, sau să nu să răsufle.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/22, cf.

ECONOMIA, 166/16. *La trasul vinului de pe drojdi se cere multă . . . curățenie ca așa să nu se răsufle.* I. IONESCU, C. 202/12. *Căldarea este acoperită cu capacul . . . spre a nu se răsufla fiertura din lăuntru.* PAMFILE, I. C. 227. *Mama pusese o pulinică de brînză, să avem pentru iarnă, a dres-o cum s-a priceput, turnînd deasupra ei unt topit și un strat subțire de ceară, ca să nu se răsufle.* VLASIU, A. P. 132. (Fig.) *Comoara împărătească . . . se răsuflase în dzilele trecutului împărat.* VĂCĂRESCUL, IST. 265. ✦ Refl. Fig. A se învechi, a se banaliza. *Lucruri vechi și de demult, de s-au răsuflat atîta vreame de ani.* URECHE, L. 58. *Frazele și parigoriile s-au răsuflat și cad.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 182. ✦ Tranz. (Cu complementul „aburi") A lăsa să iasă la suprafață. *Gura băii răsufla necurmat aburi albi.* AGÎRBICEANU, A. 435. *Pămîntul răsufla aburi calzi.* PREDA, M. 105. ✦ Tranz. (Prin Olt.) A afîna pămîntul la rădăcina unei plante. GL OLT. ✦ Tranz. (Prin Olt.) A lăsa mămăliga să mai fiarbă pe foc mic după ce a fost mestecată, (regional) a piscui. GL. OLT. ✦ Intranz. (Regional; despre bube) A se ivi, a ieși la suprafață. Cf. PAMFILE, J. I, 133. ✧ Expr. **A nu răsufla de nicăieri** = a nu apărea de nicăieri. CIAUȘANU, GL.

4. Tranz. A spune, a zice, a exprima. *Multe de vînt pline cuvinte rezufla împotriva a toată socoteala dreaptă.* CANTEMIR, IST. 98. *A lui păreare o răsuflarăm mai sus.* MAIOR, IST. 101/8. *Frații Manoleşti . . . ar fi răsuflînd feluri de vorbe neîncuviințate* (a. 1827). IORGA, S. D. XXI, 279. *Care răspunsuri le vei răsufla?* PANN, P. V. I, 43/22. *Cum te chiamă pe tine, băiete? întrebă mieros colonelul. — Ion, răsuflă recrutul cu ochii pe ușă.* BRĂESCU, O. A. I, 56. *Să mă fi lăsat pe mine . . . — Dar pe mine! răsuflă și Ber-Căciulă.* VISSARION, B. 12. *Răsuflă neputincios un altul: — E foarte greu să mori.* ISAC, O. 225. ✦ (Absol.) A-și destăinui gîndurile, sentimentele. *Răsuflă către mine, nu te teame.* BIBLIA (1688), 177[1]/39. *Nu mai pulu unchiașul să ție, trebui să resufle.* ISPIRESCU, L. 98. ✧ Refl. *Moș Nichifor s-a resuflat, la un păhar cu vin, către un prieten al său, despre întîmplarea din codrul „Bălaurului".* CREANGĂ, P. 136. *Era amărît și trebuia să se resufle și el cîteodată.* SLAVICI, N. I, 198. ✦ Intranz. (Despre gînduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile cuiva; a se auzi. *Despre această deciziune n-a răsuflat altă știre decît informațiunea ce au dat generalului . . . posturile de călărași.* ODOBESCU, S. III, 598. *Așa ceva poate răsufla, se poate auzi și ar fi mai mare rușinea.* AGÎRBICEANU, A. 474. ✧ Refl. *Nu, vă spun lucrul dinainte ca să nu să răsufle.* BOGDAN, ap. DDRF.

5. Tranz. Fig. A răspîndi, a împrăștia, a degaja. *Mișcările-i feroase răsuflă spaima, moartea.* HELIADE, O. I, 319. *Cu o ceată aleasă de călăreți, răsuflînd urgie și vendetă, s-au repezit întru urmărirea fugarei.* ASACHI, S. L. II, 62. *Caii, . . . Izbind subt ei pămîntul și răsuflînd omorul, La sunete de luptă pe cîmp își lua zborul.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *Inimă cu ceilalți după el în gangul care răsufla o umezeală călduță.* AGÎRBICEANU, A. 436.

— Scris și: *resufla, rezsufla.* — Prez. ind.: *răsúflu.* — Pref. *răs-* + **sufla.**

RĂSUFLÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a răsufla și rezultatul ei; respirație[1]. *Mai mult cinstesc folosul de obște decît răsuflarea ce-mi ține viața.* MINEIUL (1776), [prefață] 5/18, cf. LB. *Au șăzut în cuptoriu trăgînd pentru răsuflare aer din afară prin o țăvie.* AR (1829), 58[2]/44, cf. POLIZU. *Era uimit de spaimă și fără răsuflare. Fugea necontenit.* BOLLIAC, O. 202. *În fitece noapte tresăream din somn, speriat . . . cu răsuflarea năbușită.* DELAVRANCEA, T. 19, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 105, BIANU, D. S. *Se aud pe scară pași greoi, răsuflare zgomotoasă de om care a umblat prin ger.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 298. *Răsuflarea îi era din nou șuierătoare.* C. PETRESCU, Î. I, 52. *Îi ascultă răsuflarea scurtă și chinuită.* SADOVEANU, O. V, 124. *Era o zăpușeală ca un viscol fierbinte care-i tăia răsuflarea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Nici unuia dintre noi nu i se mai aude răsuflarea.* STANCU, R. A. II, 89. *Vasile se apropie încet de leagăn, se aplecă asupra fetiței și-i ascultă răsuflarea curată, liniștită.* V. ROM. mai 1953, 119. *Își umplu pieptul cu aer urmărindu-și cu gîndul fazele răsuflării.* VINEA, L. I, 47. *Auzind în întuneric răsuflările liniștite ale copiilor, pe Mitru îl podidi slăbiciunea.* T. POPOVICI, SE. 67. *Răsuflările ni s-au întețit și pasul ni s-a iuțit.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 194. (Prin analogie) *Răsuflarea rară și gravă a locomotivei strălucitoare îmi adăogă adînca părere de rău.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. ✧ Fig. *Din adîncuri pătrundea ca un fior prelung răsuflarea codrului.* SADOVEANU, O. VI, 349. *În văzduh mocnea răsuflarea caldă a pămîntului reavăn.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111. *Îți simt răsuflarea, pămînt minunat, Sărutul adînc, de jăratic.* FRUNZĂ, Z. 55. ✧ Loc. adj. **Fără răsuflare** = mort. *Dacă dete . . . peste dihania spurcată fără răsuflare, el se aruncă cu satîrul de la bucătărie și-i tăie capetele.* ISPIRESCU, L. 202. ✧ Loc. adv. **Dintr-o (singură) răsuflare** = dintr-o dată, repede, pe nerăsuflate. *Toate aceste fură așternute dintr-o singură răsuflare.* GANE, N. III, 188. *Dintr-o resuflare spuneau cu ochii închiși cele șepte taine din catihisul cel mare.* CREANGĂ, A. 84. ✧ Expr. **A-și ține** (sau **a-și opri, a-și stăpîni**) **răsuflarea** = a se sili să nu respire sau să respire ușor fără zgomot. *Marta tresare și se ridică asemenea unei căprioare speriate, ascultă, oprindu-și răsuflarea.* SLAVICI, N. I, 102. *Ținîndu-și resuflarea, zise.* ISPIRESCU, L. 6. *Fetele de-abia puteau să-și țină răsuflarea de bucurie.* BUJOR, S. 99. *Ascultă, stăpînindu-și răsuflarea.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. *Încet, se alăturară de ușă: își îndreptară urechile și ascultară ținîndu-și răsuflarea.* SADOVEANU, O. I, 290. **A i se curma** (sau **a i se tăia, a i se opri, a-i pieri** etc. cuiva) **răsuflarea** sau **(a fi)eu răsuflarea oprită, tăiată** etc., se zice despre cineva care este copleșit de o senzație sau de o emoție puternică. *Eu mă iau pe a ei urmă, Cînd ajung cu ea alături, Răsuflarea-mi mi se curmă.* EMINESCU, O. IV, 235. *O urmăreau cu răsuflarea oprită pînă ce ieșea din casă.* AGÎRBICEANU, A. 482. *Se întoarse de la privelișca care-i gîtui răsuflarea.* C. PETRESCU, Î. I, 149. *Îl privesc cu răsuflarea tăiată.* SEBASTIAN, T. 127. *Cu răsuflarea pierită, i se păru că moare. Dar învie îndată, fericită și înviorată.* SADOVEANU, O. VII, 328. *Tinerimea din sală, în special, privea cu răsuflarea tăiată.* CĂLINESCU, S. 797. *Asculta cu răsuflarea oprită vorbele prezidentului.* VORNIC, P. 176. (Învechit) **A lua** (sau **a apuca**) **răsuflare(a)** = a-și trage răsufletul, v. răsuflet. *Să stăm un minut ca să-mi iau răsuflarea.* MARCOVICI, C. 46/7. *Chielariul, apucînd răsuflare, Atunci să svîrgoli cu putere Și de-abia să rădică în picioare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291. **Cu răsuflarea la gură** v. gură. ✦ Expirație; (concretizat) aerul expirat din plămîni. *Răsuflarea ce iasă pre nări iaste foarte fierbinte.* CALENDARIU (1814), 175/11. *Atît îi fu frică de acea bătrînă Încît nici papucii nu-i dete în mînă, Ci-i le întinse c-o prăjină lungă, Ca nici răsuflarea-i la el să ajungă.* PANN, P. V. I, 59/12. *Astfel gerul e de tare, Cît îngheață-n orice loc Și a gurii răsuflare.* ALECSANDRI, POEZII, 356. *Asculta liniștita ei resuflare caldă și umedă.* EMINESCU, N. 12. *Caii se opinteau cît puteau și răsuflările lor treceau pe de lături ca două fășii albe.* SANDU-ALDEA, A. M. 128. *O întreagă vijelie s-ar fi putut alcătui din răsuflările la un loc ce izvorau zgomotoase și repezi pe nările înfierbîntate și larg deschise ale Pisicuții.* HOGAȘ, M. N. 202. *Inima îmi bătea nebună în piept; îmi simțeam răsuflarea de foc.* SADOVEANU, O. II, 426. *Simt și căldura răsuflărilor voastre.* H. LOVINESCU, T. 194. *Răsuflarea se prefăcea în nouraşi de aburi.* S IUNIE 1960, 10. *Cerul albastru de deasupra, umbrele reci de pe fațada palatului și aburul răsuflărilor plutind deasupra acestei mulțimi, totul avea ceva liniștitor.* V. ROM. octombrie 1963, 11. ✧ Fig. *Un rece vînt se simte ca a morții răsuflare, Pe piatra cea-nverzită șuieră trecător.* HELIADE, O. I, 179. *Cum ajung la pîrău, pe malul plin de flori sălbatice, filftie spre mine ca o aripioară o răsuflare răcoroasă, plină de miresme tari.* SADOVEANU, O. IV, 177. ✧ (Învechit) *Răsuflarea su-*

flelului = moarte. *Să păzăşti această leage de toate ieresurile neschimbată şi neclătită păn la răsuflarea sufletului.* VARLAAM-IOASAF, 82[r]/19. ◇ Expr. **A-şi da răsuflarea (de(pe)urmă)** = a muri. *Trăgea să îşi dea răsuflarea cea mai de pre urmă.* GORJAN, H. II, 126/25. *Calul său, lîngă dînsul, răsuflarea şi-a dat.* NEGRUZZI, S. I, 117.

2. (Învechit) Eliberare de sub apăsarea unei emoţii, a unei griji etc.; uşurare. *S-au făcut răsuflare.* BIBLIA (1688), 44[1]/55. *Numai şapte, optu luni didese Dumnedzeu de era răsuflare în ţară şi să bucurasă ţara tare.* NECULCE, L. 151. *Au avut oarece răsuflare şi Nicolai Vodă de supărările ce-i făcea acei oşteni.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 169/37. *Mojicilor uşurinţă şi răsuflare, şî nouă boierilor stingere şi dărăpănare.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. ✦ Odihnă, răgaz; linişte, tihnă. *Făcut-au şi casele cele frumoase de la Galata de era de răsuflare.* AMIRAS, LET. III, 151/17. *Nu-i da răsuflare (sfîrşitul sec. XVIII).* LET. III, 250/32. *Au aflat o zi de răsuflare.* BELDIMAN, N. P. I, 64/19, cf. CONACHI, P. 84. *Fără a da răsuflare oştilor sale, trecu hotarul.* BĂLCESCU, M. V. 429. *Celelalte opt ceasuri din fiecare zi se vor întrebuinţa la mîncare, la preumblări . . . şi la resuflările de tot felul.* I. POP, L. 138/4.

3. (Rar) Răsuflătoare **(II 2).** *Peştera . . . în loc necunoscut Îşi are răsuflarea.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Am alergat la coşul de răsuflare ca să-l acopăr cu canadiana.* S ianuarie 1961, 13. ✦ (Învechit) Loc de eliminare a puroiului dintr-o rană, bubă; p. ext. erupţie de bubuliţe ce apare pe piele. *Acest puroiu spărgînd buba, îl stoarcem afară, dîndu-i răsuflare.* CALENDARIU (1814), 178/29. [Aceste hapuri] *curăţă şi limpezeşte obrazul de pete, de coşi, de meişor şi de răsuflări.* PISCUPESCU, C. 291/6.

4. Fig. (Învechit) Exprimare, destăinuire a sentimentelor. *Din asupreală, gînduri de şuvăială şi cuvinte de rezsuflare se scornesc.* CANTEMIR, IST. 53. *Cugetele totdauna răsuflări le socotea.* PANN, E. I, 29/13.

— Scris şi: *resuflare, rezsuflare.* — Pl.: *răsuflări.*

— V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Respiraţie **(1)**; răsuflare. Cf. POLIZU. ◇ Loc. adv. (În forma negativă) **Pe nerăsuflate** = (care se face, are loc etc.) fără să răsufle, fără răgaz; foarte repede.

— V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit) Care este străbătut pătruns de ceva; insuflat, inspirat. *Psaltirea iaste răsuflată de d[u]hul sf[î]nt.* PSALT. (1651), ap. GCR I, 153/10.

2. (Despre băuturi şi anumite alimente) Care şi-a pierdut tăria, gustul prin faptul că vasul nu a fost bine închis. *Mîncă . . . pe urmă din altă strachină brînză răsuflată.* C. PETRESCU, Î. II, 164. *Lighioi mîncate de molti ori împutite în borcane cu spirt răsuflat,* I. BOTEZ, B. I, 68, cf. H X 534, ALR II 6 149/53.

3. (Învechit) Care şi-a pierdut valabilitatea; anulat, abrogat, desfiinţat. *S-au cunoscut că vînzarea lui Korlat . . . au ieşit resuflată* (a. 1741). URICARIUL, XII, 308. *Un zapis răsuflat* (a. 1793). ŞTEFANELLI, D. C. 235. *Rămîne resuflat zapisul de mai sus* (a. 1820). URICARIUL, VI, 170. ✦ (Învechit) Fără bază reală, neîntemeiat, fals. *Vreamea . . . va arăta precum şi syloghizmul iaste sofistic şi sentenţia rezsuflată.* CANTEMIR, IST. 94. *A lor din pismă născută părere a fi resuflată întru acest chip adeverim.* MAIOR, IST. 27/23. *Pe voroave răsuflate doi nemernici să jărtvească?* BELDIMAN, O. 84/26, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

4. Învechit, banal. *În răstimp Modreanu trecuse în mijlocul ziariştilor şi le spuse cîteva noutăţi răsuflate.* REBREANU, R. II, 80. *Să nu mai declame . . . fabule răsuflate.* I. BOTEZ, B. I, 108, cf. BUL. FIL. V, 193, PUŞCARIU, L. R. I, 397. ✦ (Depreciativ; despre persoane în vîrstă) Care nu mai are vlagă; ramolit. Cf. MARIAN, NU. 10, com. I. PANŢU.

— Scris şi: *resuflat, rezsuflat.* — Pl.: *răsuflaţi, -te.*

— V. **răsufla.**

RĂSUFLĂTÓR, -OÁRE adj. s. f. **I.** Adj. (Rar) Care respiră. (Substantivat) *N-au rămas într-însa* [în cetate] *tot răsuflătoriul.* BIBLIA (1688), 161[2]/39. ✦ Care serveşte la respirat. *Structura organelor ei răsuflătoare.* ODOBESCU, S. I, 463.

II. S. f. **1.** Nume dat unor părţi ale aparatului respirator: căile nazale (LB); traheea (ib.); laringele (BIANU, D. S.); plămînii (DR. IX, 431). *I se umflă coşul pieptului şi i se lărgeşte răsuflătoarea, uşurînd intrarea aerului.* ATILA, P. 90.

2. Deschizătură (de aerisire) prin care un spaţiu închis comunică cu exteriorul. *Răsuflători la o samă de ferestre* (a. 1807). IORGA, S. D. VI, 205. *Boarea . . . va ieşi pe răsuflătorile ogeagurilor.* I. IONESCU, C. 216/27, cf. POLIZU. *Din canaluri, de prin răsuflători de pivniţi . . . iese în răstimpuri o duhoare grea.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Speriam cucuvaiele din podul bisericii de fugeau prin răsuflători.* CONV. LIT. XLIII, 1 096. *Din fundul negru al acestei scobituri străbătea o rază de lumină . . . printr-un fel de răsuflătoare săpată de însăşi mîna naturii.* HOGAŞ, DR. I, 19. [La becuri] *din loc în loc se pot pune răsuflători.* ION BOTEZ, STR. 50, cf. CANTUNIARI, L. M. 172. *Cînd ieşiră pe o răsuflătoare a podului şi priviră jos, îşi dădură seama că situaţia era grea.* V. ROM. august 1955, 47. *Din loc în loc, răsuflători ies la suprafaţa solului.* CONTEMP. 1956, nr. 487, 3/1, cf. CHEST. II 262/135, ib. 342/42, ib. 344/4, ALR I 726/727, 896, ib. 1 733/51, 550, ALR SN I h 221. ◇ Fig. *Acel ceas atît de strîmt . . . era singură răsuflătoarea pe unde intra puţin aer şi soare în viaţa mea.* NEGRUZZI, S. III, 437. ◇ Compus: **răsuflătoarea-pămîntului** = specie de ciupercă din familia lycoperdacee, de culoare alb-gălbuie în perioada de tinereţe şi de culoare cenuşie la maturitate, cînd se deschide în vîrf pentru a lăsa să iasă sporii *(Lycoperdon bovista).* Cf. N. LEON, MED. 23, SIMIONESCU, FL. 195, BUJOREAN, B. L. 391. ✦ (În basme) Loc prin care se crede că pămîntul comunică cu tărîmul celălalt. *Tustrele au sosit la răsuflătoarea Lumii Negre.* SBIERA, P. 85. *Statu-Palmă . . . le spuse cum că ţara zmeilor e pre tărîmul celalalt, trebuie deci să meargă la răsuflătoarea pămîntului.* CĂTANĂ, P. B. I, 95.

3. (Popular; în sintagma) *Răsuflătoarea picioarelor* = umflătură care se formează deasupra genunchilor la picioarele dinainte ale cailor sau sub genunchi la picioarele dinapoi. Cf. DR. V, 305.

— Pl.: *răsuflători, -oare.*

— **Răsufla** + suf. *-(ă)tor.*

RĂSUFLĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Răsuflare **(1).** *Scoase o răsuflătură, lung din inimă oftînd.* PANN, ap. CADE, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Răsuflătoare **(II 2).** Cf. CANTUNIARI, L. M. 130, com. I. PANŢU. ✦ (Regional) Erupţie pe piele; bubă. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Are o răsuflătură la gît.* Com. I. PANŢU, cf. ALR I 1615/215.

— Pl.: *răsuflături.*

— **Răsufla** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSUFLECÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Învechit şi regional) A (se) sufleca. *Au început lucru . . . răsuflecîndu-şi mînicile.* DRĂGHICI, R. 120/2, cf. ALR I 1 874/675.

— Prez. ind.: *răsúflec.* — Şi: **resuflecá** vb. I. ALR I 1 874/675.

— Pref. *răs-* + **sufleca.**

RASÚFLET s. n. **1.** Respiraţie, răsuflare; (concretizat) aerul expirat din plămîni. Cf. LEX. MARS. *Şi cînd sorb al tău răsuflet în suflarea vieţii mele, Şi cînd inima ne creşte de un dor, de-o dulce jele . . .* EMINESCU, O. I, 82. *Mîtrea porni în răsuflet greu, tot mai greu.* SLAVICI, N. I, 72. *Inima Siminei se zbătea în piept Ca pe mal un păstrăv şi vro două clipe Nu-i venea răsuflet.* COŞBUC, P. I, 253. *Îşi trăgea plapoma peste ochi şi-şi ţinea răsufletul cald.* SANDU-ALDEA, ap. CADE, cf. ALEXI, W. *Simţea apoi răsufletul gurei sale cum se apropie.*

AGÎRBICEANU, L. T. 411. *Se ținea de mijloc, cu trupul răsturnat pe spate, să nu-și piardă răsufletul de atîta hohot.* GÎRLEANU, N. 119. *Mă apropiai încet, cu răsufletul greu, și inima mi se zbătea cu tărie în coșul pieptului.* SADOVEANU, O. II, 576. *Așezîndu-și capul pe pămînt, lîngă botul, atît de tragic lipsit de răsuflet, al boului, începu să plîngă încet.* BOGZA, C. O. 32. *Cosița e de față. Gura mică; Cămașa în răsuflet se ridică.* V. ROM. septembrie 1954, 81. *Duhoarea de gaz, de obiele ude . . . tăia răsufletul.* CAMILAR, N. I, 17. *Lîngă arme parcă doarme cineva. N-auzim decît răsufletul.* VINTILĂ, O. 11. *Am strecurat . . . în perorația eroică a zugravului o clipă de popas, clipă în care să-și liniștească răsufletul.* V. ROM. februarie 1964, 80. ◇ Fig. *Cu grele suflete apele dorm, Pe lanuri dorm spicele grele.* GOGA, P. 52. *Aerul undulează, pare că-i răsufletul pămîntului ostenit.* GÎRLEANU, N. 232. *O fanfară lăutărească începe, cu răsuflet greu de dobă.* CAZIMIR, GR. 66. *Cînd și cînd boarea de dinaintea amiezii umfla perdelele ca un răsuflet prelung al acelor mari întinderi, aducîndu-i mireasmă subțire . . . de pelin.* SADOVEANU, O. XVIII, 274. ◇ Loc. adv. **Într-un răsuflet** = foarte repede. *Numără într-un răsuflet o mulțime de merite mari ale națiunei săseștipentru dinastie.* BARIȚIU, P. A. II, 625. *Venise într-un răsuflet din oraș.* AGÎRBICEANU, A. 225. *M-am întors și eu într-un răsuflet, cu nădejdea că va fi făcut Averchie vreo ispravă în sat.* SADOVEANU, O. IX, 82. ◇ Expr. **A-și ține răsufletul** = a-și ține răsuflarea, v. răsuflare. *Îmi țineam răsufletul și mă uitam la dînsele.* SADOVEANU, O. I, 598. **A-și lua (sau a-și trage) răsufletul** = a-și regăsi respirația, a-și reveni după un efort fizic, o emoție etc. *Era ostenit . . . de atîta cale, cît nu-și putea lua răsuflet.* ap. TDRG. *O clipă tăcu să-și tragă răsufletul, apoi își rezemă capul în palmă în semn de marc concentrare.* V. ROM. aprilie 1955, 111. ✦ Fig. Putere, forță. *Un puiu de căprioară! . . . Sărmanul aleargă cît îl ține Răsufletul și calcă pe mă-sa!* COȘBUC, S. 56. *Numai necazuri să-ndur . . . Cît îmi rămîne răsuflet în piept.* MURNU, I. 199. *Cînd nu i-a mai ajuns răsufletul, s-a așezat biruit pe trunchiul unui copac.* GALAN, Z. R. 99. ✦ Repaus scurt; răgaz. *Un răstimp de răsuflet și valurile reîncep.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *La Timiș nu poposim decît pentru răsuflet.* SADOVEANU, O. XIII, 433.

2. Fig. Adiere, boare; emanație. *Văd din răsufletul de-otravă Arsura stinsului tău trup.* GOGA, POEZII, 275. *Din pămîntul proaspăt stropit . . . , din răzoarele cu multicolore flori, se înalță un răsuflet cald.* C. PETRESCU, S. 178. *Noaptea vine . . . , vine ceasul cînd răsufletele firii Fac să tremure de doruri iarba, roua, trandafirii.* EFTIMIU, Î. 125. *Adie-un răsuflet De dor.* LESNEA, I. 131. [Oile] *stăteau neclintite sub soarele de iulie și primeau la boturi răsufletul ierburilor.* SADOVEANU, O. XII, 454. *Toți deveniseră de bronz, uscați de răsufletul salin al apei.* CĂLINESCU, C. 139.

— Pl.: *răsuflete.*

— **Răsufla** + suf. *-el.*

RĂSUFLEȚÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A avea liniște, a nu se mai simți în primejdie. Cf. răsufla (3). *Doi Iosifi au împărățit din august casa Austriei . . . al doilea supt carele au resuflețit românii.* ȘINCAI, HR. III, 222/2, cf. I, 186/18.

— Scris: *resuflești.* — Prez. ind.: *răsuflețesc.*

— V. **răsuflet.**

RĂSÚFLU s. n. **1.** (Popular) Respirație, răsuflare, răsuflet. *Din căutătura ta îmi făceam viața, . . . din răsuflul tău, șuflețul.* NEGRUZZI, S. III, 497. *Din această amețeală a ieșit . . . un năduf care-i astupă răsuflul și-i mănîncă zilele.* JIPESCU, ap. CADE. *Cu răsufluri puține, Simțindu-și tot trupu-nghețat, Își trage mantaua pe sine.* COȘBUC, P. II, 15. *Ai fi rîvnit să cînți, și-n rotogoale Să crească larg și cîntecele tale. Răsuflul ție-este scurt.* ARGHEZI, VERS. 336. ◇ Fig. *Fantoma drăgălașă a verdei tinereți . . . fuge de resuflul geroasei bătrînețe.* ALECSANDRI, P. III, 281. *Răsuflul pădurilor e umed.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Răsuflul ploii de departe, din cîmpuri, de pe ogoare și lanuri.* C. PETRESCU, A. R. 195. ◇ Expr. **A-și ține răsuflul** = a-și ține răsuflarea, v. răsuflare. *În vîrful degetelor, ținîndu-și răsuflul, au trecut prin un șir de odăi.* NEGRUZZI, S. I, 78. *S-au pregătit . . . s-așteple . . . ținîndu-și răsuflul, adunîndu-și puterile.* C. PETRESCU, A. R. 5.

2. (Învechit) Timp de odihnă, răgaz. *Le-au dat . . . răsuflarea, văzînd că nu i-au putut sparge.* N. COSTIN, LET. II, 33/20. *Fără răzsuflu, prin vreamea a zeacc ani, multe războaie . . . s-au făcut.* CANTEMIR, HR. 94. *Răsuflu boierii, slujitorii, birnicii nu mai avea.* R. POPESCU, CM I, 452, cf. DDRF.

— Scris și: *răzsuflu, resuflu.* — Pl.: *răsufluri.*

— Postverbal al lui **răsufla.**

RĂSUFLÚȘ s. n. (Prin Transilv.) Respirație, răsuflare. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 105.

— **Răsufla** + suf. *-uș.*

RĂSÚG s. n. v. **răsfug.**

RĂSUMÁT s. n. v. **rusumat.**

RĂSÚN s. n. (Învechit și regional) Răsunet (1). *Răsunul coardelor de arc mai iubiia decît glas de alăute.* MOXA, 395/10, cf. TDRG, ALR I 1 241/361, ALR II 2 057/279, ib. 2 058/279, 362, 520, ib. 3 498/362.

— Postverbal al lui **răsuna.**

RĂSUNÁ vb. I. Intranz. **1.** A suna tare și prelung; a se auzi pînă departe sau de departe; a produce sunete puternice și prelungi. *Fire-aș ca o arame sunînd, sau ca un glas de clopot răsunînd.* CORESI, EV. 338. *Ca un sunet . . . să răsune la urechile tuturor.* BIBLIA (1688), [prefață] III/18. *Răsunînd în trîmbițăși în surlă.* GHEORGACHI, LET. III, 317/8. *Deodată răsunară Din dosul tabării turcești mare Bucine și dobe cu strigare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 257. *Un trăsnit răsună deasupra lui cu mare tărie.* BELDIMAN, N. P. II, 143/15, cf. LB. *Ploaia răsuna tocma ca un șuvoiu de apă.* DRĂGHICI, R. 9/15. *Vers înalt de bucurie să răsune împrejur.* ASACHI, S. L. I, 50. *Nici urletele mării așa tare nu răsun.* PANN, E. II, 71/9. *O, lira mea, suspină, al tău glas plin de jale În umbră să răsune.* HELIADE, O. I, 153. *Răsună el seara, l-auz dimineața. Și țipetu-acela în veci m-a-nsoțit.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Sorbea cu încetul cuvinte ce-mi par mereu Că tot încă sună, sună și resună-n giurul meu!* HASDEU, R. V. 72. *În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi.* ALECSANDRI, P. III, 10, cf. 277. *Deodată, un pocnet fatal răsună.* ODOBESCU, S. III, 36. cf. I, 109. *Paharele ciocnite între ele răsună pripit a bani de argint trîntiți pe piatră.* DELAVRANCEA, S. 139. *Răsună toaca de utrină, Chiliile s-au redeschis.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 31. *Glasul . . . răsună de-a dreapta auzului.* MARIAN, I. 7. *Sub dîmb, în vale, prin ciritei, Tălăngi răsună și clopoței.* BELDICEANU, P. 61. *Zgomot sălbatec de oameni și vuiet de trîmbiți răsună.* COȘBUC, AE. 38. *Duios răsună cîntece încete.* CERNA, P. 161. *Un freamăt aspru răsuna în văzduh.* DUNĂREANU, CH. 115. *Niște pași grei de ciubote răsunară aproape de fereastră.* id. ib. 121. *Răsună toaca de utrină În pacea unei nopți tîrzii.* GOGA, C. P. 110. *Rîsul clericului răsună pînă departe.* AGÎRBICEANU, A. 63. *De departe muzica răsuna lin.* GÎRLEANU, N. 104. *Palma răsună sec.* id. ib. 13. *Glasul obosit răsuna dulce și lin.* REBREANU, I. 479. *Cea din urmă vorbă răsunase trist, ca o dojană.* BASSARABESCU, V. 157. *Ce cîntece răsună în văile vecine?* EFTIMIU, Î. 150. *Răsună-n coclauri un bucium.* BACOVIA, O. 28. *Nu răsună pe trotuare Decît pașii celor care merg ținîndu-se de mînă.* MINULESCU, V. 135. *Ca niște ritmice ciocane Răsună pașii pe asfalt.* TOPÎRCEANU, P. 166. *Și iată că deodată răsună sus de tot în aer o nouă șuierătură.* CAMIL PETRESCU, U. N. 375. *Din capătul străzii răsună cîntec de goarnă.* C. PETRESCU, Î. I, 58. *Pașii mei răsună după mine Ca niște bulgări care nu m-ajung.* D. BOTEZ, P. O. 112. *Pe cînd toți erau cu ceștile în mînă, . . . răsună melodia unui vals cîntat de lăutari, ce răsăriră*

în ușă. BRĂESCU, O. A. I, 17. *Toată ziulica răsunau clopotele.* TEODOREANU, M. U. 19. *Zgomotele răsună greu în cămările pustii.* SADOVEANU, O. I, 333, cf. 357. *În același timp o fluierătură puternică răsună lung.* BART, S. M. 62. *Un muget răsună prelung din depărtare.* CĂLINESCU, E. O. I, 120. *Copitele calului încep să răsune.* BOGZA, C. O. 287. *A răsunat pocnetul unui pistol.* STANCU, R. A. I, 94. *Vocea lui tinerească răsuna cu căldură.* V. ROM. septembrie 1955, 133. *Răsună iar vocea groasă . . . a lui Serafan Dobrotă.* GALAN, Z. R. 23. *Au început să cadă frunze moi Și greierii mai răgușit răsună.* LABIȘ, P. 384. *Din prăvălia lui răsuna un cîntec dulce de vioară, furată parcă din paradis.* BARBU, P. 186, cf. 260. *La bordul navei răsună un semnal de alarmă.* V. ROM. iulie 1962, 148, cf. ALR I 353/315, ALR II 2 057/362. *Strigă Petrea răspicat, De răsună peste sat.* FOLC. TRANSILV. I, 203. ◇ Fig. *Răsune tot pămîntul oriunde e om liber.* HELIADE, O. I, 185. *Un nume să răsune, cu slavă-mpodobit.* ALEXANDRESCU, O. I, 118. *De cerc să cînt cu vioara, ea răsună înlăuntrul meu.* DELAVRANCEA, T. 13. *Versul lui va răsuna ca o trîmbiță de luptă.* VLAHUȚĂ, O. A. 404. *Mai întîi, răsună uvertura grea de presentimente, în care senzațiile auditive sînt notate cu aceeași putere de diferențiere.* VIANU, A. P. 230. *Erasm, Hulten și toate pamfletele lor ar fi răsunat în pustiu în secolul al XIII-lea.* OȚETEA, R. 316. *Glasuri pierdute, răsunați în mine Ca bulgări pe un sicriu de lemn.* JEBELEANU, C. 23. ◇ Tranz. fact. *Cînd trompetele și doba un vivat din nou răsună, Oaspeții ca niște graur pe moșia mea s-adună.* ASACHI, S. L. I, 219. *Cîteodată un corn de aur ei răsună-n depărtare.* EMINESCU, O. IV, 130.

2. (Despre spațiul în care se produc zgomote; adesea însoțit de determinări introduse prin prep. „de") A se umple de sunete puternice (și a le retrimite prin ecou); a vui. *Într-acea de atîta strigătură Tot codrul răsuna pe împregiur.* BUDAI-DELEANU, Ț. 276, cf. 217. *Răsuna casa de glasurile lor.* DRĂGHICI, R. 107/25. *De vuietul sălbatic toți munceii răsuna.* ASACHI, S. L. I, 264. *Pădurile clocotiră pînă în fundul lor și văile răsunară.* BĂLCESCU, M. V. 127. *Răsuna de rîs palatul d-acest școlar curios.* PANN, P. V. II, 13/25. *De mugiri răsună valea.* BOLLIAC, O. 71. *Casele postelnicului răsunau sub papucii invitaților vătafului său.* FILIMON, O. I, 197. *Îmi pare că văzduhul de clopote răsună.* ALECSANDRI, T. II, 77. *La aceste vorbe sala a răsunat.* BOLINTINEANU, O. 36, cf. EMINESCU, O. IV, 123. *În zadar îl căutau locuitorii, făcînd să răsune pădurile de strigătele lor de jale.* ODOBESCU, S. I, 195. *Dulce răsună valea de glasurile lor.* VLAHUȚĂ, O. A, II, 128. *Undeva pe-un gang, departe, Furios răsună golul.* COȘBUC, S. II, 98. *S-a oprit să asculte o privighetoare, care cînta de răsuna grădina.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 11. *În cîteva clipe, . . . coridoarele, salele, grădina, curtea răsunau de același strigăt.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Moșneagul, scos din minți, răcni de răsunau împrejurimile.* GÎRLEANU, N. 29. *Sala întinsă și pustie, în care intrarăm deocamdată, răsună a sec sub pașii noștri.* HOGAȘ, DR. II, 4. *Odăile goale răsunau trist de zgomotul pașilor învățătorului.* REBREANU, I. 399. *Răsună, trist, de glasuri cîmpiile pustii.* BACOVIA, O. 36, cf. TEODOREANU, M. U. 14. *Alunecăm încet făcînd rondoul în fața cheiului, care răsună de zgomotul mulțimii.* BART, S. M. 14. *S-a zguduit văzduhul și răsuna și hăul, Cînd se-auzi ciocanul zdrobind pe muchi ilăul.* ARGHEZI, VERS. 381. *Toată casa răsună timp de două zile de concerte nebune.* CĂLINESCU, E. O. I, 176. *Ulițele satului . . . răsună de glasuri ferme, bărbătești.* BOGZA, C. O. 379. *Oamenii cîntau seara din tulnice ca să sune și să răsune munții albaștri.* STANCU, R. A. III, 197. *Un broscoi orăcăi cu putere, făcînd să răsune valea.* PREDA, M. 19. *De răcnet înfricoșat, Văile au răsunat, Cetina s-a-nfiorat.* DEȘLIU, M. 7. *Grivița răsuna ca o oală goală. Nu mai treceau parcă nici oameni.* BARBU, P. 169, cf. ALR II 3 498/272, ib. 4 420/520, 575. ◇ Refl. (Regional) *Eu, bădiță, l-oi cînta, Dar codrii s-or răsuna.* ALEXANDRI, P. P. 24. *Am chiolit de să răsună pădurea.* ALR II 3462/2. *Iară baciul cum scăpa, Bucium de aur căta Și de trei ori buciuma, Văile se răsuna, Frunzele se clătina,* ANT. LIT. POP. I, 254. ◇ Tranz. fact. *Și-ți deschideai ciocul de răsunai locul.* TEODORESCU, P. P. 454.

3. Fig. A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat; a produce o rezonanță în sufletul cuiva. *Vorbele din răvașul lui Radu îi răsunau în suflet.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. *Viața copilăriei nu mai răsuna în mine decît foarte slab.* SADOVEANU, O. III, 325. *Vorbele Aurichii îi răsunau în urechi.* CĂLINESCU, E. O. I, 61. ✦ A vibra. *Toate aceste sentimente se împing . . . în inima și capul poetului și inima lui răsună cu durere.* GHEREA, ST. CR. I, 172.

4. A fi cunoscut, a avea faimă, renume. *Îi vorbi înflăcărat de datoria generației lui de a face o muncă constructivă, de tristețea în care se află cînd vede că numele românesc nu răsună nicăiri în cultura universală.* CĂLINESCU, E. O. I, 322. ✦ Tranz. A face cunoscut, a răspîndi. [Răii] *strîmbătatea în sus răsunară.* DOSOFTEI, PS. 240/11. ◇ Refl. pas. *De demult neclătit syloghismul Corbului prin învoința și porunca a marelui împărat a Vulturului s-au rezsunat.* CANTEMIR, IST. 116.

— Scris și: *rezsuna.* — Prez. ind.: *răsún,* pers. 6 și (învechit) *răsun.* — Și: (învechit) **resună** vb. I.

— Lat. **resono, -are.**

RĂSUNÁRE s. f. (Învechit) **1.** Acțiunea de a răsuna și rezultatul ei; sunet, zgomot. *Făcîndu-se răsunare . . . de a mănăstirii clopote.* GHEOARGACHI, LET. III, 318/17. *Iha, cea răsunare deșartă, Care din ripe și văi afunde La macar ce chiemare să întartă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 180. *Apoi se suie pe rug cîntînd și, în răsunarea cîntecilor mulțimei . . . , să așază în mijlocul rugului.* AR (1829), 16[1]/21, cf. LB, POLIZU. *Munții lungi își clatin codrii cei antici și-n răsunare Prăvălesc de stînci căciule.* EMINESCU, O. IV, 134, cf. DDRF. ✦ Sunet muzical, melodie; ton. *Vei putea . . . cu o trîmbiță cu trei răsunări, adecă cu trei cîntări, a glăsui* (a. 1731). BV II, 44.

2. Fig. (Învechit, rar) Reușită, izbîndă. *Sara va arăta împreunarea și dimineața a lucrului răzsunarea.* CANTEMIR, IST. 224.

— Scris și: *răzsunare.* — Pl.: *răsunări.*

— V. **răsuna.**

RĂSUNÁT s. n. (Învechit) Răsunet **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. Impresie pe care o face un lucru, o faptă, un eveniment etc. asupra oamenilor; răsunet **(2).** *Fiindu aprinsu de lauda acelui răsunat la lume pre acele vacuri, Ahilevsu suspinînd den pieptu să fie strigat Alexandru zicînd.* N. COSTIN, L. 38.

— V. **răsuna.**

RĂSÚNĂT s. n. v. **răsunet.**

RĂSUNĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care răsună **(1)** puternic și prelung; care se aude de (sau pînă) departe; zgomotos. Cf. LB. *Un zmeu cu-o coadă lungă și cu-o zbîrnîitoare De tot răsunătoare, Văzîndu-se odată sub nuori ridicat, La fluturul din vale acestea au strigat.* DONICI, F. 187, cf. POLIZU. *Abia privighetoarea, c-un glas răsunător, Să turbure cutează o solemnelă pace.* BOLLIAC, O. 73. *Ale lor cete pe luciul cîmpiei Semeț înaintară cu pas răsunător.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *Din mijlocul mormintelor, ca cîntă călătorilor, cu glas răsunător.* ODOBESCU, S. I, 184. *Astfel prin vocile răsunătoare Curge-aslă mistică, dulce cîntare.* EMINESCU, O. IV, 31. *Și cîte și mai cîte nu cîntă Mihai lăutariul din gură și din scripca sa răsunătoare.* CREANGĂ, A. 118. *Auzi . . . un susur de apă mai răsunător decît altă dată.* ISPIRESCU, L. 163. *Un muget lung, răsunător, dă ecou dumbrăvilor de pe ostroave.* VLAHUȚĂ, R. P. 15, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Boabe răsunătoare de ploaic au căzut.* ANGHEL, PR. 24. *Conul Tase încheie cu glas răsunător.* GÎRLEANU, N. 85. *Vorbește hotărît, categoric . . . , cu glas imperios, răsunător.* BRĂESCU, O. A. I, 322. *Se auzeau strigătele răsunătoare ale străjerilor.* SADOVEANU, O. I, 265. *Izbucni într-un rîs răsunător,*

pe care nu era de a-l mai opri. DAN, U. 10. *Îi aplicase pe obraji două răsunătoare perechi de palme.* STANCU, R. A. III, 106. *Ana îi și cîrpi o palmă răsunătoare, apoi încă una.* T. POPOVICI, SE. 23. ◇ (Adverbial) *Cuprinzînd în laba-i uriașă mîna slăbuță și albă a călugărului, o sărută răsunător.* SADOVEANU, O. IX, 19.

2. (Despre spații) În care se împrăștie sau se produc zgomote. Cf. **răsuna (2).** *Valea răsunătoare a rîului murmură.* ALEXANDRESCU, O. I, 108. *Deschise ușa și dădu într-un gang lung și răsunător.* SADOVEANU, O. I, 47. *Lasă ochii lei se zboare Peste culme și cîmpii . . ., Peste ape curgătoare Și dumbrăvi resunătoare.* ALECSANDRI, P. P. 165.

3. Fig. Care impresionează puternic; care este de mare efect. *Se va-nălța în zbor Vestea răsunătoare, Ca să arate-n lume Că și-ale noastre nume Pot fi nepieritoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 283. *Se mulțămiau cu un titlu de boierie care nu era printre cele mai răsunătoare.* IORGA, L. I, 466. *Își umpluse sufletul tînăr de toată literatura răsunătoare din începutul veacului trecut.* SADOVEANU, O. II, 649. *Franța lui Filip cel Frumos prezintă un exemplu analog, și mai răsunător.* OȚETEA, R. 315. *Un răsunător succes a înregistrat colectivul teatrului și în turneul său.* S iulie 1960, 46. ✦ Afectat, bombastic; umflat. *Lacrimile din ochii rotunzi și căprui erau lacrimi adevărate . . ., deși iscate de vorbele răsunătoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 218.

— Pl.: *răsunători, -oare.* — Și: (învechit) **răsunătóriu, -oáre** adj. ANTIM, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 168.

— **Răsuna** + suf. *-(ă)tor.*

RĂSUNĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **răsunător.**

RĂSUNĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răsunet **(1).** *Numele ei îl ziceam în multe rînduri, vrînd a deprinde la toată răsunătura munților numele ei.* BELDIMAN, N. P. II, 45/5.

— Pl.: *răsunături.*

— **Răsuna** + suf. *-(ă)tură.*

RĂSÚNET s. n. **1.** Sunet puternic (prelungit prin ecou); ecou; p. ext. sunet, zgomot. *Cu neputință iaste ca în codru cînd strigi „negru" răsunetul să răspundă „alb".* MAIOR, P. 59/5. *Ca tunetul să porneaște Și răsunetul trezește* (a. 1821). GCR II, 240/4. *Resunetul puștii mele.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Focul cerului s-aprinde Urmărit de groaznic tunet, Și al munților răsunet Printre văi adînci se-ntinde.* ALECSANDRI, P. II, 47. *Icoana cea mare căzu din părete cu un răsunet lung.* ODOBESCU, S. I, 157. *Nu s-auzi decît un oftat și o izbire îndesată, scurtă, fără răsunet.* DELAVRANCEA, T. 180. *În ultimul răsunet al miezului de noapte, Pe săli și coridoare aleargă fel de șoapte.* MACEDONSKI, O. I, 23. *Încet răsunetul de clopot Se risipește tremurînd.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 29. *Dar auzi! E plin pămîntul De răsunete.* COȘBUC, P. I, 166, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tu-l prăznuiești cu glas de clopot Și cu răsunet de chimvale.* GOGA, P. 50. *Piuăle toctocau neîntrerupt, umplînd de răsunete uscate și înfundate bătrînele păduri de brad.* AGÎRBICEANU, A. 328. *Umple văile vecine De răsunet mare.* TOPÎRCEANU, B. 40. *Un convoi de sacale cu răsunet dogit.* TEODOREANU, M. U. 150. *Alte pocnituri urmară scurte, fără răsunet, în tăcerea cîmpiei.* SADOVEANU, O. I, 323. *Să tragă clopotu tare, Să facă răsunet mare.* ȘEZ. II, 46. ◇ Fig. *Cîntările mele nu sînt alt decît răsunetul glasului naturei.* MARCOVICI, C. 103/4. *Primește-n altă lume aceste lăcrimioare Ca un răsunet dulce de-a noastre dulci iubiri.* ALECSANDRI, P. I, 121. *Mai toate mișcările sufletești își au răsunetele lor prin viersul poeziei.* ODOBESCU, S. I, 185. *Pînă în cer se înalța răsunetul restriștei de pe pămînt.* GANE, ap. CADE. *Vioara tace cînd coarda se destinde Ș-abia auzi în suflet cîntînd ca printr-un vis Răsunete suave, voioase sau murinde, Ce trec prin amintire c-un farmec nedescris.* MACEDONSKI, O. I, 108. *Avînd în el nume cu răsunet lung în amintire.* TEODOREANU, M. U. 13. *Din răsunetul în suflet al fericirii acesteia scurte, trăise el doi ani în străinătate.* SADOVEANU, O. III, 156. *Parcurgerea numeroaselor declarații publicate . . . nu lasă nici o îndoială asupra prezenței imaginilor fanteziei printre răsunetele unei metafore.* VIANU, P. M. 69. *În oamenii acestui măreț ținut . . . frumusețea lumii își găsește un neîntrerupt și foarte viu răsunet.* BOGZA, C. O. 274. *Nu știa de pe-atunci că în mine-o să pună Suflet prea grav și răsunet prea slab.* LABIȘ, P. 161. ✦ Rezonanță. *Patru doage își alege, Le tocmește, le-ncleiază: Fluier cu răsunet mîndru Astfel își întruchipează.* IOSIF, V. 87. *Un preot cu barba pînă-n ochi cînta rugăciunile, c-o voce fără răsunet.* SADOVEANU, O. VII, 336.

2. Fig. Impresie pe care o produce un lucru, un fapt, un eveniment etc. asupra oamenilor; interes stîrnit de ceva. *M-am apucat să colind răstimpii și spațiile, căutînd cu ochii, auzul și cu inima priveliști, răsunete și emoțiuni vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 4. *Dobrogeanu — Gherea . . . scria despre Vlahuță un studiu cu un mare răsunet pe atunci.* GALACTION, A. 35. *Valoarea de circulație a unor asemenea fapte de limbă este cu mult mai restrînsă. Răsunetul reținut din intimitatea spirituală care le-a proiectat este însă nemăsurat mai puternic.* VIANU, A. P. 16. ◇ Expr. **A avea** (sau **a găsi**) **răsunet** = a trezi interes, a face impresie. *Publică primele sale poezii ce avură atîta resunet.* NEGRUZZI, S. I, 339. *Aici, în Iași, de vrei să ai răsunet, La toți să placi și să fii chiar slăvit, Cel mai bun chip e să produci un sunet, Un sunet viu și de toți prea iubit.* ALECSANDRI, T. 448. *Pe timpul publicării lor nu au avut poate resunetul meritat.* MAIORESCU, CR. III, 4. *Percepții multiple ale momentului își găseau în el răsunetul și atenția cuvenită.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 64. *Izbucnirea aceasta totuși nu găsi răsunet decît la o parte din oameni.* REBREANU, R. II, 95. *Nu toate fenomenele din mediul înconjurător au același răsunet în sufletul unui scriitor.* V. ROM. mai 1957, 181. *Am încercat mulțumirea de a constata că, în mare măsură, ce am gîndit și am realizat pe scenă are răsunet, interesează și înrîurește pe spectatori.* T noiembrie 1962, 11.

— Scris și: *resunet.* — Pl.: *răsunete.* — Și: (regional) **răsúnăt** s. n. ALR I 1 367/61, 259.

— **Răsuna** + suf. *-et.*

RĂSUNETÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Răsunător **(1).** *Resunete credincioase, Voi, cît mai resunetoase . . ., resunați.* I. VĂCĂRESCUL, P. 239/17.

— Scris: *resunetos.* — Pl.: *răsunetoși, -oase.*

— **Răsunet** + suf. *-os.*

RĂSUNÍND, -Ă adj. (Rar) Care răsună. *Arama răsunîndă din locuința sîntă Cu mistica sa limbă azi plînge, mîine cîntă.* HELIADE, O. I, 112.

— Pl.: *răsunînzi, -de.*

— V. **răsuna.**

RĂSUNÓI s. n., s. m. (Regional) **1.** S. n., s. m. Aluat care se rade de pe vasul în care s-a frămîntat pîinea; pîinișoară sau colăcel care se face din acest aluat. Cf. POLIZU, SĂGHINESCU, V. 66, MUSCEL, 15, PAMFILE, I. C. 197, CONV. LIT. XX, 1 016. *Lăsă corfa cu pită jos și merge tot într-un suflet acasă după răsunoaie.* RETEGANUL, P. III, 86, cf. BRAN, S., REV. CRIT. IV, 339, ȘEZ. VII, 183, FRÎNCU-CANDREA, M. 105, ȘEZ. XVIII, 168, PĂCALĂ, M. R. 138. *Din rustunoi fac un colăcel.* CV 1950, nr. 4, 36, cf. ALR II 4 009/310, îb. 4 011/53, 272, 310, 325, com. din SĂLIȘTE — SIBIU și din FRATA — TURDA. ✦ Parte de la marginea unei pîini formată din aluatul scurs în timpul coacerii. Cf. MAT. DIALECT. I, 287, ALR II 4 007/235.

2. S. n. Mămăligă mare și vîrtoasă (Hănțești — Suceava). I. CR. VI, 314. *Da' ai făcut, fată hăi, un răsunoi cît tine de mare!* îb.

3. S. m. Fig. Epitet depreciativ dat celui mai mic dintre frați. Cf. ALRM III/I h 187, LEXIC REG. 94, SCURTU, T. 67. ✦ Epitet depreciativ dat unui bărbat necăsătorit, burlac (Buciumi — Tîrgu Ocna). Cf. A IX 6.

— Pl.: (n.) *răsunoaie* și (m.) *răsunoi.* — Și: **răsurói** (GHEȚIE, B. M., CV 1950, nr. 3, 35, ALR II 4 009/130,

ib. 4 011/130, LEXIC REG. II, 62), **rusunói** (LB, LM, GHEȚIE, R. M., ALR II 4 011/141, 172, 250, ib. 4 032/141, com. din RĂHĂU — SEBEȘ), **rusurói** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 116, PRIBEAGUL, P. R. 57, DENSUSIANU, Ț. H. 332, ALR II 4 011/27, 64, 105, A III 13), **rustunói** (CHEST. VIII 25/17, LEXIC REG. II, 47, 53) s. n., s. m., **răsînói** (ALR II 4 011/334), **rusînói** s. n., **rășurói** (ALEXI, W.) s. m.

— **Răsură**[1] + suf. *-oi*.

RĂSUPÍ vb. IV v. **risipi**.

RĂSUPÍT, -Ă adj. v. **risipit**[2].

RĂSÚR s. n. v. **răsură**[3].

RĂSURÁ vb. I. Tranz. (Rar) A îmbujora. *Și-și potoli necazul sărutînd-o pe obrajii ei bălai, răsurați cu niște pajure roșietice ca măceașea*. DELAVRANCEA, s. 198.

— Prez. ind.: ?

— V. **răsură**[2].

RĂSÚRĂ[1] s. f. (Învechit) Răsătură **(II 1)**; pilitură. *Mărunt pisate sau rîșnite cu pila de pre fier răsuri*. CALENDARIU (1814), 168/2. *Purtînd un magnet prin răsuri de fier . . .* [acestea] *să așază . . . mai cu deadinsul la numitele două ponturi ce să cheamă polurile seau capitele magnetului*. AR (1829), 138[1]/24. ✦ Ștersătură făcută cu un obiect tăios pe o hîrtie; urma lăsată de aceasta. *Trebuie dar să fie fost acolo un cuvînt care au legat aceste doao cuvinte. Cu adevărat că se vede acolo o răsură*. BUDAI-DELEANU, Ț. 103, cf. 441. ✦ (Regional) Răsunoi **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, VICIU, GL. *Să nu lași căpisterea cu răsuri pe ea*. ȘEZ. XII, 154, cf. GOROVEI, CR. 53, ALR II 4 009/27, 36, 47, 353, 362, 791, 833, 886, 899, ib. 4 011/47, 886, A III 13, GL. OLT. ✦ (Regional; la pl.) Cocoloși de brînză ce se formează în zer. Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 179, GL. OLT.

— Pl.: *răsuri*.

— **Rade** + suf. *-ură*.

RĂSÚRĂ[2] s. f. (Învechit) Impozit suplimentar care se percepea în trecut pentru plata funcționarilor publici și a suitei domnului. *Și le-au ales răsura să ie giumătate mai mult decît soțiile lor*. NECULCE, L. 381. *Răsuri de ughi căte 2 bani* (a. 1696). IORGA, S. D. XVI, 199. *Și răsuri veți da . . . cîte 3 pl.: 2 pl. vor fi a Visteriii ș-un pl. a strîngătorilor* (a. 1714). id. ib. XI, 71. *Și vor da și răsuri pe acești bani cîte trei parale de galbăn* (a. 1737). id. ib. I, 99. *A triia parte din 6 146 lei ce cuprind răsurile Botoșanilor la slujba ajutorinții* (a. 1784). id. ib. VI, 183. *Birurile unui an . . . să fie trei mii cinci sute pungi de bani, afară de banii răsurilor, carii sînt pentru plata lefilor* (a. 1802). URICARIUL, I, 8, cf. DDRF. ✧ (Prin Transilv.) *Răsura limbii* = amendă pe care o plătea cineva pentru infamii spuse pe socoteala cuiva. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU.

— Pl.: *răsuri*. — Și: (învechit) **resúră** s. f. CAT. MAN. I, 5.

— Etimologia necunoscută. Cf. r ă s u r ă[1].

RĂSÚRĂ[3] s. f. **1.** Numele a două specii de trandafir sălbatic: **a)** mic arbust cu ghimpi numeroși și inegali, cu flori mari purpurii; ruxandre (*Rosa gallica*); **b)** măceș (*Rosa canina*). *La sunete rotate De eho prin răsuri*. I. VĂCĂRESCUL, P. 164/2. *Răsur frumos înflorit Ș-între spini a răsărit*. PANN, P. V. I, 170/17. *Un greier ce cîntă, o iarbă, răsura, . . . Tot mișcă, încîntă a noastră gîndire*. ALEXANDRESCU, O. I, 114. *Păsărica se opri pe o răsură îmbobocită și cu grai dulce cîntător strigă*. ODOBESCU, S. III, 200. *Romanul este pe lîngă novelă ca un stejar uriaș pe lîngă o răsură altoită*. CARAGIALE, O. III, 89. *Frunză verde ș-o răsură, Cîntă cucu-n tăietură*. BELDICEANU, P. 95. *Ca mușchiul de moale e caldul ei pat. Acolo sub umbra răsurii*. COȘBUC, P. II, 38. *Pe celali povîrniș erau tufe de ciulini și de răsuri*. TAFRALI, S. 170. *Cică-n munte, la povarnă, Plopii și răsurile Spun că vine-un vînt de iarnă Răscolind pădurile*. TOPÎRCEANU, B. 46. *Mă binecuvîntează fînețele, răsurile, Își pune vîntul palma pe soarta mea, trecînd*. LESNEA, A. 55. *Copiii . . . se înghimpă în păducei și răsuri, se agață cu picioarele în ruguri de mure*. SADOVEANU, O. X, 491. *Ți-am făcut și-o-ngrăditură Cu nuiele de răsură*. ARGHEZI, VERS. 22. *Mire-te, desmire-te Zilele pădurii, Zile ale facerii, Zilele răsurii*. BLAGA, P. 51, cf. BORZA, D. 149. *Pentr-o mură ș-o răsură De trei ori să șterg la gură*. POP., ap. DELAVRANCEA, S. 47. *Frunză verde de rosură, Dragu-mi-i la băutură*. SEVASTOS, C. 298, cf. ALR I 1 909/790, 810, 874, 896, ALR SN III h 630. *Foaie verde ș-o răsură, Moș Radule, barbă sură*. ANT. LIT. POP. I, 447. ✦ Floarea măceșului. *Pe icoana-mpărătească, Neagră ca un lemn de iască, E o pată cît răsura, Unde îți ajunge gura*. ARGHEZI, VERS. 345. *Lăsați-mă, c-atuncia, În verdea grădiniță, Cînta-vă-voi un cîntec Pe rumenea răsură*. TEODORESCU, P. P. 281. ✧ F i g. *Chipul ei . . . cu două răsuri pe obraji*. DELAVRANCEA, S. 9. *La vorbele prietinești și pătimașe ale muntencii, obrajii i se rumeniră. Cu răsuri în față îi sta și mai bine*. SADOVEANU, O. X, 648.

2. (Entom.) Efemeră *(Ephemera vulgata)*. *Pescarii pleacă cu barca la locurile unde cred că trăiesc larvele de răsură*. ANTIPA, P. 310, cf. 248, ATILA, P. 61.

— Pl.: *răsuri*. — Și: (învechit) **răsúr, rusúr** (BARCIANU) s. n., (regional) **rosúră** s. f.

— Etimologia necunoscută.

RĂSÚRĂ[4] s. f. (Regional) Gînd. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✧ Expr. **A-și lua răsura** = a-și lua gîndul, a renunța. Cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RĂSÚRĂ[5] s. f. v. **rosură**[1].

RĂSURÉI s. m. pl. (Regional) Model de cusătură cu flori, pe pînză, în rînduri șerpuitoare. *A din Gorj mi-e primăriță, Cu răsurei de altiță*. MAT. FOLK. 480.

— **Răsură**[2] + suf. *-el*.

RĂSURÍU, -ÍE adj. De culoarea răsurii[2] **(1)**; trandafiriu. *Obraji*[i] *cei trandafirii, pielița cea răsurie*. GORJAN, H. IV, 234/16. *Și era, Doamne, acest trup fraged și subțirel, acest chip cu unde răsurii, încins din creștet pînă în bărbie cu niște cosițe ca o beteală de aur*. DELAVRANCEA, S. 101, cf. id. T. 94, DDRF.

— Pl.: *răsurii*.

— **Răsură**[2] + suf. *-iu*.

RĂSURÓI s. n., s. m. v. **răsunoi**.

RĂSVĂRÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A amesteca. *Bearea mea cu plîngere mestecaiu (răsvariiu* H). PSALT. 208, cf. DHLR II, 528, ROSETTI, L. R. VI, 257, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 51.

— Prez. ind.: *răsvăresc*. — Și: **răzvirí** vb. IV. SCRIBAN, D.

— Din slavon. **расъ тварити**.

RĂSZÍCE vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent. *Am zis și am răszis, am stăruit*. GHEREA, ST. CR. I, 305.

— Prez. ind.: *răszic*.

— Pref. *răs-* + **zice**.

RĂȘCÁȘ s. n. v. **rișeașă**.

RĂȘCĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A scurma, a rîcîi (Moigrad — Zălau). ALR I 998/280.

— Prez. ind.: *răscălesc*.

— Cf. r ă ș c h i a.

RĂȘCHELÍ vb. IV v. **rășchira**.

RĂȘCHÍ vb. IV v. **rășehia**.

RĂȘCHIÁ vb. I. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor pentru a le face jirebii. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., TDRG, PAMFILE, I. C. 13. *Îi dete o chită de cînepă și-i spuse că pînă în seară s-o toarcă, s-o rășchie, s-o urzească, s-o țească.* MARIAN, O. II, 184. *A doua rîșchie fusele pe un rîșchitor de aur.* SEVASTOS, N. 225. *Fata are să rîșchie.* ȘEZ. I, 184. *Ș-am tors-o . . . Ș-am rîșcheit-o.* PĂSCULESCU, L. P. 147. *Păziți-vă și răș(t)ieț ș-apoi pînă-n dziuă le-om hierbe.* ARH. FOLK. I, 221, cf. ALR I 1 275, A III 2, 3, V 14, 15, 21, 34, VI 8, 22, 26.

2. (Regional; prin confuzie cu rășchira) A răsfira **(1)**. *Tinerii încep a reschia firele de aur din care se compune peteala.* F (1884), 162. ✦ A întinde în lături, a desface. *În coadă are asemenea, cînd o rește, patru puncte albe ca și celea de pe aripi.* MARIAN, O. I, 228.

3. (Regional) A scurma, a ricîi; a zgîria. Cf. MARIAN, S. R. I, 148. *Dacă eu m-oi prăpădi, Cu copita tu să-mi rîșchi Și o groapă tu să-mi faci.* CORCEA, B. 18, cf. ȘEZ. VII, 182. *Frăținii cu încălțăminte gurguiată . . . rîșcă în răgălie să trudească un druț de pită.* COMAN, GL, cf. ALR I 998, ib. 1 138/103, ALR SN I h 369, ALRM SN I h 248, A I 13, 17, 21, 22, 26, 31, 24, 35, 36, CV 1950, nr. 2, 30, FD I, 197, TEAHA, C. N. 260, FD I, 197.

— Prez. ind.: *rășchiez* și (regional) *rășchiu* (ALR I 1 275), *rășchii* (ib., A III 2). — Și: (regional) **rășchiá** (SCRIBAN, D.), **rîșchiá, rischiá** (A I 31, 34), **rișchiá** (LB, ALR, I 998/75, ib. 1 275/75, 842, 885), **rischiá, reșchiá, reschiá, reșchițá** (LEXIC REG. 85), **rîșcá** vb. I, **rășchi** (prez. ind. *rășchiesc* ALR I 1 275/363) vb. IV.

— Lat. ***raselare.**

RĂȘCHIÁT[1] s. n. Rășchiere. *Rîșchiatul se face pe rîșchitor.* PAMFILE, I. C. 211. *Rîșchietul tortului se face din lipsă de o altă aranjare a mai multor fire la un loc* ȘEZ. IX, 144.

— Și: (regional) **rîșchiát, rischiát** s. n.

— V. **rășchia.**

RĂȘCHIÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre fire textile) Depănat pe rășchitor. DL, DM.

2. (Prin confuzie cu rășchirat) Împrăștiat. *Ș-a lor trupuri moarte-aruncă răschiete în ogradă.* EMINESCU, L. P. 128.

— Pl.: *rășchiați, -te.* — Și: (regional) **răschiát, -ă** adj.

— V. **rășchia.**

RĂȘCHIERÁT, -Ă v. adj. **rășchirat**[2].

RĂȘCHIÉRE s. f. Acțiunea de a rășchia; depănarea firelor de rășchitor. Cf. LM. *Prin rîschiare s-a făcut între coarnele . . . rîșchitorului un rost, adică o încrucișare de fire.* PAMFILE, I. C. 13, cf. 85.

— Și: (regional) **răschiére** (LM), **rischiáre** s. f.

— V. **rășchia.**

RĂȘCHIETÓR s. n. v. **rășchitor.**

RĂȘCHIITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RĂȘCHILÁ vb. I v. **rășchira.**

RĂȘCHIRÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) risipi. *Și se piardză semănța lor în limbi și sparse-i* (să răsipească c[2], *să-i rășchire* D, a-i răsfira H) *în părți.* PSALT. 225. *Aceia . . . să răschirară unii la satele sale, alții la negoțul său.* VARLAAM, C. 236. *Stătură la sfat grecii și unii zicea să nu lasă locul, alții zicea să să răschire.* HERODOT, (1645), 422. *Cine cum au putut în toate părțile s-au răschiratu prin pădure, de au scăpat puțini afară.* URECHE, L. 104. *De acii ne vom reschira carile încătro îl va îndirepta D[u]mnezeu* (a. 1650). GCR I, 144/23. *Asupra oștii sprînțare, cum ieste tătarul, niceodată nu-i slobod, că să răschiră tătarii și nu fac cu sulița nice o treabă.* M. COSTIN, O. 54. *Se răschirară pre casă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31[1]/17. *După aceasta s-au răschirat neamurile bananeilor.* BIBLIA (1688), 7[1]/55. *Înmulțindu-să neamurile în cîmpii despre Marea Neagră, cît nu încăpea în locurile acelea, s-au răschirat.* N. COSTIN, L. 90. *Aceasta oaste ce scrie mai sus au avut-o muscalii și fără socoteală au împărțit-o și au răschirat-o într-atîte părți.* NECULCE, L. 276. *Se va răschira oastea protivnică împrejurul zidurilor și vor bate cetatea.* MAIOR, P. 156/15. *Atunce să vor răschira îngerii . . . preste fața a tot pămîntul* (a. 1815). GCR II, 218/34. *Reschirîndu-se toți ai săi, . . . el fugi la Constantinopole la maică-sa și la surori.* BĂLCESCU, M. V. 62, cf. POLIZU, CIHAC, II, 307, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Înălțate împărate, Lasă-ne să ne răstirăm.* BÎRLEA, C. P. II, 173. ✧ Absol. *Mulțămirea adună milă și bine . . . iară nemulțămirea, răschiră.* VARLAAM, C. 324. ✦ Tranz. (Învechit; complementul indică bani, avere) A împărți; a cheltui, a irosi. *Nu răschiră el avuțiia aceia întru lucruri rreale.* VARLAAM, C. 387, cf. 330. *Strînsă toată avaerea și bogățiia lor mișeii într-o dzi de o răschiră toată.* DOSOFTEI, V. S. februarie 77/21. ✧ Fig. *Deacea nu ne doare de binele nostru cel netrecut să-l agonisim, încai să nu-l răschirăm.* VARLAAM, C. 263. ✦ Refl. (Despre nori, fum etc.) A se destrăma, a se spulbera; a dispărea, a pieri. *Desfătările tale, pulbere și fum carele cu mare grosime în aer să înalță și îndată răschirîndu-să, ca cînd n-ar hi fost să fac* (a. 1698). GCR I, 324/29. *Noorii acei groși s-au răschirat.* DRĂGHICI, R. 201/14. ✧ Fig. *Unde va hi aurul și argintul? Unde va hi acolo trufa lumei? . . . Toate aceastea ca o umbră vor treace și ca un fum vor peri și să vor răschira.* VARLAAM, C. 101. *Și așea omorînd împărățiia pre Abaza pașea sugrumat, s-au răschirat și gătirea leșilor în vînt.* M. COSTIN, L. 110. ✧ Tranz. Fig. *Pentru ca melianholiia să-mi reșchir primblîndu-mă.* CANTEMIR, IST. 274. *Pictorul măiestru, temîndu-se a răschira interesul, mai nici o dată nu s-a ispitit a înfățișa cerbul în lupta sa disperată cu cîinii.* ODOBESCU, S. III, 136. ✦ Refl. impers. (Regional) A se însenina, a se răzbuna (Romuli — Năsăud). Cf. ALR I, 1 264/360. ✦ Absol. (Învechit și regional) A scurma, a ricîi. *Cocoșul răschirînd, află un diamant.* ȚICHINDEAL, F. 285/18, cf. CV 1950, nr, 2, 30, ALR I 998/93, A I 20.

2. Refl. (Învechit și regional) A se răspîndi, a se extinde; a străbate. *Izvorăsc și ies toate apele den mare și, împărțindu-să, să răschiră pren toate vinele pămîntului* (a. 1646). GCR I, 118/11. *Acea pîine sventilă ca o pară subțire și să răschiră în tot trupul nostru.* VARLAAM, C. 37. *Boala să răschiră de la stomah peste tot trupul.* CHEIA ÎN. 32/11. *De aci mersă ca ptrjolul sfada Și să răschiră în toată grămada.* BUDAI-DELEANU, Ț. 402. *Cu roua să să rouază, În trup să să răschirează, În pulpă să să așeză.* T. PAPAHAGI, M. 138. ✦ A se întinde (pe o suprafață mare). *A doa zi, cînd pre apus grăbea soare Și pre pămînt umbre să răschierasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 137.

3. Tranz. (Învechit) A îndepărta; a alunga. *Te-au răschirat D[o]mnul . . . acolo.* BIBLIA (1688), 148/36. *Vor hi răschirați de venirea lui Hristos întru întunearecul împărțit.* VARLAAM, C. 229. ✧ Refl. *Pentru să nu să răschire boierii de pe lîngă Ghica Vodă asupra vreamii aceie, s-au tăinuit multe dzile acest lucru.* M. COSTIN, O. 190.

4. Tranz. A desface, a întinde (în lături). *Ei își răschirează picioarele, scot cu ifos pepturile înainte.* SĂM. III, 168. *Răschirînd puțin un picior înainte.* C. PETRESCU, R. DR. 62.

5. Tranz. A răsfira părul, barba, penele etc. *De se vor închide găinile, unde se închid, trebuie pusă pulbere și cenușă, ca să se poată scălda și răschira peanele seale.* ECONOMIA, 107/19. *Cuconul Gheorghiță tăcu deodată și începu să se plimbe cu pași mari prin casă, răschirîndu-și mînios cu degetele barba și mustățile cărunte.* SADOVEANU, O. I, 456. *Și-și reșchiră penele, Ca mîndra sprîncenele.* BIBICESCU, P. P. 217, cf. ANT. LIT. POP. I, 157, ALR SN II h 382. ✧ Intranz. *Una răschiră din pene, Ca puicuța din sprîncene.* SEVASTOS, C. 121.

6. Tranz. Fig. (Învechit) A pronunța lămurit, clar; a răspica. *Răschirăm că avem și ținem puterea de a pune în numita nouă cetățuică . . . comiți, giudeți și castelani.* ȘINCAI, HR. I, 345/8. *Cine fură acei . . . acum voi reschira.* MAIOR, IST. 281/11. *O să iasă vorba — urmă el reșchierînd fiecare cuvînt ca să-mi intre bine în ureche — că . . . ai ucis.* GANE, N. III, 126.

7. Tranz. (Regional; prin confuzie) A răștchia **(1)**. *Fata tort răschiră, Fuse pline-nfiră.* COȘBUC, P. II, 143, cf. CANDREA, F. 34, GOROVEI, CR. 13. ✧ Refl. impers. *În această zi nu se reșchirează.* MARIAN, S. R. II, 215.

— Prez. ind.: *răschirez* și *răschir.* — Și: **rășchirá, reșchirá, reșchlerá, reschirá, rîșchirá** (POGOR, HENR. 232), **rășchilá** (CV 1950, nr. 2, 30, A I 20) vb. I, **rășchelí** (ALR SN II/I h 128/279) vb. IV.

— Cf. răsfira. — Pentru sensul **6**, cf. it. rischiarare.

RĂȘCHIRÁRE s. f. (Învechit) Faptul de a (s e) răș chira **(1)**; împrăștiere, risipire, răschirat[1]. *Săntem dați întru răschirare și întru robia și întru moarte.* CHEIA ÎN. 60v/28. *Vei fi întru răschirarea în toate împărățiile pămîntului.* BIBLIA (1688), 146[2]/5. *De va fi răschirarea ta den marginea ceriului până în marginea ceriului de acolo te va aduna D[o]mnul.* ib. 148v/37.

— Pl.: *răschirări.*

— V. **rășchira.**

RĂȘCHIRÁT[1] s. n. (Învechit) Răschirare. Cf. HERODOT (1645), 401.

— V. **rășchira.**

RĂȘCHIRÁT[2], -Ă adj. **1.** Răspîndit în toate părțile; risipit, împrăștiat. *Iar neamul athineilor, fiind răschirat, era preste dănșii tiran Pisistrat.* HERODOT (1645), 23. *Scrisu-o-au nemernicilor răschirați în Pontu.* N. TEST. (1648), 181r/21. *Svinți . . . ce-i prinsease și-i trimisease răschirați prin temnițile orașelor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9r/12. *Neamurile . . . în lume reșchirate.* N. COSTIN, LET[2]. I, 79, cf. LB. *Iarba . . . să o ținem răschirată.* I. IONESCU, C. 91/18, cf. POLIZU. *Cît zărește ochiul ager pe întinsa suprafață joacă reșchirate jerbii de lumini albe de gheață.* CONV. LIT. XI, 343, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Fig. *Dar ți firea reșchirată, Și iubește lumea toată.* SEVASTOS, C. 182. ✧ (Adverbial) *Să-i puie să are unul lîngă altul, iar nu răschirat* (a. 1794). URICARIUL, IV, 49/22. ✦ (Substantivat) Plecat, desprins, răzleț. *Aceștiia Pamfilii sînt din cei răschirați de la Troada, cu Amfiloh și cu Halcant.* HERODOT (1645), 388.

2. Depărtat unul de altul, întins în lături; desfăcut. *În vis văzui un om gătit, mic de statură, Mergea cu pași de-o șchioapă pe labe răschirate.* IOSIF, T. 120. *Le petreceam deștele răschirate prin păr și prin barbă.* DELAVRANCEA, O. II, 181. *Mîinile le ține răschirate ca un răstignit.* REBREANU, NUV. 49. *Se opri cu picioarele răschirate în fața lui Ion.* C. PETRESCU, C. V. 53. *Se mișcă și-ntinse brațele căutînd mușchiul din preajmă cu degetele răschirate.* SADOVEANU, O. IX, 105. *Simion Podaru stătea pe colină cu picioarele răschirate, cu poalele cămășii fîlfîind.* V. ROM. mai 1953, 94. *Întinse . . . mîna cu degetele răschirate, îi cuprinse palma firavă și o strînse puternic.* T. POPOVICI, S. 270. *Aripi negre reschirate, Ah! Sînt negrele-mi păcate.* MARIAN, Î. 10. ✧ (Adverbial) *Își mai turnă un pahar, îl goli încet, pe urmă își întinse picioarele răschirat pe sub masă.* V. ROM. februarie 1952, 117. ✧ (Prin analogie) *O lunecă mare, scrijălată . . . S-așterne-ntre aceste brațe, cari străbat astfel răschirate o depărtare de trei poște.* VLAHUȚĂ, R. P. 39. ✦ Ramificat. *Reni cu late coarne răschirate.* ODOBESCU, S. III, 79. *De-aici pornesc și se desfac în zare spinările răschirate ale munților.* VLAHUȚĂ, R. P. 162. ✦ (Despre pași) Mare, larg. *Răspunse, după ce măsură de două ori cu pași răschirați distanța de la sobă la ușă și îndărăt.* C. PETRESCU, R. DR. 252. ✦ Întins pe o suprafață mare; răsfirat[2] **(2)**. *Unul într-o parte, altul într-altă precum era satul răschirat* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 48/3. *Este un sat frumos, răschirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bîcului.* RUSSO, S. 99.

3. (Despre păr, barbă etc.) Răsfirat **(1)**. *În loc de steag purta ei o cioară De argint, cu penele rășchierate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 92. *Rășchirat pe piept îmi zace părul tot, în necătare.* CONACHI, P. 234. *Cu barba și pletele albe ca ninsoara, reșchirate pe umeri.* N. REV. R. I, 30. *Ioan Damaschinul, bătrîn, cu barba rășchirată în două.* GRECU, P. 413. ✦ Fig. (Adverbial) Clar, limpede, lămurit. *Rășchirat și lămurit le-ai spusu.* MAIOR, IST. 271/22. *Nu mă înțelegeau ei pe mine și doar le rosteam reșchirat pe moldovinește.* SĂM. II, 457.

— Pl.: *răschirați, -te.* — Și: **rășchierát, -ă, răschirát, -ă, reșchirát, -ă, reschirát, -ă** adj.

— V. **rășchira.**

RĂȘCHÍTE s. f. v. **rășchidă.**

RĂȘCHITOÁRE s. f. v. **rășchitor.**

RĂȘCHITÓR s. n. **1.** Unealtă pe care se deapănă tortul de pe fus sau de pe ghem, pentru a-l face jierbie; (regional) rîșchi. Cf. KLEIN, D. 412, LB, POLIZU. *Băteala se toarce, se dă pre rîșchitor.* I. IONESCU, M. 693. *Tortul l-au depănat pe rîșchitoriu.* CREANGĂ, O. 293. *Femei înalte, rumene la față, curat îmbrăcate, întind pe rîșchitor firele galbene de borangic.* VLAHUȚĂ, R. P. 80, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., COȘBUC, P. II, 249, SĂGHINESCU, V. 32. *Mai stai numai nițel, Marioaro, să-mi pui niște canură pe rășchitor.* SANDU-ALDEA, D. N. 228. *Ce-am tors am depănat pe rischitor.* MUSCEL, 94, cf. PAMFILE, J. C. 13, CHIRIȚESCU, GR. 253, PĂCALĂ, M. R. 431, GR. S. II, 319, PASCU, S. 130, ȘĂINEANU, D. U. *De pe fus se trece firul pe riscitor.* PRIBEAGUL, P. R. 94, cf. DR. X, 331, BUL. FIL. XI-XII, 300. *Mă duc în vecini după un răschitor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 21. *Seara pleci pe la ogor, Cînepa stă-n rîșchitor.* TEODORESCU, P. P. 343. *Mă dusei cu mîndra-n luncă, Să-i fac răscitor și furcă.* RETEGANUL, TR. 113, cf. ALEXICI, L. P. 132. *Barză, barză, Ce-ai în cioc — Un boboc . . . Dar în ghiare? — Rișchitoare.* MAT. FOLK. 517. *Bărbații de regulă deapănă fusele pline pe rîșchitor, ca să facă tortul legături.* BREBENEL, GR. P., cf. BOCEANU, GL. *Mărg în casă pă cuptor, Mă-ntîlnesc c-un răștitor.* BÎRLEA, B. I, 64. *La lunecă, puică, la lunecă, Să-ți tai răștitor și furcă.* CIAUȘANU, V. 61. *Mă luai la crîșmă-a bea, Veni furca-n urma mea, Răschitorul după ea.* FOLC. TRANSILV. I, 59. *La trup pepene, La cap pieptene. La picioare Rîșchitoare* (Cocoșul). ȘEZ. IV, 85, cf. GOROVEI, C. 92. ✧ (Ca termen de comparație) *Mîinile ei, reschitoare goale.* ISPIRESCU, L. 206. *Cu picioarele Ca răschitoarele, Ochii ca talgerile.* ȘEZ. II, 146. *Strînsorilor Pricăjiturilor Cu mîinile Cît prăjinele, Cu picioarele Cît rîșchitoarele.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 9. *Grîul atît, Spicul atît, Pita cît masa, Fuioarele cît rîștitoarele.* PAMFILE, CR. 10. *Cu mîinile Ca fusile, Picioarele Ca răschitoarele.* GEORGESCU-TISTU, B. 76, cf. ALR II/I MN 44, 2 233/182, 836, 858, 876. ✧ (Regional; de obicei în construcția) *De-a rîșchitorilea* sau *d-a rischitorul* = joc de copii în care doi se prind spate la spate, iar unul dintre ei, aplecîndu-se, îl ridică pe celălalt în spinare cu fața în sus. Cf. PĂCALĂ, M. R. 201, H IV 159. ✦ (Regional; depreciativ; în forma *rîschitor*) *Om slab și înalt.* Cf. ȘEZ. IX, 144. ✦ (La pl.) Picioare lungi și subțiri. Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 369, ALR II/I, MN 44, 2 233/2, 8, 27.

2. (Regional) Cantitatea de fire care se pune o dată pe răschitor **(1)**. Com. MARIAN, LEXIC REG. 94.

— Pl.: *răschitoare.* — Și: (învechit și regional) **răschitór**, (regional) **rășchiitór** (ALRI 1 274/370, 571), **răschiitór** (H III 144, 311), **rășchietór** (ALR I 1274/345, pl. m. și *rășchietori* ib. 1274/341), **rîșchitór** (ALR SN I, h 447, pl. m. și *rîșchitori* ALR I 1 274/874), **rîșchiitór** (PAMFILE, I. C. 13, ALR I 1 274/550, 596), **rischitór** (ib. 1 275/748, 776) **rișchitór** (ALR SN II h 447), **rischitór** (H II 118, ALR I 1 274/746, 750, 760, 764, 776, 782, 954, ALR SN II h 447), **reșchitór** (com. MARIAN,

ALB I 1274/898), **reschitór** (ALR I 1272/720, ib. 1275/720), **ruschitór** (ib. 1 275/122), **rîchitór** (ib. 1 274/516), **rișpitór** (H XVI 373), **rispitór** (ALR I 1 274/730) s. n., (refăcut după pl.) **rășchitoáre, răschitoáre** (H X 539), **rișchitoáre, rîschitóare** (TEODORESCU, P. P. 223), **rișchitoare** (GCR II, 371), **reschitoáre** (MARIAN, O. II, 248) s. f.

— **Rășchia** + suf. *-tor*.

RĂȘCHITORÂȘ s. n. Diminutiv al lui r ă ș c h i t o r **(1)**. *De multe ori . . . întrebuințează românce în loc de reșchietoare, cari au o lungime de 9 — 10 palme, niște reșchietorașe ca de 5 — 5½ palme, cari se numesc, mai pretutindeni în Bucovina, căleapuri.* MARIAN, CH. 32.

— Pl.: *rășchitorașe*. — Și: **reșchietorâș** s. n.

— **Rășchitor** + suf. *-aș*.

RĂȘCHITORÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A rășchia **(1)** (Orăștie). ALR I 1275/109.

— Prez. ind.: *rășchitoresc*. — Și: **rișchitorá** (prez. ind. *rișchitorez* ib. 1275/28) vb. I.

— V. **rășchitor**.

RĂȘCOV s. m. v. **rișcov**.

RĂȘCRÍPT s. n. v. **rescript**.

RĂȘÉICĂ s. f. (Regional) Răzătoare pentru hrean (Bîrsana — Sighetul Marmației). ALR SN IV h 1 052/353.

— Pl.: *rășeici*.

— Cf. r a d e .

RĂȘFÁR s. n. (Transilv.) Cratiță (cu trei picioare). Cf. VARONE, J. R. 66, H XVIII 62, VICIU, GL. *Să pui într-un rășfar undălemn curat și ceară galbină.* GR. S. IV, 342, cf. V, 45, COMAN, GL.

— Pl.: *rășfare*. — Și: **rășvár** s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. r ă v a r .

RĂȘFĂRÉL s. n. (Transilv.) Diminutiv al lui r ă ș f a r . *Cîte oale-s pe cuptor, Toate așteaptă peștitori, Ș-un răsforel nespălat, Ș-ala-așteaptă măritat.* BIBICESCU, P. P. 208.

— Pl.: *rășfărele*. — Și: **rășvărél** (Com. din BRAȘOV), **răsforél** s. n.

— **Rășfar** + suf. *-el*.

RĂȘGHINÁ vb. I v. **răzghina**.

RĂȘINÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit și regional) A unge cu rășină. Cf. DRLU. *Pe Ileana o-apuca, Cu bumbac o-nfășura, Cu rășină-o rășina.* BALADE, III, 314.

2. (Rar) A extrage rășina din diferite plante, mai ales conifere, prin crestături făcute în coaja lor. [Arborele] *nu mai este de calitatea bună a arborelui care nu a fost rășinat.* ENC. AGR. 135.

— Prez. ind.: *rășinez*.

— V. **rășină**.

RĂȘINÁR s. m. Persoană care se ocupă cu extracția sau cu vînzarea rășinii. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *Bud'eșten'ii ts rășinari d'ipce i multă rășină, acolo-s mulț braz.* T. PAPAHAGI, M. 162.

— Pl: *rășinari*.

— **Rășină** + suf. *-ar*.

RĂȘÍNĂ s. f. Nume generic dat unor substanțe lipicioase, insolubile în apă și inflamabile, care curg de la sine sau se extrag prin incizii din diferite plante, mai ales conifere, sau se fabrică pe cale sintetică, avînd diverse întrebuințări în industrie; (cu sens probabil, în textele vechi) catran, smoală. *Arzându cuptoriul cu rășină și cu naftă și cu pozderie și cu viț.* PSALT. 329. *Făcu o lădiță de speteadză și o lepi cu cleiu și cu rășină.* PO 451/18. *Mestecîndu-i în rășină cu piiatră pucioasă* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 230/1, cf. CHEIA ÎN. 92r/9. *Aprinsără foc cu smoală și iarbă pucioasă și rășină.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 4v/30. *Săculț strînseră lemne uscate și catran și rășină și altele de aprinsu foc.* N. COSTIN, L. 585, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 197. *Brad cu rășină* (a. 1705). GCR I, 356/26. *Le-au uns pre deasupra cu zmoală și cu rîșină.* VARLAAM-IOASAF 24r/20. *Păcură, smoală, rășină aprinsă Și cu topita piatră pucioasă Este beutura lor întinsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 320. *Rășină albă topită în untdelemn.* CALENDARIU (1814), 180/12, cf. LB. *Ei aduseră lemne uscate, catran, reșină, buștene aprinse.* BĂLCESCU, M. V. 151, cf. POLIZU, CIHAC, I, 228. *Și prin arcurile-nguste, făclii roșii de rășină Negrul nopții îl pătează cu bolnava lor lumină.* EMINESCU, O. IV, 138. *Facle de rășină S-aprind.* MACEDONSKI, O. I, 263, cf. DDRF. *Ceară, rășînă și smoală de uns ața, ca să nu putrezească iute.* LIUBA-IANA, M. 127. *Pe vetrele sfinte-n palatu-i Arde de-a lungul prin nopți rășină cu bune mirosuri.* COȘBUC, AE. 129, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PAMFILE I. C. 250. *Miros aspru de rășină și mintă îmi înviora oboseala.* C. PETRESCU, S. 215. *Sacîzul și rășina, care se întrebuințează pentru a mări aderența, sînt dăunătoare tuturor categoriilor de curele.* IOANOVICI, TEHN. 254. *Eu așteptam, tremurînd de frig, să pună lemne în sobă, să închidă ușa, să aprindă rășina.* BRĂESCU, A. 15. *Va afuma cu rășină de brad, albăstrind odaia bunicilor.* TEODOREANU, M. U. 230. *Răsuflă adînc, apoi înghiți cu plăcere aerul serii amestecat cu mireasmă de rășină.* SADOVEANU, O. IX, 16. *E pardosită lumea cu lumină, Ca o biserică de fum și de rășină.* ARGHEZI, VERS. 28. *În domeniul maselor plastice se cere fabricarea unor sorturi de rășini vinilice pentru îmbrăcăminte (impermeabile).* CONTEMP. 1953, nr. 360, 5/3. *O adiere primăvăratecă de flori și de rășină tremura la răstimpuri în perdele.* VINEA, L. II, 101. *Din gățejele de brad Lacrimi de rășină cad.* DEȘLIU, M. 55. *Mase plastice și rășini sintetice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Cere . . . de la împăratul: nouă piei de bivol, nouă de cal, un car de fuioare și-o mașă de rășină.* RETEGANUL, P. III, 22. *Puntea aceasta e peste un rîu de foc cu smoală și rîșină.* ȘEZ. II, 158. *Pe Ileana o-apuca, Cu bumbac o-nfășura, Cu rășină-o rășina.* BALADE, III, 314. ✧ F i g . *Aceste fețe de rășină pîrlite în focul luptelor nu să încovoaie, nu prind cute.* DELAVRANCEA, S. 174. ✦ (Regional) Cleiul pantofarului (Marginea — Rădăuți). ALRM SN I h 330/386. ✦ (În strigături; în forma *rișină*) Murdărie, jeg. *Cine dracu v-a juca Pe tot părul lindina, Pe cosiță rișina.* MARIAN, INS. 474.

— Pl: *rășini*. — Și: (Învechit și regional) **reșină** (ANON. CAR., ALR I 977/746, 776, 782, 805, 839), **rișină**, (regional) **rișînă** (ib. 6 397/762), **rușínă** (ALR I 977/65, 594, 595, 596, 710), **rușíne** (ib. 977/740, 730, 735) s. f.

— Lat. **resina**.

RĂȘINĂRÍE s. f. (Rar) Locul unde se prelucrează rășina. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *rășinării*.

— **Rășină** + suf. *-(ă)rie*.

RĂȘINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre arbori) Care produce rășină. *Inima sa . . . să dă cu totul întru dragoste, asemenea ca un lemn rîșinos care dintru o scînteie aprinzîndu-să să topește cu totul.* BELDIMAN, N. P. I, 57/15, cf. DRLU, LB. *Lemnul cel uscat și rășinos, din care era chilia dură, așa de repede s-au aprins.* ASACHI, S. L. II, 40. *Căscioara . . . era construită de marmură-brună și toată tapizată înîntru cu lemn reșinos.* CR (1848), 12/52, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU. *Dintre pini, cel mai rășinos este pinul maritim.* ENC. AGR. 135. ✦ (Substantivat, f. pl.) Conifere. *Pădurile de rășinoase nu-i plac* [iepurelui]. CARABELLA, A. D. 55. *Deșeurile de lemn de rășinoase sînt dirijate la fabricile de celuloză, constituind 25% din materia primă folosită aci.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 867. *Rășinoasele și, mai rar, făgetele pot atinge altitudini de peste 1900 m.* MG I, 709, cf. 718.

2. Cu aspectul și cu însușirile rășinii; lipicios, cleios. *Țăpoasa frunza lui este mai lungăreață decît a molidvului și are mîzgă subțire, curgătoare și rășinoasă.* COD. SILV. 23/25. *Albinele lucrătoare . . . astupă . . . crăpăturile (din știubei) cu o materie rîșinoasă.* ap. TDRG. *Miresme rășinoase.* V. ROM. octombrie 1954, 25. ✦ (Regional; despre pămînt) Argilos, clisos. *Se întorc din urcuș alunecînd pe povîrnișul rășinos.* IL octombrie 1962, 12, cf. TEAHA, C. N. 259.

3. (Fig.; rar, în sintagma) *Electricitate rășinoasă* = sarcină electrică negativă, statică, produsă prin frecarea unui baston de rășină cu o bucată de postav. *Electricitate rîșinoasă sau negativă.* PONI, F. 195, cf. DL, DM.

— Pl.: *rășinoși, -oase.* — Și: (învechit și regional) **reșinós, -oásă, rîșinós, -oásă** adj.

— **Rășină** + suf. *-os.*

RĂȘÍȚĂ s. f. v. **rîșîță.**

RĂȘLUÍ vb. IV. 1. Tranz. A desprinde așchii, părți din ceva, cu ajutorul unei unelte. (Refl.) *Puind dalta și lovind cu ciocanul, să rășluia ctie o bucată mare de piatră.* DRĂGHICI, R. 54/1. ✦ A descoji, a decortica grăunțe, semințe etc. DL, DM.

2. Refl. (Regional; despre turme) A se împrăștia (la venirea unei furtuni); (regional) a se răzlogi (Șercaia — Făgăraș). LEXIC REG. II, 53.

3. Tranz. Fig. A lua prin abuz, a-și însuși pe nedrept un bun sau o parte din bunul sau din dreptul cuiva; a răpi. V. (regional) mezdri. *Să nu mai aibă a-i mai rușei pre călugări de într-acel iaz* (a. 1631). T. PAPAHAGI, C. L. *Au fost în stare ca aceea de a rășlui zăstrile soțăi sale* (a. 1805). IORGA, S. D. VI, 50. *Și nu s-a oțerit a o învinovăți că ar fi rășluit 12.000 galbeni din averea părintească* (a. 1847). id. ib. XVI, 43. *Ai avea pofta să le rășluiești o parte din pămînt . . . cu hapca.* ALECSANDRI, T. 1 357, cf. DDRF, ȘĂINEANU, TDRG. *N-a rășluit nimic din bunul stăpînului.* C. PETRESCU, R. DR. 99. *Pămîntul lor de nedrept a fost rășluit de boierul Stroie Orheianul.* SADOVEANU, O. V, 631, cf. COMAN, GL. ✧ Refl. pas. *Fieștecare se slujască pentru singura leafa postului său, care negreșit fără de a se reșlui vre odinioară . . . se li se deie celor ce slujesc* (a. 1827), URICARIUL, VII, 98. ✦ A risipi, a irosi, a prăpădi. (Refl. pas.) *Este trist lucru a vedea cum se pierd roadele pămîntului nostru, cum se reșluiește avuția publică.* I. IONESCU, D. 292. ✧ Fig. *Mi-i dragă năzuința ce-o rășluim din noi, S-o caut printre stele, s-o aflu prin noroi.* LESNEA, I. 59.

4. Tranz. A rade de pe suprafața pămîntului, a distruge, a pustii o așezare omenească. *Satul din preajmă era rășluit pînă la fața pămîntului, nici o ființă omenească nu mai rămase în acele locuri.* SADOVEANU, O. III, 229. *Dăduseră mînă liberă . . . să rășluiască . . . regiunea fortificată.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/3.

— Scris și: *reșlui.* — Prez. ind.: *rășluiesc.* — Și: **rășuí, rușuí** (TDRG, SCRIBAN, D.), **rușeí, rușíi** (TDRG, SCRIBAN, D.) vb. IV.

— Cf. rășpălui.

RĂȘLUÍRE s. f. Acțiunea de a rășlui.

1. (Rar) Cf. rășlui (1). Cf. ALEXI, W., DL.

2. (Regional) Cf. rășlui (2) (Șercaia — Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 53.

3. Fig. Cf. rășlui (3). *Rășluirea averei rămase lor de la părinte* (a. 1817). URICARIUL, V, 26/7. *Rășluirea trupurilor răzășești.* I. BRĂESCU, M. 31. *Unul pe altul se învinovățeau de înșelăciune și de rășluire.* GALACTION, O. A. I, 381. ✦ Risipire, irosire. *Stăpînul știe cu lămurire socoteala ținutului și așa împiedică rășluirea sau răsipa ce ar putea să sufere.* I. IONESCU, C. 227/5.

— Scris și: *reșluire.* URICARIUL, XIV, 8. — Pl.: *rășluiri.*

— V. **rășlui.**

RĂȘLUÍT, -Ă adj. (Far) Din care s-a luat o parte; ciuntit, micșorat. Cf. ALEXI, W., CHIRIȚESCU, GR. 253. *Neclătit, nici rușiit în veaci* (a. 1665). T. PAPAHAGI, C. L. ✦ (Despre grăunțe, semințe etc.) Descojit, decorticat. DL, DM.

— Pl.: *rășluiți, -te.* — Și: **rușlít, -ă, rușuít, -ă** (T. PAPAHAGI, C. L.) adj.

— V. **rășlui.**

RĂȘNÍ vb. IV v. **rîșni.**

RĂȘNÍRE s. f. v. **rîșnire.**

RĂȘNÍT[1] s. n. v. **rîșnit**[1].

RĂȘNÍT[2]**, -Ă** adj. v. **rîșnit**[2].

RĂȘNITOÁRE s. f. v. **rîșnitoare.**

RĂȘNIȚĂ s. f. v. **rîșnița.**

RĂȘPALĂU s. n. v. **raspalău.**

RĂȘPĂLĂU s. n. v. **raspalău.**

RĂȘPĂLÍ vb. IV v. **răspălui.**

RĂȘPĂLUÍ vb. IV. (Regional) 1. Tranz. A rade cu rașpelul; a pili, a răzui. Cf. DAME, T. 112, MÎNDRESCU, UNG. 98, CABA, SĂL. 100, LEXIC REG. 10, MAT. DIALECT. I, 90.

2. Refl. (Despre lapte) A se acri (Vașcău). ALR I 1 063/80.

— Prez. ind.: *răspăluiesc.* — Și: **răspălúi** (DDRF), **răspăli** (CABA, SĂL. 100, LEXIC REG. 10, MAT. DIALECT. I, 90) vb. IV.

— **Raspel** + suf. *-ui.* Cf. magh. ráspol.

RĂȘPĂU s. n. v. **raspel.**

RĂȘPILĂ s. f. v. **raspel.**

RĂȘPÓI s. n. v. **raspel.**

RĂȘTÁIC subst. (Regional) Drum care se pierde în pădure sau în țarină (Ramna — Reșița). CHEST. IV 27/29.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. Steig.

RĂȘTÁNȚIE s. f. v. **restanță.**

RĂȘTĂRÁȚIE s. f. v. **restaurație**[1].

RĂȘTÉI s. n. v. **roștel.**

RĂȘTÉL s. n. v. **resteu.**

RĂȘTÉU s. n. v. **resteu.**

RĂȘTINÉLE s. f. pl. (Regional; în jocuri de copii; în expr.) **A arunca pe răștinelele cele mari** (sau **cele mici**) = a arunca cu putere (mai mare sau mai mică). Com. din SĂLIȘTE — SIBIU. *Să aruncăm pe răștinelele ăle mari . . . eu am azvîrlit numai pe răștinelele ăle mici.* ib.

— Etimologia necunoscută.

RĂȘTINȚĂ vb. I. Intranz. (Regional) 1. A fi în restanță. LEXIC REG. II, 101.

2. A nu fi de față; a lipsi, a absenta. Cf. LEXIC REG. II, 101. *Am răștințat de la adunare.* ib.

— Prez. ind.: *răștințez.*

— V. **răștanție.**

RĂȘTÓC s. n. Vergea de curățit pușca. MÎNDRESCU, I. G. 77.

— Pl.: ?
— Din germ. **Reibstock.**

RĂȘUÍ vb. IV v. **rășiui.**

RĂȘURÓI s. m. v. **răsunoi.**

RĂȘVÁR s. n. v. **rășfar.**

RĂȘVĂRÉL s. n. v. **rășfărel.**

RĂTĂCĂN, -Ă adj., s. n. v. **reteacăn.**

RĂTÁN s. m., adj. **rîtan.**

RĂTĂCÁN subst. v. **rătăcană.**

RĂTĂCÁNĂ s. f. (Regional) **1.** Groapă adîncă, scufundătură; hîrtop. *Cîți logofeței . . . , tot Piciu îi bălăbănește burduz, prin toate rătăcăniile.* ALECSANDRI, T. 530. *Mergînd noi în pasul cailor, din hop în hop, iot înainte prin rătăcănile de pe ulițele Iașilor, am ajuns într-un tîrziu, noaptea, în cîmpul Socolei.* CREANGĂ, A. 128. *Își văzu de plugărie cu temei pe locurile puține cîte nu le schimbase pe viroage și rătăcănii.* C. PETRESCU, R. DR. 144. *Greu de umblat cu piciorul pe dealuri, văi și rătăcăni.* SADOVEANU, O. XIII, 733. *Întors la vatră, în rătăcănile și coclaurile de obîrșie.* V. ROM. februarie 1954, 12, cf. I. CR. III, 252. ✦ Loc sălbatic; prăpastie. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Porțiune dintr-o semănătură, stricată de vite. *A scăpat calul lui Ion în lucernă la mine și-a făcut niște rătăcane.* CHEST. IV. supl. ✦ (Prin sudul Munt.; în forma *rătăcan*) Insulă mică. I. CR. VII, 52. ✦ Prispă mică de pămînt. Com. din BUCOVINA.

2. P. anal. Rană deschisă care nu se vindecă. Cf. SĂGHINESCU, V. 102. *Bre, da'mare rătăcană s-a mai făcut!* CHEST. IV supl. *Mi-am făcut o rătăcană la deget.* ib. ✦ Cicatrice rămasă de pe urma unui abces care s-a vindecat greu. *Are o rătăcană mare la picior din buba ce o avea.* CHEST. IV supl.

3. (Într-un joc de copii; în forma *rotacan*) Cerc de mărimea unei roți de car, desenat pe pămînt. Cf. BREBENEL, GR. P.

4. Bețișor subțire, cu noduri. CHEST. IV. supl.

— Pl.: *rătăcani* și *rătăcane.* — Și: **rătăcánie, rătăcănie** (DDRF) s. f., **rătăcán, rotacán** subst.
— Etimologia necunoscută. Cf. r o a t ă.

RĂTĂCÁNIE s. f. v. **rătăcană.**

RĂTĂCĂI subst. pl. (Regional; în e x p r.) **A băga (pe cineva) în rătăcăi** = a zăpăci (pe cineva); a lua la rost, a mustra. *Cînd îți-oi da o palmă, te bag în rătăcăi.* TOMESCU, GL. *Mi-ți-l-am băgat eu în niște rătăcăi, la arie, de ieșea fum din el.* UDRESCU, GL.
— Etimologia necunoscută.

RĂTĂCĂNÁT, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre pomi) Cu coroana rotundă și rămuroasă. Cf. BUD, P. P. 82. *Măru aiesta a fi tare răcănat.* MAT. DIALECT. I, 90. *Codrule rătăcănat, . . . Fosta-i verde și-mpănat.* FOLC. TRANSILV. I, 239. ✦ (Despre ochi; în forma *roticănat*) De formă rotundă. *Mă tot spariu . . . de o pasere cu ochi mari, roticănați.* CONV. LIT. III, 118.

— Pl.: *rătăcănați, -te.* — Și: **răcătánat, -ă** (ALR I 3/355), **răcănát, -ă, rotăcănát, -ă** (GHEȚIE, R. M.), **rotocănát, -ă** (LB, ALEXI, W., TDRG), **roticeánat, -ă** adj.
— Cf. r o t o c o l a t.

RĂTĂCĂNIE s. f. v. **rătăcană.**

RĂTĂCEÁLĂ s. f. (Învechit) Greșeală, eroare, rătăcire **(4).** Cf. POLIZU. *Pentru a zări adevărul, a videa rău-n goliciunea lui, a descoperi rătăceala și a arăta limpede cum stă lucru.* JIPESCU, O. 97.

— Pl.: *rătăceli.*
— **Rătăci** + suf. *-eală.*

RĂTĂCÍ vb. IV. **1.** R e f l. și i n t r a n z. A pierde drumul, a greși direcția, a se abate din cale. *Nuiaceasta cetatea, m-am rătăcit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106 /10, cf. ANON CAR. *Au rătăcit din drumul cel drept către răsărit.* IST. CAROL XII, 68v/23, cf. CLEMENS, DRLU. *Aci nu era locu-ți, tu-n drum ai rătăcit.* BOLLIAC, O. 75. *M-am rătăcit de vreo șepte ori de cînd am plecat de acasă.* ALECSANDRI, T. I, 397. *Colindînd, m-am rătăcit.* ODOBESCU, S. III, 4. *Necunoscînd pe nime și umblînd din loc în loc, m-am rătăcit.* CREANGĂ, P. 288. *Voind să se întoarcă, ei se rătăciseră.* ISPIRESCU, L. 162. *Mi-e teamă să nu rătăcim.* HOGAȘ, DR. II, 81. *Trenul ăsta merge la Tîrgoviște. Va să zică ne-am rătăcit!* BASSARABESCU, V. 47. *Am pornit cu buzunarele pline, . . . căutînd să nu mă rătăcesc.* BRĂESCU, O. A. II, 105. *Locurile pe unde mă rătăcisem erau aproape necălcate de picior omenesc.* SADOVEANU, O. VII, 307. *M-am rătăcit pă potecile astea din vie, că toate-s la fel.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29. *Vagoanele de făină care plecaseră din Galați . . . se rătăciseră.* STANCU, R. A. I, 159. *Trece prin locuri pe care nu le cunoaște . . . Ca și cum ar fi rătăcit deodată.* VINEA, L. II, 146. *Pe cel tînăr l-au mînat Să întoarne oile, C-au rătăcit bietele.* FOLC. TRANSILV. I, 431, cf. ZANNE, P. III, 148. ✧ P. anal. *Două inimi sorioare Sînt ca razele-arzătoare . . . Prin neguri dese trec Și-n văzduh se rătăcesc.* ALECSANDRI, P. P. 400. ✧ F i g. *Un surîs de satisfacție rătăci pe buzele lui.* CR ((1846), 31²/13. *Răzvan nu putea s-auză, Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză.* HASDEU, R. V. 72. *Opinia simplă, lașă sau coruptă s-a rătăcit în triumful despotismului.* BOLINTINEANU, O. 261. ✧ T r a n z. f a c t. (Învechit și regional) *Au rătăcit pre dînșii în calea carea n-au știut.* BIBLIA (1868), 368²/ /12. *El l-au dus printr-o dumbravă, rătăcindu-l pînă în dzio.* NECULCE, L. 78. *De la puiu m-ai luat, Calare nu m-ai suit, Prin codri m-ai rătăcit.* ȘEZ. II, 6. ✧ T r a n z. (Cu complementul „drumul", „calea") *Calea părea că rătăciră.* BOLLIAC, O. 98. *Am rătăcit drumul și m-a apucat noaptea aici.* HOGAȘ, M. N. 77. *Rătăciseră drumul și nu-l mai găsiră decît odată cu Argeșul.* GALACTION, O. 278. *Închipuiți-vă, o mașină. Mă mir și eu ce căuta pe aici. Rătăcise poate drumul.* SEBASTIAN, T. 20. *Din pricina ploii care-i biciuia fața, silindu-l să meargă mai mult cu ochii închiși, rătăcise drumul.* V. ROM. aprilie 1958, 54. *La ziua din urmă Veneau ăpi cu spumă. Drumul rătăcea, Nu putea-nota.* BALADE, I, 434. *Suia drumul și-l cotea, Îl tăia și-l rătăcea.* FOLC. MOLD. I, 151. *Cine a rătăcit drumul e bucuros și de cărare.* ZANNE, P. VI, 94. ✦ I n t r a n z. A umbla de ici-colo căutînd drumul, încercînd să ajungă la țintă, să iasă la liman. *Neștiind tocmiți de război, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fugă, nici urma să ia carii scăpa, că fiind noaptea, de nu știia încătro vor merge, în toate părțile rătăcita.* URECHE, L. 85. *Toată noaptea, cu mare silință, Rătăcind mă învîrtii prin pădure.* BUDAI-DELEANU, Ț. 286. *După uciderea lui Andrei* [Bathori], *săcuii se apucară a căuta prin păduri și prin strîmtori pe nobilii cari îmblau rătăcind prin întuneric.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Ca făclie depărtată Ce drumețul o aprinde în pustiuri rătăcind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Multă vreme ei rătăciră pe poteci și pe cărări pierdute pînă ce deteră într-un drum mare.* ODOBESCU, S. I, 92. *A umblat ș-a rătăcit mult sfîntul păn-a dat de sărituarea Gurniei.* VLAHUȚĂ, R. P. 75. *Rătăciră pe coridoare, ajunseră într-o cancelarie cu lume multă și căldură mare.* REBREANU, R. I, 269. ✧ F i g. *Cînd, cu mulți ani în urmă, femeia lui rătăcise înspăimîntată la răscrucea vieții ei, nu bănuise nici pe departe că pe el îl așteptă ceva cu mult mai groaznic.* PREDA, M. 480. (R e f l.) *Cum mă rătăceam din nenorocire în nenorocire!* MARCOVICI, C. 7/9. *Spune-mi, rîsipește groaza în care mă rătăcesc.* HELIADE, O. I, 443. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") *A se pierde de cineva, a se răzleți. Frați, să neștine rătăcire de în voi.* CORESI, ap. CP 188/16. *I s-au rătăcit un cămăraș a lui, anume Iștoc.* NECULCE, L. 34. *Iacă-mă în urmă singură, De a mele soațe eu rătăcit.* BUDAI-DELEANU, Ț. 309. *M-am rătăcit de voi, am umblat pe*

gînduri de colo pînă colo, pînă ce m-am pomenit la marginea pădurii. CARAGIALE, O. VI, 392. *El s-a rătăcit, întîrziind de data asta cu o brună mică și neastîmpărată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 109. *Mergînd ei așa tot laolaltă, pentru că se temea să nu rătăcească unul de altul, începură de la o vreme parcă a cunoaște ceva locul.* SBIERA, P. 68. ◇ Tranz. fact. [Au plecat] *trei surori La flori Să se-nflorească... Dumnezeu n-a vrut, Și-a dat ploaie-n vînt Și le-a rătăcit, Mi le-a despărțit.* BALADE, I, 303. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A împrăștia, a răzleți, a răsfira. *Rătăcind limbi și pierzînd pre eale, așternînd limbi și povățind pre dînsele.* BIBLIA (1688), 368²/9. ◇ Refl. (Rar; despre așezări omenești) *Pădurea în care se rătăcește...* [satul] *este pădurea primelor mele amintiri.* GALACTION, A. 81.

2. Intranz. A umbla de colo pînă colo (fără țintă), a umbla dintr-un loc în altul; a hoinări, a colinda. *Rătăceau printre rîndurile carelor spre a jăfui.* BĂLCESCU, M. V. 170. *Ia* [pisica] *... supt a ta-ngrijire, n-o lăsa, n-o părăsi. Să umble, să rătăcească și rău a se pedepsi.* PANN, P. V. II, 60/2. *Ea înaintează încetinel și rătăcește fără țăl, după bunul plac al mîrțoagelor.* ODOBESCU, S. III, 16. *Vin, cu mine, rătăcește Pe cărări cu cotituri, Unde noaptea se trezește Glasul vechilor păduri.* EMINESCU, O. I, 209. *Un cîine flămînd rătăcește căutînd dosurile bucătăriilor.* CARAGIALE, O. I. 76. *Cînd nu citește, ce folos, rătăcește pînă seara pretutindeni.* DELAVRANCEA, T. 260. *Aveam sentimentul că rătăcesc noaptea printr-o pădure, din care n-am să mai pot ieși niciodată.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 65. *Ce visători alături și cît de fericiți, Voi rătăceați, ca umbre, sub umbra de răchiți.* BELDICEANU, P. 133. *Sub teii mîndri, Marian și Mărioara, În visarea unui cîntec, Rătăciră ... toată vara.* PĂUN-PINCIO, P. 77. *Atîtea seri Pe-aceeași cale Am rătăcit.* DENSUSIANU, L. A. 27. *Petre, cu același glas hotărît, cărăbăni pe toți țăranii care mai rătăceau prin casă.* REBREANU, R. II, 202. *Plîngeam și rătăceam pe stradă În noaptea vastă și senină.* BACOVIA, O. 89. *Cînd rătăciți departe pe coclauri după vînat, sărîți, voi zăvozilor, pe el.* VOICULESCU, P. I, 3. *Omul rătăcea fără țel.* SADOVEANU, O. III, 28. *Rătăceam în noapte, flămînzii și mulții, Bătuții pămîntului.* TULBURE, V. R. 33. *Să rătăcim amîndoi cu picioarele goale, ținîndu-ne de mînă.* CĂLINESCU, S. 97. *Toată noaptea am rătăcit.* STANCU, R. A. I, 35. *De vreo cîteva ori m-au apucat zorile rătăcind prin nisipul rece.* BARBU, P. 79. *Alții-n preajmă Rătăcea Și-n caic năvală da.* BALADE, II, 96. ◇ P. anal. *Pe cînd ninsoarea rătăcește... Ca pe un țărm necunoscut...* BACOVIA, O. 178. *Nourii albi... rătăceau sus-sus în nemărginire.* SADOVEANU, O. II, 388. *Ceruri subțiri și ușoare rătăcesc prin frunzișul lor.* BOGZA, M. S. 46. ◇ Fig. *În așa gînduri d-acum nu mai rătăci.* PANN, E. I, 56/12. *Gîndurile îi rătăceau tulburi neostoite, răscolind amintiri, amărăciuni.* REBREANU, R. I, 45. *Voi lua din cer Ceea ce nu mai găsesc Prin stele, De cînd rătăcesc.* BACOVIA, O. 179. *Frica rece începu a rătăci prin sufletul boierului.* SADOVEANU, O. I, 432. *Rătăcește în pierzare Spre un punct sclipit de stea.* ARGHEZI, VERS. 350. *Pe fața lui senină... rătăcește surîsul fericirii.* PETICĂ, O. 200. ◇ Refl. *Copilele fricoase... Îmblă ca și-oile spărioase, Rătăcindu-să încolea și încoace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 410. *Adeseori pe cîmpie Departe mă rătăceam.* ALEXANDRESCU, O. I, 132. *Pe cîmp mă rătăcesc Și-nir-o adîncă rîpă cu jale mă opresc.* ALECSANDRI, P. II, 88. *Am mîncat zdravăn, m-am rătăcit apoi d-a lungul rîului.* DELAVRANCEA, T. 203. ◇ Tranz. *Trist, palid, plin de spaimă... își rătăcește pașii.* HELIADE, O. I, 390. (Fig.) *Mintea mea o rătăcesc. Și de bună voie singur cu speranțe m-amăgesc.* MACEDONSKI, O. I, 220. ✦ A străbate un ținut în lung și în lat, neavînd o așezare statornică; a pribegi. *Rătăcirăm în pustinie fără apă.* PSALT. 228. *Feciorii lui Is*[rai]*l rătăcit-au pre pămînt, pustiniia au încungiurat pre ei.* PO 223/24. *El va să pribegească, În lume să rătăcească.* BĂRAC, ap. GCR II, 175/36. *Fugi prin-în codrii Ciucului și acolo rătăci.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *Vază dar fiește cine cît iaste dă amar a să împotrivi neștine domnului său și făcătoriului său dă bine, că rătăcește ticălosul și prin țări striine să pedepsească.* R. GRECEANU, CM II, 187. *Șapte corăbii mai am, istovite de vînt și de valuri. Însumi cu lipsa mă lupt, rătăcind prin pustiuri străine.* COȘBUC, AE. 20. *Sobiesky vodă Rătăci pe-aici prin văi.* id. P. I, 326. *Nici eu nu mai rătăceam Pe-atîtea căi răzlețe.* GOGA, P. 32. *A umblat mult* [Petru Rareș], *chinuit de gînduri și de foame, și zile a rătăcit fără somn.* SADOVEANU, O. IV, 111. (Fig.) *Prin ce ținuturi rătăcești Pribeagă? În care grotă din povești Ai hibernat o vară-ntreagă? O, muza mea.* TOPÎRCEANU, M. 3. ✦ Refl. A se așeza într-un loc străin; a se pripăși, a se aciua. *Drept este ca munca noastră să ne folosească nouă... De aceea m-am rătăcit eu aici.* SADOVEANU, în DL. ✦ A se abate. *Sărbătoarea, dacă rătăcește din greșeală, pe la horă, se face în jurul lui Voicu o roată de flăcăi.* BASSARABESCU, V. 63.

3. Tranz. A pierde ceva, a pune ceva într-un loc pe care nu-l mai știi; a nu ști unde se găsește cineva. *De va avea un om o sută de oi și va rătăci una* (a. 1693). GCR I, 309/24. *Scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hîrtii.* CARAGIALE, O. II, 115. *Rătăcea maică-mea cheile.* HOGAȘ, DR. II, 151. *Era supărat... că rătăcisem perna de piele ce-mi împrumutase ca să călătoresc comod.* BRĂESCU, A. 204. *Ce-a spus cînd a văzut ziarul? I-a plăcut? Să nu mi-l rătăciți.* BARANGA, I. 161. *Nu știi, maică, ciobanii Retăcit-au cîrlanii?* ALECSANDRI, P. P. 59. ◇ Fig. *Cîte gînduri și doruri n-am rătăcit eu în puținele toamne ale vieții mele!* SADOVEANU, O. VI, 350. ◇ Refl. *Rătăcindu-se hrisoavele acele de la mîna lor* (a. 1793). URICARIUL, I, 283. ✦ Refl. și intranz. A ajunge, a se afla într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se găsească. *Cine ești? de unde ești? Pe la noi ce rătăcești?* ALECSANDRI, P. II, 11. *Cum s-a rătăcit pe aici! Și eu înnebunisem căutînd-o.* BASSARABESCU, V. 43. *S-a rătăcit...* [ceasornicul] *la dumneata, dar lui în suman nu-i place.* SADOVEANU, O. IX, 412.

4. Intranz. Fig. (Învechit și regional) A se abate de la o normă (religioasă); a apuca pe căi greșite; a păcătui. *Puseră greașnicii cursă mie, de la porîncitele tale nu rătăciiu.* PSALT. HUR. 107ᵗ/3. *Se neștiinre de voi rătăcească de la deadevăru.* COD. VOR. 136/12, cf. PSALT. 261. *Unii dentru ei au pohlit și-au rătăcit, den credință.* CORESI, L. 508/2. *Ca Sodomul și ca Gomorul și cetățile ce-s împregiurul lor, în chipul acestora și aceștia rătăciră* (ante 1618). GCR I, 49/24. *Au nu pentru aceaia rătăciți că nu știți scripturile?* N. TEST. (1648), 57ᵛ/16. *Drept ce ne-ai abătut pre noi, D*[oa]*mne, de am rătăcit din calea ta.* MINEIUL (1776), 153ᵛ¹/19. ◇ Tranz. fact. *Cia ce vă fericesc pre voi vă rătăcesc și cărarea picioarelor voastre o turbură.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/17. *Au grăit a te rătăci pre tine.* BIBLIA (1688), 136¹/32. ✦ Refl. A comite o eroare, a greși; a se înșela. *Și de mă rătăcesc eu, mă mulțumesc a mă rătăci cu Văcărescul, întîiul neamului gramatic.* MUMULEANU, C. 66/15. *Greaca prințesă... era o persoană de o vîrstă despre care comentatorii se rătăcesc neștiind pe ce să se întemeieze.* CR (1848), 24²/51.

5. Refl. Fig. A-și pierde controlul, judecata; a se zăpăci, a se tulbura; a-și pierde mințile. *Mă turbur și mă rătăcesc privindu-mă.* MARCOVICI, C. 11/17. ◇ Expr. **A i se rătăci** (sau ,intranz., **a-i rătăci**) **cuiva mintea** (sau **mințile**) v. minte. ✦ Tranz. fact. A scoate (pe cineva) din minți. *Vicleana-l rătăcise cu-a sale măguliri.* I. NEGRUZZI, S. VI, 529. *Ce-i rătăcește pe oameni, ce le pătează gloria?* CAMIL PETRESCU, T. III, 367. ✦ (Despre privire) A se muta dintr-un punct în altul, exprimînd nedumerire, nesiguranță, tulburare; a se fixa în gol. *La orele acele, Cînd ochiul rătăcește, primblîndu-se prin stele.* ALECSANDRI, P. I, 133. *Ochii rătăcesc pe pereții văruiți alb.* C. PETRESCU, Î. I, 130. *El se supuse și privirea îi rătăci iar pe chipul celei care îi vorbea.* PREDA, R. 89. ◇ Tranz. (Cu complementul „privirea") *Își rătăci privirile peste întreg cuprinsul acela.* GÎRLEANU, N. 168.

— Scris și: *retăci.* DDRF. — Prez. ind.: *rătăcesc.* — Etimologia necunoscută.

RĂTĂCÍND, -Ă adj. (Rar) Rătăcitor, de pribeag, nomad. *Acea viață de stînă, aspră dar liberă, rătăcindă dar regulată, are un farmec nespus de poezie.* ODOBESCU, s. I, 228.
— Pl.: *rătăcind, -e.*
— V. **rătăci.**

RĂTĂCÍRE s. f. Faptul de a (se) rătăci.
1. Pierdere a drumului bun, greșire a direcției de urmat. Cf. rătăci **(1).** *Tîrziu bagă de seamă rătăcirea și... începu să alerge pe coastă înapoi.* AGÎRBICEANU, S. P. 19. *Această simplă povestire a rătăcirii unui copil pe drumurile și prin dumbrava de la marginea tîrgușorului nu putea fi scrisă decît de un om care are multe și diverse însușiri de poet.* IBRĂILEANU, S. 5. ◇ Fig. *Se știe că cinre întoarce păcătosul din rătăcirea caiei lui, mîntui-va sufletul lui.* COD. VOR. 136/1.
2. Hoinăreală, pribegie. Cf. rătăci. **(2).** *Unde era dusă? Oriunde, a bine nu era această rătăcire.* SLAVICI, O. II, 107. *Din cei șase ani de rătăcire, prin provincie, a învățat că lumea vine la sindrofie să rîză.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Rătăciri de-acuma N-or să mă mai cheme.* BACOVIA, O. 30. *Cînd se dărîmase casa, pisica fugise. Pe urmă, în primăvară, apăruse din cine știe ce rătăciri, credincioasă ruinelor.* C. PETRESCU, I. II, 13. *Ne pornim iar rătăcirea prin păpușoaie și miriști.* SADOVEANU, O. VIII, 459. *De o rară putere este, în „Hanu Ancuței", evocarea orbului adus să povestească lungile sale rătăciri în țările credinței pravoslavnice.* VIANU, A. P. 235. *Mîngăierile căminului Sînt poate mai plăcute Decît veșnica luptă și rătăcirile fără capăt.* BENIUC, C. P. 76.
3. Fig. (Învechit) Abatere de la o normă (religioasă); păcat. Cf. rătăci **(4).** *Să ne închinăm lui, că dentru untunearec și den rătăcire și den blăstem pre noi au slobozit.* CORESI, EV. 174. *Au ajuns la cea desăvîrșit rătăcire și tăgăduire cea grăită de psalmistul* (a. 1794). GCR II, 153/19. *Bogdan IV... s-au apucat să întoarcă pre armeni de la rătăcirea lor la credința cea adevărată.* ȘINCAI, HR. II, 223/30. *Întră cealalte prea multe rătăciri care s-au obicinuit a sămăna vrăjmașul spășăniei noastre... iaste aceaia că ne făgăduiaște viiață lungă.* MAIOR, P. 3/5, cf. DRLU. *Acum iată că plătesc foarte scump rătăcirea mea.* MARCOVICI, C. 18/26. *Mîndria... este maica rătăcirilor din lume.* CONACHI, P. 264. *Eu iert toată rătăcirea unde Maomet te tîrî, Dar poci crede-n Dumnezeul ce-ți poruncește-a urî?* HELIADE, O. I, 436, cf. PANN, P. V. I, 141/17. *Voia să-i scoată din rătăcire.* NEGRUZZI, S. I, 224. *Cu amarnice dureri am ispășit, vai! și eu, păcătoasa-mi rătăcire!* ODOBESCU, S. I, 168. *Însă mila la e mare, Ești a toate iertător... Nu lăsa în rătăcire Și în stricăciuni să mor!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 163. *Atunci, duhovnicul... a înălțat patrafirul, acoperind cu el zilele și rătăcirea celei căzute adînc în păcat.* KLOPȘTOCK, F. II, 55.
4. Fig. Dezorientare; greșeală, eroare; (învechit) rătăceală. Cf. rătăci **(5).** *Aceste greșeli nu sînt nimică pe lîngă altă rătăcire mai mare.* ARHIVA, R. I, 94/17. *Noi înțelegem aceste ciudate rătăciri.* BOLIAC, O. 62. *De ale mele nu-ți mai vorbesc, rătăciri, Singur pricină adesea mi-am fost de nenorociri.* ALEXANDRESCU, O. I, 189. *Și rătăcirea să-și vadă puternicul domn Agamemnon.* MURNU, I. 15. *A simțit că drumul pe care a îndreptat pașii copilului lor era un drum de rătăcire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 283. *Nu poți să uiți o clipă de rătăcire?* CAMIL PETRESCU, T. I, 365. *De mult nu-l mai interesau toate rătăcirile lui de copil bătrîn.* C. PETRESCU, C. V. 336. *Iarăși-mă dacă-ți întorc vorba Și-ți spun că n-a fost o rătăcire. Căci fapta mi-am cugetat-o.* SADOVEANU, O. X, 174. *Erorile sale sînt totdeauna rătăciri ale unui om care a căutat adevărul.* BLAGA, G. 199. *Unica preocupare... era numai ca acest gînd să nu piară cumva de-a lungul rătăcirilor sale.* V. ROM. ianuarie 1954, 152. *Socot că e vremea s-o luăm înaintea rătăcirilor care pot stîrni satele.* VORNIC, P. 155. *O viață sentimentală prost așezată și cu drojdii e un izvor nesecat de rătăciri.* T februarie 1962, 47. ✦ Întunecare a minții; orbire, nebunie. *Te lasă dar, amice, de astă rătăcire, Din ochi albeața șterge și vino-ți iar în fire!* I. NEGRUZZI, S. II, 26. *Vorbeau oamenii... că dintr-o dragoste i se trage rătăcirea.* SADOVEANU, O. I, 567. *El însuși, în epoca rătăcirii, lăsîndu-se în voia unei amare fantezii, se declara urmaș al lui Untungi Emin-aga.* CĂLINESCU, E. 6. ✦ (Rar) Deformare, stricare. *Artiștii noștri au fost bîntuiți în vremile din urmă de o ciudată rătăcire a gustului.* CARAGIALE, O. V, 289.
— Pl.: *rătăciri.*
— V. **rătăci.**

RĂTĂCÍT, -Ă adj. **1.** Care a pierdut drumul bun, care a greșit direcția. Cf. rătăci **(1).** Cf. DRLU. *Ștefan cel Mare, rătăcit prin văi, Dintr-un corn de aur cheamă bravii săi.* BOLINTINEANU, O. 41. *Cine-i acolo? — Eu sînt, un drumeț rătăcit.* CREANGĂ, P. 90. *Întunerecul e atît de mare de parcă sîntem rătăciți într-o mină.* CAMIL PETRESCU, U. N. 389. *Scrisori rătăcite pe drumuri lungi, de la un mort a căruia mînă, după ce scrisese, era... în putreziciune cînd ajungea răvașul.* C. PETRESCU, I. I, 125. *Felița rătăcită ajunse-ntr-o poiană Cu scrum de lemn în plete și scrum de plîns în geană.* LABIȘ, P. 225. (Substantivat) *Haideți La sfat ca să cunoașteți pe străinul Venit acuma proaspăt..., un rătăcit pe mare.* MURNU, O. 121. ◇ P. anal. *Luna sallă-ngălbenită, Printre nouri rătăcită Ca o luntre părăsită Pe un ocean turbat.* ALECSANDRI, P. II, 122. ◇ Fig. *O umbră rătăcită din cînd în cînd apare.* BOLINTINEANU, O. 53. *O fișie nesfîrșită Dintr-o pînză pare calea. Printre holde rătăcită, Toată culmea-i adormită, Toată valea.* COȘBUC, P. I, 220. ◇ (Regional; substantivat, f.; în loc. adv.) **De-a rătăcita** = fără o țintă precisă, razna (Dobra — Hunedoara). Cf. ALR II 3 481/105. *A loat-o de-a rătăcita pim pădure.* ib. ✦ Care s-a îndepărtat (de ai săi); răzleț, izolat; singuratic. *Eu sum un prunc străin, Rătăcit, în grea nevoie. Stau sub ceriu înnourat.* ASACHI, S. L. I, 90. *L-a luat sărăcia după urmă Ca o oaie rătăcită din turmă.* PANN, P. V. I, 133/19. *Stingheră turturică, prin crînguri rătăcită!* BOLLIAC, O. 176. *Din rătăcita-mi barcă, ce-o las la întîmplare, Ochii mei către ceruri uimit îi ațintez.* ALEXANDRESCU, O. I, 123. *Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit, Nu-i găsi un suflet tînăr ce de tine-i îndrăgit.* EMINESCU, O. I, 80. *Rătăcit de ceilalți, Miu s-a aruncat pe șalele calului.* DELAVRANCEA, S. 203. *Luna plină grăbea cu răpejune spre un nour rătăcit.* SLAVICI, N. I, 67. *Eu te simț că tu ești singurul meu frate, Rătăcit și galben fir de busuioc.* GOGA, POEZII, 296. *O albină rătăcită, se ține morțiș de plugar.* GÎRLEANU, N. 211. *La poalele grămezii de cărbuni, un mușețel rătăcit.* BASSARABESCU, V. 117. *M-am simțit rătăcit și singur într-o lume care nu e a mea.* RALEA, O. 139. *Auzise schimbul rapid de focuri și parcă regreta că un glonț rătăcit nu-l ucisese.* BARBU, P. 302. (Substantivat) *Au nu va lăsa noaozeci și noao în munți și va merge de va căuta pre cea rătăcită?* N. TEST. (1648), 23v/16. ◇ Fig. *Glasuri rătăcite trec prin geamuri sparte Și prin uși închise, prin ziduri deșarte.* EMINESCU, O. IV, 364. *Flăcări izbucni-vor cu putere Din noaptea rătăcitelor păcate.* PETICĂ, O. 65. ✦ (Despre drumuri) Întortocheat, ocolit. *Peștera, ce se-ntinde departe subt pămînt, Prin drumuri rătăcite în loc necunoscut Își are răsuflarea.* ALEXANDRESCU, O. I, 69, cf. ALR SN III h 860/310. ◇ Compuse: (Regional; substantivat, m.) **drumu-rătăciților** = calea lactee (Hîrja — Băile Slănic). ALR I 1 226/584; **calea-rătăcită** = **a)** calea lactee. Cf. PAMFILE, CER. 188; **b)** un anumit fel de cusătură, nedefinită mai îndeaproape. Cf. DIACONU, VR. LVIII.
2. (Și substantivat) Care rătăcește din loc în loc; hoinar, pribeag. Cf. rătăci **(2).** *Umblă oarecîtăva vreme rătăcit și nemîncat.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *S-au întîlnit doi rătăciți Ș-au hotărît a se duce Drumul încotro-i va duce.* PANN, P. V. II, 74/2. *Bătuse bulevardele Parisului și cafenelele pline de rătăciții lumii întregi.* SADOVEANU, O. II, 633. ◇ Fig. *Sufletul tău acel mare, tot rătăcit îți să-l vezi.* BELDIMAN, O. 45/6.

Către miezul nopții se răcori puțin. Parcă se simțea și un vînt rătăcit. BARBU, P. 249.

3. Despre care nu se știe unde se află; pierdut. Cf. r ă t ă c i **(3)**. *Să vei tîlni înainte boul sau asinul rătăcit al aleanașului tău, mînă-i-l acasă lui.* PO 254/22. ✦ Care a ajuns într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se găsească. *O copcă rătăcită printre frînturi mărunte.* ARGHEZI, VERS. 382.

4. (Învechit; și substantivat) Care s-a înstrăinat de credință, care a păcătuit. Cf. r ă t ă c i **(4)**. *Rătăciții întorcea spre adeverita înțelegere.* CORESI, EV. 440. *Această . . . carte de îndireptare dacă va fi închisă și necunoscută, de ce treabă va fi celor rătăciți?* (a. 1632). GCR I, 79/26. *Rătăciț sînteț pentru că nu știț scripturile.* N. TEST. (1648), 29r/28. *El este părinte și al credincioșilor și al celor rătăciți.* MARCOVICI, D. 443/3. *Sînt rătăcit, părinților, învață-mă ce să fac, Că pentru faptele rele n-am ce să dau, sînt sărac.* PANN, P. V. I, 77/15. *Credința se deșteaptă în omul rătăcit!* ALEXANDRESCU, O. I, 93. *Îi plăcea să cînte, să citească evanghelia . . ., să mîngîie și să dea ajutor sufletesc celor rătăcți.* SLAVICI, N. I, 18. ✦ Greșit, eronat. *Slăvește o credință rătăcită.* DRĂGHICI, R. 269/31. *Este foarte rătăcită socotința aceea că semințele lăsate în paie folosesc pe vite.* I. IONESCU, C. 5/23. *Nouă această părere ni se pare rătăcită.* BĂLCESCU, M. V. 299. ✦ (Rar) Indus în eroare, înșelat. *Vedem persoane rătăcite de o credință mincinoasă.* MARCOVICI, D. 133/14.

5. F i g . (Și substantivat) Care greșește prin purtare, prin atitudine, dezorientat, pierdut; care a pierdut controlul, judecata; cu mintea tulburată, întunecată. Cf. r ă t ă c i **(5)**. *Umbla ca niște oameni rătăciți și posomîrîți de vin.* R. POPESCU, CM I, 517. *Stați . . . , rătăciților, . . . nu soarbeți pe deplin paharul ce desfrînarea vă întinde.* MARCOVICI, C. 36/18. *E vreun avanț acesta? se întrebă Lionel rătăcit cu mintea.* CR (1848), 15 /73. *Unde duci pe fata asta rătăcită?* id. ib. 35³/62. *De am și fost poate rătăcit, o secundă n-am încetat de a fi . . . al dumitale credincios rob.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Polcovnice! Tu mă sperii . . . Ești bolnav . . . Ești rătăcit.* HASDEU, R. V. 136. *N-am fost noi acolo? zise el rătăcit, arătînd cu mîna spre direcțiunea casei.* EMINESCU, G. P. 53. *Din punctul de vedere al psihologiei comune, a fost un rătăcit și un pierde-vară.* GALACTION, A. 176. *Nu ne știram între noi și era vai de capul rătăcitului care ar fi îndrăznit s-o facă.* BRĂESCU, O. A. II, 6. *De unde ești? De la Costești ori de la Ruginoasa? — Nu știu! răspunse cu sfială rătăcitul.* SADOVEANU, O. VII, 484. *Care oameni, părinte Naftanail? strigă rătăcit banditul.* id. ib. IX, 192. *Ar fi voit-o căzută, rătăcită, ca prostituatele din romanele lui Dostoevski.* CĂLINESCU, E. O. II, 10. *Tînărul rătăcit trebuia scos încetul cu încetul din visele lui.* id. s. 707. *Vor mai fi lupte grele și vor mai fi oameni șovăielnici și rătăciți.* PAS, Z. IV, 115. ✧ F i g . *Fusesem slăbănog, fusesem orb, rătăcit Între uragane, miazănoapte și răsărit.* ARGHEZI, VERS. 199. ✦ (Despre minte) Tulburată, întunecată, orbită. *Bietul condamnat . . . arunca . . . căutături ce arăta situația minții sale rătăcite.* CR (1848) 2²/67. *Au cutezat să lase pe drumuri pe un om cu mințile rătăcite.* FILIMON, O. I, 267. *Femeia . . . fugea cu mintea rătăcită.* AGÎRBICEANU, A. 184. *Poate gazda noastră era cu mintea cam rătăcită.* SADOVEANU, O. VIII, 422. *Fata nu se clintea. Plîngea tare, cu mintea rătăcită, și, cînd nu mai putu să rabde, se ridică și o luă la fugă.* BARBU, P. 211. ✦ (Despre privire) Care se mută dintr-un punct în altul, exprimînd nedumerire, nesiguranță, tulburare; care se fixează în gol. *Ochi rătăciți.* MARCOVICI, C. 112/18. *Deschizînd ochii săi înflăcărați și rătăciți de teroare, se repezea dintr-un loc într-altul.* FILIMON, O. I, 297. *Ochii ei caută în toate părțile rătăciți, nebuni, îngrozitori.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 72. *E cu părul zbîrlit, cu privirea rea și rătăcită.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 257. *Sări din pat și se repezi dincolo, căutînd în toate părțile cu priviri rătăcite.* GÎRLEANU, N. 152. *Doctorul Taifun ocoli odaia cu o privire rătăcită și spioană.* GALACTION, O. A. I, 61. *Și-și răsucește capul în toate părțile, cu privirile rătăcite.* SAHIA, N. 53. *Acesta stătuse tot timpul cu ochii rătăciți pe pereți.* CĂLINESCU, E. O. I, 331. *Oarță îl privi cu ochi rătăciți.* SADOVEANU, O. I, 158. *Rămîne uneori cu ochii rătăciți ore întregi.* STANCU, R. A. II, 55. ✧ (Adverbial) *Ridică încet capul și cu ochii strînși se uită rătăcit în toate părțile.* HOGAȘ, M. N. 148. *Naum se uita la ea rătăcit.* SADOVEANU, O. IX. 134. *Hagienuș privi rătăcit la Ioanide.* CĂLINESCU, S. 213. *Făcuse un pas înapoi și se uita înaintea lui.* VORNIC, P. 208. *Privește lung, rătăcit.* H. LOVINESCU, T. 137. ✦ (Despre înfățișare, atitudine etc.) Pierdută, absentă. *Numa . . . intră în oraș cu un chip rătăcit.* BELDIMAN, N. P. I, 57/22. *Se trase înapoi trei pași, contemplînd, cu un aer uimit, aerul rătăcit al lui sir Lionel.* CR (1848), 11³/59. *Printre ele văzui o umbră, . . . un bătrîn cu părul alb, cu fața rătăcită și trasă.* EMINESCU, G. P. 96. *Avea o expresie rătăcită, o fixitate stranie în privirea lui limpede.* PREDA, R. 373. *Cu un aer rătăcit, pornește spre ieșire.* T februarie 1962, 42. ✦ (Rar; despre voce) Slabă, șovăitoare, pierdută. *Mai poateabia să scoată o șoaptă dureroasă, Ce, rătăcită, scade, expiră tînguioasă.* MACEDONSKI, O. I, 254.

— Pl.: *rătăciți, -te.*

— V. **rătăci.**

RĂTĂCITÓR, -OÁRE adj. Care umblă din loc în loc (fără țintă), care rătăcește **(2)**, hoinar, pribeag; nomad. Cf. DRLU. *Se văd, rătăcitoare, Caravane ostenite.* ALECSANDRI, POEZII, 362. *Pachymer vede într-înșii o națiune rătăcitoare.* ODOBESCU, S. I, 225. *Porni luceafărul . . . Un cer de stele dedesupt, Deasupra-i cer de stele — Părea un fulger ne-ntrerupt, Rătăcitor prin ele.* EMINESCU, O. I, 176, *Luntrașul . . . cu chip negru i-a stat sinistru-n cale, Lăsîndu-mă pe țărmuri să plîng rătăcitor.* MACEDONSKI, O. I, 174. *Încerc să încheg o tristă poemă care ar fi poema unei vieți de cavaler rătăcitor.* PETICĂ, O. 330. *În ruinele zidurilor au rămas încă sculpturi de cruci și arme de pe vremea rătăcitorilor cavaleri ai sfîntului Ioan din Ierusalim.* BART, S. M. 48. *Și-a desfăcut pieptarul și s-a descins de armă . . . Firavul cîntăreț rătăcitor.* LABIȘ, P. 210. *În Lucu tresare cavalerul rătăcitor aținit în sufletul fiecărui bărbat.* s martie 1960, 29. ✧ P. a n a l . *Steale rătăcitoare cărora să ține ceața întunerecelor în veac.* N. TEST. (1648), 201r/17. *Frunze rătăcitoare tremurau ca fluturi, prin tăcerea și lumina după-amiezii.* SADOVEANU, O. II, 244. ✧ F i g . *Trăit-am cum trăiește un val rătăcitor.* ALECSANDRI, T. II, 400. *Eu te-am pus să fii măsura Vremilor rătăcitoare.* COȘBUC, P. II, 86. *Un gînd rătăcitor despre mamă-sa îi adie prin minte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 79. *Iată drumurile pe care le-a călcat rătăcitorul lui picior.* SADOVEANU, O. VI, 294. ✧ (Substantivat) *Dar arare, cîteodată, Vreun rătăcitor, departe, satului pierdut în umbră Mai trimite-i cîte-o carte.* GOGA, POEZII, 84. *Și ziua trecea și rătăcitorul zbura mereu, fără astîmpăr.* GÎRLEANU, N. 228. *Un biet-rătăcitor pe drumurile grele.* EFTIMIU, Î. 151 *Venise iar pînă la . . . locul nașterii lui . . . , fără gîndul să-și încheie aici cariera de rătăcitor.* SADOVEANU, O. IX, 475. ✦ (Rar) De pribegie, de rătăcire **(2)**; (rar) rătăcind. *Eu cel puțin eram deprins cu asprimile vieții rătăcitoare; el însă pentru întîia oară le încerca.* HOGAȘ, DR. I, 55. ✦ Izolat, răzleț. *Un glonte rătăcitor . . . îl izbise sub frunte.* SADOVEANU, O. II, 650. ✦ F i g . (Despre privire) Care se mută dintr-un punct în altul, exprimînd nedumerire, nesiguranță, tulburare; care se fixează în gol. *Cu ochii rătăcitori și cu sufletul crîmpoțit de înfricoșare, femeia se uita împrejur.* REBREANU, I. 289. ✦ F i g . (Rar) Pieritor, trecător. *Și pentru cine vrei să mori? Întoarce-te, te-ndreaptă Spre-acel pămînt rătăcitor Și vezi ce te așteaptă.* EMINESCU, O. I, 178.

— Pl.: *rătăcitori, -oare.*

— **Rătăci** + suf. *-tor.*

RĂTĂCITÚRĂ s. f. (Învechit) Greșeală; erezie. Cf. CORESI, L. 489/17. *Curăți orașul de multe necurății și rătăciturî.* N. TEST. (1648), 256v/18, cf. 38v/21, ANON. CAR. *De aș și fi rătăcit (au greșit în ceva) și de ară și*

înnopla cu mine rătăcitura mea (a. 1683). GCR I, 121/19.
— Pl.: *rătăcituri*.
— **Rătăci** + suf. *-tură*.

RĂTĂLÍ vb. IV v. **răteri**.

RĂTĂLÍRE s. f. (Regional) Retragere din fața dușmanului. Cf. DDRF.
— Pl.: *rătălíri*.
— V. **rătăli**.

RĂTĂLUÍ vb. IV v. **răteri**.

RĂTĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **rîtănesc**.

RĂTĂNÍE s. f. v. **rîtănie**.

RĂTĂRÍ vb. IV v. **răteri**.

RĂTĂUȚÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se sălbătici; (despre oameni) a se sminti. Cf. CIAUȘANU, GL.
— Prez. ind.: *rătăuțesc*.
— Cf. **rătuț**.

RĂTĂVÉI s. n. v. **retevei**.

RĂTEÁZ s. n. v. **rătez**[1].

RĂTEÁZĂ s. f. v. **rătez**[1].

RĂTEGÁT, -Ă adj. v. **retezat**[2].

RĂTÉJ s. n. v. **rătez**[1].

RĂTERÁ vb. I v. **răteri**.

RĂTERÍ vb. IV. Intranz. (Prin Transilv., Maram., Ban.) A se da îndărăt, a se retrage (din fața dușmanului). *Vom să reteruim* (a. 1825—1827). ap. CL 1969, 300. *Ginărare, ginărare, Lasă-ne să rătălim, Că de nu, noi toți pierim*. MÎNDRESCU, L. P. 37. *Rătărit-am, rătărit Pe un deal mîndru-nflorit*. RETEGANUL, TR. 67. *Căpitane, căpitane, Lasă-ne să răterim*. DOINE, 107, cf. BIBICESCU, P. P. 152. *Rătăriț, nu vă dzic ba, Numa d'e-ț put'ea scăpa*. PAPAHAGI, M. 120, cf. ALR I 1431/125, 337, MAT. DIALECT. I, 215.
— Prez. ind.: *răteresc*. — Și: **rătări, rătălí, rătilí** (ALR I 1431/270), **retiruí** (ap. CL 1969, 292), **reteruí, rătăluí** (ALR I 1 431/90, ib. I 432/90, 215, 217, 360) vb. IV, **răterá** (JAHRESBER. X, 204, DOINE, 107), **reterá** (RETEGANUL, TR. 69), **retirá** (GHEȚIE, R. M., BÎRLEA, C. P. 173), **răltărá** (ALR I 1 432/77) vb. I.
— Din germ. **retirieren**.

RĂTEVÉI s. n. v. **retevei**.

RĂTÉZ[1] s. n. **1.** Închizătoare primitivă, formată dintr-o limbă de lemn sau de metal, folosită la uși, porți sau ferestre. *Încuiați porțile . . . cu răteaze și cu lăcăți*. VARLAAM, C. 88. *L-au închis în cămară . . . puind răteadzul den afară*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 98v/33. *Vom strica rătezile și-l vom ucide acolo în odae*. N. COSTIN, LET[2]. II, 83, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CLEMENS. *Sfărmînd porți de schijă și rătezuri groasă, Intră ca un strașnic cu paloșul gata*. C. STAMATI, P. 223. *Trăgînd ușa după ea, a tniors retezul de lemn*. F (1871), 62, cf. DDRF, PAMFILE, I. C. 416. *Ușa caselor se închide — la casele vechi — cu „rătezul"*. PRIBEAGUL, P. R. 27. *Coliba avea o ușe de scînduri de brad . . . c-o rătează de fier ce se închide pe dinăuntru*. MOROIANU, S. 42. *Turna apă-n vălău și-și spunea a suta oară că retezul de la poartă trebuie schimbat*. CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/1. *Poarta s-a umflat, rătezul a pocnit și, cît ai bate în palmă, ograda s-a umplut*. VLASIU, A. P. 253. *Ușa tinzii a scîrțîit încet, iar rătezele au zuruit ușor*. LĂNCRĂNJAN, C. I, 108. *Mîna pe retez a pus Și-o intrat în case*. MAT. FOLK. 1 538. *Pă ușa d e cătă d'eal Pusă-i lăcata și zar; Pă feresț'e-o pus răk'edz, La dumńiata să nu ies*. T. PAPAHAGI, M. 120, cf. COMAN, GL., ALR II/I h 251, 252, ALR II/I MN 121, 3 812, ALRM II/I h 289, A I 22, 23, 31, II 6, 7, III, 17, MAT. DIALECT. I, 90, 266, TEAHA, C. N. 258. ◇ Fig. *Pogorîiu la rădăcinele munților și mă încuie pămîntul cu rătezele lui în veac* (a. 1651). GCR I, 156/13. ✦ (Regional) Scoabă, bătută în ușorul ușii, în care intră zăvorul. Cf. ALR II/I MN 121, 3 809 bis/605, A III 2. ✦ (Prin Transilv.) Clanță. COMAN, GL., ALR II/I h 250, A IX 6. ✦ (Regional) *Încuietoare la valiză*. Com. din COLEȘTI — VAȘCĂU.
2. (Regional) Mecanism prin care se poate ridica și coborî teica morii. Cf. SCRIBAN, D.
3. (Învechit și regional) Verigă. *Că învîrtoșe verigile (rătiazele* D) *ușilor tale*. PSALT. 304. *„Rătezele" se explică* [la Axinte Uricariul] *prin „verigile"*. IORGA, L. I, 142, cf. GREGORIAN, CL. 61. ✦ Lanț. *Puseră răteadzele greale pregiur grumadzii sv*[i]*nții sale*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 6r/13, cf. ARH. FOLK. VI, 71, 177. *Plutoneru din Certeză Pus-a pe mine răteză*. FOLC. TRANSILV. I, 419, cf. LEXIC REG. II, 113. ✦ (Prin Transilv.) Za la lanț. Cf. ALRT II 98, 365, ALR I 1 998/217, 218, ALR II/I MN 152, 3 948/219, ALRM II/I h 416/219. ✦ (Prin Bucov. și nordul Mold.) Lănțișor subțire de aramă de care flăcăii își leagă cuțitele. Cf. JUN. LIT. XII, 105, ȘEZ. III, 87, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 19, GLOSAR REG.
4. (Regional) Cingătoare metalică (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. V 165/66. ✦ Podoabă femeiască, nedefinită mai îndeaproape (Borca — Borsec). H XII 289.
5. (Regional) Gînj la leucă (Petrești de Jos — Turda). Cf. ALR II 5 632/250. ✦ O parte a căruței nedefinită mai îndeaproape (Clopotiva — Hațeg). H XVII 8.
— Pl.: *răteze* și *rătezuri*, (învechit, m.) *rătezi*.
— Și: **retéz,** (învechit) **rătéaz,** (regional) **rătéj** (ALR II/I h 250/95, ALRM II/I h 289/95), **ratij** (COMAN, GL.), **rotéz** (SCRIBAN, D.) s. n., **rătézĂ** (ALRM II/I h 416/219, A V 19, GLOSAR REG.), **rătează, reteáză** (DM) s. f.
— Din ucr. **ретязь**, magh. **retesz**.

RĂTÉZ[2] s. n. v. **retez**[1].

RĂTEZÁ vb. I v. **reteza**.

RĂTEZÁRE s. f. v. **retezare**.

RĂTEZÁT[1] s. n. v. **retezat**[1].

RĂTEZÁT[2], **-Ă** adj. v. **retezat**[2].

RĂTÉZĂ s. f. v. **rătez**[1].

RĂTEZĂTÚRĂ s. f. v. **retezătură**.

RĂTIE s. f. (Regional) Nuia; vreasc, surcea (Florești — Focșani). Cf. CV 1950, nr. 11 — 12, 41. *I-a tras o rătie pe spinare*. ib.
— Pl.: *rătii*.
— Etimologia necunoscută. Cf. **ratină**.

RĂTILÍ vb. IV v. **răteri**.

RĂTINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre copaci) Crengos, rămuros. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 53.
— Pl.: *rătinoși, -oase*.
— **Ratină** + suf. *-os*.

RĂTIOÁRĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui **rătie**; crenguță; vreasc, surcea. *Se cocoșă printre mărăcini, adunînd și rupînd rătioare uscate, ca s-ațîțe focul*. SĂM., IV, 772.
— Pl.: *rătioare*.
— **Rătie** + suf. *-oară*.

RĂTIRÁTĂ s. f. v. **retiradă**.

RĂTIŞ s. n. v. **rătişă.**

RĂTIŞĂ s. f. (Regional) Plăcintă făcută din foi subţiri de aluat (uneori umplute cu brînză sau mere). Cf. CABA, SĂL. 100. *O curăţenie şi grijă sărbătorească în întreaga casă, . . . iar pe masă: flori, „rătişe" (plăcinţi) şi sticla sau plosca cu vin.* PRIBEAGUL, P. R. 119, cf. VAIDA, ALR SN IV h 1079/325, CV 1951, nr. 6, 27, LEXIC REG. 72, MAT. DIALECT. I, 215. ✦ (În forma *răitaş*) Brînzoaică. Com. din TIMIŞOARA.
— Pl.: *rătişe şi rătişi* (ALR SN IV h 1079/325, LEXIC REG. 72, MAT. DIALECT. I, 215). — Şi: **rătiş** (ALR SN IV h 1079/324, LEXIC REG. 13) s. n., **rétişă** (VAIDA), **réteşă** (MAT. DIALECT. I, 90), **rítişă** (TEAHA, C. N. 260) s. f., **răitáş** s. n.
— Din magh. **rétes.**

RĂTIZĂTÚRĂ s. f. v. **retezătură.**

RĂTUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A salva pe cineva, a scăpa; a apăra. *L-au împinat nişte polcuri de husari de l-au mai rătuit.* NECULCE, L. 73. *Au îndemnat pe Vitalian, ca cu arme să rătuiască orthodoxia.* CANTEMIR, HR. 312. *Au perit şvezi mulţi fără de samă, cît şi craiul lor puţin de n-au perit, ce l-au rătuit dărăbanţii lui.* MUSTE, LET. III, 43/23, cf. MAG. IST. III, 370/13.
— Prez. ind.: *rătuiesc.*
— Din pol. **ratowai,** ucr. **ратувати.**

RĂTUÍRE s. f. (Învechit, rar) Apărare. *Cu toţii, într-un suflet, armele a dreaptii rătuiri apucînd . . . de drept războiu . . . se apucă.* CANTEMIR, HR. 24.
— Pl.: *rătuiri.*
— V. **rătui.**

RĂTÚND, -Ă adj. v. **rotund.**

RĂTÚNDE vb. III. Tranz. (Regional) **1.** A rotunji **(4).** *Să mînie . . . pentru ce-şi rătund barbele.* ŢICHINDEAL, F. 57/13. *Caii cei bătrîni, dacă au coada roasă şi coama mică, le rotundă, dîndu-i astfel calului aspectul unui mînz tînăr.* DR. V, 79, cf. CHEST. II 237/20, ALR I 60/9, 26, 343, 345, 740, 840, ib. 976/5, 9, 116, 343, 840.
2. (Apic.) A reteza **(2)** (Globu Craiovei — Orşova). CHEST. VI 148/13. *Dacă stupul a roit de 2 ori, îl rătundem ca să nu mai roiască.* ib. VI/13 supl.
— Prez. ind.: *rătund* şi *rătung* (CHEST. VI/13 supl., ALR I 60/26, ib. 976/5, 9). — Şi: **rotúnde** vb. III, **rătundí** (GL. OLT.) vb. IV.
— De la **tunde.**

RĂTUNDÍ vb. IV v. **rătunde.**

RĂTUNDIOÁRĂ s. f. v. **rotunjor.**

RĂTUNEÁLĂ s. f. v. **rătuteală.**

RĂTUNGIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. v. **rotunjor.**

RĂTUNJÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **rotunjel.**

RĂTUNJÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNJÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUNJÓR, -OÁRĂ a. m., s. f. v. **rotunjor.**

RĂTÚNS s. n. (Regional) Retezarea stupilor. Cf. **rătunde (2)** (Globu Craiovei — Orşova). Cf. CHEST. VI/13 supl.
— V. **rătunde.**

RĂTUNŞÓR- -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

RĂTUNZÁ vb. I v. **rotunji.**

RĂTUNZÁLĂ s. f. v. **rotunjeală.**

RĂTUNZÁT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUNZĂTÚRĂ s. f. v. **rotunjitură.**

RĂTUNZEÁLĂ s. f. v. **rotunjeală.**

RĂTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNZÍME s. f. v. **rotunjime.**

RĂTUNZIOÁRĂ s. f. v. **rotunjor.**

RĂTUNZÍRE s. f. v. **rotunjire.**

RĂTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUNZITÚRĂ s. f. v. **rotunjitură.**

RĂTÚTE s. m. (Prin nord-estul Olt.) **1.** Zăpăcit, smintit. CIAUŞANU, GL.
2. Tîlhar, criminal; ocnaş. MAT. DIALECT. I, 234.
— Pl.: *rătuţi.* — Şi: **rătúţ** s. m. CIAUŞANU, V. 194.
— De la **rătuţi.** — **Rătuţ:** sg. refăcut după pl.

RĂTUTEÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Tulburare a minţii, zăpăceală, fisticeală. *Mai de întunerec, mai de rătuteală, sfîntul pusese capul calului la măgar şi p-al măgarului la cal.* MUSCEL, 92, cf. RĂDULESCU-CODIN, 64, GR. S. VI, 112. *Ce rătuteală e aia? Ce, eşti copil mic să te fisticeşti?* UDRESCU, GL.
— Pl.: *rătuteli.* — Şi: **rătuneálă** s. f. PAMFILE, S. T. 184.
— **Rătuti** + suf. *-eală.*

RĂTUTÍ vb. IV. Refl. **1.** (Prin Olt., Munt. şi sudul Transilv.) A-şi pierde capul, a se zăpăci, a se sminti, a înnebuni. Cf. VALIAN, V. *Se rătutise de beţie.* SCRIBAN, D. *Se gătise şi se dichisise în acest chip ciudat pentru a-i dovedi . . . că este o femeie care dispune sau pentru a-l ameţi şi a-l rătuti.* STANCU, R. A. III, 338, cf. RĂDULESCU-CODIN, 64, TOMESCU, GL., com. din RUCĂR — FĂGĂRAŞ.
2. (Prin Munt.) A se pierde, a se rătăci. CONV. LIT. XLIV$_2$, 956. *Mi s-au rătutit boii în pădure.* ib.
— Prez. ind.: *rătutesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. tut.

RĂTUTÍŞ adv. (Regional) Zăpăcit, năuc (Ileana — Bucureşti). *Să uita cam rătutiş. Cam p-o gură de colnic, Vedea tinerel voinic.* ŞEZ. II, 77.
— **Rătute** + suf. *-iş.*

RĂTUTÍT, -Ă adj. (Prin Olt. şi Munt.) Zăpăcit, ameţit (de băutură), smintit, nebun. *Umblă rătutită.* HEM 573, cf. 1064, DDRF. *Umblă rătutit ca un cîine turbat. Bate cîmpii în neştire.* IOVESCU, N. 246, cf. H V 148, I. CR. VII, 52, 53, L. ROM. 1961, nr. 1, 24.
— Pl.: *rătuliţi, -te.*
— V. **rătuti.**

RĂTÚŢ s. m. v. **rătute.**

RĂŢÁR s. m. (Regional) Uliu (*Accipiter gentilis*) (Mălăieşti — Ploieşti). H XI 350.
— Pl.: *răţari.*
— **Raţă** + suf. *-ar.*

RĂŢĂPÍSĂ s. f. v. **recipisă.**

RĂŢĂPÍŞ s. n. v. **recipisă.**

RĂŢĂPTĂ s. f. v. **reţetă.**

RĂŢĂRÍE s. f. Mulţime de raţe **(1),** loc cu multe raţe. *Trei iazuri unul după altul . . . şi-o răţărie, de se întuneca soarele cîteodată.* SADOVEANU, O. V, 26. *Îmi*

vorbește de rățările din niște bălți de pe moșia lui, lîngă Dunăre. id. ib. x, 478. ✦ Fig. Apă multă vărsată pe jos. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 64. *Ti . . . , ce rățărie!* id. ib.
— Pl.: *rățării.*
— **Rață** + suf. *-ărie.*

RĂȚĂȘCÚȚĂ s. f. (Ornit.; Bucov.) Pescărel negru (*Cinclus*). Cf. MARIAN, O. I, 229, DDRF, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 149.
— Pl.: *rățăștuțe.*
— **Rățușcă** + suf. *-uță.*

RĂȚĂTĂ s. f. v. **rețetă.**

RĂȚEÁ s. f. v. **rețea.**

RĂȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Într-un descîntec) De rață **(1)**, al răței. *Rîie găinească, Rîie rățească.* I. CR. IX, 179.
— Pl.: *rățești.*
— **Rață** + suf. *-esc.*

RĂȚÉȘTE adv. (Rar) În felul răței **(1)**, ca rața. Cf. IORDAN, L. R. A. 174.
— **Rață** + suf. *-este.*

RĂȚÉTĂ s. f. v. **rețetă.**

RĂȚÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A rățui. Cf. PAMFILE, J. II, 163.
— Prez. ind.: *rățesc.*
— V. **rață.**

RĂȚÍCĂ s. f. (Regional) Pui de rață **(1)**, boboc. Cf. ALR I 991/164, 735, 740, 770, 776.
— Pl.: *rățele.*
— **Rață** + suf. *-ică.*

RĂȚÍN s. m. v. **ricin.**

RĂȚÍNĂ s. f. v. **ricină.**

RĂȚINÚȘ s. n. v. **ricin.**

RĂȚIPÍȘ s. n. v. **recipisă.**

RĂȚIȘOÁRĂ s. f. **1.** Rățușcă **(1)**. Cf. POLIZU, MARIAN, O. II, 396, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., TDRG. *Mi-o bate maică-sa Cu pana de rățișoară.* SEVASTOS, C. 156, cf. ȘEZ. I, 237. ALR I 991/730, 870, 887. *Două rățișoare Călugăricioare, Pe unde mergea, Malul se surpa* (Foarfecele). GOROVEI, C. 154.
2. (Mai ales la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, violacee sau galbene (*Iris pumila*). Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, SIMIONESCU, FL. 182, BORZA, D. 88, ALR II 6 270/682.
— Pl.: *rățișoare.*
— **Rață** + suf. *-ișoară.*

RĂȚÍTĂ s. f. v. **răchită.**

RĂȚOÁICĂ s. f. (Regional) Rață **(1)**. UDRESCU, GL. ✧ Exp. **S-a hotărît cu rățoaica** = s-a terminat, s-a isprăvit. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *rățoaice.*
— **Rață** + suf. *-oaică.*

RĂȚOÁIE s. f. (Regional) Rață **(1)** (Certege—Abrud). ALR I 1 008/96.
— Pl.: ?
— **Rață** + suf. *-oaie.*

RĂȚÓI[1] s. m. **1.** Bărbățușul răței **(1)**. Cf. ANON. CAR. *Mai mult decît zeace rațe și un rățoi se nu țîni pre iarnă.* ECONOMIA, 113/22, cf. LB, MARIAN, O. II, 396. *Domnul cu lavalieră continuă să surîdă, răsucindu-și vîrful bărbii, din care făcuse un cîrlionț ca o coadă de rățoi.* C. PETRESCU, Î. II, 111, cf. PRIBEAGUL, P. R. 61, BL VI, 198. *Aveau mustăcioare care îmi aminteau cîrligele de la coada rățoilor.* SADOVEANU, O. XI, 223. *Tătuțu poate să-i puie unei singure rațe ochii de la opt rățoi.* ARGHEZI, C. J. 14. *Intră, legănîndu-se ca un rățoi, pe ușă.* VINEA, L. I, 138. *Rățoiul să dă peste cap și se face un fecior ca mai înainte.* RETEGANUL, P. I, 41, cf. ALR I 1 007, ALR II 5 737/704, A III 1, 2, 4, 5, 16, 18, 19, IV 3, VI 16, 26. *Ba (e) rață, ba (e) rățoi,* se zice despre cei îndărătnici și circotași. ZANNE, P. I, 633, cf. PASCU, C. 89. ✧ Expr. **Coada rățoiului** sau **coadă de rățoi** = (despre șuvițe de păr, mustăți) cu capetele răsucite în spirală. *Un băiat nalt, fudul, cu mustața coada rățoiului, cu straie cusute la tîrg.* SADOVEANU, O. III, 22. ✦ Epitet depreciativ dat unui bărbat înfumurat. *Acest rățoi gătit este un „cuceritor" . . . se pare că venețienele mor după el . . . Crezi că aceste orătenii sînt în stare să îubească?* CAMIL PETRESCU, T. II, 218, cf. 220.
2. (Regional) Flăcău care îl însoțește pe naș la nuntă, ducîndu-i ploconul (Segarcea — Băilești). Cf. GL. OLT.
— Pl.: *rățoi.*
— **Rață** + suf. *-oi.*

RĂȚOÍ[2] vb. IV. Refl. A se răsti la cineva, a amenința pe cineva, (regional) a se răboli, a se răboțoi, a se răscocora. *Se rățoiește parcă e năbădăios.* PR. DRAM. 208. *Ei! nu te mai rătoi așa, că nu-ți șede bine.* ALECSANDRI, T. 446, cf. PAMFILE, J. II, 163. *Acolo să te rățoiești dumneata, nu aici, între oameni cumsecade!* REBREANU, I. 154. *Da ce, Ioane, maică, la tine nu era loc? se rățoi baba.* STĂNOIU, C. I. 59. *Care alții? — se rățoi Stănică — care alții?* CĂLINESCU, E. O. II, 115. *V-ați luat . . . după chiaburi, se rățoi fata.* V. ROM. iulie 1954, 127. *Se rățoi . . . la gazetarii pe care îi chemă pentru a le face, potrivit obiceiului, o expunere de principii.* PAS, Z. IV, 157. *Ce te rățoiești așa?* H. LOVINESCU, T. 170. *Apoi eu d-aia am venit, ca să-ți spun . . . Nu ca să te rățoiești la mine dumneata.* VORNIC, P. 97, cf. ȘEZ. I, 206, RĂDULESCU-CODIN, I. 358, PAMFILE, J. II, 163, CIAUȘANU, V. 194. (Regional; construit cu prep. „pe") *La vreo două-trei zile iar se rățoiește pe noră-sa.* I. CR. II, 265. ✧ (Prin analogie) *Haiducii rămîneau în vizuini, țignalul se mai rățoia odată a pustiu.* KLOPȘTOCK, F. 27. ✦ A se îngîmfa, a se făli. Cf. POLIZU, MARIAN, O. II, 396, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Vremea . . . și-o petrecea dînd . . . iama în țigăncile oacheșe, rățoindu-se și răsucindu-și mustățile.* SADOVEANU, O. I, 256, cf. CIAUȘANU, V. 194, ALR II 3 723/182, 514, ZANNE, P. I, 635. ✦ (Rar) A sta comod, a se lăfăi. *Cei cari trimiseseră foteluri la teatru n-ar fi suferit o dată cu capul să se rățoiască alții pe scaunele lor.* ap. TDRG.
— Prez. ind.: *rățoiesc.* — Și: (rar) **rățui** (SCRIBAN, D.), (regional) **roțăi** (DR. VI, 316) vb. IV.
— V. **rățoi**[1].

RĂȚOIÁLĂ s. f. Vorbă răstită, amenințare; gest, atitudine îngîmfată, plină de ifose; (rar) rățoitură. Cf. POLIZU. *Rățoieli ridicule și nesocotite de criticastri ignoranți.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. MARIAN, O. II, 396. DDRF. *Avea în urmă destulă vreme să se îndoape, cît poftea, cu rățoielile nesărate ale cine știe cărui vînător de gologani.* HOGAȘ, M. N. 29.
— Pl.: *rățoieli.* — Și: (rar) **rățuială** s. f. SCRIBAN, D.
— **Rățoi**[2] + suf. *-eală.*

RĂȚOIÁȘ s. m. Diminutiv al lui **rățoi**[1]. Cf. MARIAN, O. II, 395, 396, DDRF, TDRG. *Dintr-însele s-au făcut doi rățoiași cu penele de aur.* SBIERA, P. 112.
— Pl.: *rățoiași.*
— **Rățoi**[1] + suf. *-aș.*

RĂȚOÍRE s. f. Faptul de a se **rățoi**[2]. Cf. POLIZU, LM, MARIAN, O. II, 396, DDRF, BARCIANU.
— Pl.: *rățoiri.*
— V. **rățoi**[2].

RĂŢOÍT, -Ă adj. (Rar; despre felul de a vorbi) Răstit, aspru. ◇ (Adverbial) *Se proţăpi în faţa lui Damaschin şi-i spuse răţoit.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 6/5. ✦ Îngîmfat, fudul. Cf. DDRF.
— Pl.: *răţoiţi, -te.*
— V. **răţoi²**.

RĂŢOITÚRĂ s. f. (Rar) Răţoială. *Ce ar mai putea face aceste cincisprezece familii, cu toate răţoiturile lor, cînd noi . . . le-am zice: duceţi-vă de pe unde aţi venit.* BOLLIAC, O. 236.
— Pl.: *răţoituri.*
— **Răţoi²** + suf. *-tură.*

RĂŢÚCĂ s. f. (Regional) Răţuşcă **(1)**. *Micuţa umblă ca o răţucă, de la unul la altul.* MARIAN, NA. 347, cf. id. O. II, 396, TDRG, ALR I 991/138, 148, 150, 259, 266, A II 2, III 12.
— Pl.: *răţuci* şi *răţuce*, (regional) *răţucă* (ALR I 991/266).
— **Raţă** + suf. *-ucă.*

RĂŢUÍ¹ vb. IV. Tranz. (Regional) A scobi nuca cu briceagul, cu cosorul etc., pentru a-i scoate miezul; (regional) a răţi. Cf. PAMFILE, J. II, 88. (Refl. pas.) *Umblînd după nuci văratice . . . , le desfac în două. Fiecare jumătate se cheamă raţă. Raţele se răţuiesc.* id. ib.
— Prez. ind.: *răţuiesc.*
— **Raţă** + suf. *-ui.*

RĂŢUÍ² vb. IV v. **răţoi²**.

RĂŢUIÁLĂ s. f. v. **răţoială**.

RĂŢÚICĂ s. f. (Regional) Răţuşcă **(1)**. Cf. LB, POLIZU, MARIAN, O. II, 396, DDRF, ALR I 991/839, GL. OLT. ✦ Colăcel, pupăză (Săcele — Braşov). Cf. ALR II 4 032/182.
— Pl.: *răţuici.*
— **Raţă** + suf. *-uică.*

RĂŢÚŞCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui raţă **(1)**; pui de raţă, boboc; (regional) răţucă, răţuică, răţuşoară, răţuţă. *Deprinde . . . Răţuşca să înoate abia ieşind din ou.* NEGRUZZI, S. II, 264, cf. MARIAN, O. II, 395, 396, SĂGHINESCU, V. 66. *Se ivi dinlăuntrul tufişului un cîrd de răţuşte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 139. *Ne uităm . . . la sprintenia lui de răţuşcă familiară cu apa.* GALACTION, A. 472. *Stoluri de răţuşte dau necontenit ocoluri pe deasupra.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 78. *Avea ochi de răţuşcă speriată.* CAZIMIR, GR. 95. *Toate răţuştele cu pene felurit încondeiate . . . aici au poposit şi-au devenit domestice.* SADOVEANU, O. IX, 243. *Răţuşte şi lebede.* H. LOVINESCU, C. S. 86, cf. H III 307, X 68, 207. *Îţi fură cioara răţuştele.* ŞEZ. III, 48, cf. ALR I 991, A VI 16, 26. *Noi ne ducem să mîncăm Nouă miei de la nouă oi, nouă răţuşte de la nouă raţe.* FOLC. MOLD. I, 398, cf. GOROVEI, C. 215.
2. (Regional; la pl.) Soi de cartofi timpurii, de formă lunguiaţă. Cf. BORZA, D. 162, A V 14, GLOSAR REG.
3. Joc de copii, constînd din aruncarea unei pietricele în apă, în aşa fel încît să facă mai multe sărituri la suprafaţa apei înainte de a se scufunda; p. restr. fiecare dintre aceste sărituri; părăluţe. *Se aşează pe malul pîrăuaşului . . . , se năcăjeşte cu cîteva pietricele să facă răţuşte.* SADOVEANU, O. II, 532, cf. 544.
— Pl.: *răţuşte* şi (regional) *răţuşti.*
— **Raţă** + suf. *-uşcă.*

RĂŢUŞOÁRĂ s. f. (Regional) Răţuşcă **(1)**. Cf. MARIAN, O. II, 396.
— Pl.: *răţuşoare.*
— **Raţă** + suf. *-uşoară.*

RĂŢÚŢĂ s. f. (Regional) Răţuşcă **(1)**. Cf. DRLU, ALR I 991/61, 333, A I 35. *Am o căsuţă, Plină de răţuţe* (Pepenele). PAMFILE, C 28.
— Pl.: *răţuţe.*
— **Raţă** + suf. *-uţă.*

RĂU, REA adj., adv., s. n. **A.** Adj. (În opoziţie cu b u n) **I.** Care are însuşiri negative; lipsit de calităţi pozitive.
1. (Despre oameni şi firea lor) Care face (în mod obişnuit) neajunsuri, neplăceri altora; (popular) rînzos. *Rău om eşti.* CORESI, EV. 315. *De vor fi tinerii foarte răi pănă mainte de 10 ai şi giumătate, atunce să vor socoti mai sus de 25 de ai.* PRAVILA, 257, cf. LEX. MARS. 236, MAN. GÖTT., ŞINCAI, HR. II, 224/3. *O zînă rea ţara stăpîneşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73. *De la venirea mea cu a doua domnie şi pînă astăzi . . . , m-am arătat cumplit, rău, vărsînd sîngele multora.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Nu zic că Despot este om rău.* ALECSANDRI, T. II, 100. *Aceasta îl făcea către ceilalţi oameni rău, mic, egoist.* BOLINTINEANU, O. 444. *De-am fost răi, tu ni-i ierta.* CREANGĂ, P. 275. *Ea este mai rea decît soră-sa.* ISPIRESCU, L. 5. *S-a îndurat sfîntul de mi-a dat muiere harnică, da rea, topenia pămîntului.* DELAVRANCEA, S. 6. *Să se ştie departe de-acest prag Al casei locuite de cea mai rea femeie!* COŞBUC, P. I, 141. *O perniţă sferică, în care O fată rea, ca să se joace. A-nfipt o sumedenie de ace.* TOPÎRCEANU, P. O. 134. *Este o vorbă: pe omul rău îl cunoşti după pleoape, pe hoţ după cum păşeşte, iar pe prost după căciulă.* VLASIU, D. 302. *Tînără m-am mărităt Şi rea soacră-am căpătat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 170 *Vai, tuna-te-ar, lume rea!* id. ib. 366, cf. 271. *La casa de oameni răi Nu se veselesc nici ei!* FOLC. TRANSILV. I, 247. *Să te fereşti de fumu din casă şi de muierea rea.* ZANNE, P. II, 291, cf. IV, 237. ◇ (Substantivat) *Şi ieşiră robii acei în răspîntii, adunară toţi cîţi aflară, răii şi bunii.* CORESI, EV. 302. *Ferice de omul ce n-a mearge în sfatul celor fără de leage Şi cu răii nu va sta-n cărare.* DOSOFTEI, PS. 11/10. *La răi şi la cumpliţi nu trec filosofiile şi învăţăturile* R. POPESCU, CM I, 264. *Dar n-au crezut . . . A fi mai păcătos Decît un rău, un hoţ!* DONICI, F. II, 59/6. *Ambiţia . . . Şi pe bun şi pe rău face morţii de se hărăzeşte.* CONACHI, P. 283. *Răii fac planuri cum au a reţine. În barbare lanţuri poporul gemînd.* BOLINTINEANU, O. 70. *Voi sînteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni!* EMINESCU, O. I, 151. *În călătoria ta, ai să ai trebuinţă şi de răi şi de buni.* CREANGĂ, P. 198. *Doamne, . . . Cînd dai răilor cruzime, Dai blîndeţe la victime.* MACEDONSKI, O. I, 40, cf. DDRF. *Aha! Tu erai în capul răilor.* MIRONESCU, S. A. 24. *Răii aceştia pot face altceva, pot să zădărnicească orice operă de organizare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 480. *Cu bila, din bun faci rău şi din rău nu faci bun.* BRĂESCU, O. A. II, 390. *Şi pe mine m-a lăsat răul cela chiar de-atunci.* SADOVEANU, O. I, 469. *Sînteţi ai mei, şi răi şi buni.* ARGHEZI, VERS. 367. *O, raţiunea trează . . . Dacă-ţi conduce fapta ţintită spre progres, Abia atunci ai dreptul să-ţi rîzi de răi.* LABIŞ, P. 244. *Lumea toată de pre lume Ne-a şi pus urîte nume . . . Ţie răul răilor Şi pleava oamenilor!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 66. *Buzduganul arăta, Ciocoii se-nspăimînta, Pe răi frica-i cuprindea.* BALADE, II, 399, cf. FOLC. TRANSILV. I, 313. *Rău cu rău, bun cu bun se însoţesc.* ZANNE, P. IV, 211. (Glumeţ) *Am voit să-ţi dau o lecţie, releo, să te rog de-un lucru de nemic şi să nu vrai?* CONTEMPORANUL, V₂, 488. *Ea pe piept mi s-a lăsat Şi zîmbea c-un fel de frică: „Răule, te-ai supărat?"* COŞBUC, P. I, 117. ◇ Loc. adj. **Rău la minie** v. mînie. ◇ Expr. **Rău la (sau de) suflet** (sau, regional **la credinţă**) = fără milă, răutăcios, înrăit. Cf. ALR II 3 186/105, 284, 762. **Rău la inimă** v. inimă. **(A fi) rău de gură** (sau **gură rea**) v. gură. **A fi rău la maţe** v. maţ. ✦ (Substantivat) Spirit necurat, drac. *Cîndu apropie-se spre mere reii* [făcătorii de rău c², D] *se mărănce peliţa mea.* PSALT. 45, cf. 206. *Numai după ce-i dă răului ce a cerul, numai atunci o poate scoate* [comoara]. PAMFILE, COM. 15, cf. 10. *Cu răii şi cu·răoaicele.* GR. S. VI, 145, cf. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A da tuturor răilor** (pe cineva) = **a)** a ocărî, a blestema pe cineva. *Părăsi locul hătmăniei blasfemînd şi dînd tuturor răilor pe toţi amplo-*

iaţii ţării. FILIMON, O I, 244; **b)** a abandona, a părăsi. *Hoţul, dacă văzu că nu este nimic în crîng, dete tuturor răilor şi iepure şi tot şi se întoarse să se odihnească.* ISPIRESCU, L. 370. ✦ Care exprimă răutate (1 1); gata să vatăme, răutăcios, duşmănos, răuvoitor. *Pentru firea şi mintea lui cea rea tot să să cearte.* PRAV. 234. *De am viclenit pre măria-ta . . . au am vreun gînd rău . . ., să fiu eu sub legătura cea grea a afurisaniii.* ANTIM, P. XXIV. *N-am nici un gînd rău asupră-ţi.* ISPIRESCU, L. 42. *S-a încrezut pe mînă rea, da şi lui Drăgan n-o să-i meargă strună.* DELAVRANCEA, S. 51. *Barbarii au rele gînduri, cred!* COŞBUC, P. I, 160. *E cu părul zbîrlit, cu privirea rea şi rătăcită.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 257. *Spune întunecos, cu ochii răi.* GALACTION, O. A. I. 271. *Costea îi văzu lacrimile şi avu o bucurie rea.* C. PETRESCU, C. V. 96. *Mă iscodeşti cu ochii reci şi răi.* CAZIMIR, L. U. 95. *Îşi însoţi întrebarea cu un rînjet rău.* VLASIU, D. 382. *Veştile îi arătau de la vecini gînd rău şi pismă.* SADOVEANU, O. XII, 361. *Nu o slăbea din ochi şi avea ochii răi, cu luciri roşii ca ăi de capră.* CAMIL PETRESCU, O. II, 297. ✦ Fig. *Mă iau după tata la deal printre tîrîşuri Şi brazii mă zgîrie, răi şi uscaţi.* LABIŞ, P. 37. ✧ Compus: **rea-voinţă** = lipsă de bunăvoinţă, atitudine ostilă faţă de cineva sau ceva. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Îl vedem plîngîndu-se . . . pentru reaua-voinţă de care dădeau dovadă funcţionarii episcopali.* IORGA, L. II, 203, cf. JAHRESB. XIX—XX, 8, IORDAN, L. R. 321. *Eşti de o rea-credinţă înspăimîntătoare.* CĂLINESCU, B. I, 33. *Premiera . . . fusese primită cu o rea-voinţă excesivă.* S mai 1960, 117. ✦ Sălbatic, nesupus. *Mînzul crescu frumos şi să făcu foarte rău.* ALEXANDRIA, 14/15. *E rea o fiară ce-o ţii legată!* BOLLIAC, O. 138. ✧ *Cîine rău* = cîine care muşcă. ✦ (Învechit şi popular) Cumplit. *Rea muncă i se va găti în vecie.* CORESI, EV. 68. *Să va certa mai cu rrea moarte.* PRAV. 87, cf. 285. *Pre carii tălhari, pre unde i-au prinsu, cu rele şi groaznice morţi i-au omorît.* NECULCE, L. 291. *Nu cutezăm să ne închinăm ţie, că ne-am închina ţie astăzi, iar mîne va veni Darie şi cu rea moarte vom muri.* ALEXANDRIA (1794), 81/2. *Rea perire şi moarte jurase.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 151. *Acee mi-o adus mie Mult doruţ şi rea urgie.* BALADE, III, 243. *Blăstemul de mumă E rău ca ghiara de ciumă.* ZANNE, P. IV, 473. ✦ (Învechit şi regional; cu valoare de superlativ) Mare, greu. *Să fugim amu, fraţilor, de păcatele cealea realele.* CORESI, EV. 48. *Păcatele mele cele relele* (cca 1580 — 1619). CUV. D. BĂTR. II, 450/13. *Greşala hotrului iaste mai rea.* PRAV. 169. *Apele fugi-vor, de-a rămîne prundul De îngroziturâ şi de rea-nfocare.* DOSOFTEI, PS. 51/11. *Astăzi arată pre cinevaşi împărat, iară mîine în rea robie îl dă.* VARLAAM-IOASAF, 54v/27. *Din ră nenorocirea lor, locul . . . era cam departe.* DRĂGHICI, R. 202/17, cf. ALR SN V h 1 386.

2. Care nu-şi îndeplineşte îndatoririle morale şi sociale cerute de o anumită calitate pe care o deţine. *Eu am fost mamă rea, femeie cu inimă cînoasă.* SLAVICI, O. II, 195. *Hei, Stupule, stăpîn rău, Ascultă ce-ţi grăiesc eu.* BALADE, II, 363. ✦ (Despre copii) Neascultător; răsfăţat, răzgîiat. *Cercă să se acaţe de feţele meselor, de mobile, . . . Ca un copil rău, refuzînd să se lase dus la culcare.* C. PETRESCU, Î. II, 230. *El ar fi vrut să fiu ca rupt din soare şi eram şi eu un copil ca alţi copii cînd rău, cînd mai rău.* VLASIU, A. 72, cf. ALR II 3 739/102, 219, 414, 705. ✧ (Substantivat) *Cum îndrăzneşti, răule, a vorbi astfel cu neneaca ta?* SADOVEANU, O. XI, 206.

3. Contrar regulilor moralei, în dezacord cu opinia publică; greşit, vinovat, nelegiuit. *Aruncă pre ei dracul aorea în foc cu urgiia şi cu pohtele cealea realele.* CORESI, EV. 82. *Căutară toate faptele omului şi de cele rele nu aflară nemică* (cca 1580 — 1619). CUV. D. BĂTR. II, 422/4. *Schimbîndu-şi neştine firea şi viaţa cea rea . . . , îndeamnă pre giudeţ de-i mai micşurează certarea.* PRAV. 292, cf. 97. *Năravele bune strică-le însoţitura rea.* N. TEST. (1648), 237v/12. *Audzind aceste fapte răle Vasilie Vodă . . . nu-i păre bine.* NECULCE, L. 26. *Faptele cele rele.* MUSTE, LET2. III, 23. *Nimc pe om aşa supus nu ţine întru rele năravuri, ca mine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 228. *Vei înfrîna relele năraviri.* MARCOVICI, D. 9/23. *Veţi vede în ce stare agiunge acei cu creştire şi deprindere ră.* DRĂGHICI, R. 158/7. *Ocean îi viaţa noastră, în care tot valuri grele Ne clatină şi ne mişcă la faple bune sau rele.* CONACHI, P. 279. *Rolul lor este d-a lua în rîs relele năravuri ale omenirei.* ODOBESCU, S. I, 31. *Nu, moşule, te opresc de la un lucru rău.* GÎRLEANU, N. 43. ✦ (Şi substantivat) Păcătos. *Iară răii şi hitleanii lăsa-i-voiu să îmble înşişi în voia lor.* CORESI, EV. 187. *Den pildele răilor să vă feriţi să nu luaţi mînie lu Domnedzeu.* PO 9/3. *Oamenii în Sodom răi era, că tare greşiia în aleanul Domnului.* ib. 46/25. *Vor despărţi răii den mijlocul dereptilor.* N. TEST. (1648), 18r/31. *Aci — se zice — aşteaptă pe cei răi spăimîntare, Cei buni sînt fericiţi.* EMINESCU, O. IV, 14. *Ştiutorule de inimi, Ia aminte spre cel rău.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 163. ✦ (Învechit şi popular; şi substantivat) Necinstit, hoţ. *Prepusul furtuşagului să arată pre numele omului cel rău.* PRAV. 64, cf. 31. *Nici un om rău în toată împărăţia lui să nu să omoară şi să nu să pedepsească.* C. CANTACUZINO, CM I, 50. *Un eclisiarh, . . . fiind rău . . . , fura lumînările.* MINEIUL (1776), 162v1/15. *Pe Nechifor l-au răpus răii.* SADOVEANU, O. X, 552. *Dă la un datornic rău ş-un sac dă paie este bun.* ZANNE, P. V, 262. ✦ (Substantivat) Netrebnic, mişel. *Trebuie să spargem casa răilor şi s-o curăţim de spurcăciune.* SADOVEANU, O. X, 139. ✦ (Învechit şi popular; adesea substantivat) Desfrînat, imoral. *Cela ce va avea veaste de om rău şi va fi fost hotru . . . la alt lucru plin de ruşine.* PRAV. 103, cf. 138. *O singură fată, şi aceea necinstită, şi aceea o rea.* CONTEMPORANUL, V2, 504, cf. GRAIUL, I, 442, A V 15, VI 26. *Aştia bradului, reaua satului* (Scripca). PASCU, C. 196. ✦ (Despre vorbe) Care supără, care jigneşte; p. ext. necuviincios, urît. *Feciorul lui Darie . . . zisă lui Artaintis hatmanul multe cuvinte răli.* HERODOT (1645), 507. *Va scrie neştine . . . cuvinte reale şi sudălmi.* PRAV. 247, cf. 241. *Să fălesc pizmaşii că-şi vor mări limba Cu reale cuvinte să mulţască scîrba.* DOSOFTEI, PS. 37/16. *Niciodată o vorbă rea nu căzuse din gura lor.* SADOVEANU, O. I, 391. *Nu ne certa şi nici nu ne spunea vorbe rele.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 64. *Săracă inima mea, Iar începe-a mă durea, Nu mă doare de durere, Mă doare de vorbe rele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 188. *S-ar pune pe-o rămurea . . . Da să teme de-o belea Să nu aibă vorbă rea.* ŞEZ. I, 289, cf. MAT. FOLK. 1382. *Cînd oi fi-n crîşmă ş-oi be, Nu-mi veni cu vorbă ră.* ŞEZ. V, 30. *Vorba rea să duce ca glonţul.* PANN, P. V. I, 21/13. ✦ (Substantivat, f. pl.) Cuvinte urite, jignitoare; calomnii. *Pentru clevetirea şi limba care grăieşte reale* (a. 1762). CAT. MAN. II, 241. *Ce păcat că nu era beteag şi de-o ureche — de urechea care aude cele rele.* GÎRLEANU, N. 143. *Zică oamenii şi bune şi rele, să-mi văd de drumul meu.* VLASIU, D. 19. *Cele răle să se spele, cele bune să s-adune: vrajba dintre noi să piară şi neghina din ogoară.* CREANGĂ, P. 60.

4. (Despre viaţă, trai etc.) Greu de suportat, chinuitor, cu lipsuri; neliniştit, apăsător. *La cea bucurie ce va să fie să ajungem . . . , unde e lăcuita şi răpausul dereptilor şi de reaoa viaţa aceasta . . . mîngîiare.* CORESI, EV. 56. *Puţineale şi reale dzilele vieţiei meale.* PO 616/24. *Traiul rău şi proasta stare, în care aceste familii vieţuiau, redusese pe domniţa la un singur fiu.* ODOBESCU, S I, 317. *Porni acasă gîndind că . . . viaţa asta reaua nu poate să-l facă să lepede cinstea şi inima lui bună.* VISSARION, B. 153. *Nu ştiu zilele mi-s rele Ori mă bat faptele mele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 194. *Pribegia mult e rea.* id. ib. 198. *Aşa trec zilele mele, Una bună, zece rele.* MAT. FOLK. 1 355. ✧ Expr. **A duce casă rea** (cu cineva) = a nu se înţelege, a nu se împăca, a trăi rău (cu cineva). ✦ (Despre sentimente, stări sufleteşti) Care produc suferinţă, amărăciune, chinuitor. *Cît de mare-i pămîntu, Ce-i mai rău ca urîtu? Ba, zău, mai rea-i dragostea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8. *Rău e dorul, tare-i rău!* id. ib. 89. ✦ Întristat, mîhnit, amărît. *Era inima-n mine neagră şi rea ca zgura.* SADOVEANU, O. VI, 434. *Sîrmană inima mea, Fii măi*

bună, nu tot re. DENSUSIANU, Ț. H. 221. *Cîn aș ști că ți-i bine, N-ar fi ră inima-n mine.* ȘEZ. XIX, 116. ◇ Expr. **A(-și) face singe rău** (sau **inimă, voie rea**) = a (se) necăji, a (se) mîhni, a (se) întrista. *Cela ce nu-ș va face voia rea după moartea celui otrăvit ... face prepus cum să-l fie el otrăvit.* PRAV. 111. *Stăpînul ei, făcîndu-ș inemă rea, s-au îmbrăcat cu sac.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45r/5. *El își făcu voia rea de acea videnie.* MINEIUL (1776), 120/26. *Las', jupîneșică, nu-ți face voie rea, că are să fie cît se poate de bine.* CREANGĂ, P. 128. *Îl îndemnară părinții și frații să nu-și mai facă inimă rea.* ISPIRESCU, L. 214. *Asta o să-i facă mult singe rău tantei Aglae.* CĂLINESCU, E. O. I, 79. *Turturea, de-i turturea, Și tot face-și voie rea, D-apoi eu cum să nu-mi fac, Pentru unul ce mi-i drag!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 214, cf. ZANNE, P. II, 713. **Inimă rea** v. inimă. **Voie rea** v. voie.

5. (Despre vești) Care anunță un necaz, o supărare; neplăcut. *De audzire rea nu spămîntă-se.* PSALT. 241. *Nărodul, audzind această beseadă rea, întristară-se și nime nu-și purtă podoaba sa.* PO 290/26. *Teamă n-am, nice mă poate Veaste rea să mă mîhnească.* DOSOFTEI, PS. 17/7. *Se părea a fi o rea prevestire.* BĂLCESCU, M. V. 70. *La Ploiești însă îl ajung știrile rele.* GHICA, S. 104. *Asta-i veste rea moșnege?* CREANGĂ, P. 77. *Află o veste rea.* BASSARABESCU, V. 80. *E o veste rea.* GALACTION, O. A. I, 47. *Oștenii, deși fuseseră loviți întîi de vestea cea rea de la Chilia, se ținură tari.* SADOVEANU, O. XII, 344. *Bate vînt de la sfînțit Și rea veste mi-a venit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 499.

6. Care produce neplăcere, nemulțumire, necaz. (Substantivat) *Dumnezeu să vă apere de cele rele și mai rămăneți cu bine!* CREANGĂ, P. 20.

II. Care nu are calitățile proprii destinației, menirii, rolului său.

1. Care nu este apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite întrebuințări; nepotrivit. *Numai poșta ... au fost foarte ră.* KOGĂLNICEANU, S. 2, cf. ALR II/I h 256, ALR SN I h 11/362, ALRM SN I h 103. *E rea casa fără clopot,* se spune cînd într-o casă nu sînt copii. Cf. ZANNE, P. III, 88. ◇ (Fiz.; despre corpuri) *Rău conducător de căldură* (sau *de electricitate*) = prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite. Cf. PONI, F. 141, 194. (Regional; despre vaci) *Rea de lapte* = stearpă. ALR I 1 069/85. ✦ (Despre drumuri, terenuri) Pe care se circulă greu, desfundat, impracticabil. *Încătro era a năzui oștii noastre, era loc foarte rău și îndată coborîșul Jijiii.* M. COSTIN, O. 189. *Poate vor fi drumurile rele.* AGÎRBICEANU, A. 49. *Am auzit că drumurile-s rele pe aici.* SADOVEANU, O. III, 496, cf. ȘEZ. II, 224, ALR I 394/9, 26, ALR II 3 126/102, 228.

2. (Învechit și regional, despre animale) Slab, pipernicit; cu defecte corporale; cu nărav. *Văzuiu cum alte șapte vaci mîrșave, grozave și foarte reale vineră sus.* PO 141/9. *Păcurar cu oile, De te-ar bate ploile ... De te-ar bate-o ploaie grea, Să-ți rămîie-o oaie rea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 278. *Am prins a mă lăuda Că am car și patru boi; Ei îs numai doi viței Ș-aceia picați de răi.* ȘEZ. I, 143, cf. 210, CANDREA, Ț. O. 30, CHEST. I 54/328, 476, 497, ib. 77/459, ALR I 1 110/595, 764, ib. 1 779/9.

3. (Despre organe sau părți ale lor) Care nu funcționează normal; nesănătos, bolnav; (despre funcțiuni fiziologice) care nu se desfășoară normal; defectuos. *Un rău și beteag mădulariu ... curmai și tăiat a fi se cade.* CANTEMIR, IST. 52. *Își aducea aminte de reaua umoare a mumei sale.* CR (1848), 33¹/63. *Săraci picioarele mele, Nu le poci purta de grele, Ori de grele, Ori de rele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 132. ◇ (Despre ființe; în expr.) **Rău la auz** (**văz** etc.) = care nu aude (vede etc.) bine. *Cine au dat gura omului? și cine au făcut rău la auz și surdu, văzător și orbu?* BIBLIA (1688), 41²/10. **Rău de frig** (**de căldură**) = sensibil la frig (la căldură). *Dumnealui era foarte rău de frig.* AGÎRBICEANU, A. 459, cf. MAT. DIALECT. I, 215. **Rău de carne** v. carne. **Rea** (sau, rar, **rău**) **de muscă** = **a)** (despre vite, cai) care suferă din pricina mușteloor. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM; **b)** (persoană) care nu-și poate înfrîna simțurile; v. muscă. **Rău de pagubă,** se spune despre o persoană care se necăjește foarte mult cînd suferă o pagubă. ✦ (Despre boli, răni) Grav, greu de vindecat. *De va cădea el în boală și în betejală rea, cu folosu-i iaste.* CORESI, EV. 148. *Se făcură zgaibe reale și pre oameni și pre dobitoace.* PO 206/4. *Era un om de avea o rană rea și plină de puroi.* MOXA, 358/12. *Stricăciunea iaste o boală rrea pre trup și bube pre cap și pre obraz.* VARLAAM, C. 325. *Era cuprins de o boală rea.* MINEIUL (1776), 160v²/22. *Din al doilea veac al zidirii Bomii, o ciumă rea coprinsă această cetate.* CR (1832), 163¹/33. *Doftori ce, abătînd punoi rele, Fac din boale nensemnate boalele cele mai grele.* CONACHI, P. 281. *Rele-s, bade, frigurile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 7, cf. FOLC. TRANSILV. I, 299. ◇ (Regional) *Tuse rea* = tuse convulsivă. Cf. TDRG. *Copilul ... era și bolnav de tuse rea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 275, cf. ALR II/I h 120.

4. (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat, rupt, stricat; p. ext. de purtare, de toate zilele. *Dorobanții și seimenii își lepăda hainele cele vinete și să îmbrăca în ferfenițe rele.* R. POPESCU, CM I, 375. *I pă(reche) strimfi ... răi* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 67. *Pre ei numai în nădragi și niște dulmăni rele i-au lăsat.* ȘINCAI, HR. II, 310/8. *Nu te uita, lele hăi, Că mi-s cioarecii cam răi, C-am acasă două oi Și mi-oi face alții noi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 459, cf. 442, ALR I 1 984/80, ALR II 3 320/514, ALR SN IV h 1 155/235.

5. (Despre materiale, produse etc.) De proastă calitate; inferior. *Nu poate pomul bun poame rele să facă.* N. TEST. (1648), 9v/16. *Un pămînt nelucrat, care de sineși nu poate da rod, nici bun, nici rău.* MARCOVICI, D. 12/12. *Dădeau drumul fumului pe nas și pe gură, un fum negru de tutun rău, ca de burulană arsă.* MIRONESCU, S. A. 98, cf. ALR II 5 149, ib. 5 263/64, ALR SN I h 241. *Ferul rău, cît să-l bați, e degeaba.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 29. *Lucrul rău nu piere cu una cu două.* CREANGĂ, A. 16. *Lasă că nu piere sămînța rea!* GALACTION, O. A. I, 89. *Pielea rea și răpănoasă, Ori o bate, ori o lasă.* ZANNE, P. I, 594, cf. II, 415. ◇ Expr. **Poamă rea** sau **soi rău** = om stricat, cu obiceiuri rele. *Am s-o dau dracului de pomană, soi rău ce este ea!* CREANGĂ, P. 174, cf. ZANNE, P. IV, 96. ✦ (Despre plante) Sălbatic, necultivat; nealtoit. *Eu sînt ca buruiana cea rea.* ALECSANDRI, T. I, 42. *Într-un pămînt gras, gunoios, unde plugul n-a trecut și sapa nu s-a înfipt, năpădesc plantele rele, grase, cu miros greu, țepoase.* DELAVRANCEA, T. 108. *Agronomul ... smulge vița rea din araci.* DEȘLIU, G. 48. ✦ (Despre mîncări și băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit; p. ext. stătut; (despre miros, gust) neplăcut. *Un gust foarte rău și amar.* DRĂGHICI, R. 98/14. Face *mămăliga ... Crudă, ră și nesarată.* ȘEZ. III, 159. *Constantin, Floare de spin, Mîndră floare, Ră duhoare.* ib. IV, 239, cf. CHEST. II 461/2. *Fie pînea cît de rea, Tot mai bună-n vatra mea.* ZANNE, P. III, 428. *Mămăligă, măi Ioane, Cît de rea, da numai mare!* id. ib. VI, 161. ✦ (Despre ciuperci) Necomestibil, otrăvitor. *Burieț răi.* ALR II 6405/334, cf. 219, 520, 531, 848. ✦ (Despre apă) Care nu e bună de băut. *Friguri din apă ra.* MAT. FOLK. 1570. ✦ Nereușit, nerealizat. *Avem bărbați ce știu ce va să zică o ediție bună și o ediție rea.* CR (1848), 8¹/31. *Greșelile-i se perd, strofele rele se trec cu cîntarea.* ODOBESCU, S. I, 187. *Versurile rele ... nu trebuiesc niciodată încurajate.* CARAGIALE, O. IV, 378.

6. (Despre bani) Fals; care n-are curs, ieșit din circulație. *Pentru calpuzanii ceia ce fac bani răi și pentru certarea lor.* PRAV. 75, cf. 76. *Mîndră, pe obrazul tău Rumenele-s de-un zlot rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 441. *El nu voi să ia nici un bănuț rău.* RETEGANUL, P. IV, 11. *Banul rău nu se pierde.* NEGRUZZI, S. I, 250, cf. BARONZI, L. 49.

III. (Despre persoane, mai ales despre meseriași, artiști etc.) Neîndemînatic, nepriceput, incapabil. *Cela ce va porni tot nărodul sau orașul asupra giudețului, să-l scoată dentr-acel loc ... pentru căce va fi un mădular rău ..., nu să va certa.* PRAV. 71. *Cela ce va*

răni pre altul şi-i va face rană de moarte . . . , macar de va fi dat şi pre vraci rău, să-l fie smintit . . . , toi să va certa. ib. 126. *O calfă rea niciodată nu-şi găseşte scule bune.* ZANNE, P. V, 113. ◇ Loc. adj. **Rău de lucru** (sau **de mînă**) = căruia nu-i place să muncească; leneş. *Bun de gură, rău de mînă.* BARONZI, L. 52. *Bun de gură, rău de lucru.* ROMÂNUL GIUMEŢ, 48, cf. ALR SN III h 776, 777, ZANNE, P. II, 182.

IV. (Exprimă ideea de a fi nefolositor, vătămător, nefavorabil)

1. Nesatisfăcător; nepotrivit, dăunător. *Mai vîrtos de iubirea argintului nemică nu iaste alta mai rea.* CORESI, EV. 216. *Aceasta cu învăţăturile ei ceale reale o va îndemna.* PRAV. 172. *Ne-au înmulţit obiceiuri rele asupră.* NECULCE, L. 148. *Den rea chivernisealã a creştinilor, au biruit Baizit pe creştini.* R. POPESCU, CM I, 240, cf. R. GRECEANU, ib. II, 132. *Înţelegînd împărăţia reaoa chivernisealã a lui . . . , trimis-au un capegibaşă ca să cerce starea ţării.* MUSTE, LET. III, 26. *Temerea ce cu prisos a viitorului la mulţi oameni este numai un obicei rău.* MARCOVICI, D. 13/5. *Au aflat că hotărîrea ce făcuseră era foarte ră.* DRĂGHICI, R. 163/10. *Împăratul răspunse cu vrednicie, arătînd că o cercare rea va dovedi îndată lui Sinan că nemţii ştiu a se bate cu ferul.* BĂLCESCU, M. V. 88. *De-mbunătăţiri rele cît vrei sîntem sătui.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Să-i vină răul gînd de a lepăda cartea ta din mînă.* ODOBESCU, S. III, 11. *Astfel încăpui pe mîna a oricărui, te va drege, Rele-or zice că sînt toate cîte nu vor înţelege.* EMINESCU, O. I, 134. *Că ajunsesem să locuiesc în subsolul unei case de nebuni nu era lucrul cel mai rău, dar . . . întunericul mă apăsa.* VLASIU, D. 20. *Un fior necunoscut de experienţă rea trecu prin sufletul candid al lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 14. ✦ Neconform cu realitatea, greşit, inexact. *Vă rog să nu vă faceţi o idee rea de mine.* GÎRLEANU, N. 68.

2. (Despre vreme, fenomene atmosferice, anotimpuri) Urît (friguros, ploios etc.); nefavorabil; (despre ani) neprielnic; sărac (în recolte). *Ierni reale.* CORESI, EV. 87. *Oaspeţii caselor noastre, cocostîrci şi rîndunele, Părăsit-au a lor cuiburi ş-au fugit de zile rele.* ALECSANDRI, P. III, 7. *Că de-i vremea rea sau bună, Vîntu-mi bate, frunza-mi sună.* EMINESCU, O. I, 123. *Amîndoi bătrînii aceştia erau albi ca iarna şi posomorîţi ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii.* CREANGĂ, P. 73. *Cum faci cînd e vreme rea?* CARAGIALE, O. II, 29. *Cînd era anul mai rău, de se văiau toţi vecinii, lui Pitache îi mergea de-ţi era mai mare dragul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 54. *Ar fi dorit foarte mult să nu-l apuce vremea rea pe drum.* SADOVEANU, O. I, 428. *Vreme bună, vreme rea, La Ţarigrad ajungea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 486. *Cînd porcul duce paie-n gură . . . , vesteşte vreme ră.* ŞEZ. II, 197, cf. ALR I 104, ib. 175, ib. 307, ib. 1 228, ALR SN III h 786. *Trimesu-mi-o mama carte P-un noruţ de vreme rea.* FOLC. TRANSILV. I, 213. *După vreme rea a fi el odată şi senin.* CREANGĂ, P. 235. *De cît o mie de ani răi, mai bine unul bun.* ZANNE, P. I, 4.

3. Dezavantajos, nerentabil. *Tîrg rău.* DL.

4. Prevestitor de rele; aducător de rele, nefast, nenorocos. *În dzi iuti (rea* H, cumplită D, în ziua nenorocirii B 1938) *izbăveaşte elu Domnul.* PSALT. 78. *Nu ţintiţi de-acuma ochii către steaua înfocată, Ce întinde preste ceruri coama sa de ră menire.* ASACHI, S. L. I, 143. *Muncească-se cît o vrea Cel născut supt steaua rea.* I. VĂCĂRESCUL, P. 403/3. *Ochiul rău să nu se puie pe dînsul în somn.* CR (1848), 36³/77. *Comorile sînt de două feluri: comori bune . . . şi comori rele.* PAMFILE, COM. 10. *Fluierul fabricei îl nelinişteşte, ca un vis rău.* BASSARABESCU, V. 118. *Ce vînt rău a suflat deodată peste viaţa lor?* SADOVEANU, O. I, 160. *Atunci un fel de schelălăit metalic răsună de sus ca-n nişte spaţii mari şi goale cu ecou rău.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Le-am zărit privirile grele, Ca o puzderie de stele rele.* DEŞLIU, G. 43. ◇ Expr. **(A fi) rău de . . .** = a fi neprielnic, nefast. *Zi rea de dohtorie.* CALENDARI (1733), 59/12. *Joia — rău de dobitoace, Vinerea cine mai toarce?* ŞEZ. II, 136. **E rău de moarte** (sau **de boală**) = aduce moarte (sau boală), e pericol, primejdie de moarte (sau de boală). *Lunea, fiind capul săptămînii, e rea de moarte pentru cei ce rămîn în viaţă.* MARIAN, Î. 248. *Săptămîna mare . . . să nu prea lipeşti sau spoieşti, căci e rău de boală.* ŞEZ. III, 123. *De ai vreo lumînare aprinsă în mînă, să nu laşi să ţi-o stingă cineva, că e rău de moarte.* ib. VI, 38, cf. ALR II 6228/848. **A îi rău de** (sau **la**) **ochi** sau **a avea ochi răi** = a deochea. Cf. MARIAN, NA. 55, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 49. **Ceas rău** v. ceas. **Semn rău** v. semn. **A fi de rău augur** v. augur. ◇ (Învechit; cu funcţie de prefix cu valoare negativă) *Rău norocosul . . . au aflat numai locul.* ŢICHINDEAL, F. 27/13. ✦ (Despre soartă, ursită) Potrivnic, vrăjmaş, nefavorabil. *Tinerii . . . cu patria împreună Vreu s-aibă soartea: rea sau bună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 158. *Să jăliţi soarta ce ră a fraţilor voştri.* DRĂGHICI, R. 159/7. *Să fereşti de soartă rea Pe-a ta dulce sorioară.* ALECSANDRI, P. I, 141. *N-am în ceruri nici o stea, Soarta mea e soarta rea.* MACEDONSKI, O. I, 39. *Ah, din lumea asta toală Eu am partea cea mai rea!* COŞBUC, P. II, 11. *De-a pururi pradă Ursitei maştere şi rele.* GOGA, P. 6. *Mi se pare că privirile lui Vasilescu cad pe el ca un blestem şi ca o soartă rea!* GALACTION, O. A. I, 62. *Numai eu, o pasărea, Avui partea cea mai rea.* ŞEZ. I, 12.

B. Adv. (În opoziţie cu bine; exprimă o apreciere care pune în evidenţă caracterul negativ al unei acţiuni sau stări; adesea în concurenţă cu prost)

I. 1. Contra dorinţei sau intereselor cuiva, defavorabil, nesatisfăcător; neplăcut, supărător. *Iară păcatul mai apoi născu şi rău fu.* CORESI, EV. 23. *Au fost lăcuind rău împreună.* PRAV. 98. *Îi scriia să vie la vizir, că pe urmă va fi rău.* R. POPESCU, CM I, 397. *Lui Parpangel rău cărţile-i cîntă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 161. *Rău este că mă stăpîneşte frica de a străbate şi în cele mai dinlăuntru părţi a ostrovului.* DRĂGHICI, R. 154/9. *De te-a învăţat cineva, rău ţi-a prit.* CREANGĂ, P 88. *Noaptea de joi spre vineri o petrec rău.* CARAGIALE, O. II, 136. *E rău cînd anu-nireg ţi-e post.* COŞBUC, P. I, 229. *Halde, moşule, c-o să fie rău.* GÎRLEANU, N. 43. *Aţi visat rău.* SEBASTIAN, T. 161. *Şi nu ştiai, ca vai de capul tău, Dacă-ţi era mai bine cînd era mai rău.* ARGHEZI, VERS. 291. *Da-i mai rău, Doamne, atunci Cîndu-ţi dai boii pe junci.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 386. *Cucule, galbîn în cioc, Rău mi-ai cîntat de noroc.* FOLC. TRANSILV. I, 458. (*E*) *rău cu rău, dar* (sau *însă*) *mai rău* (*e*) *fără rău* (= nu e bine aşa cum e, dar, căutînd să îndreptăm lucrurile, s-ar putea să dăm peste un necaz şi mai mare). Cf. BARONZI, L. 53, ALECSANDRI, T. 431, CREANGĂ, P. 201, GALACTION, O. A. I, 125, PAS, Z. I, 32, MERA, L. B. 19, PAMFILE, J. II, 163, ŞEZ. II, 100. *Tot era mai bine cînd era mai rău,* se zice cînd cineva regretă o situaţie trecută, care înainte nu i se părea bună. Cf. UDRESCU, GL. *Greu la deal, rău la vale* (sau *la deal greu, la vale rău*) sau *rău în sus şi rău în jos* sau *rău aşa, greu aşa* (= nicicum nu e bine). Cf. ZANNE, P. I, 154, VII, 703, CADE. ◇ (Însoţit de determinări introduse prin prep. „de") *Rău iaste de mine!* MINEIUL (1776), 180v1/8. *De nu mi-i asculta, va fi rău de pelea ta.* ALECSANDRI, T. 1 114. *Nu mi s-a urît mie cu binele, ci de tine-i rău.* EMINESCU, N. 14. ◇ Expr. **A-i fi** (sau **a-i merge**) (cuiva) **rău** = a avea o viaţă grea, a trece prin momente grele, a o duce greu; a nu-i prii. *Cui i să croieşte rău Rău îi merge tot mereu.* PANN, P. V. I, 144/3. *Mă! . . . că rău mi-a mai mers astăzi! Ce zi pocită!* CREANGĂ, P. 46. *Cînd ne-o fi mai rău să ne fie ca astă-seară.* GALACTION, O. A. I, 272. **A ajunge rău** v. ajunge. **A sta** (sau **a se găsi**) **rău** = a nu avea cele necesare, a nu avea bani, a fi sărac. Cf. DL, DM. **A sta** (sau **a se găsi**) **rău de . . .** (sau **cu . . .**) = a fi în criză de ceva, a fi lipsit de ceva. *Tocmai atunci se găseau mai rău ca oricînd cu banii.* BASSARABESCU, V. 14. **A-i fi** (cuiva) **rău** (sau **a se simţi rău**) = a fi (sau a se simţi) bolnav, a-l durea ceva. *Aducea lui toţi carii le era rău, cu de toate boalele . . . şi vindeca pre ei.* Co-

RESI, EV. 477. *Mi-i rău la cap că nu m-am săturat de somn.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105v/36. *Cînd era sătui, punea pricină Că le-ar fi rău, şi făcea hodină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 103. *Mi-era rău ... N-am făcut bine să plec!* CARAGIALE, O. I, 144. *Mi-e rău şi frig.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 22. *Mă duc ... să spun că ţi-i cam rău.* GÎRLEANU, N. 73. *Dochia se simţi rău.* SADOVEANU, O. I, 28. *Nu mi-i rău, dar o să mor, Că de mult mă arde-un dor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 206. **A fi rău** = (despre un bolnav) a fi în stare gravă. *Să vii să-l vezi* [pe copil], *că e rău.* ULIERU, C. 30. **A se simţi rău** = a încerca un sentiment neplăcut, de apăsare, de stingherează. *Moşu se simţea rău sub ploaia de prevestiri, pe care Niculiţă i le căra cu droaia.* VLASIU, A. 307. **A fi (sau a părea) rău dispus** v. dispus. **A-i cădea (cuiva) rău** v. cădea. **A-i părea (cuiva) rău (de ... sau după ...)** = a regreta (ceva sau pe cineva). *Nu vă pare rău de spăsenia greşiţilor, ce mai virtosu vă bucuraţi.* CORESI, EV. 32. *Mult îm pare rău, unde ţi-au făcut atăta ruşine ca unui fur.* PRAV. 223. *Nu cumva apoi, odinioară, Cum că n-am iubit rău să ne pară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133. *Copii tineri! rău să nu vă pară De accastă glumă ce-o fac astă-seară.* PANN, P. V. I, 12/27. *N-ai mustrare de cugel? Nu-ţi pare rău?* NEGRUZZI, S. I, 30. *Ne pare rău, ne întristăm cînd vedem un om cu o nalţă inteligenţă ... aşa plecat subt acel jug degrădător.* ODOBESCU, S. I, 320. *Te duci şi rău n-o să-mi mai pară De-acum de ziua cea de ieri.* EMINESCU, O. I, 211. *Nu-i păru aşa de rău după Ivan, care-i făcuse atîta bine.* CREANGĂ, P. 307. *Îmi pare destul de rău de asta.* CARAGIALE, O. IV, 131. *Se prefăcu că-i pare rău.* ISPIRESCU, L. 25. *Dar n-am făcut cu dinadins Şi rău ce-mi pare acum!* COŞBUC. P. I, 94. *Îi păru rău că i-a primit.* REBREANU, R. I, 145. *Îmi pare rău că nu te-am cunoscut înainte de război.* C. PETRESCU, Î, II. 156. *Îmi pare rău ... Nu pot face nimic.* BRĂESCU, O. A. I, 41. *Ce rău îmi pare că n-am să-i pot povesti nimic.* SAHIA, N. 25. *Teribil de rău mi-a părut c-a trebuit să plec.* BARANGA, I. 160. *Îl cunoşteau toţi pe Ţugurlan şi le părea rău că era aşa.* PREDA, M. 145. *Îmi părea rău că nu ştiu să desenez.* BARBU, P. 46. *Rău îmi pare, Doamne, pare C-a crescut Murăşu mare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 308. *Nu gîndi, bade, că-mi pare Rău după braţele tale.* FOLC. TRANSILV. I, 294. **A se avea rău cu cineva** v. avea. (Regional) **A fi rău de ...** = a fi criză de ... Cf. MAT. DIALECT. I, 90. *Pe la voi îi rău de apă.* ib. **A călca rău** = a umbla fără nici un rezultat, a nu-i merge bine. Cf. ZANNE, P. II, 152. (Transilv.) **A umbla rău** = a nu-i merge bine, a face o afacere proastă, a ieşi în dezavantaj. ✦ În împrejurări defavorabile, în situaţie grea. *Cîţi au fost ca mine, ba încă şi mai rău decît mine.* FILIMON, O. I, 126. *Acum sîntem atît de rău aice, încît măcar nici straie aice nu mi s-au făcut de ajuns.* KOGĂLNICEANU, S. 96. *Pe Radu rău l-am lăsat La poartă la Ţărigrad.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 497.

2. Neplăcut (pentru auz, miros etc.), dezagreabil, urît. *Sună rău să cază doagili.* ALR II/I MN 143, 3 915/899. *Haine noi cu bumbii vechi Sună cam rău la urechi,* se spune despre lucruri nepotrivite. ZANNE, P. III, 182. ◇ Expr. **A-i şedea** (sau **a-i sta, a-i veni**) **rău** (o haină, o podoabă etc.) = a nu i se potrivi, a nu-i sta bine, a dezavantaja. *Ai văzut ce rău îi venea pălăria?* BASSARABESCU, V. 9. *Mîndră-i lumea şi cu fele ... Făr' de feciori rău îi şede!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 401, cf. 319. **A arăta rău** v. arăta. **A-i mirosi** (cuiva) **rău** v. mirosi. ◇ (În compunere cu un adjectiv verbal) *Floare rău mirositoare.* DL. ✦ (Adjectival; familiar; în expr.) **A nu fi rău** = a avea o înfăţişare plăcută. *Nu sînt rău.* IORDAN, L. R. A. 496. ✦ Incomod, neconfortabil. *Te-ai aşezat rău, vino aici, pe fotoliu.* CĂLINESCU, S. 45.

3. Cu vrăjmăşie, cu duşmănie. *Neştine rău va cugeta pre prîiatnicul său şi cu hiclenie pre el va omorî.* PO 247/24. *Pre cei ... cruzi să ocărîm şi rău să-i pomenim.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Tinerii care se vor recunoaşte în acest studiu ... or să se uite rău la mine ş-or să mă urască toţi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 199. cf. ALR I 303/820. ✦ (Învechit) Cu cruzime, nemilos. *Pe muftiul acela prinzîndu-l, rău l-au omorît.* IST. Ţ. R. 105. ✦ (În legătură cu verbe ale vorbirii) Defăimător, calomnios. *Urîi ... reu cuvîntînd* (grăind rău de N. TEST. 1648, grăind de rău BIBLIA 1688) *calea înaintea gloatei ... se delungă de ei.* COD. VOR. 4/10.

II. 1. Cum nu trebuie (să fie făcut ceva), cum nu se cade; nepotrivit, greşit, defectuos. *Cearetí ... şi nu veţi priimi derepce că rău cearetí.* CORESI, EV. 225. *Ştie ce e bine şi ce e rău.* PO 21/10. *Amestecăturile ... celor rău slăvitori.* MINEIUL (1776), 68r2/11. *Face prea rău de a refusa o asemenea de onorabilă propunere.* CR (1846), 271/4. *Ea îl crescu rău — dar cum se putea altfel? îl iubea aşa de mult.* EMINESCU, N. 40. *Ia, ştii că nu m-ai învăţat rău?* CREANGĂ, P. 39. *Să nu se înveţe rău.* DELAVRANCEA, O. II, 322. *Rău ai făcut bărbate, tare rău ai făcut.* AGÎRBICEANU, A. 225. *Rău faci, Vasile, că nu te sfieşti.* REBREANU, I. 26. *N-ar fi rău să mă abat şi pe la chihaia Neculai.* SADOVEANU, O. I, 59. *Rău ai făcut că nu te-ai mai dus pe acolo.* CĂLINESCU, E. O. I, 219. *N-ar fi rău să mergem într-acolo.* STANCU, R. A. I, 182. *Amar de alesul meu, Cum mi-am ales eu de rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. (Ironic) *Unde găseşte pus rău, el pune bine,* se zice despre cel deprins să fure. Cf. CADE. ◇ Expr. **A-i sta** (sau **a-i şedea**) **rău** = a nu i se potrivi, a nu i se cădea (să facă sau să spună ceva). *Trandafir crescut în fîn, Rău îmi stă june bătrîn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 459. **Bine-rău** v. bine. **A înghiţi rău** v. înghiţi. (Prin nord-vestul Munt.) **A umbla rău** = a avea o purtare dezmăţată, a-şi face de cap. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Determinînd participii) *O mînă de soldaţi rău armaţi.* BĂLCESCU, M. V. 85. *O casă rău mobilată, ale cărei ferești dau peste rîu.* BOLINTINEANU, O. 197. cf. 414. *Acestea sînt vorbe pompoase, dar rău cugetate.* ODOBESCU, S. I, 307. *Case mici şi rău zidite.* EMINESCU, N. 33. *Se purtase ca o copilă răsfăţată, rău crescută.* SLAVICI, O. II, 93. *O scîndură de la pat, rău aşezată, căzuse.* DELAVRANCEA, T. 37 *Să vorbeşti frumos cu ele, Să nu-ţi scoată vorbe-n ţară' Că tu eşti crescută rău!* COŞBUC, P. I. 165. *Era rău ales locul unde stam noi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 141. *Se ţineau de capul meu toate pocinoagele, mari şi mici, ca să ... creadă oamenii că eram întîrziat, rău făcut, gură-cască, papă-lapte.* VLASIU, A. 155. *Un copil, vai! destul de rău crescut.* SADOVEANU, O. VII, 493. *O femeie mătăhăloasă, bătrînă, îmbrăcată rău.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *Pînză rău ţesută Şi vreme pierdută.* ZANNE, P. III, 271.

2. Neconform cu realitatea, cu adevărul, fals; inexact, neprecis, incorect. V. slab. *Nedreptul şi păcătosul ... rău înţelease.* CORESI, EV. 24. *Ş-au mărturisit pacatul, că au giurat rău* (a. 1746). URICARIUL, XXV, 196. *Istoria noastră n-a fost de loc seau a fost rău scrisă pînă acum.* BĂLCESCU, M. V. 13. *Cunoaşteţi rău pe ţărani.* GALACTION, O. A. I, 172. *Grăieşte destul de rău româneşte.* SADOVEANU, O. X, 391, cf. XII, 9. *O discreţie rău înţeleasă îmi oprise totdeauna pe buze orice întrebare.* BARBU, P. 17.

3. În măsură sau în cantitate insuficientă; puţin, slab, prost. *Mănîncă rău, Doarme rău. Muncă rău plătită.* ✦ (În legătură cu verbe ale percepţiei, ale distingerii etc.) Neclar, nelămurit, nedesluşit. *Vede rău. Aude rău.*

III. (Cu sens întăritor, mai ales în legătură cu verbe care exprimă acţiuni vătămătoare) Tare, cumplit; foarte. *Cade-le-se rău a se chinui.* CORESI, EV. 61. *Oricine va omorî pre altul cu otravă să va certa mai rău decît cela ce va face ucidere cu sabiia.* PRAV. 108. *Era rău greşit lui Antohi Vodă.* NECULCE, L. 148. *Bătrîneţile ajungîndu-l şi bolnăvindu-se rău, au murit.* R. POPESCU, CM I, 367. *Îl bătură rău.* MINEIUL (1776), 186v2/2. *Între domnii româneşti ... întrase rău obiceiul de îşi lepăda muierile cele dintîiu.* ŞINCAI, HR. II, 145/6. *Înştiinţare ... Cu solii credinţate trimeasă Cum că el vra pe ţară să ierte Şi numa pe domnul rău să certe.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 244. *Nu putea să se agiute una pe alta ... şi ... rău s-ar fi primejduit.* DRĂGHICI,

R. 66/20. *Îi izbi cu putere, îi sparse rău, ucise pe mai toți.* BĂLCESCU, M. V. 154. *Banele mă dor Și lanțul rău mă strînge!* BOLLIAC, O. 130, cf. EMINESCU, P. L. 61. *Rău s-a stricat inima lui Mogorogea.* CREANGĂ, A. 103. *Cînd scorpia este necăjită rău, varsă foc.* ISPIRESCU, L. 5. *Un împărat păgîn . . . avea o fecioară bolnavă rău.* VLAHUȚĂ, R. P. 76. *Nu se îmbăta . . . niciodată rău.* REBREANU, I. 49. *Mai rău o tînguiau pe ea.* BASSARABESCU, V. 86, cf. BRĂESCU, O. A. I, 389. *În sufletul lui ardea nestînsă dragostea și vîntul zborului . . . o aprindea mai rău.* SADOVEANU, O. I, 327. *Se strîmbă atît de rău, încît toată lumea băgă de seamă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 120. *O strîng rău pantofii.* STANCU, R. A. I, 114. *Rupturile și pielea i se vedeau și mai rău.* PREDA, M. 171. *O luase rău frigul, și intră repede în prăvălie.* BARBU, P. 172. *Bărbatul rău mă teme, Nici de-un pas el nu-mi dă vreme.* ALECSANDRI, P. P. 324. *Pe-o clenguță din dumbravă Zace mierla rău beteagă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 10. *Vai! de-oi scoate palosul, Rău te-o durea sufletul.* DOINE, 116. *Vai, vai, inima mea, Rău m-a prins a mă durea.* HODOȘ, P. P. 31, cf. ALR I 421/900, 926, 427/990, 1 372/800, 1 376/ /922, ALR SN III h 793. *Ochii-i sînt muriță verde, Rău mă tem că mi l-oi pierde.* FOLC. TRANSILV. I, 279. *De te latră vreun cîne, . . . N-arunca în el cu piatră, Că atunci mai rău te latră.* ZANNE, P. I, 502. *Mîța blîndă zgîrie rău.* id. ib. 547. *Palma de la un neam te ustură mai rău decît* (sau *ca cea*) *de la un străin.* id. ib. IV, 485. ✧ (Precedat de „foarte", „tare", „prea") *Va vătîma foarte rău pre cineva.* PRAV. 253. *Au fărmat pre rău cetatea.* NECULCE, L. 329. *Fură foarte rău înfrînți.* ANON. CANTAC., CM I, 152. *Erai foarte rău amalat.* CR (1848), 8[1]/68. *Și focu-i hazliu, dar tare rău te pîrjolește cîteodată.* CREANGĂ, P. 164. *Din somn cînd m-am trezit, Foarte rău m-am celuit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 225. *Mult mai stau eu și-mi gîndesc . . . Că prea rău mă năcăjesc.* FOLC. TRANSILV. I, 175. ✦ Învechit) În număr mare. *I-au fost lovit lăngorea de murea foarte rău și fiind jumătate tabăra bolnavă de inimă.* IST. Ț. R. 55. *S-au făcut foamete mare . . . și ciumă de murea foarte rău.* AMIRAS, LET. III, 136/15. ✦ (Regional; în comparații) Cum trebuie, cum se cere; bine. Cf. TOMESCU, GL. *L-alesăș* (*grîul*) *mai rău ca la trion.* id. ib.

C. S. n. (În opoziție cu b i n e) **1.** (Mai ales la pl.) Ceea ce aduce nemulțumire; neplăcere; pricină de nemulțumire, de nefericire; neajuns, nenorocire, răutate. **(I 1).** *Dăndu mie reu în locu de bire.* PSALT. 73. *Dă har lu Dumnezeu . . . cum pre tine au ferit . . . în ceale șase zile de rău.* CORESI, ap. GCR, I, 24/29. *Îngerul cela ce au slobodzit pre mine den toate realele bl*[a]*g*[o]*s*-[lo]*vească pre acești feciori.* PO 172/6. *Acea învățătură spre bine l-au fost învățat au spre rău.* PRAV. 322. *Pre voi vă vor apuca realele.* BIBLIA (1688), 121[1]/14. *Un rău puțin strică multe bunătăți.* FL. D. (1693), 40[r]/1. *Vedeți, o cititorilor! lucrurile cele fără dă sfat cîte rele și primejdii aduc.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Însă ajungea realile silința.* AETHIOPICA, 50[v]/22. *De rău nu să bucură.* CALENDARI (1733), 12/10. *Începe Janalău a dezvolbi rău ce cuprinde în sine monarhia.* BUDAI-DELEANU, Ț. 379. *Chibzuindu-te adînc asupra relelor . . . , întreabă-te: perdut-am oară tot?* MARCOVICI, D. 14/25. *În a tartarului unde Toate rălile cufunde, Ce-ntre noi s-a fost născut.* ASACHI, S. L. I, 56. *Două rele mari care mistuiau împărăția și-i pregăteau căderea: robia și proprietatea cea mare.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Rău nu e poate așa mare pe cît ți-l imagini.* CR (1848), 28 /74. *Plînseră atîneanti cu glas mare, și să auzi preste toată lumea de rău atîneanilor.* ALEXANDRIA, 38/24. *Femeile . . . sînt lăsate ca să ne păzească de rău.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Cîte rele n-aduseră aste caste-n orice loc!* BOLLIAC, O. 106. *Și, de-i da de vreun bine, Cugetă la rău meu.* MUREȘANU, P. 4/4. *Prin relile vieții e mai greu să te strecori.* ALEXANDRESCU, O. I, 174. *La lucrul meu, ca tine, eu însumi mă consum, Voind a da lumină acestei țări frumoase, Ce relele supun.* BOLINTINEANU, O. 28. *Impulsul prim La orice gînd, la orișice voință, La orice faptă-i rău.* EMINESCU, O. IV, 89. *Să-ndreptez răul ce zici că îi l-am făcut.* CARAGIALE, O. II, 276. *Mercur . . . fură tronișorul în care închidea Prometeu relele.* ISPIRESCU, U. 88. *Pling de foame-ai tăi copii, Răul crunt te bate.* NECULUȚĂ, Ț. D. 42. *Tiranul brat al tău Face totul ca s-o cheme, Rău îngrămădind pe rău.* COȘBUC, P. II, 108, cf. ALEXI, W. *Încăpățînarea e mama tuturor relelor.* REBREANU, I. 225. *În acest studiu-program, se analizează clasele sociale din România, relele societății, și se propun și soluții.* IBRĂILEANU, SP. CR. 194. *Simțim prea bine răul vremii noastre.* GALACTION, O. 337. *Simțeam toți că este ceva, un rău ascuns, care împiedica viața.* VLASIU, D. 26. *Omul se învață cu binele. La nevoie însă se învață și cu răul.* STANCU, R. A. III, 19. *Puterea decantării sociale O să stîrpească răul tot, cîndva.* LABIȘ, P. 237. *Bătea vîntul prin petele, Nu știam de-atîtea rele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 177. *Relele, ardă-le focul, Tot cu mine-și află locul.* HODOȘ, P. P. 154. *Binele de mine fuge, Răul dinapoi m-ajunge.* FOLC. TRANSILV. I, 69. *Și răul e bun la ceva.* BARONZI, L. 65. *Tot răul spre bine.* UDRESCU, GL. *Răul cu răul se dezbară.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Omul se deprinde cu răul ca vermele în hrean.* ZANNE, P. II, 379. *Rău vei sămăna, rău vei aduna.* id. ib. VIII, 511. *Din două rele s-alegi pe cel mai mic.* BARONZI, L. 70. (Cu parafrazarea proverbului) *Din aceste două rele, Duduca alese pe cel mai mic.* FILIMON, O. I, 139. ✧ (Precedat de prep. „de") *Temîndu-se împăratul să nu i se întîmple ceva de rău, a făcut sfat.* CREANGĂ, P. 85. ✧ L o c . a d j . (Învechit) **De rău** = dușmănos, supărător, vătămător. *Cuvinte bîrfealnice și de rău.* MINEIUL (1776), 120[vl]/2. *Vorba de rău omul prea lesne o crede.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 4. ✧ L o c . a d v . **Cu părere de rău** = cu regret. DL, DM. ✧ E x p r . **A vrea** (sau **a voi, a dori,** învechit **a cugeta, a cere**) (cuiva) **răul** (sau, învechit și popular, **rău**) = a dori să i se întîmple cuiva lucruri neplăcute, a dușmăni. *Se se sfiască carii vor mie rreul.* PSALT. HUR. 34[v]/10. *Îmbăca-se-vor cu rrece și cu rușinre carii cer reu mie.* ib. 60[v]/11. *Spămînte-se cei ce cugetă mie reu.* PSALT. 61. *Ceia ce-m vrea răul.* DOSOFTEI, PS. 54/20. *Voiesc răul țării și dărăpănarea ei.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 82. *Nici au cugetat vreun rău pentru dînșii.* MARCOVICI, C. 22/5. *Stăpîne, știi că eu nu-ți voiesc răul, ascultă-mă și n-ai să greșești.* CREANGĂ, P. 165. *Nu-mi dădeam prea deslușit sama ce vreau; dar îi doream tot răul.* SADOVEANU, O. XI, 271. *Cîte flori în jurul meu, Toate-mi voiesc numai rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 189. *Nu trebuie să voiești răul aproapelui tău.* ȘEZ. II, 158. (Învechit și popular) **A avea rău** (pe cineva) = a dușmăni, a urî. *N-am rău pre nime.* DOSOFTEI, PS. 79/6. (Eliptic) *Toată lumea rău pe mine, Numai puica-mi face bine.* TEODORESCU, P. P. 314. **A vorbi** (sau, rar, **a grăi, a povesti**) (pe cineva) **(de) rău** = a bîrfi pe cineva; a calomnia. *Urii . . . părîia reu cuvîntându* (*grăind rău* N. TEST. 1648, *grăind de rău* BIBLIA 1688, b î r f i n d B 1938) *calea înraintea gloateei.* COD. VOR. 4/10. *Grăiesc pe alții de rău.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Cei ce au grăit rău către măria ta.* ANTIM, P. XXIV. *Să-ți fie rușine . . . a grăi despre toți rău Și a te gîndfa ca și broasca în tău!* BUDAI-DELEANU, Ț. 235. *Învinovățim, vorbind de rău pe alții.* DRĂGHICI, R. 63/27. *Unii vorbea de rău despre coaliții.* CR (1848), 10 /15. *Vezi bîrna din ochiul tău Și nu vorbi p-alt de rău.* PANN, P. I, 3/22. *Țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău.* CREANGĂ, A. 35. *Nu mai vorbea de rău aievea în fața împăratului.* ISPIRESCU, L. 37. *Te-o duce păcatul să vorbești, în lipsă, de rău pe vreun prieten.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Firește, Titu nu credea nici o vorbă din ce-i povestea de rău notarul.* REBREANU, I. 233. *A vorbit de rău pe cel mai bun prieten al lui.* SADOVEANU, O. III, 174. *N-aș vrea să-mi vorbești nevasta de rău mămucă.* STANCU, R. A. III, 25. *Feciorii îl vorbesc de rău în lume.* PREDA, M. 73. *Te vorbește cineva de rău.* ȘEZ. I, 277, cf. ZANNE, P. I, 501. **A ține (de) rău pe cineva** (sau, rar, **ceva**) = **a)** a face (pe cineva) răspunzător, a reproșa; a fi supărat pe cineva. *Mustafa pașea . . . i-au luat pe toți . . . de i-au închis, ținînd rău și pre Ștefăniță Vodă.*

M. COSTIN, O. 198. *De n-ai hi bătrîn și n-ar hi păcat ... a pobrăzi bătrînii, te-aș ținea rău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106r/29. *Fiindcă dumneata ești de aice, Nu-mi vei ținea de rău o întrebare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 146. *Au ținut de rău pre negustători că s-au lăudat.* BĂRAC, T. 35/2. *Iartă-mă, amice autorule, să te țin de rău fiindcă, în cartea ta, n-ai spus nimic despre acest vînat.* ODOBESCU, S. III, 23. *Nu te mai țin de rău, în gînd, pe tine.* ARGHEZI, VERS. 295. *Socotiră că trebuie să-l țină de rău.* PREDA, M. 37. *Badea-i cam nătărău Ș-ar să te ție de rău!* I. CR. II, 77; **b)** (învechit și regional) a opri, a struni, a reține. *Ținie-și limba sa de reu, și cu rostul său se nu grăiască hiclenșigure.* PSALT. 60. *Ține copiii de rău să nu dea cu pietre.* CIAUȘANU, GL. *Ține ctinii de rău să nu muște.* id. ib. *Îl ține de rău și de la mîncare, bietul copil.* UDRESCU, GL. **A băga** (pe cineva) **la rău** = a provoca cuiva necazuri, nemulțumiri. *Banul te bagă la rău, banul te scoate.* ZANNE, P. V, 49. **A lăsa** (pe cineva) **răului** = a părăsi pe cineva aflat într-o situație dificilă. *Acum nu cred că mă mai lași răului, ca altădată.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 503. **E de rău,** se zice pentru a preveni pe cineva de urmările neplăcute ale unei acțiuni. UDRESCU, GL. **Atîta rău,** exclamație care arată nepăsarea cuiva față de o situație neplăcută. Cf. id. ib. **A meni a rău** (sau, rar, **a rele**) v. meni. **De bine de rău** v. bine. **A lua** (pe cineva) **cu răul** v. lua. **Uita-te-ar relele!** formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. Cf. CIAUȘANU, GL., DL, DM. (Comparat ca un adjectiv) **Din rău în mai rău** = dintr-o nenorocire în alta, dintr-o situație grea în una și mai grea. *Văduvia-i sărăcie lucie. Femeia a dat din rău în mai rău.* REBREANU, I, 11. ✦ Stricăciune, pagubă. *Prăzi, arsuri și alte rele pren tot locul să vedea.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *O ceată de 3 000 ianiceri intră în țeară și începu a pune contribuții pe țărani și a face tot felul de rele.* BĂLCESCU, M. V. 50. ✦ (Regional; f. sg. art.) Primejdie. *Harap Alb, dacă vede reaua, i-arunce pielea cea de urs.* CREANGĂ, P. 215, cf. DDRF.

2. Boală; p. ext. suferință, durere, (popular) răutate **(III 3).** *Împlu de reu sufletul mieu.* PSALT. HUR. 74r/11. *Țirurăme reale ce nu lă era măsură.* PSALT. 77. *Spuse ... de ce rău se chinuiia și se munciia fiiu-său.* CORESI, EV. 79. *Păcătoșilor răul să să obîrșască.* DOSOFTEI, PS. 25/17. *Micul spin de atît rău te pătrunde.* ASACHI, S. L. I, 88. *Un remed de minune ... pentru cei ce au toate rellele.* CR (1848), 18³/64. *Rău a săcerat mai multe ființe.* GHICA, S. 33. *Contra unui rău atît de mare, înghesuit într-un pept atît de mic, cine putea să lupte?* DELAVRANCEA, T. 264. *Legătura, apoi, în decurs de cîteva ore ... scoate o băsică plină cu apă (trage buba, răul).* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 25. *Îl mistuia un rău nelămurit.* C. PETRESCU, Î. I, 262. *Veselia ... alungă răul, calmează nervii.* BRĂESCU, O. A. II, 407. *Of, nu zac de nici un rău, Ci, bade, de dorul tău!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 104. *De toate relele, cîte-i avea, De toate te-oi spăla!* MARIAN, V. 212, cf. 105. ✧ (Calc după fr. *mal de mer*) *Rău de mare* sau (rar) *rău mării* = stare de indispoziție generală de care suferă unii călători pe mare și care se manifestă prin grețuri, vărsături etc. *Această mișcare ... este cea mai supărătoare pentru pasagerii ce suferă de rău mării.* BOLINTINEANU, O. 270, cf. BIANU, D. S. *Bălcescu nu suferi de rău de mare.* CAMIL PETRESCU, O. III, 101. *E începutul răului de mare — această veche și ciudată boală pentru care nu s-a găsit alt leac decît deprinderea.* BART, S. M. 17. *Rău de munte* sau *rău de altitudine* = stare de indispoziție generală care apare în cursul ascensiunilor peste o anumită altitudine datorită scăderii concentrației de oxigen din aerul atmosferic. Cf. BIANU, D. S., DER. (Popular) *Rău copiilor* (sau *rău cel mare, rău cel rău, rău de cela*) = epilepsie; samcă. *Untura de gîscă ... e bună de pept, de răul copiilor, precum și de-o mulțime alte boale.* MARIAN, O. II, 379. *De răul copiilor zac numai copii de la 1 — 7 ani.* N. LEON, MED. 143, cf. PAMFILE, S. V. 162, H I 73, VI 236, XII 125, 291, 303, 594, MARIAN, D. 194, PAMFILE, B. 57. *Cu fierea pămîntului, cu cătușnică și pelin înalt, se fac scăldători copiilor cari sufăr de răul copiilor.* ȘEZ. XV, 32, cf. LEXIC REG. II, 96. (Eliptic) *Copii bolnavi mi-au povestit îngroziți cum i-a venit „răul" [infirmierei] în două rînduri.* ULIERU, C. 17. ✧ Expr. **A i se face** (sau **a-i veni**) (cuiva) **rău** = a simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc. *I s-a făcut rău.* GALACTION, O. A. I, 112. *Îmi venise rău. Am avut noroc că m-ați văzut cu batista plină de sînge.* CAMIL PETRESCU, T. III, 156. *Ce e cu ăsta? — I-a venit rău, să trăiți!* BRĂESCU, O. A. II, 337, cf. SEBASTIAN, T. 372. *I s-a făcut rău și a căzut pe stradă.* CĂLINESCU, S. 369, cf. ALR II/I h 102/928. **A-i face** (cuiva) **rău** = a produce cuiva o senzație neplăcută. *Aproape îi făcea rău atîta curățenie.* BASSARABESCU, V. 78.

3. Ceea ce nu e recomandabil sau nu e de dorit din punct de vedere moral; p. ext. faptă rea **(A I 3)** nelegiuire. *Iubit-ai reul mai vîrtos de cătu dulceața.* PSALT. 101. *Porîncă Adam o au luat, den pomul ce știe binele și răul să nu mănînce.* CORESI, EV. 50. *Loi ieși la ei ... și dzise: rogu-vă, frații miei, nu facereți așa rău.* PO 60/20. *Sămt cu vrajbă unul altui, rrăul binelui și binele răului.* VARLAAM, C. 189. *Ptlat zise lor: ce rău au făcut?* N. TEST. (1648), 62v/1. *Știi cu de-adevărul direpiul și răul.* DOSOFTEI, PS. 25/20. *Relele să le gonim ... și bunele să îmbrățișim.* C. CANTACUZINO, CM I, 29. *Nu este dracu de vină, Ci voia lui spre rău adîncată!* BUDAI-DELEANU, Ț. 268. *Vecinica osîndă a celor ce lucrează răul.* MARCOVICI, C. 4/15. *Căci virtutea, ca și răul, cumpenite-s.* ASACHI, S. L. I, 74. *Amîndouă în unire ne dau putere de sine De a fugi de tot răul și de-a ajunge la bine.* CONACHI, P. 276. *Chipul cu care ne putem mîntui, putem învinge răul și îndeplini menirea morală a omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Căută o babă, auzind că ele Îl întrec pe dînsul la drăcii și rele.* PANN, P. V. I, 53/20. *Odată cu binele s-au născut și răul.* RUSSO, S. 3. *Răul se face fire, simțirea amorțește Și trăiesc în durere ca-n elementul meu.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Acest veac plin de rele.* ALECSANDRI, P. I, 198. *Soarele de mîne, cînd va răsări, Crezi tu c-o să aibă raza sa mai vie? Că-ale lumii rele se vor îndulci?* BOLINTINEANU, O. 104. *Cine pe lume a scăpat de chinul care rodește omenirea cu bunele și relele sale?* DELAVRANCEA, S. 23. *Mintea mea n-o să mai pună granițe-ntre rău și bine.* MACEDONSKI, O. I, 72. *Știu că sămînța răului încolțește așa puternic în unele firi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 251. *Răul plăcutu-ți-a pururi.* MURNU, I. 6. *Unul concepe viața mai mult din punctul de vedere al binelui și al răului.* IBRĂILEANU, S. L. 60. *Răul trebuie curmat din rădăcină.* REBREANU, R. I, 87. *Credeam că sînt în stare să judec, că am ochiul sigur și pot alege răul de bine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 309. *Caut leagănul copilăriei mele, de care m-a despărțit din ce în ce mai mult cunoștința binelui și a răului.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *Sufletul te trage în toate părțile, și spre rău și spre bine.* VLASIU, D. 39. *El și nepoții lui se țin numai de rele.* SADOVEANU, O. XI, 231. *De toate m-am scuturat. De răuri m-am depărtat. Ca soarele m-am luminat.* PĂSCULESCU, L. P. 114. ✧ Expr. **(A fi) învechit în rele** v. învechit. ✦ (Mai ales la pl.) Păcat, slăbiciune, viciu. *Părăsiți amu totu reul și totu hiclenșigul.* COD. VOR. 144/11. *De realele lor izbăvi ei.* PSALT. 228, cf. 9. *De realele aceștii lumi să ne slobozîm.* CORESI, EV. 164. *Pururea amu să ne învățăm de ceale bune, ca realelor să nu ne învățăm.* id. ib. 174. *Domnul nu lasă de bine îmblătoriul fără rău.* id. PS. 231/13. *Întăiu să să părăsască de rreale.* VARLAAM, C. 347. *Vedea logofeții fiilor lui Israil pre dînșii în reale.* BIBLIA (1688), 42²/12. *Doară s-ar pocăi oamenii și de la întunerecul relelor s-ar întoarce la lumina bunelor.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Ferește-ne de toate realele noastre.* MINEIUL (1776), 158r1/16. *Teme-te numai de relele ce însuți țe-ai unelitit.* MARCOVICI, D. 16/9. *Sînt împovărat de sarcina relelor mele.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt într-un mod fatal legate de o mînă de pămînt.* EMINESCU, O. I, *Un asemenea creier, neștiind ce să facă, alunecă ușor în rele.* DELAVRANCEA, T.

107. *Cum îndrăznește el să spună pe față lipsurile, relele și păcatele noastre?!* GALACTION, A. 181. *Cu toate potlogăriile lui . . . , era straşnic de fricos.* SADOVEANU, O. III, 115. *Trage-ți, lele, cununa . . . Că mă bagi în multe rele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 18. *Fără badea n-oi mere, Căci cu el am făcut rele.* PODARIU, FL. 76. ✦ (La pl.) Pozne, nebunii copilărești. *Mă îndemnam spre rele cu mai multă tragere de inimă.* VLASIU, A. P. 22. [Copiii ăştia fac] *răle păstă răle.* ALR SN VI h 1 837/27, cf. 325.

4. Răutate **(I).** *Amări (den reul lor* H) *oamerii.* PSALT. 83. *Nemilostivi sînt dracii şi cu rău . . . către noi.* CORESI, EV. 42. *Ei se lăuda cu rău cînd vor fi împărați.* MOXA, 365/31. *Mînie pre Domnul cu rău ce are-n sine.* DOSOFTEI, PS. 32/12, cf. ALR II 682/574. *Cine cu rău s-apropie, Dumnezău pe loc l-a-njunghie.* FOLC. MOLD. I, 92. ◇ L o c . p r e p . **De (rar, pentru) rău** (cuiva) = din cauza răutății cuiva. *De răul acestui tiran . . . mearsă în Ţ[a]rigrad.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 69v/25. *O seamă dintr-acele ostroave stau pustii de răul şi de groaza unor fieri.* FL. D. (1693), 58r/11. *Au pribegit boiarii Țării Moldovei . . . de răul Iancului Vodă.* N. COSTIN, L. 555. *N-om pute merge la Iaşi de răul leşilor.* NECULCE, L. 75. *O parte să fie trecut de răul lor peste Dunăre, la Misia.* CANTEMIR, HR. 383. *Pretutindenea era vaiet şi suspin de răul turcilor.* ANON. CANTAC., CM. I, 120. *Nu hălăduia de răul lui nici o jupîneasă.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Nu puteau trăi de răul ei.* ISPIRESCU, U. 116. *N-au avut parte să-şi joace jocurile . . . de răul necazurilor.* VLAHUȚĂ, N. 19. *La închisoare nu te puteai odihni de răul plosniţelor.* BRĂESCU, O. A. II, 138. *Huiau de răul lui rudele, babele şi sfetnicii părinților.* TEODOREANU, M. U. 161. *A mai avut încă două neveste, cari de răul lui şi-au luat lumea-n cap.* SEVASTOS, N. 272. *Nu poate bea apă de răul balaurului.* ŞEZ. I, 68.

— Scris şi: (f. pl.) *relle.* — Pl.: **(A)** *răi, rele,* **(C)** *rele* şi (neobişnuit) *răuri.* — Voc. f. : *reao* şi (neobişnuit) *releo.* — Şi: (învechit) **reu** adj., adv., s. n.

— Lat. **rens** „acuzat, vinovat".

RĂUÁZĂ s. f. (Regional) Copil rău, plîngăreț (Crişcior — Brad). Cf. PAŞCA, GL.

— Pl.: *răuaze.*

— De la **rău.**

RĂUĂTÁTE s. f. v. **răutate.**

RĂUCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **răutăcios.**

RĂUFĂCĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. (În opoziție cu b i n e f ă c ă t o r) Persoană care face rău **(C 1)** altora, care contravine legilor sociale şi morale; făcător de rele. *De la elu-s tremişi spre vrăjbirea reilorfăcători* (f ă c ă t o r i l o r [de] r ă u N. TEST. 1648, d e r ă u f ă c ă t o r i BIBLIA 1688) *şi lauda binrefăcătorilor.* COD. VOR. 148/4. *Ca ucigătorii sau ca furul sau ca reufăcătoriu* (f ă c ă t o r i u d e r ă u BIBLIA 1688). ib. 162/3. *Cealea ce clevetescu voi ca reii-făcători* (f ă c ă t o r i d e r ă u N. TEST. 1648, f ă c ă t o r i d e r ă u BIBLIA 1688). ib. 156/5. [Dintre aceştii] *răufăcători, pînă acum, doi ş-au mărturisit singuri fapta.* CR (1848), 26[1]/1. *Ctinele Bulum mi-a apărat casa şi viața de răufăcători.* ARDELEANU, V. P. 236. *De vreo săptămînă răufăcătorii dau tîrcoale şi pe la curtea boierului Miron.* REBREANU, R. I, 234. *Priveşte ca un răufăcător împrejur, . . . temîndu-se să nu-l surprindă cineva.* C. PETRESCU, Î. II, 264. *Timuş a trimes răufăcători care l-au lovii cu topoarele.* SADOVEANU, O. XI, 393, cf. IX, 473. *Dar nu e numai norodul mînios, colonele, mai sînt şi răi-făcătorii care bîntuie mahalalele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 489. *Răufăcătorii continuă să mişune prin oraş.* STANCU, R. A. I, 320. ◇ (Adjectival) Cf. DRLU. *Acest om avea facultatea excepțională de a deveni un instrument răufăcător.* BOLINTINEANU, O. 416. *Ce zînă răufăcătoare a prezidat naşterea primului om şi pentru care greşeală l-a blestemai să fie toată viața victima tiuzilor?* BRĂESCU, O. A. II, 359.

— Scris şi: *rău-făcător.* — Pl.: *răufăcători, -oare* şi (învechit şi regional, *rău* fiind simțit ca adj.) *răifăcăiori, -oare.*

— **Rău** + **făcător** (după slavonul злотворьць).

RĂUFĂPTÁŞ s. m. (Rar) Răufăcător. *A pornit în căutarea răufăptaşilor o companie de ostaşi călări?* PAS, L. I, 61.

— Pl.: *răufăptaşi.*

— **Rău** + **făptaş.**

RĂUÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit, rar) A se înrăi. *Nici să se scîrbească, nici să se răoiaze, ce şi dragoste mai vîrtos să arate către vrăjmaşi.* CORESI, EV. 340.

2. T r a n z. (Prin Olt.) A drăcui; (regional) a răuli. Cf. CIAUŞANU, V. 194.

— Pronunțat: *ră-u-.* — Prez. ind.: *răuiesc.* — Şi: **răoiá** (prez. ind. *răoiez*) vb. I.

— **Rău** + suf. *-ui.*

RĂULEÁN, -Ă s. m. şi f. (Regional) Persoană cu apucături rele; persoană iute la mînie. DIACONU, VR. XCV, VASILIU, P. L. 261. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *La amu vine un răulean de om, aşa de cumplit, că pe unde trece el sar podelele cît colo.* id. ib. 177.

— Pronunțat: *ră-u-.* — Pl.: *răuleni, -e.*

— **Rău** + suf. *-ulean.*

RĂULEÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie de moravuri uşoare (Drăguşeni — Tîrgu Neamț). GLOSAR REG.

— Pronunțat: *ră-u-.* — Pl.: ?

— **Răulean** + suf. *-că.*

RĂULÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Olt.) A drăcui; (regional) a răui **(2).** Cf. CIAUŞANU, GL., L. ROM. 1959, nr. 1, 63, LEXIC REG. II, 16.

— Pronunțat: *ră-u-.* — Prez. ind.: *răulesc.*

— De la [a da] **răului.**

RĂUR subst. (Învechit, rar) Ploaie de scurtă durată, bură. *Într-această zi cînd am scris, bine era şi soare, numai un răur de ploaie au dat în deseară* (a. 1761). CAT. MAN. II, 30.

— Accentul necunoscut. — Pronunțat: ? Pl.: ?

— Postverbal al lui **răura[2].**

RĂURÁ[1] vb. I v. **rîura[1].**

RĂURÁ[2] vb. I v. **roura.**

RĂURĂ s. f. v. **rîu.**

RĂUREÁLĂ s. f. v. **roureală.**

RĂURÍ vb. IV v. **roura.**

RĂURÍCĂ s. f. v. **rourică.**

RĂURÚSCĂ s. f. v. **lăurusecă.**

RĂURÚŞCĂ s. f. v. **lăurusecă.**

RĂUTÁTE s. f. **I. 1.** (În opoziție cu b u n ă t a t e) Însuşirea de a fi rău **(A I 1),** înclinarea de a face rău **(C 1)** altora sau de a spune lucruri supărătoare, m a l i ț i e ; (învechit) răință, răire, (învechit, rar) răutăție, (regional) opşag. *Arătă cîtă răotate şi amărăciune avut-au dracii spre oameni.* CORESI, EV. 237. *De la cei leaneş să scuture trîndăviea şi răutatea.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/20. *Vor rîde toți şi vor ocărî răutatea şi neştiința lui.* C. CANTACUZINO, CM I, 50. *Coprinsu dă multă răotate şi zavistie.* R. GRECEANU, CM II, 180. *Obraze mari bisericeşti şi mireneşti, pline de zavistii şi de reutate.* ANTIM, P. XXIII, cf. LB. *Eternă răutate de femeie!* CR (1848), 7[2]/52. *Un zîmbet plin de răutate*

și de dispreț. FILIMON, O. I, 112. *Bunătatea nu are de-a face cu răutatea.* CREANGĂ, P. 209. *Și acela pe care toată lumea îl știe de bun își are ceasurile de răutate.* SLAVICI, N. I, 79. *Și cît zvon de răutate și de oarbă dușmănie E-ntre lumea ce se duce și lumea ce o să vie!* BELDICEANU, P. 123. *Mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.* DAVILA, V. V. 151, cf. SEVERIN, S. 65, MIRONESCU, S. A. 24. *Cum aș putea eu să te urăsc . . . ? N-aș mai avea nici timpul pentru răutatea asta.* SAHIA, N. 110. *În ochii fratelui meu se aprinse o flacără de răutate.* SADOVEANU, O. I, 140. *Judecata era de o nedreptate scandaloasă și se vedea că nu vine decît din răutate.* CĂLINESCU, E. O. I, 51. *Dobre clătina din cap, ca unul care știe ce spune, dar nu fără răutate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 112. *Că era multă invidie, răutate și prostie . . . simțeam și eu.* VLASIU, D. 26. *Răutatea se naște din prostie, din ignoranță.* H. LOVINESCU, T. 254. ◇ (Personificat) *Pe lîngă cotigă mergînd, saltă Jacul cu Prada, . . . Răutatea necăită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 403. *Dragă minte, fă-mi pîrleaz, ca să trec pustietatea, Unde-i doamnă răutatea.* BELDICEANU, P. 101. *Am zărit pîndindu-mi calea Trimișii Urei și al Răutății.* DENSUSIANU, L. A. 76. *Și Dumnezeu sloboade din lanțuri răutatea asupra pămîntului.* SADOVEANU, O. III, 188.

2. Însușirea celui rău **(A I 1)** în raport cu alții; neîndurare, cruzime, (regional) răiciune. *Muiarea de răutatea bărbatului va fugi.* PRAV. 153. *Cine va săpa groapa altuia să-l surpe . . . I se va întoarce în cap răutatea Și i s-a strînge-n creștet toată strîmbătatea.* DOSOFTEI, PS. 26/15. *Au întrecut cu dzece părți cu răutatea și neomenia pe Ramandiiu.* NECULCE, L. 65. *Mulți oameni, fiind drepți, cu multă răutate fură pedepsiți.* VARLAAM-IOASAF, 33v/19. *Ca să-ți covîrșești răutate, Scornești noao legi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 370. *Știu că m-au dus la ocnă . . . Ce crudă răutate!* BOLLIAC, O. 177. *Se preumblă peste cîmpuri milioane de țînțari, Care după răutate seamănă a oameni mari.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Toți oamenii locului se tînguiau de răutatea și de frica balaurului.* ISPIRESCU, L. 199. ✦ (Învechit la pl.) Slăbiciuni, păcate, vicii. *De acum să ne curățim și toate răutățile să le supunem.* CORESI, EV. 372, cf. 27. *Toți de năboiul potopului celui mare au perit, pentru mari răutățile lor.* N. COSTIN, L. 54. *Cu sărăciia sufletului era cuprins pănă întru sfîrșit și cu multe răutăți era înecat . . . și cu toate ceale lumești și îndegrabă vestejitoare vestejiri se lăuda.* VARLAAM-IOASAF, 7r/18. *Cuvinte înșirate pe lîng-un falnic nume Nu pot să tăinuiască a noastre răutăți. Iar relele năravuri la cei înțelepți șterg Aducerea aminte de învechita slavă.* NEGRUZZI, S. II, 188. *Vor căta vieții lale Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale.* EMINESCU, O. I, 134. *Dumnezeu . . . ne sufere pe lume cu toate răutățile noastre.* ISPIRESCU, L. 178. *Ea îți cunoaște toate răutățile.* SADOVEANU, O. X, 233. ✦ (Învechit) Ticăloșie, nemernicie; păcătoșenie. *Au îmbătrînit în păcat și s-au obicinuit în răutate.* ANTIM, P. 167. *Lasă răutatea și iar să întoarce pre calea mîntuinței.* id. ib. 169. *Fii ce cresc în rătăcire și răpun în răutate.* ASACHI, S. L. I, 64.

3. (De obicei la pl.) Intenție rea **(A I 1)**; faptă care denotă răutate **(I 1).** *Să lepădăm de la sine toate răotățile și toate pizmele și toate mîniile și toate hulele și toate lucrurile nedereapte.* CORESI, EV. 110. *Răotăți hiteane în inima lui nu era.* MOXA, 346/29. *Îngerii carii . . . ne păzesc pre noi de toate răutățile și supărările diavolului.* CHEIA, ÎN. 13v/28. *Om bun și blîndu, fără nice o răutate.* NECULCE, L. 36. *Avea prea puțină vreme ca să vadă toate răutățile celor două surori.* AGÎRBICEANU, A. 483. *Rainu a rămas om care nu cunoaște răutățile.* SADOVEANU, O. XVII, 554. ◇ Loc. adv. **Cu răutate** = în mod răutăcios; maliții os, sarcastic. *Scriți . . . cum veți putea dar nu cu răutate.* HELIADE, O. II, 104. *Credinciosul împăratului . . . le zice cu răutate: Las'că v-am găsit eu ac de cojoc.* CREANGĂ, P. 251. *Pare-mi-se, întîmpină el cu răutate, că nu de el, ci de slăbiciunea d-tale te temi.* SLAVICI, O. II, 106, cf. DDRF. *Tatăl său zîmbi cu răutate.* AGÎRBICEANU, A. 228, cf. HOGAȘ, DR. II, 8, BASSARABESCU, V. 81. *Știa să țipe, să bat jocorească, să rîdă și să înțape cu răutate.* SADOVEANU, O. I, 457. *Îi răspunsesem cu răutate.* BARBU, P. 38, cf. VLASIU, D. 63. ✦ Vorbă rea **(A I 1)**, afirmație răutăcioasă, ironie veninoasă; maliție, maliții ozitate. *Cu budze vicleane . . . grăiesc răutate.* DOSOFTEI, PS. 37/12, cf. 21/14. *Din gura lui Iordachi vornicul au fost ieșit această răutate.* N. COSTIN, LET2. II, 83/38. *Se uită la dînsa zîmbind, gata să zică o răutate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 36. *Căuta să-i conteste pregătirea cărturărească . . . O citire, fie și superficială, a tabletelor spulberă definitiv asemenea răutăți.* S IULIE 1960, 29.

4. Om rău **(A I 1).** *Eu cunosc pe Lavinia; e o răutate în felul ei.* CR (1848), 7[2]/50. *Chiteam că să fi venit . . . niște răutăți, . . . niște jigănii de păgîni.* SADOVEANU, O. III, 184. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O răutate de muiere.* DDRF. *Răutatea de noră-sa nu-i dădea nici de mîncare la vreme.* ȘEZ. IV, 159. ✦ (Regional) Persoană decăzută din punct de vedere moral (Somova — Tulcea). Cf. ALR II 3 739/682.

II. Faptă rea **(A I 3)**, nelegiuire, rău **(C 3).** *Răotate păru Domnului ce făcu aceasta.* PO 131/19. *Tocmiră pre nește făcători de răotăți.* MOXA, 396/8. *Să părăsască de-nrepțăție, . . . răutățile.* VAARLAM, C. 347. *Cela ce va ascunde furul sau fiece vinovat, după ce va fi făcut vreo răutate, să să cearte.* PRAV. 317. *Răutăți și belituri . . . făcea Aron Vodă.* N. COSTIN, L. 566. *Doamna Ducăi Vodă . . . s-amesteca . . . la răutăți.* NECULCE, L. 132. *Împăratul, înștiințîndu-să pentru răutățile ce făcea acel tîlhariu Mihail, au gătat cătăva oaste.* CANTEMIR, HR. 476. *Multe răpituri și jafuri . . . acel muftiu unora și altora făcea, cît nu să mai putea suferi lăcomia și răotățile lui.* R. GRECEANU, CM II, 129. *Sfinții, oblicind atîta pradă Ce făcea turcii în creștini ș-adîncă Răutate, pe pămînt venită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 162. *Începerea răutăților ce s-a hotărît înaintea măriii sale lui vodă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Dai dreptate părerilor felurite, Dînd nume de faptă bună răutăților.* CONACHI, P. 281. *Începu a face răutățile pe față.* ODOBESCU, S. I, 85. *El hălăduiește și-și îndeplinește pe-aici răutățile fără grijă.* SADOVEANU, O. VI, 56. *Ce răutăți a făptuit fiul dumitale de l-au închis?* STANCU, R. A. V, 350, cf. VÎRCOL, V. 22. *Rețea este ușa tuturor răutăților.* ZANNE, P. III, 468. *Trîndăvia e muma tuturor răutăților.* BARONZI, L. 65. ◇ *Capul răutăților* v. cap. (Rar) *Căpetenia răutăților* = conducătorul, inițiatorul unor fapte rele; capul răutăților. *Femeia . . . a fost căpitenia răutăților.* SADOVEANU, O. III, 471. ✦ (Învechit) Rău **(C 1)**, vătămare; pagubă. *Tătarii s-au dus din țară; adevăr, destulă pagubă au făcut; spre țara dumilorvostre nu înțeleagem nice de o răoiate* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 47. *Răscumpărare pentru răutate, ce-i va fi făcut.* PRAV. 324. *Ce răotate v-am făcut.* CHEIA ÎN. 104r/29. *Multe jafuri și răotăți au făcut în țară.* IST. Ț. R. 33. *Iernînd leșii în Iași, multe răutăți au făcut oamenilor.* N. COSTIN, LET2. II, 90. *Sta . . . ca să pîrască pre Neculai Vodă la Poartă pentru răutatea ce le făcusă.* NECULCE, L. 206. *Nu pute să-ș răsplătească răutatea ce trăsesă de către munteni.* id. ib. 133. *Le-au făcut mare răutate* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 164/21. *Au intrat iarăși în țară și s-au apucat a face obicinuitele răutăți pămîntenilor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 150/4. *Gîndaci de acei ce nu pricinuiesc răutăți.* DRĂGHICI, R. 131/23. *Au început a face multe răutăți și stricăciuni creștinilor.* SADOVEANU, O. IX, 186. ✦ Poznă. Cf. ALR II 3 116/310. ◇ *Capul răutăților* v. cap.

III. 1. (Învechit și popular) Nenorocire, necaz, pacoste. *Ștefan Vodă . . . s-au aședzat în scaunul măriei sale și au alinat toate răutățile* (a. 1620). IORGA, D. B. I, 34. *Învățături . . . pentru răotate, cum să le răbdăm cu mulțimire cîte ne vin asupră* (a. 1642). BV I, 125. *Toate semnele în loc bătrînii și astronomii . . . a mari răutăți că sînt acestor țeri menita.* M. COSTIN, O. 165. *Nu i-i grije de moarte, săvai de-ar cădea în mîi de răutate.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95v/2. *Reutățile, care vin pre stupi, sînt de doao fealuri.* ECONOMIA, 198/18. *Joe*

începu a trimite oamenilor pre pământ fel de fel de trude, de necazuri și de nevoi. Prometeu . . . punea mîna pe aceste răutăți și le închidea într-un tronișor. ISPIRESCU, U. 85. *Ar fi putut . . . să arate răutatea și primejdia săptămînii ce a trecut.* SADOVEANU, O. XV, 465. *Copilaș fără sălaș! Mare răutate-a dat, De pe tine te-a-ngropat Unde-a fost locu-nsemnat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18, ALR II 3 682/36. ✦ (Regional) Sărăcie, mizerie (Vălcani — Sînnicolau Mare). Cf. ALR II 5 053/47.

2. (Învechit și regional) Tulburare socială; război. [Sînt] *răotăț în țeară, de dabilă forte rea* (cca 1620). IORGA, D. B. I, 37, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Războiul, răutățile, seceta . . . și oricare cumpănă . . . tot prin cer își vestesc venirea.* PAMFILE, CER. 12. *De-o fi vrea pace-n țară, Va veni la primăvară; Iar de-o fi vreo răutate, Ți-o trimite, bade, carte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 135, cf. 295, VICIU, S. GL. *Și de-o fi vo răutate, Pune-m-oi sub o cetate.* I. CR. VI, 282, com. din FRATA — CLUJ NAPOCA și din STRAJA — RĂDĂUȚI.

3. (Popular) Suferință fizică; boală, rău **(C 2)**. *Un alt javanez s-a agățat pe arbor pînă la vîrf și n-a simțit nici o reutate.* ISIS (1862), 37. *Se . . . afumă cu omag pentru a îndepărta orice răutate din casă.* N. LEON, MED. 54, cf. PAMFILE, DUȘM. 237. *Domnu doftor s-o apucat și mi-o tăiet mîna stîngă . . . ș-o lepădat jos răutatea.* SADOVEANU, O, VIII, 430. *S-a pus o răutate pe stomag.* ALR I 125/592. ✦ (Și în sintagma *răutatea copiilor*) Epilepsie; răul copiilor, samcă. Cf. MARIAN, NA. 27, CANDREA, F. 258. *Pe copiii de curînd născuți . . . îi omoară . . . boala numită samcă, rău, spasmă sau răutatea copiilor.* PAMFILE, DUȘM. 237, cf. H I 11, ȘEZ. I, 123, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ (Învechit) Cazmă, chin, tortură. *Cine nu va vrea să să închine bodzilor răutăți și munci multe să pață.* VARLAAM, C. 424. *Pre unii ai noștrii i-au fostu spînzurîndu cît*[e] *doi de păr, de să pomenește și astăzi răotatea lor ce au fost pățindu.* URECHE, L. 106.

— Pronunțat: *ră-u-*. — Pl. *răutăți* și (învechit, neobișnuit) *răutate*. — Și: (învechit) **răotáte, reutáte, reotáte,** (regional) **răuătáte** (ALR II 3 682/325), **răiătáte** (ANON. CAR.), **răitáte** (NOVACOVICIU, C. B. I, 8) s. f.

— **Rău** + suf. *-ătate*.

RĂUTĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Plin de răutate **(I 1)**, rău **(A I 1)** din fire; care e înclinat să jignească, să supere, să tachineze, să facă altora mici neajunsuri; malițios, (popular) rînzos, (învechit) malign, (regional) roangheș. *Omul răutăcios și necăjicios, De nu poate strica altui, își strică luișî.* PANN, P. V. III, 17/22, cf. POLIZU. *Era un om pîclișit și răutăcios la culme.* CREANGĂ, P. 247, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Se vedea bine că tînărul funcționar e chinuit de gîndul că ceilalți — martori răutăcioși — ascultă, așteaptă.* BASSARABESCU, V. 75. *Nu fi răutăcios. Ia uite cîte flori am pus în vase în cinstea ta.* H. LOVINESCU, C. S. 6. *Cînd . . . femeia . . . are vreo fată ori băiet răutăcios, să-l ungă pe la nas cu melesteul cu care a mestecat borș.* ȘEZ. II, 195, cf. ALR II 3 672/414, 3 673/414, 3 681/365, 414, 514, 812, 3 687/102, A VI 3. (Glumeț) *Răutăciosul sirocco de mult îi spulberase tabacul de Spania.* CR (1848), 23²/58. ✧ (Substantivat) *Critica . . . ar sfîrși prin a fi nevoită să inventeze scriitori — las la o parte părerea răutăcioșilor, cari cred că prin asta ar fi trebuit să înceapă.* GHEREA, ST. CR. III, 147. *Cînd a văzut unele ca aestea, numa-i sclipeau reutăcioasei ochii în cap și plesnea de ciudă.* CREANGĂ, P. 69. *Ești un răutăcios! zise Ana distrată.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 70. *Ea făcu spre el botișor: — Răutăciosule!* SADOVEANU, O. XI, 445. *Vine de la moșie! spuse un răutăcios.* VINEA, L. I, 35. ✦ Care exprimă răutate **(I 1)**; care provine din răutate. *Zice cu glas răutăcios.* CREANGĂ, P. 206. *A rîs cu un fel de mulțumire răutăcioasă.* SLAVICI, O. II, 234. *Toată lumea ți să închide într-o amuțire încăpățînată, răutăcioasă și ingrată!* DELAVRANCEA, S. 111. *El îi vede în oglindă ochii mici, răutăcioși.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 170. *Niciodată înfățișarea lui nu fusese atît de răutăcioasă ca acum.* AGÎRBICEANU, A. 228. *La o masă lungă ședea un judecător . . . cu niște ochi mici, răutăcioși.* REBREANU, I. 298. *Se auzeau glasuri răutăcioase, glumind.* BASSARABESCU, V. 15. *Îl privea cu ochii ei răutăcioși.* SADOVEANU, O. I, 373. *A izbucnit într-un rîs răutăcios.* STANCU, R. A. I, 165. *Adăugă cu un fel de satisfacție răutăcioasă.* H. LOVINESCU, T. 251. *Cînd își dădu seama de realitate, izbucni într-un rîs răutăcios, nestăpînit.* BARBU, P. 253. ✧ (Adverbial) *Catrina întoarse capul, rîzînd răutăcios.* SADOVEANU, O. X, 355. *Aurica îl întrebă într-o zi, răutăcios.* CĂLINESCU, E. O. I, 171. *Rîse răutăcios, supărat.* IL ianuarie 1960, nr. 1, 13. ✦ (Despre vorbe, glume etc.) Care conține răutăți **(I 3)**, care supără; maliții*os*. *Aceste reflecții răutăcioase înfigea mii de șerpi în sufletul îmbălat al lui Zacomo.* CR (1848), 38¹/70. *Autorul, din extază în extază, ajunge la culmea sublimului, face și pasul despre care vorbește răutăciosul proverb francez.* MAIORESCU, CR. I, 204. *Îi veniră în minte cuvintele bărbatului . . . Și parcă nu le găsea răutăcioase.* GÎRLEANU, N. 170. *Slugile îl frigeau cu glumele lor răutăcioase.* GALACTION, O. 86. *Toți rămaseră în picioare, fără a mai face nici o aluzie răutăcioasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 183.

— Pronunțat: *ră-u-*. — Scris și: *reutăcios*. — Pl.: *răutăcioși, -oase*. — Și: (regional) **răuciós, -oásă** adj. TEAHA, C. N. 259.

— **Răutate** + suf. *-ios*.

RĂUTĂOÁIE s. f. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat) *Răul copiilor cu răutăoaia.* GR. S. VI, 145.

— Pronunțat: *ră-u-*.

— De la **rău**.

RĂUTĂȚÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A face ca cineva să devină rău **(A I 1)**, a corupe, a strica, a înrăutăți. *Oamerii tăi, Doamne, smeriră și dostoinicia ta amărîră* (nevoiră H, *o răutățîră* D, strică c^2). PSALT. 195, cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *ră-u-*. — Prez. ind.: *răutățesc*. — Și: **răuți** vb. IV. SCRIBAN, D.

— V. **răutate**.

RĂUTĂȚÍE s. f. (Învechit, rar) Răutate **(I 1)**, maliție. *Ochii însă îi scînteia de spirit, pătrundere și de răutăție.* CR (1846), 29 1¹/10, cf. POLIZU.

— Pronunțat: *ră-u-*.

— **Răutate** + suf. *-ie*.

RĂUTĂȚÍT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Înrăit, înrăutățit, nelegiuit, ticălos. *Un hoț răutățit, În sînge încruntat.* DONICI, ap. TDRG.

2. Bolnav, suferind; slăbit (de boală). *Amărît (răuțîl* D) *fuiu și plecaiu-me foarte; strigaiu de suspirarea înremiei meale.* PSALT. 72.

— Pronunțat: *ră-u-*. — Pl.: *răutățiți, -te*. — Și: **răuțít, -ă** adj.

— V. **răutăți**.

RĂUTÓRI s. m. pl. (Regional) Răufăcători (Ptraie — Fălticeni). A VI 8, GLOSAR REG.

— Pronunțat: *ră-u-*.

— De la **rău**.

RĂUTRATÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A se purta rău **(B I 1)** cu cineva. *Cela ce din leagăn nu are zi sănină, Pe care mama-n față de mic l-a răutratat.* MUREȘANU, P. 22/2, cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *răutratez*.

— **Rău** + **trata** (după fr. *maltraiter*).

RĂUTRATÁRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a răutrata. Cf. BARCIANU.

— V. **răutrata**.

RĂUȚ, -Ă adj., s. n. (Regional) Diminutiv al lui rău.

1. Adj. Cf. rău **(A I 1)**. Cf. JAHRESBER. VIII, 97.

2. S. n. Cf. r ă u **(C 2)**; boală. *Nu știu-n sat cine-o întrat, Că răuțu m-o lăsat.* BÎRLEA, B. 41.
— Pl.: **(1)** *răuți, -e.*
— **Rău** + suf. *-uț.*

RĂÚȚĂ s. f. v. **routță.**

RĂUȚÍ vb. IV v. **răutăți.**

RĂUȚÍT, -Ă adj. v. **răutățit.**

RĂUVOITÓR, -OÁRE adj. (În opoziție cu b i n e v o i t o r) Care vrea răul **(C 1)** cuiva, plin de reavoință; dușmănos, ostil, vrăjmaș. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ce nevoie să se laude unor femei răuvoitoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 264. *Îl contrariază atitudinea răuvoitoare a unor critici incompetenți.* s mai 1960, 99. ✧ (Substantivat) *Avea, ca toți oamenii, răuvoitori care se bucurau de încurcătura în care îl vedeau.* SLAVICI, O. II, 16. *Răuvoitorii șopteau în dreapta și în stînga.* VLASIU, D. 154.
— Pl.: *răuvoitori, -oare.*
— **Rău** + **voitor.**

RĂVÁC[1] s. n. v. **ravac.**

RĂVÁC[2] s. n. v. **răvar.**

RĂVÁL s. n. v. **răvar.**

RĂVÁR s. n. **I. 1.** Unealtă ciobănească făcută dintr-o bucată de lemn cu crestături adînci, cu ajutorul căreia se sfarmă cașul dospit pentru a putea fi frămîntat; (regional) crestălău, meredeu, raz[1], răboj, răzător. *Căsăria, baciu, hierbătoarea, nchiegătoarea, crinta, răvaru, . . . toți și toate ar hi-nsuflețite dă ighirea tea.* JIPESCU, O. 49. *Cașul se frămîntă cu meredeul sau cu răvor (lemn zimțat într-o parte).* DAMÉ, T. 69, cf. ALEXI, W. *Cașul, odată dospit, îl curăță de coajă, îl taie bucăți, îl sară și apoi, zdrobindu-l cu ajutorul răvariului sau crestălăului, îl face brînză.* PĂCALĂ, M. R. 297. *Un ciubăr c-un răvar în el, pentru frecatul cașului dospit.* LUNGIANU, CL. 104. *Baciul ia cașul, . . . îl freacă pe „răvar", un lemn cu crestături.* DR. III, 574, cf. STOIAN, PĂST. 51, H II 145, IV 155, VII 226, 372, XI 275, XII 172, com. din BRAN — ZĂRNEȘTI, CHEST. V 94/82, 142/20, 73, ALR I 1 823/772. ✦ Lemn crestat cu care, conform unei tradiții populare, sînt chinuiți cîinii în anumite zile ale anului. *Încep a-i freca* [pe cîini] *cu niște răvaruri de lemn, făcute în formă cilindrică și crestate cu cuțitul.* MARIAN, S. R. II, 10.
2. (Regional) Bucată de lemn pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli; răboj (Rîșca — Fălticeni). Cf. CHEST. V/63 supl.
II. 1. (Regional) Vas de lut sau de tinichea, avînd fundul prevăzut cu găurele, prin care se trec legumele pentru a fi făcute pireu; strecurătoare, (regional) ciurel, găurar, rîușor. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 457, ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 392, VICIU, GL., CHEST. V/49 supl. ✦ Presă manuală care se întrebuințează la stoarcerea unturii din jumări (Beclean — Făgăraș). Cf. CHEST. V/9 supl.
2. (Regional) Vas de lemn în care ciobanii frămîntă brînza sau urda (H II 28, IV 223) sau în care se spală carnea (LB, ȘEZ. VIII, 91). ✦ (Prin sudul Transilv.) Vas de pămînt sau de tuci, în care se pregătesc mîncările; oală; cratiță. *Răvariu de mămăligă și fisoiu.* PĂCALĂ, M. R. 429, cf. H XVII 240. *Preste cenușariu varsă apoi leșie clocotită din căldare de pe foc, care . . . se ia cu oală ori cu răvariu și să bagă de nou în căldare.* BREBENEL, GR. P., cf. CHEST. V/31, 44, 52 supl., ALR I 707/158, LEXIC REG. II, 47.
3. (Prin Transilv.) Ghiveci de flori. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Se va umplea de mirt răvarul.* GOGA, POEZII, 256. *Dragostea de fată mare, Ca garoafa din răvare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 17, cf. CHEST. V/98 supl., LEXIC REG. II, 53.
— Pl.: *răvare* și *răvaruri.* — Și: (regional) **răváe** (CHEST. V 142/94), **răvál** (DIACONU, P. 27), **rîvál** (CHEST. V 144/89), **rîvăr** (ALEXI, W.), **răvór, răbár** (DDRF) s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. r ă v a ș.

RĂVÁȘ s. n. **I. 1.** (Prin Transilv. și Maram.) Crestătură prin care neștiutorii de carte însemnau pe răboj diverse socoteli. *Pentru fixarea relațiilor și a socotelilor . . . serveau . . . răvașele, semne grafice încrestate pe niște bețigașe de alun și de brad, ce se numesc răboaje.* PĂCALĂ, M. R. 143, cf. CABA, SĂL. 100. *Se măsoară cu o bîtă, . . . făcînd cu cuțitul un răvaș pe locul pînă unde a ajuns laptele.* BÎRLEA, B. 130, cf. CHEST. V 57/1. *Fiecare (om) poartă cîte un răvaș în spate* (= nu e om fără cusur). Cf. PANN, P. V. I, 7/3, ZANNE, P. V, 533.
2. (Regional) Crestătură (KLEIN, D. 413, VICIU, GL.) pe marginea de dinăuntru a vaselor de lemn pentru a putea fixa fundul, g a r d i n ă (ALR II 6 697/316); șanț, scobitură făcută în grinzile construcțiilor de lemn, în care se fixează bîrnele (CHEST. II 108/338); fiecare din crestăturile făcute în pilugii pivei de bătut sumanele (ALR II 6 472/272, A V 28, GLOSAR REG.) sau pe suprafața pietrei de moară, pentru a măcina bine, (regional) r e m e ș (com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALR II 6 782/130, 272). ✦ Dungă, cută pe suprafața fructelor. Com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ. ✦ Cută, încrețitură a frunții, rid (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. ALR II 6 817/362. ✦ Urma roților carului, făgaș (Măru — Caransebeș). Cf. ALR A 814/26.
3. (Regional) Coamă de iarbă netăiată, rămasă pe brazdă în urma coasei (Coverca — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG. ✦ Dungă de praf pe podelele grajdului, cînd se perie calul, prin scuturătura țesalei (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287. *Azidimineață am tras douăsprezece răvașuri de pe cal.* ib. ✦ Fiecare dintre dungulițele, dispuse în formă de brad, de la țesătura în patru ițe (Coverca — Vatra Dornei). Cf. A V 14. ✦ (Cu determinarea „gol") Loc în țesătură unde firul rupt n-a fost înlocuit (Cîinic — Sebeș). Cf. A II 12.
II. (Regional) Bucată de lemn pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli; p. e x t. evidență, însemnare, socoteală; răboj. *Un aiudean au făcut răvașul celor tăiați. În groapa cea mare s-au astrucat . . . nouă mii, în cea mai mică, două mii.* ȘINCAI, HR. II, 283/37, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, TDRG. *Înfipt în meșter-grindă, iată-l, Răvașul turmelor de oi; Șiragu lui de crestături Se uit-atît de trist la noi.* GOGA, P. 20, cf. GR. S. II, 404, PRIBEAGUL, P. R. 81, H XVIII 26. *Merge birău acasă, Pune răvașu pe masă, Porția musai să iasă.* BÎRLEA, C. P. 232, cf. PAȘCA, GL., ALR II/235, com. din FRATA — TURDA. *Tăt omu, heliu omului unde o fost, îl ave pe on răvaș.* ARH. FOLK. VI, 215. *Răvașul de la birău Spune că ce plătesc eu.* ZANNE, P. V, 82. ✦ Băț care se introduce în vasul cu lapte, la stînă, însemnîndu-se pe el, printr-o crestătură, cantitatea de lapte rezultată dintr-o mulsoare; răboj (Galșa — Lipova). Cf. CHEST. V 8/34.
III. 1. (Învechit) Act (oficial sau particular) prin care se recunoaște un drept sau o stare de fapt; chitanță, dovadă, autorizație. *Să le luoați răvașele de la cei oameni, să le dați la mîna lu Hamza* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 123/1. *Numai carii vor avea răvașul ierbaritlor, pre aceia să-i lăsați să treacă, iar carii nu vor avea . . . să nu treacă pînă-ș vor da ierbăritul* (a. 1685). BUL. COM. IST. V, 212. *I-au dat banii și boii care era trimiși de la domnul și au luat și răvaș de seamă de la comisariul.* IST. Ț. R. 22. *Lipsind . . . răvașile dă seamă pentru multe porunci împărătești, ce venise în țară, . . . pentru aceea să încărcase multă sumă dă rămășiță asupra țării.* R. POPESCU, CM I, 532. *Am primit . . . galben(i) 3 . . . și răvașul să-i fie de samă* (a. 1767). IORGA, S. D. XII, 82. *De vor da răvaș neluînd banii, atunce vameșii vor avea a răspunde la plata banilor* (a. 1799). URICARIUL, III, 8, cf. I, 247. *Strîng de pe la lăcuitori răvașele zapciilor.* GOLESCU, Î. 60. *Nu m-a lăsat pînă nu i-am dat răvaș că-i sînt dator treizeci de lei.* FILI-

MON, O. I, 162, cf. ALEXI, W., TDRG. ✦ (Adesea determinat prin „de drum" sau „de străji") Legitimaţie de călătorie, paşaport. *5 parale . . . de ravaşe de drum şi pentru orice alte pricini* (a. 1818). URICARIUL, I, 254. *Străji sînt destul(e) pe drumur(i): . . . nu poate omul merge fără de răvaş de străji* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 136. *De trec la vreun sat peste hotar şi să prinde fără răvaş de drum, să nu să ţie acolo multă vreme la închisoare* (a. 1842). DOC. EC. 760. *Îmi dete recomandaţie pentru răvaş de drum la Călăraşi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 5. *Începu a mă-ntreba Unde merg şi cu ce treabă şi de am răvaş au ba.* PANN, Ş. II, 83/2. *Să va înfăţişa la poliţie cu o cerere de a i se da răvaş de drum spre a merge la vreun alt loc.* MO (1860), 26/34, cf. CIHAC, II, 319. *Am apucat de cu noapte pe potică ş-am venit făr-a fi întrebat de răvaş de drum.* ALECSANDRI, T. 657, cf. ŞĂINEANU, OŢETEA, T. V. 75. *Luat-ai la drum revaş, Să nu pătimeşti cevaş?* ALECSANDRI, P. P. 162. *M-aş duce cu puica-n lume; Dar mi-i drumul prin oraş, Toi mă-ntreabă de răvaş.* SEVASTOS, C. 85, cf. CARDAŞ, C. P. 59. (Pleonastic) *Mersei ţara jumătate Şi Galaţii a treia parte. Cînd a fost pe la cetate, Îmi cerură ravaş şi carte.* ŞEZ. V, 47. ✧ Fig. *În vremea de mai înainte haina era răvaşul de drum a omului.* RUSSO, S. 18. *Aşază-te mai răpede în raclă, că n-am vreme de pierdut. Poate mă mai aşteaptă şi alţii să le dau răvaş de drum.* CREANGĂ, P. 322. *Dorule, cumplit vrăşmaş, Ce soseşti făr'de răvaş Şi pe sat şi pe oraş.* BELDICEANU, P. 92. ✧ Expr. **A-l face** (cuiva) **răvaşul** sau **a-i da** (cuiva) **răvaş (de drum)** = a îndepărta (pe cineva), a izgoni; (familiar) a da (cuiva) paşaportul. *Bătrînul îl prezintă înaintea tinerei baroane, iar ea, după obicei, îi dete răvaş de drum şi acestuia.* FILIMON, O. II, 175. *Acuma, căpitane, poţi să-i dai revaş la dracul, Că tot ce-a fost bun într-însul nu mai este: iată sacul!* HASDEU, R. V. 63. *Leicuţei i-a făcut răvaş de drum.* DELAVRANCEA, S. 39. *El l-a adus, el îi face răvaşul.* PAS, L. I, 196, cf. ZANNE, P. V, 534. ✦ Înştiinţare din partea autorităţilor; comunicare, ordin. *Vodă va (fa)ce printru voia domnilor voastre, va lăsa pre loc ră(va)ş* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 56. *Trămise deci oameni prin toate ţările şi răvaşe prin oraşe, ca să dea în ştire tutulor că oricine se va găsi să scoată soarele şi luna de la zmei, acela va lua pe ftie-sa de nevastă.* ISPIRESCU, L. 218. *Revaş puică, revaş dragă, Nu-ţi pară lucru de şagă. Revaş de la împăratul Că-ţi vine-acasă bărbatul.* ALECSANDRI, P. P. 374, cf. CARDAŞ, C. P. 103. *Scrie cărţi în toate părţi Şi răvaşe prin oraşe Şi firman la împărăţie.* PĂSCULESCU, L. P. 207. *Se pune şi scrie cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşe: că celui ce va aduce pasărea . . . îi va da bani şi bogăţie.* BOTA, P. 14. ✧ *Răvaşe domneşti* = listă trimisă de domnie cu indicarea celor chemaţi să stabilească hotarele unei moşii sau să judece un proces. *Deci ne-au luat egumenul denpreună cu Sarchiz pre răvaşe domneşti* (a. 1608). CUV. D. BĂTR. I, 169/8. *Am văzut domnia mea amîndouă răvaşele domneşti şi cartea megiaşilor şi cartea de judecată* (a. 1644). BUL. COM. IST. V, 49. *Neştiind . . . pre unde sînt seamnele hotarului . . . , au venit la domnia mea de ş-au luat 6 boiari adeveritori pre răvaşe domneşti, ca să-ş caute şi să-ş descopere hotarăle ceale bătrîne* (a. 1693). ap. HEM 336. *Noi 6 boiari . . . sîntem luaţ pre răvaşe domneşti* (a. 1703). BUL. COM. IST. V, 227. ✦ (Şi în sintagmele *răvaş de jalbă*, SCRIBAN, D., *răvaş cu jalobă*) Petiţie, reclamaţie scrisă, jalbă. *Cela ce va da vreun artic (răvaş* MUNT.) *la mîna domniei şi va scrie acolea hulă şi ocară împotriva cuiva, de vor fi aceale cuvinte adevărate . . . nu să va certa.* PRAV. 235. *Alesese vro 5, 6 logofeţi de taină, de sta de cetie răvaşeli şi le făce răspunsuri.* NECULCE, L. 382. *I-au îndemnat acel Ianio să dea ruca, adecă răvaş de jalobă, la singur împăratul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/15. *Răvaş cu jalobă, poftind să-i iei samă numai* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 195. *Nu s-au mulţămit hotărîrii, făcînd apelaţie prin răvaş.* PRAV. COND. (1780), 48. *Foaie frunză trii cuculi, Să ni strîngem feti multi, Să dăm un răvaş la curti.* CARDAŞ, C. P. 176.

2. Scrisoare, bilet. *S-au apucat de altă îndireptătură, scriind un răvaş Ciogolea spătariul la Vasilie Vodă.* M. COSTIN, O. 137. *Acele 3 răvaşe . . . au căzut în mîna jupînesei Elenei.* ANON. CANTAC., CM I, 194. *Să-mi mai dai dumneata lei 30 . . . în mîna Oprei acestuia, care aduce răvaşul* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 27. *Viind Vasile Tăutul cu răvaşul meu, să-i dai 40 de lei* (a. 1757). URICARIUL, XXII, 85. *Eu i-aş scrie un răvaş, ca să vie aice.* DRĂGHICI, R. 91/15. *Lui Alecu i-am scris două răvaşă şi nu-mi respunde.* KOGĂLNICEANU, S. 224. *Îi dă un răvaş.* PR. DRAM. 216, cf. RUSSO, S. 114. *Îmi mărginisem cetirea numai în amoroasele răvaşe a doamnei B.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Îi duc un răvaş.* FILIMON, O. I, 128. *Nineacă, nineacă, . . . iaca un răvaş de la băbaca.* ALECSANDRI, T. 422. *Omul era prieten cu păscariul la care aveam răvaş.* CONTEMPORANUL, IV, 143. *Mama Ilinca, de părere de bine, îi trase o toană de plîns pe răvaş.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 96. *De vrei să-mi scrii, . . . aruncă-mi răvaşul cu o pietricică pe fereastră.* I. NEGRUZZI, S. III, 41, cf. DDRF. *Mi-a dat un răvaş pecetluit către un negustor bogat din Brăila.* GALACTION, O. 77. *Atinge dimensiunile kilometrice ca toate răvaşele mele.* C. PETRESCU, Î. II, 66. *Ştiu că mă răsplăteşti dacă-ţi dau un răvaş.* SADOVEANU, O. III, 565, cf. VI, 368. *Răvaşul fusese adus la bancă de vizitiul Ionică.* VORNIC, P. 66. *Ia de scrie răvaşul Ptn'ţi-o potcovi calul.* TEODORESCU, P. P. 434. *Dragul lelei muntenaş, Ţi-am trimes acest răvaş.* SEVASTOS, C. 108, cf. ŞEZ. II, 83. *Un răvaş că mi-i scria, Cu slova mărunţea.* MAT. FOLK. 61. *Am o găină pestriţă, Duce veste-n Bistriţă (Răvaşul).* SBIERA, P. 324. (Pleonastic) *Eu m-oi duce mai departe Şi ţ-oi seri ravaş în carte.* ŞEZ. II, 137. ✦ Bileţel cu conţinut glumeţ, care se introduce de Anul nou în plăcintă, cu scopul de a produce haz. ✦ Bucăţică de hîrtie, pe care o pun copiii pe sfoara zmeului, ca să fie dusă de vînt cît mai aproape de zmeu. ✦ (Popular) Hîrtie care cuprinde o formulă, destinată, în practicile superstiţioase, să ocrotească pe purtător de anumite boli. Cf. CANDREA, F. 416.

— Scris şi: *revaş*. — Pl.: *răvaşe* şi *răvaşuri*.

— Din magh. **rovás**.

RĂVĂCEÁLĂ s. f. v. **răvăşeală**.

RĂVĂCÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A trece vinul dintr-un butoi în altul pentru a-l separa de drojdii, a pritoci; a limpezi vinul, lăsîndu-l să îngheţe parţial şi trăgînd apoi numai partea neînghetată. Cf. DDRF, ALR SN I h 246/605. ✧ Refl. pas. *Vinul, după ce sta din fierl, . . . se răvăcea sau se trăgea, mutîndu-se în alt vas.* C. GIURESCU, P. O. 109. *Masa de mult s-a gătit, Vinul ţi s-a răvăcit.* PAMFILE, C. Ţ. 94, cf. ALR SN I h 246/531.

— Prez. ind.: *răvăcesc*.

— V. **ravac**.

RĂVĂCÍ[2] vb. IV v. **răvăşi**.

RĂVĂCÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a răvăci[1]. *Răvăcirea vinului constă în scoaterea vinului dintr-un poloboc, unde stătuse de la călcare, şi punerea în alt poloboc.* PAMFILE, I. C. 224.

— V. **răvăci**[1].

RĂVĂCÍT[1], **-Ă** adj. (Regional; despre vin) Care a fost pritocit, limpezit. *Vinul răvăcit se numeşte răvac.* PAMFILE, I. C. 224. *Vinul răvăcit se mai răvăcea apoi încă o dată în cursul primăverii.* C. GIURESCU, P. O. 109.

— Pl.: *răvăcite*.

— V. **răvăcel**[1].

RĂVĂCÍT[2], **-Ă** adj. v. **răvăşit**[2].

RĂVĂDUÍ vb. IV v. **revedui**.

RĂVĂLÍT, -Ă adj. (Regional) Crestat. Cf. MARIAN, S. R. II, 11.
— Pl.: *răvăliți, -te.*
— De la **răval.**

RĂVĂNÁT, -Ă adj. (Regional; despre arbori) Cu multe ramuri, rămuros (Ceanu Mie — Turda). Cf. VICIU, GL. *Un pom răvănat, De mere-ncărcat.* id. COL. 160.
— Pl.: *răvănați, -te.* — Și: **răvînát, -ă** adj. VICIU, GL.
— Cf. r ă c ă n a t.

RĂVĂNEÁLĂ s. f. v. **reveneală.**

RĂVĂNÍ vb. IV v. **revení**[2].

RĂVĂRÉL s. n. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui r ă v a r **(II 3)**; ghiveci de flori. Cf. VICIU, GL., PAMFILE, I. C. 392.
— Pl.: *răvărele.*
— **Răvar** + suf. *-el.*

RĂVĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) **1.** A trece legumele fierte sau alte alimente prin răvar **(II 1)**; a freca, (regional) a făcălui. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ E x p r. **A răvera pe cineva** = a lua pe cineva la rost. Cf. CHEST. V/16 supl. ✦ (Prin Transilv.) A sfărîma macul cu sucitorul. Com. DRĂGANU. *Ai răvărit macul?* PAȘCA, GL.
2. A chinui clinii cu răvarul, în anumite zile ale anului, conform unei tradiții populare; (regional) a răvărui (Boldu — Rimnicu Sărat). MARIAN, S. R. II, 10. *Pe clinii ai căror stăpîni dau ceva de băut îi lasă, iar pe cei mai mulți îi răvăruiesc sau răvăresc.* id. ib.
— Prez. ind.: *răvăresc.* — Și: **răvîrí** (CIHAC, II, 457) vb. IV, **răverá** vb. I.
— V. **răvar.**

RĂVĂRÍCĂ s. f. (Prin Transilv.) Ulcică largă. Cf. PAMFILE, I. C. 392, VICIU, GL.
— Pl.: ?
— **Răvar** + suf. *-ică.*

RĂVĂRS s. n. v. **revărs**[1].

RĂVĂRSÁ vb. I v. **revărsa.**

RĂVĂRSÁRE s. f. v. **revărsare.**

RĂVĂRSÁT[1] s. n. v. **revărsat**[1].

RĂVĂRSÁT[2]**, -Ă** adj. v. **revărsat**[2].

RĂVĂRSĂTÚRĂ s. f. v. **revărsătură.**

RĂVĂRSĂȚEÁ adj. v. **revărsățea.**

RĂVĂRSÉL, -EĂ adj. v. **revărsel.**

RĂVĂRȘÉL, -EÁ adj. v. **revărsel.**

RĂVĂRUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A răvări **(2).** *Pe clinii ai căror stăpîni dau ceva de băut îi lasă, iar pe cei mai mulți îi răvăruiesc sau răvăresc* (Boldu — Rîmnicu Sărat). MARIAN, S. R. II, 10.
— Prez. ind.: *răvăruiesc.*
— **Răvar** + suf. *-ui.*

RĂVĂRVÉL s. n. v. **revolver.**

RĂVĂȘEÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Separarea oilor după proprietarii lor, toamna, cînd se desface stîna; (popular) răscol[1] **(I 1)**. Com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ. *Toamna, la sf. Dumitru, se face răvășeala oilor.* ib.
2. Dezordine (produsă de obicei prin răscolirea, împrăștierea mai multor obiecte); neorînduială; răvășire. *În tot timpul acesta era același zgomot și răvăceală prin odăi.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Am găsit orașul într-o adevărată răvășeală. Peste tot se clădea, străzi întrerupte, piețele publice acoperite cu grămezi de nisip și piatră — o forfoteală generală.* SAHIA, U.R.S.S. 23. *Răvășeala și dezordinea domneau peste tot.* V. ROM. februarie 1956, 25. *Răvăceală în casă, răvăceală în ogradă, să te iei cu mîinile de păr!* UDRESCU, GL. ◇ F i g. *Ție-ți trebuie o răscolcală nendurată, o răvășală de ani, în sînge, în năravuri, în lucru.* JIPESCU, O. 86.
— Pl.: *răvășeli.* — Și: (regional) **răvăceálă, răvoceálă** (UDRESCU, GL.) s. f.
— **Răvăși** + suf. *-eală.*

RĂVĂȘÉL s. n. Diminutiv al lui r ă v a ș.
1. (Învechit) Chitanță, dovadă, autorizație; (învechit) răvaș **(III 1)**. *Unde ar găsi sare de furat, făr de răv[ă]șălul căm[ă]rașilor, să ia boii cu carul, cu toată sarea* (a. 1704 — 1705). IORGA, S. D. V, 351. *Pentru u[n] răvășel al dumitale[ȩ] ce a fo[s]t la mine, l-am dat jupînului Anastasie și dumneata să dai bani la trimisul dumnealui și să ia răvașul dumitale* (a. 1747). id. ib. XII, 46. *Fost-au slobod a trece în Valahia . . . fără de cartea sau răvășelul vicesimatoriului din Brașov, au ba?* ȘINCAI, HR. II, 151/32. *Nobilii cari au fost de față în seimul acesta, fieștecarele să-și ia răvășăl de la domnul generariu, ca nu cumva să se țină rebel și să pățească ceva rău.* id. ib. 305/36. *Dar datorie veche! Care ai trimis într-un răvășăl al mieu cu șease ani mai nainte.* KOTZEBUE, V. 44[r]/8. ✦ Ordin, poruncă, înștiințare. *Ispravnicul, boier mare . . . Coală d'hîrtie lua Și pe loc că îmi scrîia Volnicii Pe la zapcii, Răvășele-n săticele.* TEODORESCU, P. P. 601. ✦ Cerere, jalbă. *Frunză verde de-alunică, . . . Să ne strîngem fețe multe, Să dăm răvășel la curte.* SEVASTOS, C. 154.
2. (Învechit, rar) Codicil. *Aceea ce au scris mai pe urmă* [în testament] *se cheamă . . . răvășel.* PRAV., ap. CADE.
3. Bilețel, scrisorică. Cf. r ă v a ș **(III 2)**. *Să afle în cetatea Amatha, în lada cetății mideanilor, un răvășel și acesta era scris într-însul pomenire.* BIBLIA (1688), 339[1]/19, cf. R. POPESCU, CM I, 406. *Au găsit un răvășel scris așa.* BĂRAC, T. 48/31. *Știa însă să poarte galanle răvășele.* NEGRUZZI, S. II, 238, cf. POLIZU. *Cînd se întîmpla de se îndrăgea vreun cuconaș de o cuconiță . . . , socotiți că-i scria răvășele franțuzești?* ALECSANDRI, T. 82, cf. LM. *Azi dimineață pe la opt și jumătate, intră feciorul în odaie, . . . îmi dă un răvășel și-mi zice că așteaptă răspuns.* CARAGIALE, O. VI, 84. *Ea, cum ajunse sus, arătă un răvășel ce-i dase Prislea.* ISPIRESCU, L. 88. *De-ai vedea ce răvășele frumușele îți scrie.* I. NEGRUZZI, S. VI, 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mai așteaptă puțintel Ca să scriu d-un răvășel . . . Să-l citească puicuța.* TEODORESCU, P. P. 434. *Frunză verde petrinjel, Scriu la maica răvășel.* ȘEZ. III, 159. *Frumos răvășel fășa, Turcului i-l trimetia.* DIACONU, VR. 233. *Dumitrache ce făcea? Un răvășel mi-și scria.* ANT. LIT. POP. I, 465.
— Pl.: *răvășele.*
— **Răvaș** + suf. *-el.*

RĂVĂȘÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Munt., Dobr., sudul Transilv.) A răscoli **(I 1)**. Cf. DR. III, 878, H XVII 392, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ, ALR 3 515/705, L. ROM. 1959, nr.2, 54. ◇ R e f l. p a s. *Se răvășește stîna.* CHEST. V 13/83. *Mîine se răvășesc oile la munte.* UDRESCU, GL.
2. (Prin Ban.) A despărți, a împărți ceva; a socoti. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 19, com. din ORAVIȚA. *Răvășește tu pămîntul și eu apoi îmi aleg, sau îl răvășesc eu și îți alegi tu.* ib. ✦ R e f l. r e c i p r. A cădea la învoială, a se socoti. *Nu ne-am răvășit încă.* Com. din ORAVIȚA. *Nu ne putem răvăși unul cu altul.* ib.
3. A împrăștia (de obicei mai multe obiecte, căutînd ceva), a face dezordine; a scotoci; a răscoli, (regional) a răntui[1], a rostropoli. *Cărțile erau răvășite pe scaune, pe masă și pe patul de lîngă sobă.* DELAVRANCEA, T. 46. *Înșfacă degrabă un maldăr de cărți*

și prinde a le deschide ș-a le răvăși pe scaune. VLAHUȚĂ, O. A. I, 210, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. III, 93. *Alergă și ... răvăși* [*cărțile* și *caietele*] *pe masa de sufragerie.* C. PETRESCU, C. V. 176. *Patul lai ... era răvășit.* STANCU, R. A. III, 97. *Începu să răvășească în neștire condicile de pe masă, pînă i le luă din mînă furierul.* V. ROM. noiembrie 1953, 148. *Patrule de iunkeri și agenți de la informații îi răvășeau locuința.* S aprilie 1960, 9, cf. I. CR. VII, 52, COM. SAT. III, 51, COMAN, GL., TOMESCU, GL., ALR I 1 340/790, 990. *Ați răvăcit casa, năbădăioșilor!* UDRESCU, GL. ◇ Fig. *Un lucru de nimic cum hotărăște soarta omului, cum îi răvășește tot mersul vieții!* REBREANU, I. 390. *Putere-aș cetăți Dărîmate s-adun Din pustietăți Răvășite de vînturi?* HOREA, P. 17. *Localnicii ... cu amintirile răvășite de truda existenței.* V. ROM. august 1963, 31. ◇ (Rar; complementul indică persoane) *Femeia ... începu să caute pe după sobă, mai răvăși pe cei după vatră, ultîndu-se la fiecare, dar nu-și putea da seama care lipsește.* SĂM. III, 634. ✦ (Cu complementul „focul", „cenușa" etc.) A scormoni. *Aruncase cîteva bucăți de lemne în soba de teracotă, răvășise focul.* STANCU, R. A. III, 71. *Răvăcesc cenușa.* ALR SN V h 1 331/899. ✦ A deranja, a răscoli; a strica, a distruge, a devasta. *Parcul cu aleele crau răvășite ca și cînd ar fi trecut cirezi de vite sălbăticite.* REBREANU, R. II, 269. *Plugari a venit Și ei n-a știut, Plugu l-a pornit, Cuibu A răvocit.* MAT. FOLK. 839, cf. I. CR. II, 262. *Au intrat porcii în grădină și au răvăcit toți castraveții.* UDRESCU, GL. ✦ (Rar) A risipi; a vărsa. *Înlocuiește parfumul pe care actrițele îl revăsesc din belșug.* ARDELEANU, D. 299. ✦ Refl. (Regional) A se crăpa de ziuă (Izbuc — Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 259.

— Scris și: *revăși.* — Prez. ind.: *răvășesc.* — Și: (regional) **răvăci, răvoci** vb. IV.

— V. **răvaș.**

RĂVĂȘÍRE s. f. Acțiunea de a răvăși **(3)** și rezultatul ei; răvășeală **(2)**, răscolire. *Casele albe, sub răvășirea stufului murdar sau a tinichelelor negre ce le acopereau, păreau vite răzlețite.* ARDELEANU, U. D. 126.

— Pl.: *răvășiri.*

— V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT[1] s. n. (Prin Munt.) Faptul de a răvăși **(1)**; răscol **(1 1)**, (regional) răscoleală. *La sf. Dumitru (26 oct.) e „sparlu stînii"; acum se face „răvășitu" oilor.* GR. S. VI, 56. *La răvășit am să-mi opresc oile.* CV 1950, nr. 4, 39, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54. *Peste trei zile avem răvășitul (oilor).* UDRESCU, GL.

— V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT[2], **-Ă** adj. **1.** În neorînduială, în dezordine; împrăștiat, răscolit[2], (prin nord-vestul Munt.) rostopolit. *Alți de răvășite, de răsturnate, de zăpăcite și de mototolite sînt cărțile ..., încît ai putea crede că toate dimprejurul meu, însuflețindu-se, s-au îmbătat.* DELAVRANCEA, T. 87. *Uitîndu-se distras peste hîrtiile răvășite pe masa lui ..., dete cu ochii de slova Anei.* VLAHUȚĂ, D. 173, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Niculina nu înceta să se scuze că au găsit casa așa de răvășită.* REBREANU, R. I, 107. *Cu părul răvășit.* SAHIA, N. 36. *Acum s-a oprit o clipă, cu părul răvășit.* BOGZA, A. Î. 238. *Își văzu mustățile răvășite.* STANCU, R. A. III, 164. *Ușa casei de bani era dată de perete, ... pe dușumea hîrtii răvășite.* DEMETRIUS, A. 46. *Odaia e plină de fum. S-a lucrat toată noaptea ... Biroul, răvășit.* BARANGA, I. 179. *Un pat sordid etala albul murdar al unor cearșafuri răvășite.* PREDA, R. 211. *Din pragul camerei răvășite, soția sa îl privea năucită.* T. POPOVICI, S. 278. *Se afla iar dincolo de masă, cu jucăria de tablă în mînă, ținînd-o strîns în pumn, gata s-o așeze deasupra hîrtiilor răvășite acum.* V. ROM. septembrie 1958, 27. *Venea în casă și-o găsea răvășită.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 386. *Ia nu mai umbla așa cu părul răvăcit!* UDRESCU, GL. ◇ Fig. *Lumea revășită se întocmește iarăși, dar cu încetul și cu durere mare.* RUSSO, S. 133. *Această inimă răvășită, prin care șuiera vîntul a pustiu, ispitea însă pe femei.* BENIUC, M. C. I, 47. *Cad trăsnete grăbite în falduri de scîntei Și, răvășită, bubuie natura.* LABIȘ, P. 304. ✦ Stricat, distrus. *Părea o jucărie răvășită de mîinile unui copil rău.* VLASIU, D. 205. *De pe peronul răvășit, plin de gropi, găurit de obuze, o mulțime cenușie, informă, se repezi la asalt.* T. POPOVICI, SE. 75.

2. Fig. Tulburat, agitat, răscolit (din cauza unei emoții). *Cu sufletele răvășite de cuvintele exarhului, ele se rezemaseră de cîte un stîlp.* STĂNOIU, C. I. 222. *Ce vreți voi, inimi răvășite De cruntul chin al îndoielii?* BRAD, O. 42. *Năvălește în scenă, furtunos, Ioana. E răvășită, într-o teribilă stare de surescitare.* BARANGA, I. 212. *Sub falduri de omăt Pășeam tăcut și răvășit, cu fața întoarsă peste umăr, îndărăt.* LABIȘ, P. 120. *Rămîne lîngă cele două cufere, încă răvășit de întîmplare.* V. ROM. octombrie 1958, 44. *Apoi n-am mai văzut și n-am mai auzit nimic. M-am răzimat de un stîlp, pustiit, răvășit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 300. ✦ (Despre față, chip etc.) Crispat, contractat, descompus. *În slaba lumină roșă, se grămădeau fețele răvășite de patimă ale jucătorilor.* SADOVEANU, O. I, 530. *Intră o femeie tînără, cu obrazul răvășit de nesomn.* STANCU, R. A. I, 156. *Acum o să cunoască și tovarășul Ion Niculae situația, spuse Milrică cu chipul răvășit de oboseală.* PREDA, D. 185. *Cu obrazul răvășit de furie, scrîșni.* T. POPOVICI, S. 30. *Era obosit, ca după o noapte de insomnie, avea o față răvășită și părea foarte bolnav.* V. ROM. octombrie 1963, 26.

— Scris și: *revășit.* — Pl.: *răvășiți, -te.* — Și: (regional) **răvăcit, -ă, răvocít, -ă** (UDRESCU, GL.) adj.

— V. **răvăși.**

RĂVĂȘLUÍ vb. IV. Refl. (Prin Maram.) **1.** A ajunge la o înțelegere, a se socoti (cu cineva) (Borșa — Vișeu de Sus). ALR SN IV h 927/362, cf. CL 1969, 60.

2. (În forma *ravașlui*) A se socoti, a se gîndi. CV 1951, nr. 3 - 4, 44. *Încă nu m-am ravașluit.* IB., cf. CL 1969, 60.

— Prez. ind.: *răvășluiesc.* — Și: **ravașluí** vb. IV.

— Din magh. **rovásol** „a însemna prin crestături (pe răboj)".

RĂVÉI s. n. pl. v. **răveie.**

RĂVÉIE s. n. pl. (Prin nordul Transilv. și Maram.) Unelte, instrumente (BUGNARIU, N.); uneltele trebuincioase ca să fie plugul complet (BÎRLEA, B. 10); unelte agricole (ALR II 5 231/260, ALR SN I h 17/362).

— Și: **răvél** (BÎRLEA, B. 10), **revéie** (ALRM SN I h 11/362) s. n. pl.

— Etimologia necunoscută.

RĂVENEÁLĂ s. f. v. **reveneală.**

RĂVENÍ vb. IV v. **reveni**[2].

RĂVENÓS, -OÁSĂ adj. v. **revenos.**

RĂVÉNȚ s. n. v. **revent.**

RĂVERÁ vb. I v. **răvări.**

RĂVILÁ vb. I v. **răgila**[1].

RĂVILÁT[1] s. n. v. **răgilat**[1].

RĂVILÁT[2], **-Ă** adj. v. **răgilat**[2].

RĂVILĂ s. f. v. **ragilă.**

RĂVINEÁLĂ s. f. v. **reveneală.**

RĂVÎNT s. n. v. **revent.**

RĂVÍZĂ s. f. v. **ribizli.**

RĂVÎNÁT, -Ă adj. v. **răvănat.**

RĂVÎRÎ vb. IV v. **răvărl.**

RĂVNÁCI, -CE adj. v. **rîvnaci.**

RĂVNĂ s. f. v. **rîvnă.**

RĂVNÎ vb. IV v. **rîvni.**

RĂVNÍRE s. f. v. **rîvnire.**

RĂVNÍT, -Ă adj. v. **rîvnit.**

RĂVNITÓR, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

RĂVNITÓRIU, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

RĂVNITÚRĂ s. f. v. **rîvnitură.**

RĂVOÁRER s. n. v. **revolver.**

RĂVOÁRVĂR s. n. v. **revolver.**

RĂVOCEÁLĂ s. f. v. **răvăşeală.**

RĂVOCÍ vb. IV v. **răvăşi.**

RĂVOCÍT, -Ă adj. v. **răvăşit**[2].

RĂVÓLTĂ s. f. v. **revoltă.**

RĂVÓLV s. n. v. **revolver.**

RĂVÓLVĂR s. n. v. **revolver.**

RĂVÓR[1] s. n. (Regional) Loc sterp, fără iarbă (Bonţ — Gherla). CHEST. V/11 supl.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂVÓR[2] s. n. v. **răvar.**

RĂVÓRV s. n. v. **revolver.**

RĂVÓRVĂR s. n. v. **revolver.**

RĂVURVÉR s. n. v. **revolver.**

RĂZÁ vb. I. Intranz. (În poezia populară; despre aştri sau corpuri luminoase) A revărsa raze, a radia; (despre raze) a străluci, a lumina. Cf. TDRG. *Două raze unde-mi rază? Rază-n vîrfu muntelui.* BIBICESCU, P. P. 233. *Tria rază ... Rază-n cîmp la holde verzi.* VICIU, GL. *Soarele cu razele, Luna cu luminele. Întîia rază ce răzeşte? Sus la vîrful munţilor, La crucile brazilor.* id. COL. 21.
— Prez. ind. pers. 3: *răză.* — Şi: **răzí** vb. IV.
— V. **rază.**

RĂZAGNÍŞ adv. (Regional; în loc. adv.) **În răzagniş** = cu nici un chip, nici în ruptul capului. Cf. PAMFILE, J. II, 163.
— Etimologia necunoscută.

RĂZÁICĂ s. f. (Regional) Răzătoare pentru cartofi (Moiseiu — Vişeu de Sus). GLOSAR REG. ✦ Lopăţică cu care se rade covata; răzătoare (3) (Borşa — Vişeu de Sus). Cf. ALR II 4 010/362.
— Pl.: ?
— **Rade** + suf. *-eică.*

RĂZÁLĂ s. f. (Regional) Cuţit pentru retezatul stupilor (Gherman — Reşiţa). COMAN, GL. ✦ (În forma *rîzală*) Răzătoare pentru legume (Secăşeni — Oraviţa). Cf. ALR II 3 980/29.
— Pl.: *răzale.* — Şi: **rîzálă** s. f.
— **Rade** + suf. *-eală.*

RĂZALĂU s. n. v. **răzălău.**

RĂZA-PAZÁR s. n. v. **riza-pazar.**

RĂZÁRE s. f. (Popular) Acţiunea de a răza; revărsarea razelor (soarelui), sclipirea razelor. *Copacii încărcaţi de sloi străluceau în răzarea dimineţii.* SLAVICI, N. II, 24, cf. CHIRIŢESCU, GR. 253. *Răzarea soarelui.* T. PAPAHAGI, C. L. *Ochii-şi negri d-arunca În spre lungul drumului, La răzarea soarelui.* TEODORESCU, P. P. 476, cf. ANT. LIT. POP. I, 523.
— V. **răza.**

RĂZÁŞ s. m. v. **răzeş.**

RĂZĂCHÍE s. f. v. **razachie.**

RĂZĂDÉNT s. m. v. **rezident.**

RĂZĂITOÁRE s. f. v. **răzultor.**

RĂZĂLĂU s. n., s. m. **1.** S. n. (Regional) Raşpel. Cf. LB, CIHAC, II, 523, HEM II, 2 222, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., ALRM SN I h 355/833.
2. S. n. (Transilv. şi Ban.) Răzătoare pentru ras legume, aluat etc. Cf. CADE, GREGORIAN, CL. 61, ALR SN IV h 1 052, A I 12, 17, 34, 35, 36, III 2, 3, 4, 12, 16, 17, 18, MAT. DIALECT. I, 90, TEAHA, C. N. 259, LEXIC REG. II, 101. ✦ Lopăţică de lemn sau de metal cu care se rade aluatul de pe covată; (regional) răzătoare **(3).** Cf. CADE, CABA, SĂL. 100. ✦ Custură pentru curăţit pieile (Roşia — Beiuş). Cf. ALR II 6 612/310.
3. S. m. şi n. (Transilv.; mai ales la pl.) Aluat ras pe răzătoare, care se fierbe în supă, în lapte etc. Cf. ALR II 4 040/235, 250, 260, 574, ALR II/235, MAT. DIALECT. I, 90, TEAHA, C. N. 259.
— Pl.: (n.) *răzălaie* şi *răzălauă* (ALR SN IV h 1 052, A I 12, MAT. DIALECT. I, 90), (m.) *răzălăi.* — Şi: **răsălău** (LB, GHEŢIE, R. M., ALR SN IV h 1 052/105, A III 4), **răzăliu** (DDRF), **răzalău** (A III 18) s. n., **razalău** (GREGORIAN, CL. 61, ALR II 4 040/250, 260, ib. 6 612/310, ALR SN IV h 1 052, A I 12, 17, III 17, MAT. DIALECT. I, 90, TEAHA, C. N. 259) s. n., s. m., **rîzalău** (TEAHA, C. N. 260), **rezeléu** (ALR SN IV h 1 052/334), **reseléu** (ALEXI, W.), **riseléu** (ALR SN IV h 1 052/325) s. n.
— Din magh. **reszelő.** Cf. r a d e.

RĂZĂLÎ vb. IV v. **răzălui.**

RĂZĂLITOÁRE s. f. (Regional) Răzătoare pentru legume (Voiniceni — Tîrgu Mureş). Cf. ALR II 3 980/ /235.
— Pl.: *răzălitori.*
— **Răzăli** + suf. *-toare.*

RĂZĂLITÚRI s. n. pl. (Regional) Resturi de aluat rase de pe covată (Sînnicolau Român — Oradea). Cf. ALR SN IV h 1 064/316.
— **Răzăli** + suf. *-tură.*

RĂZĂLÍU s. n. v. **răzălău.**

RĂZĂLUÎ vb. IV. Tranz. **1.** (Regional) A răzui **(1).** Cf. KLEIN, D. 154, LB. *Azi ... dai* [varul] *cu badanaua şi mîne îl răzăluieşti cu cuţitul.* CONTEMPORANUL, V_1, 97. *Rezălui sîngele de pe jos, îşi şterse cuţitul şi întră în odaie.* ib. V_2, 146, cf. DDRF, TDRG, SCL 1956, nr. 1 - 2, 137, CABA, SĂL. 100, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, A V 14, LEXIC REG. II, 101.
2. (Prin Transilv.; în forma *răzăli*) A da pe răzătoare **(1).** *Ai răzălit hireanul?* MAT. DIALECT. I, 90, cf. TEAHA, C. N. 259, com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— Scris şi: *răsălui.* LB. — Prez. ind.: *răzăluiesc.*
— Şi: **rezălui, răzălí** vb. IV.
— Din magh. **reszel.** Cf. r a d e, r ă z u i.

RĂZĂLUIÁLĂ s. f. (Regional) Răzuire. Cf. TDRG, DL, DM.
— Pl.: *răzăluieli*.
— **Răzălui** + suf. *-eală*.

RĂZĂLUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a **răzălui**. Cf. DDRF, DHLR I, 373, DL, DM.
— Pl.: *răzăluiri*.
— V. **răzălui**.

RĂZĂLUÍT, -Ă adj. (Regional) Răzuit[2]. DL, DM.
— Pl.: *răzăluiți, -te*.
— V. **răzălui**.

RĂZĂMÁ vb. I v. **rezema**.

RĂZĂMÁRE s. f. v. **rezemare**.

RĂZĂMÁT, -Ă adj. v. **rezemat**.

RĂZĂMĂTÓR, -OÁRE s. f., s. n. v. **rezemător**.

RĂZĂMÍȘ s. n. v. **răzimiș[2]**.

RĂZĂMÚȘ s. n. v. **rezemuș**.

RĂZĂNÁNT s. m. v. **rizonant**.

RĂZĂȘ s. m. v. **răzeș**.

RĂZĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **răzășesc**.

RĂZĂȘÉȘTE adv. v. **răzășește**.

RĂZĂȘÍ vb. IV v. **răzăși**.

RĂZĂȘÍE s. f. v. **răzășie**.

RĂZĂȘÍME s. f. v. **răzășime**.

RĂZĂȘÍȚĂ s. f. v. **răzășiță**.

RĂZĂTOÁRE s. f. **1.** Obiect având forme și dimensiuni diferite, întrebuințat în bucătărie pentru ras legume, cașcaval etc.; (rar) răzuitor (1). Cf. LB, POLIZU. *Pe unul din pereți erau atîrnate o mulțime de tigăi de diferite forme, frigări, răzători de hrean.* FILIMON, O. I, 377. *Urzici sleite cu hrean ras pe răzătoare.* MARIAN, S. R. II, 283, cf. DDRF, NICA, L. VAM. 209, ȘĂINEANU, D. U. *O trecătoare a cîștigat la o roată cu cuie un pahar verde presărat cu nisip alb și o răzătoare de hrean.* ARGHEZI, B. 70. *Separat se rad merele pe răzătoare.* S. MARIN, C. B. 28, cf. H IX 43, X 542, XII 289. *Cînd eram la maica fată, Mîncam turtă coaptă-n vatră Și rasă pe răzătoare, Fața-mi era ca o floare.* SEVASTOS, C. 227, cf. BIBICESCU, P. P. 175, ȘEZ. VIII, 11, ALR SN IV h 1 052. (Ca termen de comparație) *Dacă mă mîngîie, mă doare. Mîna îi e ca o răzătoare.* ARGHEZI, VERS. 322. ✦ (Învechit, rar) Instrument de tortură. *Nevrînd sv[î]ni[u]l să să-nduplece, învață de-i rasără trupul cu rădzătorile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 39v/33.

2. Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, fixat la intrarea unei case, pe care se rade noroiul de pe încălțăminte. Cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 102. *Își ștergea cizmele de răzătoarea de lîngă scară, urca treptele.* D. ZAMFIRESCU, Î. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Peste altă săptămînă, pe răzătoarea de la ușă se descleștа de noroi o pereche de bocanci.* ARGHEZI, C. J. 257.

3. (Regional) Lopățică de lemn sau de metal cu care se rade covata. Cf. PAMFILE, I. C. 197, ALR II 4 010/36, 76, 130. ✦ Aluat ras de pe covată; răsătură, (regional) răzuitură, răzălituri (Cristești — Botoșani). Cf. ALR SN IV h 1 064.

4. (Regional) Unealtă a dulgherului (H II 254), a dogarului (ALR II 6 695/514), a zidarului (H XVI 161); custură pentru curățit pieile (ALR II 6 612/27, 102, 514, îb. 6 623/27); cuțitoaie (H VII 375); rașpel (ALRM SN I h 355/836).

5. (Regional) Băț cu care se netezește baniță plină (cu cereale) ca să nu treacă peste măsură. *Cirezile și herghelиile umblau slobode pe imașuri . . . și galbenii se măsurau cu banița la răzătoare.* VLAHUȚĂ, R. P. 192, cf. TDRG, CADE.
— Pl.: *răzători* și (regional) *răzătoare*. — Și: (regional) **răsătoáre** (ALR SN IV h 1 052/102, H VII 375), **răzetoáre** (H X 542, XII 289), **răzitoáre** (ALR II 4 010/36, 76, 130), **răzitoáre** (ALR SN IV h 1 052) s. f.
— **Rade** + suf. *-ătoare*.

RĂZĂTÓR[1] s. n. (Regional) **1.** Unealtă cu care se curăță pămîntul adunat pe cormana plugului; otic. Cf. KLEIN, D. 233, H XI 401, A II 1, 12.

2. Răzuitor (1) (BARCIANU, ALEXI, W.); gripcă pentru ras doagele (ALR II 6 701/29); custură pentru curățit pieile (ALR II 6 612/95, 704).

3. Unealtă cu care se zdrobește cașul dospit; răvar (1 1) (Poiana Sibiului — Sebeș). CHEST. V 142/57.
— Pl.: *răzătoare*. — Și: **răzitór** (ALR II 6 701/29), (învechit) **răzitóriu** (KLEIN, D. 233) s. n.
— **Rade** + suf. *-ător*.

RĂZĂTÓR[2], -OÁRE adj. v. **rizător**.

RĂZĂTÚRĂ s. f. v. **răsătură**.

RĂZĂȚĂL s. m. (Bot.; regional) Bobornic *(Veronica beccabunga)* (Mihăileni — Miercurea Ciuc). ALR II 6 305/574.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RĂZBÁTE vb. III. **1.** Tranz. (Învechit) A birui, a învinge, a bate. *Pierzînd Decheval războiul . . . , însă nu așe de tot sfărmat și răzbătut fiind.* CANTEMIR, HR. 81. ✧ Refl. pas. *Toate aceste împiedecări s-au răzbătut prin bărbăția și statornicia bravilor noștri oșteni.* AR (1829), 58[1]/31. ✦ (Neobișnuit) A distruge, a nimici. *Zile eu nenorocite altele n-am cunoascut Decît ziua cînd războiul ast lăcaș a răzbătut.* HELIADE, O. I, 405.

2. Tranz. (În corelație cu *a bate*) A bate din nou, a bate cu putere. *Tu cuțit alămat, Tu cuțit șîncelat, Tu fă-te drac împelițat. Eu te bat Și te răzbat.* MAT. FOLK. 1 612, cf. GR. S. V, 45. ✦ (Regional; despre păsări; determinat prin „din aripi") A lovi aerul cu aripile. *Și deasupra lui venind, Corbu, pasăre neagră, Din aripă răzbătînd . . . Și la carnea lui rămnind.* BALADE, II, 19.

3. Intranz. A-și face (cu greu) drum prin . . . , a trece (dincolo), a pătrunde. *Năred fiind mult de nu putea răzbate.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Dediței și viorele, brebenei și toporași . . . Răzbat prin frunzi uscate și s-arată drăgălași.* ALECSANDRI, P. III, 32. *Ce garduri streșinite cu spini, de mai nici vîntul nu putea rezbate prin ele !* CREANGĂ, P. 153, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 101. *Ești crud ca securea tăioasă, Care-n tulpina de lemn răzbate.* MURNU, I. 53, cf. DHLR I, 247, ȘĂINEANU, D. U. *Irina era o fată isteață, îndesată, pîrguită ca o cireașă de munte, cu sînii rotunzi și tari, gata să răzbească prin ia înflorită.* BRĂESCU, O. A. I, 48. *Se auzi un huruit de ușă și . . . lumina răzbătu iarăși.* CĂLINESCU, C. 26. *Luna plină răzbătea prin pîclele ușoare ale toamnei, țesea painjeniș de raze, lămurind dealurile tăcute și pădurile negre.* SADOVEANU, O. I, 175. *Nimic din ce se petrece aici nu poate să răzbată afară, prin stratul gros de pămînt care desparte pe mineri de restul lumii.* BOGZA, Ț. 51. *Credea că nimic din ceea ce se petrecea cu el nu răzbate în afară.* V. ROM. aprilie 1956, 34. *Unealta în piatră răzbate.* BANUȘ, P. 157. *Vîntul cînd a bate Prin ele-a resbate.* ALECSANDRI, P. P. 2. *Tu cuțit alămat, . . . Eu te orînduiesc Și te sorocesc : Tu să te bați, Să răzbați, La cutare-n inimă Și-n ficați.* MAT. FOLK. 1 612, cf. DIACONU, VR. 8. ✧ Fig. *A dragostei fire Nu-i supusă . . . , Ci prin toate ea răsbate, ajunge și biruiește.* CONACHI, P. 83. *D-ta ai răzbătut departe în plaiurile și în tainele inimii*

mele. GALACTION, O. A. I, 201. *Un val de lacrimi răzbătea din sufletul tînărului.* SADOVEANU, O. III, 186. *A răspuns Dinu... în ochi cu o mîndrie ciudată, ce răzbătea prin durere.* BENIUC, M. C. I, 292. *Ca mîne va fi răzbătut anii ce-i mai are de învățat.* CAMILAR, N. II, 158. *Răspunse... cu un glas, în care răzbăturseră cîteva urme de interes.* PREDA, M. 16. *Din cuvintele lui răzbate disperarea unui artist lucid, care a înțeles misiunea și îndatoririle teatrului.* V. ROM. martie 1963, 138. ◇ Tranz. *Eu resbăteam iute troieni de ninsori, El lăsa în urmă-i troieni lungi de nori.* ALECSANDRI, P. I, 221. *E albă ca norii primăverii răsbătuți de soare.* VISSARION, FL. 71. *Din cînd în cînd Aude sunînd, Codrii resbătînd Un mîndru cîntic.* ALECSANDRI, P. P. 64. *Lacrima de-ți curge, Pe pămînt de cade Și cu foc de-l arde Și mi ți-l resbate.* MARIAN, D. 208. (Fig.) *S-ar fi ales de tine ceva, Adame, ciung? Ai fi putut răzbate un drum atît de lung?* ARGHEZI, VERS. 386. ◇ (Despre umezeală, ploaie etc.) *Cînd ... răzbate acolo umezeala, apoi să aprind aceste materii și ard.* DRĂGHICI, R. 113/10. *Un loc... unde nu răsbate gerul.* I. IONESCU, C. 239/21. *Un poclit de rogojini oprea și soarele și ploaia de a răzbate în căruța lui moș Nichifor.* CREANGĂ, P. 106. ◇ Tranz. *Să prinde pe deasupra o scoarță vîrtoasă, ce nu se lasă a fi răsbătută de rouă.* I. IONESCU, C. 71/17. *Mi-i lăsa Sus pe-acoperiș, Vîntul să mi-i bată, Ploaia să-i răzbată.* BALADE, III, 57. ✦ (Despre glas, zgomot etc.) A se face auzit, a ajunge pînă la... *Unde nice rîul de lacrimi, nice-aprinsele suspine, Amar mie, eu simt astăzi că nu pot ca să răzbată.* ASACHI, S. L. I, 149. *O, voi, vaiete... Răsbateți pân'la auzul maicei.* CONACHI, P. 55. *Țipenie de om nu se afla și nici un zgomot nu mai răzbătea dinspre oraș.* VLAHUȚĂ, D. 21. *Chiotele... răsbăteau pînă-n adîncul bătrînelor păduri de sălcii, răscolindu-le liniștea.* SANDU-ALDEA, U. P. 41. *Într-un tîrziu răzbătu de afară zgomotul vaporașului care se apropia.* DUNĂREANU, CH. 97. *Un bîzîit slab ca de albină răzbătea prin văzduhul liniștit.* SADOVEANU, O. I, 589. *Vorbele răzbăteau înfundat, dar ușor de înțeles.* VORNIC, P. 25. *Se auzeau chemări stinse, răzbăteau dialoguri tainice.* PREDA, R. 218. *Deodată se stîrni un zvon depărtat, Ca un glas ce-ar răzbate prin ceață.* DEȘLIU, G. 42. *Cînd ajunseră în curte, activistul auzi răzbătînd din casă, prin geamurile luminate, un glas răgușit.* S aprilie 1960, 58. *Glasul acela al lui dinlăuntru răzbătuse aspru afară.* V. ROM. iulie 1962, 5. *Glas de bucium resunînd, Pîn-în suflet resbătînd.* ALECSANDRI, P. P. 59. ✦ (Despre idei, știri etc.) A deveni cunoscut, a se răspîndi, a se difuza, a se propaga. *Luminate doamne!... Știm că ți-au răzbătut slava Și nu este cineva să poată Călca porunca măriii-tale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 99. *Paguba lui Chest răzbate Pînă la Roma cetate.* BĂRAC, ap. GCR II, 236/37. [Influențele străine] *răzbat în țeară prin căi ferate.* ODOBESCU, S. III, 89. *Steagul revoluției trebuie ridicat numai după ce vor fi siguri că gîndul lor de eliberare, a clăcașilor, a răsbătut de-a lungul și de-a latul țării.* CAMIL PETRESCU, O. I, 331. *Acest ciudat și sărăcăcios amestec de obiecte reamintește marea lume a satelor, cu toate contradicțiile și realitățile ei, răzbătînd odată cu oamenii pînă aici, deasupra înaltelor culmi ale Hașmașului Mare.* BOGZA, C. O. 70. ✦ Tranz. (Subiectul indică senzații, sentimente etc.) A cuprinde, a birui, a copleși. *Vezi cum tremuru-l răzbate!* ASACHI, S. L. I, 200, cf. HASDEU, R. V. 121. *Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate?... La cel glas de înviere, la cel glas de libertate Ce pătrunde și resbate Orice suflet omenesc?* ALECSANDRI, P. II, 6. *Fiindcă eram resbătut de foame, mă gîteam spre gazdă* (a. 1819). URICARIUL, VII, 82. *Fiind fata babei răsbătută și de foame și de sete, ... au chitit în sine că acele mere i-ar prinde acuma foarte bine.* SBIERA, P. 210.

4. Intranz. A străbate (cu greu), a ajunge undeva (înlăturînd obstacolele); a răzbi. *Au intrat cu oaste mai grea iarăși în țara leșească, avînd gînd să răzbată în sus pînă la Pomerania.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 149/16. *Steagurile husărești ce era înainte au răsbătut în șanțurile turcilor.* MUSTE, LET. III, 15/34. [Bulgarii] *au putut... să resbată întru împerăția romanilor.* MAIOR, IST. 187/1. *Locuri unde pămîntenii cu mare greu răzbătea.* BELDIMAN, E. 50/2. *Spre scopul cel dorit, Acu-n vase încărcate, Sub al nostru steag, răzbate La limanul fericit.* ASACHI, S. L. I, 57. *Gheorghe veni mai de dimineață și izbuti să răzbată în dormitor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 104. *Dar mîine pe-nserate Cîțiva, acei ce vor răzbate, În jurul lor cu sete și groază vor privi.* CAMIL PETRESCU, V. 33. *Codrul Turzunului, tăcut și întunecat, rămîne în urmă, iar Oltul răzbate în partea de apus a lumii.* BOGZA, C. O. 258. *Ciocănitoarea mijlocie... nu răzbate însă în Carpați așa de sus.* LINȚIA, P. II, 64. *Cu grea povară suie minerii pe cărărui... Ca să răzbată pînă la piatră.* DEȘLIU, M. 28. *Dacă... omul ei nu mai putea să răzbată încoace?* BARBU, P. 174. *Eu m-aș duce, duce... Și nu pot răsbate De străinătate.* TEODORESCU, P. P. 284. *Sî răzbat pi su pamînt La puicuța di dimult.* ȘEZ. IV, 137. *Dar tu, țară, ești departe, Cu gîndul nu pot răzbate.* FOLC. MOLD. I, 472. *Muierea rea, apa și focul pururе răsbat și li se face loc.* ZANNE, P. II, 294. ◇ Fig. *De patru veacuri, aceste vinuri au răzbătut în lume și și-au făcut dreptate între vinurile continentului.* V. ROM. februarie 1964, 83. ◇ Expr. (Rar) **A răzbate cu urechea** = a-și încorda auzul, a asculta cu atenție. *Agripina căută să răsbată cu urechea prin zgomotul și pocniturile Iablanicioarei.* GALACTION, O. 163. ✦ Fig. A izbuti, a reuși. *Am să muncesc ș-am să răzbat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 4. *Eminescu, Coșbuc... au răzbătut, au strălucit și s-au scuturat, în acest pătrar de veac.* GALACTION, A. 103. *Tu ești, tinerețe arzătoare? tu ești, dragoste a unui om tare, care a muncit din greu, care a răzbătut împotrivindu-se valurilor, închizîndu-se în sine ca într-o stîncă?* SADOVEANU, O. II, 592. ✦ Refl. (Regional) A munci mult, a se strădui mult în viață (Stănești — Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 3, 67. *P-atunci te răzbăteai, te speteai muncind toată viața și tot sărac rămîncai.* ib.

5. Intranz. și tranz. (Și urmat de determinări introduse prin prep. „prin") A umbla în lung și în lat; a cutreiera, a colinda. *Răsbătea munții și codrii, cîmpiile și pădurile și într-un haihui o ducea.* ISPIRESCU, U. 107. *Cu această pușcă la umăr răzbătea el în fiecare duminică... pădurile din Poduri și din alți munți.* MOROIANU, S. 39. *M-au căutat părinții Răsbătînd prin toți munții.* TEODORESCU, P. P. 286. *Voinicelul pribegea: Nouă țări Cutreiera, Nouă mări Că răsbătea.* id. ib. 438.

6. Intranz. (Prin Transilv.) A se tocmi, a se tîrgui la preț. Cf. ALEXI, W., ALR I 1 581/131, 136. ✦ Tranz. A încerca să convingi pe cineva să vîndă la un preț mai mic. *Nu mă mai răzbate atîta!* Com. din SEBEȘ.

7. Refl. (Rar; prin apropiere de *a zbate*) A se zbuciuma, a se agita. *Ne răsbatem în nebunii pe teatrul vieții.* MARCOVICI, C. 64/6.

— Scris și: *răsbate, rezbate, resbate.* — Prez. ind.: *răzbát.*

— Pref. *răz-* + **bate.** Cf. **străbate.**

RĂZBÁTERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a **răzbate (3)**; răzbire. Cf. DRLU, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris și: *răsbatere* (DDRF, BARCIANU), *resbatere* (POLIZU, ALEXI, W). — Pl.: *răzbateri.*

— V. **răzbate.**

RĂZBĂBÚICĂ s. f. Femeie foarte bătrînă; babă, băbătie. *A mai rămas moșiu Ionică Cu răzbăbuica lui, Ilincuța.* TEODORESCU, P. P. 131.

— Pl.: ?

— Pref. *răz-* + **băbuică.**

RĂZBĂTĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care răzbate **(3)**; pătrunzător. Cf. DRLU. *O ploaie rece, măruntă, dar răzbătătoare.* ap. DDRF.

2. Care își face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut. Cf. **răzbate (4).** *Înfățișarea trădează pe omul de muncă, răsbătător.* CĂLINESCU, E. 21. ◇

(Substantivat) *L-am vedea îmbulzindu-se în agora printre noi ceilalți, răzbătătorii și gălăgioșii.* GALACTION, A. 311.
— Scris și: *răsbătător.* — Pl.: *răzbătători, -oare.*
— **Răzbate** + suf. *-ător.*

RĂZBEÁLĂ s. f. (Neobișnuit) Răzmeriță; luptă; război. *Că nu este vro răsbeală Ca să vă scoată din țeară.* TEODORESCU, P. P. 612.
— Scris și: *răsbeală.* — Pl.: ?
— **De la răzbel.**

RĂZBÉL s. n. (Învechit și popular) Război **(I).** Cf. KLEIN, D. 202. *Femeia mamă își trimetea fiii la resbel.* HELIADE, O. II, 49. *Buciumul cel de aramă Pe-a Moldaviei junime la resbel încă nu cheamă.* ASACHI, S. L. I, 103. *Resbelul civil a turburat fericirea Elveției.* CR (1848), 27¹/42, cf. STAMATI, D. *Pe tiner l-au chiemat Să ia parte cu bravură L-un resbel înfricoșat.* MUREȘANU, P. 8/12. *Zbirul Saliero veni în camera consiliului de rezbel.* FILIMON, O. I, 320. *Să formeze un corp special de soldați sanitari atît pentru timp de pace cît și de rezbel.* MO (1861), 6. *Memorialile lui C. Iuliu Cesare despre resbelul galic* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 584. *Imperatorul a declarat rezbelul religios.* LĂCUSTEANU, A. 47. *O alianță sacră contra . . . resbelului.* EMINESCU, G. P. 17. *Zicînd resbel în loc de resboi, limba noastră are încă neajunsul de a schimba o zicere puternică și bărbătească cu alta slabă și muieratică.* I. NEGRUZZI, S. I, 409. *Să treacă odată și pacostea asta de răzbel!* GALACTION, O. A. I, 276. *Noi am condus rezbelul!* T iunie 1964, 23. *Din codru mi s-aduna . . . Cîte treizeci de flăcăi. Cete, cete că venea Parcă la răzbel erea.* ȘEZ. IV, 131. *Dacia lui Traian însă nu avu deocamdată a sufert nimic . . . pînă mai tîrziu, cînd intră în resbele serioase cu polonii.* HOGAȘ, DR. II, 166. *Du-te la răzbel să te paște neamțu.* POPA, V. 338. *S-o ivi vreun război — își dă cu părerea Gheorghiță Tiriș.* STANCU, D. 121. *Ai venit din rezbel, ha?* T. POPOVICI, SE. 64. *La resbel dac-om mergea, Multe lifte-om tăia.* MAT. FOLK. 65. *Si scoalt la răzbel.* VASILIU, C. 93. *A fost un împărat odată ș-a diclărat război cu Iliana Costințiana.* VÎRCOL, V. 25, cf. ALR I 1 425, ALR II 2 461, ib. 3 315, ALR SN IV h 965.
— Pl.: *răzbele* și *războaie* (ALR I 1 425/508, 510, 556, 768, ALR SN IV h 965/872). — Și: **rezbél** (scris și *resbel*) s. n.
— **Război,** refăcut după lat. **bellum.**

RĂZBÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional) A zdrobi, a sfărîma; a lovi, a izbi. *Va lua și va răzbi pruncii tăi de piiatră.* PSALT. HUR. 116v/22. *Au răzbit tîmpla lui, au răzbit capul lui* [cu țărușul]. BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Fiul lui Strofiu . . . Cade de-o lance-ascuțită, răzbit de Menelau.* MURNU, I. 88. *Numai va scăpa Care-o știi-nota . . . Apa tot răzbind, Cu lopeți vîslind.* BALADE, I, 433. ✦ Refl. (Regional) A se zbate, a se zvîrcoli (pentru a se elibera) (Rudăria — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 154. *Dracu să răzbia, Dzi la urs scăpa.* ib. 101.

2. Tranz. A învinge, a înfrînge, a răpune, a birui. *Se vor da către vrăjmașii noștri și răzbind pre noi vor ieși den cest pămînt afară.* PO 180/25. *Au dalu războiu lui Basarab Vodă . . . și l-au răzbilu pre însul și pre toată oastea lui.* URECHE, L. 90. *Într-acestaș an au răzbit și pre Băsărab.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Au bătut în turci, răzbindu-i de prin șanțuri.* N. COSTIN, LET. II, 10/33. *Împotriva lor mergînd, tare i-au răzbit și i-au împrăștiet.* CANTEMIR, HR. 226. *Fu moldovenii biruiți de oștile lui Constantin Vodă. Și, răzbindu-i, unii să închina lui, alții să duseră la domnul lor, Ghica Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 178. *Văzînd că într-alt chip nu va putea să-i răzbească, . . . au dat năvală în șanțuri.* R. POPESCU, CM I, 427. *Aști trei să fălea, la luptă, pe cei zece a-i răzbi.* PANN, E. II, 79/21. *Oslașul meu Își izbește calul său Peste codrii mișcători De barbari năvălitori. El îi sparge și-i răzbește.* ALECSANDRI, P. II, 15. *Se bătu cu ei și-i răzbi cu totul.* ODOBESCU, S. I, 425. *Spre Roma! Călcînd pe cohorți, Răzbi-îi-vom colosul de-aproape. Și nu va fi cine să-ngroape Mulțimea cea mare de morți!* COȘBUC, P. I, 154. *Vrăjmașul, ce pe noi Ne răzbește astăzi, mîne va lovi și-n voi.* DAVILA, V. V. 55. *În dreptul gurei Oltului e Plevna, unde oștirea noastră a răzbit pe turci.* MEHEDINȚI, P. 13. *Erați mai iuți la dăruitul pumnilor, astfel că i-ați răzbit.* PAS, Z. I, 50. *S-a bătut cu turcul, l-a răzbit și l-a alungat spre Țarigrad.* GALAN, Z. R. 39. *Le ieșiră înainte niște tîlhari, răzbiră oștirea împărătească.* ȘEZ. VIII, 183, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR SN IV h 967. *Nu mă vezi c-am maturit Ș-alt voinic nu m-a răzbit?* BALADE, II, 56. ✦ (Învechit, rar) A nimici, a distruge. *Nu strîngereți voao comoară în pămînt, unde viermii o răzbesc și putredește.* CORESI, EV. 52. ✦ A copleși pe cineva (prin număr, forță etc.), a-i veni cuiva de hac, a da gata pe cineva. *Trăsnea . . . , dacă vede că-l răzbim cu poștele, se mută la altă gazdă.* CREANGĂ, A. 102. *Ciocoiul, . . . De văzu că mi-l răzbiră, Dete pinteni calului.* SEVASTOS, C. 318. *Ion, văzînd că nu-l răzbește cu vorba, începu să înjure.* REBREANU, I. 94. ✧ Expr. **A răzbi** (pe cineva) **cu bătaia** (sau **în bătaie, în bătăi**) = a bate rău pe cineva, a-l bate măr. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 153, ISPIRESCU, ap. GCR II, 356, DL, DM. **A răzbi** (pe cineva) **în palme** = a lua pe cineva la palme, a pălmui. Cf. DDRF. ✦ (Despre senzații, sentimente etc.) A cuprinde, a birui, a copleși; a pătrunde. *Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea.* CREANGĂ, A. 66. *Mi-e foame și frig — m-a răzbit umezeala.* CARAGIALE, O. I, 140. *Groaza năprazniс-acum a răzbit speriatele piepturi.* COȘBUC, AE. 35. *Unele găini, răzbite de foame, zburară din pătula lor deschisă.* SBIERA, F. S. 88. *Răzbit de frig, se coborîse din sanie și se preumbla de colo pînă colo.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 104. *Ahile, de ciudă răzbit, își simțește Inima-n pieptul păros clătinată.* MURNU, I. 8. *Se întoarse . . . aducînd o oală cu apă fierbinte, în care să-și dezmorțească degetele cînd o va fi răzbit gerul.* REBREANU, I. 191, cf. M. I. CARAGIALE, C. 8. *Vine în sat numai cînd îl răzbește foamea.* BASSARABESCU, V. 62. *Rîsul l-a răzbit de-a binelea și pe domnu Țigle.* GALACTION, O. A. I, 259. *Trebuia să o răzbească la urmă durerea.* SADOVEANU, O. II, 315. *Păcat să te răzbească junghiul și să te trîntească la pat.* C. PETRESCU, A. R. 50. *Aoleu! gemu el. M-a răzbit* [oboseala]. PREDA, D. 117. *M-a răzghit o drăguță de foame.* H II 25. *Dorul mă răzbește, Fața-mi vestejește.* TEODORESCU, P. P. 661, cf. ȘEZ. I, 66. *Răzbiți de chin și de necaz, se scoală patru din ei, . . . se duc de jeluiesc la scaunul domniei din Iași.* ib. IV, 18. (Subiectul este subînțeles) *Tăcu Ilincuța cît tăcu, de la o vreme însă o răzbi și începu a cam răspunde.* ap. TDRG. *Uneori, pe ploaie, trage peștele mai tare decît pe vreme bună. Iar dacă nc răzbește, avem o leacă de colibă.* SADOVEANU, O. IX, 387. *Făcea el multe prostii, dar femeia o tot tăcut; pînă-ntr-o vreme, cînd o răzghit-o și n-o mai putut tăcea.* ȘEZ. VII, 133. ✧ Fig. *Să duce în păcate, că-i răzbit de duhul curviei.* VARLAAM, C. 17. *Răsuflarea-i otrăvită te-a răzbit pînă la os?* EFTIMIU, Î. 129. ✦ Fig. A uimi, a da gata. *A rezbit cerul marea-i suire* [a Romei]. I. VĂCĂRESCUL, P. 134/7. ✧ Expr. (Învechit) **A răzbi** (cuiva) **ochii** (cu ceva) = a face pe cineva să se minuneze, să admire. Cf. LB.

3. Intranz. A-și face drum, a pătrunde, a trece (dincolo); a răzbate. *Au îmblat șese zile călărașii și n-au putut răzbi, că acum cuprinsese tătarii cu pradă în țara de gios.* N. COSTIN, LET. II, 124/3. *Nu pute răzbi pe uleți de nărod de oameni.* NECULCE, L. 195, cf. 78, ANON. CAR. *Vru pre ai săi din fugă să ție; Dar nu mult putu răzbi înainte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 262. *Cei de pe pod, neputînd răzbi înainte, . . . se puseră să arunce artileria și carele în Dunăre.* BĂLCESCU, M. V. 167. *Am răzbit Prin Dunărea umflată.* ALECSANDRI, POEZII, 439. *A faclelor lucire, răzbind prin pînza fină, Răsfrîng o dureroasă lumină din lumină.* EMINESCU, O. I, 96. *Cu această piele de leu se îmbrăca el . . . , fiindcă nu răzbea printr-însa nici un fel de armă.* ISPIRESCU, U. 32. *Și piept la piept ne zvîrcolim, Străbatem repezi și răzbim.* COȘBUC, P. II, 62, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Zări, la una din mesele acoperite cu pînză cerată, pe*

diacul Gavril și, răzbind prin mulțime, șezu lîngă bătrîn. AGÎRBICEANU, A. 138. *Nucii bătrîni ... țin umbră. Doar cîteva pete albe de raze răzbesc printre frunze.* REBREANU, I. 11. *Răzbim prin codri falnici.* EFTIMIU, Î. 36. *Soarele ... învăluia încă terasa și pe comeseni, răzbind prin umbrela uriașă.* GALACTION, O. A. I, 122. *Sania n-a mai putut răzbi prin troian.* C. PETRESCU, A. 282. *Peste munțele pietros și oblu era greu de răzbit cu calul.* SADOVEANU, O. III, 230. *Vă crezusem ... O blestemată de bălărie proastă. Dar ați răzbit în piatră.* ARGHEZI, VERS. 230. *Dinăuntru răzbește o căldură înăbușitoare.* V. ROM. martie 1955, 219. *Oastea nu-ți mai trebuiește, Că prin codru nu răzbește.* TEODORESCU, P. P. 502, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, NOVACOVICIU, C. B. I, 18. ◇ (Complementul indică dificultăți, greutăți, necazuri) *Răzbise peste o mulțime de piedici și-ncepuse a se simți bine în viața de militar.* V. ROM. noiembrie 1953, 106. *Cum răzbește toată lumea prin greu, o să răzbim și noi.* ib. februarie 1955, 164. *Vom răzbi prin toate, că nu ne trudim degeaba.* VORNIC, P. 131. ◇ Fig. *Visa ... la Tița, țigăncușa boierească, în a cărei dragoste răzbise numai în ajun.* MACEDONSKI, O. III, 18. *Prin ordinele goarnei, prin oboselile exercițiilor, ... amintirea Frusinei răzbea din ce în ce mai insolentă și mai arzătoare.* GALACTION, O. 135. *Să nu-ți răzbească firea ... la lumină.* ARGHEZI, VERS. 378. ✦ A ieși (cu greu) la iveală, a reuși să iasă la lumină. *Clăbucii mari de flori de liliac ... răzbiseră prin toate colțurile.* BASSARABESCU, V. 122. ✦ (Rar) A apărea în toată înălțimea, a se ridica, a se înălța. *Cînd îl văd, îmi face impresia unui colț de stîncă, răzbind deasupra poienilor și-a pădurilor.* GALACTION, A. 251.

4. Intranz. A ajunge (cu greu) undeva, a se strecura pînă la ... ; a răzbate. *Tătarii au și cuprins drumurile ..., de n-au mai putut răzbi nime cu nimica la obuz.* N. COSTIN, LET. II, 116/11. *Au făcut năvală și-au răzbit tocma pănă la Italia.* CANTEMIR, HR. 209. *Ar putea răzbi în cetate.* id. ib. 476. *Trimis-au ... streji înainte, ca să meargă să răzbească pînă în Ardeal.* R. GRECEANU, CM II, 37. *Cum ai făcut de-ai răzbit pînă la dumneaei, de i-ai dat biletul?* PR. DRAM. 125. *Nici pasăre măiastră nu poate răzbi pînă unde sîntem noi acum.* ISPIRESCU, L. 236. *Este-o ușă doar de dînsa cunoscută, ... pe unde poate-n taină să răzbească pîn' la tine.* DAVILA, V. V. 148. *Auzeam cum suna căldarea, cînd dădeam cu cazmaua, dar n-am răzbit la dînsa.* MIRONESCU, S. A. 139. *Vezi cum intră-n pădurice, cum răzbește pe colină?* EFTIMIU, Î. 109. *Cu dibla și cu meșteșugul tău răzbeai pînă la Viana, la împăratul.* GALACTION, O. 72. *După cel din urmă popas la Sculeni, ... am răzbit întins pînă la Iași.* SADOVEANU, O. XI, 232. ✦ (Despre sunete) A se face auzit, a ajunge pînă la ..., a străbate, a răzbate. *Prin vîjîitul și răbufnelile mării răzbiră chemările ascuțite ale unui claxon de automobil.* GALACTION, O. A. I, 46. *Era o frămîntare în marginea unde se afla grupul de tineri. De acolo răzbi un muget.* PAS, Z. IV, 168. *Prin zgomotul uliții răzbeau frînturi din cîntecul lor sacadat.* BENIUC, M. C. I, 220. *Atunci au răzbit la trăsură strigătele tatii.* VORNIC, P. 17. *Auziți serenada veacului nou ... Răzbind peste hăuri, bubuind în ecou.* DEȘLIU, G. 18. *De afară răzbeau sunetele bidoanelor lăptăreselor, lovite unul de altul.* BARBU, P. 166. *Oili s-a adunat Ș-a nșeput a zgera, La bab-a răzgît.* DIACONU, VR. 137. ✦ (Despre mirosuri) A se răspîndi, a ajunge pînă la ... *Spre seară răzbea ... mireasma de lămîiță, căci cinci-șase tufe erau albe ca de zăpadă.* V. ROM. noiembrie 1953, 39. *Măi bădiță, Onule, Semăna-ți-aș numele Prin toate grădinile, Să zboare miroasele, La toate frumoasele; Să răzbească și la mine, Supărarea să-mi aline.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 94.

5. Intranz. și tranz. A o scoate la capăt, a reuși, a izbuti. *Grozavă voință! Era peste putință ca ei amîndoi să nu răzbească.* SLAVICI, N. I, 340. *De abia răzbi să se coboare de la tribună.* GÎRLEANU, N. 81. *Se folosește de toate mijloacele care-i stau la îndemînă pentru a răzbi: face cîrciumărit, arendează moșii.* OȚETEA, T. V 87. *Făceam foc ... și încercam să dezghețăm pămîntul ... Numai cu tîrnăcopul răzbeam.* STANCU, R. A. I, 347. ◇ Expr. **A răzbi în viață** v. viață. ✦ Intranz. (Rar) A dăinui, a trăi. *Oameni cît timp vor respira sub stele — Tu vei răzbi, trăind în versurile mele.* BLAGA, L. U. 129.

6. Intranz. și tranz. A face față, a prididi. *Feciorașii cari măsurau băutura spumoasă abia răzbeau.* AGÎRBICEANU, A. 116. *Știa că are de lucru pînă dimineața și nu va răzbi singur.* id. ib. 298. *De unde să poți răzbi cu două mîini atîta leotă?* BASSARABESCU, V. 150.

7. Intranz. (În expr.) **A o răzbi în ...** = a trece la ..., a se apuca de ... *Cînd nu poate izbuti, o rîzbește în plîns.* DDRF.

— Scris și: *rezbi.* — Prez. ind.: *răzbesc.* — Și: (rar) **rîzbi** vb. IV.

— Din v. sl. РАЗБИТИ.

RĂZBÍC s. n. v. **răzbici**[1].

RĂZBÍCI[1] s. n. (Regional) **1.** Țăruș cu care se fac găuri în pămînt cînd se seamănă porumbul sau fasolea (Izbiceni — Craiova). Cf. ALR II 5 046/886. ✦ Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură (Voicești — Pitești). I. CR. VI, 153. ✦ Bețigașul cu care se împinge dopul la pușca de soc. Cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 72, ALR SN V h 1 306.

2. Retevei, bîtă, ciomag. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. ✦ Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fîn, de lemne etc.); ceatlău (Strehaia). Cf. ALR II 5 635/848.

3. Unealtă de dogărie care servește la așezarea cercurilor pe butoaie; ciochie (Secășeni — Oravița). Cf. ALR II 6 693/29.

— Pl.: *răzbice* și *răzbiciuri* (POLIZU). — Și: **rezbíci** (ALR II 5 046/886), (sg. refăcut după pl.) **răzbíc** (ALR SN V h 1 306/836) s. n.

— **Răzbi** + suf. *-ici.*

RĂZBICÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin Olt.) **1.** A perfora, a găuri. PAȘCA, GL. *Am răzbicit lemnul cu sfredelul.* id. ib. ✦ A scoate ceva bătînd cu răzbiciul. (Absol.) *Cînd vrei să scoți un cui de lemn înțepenit într-o gaură, atunci faci un alt cui, mai subțire puțin, ... și cu el răzbicești, dai în el, ca să scoți pe cel înțepenit.* I. CR. VI, 153.

2. A strînge cu ceatlăul, a cetlui (Strehaia). ALR II 5 636/848.

— Prez. ind.: *răzbicesc.*

— V. **răzbici**[1].

RĂZBIERÁ vb. I. Intranz. A zbiera din nou a zbiera foarte tare. *Păcurariu șuieră, răsșuieră ..., oaia zbiară, răzbiară.* POP., ap. GCR II, 343.

— Prez. ind.: *răzbiér.*

— Pref. *răs-* + **zbiera.**

RĂZBÍRE s. f. Acțiunea de a răzbi și rezultatul ei.

1. Înfrîngere, învingere. Cf. răzbi **(2).** *Petru izbuti, cu toată răzbirea lui, să se mențină în o parte de țară.* XENOPOL, I. R. III, 142.

2. Răzbatere. Cf. răzbi **(3).** Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Răzbirea la lumină nu-ți mai era de-ajuns, După ce-ai stat ca lupii și iepurii ascuns. Rîvneai mai sus cu mintea.* ARGHEZI, C. O. 39.

— Scris și: *rezbire.* LM.

— V. **răzbi.**

RĂZBÍT, -Ă adj. **1.** Străbătut, pătruns. Cf. ALEXI, W ✦ (Învechit) Străpuns. *Iar trupul lui cel mult trudit Și de cuțite răzbit ... În sînge să tăvălești* (a. 1777). GCR II, 117/18. ✦ (Rar) Lovit, ciocnit. *Opt opintite Și patru răzbite* (Berbecii, cînd se bat). PAMFILE, C. 17.

2. Înfrînt, învins, biruit. *Hărmăsarul, răzbit, intră la locmeală.* RETEGANUL, P. III, 23. ◇ (Substantivat) *Strigarea aceasta nici a răzbitorilor, nici a răzbiților.* PO 288/16.

— Scris și: *rezbit*. ALEXI, W. — Pl.: *răzbiți, -te*.
— V. **răzbi.**

RĂZBITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care răzbește, care străbate, care trece prin . . . ; pătrunzător. Cf. LB. *Fă-te fulger răzbitor*. ALECSANDRI, P. II, 15, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Învechit, rar) Care învinge, biruitor. *Menelaos . . . Își mărita mîndrețe de copilă Și-o trimetea la fiul lui Ahile Cel răzbitor de cete*. MURNU, O. 51. ◇ (Substantivat) *Strigarea aceasta nici a răzbitorilor, nici a răzbiților*. PO 288/16.

— Pl.: *răzbitori, -oare*.
— **Răzbi** + suf. *-tor*.

RĂZBÓI¹ s. n. (Adesea în legătură cu verbele „a face", „a da", „a bate") **1.** Conflict armat, de durată, între grupuri,clase sociale sau, mai ales, între state; (învechit și popular) război, (învechit) oaste¹, oștenie, oștenire, oștit¹. *Încinsu-me-ai cu virtute în războiu*. PSALT. 29. *Multe războaie mari rădică*. CORESI, EV. 216. *Între domni va fi schimbare și va fi foamete între ei, războaie*. PARACLIS (1639), 254. *Vor nevoi de vor izbîndi la acest războiu*. VARLAAM, C. 57. *Nimini nu mi-au ieșit înnainte cu război*. HERODOT (1645), 360. *Ștefan Vodă . . . de războiu să gătiia*. URECHE, L. 83. *Auzi-veț războaie și vești de oști, căutaț să nu vă spăimîntaț*. N. TEST. (1648), 31r/34. *De lucrurile și războaiele acestuia . . . nimica nu însemnează*. SIMION DASC., ap. GCR I, 142/36. *Dînd războiu leașilor, nu-i putură dobîndi* (a. 1650). GCR I, 150/7. *Troada . . . o au răsipit-o elinii . . . , trăgînd multă vreme războaie cu troadenii*. M. COSTIN, O. 250. *La război mi-ai datu-mi bună-mvățătură*. DOSOFTEI, PS. 54/3. *Făcură războiu cu Bala, împăratul Sodomului*. BIBLIA (1688), 9¹/46. *Alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor ce fac războiu*. N. COSTIN, L. 118. *Știind pre moldoveni că sînt sprinteni la războiu, nu cutedza să le facă vrun vicleșug*. NECULCE, L. 223. *Laslău . . . , dîndu-le război tare, să fie răzbit pe tătari și să-i fie biruit*. CANTEMIR, HR. 137. *Alte limbi ce ei ținea împrejur și stăpînita acele locuri, cu cîtevași războaie biruindu-i, i-au gonit*. C. CANTACUZINO, CM I, 74. *Au început a să găti și ei de războiu*. R. GRECEANU, CM II, 130, cf. ANON. CAR. *În războiu de va vrea să meargă împăratul, trimite înaintea sa oastea toată* (a. 1747). GCR II, 39/8, cf. MAN GÖTT. *Au făcut un război asupra moldovenilor*. VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Ritorul poate . . . să tragă pre ascultătoriu la orice voiaște, la războiu sau la pace, la mănie sau la milă*. MOLNAR, RET. 12/19. *Ținînd răsboi, romanii învingea pre avari*. ȘINCAI, HR. I, 119/25 *Craii și miniștrii, avînd sete de argint, aițiă războaie crunte*. BUDAI-DELEANU, Ț. 223. *Nu stau de răsboi, ci stau de tractir la baluri*. DIONISIE, C. 179. *Din nenorocirea noastră, hotărăsc răsboi a da*. BELDIMAN, ap. GCR II, 243/25, cf. DRLU, LB. *I s-au întîmplat moarte în un răsboi*. DRĂGHICI, R. 3/9. *Moldova . . . ferice era-n pace și-n război*. ASACHI, S. L. I, 52. *Care om cu mintea sănătoasă ar dori în ziua de astăzi răsboiul?* GT (1839), 43²/33. *Un erou cu setea primejdielor de răsboaie*. CONACHI, P. 282. *Ion Vodă caută a se rezima în contra boierilor și a turcilor, declarînd răsboi acestora*. BĂLCESCU, M. V. 16. *N-ai cu nime răsboi; țara este liniștită și supusă*. NEGRUZZI, S. I, 146. *Războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește*. ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Crunt resboi !* ALECSANDRI, P. II, 16. *Dar acu vei vrea cu oaste și răsboi ca să ne certi Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale, Să ne dai un semn și nouă de mila măriei-tale*. EMINESCU, O. I, 146. *Face iute o darabană . . . și începe a o bate ca de răsboi*. CREANGĂ, P. 310. *Vorbește . . . despre izbucnirea apropiată a unui război mare*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 207. *O coajă de mălai de ieri De-o vezi la noi, tu ne-o apuci, Băieții tu-n război ni-i duci*. COȘBUC, P. I, 208. *Trei ani de secetă aduc trei ani de boli și apoi alți trei ani de răsboi*. PAMFILE, VĂZD. 123. *Războiul e . . . ceva extrem de tragic, tot ce cunoaște lumea mai tragic*. REBREANU, N. 42. *Războiul blestemat Cîte văduve-a lăsat În durere*. TOPÎRCEANU, M. 60. *Am lăsat situația încurcată, pînă cînd m-a apucat războiul !* GALACTION, O. A. I, 41. *Sîntem în război . . . cu toată Europa*. CAMIL PETRESCU, T. II, 432. *Războiul cere eroism disciplinat, colectivitate organizată*. C. PETRESCU, Î. I, 34. *Prelutindeni zăceau, risipite în arșiță și ploaie, materiale de război*. BRĂESCU, O. A. I, 137. *Pe lîngă mine trec . . . „marii mutilați" ai războiului*. SAHIA, N. 16. *Toate prăzile de război erau pe ei*. SADOVEANU, O. XI, 333. *Ieșise vestea că războiul s-a sfîrșit*. CĂLINESCU, S. 831. *Războaie mari ne-au pustiit*. BLAGA, P. 139. *Șoferul . . . făcuse războiul la tancuri*. STANCU, R. A. III, 8. *La război se pot întîmpla multe*. PAS, Z. III, 13. *Cîntecele mele . . . Prevesteau de mult acest război*. BENIUC, V. 102. *Ea nu primise după război nici o brazdă de pămînt*. PREDA, M. 52. *Încă-i țin minte peacei ce-au mînat în război . . . părinții și frații*. LABIȘ, P. 285. *Ne-am pricopsit, o să facem și război*. BARBU, 95. *Pîn' taica s-a însurat, Șepte războaie am spart*. BIBICESCU, P. P. 303. [Ciocoii] *La țărani nici că gîndeau Dacă au pămînt sau n-au, Dar război mereu strigau*. ANT. LIT. POP. I, 21. *Isprava răsboiului, a cerni o lume*. ZANNE, P. VIII, 441. *După război* (sau *în urma războiului*) *mulți voinici* (sau *viteji*) *s-arată*. Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, DL, DM. *La plăcinte înainte* (*și*) *la război înapoi*. Cf. PANN, P. V. III, 51/26, CREANGĂ, P. 189, DL, DM. (Personificat) *Răsboiul stropit cu negru sînge Răgni*. BUDAI-DELEANU, Ț. 404. ◇ Fig. *Toată viața e un război*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. ◇ (Învechit) *Om de război* = războinic, ostaș. *Toată oastea grecească . . . , oameni de război, cu împlătoșați, cu amintrilea, era preste tot 110 mii de oameni*. HERODOT (1645), 480. *Război drept* v. drept. *Război nedrept* v. nedrept. (Învechit) *Război de magnificență* v. magnificență. *Război civil* v. civil. *Război rece* v. rece. (Ieșit din uz) *Școală de război* = academie militară. DL, DM. ◇ Expr. **A declara război** v. declara. **A fi** (sau **a se pune**) **pe picior de război** v. picior. ✦ (Învechit) Fel de a se lupta, tactică de luptă. *Noi vom ști la aripa cea stîngă . . . , pentru că le știm războiul*. HERODOT (1645), 484.

2. (Învechit și regional) Luptă; bătălie; încăierare; războire. *Dzise Moisi lu Iosie: aleage noao atare bărbați și mergînd afară bate războiu* (ieși de te luptă B 1938) *cu Amalec*. PO 236/14. *Carele va muta hotarul cu putearea sa, stînd cu arme să facă războiu, acesta să-i dea certare pre trup*. PRAV. 40. *Mihail și îngerii lui făcură războiu cu bălaurul*. N. TEST. (1648), 312r/25. *Le-au dat război vitejește*. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Au bătut cetatea 37 zile și au luat-o cu mare răsboiu*. N. COSTIN, LET. II, 17/9. *Pentru cuvintele lui cele dulci și bune, foarte să îmbărbătară și da război tare*. ANON. CANTAC., CM I, 158. *Și . . . zic într-o zi să să fie bătut amînduao războaile*. R. POPESCU, CM I, 396. *Am încungiurat . . . pe marele vizir și, după un războiu de 6 ceasuri ce am avut cu dînsul, l-am și stricat cu totul*. CR (1829), 66¹/13. *Să știi c-a fost război Și moarte-aici, nu șagă*. COȘBUC, P. II, 58, cf. SEVERIN, S. 85. *Călărețiî dinapoi Cu Praisul țineau război*. RETEGANUL, TR. 74. *Iată, moșu de la oi Vini să facă război*. ALEXICI, L. P. 178. *Turcule, . . . Vin cu mine la război, Să ne lovim amîndoi !* BALADE, II, 49. ◇ Expr. (Învechit) **A face** (sau **a sta cu**) **război asupra cuiva** = a se lua la luptă, a ataca pe cineva. *Feciorul iaste datoriu să agiute tătîne-său, cînd va vedea că stau cu războiu asupra lui*. PRAV. 122. *Cînele s-au sculat și au făcut războiu asupra șarpelui* (a. 1802). GCR II, 189/30.

3. Fig. Ciocnire între două forțe care acționează în sens contrar; conflict, luptă. *Să putem birui cel războiu ce iaste cu vrăjmașul nostru, dracu cela nevăzutul*. CORESI, EV. 70. *I-au dat un războiu pizmașul cel sufletesc, cît s-au scăpat și de aveare, și de cuconi, și de femeaie*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 22v/25. *Marea, prin războiul valurilor sale, se curățâ și se limpezește*. MARCOVICI, C. 39/19. *Ideea că va trebui să înceapă un război pe față între mama și tata mă umplea de grijă și de spaimă*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 65. *Purta . . . , de mult, un război ascuns în contra drumului de fier*. SP. POPESCU, M. G. 27. *Să-nvingă sau să cadă prăzi pieriri În sfînt război*

cu relele nefaste. NECULUȚĂ, Ț. D. 27. *Meșteșugul vîslitului frumos se cîștigă după mult război cu apele.* GALACTION, A. 121. *Schimbul de vorbe făcu loc apoi unui înverșunat război tăcut între el și nora sa.* SADOVEANU, O. I, 450. *Băieții bat război cu profesorii.* id. ib. IX, 549. ✦ (Învechit) Conflict sufletesc, luptă internă; tulburare. *Că acea fire iaste: den lăuntru are vină, și pururea turbură pre noi și greu războiu are.* CORESI, EV. 433. *Ai văzut cînd am vorbit Ce război era într-însa, pînă unde s-au scîrbit.* BELDIMAN, O. 62/5. ✦ (Învechit) Ceartă, neînțelegere; ură, mînie, prigonire. *Iuo sănțu zavisture și războie* (mînia N. TEST. 1648, prigonire BIBLIA 1688), *acie e netocmealea și toate reălele lucrure.* COD. VOR. 126/5. *Carii scapă de războiul tău fug tare.* DOSOFTEI, PS. 251/11, cf. SEVERIN, S. 68.

— Scris și: *răsboiu, resboi.* — Pl.: *războaie* și (învechit) *războiure* (BUL. FIL. V, 37).

— Din v. sl. **разбой** „ucidere, jaf".

RĂZBÓI[2] s. n. **I.** Unealtă (manuală sau mecanizată) cu ajutorul căreia se confecționează țesături din fibre textile; (regional) stative. Cf. POLIZU. *Urzeala nărădită se pune în război (stative) și se țesă.* I. IONESCU, M. 690. *Cînd eram eu tînără, ... țesam în războaie, în scaune, în patru țițe.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. *Firele sînt întinse pe război.* SLAVICI, N. I, 54. *Voi ați îmblat cu furca, cu acul, cu războiul.* ISPIRESCU, L. 12. *Stăruind toată ziua la furcă și la război, ... trecea toate cu vederea.* ODOBESCU, S. I, 86. *Cinstea casei și a femeii române o formează războiul.* LIUBA-IANA, M. 116, cf. DAMÉ, T. 133. *Cum țeseam, nici n-am știut Cum am sărit și m-am zbătut Să ies de la război.* COȘBUC, P. I, 93, cf. PAMFILE, I. C. 269. *Abia mai erau folosite trei-patru războaie de țesut în tot satul.* AGÎRBICEANU, A. 115. *Războaie de mînă. Războaie mecanice.* NICA, L. VAM. 210. *A pus și mama război și țesea pînă la miezul nopții.* VLASIU, A. 144. *Le-am cerut să-mi demonteze războaiele.* V. ROM. septembrie 1954, 9. *Să lucrezi dintr-odată la trei războaie nu-i ușor.* VINTILĂ, O. 33. *De trei ori că mi-am venit, Tot în război te-am găsit: Iarna țesi, vara tot țesi.* ȘEZ. IV, 141, cf. H II 4, 13, 31, 50, 89, 132, 147, 168, 186, 204. *Om tocmi războiu-n casă, Ca mai curînd să se țasă.* MARIAN, SA. 151. *Șase boi parc-avui eu, Fă ce-i face, vinde doi Și-mi cumpără un război.* RETEGANUL, TR. 162. *Pune clopote pe boi, Să te-aud de la războiu.* DOINE, 189, cf. HODOȘ, P. P. 45. *Te văd, lele, în resboi Cum îți umblă mînile, Cum tot dai cu briglele.* BIBICESCU, P. P. 33, cf. ALR I 1 281/251, 285, 289, 290, 305, A III 16, IX 4. *Dorul ... S-a legat de-o nevastă, Și-a lăsat războiu-n casă.* FOLC. TRANSILV. II, 65, cf. GOROVEI, C. 354. *Două lemne, Două pene Și o mie de surcele* (Spata *războiului*). PAMFILE, C. 32. ◇ (Regional) *Război de învălit* = dispozitiv care servește la punerea urzelii pe sulul războiului. Cf. MARIAN, NA. 12. *La învălit să bat doi pari în pămînt, după cari să pună sulul, pre carele să învălește coarda și să zice război de învălit.* LIUBA-IANA, M. 119. *Războiul de rogojini* = unealtă care servește la împletitul rogojinilor. *Rogojinile se fac în războiul de rogojini, care nu-i altceva decît un dreptunghi compus din patru lemne.* PAMFILE, I. C. 244. ✦ (Regional; și în sintagma *război de cusut*, ALR II 5 779/2) Gherghef. ib. 5 779/27, 531.

II. (Prin analogie cu forma dreptunghiulară a războiului de țesut)

1. Nume dat unor părți ale joagărului: **a)** car, căruță, sclai. Cf. DAMÉ, T. 175. *Joagărul se compune dintr-o talpă ... pe care se mișcă o masă zisă car, căruță sau războiu.* PAMFILE, I. C. 110, cf. A I 12, III 3, IV 3; **b)** jug. ALR II 6 439/250, 310, 833; **c)** (regional) stîlpii acoperișului (Roșia — Beiuș). ALR II 6 429/310.

2. Parte a morii de vînt, care ține coșul; cal, călușel. Cf. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 190.

3. (Regional) Parte a pivei, nedefinită mai îndeaproape (Peștișani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR II 6 473/836.

4. (Prin nord-vestul Munt.) Schelet de grinzi care susține și întărește acoperișul unei clădiri. UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Totalitatea bucăților de lemn prinse de căpriori cu scopul de a-i ține mai bine încheiați (Băile Govora). CHEST. II 230/71 supl. ✦ (Regional) Bucată de lemn în formă de triunghi, care se așază între acoperiș și căpriori pentru a ridica streașina casei și a feri pereții de ploaie (Costești — Pitești). CHEST. II 246/77 supl.

5. (Regional) Ghizdul fîntînii, colac, gardină (Firminiș — Zălau). CHEST. II 455/357.

6. (Regional) Cadru (la fereastră, la icoană etc.), ramă. ALRM II/I h 389.

7. (Prin Olt.) Chenar de lemn pe care se agață tutunul la uscat. GL. OLT. [Tutunul] *se usucă bine pe războaie.* ib.

8. (Regional) Ochi de fereastră (Lupeni). A III 4.

9. (Regional) Suportul de lemn al tocilei (Roșia — Beiuș). ALR II/310.

10. (Regional; și în sintagma *război rotăresc*, UDRESCU, GL.) Dispozitiv folosit de rotari la înspițatul și la obădatul roții; scaun de spițe, colibă. Cf. ALR II 6 683/29, UDRESCU, GL.

— Scris și: *răsboi, resboi.* — Pl.: *războaie.*

— Din bg. **разбой**, scr. **razboj.**

RĂZBOÍ[3] vb. IV. Refl. recipr. A purta război[1] împotriva cuiva; a se lupta, a se bate; (învechit) a se oști, (învechit, rar) a se răgloti. *Acolo supt cetate s-au răsboit și au murit* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 186/15, cf. ANON. CAR., LB. *Frate! ... Îmi ajută cu ei să mă războiesc.* PANN, E. I, 38/11. *Patru luni d-a rîndul ... s-au răsboit românii din îmbele țări.* BĂLCESCU, M. V. 76, cf. POLIZU. *Astăzi este timpul să vă răsboiți Și prin dalbe lupte să vă nemuriți.* BOLINTINEANU, O. 67. *Copilul cel cu ochi albaștri gînditori, care-avea darul de a se război, moștenit de la tată-său, învinse pe tătari.* GANE, N. III, 4. *Trimise pe Belerofonte să se răsboiască cu Chimera.* ISPIRESCU, U. 122. *Văd pe Pîpăruș-Viteazul trecînd muntele de aur Și-l văd cum se războiește c-un nedumerit bălaur.* COȘBUC, P. II, 136. *Împăratul se războiește în patru părți ale lumii.* DELAVRANCEA, V. V. 201. *Aceștia se răsboiră întîi, apoi domniră pe rînd.* IORGA, C. I. I, 73. *În tinerețe se războiesc ... cu oștile împăratului Napoleon.* SADOVEANU, O. III, 477. *Cardinalii, episcopii și abații nobili ... se războiau întocmai ca și semenii lor laici.* OȚETEA, R. 316. *Acești barbari puseră mîna pe Bucephal al meu și-mi pierdui cîteva zile războindu-mă, ca să-l recapăt.* CĂLINESCU, S. 832. *A plecat la răsboi ... S-a războit și mi-a tot trimis cărți de pe toate fronturile.* STANCU, R. A. III, 192, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, NOVACOVICIU, C. B. I, 18. (Fig.) *Se războiesc stihiile ca-n zilele babei.* VLAHUȚĂ, R. P. 92. *Andrei și Moș Enache se războiră cu biruință schimbătoare într-o luptă de santase.* HOGAȘ, H. 88. *Vînzătorii se războiau cu trecătorii șovăitori, să-i facă negreșit clienți.* REBREANU, R. I, 17. *Eelurile gînduri i se războiau în cap.* SADOVEANU, O. I, 642. *Se războia cu valul un preaciudat caic.* I. BARBU, O. 80. *Mîncăi și băutori faimoși s-au războit pe întrecute.* VINEA, L. II, 17. ◇ Intranz. (Învechit) *Voi ... pentru-a dușmanilor risipă ați resboit cu mine.* ALECSANDRI, P. III, 217. *Acolo trebuie să mergem, să nuntim sau să războim!* GANE, N. I, 12. *El, deși fiul lui Thetis, zea undelor marine, Cu-a lui lance-ngroziloare răsboit-a în zădar.* OLLĂNESCU, H. O. 299. *Să-i dăruiască și năframa, inelul, paloșul, buzduganul, gonaciul și stema, ca să poată împărăți și război în locul său.* F (1886), 427. (Fig.) *Această faptă nu-mi convenea ... răsboiam adeseori în contra ei.* SBIERA, F. S. 140. ◇ (Cu forma negativă a gerunziului) *Va intra în aste ziduri cu pace, nerăzboind.* HELIADE, O. I, 417. ✦ Tranz. (Învechit și popular) A ataca pe cineva cu forță armată, a hărțui; p. ext. a învinge pe cineva, a birui; a supune. *Adese războiți, lotuș nu s-au putut struncina pănă la 1818.* AR (1829), 59[2]/38. *El știe că vlahii sînt dacii războiți de împăratul Traian.* XENOPOL, I. R. II, 109. *Antihîrs va război pă Sfeti Ilie și-i va tăia capu.* ȘEZ. III, 98. (Fig.) *Să războim și să supunem tainicele porniri ale inimii.* MARCOVICI, D. 17/21. *Patima ... oricît resboită, pururea-i biruitoare.* CONACHI, P. 280. *Nu voiesc că în*

cele dintîi zile ale căsătoriii mele să am a război un amor dospit de mai-nainte. PR. DRAM. 220. *Te-ai luptat abuzul să războieşti.* ALEXANDRESCU, O. I, 170.
— Scris şi: *răsboi, resboi.* — Prez. ind.: *războiesc.*
— V. **război**[1].

RĂZBOIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a se **război**[3]; războire. Cf. ANON. CAR.
— Pl.: *războieli.*
— **Război**[3] + suf. *-eală.*

RĂZBOIÁŞ s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui **război**[1]. *Au pierit cîţiva de ai noştri la acel războiaş, fără ispravă.* M. COSTIN, O. 162.
— Pl.: *războiaşe.*
— **Război**[1] + suf. *-aş.*

RĂZBOIÉSC, -IÁSCĂ adj. (Rar) Războinicesc; războinic **(III)**. Cf. TDRG. *Noi în cale ţi-am ieşit C-avem dor de hărăţit. Şi la harţă vitejească Şi la gioacă resboiască.* ALECSANDRI, P. P. 198.
— Scris şi: *resboiesc.* — Pl.: *războieşti.*
— **Război**[1] + suf. *-esc.*

RĂZBOIÉŞ s. n. (Regional) Alergătoare (la urzit) (Potoci — Piatra Neamţ). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— **Război**[2] + suf. *-aş.*

RĂZBÓINIC, -Ă s. m., adj. I. S. m. (Învechit) Hoţ, tîlhar; ucigaş. *În locul acela frumosul ale lui lăcuite băgă-i: unii în rai cu razboinicul, e alţii cu Adam.* CORESI, EV. 176. *Să nu cădem în tălhari . . . şi la războinici nerugaţi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96/12. *Pomeneaşte noi . . . cum ai pomenit razboinicul în părăţiia ceriului.* MOLITVENIC (sec. XVII), 307.
II. 1. S. m. Luptător, ostaş. *Pre limba elinească să înţăleg acestia numere aşa: Darie, începători; Xerxis, războinicu.* HERODOT (1645), 343. *Cantemir-beiu, vestit războinic pe acele vremi.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Îţi aduc un bărbat carele iaste războinic nebiruit la războaie.* AETHIOPICA, 78v/17. *Unde, o, pre vitejilor războinici, întoarceţi putere acestor mâini?* (a. 1802). GCR II, 197/14. *Clasa războinicilor se întemeiază dasupra mănăstirilor.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Şi-aici e Tase, avînd cu sine Alţi trei războinici, vechi arnăuţi.* BOLLIAC, O. 147. *Viitorimea, al nostru judecător . . . L-al său tribunal supune pe războinicii vestiţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 179. *Pe lîngă faima zgomotoasă şi smăcinală a războinicilor . . . e dulce lucru a-şi odihni privirile pe unul din acele blînde tipuri femeieşti de pace şi de căsnicie!* ODOBESCU, S. I, 254. *Ea nu e sora voastră! Ea într-alt loc e acasă, Şi-oricărui din războinici ea-i poate fi mireasă.* COŞBUC, S. 6. *Săgetătorul e numit arcaş, socotit a fi războinic roman.* PAMFILE, CER. 172. *Mă uitam încrementi la figura lui impunătoare de războinic.* SADOVEANU, O. I, 134. *Din ei se recrutează artiştii, asceţii, războinicii.* H. LOVINESCU, T. 266. ◇ Fig. *Deasupra ţipă-n aer dansînd în salturi bruşte, Sfidînd nemărginirea, un tînăr pescăruş. Războinicul furtunii . . . Răsfrînge-n ochiu-i stins un nou arcuş.* LABIŞ, P. 322.
2. Adj. Care se războieşte mult, căruia îi place lupta; bătăios, belicos, (învechit, rar) rezbelator. *Ştefan Vodă, om războinic . . . , s-au dus la Ardeal de au prădatu Ţara Săcuiască.* URECHE, L. 83. *Căzură toţi bărbaţii cei războinici.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Ienicerii striga că Baiazid nu este războinic.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Era trebuinţă mai ales de oşti regulate şi războinice.* IST. CAROL XII, 14v/3, cf. LB. *În această republică resboinică se aflau . . . elemente sociale monarchice.* BĂLCESCU, M. V. 12, cf. 40. *Îs războinici şi-n veci gata a se amestecare în tot felul de vrăjbi.* ODOBESCU, S. I, 159. *Romanii, naţiune esenţialmente războinică, aveau o mare dragoste pentru traiul la ţară.* OLLĂNESCU, H. O. 158. *Ei sînt războinicii oşteni Ai regilor asirieni.* COŞBUC, B. 70. *Firea lui războinică era întreţinută de glasul trompetelor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Casca ei de plete înflăcărate . . . îi dădea o înfăţişare de războinică divinitate.* VINEA, L. I, 40. *În dimineaţa aceea însă inginerul-şef arăta foarte războinic.* PREDA, R. 130. ◇ Fig. *Eu am un plan care te poate scăpa, adăugă Leca, răsucindu-şi falnic mustăţile lui războinice.* BART, E. 342. ◇ (Despre animale) *Femela devine tot mai războinică şi îşi apără dîrz puii.* LINŢIA, P. II, 89. (Glumeţ) *Războinicii godaci s-au grămădit uniţi în alţii, resemnaţi.* SADOVEANU, O. VIII, 178.
III. Adj. Privitor la război, de război, (rar) **război esc**, (învechit) **războinicesc**, **rezbelic**, **rezbelnic**; militarist. *Ea reprezintă simţimîntul răsboinic al naţiei.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Într-o lungă carieră răsboinică, doborî în bătălii alţia vrăjmaşi păgîni cîte zile cu soare sînt într-un an.* ODOBESCU, S. I, 253. *Flăcăi înalţi, sălbateci, jucau cu vuiet mare Războinicele jocuri a ginţilor barbare.* COŞBUC, P. I, 161. *Mie mi l-a adus-nainte răzmeriţa . . . şi anume cu un volum de literatură războinică, la subsuoară.* GALACTION, A. 277. *Colonelul, întors cu spatele, fluiera . . . un marş plin de avînt războinic.* BRĂESCU, O. A. I, 194. *Iscusinţa lui era îndeosebi războinică.* SADOVEANU, O. X, 296.
— Scris şi: *răsboinic, resboinic.* — Pl.: *războinici, -ce.* — Şi: (învechit) **razbóinic** s. m.
— Din v. sl. **разбойникъ**. — Pentru sensurile **II** şi **III**, cf. **război**[1].

RĂZBOINICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) De **război**[1]; războinic **(III)**, (rar) războiesc. *Pînă sara să faci cercuri războinicesţi.* KOTZEBUE, V. 17r/1. *Pămîntul îl clătieşte războinicescul tunet, Zgomot de taleri.* ALEXANDRESCU, O. I, 249, cf. ŞĂINEANU.
— Pl.: *războinicesţi.*
— **Războinic** + suf. *-esc.*

RĂZBOINICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Ca un războinic **(II 1)**, în felul războinicilor. [Hrizea] *s-au ridicat cu 500 de siimeni . . . şi, războinicește, au ieşit cu toţii de acolo.* ANON. CANTAC., CM I, 170.
— **Războinic** + suf. *-eşte.*

RĂZBOINICÍE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi războinic **(II 2)**. *Pe-Antiloh nu-l întrecea nici unul În repejune şi-n răsboinicie.* MURNU, O. 58.
— Scris şi: *răsboinicie.* — Pl.: *războinicii.*
— **Războinic** + suf. *-ie.*

RĂZBOÍRE s. f. Acţiunea de a se **război** şi rezultatul ei; luptă, bătălie, război[1] **(2)**, (învechit, rar) războială. *Dînd răsboire de cătră Bosna întîi . . . , luat-au şi o parte din Bosna.* DIONISIE, C. 173, cf. LM. *În poporul românesc de rînd viază . . . un inimos avînt de răsboire la vreme de trebuinţă.* ODOBESCU, S. III, 559. *Staţi în odihn-aşteptînd răsboirea ce vine.* COŞBUC, AE. 170. *Ieri juram o războire Sfîntă; iar ce faceţi astăzi e cumplită răsvrătire.* DAVILA, V. V. 99, cf. ALEXI, W., CIAUŞANU, R. SCUT. 68.
— Scris şi: *răsboire.* — Pl.: *războiri.*
— V. **război**[3].

RĂZBOITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; adesea substantivat) Care se războieşte **(1)**, care poartă război[1] **(1)**. *După o încruntată luptă de 4 ceasuri, bătălia au încetat de obosirea războinicilor.* AR (1829), 27[2]/40. *Se numiră . . . parlamentari din îmbele părţi răsboitoare.* BĂLCESCU, M. V. 211. *După mai multe învingeri ale războitorilor . . . , cade rob în mîinile cartagenezilor.* CR (1834), 34[1]/30. *Aceste scrisori arată într-un chip cu totul deosebit situaţia părţilor războitoare.* ib. 343[2]/6, cf. POLIZU. [Tunurile româneşti] *încep a-şi azvîrli şi ele bombele . . . pe culmele cele coprinse de oştile răsboitoare.* ODOBESCU, S. III, 596. *Toţi peste noapte dormeau şi zeii ceilalţi şi bărbaţii, Războitorii din car.* MURNU, I. 25. *Mai ales vînatul era plăcerea sa. Se făceau pregătiri mari ca nişte oşti războitoare.* SADOVEANU, O. II, 649.
— Scris şi: *răsboitor.* — Pl.: *războitori, -oare.*
— **Război**[3] + suf. *-tor.*

RĂZBOLÍ[1] vb. IV. **1.** Refl. (Învechit și popular) A cădea bolnav, a se îmbolnăvi. *Vede-te-vor și războli-se-vor oamerii.* PSALT. 322. *Să fie neosînditu cela ce se războleaște fără voie.* CORESI, EV. 426. *De scărbă elu se războli și muri.* MOXA, 365/8, cf. 368/1. *După cîteva zile să războli și muri.* VARLAAM, C. 380. *Să războli Lazăr* (a. 1650). GCR I, 137/23. *Au scos cuvînt la gloate cum Despot s-au războlit.* SIMION DASC., LET. 186. *Radul Vodă . . . s-au războlit de ochi.* M. COSTIN, O. 66. *Nefiind doftori, cînd să războlesc, năzuiesc unii la alț de-ș întreabă leac.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[r]/4. *Alexandru Vodă, . . . răsbolindu-se de moarte, au chemat pre toți boiarii* (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. I, 212/4. *În anul acesta . . . s-au războlit Constantin Vodă Cantemir, domnul țării Moldovei, și au murit.* IST. Ț. R. 50. *Jicmontu . . . s-au războlit si au trimis la Busta Giorgi sol.* N. COSTIN, L. 602. *Îndată s-au războlit Grigorii Vodă și au murit.* NECULCE, L. 52. *S-au răsbolit și de grabă i s-au tămplatu moartea.* AXINTE URICARIUL, LET[2]. II, 165. *Venind poruncă să meargă la oaste la Benderiu, acolo sosind s-au răsbolit și au murit.* ȘINCAI, HR. 93/36, cf. LB, DDRF, TDRG. *Numa eu m-am războlit Tăt puinț tăi crescînd.* T. PAPAHAGI, M. 43. *Și la împărat ea gîndește, De dor mi se resbolește.* SEVASTOS, N. 124. *Bine-acasă n-ăi sosî, Da pă pat ti*[-i] *războli.* ȚIPLEA, P. P. 23. *Toderan s-o războlit.* BÎRLEA, C. P. 40. ◇ Intranz. *În zilele acelea războlise și muri.* CORESI, L. 42/8.

2. Refl. (Regional) A-și face de cap. *Acum poci să mă războlesc, că nu-mi mai are nime grija* GR. S. VI, 243. *Prę te războlești tu, fată.* ib. ◇ Fig. *Războlește-te, inimă, Nu sta ca bivolu-n tină, Războlește-te vreodată, Nu sta ca bivolu-n baltă.* Com. din SOMEȘUL RECE — CLUJ.

3. Tranz. (Regional) A răzbuna (Ocna Sibiului — Sibiu). PAȘCA, GL.

— Scris și: *răsboli, resboli.* — Prez. ind.: *războlesc.*

— Din v. sl. разболѣти сѧ, ucr. **разболіти ся.**

RĂZBOLÍ[2] vb. IV. Refl. (Regional) A se vindeca de o boală (Chiril — Cîmpulung Moldovenesc). GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *războlesc.*

— Pref. *răz-* + **boli.**

RĂZBOLÍT, -Ă adj. (Învechit și popular) Bolnav (de multă vreme). *Veni o femeie cu cuconul ei războlit de grea boală.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[r]/6. *Voinic tare războlit, Războlit pînă-n pămînt, Că puicuța i-a fugit.* SEVASTOS, C. 166. *Și nu-mi zace cum se zace, Războlit cu fața-n jos.* PĂSCULESCU, L. P. 228. ◇ Loc. vb. **A se face războlit** = a se îmbolnăvi. *A doua zi s-au făcut războlit și Gaspar Vod.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. ◇ (Substantivat) *Oarecarele războlit s-au atins de cojocul lui și-ndată s-au tămăduit.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72[r]/20.

— Pl.: *războliți, -te.*

— V. **războli[1].**

RĂZBOTEZÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se boteza din nou; a-și schimba numele. *Bărbatul ei . . . mearsă și să războteadză în botedzul arienesc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202[v]/13.

— Prez. ind.: *războtez.*

— Pref. *răz-* + **boteza.**

RĂZBOTEZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a se războteza și rezultatul ei. *Țăranul se întoarce la numele pe care i l-a dat naș-său și caută să uite cu totul războtezarea care a avut loc la armată.* GRAUR, N. P. 90.

— Pl.: *războtezări.*

— V. **războteza.**

RĂZBOTÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-vestul Olt.) A se răsti. SCRIBAN, D. *Se războtește la tine.* id. ib.

— Prez. ind.: *războtesc.*

— Etimologia necunoscută.

RĂZBUBUÍ vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote; p. ext. despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a răsuna, a mugi. [Furtuna] *răsbubuie pîn brazii ce șuieră ca șerpii.* ODOBESCU, S. III, 90. *De vuiet răzbubuie dealul.* COȘBUC, AE. 156. *Încă din octomvrie 1848, Transilvania răzbubuia de tunuri și de puști.* ap. TDRG. *Tunetul răzbubui chiar deasupra capetelor lor.* SANDU-ALDEA, A. M. 160. *Răzbubuind din nor în nor, Un trăznet se descarcă.* IOSIF, PATR. 17. *Puștile răzbubuie.* GÎRLEANU, L. 139. ◇ Fig. *Și șuieră volvoarea, răzbubuie vecia.* HELIADE, O. I, 197. (Tranz. fact.) *Zeus, Plin de mînie, răzbuie muntele Arima.* MURNU, I. 45.

— Scris și: *răsbubui.* — Prez. ind. pers. 3: *răzbubuie.*

— Pref. *răz-* + **bubui.**

RĂZBUBUÍT s. n. (Rar) Bubuit. *Scîrțiitul sfîșietor al roților, pufăitul obosit al locomotivei se contopeau într-un răzbubuit surd.* REBREANU, NUV. 266.

— Pl.: *răzbubuituri.*

— V. **răzbubui.**

RĂZBUCNÍ vb. IV. Refl. (Regional) A dospi. *După ce luăm smîntîna de pe lapte, se pune lîngă foc ca să se răzbucnească, după ce s-au răzbucnit smîntîna s-au îngroștat și iese dasupra* CHEST. V 87/26.

— Prez. ind. pers. 3: *răzbucnește.*

— Cf. izbucni, răbufni.

RĂZBUCURÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Foarte bucuros. *Biala băbușca lui era bucuroasă uneori și răzbucuroasă în sufletul ei, să-l vadă, cum l-a vedea, urnit de-acasă.* CREANGĂ, P. 111, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *răzbucuroși, -oase.*

— Pref. *răz-* + **bucuros.**

RĂZBUFNEÁLĂ s. f. v. **răbufneală.**

RĂZBUFNÍ vb. IV v. **răbufni.**

RĂZBUGNEÁLĂ s. f. v. **răbufneală.**

RĂZBÚN[1] s. m. (Rar) Răzbunic. Com. MARIAN.

— Pl.: *răzbuni.*

— Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBÚN[2] s. n. sg. **1.** (Învechit și regional; adesea precedat de „a avea", „a da", „a cere" etc.) Odihnă, pace, liniște, răgaz; amînare, păsuire. *Se sfădesc cu toate țările și nu au răzbun.* MOXA, 405/36. *Iar Focaeii, temîndu-să de robie, ziseră să le dea răzbun o zi.* HERODOT (1645), 68. *Iar dușmani*[i] *nu-i mai da răzbun nice odată.* NECULCE, L. 135. *Bator . . . văzu că n-are răzbun de tătari* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 285. *Foamea . . . nu-i da răzbun.* CONTEMPORANUL, V[2], 389, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Căci e sfîntă rîvna voastră și nu-ngăduie răzbun.* DAVILA, V. V. 179. *Băietul ceru răzbun de trei zile.* SEVASTOS, P. 46. *Nici am Paști Să-mi pară dragi, Nici Crăciun Cu răzbun.* ȚIPLEA, P. P. 39. *Să margă și mîndrei scrum, Să vadă că n-am răzbun.* BÎRLEA, B. 47.

2. (Regional) Vreme frumoasă, senin. Cf. BÎRLEA, B. 47, CHEST. V/11 supl. ◇ (Adjectival) *Vremea-i mîndră și frumoasă Și răzbună și ploioasă.* T. PAPAHAGI, M. 54.

3. (Rar) Răzbunare **(1).** *Să-ți stîmperi Sufletul ars de răzbun.* COȘBUC, AE. 43, cf. CV 1950, nr. 2, 5.

— Postverbal de la **răzbuna.**

RĂZBÚN[3], -Ă adj. (Regional) Foarte bun (Drăgușeni — Tîrgu Neamț). GLOSAR REG.

— Pl.: *răzbuni, -e.*

— Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBUNÁ vb. I. **1. 1.** Refl. (Și însoțit de determinări introduse prin prep. „pe", „asupra", „contra",

„de") A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. *Toată durerea le este că nu s-au răzbunat.* ALEXANDRESCU, O. I, 117, cf. 288. *Bine că le-am prins în mînile mele, să mă răzbun . . . Vino la luptă.* ALECSANDRI, în DL. *De cînd rămase feciorul de capul lui, a început să se răzbune în toată forma.* AGÎRBICEANU, S. P. 14. *Trebuie să mă răzbun pe acel om mîndru Care m-a călcat în picioare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 481. *Dar dacă te răzbuni, răzbună-te altfel.* SEBASTIAN, T. 171. *Pasărea cu cloanț de rubin S-a răzbunat.* LABIȘ, P. 327. [Petrea] *au vrut numaidecît să plece acasă și să se răzbune.* SBIERA, P. 33, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18. (Fig.) *Somnul înșelat se răzbună.* TEODOREANU, M. U. 74. ◇ (Cu pronumele în dativ) *Al lui meșteșug mai mare este de a-și răzbuna.* HELIADE, O. I, 411, cf. 413. *Turcii își răsbunară crud în contra creștinilor ce le picară în mînă.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Promise el în sine a-și răzbuna.* CR (1848), I¹/38. *A mers și un corp din Ardeal în ajutorul protestanților, cari își răzbunară și ei tot în modul cel mai barbar de catolici.* BARIȚIU, P. A. I, 24. *Hotărîi să-mi resbun și ideea asta mă mai liniști.* NEGRUZZI, S. I, 7. *De cel ce rău îmi face, de cela ce mă-nșală Să nu îmi răzbun eu.* ALEXANDRESCU, O. I, 126. *O ființă cît de slabă sporește cînd își răzbună.* HASDEU, R. V. 60. *Se vorbește că tatăl Tudorei și-a răzbunat.* BOLINTINEANU, O. 411, cf. 289. *A zis Dumnezeu . . . să iasă Moartea la liman, ca să-și răzbune și ea acum pe Ivan.* CREANGĂ, P. 323. *Ileana Simziana . . . se hotărî să-și răzbune asupra împăratului.* ISPIRESCU, L. 43, cf. DDRF. *Dar sfîntul Soare ziua-ntreagă Pîndește briul — l-ar fura, Că lui de mult i-e fata dragă, Iar fata nu vrea să-nțeleagă, Și el acum și-ar răzbuna.* COȘBUC, P. I, 122, cf. ALEXI, W. *Ciuda-i . . . Colcăie totuși în piept și, cît de tîrziu, izbucnește Crud răzbunîndu-și.* MURNU, I. 6. *Vreau să-mi răzbun și să nu-ți scriu decît un rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 173. *Dar pentru asta profesorul și-a răzbunat cu vîrf și îndesat asupra lui Florea.* AGÎRBICEANU, L. T. 61. *Gherasim nu s-a putut stăpîni să nu-și răzbune pe Baloță pentru o bătaie.* GL 1958, nr. 2, 2/5, cf. ZANNE, P. I, 395. ✦ A-și împlini, a-și satisface o dorință, o pretenție etc. (în urma unor privațiuni). *Noi înfulecăm cu lăcomie ; ne răzbunăm pe cele șase săptămîni de post.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 89. *Mă repezii pînă la Iași, ca să mă mai răzbun pe zilele de singurătate.* SADOVEANU, O. III, 525. ✦ A-și vărsa mînia, focul, necazul pe cineva sau pe ceva. *Cîteodată îmi vine să țip și atunci mă răzbun pe pian.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Săracu omu cu dor, Mult plînge seara la nor, . . . Plînge la stele și lună, Pă inimă se răzbună.* FOLC. TRANSILV. I, 269, cf. 270. ◇ (Cu pronumele în dativ) *Nu-ți răzbuna pă copil.* ALR II 3 172/182, cf. ib. 3 172/95.

2. Tranz. A satisface pe cel care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în locul lui pe cel de la care a suferit un rău ; (regional) a război. *Astfel peste rînduri sparte la loc altele se pun, Vin să înfrunteze moartea peste cei morți, ș-îi răzbun.* HELIADE, O. I, 102. *Datoria mea-i să vă răzbun pe toți !* ALECSANDRI, T. II, 24. *Voi să-mi răzbun prin sînge părintele meu mort.* BOLINTINEANU, O. 64. *Se-ntoarce apoi cu ochi păgîni Și-aruncă fierul crunt din mîni: „Te-or răzbuna copiii mei !"* COȘBUC, B. 104. *Să te bucuri Că-l răzbunăm de troieni pe Meneleu.* MURNU, I. 8. *Dar de ne-om prăpădi cu toții, Tu, Oltule, să ne răzbuni.* GOGA, P. 18. *S-adună toți vulturii stol . . . Pe Horea să-l răzbune.* BENIUC, V. 113. *Cînd un mort nu-i răzbunat, nu-și găsește locul.* H. LOVINESCU, T. 124. *Cei cinci soldați uciși astă-noapte trebuie răzbunați.* BARBU, P. 300. *Nimic nu zicea, Numai doar fierbea De-a o răzbuna.* BALADE, II, 205. (Glumeț) *Am răzbunat de nepăsarea ta pe sturzi, pe cocoșari și pe grauri.* ODOBESCU, S. III, 32. (Absol.) *Încruntat ca leul, Ștefan, voind să răzbune, Înc-o dată pre oșteni merge s-adune.* ASACHI, S. L. I, 173. *Mi-am potrivit vioara la vuiete de tun . . . Jurînd să recîădesc și să răzbun.* LABIȘ, P. 211. ◇ (Complementul indică o stare sufletească) *Cînd ai vro mînie, s-o lași pe mîne și să n-o răzbuni azi.* SBIERA, P. 226. ✦ (Complementul indică fapta ce trebuie pedepsită) A pedepsi, a răscumpăra. *El au aflat pregătirile cele mari ce făcea Polonia, voind să răzbune defăimarea snbvingerei sale celei de pe urmă.* ASACHI, S. L. II, 17. *Mihnea-Voievod . . . răzbună cumplit purtarea cea neomenoasă a boierilor către popor.* BĂLCESCU, M. V. 23. *Batjocura-i plătită cu vîrf și răzbunată.* ARGHEZI, VERS. 378. *Episodul și mutra lui Colcodel răzbunau cu prisosință toate supliciile abnegațiilor trecute.* C. PETRESCU, A. R. 20, cf. 41. *Acum or răzbuna ei omorul fărîaților săi.* SBIERA, P. 278.

II. 1. Refl. (Despre vreme) A se îmbunătăți ; a se lumina, a se înseninа. *Nici-s stele, nici e lună, Noaptea-n veci nu se răzbună.* F (1871), 482. *Se răzbuna cîte-oleacă vremea înspre amiază.* CONTEMPORANUL, V₁, 290, cf. DDRF. *Vremea se răzbună.* CIOCÎRLAN, P. P. 26. *Cum ploaia încetase și cerul se răzbunase puțin, probabil să avem mîine o zi minunată.* REBREANU, I. 135. *Afară se mai răzbunase vremea.* MIRONESCU, S. A. 45, cf. GR. BĂN. ◇ Refl. impers. Cf. ANON. CAR., LB. *Peste vrun ceas se răzbună.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *Baba Dochia, văzînd că s-a răzbunat și s-a mai încălzit, . . . a lăsat toate cojoacele să se usuce.* MARIAN, S. R. II, 115, cf. CANDREA, Ț. O. 52, N. REV. R. 1910, 87. *Parcă „vrea să se însenineze" ori să se răzbune.* PAMFILE, VĂZD. 110. *Dacă umblă găinile pă cînd plouă, se zice că se va răzbuna.* GOROVEI, CR. 371, cf. CABA, SĂL. 92. *Acum e frumos, s-a răzbunat.* SADOVEANU, O. I, 254. *Afară s-o răzbunat, spuse el.* V. ROM. mai 1958, 62. *Cît stătură ei, afară să răzbunase.* ȘEZ. VII, 138, cf. GR. S. VI, 243, NOVACOVICIU, C. B. I, 18. ◇ Intranz. *Răzbună, Doamne, răzbună, Să să facă vremea bună.* DENSUSIANU, Ț. H. 162, cf. L. COSTIN, M. B. ✦ (Despre nori) A se împrăștia. *Norii s-au mai răzbunat Spre apus, dar stau grămadă Peste sat.* COȘBUC, P. I, 223, cf. CHEST. V/26 supl. *Este-un nor de vreme grea, Ori încotro se răzbună, De-acolo nu-i vreme bună.* FOLC. TRANSILV. I, 178.

2. Refl. și tranz. (În expr.) **A răzbuna pe cineva la inimă** sau **a i se răzbuna cuiva inima = a)** a (se) înveseli, a (se) îmbuna. *Calul bun și mîndra bună La inimă mă răzbună.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 15. *Cînd le văd seara pe lună, Inima mi se răzbună.* RETEGANUL, TR. 108 ; **b)** a-i prii (cuiva), a-i face bine. *Mîncarea asta te răzbună la inimă.* Com. din BRAȘOV.

3. Refl. (Regional) A se răcori **(1)** (Pecica — Arad). ALR II 2 559/53.

4. Tranz. (Învechit, rar) A conteni, a înceta. *În șase dzile lucrează, în a șaptea dzi tu răzbună de-a ararea și de-a secerarea.* PO 295/25.

5. Refl. și tranz. (Regional) A (se) însănătoși ; a (se) vindeca. *Te tu coasa de-o cosește, De boală mă mîntuiește, Și te grebla de-o adună, Și de boală mă răzbună.* ALECSANDRI, P. P. 310. *Și s-a scuturat o dată mînzul și a rînchezat o dată de s-a răzbunat și se făcu . . . un cal cum numai în poveste poți afla.* RETEGANUL, P. P. 18.

— Scris și: *răsbuna, resbuna.* — Prez. ind.: *răzbún* și (regional) *răzbunez* (ALR I 1 437/96, 402, 420, 558, 618, ALR II 2 432 bis/537). — Și: (regional) **răzvună** vb. I. ALR I 1 232/345.

— Pref. *răz-* + **bun**.

RĂZBUNĂRE s. f. **1.** Acțiunea de a (se) răzbuna **(I 1, 2)** și rezultatul ei ; (rar) răzbun² **(3)**, (regional) răzbuneală **(1)**, (învechit) răscumpărare **(3)**. *Și riseră . . . e-un rîs de răzbunare.* HELIADE, O. I, 222. *Deșteptară în nobila sa inimă un simțimînt de vendetă (răzbunare).* ASACHI, S. L. II, 51. *Nu crez să-i ceară inima a-și trage asupră resbunarea . . . publicului.* CR (1846), 32 bis/17. *Poporul exasperat ceru răsbunare.* BĂLCESCU, M. V. 46. *Vremile însă de resbunare au trecut.* RUSSO, S. 52, cf. POLIZU. *Inima noastră se strînge de ciudă și fierbe de răzbunare.* BOLLIAC, O. 239. *Nu culeza a te pune cu mine ; tremură de răzbunarea mea.* FILIMON, O. I, 112. *Răzbunarea cea mai crunță este cînd dușmanul tău E silit a recunoaște că ești bun și dînsu-i rău.* HASDEU, R. V. 68. *Face-m-aș un vultur*

mare, De-aș cînta ziua la soare Doina cea de răzbunare. ALECSANDRI, P. I, 5. *Tu înțelegi ... ce sete, ce plăcere Eu simt de răzbunare?* BOLINTINEANU, O. 210, cf. LM. *Își scăpă zilele fugind în Ardeal, unde aștepta ceasul răzbunării.* ODOBESCU, S. I, 85. *Vis de răzbunare, negru ca mormîntul.* EMINESCU, O. I, 15. *Spînul ținea în sine și se gîndea numai la răzbunare.* CREANGĂ, P. 277. *Atunci vor cere din neantul vieții, La sfînta zi a răzbunării, parte.* NECULUȚĂ, Ț. D. 18. *Atunci legionarii colosului roman Ies grabnici ca furtuna și tari ca răzbunarea.* COȘBUC, P. I, 158. *Vreau o răzbunare, Anco, — cum o fi, dar o s-o am.* DAVILA, V. V. 105, cf. ALEXI, W. *Atîtea veacuri umilite Își gem strivita răzbunare.* GOGA, P. 50. *Sub luna blondă nu se plînge, Ci răzbunările se curmă.* BACOVIA, O. 81. *Prin aer trece duhul morții Și-al răzbunării vînt cumplit.* TOPÎRCEANU, B. 68. *Nu găsesc răzbunare mai cruntă Decît ... Să devin soția lui.* CAMIL PETRESCU, T. III, 481. *Îi arătă pumnul, îi vorbi de dreapta lui răzbunare.* SADOVEANU, O. VIII, 157. *Cumplită răzbunare, dintr-alt război rămasă.* ARGHEZI, VERS. 394. *I-a venit vremea răzbunării după culesul porumbului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 27. *Faptul că nu învățam îmi dădea satisfacția unui soi de răzbunare împotriva părinților.* H. LOVINESCU, T. 250. *Ciobanului îi ardea fața ca focul de mînia răzbunării.* s iulie 1960, 39, cf. ZANNE, P. II, 709.

2. (Regional) Înseninare. Cf. răzbuna **(II 1)** (Bonț — Gherla). CHEST. V/11 supl.

— Scris și: *răsbunare, resbunare.* — Pl.: *răzbunări.*

— V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT[1], -Ă adj. (Despre oameni) Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacție (cel care i-a făcut un rău, o nedreptate fiind pedepsit). Cf. DL, DM. ✦ (Despre fapte) Pedepsit, plătit. DL, DM.

— Pl.: *răzbunați, -te.*

— V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT[2], -Ă adj. v. **răbufnit.**

RĂZBUNĂTÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care se răzbună **(I 1)**, care nu iartă răul ce i s-a făcut; ranchiunos. *El ajunse a fi sperarea tutulor, resbunătorul atît de mult dorit și așteptat.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Am avut crunta durere de a-ți vedea zilele amenințate de niște răzbunători.* CR (1848), 14[3]/75. *Răsbunătoriul prevestit nu s-au născut oare?* RUSSO, S. 125, cf. POLIZU. *Găsești că sînt răzbunător: nu este adevărat.* BOLLIAC, O. 58. *Așa sîngele-acelor ce-aicea se jertfiră Născu pe-ai libertății vestiți răzbunători.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Răzbunătorii neîndurați însă rîseră cu hohot la această opunere și amenințare.* F (1876), 24[5], cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Oh, ciocoi, te-ajung în fugă Toți răzbunătorii tăi.* COȘBUC, P. II, 110, cf. ALEXI, W. *Se credea în sufletul lui răzbunătorul nedreptăților.* REBREANU, I. 183. *Glasul răzbunătorului izbucni ca o trîmbițare de moarte.* SADOVEANU, O. I, 251. *Era hărțăgos, răzbunător, afacerist și cărpănos.* CĂLINESCU, C. O. 170. ✧ Fig. *Mihai ... hotărăște a deștepta țeara, a o scula și a ridica sabia răsbunătoare în contra barbarilor tirani.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Răzbunătoarelor sorți Le-am face cu palma dreptate.* COȘBUC, P. I, 155. *În sfîrșit, numai acestei epoce îi pot aparține ... doine, fragmente epice, care cîntă răzbunătoarea carieră de foc și de sînge a haiducului.* IORGA, L. II, 464. *Trăiește-nfricoșatul vifor Al vremilor răzbunătoare.* GOGA, P. 11. *Scăpără un fulger albastru răzbunător.* GALACTION, O. A. I, 280. *Livezile sărăcite de frunze și flori își au răzbunătorii lor.* SADOVEANU, O. VI, 233. ✦ Care exprimă, care manifestă tendință, dorință de răzbunare. *Se exprimă ... cu o violență nestăpînită și răzbunătoare.* PREDA, R. 284.

— Scris și: *răsbunător, resbunător.* — Pl.: *răzbunători, -oare.*

— **Răzbuna** + suf. *-(ă)tor.*

RĂZBUNEÁLĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Răzbunare. *E numai răzbuneala lui Dumnezeu asupra noastră.* CHEST. V/41 supl., cf. ib. 66 supl., 67 supl.

2. Îmbunătățire a vremii; înseninare. Cf. CHEST. V/11 supl., ib. 22 supl., 99 supl. ✦ Luminiș. *Împăratul Roșu ... rătăcise prin desiș și umbla în toate părțile fără să poată ieși la răzbuneală.* MERA, L. B. 222.

— Pl.: ?

— **Răzbuna** + suf. *-eală.*

RĂZBUNEÁLĂ[2] s. f. v. **răbufneală.**

RĂZBUNÍC, -Ă s. m. și f. Străbunic, străbun; (rar) răzbun[1]. Cf. DDRF, DHLR I, 247. *Adrian privea mereu la cartea sfîntă pe literele căreia citise tată-su, bunicul, răzbunicul.* ARDELEANU, U. D. 67, cf. IORDAN, STIL. 210, BUL. FIL. VII — VIII, 122. *Trăia pe-atunci răsbunicu ... Eu nu l-am apucat.* SADOVEANU, O. II, 457. *Robii de zestre ai neneacăi voiau să acrediteze o legendă necuviincioasă, cum că răzbunica noastră ... ar fi păcătuit c-un țigan.* id. ib. XVII, 373, cf. A IX 1, 2, 3, 4, 5, 6.

— Scris și: *răsbunic.* — Pl.: *răzbunici, -ce.*

— Pref. *răs-* + **bunic.**

RĂZBUȘÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A străbate. *Abia am putut răzbuși.* NOVACOVICIU, C. B. II, 6.

- Prez. ind.: *răzbușesc.*

— Din scr. **razbušiti** „a sfredeli".

RĂZBUZÁ vb. I. Refl. (Regional; despre oameni) A-și lăsa buzele în jos (de supărare), a se bosumfla. Cf. UDRESCU, GL. *Ce te-ai răzbuzat așa, fata mamii?* id. ib. ✦ Tranz. și refl. A (se) răsfrînge. Cf. SCRIBAN, D. *Haina s-a răzbuzat.* id. ib.

— Prez. ind.: *răzbuzez.*

— Cf. răzbuzat.

RĂZBUZÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre buze) Răsfrînt; (regional; despre oameni) cu buzele groase și răsfrînte. *Le era buzele cu vînătăi și tmflate și răzbuzate în sus, și în gios rînjite.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45v/34, cf. POLIZU, IORDAN, STIL. 209, UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Aoleu, răzbuzatule, ce ți-aș mai face ... !* id. ib. ✦ P. ext. Supărat, bosumflat. UDRESCU, GL.

2. P. anal. (Despre lucruri) Cu marginile întoarse în afară, răsfrînte. UDRESCU, GL. *Vezi unde e căldarea de aramă, aia răzbuzată?* id. ib. *Umblă cu cămașa răzbuzată.* id. ib.

— Pl.: *răzbuzați, -te.*

— Pref. *răz-* + **buzat.**

RĂZDÁ vb. I. Tranz. (În corelație cu „a da") A da mult, în mare cantitate; a da mereu, neîncetat. *Rustei lui Valică și Mărucăi lui Onofrei, găsești să le dai și să le răsdai.* CREANGĂ, A. 17, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., IORDAN, STIL. 208, ROSETTI, L. R. III, 70, SCRIBAN, D. *Pentru aceste pogoane i-a dat și i-a răsdat lui frate-su.* SADOVEANU, O. XVII, 327.

— Scris și: *răsda.* — Prez. ind.: *răzdău.*

— Pref. *răz-* + **da.**

RĂZDANÍE s. f. (Regional) Danie, dărnicie. UDRESCU, GL. (În imprecații) *Răzdania lui de copil.* id. ib.

— Pref. *răz-* + **danie.**

RĂZDIÁCON s. m. (Rar) Diacon destituit. SCRIBAN, D.

— Pl.: *răzdiaconi.*

— Pref. *răz-* + **diacon.**

RĂZDOMNÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A detrona. Cf. BARONZI, L. 118, DDRF.

— Prez. ind.: *răzdomnesc.*

— Pref. *răz-* + **domni.**

RĂZDRÚGĂ s. f. (Regional) = **păstrugă.** Cf. ALR II 6 239/872.

RĂZDRUMICÁ vb. I v. **răzdumica.**

RĂZDRUŞÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A fi permis, îngăduit. *Cîndu să va tîmpla ziua sfinţilor miercuri sau vineri, vrem răzdruşi numai la peşte şi la vin.* ap. TDRG.
— Prez. ind.: *răzdruşesc.*
— Din v. sl. раздрѣшити.

RĂZDÚCE vb. III v. **răduce**[1].

RĂZDUMICÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A zdrobi, a sfărîma. [Maica] *iaste-nspăimată, Ca vase pre mare, Cînd le ia vînt tare De le dă de stîncă Şi le răzdrumică.* DOSOFTEI, PS. 157/14. *El cetăţile lor fărîmă şi le răzdumică.* CANTEMIR, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *răzdumic.* — Şi: **răzdrumicá** vb. I.
— Pref. *răz-* + **dumica.**

RĂZEÁŞ s. m. v. **răzeş.**

RĂZEMÁ vb. I v. **rezema.**

RĂZÉŞ s. m. **1.** (În orînduirea feudală, în Mold.) Ţăran liber, stăpîn în devălmăşie al pămîntului moştenit de la un străbun comun; copărtaş de moşie; (Munt.) moşnean **(2).** *Cest zapis să-i hie d*[u]*m*[i]*sale de mărturie, den naintea dum*[i]*s*[a]*le lui Iacomi părcălabul de Gălaţi şi a Petrei răzaş* (a. 1642). GCR I, 93/20. *Cercetînd starea locului, au aflat toate semnele hotare ale moşiii Prigorenii întocmai după . . . învoiala răzeşilor de Ciucheşti* (a. 1794). BUL. COM. IST. IV, 86. *Oricare din rezăşi vor ave pricini de giudecăţi . . . să le deie scrisoare de vechilăc* (a. 1803). URICARIUL, IV, 156/18. *S-au înfăţoşat . . . numiţii jăluitori . . . şi alţi răzăşi ai lor* (a. 1814). ib. II, 1/14. *Dar încă şi moşiile s-au încotropit cu totu dă cătr*[e] *vecini rezaşi* (a. 1827). IORGA, S. D. VIII, 74. *Numai ei, rezeşii, mai pot fi cu interes de soarta patriei.* GR (1846), 185[2]/28. *Poposii la casa unui răzeş bătrîn.* NEGRUZZI, S. I, 296. *Tot ca mine varsă lacrimi, despuiaţi şi nevoiaşi, Toţi acei ce-n ţeara noastră se mîndresc a fi rezaşi.* HASDEU, R. V. 46. *Cucoană Chiriţă, . . . să ştii d-ta că răzăşii din ziua de astăzi au fost cele mai mari familii în vremea veche.* ALECSANDRI, T. 463. *Cu asta se hrănesc mai mult humuleştenii, răzăşi fără pămînturi.* CREANGĂ, O. 205. *Ştia că răzeşii din Gisca îs cam ai dracului.* CONTEMPORANUL, IV, 299. *Am cunoscut un bătrîn răzeş care . . . număra peste o sută de ani.* I. NEGRUZZI, S. V, 117. *Călăraşii erau răzeşi.* XENOPOL, I. R. IV, 150, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Vor fi fost printre călăraşi şi moşneni sau răzăşi.* BOGDAN, O. 387. *Copaculuí îi zic toţi, din vechi, Nucul lui Odobac, fiindcă e pe partea de loc a Odobăceştilor, nişte răzeşi avuţi.* GÎRLEANU, N. 8. *Copil de răzeş, îşi făcuse toată copilăria cu copiii de ţărani.* BUJOR, S. 167. *A venit însă vremea cînd departamentul dreptăţii să fie cîrmuit de un răzaş de baştină.* HOGAŞ, DR. II, 154. *Şi el, ca un neam chibzuit şi practic de răzăşi, . . . şi-a făcut o socoteală mai subtilă.* C. PETRESCU, R. DR. 67, cf. 19, 28, BL II, 44, 46. *Unul dintre răzăşi . . . se abătu spre ei şi le pofti ziua-bună.* SADOVEANU, O. VII, 60. *Ţăranii liberi, numiţi răzeşi în Moldova şi moşneni în Ţara Românească, deşi nu aveau şerbi pe moşiile lor, erau asimilaţi cu stăpînii de moşii.* OŢETEA, T. V. 58. *Răzeşii erau cei ce stăpîneau în devălmăşie.* PANAITESCU, O. Ţ. 35. *Cei mai modeşti pogoară dintr-un răzeş, dintr-un moşnean sau dintr-un vlădică.* VINEA, L. I, 136. *Între răzeşi se vede că întotdeauna au fost pricini, sfezi şi judecăţi pentru pămînt.* ŞEZ. VI, 105, cf. ZANNE, P. IV, 562. ◇ (Adjectival, f.) Cf. SCRIBAN, D. *Şi ţarina răzeaşă nu se schimbă Pe preţ de liftă sau de limbă.* ARGHEZI, VERS. 313. ✦ Ţăran înstărit. *Un tînăr ţăran, băiat de oameni cu stare, răzeşi, a făcut cerere să fie trimis pe front.* T. POPOVICI, S. 177. ✦ (Regional) Băştinaş (Gura Văii — Gheorghe Gheorghiu-Dej). ALR I 444/588.

2. (Învechit) Vecin. *Nu le este lor răzăş, ntei rudă, ci un strein* (a. 1601). ap. PANAITESCU, O. Ţ. 186. *Într-acel sat vor fi toţi răzeşi* (m e g i a ş i MOLD.). PRAV. 27. *Am rugat pe răzăşăi noştri şi pe niamurile noastrea ca să cumpere ei partea noastră* (a. 1781). BUL. COM. IST. IV, 178. *Cînd va fi să se vîndă vreo moşie sau parte de moşie între cei ce nu sînt răzăşi sau rudenii, să fie datori atît vînzătorul, cît şi cumpărătorul, a se înfăţoşa la Divan* (a. 1785). URICARIUL, II, 79, cf. BRĂESCU, M. 70, BL. IX, 72. ◇ (Adjectival, f.) *Cîţi vor avea moşii răzaşe cu bălţi sau cu locuri unde poate să facă heleştee cu zăgaşe, şi vor vre să facă heleştee sau mori . . . , să se aşaze cu stăpînii.* PRAV. COND. (1780), 150.
— Pl.: *răzeşi.* — Şi: (regional) **răzăş, răzáş, răzeáş, rezăş, rezáş, rezéş** s. m.
— Din magh. **részes.**

RĂZEŞÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine răzeşilor **(1),** caracteristic răzeşilor, de răzeşi; (Munt.) moşnenesc, (învechit) moştenesc. *Facem ştire cu acest hrisov . . . pentru lăcuitorii ţării aceştia, ce se află cu şiderea pe moşii boiereşti, mănăstireşti şi răzăşeşti* (a. 1757). URICARIUL, IV, 14/7. *Hrisov dat . . . pentru cîte zile anume au să lucreze lucrătorii, ce şed pe moşii boiereşti, mînăstireşti şi răzăşeşti* (a. 1767). CAT. MAN. I, 2. *Valea sacă răzăşască* (a. 1803). URICARIUL, VII, 301. *Humuleştii nu era numai aşa un sat de oameni fără de căpătăi, ci sat vechi, răzăşesc.* CREANGĂ, A. 1. *Se tocmea amarnic cu avocaţii, se sumeţea plin de răzăşească dîrjenie cu judecătorii.* C. PETRESCU, R. DR. 28. *Sufletul mi se pătrundea . . . de toată pacea patriarhală a acestor cuprinsuri răzăşeşti.* SADOVEANU, O. III, 23. *Satele răzăşeşti ar fi apărut în secolele al XVI-lea — al XVII-lea ca urmare a fărîmiţării stăpînirilor feudale.* PANAITESCU, O. Ţ. 9. *Sînt din neamul răzăşesc.* SEVASTOS, C. 320.
— Pl.: *răzăşeşti.* — Şi: (regional) **răzăşése, -eáscă, rezăşése, -eáscă** adj.
— **Răzeş** + suf. *-esc.*

RĂZEŞÉŞTE adv. (Rar) În felul **răzeşilor (1),** ca răzeşii. Cf. SCRIBAN, D.
— Şi: (regional) **răzăşéşte** adv. id. ib.
— **Răzeş** + suf. *-eşte.*

RĂZEŞÍ vb. IV. Refl. A se învecina, (învechit) a se răzi[1]. *Tomeştii . . . s-au împresurat de către oareşcare boieri ce se rezeşesc cu dînşii* (a. 1759). URICARIUL, X, 65. *Să daţi şi mărturie hotarnică în toate semnele, arătînd şi cu care moşii se rezeşesc prin prejur* (a. 1781). ib. XII, 309. *Dispre răsărit şi pe di la vale să răzăşeşte cu Manolache Avram* (a. 1820). C. GIURESCU, P. O. 327.
— Prez. ind.: *răzeşesc.* — Şi: (regional) **răzăşí, rezeşí** vb. IV.
— V. **răzeş.**

RĂZEŞÍE s. f. **1. Proprietate a unui răzeş (1).** *Să zic eu că am moşii ori răzăşii, să fiu de mare urgii, ori la ce giudecată voiu mergi* (a. 1780). BUL. COM. IST. IV, 215. *Am luat cu dînsa-n zestre sate trei ş-o răzăşie.* ASACHI, S. L. I, 215. *Am alergat tot într-un suflet la Tîrgu-Neamţului, unde aveam o mică răzăşie, rămasă de la părinţii mei drept moştenire.* PR. DRAM. 309. *Nu doreşte să aibă mai mult decît are, adică o răzăşie în ţinutul Cărligăturii.* NEGRUZZI, S. I, 301. *Mi-am durat şi eu o dugheniţă pe răzăşia mea ca să-mi vînd vinu.* ALECSANDRI, T. 1 538. *O răzăşie destul de mare, casa bătrînească cu toată pojitia ei, o vie cu livadă frumoasă, vite şi multe păseri alcătuiau gospodăria babei.* CREANGĂ, O. 3. *Se zbuciumă douăzeci de ani . . . ca să-şi scape răzeşia.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 13, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *În răzeşia lui îşi petrecuse viaţa de om vrednic.* SADOVEANU, O. III, 7. *Ia-ţi movila rezeşie Ca s-o ai de plugărie.* ALECSANDRI, P. P. 170. *Am văzut că-n satele de pe răzeşia Dornei îi puţin haz în noaptea asta.* ŞEZ. III, 180, cf. ZANNE, P. IV, 563.

2. Starea socială a unui răzeş **(1)**. *Ard-o focul rezeşie! Eu chiteam că-i boierie Şi-i numai o sărăcie.* ALECSANDRI, P. P. 227.
— Pl.: *răzeşii*. — Şi: (regional) **răzeşie, rezeşie** s. f.
— **Răzeş** + suf. *-ie*.

RĂZEŞÍME s. f. Totalitatea răzeşilor **(1)**; mulţime de răzeşi. *Nu vrea răzeşimea să-i vadă al său ogor, Căci e legat prin sînge pămîntul de popor.* ALECSANDRI, o. 260, cf. ŞĂINEANU. *Răzăşimile nu mai au astîmpăr; cînd îs în sate, cînd îs în tabără la măria sa.* SADOVEANU, o. XIII, 912.
— Pl.: *răzeşimi*. — Şi: (regional) **răzăşíme** s. f.
— **Răzeş** + suf. *-ime*.

RĂZEŞÍŢĂ s. f. (În orînduirea feudală, în Mold.) Ţărancă liberă, proprietară de pămînt; soţie de răzeş **(1)**. *Îmi place fata, nu pot să zic. Mă roagă la o răzăşiţă; nu vrau, am şi eu gustul meu.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 15. *Cucoana Raluca, precum îi ziceau răzeşiţei văduve cei mai de lîngă casă, zăcea încă de pe la Bobotează de o boală grea.* N. REV. R. I, 64, cf. TDRG, JAHRESBER. VIII, 152. *Într-această primă parte a ospăţului, răzăşiţa lui Griga intră cu claponi în tigliă.* SADOVEANU, O. X, 53.
— Pl.: *răzeşiţe*. — Şi: (regional) **răzăşíţă** s. f.
— **Răzeş** + suf. *-iţă*.

RĂZEŞOÁRĂ s. f. v. **răzişoară**.

RĂZETOÁRE s. f. v. **răzătoare**.

RĂZGÁI s. n. v. **răzgîi**[1].

RĂZGĂÍ vb. IV v. **răzgîia**.

RĂZGĂIÁ vb. I v. **răzgîia**.

RĂZGĂIÁLĂ s. f. v. **răzgîială**.

RĂZGĂIÁRE s. f. v. **răzgîiere**.

RĂZGĂIÁT, -Ă adj. v. **răzgîiat**.

RĂZGĂICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Răzgîială. *Eu, ... Panteleimon Ioan Preda, ce m-au chemat pă răzgăiciune Băluţă Ioanu* (a. 1821). IORGA, S. D. XXII, 45.
— Pl.: *răzgăiciuni*.
— **Răzgăi** + suf. *-(i)ciune*.

RĂZGĂÍT, -Ă adj. v. **răzgîiat**.

RĂZGĂITÓR, -OÁRE adj. v. **răzgîietor**.

RĂZGĂITÚRĂ s. f. v. **răzgîietură**.

RĂZGĂŃÁ vb. I v. **răzghina**.

RĂZGĂŃÁT, -Ă adj. v. **răzghinat**.

RĂZGHINÁ vb. I. Refl. (Regional) **1.** (Despre oameni sau despre animale) A se crăcăna, a se răşchira (peste măsură); a-şi scrînti picioarele depărtîndu-le prea mult unul de altul. *Mai zi şi ca mine, că nu te dau de rîpă să te speteşti ori să te răsghini.* JIPESCU, o. 135, cf. ŞĂINEANU. [Caii] *s-au răsghinat, Jos că mi-au picat.* TEODORESCU, P. P. 57. *Calul s-a răşghinat.* CIAUŞANU, GL. ◇ (Despre picioare) *Caii lunecau, li se răjghinau picioarele, căzeau.* STANCU, R. A. I, 87. ◇ Tranz. (Prin analogie) *Una* [dintre surori] *îşi mişcă proţapul gîtului în altă direcţie. Cealaltă îşi răşghină şi mai mult gura să zică.* IOVESCU, N. 167.
2. (Despre crengi) A se îndoi, a se desface de trunchi, a se dezbina (sub greutatea fructelor). *S-au răjghinat vreo două gemănări* [din cais] *şi au căzut peste rimătorii grohăitori.* CIAUŞANU, R. SCUT. 14. *Prunul se răşghină de prune.* id. GL. [Viţa] *o legăm pe părugeni ca să nu să răzgîne de vînturi, să nu să răzgîne coardele.* GL. OLT. ◇ Tranz. Cf. I. CR. VII, 52. *Nuieluşă de cătină, Arar voinic o răjghină* (Viaţa). GOROVEI, C. 395.
— Scris şi: *răsghina*. — Prez. ind.: *răzghin*. — Şi: **răşghiná, rîsghiná, răjghiná, rîjghiná** (UDRESCU, GL.), **răzgăńá** (ALR II/I h 67/2) vb. I.
— Pref. *răz-* + [în]**bina**.

RĂZGHINÁT, -Ă adj. (Regional; despre picioare) Crăcănat, răşchirat **(2)**. *Stoicea se ridică în două picioare, răjghinate de trei coţi unul de altul.* GALACTION, O. 54, cf. ALRM II/I h 132/876.
— Pl.: *răzghinaţi, -ie*. — Şi: **răjghinát, -ă** (UDRESCU, GL.), **răzgăńát, -ă** (ALRM II/I h 132/2) adj.
— V. **răzghina**.

RĂZGHIÓS, -OÁSĂ adj. (Mold.) Supărat, mînios, furios. (Adverbial) *Necuratul, sătul şi năucit de atîta stăruinţă de om circotaş, îi răspunse răsghios.* PAMFILE, S. T. 106. ◇ (Substantivat; în expr.) **A lua** (pe cineva) **în răzghios** = a lua (pe cineva) repede şi pe neaşteptate. Cf. I. CR. V, 279.
— Scris şi: *răsghios*. — Pl.: *răzghioşi, -oase*.
— Etimologia necunoscută.

RĂZGÎI[1] s. n. (Învechit, rar) Răzgîială. Cf. BARCIANU.
—Pl.: ? — Şi: **rîzgái** (ALEXI, W.), **răzgái** (LM), **răscái** (ib.) s. n.
— Postverbal de la **răzgîia**.

RĂZGÎÍ[2] vb. IV v. **răzgîia**.

RĂZGÎIÁ vb. I. Tranz. A alinta, a răsfăţa; (regional) a mădări. *Deşi iubeai copilul, nu să cădea să-l rîzgîi. Să nu-l săruţi el să vază, ci cînd doarme să-l mîngîi.* PANN, Ş. I, 42/15, cf. POLIZU. *Tata ... ne ducea-n braţe, mama ... ne răzgîia.* MACEDONSKI, O. I, 10. *Vinovată era şi mă-sa, că prea l-a răzgăiat de mic.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 115, cf. HEM 2 210, DDRF. *I! tată, şi d-ta... iar îi răzgîi, ... o să îţi se suie în cap!* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. DHLR I, 365. *Pe Mariţa o rîzgîia mult.* IOVESCU, N. 100. *E de vină şi moş Costache care o rîsgîie.* CĂLINESCU, E. O. I, 56. *Femeia îl răzgîiase o vreme şi-l urgisea acum.* PAS, L. I, 46. *Învaţă el bine, dar îl cam rîzgîie mă-sa.* PREDA, D. 166, cf. ALR II/I h 150/872. ◇ Refl. *Hangerliu făcea paradă de purtare populară, rîzgîindu-se, îi plăcea să fie văzut amestecat în vulg.* CĂLINESCU, S. 373. ◇ (Prin analogie) *Ştiu că prin Oltenia, cînd vorbesc, rîsgîie unele cuvinte: aşezatără, mîncatără.* IOVESCU, N. 129.
— Scris şi: *răsgîia* (DDRF), *resgîia* (POLIZU, ALEXI, W.). — Prez. ind.: *răzgîi*. — Şi: (regional) **răzgăiá, rîzgîiá** (ALEXI, W.) vb. I, **răzgîí** (BL IV, 189), **răzgăí** (ŞĂINEANU, D. U., prez. ind. şi *răzgăiesc* CIHAC, II, 225), **rîzgăi** (BARCIANU) vb. IV.
— Din bg. **разгаля**.

RĂZGÎIÁLĂ s. f. Alintare, răsfăţ, (rar) răzgîiere, (învechit, rar) răzgîi[1], răzgăiciune. *Părinţii în răsfăţare şi-n rîzgăieli l-a crescut.* PANN, P. V. II, 5/21. *Şi-n sireinătăţi să uite răzgăiala de părinţi.* id. Ş. I, 43/14, cf. POLIZU. ◇ (Prin analogie) *Numele Fănache ... era ... numai o rîzgîială a numelui Ştefan.* ap. TDRG.
— Scris şi: *răsgîială* (DDRF), *resgîială* (POLIZU). — Pl.: *răzgîieli*. — Şi: (regional) **răzgăiálă, rîzgîiálă, rîzgăiálă** s. f.
— **Răzgîia** + suf. *-eală*.

RĂZGÎIÁRE s. f. v. **răzgîiere**.

RĂZGÎIÁT, -Ă adj. Alintat, răsfăţat, dezmierdat. *Nu e ... un copil rîsgăiat.* CR (1846), 96^2/11, cf. DDRF. *Boala m-a schimbat în copil răzgîiat.* DELAVRANCEA, O. II, 361. *Copil la bătrîneţe, rîzgîiat.* GALAN, Z. R. 306, cf. ALR II/I h 150/728. *Pisica rîzgăiată nu prinde şoareci niciodată.* PANN, P. V. II, 5/11. *Copilul rîzgîiat rămîne neînvăţat.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 7. ◇ (Substantivat) *Otilia era o rîzgîiată conştientă de viţiul ei.* CĂ-

LINESCU, E. O. II, 269, cf. H II 25. ✦ Fig. (Rar) Desfătat, satisfăcut; îmbuibat. *Pe cîmpul de bătălie vede mereu moartea răsgîiată, trăgîndu-şi fără milă dantul prin vecini.* ODOBESCU, S. III, 595.

— Scris şi: *răsgîiat.* — Pl.: *răzgîiaţi, -te.* — Şi: (regional) **răzgăiát, -ă** (LM, GCR II, 373, ZANNE, P. II, 76), **rîzgîiát, -ă, rîzgăiát, -ă, răzgîit, -ă** (ALR I 1 517/846), **răzgăit, -ă** (H IX 92), **rîzgîit, -ă** adj.

— V. **răzgîia.**

RĂZGÎIÉRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (se) răzgîia şi rezultatul ei; răzgîială; (învechit) răzgîietură, răzgîi[1]. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU.

— Scris şi: *răsgîiere* (DDRF, BARCIANU), *resgîiere* (POLIZU). — Pl.: *răzgîieri.* — Şi: (regional) **răzgîiáre** (DDRF, DHLR I, 365, 367), **răzgăiáre** (LM), **rîzgăíre** (ib.) s. f.

— V. **răzgîia.**

RĂZGÎIETÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care răzgîie. Cf. POLIZU.

— Scris şi: *resgîietor.* ib. — Pl.: *răzgîietori, -oare.* — Şi: **răzgăitór, -oáre** adj. LM.

— **Răzgîia** + suf. *-tor.*

RĂZGÎIETÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răzgîiere. POLIZU.

— Scris şi: *resgîietură.* ib. — Pl.: *răzgîieturi.* — Şi: **răzgăitúră** s. f. LM.

— **Răzgîia** + suf. *-(e)tură.*

RĂZGÎÍT, -Ă adj. v. **răzgîiat.**

RĂZGÎNDÍ vb. IV. Refl. **1.** A-şi schimba gîndul, părerea sau hotărîrea, a reveni asupra unei hotărîri luate. *Mergea de-i pîrîiau călcăiele de frică să nu se răsgîndească sfînta Duminecă.* CREANGĂ, P. 293. *Pe la jumătatea drumului se răzgîndi ş-o cîrni spre casă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 56. *Nu-l vezi că-i în toane? mai ştii? dacă se răzgîndeşte?! . . . atîta ne-ar mai trebui.* SP. POPESCU, M. G. 24. *Axinia păru că vrea să zică ceva, dar se răzgîndi, ieşi şi se duse.* HOGAŞ, DR. I, 117. *Îi vine să ceară iertare lui Boroiu şi chiar deschide gura să vorbească, dar se răzgîndeşte.* REBREANU, NUV. 110. *Ar vrea să ofteze, dar se răzgîndeşte.* CAZIMIR, GR. 158. *Inamicul se răzgîndeşte şi o ia la fugă înapoi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 312. *Ar fi vrut să spună ceva, însă s-a răzgîndit.* SAHIA, N. 57. *Blajinul părinte Gavril ridică într-un răstimp fruntea cu privirea o clipă aspriă; pe urmă se răzgîndi şi lăsă lucrurile să meargă în voia lor.* SADOVEANU, O. VII, 317. *Se răzgîndea şi şovăia să calce Pe scoarţe şi covoare cît o falce.* ARGHEZI, VERS. 292. *Dacă te faci sănătos, de bucurie te răzgîndeşti.* STANCU, R. A. IV, 79. *De cinci ori s-a hotărît meşterul Roman Lupu să rupă cu mobilizarea şi să plece acasă — — şi tot de cinci ori s-a răzgîndit.* GALAN, Z. R. 79. *M-am răzgîndit pe loc şi nu i-am mai zis nimic.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 464. *Ieşi pe prival la malul gîrlei, vru s-o ia în sus lîngă mal . . . , se răzgîndi chiar aici şi, atunci, se opri.* V. ROM. septembrie 1962, 27. *Leliţă, sufletul meu, Ştii ce m-am răzgîndit eu? Tot pe tine să te ieu.* MARIAN, SA. 8. (Fig.) *La Botoşani, primăvara se răsgîndise, îşi amînase venirea.* DEMETRIUS, A. 237.

2. A reflecta, a chibzui. *M-am gîndit şi m-am răzgîndit din capul locului.* ALECSANDRI, T. 1 365. *Stăpînul . . . se răzgîndi bine şi-i răspunse într-astfel.* ODOBESCU, S. III, 45. *S-a frămîntat, s-a gîndit şi răsgîndit şi a plîns.* SLAVICI, O. II, 34. *Şi cum mergea el gîndindu-se şi răsgîndindu-se cum să-şi împlinească sarcina mai bine, . . . se pomeni la marginea unui eleşteu.* ISPIRESCU, L. 43. *S-a gîndit George şi s-a răsgîndit.* REBREANU, I. 114. *A doua zi, ce se gîndi şi resgîndi hogea şi se duse iară la Sultanul.* POP., ap. GCR II, 366. *Să tot gîndea şi se răsgîndea cum ar putea prăpădi copilul.* RETEGANUL, P. I, 13. *Dar boierul se gîndea, Se gîndea, se resgîndea.* MARIAN, S. R. I, 28. *Pe drum se gîndea şi se răzgîndea la ceea ce-i spusese împăratul.* ŞEZ. I, 101.

— Scris şi: *răsgîndi.* — Prez. ind.: *răzgîndesc.* — Şi: **resgîndí** vb. IV.

— Pref. *răz-* + **gîndi.**

RĂZGÎNDÍRE s. f. Faptul de a se răzgîndi. **1.** Cf. răzgîndi **(1).** *Ce impresie v-a făcut răzgîndirea d-lui Costică?* CARAGIALE, O. VII, 39. *Îi era însă greu să meargă aşa fără de veste şi ar fi voit să-şi mai facă timp de răzgîndire.* SLAVICI, O. II, 80, cf. DDRF. *Banii jucau pe masă cu o iuţeală care ameţea, care nu mai lăsa timp la răzgîndire.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 547. *O frază a unuia, despărţită printr-o lungă pauză de fraza celuilalt, nu este un răspuns, ci o răzgîndire, o schimbare de macaz, o iniţiativă.* V. ROM. noiembrie 1962, 152.

2. Cf. răzgîndi **(2).** [Căpăţîna zeului Cernunos], *frumos împodobită cu o minunată păreche de năpraznice coarne de cerb, . . . şede acum în rînd cu zeii pe un altar păgînesc, expus la privirile şi . . . răzgîndirile tuturor oneştilor consorţi.* ODOBESCU, S. III, 166. *În acest apel marele scriitor învită la răzgîndire, la recules gere, pe confraţii de simţire şi de muncă literară.* GALACTION, A. 215.

— Pl.: (rar) *răzgîndiri.*

— V. **răzgîndi.**

RĂZGÎNDÍT, -Ă adj. (Prin Ban.) Chibzuit, cumpănit. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 6.

— Pl.: *răzgîndiţi, -te.*

— V. **răzgîndi.**

RĂZGRÓS s. m. (Prin sudul Transilv.) Trunchi de brad, lung şi subţire, folosit la îngrădituri. *Oile se mulgeau în strungă, care era închisă cu răsgroşi — brazi lungi şi subţiri legaţi de pari cu ginjuri — şi aşezată la un loc mai adăpostit.* DRAGOMIR, O. M. 205, cf. LEXIC REG. II, 62.

— Scris şi: *răsgros.* — Pl.: *răzgroşi.*

— Pref. *răz-* + **gros.**

RĂZGUDUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A zgudui cu putere. *Neprasnici, grele duhuri rezguduie zidirea, Eter, lumini, materii topesc, negresc, aprind.* HELIADE, O. I, 197. *Toporul izbit îi răzguduie ceafa.* COŞBUC, AE. 35. *Un năprasnic Talaz . . . pluta-i Răzguduie.* MURNU, O. 89.

— Scris şi: *rezgudui.* — Prez. ind.: *răzgúdui.*

— Pref. *răz-* + **zgudui.**

RĂZÍ[1] vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A se învecina, (învechit) a se răzeşi. *Avînd eu împreună cu fratele meu Islodor 150 stînjeni de moşie hotăriţi, aleşi, în moşia Zăgăi, care stînjeni se răzesc cu moşia d-lui Didoviţă* (a. 1785). în RF I, 325. *Moşăe Beleeştii a mănăstirii să răzăşte cu moşie Săngerii lovindu-să în capite* (a. 1812). IORGA, S. D. XI, 66.

— Prez. ind.: *răzesc.*

— Derivat regresiv de la **răzor.**

RĂZÍ[2] vb. IV v. **răza.**

RĂZICHÍE s. f. v. **razachie.**

RĂZILÉT s. n. (Învechit) Nelegiuire, ticăloşie. *Boieri, judecaţi dreptăţi şi prefaciri, notanuri de osăndiri şi prăpastie de stări, învăluiri şi răzileturi, cu tărie şi fără nici o cruţari volnicindu-să de a-mi răpuni şi viiaţa, grozava nelegiuire* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 368.

— Pl.: *răzileturi.*

— Din tc. **rezilet.**

RĂZIMÁ vb. I v. **rezema.**

RĂZIMÁR s. n. (Învechit) Spetează. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *răzimare* şi (m.) *răzimari* (LB).

— **Răzima** + suf. *-ar.*

RĂZIMÁRE s. f. v. **rezemare.**

RĂZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZIMĂTOÁRE s. f. v. **rezemătoare.**

RĂZIMĂTÚRĂ s. f. v. **rezemătură.**

RĂZIMÍȘ[1] adv. (Popular) Hotărît, cu tărie, cu convingere. *Mai erau și de aceia cari răzimiș îți credeau că baba . . . ar fi vrăjit pe feciorașul nost din poveste.* F (1885), 466. *Să prelindă, răzimiș, numai ceea ce este în binele . . . națiunii întregi.* SBIERA, F. S. 137, cf. ZANNE, P. II, 844.
— **Răzima** + suf. *-iș.*

RĂZIMÍȘ[2] s. n. (Mold.; în loc. adj. și adv.; în forma *răzămiș*) **Cu răzămiș** = cu temei, cu socoteală. Cf. PAMFILE, S. T. 213. *Vorbă cu răzămiș.* id. ib.
— Și: **răzămíș** s. n.
— De la **răzimiș**[1].

RĂZIMÚȘ s. n. v. **rezemuș.**

RĂZISTÁ vb. I v. **rezista.**

RĂZIȘOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui rază. **1.** Cf. rază **(1).** *Răsari, soare, frățioare, Cu nouă răzișoare.* MARIAN, S. R. I, 186.
2. Fiecare dintre ramurile coarnelor cerbului. Cf. rază **(8).** [Cerbul] *vine amu de vro cîteva zile totuna după ameazăzi la heleșteu și se uită scîrbii într-însul și zice: Sorioară, sorioară! Prinde-te de răzișoară.* SBIERA, P. 176.
— Pl.: *răzișoare.* — Și: **răzeșoáră** s. f. MARIAN, v. 111.
— **Rază** + suf. *-ișoară.*

RĂZITOÁRE s. f. v. **răzătoare.**

RĂZITÓRIU s. n. v. **răzător**[1].

RĂZÍMĂ s. f. (Învechit; în loc. adv.) **De răzimă** = de bună seamă, adevărat, chiar (așa). *Oară de răzîmă așca va să lase să fie?* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88[r]/21.
— Cf. răzimiș[2].

RĂZÎTOÁRE s. f. v. **răzătoare.**

RĂZÎTÓR s. n. v. **răzător**[1].

RĂZÎTÚRI s. f. pl. v. **răsătură.**

RĂZJUDECÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** A judeca din nou, a reflecta, a cumpăni. *Și de elu poți noao însuți răzgiudeca* (înțelege N. TEST. 1648, cercetînd BIBLIA 1688). COD VOR. 60/3. *Chiiamă ceriul de sus și pămîntul să giudece (ca să răsgiudece* D, a împă[r]ți H) *oamerilor săi.* PSALT. 95. *Giudecă-mă, Dumnezeule, și răzgiudecă pira mea.* N. COSTIN, LET. II, 62/16. *Cu mintea sa răzjudicase drept ceea ce pe scenă judicase rău cu ochii și cu auzul.* ODOBESCU, S. II, 537, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHLR II, 363, ROSETTI, L. R. VI, 373, SCRIBAN, D.
2. A pune la îndoială, a comenta, a răstălmăci. *Cela ce va răzjudeca și se va împoncișa tuturor lucrurilor celora ce s-au făcut la săborul de la Efes.* ap. TDRG.
— Scris și: *răsjudeca.* — Prez. ind.: *răzjúdec.* — Și: **răjudecá** (SCRIBAN, D.), (regional) **răzjudícá** vb. I.
— Pref. *răz-* + **judeca.**

RĂZJUDECĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Judecător suprem; stăpîn. *Slăvitului și alesului întru cei înălțați domni . . . , răsjudecătorului de lucrurile cele mai de treabă a norodului creștinesc, . . . împeratorului a domnilor moschicești.* N. COSTIN, LET. II, 103/26.
— Scris și: *răsjudecător.* — Pl.: *răzjudecători.*
— Pref. *răz-* + **judecător.**

RĂZJUDICÁ vb. I v. **răzjudeca.**

RĂZLĂȚÁ vb. I v. **răzleți.**

RĂZLĂȚÁT, -Ă adj. v. **răzlețit.**

RĂZLĂȚÍ vb. IV v. **răzleți.**

RĂZLÉȚ, -EÁȚĂ adj. **1.** (Despre ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins de colectivitate, care s-a depărtat de ceilalți; singur, singuratic. *Soldații trimiși înainte, nu ca slaba putere a unor indivizi răzleți, ci ca avantgarda unei întregi armate.* MAIORESCU, CR. II, 379. *Era un om ciudat . . . , singurul care se ținea mai totdeauna răzleț.* GANE, N. III, 194, cf. DDRF. *E duminică. Din vale Se ivesc răzleți flăcăi.* COȘBUC, P. I, 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Merseră-n urmă și ei răzleți pe la vase și corturi.* MURNU, I. 18. *Grupe răslețe de cîte doi-trei oameni pătează cîmpul.* ARDELEANU, D. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Toate cetele răzlețe de soldați, de alaltăieri, intraseră în pămînt.* C. PETRESCU, Î. I, 147. *Ne duceam răzleți, departe, undeva, în dosul cantinei.* BRĂESCU, A. 244. *Lîngă el s-au ridicat copiii, . . . care au crescut pe maidane răzleți și sălbăticiți.* SAHIA, N. 94. *Cei mici, care vin să înceapă abecedarul, stau răzleți, privesc cum ceilalți se adună, aleargă, se joacă.* SADOVEANU, O. VI, 194. *Sta amărît, răzleț, pe marginea cheiului, cătînd în jos la apa cenușie care curgea spre mare.* BART, E. 298. *Sătenii răzleți de prin munți se făcuseră soldați roșii.* STANCU, R. A. III, 95. *Au mai rămas cîțiva oameni răzleți, ici și colo.* BOGZA, Ț. 31. *Stîrniți și speriați de împușcături, au lătrat cîțiva cîini, răzleți.* V. ROM. octombrie 1953, 29. *Soldați răzleți veneau dinspre codri.* CAMILAR, N. I, 65. *N-ai de ce să te îmbărbătezi, nici de ce să te sperii, în afara răzleților haite de lupi care trec iarna cîteodată spre uriașele herghelii ale buriaților.* s mai 1960, 45. *Răzleț ca cucul n-o mai duc.* REV. CRIT. I, 75, cf. MAT. FOLK. 1 210. ✧ (Despre abstracte) *Toate aceste gînduri răzlețe, tocmai ca pîraiele ce se varsă în același rîu, mă duceau fără voie la gîndul cel mare.* GANE, N. III, 122. *Prietenul Noir nu-mi rezumă articolul, ci face numai observații răzlețe.* GHEREA, ST. CR. III, 66. *Ieși Zamfira-n mers isteț, Frumoasă ca un gînd răzleț, Cu trupul nalt, cu părul creț, Cu pas ușor.* COȘBUC, P. I, 56. *Un gînd răzleț îți înfierbîntă tîmpla.* GOGA, P. 31. *Toate puterile răzlețe-mi fură roabe.* ARGHEZI, F. 5. ✧ (Substantivat) *Amar e de răzlețul ce-n urma lor rămîne.* ALECSANDRI, POEZII, 293. ✦ (Adesea adverbial; despre lucruri) Izolat, situat la distanță (unul de altul). *Aci se isprăvesc foile răzlețe.* CARAGIALE, O. IV, 143. *Săpăturile ce se fac prin împrejurimi descopăr ziduri antice, chipuri de piatră, scule și monede romane — răzlețe amintiri dintr-o lume de neasemănați viteji.* VLAHUȚĂ, R. P. 8. *Ce-i asta? — „Salbă!" Ard răzleț Mărgeanuri roșii-n pară.* COȘBUC, P. I, 68. *Toate insulele acestea formau un uscat întins care s-a prăbușit, iar fărîmăturile au rămas departe de orice continent, în chip de insule răzlețe.* MEHEDINȚI, G. F. 159. *În amurg, răzlețe răsar stelele pe cer.* HOGAȘ, DR. II, 188. *Se mai vede o pată albă — o casă mai răzleață.* GALACTION, O. 170. *Fulgi mărunți de zăpadă pluteau răzleț în aer, purtați de un vînt subțire de ger în scădere.* BRĂESCU, O. A. II, 191. *Dincolo de drum se întîndeau pogoanele de vii cu grupuri răzlețe de pomi.* SAHIA, N. 61. *Un șir de focuri albe . . . alergau după cele roșii, într-un zgomot viforos de roate de fier și de lanțuri. În trecerea lor, copaci răzleți izvorau din noapte.* SADOVEANU, O. I, 664. *Rămîne orșicînd răzleț un fir Din cusătura unui trandafir.* ARGHEZI, VERS. 316. *Cele dinți picături late, răzlețe, au dat grabnic în ropot.* C. PETRESCU, A. R. 44. *Se mai vedeau doar cîteva litere răzlețe.* STANCU, R. A. II, 16. [Femeile] *ies de pe văile laterale, unde se află cîte o răzleață și foarte arhaică așezare omenească.* BOGZA, C. O. 328. ✦ (Despre sunete, vorbe etc.) Care se produce la intervale de timp; fără continuitate; izolat. *Dacă se ascultă bine concertul acesta uriaș, atunci se distinge încetul cu încetul, din valurile adînci ale notelor nesfîrșite, din cantilenele duioase*

care plîng pe coarde albe de viori răzlețe, o notă gravă. PETICĂ, O. 367. *Un tunet răzleț încercă, din miazăzi, să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase.* HOGAȘ, M. N. 178. *Undeva porniră răzlețe focuri de arme.* C. PETRESCU, Î. II, 13. *Suflări răzlețe de vînt stîrnită suluri de omăt.* SADOVEANU, O. I, 507. *Detunături răzlețe de armă se auziră tot mai aproape.* T. POPOVICI, S. 397.

2. Răspîndit, împrăștiat. *Îl ocolesc grăbind, Deși-i place să crească sirepe herghelii, Rezlețe pe întinsul cîmpiilor pustii.* ALECSANDRI, P. III, 284.

3. Care rătăcește din loc în loc; pribeag, înstrăinat, (popular) răzneț. *De atunci rămas-am răzleț în lume, cu sufletul uscat.* GANE, N. III, 127. *I s-a stricat bătatul de cînd umbla răzleț prin lume.* SLAVICI, O. II, 109. *Și m-am pomenit răzleț și-nstrăinat de-ai mei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 7. *Oliolio! frate răzleț, Ce nu vii să ne mai vezi?* ALECSANDRI, P. P. 379. ◇ Fig. *Era, șoptește cartea, la început cuvîntul, Purtîndu-se pe ape, ca negura, răzleț.* ARGHEZI, C. O. 17. ◇ (Substantivat) *Noi, bieții din Troja răzleții Mărilor, duși de vînturi.* COȘBUC, AE. 23.

4. (Despre ochi, privire) Tulbure, rătăcit. *Vînătorul zări . . . căpățîna lungăreață a unui dihor carele, cu ochii răzleți, căta drept la dînsul.* ODOBESCU, S. III, 184. ◇ (Adverbial) *Într-un tîrziu el a-ntrebat Privind așa pe deal, răzleț.* COȘBUC, P. I, 228.

— Scris și: *răsleț.* — Pl.: *răzleți, -e.* — Și: **rezléț, -eáță** adj. CADE.

— Derivat regresiv de la **răzleți.**

RĂZLEȚÍ vb. IV. Refl. **1.** A se desprinde dintr-un grup; a se despărți, a se îndepărta unul de altul; a se izola; (popular) a se răzni **(1),** (rar) a se răzneți. *De acolo, reslățindu-se din oastea sa numai cu vro 80 de oameni, . . . au luat spre Botășeani* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 6/9. *Ei s-au răzleții de Duca Vodă de la Brașov și s-au coborît în Țara Muntenească.* NECULCE, L. 75. *Oricarele din ceata lui dacă se va răzleți ori va fugi aiurea într-altă ceată streină* (a. 1795). ap. TDRG. *Și așa, aproape de Paști ne-am răzleții unii de alții.* CREANGĂ, A. 115. *Mai la deal ajunseră pe Ana, care se răsleține și-i aștepta sub un fag bătrîn.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 47, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Moș Cîrjă, purtînd mai multă grijă vînatului, se răzleține de mine și apucase pe sub coastă.* SĂM. III, 327. *Cei de cete se răslățeau, pășeau alăturea cu căluții.* AGÎRBICEANU, A. 200. *M-am răzleții de ceată și m-am pierdut în inima pădurii.* GALACTION, O. A. I, 231. *Bătut poate de gînsacii ceilalți, se răzleține de cîrd.* SADOVEANU, O. VII, 487. *Din momentul acela te-ai răzleții de grupurile care-și umpleau timpul prostește.* PAS, Z. I, 296. *Puii se răzlețesc de cloșcă.* GOROVEI, CR. 69. ◇ Tranz. *Să-i și răzlețim de împreună viețuire pe vreme de 2 ani* (a. 1839). URICARIUL, XIV, 216. *Pentru a răzleți feciorii de pe lîngă sine, mai dură încă două case.* CREANGĂ, O. 3.

2. A se răspîndi în direcții diferite, a se răsfira, a se împrăștia, a se risipi. [Sciții], *cu cursul vremilor în multe părți răzlețindu-să . . . , mai toată fața pămîntului au acoperit.* CANTEMIR, HR. 58. *Legături de sînge se răcină. Frățietăți fură răslățile.* BUDAI-DELEANU, Ț. 346. *Turcii . . . o luară din nou la fugă, reslățindu-se în toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 126. *Cetele revoltanților, răslățindu-se peste tot coprinsul ținuturilor, . . . pustiesc peste 60 de sate.* ODOBESCU, S. III, 534. *Pentru tine nu mai are zile bune calendarul, Ți s-au răzleții ortacii, ți s-a prăpădit crîșmarul . . .* GOGA, C. P. 37. *S-au strîns în mușuroaie ori s-au răzleții în pustiuri.* ANGHEL, PR. 74. *Dacă în turmă nu se află nici un batal, oile se răzlețesc ușor.* STOIAN, PĂST. 54. *Copiii s-au răzleții prin lume.* SADOVEANU, O. V, 270. *Ceilalți se răzlețiseră pentru un timp.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 12. ◇ Tranz. *În stradă ne-au răzleții în grupuri.* VLASIU, D. 68. *Cordoanele de jandarmi și polițiști, care fuseseră fărîmițate și răzlețite de furia mulțimii, izbutiseră să se regrupeze.* V. ROM. martie 1954, 151. ✦ (Despre așezări) A se răsfira, a se împrăștia (pe o suprafață mare). *Pe la margini . . . se răzleteau bordeie murdare.* REBREANU, I. 208. ✦ (Despre munți, ape) A se ramifica. *Apele ei se răzlețesc și se împrăștie ca vițele unei funii despletite.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 122. *Jos în adîncime se răslățeau undele Arieșului.* FRÎNCU-CANDREA, M. 30. (Tranz.) *La miazănoapte* [Munții Apuseni] *își rezlățesc coama pînă în Curcubeta Mare.* FRÎNCU-CANDREA, M. 3. ✦ A se destrăma, a se risipi; a dispărea, a pieri. *Abia apucaseră a se răzleți negurile nopții, că întreg Iașul se afla în picioare.* V. ROM. martie 1959, 17. ✦ (Învechit și regional) A se rătăci, a se pierde; (învechit) a se răsări[2]. *Scrisorile vechi . . . s-au răslățit de la mîna noastră, din întîmplarea vremilor* (a. 1797). URICARIUL, I, 147.

3. A se înstrăina, a pribegi. *Că de cînd te-ai răsleții Pe la noi n-ai mai venit.* ALECSANDRI, P. P. 379, cf. ȘEZ. I, 235.

— Scris și: *răsleți.* — Prez. ind.: *răzlețesc.* — Și: **rezleți, rezlăți, răzlăți** vb. IV, **răzlățá** (TDRG) vb. I.

— De la **răzneț.**

RĂZLEȚÍRE s. f. Faptul de a (se) răzleți.

1. Despărțire, separare. *Între neamurile lui și limbile lumii mare deosăbire și răzlățire să face.* CANTEMIR, HR. 86. ✦ Îndepărtare, abatere. (Fig.) *Fapta mea . . . era încă o dovadă de răzlețire de la calea înțelepciunii comune.* GALACTION, O. 24.

2. Fig. Împrăștiere, risipire. *Stepa, stepa se îmbracă cu solare răzlețiri.* MACEDONSKI, O. I, 28.

— Pl.: *răzlețiri.* — Și: **răzlățíre** s. f.

— V. **răzleți.**

RĂZLEȚÍT, -Ă adj. **1.** Care s-a desprins din grup, care s-a depărtat de ceilalți; singur, răznit. *O vacă fugea, răzlețită, cu coarnele înălțate.* SADOVEANU, O. III, 486. (Fig.) *Nota cea din urmă . . . plînge răzlețită pe strunele-nvechite.* PETICĂ, O. 52. ◇ (Despre abstracte) *Din gînduri răzlețite, din îndoieli sumare, Se țese cugetarea cu luciu strict egal.* LABIȘ, P. 407. ◇ (Substantivat) *Lăutarii își potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de știre tuturor, și mai ales celor răzleții prin grădină, că începe jocul.* REBREANU, I. 25. ✦ (Despre case) Izolat, situat la distanță unul de altul. *Satul Drăgălina își are casele răzlețite pe o coastă.* GÎRLEANU, N. 129. *La curtea răzlețită de sat, lumea umbla după treburi.* BRĂESCU, O. A. I, 20. ✦ (Despre păr) Cu firele depărtate unele de altele; răsfirat[2]. *Părul său era răsleții ca noaptea pe perina albă.* EMINESCU, G. P. 58.

2. Răspîndit în direcții diferite; risipit, împrăștiat. *Turcii . . . încep a fugi răslățați.* BĂLCESCU, M. V. 122. *Cînd e turma răzlețită, fără cîini, fără păstor, Lupul iese de la pîndă ș-o zugrumă mai ușor.* ALECSANDRI, T. 166, cf. ALEXI, W. *Oamenii stăteau răzleții prin curte.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 32. ◇ Fig. *Acea veche tradițiune . . . reslățită, dezvoltată, împrăștiată, prefăcută de pe țări și de pe vremuri, a ajuns a se întrupa în cultul asiatic al soarelui.* ODOBESCU, S. I, 204. ✦ (Despre sate) Cu clădirile depărtate unele de altele, răsfirat[2]. *Vălenii e un sat cu aproape două mii de suflete, răzleții de-a lungul văii pe o întindere de șapte kilometri.* AGÎRBICEANU, A. 71. *Iată un sat răzleții, o pădure care dispare îndărătul prăpăstiilor printre care curge înspumat Arieșul.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. ✦ (Despre ape) Ramificat. *Ca la două ceasuri cale-n jos de Ploiești — curge apa Cricovului care, cu mii de pîraie ce se resfiră și se-mpreună, împestrițează matca sa răslățată și năsipoasă.* ODOBESCU, S. I, 63.

— Scris și: *răsleții.* — Pl.: *răzleții, -te.* — Și: **rezlățít, -ă, răzlățát, -ă** adj.

— V. **răzleți.**

RĂZLOÁGĂ s. f. v. **răzlog[1].**

RĂZLÓC s. m. v. **răzlog[1].**

RĂZLÓG[1] s. m. (Regional) **1.** Bucată lungă de lemn sau despicătură din trunchiul unui copac întrebuințată la îngrădituri; scîndură groasă, (regional) dulap. *Afară de monastire de la poartă începea O livadă îndestulă*

unde destui începea; De răzlogi îngrăditura. BELDIMAN, E. 75/31, cf. LB. *Mănunchile din in sau de cînepă se clădesc pe pluță făcută din doi răslogi legați la capete.* I. IONESCU, C. 153/25. *Irinuca avea o cocioabă veche de bîrne cu ferestrele cît palma, acoperită cu scînduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte.* CREANGĂ, A. 26. *Cînele ... făcu o săritură preste alt gard de răzlogi de la livadă.* SBIERA, F. S. 105. *Boii ... se întindeau peste gard și, proptindu-se în cîte-o răsloaje, rupeau spicele porumbului.* SĂM. IV, 727. *Îngrăditura livezilor întinse, însă, se face cu răslogi.* PAMFILE, I. C. 447. *Descălecai și începui a bate cu pumnul într-un răzlog al gardului.* HOGAȘ, M. N. 77. *Un gard de răzlogi, veșnic beat, de abia se ținea pe picioare.* id. DR. I, 131. *Strunga este făcută din răslogi.* PRECUP, P. 13. *Gardul de răzloage este tipic acestor regiuni.* VUIA, Ț. H. 108, cf. DIACONU, VR. XXVI, LII. *Unii rupeau și desprindeau răzlogi din garduri.* SADOVEANU, O. X, 565, cf. SCRIBAN, D. *Cei doi frați mai cuminți și-au făcut niște ocoale frumoase de răzlogi.* SBIERA, P. 1, cf. MARIAN, V. 208, ȘEZ. III, 87. *Ș-am pus mîna pe-un răzlog Să-ți arăt un dor cu foc.* I. CR. III, 342, cf. VICIU, GL., com. din BILCA-RĂDĂUȚI, CHEST. V 36/79, ALR II/I MN 125, 3 838, A V 16, 22, 25, VI 4, 26, LEXIC REG. II, 76. ✦ (Prin vestul Transilv.; la pl.) Scînduri lungi de 1 m, scobite pentru a intra una în alta și care se pun pe podul casei. Cf. TEAHA, C. N. 259. ✦ (Prin vestul Transilv.; la pl.) Șindrile care nu se îmbucă. TEAHA, C. N. 259. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Stănog. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Împletitură făcută din nuiele sau din scoarță de tei, întrebuințată în loc de funie; (regional) gînj (Călugăra — Bacău). Cf. ALR II 5 632/531.

2. Strungă, țarc. Cf. VICIU, GL., ALRM SN I h 261/95.

— Scris și: *răslog.* — Pl.: *răzlogi.* — Și: **răzlóc** (JAHRESBER. XVII, 132), **răzlúg** (H XVII 95) s. m., **răzloágă** (ALRM SN I h 261/95, scris și *răsloagă* VICIU, GL., pl. *răsloage* id. ib.), **răsloáje** s. f., **răzlój** (CV 1952, nr. 2, 37) s. n., **razlóji** (TEAHA, C. N. 259), **lozglóji** (id. ib.) s. m. pl.

— Din v. sl. **разлогъ**.

RĂZLÓG[2] s. n. **1.** (Învechit) Sfat, consiliu. *Și acum am trimis în trei rînduri răvașe ca să vie la răzloj, să stăm de față* (a. 1761). IORGA, S. D. X, 391.

2. (Regional) Datină, obicei. Com. LIUBA, ALR II 3 229/29.

— Pl.: **(2)** *răzloguri.* — Și: **răzlóp** (com. LIUBA), **răzlój** s. n.

— Din scr. **razlog.**

RĂZLOGÍ vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. și refl. A (se) îndepărta de cineva sau de ceva; a (se) despărți, a (se) separa. *Că eu, de cînd m-am răznit Și de cînd m-am răslovit, Trei surori am părăsit.* TEODORESCU, P. P. 286, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18. ✦ Refl. (Despre turme) A se împrăștia; (regional) a se răslui (Șercaia — Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 53. *Cînd vine furtuna oile se răzlogesc.* ib.

2. Tranz. A hotărî, a decide. Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ. *Răzlogește ori una ori alta.* L. COSTIN, GR. BĂN. 174.

— Prez. ind.: *răzlogesc.* — Și: **răsloví, răjlojí** (I. CR. V, 374) vb. IV.

— V. **răzlog[1].**

RĂZLOGÍT, -Ă adj. (Prin Ban.) Împărțit. NOVACOVICIU, C. B. I, 19.

— Pl.: *răzlogiți, -te.*

— V. **răzlogi.**

RĂZLÓJ[1] s. n. v. **răzlog[1].**

RĂZLÓJ[2] s. n. v. **răzlog[2].**

RĂZLÓP s. n. v. **răzlog[2].**

RĂZLÚG s. m. v. **răzlog[1].**

RĂZLUȘÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A se desprinde de cineva sau de ceva; a se depărta, a se rupe. *Cu proastă și scurtă mintea lor răzlușindu-se den credința adevărată* (a. 1642). GCR I, 98/3. *Acest boier apostat ..., răzlușindu-se el, făcut-au cu mișcarea lui pre mulți din cei neajunși dă minte din boiernașii curții dă s-au alunecat cu firea și după dînsul au urmat.* R. GRECEANU, CM II, 193.

— Prez. ind.: *răzlușesc.*

— Din slavonul rus **разлѣчити**.

RĂZMÁ vb. I v. **rezema.**

RĂZMÁMĂ s. f. (Regional) Străbunică. Cf. MARIAN, NU. 63. *Nu mă tem nici de răzmama lui.* BUL. FIL. VII-VIII, 123.

— Pl.: *răzmame.*

— Pref. *răz-* + **mamă.**

RĂZMÁRGINE s. f. (Creație personală) Extremitate, margine a unui lucru. *Născuți din două răzmargini de lume.* COȘBUC, AE. 246.

— Pl.: *răzmargini.*

— Pref. *răz-* + **margine.**

RĂZMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZMĂMÍ vb. IV. Intranz. (Prin Bucov.) A înjura des, de mai multe ori, de mamă. LEXIC REG. 115.

— Prez. ind.: *răzmămesc.*

— De la **mamă.**

RĂZMĂTÓR s. n. v. **rezemătoare.**

RĂZMĂȚÁT, -Ă adj. (Neobișnuit; despre lucruri) În dezordine, în neorînduială. *Cingătoare răzmățată.* ap. CIHAC, II, 95, cf. PHILIPPIDE, P. 146.

— Pl.: *răzmățați, -te.*

— Cf. dezmățat.

RĂZMÉLIȚĂ s. f. v. **răzmeriță.**

RĂZMERÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A alunga, a îndepărta. *Peste cîteva zile, Vasia a fost răzmerit în altă parte.* POPA, V. 345.

— Prez. ind.: *răzmeresc.*

— Cf. răzmeriță.

RĂZMERICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Agitat, frămîntat; tulbure. *Această ... biserică ... vremile, mai vîrtos cele răzmericioase, rău o au stricat* (a. 1698). IORGA, ap. TDRG.

— Pl.: *răzmericioși, -oase.* — Și: **răzmiricíos, -oásă** adj. SCRIBAN, D.

— De la **răzmeriță.**

RĂZMERIȚĂ s. f. Război; răscoală[1], răzvrătire; (învechit și popular) răzvală. *În toate rîndurele să adevărăm ca slugile domnului .. în bătăi și în prinsoare și în răzmiriță.* CORESI, L. 360/8, cf. PALIA (1581), 140/15. *Stătu împărat Maxim, cela ce feace alunce răzmiriță.* MOXA, 366/38. *Din tocmala cea rea a cestuia rob să fac războaiele și răzmirițele.* VARLAAM, C. 247. *Așijderea acum la pace pre lesne stătu, ca să să cunoască că, fie la ce îl vor cerca, că-i gata și la pace și la răzmiriță.* URECHE, L. 109. *Cînd veți auzi oști și răzmiriță, nu vă spămîntareți.* N. TEST. (1648), 97v/30. *Să nu iubiți răzmirițile și războaiele.* NEAGOE, ÎNV. 233/28. *S-au făcut răzmiriță și turburare pentru răotatea grecilor.* R. POPESCU, CM I, 335. *După alte faceri de bine ce au făcut în vreamea răzmiriței, fiind mijlocitori de pace ..., s-au cinstit și s-au întărit de doi împărați mari* (a. 1748). BV II, 106. *Îmi era bine cunoscut încă din răzmiriță trecută.* VĂCĂRESCUL, IST. 288. *Că după cumplitele necazuri ce au pălimi în răzmiriță, Au dobîndit domn pă măria sa Mihaiu Vodă cel de bună viță* (a. 1792). BV II, 350. *Craiul i-a iertat pre toți, numai pre căpeteniile rezmiriței nu i-au iertat.* ȘINCAI, HR. II,

47/25. *Romanii acei ieşiţi din Dachia* [erau] . . . *respîndiţi carii pre unde putea dincolo de Dunăre, ca în vreme de răsmiriţă.* MAIOR, IST. 44/14. *Alexandru Ipsilanti Voievod, . . . după răsmiriţa muscalilor făcîndu-se pace, au stătut domn acestei ţări.* DIONISIE, C. 163. *A domnit la leatul 1806, în luna lui avgust, cînd . . . s-a născocit acea cu prea ciudată începere rezmiriţă.* ZILOT, CRON. 65, cf. LB. *Huietul era oare . . . o cercare a rezmeriţei greceşti ce izbucni la 1821?* RUSSO, S. 170, cf. POLIZU. *Sînt nişte calici care s-au sculat cu răzmiriţă împotriva împărăţiei.* FILIMON, O. I, 259. *Ba cutare împărat cere cutare lucru; ba supuşii lui vor să facă răsmiriţă.* ISPIRESCU, L. 393. *Vine răzmiriţa şi de ea nu scăpăm pe viaţă, nici noi, nici copiii noştri.* DELAVRANCEA, S. 197, cf. DDRF. *Dar Ştefăniţă, chemînd în ajutor miliţiile ţărăneşti, înăbuşă rezmiriţa boierilor.* XENOPOL, I. R. IV, 224, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Din pricina unei răzmiriţe întîmplate la Ohrida . . . , nu poate să vie.* BUL. COM. IST. I, 110. *Dar acu, dacă a venit răzmeriţa, oamenii vor s-apuce şi ei nitel pămînt.* REBREANU, R. II, 91. *A stîrnit pe oamenii din veacul lui la răzmeriţă, ducîndu-i şi la vărsare de sînge.* TEODOREANU, M. U. 161. *Dacă o veni ceasul răzmeriţii: el în frunte!* C. PETRESCU, A. R. 58. *Răzmiriţa . . . se stîrnise prin Teliorman şi prin alte părţi de ţară.* V. ROM. octombrie 1954, 13. *Jandarmii se uitau nepăsători la răzmeriţa ologilor.* CAMILAR, N. II, 252. *Cînd a început răzmeriţa, a stat un timp să-ncurce apele.* GALAN, Z. R. 380. *Stan începu acuma a trage clopotul de gîndeai că e răsmeriţă în sat.* CĂTANĂ, P. B. II, 41, cf. ŞEZ. VI, 38. ◇ Fig. *„Desiul de cînd mormîntul ne supse şi ne roase", Striga învălmăşită răsmeliţa de oase.* MACEDONSKI, O I, 126.

— Scris şi: *răsmeriţă.* — Pl.: *răzmeriţe* şi *răzmeriţi.* — Şi: **răzmiriţă,** (accentuat şi *răzmiriţă* LB, DDRF, ALR I 1 425/554), **rezmeriţă, rezmiriţă,** (regional) **răzmeliţă** (ALEXICI, L. P. 11), **răzmiliţă** (LM; accentuat şi *răzmiliţă* LB), **rîşmeriţă** (DDRF), **roşmiriţă** (MAT. FOLK. 1 210), **lişmiriţă** (îb.) s. f.

— Din slavonul размирица.

RĂZMÍI num. nehot. pl. (Rar) Multe mii. *Clocoteau alte răzmii de oameni, cai, tunuri, căruţe şi chesoane.* CAMILAR, N. I, 218, cf. 305. ◇ Loc. adj. **Mii şi răzmii** = în cantitate sau în număr foarte mare. *Un epos ca cele indiene cu mii şi răsmii de versuri.* CONV. LIT. XLII, 171.

— Scris şi: *răsmii.*

— Pref. *răz-* + **mii** (pl. lui *mie*).

RĂZMILIŢĂ s. f. v. **răzmeriţă.**

RĂZMIRICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **răzmericios.**

RĂZMIRIŢĂ s. f. v. **răzmeriţă.**

RĂZMIRIŢÍ vb. IV. Refl. (Învechit) A se răzvrăti, a se răscula. *În urma lui Traian împărăţînd Adrian, oareceşi s-au mai ispitit a să răzmiriţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 54, cf. ANON. CAR., TDRG.

— Prez. ind.: *răzmiriţesc.*

— V. **răzmiriţă.**

RĂZMÎNCÁ vb. I. Refl. recipr. (Prin Ban.) A se duşmăni, a-şi face rău unul altuia. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 19.

— Prez. ind.: *răzmănînc.*

— Pref. *răz-* + **minea.**

RĂZMÓI s. n. (Regional; în expr.) **A băga rufele la răzmoi** = a pune rufele la muiat. Com. din PEŞTIŞANI — TÎRGU JIU.

— Postverbal de la **răzmuia.**

RĂZMUIÁ vb. I. Tranz. (Prin Olt.) A ţine rufele timp îndelungat în apă; a muia. Cf. ALR II /836, GL. OLT.

— Prez. ind.: *răzmói.*

— Pref. *răz-* + **muia.**

RĂZMUIÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a răzmuia (Peştişani — Tîrgu Jiu). ALR II /836.

— Pl.: *răzmuieli.*

— **Răzmuia** + suf. *-eală.*

RĂZNÁTIC, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care umblă razna; izolat, stingher. UDRESCU, GL. *Un pui răznatic fuge d-ăilalţi, ca nebunul.* id. îb. ◇ (Adverbial) *Umblă răznatic.* id. îb.

— Pl.: *răznatici, -ce.*

— **Razna** + suf. *-atic.*

RĂZNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Faptul de a răzni **(1)**; rătăcire. Cf. UDRESCU, GL. **2.** Fig. Ţicneală, aiureală. Cf. răzni **(2).** Cf. UDRESCU, GL. *Are aşa cîte o răzneală, o ia razna, anapoda, da-şi revine.* id. îb.

— Pl.: *răzneli.*

— **Răzni** + suf. *-eală.*

RĂZNĂŞTE vb. III. Intranz. (Învechit, rar) A renaşte, a reînvia. (Tranz. fact.) *Pre aceiaşi romani la vreame singurii orînduitei sale socoteale ştiute şi hotărîte, prin darul de adoara naştere . . . de iznoavă să-i răznască.* CANTEMIR, HR. 100.

— Prez. ind.: *răznasc.*

— Pref. *răz-* + **naşte.**

RĂZNEPÓT s. m. (Rar) Strănepot. *Şi de pe gură cunoaşte că-i fiul boierului — răsnepotul ei, care, ducîndu-se la vînătoare, rătăcise.* I. CR. III, 36. *S-or hrăni nepoţii şi răsnepoţii lui.* îb. IV, 288.

— Scris şi: *răsnepot.* — Pl.: *răznepoţi.*

— Pref. *răz-* + **nepot.**

RĂZNÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Popular) Care a luat-o razna, răzleţ; pribeag, înstrăinat. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., TDRG. *Aoleo, frate răzneţ! Ce ne treci ca un drumeţ Şi nu vii să ne mai vezi?* ALECSANDRI, P. P. 280. *Frunză verde pădureţ, Oleoleo, frate răzneţ, . . . Prin lume te-am căutat, Nicăiri nu te-am aflat.* TEODORESCU, P. P. 281. *Oleoleo, frate răzneţ, Ai murit ori eşti drumeţ?* ANT. LIT. POP. I, 39, cf. TODORAN, GL.

— Pl.: *răzneţi, -e.*

— **Razna** + suf. *-eţ.*

RĂZNEŢÍ vb. IV. Refl. (Rar) A se răzleţi; a se răzni **(1).** *Ş-acuma numai apa plînge, iar noi ne-am răzneţit pe-aiure.* ANGHEL, I. G. 25.

— Prez. ind.: *răznеţesc.*

— V. **răzneţ.**

RĂZNÍ vb. IV. **1.** Refl. (Popular; despre vite, oi etc.) A se depărta (de cîrd, turmă etc.), a se rătăci, a se pierde; (despre oameni) a se despărţi, a se depărta, a se izola (de ai săi); a se înstrăina, a se răzleţi, (rar) a se răzneţi. *Hotărîră între dînşii unul d-alt a se răzni.* PANN, H. 75/5, cf. POLIZU. *Unul din taurii cirezii s-a răsnit de turmă şi şi-a luat lumea în cap, puntndu-şi coada pe spinare.* ISPIRESCU, U. 57, cf. DDRF. *De frica ocnei s-a răsnit Şi-i dus de-atunci.* COŞBUC, P. I, 230, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Vai de juninca sau de mînzatul care se răsnea din turmă, că se pomenea cu boala într-e coarne de se întorcea zăpăcită.* AL LUPULUI, P. G. 33, cf. SCRIBAN, D. *Ei se răsniseră din faţa circiumii — unul făcîndu-se că are o nevoie, altul, chipurile, că se abate pe la colibă, ca să mănînce.* PAS, L. I, 20. *Nu i s-a întors vaca şi şi-o caută, s-a învăţat să se răznească de cireadă.* V. ROM. noiembrie 1963, 6. *El de frică s-a răznit Şi s-a dus la haiducit.* ALECSANDRI, P. P. 275. *Că fraţii s-au prăpădit, Surorile s-au răsnit, Florile s-au ofilit.* TEODORESCU, P. P. 284. *Frate! noi laolaltă nu mai putem trăi, ci hai să ne răsnim.* CĂTANĂ, P. B. II, 139. *Şi eu m-am răsnit, La stăpîn am venit.* PĂSCULESCU, L. P. 181. *Şi la nevasta mea, care m-am răznit de ea.* L. COSTIN, GR. BĂN. 174, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 19, TOMESCU, GL., ALR I 1 309/40, ALR II 3 481/833, 872. *De cînd te-ai răsn[i]*

de noi, Ne-am făcut nouă feciori. ANT. LIT. POP. I, 39. *Umblînd singur prin tîrg, m-am răznit.* PAMFILE, C. 50. ◇ Expr. **A o răzni spre cineva** sau **ceva** = a se năpusti, a tăbărî asupra cuiva sau a ceva. *Un armăsar dereș, furui o dată pe nări și o răzni spre lup.* PLOPȘOR, C. 15. **A o răzni la fugă** = a o lua (a o rupe) la fugă, v. fugă. ✦ Tranz. (Regional) A răpi, a lua cu sila. *Lupul mi-a răznit un miel.* PAMFILE, C. 51. ✦ Intranz. (Rar) A pribegi, a rătăci. *Săraca Todosia, . . . oare pe unde mai răznește și ea prin astă lume de nevoi?* REBREANU, NUV. 200.

2. Tranz. (Prin Olt. și nord-vestul Munt.; în expr.) **A răzni vorba** = a pierde firul ideilor, a face digresiuni în povestire. Cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. *Și cum vă spuneam . . . ori ce vă spuneam, că răznii vorba!* id. ib.

— Scris și: *răsni.* — Prez. ind.: *răznesc.*

— V. **razna.**

RĂZNÍT, -Ă adj. Răzlețit, despărțit, izolat; rătăcit. *Pătru . . . întru iudeii ceia răsiniții . . . scrie.* COD. VOR. 136/7. *Căci noi în parte, adică despărțiți și răsniți unul de altul nu sîntem nimic.* GORJAN, H. II, 95/6. *Îl răbufni la pămînt, întocmai cum lupii leșinați borșesc și dărîmă taurul răznit de tamazlîc.* DELAVRANCEA, S. 234, cf. DDRF. *Dintre dușmani măcar unul din oaste răznit, să ucidă.* MURNU, I, 202. *Străin pierdut, pe lume fără parte, Răznit de-ai tăi, de tot ce-ai scump departe, În van ai blestema și-n van ai geme.* IOSIF, PATR. 81, cf. UDRESCU, GL. ✦ Fig. Părăsit, singuratic. *De atunci a rămas săptămîna de „praguri" răznită de celelalte.* MUSCEL, 26. *Murise, lăsînd răsnite și îngîndurate măturelele și guluiul altoit.* KLOPȘTOCK, F. 5.

— Scris și: *răsnit.* — Pl.: *răzniți, -te.* — Și: (învechit) **răsnít, -ă** adj.

— V. **răzni.**

RĂZNÚȚĂ s. f. v. **rîznuță.**

RĂZOÁRĂ s. f. v. **răzor.**

RĂZÓL s. n. v. **răzor.**

RĂZÓR[1] s. n. **1.** Fîșie îngustă de pămînt nearat sau brazdă adîncă (servind de obicei ca hotar între două ogoare), hat; coamă de pămînt formată din două brazde alăturate cînd arătura se începe de la mijlocul ogorului. *De acole drept spre amează pe răzor, am mai pus o piatră supt deal* (a. 1667). URICARIUL, XXV, 67, cf. KLEIN, D. 61, LB, POLIZU. *Nevăstuicile . . . se furișează printre răzoare, vînînd cuiburi de păsărele.* ODOBESCU, S. III, 185. *Locurile despărțite prin coamele răzoarelor păreau că se învîrtesc, alunecînd repede în urma trenului.* SANDU-ALDEA, D. N. 255. *Se opri în marginea delniței, pe răzorul ce-o despărțea de altă fîneață.* REBREANU, I. 49. *Lanurile par pătate de sînge, atît e de mare numărul macilor; pe margine și pe răzoare le răspund adevărate covoare galbene de păpădie înflorită.* CAMIL PETRESCU, O. I, 266. *M-o făcut maica făcut Pe răzoru inului, Pe sama străinului.* MÎNDRESCU, L. P. 24, cf. com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Să-ți rămîie carele, Pe toate răzoarele, Să le pălea(scă) soarele.* BÎRLEA, C. P. II, 144, cf. PODARIU, FL. 65, TOMESCU, GL., ALR SN I h 31, LEXIC REG. 85 ✦ (Regional) Șanț (ALR II 2 544/310) făcut prin holdă ca să se scurgă apa (CHEST. IV 40/22, 66a, 376). ✦ Porțiune de pămînt mai ridicată și nearată de-a lungul unui drum sau al unui șanț; cărare, potecă. *Grădina are boltă de viță, răsoare așternute cu nisip.* SLAVICI, N. I, 251. *Flăcăi care pocnesc din bice . . . țin răzoarele și să îndească din ce în ce pe drumul mare.* DELAVRANCEA, S. 196. *Sub tei, la margine de drum, S-oprise pe răzor.* COȘBUC, P. I, 227. *Suie-n pas domol răzorul Un voinic pe murg călare . . .* GOGA, POEZII, 85. *Se ducea încet la mal pe răzor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 129. *Războaie mari ne-au pustiit. Numai în Lancrăm subt răzor Rămas-a firav un izvor.* BLAGA, P. 193. *Înainte de a ieși în drum, m-am împiedicat și-am căzut peste un răzor, în cap.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 40. *Du-te dor pe sub răzor, Nu veni pe rîtul gol.* RETEGANUL, TR. 139, cf. HODOȘ, P. P. 71.

2. Loc arabil sau arat; ogor. *Au suspinat pămîntul . . . de au plînsu rozoarele lui toate.* BIBLIA (1688), 376[2]/14. *Unele lacuri amare și sărate . . . stau pe răzoarele marelui cîmp al Bărăganului.* ODOBESCU, S. II, 148. *Io mă duc în Obîrșie, că mai am acolo un răzor de săpat.* VLASIU, A. P. 73. *Mă duceam și prin satele vecine, tăind hotarele de-a dreptul pe răzoare.* id. D. 202, cf. H II 254, XVII 445. *Să-ți cîrpești viața, măi frate, . . . Tot cu fiare încovoiate Pe răzoarele arate.* TEODORESCU, P. P. 291. *Și te scoli în prînzul mare, Cîndu-i ciurda-n zăcătoare Și soarele pe răzoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 422, cf. ALR II 5 098/386. ◇ Fig. *Mă văd fără veste pribegind pe răzoarele literaturei.* ODOBESCU, S. III, 12. *N-au mai sporit în mine răzorul de legendă și de epopee.* GALACTION, A. 68. ✦ Strat de flori sau de legume. *Unde te uiți, numai flori, răzoare de flori pe lîngă ostrețe.* VLAHUȚĂ, R. P. 122. *Răzoarele de flori, rînduite pe trepte, își amestecau mirosmele.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 15. *Răzorul de lalele mai trăia sub pămînt.* GALACTION, A. 474. *Mîncam usturoi fraged, smuls din răzoarele lui.* BRĂESCU, A. 105. *Toată cîmpia e înflorită de colorile lor vii și de răzoarele grădinilor.* SADOVEANU, O. IX, 218. *Florile trezite mi-s. Aripile și-au deschis Și, desprinse din răzoare, Stoluri lungi încep să zboare.* ARGHEZI, C. O. 75. *Cu toate că ziua fusese foarte caldă, aici între copaci și răzoarele de flori era răcoare.* CAMIL PETRESCU, N. 157. *Se apropie de fereastră să privească afară, în ploaia ce-i blagoslovea grădina sa, livada sa, răzoarele sale cu flori.* C. PETRESCU, A. R. 195. *În curtea acestei case doi copii se joacă la umbra unui copac, în timp ce o femeie pliește răzoarele de flori.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 787, cf. GOROVEI, CR. 55, CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., ALR I 837/890, ALRM SN I h 126, A III 1[6].

3. (Învechit și regional) Fîșie îngustă și lungă de pămînt, servind adesea ca unitate de măsură; p. restr. șir (de viță de vie); distanța dintre șiruri. *Petru v. v. dăruiește lui Andrei Postelnicul „trei fălci și 18 răzoare" de vie în tîrgul Cotnar* (a. 1575). I. BRĂESCU, M. 32. *I-am vîndut două rozoare de vie* (a. 1639). IORGA, S. D. I, 276. *Și stătu îngerul Domnului între răzoarele viilor.* BIBLIA (1688), 113[1]/21. *Dat-am cartea noastră de judecată și de întărire la mîna Necolai Gligoroi . . . , fiind în pricină cu socru-său, Constandin a lui Manole, pentru trei rozoare de vie* (a. 1725). URICARIUL, VII, 16. *Se înfățișează la judecată . . . pentru 15 răzoare de vie* (a. 1759). IORGA, S. D. I, 234. *Pe dealurile care închid zarea, vii cu răzoare de viță paralele și drepte, parcă sînt trase cu condeiul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 59. *Răzorul . . . este în actele din secolele al XVI-lea și al XVII-lea . . . o măsură de pămînt.* PANAITESCU, O. Ț. 171, cf. H XIV 84, XVIII 317, ALR II 5 133/2, 27, 878, ALR SN I h 8.

— Scris și: *răsor.* — Pl.: *răzoare.* — Și: (învechit și regional) **rozór,** (regional) **răzól** (CHEST. IV 40/376, 546[c-2], ALR SN I h 31/537, ALRM SN I h 24, A VI 9), **rozól** (CHEST. IV 29/772, ALR I 948/186, 595, 735, 770, 772) s. n., (învechit și regional) **răzoáră** (ASACHI, S. L. II, 73, ALR SN I h 8/2) s. f., (regional) **răzvór** (TDRG, com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ, CHEST. IV 29/42, 129/49, 262, ALR SN I h 31, ALRM SN I h 126, GLOSAR REG.) s. n.

— Din bg. **разор.**

RĂZÓR[2] s. n. (Ieșit din uz) Arc mare de trăsură. *Caleașca e gata; mai are nevoie numai de un răzor.* ALECSANDRI, T. 852. *Pe ulița mare e o circulație vie, o ne-ntreruptă fîșîtură de roate pe răzoare.* CARAGIALE, O. I, 57. *Avea porci la îngrășare, două vaci cu lapte, căruță pe răzoare.* SLAVICI, N. II, 87.

— Pl.: *răzoare.*

— După fr. **ressort.**

RĂZÓR[3] s. n. (Regional) Drug de oțel ascuțit la

un capăt, folosit la facerea găurilor în gheaţă în vederea pescuitului cu năvodul. Cf. ANTIPA, p. 789.
— Pl.: *răzoare*.
— Etimologia necunoscută.

RĂZORÁŞ s. n., s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui r ă z o r[1] ; (regional) răzorel. Cf. CHEST. IV 129/778. ✦ Porţiune de pământ mai ridicată şi nearată (de-a lungul unui şanţ sau al unei poteci). *Ionul Sîntionul, Ce şade pe-un răzoraş Şi cîntă din fluieraş.* FOLC. TRANSILV. I, 332. ✦ Strat de flori sau de legume. *Fiecare casă pare a fi o vilă, strînsă între merii în floare şi zecile de răzoare cu trandafiri altoiţi.* GALACTION, O. A. II, 298.
2. S. m. (Învechit) Vecin (cu proprietatea). *Cînd va vrea cinevaş să vînză lucru nemişcătoriu, să aibă datorie a da în ştire întîi rudelor ce vor fi părtaşi la acea moşie cu dînsul sau răzoraşi.* PRAV. COND. (1780), 130. *Dăm bun şi credincios zapisul mieu la mîna dumnealui jupân Niculae, răzoraş cu mine* (a. 1823). IORGA, S. D. XXII 374, cf. POLIZU, I. BRĂESCU, M. 24.
— Pl.: (1) *răzoraşe*, (2) *răzoraşi*. — Şi: (regional) **rozoráş** s. n. CHEST. IV 129/778.
— **Răzor**[1] + suf. *-aş*.

RĂZORÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui r ă z o r[1] (1); răzoraş (1) (Măţău — Cîmpulung). Cf. CHEST. IV 129/778.
— Pl.: *răzorele*.
— **Răzor**[1] + suf. *-el*.

RĂZORÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Rar) A face răzor[1] (1); a despărţi, a separa. Cf. ŞĂINEANU. *Karakioi răzoreşte cele două oraşe.* ap. SCRIBAN, D.
2. R e f l. (Învechit) A se mărgini, a se învecina. *Patru pogoane de vie . . . să răzorescu cu viia lui Calotă* (a. 1736). BUL. COM. IST. V, 243. *Moşiia Budoi . . . să răzoreşte pă deal cu Tereujani* (a. 1786). IORGA, S. D. XIV, 204. *De pe culmea Tătarului, unde se răzoresc hotarele noastre cu ale Ardealului, ne luăm rămas bun de la mîndreţile ţinutului Prahova.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 143, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *răzoresc*.
— V. **răzor**[1].

RĂZORÍT, -Ă adj. Mărginit, tivit, chenăruit. [Fetiţa] *intră blajin sub o blană de urs, adormind cu mîna aninată de cerculeţele Kirei, răzorite cu arnici.* DELAVRANCEA, S. 167.
— Pl.: *răzoriţi, -te*.
— V. **răzori**.

RĂZÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Mold.) Cu raze (1). *Soare luminos, Cît eşti de răzos, Cît eşti de frumos, Aşa să fiu şi eu de frumoasă, Răzoasă, Luminoasă.* MARIAN, V. 112. ✧ (Substantivat) *Tu eşti rază prea frumoasă Şi răzos prea luminos.* ARH. FOLK. II, 127.
— Pl.: *răzoşi, -oase*.
— **Rază** + suf. *-os*.

RĂZUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A îndepărta cu ajutorul unei unelte un strat subţire de pe suprafaţa unui lucru ; a rade (1), (regional) răzălui (1). Cf. KLEIN, D. 155. *După ce luă peşti după porunca vezirului, îi răzui şi îi spălă frumos.* GORJAN, H. I, 60/13, cf. POLIZU, CIHAC, I, 225, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Geamurile îi sînt îngheţate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai răzui nici cu custura.* DELAVRANCEA, S. 184. *Cu o foarfecă veche încercă să răzuie bucata de hîrtie, sudată parcă în geamul îngheţat.* BARBU, P. 172, cf. ALR SN IV h 1 064, ib. h 1 186. ✦ F i g. A atinge în treacăt; a rade (4). Cf. MARCOVICI, C. 13/13. *Rîndurele zbor, s-întrece, C-o aripă răzuiesc Unda.* I. VĂCĂRESCUL, P. 19/22.
2. A freca ceva cu o unealtă sau de o unealtă, pentru a obţine un material mărunţit; a da pe răzătoare. Cf. I. GOLESCU, C. *Răzuieşte săpun de cel bun . . . şi să se frămînte bine pînă se va topi.* PISCUPESCU, O. 305/16, cf. SCRIBAN, D. *Se sapă o vînă de nuc, i se răzuieşte coaja cea gălbuie şi cu aceasta se face o legătură.* PAMFILE, B. 33.
— Prez. ind.: *răzuiesc* şi (popular) *răzui*.
— **Raz**[1] + suf. *-ui*.

RĂZUIÁLĂ s. f. Răzuire. *Neajunsul . . . lingurilor de lemn . . . sătenii îl combat cu spălătura cu apă şi cu răzuiala cu cuţitul.* MANOLESCU, I. 67, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.
— **Răzui** + suf. *-eală*.

RĂZUÍRE s. f. Acţiunea de a r ă z u i ; răzuială, (regional) răzăluială, (rar) răzuit[1]. Cf. POLIZU, DDRF. *Cel puţin jumătate din operaţiunile efectuate la o maşină sînt lucrări . . . care . . . nu permit încărcarea maşinii la sarcina ei maximală, de ex. filetare, răzuire etc.* ORBONAŞ, MEC. 106, cf. DL, DM.
— V. **răzui**.

RĂZUÍT[1] s. n. (Rar) Răzuire. *Răzuitul nu era o muncă pe care s-o poţi face zile întregi în şir.* VLASIU, A. P. 363.
— V. **răzui**.

RĂZUÍT[2], **-Ă** adj. Ras[2] (1); (regional) răzăluit. *Ia tărîţe de grîu o mînă, Săpun bun sau prost răzuit. doao dramuri.* PISCUPESCU, O. 225/18.
— Pl.: *răzuiţi, -te*.
— V. **răzui**.

RĂZUITOÁRE s. f. **1.** Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăţa sau netezi); (regional) răzătoare (4). Cf. DRLU, DDRF. *Ceea ce rămîne lipit de covată se rade cu răzuitoarea.* PAMFILE, I. C. 197, cf. ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W., IOANOVICIU, TEHN. 214. *Mi-au dat să lustruiesc cu răzuitoarea trei sute de scînduri de stejar.* VLASIU, A. P. 363, cf. ALR II 4 010/141, ib. 6 623/723. ✦ (Rar) Pilă. ALEXI, W. ✦ (Regional) Unealtă cu ajutorul căreia se desfac boabele de pe ştiuleţii de porumb (Sărăţeanca — — Buzău). ALR II 5 164/728.
2. (Regional) Otic (1). ALRM SN I h 17.
3. Unealtă alcătuită dintr-o lamă de metal cu coada de lemn, folosită la curăţirea noroiului sau a gheţii acumulate între şinele de cale ferată. Cf. DL, DM.
4. Răzătoare (1). *Morcovi raşi pe răzuitoare.* PISCUPESCU, O. 323/15. *Iarbă mare rade-o cu o răzuitoare, ca o lingură.* ŞEZ. VIII, 152, cf. ALR SN IV h 1 052.
— Pl.: *răzuitori*. — Şi: (învechit şi regional) **răzătoáre** (LB, KLEIN, D. 155, BARCIANU, ALEXI, W., DR. VI, 227), (regional) **răziitoáre** (ALR SN IV h 1 052/182), **reziitoáre** (ib. h 1 052/172), **răzîitoáre** (com. din SĂLIŞTE — SIBIU, ALR SN IV h 1 052/141), **răzlietoáre** (ib. h 1 052/130), **rizătoáre** (PĂCALĂ, R. 70) s. f.
— **Răzui** + suf. *-toare*.

RĂZUITÓR s. n. **1.** (Rar) Răzătoare (1), (regional) răzător[1] (2), răzuş. *Se va renunţa la răul obicei de a transforma capul pilei în răzuitor.* ORBONAŞ, MEC. 227.
2. (Regional) Otic (1) (Brebu — Cîmpina). H XI 289.
3. (Regional) Răzătoare (1) (Piua Pietrei — Feteşti). H VII 372.
— Pl.: *răzuitoare*.
— **Răzui** + suf. *-tor*.

RĂZUITÚRĂ s. f. (Regional) Aluat ras de pe vasul în care s-a frămîntat plinea ; răsătură (II 1). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II 4 009/728, 769, 987.
— Pl.: *răzuituri*.
— **Răzui** + suf. *-tură*.

RĂZUMÁ vb. I v. **rezema**.

RĂZÚMĂN, -Ă adj. (Sîrbism, prin Ban. ; despre persoane) Priceput; deştept. NOVACOVICIU, C. B. I, 19. ✦ (Despre vorbire) Clar, limpede, lămurit (Pecenişca

— Băile Herculane). Cf. ALR II/2. ✦ (Adverbial) Sincer (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II/2. *Spune răzumăn*. ib.
— Pl.: *răzumăni, -e*.
— Din scr. **rezuman**.

RĂZÚȘ, -Ă s. n., s. f. **1.** S. n. Daltă de diferite forme și mărimi folosită în dulgherie, tîmplărie, rotărie etc.; teslă, gripcă. Cf. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 136r/27, LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 113, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 119. *Ornamentele de tîmplărit făcute cu cuțitul, cu ferăstrăul cel mic, cu sfredelul, cu răzușul, ghinul* etc. PĂCALĂ, M. R. 490, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Are trebuință domnia sa de un ciocan de pietrar; de un răzuș ori o daltă*. SADOVEANU, O. XIII, 795, cf. SCRIBAN, D., H I 24, VI 209, IX 363, 510, X 69, 111, 209, 480, 506, 585, XI 517, XII 276, XVI 97, 161, XVII 297, XVIII 104, REV. CRIT. III, 166, BREBENEL, GR. P., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, DENSUSIANU, Ț. H. 331, CHEST. II 239/52, 240, ALR II 6 655, ib. 6 657, ib. 6 658, ib. 6 678 bis, ib. 6 794, ALRM SN I h 366, A V 28, 34, VI 26, IX 3, 4. ✦ (Regional) Șurubelniță. ALR II 6 652/141, ib. 6 654/141, 531, ALRM SN I h 364.
2. S. n. (Regional) Otic **(1)**. Cf. TDRG. *Oticul, otigul sau răzușul este un băț lat la un capăt, cu care se dă jos de pe cormună pămîntul care s-a aprins de dînsa*. PAMFILE, A. R. 37, cf. SCRIBAN, D., H XVII 66, REV. CRIT. III, 166, VICIU, GL., GREGORIAN, CL. 61, ALR SN I h 23, ALRM SN I h 17, A II 8, 12, IV 5. ✦ Unealtă de lemn sau de fier, de forma unei tesle mici, folosită pentru a rade aluatul de pe covată; (regional) răzătoare **(3)**, răzuitor **(1)**. Cf. LB, VICIU, GL. *Cînd puneam mîna pe ușă, Mă lovi cu o răzușă*. BÎRLEA, C. P. 272, cf. com. din FRATA — CLUJ, ALR II 4 010/235, 250, 260, 279, 284, 316, 334. ✦ Unealtă de fier sau de lemn cu care se desprinde coaja de pe bușteni. ARVINTE, TERM. 163, cf. LEXIC REG. 107. ✦ Unealtă pentru plivit, formată dintr-un băț prevăzut la un capăt cu o bucată de fier, lată și tăioasă. *Răzușul e un băț ascuțit la un cap, cu care copiii, primăvara, se duc la scos brînduși*. PAMFILE, J. I, 73.
3. S. f. (Regional) Rangă, pîrghie (la moară). Cf. TDRG, SCRIBAN, D.
4. S. f. Piesă de lemn care oprește sulurile războiului de țesut să se desfășoare mai mult decît trebuie. Cf. DAMÉ, T. 136, SCRIBAN, D.
— Pl.: (n.) *răzușuri* și (rar, f.) *răzuși*.
— **Raz**[1] + suf. *-uș*.

RĂZVÁLĂ s. f. (Învechit și popular) Răscoală, răzmeriță. *Căci bunul pașă plecă cu pace, Dînd credințare cum că va face La împăratul a se întoarce Rezvala țării iarăși în pace*. ZILOT, CRON. 353, cf. TDRG. *Jiul apele-și adună, Surla de răsvală sună*. V. ROM. iunie 1954, 23. *Nu știu e răzvan în țeară, Ori turcii că ne-mpresoară?* MAT. FOLK. 54. *Măre, să nu vă-nspăimîntați Că nu e răzvală-n țară*. ib. 56.
— Scris și: *răsvală*. — Pl.:? — Și: (învechit) **rezválă** s. f., **răzván** s. n.
— Din slavonul РАЗВАЛА.

RĂZVÁN[1] s. n. v. **rădvan**.

RĂZVÁN[3] s. n. v. **răzvală**.

RĂZVĂRSÁ vb. I v. **revărsa**.

RĂZVĂRSÁT, -Ă adj. v. **revărsat**[2].

RĂZVĂRUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A vărui din nou, a vărui de mai multe ori. *A rînduit mereu, a curățit, a văruit și răzvăruit, și-a dres casa*. SLAVICI, O. II, 23.
— Prez. ind.: *răzvăruiesc*.
— Pref. *răz-* + **vărui**.

RĂZVÉCHI, -VÉCHE adj. (Rar) Foarte vechi, străvechi. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *răzvechi*.
— Pref. *răz-* + **vechi**.

RĂZVEDÎT adv. Clar, limpede, deslușit. *Mult mai răsvedit ni vorbește Ștefan, fiiul lui Alesandru celui Bun, despre serviciile și proprietățile popei Iuga*. SBIERA, F. S. 29. *Chipul lui însă îl văd răzvedit dinaintea ochilor de azi*. LUNGIANU, ap. CADE, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 391.
— Scris și: *răsvedit*.
— V. **răzvidi**.

RĂZVESTÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A atița, a instiga; a răzvrăti. *Afară de leage acesta răzvestește oamenii a cinsti Dumnezeu*. CORESI, L. 85/18, cf. 79/22, DHLR II, 528.
— Prez. ind.: *răzvestesc*.
— Din slavonul РАЗВѢЩАТИ.

RĂZVIDÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A explica, a lămuri. *Îl roagă să răzvidească el ce însemnează*. ap. CADE.
— Prez. ind.: *răzvidesc*.
— Din ucr. **развидати** „a cerceta, a afla".

RĂZVÎRÍ vb. IV v. **răsvări**.

RĂZVÎRTÍ vb. IV v. **răzvrăti**.

RĂZVLĂTÍ vb. IV v. **răzvrăti**.

RĂZVLĂTÍRE s. f. v. **răzvrătire**.

RĂZVLĂTITÓR, -OÁRE adj. v. **răzvrătitor**.

RĂZVÓD s. n. (Învechit) Demonstrație, paradă militară. Cf. CR (1830), 293[1]/14. *Portretul înfățoșază un bărbat foarte frumos . . . O femeie a unui scriitor de la judecătoria ajutătoare vroia să-l cumpere, nădăjduind că va găsi originalul la vrun răzvod de la Copou*. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427, cf. SCL 1960, 583.
— Pl.: *răzvoduri*.
— Din rus. **развод**.

RĂZVOLÚȚIE s. f. v. **revoluție**.

RĂZVÓR s. n. v. **răzor**.

RĂZVÓT s. n. (Rar) Votarea din nou a unei propuneri, a unei legi etc. care a fost respinsă printr-un vot anterior. Cf. SĂGHINESCU, V. 66, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *răzvoturi*.
— Pref. *răz-* + **vot**.

RĂZVRĂTÍ vb. IV. Tranz. și refl. **1.** (Învechit) A (se) schimba, a (se) transforma, a (se) întoarce. *Cu alegii ales veri fi și cu întorții răzvrăti-te-veri* (întoarce-te-veri C, înderetnici[-te-]veri H, te veri îndărîpnici D, îndă rîtnicu fi-veri C[2]). PSALT. 27. *Socotita să răzvrătească Antipatii den credință*. CORESI, L. 58/12, cf. 71/20. *Ai răzvrătit mintea cea prea rea a părerii lui Copronim . . . ca pre un temeiu putred*. MINEIUL (1776), 99VI/20. *Cu pavăza credinței răzvrătind eresurile, au luminat lumea*. ib. 149rI/1. ✦ Refl. A se lepăda de cineva, a-l părăsi. *Străjarii . . . s-au resvrătit de la dînsul și au năzuit la forgaci și la unguri*. ȘINCAI, HR. III, 1/8.
2. A (se) răscula **(1)**, a (se) revolta; (învechit) a (se) rezbela, a (se) răzmiriți, a (se) rocoși, a (se) răzvesti. *Dar toluși pe furiș, cîteodată, Răzvrătind lumea, el se desfată*. BUDAI-DELEANU, Ț. 72. *Nu mai face-mpotrivire, nu te răzvrăti nicicum, Tăinuitei lui voințe supune-te de acum*. BELDIMAN, O. 16/7, cf. LB. *În smintirea noastră ne răsvrătim împotriva naturei cu strigăte de desnădejde*. MARCOVICI, C. 56/15, cf. POLIZU. *Vă sfărîm oasele, cînd vă veți răzvrăti*. FILIMON, O. I, 112. *Eu răsvrăteam imperii, popoarele cu gîndul*. EMINESCU, O. I, 88, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU,

ALEXI, W., TDRG. *Nu ne-am răzvrătit, ne-ai răzvrătit!* DELAVRANCEA, O. II, 157. *De ce i-ați dat prilejul să se răzvrătească?* STANCU, R. A. III, 303. *Nu vă răzvrătiți: moartea noastră . . . e împlinirea legii.* H. LOVINESCU, T. 184. *S-au răzvrătit tobagii lui Doja și Horea.* V. ROM. februarie 1963, 3. (Fig.) *Pământul ingrat, soarele perfid, natura întreagă se răzvrătea, parcă, împotriva cuceritorilor.* BRĂESCU, A. 228. ◇ Intranz. (Învechit) *Planuri fac, dau hotărîre . . . deodată a răsvreti.* BELDIMAN, E. 2/20. ✦ Refl. A se indigna. *Te scormoni toată vremea să afli, să-nțelegi, Te-ncredințezi aproape, te răzvrătești și negi.* ARGHEZI, VERS. 389. *Ceva s-a răzvrătit în mine, slab, șovăitor.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 361. (Tranz.) *Persoana lui întreagă, îmbrăcată în negru și pretențios, te înțepa și te răzvrătea.* GALACTION, O. A. I, 148. ✦ Intranz. (Rar) A unelti, a complota (împotriva cuiva). *Tomas Viat . . . a răsvrătit contra Kentului.* NEGRUZZI, S. III, 337.

3. A (se) risipi, a (se) împrăștia. *Și de n-ar fi sărit un Alecu . . . carele cu o măciucă ce avea în mînă, lovind pe Dumitru Veseleu în cap, . . . și pe alți mulți din ei răzvrătindu-i în toate părțile — negreșit putea să să întîmple omor* (a. 1835). DOC. EC. 574. *Groaza s-a răzvrătit . . . în tot cuprinsul Lehiei.* SADOVEANU, O. XII, 297. ✦ Tranz. A răscoli, a scormoni. *Ies cu capul dat pe spate, Soațele-i spre văi; Răzvrătesc, întunecate, brazdele de fîn.* COȘBUC, P. II, 17. (Fig.) *Țitera și cobza fermecată . . . le-ndulceau robia și amarul Și răzvrăteau, de sub cenușă, jarul.* V. ROM. iulie 1954, 247.

— Scris și: *răsvrăti, resvrăti.* — Prez. ind.: *răzvrătesc.* — Și: (învechit) **răzvreti** (scris *răsvreti*), **răzvlăti** (LB), **răzvîrti** (POLIZU, L. ROM. 1962, nr. 4, 407) vb. IV.

— Din v. sl. **разкратити**.

RĂZVRĂTÍRE s. f. Acțiunea de a (se) răzvrăti (2) și rezultatul ei; răscoală[1] (1), revoltă, răzmeriță, răsculare, rebeliune, (învechit) rocoșire, rocoș, rocoșeală, (rar) răzvrăț; nesupunere, nesocotire. *Cine pleacă-se în răzvrătire* (îndărăpniciuni D) *duce Domnul cu ceia ce facu fără leage.* PSALT. 273. *Au fost mare rezvletirea între turci* (a. 1806). IORGA, S. D. XXII, 57. *Vodă vra țara să învie Asupra Porții cu răzvrătire.* BUDAI-DELEANU, Ț. 154. *Necontenite pricini și răzvrătiri nasc* (începutul sec. XIX). URICARIUL, XX, 374/13. *Romîl, temîndu-se de răzvrătire, n-au vrut ca să se afle la îngropare.* BELDIMAN, N. P. II, 23/2, cf. LB, POLIZU. *Sîngele acesta stropește mai multe inimi în care odrăslește duhul vrajbei și a răsvrătirii.* NEGRUZZI, S. I, 274. *Răzvrătirea din Țara Românească nu era în contra turcilor.* GHICA, S. 35. *Elefantul . . . , temîndu-se cu dreptul de vreo răzvrătire, Pe iepure la vulpe cu un bilet trimise.* ALEXANDRESCU, O. I, 232. *Răbdare! . . . toți boierii de răzvrătire-s gata.* ALECSANDRI, T. II, 95, cf. LM, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă.* DAVILA, V. V. 106, cf. ALEXI, W. *Măria ta, norodul La vestea răzvrătirii lui Negru voevodul Se-ndreaptă către tine.* PETICĂ O. 185. *În comună a izbucnit o răzvrătire.* REBREANU, I. 355. *Înțelegi cum germinează și evoluează, în sute de cazuri analoage, cruda dezamăgire, răzvrătirea, anarhia.* GALACTION, O. A. I, 98. *Aceste cărți îndeamnă la răzvrătire și la moartea noastră.* SADOVEANU, O. X, 170. *Li-e rîndul să vorbească și oamenii de rînd Ieșiți în răzvrătire.* ARGHEZI, C. O. 109. *Acesta e al doilea caz de răzvrătire în celule pe ziua de azi.* STANCU, R. A. II, 237. *Se întorc acasă și aduc cu ei microbi de răzvrătire.* VORNIC, P. 229. *Uimit și îngrijorat că feciorii îl vorbesc de rău în lume, Moromete se hotărî să înăbușe fără cruțare acest început de răzvrătire.* PREDA, M. 73, cf. H II 39. ◇ Fig. *Cît era de legitimă această răzvrătire a Oltului străvechilor balade!* GALACTION, O. A. I, 241. *De la primii pași chiar* [Bistrița] *trăiește o neistovită fierbere, o veșnică răzvrătire împotriva a tot ce-ar îndrăzni să i se pună de-a curmezișul.* V. ROM. martie 1954, 221. *Găsesc oricînd în tine, Cînd osteneala vine, renăscător îmbold — În răzvrătirea penei cu cioc tăios și ager Și-n crunta răzvrătire a spadei de la șold.* LABIȘ, P. 296. ✦ Instigare la revoltă, la răscoală. *Colo jos, în Suceava, găsi-vei răzvrătirea, Clocind și pregătindu-ți mărirea sau pieirea.* ALECSANDRI, ap. DL. ✦ Indignare, mînie, nemulțumire, revoltă sufletească. *Apogeul la care sufletul atinge, Cînd poartă cîntece-ntre aripi dă naștere la răzvrătiri.* MACEDONSKI, O. I, 62. *La cerul gol de îndurări Zvîrlivom răzvrătirea.* NECULUȚĂ, Ț. D. 52. *Sufletul meu se afla întru neodihnă și întru răzvrătire.* ap. TDRG. *Tu, frate plînsetelor noastre Și răzvrătirii noastre frate.* GOGA, P. 17. *Inima-i fierbea de necaz și de o răzvrătire neînțeleasă.* REBREANU, N. 96. *O răzvrătire seacă împotriva mea însumi mă strîngea de gît.* GALACTION, O. A. I, 153. *Dorobanțul ridică biciul, dar în clipa aceea Rălcescu dă un strigăt de furie și de răzvrătire.* CAMIL PETRESCU, O. I, 295. *Răzvrătirea asta a rămas acum singura noastră avere omenească.* H. LOVINESCU, T. 184. *Nu e o revoltă măruntă, personală și anarhică în poezia lui Goga, ci răzvrătirea unui neam întreg văzut în înlănțuirea destinului său istoric.* V. ROM. mai 1957, 155. ✦ Fig. (Rar) Agitație, fierbere; răscolire (1). *Nici zece urme nu trăpădasem, D-unde trăsura în loc lăsasem, Cînd resvrătire de nori cu vîntul Neguri revarsă pe tot pămîntul.* I. VĂCĂRESCUL, P. 332/7. *Tovarășul de cameră e pasionat de cel mai mic amănunt al vieții, e în continuă răzvrătire.* C. PETRESCU, Î. II, 53. *E teatrul plin. Prin loji sclipire; Balcoane, staluri, fierb și sus Prin galerie-i răzvrătire; Cortina-n lături li s-a dus.* V. ROM. ianuarie 1954, 8.

— Scris și: *răsvrătire, resvrătire.* — Pl.: *răzvrătiri.* — Și: (învechit) **răzvlătire** (scris *răsvlătire* VĂCĂRESCUL, IST. 279), **rezvletire** s. f.

— V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTÍT, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Răsculat, revoltat; rebel, (învechit) rebelist, revoltant, rocoșan, rocoșelnic, (învechit, rar) răsculător, rebelat, (rar) rebelionist; nesupus, îndărătnic. *Întoarce-voiu fața mea de către-ânși și spure-voiu ce va fi lor apoi, că giniu răzvrătiii* (su vlit D) *iaste.* PSALT. 315. *O, rudă necredincioasă și răzvrătită.* TETRAEV. (1574), 230. *Iară el află turma neplecată și neascultătoare și besearica răzvrătită și cu obiceaiuri reale* (cca 1650 — 1675). GCR I, 193/2. *Nu vom mai fi nimic alt, fără numai . . . niște supuși răsvrătiți împotriva singurului monarh sfînt, vecinic și puternic.* MARCOVICI, D. 436/7. *Ah! oraș nerușinat! tîrg răsvrătit! cetate blestemată!* NEGRUZZI, S. III, 383. *Ești și tu din tarafu boierilor răzvrătiți.* FILIMON, O. I, 112. *Răsvrătită contra tuturor alcătuirilor, Sultănica-și descoperi fața, strînse pumnii de-i trosni degetele și călcă în picioare chinurile ascunse.* DELAVRANCEA, S. 32. *Cînd scăzu al său prestigiu, răzvrătiți cînd fură toți, . . . Moise fața și-o ascunse între mîinile auguste.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Capii răzvrătiților de la nr. 7 ieșiră la fereastră să parlamenteze.* VLAHUȚĂ, O. A. 162. *Noi — obscurii tăi prieteni — noi — a lumii răzvrătiți Protestînd cu indignare rămînem singuri cu tine.* MILLE, V. P. 68. *L-au dus așa-ntre răzvrătiți De după zidul fără glas.* GOGA, POEZII, 211. *Și-ntrebările mulțimii răzvrătite Se ridică Ca și valurile mării frămîntate de furtună.* MINULESCU, V. 56. *Răzvrătiții aprinseră chiparoșii.* SADOVEANU, O. XII, 148. *Tu ai rămas de-atuncea-n răspăr și răzvrătit De cîte ori stăpînii și vremea te-au mințit.* ARGHEZI, C. O. 26. *Mulțimile răzvrătite salutau triumful marii lor revoluții.* BOGZA, M. S. 86. *Răzvrătitul care e foarte voinic, zbătîndu-se să ne scape și să se apere . . . i-a zgîriat obrazul.* STANCU, R. A. III, 303. *Dacă ar exista Dumnezeul dumitale, aș fi de o mie de ori mai răzvrătit încă.* H. LOVINESCU, T. 184. *A fost sfîrșitul firesc al unui luptător răzvrătit împotriva unei lumi încă prea puternice pentru a putea fi dărîmată.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 5/4. *Cum îi spune acelui răzvrătit? — ne-a întrebat.* VORNIC, P. 136. *Reputația de „răzvrătit" îi era asigurată.* T. POPOVICI, S. 113. *Eram răzvrătit și-aș fi luat pămîntul în spate ca să-l arunc.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 22. ◇ Fig. *Limba cea răzvrătită și vicleană eu o voiu judeca* (a. 1691). GCR I, 289/8. *De la căile*

tale . . . abătîndu-ne cu minte răzvrătită. MINEIUL (1776), 158v²/12. *În zadar să îndreaptă către patimi răzvrătite.* MARCOVICI, D. 465/24. *Și de-ar fi fost lăsat, prin lume Să treci ca orice om de rînd, Ce lesne-ai fi pus frîu durerii Și răzvrătitului tău gînd!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 50. *Tu, răzvrătit potop de sînge Ce-mi fulgeri tulbure prin vine . . . Cu taina ta tu mă cutremuri.* GOGA, POEZII, 276. *Școala aceasta . . . a numărat în mijlocul său poeți cu o înfățișare deosebită, cu un spirit răsvrătit și duios.* PETICĂ, O. 433. *Bunătatea bătrînei opriseră și legaseră aci . . . multe inimi răsvrătite, multe porniri năvalnice și vinovate.* GALACTION, O. 316. *În seara răzvrătită care vine De la străbunii mei pînă la tine . . . Cartea mea-i, fiule, o treaptă.* ARGHEZI, VERS. 19. *Ridicat pe cea mai naltă turlă, Cu glas profetic, domnului despot, De-ai să mai poți clădi la fel minune, I-ai dat răspunsul răzvrătit: — Mai pot!* LABIȘ, P. 20. *Buciumă-n mine toate răscoalele țării! Toate obidele răzvrătite, toate dreptățile jecmănite.* DEȘLIU, G. 23. ◇ (Adverbial) *Scula-se-voru bărbați cei ce voru grăi răzvretitu* (îndărăpnicii N. TEST. 1648, îndărătnicie BIBLIA 1688). COD. VOR. 22/2.

2. Fig. Răvășit; răscolit, împrăștiat. *Stejarii cu hohot izbeau Adînc răzvrătita coroană, Iar norii-n văzduhuri în goană Cu urlet de groază veneau.* COȘBUC, P. I, 236. *Avea un trandafir alb în piept și altul în părul de aur răzvrătit în cîrlionți zburdalnici.* REBREANU, NUV. 216. *Văzduhul era răzvrătit și mișca . . . talazuri spumate de nouri.* SADOVEANU, O. VIII, 232. ✦ (Despre ape) Învolburat, agitat, tulburat. *Iar sufletu-mi în sboru-i S-avîntă fericit Și scaldă vesel doru-i În sinu-ți resvrătit, Scumpă Mediterană!* ALECSANDRI, P. III, 99. *Eu sînt un vis, dar teamă nu mi-i De vînt, de unda răzvrătită.* CERNA, P. 23. *Un cîntec trist, adus din alte țări De niște păsări albe, călătoare, Pe-albastrul răzvrătit al altor mări.* MINULESCU, V. 44. *Ai născocit și luntrea, să umbli pe ghicite, Și-n marea cu talaze și valuri răzvrătite.* ARGHEZI, VERS. 381. *Cuminte, Mureșul a urmat calea arătată de acasă, dar Oltul, neastîmpărat și răzvrătit, și-a ales drumuri primejdioase.* BOGZA, C. O. 11.

— Scris și: *răsvrătit, resvrătit.* — Pl.: *răzvrătiți, -te.*
— Și: **răzvretit, -ă** adj.
— V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care răzvrătește, care atîță la răzvrătire, instigator; (învechit) răscolnic[1]. *Unii . . . răsvlătitori ca aceștia să se oprească de la însoțirea cu clerul și norodul românesc.* ȘINCAI, HR. III, 277/37. *În Craiova se vestisă unu Toader resvrătitoriu.* BELDIMAN, ap. GCR II, 244/16, cf. LB. *Acesta . . . zdrobește pe răzvrătitori și gonește pe străini pînă ți trece înot Dunărea.* BĂLCESCU, M. V. 75, cf. POLIZU. *Voi sînteți mîntuitorii Astei țări nenorocite D-unde ies răzvrătitorii Și se scol să ne invite La dreptate și frăție!* BOLLIAC, O. 205. *Eu nu sînt răzvrătitor, ci un sărman părinte care-și apără pe unica sa fiică.* FILIMON, O. I, 112. *Domnul Radu-i un răsvrătitor.* ALECSANDRI, T. 420. *Ea socoti vremea numai bună pentru o nouă și desăvîrșită lovire asupra boierilor răzvrătitori.* ODOBESCU, S. I, 150. *Înaintea acestora, un răzvrătitor, proletar și el, rostește o cuvîntare.* GHEREA, ST. CR. I, 91, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe fereastra deschisă . . . străbătu crescînd și un cîntec pandurese, aspru, dîrz, răzvrătitor.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Boierii ocîrmuitori se temeau că . . . toate județele Olteniei ar cădea sub stăpînirea răzvrătitorului.* OȚETEA, T. V. 173, cf. 151. *Ce tot spui iu, frate păstor. Nu cumva ești răsvrătitor?* TEODORESCU, P. P. 111, cf. ZANNE, P. VIII, 518. ✦ Revoltător. *Și-a permis să construiască niște planuri și niște tendințe de o răzvrătitoare infamie.* GALACTION, O. A. I, 100.

— Scris și: *răsvrătitor.* — Pl.: *răzvrătitori, -oare.*
— Și: (învechit) **răzvrătitóriu, -oáre** (scris *resvrătitoriu*), **răzvlătitór, -oáre** (scris *răsvlătitor*) adj.
— **Răzvrăti** + suf. *-tor.*

RĂZVRĂTITÓRIU, -OÁRE adj. v. **răzvrătitor.**

RĂZVRĂȚ s. n. (Rar) Răscoală, răzvrătire. Cf. BARCIANU. (Fig.) *Răsvrățul e în aer, ca fulgerul în nori.* ALECSANDRI, ap. DDRF.

— Scris și: *răsvrăț.*
— Postverbal de la **răzvrăti.**

RĂZVRETÍ vb. IV v. **răzvrăti.**

RĂZVRETÍT, -Ă adj. v. **răzvrătit.**

RĂZVUNÁ vb. I v. **răzbuna.**

RE s. m. invar. (Muz.) **1.** A doua notă din gama do major; semn care reprezintă această notă. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

2. A treia coardă a unei viori. DL, DM.

— Din it. **re**, fr. **ré.**

REA interj. v. **area.**

REABILITÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) restabili buna reputație; a dezminți învinuirile aduse. *Timpul era s-o reabiliteze în ochii lui Alexandru.* BOLINTINEANU, O. 453, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest ajutor m-ar fi putut reabilita în fața gurilor căscate din jur.* IBRĂILEANU, A. 147. *Înainte de a te socoti independent, cată să te reabilitezi.* SADOVEANU, O. XXI, 367.

2. Tranz. A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări). Cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Amnistiat sau reabilitat în țara unde a săvîrșit infracțiunea.* COD. PEN. R. P. R. 35. ◇ Fig. *Luther și Calvin reabilitează viața activă.* OȚETEA, R. 325. *Cuminți, soldații, pe la porți, ca pruncii Reabilitează bucuria muncii.* V. ROM. ianuarie 1954, 172. *Artistul nu face altceva decît să reabiliteze urîtul.* RALEA, S. T. I, 235, cf. 110.

— Pronunțat: *re-a-.* — Prez. ind.: *reabilitez.*
— Din fr. **réhabiliter.**

REABILITÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reabilita și rezultatul ei.

1. Restabilire, redobîndire a bunei reputații, dezmințire a învinuirilor aduse; (rar) reabilitație **(1).** *Încă în Grecia antică erau curente, epoci literare cari întunecau literatura trecută și încă pe atunci era luptă pentru reabilitarea acestei literaturi.* GHEREA, ST. CR. III, 154, cf. ALEXI, W. *Cronica lui Șerban Vodă se leagă de lungul proces pentru reabilitarea memoriei tatălui asasinat.* IORGA, L. II, 616, cf. I, 95. *Lupta noastră și izbînda să fie pentru reabilitarea omului.* SADOVEANU, E. 265. *Mișcarea de reabilitare a „prerafaeliților" îl reașează pe Boticelli pe piedestalul său de odinioară.* S mai 1960, 122. *Înfăptuirea comunismului însemnează reabilitarea totală a omului.* CF 1962, nr. 1, 21.

2. (Concretizat) Act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute; (rar) reabilitație **(2).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Reabilitarea șterge condamnarea, decăderile și interdicțiile și face să înceteze pentru viitor toate incapacitățile care rezultă din pedeapsă.* COD. PEN. R. P. R. 242.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *reabilitări.*
— V. **reabilita.**

REABILITÁT, -Ă adj. Care și-a redobîndit buna reputație. Cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DM.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *reabilitați, -te.*
— V. **reabilita.**

REABILITÁȚIE s. f. (Rar) **1.** Reabilitare **(1).** Cf. ALEXI, W.

2. Reabilitare **(2).** Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *reabilitații.* — Și: **reabilitațiúne** s. f. ȘĂINEANU, SCRIBAN, D.
— Din fr. **réhabilitation.**

REABILITAŢIÚNE s. f. v. **reabilitaţie.**

REABONÁ vb. I. Refl. A se abona din nou, a-şi reînnoi abonamentul. DL, DM.
— Pronunţat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reabonez*.
— Pref. *re*[1]- + **abona.** Cf. fr. réabonner.

REABONÁRE s. f. Acţiunea de a (se) reabona.
— Pronunţat: *re-a-*. — Pl.: *reabonări*.
— V. **reabona.**

REÁBURI s. n. pl. v. **dreaburi.**

REACOPERÍ vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva care a fost descoperit. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.
— Pronunţat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reacópăr*.
— Pref. *re*[1]- + **acoperi.**

REACOPERÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a reacoperi. Cf. LM.
— Pronunţat: *re-a-*.
— V. **reacoperi.**

REA-CREDÍNŢĂ s. f. Atitudine incorectă, necinstită; perfidie, viclenic. *Arătînd de faţă toată reaua-credinţă a lui Arie.* MINEIUL (1776), 149[v2]/8. *Pentru ce să nu combatem erorile răspîndite în public de reaua-credinţă sau de fanfaronada unora?* ODOBESCU, S. III, 48, cf. JAHRESBER. XIX—XX, 8. ◇ Loc. adj. şi adv. **Cu (sau de) rea-credinţă** = rău intenţionat, incorect, necinstit. *Acest coleg . . . înaintează neadevărul cu rea-credinţă.* MAIORESCU, CR. II, 97. *Atunci eşti sau absurd, sau de rea-credinţă.* BARANGA, I. 184. *Avuţia cu rea-credinţă nu aduce folos.* ZANNE, P. V, 28.
— **Rea** + **credinţă.**

REACTÁNT s. m. Substanţă care ia parte la o reacţie chimică. *Substanţele care reacţionează se numesc reactanţi, iar substanţa rezultată se numeşte produsul reacţiei.* CHIM. ANORG. 14, cf. 160, DN[2].
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactanţi*.
— Din engl. **reactant.**

REACTÁNŢĂ s. f. (Fiz.) Mărimea caracteristică circuitelor electrice de curent alternativ care conţin elemente reactive. Cf. DER.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactanţe*.
— Din engl. **reactance.**

REACTÍV, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Chim.) Care serveşte ca reactiv **(2).** Cf. POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., URSU, T. Ş. 87. ◇ Fig. *Omu nu ştie a găsi în resortele sale morale o forţă reactivă în contra acestei dominaţiune ruşinoasă!* BARASCH, I. 12/8.
2. S. m. Substanţă care are proprietatea de a reacţiona specific într-o reacţie chimică; (învechit) reagent. *Sulfatul de fier nu este precipitat prin acest reactiv.* MARIN, PR. I, 244/37, cf. 75/18, DDRF, ŞĂINEANU. *Privirile ei ispititoare îi pătrundeau în suflet şi-l turburau întocmai după cum reactivul . . . nemerit turbură deodată soluţia cea mai limpede.* SĂM. VI, 426. *Suprafaţa metalului se curăţă şi se tratează cu diferiţi reactivi chimici.* IOANOVICI, TEHN. 30, cf. ENC. TEHN. I, 94, MACAROVICI, CH. 25, 384.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactivi, -e*.
— Din fr. **réactif.**

REACTIVÁ vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A pune din din nou în activitate. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Refl. A reintra în cadrele permanente ale armatei. DL, DM.
2. (Chim.) A face ca o substanţă să devină din nou activă.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Prez. ind.: *reactivez*.
— Din fr. **réactiver.**

REACTIVÁNT, -Ă adj. Care reactivează, care repune în activitate. *Acţiunea reactivantă asupra scoarţei ne permite să credem că vom putea întrebuinţa medicamentele digitalice în multe afecţiuni.* DANIELOPOLU, F. N. II, 252.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactivanţi, -te*.
— De la **reactiva.**

REACTIVÁRE s. f. Acţiunea de a reactiva.
1. Cf. reactiva **(1)**; (învechit) reacţionare. *Monarhul nu denegase reactivarea mitropoliei ortodoxe, dar o amînase pe timp nedeterminat.* BARIŢIU, P. A. II, 677. *Susţinem încă cu fervoare reactivarea epitropiilor bisericeşti.* SBIERA, F. S. 223, cf. ALEXI, W. *Este necesară reactivarea cenaclului regizorilor.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/6.
2. (Chim.) Cf. reactiva **(2).** *Radicali sau grupări chimice care exercită o acţiune de reactivare asupra moleculelor de care sînt legaţi, făcîndu-le apte de a lua parte la reacţii chimice care altfel nu se produc.* LTR. 242.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactivări*.
— V. **reactiva.**

REACTIVITÁTE s. f. **1.** (Fiz.) Mărimea care caracterizează funcţionarea unui reactor nuclear. Cf. DER.
2. (Chim.) Capacitatea unui atom sau a unei molecule de a participa la o reacţie chimică. Cf. DER.
3. (Med.) Proprietatea unui organism de a răspunde la o excitaţie. *Medicamentele digitalice măresc . . . reactivitatea celulei nervoase şi endocrine.* DANIELOPOLU, F. N. II, 82, cf. DER.
— Pronunţat: *re-ac-*.
— Din fr. **réactivité.**

REACTÓR s. n. **1.** Aparat în care se realizează o reacţie chimică. Cf. DM, DER.
2. (În sintagma) *Reactor nuclear* = instalaţie complexă în care se realizează o reacţie în lanţ de fisiune a nucleelor atomice ale elementelor grele radioactive, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. Cf. DL, DM, DER.
3. Motor termic în care se foloseşte transformarea energiei chimice a combustibilului în energia cinetică a jetului de fluid evacuat sub presiune în mediul ambiant, pentru a se obţine propulsia unui vehicul în sens opus ejecţiei fluidului. Cf. DER.
4. Bobină electrică cu reactanţa mult mai mare decît rezistenţa ei electrică, utilizată în instalaţiile electrice pentru limitarea curenţilor de scurtcircuit. DER.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Pl.: *reactoare*.
— Din fr. **réacteur.**

REACTUALIZÁ vb. I. Tranz. A actualiza din nou, a readuce în actualitate. *Pe la 1707 Denis Papin reactualizează problema şi construieşte o maşină cu vapori.* CIŞMAN, FIZ. I, 449. *Această ultimă discuţie reactualizează probleme importante de metodă.* V. ROM. iunie 1960, 98. *Reorganizarea recentă a unei reuniuni de endocrinologie la Iaşi, consacrată tulburărilor de creştere, a reactualizat pentru noi conţinutul de idei şi fapte ale unuia dintre cele mai importante domenii ale biologiei omului.* CONTEMP. 1961, nr. 766, 5/1.
— Pronunţat: *re-ac-*. — Prez. ind.: *reactualizez*.
— Pref. *re-* + **actualiza.**

REACTUALIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a reactualiza. DM.
— Pronunţat: *re-ac-*.
— V. **reactualiza.**

REÁCŢIE s. f. **I. 1.** Faptul de a reacţiona; atitudine, manifestare; ripostă. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 462, I. GOLESCU, C. *Nu se face . . . nici cea mai mică arătare de viaţă fără întărîtarea şi reacţia puterii.* VASICI, M. I, 162/12, cf. NEGULICI, DESCR. APE, 167/10. *Reacţia trupului nostru împotriva răcelei.* FĂTU, D. 6/6.

Reacsta în contra apucăturii literaturii de astăzi trebui să vie. RUSSO, S. 91. *Reacția în contra rătăcirilor străine.* ROM. LIT. 226[1]/13, cf. POLIZU. *Orice acțiune are reacțiunea sa: uitarea șterge lacrimile, timpul șterge durerile.* BOLINTINEANU, O. 458. *Din norocire, o reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerile ultimilor patru ani.* MAIORESCU, CR. I, 285, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Acele strofe au alt fond și alt stil. În ele este reacțiunea mîndră a lui Hyperion la umilirea din primele strofe.* IBRĂILEANU, S. L. 173. *Sensibilitatea noastră literară rămîne inaccesibilă și fără nici un fel de reacțiune.* GALACTION, A. 219. *Vreau să-i văd reacțiile, să-i pun diagnosticul exact.* CAMIL PETRESCU, T. III, 34. *Ceea ce notează Caragiale, cu o insistență care trebuie neapărat reținută, este reacția fiziologică.* VIANU, A. P. 128. *Reacțiunea catolică împotriva protestantismului s-a manifestat și în domeniul artei.* OȚETEA, R. 298. *Stănică examină fața lui moș Costache spre a-i surprinde reacțiunile.* CĂLINESCU, E. O. II, 36. *Fusese și ea izbită de simplitatea omului și sinceritatea reacțiilor lui.* PREDA, R. 393. *Oamenii sînt grăbiți și, cînd sînt grăbiți, e mai ușor să-i observi, pentru că au reacții imediate.* BARBU, P. 28. *A intuit nuanțat mai ales reacțiile psihologice ale eroilor în numeroasele lor situații dramatice.* S mai 1960, 14. *Reacția limbii în legătură cu pătrunderea din afară a unor realități materiale noi în viața vorbitorilor acesteia ... poate fi urmărită cu rezultate interesante și în graiurile populare.* L. ROM. 1966, 73.

2. (Chim.) Transformare pe care o suferă substanțele sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma căreia se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de ale celor inițiale. Cf. MARIN, PR. I, 4/23, DDRF. *Ecuațiunea următoare arată cum se face această reacție.* PONI, CH. 45. *Urmează să examinăm ... reacțiile chimice ce se produc.* IOANOVICI, TEHN. 37, cf. ENC. TEHN. I, 94, MACAROVICI, CH. 137. *Fenomenele sociale îi apăreau cu aceeași obiectivitate cum apare chimistului cutare reacțiune.* RALEA, S. T. III, 155, cf. DER. ◇ *Reacție în lanț* = reacție **(2)** care constă dintr-o succesiune de reacții elementare, astfel încît substanțele produse în una dintre acestea iau parte la reacția următoare. Cf. MACAROVICI, CH. 203, LTR, DT, DER. *Reacție nucleară* v. n u c l e a r.

3. (F i z.; și în sintagma *forță de reacțiune*) Forță (sau cuplu de forțe) care se opune unei acțiuni, fiind egală și de sens contrar cu aceasta. *Legea a treia a lui Newton, numită și principiul acțiunii și reacțiunii, stabilește că forțele nu intervin niciodată singure, ci cîte două.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 36. *Dacă un corp exercită o acțiune asupra altuia, acesta răspunde cu o forță de reacțiune, egală și de sens contrar.* CIȘMAN, FIZ. I, 46. ◇ *Avion cu reacție* = avion a cărui propulsie este asigurată de reactoare **(3)**. Cf. LTR. *Zgomotul crește vertiginos, transformîndu-se într-un vîjîit asurzitor de avioane cu reacție.* H. LOVINESCU, T. 163. *Motor cu reacție* = reactor **(3)**. Cf. LTR[2].

II. (Mai ales în forma *reacțiune*) Împotrivire, pe plan politic, economic, cultural etc., a claselor în declin față de progresul social; p. e x t. forțele sociale reacționare ostile progresului. *O reacțiune absolutistică fără pereche domnea în acea dietă.* BARIȚIU, P. A. I, 531. *Epoca restaurării Burbonilor face din el un pamfletar ... E izbit de reacțiunea restaurării.* SADOVEANU, O. IX, 521. *La un miting ... Lenin a fost grav rănit. Din fericire, criminala, o unealtă a reacțiunii, nu și-a atins scopul.* STANCU, U.R.S.S. 26. *Ar fi naiv să se creadă că forțele reacțiunii și ale războiului vor renunța ușor la scopurile lor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 712. *Existența e o neîncetată ciocnire a contrariilor, a întunericului și luminii, a binelui și a răului, a progresului și reacțiunii.* S mai 1961, 75. *Partidul Comunist Român ... a organizat toate marile bătălii de clasă ale proletariatului, ale maselor muncitoare, împotriva exploatatorilor și reacțiunii.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 165.

— Pronunțat: *re-ac-*. — Scris și: *reacsie*. Pl.: *reacții*. — Și: **reacțiúne** s. f.

— Din fr. **réaction.**

REACȚIONÁ vb. I. I n t r a n z. A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acțiune dinafară, a se manifesta; a lua atitudine față de o situație sau o împrejurare; a replica, a riposta. *Nu-l vom certa, deci, pentru insuficiențele gustului său, de altfel fatale tuturor celor ce și-au configurat personalitatea și nu reacționează decît pentru un fel de literatură.* LOVINESCU, C. VII, 26. *Cum pot să reacționez cu față cu toți interesații, vizionarii ...?* GALACTION, O. A. I, 145. *Trebuie să reacționăm, monologă Herr Direktor.* TEODOREANU, M. II, 27. *Simțea cum i se înfierbîntă capul, fără să poată reacționa.* BART, E. 212. *Scopul inițial ... era să reacționeze împotriva vandalismelor.* OȚETEA, T. V. 118. *Felix făcu gestul de a se freca la ochi și de a reacționa împotriva acestei false impresii.* CĂLINESCU, E. O. I, 281. *Te întrebam cum a reacționat ministrul?* H. LOVINESCU, C. S. 56. *Îl privea de cîtăva vreme cu insistență, și la această îndrăzneală el nu știuse cum să reacționeze.* V. ROM. septembrie 1958, 31. *Beethoven aparține epocii sale, nu numai prin faptul de a fi reacționat cu intensitate la toate evenimentele ei, dar și prin participarea lui la toată cultura vremii.* S mai 1960, 81. *Reacționează cu toată ființa ei la ceea ce se petrece în jur.* T decembrie 1962, 52.

— Pronunțat: *re-ac-*. — Prez. ind.: *reacționez*.

— Și: (învechit) **reacțiuná** vb. I. DESCR. APE, 111/11.

— V. **reacție.**

REACȚIONÁL, -Ă adj. (Rar) Care se referă la reacție **(I 1)**. *Sub influența unor anumite intervenții (sîngerare, extirpațiuni parțiale de organe) ce determină fenomene reacționale.* PARHON, B. 126.

— Pronunțat: *re-ac-*. —Pl.: *reacționali, -e*.

— Din fr. **réactionnel.**

REACȚIONÁR, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care aparține sau care este specific reacțiunii (v. r e a c ț i e **II**), care se referă la reacțiune; care este ostil față de progres; retrograd. Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Să mă las biruit, ca o teorie reacționară, de ultimele moderne credințe.* CARAGIALE, O. VII, 195, cf. GHEREA, ST. CR. I, 293, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Ideile reacționare, retrograde, nu pot decît să împingă înapoi omenirea.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/5. *Omul sănătos e un realist cotidian: el nu e nici utopic, nici reacționar.* RALEA, S. T. II, 230. *Legea electorală pe care o vreți dumneavoastră este o lege reacționară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 635. *Țara se afla sub călcîiul guvernului reacționar.* V. ROM. ianuarie 1954, 189. *Această politică conciliatoare a stimulat activitatea cercurilor reacționare din România.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 165.

2. S. m. Partizan al reacțiunii politice; contrarevoluționar. Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Are halucinații ... Se zice că vede reacționari cu revolvere urmărindu-l.* CĂLINESCU, S. 134. *Reacționarii spanioli au găsit în clerul catolic partizani fanatici.* BOGZA, A. Î. 560.

— Pronunțat: *re-ac-*. — Pl.: *reacționari, -e*.

— Din fr. **réactionnaire.**

REACȚIONÁRE s. f. (Învechit) Reactivare **(1)**. *Monarhul a decretat reacționarea mitropoliei și înființarea de două episcopii nouă pentru uniți.* BARIȚIU, P. A. II, 677.

— Pronunțat: *re-ac-*.

— Pref. *re-* + **acționare.**

REACȚIONARÍSM s. n. Concepție politică reacționară; caracterul a ceea ce este reacționar; atitudine ostilă progresului. *Nu se sfiise a se pune în contact cu societatea burgheză din Berlin, dușmana naturală a reacționarismului aristocratic.* MAIORESCU, D. I, 12. *Una din pricinile acestei patimi din trecut este reacționarismul.* GHEREA, ST. CR. I, 99. *Reacționarismul său e tot o transplantare din apus.* IBRĂILEANU, SP. CR. 57. *Manifestări tipice ale reacționarismului feudal.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, 81.

— Pronunțat: *re-ac-*. — Scris și: *reacționarizm*.
— **Reacționar** + suf. *-ism*.

REACȚIUNÁ vb. I v. **reacționa**.

REACȚIÚNE s. f. v. **reacție**.

REACUMULÁ vb. I. Tranz. A acumula din nou. *Conștiința că trupul lui există, că energia risipită este reacumulată*. BARBU, P. 234.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reacumulez*.
— Pref. *re-* + **acumula**.

REÁD s. n. v. **rediu**.

READAPTÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) adapta din nou. Cf. BL VII, 31.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *readaptez*.
— Pref. *re-* + **adapta**.

READAPTÁRE s. f. Faptul de a (se) readapta. *Readaptarea la climă*. DL, cf. DM.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *readaptări*.
— V. **readapta**.

REÁDE s. f. v. **rediu**.

READMÍSIE s. f. (Învechit, rar) Readmitere. ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-ad-*. — Pl.: *readmisii*. — Și: **readmisiúne** s. f. id. ib.
— Pref. *re-* + **admisie**.

READMISIÚNE s. f. v. **readmisie**.

READMÍTE vb. III. Tranz. A admite din nou. ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-ad-*. — Prez. ind.: *readmit*.
— Pref. *re-* + **admite**.

READMÍTERE s. f. Faptul de a readmite; (învechit, rar) readmisie. Cf. ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-ad-*.
— V. **readmite**.

READORMÍ vb. IV. Intranz. A adormi din nou. DICȚ.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *readórm*.
— Pref. *re-* + **adormi**.

READÚCE vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau în starea de mai înainte; (învechit) a reduce. Cf. CORNEA, E. I, 203/5. *Își mînă la pășune ducila, blînda turmă, Cu vearga sa plăpîndă în staul o radduce*. HELIADE, O. I, 310. *Principii cari mențin sau readuc sănătatea*. MAN. SĂNĂT. 85/18. *Mînăstirea dezrobită și readusă în starea ei primitivă de neatîrnare ar reintra de sineși . . . în categoria mînăstirilor pămîntene*. ODOBESCU, S. II, 27. *Dar atuncea greieri, șoareci, Cu ușor măruntul mers, Readuc melancolia-mi, Iară ea se face vers*. EMINESCU, O. I, 106. *Libelule grațioase Zboară-n aerul de vară . . . Și pe aripi radioase Readuc speranța clară*. MACEDONSKI, O. I, 91. *Povești pierdute-n haosul vieții, De farmecul de-odinioară pline, Îmi readuc parfumul tinereții*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 76, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Îi readuce . . . în atmosfera întreruptă adineaori*. GALACTION, O. A. I, 93. *Bogoiu ascultă cu gravitate, readus la visurile lui*. SEBASTIAN, T. 91. *Sunetul clopotelor . . . readuce pe cel ce se pregătea pentru o lungă rătăcire către sine însuși, în intimitatea sufletească*. VIANU, A. P. 84. *Se plimba prin cameră cu paharul în mînă, încercînd să readucă discuția la recenzia lui*. VLASIU, D. 80.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *readúc*. — Și: (neobișnuit) **raddúce** vb. III.
— Pref. *re-* + **aduce**.

READÚCERE s. f. Acțiunea de a readuce; (învechit) reducere. DICȚ.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *readuceri*.
— V. **readuce**.

READUNÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) aduna din nou, a (se) strînge iarăși la un loc. *Atunci emirul se retrase înapoi, readunînd împregiurul albului său steag cavalerii săi risipiți*. CR (1846), 42²/38. *A reușit . . . să readune resturile trupei*. BARIȚIU, P. A. II, 558. *Boala a început a se domoli și lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraș*. GHICA, S. 32, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Fig. *Viața care se zbătuse în Rîureni dîntea zile se readunase îndîrjită*. GALACTION, O. 262.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *readún*.
— Pref. *re-* + **aduna**.

REAFIRMÁ vb. I. Tranz. A afirma ceva din nou. DL, DM.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reafírm*.
— Pref. *re-* + **afirma**.

REAFIRMÁRE s. f. Acțiunea de a reafirma și rezultatul ei. *Procesul de reafîrmare a ortodoxiei române*. BLAGA, G. 60. *Toate acestea însă au generat, la rîndul lor, o negare a însăși negației, ceea ce echivala cu o reafîrmare a spiritului beethovenian*. S ianuarie 1961, 76.
— Pronunțat: *re-a-*.
— V. **reafirma**.

REAFLÁ vb. I. Tranz. A afla din nou; a regăsi. *Talia-i plăpîndă își reaflase mlădierea*. CR (1848), 13²/53. *Mi-am reaflat copila!* MACEDONSKI, O. II, 169. *Ești, scumpe iată, tot bun . . . Te-am reaflat*. id. ib. 261, cf. BARCIANU, ALEXI, W., L. ROM. 1959, nr. 2, 40. ◇ Refl. *Sînt ferice reaflîndu-mă în mijlocul dumneavoastră*. CR (1848), 26³/31. (Refl. pas.) *De atunce . . . nu să mai răafle zapisul* (a. 1751). URICARIUL, X, 106.
— Pronunțat: *re-a-*. — Scris și: *răafla*. — Prez. ind.: *reáflu*.
— Pref. *re-* + **afla**.

REAFLÁRE s. f. (Rar) Faptul de a reafla. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-a-*.
— V. **reafla**.

REAGÉNT s. m. (Chim.; învechit) Reactiv **(2)**. Cf. VASICI, M. II, 60/18, STAMATI, D., ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reagenți*. — Și: **reaghént** s.m. PROPĂȘIREA, 255¹/16.
— Cf. lat. reagens, germ. Reagens.

REAGHÉNT s. m. v. **reagent**.

REAJÚNGE vb. III. Intranz. (Rar) A ajunge din nou într-o anumită situație, a redeveni. *Simțirea ca și bunăstarea deopotrivă pot să piară . . . Din omul reajuns o fiară*. MACEDONSKI, O. I, 62.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reajúng*.
— Pref. *re-* + **ajunge**.

REAJUSTÁ vb. I. Tranz. A ajusta ceva din nou; a potrivi ceva unei noi situații. Cf. DL, DM.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reajustez*.
— Din fr. **réajuster**.

REAJUSTÁRE s. f. Acțiunea de a reajusta și rezultatul ei. DL, DM.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reajustări*.
— V. **reajusta**.

REÁL¹ s. m. Monedă spaniolă de argint. *Rialurile cele de 3 feluri: cu pajură, cu stîlpi și cu cruce* (a. 1822). DOC. EC. 261. *Cetatea Sevilla a făcut righi*[i] *un dar de un milion și jumătate rialuri*. CR (1829), 314²/32. *Craiul de Neapole voiește . . . a scoate o somă*

de 10 milioane reali. AR (1830), 84²/29. *24 carboave . . . 1 rital . . . 12 sfanțihi* (a. 1842). DOC. EC. 766, cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U.

— Pronunțat: *re-al-*. — Pl.: *reali*. — Și: (învechit) **riál** (pl. *rialuri*) s. n.

— Din fr. **réal**, sp. **real**.

REÁL², **-Ă** adj. **1.** Care există în realitate, care are o existență obiectivă; adevărat, autentic; concret; (învechit, rar) realnic. *Lumea cea reală (care este în ochii noștri).* FL (1838), 26¹/29, cf. ASACHI, A. LIT. III. *Situația reală a inimei sale.* CR (1848), 15³/71, cf. STAMATI, D., POLIZU. *O să se deștepte într-o lume reală, plină de amăgiri.* FILIMON, O. I, 117. *Tocmai defectele reale nu le-a observat nemini.* HASDEU, I. C. XII. *Acum vom esplica acest fenomen prin mișcarea reală de revoluțiune a pământului.* DRĂGHICEANU, C. 86. *Nașterea sau genesa unei asemenea noțiuni este reală.* MAIORESCU, L. 139. *Totul e exact* [în acest tablou], *dar nimic în particular nu are o formă care să placă mai mult decît simpla și reala natură.* ODOBESCU, S. III, 59. *D-aci vine toată deosebirea dintre viața reală și viața închipuită.* DELAVRANCEA, T. 30. *În „Doina", poetul țăran a deslușit adevăratul și realul înțeles al rapsodiei române.* GHEREA, ST. CR. III, 391. *Ceea ce ni propunem . . . este determinarea mișcărei proprii, reale sau aparente, de care poate fi animată această astră.* CULIANU, C. 144, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Somnul începu a se furișa pe sub genele noastre, iar închipuirile lumii reale a lua proporțiile și formele fantastice din lumea viselor.* HOGAȘ, DR. I, 61. *Această înlănțuire cauzală trebuie să se întemeieze pe natura reală a lucrurilor.* PETICĂ, O. 457. *În deosebire de viața reală, unde numele e oricare, în literatură, personagiul trebuie să se nască o dată cu numele care convine naturii sale fizice și morale.* IBRĂILEANU, S. L. 73. *Afară de pretinsele sau realele mele aptitudini medicale, am niște neastîmpărate predispoziții de bucătar.* GALACTION, O. A. I, 118. *Nu iubesc o lume imaginară, o iubesc pe cea reală.* C. PETRESCU, Î. II, 88. *Plăcerile lor reale și adevărate înfloresc în viața strînsă de familie.* SADOVEANU, O. IX, 335. *Scriitorul realist . . . pune personajele sale să vorbească întocmai ca modelele lor reale.* IORDAN, L. R. 22. *Greutatea reală a moleculelor.* MACAROVICI, CH. 51. *Aspectul real al limbii apare în textele netraduse din secolul al XVI-lea.* CV 1949, nr. 9, 6. *Nu dădură amănunte reale, ci numai fantezii.* STANCU, R. A. V, 272. *Uneori aceste limbi, din lipsa unui sunet sau a unei litere potrivite cu sunetul chinezesc, s-au depărtat de pronunțarea reală.* GRAUR, N. P. 25. ✧ (Substantivat, n.) *Nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic!* CARAGIALE, O. IV, 235. *Din real ieșit afară nu mai ești ca orișicare.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Zadarnic e soare și-un cer ideal — Mereu mai aproape e-al vieții real.* BACOVIA, O 173. *Ai avut o vedere clară, o mai justă înțelegere a realului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 325. *Animalul nu poate evada din real în ficțiune.* C. PETRESCU, Î. II, 186. *Înainte de a obține icoana vie a realului în sinteza imaginației, literatura noastră resimte nevoia a-și menține modelul sub ochi, în scrieri în care fuziunea observației cu închipuirea se realizează cu un succes inegal.* VIANU, A. P. 67. ✧ (F i z.) *Imagine reală* = = imagine a unui obiect dată de un instrument optic (aparat de proiecție, aparat fotografic etc.), care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă etc. Cf. DER. ✦ Conform cu realitatea. *Impresia . . . fusese așa de reală încît el se hotărî . . . de a se lăsa de viața ce o dusese pînă aci.* CR (1848), 4¹/75. *Goethe a turnat un cuprins nemăsurat de mare, real, ca însăși viața.* GHEREA, ST. CR. I, 107.

2. Indiscutabil, incontestabil, de netăgăduit. *A servi țărei sale prin adevărate și reale foloase.* CR (1848), 25²/21. *Am citit cîteva din articolele d-tale; știu cîtă reală valoare au.* CARAGIALE, O. VII, 297. *Simțeam în ciudatul autor o reală forță literară.* GALACTION, A. 278. *Această povestire are reale calități literare.* CV 1949, nr. 6, 33. *Au fost editate unele creații literare valoroase, care au adus un aport real în opera de cultu-*

ralizare a maselor. CONTEMP. 1953, nr. 374, 3/1. ✦ Neprefăcut, sincer. *(Cu o reală pudoare): Mi-e rușine. Zău că mi-e rușine.* SEBASTIAN, T. 89.

3. (În sintagmele) *Capital real* = capital care funcționează efectiv în procesul producției capitaliste și care are o valoare proprie. Cf. DER. *Salariu real* = = cantitatea de bunuri și de servicii care pot fi obținute cu salariul nominal. *Reducerea prețului de cost este unul din principalele izvoare ale creșterii salariului real al muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 983. *Progresul economic al țării se va reflecta, pe plan social, în creșterea de 4, 5 ori a numărului de salariați și de aproape 4 ori a salariului real față de anul 1938.* ib. 1969, nr. 8 165. *Drept real* = drept (de proprietate, de uzufruct etc.) pe care o persoană îl are asupra unui lucru. Cf. DL, DM, DER. *Număr real* = număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale. Cf. ALGEBRA, VIII, 130, DER. (Învechit) *Științe reale* = științe exacte. Cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Secție reală* = secție a unei școli de cultură generală în care se pune accentul pe științele exacte. Cf. DL, DM. *Liceu real* sau *școală reală* = liceu sau școală în care se pune accentul pe științele exacte. Cf. ASACHI, Î. 24/9, ȘĂINEANU, ENC. ROM. ✧ (Eliptic, substantivat, n.) *Nu înțelegi latinește? — Nici boabă . . . Am învățat realul.* STANCU, R. A. V, 206.

— Pronunțat: *re-al*. — Pl.: *reali, -e*. — Și: (învechit) **reél, -ă** adj. ASACHI, ap. URSU, T. Ș. 267.

— Din lat. **realis**, germ. **real**, fr. **réel**.

REALBÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. A (se) albi din nou. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *re-al-*. — Prez. ind.: *realbesc*.

— Pref. *re-* + **albi**.

REALÉGE vb. III. T r a n z. A alege din nou. Cf. CADE.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *realég*.

— Pref. *re-* + **alege**.

REALÉGERE s. f. Acțiunea de a r e a l e g e și rezultatul ei. DICȚ.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *realegeri*.

— V. **realege**.

REALEGÍBIL, -Ă adj. v. **reeligibil**.

REALGÁR s. n. Sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic. *Bisulfura de arsenic sau realgar.* PONI, CH. 124, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 111, MACAROVICI, CH. 315, 317, DL, DN², DER.

— Pronunțat: *re-al-*.

— Din fr. **réalgar**.

REALIMENTÁ vb. I. T r a n z. A alimenta din nou; a reînnoi provizia de alimente sau de combustibil. *Vom realimenta bolnavul treptat și cu prudență, pînă vom ajunge la alimentația obișnuită.* BELEA, P. A. 253, cf. DL, DM, DN².

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *realimentez*.

— Pref. *re-* + **alimenta**.

REALIMENTÁRE s. f. Acțiunea de a r e a l i m e n t a și rezultatul ei. *Realimentarea se face mai prudent.* ABC SĂN. 358.

— Pronunțat: *re-a-*.

— V. **realimenta**.

REALIPÍ vb. IV. T r a n z. A alipi din nou. Cf. CADE, DM.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *realipesc*.

— Pref. *re-* + **alipi**.

REALIPÍRE s. f. Acțiunea de a r e a l i p i; reîntrupare. Cf. DM.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *realipiri*.

— V. **realipi**.

REALÍSM s. n. **1.** Denumire generică pentru desemnarea concepțiilor filozofice care recunosc existența independentă de subiect și cognoscibilitatea obiectului; atitudine în creația sau teoria artistică și literară care are ca principiu de bază reflectarea realității obiective în datele ei esențiale, caracteristice. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Realismul d-lui Jean Bart, prin observația calmă, prin lipsa de acumulare excesivă de detalii și mai cu seamă prin stil, are un caracter clasic.* IBRĂILEANU, S. 90. *Realismul scriitorului țintește spre o viață, fără s-o poată ajunge.* LOVINESCU, C. VII, 120. *Portretele pe care le schițează, de un realism fin . . . , trebuie să rămîie documente istorice.* SADOVEANU, O. X, 458. *Primul realism românesc este astfel un realism memorialistic.* VIANU, A. P. 67. *Realismul înseamnă . . . mai presus de fidelitatea detaliilor, înfățișarea fidelă a caracterelor tipice în cadru tipic.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 8/1. *Lupta realismului împotriva curentelor decadente . . . reprezintă o lege de dezvoltare a artei noastre.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 297, cf. DER. *Considerarea realismului ca atitudine artistică . . . presupune prezența în opera de artă a semnelor realității.* GL 1965, nr. 581, 7/1. ◇ *Realism critic* = denumire dată unor curente filozofice contemporane care recunosc realitatea lumii materiale, dar care interpun între subiect și obiect un al treilea element, de natură spirituală, ajungînd astfel la unele concluzii agnostice sau idealist-obiective. Cf. DER.

2. (În vorbirea curentă) Atitudine care ține seama de realitate **(1)**, care se manifestă conform realității, care se bazează pe realitate; simț al realității. *Conu Leonida e atît de lipsit cu totul de realism, fiindcă e rupt total și iremediabil de realitate.* IBRĂILEANU, S. 69.

— Pronunțat: *re-a-*.

— Din fr. **réalisme**.

REALÍST, -Ă adj. **1.** Bazat pe principiile realismului **(1)**, specific realismului, care se referă la realism. Cf. DDRF. *În „Azilul de noapte" nu e nici o acțiune — ci o înșirare de scene pitorești de o mare vigoare realistă.* LOVINESCU, C. IV, 139. *Piesele lui Maxim Gorki . . . sînt realiste.* SAHIA, U. R. S. S. 146. *Numai metoda realistă dă posibilitate să se oglindească veridic viața socială.* CONTEMP. 1953, nr. 334, 4/2. *Ne sprijinim pe vechi, . . . prin „vechi" înțelegînd tradiția bună, fondul tradițional realist al muzicii noastre.* M 1961, nr. 1, 45. ✦ (Despre scriitori, artiști etc.) Care aderă la realism, care reprezintă realismul în artă, în literatură etc. *S-a spus că Flaubert e romantic în unele opere și realist în altele.* IBRĂILEANU, S. L. 60. *Tolstoi . . . începe să scrie o serie de povestiri în care izbucnesc dintr-o dată marile lui însușiri de scriitor realist.* SADOVEANU, E. 229. ◇ (Substantivat) Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Jean Bart e un realist în toată puterea cuvîntului.* IBRĂILEANU, S. 90. *În rîndul primilor realiști stă Costache Negruzzi.* VIANU, A. P. 47.

2. Care ține seama de realitate **(1)**, bazat pe realitate. *Trebuie să oprim strecurarea acelor neologisme care tind a introduce . . . unele noțiuni abstracte . . . care nu se potrivesc de loc cu inteligența mai realistă, mai plastică a geniului limbei române.* MAIORESCU, CR. II, 261. *Sînt în „Ion" și cîteva momente de potențare simbolică, în care personajul principal este împins, dincolo de planul realist, în lumina tare a apoteozei.* VIANU, A. P. 325. *Îndeplinirea an de an a prevederilor înscrise în planul de stat . . . demonstrează caracterul profund realist al politicii economice a partidului nostru.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. ✦ (Despre oameni) Care cunoaște bine realitatea, cu simțul realității, cu spirit practic. *Noră-mea, mai realistă, ca toate femeile, se arătă mai puțin entuziasmată de bravura mea.* C. PETRESCU, Î. II, 185. *Cel mai tînăr dintre noi e un sprinten și ager poet, foarte cunoscut prin umor, prin avînt și imaginație. În chestiile de vînătoare . . . e spiritul cel mai realist cu putință.* SADOVEANU, O. VIII, 373. ✦ (Despre obiecte) Care imită sau reproduce în mod exact realitatea. *Vedem minunata colecțiune de grosolane vase de pămînt . . . , colecțiune în care s-a strecurat . . . vro șease, șeapte lulele de formele cele mai realiste.* ODOBESCU, S. II, 422. ✦ Veridic, adevărat, real. *Autorul nu a reușit să creeze o imagine realistă a dușmanului de clasă.* CONTEMP. 1953, nr. 349, 3/4.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *realiști, -ste*.

— Din fr. **réaliste**.

REALÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Conform cu realitatea **(1)**, care oglindește realitatea în mod veridic; realist **(2)**. *Ceea ce îl preocupă, din punct de vedere lingvistic, nu este redarea realistică a vorbirii curente, ci stilizarea ei.* VIANU, A. P. 238. *Povestirea nu-i poate deștul de realistică.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 8/1. *În 1890, Baronzi și-a publicat ratata sa „Daciadă" în versul sălțăreț al lui Bolintineanu, însă . . . cu un umor realistic surprinzător.* CĂLINESCU, S. C. L. 114.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *realistici, -ce*.

— **Realist** + suf. *-ic*. Cf. it. r e a l i s t i c o, germ. r e a l i s t i s c h.

REALITÁTE s. f. **1.** Existență efectivă, obiectivă; fapt concret, lucru real, stare de fapt; p. e x t. adevăr. Cf. VÎRNAV, L. 142r/16, I. GOLESCU, C. *Niciodată biata Lavinia nu prea dominase așa cu realitate asupra inimei pe care succesurile o stricase.* CR (1848), 9¹/55, cf. STAMATI, D. [Ideile], *în ochii mei, îmbracă o formă care, din multul analiz ce-i fac, sfîrșește prin a se face o realitate.* NEGRUZZI, S. I, 321, cf. POLIZU, HASDEU, I. C. 48. *Subiectul poate să fie luat din realitatea poporului.* MAIORESCU, CR. II, 187. *Fusese vis visul lui cel atît de aievea, sau fusese realitate de soiul vizionar a toată realitatea omenească?* EMINESCU, N. 71. *Tocmai fiindcă pricepe așa de adînc arta și realitatea talentului, n-a încercat să producă niciodată.* CARAGIALE, O. III, 245. *Eu poate să pier pradă unor iluzii triste, după voi, a unei realități nedrepte, după mine.* DELAVRANCEA, T. 31. *Acolo, pe al Naturii înflorit covor molatic, Scutur al realității jug prozaic și de fier.* MACEDONSKI, O. I, 238, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Un astfel de tînăr se poate convinge de realitatea adevărurilor.* AGÎRBICEANU, A. 43. *Apoi vîrtejul vieții îl smulse brusc și pe el din lumea închipuirilor și-l zvîrli realității.* REBREANU, I. 353. *Îl simțim incapabil de a cunoaște, de a gîndi vreo realitate cît de simplă.* IBRĂILEANU, S. 69. *Dezarmonia dintre vorbă și faptă, între aparențe și realitate, lovește neplăcut ochiul cel mai puțin atent.* LOVINESCU, C. V, 11. *De la descrierea cărților pînă la realitate este totdeauna o mare depărtare.* GALACTION, O. 56. *Cine e de vină că lei fumurile dumitale drept realitate?* CAMIL PETRESCU, T. I, 335. *Sînt realități pe care știința le constată, le verifică și cîteodată încearcă să le explice.* C. PETRESCU, Î. I, 16. *Mă reîntorc la inimă. Toi de tine îmi vorbește, spulberînd iluzia, înviorînd realitatea.* KLOPȘTOK, F. 242. *Dintre orașele țării, Bucureștiul, capitala realităților și veleităților românești, exprimă cea mai ahotnică dorință de înnoire.* TEODOREANU, M. U. 157. *Realitatea trebuie să fi fost mult mai simplă și mai dureroasă.* SADOVEANU, O. I, 445. *Sensul, adică conținutul* [cuvîntului] *este dat de realitatea materială, pe care o cunoaștem cu ajutorul senzațiilor și percepțiilor.* IORDAN, L. R. 38. *Costache Negruzzi . . . , în locul expresiei patetice a propriilor sentimente, preferă observația exactă a realității exterioare însuflețită uneori prin comentariul său ironic.* VIANU, A. P. 47. *În dorința lor de a-și făuri un nou ideal în viață, mai în armonie cu realitățile timpului, italienii Renașterii s-au întors spre antichitatea clasică.* OȚETEA, R. 38. *Unele cuvinte își schimbă înțelesul atunci cînd realitatea socială, economică și politică se schimbă.* CV 1949, nr. 6, 20. *Își dădea seama că proiectul de pe hîrtie era pe cale de a deveni realitate.* CĂLINESCU, S. 103. *Sub această coloare . . . munții par . . . realități temute și teribile.* BOGZA, C. O. 268. *Nici dorința, nici spaima nu pot schimba singure o situație din realitatea obiectivă.* BENIUC, M. C. I, 307. *Cînd își dădu seama de realitate, izbucni într-un rîs răutăcios, nestăpînit.* BARBU, P. 253. *Realitatea,*

inepuizabilă în bogăția ei, poate oferi tuturor celor care o cercetează aspecte inedite. s ianuarie 1961, 64. *Artistul prinde din realitate toate aspectele semnificative pentru lupta omului muncii în vederea atingerii idealurilor sale.* CONTEMP. 1955, nr. 477, 1/5. *E mult mai frumoasă realitatea asta, chiar cînd e tragică, decît jocurile tale de oglinzi.* H. LOVINESCU, C. S. 37. *Literatura de călătorie . . . știe și să laude cînd realitatea îi impune.* s ianuarie 1961, 63. *Nici chiar eu nu mai cred în realitatea amintirilor mele.* T februarie 1962, 19. *Problemele ce se dau spre rezolvare pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile țării noastre.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. ◇ Loc. adv. **În realitate** = de fapt, efectiv, în adevăr. *Vedeai în Viena și în alte regiuni austriace . . . formîndu-se legiuni de studenți . . . spre a se bate bunăoară pentru libertatea ungurească, adică, în realitate, pentru smulgerea totală a Ungariei de către monarhie.* BARIȚIU, P. A. II, 16. *Făcu să cază din ochii săi de șarpe două lacrime de acelea ce în aparință arată o inimă plină de recunoștință, dar, în realitate, nu sînt decît plînsul crocodilului prin care amăgește victima sa.* FILIMON, O. I, 126. *Toate aceste mesure fură ocazionate prin neobicinuitul concurs de oameni armați, veniți la Leopole sub cuvînt de a onora prezința regelui, dar, în realitate, . . . mai ales pentru a asista pre Poicoavă.* HASDEU, I. V. 201. *Acte vechi și legale care să întărească de-a dreptul daruri de proprietăți nemișcătoare în România, mînăstirilor de peste hotare, în realitate nu aflăm.* ODOBESCU, S. II, 13. *Și dacă o veste mincinoasă ți-ar veni la urechi, că iubita te înșeală, socoți că n-ai suferi ca și cum te-ar înșela în realitate?* DELAVRANCEA, T. 29. *Se încunjura cu prietini pe cari el îi ținea între fruntași, dar cari, în realitate, nu se bucurau de prea multă stimă și simpatie.* AGÎRBICEANU, A. 211. *Unul din cei doi dregători era, în realitate, fost sau biv vel spătar.* BUL. COM. IST. V, 123. *Toată neomenia lui a fost, în realitate, o șarlatanie a mea.* GALACTION, O. A. I, 99. *Înțelese că, în realitate, era copleșit de o amară mîhnire.* SADOVEANU, O. IX, 500. *Părea mai tînăr decît era în realitate.* CĂLINESCU, S. 343. *În realitate, mă urăști.* T noiembrie 1962, 28. ◇ Expr. **A aduce** (sau **a chema, a readuce** pe cineva) **la realitate** = a face (pe cineva) să înțeleagă o anumită situație, să vadă un lucru sub aspectul lui real. *S-ar fi preumblat mult încă, dacă vocea ironică a lui Iorgu nu ar fi chemat la realitate.* GANE N. I. 109. *Lumina gălbuie, neputincioasă îi readuse la realitate.* REBREANU, R. I, 284. *Pare că a voit să mă cheme la realitate.* GALACTION, O. A. II, 71. *Ar trebui să-l chemi mata odată și să-l aduci la realitate.* C. PETRESCU, C. V. 228. *Împăratul Lascaris, adus la realitate așa de brutal, își întoarse buzele pe dos.* CĂLINESCU, S. 36. **A reveni la realitate** v. reveni[1].

2. (Învechit; la pl.) Bunuri imobile. *Valorile obiectelor și ale realităților au scăzut de sineși în proporțiunea banilor devalvați.* BARIȚIU, P. A. I, 553. *Își cumpăraseră realități în Sibiiu.* id. ib. II, 52, cf. BARCIANU.

3. Realism **(2)**. *Filimon nu și-a spus niciodată că erupția prea violentă a sentimentului său poate face pe lector neîncrezător în realitatea tablourilor pe care i le înfățișează.* VIANU, A. P. 58.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *realități*.

— Din fr. **réalité**, lat. **realitas, -tis**, germ. **Realität**.

REALIZÁ vb. I. **1.** Tranz. A aduce (ceva) la îndeplinire, a face să devină real, să existe; a înfăptui, a îndeplini, a opera, (învechit) a obîrși. Cf. I. GOLESCU, C. *Barbarul, avînd întîpărită în cugetul său prezicerea magăi, au cercat în urmă prin moduri spre a o realiza.* ASACHI, S. L. II, 54. *A realiza acest act de asoțiație.* I. IONESCU, F. 7/18. *Himera ce credeam a realisa.* LĂZĂRESCU, S. 86, cf. CALENDAR (1852), 59, STAMATI, D., POLIZU. *Acela însă care realiză acest proverb este un om mare în felul său.* FILIMON, O. I, 123. *În curs de doi ani, principele nostru realiză visul domnilor celor mai mari: finanțele erau în floare și contribuabilii mulțumiți.* HASDEU, I. V. 49. *Un alt mijloc de a realiza aceeași condițiune neapărată a frumosului poetic sînt personificările.* MAIORESCU, CR. I, 23. *Operațiunile expoziției . . . nu pot avea nici un rezultat bun . . . dacă corpurile și persoanele ce sînt în capul administrațiunilor locale nu vor pune toate silințele spre a realiza . . . niște bogate colecțiuni de producte naționale.* ODOBESCU, S. II, 98, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mă ajută să-mi realizez ideea.* GALACTION, O. A. I, 152. *Credeam că va încerca să realizeze, în sfîrșit, ceva.* CAMIL PETRESCU, T. I, 94. *Își dădea toată silința să realizeze acrobații din ce în ce mai surprinzătoare.* SADOVEANU, O. X, 496. *Autorul acestei nuvele a realizat cu plinătate norma impersonalității din primul moment în care a dorit să scrie o nuvelă și nu o amintire.* VIANU, A. P. 54. *Dar măsura n-a fost realizată, sau nu s-a dovedit eficace, fiindcă în scurt timp s-a simțit nevoia altor măsuri și mai radicale.* OȚETEA, T. V. 271. *Gospodăriile agricole de stat au realizat o creștere simțitoare a efectivelor de animale și păsări.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Amîndouă proiectele trebuiau realizate prin autoimpunere.* PREDA, M. 220. *Lecțiile și lucrările practice realizează o mai strînsă legătură a școlii cu producția industrială și cu viața nouă a satelor noastre.* GÎ 1963, nr. 692, 3/1. ◇ Absol. *Dar nu e capabil să treacă la fapte și să realizeze.* SADOVEANU, E. 237. ◇ Refl. *Dorința ta de a mă lua de soție s-ar fi fi susținut pînă la momentul de a se realiza.* CR (1848), 22²/71. *Ar fi fost în stare să dea contimporanilor săi o dovadă strălucită că . . .* [maxima] *se realiză cîteodată.* FILIMON, O. I, 123. *Voințele ți se realizează după gîndirea ta.* EMINESCU, N. 54. *Dar pe acest timp de speranțe, care nu se realizeară . . . , românii aveau, pe lîngă idealele lor creștine, ideale deosebite românești.* IORGA, L. I, 441. *Înainte de a obține icoana vie a realului în sinteza imaginației, literatura noastră resimte nevoia de a-și menține modelul sub ochi, în scrieri în care fuziunea observației cu închipuirea se realizează cu un succes inegal.* VIANU, A. P. 67. [Societatea comunistă] *se va realiza treptat prin continua și rapida creștere a forțelor de producție.* CONTEMP 1948, nr. 107, 12/2. *Dragostea lui Tristan și a Isoldei depășește jugul destinului, se realizează pe planul ideilor platonice.* H. LOVINESCU, C. S. 16. *Pentru ca legătura dintre teorie și practică să se realizeze cît mai strîns, inginerii au fost ajutați să cunoască programele școlare pentru studiul fizicii, chimiei, matematicii.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. ✦ Tranz. și refl. A (se) materializa, a (se) concretiza, a (se) întruchipa. *Frumusețea cucoanei Frosa și a surorii ei Agata se realizase în acest fiu și nepot.* SADOVEANU, O. XI, 534. *Vreau ca aspirațiile mele de natură artistică să le realizez în domnișoara Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 86. [Actorii] *au realizat jocul de relații complexe, treptat adîncite, prin care membrii acestei familii în descompunere se demască între ei.* T septembrie 1962, 78.

2. Tranz. A obține, a dobîndi, a cîștiga ceva. *Cată a realiza cu orice preț niște fonduri.* CR (1848), 33³/43, cf. ȘĂINEANU. *Monopoliștii realizează beneficii uriașe de pe urma mizeriei oamenilor muncii din țările coloniale și dependente.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 708. *Teatrul de televiziune trebuie să realizeze un anume ritm dinamic.* T decembrie 1962, 88. *Necesitatea participării active, conștiente a tuturor mecanizatorilor la obținerea unor producții mari, de al căror nivel depind veniturile pe care le realizează.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 305. ◇ Refl. pas. *Îndulciți de cîștigurile ce se realizează cu arendășia . . . proprietarii nu pot să se lase de a fi și fermieri.* I. IONESCU, D. 216.

3. Tranz. A crea, a plăsmui (o operă de artă). *Eroii sînt mai mult ca niște pretexte pentru a putea pune în joc toate sentimentele omenești, și cine se amănunțește prea mult în a-i descrie, nu realizează o poemă.* MACEDONSKI, O. IV, 92. *Impresionați de maniera în care artistul emerit Miluță Gheorghiu realizează rolul Chiriței . . . ne-am adresat interpretului cu o întrebare.* s iulie 1960, 44. *Colectivul de creație al fabricii . . . a realizat noi modele și desene de stofe.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 467. (Absol.) *Artistul trebuie să conceapă în durere poate, dar trebuie să realizeze în bucurie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 147. ◇ Expr. (Rar) **A-și realiza**

viața = a reuși, a izbuti în viață. *Vreau să-ți realizezi viața. Nu te voi lăsa.* CAMIL PETRESCU, T. I, 122.

4. R e f l. (Despre o persoană, mai ales despre un artist) A se dezvolta pe deplin, a se desăvîrși; a-și pune în valoare capacitatea de creație. *Am cerut un cuvînt bun, dacă scrisul meu merită, ca să-mi găsesc o posibilitate de existență prin scris și să mă realizez.* C. PETRESCU, C. V. 149. *În „Amintirile" sale, prozatorul, care a încercat să se realizeze printre atîtea preocupări ale scurtei sale vieți, . . . găsește prilejul să aducă omagiul său frumuseții stilului.* VIANU, A. P. 38. *E singurul om care numai într-o viață, într-o singură viață scurtă, s-a realizat imens și deplin.* ARGHEZI, T. C. 18. *La Paris, amicul meu Căluț s-a realizat, și-a rotunjit personalitatea.* STANCU, R. A. V, 303.

5. T r a n z. A înțelege ceva (clar și în toate amănuntele). *Rătăcește ca un automat prin cameră . . . Realizează parcă de-abia atunci singurătatea din casă.* H. LOVINESCU, T. 133. *Poate că, în fierbințeala luptei recente, . . . nici nu realizați — la ora actuală — importanța acestui succes.* RL 1970, nr. 34, 3/3.

6. T r a n z. (Rar) A transforma în bani. *Impresia lui Raab e că emigrația boierilor urmărește în primul rînd să oblige pe Suțu să plece și să-l împiedice a-și realiza averea.* OȚETEA, T. V. 189.

— Scris și: *realisa.* — Pronunțat: *re-a-.* — Prez. ind.: *realizez* și (neobișnuit, pers. 3) *realiză.*

— Din fr. **réaliser.**

REALIZÁBIL, -Ă adj. Care poate fi realizat **(1)**, înfăptuit. *Păturică își crea în imaginația sa aceste realizabile visuri.* FILIMON, O. I, 126, cf. 96, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Totul îi păru din nou simplu și realizabil.* C. PETRESCU, C. V. 127. *Să se aștearnă pe carte . . . este o idee mai bună și mai realizabilă.* GALACTION, O. A. II, 80. *Alteori se dau scurte rețete ușor realizabile.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 89.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *realizabili, -e.*

— După fr. **réalisable.**

REALIZÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a r e a l i z a **(1)**; aducere la îndeplinire, înfăptuire, împlinire, (învechit) reazație. *Știința nouă . . . a continuat zdrobirea lumei vechi, . . . căutînd realizarea în omenire a dreptății și a frăției.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Au știut trage folos pentru realizarea planurilor.* CALENDAR **(1855)**, 101/6, cf. POLIZU, CALENDAR (1861), 116/7. *Este datoria noastră acum să le spunem mijloacele întrebuințate de dînsul pentru realizarea acestor aspirațiuni.* FILIMON, O. I, 121. *Vine însă momentul realizării.* MAIORESCU, CR. II, 152. *El înțelese . . . neputința realizărei viselor lui.* EMINESCU, N. 71, cf. DDRF. BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi ceri ajutorul meu pentru realizarea proiectului dumitale.* GALACTION, O. A. I, 146. *Se entuziasma pe simple presupuneri a căror realizare nu depindea de el, pregătindu-și singur decepțiile.* VLASIU, D. 287. *Visurile . . . le purtase în el ca o plăcere; acuma înflorise din ele bucuria unei realizări.* SADOVEANU, O. XI, 413. *Punea la cale afaceri. Urmărea cu îndîrjire realizarea lor.* STANCU, R. A. IV, 259. *Aștepți continuu realizarea lumii visată de tine.* T. POPOVICI, S. 46. *Comitetul de părinți și-a adus contribuția la realizarea școlarizării copiilor.* GÎ 1961, nr. 630, 2/1. *Realizarea sarcinilor de producție a ridicat în fața constructorilor de nave probleme care au cerut, de fiecare dată, soluții tehnice noi.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 705. *Ulterior, după realizarea acordului, ar fi desigur prea tîrziu să se mai revină asupra faptului împlinit.* ib. 1970, nr. 8 421. *Aceste mișcări apar . . . ca o expresie a unei dorințe de schimbări profunde, care să ducă la crearea unor structuri mai prielnice deplinei participări a tineretului la realizarea unor proiecte revoluționare.* CONTEMP. 1970. nr. 1 224, 1/6. ✦ (Concretizat; mai ales la pl.) Lucru realizat, înfăptuire. Cf. POLIZU, BARCIANU. *În realizările naturii orice om e un exemplu unic și inedit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 111. *Dreptul la odihnă, de care se bucură azi oamenii muncii din țara noastră, este una dintre cele mai importante realizări ale regimului nostru de democrație populară.* LUPTA DE CLASĂ, 1951, nr. 11-12, 10. *Însemnate realizări . . . au fost obținute în capitală.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 382. *Veți vedea . . . realizările noastre.* BOGZA, A. Î. 452. *Orice progres generează posibilități noi, față de care realizările obținute la un moment dat, oricît de uriașe ar fi, se cer mereu completate.* CF 1962, nr. 1, 21. *Epocalele realizări ale științei și tehnicii contemporane . . . marchează începutul unui progres cu adevărat uriaș al omenirii.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 52, cf. SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 755. *Această vizită va fi un bun prilej . . . să cunoască mai îndeaproape realizările poporului român.* ib. 1970, nr. 8 421.

2. Obținere, dobîndire; creare. Cf. r e a l i z a **(2)**. *Realizarea unității artistice armonioase a unui teatru presupune o planificare bine rînduită a activității lui.* T septembrie 1962, 87. *În realizarea atmosferei spectacolului, o contribuție deosebită a adus-o scenograful.* ib. iunie 1964, 80. *A hotărît să elaboreze un program . . . care să prevadă realizarea unei suprafețe irigate de circa 3 milioane de hectare.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 763. *O expresie a creșterii eficienței economice . . . o constituie realizarea în 1969 a unor beneficii peste plan.* ib. 1970, nr. 8 349. *Realizarea în acest an la Hunedoara a 3 milioane tone de oțel.* ib. 1970, nr. 8 296.

3. Creare, plăsmuire a unei opere de artă; creație artistică; (concretizat) operă de artă, știință etc. *Reușita unui artist depindea de posibilitatea de a ajunge în capitală. Altfel, realizările sale erau socotite, oricît de bune ar fi fost ele, ca inexistente.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 10/1. *Fără îndoială că o muncă temeinică îl va readuce pe artist pe calea unor realizări mult mai reușite.* ib. nr. 113, 10/4. *De ani de zile, el tot amîna lucrul celor două cărți de istorie . . . Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de realizări mari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 419. *Dimensiunile naționale ale personalității sale le primește copilul pe această cale a realizărilor folclorice de veacuri ale poporului.* BENIUC, P. 6. *Eminescu aprofundează trecutul istoric, social și cultural, mai ales în ceea ce privește realizările literare ale poporului.* id. ib. 27. *Ultimii ani au adăugat succeselor literaturii noastre dramatice noi realizări.* GL 1961, nr. 46, 1/6. *Nu pot fi valoroase lucrările elaborate strict cerebral, lucrările de laborator, oricît de ridicată ar fi tehnica lor de realizare.* M 1961, nr. 1, 14. *Valoroase realizări actoricești vin să întregească reușita acestui spectacol.* T februarie 1962, 73.

4. Reușită, succes. *În ordinea realizărilor trebuie să citim în primul rînd, decorurile și costumele excelente.* T septembrie 1962, 84. *Amintim ca o realizare . . . calitatea dialogului, amuzantele calambururi.* ib. decembrie 1962, 84.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *realizări.*

— V. **realiza.**

REALIZÁT, -Ă adj. **1.** Înfăptuit, împlinit. *Ideile d-lui Bărnuțiu se pot justifica fiecare în parte ca legi realizate în dreptul public al romanilor.* MAIORESCU, CR. III, 122, cf. 123.

2. Dobîndit, cîștigat, obținut. *Eventualele beneficii realizate din activitatea cantinelor vor fi folosite pentru investiții.* BO 1951, 1 045. *Decontarea sumelor realizate din vînzarea biletelor și participațiilor se face în ziua tragerii.* ib. 1 163.

3. (Despre o operă de artă) Reușit (din punct de vedere artistic), izbutit. *Mult mai realizate mi s-au părut a fi schițele.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 11/5.

— Pronunțat: *re-a-* — Pl.: *realizați, -te.*

— V. **realiza.**

REALIZATÓR, -OÁRE adj. (Și substantivat) (Persoană) care realizează, care înfăptuiește, î n f ă p t u i t o r; creator. Cf. DL, DM, DN[2]. *Contemporan ca substanță este poate efortul făcut de realizatori spre originalitate.* T februarie 1962, 14. *Realizatorii spectacolului . . . au înțeles similitudinile dintre piesa lui Gorki și opera cehoviană.* ib. februarie 1962, 73.

— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *realizatori, -oare.*

— Din fr. **réalisateur.**

REALIZÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** Realizare **(1)**, înfăptuire. Cf. I. GOLESCU, C. *Realizația dorințelor acestora.* CUCIURAN, D. 62/30, cf. POLIZU. *Țălul nostru este realisația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.* DACIA LIT. I, XI/11, cf. ALEXI, W. **2.** Realizare **(2)**, obținere. *Realizația acestui rezultat este numai o utopie.* BREZOIANU, A. 648/23.
— Pronunțat: *re-a-.* — Scris și: *realisație.* — Pl.: *realizații.* — Și: **realizațiúne** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **réalisation.**

REALIZAȚIÚNE s. f. v. **realizație.**

REALMÉNTE adv. În mod real, în adevăr; de fapt. *Sînt realmente bolnav.* CĂLINESCU, E. O. I, 191. *Nu joacă comedie, ci este realmente plictisit.* id. s 296. *Te rog să mă crezi că realmente îmi pare foarte rău.* STANCU, R. A. IV, 311, cf. PARHON, B. 163. *Epoca feudală a fost, realmente, și epoca de afirmare a creației populare.* CF 1962, nr. 1, 11. *O trăsătură principală, realmente de „școală", a cineaștilor documentariști este consecvența cu care urmăresc . . . creația românească: în industrie, agricultură, cultură.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 912.
— Pronunțat: *re-al-.*
— **Real**[1] + suf. *-mente* (după fr. *réellement).*

REÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar; atestat prima dată în 1814) Real[1]. Cf. L. ROM. 1961, nr. 6, 560.
— Pronunțat: *re-al-.* — Pl.: *realnici, -ce.*
— După rus. **реальный.**

REALȚÁ vb. I. Tranz. și refl. (Italienism învechit) A (se) înălța, a (se) ridica (din nou). *Nu zice asta . . . , răspunse ea, întinzîndu-i mîna spre a-l realța.* CR (1848), 15[1]/61. ◇ Fig. *Realță-l* [pe om] *pîn' la cerurĭ; de viu te-afundă-n iad.* HELIADE, O. I, 185. *Țara, în loc de a se realța, merse cu grăbire spre scădenie.* BĂLCESCU, M. V. 306. *Știm ce greu și anevoie este . . . a realța o nație slăbită și culcată la pămînt de veacuri de tiranie.* id. ib. 551, cf. CR (1848), 20[3]/57. ◇ Expr. **A realța capul** = a-și reveni dintr-o situație proastă, a se redresa, a ridica capul. *Grecul realță capul ș-anunță libertatea.* HELIADE, O. I, 210.
— Pronunțat: *re-al-.* — Prez. ind.: *reálț.*
— Din it. **rialzare.**

REAM s. n. v. **hram.**

REÁMĂT s. n. v. **freamăt.**

REAMBALÁ vb. I. Tranz. (Rar) A ambala din nou. Cf. DN[2].
— Pronunțat: *re-am-.* — Prez. ind.: *reambalez.*
— Pref. *re-* + **ambala.**

REAMENAJÁ vb. I. Tranz. A amenaja din nou. (Refl. pas.) *Cînd se va reamenaja grădina de vară?* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841.
— Pronunțat: *re-a-.* — Prez. ind.: *reamenajez.*
— Pref. *re-* + **amenaja.**

REAMENAJÁRE s. f. Acțiunea de a reamenaja. *Au început lucrările de reamenajare a unei grădini de vară.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841.
— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *reamenajări.*
— V. **reamenaja.**

REAMINTÍ vb. IV. Tranz. A(-și) aminti (din nou), a rechema ceva în minte, a rememora. *Cele două dame . . . sînt două tipuri diferite ce reamintesc loreta de la Paris.* BOLINTINEANU, O. 419. *Ne cerem voie a reaminti cetitorilor cîteva din cele mai caracteristice* [poezii]. MAIORESCU, CR. I, 318. *Trebuie să te fi îndoit vreodată în viața ta de ceva. Reamintește-ți acea situație.* EMINESCU, P. L. 85. *Stînd așa numai singur el cu sine, putea să-și reamintească în toată ligna suferințele trecute.* SLAVICI, N. I, 246, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *I-a reamintit făgăduiala.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 147. *Tocmai după plecarea lui, tîrziu, și-l reaminti.* BASSARABESCU, V. 12. *Parii de la garduri ieșau din troiene și reaminteau ulițele desființate.* GALACTION, O. A. I, 279. *În fața colonelului aștepta ofițerul . . . , tușind discret pentru a reaminti prezența lui.* BRĂESCU, V. A. 58. *Omul care își amintește în acest chip n-a înregistrat cu pasivitate evenimentele și nu și le reamintește acum din poziția unui contemplator liniștit.* VIANU, A. P. 154. *Bizară fantezie a părinților, de care Felix își reaminti vag.* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Acest ciudat și sărăcăcios amestec de obiecte reamintește marea lume a satelor.* BOGZA, C. O. 70. *Le reamintea astfel oamenilor că existența e o neîncetată ciocnire a contrariilor.* S ianuarie 1961, 75. *Încearcă să uite . . . tot ce reamintește penibila lui viață de mic funcționar.* V. ROM. iulie 1962, 124. ◇ Absol. *Făgădui că va interveni, numai Titu să aibă grijă să-i reamintească, dacă cumva ar uita.* REBREANU, R. I, 42. *Mă pricepeam destul de bine pe vremuri la ecuații . . . Cu puțin exercițiu, cred că o să-mi reamintesc.* SEBASTIAN, T. 173.
— Pronunțat: *re-a-.* — Prez. ind.: *reamintesc.*
— Pref. *re-* + **aminti.**

REAMINTÍRE s. f. Faptul de a (-și) reaminti; aducere aminte, amintire, rememorare. *Ce nenorocit trebuie să fi fost, cînd reamintirea îi schimbă astfel fața.* EMINESCU, P. L. 85. *Un lucru de nimic, grăi Agala, un semn de reamintire, făcut de mîna mea.* SLAVICI, N. I, 319. *Nimic nu poate să șteargă reamintirile copilăriei.* id. O. II, 155, cf. DDRF, ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-a-.* — Pl.: *reamintiri.*
— V. **reaminti.**

REAN s. m. v. **hrean.**

REANALIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A analiza din nou (în alt fel). (Refl. pas.) *În acest spirit va trebui să se realizeze forma multor sufixe, ca și normele lor de derivare.* L. ROM. 1965, nr. 1, 37.
— Pronunțat: *re-a-.* — Prez. ind.: *reanalizez.*
— Pref. *re-* + **analiza.**

REANGAJÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) angaja din nou. *S-au prezentat la direcțiunea societăților de exploatare minieră spre a fi reangajați în serviciu.* CONTEMP. 1952, nr. 305, 5/2, cf. DL. ✦ Refl. A se angaja în cadrele permanente ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar). *De multe ori spunea chiar că-i pare rău că s-a liberat. Mai bine s-ar fi reangajat.* SANDU-ALDEA, D. N. 163. *În armată a înaintat sergent și se fălea că i-ar fi propus însuși căpitanul să se reangajeze.* REBREANU, I. 370. *Sergentul reangajat la „6 Dorobanți" . . . mi-o închegat prima tîrlie a deldelușului copilăriei.* KLOPȘTOCK, F. 153. *Mai aveau un răgaz de cîteva luni, în care se mai putea întoarce la regiment, să se reangajeze.* BOGZA, C. O. 273.
— Pronunțat: *re-an-.* — Prez. ind.: *reangajez.*
— Pref. *re-* + **angaja.**

REANGAJÁRE s. f. Faptul de a (se) reangaja. *M-am perzentat, după reangajare, la concursul de admitere în școala de ofițeri.* BRĂESCU, A. 246.
— Pronunțat: *re-an-.* — Pl.: *reangajări.*
— V. **reangaja.**

REANGAJÁT, -Ă adj. Angajat din nou. DL, DM. ✦ (Substantivat, m.) Denumire dată, în vechea organizare a armatei, celui care, după îndeplinirea stagiului obligatoriu, s-a angajat ca subofițer. *Numărul reangajaților care rămîn este restrîns.* SĂM. V, 85. *S-a înconjurat de ofițeri și de reangajați și a plecat . . . să dea foc satului.* STANCU, D. 150. *Reangajații s-au năpustit asupra lor.* PAS, Z. IV, 97.
— Pronunțat: *re-an-.* — Pl.: *reangajați, -te.* — Și: (regional) **rangaját, -ă** (L. ROM. 1962, nr. 3, 302), **răngaját, -ă** (ib.) adj.
— V. **reangaja.**

REANIMÁ vb. I. Tranz. A readuce la viață, a reînsufleți; spec. (Med.) a face o reanimare. Cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM. ✦ Refl. A se înviora, a se însufleți. *Aide, de! ... reanimează-te, deșteaptă în tine orgoliul.* FILIMON, O. II, 140. (Fig.) *În spargerea sa lira răsună mai sublimă; În stingerea sa lampa dodată se ranimă Și d-o lumină vie străluce.* HELIADE, O. I, 11.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reanim* și *reanimez*. — Și: (învechit) **ranimá** vb. I.

— Pref. *re-* + **anima**. — **Ranima** < fr. **ranimer**.

REANIMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reanima și rezultatul ei; reînsuflețire; spec. (Med.) ansamblu de măsuri terapeutice folosite în vederea restabilirii funcțiunilor vitale ale organismului (respirația și circulația) cînd acestea au încetat. *Reanimarea peștelui am verificat-o însumi.* CONTEMP. 1961, nr. 784, 7/7. *Blocul operator cuprinde, în afara sălilor de operații, săli de reanimare pentru bolnavi în stare gravă.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 4 832. *Medicina modernă utilizează pentru reanimare soluții cu electroliți.* ABC SĂN. 306. ✧ Fig. *Mai sînt unii ... care cred că reanimarea unor procedee ce și-au trăit traiul ar contribui la progresul teatrului românesc.* T ianuarie 1962, 39.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reanimări*. — Și: (învechit) **ranimáre** s. f. ALEXI, W.

— V. **reanima**.

REAPÁRE vb. III v. **reapărea**.

REAPARÍȚIE s. f. Faptul de a reapărea. **1.** Apariție din nou, reivire. Cf. reapărea **(1)**. Cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DM.

2. Formare din nou, renaștere, regenerare. Cf. reapărea **(2)**. *Reapariția personificărilor în concepțiile mai noi este semnul unui arhaism spiritual.* VIANU, M. 41. *Salutăm reapariția rubricii de „note și comentarii"* V. ROM. octombrie 1954, 273.

3. Republicare, retipărire. Cf. reapărea **(4)**.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reapariții*. — Și: (învechit) **reaparițiúne** s. f. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **réapparition**.

REAPARIȚIÚNE s. f. v. **reapariție**.

REAPĂREÁ vb. II. Intranz. **1.** A apărea din nou (pe neașteptate sau dintr-un loc ascuns); a se reivi. *Figuranți cari, voind a reprezenta o armată mare, trec pe scenă, încunjură fondalul și reapar iarăși.* EMINESCU, P. L. 65. *Poate nu-mi sosise timpul pe pămînt să reapar.* MACEDONSKI, O. I, 71, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Otilia reapăru în curînd cu o farfurie pe care se aflau două prăjituri.* CĂLINESCU, E. O. I, 27.

2. A lua naștere din nou, a se forma iarăși, a se regenera. *Nici ramure nici frunze, pe el nu reapar.* MACEDONSKI, O. I, 256. *Zîmbetul ei reapăru.* SADOVEANU, O. IX, 127. *Recăpătîndu-și libertatea, vechea lui semeție reapare.* VIANU, A. P. 273, cf. 46 ✦ (Despre publicații) A apărea din nou (după o perioadă de întrerupere). *Suprimată în 1940, ... a reapărut ..., începînd din iulie 1948, ca revistă lunară.* DER IV, 850.

3. A apărea din nou în gîndul, în amintirea cuiva. *O, dulce, înger blînd, Cu ochi umiți de mari, La ce mai reapari Să-ngreui al meu gînd?* EMINESCU, O. IV, 273. *Momentul întîi nu-mi face nici o impresie ... abia după două ore reapare imaginea lui și încep a plînge.* id. P. L. 90.

4. A se republica, a se retipări.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reapár*. — Și: **reapáre** vb. III. DDRF, CADE.

— Pref. *re-* + **apărea**.

REAPRÍNDE vb. III. I. Tranz. (Complementul indică aparate care servesc la iluminat sau corpuri care produc lumină) A aprinde din nou. *Stinsese becul de pe noptieră de cîteva ori și tot de atîtea ori îl reaprinsese.* REBREANU, R. I, 45. ✧ Refl. pas. *Cortina căzu, dar lumina nu se reaprinse în sală.* CĂLINESCU, S. 798. *Cortina se strînse și sus, sub pieptul de piatră al cariatidelor, se reaprinseră becurile.* BARBU, P. 183. *Lumina se stinge și se reaprinde lampa ce luminează prispa casei.* T martie 1962, 23.

2. Refl. Fig. (Despre sentimente, pasiuni etc.) A izbucni, a se produce din nou. (Tranz.) *Nu-mi reaprinde Simțiri nebune!* GORUN, F. 151. *Iubirea din tăciunele de ură Aș reaprinde-o.* ISANOS, V. 289.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reaprind*; perf. s.: *reaprinsei*; part.: *reaprins*.

— Pref. *re-* + **aprinde**.

REAPRÍNDERE s. f. Faptul de a (se) reaprinde.

1. Aprindere, luminare din nou. Cf. reaprinde **(1)**. *Numai întunecarea și reaprinderea unui lan de stele dădea trecătorilor bănuiala că mari vîrfuri de arbori se mișcau pe cer.* CĂLINESCU, E. O. I, 7.

2. Fig. Reînsuflețire. Cf. reaprinde **(2)**. *Profitînd de reaprinderea mai aprigă a discuției, Dragoș cu Herdelea își urmară calea.* REBREANU, R. I, 105.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reaprinderi*.

— V. **reaprinde**.

REAPROPIÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) apropia din nou. *Își reapropie mescioara și scaunul de fereastra misterioasă.* CR (1848), 32³/59. *Dădui iar bici cailor, ... reapropiindu-se treptat de drumul bătătorit de căruțe.* CĂLINESCU, E. O. I, 105.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reaprópii*.

— Pref. *re-* + **apropia**.

REAPROVIZIONÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) aproviziona din nou. DN². *Oșteni erau obligați să se întoarcă acasă pentru a se reaproviziona.* STOICESCU, C. S. 301.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reaprovizionez*.

— Pref. *re-* + **aproviziona**.

REAPROVIZIONÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reaproviziona și rezultatul ei. *Observă că tablaua avea nevoie de reaprovizionări.* SADOVEANU, O. XI, 579.

— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reaprovizionări*.

— V. **reaproviziona**.

REAPUCÁ vb. I. Tranz. A apuca din nou; a relua. *Diela transilvană ar putea reapuca firul activității legislative.* BARIȚIU, P. A. III, 428, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reapúc*.

— Pref. *re-* + **apuca**.

REARENDÁ vb. I. Tranz. A arenda din nou (altcuiva). *Ai luat moșia, plătești o rată de arendă, ... după aceea, rearendezi aproape tot în porțiuni la țărani.* CARAGIALE, O. V, 169. *Ceilalți creditori ai debitorului pot reînchiria casa sau rearenda moșia.* HAMANGIU, C. C. 431.

— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *rearendez*.

— Pref. *re-* + **arenda**.

REARMÁ vb. I. Tranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) reînarma. Cf. BARCIANU.

— Pronunțat: *re-ar-*. — Prez. ind.: *rearmez*.

— Pref. *re-* + **arma**.

REASCULTÁ vb. I. Tranz. A asculta din nou; a reaudia.

— Pronunțat: *re-as-*. — Prez. ind.: *reascúlt*.

— Pref. *re-* + **asculta**.

REASCULTÁRE s. f. Faptul de a reasculta; reaudiere.

— Pronunțat: *re-as-*.

— V. **reasculta**.

REASCUȚÍRE s. f. **1.** Ascuțire din nou (repetată) a unei lame sau a unui obiect de tăiat. *Dezavantajul burghiurilor plate constă în faptul că prin reascuțire se micșorează diametrul.* IOANOVICI, TEHN. 216. *Reascuțirea frezelor cu dinți de profil constant se face prin prelucrarea frezei în goluri.* id. ib. 302, cf. 262.
2. Fig. Îndîrjire; întețire, sporire.
— Pronunțat: *re-as-*. — Pl.: *reascuțiri*.
— Pref. *re-* + **ascuțire**.

REASIGURÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) asigura din nou; a reînnoi o asigurare. *Îi luă mîna spre a o reasigura.* CR (1848), 20²/63. *Voioasă, umilită, reasigurată, își lăsă vălul și-și luă iară seninătatea.* ib. 38¹/51, cf. DDRF, ALEXI, W., DN².
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reasigur*.
— Pref. *re-* + **asigura**.

REASIGURÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a (se) reasigura și rezultatul ei. Cf. DDRF.
2. Operație prin care o societate de asigurări se asigură ea însăși la altă societate de asigurări (pentru a obține acoperire la o parte din riscuri). Cf. DL, DM, DN². ✦ Suma depusă pentru reasigurare (**2**). DL, DM.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reasigurări*.
— V. **reasigura**.

REASOCIÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) asocia din nou. *Trunchiul comun de care am vorbit este romantismul, a cărui tendință permanentă a fost să reasocieze domeniile, să înfrățească din nou filozofia și poezia.* VIANU, M. 43.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reasociez*.
— Pref. *re-* + **asocia**.

REAȘEZÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) pune din nou (pe un scaun, pe pămînt etc.). *Rossini se reașează la cimbal.* CR (1846), 32 bis¹/34. *Reașezîndu-se, făcu semn carneficelui de a-și căla de lucru.* ib. (1848), 2³/75. *Mai șoptiră cîteva cuvinte împreună, după care prefectul se reașeză la joc.* I. NEGRUZZI, S. I, 31, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se reașeză pe scaun.* ARDELEANU, D. 163. *Se ridică, face cîțiva pași și se reașează mulțumilă.* BARANGA, I. 184. ◇ Expr. **A se reașeza la lucru** = a se apuca din nou de treabă. *După aceea, iei un repaus oarecare și te reașezi la lucru.* RALEA, S. T. II, 24.
2. Tranz. și refl. A (se) stabili din nou într-un loc, într-o localitate. *Împărăteasa . . . obliga pe toți senatorii cîți votaseră . . . alungarea românilor din comunele respective ca să-i reașeze în vetrele lor.* BARIȚIU, P. A. I, 396.
3. Tranz. A pune într-o altă ordine; a stabili după alte criterii.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reașez*.
— Pref. *re-* + **așeza**.

REAȘEZÁRE s. f. Acțiunea de a reașeza și rezultatul ei; (învechit) repoziție.
1. Cf. reașeza (**1**). ◇ *Reașezare pe tron* = reîntronare. *Ea ceru reașezarea cumnatului ei Ilieș pe tronul Moldovei.* ASACHI, S. L. II, 33.
2. Readucere în vechea stare; restabilire. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ *Reașezare în drepturi* = repunere în drepturi. *Partidei liberale austriace nu putea nicidecum să-i placă . . . reașezarea Ungariei, Transilvaniei, Croației nici în atîtea drepturi de autonomie cîte li se asigura prin diplomă.* BARIȚIU, P. A. III, 42.
3. Așezare în altă ordine; stabilire după alte criterii. Cf. reașeza (**3**). *Reducerea și reașezarea impozitului pe salarii și alte venituri.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 412.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reașezări*.
— V. **reașeza**.

REÁȚĂ s. f. v. **rață**.

REAȚÎȚÁ vb. I. Tranz. A ațița din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *re-a-*. — Prez. ind.: *reațîț*.
— Pref. *re-* + **ațița**.

REAȚÎȚÁRE s. f. Acțiunea de a reațița și rezultatul ei. Cf. BARCIANU.
— Pronunțat: *re-a-*. — Pl.: *reațîțări*.
— V. **reațița**.

REAUDIÁ vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A audia din nou, a supune unui nou interogatoriu; a reasculta. Cf. DL, DM, DN².
2. A asculta din nou (prelegeri, înregistrări muzicale etc.); a reasculta.
— Pronunțat: *re-a-u-di-a*. — Prez. ind.: *reaudiez*.
— Pref. *re-* + **audia**.

REAUDIÉRE s. f. Faptul de a reaudia.
1. (Jur.) Audiere din nou, supunere la un nou interogatoriu; reascultare.
2. Ascultare din nou a unei prelegeri, a unei înregistrări muzicale etc.; reascultare. *Virtualitatea de a fi sesizat, fie printr-o reaudiere, fie prin ridicarea nivelului cultural al ascultătorilor.* M 1961, nr. 1, 14.
— Pronunțat: *re-a-u-di-e-*. — Pl.: *reaudieri*.
— Pref. *re-* + **audiere**.

REAUZÎ vb. IV. Tranz. A auzi din nou. (Fig.) *Reauzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregei sale vieți.* MACEDONSKI, O. III, 23.
— Pronunțat: *re-a-u-*. — Prez. ind.: *reaúd*.
— Pref. *re-* + **auzi**.

REÁVĂN, -Ă adj. **1.** (Despre soluri) Care conține umiditate (în măsură favorabilă lucrărilor de cultură); p. gener. umed, jilav. Cf. ANON. CAR. *Gunoiul trebuie să stea ravăn pînă cînd putrezește.* ECONOMIA, 11/4. *Noaptea . . . fiind ravănă iarba, mai bine o prinde coasa.* ib. 65/11, cf. LB, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Un miros de pămînt reavăn și proaspăt plutea în urma plugului ca o mireasmă înviorătoare a țarinii.* SANDU-ALDEA, U. P. 7, cf. ALEXI, W. *O boare înrourată adia, lin, . . . aducînd cu ea miresme de sulcină, de fîn cosit și de pămînt reavăn.* CONV. LIT. XLIV, 40, cf. PAMFILE, J. II, 163. *Căpățînile* [de varză] *. . . le-am iernat în 2 pivnițe cu rădăcinile sădite în nisip spălat, mărunt și ravăn.* COMȘA, N. Z. 44. *Mîna lui Petre era grea și aspră și reavănă ca pămîntul.* REBREANU, R. I, 68. *Un copil, ieșit din pădurea reavănă și beznatecă, ducea două capre înspre sat.* POPA, V. 240. *Stă subt frunze — verzi pleoape, Lutul reavăn și sărat.* LESNEA, P. E. 25. *Era un copilaș palid și mărunțel și tîra pe pămîntul ravăn niște ciubote grele.* SADOVEANU, O. VI, 598. *A Vlahiei deasă, largă, Reavănă dumbravă.* BLAGA, P. 188. *În văzduh mocnea răsuflarea caldă a pămîntului reavăn și mireasmă de frunză tînără.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111. *Cad . . . în genunchi Pe lutul reavăn unde cresc grînele-nspicate.* STANCU, C. 47, cf. CONTEMP. 1954, nr. 394, 4/1. *Cu pasul liniștit mergînd mă leagăn, Îmi vine să mă culc pe lutul reavăn.* BENIUC, V. 55. *Vîntul . . . răzvrătise frunza moartă de pe pămînt și o mutase, o îngrămădise, morman alocurea, sau curățase de ea petice mari de lut gol, reavăn.* DEMETRIUS, A. 149. *Prin aer plutea aroma pămîntului reavăn, dospit de apă și bătut de soare.* MIHALE, O. 56. *Te cheamă șesul reavăn și iarba de mătasă.* HOREA, P. 41. *S-a așezat turcește pe pămîntul reavăn.* V. ROM. decembrie 1958, cf. s ianuarie 1961, 36. *Brazda de lîngă mine mai era reavănă și caldă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 444, cf. I. CR. VI, 127, ȘEZ. XIX, 13. *Cam reavăn așternutul în care se străluise.* PLOPȘOR, C. 47. ✦ (Regionat) Igrasios (Chizătău — Lugoj). ALR SN III h 846/76. ✦ (Substantivat, n.) Umezeală, umiditate. *Sfios și blajin din fire, ca mai toate lugerile țîșnite deadreptul din reavănul brazdei, . . . ți venea nu știu cum să se arate strajnic.* CONV. LIT. XLV, 363. *Ca izvorul ce răcorește pe călătorul însetat și ca reavănul, ce dă el*

unui cîmp sterp. LUNGIANU, CL. 123. ✦ (Substantivat, n.; regional) Partea verde (aflată lîngă o apă) a unui cîmp. Cf. LUNGIANU, CL. 234.

2. P. ext. Răcoros; proaspăt. *Un miros reavăn de pămînt te obsedează şi nu e nimic cu toate acestea care să-ţi oprească ochiul.* ANGHEL, PR. 173. *A rămas fixat în noi ... răsuflul ravăn, ca de ape, al vegetaţiei îmbelşugate.* SADOVEANU, O. X, 400. *Mă sculam de dimineaţă şi porneam prîn aerul reavăn, respirînd larg, ca un om ce iese de sub pămînt.* VLASIU, D. 30. *Vine-un miros drag şi reavăn De pămînt sub plug încins ...* V. ROM. iunie 1954, 30, com. din ZAGRA — NĂSĂUD. ✦ (Regional) Înviorat; sănătos. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 253. *M-am sculat ravăn.* Com. din CLUJ.

— Pl.: *reveni, -e.* — Şi: (învechit şi regional) **răvăn, -ă,** (rar) **ráven, -ă** (ALEXI, W.), **réven, -ă** (VÎRCOL, v. 98) adj.

— Din bg. **равен,** „plan, şes".

REÁZEM s. n. **1.** Obiect, corp de care sau cu care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare. *Rădicaţi Domnul ... şi închinaţi-vă suptu podnojia* (talpele V H, *razîmul* D) *picioarelor lui.* PSALT. 204. *Ne vom pleca către razima picioarelor lui* (a. 1658). CCR 112/10, cf. LB. *Văzu în fine acel slab reazăm între dînsul şi prăpastie.* CR (1848), 17¹/39, cf. POLIZU, EMINESCU, O. IV, 98, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Femeia a adormit ... bîjbîind în gol, cu mîna înfrigurată, după un reazim.* POPA, V. 318. ◇ Fig. *A fost crudă-nvinuirea, A fost crudă şi nedreaptă, fără razem, fără fond.* EMINESCU, O. I, 30. *Închipuirea mea nu mai găsea nici un punct de razăm.* HOGAŞ, DR. I, 50, *Căuta razim privirii la cîţiva paşi numai de locul unde odihnise.* ARDELEANU, D. 177. *Mă intimida şi mă descumpănea! Am căutat cu ochii un punct de reazim.* GALACTION, O. 98. ✦ (Rar) Balustradă. *Scutură din cap, bătu cu mîna pe razămul scării.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. ✦ Parte a războiului de ţesut formată din cele două tălpi orizontale pe care se sprijină celelalte părţi ale acestuia; patul, stratul, trupul războiului. Cf. PAMFILE, I. C. 271, ŞEZ. VIII, 146.

2. Sprijin, ajutor; (concretizat) persoană care ajută; sprijinitor, ocrotitor. *Mila ta ... mi-i nădejde şi razăm despre greutate.* DOSOFTEI, PS. 39/16. *Nu era nici un ajutor, nici un razim despre dînşii.* R. POPESCU, MAG. IST. IV, 22/26. *El vede în tine reazăm, părinte şi împărat.* HELIADE, O. I, 431. *De mîngîiere patriei este aseminea faptă că şi la noi cîi buni sînt răzămul bunelor aşezăminturi.* AR (1830), 12²/27. *După ce a rămas fără reazem, ceî întru fericire o părăsesc.* MARCOVICI, D. 37/4. *Suflet bun, cu direptate, ce prin sfatul înţelept Patriei ar fi fost razim prin cuvinte şi cu pept.* ASACHI, S. L. I, 73. *Ce nădejde-i rămîne ei de razim ca să trăiască?* PANN, E. III, 72/22. *Toate dau şi primesc razăm în pămînteasca viaţă.* CONACHI, P. 290. *Laudă talentele, iscusinţa, vitejia acestor căpitani mari şi reazimul ce ei au dat creştinătăţii.* BĂLCESCU, M. V. 611. *În el Apolon află a slovei sale razem.* NEGRUZZI, S. II, 176. *Trist lucru este să nu aibă cineva alt reazim decît meritele părinţilor.* BOLLIAC, O. 262. *Patria au pierdut în tine un razem, noi un frăţior.* ALECSANDRI, T. 232. *Cugetă a-şi căpăta reazimul unor mai puternici dintre acei greci.* ODOBESCU, S. I, 123. *Desigur, nu e glumă să aduni alttea mii şi sute de date pozitive fără să ai măcar un reazim.* CARAGIALE, O. IV, 427. *Se simţea singur şi slab; se temea şi căuta razăm.* SLAVICI, N. II, 212. *Coaliţia era numeroasă ... Dar Cantemireştii aveau şi ei razimurile lor.* IORGA, L. I, 333. *Nu mai credeau în nimic, nu-şi puteau afla nici un razim.* AGÎRBICEANU, A. 479. *Din pricina unui copil s-a tras moartea femeii ce-i fusese reazimul vieţii.* REBREANU, I. 57. *Am căutat un razim doar în minte.* BENIUC, V. 9. *Crezi că aş putea uita ceasurile pe care le petreceai la început cu mine Ai fost primul meu reazim.* H. LOVINESCU, C. S. 94. *Am rămas fără de sprijin, Singurică, făr, de razim.* POP., ap. GCR II, 345.

3. Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri solide ale acestuia şi care impune anumite restricţii deplasărilor lor relative. Cf. DL, DM.

— Pl.: *reazeme* şi (învechit) *reazemuri.* — Şi: **reázim, rázem, rázăm, rázim** s. n., (învechit) **rázimă** s. f.

— Postverbal al lui **rezema.**

REÁZIM s. n. v. **reazem.**

REBÁRBARĂ s. f. v. **rabarbură.**

REBARBATÍV, -Ă adj. Cu aspect respingător, aspru; neplăcut. Cf. ŞĂINEANU, CADE, DL, DM. *Ştia să combine ştofe între ele şi cu tenurile cele mai rebarbative.* TEODOREANU, M. II, 174. (Fig.) *Scrierea separată e admisibilă ... cînd cuvinte cu prea multe silabe nu pot fi puse la un loc, pentru că ar căpăta un aspect rebarbativ.* IORDAN, G. 40. ✦ Fig. Care se împotriveşte la ceva, refractar. *Frica de a-şi pierde originalitatea, deci personalitatea, îi face pe unii rebarbativi la orice înfluenţă binefăcătoare.* RALEA, S. T. II, 81. *Dar categoricul — ca tot ce e superlaţie — e rebarbativ la nuanţare şi nu se pretează la variaţie.* CONTEMP. 1957, nr. 553, 4/5.

— Pl.: *rebarbativi, -e.*

— Din fr. **rébarbatif.**

REBÁRBURĂ s. f. v. **rabarbură.**

REBÁTE vb. III. Tranz. (Rar) A bate din nou. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *rebát.*

— Pref. *re-* + **bate.**

REBDÁ vb. I v. **răbda.**

REBDÁRE s. f. v. **răbdare.**

REBDATÓR, -OÁRE adj. v. **răbdător.**

REBDĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **răbdător.**

REBEÁGĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Vechitură, rablă. *E o rebeagă de maşină, n-ai ce face cu ea.* UDRESCU, GL. ✦ (Despre animale) Animal slab; rablă. *Am luat o rebeagă de vacă.* UDRESCU, GL. ✦ Epitet depreciativ la adresa unei femei. *Eu n-am nimic decît repeaga asta de nevastă şi tot nu mai mă spînzur, iar d-ta, care ai putea avea şi-o sută de neveste, gata să mori!* VISSARION, B. 185.

— Pl.: ? — Şi: **repeágă, rebleágă** (UDRESCU, GL.) s. f.

— Derivat regresiv de la **rebegi.**

REBÉC s. n. Vechi instrument muzical în formă de lăută, cu trei coarde, introdus în Europa de arabi. Cf. CADE, DL, DM.

— Pl.: *rebecuri.*

— Din fr. **rebec.**

REBEDÉNIE s. f. v. **rubedenie.**

REBEDÍNĂ s. f. (Regional) Nume dat unei fete bătrîne. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.

— Pl.: *rebedine.*

— Etimologia necunoscută.

REBEGEÁLĂ s. f. Faptul de a (se) rebegi **(1);** starea celui rebegit **(1).** Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Acum însă, cînd pierduse dalbele sale aripioare* [zîna] *fu nevoită să înoate şi ea prin noroi, ca orice muritor, şi să simtă ce e rebegeala.* POPESCU, B. III, 74. *Eu sînt femeie miloasă, Deschid uşa-l bag în casă Şi mi-l culc cu capu-n poală Să-i treacă de rebegeală.* MAT. FOLK. 278. ✦ (Regional) Răceală la animale. Cf. ŞĂINEANU, D. U., ŞEZ. IV, 128. ✦ (Regional) „Moarte provenită din frig". ŞEZ. V, 121.

— Pl.: *rebegeli.* — Şi: (regional) **ribigeálă** (ŞEZ. IV, 128), **răbigeálă** (ib. V, 121) s. f.

— **Rebegi** + suf. *-eală.*

REBEGÍ vb. IV. **1.** Intranz. A amorți de frig, a se zgribuli. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Îi aud cum desprind scînduri, Rebegesc, saracii, și le trebuie foc.* SADOVEANU, O. VI, 420. *Rebegesc de frig pînă li se fac pulpele picioarelor ca porumbica.* V. ROM. februarie 1955, 186, cf. A VI 26. ◇ Tranz. *Ne rebegește gerul.* BOLLIAC, O. 183. *N-a ribîzit frigu mînurile.* ALR SN III h 800/574. ✦ Refl. (Regional; despre animale) A se îmbolnăvi din cauza frigului, a răci. Cf. ȘEZ. IV, 128, V, 121.

2. Refl. (Regional) A slăbi, a arăta rău; a se rablagi (Chirii — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 16.

— Prez. ind.: *rebegesc.* — Și: (regional) **ribigí, răbigí** (A VI 4) vb. IV.

— Cf. magh. rebeg „tremură".

REBEGÍRE s. f. (Rar) Faptul de a (se) rebegi; rebegeală. Cf. POLIZU, LM.

— V. **rebegi.**

REBEGÍT, -Ă adj. **1.** Pătruns de frig; înghețat; înțepenit, amorțit. Cf. POLIZU. *Ne-am despărțit unul de altul, răbigiți de frig și hămisiți de foame.* CREANGĂ, O. 203. *Vîntul de-afară duhnește pe ușă aruncînd înăuntru o fetiță foarte rebegită.* CARAGIALE, O I, 176. *Tremura ca un cățel rebegit.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 56, cf. DDRF. *Pe uliță, smerit, umbla Un cerșelor în zdrențe putrezi . . . , Cu chipul vînăt, rebegit.* DEMETRESCU, O. 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Parcă era rebegit de frig.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 264. *Strigătul vînzătorilor de castane coapte . . . oprește în jurul plitelor calde mușterii rebegiți, fără paltoane.* CAZIMIR, GR. 15. *Am cules într-o dimineață ploioasă un pui rebegit de cotofană.* I. BOTEZ, B. I, 181. *În trupurile lor rebegite, răceala își sfredelise cuib adînc.* SADOVEANU, O. II, 130. *O femeie rebegită de frig.* CĂLINESCU, S. 48. *Meșterii . . . sînt toți jerpeliți, rebegiți. Își suflă în pumni.* PAS, Z. I, 136. *Îi răspunse glas de femeie rebegită de ger.* STANCU, R. A. V, 347. *Ajung pe la 11, rebegit, înghețat, în fața focului mare care arde și zi și noapte la poarta institutului.* V. ROM. ianuarie 1954, 190. *Tu stai ca un moș rebegit după sobă.* S ianuarie 1961, 4.

2. Stors de puteri, istovit, vlăguit; fără chef, abătut. *Sînt și cam rebegit de vremea asta.* CARAGIALE, O. II, 146. *Toți din casă plîngeau, erau supărați și ribigiți ca la mort.* CONTEMPORANUL, V, 102. *Margareta, îi strigă cu glas rebegit.* REBREANU, N. 5. *Tot mai aveam vreo cîțiva prizonieri . . . d-ăia rebegiți.* GALACTION, O. A. I, 262. *Din pricina cărților, nu vedea și nu trăia viața. Ori oameni rebegiți, să-i culci cu o suflare, ori oameni învadați de grăsime.* C. PETRESCU, Î. II, 220. (Fig.) *Rebegit în baltă-un felinar Își răsfrînge capul fără buze.* LESNEA, P. E. 65.

— Pl.: *rebegiți, -te.* — Și: (rar) **răbegît, -ă** (CADE), **ribigít, -ă** adj.

— V. **rebegi.**

REBÉJ s. n. (Regional) Refec grosolan la o haină; ață groasă și noduroasă (Mățău — Muscel). COMAN, GL.

— Pl.: *rebeje* și *rebejuri.*

— Etimologia necunoscută.

REBÉL, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre oameni, p. ext. despre manifestările lor; adesea substantival) (Persoană) care ia parte activă la o rebeliune, care îndeamnă la revoltă, la răzvrătire; revoltat, răzvrătit, (rar) rebelionist, (învechit) rebelist. *Un rebel va plăti cu capul lui blestemăția.* FN 29, cf. IST. Ț. R. 94. *Cine din meghistanii puternicii împărății s-ar fi uitat în obrazile unor vicleni și rebeli ca dînșii?* R. POPESCU, CM I, 555. *Se zice că și domnul rumânesc ce era pe acea vreme ar fi fost acolo, făcîndu-se rebel atunci și el.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *Pre rebeli și răsvrătitori cine nu-i va prinde și da în mînile craiului, el se cadă în pedeapsa lor.* ȘINCAI, HR. I, 333/35. *Împotriva rebelilor sau răzvrătitorilor să întrebuința puterea armelor.* MOLNAR, I. 200/20. *Rebelii musulmani din Asia Mică . . . s-au învins de către trupele lui Ibraim pașa .* CR (1830), 375[1]/8. *N-am voit a mă împărtăși de soarta unui rebel.* ASACHI, S. L. II, 21. *Domnul cătrănit de mînie îl învinovății de trădător și rebel și îl închise în pușcărie.* BĂLCESCU, M. V. 29, cf. POLIZU. *Luaserăm . . . niște atestaturi sub nume schimbate că sîntem din Țara Românească și că ne-am bătut . . . împotriva rebelilor.* GHICA, A. 411. *Iar dacă eu sînt rege, trufașe Samuel, Abis de ambițiune, atunci ești tu rebel.* MACEDONSKI, O. II, 201. *Un vasal rebel năvălește în țara ta.* I. NEGRUZZI, S. V, 496, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Provincie credincioasă opusă provinciei rebele.* BUL. COM. IST. II, 186. *Sultanul caută să aducă la supunere pe pașa rebel.* OȚETEA, T. V. 131. *El nu respectă ordinea în care trăiește, încercînd prin acte rebele s-o sfarme sau măcar s-o evite.* RALEA, S. T. III, 107. ◇ Fig. *În inima-mi rebelă o ură umilită P-ascuns se furișase.* HELIADE, O. I, 171. *O, moartea e-un chaos, o mare de stele, Cînd viața-i o baltă de vise rebele.* EMINESCU, O. I, 38. *Se umple-ntreaga boltă de clinchete rebele.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 80. *De teama amintirilor rebele M-am hotărît să mă cobor în mine.* MINULESCU, V. 159. *Tu, marțială ca și năzuința mea rebelă.* KLOPȘTOCK, F. 236, cf. LESNEA, C. D. 91. ✦ Nesupus, recalcitrant, refractar; care nu se conformează unor norme. Cf. LEON ASACHI, B. 98/22. *Ne-au lăsat, pentru cîtva timp, aceste suvenire, pe care însă le-a spulberat într-o singură zi limba românului rebelă la asemenea neologisme neapropiate firei sale.* ODOBESCU, S. I, 366. *Tot ce e refractar la expresie e rebel de asemeni și la inteligență.* RALEA, S. T. II, 77. *Singurul rebel la o nouă fază de arest era Slavici, și el a trebuit să fie luat pe sus.* CONTEMP. 1955, nr. 460, 3/4. *Licențele poetice din versurile lui Eminescu sînt deci corectări . . . ale materiei rebele.* VARLAAM—SADOVEANU, 344. *Gustul femeilor, soțiile, prietenele și surorile acestor bărbați rebeli la o nivelare tip, e fără pereche.* ARGHEZI, B. 54. ◇ Fig. *A șampaniei rebele dopurile-n aer sar.* ASACHI, S. L. I, 218. *De cîte șapte și opt ori mă prind la luptă cu cîte un subiect rebel și blestemat.* GALACTION, A. 280. *Veselia este sănătate . . . alungă răul, calmează nervii, face să crească părul pe chelițile cele mai rebele.* BRĂESCU, O. A. II, 407. *Peisajul, dușmănos și rebel la început, a sfîrșit prin a deveni docil.* RALEA, O. 112. ✦ (Despre atitudini) Care arată nesupunere, care exprimă revoltă. *Tovarășul lui e aproape așa cum l-a închipuit, . . . cu fruntea înaltă și cu toată înfățișarea rebelă.* C. PETRESCU, Î. II, 79. ✦ Fig. (Despre păr, bucle etc.) Care nu stă pieptănat, care este în dezordine; răvășit, zbîrlit. *Apoi, cu mai multă atenție, supune și aranjează cîrlionții rebeli.* CARAGIALE, O. II, 129. *Ca niște flăcări blonde-n umbră s-aprind șuvițele rebele.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 20. *Omul cel cu păr rebel și mult scotea un caiet din buzunar și . . . începea să citească.* GALACTION, O. 307. *Înainte de a pune capul pe pernă, repetă o tentativă neizbutită să aducă o oarecare rînduială în părul cîlțos și rebel.* C. PETRESCU, Î. II, 52. *Să-ți privesc obrazul palid, sub vîltori de păr rebele.* LABIȘ, P. 294. *Umbra de pe trotuar îți arăta . . . zburliri țepoase și o șuviță rebelă.* TEODOREANU, M. II, 168. *O pală castanie de păr rebel, nesupus de pieptene, îi atîrna totdeauna ca o aripă peste frunte.* SADOVEANU, E. 165. ✦ Fig. (Despre boli) Care nu cedează ușor la tratamentul medical; greu de vindecat. *Reumatismele și nevralgiile sînt mai grozave și mai rebele.* CĂLINESCU, S. 675. *Bolnavul nu poate vorbi . . . , are o tuse rebelă și scuipă sînge.* BELȚEA, P. A. 129.

2. S. f. (Învechit, rar) Rebeliune, răzvrătire. *Să ne scapi, maică, . . . din rebelă.* ZILOT, CRON. 351, cf. DDRF.

— Pl.: *rebeli, -e.* — Și: (învechit) **răbél, -ă** adj. FN 161.

— Din lat. **rebellis,** germ. **Rebelle,** fr. **rebelle.**

REBELÁ vb. I. Refl. (Învechit) A se răscula, a se răzvrăti. *Cu această faptă a lui Ferdinant nicidecum împăcîndu-se spaniolii, . . . la 1820, se rebeliră asupră-i.* AR (1829), 237[1]/45. *Voiește a prăpădi oastea lor și a se rebela împotriva cesarului.* BĂLCESCU, M. V. 477, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU. ◇ Intranz.

Dacă regele nu va primi condițiunile puse lui de aristocrați, ei au să-i denege ascultarea, adecă ei vor rebela. BARIȚIU, P. A. I, 518. *Româna națiune, în vechea sa credință, ... Fiind cu mult mai gata a suferi perire Decît a-și tinde brațul la cei ce-au rebelat.* MUREȘANU, P. 84/7, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *rebelez.* — Și: **rebelí** vb. IV.

— Din fr. **rebeller.**

REBELÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Răsculat, răzvrătit. *Matei pedepsi încă cu crîncenie pe cerbicoșii nobili ... rebelați în contră-i sub pricinuire că nu vor a se supune.* BĂLCESCU, M. V. 313.

— Pl.: *rebelați, -te.*

— V. **rebela.**

REBELÍ vb. IV v. **rebela.**

REBELÍE s. f. (Învechit și popular) Revoltă, rebeliune. *Gîlcevi, rebelii și înfricoșate sfăzi să aud pretutindenea.* FN 19. *Cu glas mare am strigat ... făcînd protestație ... pentru acela rebelie și lotrie* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 253. *S-au făcut rebelie în țeară.* ȘINCAI, HR. III, 274/28. *Începură a cîrti și a se lăuda, că întorcîndu-se acasă, vor face rebelie.* MAIOR, IST. 208/21. *Adunarea noastră pre-nălțată, De atita zarvă cu rebelie Abia în urmă și ea se deșteaptă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 196. *Rebelia ce ... au apropiat să facă arnăuțimea.* ZILOT, CRON. 66. *Frică-m*[i] *este ca să nu rîdice și rebelie asupra mea.* MUMULEANU, C. 40/15. *Putea pricinui răbelia locuitorilor din toate pașalîcurile.* AR (1829), 223[2] /25. *Vru să-i fugărească spre a stinge cuibul rebeliei.* ASACHI, S. L. II, 25. *Am slujit cu el pînă la răbeliia lui Tudor* (a. 1839). IORGA, S. D. XV, 330. *Acel semn al gloriei și al onoarei pe o sută de ctmpuri de sînge niciodată nu se va face vreun simbol al rebeliei și al necredinței.* BARIȚIU, P. A. II, 234. *A fost tăiat .. pentru vinovății de papism și de rebelie.* NEGRUZZI, S. III,281, cf. POLIZU. *Eu i-am scris să fie prudent, nu să dea revoluției caracter de rebelie.* GHICA, A. 642, cf. DDRF. *A pus Dragoș Vodă să facă o cetățuie ca la timp de rebelie ... să aibă unde se retrage.* MARIAN, T. 56, cf. ȘEZ. VII, 183.

— Pl.: *rebelii.* — Și: (învechit) **răbelie** s. f.

— **Rebel** + suf. *-ie.*

REBELIÓNE s. f. v. **rebeliune.**

REBELIONÍST s. m. (Rar) Rebel, răzvrătit. *Dacă majestățile lor vor să se înapoieze la București, nu vor întîlni picior de rebelionist.* PAS, L. II, 211.

— Pl.: *rebelioniști.*

— **Rebeliune** + suf. *-ist.*

REBELÍST s. m. (Învechit) Rebel **(1)**, răzvrătit. *În zilele lui Dan Vodă, fiind crai ungurescu Ludovic, sașii den Ardeal s-au fost făcut rebeliști.* R. POPESCU, CM I, 236. *Acest viclean rebelist știu să se prefacă ascunzînd fapta lui.* DESC. AM. 120/17. *Care rebelie simțindu-o ... o au întîmpinat cu mijloace prea înțelepte, gătind pe taină o sumă de într-armați de s-au aflat gata împotriva rebeliștilor.* ZILOT, CRON. 66. *Ibrahim Pașa, însănătoșindu-se, are de gînd să năvălească cu puteri înnoite împotriva rebelliștilor.* GT (1838), 30[1]/51.

— Scris și: *rebellist.* — Pl.: *rebeliști.*

— Cf. r e b e l i e.

REBÉLIȘTE s. f. (Rar) Răscoală. *De la romanul vieții rustice ... și pînă la prezentul „Crăișor", viața romanțată a lui Horia și a rebeliștei iobăgești de la 1784, măiestria povestitorului s-a aplicat pe tot alte teme.* PERPESSICIUS, M. III, 142.

— Pl.: *rebeliști.*

— **Rebel** + suf. *-iște.*

REBELIÚNE s. f. Răzvrătire, revoltă, nesupunere; indignare; (învechit, rar) rebelă, (învechit și popular) rebelie. *Sultanul ... credea că lesne va putea potoli rebeliunea unui dușman așa de slab.* BĂLCESCU, M. V. 57. *O controversă nu le mai pare o deprindere legitimă a vieței literare, ci oarecum un act de rebeliune.* MAIORESCU, CR. I, 383. *Cînd e rebeliune, iertarea e greșeală.* MACEDONSKI, O. II, 206. *În odaie e chipul galben din sicriu, ... care aiță rebeliunea poetului.* GHEREA, ST. CR. I, 217, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A fost ... osîndit la moarte pentru rebeliune.* IORGA, L. R. LXXV. *Uite-așa să te porți și tu, băiete, ca dînsul, nu să-mi umbli cu rebeliuni.* REBREANU, R. I, 141. *Pandurii ... aveau să fie urmăriți și de autoritățile românești și de cele turcești pentru participare la rebeliune.* OȚETEA, T. V. 302. *Individul, din contra, tinde către rebeliune și către anarhie.* RALEA, S. T. II, 252. *Practica lor ... abrutizează suficient conștiința ca să împiedice spiritul de rebeliune.* V. ROM. iulie 1954, 219. *Ăia fac rebeliune și voi, chef.* BENIUC, M. C. I, 171. *Chem plutonul de execuție ... să tragă ... Rebeliune ... Te am martor.* CAMILAR, N. I, 208.

— Pl.: *rebeliuni.* — Și: (italienism învechit) **rebelióne** s. f. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 433.

— Din fr. **rébellion, germ. Rebellion.** — **Rebelione** < it. **ribellione.**

RÉBENI subst. pl. (Regional) Cepuri de viță de vie (Ighișu Vechi — Mediaș). VICIU, GL.

— Din germ. **Reben** (pl. lui *Rebe).*

REBIÁ s. f. v. **rubia.**

REBÍZLĂ s. f. v. **ribizlă.**

REBÍZLI s. m. pl. v. **ribizli.**

REBLEÁGĂ s. f. v. **rebeagă.**

REBLEGÍ vb. IV v. **rablagi.**

REBLEGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

REBOBINÁ vb. I. T r a n z. A bobina din nou, a reface bobinajul unei mașini electrice. Cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *rebobinez.*

— Pref. *re-* + **bobina.**

REBOBINÁRE s. f. Acțiunea de a r e b o b i n a. Cf. DL, DM.

— Pl.: *rebobinări.*

— V. **rebobina.**

REBOMBÁ vb. I v. **rimbomba.**

REBONIFICÁ vb. I. T r a n z. A restitui cuiva suma avansată în contul unei mărfi, al unui serviciu etc. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ◇ R e f l. p a s. *Duc o marfă într-o țară străină spre vînzare și nu o vînd, ci o aduc înapoi, în care caz mi se rebonifică vama plătită.* I. PANȚU, C. 315.

— Prez. ind.: *rebonific.*

— Pref. *re-* + **bonifica.**

REBONIFICÁRE s. f. Acțiunea de a r e b o n i f i c a; (concretizat) suma rebonificată, rebonificație. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Refacția are și sensul de rebonificare, ce se acordă pentru părți de marfă stricată sau care nu se pot întrebuința.* I. PANȚU, C. 315.

— Pl.: *rebonificări.*

— V. **rebonifica.**

REBONIFICÁȚIE s. f. Rebonificare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sub refacție se poate înțelege și o ... rebonificație de vamă.* PANȚU, PR. 5.

— Pl.: *rebonificații.*

— Pref. *re-* + **bonificație.**

REBOTEZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A boteza din nou. Cf. BARCIANU. (F i g.) *Nenorocirea ne rebotează iarăși pe toți frați.* RUSSO, S. 31.

— Prez. ind.: *rebotez.*

— Pref. *re-* + **boteza.**

REBUFNÍ vb. IV v. **răbufni.**

RÉBUS s. n. **1.** Joc în care un cuvînt sau o frază sînt reprezentate printr-o combinație de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să ghicești cuvîntul sau fraza dată. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE. *Să-i caute ca într-un rebus conjuncția subiectivă ori adversativă.* I. BOTEZ, B. I, 147. *Un mare număr de pionieri au participat la concursul „Să dezlegăm jocuri și rebusuri".* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 866. ✦ Fig. Enigmă, șaradă. *Dă-mi tălmăcirea buzelor profane Și rebusul icoanelor tăcute.* MINULESCU, VERS. 150. *Nenumărate rebusuri de acest gen, continuă apoi cu glas schimbat, o adevărată plasă.* PREDA, R. 41.

2. (Învechit) Compoziție heraldică prin care se face aluzie la numele unei persoane, la profesiunea sau calitățile personale ale acesteia, descrise figurat. *În evul mediu rebusurile erau forma cea favorită a limbajului eraldic.* HASDEU, I. C. 94, cf. 93.

— Pl.: *rebusuri.*

— Din fr. **rébus,** germ. **Rebus.**

REBÚT s. n. Produs care nu corespunde condițiilor de calitate stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. și care nu poate fi folosit conform destinației sale. *Nerespectarea acestei cerințe duce la rebuturi.* IOANOVICI, TEHN. 96, cf. NOM. MIN. I, 74. *Ei se angajează . . . să reducă rebuturile.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 10/1. *A reușit să coboare procentul de rebut pînă aproape de zero.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 353. ✧ Expr. **A da** (sau **a cădea** etc.) **la rebut** = a declara (sau a fi declarat) rebut un produs. *Asemenea operă a unui asemenea îndivíd trebuie să cadă la rebut.* SADOVEANU, E. 179. *Economia de viață a societății cere ca să nu se desprețuiască și aportul celor slabi. Ar fi o mare risipă dacă aceste resturi ar fi azvîrlite la rebut.* RALEA, S. T. II, 267.

— Pl.: rebuturi.

— Din fr. **rebut.**

REBUTÁ vb. I. Tranz. A respinge (ceva) ca necorespunzător; a declara rebut un produs. *Mărginirea nemaiîntîlnită a neamurilor lui Dinu, îmbrăcate în rochiile rebutate de desenator.* CONTEMP. 1956, nr. 503, 2/5. *E un transport pe care l-au rebutat.* DAVIDOGLU, C. 33, cf. DN[2].

— Prez. ind.: *rebutez.*

— Din fr. **rebuter.**

REBUTÁRE s. f. Acțiunea de a rebuta; respingere (a unui produs) ca necorespunzător. *Pentru a se evita rebutarea acestor piese costisitoare, s-a reușit . . . să se găsească o metodă de a repara defectele pieselor.* IOANOVICI, TEHN. 179. *Controlul metrologic . . . a stabilit . . . rebutarea a două piese.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850.

— Pl.: *rebutări.*

— V. **rebuta.**

REBUTÁT, -Ă adj. Care este considerat ca rebut. Cf. NOM. MIN. I, 98. *Au redus mult prețul de cost prin eliminarea la maximum a procentului de produse rebutate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 379. *S-a ajuns ca timp de 20 de zile . . . să nu dea nici o piesă rebutată.* ib. 1960, nr. 4 844.

— Pl.: *rebutați, -te.*

— V. **rebuta.**

REBUVNEÁLĂ s. f. v. **răbufneală.**

REC s. n. Bară fixă (pe care se fac exerciții de gimnastică). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].

— Pl.: *recuri.*

— Din germ. **Reck.**

RECALCITRÁNT, -Ă adj. Care se opune, care rezistă, care nu se lasă convins; încăpățînat, îndărătnic, refractar, (învechit) renitent. *Împacă elementele recalcitrante din partidul liberal.* MAIORESCU, D. II, 128, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ilie Iorest, care se arătase prea recalcitrant, fu scos din scaun.* IORGA, L. II, 55. *Avem un musafir recalcitrant.* CAMIL PETRESCU, T. I, 479. *Familia Sohatchi era, cu toate ridicările prin profesii, încă de structură mahalagească, recalcitrantă la răceala protocolară.* CĂLINESCU, E. O. II, 112. *Demobilizații . . . aveau față de autorități o atitudine recalcitrantă.* PAS, Z. IV, 25. *Viziunea poetului recalcitrantă față de eternele triști autumnale.* V. ROM. ianuarie 1960, 175. ✧ (Substantivat) *Frica de . . . „ocna și mănăstirea" la care luminăția sa era dispus să trimeată pe recalcitranți.* IORGA, L. II, 95. *Această hotărîre a servit ca mijloc de presiune împotriva recalcitranților.* OȚETEA, T. V. 154. ✧ (Glumeț) *Medicul mobilizat, îmbrăcat pentru întîia oară în haine militare, cu pantalonii prea strîmți . . . cu chipiu recalcitrant.* BRĂESCU, O. A. II, 267. ✧ Fig. *Vîrsta critică a lui Doru, Privirea lui echivocă, aci supusă, aci enigmatic de recalcitrantă, reprezentau pentru el probleme.* CĂLINESCU, B. I. 34.

— Pl.: *recalcitranți, -te.*

— Din fr. **récalcitrant.**

RECALCITRÁNȚĂ s. f. (Rar) Faptul de a fi recalcitrant; încăpățînare, îndărătnicie. *Cauza nu poate fi inaptitudinea la studii, . . . ci o recalcitranță la ordine.* CĂLINESCU, E. 32.

— Pl.: *recalcitranțe.*

— Din fr. **récalcitrance.**

RECALCULÁ vb. I. Tranz. A calcula din nou, a stabili ceva pe baza unor noi calcule. *Recalcula media, ca nu cumva să-l informeze greșit pe acest ziarist cumsecade.* V. ROM. iulie 1954, 304.

— Prez. ind : *recalculez.*

— Pref. *re-* + **calcula.** Cf. fr. recalculer.

RECALCULÁRE s. f. Acțiunea de a recalcula *Recalcularea pensiilor de invaliditate se face în condițiile ce se stabilesc prin regulament.* BO 1962, 207.

— Pl.: *recalculări.*

— V. **recalcula.**

RECALIFICÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) pregăti, a (se) instrui în vederea obținerii unei noi calificări profesionale; a da (sau a obține) o nouă calificare. Cf. DL, DM, SFC II, 74.

— Prez. ind.: *recalific.*

— Pref. *re-* + **califica.**

RECALIFICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) recalifica; calificare nou dobîndită. *Cum o să facă față unei recalificări?* PREDA, R. 317, cf. DL, DM. *Dacă unii invalizi nu pot fi încadrați fără recalificare, unitățile vor lua măsuri pentru recalificarea lor.* BO 1962, 205, cf. DER.

— V. **recalifica.**

RECAPITULÁ vb. I. Tranz. A reveni asupra unei lucrări, chestiuni, probleme etc., insistînd asupra punctelor esențiale; p. ext. a sintetiza, a rezuma; (învechit, rar) a recapitului. *Aci o critică nu ne-ar da alta folos cît a recapitula cele zise.* CR (1848), 3[0]/16, cf. STAMATI, D. *Vom recapitula în scurt cunoștințele științifice.* ROM. LIT. 387[1]/6. *Recapitulînd acum toate concluziunile, . . . dobîndim următoarele idei principale.* MAIORESCU, CR. I, 112, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Recapitulînd rezultatele la care am ajuns cu privire la data manuscriptului . . . , constatăm următoarele.* BUL. COM. IST. II, 163. *Își recapitulă cum avea să decurgă explicația.* C. PETRESCU, Î. I, 37. *Aș putea să recapitulez unele lucruri pe care dumneata nu le-ai cunoscut.* SADOVEANU, O. XI, 468. ✦ A readuce în memorie, a trece în revistă; a-și reaminti. *Începem a recapitula nebuniile dăntâi.* HELIADE, D. J. 67/26. *Puse capăt sutimilor sale de compoziții muzicale, prin oratoriul numit „Cele patru timpuri ale anului", . . . recapitulînd toate amintirile vieței sale.* ODOBESCU, S. III, 94. *După o clipă de gîndire, ca și cum și-ar fi recapitulat cele au-*

zite,... răspunse. ARDELEANU, U. D. 61. *Mai bine să aștepte, și între timp să-și recapituleze vorbă cu vorbă, tot ce avea să-i ceară.* C. PETRESCU, C. V. 60. *Ajungînd acasă, mă străduiam să recapitulez discuțiile noastre.* VLASIU, D. 82. *Ziua recapitula dezastrele pe care le-au pricinuit refugiații bucureșteni.* SADOVEANU, O. VII, 659. ✦ A revedea sistematic materia parcursă într-o anumită perioadă de învățămînt pentru a o reține; a repeta. *Recapitulînd* [la clasa a XI-a] *dezvoltarea literaturii noastre începînd din anii 1920.* GÎ 1961, nr. 612, 4/2.

— Prez. ind.: *recapitulez.*

— Din fr. **récapituler.**

RECAPITULÁRE s. f. Acțiunea de a *recapitula*; p. ext. sintetizare, rezumare; (învechit) recapitulație. Cf. STAMATI, D., DDRF, DL, DM. ✦ Trecere în revistă, rememorare. *Să facem dar o recapitulare de lucrările cele mai importante pe care bunul simț, ajutat de experiență, le declară absolut trebuincioase.* ALECSANDRI, S. 18. *Se scuă și făcu recapitularea liniștit.* CĂLINESCU, E. O. II, 106. ✦ Revederea sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învățămînt; repetare. *Trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea lecțiilor, pentru recapitularea materialului studiat.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 361. *Se impune să stabilim în primul rînd temele pe care vom axa lecțiile de recapitulare.* GÎ 1961, nr. 612, 1/1. *Recapitularea nu-i o privire înapoi, ci un pas înainte în formarea gîndirii științifice.* ib. 1968, nr. 946, 3/1.

— Pl.: *recapitulări.*

— V. **recapitula.**

RECAPITULATÍV, -Ă adj. Care recapitulează, care are rolul de a recapitula, destinat recapitulării; p. ext. rezumativ. Cf. DL, DM. (Adverbial) *E nervoasă... și la munte plouă, — revenise doctorul, recapitulativ.* TEODOREANU, M. II, 250. ✦ (Despre lecții, seminarii etc.) În care se revede sistematic materia parcursă într-o anumită perioadă de învățămînt. *Seminariile recapitulative trebuie să contribuie la intensificarea învățămîntului în cercuri.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 1/5. *În întreaga țară se desfășoară în prezent seminarii recapitulative.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398 *Este necesar să dăm o deosebită atenție legării lecțiilor recapitulative de viață, de practică, de actualitate, de realitățile construcției socialiste în țara noastră* GÎ 1961, nr. 612, 1/2.

— Pl.: *recapitulativi, -e.*

— Din fr. **récapitulatif.**

RECAPITULÁȚIE s. f. (Învechit) Recapitulare. *Nu facem decît o recapitulație sau încheiare a celor zise.* HELIADE, PARALELISM II, 143, cf. I. GOLESCU, C., BREZOIANU, A. 512/1, STAMATI, D., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *recapitulații.* — Și: **recapitulațiúne** s. f. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **récapitulation.**

RECAPITULAȚIÚNE s. f. v. **recapitulație.**

RECAPITULUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A recapitula. *Practisirea ecstragerii rădăcinilor, recapituluind regulile întru aceasta date.* ASACHI, E. II, 60/15.

— Prez. ind.: *recapituluiesc.*

— Din germ. **rekapitulieren.**

RECARBURÁ vb. I. Tranz. A mări procentul de carbon al unui oțel care, în cursul elaborării, a fost decarburat sub limita prescrisă. Cf. DL, DM, SFC II, 74. ✧ Refl. *Prin aceasta fierul se recarburează și se transformă în fontă.* IOANOVICI, TEHN. 37.

— Prez. ind.: *recarburez.*

— Din fr. **recarburer.**

RECARBURÁRE s. f. Acțiunea de a *recarbura*. *Recarburarea acestui fier se face în creuzet.* IOANOVICI, TEHN. 39, cf. LTR², DL, DM, DER.

— Pl.: *recarburări.*

— V. **recarbura.**

RECATEGORISÍ vb. IV. Tranz. A categorisi din nou. Cf. L. ROM. 1965, nr. 1, 89.

— Prez. ind.: *recategorisesc.*

— Pref. *re-* + **categorisi.**

RECĂDEÁ vb. II. Intranz. **1.** A cădea, a se prăbuși din nou. *Te-ai dus... murmură el..., recăzînd cu capul în perini.* EMINESCU, N. 80, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Prin întuneric bîjbîiesc prin casă, Și cad, recad și nu mai tac din gură.* BACOVIA, O. 15. *Șarpele... încerca să se suie pe dulap, recădea, pornea în altă direcție.* BENIUC, M. C. I, 100. *Cînd cerca să se ridice, recădea pe pernă.* CAMILAR, C. 44.

2. A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea anterioară; a cădea la loc. *Fără încetare, ridică o limbă pururea recăzînd, care mînă o roată cu dinți.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50. *Ea lăsă perdeaua să cadă.* EMINESCU, N. 71, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *A șezut între oamenii simpli și tihniți, ai căror mușchi puternici, în lupta cu undele, se umflau și recădeau ca unda.* GALACTION, O. 195.

3. Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep, „în") A fi cuprins din nou de..., a se întoarce din nou la ceva sau în ceva; a reveni. *Zvîrlit de pe clipa ce zboară Recade în iadul obștesc.* MACEDONSKI, O. I, 189. *Tremuri să nu steie cîntăreții, Să nu recazi în frînele vieții.* CONV. LIT. XLII, 138. *Biata femeie se muncea să-și aducă aminte ce învățase și, după fiecare forțare neizbutită, recădea în limba ei sîrbească, din care popa Tonea nu înțelegea mai nimic.* GALACTION, O. 190. *El recădea în somnul lui.* SADOVEANU, O. XI, 403. *Băiatul nostru mormăie ceva și recade în toropeală.* PREDA, R. 28. ✧ Expr. **A recădea pe gînduri** = a cădea din nou pe gînduri, a redeveni îngîndurat. *După plecarea sa, generalul recăzu pe gînduri.* I. NEGRUZZI, S. III, 22.

— Prez. ind.: *recád*; perf. s.: *recăzui*; part.: *recăzut.* — Și: (învechit) **răcădeá** vb. II. L. ROM. 1961, nr. 2, 141.

— Pref. *re-* + **cădea.**

RECĂDÉRE s. f. Acțiunea de a *recădea*; revenire, întoarcere. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Înaintare și recădere în ceea ce a fost odată.* BLAGA, G. 119. ✦ (Med.; învechit) *Recidivă.* Cf. BIANU, D. S. ✦ Fig. Decădere, degradare. *O așa recădere a limbii la gradul de dialect n-a putut decît să fie dezastruoasă.* MACEDONSKI, O. IV, 124.

— Pl.: *recăderi.*

— V. **recădea.**

RÉCĂL s. n. (Transilv., rar, în nordul Mold., Ban. Olt.) Haină de postav sau de pănură, făcută în casă (H XII 312, XVI 49, XVII 237, 238, T. DINU, Ț. O. 138, L. COSTIN, GR. BĂN. 174, com. PAȘCA, CHEST. V 48/160, ALR II 3 352/172, ib. 3 405/162, LEXIC REG. 93); suman (PRECUP, P. 16, CHEST. V. 66/165, ALR I 2 153/542, ALR II 3 273/172, ib. 3 330/172); bluză (ib. 3 326/29, 105, 219). *O rochie... de cradel cu recăl cu tot* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145. *3 recăle de flanel fain* (a. 1817). id. ib. 174. *Avem un lecru (vestă) pe care dacă-l îmbraci, nu te mai vede nimeni.* FRÎNCU-CANDREA, M. 247. *Bărbații... se îmbracă cu piepțare din piele de oaie și preste ele au un vestmînt, cam cît piepțariul de lung, numit recăl. Acesta e din lînă de oaie, țesută acasă.* MOLDOVAN, Ț. N. 59. *Recălul ce se împletește... cu acele, din lînă țigaie și bîrsană, este o haină frumoasă.* PĂCALĂ, M. R. 522. *Cînd e frig și vreme ploioasă poartă cioareci și suman (rechel),... de pănură sură sau albă.* PRECUP, P. 16.

— Pl.: *recăle.* — Și: **réchel, réclu** (ALR II 3 326/29, 105, pl. *recluri*) s. n., **réclă** (L. COSTIN, GR. BĂN. 174, pl. *recle*) s. f., **lécăr** (H XVII 237, 238), **léeru** s. n.

— Din săs. **Reckel,** magh. **rékli.**

RECĂLÚȚ s. n. (Transilv.) Diminutiv al lui *recăl*. *Nănașii aduc plocoane finuțului și cumetrei:*

sculece, fașă, recăluț, ceapsă. PĂCALĂ, M. R. 165, cf. ALR SN IV h 1 183/172.
— Pl.: *recăluțe.*
— **Recăl** + suf. *-uț.*

RECĂPĂTÁ vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobîndi, a recîștiga. *Poate să doarmă ca . . . să-și recapete puterile.* CORNEA, E. I, 191/27. *Epitropia școalelor . . . au putut, pe temeiul unei giudecăți formale, să recapete unele din moșii* (a. 1859). URICARIUL, IV, 427/18, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A recurs la tot felul de subterfugii . . . pentru a-și păstra și recăpăta mai tîrziu scaunul episcopal.* IORGA, L. II, 379. *Recăpătat simțul realității.* HOGAȘ, DR. I, 164. *Își recăpătă calmul complect.* REBREANU, R. I, 216. *Copacii geometrici își recăpătaseră forma.* C. PETRESCU, R. DR. 102. *Un moment tăcuse pentru ca să-și recapete suflul.* SEBASTIAN, T. 113. *Un deținut, recăpătîndu-și libertatea, vechea lui semeție reapare.* VIANU, A. P. 273. *Geniul rău a prefăcut-o pe ea și pe prietenele sale în lebede, . . . însă noaptea recapătă chipul omenesc.* CĂLINESCU, S. 803. *Trebuie să găsești calea ca s-o faci să-și recapete încrederea.* V. ROM. septembrie 1955, 145. *Muzica tindea așadar să-și recapete prestigiul filozofic.* S ianuarie 1961, 75. *Îl lăsă singur, . . . trăgînd nevoiașul nădejde că peste noapte și-a recăpăta ochii.* RETEGANUL, P. I, 29.
— Prez. ind.: *recăpăt.*
— Pref. *re-* + **căpăta.**

RECĂPĂTÁRE s. f. Acțiunea de a recăpăta. Cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, ALEXI, W. *Limba poate fi . . . îmbogățită prin recăpătarea bunurilor înstrăinate* IORGA, L. II, 295.
— Pl.: *recăpătări.*
— V. **recăpăta.**

RECĂSĂTORÍ vb. IV. Refl. A se căsători din nou. *Se mai spunea că se recăsătorise cu o spaniolă.* CĂLINESCU, S. 136. *Ești o femeie superioară. O să te recăsătorești ușor.* T noiembrie 1962, 28.
— Prez. ind.: *recăsătoresc.*
— Pref. *re-* + **căsători.**

RECĂSĂTORÍBE s. f. Faptul de a se recăsători. Cf. DL, DM.
— Pl.: *recăsătoriri.*
— V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÍT, -Ă adj. Căsătorit din nou. DL, DM.
— Pl.: *recăsătoriți, -te.*
— V. **recăsători.**

RÉCE adj., subst. **I.** Adj. **1.** (În opoziție cu cald) Lipsit de căldură; care are o temperatură mai scăzută decît o limită dată; care dă senzația de frig. *Cine va adăpa unul de acești mici cu un păhar de apă rece . . . nu-ș va pierde plata lui.* CORESI, EV. 207. *Acolo iaste ger reace* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/8. *Va da băutură . . . un pahar de apă rece.* N. TEST. (1648), 14r/4. *Multe ploi reci fiind, nu le-au dat îndemînă să bată Livovul.* R. POPESCU, CM I, 420, cf. ANON. CAR. *Ploaie reace.* CALENDARI (1733), 17/12. *Nimic nu poate schimba sîngele lor cel răce.* IST. AM. 85r/17. *Să nu fie vară zădufoasă, Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece.* BUDAI-DELEANU, Ț. 325, cf. DRLU, LB. *Au găsit o fîntînă cu apă răce și curată.* DRĂGHICI, R. 40/10. *Apa spumegătoare și rece înălța cu putere vălurile cetei întinse asupră-i.* CR (1848), 8³/57. *Agiungeau . . . într-o poiană mare . . . , nu departe de un izvor răce.* RUSSO, S. 22. *Pînă n-ajungi tîmpul rece, Bucură-te de natură.* ALEXANDRESCU, O. I, 98. *Știu să sting în apă rece Cărbuni roși.* ALECSANDRI, T. 11, cf. CIHAC, I, 229. *Noaptea este foarte rece.* BOLINTINEANU, O. 93. *Chemarea-mi asculta-vei? Din neguri reci plutind te vei desface?* EMINESCU, O. I, 120. *Fîntîna . . . era plină pînă-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața.* CREANGĂ, P. 290. *Lăsară în urmă păduri, . . . izvoare cu ape limpezi și reci.* ISPIRESCU, L. 22. *În soarta mea m-am împietrit: Rămîn ca marmora de rece.* MACEDONSKI, O. I, 36. *Ca marmora de rece Și de albă-ți este fața.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 41. *Zugrăvit e pe icoană un sfînt gîrbov și umil. În perete rece, coșcov, afumat, e țintuit.* NECULUȚĂ, Ț. D. 114. *Parcă străbate-o săgeată De-a lungul cîmpiilor reci.* COȘBUC, P. II, 9. *Cum pleci Pe calea ce străbate pustiurile reci?* PETICĂ, O. 145. *Cea dintîi picătură de ploaie o izbi rece, greoaie.* GÎRLEANU, N. 220. *O cascadă de aer subțire și răce se revărsa de pe cele din urmă înălțimi apusene ale Hălăucei.* HOGAȘ, DR. I, 51. *Am privit în jurul meu și-n mine: Soba rece, Pipa rece.* MINULESCU, V. 121. *Peste fagi cu vîrfuri sure A căzut amurgul rece.* TOPÎRCEANU, B. 39. *Dimineața fu rece și întunecată ca un amurg.* C. PETRESCU, Î. I, 252. *Ploua subțire, pieziș, o ploaie rece, ce-ți înțepa obrazul ca punctele de foc.* BRĂESCU, O. A. I, 290. *Bem apă rece dintr-un cofăiel de brad.* SADOVEANU, O. IV, 141. *Un vînt rece și sărat dinspre largul mării se-ntărește mereu.* BART, S. M. 14. *Cu ceafa-n iarba rece, voinicul doarme dus.* ARGHEZI, VERS. 333. *Ca-n ape fără prunduri, fabuloase, reci, Arzînd se văd minuni — prin lutul purpuriu.* BLAGA, P. 99. *Peste cîmpul negru adie vînt rece, de miez de iarnă.* STANCU, R. A. I, 16. *Către seară s-a lăsat un frig și-o ceață amestecată cu burniță rece.* GALAN, Z. R. 73. *Arsenic plăti consumația și cînd respiră aerul rece de afară își reveni.* BARBU, P. 292. *Cireșii au frunzele reci, de aramă, Ca frunzele viței de vie.* HOREA, P. 44. *Să păstrezi și ciudata senzație . . . Din diminețile reci și obscure de martie.* S ianuarie 1961, 6. *Tare suflă vînturi reci, Rău mă strică gînduri seci!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 350. *Mai bine i-ar fi venit la socoteală și babei un băiețaș sprinten și oblu ca un fir de brad decît orătania cea de șarpe, rece ca sloiul de gheață.* MERA, L. B. 6. *Apă rece nu-i mai bea, Adusă de mîna mea.* FOLC. TRANSILV. I, 211, cf. ZANNE, P. I, 369. ◇ Fig. *Și fiecare pe unde trece Păraie de sînge turcesc varsă, Somn dulce mutînd în moarte rece.* BUDAI-DELEANU, Ț. 256. *Unde sînt atîte vieți? . . . Moartea rece le-a cuprins.* ALECSANDRI, P. II, 18. *Strălucea ca bruma în lumina cea rece a lunei.* EMINESCU, P. L. 29. *Dar lumina creștea peste brazi, lină și rece.* C. PETRESCU, Î. II, 10. *Scăldați atunci în întregime într-o lumină rece și pură,* [norii] *par asemeni unor piscuri înalte, acoperite de zăpezi eterne.* BOGZA, C. O. 52. *S-a întunecat lumina-n pîcle grele Și bezne reci au pîlpîit pe lut.* LABIȘ, P. 65. ◇ *Climă rece* = climă polară; p. ext. clima regiunilor situate în apropierea cercului polar. *În sfîrșit, ce mai rămîne peste izoterma 10° a verei din emisfera australă și boreală e ținutul climei reci sau polare.* MEHEDINȚI, G. F. 105. (Învechit) *Pămînt rece* = pămînt argilos umed. *Între feliurile pămîntului celui reace sau greu se numără lutul și tina cea cleoasă.* ECONOMIA, 5/1. *Locuință rece* = locuință care nu poate fi bine și ușor încălzită, care nu ține căldura, friguroasă. *Beție rece* v. beție. *Gamă rece* v. gamă. *Război rece* = stare de încordare, de tensiune în relațiile internaționale, provocată de politica de pe poziții de forță, dusă de cercurile imperialiste agresive. *S-a declarat favorabil convorbirilor . . . în vederea promovării destinderii în Europa și lichidării consecințelor „războiului rece".* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 504. *Abces rece* = abces fără caracter inflamator. Cf. DL, DM. ◇ Expr. **A îmbăta (pe cineva) cu apă rece** v. îmbăta. **Rahat cu apă rece** v. rahat². **A-i trece** (cuiva) **un șarpe rece prin sîn** (sau **prin inimă**) = a se îngrozi, a se înspăimînta. Cf. ZANNE, P. I, 657, II, 427. **A se întrece în apă rece** = a se obrăznici. ZANNE, P. III, 446, cf. 447. ◇ (Adverbial; adesea în legătură cu verbele „a fi", „a se face") *Vîntul suflă rece . . . rănile mă dor!* BOLINTINEANU, O. 33. *Se făcuse rece și vîntul bătea cu tărie.* SLAVICI, O. II, 107. *În pămînt cît e de rece Și-n pămînt nu vezi nimic.* COȘBUC, P. I, 164. *Nu simți ce rece e între zidurile albe?* ISAC, O. 151. *E cam rece azi, toamnă timpurie.* SEBASTIAN, T. 150. *Afară începu să plouă mărunt și rece.* S ianuarie 1961, 46. ✦ (Substantivat, n. sg.; adesea în construcție cu „a-i fi") Frig, răceală, temperatură scăzută. *Cumu se potrivește*

reacele caldului și albului negrul . . . , așa se potrivește și mitarul învățăturiei. CORESI, EV. 447, cf. LB. *Nu ți-e prea cald? Nu ți-e prea rece?* ARGHEZI, S. V, 44. *Nu ți-a fost rece?* H. LOVINESCU, T. 95. *Ți s-a cam înroșit nasul: trebuie să-ți fie rece ca la câței.* VINEA, L. II, 312. *Din pădure venea recele umed al înnoptării odată cu umbra crescută a desișului.* V. ROM. noiembrie 1963, 5. *Rece la gît cînd simțea Și puțin de se mișca, Sfoara de pe gît sărea.* TEODORESCU, P. P. 540. ◇ Loc. adv. **La rece** = **a)** la o temperatură scăzută. *Alimentele se țin la rece.* DL, cf. DM; **b)** la temperatura normală, fără a încălzi. *Nituirea se face la rece și la cald.* IOANOVICI, TEHN. 136. *Controlîndu-se la rece, vom găsi totdeauna* [la mașinile care funcționează la o temperatură mai ridicată] *abateri inadmisibile.* ORBONAȘ, MEC. 124, cf. IORDAN, STIL. 23, ENC. TEHN. I, 94, 103, MACAROVICI, CH. 144. *S-a angajat să scurteze durata medie a reparațiilor la rece ale cuptoarelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863. *Uneori o anumită temperatură poate să dea la iveală cine știe ce substanță nouă, din altele două care la rece nu reacționează deloc.* S ianuarie 1961, 29; **c)** neinfluiențat de sentimente, de pasiuni etc.; în mod obiectiv. *Vitejia lor vine din poltronerie, pe cînd faptele mari se cer făcute la rece.* CAMIL PETRESCU, O. II, 30. *Trebuie să rumeg ideea la rece, își spuse.* PREDA, R. 129. *Nu trebuia să tratez chestiunea la rece.* VINEA, L. II, 230. ◇ Expr. **A nu-i fi** (cuiva) **nici cald, nici rece** sau **a nu-i face** (cuiva) **nici cald, nici rece** (sau) **a nu-i ține** (cuiva) **nici de cald, nici de rece** = a-i fi (cuiva) indiferent, a nu-l impresiona. Cf. TDRG, DL, DM. **A-i treee** (cuiva) **rece prin inimă** (sau **prin spate**) = a se înfiora, a se înspăimînta. *Cînd i-a zărit împărăteasa, i-a trecut numai rece prin inimă și, leșinînd, a picat jos.* SBIERA, P. 109. *Sosește și boierul . . . , și cînd a văzut toate gata, . . . i-a trecut numai rece prin spate, i s-a făcut rău la inimă.* id. ib. 161. **A scoate** (sau **a sufla, a-i ieși) din gură cînd cald, (și) cînd rece** = a sufla cînd una, cînd alta, a acționa cînd într-un fel, cînd într-altul; a o întoarce în toate felurile, a o scălda. Cf. ZANNE, P. II, 179. ✦ (Întărind pe „fiori", „răcori") Care înfioară, care înfrigurează. *Spaima cu Frica merg călăuze, Și răci Fiori tremurînd în buze.* BUDAI-DELEANU, Ț. 403. *Fiara-n codri tremura, Căci prin lumea spăimîntată, În uimire cufundată, Treceau reci fiori de moarte.* ALECSANDRI, P. II, 11. *Un fior rece ca gheața îi trece prin vine.* CREANGĂ, P. 26. *Apucîndu-l niște răcori reci de frică, începu a citi pe cărticica lui și înlătură oarecum groaza ce sta gata să-l coprinză.* ISPIRESCU, L. 100. *Omul simți un fior rece prin spate, în liniștea care se întinse scurt.* SADOVEANU, O. III, 117. *Cînd auzi boierul și una ca asta-i trecu un fior rece prin sîn ca un șerpe.* RETEGANUL, P. I, 15. ◇ Fig. *La gîndul că aș putea fi prins, mă cuprinde o deznădejde rece.* CAMIL PETRESCU, U. N. 402. *O rece tăcere stăpînea întinderi mute spre valea Elanului.* SADOVEANU, O. VI, 588. ✦ (Despre hrană) Care și-a pierdut căldura, răcit; care se compune din alimente neîncălzite, care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. *De mîncare? O ceapă, un usturoi și-o bucată de mămăligă rece din poliță sînt destul pentru o nevastă tînără ca tine.* CREANGĂ, P. 6. *Masa frumos așezată cu cocoșei de șervețele . . . , despărțiți prin două farfurii, una cu piftie de purcel și alta cu friptură rece.* BRĂESCU, O. A. I, 250. *Bătrîna vine cu vin și friptură rece.* SADOVEANU, O. I, 70. *Masa era întinsă, cu farfurii de mîncări reci.* id. ib. X, 341. *Făcu cunoștință cu ea, oferindu-i din proprie inițiativă din mîncările reci.* CĂLINESCU, S. 478. *Pregătește-ne, te rog, pe mîine niște mîncare rece.* H. LOVINESCU, T. 151. *Cine o dată și-a ars sufletul de bucate fierbinți suflă și în cele reci.* ZANNE, P. II, 476. ◇ *Hrană rece* = hrană care se ia în excursii, în călătorii, în deplasări. ✦ (Despre produse de panificație) Care nu este proaspăt; vechi. Cf. SCRIBAN, D., DL. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Care nu ține de cald. ✦ (Despre oameni; p. ext. despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal din cauza frigului, a unei emoții etc.; înțepenit, înghețat. *Inima rece d-abia bate în pieptu-mi, trupul a amorțit.* MARCOVICI, C. 20/2. *Își simte gîtu-atuncea cuprins de brațe reci, Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață.* EMINESCU, O. I, 95. *Simțeam un fior prin spate și mîinile mi-erau reci ca gheața.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 63. *Cît nu te-au mișcat ei, bieții, cu mînuțe reci de gheață!* NECULUȚĂ, Ț. D. 116. *Ce ți s-a întîmplat? . . . mîna ta e rece, tremuri.* EFTIMIU, Î. 109. *Cînd ne întoarcem sara, sîntem reci ca niște sloiuri de gheață.* SADOVEANU, O. III, 79. *Vai! apa s-a fiert în urcioare. Tînjesc să o sorb din izvoare. Mi-aș vrea pălmile, tălpile reci.* ARGHEZI, VERS. 302. *Unde văd picioru rece, Stau în loc și-mi fac de lege, Peste care munte-oi trece!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 150. ◇ Loc. adj. și adv. **Cu sînge rece** = cu calm, cu prezență de spirit. *Acum că sînt cu sînge rece, mă simț tristă pînă la moarte.* CR (1848), 22²/65. *Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sînge rece.* NEGRUZZI, S. I, 155. *Prin urmare, văd lucrurile cu sînge rece.* BOLINTINEANU, O. 420. *Descriind cu sînge rece, la masa d-sale, o psichologie empirică.* MAIORESCU, CR. II, 278. *I se păru că poate să cerceteze lucrurile cu mai mult sînge rece.* BASSARABESCU, V. 60. *Așteptară cu sînge rece pre ne-mpăcații tătari.* MARIAN, T. 264. ◇ Loc. adv. **Cu gura rece** = fără a mînca sau a bea ceva. *Ce ședem noi cu gura rece și să nu închinăm ceva, bunăoară în sănătatea d-tale?* ap. DDRF. *Măi nevastă . . . , dă astăzi gîsca ceea ce așteaptă musafirii cu gura rece!* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 192. ◇ Expr. **A(-i) fi** (cuiva) **inima rece** = a-i fi mereu teamă, a fi mereu înspăimîntat. *Plecat-am nouă din Vaslui Și cu sergentul zece, Și nu-i era, zău, nimărui În pept inima rece.* ALECSANDRI, POEZII, 436. *Că ți-e inima tot rece, Neștiind cum oi petrece!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 184. ✦ Care și-a pierdut sau e lipsit de căldura animală; inert, neînsuflețit, țeapăn, mort. *Și le privesc nepăsător C-un rece ochi de mort.* EMINESCU, O. I, 192. *Într-o dimineață, Petre fu găsit rece, . . . în fața prăvăliei, c-un cuțit în inimă.* BART, E. 322. *Un ochi să se strîngă și să se sugrume . . . Celalt să-ți rămîie holbat și deschis Și rece-mpietrit ca-ntr-un vis.* ARGHEZI, VERS. 106. *Cum voi putea, schiloade stanțe, Prin voi să răzbun în veci de veci Plînsul acela din ochii reci Ai mortului tînăr.* JEBELEANU, C. 13. (Fig.) *Literile sînt reci cum sînt cadavrele și n-au viață decît pentru ochii amorului.* I. NEGRUZZI, S. VI, 129.

2. Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent, nepăsător; neprietenos, distant. *Scris au fost încă Să te mai văz, naltă stîncă! . . . Nu cu draga mea Zulnie, Ci singur, ca vai de mine, Alb și rece ca și tine!* CONACHI, P. 210. *Rîvna mi se stinsese, în toate eram rece.* HELIADE, O. I, 176. *Noi sîntem răci și cît s-ar putea mai străini unii de alții.* RUSSO, S. 20. *Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un copil, Cînd ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?* EMINESCU, O. I, 157. *Ce e val ca valul trece; De te-ndeamnă, de te cheamă, Tu rămîi la toane rece.* id. ib. 194. *Să rămîi rece la toate boldurile vanității, rece la toate plăcerile și slăbiciunile vieții.* DELAVRANCEA, T. 78. *Publicul, . . . Privind cu nepăsare la tot ce se petrece, Mai rece e ca mine în groapa mea.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Toate gesturile ei . . . creează tot atîtea imagini diferite, mult mai multe decît pentru spectatorul rece.* IBRĂILEANU, S. L. 32. *Muzica din localuri răbufnea pe uși ca un strigăt cald după viață, dar eu eram rece.* VLASIU, D. 315. *O prea distinsă pereche se preumblă păzită la spate de un rece lacheu.* CĂLINESCU, E. 64. *Sînt o femeie rece, practică.* H. LOVINESCU, T. 334. *Voi rămîne și eu rece și filosof.* V. ROM. ianuarie 1964, 88. ◇ (Urmat de complemente de relație) *Rece la vorbă, avea în glas un țipăt de tenor strident.* BASSARABESCU, V. 69. ◇ (Prin analogie) *Giunele se încrede orbește în tot ce-i iese înainte, căci altfel n-ar cîștiga recea ispită cu prețul dezamăgirii.* HASDEU, I. C. I, VII. *Fii steaua cea din cer, rece și luminoasă!* EMINESCU, P. L. 87. *Și-au ales Steaua rece — rece ca și sufletele lor neîndurătoare.* GÎRLEANU, N. 81. [Lună] *tu vei rămîne veșnic rece și nesimțitoare.* TOPÎRCEANU, P. O. 128. *O nevăzută ființă se străduia . . . să mă ridice sus, în cerul cu stele reci, unde nu mai erau nici sentimente, nici dorinți calde.* VLASIU, D. 44. ◇ Expr.

A lăsa (pe cineva) **rece** v. lăsa. ✦ (Despre fizionomia, manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care exprimă lipsă de sensibilitate, indiferență, ostilitate; inexpresiv; rezervat, distant. *În toate veacurile oameni*[i] *cu inima uscată și rece au disprețuit pe poeți.* CR (1832), 287¹/26. *Acesta îi răspunse într-un chip rece și nehotărît.* BĂLCESCU, M. V. 199. *Îmi răspunse cu un aer rece.* CR (1848), 7¹/60. *El puțin cunoaște . . . tiranica lege a unei purtări dulce pe dinafară și rece pe dinlăuntru.* MARCOVICI, D. 212/13. *„Mulțămim!" „Ce vra să zică astă rece mulțămire?"* ASACHI, S. L. I, 215. *Cer agiutorul agatîrșilor și, primind din parte-le un rece refuz, se încearcă . . . a strămuta rezbelul pe teritoriul oltean.* HASDEU, I. C. I, 227. *O zîmbire rece, sceptică îi discleștă buzele puțin.* EMINESCU, P. L. 85. *Nu înseamnă că povestirile sale sînt reci și lipsite de orice entuziasm.* CARAGIALE, O. IV, 416. *Turturica și privighetoarea: patimă caldă și artă rece.* DELAVRANCEA, T. 62. *Pe pielea mînelor simt apăsîndu-se urmele slabelor și recilor sale strîngeri de mînă.* id. ib. 251. *O! ce trebuie să fie cînd chiar masca rece* [a actorului] *plînge?* MACEDONSKI, O. I, 241. *E condamnat să se uite o viață întreagă în ochii reci și misterioși ai sfinxului.* GHEREA, ST. CR. III, 77. *Nevastă-sa era la căpătîi, cu o luminare de ceară aprinsă în mînă, cu fața rece, nemișcată.* REBREANU, NUV. 49. *Salut cu gestul cel mai larg această bravură rece, care privește lucrurile drept în față și le denumește pe șleau.* GALACTION, A. 220. *Nu-mi plac întrevederile oficiale și reci.* id. ib. 401. *Mă tscodești cu ochii reci și răi.* CAZIMIR, L. U. 95. *Vorbele se schimbau grele și reci.* SADOVEANU, O. I, 141. *El păstră o demnitate rece și urmă a se plimba.* id. ib. XI, 443. *Privirile îi erau cîteodată reci și distante.* CĂLINESCU, S. 18. *Glasul lui Stînjenel . . . era dur, rece, tăios ca oțelul.* STANCU, R. A. III, 306. *Avea un zîmbet subțire pe buze și o strălucire rece în priviri.* PREDA, R. 109. *El avea un fel rece de a evalua.* V. ROM. septembrie, 1963, 42. ◇ (Adverbial) *Și în gîndu-mi trece vîntul, capul arde pustiit, Aspru, rece sună cîntul cel etern neisprăvit.* EMINESCU, O. I, 158. *I-a răspuns foarte rece, ascunzîndu-și cu dibăcie emoția.* REBREANU, I. 145. *Se hotărî să-l întîmpine rece.* BASSARABESCU, V. 109. *Mi-a răspuns rece, calculat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 191. *Felix n-are nici o obligație față de mine — spuse rece Otilia.* CĂLINESCU, E. O. II, 267. *Ridicase fruntea și îl privise rece în ochi.* DEMETRIUS, A. 225. *Ședea pe o margine de laviță, își răsucea mustața lungă, subțire și surîdea rece.* T. POPOVICI, SE. 8. ✦ Ponderat, măsurat, rezervat. *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni . . . în acest contact: . . . Burghele cu virtosul glumeț Creangă, . . . agerul și recele Buicliu cu sentimentalul Gane.* MAIORESCU, CR. II, 338. ✦ (Despre gîndire, idei, noțiuni, cuvinte etc.) Cu caracter obiectiv, bazat numai pe elemente raționale. *Un șir de cuvinte care nu cuprind alta decît noțiuni reci, abstracte, fără imaginațiune sensibilă . . . nu pot fi poezie.* MAIORESCU, CR. I, 11. *Nu trebuie să avem de la vînători o aprețuire rece și nepărtinitoare a întîmplărilor.* ODOBESCU, S. III, 47. *Ea-l vedea mișcînd poporul cu idei reci, îndrăznețe.* EMINESCU, O. I, 52. *Nădejdea caldă-n el slăbea, Pe cît creștea de rece gîndul.* COȘBUC, P. I, 100. *Vă vor face toideauna, ce v-au făcut azi, cu chibzuială rece.* CAMIL PETRESCU, U. N. 413. *El lucrează posedat de fantazie, aruncînd pe hîrtie ideile care-l îmbulzesc și lăsîndu-le acolo pînă cînd va putea să le elaboreze printr-o muncă rece.* CĂLINESCU, E. 180. *Ne informăm pur și simplu despre un obiect, spre a satisface nevoia „rece" a minții noastre de a afla ceva în legătură cu el.* IORDAN, STIL. 72. *Găsește, pentru a se exprima, nu expresia rece și generală a cugetătorului abstract, ci pe aceea intimă și caldă . . . a frazei plină de naturalețe, a omului mișcat.* VIANU, A.P. 200. ✦ (Despre o încăpere) Neprietenos, neospitalier, străin. *Se îndreptă spre ușă, trecu pragul fără să-l atingă — și odaia . . . deveni mai rece și mai largă.* IBRĂILEANU, A. 136. *Fără amintiri, pereții încă sînt reci.* s ianuarie 1961, 10. ✦ (Despre disciplină) Aspru, sever, rigid. *O disciplină rece domnește aci.* C. PETRESCU, Î. I, 299.

3. (Prin nord-estul Olt.) Foarte sărac, sărac lipit. Cf. CIAUȘANU, V. 195.

II. S. f. pl. (Mai ales prin Transilv.) Piftie. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Se dă de pomană morților . . . coloroage (reci, aite, aituri, recituri).* MARIAN, Î. 380, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, CR. 208, ȘĂINEANU, D. U., ALR I 745/98, 100, 125, 129, 131, 136, 140, 144, 148, 156, 158, 160, 166, 170, 249, 290, 988, L. ROM. 1959 ,nr. 6, 45.

III. S. n. (Învechit, în textele religioase; calc după slavonul **сто8ѧ**) Rușine, ocară. *Micșurat-ai dzilele vreamiei lui, stropit-ai cu rrece elu.* PSALT. HUR. 76r/17, cf. 58v/6. *Se preimească amu reacele* (r u ș i n i a lor D) *său.* PSALT. 77. *Să se îmbrace în reace și în rușene ce ceru rău mie.* CORESI, PS. 185/9.

— Pl.: *reci.* — Și: (învechit) **răce** adj.

— Lat. **recens** „proaspăt, recent".

RECEÁLĂ s. f. v. **răceală.**

RECEDÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A ceda din nou. *Roagă pe deputatul român ca să receadă de la pretensiunea sa.* BARIȚIU, P. A. II, 149.

— Prez. ind.: *recedez* și *receád.*

— Pref. *re-* + **ceda.**

RECENICUL s. n. art. Numele unui dans popular; (regional) ciucecul sîrbesc. Cf. VARONE, D. 126, id. J. R. 114.

— Accentul necunoscut.

— Cf. bg. р е ч е н и ц а „dans".

RECENSĂMÍNT s. n. Operație statistică constînd în numărătoarea populației, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune; (învechit) catagrafie, (ieșit din uz) recenzie[2]. *Toate faptele cîte se raportă la populațiune se constată prin două operațiuni administrative: catagrafiele sau recensimentele și rezumatele stării civile.* I. IONESCU, D. 66, cf. DDRF. *Își ia îndatorirea de a plăti el darea cuvenită pînă la noul recenziment.* XENOPOL, I.R. I, 162. *În timpul zilei însă, se pot introduce în domiciliul unei persoane agenții publici . . . pentru facerea tabloului de recensămînt.* PRETORIAN, C. 46. *Să dau tot sprijinul unei comisiuni de recensămînt.* GALACTION, O. A. I, 137. *Administrația noastră . . . a venit cu slujbași, cu recensămînt.* SADOVEANU, O. VI, 17. *A poruncit să se facă recensămîntul vitelor, care s-a efectuat în toiul iernii.* OȚETEA, T. V. 52. *S-a efectuat recensămîntul tuturor neștiutorilor de carte, s-a editat un număr important de manuale necesare cursurilor de alfabetizare.* CONTEMP. 1953, nr. 371, 1/1. ◇ *Recensămînt fiscal* = numărătoarea contribuabililor și înregistrarea averii și veniturilor lor susceptibile de a fi impuse de fisc. *În Țara Românească, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea recensămintele fiscale ale domniei se făceau din trei în trei ani.* PANAITESCU, O. Ț. 93.

— Pl.: *recensămînturi* și *recensăminte.* — Și: **recensemînt** (ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE), (învechit) **recensiмént** (scris și *recenziment*) s. n.

— Din fr. **recensement.**

RECENSEMÍNT s. n. v. **recensămînt.**

RECENSIÁ vb. I v. **recenza.**

RECENSIMÉNT s. n. v. **recensămînt.**

RECÉNT, -Ă adj. Petrecut, întîmplat, apărut de curînd; care datează de puțină vreme. V. n o u, p r o a s p ă t. Cf. PROT. - POP., N. D., NEGULICI, LM. *Exemplele recente . . . erau de natură a îndepărta orce asemenea gînd.* MAIORESCU, D. I, 54, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Bucătarul care pregătea mîncările asupra cărora se exercitau pomenitele*

cuțite și furculițe, de recentă adopțiune, era un francez. IORGA, L. II, 17. *Fapt recent, petrecut ieri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253. *Acest procedeu . . . a început să se adopte și pentru orce text din evul mediu și din timpurile mai recente.* BUL. COM. IST. I, 48. *Răspîndea parfumul recentelor dulcețî de trandafiri.* TEODOREANU, M. II, 57, cf. VIANU, A. P. 175. *Fostul palat regal, grav pe vremuri, a cîștigat cu transformarea lui recentă o linie de contur vioaie.* ARGHEZI, B. 92. *Cam la două case, una era de construcție recentă.* CĂLINESCU, S. 346. *Recenta piesă . . . este continuarea unui proces mai vechi.* S iunie 1960, 61. *Un raport recent . . . ne arată că niciodată, . . . omenirea n-a cunoscut un ritm de creștere atît de considerabil.* V. ROM. noiembrie 1962, 85. ◇ (Adverbial) *Avea, dobîndită mai recent, o moșie de vreo șase sute de pogoane.* REBREANU, R. I, 34. *Îl întreb cu un zîmbet de recent operat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 364.

— Pl.: *recenți, -te.*

— Din fr. **récent**, lat. **recens, -entis.**

RECENZĂ[1] vb. I. Tranz. A face un recensămînt. *Analele statistice . . . conțin un extract despre teritorul și populațiunea țării recensiate în 1858.* I. IONESCU, M. 14, cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *recenzez.* — Și: (învechit) **recensiá** vb. I.

— Din fr. **recenser.**

RECENZĂ[2] vb. I. Tranz. A face o scurtă dare de seamă, a analiza, a prezenta critic o lucrare literară sau științifică, un spectacol etc.; a comenta. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Iată-ne deci în fața unei ample producții literare, care se cere nu numai recenzată, ci înțeleasă în structura și orientarea ei.* GL 1958, nr. 206, 1/1. *A recenzat nu numai lucrări de mare anvergură . . . , ci și altele mai modeste.* L. ROM. 1966, nr. 2, 193.

— Scris și: *recensa.* GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. — Prez. ind.: *recenzez.*

— Derivat regresiv de la **recenzie[1]**. Cf. germ. rezensieren.

RECENZÁRE[1] s. f. Acțiunea de a recenza[1] și rezultatul ei. DN[2].

— V. **recenza[1].**

RECENZÁRE[2] s. f. Acțiunea de a recenza[2] și rezultatul ei. DN[2].

— V. **recenza[2].**

RECENZÉNT, -Ă s. m. și f. Persoană care face o recenzie **(1)**; (rar) recenzor[2]. Cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Un recenzent al acestei cărți combate . . . afirmațiile mele.* IORDAN, STIL. 151. *Recenzentul remarca și punea în evidență concepția de interpretare a dirijorului român.* M 1960, nr. 6, 5.

— Scris și: *recensent.* STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *recenzenți, -te.* — Și: (învechit, după pronunțarea germană) **reținzént, -ă** s. m. și f. STAMATI, D.

— Din germ. **Rezensent.**

RECÉNZIE[1] s. f. **1.** Prezentare succintă, de obicei la apariție, a unei scrieri literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice. V. cronică. *La această reținsie poate va da autorul istoriei animadversiile sale.* MAIOR, RĂSP. 4. *Opera lui n-a avut nici cel puțin recenstunea celui mai infim dintre ziare.* MACEDONSKI, O. IV, 138. *Puțin după apariția volumului, . . . a scris o mică recenziune.* GHEREA, ST. CR. III, 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-și dădeau seama cum au făcut trecerea de la reportajul gazetăresc la recenzia literară.* AGÎRBICEANU, S. P. 240. *Înainte de a ceti recenzia criticului francez, am avut aceeași impresie.* IBRĂILEANU, S. L. 5. *Se plimba prin cameră cu paharul în mînă, încercînd să readucă discuția la recenzia lui.* VLASIU, D. 80. *A apărut o carte foarte interesantă în chestiunea asta . . . , aș vrea să-i faci o recenzie.* CĂLINESCU, E. O. I, 262. *Uneori recenziile depășesc spațiul obișnuit și sarcina lor modestă, devin considerații mai ample.* V. ROM. septembrie 1954, 163, cf. 140. *O seamă de recenzii dedicate unor opere de frunte ale literaturii noastre noi.* S mai 1960, 90.

2. Operație de comparare a unei ediții a unui autor vechi cu manuscrisele; text revăzut și editat critic. *Să vedem dacă nu vom putea justifica această lecțiune pe cale demonstrativă, recurgînd la metoda admisă în recensiunea autorilor clasici.* HASDEU, I. C. 20, cf. ȘĂINEANU, BUL. COM. IST. I, 91.

— Scris și: *recensie.* DDRF, ALEXI, W. — Pl.: *recenzii.* — Și: (învechit) **recenziúne** (scris și *recensiune*), **reținzie** (scris *reținsie*) s. f.

— Din germ. **Rezension.**

RECÉNZIE[2] s. f. (Ieșit din uz) Recensămînt. *Populațiunea acestui oraș, după ultima recensiune, se ridică la cifra de 187 de mii.* FILIMON, O. II, 141.

— Pl.: *recenzii.* — Și: **recenziúne** s. f.

— Din fr. **recension.**

RECENZIÚNE[1] s. f. v. **recenzie[1].**

RECENZIÚNE[2] s. f. v. **recenzie[2].**

RECENZÓR[1], -OÁRE s. m. și f. Persoană care participă la lucrările unui recensămînt. Cf. ȘĂINEANU, IORDAN, L. R. A. 42, 178, SCRIBAN, D.

— Scris și: *recensor.* IORDAN, L. R. A. 42, 178. — Pl.: *recenzori, -oare.*

— Din fr. **recenseur.**

RECENZÓR[2], -OÁRE s. m. și f. (Rar) Recenzent. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *recenzori, -oare.*

— De la **recenzie[1].**

RECEPÁJ s. n. (Silv.) Recepare. Cf. DS.

— Pl.: *recepaje.*

— Din fr. **recépage.**

RECEPÁRE s. f. (Silv.) Tăiere de la suprafața solului a puieților de arbori, pentru a provoca formarea unor tulpini noi prin lăstărire; recepaj. Cf. DER.

— Cf. fr. **recéper.**

RECÉPE vb. III. Tranz. (Latinism rar) A reprimi, a relua. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *recép.*

— Din lat. **recipere.**

RECEPÍSĂ s. f. v. **recipisă.**

RECEPOSPOLÍTĂ s. f. v. **recipospolită.**

RECÉPT, -Ă adj. (Latinism, prin Transilv.) Primit, admis, recunoscut. *Românii au libertate deplină a se uni cu oricare din cele patru religiuni recepte.* BARIȚIU, P. A. I, 223, cf. 37, 154, BARCIANU. *Drepturile națiunilor politice și ale confesiunilor recepte.* BLAGA, G. 17.

— Pl.: *recepți, -te.*

— Din lat. **receptus, -a, -um.**

RECEPTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică mai ales unde sonore sau luminoase) A primi, a prinde, a înregistra, a capta, a recepționa. Cf. DL, DM, DN[2]. ◇ Fig. *Nu vrea decît să stabilească un anumit raport necesar între lucruri, care poate fi gîndit și receptat fără ca vreo reprezentare temporală să se amestece.* VIANU, M. 246. *Potrivit temperamentului său poetic, receptează din realitate acele date care confirmă sentimentul că se află pe o platformă solidă, în continuă și fermă înaintare.* V. ROM. iulie 1962, 170. *Era un om*

foarte susceptibil de a recepta tinerețea. ib. iunie — iulie 1963, 130.
— Prez. ind.: *receptez.*
— Cf. receptor, receptiv, recepție.

RECEPTÁCLU s. n. v. **receptacul.**

RECEPTÁCOL s. n. v. **receptacul.**

RECEPTÁCUL s. n. **1.** (Bot.) Porțiune dilatată a pedunculului (în formă de disc, de pahar sau de con), pe care se inserează florile. Cf. CAIET 79v/15, BARASCH, B. 24. *Carpele numeroase, dispuse în vîrf pe un receptaclu convex.* NEGRUZZI, S. I, 103, cf. ȘĂINEANU, GRECESCU, FL. 4, 6, DER.
2. (Rar) Loc ferit, adăpost, ascunzătoare. *Plumbul ce venea din ferestrile caselor și din alte receptacule.* BARIȚIU, P. A. II, 264, cf. BARCIANU.
3. Loc unde se adună, se păstrează, se înmagazinează ceva. (Fig.) *După patru ani de învățătură, după ce copilul fraged și-a pregătit astfel creierul pentru a fi receptacolul unor fapte și date disparate, el intră în liceu.* GHEREA, ST. CR. II, 340, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Natura nu este pentru autorul „Păcatelor tinereților" ... un loc al reveriei solitare și al amintirii, un receptacol al revărsărilor sentimentale.* VIANU, A. P. 47.
— Pl.: *receptacule.* — Și: **receptácol,** (învechit) **receptáclu** s. n.
— Din fr. **réceptacle,** lat. **receptaculum.**

RECEPTÁRE s. f. Acțiunea de a recepta, înregistrare, captare; asimilare. *Scriitorul ... dovedește că își sprijină impresiile prin elementele culturii lui și că, în receptarea imaginii lumii, a trecut dincolo de naivitatea impresiei.* VIANU, A. P. 258. *Gradul de seriozitate a receptării acestei cărți nu este în funcție numai de vîrstă.* LL I, 118. *Pentru receptarea realității înconjurătoare, Golescu recurge la simțuri și mai puțin la rațiune.* CILL II, 10. *Literatura română trecuse printr-o epocă de receptare a anchitații, printr-o epocă umanistă.* S ianuarie 1960, 47. *Receptarea și asimilarea împrumuturilor e un proces care se desfășoară în mod diferit după categoria socială (sau profesională) a vorbitorului.* IST. L. ROM. I, 28.
— Pl.: *receptări.*
— V. **recepta.**

RECÉPTĂ s. f. v. **rețetă.**

RECEPTÍV, -Ă adj. Capabil de a recepționa, de a primi impresii din afară; care învață, care asimilează ușor. *Sufletul celui ursit să trăiască din miragii este infinit de proaspăt și de receptiv.* GALACTION, A. 84. *Sentimente de ploasă reculegere îi cuprind sufletul atît de receptiv.* V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Scriitorul puțin receptiv la realitățile înconjurătoare își condamnă în mod fatal opera anonimatului.* S mai 1960, 49. *Pledoaria dramaturgilor se comunică intim spectatorului de azi, receptiv la sensurile și deznodămintele creațiilor.* ib. iunie 1960, 59. *Tinerii scriitori ... sînt plini de avînt, de entuziasm, ei sînt mai receptivi la nou.* GL 1961, nr. 3, 6/5. ✦ (Med.) Care contractează ușor o boală contagioasă. *Prin o simplă scădere a temperaturii de la 42° la 38°, gîinile devin receptive ... și ele capătă boala.* MARINESCU, P. A. 80. *Omul este foarte receptiv la variolă.* ABC SĂN. 382.
— Pl.: *receptivi, -e.*
— Din fr. **réceptif.**

RECEPTIVITÁTE s. f. Însușirea de a fi receptiv; predispoziție de a primi ușor impresii sau influențe din afară. *Receptivitate (însușirea de a primi).* VASICI, M. I, 197/13. *Dezvoltarea organică și psihologică prin receptivitate și prin reacție.* CALENDAR (1862), 48. *Discuția ... nu e posibilă pe terenul estetic, unde lipsa de receptivitate estetică sau reaua credință pot susține absurdul.* LOVINESCU, C. V, 56, cf. VII, 7. *Cîntarea bisericească, clipirea făcliilor și norii fumului de tămîie ... găseau în mine o rezonanță, o dispoziție, o receptivitate emoționată și fericită.* GALACTION, O. A. I, 162. *Surprinsă, încîntată, acesta fiind felul ei de receptivitate artistică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 11. *Marele și imediatul succes ... trebuie înțeles și explicat în primul rînd prin capacitatea compozitorului de a se adresa direct și copleșitor receptivității auditoriului.* CONTEMP. 1956, nr. 499, 2/1. *Mulți ani încă ... mai păstram în fața poeziei aceeași receptivitate largă, nediferențiată, rudimentară.* V. ROM. ianuarie 1958, 24. *Criticul trebuie deci să dovedească o receptivitate nelimitată.* ib. aprilie 1958, 119. *S-a atras atenția ... asupra largii receptivități a „Telegrafului român" din Sibiu față de „Cugetări".* VARLAAM — SADOVEANU, 214. *În măsura în care centrul de gravitate al filmului se mută pe receptivitatea afectivă a acestui copil inimos ..., filmul e original și reușit.* V. ROM. noiembrie 1962, 154. *Receptivitatea ei era însă foarte lentă.* PREDA, R. 495. *Tineretul, prin dinamismul și receptivitatea sa la idealurile de libertate ..., a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 929. ✦ (Med.) Aptitudine a unui organism de a dobîndi o boală infecțioasă, ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare. Cf. BIANU, D. S., DL, DM.
— Din germ. **Rezeptivität,** fr. **réceptivité.**

RECEPTÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. (Tehn.) Care receptează, care primește (o acțiune mecanică, un curent, o undă sonoră sau luminoasă, un semnal etc.). *Undele emise de postul transmițător sînt susceptibile de a fi captate de toate posturile receptoare situate în raza postului transmițător.* ENC. TEHN. I, 143, cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 187.
II. S. n. **1.** Sistem tehnic destinat primirii și, eventual, dirijării energiei de o anumită formă. Cf. DER.
2. Aparat, instalație sau mașină destinate să primească energie de o anumită formă și să o transforme în forma în care aceasta trebuie folosită. DER. ✧ *Receptor telegrafic* = aparat cu ajutorul căruia se primesc și se înregistrează pe o bandă de hîrtie semnalele telegrafice. Cf. PONI, F. 282. *Receptor radio* = radioreceptor. Cf. LTR[2]. ✦ (Și în sintagma *receptor telefonic)* Dispozitiv care transformă oscilațiile electromagnetice în oscilații acustice similare mesajului sonor transmis; p. ext. piesă a unui aparat telefonic care cuprinde acest dispozitiv. *În postul de comandă, cu receptorul telefonic la ureche, asculta indicațiile observatorilor.* REBREANU, P. S. 82. *Am scos receptorul telefonului, să nu mă ademenească nici o chemare.* C. PETRESCU, S. 158. *Puse mîna pe receptorul telefonului.* SADOVEANU, O. VII, 129. *Puse receptorul în furcă.* STANCU, R. A. III, 7. *Vorbi la telefon ... Lăsînd receptorul, deveni iarăși preocupat.* PAS, Z. IV, 72. *Colonelul punea receptorul în furcă.* CAMILAR, N. I, 78. *Duse receptorul la ureche și se așeză pe scăunelul telefonistului.* PREDA, D. 107. *În receptor desluși repede vocea lui Grigore.* MIHALE, O. 78, cf. DER.
3. (Fiziol.) Organ care transformă energia stimulilor externi în excitație nervoasă. *La animale ..., realitatea este semnalizată de către excitanți care vin direct în receptorii (organele de simț) organismului.* B. DARW. 85, cf. DER.
— Pl.: **(I)** *receptori, -oare,* **(II)** *receptoare* și (rar, m.) *receptori* (L. ROM. 1959, nr. 5, 13).
— Din fr. **récepteur.**

RECEPTÚRĂ s. f. Prepararea în farmacie a medicamentelor prescrise printr-o rețetă; locul într-o farmacie unde se primesc rețetele și unde se prepară medicamentele prescrise. Cf. SCRIBAN, D., DN[2].
— Din germ. **Rezeptur.**

RECÉPȚIE s. f. **1. Primire, întîmpinare** (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. *O depeșă de la București anunță prefectului ca să prepare recepțiune directorului Ministerului de Interne.* ALECSANDRI, T. 856, cf. ȘĂINEANU. *În toată vremea cît durase recepția și avusese loc acest schimb de politeți, cuconu Costache se îndelet-*

nicise cu răsucirea unei țigări. SADOVEANU, O. IX, 441. *Procedau la recepția individului cu o grijă atentă.* CĂLINESCU, S. 14. ◇ *Discurs de recepție* = discurs rostit într-o ședință solemnă de către un membru nou ales al unei academii. *Mai bine să nu facem de loc academii . . . cu ședințele solemne, cu discursurile de recepțiune.* MAIORESCU, CR. I, 277, cf. BARCIANU.

2. Reuniune cu caracter festiv (mai ales în cercurile oficiale). Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dezbătură pe larg numeroasele baluri, spectacole, recepții.* REBREANU, R. I, 252, cf. 203. *Cunoscuse, spunea el, la o recepție la legație, o femeie splendidă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 234. *Domni blajini, cucoane cu pene triumfale așteptau ceremonioși în sala de recepție.* BRĂESCU, A. 121. *Lua parte, fiind invitat, la banchete și recepții prin palatele nobililor.* VLASIU, D. 103. *Era invitat . . . la masă ori la o recepție intimă.* CĂLINESCU, S. 139. *Sălile de recepție sînt bogat decorate cu fresce pictate de artiști spanioli.* RALEA, O. 63. *Mîine seară, la prefectură, are loc o recepție.* T. POPOVICI, S. 323.

3. Operație de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, în urma verificărilor de ordin cantitativ și calitativ; recepționare **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Vrea să-mi predea flota în ultima clipă, ca să nu mai poată fi o recepție reglementară.* CAMIL PETRESCU, T. II, 184, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

4. (Tehn.) Captarea semnalelor de telecomunicații, urmată de amplificarea și transformarea lor într-un mesaj (sonor, optic sau grafic) asemănător și de aceeași natură cu mesajul transmis; recepționare **(2)**. *În problema emisiunii și recepției la distanțe mai mari, o mare piedică o constituie faptul că undele ultrascurte au în general o distanță de propagare redusă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 810, cf. DER.

— Pl.: *recepții.* — Și: (învechit) **recepțiúne** s. f.

— Din fr. **réception.**

RECEPȚIONÁ vb. I. Tranz. **1.** A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc. în urma unei verificări calitative și cantitative. Cf. CADE, IORDAN, L. R. 461, 462, 463. *Piesele fabricate în Ferentari erau recepționate din trei în trei zile de o comisie militară* BENIUC, M. C. I, 263, cf. FD III, 194.

2. (Tehn.) A recepta. *Au fost recepționate în port semnalele vasului . . . aruncat de furtună pe o stîncă.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791.

— Prez. ind.: *recepționez.*

— Din fr. **réceptionner.**

RECEPȚIONÁR, -Ă s. m. și f. Persoană care are însărcinarea de a recepționa o lucrare, un material etc.; spec. persoană care are misiunea de a primi obiectele expediate (prin poștă); (rar) recepționist. Cf. NOM. PROF. 4. *Controlul . . . poate fi făcut de către recepționeri și sortatori bine pregătiți.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 657.

— Pl.: *recepționari, -e.* — Și: **recepționér, -ă** s. m. și f.

— **Recepționa** + suf. *-ar.* Cf. fr. réceptionnaire.

RECEPȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a recepționa și rezultatul ei.

1. Recepție **(3)**. *Recepționarea și depozitarea noii recolte trebuie să fie asigurate în cele mai bune condițiuni.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Operația prin care beneficiarul verifică produsele ce i s-au livrat sub raportul cantității și calității se numește recepționare.* PR. DREPT, 374.

2. (Tehn.) Recepție **(4)**. Cf. DL, DM.

— Pl.: *recepționări.*

— V. **recepționa.**

RECEPȚIONÉR, -Ă s. m. și f. v. **recepționar.**

RECEPȚIONÍST, -Ă s. m. și f. (Rar) Recepționar. Cf. NOM. PROF. 29.

— Pl.: *recepționiști, -ste.*

— **Recepționa** + suf. *-ist.*

RECEPȚIÚNE s. f. v. **recepție.**

RECERCÁ vb. I. Tranz. (Învechit) **1.** A căuta, a cerceta din nou. *S-au văzut nevoiți a recerca șesurile cele mănoase.* ASACHI, S. L. II, 48, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. A solicita, a ruga din nou pe cineva. *Aceeași adunare îndatoară pe comitetul asociațiunii ca: a) să recerce pe toate ordinariatele românești, recomandîndu-le . . . a primi subatînsa ortografie.* ap. ODOBESCU, S. I, 491, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *recérc.*

— Pref. *re-* + **cerca** (după fr. *rechercher).*

RECERCÁRE s. f. Acțiunea de a recerca și rezultatul ei. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *recercări.*

— V. **recerca.**

RECERCETÁ vb. I. Tranz. A cerceta din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez.: *recercetez.*

— Pref. *re-* + **cerceta.**

RECERCETÁRE s. f. Acțiunea de a recerceta și rezultatul ei. Cf. BARCIANU.

— Pl.: *recercetări.*

— V. **recerceta.**

RECÉRE vb. III. Tranz. (Învechit) **1.** A cere (din nou), a solicita, a reclama. *Acele ținuturi . . . dieta Ungariei însă niciodată nu a încetat a le recere.* BARIȚIU, P. A. I, 280, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

2. A face să fie necesar, a impune. *Referințele sale către coroana ungurească nu mai recer altă regulare.* BARIȚIU, P. A. III, 427. *A îngriji de o creștere bună a elevilor . . . și a li da instrucțiunea recerută de spiretul timpului.* SBIERA, F. S. 262, cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *recér.*

— Pref. *re-* + **cere** (după lat. *requirere).*

RECERÍNȚĂ s. f. (Învechit) Cerință, pretenție, exigență; nevoie, trebuință. *Am mîncat de a satisface acestei recerințe simțitoare* (a. 1881). CAT. MAN. I, 571. *Crerii, construiți după toate recerințele anatomice, posed calitatea activității spirituale.* F (1882), 188, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *La orice petrecere aranjată de studenți . . . , să aibă a se manifesta și să caute îndestulare mai întîi recerințile intelectuale . . . și apoi trebuințile trupești.* SBIERA, F. S. 387, cf. 271, ALEXI, W.

— Pl.: *recerințe* și *recerinți.*

— **Recere** + suf. *-ință.*

RECERÚT, -Ă adj. (Rar) Cerut, reclamat, solicitat cu stăruință; necesar, trebuincios. *Spesele recerute spre punerea în activitate a organismului cine să le dea?* BARIȚIU, P. A. III, 231. *Aceeași adunare îndatoară pe comitetul asociațiunii . . . a lua măsurile recerute.* ap. ODOBESCU, S. I, 491. *Omenimea . . . se retrage încetișor spre locașurile sale ca . . . să se odihnească puțin și să-și recapete iarăși puterile recerute pentru a doua zi.* MARIAN, O. I, 237. *N-ai încă toate esaminele recerute.* SBIERA, F. S. 180.

— Pl.: *receruți, -te.*

— V. **recere.**

RECESIÚNE s. f. (Ec. pol.) Scădere a producției sau stagnare temporară a afacerilor; p. ext. criză. Cf. DER, DN².

— Din fr. **récession.**

RECÉTĂ s. f. v. **rețetă.**

RECETÍ vb. IV v. **reelti.**

RECHIÉIE s. f. v. **răschele.**

HÉCHEL s. n. v. **recăl.**

RECHEMÁ[1] vb. I. Tranz. **1.** A chema înapoi, a chema din nou. *A dulcei zîne numele Rechemă a mea buză.* ASACHI, S. L. I, 154. *Glasul... te-a rechemat.* ALECSANDRI, P. II, 112. *Din tronul lui de piatră bătrînul preot vede Şi-n vînturi el ridică adîncul glas de-aramă, Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă.* EMINESCU, O. I, 98, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Am lăsat deschis larg fereastra, încercînd să adorm şi să rechem visul meu.* ANGHEL, PR. 7. (Pleonastic) *Iaca semn se dă acum! Din nou iadul ne recheamă.* NEGRUZZI, S. II, 124. ◇ Fig. *Încetul cu încetul îl rechemă la viaţă.* HELIADE, D. J. 138/23. *O, de-ai putea să mai rechemi La poala ta şi-acele vremi De trai patriarhal!* IOSIF, PATR. 7. *Străzile italiene — arse de soare — m-au rechemat.* ISAC, O. 295. ✦ Fig. (Rar) A trezi (la realitate); a dezmetici. *Respectul şi încrederea acestor oameni simpli, faţă de sotul lor de primejdie, rechemară şi prezzară pe preot.* GALACTION, O. 187. ✦ A revoca un ambasador, un ministru plenipotenţiar etc. din postul încredinţat, chemîndu-l înapoi în ţară. *Fu trămis la Poartă ca să împlinească funcţiunile de capuchehaia . . . şi apoi e rechemat de mai multe ori de către prinţ în ţeară.* ODOBESCU, S. I, 255. *A fost rechemat în ţară ca să i se încredinţeze un alt post diplomatic important.* H. LOVINESCU, C. S. 21.

2. A(-şi) reaminti, a evoca o imagine, un fapt trecut etc. *Freamătul pădurei, murmuriul unui riu Ni recheamă în memorie datoria unui fiu.* ASACHI, S. L. I, 139. *Trecutul îi rechema pe Lavinia dureroasă, geloasă, prietenoasă.* CR (1848), 15[2]/72. *Nu mai simţeam decît sublima tristeţă ce rămîne în inimele simţitoare, cînd recheamă în suvenirea lor binele ce a pierdut.* FILIMON, O. I, 331. *Danubiu maiestuos! Tu ne rechemi cu fală trecutul glorios.* BOLINTINEANU, O. 121, cf. 31. *Socotim ca o datorie a rechema din uitarea publicului memoria . . . acestui june poet.* ODOBESCU, S. I, 239. *A! de cîte ori de-atuncea, timpul cel de altă dată Nu l-am rechemat în minte să-mi revăd copilăria.* MACEDONSKI, O. I, 10. *Numele lui recheamă atîtea amintiri dureroase.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 150. *Stau, parcă ei din vremuri un vis amar recheamă, Se măsură cu gîndul, se-nfioară de teamă.* COŞBUC, P. II, 203. *Am rechemat conacul naşilor . . . în schiţa mea „Bujorii".* GALACTION, O. 10, cf. 131. *Rechemînd amintirea moartei, începu să plîngă.* SADOVEANU, O. XI, 506.

— Prez. ind.: *rechém.*

— Pref. *re-* + **chema** (după fr. *rappeler*).

RECHEMÁ[2] vb. I. Tranz. (Învechit) A pretinde, a cere (un drept). *El va rechema pururea din partea puterilor streine păzirea prinţipului de neamestecare.* CR (1831), 55[2]/10.

— Prez. ind.: *rechém.*

— După fr. **réclamer.**

RECHEMÁRE s. f. Acţiunea de a **rechema**[1]; chemare înapoi. Cf. LM, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dar cînd toate pregătirile de luptă au fost terminate şi Văcărescu se pregătea să atace tabăra lui Tudor de la Ţînţăreni, sosi un curier de la Bucureşti cu ordinul de rechemare a lui Văcărescu.* OŢETEA, T. V. 166. ◇ Fig. *Această evidenţă îmi fu trimisă în neaşteptata rechemare, din lumea aceasta, a bunului Hermann.* GALACTION, O. 246. ✦ Revocare a unui ambasador, a unui ministru plenipotenţiar etc. din postul încredinţat; (învechit) rapel **(1).** *Rechemarea diplomatică . . . a fost însoţită de lanţuri şi închisoare.* SADOVEANU, O. X, 80. *Activitatea consulilor încetează prin rechemare.* BO 1963, 27. ◇ *Scrisoare de rechemare* = scrisoare prin care un diplomat este revocat din postul său şi rechemat în ţară. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, DL, DM. ✦ (Rar) Evocare, rememorare. *Am scris cîndva o pagină de rechemare.* GALACTION, A. 3.

— Pl.: *rechemări.*

— V. **rechema**[1].

RECHEMEŢÍ vb. IV v. **răcămăţi.**

RECHESTÉU s. n. v. **răcăstău.**

RECHESTÍŞ subst. (Regional) Despărţitură (Sînnicoară — Cluj). CV 1952, nr. 5, 39.

— Pl.: ?

— Din magh. **rekesztés.**

RECHEZÁ vb. I v. **rîncheza.**

RECHEZÍŢIE s. f. v. **rechiziţie.**

RECHIÁB s. m. v. **richiab.**

REACHIABIÉ s. f. v. **richiabie.**

RECHIÁP s. m. v. **richiab.**

RÉCHIE s. f. Numele a două plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina ramificată, cu flori mici, galbene-verzui; (regional) brobinţă, drobinţă, drobiţă, poala-sfintei-Mării, prescurea, rachiege, rezedă, rezedă galbenă, rezedă sălbatică, rozetă, rozetă sălbatică *(Reseda lutea şi luteola).* Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 146; **b)** (regional) rozetă *(Reseda odorata)* id. ib.

— Accentuat şi: *rechíe.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *rechii.* — Şi: **răchie** (PANŢU, PL., BORZA, D. 146, H III 462), **rehéle** (TDRG) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RECHÍE[2] s. f. v. **rachiu.**

RECHÍN s. m. **1.** Nume generic dat unor peşti marini răpitori, cu solzi mărunţi aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, cu cinci fante branhiale pe laturile capului şi cu schelet cartilaginos. *În împrejurimile Abazziei s-au ivit rechini.* CARAGIALE, O. VII, 75, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Păi asta se cheamă pescuit, nene? Prinde şi dumneata ceva. Nu zic mare lucru. Nu cer un rechin. Prinde colo un obleţ, ca să fie.* SEBASTIAN, T. 19. *Baia pe ţărm deschis e foarte periculoasă din cauza rechinilor, care se avîntă chiar pe plajă şi atacă oamenii.* V. ROM. aprilie 1954, 62. *Valuri verzi cu unduiri de stepe Poartă în meduze străvezii, Amintind în joc nebune iepe, Sar în sus rechinii argintii.* BENIUC, C. P. 111. *Primul rechin ţîşni fulgerător înainte, lovi apa cu coada şi se întoarse pe spate.* TUDORAN, P. 329.

2. Fig. Om lacom şi fără scrupule. *O podoabă de-a dumneavoastră, acest domn . . . Un rechin de-al dumneavoastră, pe care ni l-aţi trimis să mai înghită şi prin apele noastre.* C. PETRESCU, O. P. I, 53. *Cum . . . să nu te tocmeşti, cînd ai o amărîtă de leafă sau de pensie pe care tabără toţi rechinii?* BRĂESCU, O. A. II, 382. *Rechini pe mările lumii, corsarii Răspîndeau pîrjol şi pierzanie.* BOUREANU, S. P. 75.

— Pl.: *rechini.*

— Din fr. **requin.**

RECHIPTÁR s. m. v. **richiaptar.**

RECHIPTÁRIU s. m. v. **richiaptar.**

RECHÍTĂ s. f. v. **răchită.**

RECHITÍŞ s. n. v. **răchitiş.**

RECHÍU s. n. v. **rachiu.**

RECHIZÍTE s. f. pl. **1.** Totalitatea obiectelor (cerneală, creioane, peniţe, radiere etc.) necesare pentru scris, desenat etc.; (învechit) organe[2]. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 45. *O serie de măsuri se referă la . . . aprovizionarea cu rechizite şcolare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. *Statul nou va da copiilor şcoli*

numeroase care să-i cuprindă pe toți, le va da cărți și rechizite școlare fără plată. SADOVEANU, E. 26.

2. (Rar) Recuzită. Cf. DDRF.

— Scris și: *requisite.* ȘĂINEANU. — Și: (rar) **recvizite** (ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 45), **recuzite** (IORDAN, L. R. A. 45) s. f. pl.

— Din germ. **Requisit.**

RECHIZITÓR s. n. v. **rechizitoriu.**

RECHIZITORIÁL, -Ă adj. (Rar) De rechizitoriu; acuzator. (Fig.) *Imprecator, rechizitorial, cu ochii bulbucați și pumnii strînși.* TEODOREANU, M. U. 40.

— Pl.: *rechizitoriali, -e.*

— Din fr. **réquisitorial.**

RECHIZITÓRIU s. n. **1.** (Jur.) Denumire dată actului prin care procurorul pune în mișcare acțiunea penală împotriva unui infractor și dispune trimiterea lui în judecată; cuvîntare a procurorului în care acesta expune, în fața instanțelor de judecată, punctele pe care se sprijină acuzarea. Cf. ȘĂINEANU. *Își ridică fruntea plecată peste un rechizitor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 266. *Proces cu rechizitor și cu ordonanță făcută în zbor nici nu s-a sfîrșit vreodată mai repede decît acesta.* id. ib. 333. *Procurorul a pomenit de Cant în rechizitoriu.* SADOVEANU, O. XVII, 322. *Stătea cu inima puțin strînsă, ca un vinovat care se așteaptă la un rechizitoriu.* CĂLINESCU, E. O. I, 172. *Apoi va veni procesul. Cu rechizitoriul procurorului.* STANCU, R. A. III, 245, cf. DER.

2. Fig. Acuzare gravă (și violentă). *Lungul rechizitorium ... dădu a gîndi boierilor.* RUSSO, S. 115, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Cronica în versuri nu e altceva decît un rechizitoriu violent contra conducătorilor bisericii unite.* IORGA, L. II, 159. *Mă resemnez să-ți aud rechizitoriul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 587. *E o acuzație nouă și mi se pare foarte curios să ne ascultăm rechizitoriul.* C. PETRESCU, Î. II, 218. *Rechizitoriul violent al lui Nicolae Bălcescu împotriva castei dominante și poziția sa intransigentă au făcut ca izgonirea lui din țară să fie prelungită.* SADOVEANU, E. 52. *Firmanul de numire a primilor domni* [pămînteni] *nu e decît un rechizitor împotriva fanarioților.* OȚETEA, T. V. 335. *Prin tot ce are mai bun, mai valoros, literatura noastră din trecut constituie un rechizitoriu neîndurător împotriva burgheziei și moșierimii.* CONTEMP. 1953, nr. 363, 1/1. *Asta nu-ți dă dreptul să-mi faci rechizitorii melodramatice.* H. LOVINESCU, T. 335. *„Stihurile zavergiilor" ... sînt de fapt un aspru rechizitoriu la adresa armatei dezorganizate a eteriștilor.* L. ROM. 1966, nr. 2, 169.

— Pl.: *rechizitorii.* — Și: **rechizitór, rechizitórium** s. n.

— Din fr. **réquisitoire,** lat. **requisitorium.**

RECHIZITÓRIUM s. n. v. **rechizitoriu.**

RECHIZÍȚIE s. f. **1.** Măsură prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri ca animale, vehicule, alimente etc. (contra plată sau cu obligația de a le restitui); (învechit) recrutație. *În lipsa de bani a face așa numite rechiziții pre lîngă chietanțe în regulă.* BARIȚIU, P. A. II, 316. *Recuizițiile de producturi.* ROM. LIT. 42²/8, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Toate forțele polițienești vor face întreaga noapte rechiziții.* CAMIL PETRESCU, T. II, 425. *Contribuțiile voluntare s-au dovedit insuficiente pentru a acoperi nevoile unei armate care ducea lipsă de toate. De aceea, eteriștii au recurs repede la rechiziții.* OȚETEA, T. V. 184. *L-au luat pe taică-meu cu carul la rechiziție.* STANCU, D. 214. *Rechiziția de bunuri este o măsură administrativă de interes social, determinată de situații excepționale.* PR. DREPT, 120, cf. GR. S. VI, 218. ◇ Loc. adj. **De (sau din) rechiziție** = luat prin rechiziție, rechiziționat. *O companie de geniu, ... o columnă de muniținni, întocmită din trăsurile artileriei, trase de vite de rechiziție, completau acest mic corp de armată.* ODOBESCU, S. III, 578. *În dreptul lui Capșa, întîlnim pe alt prieten; îl luăm, fără vorbă multă, ca de rechiziție.* CARAGIALE, O. II, 212. *Într-o căruță de rechiziție, prinsă ca de pe gîrlă, Milescu se întorcea de la cuartierul general de la Poiana la Băilești.* D. ZAMFIRESCU, R. 201. *O sanie de rechiziție, cu patru boi, ... trecea pe acolo cu cîțiva soldați infanteriști.* GALACTION, O. A. I, 282. *Într-un mers obișnuit, iepușoara de rechiziție pe care călărea ar fi părut o mîrțoagă în toată regula.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 6/1. *Nu se putu răbda să nu-i mîngîie coama ... Hei ... de bună seamă ești din rechiziție.* CAMILAR, N. II, 453.

2. (Învechit, rar) Cerere. *Acel deliberat să închide într-o recviziție către cuviinciosul forum.* AARON, P. F. 694ᵛ, cf. I. GOLESCU, C. *Francisc Pizarro prezentă regelui incașilor, înainte de a-l declara prizonier, „rechiziția" de a se converti la creștinism.* OȚETEA, R. 114, cf. SCL 1950, 77.

— Scris și: *recuiziție.* — Pl.: *rechiziții.* — Și: (învechit) **rechizițione, recviz'ție,** (regional) **rechezíție** (SCRIBAN, D.) s. f.

— Din germ. **Requisition,** fr. **réquisition.**

RECHIZIȚIONÁ vb. I. Tranz. A lua prin rechiziție **(1),** a supune rechiziției. Cf. ALEXI, W. *Turcii nu scăpau nici un prilej de a rechiziționa sub diferite pretexte mai toate vasele ce le întîlneau.* N. A. BOGDAN, C. M. 117. *Notarășul le rechiziționează bucatele.* VLASIU, A. P. 201. *Am rechiziționat ce-am putut! răspunse soldatul.* SADOVEANU, O. VII, 9. *Ciomăgașii rechiziționară birjele tîrgului.* STANCU, R. A. II, 162. *Tractorul a fost rechiziționat de domnii Zăpodeanu.* V. ROM. martie 1954, 38. *Organele administrative pot rechiziționa mijloace de transport și diferite alte bunuri mobile.* PR. DREPT, 120. (Prin analogie) *Mă rechiziționați și pe mine ... conductor.* C. PETRESCU, Î. II, 123.

— Prez. ind.: *rechiziționez.*

— Din fr. **requisitionner.**

RECHIZIȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a rechiziționa. Cf. ALEXI, W. *La toate acestea se adaugă rechiziționarea de mijloace de tracțiune.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 3/2. (Prin analogie) *Guvernul răspunse prin măsura mobilizării și rechiziționării greviștilor.* PAS, Z. IV, 223.

— V. **rechiziționa.**

RECHIZIȚIONÁT, -Ă adj. Luat prin rechiziție **(1).** *Juncanii rechiziționați.* C. PETRESCU, Î. II, 11.

— Pl.: *rechiziționați, -te.*

— V. **rechiziționa.**

RECHIZIȚIÚNE s. f. v. **rechiziție.**

RECI[1] subst. v. **vrecie.**

RECÍ[2] vb. IV v. **răci.**

RECICLÁRE s. f. Perfecționarea pregătirii cadrelor de conducere și a specialiștilor formați într-o perioadă anterioară, pentru a se adapta noilor cerințe ale științei și tehnicii contemporane. *Problema reciclării este o necesitate imperioasă atît pentru cei din producție, cît și pentru cei din învățămînt.* SCÎNTEIA, 1971, nr. 8 696. *Organizarea reciclării cadrelor presupune, desigur, în primul rînd, intensificarea studiului individual.* id ib. *E nevoie să se organizeze biblioteci de cărți necesare reciclării.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 8/6.

— Cf. fr. **recycler.**

RECIDÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) **1.** Care se îmbolnăvește din nou, care recade în aceeași boală. Cf. STAMATI, D.

2. Recidivist. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *recidivi, -e.*

— Din lat. **recidivus, -a, -um,** germ. **rezidiv.**

RECIDIVÁ vb. I. Intranz. **1.** (Med.; despre o boală) A se manifesta din nou după vindecare; a reapărea, a reveni. *Se găsesc cazuri în care o febră cu un tip oarecare își schimbă cu totul tipul cînd boala recidivează.* BABEȘ, O. A. I, 344, cf. SCRIBAN, D. *O fală . . . a avut coree, dar s-a vindecat, boala recidivînd însă de două ori înainte de a se vindeca definitiv.* PARHON, O. A. I, 258.

2. (Jur.) A săvîrși o recidivă **(2)**. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Prez. ind.: *recidivez.*

— Din fr. **récidiver.**

RECIDÍVĂ s. f. **1.** (Med.) Reapariție, revenire a a unei boli după vindecare; (învechit) recădere. Cf. CORNEA, E. I, 68/20. *Reținiva (căderea înapoi în boala dintîi).* FLECHTENMACHER, T. 25r/7, cf. S. BĂRB. 15/22, VASICI, M. II, 191. *După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva și apoi . . . moartea.* CARAGIALE, O. III, 10, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU. *Un asemenea tratament aduce bolnavul la starea de sănătate de care s-a bucurat mai înainte, dar nu-l ferește de o recidivă.* PREDA, R. 27. *Pentru a preveni recidivele se recomandă . . . autovaccin.* ABC SĂN. 375.

2. (Jur.) Săvîrșire, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate; p. ext. repetare de către cineva a unei greșeli, a unei vini, a unei fapte condamnabile. *După a treia și a patra recidivă* [a soției] *onorabila dicasterie îi despărți.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Toți profesorii sînt sub autoritatea consiliului de studii, care . . . le face observațiunele necesarii și, la recidivă, îi poate și înlocui.* MO (1860), 166/28. *Cînd văd o nedreptate . . . pentru ce mă revolt și caut s-o reprim și să-i împiedic recidiva?* CARAGIALE, O. VII, 254. *Am să te rapurtez să te dea în judecată pentru pierdere de echipament cu reținiv.* BACALBAȘA, S. A. 126, cf. DDRF, ȘĂINEANU. (Fig.) *„N-o să mai iubesc", zisese Biata-mi inimă naivă. Dar, văzîndu-te pe tine, A căzut în recidivă.* TOPÎRCEANU, B. 56.

— Pl.: *recidive.* — Și: (învechit) **recitívă** (CORNEA, E. I, 68/20), **reținidvă, reținedvă** (VEISA, I, 174/28) s. f., **reținidv** s. n.

— Din fr. **récidive,** germ. **Rezidiv(e).**

RECIDIVÍST, -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană care săvîrșește o recidivă **(2)**; (învechit, rar) recidiv **(2)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Oaspeți de toată mîna . . . : nobili simandicoși, pungași recidiviști.* I. BOTEZ, B. I, 165. *Pentru un magistrat ca el, cazul Manolache era simplu și la fel cu toate cazurile de criminali recidiviști.* POPA, V. 93, cf. SCRIBAN, D. (Fig.) *Răbdarea noastră și simplicitatea recidivistă sînt asaltate de șarlatani.* SADOVEANU, O. IX, 271.

— Pl.: *recidiviști, -ste.*

— Din fr. **récidiviste.**

RECÍF s. n. (Geol.) Acumulare calcaroasă de organisme (corali) formată în mările calde. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 166. *Formarea actuală a recifelor de corali cere anumite condiții.* GEOLOGIA, 35.

— Pl.: *recife.*

— Din fr. **récif.**

RECÍME s. f. v. **răcime.**

RECÍN s. m., s. n. v. **ricin.**

RECÍNĂ s. f. v. **riciuă.**

RECIPÉT subst. v. **bicicletă.**

RECIPIENDÁR s. m. și f. (Învechit) Persoană care urmează să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită; p. ext. persoană desemnată pentru un titlu, pentru o funcție. *La examenul de bacalaureat . . . se înfățișează recipiendarul.* GHICA, S. 164, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-pi-en-.* — Pl.: *recipiendari, -e.*

— Din fr. **récipiendaire.**

RECIPIÉNT s. n. și (rar) m. Vas folosit pentru păstrarea sau transportul unui material fluid, pulverulent sau granular. Cf. AMFILOHIE, G. F. 33v/2, STAMATI, D., MARIN, PR. I, XXXVII/23, id. F. 57/21, TURNESCU, MED. OP. 5v, DDRF. *Culegem într-un recipient răcit vaporii care se dezvoltează.* PONI, CH. 107, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 210. *Se poate construi un termometru simplu introducînd mercur . . . într-un recipient de sticlă.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 71. *Recipienții . . . vor avea . . . capace de protecție.* PREV. ACCID. 61. *Recipientele de băut ale Agripinei erau și mai curioase.* CĂLINESCU, E. O. II, 92. *Că acești oameni . . . au iubit progresul o dovedesc atît de multele opaițe care s-au găsit aici: mici recipiente de lut.* BOGZA, C. O. 202. *Personajii care n-au nimic comun cu vremea lor par mai degrabă fabricate în laborator, „homunculi" zămisliți în recipiente.* V. ROM. ianuarie 1954, 203. ◇ Fig. *Era un colț în fundul sufletului său . . . , un recipient legat prin firul vieții sale cu natura cea mare.* GHEREA, ST. CR. I, 273.

— Pronunțat: *-pi-en-.* — Pl.: *recipiente* și (m.) *recipienți.* — Și: (învechit) **recipiénte** subst. ap. URSU, T. Ș. 267.

— Din fr. **récipient,** lat. **recipiens, -entis. — Recipiente** < it. **recipiente.**

RECIPÍSĂ s. f. Dovadă sau adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc. (pentru a fi expediate). *S-au dat la poștă să să aducă o rețepise sau cvielanție.* RÎND. JUD. 367/6. *S-au trimes o carte . . . Să roagă cu aplecăciune a i să da la mînă răținipiș precum s-au primit acesta carte* (a. 1814). IORGA, S. D. XII, 169. *Cei ce vor voi pentru siguranția trimiteri*[i] *cărților să ia adeverințe subt numire de recipisuri, vor plăti îndoit.* CR (1833), 97²/24. *Reținipis sau respiscă. Se numește înscrisul ce dă cineva pentru primirea vreunui lucru.* IARCU, D. S. II, 440/11, cf. POLIZU. *Acel efect l-am dus și l-am înmînat pe vapor lui N. Golescu, pentru care mi-a dat recipisă.* GHICA, A. 202, cf. PROT.-POP. N. D., DDRF, BARCIANU. *Blanchetul pentru depuneri în cont constă din două părți și anume din recepisa de depunere . . . și recepisa de primire.* I. PANȚU, PR. 72, cf. ALEXI, W. *Deschide* [ghiozdanul] *ca să caute condica de recipise.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258. *Puse întîi numere de ordine pe cotoarele unei pagini întregi din condica de recipise.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *Primi o bucățică de creion . . . și iscăli recipisa.* SADOVEANU, O. VIII, 309, cf. ALR SN III h 876. ✦ (Regional) Rețetă **(1)**. ALR II/I h 111.

— Pl.: *recipise.* — Și: (învechit și regional) **reținipísă** (STAMATI, D., ALR SN III h 876) s. f., **reținipís** (ib., pl. *reținipisuri* ib.), **răținipíș** (ib., pl. *răținipișuri* ib.) s. n., (învechit) **recepísă, reținepíse, respiscă** s. f., **recipísuri** s. n. pl., (regional) **recipísie** (ib.), **ricipísă** (ib.), **ricipísie** (ib.) s. f., **reținepís** (ib.) s. n., **riținipísă** (ALR II/I h 111/192, ALR SN III h 876/928) s. f., **riținipís** (ib. h 876, pl. *riținipise* ib. h 876/172 și *riținipisuri* ib. h 876/228), **răținipísă** (TEAHA, C. N. 259), **reținipișă** (COMAN, GL., ALR SN III h 876) s. f., **reținepíș** (ib.), **riținipíș** (ib. h 876/157, TEAHA, C. N. 260, pl. *riținipișuri* ALR SN III h 876/157) s. n., **recipístă** (ib. h 876) s. f., **răcipíst** (ib. h 876/836) s. n., **răcipístie** (ib.), **risipíție** (ib. h 876), **risipísie** (ib. h 876/531) s. f., **risipíș** (ib. h 876/310) s. n.

— Din germ. **Rezepisse,** fr. **récépissé. — Respiscă** < < rus. **расписка.**

RECIPÍSIE s. f. v. **recipisă.**

RECIPÍSTĂ s. f. v. **recipisă.**

RECIPÍSURI s. n. pl. v. **recipisă.**

RECIPOSPOLÍTĂ s. f. (Învechit) Curtea, suita regelui polon; consiliul suprem al vechiului stat polon. *Acolo au mărsu soli și de la Ion Vodă, poftind pre recipospolita să-i dea pre Bogdan Vodă.* N. COSTIN, L. 516. *Scobortîu-s-au craiul Sobeșchie cu toată puterea sa și cu toți hatmanii și cu toată recipospolita.* NECULCE, L. 97. *Turcii poftie să iscălească și craiul August și toată recepospolita.* id. Ib. 145. *Leașii acești pribeagi necum să poată ei a închina nouă Camenița, cu care ei n-au nici o treabă, ce nice pre dînșii singuri nu-i primește recepospolita* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 355/27.
— Și: **recepospolítă** s. f.
— Din pol. **rzeczpospolita** (v. pol. **r'eczpospolita**).

RECIPROÁCĂ adj. v. **reciproc.**

RECIPRÓC, -Ă adj. (Despre fapte, fenomene, sentimente etc.) Care acționează unul asupra celuilalt, care se influențează unul pe altul, care vine din amîndouă părțile; (despre convenții, obligații) care angajează în egală măsură părțile contractante. V. m u t u a l. *Într-o vecinică lucrare reciprocă se află.* SIBINEANU, C. 44/22. *Lipsa cinstirei cei reciproce este izvorul... neunirei familiilor.* MARCOVICI, D. 42/14. *Convenții reciproce (din îmbe părți).* AR (1834), 136¹/6. *Catastih de drepturile ce să cuvine să priimească proprietarul de la aceștia penlru datorilile reciproce pe doi ani trecuți* (a. 1835). DOC. EC. 580. *Ale lor relații reciproce.* MN (1836), 35¹/40, cf. VALIAN, v. *Oblăduirile amîndurora Prințipaturilor pătrunsă de o reciproacă rîvnă și dorință a statorniei și pe viitor legături* (a. 1842). DOC. EC. 768. *Comerciul reciproc mult s-ar înlesni.* CR (1846), 37¹/14. *Nu vor face pace cu turcii decît numai printr-o învoire reciprocă.* BĂLCESCU, M. v. 69. *Ce influință poate... a esercita asupra viații tale după zece ani de uitare reciprocă.* CR (1848), 6²/65, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Prin învoială reciprocă... s-au alcătuit* (a. 1856). URICARIUL, IV, 417/21. *Drepturile reciproce ale slăpînilor moșiei și ale țăranilor cultivatori erau atunci... puțin definite.* KOGĂLNICEANU, S. A. 155, cf. POLIZU, CANELLA, v. *Între adevărata știință și între viața practică nu poate fi niciodată antagonism, ci trebuie să fie din contră o continuă înlesnire reciprocă.* MAIORESCU, CR. II, 134. *Drepturile și îndatoririle reciproce ale Porții cu Principatele Române.* ODOBESCU, S. II, 17. *Mai întoarce șeple foi și metamorfoza reciprocă va fi desăvîrșită.* EMINESCU, N. 62. *Ați făcut un pact de reciprocă lăudare.* I. NEGRUZZI, S. I, 75, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Obligațiunile ce rezultă din aceste dispoziții sînt reciproce.* HAMANGIU, C. C. 54, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În orice caz, alături de lupta pentru existență se poate pune tot atît de bine ajutorul reciproc pentru trai.* PETICĂ, O. 486. *A urmat o serie de invitații reciproce.* CAMIL PETRESCU, U. N. 95. *Dacă ești curios să le cercetezi, ne-am face un serviciu reciproc.* C. PETRESCU, C. V. 71. *Mi-au rămas dușmani destui de rangul meu, dar aceia își au și ei ale lor greșale și toleranța este reciprocă.* SADOVEANU, O. X, 79. *Asimilarea poate fi și reciprocă atunci cînd fiecare sunet capătă unele trăsături din articularea celuilalt.* GRAUR, I. L. 60. *Suspiciunea reciprocă, vechi răfuieli... avură ca rezultat unele execuții.* BARBU, P. 342. *Competițiile internaționale și naționale sînt prilejuri de cunoaștere reciprocă.* V. ROM. noiembrie 1962, 88. ✧ (Gram). *Reflexiv reciproc* sau (învechit) *verb reciproc* = formă de reflexiv care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind efectele acțiunii făcute de celelalte. *Verb reciproc sau în sine întorcători.* BUDAI-DELEANU, LEX. *Limba română are... reflexive reciproce directe și indirecte.* SCL 1954, 142. (Logică) *Propoziții* (sau *judecăți*) *reciproce* = propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul celeilalte și invers. DL, DM, cf. DN². (Mat.) *Ecuație reciprocă* = ecuație care, pe lîngă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. Cf. DL, DM, ALGEBRA IX, 29. *Teoremă reciprocă* (și substantivat, f.) = teoremă care are ca ipoteză concluziile teoremei respective, iar drept concluzii ipoteza teoremei respective. Cf. MELIK, G. 3, DER. *Numere reciproce* = numere care înmulțite unul cu celălalt, au produsul egal cu unitatea. Cf. DL, DM. ✧ (Adverbial) *Contrazicerea în care se pun unele pasage cu celelalte și prin urmare se anulează reciproc.* MAIORESCU, CR. III, 145, cf. DDRF. *Îmbrățișă lung pe Laura, înmuindu-se reciproc în lacrimi.* REBREANU, I. 252. *Se măsoară, se cîntăresc reciproc și fără greș.* GALACTION, A. 141. *Se confruntau cu priviri aparent nepăsătoare, cercetîndu-și reciproc modelul pălăriilor.* C. PETRESCU, C. 56. *Își întinseră mîna reciproc.* CĂLINESCU, E. O. I, 251. *Aceste două fenomene se condiționează reciproc.* RALEA, S. T. III, 57. *Vasele de război se bombardau reciproc.* STANCU, R. A. V, 252. *Elementele principale ale sistemului limbii — structura gramaticală și fondul principal de cuvinte — sînt legate și condiționate reciproc.* MACREA, F. 18. ✦ (Adverbial; învechit) Invers, viceversa. *Deaca ar fi una seau cîteva zăcimale mai mult la împărțitul decît la împărțitoriul, seau reciproc (pe dos).* ASACHI, E. I, 63/24.
— Pl.: *reciproci, -ce.* — Și: (învechit) **reciprór, -ă,** (f.) **recipróacă, reciproácă** adj.
— Din lat. **reciprocus,-a, -um,** fr. **réciproque,** germ. **reziprok.**

RECIPROCAMÉNTE adv. (Învechit) În mod reciproc. Cf. MARIN, F. 151/8.
— Din it. **reciprocamente.**

RECIPROCITÁTE s. f. Însușirea de a fi reciproc. V. m u t u a l i t a t e. Cf. I. GOLESCU, C. *Articolul 138 din Organicul Regulament cere drept temei reciprocitatea întru drepturile și datorile proprietarului și ale săteanului.* CR (1832), 303²/5, cf. ASACHI, L. 80¹/3, VALIAN, V., BULETIN G. (1840), 306¹/10, STAMATI, D., POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Consulii și cellalți membri ai personalului consulatelor... se bucură, pe bază de reciprocitate, de aceleași scutiri de taxe vamale.* BO 1963, 28. *Reciprocitatea și concentrarea sînt trăsături esențiale ale prieteniei.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 873.
— Din fr. **réciprocité.**

RECIRCULÁRE s. f. Recirculație. LTR², cf. DER.
— Pref. *re-* + **circulare.**

RECIRCULÁȚIE s. f. Reintroducere a unui material, a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. Cf. DL, DM, LTR².
— Pref. *re-* + **circulație.**

RECÍRE s. f. v. **răcire.**

RECIȘÓR, -OÁRĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui r e c e ; cam rece, destul de rece. Cf. POLIZU.
— Pl.: *recișori, -oare.*
— **Rece** + suf. *-ișor.*

RECITÁ vb. I. T r a n z. A spune cu voce tare (din memorie) un text (în versuri); a declama; (învechit, rar) a recitălui. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Citeodată... începea a-mi recita niscai versuri de a lui pre care mi le traducea.* NEGRUZZI, S. I, 219, cf. POLIZU. *Recita cîteva puncturi din Coran și pe urmă pronunța un lung cuvînt.* CALENDAR (1860), 98/16. *Abatele acestui monaster, cînd a venit aici..., nu știa nici chiar să reciteze un „Ave Maria".* FILIMON, O. I, 315, cf. PROT.-POP., N. D. *Am făcut și stihuri în versuri. — Zău?... Să mi le recitați.* ALECSANDRI, T. 866. *Îmi recită o strofă.* BOLINTINEANU, O. 318. *Cînta din gură, recita frumos poezii.* VLAHUȚĂ, O. A. 112, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie să recite o poezie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 301. *Avu conștiința limpede că predica lui nu valorează nimic și nu merită s-o mai reciteze.* AGÎRBICEANU, A. 110. *O recita adesea maestrul însuși, cu vocea lui de bronz puțin dogit.* GALACTION, A. 332. *Noi, copii,... recitam, cu obrajii dogoriți de rușine, poezioare franțuzești.* BRĂESCU, O. A. II, 47. *Recitam versuri cu voce tare.* TEODOREANU,

M. U. 84. *Recitează pasagii întregi pe dinafară.* SADOVEANU, O. VII, 239. *Comiciti recitau cuplete glumeţe.* STANCU, R. A. IV, 156. *Trebuia să recite la lecţie nişte versuri.* PREDA, R. 117. (Complementul indică autorul textului) *L-au iubit şi l-au recital cu entuziasm.* SADOVEANU, E. 84. ◇ Absol. *Începu să cînte elegiac, mai mult recitînd, după tipicul gregorian.* CĂLINESCU, S. 29.
— Prez. ind.: *recit* şi *recitez.*
— Din fr. **réciter.**

RECITÁL s. n. Concert al cărui program este executat de un singur artist; p. ext. manifestare artistică susţinută de un singur interpret sau în cursul căreia se prezintă acelaşi gen de spectacol. *Se anunţase, cu mare tam-tam, un recital de dans.* STANCU, R. A. I, 264. *A avut loc un recital literar.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863. *Organizarea unor recitaluri de balet cu participarea unui număr mare de soliști . . . este o sarcină importantă.* M 1961, nr. 2, 2. *Am vizionat un recital sugestiv prin plasticitate şi concentrare.* V. ROM. ianuarie 1963, 167. *Venea de copil să concerteze în ţară, dînd recitale şi cîntînd cu orchestra.* CONTEMP. 1970, nr. 1 257, 6/4.
— Pl.: *recitaluri* şi *recitale.*
— Din fr. **récital.**

RECITÁNDO adv. (Muz.; ca indicaţie de execuţie) Declamînd, recitînd, povestind. DN².
— Din it. **recitando.**

RECITÁNT, -Ă adj. (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăţi muzicale. DN². ✦ (Substantivat) Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, execută recitative. DN².
— Pl.: *recitanţi, -te.*
— Din fr. **récitant.**

RECITÁRE s. f. Acţiunea de a recita; declamare; (învechit) **recitaţie**[1]; (învechit, rar) recită. Cf. I. GOLESCU, C. *Recitare de închinăciuni.* MN (1836), 69²/25, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Colegul ştia prost scena aceasta şi recitarea mergea greu.* GALACTION, A. 44. ✦ Poezie recitată; text de recitat. *Şi celelalte recitări erau rostite ori abia auzit, din pricina emoţiei, ori tunător, cu gesturi nefireşti.* V. ROM. iulie 1954, 252. ✦ (Învechit, rar) Povestire, relatare. *Descrierea . . . nu este mai puţin vie decît însăşi recitarea evenimentelor.* CALENDAR (1861), 16/9. ✦ (Muz.) Executare a unei bucăţi muzicale în felul în care se execută recitativele. *După recitarea . . . Menuetului, finalul a trezit marele clocot.* CONTEMP. 1970, 1 259, 6/6.
— Pl.: *recitări.*
— V. **recita.**

RECITATÍV s. n. Gen de muzică vocală (cu sau fără acompaniament instrumental) care, prin intonaţia şi ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamaţie. V. melopee. *Era un fel de reţitativ (un fel de cîntec nesupus măsurilor, ce povestitori).* VÎRNAV, F. 208r/3, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Reuşi pe deplin a masacra toate frumoasele recitative ale acestei părţi.* FILIMON, O. II, 229, cf. PROT.—POP., N. D., DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Odată teatrul poporului era alaiul şi recitativul tradiţional al irozilor.* IORGA, L. II, 32. *Poc-poc! complectează în contrapunct recitativul melodic.* SADOVEANU, O. XIV, 580. *În oratoriul românesc, recitativele s-au micşorat simţitor.* M 1962, nr. 4, 10, cf. DER.
— Pl.: *recitative.* — Şi: **reţitativ** s. n.
— Din fr. **récitatif,** germ. **Rezitativ.**

RECITATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care recită. Cf. I. GOLESCU, C. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Toţi recitatorii buni ai lui Eminescu . . . începeau această „Scrisoare" pornind încet.* IBRĂILEANU, S. L. 190. *Gustăm mai bine o operă literară cînd e recitată sau declamată de recitatori sau de actori de talent.* PUŞCARIU, L. R. I, 57. ✦ (Muz.) Persoană care execută recitative; recitant. *Preferinţa mea s-a îndreptat spre* Heterogeneo *pentru orchestră mare şi doi recitatori.* CONTEMP. 1970, nr. 1 257, 6/5.
— Pl.: *recitatori, -oare.*
— Din fr. **récitateur.**

RECITÁŢIE[1] s. f. (Învechit) Recitare. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Recitaţie de deosebite bucăţi de poezie.* MN (1836), 70²/37, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.
— Pl.: *recitaţii* şi (rar) *recitâţii* (I. GOLESCU, C.).
— Şi: **recitaţiúne** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **récitation.**

RECITÁŢIE[2] s. f. (Rar) Pasaj dintr-un text, reprodus întocmai cu indicaţiile respective, citat. *Cultura . . . e sinonimă cu erudiţia, adică cu etalarea permanentă a avuţiei intelectuale prin citaţii, recitaţii şi note.* RALEA, S. T. III, 273.
— Pl.: *recitaţii.*
— Pref. *re-* + **citaţie.**

RECITAŢIÚNE s. f. v. **recitaţie**[1].

RECÍTĂ s. f. (Învechit, rar) Recitare. Cf. ARISTIA, PLUT.
— Pl.: *recite.*
— Postverbal de la **recita.**

RECITĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A recita. Cf. DRLU.
— Prez. ind.: *recităluiesc.*
— De la lat. **recitare.** Cf. magh. recitál.

RECITÍ vb. IV. Tranz. (Adesea în corelaţie cu „a citi") A citi din nou acelaşi text. *Scoase din sîn scrisoarea ei şi o reciti.* HELIADE, D. J. 100/27. *Această scrisoare se păru atît de stranie lui Timoteu, încît o reciti de cîteva ori.* CR (1848), 33¹/53, cf. STAMATI, D. *Am citit din nou întreaga carte . . . , am recitit capitolul 3.* MAIORESCU, CR. II, 47. *Scrisorile ei sînt minunate şi cu multă plăcere le citesc şi recitesc.* CARAGIALE, O. VII, 444. *Reciteşte . . . ce-a scris.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 174. *De-aţi şti cu ce plăcere cetii şi recetii Simţirile descrise cu-aîta măiestrie.* I. NEGRUZZI, S. IV, 164, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Cîte o rară scrisoare ce venea de la el era citită, recitită, învăţată pe dinafară.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 21, cf. ALEXI, W. *Îţi recitesc răvaşu-n franţuzeşte, Cu slova lui muiată-n ironie.* GOGA, POEZII, 223. *Voi să-şi scoată scrisorile, să le recetească.* AGÎRBICEANU, A. 484. *În ultima noapte, recitii rîndurile ei din caiet.* BACOVIA, O. 249. *Recitea, suspinînd, scrisorile lui Constantin.* GALACTION, O. 133. *Uneori scriam poeme, pe care azi, recitindu-le, pot crede mai uşor că, întorcîdu-mă în trecut, nu devin robul închipuirii.* VLASIU, D. 20. *Cărţile care-mi plac le recitesc din cînd în cînd.* SADOVEANU, O. VI, 272. *Am citit şi recitit telegrama ta.* CĂLINESCU, S. 90. *Recitesc carnetul prăfuit şi sărut filele gălbinite.* ISAC, O. 319. ◇ Fig. *Nu mai am decît un vis . . . Orişiunde-l port cu mine şi, c-o dulce voluptate, Mintea mea îl reciteşte, pe cînd inima mea bate.* MACEDONSKI, O. I, 127. ◇ Refl. pas. *Cartea ce au scris papa . . . şi se răciteaşte în annalele bisericeşti.* MAIOR, I. B. 53/8.
— Prez. ind.: *recitesc.* - Şi: (învechit) **receti** vb. IV.
— Pref. *re-* + **citi.**

RECITÍRE s. f. Acţiunea de a reciti. Cf. LM, DDRF, ALEXI, W. *Recitirea „Arhanghelilor" lui Agîrbiceanu ne arată ce drum mai avea de străbătut realismul epic după 1914.* VIANU, A. P. 325.
— V. **reciti.**

RECITÍVĂ s. f. v. **recidivă.**

RECITÓR, -OÁRE adj. v. **răcitor.**

RECIÚG s. n. (Regional) **1.** Îngrăditură pentru herghelie (ALR II/36); loc unde se adună caii peste noapte (ALR I 412/273). ✦ Îngrăditură în care se bagă olle pentru muls (com. din BUCOVĂŢ—TIMIŞOARA); staul mic (com. din GHILAD—TIMIŞOARA).

2. Gard în jurul clăii de fîn (Ghilad—Timişoara). ALR II 5 037/36.

— Pl.: *reciuguri*. — Şi: **răcíul** (ALR II 5 037/36), **răiciúl** (pl. *răiciule*, com. din BUCOVĂŢ—TIMIŞOARA), **răiclún** (pl. *răiciune*, com. din GHILAD—TIMIŞOARA) s. n.

— Cf. magh. r á c s .

RECÎNTĂRÍ vb. IV. T r a n z. A cîntări din nou. Cf. BARCIANU, DM.

— Prez. ind.: *recîntăresc*.

— Pref. *re-* + **cîntări**.

RECÎNTĂRÍRE s. f. Acţiunea de a r e c î n t ă r i. Cf. LM.

— V. **recîntări**.

RECÎŞTIGÁ vb. I. I. T r a n z. A cîştiga (ceva) din nou; a redobîndi, a recăpăta, a recupera. Cf. POLIZU. *Uşor s-ar fi putut convinge ce rău ales era momentul pentru a recîştiga favoarea monarhului*. EMINESCU, N. 135, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ F i g . *Se împacă şi el destul de greu cu şcoala, rămînînd repetent şi recurgînd probabil la examene particulare pentru a recîştiga anii pierduţi*. CĂLINESCU, E. 32.

2. R e f l . (Rar) A-şi reveni, a se reculege. *După prima întrebare, desăvîrşit de bine ştiută, m-am recîştigat cu totul*. GALACTION, O. 58.

— Prez. ind.: *recîştig*.

— Pref. *re-* + **cîştiga**.

RECIŞTIGÁRE s. f. Acţiunea de a r e c î ş t i g a **(1)**. *Tratatul de Adrianopoli aduse ţerilor recîştigarea a parte din drepturile pierdute de atîta vreme*. NEGRUZZI, S. I, 202, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **recîştiga**.

RECLÁM s. n. v. **reclamă**.

RECLAMÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l .) A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. *Va fi iertat a reclama îndulgenţa*. DESEN ARH. 6/28. *Mircea cel Bătrîn . . . reclamă de la turci această moştenire*. BĂLCESCU, M. V. 8, cf. 5. *Reclamă ca să fie şi ele în acel congres*. CR (1848), 3[1]/36, cf. STAMATI, D. *Serbii . . . mînară deputaţiune la Viena, pentru ca să reclame pe Brancovici*. BARIŢIU, P. A. I, 295. *Şi apoi nu-mi rămînea şi mijlocul de a reclama de la camaraşul al doilea puţin hattîr*. ROM. LIT. 317[1]/35, cf. POLIZU. *Dac-am asculta Ceea ce în favoru-ţi reclamă slava ta . . . , Vrednici de libertate noi am putea să fim*. ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Am să-i reclam pur şi simplu banii ce s-a angajat a-mi numera din partea lui Hepytes*. ALECSANDRI, S. 167. *Mi-ai scăpat viaţa, poţi dar să reclami viaţa-mi orcînd vei voi*. BOLINTINEANU, O. 428. *Aşa reclamă suveranitatea poporului român*. MAIORESCU, D. I, 77. *Ce reclami de la preveniţi?* CARAGIALE, O. I, 84, cf. ŞĂINEANU. *În clipa aceea apăru conductorul trenului, reclamînd, cu respectul cuvenit clasei întîi, biletele pentru Bucureşti*. REBREANU, R. I, 12. *I-au spus că nu poate să-şi reclame . . . partea cuvenită decît printr-un proces*. GALACTION, O. 113. *Reclami un executant actor, foarte expresiv fizic, spectaculos*. CĂLINESCU, C. O. 162. *Jacques însuşi reclamă rolul de bufon*. T februarie 1962, 16. ✧ F i g . *Dimineţile sînt splendide şi căsuţa reclamă sosirea amicilor adevăraţi. Te scoală şi vină*. ALECSANDRI, S. 256. ✦ A chema (cu insistenţă). *Îl „reclama" totdeauna un deputat, un senator, cîte o dată, ministrul chiar*. BASSARABESCU, V. 69. *Veniţi, că vă reclamă un pasager bolnav*. GALACTION, O. A. I, 394.

2. T r a n z . F i g . A face necesar, a necesita. *Nici o chestiune în hotărîrea ei nu reclamă mai mult patriotism, înţelepciune, dreptate şi abnegaţie totodată, decît marea reformă ce sîntem chemaţi de a face*. KOGĂLNICEANU, S. A. 113. *Machinele plugarului reclamă ajutorul animalilor*. BREZOIANU, A. 48. *Reclamă foarte mult pacienţa atît a pătimaşului, cît şi a medicului*. DESCR. APE 173/9. *Ţi-oi trimite în locu-i un . . . „episod interesant" extras din romanul Dridri — care nu va reclama mult spaţiu în foaie*. ALECSANDRI, S. 44. *Scene în care sălbăticia şi gravitatea subiectelor reclamă oarecare asprime în mînuirea daltei*. ODOBESCU, S. III, 75. *Numai versurile de mai multe silabe o reclamă, dar, precum am spus-o, paza cezurei este lăsată . . . la bunul gust al poetului*. MACEDONSKI, O. IV, 41. *Masivitatea operii . . . şi întinderea desfăşurării ei în timp reclamă o sistematizare a ei după epoci*. VIANU, A. P. 221. *Rana nu reclama vreo intervenţie chirurgicală specială*. CĂLINESCU, S. 201. *Există o seamă de concepţii care reclamă această specificitate naţională în artă*. RALEA, S. T. III, 207. *Imaginea muzicală reclamă cu necesitate să fie interpretată*. M 1962, nr. 4, 28.

3. I n t r a n z . A face o reclamaţie contra cuiva, a se plînge de cineva sau de ceva. *Cu cît proprietarul va fi boier mai mare, cu atît bieţii cîcaşi sînt . . . în neputinţă a reclama*. BOLLIAC, O. 238. *Toţi aceştia venise să reclame în contra arendaşului*. FILIMON, O. I, 161. *Dacă nici acu n-o înţelege, lăcrămaţi la judeţ*. JIPESCU, O. 64, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Scoal' că ne-a furat curcanii ! . . . Să te duci să reclami la poliţie*. BRĂESCU, O. A. I, 248. *Mergeţi şi reclamaţi, faceţi ce ştiţi, nu mă priveşte*. PREDA, R. 131. ✧ (Învechit, construit cu prep. „asupra") *Un săraiman poet odată-au reclemat Asupra unui om prostuţ, dar pre bogat*. DONICI, F. 129. *Sînt sigur că . . . toţi asupră-ţi au reclamat*. ALEXANDRESCU, O. I, 168. ✧ T r a n z . *Biata fată s-a speriat şi era să-l reclame la minister*. I. BOTEZ, B. I, 213. ✦ (Învechit) A protesta. *Acelaşi respect nu va opri glasul ţării de a se ridica către dvs. şi de a reclama contra votului dat de comisiunea centrală*. KOGĂLNICEANU, S. A. 133.

4. R e f l . (Urmat de determinări în cazul dativ sau introduse prin prep. „de la" sau „din") A se declara înrudit cu . . . sau descendent din . . . , a aparţine categoriei . . . *Cei cari se reclamau de la mişcarea lui Heliade, precum şi cei cari se reclamau de la cea a lui Asachi*. MACEDONSKI, O. IV, 119. *Lucrarea . . . , reclamîndu-se în primul rînd genului publicistic, nu ţine seama, voit, de rigorile celui dramatic*. T decembrie 1962, 77. ✦ T r a n z . (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A declara ca fiind . . . *Avem dreptul a-l reclama de patriot al nostru*. NEGRUZZI, S. I, 313.

— Prez. ind.: *reclám* şi (rar) *rcclamez* (STAMATI, D., IORDAN, L. R. A. 136). — Şi: (învechit, rar) **reelemá**, (popular) **lăcrămá** vb. I.

— Din fr. **réclamer**.

RECLAMAGÍU[1] s. m. (Familiar) Persoană care obişnuieşte să facă reclamaţii neîntemeiate. Cf. DL, DM.

— Pl.: *reclamagii*.

— **Reclama** + suf. *-giu*.

RECLAMAGÍU[2] s. m. Persoană care îşi face multă publicitate. Cf. DL, DM.

— Pl.: *reclamagii*.

— **Reclamă** + suf. *-(a)giu*.

RECLAMÁNT, -Ă s. m. şi f. Persoană care face o reclamaţie; (jur.) persoană care se adresează justiţiei pentru a i se recunoaşte un drept, pentru a obţine repararea unei nedreptăţi, a unei pagube etc. Cf. I. GOLESCU, C., BULETIN, G. (1844), 98/13, STAMATI, D. *Ce ai d-ta să răspunzi la pretenţiile reclamantei?* CARAGIALE, O. I, 85, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Corneli . . . ajunse el însuşi un om lipsit de mijloace şi un reclamant fără izbîndă*. IORGA, L. II, 214. *Pe reclamantă trebuie s-o fi bătut bărbatu-său, care se îmbată în toate zilele*. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 131. *Avocatul arată pe reclamant ca o fire răzbunătoare*. REBREANU, I. 367. *Cum? Pui la îndoială spusele mele? a întors capul spre mine doamna reclamantă*.

I. BOTEZ, ŞC. 114. *Dădea dreptate reclamantului.* SADOVEANU, O. VI, 247. *Judecătorul ... ascultă ce spun reclamanţii şi avocaţii reclamanţilor.* STANCU, R. A. V, 339. *El luase drept inculpat pe reclamant.* GALAN, Z. R. 151. *Reclamant în proces poate fi numai acel care pretinde apărarea dreptului său personal.* PR. DREPT, 791. ◇ (Adjectival) *Judecătorul reclamant nefiind de faţă, Herdelea era sigur că n-a venit înadins, ca să nu-l apere.* REBREANU, I. 326.

— Pl.: *reclamanţi, -te.* — Şi: (popular) **lăcrămánt** s. m. ALB SN IV h 990.

— Din fr. **réclamant.**

RECLAMÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a r e c l a m a ; reclamaţie. Cf. POLIZU. *A făcut ... reclamare la înalta Poartă despre călcarea făcută pământului românesc.* I. IONESCU, M. 22, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **reclama.**

RECLAMÁT, -Ă adj. **1.** Cerut, pretins, revendicat. Cf. DL, DM.

2. (Şi substantivat) (Persoană) denunţată justiţiei; pîrît, învinuit, inculpat. Cf. DDRF, DL, DM.

— Pl.: *reclamaţi, -te.*

— **V. reclama.**

RECLAMATÓR s. m. (Rar) Reclamant. Cf. CADE.

— Pl.: *reclamatori.*

— Din fr. **réclamateur.**

RECLAMÁŢIE s. f. Faptul de a r e c l a m a **(1, 3)**; petiţie, plîngere, jalbă prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva. *Cînd se va ivi vro arătare sau reclamaţie că vreunul dintr-înşii au călcat regula ..., să se pedepsească* (a. 1826). URICARIUL, V, 31/22, cf. AR (1829), 213[1]/16. *Toate reclamaţiile (cereri) ce vor întra după acest soroc.* CR (1830), 268[1]/31, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Numai atunci îl se va lua în băgare de seamă reclamaţia, cînd vor da în scris şi chezăşie.* NEGRUZZI, S. I, 280. *Lui i se mai impunea şi cazul reclamaţiunei lui Omer Paşa.* GHICA, A. 627. *N-avea dar decît să primească o reclamaţie în contra lui Păturică şi l-ar fi aruncat în ocna părăsită.* FILIMON, O. I, 245. *Să dai cîţiva gologănei pentru scrierea lăcrămaţiii.* JIPESCU, O. 63. *Să iertaţi, domnule, zise badea Duţu, el nu face lăcrămaţie.* CONV. LIT. XXI, 397, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Boierii au cerut să vadă documentele pe care se întemeia reclamaţia tîrgoviştenilor şi să se ia o hotărîre în conformitate cu documentele.* OŢETEA, T. V. 39. *Am reclamaţii contra dumitale.* STANCU, R. A. I, 344. *Am primit o reclamaţie de la moşie.* PREDA, M. 204, cf. ALR I 1 445/880, ALR SN IV h 985/886.

— Pl.: *reclamaţii.* — Şi: (învechit) **reclamaţiúne, reclemáţie** (DONICI, F. II, 55/7), (popular) **lăcrămáţie** s. f.

— Din fr. **réclamation.**

RECLAMAŢIÚNE s. f. v. **reclamaţie.**

RECLÁMĂ s. f. Răspîndire de informaţii elogioase despre cineva sau ceva cu scopul de a-i crea renume sau popularitate; acţiuni, măsuri prin care se urmăreşte stîrnirea interesului publicului pentru cumpărarea anumitor mărfuri, pentru folosirea unor servicii etc.; (concretizat) placardă, afiş, anunţ în presă, prin radio etc. folosite în acest scop. *Existenţa şi activitatea Asociaţiunii transilvane a vibrat — deşi fără multă paradă şi aşa-numite reclamuri — în tot corpul naţiunei din toate ţările locuite de român.* BARIŢIU, P. A. III, 33. *Cu mîinile la spate, se duce să se uite la reclama ilustrată alternată pe peretele dimpotrivă.* CARAGIALE, O. II, 17. *Cu toată reclama, conferinţele au trebuit să înceteze.* VLAHUŢĂ, O. A. 219, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 69. *De-a lungul liniei* [ferate] *răsăreau şi pîreau table cu reclame pe stîlpi anume ori pe calcane de case singuratece.* REBREANU, R. I, 13. *E un scriitor prea cunoscut şi prea apreciat ca să aibă nevoie de bunele servicii ale reclamei.* GALACTION, A. 129. *Mă ocup cu un fel de reclamă.* SAHIA, N. 104, cf. KLOPŞTOCK, F. 304. *Pretutindeni încep a clipi reclame luminoase.* SADOVEANU, O. IX, 254. *Iau iod, dar nu văd nici un folos cu toată reclama.* CĂLINESCU, E. O. II, 179. *I-am citit numele pe afişele circului ori prin gazete, la reclame.* STANCU, R. A. IV, 303. *Lasă-i să povestească: reclama nu strică niciodată.* VINEA, L. I, 32. *Răsună glasul meu ... Şi-mparte lumii ... O pleavă de reclame comerciale!* JEBELEANU, C. 24. *Dacă nu ştii ce înseamnă reclama, lasă-te de negustorie.* H. LOVINESCU, T. 145. *Reducere 30%! striga ca un corb omul-sandviş, cel care făcea reclamă magazinului.* BARBU, P. 171. *După ce ştirea senzaţională făcu ocolul celor cîteva cete de copii, reclamele colorate şi-au pierdut deîndată orice valoare.* S mai 1960, 61. ◇ F i g. *A apărut pe cer şi reclama luminoasă a lunii.* SADOVEANU, O. IX, 255.

— Pl.: *reclame.* — Şi: (învechit) **reclám** (pl. *reclamuri*) s. n.

— Din fr. **réclame,** germ. **Reklame.**

RECLASÁ vb. I. T r a n z. **1.** A clasa din nou. Cf. DL, DM.

2. A educa, a reeduca un condamnat, un delincvent în vederea reabilitării sale. DL, DM.

— Prez. ind.: *reclasez.*

— Din fr. **reclasser.**

RECLASÁRE s. f. Acţiunea de a r e c l a s a **(2).** *Pe lîngă fiecare tribunal va funcţiona o societate de asistenţă ... în vederea reclasării sociale a condamnaţilor liberaţi.* COD. PEN. R.P.R. 63.

— Pl.: *reclasări.*

— V. **reclasa.**

RÉCLĂ s. f. v. **recăl.**

RECLĂDÍ vb. IV. T r a n z. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. *În veci, dmioşi ori îndrăzneţi în bunul lor noroc, Să nu se-ncerce-a reclădi strămoaşa Troie-n loc.* OLLĂNESCU, H. O. 185, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În 1695 ..., domnul primi ordine ... să reclădească cetatea Cladovei.* IORGA, L. I, 151. ◇ R e f l. p a s. *Într-acea biserică întemeiată de Ghiculeşti, pînă a nu se dărîma cea vechie, ca să se reclădească ..., se vedea pe pereţi portretul lui Iănăchiţă Văcărescu.* ODOBESCU, S. I, 261. ◇ F i g. *Toată viaţa noastră trebuie reclădită pe temelii mai largi, mai sănătoase.* GALACTION, A. 197. (A b s o l.) *Mi-am potrivit vioara la vuiete de tun, Slăvind eliberarea sortită fiecărui, Jurînd să reclădesc şi să răzbun.* LABIŞ, P. 211. ✦ F i g. A reconstitui, a evoca. *Închipuirea noastră reclădeşte acea sală de trapezare de la Snagov.* ODOBESCU, S. I, 443. *Ştiu să-şi reclădească cu închipuirea toate împrejurările în care s-a săvîrşit fapta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 117. ◇ R e f l. *Stau de vorbă cu aceşti oameni din vremi de altădată şi la povestirile lor trecutul se reclădeşte.* SADOVEANU, O. V, 289.

— Prez. ind.: *reclădesc.*

— Pref. *re-* + **clădi.**

RECLĂDÍRE s. f. Acţiunea de a r e c l ă d i; reconstrucţie, reconstruire, refacere. Cf. LM, DL, DM. (F i g.) *Orice suflet ... se simte ispitit şi încălzit de marea perspectivă a îndreptărilor sociale, a reclădirilor în stilul cel nou şi definitiv.* GALACTION, A. 74.

— V. **reclădi.**

RECLEMÁ vb. I v. **reclama.**

RECLEMÁŢIE s. f. v. **reclamaţie.**

RÉCLU s. n. v. **recăl.**

RECLUTÁRE s. f. v. **recrutare.**

RECLUZIONÁR s. m. (Franţuzism rar) Deţinut, arestat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pl.: *recluzionari.*
— Din fr. **reclusionnaire.**

RECLUZIÚNE s. f. **1.** Pedeapsă privativă de libertate, aplicată pentru crime; închisoare. *Osîndiţi pentru o reclusiune celulară pentru toată viaţa.* BARASCH, I. 192/4, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Ispăşiseră cîte opt ani recluzie pentru că în 1907 se sculaseră împotriva moşierilor.* I. BOTEZ, ŞC. 76, cf. COD. PEN. R.P.R. 17. ◇ Fig. *Mirosul foilor de dafin . . . se răspîndi puternic şi plăcut şi muri în aer, după şaptesprezece veacuri de recluziune.* GALACTION, O. 120.
2. (Livresc) Faptul de a fi închis; starea celui care trăieşte închis, izolat. *Dezechilibrul sufletesc . . . , boala fizică: de unde recluziunea şi traiul de noapte a fost condiţia favorabilă pentru acea introspecţie unică.* IBRĂILEANU, S. L. 17. *Toată lumea decedase prin odăi şi stăruia în recluziune şi tăcere.* CĂLINESCU, C. N. 51.
— Scris şi: *reclusiune.* — Pl.: *recluziuni.* — Şi: (rar) **reclúzie** s. f.
— Din fr. **reclusion.**

RECOÁCE vb. III. Tranz. (Tehn.) A trata termic piese sau materiale metalice cu scopul de a le îmbunătăţi proprietăţile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc. *Îndoirea ţevilor de aramă se face la rece, după ce în prealabil materialul a fost recopt.* ORBONAŞ, MEC. 206.
— Prez. ind.: *recóc.*
— Pref. *re-* + **coace.**

RECOÁCERE s. f. (Tehn.) Acţiunea de a recoace. Cf. DDRF, BARCIANU. *Recoacerea constă în încălzirea oţelului peste temperatura de transformare, urmată de o răcire treptată.* IOANOVICI, TEHN. 183. *Cuptoare pentru recoacerea ţevilor.* NOM. MIN. I, 88, cf. MACAROVICI, CH. 412.
— V. **recoace.**

RECOBORÍ vb. IV. Intranz. A coborî din nou. *De ce v-aţi reurca în sfera abstractelor seninătăţi? Închisă dacă vă e lumea, recoborîţi-vă-ntre roze.* MACEDONSKI, O. I, 62.
— Prez. ind.: *recobór.*
— Pref. *re-* + **coborî.**

RECOGNITÍV, -Ă adj. (Despre acte) Care serveşte la recunoaşterea unei obligaţii. Cf. HAMANGIU, C. C. 291, ALEXI, W., DN[2].
— Pl.: *recognitivi, -e.*
— Din fr. **récognitif.**

RECOGNÍŢIE s. f. (Franţuzism învechit) Recunoaştere. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W.
— Şi: **recogniţiúne** s. f. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DN[2].
— Din fr. **récognition.**

RECOGNIŢIÚNE s. f. v. **recogniţie.**

RECOÍNĂ s. f. v. **răcoviná.**

RECOLTÁ vb. I. Tranz. **1.** A strînge, a aduna, a culege recolta **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Cum recoltă neştine finul uscat.* BREZOIANU, R. 205/28, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. (Absol.) *Mîinile muncile ale celor ce se străduiesc şi recoltează.* ARGHEZI, B. 98. ◇ Refl. pas. *Risca se va recolta în septembrie.* BREZOIANU, R. 173/28. *Se recoltă anual cca 20 000 tone de in şi cînepă.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24. ◇ Fig. *A descărcat traista sa cu zicale, anecdote şi întîmplări recoltate din colloanele celor cinci continente.* C. PETRESCU, A. 479. *Cine străbate textele prozatorilor noştri . . . recoltează impresia că prozatorii mai noi fac un apel mai puţin frecvent la serviciile mai-mult-ca-perfectului.* VIANU, M. 236. *Marea sa pasiune era să recolteze cuvintele de spirit ale oamenilor celebri.* T. POPOVICI, S. 178.
2. (Med.) A lua sînge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. (Refl. pas.) *Cu a treia pipetă se recoltează sînge pentru numărătoare de leucocite.* ABC SĂN. 184, cf. 378.
— Prez. ind.: *recoltez,* (învechit) pers. 3 *recoltă.*
— Din fr. **récolter.**

RECOLTÁBIL, -Ă adj. (Rar; despre cereale, fructe etc.) Care poate fi recoltat **(1)**; copt. DN[2].
— Pl.: *recoltabili, -e.*
— Din fr. **récoltable.**

RECOLTÁRE s. f. Acţiunea de a recolta şi rezultatul ei.
1. Strîngere, culegere a recoltei **(1)**; recoltat. Cf. recolta **(1).** *Recoltarea grîului.* AGRONOMIA (1859), 275/27. *Recoltarea fînului de pe terenurile cu ierburi cultivate să se facă în momentul cel mai potrivit.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. (Prin analogie) *Recoltarea vînatului şi peştilor urmează a se face.* BO 1953, 35.
2. (Med.) Luare de sînge, spută, urină etc. pentru analize. Cf. recolta **(2).** *Recoltarea sîngelui se face cu foarte multe precauţiuni.* BELEA, P. A. 80. *Se află un serviciu de recoltare a probelor de laborator.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 058.
— Pl.: *recoltări.*
— V. **recolta.**

RECOLTÁT s. n. Recoltare **(1).** *Lucrătorii din această gospodărie fac recoltatul în cîteva zile.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849. *În Deltă, recoltatul stufului e în toi.* 8 iunie 1960, 15.
— V. **recolta.**

RECÓLTĂ s. f. **1.** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod, strînsură. Cf. I. GOLESCU, C. *O recoltă îmbelşugată va răsplăti sudorile sale.* BULETIN, F. (1843), 116[1]/9. *Recolta de estimp a vinurilor.* IARCU, D. S. II, 440/3, cf. BREZOIANU, R. 21/19, AGRONOMIA (1859), 49/12, DDRF. *Au conversat cu mine, întrebîndu-mă despre ale ţării şi despre recolta din acel an* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 248, cf. BARCIANU. *Recoltele îi erau compromise cu totul.* SANDU-ALDEA, A. M. 159. *Aduse vorba despre recolta care ar fi fost destul de bună.* REBREANU, R. I, 41. *Recolta seccrată aşteaptă în snopi să fie ridicată.* GALACTION, O. A. II, 401. *Era celebru . . . în cunoaşterea fără greş, de la prima gustare, a tuturor pivniţelor şi recoltelor faimoase de vinuri.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Recolta se ridicase. Ţăranii, pustii, se înfrăţeau în culori mohorîte.* BRĂESCU, O. A. II, 254. *Ratele creditului sînt o povară mare într-un an cu recolta slabă.* SADOVEANU, O. VIII, 135. *Dacă ai semăna toată grădina asta cu grîu, ar ieşi o recoltă grozavă.* CĂLINESCU, S. 93. *Măcina atunci ultimul sac de grîu al unui om, înainte de noua recoltă.* BOGZA, C. O. 39. *Recoltă ca anul ăsta n-o mai fost de mult, nici la voi în sat.* DEMETRIUS, V. 104. *Scot irlia de la notar şi-i arăt păcum că e recolta mea.* PREDA, Î. 82. *În zile cu aur de toamnă, . . . Semînţele recoltelor ce vin Spre lumina severă se-ndeamnă.* BRAD, O. 27, cf. ALR II 5 051/182, 682, 705, 769. ◇ Fig. *Şi-un dor funest din inima-mi pustie Se leagă-n stih, ce nu-l pun pe hîrtie, Gîndind c-ar da prea jalnică recoltă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 22, cf. ŞĂINEANU. *Era . . . cu aceea căreia îi datora o bună parte din recolta ultimelor lui poezii.* GALACTION, A. 324. *Va încerca, zădarnic poate, s-adune înşirată-n salbe Recolta de mărgăritare a viitoarelor nopţi albe.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 168.
2. Strîngere a roadelor pămîntului; culegere, recoltare **(1).** Cf. DS. *Recolta făcută cu maşinile cauzează scuturări mari dacă nu se iau precauţiuni de a se începe*

mai devreme — la un stadiu de coacere nu prea avansat. ENC. AGR. ✦ Epoca, timpul recoltării **(1)**. DL, DM. *Datoriile urmau să fie plătite la recoltă.*

— Pl.: *recolte.*

— Din fr. **récolte**.

RECOMANDÁ vb. I. **1.** Tranz. A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenției cuiva; a prezenta în mod elogios (pe cineva sau ceva); (învechit) a recomandarisi **(1)**, a recomăndălui **(1)**, a recomandui **(1)**. *Meţena recomendă pre el lui Avgust.* NICOLAU, P. 284/12. *Cu cinste recomand scrierea răposatului Iorgovici.* HELIADE, O. II, 209. *Poţi avea trecere d-a recomanda un tînăr.* CĂPĂŢINEANU, B. 18/5. *Recomandaţi scrierile cele desfătătoare a hrăni inima.* MARCOVICI, D. 400/19, cf. VALIAN, V. *Ţinta noastră a fost mai mult a recomanda publicului nostru această scriere* (a. 1845). MAG. IST. I, 276/4. *Recomandăm această foaie cititorilor noştri.* CR (1848), 4[3]/74. *Ne-am aşezat la otelul . . . unde fusesem recomandaţi.* NEGRUZZI, S. I, 326. *Nu am nevoie să recomand ce iese din pana lui.* ALECSANDRI, S. 145. *Aţi recomandat amicei mele . . . pe un tînăr.* CARAGIALE, O. II, 115. *Puteam să-i duc la dînsul şi să-i recomand şi să-i spun că Huţu e din sat de la noi.* SLAVICI, N. I, 161, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Era celebru în înlocmirea măiastră a menuurilor, în reţetele de mîncări recomandate bucătarilor.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Recomandă călduros lui Felix fiecare din cărţile sale.* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Lessing . . . recomanda poeţilor evocarea prin povestire.* VIANU, A. P. 213. ✦ A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. *Mă rugă să-i recomandez o persoană de cinste şi cu esperienţă, spre a să numi agent* (a. 1848). DOC. EC. 940. *Te-aş ruga să recomanzi pe frate-meu Costache, care n-are nici o treabă aci şi se află cam în lipsă.* GHICA, A. 584. ◇ Refl. pas. *Egumenii să se orînduiască . . . dintre părinţii ce se vor recomanda de către chiar acele chiriarhiceşti mănăstiri* (a. 1845).URICARIUL, V, 359/24. *Dobîndi de la acesta . . . o scrisoare . . . prin care se recomanda de a fi ales domn în Ţeara Românească.* BĂLCESCU, M. V. 31. *Voind să aibă cu dînsul pe cineva care să cunoască limba ţărei, i se recomandase un tînăr care pretindea că ştie vorbi româneşte.* GHICA, A. 15. ✦ (Franţuzism învechit) A da o persoană în grija cuiva, a încredinţa. *Aceşti tineri de curînd au sosit la lăzăretul de la Marsilia şi sînt îndreptaţi şi recomandaţi la d. Ştefan Gautier.* CR (1829), 278[1]/2. *La săvîrşirea ei din viaţă, domniţa Marghioala mă recomandă iubirii şi îngrijirii fiului său.* KOGĂLNICEANU, S. A. 190.

2. Tranz. A îndemna (pe cineva) la ceva, a sfătui (pe cineva) să facă ceva; a indica, a propune, a prescrie (un medicament, un tratament etc.); (învechit) a recomandarisi**(2)**, a recomăndălui**(2)**, a recomandui**(2)**. *Vă recomandez de iznoavă îngrijirea dreptăţii.* CR (1829), 149[1]/27. *Este de a recomînda acestora să mînce.* DIETET. 4/13. *Vă recomand cea mai lină mişcare.* LĂZĂRESCU, S. 57. *Îi recomandă mai întîi să caute de cai.* CR (1848), 1[3]/62, cf. POLIZU. *I-am recomandat ca să te roage pe d-ta . . . să i le dai.* CARAGIALE, O. VII, 10. *Să vă recomand un excelent remediu, ca să scăpaţi de tînjire şi de ipohondrie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 237, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Miron Iuga le recomandă sînge rece şi energie, deşi îşi da seama că recomandaţia lui e vorbă în vînt.* REBREANU, R. II, 20. *Nepricepînd nici ei realitatea, vor recomanda toţi soluţii utopice.* IBRĂILEANU, SP. CR. 192. *Academia noastră ne-a recomandat, în ultimul moment, cîteva noi reguli ortografice.* GALACTION, A. 285. *Comandamentele recomandaseră prudenţă, pentru a nu zădări spiritele.* BRĂESCU, O. A. II, 82. *Iacă oleacă de acr după masă, cum mi-a recomandat doctorul.* SADOVEANU, O. VIII, 316. *Recomandă umilinţa, modestia, resemnarea.* RALEA, S. T. I, 113. ◇ Refl. pas. *Să recomendează şi feredeie calde de apă.* VEISA, I. 56/13. [Cafeaua] *se recomandează şi celor ce sînt bolnavi* (a. 1841). DOC. EC. 752. *Aştept cu încredere mijloacele ce mi se vor recomanda în interesul acesta.* CR (1846), 34[2]/4. *Ca tratament se recomandă aplicarea de comprese calde cu ceai de muşeţel.* ABC SĂN. 374, cf. 341.

3. Refl. A face cunoştinţă (cu cineva), a se prezenta, spunîndu-şi numele; (învechit) a se recomăndălui **(3)**. *Pre ea toţi în giur urmează Şi i se recomendează.* ASACHI, S. L. I, 255. *Îl întîlnea întotdeauna, prezent la aceleaşi ore. Se recomandase o dată şi-i povestise necazul.* C. PETRESCU, C. V. 127. *Tînărul se recomandă studenţilor: Mihail Eminescu.* CĂLINESCU, E. 134. *S-a oprit, şi-a descoperit fruntea înaltă, încununată cu păr alb şi s-a recomandat.* SADOVEANU, E. 170. *Noi la tine am venit Ca să ne recomîndăm, Că noi încă crai sîntem.* T. PAPAHAGI, M. 195. ◇ Tranz. *Îţi recomand pe d. Arsenie.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Acum, daţi-mi voie să vă recomendez un suflet blagoslovit.* ALECSANDRI, T. 1 120. *Generalul meu se înfăţişă . . . , recomandîndu-mă şi pe mine.* LĂCUSTEANU, A. 43, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ei, mai sînt rude de recomandat? Că mi s-a urît de cînd nu mai isprăvesc!* REBREANU, I. 415. *Între invitaţi, observai pe un bărbat frumos, care îmi fu recomandat ca directorul unei exploatări forestiere.* GALACTION, O. A. II, 62. ◇ A se da drept . . . , a trece drept . . . *Ofiţerul se recomendă ca un francez în slujba regelui de Svedia.* NEGRUZZI, S. I, 180. ✦ Tranz. A face prezentările. *Ghigu recomandă: — Verişoarele mele: duduiele Aspasia şi Hariclia Ovanez . . . Domnu Ismail.* BASSARABESCU, V. 17.

4. Tranz. (Învechit, complementul indică o scrisoare) A expedia recomandat **(2)**. Cf. LB, DDRF, ŞĂINEANU. *Scrie-mi şi tu „recomandată", e mai sigur. . . Recomandă-o cu retour recépissé şi te desdaunez eu cînd ne vedem.* CARAGIALE, O. VII, 527.

— Prez. ind.: *recomând* şi (învechit) *recomandez.*

— Şi: (învechit) **recomendá,** (învechit şi regional) **recomîndá** vb. I.

— Din lat. **recommendare, fr. recommander.**

RECOMANDÁBIL, -Ă adj. Care poate fi recomandat, care merită să fie recomandat; indicat, potrivit. Cf. I. GOLESCU, C. *Un erou atît de recomandabil din toate punturile.* HELIADE, D. C. VIII/17, cf. STAMATI, D., BOLINTINEANU, O. 358. *Satira . . . despre care avem acum şi în limba românească cîteva probe destul de recomandabile . . . are o origină foarte veche.* ODOBESCU, S. I, 32, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Separarea lor este şi foarte greu, dacă nu imposibil, de realizat şi puţin recomandabilă.* IORDAN, G. 216. *Cred, totuşi, că nici negarea totală a acestor fonetisme nu-i recomandabilă.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, 31. ◇ (Adverbial) *Iar cînd . . . aerul de-acolo îţi pare echivoc, E mai recomandabil — să nu respiri de loc . . .* TOPÎRCEANU, O. A. I, 160. *Este recomandabil să se dea analeptice şi cardiotonice.* BELEA, P. A. 168.

— Pl.: *recomandabili, -e.* — Şi: (învechit) **recomendábil, -ă** adj. ROM. LIT. 197[1]/28.

— Din fr. **recommandable,** lat. **recommendabilis.**

RECOMANDALUÍ vb. IV v. **recomăndălui.**

RECOMANDÁRE s. f. Acţiunea de a (se) recomanda şi rezultatul ei.

1. Recomandaţie **(1)**. Cf. recomanda **(1)**. *Prin recomăndarea lui Ciaki . . . au dobîndit Şerban Cantacuzenul titul de comit al sîntei împărăţii romanilor.* ŞINCAI, HR. III, 144/27. *Ispravnicii erau numiţi de domn, la recomandarea marelui vistiernic.* OŢETEA, T. V. 50.

2. Recomandaţie **(2)**. Cf. recomanda **(2)**. *Craiul dăruieşte satul . . . din recomăndarea voivodului Dionisie.* ŞINCAI, HR. I, 330/31, cf. POLIZU. *Bursele se dau de către şeful statului prin recomandarea ministrului de război.* MO (1860), 162/30, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Îi pusese în vedere să nu cruţe timpul şi nici, mai ales, banii . . . Această din urmă recomandare plăcuse mai ales oşteanului.* SADOVEANU, O. XI, 85, cf. FD III, 194.

3. Prezentare. Cf. recomanda **(3)**. *Domnul Georges . . . , îmi zise Florica, făcînd cu stînga mişcarea reglementară de recomandare.* HOGAŞ, DR. I, 173.

— Pl.: *recomandări*. — Și: (învechit) **recomăndáre** s. f.
— V. **recomanda**.

RECOMANDARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A recomanda **(1).** *Atita de lăudat și de recommandarisit de oameni.* VÎRNAV, F. M. II, 6r/18. ✦ (Franțuzism) A da o persoană în grija cuiva, a încredința. (Refl.) *Mă recomandarisesc dragostii dumitale.* ABEȚEDAR, 33/8.
2. A recomanda **(2).** Cf. VÎRNAV, L. 142r/24, T. PAPAHAGI, C. L., IORDAN, L. R. 68.
— Scris și: *recommandarisi*. — Prez. ind.: *recomandarisesc*.
— De la fr. **recommander**.

RECOMANDÁT, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care a fost semnalată, indicată atenției cuiva. *A plăti toată paguba ce va pricinui recomendatul său.* NICHIFOR, P. 69/4, cf. STAMATI, D.
2. Adj. (Despre scrisori) Care este francat după un tarif special, organele poștale garantînd, printr-o recipisă, remiterea la destinație. *Dau scrisoarea aceasta recomandată.* CARAGIALE, O. VII, 12, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Primi o scrisoare recomandată.* SĂM. VI, 466. *Îi trimise bădicului o scrisoare recomandată.* AGÎRBICEANU, A. 459. *Cu poșta de mînă, oda merge recomandată.* HOGAȘ, DR. II, 35. *Mîine dimineață o dai recomandată la poșta din Armadia.* REBREANU, I. 150. ✧ (Substantivat, f.) *Avizul prevenea: „recomandatele se primesc de la orele 8—12 a. m. și 2—7 p. m".* C. PETRESCU, Î. II, 148. ✧ Loc. adj. și adv. **Recomandat-expres** = (care este) recomandat și supus unui tarif de urgență, pentru a fi predat mai repede la destinație. DL, DM.
— Pl.: *recomandați, -te*. — Și: (învechit) **recomendát, -ă** s. m. și f.
— V. **recomanda**.

RECOMANDÁȚIE s. f. **1.** Prezentare elogioasă, semnalare atenției cuiva a unei persoane, a unui lucru etc.; recomandare **(1).** *Se făgăduise în recomandația consulului-general . . . a ajuta în oareșicare chip pe catolici.* CR (1829), 73¹/19, cf. VALIAN, V. *Recomendații de la craiul nostru.* SP I, 156/22. *Comunitatea decide și trimite la Iași . . . plenipotenți ai săi cu bune recomendațiuni către bărbați de stat.* BARIȚIU, P. A. III, 34, cf. STAMATI, D. *Nici o recomandație nu putea fi mai bună . . . înaintea Elenei, decît simțimintele lui.* BOLINTINEANU, O. 421. *În primele două numere, numerele de recomandație ale unei reviste.* MAIORESCU, CR. II, 34, cf. DDRF, ȘĂINEANU, *Să-ți scriu cîteva rînduri de bună recomandație.* GALACTION, O. A. I, 146. *Patronul lui îl înfățișează lui vodă cu destule cuvinte de bună recomandație pentru a fi primit în suita princiară.* VIANU, A. P. 83. ✦ (Și în sintagma *scrisoare* sau *bilet, bilețel*, învechit, *carte de recomandație*) Scrisoare, bilet etc. prin care se recomandă **(1)** cineva în vederea unei acțiuni, a unei bune primiri etc. *O carte de recomendație.* CUGETĂRI, I, 70r/11. *Către pașa mijlocește, cărțile a le porni, Recomandații, Caimele, toate vra a le ceti.* BELDIMAN, E. 103/4. *Dădu lui către Mețena în Roma și recomendație.* NICOLAU, P. II, 286/8. *Împuternicit cu aceste recomandații, Mihai se porni de a doua oară la Constantinopole.* BĂLCESCU, M. V. 31. *Înarmat cu o recomandație a protopopului respectiv.* CR (1848), 6²/31. *Îmi pare rău că nu mi-ai trimis recomandațiile de la divan.* GHICA, A. 431. *Mai tîrziu văzură că nu eram nici una, nici alta, ci niște simpli călători cu scrisori bune de recomandație.* BOLINTINEANU, O. 296. *Apucară drumul spre munte la moșie, către proprietarul căreia avea anume scrisori de recomandație.* GANE, N. III, 130. *A venit la București cu o scrisoare de recomandație către ministrul la ministerul căruia se ține mîine concursul.* CARAGIALE, O. II, 70, cf. BARCIANU. *Să le dea o recomandație către o vară a ei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 311. *În drum poposea la ultimele mese să împartă strîngeri de mînă, bilețele de recomandații, bilete de teatru.* C. PETRESCU, C. V. 72. *Grație unor scrisori de recomandație este imediat introdus în cercuri intelectuale, artistice și „mondene".* S februarie 1960, 51.
2. Sfat, îndemn, povață (stăruitoare), indicație; recomandare **(2).** *Cu recomandații, cu sfaturi, cu dojenîri.* VÎRNAV, P. M. II, 148²/22, cf. VALIAN, V. *Trimise . . . proiecte către puterile apusene cu recomendațiune cum că ele ar putea servi de bază.* TELEGRAFUL (1854), 225¹/54, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Am explicat tuturor că aceasta este recomandația medicilor.* C. PETRESCU, C. V. 356. *Colonelul . . . le făcea ultimile recomandațiuni, ca să nu se producă nici o notă discordantă.* BRĂESCU, V. A. 137. *Cu amintirea recomandațiilor duioase ale mamei . . . Eminescu își începu activitatea de licean.* CĂLINESCU, E. 68. *A recomandat . . . să nu i se clintească nici un fir de păr în cap. Recomandație de prisos.* OȚETEA, T. V. 183. *Azi-dimineață, cînd i-ai dat bani . . . , nu i-ai făcut nici o recomandație?* STANCU, R. A. IV, 241.
3. Prezentare; recomandare **(3).** *Cu toată recomandația specială a lui Adrian, Mary răspunse destul de rece.* SADOVEANU, O. VII, 238.
— Pl.: *recomandații*. — Și: (învechit) **recomandațiúne, recomendáție, recomendațiúne** s. f.
— Din fr. **recommandation**.

RECOMANDAȚIÚNE s. f. **recomandație**.

RECOMANDUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A recomanda **(1).** *Să ne ducă la acest prințip, ca să ne recomanduiască.* KOGĂLNICEANU, S. 42. ✧ Fig. *Cele întîie însușiri carile recomenduiesc pre acest bărbat.* AR (1829), 240²/42. ✦ A recomanda pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. *Slujitorilor cu gură de moarte recomenduindu-l, cu testament în locu său împărat l-au lăsat.* CANTEMIR, HR. 203. *Prețuind meritele . . . , recomenduiesc pe d-ta ca pe unul din întăii boieri a țărei* (a. 1847). IORGA, S. D. VII, 88. *Au îndemnat pe marele logofăt a dreptății . . . de a-l recomendui domnitoriului, în privirea căria s-au și înaintit atuncea . . . la rangul de comis.* RUSSO, S. 152. ✦ A da în grija cuiva, a încredința. *Ca pe-un fiu îl socotesc, Recomănduit de-un frate, pe care toți îl iubesc.* BELDIMAN, E. 101/19. ✧ Refl. pas. *S-au socotit de cuviință a să recomendui della* [= pricina] *unuia din cilenuri* (a. 1839). URICARIUL, V, 11/25. *Jaloba s-au recomenduit departamentului averilor bisericești* (a. 1852). ib. III, 249.
2. A recomanda **(2).** *Socotcala . . . cea recomenduită aici întru învățătură.* ÎNV. TAB. 82. *Vor recomendui cinstea, dreptatea.* AR (1829), 128¹/27. *Am recomenduit-o* [hrișca] *în luna april, ca una din plîntele pe care să va răzăma țăranul.* I. IONESCU, C. 103/15. ✧ Refl. pas. *I se recomenduiește mai cu dinadinsul împlinirea reformei oștinești.* AR (1830), 11¹/1. *S-au recomenduit metodul.* I. IONESCU, V. 77/22.
— Prez. ind.: *recomanduiesc*. — Și: **recomănduí, recomendui** vb. IV.
— De la fr. **recommander**. — Pentru varianta **recomendui**, cf. rus. рекомендовать.

RECOMĂNDÁRE s. f. v. **recomandare**.

RECOMĂNDĂLUÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Tranz. A recomanda **(1).** *Filip . . . pe cumnatu-său fără agiutoriu nu l-au trimis, recomendăluindu-l cu cărți la venețiani.* CANTEMIR, HR. 420. *Cel ce va recomăndălui cuiva pe vro persoană.* NICHIFOR, P. 68/20.
2. Tranz. A recomanda **(2).** *Încredințem sau recomendiruim cuiva a ne cumpăra ceva.* ȚICHINDEAL, A. M. 30/17. ✧ Refl. pas. *Unde s-au recomandaluit de chir Dumitru Venetie a fi la băcănie, putea fi dacă vedea vreun folos și spor la vînzarea mărfii.* (a. 1839). FURNICĂ, I. C. 409.
3. Refl. A se recomanda **(3).** *Îndrăznesc a mă recomendului întru înalta milă.* EUSTATIEVICI, I. 87/6. ✧ Tranz. *Îngăduiaște-mă dumneata ca pre el să-l recomenduiesc prea bine dumitale.* id. ib. 72/18.
— Prez. ind.: *recomăndăluiesc*. — Și: **recomandaluí, recomendăluí, recomendului, recomendăruí** (ȚICHINDEAL, F. 370/27), **recomendiruí** vb. IV.

— De la fr. **recommander**, germ. **rekommandieren**. Cf. magh. r e k o m m e n d á l.

RECOMÂNDUÍ vb. IV v. **recomandui**.

RECOMBINÁ vb. I. T r a n z. A combina din nou. DL.
— Prez. ind.: *recombin*.
— Pref. *re-* + **combina**.

RECOMENDÁ vb. I v. **recomanda**.

RECOMENDÁBIL, -Ă adj. v. **recomandabil**.

RECOMENDÁT, -Ă s. m. și f. v. **recomandat**.

RECOMENDÁȚIE s. f. v. **recomandație**.

RECOMENDAȚIÚNE s. f. v. **recomandație**.

RECOMENDĂLUÍ vb. IV v. **recomăndălui**.

RECOMENDĂRUÍ vb. IV v. **recomăndălui**.

RECOMENDIRUÍ vb. IV v. **recomăndălui**.

RECOMENDUÍ vb. IV v. **recomandui**.

RECOMENDULUÍ vb. IV v. **recomăndălui**.

RECOMÎNDÁ vb. I v. **recomanda**.

RECOMPENSÁ vb. I. T r a n z. A da o recompensă, a răsplăti. *Acest spectacol recompensa oarecum pe serioasa Matteo.* CR (1848), 45²/47. *A recompenza pe mîntuitoarea vieței.* CALENDAR (1850), 52, cf. STAMATI, D. *A recompensa asemene facere de bine.* CALENDAR (1854), 91. *Știe să aprețuiască și să recompenseze meritele lui.* ROMÂNUL (1857), nr. 20, 3. *Voi fi mulțumit a videa că știți nu numai a recunoaște merite, dar și a le recompensa.* ALECSANDRI, S. 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU. *Stolan a dovedit de mic copil o natură blîndă și îngăduitoare, întotdeauna recompensată cu lauda părinților.* C. PETRESCU, O. P. I, 21. *Entuziasmat, . . . a recompensat pe domnul colonel Cristescu printr-un discurs frumos.* BRĂESCU, O. A. I, 22. (A b s o l.) *Dacă știe să pedepsească, ea știe de asemenea și să recompenseze.* RALEA, S. T. II, 124.
— Prez. ind.: *recompensez*, (învechit) pers. 3 *recompénsă*. CR (1848), 8¹/56. — Și: (învechit) **recompenzá** vb. I.
— Din fr. **récompenser**.

RECOMPENSÁRE s. f. Acțiunea de a r e c o m p e n s a; (învechit) recompensație. *Ordinul meritului militar, fondat în 1759 spre recompensarea ofițerilor.* CR (1848), 10²/42. *O condiție esențială . . . este aceea a justei stimulări și recompensări materiale.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 889.
— Pl.: *recompensări*.
— V. **recompensa**.

RECOMPENSATÓRIU, -IE adj. (Rar) Care recompensează. *Viața socială nu apare înzestrată numai cu mecanisme coercitive, de presiune și sancțiune negativă, ci și cu mecanisme stimulatoare și recompensatorii.* V. ROM. iulie 1962, 105.
— Pl.: *recompensatorii*.
— De la **recompensa**.

RECOMPENSĂȚIE s. f. (Învechit) Compensare. *Recompenzația sau reînnoirea părticelelor celor pierdute.* VASICI, M. I, 166/2. ✦ Recompensare. BARCIANU.
— Pl.: *recompensații*. — Și: **recompensațiúne** (BARCIANU), **recompenzáție** s. f.
— Din lat. **recompensatio**, germ. **Rekompensation**.

RECOMPENSAȚIÚNE s. f. v. **recompensație**.

RECOMPÉNSĂ s. f. Răsplată; gratificație. *Dumnezeu să vă dăruiască, drept recompensă, toate fericirile* (a. 1869). URICARIUL, I, 176. *Duceau o viață zdruncinată, . . . fără bene merenti și fără recompense.* GHICA, S. 52. *Apără dreptul, legea, credința și recompensa-i e nemurire.* ALEXANDRESCU, M. 144, cf. CANELLA, V., BARCIANU, ALEXI. W., ȘĂINEANU. *Pe drum îi spuse și căpitanul că distrugerea reflectorului merită o recompensă deosebită.* REBREANU, P. S. 97. *Ele îmi vorbesc bine de tine și tu, drept recompensă, te porți nepoliticos.* C. PETRESCU, Î. I, 114. *Ăla nu e drept, e recompensă, adică răsplată.* BRĂESCU, O. A. II, 312. *Succesul acțiunilor noastre, recompensa socială care le încoronează ne dă exuberanță ori deprimare.* RALEA, S. T. II, 113. *Recompensa supremă este popularitatea.* CONTEMP. 1958, nr. 393, 2/1. ✦ (Rar) Pedeapsă. *E vechea recompensă unui păcat cumplit.* ALEXANDRESCU, O. I, 294.
— Pl.: *recompense*. — Și: (învechit) **recompénsie** (GM 1854, 4²/2, CALENDAR 1854, 32/9, STAMATI, D.), **recompénzie** (SĂULESCU, Î. 48/18, AR 1830, 110²/10), **recompensiúne** (STAMATI, D.) s. f.
— Din fr. **récompense**.

RECOMPÉNSIE s. f. v. **recompensă**.

RECOMPENSIÚNE s. f. v. **recompensă**.

RECOMPENZÁ vb. I v. **recompensa**.

RECOMPENZÁȚIE s. f. v. **recompensație**.

RECOMPÉNZIE s. f. v. **recompensie**.

RECOMPOZÍȚIE s. f. (Fiz.; învechit) Recompunere. *Descompoziție și recompoziție a luminei.* MARIN, F. 455/33, cf. 267/22, BARCIANU, ALEXI, W.
— Scris și: *recompozíție*. MARIN, F. 267/22, ALEXI, W. — Pl.: *recompoziții*. — Și: **recompoziție** s. f.
— Din fr. **recomposition**.

RECOMPOZIȚIÚNE s. f. v. **recompoziție**.

RECOMPRIMÁRE s. f. Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă, efectuată din loc în loc, pentru a învinge rezistențele de curgere. Cf. DL, DM.
— Pl.: *recomprimări*.
— Pref. *re-* + **comprimare**.

RECOMPÚNE vb. III. T r a n z. A compune din nou, a reface, a reconstitui un lucru din elementele în care a fost descompus. *Numitoriul arată în cîte părți întregul s-au împărțit seau, ce este tot aceea, cîte părți sînt de lipsă spre a-l recompune.* ASACHI, E. I, 7³/11. *Oastea . . . a o recompune.* CALENDAR (1861), 34/27, cf. BARCIANU. *Recompunea* [chipul] *din liniile cărbunilor ce se prefăceau mereu.* D. ZAMFIRESCU, A. 3, cf. ALEXI, W. *Aprinse becurile de diferite culori, ca să recompună lumina naturală a zilei, și se retrase după vitrina de cristal.* C. PETRESCU, A. 325.
— Prez. ind.: *recompún*.
— Pref. *re-* + **compune**.

RECOMPÚNERE s. f. Acțiunea de a r e c o m p u n e. *Eminescu este un povestitor fantastic căruia i se impune nu observarea realității, ci recompunerea ei vizionară.* VIANU, A. P. 101.
— V. **recompune**.

RECONCILIÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) împăca, a (se) pune din nou de acord. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU. *Vă reconciliez și vă dau în păstrare unul altuia.* GALACTION, O. A. I, 114. *Două mentalități care nu se pot reconcilia.* C. PETRESCU, Î. II, 86. *Eduard I . . . a reconciliat dinastia cu națiunea.* OȚETEA, R. 92.
— Pronunțat: *-li-a*. — Prez. ind.: *reconciliez*.
— Din fr. **réconcilier**.

RECONCILIÁBIL, -Ă adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL, DM.
— Pronunțat: *-li-a-*. — Pl.: *reconciliabili, -e.*
— Din fr. **réconciliable.**

RECONCILIÁRE s. f. v. **reconciliere.**

RECONCILIAȚIE s. f. (Învechit) Împăcare, reconciliere; înțelegere. *Bunătatea, răbdarea, reconciliațiunea și abnegațiunea.* BARASCH, I. 77/8, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-li-a-*. — Pl.: *reconciliații.* — Și: **reconciliațiúne** s. f.
— Din fr. **réconciliation.**

RECONCILIAȚIÚNE s. f. v. **reconciliație.**

RECONCILIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e c o n c i l i a; punere de acord, înțelegere, împăcare, (învechit) reconciliație. *Voia reconciliere sinceră între naționalități și între toate clasele locuitorilor.* BARIȚIU, P. A. III, 50. *Aplicarea legii... s-a făcut într-un spirit de adevărată reconciliare și dragoste.* I. IONESCU, M. 149, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vodă a refuzat proiectul de reconciliare și deci, dușmăniile începînd din nou, el trebuie iarăși să se păzească.* IORGA, I. L. I, 370, cf. ȘĂINEANU. *Ai dori... un joc de-a gelozia, o reconciliere cu ceva lacrimi...* GALACTION, O. A. I, 122. *Înlocui cuvintele cu un gest care arăta că... nici o reconciliere nu e posibilă.* C. PETRESCU, Î. II, 61.
— Pronunțat: *-li-e-*. — Pl.: *reconcilieri.* — Și: **reconciliáre** s. f.
— V. **reconcilia.**

RECONDIȚIONÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.) A readuce (un utilaj, un vehicul etc.) în stare de funcționare, a repara (un obiect de uz curent). *Pune la o parte piesa uzată sau defectă pentru a o recondiționa?* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 854. *Să recondiționăm cele 54 de axe scoase din uz.* ib. 1960, nr. 4 856.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Prez. ind.: *recondiționez.*
— Pref. *re-* + **condiționa.**

RECONDIȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a r e c o n d i ț i o n a. *O secție de recondiționare a anvelopelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 832.
— Pronunțat: *-ți-o-*.
— V. **recondiționa.**

RECONDIȚIONÁT, -Ă adj. Care a fost readus în stare de funcționare; reparat. V. r e g e n e r a t. DL, DM.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *recondiționați, -te.*
— V. **recondiționa.**

RECONDÚCE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A însoți pe cineva, a conduce. *Reconduse pe fiie-sa pînă în camera ei.* CR (1848), 38³/68, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU.
— Prez. ind.: *reconduc.*
— Pref. *re-* + **conduce.**

RECONDÚCERE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a r e c o n d u c e. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **reconducere.**

RECONDÚCȚIE s. f. (Jur.) Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă. DL, DM.
— Pl.: *reconducții.*
— Din fr. **reconduction.**

RECONFIRMÁ vb. I. T r a n z. A confirma din nou. *Ghiță... reconfirmă cele susținute în jalbele adresate „cinstitului divan".* OȚETEA, T. V. 78.
— Prez. ind.: *reconfirm.*
— Pref. *re-* + **confirma.**

RECONFIRMÁRE s. f. Acțiunea de a r e c o n f i r m a. DL, DM.
— V. **reconfirma.**

RECONFÓRT s. n. (Rar) Reconfortare. [Eminescu] *a fost pentru Creangă un sprijin în creația lui artistică; îi aducea înțelegere și reconfort.* SADOVEANU, E. 95.
— Din fr. **réconfort.**

RECONFORTÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) întări, a (se) fortifica, a (se) întrema; p. e x t. a (se) odihni, a (se) recrea[1]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Modulația gîndului și zîmbetul îl reconfortară. Se culease la cinci.* TEODOREANU, L. 91. *Se reconfortau cu fripturi savuroase.* SADOVEANU, O. XI, 658. *Odihnește-te puțin; reconfortează-te c-un pahar de vin.* id. ib. X, 480. *Chestiunea în sine îl plictisea și se reconforta privind cu viu interes pe Caty.* CĂLINESCU, S. 175.
— Prez. ind.: *reconfortez.*
— Din fr. **réconforter.**

RECONFORTÁNT, -Ă adj. Care reconfortează, care restabilește forțele vitale; întăritor; p. e x t. odihnitor, recreativ; (învechit, rar) reconfortator. *Braga este, ca băutură,... cea mai reconfortantă.* CARAGIALE, M. 162. *Îi da doctorii reconfortante.* ARDELEANU, U. D. 228. *Voiește să facă o injecție calmantă sau reconfortantă mamei.* GALACTION, O. A. I, 75. *Te asigur că nu e întotdeauna un privilegiu reconfortant.* C. PETRESCU, O. P. I, 77. *Cei care suferă frigul ca pe o boală fără remediu, nici nu se mai gîndesc că există pe lumea aceasta sobe încălzite, pilpîiri reconfortante.* BOGZA, A. Î. 520. *Una din cele mai reconfortante priveliști din lunga mea călătorie au fost lanurile de grîu.* V. ROM. februarie 1964, 97. ◇ **F i g.** *Elevul n-a uitat și nu uită niciodată... pe dascălul drept, reconfortant și părintesc.* GALACTION, O. A. I, 55. (Adverbial) *Văd cît de reconfortant e să poți admira pe un om în viață.* TEODOREANU, M. U. 43. ✦ (Substantivat, n.) Tonic. *Doctorul a prescris reconfortante... și odihnă.* CARAGIALE, O. I, 238.
— Pl.: *reconfortanți, -te.*
— Din fr. **réconfortant.**

RECONFORTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e c o n f o r t a și rezultatul ei; întremare, reconfort; p. e x t. odihnă, recreație; (învechit, rar) reconfortație. Cf. ALEXI, W. *Supeul!... un moment de odihnă și de reconfortare.* CARAGIALE, M. 216. *Lîngă această copilă... găsea o reconfortare.* C. PETRESCU, C. V. 369.
— Pl.: *reconfortări.*
— V. **reconforta.**

RECONFORTÁT, -Ă adj. Care și-a recăpătat forțele, energia; fortificat, întremat. *Felix trebuia să fie mulțumit de împrejurarea care-i aducea înapoi o prietenă reconfortată.* CĂLINESCU. E. O. II, 131.
— Pl.: *reconfortați, -te.*
— V. **reconforta.**

RECONFORTATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Reconfortant. ALEXI, W.
— Pl.: *reconfortatori, -oare.*
— **Reconforta** + suf. *-tor.*

RECONFORTÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Reconfortare. ALEXI, W.
— Pl.: *reconfortații.* — Și: **reconfortațiúne** s. f. id. ib.
— Din fr. **réconfortation.**

RECONFORTAȚIÚNE s. f. v. **reconfortație.**

RECONSIDERÁ vb. I. T r a n z. A interpreta dintr-un punct de vedere nou un eveniment, o operă literară etc. *Întreaga operă a marelui poet... este reconsiderată de criticii și istoricii literari.* STANCU, U.R.S.S. 107.

— Prez. ind.: *reconsíder.*
— Din fr. **reconsidérer.**

RECONSIDERÁRE s. f. Acțiunea de a **reconsidera** și rezultatul ei; revalorificare. *În planul de reconsiderare al repertoriului de operă, un punct esențial este problema montărilor.* CONTEMP. 1948, nr. 120, 13/5. *E ... timpul să se purcedă la o reconsiderare.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 80. *Aceste note trebuiesc redactate conform unei riguroase și principiale reconsiderări.* V. ROM. iulie 1958, 155. *S-a încercat reconsiderarea ideilor despre lingvistică.* ib. ianuarie 1959, 3.
— Pl.: *reconsiderări.*
— V. **reconsidera.**

RECONSTATÁRE s. f. (Rar) Constatare din nou. *Suma unor experiențe se formează într-o judecată rezumătoare, care dispensează generația actuală a mai chellui vremea cu reconstatarea lor întreagă.* MAIORESCU, L. 75.
— Pl.: *reconstatări.*
— Pref. *re-* + **constatare.**

RECONSTITUÁ vb. I v. **reconstitui.**

RECONSTITUÁNT s. n. (Med.) Tonic; reconfortant. BIANU, D. S., cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 40.
— Pronunțat: *-tu-ant.* — Pl.: *reconstituante.*
— Din fr. **reconstituant.**

RECONSTITUÍ vb. IV. **Tranz.** **1.** A constitui din nou, a reface un întreg; a recompune, a întregi. *Cum că vorba e anume de pre Ion Vodă o probează ... cronologia pe baza cării reconstituim următoarea armonioasă serie de evenemente.* HASDEU, I. V. 229, cf. ȘĂINEANU. *Ne căutăm oamenii și din mers ne reconstituim unitățile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 392. *Sofrageria era reconstituită cu fidelitatea unei restaurări de monument istoric.* C. PETRESCU, C. V. 90. *O armată întreagă de refăcut, un alt front de reconstituit.* SADOVEANU, O. VII, 51. ◇ **Refl. pas.** *Trebile publice ale Mexicului s-au schimbat de tot și s-au reconstituat pe niște baze solide.* CR (1846), 104[1]/24. *Cu greutate s-au putut reconstitui incomplet trei trupuri diforme, oribil sfîșiate.* BART, S. M. 75. ✦ A reface, în forma originală, un edificiu, o operă de artă etc., pe bază de fragmente sau de documente. Cf. DL, DM. ✦ **Fig.** A readuce în conștiință fapte, evenimente etc. trecute; a reface din memorie, a evoca; a zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru, a înfățișa. *Ion închise ochii ca să-și aducă aminte de ce s-a întîmplat. Într-o clipă-și reconstitui toată scena.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 12. *Am ajuns să reconstitui și să înțeleg viața lui de seminar.* GALACTION, A. 28. *Începusem să caut ... să-mi reconstitui întrebătoarea ființă sufletească a omului care influențase ... întreg destinul vieții mele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *Radu Comșa regretă că nu-i poate vedea indignarea pe figură și e silit să o reconstituie numai din accentul cuvintelor.* C. PETRESCU, Î. II, 56. *Amintirea nu mă ajută să pot reconstitui în întregime profilul tulbure al frămîntărilor acelei epoci.* VLASIU, D. 299. *Reconstituia în fraze scurte ... o întîmplare dramatică de pe drumurile de munte.* SADOVEANU, O. VI, 558. *Cartea reconstituie aproape peste tot gingășia și naivitatea proprie lumii copilăriei.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 2/6. *Nu-mi rămîne acum decît să reconstituiesc în amănunțimi raporturile de rudenie între unchiu-meu și Văcărească sin Dragodan.* CĂLINESCU, S. 36. *Viața lor istorică nu poate fi reconstituită după creațiile orale ale poporului.* LL 1955, 100. *Și reconstitui ușor totul în minte.* V. ROM. septembrie 1958, 25.
2. (Fil. și lingv.) A reconstrui **(2).** (**Refl. pas.**) *Ignoranța și neglijența copiștilor schimbaseră textul unor opere încît ajunse de nerecunoscut ... Textul original nu se putea totdeauna reconstitui pe cale filologică.* OȚETEA, R. 215, cf. DM.
3. (Jur.) A stabili la fața locului împrejurările în care s-a petrecut o infracțiune. Cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *reconstitui*; conjunct. și: *să reconstituiesc.* — Și: (învechit) **reconstituá** vb. I.
— Din fr. **reconstituer.**

RECONSTITUÍRE s. f. Acțiunea de a **reconstitui** și rezultatul ei.
1. Refacere, reconstrucție **(1)**; (rar) reconstituție. *S-a început construirea unor uzine gigantice și reconstituirea celor vechi.* SAHIA, U. R. S. S. 90. ✦ Refacere a unui text, a unei opere de artă, în forma originală, pe bază de fragmente sau de documente. *Reconstituire a unui papirus.* ARDELEANU, U. D. 54. ✦ **Fig.** Evocare. *M-ai făcut ... să perz o sară înțelătoare ... Alți mai rău pentru mine și — pentru tine! Ne-am fi întinerit unul pe altul cu aproape un sfert de veac, prin reconstituirea acelor scumpe timpuri de la „Timpul".* CARAGIALE, O. VII, 307. *Reconstituirea biografică este realizată cursiv, sobru, printr-o realistă economie de mijloace.* S iulie 1960, 59. *Nu trebuie omise din sumara reconstituire a acțiunii cărții episoadele de o semnificație aparte.* V. ROM. februarie 1960, 210.
2. (Fil. și lingv.) Reconstrucție **(2).** *Limba română poate servi ... pentru reconstituirea unor graiuri slave dispărute.* PUȘCARIU, L. R. I, 282.
— Pl.: *reconstituiri.*
— V. **reconstitui.**

RECONSTITÚȚIE s. f. (Rar) Reconstituire **(1).** Cf. SCRIBAN, D.
— Și: **reconstituțiúne** s. f. id. ib.
— Din fr. **reconstitution.**

RECONSTITUȚIÚNE s. f. v. **reconstituție.**

RECONSTRÚCȚIE s. f. **1.** Refacere, reclădire, reconstruire **(1).** *De cîte ori trec pe aci ... găsesc aceeași veșnică mișcare de dărîmare și reconstrucție.* BART, S. M. 42. *Reconstrucția socialistă a orașelor cuprinde toate aspectele vieții locuitorilor, făurind cele mai bune condiții materiale pentru populație.* CONTEMP. 1953, nr. 331, 1/3. *Anii reconstrucției, anii de luptă pentru consolidarea puterii populare.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 347. ✦ **Fig.** Evocare, reconstituire. *Întîmplarea loc destinat comentarului și narațiunii acordă unui roman ca „Întunecare" ... caracterul unei lucrări de analiză și de reconstrucție a unui moment important al societății noastre.* VIANU, A. P. 375.
2. (Fil. și lingv.) Stabilire, cu ajutorul comparației, a formei unui cuvînt neatestat dintr-o fază a unei limbi care nu se mai vorbește, pe baza legilor de corespondență fonetică; reconstituire **(2)**; reconstruire **(2)**; p. ext. reconstituirea unei limbi. *O reconstrucție trebuie să se bazeze pe comparație, deci, în cazul limbii latine, avem nevoie de concordanța mai multor limbi romanice.* GRAUR, S. L. 166, cf. SCL 1966, 209.
— Pl.: *reconstrucții.* — Și: (învechit) **reconstrucțiúne** s. f. CADE.
— Din fr. **reconstruction.**

RECONSTRUCȚIÚNE s. f. v. **reconstrucție.**

RECONSTRUÍ vb. IV. **Tranz.** **1.** A construi din nou, a reclădi (pe baze noi), a reedifica. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ A reface, în forma originală, un edificiu, o operă de artă etc., pe bază de fragmente sau de documente. *Crîmpeie numai de litere se mai puteau deosebi din inscripția aproape dispărută; ar fi trebuit pătrunderea unui mare arheolog ca să reconstruiască acest document insultat de vremuri.* HOGAȘ, DR. I, 99. ✦ **Fig.** A evoca, a reconstitui. *Urmam deci mai departe să reconstruiesc lanțul impresiilor mele încă fierbinți.* CARAGIALE, O. VII, 525. *Dorința mea Din amintiri, din resturi Să te reconstruiască-ar vrea.* CAMIL PETRESCU, V. 92. *Cu fotografia mamei sale înainte, el încercă să reconstruiască un sentiment pierdut.* CĂLINESCU, E. O. I, 25.
2. (Fil. și lingv.) A stabili, cu ajutorul comparației, forma unui cuvînt neatestat dintr-o fază mai veche a unei limbi, pe baza legilor de corespondență fonetică; p. ext. a reconstitui **(2)** o limbă. *Cunoașterea dialectelor e de cea mai mare importanță, căci din comparația lor putem reconstrui stadiile vechi ale limbii române.*

PUȘCARIU, L. R. I, 244. *Pe baza faptelor din limbile indo-europene cunoscute nouă, putem reconstrui în oarecare măsură limba-bază indo-europeană, din care nu ne-a rămas nici un document direct.* GRAUR, I. L. 16.
— Prez. ind.: *reconstruiesc.*
— Din fr. **reconstruire.**

RECONSTRUÍRE s. f. Acțiunea de a reconstrui și rezultatul ei.
1. Reconstrucție **(1).** BARCIANU, ALEXI, W. *Reconstruirea curții domnești.* BUL. COM. IST. II, 171, cf. DL, DM.
2. (Fil. și lingv.) Reconstrucție **(2).** *Se cunosc numeroase cazuri de etimologii sigure ... obținute prin reconstruirea unui tip neașteptat.* GRAUR, S. L. 164. *Principiile care trebuie să stea la baza reconstruirii diverselor etape ale evoluției limbii române în perioada anterioară apariției scrisului au fost discutate.* SCL 1965, 8.
— Pl.: *reconstruiri.*
— V. **reconstrui.**

RECONVALESCÉNT, -Ă s. m. și f. Convalescent. Cf. AR (1837), 329²/12, BARCIANU, ALEXI. W.
— Pl.: *reconvalescenți, -te.*
— Din germ. **Rekonvaleszent.**

RECONVALESCÉNȚĂ s. f. Convalescență. *Copilul a scăpat de pericolul morții și a ajuns în stare de reconvalescență.* BARASCH, I. F. 8/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *reconvalescențe.*
— Din germ. **Rekonvaleszenz.**

RECONVENȚIONÁL, -Ă adj. (Jur.; în sintagma) *Cerere* sau *acțiune reconvențională* = cerere prin care, într-un litigiu, pîrîtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea. *Instanța de fond poate ... să refuze de a judeca cererea reconvențională făcută de una din părți, cînd ea este de natură a întîrzia judecarea acțiunei principale.* HAMANGIU, C. C. 274. *Acțiunea reconvențională sau contracțiunea permite pîrîtului să-l cheme, la rîndul său, în judecată pe reclamant, dacă are pretenții împotriva lui.* PR. DREPT, 801.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *reconvențională, -e.*
— Din fr. **reconventionnel.**

RECONVENȚIÚNE s. f. (Jur.) Cerere reconvențională. Cf. DL, DM, DN².
— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *reconvențiuni.*
— Din fr. **reconvention.**

RECONVERSIÚNE s. f. Modificare a obiectului activității unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale, ca urmare a trecerii lor de la producția de război la producția de pace. Cf. DER.
— Pl.: *reconversiuni.*
— Din fr. **reconversion.**

RECOPIÁ vb. I. Tranz. A copia din nou un text, un act etc., a face o nouă copie. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².
— Prez. ind.: *recopiez.*
— Din fr. **recopier.**

RECOPRÍNDE vb. III v. **recuprinde.**

RECÓPT, -OÁPTĂ adj. (Tehn.) Care a fost supus recoacerii. *Variația rezistenței oțelului în stare recoaptă în funcție de procentul de carbon.* ORBONAȘ, MEC. 39.
— Pl.: *recopți, -oapte.*
— V. **recoace.**

RECÓRD s. n. Rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță omologată; p. ext. realizare, performanță maximă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un nou record ... a fost stabilit în proba de ștafetă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 762. *Mi s-au hărăzit nesfîrșite Prilejuri de-a aduce .. gloria marilor biruințe-n întrecere. Și cîteva recorduri doborîte în trecere.* DEȘLIU, G. 42. *A stabilit un nou record ... la pentatlon.* SP. POP. 1970, nr. 911, 4/8. ◇ Expr. **A bate recordul** (în ceva) = a atinge treapta cea mai înaltă în ceva. *Eu am aicea înscriși patru sute cincizeci de elevi ... batem recordul pe toată România.* PREDA, M. 308. *Bătrînul lucrător băluse nu știu ce record în producție.* BARBU, P. 71. **A ține** (sau **a deține**) **recordul** (sau **un record**) = a păstra un record stabilit, a fi neîntrecut în ... *Ținem recordul gazetelor bine informate.* CARAGIALE, O. II, 23. *Acuma ținem recordul ..., vorbi el cu glas subțire.* SADOVEANU, O. VII, 90, cf. DL, DM.
— Pl.: *recorduri.*
— Din fr. **record.**

RECÓRDMAN, -Ă s. m. și f. Deținător al unui record. *Recordmană mondială la săritura în înălțime.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 855.
— Pl.: *recordmani, -e.* — Și: **recórdmen, -ă** s. m. și f.
— Din fr. **recordman.**

RECÓRDMEN, -Ă s. m. și f. v. **recordman.**

RECORÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RECOȘÍRE s. f. v. **rocoșire.**

RECOVÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RECRÁȚIE s. f. v. **recreație¹.**

RECREÁ¹ vb. I. Refl. A se odihni, a se reface (după un efort susținut), a se destinde; a se înviora. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cititorii se vor recrea, vor petrece.* GALACTION, A. 131. *Fiecare dintre noi are nevoie de o recreație. Unii se recrează chiar foarte mult.* SADOVEANU, O. IX, 352. *Acum mă duc să mă recreez.* STANCU, R. A. I, 135. ◇ Tranz. absol. *Excursiile recreează și fortifică.* S iunie 1960, 37.
— Pronunțat: *-cre-a.* — Prez. ind : *recreez.*
— Din fr. **récréer,** lat. **recreare.**

RECREÁ² vb. I. Tranz. A crea din nou. DM, DN².
— Pronunțat: *-cre-a.* — Prez. ind.: *recreez.*
— Din fr. **recréer.**

RECREÁRE¹ s. f. Faptul de a se recrea¹; recreație¹. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Locuri de recreere.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 860.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Și: **recreére** s. f.
— V. **recrea¹.**

RECREÁRE² s. f. Acțiunea de a recrea² și rezultatul ei; (rar) recreație **(2).** Cf. DM.
— Pronunțat: *-cre-a-.*
— V. **recrea².**

RECREÁT, -Ă adj. Odihnit, refăcut. *Se simți recreat ca de un curent răcoritor.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 62.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *recreați, -te.*
— V. **recrea¹.**

RECREATÍV, -Ă adj. Care recrează¹, care odihnește; (rar) recreator. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Simpla împrejurare că se plimbase puțin fără de ea — plimbare care avea în versiunea lui un caracter medicinal, nu recreativ — nu justifica o astfel de primire.* TEODOREANU, L. 356.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *recreativi, -e.*
— Din fr. **récréatif.**

RECREATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Recreativ. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN².
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *recreatori, -oare.*
— **Recrea¹** + suf. *-tor.*

RECREÁȚIE s. f. **1.** Faptul de a (se) recrea[1]; odihnă (după un efort susținut), recreare, destindere, reconfortare; p. ext. desfătare. *Ziua de recreație (de sărbare).* CARTE TREB. II, 274/8. *Îndeletnicirile scrise acas, cînd e recreație* IORGOVICI, O. 6/11. *Jocurile și petrecerile (recreațiile) care li se îngăduiesc.* REG. SCOLAST. 29/12, cf. DRLU, I. GOLESCU, C., STAMATI, D. *Singura lui recreațiune era poezia.* NEGRUZZI, S. I, 333, cf. POLIZU. *Începură a suna . . . și alte piese muzicale de recreațiune foarte la modă pe atunci.* FILIMON, O. I, 197, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Ceasuri de recreație.* SION, C. X/23, cf. ALEXI, W. *Fiecare dintre noi are nevoie de recreație.* SADOVEANU, O. IX, 352. *Un loc de recreație este mizerabil fără un concert de ape.* CĂLINESCU, S. 114. ✦ Timp destinat recreării elevilor între orele de curs; pauză. *Învățătoriul au ieșit o dată cu ucenicii săi la recreație.* BUCVARI, 26/24. *Luam parte la jocurile camarazilor mei cînd suna ora de recreație.* GHICA, S. 74. *Nu puteam pricepe unde dispărea el în timpul recreației.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 82. *În recreație, de cumpăram un covrig cu susan, un pistil de gutui . . . Șfarț ni le smulgea și le înghițea ca un căpcăun.* I. BOTEZ, B. I, 59. *Recreațiile scurte le petreceam în sala de studii.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Devenise tovarășa ei de dormitor, la masă, la plimbare, în recreații.* TEODOREANU, M. II, 404. *Năvălire în odaie, ca o clasă de copii după recreație.* CĂLINESCU, E. O. II, 279. *Sună clopotul de recreație.* STANCU, D. 307. *În unele cazuri se răpește din recreația elevilor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. ✧ **Fig.** *Atunci se dă recreațiuni și vacanții vînătului.* ODOBESCU, S. III, 37.

2. (Rar) Recreare[2]. DM.

— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *recreații.* — Și: (învechit și popular) **reeráție** (LB, FD III, 196), **regráție** (LB, IORGA, S. D. XIII, 334), **rieriáție** (BL IV, 9), (învechit) **recreațiúne** s. f.

— Din lat. **recreatio, -onis,** germ. **Rekreation,** fr. **récréation.**

RECREAȚIONÁL, -Ă adj. (Rar) Care recreează[1], destinat recreației. *Anexele alimentare ce lipseau pînă acum vor forma un complex unic, recreațional, împreună cu bazinele și solariile existente.* V. ROM. decembrie 1960, 172.

— Pronunțat: *-cre-a-ți-o-.* — Pl.: *recreaționali, -e.*

— De la **recreație.**

RECREAȚIÚNE s. f. v. **recreație.**

RECREÉRE s. f. v. **recreare[1].**

RECREMÍNT s. n. (Învechit, rar) Murdărie, gunoi. Cf. URSU, T. Ș. 47.

— Pl.: ?

— Din lat. **recrementum.**

RECRIMINÁ vb. I. Tranz. A răspunde unor acuzații sau injurii prin alte acuzații sau injurii; a reproșa, a acuza. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Prez. ind.: *recriminez.*

— Din fr. **récriminer.**

RECRIMINÁRE s. f. Reproș, acuzație (cu care se răspunde unui alt reproș, unei alte acuzații); (învechit) recriminație. *Recriminările lui Neculce că ar fi căutat să-și formeze un partid al său . . nu se întemeiază pe nimic decît pe supărările personale ale scriitorului.* IORGA, L. I, 354. *Nu e timp de amintiri și de recriminări . . .* GALACTION, O. A. I, 82. *Indisciplina trupelor eteriste a fost un alt motiv de recriminare din partea lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 248.

— Pl.: *recriminări.*

— V. **recerimina.**

RECRIMINÁȚIE s. f. (Învechit) Recriminare. Cf. I. GOLESCU, C. *Din cîmpul reacției pleacă aceste recriminații și doleanții.* CONCORDIA, 4[2]/77, cf. STAMATI, D. *Venim la guvern fără recriminațiuni, fără spirit de răzbunare.* MAIORESCU, D. II, 25, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *recriminații.* — Și: **recriminațiúne** s. f.

— Din fr. **récrimination.**

RECRIMINAȚIÚNE s. f. v. **recriminație.**

RECRISTALIZÁRE s. f. **1.** Operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de cristalizarea prin răcire a substanței pure. *Procedeul . . . se întrebuințează în mod curent în laborator pentru purificarea substanțelor prin cristalizare și recristalizare.* MACAROVICI, CH. 61, cf LTR[2], DL, DM.

2. Proces de refacere a cristalelor unui metal sau ale unui aliaj deformat la rece. Cf. LTR[2], DL, DM, DER.

— Pl.: *recristalizări.*

— Pref. *re-* + **cristalizare.**

RECRÚDĂ s. f. v. **reerut.**

RECRUDESCÉNT, -Ă adj. (Rar; despre o boală, o stare etc.) Care își reia intensitatea; înrăutățit, agravat. Cf. DN[2].

— Pl.: *recrudescenți, -te.*

— Din fr. **recrudescent.**

RECRUDESCÉNȚĂ s. f. Revenire, într-o formă mai acută, a unei boli sau a unei epidemii; înrăutățire, agravare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SCRIBAN, D., SFC II, 75, DN[2]. ✦ **Fig.** Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat și mai intens a unei activități, a unei stări etc. *Evoluția poetului răspundea, de altfel, unei recrudescențe a teatrului în versuri în Franța.* LOVINESCU, C. X, 125. *O recrudescență a ortodoxiei are loc în Transilvania, îndeosebi de la 1744 încoace.* BLAGA, G. 98, cf. BOGZA, A. Î. 568. *Ne aflăm, tot acum, în epoca în care filozofia burgheză intră într-o fază acută de recrudescență a idealismului.* V. ROM. mai 1963, 97.

— Pl.: *recrudescențe.*

— Din fr. **recrudescence.**

RECRÚT s. m. Persoană care face parte din ultimul contingent chemat sub arme; (depreciativ) răcan. Cf. KLEIN, D. 187. *Trimise înaintea recruților trei companii de pezestrime.* CR (1829), 192[2]/27, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *N-are frică și nevoie ca acel recrut.* PANN, P. V. II, 116/12, cf. POLIZU. *Le va completa cu recruții ce i se vor da.* MO (1860), 566. *A plecat fără să i se cînte „rezerva", cum nu i se cîntase nici „de recruți" cînd a intrat.* BACALBAȘA, S. A. 236, cf. GHEȚIE, R. M. *Cătană la tunuri de cînd a plecat Recrutul, s-a pus de-atunci Vica pe pat, Beteagă de friguri.* COȘBUC, P. II, 208, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A treia zi de revizie, în spre sară, toți recruți erau adunați din nou.* BUJOR, S. 39. *Parcă e recrut tuns la piele.* BASSARABESCU, V. 30. *Recruții, întorși de la ceai, tremură înșiruiți de-a lungul zidurilor.* BRĂESCU, O. A. I, 54. *Cîțiva printre ei, recruți ce nu mai fuseseră îmbarcați niciodată, . . . stau rezemați pe coate de balustradă.* BART, S. M. 13. *Au ieșit recruții la instrucție.* SADOVEANU, O. IX, 570. *O trupă de recruți nu se vîră întîia dată noaptea în foc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 140. *Cîntau recruții dureros de stins.* LABIȘ, P. 409. *A venit o carte iute Să mă duc între regule!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 312. *Cucule cu pene multe, Mîndru cînți vara la munte Și-n cazarme la regute.* MÎNDRESCU, L. P. 165. *Ochișori mîndri cerniți, Cum le place la răguți.* F (1886), 19. *Împăratul chemă numaidecît pe cele două recrute.* RETEGANUL, P. III, 9. *Împărate, împărate, Fă pace, nu te mai bate, Cu răgute ne-nvățate.* MAT. FOLK. 940, cf. ȚIPLEA, P. P. 115, CABA, SĂL. 100. *Nu văd om frumos să-m placă, Că și care mi-o plăcut, L-o făcut neamțu răgut'.* BÎRLEA, C. P. 47. *Bată-vă bgiaia, răgut'e, Tăt d'in pușcă-s împușcat'e, Lîngă drumuri aruncat'e.* PAPAHAGI, M. 7, cf. ALR SN IV h 942, A II 8. *Și-aș fi bucuros răgută, De-ar fi pușca de cucută.* FOLC.

TRANSILV. II, 487. *Să văd tîrgul de răguți Și să-l văd p-al meu drăguț.* ib. 262. ✦ Fig. Membru intrat de curînd într-o asociație, într-o mișcare, într-un domeniu de activitate; începător. *A să da recruți spre învățătură la meșteri buni* (a. 1835). DOC. EC. 593, cf. ȘĂINEANU. *Tovarășul meu, recrut în asemenea treburi, și crezînd că hatîrul se măsoară cu paharul, dete rachiul de dușcă pînă în fund.* HOGAȘ, DR. I, 43. *Nou recrud în cavalcada Cu pegași și muze blînde, Tinere, voios îți fluturi Pletele de vînt răsfrînte.* LABIȘ, P. 405.

— Pl.: *recruți.* — Și: (regional) **răcrút** (TDRG, ALR SN IV h 942) s. m., **recrútă** (pl. *recrute*), **recrúdă** (pl. *recrude* ȘEZ. XXIII, 58) s. f., **regrút** (MÎNDRESCU, I. G. 76) s. m., **regrútă** (KLEIN, D. 155, LB, LM, MÎNDRESCU, I. G. 76, TDRG, pl. *regrute*) s. f., **recút** (ALR SN IV h 942, GLOSAR REG., L. ROM. 1966, nr. 3, 276), **răcút** (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GRAIUL, I, 539, ALR SN IV h 942, FOLC. MOLD. I, 145) s. m., **răcútă** (pl. *răcute* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 27) s. f., **răgút** s. m., **regútă** (pl. *reguți* ALR SN IV h 942/325 și f. *regute*), **răgútă** (pl. *răguți* ib. și f. *răgute*) s. m. și f., **răglút** (ib.) s. m., **răglútă** (T. DINU, Ț. O. 138) s. f., (sg. refăcut după pl.) **recrúte** (CIAUȘANU, V. 193, ALR SN IV h 942/812), **recúte** (ib., GL. OLT.), **răcúte** (CIAUȘANU, V. 193, ALR SN IV h 942), **răgúte** (com. NOVACOVICIU) s. m.

— Din germ. **Rekrut,** magh. **regruta,** rus. **рекрут.**

RECRUTÁ vb. I. Tranz. **1.** A înscrie în evidența autorităților militare în vederea încorporării, (învechit) a asenta; p. ext. a lua, a angaja soldați în armată, a înrola. Cf. I. GOLESCU, C. *Recrutau soldați pe ulițe.* CR (1846), 137[1]/17, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Au vrut să regruteze pre mulți din satul acela.* TELEGRAFUL (1854), 3[2]/35, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D. *Își recrutează oștirea sa printre românii din Tracia și din Mesia.* ODOBESCU, S. I, 220, cf. DDRF. *Întîlnim pe dărăbani recrutați mai ales din clasa țăranilor ce-și pierduseră libertatea.* XENOPOL, I. R. IV, 151, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., VÎRCOL, V. 98, CIAUȘANU, V. 193, ALR II 2 966/192, 531, 537, 605. ✧ Refl. *Di cînd m-am răcutat Multi lacrăți am vărsat.* GRAIUL, I, 539. ✦ Intranz. A se prezenta pentru înscrierea în evidența armatei. DN[2].

2. Fig. A angaja, a primi pe cineva pe baza unei alegeri; a atrage, a lua pe cineva pentru o anumită activitate. *Iată cum își recruta el artiștii.* CR (1846), 30[1]/23. *Avem o trupă recrutată dintre tineri înamorați de arta dramatică.* NEGRUZZI, S. I, 345. *Din acele școli își recrutau bisericile preoți și cîntăreți.* GHICA, S. 77. *Își recrutează un ciocoi tot de calibrul său.* FILIMON, O. I, 98. *Slujitorii erau . . . scriși, adecă recrutați după niște norme care au rămas necunoscute.* XENOPOL, I. R. IV, 153. *Toți aranjorii . . . erau recrutați dintre profesorii mai tineri.* REBREANU, I. 140. *Mahalaua pe care o zugrăvește Caragiale, mahalaua sufletească* [este] *recrutată din mai toate clasele.* IBRĂILEANU, SP. CR. 239. *Se mira Jean cum de i-am putut recruta pe toți.* C. PETRESCU, C. V. 158. *Nevasta . . . trebuie să recruteze partizane.* BRĂESCU, O. A. II, 342. *Studențimea constituia o masă cetățenească din care partidele politice își recrutau cadre, e drept mai mult electorale.* VLASIU, D. 153. *Reforma religioasă și-a recrutat în acest mediu cei mai zeloși adepți.* OȚETEA, R. 311. *Radio și televiziunea recrutează săptămînal, pînă în cătune, săteni cu neașteptate talente.* ARGHEZI, B. 157. ✧ Refl. pas. *Boierii țării recrutîndu-se tot mereu din elementul popular.* BĂLCESCU, M. V. 15. *Acele bande s-au recrutat în parte chiar printre agenții puterii publice.* MAIORESCU, D. I, 60. *De la clasele înalte și luminate . . . se recrutează magistratura.* ODOBESCU, S. I, 373. *Din ei se recrutează artiștii, asceții, războinicii.* H. LOVINESCU, T. 266.

— Prez. ind.: *recrutez* și (învechit, rar) *recrút* (GHICA, A. 728). — Și: (regional) **regrutá, recutá** (ALR II 2 966/514, 704, 727, 762, 812, 836, 876, 899, 928, 987, A I 12, III 1, 2), **răcutá** vb. I.

— Din fr. **recruter,** germ. **rekrutieren.**

RECRUTAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Recrutare (1). *Scriu din Englitera că s-a poruncit de la minister a se face un recrutament de 10 mii inși.* CR (1832), 42[2]/10.

— Pl.: *recrutamente.*

— Din fr. **recrutement.**

RECRUTÁRE s. f. Acțiunea de a recruta și rezultatul ei.

1. Cf. recruta (1); (învechit) recrutament, **recrutație,** (Transilv.) măsură (I 1). *Chinuiau pe bieții țărani, . . . răpindu-le al zecelea din feciori spre a-i pregăti la recrutarea ianicerimei.* BĂLCESCU, M. V. 26, cf. POLIZU. *A ajuns la anii de cătănie, în curînd are să se facă recrutarea și-l iau și-l duc la război.* SLAVICI, O. II, 205, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Titu, avînd încă îngrijiri cu recrutarea, nu putea obține pașaport pentru străinătate.* REBREANU, I. 437. *Tudor s-a ocupat de recrutarea pandurilor.* OȚETEA, T. V. 139. *Legea pentru recrutarea armatei.* COD. PEN. R. P. R. 517. *Ce înălțime? — Un metru șaptezeci și opt după fișa de la recrutare.* VINEA, L. I, 269, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 276. *Cînd iaram la răcutari N-iara fața ca o floari, Da di cîn m-am corpurat O dzi mari n-am sarbat.* GRAIUL, I, 539, cf. A II 6.

2. Cf. recruta (2). *Asigurarea unei cît mai bune recrutări.* COD. PEN. R. P. R. 554.

— Pl.: *recrutări.* — Și (regional) **răcutáre, recutáre** (ALR II 2 966/784; A III 2, 3), **reclutáre** (ALR II 2 966/172) s. f.

— V **recruta.**

RECRUTÁȚIE s. f. (Învechit) Recrutare (1). *Toți surugiii poștilor i ceaușii, rotari, dîrvari . . . să fie casele lor slobode de ostășescul pastoiu, rămînd apărați și de recrutație.* CR (1833), 95[1]/43. *Recrutația este luare la oaste.* GENILIE, G. 142/21. *Ostrovul Hidra să răscule întreg împrotiva legii de recrutație.* GT (1838), 44[1]/12. *Cetățenii ei era slobozi de recrutație, de angării, de închisori și de toate tributurile.* ASACHI, L. 4[2]/1, cf. STAMATI, D. *Să se oprească modul recrutației de astăzi.* ROM. LIT. 106[2]/32, cf. POLIZU. *Regele dase ordin pentru o recrutație și un bir nou pe țară.* BOLLIAC, O. 236. *Recrutația are a se face prin tragire la sorți, precum se face în toate țările slobode.* MO (1860), 774, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Rechiziție. *Înlesnire pentru hrană și pentru recrutațiuni din interiorul Moldovei.* HASDEU, I. V. 131. *Casele dorobanților se scutesc de capitație și de recrutație.* BĂLCESCU, M. V. 633.

— Pl.: *recrutații.* — Și: **recrutațiúne** s. f.

— **Recruta** + suf. *-(a)ție.*

RECRUTAȚIÚNE s. f. v. **recrutație.**

RECRÚTĂ s. f. v. **recrut.**

RECRUTĂTÓR s. m. (Rar) Recrutor. Cf. POLIZU. ✧ (Adjectival) *Ofițerii recrutători ocroteau pe români.* ODOBESCU, ap. DDRF.

— Pl.: *recrutători.*

— **Recruta** + suf. *-(ă)tor.*

RECRÚTE s. m. v. **recrut.**

RECRUTÓR s. m. Persoană care recrutează (1); (rar) recrutător. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. ✧ (Adjectival) *Medicul recrutor . . . l-a găsit bun pentru serviciu.* BRĂESCU, O. A. I, 193.

— Pl.: *recrutori.*

— Din fr. **recruteur.**

RECT s. n. Ultimul segment al tubului digestiv, care se termină prin orificiul anal. Cf. VEISA, I. 129/19. *Membrana mucoasă a rectului.* KRETZULESCU, A. 427/25, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Se introduce în rect tubul de gaze.* BELEA, P. A. 227. *Glucidele se pot absorbi și prin mucoasa stomacului, a intestinului gros și a rectului.* ABC SĂN. 10, cf. DER.

— Și: (învechit) **réctum** (VEISA, I. 129/19, MAN. SĂNĂT. 258/30, MAT. MEDIC. 134, POLIZU, P. 106/12,

ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.), **réctom** (KRETZULESCU, A. 295/5) s. n.
— Din fr. **rectum,** lat. med. [intestinum] **rectum.**

RECTÁL, -Ă adj. Care aparţine rectului, privitor la rect. *Uneori e necesar ca medicamentele să fie administrate pe cale rectală.* ABC SĂN. 348.
— Pl.: *rectali, -e.*
— Din fr. **rectal.**

RECTÁNGUL s. n. (Învechit) Dreptunghi. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *rectangule.*
— Din fr. **rectangle.** Cf. lat. r e c t i a n g u l u m, -i.

RECTANGULÁR, -Ă adj. (Învechit) Dreptunghiular. *Două turnuri foarte înalte se radică dasupra unei construcţiuni de formă rectangulară.* F (1873), 338, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Celule rectangulare.* GRECESCU, FL. 5, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Un lac artificial rectangular plin de nuferi.* CĂLINESCU, S. 13. *O curbă . . . aproape rectangulară.* CIŞMAN, FIZ. II, 409.
— Pl.: *rectangulari, -e.*
— Din fr. rectangulaire.

RECTĂLUÍ vb. I. T r a n z. (Regional) A îndruma, a sfătui; a îndrepta (Răhău — Sebeş). PAŞCA, GL. *L-am rectăluit pe calea cea bună.* id. ib.
— Prez. ind.: *rectăluiesc.*
— Din germ. **riehten.**

RÉCTE adv. (Livresc) De fapt; adică. *Eroul, recte autorul, e originar din Larochelle.* RALEA, S. T. 107, cf. DN².
— Din lat. **recte.**

RECTIFICÁ vb. I. T r a n z. **1.** A îndrepta, a corecta. *A tăcut şi nu şi-a rectificat neadevărul.* MAIORESCU, CR. I, 361, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cine va cerceta adevărul va trebui necontenit să întrebe aiurea, pentru . . . a rectifica judecăţile.* IORGA, L. I, 319. *Putem rectifica unele erori de datare.* BUL. COM. IST. V, 13. *Copiii îşi rectificară ţinuta prea dezordonată după atîtea ceasuri de călătorie plicticoasă.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Sună, mă, . . . strigă ars comandanlul, rectificîndu-şi ţinuta.* BRĂESCU, A. 264. *Astăzi trebuie să rectific impresia neplăcută pe care am avut-o în primul moment.* SADOVEANU, O. IX, 414. *Stănică rectifică observaţia, făcînd cu ochiul lui Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. II, 261. *Lessing a avut prilejul să rectifice interpretarea moralistă a tragediei.* VIANU, M. 57. *Deosebire importantă care ne permite să rectificăm definiţia.* RALEA, S. T. II, 69. (Glumeţ) *Să mai turnăm puţin ceai în pahare şi să-l rectificăm cu ceva rom.* GALACTION, A. 391. ◇ A b s o l. *Iau cuvîntul pentru a rectifica.* MAIORESCU, D. II, 160. ◇ R e f l. *Ludwig van Beethoven, am vrut să zic, se rectifică el, îţi place?* CĂLINESCU, S. 126. (R e f l. r e c i p r.) *Sînt poate în fiecare om diferite grupări de idei şi de simţiri ce . . . nu au ocazia de a se potrivi şi a se rectifica între olaltă.* MAIORESCU, CR. II, 162. (R e f l. p a s.) *A venit însă momentul să se rectifice eroarea săvîrşită.* S. C. ŞT. (IAŞI) 1965, 153.
2. (Chim.) A efectua o rectificare **(2).** *A rectifica acidul sulfuric cu înlesnire.* MARIN, PR. I, 136/7, cf. LTR², DL, DM, DER.
3. (Tehn.) A efectua o rectificare **(3).** Cf. LTR², DL, DM, DER.
— Prez. ind.: *rectific.*
— Din fr. **rectifier,** lat. med. **rectificare.**

RECTIFICÁRE s. f. Acţiunea de a r e c t i f i c a şi rezultatul ei.
1. Îndreptare, corijare, corectare; (ieşit din uz) rectificaţie. Cf. r e c t i f i c a **(1).** *După ce s-a pierdut cîtva timp cu rectificări de protocol, adunarea păşi la alegerea şi compunerea a 9 comisiuni verificatoare.* BARIŢIU, P. A. III, 198. *Fără îndoială rectificările, mai ales în materie de ştiinţă, nu vor putea lipsi uneori din o apreţiare a operelor cele mai bune.* MAIORESCU, CR. II, 205. *În principiu, prin rectificare sau, altfel zis, prin repararea unei bucăţi în versuri, înţelegem firească, prefacerea numai a expresiunii materiale, adică a cuvîntării.* CARAGIALE, O. VII, 473, cf. DDRF. *Cînd se va cere rectificarea unui act al stărei civile, tribunalul competent va judeca, cu drept de apel.* HAMANGIU, C. C. 35, cf. BARCIANU, ALEXEI, W. *Sumele sînt date întocmai ca în cataştih, fără rectificări.* BUL. COM. IST. I, 220. *Inamicul se mişcă rar, pentru rectificarea unui colţ de poziţie.* SADOVEANU, O. VII, 75. *Acesta încerca măcar o rectificare a numărului.* CĂLINESCU, E. O. II, 72. *Se fac operaţiile aşa-zise de ajustare, de rectificare, pentru ca poziţiile să nu înfăţişeze inamicului sectoare slabe.* PAS, Z. III, 219. ✦ (Concretizat) Notă (într-un ziar, într-o revistă) prin care se rectifică **(1)** ceva; (ieşit din uz) rectificaţie. V. e r a t ă. Cf. DR. VIII, 212, DL, DM.
2. (Chim.) Operaţie de separare a componenţilor volatili cu puncte de fierbere diferite dintr-un amestec lichid, printr-o succesiune de evaporări şi condensări. V. d i s t i l a r e. *Rectificarea benzinei.* NOM. PROF. 41, cf. MDT. *Acest proces se efectuează în coloane de rectificare, echipate cu dispozitive . . . de aducere în contact a vaporilor ascendenţi şi a lichidului descendent care circulă prin coloană.* LTR², cf. DER.
3. (Tehn.) Operaţie de prelucrare prin aşchiere, efectuată cu ajutorul pietrelor abrazive, în scopul obţinerii unor suprafeţe foarte netede, a unor dimensiuni de mare precizie. *Anumite prelucrări de precizie mare se completează cu finisarea prin rectificarea suprafeţelor la maşini de şlefuit.* IOANOVICI, TEHN. 230, cf. 219, MDT, LTR², DER. ✦ Operaţie de readucere a unui corp, a unui sistem tehnic, a unei construcţii sau al unui sistem natural la forma sau la starea iniţială, anterioară unei deformări, sau la o formă şi o stare nouă, stabilită printr-un proiect. Cf. DER.
— Pl.: *rectificări.*
— V. **rectifica.**

RECTIFICÁT[1] s. n. Acţiunea de a r e c t i f i c a. ◇ *Maşină de rectificat* = maşină-unealtă de prelucrare a pieselor prin rectificare **(3).** *Anumite prelucrări de precizie mare se completează cu finisarea prin rectificarea suprafeţelor, la maşini de şlefuit.* IOANOVICI, TEHN. 230, cf. 219, LTR², DER.
— V. **rectifica.**

RECTIFICÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care a fost corectat, îndreptat, refăcut. *Budgetul rectificai pe 1876.* MAIORESCU, D. I, 564, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
2. Care a fost supus operaţiei de rectificare **(2);** purificat, curăţit; rafinat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Întrebuinţarea ca solvant a eterului de petrol rectificat sau chiar a benzinei rectificate.* ENC. TEHN. I, 416.
— Pl.: *rectificaţi, -te.*
— V. **rectifica.**

RECTIFICATÍV, -Ă adj. (Rar) Rectificator **(I).** *Vi s-a prezentat budgetul rectificativ pe anul 1872.* MAIORESCU, D. I, 130.
— Pl.: *rectificativi, -e.*
— Din fr. **reetificatif.**

RECTIFICATÓR, -OÁRE adj. , s. m. **I.** Adj. Care rectifică **(1),** care aduce o rectificare **(1);** (rar) rectificativ. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În şirul patetic al acestor gînduri închinate vieţii, apare amintirea teribilă, dar rectificatoare, a morţii.* VIANU, A. P. 168, cf. DN².
II. 1. S. m. Muncitor calificat care efectuează rectificări **(2).** Cf. DDRF, ALEXI, W. *Rectificator de benzină.* NOM. PROF. 42.
2. S. m. Muncitor specializat care lucrează la o maşină de rectificat. Cf. LTR². *An de an părăsesc, băncile şcolii profesionale . . . sute şi sute de absolvenţi, muncitori calificaţi în diferite meserii: strungari, lăcătuşi, rectificatori, turnători etc.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 861.

— Pl.: *rectificatori, -oare.* — Și: (învechit) **rectificătór, -oáre** adj., s. m. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **rectificateur.**

RECTIFICÁȚIE s. f. (Ieșit din uz) Rectificare **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., NEGULICI. *Sînt dator adevărului a face . . . această rectificație.* ROM. LIT. 92²/36. *Ziua schimbului rectificațiunilor.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2³/50. *Această din urmă cerere va arăta rectificațiile cererei dintîi.* MO (1860), 242/18, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Concretizat) Notă prin care se rectifică **(1)** ceva; rectificare. Cf. ROM. LIT. 92²/19. *Rectificațiunea a apărut în ziar.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *rectificații.* — Și: **rectificațiúne** s. f.
— Din fr. **rectification.**

RECTIFICAȚIÚNE s. f. v. **rectificație.**

RECTIFICĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. v. **rectificator.**

RECTILÍN, -Ă adj. v. **rectiliniu.**

RECTILINEÁR, -Ă adj. v. **rectiliniar.**

RECTILINIÁR, -Ă adj. (Fiz.; despre sisteme optice) Ortoscopic. Cf. MDT.
— Pronunțat: *-ni-ar.* — Pl.: *rectiliniari, -e.* — Și: **rectilineár, -ă** adj. LTR², DN².
— Din fr. **rectilinéaire.**

RECTILÍNIU, -IE adj. **1.** (Despre mișcări) Care se desfășoară în linie dreaptă. *Unele mașini-unelte, în special cele cu mișcarea rectilinie încetă, . . . posedă mecanisme de acționare pe cale hidraulică.* IOANOVICI, TEHN. 255. *Mișcarea principală este executată de freze, iar mișcarea de avans (rectilinie, rotativă sau elicoidală) este executată de piese.* ORBONAȘ, MEC. 317, cf. SCRIBAN, D. *Șuruburi pentru transformarea mișcării de rotație în mișcare rectilinie.* SOARE, MAȘ. 9. *Pistonul descrie o mișcare rectilinie.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 510. *Mișcarea cea mai ușor de descris este aceea a unei particule pe o dreaptă, adică mișcarea rectilinie.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 13. (Fig.) *E naiv să crezi într-un progres rectiliniu, așa cum credeau progresiștii secolului al XVIII-lea.* RALEA, S. T. II, 102. ✧ (Adverbial) *Centrul lui de greutate . . . se mișcă rectiliniu.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 95. (Fig.) *Unul concepe realitatea clar, simplu, rectiliniu și logic; altul o concepe complicat, cauzal, genetic.* IBRĂILEANU, S. L. 60. *Sînt puțini aceia care pot să sigileze cincizeci de ani, atît de unitar și de rectilin trăiți!* GALACTION, A. 292.
2. (Mat.; despre figuri geometrice) Mărginit de linii drepte. Cf. NEGULICI. *O figură poate fi formată de linii drepte sau curbe: în cel dintîiu cas figura este rectilinie.* G. POP, G. 12/16, cf. LTR², DER. ✦ (Învechit) Referitor la linii drepte. *Trigonometria rectilină.* TRIGON. DR. 120/12, cf. SCRIBAN, D.
3. În linie dreaptă, drept. *Partea osoasă este rectilinie (o linie dreaptă).* FIS. 53/2. *Șoseaua tăia o dîră lucioasă, rectilină, pe care sania aluneca vertiginos.* REBREANU, R. I, 215. *Calea Victoriei îmi apare întotdeauna ca un arbore . . . Nu e un arbore rectilin și aerisit.* C. PETRESCU, C. V. 351. *Dunga rectilinie a pantalonilor arăta clar că îngenuncherile lui în fața Monicăi erau de ordin sufletesc.* TEODOREANU, M. II, 71. *Creația lui a urmat un drum rectiliniu ascendent, fără . . . șovăiri.* V. ROM. martie 1963, 21. ✧ Fig. *N-am izbutit decît să sucesc, în chip de semn de întrebare, bunăvoința, de altfel întotdeauna rectilină, a marelui nostru pedagog.* GALACTION, A. 24. *Nu pot . . . să mă feresc de strania ondulație pe care poetul știe . . . s-o propage gustului meu rectilin.* V. ROM. decembrie 1963, 152.
— Pronunțat: *-niu, -ni-e-.* — Pl.: *rectilinii.* — Și: (rar) **rectilín, -ă** adj.
— Din fr. **rectiligne.**

RECTITÚDINE s. f. **1.** Însușirea unei linii drepte. Cf. NEGULICI. *Ne ajută să verificăm rectitudinea riglelor cu care ne slujim.* G. POP, G. 147/20, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
2. Fig. Conformitate cu rațiunea, morala, datoria. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Dragoslovenii însemnau o școală de rectitudine sufletească și de bravură morală.* GALACTION, A. 304.
— Din lat. **rectitudo, -inis,** fr. **rectitude.**

RÉCTO s. n. (În opoziție cu v e r s o) Prima pagină a unei foi scrise, față, pagină. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU. *Noțiunea nu poate fi separată de sunete, după cum nu putem separa . . . recto de verso al unei foi de hîrtie.* ROSETTI, S. L. 5, cf. LTR², SCL 1960, 46. ✦ (Rar) Avers. Cf. SCRIBAN, D.
— Din fr. **recto, lat. recto.**

RÉCTOM s. n. v. **rect.**

RÉCTOR s. m. **1.** Conducător al unei universități, al unui colegiu sau al altei instituții de învățămînt superior; grad deținut de această persoană. *Un sobor . . . s-a ținut supt rectorul iesuviților din Cluj.* ȘINCAI, HR. III, 269/3. *Patărul rector al iesuviților din Cluj.* MAIOR, I. B. 92/14, cf. CLEMENS, I. GOLESCU, C. *Candidații . . . vor priimi pentru a lor știință și purtări atestat iscălit de rectorul și profesorii lor.* BULETIN F. (1843), 144¹/17, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Brava lupi! Fie sănătoși . . . , numai să mănînce și pe părintele inspector . . . Pe rector? Da! aș vrea să-l văd jucînd între lupi!* CONTEMPORANUL, VI₂, 293, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Buna dispoziție îți reveni clericului Vasile . . . Dacă în clipa aceea ar fi intrat rectorul, . . . s-ar fi crucit de dizordinea ce era în sală.* AGÎRBICEANU, A. 35, cf. NOM. PROF. 71. ✦ (Învechit) Conducător, cîrmuitor. Cf. VALIAN, V. *Toți rectorii și consiliile coloniilor se grăbiră a transmite știrea îmbucurătoare metropolei lor.* XENOPOL, I. R. IV, 59, cf. 26.
2. (Adjectival; livresc; în sintagma) *Spirit rector* = conducător spiritual. *Spiritul rector al acestui grup era, desigur, profesorul Ibrăileanu.* TEODOREANU, M. U. 80. *Alexandru Odobescu nu a fost numai spiritul rector al revistei, ci și unul din cei mai fecunzi colaboratori.* TRIBUNA, 1961, nr. 219, 3/3.
— Pl.: *rectori.*
— Din lat. **rector,** germ. **Rektor,** fr. **recteur.** — Pentru sensul **2**, cf. lat. med. s p i r i t u s r e c t o r.

RECTORÁL, -Ă adj. Care aparține rectorului, de rector. Cf. DN².
— Pl.: *rectorali, -e.*
— Din fr. **rectoral.**

RECTORÁT s. n. Funcția de rector; durata acestei funcții. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ✦ (Concretizat) Birourile și serviciile administrative care depind de rector. Cf. CADE, DL, DM.
— Pl.: *rectorate* și *rectoraturi* (DN²).
— Din fr. **rectorat,** germ. **Rektorat.**

RECTRÍCE s. f. Fiecare dintre penele mari și late din coada păsărilor, care servesc la dirijarea zborului. *La vîrful cozii, cu începere de la a 6-a săptămînă, apar niște pene mari numite rectrice.* ENC. VET. 771. *Rectricele sînt de culoare brun-surliu lucios.* LINȚIA, P. II, 7, cf. 138.
— Pl.: *rectrice.*
— Din fr. **rectrice,** lat. **rectrix, -icis.**

RÉCTUM s. n. v. **rect.**

RECȚIE s. f. v. **recțiune.**

RECȚIÚNE s. f. (Gram.) Proprietate a unui cuvînt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcție

prepoziţională; regim. *Recţie ... a verburilor.* GR. R. N. II, 30/6, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Forma sonoră a cuvîntului devine condiţională prin recţiune ..., în vederea exprimării raporturilor logice.* SCL 1955, 45.
— Şi: (învechit) **récţie** s. f.
— Din fr. **rection,** germ. **Rektion.**

RECUCERÍ vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi, a relua (prin luptă). *Francisc I recuceri, printr-o singură lovitură, Milanul.* OŢETEA, R. 162. *Mai încearcă o dată să-şi recucerească bucăţica pierdută.* SADOVEANU, O. VI, 210. (Fig.) *Porniră ritmic, legănaţi de melodia unui vals molatec, recuceriţi de dragostea lor veche.* BRĂESCU, O. A. I, 119. ✦ Refl. (Rar) A deveni din nou stăpîn pe sine; a se reculege. *Primul lucru pe care îl văzu şi pe care îşi odihni mînţile, recucerindu-se, fu, dincolo de panoplia scînteietoare a Dunării, biserica la care el liturghisea.* GALACTION, O. 191.
— Prez. ind.: *recuceresc.*
— Pref. *re-* + **cuceri** (după fr. *reconquérir).*

RECUCERÍRE s. f. Acţiunea de a recuceri. *Recucerirea Neapolului ... trebuia să încapă cu ocuparea Milanului.* OŢETEA, R. 159.
— Pl.: *recuceriri.*
— V. **recuceri.**

RECUIZÍTĂ s. f. v. **recuzită.**

RECÚL s. n. Mişcare îndărăt a unui corp solid, ca reacţie faţă de o forţă exercitată asupra lui de un alt corp, care se mişcă într-un anumit sens, considerat ca sens înainte; distanţa maximă parcursă de un corp în timpul acestei mişcări. *Reculul provine din cauza unei prea mari cantităţi de pulbere în încărcătură sau din pricina că arma e prea uşoară.* STOICA, VÎN. 22, cf. ENC. TEHN. I, 451, LTR[2]. *Umărul ... tresărea izbit de reculul armei.* T. POPOVICI, S. 403. ✦ P. ext. Mişcare îndărăt; retragere. *Spre margini, mulţimea avu un recul uşor, se încerca o evacuare spre gangurile străzii din apropiere.* V. ROM. octombrie 1963, 11. ✧ Fig. *În faţa numelor colegilor universitari ... avea un recul voit — de memorie — care punea o distanţă ... între el şi ei.* TEODOREANU, M. II, 95. *Era o vreme cînd prima ... principiul recululuî în materie de literarizare a actualităţii.* PERPESSICIUS, M. III, 46.
— Pl.: *reculuri.*
— Din fr. **recul.**

RECULÁ vb. I. Intranz. A face un recul; a se retrage, a se smuci înapoi. *Căruciorul reculează spre interior, în scopul de a atenua tensiunea firelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 436, cf. DN[2].
— Prez. ind.: *reculez.*
— Din fr. **reculer.**

RECULÁNT, -Ă adj. (Despre mecanisme) Care reculează. DN[2].
— Pl.: *reculanţi, -te.*
— Din fr. **reculant.**

RECULÁRE s. f. Acţiunea de a recula. Cf. LTR[2]. (Fig.) *Ideea de „naţiune" ... găsind, după o seamă de înaintări şi reculări, ... un acces spre conştiinţa naţională de sens modern.* BLAGA, G. 108.
— Pl.: *reculări.*
— V. **recula.**

RECULÁT, -Ă adj. Împins înapoi; îndepărtat. (Fig.) *Vremea tiranică care-ţi proiectează copilăria pe un ecran an cu an mai reculat, reducîndu-ţi-o la urmă în dimensiunile unui vis.* ALAS 13 IX 1936, 1/6.
— Pl.: *reculaţi, -te.*
— V. **recula.**

RECULÉGE vb. III. 1. Tranz. (Învechit) A aduna, a strînge (din nou). Cf. DDRF, BARCIANU. ✧ Fig. *Mă voi sili a-mi reculege amintirile, ca din minte să-ţi mai scriu tot din depărtare.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 48.
2. Refl. A-şi veni în fire, a-şi reciştiga calmul, liniştea, a-şi reveni (după o spaimă, o emoţie etc.), a se regăsi; (rar) a se recuceri, a se remite. *Cele două divizii de grenadiri se reculeg, artileria începe a lucra cu putere, năvala turcilor este oprită.* MAIORESCU, D. II, 106. *Cum o vede, maiorul se opreşte o clipă, ca şi cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic.* CARAGIALE, O. I, 275. *Încet, sufletele noastre încep să se reculeagă: ... toate frumuseţile şi minunăţiile pe care le-am văzut, acum, cînd ne revin în minte, pare că au ceva din farmecul lucrurilor visate.* VLAHUŢĂ, R. P. 144, cf. DDRF, ALEXI, W. *Flăcăul se pierde; dar, cînd îl lasă din zguduit, se reculege.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 254. *Pălită cînd auzîră vestea, dar se reculeseră îndată.* AGÎRBICEANU, A. 449, cf. LOVINESCU, C. IV, 116. *Recule-gîndu-se din tulburarea ce-i încătuşa pe toţi, plutonierul Boiangiu murmură cu un glas răguşit de spaimă.* REBREANU, R. II, 107, cf. I, 271. *Mi se strînse inima, dar m-am recules repede, gîndindu-mă că, fără îndoială, avea să mă găzduiască ruda mea.* BRĂESCU, A. 168. *Pînă la patru mai erau zece minute. Avea timp să se reculeagă.* TEODOREANU, M. II, 166. *După ce ai stat cu fruntea ameninţătoare, bine este a te reculege şi a zîmbi prietinului şi stăpînului tău regesc.* SADOVEANU, O. XII, 349. *Se recules şi o apucă pe şosea înainte.* STANCU, R. A. V, 396.
3. Refl. A se concentra, a se adînci într-o meditaţie. Cf. ŞĂINEANU. *S-au ridicat în picioare toţi, se reculeg cîteva clipe, apoi se aşază.* CAMIL PETRESCU, O. II, 424.
— Prez. ind.: *reculég.*
— Pref. *re-* + **culege** (după fr. *recueillir).*

RECULÉGERE s. f. Acţiunea de a (se) reculege şi rezultatul ei.
1. (Învechit) Adunare (din nou), strîngere, culegere. Cf. reculege **(1).** Cf. DDRF. (Fig.) *Nefericita-i întîlnire cu Muşat, tocmai pe calea reculegerii forţelor şi a bunelor lui deciziuni, echivala cu o bruscă decapturare de vapori, pentru cilindrul unei locomotive în mers.* GALACTION, O. 132.
2. Reciştigare a calmului, revenire dintr-o emoţie, o spaimă; regăsire de sine. Cf. reculege **(2).** *La mijlocul unei fraze i se făcu deodată întuneric în minte şi-şi pierdu şirul, faţa i se crispă într-o penibilă sforţare de reculegere.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 193.
3. Adîncire în gînduri, concentrare, meditaţie. Cf. reculege **(3).** *În mişcările, în vorba şi pe figura lui se vede reculegerea, grija omului care va să stea în faţa unei primejdii mari şi care-şi aduna puterile pentru o luptă hotărîtoare.* VLAHUŢĂ, R. P. 207, cf. ŞĂINEANU. *Odăile parcă nu erau făcute pentru odihnă şi reculegere.* ANGHEL, PR. 4. *Pe la miezul nopţii, Belciug refuză să mai bea, spunînd că a doua zi trebuie să slujească în biserică şi deci, după regulile canonice, are nevoie de reculegere trupească şi sufletească.* REBREANU, I. 156. *Simţind în el năvala de sentimente de recunoştinţă, şi le înfrîna şi tăcea într-o reculegere pioasă.* SADOVEANU, O. X, 53, cf. II, 58. *Unde era odihna aceea în care să găseşti reculegere?* C. PETRESCU, Î. II, 109, cf. KLOPŞTOCK, F. 265. *Îl rugau să accepte cîteva zile de reculegere în castelul lor.* CĂLINESCU, S. 14. *Contemplaţia artistică presupune reculegere şi tăcere.* RALEA, O. 81. *Nu se sătura niciodată ... de invitaţia la reverie şi reculegere ce se răspîndea din acele mobile şi tapiserii.* VINEA, L. I, 54. *Stăm în reculegerea pe care o cer aducerea aminte şi vechimea.* V. ROM. februarie 1964, 70. ✧ *Moment* (sau *minut) de reculegere* = moment de tăcere şi de meditaţie în semn de omagiu pentru o persoană decedată.
— V. **reculege.**

RECULÉS, -EÁSĂ adj. 1. Meditativ, gînditor. *Să mergem reculeşi, destăinuiri Prea multe sînt în linişte.* ISANOS, V. 405. *Te-ai grăbit, am continuat eu*

recules, cu glas frățesc. PREDA, R. 55. (Fig.) *Aprindea ... lampa, care dădea o viață reculeasă și lină portretelor de pe ziduri.* VINEA, L. I, 54.

2. Care denotă reculegere **(3)**. *Părinte — începu mama în șoaptă reculeasă — am un băiat și nu știu ce e cu el.* PREDA, M. 396.

— Pl.: *reculeși, -se.*

— V. **reculege.**

RECUNOÁȘTE vb. III. Tranz. **1.** A identifica un lucru, o persoană sau unele trăsături ale acestora, cunoscute dinainte; a identifica, după anumite particularități, ceva ce nu a fost cunoscut dinainte, a cunoaște. *Ori mori ca românul, ori mi-ți învești pe turcul Să-ți recunoască brațul.* HELIADE, O. I, 224. *I se păru că recunoscu printre geamuri la lumina masalalelor acea galbenă figură care o văzuse atît de frumoasă.* GTN (1836), 36²/18. *Condamnatul zice că recunoaște lîngă tine un martur ce poate a-i mîntui viața.* CR (1848), 2⁸/57, cf. POLIZU. *Ispravnicul, îndată ce văzu pecetea, o și recunoscu.* GHICA, S. 8. *Văzînd la poarta acelor case un omuleț cu statura scurtă și groasă, ... recunoscu într-însul pe Niculăiță.* FILIMON, O. I, 128. *O-nchide lungi genele tale, Să pot recunoaște trăsăturile-ți pale.* EMINESCU, O. I, 41. *Îl recunoscu după prima ochire.* SLAVICI, O. II, 136, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Conu Dinu recunoscu pe un bătrîn.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 190, cf. ALEXI, W., BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *Nu fu deloc mulțumit că l-a recunoscut crîșmarul.* AGÎRBICEANU, A. 49. *Doi cîini ciobănești ... îl recunoscură și se gudurară la picioarele lui.* REBREANU, I. 80, cf. id. R. I, 266. *Cunoaște îndeajuns natura din vizitele ei la bunicii de la țară, pentru ca să poată recunoaște în aparențele ei lucrurile din poveștile auzite de la mama sa.* IBRĂILEANU, S. 7. *Își recunoaște profesorul, însă nu-l salută.* BASSARABESCU, V. 46. *I s-a umanizat privirea, a recunoscut pe cei din casă.* GALACTION, O. A. I, 303. *Nu mă recunoști ... ? Sînt eu, Mihai.* CAMIL PETRESCU, T. III, 76. *A recunoscut scrisul și plicul Luminiței.* C. PETRESCU, Î. II, 20, cf. 33, BRĂESCU, V. A. 95. *Am sărutat mîna amfitrioanei ..., recunoscînd-o ca într-o carte povestită înainte de-a o fi citit.* TEODOREANU, M. U. 35. *Îi recunoscui ochii, cînd îmi întinse mîinile și mă trase în balcon spre el.* SADOVEANU, O. VI, 512, cf. IX, 173. *Retorismul său izbește puternic și cititorul nu este totdeauna mulțumit a-l recunoaște.* VIANU, A. P. 61. *Puțini ar fi recunoscut-o în scurteica ei de blană de oaie.* CĂLINESCU, S. 7. *Cînd au ajuns lîngă ele, una dintre femei și-a recunoscut vaca.* BOGZA, C. O. 28. *La început, n-am recunoscut hanul.* H. LOVINESCU, T. 173, cf. PREDA, M. 35. *Au intrat trei țărani ... cu ochi crunți, cu acea istovire a privirii pe care o recunoști la cei ce muncesc greu sub pămînt.* BARBU, P. 9. *Se pot organiza lucrări privind recunoașterea semințelor de flori și a plantelor floricole.* GÎ 1962, nr. 685, 3/2, cf. V. ROM. septembrie 1962, 69. ◇ Refl. *Potriveam versurile cu oarecare ușurință, dar nu găseam tonul intim în care să mă recunosc.* VLASIU, D. 337. *Cînd se uită în oglindă, rămînea el însuși surprins ... Nu se recunoștea.* CĂLINESCU, S. 40. ✦ A deosebi, a distinge. *În plîngerea buhnei el însăși recunoaște ceva „ca o chemare omenească".* VIANU, A. P. 226. *Gustul artistic atît de înaintat ... i-a permis să recunoască și să promoveze pe toți scriitorii de seamă ai vremii lui.* V. ROM. august 1963, 56. ◇ Refl. pas. *Scriitorul mare se recunoaște după stilul său.* ȘĂINEANU. *În toată făptura se recunoștea o intenție de imprudență.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. ✦ A descoperi într-o persoană, într-o imagine, într-o descriere trăsături caracteristice cuiva; a regăsi. *Noi vrem să recunoaștem în cartea ta pe domnii X și Y.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 216. ◇ Refl. *Tinerii care se vor recunoaște în acest studiu-portret desigur nu-mi vor mai întinde mîna-n veci.* id. ib. I, 199, cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. *El se recunoaște în fiul său.* DL, cf. DM.

2. A admite, a declara ca existent, ca bun, ca valabil, autentic, ca adevărat. *Recunoaște că gerul au fost piste măsură de mare.* IST. CAROL XII, 72r/5. *Toată lumea recunoaște spunsa a lui.* CALENDARIU (1794), 37/5. *Lumea cea învățată încă tot nu voiește să recunoască toate aceste faceri de bine.* CR (1829), 219²/15. *Ecaterina II îl recunoscu deopotrivă cu regimentele armatei sale.* MAG. IST. I, 188/28. *Principii ... nici mai recunosc suzeranitatea slabului șah.* CR (1846), 23²/40. *Aceste principie ... n-au fost niciodată recunoscute în țările noastre.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Niciodată nu voi recunoaște acea declarație nelegiuită.* CR (1848), 2²/10. *Fu recunoscut de domn al Moldovei.* ASACHI, S. L. II, 33, cf. POLIZU. *Recunosc, iubite autorule, că ... ai știut, chiar și în materie de vînătorie, să urmezi părințeștile lui povețe.* ODOBESCU, S. III, 11. *Recunosc, în adevăr, că un oraș mare în repaus dominical nu este așa de frumos ca în plină activitate.* CARAGIALE, O. II, 211. *Recunosc că el e cel mai bogat și mai fericit copil din lume.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 84, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie recunoscut Nababului că avea talent la născocirea poreclelor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 262. *Se credea cel dintîi flăcău din sat și suferea cînd cineva nu i-o recunoștea.* REBREANU, I. 115. *Vina era însă, trebuie s-o recunosc, numai a colonelului.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Te înțeleg și recunosc că ai lucrat ca un înțelept.* GALACTION, A. 389. *Recunoaște că, de cînd am reparat aparatul de radio, nu l-am pus niciodată să cînte.* SEBASTIAN, T. 131. *A recunoscut privilegii ... ale negustătorilor.* SADOVEANU, O. XII, 200. *Caragiale ... a resimțit totuși natura într-un chip mai viu decît acela care i se recunoaște de obicei.* VIANU, A. P. 138. *Țăranii protestează și vor să li se recunoască și lor dreptul acordat boierilor.* OȚETEA, T. V. 36. *Se temea de contagiune, avea însă umorul de a-și recunoaște acest cusur.* CĂLINESCU, C. O. 137. *Retrag ce-am recunoscut mai înainte.* STANCU, R. A. V, 280. *I s-a recunoscut mai tîrziu regimentului meritul că s-a bătut bine.* PAS, Z. III, 5. *Într-o zi, tot eram hotărîtă să-ți recunosc anumite drepturi.* H. LOVINESCU, T. 276, cf. PREDA, R. 110. ◇ Absol. *Tu mă iubești și acum, dar ... nu vrei să recunoști, că ești mîndru.* VLASIU, D. 103. *Ți-e frică să nu fug, nu-i așa? Soldatului îi venea greu să recunoască.* BARBU, P. 219. ◇ Refl. pas. *Profesorul de muzică, a cărui destoinicie și talent s-au recunoscut și în cele mai înaintate întru civilizație locuri.* CR (1834), 281²/8. ✦ A considera pe cineva sau ceva meritos, valoros. *Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l ... Ce-o să aibă din acestea, pentru el, bătrînul dascăl?* EMINESCU, O. I, 133. ✦ (Subiectul indică un stat sau conducerea lui) A declara expres sau a admite în mod tacit existența unor situații noi create pe planul relațiilor internaționale. *A recunoscut guvernul cel de căpetenie.* CR (1829), 8²/26. *Poarta ... recunoscu pe noul crai al Poloniei.* BĂLCESCU, M. V. 41, cf. DL, DM. ✦ Refl. (Rar) A se considera, a se socoti. *Eu mă recunosc dator cu multe răspunsuri lui Ion Ghica.* ALECSANDRI, S. 119, cf. CADE.

3. A declara ceva ca fiind al său. *Nu-mi voi recunoaște depoziția și nu o voi semna.* GALAN, Z. R. 353. ✦ (Jur.) A face un act de recunoaștere **(3)**. V. legitima. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Bărbatul ... va putea să nu recunoască de al său pe copil.* HAMANGIU, C. C. 76. ✦ A mărturisi un act criticabil, reprobabil. *A-și recunoaște greșelile.*

4. (Mil.) A face o recunoaștere **(4)**. Cf. POLIZU. *Generalul ... recunoaște mereu pozițiile bateriilor.* MAIORESCU, D. II, 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ne-am dus să recunoaștem ce-i dincolo de deal.* SADOVEANU, O. VI, 394.

5. (Franțuzism rar) A arăta recunoștință, a se arăta recunoscător pentru ceva. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Numai cel ce merită o binefacere știe s-o recunoască.* CADE. *Recunosc serviciul pe care mi l-ai făcut.* SCRIBAN, D., cf. DN².

— Prez. ind.: *recunosc.*

— Pref. *re-* + **cunoaște** (după fr. *reconnaître*).

RECUNOÁȘTERE s. f. Acțiunea de a (se) recunoaște și rezultatul ei; (franțuzism rar) recogniție.

1. Proces al memoriei prin care se constată în

prezența unui lucru, a unei ființe etc., percepute anterior, că acestea au fost cunoscute dinainte; identificare a unor astfel de lucruri, ființe etc.; identificare, după anumite trăsături caracteristice, a unui lucru, a unei persoane etc. care nu au fost cunoscute dinainte. Cf. recunoaște (1). Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Aș fi început să șuier, dacă auzul meu, ocupat cu cunoașterile, n-ar fi avut nevoie de liniște.* HOGAȘ, DR. I, 55. *Înfierbîntați de clipa de recunoaștere și de amintiri, amîndoi mergeau și vorbeau fără să se supravegheze.* SADOVEANU, O. VII, 592. *Lucrările în livadă vor avea în vedere recunoașterea vîrstei pomilor după aspect.* GÎ 1962, nr. 385, 3/2. ◇ *Semn de recunoaștere* = trăsătură distinctivă după care se identifică, se cunoaște un lucru. *Acele cîteva fraze presărate în articolele noastre... erau numai niște semne de recunoaștere pentru o teorie estetică completă și sistematizată.* MAIORESCU, CR. II, 378, cf. I, 365.

2. Admitere a unui lucru ca bun, ca existent, ca valabil etc. Cf. recunoaște (2). *Atena s-a cunoscut, la 22 fevruar trecut, capitala Greciii. Această recunoaștere a dat loc unei sărbători pompoase.* CR (1834), 32¹/39. *Recunoașterea și întărirea Regulamentului organic.* GTN (1836), 87¹/28. *Cum se face progresul în recunoașterea și primirea adevărului?* MAIORESCU, CR. II, 111. *Recunoașterea dreptului... la autodeterminare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Recunoașterea publică a declinului capitalei Moldovei.* SADOVEANU, E. 6. ✦ Apreciere, considerație. *Recunoașterile publice le-a disprețuit.* MAIORESCU, CR. II, 296. *O recunoaștere cît de platonică a unei mici calități, ce poate cu bunăvoință mi s-ar găsi și mie, m-ar mîngîia de umilirea ce am îndurat-o o viață-ntreagă.* CARAGIALE, O. VII, 247. *Fiecare dintre ei posedă, în dosarul actelor de valoare, cîteva recunoașteri, cîteva consacrări, garantate și iscălite de autoritățile în drept.* GALACTION, A. 4. ✦ Act prin care un stat declară expres sau admite tacit existența unor situații nou create pe planul relațiilor internaționale. *A adăogat că dorea să cunoască vederile excelenției tale despre recunoașterea Republicii Franceze.* GHICA, A. 32, cf. SCRIBAN, D. *Recunoașterea expresă constă într-o declarație specială făcută de statul care a luat inițiativa.* MDD. ✦ (Concretizat) Act prin care se recunoaște primirea unei sume, a unui depozit. ȘĂINEANU.

3. Admitere, declarare a unui lucru ca fiind al său. Cf. recunoaște (3). ✦ (Jur.) Act prin care un copil născut în afara căsătoriei dobîndește, pe temeiul manifestării de voință a părintelui sau al unei hotărîri judecătorești, o condiție juridică asemănătoare cu cea a copilului născut din căsătorie. V. legitimare. *Actul de recunoaștere a unui copil se va înscrie în registrele stării civile cu data sa.* HAMANGIU, C. C. 26, cf. SCRIBAN, D. ✦ Acordare de către un stat a calității de cetățean unei persoane de altă cetățenie, dar care aparține, după origine, populației de bază a statului respectiv. Cf. ȘĂINEANU, CADE, DL, DM.

4. Cercetare efectuată de un militar sau de un grup de militari, pentru a cunoaște amănunțit o porțiune de teren în vederea îndeplinirii unei misiuni de luptă. *Trămise pe căpitanii Nicolae Sennyei și George Farkas cu o sută de călăreți ca să facă o recunoaștere.* BĂLCESCU, M. V. 161. *Toți termenii militari cu amăruntă deslușire asupra înțelesului lor, cum: patrulie, ... atac, retragere ..., recunoaștere.* MO (1860), 479/4. *Nefericitul general o atacă... fără recunoașteri prealabile, fără trupe de rezervă, și este respins cu pierderea unei treimi din soldații săi.* MAIORESCU, D. II, 76, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *La început se mîndrise că-l alesese pe dînsul să însoțească în recunoaștere pe căprarul Ion Ghioagă.* REBREANU, NUV. 279. *Trimite niște patrule în recunoaștere.* GALACTION, O. A. I, 264. *Eram pe front... Ne întorceam dintr-o recunoaștere.* CAMIL PETRESCU, T. I, 427. *În tot ce făcea se ghiceau obiceiurile celuilalt ofițer, pe care-l slujise, mort astă-iarnă într-o recunoaștere.* C. PETRESCU, Î. I, 295. *Călărimile sale de recunoaștere ți aduseră veste că sînt împresurați.* SADOVEANU, O. XII, 371, cf. II, 9. *Un tînăr ofițer... e-o patrulă de marinari debarcă pe țărmul Sulinei, în recunoaștere.* BART, E. 321. *Deasupra podului, în văzduh, se roteau cîteva avioane de recunoaștere.* BARBU, P. 307, cf. 261. ✦ Unitate, formație militară care efectuează o acțiune de recunoaștere (4). *O recunoaștere inamică, tare cam de un escadron, a așteptat ascunsă într-o pădurice.* CAMIL PETRESCU, U. N. 348, cf. 297. *Recunoașteri necontenite și îndrăznețe se strecurau foarte des în timpul nopții... pentru a aduce cîte un prizonier și știri.* SADOVEANU, O. VI, 477. ✦ Examinare, studiere, cercetare. *Radu Comșa pășește prin cameră, împiedecîndu-se de scaune. Face recunoașterea locului, inspectînd cadrele de pe pereți.* C. PETRESCU, Î. II, 195. *Primele expediții de recunoaștere a coastei africane au fost de asemenea organizate de monarhie.* OȚETEA, R. 116.

5. (Învechit, rar) Recunoștință. *Recunoașterea care să cuvine să o dăm instituturelor de carantină.* GT (1838), 15²/16.

— Pl.: *recunoașteri.*

— V. **recunoaște.**

RECUNOSCĂTÓR, -OÁRE adj. (De obicei în legătură cu verbe ca „a fi", „a se arăta", „a rămîne" etc.) Care poartă cuiva recunoștință; (astăzi rar) mulțumitor. *Fug nemulțumiți în loc de a fi recunoscători.* CR (1829), 78²/22. *Fiți dar ... generoși, recunoscători, neinteresați.* MARCOVICI, R. 38/2. *Fii dar credincios lor și recunoscător în toate faptele tale.* BĂLCESCU, M. V. 207. *Să știm și noi cui să fim recunoscători.* CR (1848), 8²/34. *O, cît am rămas de recunoscător bunului părinte pentru această dorită veste!* NEGRUZZI, S. I, 7. *Europa, foarte recunoscătoare, După lupte sîngeroase încheind tractat de pace, Hotărî pe România fericită a o face.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Eu unul îți voi rămînea tare recunoscător pentru peșcheș!* ODOBESCU, S. III, 32, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Era sigură în viitorul fericit și se simțea adînc recunoscătoare femeii acesteia.* AGÎRBICEANU, A. 448. *Trebuie să fiu și eu recunoscător măcar cît pot, că nu se știe ce aduce ziua de mîine!* REBREANU, R. II, 81. *Vă sînt recunoscător pentru acest frumos tablou.* GALACTION, O. A. I, 159. *Dar în loc să-i fie recunoscătoare, Să-l respecte-n casă și să-l menajeze, Dumneaiei, din contra, ține să dicteze.* TOPÎRCEANU, M. 52. *Copilul, recunoscător, îl privea lung.* CAMIL PETRESCU, U. N. 64. *Se sili, totuși, să se arate recunoscător.* C. PETRESCU, Î. I, 19, cf. BRĂESCU, O. A. II, 166. *În loc să-mi fi recunoscătoare, îmi mai faci reproșuri.* SEBASTIAN, J. 21. *Multe... le știu prin el și pentru asta îi sînt recunoscător.* SADOVEANU, O. XII, 230. *Aceasta, recunoscătoare, pentru gestul fratern, îl mîngîie din nou pe obraz.* CĂLINESCU, E. O. I, 281. *Să faci un sacrificiu. Pentru noi. Și-ți vom rămîne recunoscători.* STANCU, R. A. IV, 106, cf. H. LOVINESCU, T. 321. ✦ Care exprimă recunoștință. *Din cînd în cînd se pleca spre el, îi căuta privirea și-i mulțumea c-un zîmbet recunoscător și melancolic.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 76. *Ochii bolnavilor o urmăreau recunoscători.* C. PETRESCU, Î. II, 71.

— Pl.: *recunoscători, -oare.*

— **Recunoaște** + suf. *-ător.*

RECUNOSCÚT, -Ă adj. **1.** Identificat, cunoscut. DL, DM.

2. Acceptat (ca bun, ca valabil). DL, DM. ✦ Consacrat ca autoritate în materie. *Meritul aparent al unei versificații elegante consistă adesea numai în reproducerea credincioasă a formelor de stil obicinuite de autorii recunoscuți.* MAIORESCU, CR. I, 320, cf. DL, DM. ✦ (Despre un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptățit să-și exercite puterea și să întrețină relații diplomatice cu alte state. DL, DM. ✦ Mărturisit, declarat. DL, DM. ✦ (Despre un copil natural) Declarat ca legitim. *Fără să fiu copil recunoscut, totuși tata a lăsat, cu limbă de moarte, ca ... neamurile să mă crească și să mă țină în școli.* GALACTION, O. A. I, 95, cf. DL, DM.

— Pl.: *recunoscuți, -te.*

— V. **recunoaște.**

RECUNOȘTÍNȚĂ s. f. Obligație morală pe care cineva o are față de cel care i-a făcut un bine; recunoaștere a unei binefaceri primite; gratitudine, (învechit, rar) recunoaștere **(5)**. *Au dăruit pe făcătorul de bine mulțămirii și recunoștinții.* GOLESCU, E. 302/24. *Eu am primit de la tine cu mare recunoștință un alt dar și mai mare.* PLEȘOIANU, T. IV, 132/22. *Fii bine încredințată de recunoștința ce-ț păstrez.* CĂPĂȚINEANU, B. 74/9. *Mă socotesc dator de a mărturisi a mea desăvîrșită recunoștință pentru bunătatea cu care s-a priimit cea dintîiu ediție a aceștii cărți.* MARCOVICI, C. 5/8. *Spre recunoștință de pînea și sarea ta ce am mîncat, voiu să-ți spuiu un cuvînt.* BĂLCESCU, M. V. 51, cf. STAMATI, D. *El pururea m-a ajutat la nevoie și, fiindcă n-am cum îi mulțămi altfel, îi las aceste scrieri ca o suvenire de recunoștință.* NEGRUZZI, S. I, 209. *Jur să aibi recunoștință Către frații tăi români Ce te scot azi din robie.* BOLLIAC, O. 188. *Zoe m-a mîngîiat mult în nenorocirile mele; eu eram datoare chiar cu recunoștință.* BOLINTINEANU, O. 382. *Bănică sărută cu recunoștință mînile Ancuței.* ODOBESCU, S. I, 145. *O fac numai ca să văz dacă voiu găsi la dînșii vreo recunoștință.* CARAGIALE, O. II, 255. *Era cea mai sinceră manifestare de recunoștință.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 222, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Bătrînul ridică ochii de pe condică și mi-aruncă o privire plină de recunoștință.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 259. *Îi trecu prin gînd că e tocmai clădirea lui Grigoriță căruia el îi datorează numai recunoștință.* REBREANU, R. II, 202. *L-a ajutat să plece în streinătate și acum medicul... își plătește, în felul lui și prin mine, o datorie de recunoștință.* C. PETRESCU, Î. II, 237. *Fata se uita cu recunoștință la bunic.* SADOVEANU, O. XI, 509. *Moș Costache nu se purtase în așa chip încît să merite recunoștința fetei.* CĂLINESCU, E. O. 284. ✦ (Învechit, rar) Răsplată. *Spre recunoștința slujbelor sale și despăgubire, îl numi prinț rusesc.* NEGRUZZI, S. II, 141.

— Pl.: *recunoștințe.*

— **Recunoaște** + suf. *-ință* (după fr. *reconnaissance*).

RECUPĂRÁRE s. f. v. **recuperare.**

RECUPERÁ vb. I. Tranz. **1.** A obține din nou, a redobîndi, a recîștiga. Cf. ALEXI, W. *Această citație pe margine... e făcută de un adnotator tîrziu al letopisețului, care scrie după ce Buda a fost recuperată de creștini, în 1686.* IORGA, L. II, 568. *Perdu timpul, capitalul și iluziile. Încercă să le recupereze toate, prefăcîndu-se în cioplitor de monumente funerare.* C. PETRESCU, O. P. I, 142, cf. SCRIBAN, D. *Trenul plecase cu întîrziere de aproape o oră... Pe drept cuvînt am pus noi problema de se va mai putea „recupera" ceva din întîrziere.* CV 1949, nr. 5, 12. *Nenea Adrian nu-și regăsește echilibrul pînă nu-și scoate paguba... Lasă, nene Adriane, duminica viitoare recuperezi totul.* V. ROM. aprilie 1954, 28. *Cheltuielile necesitate de construirea acestei căi ferate vor fi repede recuperate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853. *Muncea prea mult și nu recupera prin odihnă ceea ce pierdea.* PREDA, R. 219.

2. A utiliza, total sau parțial, o energie răspîndită într-o instalație, resturi sau deșeuri de materiale care, în mod obișnuit, se pierd; p. ext. a întrebuința, a folosi din nou. *6 echipe de constructori au reușit să recupereze o însemnată cantitate de cherestea și cuie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Tamara, tu vezi numai ceea ce rămîne după o bătălie, ceea ce mai poate fi recuperat.* BARBU, P. 324. ✧ Refl. pas. *Cel mai mare avantaj al acționării pe grupe este putința alegerii unui motor de putere mai mică decît suma puterilor parțiale. În modul acesta se recuperează o parte din cheltuielile cu transmisia.* ORBONAȘ, MEC. 107.

— Prez ind.: *recuperez.*

— Din fr. **récupérer,** lat. **recuperare.**

RECUPERÁBIL, -Ă adj. Care poate fi recuperat. *Pierderile recuperabile constituie deșeuri care se strîng, se curăță și se valorifică.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 277, cf. 137, 156.

— Pl.: *recuperabili, -e.*

— Din fr. **récupérable.**

RECUPERÁRE s. f. Acțiunea de a recupera și rezultatul ei.

1. Redobîndire, recîștigare. Cf. recupera **(1).** *Spre ținerea și recuperarea sănătății.* V. POPP, A. M. 1. *Acei cari se hotărau... să pomenească măcar de desființarea robiei..., de recuperarea autonomiei, de unirea Moldovei cu Valachia... se espuneau a fi trimiși să-și spășească sentimentele și îndrăzneala în vreo temniță.* GHICA, S. 136. *Cantemir, furios pentru noua prădăciune a stăpînirii sale, urmări cu patimă pe dătătorii de foc ai craiului... și întreprinse o serie întreagă de expediții de recuperare.* IORGA, L. I, 313. *Susținea de mai mulți ani un proces la Constantinopol pentru recuperarea averii tatălui său, confiscată de turci.* OȚETEA, T. V. 124.

2. Utilizare totală sau parțială a energiei răspîndite într-o instalație, a resturilor sau a deșeurilor de materiale care altfel s-ar pierde; p. ext. folosire, întrebuințare din nou. Cf. recupera **(2).** Cf. DL, DM, DER.

— Pl.: *recuperări.* — Și: (învechit) **recupărâre** s. f.

— V. **recupera.**

RECUPERÁT, -Ă adj. Obținut prin recuperare **(2).** *Echipa de lăcătuși... a construit din tablă recuperată 30 troci pentru electrocarul de încărcare a cuptorului Martin.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837.

— Pl.: *recuperați, -te.*

— V. **recupera.**

RECUPERATÓR[1] s. m. (La romani) Judecător angajat în problemele de despăgubire, de restituire etc. *Gaius ne spune că consiliul în Roma era compus din 5 senatori, iar în provincii, din 20 de recuperatori, cetățeni romani.* XENOPOL, I. R. I, 161.

— Pl.: *recuperatori.*

— Din lat. **recuperator.**

RECUPERATÓR[2] s. n. **1.** Parte dintr-o instalație industrială care servește la recuperarea totală sau parțială a energiei, a resturilor sau a deșeurilor de materiale, care altfel se pierd. *De obicei, pe lîngă fiecare cuptor, se găsesc patru recuperatoare.* IOANOVICI, TEHN. 40, cf. DER.

2. Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. Cf. DER.

— Pl.: *recuperatoare.*

— Din fr. **récupérateur.**

RECUPRÍNDE vb. III. Tranz. A cuprinde din nou, a recuceri. *Fac cunoscut, dar, cum că... amnestia care o am dat, cînd am recuprins Transilvania, locuitorilor țării..., mă voi sili a o ține în sus.* GHICA, A. 307. ✧ Fig. *Nu este armonia ce-i răsare Din piept și recoprinde lumea mare?* GORUN, F. 9.

— Prez. ind.: *recuprind.* — Și: (învechit) **recoprínde** vb. III.

— Pref. *re-* + **cuprinde.**

RECURÁ vb. I. Intranz. (Rar) A recurge la cineva; a face recurs. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *recurez.*

— Din lat. **recurrere** „a reveni".

RECURÁNT, -Ă adj. v. **recurent**[2].

RECURBÁ vb. I. Tranz. A îndoi un obiect, a încovoia, a curba. Cf. DICȚ. ✧ Refl. *Atunci cînd acul de trasaj se ascute la ambele capete, unul dintre ele se recurbează și servește la trasajul suprafețelor interioare.* ORBONAȘ, MEC. 169.

— Prez. ind.: *recurbez.*

— Din fr. **recourber.**

RECURBÁT, -Ă adj. Îndoit, încovoiat. *Un tub recurbat.* MARIN, PR. I, 34/20, cf. ARISTIA, PLUT.

Un birou trandafiriu cu picioare înalte și recurbate și cu aplicațiuni de bronz aurit. VINEA, L. I, 347.
— Pl.: *recurbați, -te.*
— V. **recurba.**

RECURÉNT¹ s. m. (Jur.) Parte care face recurs. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Președintele fixează un termen la care se citează toate părțile, deci și recurenții arestați.* PR. DREPT, 881, cf. DER.
— Pl.: *recurenți, -te.*
— Din lat. **recurrens, -entis.**

RECURÉNT², -Ă adj. (Anat.; despre artere și nervi) Care revine spre punctul de plecare. *Arterele recurente cea de dinainte și cea de dinapoi, amîndoă nasc printr-un singur trunchiu.* KRETZULESCU, A. 385/18, cf. 381/23, POLIZU, P. 185/18, SCRIBAN, D. ◇ *Febră recurentă* sau *friguri recurente* sau (substantivat, f., art.) *recurenta* = boală infecțioasă, caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. Cf. YGREC, M. N., SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A. 410.
— Pl.: *recurenți, -te.* — Și: **recurânt, -ă** adj.
— Din fr. **récurrent.**

RECURÉNȚĂ s. f. Revenire, reîntoarcere. Cf. DL.
— Din fr. **récurrence.**

RECÚRGE vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A apela la cineva sau la ceva, a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor; a se folosi, a se servi de... *Această stare de lucruri s-a menținut pînă la Regulamentul organic. Ca să o dovedesc aceasta, nu voiesc... a recurge decît la acte autentice.* KOGĂLNICEANU, S. A. 176, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Editorul trebuie întîi să studieze cu băgare de seamă ortografia scriitorului și pe urmă să recurgă la monumentele contimporane.* BUL. COM. IST. I, 25. *Împricinații... aveau dreptul să recurgă la judecata însăși a domnitorului.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Rolla recurgea în asemenea împrejurări la arma neputincioșilor.* BRĂESCU, V. 28. *Cu tot regretul, trebuie să recurg la dumneata.* SEBASTIAN, T. 104. *Se împacă și el destul de greu cu școala, rămînînd repetent și recurgînd probabil la examene particulare.* CĂLINESCU, E. 32. *Autorul unei povestiri istorice... recurge la cuvinte din vremea în care se petrec evenimentele.* IORDAN, L. R. 101. *Sadoveanu nu va recurge... la simboluri neobicinuite.* VIANU, A. P. 226. *Eteriștii au recurs repede la rechiziții.* OȚETEA, T. V. 184. *Construcțiile adversative recurg la topica directă a subiectului.* CL 1957, 231.
— Prez. ind.: *recúrg.*
— Pref. *re-* + **curge** (după fr. *recourir).*

RECÚRGERE s. f. 1. Faptul de a recurge; recurs (2). Cf. DDRF. *Recurgerea la antibiotice și folosirea lor necorespunzătoare pot masca evoluția unei boli.* ABC. SĂN. 70.
2. (Învechit; în forma *răcurgere)* Reflux. ap. URSU, T. Ș. 28.
— Și: (învechit) **răcúrgere** s. f.
— V. **recurge.**

RECÚRS s. n. 1. (Jur.; mai ales în legătură cu verbele „a avea", „a face") Cale de atac prin care se cere unei instanțe superioare anularea, ca neîntemeiată sau nelegală, a unei hotărîri judecătorești anterioare. *Avu recurs la judecată.* CALENDARIU (1794), 31/30. *De se va da sentențiе de vărsare de sînge împrotiva mai marilor țerii aceia,... pot face recurs la curtea noastră.* ȘINCAI, HR. I, 271/21, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Dacă urmează recurs în casațiune, pricina se va trata de urgență.* HAMANGIU, C. C. 49, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tribunalele, prin judecarea recursurilor, verifică legalitatea și temeinicia sentințelor.* BO 1953, 46. *Judecata în recurs se desfășoară la instanța ierarhic superioară instanței care a judecat cauza în fond.* PR. DREPT, 881. *Ne-am cunoscut... la recurs în procesul D[illegible]rotă.* GALAN, Z. R. 149. ◇ Expr. (Învechit) **A avea recurs** = a avea dreptul de a cere instanței superioare anularea unei hotărîri judecătorești anterioare. *Cel ce a plătit are recurs în contra adevăratului debitor.* HAMANGIU, C. C. 234. ✦ (Concretizat) Cerere formulată în scris în vederea anulării unei sentințe judecătorești anterioare. *Îmbărbătă pe oameni, le compunea și recursele la gubern și la curte.* BARIȚIU, P. A. I, 372.
2. Recurgere. *Frecvența unui anumit tip general de expresie, insistența în recursul la serviciile lui, constituie un element însemnat al individualității creatorului.* VIANU, A. P. 9. ◇ Expr. **A avea recurs la ...** = a avea acces la..., a recurge la... *Numele localității... ne-ar rămîne necunoscut, de n-am avea recurs la cîteva fericite documente și la cronica lui Urechia.* HASDEU, I. V. 249. *Ea au recurs la cîteva persoane influente.* BOLINTINEANU, O. 384. ✦ Sprijin, ajutor. Cf. ȘĂINEANU. *La cine ar fi putut găsi recurs victimele unui sistem în care toți slujbașii, de la domn pînă la ultimul vătășel, erau complici?* OȚETEA, T. V. 49.
— Pl.: *recursuri* și (învechit) *recurse.*
— Din lat. **recursus,** germ. **Rekurs,** fr. **recours.**

RECÚRSIE s. f. (Lingv.) Revenire la poziția inițială; relaxare, destindere. *Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziția de articulare și revin la normal se numește „destindere" sau „recursie".* GRAUR, I. L. 47.
— Pl.: *recursii.*
— Din lat. **recursio.**

RECURSÓRIU, -IE adj. (Jur.; în sintagma) *Acțiune recursorie* = acțiune intentată de o persoană care a posedat un bun dobîndit în mod oneros împotriva celui care i-a înstrăinat acest bun; acțiune a unui garant, care a plătit o datorie, intentată împotriva debitorului. Cf. ȘĂINEANU. *La caz de contravenționiune, tribunalul și grefierul vor fi supuși la acțiune recursorie civilă pentru daune-interese.* HAMANGIU, C. C. 311, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat (f.) *-ri-e.* — Pl.: *recursorii.*
— Din fr. **recursoire.**

RECÚT s. m. v. **recrut.**

RECUTÁ vb. I v. **recruta.**

RECUTÁRE s. f. v. **recrutare.**

RECÚTE s. m. v. **recrut.**

RECUZÁ vb. I. Tranz. A cere retragerea din completul de judecată a unui judecător în cazul în care se pune la îndoială obiectivitatea sa; p. ext. a respinge, a nu recunoaște ceva sau calitatea cuiva. Cf. STAMATI, D. *După titlurile istorice a neamului, ce nu le recuză nimene, după analele pozitive a limbei, în zădar am mai cerca vreun temei școalelor moderne.* RUSSO, S. 73. *Un exemplu pe care nu-l veți recuza,il avem în Serbia.* MAIORESCU, D. I, 145. *Aflînd procurorul despre votul lui Cocovei, îl recuză de atunci totdeauna.* I. NEGRUZZI, S. I, 215, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Am să trag la sorți pe domnii jurați... Ai dreptul să recuzi șase.* SADOVEANU, O. VIII, 180. *Oricare dintre părți poate recuza pe judecătorul care ar avea un interes în cauză.* PR. DREPT, 774. (Fig.) *Soarta pare c-ar fi voit să ne recuze orice altă origine, decît pogorîrea noastră din neamul roman.* ODOBESCU, O. II, 279. ✦ Refl. A refuza de a judeca o pricină, de a da o hotărîre; a se declara incompetent; a se sustrage. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă credeți că trebuie să vă recuzați în acest proces al meu, recuzați-vă singuri...* GALACTION, O. A. I, 107. *Divanul desemnează pe vornicul Teodor Balș și pe banii Ioan Tăutul și Petrache Negri care propun să se unească cu ei și episcopul de Roman, Gherasim. Dar acesta se recuză.* OȚETEA, T. V. 191. (Fig.) *Poate că tocmai exasperarea sentimentului, printr-o reacție de apărare, se „recuză"*

însăşi, lasă loc altitudinii intelectuale. IBRĂILEANU, S. L. 59.
— Prez. ind.: *recúz.*
— Din fr. **récuser.**

RECUZÁBIL, -Ă adj. Care poate fi recuzat. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Judecătorul recuzabil are datoria să se abţină din proprie iniţiativă să judece.* PR. DREPT, 774.
— Pl.: *recuzabili, -e.*
— Din fr. **récusable.**

RECUZÁRE s. f. Acţiunea de a r e c u z a şi rezultatul ei; (ieşit din uz) recuzaţie, recuză. Cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Sustragere de la ceva. *„Stilistica este studiul limbii ca artă şi, pentru a-l întreprinde, trebuie să posezi simţul artistic, într-un grad pe care nu mi-este dat să-l ating . . .“ Apare destul de limpede, în această recuzare, dorinţa de a izola domeniul faptelor de intervenţia sentimentului apreciator.* VIANU, M. 126.
— Pl.: *recuzări.*
— V. **recuza.**

RECUZÁT, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) căreia i s-a respins sau nu i s-a recunoscut competenţa ori autoritatea. Cf. DL, DM.
— Pl.: *recuzaţi, -te.*
— V. **recuza.**

RECUZÁŢIE s. f. (Ieşit din uz) Recuzare. *Despre referatul învoit între mădularile tribunalurilor şi despre recuzaţii* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 68, cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.
— Pl.: *recuzaţii.* — Şi: **recuzaţiúne** s. f. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.
— Din fr. **récusation,** lat. **recusatio, -onis.**

RECUZAŢIÚNE s. f. v. **recuzaţie.**

RECÚZĂ s. f. (Ieşit din uz) Recuzare. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Postverbal de la **recuza.**

RECUZÍTĂ s. f. Totalitatea accesoriilor (cu excepţia costumelor şi a decorului) necesare la montarea unei piese de teatru, a unui film, a unui spectacol. V. r e c h i z i t e. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Discuţia rămîne la recuzită. Baruţu voia să intre-n film cu toba.* ARGHEZI, C. J. 16. *Un lighean de porţelan de epocă romantică, luat din recuzita teatrului, era aproape plin.* CĂLINESCU, S. 815. *Un camarad „urmăreşte“ cu textul în mînă, în locul celui trimis la restaurant jos, după obiecte de recuzită.* CAMIL PETRESCU, P. V. 9. *Recuzita de care aveam nevoie era simplă şi uşor de procurat: o masă, cîteva scaune.* V. ROM. iulie 1954, 252. ✧ F i g. *Nu lipseşte din această revistă a aspectelor generale ale naturii nici răsăritul lunii, pentru care scriitorul se adresează însă recuzitei de metafore şi comparaţii obicinuite în romantism.* VIANU, A. P. 80. *El intra şi cu . . . o bogată recuzită specifică poeziei ermetice, formaliste.* V. ROM. ianuarie 1954, 164. *Recuzita sa poetică . . . şi imaginile sale se scaldă, ca la poetul francez, într-o atmosferă rarefiată.* GL 1958, nr. 6, 1/1.
— Şi: (învechit) **recvizítă** (STAMATI, D.), **recuizítă** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.
— Din germ. **Requisit.**

RECUZÍTE s. f. pl. v. **rechizite.**

RECUZITÉR s. m. v. **recuzitor.**

RECUZITÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană însărcinată (la teatru sau la studiourile cinematografice) cu procurarea şi păstrarea recuzitei. *Pe culoarele de din dosul scenei . . . maşiniştii şi recuzitorii alergau de colo pînă colo.* ARDELEANU, D. 182.
— Pl.: *recuzitori, -oare.* — Şi: **recuzitér** s. m. NOM. PROF. 81.
— Din germ. **Requisiteur.**

RECVIÉM s. n. (În biserica romano-catolică) Rugăciune pentru pomenirea unei persoane decedate; compoziţie muzicală scrisă pe textul acestei rugăciuni. *Recviem (cîntare la pomeniri).* ASACHI, L. $60^{1}/45$. *La Pesta studenţii conspirară . . . să mijlocească un requiem (parastas) la mormintele celor împuşcaţi sau spînzuraţi.* BARIŢIU, P. A. III, 17, cf. GHEŢIE, R. M. *Iată pentru ce pomenirea lui Caragiale nu poate fi făcută cu liniştea deplină şi religioasă, cuvenită unui recviem.* GALACTION, A. 272, cf. KLOPŞTOCK, F. 269. *Recviemul . . . , una din capodoperele genului vocal-simfonic, reprezintă prin caracteristicile sale o lucrare aparte.* M 1962, nr. 4, 38.
— Scris şi: *requiem.* — Pl.: *recviemuri.*
— Din lat. **requiem, fr. requiem.**

RECVIZÍTĂ s. f. v. **recuzită.**

RECVIZÍTE s. f. pl. v. **rechizite.**

RECVIZITOR s. m. (Latinism rar) Arhivar. *Hrisovul acesta s-au înnoit prin capitulul din Bălgradul Ardealului în anul 1606, cînd se luase puterea de la preoţi, rugaţi fiind recvisitorii la aceea de Gheorghie Vaş.* ŞINCAI, HR. I, 331/36.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *recvizitori.*
— Din lat. **requisitor.**

RECVIZÍŢIE s. f. v. **rechizíţie.**

RED s. n. v. **rediu.**

REDÁ vb. I. T r a n z. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o situaţie etc. pe care le-a mai avut; a restitui. Cf. STAMATI, D. *Ea se uită drept la soare, . . . razele lui vin de-i redau voioşia pierdută.* NEGRUZZI, S. I, 105. *Reda naţiei gemînde Antici drepturi şi tărie.* ALEXANDRESCU, O. I, 262. *Liniştea ce-i redase încrederea în sine şi în dibăcia sa.* FILIMON, O. I, 126. *Redă-mi comoara unei clipe Cu ani de părere de rău !* EMINESCU, O. I, 212. *Redă-mi puterea biruinţii, Refă-mă omul care-am fost !* MACEDONSKI, O. I, 38, cf. DDRF. *Reda-vom sfîntului pămînt Odihnă şi frăţie.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 52, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Această hotărîre îmi răcori capul . . . şi-mi redădu limpezimea cugetării.* HOGAŞ, DR. I, 55. *Pentru întîia oară, scăpat din mîinile străinilor, e redat căminului părintesc.* BASSARABESCU, V. 26. *Nu e nimic pe lumea asta ce ţi-ar putea reda liniştea?* CAMIL PETRESCU, T. II, 304. *Voi reda bietei Olimpia libertatea ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 99. *Dacă cineva mi-ar reda vederea cu condiţia să nu întîlnesc decît chipuri ca ale voastre, aş prefera să rămîn orb.* H. LOVINESCU, C. S. 85. *De mîni îl dezlegaţi, Puterea să i-o redaţi.* TEODORESCU, P. P. 383. ✧ F i g. *Lumina asta vine din pămînt. Nu se sperie, nu se sculură-n vînt. O redau plantele sătule de vară, Toate fiinţele gata să moară.* ISANOS, Ţ. L. 30.
2. F i g. A exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice, a descrie; a reproduce. Cf. ŞĂINEANU. *Sarcina romancierului este grea, căci el trebuie să redeie viaţa cu adevăr şi cu poezie.* IBRĂILEANU, S. L. 100. *Iubim frumuseţea şi pe cei ce pot ca s-o redea.* GALACTION, A. 5. *S-a aprins între noi o discuţie greu de redat, ale cărei cuvinte cădeau ca o bătaie de aripi.* VLASIU, D. 184. *Priveliştea era pentru el un tablou spălat tot şi redat în culorile lui vii.* CAMIL PETRESCU, N. 63. *Măestria literară înseamnă arta de a reda marele adevăr al vieţii, esenţialul, în imagini artistice.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 94. *Poeţii au reuşit să redea sentimentele cele mai scumpe poporului, izvoarele adînci ale dîrzeniei şi hotărîrii sale.* BENIUC, P. 84. *Hărţile întocmite au fost destul de exacte din punct de vedere ştiinţific şi bine redate din punct de vedere cartografic.* MG I, 20. *Care anume dintre arte ar putea să redea această simfonie a culorilor . . . ?* S ianuarie 1961, 12.

Acești pictori . . . încearcă să redea imaginea cît mai simplu și mai direct. v. rom. noiembrie 1962, 145.

— Prez. ind.: *redau.*

— Perf. *re-* + **da** (după fr. *redonner*).

REDACTÁ vb. 1. Tranz. A formula în scris (în mod metodic și ordonat) rezultatul unui proces de gîndire (o povestire, o descriere, o lucrare, un act); (învechit) a redija. V. compune, elabora. *Art. 11 redactat de comisie.* Românul (1857), nr. 19, 1²/60. *Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamația revoluționară.* Ghica, s. 705. *Redacta informații, făcea corecturi și numai seara . . . își aducea și el aminte că e trudit.* Vlahuță, o. a. 237, cf. ddrf, Șăineanu, Barcianu, Alexi, w. *Într-o scrisoare, redactată în limba germană, i se zice „Schaizmeister".* bul. com. ist. v, 115. *Notează, te rog, se adresă medicul șef către cel însărcinat să redacteze procesul verbal.* Brăescu, v. 69. *Să redactăm . . . și pe urmă să semnați.* Sebastian, t. 238. *Probabil la consfătuirile de la consulatul rusesc sau de la Samurcaș s-au redactat proclamația de la Padeș și primul arz către Poartă.* Oțetea, t. v. 135. ✦ (Învechit) A conduce, în calitate de redactor, o publicație periodică. *„Foaia științifică și literară", redactată de mine, tipări un număr extraordinar din 6 februarie 1844.* Kogălniceanu, s. a. 195, cf. Creangă, a. 137.

— Prez. ind.: *redactez.*

— Din fr. **rédiger**, lat. **redigere** (după *redacție, redactor*).

REDACTÁRE s. f. Acțiunea de a redacta și rezultatul ei; formulare în scris; (învechit) redacție, redijare. *Cu redactarea întregului raport a fost însărcinat d. G. Misail.* Maiorescu, d. ii, 38, cf. ddrf, Alexi, w. *A întrebuințat în redactarea actului formele cele mai pompoase ce știa dînsul.* bul. com. ist. i, 307. *Vreau să-mi mai ajuți la redactarea unor rapoarte.* Brătescu-Voinești, p. 189. *Redactarea definitivă, adică adecvarea cît mai completă a formei la fond, este factorul important al frumuseții unei poezii.* Ibrăileanu, s. l. 224. *Un prietin bun al meu . . . povestește despre chinul acesta, al redactării.* Sadoveanu, o. vi, 325. *Cea mai grea încercare pentru lexicograf, în munca de alcătuire a dicționarului, este redactarea definiției.* l. rom. 1953, nr. 4, 31.

— Pl.: *redactări.*

— V. **redacta.**

REDÁCTOR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care lucrează în mod permanent în redacția unui ziar, a unei edituri etc., îngrijind și purtînd răspunderea lucrărilor care se tipăresc; persoană care redactează un articol, un studiu etc. *Redactorii Curierului românesc.* cr (1829), 13¹/19, cf. Valian, v., Stamati, d. *Alții trăiesc de prietenia măgulitoare a unor mici pedanți redactori de jurnale.* Russo, s. 66, cf. Polizu. *Eu am trimis răspuns redactorului, făcîndu-l să înțeleagă necuviința unor asemenea articole.* Ghica, a. 545. *Redactori care lăudați Pe unii dintre candidați, . . . Crez că nu rău vă potriviți cu omul ce m-a zugrăvit.* Alexandrescu, o. i, 325. *E vederat că redactorul cel posterior, găsind o notiță fără dată despre acest evenement, îl atribui pe ghicite timpului lui Ștefan cel Mare.* Hasdeu, i. v. 256, cf. Maiorescu, cr. ii, 7. *D-aș fi măcar cunoscut cu redactorii „Convorbirilor" din Iași, le-aș da desigur povața ca să schimbe cît mai curînd titlul foaiei lor.* Odobescu, s. iii, 105. *L-am primit în dar la anul nou de la „Ghimpele", unde sînt în calitate de redactor.* Caragiale, o. iv, 294. *Îi plăcea mai bine să rămîie așa cum e, redactor al gazetei guvernamentale.* Vlahuță, o. a. i, 191, cf. ddrf, Șăineanu, Barcianu, Alexi, w. *Avem mai mulți redactori decît cititori.* Rebreanu, r. i, 182. *Nivelul ziarelor depinde în ultima instanță de cadrele de redactori și colaboratori literari care muncesc la ziar.* Lupta de clasă, 1954, nr. 1, 67. *Am fost invitat într-o seară la un redactor al uneia din revistele avangardiste.* Vlasiu, d. 299. *Un redactor, agasat, i-a făcut, după socotința sa, o farsă.* Călinescu, c. o. 134. *Ați doar că-ți plăcea să umbli cu șpalturile de corecturi în redacție și să zăbovești acolo privind . . . la munca . . . redactorilor.* Pas, z. i, 284. *Celălalt . . . era un ziarist — redactor la „Scînteia".* Mihale, o. 420. ✧ (Însoțit de determinări care indică funcția) *Redactor respunzătoriu.* Telegraful (1854), 4¹/76, cf. ddrf. *E directorul și primul redactor al ziarului „Alarma".* Vlahuță, o. a. iii, 20. *Oricît era Ibrăileanu director, secretar de redacție și redactor-prim, nu-l puteam găsi totdeauna la îndemîna mea.* Galaction, a. 91. *Adusese cu el și „Monitorulu român", la care era acum un fel de redactor-șef.* Camil Petrescu, o. ii, 522.

— Pl.: *redactori, -oare.*

— Din fr. **rédacteur.**

REDÁCȚIE s. f. **1.** Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o editură etc. *Redacția gazetei nu se va abate de la acele ce privesc căiră îmbunătățirea inimei și a minței* (a. 1829). Uricariul, viii, 108, cf. Valian, v., Polizu. *Acest memoriu s-a îndreptat . . . apoi pe la redacțiile jurnalelor.* Ghica, a. 802. *Redacția acestei foi va primi orice plîngere dreaptă a cetățenilor.* Bolintineanu, o. 247. *E gravă contrazicere, mai ales pentru redacție, care, alăturea cu articolele mele, tipărește poezile lui Teodoru.* Gherea, st. cr. i, 307, cf. ddrf, Șăineanu, Barcianu, Alexi, w. *A doua zi se duse la „Drapelul". Un băiat îl introduse la secretarul de redacție.* Rebreanu, r. i, 182. *Dacă toată redacția lipsește de patru zile, cum să mai scoatem atunci gazeta?* Camil Petrescu, t. i, 180. *Există desigur în redacție o canalie care-l lucrează.* C. Petrescu, c. v. 134. *Redacția nu pune deocamdată nici o condiție, fiindcă de fapt nu există.* Vlasiu, d 78. *Cișmigiul: alei de trandafir, . . . popasul sentimental și duios al funcționarilor din ministere, autorităților, școlilor și redacțiilor din cartier.* Arghezi, b. 93. *S-a retras de la „Vorba", luînd cu el jumătate din redacție . . . și a fondat un nou ziar.* Stancu, r. a. iv, 364. ✦ Localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, ai unei reviste etc. *Cu numărul trecut am dat afară planul și înștiințarea pentru „Curierul românesc" pe anul viitor, la care poftesc și rog pre cinstiții rămînători ca pînă la 25 de dechem. să binevo[i]ască a înștiința și număra bani la redacție.* cr (1829), 297²/25. *Ne-am întors foarte veseli la redacție.* Caragiale, o. ii, 29. *Mi-am luat pălăria și cu gazeta în buzunar m-am dus întins la redacție.* Vlahuță, o. a. i, 222. *Am ieșit într-o zi dintr-o redacție și prins ca de o spaimă am plecat la țară.* Anghel, pr. 56. *Este o generație de avocați fără cauze, . . . ziariști fără redacții.* Petică, o. 438. *Nu mai dau cu zilele pe la redacție.* Camil Petrescu, t. i, 181. *Mai e cineva la redacție?* Teodoreanu, m. u. 21. *Într-o zi se înfățișează la redacția noastră un oștean de pe front.* Sadoveanu, o. vi, 439. *Redacția e închisă. La mine e frig.* Stancu, r. a. v, 366.

2. (Învechit) Redactare; felul, forma în care este redactată o publicație. *Cea dintîiu despărțire se va îndeletnici asupra reviziii, constituției și redacției progeturilor condicilor.* cr (1829), 309²/2. *M-a însărcinat pe mine cu compunerea și redacția acestii lucrări.* Kretzulescu, m. 2/24, cf. Stamati, d. *„România literară" . . . are toate simpatiile noastre pentru călduroasa și folositoarea sa redacție.* Russo, s. 149. *Dovada cea mai bună de redacțiunea cronicei deja după moartea lui Nistor este următoarea.* Hasdeu, i. v. 255. *Cîntecul . . . s-a răspîndit printre românii de la Dunăre și de la Carpați și s-a strămutat pe dialectul acestora, rămînîndu-i, din vechea sa redacțiune, numeroase ziceri ce sînt comune ambelor idiome.* Odobescu, s. i, 218, cf. ddrf, Șăineanu. *Pe lîngă deosebirile care se constată din exemplele acestea, redacțiunea din manuscriptul lui Enache Kogălniceanu mai cuprinde încă și multe cuvinte streine.* bul. com. ist. ii, 145. *N-o iei de la reportaj și de la bucătăria redacției. Din prima zi, prima pagină.* C. Petrescu, c. v. 158.

— Pl.: *redacții.* — Și: (învechit) **redacțiúne** s. f.

— Din fr. **rédaction.**

REDACȚIONÁL, -Ă adj. **1.** Care aparține redacției **(1)**, privitor la redacție, de redacție. *Un credincios al mesei redacționale era Bărgăuanu.* TEODOREANU, M. U. 38. *Observațiile unor lovarăși actori care au luat parte la prima întîlnire cu colectivul redacțional al revistei noastre.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 2/1.

2. Privitor la redacție **(2)**. *Cu ani în urmă, lucrasem alături de el... la alcătuirea redacțională și tehnică a programelor de sală ale Teatrului Național din București.* V. ROM. octombrie 1963, 183.

— Pl.: *redacționali, -e.*

— Din fr. **rédactionnel.**

REDACȚIÚNE s. f. v. **redacție.**

REDÁN s. n. **1.** Lucrare simplă de fortificație, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieșit în afară. *Șoimu-n redan cade răcnind: „Moldova să trăiască!"* ALECSANDRI, P. III, 442. *Artileria diviziei 4 este împiedicată în acțiunea ei prin focul infanteriei turcești dintr-un redan.* MAIORESCU, D. II, 92, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dinspre tabia Abdul-Cherim, din redanul scurmat în coastele ei... venea un foc iute de puști.* SADOVEANU, O. II, 28.

2. Aliniere a clădirilor de-a lungul unei străzi, astfel încît un colț al lor să iasă mai mult în stradă. DL, DM. ◇ Loc. adv. **În redane** = în zigzag. *Blocurile sînt trasate în redane.* V. ROM. decembrie 1960, 171.

— Pl.: *redane.* — Și: **rădán** s. n. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **redan,** rus. **редан.**

REDÁRE s. f. Acțiunea de a reda și rezultatul ei. **1.** (În dicționarele din trecut) Restituire. Cf. STAMATI, D., LM, DDRF.

2. Prezentare, descriere (a unui fapt, a unui sentiment etc.); reproducere. *Coșbuc fiind eminamente obiectiv și impersonal în redarea dragostei, personalismul necesar se manifestează într-un mod indirect, prin zugrăvirea mai ales a dragostei femeiești.* GHEREA, ST. CR. III, 280. *Bălcescu nu aspiră către redarea lucrurilor și ființelor, văzute în trăsăturile lor particulare și pitorești.* VIANU, A. P. 32. *Arta populară nu poate fi înțeleasă și dezvoltată în mod just decît pe baza cunoașterii și redării vieții poporului a cărui expresie nemijlocită este.* CONTEMP. 1953, nr. 353, 1/3. *Un mijloc de redare a atmosferei și personagiilor adesea folosit în schiță și dus la desăvîrșire de către maeștrii ei, este dialogul.* ib. 1954, nr. 379, 3/2.

— V. **reda.**

REDĂRUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A dărui din nou. *Trandafirul dăruit Adinei fusese redăruit lui Dănuț.* TEODOREANU, M. II, 212.

— Prez. ind.: *redăruiesc.*

— Pref. *re-* + **dărui.**

REDĂTĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care redă **(1)**. *De viață e redătătoare Pentru orice searbăzi muritori, — Privighetoarea-nvietoare.* MACEDONSKI, O. I, 187.

— Pl.: *redătători, -oare.*

— Pref. *re-* + **dătător.**

RÉDE vb. III v. **ride.**

REDEBITÓRIU, -IE adj. v. **redibitoriu.**

REDÉGE vb. III v. **redija.**

REDÉMȚIE s. f. v. **redempțiune.**

REDEMPȚIÚNE s. f. Izbăvire, mîntuire. *Pe cînd mă ocupam de redempțiunea sufletului, ... simții o mînă că mă atinge încetinel pe spinare.* FILIMON, O. I, 308, cf. 312. *Ce pseudoprudență revoltătoare să arunci înapoi într-un menaj dizolvat... pe o femeie care-și cerșește redempțiunea și care ți-a dăruit un copil.* GALACTION, O. A. I, 52. ◇ Fig. *Ce monument de redemție întru posteritate ar fi antologia versurilor rare, extrase de un scafandru dibaci din pîntecele corăbiilor naufragiate.* PERPESSICIUS, M. IV, 407.

— Și: **redémție** s. f.

— Din fr. **rédemption.**

REDENGÓTĂ s. f. v. **redingotă.**

REDESCHÍDE vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) deschide din nou (o ușă, o fereastră etc.). *Răsună toaca de utrină, Chiliile s-au redeschis.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 31, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Era închis în castelul din Milan, ale cărui porți nu se redeschiseră poate niciodată pentru dînsul.* IORGA, L. I, 508. *Ochii săi încercănați se redeschideau, priveau ca la un loc străin podelele, manechinele țepene și patul nedesfăcut.* BARBU, P. 166.

2. Refl. Fig. (Despre școli, instituții, întreprinderi) A-și relua activitatea întreruptă pentru un timp. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, DL, DM.

— Prez. ind.: *redeschid.*

— Pref. *re-* + **deschide.**

REDESCHÍDERE s. f. Acțiunea de a (se) redeschide; reîncepere, reluare a unei acțiuni sau a unei activități întrerupte pentru un timp. *La ocazia redeschiderei teatrului național.* CALENDAR (1856), 105/2. *Pentru dignitatea ambelor părți, nici să mai gîndim la vreo redeschidere a faimosului proces.* CARAGIALE, O. VII, 332, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În fața profesorilor erau și cinci premianți ai întîiului an de studii de la redeschiderea școlii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 191.

— Pl.: *redeschideri.*

— V. **redeschide.**

REDESCOPERÍ vb. IV. Tranz. A descoperi din nou; a reafla, a regăsi. *Omul uită un adevăr, îl caută din nou. Îl redescoperă.* C. PETRESCU, Î. II, 57.

— Prez. ind.: *redescópăr.*

— Pref. *re-* + **descoperi.**

RÉDEȘ, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Înalt (Vadu Crișului — Oradea). ALR I 789/295.

— Pl.: *redeși, -e.*

— Etimologia necunoscută.

REDEȘTEPTÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) deștepta, a (se) trezi din nou, a-și veni în fire, a readuce (sau a reveni) la viață. *Mă redeștept curînd același, și-n mine nu se face calm.* MACEDONSKI, O. I, 98, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. A (se) stîrni din nou, a (se) reaprinde, a reizbucni. *Dacă... în aceste rînduri de introducere am amintit o luptă acum împăcată din mica noastră mișcare literară, nu este pentru a redeștepta violența vechilor dezbateri, ci este din contra pentru a ne arăta bucuria.* MAIORESCU, CR. II, 249. *Leon Asachi aducea în Moldova cultura națională redeșteptată în Ardeal de marii bărbați ai neamului.* F (1890), 516, cf. BARCIANU. *Se redeștepta firea indiferentă pentru a împlini menirea legilor sale.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 50, cf. ALEXI, W. *Toată scîrba și ura se redeșteptaseră mai crude.* C. PETRESCU, Î. II, 227. *I se redeșteptau în suflet emoțiile nopților de dispută de la Liceul Internat.* CĂLINESCU, E. O. II, 14. *În el se redeșteptase comandantul.* BARBU, P. 238.

2. Tranz. A reaminti, a evoca. *Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri, Redeșteptînd în față-mi trecutele nimicuri.* EMINESCU, O. I, 107. *Simt cum toate loviturile acestea bat în sufletul meu și-mi redeșteaptă, ca dintr-o lume depărtată, dulcea și sfînta evlavie a copilăriei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 164. *În zadar mă-ncercam să redeștept în el pe bunul meu amic de altădată.* id. ib. 239.

— Prez. ind.: *redeștépt.*

— Pref. *re-* + **deștepta.**

REDEȘTEPTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e d e ș t e p t a și rezultatul ei; trezire (din lîncezeală, din amorțeală), reînviere. *Rolla a avut o mare înfluență asupra societății Iașului . . . , dînd mîna cu toți tinerii din acea epocă . . . pentru redeșteptarea simțului de demnitate personală.* ALECSANDRI, s. 97, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dîndu-și samă de rolul burgheziei muntene în redeșteptarea națională . . . , Odobescu are cuvinte de laudă pentru „Bucureștiul" liberal.* IBRĂILEANU, SP. CR. 216. *Țara Românească a rămas unul din centrele cele mai importante ale acțiunii de redeșteptare a grecilor.* OȚETEA, T. V. 116.
— Pl.: *redeșteptări.*
— V. **redeștepta.**

REDEVÁBIL, -Ă adj. (Franțuzism) Îndatorat, dator. Cf. ALEXI, W. ✧ F i g. *Paralelizarea chipului omenesc cu aspectele naturii apare și la T. Arghezi, un poet de atîtea ori redevabil viziunilor baudelaireiene.* VIANU, M. 86.
— Pl.: *redevabili, -e.*
— Din fr. **redevable.**

REDEVENÍ vb. IV. I n t r a n z. A deveni, a fi din nou așa cum a fost mai înainte. *Regimul de privilegii . . . redeveni o stare legală în Principate.* KOGĂLNICEANU, S. A. 202. *Autorul cronicei fu anume Nistor Urechia . . . , redevenit iarăși . . . mare vornic.* HASDEU, I. V. 255. *El clipi cu ochii — ea redevenise umbră simplă.* EMINESCU, N. 58, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Uite, moneher, zise Milescu, cu o cîzmă în mînă, redevenit filozof.* D. ZAMFIRESCU, R. 216, cf. ALEXI, W. *Atunci cînd te cred desființat, e destul să ridici fruntea, ca să redevii întreg cum ai fost.* CAMIL PETRESCU, T. II, 546. *Știa că bolnavul redevine un copil cu toate poftele și mulțumirile inocente ale unui copil.* C. PETRESCU, Î. II, 47. *Surîde îmbunat, pe urmă redevine grav.* SEBASTIAN, T. 92. *Un ceas joacă teatru, răspunzînd exact noțiunei de „față" din mintea lor, după aceea redevine Olguța.* TEODOREANU, M. II, 327. *În jumătate de oră furtuna se potolește și, de la o zare la alta, cerul redevine albastru și pur.* BOGZA, C. O. 64. *Pereții se întunecară, redevenind vineți.* STANCU, R. A. III, 207. *Veselia mea trecuse, iar doctorul Munteanu redevenise . . . vesel.* PREDA, R. 45.
— Prez. ind.: *redevin.*
— Pref. *re-* + **deveni.**

REDEVÉNȚĂ s. f. (În economia capitalistă) Cotă care se plătește la date fixe, din produsul unei exploatări. *Nu lucrez întîia oară în materie de petrol. Sînt sătul de opțiuni și de puncte de redevență.* C. PETRESCU, R. DR. 201. *A rămas pe ea simplu arendaș, plătind proprietarului o redevență de 4% asupra valorii proprietății.* SADOVEANU, O. IX, 329. *Coloniștii nu mai erau supuși decît unor redevențe în bani sau în natură.* OȚETEA, R. 56.
— Pl.: *redevențe.*
— Din fr. **redevance.**

REDIRITÓRIU, -IE adj. Care poate anula o vînzare. Cf. ȘĂINEANU. *Acțiunea pentru vicii redebitorii trebuie să fie intentată de cumpărător în scurt termen.* HAMANGIU, C. C. 346, cf. ALEXI, W. *Cumpărătorul are facultatea . . . să ceară, printr-o acțiune redhibitorie, desființarea vînzării.* PR. DREPT, 368, cf. DN[2].
— Scris și: *redhibitoriu.* — Pl.: *redibitorii.* — Și: **redebitórin, -ie** adj.
— Din fr. **rédhibitoire.**

REDIRÍȚIE s. f. Anulare a unei vînzări cînd obiectul care se vinde are un defect. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, DN[2].
— Și: **redibiț́úne** s. f. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, DN[2].
— Din fr. **rédhibition.**

REDIRIȚIÚNE s. f. v. **redibiț́ie.**

REDICÁ vb. I v. **ridica.**

REDICÁRE s. f. v. **ridicare.**

REDÍCHE s. f. v. **ridiche.**

RÉDIE[1] s. f. Stadiu larvar în dezvoltarea gălbezei; larvă care se găsește în acest stadiu. *Fiecare formează cîte o larvă alungită cu un orificiu bucal și un început de intestin, numită redie.* ZOOLOGIA, 27, cf. DER.
— Etimologia necunoscută.

RÉDIE[2] s. f. v. **rediu.**

RÉDIE[3] s. f. v. **reghie.**

REDÍF s. m. (Turcism) Soldat rezervist în armata turcă. Cf. ȘIO II[2], 159.
— Pl.: *redifi.*
— Din tc. **redif.**

REDÍGE vb. III v. **redija.**

REDIGEÁ vb. II v. **redija.**

REDIGIÁRE s. f. v. **redijare.**

REDIJÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A redacta. Cf. STAMATI, D. *Un ofis redijat bine e o lege-n prescurtare.* ALEXANDRESCU, O. I, 266. *Aceste tabele sînt redigeate în dublu exemplar.* I. IONESCU, P. 163. *E sigur însă că el nu avuse timp de a-și redege definitiv opera.* HASDEU, I. V. 255. *Aș dori să am o explicare cu d-voastră . . . — În ce cestiune? — Într-o cestiune foarte serioasă ce s-a ivit în jurnalul de redigeați.* ALECSANDRI, T. 1 708. *Găsirăm mijlocul a redija o protestație și a o trimite la Constantinopol.* BOLINTINEANU, O. 266, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU. *Actul de naștere se va redige îndată.* HAMANGIU, C. C. 24, cf. BARCIANU, ALEXI, W., L. ROM. 1960, nr. 5, 19.
— Prez. ind.: *redijez.* — Și: **redige, redége** vb. III, **redigeá** vb. II.
— Din fr. **rédiger.**

REDIJÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a r e d i j a și rezultatul ei; redactare. *Pe atunci începusă a se ocupa cu redigiarea Regulamentului Organic* (a. 1855). URICARIUL, IV, 434/1, cf. LM.
— Pl.: *redijări.* — Și: **redigiáre** s. f.
— V. **redija.**

REDIJÁT, -Ă adj. (Învechit) Redactat. DL, DM.
— Pl.: *redijați, -te.*
— V. **redija.**

REDINGÓT s. n. v. **redingotă.**

REDINGÓTĂ s. f. Haină bărbătească, de obicei de culoare neagră, cu poalele lungi, încheiată cu două rînduri de nasturi. *Un bancher în redengota sa și cu mîinele încleștate asupra burtei.* CR (1848), 24[2]/32, cf. STAMATI, D. *Tînărul institutor poartă o redingotă neagră, foarte lungă-n poale.* CARAGIALE, O. I, 113. *Apucase pe director de gulerul redingotei.* DELAVRANCEA, S. 159. *Cînd îl văd străbunii în zale îmbrăcați, Roșesc, din înălțimea portretelor auguste, De strîmta redengotă cu mînece înguste A celui care-și zice nepot de cruciați.* MACEDONSKI, O. I, 24, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Parcă tot așa era. Aceeași redingotă măslinie.* ANGHEL, PR. 139. *Își îmbrăcă redingota.* GÎRLEANU, N. 78. *Rîdeau . . . de redingota lui unsuroasă și tocită.* REBREANU, I. 74. *Mi s-a pecetluit în minte redingota lui tutunie.* CIAUȘANU, R. SCUT. 19. *Te prinde redingota bine.* TOPÎRCEANU, B. 67. *O însoțea un băiat subțiratec și spălăcit, cu ochelari, înfășat parcă într-o redingotă lungă și strîmtă.* CAZIMIR, GR. 98. *Din cînd în cînd se întorcea spre un domn . . . în redingotă neagră.* C. PETRESCU, Î. II, 72. *Ăl din fund, din picioare, . . .*

cu ridingotă, e nen-tu mare. KLOPȘTOCK, F. 161. *Fratele Frunză (Axinte), cu redingota lui rămasă dintr-o preistorie a redingotei, surîdea în barba lui creață.* TEODOREANU, M. U. 28. *Să țină cont că vine la balul prefecturii . . . Să-l treci în redingot.* P. CONSTANT, R. 171. *Mă îmbrăcam deseori cu redingota.* SADOVEANU, O. III, 338. *Turcul se repezi înspăimîntat în jos pe scări, ștergîndu-și mîna cu poalele redingotei.* BART, S. M. 46. *Toți boierii și boiernașii, în redengotă și cu monoclu . . . , aveau fiecare partidul lui.* ARGHEZI, B. 155. *Cînd se așezau la masă pică și Stănică în redingotă, cu un guler țipător de înalt.* CĂLINESCU, E. O. II, 290. *E acum un tînăr de douăzeci de ani, foarte elegant în redingotă scurtă cenușie, strînsă sus pe talie, iar jos largă, aproape ca o rochie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 185. *Se îmbulzeau amarnic, croindu-și un loc din coate, . . . fanți furlandisindu-se spilcuiți foarte în redingotele lor prăzulii.* C. PETRESCU, A. R. 7.

— Pl.: *redingote.* — Și: **redingót** s. n., (învechit) **redengótă,** (rar) **ridingótă** s. f.

— Din fr. **redingote.**

REDISPĂREÁ vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou, a pieri (dinaintea ochilor). *Ea se reivi, surîse . . . Redispăru.* EMINESCU, N. 72. *Pe bolta cea albastră mii stele scînteiază, Dar toate făr' de urmă în noapte redispar.* I. NEGRUZZI, S. II, 264, cf. IV, 112, SCL 1960, 21.

— Prez. ind.: *redispár.*

— Pref. *re-* + **dispărea.**

REDISTILÁ vb. I. Tranz. A distila din nou pentru a obține un produs mai pur; (regional) a reface (4). Cf. DL, DM, DN[2].

— Prez. ind.: *redistilez.*

— Din fr. **redistiller.**

REDISTILÁRE s. f. Acțiunea de a redistila. DL, DM.

— Pl.: *redistilări.*

— V. **redistila.**

REDISTRIBUÍ vb. IV. Tranz. A distribui, a împărți, a repartiza din nou.

— Prez. ind.: *redistribui.*

— Pref. *re-* + **distribui.** Cf. fr. redistribuer.

REDISTRIBUÍRE s. f. (Rar) Faptul de a redistribui; reîmpărțire. *Din moment ce clerul n-a realizat transformările cerute de evoluția economică, depozedarea lui și redistribuirea averii bisericești se impunea ca o necesitate de ordin general.* OȚETEA, R. 102.

— Pl.: *redistribuiri.*

— V. **redistribui.**

REDÍȘ s. n. (Regional) Pădure mică și tînără; rediu. Cf. H IV 82, 244, IX 387. *Și-o șterge huima în fundul pădurii, iar flăcăul prinde inelul, îl pune în deget și fuge cît poate prin rediș, spre luminiș.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 45. *Apucă la fugă spre rediș, fugărit de cîini.* I. CR. III, 168.

— Pl.: *redișuri.* — Și: **rădíș** s. n. SCRIBAN, D

— **Rediu** + suf. *-iș.*

RÉDIU s. n. **1.** (Atestat prima oară la 1493, cf. BOGDAN, D. ȘT. II, 26) Pădure mică și tînără, dumbravă; (regional) rădiac, rediș, berc; p. restr. porțiune de pădure izolată. *Să va alege partea me . . . din cîmp și din rădiu cu loc de prisacă* (a. 1670). URICARIUL, XXV, 277. *Au aflat în mijlocul unui rediu des o priseacă cu stupi.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *În rediul cel mic, copaciul cel mare se află.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Am purces de lîngă marginea unui rădiu* (a. 1711). URICARIUL, XVII, 191. *Bate hotarul drept supt un readiu* (a. 1756). IORGA, S. D. XVI, 211. *Dumbrăvile și rădiurile sînt ale stăpînului lacului* (a. 1782). URICARIUL, XI, 263. *Să socotim în ce chipu să se urmeze pentru codri întregi i lunci i dumbrăvi și rădiuri, adică . . . cît să aibă a da cei ce iau cherestea la stăpînii moșilor* (a. 1792). IB. I, 346. *Un rădiu ce era în preajmă foarte mult i-a folosit.* BELDIMAN, E. 56/35. *O piatră* [de] *hotar ce iaste în marginea unui rădiu* (a. 1824). URICARIUL, XXII, 222. *Codrii, pădurile, dumbrăvile, rediurile . . . nimenea să nu fie volnic a le strica* (a. 1827). IB. II, 203. *Înaintea bisericei s-au împlîntat un red umbros, ca de o sută de pini, cu ramuri lungi înverzite.* ASACHI, S. L. I, 97. *Mă primblăi vro cîtăva vreme prin rădiu.* DACIA LIT. I, 276/29. *Ș-apoi zboară în trăsură . . . Pe la rădiu.* PR. DRAM. 360. *Unde sînt rediurile umbroase?* NEGRUZZI, S. I, 95. *Nopțile-s fermecătoare, căci în rediuri și grădini, Printre razele de stele, zboară roiuri de lumini.* ALECSANDRI, P. II, 152. *Vom da de peșteri . . . , de păduri estinse, de vii și pometuri, pe țermii riurilor de rădiuri (bercuri).* MOLDOVAN, Ț. N. 24. *Încolo se întindeau mahalale, care erau multe . . ., pînă la rădiurile de pădure din împrejurimi.* IORGA, C. I. II, 197. *Ai trecut dealuri și văi, te-ai strecurat pe sub costișe, ai străbătut un rediu.* SADOVEANU, O. XIV, 396. *Și cu roibul se lăsa Deasupra Copoului, Colea-n rediul Breazului Locașul viteazului.* ALECSANDRI, P. P. 88, cf. H I 13, X 106, XIV 431, XVI 95, XVIII 39. *Cîntă cucu-n rădiu des, De-acu văd că s-o ales, Că de-aice n-am să ies.* ȘEZ. IV, 225. *Se ducea Codrean, ducea, Iei în valea rădiului, Spre inima codrului.* I. CR. II, 261. ✦ Desiș, tufărie. *Ogarii și-au sumuțat . . . coteii în munți și în păduri și-au băgat . . . în dumbrăvi siltiele și în rediuri mrejile și-au vărsat.* CANTEMIR, IST. 240. *Căutai balaorul și nu-l găsii. — Scoal' d-aci, că e colea într-o redie din marginea pădurii.* MUSCEL, 31. *Făcură oamenii poteră, o încolțiră într-o redie și o prinseră.* RĂDULESCU-CODIN, L. 64.

2. (Prin Mold.) Vale adîncă (împădurită). *Știa că are în dreapta un rediu prăpăstios, lîngă o baltă fără stuh. În acel rediu era o curmătură de ape de ploi.* SADOVEANU, O. XIII, 212, cf. I. CR. III, 346.

3. Cîmp nearat care servește ca pășune. Com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *rediuri* și redii (BARCIANU). — Și: **rádiu, rédie** (H IV 82, 152), **red, rádiu** (I. CR. III, 346), **reád** (T. PAPAHAGI, C. L.) s. n., **reáde** (CUV. D. BĂTR. I, 240) s. f.

— Etimologia necunoscută.

REDIÚȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui rediu; desiș (Băilești — Cîmpulung). Cf. H IX 435.

— Pl.: *rediușuri.*

— **Rediu** + suf. *-uș.*

REDIZOLVÁ vb. I. Tranz. A dizolva din nou. *Plasma se poate folosi sub formă lichidă și uscată (care este redizolvată înainte de folosire).* BELEA, P. A. 81.

— Prez. ind.: *redizólv.*

— Pref. *re-* + **dizolva.**

REDOBÎNDÍ vb. IV. Tranz. A dobîndi din nou un lucru, o situație, o stare etc.; a recîștiga, a recăpăta. *Pe lîngă tunurile lor ce și le redobîndise, alte tunuri mari d-ale dușmanilor . . . fură trofeele acestei strălucite zile.* BĂLCESCU, M. V. 124. *Sănătatea mea s-a dus cu totul și nu crez să o mai redobîndesc.* GHICA, A. 600. *Fiul acestuia venea să-și redobîndească drepturile părintești.* ODOBESCU, S. I, 114, cf. ȘĂINEANU. *Păru a redobîndi buna dispoziție.* D. ZAMFIRESCU, Î. 74. *Primarul, ca să-și redobîndească autoritatea, răcni mînios.* REBREANU, R. I, 235. *Lîngă el, viața își redobîndește toată puterea și toată nobila ei seninătate.* GALACTION, O. A. I, 53. *Cunoașterile acelea subtile și directe trebuiesc redobîndite pe calea științii experimentale.* SADOVEANU, O. XII, 12. *Este vorba de un veritabil proces în care sentința este aceea a obligativității de a redobîndi dreptul la viață, de a-l cuceri.* S iunie 1960, 61.

— Prez. ind.: *redobîndesc.*

— Pref. *re-* + **dobîndi.**

REDOBÎNDÍRE s. f. Acțiunea de a redobîndi și rezultatul ei. *Să se lupte pentru redobîndirea*

drepturilor strămoșești. GHICA, s. 103. *I-ar fi înlesnit redobîndirea înstrăinatului teritoriu.* HASEDU, I. C. I, 7, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ei simțeau cu toții acea nemulțămire cu prezentul, acea iritație față de o soartă nedreaptă . . ., care pune arma în mîna unui popor și-l îndeamnă pe drumul redobîndirii.* IORGA, L. I, 441. *Fostul voevod al Munteniei . . . începu să se gîndească la redobîndirea scaunului pierdut.* C. GANE, TR. V. 135.

— Pl.: *redobîndiri.*

— V. **redobîndi.**

REDONDÁNT, -Ă adj. v. **redundant.**

REDONDÁNȚĂ s. f. v. **redundanță.**

REDRESÁ vb. I. Tranz. **1.** A aduce ceva în poziție normală, a îndrepta. Cf. ALEXI, W. *Avionul a fost redresat.* DL, cf. DM.

2. Fig. A aduce pe calea cea bună; a înviora, a reface. Cf. ALEXI, W., DL, DM. (Refl.) *Războiul, care izbucnise cu cîteva luni în urmă, îi stînjenise afacerile . . . Dar se redresase repede.* STANCU, R. A. IV, 189, cf. 321.

3. A transforma energia electromagnetică de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. Cf. DL, DM, DN².

— Prez. ind.: *redresez.*

— Din fr. **redresser.**

REDRESAMÉNT s. n. (Franțuzism) **I.** Redresare **(1).** Cf. ALEXI, W.

2. Fig. Redresare **(2).** *Numai înfrîngînd de la început, dintr-odată, despotismul, printr-o acțiune îndrăzneață și energică, vom crea condițiile unei culturi înfloritoare, adică numai odată cu redresamentul politic al nației.* CAMIL PETRESCU, O. I, 305.

— Din fr. **redressement.**

REDRESÁRE s. f. Acțiunea de a (se) redresa și rezultatul ei.

1. Revenire la poziția normală, îndreptare. Cf. ALEXI, W., DL, DM. ✦ Acțiune prin care o aeronavă în coborîre ajunge în poziția de zbor orizontal, sub efectul comenzilor date de pilot sau al reacțiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. DL, DM, cf. DER.

2. Fig. Refacere, înviorare. *În planul de redresare al țării și în programul unei agriculturi rationale intră și valorificarea economică a suprafețelor lichide.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 8/2. *În 1947 Partidul Comunist Român a aplicat un vast program de măsuri care au asigurat redresarea economiei naționale.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 77. *În ultima piesă a unui autor actual . . . s-ar putea discerne semnele unei lucidități sporite, a unei redresări.* S mai 1960, 111.

3. Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. *Redresarea curenților se mai face prin mașini comutatoare de curent.* ENC. TEHN. I, 126, cf. MDT, DN².

— Pl.: *redresări.*

— V. **redresa.**

REDRESÁT, -Ă adj. (Despre curentul electric) Care a suferit o redresare **(3).** Cf. ALEXI, W. *Curentul redresat nu este perfect la fel cu acela . . . al curentului continuu.* ENC. TEHN. I, 127.

— Pl.: *redresați, -te.*

— V. **redresa.**

REDRESÓR, -OÁRE adj., s. m., s. n. **1.** Adj. Care redresează **(2).** *Un element redresor conține un anumit număr de discuri.* ENC. TEHN. I, 127.

2. S. m. și n. Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obține transformarea unui curent electric alternativ în curent electric continuu. Cf. NICA, L. VAM. 210. *O altă metodă de telefonie multiplă . . . se bazează pe proprietatea redresoarelor electrice.* ENC. TEHN. I, 218, cf. 125, NOM. MIN. I, 36, MDT. *Dispozitivul acesta este . . . un redresor.* CIȘMAN, FIZ. II, 543. *Un colectiv de buni gospodari . . . lucrează în cadrul secției de redresori a uzinei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847, cf. DN².

3. S. n. Sistem optic care servește pentru redarea imaginii unui obiect, de către un instrument optic, în poziția sa reală. Cf. DL, DM, DER.

4. S. n. Dispozitiv care readuce în direcția inițială un curent de fluid, abătut de un obstacol oarecare. DL, DM, DN².

— Pl.: *redresori, -oare.*

— Din fr. **redresseur.**

REDUCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **reductor.**

REDÚCE vb. III. **I.** Tranz. (Învechit) A readuce. *De cumva vrunii ar fi rătăcit, să-i răduceți la aceeași statornicie.* ȘINCAI, HR. II, 85/13. *Trebuie să-l agiutăm cu toată puterea noastră și pre dînsul să-l reducem și așezăm în patria sa.* id. ib. 99/36. ✧ Refl. pas. *În tot ti[m]pul s-au străduit ca, prin oastea turcească, să se reducă în scaunul său.* id. ib. III, 7/29.

II. 1. Tranz. și refl. A (se) micșora, a scădea, a (se) diminua. *Taxa va fi redusă la 4 șelinghi.* CR (1846), 22¹/30. *Astăzi . . . s-a redus numărul la 3 000.* ib. (1848), 10³/2, cf. STAMATI, D. *Astfel problema practică se reduce în greutatea ei.* MAIORESCU, CR. II, 148. *Reduse coada vulpei pînă la vreo doi stînjeni.* ODOBESCU, S. III, 46. *De-a vieții grea enigmă ție-acuma nu-ți mai pasă, Căci problema ei cea mare la nimic o ai redus.* EMINESCU, O. IV, 46, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Se redusese la jumătate din ceea ce era cînd o lăsase.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 34, cf. ALEXI, W. *Sînt multe, multe de redus.* SADOVEANU, O. VIII, 138. *Are posibilitatea de a reduce și mai mult prețul de cost.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 388. *Partea mea de moștenire se reduce la o treime.* CĂLINESCU, S. 91. *Pentru a reduce durerea . . ., regiunea fracturată . . . va fi imobilizată.* BELEA, P. A. 109. *Rîndurile se reduseseră la minimum.* BARBU, P. 341. ✦ A reda, a reproduce la dimensiuni mai mici. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.

2. Tranz. și refl. A (se) restrînge, a (se) limita, a (se) mărgini. *Traiul rău și proasta stare în care aceste familii viețuiau reduse pe domnița la un singur fiiu.* ODOBESCU, S. I, 317. *Mulți vor gîndi a fi ghicit sensul întîmplărilor lui, reducîndu-le la simple vise.* EMINESCU, N. 84. *O dată discutate cuvintele dintr-o cugetare și problema redusă la subiect și predicat, începea a dumica ideea în sine.* DELAVRANCEA, T. 8. *I se pare că înaltă . . . pe femeie, reducînd-o la rolul de „marmoră de Paros".* GHEREA, ST. CR. I, 173, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O, de-ar trece cu bine boala . . . și s-ar reduce toată spaima și toată alarma numai la acele triste ceasuri.* GALACTION, O. A. I, 53. *Pînă acum viața lor e redusă și închisă în cercuri strîmte.* SADOVEANU, O. X, 406. *Prin tendința sa de a reduce toate lucrurile la o cauză unică, . . . evul mediu a obișnuit spiritul omenesc să caute un principiu de unitate.* OȚETEA, R. 328. *Fizica hilozoistă . . . reduce întreaga lume la apă și aer, la foc și pămînt.* VIANU, M. 41. *În secolul al XVI-lea, limba literară se reducea la limba traducerilor bisericești și la limba actelor.* L. ROM. 1953, nr. 4, 50.

3. Tranz. (Mat.) A efectua o reducere **(II 3)**; (învechit) a reduțirui. *Spre a răduce o fracție la* [a] *ei mai simplă expresie, împărțește a ei două termine prin un tot acel număr.* ASACHI, E. I, 75/12, cf. ȘĂINEANU. ✧ Expr. **A reduce la un singur** (sau **la același**) **numitor** = a aduce la același numitor, v. numitor. Cf. ASACHI, M. 64/21, CULIANU, A. 48, 49.

4. Tranz. A aduce pe cineva sau ceva într-o stare de inferioritate, într-o situație mai rea. *Îmbele principate erau reduse în starea celorlalte provincii ale împărăției.* BĂLCESCU, M. V. 86. *Familiile istorice sînt . . unele reduse la condiția de clăcași.* BOLINTINEANU, O. 423. *Starea deplorabilă în care fanariotismul redusese societatea și limba noastră în timpul juneții sale.* ODOBESCU, S. I, 244. *Redus pînă în culmea mizeriei, devenea trist.* EMINESCU, N. 42. *În perioada cuceririi, spaniolii au distrus triburi fără apărare și au redus popoare întregi la robie.* OȚETEA, R. 145. ✧ Refl. pas.

Aceea regulă avea romanii, ca toate țările, care se reducea în provinții, să fie supt dare. ȘINCAI, HR. I, 35/32.

5. Tranz. A constrînge, a obliga. *Emirul va fi fără îndoială redus peste puțin a intra în Maroc.* CR (1846), 2¹/12. *Se plînseră că au fost reduși să audă reclamații jignitoare.* IORGA, L. II, 64. ◇ Refl. pas. *Au binevoit a da următoarea înaltă rezoluție: „Se reduce la arest pe trei luni de zile".* MO (1860), 7/15. ◇ Intranz. *În starea de captivitate în care se vedea redus . . . , viața lui nu este o perdere pentru compatrioții sei.* CR (1846), 87²/28. ◇ Expr. **A reduce** (pe cineva) **la tăcere** = a face pe cineva să tacă. *Ana îl reduse la tăcere cu o singură privire.* C. PETRESCU, C. V. 241. *Domnul și cucoana ascultă consternați, reduși la tăcere.* SEBASTIAN, T. 120. *Întrebarea dacă biserica oficială mai corespunde chemării . . . nu și-o mai pun acum cîțiva izolați, ușor de redus la tăcere.* OȚETEA, R. 315. ✦ (Franțuzism învechit) A supune, a cuceri. *Petru cel Șchiop pierdu un șir de zile și de nopți fără a putea reduce o casă!* HASDEU, I. V. 193. *Sigmund Bathor . . . vru țeara să-ți reducă.* ALECSANDRI, P. III, 253.

6. Tranz. (Chim.) A efectua o reducere **(II 5)**. Cf. IOANOVICI, TEHN. 39, MACAROVICI, CH. 248, DN².

7. Tranz. (Franțuzism rar) A transforma. ȘĂINEANU. *A reduce grîul în făină.* id. ib.

— Prez. ind.: *redúc.* — Și: (învechit) **rădúce** vb. III.

— Din lat. **reducere**, fr. **réduire.**

REDÚCERE s. f. Acțiunea de a (se) reduce și rezultatul ei.

I. (Învechit) Readucere. *Ioann Zamoski foarte tare s-au amestecat în reducerea lui Sigismund Batori în Ardeal.* ȘINCAI, HR. II, 280/35.

II. 1. Micșorare, scădere, diminuare, reducție **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Scriitorul, lipsit și de posibilitatea de a reliefa prin intonație și prin melodia frazei comunicarea sa, va trebui să caute compensații . . . într-o mai scrupuloasă alegere lexicală . . . , în reducerea brevilocvenței.* PUȘCARIU, L. R. I, 57. *Reducerea prețurilor de vînzare, ca urmare a creșterii rentabilității întreprinderilor, înseamnă creșterea puterii de cumpărare a salariului real.* CONTEMP. 1952, nr. 285, 2/1. *Mijloacele principale de reducere a prețului de cost sînt aplicarea regimului de economii și ridicarea productivității muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 90. *Echipa . . . a reușit ca, prin reducerea consumului specific de materiale și combustibil, să realizeze economii.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 886. ✦ Micșorare a numărului de detalii; sintetizare. *A îmbogățit mijloacele de expresie picturală prin varietatea, bogăția și intensitatea culorilor, . . . prin reducerile îndrăznețe și prin felul larg și îndrăzneț de a compune.* OȚETEA, R. 288.

2. Restrîngere, limitare, mărginire. *De aci nu se poate deduce imposibilitatea reducerii faptelor parțiale la un tip general.* PETICĂ, O. 453.

3. Aducere la o formă mai simplă; simplificare. *Tendința general romanică de reducere a flexiunii și de dezvoltare a analitismului n-a fost niciodată părăsită.* GRAUR, N. P. 143. *Un alt fenomen remarcabil este reducerea diftongului românesc oá la ó.* SCL 1958, 54. ✦ (Mat.) Transformare pe baza regulilor de calcul a unei egalități sau inegalități pentru obținerea celei mai simple forme a egalității sau a inegalității respective; reducție **(2)**. Cf. ASACHI, ARITMETICA, 53ᵛ, 55ʳ, id. ALGHEBRA, 5ᵛ/20, 7ʳ/1, LAZĂR, A. 56ᵛ/13. ◇ *Reducere la unitate* = transformare a unui raport numeric în alt raport echivalent, unul dintre termeni avînd acum valoarea 1. Cf. CLIMESCU, A. 239. *Reducere la un singur* (sau *la același*) *numitor* = aducere la același numitor. *Reducere la același numitor.* HELIADE, A. 34/21, cf. ASACHI, M. 63/15, CULIANU, A. 48.

4. Înrăutățire a stării sau a situației cuiva. Cf. reduce **(II 4)**. *Se vorbește . . . despre dări pe sama oștilor, despre reducerea iobagilor și a șerbilor, despre gătirea nobililor la război.* ȘINCAI, HR. II, 282/27. *Corpuri mici* [de moșie] *se aglomerează în latifundii prin căsătorii, cumpărări, . . . prin reducerea micilor proprietari liberi, care nu-și mai pot plăti datoriile.* OȚETEA, T. V. 38.

5. (Chim.) Proces invers oxidării, caracterizat prin îndepărtarea oxigenului dintr-un compus oxigenat; p. gener. orice reacție în care un atom sau un ion cîștigă electroni. DER.

6. Operație logică de probare a corectitudinii modurilor silogistice. Cf. DER. ◇ *Reducere la absurd* v. absurd.

7. (Med.) Metodă ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sînt puse la loc; reducție **(4)**. *Reducerea luxației claviculei se poate obține prin tracționarea puternică înapoi a umerilor.* A. POP, CHIRURG. 112. *În fracturile cu deplasări sau în fracturile deschise, tratamentul va fi chirurgical, reducerea neputîndu-se face ortopedic.* BELEA, P. A. 128, cf. DER.

— Pl.: *reduceri.* — Și: (învechit) **rădúcere** s. f. ASACHI, ARITMETICA, 53ᵛ, 55ʳ, id. ALGHEBRA, 5ᵛ/20, 7ʳ/1.

— V. **reduce.**

REDUCTÍBIL, -Ă adj. **1.** Care se poate reduce **(II 1)**. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Care se poate reduce **(II 2)**, care se poate simplifica. *Toți erau reductibili la aceeași esență sufletească a povestitorului.* PERPESSICIUS, M. III, 6. *Ele nu fac decît operații de adunare și de scădere, toate celelalte operații aritmetice fiind reductibile la acestea.* V. ROM. iunie 1958, 92.

— Pl.: *reductibili, -e.*

— Din fr. **réductible.**

REDUCTIBILITÁTE s. f. Însușirea de a fi reductibil. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, DL, DM, DN².

— Din fr. **réductibilité.**

REDUCTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Chim.; și substantivat, m.) (Substanță chimică) care în prezența unei alte substanțe cedează electroni pe care îi captează substanța care e redusă. *Gaz reductor.* MARIN, PR. I, 148/5. *Substanțele reducătoare în reacții chimice primesc oxigen sau cedează electroni.* MACAROVICI, CH. 249.

2. (Tehn.; și substantivat, n.) (Aparat sau mecanism) care reduce o viteză, o presiune etc. *Angrenajul reductor . . . permite realizarea încă a patru viteze reduse.* IOANOVICI, TEHN. 243, cf. SOARE, MAȘ. 144, NOM. MIN. I, 44, MDT. *Se rupse axul reductorului de la banda de cocs mărunt.* CONTEMP. 1954, nr. 420, 2/3. *Echipa . . . lucrează la întreținerea reductorului de 3 țoli.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 856.

— Pl.: *reductori, -oare.* — Și: **reducătór, -oáre** adj.

— Din fr. **réducteur.** — **Reducător,** după *reduce.*

REDÚCȚIE s. f. **1.** Reducere **(II 1)**. *Se va urma așa o reducție de 2 șelinghi pe an.* CR (1846), 22¹ /28. *S-a declarat în contra reducției acestei taxe.* ib. 106¹/4. *Anunțiata reducție a armiei franceze.* ROMÂNUL (1857), nr. 27, 4²/81, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A voit să spună că . . . reducția mijloacelor materiale era convenabilă.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 5/2. ✦ Reproducere obținută prin micșorarea dimensiunilor; copie în mic a unui obiect. (Fig.) *Pompa de la curtea domnului era reducțiunea celei de la Țarigrad.* MACEDONSKI, O. IV, 117. ✦ Adaptare pentru pian a unei lucrări simfonice sau de operă. V. aranjament. Cf. DN².

2. (Mat.) Reducere **(II 3)**. *Această reducție să face în două feliuri.* ASACHI, E. II, 7/5. *Trebuie să li se facă reducția pentru a simplifica.* ELEM. ALG. 18/30. *Această simplificare a unei espresiuni algebrice în privința termenilor simili se numește reducțiune.* CULIANU, A. 6.

3. (Învechit) Împărțire, divizare. *Fiind nevoie d-a*

face împărțeala în proporție cu ce avea să ia fiecare, avură trebuință de cineva care să facă reducție și se adresară spre aceasta la cadiul de la Giurgiu. BĂLCESCU, M. V. 50.

4. (Med.) Reducere **(II 7)**. Cf. BIANU, D. S.

5. (Tehn.; concretizat) Piesă de legătură, filetată sau nefiletată, prin intermediul căreia se realizează o asamblare demontabilă între două piese tubulare sau de alt fel, cu secțiuni sau cu dimensiuni diferite. Cf. NOM. MIN. I, 44, MDT, DER.

— Pl.: *reducții*. — Și: **reducțiúne** s. f.

— Din fr. **réduction.**

REDUCȚIÚNE s. f. v. **reducție.**

REDUCȚIRUÍ vb. IV v. **reducțirui.**

REDUNDÁ vb. I. Intranz. (Rar) A se găsi din belșug, a abunda. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3.: *redundează*.

— Din lat. **redundare, fr. redonder.**

REDUNDÁNT, -Ă adj. **1.** Referitor la redundanță **(1)**, care prezintă redundanță, care este în plus, inutil. Cf. BARCIANU. *Se pot face aprecieri asupra caracterului economic sau redundant... al unui sistem morfologic.* SCL 1960, 25.

2. (Rar; despre stil) Care prezintă redundanță **(2)**. DN². *Stilul redondant-asociativ al lui Iorga se undulează cu grație.* CONTEMP. 1966, nr. 1 052, 1/6. ✧ (Prin analogie) *Ești dispus a o interpreta în stil baroc: puțin redondant, solemn ceremonios și corect jalnic, rarefiind trilurile.* CĂLINESCU, C. O. 164, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 222.

— Pl.: *redundanți, -te*. — Și: **redondánt, -ă** adj.

— Din fr. **redondant.**

REDUNDÁNȚĂ s. f. **1.** Defect stilistic constînd în abundența inutilă a expresiilor, a cuvintelor sau a imaginilor în formularea unei idei. V. pleonasm, poliloghie. Cf. ALEXI, W., DER.

2. (Telecomunicații) Exces de semnale față de strictul necesar pentru transmiterea unei anumite cantități de informație. DER.

3. (Lingv.) Surplus de comunicare care asigură exactitatea transmiterii ei. *Sistemul sufixal al limbii franceze are un grad de redondanță mai mare decît sistemul limbii române.* L. ROM. 1959, nr. 3, 104. *Strîns legată de problema tratată în paragraful anterior este problema redondanței grupurilor consonantice inițiale.* FD III, 25. *În limbajul lingvisticii matematice apare des termenul redundanță, preluat din teoria informației.* L. ROM. 1962, nr. 3, 232, cf. DER.

— Și: **redondánță** s. f.

— Din fr. **redondance,** engl. **redundancy.**

REDUPLECÁ vb. I v. **reduplica.**

REDUPLECÁRE s. f. v. **reduplicare.**

REDUPLICÁ vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A dubla. Cf. CALENDARIU (1794), 28/26, BARCIANU, DN².

2. (Lingv.) A repeta exact sau aproximativ unul sau mai multe elemente dintr-un cuvînt sau cuvîntul întreg, pentru a da cuvîntului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un cuvînt nou. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *reduplic*. — Și: (învechit) **reduplecá** vb. I. DDRF.

— Din lat. **reduplicare.**

REDUPLICÁRE s. f. (Lingv.) Acțiunea de a reduplica și rezultatul ei; reduplicație. Cf. DDRF, PUȘCARIU, L. R. I, 100. *În latinește mai există un număr de verbe care formează perfectul cu reduplicare.* GRAUR, F. L. 175. *Latina moștenește din indo-europeană perfectul cu reduplicare.* IST. L. ROM. I, 180.

— Pl.: *reduplicări*. — Și: (învechit) **reduplecáre** s. f. DDRF.

— V. **reduplica.**

REDUPLICATÍV, -Ă adj. Care exprimă o repetare. *„Re" e o particulă reduplicativă.* ȘĂINEANU, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *reduplicativi, -e*.

— Din fr. **réduplicatif.**

REDUPLICÁȚIE s. f. (Lingv.) Reduplicare. Cf. BARCIANU, CADE, DL, DM, DN².

— Pl.: *reduplicații*. — Și: (învechit) **reduplicațiúne** s. f. ȘĂINEANU, BARCIANU, CADE.

— Din fr. **réduplication,** lat. **reduplicatio, -onis.**

REDUPLICAȚIÚNE s. f. v. **reduplicație.**

REDÚS, -Ă adj. **1.** Scăzut, micșorat; mic. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *La gît poartă veșnic același colier: o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lănțișor subțire de argint.* BRĂESCU, O A. I, 8. *Sînt silit să merg cu viteză redusă.* SEBASTIAN, T. 95. *Cînd revenim de la narațiunile scriitorului la scenele dialogate, avem impresia de a trece de la auxiliar la esențial, de la articulațiile cu valoare artistică redusă la planul viu al creației.* VIANU, A. P. 55, cf. 227. *Aveau o stimă foarte redusă pentru celelalte familii aristocratice.* CĂLINESCU, S. 461. *Fertilitatea solului era redusă din cauza exploatării neraționale.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 27. *Iarna este anotimpul în care activitatea în agricultură este mai redusă decît în celelalte sezoane ale anului.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. ✧ (Mil.) *Termen redus* = stagiu militar cu o durată mai mică, de care beneficiază absolvenții unei facultăți. *De față erau aproape toți sergenții și caporalii cu termen redus.* BENIUC, M. C. I, 383. *Tragere redusă* = tragere de exercițiu. *A doua zi execută cîteva ședințe de tragere redusă și a treia zi îi pune în mînă cartușul de război.* BRĂESCU, M. B. 130. ✦ (Lingv.; despre sunete) Slab perceptibil. *În vechea slavă era o vocală redusă, care în sîrbă, cehă și polonă a dispărut.* GRAUR, I. L. 17.

2. Restrîns, limitat, mărginit. *Avea un vocabular cam redus.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 146. *Aveam un simț al datoriei destul de redus.* VLASIU, D. 290. *Pentru noi, reduși numai la cei cîțiva iepuri jigăriți din preajma orașului, însemna un vînat aproape exotic.* VOICULESCU, P. I, 184. *Era, după opinia tuturor, un „băiat bun", însă cu orizont redus.* CĂLINESCU, S. 256.

3. (Despre oameni; adesea însoțit de determinările „mintal", „la minte") Care are o putere de înțelegere limitată; mărginit, prost; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care arată posibilități limitate de judecată, de înțelegere; lipsit de agerime, de profunzime; mic **(VI 3)**; obtuz **(3)**. *Lumea îl socotea cam redus la minte.* CĂLINESCU, S. 11. ✧ (Substantivat) *E unicul caz cînd un redus mintal se poate face bine.* id. C. O. 22.

4. (Chim.; despre substanțe) Care a suferit operația de reducere **(II 5)**. Cf. PONI, CH. 91.

— Pl.: *reduși, -se*.

— V. **reduce.**

REDÚT s. n. v. **redută.**

REDUTÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism rar) A se teme. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *redutez*.

— Din fr. **redouter.**

REDUTÁBIL, -Ă adj. Care inspiră teamă, frică; de temut. *Moartea este cea mai redutabilă, pentru perioada de la unu pînă la 7 ani.* BARASCH, I. 134/20. *Acest animal bizar avea... dinți foarte ascuțiți și redutabili.* ISIS (1859), 7¹/8, cf. ALEXI, W. *Puterea ei s-a exercitat în alt domeniu, și încă în chip redutabil.* SADOVEANU, O. XIV, 316. *Și-a stăpînit cu buzele strînse toate informațiile pe care mi le-ar fi putut da, încredințată că „inspecția" aceea e a unui cunoscător redutabil.* id. ib. XVIII, 594. *Cînd proviziile întîrziau sau nu veneau în cantități suficiente, el trimitea pe redutabilii săi cîrjalii să le ia singuri.* OȚETEA, T. V. 94.

— Pl.: *redutabili, -e.*
— Din fr. **redoutable.**

REDÚTĂ s. f. **1.** Lucrare de campanie de formă poligonală, construită pentru apărarea circulară și care constituia ultimul punct de sprijin în cadrul pozițiilor fortificate; mic fort de apărare, înconjurat de șanțuri. V. meterez, baricadă, fortificație. *Au rădicat șanțuri de bătaie (redúturi).* TEODOROVICI, I. 219/17. *Un ofițer... împreună cu 3 asemenea ostași, trecînd șanțu și aruncîndu-să în redut, acolo au găsit moarte.* CR (1 829), 10¹/7, cf. STAMATI, D. *Allah! Allah! turcii răcnesc, Sărind pe noi o sută, Noi punem steagul românesc Pe crîncena redută.* ALECSANDRI, POEZII, 443. *Se aruncă asupra teribilei redute.* MAIORESCU, D. II, 95. *Cînd în dramele noastre naționale..., țăranii, în redutele de la Grivița, rostesc cuvîntări patriotice, apoi de bună samă aceste lucrări sînt parodia artei, nu artă.* GHEREA, ST. CR. II, 68, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Și era prin șanț pierire și văzduhul tremura, Iar dincolo, prin redută, moartea cea de veci era.* COȘBUC, P. II, 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aici la Plevna... și-a făcut Osman bîrlog și l-a încins și l-a întărit cu vreo treizeci de reduți.* GALACTION, O. A. I, 266, cf. H XVIII 314. *Făcuseră pe aici, prin vecinătăți, redute după cari se ascundeau de frica turcilor.* RĂDULESCU-CODIN, L. 88. *Cînd am ajuns întîi la Plevina, am făcut rădute.* GRAIUL, I, 199, cf. ALR II 4 949/762. ◇ Fig *Ana se înăbușă în reduta ei de lînă și puf.* VINEA, L. II, 132.

2. (Învechit) Local public de petrecere cu muzică și dans. *În fruntea salei dietale, care nu era alta decît sala vechiului redut de baluri, postaseră pe garda națională.* BARIȚIU, P. A. II, 145, cf. I, 362. *Mîne... va fi iluminație strălucită, serenadă cu muzică și armonie, la redută.* NEGRUZZI, S. I, 329. ✦ Bal mascat. Cf. STAMATI, D., BARCIANU. *Eminescu... începu să frecventeze pe ascuns redutele, adică balurile mascate, și în cele din urmă teatrul.* CĂLINESCU, E. 74.

— Pl.: *redute* și (rar) *reduți.* — Și: (învechit) **redút** (pl. *redúturi*) s. n., (regional) **rădútă** s. f.
— Din rus. **редут**, germ. **Redoute**, fr. **redoute.**

REDUȚIRUÍ vb. IV. Tranz. (Mat.; învechit) A reduce **(II 3).** *Într-acest chip facem și cu celelalte, adeacă: să să reduțiruiască 103 580 puncturi în stîngeni de direapiă către stînga.* DAS 112/21.

— Prez. ind.: *reduțiruiesc.* — Și: **reducțiruí** vb. IV. ARITM. (1805), 47/4.
— Din germ. **reduzieren.** — **Reducțirui,** prin apropiere de *reduce.*

REECHILIBRÁRE s. f. Revenire la starea de echilibru. DL, DM. ◇ Fig. *Ceea ce se pierde de obicei din vedere e faptul că orice act moral cuprinde un conflict, o rupere de echilibru. Și apoi soluționarea antagonismului printr-o nouă reechilibrare.* RALEA, S. T. II, 259.

— Pl.: *reechilibrări.*
— Pref. *re-* + **echilibrare.**

REEDIFICÁ vb. I. Tranz. A edifica din nou, a reconstrui. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *reedific.*
— Pref. *re-* + **edifica.**

REEDIFICÁRE s. f. Acțiunea de a reedifica. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reedificări.*
— V. **reedifica.**

REEDITÁ vb. I. Tranz. **1.** A edita din nou, a publica într-o nouă ediție; a retipări. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. (Refl. pas.) *De nenumărate ori s-a reeditat opera lui Gogol și operele celorlalți mari clasici ruși și străini.* STANCU, U.R.S.S. 100. ◇ (Complementul indică autorul a cărui operă este republicată) *Vechi poeți naționali au fost scoși din uitare, reeditați.* SADOVEANU, E. 189.

2. Fig. A readuce în discuție, a relua, a repeta o idee, o concepție, un fapt etc. *Caracterizînd acum pe domnul ucis, Radu Popescu nu mai crede că trebuie să reediteze laudele fără rezerve de odinioară, ci le temperează.* IORGA, L. I, 187. *Reeditează întîmplarea cu bietul naiv, care se învelise cu plasa de prins pește.* GALACTION, A. 278. *Reeditează argumente care au fost combătute la timpul lor.* SCL 1950, 105. *Dacă ar fi — zise Stănică, reeditînd vechea discuție cu bătrînul — ar fi venit pînă acum unul să ne vestească.* CĂLINESCU, E. O. II, 245. ◇ Refl. pas. *Ați crezut că se mai pot reedita basmele din cronici?* C. PETRESCU, R. DR. 180. ✦ (Rar) A relua (o piesă de teatru). *Se va reedita „Bălcescu", pe scena Naționalului bucureștean care a consacrat piesa.* T septembrie 1966, 4.

— Prez. ind.: *reeditez.*
— Din fr. **rééditer.**

REEDITÁRE s. f. Acțiunea de a reedita și rezultatul ei. *Titlul exact este „Limba în circulațiune"; ...eu am folosit-o în reeditarea, sub formă de texte alese.* GRAUR, F. L. 6. *Culegerile... meritau o reeditare.* LL I, 76. *Reeditarea acestui roman... îmbogățește repertoriul lecturilor noastre.* S februarie 1960, 49.

— Pl.: *reeditări.*
— V. **reedita.**

REEDUCÁ vb. I. Tranz. **1.** A reface educația greșită a cuiva; a da cuiva o nouă educație. *Poate că de-ar fi fost mai tînără, Caty putea fi reeducată.* CĂLINESCU, S. 701.

2. A deprinde un infirm să lucreze numai cu partea corpului rămasă sănătoasă; a deprinde un organ să funcționeze din nou. Cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *reeduc.*
— Pref. *re-* + **educa.** Cf. fr. **rééduquer.**

REEDUCÁRE s. f. Acțiunea de a reeduca și rezultatul ei.

1. Cf. reeduca **(1).** *Institut de reeducare morală.* COD. PEN. R.P.R. 89. *Ceea ce nu poate face... un psihopat în stare de reeducare e să înceapă sau să termine o acțiune.* RALEA, S. T. II, 66, cf. 276. *Construirea comunismului cere o reeducare economică a societății în condițiile căreia... proprietatea socialistă să devină în ochii tuturor membrilor săi baza de neclintit a noii societăți.* LUPTA DE CLASĂ, 1 953, nr. 9, 42.

2. Cf. reeduca **(2).** *Reeducarea vederii binoculare se face prin exerciții speciale.* ABC SĂN. 345.

— Pl.: *reeducări.*
— V. **reeduca.**

REÉL, -Ă adj. v. **real²**.

REELIGÍBIL, -Ă adj. (Despre persoane) Care poate fi ales din nou într-o funcție pe care a mai ocupat-o. Cf. ȘĂINEANU, HAMANGIU, C. C. XXVII, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reeligibili, -e.* — Și: **realegíbil, -ă** adj. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **rééligible.** — **Realegibil,** prin apropiere de *realege.*

REELIGIBILITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi reeligibil. Cf. CADE.

— Din fr. **rééligibilité.**

REEMIGRAȚIÚNE s. f. (Rar) Emigrare din nou. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pref. *re-* + **emigrațiune.**

REESCÓNT s. n. Operație prin care o bancă vinde, înainte de scadență, altei bănci cambii la ordinul său, în scopul accelerării rotației capitalului și lărgirii plasamentelor; reescontare. V. scont. Cf. GHEȚIE, R. M. *Procentul de reescont totdeauna trebuie*

să fie mai mic ca procentul de scont. I. PANȚU, PR. 46, cf. ALEXI, W., DER.
— Și: **rescónto** s. n. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Din fr. **réescompte.** — **Resconto** < it. **risconto,** germ. **Riskonto.**

REESCONTÁ vb. I. Tranz. A efectua un reescont. *Un bancher sau o bancă, care a scontat multe polițe, va putea, dacă are lipsă de numărar, să reesconteze polițele, ce le are în portofoliu . . . la un alt bancher sau bancă mai mare.* I. PANȚU, PR. 46, cf. DN².
— Prez. ind.: *reescontez.*
— Din fr. **réescompter.**

REESCONTÁRE s. f. Acțiunea de a reesconta; reescont.
— V. **reesconta.**

REEVALUÁ vb. I. Tranz. A evalua din nou. (Fig.) *Pe baza studiilor proprii, ei au reevaluat întreaga istorie umană.* CF 1962, nr. 1, 26.
— Pronunțat: *-lu-a.* — Prez. ind.: *reevaluez.*
— Pref. *re-* + **evalua.** Cf. fr. réévaluer.

REEVALUÁRE s. f. Acțiunea de a reevalua și rezultatul ei. DL, DM.
— Pronunțat: *-lu-a-.* — *Pl.*: *reevaluări.*
— V. **reevalua.**

REEXAMINÁ vb. I. Tranz. **1.** A examina din nou pe cineva (cînd primul examen n-a fost concludent). *A trebuit totuși să-l reexamineze în comisia din care făceam parte eu.* I. BOTEZ, B. I, 101.
2. A lua din nou în discuție o lucrare, o problemă etc., a cerceta, a studia din nou. (Refl. pas.) *Toate prețurile obiectelor din magazin se reexaminează.* CĂLINESCU, S. 70.
— Prez. ind.: *reexaminez.*
— Pref. *re-* + **examina.**

REEXAMINÁRE s. f. Acțiunea de a reexamina și rezultatul ei.
1. Cf. reexamina **(1).** *Am să cer inspectoratului reexaminarea.* PREDA, M. 299.
2. Cf. reexamina **(2).** *Ai impresia că trebuie să consimți la o adevărată reexaminare a multor valori literare anterioare.* CONTEMP. 1956, nr. 488, 3/5.
— Pl.: *reexaminări.*
— V. **reexamina.**

REEXPEDIÁ vb. I. Tranz. A expedia din nou. Cf. DN².
— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *reexpediez.*
— Din fr. **réexpédier.**

REEXPORTÁ vb. I. Tranz. A exporta mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări). Cf. DER, DN².
— Prez. ind.: *reexportez.*
— Din fr. **réexporter.**

REEXPOZÍȚIE s. f. (Muz.) Secțiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă; repriză. *Reexpoziția . . . reușește să îmbogățească atmosfera visătoare de la început.* M 1962, nr. 4, 33, cf. DN².
— Și : **reexpozițiúne** s. f. DN².
— Din fr. **réexposition.**

REEXPOZIȚIÚNE s. f. v. **reexpoziție.**

REF s. n. v. **rif.**

REFÁCE vb. III. **1.** Tranz. A face din nou ceva (rău făcut), a drege, a repara; a schimba, a transforma. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Au imprimat o direcție nouă întregii psihologii,. . . „refăcînd" toate capitolele.* IBRĂILEANU, S. 224. *Stinsese becul de pe noptieră de cîteva ori și iot de atîtea ori îl reaprinsese, ba să refacă un calcul salvator, ba să controleze un preț al zilei.* REBREANU, R. I, 45. *Hristudorache refăcu telegrama pe un al doilea sfert de hîrtie.* GALACTION, O. A. I, 115. *Pe urmă, intimidat, refăcu întrebarea: — Aici șade d. Constantin Giurgiuveanu?* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Muncitorii își iau angajamentul ca în 12 ore, cu experiența pe care o au acum, să refacă proba.* BARANGA, I. 218. (Refl. pas.) *Vechile încăperi s-au schimbat, s-au refăcut.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 140. ✧ Fig. *Redă-mi puterea biruinții, Refă-mă omul care-am fost.* MACEDONSKI, O. I, 38. *Vreau . . . să refac, sub zodia generoasă de azi, existența lui sfărîmată.* CĂLINESCU, S. 61. *Trebuia, totuși, să-ți refaci un cămin.* H. LOVINESCU, T. 327. (Refl.) *Sînt bătrîn firește și știu că de la vîrsta mea-ncolo nu se mai refac o viață trăită.* CARAGIALE, O. VII, 247. *S-a refăcut singură, așa cum se refac toate viețile, din rămășiți și din umilire.* C. PETRESCU, Î. II, 175. *Uite și la Dan cum s-a refăcut; de cînd și-a găsit un rost, e altul.* H. LOVINESCU, C. S. 75.
2. Tranz. și refl. A readuce sau a reveni la starea (bună) în care a fost mai înainte; a (se) restabili. *Avuse un moment iluzia că acest strănepot de împărat grec . . . îi-ar putea reface statul sfărîmat.* IORGA, L. I, 441. *Nici un semn nu mai rămăsese că au spart pe aici obuzele. Viața se refăcuse îndată.* C. PETRESCU, Î. II, 204. *Am jucat la ruletă și-am pierdut tot ce aveam asupra noastră . . . Ne-ar trebui o mie de lei, să ne refacem.* STANCU, R. A. V, 406. ✧ Refl. pas. *Gospodăriile se refăceau din greaua criză prin care trecuseră.* PREDA, M. 63. ✦ Tranz. A reconstrui; a restaura. *Mănăstirea fu arsă . . . la 1745, refăcută după patru ani.* IORGA, L. II, 158. *La cîțiva pași, se întinde peste Guadalaquivir vechiul pod roman, refăcut de arabi.* RALEA, S. T. I, 346. ✦ Refl. (Despre țesuturi) A se regenera. *Crestăturile păreau foarte vechi, fiindcă scoarța* [copacului] *se refăcuse.* GALACTION, O. 210. ✦ Refl. Fig. (Despre ființe) A se întrema, a se restabili (după o boală), a se însănătoși. *Revine bolnav la Madrid, nu se poate reface și . . . moare.* OPRESCU, S. 218.
3. Tranz. A constitui din nou; a reconstitui. *Noile cărți de călătorie . . . refac treptat pentru noi imaginea lumii.* S IANUARIE 1961, 63. *Am încercat într-un minut să refac povestea călătoriei.* BARBU, P. 58, cf. 23. ✧ Refl. *Toate se refac și durează Cît o rază care tremură.* ISANOS, Ț. L. 40. (Refl. pas.) *Masa de cărți se refăcu imediat.* C. PETRESCU, Î. I, 284. ✧ Fig. A evoca. *Își refăcu fața Otiliei, buclele ei aruncate peste urechi cu ajutorul pieptenului.* CĂLINESCU, E. O. I, 287.
4. Tranz. (Regional) A fierbe țuica a doua oară, a redistila (Furcenii Vechi — Tecuci). Cf. ALR SN I h 252/605.
— Prez. ind.: *refác.*
— Pref. *re-* + **face** (după fr. *refaire*).

REFÁCERE s. f. Acțiunea de a (se) reface și rezultatul ei.
1. Executare din nou; reconstruire. Cf. reface **(1).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Practic, accidentul se reducea la pierderea materialului lemnos și la refacerea cofrajelor.* CĂLINESCU, S. 105. ✧ Fig. *Trebuie o refacere de la temelie . . . Trebuie dată la pămînt toată tencuiala coșcovită, tot fardul de civilizație.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 183.
2. Aducere din nou în starea (bună) de mai înainte; restabilire; reconstrucție. Cf. reface **(2).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să încăpățînează să creadă că . . . războiul n-a dezlănțuit alte crize, decît deprecierea monetară și problema refacerilor.* C. PETRESCU, Î. II, 219. *La baza acțiunii de refacere și reconstruire a țării trebuie să stea deci refacerea și dezvoltarea industriei grele.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 387. *Prin tratament se urmăresc două scopuri principale: oprirea cît mai urgentă a hemoragiei și refacerea cantității de sînge pierdută.* BELEA, P. A. 98. *Țara are nevoie de grîne! . . . Sîntem în refacere!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 101. ✦

Fig. Întremare, înzdrăvenire, însănătoșire. *În convalescență se ajută refacerea organismului prin administrare de vitamine.* ABC SĂN. 134.

3. Operație prin care o unitate militară este retrasă din luptă, pentru odihnă și pentru completarea efectivelor și a armamentului. *E unul din puținele regimente care n-au cunoscut refacerea!* C. PETRESCU, Î. II, 22. *S-a aflat că regimentul e în refacere; și-a schimbat de trei ori locul de odihnă în cinci săptămîni.* SADOVEANU, O. XVII, 256. *Toi ca o rimă se tîrau și obuzierele spre locul lor de odihnă și refacere.* PAS, Z. III, 19, cf. L. ROM. 1966, 276.

— Pl.: *refaceri.*

— V. **refface.**

REFÁCȚIE s. f. (Comerț; învechit) Bonificare. Cf. PROT.-POP., N. D., I. PANȚU, C. 315, id. PR. 5, ALEXI, W.

— Pl.: *refacții.*

— Din fr. **réfaction.**

REFĂCÚT, -Ă adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; p. ext. despre regiuni, țări etc.) Readus în starea de mai înainte; restabilit. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou, reconstruit; restaurat, reparat. DL, DM. ✦ Fig. (Despre oameni) Însănătoșit, întremat, întărit. DL, DM.

— Pl.: *refăcuți, -te.*

— V. **refface.**

REFÉC s. n. **1.** (Învechit; în forma *răfrec)* Cîrpă, petică. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 298.

2. Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăți de pînză, ale căror margini se îndoaie și se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame; p. ext. tiv; (regional) refecătură. Cf. ANON. CAR., POLIZU, CIHAC, II, 311, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 24, DR. III, 685, RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V. 195, com. din BRAȘOV, ALR I 1 758/200, 679, 986, ALR II 3 513/886, îb. 5 771/192, 791, ALR SN IV h 1 175/791, îb. h 1 206/791. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **la refec** sau (rar) **a trage cuiva un refec** = a mustra (pe cineva) cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală despre ceva, a-l lua din scurt. *Cu drept cuvînt ne poate lua la refec adversarii.* CARAGIALE, O. VII, 235. *Omul nostru îl ia la refec și-i dete după ceafă vro cîțiva pumni.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Mai tîrziu aude iarăși De-un talent c-a răsărit . . . Furios se-nchide-n casă, Și-i ia cartea la refec.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 175, cf. PAMFILE, J. II, 163. *Nimeni nu l-a luat la „refec" pe Sava.* KLOPȘTOCK, F. 194. *Pe urmă o să-i ia la refec și-o să-i frece pînă o să scoată untul din ei.* STANCU, R. A. IV, 125. *Îl luai la refec și pe doctor și le făceai de două parale pe femei că n-au grijă de mîncare.* PAS, Z. II, 120. *Aflînd ce lucrează moșul printre oameni, i-a tras un refec.* IL 1962, nr. 1, 37, cf. CIAUȘANU, V. 195, COMAN, GL. ✦ Fîșie îngustă de pînză, postav etc. cusută ca garnitură de altă culoare la unele articole de îmbrăcăminte, mai ales pentru a marca anumite cusături. *Regimente pedestrime cunoscute pe atunci cu numele Carol Ferdinand cu refrec vînăt, Leiningen . . . cu galbin și Turski cu verde.* BARIȚIU, P. A. II, 219.

— Pl.: *refecuri,* (regional) *refece* (ALR I 1 758/890, 896). — Și: (regional) **răféc** (ALR II 5 771/791, ALR SN IV h 1 175/791), (învechit și regional) **refrée** (ANON. CAR., com. din BRAȘOV, ALR I 1 758/200, ALR II 5 771/192), (învechit) **răfrée** s. n.

— Cf. refeca.

REFECÁ vb. I. Tranz. **1.** A coase cu refec; p. ext. a tivi. Cf. POLIZU. *Fămeia . . . coase, face nădragi, . . . cămașă, mintean și refeacă obielili.* JIPESCU, O. 35, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 297/885, îb. 1 757/885, îb. 1 874/746, ALR SN IV h 1 206. ✦ Fig. (Regional) A lua (pe cineva) la refec. RĂDULESCU-CODIN.

2. A detașa cu ferăstrăul marginile teșite ale scîndurilor brute, pentru a obține scînduri paralelipipedice. DL, DM.

— Prez. ind.: *reféc,* pers. 3 și (învechit și regional) *refeácă.* — Și: (regional) **răfecă** (ALR SN IV h 1 206/791), **refrecá** (ALR I 1 757/186, 200, ALR SN IV h 1 206/728), **răfricá** (îb. h 1 206/605) vb. I.

— Cf. lat. refrico, -are.

REFECÁRE s. f. Acțiunea de a refeca și rezultatul ei.

1. Cf. refeca **(1).** Cf. POLIZU.

2. Cf. refeca **(2).** Cf. MDT.

— Pl.: *refecări.*

— V. **refeca.**

REFECÁT[1], -Ă adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Cusut cu refec **(2)**; p. ext. tivit. *Lăsa să se vază brațele sale albe prin cămașa de borangic subțire și refecată cu bibiluri.* FILIMON, O. I, 179. ✧ Fig. *Îi jucau fără astîmpăr ochișorii vioi și refecați, sclipind de vicleană răutate.* M. I. CARAGIALE, C. 45. *Cu ochi bolboșați, Roșii refecați.* PĂSCULESCU, L. P. 289.

— Pl.: *refecați, -te.*

— V. **refeca.**

REFECÁT[2], -Ă adj. v. **ferecat.**

REFECĂTÚRĂ s. f. (Regional) Refec **(2)**; p. ext. tivitură. Cf. POLIZU, BARCIANU. *Cusutura la astfel de cămeșă este de două feluri: cu răfecătură, cînd se răsucește pînza distrămată și apoi se coasă. . . , ori tivind, cu supunere, și apoi cusut în urma acului.* ȘEZ. IX, 37, cf. ALR I 1 758/746, 984.

— Pl.: *refecături.* — Și: **răfecătúră,** (învechit) **răfrecătúră** (CUV. D. BĂTR. I, 298) s. f.

— **Refec** + suf. *-ătură.*

REFECTÓR s. n. v. **refectoriu.**

REFECTÓRIU s. n. Sală de mîncare într-un internat, într-o mănăstire etc.; sufragerie. *Locuințele monahilor sînt clădite în formă de cruce, avînd în centru o sală mare, rotundă, ce servă de refectoriu.* FILIMON, O. I, 308. *Prea curînd ajunserăm în refectoriu și brațul ei . . . trebui să-l las.* F (1872), 19, cf. ȘĂINEANU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Imagini prea bine cunoscute îmi defilau pe dinaintea ochilor. Dormitoarele cu paturi aliniate, . . . refectorul cu mese aliniate . . . , frontiurile.* BRĂESCU, A. 156, cf. 114. *Ședeau în aceeași casă, cu aceleași mobile și același refectoriu.* CĂLINESCU, C. 108.

— Pl.: *refectorii.* — Și: (rar) **refectór** (pl. *refectoare)* s. n.

— Din lat. **refectorium, fr. réfectoire.**

REFENEÁ s. f. **1.** (Învechit) Sumă de bani reprezentînd contribuția cuiva la o cheltuială făcută în comun (la o petrecere, la o consumație etc.); cotă-parte. *Pentru mîncarea să nu facă răfenea nice mireanul, nice clericul* (a. 1652). ap. TDRG. *Ș-au plătit toți refencaoa.* BĂRAC, T. 14/12, cf. CIHAC, II, 607, DDRF, ȘĂINEANU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Trimitea cu urcioarele în tîrgu Antonie Vodă și fie-său Neagul Vodă cu bani refenea, dă cumpăra vin de bea.* RADU POPESCU, CM I, 410. ✧ Expr. (Regional) **A lua** (pe cineva) **la refenea** = a cere (cuiva) socoteală despre ceva, a lua (pe cineva) la rost. Cf. TOMESCU, GL. ✦ Sumă datorată de cineva; datorie. *Pînă mai pe urmă, în loc de mulțămită, am rămas în mijlocul tîrgului ocărît, și nice refeneao di pe iarbă, cît au mîncat calu lui, nu mi-au plătit* (a. 1770). IORGA, S. D. XII, 85, cf. LM.

2. (Popular) Petrecere în comun, chef. *Intru în cîrciumă, unde fac refenea oameni mulți.* CARAGIALE, O. I, 140, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘIO I_2, 300. *Și soți-mi fură înjunghiați în juru-mi Neîncetat, cum*

sînt tăiați grăsunii De refenea, de nuntă ori de praznic. MURNU, O. 192, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu l-am văzut niciodată ca pe alții, să se îmbete la refenea.* IL septembrie 1961, 14. *Iar pă la nunți, cumetrii, refenele, cîte unu . . . pune pă lăutari . . . să cînte.* ȘEZ. III, 36. *Drag mi-a fost la refenea Cu voinici de seama mea.* MAT. FOLK. 380. *M-ai văzut la refenea Cu mulți frați de seama mea.* MATEESCU, B. 81, cf. VÎRCOL, V. 98, CIAUȘANU, V. 12, GR. S. IV, 134. *M-ai văzut la refenea Și-mi venișI c-o vorbă rea.* ANT. LIT. POP. I, 478, cf. A V 15. ✧ (În poezia populară; în formule stereotipe) *Busuioc și refenea, M-o urît mîndruța mea.* I. CR. III, 374. *Frunză verde refenea, Saraca muierea mea S-o dus în crișmă și bea.* ȘEZ. XIX, 83. ✦ P. ext. Cîrciumă. Cf. DDRF, TOMESCU, GL. ✦ (Bucov.) Petrecere cu mîncare, băutură și dans, care se face în seara de lăsatul secului. Cf. MARIAN, S. R. I, 267.

3. (Regional) Batjocură; bătaie. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✧ Expr. **A trage** (cuiva) **o refenea** = a lua în rîs. MARIAN, S. R. I, 270.

4. (Regional; în forma *refenel;* urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mică. *Cînd era tocmai să începem a clădi stogul, a dat D[umne]zeu un refenel de ploaie și am rămas cu finul neclădit.* Com. din VICOVU DE JOS — RĂDĂUȚI. (Glumeț) *I-am dat eu lui George pentru asta un refenel de bătaie.* ib.

— Pl.: *refenele.* — Și: **rafineá** (MARIAN, S. R. I, 267, com. FURTUNĂ, GLOSAR REG.), **răfeneá, refeneálă** s. f., **refenél** s. n.

— Din tc. **refene.**

REFENEÁLĂ s. f. v. **refenea.**

REFENÉL s. n. v. **refenea.**

REFERÁ vb. I v. **referi.**

REFERÁT s. n. Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărți, a unei activități etc.; scurt raport scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. *Asupra referatului (doclad) a departamentului.* AR (1838), 239[1]/6. *Hotărîrea Sfatului însemnată pe referatul visteriei* (a. 1844). URICARIUL, VIII, 97, cf. STAMATI, D. *Înțelegem că trebuie a zice mai bine . . . referai decît doclad.* ROM. LIT. 167[1]/6. *Crede că . . . referatele despre Asociațiunea transilvăneană . . . produc un folos.* MAIORESCU, CR. I, 278, cf. DDRF, ȘĂINEANU, GHEȚIE, R. M. *Tribunalul asupra referatului nu va putea face alte verificări decît cele arătate la articolul precedent.* HAMANGIU, C. C. 73, cf. BARCIANU. *Primi un referat cît se poate de odios.* SBIERA, F. S. 378, cf. ALEXI, W. *Fac un mic referat asupra volumului cetit.* SAHIA, U.R.S.S. 129. *Cei în drept studiază problemele, alcătuiesc referate sau întocmesc situații.* V. ROM. ianuarie 1954, 76. *Bănuiesc că nu va reuși nici odată să se descurce în încîlcirile referatelor, scrise cu o caligrafie lăbărțată.* V. ROM. octombrie 1963, 22. ✦ Expunere succintă asupra unei probleme, a unui subiect științific, literar etc. *Se folosește și metoda referatelor* [la seminarii]. CONTEMP. 1951, nr. 224, 3/6. *Se anunță cîteva referate interesante.* T decembrie 1962, 34. *Referatul prezentat în consfătuire s-a oprit îndelung la problemele predării.* GÎ 1963, nr. 692, 3/1.

— Pl.: *referate.*

— Din germ. **Referat.**

REFERATÍV, -Ă (Rar) Care ține de referat, cu privire la referat. *Lucrare cu caracter referativ.* SCL 1960, 183.

— Pl.: *referativi, -e.*

— De la **referat.**

REFERENDÁR s. m. (Învechit) Referent. *În săborul de la Bazilta fiind referindar cantilariului, despre partea sinodului, mult au scris micșurînd cinstea și puterea papii.* CANTEMIR, HR. 115. *Îl însărcinăm cu nume de referendariu învățăturilor publice* (a. 1828). URICARIUL, III, 37, cf. STAMATI, D., DDRP. *Se vede în jurul lor o întovărășire de dregători și de curteni care se numesc comiți, domestici, castelani, referendari, camerari.* XENOPOL, I. R. II, 39, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 66. *Revista ieșise din dorința ministrului Haret, care îndemnase pe Coșbuc și Vlahuță, referendari literari ai Casei școalelor, să întreprindă o acțiune de înviorare a literaturii.* SADOVEANU, E. 9.

— Pl.: *referendari.* — Și: **referindár, referendáriu** s. m.

— Din lat. **referendarius,** germ. **Referendar,** fr. **référendaire.**

REFERENDÁRIU s. m. v. **referendar.**

REFERÉNDUM s. n. Consultare a cetățenilor, care trebuie să răspundă prin „da" sau „nu" asupra unui proiect de lege sau asupra unor probleme de stat de importanță deosebită. V. plebiscit. *Un referendum popular de o amploare excepțională va sigura pregătirea congresului în toate țările.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395. *Au organizat . . . în rîndul populației un referendum cu privire la încheierea tratatului de pace.* ib. 1954, nr. 2 893.

— Din lat. **referendum, fr. référendum.**

REFERÉNT, -Ă s. m. și f. Specialist în cadrul unei instituții, a cărui atribuție este de a da îndrumări și informații în domeniul specialității sale; (învechit) referendar. V. consilier. *Consiliarii și referenții.* CALENDARIU (1794), 19[2]/19, cf. DRLU. *Referenții feluritelor mese . . . au înfățoșat reporturile.* AR (1830), 88[1]/37. *Mihai Budulea ne era referent școlar și ne bucuram cu toții, cînd el ne raporta despre starea învățămîntului.* SLAVICI, N. I, 213. *Mai mulți deputați . . . întîlnindu-se cu referenții de prin ministere . . . , aceștia li se tînguiră.* SBIERA, F. S. 226, cf. ALEXI, W. *Referent statistic.* NOM. PROF. 67. *Și-l găsim referent în Ministerul de Interne.* CĂLINESCU, S. C. L. 181. *Sînt . . . un fel de referent.* GALAN, B. I, 64. ✦ Persoană care face un referat. *Fusese hotărît de venerabilul colegiu să fie referentul meu.* GALACTION, A. 71.

— Pl.: *referenți, -te.* — Și: (învechit) **referínt, -ă** s. m. și f.

— Din germ. **Referent,** lat. **referens, -ntis.**

REFERÉNȚĂ s. f. v. **referință.**

REFERENȚIÁL, -Ă adj. (Rar) De referire. *Funcție referențială.* SCL 1964, 832.

— Pl.: *referențiali, -e.*

— De la **referință.**

REFERÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „despre", „asupra") A face un referat; a raporta, a relata. Cf. STAMATI, D. *Departamentul dinlăuntru au referat Sfatului* (a. 1851). URICARIUL, VI, 77. *Mă înfățișez cu respect naintea frumoaselor cetitoare ale acestui prețuit jurnal, ca să referez despre acea conferință.* F (1869), 273. *Să-mi referezi toate fidel.* ib. (1871), 126, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Două zile Titu Herdelea avu să povestească ce-a pățit și cum a petrecut la țară . . . O seară întreagă a trebuit să refere familiei Gavrilaș.* REBREANU, R. I, 178. [Chestorul avea] *dreptul de a referi . . . asupra eliberării.* COD. PEN. R.P.R. 334. *Organizația . . . își propune să refere asupra rezultatelor ei într-un raport ce va fi înaintat.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 12/3.

2. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A se raporta la ceva sau la cineva, a fi în legătură cu . . . , a viza ceva sau pe cineva. *Mă refer la edictele împăratului Justinian* (a. 1865). URICARIUL, X, 374. *Acele pericole s-ar fi putut referi la timpurile feodale.* MAIORESCU, CR. III, 142, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu va ști ce să răspundă cînd el se va referi la trecutul lor.* CAMIL PETRESCU, T. III, 63. *Ne referim la îndrăznețele procedee stilistice ale lui Macedonski, practicate într-o operă ră-*

masă aproape necunoscută marelui public. VIANU, A. P. 242. *Ar putea să întîmpine unii dintre aceia la care mă refer la începutul acestei comunicări că totuşi la noi se ceteşte.* SADOVEANU, E. 23. *Voi comunica persoanei la care te-ai referit în convorbirea noastră rezultatul.* STANCU, R. A. IV, 316. *Întrebarea se referise la ultima întîlnire dintre ei.* V. ROM. iulie 1954, 19. *Vorbea ca şi cînd evenimentul la care se referea el s-ar fi produs ieri.* PREDA, R. 488. *Numeroase prelegeri s-au referit la o serie de laturi esenţiale ale muncii instructiv-educative.* GÎ 1962, nr. 685, 2/1. *Răspunsurile primite... nu se referă decît la cîteva aspecte de amănunt.* V. ROM. noiembrie 1962, 87.

— Prez. ind.: *refér* şi (învechit) *referesc* (STAMATI, D., BARCIANU), pers. 6 şi (rar) *refer* (MAIORESCU, D. I, 72). — Şi: (învechit) **referá** (prez. ind. *referez*) vb. I.

— Din fr. **référer,** germ. **referieren** (adaptat după *suferi*).

REFERINDÁR s. m. v. **referendar.**

REFERÍNT, -Ă s. m. şi f. v. **referent.**

REFERÍNŢĂ s. f. **1.** (Învechit) Legătură, raport. *Transilvania apucase a-şi regula şi referinţele sale către monarhie.* BARIŢIU, P. A. III, 427. *Reforma agrarie sau regularea referinţelor între proprietari şi lăcuitori.* ROM. LIT. 281²/23. *Un an se mai retrase la vechea reşedinţă, În spaţiul fără margini al timpului pasat, Întrînd din astă oară în strînsă referinţă Pe calea istoriei, cu tot ce-n lume-a stat.* MUREŞANU, P. 135/4. *Ei începeară... de a întreţinea, ca mai înainte, referinţi deplini prietenoase cu românii.* SBIERA, F. S. 230.

2. Raportare, referire. Cf. DDRF, BARCIANU. *Camil Petrescu... susţine că în vastul material al Istoriei civilizaţiei române moderne se află şi idei exprimate de d-sa mai înainte şi folosite de mine acum fără referinţe.* LOVINESCU, C. VII, 27. *Prin referinţă la tematica sa, au putut fi puse în lumină numeroase elemente tradiţionaliste.* VIANU, A. P. 257. *Studiul d-tale... conţine ... foarte puţine referinţe la opera sa.* CONTEMP. 1949, nr. 179, 5/5. ✦ Informaţie, lămurire, explicaţie. *Am adăugat unele referinţe bibliografice la articole sau lucrări apărute ulterior.* ROSETTI, S. L. 3. *Lucrările citate sînt prevăzute cu referinţe bibliografice din literatura de specialitate sovietică.* CONTEMP. 1 953, nr. 338, 5/2 ✦ Informaţie pe care o dă cineva în legătură cu o persoană. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Mi-a spus... că are referinţe foarte bune despre d-ta.* CAMIL PETRESCU, T. I, 60.

3. (Fiz.; în sintagma) *Sistem de referinţă* = ansamblu de elemente geometrice (puncte, linii, suprafeţe) sau de corpuri imobile unul faţă de celelalte, la care se raportează poziţia punctelor unei figuri sau ale unui corp. Cf. DL, DM.

— Pl.: *referinţe* şi (învechit) *referinţi.* — Şi: (învechit) **referénţă** s. f. BARIŢIU, P. A. III, 422, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU.

— Din fr. **référence,** germ. **Referenz.**

REFERÍRE s. f. Faptul de a (se) **referi**; referinţă **(2).** Cf. DDRF. *Referirile cuprinse în acest proiect... sînt neconvigătoare şi neîntemeiate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397 ✧ Loc prep. **Cu referire la...** = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... *Cu referire la puţinătatea şi monotonia elementelor de sensibilizarea s-a putut vorbi despre acel „stil cenuşiu" al lui Rebreanu.* VIANU, A. P. 332.

— Pl.: *referiri.*

— V. **referi.**

REFERITÓR, -OÁRE adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") Care se referă la ceva sau la cineva, care priveşte pe cineva sau ceva. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O invită să ia loc şi începu prin a-i face confidenţe referitoare la situaţia învăţămîntului în raionul său.* PREDA, R. 80. *Oamenii de ştiinţă medici au obţinut noi date referitoare la bolile cardio-vasculare.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 59. *Ei pot refuza... să prezinte documente referitoare la această activitate.* BO 1963, 28. ✧ Loc. prep. **Referitor la...** = despre, privitor la... DL, DM. *Referitor la această chestiune se pot spune următoarele...*

— Pl.: *referitori, -oare.*

— **Referi** + suf. *-tor.*

REFÊT s. n. v. **rufet.**

REFÍ vb. IV. Intranz. (Creaţie personală) A fi din nou, a reveni. *Şi flacăra spune: „Aduc inspirarea... Ascultă şi cîntă şi tînăr refii".* MACEDONSKI, O. I, 141.

— Prez. ind.: *resînt.*

— Pref. *re-* + **fi.**

REFIÉRBE vb. III. Tranz. (Rar) A fierbe din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *refiérb.*

— Pref. *re-* + **fierbe.**

REFINÁ vb. I v. **rafina.**

REFINÁT s. n. v. **rafinat¹.**

REFLÉCT s. n. (Învechit) **1.** Reflex¹ **(1).** *Să fi văzut reflectul magic al uniformelor şi al ordinelor la cavaleri... te-ai fi speriat de atîta avuţie şi strălucire.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 189. *Era... o portugheză subţiratică şi palidă, de un reflect cam oacheş gălbui.* CR (1848) 13²/48. *Abia candela cea tristă, cu reflectul ei roz-alb, Blînd o rază mai aruncă ce peste-a lui faţă trece.* EMINESCU, O. I, 50. *Feţei sale celei de-o albeţe palidă, o lină adiere cu roşu îi dete un fel de reflect trandafiriu.* id. G. P. 67, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

2. Reflex¹ **(2).** *Mattea avea în inima sa oarecare reflect de caracter absolut din al mumei sale.* CR (1848), 291/37.

— Pl.: *reflecte.*

— Din fr. **reflet,** adaptat după *reflecta.*

REFLECTÁ vb. I. **1.** Tranz. (Deaspre corpuri) A produce reflexia luminii incidente, a sunetelor, a fasciculelor corpusculare etc.; a răsfrînge. *Apa reflectă cerul.* PELIMON, S. 46/3. *Toate obiecturile naturei au putere a răsfrînge razele soarelui ce cade pe dînsele, a absorbi (înghiţi) o parte şi a reflecta (întoarce înapoi) alta.* BARASCH, M. I, 11/3, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Din aceste şapte reze* [ale spectrului solar] *aerul nu lasă să ajungă la noi decît cele trei dintîi şi reflectă pe cele alte patru.* DRĂGHICEANU, C. 22. *Pe lac barca e-mpinsă de valuri care merg, Iar undele-i uimite, profunde şi bălaie Reflectă-n ele ţărmii — se-ntunecă, se şterg.* EMINESCU, O. IV, 84, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Subit, sub agilul penel, Podoaba abia căpătată Răsare pe pînză la fel De-ai crede că e reflectată.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 33. *Băltoacele apelor de ploaie, ca sfărămături uriaşe de oglindă, relfectau albastrul cerului şi pomii desfrunziţi.* ARDELEANU, D. 171. *Sticla poleită îl reflectă amputat de deasupra genunchilor.* C. PETRESCU, C. V. 46. *Citirea deviaţiilor se face reflectînd pe oglinda O... o fişie de lumină.* CIŞMAN, FIZ. II, 463. (Fact.) *Iarna s-a ascuns, reflectînd pe zăpezi Razele reci ale carului mare.* LABIŞ, P. 363. ✧ Fig. [Marea] *reflectă-n lumea-i clară toată Grecia măreaţă.* EMINESCU, O. IV, 118. *Bătrînul, în ochi reflectînd văpaia tinereţii pierdute, cîntă.* PETICĂ, O. 274. ✦ Refl. (Despre unde, raze de lumină etc.) A se întoarce în mediul iniţial după ce a întîlnit suprafaţa de separaţie a unui alt mediu; a se răsfrînge. *Această căldură... se reflectă asemenea ca lumina.* MARIN, F. 10/12. *A nopţii stea revarsă lumina p-a mea frunte Şi raza-i se reflectă pe limpede izvor.* ALEXANDRESCU, O. I, 250, cf. PONI, F. 318. *Flacăra căminului se reflecta în ochii ei ca într-o noapte depărtată.* D. ZAMFIRESCU, Î. 88. *Pînza asta o formau creştetele fagilor înmuguriţi, în cari se reflecta lumina limpede a soarelui*

de primăvară. AGÎRBICEANU, A. 65. *Experiența ne arată că o serie de unde, care întîlnesc un obstacol, se reflectă.* CIȘMAN, FIZ. II, 22, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 32. *Podul simplu de beton și fier, lung de cîteva sute de metri, se reflecta în apa lenești de dedesubt.* BARBU, P. 309. ◇ Fig. *Absorbit în niște meditațiuni care, reflectîndu-se în trăsăturile feței sale, lăsau să vază pînă la evidență că gîndirea ce-l preocupa nu era decît planuri ambițioase.* FILIMON, O I, 99. *În privirile ei enorm dilatate se reflecta totul.* KLOPȘTOCK, F. 267. *Ce s-o fi reflectînd oare în lentilele acelor ochi mari și blînzi, cu irisul negru ca păcura?* ... BART, S. M. 84. ◆ Refl. Fig. A se face simțit influențînd, înrîurind; a se răsfrînge. *Acest lucru neapărat se reflectă asupra muncii întregii organizații.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 1/6.

2. Tranz. Fig. A oglindi, a reda (un sentiment, un fenomen etc.). *Legea lui reflectă eterna, justa lege.* HELIADE, O, I, 206, cf. LĂZĂRESCU, S. 23/17. *Pătrunzînd în actualitatea sufletească a unora din personagiile caragheliene, nu sîntem obligați să ne reprezentăm pe autorul care o reflectă.* VIANU, A. P. 131. *Arta trebuie să reflecteze ... lupta pentru progres.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/1, cf. BLAGA, G. 87. *Mai apar lucrări plate, care nu reflectă întreaga bogăție a vieții noi.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 20. *Datorită limbii, conștiința omului reflectă nu numai experiența sa individuală, ci și experiența istorică a omenirii care se oglindește în conștiința socială.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 6/2. *Limba reflectă schimbările din bază.* GRAUR, I. L. 28. *Au mai găsit ... că piesa nu reflectă realitatea.* BARANGA, I. 157. *A transpune în muzică contemporaneitatea, a reflecta cît mai adînc și mai veridic frămîntările și aspirațiile poporului .... înseamnă a lupta prin intermediul imaginilor muzicale împotriva tendințelor retrograde.* M 1961, nr. 1, 14. *Teatrul are de reflectat fenomene reale.* T noiembrie 1962, 61. ◇ Refl. *Toate apăsările în trupul înviat alt feliu ... se reflectează decît în cel neînviat.* VASICI, M. I, 34/5. *Nesiguranța zilei de mîine, împreună cu alte multe condiții sociale ... produc ... anumite caractere ... cari se reflectează în artă.* GHEREA, ST. CR. III, 363. *Interesele diverselor clase se reflectă la educație.* SAHIA, U.R.S.S. 133. *Ion Ghica se reflectează într-adevăr cu mult farmec în scrisorile lui.* CONTRIBUȚII, II, 182. *Nivelul la învățătură al elevilor constituie preocuparea de căpetenie a colectivelor didactice, deoarece în el se reflectă cel mai bine calitatea muncii învățătorilor și profesorilor.* GÎ 1962, nr. 683, 1/1.

3. Intranz. A gîndi, a cugeta, a medita. Cf. ASACHI, V. 7. *Ne mărginim numai a reflecta la scrieri de gramatică.* BARIȚIU, P. A. I, 607. *Îi plăcea să reflecteze singur.* CALENDAR (1854), 17/20, cf. ARISTIA, PLUT. *Reflectai asupra nenorocirilor ce ne înconjoară chiar din leagăn.* FILIMON, O. I, 308, cf. LM. *Stetea pe gunoi și reflecta adînc.* CARAGIALE, O. I, 21, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Matei a rămas pe gînduri, ca și cînd ar reflecta.* CAMIL PETRESCU, T. I, 63. *Fiecare părea că reflectează pentru a răspunde în cunoștință de cauză.* SEBASTIAN, T. 125. *Mi-am închipuit că reflectînd vă veți răzgîndi.* CĂLINESCU, S. 124. *O să vă dau soluția. Pînă mîine reflectez.* STANCU, R. A. I, 307. *Niciodată n-ai reflectat asupra ultimei rațiuni a lucrurilor.* H. LOVINESCU, C. S. 84. *Ceea ce este mai ciudat e că fratele meu nu e totuși un erou, zise Vale reflectînd.* PREDA, R. 24. *Reflectez acum la curentele de idei care se încrucișau în timpul studiilor mele.* V. ROM. aprilie 1958, 89. ◇ Tranz. *Închizînd, cu o mișcare repede, ceaslovul, strivește musculița care tocmai reflecta: „Ce bine e să trăiești și să mori sătul!"* VIANU, A. P. 215.

4. Tranz. (Învechit) A preveni, a avertiza. *Un preot catolic tiner, fost consolariu și amic al lui Bologa, îl reflecta pe acesta că episcopul să nu rămînă în Deva.* BARIȚIU, P. A. II, 227. *Președintele reflectă pe Măcelariu că trebuie să observe legea după care Camera legislativă se poate cuvînta numai în limba maghiară.* id. ib. III, 440.

— Prez. ind.; *reflèct și reflectez.* — **Și;** (învechit rar) **reflétă** vb. I.

— **Din fr. refléter,** lat. **reflectere,** germ. **reflektieren.**

REFLECTÁNT s. m. (Germanism învechit) Solicitant, pretendent. ALEXI, W.

— Pl.: *reflectanți.*

— Din germ. **Reflektant.**

REFLECTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reflecta și rezultatul ei.

1. Răsfrîngere. Cf. reflecta **(1).** *Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un șimbure de ghindă, și infinitul asemenea, ca reflectarea ceriului înstelat într-un strop de rouă.* EMINESCU, N. 32, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Fig. *Ea nu mai avea dureri, nici bucurii, decît acele ale copilului ei. Sufletul ei întreg era o reflectare umbroasă și tristă a sufletului său de copil.* EMINESCU, N. 41.

2. Fig. Oglindire, redare. Cf. reflecta **(2).** Cf. DDRF. *Proust picteză germinarea, generația și coliziunea stărilor sufletești ... bineînțeles sub presiunea lumii externe ... și nu ca o reflectare ori corespondență a ei.* IBRĂILEANU, S. L. 12. *A recunoscut creația artistică ca o reflectare a vieții.* V. ROM. decembrie 1950, 181. *Preocupări istorice manifestă istoricul literar și atunci cînd stabilește reflectările epocii în operă.* VIANU, M. 128. *Unitatea construcției artistice, armonia operei de artă izvorăsc din însuși caracterul realist al reflectării vieții.* CONTEMP. 1953, nr. 366, 2/1. *Mihail Sadoveanu a dat primul impuls de reflectare a transformării societății noastre agrare cu romanul „Mitrea Cocor".* V. ROM. iunie 1957, 174. *Reflectarea artistică autentică înseamnă deci reflectarea amplă a realității.* CF 1960, nr. 3, 89.

3. Cugetare, meditație. Cf. reflecta **(3).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reflectări.*

— V. **reflecta.**

REFLECTÁT, -Ă adj. Răsfrînt **(II 1).** Cf. reflecta **(1).** *Toată casa se vede resfrîntă în apa liniștită ca un cristal, ... îți vine tocmai să sari în lac, ca să intri pe ușa reflectată.* CĂLINESCU, S. 384.

— Pl.: *reflectați, -te.*

— V. **reflecta.**

REFLECTĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care reflectă **(1).** *Raze care formează cu direcția normalei la suprafața reflectătoare în punctele de incidență unghiul c.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 32.

— Pl.: *reflectători, -oare.*

— **Reflecta** + suf. *-(ă)tor.*

REFLECTÍV, -Ă adj. (Rar) Meditativ, reflexiv. *Geniul tudesc se vădește cu toate naivele sale amănunte și cu toate precugetările sale reflective.* ODOBESCU, S. III, 58.

— Pl.: *reflectivi, -e.*

— **Reflecta** + suf. *-iv.*

REFLECTÓR, -OÁRE s. n., adj. **1.** S. n. Dispozitiv al unui corp de iluminat sau al unui proiector, care, folosind fenomenul reflexiei, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcție sau într-o anumită zonă mai întinsă. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Întinseră hărțile, se sfătuiră, văzură unde a apărut reflectorul ultima dată și chibzuiră unde trebuie să apară la noapte.* REBREANU, P. S. 63, cf. NICA, L. VAM. 210. *Cînd au pornit din nou în noaptea pădurii ... un reflector îi primește, orbindu-i cu lumină verzuie.* C. PETRESCU, Î. II, 38. *Reflectorul din tabăra dușmană le îngreuia și mai mult mersul.* BRĂESCU, O. A. II, 190. *Văd la lumini de reflectoare figurile ... desemnate pe pînze.* SAHIA, U.R.S.S. 11. *În lumina reflectoarelor, costumul perlat și insuficient îi mărea splendoarea.* P. CONSTANT, R. 68. *O fată cu cunună pe cap și cu o rochie lungă, ce sclipea în bătaia reflectorului, mergea ritmic în sus.* CĂLINESCU, S. 797. *Lumina puternică, de zi, care inundă scena, pornește de la reflectoarele așezate pieziș, între culise.* STANCU, U.R.S.S. 74. *Măsură cu privirea de sus pînă jos, scrutîndu-l cu ochii săi albaștri, ce parcă rătăceau ca niște reflectoare în*

căutarea obiectivului noaptea pe cer. BENIUC, M. C. I, 55. *Se aprinde un reflector albăstrui.* H. LOVINESCU, T. 198. *Toate chiotele și bucuriile . . . Să vi le dăruie, Ca pe-o urare de sărbătoare, Ca pe-o strigare care să străruie Peste văpsele și reflectoare.* DEȘLIU, G. 33. *Țin minte anii cei însîngerați Cînd noaptea se crăpa-ntre reflectoare, Cînd casele-ntre bombe se crăpau.* LABIȘ, P. 389. *Reflectoarele căutau în întuneric niște avioane necunoscute.* BARBU, P. 326. *Ce bogată încărcătură de emoții și gînduri aducea ea în lumina reflectoarelor!* T decembrie 1962, 52. ◇ Fig. *Sufletul era prezent ca un mozaic de componente clare, vizibile, luminate de reflectorul conștiinței.* RALEA, S. T. II, 9.

2. Adj. (Rar) Care reflectă lumina. ȘĂINEANU.

— Pl.: *reflectori, -oare.*

— Din fr. **réflecteur.**

REFLECTÓRIU, -IE adj. Care oglindește, care reflectă **(2).** *Caracterul reflectoriu al formelor gîndirii în general și al formelor de judecată în special reclamă o poziție materialistă.* CF 1960, nr. 1, 110. *Gruparea relațiilor sociale în raporturi materiale și raporturi reflectorii a deschis drum descoperirii legilor apariției, dezvoltării și înlocuirii formațiunilor social-economice.* id. 1962, nr. 1, 33.

— Pl.: *reflectorii.*

— **Reflecta** + suf. *-toriu.*

REFLÉCȚIE s. f. **1.** Meditație, cugetare; observație, constatare; reflexie **(2).** *Îți cer timp de reflecție.* CR (1848), 17³/48, cf. 6²/75. *Vă scutesc, domnilor, de reflecțiile mele.* RUSSO, S. 31, cf. 28. *Toate aceste reflecțiuni puțin măgulitoare pentru mine . . . nu m-au împedicat de a exersa găzduirea ce datoream oaspeților.* NEGRUZZI, S. I, 99. *După multă chibzuire și reflecțiune se decise a o pune sub supravegherea unui Argus.* FILIMON, O. I, 124, cf. BOLINTINEANU, O. 198. *Nu sentimentalitatea, ci reflecția . . . trebuie să dicteze.* MAIORESCU, D. I, 22, cf. id. CR. I, 70. *Existența ideală a acestor reflecțiuni avea de izvor de emanațiune un cap cu plete de o sălbăticită neregularitate.* EMINESCU, N. 33. *Cîte reflecții nu ne cuprinde în fața acestui dureros sfîrșit!* VLAHUȚĂ, O. A. 238. *La reflecție constatăm că această stare de suflet s-a delașat de subiect.* IBRĂILEANU, S. L. 13. *Nu păru prea convinsă de aceste reflecții.* C. PETRESCU, Î. I, 115. *N-aveam tunuri, și bieții țărani făceau reflecțiuni amare cînd la vocea detunătoare a „Barthei" răspundea glasul pițigăiat al unui pușcoci de cupolă pus pe un cărucior de copii.* BRĂESCU, O. A. I, 149, cf. SEBASTIAN, T. 242. *Eminescu introdusese reflecția filozofică și lirismul în proză.* VIANU, A. P. 170. *Avea prea puțină reflecție și stăpînire de sine pentru ca, într-un moment de criză, să nu se lase ispitit a recurge la disimulare și la înșelăciune.* OȚETEA, T. V. 124. *Am făcut, cu tovarășii ce mă însoțesc, reflecții asupra superficialității acestei lucrări comunale.* SADOVEANU, E. 82. *Se opri la cîțiva pași mai departe, absorbit de profunde reflecții.* CĂLINESCU, S. 35. *Adesеori în cursul povestirilor . . . relatarea faptelor la trecut se întrerupe pentru a lăsa loc unei reflecții de ordin general, formulată la prezent.* VIANU, M. 247. *Reflecția asupra structurii sufletești e semn al dezvoltării conștiinței.* RALEA, S. T. I, 47. *Te chinuiești zadarnic, zise el după cîteva secunde de reflecție.* PREDA, R. 85. *Intervenția lui Neculce în cursul expunerii prin reflecții sau comentarii cu caracter subiectiv se produce și sub altă formă.* VARLAAM—SADOVEANU, 116. *Gîndirea muzicală beethoveniană s-a orientat în mod holărît spre reflecția filozofică.* S ianuarie 1961, 74.

2. Reflex **(II 1).** *Apa torentului își ia niște reflecții cînd de un verde limpede, cînd de un albastru închis.* CR (1848), 8²/71, cf. BARASCH, M. III, 34/15, PONI, F. 146, ENC. TEHN. I, 101.

— Pronunțat: *-ți-e.* — Pl.: *reflecții.* — Și: **reflecțiúne** s. f. *u, ge'iu*

— Din lat. **reflexio, -onis,** fr. **réflexio**. **Reflexion,** după *reflecta.*

REFLECȚIÚNE s. f. v. **reflecție.**

REFLÉSIE s. f. v. **reflexie.**

REFLESÍV, -Ă adv. v. **reflexiv.**

REFLETÁ vb. I v. **reflecta.**

REFLÉX, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (Învechit; despre unde luminoase sau sonore) Care suferă o reflexie **(1).** *Cînd părțile pă care nu cade lumina d-a dreptul se află luminate, atunci acea lumină să numește răsfrîntă (reflecsă).* DESEN ARH. 12/18, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit; despre frunze, petale etc.) Întors în afară, îndoit, răsfrînt. Cf. BRANDZA, D. 188, GRECESCU, FL. 35, DN².

3. (Fiziol.) Produs în mod spontan, independent de voință. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Își spun îndată că e ceva reflex, fără voie, o reminiscență de altădată a unor mușchi care-și cer funcția și atît.* C. PETRESCU, Î. I, 160. *Nu toate interjecțiile sînt cuvinte reflexe.* IORDAN, STIL. 267. *Printr-un gest reflex Catina își luă cilindrul de pe podea și-l puse pe cap.* CĂLINESCU, N. 27. *Natura reflexă a fenomenului este mascată de prezența celui de-al doilea factor, căldura.* PARHON, O. A. I, 315. *Scoase fotografia din cui. O șterse cu un gest reflex.* PREDA, R. 121. *Secreția de salivă este determinată pe cale reflexă.* ABC SĂN. 127. ◇ *Act reflex* (și substantivat, n.) = reacție (motorie, secretorie etc.) a organismului animal sau uman la o modificare a mediului extern sau intern, reprezentînd un act fundamental al sistemului nervos. Cf. BIANU, D. S. *Braconierii apelor cunosc astfel bucuria . . . de a putea, asemeni unor ființe supranaturale, opri, prin simpla lor apariție, reflexele de apărare ale victimelor pe care și le-au ales.* BOGZA, C. O. 302. *Scăderea reflexului pupilar se poate observa și la bătrîni.* PARHON, B. 102. *S-a emis părerea că vărsăturile provocate de digitală sînt rezultatul unui reflex cu punct de plecare cardiac.* DANIELOPOLU, F. N. II, 38. *Dă-mi cu muchia palmei sub rotulă, să văd cum stau cu reflexele.* VINEA, L. I, 46. *Se constată și dispariția reflexelor.* BELEA, P. A. 127. *Act reflex care constă în evacuarea conținutului gastric.* ABC SĂN. 384. ◇ Fig. *Rîdea cu întîrziere și spunea că nu are reflexul umorului.* VLASIU, D. 55. *Metaforele, care nu sînt cuvinte de spirit, propriu-zise, nu determină reflexele și agitația proprie efectelor comice.* VIANU, M. 100. ◇ (Substantivat, n.) *Reflex necondiționat* = act reflex înnăscut. *Reflex condiționat* = act reflex dobîndit în cursul vieții. Cf. DER.

II. S. n. **1.** Rază reflectată; sclipire, lucire, strălucire; reflecție **(2),** (învechit) reflect **(1).** *Dealurile dobrogene . . . încingeau ca un cerc plumburiu acest curios tabel, al cărui aspect devenea cu totul fantastic, prin neobicinuite și metalice reflexe.* ODOBESCU, S. III, 195. *A lunii rază albă îi tipărea statura Pe ziduri, — și reflexu-i trandafiriu și clar Venea ca să se joace pe sumbrele portreturi.* MACEDONSKI, O. I, 262. *Ochii aceia mici și întunecați, cu reflexe de oțel, dădeau nu știu ce fior de primejdie ascunsă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 83, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Un lan de porumb își mișca vîrful foilor nervoase, dînd văzduhului un reflex de culoare verde.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 26, cf. ALEXI, W., ANGHEL, PR. 65. *Pe fața ei dulce, îmbujorată de reflexul unor roze de la piept . . . , se lasă în zbor molatec frunzele pale.* PETICĂ, O. 284. *Cu piciorul d-sale grăsuliu strîns în niște pantofiori de marochină neagră cu reflexe aurii . . . , cucoana Marieta era gata de drum.* HOGAȘ, H. 103. *Lungit pe-un pat de crăci și frunze proaspete, Eu cercetez, ușor surprins, Cu ochi de pictor, Reflexul roșiatec.* CAMIL PETRESCU, V. 117. *Un corp suav ca un reflex de lună.* TOPÎRCEANU, B. 100. *Prin nori, apusu-mprăștie discret Un vag reflex rătăcitor.* CAZIMIR, L. U. 22. *Pe maidanul cu bascule era o baltă cu reflexe de oțel.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 97. *Cădea pe fruntea lui un reflex de lumină.* VLASIU, D. 166. *Părul aspru, creț, era de un negru cu reflexe albastre.* BART, E. 100. *După ce se domolesc viscolele lui ianuarie pe omătul cu reflexe violete de pe dealuri, în lumina lunii, se înșiră lupii urlînd.*

SADOVEANU, E. 94. *Rămase pe cap cu o caloță . . . din care ieșea părul blond platinat, pe alocuri cu reflexe roșcate.* CĂLINESCU, S. 789, cf. 116. *Oamenii scoteau cu gălețile un lichid gros, negricios, cu reflexe albăstrii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *Orașe, ape și cîmpii sînt acoperite de reflexele uriașe ale purpurii cu care norii s-au învesmîntat.* BOGZA, C. O. 51. *Te impresiona . . . prin ochii de un albastru vioriu și prin părul ei arămiu, mătăsos, cu reflexe aurii.* BENIUC, M. C. I, 305. *Cerul pare verde-mohorît, cu reflexe cenușii, ca de oțel rece.* S ianuarie 1961, 13. ◇ Fig. *Palidă umbră, reflex bizar În care s-află iadul și raiul.* MACEDONSKI, O. I, 222. *Acel reflex de frumusețe interioară . . . dădea nu știu ce aer misterios ochilor lor căprii.* VLAHUȚĂ, O. A. 256. *Filozofia lui era eclectică, cu reflexe de gnosticism și de teozofie.* GALACTION, O. A. II, 240. ✦ (Rar) Reflectare, răsfrîngere, oglindire. *Salonul da în grădină și reflexul copacilor, trecînd prin perdelușele de rățea, dădea și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.* CARAGIALE, O. I, 45.

2. Fig. Oglindire, reflectare a unei stări de lucruri, a unui fenomen, a unei stări sufletești etc.; (învechit) reflect **(2)**. *De multe ori credea că surprinde pe figura aceea dulce . . . un reflex de entuziasm.* VLAHUȚĂ, D. 122. *Obiectările lui sînt un reflex fidel al stării sufletești a partidului nemțesc de pe atunci.* SBIERA, F. S. 292, cf. ALEXI, W. *De altminteri, dezvoltarea istorică a României din veacul al nouăsprezecelea a fost mereu reflexul inversat al dezvoltării istorice a Europei.* PETICĂ, O. 417. *Teoriile lingvistice devin un reflex al luptelor naționale și sociale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 113. *Ochii ei, reflexul unor aiureli netălmăcite, Se dublau ca-ntr-o supremă sărutare de adio.* MINULESCU, V. 95. *Prin această aserțiune relativă la raportul dintre lucruri nu transpare nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.* VIANU, A. P. 16. *Moralitatea de acum o sută de ani era un reflex al acestor stări sociale.* SADOVEANU, E. 58. *Limba se îmbogățește cu semnificații noi și reflexe ale vieții interioare rămase în afară de categoriile generale ale gramaticii.* VIANU, M. 245. *Alecsandri n-a lăsat nici un text romantic tălmăcit, cu toate că poezia lui e plină de reflexe romantice.* VARLAAM — SADOVEANU, 219. *Comentariul înregistrează pe larg reflexul tematic al fiecărei aceste ipostaze.* S ianuarie 1961, 68.

— Scris și: *reflecsă.* — Pl.: *reflecși, -xe* și (rar, n.) *reflexuri.* BUL. FIL. V, 22.

— Din lat. **reflexus,** fr. **réflex,** germ. **Reflex.**

REFLEXÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care are proprietatea de a se reflecta **(1)**. CADE.

— Pl.: *reflexibili, -e.*

— Din fr. **réflexible.**

REFLEXIBILITÁTE s. f. (Rar) Proprietatea de a se reflecta **(1)** a luminii, a căldurii, a sunetului etc. Cf. CADE.

— Din fr. **réflexibilité.**

REFLÉXIE s. f. **1.** Fenomen de reîntoarcere (parțială) în mediul din care au venit a luminii, a sunetului, a radiațiilor corpusculare etc. atunci cînd cad pe suprafața altui mediu. Cf. J. CIHAC, I. N. 343/13, STAMATI, D., DRĂGHICEANU, C. 22, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Aceste aparate sînt construite cu oglinzi metalice, lentile și prisme, măsurările bazîndu-se pe fenomenele de reflexie, refracție și interferență ale razelor luminoase.* IOANOVICI, TEHN. 378. *Refracția, reflexia și numeroase alte fenomene optice puteau fi acum interpretate și calculate pe baze noi.* CIȘMAN, FIZ. II, 558, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 32.

2. Reflecție **(1)**. *Formoasă reflecsie face prea vestitul Ioann Cristian Engel.* ȘINCAI, HR. 130/9. *Nu poci să-ți respunz la acestea fără o reflesie mai matură.* CR (1848), 21²/45. *Făceam aste reflecsii, uitîndu-mă la domnul acesta care nu voia să se bată.* NEGRUZZI, S. I, 212, cf. II, 157. *Sînt dotați cu rarul talent al reflecsiunei mature.* FILIMON, O. II, 162. *Pe cînd fac tristele mele reflexiuni, intră, plouat ca un cățeluș lățos, tînărul și simpaticul nostru colaborator literar.* CARAGIALE, O. II, 170. *Trăind și crescînd în această atmosferă, Coșbuc trebuit deci să simtă mai bine caracterul adevărat al domnilor vechi. Și într-adevăr la el ei apar așa cum au fost: ... fire primitive, . . . fără nici o logică și reflexiune.* GHEREA, ST. CR. III, 355, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nici n-a refuzat, nici n-a acceptat. Va răspunde mîine după reflexiune matură.* REBREANU, R. I, 47. *Să-i dăm pe față cîteva observații și cîteva reflexiuni.* GALACTION, A. 286. *Pe cînd aprindea focul în preajma colibei lelea Ileana făcea felurite reflexii.* SADOVEANU, O. IX, 390, cf. VII, 406. *După o clipă de reflexiune . . . , pune mîna pe pană și scrie pe listă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 323. *Asistam la începuturile unui proces măreț, care continua reflexiile unui țăran din Ardeal.* CONTEMP. 1955, nr. 447, 2/1.

— Scris și: *reflecsie.* — Pl.: *reflexii.* — Și: **reflexiúne, reflésie** s. f.

— Din lat. **reflexio, -onis,** fr. **réflexion,** germ. **Reflexion.**

REFLEXIÚNE s. f. v. **reflexie.**

REFLEXÍV, -Ă adj. **1.** (Gram.; în sintagme) *Pronume reflexiv* = pronume care ține locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită direct sau indirect acțiunea exprimată de verb și care e identic cu subiectul verbului. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd este și subiect și obiect în propoziție, pers. III are, pentru dativ și acuzativ, forme speciale, care se cheamă pronume reflexive.* IORDAN, G. 127. *La forma activă a verbului, se adaugă pronumele reflexiv.* L. ROM. 1953, nr. 3, 27. *Verb reflexiv* (și substantivat, n.) = verb a cărui acțiune se răsfrînge asupra autorului ei; verb însoțit de pronume reflexiv; (învechit) verb răsfrîngător. V. verb pronominal. [Verbe] *reflesive (resfrîngătoare).* GR. R. (1853), 81/5, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mai rar avem reflexive care se construiesc . . . ca tranzitivele.* PUȘCARIU, L. R. I, 152. *Verbele tranzitive pot fi active, pasive și reflexive, cele intranzitive, numai active.* IORDAN, L. R. 407. *Prin trecerea de la factitive la reflexive, unele derivate capătă o valoare incoativă.* SFC II, 49. *Diateză reflexivă* (și substantivat, n.) = diateză care arată că autorul acțiunii exprimate de verb este și obiectul acestei acțiuni. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pasivul se exprimă mai ales prin reflexiv.* PUȘCARIU, L. R. I, 243. *Reflexivul e una din formele pe care le pot lua verbele (mai ales cele tranzitive) pentru a exprima raporturile dintre subiect și complement.* SCL 1954, 135. *În limba latină, reflexivul este o categorie foarte slab dezvoltată, avînd aproape exclusiv valoare obiectivă.* GRAUR, S. L. 107, cf. id. I. L. 151. *Reflexiv impersonal* v. impersonal. *Reflexiv pasiv* v. pasiv. *Reflexiv reciproc* v. reciproc. *Reflexiv unipersonal* v. unipersonal. ✦ Care aparține diatezei reflexive, care este la diateza reflexivă. *Conjugarea reflexivă are două tipuri.* GRAM. ROM.² I, 275. *În unele graiuri se întîlnesc, mai rar, formele inverse ale viitorului reflexiv.* ib. 276.

2. (Despre oameni) Predispus la reflecție **(1)**; meditativ, (rar) reflectiv. *Bolintineanu și Odobescu sînt scriitori estetici și nu eruditi reflexivi.* MAIORESCU, CR. I, 382, cf. 289. *Reflexiv doară și prea mult, poeziile lui au timbrul filozofic care se manifestează, în formă serioasă ori satirică, dar totdeauna prin o cugetare adîncă.* F (1885), 14. *Personalitatea ei reflecsivă părea a nu mai funcționa.* D. ZAMFIRESCU, Î. 177. *Spiritele cu adevărat critice, reflexive, ajutate și de o cultură adequată, pot scăpa de uniformitatea aceasta.* IBRĂILEANU, SP. CR. 113. *Camil Petrescu este un autor reflexiv.* VIANU, A. P. 389. *Alecsandri a fost un clasic, o natură reflexivă, observatoare și echilibrată.* SADOVEANU, E. 60. *În fața muzicii lui Beethoven ieșe însă în întîmpinare ascultătorul reflexiv.* S mai 1960, 82. (Despre manifestări ale oamenilor) Care presupune sau denotă reflexivitate, interiorizare. Cf. ȘĂINEANU.

— Scris și: *reflecsiv.* — Pl.: *reflexivi, -e.* — Și: (învechit, rar) **reflesiv, -ă** adj.

— Din fr. **réflexif**, germ. **reflexiv**.

REFLEXIVÍSM s. n. (Rar) Reflexivitate. *Reflexivismul . . . e de o importanță așa de mare, încît uneori oamenii se împart după caracter în două categorii: reflexivi și impulsivi.* GHEREA, ST. CR. III, 88.
— **Reflexiv** + suf. *-ism*.

REFLEXIVITÁTE s. f. Calitatea de a fi reflexiv **(2)**; predispoziție spre meditație **(1)**; (rar) reflexivism. *Reflexivitatea e o urmare . . . a solitarismului și a condițiunilor care-l provoacă.* GHEREA, ST. CR. III, 87. *Reflexivitatea eminesciană își găsește . . . un continuator în Delavrancea, bucuros la orice popas să ne încredințeze gîndurile.* VIANU, A. P. 175. ✦ Ceea ce exprimă, denotă reflecții **(1)** intime; caracter personal. *Cine ia cunoștință de una din formulările exacte ale științelor nu primește nici o veste . . . despre momentul sufletesc al persoanei care a enunțat . . . Reflexivitatea legilor și formelor științifice este nulă.* VIANU, A. P. 17.
— **Reflexiv** + suf. *-itate*.

REFLEXOGÉN, -Ă adj. Care poate produce un reflex² **(3)**. *În secția chirurgicală a institutului au fost aduse contribuțiuni legate direct de practică, în blocarea zonelor reflexogene abdominale.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 7/5, cf. DN².
— Pl.: *reflexogeni, -e*.
— Din fr. **réflexogène**.

REFLIÚX s. n. v. **reflux**.

REFLÚS s. n. v. **reflux**.

REFLÚX s. n. Faza de coborîre a nivelului apelor oceanice și ale mărilor deschise în cadrul fenomenului de maree; (învechit) răcurgere. V. f l u x . *Numai într-aceste două luni are această apă un flux și reflux regulat.* CR (1829), 222¹/1. *Fluxul și refluxul mărei.* ELEM. G. 43/15. *În timpul refluxului pot veni corăbii greu încărcate pănă la mal.* IC. LUM. (1840), 99²/31, cf. STAMATI, D., CALENDAR (1855), 79/18, POLIZU, COBÎLCESCU, G. 94/3. *Fluxul și refluxul se vede numai în occan, pe cînd la mări mai mici . . . nu se vede.* ISIS (1859), 27²/36. *Minunțul de oprire al mișcării suitoare a apelor este urmat imediat de o mișcare destinzătoare care constituie refluxul.* CULIANU, C. 316, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ F i g . *Avea trăsături ce nu păreau să se fi maturizat la jocul unei vieți psihice cu fluxuri și refluxuri prea dese.* PREDA, R. 19. ✦ F i g . Descreștere, regres. *Valul revoluționar din perioada anilor 1917 — 1923 intră în reflux temporar.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 101. *Vorbea . . . despre spiritul de luptă, despre opoziția antirăzboinică pe care . . . nu le socotea de loc înfrînte, ci doar într-un vremelnic reflux.* V. ROM. ianuarie 1954, 162.
— Scris și: *reflucs*. — Pl.: *refluxuri* și (învechit) *refluxe* (GHEOGR. MAT. 222r/12, PARASCH, M. I, 136/23).
— Și: (învechit) **reflíux** (CĂLĂTORIE, I, 151v), **reflús** (scris *refluss* FONTANIN, C. 30/9), **răflus** (CĂLĂTORIE, III, 1r) s. n.
— Din lat. **refluxus**, fr. **reflux**. Cf. it. r e f l u s s o.

REFMATÍSM s. n. v. **reumatism**.

REFORJÁ vb. I. T r a n z. A forja din nou. *Burghiurile spirale . . . după reascuțire nu trebuiesc reforjate.* IOANOVICI, TEHN. 217.
— Prez. ind.: *reforjez*.
— Pref. *re-* + **forja**.

REFÓRM s. n. v. **reformă**.

REFORMÁ¹ vb. I. T r a n z. **1.** A schimba (în bine), a modifica; a primeni o stare de lucruri, o concepție etc., a înnoi; a face o reformă **(1)**. Cf. DRLU. *Au reformat (prefăcut) relighia lui Mohamet.* AR (1829), 59¹/38. *Sistemul prigonitoriu de mai nainte ar trebui prefăcut și reformat după analogul politicei de astăzi.* ib. (1830), 88¹/18. *Abuzurile deteră pricină de a se reforma biserica latină.* MN (1836), 72¹/14. *Ni-aduce . . . Unelte practice Pentru cultură. Aceste națiia vor să reforme, Trezi-vor spiritul Ce încă doarme.* ASACHI, S. L. I, 138, cf. VALIAN, V. 121, CUCIURAN, D. 73/21, STAMATI, D., POLIZU, DDRF. *Încercarea lui de a reforma moravurile este vrednică de laudă.* XENOPOL, I. R. V, 80, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ar trebui să punem stavilă unor tendințe regionale de a reforma limba literară.* CV 1949, nr. 9, 35. (R e f l .) *Cine zice restaurat nu zice creat . . . Greșeala este de a propovădui că limbile se reformează, cînd dimpotrivă limbile se formează zi de zi.* RUSSO, S. 65. ✦ (Jur,; ieșit din uz) A modifica o sentință dată de o instanță inferioară. *Hotărîrea e confirmată sau hotărîrea e reformată. Prin urmare se încuviințează sau nu se încuviințează adoptiunea.* HAMANGIU, C. C. 85. *Există o înaltă curte de casație a viitorului . . . și ceea ce opinia contemporanilor a socotit drept cuvîntul adevărului va fi reformat, în multe cazuri.* GALACTION, A. 296, cf. COD. PEN. R.P.R. 78.
2. A scoate din uz unele bunuri considerate la un moment dat inutilizabile; a da la reformă. Cf. DDRF, ȘĂINEANU.
3. A declara o persoană inaptă pentru serviciul militar și a o scoate din evidențele armatei. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Fusese înrolat de două luni și apoi reformat.* PAS, Z. I, 305. *Am fost reformat din cauza ochilor.* H. LOVINESCU, T. 254.
— Prez. ind.: *reformez* și (învechit, rar) *refórm*.
— Și: (învechit, rar) **reformi** vb. IV. DRLU (prez. ind. *reformesc* ib.).
— Din lat. **reformare**, fr. **réformer**.

REFORMÁ² vb. I. Tranz. (Învechit) A converti pe cineva la credința protestantă. *Vrea Rakoți II să reforme pre românii din Ardeal.* ȘINCAI, HR. II, 263/9.
— Prez. ind.: *refórm*.
— Derivat regresiv de la **reformat²**.

REFORMÁRE s. f. **1.** (Învechit) Schimbare, modificare; înnoire; primenire. Cf. r e f o r m a **(1)**. *Noua reformare a miliției pe temeiul precazului domnului.* BULETIN, F. (1833), 75²/13. *Prin reformarea legilor economice ale țărei, o țeară întreagă ajunse roaba unor particulari.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Reformarea codicei criminale.* CR (1848), 14³/12. *Presimt că va să fie o mare reformare în neamul omenesc.* CALENDAR (1855), 164/16, cf. BARASCH, I. 33/23, POLIZU, DDRF.
2. Scoatere din uz a unor bunuri considerate la un moment dat inutilizabile. Cf. r e f o r m a¹ **(3)**. Cf. DDRF, DER.
— Pl.: *reformări*.
— V. **reforma¹**.

REFORMÁT¹, -Ă adj. **1.** Schimbat (în bine), înnoit, modificat. Cf. STAMATI, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Despre materiale, mașini, unelte etc.) Scos din uz, dat la reformă **(3)**. Cf. DDRF. *Lîngă horn stătea rezemată o pușcă reformată, cu cucoșul lipsă și cu spanga ruginită.* SADOVEANU, O. VIII, 256. *Salutul avocatului Mirel Pascu l-a aflat pe meșter prins într-o sfadă — pe cît se părea — cu o grămadă de saboți reformați.* GALAN, Z. R. 12.
3. (Adesea substantivat) Declarat inapt pentru serviciul militar și scos din evidențele armatei. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Situația militară: scutit . . . Cînd s-a făcut revizia sculiților și reformaților, lăsat la vatră cu început de tuberculoză.* SADOVEANU, O. XXI, 354. *Ș-o lua pă ăi voinici, Să rămîie reformații, Să cosească grînele.* FOLC. MOLD. I, 149. (Glumeț) *Meriți mai mult decît un reformat ca mine.* CĂLINESCU, E. O. I, 317.
— Pl.: *reformați, -te*.
— V. **reforma¹**.

REFORMÁT², -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) de confesiune creștină protestantă; protes-

tant calvin. *Calvinii pre sine se cheamă reformaţi.* MAIOR, I. B. 48/13. *Nu numai catolicii, ci şi maghiarii reformaţi îşi făcură biserică în cetate.* BARIŢIU, P. A. II, 52, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Unii sînt catolici, alţii protestanţi, alţii reformaţi.* SADOVEANU, O. X, 384, cf. IX, 215. *O biserică foarte veche, din veacul XIV, care este a reformaţilor.* D. POP, M. 90. *Pretutindeni unde pătrund, reformaţii întemeiază şcoli.* OŢETEA, R. 320, cf. ALRM II/I h 249. ✦ Care ţine de cultul religios protestant (calvin), care aparţine protestantismului. *Relighia reformată.* CARCALECHI, C. 50/17. *În Bucureşti sînt . . . 65 biserici ortodoxe şi şapte streine, adică una armenească, 2 catolice, una luterană, una reformată şi o sinagogă evreiască.* CR (1832), 49¹/24. *Superintendentul religiii reformate din Transilvania.* GT (1838), 1¹/13, cf. STAMATI, D., DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ne plimbam seara în parcul de pini din faţa bisericii reformate.* V. ROM. august 1963, 15.

— Pl.: *reformaţi, -te.* — Şi: (prin Transilv.) **reformátoş, -ă** s. m. şi f. ALRM II/I h 249.

— Din lat. **reformatus,** fr. **réformé.** — **Reformatoş** < magh. **református.**

REFORMATÓR, -OÁRE adj. (Şi substantivat) **1.** (Persoană) care aduce schimbări, care înnoieşte, care reformează[1] **(1).** Cf. DRLU. *Acest reformator au lepădat toate spunerile.* AR (1829), 59¹/43. *În urmă mîna îndrăzneţului lege-dătător şi reformator s-au atins de tagma bisericească.* ASACHI, I. 254/8. *O, nechibzuiţilor reformatori a planurilor provedinţii!* MARCOVICI, D. 377/7. *Vor să fie reformatori lumii.* FL (1838), 22²/22, cf. VALIAN, V. 121, BARASCH, M. I, 7/24, STAMATI, D. *Opera prima a celebrului Moze, reformatorul şi legislatorul inspirat al evreilor.* RUSSO, S. 102, cf. POLIZU. *A guvernat cele două ţări ca dictator; dar dictator onest şi reformator.* BOLINTINEANU, O. 253. *Simţi îndată că ai de a face cu un reformator.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 247. *Orice marc artist reformator în arta sa făureşte el singur instrumentul creării.* GHEREA, ST. CR. III, 175, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Reformatorii de odinioară, utopişti în toate actele lor.* PETICĂ, O. 450. (Ironic) *Ne-au trimis un muţunachi de şcoală nouă, un reformator.* C. PETRESCU, Î. II, 130. ✧ Fig. *O, an prezis atîta, măreţ reformator! Începi, prefă, răstoarnă şi îmbunătăţează.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Libertatea-n faţa lumei a aprins un mîndru soare . . . Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformator.* ALECSANDRI, P. II, 6.

2. Înfăptuitor sau adept al Reformei religioase. *Îmbrăţişase protestantismul, stătea în relaţii cu reformatorul Primus Tuber şi pusese să se tipărească mai multe cărţi de religie protestantă.* XENOPOL, I. R. V, 71. *Evanghelia proclamată suprema autoritate în materie de credinţă şi conduită . . . , iată la ce se reduce crezul primilor reformatori.* OŢETEA, R. 320.

— Pl.: *reformatori, -oare.*

— Din lat. **reformator, -oris,** fr. **réformateur.**

REFORMÁTOŞ, -Ă s. m. şi f. v. **reformat[2].**

REFORMÁŢIE s. f. (Învechit) **1.** Schimbare, îmbunătăţire; reformă **(1).** Cf. DRLU, POLIZU, CANELLA, V. 290, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Cultul religios protestant (calvin); protestantism. *Toţi popii cu protopopii lor şi cu boierii . . . trecuseră la reformaţiune.* BARIŢIU, P. A. I, 148, cf. 1. *În Olanda, în Anglia, reformaţia găseşte porţi deschise* BLAGA, G. 33.

— Pl.: *reformaţii.* — Şi: **reformaţiúne** s. f.

— Din lat. **reformatio, -onis,** germ. **Reformation,** fr. **réformation.**

REFORMAŢIÚNE s. f. v. **reformaţie.**

REFÓRMĂ s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică natura, felul, caracterul) Modificare (prin lege) a unei stări de lucruri (pentru a obţine o ameliorare sau un progres); transformare politică, economică, socială cu caracter limitat sau de structură; (învechit) reformaţie. *Multe reformi* (a. 1776 — 1780). ap. ROSETTI—CAZACU, I. L. R. I, 180. *Această călătorie este foarte interesantă, pentru că în urmă-i sînt să se facă reforme în flota franţozească.* CR (1829), 157¹/8, cf. AR (1830), 10¹/3. *După reforma ce s-a făcut în administraţia aceştii ţări, învăţătura obştească luase o nouă organizaţie şi îmbunătăţiri simţitoare se introdusăse într-această ramură.* CR (1836), 9¹/11. *În toate ramurile culturei duhului omenesc se face o mişcare mai vie decît pînă acum, un reform, o schimbare spre mai bine.* GT (1839), 25¹/10, cf. VALIAN, V. 121. *Guvernul a preparat mai multe decrete de îmbunătăţiri şi reforme.* CR (1848), 2²/7, cf. STAMATI, D. *Aştepta vreme, spre a-şi spune toate ideile sale de reformă.* RUSSO, S. 122, cf. POLIZU. *Căutaţi . . . un singur principe carele, cu mai puţine mijloace, să fi executat . . . lucruri mai gigantice decît reformele administrative şi bătăliile lui Ion - Vodă!* HASDEU, I. V. 216. *Voi nu înţelegeţi toate avantajele unei asemine reforme.* ALECSANDRI, T. 716. *Damele noastre fură întîmpinate de inginerul Caracioni, căruia ţara este datoare reforma.* BOLINTINEANU, O. 433. *Guvernul caută să-i dea un derivativ, prezentînd camerei reforma legii comunale.* MAIORESCU, D. II, 137. *Coloanele „Monitorului oficial" sînt pline de aşa-numitele reforme în personal.* VLAHUŢĂ, O. A. 330, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Alecsandri . . . atribuie această confuziune aproape tot atîta reformelor linguistice, cît şi celor politice şi sociale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 149. *Începuseră a vorbi despre . . . reforma legii electorale.* SADOVEANU, O. V, 13. *Crezi . . . că la noi sînt poţrivite astfel de reforme?* CĂLINESCU, E. O. II, 16, cf. LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr, 7, 66. *Ştiam că pregăteşte o nouă reformă a legii drumurilor.* STANCU, R. A. II, 322. *Ca urmare a reformei învăţămîntului s-a creat un număr însemnat de şcoli.* CONTEMP. 1956, nr. 489, 5/1. *Cînd s-a realizat reforma ortografiei . . . , la unele nume de persoane s-a menţinut scrierea veche.* GRAUR, N. P. 148. (Ironic) *Iaca-a a doua zi începe cu reforma radicală . . . Neputîndu-mă opune, de acasă am fugit, Iar cucoana se apucă de sfarmat şi de zidit.* ASACHI, S. L. I, 218. *Am şi simţit că bate un vînt de reforme pe aici.* VINEA, L. I, 43. (Fig.) *Este timpul ca poezia . . . să puie în mişcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conştiinţă.* BOLLIAC, O. 43. ✧ *Reformă agrară* = schimbare a relaţiilor agrare sau a formelor de stăpînire şi folosire a pămîntului. *Partidul a condus masele ţărăneşti în lupta pentru pămînt, realizînd în fapt reforma agrară.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 27. *În focul luptei pentru reforma agrară s-a cimentat alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 913. *Reforma agrară de după război.* PREDA, M. 60, cf. LĂNCRĂNJAN, C. II, 89. (Eliptic) *Intrară cu plugurile în pămînturile sărăcimii, primite la reformă.* MIHALE, O. 28. *Reformă monetară* (sau *bănească)* = operaţie financiară prin care se înlocuieşte moneda unei ţări cu o monedă nouă, avînd un curs diferit faţă de prima. *Noile condiţii de dezvoltare a vieţii economice a ţării, create în urma reformei monetare . . . , au făcut cu putinţă scăderi la preţurile de vînzare.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Achiziţionase de frica vreunei reforme monetare un săculeţ cu ochi de sticlă.* CĂLINESCU, S. 44. *Reforma bănească şi reducerile de preţuri . . . au făcut să se îmbunătăţească situaţia materială a maselor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 564. *Reformă financiară* = reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare şi de cheltuire a venitului unui stat. *Arată reformele financiare prin care ei au uşurat Muntenia.* BUL. COM. IST. II, 30.

2. Protestantism. Cf. CADE. *Trecuseră în răstimpul principatului la reformă, devenind calvini.* BLAGA, G. 16.

3. Scoatere din evidenţă a unor bunuri considerate la un moment dat inutilizabile; totalitatea obiectelor reformate **(3);** p. ext. depozit în care se păstrează

asemenea materiale. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un schimb de rufe, de la reformă, îi acoperă trupul lung.* SAHIA, N. 120, cf. DL, DM. ✧ Loc. adj. **De reformă** = scos din uz; reformat **(3)**. *Maestrul croitor ... va continua cu transformarea mantalelor de reformă în pantaloni de cazarmă.* BRĂESCU, O. A. I, 38. ✧ Loc. vb. **A da (ceva) la reformă** = a reforma **(3)**. (Glumeț) *Să taci, că te dau la reformă din lume!* BACALBAŞA, S. A. 105.

4. Declarare a unei persoane ca inaptă pentru serviciul militar; situația unei astfel de persoane. *A fost silit ... să ceară punerea sa la reformă pentru infirmități incurabile.* GHICA, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU.

— Pl.: *reforme* și (învechit) *reformi*. — Și: (învechit) **reférm** s. n.

— Din fr. **réforme**, germ. **Reform**.

REFORMÍ vb. IV v. **reforma**.

REFORMÍSM s. n. **1.** Atitudinea politică a celor ce preconizează reforme **(1)**. Cf. LOVINESCU, C. IV, 123. *Prin reformismul său căuta să salveze în cele din urmă absolutismul monarhic.* BLAGA, G. 70. *În cadrul reformismului de mai tîrziu al lui Iosif al II-lea, s-a dat o deosebită atenție dezvoltării ... învățămîntului popular.* id. ib. 86.

2. Curent politic oportunist în mișcarea muncitorească, care urmărește înlocuirea luptei revoluționare a clasei muncitoare pentru răsturnarea capitalismului, pentru socialism, cu lupta pentru reforme, care nu ating bazele orînduirii capitaliste. *Un partid ireconciliabil față de reformism.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 3/1. *Înființarea Partidului Comunist din Romînia în anul 1921 a marcat victoria leninismului asupra reformismului în mișcarea muncitorească din țara noastră.* ib. 1953, nr. 359, 3/4. *În această perioadă ... se va fi petrecut schimbarea concepției lui Ibrăileanu despre revoluție și reformism.* V. ROM. septembrie 1954, 149.

— Din fr. **réformisme**.

REFORMÍST, -Ă adj. **1.** Care preconizează reforme **(1)**. *Înclinat spre ideile reformiste s-a arătat însă Iosif.* BLAGA, G. 68. *Împăratul reformist visa ... o împărăție centralizată.* id. ib. 103.

2. Care adoptă, care susține reformismul **(2)**; care este, care se face în spiritul reformismului. *Cunoscuta teorie reformistă susținută de social-democrați.* RALEA, S. T. III, 190, cf. DL, DM. ✦ (Substantivat) Adept al reformismului **(2)**. *Cînd reformiștii și oportuniștii ... au trecut fățiș la servirea imperialismului, V. I. Lenin a ridicat steagul luptei împotriva social-șovinismului și social-pacifismului.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 3/1, cf. PAS, L. IV, 206. *Dacă acest reformist ar fi activat printre ei, ar fi înțeles că scopul final urmărit de greviști nu mai era acum numai revendicarea economică, ci și greva politică.* PREDA, R. 17.

— Pl.: *reformiști, -ste*.

— Din fr. **réformiste**.

REFRACTÁ vb. I. Tranz. A produce fenomenul refracției. *Lumina ce refracta prisma lui Newton.* PROPĂŞIREA (1844), 202[1]/38. *Acest gaz refractă mai puțin lumina.* MARIN, PR. I, 1/18. *Aerul atmosferic refractă razele luminoase care-i vin de la stele.* DRĂGHICEANU, C. 22, cf. BARCIANU. *Două categorii de corpuri refractează lumina conform legilor refracțiunii.* MURGOCI-LUDWIG, M. 45, cf. ALEXI, W. *Această căldură radiantă ... poate fi reflectată de oglinzi și refractată.* CIŞMAN, FIZ. I, 448. (Prin lărgirea sensului) *Sări în apă și începu să se dea afund în lichidul translucid care risipea părul și-l refracta prelungit.* CĂLINESCU, C. N. 221. ✦ Refl. (Despre unde luminoase, sonore etc.) A suferi fenomenul refracției. *Raza de lumină ... se refractează.* PONI, F. 359. *Cînd o undă ajunge la suprafața de separație a două medii de proprietăți diferite, o parte din ea ... se reflectă, pe cînd cealaltă ... se refractă.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 32. ✧ Fig. *Imagine sublimată, trecută prin prisma personalității superioare a autorului și refractată într-un sens moral superior.* LL I, 120.

— Prez. ind. pers. 3: *refráctă* și (rar) *refractează*.

— Din fr. **réfracter**.

REFRACTABILITÁTE s. f. Proprietatea unui material de a fi refractar **(1)**; refractaritate **(1)**. *Refractabilitatea se stabilește pe cale normală cu ajutorul conurilor Seger.* IOANOVICI, TEHN. 83, cf. MDT.

— De la **refracta**.

REFRACTÁR, -Ă adj. **1.** (Despre minerale, roci, materiale de construcție, diverse produse) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-și schimba structura, compoziția și caracteristicile. *Această temperatură ce resultă din combustia hidrogenului se întrebuințează spre a topi oarecare corpi refractari.* MARIN, PR. I, 7/14. *Se credea că asemene corpuri nu pot fi topite și din această cauză erau numite refractare.* PONI, F. 120, cf. id. CH. 185, ŞĂINEANU, ALEXI, W., GOLOGAN, C. R. 127. *Cuptorul este căptușit înăuntru cu cărămizi refractare.* IOANOVICI, TEHN. 34. *Căldările sînt formate din tablă groasă de fier, căptușite în interior cu material refractar.* id. ib. 53, cf. MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 104. *S-au studiat și pus la punct procedee, intrate azi în faza industrială, pentru fabricarea de produse refractare.* CONTEMP. 1953, nr. 368, 5/2. *Cubilourile sînt ... căptușite cu cărămidă refractară.* ib. 1955, nr. 481, 3/3. *Cu timpul zidăria refractară se subțiază ... și apare pericolul străpungerii cuptorului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 834.

2. Care se împotrivește, care opune rezistență față de ceva, care nu este receptiv la ceva. V. recalcitrant. *Artistul este din fire refractar.* MAIORESCU, CR. II, 211. *Sînt oameni închiși ..., naturi posomorîte și refractare, care împrăștie în jurul lor ca o senzație de frig.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 86, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ne-am întrebat dacă lichidele și celulele animalelor devenite refractare nu devin vaccinuri și nu pot apăra alte organisme.* BABEŞ, O. A. I, 129. *Am rămas refractar la toată această lecție de viață practică.* GALACTION, O. 9. *După răscoala lui Tudor Vladimirescu, țăranii se arătară mai refractari și mai dîrzi față de proprietari.* OŢETEA, T. V. 36, cf. id. R. 179. *Pentru ca critica maselor să se poată desfășura liber și să rodească realmente în conștiința scriitorului, trebuie ca acesta să nu fie refractar în fața ei.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 5/5. *Era timidă și refractară modernismului.* CĂLINESCU, C. N. 120. *Se arată impermeabili la cultură și refractari la regulile coercitive ale grupului.* RALEA, S. T. III, 109. *La început se temuse că bătrînul va fi refractar la această muncă.* V. ROM. octombrie 1954, 115. *Devenise refractar la șicanele, la tonul imperativ și arogant al superiorilor.* BENIUC, M. C. I, 376, cf. 85. ✧ (Substantivat) *O femeie singură, o eroină a solitudinii ca refractarii lui Ibsen.* CĂLINESCU, S. 504. *Omul ... nu e un refractar frumosului.* V. ROM. aprilie 1958, 114.

— Pl.: *refractari, -e*. — Și: (învechit) **refractáriu, -ie** adj. MARIN, PR. I, 60/46, id. F. 167/17.

— Din fr. **réfractaire**.

REFRACTARÍSM s. n. (Rar) Atitudine refractară **(2)**; împotrivire, nesupunere. *Unii sînt impacientați de refractarismul nostru.* HOGAŞ, DR. II, 204.

— **Refractar** + suf. *-ism*.

REFRACTARITÁTE s. f. Proprietatea unui material de a fi refractar **(1)**; refractabilitate. Cf. LTR[2], DN[2].

— Din fr. **réfractarité**.

REFRACTÁRIU, -IE adj. v. **refractar**.

REFRACTÁT, -Ă adj. (Despre unde luminoase, sonore etc.) Care a suferit fenomenul refracției. Cf. PONI, F. 359. *În mediul al doilea, raza refractată s-a depărtat de normală.* CIŞMAN, FIZ. II, 25, cf. MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 34.

— Pl.: *refractați, -te*.

— V. **refracta**.

REFRACTOMÉTRU s. n. Instrument optic pentru măsurarea indicilor de refracție ai substanțelor. Cf. MDT, LTR², DER.
— Pl.: *refractometre*.
— Din fr. **réfractomètre.**

REFRACTÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** S. n. (Rar) Lunetă astronomică. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W. **2.** Adj. Care produce refracție, care refractă. Cf. BARCIANU. **3.** S. n. Dispozitiv optic care schimbă direcția unui fascicul de lumină prin fenomenul de refracție. Cf. LTR².
— Accentuat și: *refráctor*. BARCIANU. — Pl.: *refractori, -oare*.
— Din fr. **réfracteur,** germ. **Refraktor.**

REFRÁCȚIE s. f. Fenomen de modificare a direcției de propagare a unei unde luminoase, sonore etc. sau a direcției de mișcare a unui corpuscul rapid atunci cînd traversează suprafața de separare a două medii diferite. *Unghiul refracției razelor.* GENILIE, G. 102/22, cf. STAMATI, D., BARASCH, I. N. 73/9. *Vedem soarele și luna chiar după apusul lor . . . din cauza refracțiunei luminoase.* DRĂGHICEANU, C. 22, cf. DDRF. *Unghiul format de normală și raza incidentă se numește unghi de incidență și cel format de raza refractată și normală, unghi de refracțiune.* PONI, F. 359, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, MURGOCI-LUDWIG, M. 45, ALEXI, W. *Aceste aparate sînt construite cu oglinzi metalice, lentile și prisme, măsurările bazîndu-se pe fenomenele de reflexie, refracție și interferență ale razelor luminoase.* IOANOVICI, TEHN. 378, cf. ENC. TEHN. I, 101. *Refracția, reflexia și numeroase alte fenomene optice puteau fi acum interpretate și calculate pe baze noi.* CIȘMAN, FIZ. II, 558, cf. 23. *Fenomenul refracției se poate inversa.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 34. (Fig.) *Găsești . . . multe sticluțe fără putere de refracție, multe reflexii slabe . . . în poezitle mele.* BOLLIAC, O. 58. ◇ *Indice de refracție* = mărime ce caracterizează un mediu transparent în raport cu alt mediu transparent, egală cu raportul vitezelor luminii în mediul din care vine lumina și în mediul în care ea pătrunde. Cf. LTR², DM, DER.
— Pl.: *refracții*. — Și: (învechit) **refracțiúne** s. f.
— Din fr. **réfraction,** germ. **Refraktion.**

REFRACȚIÚNE s. f. v. **refracție.**

REFRANGÍBIL, -Ă adj. Care se poate refracta. *Colori . . . refrangibile.* MARIN, F. 455/35. *Razele violete-s cele mai refrangibile.* SCRIBAN, D., cf. DN².
— După fr. **réfrangible.**

REFRANGIBILITÁTE s. f. Însușirea de a se refracta. *Șapte colori diferente . . . avînd . . . gradi de refrangibilitate diferenți.* MARIN, F. 448/31. *Fiecare coloare a spectrului are o refrangibilitate deosebită.* PONI, F. 380, cf. DN².
— Pl.: *refrangibilități*.
— Din fr. **réfrangibilité.**

REFRÉC s. n. v. **refec.**

REFRECÁ vb. I v. **refeca.**

REFRÉN s. n. Cuvînt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiție, o idee poetică; frază muzicală care se repetă după fiecare cuplet al unui cîntec. Cf. I. GOLESCU, C., LM. *E o voce ce șoptește ca să-și uite de durere, Un refren din cîte-un cîntec simplu și copilăros.* MACEDONSKI, O. I, 86, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, *Îi veneau uneori în minte acorduri dulci de valsuri, refrenuri . . . de romanțe franțuzești.* SANDU-ALDEA, D. N. 234, cf. ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Dar cîntecul deodată s-a oprit Și florile ascultă cum frunzișul În freamătu-i refrenu-l duce să se piardă.* DENSUSIANU, L. A. 34. *Am și eu un cîntec . . . Cu refren și accent de trompetă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 438. *Treceau cîntînd tărăgănat cîntece din care nu reții decît refrenul.* BRĂESCU, A. 21. *Pe șosea trec soldații . . . și cîntă. Disting bine refrenul.* SAHIA, N. 23. *În afară de refren, poezia era în definitiv foarte avîntată.* VLASIU, D. 66. *Deosebit de vioi a fost interpretat rondoul final cu refrenul său plin de veselie.* M 1962, nr. 4, 37. ◇ Fig. *Spre rîvnita țintă, îngînat refren, Poate să ne ducă goana unui tren?* LESNEA, C. D. 95. ✦ Fig. Cuvînt, frază, expresie (melodică) care se repetă stereotip. *Cîntă prin crînguri și prin cîmpii, cîntă mereu refrenul tău de vînătoare: tonton, tonton.* ODOBESCU, S. III, 97. *Această frază se spune ca refren ori de cîte ori trebuința cere.* GHEREA, ST. CR. I, 187, cf. ȘĂINEANU. *Cînd copiii pregăteau lecția, eternul refren: „Du-te să-ți explice Elena".* C. PETRESCU, Î. II, 235. *Auzeam . . . refrenul omului pe care-l trădase fata cu zestre mare. Ta-ra-ra-ra-ra.* BRĂESCU, A. 57. *Am să mă uit doar în ochii lui fix . . . și-am să-i spun refrenul de totdeauna: — E pace, tată.* SAHIA, N. 25. *Ieși afară! răsună glasul lui Dănuț ca un refren automat.* TEODOREANU, M. II, 19. *„Te-ai crede la Paris" este refrenul pe care îl cîntă uimiți, pînă în zorii zilei, în aceste nopți albe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400. ✦ Temă, motiv al unei poezii. *În alte cîteva poezii, refrenul acesta revine pe un timbru emotiv.* RALEA, S. T. I, 27.
— Pl.: *refrene* și *refrenuri*.
— Din fr. **refrain.**

REFRIGERÁ vb. I. Tranz. (Ind.) A răci un produs pînă la o temperatură apropiată de punctul de îngheț, în scopul păstrării lui îndelungate; p. ext. a îngheța. Cf. DL, DM, DN².
— Prez. ind. pers. 3: *refrigerează*.
— Din fr. **réfrigérer.**

REFRIGERÁNT, -Ă adj. v. **refrigerent.**

REFRIGERÁRE s. f. Acțiunea de a refrigera; înghețare. **1.** (Ind.) Răcirea unui produs pînă la o temperatură apropiată de punctul de înghețare; refrigerație **(1).** Cf. LTR², DL, DM. *Navele sînt prevăzute cu instalații de refrigerare și prelucrare a peștelui.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 393, cf. DER. **2.** (Med.) Refrigerație **(2).** *Anestezia prin refrigerare acționează prin congelarea țesuturilor.* A. POP, CHIRURG. 501.
— Pl.: *refrigerări*.
— V. **refrigera.**

REFRIGERÁT, -Ă Care a trecut prin procesul refrigerării **(1).** *Carnea se desface sub formă proaspătă (zvîntată și refrigerată) și congelată.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 950.
— Pl.: *refrigerați, -te*.
— V. **refrigera.**

REFRIGERATÓR s. n. Aparat sau instalație folosite pentru obținerea temperaturilor scăzute, în general cu ajutorul energiei electrice. Cf. LTR², DN².
— Pl.: *refrigeratoare*.
— Din fr. **réfrigérateur.**

REFRIGERÁȚIE s. f. **1.** (Ind.) Refrigerare **(1).** Cf. ALEXI, W., LTR², DL, DM, DN². **2.** (Med.) Metodă chirurgicală care constă în răcirea, în scop anestezic sau terapeutic, a unui membru, a unui segment de membru sau a unei porțiuni limitate de tegument; refrigerare **(2).** Cf. DER.
— Pl.: *refrigerații*. — Și: (învechit) **refrigeraţiúne** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **réfrigération.**

REFRIGERAȚIÚNE s. f. v. **refrigerație.**

REFRIGERÉNT, -Ă s. n., adj. **1.** Adj. Care contribuie la răcirea unui mediu pînă la o anumită temperatură.

Un recipient de sticlă încungiurat cu o amestecătură refrigerantă. MARIN, PR. I, 116/33. *Amestecături refrigerente.* id. F. 163/10, cf. BARCIANU, ALEXI, W., NOM. MIN. I, 109. *Iată cîteva amestecuri refrigerente şi coborîrea de temperatură corespunzătoare.* MACAROVICI, CH. 62. ✧ Fig. *În cercul luminos al aceluiaşi om se pot afla, pe lîngă amintirea lucrului promis, o mică sumă de idei . . . faţă cu care promisiunea se află în relaţii disparate şi oarecum refrigerante.* MAIORESCU, CR. II, 152. ✧ (Substantivat) *O căldare . . . comunica cu un tub înclinat încungiurat cu un refrigerent.* PONI, F. 131.

2. S. n. Răcitor confecţionat din sticlă sau din metal, folosit în laborator la condensarea vaporilor. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. TEHN. I, 445, MDT, LTR², DER.

— Pl.: **(1)** *refrigerenţi, -te,* **(2)** *refrigerente* şi (rar, m.) *refrigerenţi* (ALEXI, W., ENC. TEHN. I, 445). — Şi: (învechit) **refrigerânt, -ă, refrigurânt, -ă** (MAN. SĂNĂT. 114/3) adj.

— După fr. **réfrigérant.** — **Refrigurant**: prin apropriere de *frig.*

REFRIGURÂNT, -Ă adj. v. **refrigerent.**

REFRINGÉNT, -Ă adj. Care produce refracţie, care refractă. *Hidrogenul este cel mai refringent din toate gazele.* MARIN, PR. I, 6/21, cf. PONI, F. 359, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *refringenţi, -te.*

— Din fr. **réfringent.**

REFRINGÉNŢĂ s. f. Proprietatea de a refracta. Cf. SCRIBAN, D., DN².

— Din fr. **réfringenee.**

REFRÎNGĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care respinge, care combate ceva; refractar. *În contra broşurei aci memorate . . . a scris un articol refrîngătoriu.* F (1869), 265, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *refrîngători, -oare.* — Şi: **refrîngătóriu, -oare** adj.

— **Refrînge** + suf. *-ător* (după fr. *réfractaire,* lat. *refractarius, -um).*

REFRÎNGĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **refrîngător.**

REFRÍNGE vb. III. (Învechit) **1.** Tranz. A răsfrînge **(II 1).** *Piramide . . . cu lumini întrolocate ce răsfrîngea îndoită luciré.* AR (1829), 33²/4, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Refl. Fig. A se răsfînge **(II 3).** *A căria raze de învăţătură . . . să resfrîng pre orizontul nostru* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 107.

— Prez. ind.: *refríng.*

— Pref. *re-* + **fringe.**

REFRÍNGERE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) refringe. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **refringe.**

REFRUNTÁ vb. I. Tranz. (Învechit, neobişnuit) A înfrunta, a respinge, a combate. *Se vede însă că contrazicerea acestora desplăcu foarte, pentru că se scularâ cîţiva spre a refrunta cu iuţală toate cuvintele lor.* CR (1848), 1³/7.

— Prez. ind.: *refrúnt.*

— Pref. *re-* + [în]**frunta.**

REFTIM subst. v. **raftin.**

REFUGÍ vb. IV v. **refugia.**

REFUGIÁ vb. I. Refl. (Despre persoane) A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a se pune la adăpost de un pericol, a fugi de o urmărire. *Ajunse la unghiul colonadei palatului ducal unde fugitivul se refugiase.* CR (1848), 23³/52. *Refugiat de trei luni în Ungaria, am asistat ca un simplu spectatoriu la evenimentele acestei ţări.* RUSSO, S. 200. *Urmăriţi de arnăuţi, se refugiase în biserica de la Golia.* GHICA, S. 104. *El se refugiase în Moldova.* FILIMON, O. I, 269, cf. PROT.-POP., N. D., ŞĂINEANU, BARCIANU. *De cînd citea despre lumea care se refugiase la oraşe, îşi întreba într-una soţul că ea ce face şi cum rămîne aici?* REBREANU, R. II, 63. *Cînele îl privi cu o blîndă mustrare şi se refugie sub pat, la adăpost.* C. PETRESCU, R. DR. 254. *Adesea, izgonit de cicălelile lui Gh. Eminovici,* [Eminescu] *se refugia pe vacanţă într-un bordei de ţăran.* CĂLINESCU, E. 52. *Trecătorul care, refugiindu-se de mînia vîntului, se adăposteşte în cîrciuma locului găseşte pe eroul povestirii stînd cu coatele pe masă.* VIANU, A. P. 219. ✧ (Prin analogie) [Protestantismul] *a dat loc la secte în care s-au refugiat cugetarea şi religiozitatea independentă.* OŢETEA, R. 324. *Întunericul se refugie către colţurile odăii.* BENIUC, M. C. I, 407. *Toată bunătatea se refugiase în ochi, precizîndu-se într-un amestec de tristeţe, de durere, de dragoste rănită.* V. ROM. februarie 1958, 24. *Înaintea de a dispărea cu totul din limba vie, elementele vechi se refugiază în graiurile populare.* VARLAAM — SADOVEANU, 70. ✧ Fig. *Speriat de asprele realităţi ale vieţii, se refugiază în liniştitul imperiu al trecutului.* VLAHUŢĂ, O. A. 238. *Se refugiază într-o naivitate suavă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 52. *Ce repede se refugiază în întunericul lui!* C. PETRESCU, Î. II, 78. *Nu te mai refugia în dialectică. Ştiu că acolo eşti tare.* H. LOVINESCU, C. S. 92. *Se adresă soţului, încercînd să se refugieze sub protecţia lui.* PREDA, R. 85, cf. 9. ✦ A se izola, a se retrage. *Elevii . . . citeau pe capete refugiaţi în colţuri.* BRĂESCU, A. 136.

— Pronunţat: *-gi-a.* — Prez. ind.: *refugiez.* — Şi: (învechit şi regional) **refugí** vb. IV. ALR I 1 432/229.

— Din fr. **réfugier.**

REFUGIÁT, -Ă s. m. şi f. Persoană care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în faţa unei primejdii; (persoană) care a fugit, care s-a pus la adăpost de o urmărire. *Se zice că refugiaţii italieni ce se află în străinătate au amînat execuţia planurilor lor pînă la primăvară.* CR (1846), 22¹/53, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Era un refugiat, ca atîţia alţii, mii.* C. PETRESCU, Î. I, 204. *Avusese . . . ca guvernator un refugiat francez.* SADOVEANU, O. VI, 137. *Lumea privea în faţa marilor hoteluri din Bucureşti convoaiele prăfuite de refugiaţi polonezi.* STANCU, R. A. III, 29. *În întîmpinare ne vin grupuri de refugiaţi lituanieni.* V. ROM. mai 1954, 109. *În patrie nu mai putea fi vorba să se întoarcă, deoarece armatele de ocupaţie îl considerau ca refugiat.* S februarie 1960, 51. ✧ (Adjectival) *Ne-am dus . . . să ne întîlnim cu rude, prieteni, cunoscuţi, refugiaţi ca şi noi.* NEGRUZZI, S. I, 217, cf. BARCIANU. *În gara Piteşti aştepta un alai întreg de proprietari şi arendaşi refugiaţi.* REBREANU, R. II, 221. ✧ *Refugiat politic* = persoană care cere azil politic. *Să se respingă invasiunea a noi refugiaţi politici.* TIMPUL (1856), nr. 4, 3¹/24, cf. ŞĂINEANU. *Extrădarea . . . refugiaţilor politici este oprită.* COD. PEN. R.P.R. 36. *Locuise, ca refugiat politic, 14 ani în Uniunea Sovietică.* STANCU, U.R.S.S. 218.

— Pronunţat: *-gi-at.* — Pl.: *refugiaţi, -te.*

— V. **refugia.**

REFUGIÉRE s. f. Faptul de a se refugia; refugiu **(1).** *La apropierea străinilor de bordei nu rămasă lui Caliman alt mijloc de refugire decît a se retrage iar.* ASACHI, S. L. II, 65. ✧ Fig. *Pluteşte greu în paginile acestei „literaturi" . . . transfigurarea idilică a trecutului după cea mai autentică reţetă a refugierii în trecut.* V. ROM. ianuarie 1954, 198.

— Pronunţat: *-gi-e-.* — Pl.: *refugieri.* — Şi: (învechit) **refugíre** s. f.

— V. **refugia.**

REFUGÍRE s. f. v. **refugiere.**

REFÚGIU s. n. **1.** Faptul de a (se) refugia, refugiere; timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. *Azilul tuturor împăraţilor este cinstea împărăţi-*

ilor și de toată lumea este rîvnit . . . pentru rifugiul și scăparea tuturor. VĂCĂRESCUL, IST. 290. *Vechea credință tradițională, ce privea acea sfințită peștere ca o protectoare a mănăstirii din vale, a pierit împreună cu nevoia de refugiu și cu frica urgiilor din timpii barbari.* ODOBESCU, S. I, 342. *Le-arătași putința refugiului prin peșteri.* MINULESCU, V. 106. *Am vorbit noi de asta și la Iași în timpul refugiului.* GALACTION, O. A. I, 41. *Mulțimea asta nu vrea decît să despacheteze bagajele făcute pentru refugiu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 422. *Ca și în alte adunări de sară ale refugiului nostru, cei care căutasem un sălaș de liniște în acea sihăstrie vorbeam . . . despre veștile de la războiul din răsărit.* V. ROM. iulie 1954, 5. *Întors din campanie și din refugiu, cum mi-aș fi putut uita obligațiile de onoare față de mai marii mei . . .?* s mai 1960, 12. *Trebuie să știm însă dacă mai există un loc de refugiu.* H. LOVINESCU, T. 176.

2. Loc de scăpare, de adăpostire în fața unei primejdii; azil. Cf. STAMATI, D. *Vornicul Dumbravă reușise a scăpa în Transilvania, avînd nobleța de a căuta refugiu la generozitatea unui inamic.* HASDEU, I. V. 169, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Oamenii se întorc la căminurile lor . . . Aici e refugiul.* SADOVEANU, O. IX, 335. *Ducatul Ferrarei . . . a oferit mai multor artiști și literați un refugiu generos și sigur.* OȚETEA, R. 256. ✦ Fig. Consolare, alinare, mîngîiere. *Unii căutau refugiul în trecut, alții în viitor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 85. *Acolo mi-am găsit, În iarbă, Refugiul favorit.* TOPÎRCEANU, B. 30. *Tu ești singurul lucru pe care îl mai am pe lume, ultimul refugiu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 263. *Pierdea și această prietenie. Gîndi că aci îi era ultimul adăpost de refugiu.* C. PETRESCU, Î. II, 157. ✦ Loc ferit, izolat în care se retrage cineva pentru a se odihni, pentru a găsi liniște. *Ramurile negre ale teiului se răsuciră ca o protestare, ploind un ropot sonor și rece peste omul strein care viola refugiul stăpînei.* C. PETRESCU, Î. I, 146. *De cîte ori mă întristează orașul, refugiul meu e la Apahida.* ISAC, O. 315. ✦ Porțiune ridicată și amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a unei străzi cu trafic intens sau în mijlocul unei piețe, pentru a ușura reglementarea circulației, traversarea străzii, urcarea sau coborîrea din vehiculele de transport în comun etc. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: *refugii.* — Și: (învechit) **rifúgiu** s. n.

— Din fr. **refuge,** lat. **refugium.** — **Rifugiu**<it. **rifugio.**

REFUÍ vb. IV v. **răfui**[1].

REFULÁ vb. I. Tranz. **1.** A respinge din domeniul conștientului în subconștient unele imagini, dorințe, idei etc. *Inconștientul are tendința să ascundă, să refulez anumite amintiri cu caracter neplăcut.* CAMIL PETRESCU, T. III, 81. *Să nu-ți refulezi sentimentele.* VLASIU, D. 294. ◇ Refl. pas. *Raporturile sînt mai patriarhale și multe din ele se refulează prin schimbul mai mult ori mai puțin echitabil.* RALEA, S. T. II, 266.

2. (Tehn.) A deplasa un fluid într-o conductă sau într-un recipient prin împingere cu ajutorul unei pompe. Cf. DL, DM. ✦ A mări unele dimensiuni transversale ale unor piese de metal, prin batere cu ciocanul sau prin presare, la cald sau la rece. (Refl. pas.) *Cu ajutorul unui clește* [nitul] *este introdus apoi în gaura comună a pieselor de legat, unde . . . , prin loviri dese, i se refulează al doilea cap.* IOANOVICI, TEHN. 155, cf. 130. *Avînd în vedere că prin ciocănire porțiunea de îmbinare se subțiază, se va avea grijă să se refuleze . . . capetele respective ale pieselor.* ORBONAȘ, MEC. 384.

— Prez. ind.: *refulez.*

— Din fr. **refouler.**

REFULÁRE s. f. Acțiunea de a refula și rezultatul ei

1. Cf. refula (1). *Înțelegeam că, din moment ce nu eram bolnav, de refulări n-aveam de ce mă elibera.* VLASIU, D. 294. *Pentru Freud visul este produsul refulării unor reprezentări subconștiente.* VIANU, M. 50. *Treaz, nu se temea . . . Frica exista însă ca o refulare și știa că mulți șerpi mai avea el să viseze în acești ani.* BENIUC, M. C. I, 100, cf. DER.

2. (Tehn.) Cf. refula (2). Cf. MDT, LTR[2], DER. ✦ Operație de prelucrare la cald sau la rece a pieselor de metal, prin care se măresc unele dimensiuni transversale ale lor. Cf. IOANOVICI, TEHN. 386, LTR[2], DER.

— Pl.: *refulări.*

— V. **refula.**

REFULÁT, -Ă adj. (Despre imagini, tendințe, sentimente etc.) Deplasat, alungat, respins în subconștient. *Radu continuă descărcînd umilințe refulate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 160. *Iată cum, după Freud, inconștientul nostru e format din acumularea dorințelor refulate.* RALEA, S. T. II, 20. *Se obișnui . . . cu poveștile interminabile ale bătrînei despre amorurile ei refulate.* BENIUC, M. C. I, 310. ✦ (Substantivat) Persoană care își refulează (1) ideile, dorințele etc. *În viața lui interioară va fi un fel de refulat prin severitatea educației.* V. ROM. februarie 1957, 45. *El era un practician, nu un fanatic și un refulat politic și social.* T. POPOVICI, SE. 388.

— Pl.: *refulați, -te.*

— V. **refula.**

REFUNDÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit) A restitui, a rambursa. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *refúnd.*

— Lat. **refundere.**

REFUNDÁRE s. f. (Latinism învechit) Faptul de a refunda. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **refunda.**

REFUTÁ vb. I. Tranz. A combate (o teorie, o afirmație) prin argumente puternice. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu era cu putință a-l refuta.* VASICI, M. I, 11/26, cf. POLIZU. *Nu mi-ai trimis articolul lui Arsache prin care refutează scrierea mea.* GHICA, A. 604, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *refutez.*

— Din fr. **réfuter,** lat. **refutare.**

REFUTÁRE s. f. Acțiunea de a refuta și rezultatul ei; refutație. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *refutări.*

— V. **refuta.**

REFUTÁȚIE s. f. Refutare. Cf. MARCOVICI, R. 128/13. *Fu nevoit a scrie o refutație (nimicire) a scrierilor sale.* ASACHI, L. 76/2, cf. STAMATI, D. *Purechetul*[1] *unei virgule, lipsa unei vocale, greșul unei perioade sînt lucruri serioase, mărturisim, și vrednicesc refutații și nopți de neodihnă a capetelor învățate.* RUSSO, S. 77, cf. POLIZU. *Am auzit că a mai ieșit un articol în care Eliad te înjură anume. Cred că nu merită o refutație.* GHICA, A. 545, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *refutații.* — Și: **refutațiúne** s. f. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din fr. **réfutation.**

REFUTAȚIÚNE s. f. v. **refutație.**

REFÚZ s. n. **1.** Faptul de a refuza (1); neacceptare, respingere. Cf. I. GOLESCU, C. *Prințul . . . nu cunoștea adevărata cauză a refuzului fiie-sei.* CR (1846), 26[2]/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *De la Silvia lesne poți orice căpăta, Căci nu vrea să jignească pre nime cu refuz.* NEGRUZZI, S. II, 265. *Intențiunea Engliterei n-a fost de a face din refusul Porții o stare de război și az ostilități.* GHICA, S. 132. *Refuzul meu ți-a făcut mare durere.* BOLINTINEANU, O. 454. *Refusul ar fi o grea insultă.* SLAVICI, N. I, 286. *Mi-a trîntit refuzul în obraz fără cea mai mică cruțare.* I. NEGRUZZI, S. IV, 294 cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Refuzul notarului îl rănise adînc.* AGÎRBICEANU, A. 277. *Refuzul . . . ar însemna ruptura cu firma.* REBREANU, R. I, 47. *Borivoje înțele-*

sese refuzul mai mult după ton. GALACTION, O., 190. *Așadar, mă lovesc de-un refuz!* C. PETRESCU, R. RD. 86. *Mai multe doamne . . . istorisesc „poveștile fără fapte", țesute din materia diafană a unor simple schimburi de priviri . . . , ale chemării, ale îngăduinței, ale refuzului.* VIANU, A. P. 336. *În caz de refuz sînt decis să termin cu această mizerabilă existență.* CĂLINESCU, E. O. I, 97. *Sub . . . o sulă de pretexte formulează o sulă de refuzuri!* V. ROM. octombrie 1954, 158. *Erau palizi, slabi și irascibili, stăpîniți de nervozitatea locilă a fugăritului, în care intră și o disperare violentă . . . și o resemnare periculoasă, un refuz fizic de a acționa.* BARBU, P. 233. *N-ar fi riscat decît un refuz amabil.* S martie 1960, 28. ◇ Loc. adv. **Pînă la refuz** = atît încît nu mai încape nimic, atît încît nu se poate mai mult. *Sala de joc era plină pînă la refuz.* STANCU, R. A. V, 397. ◇ Expr. (Familiar) **A trata cu refuz** = a refuza **(1).** *Cînd am auzit așa vorbă mare, n-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz.* CARAGIALE, O. VI, 6, cf. BARCIANU. *Nu ne trata cu refuz.* STANCU, R. A. IV, 406.

2. (Tehn.) Produsul rămas pe site sau pe ciururi în cursul unei operații de cernere, de sortare sau de clasare. Cf. MDT.

— Scris și: (după fr.) *refus.* — Pl.: *refuzuri* și (învechit) *refuze* (I. GOLESCU, C.).

— Din fr. **refus.**

REFUZÁ vb. 1. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A respinge, a nu accepta ceva ce ți se oferă; a nu acorda ceva ce ți se cere, a nu consimți la ceva, a nu voi să faci ceva. *Acesta sau o va primi, sau din însuși a sa voință o va refuza.* CR (1831), 55¹/32. *Îi hărăzi dragostea, care au fost refuzat-o chiar după mijlocirea părintelui ei.* ASACHI, S. L. II, 7. *Oștirea ce boierii cereau a i se da spre a-l însoți o refuză.* BĂLCESCU, M. V. 31. *N-am nimic a refuza unui servitor și unui amic ca tine.* CR (1848), 42²/56. *Refuză și limbi și cașcaval, zicînd că e în post și nu poate mînca.* ALEXANDRESCU, O. I, 206. *Maria refuză, dar Elena stărui atît, încît fuse ascultată.* BOLINTINEANU, O. 449. *Am să-i scriu . . . s-o rog să nu surîdă, să nu-mi împle sufletul de o rană, dureroasă iluziune. Asta . . . nu-mi va refuza ea.* EMINESCU, N. 72. *Însuși ministrul mi-a telegrafiat: „Iubite amice, nu refuza".* GANE, N. III, 187. *Ei au exprimat așa de călduros dorința de a intra în combinație, încît mi-am zis că nu i-aș putea refuza.* CARAGIALE, O. VII, 18. *Îmi vorbi . . . de funcțiile ce i se ofereau și pe care el le refuza.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Brîncoveanu nu era omul care să refuse, dar nici acela care să ierte.* IORGA, L. I, 331. *De cîteva ori refuzase procese care i se păruseră cu neputință de cîștigat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197. *Nu-mi închipuiesc să fie atît de hain să te refuze, tocmai acum cînd ești la aman.* REBREANU, I. 360. *Se vede că sînteți obosit de drum, zise ea, n-o să mă refuzați dacă vă dau un ceai cu rom.* BACOVIA, O. 221. *Luă o țigară să nu refuze un om sîit de amabil ca viitoru-i șef.* C. PETRESCU, Î. I, 109. *Putea să-l refuze de la început, dar nu să-l lase caraghios și să dispară cu altul în noaptea nunții.* BRĂESCU, O. A. I, 85. *Luni de zile el și-a tîrît restul trupului în fața direcției, cerînd un drept de-al lui: piciorul de lemn. Fabrica refuză să i-l dea.* SAHIA, N. 36. *Refuza să dea orice informație.* SADOVEANU, O. XI, 646. *Piesele rare, autentice, de muzeu, erau refuzate de clienți.* CĂLINESCU, S. 44. *Dacă îmi oferă cineva o țigară, n-o refuz.* STANCU, R. A. II, 195. *Dispoziția dumneavoastră nu-i legală și eu refuz să o iau în considerație!* V. ROM. martie 1954, 37. *Refuză să-i primească.* PAS, Z. III, 14. *A refuzat casa pe care i-au pus-o la dispoziție numai ca să mă îngrijească.* H. LOVINESCU, C. S. 44. *Fusese refuzat și acum se răzbuna.* VORNIC, P. 222. *Îi răspunse că nu-l refuză și se dusese cu el la balul acela.* PREDA, R. 8. *O plasatoare vru să-i arate drumul cu lanterna, dar ea refuză politicos.* BARBU, P. 178. *Aflînd că va zbura cu un reporter, refuză din modestie să-și dezvăluie numele.* S iunie 1960, 69. *Pînă atunci el nu refuzase să răspundă fratelui său, ci pur și simplu îl credea mort.* V. ROM. noiembrie 1962, 153. ◇ Fig. *Fals, intrigant, șiret, ar fi fost periculos, dacă natura nu i-ar fi refuzat mijloacele intelectuale.* BOLINTINEANU, O. 414. *Imaginea fu imposibilă și absurdă. Închipuirea refuză să o accepte.* C. PETRESCU, Î. II, 217. ◇ Refl. *În adevăr n-am crezut niciodată că d-lui s-ar refuza să-mi facă atîta mică îndatorire.* KOGĂLNICEANU, S. 202. *Locuitorii nu-s-au refusat de a oferi munca lor cu tocmeală bună și cu bani.* I. IONESCU, D. 374. *Asura vrea să îmbrățișeze pe Mical; ea se refuză.* MACEDONSKI, O. II, 212. *Silvia ar fi vrut să se împotrivească, să se lupte, să se refuze, dar i se părea inutil.* DEMETRIUS, A. 307. ◇ Refl. pas. *Locuitorilor li s-au fost refuzat petiția lor* (a. 1848). URICARIUL, X, 2. ✦ (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunța la ceva. *Vrea Nimic să nu-și refuze din tot ce simțul cere.* MACEDONSKI, O. I, 261. *Nu-și refuza nimic, socotind că i se datorează tot.* REBREANU, R. I, 186.

2. Refl. (Calc după fr. *se refuser à*) A scăpa de ceva, a se sustrage, a se eschiva. *Aceași frunte care se deschide singură — ca o fereastră — cînd totul ar voi să se închidă, să se refuze . . .* SEBASTIAN, T. 135, cf. IORDAN, L. R. 457. *Ar fi vrut-o pe Otilia călugăriță, refuzîndu-se tuturor.* CĂLINESCU, E. O. II, 10. (Fig.) *Spiritul reține din ea numai atît cît este necesar pentru a capta unele fenomene, care s-ar refuza astfel cunoașterii noastre.* VIANU, M. 44.

— Scris și: (după fr.) *refusa.* — Prez. ind.: *refúz.*

— Din fr. **refuser.**

REFUZÁBIL, -Ă adj. (Franțuzism învechit) Care poate fi refuzat. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Scris: (după fr.) **refusabil.** — Pl.: *refuzabili, -e.*

— Din fr. **refusable.**

REFUZÁRE s. f. Acțiunea de a refuza. DICȚ.

— V. **refuza.**

REGÁL[1] s. n. Dulăpior în secția de culegere manuală a unei tipografii, în care se păstrează casetele cu litere și suporturile pentru pagini. Cf. ȘĂINEANU. *Intrat în atelier, elevul va fi pus mai întîi să învețe casa, precum și toate obiectele ce-l înconjoară ca: regalul, culegarul.* ROMANESCU, ZEȚ. 19, cf. V. MOLIN, V. T. 55. *Te bucurai să rămîi la regal și să împarți litera în casă.* PAS, Z. I, 284. *Erau aceiași oameni. Vreo treizeci sau patruzeci, lucrînd în picioare, aplecați peste regalele înalte, care păreau catedrele unei școli puse la un loc.* V. ROM. mai 1957, 42.

— Pl.: *regaluri* și *regale.*

— Din germ. **Regal.**

REGÁL[2] s. n. (Învechit, rar) Ospăț bogat; banchet. *Ultima ciorbă a bucătăresii dumitale am gustat-o cu multă poftă — era delicioasă. Cu așa feluri de bucate, dacă urmezi înainte, sper să-mi servești un adevărat regal.* CARAGIALE, O. VII, 359.

— Pl.: *regale.*

— Din fr. **régal.**

REGÁL[3]**, -Ă** adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care aparține unui rege[1], privitor la rege; regesc **(1),** (latinism ieșit din uz) regiu[2]. *Din 551 corăbii din flota regală în Englitera s-au stricat ori s-au stăpînit de vrăjmaș 160.* CR (1832), 243¹/31, cf. HELIADE, O. I, 132. *Marele scutier regal . . . fu reținut în stradă și recondus la locuința sa.* CR (1848), 9³/15. *Tot drept regale au rămas și concesiunea tîrgurilor (bîlciuri, mărturii), cum și luatul de vămi la tîrguri.* BARIȚIU, P. A. I, 651, cf. STAMATI, D. *Pe cînd o credea încîntată de regalele promisiuni, ea refuză tronul și splendoarea curții cu cea mai mare indignațiune.* FILIMON, O. II, 261. *Părăzi, decor de teatru, luminații, Tot ce pe vulg și pe copii înșeală, Aceasta-i toată slava ta regală.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cele două portrete regale priveau plictisite.* C. PETRESCU, Î. II, 209. *Împuterniciții regali se fîlfîiseră și se îmbrățișară.* SADOVEANU, O. XII, 263. *Cu pătura pe umeri ca o mantie regală, ținea strîns la subțioară cutia de tinichea cu bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 183. *Curtea regală și guvernul maiestății își țin la respect adversarii.* STANCU, R. A. V, 30.

◇ (Chim.) *Apă regală* = amestec format din trei părți acid clorhidric și o parte acid azotic, întrebuințat la dizolvarea unor metale care nu sînt atacate de alți agenți. Cf. LTR², I, 520, DER, I, 157. *Comisar regal* v. comisar. ✦ Care are calitatea de rege. *M. S. și regalul său soț s-au mulat în palatul cel nou.* CR (1848), 11¹/1. *Maiestățile lor imperiale și regale . . . fac personal răspunzători de orice eveniment cu prețul capului lor pe toți membrii Adunării Naționale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 362. *Întreaga federațiune, pusă, cum e regula, sub patronajul alteței-sale regale.* BRĂESCU, O. A. I, 21.

2. Demn de un rege¹ **(1)**, ca al unui rege; regesc **(2)**. *Avuții regale în mîinile unui posesor rău se risipesc în puține minute.* I. POP, L. 179/25. ✦ Maiestos, măreț, mîndru, regesc **(2)**. *El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune, Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.* EMINESCU, O. I, 35. *O știu pe Ea. Cu mersul Regal Ea stăpînește-ai zice — Universul.* BENIUC, C. P. 48.

II. S. f. (Ieșit din uz) Pahar de bere mai mic decît țapul; cantitatea de bere din acest pahar. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cei două sute de lei împrumutați . . . reprezintau o săptămînă, maximum zece zile de existență, evaluate în . . . salate de boeuf, regale și ridichi negre cu pîine.* C. PETRESCU, C. V. 48.

— Pl.: *regali, -e.* — Și: (învechit) **rigál, -ă, regále** adj.

— Din fr. **régale,** lat. **regalis, -e,** it. **regale.** — **Rigal** după *rigă.*

REGALÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) ospăta bine. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Poate că avea o preocupare ce s-ar putea numi și pasiune . . . să descindă . . . la ceasul 5 și să se regaleze cu mușchi la grătar, cu vin, cafea aromată și cognac.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/5. *Vrem să ne regalăm cu fripturi în sînge.* STANCU, R. A. V, 126. ✦ Tranz. Fig. A desfăta, a încînta. *Ne-a regalat cu un concert.* ȘĂINEANU, D. U.

— Prez. ind.: *regalez.*

— Din fr. **régaler.**

REGALÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) regala. ✦ Fig. Desfătare, încîntare. *Tot spre regalarea auditoriului se recurge la formulele inițiale, mediale și finale în debitarea poveștilor și basmelor, . . . se presară opera cu fragmente de cîntece populare.* VARLAAM — SADOVEANU, 272.

— V. **regala.**

REGÁLĂ s. f. (Rar) Drept considerat ca inerent monarhiei. *Toate reclamațiile au rămas fără efect, fiindcă vămile erau o regală a domnului, care o arenda unui financiar sau grup de financiari.* OȚETEA, T. V. 44.

— Din fr. **régale.**

REGÁLE adj. v. **regal³.**

REGALIÁN, -Ă adj. (În sintagma) *Drepturi regaliene* = prerogative regale. *S-au imitat și drepturile regaliene, care încă au căpătat consistență tare prin legea organică de azi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 64. ✦ (Adverbial) Ca un rege, regește. *Artistul comic uzează încă și mai regalian de dreptul (ba își îndeplinește chiar datoria) de a exagera, de a șarja.* IBRĂILEANU, S. L. 75.

— Pl.: *regalieni, -e.*

— Din fr. **régalien.**

REGÁLIE subst. (Latinism învechit) **1.** S. f. Percepere a unor impozite de către rege. *Totalitatea desdăunărilor urbariale împreună cu a dreptului de regalie (circiumărit, morărit, vînat, pescărit etc.) va ajunge în cele din urmă pînă la 90 de milioane.* BARIȚIU, P. A. III, 269, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Subst. (La pl.) Inștiințări scrise emanate de la un rege, principe sau șef de stat, prin care cineva este chemat la o adunare sau în fața unei autorități; convocări. *Trimise în Sibiiu pe un trompetariu cu așa-numite regalii, prin care Francisc Rakoczi chema pe domnii din Sibiiu la dietă în Alba Iulia.* BARIȚIU, P. A. I, 255.

— Pronunțat: *-li-e.* — Pl.: *regalii.*

— Din lat. med. **regalia, -ae, regalis.**

REGALÍSM s. n. Concepție politică care preconizează regalitatea ca formă de guvernămînt; atitudine de susținere a regalității, atașament față de rege¹. Cf. ARISTIA, PLUT., ȘĂINEANU, D. U.

— **Regal³** + suf. *-ism.*

REGALÍST¹ s. m. (Învechit) Senator numit de către monarh, în Dieta Transilvaniei. Cf. DRLU. *Guvernul . . . convocă regaliști, adecă legislatori denumiți din proprietarii mari și mijlocii.* BARIȚIU, P. A. I, 583, cf 78.

— Pl.: *regaliști.*

— Din lat. med. **regalista, -ae.** Cf. fr. régaliste.

REGALÍST², -Ă s. m. și f. Adept, partizan al regalității; monarhist. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Oamenii nu-și pot lăsa liniștiți familiile, cînd știu că, la cea mai mică înfrîngere pe cîmpul de luptă, ele vor fi masacrate de regaliști.* CAMIL PETRESCU, T. II, 352. *În timp ce noi ținem ședință . . . a intrat la noi un regalist.* id. ib. 392. ◇ (Adjectival) *E copilul oropsit al unei nobile familii regaliste.* GALACTION, A. 140.

— Pl.: *regaliști, -iste.*

— **Regal³** + suf. *-ist* (după fr. *royaliste).*

REGALITÁTE s. f. Formă de guvernămînt în care statul este condus de un rege¹; monarhie. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ei cred că regalitatea e de origină divină.* CAMIL PETRESCU, T. II, 362. *La 1830, se aprinde la Paris revoluția burgheză, care avea să izgonească pentru totdeauna din Franța regalitatea reacționară.* SADOVEANU, E. 199. ◇ Fig. *Vorbești de lucrările mele, de faima mea și de regalitatea mea științifică.* GALACTION, O. A. I, 35.

— Pl.: *regalități.*

— **Rege¹** + suf. *-itate* (după *fr. royauté,* lat. *regalitas, -atis).*

REGÁT s. n. Stat guvernat de un rege¹; monarhie; p. ext. împărăție; (învechit) regn, (învechit, rar) reniu¹. *Relațiile negoțului între aceste două rigaturi de ce merg să fac mai întinse.* CR (1829), 282²/19. *Eternul prea puternic ce-nalță și doboară Rigate mari și nalți.* HELIADE, O. I, 204. *Acest regat, căzînd în turburări civile, se subjugă de Vasilie II-lea, împăratul Orientului.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Întinzînd în toi rigatul rapiditatea și facilitatea comunicațiilor, cată să deschiză niște nouă sorginți de prosperitate.* CR (1848), 27¹/5, cf. NEGRUZZI, S. I, 193. *Bursucului îi venise rîndul și el să domnească . . . Rigatul îi era mic.* ALEXANDRESCU, O. I, 307. *Unul din vechile regaturi franceze . . . se chema Neustria.* HASDEU, I. C. I, 21, cf. CANELLA, V. *Un regat pentr-o țigară, s-umplu norii de zăpadă Cu himere! . . . Dar de unde?* EMINESCU, N. 42, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II 2 859/279. ◇ Fig. *O spadă-ntinsă amenință regatul stelelor etern.* MINULESCU, V. 68. *Tradiția antică considera călătoria lui Hercule în regatul subpămîntean ca una din cele mai mari isprăvi ale legendarului erou.* V. ROM. septembrie 1954, 212. ✦ (Adesea precedat de „vechiul") Nume dat Olteniei, Munteniei și Moldovei, după primul război mondial. *Pe cînd burghezia din vechiul regat s-a înfiripat . . . , țărănimea a rămas în cîmp deschis, pradă arbitrariului și exploatării.* GALACTION, A. 232. *Abia căzusem cu tata din regat, în tîrg la Tulcea.* SADOVEANU, O. VI, 85. *Ardealul trebuia să aducă Bucureștilor o elită intelectuală, cu neputință de găsit în vechiul regat.* ARGHEZI, B. 53.

— Pl.: *regate* și (învechit) *regaturi.* — Și: (învechit) **rigát** s. n.

— **Rege¹** + suf. *-at.* Cf. ngr. ῥηγάτον.

REGÁTĂ s. f. **1.** Denumire dată unei competiții sportive nautice din cadrul unei probe, al unei zile

etc. *Cu această ocazie se făcură festivități navale și regate, sau curse în gondole în onoarea principilor regali.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 225, cf. ALEXI, W., L. ROM. 1959, nr. 2, 81. *Întrecerile regatei internaționale desfășurate sîmbătă și duminică pe lacul Snagov . . . s-au încheiat cu succesul sportivilor noștri.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 045.

2. (Rar) Un fel de cravată care se înnoadă ca o fundă și ale cărei capete atîrnă pe piept. *Totdeauna în jachetă neagră, purtînd la gît regate de culori nesigure.* BASSARABESCU, V. 67.

— Pl.: *regate.*

— Din fr. **régate,** it. **regatta.**

REGÁZ s. n. v. **răgaz.**

REGĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A rigola (Beclean — Dej). Cf. ALR II 6 109/260.

— Prez. ind.: *regăluiesc.*

— De la **rigolă.**

REGĂSÍ vb. IV. **1.** Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva; a reafla, a redescoperi. *De-ai muri, ce-aș face eu în lume? N-aș regăsi în veci chipu-ți ușor.* EMINESCU, O. IV, 71, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Comănești-anu se uita la el mirat de a-l regăsi întocmai cum îl lăsase cu zece ani în urmă.* D. ZAMFIRESCU, R. 8, cf. ALEXI, W. *Se simțea mulțumit ca un fumător care și-a regăsit tutunul și luleaua.* GALACTION, O. 286, cf. CAZIMIR, GR. 102. *Cînd s-a întors, nu mai regăsea ușa.* C. PETRESCU, Î. I, 170. *Uzina, a regăsit-o mai plină de viață.* SAHIA, N. 35. *A fugit. Și o regăsesc aici, în casa d-tale.* SEBASTIAN, T. 358. *Ostrovul de odinioară, peste ani, nu l-am mai regăsit.* SADOVEANU, O. IX, 423. *Înapoindu-se în trecut . . .* [Negruzzi] *regăsește procedeul clasic al epitetului general.* VIANU, A. P. 47. *Felix o regăsi stînd turcește pe sofaua ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 134. *Dac-am pierdut o dată un adevăr vital, Îl regăsim mai greu a doua oară.* LABIȘ, P. 431. *Și-adesea clipa-aceea, regăsită, O strig din depărtare înapoi.* HOREA, C. 145. ◇ (Complementul indică stări sufletești) *D-na Alexandrescu își regăsi singură vioiciunea, pornindu-se să-și laude fata.* REBREANU, R. I, 30. *Profesorul și-a restabilit prestigiul într-o secundă și regăsindu-și echilibrul profesoral și-a luat iarăși acel aer de cancelar netulburat.* VLASIU, D. 108. *Își regăsiseră calmul și speranța.* STANCU, R. A. II, 179. *Își regăsi însă — cel puțin în aparență — stăpînirea de sine și, zîmbind politicos, se ridică de pe scaun.* V. ROM. septembrie 1955, 60. ◇ Refl. *După un an . . . boala a început a se domoli și lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraș. Acei cari se regăseau se îmbrățișeau.* GHICA, S. 62. *Cei care au rămas, risipiți la cele patru vînturi, niciodată nu se vor mai regăsi în jurul acelei mese.* TEODOREANU, M. U. 52. ✦ Refl. A se afla, a se găsi (din nou) în același loc sau în aceeași situație. Cf. ȘĂINEANU. *Ne regăsim pe aceleași poziții . . . Regățeni și ardeleni.* C. PETRESCU, Î. II, 214. *După cîteva clipe se regăsi singur în întuneric, zîmbind.* SADOVEANU, O. IX, 499, cf. 60. ✦ Tranz. și refl. A (se) recunoaște, a (se) descoperi; a (se) identifica. *Simțeam . . . că reiese în lumină ființa mea de altădată, că mă regăsesc.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 65. *În acest vis îl regăsim pe Gheorghe în nebunul furios.* GHEREA, ST. CR. II, 138. *M-am regăsit, în aceste călătorii, pe mine, călătorul de acum treizeci și mai bine de ani.* GALACTION, A. 95. *Cuprinse pe băiat și-l sărută, regăsindu-se inconștient în el, ca-ntr-un Phönix.* SADOVEANU, O. IX, 141. *Cititorul vrea să se regăsească în literatura timpului său.* S mai 1960, 49.

2. Refl. Fig. A-și recăpăta echilibrul sufletesc (după o frămîntare, un zbucium etc.), a se reculege; a-și reveni; (rar) a se remite. *Tu așează-te de-o parte, Regăsindu-te pe tine, Cînd cu zgomote deșarte Vremea trece, vreme vine.* EMINESCU, O. I, 194. *S-au întîmplat prea multe lucruri . . . Nu mă mai pot regăsi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 470. *Am deschis ochii dintr-o dată și-am văzut un sfert de lună în cerul negru . . . Am stat puțintel tulburat și nedumerit — pînă ce am străbătut timpurile și m-am regăsit.* SADOVEANU, O. IX, 380.

— Prez. ind.: *regăsesc.*

— Pref. *re-* + **găsi** (după fr. *retrouver*).

REGĂSÍRE s. f. Faptul de a (se) regăsi; recunoaștere, identificare. Cf. DDRF. *În ultimii ani . . . ne-am văzut din ce în ce mai rar . . . Cînd ne întîlneam, ne salutam cu regăsire.* TEODOREANU, M. U. 313. *Ca într-o regăsire sentimentală, cei doi parteneri se pierdură într-un schimb de amabilități dulcege.* VINEA, L. I, 40. *Iubirea noastră cum a fost Nu știe nimeni pe de rost, Doar rare regăsiri în minte. Ca giuvaiere în morminte.* BENIUC, V. 68.

— V. **regăsi.**

REGĂȚEÁN, -Ă s. m. și f. Denumire dată, după primul război mondial, locuitorilor vechiului regat român. *Onisifor Sachelarie. . . . pierdea și el cel dintîi examen de jurist, pregătit cu grea muncă de un an, fiindcă se deprindea anevoie cu programul, graiul, cărțile și sprinteneala mobilă a „regățenilor".* C. PETRESCU, Î. I, 71. *Chipurile era regățean și vorbea cu „pușliule" și cu „bă".* VLASIU, A. P. 355. *La o frecventare mai de aproape a oamenilor mari ai Ardealului, regățeanul sfios să-și verifice impresiile superficiale rămase decepționat.* ARGHEZI, B. 36. *Mai sînt discuții între regățeni și ardeleni.* STANCU, R. A. I, 277. *Nu-l putuse suferi niciodată pe George Teodorescu, un „regățean".* T. POPOVICI, S. 144.

— Pl.: *regățeni, -e.*

— **Regat** + suf. *-ean.*

REGĂȚEÁNCĂ s. f. Regățeană. DL, DM.

— Pl.: *regățence.*

— **Regățean** + suf. *-că.*

REGĂȚENÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține vechiului regat sau regățenilor, care este caracteristic sau specific vechiului regat sau regățenilor, originar din vechiul regat. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl: *regățenești.*

— **Regățean** + suf. *-esc.*

REGĂȚENÉȘTE adv. Ca regățenii, în felul regățenilor. Cf. SCRIBAN, D.

— **Regățean** + suf. *-ește.*

REGĂȚENÍZĂ vb. I. Refl. (Rar) A primi deprinderi, obiceiuri etc. caracteristice regățenilor; a deveni regățean. *Nepotul se dovedea din altă stofă, mai elastică, se „regățeniza" mai ușor.* C. PETRESCU, Î. II, 221.

— Prez. ind.: *regățenizez.*

— **Regățean** + suf. *-iza.*

RÉGE¹ s. m. **I.** Suveran al unui regat, persoană care deține puterea supremă într-un regat; monarh, (învechit) rigă¹ **(1).** *Trimiseră în mare pompă o ambasadă, care au hărăzit regelui o spadă și coiful sfințit.* ASACHI, S. L. II, 23. *Pe la anul 865, bulgarii . . . întemeiază un stat puternic, alegîndu-și regi dintre români.* BĂLCESCU, M. V. 7, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu.* EMINESCU, O. I, 92, cf. 88. *De cînd sînt regi, de cînd minciună este, Duc laolaltă cea mai bună casă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 36, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Pentru rangul meu și starea-n care astăzi mă găsesc, Ăstui rege mare-n toate, sînt dator să mulțămesc.* SION, C. 21/21. *Tu, cel mai lacom dintre regi, Ai umilit popoare-ntregi!* COȘBUC, P. I, 91, cf. 145, BARCIANU, ALEXI, W. *Decebal a acceptat rolul de rege-client al Romei.* PÂRVAN, G. 353, cf. SEVERIN, S. 49. *Regele nu are adversari mai hotărîți decît pe noi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 349. *Ministrul se opri o clipă la ieșirea din stradă, ca regii care se știu pîndiți de fotografi.* BRĂESCU, O. A. I, 104. *Nu-și putea închipui o îndrăzneală a unor necredincioși împotriva unui mare și bătrîn rege catolic.* SADOVEANU, O. XII, 443. *Turnurile par trimișii Unui rege, ca s-asculte.* ARGHEZI, VERS. 337. *Regele își remanie guvernul.* STANCU, R. A. IV, 158. *Nu era oare înveseli-*

tor să descoperi că un rege părea mai puțin deștept decît Ion al lui Mihai? PREDA, M. 254. *Un șir de regi au dispărut din calendar și istorie.* s februarie 1961, cf. GRAIUL, I, 400, CIAUȘANU, GL. ◇ Compuse: **regele-păsărilor** = pițigoi. BĂCESCU, PĂS. 149; **regele-peștelui** (sau **-peștilor**) = regină **(4)** *(Eupomotis gibbosus).* id. P. 49.

2. Fig. Persoană care are poziția cea mai însemnată într-un domeniu oarecare, într-o colectivitate, prin puterea, prin importanța sa. *Acea operă . . . fusese pusă pe muzică de celebrul Paisielo . . ., rege al compozitorilor din timpul său.* FILIMON, O. II, 248. *Lui Dobrowsky și Schaffarik nemini nu li poate contesta sceptrul de regi ai limbislicei și archeologiei slavice.* HASDEU, I. C. I, 39. *Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tînăr și ferice.* EMINESCU, O. I, 32, cf. ȘĂINEANU. *Un biet vultur — rege culmilor — sta pe o drugă de fier, într-o gratie murdară, privind în jos, umilit și somnoros.* DEMETRESCU, O. 118. *Pe jos curat, Lucruri puține, dar bine orînduite . . . Și peste toate o să fie, de acuma, dînsul rege.* BASSARABESCU, V. 135. *Mărire, slavă ție, o Rege-al poeziei!* EFTIMIU, Î. 172. *Ce zînă răufăcătoare a prezidat nașterea primului om și pentru care greșeală l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor, după ce l-a făcut regele inteligenței?* BRĂESCU, O. A. II, 359. *Fata a venit la mine, a făcut un compliment și m-a ales regele balului.* VLASIU, A. P. 361. *Darius . . . se numea pe sine regele universului.* CĂLINESCU, S. 828. *Da, i-am văzut pe toți, deslușit; . . . Pe regii de trusturi, pe marii bancheri.* DEȘLIU, G. 44. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Aci înregistrăm numai că Țara Românească din secolul XIV coprindea în sine, ca o parte integrantă a teritoriului său, tot țărmul nordic al fluviului rege.* HASDEU, I. C. I, 8.

3. Numele piesei principale de la jocul de șah. *Cade-n șahul de pe masă și răstoarnă pe covor Doi nebuni peste un rege și un turn peste regină.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU. *Se știe că un nebun și o regină de șah fac cu cea mai mare ușurință mat pe regele advers.* SADOVEANU, O. XI, 609. ◇ Numele uneia dintre cărțile de joc; crai, popă, rigă[1] **(2)**. Cf. STAMATI, D.

4. (În sintagma) *Cei trei regi* = numele unui grup de trei stele din mijlocul constelației Orion. Cf. CULIANU, C. 47.

— Pl.: *regi*. — Și: (regional) **régiu** s. m. GRAIUL, I, 400.

— Din lat. **rex, -gis.**

RÉGE[2] vb. III. Tranz. (Latinism învechit) A conduce, a cîrmui. *Curtea Vienei trase din nou învățături și maxime, după care avea să reagă și să guberne pe acest mare principat.* BARIȚIU, P. A. I, 246.

— Prez. ind.: *reg.*

— Din lat. **regere.**

REGEÁ s. f. (Învechit) Rugăminte, cerere; mijlocire, intervenție; sprijin, protecție; (învechit) regealîc. *Este un frîne, ori frîncoaică, de merge la o sultană și face regea pentru un patriarh* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 257/9, cf. POLIZU. *Cuconașule! caca hina d-tale care vrea să-ți facă o răgea.* ALECSANDRI, T. 387, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, SĂGHINESCU, V., ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70. ✦ Mijlocitor, protector. *Lupul s-au cernit la leu nazîr pe oi. S-o vede că la ei, precum și pe la noi, Tot trebui mijlociri, Căci el întăi au pus pe vulpe meșteriță Rege către leiță.* DONICI, F. 82. *Nu-l vait că are ragele.* RĂDULESCU-CODIN, 63. ✦ Proptea. *Gardul cu ragele e ferit la timpuri grele* (= cel care are protectori nu întîmpină greutăți). Cf. ZANNE, P. III, 159.

— Pl.: *regele*. — Și: **rageá, răgeá, rigeá** (POLIZU, CIHAC, II, 607, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.) s. f.

— Din tc. **reca, riea.**

REGEÁL s. m. și n. (Turcism învechit) Ministru al Porții otomane; mare demnitar. *Pentru aceasta mai în toate săptămînile schimba rigialii.* VĂCĂRESCUL, IST. 277. *Prin multă dare de sumă de pungi cu bani la vezir și la rigiale, s-au pus domn.* DIONISIE, C. 165. *La alți mai mici din răgealuri, să mai scrie îndemna.* BELDIMAN, E. 103/7. *Toate rîgealurile s-au sculatără în picere asupra împăratului.* GORJAN, H. IV, 22/5. *Rog să mi se trimeată un dar de mulțămită pentru vamă, către regelele. . . Înălțimii tale* (a. 1835). IORGA, S. D. XI, 8. *Ragialii iubesc banii.* NEGRUZZI, S. I, 274. *Aleargă pe capete, ei și dragomanii lor, în sus și-n jos pe la toate regealele.* GHICA, S. VIII. *Padișahul și regealurile au luat știre că jăfuiești țara.* FILIMON, O. I, 170, cf. 245, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., IORGA, C. I. I, 207, I. BRĂESCU, M. 70. ✦ Funcția de mare demnitar al Porții otomane. *Căpătase și el rang de boierie, carele ce e drept, singur el a mărturisit-o, că l-a costat ragialul, un peșcheș . . . în valoare de peste 1 000 ruble.* N. A. BOGDAN, C. M. 182.

— Pl.: (m.) *regeali*, (n.) *regeale, regele, regealuri.*

— Și: **rigiál, răgeál, rîgeál, ragiál** s. m. și n.

— Din tc. **rical.**

REGEALÎC s. n. (Învechit) Rugăminte, intervenție; (învechit) regea. *Îi făcu sămn ca să facă rîgealîc pentru dînsul.* GORJAN, H. I, 90/12. *Dete scrisoarea stăpînului său și prin regealîcul lui beizadea Costache și a domniței Ralu dobîndi de aci înainte mult mai mare influință la Caragea.* FILIMON, O. I, 175.

— Pl.: *regealîcuri*. — Și **rigealîc** s. n.

— **Regea** + suf. *-lîc.*

REGEMÉNT s. n. v. **regiment.**

REGENERÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) înnoi, a (se) primeni; a (se) înviora. *Individul piere fără a mai învia; națiia însă se poate regenera dimpreună cu limba ei.* HELIADE, O. II, 384. *Mulțemită devizei unei aseminea științi ce promite a regenera organismul social.* ROM. LIT. 258[2]/15, cf. POLIZU. *Acest organizator ar putea să regenereze imperiul otoman.* GHICA, S. 180. *Nimic nu se întîmplase ca să-i regenereze spiritul din fundament.* MAIORESCU, D. II, 131, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Să vă regenerați prin lacrimi, cum ne-am regenerat noi prin sînge.* D. ZAMFIRESCU, R. 280, cf. ALEXI, W. *Partidul își regenerează cadrele cu elemente tinere și de viitor.* C. PETRESCU, R. DR. 302. *Ginel . . . regenerată de un fior de indignare care îi străbătu toată ființa, aruncă pledul.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Stilul gotic n-avea deci nevoie să fie regenerat prin influența antichității, fiindcă se regenerase singur prin întoarcerea la natură.* OȚETEA, R. 296, cf. 33.

2. Refl. (Despre organe sau țesuturi) A se reface **(2)**. *Acela trup . . . are cele mai bune mijloace a se regenera mai ușor și mai perfect.* VASICI, M. I, 49/21. ✦ Tranz. A produce, a da naștere la . . . Cf. NEGULICI. *Dacă tăiem o hidră în mai multe bucăți, fiecare bucată regenerează o nouă hidră.* ZOOLOGIA, 20.

3. Tranz. (Tehn.) A readuce în condiții de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului totalitatea sau o parte din proprietățile lui inițiale. *Antimoniul, arsenicul descompun acidul chloroxicarbonic, îi iau clorul ce cuprinde și regeneră oxidul de carbon.* MARIN, PR. I, 155. *Această supraîncălzire poate fi însă înlăturată regenerînd oțelul.* IOANOVICI, TEHN. 184. *În anul 1957 a intrat în funcțiune secția de regenerat cauciuc.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 859.

— Prez. ind.: *regenerez*, pers. 3 și (învechit) *regeneră.*

— Din fr. **régénérer,** lat. **regenerare.**

REGENERÁRE s. f. Acțiunea de a (se) regenera și rezultatul ei.

1. Înnoire, primenire, înviorare; (învechit) regenerație **(1)**. *A reînviat și mitropolia românilor . . . în urmarea . . . regenerării noastre naționale.* BARIȚIU, P. A. I, 214, cf. POLIZU. *Problema devine dintre cele mai complicate . . . căci într-însa rolul istoriei este . . . a prevesti și a prepara o posibilă regenerare viitoare a unei națiuni.* HASDEU, I. C. I, 170. *Se găsesc tineri . . . cari conlucrează serios la o operă de regenerare a minților.* ALECSANDRI, S. 52. *Nu avea genul epocei de regenerare în care se afla.* BOLINTINEANU, O. 440. *Se respectează pe*

sine însuși în misiunea ce și-a ales-o de a fi conducătorul poporului pe calea regenerării naționale. MAIORESCU, CR. I, 206. *S-ar părea că de acum se va începe o nouă eră pentru eroul nostru, eră a regenerării.* GHEREA, ST. CR. II, 329, cf. ȘĂINEANU. *Cronica în proză ardeleană, singura cunoscută astăzi, pînă la mișcarea de regenerare națională, e cronica bisericii Sf. Nicolae din Șcheiu.* IORGA, L. II, 155. *În zgomot de scaune, ofițerii, pătrunși parcă de un suflu de regenerare, se ridicară de la masă.* BRĂESCU, O. A. I, 52. *Urmărea regenerarea treptată a grecilor prin răspîndirea culturii occidentale.* OȚETEA, T. V. 121. *Gorki . . . are încredere în viitor, în dreptate, în regenerare, în libertate.* SADOVEANU, E. 256. *S-au hotărît să se pună în fruntea unei mișcări de regenerare, al cărei țel este menținerea ordinei și proclamarea voinței poporului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 178.

2. Refacere a unui țesut sau a unui organ; regenerescență, (învechit) regenerație **(2).** Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cel mai activ țesut în procesul de regenerare este țesutul conjunctiv.* A. POP, CHIRURG. 10. *Ablațiunea unei părți, de pildă coada unei șopîrle, dă naștere de cele mai multe ori la o regenerare.* RALEA, S. T. II, 91. *Procese importante de restaurare funcțională și de regenerare anatomică nu sînt deci imposibile la bătrîni.* PARHON, B. 84.

3. (Tehn.) Readucere în stare de folosire a unui material uzat. Cf. MDT. *O altă realizare importantă este și elaborarea unui procedeu îmbunătățit de regenerare a cauciucului obținut din deșeuri de cauciuc.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 890. *Produsele lemnoase ale pădurii rezultate din tăieri de regenerare sînt produse principale.* BO 1962, 235.

— Pl.: *regenerări.*

— V. **regenera.**

REGENERÁT, -Ă adj. **1.** Înnoit, primenit; înviorat. *Cît ar fi de dorit a vedea . . . acvila regenerată!* CR (1848), 18¹/33. *Vechiul curent . . . pornise din izvorul culturii grecești, regenerate în secolul al XVII-lea prin cîțiva oameni de carte cu voință și rîvnă.* IORGA, L. I, 512.

2. (Despre organe sau țesuturi) Refăcut. Cf. ALEXI, W., DL, DM.

3. (Despre materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiții de folosire. V. r e c o n d i ț i o n a t. *Lînă regenerată din zdrențe.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 20. *Celulozele regenerate au o rezistență mai mică.* MACAROVICI, CH. 565. *Cauciucul regenerat este folosit la fabricarea diferitelor articole tehnice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 859.

— Pl.: *regenerați, -te.*

— V. **regenera.**

REGENERATÍV, -Ă adj. Care are proprietatea de a regenera. *În sîngele anemicilor, formele regenerative ale hematiilor lipsesc.* PARHON, B. 40.

— Pl.: *regenerativi, -e.*

— Din fr. **régénératif.**

REGENERATÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. (Și substantivat) **1.** Care regenerează **(1),** înnoitor, primenitor; înviorător. *Oricine pronunță astăzi vorba libertate simte a se deștepta în inima lui niște simțimente regeneratoare.* HELIADE, V. XXII/7. *Să cheme în sînul său pe regeneratorul patriii voastre.* CR (1830), 101¹/22, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Bălcescu . . . intră în mișcarea regeneratoare.* MACEDONSKI, O. IV, 115, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Această mișcare regeneratoare dură mai mult decît toate celelalte.* IORGA, L. I, 13, cf. II, 3. *Nu vede în juru-i serios decît munca regeneratoare.* SADOVEANU, O. IX, 521. *Macedonski recunoaște . . . lui Heliade Rădulescu un important rol de leginitor, regenerator și purificator al limbii.* L. ROM. 1965, nr. 3, 382.

2. Care regenerează **(2),** de regenerare **(2).** Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Procesul proliferativ are de scop înlocuirea țesuturilor distruse prin acțiuni regeneratoare.* A. POP, CHIRURG. 10.

II. S. n. **1.** Sistem tehnic care servește la regenerarea unui material uzat. *Regeneratorul de ulei lubrifiant uzat.* LTR², cf. DL, DM.

2. (Impropriu) Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale, cu transfer direct de căldură; recuperator. *Sub fiecare cameră se află un acumulator de căldură numit regenerator.* IOANOVICI, TEHN. 15, cf. LTR², DER, IV, 70.

— Pl.: *regeneratori, -oare.* — Și: (învechit) **regenerătór, -oáre** adj. BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **régénérateur.**

REGENERÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** Regenerare **(1),** înnoire, reformă. *Instituțiile . . . cele mai înțelepte nu agiung spre a face fericirea unui neam, carile n-ar cîștiga a sa reghenerație (de nou naștere) prin îndreptarea năravurilor sale.* AR (1829), 206¹/2. *Acela . . . lucrează pentru regenerația morală a unei națiii.* GTN (1836), 50¹/11. *O adevărată regenerație politică se urmează în cele 7 cantoane.* CR (1848), 10¹/34, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Spre a așeza vericare regenerație se cere o temelie, oricît de mică.* CALENDAR (1861), 39/1, cf. 47/23, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Regenerare (a unor organe sau țesuturi); renaștere, refacere. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-ți-e.* — Pl.: *regenerații.* — Și: **regeneráțiúne** (BARCIANU, ALEXI, W.), **regheneráție** s. f.

— Din fr. **régénération,** germ. **Regeneration.**

REGENERAȚIÚNE s. f. v. **régénerație.**

REGENERĂTÓR, -OÁRE adj. v. **regenerator.**

REGENERESCÉNȚĂ s. f. Regenerare **(2).** *Amintesc rolul nucleului în viața celulei și în fenomenele de regenerescență celulară.* PARHON, B. 118.

— Din fr. **régénérescence.**

REGÉNT, -Ă s. m. și f., adj. **I. 1.** S. m. și f. Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținînd locul monarhului în timpul unei regențe **(1);** (învechit) caimacam, locotenent domnesc. *Înștiințările de biruință a regentei . . . împrotiva pretendentului de tron . . . să înmulțesc.* GT (1838), 1²/2. *În cursul nevîrstniciei regelui, muma sa Sofia purta demnitatea de regentă.* ASACHI, S. L. II, 33, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU. *Prințesa Anna . . . fu declarată regentă imperiei.* NEGRUZZI, S. II, 145, cf. I, 160, DDRF. *Nu era el instituit ca regent sau epitrop peste minorul principe.* XENOPOL, I. R. IV, 217, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dumnealui e magistral, are să fie în curînd prezident . . . E văr cu regentul.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *La moartea regentului Buzdugan l-au propus pe el, însă . . . a refuzat.* CĂLINESCU, S. 67. ◇ (Adjectival) *Prinț regent.* POLIZU.

2. S. m. (Învechit) Director de colegiu. *Era cel dintîi școlar la învățătură . . . și iubitul regentului.* CONTEMPORANUL, III, 620.

3. S. m. (Învechit) Persoană care face parte dintr-un consiliu de administrație. *Cămara sămilor iaste alcătuită de un regent, de cinci numărători.* IST. AM. 6ʳ/18.

II. Adj. **1.** (Astrologie; în sintagma) *Planetă regentă* = planetă care are principala influență într-un horoscop; planetă dominantă. Cf. ȘĂINEANU. ◇ (Substantivat, m.) *Regentul anului.* id. ib.

2. (Despre propoziții; adesea substantivat) Care este determinată de una sau mai multe subordonate; supraordonată. *Propoziția subiectivă îndeplinește funcțiunea de subiect al propoziției regente.* IORDAN, L. R. 699. *Subordonarea față de o regentă, care este la rîndu-i subordonată, e un alt procedeu mult folosit la Odobescu.* VIANU, M. 187. *Mai clară din acest punct de vedere este situația principalei care constituie regenta unei condiționale.* SG I, 124. *În cazurile de mai sus, propozițiile secundare adaugă o precizare la înțelesul regentei.* L. ROM. 1960, nr. 1, 22. *Între acțiunea regentei și a temporalei există raporturi de timp variate.* IST. L. ROM. I, 321. ✦ (Despre părți ale propoziției supraordonate) De care depinde, din punct de vedere strict gramatical, o subordonată. *Uneori verbul regent poate fi determinat printr-un adverb,*

un pronume etc. L. ROM. 1953, nr. 4, 36. *Elementul regent al atributivei poate fi un substantiv sau un pronume care precedă întotdeauna atributiva.* SCL, 1959, 349.
— Pl.: *regenți,-te.* — Și: (învechit) **reghént** s. m. STAMATI, D.
— Din fr. **régent,** lat. **regens, -entis,** germ. **Regent.**

REGENTÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism rar) A conduce, a dirija, a domina. *Se mîndresc de truda ce și-au dat . . . a regenta înțălepciunea noastră cu pensumuri latinești.* RUSSO, S. 161. *Secretul care regentează fenomenul.* ARGHEZI, în BUL. FIL. II, 225.
— Prez. ind.: *regentez.*
— Din fr. **régenter.**

REGÉNȚĂ s. f. **1.** Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minorității, absenței sau bolii unui monarh; grupul de persoane care o exercită; (învechit) cămăcămie, locotenență. *Altă socotință era a face o reghență (cămăcămei) în numele Ducăi.* CR (1831), 55[1]/29, cf. ib. (1833), 272[1]/19, VALIAN, V. *Fiind numai de 15 ani, se încredință regența mumei sale.* IST. M. 180/13, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF. *Se vede deci că, chiar în vremea minorității, tot domnul figura ca stăpînul țării; că nu se instituia o regență anumită, ci că sfatul boierilor conducea afacerile.* XENOPOL, I. R. IV, 218, cf. ȘĂINEANU. *Regele, în viață fiind, poate numi o regență compusă de trei persoane care, după moartea regelui, să exercite puterile regale în timpul minorității succesorului tronului.* HAMANGIU, C. C. XXIX, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Susține regența și duce campanie împotriva prințului Carol.* STANCU, R. A. IV, 367, cf. 378.
2. Nume care se dădea unor state musulmane din nordul Africii (Tripolitania, Algeria, Tunis) guvernate printr-o delegație a sultanului din Constantinopol, înainte de stabilirea protectoratului francez. *Pricini sărioase . . . pot să aducă în scurt o ruptură . . . cu reghența de Tripoli.* AR (1829), 147[2]/24, cf. ȘĂINEANU. *A tratat . . . cu turcii, care, stăpîni pe regențele africane, puteau compensa în Mediterana pierderea flotei genoveze.* OȚETEA, R. 169. ✦ (Învechit, rar) Colonie. *Illi . . . , odinioară reghență spaniolească.* FABIAN—BOB, 85/22.
— Pl.: *regențe.* — Și: (învechit) **regénție, reghénție** s. f.
— Din fr. **régence.**

REGÉNȚIE s. f. v. **regență.**

REGÉSĂ s. f. (Neobișnuit) Regină **(1).** *Ce ești, mă rog? O regesă, ca să-ți cadă coroana dacă te-ai mărita cu el; ce ești?* V. ROM. august 1962, 60.
— Pl.: *regese.*
— De la **rege[1],** prin analogie cu *conte — contesă, prinț — prințesă* etc.

REGÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparține unui rege[1] **(1);** regal[3] **(1 1),** (latinism ieșit din uz) regiu[2]. *Au costat polonilor mult sînge și perderea întregei gvardii regești.* ASACHI, S. L. II, 104. *Propunerile regești . . . toată lumea le crede a fi conglăsuitoare cu sîntemintele partidului conservativ.* CR (1848), 14[2]/42, cf. POLIZU, DDRF. *În contra dușmanilor regelui, domnul și boierii moldoveni să-și pună toate puterile și să se unească cu armatele regești.* XENOPOL, I. R. V, 53, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dregătorii regești urmau a striga norod în leafă pentru război împotriva păginilor.* SADOVEANU, O. XII, 367. *Tata . . . a fost treizeci de ani slugă pe pămîntul regesc.* VINTILĂ, O. 44. ✦ (Rar) Care are calitatea de rege[1] **(1).** *Se gătea să reînceapă lupta și să răzbune pe regescul său părinte.* GHICA, A. 237. *Va muri înjunghiat de mîna regescului vînător Meleagru?* ODOBESCU, S. III, 55. *Bine este a te reculege și a zîmbi prieteniului și stăpînului tău regesc.* SADOVEANU, O. XII, 349.
2. Demn de un rege[1] **(1),** ca al unui rege; regal **(1 2).** *Drapate-n purpură regească . . . , Făcut-a roze să-nflorească.* MACEDONSKI, O. I, 192, cf. ȘĂINEANU. *Am făcut o înmormîntare regească soției lui Darius.* CĂLINESCU, S. 828. *Voi, credincioși prieteni, . . . Vă strîngeți după mine într-un regesc alai.* BRAD, O. 153. ✦ (Mai ales despre ținută, mișcări, ton) Regal[3] **(2),** maiestos. *Trupul vînjos al omului de patruzeci de ani își luă deodată o ținută regească.* AGÎRBICEANU, A. 118. *Domnul primar . . . ne privea pe furiș, să vadă dacă . . . admirăm atitudinea lui regească.* SADOVEANU, O. VI, 18.
— Pl.: *regești.*
— **Rege[1]** + suf. *-esc.*

REGÉSTE s. f. pl. Nume dat repertoriilor cronologice de acte provenite de la aceeași cancelarie sau de la aceeași personalitate din evul mediu, însoțite de note explicative și de extrase din cronici. *Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV și XVI* [Titlu]. BOGDAN, cf. DN[2].
— Din lat. **regesta,** fr. **regeste,** germ. **Regesten.**

REGÉSTRU s. n. v. **registru.**

REGÉȘTE adv. Ca un rege[1] **(1),** în felul unui rege; fig. din abundență, din belșug. Cf. DDRF. *Își mobilase locuința regește.* SADOVEANU, O. XII, 687. *Intrase în cîteva restaurante și adunase . . . o pîine uscată, tare ca un obuz, . . . un pachet de salam de Sibiu, plătit regește.* BARBU, P. 321.
— **Rege[1]** + suf. *-ește.*

REGHELÉU s. n. v. **leghe leu.**

REGHEMÉNT s. n. v. **regiment.**

REGHEMÎNT s. n. v. **regiment.**

REGHEMÍNT s. n. v. **regiment.**

REGHENERÁȚIE s. f. v. **regenerație.**

REGHÉNT s. m. v. **regent.**

REGHÉNȚIE s. f. v. **regență.**

RÉGHIE s. f. **1.** (Învechit) Act în baza căruia proprietarii de vite, de oi etc. le puteau trece peste granița dintre Transilvania și Țara Românească, fără să plătească vamă; (regional) autorizație de vînzare a vitelor. *Reghiile nu sînt iscălite în dos dă către vătașii plaiurilor* (a. 1811). DOC. EC. 125. *I-au luat . . . cîte zece parale de un rîmător, pă capete șaptezeci și unul, care i-au fost adus cu reghiile din lăuntrul la pășune aici în munții țării* (a. 1826). ib. 361. *Va aduce reghin că sînt cu adevărat cai din Austria* (a. 1831). ap. T. PAPAHAGI, C. L., cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Oile numărate se introduceau în răghie.* DRAGOMIR, O. M. 224, cf. VICIU, GL., CABA, SĂL. 92. *Vinea cu oili din țară și le tundea la șanț, vinea cu regie și-avea un om care-i trecea pă mai mulți.* GR. S. V, 31. *La-nsurat și la mărit Nu-i hiic omu sîlit . . . Ala nu-i pi-on an, pe doi, Cum îi rădia pe boi.* ARH. FOLK. VI, 185, cf. ALR II/130, ALRM SN I h 209, LEXIC REG. 10.
2. (Învechit, rar) Permis eliberat de o instituție regală. *Empericlisii și reghie de la vamă pentru pachetul nostru cu galbeni* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 218.
— Pronunțat: *-ghi-e.* — Pl.: *reghii.* — Și: **răghie, rédie** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CABA, SĂL. 92, ALRM SN I h 209, accentuat și *redie* ib. h 209/346), **rădie, régie, ríghe** (VICIU, GL.), **rîdie** (id. ib.) s. f., **righi** (ALR II/130, pl. *righe* ib.), **reghin** s. n.
— Din magh. **régyija (rédia),** lat. **regia.**

REGHIMEN s. n. v. **regim.**

REGHIMÉNT s. n. v. **regiment.**

REGHIMENTÁRIU s. m. v. **reimentar.**

REGHIN s. n. v. **reghie.**

REGHIOÁNĂ[1] s. f. v. **reghion.**

REGHIOÁNĂ[2] s. f. v. **regiune.**

REGHIÓN subst. (Cu sens neprecizat, în colinde) *Sus l-am rădicat, Sus la reghion, La sfîntul Oson.* TEODORESCU, P. P. 25. *Sus, mai sus, l-om ridica, Sus, mai sus, la reghioană, La dalba sfîntă icoană.* id. ib. 27.
— Pl.: ? — Și: **reghioánă** s. f.
— Etimologia necunoscută.

REGHISTRATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **registrator.**

REGHÍSTRU s. n. v. **registru.**

REGHIUȘ s. m. (Învechit, prin Transilv.) Comisar regal. *Andrei Șivaillovici, al n(eunților) Făg(ărașului) normalis dascal și reghiuș* (a. 1786). IORGA, S. D. XII, 188. *Ioan Fogoroșii, dasc(ăl normalicesc) Făgărașului și reghiușului țehiului* (a. 1799). id. ib. 214.
— Accentul necunoscut. — Pronunțat:? — Pl.: *reghiuși.*
— Din magh. **régius.** Cf. lat. r e g i u s.

REGICÍD, -Ă subst., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care a asasinat un monarh. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *O mînă regicidă.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN[2].
2. S. n. Crima celui care a asasinat un monarh. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].
— Pl.: *regicizi, -de.*
— Din fr. **régicide.**

REGÍE[1] s. f. **I. 1.** Mod de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular prin intermediul unui administrator; s p e c. formă capitalistă de întreprindere avînd ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie și gestiune separată de a statului, dar legată de bugetul statului prin rezultatele financiare. *Pe cît caută să laud statul că nu introduce regia în economia sa, pe atît caută să defaim pe boieri, proprietari de moșii, căci și le arendează.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 60, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cîtă vreme vămile se vor fi căutat în regie de funcționari speciali, rînduiți de domnie și pînă cînd, nu știm.* N. A. BOGDAN, C. M. 157, cf. DS. *Așezămîntul acordă, la lucrările efectuate în regie, o urcare de tarif: pogonul arat de la 60 bani la un leu.* OȚETEA, T. V. 35. ✧ *Cheltuieli de regie* (și eliptic) = totalitatea acelor cheltuieli ale unei unități economice care privesc asigurarea mai multor activități (cheltuieli administrative, de întreținere etc.), neputîndu-se preciza în ce măsură privesc un anumit produs sau o anumită lucrare, și care se includ în costuri după anumite criterii convenționale; p. e x t. cheltuielile de întreținere ale unei locuințe (încălzire, lumină etc.). *Acțiunea pentru reducerea prețului de cost nu înseamnă o campanie de moment, ci, dimpotrivă, o luptă permanentă pentru utilizarea rațională a forței de muncă, ...scăderea cheltuielilor de regie.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 10/3, cf. CV 1949, nr. 6, 27, DN[2]. ✧ E x p r. **În regie (proprie)** = (despre construcții, lucrări de montaj, reparații capitale etc.) pe care beneficiarul le face cu aparatul său propriu de producție sau cu o subunitate proprie specializată. Cf. BARCIANU, CADE.
2. Administrația, personalul, sediul unei întreprinderi care se ocupă cu exploatarea unor bunuri ale statului sau cu valorificarea unor drepturi ale acestuia. *Regia a fost organizată cu primarii ca agenți de constatare și percepere în comunele rurale.* I. IONESCU, P. 148. *Aici este regia monopolurilor! aici nu se primesc petiții pentru pensii!* CARAGIALE, O. II, 38, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Regia de tutunuri îți face mult rabat; La băuturi spirtoase e cointeresat.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 157. *Epitetul se adresa . . țigărilor pe care le punea în comerț regia monopolurilor.* C. PETRESCU, Î. II, 131. cf. 156, NOM. PROF. 69. *Noi plătim jumătate preț, că dumnealui e funcționar la regie.* SEBASTIAN, T. 116. *Agenți ai regiei franceze și italiene . . . lucrează în birouri și compartimente separate la alegerea tutunurilor.* SADOVEANU, O. IX, 258. ✦ P. r e s t r. Debit, tutungerie. *Nu există berărie, Nici regie . . . Doar un hoț de cîrciumar.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 86. *Intră la o regie să cumpere o cutie de țigări.* C. PETRESCU, C. V. 155. *O țigară dintr-un tutun bun pe care mi-l dă mie acum un prietin de la regie.* SADOVEANU, O. IX, 63. ✦ Fabrică de tutun. *Este lucrătoare la regie, are trei copii.* GALACTION, O. A. I, 154. *Fetele de la regie.* CIAUȘANU, V. 21. ✦ P. e x t. (Familiar) Tutun. *Scoase dintr-o despărțiură a chimirului un pachet de regie nedesfăcut . . . și începu să-și răsucească o țigare.* PREDA, M. 125.
II. (Și în sintagma *regie artistică*) Concepția interpretării scenice a unui text dramatic, scenariu sau libret destinat să devină spectacol, îndrumarea jocului artiștilor și a montării unui spectacol de teatru sau de operă, a unui film etc.; artă regizorală; persoană (sau colectiv) căreia îi aparține această concepție și care desfășoară această activitate. *Ceea ce are însă desăvîrșit este regia . . ., posibilitatea extraordinară a regisorului de a mula actorul.* SAHIA, U.R.S.S. 146. *Fără îndeplinirea acestor condiții nu poate fi vorba nici de o bună interpretare a rolurilor de către actori, nici de o reușită viziune de ansamblu a regiei.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 8/1. *Ochiul e încîntat de frumusețea peisajului, de tehnica superioară a regiei, care știe să pună în valoare fiecare detaliu semnificativ.* V. ROM. iunie 1957, 139. *Raportul a subliniat importanța pregătirii multilaterale a corului . . ., precum și modul în care regia trebuie să-l folosească.* M 1961, nr. 2, 3. *Revista „Teatrul" a pus în discuție faptul dacă nu cumva spectacolul a fost o demonstrație de regie în sine.* T februarie 1962, 13. *Dispunem de un nucleu de actori valoroși și de o echipă bună de regie.* ib. noiembrie 1962, 5. ✧ *Regie tehnică* = conducerea tehnică a realizării unui spectacol; persoană (sau colectiv) care desfășoară această activitate.
— Pronunțat: *-gi-e.* — Pl.: *regii.*
— Din fr. **régie,** germ. **Regie.**

RÉGIE[2] s. f. v. **reghie.**

RÉGIE[3] s. f. v. **regiune.**

REGÎM s. n. **1.** Sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat; formă de guvernămînt a unui stat. Cf. STAMATI, D. *Strigarea obștei este . . . giudecata regimului trecut, în care nimic nu e uitat, de la vechile privilegii pînă la școale.* RUSSO, S. 115. *Auzim necontenit vorbindu-se de guvernul constituțional, de formele și uzanțele regimului parlamentar.* KOGĂLNICEANU, S. A. 132. *Astăzi, sub regimul ce voi îi ziceți nou, S-a osîndit acela ce a furat un ou.* BOLINTINEANU, O. 148, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Soarta regimului absolutist . . . a coborît în sicriul istoriei.* GALACTION, A. 395. *Naționalizarea consolidează temeliile regimului de democrație populară.* STUDII, 1948, 3, 5. *Regimul democrației populare . . . reprezintă puterea oamenilor muncii.* CONST. R. P. R. 14. *Regimul de democrație populară reprezintă . . . una din formele dictaturii proletariatului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 564, cf. H. LOVINESCU, C. S. 54. *În țara noastră a fost instaurat regimul democrat-popular ca formă a dictaturii revoluționare-democratice a muncitorilor și a țăranilor muncitori.* CF 1960, nr. 3, 59. *Grija regimului nostru pentru școală reiese și din amploarea construcțiilor de școli și clase.* GÎ 1962, nr. 685, 2/3 ✦ Guvernare a unui rege[1], a unui partid politic etc. *Oare evenimentele astea din urmă, întîmplate sub regimul tău, . . . să fie realizarea acelor promisiuni ale tale?* HASDEU, I. V. 197. *Bărbatul meu are tradiții de familie care-i impun obligarea de a nu lua parte la lucrările regimului de astăzi.* ALECSANDRI, T. 1 237. *Să servească interesele unei stări de lucruri nerecunoscute*

de puterile garantate și să dea astfel mai multă tărie regimului de azi? BOLINTINEANU, O. 420. *La moartea lui Vladislav Ianghello ... protegiuitorii lui Ilie vroiesc să se folosească de schimbarea regimului, spre a-i da un ajutor contra fratelui uzurpator.* XENOPOL, I. R. III, 135. *Mi-e penibil ... să descopăr că ai această naivitate, ... speranța unei fericiri idilice de la căderea unui regim.* C. PETRESCU, Î. II, 90. *Îndată după răsturnarea regimului lui Ion Antonescu, Gavrilcea abzise de la principiile mișcării disolvate.* CĂLINESCU, S. 135. *Soția unui cunoscut bancher, care finanțase campania electorală a regimului.* VINEA, L. I, 40.

2. Sistem de norme sau de reguli privitoare la viața și activitatea dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc., la anumite relații sociale; convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații. *Niște projele de lege asupra instrucției publice, asupra regimelui închisorilor.* CR (1848), 27[1]/21. *Cu advenirea regimelui convențiunei ... s-a simțit și mai mult necesitatea de mișcamentul populației.* I. IONESCU, D. 79. *Regimele căsătoriei, fie legal, fie convențional, începe din ziua celebrării căsătoriei.* HAMANGIU, C. C. 311. *Regimul economiei naturale închise, întemeiate pe ideea de subsistență, începe după cele două războaie ruso-turcești ... să se destrame.* OȚETEA, T. V. 33. *Urmase un regim al învoielilor agricole care nu era decît o nouă servitute deghizată.* SADOVEANU, O. IX, 603. *A mai fost și membru al consiliului consultativ al afacerilor interne pentru regimul penitenciarelor.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 10/5. *Fondul forestier este supus regimului silvic.* BO 1962, 233. ◇ *Regim de economii* = ansamblu de măsuri prin care se urmărește asigurarea unei folosiri economicoase, rationale a resurselor de muncă, materiale și financiare. *Regimul de economii este una din cele mai importante pîrghii în lupta pentru industrializarea socialistă a țării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 588. *Regim dotal* v. dotal. ✦ Mod de viață, totalitatea condițiilor de viață, de lucru etc. dintr-un anumit loc. *Nepotu-său nu prea părea încredințat de fericirea regimului jitarilor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 31. *Pereții erau atît de subțiri și acustica atît de perfectă, încît toți trăiau sub un regim de control reciproc.* C. PETRESCU, C. V. 42. *Și pe măsură ce regimul de apă era mai sever, chefurile pe uscat erau mai năstrușnice.* BART, E. 193. *Un prevenit în justiție pretextează un ulcer stomacal pentru a-și îndulci regimul într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Bălcescu a căutat o climă blîndă pentru boala sa de piept, urmare a regimului de carceră dură cu care își începuse experiența revoluționară.* SADOVEANU, E. 52. *Un regim aveau soldații, alt regim ofițerii.* PAS, Z. III, 248. *Încredințase ... toți banii ei lui Costache, care apoi o pușese la un regim de avar.* CĂLINESCU, E. O. II, 139. ◇ *Regim celular* v. celular. ✦ P. gener. Mod, fel, sistem. *N-aveau nimic pregătit. Regimul mîncării nu fusese încă ridicat la înălțimea noului domiciliu.* BASSARABESCU, S. N. 185. *Arghezi, al cărui regim stilistic este pur scriptic.* VIANU, A. P. 333. *Intrată în alt regim de lumină, fizionomia felei trăda ... o vîrstă agitată.* CĂLINESCU, B. 35. ✦ (Med.; adesea în construcție cu „a ține", „a urma", „a (se) pune la") Totalitatea regulilor impuse modului de alimentare (v. dietă) sau de viață al unei persoane (suferinde); mod, fel de alimentare. *Dietetica sau direcția regimului bolnavului e cel dintîi temei al curei boalelor.* KRETZULESCU, M. 82/5, cf. 172/4, MAN. SĂNĂT. 75/22, 193/13. *Apetitul revenise cu un regim cuvenit precum: vînatul fript, vinul vechi.* CALENDAR (1862), 27/23, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Prin cuvîntul regim să înțelege rînduiala la mîncare în tot timpul boalei.* BIANU, D. S. *Regimul verde cuprinde numeroase neamuri de ierburi, pe cari le putem clasa după compoziția lor.* ENC. VET. 400. *Cînd a împlinit un an, trecînd de la regimul pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o turburare gastrică serioasă.* GALACTION, O. A. I, 53. *Trebuie să urmeze vreun tratament, vreun regim, domnule doctor?* CAMIL PETRESCU, T. III, 81. *Regimul e mai puțin aspru ca dieta.* VOICULESCU, L. 85, cf. YGREC, M. N. 425. *Trebuie să mă pun la regim.* SADOVEANU, O. IX, 99, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 220. *Se chinuia cu un regim aproape vegetarian.* STANCU, R. A. IV, 241. *Regimul va fi bogat în lichide.* BELEA, P. A. 166. *Tratamentul profilactic recomandă evitarea sedentarismului și regim bogat în fructe.* ABC SĂN. 179, cf. 372. ◇ Fig. *Vreți să-mi puneți aria la regim.* VLAHUȚĂ, P. 85.

3. (Gram.) Recțiune; termen dependent de altul, corespunzînd cerințelor recțiunii acestuia. Cf. STAMATI, D. *La nominativ am fi în drept să vorbim de un regim al substantivului asupra verbului.* PUȘCARIU, L. R. I, 156. *Cu funcție de obiect direct ... regimul putea să apară fără prepoziție.* SCL 1953, 140. *Gramatica nu face nici o distincție între verbele „reflexive" cu pronume în dativ și verbele active cu regimul în dativ.* ib. 154, 136. *Prepozițiile cer aici, în general, regim nearticulat.* SCL 1959, 190, cf. 186, 244. ◇ *Regim direct* = alăturarea unui determinant fără intermediul unui cuvînt de legătură. Cf. SCRIBAN, D., DER. *Regim indirect* = alăturarea unui determinant prin intermediul unui cuvînt de legătură. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Și în sintagma *caz regim*) = caz cerut prin recțiune de anumite verbe. *Regimul verbelor tranzitive, în general, este acuzativul.* GRAUR, I. L. 163. *În limbile romanice, acuzativul devine cazul regim al foarte multor verbe.* IST. L. ROM. I, 239.

4. (Tehn.) Ansamblu de condiții externe (turație, viteză, iluminare etc.) care determină pentru un interval de timp funcționarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. Cf. MDT. *Pentru regimul de funcționare ... la utilaje sau la vehicule, se pot lua în cosideratie următoarele mărimi: puterea, cuplul, turația.* LTR[2], cf. DER.

— Pl.: *regimuri* și (rar) *regime* (HASDEU, în BUL. FIL., V, 22, IORDAN, L. R. A. 71, id. L. R. 283). — Și: (învechit, rar) **regime, regimen** (STAMATI, D.), **reghimen** (id. ib.) s. n.

— Din fr. **régime.** — **Regimen** < lat. **regimen, -inis.** Pentru **regime,** cf. și it. regime.

REGIME s. n. v. **regim.**

REGIMEN s. n. v. **regim.**

REGIMÉNT s. n. Unitate de bază a forțelor armate compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.); (învechit) polc. V. orta. *Să bate toba pentru rădicare de oaste noao, den care o parte să mișcă a să înpreuna cu reghimenturile orînduite.* FN 97. *Au ales cîteva reghementuri și cu ghenerali și cu tunuri și au trimis împotriva lor.* IST. Ț. R. 93. *Iar nemții, după multă stricăciune ce s-au făcut la Brîncoveni, lăsat-au un reghementu de nemți acolo.* R. GRECEANU, CM II, 23, cf. LEX MARS. 241, IORGA, S. D. XIII, 14. *Craiul au năvălit asupra aceștii armii neavînd mai mult cu sine decît 6 reghimenturi de cavalerie.* IST. CAROL XII, 66[v]/10. *În Ardeal au lăsat ... șapte regimenturi.* ȘINCAI, HR. III, 153/25. *Dux Carol al Bavariei, călare și otcîrmuind reghimentul său.* GOLESCU, Î. 117, cf. AR (1829), 73[2]/12. *Porunci la trei regimente de guardie a însoți pe domn.* BĂLCESCU, M. V. 207, cf. STAMATI, D. *Se plimba sările pe toate ulițele cu ghitara și muzicile regimenturilor.* RUSSO, S. 29. *Opt tunuri, cîteva sute de cazaci și un regiment de pedestrime tăbărîră pe cîmpul Copoului.* NEGRUZZI, S. I, 292. *Am intrat în Vidin ... cu muzica în capul regimentului.* GHICA, S. 15. *Pe loc tot regimentul Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor Românul care pleacă trăgînd al lui picior.* ALECSANDRI, POEZII, 447. *Făcea parte, ca voluntar, din reghimentul comandat de colonelul Pamfilie.* BACALBAȘA, S. A. 199, cf. DDRF. *La miliția băștinașă, care mai exista pe timpul lui Cantemir, se văd regimente de cîte 1 000 de oameni, subîmpărțite în 10 compănii, peste care era un sulaș.* XENOPOL, I. R. IV, 160. *Să spui că n-ai de mine știre, Că n-am fost la un regiment.* COȘBUC, P. I, 78. *Șeful muzicii regimentului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 176. *Compania ... constituie avangarda regimentului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 250. *Cînd răcnea o dată, tremura tot righimentul!* C. PETRESCU, O. P. II, 47. *Le pregătim*

o primire care să fie la înălțimea reghimentului. BRĂESCU, M. B. 89. *În vremea aceea a venit în Lechința un regiment de honvezi.* VLASIU, A. P. 212. *Tot regimentul, ca un rîu negru, curgea domol prin albia șoselei.* SADOVEANU, O. II, 396. *Mai avea un răgaz de cîteva luni, în care se mai putea întoarce la regiment.* BOGZA, C. O. 273. *Regimentul de artilerie al lui Balc trecuse Dunărea.* STANCU, R. A. III, 12. *Marș la cheson, leat că reghimentul a și ieșit din sat!* CAMILAR, C. P. 149. *Cantonamentul regimentului se afla undeva în apropiere.* BARBU, P. 332. *De-ar fi pușca de hămei, Regimentu de femei, . . . Bucuros aș cătăni.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 299. *Din al nost regiment tot Mai trăiau o sută opt.* RETEGANUL, TR. 73. *Șinorul e împletit, Ca la tist din reghemînt.* BUD, P. P. 36. *Eu mă duc, mîndră-n cătane, Tu rămîi și-m spală haine . . . Și la mine le trimete: Pe on șuieraș de vînt, Drept la mine-n reghemînt.* BÎRLEA, C. P. 196, cf. FOLC. TRANSILV. I, 173, ARL II 4 935/685, 784. ◇ *Regiment de linie* v. linie.

— Pl.: *regimente* și (învechit și regional) *regimenturi* (ALR SN IV h 953). — Și: (învechit și popular) **reghiméntu**, **regemént** (MAT. FOLK. 1 034, ALR SN IV h 953) **reghemínt**, **reghemínt** (ȚIPLEA, P. P. 115), **righiméntu**, **răgămént** (FN 176, ALR SN IV h 953), **răgămínt** (BUDAI-DELEANU, Ț. 411), (învechit) **reghemént** s. n.

— Din germ. **Regiment**, fr. **régiment**.

REGIMENTÁL, -Ă adj. v. **regimentar**.

REGIMENTÁR, -Ă adj. Care aparține regimentului, privitor la regiment, de regiment. *Înființarea școalelor regimentarii.* MO (1860), 3/14. *Furgonul cu cai înhămați și cele două camioane regimentare și turismele comandanților așteptau loc de încolonare.* SADOVEANU, O. XVII, 263, cf. SCRIBAN, D. ◇ *Tren regimentar* = convoi de care sau de camioane care transportă pe front munițiile sau proviziile unei unități militare. Cf. SCRIBAN, D. *Trenul regimentar se afla în urmă, între două dealuri, departe.* CAMILAR, N. I, 132. *Soldații din șanțul șoselei se uitau cu invidie spre norul alb ca o ciupercă de cretă, rămas în urma trenului regimentar.* BARBU, P. 233.

— Pl.: *regimentari, -e.* — Și: (învechit) **regimentáriu, -ie**, (rar) **regimentál, -ă** (BUL. FIL. VI, 142) adj.

— Din fr. **régimentaire**.

REGIMENTÁRIU, -IE adj. v. **regimentar**.

REGÍNĂ s. f. **1.** Soție de rege[1] **(1)**; femeie care deține prerogativele unui rege; (neobișnuit) regesă. V. doamnă, suverană. Cf. LEX. MARS. 241. *Ioan Cazimir . . . se însurase cu regina.* ASACHI, S. L. II, 7. *Toți așteaptă cu mare nerăbdare respunsul reginei.* CR (1846), 22[1]/5. *Muma reginei . . . vizitase pe cealaltă fiică, principesă Transilvaniei.* BĂLCESCU, M. V. 208. *Infanta Maria-Luiza, regina văduvă a Etruriei.* CR (1848), 2[2]/29, cf. STAMATI, D. *Stanislav . . . și soția sa . . . se proclamă rege și regină Poloniei.* NEGRUZZI, S. I, 178. *Făcliile ridică — se mișc' în line pasuri, Ducînd la groapă trupul reginei dunărene.* EMINESCU, O. I, 92, cf. DDRF. *Voivozii români sînt . . . invitați să treacă munții, spre a restitui în scaun pe regina Isabela.* XENOPOL, I. R. V, 16, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Unde mă duc, mi se deschid ușile, sînt primită ca o regină.* BRĂESCU, O. A. I, 341. *Păstra încă o frumuseță de regină.* SADOVEANU, O. VII, 177. ◇ Fig. *A mea privire . . . cu jale se oprește pe un oraș tăcut, Veneția, regină ce-n marea se oglindă.* ALECSANDRI, P. III, 4. *A stelelor regină se-nalță cu mîndrețe.* BOLINTINEANU, O. 205. *Pe chipul acelei voluptoase regine a frumuseței, mîna maiestră a răspîndit aureola unei divinități vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 57. *Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă, Prin care trece albă regina nopții moartă.* EMINESCU, O. I, 69, cf. ȘĂINEANU. *Tu nu cunoști otrava gîndirii și-a veghierii: Fantasmele de fildeș, regini ale tăcerii.* ARGHEZI, V. 125. *Aici moare infanteria, care nu-i regina bătăliilor, cum s-a zis de unii, ci regina morții.* BRĂESCU, O. A. II, 207. *Se nimerise să fie un fel de regină a sexului, model sculptural, cap mic, . . . zîmbet de Giocondă.* SADOVEANU, O. XIV, 184. *Regina mea fără coroană, spune De ce-ți ard ochii-nlunecați și tremuri?* BENIUC, C. P. 42. *Vină, regină a vieții, curată lumină.* LABIȘ, P. 229. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Voi urmați cu răpejune cugetările regine.* EMINESCU, O. I, 35. *Norii cei negri par sombre palate De luna regină pe rînd vizitate.* id. ib. 37. ◇ *Regina balului* = nume dat unei persoane de sex feminin, care la un bal, în urma unui concurs, întrunește cele mai multe adeziuni. *Pun rămășag că voi o să fiți reginele balului.* REBREANU, I. 139. *Sora unui coleg . . . a fost aleasă regina balului.* VLASIU, A. P. 361.

2. Albină femelă, mai mare decît albinele lucrătoare, care depune ouă; matcă, (regional) crăiasă, crăiță, împărăteasă, mamă, muscă-mare. *Albinele se împart în: matcă sau regină și crăiasă, albine (albine lucrătoare) și trîntori.* PAMFILE, I. C. 93. *Regina unei colonii are facultatea de a depune ouă.* SADOVEANU, O. IX, 554, cf. CHEST. VI 40/1, 8, 11, 16, 27, A V 14, VI 26. ✦ Furnică sau termită femelă care depune ouă. *Aceste insecte* [termitele] *. . . , trăind în colonii, au în această colonie o regină, lucrători, păzitori și chiar soldați.* ISIS (1856), 14[2]/25. *Regina surelor furnici.* LABIȘ, P. 157.

3. Piesă principală la jocul de șah care poate fi mutată în orice direcție, atît în linie dreaptă, cît și în diagonală; damă. Cf. ȘĂINEANU, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 2, 86. ✦ (Rar; la jocul de cărți) Damă. *Reginele și fanții de pe cărți erau toți chipuri copiate din basmele ce si le spuneau serile.* EMINESCU, P. L. 52.

4. Numele a doi pești: **a)** (și în compusul **regina-peștelui** sau **-peștilor**, BĂCESCU, P. 49, 50) pește de apă dulce, cu corpul oval, cu solzi mari, verzui pe spate și cu pete mici galbene-aurii; (regional) caras-galben, împăratul-peștilor, mîna-diavolului, regele-peștelui, regele-peștilor, reginică, sineș, soare, sorel, sorete, șiclete, trei-colori, ochean, caracudă-colorată *(Eupomotis gibbosus)*. Cf. BĂCESCU, P. 50; **b)** pește cu corpul lipsit de solzi, bătînd în roz și cu carnea transparentă, întîlnit foarte rar. id. ib. 185.

5. Compuse: **regina-nopții** = plantă de grădină din familia solanaceelor, cu flori albe, roșietice sau violete, care se deschid la căderea nopții și răspîndesc un miros plăcut; (regional) floare-de-tăbac, floarea-dimineții, floarea-duhanului, floarea-miresei, floarea-nopții, tutun, tutunaș *(Nicotiana alata* și *silvestris)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 399. *Regina-nopții, . . . alte plante de tot soiul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 95. *În mijlocul grilajului de mesteacăn era un strat de regina-nopții.* CĂLINESCU, S. 413;

(regional) **regina-stelelor** = steaua Vega, din constelația lirei; luceafărul cel mare de miezul nopții, luceafărul cel frumos. Cf. PAMFILE, CER. 165;

(regional) **regina-păsărilor** = pitulice *(Troglodytes troglodytes)*. BĂCESCU, PĂS. 149.

— Pl.: *regine* și (popular) *regini* (ALR II 2 856).

— Din lat. **regina**.

REGINÍCĂ s. f. (Iht.; regional) Regina-peștilor, regină **(4a)** *(Eupomotis gibbosus)*. Cf. BĂCESCU, P. 50, 51.

— Pl.: ?

— **Regină** + suf. *-ică*.

REGIOÁNĂ s. f. v. **regiune**.

REGIONÁL, -Ă adj. Care aparține unei regiuni **(1)**, privitor la o regiune, caracteristic unei anumite regiuni; făcut în cadrul unei regiuni. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Abuzul de cuvinte regionale dăunează măiestriei artistice.* IORDAN, L. R. 87. *Delimitarea elementelor arhaice de cele regionale nu se poate face fără o cunoaștere cuprinzătoare a lexicului graiurilor și fără raportarea la limba comună.* L. ROM. 1959, nr. 1, 47. *În ultimii ani, în unele țări romanice au apărut o serie de noi atlase lingvistice cu profil regional.* ib. 1965, nr. 3, 351. ◇ (Substantivat) *„Provincial" și „regional" se opun, în mod obișnuit (din cauza nuanței semantice*

locale), mai ales lui „comun", iar „dialectal", mai ales lui „literar". IORDAN, L. R. 88. ✦ Care aparține unei regiuni administrativ-teritoriale din Republica Socialistă România. *A avut loc la Predeal un curs de perfecționare pentru inspectorii metodiști raionali și regionali, organizat de Ministerul Învățământului.* GÎ 1962, nr. 685, 2/1. ✦ (Substantivat, f.) Organ de conducere al unei organizații politice sau de masă, care corespundea unei regiuni din vechea organizare administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România. *Părăsi clădirea regionalei îngîndurat.* V. ROM. octombrie 1954, 104.

— Pronunțat: *-gi-o-* — Pl.: *regionali, -e.*

— Din fr. **régional.**

REGIONALÍSM s. n. **1.** Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei țări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii. *Fiecare ținut a rămas cu firea sa proprie, fixat într-un regionalism tare.* SADOVEANU, O. IX, 219. *Găsește . . . că regionalismul, adică naționalismul pe un spațiu particular și îngust, este pernicios.* CĂLINESCU, I. 379. *Regionalismul său e semnul după care-i putem interpreta sufletul.* RALEA, S. T. I, 120.

2. Fapt de limbă existent numai într-o anumită regiune, caracteristic pentru un anumit grai; provincialism. *Pentru epocile trecute, arhaismele se confundă adesea cu regionalismele.* IORDAN, L. R. 95. *Susținea . . . că numai scriitorii din Moldova și din Transilvania, nu și cei din Muntenia, întrebuințează regionalisme.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, nr. 1, 40. *Regionalismele sînt cuvinte folosite pe o arie lingvistică limitată, ele avînd, de obicei, în limba literară, un corespondent sinonim.* CL 1957, nr. 1-2, 182. *Nu toate cuvintele ce caracterizează lexicul unui anumit grai sînt regionalisme; o parte dintre ele intră în categoria arhaismelor.* L. ROM. 1959, nr. 1, 47.

— Pronunțat: *-gi-o-.* — Pl.: **(2)** *regionalisme.*

— Din fr. **régionalisme.**

REGIONALÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Propriu regionalismului **(1)**, în spiritul regionalismului. DICȚ.

2. S. m. și f. Adept al regionalismului **(1)**. DICȚ.

— Pronunțat: *-gi-o-.* — Pl.: *regionaliști, -ste.*

— Din fr. **régionaliste.**

REGIÓNĂ s. f. v. **regiune.**

REGISÁ vb. I v. **regiza.**

REGISÓR s. m. v. **regizor.**

REGISORÁL, -Ă adj. v. **regizoral.**

REGISORÁT s. n. v. **regizorat.**

REGISORIÁL, -Ă adj. v. **regizoral.**

REGISTRÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A înregistra. *Încorporarea Banatului și a Voivodinei fusese decisă și registrată la Viena.* BARIȚIU, P. A. III, 66. *Am o afacere de registrat.* CARAGIALE, O. II, 35, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BUL. FIL. III, 94.

— Prez. ind.: *registrez.*

— Din fr. **registrer,** germ. **registrieren.**

REGISTRATÓR, -OÁRE s. m. și f. Înregistrator. *Să va mai orîndui tot pe lîngă această curte și un reghistrator, care va fi însărcinat cu păstrarea tutulor condicilor și a hîrtiilor ce vor privi la acea curte.* CR (1833), 26¹/35. *Azi dimineață am primit postul de reghistrator.* PR. DRAM. 235, cf. POLIZU. *Registratorii de la Ministerul Dinlăuntru.* FILIMON, O. I, 207, cf. DDRF. *Registratorul, cu ochelarii pe nas, trece tacticos în registrul de intrare hîrtiile sosite.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 63. *De douăzeci și trei de ani de cînd e aici registrator, cu unul nu s-a certat, pe unul nu l-a pîrît și știe de glumă.* id. ib. 64. *Personal administrativ . . . dactilograf, copist, registrator.* NOM. PROF. 4. *Uite eu, registratorul Dumitrescu, om bătrîn și cu douăzeci de ani de serviciu, și cînd văd pe domnul șef, îngheț.* P. CONSTANT, R. 90. *Ce facem, domnilor, ce facem? zise iute registratorul Atanasiu.* SADOVEANU, O. II, 271.

— Accentuat și: *registrátor.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *registratori, -oare.* — Și: **reghistratór, -oáre** s. m. și f., (regional) **registrátur** (GRAIUL, I, 260) s. m.

— Din lat. **registrator,** germ. **Registrator,** fr. **régistrateur.**

REGISTRÁTUR s. m. v. **registrator.**

REGISTRATÚRĂ s. f. Serviciu în cadrul unei instituții, întreprinderi etc. unde se înregistrează corespondența, actele; biroul, localul în care funcționează acest serviciu. *În biroul registraturii generale a unei mari administrațiuni, impiegatul își pregătește registrul.* CARAGIALE, O. II, 34, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BUL. FIL. III, 268, SCRIBAN, D. *Lăsați hîrtia la registratură. De acolo se repartizează la serviciul de resort.* V. ROM. ianuarie 1954, 110, cf. 76.

— Pl.: *registraturi.*

— Din lat. **registratura,** germ. **Registratur.**

REGÍSTRU s. n. **I. 1.** Caiet, condică, sistem de fișe sau de foi volante în care se înscriu operații sau acte privind activitatea unei întreprinderi, organizații economice, instituții etc., în care se ține o evidență; catastif, opis. V. catalog. *Scoată carte de la povățuitoriul oștilor că este șters din regestrul ostașilor.* ȘINCAI, HR. I, 396/10, cf. VALIAN, V. *Se va face un reghistru, din care se vor tăia toate acțiile* (a. 1849). DOC EC. 960. *Registrele odoarelor prețioase cu care bisericile erau înzăstrate* (a. 1855). URICARIUL, IV, 433/9, cf. POLIZU. *Cercetînd pasportul, găsindu-l după toată orînduiala, îl va trece îndată într-un reghistru întocmit într-adins.* MO (1860), 25/13. *La schitul de la Ramla, fiece închinător subscrie în registru și dă 12 lei.* BOLINTINEANU, O. 297. *Într-un registru . . . , membrii societății literare „Junimea" și-au însemnat data și locul nașterii lor.* MAIORESCU, CR. II, 325. *Impiegatul . . . scrie cu ochii plecați în registru.* CARAGIALE, O. II, 39. *Un surîs ți slomni în ochii săi tăiați de munca registrelor.* DELAVRANCEA, S. 115. *Săndulescu, veșnic cu nasu-n registre, făcea socoteli.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 26, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Actele stării civile vor fi înscrise . . . într-unul sau mai multe registre ținute în cîte două exemplare.* HAMANGIU, C. C. 20, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aruncă într-un colț registrele de sechestre.* REBREANU, I. 207. *Ochelarii îi cădeau de pe nas pe registru, cu un zgomot de sîrmă.* BASSARABESCU, V. 69. *Erau toți . . . robi cu partidă în registrele acestui patrician al vremurilor noastre.* GALACTION, O. A. I, 147. *Nu cunoști nici oamenii, nici timpurile prin care trecem, replică domnu' Jean, fără să-și ridice nasul dintr-un registru.* SAHIA, N. 103. *Bătrînul tresări, împinse repede un registru asupra foii de hîrtie.* SADOVEANU, O. VI, 535. *Plutonierul încruntat și un furier mărunțel, îngropați într-un maldăr de registre și dosare, scriau de zor.* BART, S. M. 76. *După privirile fugare care au fost aruncate în registrele băncii dumitale, . . . s-a văzut foarte limpede că de ani de zile fraudezi fiscul.* STANCU, R. A. IV, 316. *În registrele perceptorilor, rubrica semnăturilor era plină cu urme de degete.* V. ROM. decembrie 1954, 157. *Un furier slăbănog și un major cărunt desfăceau o ladă cu registre.* CAMILAR, N. I, 78. *Rest de plătit două mii opt sute șaizeci și trei de lei, zise agentul frunzărînd un registru cu scoarțele moi.* PREDA, M. 155. *Se mai uita în registrele jupînului, nu pricepea boacă.* BARBU, P. 94. *Vin agenții după dare, Cu registre și dosare.* HOREA, P. 51. (Fig.) *În reghistrul veacurilor . . . sînt trecute pînă la una faptele tutulor muritorilor.* HELIADE, O. I, 265. ✧ *Registru de stare civilă* (sau *al stării civile*) = registru **(1)** în care sînt transcrise unele acte de stare civilă (actul de naștere, de căsătorie, de deces) ori sînt înscrise altele (recunoașterea, înfierea, schimbarea numelui). *Ceaslovul nașterilor și morților familiei Kogălniceanu, . . . ca un adevărat registru al stării civile, se obișnuia a se păstra din tată în fiu-mai în toate familiile noastre.* KOGĂLNI-

CEANU, S. A. 189. *Actul de recunoaștere a unui copil se va înscrie în registrele stării civile cu data sa.* HAMANGIU, C. C. 26. *Anularea sau rectificarea unei înregistrări în registrul de stare civilă se poate face numai în temeiul unei hotărîri judecătorești rămase definitive.* PR. DREPT, 171. *Registru mortuar* v. mortuar. *Registru de clasă* = condică în care sînt înregistrați, în ordine alfabetică, elevii unei clase și în care se notează absențele și abaterile lor disciplinare. *Cestorul meu din clasa treia o mai fi simțind el și acum greutatea registrului de clasă pe care . . . i l-a repezit cu toată puterea . . . în moalele capului?* I. BOTEZ, B. I. 212 ✦ (Rar) Condică de prezență, v. condică. *Va trebui să vii regulat la oficiu. Ai să semnezi zilnic în registru.* VINEA, L. I, 43.

2. (Învechit) Carte sau caiet care cuprinde însemnări despre diverse fapte de importanță istorică; conținutul unei astfel de cărți sau al unui astfel de caiet. *Regestrurile noastre le-am cercat de amăruntul, din care . . . să vede că în țeara ție supusă mulți crai încoronați au fost.* ȘINCAI, HR. I, 236/26. *Înainte de a peri el, s-au făcut un hrisov al căruia regestru așa suna.* id. ib. II, 8/24.

3. (Învechit) Tablă de materii, cuprins. *La închierea părței a doua* [a revistei] *să va tipări și reghistrul seau scara arătătoare . . . de toată cuprinderea îmbelor părți.* AR (1829), 207²/29, cf. STAMATI, D.

II. 1. Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă fără schimbarea timbrului; (rar) octoih. *Ne-a dat ocaziune a asculta o voce frescă, de un timbru plăcut și egală în toată estensiunea registrului tonal.* FILIMON, O. II, 277, cf. ȘĂINEANU, TIM. POPOVICI, D. M. *Arcușul alunecă tot așa de gingaș, măreț, grațios, dacă pot să mă exprim astfel, prin raport la registrul grav al instrumentului.* CĂLINESCU, C. O. 165. *Vocea este obligată să se miște pe un registru foarte întins, recurgînd la curbe și la fluctuații intonaționale dintre cele mai caracteristice.* L. ROM. 1965, nr. 4, 454. ✧ Fig. *Artistul comic uzează încă și mai regalian de dreptul . . . de a exagera, de a șarja, chiar și la denumirea personagiilor sale, adică pe tot registrul creației.* IBRĂILEANU, S. L. 75. *Imaginația lui Arghezi se mișcă pe un întins registru, de la libera asociație vizionară pînă la notația exactă.* VIANU, A. P. 266. *Se poate pune chestiunea unei dualități de genuri, a unor registre deosebite de simțire și de expresie.* GL 1958, nr. 200, 3/4. *Romantismul activ, specific mișcării literare pașoptiste de la noi, aduce . . . și o lărgire a registrului afectiv.* V. ROM. iulie 1962, 169. ✦ Porțiune a scării muzicale, serie de sunete alăturate ale ei, reunite după un criteriu comun. *Registrul înalt al sunetelor muzicale a fost utilizat în general pentru a sugera lumina, grația, delicatețea.* M 1962, nr. 4, 25.

2. Garnitură de tuburi la orgă, de acordaj diferit, dar cu timbru identic; p. ext. buton cu care este acționată această garnitură. *Se așează în fața unei mici orgi, căreia îi trase afară registrele.* CĂLINESCU, C. N. 99. *Registrele sînt în așa fel alese încît să imite . . . sonoritatea orgei baroce.* M 1960, nr. 4, 47. ✦ Grupul coardelor de clavecin sau al butoanelor de acordeon care au același timbru. Cf. DN², DER.

3. (Arhit.) Suprafață cuprinsă între două profile orizontale de-a lungul unei fațade. *Registrul de jos, corespunzător parterului, are ferestre mai mici, dreptunghiulare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 596, cf. DER. ✦ Zonă orizontală în care este împărțită o suprafață decorativă (perete pictat, vase etc.). *Litografiile „Muncitori chimiști" și „Perspective", compuse pe principiul registrelor suprapuse . . . , nu sînt numai peisaje industriale animate de personaje.* V. ROM. ianuarie 1963, 131, cf. DER.

4. Ansamblul semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele fețe ale hîrtiei. Cf. G. IONESCU, C. T., V. MOLIN, V. T. 55.

5. (Tehn.) Plăcuță din oțel, din fontă sau din alt material, folosită la închiderea parțială sau completă a unei conducte prin care circulă un fluid gazos. Cf. DER.

6. Dispozitiv pentru înregistrarea impulsiilor discului unui aparat de telefon și pentru selectarea legăturii cerute. Cf. DER.

— Pl.: *registre* și (învechit) *registruri* (POLIZU). — Și: (învechit) **regéstru, reghístru** s. n.

— Din **(I)** lat. **register,** germ. **Register,** fr. **registre,** **(II)** fr. **registre,** it. **registro,** germ. **Register.** — **Regestru** < lat. med. **regestrum.**

RÉGIU[1] s. m. v. **rege**[1].

RÉGIU[2]**, -IE** adj. (Latinism ieșit din uz) Regal[3] **(1),** regesc **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W. (Fig.) *Umbra gîndurilor regii.* EMINESCU, O. I, 44. ✧ (Jur.) *Fund regiu* = proprietate regală în evul mediu, domeniu. *Episcopul . . . și cei patru bărbați din consistoriul său aflară cu cale . . . a-și emancipa clerul și poporul bisericei sale numai pre cît locuiește în fundul regiu.* BARIȚIU, P. A. I, 605.

— Pl.: *regii.*

— Din lat. **regius, -a, -um.**

REGIÚNE s. f. **1.** Porțiune relativ omogenă din cuprinsul învelișului geografic, căreia îi sînt specifice anumite caractere (de relief, climă, ape, resurse economice etc.); ținut, zonă; (învechit) oblastie, olat. *Lățirea plîntelor în deosăbitele reghioane și climate.* J. CIHAC, I. N. 271/4. *Africa se împarte în 3 regione.* GENILIE, PRINCIP. 79/14. *Aceste ape, fiind amestecate cu acele ale Mărei Negre, ale Dunărei și ale rîurilor Carpatului, formau o adunătură mănoasă de pește ales a acelor trei regioane.* ASACHI, S. L. II, 113. *Plantele din regiile calde.* BREZOIANU, A. 390/14, cf. NEGULICI. *Viosia verdeții îmi arătă că intru în regiunea munților.* NEGRUZZI, S. I, 308, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Lucrarea mea despre regiunea inundabilă a Dunării . . . este o descriere monografică.* ANTIPA, P. 194. *Mai sînt regiuni neexplorate și lumi între pămînt și cer, Spre cari turiști semeți se-ndreaptă.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 6. *Îi părea o regiune pe unde n-a mai umblat în viața lui.* AGÎRBICEANU, A. 371. *Soarele se înălțase de o sulință peste cele mai înalte vîrfuri ale munților dintre răsărit și miazăzi, și, împreună cu el, ieșisem și noi din regiunea pădurilor.* HOGAȘ, DR. I, 50. *Regiuni întregi sînt prăpădite.* CAMIL PETRESCU, T. I, 25. *Este împărțită . . . din punct de vedere al fertilității în trei regiuni.* BRĂESCU, O. A. II, 139. *A face drumul îndărăt, printr-o regiune devastată, era cu neputință.* SADOVEANU, O. XII, 377. *În mijlocul acestui peisagiu . . . izbucnesc deodată rîsetele vesele și zglobii ale patricienilor aparținînd anticei rase a regiunei.* VIANU, A. P. 160. *Oltul ajunge în cea de a doua regiune a trecerii lui prin acești munți.* BOGZA, C. O. 175. *În regiunile întinse de șes, norii se formează dacă există o depresiune barometrică.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 78. *Ieșiseră din regiunea de șes unde nimeni nu avea nevoie de porumb.* PREDA, M. 68. ✧ *Regiune abisală* v. abisal. ✦ (În vechea împărțire administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România) Unitate administrativ-teritorială, care era alcătuită din raioane și din orașe regionale. *În limitele ei teritoriale, regiunea grupează centre economice, industriale și raioane agricole.* PR. DREPT 40. *În studiile efectuate asupra raioanelor și regiunilor administrative s-a cules un bogat și variat material.* MG I, 60. *A fost ultima mare epidemie de tifoidă din regiunea noastră.* T februarie 1962, 49. ✦ Organ de conducere al unei organizații politice sau de masă, care corespundea unei regiuni din vechea împărțire administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România. *Să se adreseze neapărat specialiștilor din întreprinderile și instituțiile ploiștene, precum și activiștilor de la secția economică a regiunii de partid Ploiești.* S ianuarie 1961, 19.

2. Parte dintr-un tot, porțiune; zonă, sector. *După roșu urmează 8 game de vibrațiuni de căldură . . . , apoi urmează o regiune necunoscută de vreo 5 game și apoi vin razele oscilatoare electrice.* ENG. TEHN. I, 100. *Îmbrăcată într-un mantou de leopard veritabil . . . , care acum era veștejit și depilat pe regiuni întregi.* CĂLINESCU, S. 7.

◇ Fig. *Căta s-ajungă Prin via, primitiva-i imaginaţiune În regia fantasmelor Şi-a-şi face o sistemă.* HELIADE, O. I, 389. *Unei asemenea cărţi i-aş da, în fiecare din părţile sale, cîte un titlu luat din regiunile ideale ale vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 52. *Entuziasmul ridică din nou pe poet în regiunile sale.* MACEDONSKI, O. IV, 65. *Ş-acele nostalgii ce-adesea Ne vin fără să ştim de unde, Or fi ecouri ostenite, Chemări din regiuni profunde.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 60. *Ea zîmbi de departe, dintr-o regiune a nedumeririi.* SADOVEANU, O. XI, 526. *Din implicaţiile unei singure impresii se desfac largi dezvoltări, . . . cu coboruri în regiunea umbrită a subconştientului.* VIANU, A. P. 343. ✦ Spec. Parte a corpului sau a unui organ [Oasele corpului] *s-au împărţit în regii sau părţi.* KRETZULESCU, A. 18/6. *Coloana vertebrală se împarte în patru părţi sau regii.* id. ib. 19/22. *Boalele regiunilor. . . organice.* PAT. CHIR. 177[1]. *Regiile sau părţile unui organ.* POLIZU, P. 5/13, cf. ŞĂINEANU. *Nu mai reuşim să fixăm regiunea iniţială pentru că se instalează . . . peritonita generalizată.* BELEA, P. A. 172. ✦ (Rar) Strat atmosferic. *Cad legioane de duhuri hulitoare . . . Cad răpezi nouă zile; căderea se iuţeşte; Din regie în regii mai răpezi vijîiesc.* HELIADE, O. I, 196. *Atmosfera să împarte în 3 părţi sau regione.* GENILIE, G. 107/24.

3. (Învechit; la pl.) Categorie socială, pătură, strat. *În regiuni superiori aristocratice şi în clerul superior mai erau şi alte mijloace de comunicaţiune, celorlalţi muritori necunoscute.* BARIŢIU, P. A. I, 548. *Concepţiunea şi naşterea nouei constituţiuni austriace . . . le-au cunoscut numai prea puţini din regiunile supreme ale societăţii.* id. ib. III, 37.

— Pronunţat: *-gi-u-.* — Pl.: *regiuni.* — Şi: (învechit) **regioánă, regiónă, reghioánă, régie** s. f.

— Din lat. **regio, -onis,** fr. **région.**

REGIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A organiza, a conduce un spectacol din punct de vedere artistic sau tehnic; a face regia unei piese de teatru, a unui film etc. *Zumzetul avioanelor care zburau pe deasupra făceau vocii oratorului, ca într-o dramă bine regizată, un acompaniament aproape înfricoşător.* BOGZA, A. Î. 622. *O furtună ca regisată într-un final de melodramă ne pecetluise ultima seară.* DEMETRIUS, A. 205.

2. Fig. A conduce, a dirija. *Din punctul de vedere . . . al logicei ce regisează poezia, tot ce autorul a scris mai poetic şi mai ales este acel emistih.* MACEDONSKI, O. IV, 77. ✦ A pune la cale, a conduce din umbră o activitate, o operaţie etc. *Profeţiile . . . despre potopul care avea să se reverse, . . . abil regisate de fostul cardinal . . . , fac ca toţi bogătaşii să se grăbească a achiziţiona corăbii.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 5/1.

— Prez. ind.: *regizez.* — Şi: **regisá** vb. I.

— Derivat regresiv de la **regizor.**

REGIZÁRE s. f. Faptul de a regiza; organizare, conducere a unui spectacol din punct de vedere artistic sau tehnic; (rar) regizorat. ◇ Fig. *Înţelegerea greşită a sarcinii de a pregăti lecţiile deschise a dus în unele locuri la regizarea, după toate regulile arlei, a tot ce trebuia să se petreacă în clasă în cursul desfăşurării lor.* GÎ 1962, nr. 683, 5/3.

— V. **regiza.**

REGIZÓR, -OÁRE s. m. şi f. **1.** S. m. şi f. Specialist care se ocupă cu regia spectacolelor, a filmelor etc. *În Franţa noi cunoaştem directorul, regisorul . . . , casierul, controlorii şi nu ştim ce va să zică impresario.* CR (1846), 28[2]/18. *Nu au vroit . . . a mă numi director, ci regizor.* PR. DRAM. 188. *A fi regisorul unui teatru trebuie să fie un lucru foarte plăcut.* MAIORESCU, CR. I, 327. *Sufler ţi-am fost, regisor ţi-am fost, . . . şi în toate m-am bucurat că ţi-am fost pe plac.* CARAGIALE, O. VII, 347, cf. ŞĂINEANU. *Acest fel de intuiţie trebuie să-l aibă regisorul, cînd alege actori.* IBRĂILEANU, S. L. 47. *Îşi freca mîinile ca un fericit regizor, norocos după fiecare premieră.* C. PETRESCU, C. V. 179. *Director de scenă, artist, regisor.* NOM. PROF. 81. *Se auziră soneriile, apoi bătăile regisorului, şi lumea în sală îsi linişti zgomotul.* SADOVEANU, O. VII, 169. *Un regizor ar putea aduce această naraţiune pe scenă.* L. ROM. 1953, nr. 3, 46. *Studenţilor de la teatrologie trebuie să li se dea posibilitate să cunoască îndeaproape munca creatoare a regizorului şi actorului.* CONTEMP. 1954, nr. 390, 1/2. *Vă instruia despre ce aveaţi de făcut în scenă. Vă examina apoi, încruntat şi răstit, regizorul Davidescu.* PAS, Z. I, 190. *Rostul lui ca „mut" în jocul căluşarilor părea să fie al unui regizor sau director de scenă.* PREDA, M. 188. *Regizorul care se încumetă să pună în scenă pe Hamlet intră desigur în sala de repetiţii cu o viziune nouă, personală, asupra vechii tragedii.* GL 1958, nr. 204, 5/5. *Scopul spectacolului, expus . . . de regizoare, este demascarea micii burghezii.* T septembrie 1962, 72. *Pe regizor îl interesează mai ales acei eroi pentru care munca reprezintă un izvor de autentice bucurii.* CONTEMP. 1963, nr. 852, 5/2. ◇ Fig. *Nu cumva îndărătul culiselor vieţii e un regizor?* EMINESCU, N. 84.

2. S. m. (Franţuzism rar) Administrator al unei moşii sau al unei ferme; vechil. *Timoteu esercitase una după alta fonctiile de fecior prin cafee, . . . de regisor, totdauna în urma sau în interesele vreunui musulman.* CR (1848), 31[3]/55. *Proprietăţi . . . esploatate de . . . vechili (regissori).* I. IONESCU, M. 137. *Administrator (regisor) de moşie (fermă).* NOM. PROF. 12.

— Accentuat şi: *regízor.* — Pl.: *regizori, -oare.*

— Şi: **regisór** (scris şi *regissor*) s. m.

— Din fr. **régisseur,** germ. **Regisseur.**

REGIZORÁL, -Ă adj. Care aparţine regizorului **(1),** privitor la regizor, de regizor. *Aceste şedinţe de producţie au dovedit, mai ales în ceea ce priveşte viziunea regisorială, . . . o foarte justă orientare.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/6. *Spectacole ca „O noapte furtunoasă" . . . au fost exemple de înaltă măiestrie regisorală.* ib. 1951, nr. 223, 1/1. *Cotitura artistică pe care dorim s-o realizăm este nemijlocit condiţională de un salt calitativ în munca regizorală a teatrului.* T noiembrie 1962, 6. *Am apreciat de asemeni şi unele soluţii regizorale ingenioase.* M 1962, nr. 4, 38. *Actul creaţiei regizorale nu poate fi decupat . . . din întregul imaginii teatrale realizate.* T iulie 1964, 1.

— Pl.: *regizorali, -e.* — Şi: (rar) **regisorál, -ă, regisoriál, -ă** adj.

— **Regizor** + suf. *-al.*

REGIZORÁT s. n. (Rar) Regizare. *Alte încăperi conţin tot ce trebuie pentru regizoratul filmului: aparate de imitat ploaia şi vîntul, munţi în mintatură . . . etc.* V. ROM. noiembrie 1954, 75. ✦ Locul unde lucrează un regizor **(1),** biroul regizorului. *A trecut din nou pe la regisorat, deschide uşa, ca şi cum ar fi căutat pe cineva.* ARDELEANU, D. 153. *Trecură de la uşa regisoratului spre scenă, unde se repetă actul al treilea al piesei.* id. ib. 181.

— Şi: **regisorát** s. n.

— **Regizor** + suf. *-al.*

REGIZORIÁL, -Ă adj. v. **regizoral.**

REGIZORÍŢĂ s. f. (Rar) Soţie de regizor **(1).** *Iată de ce d-ta astăzi eşti directriţă sau regizoriţă şi Mase director sau regizor.* PR. DRAM. 189.

— Pl.: *regizoriţe.*

— **Regizor** + suf. *-iţă.*

REGÎNDÍ vb. IV. Tranz. A gîndi, a judeca, a aprecia ceva din nou sau în alt fel. *Eforturile lui Samoil Clain merg spre întemeierea . . . unui grai ce nu se mulţumeşte cu asimilarea neologistică, ci încearcă să regîndească lucrurile filozofic.* BLAGA, G. 165.

— Prez. ind.: *regîndesc.*

— Pref. *re-* + **gîndi.**

REGLÁ vb. I. Tranz. **1.** A reduce sau a mări regimul de funcţionare a unui sistem tehnic; a potrivi, a aranja, a pune la punct un aparat, o maşină, un meca-

nism etc. *Acest calibru este prevăzut la capete cu două serii de blocuri, distanța între ele putînd fi reglată cu ajutorul unui șurub micrometric.* IOANOVICI, TEHN. 375. *Pentru mașinile care comportă mai mult de patru viteze ... există și putința de a regla turația motorului, obținîndu-se șase pînă la opt viteze.* ORBONAȘ, MEC. 108, cf. ENC. TEHN. I, 118. *Reglîndu-și flacăra lămpii, îi spuse.* V. ROM. iulie 1953, 232. *Este indispensabil ca pluta să fie perfect echilibrată și reglată.* VÎN. PESC. septembrie 1962, 14. ◇ Refl. pas. *Distanța între cilindri se reglează cu ajutorul șuruburilor.* IOANOVICI, TEHN. 144. *Poziția penei se poate regla cu ajutorul unui șurub.* SOARE, MAȘ. 76. *După ce se deschide robinetul de acetilenă ... se aprinde acetilena, se deschide oxigenul și imediat se reglează flacăra.* PREV. ACCID. 74. ✦ A dirija, a conduce. *Mașina ocoli un milițian care regla circulația.* PREDA, R. 199.

2. (Mil.) A potrivi, a îndrepta țîrul unei arme de foc. Cf. DL, DM.

3. (Med.) A reglementa funcționarea unui organ, a unui sistem etc. dintr-un organism viu. *Sistemul nervos reglează glandele endocrine.* DANIELOPOLU, F. N. I, 136. *Mi-a trebuit, în fața acelui tovarăș, un sfert de oră ca să-mi reglez respirația.* PREDA, R. 38.

— Prez. ind.: *reglez.*

— Din fr. **régler.**

REGLÁBIL, -Ă adj. (Tehn.) Care se poate regla **(1).** *Se întrebuințează și alezoare cu dinți reglabili, spre a putea fi potriviți la diferite diametre.* IOANOVICI, TEHN. 219. *Un resort de tensiune reglabilă garantează contactul permanent al acului pe piesă.* ORBONAȘ, MEC. 79. *Figura 51 înfățișează ... un excentric cu bază reglabilă prin șurub.* SOARE, MAȘ. 43. *Temperatura de uscare e mai ușor reglabilă.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 145. *Mesele rîndelelor mecanice vor fi prevăzute cu cîte un dispozitiv reglabil.* PREV. ACCID. 45.

— Pl.: *reglabili, -e.*

— **Regla** + suf. *-bil.*

REGLABILITÁTE s. f. (Tehn.) Însușirea de a fi reglabil. *Motoarele de curent continuu au avantajul reglabilității turației.* ORBONAȘ, MEC. 105.

— **Reglabil** + suf. *-itate.*

REGLÁJ s. n. Ansamblul operațiilor prin care se mărește sau se reduce regimul de funcționare a unui sistem tehnic; reglare **(1).** *Pentru punerea la punct și compensarea uzurii, servesc șuruburile de reglaj.* IOANOVICI, TEHN. 266. *Reglajul prin pană se poate face foarte precis.* SOARE, MAȘ. 50. *Pentru întreruperea operațiunii de sudare, ... se va deșuruba complet șurubul de reglaj.* PREV. ACCID. 74, cf. MDT. *Ceasornicarii știu prea bine că nu se poate face reglajul unor pendule cînd stau atîrnate una lîngă alta.* CIȘMAN, FIZ. II, 47.

— Pl.: *reglaje.*

— Din fr. **réglage.**

REGLAMÉNT s. n. v. **reglement.**

REGLÁRE s. f. Acțiunea de a regla și rezultatul ei.

1. (Tehn.) Cf. regla **(1)**; reglaj. *Aceste șuruburi servesc pentru reglarea poziției unor piese sau părți ale elementelor unei mașini.* SOARE, MAȘ. 33. *Reglarea presiunii se face cu ajutorul vîrtejului.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 96. *La fiecare 8—10 schimburi de muncă cu tractorul se face reglarea plugurilor la centrele de control.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. ✦ Conducere, dirijare. *Nimic n-a auzit de automatizare, de urmărirea și reglarea proceselor chimice de topire cu ajutorul tehnicii automatizării.* PREDA, R. 315.

2. (Mil.) Potrivire, îndreptare a țîrului unei arme de foc. Cf. regla **(2).** *I-am propus odată să viziteze conducerea centrală de artilerie ca să vadă un aparat nou de reglare a țîrului antiaerian.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 9/1.

— Pl.: *reglări.*

— V. **regla.**

RÉGLĂ s. f. v. **rîglă².**

REGLEMÉNT s. n. (Învechit) Regulament. *Din pravilile sfinților apostoli ... și din duhovnicescul reglament* (a. 1816). BV III, 140. *Toți cîți ci vor ave a trece pe acolo, .. nu se vor pute scuti de cea cu amănuntul plinire a reglementurilor carantinei.* AR (1829), 216¹/18, cf. STAMATI, D. *Reglement provisoriu pentru pilotagiul de pe Dunărea inferior.* MO (1860), 609 /5, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Strîns în uniforma sa de cavalerie, croită după reglemente, de-abia putea îndoi picioarele de la genunchi.* D. ZAMFIRESCU, Î. 1, cf. ALEXI, W. *Curînd a știut tot ce i se cerea, și reglemente, și exerciții.* GALACTION, O. 130. *Destul! ... mai multă silință în executarea reglementelor militare.* SADOVEANU, O. II, 374, cf. BUL. FIL. VI, 24.

— Pl.: *reglemente* și (rar) *reglementuri.* — Și: **reglamént** s. n.

— Din fr. **règlement,** germ. **Reglement.** — **Reglament** < rus. **регламент.**

REGLEMENTÁ vb. I. Tranz. **1.** A supune (ceva) unor norme sau unui regulament, a stabili raporturi legale; a pune în ordine, a aranja, a stabili, a regulariza, (învechit) a regulamenta. *Art. 18, 19 și 20 reglementează ... darea birului.* RUSSO, S. 118. *Să vedem ce legi reglementează libertatea lor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 177. *Raporturile stabilite între aceste două părți reglementează gradul de simpatie.* BOLINTINEANU, O. 428, cf. ȘĂINEANU, D. U. *De la reforma lui Constantin Mavrocordat, raporturile dintre stăpînii de pămînt și săteni sînt reglementate prin ordonanțe administrative.* OȚETEA, T. V. 35. *Toate contradicțiile pot fi reglementate pe calea tratativelor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. ◇ Refl. *Un geniu sălbatic prin societate se înnobilează; un duh nestatornic prin societate se reglementează.* BOLLIAC, O. 47. *Viața noastră se reglementase.* BRĂESCU, A. 178.

2. (Ieșit din uz) A face un regulament. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Prez. ind.: *reglementez.*

— Din fr. **réglementer.**

REGLEMENTÁR, -Ă adj. Care este sau se face conform unui regulament sau unor norme, potrivit cu regulamentul; regulamentar, (învechit) regular, (rar) regulamentat. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ofițerii, cu mănuși noi, cu chipiuri reglementare ..., se plimbau înfrigurați de colo pînă colo.* BRĂESCU, V. A. 51. *Domnul Georges ..., îmi zise Florica, făcînd cu stînga mișcarea reglementară de recomandare.* HOGAȘ, DR. I, 173. *Îi spuse că numai grație zestrei reglementare a putut mărita pe Mimi.* REBREANU, R. I, 29. *Vrea să-mi predea flota în ultima clipă, ca să nu mai poată fi o recepție reglementară.* CAMIL PETRESCU, T. II, 184. *Ușa se deschide ușor și ... intră timidă eleva, cu ghiozdanul de școală în mînă, numărul cusut pe mînecă, ținută reglementară.* SEBASTIAN, T. 332. *Am cetit la toate cotiturile asemenea indicații reglementare.* SADOVEANU, O. IX, 328. *Da ce beretă ai în cap? Asta-i bonetă reglementară românească ...?* BENIUC, M. C. I, 375. ◇ (Glumeț) *Mă așteptam ca fiorii reglementari de groază ai pustiului și ai singurătății să-mi străpungă inima.* HOGAȘ, M. N. 158. *Întunericul sosi repede, și mai mult din obișnuință decît din nevoie, aprinsei focul reglementar de noapte.* id. ib. 183. ◇ (Adverbial) *Peste cîteva clipe, Apostol Bologa stătea înfipt reglementar înaintea generalului Karg.* REBREANU, P. S. 91. *Mîna dreaptă, cu degetele bine întinse, a încremenit reglementar pe cureaua carabinei.* CAZIMIR, GR. 30. *Își căută șapca veche și-o puse reglementar peste grămada de mițe.* SADOVEANU, O. VII, 565. (Glumeț) *A pornit un viscol turbat, care a ținut trei zile (reglementar).* CARAGIALE, O. VII, 129. ✦ (Învechit) Care este în legătură cu Regulamentul organic, privitor la Regulamentul organic. *Legea reglementară, și-au zis nobilii*

comisari. KOGĂLNICEANU, S. A. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *reglementari, -e*. — Și: (învechit) **reglementáriu, -ă** adj. STAMATI, D.
— Din fr. **réglementaire.**

REGLEMENTÁRE s. f. Acțiunea de a r e g l e m e n t a; regulare, (învechit) regulamentare, regularisire. *Cum este posibilă o reglementare a unui complex atît de uriaș . . . ?* SAHIA, U.R.S.S. 71. *Ideea fundamentală a lui Rabelais e că natura e bună; prin urmare, toate reglementările care stînjenesc libera expansiune a omului sînt rele.* OȚETEA, R. 237. *Reglementarea pașnică a problemelor internaționale.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 20. *Stă în puterea popoarelor ca . . . să impună reglementarea problemelor internaționale litigioase pe calea tratativelor pașnice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 723. *Reglementarea repartiției sarcinilor.* PANAITESCU, O. Ț. 236.
— Pl.: *reglementări*.
— V. **reglementa.**

REGLEMENTÁRIU, -Ă adj. v. **reglementar.**

REGLÉT s. m. (Tipogr.) Piesă de metal folosită la umplerea spațiilor dintre rînduri în formele de tipografie sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă; albitură. *Regleții . . . ne indică exact formatul ce trebuie să paginăm.* ROMANESCU, ZEȚ. 53, cf. 27, 34, NOM. MIN. I, 362, MDT. LTR.
— Pl.: *regleți*. — Și: **regléț** (SĂGHINESCU, V. 66), **regléte** (V. MOLIN, V. T. 55) s. m., **reglétă** (CADE, pl. *reglete*) s. f.
— Din fr. **réglet.**

REGLÉTĂ s. f. v. **reglet.**

REGLÉTE s. m. v. **reglet.**

REGLÉȚ s. m. v. **reglet.**

REGLISĂ s. f. (Bot.) Lemn-dulce (*Glycyrhiza echinata*). BIANU, D. S., BORZA, D. 78.
— Accentul necunoscut.
— Din fr. **réglisse.**

REGLÓR s. m. Tehnician care reglează mașini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea, astfel încît piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile cerute. Cf. IORDAN, L. R. A. 178. *De felul cum reglorii vor aranja și vor controla mașinile depinde, în bună măsură, scăderea procentului de rebuturi.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 525.
— Pl.: *reglori*.
— Din fr. **régleur.**

REGN s. n. **1.** (Adesea urmat de determinări care indică felul diviziunii) Fiecare dintre cele trei mari diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal și mineral. Cf. ÎNV. POM. 14. *Productele . . . se împart în 3 clase principale, care se numesc și regnuri sau dominii a naturei: minerale, vegetale și animale.* GENILIE, G. 123/18, cf. GEOGR. DAC. 16, MARIN, PR. I, V. *Fiecare din cele trei regnuri mari ale naturii se subîmparte în mai multe clase.* BARASCH, I. N. 6/24, cf. ISIS (1859), 12²/26. *Au scrise-ale lor nume pe bază mult mai tare De cum e diamantul în remnul mineral.* MUREȘANU, P. 85/10, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Moartea naturală se observă în regnul vegetal ca și în cel animal.* MARINESCU, P. A. 60, cf. DS. *Filatura . . . întrebuințează ca materie primă principală fibrele textile de toate regnurile și fibrele artificiale din celuloză, cazeină etc.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 25. *Și vulturul și avionul zboară, dar fac parte din regnuri deosebite.* CĂLINESCU, C. O. 163. *Corpurile brute formează regnul mineral.* C. DARW. 7. ◇ (Învechit) *Regn organic* = denumire pentru regnul vegetal și cel animal. *Țara Românească produce, atît în regnul inorganic al naturii, cît și în regnul organic, specii și varietăți de nu le mai dă nici o altă țară.* BOLLIAC, O. 246. *Toate materiile ieșite din regnul organic al naturei servă la îngrășarea pămîntului.* I. IONESCU, M. 310. *Regn inorganic* = regn mineral. Cf. BOLLIAC, O. 246. ◆ (Rar) Subdiviziune a unui regn **(1)**; specie. *Oricare dintre noi poate afirma . . că a întîlnit, în cariera lui, animale sălbatice din regnuri . . . cunoscute.* SADOVEANU, O. VIII, 362.
2. (Învechit) Ținut, guvernămînt; regat, imperiu, împărăție. *Crede că și în remnul Croației administrația justiției, deși numai provizoriu, totuși s-a organizat.* BARIȚIU, P. A. III, 236, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *regnuri* și (învechit) *regne* (CALENDAR 1862, 49/1). — Și: (Învechit) **remn** s. n.
— Din lat. **regnum -i,** fr. **règne.**

REGNICOLÁR, -Ă adj. (Latinism învechit) Privitor la țară, de țară, al țării; băștinaș, autohton, indigen. *Deputația regnicolară.* GT (1838), 5²/9. *Să se trimită la Viena deputațiune regnicolară, adecă nu numai în numele principelui, ci și în numele țărei.* BARIȚIU, P. A. I, 44. *În Alba Iulia s-a ținut . . . în 1291 memorabila dietă transilvană, la care au participat și românii ca națiune regnicolară.* id ib. 275, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *regnicolari, -e*.
— Din lat. med. **regnicolaris.**

REGOÁCE s. f. v. **răgace[1].**

RÉGOLĂ s. f. v. **regulă.**

REGRÁȚIE s. f. v. **recreație[1].**

REGRÉS s. n. **1.** (Jur.; de obicei în legătură cu verbul „a avea") Drept în virtutea căruia o persoană care a plătit o sumă de bani din culpa alteia se întoarce împotriva acesteia din urmă pentru recuperarea sumei plătite. *În judecată regres sau întoarcere înapoi nu să dă.* AARON, P. F. 633v/9. *A să face protest vecselu ca să să asigureze regresu remitentului.* NICHIFOR, P. 79/13. *Cauționatorul ce a plătit are regres contra debitorelui.* HAMANGIU, C. C. 417. *Regresul se întinde atît asupra capitalului, cît și asupra dobînzilor și a speselor.* id. ib., cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. ◇ *Acțiune de regres* = acțiune prin care o persoană care a plătit o sumă de bani din culpa alteia se întoarce împotriva acesteia din urmă pentru recuperarea sumei plătite. Cf. ENC. ROM.
2. (În opoziție cu p r o g r e s) Întoarcere, revenire de la o stare sau de la o formă superioară de dezvoltare la una inferioară sau inițială; mers înapoi decădere, regresiune **(1)**. *În zilele aceste am mai descoperit două cuvinte pocite. Ți le trimit ca să le adaogi la dicționarul grotesc, după cuvintele „regres" și „negles".* ALECSANDRI, S. 50, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., IONESCU-MUSCEL, ȚES. 21. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În regres** = (care merge) înapoi, către o stare inferioară; regresiv. *Am văzut pe semenii mei făcînd pași în regres spre caverne.* SADOVEANU, O. XVIII, 460.
— Pl.: *regrese*.
— Din fr. **regrès,** lat. **regressus,** germ. **Regress.**

REGRESÁ vb. I. **1.** R e f l. (Jur.; învechit, rar) A se despăgubi (în urma acțiunii de regres) de o pierdere materială suferită. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
2. I n t r a n z. (În opoziție cu p r o g r e s a) A se întoarce de la o stare sau de la o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a da înapoi, a merge îndărăt, a decădea. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, SCRIBAN, D. *Tunica musculară regresează pînă la dispariție.* PARHON, B. 25.
— Prez. ind.: *regresez*.
— Din fr. **régresser.**

REGRESIÚNE s. f. **1.** Regres **(2)**. *I. A. Bassarabescu . . . caută să surprindă realitatea în expresiile*

umile sau triviale, supunînd stilul literar unui proces de regresiune către formele generale ale limbii. VIANU, A. P. 283. *Stările mintale ale psihopaților sînt regresiuni pînă la forme psihice anterioare.* RALEA, S. T. III, 108. *Am notat . . . modul regresiunii afectelor și îngustarea cîmpului vieții afective la bătrîni.* PARHON, B. 73. ◇ F i g. *Chiar regresiunea cu imaginația spre copilărie îl îndurera.* CĂLINESCU, C. 336.

2. (De obicei determinat prin „a mării" sau „marină") Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafețe continentale, provocată de ridicarea uscatului. *În legătură cu aceste mișcări au avut loc transgresiuni și regresiuni pe ariile continentale.* GEOLOGIA, 92.

3. (Lingv.) Diminuarea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. DM. ◇ *Falsă regresiune* = modificare a unui cuvînt în urma înțelegerii greșite a evoluției sale fonetice. *False regresiuni numeroase se găsesc mai ales la extremitatea ariilor cu labiale palatalizate: piel „chel".* SCL 1957, 104.

— Pl.: *regresiuni.*

— Din fr. **régression.**

REGRESÍV, -Ă adj. (În opoziție cu p r o g r e s i v) **1.** Care tinde spre o stare sau o formă înapoiată, inferioară sau inițială; care este în regres **(2)**; care se opune progresului. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Niciodată . . . n-am întîmpinat cazul vreunui scriitor care să fi conceput lucrarea literară ca pe un exercițiu regresiv, de întoarcere către materialul brut, către documentul pur.* VIANU, A. P. 394. *Celulele glandei interstițiale, de asemeni, pot încerca procese regresive.* PARHON, B. 23.

2. Care se face în direcție inversă, care merge îndărăt. *În românește, influența sunetelor învecinate se manifestă în marea majoritate a cazurilor în sens regresiv.* PUȘCARIU, L. R. I, 71. ◇ (Adverbial) *Se întorceau pe spate făcînd planche și călcînd numai apa, regresiv, cu tălpile picioarelor.* CĂLINESCU, C. 145. ◇ (Lingv.) *Derivare regresivă* = procedeu de formare a unui cuvînt nou de la un cuvînt existent în limbă prin suprimarea unui afix. *Cuvintele se formează fie cu ajutorul afixelor . . ., fie fără afixe (derivare regresivă, compunere sau schimbarea categoriei gramaticale).* GRAUR, F. L. 146. *Formație regresivă sau derivat regresiv* = cuvînt obținut prin procedeul derivării regresive. *Formațiile regresive, pe lîngă comoditatea formei scurte, prezintă avantajul că pot servi — fiind luate drept primare — ca bază pentru noi derivate.* id. I. L. 132. *Există și formații regresive, rezultate din suprimarea unui prefix.* SG II, 17. *Coraport* [este] *derivat regresiv de la coraportor.* SFC II, 31. *Asimilare regresivă* = asimilare în care sunetul modificat stă înaintea sunetului care exercită influiența modificatoare. *Același lucru poate fi urmărit și în cazurile de asimilare regresivă a lui a.* SCL 1955, 225. *Asimilare regresivă se produce cînd un sunet asimilează pe altul anterior lui.* GRAUR, I. L. 60.

— Pl.: *regresivi, -e.*

— Din fr. **régressif,** germ. **regressiv.**

REGRÉT s. n. Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei ființe, de o nereușită sau de săvîrșirea unei fapte, r e m u ș c a r e, c ă i n ț ă; (franțuzism învechit) repentir. *Orașele sub ochii-mi le văd zăcînd de-a rîndul, Și unul după altul, mai repede ca gîndul . . ., Se șterg, fără să-mi lase vreo urmă de regret.* MACEDONSKI, O. I, 52. *Valuri de regrete surde o năvăleau din toate părțile. Sufletul i se umplea de întuneric, ochii de lacrimi.* VLAHUȚĂ, O. A. 299, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Preotul spusese cuvintele din urmă c-un fel de regret.* AGÎRBICEANU, A. 312. *Întîlni ochii lui Varga, întrebători, dar strînse din umeri, cu fața mîhnită de regrete.* REBREANU, P. S. 123. *Iarna, de o vreme, mă duce regretul Prin crînguri, pe margini de linii ferate.* BACOVIA, O. 48. *În lacrimi port minciuna tăcutelor regrete.* MINULESCU, V. 65. *Din toată frumusețea zilelor de altădată cine poate să păstreze mai mult decît mirarea sau regretul!* GALACTION, A. 262. *Trei petunii subțirele, Farmec dînd regretelor, Stau de vorbă între ele: — Ce ne facem, fetelor?* TOPÎRCEANU, B. 48. *Cît îmi pare de rău că nu te-am cunoscut mai de mult — regretul i se deschide spre trecut.* CAMIL PETRESCU, T. II, 21. *Știi bine că pe urmă regretele nu folosesc la nimic.* C. PETRESCU, Î. II, 154. *Tînăr, n-ai pretenții, și dacă ai îmbătrînit, ce ți-ar folosi regretul.* BRĂESCU, A. 68. *Ați adus totul cu voi . . ., manii, regrete, zîmbete.* SEBASTIAN, T. 66. *Regrete o întorceau îndărăt, spre vremea trecută.* SADOVEANU, O. II, 326. *Otilia își pierdea nasturii ei fără nici un regret și mai degrabă arunca o rochie la gunoi decît s-o repare.* CĂLINESCU, E. O. I, 156. *Va fi nevoie, știu, fără cruțare, Fără regret, și-n mine să lovesc.* LABIȘ, P. 238. ◇ F i g. *În parc regretele plîng iar . . .* BACOVIA, O. 11. ◇ L o c. a d v. **Cu regret** sau **cu tot regretul** = cu (multă) părere de rău, regretînd (mult). *Cu regret, amice, nu ești bun de noi!* CARAGIALE, O. II, 24. *E cam prea larg în spate, i-o spun cu tot regretul.* MACEDONSKI, O. I, 167. *Trebuie însă altceva, care, cu regret constat, dumneavoastră vă lipsește cu desăvîrșire, domnilor: răbdare, răbdare și iar răbdare!* BRĂESCU, O. A. I, 296. *Cu tot regretul, trebuie să recurg la dumneata.* SEBASTIAN, T. 104. *Cu regret trebuie să-ți comunic.* SADOVEANU, O. X, 199.

— Pl.: *regrete.*

— Din fr. **regret.**

REGRETÁ vb. I. T r a n z. A simți un regret (după ceva sau după cineva), a fi cuprins de părere de rău (pentru o faptă); a avea remușcări, a se c ă i; (învechit) a jeli, (regional) a-și bănui. *Nu poate cineva decît a regreta activitatea în darn cheltuită a atîtor oameni laborioși!* NEGRUZZI, S. I, 341. *O melodie În inimă-ți răsună din ani ce regretezi.* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Regreta risipa puterilor sale măcinate în nedormiri, în certe . . . și în griji.* DELAVRANCEA, S. 152. *Regret albia-ți frumoasă, Amaradie iubită, Regret piscurile tale coperite de păduri.* MACEDONSKI, O. I, 9, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Vei regreta că nu mai ai puterea Să lași o lacrimă să cadă Pe fruntea celui ce va plînge lîngă tine.* DENSUSIANU, L. A. 23. *Nu lipsesc, totuși, de a regreta că sînt silit, pentru moment, să mă despart de plăcuta d-voastră societate.* HOGAȘ, DR. II, 78. *Directorul regreta că s-a coborît să discute cu un om atît de vulgar.* REBREANU, R. I, 13. *El regretă toată această complicație, pe care nu numai că că n-a dorit-o, dar nici n-a bănuit-o.* GALACTION, O. A. I, 110. *Regret totul . . . Era în mine numai iubire . . ., iubire care-și greșea calea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 602. *Acum regreta chiar aceste suferințî.* C. PETRESCU. Î. I, 233. *Aerul e cald. Regreți că ai luat pardesiul.* BRĂESCU, O. A. II, 408. *Acum regret și mai mult despărțirea noastră.* SADOVEANU, O. X, 84. *Regret că n-am putut prin muncă să-i las o situație clară.* CĂLINESCU, E. O. I, 100. *Regreta larma zilelor de lucru.* BARBU, P. 148 ◇ A b s o l. *Așa nu mai merge, regret . . . Trebuie să ne despărțim.* REBREANU, I. 234. *Regret, dar nu știu să dansez.* C. PETRESCU, C. V. 196. *Să-i spui domnului doctor Sima că regret foarte mult.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *De-aș pierde, cine să regrete?* BENIUC, C. P. 25. *Eu nu regret — căutam totuși drumul Spre zarea ce-și pîlpîie jarul curat.* LABIȘ, P. 435. *Te rog să mă crezi, imediat ce i-am dat ordinul lui Sachelarie, am regretat. Puteam să rezolv totul mai ușor.* BARBU, P. 346.

— Prez. ind.: *regrét* și (învechit) *regretez.*

— Din fr. **regretter.**

REGRETÁBIL, -Ă adj. (Despre fapte, situații etc.) Care provoacă părere de rău, care provoacă dezacord, pe care nu-l aprobă cineva; vrednic de regret. *Perdere regretabilă și recunoscută.* ALECSANDRI, S. 54. *E regretabilă lacuna, dar nu i se poate imputa d-sale.* MAIORESCU, D. IV, 584, cf. CARAGIALE, O. VII, 160. *Straniu și regretabil rezultat.* GHEREA, ST. CR. II, 272, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *E regretabil că asupra acestei însemnate perioade . . . n-avem un singur izvor indigen întins, amănunțit și sigur.* IORGA, L. II, 580. *E regretabil că cei în drept n-au luat măsuri generale în privința aceasta.* REBREANU, P. S. 125. *Ar fi regretabil ca acest flux de frumos . . . să nu fie răspîndit.* BACOVIA, O. 241. *În definitiv, două regretabile perso-*

nagii. GALACTION, O. A. I, 75. *Singurul lucru regretabil a fost că se afla clinica mea în reparație și nu te-am putut scuti pe dumneata de atîtea nopți grele.* C. PETRESCU, C. V. 206. *A auzit pași și a făcut o confuzie regretabilă.* SADOVEANU, O. XI, 497. *Accidentul, material vorbind, e regretabil.* SADOVEANU, O. XI, 497. *Sînt încredințat că vei pune capăt acestei regretabile erori.* STANCU, R. A. V, 197. *Îți exprimi opiniile într-un mod regretabil.* PREDA, R. 487.

— Pl.: *regretabili, -e.*

— Din fr. **regrettable.**

REGRETÁRE s. f. (Rar) Faptul de a regreta. Cf. CANELLA, V., DDRF.

— V. **regreta.**

REGRETÁT, -Ă adj. (Despre o persoană decedată, de obicei precedînd numele acesteia; și substantivat, art.) (Persoană) de care îți pare rău că nu mai există, a cărei dispariție a provocat regrete. *Mult regretata artistă juca pe regina într-o melodramă înfricoșată.* CARAGIALE, O. I, 1. *Ultima direcție de scenă aparține regretatului Victor Bumbești.* S iulie 1960, 45.

— Pl.: *regretați, -le.*

— V. **regreta.**

REGRUPÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) grupa din nou; a (se) reuni, a (se) reorganiza; (învechit) a (se) ralia **(1).** *Au măsurat importanța acestei înfrîngeri, încercînd să-și regrupeze forțele.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 3/1. *Cordoanele de jandarmi și polițiști, care fuseseră fărîmițate și răzlețite de furia mulțimii, izbutiseră să se regrupeze în dreptul podului Grand.* V. ROM. martie 1954, 151. *S-au grupat și regrupat tot mereu.* CONTEMP. 1966, nr. 1 052, 117.

— Prez. ind.: *regrupez.*

— Pref. *re-* + **grupa.**

REGRUPÁRE s. f. Acțiunea de a (se) regrupa; reorganizare, reunire. *Începuse ... o vastă și iscusită acțiune de regrupare a forțelor ... din regiune.* STANCU, R. A. IV, 77.

— Pl.: *regrupări.*

— V. **regrupa.**

REGRÚT s. m. v. **recrut.**

REGRUTÁ vb. I. v. **recruta.**

REGRÚTĂ s. f. v. **recrut.**

REGULÁ vb. I. Tranz. **1.** (Astăzi rar) A pune în ordine, a aranja, a rîndui, a reglementa; a organiza; (învechit) a regularisi. Cf. LB. *Să vorbește și de un al doilea congres la Milano spre a regula interesurile Italiii.* CR (1833), 272²/29. *După ce ar fi regulat interesurile sale, dorea să serbeze nunta.* ASACHI, S. L. II, 25. *Un prinț hărăsitoriu ... le regulează viața lor politică și religioasă.* GT (1839), 18²/26. *Este oare în lume un spectacol atît de atingător ... ca vederea unei mume de familie înconjurată de fiii sei, regulînd trebile domesticilor ei?* CR (1846), 55²/38. *Treisprezece ani a stat ... în comanda acelui regiment, în care timp l-a regulat așa, încît se putea asemăna cu oricare dintre regimentele de linie.* BARIȚIU, P. A. I, 375. *În 13 articule ... regulează înjghebarea noului schit* (a. 1856). URICARIUL, IV, 410/25. *Să regulezi îmbrăcămintea lui. Fratele-tău mi s-a plîns că n-are cisme.* GHICA, A. 512. *El își regulă casa și interesele sale cît putu mai bine.* FILIMON, O. I, 254. *Au regulat închinarea așezămintelor lor.* ODOBESCU, S. II, 17. *Acu, fiindcă afacerile băneștí le-am regulat, să trecem la cele intelectuale și profesionale.* CARAGIALE, O. VII, 426. *După ce a regulat, în patru articole, chestia literaturii și criticii la noi, revine iarăși la aceasta din urmă.* GHEREA, ST. CR. III, 147, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dă poruncă să bage caii undeva la umbră, frate Manolache, și regulează de-ale mîncării.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 61. *Fă o echipă, mai curăță pe acolo, mai așază patele, mai regulează lemnele alea.* BRĂESCU, A. 263. *Trecu ... la prefectura de poliție ca să reguleze chestia pașapoartelor.* SADOVEANU, O. VIII, 235. *Și-n urmă m-am apucat Averea d-am regulat.* TEODORESCU, P. P. 117. *Apu dupî șî m-am dișocalat ieŭ, dupî șî-am răgulat caru și boii, sî mai vedzi sfat!* GRAIUL, I, 547, cf ALR I 646/750. ◇ Absol. *Să fac bagajele. — Așa ... Și pînă cînd regulezi, eu mă duc în oraș.* BRĂESCU, O. A. I, 177, cf. ALR I 646/850. ◇ Refl. *Mă regulai despre biletul de călătorie.* FILIMON, O. II, 173. ◇ Refl. pas. *Pensiile dregătorilor publici să se reguleze.* CR (1848), 5²/3. *Vino, dragă, la mine acasă, ... asemenea lucruri nu se regulează în mijlocul drumului.* HOGAȘ, DR. II, 155. *Pensia se regula tîrziu.* KLOPȘTOCK, F. 79. ✦ A face să funcționeze regulat (un mecanism, un aparat etc.) a regla; a repara. *Cinci ceasornici de părete ... Leandru are întru a sa casă; Toată ziua el nu face decît tot le regulează Înapoi sau înainte, le întoarce și le-așază.* NEGRUZZI, S. II, 306, cf. ȘĂINEANU. *Acel pitic regula mișcările automatului.* SADOVEANU, O. XI, 645, cf. ALR I 1 993/174.

2. (Mil.) A regla tirul unei arme de foc. *O baterie regulează tirul.* C. PETRESCU, Î. II, 14.

3. Fig. (Familiar) A pune pe cineva la punct, a-l învăța minte, a-l reduce la tăcere; p. ext. a bate pe cineva. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Pe acest de la margine l-am regulat, ia să-l judec și pe celălalt ... și începe a bate iar.* ȘEZ. I, 264. *Dăpă ce ni-a făcut procest, dăpă ce m-a răgulat, notaru a zis.* GRAIUL, I, 259, cf. CIAUȘANU, V. 194.

— Prez. ind.: *regulez.* — Și: **răgulá** vb. I.

— Cf. fr. régulariser, germ. regulieren.

REGULAMÉNT s. n. Totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, al unei instituții, al unei întreprinderi etc.; totalitatea normelor după care se practică un joc, un sport etc.; (concretizat) lucrare (carte, broșură etc.) care cuprinde astfel de instrucțiuni și de reguli; (învechit) reglement. V. statut. *Sfînta mănăstire Putna ..., după noul regulament a chirosului Bucovinei, rămîne ..., ca mănăstirea cea întăiu aceștii țări* (a. 1788). URICARIUL, XIV, 180/21. *D-ta vei paradosi în toate zilele ... în urmarea cuprinderii regulamentului școalei.* ib. VII, 173. *Jurnalul se va încheie în trei părți, adecă: porunci și regulamenturi, statistică și înștiințări.* AR (1829), 158¹/31. *D. marele logofăt C. Golescul ... are încă gata de a da la lumină un regulement al unei soțietăți de dame făcătoare de bine din Peștea.* CR (1830), 340¹/12. *Mă supăr că nu știu treaba, nu știu din regulament.* PR. DRAM. 105, cf. POLIZU. *Chiar în ziua aceea ne-am adunat de am alcătuit statutele și regulamentele Frăției.* GHICA, S. 688. *Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și, fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă.* CARAGIALE, O. I, 24, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ceea ce faci este și o gravă încălcare a regulamentelor profesionale.* CAMIL PETRESCU, T. III, 23. *Nu se poate, domnule colonel, ne oprește regulamentul.* BRĂESCU, A. 261. *Ce vreți. Datoria ... Regulamentul! Trebuie să facem un proces-verbal.* SEBASTIAN, T. 237. *Am căutat atunci un regulament și l-am citit din doască în doască.* VLASIU, A. P. 426. *Casele, străzile, oamenii trăiau nealiniați, fără regulament și contravenții.* ARGHEZI, B. 53. *N-au ținut seama de somația legală și, deci, conform legilor și regulamentelor în vigoare, au fost împușcați.* STANCU, R. A. III, 242. *Regulamentul școlar interzicea cu desăvîrșire elevilor colaborarea la orice publicații politice sau literare.* V. ROM. septembrie 1954, 142. *Vrei să te plimbi puțin cu mine prin grădină, regulamentul spitalului permite?* BARBU, P. 276. ◇ *Regulament de ordine interioară* = regulament prin care se stabilesc, în cadrul unei organizații socialiste, dispoziții privitoare la disciplina muncii și în general la raporturile dintre această organizație și angajații săi. *Regulamentele de ordine interioară ... cuprind normele refe-*

ritoare la modul de organizare a muncii și obligațiile funcționarilor. PR. DREPT. 76. ✦ Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea și completarea dispozițiilor unei legi. DL. DM.

— Pl.: *regulamente* și (învechit) *regulamenturi*. — Și: (învechit) **regulemênt** s. n.

— Din lat. **regulamentum.**

REGULAMENTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Învechit, rar) A reglementa **(1)**; a regulariza. *Pînă la 1848 cărturarii proletari dedeau un contingent foarte considerabil pentru o conspirațiune revoluționară; le lipseau numai unele capete rafinate, care să o știe organiza și regulamenta.* BARIȚIU, P. A. II, 3. *S-au încercat a regulamenta și ei bisericile românești de ambele confesiuni.* id. ib. III, 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Rar) A chema pe cineva la ordine, a face observații cuiva, a pune pe cineva la punct. Cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *regulamentez.*

— De la **regulament,** după germ. *reglementieren,* fr. *réglementer.*

REGULAMENTÁR, -Ă adj. Care se face conform unui regulament care ține de regulament; reglementar, reglementar, (rar) regulamentat. *În cele mai multe cazuri, își dă ceasul lui regulamentar de muncă un profesor numai pentru că e plătit.* GHEREA, ST. CR. III, 12, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *La ora precisă porniră amîndoi, spilcuiți, în uniforme strict regulamentare.* BRĂESCU, M. B. 38. ✦ (Învechit) Care este în legătură, în conformitate cu Regulamentul organic, privitor la Regulamentul organic. *Reforma lui Mavrocordat, întrucît a coprins dispoziții regulamentare și de un interes mai secundar, s-a primit și s-a întărit de obștească adunare.* BĂLCESCU, M. V 625. *Multe familii de boieri dezbrăcați . . . de privilegiile regulamentare se adunase la o moșie lîngă Ploești.* BOLINTINEANU, O. 413. ✧ *Domn regulamentar* = domnitor al Principatelor Române, care a domnit pe baza Regulamentului organic. *Servi pe cei trei domni regulamentari și înaintă.* BOLINTINEANU, O. 416.

— Pl.: *regulamentari, -e.*

— **Regulament** + suf. *-ar,* după germ. *reglementarisch,* fr. *reglementaire.*

REGULAMENTÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a regulamenta și rezultatul ei; reglementare. *Limba românească corectă trebuie a fi regulamentarea și înfrumusețarea limbei românești a obștei . . . , adecă codul ortografiei și a sintaxei, a prozodiei și a vorbei.* RUSSO, S. 60.

— Pl.: *regulamentări.*

— V. **regulamenta.**

REGULAMENTÁT, -Ă adj. (Rar) Care se desfășoară după regulament; regulamentar, reglementar, regulat **(2)**. *Viața se scurgea plicticoasă, regulamentată, dură, înăsprită de disciplina oarbă, fără raționament.* BRĂESCU, O. A. II, 135.

— Pl.: *regulamentați, -te.*

— V. **regulamenta.**

REGULÁR, -Ă adj. (Învechit) **1.** După regulă **(1)** regulat **(1)**, după regulament; reglementar. Cf. DRLU. *Acestea flori întîia oară nu sînt regulare.* ANTROP. 255/7; cf. POLIZU. *Vînzarea făcută nu este nici regularie, nici conform cu legea.* I. IONESCU, P. 258. *Fiindcă nu s-ar fi putut presupune că vor intra și profesorii pe calea regulară, la senat . . . s-a cerut anume obligatoriu ca să fie și doi reprezentanți ai universităților.* MAIORESCU, D. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Structura flexionară a limbilor indo-europene . . . nu este de fapt o etapă regulară pe drumul unui „progres" morfologic.* CV 1949, nr. 9, 41. ✦ Adverbial) Cu regularitate; punctual. *Regular, orele vieții, bateți ca un cronometru.* MACEDONSKI, O. I, 95.

2. (Despre trupe) Regulat **(3)**. *În Alecsandria să adună din toate părțile trupe regulare și neregulare, care vor să treacă la Siria.* GT (1838), 30²/1, cf. BARCIANU.

3. (Învechit; despre preoți) Care este supus regulilor unui ordin călugăresc, care ține de o mănăstire. *Caută-între preoțimea seculară (de mir), ba și între cea regulară (monahală) de naționalitate română și . . . nu vei afla teolog.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 61.

— Pl.: *regulari, -e.* — Și: **regulêr, -ă** (BUL. FIL. XI-XII, 28) adj.

— Din lat. **regularis, -e** și **regularius.**

REGULÁRE s. f. Acțiunea de a regula și rezultatul ei.

1. Punere în ordine, aranjare; reglementare. Cf. regula **(1)**. *Cele mai multe scrisori ce noi priimim de la Roma arăt nădejdea unii grabnice regulări în trebuirile celor 4 legații, prin mijlocirea puterilor celor mari.* CR (1832), 94²/32, cf. POLIZU. *A urmat pînă la regularea pensiei ce făcuse Poarta lui Eliad și lui Tell.* GHICA, A. 722. *Cele alte regulări le voi face eu.* MAIORESCU, D. II, 153. *Odată cu regularea acestor concursuri . . . ați modificat o deciziune anterioară a Academiei.* F (1881), 193, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Învechit) Hotărîre, decizie; (concretizat) act care conține o astfel de decizie. *S-au găsit de cuviință a se face o din nou regulare potrivită cu împregiurările și cu interesele înaltului devlet* (a. 1852). URICARIUL, I, 127. *Acelor patru familii cuprinse în această regulare li s-au făcut . . . înștiințare* (a. ?). ib. 131, cf. POLIZU, BARCIANU.

2. (Mil.; rar) Reglare (a tirului unei arme de foc). *Maiorul . . . începu a vorbi . . . despre regularea trageri.* SADOVEANU, O. II, 20.

— Pl.: *regulări.*

— V. **regula.**

REGULARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A aranja, a organiza; a regula **(1)**, a lua măsuri cu privire la . . . *Să vedeți cum și-au regularisit el fieșcare ceas a zilii.* DRĂGHICI, R. 148/21. *Înalta oblăduire . . . deocamdată se mulțumește a regularisi vitele.* ODOBESCU, S. III, 38, cf. DDRF, BARCIANU, IORDAN, L. R. 466, SCL 1960, 241. ✧ Refl. *S-au pogorît îndată din munte ca să se regularisască spre apărare.* DRĂGHICI, R. 166/10. ✧ Refl. pas. *Au fost asemine de trebuință a se regularisi alcătuirea adunării obștești* (a. 1831). URICARIUL, II, 217.

2. Fig. A pune pe cineva la punct, a da o lecție cuiva; (familiar) a regula **(2)**. *Regularisiți-l și pe acest trîntor ce s-au vîrît în stupul Academiei ieșene.* ALECSANDRI, S. 12.

— Prez. ind.: *regularisesc.*

— **Regulă** + suf. *-arisi.*

REGULARISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a regularisi și rezultatul ei; aranjare, reglementare. Cf. regularisi **(1)**. *Spre regularisirea plății dobînzilor să vor slobozi . . . și zapisile de dobînzi* (a. 1833). DOC. EC. 543. *După regularisirea făcută la așăzarea birului . . . leafa șangăilor, tăietorii sării, să fie de acum cîte zece parale de drob* (a. 1834). URICARIUL, II, 188. *Temeiul poprirti jăluitorilor și regularisirea ce s-ar putea face spre îndestularea lor* (a. 1837). DOC. EC. 680. *Regularisirea de cheltuieli, venituri, Cu totul o lăsase pe seama vătăjească.* NEGRUZZI, S. II, 235.

— Pl.: *regularisiri.*

— V. **regularisi.**

REGULARITÁTE s. f. Însușirea sau starea a ceea ce este regulat **(1)**, a ceea ce se face întotdeauna în același fel și în același timp; în conformitate cu o regulă **(1)** sau cu o ordine fixată (sau cunoscută) dinainte; (învechit) regulatețe. *Industria întrebuințază vîntul spre a mișca o mașină numai cînd lucrarea nu cere o mare regularitate și poate fi întreruptă.* CONV. MEC. 54/30, cf. MAN. SĂNĂT. 143/1. *Planetele . . . nu lovesc nimic care să turbure regularitatea perioadelor lor.* MARIN, F. 31/7, cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ceea ce mă mulțumește în sanatoriul ăsta este respectul pentru liniște și regularitatea orelor de tratament.* DEMETRIUS, A. 105.

◇ (Precedat de prep. „cu") *Pulberea și noroiul se succedă cu o regularitate de desperat.* NEGRUZZI, S. I, 95. *Vor continua cu regularitate.* MAIORESCU, D. I, 382. *Sări din pat . . . ținîndu-se de falcă, chinuit de o durere de măsea cu junghiuri ascuțite, ce se repetau cu o regularitate cronometrică.* BRĂESCU, O. A. I, 213. *Convorbirea obișnuită era normală și toate actele vieții îndeplinite cu o relativă regularitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 309. *Era frămîntat de problema dacă e just sau nu pentru prestigiul său de tată să mai joace șah cu fiu-său, pionier, care începuse să-l bată cu o mare regularitate.* V. ROM. iulie 1954, 294. *Acum trăia din ajutorul pe care i-l dădeau cu regularitate copiii și chiar celelalte rude.* CĂLINESCU, E. O. II, 87. *El întorcea cu regularitate peste patru hectare zilnic.* MIHALE, O. 93. *Paginile revistei franceze „Le Globe", citite cu multă regularitate.* S mai 1960, 80. *Eșecurile se datoresc de obicei neglijenței bolnavului, care nu se prezintă cu regularitate la insuflație.* ABC SĂN. 102. ✦ Însușirea a ceea ce este regulat **(3)**; uniformitate. *Desăvîrșita regularitate a unui cerc.* CONV. GEOM. 38/13. *Pînza cea mai fină . . . nu arată pretutindenea aceeași regularitate.* BARASCH, I. N. 2/18. *Firele sînt obiectul de realizare al filaturilor și se caracterizează prin: . . . uniformitate, regularitate, întindere.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 37, cf. DL. ✦ Simetrie; proporționalitate. *Regularitatea trăsăturilor figurii.* ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *regularități.*

— Din fr. **régularité**.

REGULARIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A supune unor anumite reguli, norme, a face ca ceva să fie regulat **(1)**; a reglementa, (învechit) a regulamenta. Cf. ALEXI, W. *O mîndrie virilă liniștită îi regulariza bătăile inimii.* CĂLINESCU, E. O. I, 287. *Rolul volantului . . . este să regularizeze mișcarea.* CIȘMAN, FIZ. I, 451. *Copiii încearcă să regularizeze verbul „a pune", folosind la mai mult ca perfect forma nouă „puncsem".* GRAUR, F. L. 173, cf. id. I. L. 26. ✦ A pune în ordine, în concordanță (evidențe, balanțe contabile etc.).

2. A da o formă regulată unui obiect (corectîndu-i conturul). Cf. DL, DM.

3. A amenaja, a modifica albia unei ape curgătoare în scopul îmbunătățirii condițiilor de curgere, al creării posibilităților de utilizare a ei și al reducerii acțiunilor ei distructive. Cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *regularizez.*

— Din fr. **régulariser**.

REGULARIZÁRE s. f. Acțiunea de a regulariza și rezultatul ei.

1. Cf. regulariza **(1)**. *Cu cît formele neregulate sînt mai des întrebuințate . . . , cu atît mai mare opunere vor exercita împotriva înnoirilor, a regularizării.* GRAUR, F. L. 172. *Derivatele cu prefixe sînt mai dispuse la regularizare decît verbele simple.* id. ib. 175.

2. Cf. regulariza **(3)**. *Alte 100 000 ha pot fi cîștigate . . . prin îndiguirea și regularizarea celorlalte rîuri din țara noastră.* GHEORGHIU-DEJ, ART. CUV[2]. 425.

— Pl.: *regularizări.*

— V. **regulariza**.

REGULARIZÁT, -Ă adj. (Despre albia unei ape curgătoare) Amenajat, modificat. *Regimul rîurilor regularizate nu poate fi încadrat în schema menționată.* MG I, 425.

— Pl.: *regularizați, -te.*

— V. **regulariza**.

REGULÁRNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) După regulă **(2)**, după toate regulile; așa cum trebuie. *Despre facerea unei stupini regularnice.* TOMICI, C. A. 35/10. ◇ (Adverbial) *Iubitoriul de ținerea stupilor . . . , pînă cînd îl va pune albinele sale, și pre el în stare o stupină regularnic a-și face, pînă atuncea poate să-și țină stupii săi într-o stupină mai proastă.* id. ib. 41/2.

— Pl.: *regularnici, -ce.*

— **Regulă** + suf. *-arnic*.

REGULÁT, -Ă adj. **1.** (Adesea adverbial) (Care este) conform unei reguli **(1)** stabilite în prealabil; (care se repetă) după o anumită regulă **(1)**, într-o anumită ordine, fără abatere; (care se face) cu regularitate; (astăzi rar) regular **(1)**. *O obicinuită adunare obștească, va fi îndatorită a împlini trebile sus însemnate, adunîndu-se în sesiile regulate* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *Căci furnica-n toată vara regulat la arii vine, Umple-a sale magazale, pentru-a ei nutreț, cu grîne.* ASACHI, S. L. I, 221, cf. LAZARINI, M. 88/7. *Unele din aceste condiții erau: d-a plăti tributul anilor trecuți, a îngriji pentru trămiterea lui regulată în toți anii de aci înainte.* BĂLCESCU, M. V. 87. *Voturile date pentru candidați la prezidiu se substernuseră regulat la curte, denumirea însă a întîrziat.* BARIȚIU, P. A. III, 217. *Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragii care strigau regulat raita.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Polcovnicul Ioniță Ceganu din Cloșani, bătrîn verde, rumen la față, fără zbîrcituri pe obraz, ras regulat în toate simbetele cu perdaf.* GHICA, S. 13. *Soarele dogoritor al serii arde și mistuiește regulat toată încîntătoarea podoabă a naturei.* ODOBESCU, S. I, 194. *De la o vreme nu mai simțeam decît bătaia cadențată a vorbelor, care-mi răpăiau regulat pe timpan.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 192, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Prietenul meu le ia și le aduce la răstimpuri aproape regulate.* BASSARABESCU, V. 131. *Se arăta, aproape regulat, la redacția revistei.* GALACTION, A. 61. *Dimineața și seara sîntem regulat alarmați de răpăiala violentă de focuri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 315. *Caută să vii regulat la muncă, să te plătești de datorie.* BRĂESCU, O. A. II, 256. *Mergea regulat la serviciul lui.* SAHIA, N. 109. *Ascultam picușurile streșinii în bălțile de apă, regulate și dulci.* SADOVEANU, O. I, 113. *Moș Costache predă în taină doctoria Otiliei, rugînd-o să i-o dea regulat.* CĂLINESCU, E. O. II, 224. *Lucrul ăsta se întîmplă regulat.* H. LOVINESCU, T. 145. *De ce să renunț la un salariu care mă caută regulat la domiciliu.* VINEA, L. I, 43. *Versurile sale erau cînd în metru regulat, cînd „libere".* S august 1960, 74. ◇ (Gram.) *Verb regulat* (în opoziție cu verb neregulat) = verb care respectă fără excepții regulile generale ale conjugărilor. Cf. ȘĂINEANU, CADE. ✦ (Adverbial) În mod obișnuit, (ca) de obicei, de regulă **(3)**. *Dar așa se-ntîmplă regulat cînd plouă, moare ici o babă, dincolo un domn.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 139. *Aveam . . . un furier, caporal cu patru clase primare, pe care-l pedepseau regulat pentru că vindea pîinea oamenilor.* BRĂESCU, O. A. II, 370. *Trage cu coada ochiului spre nevasta lui Ilie Leuștean, pe care regulat o bate bărbatu-său, cînd vine afumat de la cîrciumă.* SADOVEANU, O. III, 75. ✦ Care este punctual, exact. *Laudă mulți pe francezul voios . . . pe neamțul regulat.* NEGRUZZI, S. II, 28, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Adverbial) La timp, punctual. *Trenul sosește la Sinaia regulat.* CARAGIALE, O. II, 3, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Plăteau regulat și bine colaboratorii.* V. ROM. martie 1956, 49. ✦ Ordonat, uniform. *A împuțina răul printr-o purtare regulată și prin lucrări bine cumpănite.* MARCOVICI, D. 13/21, cf. STAMATI, F. 13/10. *Acea viață de stînă, aspră dar liberă, rătăcindă dar regulată, are un farmec nespus de poezie.* ODOBESCU, S. I, 228, cf. DDRF. *Bătrîna . . . trăia singură, în căsuța ei, o viață simplă și regulată.* SADOVEANU, O. VI, 215.

2. Care se desfășoară fără abatere, normal, firesc, obișnuit. *Îi auzeam, prin ușa deschisă dintre odăile noastre, răsuflarea regulată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 344. *Respirația lui . . . era regulată și liniștită.* C. PETRESCU, A. 467. *Simți lîngă inimă răsufletul regulat al pruncului.* SADOVEANU, O. XI, 108. ◇ (Adverbial) *Pe cînd toate celelalte porniri ale vieții s-au dezvoltat regulat . . . , creierul lui, în ceea ce privește „facultățile intelectuale, abia a ajuns la vîrsta de 14 ani și 2 luni!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 196. *Ca cocoșel, se purta foarte regulat. Bătea din aripe, uite așa, cu putere și cînta.* CARAGIALE, O. IV, 270.

3. (Despre oști, trupe; în opoziție cu neregulat) Care este organizat sau care funcționează pe baza unor legi sau regulamente, avînd un caracter perma-

nent, (astăzi rar) regular (2). *Era trebuință mai ales de oști regulate și războinice.* IST. CAROL XII, 14v/3. *Garnizoana, în numărul căriia să socotește trei reghementuri de pedestrime regulată, au pus armele jos, avînd în capul lor pă cei doi pași.* CR (1829), 115²/6. *Nu puțin au crescut materialul pentru trupele noastre regulate.* AR (1830), 2²/11. *S-au împărțit bani la ofițerii și soldații trupelor regulate ale . . . artileriei și marinei.* CR (1836), 18¹/2. *Oastea răgulată . . . e deprinsă în măiestria ostășască.* RUS, I. I, 77/26, *Puterea armată a țerei urmează a fi ca în vechime împărțită în oaste regulată și miliție.* MO (1860), 81/8. *Peste cifra de 30 000 oameni, ce binevoiește să indice pentru armata regulată română de toate armele, nu se va trece niciodată* (a. 1866). URICARIUL, X, 365. *În afară însă de această armată intru cîtva mai regulată, la vreme de nevoie domnul forma gloatele făgăduindu-le ca răsplată a izbînzei lor prada făcută de la dușman.* XENOPOL, I. R. IV, 153. ✦ (Despre ostași) Care făcea parte din trupele cu caracter permanent; (substantivat) ostaș care făcea parte din aceste trupe. *De la începerea ostașilor regulați la Eghipet.* CALENDARIU (1814), 3/11. *Uniforma regulaților este dintru o cămeșă, un pieptariu, o pereche de pulpare.* AR (1829), 174²/15. *Urmînd încet după dînșii alți opt tineri regulați.* PANN, E. II, 25/14.

4. Aranjat, orînduit; sistematizat. *Am dormit în Briun . . . , tîrg mare și frumos, cu mahalale bine regulate.* KOGĂLNICEANU, S. 10. *Grecia . . . de timpuriu făcu pași repezi în civilizație, mărităd marea cu uscatul prin porturi regulate și comode.* CR (1848), 22²/35. *Cînd vei ajunge și d-ta ca mine, o să vezi ce înseamnă să le ai toate regulate frumușel, cu socoteală și la timp.* BRĂESCU, V. 36. *Astfel are gospodina cînepă lăgurată și pusă bine.* PAMFILE, I. C. 207.

5. (Despre figuri și corpuri geometrice) Care are toate laturile și toate unghiurile egale. *De sînt într-un poligon toate laturile și unghiurile egale, apoi să numește regulat.* GEOMETRIA, A. M. 16v/8, cf. ASACHI, G. 32v/13. *Figuri regulate.* LAZĂR, A. 6r/15. *Poligoanele regulate și măsura cercului.* POENARU, G. 146/2. *Cristalele . . . sînt substanțele minerale care iau de sine o figură regulată și constantă.* BARASCH, I. N. 71/7. *Se numește poligon regulat care are laturile egale și unghiurile egale.* MELIK, G. 125. *Orășelul, împărțit în pătrățele regulate prin străzi drepte, nisipoase, paralele, moare cîte puțin în fiecare zi.* BRĂESCU, O. A. II, 300.

6. (Despre trăsături, forme etc). Alcătuit din elemente care se grupează ordonat sau simetric; proporționat, armonios, frumos, sistematizat. *Vîntul se ridică . . . și veni a se atinge de buclele tari și regulate ale perucei.* CR (1848), 23¹/78. *Această prea regulată arhitectură.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Ce figuri regulate și vioaie se găsesc printre femeile lor.* ALECSANDRI, O. P. 61. *O față prelungă și cam palidă, cu fuutea lată, un nas drept și regulat . . . , iată trăsurile acelei figuri ce-nsuflă îndată un simpatic respect.* ODOBESCU, S. I, 262. *Hainele sale simple și ușoare destăinuiau formele cele mai regulate.* GANE, N. I, 35. *Liniile feței sînt regulate, părul lins, o bărbuță galbenă, niște ochi mititei, rotunzi.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 197, cf. ȘĂINEANU.

7. (Regional; adverbial) Hotărît, ferm, răspicat. *Ți-am spus dragă, regulat, La mine ce-ai mai catat.* SEVASTOS, C. 195. *Eu îți spun răgulat!* CIAUȘANU, V. 194.

— Pl.: *regulați, -te.* — Și (regional) **răgulát, -ă, lăgurát, -ă** adj.

— Din lat. **regulatus,** it. **regolato.** — **Lăgurat,** prin metateză.

REGULATÉȚE s. f. (Învechit) Regularitate. *Aceasta atîrnă . . . de la feliurimea oscilațiilor, atît în privirea regulatei cît și a repegiunei lor.* STAMATI, F. 59/9. ✧ Loc. adv. **Cu regulateță** = în mod regulat (1); cu regularitate. *Plătea cu cea mai mare sfințenie și regulateță* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 140. ✦ Simetrie, proporționalitate. *Este neapărat lucru pentru soliditatea (tărie) și regulateța zidirilor ca acele mai multe linii și plane care intră în a lor construcție . . . să aibe o direcție de tot verticală.* ASACHI, E. III, 238/7.

— **Regulat** + suf. *-eță.* Cf. it. regolatezza.

REGULATÍV s. n. (Învechit) Îndreptar, normativ; directivă, normă. *Plătesc . . . după regulativul stătătoriu de cambiatură.* FUND. 55/2. *Fonetismul nu se poate aplica ca principiu general sau ca regulativ absolut al scrierii unei limbi.* MAIORESCU, CR. III, 276, cf. GHEȚIE, R. M , BARCIANU, ALEXI, W. ✧ (Adjectival) Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *regulative.*

— Din germ. **Regulativ.**

REGULATÓR, -OÁRE adj., s. n., (rar) s. m. **1.** Adj. (Și substantivat) (Cel) care reglează (1), care stabilește regularitatea unei mișcări, a unei funcții, a unei stări etc.; care îndrumează sau conduce. *Clima este regulatorul căldurei.* BREZOIANU, A. 22/18. *A decis a emite o diplomă regulatoare a afacerilor publice ale monarhiei.* BARIȚIU, P. A. III, 39, cf. POLIZU. *Prepelițele . . . , prin vocea lor monotonă, dar ritmică, păreau că servă de regulator al cadențelor acestui concert divin.* FILIMON, O. I, 291. *D-ta ești regulatorul tutulor ceasornicelor din București.* CARAGIALE, O. IV, 294. *Visurile sînt impresiunile și imaginile din timpul vegherei, întunecate în somn, și care se combină fără nici un regulator.* GHEREA, ST. CR. II, 137, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Omul de pe mașină este, în definitiv, regulatorul ei.* LOVINESCU, C. V, 11. *Cît a apărut „Viața Românească" la Iași,* G. *Ibrăileanu . . . era regulatorul fiecărui număr.* SADOVEANU, E. 177. *Fusese un timp secretar la comisiunea regulatoare a documentelor mînăstirești.* CĂLINESCU, S. C. L. 66. *Criteriu regulator al vieții morale îl găsește el numai în sufletul omului.* VIANU, L. U. 89. *Medicamentele digitalice sînt regulatoare ale presiunii sanguine.* DANIELOPOLU, F. N. II, 250.

2. S. n., (rar) s. m. Aparat sau dispozitiv folosit pentru reglarea (1) (automată) a funcționării unui sistem tehnic. *S-au constituit diverse aparate numite regulatori.* PONI, F. 308, cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Partea electrică . . . se compune dintr-un transformator cu accesoriile respective (întreruptor, regulator . . . , ampermetru).* ORBONAȘ, MEC. 401. *Pentru menținerea constantă a iuțelii unui motor, se întrebuințează regulatorul.* SOARE, MAȘ. 203. *Regulatoarele sînt niște ansambluri de roți, pîrghii, șuruburi.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 533. *Regulatorul centrifugal . . . se utilizează la mașinile cu vapori pentru a regula circulația vaporilor.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 50. ✦ Dispozitiv la plug care permite reglarea brazdei în adîncime. *Se va pune în capătul grindeiului un regulator carele cînd se va micșura redicîndu-l în sus să facă ca plugul să meargă mai adînc.* IC. LUM. (1841), 395¹/1. *În capătul grindeiului dinainte se află regulatorul care slujește de a face ca mașina se meargă mai adînc sau mai în față.* POVĂȚ. (1844), 332/19, cf. H I 83, II 117, IV 86, V 29, X 451, XIV 248. ✦ Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară piatra morii pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai măruntă; posadă, (regional) calul morii, ridicător. Cf. H II 62, X 466, XI 469, XII 32.

— Pl.: *regulatori, -oare.*

— Din fr. **régulateur,** germ. **Regulator.**

REGULĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Dispoziție, hotărîre, decizie. Cf. DRLU. *Aceste regulații s-au pus înainte vițecraiului de fiul său, Ibraim pașa.* AR (1829), 79²/14.

— Pl.: *regulații.*

— Din lat. med. **regulatio,** germ. **Regulation.**

RÉGULĂ s. f. **1.** Normă pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen; lege; mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. *Astronomii . . . fac și scriu . . . dupre regulele și știința lor.* FN 117. *Și au slujit cu dereptate . . . și i-am dat simbrie . . . dupe regula cumpaniii* (a.

1775). IORGA, S. D. XII, 92, cf. ŞINCAI, I. 17v/14. *Duhul cel mare au dat oamenilor mintea pentru ca să . . . urmeze rîgulelor dreptăţii şi a înţălepciunii.* IST. AM. 86r/19. *Jucînd cu regulele meşteşugului de joc.* MOLNAR, RET. 68/9. *Schimbările* [timpului] *se pot prejudeca după aceaste aici următoare reguli.* CALENDARIU (1814), 88/5. *Am asigurat funcţia de epitropie ..., orînduind reguli după care înfiinţăm astăzi şi comisii epitropiceşti* (a. 1817). URICARIUL, V, 26/22. [Logica] *iaste meşteşug care dă regule cu deslușire* (a. 1826), GCR II, 253/27. *Oamenii obicinuiesc a judeca pe ceilalţi după nişte regole ce însuşi ei ş-au făcut.* MARCOVICI, D. 134/6. *Rîgulile matematicii.* RUS, I. I, 17/9. *Cine ştie carte în toate limbile scrie drept după regula acelei limbe.* CR (1848), 7[1]/23. *Nu cearcă a intra pe o cale propăşitoare nici măcar în privirea regulelor gramaticale.* ROM. LIT. 67/10. *Perfecţionatu-s-a limba? Statornicitu-s-a regulele ei?* NEGRUZZI, S. I, 339. *Nici o regulă fără excepţie, îşi zice un pedant retrograd.* BOLLIAC, O. 264. *De nu îţi pare lucru prea greu La nişte reguli a te supune.* ALEXANDRESCU, O. I, 208. *Acest interval de patru zile de repaos după o izbîndă se pare a fi fost una din regulele militare d-ale lui Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 105. *Cine dresat dupe regulele artei.* ODOBESCU, S. III, 19. *Asta e regula iernii; fără niţel guturai şi oleacă de tuse nu prea se poate.* CARAGIALE, O. VII, 60. *Bineînţeles noi nu vorbim de excepţii fericite, ci de regula generală.* GHEREA, ST. CR. II, 339. *Făcu o plecăciune după toate regulele ceremonialului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 16. *Există şi reguli sau legi lexicale, norme după care trebuie să ne conducem în scris şi în vorbire.* IORDAN, L. R. 86. *A ales locul de poposit şi a pus reguli popasului.* GALACTION, O. 267. *Are şi războiul regulele lui . . ., ca şi duelul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 410. *Profesorii noştri învăţau reguli şi excepţii gramaticale.* I. BOTEZ, ŞC. 83. *Spune-ne dumneata, că dumneata cunoşti mai bine regulile. Cum e corect gramatical să se zică?* BRĂESCU, O. A. I, 124. *Îmi dam seama că nu voi putea fi un soldat pe gustul căpitamului; pusese ochii pe mine, voind cu tot dinadinsul să mă instruiască după toate regulile.* VLASIU, A. 413. *Excepţia aceasta, după o absurdă axiomă, confirmă regula.* SADOVEANU, O. IX, 350. *În vorbire individul respectă regulile limbii folosite de colectivitatea din care face parte.* GRAUR, I. L. 25. *Există, totuşi, anumite reguli de politeţe, de care trebuie să ţii seamă în lume.* H. LOVINESCU, T. 346. ✧ *Regulă de trei* = metodă pentru determinarea celei de-a patra proporţionale a trei numere date. *Semnele regulii de tri ceii dreapte.* ARITM. (1805), 74/8, cf. ib. (1806), 69/8. *Ecsempluri . . . pentru regulile de trei.* HELIADE, A. 96/2, cf. ASACHI, E. I, 135/18. *Regula de aur sau regula de trei.* POENARU, E. A. 198/27. *Părintele Duhu . . . ne dete la regula de trei tema următoare.* CREANGĂ, A. 76, cf. DDRF, CLIMESCU, A. 236, BARCIANU. *Regulă de trei simplă* = regulă pentru calcularea valorii unei mărimi direct sau invers proporţionale cu o altă mărime atunci cînd se cunosc două valori ale uneia dintre mărimile considerate şi o valoare a celeilalte mărimi. Cf. LAZĂR, A. 46r/11, ASACHI, E. I, 135/23. *Cînd o problemă se poate rezolvi cu ajutorul numai al unei proporţiuni, atunci avem o regulă de trei simplă.* CLIMESCU, A. 240, cf. DER. *Regulă de trei compusă*=regulă care determină valoarea unei mărimi depinzînd direct sau invers proporţional de alte mărimi. Cf. HELIADE, A. 97/3, ASACHI, E. I, 136/3. *Problemele cari dau loc la reguli de trei compusă se rezolvesc şi ele sau prin aşezarea proporţiunilor sau prin metoda reducerei la unitate.* CLIMESCU, A. 240. cf. DER. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele patru operaţii aritmetice elementare. *Toţi oamenii . . . pot să înveţe cele patru reguli* [aritmetice]. /GHEREA, ST. CR. I, 302, cf. ŞĂINEANU.

2. Principiu conducător, linie de conduită, precept; obicei. *Numa ş-altă încă regulă bună Ţigănească am să vă aduc aminte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 110. *Fiindcă acest curs este făcut pentru tinerime, îmi voiu da şi eu părerea asupra datoriilor şi regulelor între studenţi şi profesori.* GENILIE, G. IX/24. *Această regulă de politică, boierii noştri cei vechi o cunoşteau foarte bine.* ODOBESCU, S. I, 318. *Eu nu mi-am permis niciodată să-ţi dau un sfat . . . Dă-mi voie, înainte de a pleca, să mă abat de la această regulă.* C. PETRESCU, C. V. 363. *Răsărea în faţa porţii . . ., prefăcîndu-se că îi e ruşine, aşa cum cere regula bunei-cuviinţe.* BRĂESCU, O. A. I, 94. *Se simţea vinovat de a fi călcat regula şi se temea să înfrunte ochii ironici ai rudelor.* CĂLINESCU, E. O. II, 80. *Mitru fu de părere ca ei doi să meargă înainte, cam la două sute paşi, şi pe urmă să vie şi trăsura. Aşa era de altfel şi regula chervanelor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Rea? Nu domnule doctor, Dar ţine la reguli, Masa la ceas fix. La ceas fix culcarea.* STANCU, R. A. III, 91. *Încasatorul . . . zicea că aşa e regula la ei: nici cu ratele înainte, nici cu ele în urmă.* PAS, Z. I, 244. ✧ L o c. a d v. **De regulă** = în mod obişnuit, de obicei. *Ce urmează după punct şi virgulă este, de regulă, concluzia celor spuse mai înainte.* IORDAN, G. 65. *Cei aduşi în fiare sînt de regulă spînzuraţi de catarg.* CAMIL PETRESCU, T. II, 182. *Aperitivele le luam la Surré; asta se ştia, era de regulă.* BRĂESCU, O. A. I, 13. *De regulă, vipera nu mişcă decît atunci cînd este călcată sau lovită.* BELEA, P. A. 163. *Speră de regulă într-o timpurie şi strălucită „lansare".* M 1962, nr. 4, 36. ✦ (Învechit, rar) Învăţătură, pildă, model. *Vei binevoi . . . a înştiinţa şi cinstitele consulaturi de această orînduială; ca să le fie spre regulă pentru sudiţii săi* (a. 1811). DOC. EC. 99. ✦ (Învechit, neobişnuit) Iscusinţă, pricepere. *Era tînăr, plin de daruri şi frumos cît să putea, Şi asupra vitejii mare regulă avea.* PANN, E. II, 47/16, cf. 150/13. ✦ (Învechit, neobişnuit) Ţinută, înfăţişare. *Şi iată că văzu unul ca soarele luminat, Cu o regulă frumoasă, şezînd p-un cal minunat.* PANN, E. II, 14/6.

3. (Mai ales în legătură cu verbele „a face", „a pune") Rînduială, ordine. *Credeam că adusesem partea mea de îmbunătăţire teatrului, punînd oarecare regulă.* ALECSANDRI, ap. DL. *O regulă şi o curăţenie rară se ghicea pretutindeni.* SADOVEANU, O. I, 702. *Să vă urcaţi în pod şi să faceţi regulă acolo.* PAS, Z. I, 272, cf. MAT. DIALECT. I, 90. ✧ L o c. a d j. şi a d v. În sau (învechit) **la (bună, perfectă) regulă** = în ordine, aşa cum se cuvine. *S-au întors înapoi, urmînd neîncetat al său scopos ca să-şi puie oştile la regulă.* IST. CAROL XII, 24r/25. *Se dusese la oglindă, ca să-şi puie în regulă graţiile.* FILIMON, O. I, 131. *Iacătă lumea pusă la regulă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 195. *Soarele era la prînzul cel mare şi Irina aşezase toate în bună regulă: casa măturată, aşternuturile scuturate şi strînse, păsările hrănite.* BUJOR, S. 78. *Calabalîcul meu . . . se mai alcătuia şi dintr-o ghitară veche cu strunele ei în regulă, de care nu m-aş fi despărţit niciodată.* HOGAŞ, DR. II, 46. *Se duse la geam şi privi afară, frecîndu-şi încîntat mîinile. Totul era în regulă.* C. PETRESCU, C. V. 111. *Ţineam tabloul în regulă de rîndul fiecăruia la cinste. Plătea o dată, scăpa de grijă.* BRĂESCU, O. A. I, 11. *Dacă a avea paşaport în regulă, poate să vie; cine-l opreşte?* SADOVEANU, O. III, 38. *Mă rog, testamentul e în perfectă regulă.* CĂLINESCU, E. O. I, 270. *E-n regulă! glumeşte Niţă Petre. Ne-nvîrtirăm frate, de un pui de bătaie.* PAS, Z. III, 212. *Avem un casier drăguţ . . ., care ţine cu orice preţ să-şi aibe statul de plată în regulă.* VINEA, L. I, 43. *Bagă de seamă . . . să fie în regulă.* PREDA, Î. 167. *Toţi înţeleseră că ceva nu era în regulă.* BARBU, P. 238, cf. MAT. DIALECT. I, 90. (Glumeţ) *Clasicii erau aşezaţi pe-un scrin în religioasă regulă şi neviolabilitate.* EMINESCU, P. L. 66. **În regulă** sau **în toată regula** = (care este) după toate regulile **(1)**, adevărat, veritabil, în lege. *Începe o anchetă în regulă asupra activităţii lui Costică în toată vremea îndelungată de opt ani, de cînd lipseşte din capitală.* CARAGIALE, O. II, 42. *Asta e o manifestaţiune în toată regula.* SLAVICI, N. I, 287. *Avea spiţărie în regulă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 278. *Era o masă în regulă, cu farfurii, cuţite, linguri, furculiţi, pahare.* HOGAŞ, DR. I, 75. *Era clar că hoţii lucrau după un plan şi că este la mijloc un complot în toată regula.* REBREANU, R. II, 237. *Gelozia luase proporţiile unei persecuţiuni în regulă.* BRĂESCU, O. A. I, 110. *Uneori, în burta şlepurilor, în hambarele goale care se tapisează cu steaguri şi bandiere, se dau baluri marinăreşti cu invitaţii în regulă.* BART, E. 331. *Faci nuntă în regulă, intri în rîndul oamenilor.* CĂLI-

NESCU, E. O. I, 316. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Cu regulă** = ordonat, rînduit. *Aste oase, puse cu regulă în dulapuri, m-a mâhnii şi m-a supărat.* NEGRUZZI, S. I, 216. ✦ (Rar) Punctualitate, regularitate. *Cu aceeaşi regulă ca la venit ne întoarserăm de vreme acasă.* HOGAŞ, DR. I, 185. *Domiţian îşi începu slujba cu aceeaşi statornicie şi regulă ca la Bucureşti.* BASSARABESCU, V. 18. ✦ (Rar) Rost, treabă, muncă. *Şi ce eşti tu la oile acestea? Cioban ori strungăraş? — Eu îs şi cioban, şi strungăraş: eu duc toată regula!* SADOVEANU, O. IV, 168.

4. (Familiar) Menstruaţie. Cf. BIANU, D. S., VOICULESCU, L. 324, ALR II 4 210/704, 728, 784, 872, 876, 899.

— Pl.: *reguli* şi *regule*. — Şi: (învechit şi regional) **rágulă** (accentuat şi *rágúlă* BUDAI-DELEANU, Ţ. 109, AIR I 1 374/355, MAT. DIALECT. I, 90), (învechit) **régolă, régură** (DESC. AM. 101/25) s. f.

— Din lat. **regula, fr. règle.**

REGULEMÉNT s. n. v. **regulament.**

REGULÉR, -Ă adj. v. **regular.**

REGULÉŢ s. m. (Învechit, rar; depreciativ) Diminutiv al lui r e g e **(1).** *Partida săsească . . . a ştiut să-şi apere cîteva veacuri autonomia sa naţională şi politică faţă cu feudalismul ca o mică republică între o mulţime de reguleţi lacomi.* BARIŢIU, P. A. I, 86.

— Pl.: *reguleţi.*

— **Rege** + suf. *-uleţ.*

REGULIÉR, -Ă adj. (Franţuzism învechit, rar) Regulat **(1).** *Adierile de vînt în loc de a fi reguliere şi generale ar deveni accidentale.* MARIN, F. 489/29.

— Pl.: *regulieri, -e.*

— Din fr. **régulier.**

RÉGURĂ s. f. v. **regulă.**

REGUŞÁ vb. I v. **răguşi.**

REGUŞÁT, -Ă adj. v. **răguşit.**

REGUŞÍT, -Ă adj. v. **răguşit.**

REGÚTĂ s. m. şi f. v. **recrut.**

REHAGÍU s. m. v. **rahagiu.**

REHÁT s. n. v. **rahat[1].**

REHÉIE s. f. v. **rechie[1].**

RÉIINĂ s. f. v. **rîvnă.**

REHT s. m. v. **raft[2].**

REIÁ s. f. v. **raia[1].**

REIÁT, -Ă adj. (Despre ţesături; p. e x t. despre obiecte de îmbrăcăminte) Cu dungi în relief formate din ţesătură; dungat. Cf. DL, DM, DN[2]. *Catifea reiată. Pantaloni reiaţi.*

— Pl.: *reiaţi, -te.*

— Din fr. **rayé.**

REIEPTÁ vb. I. T r a n z. (Latinism învechit, prin Transilv.) A respinge, a refuza. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *reiépt.*

— Din lat. **reiectare.**

REIEPTÁRE s. f. (Latinism învechit, prin Transilv.) Faptul de a r e i e p t a; respingere, refuz; (latinism învechit, prin Transilv.) reieptaţie. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *reieptări.*

— V. **reiepta.**

REIEPTÁŢIE s. f. (Latinism învechit, prin Transilv.) Reieptare. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *reieptaţii.* — Şi: **reieptaţiúne** s. f. id. ib.

— Din lat. **reiectatio.**

REIEPTAŢIÚNE s. f. v. **reieptaţie.**

REIEŞÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. **1.** A se ivi, a apărea, a ieşi din nou. *Pasă, dar, Moldovă, pe cărarea-aleasă, Renovînd măreţul muselor palat, Ca cu timpul d-acolo junii să reiasă Stîlpi aleşi ai patriii şi bărbaţi de stat!* MUREŞANU, P. 150/13. (Fig.) *Simţeam . . . că reiese în lumină fiinţa mea de altă dată, că mă regăsesc.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 65. ✦ A ieşi. *Din neştirea oarbă-n care eşti de chinuri aruncată Să nu mai reieşi!* NECULUŢĂ, Ţ. D. 115.

2. A ieşi în evidenţă, a se reliefa; a decurge, a rezulta. *Faţa-i oacheşă şi netedă făcea a-i reieşi smalţul dinţilor şi al ochilor.* CR (1848), 32[2]/52. *Aceasta reiese evident din viaţa reală.* GHEREA, ST. CR. II, 324, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Osîndiţii îşi petreceau timpul povestind întîmplări din trecutul lor, din care reieşea cavalerismul povestitorului.* BRĂESCU, O. A. II, 138. *Reieşea că scrisoarea fusese transmisă destinatarului.* CĂLINESCU, S. 76. *Atît reieşise din mărturisirile lui.* STANCU, R. A. III, 188. *Grija regimului nostru pentru şcoală reiese şi din amploarea construcţiilor de şcoli şi clase.* GÎ 1962, 685, 2/3. *Principalele rezultate . . . reies din documentele prezentate.* PANAITESCU, O. Ţ. 267.

— Prez. ind.: *reiés.*

— Pref. *re-* + **ieşi** (după fr. *ressortir*).

REIEŞÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a reuşi. Cf. i e ş i. Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Resbelul a reieşit după dorinţa generală* (a. 1869). URICARIUL, I, 174. *Fiii ei nu reieşiră a rădica stindardul libertăţii.* FILIMON, O. I, 318, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *reiés.*

— Pref. *re-* + **ieşi** (după it. *riuscire, fr. réussir*).

REIEŞÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a r e i e ş i[3] şi rezultatul ei; reuşită, izbutire. *Dacă . . . ar întîmpina vreo împedicare . . . reieşirea acestei dorinţe, nu s-ar pute găsi oare vreun mijloc . . . să se poată tămădui pedicele?* (a. 1869). URICARIUL, I, 179, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **reieşi[2].**

REIMENTÁR s. m. (Învechit) Comandant de regiment, colonel (la poloni). *Hatmanii leşeşti şi răpezir-un rămentar cu cîtăva samă de oaste.* NECULCE, L. 123. *Ducîndu-l acel reimentar la stăpînu-său, . . . căzut-au voevoda cu rugăminte . . . ca să nu-l ducă la craiul.* id. ib. 198. *Cap oştilor era Dimidenschi, reghimentariul de la Snetin.* R. POPESCU, CM I, 458. *Într-o luptă lîngă cetatea Neamţului hatmanul izbuteşte să facă prizonier pe reimentarul Costaşco Turculeţ, un vestit căpitan moldovean în slujba polonilor.* IZVOADE, 188.

— Pl.: *reimentari.* — Şi: **răimentár** (NECULCE, L. 198), **rămentár, rementáriu** (id. ib. 315), **reghimentáriu** s. m.

— Din pol. **regimentarz.**

REIMPRIMÁ vb. I. T r a n z. A imprima din nou. V. r e t i p ă r i. DICŢ.

— Prez. ind.: *reimprím.*

— Pref. *re-* + **imprima.**

REIMPRIMÁRE s. f. Acţiunea de a r e i m p r i m a. V. r e t i p ă r i r e. Cf. ALEXI, W. *Este un dicţionar . . . care se ţine în curent cu toate evenimentele la fiecare reimprimare.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 16/3.

— Pl.: *reimprimări.*

— V. **reimprima.**

REINCARNÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) încarna din nou. DL, DM.

— Prez. ind.: *reîncarnez*. — Şi: **reîncarná** vb. I. ib.
— Pref. *re-* + **încarna**.

REINCARNÁRE s. f. Faptul de a (se) reîncarna. DM. ✦ Concepţie mistică potrivit căreia sufletul, după moarte, trece în alt trup (de om sau de animal). V. metempsihoză. Cf. DL, DM.
— Pl.: *reîncarnări*. — Şi: **reîncarnáre**. s. f.
— V. **reîncarna**.

REINCORPORÁ vb. I v. **reîncorpora**.

REINFECTÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) infecta din nou. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reînfectez*.
— Pref. *re-* + **infecta**.

REINFECTÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (se) reînfecta. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *reînfectări*.
— V. **reînfecta**.

REINSTALÁ vb. I. Tranz. şi refl. A (se) instala din nou. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., SCL 1960, 867. ✦ Tranz. A amenaja (ceva) din nou. *Casa este complet reinstalată*. CARAGIALE, O. VII, 105.
— Prez. ind.: *reînstalez*.
— Din fr. **réinstaller**.

REINSTALÁRE s. f. Acţiunea de a (se) reinstala şi rezultatul ei; (latinism învechit) repoziţie. Cf. DL, DM.
— Pl.: *reînstalări*.
— V. **reînstala**.

REINSTAURÁ vb. I. Tranz. A instaura din nou; a reîntrona, a restaura (2). *Libertatea omului este numai atunci adevărată şi desăvîrşită cînd îl reinstaurează pe om în poziţia sa de stăpîn al producţiei sale*. CF 1962, nr. 1, 13.
— Prez. ind.: *reînstaurez*.
— Pref. *re-* + **instaura**.

REINSTAURÁRE s. f. Acţiunea de a reinstaura şi rezultatul ei.
— Pl.: *reînstaurări*.
— V. **reînstaura**.

REINTEGRÁ vb. I. Tranz. A restabili (pe cineva) într-un post, într-o funcţie, într-o demnitate etc.; a repune (pe cineva) în drepturile sale. V. reîncadra. *Am avut nespusă mulţămire de a-l scăpa şi de a-l reintegra iarăşi în postul său de pitar al casei*. ALECSANDRI, ap. GHICA, s. 81. *Funcţionarii prinşi cu abuzuri şi daţi în judecată de un minister erau graţiaţi şi reintegraţi de ministrul ce venea în urmă, şi reîncepeau să abuzeze*. BOLINTINEANU, O. 433, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Greva generală este de neînlăturat dacă . . . nu-i reintegrează pe cei concediaţi*. PAS, Z. IV, 218. ✦ Refl. A se include, a se îngloba. *Dar toate acestea nu se mai reintegrau în unitatea morală a femeii iubite*. D. ZAMFIRESCU, R. 75.
— Prez. ind.: *reintegrez*. — Şi: **reintegrá** vb. I. ŞĂINEANU.
— Din fr. **réintégrer**.

REINTEGRÁRE s. f. Acţiunea de a reintegra; repunere în drepturi; restabilire, (latinism învechit) repoziţie. V. reîncadrare. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Măsuri cu privire la reintegrarea şi asigurarea ordinei pe teritoriul ocupat*. COD. PEN. R. P. R. 37.
— Pl.: *reintegrări*.
— V. **reintegra**.

REINTEROGÁ vb. I. Tranz. (Rar) A interoga din nou. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reînteroghez*.
— Din fr. **réinterroger**.

REINTERPRETÁ vb. I. Tranz. A face o nouă interpretare, a interpreta din nou. *Au fost lărgite şi reinterpretate anumite modificări de rostire*. PUŞCARIU, L. R. I, 78.
— Prez. ind.: *reinterpretez*.
— Din fr. **réinterpréter**.

REINTERPRETÁRE s. f. Acţiunea de a reinterpreta. *Vom asista, se pare, la un an consacrat reinterpretării moderne a operei lui Caragiale*. T septembrie 1966, 2.
— Pl.: *reinterpretări*.
— V. **reinterpreta**.

REINTRÁ vb. I. Intranz. A intra din nou. *Timoteu reintră în sala cafeului*. CR (1848), 32³/67, cf. POLIZU. *Şi umbrele lor mute, cu caii lor fantastici, Reintră în mormînt*. BOLINTINEANU, O. 189. *Lara . . . în sala cea tăcută a reintrat*. MACEDONSKI, O. I, 262, cf. ALEXI, W. *Reintrai în vechea clădire, cu ecoul ei de pustiu*. BACOVIA, O. 249. *Reintră în rochie ca o lamă în teacă*. GALACTION, O. A. I, 64, cf. 111. *Reintră, se apropie de profesor şi se uită peste umărul lui în carte*. SEBASTIAN, T. 225, cf. 229. *Se deschidea o uşă şi se arăta o zeiţă elegantă de mucava cu braţele goale, înaintînd pe sîrmă pînă la public şi reintrînd cu eleganţa ei, de-a îndăratelea, în culise*. ARGHEZI, B. 69. *Jur pe amintirea mamei mele — zise Stănică, reintrat în casă — că mi-a spus doctorul că n-ai nimic*. CĂLINESCU, E. O. I, 254. *Vede pe Ilona care reintră din stînga cu găleata plină*. DAVIDOGLU, M. 13. *Mai face o dată semn cu mîna şi reintră în încăpere*. H. LOVINESCU, T. 210. ✦ A reveni la starea, în situaţia în care a fost înainte. *Sînt epohe rare, cînd omul . . . reintră în sine*. CR (1848), 11³/31. *Nu putuse să-i facă să reintre în linişte*. GHICA, S. 629. *Mănăstirea . . . ar reintra de sineşi . . . în categoria mănăstirilor pămîntene*. ODOBESCU, S. II, 27. *În van voim a reintra-n natură, În van voim a scutura din suflet Dorinţa de mărire şi putere*. EMINESCU, O. IV, 88. *Pisicuţa — aşa o botezasem pe iapă — reintrase în deplinătatea formelor alese şi drăgălaşe*. HOGAŞ, M. N. 10. *Pe urmă însă toate au reintrat în făgaşul lor*. REBREANU, I. 317. *Naraţiunea şi analiza reintră în drepturile lor*. VIANU, A. P. 12. *Se auzirăă tropote pe scară, trîntituri de uşă şi apoi totul reintră în linişte*. CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Sîntem în măsură să constatăm cum, printr-un lăudabil efort redacţional, literatura reintră, în sfîrşit, în graţiile televiziunii*. V. ROM. august 1963, 159. ✦ A-şi face din nou apariţia, a reapărea. *Vra să zică toate s-au isprăvit; de-acuma reintră în lume!* SADOVEANU, O. VII, 199.
— Prez. ind.: *reintru*. — Şi: (învechit) **reintrá** vb. I.
— Pref. *re-* + **intra** (după fr. *rentrer*).

REINTRÁRE s. f. Acţiunea de a reintra. Cf. ALEXI, W. ◇ Fig. *Antropocentrismul este . . . reintrare în tine însuţi*. VIANU, M. 40.
— Pl.: *reintrări*.
— V. **reintra**.

REINTRODÚCE vb. III. Tranz. A introduce (ceva) din nou, a face să intre din nou. Cf. ALEXI, W. *Cînd imprecaţiunile ţigăncei Raruca se revarsă, scriitorul se opreşte pentru a reintroduce comentarul său*. VIANU, A. P. 237, cf. SCL 1960, 20.
— Prez. ind.: *reintrodúc*. — Şi: **reintrodúce** vb. III. POLIZU, BARCIANU.
— Pref. *re-* + **introduce**.

REINTRODÚCERE s. f. (Rar) Acţiunea de a reintroduce. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *reintroduceri*. — Şi: **reintrodúcere** s. f. BARCIANU.
— V. **reintroduce**.

REÍNŢĂ s. f. v. **răinţă**.

REINVENTARIÁ vb. I. Tranz. (Rar) A inventaria din nou

— Pronunţat: *-ri-a*. — Prez. ind.: *reinventariez*.
— Pref. *re-* + **inventaria**.

REINVENTARIÉRE s. f. (Rar) Acţiunea de a reinventaria.
— Pronunţat: *-ri-e-*. — Pl.: *reinventarieri*.
— V. **reinventaria**.

RÉIS s. n. v. **rais**.

REITÁRIU s. m. v. **răităr**.

RÉITER s. m. v. **răităr**.

REITERÁ vb. I. Tranz. A repeta. Cf. ALEXI, W. *Ne-am întîlnit nas în nas, într-un soi de carambol optic. Am reiterat salutul*. TEODOREANU, M. U. 209.
— Prez. ind.: *reiterez*.
— Din fr. **réitérer**.

REITERÁRE s. f. Acţiunea de a reitera; repetare; (franţuzism rar) reiteraţie. Cf. ALEXI, W. *Legiuitorul a înţeles să împiedice chiar reiterarea defăimării*. COD. PEN. R.P.R. 550.
— Pl.: *reiterări*.
— V. **reitera**.

REITERÁT, -Ă adj. Repetat. Cf. ALEXI, W. *Rodica începuse să ritmeze distracţiile, însoţită de Puiu — desperat şi exasperat de absenţele reiterate ale Olguţei*. TEODOREANU, M. II, 420. *Inconştienţă rezultată din consumarea reiterată de băuturi alcoolice*. COD. PEN. R. P. R. 452. *Insistenţa aceasta, reiterată, nu e chiar de tot zadarnică*. PERPESSICIUS, M. IV, 291. *Senzaţia reiterată dă naştere memoriei, iar memoria aceluiaşi lucru deseori repetat dă naştere experienţei*. JOJA, S. L. 215.
— Pl.: *reiteraţi, -te*.
— V. **reitera**.

REITERÁŢIE s. f. (Franţuzism rar) Reiterare. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W.
— Pl.: *reiteraţii*.
— Din fr. **réitération**.

RÉIŢĂ interj. v. **riţă**.

REIVÍ vb. IV. Refl. A se ivi din nou, a ieşi din nou la iveală; a reapărea. Cf. LM. *Ea se reivi, surîse*. EMINESCU, N. 72. *Simţirea pe care o avuse atunci mereu se reivea*. SLAVICI, N. I, 114, BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez.ind.: *reivesc*.
— Pref. *re-* + **ivi**.

REIVÍRE s. f. (Rar) Faptul de a se reivi; reapariţie. Cf. ALEXI, W.
— V. **reivi**.

REÍZ s. m. (Învechit) Căpitan (mai ales de corabie) la turci (ŞIO II_2, 97), „furnizor de corăbii" (IORGA, S. D. XXI, 42). *5 cucii ce s-au făcut ... reizului şi lui Silistra-paşa* (a. 1693). ap. ŞIO II_2, 97. *Schimbîndu-să obrazile la Poartă şi puindu vezir pe Rami Mehmet-paşa, om foarte înţeleptu care fusese reiz*. R. GRECEANU, CM II, 124. *Raielile să aducă la şchele multă pîne, roduri şi legume şi, cu preţul ce va fi obişnuit, să le vîndă la reizii corăbiilor capanului* (a. 1774). N. A. BOGDAN, C. M. 55. *La toate şaicile şi bolozanele judeţelor ţării să se orînduiască cîte un reiz turc* (a. 1793). ap. ŞIO II_2, 97. *Au poprit sarea ce s-au prins în caice ... îndatorînd pă însuşi reizii acelor caice ca să o dăscarce* (a. 1837). DOC. EC. 661. *Raizul din ea sărea, Par corăbici bătea*. ap. TDRG, cf. GÁLDI, M. PHAN. 246, COMAN, GL.
— Pl.: *reizi*. — Şi: **raíz** s. m.
— Din tc. **reis**. — **Raiz** < ngr. ῥαΐζης.

REÍZ-AFÉNDE s. m. v. **reiz-efendi**.

REÍZ-AFÉNDI s. m. v. **reiz-efendi**.

REIZBÍ vb. IV. Tranz. A izbi din nou. Cf. LM. (Fig.) *Reizbit de valuri grele Ori de neamici apăsat*. MUREŞANU, P. 18/1.
— Prez. ind.: *reizbesc*.
— Pref. *re* + **izbi**.

REIZBUCNÍ vb. IV. Intranz. A izbucni din nou. *Uşa bufetului gării se închidea şi se deschidea într-una, iar răsunaseră comenzi şi reizbucni muzica*. BARBU, P. 260.
— Prez. ind.: *reizbucnesc*.
— Pref. re- + **izbucni**.

REIZBUCNÍT, -Ă adj. Izbucnit din nou. *Stăruinţele flăcăului erau dovada unei iubiri stăpînite şi reizbucnite*. REBREANU, I. 161.
— Pl.: *reizbucniţi, -te*.
— V. **reizbucni**.

REÍZ-EFÉNDE s. m. v. **reiz-efendi**.

REÍZ-EFÉNDI s. m. (Învechit) Mare cancelar al imperiului otoman; ministru de externe. *1000 tal. s-au dat de s-au trimis lui reis-efendi* (a. 1693). ap. ŞIO II_2, 98. *Răiz-afende, solul turcescu de la Nimirova ..., au făcut izvod de toate de aceste ce cere moscalii şi nemţii*. NECULCE. L. 351. *L-au trimis în ţara nemţească la cetatea Carlovija, dîndu-i şi un agă turc, pă Rami reiz-efendi care pă urmă au ajuns şi viziriu*. ANON. BRÎNCOV., CM II, 335, cf 246. *Trimis-au pe reiz-efendi la craiul şvezesc, de l-au chiemat ca să meargă acolo unde s-au adunat acei oameni mari*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 173/2. *Sosind reis-efendi la Crîm, şi înştiinţîndu-se împărăteasa cu ceilalţi împăraţi de venirea lui, nici o întîmpinare seau halaiu nu i-au făcut*. DIONISIE, C. 170. *Cestiunile adevărat politice şi internaţionale erau tractate, mai totdeauna, la Ţarigrad de reis-efendele*. GHICA, S. XI, cf. 118.
— Scris şi: *reis-efendi*. — Pl.:? — Şi: **reiz-aféndi** (NECULCE, L. 352, R. GRECEANU, CM II, 79), **reíz-afénde** (NECULCE L. 141), **reiz-efénde, raiz-afénde** (id. ib. 346), **raiz-avénde** (id. ib. 351), **răíz-afénd** (id. ib. 163), **răiz-afénde** s. m.
— Din tc. **reis efendi**.

REÍZICOL s. m. (În baladele dobrogene) „Soldat de reiz". ŞIO II_2, 97, cf. LÖBEL, C. *Case nalte s-au zidit, ... Dear cine mi le-a clădit? ... Reisicol Tudor*. TEODORESCU, P. P. 675.
— Scris şi: *reisicol*. — Pl.: *reizicoli*.
— Cf. reiz.

REIZLÍC s. n. (Învechit) Căpităne a unui port. *S-au trimis 1000 tal. reizului pentru reizlîcul ce l-au făcut acum nou* (a. 1693). ap. ŞIO II_2, 98, cf. LÖBEL, C.
— Pl.: ?
— Din tc. **reislik**.

REÎMBĂRBĂTÁ vb. I. Tranz. A îmbărbăta, a încuraja, a însufleţi din nou. *Reîmbărbătînd pe ai săi, se aruncă puternic înainte*. BĂLCESCU, M. V. 374.
— Prez. ind.: *reîmbărbătez*.
— Pref. *re-* + **îmbărbăta**.

REÎMBĂRBĂTÁRE s. f. Acţiunea de a reîmbărbăta. *Mihai ... căută a se folosi de acest neînsemnat ajutor şi de reîmbărbătarea oştilor sale, ca să smulgă biruinţa de la vrăjmaşi*. BĂLCESCU, M. V. 120.
— Pl.: *reîmbărbătări*.
— V. **reîmbărbăta**.

REÎMBLÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A stabili hotarul unei proprietăţi, al unui teritoriu; a hotărnici. *Fieştecarele dintre numiţii părtaşi, partea sa care o au avut mai nainte, au făcut să o reîmble de la părţile pămînturilor celor vecine*. ŞINCAI, HR. I, 296/31. ◇ Refl. pas. *Daniil Kornides aduce un hrisov al conventului din Cluj-Mănăştur, din carele se vede că ... s-au reîmblat otarul Nogifalăului şi al Decei*. id. ib. 321/15, cf. 331/2.

— Prez. ind.: *reîmblu.*
— Pref. *re-* + **îmbla,** după lat. med. **reambulare.**

REÎMBLÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a reîmbla și rezultatul ei. *Despre reîmblare și îndreptare nu s-au aflat vreun contradictor (împotrivitoriu).* ȘINCAI, HR. I, 296/34. *Ci n-au lăsat reîmblarea sașii din Căpuș și din Valdhid.* id. ib. 331/5.
— Pl.: *reîmblări.*
— V. **reîmbla.**

REÎMBLĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană oficială care se ocupa cu delimitarea și cu restabilirea hotarului unui teritoriu sau al unei proprietăți. *Pre doi reîmblători i-au săgetat de moarte precum aralț hrisovul iarăși de la Kornides.* ȘINCAI, HR. I, 331/5.
— Pl.: *reîmblători.*
— **Reîmbla** + suf. *-(ă)tor.*

REÎMPĂCÁ vb. I. Tranz. A împăca din nou. *Cîte rătăcite în această cale a rușinei au reîmpăcat lumea prin acțiuni nobile.* I. NEGRUZZI, S. IV, 47, cf. IORDAN, L. R. A. 210.
— Prez. ind.: *reîmpác.*
— Pref. *re-* + **împăca.**

REÎMPĂDURÍ vb. IV. Tranz. A replanta o pădure, a împăduri din nou. Cf. DDRF, DL, DM.
— Prez. ind.: *reîmpădurésc.*
— Pref. *re-* + **împăduri.**

REÎMPĂDURÍRE s. f. Acțiunea de a reîmpăduri și rezultatul ei. Cf. DDRF, DS, DL, DM.
— Pl.: *reîmpăduriri.*
— V. **reîmpăduri.**

REÎMPĂRȚÍ vb. IV. Tranz. A face o nouă împărțire, a împărți din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. DL, DM.
— Prez. ind.: *reîmpárt.*
— Pref. *re-* + **împărți.**

REÎMPĂRȚÎRE s. f. Acțiunea de a reîmpărți și rezultatul ei; (rar) redistribuire. *Reîmpărțirea nu era așa favoritoare pentru fiecare clasă.* CR (1848), 5²/26, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.
— Pl.: *reîmpărțiri.* — Și: **reîmpărțíre** s. f.
— V. **reîmpărți.**

REÎMPÍNGE vb. III. Tranz. (Învechit) **1.** (În forma *rempinge*) A împinge (din nou), a respinge. *Îl reîmpinse cu atîta iuțeală încît era să cază peste masă.* CR (1848), 39²/72. *Cine este eroul ce ... reîmpinse barbari ce șiroiară.* HELIADE, O. I, 201. *De două ori cu spada s-avîntă și reîmpinge Mulțimea inemică oriunde e mai deasă.* id. ib. 336.
2. A refuza, a nu admite, a nu accepta. *Acea dială reîmpinge propunerea de mijlocire a Puterilor.* CR (1848), 10¹/16.
— Prez. ind.: *reîmping.* — Și: **rempínge** vb. III.
— Pref. *re-* + **împinge,** după fr. **répousser.**

REÎMPLANTÁ vb. I. Tranz. (Regional) A replanta (Grindu—Urziceni). Cf. FD III, 194. *Pomii uscați i-am reîmplantat din nou.* id. ib.
— Prez. ind.: *reîmplantez.*
— Pref. *re-* + [în]**planta.**

REÍMPLE vb. III v. **reumple.**

REÎMPLEÁ vb. II v. **reumple.**

REÎMPREUNÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) împreuna, a (se) aduna din nou la un loc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reîmpreún.*
— Pref. *re-* + **împreuna.**

REÎMPREUNÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) reîmpreuna. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **reîmpreuna.**

REÎMPRIETENÍ vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) împrieteni din nou. *Ne-au reîmprietenit astă dată de-a binele.* GANE, ap. CADE. *O operație grea la care am luat parte amîndoi ne-a reîmprietenit.* BARBU, P. 37.
— Prez. ind.: *reîmprietenesc.*
— Pref. *re-* + **împrieteni.**

REÎMPROSPĂTÁ vb. I. Tranz. A face ca ceva să fie din nou proaspăt, a împrospăta din nou; a reînnoi. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. DL, DM. ◇ Fig. *Ce, eu am avut prilejul să reîmprospătez ca tine ... dacă nu sintaxa, măcar vocabularul grecesc?* GALACTION, O. A. I, 32. ✦ Fig. A readuce în minte a reaminti, a rememora. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Am crezut că nu este lipsit de interes să reîmprospătez, în memoria specialiștilor, părerile emise în această problemă de unul dintre marii lingviști români.* L. ROM. 1959, nr. 3, 15.
— Prez. ind.: *reîmprospătez.*
— Pref. *re-* + **împrospăta.**

REÎMPROSPĂTÁRE s. f. Acțiunea de a reîmprospăta și rezultatul ei; reînnoire. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rîndurile se reduseseră la minimum și comandamentul răspundea la fiecare cerere de reîmprospătare că nu are de unde lua alți soldați.* BARBU, P. 341. ✦ Fig. Reamintire, rememorare. Cf. DDRF. *Au luat ființă cursuri pentru reîmprospătarea cunoștințelor tehnice.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390.
— V. **reîmprospăta.**

REÎMPRUMUTÁ vb. I. Tranz. **1.** A reintroduce un cuvînt dintr-o limbă care la rîndul ei l-a împrumutat din limba respectivă. Cf. DR. VII, 498. *Cîteva din aceste românisme au fost reîmprumutate de noi din săsește.* PUȘCARIU, L. R. I, 276, cf. 292, 357, 366.
2. A împrumuta un cuvînt dintr-o limbă care la rîndul ei l-a luat din altă limbă.
— Prez. ind.: *reîmprumút.*
— Pref. *re-* + **împrumuta.**

REÎNARMÁ vb. I. Tranz. și refl. A(-și) reface potențialul de război, a se înarma din nou; a(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou; (învechit, rar) a rearma. Cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *reînarmez.*
— Pref. *re-* + **înarma.**

REÎNARMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reînarma; înzestrare cu armament. *Popoarele simt tot mai puternic că politica de reînarmare sporește mizeria.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393.
— Pl.: *reînarmări.*
— V. **reînarma.**

REÎNĂLȚÁ vb. I. Tranz. **1.** A înălța din nou; a reconstrui, a reclădi. *Vechi monastiri ruinate De tine reînălțate C-un zel stăruitor.* ALEXANRESCU, O. I, 357.
2. (Complementul indică vocea) A înălța, a ridica din nou. *Anacreon renalță vocea, dialogheazâ Thcocril.* MACEDONSKI, O. I, 64.
3. Fig. A ridica, a înălța (pe cineva sau ceva) la adevărata valoare, a reabilita. *Vom hotărî viitorul: cum trebuiește lucrat Ca să renălțăm un nume de ministeriu pătat.* I. NEGRUZZI, S. I, 50.
— Prez. ind.: *reînálț.* - Și: **renălță** vb. I.
— Pref. *re-* + **înălța.**

REÎNĂLȚÁRE s. f. Acțiunea de a reînălța. DL, DM.
— Pl.: *reînălțări.*
— V. **reînălța.**

REÎNCADRÁ vb. I. Tranz. A încadra (pe cineva) din nou într-un post pe care l-a ocupat anterior. V. reintegra. DL, DM.
— Prez. ind.: *reîncadrez*.
— Pref. *re-* + **încadra**.

REÎNCADRÁRE s. f. Acțiunea de a reîncadra și rezultatul ei. V. reintegrare. DL, DM.
— Pl.: *reîncadrări*.
— V. **reîncadra**.

REÎNCARNÁ vb. I. v. **reîncarna**.

REÎNCARNÁRE s. f. v. **reîncarnare**.

REÎNCĂLZÍ vb. IV. Tranz. A încălzi din nou. *Mînca o supă gătită de sîmbătă și reîncălzită pe primus*. BARBU, P. 148.
— Prez. ind: *reîncălzesc*.
— Pref. *re-* + **încălzi**.

REÎNCĂLZÎRE s. f. Acțiunea de a reîncălzi. DL, DM.
— Pl.: *reîncălziri*.
— V. **reîncălzi**.

REÎNCĂRCÁ vb. I. Tranz. A încărca din nou un vehicul, un recipient. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., FD IV, 19. ✦ A introduce din nou un cartuș într-o armă de foc. *Își reîncărcă arma și porni iar în linie cu tovarășii*. SADOVEANU, O. XI, 517, cf. VIII, 384.
— Prez. ind.: *reîncărc*.
— Pref. *re-* + **încărca**.

REÎNCĂRCÁRE s. f. Acțiunea de a reîncărca. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *reîncărcări*.
— V. **reîncărca**.

REÎNCÉPE vb. III. Tranz. A începe din nou; a relua, a reînnoi. *Regulu, ajungînd la Roma, în loc să îndemne pe compatrioții săi a schimba robii ..., le arată folosurile de la un război ce vor reîncepe*. CR (1834), 34[1]/42. *Regele au mai cercat a reîncepe tractația*. ASACHI, S. L. II, 9. *Reîncepură iar uvertura*. CR (1846), 32 bis[1]/35, cf. POLIZU *A invitat pe agenții și plenipotenții puterilor străine din București ca să reînceapă relațiunile lor diplomatice cu guvernul cel nou*. GHICA, A. 129. *Funcționarii ... reîncepeau să abuzeze*. BOLINTINEANU, O. 433. *De cîte ori n-au reînceput iarăși și iarăși același subiect*. DELAVRANCEA, T. 57. *Rencordează a ta liră Și rencepe al tău cînt*. I. NEGRUZZI, S. II, 285, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Reîncep amîndoi lecția întreruptă de patru zile*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 248. *Se despărțiră hotărîți să nu mai reînceapă convorbirile*. REBREANU, I, 230. *Viața își reîncepu cursul fără să aducă oamenilor mai multă bucurie decît puteau suporta*. SADOVEANU, O. XI, 193. *Doctorul Zănoagă reapăruse, gata, de a reîncepe experiențele*. CĂLINESCU, S. 403. *Mîine dimineață să reînceapă instrucția*. STANCU, R. A. IV, 252. *Mereu și nentrerupt, ca-ntîia oară, Compasul* [= păianjenul] *chibzuiește și măsoară, Reîncepînd de la obîrșii chinul De-a împlini ce sfarămă destinul*. ARGHEZI, VERS. 334. ◇ Absol. *Ar fi mers mult mai departe, dacă în momentul cînd voia să reînceapă n-ar fi intrat Păturică*. FILIMON, O. I, 184. *Tare bine am petrecut cu dv. și tare aș reîncepe peste vreo cîteva zile*. CARAGIALE, O. VII, 112. *Vreo babă indignată îi ia la goană, ceea ce nu-i oprește ca peste cîtva timp să reînceapă*. REBREANU, I. 13. *Începu să înghită mîncarea cu lăcomie și cu grabă; se oprea cîte-oleacă și gemea, nu ofta, apoi reîncepea*. SADOVEANU, O. I, 512. ◇ Intranz. *Lupta pentru independență reîncepe cu glorie*. BĂLCESCU, M. V. 18. *Dupe repaos, colinda prin pustii reîncepe cu acceași plăcere*. ODOBESCU, S. III, 17. *În sine împăcată reîncep-eterna pace*. EMINESCU, O. I, 133. *S-a isprăvit viața, a renceput calvarul*. BENIUC, C. P. 46. *Culcat pe pat își mîngîia genunchiul ... Și reîncepură vaietele*. CAMILAR, C. 101. *Cînd reîncepu noul an școlar, primi într-o zi la școală un telefon de la secția de învățămînt*. PREDA, R. 79. ◇ Refl. *Între gîze, fără frică, Se rencep idilele*. TOPÎRCEANU, B. 49.
— Prez. ind.: *reîncép*. — Și: **rencépe** vb. III.
— Pref. *re-* + **începe**.

REÎNCEPÉRE s. f. Acțiunca de a reîncepe. Cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DM, L. ROM. 1960. nr. 1, 46.
— V. **reîncepe**.

REÎNCHEGÁ vb. I. Tranz. A închega din nou. DL, DM. ✦ Fig. A reface, a reconstitui. *Îmbărbătat, sc-ntoarce Ștefan să-și reînchege oastea-i sfărîmată*. VLAHUȚĂ, R. P. 195. *O putere ascunsă ... face să revie periodic sub ochii noștri priveliștile de odinioară, reînchegînd pentr-o clipă o lume întreagă dispărută*. id. ap. TDRG, 783. ◇ Refl. *Intervenția aceasta, cu totul inoportună, făcu să se reînchege atmosfera de încordare care abia se risipise*. V. ROM. ianuarie 1954, 98.
— Prez. ind.: *reînchég*.
— Pref. *re-* + **închega**.

REÎNCHÍDE vb. III. Tranz. A închide din nou (ochii). *Mi se păru un vis frumos, și reînchisei ochii de frică să nu mă trezesc*. BOLINTINEANU, O. 332, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Fig. *Noaptea-și reînchise întunericul-o uruitură să prelungi în depărtare*. DELAVRANCEA, S. 168. (Cu complementul „umbrelă") *Făcea mari sforțuri a ... renchide* [umbrela]. CR (1848), 23[2]/78.
— Prez. ind.: *reînchid*. — Și: **renchide** vb. III.
— Pref. *re-* + **închide**.

REÎNCHÍDERE s. f. Acțiunea de a reînchide. Cf. ALEXI, W., DL, DM.
— V. **reînchide**.

REÎNCHIRIÁ vb. I. Tranz. A închiria din nou. *În cazul dintîi, ... creditori ai debitorelui pot reînchiria casa*. HAMANGIU, C. C. 431, cf. SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-ri-a*. — Prez. ind.: *reînchiriez*.
— Pref. *re-* + **închiria**.

REÎNCHIRIÉRE s. f. Acțiunea de a reînchiria. DM.
— Pronunțat: *-ri-e-*.
— V. **reînchiria**.

REÎNCOLȚÍ vb. IV. Intranz. (Despre plante) A încolți, a germina din nou. Cf. DL, DM. ◇ Fig. *În adîncul inimilor, de teamă să nu mai fi rămas acolo un germene cît de infim, din care să poată reîncolți, ați turnat lesia caustică ..., otrava scepticismului*. CARAGIALE, O. II, 184.
— Prez. ind. pers. 3: *reîncolțește*.
— Pref. *re-* + **încolți**.

REÎNCORDÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică un instrument muzical) A încorda din nou. *Rencordează a ta liră Și rencepe al tău cînt*. I. NEGRUZZI, S. II, 285.
— Prez. ind.: *reîncordez*. — Și: **reîncordá** vb. I.
— Pref. *re-* + **încorda**.

REÎNCORPORÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică o țară, o provincie etc.) A încorpora din nou; (învechit) a reîntrupa. Cf. DM. ◇ Refl. pas. *Valachia mică se reincorporase la Muntenia*. BARIȚIU, P. A. I, 362.
— Prez. ind.: *reîncorporez*. — Și: **reîncorpórá** vb. I.
— Pref. *re-* + **încorpora**.

REÎNCORPORÁRE s. f. Acțiunea de a reîncorpora; (învechit) reîntrupare. Cf. DM.
— Pl.: *reîncorporări*.
— V. **reîncorpora**.

REÎNDOÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A dubla (ceva) din nou, a îndoi din nou. Cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *reîndoiesc*. — Şi: **rendoi** vb. IV. HELIADE, O. I, 328.
— Pref. *re-* + **îndoi**.

REÎNDOÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (se) reîndoi. (Fig). *Rendoirea politeţei şi a preveninţelor . . . semăna . . . o confirmaţie destul de evidentă a acestei opinii.* CR (1848), 36²/59.
— Şi: **rendoíre** s. f.
— V. **reîndoi**.

REÎNDREPTÁ vb. I. Tranz. A corecta, a îndrepta din nou o greşeală. *De mii de ori fapta voastră cercetaţi şi ispitiţi. Îndreptaţi fără-ncetare şi iar o reîndreptaţi, Ştergeţi, lăsaţi cîteodată, uneori adăogaţi.* HELIADE. O. I, 121.
— Prez. ind.: *reîndrépt*.
— Pref. *re-* + **îndrepta**.

REÎNDRUMÁ vb. I. Tranz. (Rar) A îndruma din nou. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reîndrumez*.
— Pref. *re-* + **îndruma**.

REÎNDRUMÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a reîndruma. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *reîndrumări*.
— V. **reîndruma**.

REÎNFĂŞURÁ vb. I. Tranz. A înfăşura din nou' DM (Fig.) *A speranţei mîngîiere mă renfăşură treptat'* MACEDONSKI, O. I, 162.
— Prez. ind.: *reînfăşór* şi *reînfăşur*. — Şi: **renfăşurá** vb. I.
— Pref. *re-* + **înfăşura**.

REÎNFĂŢIŞÁ vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înfăţişa din nou. *Mi se reînfăţişă deodată întreg trecutul meu nedespărţit de acele locuri.* GANE, ap. CADE.
— Prez. ind.: *reînfăţişez*.
— Pref. *re-* + **înfăţişa**.

REÎNFIINŢÁ vb. I. Tranz. A înfiinţa din nou, a reîntemeia, a refface. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Va vedea reînfiinţîndu-se vechea sa prosperitate.* CR (1846), 2¹/45. *Trebuie să reînfiinţăm acest minister!* GALACTION, O. A. I, 143.
— Prez. ind.: *reînfiinţez*.
— Pref. *re-* + **înfiinţa**.

REÎNFIINŢÁRE s. f. Acţiunea de a reînfiinţa; refacere. Cf. BARCIANU. *Se pune întrebarea: ce motive au determinat desfiinţarea acestei dregătorii la un moment dat şi reînfiinţarea ei după cîteva decenii.* BUL. COM. IST. V, 65.
— Pl.: *reînfiinţări*.
— V. **reînfiinţa**.

REÎNFLORÎ vb. IV. Intranz. A înflori din nou. *Ce-a-nflorit reînfloreşte, ce-a cîntat va mai cînta.* MACEDONSKI, O. I, 31, cf. BARCIANU. *Crezi încă în primăveri şi în răsărituri de soare, în frunze care renasc şi în flori care reînfloresc?* HOGAŞ, DR. I, 229. ◇ Fig. *În dorita primăvară, Tu ştii că vei renflori.* CONV. LIT. XI, 387.
— Prez ind.: *reînfloresc*. — Şi: **renflorí** vb. IV.
— Pref. *re-* + **înflori**.

REÎNFLORÎRE s. f. Acţiunea de a reînflori. Cf. ALEXI, W., DM. ◇ Fig. *Reînflorire, restaurare, reînnoire, iată termenii de care se servesc de cele mai multe ori martorii oculari ai revoluţiei care se săvîrşeşte la sfîrşitul secolului al XV-lea.* OŢETEA, R. 28.
— Pl.: *reînfloriri*.
— V. **reînflori**.

REÎNFLORÍT, -Ă înflorit din nou. Cf. ALEXI, W. *Rupi un fir de grîu reînflorit.* STANCU, P. S. 44. ◇ Fig. *Noaptea profundă În ea cufundă Pămîntul june, reînflorit.* I. NEGRUZZI, S. II, 214.
— Pl.: *reînfloriţi, -te*.
— V. **reînflori**.

REÎNFRUMUSEŢÁ vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înfrumuseţa din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI. W.
— Prez. ind. : *reînfrumuseţez*.
— Pref. *re-* + **înfrumuseţa**.

REÎNFRUMUSEŢÁRE s. f. Acţiunea de a (se) reînfrumuseţa. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *reînfrumuseţări*.
— Pref. *re-* + **înfrumuseţa**.

REÎNFUNDÁ vb. I. Tranz. (Rar) A înfunda, a adînci, a cufunda din nou. *Felix îşi reînfundă obrazul în poalele ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 106.
— Prez. ind.: *reînfúnd*.
— Pref. *re-* + **înfunda**.

REÎNNODÁ vb. I. Tranz. A înnoda din nou. (Fig.) *Va reînnoda legăturile cele sfărîmate.* MARCOVICI, D. 246/1. *Ea li imprimă o direcţiune . . . adesea întreruptă şi apoi rennodată din interval în interval.* HASDEU, I. C. I, 181. *Folosiţi această situaţie, reînnodaţi toate legăturile vechi, stabiliţi altele noi.* BENIUC, M. C. I, 61. *Tocmai datorită încercării de . . . a se contopi cu suferinţele şi speranţele colectivităţii au reuşit Bartok şi Enescu să reînnoade firul marii tradiţii a gîndirii umaniste.* S ianuarie 1961, 74.
— Prez. ind.: *reînnód*. — Şi: **rennodá** vb. I.
— Pref. *re-* + **înnoda**.

REÎNNOÍ vb. IV. Tranz. **1.** A face din nou încă o dată; a înnoi, a refface. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Uzina a fost reînnoită şi şi-a ridicat necontenit producţia.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 402. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) schimba, a (se) preface, a (se) transforma; a (se) reîmprospăta, a (se) regenera. *Cînd foc cu focul se întîlneşte, Se-mbrăţişează, se rennoieşte, O vîlvă scoate şi-a încetat.* BOLLIAC, O. 141. *O! cum vremea cu moartea cosesc fără-ncetare! Cum schimbătoarea lume fugind o rennoiesc!* ALEXANDRESCU, O. I, 116. *E primăvară dulce . . . Viaţa-şi rennoieşte izvoarele-i eterne.* IOSIF, PATR. 90. ◇ Refl. pas. *În fiecare primăvară vede cineva rennoindu-se . . . ornamentele şi mobilele.* CR (1848), 12²/49. ✦ A schimba, înlocuind un obiect cu altul de acelaşi fel. (Refl. pas) *Se golesc şi se reînnoiesc mereu halbele.* BART, S. M. 13. ✦ Fig. A readuce în actualitate, a reactualiza, a redeştepta. *Reînnoi memoria venerată a matroanelor romane.* ODOBESCU, S. I, 254.

2. (Complementul indică un act, un document etc.) A preschimba, a prelungi valabilitatea. *A reînnoi un contract.* ŞĂINEANU. *Doamnă, îmi reînnoiţi un mandat şi o calitate pe care le deţineam . . . în momentul cînd aţi intrat în bibliotecă.* GALACTION, O. A. I, 93. *Le reînnoia abonamentele, le plătea datorile.* BRĂESCU, V. A. 158.

3. (Complementul indică o acţiune). A produce din nou, a repeta. *Cu multă feroşie alergară a rennoi asaltul.* BĂLCESCU, M. V. 174. *Îşi reînnoi atacul.* STANCU, R. A. I, 274. ◇ Refl. *În zilele noastre, Moldova privi rennoindu-se o altă încercare polonă, soară gemenă cu acea din timpii lui Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 23.

4. A restabili, a relua, a reîncepe. *A reînnoi o prietenie.* Cf. CADE. ✦ (Complementul indică o suferinţă, o durere etc.) A stîrni din nou, a răscoli. *Venirea lui i-a reînnoit suferinţa.* DL, cf. DM.
— Prez. ind.: *reînnoiesc*. — Şi: **rennoí** vb. IV.
— Pref. *re-* + **înnoi**.

REÎNNOÍRE s. f. Acţiunea de a (se) reînnoi (1) şi rezultatul ei; refacere. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. Schimbare, prefacere, transformare; regenerare, reîmprospătare, primenire. *Mersul general al omenirii . . . aduce acele minunate reînnoiri ce se fac pe pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Literatura polonă din secolul al XVII-lea era însă stăpînită de spiritul Renaşterii, era o înflorire de toamnă . . . a acestui sănătos curent de reînnoire.* IORGA, L. I, 23. *Samăn, în lume, de 20 de ani,*

pacea, sănătatea, reînnoirea, renașterea sufletească. GALACTION, O. 237. *În glasul privighetorii a răsunat și pentru ei veșnica tinerețe și veșnica reînnoire.* SADOVEANU, O. VI, 168. *Reînflorire, restaurare, reînnoire, revelație, reformă, renaștere, iată termenii de care se servesc de cele mai multe ori martorii oculari ai revoluției care se săvîrșește la sfîrșitul secolului al XV-lea.* OȚETEA, R. 28. *Toată această neliniște a sa noi trebuie s-o considerăm sub semnul dorinței de reînnoire pe care a avut-o totdeauna Leopardi.* S mai 1960, 106.

— Pl.: *reînnoiri.*

— V. **reînnoi.**

REÎNNOÎT, -Ă adj. Care a fost făcut din nou; refăcut. *Cavaleria cea reînnoită din stînga îl strîngea cu sulițele.* HASDEU, I. V. 150, cf. ALEXI, W. ✦ Fig. Schimbat, reîmprospătat, primenit. *Parfumele din mai reînnoite-apoteoze.* MACEDONSKI, O. I, 62. *Recitiți oricare din paginile lui Caragiale, adevărul vorbirii este izvorul încîntării mereu reînnoite pe care o sorbim din ele.* VIANU, A. P. 134.

— Pl.: *reînnoiți, -te.* — Și: **reînnoit, -ă** adj.

— V. **reînnoi.**

REÎNNOITÓR, -OÁRE adj. (Și substantivat, m.) (Persoană) care reînnoiește (1), care schimbă, care refface. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reînnoitori, -oare.*

— **Reînnoi** + suf. *-tor.*

REÎNSĂMÎNȚÁ vb. I. Tranz. A însămînța din nou. *Au fost stabilite culturile care trebuie înlocuite și cu ce anume vor fi reînsămînțate suprafețele respective.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 445.

— Prez. ind.: *reînsămînțez.*

— Pref. *re-* + **însămînța.**

REÎNSĂMÎNȚÁRE s. f. Acțiunea de a reînsămînța și rezultatul ei. *O mare atenție trebuie dată culturilor de bumbac, care, datorită reînsămînțării tîrzii, au nevoie de cît mai multe prașile.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. *Două acțiuni de maximă importanță se desfășoară în aceste zile pe ogoare: însămînțarea și reînsămînțarea terenurilor.* ib. 1970, nr. 8 448.

— Pl.: *reînsămînțări.*

— V. **reînsămînța.**

REÎNSĂNĂTOȘÍ vb. IV. Refl. A se face iar sănătos. DL, DM.

— Prez. ind.: *reînsănătoșesc.*

— Pref. *re-* + **însănătoși.**

REÎNSĂNĂTOȘÍRE s. f. Faptul de a se reînsănătoși; redobîndire, restabilire a sănătății. (Fig.) *Dar ce fel de mîntuire aș putea să aștept . . . dacă nu pe calea rugăciunii și a reînsănătoșirii mele sufletești?* GALACTION, O. 187. *Aceștia trebuiau să-i răspundă printr-o reînsănătoșire a formulei lor de teatru.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 11/2.

— V. **reînsănătoși.**

REÎNSCĂUNÁ vb. I. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) înscăuna din nou. DM.

— Prez. ind.: *reînscăunez.*

— Pref. *re-* + **înscăuna.**

REÎNSCĂUNÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) reînscăuna. DM.

— V. **reînscăuna.**

REÎNSUFLEȚÍ vb. IV. Tranz. și refl. A (se) însufleți din nou; a prinde sau a face să prindă din nou viață; a (se) reînviora, a (se) reanima. *Frunzele părură a se rensufleți.* CR (1846), 196[1]/15. *La Neapole supărarea publică s-a rensufleții.* ib. (1848), 9[1]/25, cf. POLIZU. *O, scumpa mea domniță, tu mă rensuflețești!* ALECSANDRI, T. II, 131, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Chipul ei . . . avu darul de a-l reînsufleți.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 132. *Adausul răci puțin atmosfera, încît Herdelea, spre a o reînsufleți, se apropie cu scaunul de Pintea și-i zise . . .* REBREANU, I. 175.

— Prez. ind.: *reînsuflețesc.* — Și: **rensufleți** vb. IV.

— Pref. *re-* + **însufleți.**

REÎNSUFLEȚÍRE s. f. Acțiunea de a (se) reînsufleți, reanimare; animație; viață. Cf POLIZU. *Plîngi; n-o s-o învieze șiroaiele amare, Să-i dea rensufleție nimic nu mai e-n stare.* MACEDONSKI, O. II, 273, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl : *reînsuflețiri.* — Și: **rensufleție** s. f.

— V. **reînsufleți.**

REÎNTĂRÍ vb. IV. Tranz. **1.** A întări, a fortifica din nou. *Reîntăriseră cetățuia cam zdrobită de români.* BĂLCESCU, M. V. 110.

2. A confirma, a atesta (pe cineva) din nou într-o slujbă; a întări din nou. (Refl. pas.) *Este obicei în împărăția otomană ca în toți anii, în luna lu Șeval (martie), cei mai mari slujbași ai administrației să se schimbe ori să se reîntărească.* CR (1832), 61[1]/7.

— Prez. ind.: *reîntăresc.*

— Pref. *re-* + **întări.**

REÎNTĂRÍRE s. f. (La pl.) Trupe militare trimise în ajutorul cuiva; întăriri. *A cerut cu stăruință rentăriri militare.* CR (1846), 87[2]/51. *Rentăririle militare se retraseră.* ib. (1848), 9[8]/19.

— Pl.: *rentăriri.* — Și: **rentărire** s. f.

— V. **reîntări.**

REÎNTEGRÁ vb. I v. **reintegra.**

REÎNTEMEIÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică state, instituții etc.) A întemeia din nou; a reînființa. *Lupta între aceste tendințe împotrivitoare . . . zădărnici toate întreprinderile de a reîntemeia regatul Dacici.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Am hotărît să reîntemeiem soborul, chiar acolo, la fereastra acceleratului.* V. ROM. octombrie 1955, 130.

— Prez. ind.: *reîntemeiez.*

— Pref. *re-* + **întemeia.**

REÎNTINERÍ vb. IV. Intranz. A deveni sau a se simți din nou tînăr; a căpăta din nou o înfățișare tinerească; a întineri din nou. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Vezi tu, în marea asta luminată În care totul reîntinerește, Eu singur, unde trec, însemn o pată, De pare-aș fi în doliu totdeauna.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 151. ✧ Tranz. fact. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Sîngele ce-n blana pufoasă se prelinge Îl reîntinerește o clipă, nefiresc.* LABIȘ, P. 48. ✦ Fig. A primi noi forțe. *În luptă cu oceanul bătrîn, ca se simte reîntinerind.* EMINESCU, P. L. 100.

— Prez. ind.: *reîntineresc.*

— Pref. *re-* + **întineri.**

REÎNTINERÍRE s. f. Faptul de a reîntineri. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nici insuficiențele, nici hipersecrețiile endocrine nu aduc modificări proprii îmbătrînirii sau reîntineririi.* PARHON, B. 50. *Se mai află pe masă vin amestecat cu oase de tigru, spre înviorarea și reîntinerirea oaspeților.* V. ROM. octombrie 1955, 159. ✧ Fig. *Cartea lui îți lasă o impresie de sănătate și reîntinerire intelectuală.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 235.

— V. **reîntineri.**

REÎNTINERÎT, -Ă adj. Care a întinerit din nou. Cf. DDRF, ALEXI, W. ✧ Fig. *Cu acea rază mult iubită Mi-aș face-un dulce soare Ce-n viața mea rentinerită Ar arde cu splendoare.* ALECSANDRI, P. III, 181.

— Pl.: *reîntineriți, -te* — Și: **rentinerît, -ă** adj.

— V. **reîntineri.**

REÎNTINERITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care reîntinerește pe cineva. *Injecțiile de ser hemolitic dau un efect reîntineritor.* PARHON, B. 50.

— Pl.: *reîntineritori, -oare.*

— **Reîntineri** + suf. *-tor.*

REÎNTÎLNÍ vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) întîlni din nou; a (se) regăsi, a (se) revedea. Cf. DL, DM. (Fig.) *Să mă reîntîlnesc cu holdele din copilărie.* GALACTION, O. 28.
— Prez. ind : *reîntîlnesc.*
— Pref. *re-* + **întîlni.**

REÎNTÎLNÍRE s. f. Acţiunea de a (se) reîntîlni. *La fiecare reîntîlnire găsise noi cuvinte să-i fie dragi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 171. *Ştii ce înseamnă reîntîlnirea noastră.* H. LOVINESCU, T. 193.
— Pl.: *reîntîlniri.*
— V. **reîntîlni.**

REÎNTÎMPINÁ vb. I. Tranz. A întîmpina, a primi pe cineva din nou. *Monica porni, tot călare, să reîntîmpine pe craiul Medelenilor.* TEODOREANU, M II, 269.
— Prez. ind.: *reîntîmpin.*
— Pref. *re-* + **întîmpina.**

REÎNTÎRZIÁ vb. I. Intranz. A întîrzia. *Călătoria aceasta, hotărîtă de mîine, să mai rentîrzie o zi.* CR (1848), 7³/72, cf. ALEXI, W. ◇ Tranz. *Tatăl său voia a-şi mai rentîrzia plăţile.* CR (1848), 37/61.
— Pronunţat: *-zi-a.* — Prez. ind.: *reîntîrzii.* — Şi: **rentîrziá** vb. I.
— Pref. *re-* + **întîrzia** (după fr. *retarder*).

REÎNTÎRZIÉRE s. f. Acţiunea de a reîntîrzia. Cf. ALEXI, W.
— Pronunţat: *-zi-e-.* — Pl.: *reîntîrzieri.*
— V. **reîntîrzia.**

REÎNTOÁRCE vb. III. **1.** Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni. *Grecii iarăşi se reîntorc.* BĂLCESCU, M. V. 23. *Deputaţii să dea raport în scris şi prin grai după ce se rentoarseră (de la dietă sau universitate).* CR (1848), 5²/13. *Proscris, în a mea ţară eu nu mă voi rentoarce.* BOLINTINEANU, O. 2. *El se reîntoarse şi găsi pe fată iar singură.* EMINESCU, P. L. 12. *Stăpînul lor puternic — e-aici: — S-a reîntors!* MACEDONSKI, O. I, 257. *Reîntors în patrie, a mai dat de pagubă pe cîte-un unchi, pe cîte-o mătuşă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 197, cf. DDRF, BARCIANU. *Se reîntorceau tîrziu de pe la chefuri.* AGÎRBICEANU, A. 233. *Închise repede uşa şi trase drugul de fier, să nu se întîmple cumva să se mai reîntoarcă muşteriii.* REBREANU, I. 39. *Cînd m-am reîntors prin parc.* BACOVIA, O. 320. *Pentru tine m-am reîntors . acum cinci ani în Veneţia.* CAMIL PETRESCU, T. II, 24. *După ce-a colindat mai multe oraşe şi după ce-a terminat banii, s-a reîntors în satul natal.* ALAS 8 IX 1935, 5/7. *Te vei reîntoarce şi de astă dată.* SEBASTIAN, T. 318. *A stat un moment în cumpănă, apoi s-a reîntors în sală.* GALAN, Z. R. 26. ◇ Fig. *Scumpa ei copilărie se reîntoarce înapoi.* MACEDONSKI, O. I, 87. *Iată, am trecut de jumătatea vieţii. Şi cu ce sete mă reîntorc la începutul ei!* VLAHUŢĂ, O. A. II, 175. *Venit-a şi norocul din alte lumi pribag Ş-abia sosit, el grabnic rentorsu-s-a din prag!* COŞBUC, S. 68. *Parcă istorisind s-ar fi reîntors aievea în tinereţea-i veselă şi fără griji.* REBREANU, I. 335. *Se reîntoarce cu povestirea sa în trecut.* VIANU, A. P. 391. *Nimfele stejarilor Reîntoarse în închipuire dansează frenetice.* S martie 1961, 66.
2. Tranz. (În dicţionarele din trecut) A da înapoi (ceva); a înapoia, a restitui. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reîntórc.* — Şi: **rentóarce** vb. III.
— Pref. *re-* — **întoarce** (după fr. retourner).

REÎNTOÁRCERE s. f. Acţiunea de a (se) reîntoarce.
1. Cf. reîntoarce (1). Cf. STAMATI, D., DDRF, BARCIANU. *Această manevră constituie cursa de reîntoarcere a laminorului.* IOANOVICI, TEHN. 142. *Excursiile recreează şi fortifică, apropie grupurile separate şi le uneşte într-o bună dispoziţie ce nu piere la reîntoarcere.* S iunie 1960, 37. ◇ Fig. *Idealul . . . politic şi social al lui Eminescu este reîntoarcerea la trecut.* IBRĂILEANU, SP. CR. 190.
2. (În dicţionarele din trecut) Cf. reîntoarce (2). Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *reîntoarceri.* — Şi: **rentoárcere** s. f. STAMATI, D.
— V. **reîntoarce.**

REÎNTOCMÎ vb. IV. **1.** Tranz. A întocmi, a organiza, a alcătui din nou. *Aglae reîntocmea jocul.* CĂLINESCU, E. O. I, 20. ◇ Fig. *Ţestele prin iarbă dau fuga-nsufleţite, Purtate de schelete în grab' reîntocmite.* MACEDONSKI, O. I, 126. ◇ Refl. pas. *În 1847 s-a reîntocmit o administraţie specială în Iaşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 155.
2. Refl. (Rar) A se strînge din nou laolaltă; a se aduna, a se întruni din nou. *Vechea reuniune, minus Simion, se reîntocmi de astă dată în sufragerie.* CĂLINESCU, E. O. II, 258.
— Prez. ind.: *reîntocmesc.*
— Pref. *re-* + **întocmi.**

REÎNTORNÁ vb. I v. **reînturna.**

REÎNTRÁ vb. I v. **reîntra.**

REÎNTRĂMÁ vb. I v. **reîntrema.**

REÎNTRĂMÁRE s. f. v. **reîntremare.**

REÎNTRĂMÁT, -Ă adj. v. **reîntremat.**

REÎNTREGÍ vb. IV. Tranz. A întregi din nou; a reconstitui. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Refl. *Păpuşi . . . rupte pe-ncetul se reîntregesc.* ARGHEZI, VERS. 351.
— Prez. ind.: *reîntregesc.*
— Pref. *re-* + **întregi.**

REÎNTREGÍME s. f. (Neobişnuit) Reîntregire. *Cu miile-i vin planuri întru restabilirea A drepturilor patrii şi-a ţării reîntregime.* HELIADE, O. I, 214.
— Şi: **reîntregime** s. f.
— Pref. *re-* + **întregime.**

REÎNTREGÎRE s. f. Acţiunea de a (se) reîntregi; (neobişnuit) reîntregime. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ridică un monument . . ., pe care fură trecuţi toţi eroii războiului de reîntregire.* PREDA, M. 220.
— V. **reîntregi.**

REÎNTREMÁ vb. I. Refl. A se întrema din nou, a-şi căpăta din nou sănătatea sau puterile. DL, cf. DM.
— Prez. ind.: *reîntremez.* — Şi: (regional) **reîntrămá** vb. I. ALEXI, W., com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— Pref. *re-* + **întrema.**

REÎNTREMÁRE s. f. Faptul de a se reîntrema. Cf. BARCIANU.
— Şi: (regional) **reîntrămáre** s. f. ALEXI, W.
— V. **reîntrema.**

REÎNTREMÁT, -Ă adj. Care şi-a căpătat din nou sănătatea sau puterile, care s-a înzdrăvenit din nou. *În cîteva clipe, moaşa Lucsiţa s-a simţit reîntremată.* CARAGIALE, O. I, 279.
— Pl.: *reîntremaţi, -te.* — Şi: **reîntremát, -ă,** (regional) **reîntrămát, -ă** (ALEXI, W.) adj.
— V. **reîntrema.**

REÎNTRODÚCE vb. III v. **reîntroduce.**

REÎNTRODÚCERE s. f. v. **reîntroducere.**

REÎNTRONÁ vb. I. Tranz. A întrona din nou; a repune, a restabili, a reinstaura. (Fig.) *Comentariile lui reîntronează sportul în drepturile sale majore.* V. ROM. ianuarie 1960, 158.
— Prez. ind.: *reîntronez.*
— Pref. *re-* + **întrona.**

REÎNTRUPÁ vb. I. Tranz. **1.** A întrupa, a întruchipa din nou. *Ideea și instituția marelui Vasilie, readuse și reîntrupate în vremurile noastre.* GALACTION, O. A. I, 144.

2. (Învechit) A împreuna, a uni din nou într-un singur tot; a întrupa din nou; a reîncorpora. *Stăpînitorii din aceste trei țări ... să caute a le uni într-un singur stat și a reîntrupa astfel vechea crăiie a Daciei.* BĂLCESCU, M. V. 90, cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *reîntrupez.*

— Pref. *re-* + **întrupa.**

REÎNTRUPÁRE s. f. Acțiunea de a reîntrupa; realipire, reîncorporare. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *reîntrupări.*

— V. **reîntrupa.**

REÎNTURNÁ vb. I. **1.** Refl. A se înapoia, a se reîntoarce, a reveni. *Ea zise cu stăruire contelui a se renturna la bal.* CR (1848), 16³/60, cf. DDRF. *Era a mea dorință să-l văd reînturnat În patria pe care o plînse neîncetat.* MACEDONSKI, O. II, 236. ✧ Intranz. (Regional) *Mai bine ai face de ai reîntorna de unde ai venit.* F (1869), 222. *T'e rog viu mă lasă Și rîntoarn-acasă.* ALEXICI, L. P. 110.

2. Tranz. (Rar) A da înapoi ceva, a înapoia, a restitui. *Reînturnă Moldaviei drepturile și privilegiile vechi.* NEGRUZZI, S. I, 278.

— Prez. ind.: *reîntórn.* — Și: **reîntornă, renturnă** vb. I.

— Pref. *re-* + **înturna** (după fr. *retourner*).

REÎNTURNÁRE s. f. Acțiunea de a (se) reîntурna **(1)** și rezultatul ei; înapoiere, reîntoarcere, revenire. *Cum de renturnarea O-ntîrzie atîta?* MACEDONSKI, O. I, 259, cf. DDRF. ✦ (Învechit) Reintroducere, restabilire, reinstaurare. *Pregătea reînturnarea ordinei anterioare în țeară.* ODOBESCU, S. I, 318.

— Pl.: *reînturnări.* — Și: **renturnáre** s. f.

— V. **reînturna.**

REÎNVERZÍ vb. IV. Intranz. (Despre copaci, frunze etc.) A înverzi din nou. *Pomii reîmverziseră, Cîmpiile-nfloriră.* PANN, E. V, 126/1. *Zadarnic! buturuga nu mai reînverzește!* ALECSANRI, ap. DDRF, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris și: (învechit) *reîmverzi.* — Prez. ind.: *reînverzesc.*

— Pref. *re-* + **înverzi.**

REÎNVERZÍRE s. f. Faptul de a reînverzi. Cf. ALEXI, W., DM.

— V. **reînverzi.**

REÎNVERZÍT, -Ă adj. (Despre copaci, frunze etc.) Înverzit din nou; (despre locuri, cîmpuri etc.) acoperit din nou cu verdeață. Cf. ALEXI, W. ✧ Fig. *Pe cîmpul Turzii, pîrjolit de sete, Reînverzit de trupuri de soldați, Lăsat-a tata-n sunet de trompetă Puterea bărbătească-a unui braț.* LABIȘ, P. 34.

— Pl.: *reînverziți, -te.*

— V. **reînverzi.**

REÎNVIÁ vb. I. Intranz. **1.** A reveni la viață; a învia. Cf. POLIZU. *Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări ... Pot să mai renviu luminos din el ca Pasărea Phoenix?* EMINESCU, O. I, 199. *Reînviază mama, îmi zîmbește tata ... Vreme cită curs-a parcă n-a trecut.* MACEDONSKI, O. I, 187, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Mîinile moartei apăsau pieptul coșcovit, țapene. Poate în nemișcarea lor, dacă printr-o minune ar fi pentru o clipă numai ele să reînvie, ar purcede îndată mișcările obicinuite.* C. PETRESCU, Î. I, 256. ✧ Fig. *În toată dimineața, copilița noastră vine de ne deșteaptă. Privindu-o ne simțim reînviind în ea.* NEGRUZZI, S. I. 75. *Ș-atunci în altă lume am renviat deodată. Ș-un soare mai fierbinte în ceru-mi s-au aprins.* ALECSANDRI, P. I, 128. *Mai reînviază cu blîndețea lui solară În potirele timide ale fragedelor flori.* MACEDONSKI, O. I, 160. *Florile lui Luchian sînt unice. Nu sînt flori rupte, care au fost puse într-un vas ca să moară, ci ca să reînvie prin voința și arta unui maestru.* ANGHEL, PR. 169. *Sub mîna lui, un maistru, simți cum, sub ciocan, Motorul mort din iarnă a reînviat la viață Și cum oțelu-ncepe să miște.* D. BOTEZ, F. S. 76. (Tranz.) *Cîntați frumosul îngropat de-acei Ce n-au putut să-l renvieze-n vers.* MINULESCU, V. 13. ✦ (Despre vegetație) A renaște după amorțirea din timpul iernii, a începe să se dezvolte, să înverzească. *O, lăcrimioară! suspinăm noi, abia ne anunți primăvara și treci cum au trecut iluziunile noastre! dar ea la anul reînvie.* NEGRUZZI, S. I, 97. ✧ Tranz. *Printre ele cresc rari măslini slabi, noduroși, abia ducîndu-și zilele în pămîntul lor pietros, din care nu mai vine seva să le reînvieze frunzele pălite, albicioase.* BART, S. M. 54.

2. Fig. A căpăta din nou viață, putere, a deveni din nou activ; a renaște, a reînflori, a se redeștepta, a se înviora. *Acest regat... reînvie mai puternic sub frații români Petru, Asan și Ioan.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Fericit acel ... Care vede-n a lui țeară libertatea renviind.* ALECSANDRI, P. II, 7. *Dar iubita mea să vie, Să-mi șoptească: Te iubesc! Ș-atunci inima-mi renvie Într-un rai dumnezeiesc!* ODOBESCU, S. I, 140. *Realismul vechii literaturi reînvia căutîndu-și însă obiective în legătură cu așezarea societății pe temelii nouă.* SADOVEANU, E. 184. ✧ Tranz. *Tu ai reînviat inima-mi ofilită!* ODOBESCU, S. I, 143. *Inima mi-este tihnită, ... Nici o patimă în sînu-mi n-o mai poate renvia!* MACEDONSKI, O. I, 238. ✦ Tranz. A readuce la viață (după ce a fost părăsit, uitat), a reactualiza, a face să fie din nou folosit. *Îmi ceti o compunere a sa, care n-ar fi rea dacă autorului nu i-ar fi fost drag a se face cunoscut prin originalitate mai mult decît prin simplitate, întrebuințînd ziceri culese din vechii scriitori, pre care voiește cu de-a sila a le reînvia.* NEGRUZZI, S. I, 255. *Critica redă, reînviază o anumită operă de artă prin altă operă de artă.* GHEREA, ST. CR. III, 139. *Va fi de părere ... să reînviem arhaismele pierdute de origine latină.* IBRĂILEANU, SP. CR. 213. *Criticul ne-a oferit ... unele construcții critice noi, bazate tocmai pe aceste texte reînviate.* S ianuarie 1961, 66. ✧ Intranz. *Reînviază ca prin farmec idilele patriarcale Cu feți frumoși culcați pe iarbă izbindu-se cu portocale.* MACEDONSKI, O. I, 64. ✧ Refl. pas. *În decembre 1858 se fac sforțări noi de a se reînvia această instituție.* N. A. BOGDAN, C. M. 172.

3. Fig. A se trezi în amintirea cuiva, a deveni viu în conștiința ciuva. *Viața amorțită de șase ani de zile-i reînviase toată în ceasul acela.* DELAVRANCEA, S. 152. *Mă simt din nou țăranul de pe Crișuri Și-mi reînvie-n minte vremea Ianculuí.* BENIUC, V. 29. *Parc-auzem cum reînvie-n preajmă Imaginile șterse din trecut.* LABIȘ, P. 409. ✦ Tranz. A evoca. *Reînviai, într-un fulger de amintire, pe Dionis cel de acum treizeci și cinci de ani!* GALACTION, O. 91. *Vorbeau, cu glas scăzut, Reînviind, pentru a multa oară, Vechi întîmplări.* V. ROM. octombrie 1954, 15.

— Pronunțat: *-vi-a.* — Prez. ind.: *reînvii și reînviez.*

— Și: **renviá** (conjunct. și *renviu*) vb. I.

— Pref. *re-* + **învia.**

REÎNVIÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** Care a revenit la viață. Cf. ALEXI, W.

2. Fig. Readus la viață (după ce a fost părăsit, uitat); reactualizat. *Obiceiuri reînviate.* DL, cf. DM.

— Pronunțat: *-vi-at.* — Pl.: *reînviați, -te.*

— V. **reînvia.**

REÎNVIÉRE s. f. Faptul de a reînvia.

1. Cf. reînvia **(1)**. Cf. POLIZU, ALECSANDRI, P. II, 173. *Văzut-a de atuncea vreun mort reînvierea, Să-ți spună că dincolo vei fi recompensat?* EMINESCU, O. IV, 16. *Altfel la ce mi-ar folosi reînvierea cu o conștiință streină de cea de azi?* DELAVRANCEA, T. 45, cf. BARCIANU. *Să dorm, din ce în ce murind, Deși oriunde e o reînviere.* BACOVIA, O. 127.

2. Fig. Cf. reînvia **(2)**. Cf. POLIZU. *Azi începe ziua creștinei reînvieri, Căci jur a fi eu, Despot, stăpîn*

acestei țări. ALESCANDRI, T. II, 69. *Să cînți cu glas d-aramă măreața-ți reînviere.* ODOBESCU, S. I, 30. *Au aderat la eterie și au adoptat inelul de aur sau de fier al legămîntului de a lupta pentru reînvierea Greciei.* OȚETEA, T. V. 118.

— Pronunțat: *-vi-e-.* — Pl.: *reînvieri.* — Și: **renviére** s. f.

— V. **reînvia.**

REÎNVIETÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care reînvie **(2)**, care reînsuflețește. *Numele acestui preot mare la suflet . . . a rămas legat de reînvietoarea mișcare de la* 48. VLAHUȚĂ, R. P. 24, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-vi-e-.* — Pl.: *reînvietori, -oare.*

— **Reînvia** + suf. *-tor.*

REÎNVÍNGE vb. III. Tranz. A învinge din nou (într-un război). *Vedem pe ai noștri năvălind asupra turcilor, a fi reînvinși, a se ralia și a năvăli de iznoavă.* BĂLCESCU, M. V. 619.

— Prez. ind.: *reînving.*

— Pref. *re-* + **învinge.**

REÎNVIORÁ vb. I. Tranz. A înviora din nou, a reînsufleți. *Asistența, ajutorarea poate salva, poate reînviora noi forțe.* RALEA, S. T. II, 276.

— Pronunțat: *-vi-o-.* — Prez. ind.: *reînviorez.*

— Pref. *re-* + **înviora.**

REJÁNSĂ s. f. Panglică neextensibilă de bumbac, utilizată ca furnitură în confecții. Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 86, DN².

— Pl.: *rejanse.* — Și: **rejánță** (L. ROM. 1966, n. 3, 274) s. f., **rejánț** (TOMESCU, GL.) s. n.

— Din fr. **régence.**

REJÁNȚ s. n. v. **rejansă.**

REJÁNȚĂ s. f. v. **rejansă.**

REL s. n. v. **ler.**

RELANSÁ vb. I. **1.** Tranz. (Rar) A stîrni, a goni vînatul; a hăitui. Cf. ALEXI, W.

2. Intranz. (La jocul de cărți) A mări miza. Cf. SFC II, 75, DN². (Tranz.) *Îi era teamă să nu-l relanseze Mitulescu.* C. PETRESCU, S. 108.

3. Tranz. A arunca, a trimite înapoi mingea (la jocul de tenis). DM, DN².

— Prez. ind.: *relansez.*

— Din fr. **relancer.**

RELÁȘ s. n. Suspendare temporară a reprezentațiilor unui teatru, ale unei opere etc.; zi sau interval de timp în care nu se dau reprezentații. Cf. ALEXI, W., DL, DM, DN². ✦ (Familiar) Zi sau interval de repaus. Cf. DN².

— Scris și: *relache.* DN².

— Din fr. **relâche.**

RELATÁ vb. I. Tranz. A expune, a povesti, a istorisi. *Ceea ce se va face, o vom relata.* I. IONESCU, M. 17. *Recunoaște că nu crede în ceea ce relatează.* HASDEU, I. V. 222. *Turcul au rămas încintat de toate acestea și au scris sultanului, relatînd multa afecție și atașament ce au găsit în poporul român.* LĂCUSTEANU, A. 163, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lucrul e relatat de Nic. Costin.* IORGA, L. I, 347. *Din felul cum cronicarul relatează acea convorbire nu rezultă numai decît că episcopul italian nu s-ar mai fi aflat în Moldova în momentul cînd el scria.* BUL. COM. IST. II, 126. *Nadina ți surîse indiferentă, rămînînd atentă la Brumaru, care îi relata o povestire picantă.* REBREANU, R. I, 213. *Vă relatez, domnilor colegi, faptul în toată simplicitatea lui.* SADOVEANU, O. IX, 463. *Ziarele timpului relatau știri privitoare la greva provocată de refuzul patronilor de a instala ventilatoare.* CONTEMP. 1953, nr. 351, 3/4. *Voronov a relatat observația unui bătrîn pensionar a cărui sănătate se înrăutățea în mod progresiv.* PARHON, B, 99. *Istoria relatează că în armata lui . . . se afla un detașament de moldoveni.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 872. *Gazetele relatau admirativ chipul în care siguranța săvîrșise descoperirea.* PAS, Z. IV, 213. *Un ins în vîrstă cu tîmplele albe, relatase un fapt divers.* PREDA, R. 343. *Pe această linie s-au obținut realizări care merită a fi relatate.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 21. ✧ Refl. pas. *Se relatează . . . istoria propriei sale înființări.* MAIORESCU, CR. I, 186. *În cursul sesiunii, am ascultat cu o profundă emoție ceea ce s-a relatat.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 399.

— Prez. ind.: *relatez.*

— Din fr. **relater.**

RELATÁRE s. f. Acțiunea de a relata; povestire, expunere, istorisire. *Scrierea . . . va păstra forma unei relatări de călătorie.* ALECSANDRI, S. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Relatarea faptelor reținute în sarcina unui inculpat.* COD. PEN. R. P. R. 547. *A stat și autorul prezentelor relatări, arestat de dictatură, într-una din cabanele construite din carton negru.* ARGHEZI, B. 151. *Acela care-i făcea această relatare era însuși ministrul justiției.* STANCU, R. A. V, 141. *Ascultam cu uimire relatările însoțitorilor.* CONTEMP. 1953, nr. 329, 1/4. *Relatarea acestei excursii în munții Moldovei la mînăstiri se găsește în același carnet-agendă.* S iulie 1960, 52.

— Pl.: *relatări.*

— V. **relata.**

RELATÍV, -Ă adj. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") Care se referă, care se raportă la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. *Probleme relative la cele dintîiu cărți.* POENARU, G. 67/18. *Frasea relativă la această chestiune.* CR (1848), 10¹/28, cf. BARIȚIU, P. A. I, 578, POLIZU. *O bulă papală din 1374, relativă la propaganda catolică între românii din Transilvania.* HASDEU, I. C. I, 101. *Vom cita . . . cîteva exemple relative la cercetarea de față.* MAIORESCU, CR. II, 112, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Printre excepțiile stilistice la regulele gramaticii, acele relative la întrebuințarea prezentului sînt desigur cele mai vechi și cele mai bine cunoscute.* VIANU, A. P. 433. ✧ *Cuvînt* (sau *pronume, adverb, adjectiv*) *relativ* = pronume (sau adverb, adjectiv) care face legătură între propoziții subordonate și cuvintele determinate din propozițiile regente. *Pronume relativu sau adunătoriu.* E. VĂCĂRESCUL, GR. 47/9. *Pronumele relative (sau aducătoare aminte).* ALBOTEANU, GRAM. 52r/9. *„Care", adjectiv relativ.* CR (1848), 15³/17, cf. ȘĂINEANU. *Cuvintele relative se deosebesc de celelalte pronume sau adverbe prin calitatea, proprie conjuncțiilor, de a exprima raportul de subordonare existent între două propoziții.* SG II, 163. *Pronumele relativ care introduce subordonata urmează imediat după numele la care se referă.* SCL 1959, 349. (Eliptic) *„Care", substantiv și „care", relativ.* CR (1848), 4²/28. *Propoziție relativă* = **a)** propoziție subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ. *În succesiunea celor trei propoziții relative . . . cea din urmă dobîndește o dezvoltare izbitor mai mare decît cele două care îi premerg.* VIANU, A. P. 149. *Modul care prevalează în textele vechi în cadrul propozițiilor relative este indicativul.* IST. L. R. I, 291; **b)** propoziție atributivă. Cf. GRAM. ROM. II, 274. (În opoziție cu timp absolut) *Timp relativ* = timp care exprimă o acțiune relatată la alt moment decît cel al vorbirii. *Timpurile relative, mai mult ca perfectul și viitorul anterior, exprimă acțiuni anterioare unei alte acțiuni.* SCL 1954, 327. *Viitorul al doilea, ca timp relativ, exprimă o acțiune trecută față de viitorul întîi.* SG II, 59, cf. GRAM. ROM². I, 234. ✧ Loc. prep. **Relativ la . . .** = **a)** în legătură cu . . . , referitor la . . . , cu privire la . . . *Orice primiți de la Costică relativ la ventrea lui, rog să-mi faceți și mie cunoscut.* CARAGIALE, O. VII, 29; **b)** față de . . . , în raport cu . . . *Melomanii claxonului sînt însă rari relativ la masa șoferilor.* ap. IORDAN, L. R. A. 377.

2. (În opoziție cu absolut) Care depinde de anumite condiții; care depinde de punctul de vedere al

cuiva. *Fiind aceasta o pricină rălativă.* SCAVINSCHI, M. 99r/9. *Păstrarea relativei sănătăţi.* ALBINEŢ, M. 42/4. *Înălţime relativă.* FABIAN-BOB, G. 37. *Drilurile căpătate au sfinţenia lor relativă.* RUSSO, S. 157. *Perfecţia lucrărilor noastre este şi va fi numai un ce relativ* (a. ?). URICARIUL, V, 133/25. *Nu este destul ca . . .* [adevărul] *să fie izvorît din entuziasmul curat al autorului şi să se recunoască în noutatea sa relativă acel element de bună credinţă impersonală, care îi dă valoarea permanentă.* MAIORESCU, CR. II, 117. *Mărimea fiind numai relativă.* EMINESCU, P. L. 50, cf. DDRF. *Frumuseţa, cuconiţă dragă, e lucru cu totul relativ.* HOGAŞ, DR. I, 224. *Ce este mai relativ şi mai discutabil, ce este maifeluril apreciat, de la cititor la cititor, decît talenul poetic?* GALACTION, A. 814. *Da, sigur, mă întrerupse de la început profesorul, propoziţiile sînt relative.* VLASIU, D. 399. *Engels spune că în perioada de stabilitate relativă orice sistem apare contemporanilor ca singurul posibil.* CF 1962, nr. 1, 14. ◇ (Substantivat) *Dacă am făcut observările, conţinute în tot studiul nostru, d-lui Zamfirescu, nu i le-am făcut din punctul de vedere că n-a atins absolutul în artă, ci din acela că ar fi putut atinge un relativ pe o treaptă mai apropiată de acel absolut atît de zadarnic urmărit.* MACEDONSKI, O. IV, 74. ◇ *Adevăr relativ* v. adevăr. *Valoare relativă* v. valoare. *Majoritate relativă* v. majoritate. *Cronologie relativă* = cronologie care stabileşte că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. DL, DM. ✦ (Adesea adverbial) Aproximativ, în oarecare măsură, mai mult sau mai puţin, aproape. *O judecată relativ nouă se deduce din altele ştiute.* MAIORESCU, L. 69. *Am stat şi-am gîndit la soarta relativ bună, pe care şi-ar putea-o asigura un poet, care s-ar deda la fabricarea versurilor de comandă.* VLAHUŢĂ, O. A. 225. *Bineînţeles vorbim relativ, căci şi talentul lui de a exprima ce simte e foarte mare.* GHEREA, ST. CR. I, 137. *Traducerea e relativ bună pentru timpul şi mediul în care s-a făcut.* BUL. COM. IST. II, 33. *Opinia publică e prea riguroasă cu acest bărbat de o relativă consecvenţă şi decenţă publică şi privată.* LOVINESCU, C. V, 11. *A fost o viaţă relativ scurtă, dar plină de slavă.* GALACTION, A. 87. *Datorită lui am fost o ţară relativ liberă.* SADOVEANU, O. VI, 251. *Niciodată un autor nu va pregeta să scrie o operă nouă, dacă un motiv relativ inedit i se prezintă.* VIANU, A. P. 7. *A avut o viaţă relativ liniştită.* SADOVEANU, E. 234. *Convorbirea obişnuită era normală şi toate actele vieţii îndeplinite cu o relativă regularitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 309. *Deşi odaia şi dormitorul erau mici, mobilierul dădea impresia de lărgime.* PREDA, R. 62.

3. (Despre mărimi fizice) Care are valoarea dependentă de un anumit sistem de preferinţă; care se defineşte sau se calculează prin raportarea la o altă mărime sau la anumite condiţii concrete. Cf. DL, DM.

4. Care nu există decît în relaţie cu altceva. Cf. DL, DM.

— Pl.: *relativi, -e.* — Şi: (învechit) **rălativ, -ă** adj.

— Din lat. **relativus, -a, -um,** fr. **relatif,** it. **relativo,** germ. **relativ.**

RELATIVÍSM s. n. **1.** (Filoz.) Exagerarea aspectului relativ **(2)** şi ignorarea aspectului absolut al cunoaşterii, al valorilor morale, artistice etc. Cf. DL, DM, DN², DER.

2. Relativitate **(1)**. *Autorul . . . pare a şti că ceea ce numim „adevărat" este totdeauna produsul unui punct de vedere şi că singura putinţă de a ne salva oarecum din relativismul fatal al cunoştinţei este a înmulti perspectivele în jurul aceluiaşi obiect.* VIANU, A. P. 391. *Nici o morală nu invită la incertitudine şi relativism.* RALEA, S. T. II, 278.

— Din fr. **relativisme.**

RELATIVÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la relativism **(1)**, care ţine de relativism. *Teorie relativistă.* DL, cf. DM.

2. S. m. şi f. Partizan, adept la relativismului **(1)**. *Scriitorul pare a fi un relativist.* VIANU, A. P. 254.

3. Adj. (Fiz.) Referitor la teoria relativităţii, la efectele prevăzute de această teorie.

— Pl.: *relativişti, -ste.*

— Din fr. **relativiste.**

RELATIVITÁTE s. f. **1.** Însuşirea de a fi relativ **(2)**; relativism **(2)**. Cf. ŞĂINEANU. *Am pierdut sensul vorbelor şi relativitatea faptelor.* BRĂESCU, O. A. II, 347. *Ajunge la concluzia relativităţii oricărei cunoaşteri şi teoretizări a fenomenului social.* V. ROM septembrie 1954, 150. *Îţi lipseşte simţul relativităţii adevărului.* H. LOVINESCU, T. 336. *Filozofii reacţionari . . . au exagerat în mod unilateral relativitatea cunoştinţelor noastre.* CF 1962, nr. 1, 48.

2. (Fiz.) Proprietate a mărimilor fizice de a depinde de condiţiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referinţă la care sînt raportate. ◇ *Teoria relativităţii* = teorie a interdependenţei dintre spaţiu, timp şi materia în mişcare, cuprinzînd legi valabile atît pentru viteze mici de deplasare ale corpurilor, cît şi pentru viteze relative foarte mari, comparabile cu viteza luminii. *Teoria relativităţii lui Einstein ne-a obicinuit cu noţiunea de masă variabilă.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/4, cf. LTR², DER.

— Din fr. **relativité.**

RELATIVIZÁ vb. I. Tranz. fact. (Rar) A face ca ceva să devină relativ **(2)**. Cf. BUL. FIL. II, 225. *O astfel de întreprindere relativizează deallfel viaţa morală.* VIANU, A. P. 164.

— Prez. ind.: *relativizez.*

— De la **relativ.**

RELATIVIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a relativiza. *Începe acum relativizarea principiilor de viaţă, crezute mai înainte imuabile.* BLAGA, G. 37.

— V. **relativiza.**

RELÁŢIE s. f. **I.** Expunere, relatare, povestire; dare de seamă; (mai ales la pl.) informaţie. *Am făcut relaţie exţelenţiei tale, închizînd împreună şi scrisoarea.* MAIOR, I. B. 338/4 *Urmează relaţia ofiţială de luarea cetăţei Rahova.* AR (1829), 30²/10. *Relaţie de starea învăţăturilor publice în Moldova pe anul şcolar 1839/1840.* ASACHI, R. [Titlu]. *Să alătură, pă lîngă acest plecat răport, relaţie de cele ce . . . am cunoscut că este de neapărată trebuinţă a să îndrepta* (a. 1842). DOC. EC. 759. *Socot de prisos a-ţi da aici o relaţie amănuntă despre deliberarea fraţilor noştri.* ap. GHICA, A. 151. *Şincai precepuse cum se cuvine relaţiunea analistului grec.* HASDEU, I. C. I, 5. *Nu avem prin urmare a face cu o operă de artă, ci cu relaţia exactă a unuia dintre făptuitori.* CARAGIALE, O. IV, 416. *Asupra acestei descoperiri s-au tipărit în România două relaţiuni, din care mă voi sili a extrage faptele ce par mai neînduioase.* ODOBESCU, S. II, 184. *Relaţia celor cinci genovezi spune că puţini dintre valahi scăpară, căci mai toţi preferiră să moară cu arma în mîini.* XENOPOL, I. R. IV, 77. *Pe măsură ce inspecţia înaintează, suita creşte în urma generalului . . . , căruia maiori şi căpitani zeloşi se găsesc să-i dea relaţii.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Relaţia manuscriptă a domnului Paul de Marenne . . . cuprinde lungi consideraţii morale şi filozofice.* SADOVEANU, O. X. 30. *Natura românească, în formele ei caracteristice şi cu farmecul ei particular, apare în unele din relaţiunile de călătorie ale lui Alecsandri.* VIANU, A. P. 218. *După relaţia anonimă asupra revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, publicată de N. Iorga, Tudor a fost „moştean" din Gorj, adică ţăran liber.* OŢETEA, T. V. 73. *Stănică urmă relaţiunea: — Şi cum îţi zisei. Soacră-mea strînge bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 65.

II. 1. (Mai ales la pl.; de obicei urmat de determinări care indică felul, natura, caracterul) Legătură, raport între două sau mai multe persoane, popoare, state, clase etc. *Marchezul . . . au făcut oarecare luări aminte relaţiilor (legăturilor) din afară ale Marei Britanie.* AR (1829), 54²/41. *Relaţiile negoţului între aceste două rigaturi, de ce merg, să fac mai întinse.* CR (1829), 282²/19. *Puterea cea nebiruită a vremii a schimbat aceste relaţii.*

MARCOVICI, D. 470/24. *Istoria Moldovei, ce-i plină de evenimente interesante, e țesută cu acele ale popoarelor învecinate, cu cari se afla în relațiuni politice și sociale.* ASACHI, S. L. II, 31. *Prin relațiile lor cu barbarii, ei introduseră între dînșii cele dintîi cunoștințe de agricultură.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Relațiile mele cu toate puterile străine îmi dau încrederea că pacea lumii este asigurată.* CR (1848), 27¹/35. *Grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni, atît în relațiile lor cu proprietarii lor, cît și în acele cu ocîrmuirea* (a. 1848). URICARIUL, X, 9. *Prefacirea hainilor au prefăcut de îndată condițiile sociale a lumii noastre, precum și relațiile familiei.* RUSSO, S. 18. *Ei nu încetară de a fi în cele mai bune relațiuni.* NEGRUZZI, S. I. 111. *Alți eleniști se puseră în relațiune cu toți învățații Europei.* GHICA. S. 93. *Boierii cei tineri, din cauza strînselor relațiuni ce aveau cu fanarioții . . . , contractaseră încă dupe atunci o mulțime de viciuri.* FILIMON, O. I, 177. *Manifestă o relațiune amicală între curțile din Suceava și din Tîrgoviște.* HASDEU I. C. I, 6. *Drumuri de fier . . . ne vor pune în relație cu lumea întreagă.* ALECSANDRI, T. 971. *Confuzia . . . în politică, în educația tinerimi . . . , în relațiile sociale provine din starea înapoiată în care se află încă toate științele numite „biologice".* MAIORESCU, CR. II. 131. *Vom merge și prin țările vecine, cu care românii au întreținut relațiuni de amicie seau de rivalitate.* ODOBESCU, S. I, 191. *Toată omenirea să trăiască în relații prietenești.* CONTEMPORANUL, IV, 136. *Dar ce am eu ca lumea? Viața din casă? Relațiile cu oamenii civilizați?* DELAVRANCEA, S. 112. *Pricina trebuie să se caute în viața materială a societății . . . , în relațiile politico-economico-sociale.* GHEREA, ST. CR. I, 68. *Familiile dumneavoastră nu sînt în relații de prietenie.* AGÎRBICEANU, A. 50. *A conlucrat prea puțin pentru sporirea relațiilor negoțului seu cu acel din Moldova.* N. A. BOGDAN, C. M. 133. *Ar fi avut relații mai frecvente cu brașovenii negustori ce treceau pe teritoriul supus administrației lor.* BUL. COM. IST. V, 30. *N-avusese relații cu țăranii.* REBREANU, R. I, 169. *Nici o mirare că relațiile noastre nu sînt prea afectuoase.* C. PETRESCU, C. V. 74. *Își punea o parte din nădejde și-n această relație oficială de afaceri între tată și fiu.* SADOVEANU, O. VIII, 303. *Din limbile popoarelor vecine cu al nostru am primit de-a lungul veacurilor numeroase cuvinte, rezultat firesc al relațiilor impuse de condițiile materiale ale vieții.* IORDAN, L. R. 66. *Prin Samurcaș a intrat Tudor în relații și cu boierii care făceau parte din eterie.* OȚETEA, T. V. 138. *Amîndoi aveau relații cu cercurile revoluționare din Elveția.* V. ROM. februarie 1956, 28. *În aceeași perioadă se răcire și relațiile lui cu fiul cel mare.* PREDA, R. 18. *Pentru a putea trăi în societate, oamenii intră între ei în diferite relații sociale.* PR. DREPT. 9. *Începu să-i spună toate îndoielile lui despre Otilia, relațiile cu Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. I, 281. *A rupt relațiile cu el, a renunțat și la afaceri.* STANCU, R. A. IV, 321. *Cștigîndu-și întinse relații sociale și mari simpatii . . . , îl solicită să le dea lecții.* s februarie 1960, 52. ✧ *Relații de producție* = legături care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale. *Marx a descoperit că, din toate relațiile sociale, cele mai importante, determinante, sînt relațiile economice dintre oameni, relațiile de producție.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 25. *Au apărut în limbă numeroși termeni și expresii care corespund noilor relații de producție.* MACREA, F. 20. *Relațiile de producție socialiste descătușează activitatea creatoare a maselor.* CF 1961, nr. 2, 263. *Relațiile de producție capitaliste reprezintă un cadru social-economic prea îngust pentru dezvoltarea științei contemporane.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 49. *Relațiile de producție socialistă s-au generalizat în întreaga economie.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. *Obștea țărănească în istoria României constituie deci un fenomen fundamental . . . , în ciuda relațiilor de producție înapoiate pe care le reprezenta.* PANAITESCU, O. Ț. 10. ✦ (La pl.) Legături pe care le are cineva cu oameni supuși, influenți, în măsură să dea un sprijin, un ajutor etc. *De la înălțimea relațiunilor cu prefecții, maiorul se uita apoi cu ochii mici la camarazii săi de cazarmă.* BASSARABESCU, S. N. 153. *Ca să răzbești în București, dragul meu, prima condiție e să-ți cultivi relațiile.* C. PETRESCU, C. V. 66. *Poate o să vrea . . . să încerce să-ți găsească ceva, cum are dumnealui relații . . .* CĂLINESCU, E. O. I, 92. ✦ Legătură de dragoste; legătură sexuală. *Ce atinge mai de-a dreptul fericirea și nefericirea omenească: cîte relații de inimă nu se încheie cu aceeași ușurință!* MAIORESCU, CR. II, 153. *În curînd o relațiune amoroasă nebună se contractă între ei.* CARAGIALE, O. II, 119. *Nu mai putea vorbi mătușe-sei despre relațiile Aglaiei cu Scatiu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 160. *Face atunci o depoziție falsă împotriva Eliodorei . . . precum că ar fi avut de mult relații cu el.* CĂLINESCU, I. 57.

2. Legătură, conexiune, raport (între obiecte, procese, fenomene sau între însușirile acestora). *Cercetează figurile și însușirile și descopere relațiile sau împotrivirile lor.* VÎRNAV, F. M. I, 38²/22. *Punctuația . . . desparte și face chiar judecățile noastre, arată șirul și relația lor* (a. 1828). BV III, 584. *Lucrări ci nu stau mai mult în relație . . . cu puterile mele.* AR (1829), 70²/4. *Relația care leagă aceste două chipuri de a așăza dobînda se află prin proporție.* HELIADE, A. 101/25. *Relațiile (legăturile) ce sînt între organele inimii și creierilor.* PR. 30/13. *Unii scriu că această mișcare are relație cu politica.* CR (1834), 343¹/6. *Să vedem acum în ce relațiune a remas la romani studiul naturei în raport cu studiul omului.* ISIS (1856), 17¹/7. *Îi cunosc relațiunile esențiale din istorie.* MAIORESCU, CR. I, 10. *Forțele diverse ale universului erau considerate de vechi fizicieni ca fiind cu totul diferite, neavînd între ele nici o relațiune.* MAIORESCU, P. A. 36. *Leziunile . . . fiind în relațiune suficientă de la cauză la efect.* COD. PEN. R.P.R. 517. *A cunoaște înseamnă a stabili o relație cu ceva deosebit de tine.* VIANU, M. 40. *Dar care e relațiunea care leagă între ele, într-un mediu așa de anarhic, diferitele conștiințe?* RALEA, S. T. II, 35. *Sînt opere defuncte în care aluziile la persoane existente par sigure și totuși nimeni nu observă relațiunea.* CONTEMP. 1956, nr. 520, 1/2. *Un roman care nu solicită, prin concret, gîndirea cititorului și nu-i descoperă relațiile intime dintre fenomenele psihice e o imensă anecdotă, ce sfîrșește prin a obosi.* V. ROM. iunie 1957, 9. *Relațiile dintre stilistică și psiholingvistică.* SCL 1967, 261. ✦ (Gram.) Conexiune, interdependență a două sau mai multe elemente lingvistice. *Această notă comună, de cuvinte de relațiune, a adjectivului și adverbului se vede — în românește — și din faptul că amîndouă răspund mai adesea la aceeași întrebare: cum?* PUȘCARIU, L. R. I, 26. *În structura unui predicat nominal, singurul verb de relație este „a fi".* SG II, 106. *Sistemul sintetic al diferitelor limbi diferă nu numai prin repertoriul de forme de relație, ci și prin raportul dintre aceste forme și sensul relațiilor.* SCL 1957, 433. *Se poate spune că funcțiunea propoziției este de fapt relația.* L. ROM. 1959, nr. 5, 40. *Genitivul de relație după adjective este bine reprezentat.* IST. L. ROM. I, 272. ✧ *Complement circumstanțial de relație* = complement circumstanțial care arată obiectul la care se referă o acțiune sau o calitate, limitînd de obicei la o parte a lui acțiunea sau calitatea. Cf. GRAM. ROM¹. II, 141. *Propoziție circumstanțială de relație* = propoziție circumstanțială care corespunde ca funcțiune complementului circumstanțial de relație. *Propoziția circumstanțială de relație este constituită adesea din expresia „în ce privește", „cît privește" cu complementul verbului.* SG I, 146, cf. GRAM. ROM². II, 320. *Timp de relație* = timp relativ, v. r e l a t i v. *În limba română, la indicativ, . . . timpuri de relație sînt mai mult ca perfectul și viitorul anterior.* GRAUR, I. L. 153.

— Pl.: *relații.* — Și: **relațiúne,** (învechit) **relăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

— Din lat. **relatio, -onis,** fr. **relation,** germ. **Relation.**

RELAȚIÚNE s. f. v. **relație.**

RELAXÁ vb. I. R e f l. **1.** (Despre corpuri elastice aflate în stare de încordare, în special despre mușchii corpului) A se destinde. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Trăsăturile feții i se relaxau.* CAMIL PETRESCU, P. 225. ✦ F i g. A-și liniști nervii, a se destinde.

2. (Despre tensiunile interne dintr-un corp) A scădea, fără ca să varieze deformația corpului. DL.
— Prez. ind.: *relaxez.*
— Din fr. **relaxer.**

RELAXÁRE s. f. Faptul de a se relaxa.
1. Destindere, relaxație. Cf. relaxa **(1).** (Fig.) *Prin o mai strînsă disciplină trebuie să dispară relaxarea organelor administrative.* MAIORESCU, D. I, 71, cf. ALEXI, W. *A fost o relaxare generală a spiritului de ordine și de autoritate.* REBREANU, R. II, 240. *Afirma o eleganță personală, tocmai în cea mai impersonală epocă pentru băieți: aceea a schimbării uniformei cu costumul civil, și a relaxării tutelei părintești.* TEODOREANU, M. II, 525. ✦ Fig. Liniștire a nervilor sau a unei stări de spirit; destindere. *Bălcescu îl privește cu ochi strălucitori . . ., căci violența lui e, în această creștere uimitoare, alternată cu clipe de relaxare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 619. *Firul central al povestirii este adesea întrerupt de episoade suplimentare . . ., ceea ce dă romanului aspectul unei rapsodii întocmite . . . și spre relaxarea cititorului, a cărui atenție se mai odihnește.* LL 1955, 130. ✦ Scădere din intensitate a tensiunii dramatice. *Acțiunea în muzică se creează prin înlănțuirea sunetelor, prin raportul, prin tensiunile și relaxările repetate și de diferite grade.* M 1961, nr. 1, 42.
2. Scădere a tensiunilor interne dintr-un corp, deformația lui rămînînd constantă. Cf. relaxa **(2).** DL.
3. Proces prin care un sistem fizic scos dintr-o stare de echilibru termodinamic, electric etc., revine liber și relativ lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru; relaxație. Cf. DER.
— Pl.: *relaxări.*
— V. **relaxa.**

RELAXÁT, -Ă adj. (Despre corpurile elastice, în special despre mușchii corpului) Destins. Cf. ALEXI, W. *Fenomenul presupune o articulare a lui „i" cu organele oarecum relaxate, ca atunci cînd dăm un răspuns în silă, fără convingere sau neglijent.* IORDAN, STIL. 38. *Pe fața ei îmbătrînită, în trăsăturile relaxate de somn, se citea o adîncilă îngrijorare.* S august 1960, 11. ✦ Fig. Degajat, lejer. *Ținuta lor . . . este excesiv de liberă și de relaxată pentru niște ofițeri de marină.* T decembrie 1962, 53.
— Pl.: *relaxați, -te.*
— V. **relaxa.**

RELAXÁȚIE s. f. Relaxare. Cf. BARCIANU.
— Pl.: *relaxații.* — Și: (învechit) **relaxațiúne** s. f. BARCIANU.
— Din fr. **relaxation.**

RELAXAȚIÚNE s. f. v. **relaxație.**

RELĂCIÚNE s. f. v. **relație.**

RÉLEA adv. (Regional; în loc. adv.) **De-a-(n) relea** = pe nimic, pe gratis, în zadar, degeaba (Crișcior—Hunedoara). Cf. PAȘCA, GL. *Nu lucru eu de-a-n relea la nime.* id. ib.
— De la **rău.**

RELEGÁ[1] vb. I. Tranz. **1.** (Livresc) A izgoni; a surghiuni, a exila, a expulza. *Napoleon cel mare . . . fusese relegat un timp în această insulă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 148. *Sultanul . . . îl relegă în mahalaua genoveză a Constantinopolei.* XENOPOL, I. R. IV, 251, cf. GHEȚIE, R. M. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Fig. *Levante devine figura din primul plan al poemei și Calavryta este relegată tocmai în cel de al treilea.* MACEDONSKI, O. IV, 73. *Stai . . . cu mîinele pe pept, în catacombele triste, unde creștinismul te-a relegat.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 217.
2. (Rar) A plasa, a așeza. *Puține specii ce aparțin în clasa aceasta au florile unisexuate; însă, prin totalul celorlalte caractere, urmez să fie relegate aici.* CRECESCU, FL. 7.
— Prez. ind.: *relég.*
— Din fr. **reléguer,** lat. **relegare.**

RELEGÁ[2] vb. I. Tranz. (Învechit) A relua. (Refl. pas.) *Așa se suscepu în acest protocol și se relează la dieta proximă.* BARIȚIU, P. A. III, 76.
— Prez. ind.: *releg.*
— Din lat. **relegere.**

RELEGÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a relega[1] și rezultatul ei; izgonire; surghiunire expulzare; relegație. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *relegări.*
— V. **relega**[1].

RELEGÁȚIE s. f. (Livresc) Relegare. Cf. BARCIANU. *Mișcările de la 1848 se sfîrșiseră cu o serie de relegațiuni.* CĂLINESCU, E. 68, cf. DN[2].
— Pl.: *relegații.* — Și: **relegațiúne** s. f.
— Din fr. **relégation,** lat. **relegatio, -onis.**

RELEGAȚIÚNE s. f. v. **relegație.**

RELÉGE s. f. v. **religie.**

RELÉU s. n. **1.** Înlocuire a cailor (în cursul unui drum), a clinilor (în timpul vînătorii) sau a ștafetelor (în timpul unei curse); locul unde se face schimbul; animalul sau ștafeta de schimb. *De ce nu trimiteți și acum stafete și nu țineți releuri postale?* MAIORESCU, D. I, 472, cf. ALEXI, W.
2. Dispozitiv sau aparat care realizează anumite comenzi (comutarea unui anumit circuit etc.) atunci cînd variază o mărime caracteristică. Cf. LTR.
3. Instalație intermediară a unui lanț de transmisiune, prin care parametrii mesajului, atenuați sau deformați pe parcursul lanțului, se readuc la valoarea inițială. Cf. DL, DM.
— Pl.: *relee* și *releuri.*
— Din fr. **relais.**

RELEVÁ vb. I. **1.** Tranz. A scoate în evidență, a face să se observe, a reliefa, a sublinia, a remarca. *Nu putem vorbi de acest curios incident fără a releva circumstanțele lui atenuante.* MAIORESCU, D. I, 23. *Eu crez că asta trebuie relevat.* CARAGIALE, O. III, 12. *Relevăm însă aci o dificultate.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 215, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ar mai fi în sfîrșit de relevat unele particularități dialectale.* BUL, COM. IST. II, 148. *Relev această coincidență, pentru că, atunci cînd aceeași idee le vine la doi oameni, ea are șorți să fie adevărată, oricît de curioasă ar părea.* IBRĂILEANU, S. L. 5. *Răscoalele țărănești din 1907 ne-au relevat un scriitor în d. Virgil Arion.* LOVINESCU, C. V, 192. *Pentru a termina discuția despre flexiunea verbală, voi mai releva cîteva fapte.* IORDAN, STIL. 167. *Discuțiile au relevat însă și o serie de lipsuri ale filmului.* CONTEMP. 1953, nr. 350, 4/6. *Rînduirea proverbelor după sens relevă la Anton Pann o artă subtilă.* V. ROM. noiembrie 1954, 147. *Știa să povestească interesant, relevînd amănunte expresive.* S ianuarie 1961, 13 ✧ Refl. *Părea în adevăr o ființă nouă, ce pe fiecare zi și pe fiecare minut se releva bărbatului său.* D. ZAMFIRESCU, I, 92. ✦ (Rar) A băga de seamă, a observa. *Da! zise tînărul, făcîndu-se a nu releva nici o posibilă ironie.* CĂLINESCU, S. 19. ✦ Refl. A se dovedi, a se manifesta ca . . ., a se dezvălui. *Femei care se credeau de lume s-au relevat negustorese aprige.* CĂLINESCU, S. 40. *Caracterul de sistem al limbii se relevă, între altele, atunci cînd încercăm să ne însușim structura gramaticală a unei limbi străine.* MACREA, F. 18. ✦ A pune în discuție, a ridica. (Refl. pas.) *Am avut onoare să subscriu o petiție, care s-a relevat în această Cameră.* MAIORESCU, D. II, 139.
2. Intranz. (Rar) A ține de ceva, a depinde; a proveni din . . . *Există o subțirime a taliei . . . specifică fetițelor; dar există și o subțirime specifică slăbiciunii . . . Subțirimea actriței noastre relevă simultan din ambele surse.* ALAS 18 VII 1937, 14/4. *Aceste tăceri expresive sînt peisagii fizionomice mute care relevă esențialmente de arta cinematografului.* ib. 25 VII 1937, 14/4.

— Prez. ind.: *relév.* — Şi: **relievá** vb. I. IBRĂILEANU s. 7, IORDAN, L. R. A. 482.
— Din fr. **relever.** — **Relieva,** prin apropiere de *reliefa.*

RELEVÁNT, -Ă adj. Care relevă **(1),** care scoate în evidenţă, care remarcă ceva; remarcabil. Cf. ALEXI, W. *În cazul propoziţiei completive, conjuncţia este mai puţin relevantă pentru înţelegerea frazei decît în cazul circumstanţialelor.* IST. L. ROM. I, 299. ✧ (Adverbial) *Nu lipsesc nici informaţii statistice şi economice sau descrieri perfect sociologice, dar ele sînt articulate în situaţii dramatice . . ., sau purtate de oameni vii şi care le întrupează relevant.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. ✦ (Lingv.) Distinctiv. *În majoritatea limbilor romanice însă, accentul este mobil şi relevant.* ROSETTI, I. L. R. I, 59.
— Pl.: *relevanţi, -te.*
— Din fr. **relevant.**

RELEVÁNŢĂ s. f. (Rar) Însemnătate, semnificaţie. *Sub forma sa negativă eroarea de fapt capătă relevanţă juridică.* COD. PEN. R. P. R. 177.
— Pl.: *relevanţe.*
— De la **releva.**

RELEVÁRE s. f. Acţiunea de a r e l e v a **(1)** şi rezultatul ei; punere în evidenţă, reliefare; (rar) relevaţie. *O asemene idee este . . . relevarea simţului de nemurire.* RUSSO, s. 187. *Poetul nu poate întrebuinţa asemenea verbe şi substantive goale, ci este silit a le îmbrăca, a le împrospăta în partea lor sensibilă prin anume relevare a ei.* MAIORESCU, CR. I, 20, cf. ALEXI, W. *Arată dimpotrivă că mizeria curmă relevarea posibilei genialităţi.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/1.
— Pl.: *relevări.*
— V. **releva.**

RELEVÁŢIE s. f. (Rar) Relevare. DN².
— Din germ. **Relevation.**

RELEVÉU s. n. Figură care redă, la o scară indicată, dispoziţia de plan, o secţiune sau un detaliu dintr-o construcţie arhitecturală sau dintr-un ansamblu urbanistic; operaţie de măsurare şi de desenare la scară a elementelor unei construcţii, ale unui ansamblu de construcţii etc.; desen, schiţă în care sînt reprezentate la scară aceste elemente. *A trebuit a se curăţi toate părţile deteriorate, după ce mai întîi s-a făcut releveul exact.* MON. IST. II, 69. cf. MDT, DN².
— Pl.: *relevee* şi *releveuri* (DN²).
— Din fr. **relevé.**

RELEVMÉNT s. n. (Nav.) Unghi format de o direcţie de referinţă şi direcţia unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru ori printr-un obiect terestru sau de pe mare. Cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 301, 303, DN².
— Pl.: *relevmente.*
— Din fr. **relèvement.**

RELÍCHIE s. f. v. **relievă.**

RELÍCT, -Ă adj. Care a rămas, care s-a păstrat, care s-a menţinut din trecut. Cf. MG I, 143. ✧ *Specie relictă* = specie actuală de plante sau de animale, rămăşiţă a unei faune sau a unei flore dispărute, cunoscută într-o formă identică sau abia schimbată din timpuri geologice trecute. DER. ✦ (Substantivat, m. şi f.) Rămăşiţă, vestigiu. *Dacă adultul face şi gestul arătător cînd zice „păpuşa aceasta" . . ., e o rămăşiţă din graiul său copilăresc sau o relictă din vremea cînd omul se găsea pe o treaptă culturală primitivă.* PUŞCARIU, L. R. I, 117, cf. 312. *O categorie de relict sînt dialectele şi în orînduirea socialistă.* CL 1956, 93.
— Pl.: *relicte.*
— Din lat. **relictus, -a, -um.**

RELICVÁRIU s. n. Cutie avînd forme variate, executată din materiale preţioase şi folosită pentru păstrarea rămăşiţelor din trupul unui sfînt sau a unor obiecte ale acestuia. DER.
— Pl.: *relicvarii.*
— Din fr. **reliquaire.**

RELICVÁT s. n. Rest de datorie după reglarea unui cont. Cf. ŞĂINEANU. *Creditorii ce nu se opun şi cari se prezintă, după lămurirea socotelilor şi plata reliquatelor, nu au recurs decît în contra legatarilor.* HAMANGIU, C. C. 173, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *relicvate.* — Scris şi: *reliquat.*
— Din fr. **reliquat.**

RELÍCVĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Moaşte. *Relicviile — moaştele— sîntei au stat . . . cîtva timp la Tîrnova, apoi fură strămutate la Belgrad* (a. 1829). URICARIUL, XIV, 296. [Biserică] *unde au stătut piste un vec relicviile (moaştele) Sft. Ioan Noul.* AR (1 829), 140²/24. *Oasele eroului nostru . . . le împărţiră nobilii Transilvaniei ca nişte relicve.* CR (1848), 18³/4, cf. STAMATI, D., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Iosif* [al II-lea] *interzice veneraţia relicvelor.* BLAGA, G. 116.
2. Obiect rămas din trecut şi păstrat (cu veneraţie) ca amintire. V. v e s t i g i u. *Patriarhul îi trimite o sabie sfinţită şi relicvii prin arhiepiscopul de Corint.* ASACHI, S. L. II, 24. *Căsuţă . . ., fără a fi împodobită cu statui, statuete şi relicvii de cîte două mii de ani.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 41. *Besericuţa . . . făcută de Alexandru cel Bun . . . stă pe lîngă ele ca o sfîntă relicvie.* NEGRUZZI, S. I, 214. *Ce rană dureroasă aveam să-i scormonesc cu aceste relicve ale mortului, pe care i le aduceam în buzunarul meu!* C. PETRESCU, S. 162. *Scrisoarea ta vine de la o mănăstire, şi-n adevăr are o înfăţişare de relicvie: închisă într-un plic îngălbenit şi ros de vreme.* SADOVEANU, O. VI, 340. *Relicvele, cele mai multe sepulcrale, din fostul centru roman, arată un nivel artistic superior.* CĂLINESCU, C. O. 160. *Moldova cea veche, cu monumente şi relicve legendare, renaşte sub lumina acestei zile.* V. ROM. februarie 1964, 80. (Ironic) *O îngrămădire de de cioburi, scînduri şi velinţe . . ., alcătuind . . . relicvele „succesiunii".* KLOPŞTOCK, F. 59. ✧ F i g. *Am norocirea a-mi avea bătrînul meu, pre care . . . l-am găsit de la părinţi . . ., relicvie preţuoasă pre care n-aş schimba-o pe cea mai scumpă anticuitate.* NEGRUZZI, S. I, 301. *Bietul bătrîn, . . . biata relicvă pesle a cărei ochi anti îşi lăsase paianjenitele cortine, apărea, adus ca un specimen rar de longevitate.* ANGHEL, PR. 62.
— Pl.: *relicve.* — Şi: (învechit) **relievie** (pl. *relicvii*), **relíchie** (SCRIBAN, D.) s. f.
— Din lat. **reliquiae,** lat. med. **reliquia,** fr. **reliques.**

RELÍCVIE s. f. v. **relievă.**

RELIÉF s. n. **1.** Sculptură în care formele se desprind uşor de pe un fond plan cu care fac corp comun (v. b a s o r e l i e f, a l t o r e l i e f); ridicătură, proeminenţă pe o suprafaţă. *La amîndouă părţile ei împodobite cu statuie, cu reliefuri.* AR (1829), 144²/24, cf. STAMATI, D. *În această versiune nu este văzut Bachus pre nici un relief, pre nici o pictură cunoscută pînă astăzi.* BOLLIAC, O. 268. *Zice că s-ar fi aflai „un trofeu, ca un candelabru, iară de argint, cu felurite relievuri înaurite".* ODOBESCU, S. II, 186, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Aurul avea nuanţe verzui, vechi: reliefurile puţin tocite.* C. PETRESCU, A. 325. *Profesorul a cumpărat două reliefuri, despre care zicea că vor sta foarte bine în biblioteca sa.* VLASIU, D. 114. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **În relief** = ieşit în afară dintr-un plan, proeminent. *Litere în reliev.* AR (1830), 376¹/48. *Tabloane în reliev.* CALENDAR (1855), 53/27. *Un fel de salon pătrat, spoit cu var şi în mijlocul tavanului cu un cerc de flori arăbeşte, tot de var, lucrate în relief.* FILIMON, O. I, 178. *Vasele mari, de aur sau de argint, poartă pe marginile lor, în relief, oameni şi cai în mişcare, excelente realizări de artă.* STANCU, U.R.S.S. 122. *În arhitectura contemporană, lipsită de ornamentaţii în relief, policromia aduce cu sine voioiciune şi dinamism.* V. ROM. septembrie 1963, 181. ✧ E x p r. **A ieşi** (sau **a scoate, a pune,**

a reieși[1]) **în relief** = a (se) evidenția, a (se) remarca, a (se) sublinia, a (se) releva. *Cele importante să reiasă în relief, pe primul plan, cele secundare să se umbrească pe planul al doilea.* HASDEU, I. V. X. *Subiectul nu reiese destul în relief pe fondul clarobscur al școalei germane.* MACEDONSKI, O. IV, 71. *Clasicii marxismului au scos cu putere în relief faptul pieirii vechiului și nașterea necesară a noului ca lege a dezvoltării în natură și societate.* CONTEMP. 1953, nr. 360 2/5. *Problema este prezentată sintetic, cu punerea în relief a trăsăturilor caracteristice ale obștii.* PANAITESCU, O. Ț. 5. ✦ Formă, contur. *Lucrurile din realitatea imediată căpătau relief.* BARBU, P. 258. ✦ Fig. Strălucire, forță; plasticitate. *Pantaloni de o albeață strălucitoare, călțăminte splendide europenești dau un relief avantagelor persoanei sale.* CR (1848), 14[1]/27. *În poezia noastră . . . versul lui Eminescu se detașează într-un relief izbitor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 247. *Și citeodată această deticatețâ și acest adevăr se arată cu atîta relief într-un singur vers!* GHEREA, ST. CR. III, 247, cf. ȘĂINEANU. *Voi povesti o întîmplare ce o rezumă* [atmosfera] *printr-un relief puternic.* LOVINESCU, M. 48. *M-am apucat cu tot dinadinsul să consolidez inspirația colegului și să-i dau rezistență și relief.* GALACTION, A. 93. *Traducerile fără relief ale lui Aristia, Costache Caragiale le declama cu ifos și patos.* SADOVEANU, E. 69. *Relieful este al doilea efect obținut prin metaforă.* VIANU, M. 63. *Trăsăturile de caracter ale personagiului pozitiv trebuie să aibă relief.* CONTEMP. 1953, nr. 344, 3/5. *După lectura primei propoziții, construcția folosită de autor încă nu capătă relief.* CL 1957, 232. *Figura . . . bătrînei Bălan cîștigă relief printr-un gest simplu ce dezvăluie un luminos orizont moral.* S august 1962, 43. *Calitatea esențială a frazei lui Creangă este relieful.* L. ROM. 1965, nr. 4, 454.

2. Conformație a suprafeței terestre. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Satul întreg și jumătate din hotar se întindeau în fața lor ca o hartă mare cu reliefuri în culori.* REBREANU, I. 67. *Mă uitam în zarea capricios tăiată de relieful munților.* GALACTION, O. 344. *Imaginat în perspectivă panoramică, monumentalul relief al Ardealului este obiectul unei amplificări retorice.* VIANU, A. P. 41. *Copacii însă uită de flori și relief, În ceața-ntinsă, sură, din spațiu.* ARGHEZI, VERS. 86. *În toate lucrările menționate, el a căutat să înregistreze cît mai exact formele de relief.* MG I, 19. *Zona subcarpatică face tranziție, ca structură și relief, spre regiunile din fața munților.* GEOLOGIA, 115, cf. 38.

3. Modelaj al volumelor obținut prin valorație în pictură și grafică. *Problema reliefului, mișcării și a peisagiului . . . a constituit principalul obiect de cercetare al pictorilor florentini.* OȚETEA, R. 283.

— Pronunțat: *-li-ef.* — Pl.: *reliefuri.* — Și: (învechit) **reliév** s. n.

— Din fr. **relief.** — **Reliev** < it. **relievo.**

RELIEFÁ vb. I. Tranz. **1.** A lucra în relief **(1)** (un ornament sculptural, o gravură etc.). *Scotea la lumină o bricheță cu măiestrie alcătuită . . . dintr-o medalie comemorativă. De o parte era reliefat Cuza Vodă, de cealaltă, Mihail Kogălniceanu.* SADOVEANU, O. IX, 426.

2. A scoate în evidență, a pune în lumină; a sublinia, a accentua, a releva **(1).** *Sub lumina . . . crudă* [a soarelui] *oamenii și lucrurile răsar ca niște schițe cu apă tare, reliefate de un puternic maestru cu mîna sigură, cu desemnul hotărît.* PETICĂ, O. 279. *Regizorii reliefează . . . semnificația socială, fără însă să se îndepărteze de adevăratul fond istoric al piesei.* SAHIA, U. R. S. S., 149. *Capete, aprinse de glorie, mișunau într-o învălmășeală caldă și moale, reliefînd, asimetric, . . . întrecerea.* KLOPȘTOCK, F. 104. *Înesmnările de față vor încerca totuși să-și găsească poteca lor prin stufișul unei gîndiri atît de exuberante, reliefînd cîteva din motivele ei tipice.* VIANU, A. P. 163. *Exagerarea . . . ar fi putut reliefa imaginea.* V. ROM. ianuarie 1954, 167. *Am considerat necesar să reliefăm cît mai mult particularitățile lexicale.* FDI, 199. *Nu pot rezista ispitei de a reliefa cîteva intuiții surprinzătoare ale unor valori.* S iulie 1960, 31. *După cum au reliefat toți scriitorii realiști ai secolului al XIX-lea și al XX-lea, tocmai setea de avere și de putere generate de relațiile de exploatare dezumanizează omul.* CF 1962, nr. 1, 13. *Pe toți ne preocupă să reliefăm ceea ce este esențial în lucrarea dramatică.* T noiembrie 1962, 7. ✧ Refl. pas. *Pentru că acelea care au scris poeziile din paginile antologiei sînt femei, toate trăsăturile epocii contemporane se reliefează parcă mai puternic, mai viu.* S mai 1960, 88.

— Pronunțat: *-li-e-.* — Prez. ind.: *reliefez.*

— V. **relief.**

RELIEFÁNT, -Ă adj. (Rar) Evident, pregnant. *Lipsea acestei cărți diversitatea infinită de atitudini, subtil dozate . . ., care dă unei cărți . . . impresia reliefantă a marilor creațiuni.* TEODOREANU, M. II, 361.

— Pronunțat: *-li-e-.* — Pl.: *reliefanți, -te.*

— De la **reliefa.**

RELIEFÁRE s. f. Acțiunea de a reliefa **(2)** și rezultatul ei; evidențiere, subliniere, accentuare, relevare. *Reliefarea și delimitarea individualității.* IBRĂILEANU, S. L. 36. *Reliefarea sonorităților iernii, prin asocierea cu acele ale unor vreascuri uscate, menține imaginația scriitorului într-o arie puțin întinsă.* VIANU, A. P. 246. *„Revista matematică și fizică" . . . aduce o contribuție importantă la . . . reliefarea legăturii indestructibile ce există între matematică și fizică.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 5/1. *În genere sînt piese de o mare concentrare dramatică, cu un dialog de un pronunțat rol funcțional în relifarea lumii lăuntrice a personajelor.* S iunie 1960, 63. *Reliefarea expresiei în partida solistică.* M 1962, nr. 4, 36.

— Pronunțat: *-li-e-.* — Pl.: *reliefări.*

— V. **reliefa.**

RELIEFÁT, -Ă adj. Ieșit în relief **(1)**; proeminent. *Filip, masiv, cu mușchii reliefați puternic, își trecu acru mîneca bluzii peste obrajii asudați.* SAHIA, N. 30. ✦ Fig. Scos în evidență, pus în lumină; subliniat, accentuat, conturat. *Numai artistul vede așa de clar, așa de reliefate liniile hotărîtoare.* GHEREA, ST. CR. III, 139. *Stratificarea socială era mult mai reliefată și mai diferențiată.* BLAGA, G. 32. *Un fapt mai reliefat sau mai caracteristic este ridicat la rangul de explicație generală.* RALEA, S. T. II, 11.

— Pronunțat: *-li-e-.* — Pl.: *reliefați, -te.*

— V. **reliefa.**

RELIÉV s. n. v. **relief.**

RELIEVÁ vb. I v. **releva.**

RELÍGHIE s. f. v. **religie.**

RELIGHIÓN s. n. v. **religie.**

RELIGHIÓS, -OÁSĂ adj. v. **religios.**

RELIGHIOSITÁTE s. f. v. **religiozitate.**

RELÍGIE s. f. **1.** Formă a conștiinței sociale care se caracterizează prin credința în ființe sau forțe supranaturale, prin oficierea unui cult și prin existența bisericii sau a altor instituții și organizații corespunzătoare; confesiune, credință. *Relighia adecă credința.* ÎNCEPUTURI, 22. *Dacă se va întîmpla vreo întîmplare grea în lucrul religiei . . ., va fi datoriu a întreba despre acel lucru și pe preacinstitul domnul episcopul pravoslavnic unguresc.* ȘINCAI, HR. III, 40/20. *Religia cea catolicească.* MAIOR I. B. 117. *Și doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său.* BUDAI-DELEANU, Ț. 325, cf. DRLU, LB. *Religia cea stăpînitoare.* CALENDARIU BUDA (1816), 60/14. *Religia (credința) domnitoare aci* [în Portugalia] *este catolică.* CR 1829, 151[2]/9. *El mi-au zis că să duce pentru ca să facă datoriile relighiei sale.* KOGĂLNICEANU, S. 43. *Ea căuta să afle în sînul religiunei o mîngîiere și*

un agiutoriu la pătimirile sale. ASACHI, S. L. II, 16. *Pe la anul 865, bulgarii, popor finez, prin românii din Dacia nouă prtimesc religia creştină.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Misiunea lor era religia a o face cunoscută poporului.* CR (1848), 8²/8. *Începu a sili pre străini şi pre catolici a-şi lepăda relegea.* NEGRUZZI, S. I, 144, cf. 145, 242. *A voastre suvenire, ce sînt ni le-aţi păstrat, Sînt limba şi relegea.* MUREŞANU, P. 54/15. *Eu cunoşteam a voastră schimbare de relege.* I. NEGRUZZI, S. VI, 518. *Să frecvente şcoala acelei religiuni cu care se vor fi unit.* BARIŢIU, P. A. I, 187, cf. HELIADE, O. II, 14. *În Asia, leagănul omenirei, se naşte civilizaţia, adică: ocîrmuirea politică, limba, religia, artele şi ştiinţele.* RUSSO, S. 51. *Religia, dar, uni mai multe popoare.* BOLINTINEANU, O. 310. *Biciuia şi dărîma tot ce i se părea vredinc de cîrteală şi de dojană în religia, în politica, în instituţiunile şi în năravurile tărei sale.* ODOBESCU, S. I, 47. *Religia-o frază de dînşii inventată Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug.* EMINESCU, O. I, 59. *Politică, religie, moarte, cîntec ... nimic nu era străin de mintea lui.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 98. *Voim să vorbim de înrîurirea religiei asupra artei din veacul de mijloc.* GHEREA, ST. CR. II, 127, cf. DDRF. *La cei vechi nu s-a văzut niciodată religia în luptă cu statul, un fenomen care însoţeşte mai în tot decursul său istoria popoarelor de astăzi.* XENOPOL, I. R. I, 64. cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Are să creeze o religie nouă.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Religia cu îngustele ei canoane i-a împiedicat pe ţărani să dea forma figurii umane în materie.* VLASIU, D. 388. *Religia e o suprastructură, un rezultat al unei structuri economice.* RALEA, S. T. III, 144. *Iubite moşule, are şi religia rostul ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 215. *O latură principală a procesului de formare şi dezvoltare în mase a conştiinţei socialiste o formează eliberarea treptată a oamenilor muncii de sub influenţa religiei, eliberarea de superstiţii şi misticism.* CF 1961, nr. 1,15. ✦ Disciplină care, în vechiul sistem de organizare a învăţămîntului, se preda în şcoli, avînd ca scop instruirea şi educarea elevilor în spiritul credinţei propagate de biserică. *Obiecturile învăţate acolo sînt relighia, grămatica rusască, literatura şi loghica.* AR (1829), 142¹/10. *Îmi trece clară pe dinaintea ochilor figura părintelui Calihelu, profesorul nostru de religie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 243. *Cu Herdelea făcuse Belciug o înţelegere să-şi adune într-o singură după-amiază toate orele de religie.* REBREANU, I, 374. *La sfîrşit veni rîndul preotului, cu religia. Copiii, învioraţi, răspundeau limpede şi cu glas tare.* id. ib. 410.

2. Fig. Crez, cult; lucru sfînt, sacru, scump. *Tinerelul ...* [era] *admirator al altei religii literare şi al altor zei.* SADOVEANU, E. 60. *Credinţa în această comunitate europeană constituie o religie pentru umanişti.* OŢETEA, R. 244. *Creştinismul lui Arghezi a coborît la sursele sale primitive pentru a redeveni religia nedreptăţiţilor şi deposedaţilor lumii.* V. ROM. februarie 1957, 174. *Scrisul era la Caragiale o religiune.* ARGHEZI, T. C. 56. (Glumeţ) *Cum îndrăzneşte un om cu o mie ori două de lei pe lună, dacă nu şi mai puţin, să-şi facă o religie din pantaloni şi din cravate?* GALACTION, A. 426.

— Pl.: *religii.* — Şi: (învechit) **relighie, religiúne** (pl. *religiuni*), **relége** s. f., **relighión** (pl. *relighioane* LB) s. n.

— Din lat. **religio, -onis,** germ. **Religion,** fr. **religion.**

RELIGIONÁR, -Ă adj. (Învechit) Religios, bisericesc. *Acel proiect ... voieşte să răstoarne toate legile religionarie ale ţării.* BARIŢIU, P. A. I, 347, cf. BARCIANU. *Văzură mulţi o tîndinţă ascunsă în privinţa secularizării treptate a fondului religionariu.* SBIERA, F. S. 223, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunţat: *-gi-o-.* — Pl.: *religionari, -e.* — Şi: **religionáriu, -ie** (pl., rar, f. *religionarie*).

— Din lat. **religionarius, -a, -um,** fr. **religionnaire.**

RELIGIONÁRIU, -IE adj. v. **religionar.**

RELIGIÓS, -OÁSĂ adj. Care ţine de religie **(1)**, care se referă la religie; (rar) religionar, (învechit) religionariu. V. **bisericesc.** *Să se ţină un judeţ relighios preste dînşii.* PETROVICI, P. 207. *Întru relighioase şi politiceşti învăţături.* LEON ASACHI, B. [prefaţă] 12/6. *Întru crederea ce avem în d-ta, Vasilie Fabiean, despre relighioase şi morale cugetări ..., te orînduim profesor acestei gimnazie* (a. 1828). URICARIUL, VII, 173. *Acestea toate s-au zis ca nu cumva cei mai mulţi din catolici, stăpîniţi de păreri şi prejudecăţi religioase, să ajungă într-o mare covîrşire.* CR (1829), 54¹/14. *Sosirea acestui agiutor religios au aţîtat învăpăierea ortodoxilor.* ASACHI, S. L. II, 24. *Scriitori însemnaţi din toată Europa începură prin tipar a trezi opinia publică şi a deştepta zelul cruciatelor religioase împotriva barbariei păgîne.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Avea ... un fel de ură pentru oricare purta un vestmînt religios.* CR (1848), 30¹/64, cf. POLIZU. *Smărăndiţa începu cu stareţa o convorbire religioasă din care nu înţelesei nimic.* BOLINTINEANU, O. 347, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Din „irozii" de Crăciun el a făcut un fel de teatru religios, cu costume, cu cîntece şi cu dialoguri.* REBREANU, I. 67. *Dacă aş putea scrie ceva în noaptea asta, ar fi o filosofie religioasă cu cîntec de biserică.* BACOVIA, O. 228. *Pe lîngă oarecare dihonii politice, mai adaogă pe cele religioase, fiecare avîndu-şi biserică şi adunare deosebită.* SADOVEANU, O. X. 384. *Pînă dăunăzi, viaţa civilă a fost intim legată de viaţa religioasă monastică.* ARGHEZI, B. 91. *Cînd văzu că studentul nu se arată deloc încîntat de ideea convertirii la creştinism, Aurica crezu că e mai bine să se înlăture problema religioasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 256. ✧ *Slujbă religioasă* = cult care se oficiază în biserică pentru preamărirea lui Dumnezeu; serviciu divin. *Clopotele de la biserici sunau sfîrşitul slujbei religioase.* SADOVEANU, O. XI, 483. *Nu era slujbă religioasă, ci un fel de concert public religios.* CĂLINESCU, S. 428. ✦ Bisericos, evlavios, cucernic. *Mumă-sa ... sc înţepa că e şi religioasă pe lîngă altele.* CR (1848), 29²/46, cf. STAMATI, D. *Acesta fu de ajuns ca să gonească din inima mea religioasele impresiuni de mai nainte.* FILIMON, O. I, 309. *Poate că dispoziţiunile compatrioţilor noştri vor lua un avînt mai religios.* ALECSANDRI, S. 16. *O revistă redactată de un om religios nu va tipări ... vreo poezie în care se înjură religia.* GHEREA, ST. CR. I, 313, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Fără a fi religioşi, unii părinţi îşi marchează pe toată viaţa copilul, impunîndu-i un nume care simbolizează concepţiile lor politice, filozofice.* GRAUR, N. P. 21. ✧ Fig. *Sufletul meu cuprins de religioasa groază a tăcerii ... a trecut pe nesimţite de la chinuri la pace.* MARCOVICI, C. 102/4. *Religiosul sunet curmînd astă tăcere, În aer se răvarsă din turnul goticesc.* HELIADE, O. I, 75. *Auditoriul se alcătuia mai ales din dame bătrîne, mume a băieţilor care ascultau într-o religioasă tăcere.* NEGRUZZI, S. I, 5. *Numai religioasa a candelei lumină ... Luceşte înaintea icoanei.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *O linişte religioasă domnea peste întinderea imensă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 119. *Firea întreagă părea că se află într-o religioasă aşteptare.* HOGAŞ, DR. I, 3. *Iată pentru ce pomenirea lui Caragiale nu poate fi făcută cu liniştea deplină şi religioasă cuvenită unui recviem.* GALACTION, A. 272. *Fumară cu toată atenţia încordată la plăcerea fumului sorbit pînă în adîncul plămînilor, cu o gravitate religioasă.* C. PETRESCU, Î. II, 12. *Peste grădini, plutea o pace religioasă.* SADOVEANU, O. VIII, 288. *Cortina se coborî încet într-o tăcere religioasă.* CĂLINESCU, S. 805. *Într-o religioasă ascultare se dădu cetire apelului nominal.* s martie 1960, 35. ✦ (Substantivat; rar) Călugăr. *Religiosul ce-l însoţise ... fu mijlocitor între dînsul şi autoritate.* CR (1848), 4¹/78. *Ai uitat că religioşii, înainte de toate, sînt şi ei oameni?* FILIMON, O. I, 312.

— Pronunţat: *-gi-os.* — Pl.: *religioşi, -oase.* — Şi: (învechit) **relighiós, -oásă** adj.

— După lat. **religiosus, -a, -um,** fr. **religieux,** germ. **religiös.**

RELIGIOZITÁTE s. f. Sentiment religios profund, 4 evlavie, cucernicie, pietate. Cf. I. IONESCU, V. 3. *El este vrednic de însemnat prin patriotismul şi religiozitatea sa* (a. 1851). URICARIUL, V, 147/17. *Un singur lucru au popoarăle tot dreptul să pretindă în interesul religiosităţii de la clerul superior.* BARIŢIU, P. A. I, 352, cf. POLIZU. *De atunci încoace, mai mult din patriotism decît din reli-*

giozitate, sîntul cel cu diploma de național deveni obiectul celei mai înfocate veneraţiuni din partea moldovenilor. HASDEU, I. V. 35, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Protestantismul . . . a dat loc la secte în care s-au refugiat cugetarea şi religiositatea independentă.* OŢETEA, R. 324. *Poezia lui e plină de reflexe romantice, mergînd de la religiozitatea lamartiniană pînă la evocările decorative.* VARLAAM — SADOVEANU, 219. ✦ Fig. Atenţie mare; reculegere. *Ascultă cu religiozitate, admiraţie şi respect, un om care putea să vorbească atît de mult, repede şi savant.* C. PETRESCU, Î. II, 114. *Aşternu un prea frumos răvaş pe care Victoria îi ascultă cu religiozitate.* SADOVEANU, O. X, 534. *Femeile ascultară pe Titi cu religiozitate.* CĂLINESCU, E. O. II, 247. ✦ Fig. Stricteţe, rigurozitate, sfinţenie. *Păzesc cu religiozitate preceptul lui Martin Luther.* NEGRUZZI, S. I, 317. *Urmam cu religiozitate miile de observaţiuni şi experienţe . . .* [ale lui] *Humboldt.* GHICA, ap. CADE. *D. Ianeu Văcărescu, pe lîngă cadenţa cea veche a poporului român păzită cu religiositate în versurile sale, a însoţit şi luxul rimei întru toată eleganţa şi curăţenia ei.* ODOBESCU, S. I, 244. *La cursurile universitare, şi îndeosebi la seminare, venea cu religiozitate.* CĂLINESCU, C. O. 23.

— Pronunţat: *-gi-o-.* — Scris şi: *religiositate.* — Şi: (învechit) **relighiosităte** s. f. MAN. ÎNV. 146/25, IC. LUM. (1841), 72[1]/15.

— Din fr. **religiosité**, germ. **Religiosität.**

RELIGIÚNE s. f. v. **religie.**

RELOCAŢIÚNE s. f. (Jur.; ieşit din uz) Reînchiriere. *Locatarul nu poate opune relocaţiunea tăcută.* HAMANGIU, C. C. 368. *Ne-a scăzut chiria . . . fără . . . denunţarea contractului, dar cu o . . . perpetuă . . ., tacită relocaţiune şi cu o chirie înnumărată la întîmplare.* KLOPŞTOCK, F. 78.

— Pl.: *relocaţiuni.* — Şi: **relocaţie** s. f. ALEXI, W.

— Din fr. **relocation.**

RELOCÁŢIE s. f. v. **relocaţiune.**

RELÓN s. n. Fibră sintetică folosită la fabricarea ţesăturilor, a tricotajelor etc. *După un şir lung şi complicat de transformări chimice se obţine din petrol un fir moale şi fin — relonul.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849. *Pentru creşterea producţiei de fibre şi fire sintetice se va dubla capacitatea fabricii de relon.* ib. nr. 4 837, cf. L. ROM. 1962, 391. *Vor fi introduse în fabricarea maşinilor agricole . . . discuri din relon pentru maşina de semănat porumb.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791.

— După **nailon,** cu iniţiala de la România.

RELONÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană care lucrează la fabrica de relon. *La Săvineşti este cetatea relonului . . . dar oraşul reloniştilor este . . . la Piatra Neamţ.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 991, cf. L. ROM. 1962, 391, 397.

— Pl.: *relonişti, -ste.*

— **Relon** + suf. *-ist.*

RELUÁ vb. I. Tranz. **1.** A lua din nou un obiect în mînă. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Se trînteşte din nou în chaise-longue, îşi reia cartea şi e gata să se cufunde din nou în tăcere.* SEBASTIAN, T. 57. *Tremura, ghemuită în părete, cu ochii la Dănuţ, pe cînd domnul de jos îşi relua monoclul.* TEODOREANU, M. II, 19. *Ridică din umeri, reia hîrtiile.* H. LOVINESCU, T. 328. ✦ A lua îndărăt, a lua înapoi. *Reia-mi al nemuririi nimb Şi focul din privire.* EMINESCU, O. I, 177, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A venit să-mi spuie că-şi reia odaia.* BASSARABESCU, V. 130. *Să reluăm grozava putere Pe care-am împrumutat-o fiinţelor trecătoare.* ISANOS, Ţ. L. 30. ✧ Fig. *Îi e teamă că are să-l reia viaţa, să-l desprindă de tot ce-a adunat aci.* C. PETRESCU, Î. II, 76. ✦ A reocupa (un loc în spaţiu). *Se întoarse şi-şi reluă locul în careu.* CĂLINESCU, S. 30. *O părăsi şi-şi reluă locul pe scaun.* STANCU, R. A. III, 49. *Fiecare îşi reia locul.* H. LOVINESCU, T. 186. ✦ A dobîndi, a obţine. *Aceste cuvinte făcură pe Maria să tremure; dară după ce-şi reluă putere, ca privi pe bătrîn cu ochi rugători.* FILIMON, O. I, 106.

2. A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). *Mentor reluă vorba.* PLEŞOIANU, T. III, 30. *Pulsul . . . şi-a reluat mişcarea sa regulată.* LĂZĂRESCU, S. 56/23. *Era determinat . . . a-şi retrage demisia, a-şi relua funcţiile sale.* CR (1846), 1[2]/16, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O amorţeală de aproape un secol cuprinse pe greci, cari abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea reluară tradiţiile părăsite.* IORGA, L. I, 25. *Îşi reluă calea, fluierînd şi păşind mai apăsat.* REBREANU, I. 41. *La douăzeci şi unu de ani, poţi să reiai orice de la început: şi cartea şi meseria şi negustoria.* GALACTION, O. 127. *Peste o jumătate de oră reluăm marşul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 348. *Advocătura lui mergea slab. O lăsase, o reluase.* C. PETRESCU, Î. II, 198. *Vorbesc, dar dacă nu mă lăsaţi. (Reluînd firul): Cum vă spusei . . .* SEBASTIAN, T. 280. *Reluă lectura fără să mai aprindă o nouă ţigară.* TEODOREANU, M. II, 382. *Se aşezară în jurul mesei, reluînd povestirile amestecate din ajun.* SADOVEANU, O. VII, 223. *Reluînd cercetarea . . ., se declară în principiu de acord cu rezultatele celui dintîi.* VIANU, A. P. 403. *A întrerupt lecţiile din cauza bolii şi a vremii, în primăvară înţeleg să le reia.* CĂLINESCU, S. 695. *Reluaţi percheziţia şi căutaţi scrisorile.* STANCU, R. A. V, 373. *Mă gîndeam acum să-mi reiau şi eu studiile de chimie.* H. LOVINESCU, C. S. 74. *Trebuie să reluăm cercetările liniştit. Irina avea dreptate.* BARANGA, I. 182. *Avea o frază care se înlănţuia, reluînd neobosit ideile celei precedente.* PREDA, R. 109. ✧ Absol. *Cît pentru mine, reluă al treile, mărturisesc că . . .* NEGRUZZI, S. I, 76. *Într-o iarnă, reluă peste puţin doctorul, venise la Iaşi o trupă de actori despre care se dusese vestea.* BRĂESCU, V. 22. *Ascultă, reluă plenipotenţiarul, dezvăluindu-şi toţi dinţii, ca un cîine ce mîrîie.* CĂLINESCU, S. 46. *Trebuie să dormiţi mult, reluă apoi medicul.* PREDA, R. 267. (Refl. pas.) *Iarăşi s-a reluat discuţia asupra proiectului de lege.* CR (1846), 152[1]/11. (Intranz.) *Tirul artileriei reia brusc, exasperat de furios.* CAMIL PETRESCU, U. N. 365. ✧ Fig. *Viaţa însă îşi reluă chiar de-a doua zi mersul ei obişnuit.* REBREANU, I. 261. *Ograda îşi reluă un timp singurătatea.* SADOVEANU, O. X, 153. *Lumina dimineţii întorcîndu-se treptat, norii îşi reiau călătoria spre miazănoapte sau spre apus, după cum vîntul le umflă pînzele de pe calarge.* BOGZA, C. O. 52. ✦ A prelua, a-şi însuşi, a adopta. *Acum cînd am reluat literele strebune ne găsim într-o mare vălmăşeală şi sîntem nevoiţi a întrebuinţa şi noi tot soiul de accente.* NEGRUZZI, S. I, 347. *Cu G. Topîrceanu, umorul reia unele din armele panopliei lui Anghel.* VIANU, A. P. 293. (Refl. pas.) *Acele vorbe ce s-au scris de romani altîia seculi, ce s-au reluat de părinţii noştri de doi seculi, noi să le scriem altfel?* CR (1848), 7[3]/43.

— Prez. ind.: *reiáu.*

— Pref. *re-* + **lua** (după fr. *reprendre*).

RELUÁRE s. f. Acţiunea de a relua şi rezultatul ei.

1. Cf. relua **(1)**. Cf. ALEXI, W. ✧ Expr. **Reluare în primire** (a unui lucru) = primire din nou a unui lucru cu asumarea răspunderii pentru buna păstrare. *Herdelea, pentru reluarea şcoalei în primire, se răsese şi se dichisise ca un peţitor.* REBREANU, I. 398.

2. Cf. relua **(2)**. *Consiliul Mondial al Păcii a arătat avantajele care ar rezulta . . . din reluarea schimburilor comerciale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395. ✦ Reprezentare a unei piese de teatru care nu s-a mai jucat de multă vreme. Cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Reluarea comediilor lui Alecsandri devenise pentru Sadoveanu un punct important în programul pe care înţelegea să-l realizeze teatrul de sub conducerea sa.* S iulie 1960, 44. (Fiind vorba despre un rol) *Reluările* [la actul I. Manolescu] *sînt tot atîtea succese ca şi rolurile în premieră.* V. ROM. decembrie 1963, 236.

— Pl.: *reluări.*

— V. **relua.**

RELUPTÁ vb. I. Refl. A se lupta din răsputeri. *Muscața strîns legată cu fire, de picioare, Cu cît ea se reluptă mai mult, cu-atît mai reu.* MUREȘANU, P. 117/16, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *relúpt.*
— Pref. *re-* + **lupta.**

RELÚȚĂ s. f. **raielușă.**

REMAIÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică ciorapi sau orice alt tricot) A repara, ridicînd cu un instrument special firele deșirate și prinzînd ochiurile scăpate. Cf. CV 1949, nr. 4, 51, L. ROM. 1959, nr. 5, 22.
— Prez. ind.: *remaiez.*
— Din fr. **remmailler.**

REMAIÁJ s. n. Remaiere. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 22.
— Din fr. **remmaillage.**

REMAIÉRE s. f. Acțiunea de a remaia; remaiaj. DL, DM.
— Pl.: *remaieri.*
— V. **remaia.**

REMAIÉZĂ s. f. Femeie care se ocupă cu remaierea ciorapilor. DL, DM.
— Pl.: *remaieze.*
— Din fr. **remmailleuse.**

REMANÉNT, -Ă adj. (Fiz.) Care persistă, care rămîne. *Dacă efortul dispare . . .* [materialul] *nu mai revine la lungimea inițială, ci păstrează o alungire remanentă.* CIȘMAN, FIZ. I, 239. *La comprimarea lichidelor, nu există deformare remanentă.* id. ib. 273.
— Pl.: *remanenți, -te.*
— Din fr. **rémanent.**

REMANÉNȚĂ s. f. Stare (a unui corp) care se menține, care persistă (după o comprimare). *Experiența nu ne arată nici un fel de remanență la lichidele comprimate.* CIȘMAN, FIZ. I, 273. ◇ *Remanență magnetică* = stare de polarizare magnetică păstrată de un corp după anularea cîmpului exterior care a creat această stare. Cf DL, DM, DER.
— Din fr. **rémanence.**

REMANIÁ vb. I. Tranz. A face modificări, a aduce schimbări în cuprinsul unei lucrări, în organizarea unei instituții, în compoziția unui guvern etc. *Unii din noi ar voi să vază remaniat întregul budget.* MAIORESCU, D. I, 193. *Care este pripa cea mare ce vă face . . . să remaniați fundamentul organizării statului român chiar acum, la mai 1878?* id. ib. II, 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Regele își remanie guvernul.* STANCU, R. A. IV, 158.
— Pronunțat: *-ni-a.* — Prez. ind.: *remaniez.*
— Din fr. **remanier.**

REMANIÁBIL, -Ă adj. Care se poate schimba, care se poate reface. *Un număr de rebuturi, remaniabile sau definitive.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850.
— Pronunțat: *-ni-a-.* — Pl.: *remaniabili, -e.*
— Din fr. **remaniable.**

REMANIÁRE s. f. v. **remaniere.**

REMANIÉRE s. f. Acțiunea de a remania; schimbare, modificare. *Se cere însă o remaniare a sumei fixate.* MAIORESCU, D. I, 95, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cronica lui, așa cum o cunoaștem din ediția lui Kogălniceanu, a suferit o remaniere pe alocurea, de la un copist tîrziu.* IORGA, L. I, 142. *Independența fiecărei versiuni în parte e demonstrată prin divergențele de ordin frazeologic, divergențe care nu pot fi considerate în nici un caz ca remanieri intenționale în versiunea coresiană.* CL 1957, 58. *Tendința către simplificarea structurii frazei se manifestă la Delavrancea și în cazul remanierilor de redacție.* VARLAAM—SADOVEANU, 412. ◇ *Remaniere ministerială (sau a guvernului)* = schimbare în compunerea unui guvern, intervenită în urma demisiei unui membru al guvernului sau a trecerii la conducerea unui alt minister. *Hotelul era un teren neutru, pentru al treilea sex: mame și cucoane vîrstnice, care nu dansau și nici nu discutau remanieri ministeriale.* C. PETRESCU, C. V. 179. *Năvălesc țigănușii de pe Sărindar zbierînd cît îi ține gura o ediție specială cu remanierea guvernului.* id. O. P. I, 11. ✦ (Rar) Înlocuire, înlăturare, îndepărtare. *Tu ai dat reportajul cu remanierea lui Goancea de la domenii?* C. PETRESCU, C. V. 132.
— Pronunțat: *-ni-e-.* — Pl.: *remanieri.* — Și: (învechit) **remaniáre** s. f.
— V. **remania.**

REMARCÁ vb. I. Tranz. A băga de seamă, a observa; a releva. *Indiferența ce am remarcat.* LĂZĂRESCU, S. 47/2. *Ai remarcat asemenea că . . . totul semăna că se mișcă . . . ?* CR (1848), 20²/72. *Remarcați, d-lor deputați, că este în interesul unui partid . . .* MAIORESCU, D. I, 154. *Oamenii serioși, cinstiți și vrednici sînt remarcați.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 182, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cineva remarcă în treacăt că nu s-a dat ordin să se strîngă armele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 327. *Scarlat a observat și numai delicatețea l-a făcut să nu remarce altfel lucrul.* C. PETRESCU, Î. II, 67. *S-a spus adesori ce scriitor de seamă este Nicolae Bălcescu: caracteristicile lui stilistice au fost însă mai puțin remarcate.* VIANU, A. P. 29. *Olimpia făcu o strîmbătură, pe care Stănică o remarcă.* CĂLINESCU, E. O. II, 41. *Cine n-a remarcat în viața popoarelor epoci de mare avînt, urmate de tăceri trîndave de secole.* RĂLEA, S. T. III, 121. *Nici un cititor n-o să remarce ceea ce ai remarcat dumneata.* STANCU, R. A. IV, 342. *Am remarcat că inegalitatea pupilară este foarte frecventă.* PARHON, O. A. I, 277. *E de remarcat, în primul rînd, aria largă a poeziei contemporane.* S mai 1960, 88. *Putem remarca în ultimii ani cîteva realizări certe și în genul comic.* T decembrie 1962, 59. ◇ Refl. pas. *În ziduri se remarcă ușile și ferestrile ce au esistat.* CR (1846), 24¹/5. *Cazurile de alteriație par a fi mai puțin numeroase . . . din cauză că simetria fonetică se reduce la un singur sunet (consoană), plasat și acela la începutul cuvîntului, unde nu i se remarcă ușor prezența.* IORDAN, STIL. 100. *În nuvelă se poate remarca o grijă mai mare a autorului față de stil.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/3. ✦ Refl. A se distinge, a se deosebi, a se evidenția. *Singulara mobilitate a fizionomiii sale și raza pătrunzătoare a căuturei l-ar fi făcut a se remarca.* CR (1848), 32²/62, cf. ȘĂINEANU. *Cel ales nu se remarcă prin nici o însușire.* BUL. COM. IST. I, 179. *Se remarca prin purtarea lui cordial populară.* CĂLINESCU, S. 10. *Nu e de loc ușor să te remarci în medicină.* PREDA, R. 36. *Discuția despre conflictul etic oglindirea lui în literatură s-a remarcat pînă acum prin numărul mare de articole publicate.* V. ROM. ianuarie 1963, 169.
— Prez. ind.: *remárc* și (învechit, rar) *remarchez* (LM).
— Din fr. **remarquer.**

REMARCÁBIL, -Ă adj. Vrednic de luat în seamă deosebit, ales, însemnat, relevant. *Academia regală de medicină a ascultat în zilele din urmă un raport foarte remarcabil asupra ciumei.* CR 1846), 113¹/31. *O remarcabilă împregiurare.* BARASCH, M. III, 60/27. *Remarcabilă asemănare de destinuri ale țării la două epoce atît de depărtate.* RUSSO, S. 174. *Văzui cu plăcere că între cele multe remarcabile seriosități ați dat un mic locșor și glumelor.* ROMÂNUL (1857), nr. 6, 4²/47. *Arhivele Transilvaniei ni-au procurat sub acest raport un remarcabil specime*[n]. HASDEU, I, C. I, 26. *Tot studiul e de o remarcabilă pătrundere.* MAIORESCU, L. 181, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *În literatura română există cîteva talente remarcabile.* IBRĂILEANU, A. 61. *Avea . . . pentru scenă un gust și un talent remarcabile.* GALACTION, O. 131. *E un cîntăreț remarcabil.* CAMIL PETRESCU, T. I, 95. *Avea un remarcabil talent la pian.* BRĂESCU, O. A. II, 45. *E un luptător, pe cît se vede, remarcabil.* SADO-

VEANU, O. X, 69. *Contimporanii au vorbit adeseori despre remarcabilele înclinații muzicale ale lui Caragiale.* VIANU, A. P. 138. *Confortul producea asupra copiilor îndeosebi, efecte de exuberanță și de imaginație dintre cele mai remarcabile.* CĂLINESCU, S. 146. *Am vrea să înfățișăm aci bogata varietate de aspecte ale acestei remarcabile personalități.* RALEA, S. T. III, 183. *Problemele agriculturii împreună cu o sumă remarcabilă de sfaturi practice sînt prezentate în mai toate periodicele vremii.* S. C. ȘT. (Iași), 1956, 81. *Plecarea se făcuse cu o punctualitate remarcabilă.* BARBU, P. 58. *A efectuat remarcabile cercetări speciale de patomorfologie în tuberculoză.* ABC SĂN. 387.

— Pl.: *remarcabili, -e.*

— Din fr. **remarquable.**

REMARCÁRE s. f. (Rar) Faptul de a (se) remarca. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *remarcări.*

— **V. remarca.**

REMÁRCĂ s. f. Observație. *Dacă cineva cuteza a-i face remarcă . . . , se mânia foc.* HELIADE, D. J. 22/23, cf. NEGULICI, ALEXI, W. *Făcu remarca pentru el că vede foarte bine.* ARDELEANU, U. D. 83. *Mă așteptam ca el să rîdă de această remarcă.* PREDA, R. 44. *Autorii cărții pe care o prezentăm fac remarca importantă că simplificarea rațională a vocabularului și a gramaticii este considerată astăzi ca o metodă înaintată de învățare a limbilor străine.* L. ROM. 1956, nr. 3, 97.

— Pl.: *remarce* și *remărci* (SCRIBAN, D.).

— Din fr. **remarque.**

REMÁS[1] s. n. v. **rămas**[1].

REMÁS[2], **-Ă** adj., s. n. v. **rămas**[2].

REMATICÁLE s. f. pl. v. **reumaticale.**

REMATÍSM s. n. v. **reumatism.**

REMATÍSMĂ s. f. v. **reumatism.**

REMĂRITÁ vb. I. Refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A se mărita din nou. *În toată văduvia ei în care trăia ademenirea tandră a unui declin prematur nu a fost altul decît străduința neclintită de . . . a se remărita cu căpitanul Costache.* KLOPȘTOCK, F. 169. *Betty s-a remăritat cu generalul Căldărescu.* CĂLINESCU, S. 65.

— Prez. ind.: *remărit.*

— Pref. *re-* + **mărita.**

REMĂSURÁ vb. I. Tranz. A măsura din nou, a măsura încă o dată. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. ◇ Refl. pas. *Cu ce măsură va măsura, i se va remăsura.* GORJAN, H. IV, 226/35.

— Prez. ind.: *remăsór* și *remăsur* (GHEȚIE, R. M.).

— Pref. *re-* + **măsura.**

REMĂȘÍȚĂ s. f. v. **rămășiță**[1].

REMBRANDTIÁN, -Ă adj. Care aparține lui Rembrandt, privitor la Rembrandt, în genul picturii lui Rembrandt. *Măiestritul portret, desenat în stil rembrandtian, cu alternări de umbre și lumini, cu reflexe proiectate de un misterios focar lăuntric, se dezvoltă în jurul unei intuiții centrale.* VIANU, A. P. 157. *Femeile pictate . . . cu o anume veleitate rembrandtiană semănau una cu alta.* CĂLINESCU, B. I. 8, cf. L. ROM. 1962, 561, 565.

— Pronunțat: *-ti-an.* — Pl.: *rembrandtieni, -e.*

— De la numele propriu **Rembrandt** + suf. *-ian.*

REMBURSÁ vb. I v. **rambursa.**

REMÉD s. n. v. **remediu.**

REMEDIÁ vb. I. **1.** Tranz. și (rar) refl. (Învechit) A (se) tămădui. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Doctorii remediază boalele animalelor și ale oamenilor.* SEVERIN, S. 145. *Se remediază singur.* id. ib.

2. Tranz. (Complementul indică o situație, o stare etc.) A îndrepta, a îmbunătăți; a corecta. *O oră plimbat într-un aer pur va remedui resuflarea aerului stricat în stabiliment în multe ore care e silit să rămîie acolo.* ISIS (1859), 130[2]/4, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Tudor a încercat și printr-un fel de „Constituție" să remedieze abuzurile de care suferea țara.* OȚETEA, T. V. 272. *În fața acestor teorii s-au ridicat altele, care trebuiau să remedieze mai ales această din urmă lacună.* RALEA, S. T. II, 37. ◇ Intranz. (Rar) *Institutele de credit au încercat a remedia la calamitatea comercială dar pînă la urmă n-au izbutit a reînvia încrederea.* ROMÂNUL (1857), nr. 27, 4[2]/48.

— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *remediez.* — Și: (învechit) **remedui** (prez. ind. *remeduiesc*) vb. IV.

— Din fr. **remédier.**

REMEDIÁBIL, -Ă adj. **1.** (Rar) Care se poate vindeca. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Care poate fi remediat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbunătățire, căruia i s-a găsit un remediu **(2).** DL, DM.

— Pronunțat: *-di-a-.* — Pl.: *remediabili, -e.*

— Din fr. **remédiable.**

REMEDIÁRE s. f. v. **remediere.**

REMEDIÉRE s. f. Acțiunea de a remedia și rezultatul ei. *Am trebuit se aretăm și mijlocul de remediere, care nu este, nici nu poate fi altul, decît organizațiunea creditului rurale.* I. IONESCU, M. 6.

— Pronunțat.: *-di-e-.* — Și: (învechit) **remediáre** (DDRF, ALEXI, W.), **remeduíre** s. f.

— **V. remedia.**

REMÉDIU s. n. **1.** Leac; medicament. *Nice nu știm nice un remediu (leac) care pe cînele cel mușcat de all cîne turbat să-l fi putut preserba.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/13. *Aceste osebite remedii seau vindecări . . . numai aluncea pot fi folositoare cînd se vor întrebuința foarte în pripă.* AR (1829), 44[1]/22, cf. STAMATI, D. *Remedîul (doctoria) trebuincios spre a le vindeca.* BARASCH, M. III, 105/14. *În seculele de mijloc, medicii avea un obicei de a da remezii foarte scumpe făcute de aur, de petre prețioase și de mărgăritare.* ISIS (1856), 64[1]/30, cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Toți bolnavii din sanatorii sînt medici. Fiecare e gata să-ți dea o consultație, să-ți propună un remediu, să-ți ofere un rest de medicament.* BRĂESCU, O. A. II, 297.

2. Mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc.; soluție. *Danțul e un remed de minune pentru splen.* GR (1848), 18[3]/63, cf. 6[2]/68. *În loc de a păși pre calea prin care s-ar putea aduce un remediu la suferințele patriei, nu se ocupă decît d-a susține, d-a apăra unii pe o persoană, alții pe alta.* GHICA, A. 765. *Somnul era, după părerea mea, singurul remediu ce putea să aline o stare ca aceea în care se afla el.* EMINESCU, G. P. 54. *Poeți pesimiști și bolnavi de dureri închipuite, să vă recomand un excelent remediu ca să scăpați de tînjire și de ipohondrie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 237. *Inspirația din literatura internațională modernă . . . e un remediu . . . pentru literatura noastră.* GHEREA, ST. CR. III, 202, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Remediile propuse de socialiști . . . au fost inspirate, în mare parte, de situația reală.* IBRĂILEANU, SP. CR. 194. *Există remediu la toate.* CĂLINESCU, S. 26. *Cel mai bun remediu pentru a scăpa de subiectivism e acțiunea.* RALEA, S. T. III, 174.

— Pl.: *remedii.* — Și: (învechit) **remédă** s. n., **remézie** (BARASCH, I. N. 8/10) s. f.

— Din lat. **remedium,** fr. **remède.**

REMEDUÍ vb. IV v. **remedia.**

REMEDUÍRE s. f. v. **remediere.**

REMEMORÁ vb. I. Tranz. (De obicei construit cu pronumele în dativ) A-și aduce din nou în memorie, a-și reaminti. *Putem încă să ne rememorim cîteva din obiceiurile copilăriei noastre.* RUSSO, s. 13. *Găsesc o mulțumire nespusă a-mi rememora faptele și cuvintele lor.* GHICA, ap. CADE, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Necunoscînd încă bine geografia țării, Titu caută să-și rememoreze harta, să vază unde vine județul Argeș.* REBREANU, R. I, 67. *Se străduí, fără succes, să-și rememoreze cum se numește în psicologie fenomenul acesta al previziunei.* C. PETRESCU, Î. II, 122. *Rememorînd întîmplările din ultimile luni, am ajuns amîndoi la concluzia că ... a jucat o festă urîtă.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 14/4.
— Prez. ind.: *rememorez.* — Și: (neobișnuit) **rememorí** (prez. ind. *rememoresc*) vb. IV.
— Din fr. **remémorer.**

REMEMORÁRE s. f. Acțiunea de a rememora; reamintire. *Exces de imagini văzute, și la percepere și la rememorare, printr-o sticlă afumată.* IBRĂILEANU, s. L. 32. *Cu toții sînt de acord să-i obiecteze poetului* [că] *... rememorarea evenimentelor nu e todeauna justă istoricește.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 9/4. *S-au adăugat vigurosul capitol al rechizitoriului 1907 ..., precum și amplul ciclu de rememorare a evoluției umanității și de glorificare a idealurilor de progres, care este „Cîntare omului".* s mai 1960, 16.
— Pl.: *rememorări.*
— V. **rememora.**

REMEMORATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care ține de rememorare, cu privire la rememorare. *Imagini prea multe, prea nuanțate în diversitatea lor și, în același timp, facultatea perceptivă și cea rememoratoare tulburate.* IBRĂILEANU, s. L. 32.
— Pl.: *rememoratori, -oare.*
— **Rememora** + suf. *-tor.*

REMEMORÍ vb. IV v. **rememora.**

REMENÉACĂ s. f. (Ban.) Bulfeu. Cf. ALR II 5 087/76, ib. 5 603/36, 76, ALRM SN I h 218.
— Pl.: *remeneci.* — Și: **rămeneác** (ALR II 5 603/47, pl. *rămenece* ib.) s. n.
— Etimologia necunoscută.

REMENTÁRIU s. m. v. **relmentar.**

RÉMEȘ s. n. (Regional) Fiecare dintre șanțurile făcute pe suprafața pietrei de la moară; (regional) răvaș (Beclean-Dej). Cf. ALR II 6 782/260.
— Pl.: *remeșe.* — Și: **rímiș** s. n. ib. 6 782/365.
— Etimologia necunoscută.

RÉMET s. n. v. **freamăt.**

REMEȚÍE s. f. (Rar) Schit. *Pe cînd mănăstirea noastră ajungea în acest hal, se ridica la o mare însemnătate remeția catolicilor de la Sîntă-Măria lîngă orașul Teceu.* IORGA, S. D. XII, XLII.
— Pl.: *remetii.*
— După magh. **remete** „pustnic".

REMÉZIE s. f. v. **remediu.**

REMF s. n. (Bot.; și în sintagma *buruiană de remf*, BORZA, D. 23) Curcubețică (*Aristolochia clematitis*). Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 153, GRECESCU, FL. 517, TDRG, DR. V, 895, VOICULESCU, L. 237, BORZA, D. 23.
— Scris și: *remf.* ENC. AGR. — Și: **rămf** (LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. TDRG, DR. V, 895, BORZA, D. 23), **rimf** (PHILIPPIDE, P. 301, BARCIANU, ALEXI, W., L. ROM. 1959, nr. 3, 18), **rimpf** (TDRG, DR. V, 895) s. n.
— Din sās. **rămp, remp.**

REMÍGE s. f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului *Altele numite remige, ce apar la vîrful aripelor și cari încep să iese după 15 zile de la naștere.* ENC. VET. 771. *Remigea secundară, care a crescut în locul celei căzute, este mai scurtă, are vîrful mai ascuțit și are nervura mai la mijloc ca la celelalte.* id. ib. 772. *Remigele la partea superioară a corpului și penajul sînt brun-negricioase închis* LINȚIA, P. II, 7, cf. 140.
— Pl.: *remige.*
— Din fr. **rémige.**

REMILITARIZÁ vb. I. Tranz. A reface industria de război și a reorganiza forțele armate aflate în stare de dezarmare într-un stat, într-o regiune sau într-o zonă. Cf DL, DM.
— Prez. ind.: *remilitarizez.*
— Pref. *re-* + **militariza.** Cf remilitariser.

REMILITARIZÁRE s. f. Acțiunea de a remilitariza. Cf. DL, DM.
— Pl.: *remilitarizări.*
— V. **remilitariza.**

REMINISCENTÁ vb. I. Tranz. (Creație personală) A-și reaminti. (Absol.) *De la cine ai reminiscentat, nu era nevoie să spui.* ARGHEZI, în ALAS 18 XI 1934, 1/7, cf. BUL. FIL. II, 225.
— De la **reminiscență.**

REMINISCÉNȚĂ s. f. Amintire vagă și incompletă a unor fapte aproape dispărute din memorie. *M-am întors acasă cufundat în reminiscențele tragice din 1848/9.* BARIȚIU, P. A. III, 112. *Și nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de o luciditate retrospectivă, cari să ni se pară ca reminiscențele unui om ce de mult nu mai este?* EMINESCU, N. 84. *Luptele și nenorocirile bunicului său i se desfășurau adesea în închipuire, ca reminiscențele vii ale unei drame petrecute sub ochii lui.* VLAHUȚĂ, O A. III, 57, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mama, năucită de reminiscența asta lugubră, bombăne hulind spectrul ivit.* KLOPȘTOCK, F. II, 41. *Amintiri despre aceste hoinăriri nu ne-au rămas, afară de vreo vagă reminiscență a unei stareție.* CĂLINESCU, E. 54. *Pentru a ne reda atmosfera acelei seri încețoșate, cîte amintiri literare sînt folosite ... Ne întrebăm dacă, printr-un văl atît de des de reminiscențe, natura însăși se mai poate vedea.* VIANU, A. P. 49. *Reminiscențe* [Titlu]. ARGHEZI, VERS. 351. ✦ Rămășiță, rest, urmă. *În toate învoielile se vede, pre lîngă asociațiunea între muncă și capital, ... și o reminiscență a clăcii și a zilelor de lucru.* I. IONESCU, M. 289, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Monarhia universală era o reminiscență medievală, în contradicție cu statele moderne care se constituiseră la sfîrșitul evului mediu.* OȚETEA, R. 178. *Noțiunea aceasta de sinteză e o reminiscență a psihologiei asociaționiste mecaniciste.* RALEA, S. T. II, 35. ✦ Influență ulterioară; motiv. *Reminiscențele lecturilor din cronicari se împletesc aici cu cele din literatura clasică antică.* LL 1955, 58. *Reminiscențe din poeziile publicate de Alecsandri în colecția sa de poezii populare pot fi găsite în „Călin nebunul".* VARLAAM—SADOVEANU, 315.
— Pl.: *reminiscențe.*
— Din fr. **réminiscence,** lat. **reminiscentia, -ae.**

REMISÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi iertat; scuzabil. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *remisibili, -e.*
— Din fr **rémissible.**

REMÍSIE s. f. v. **remisiune.**

REMISIÚNE s. f. (Rar) **1.** (În biserica catolică) Iertare a păcatelor. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
2. (Jur.; învechit) Scutire, anulare a unei datorii, a unei obligații; dispensă. *Remisiunea făcută de unul din creditorii solidari nu liberă pe debitore, decît pentru partea*

acelui creditore. HAMANGIU, C. C. 246, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Med.) Diminuare sau dispariție temporară a manifestărilor unei boli. Cf. BIANU, D. S. *Cu remisiuni și înrăutățiri, o duse pînă la 1871, cînd muri la ospiciu.* CĂLINESCU, S. C. L. 122. *Remisiuni spectaculoase ale tumorilor obținute în multe centre medicale prin intermediul chimio-terapiei.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 094.

4. Predare, înmînare; remitere. Cf. SCRIBAN, D. *Remisiunea unor scrisori.* id. ib.

— Pl.: *remisiuni.* — Și: **remísie** s. f. ALEXI, W.

— Din lat. **remissio, -onis,** fr. **rémission.**

REMÍTE vb. III. **1.** Tranz. (Învechit) A trimite înapoi; a retrimite. *Prefectul comitatului remite cavaleria, recheamă pe oameni și-i liniștește.* BARIȚIU, P. A. I, 448, cf. ALEXI, W.

2. Tranz. A preda, a înmîna; a încredința. *D. Florescu mi-a remis mie un pachet.* GHICA, A. 674. *Nu te supăra, rogu-te, și remite-i din parte-mi cărțile ce i-am fost promis.* CARAGIALE, O. VII, 4, cf. ȘĂINEANU. *Amanetul este un contract prin care datornicul remite creditorelui său un lucru mobil spre siguranța datoriei.* HAMANGIU, C. C. 421, cf. BARCIANU. *Servitorul mi-a remis un bilet cînd am sunat.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Înainte ca termenul . . . să fi expirat, răspunsul Porții era gata și reis-efendi trimise după dragomanii ambasadei rusești pentru a li-l remite.* OȚETEA, T. V. 214. *Nu v-am remis încă hîrtiile, cheile.* DEMETRIUS, C. 60.

3. Tranz. (Despre un creditor) A renunța, total sau parțial, la o sumă de bani datorată de un debitor. Cf. DL, DM, DER.

4. Tranz. (Rar) A amîna. *A remite o afacere.* ȘĂINEANU, cf. CADE.

5. Refl. (Rar) A-și veni în fire, a se reculege, a se regăsi. *Cațavencu (ștergîndu-se repede la ochi și remițîndu-se d-odată).* CARAGIALE, O. VI, 141.

— Prez. ind.: *remít.*

— Din lat. **remittere,** cf. fr. remettre.

REMITÉNT[1] s. m. Posesorul unei trate. Cf. I. PANȚU, PR. 50. ✦ Girant. I. PANȚU, PR. 50.

— Pl.: *remitenți.*

— Din germ. **Remittent.**

REMITÉNT[2], **-Ă** (Despre manifestările unei boli) Care scade din intensitate, care dispare temporar. Cf. BIANU, D. S.

— Pl.: *remitenți, -te.*

— Din fr. **rémittent.**

REMÍTERE s. f. Acțiunea de a remite.

1. Cf. remite **(2).** *Remiterea voluntară a titlului original, făcută de creditore debitorelui, dă proba liberațiunei.* HAMAGIU, C. C. 272.

2. Cf. remite **(3).** *Remiterea datoriei este un act convențional care presupune consimțămîntul creditorului și acceptarea debitorului, neputînd fi impusă acesluia din urmă.* PR. DREPT, 345.

— Pl.: *remiteri.*

— V. **remite.**

REMIZÁ vb. I. Tranz. A termina o partidă de șah la egalitate. Cf. DL, DM. *Maestrul român . . . a pierdut în prima rundă . . . și a remizat în runda a doua.* SP. POP. 1970, nr. 6 308, 4/7.

— Prez. ind.: *remizez.*

— V. **remiză.**

REMIZÁRE s. f. Acțiunea de a remiza. DL, DM.

— Pl.: *remizări.*

— V. **remiza.**

REMÍZĂ s. f. **I. 1.** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt asupra unui rezultat de egalitate. Cf. STAMATI, D. *Prima partidă de șah . . . s-a încheiat prin remiză.* SP. POP. 1970, nr. 6 368, 4/3. (Adjectival) *Din cînd în cînd o partidă ieșea remiză.* SADOVEANU, O. XI, 665.

2. Plată făcută (unui lucrător comercial) sub forma unei cote procentuale față de deverul realizat; (concretizat) sumă astfel acordată ca plată. Cf. DER. ✦ Comision. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Te rog să-mi dai . . . șapte lei . . . plus remiza un leu.* P. CONSTANT, R. 142.

II. 1. Construcție pentru adăpostirea vehiculelor rutiere, a mașinilor agricole, a uneltelor etc. V. șopron, garaj. *Iarba . . . E înmagazinată parte într-un mare siloz, parte sub acoperămîntul nalt și vast al remizei.* SADOVEANU, O. IX, 327. *În fundul curții se întindeau grajdurile și remizele de birji, carete, sănii și căruțe.* ARGHEZI, B. 101. *Într-o remiză de mașini și unelte se rătăcise un îmblăciu.* CONTEMP. 1955, nr. 462, 1/1. [Sergenții] *s-au strîns într-o remiză.* PAS, Z. III, 33. *Și-și găsi bătatul în remiza tractoarelor.* GALAN, B. II, 303. *Acolo, avem grajdul de vite; dincolo, remiza de căruțe, mașini și unelte.* MIHALE, O. 10. *Auzea . . . scîrțîiturile căruțelor și ale tunurilor regimentare ce se aducea din remize.* T. POPOVICI, S. 251, cf. CHEST. II 434/29.

2. Pădure sau tufărie care servește ca loc de adăpost pentru vînat. Cf. DL, DM.

— Scris și: *remisă.* ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *remize.* — Și: **remízie** (A II 6), **rimízie** (CHEST. II 434/120a, 120b) s. f.

— Din fr. **remise.**

REMIZÉR s. m. v. **remizier.**

REMÍZIE s. f. v. **remiză.**

REMIZIÉR s. m. (Învechit) Lucrător comercial plătit prin remiză **(I 2).** Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *remizieri.* — Și: **remizér** s. m. id. ib.

— Din fr. **remisier.**

REMÎITÓR, -OÁRE adj. v. **rămîitor.**

REMÍNDĂ s. f. v. **remont.**

REMÎNEÁ vb. II v. **rămîne.**

REMN s. n. v. **regn.**

RÉMNIC s. n. v. **rîmnic.**

REMOBILÁ vb. I. Tranz. A înlocui mobila unei încăperi, a unei locuințe etc., a mobila din nou. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *remobilez.*

— Pref. *re-* + **mobila.**

REMONSTRÁ vb. I. Intranz. (Învechit) A exprima o opinie contrară, a ridica o obiecție, a protesta. *Gubernul a remustrat în aprilie, . . . declarînd rotund că nu se supune la voința monarhului.* BARIȚIU, P. A. III, 108, cf. GHEȚIE, R. M. *Am remustrat în contra acestei pretensiuni.* SBIERA, F. S. 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *remonstrez.* — Și: **remustrá** vb. I.

— Din germ. **remonstrieren.** — **Remustra,** sub influența lui *mustra.*

REMONSTRÁNȚĂ s. f. (Învechit) Remonstrare. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *remonstranțe.*

— Din germ. **Remonstrenz.**

REMONSTRÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a remonstra; obiecție, reproș; (învechit) remonstranță, remonstrație. *El face remustrări polonilor pentru această călcare a tratatului încheiat.* XENOPOL, I. R. IV, 219, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *remonstrări.* — Și: **remustráre** s. f.

— V. **remonstra.**

REMONSTRÁȚIE s. f. (Învechit) Remonstrare. ALEXI, W.

— Pl.: *remonstrații*. — Și: **remonstrațiúne** s. f. GHEȚIE, R. M.
— Din germ. **Remonstration**, lat. **remonstratio, -onis**.

REMONSTRAȚIÚNE s. f. v. **remonstrație**.

REMÓNT s. m. v. **remontă**.

REMONTÁ vb. I. T r a n z. **1.** A procura cai necesari armatei. (R e f l. p a s.) *Mii de cai se remontau de oștirile austriace* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 243.

2. (Complementul indică o instalație, o fabrică etc.) A monta din nou. Cf. DL, DM, ✦ F i g. A restabili. *Starea generală o remontăm cu tonice generale*. BELEA, P. A. 162. ✦ A readuce în poziția inițială, a ridica din nou. (R e f l. p a s.) *Îl întorcea . . . cu cheia pe la spate, cu zgomotul caracteristic al ornicelor cărora li se remontează greutățile*. SADOVEANU, O. XI, 648.
— Prez. ind.: *remontez*.
— Din fr. **remonter**.

REMONTÁNT, -Ă adj. (Despre plante) Care înflorește de mai multe ori în perioada de vegetație. *Se cultivă . . . trandafiri cunoscuți sub numele de . . . remontanți*. COMȘA, N. Z. 31, cf. DL, DM.
— Pl.: *remontanți, -te*.
— Din fr. **remontant**.

REMONTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e m o t a **(2)**. *S-a distins în acțiunea de remontare a aparaturii și armăturii cazanelor fabricii*. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863.
— Pl.: *remontări*.
— V. **remonta**.

REMÓNT, -Ă s. m. și f. Cal achiziționat pentru nevoile armatei; p. e x t. cal tînăr de rasă, încă neobișnuit la ham sau la călărie. Cf. ALEXI, W. *Harabalele . . . trase de cîte șase și opt „rimonți"*. CONV. LIT. XLIV$_2$, 71, cf. SCRIBAN, D. *Mitrea îi da ajutor lui Florea în ceasurile libere, ca unul ce se pricepea . . . să stăpînească remonții*. SADOVEANU, O. XVII, 217, cf. H I 6, VII 386, CIAUȘANU, V. 195, ALR I 1 098/375. ✧ (Adjectival) *Ofițeri . . . călări pă cai rimonți*. VÎRCOL, V. 48. *Cai rimonzi*. H IV 84.
— Pl.: *remonți, -te*. — Și: (regional) **rimónt, -ă** s. m. și f., **rimónzi** s. m. pl., **rimoántă** (CIAUȘANU, V. 195), **remíndă** (DDRF), **rămíndă** (DR. I, 260), **romíndă** (ALR I 1 098/375) s. f.
— De la **remontă**.

REMÓNTĂ s. f. Acțiunea de a procura cai pentru nevoile armatei sau armăsari pentru creșcătoriile de cai; serviciu militar însărcinat cu această acțiune; totalitatea cailor procurați, creșcătorie de cai. *Cai de remont pentru cavalerie*. BULETIN, G. (1840), 109^1/5. *Producțiunea cailor buni importă agriculturei, . . . puterei noastre naționale, prin remonta cavaleriei, este deci o creangă a economiei publice*. I. IONESCU, P. 534. *Faimoasa remontă imperială de cai*. CALENDAR (1851), 116/21, cf. STAMATI, D. *Să nu dați un ban pentru remontă*. MAIORESCU, D. I, 566, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Colonei grozavi își lăsaseră regimentele și brigăzile să se ducă la moarte și . . . comandau acum . . . depozite de remontă*. CAMILAR, N. II, 375.
— Pl.: *remonte*. — Și: (învechit) **remónt** s. m.
— Din rus. **ремонт**, fr. **remonte**, germ. **Remonte**.

REMONTOÁR s. n. Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceasornic, fără a recurge la o cheie sau fără a-l deschide. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, CADE, DL, DM. ✦ P. e x t. (Rar) Ceasornic. *Tache, încătușat în redingotă . . . , ticluindu-și lanțul noduros al remontoarului pe abdomenul mulțumit*. KLOPȘTOCK, F. 171, cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *remontoare*. — Și: **remontuár** s. n. SCRIBAN, D.
— Din fr. **remontoir**.

REMONTÓR s. m. (Ieșit din uz) Militar însărcinat cu procurarea cailor pentru nevoile armatei. *Maiorul Popovici . . . se rînduiește remontor al cailor trebuincioși armatei în viitor*. MO (1861), 20.
— Pl.: *remontori*.
— Din rus. **ремонтёр**.

REMONTUÁR s. n. v. **remontoar**.

REMÓRA s. f. Specie de pește caracterizată prin prezența unui disc adeziv la partea superioară a capului cu care se fixează de corpuri plutitoare (vase) sau de pești mari, pentru a se putea deplasa (*Echeneis remora*). *Remora . . . s-agață cu forță prin discul capului de pelea celor mai mari pești și de carena navelor*. DRĂGHICEANU, C. 117, cf. DN^2.
— Pl.: ?
— Din fr. **rémora**, lat. **remora**.

REMORCÁ vb. I. T r a n z. (Subiectul este un vehicul) A trage după sine (legat cu un cablu) un vapor, un vagon, un camion etc. care nu se poate deplasa cu mijloace proprii; a trage la edec. *Am întîlnit bricul turcesc . . . și l-am remorcat*. GHICA, S. 413, cf. GHEȚIE, R. M. *Dorința barcașilor noștri . . . era să ne remorcheze după malul stîng al Banatului*. BOLINTINEANU, O. 268. *O serie lungă de ani au navigat pe Dunăre, Prut și Siret bastimente cu pavilionul moldovenesc . . . , remorcînd în același timp și alte vase cu pînze prin pasuri strîmte*. N. A. BOGDAN, C. M. 122, cf. ABC MAR. ✦ F i g. A lua cu sine, a duce cu sine, a atașa unui grup. *Vor veni cu trenul de la 6 . . . niște oameni așa de ispravă, că mi-ar fi stat pe suflet să nu-i remorchez*. CARAGIALE, O. VII, 18. *Te-oi remorca cu mine . . . În veșnica splendoare, Pe unde nu sînt neguri*. ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 178. ✦ F i g. A ajuta pe cineva să scape de dificultăți. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *remorchez* și *remórc* (BOLINTINEANU O. 265).
— Din fr. **remorquer**.

REMORCÁJ s. n. Remorcare. ALEXI, W. *Parîmă groasă, întrebuințată la remorcaj*. ABC MAR. 92.
— Pl.: *remorcaje*.
— Din fr. **remorquage**.

REMORCÁRE s. f. Acțiunea de a r e m o r c a; remorcaj, (rar) remorcație. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.
— Pl.: *remorcări*.
— V. **remorca**.

REMORCÁȚIE s. f. (Rar) Remorcare. *Tarifă arătătoare cum anume are a să plăti navlul producților . . . ce să vor transporta prin remorcație altîi în susul, cîtî și în josul Dunării* (a. 1843). DOC. EC. 805. *Remorcația este ceea ce turcii numesc edec, adică să ne tragă barca în susul apei după mal prin mijlocirea oamenilor*. BOLINTINEANU, O. 265.
— Pl.: *remorcații*.
— **Remorca** + suf. *-ație*.

REMÓRCĂ s. f. **1.** Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor și destinat transportului de persoane sau de mărfuri. *Se cățărase pe scara tramvaiului, făcîndu-și loc cu coatele . . . prin plebea remorcei*. C. PETRESCU, Î. II, 180. *În Dornișoara am intrat odată cu primele remorci aducînd de la pădure molizii*. CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/4. *Camioane puternice, cu remorci, care aduc . . . bușteni lungi și groși de brad*. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 815. *Se auzeau tunetele motoarelor care gemeau înăbușit, trăgînd remorcile . . . vîrfuile cu sfeclă*. V. ROM. august 1954, 55, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 269, CL 1968, 83. ✧ E x p r. **La remoreă** = fiind remorcat sau remorcînd un alt vehicul. *Vara pornea la remorcă de la Severin la Sulina, se opreau în vreun port, încărcau saci cu porumb și porneau mai departe*. DUNĂREANU, CH. 145. *Vechea canonieră „Alexandru*

cel Bun", c-un șlep la remorcă, ancorase de dimineața. BART, S. M. 71. *Tractorul rutier se opri în fața lor ... La remorcă avea două cisterne cu motorină.* MIHALE, O. 97. **(A fi sau a sta, a (se) pune** etc.) **la remorca** (cuiva sau a ceva) = (a fi sau a deveni) condus, dominat, dependent de cineva sau de ceva. *S-au găsit la noi oameni cari să ne spună că locul statului român trebuie să fie ... la remorca politicei turcești.* ODOBESCU, S. III, 430. *Am pornit la remorca unui grup de studenți.* BRĂESCU, A. 195. [Lirică] *pusă la remorca sensibilității și concepției despre viață a burghezo-moșierimii.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 6/3.

2. Cablu cu care se remorchează o navă, un șlep etc. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, ABC MAR., DL, DM.

— Pl.: *remorci.*

— Din fr. **remorque.**

REMORCHÉR s. n. Navă cu motor de mare putere, destinată să remorcheze ambarcațiile fără propulsie proprie (sau navele mari în interiorul porturilor); vas care remorchează. *Un vas cu mașină de vapor numit remorchior* (a. 1843). DOC. EC. 803. *Un șlep tras de un remorchior merge de la Severin pînă la Brăila în trei zile.* I. IONESCU, M. 731. *Două zile și două nopți a manevrat mașina în loc și de-abia după ce au venit două remorchere, mi l-au scos.* DUNĂREANU, CH. 132. *Ne-a pus remorcherul la dispoziție să facem o plimbare pe Dunăre.* BRĂESCU, O. A. II, 173, cf. ABC MAR. *Podurile mișcătoare ... se desfac și lasă să treacă șiraguri de șlepuri ... trase de un remorcher.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Ne încrucișăm cu mici remorchere care tîrăsc lungi șiruri de șalande.* BART, S. M. 39. *Remorcherele de sute de cai putere trec duduind din toate mașinile.* BOGZA C. O. 405. *Luăm apă și ne apropiem de remorcher.* V. ROM. septembrie 1954, 48. *Căpitanul remorcherului ... începea să-și piardă ultima răbdare.* TUDORAN, P. 353, cf. H I 121.

— Pl.: *remorchere.* — Și: (învechit) **remorchiór, remorcór** (DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.) s. n.

— Din fr. **remorqueur.**

REMORCHIÓR s. n. v. **remorcher.**

REMORCÓR s. n. v. **remorcher.**

REMÓȚIE s. f. (Învechit, prin Transilv.) Transportare în altă parte; îndepărtare. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *remoții.* — Și: **remoțiúne** s. f. GHEȚIE R. M., ALEXI, W.

— Din lat. **remotio, -onis,** germ. **Remotion.**

REMOȚIÚNE s. f. v. **remoție.**

REMOVÁ vb. I. Tranz. (Învechit, prin Transilv.) A mișca din loc; a îndepărta. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *removez.*

— Din lat. **removere.**

REMPÁRT subst. (Franțuzism rar) Zid de cetate; parapet. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: ?

— Din fr. **rempart.**

REMPĂRȚÍRE s. f. v. **reîmpărțire.**

REMPÍNGE vb. III v. **reîmpinge.**

REMPLASÁ vb. I v. **ramplasa.**

RÉMSTEC s. n. v. **ramstec.**

REMUNERÁ vb. I. Tranz. A retribui, a plăti; a răsplăti. *Remunerez nu numai dragostea lui, ci și cinstea.* ȚICHINDEAL, F. 252/6. *Compatrioții îl remunerează (răsplătesc).* IC. LUM. (1840), 102[1]/38, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Colaboratorii ... vor fi remunerați pentru întocmirea de lucrări originale.* BO 1951, 475.

— Prez. ind.: *remunerez* și (învechit) *remúner* (STAMATI, D.). — Și: (învechit) **remunerí** (prez. ind. *remunerésc*) vb. IV.

— Din fr. **rémunérer,** lat. **remunerare.** — **Remuneri** <germ. **remunerieren.**

REMUNERÁRE s. f. Acțiunea de a remunera și rezultatul ei; retribuire, plată, remunerație. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De la 1837 contractul lui Privileghie se mai prelungi pe alți trei ani, ... tot în aceleași condiții de remunerare ca și cele prevăzute în contractul precedent.* N. A. BOGDAN, C. M. 154. *Acești negustori să-mi producă material ziaristic în schimbul unei remunerări.* BACOVIA, O. 238. *Prin monetă se face ... remunerarea muncii.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 6/5. *Între părți nu s-a convenit o altă remunerare.* BO 1951, 475, cf. 1 125.

— Pl.: *remunerări.*

— V. **remunera.**

REMUNERÁRIU s. n. (Rar) Retribuție, plată, remunerație. *M-a primit în serviciul statului ... cu un scăzămînt de 200 fl. din remunerariile mele de pînă atunci.* SBIERA, F. S. 298. *Remunerariul pentru suplețura catedrei nu mi se acordase ... în suma legală.* id. ib. 299.

— Pl.: *remunerarii.*

— De la **remunera.**

REMUNERATÓR, -OÁRE adj. v. **remuneratoriu.**

REMUNERATÓRIU, -IE adj. Care remunerează; care aduce cîștig, folos. *Legumi ... care se și vînd cu prețuri destul de remuneratoare.* I. IONESCU, P. 74. *Rosturi mai înalte și mai remuneratorii.* C. PETRESCU, O. P. II, 205. *Căpătase o slujbă remuneratorie.* TEODOREANU, M. II, 254. *Colegii mei de liceu și universitate aveau profesii remuneratoare.* id. M. U. 49. *În unele țări plasarea tinerelului în funcții remuneratoare va întîmpina dificultăți din ce în ce mai mari.* V. ROM. noiembrie 1962, 85. *Vechea revoltă „antiacademistă" a devenit remuneratorie.* ib. mai 1963, 99. ✦ (Substantivat) Persoană care plătește, care remunerează. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *remuneratorii.* — Și **remuneratór, -oáre** (pl. *remuneratori, -oare* și, învechit, *-oarie*), (învechit) **remunerătór, -oáre** (BARCIANU, ALEXI, W.) adj.

— Din fr. **rémunérateur,** lat. **remunerator.**

REMUNERÁȚIE s. f. Retribuție, plată, remunerare, (rar) remunerariu; răsplată. *Vrednică răsplătire și remunerație și plată a omului.* ȚICHINDEAL, F. 153/7, cf. 425/8. *Erau unele funcțiuni publice fără leafă; remunerația titularului era lăsată în seama vredniciei sale, s-o facă cît putea mai lucrativă.* GHICA, S. XVI. *Prețul pe care îl cereau librarii reprezenta cheltuielile de copiat și cîștigul lor, plus modesta remunerație care se dădea mai tîrziu autorilor.* BUL. COM. IST. I, 13, cf. COD. PEN. R.P.R. 308. *Remunerația pentru coperte ... se va plăti în funcție de numărul ediților.* BO 1951, 1 125. *Misiunea lui era mai delicată decît aceea a ministrului de la Washington și ca atare merita cel puțin remunerația acestuia.* CĂLINESCU, S. 292. *Fapta sa ... constituie ... infracțiunea de remunerație injustă.* PR. DREPT, 697.

— Pl.: *remunerații.* — Și: **remunerațiúne** (ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN[2]), (învechit, rar) **remunerățiúne** (STAMATI, D.) s. f.

— Din fr. **rémunération,** lat. **remuneratio, -onis.**

REMUNERAȚIÚNE s. f. v. **remunerație.**

REMUNERĂTÓR, -OÁRE adj. v. **remuneratoriu.**

REMUNERĂȚIÚNE s. f. v. **remunerație.**

REMUNERÍ vb. IV v. **remunera.**

REMUSTRÁ vb. I v. **remonstra.**

REMUSTRÁRE s. f. v. **remonstrare.**

REMUŞCÁ vb. I. Tranz. (Rar) A cauza remuşcări. *Se teme şi-l remuşcă în inimă . . . amorul.* HELIADE, O, I, 316.
— Prez. ind.: *remúşc.*
— Derivat regresiv de la **remuşcare.**

REMUŞCÁRE s. f. (Adesea în construcţie cu verbul „a avea") Mustrare de cuget; părere de rău a cuiva pentru o faptă rea pe care a comis-o; regret, căinţă. *Primii în cele după urmă, cu oarecare remuşcare de cuget.* HELIADE, D. J. 122/7. *Un sentiment de remuşcare îl coprindea.* CR (1848), 36/62, cf. LĂZĂRESCU, S. 96/3. *Masacrează fără remuşcare cel mai frumoase capete d-operă artistice.* FILIMON, O. II, 247. *Voind a încheia acest registru mortuar, îmi tremură mîna, ca şi cînd prin descrierea crimelor aş resimţi eu, în locul ucigaşilor, remuşcările conştiinţei!* HASDEU, I. V. 175. *Zadarnic remuşcarea vine.* MACEDONSKI, O. I, 279. *Am stat fără să am o clipă de milă sau de remuşcare.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 249. *Erau clipe cînd se gîndeau mai serios la situaţia lor de studenţi întîrziaţi, aveau uneori chiar mici remuşcări.* AGÎRBICEANU, A. 234. *Avea remuşcări că n-a căutat pînă acuma să cunoască măcar din cărţi România.* REBREANU, I. 232, cf. IBRĂILEANU, S. 86, ARDELEANU, U. D. 178. *Întoarceţi-vă, prieteni! Prea m-ar roade remuşcarea să vă ştiu pierduţi prin lume.* EFTIMIU, Î. 65. *Am cîteodată . . . unele toane care mi-au adus şi-mi aduc şi astăzi pagube şi remuşcări.* GALACTION, O. 63. *Costea avu o clipă un început de remuşcare.* C. PETRESCU, C. V. 99. *Mai avea remuşcări, însă reuşea să şi le înfrîngă.* SAHIA, N. 109. *Boierul a zdrobit două vieţi fără remuşcare.* SADOVEANU, O. II, 581, cf. VIANU, A. P. 329. *A prins-o remuşcarea pentru purtarea ei de azi-dimineaţă.* STANCU, R. A. IV, 124, cf BENIUC, M. C. I, 108. *Sînt mîncat de remuşcări.* DEMETRIUS, C. 32. *M-au adus remuşcările şi nostalgiile.* H. LOVINESCU, T. 249. *Greşeam şi remuşcarea mă rodea.* LABIŞ, P 242.
— Pl.: *remuşcări.*
— Pref. *re-* + **muşcare** (după fr. *remords*, it. *rimordere*).

REMUŞCĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remuşcări. *Nevinovaţii şi suavii trandafiri . . . m-au torturat, ca un semn sinistru, ca o amintire remuşcătoare.* GALACTION, O. 58.
— Pl.: *remuşcători, -oare.*
— **Remuşc**[are] + suf. *-ător.*

REN[1] s. m. Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarne ramificate (atît la mascul, cît şi la femelă), care trăieşte în tundrele din nordul Europei, Asiei şi Americii de Nord; domesticit, serveşte ca animal de tracţiune (*Rangifer tarandus*). *Laponezii au renii care-i servesc drept cal şi vacă.* ISIS (1856), 35[1]/35, cf. POLIZU, LM, DDRF, ŞĂINEANU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Oamenii trăiesc cu ajutorul renilor, un fel de cerbi blînzi, care trag la ham, dau lapte şi îmbrăcăminte.* MEHEDINŢI, P. 21, cf. ALEXI, W. *Un soi de canadiană largă de doc, căptuşită cu blană de ren.* CĂLINESCU, S. 715. *De la iernat la păşunat . . . au să-şi ducă renii.* I. BARBU, O. 70.
— Pl.: *reni.*
— Din fr. **renne.**

REN[2] s. n. v. **ler.**

RENÁL, -Ă adj. Care ţine de rinichi, privitor la rinichi. *Vîna renală.* KRETZULESCU, A. 331/4. *Arteria renală.* POLIZU, P. 119/13. *Plexul renal aortic.* ENC. VET. 43. *Simptome de leziune renală.* PARHON, B. 52. *Sarea . . . nu va fi suprimată decît . . . în stadiile acute ale bolilor renale.* BELEA, P. A. 249. *Într-o insuficienţă hepatică sau renală, o doză obişnuită dintr-un medicament poate deveni nocivă.* ABC SĂN. 69.
— Pl.: *renali, -e.*
— Din fr. **rénal.**

RENÁN, -Ă adj. Care ţine de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, CADE.
— Pl.: *renani, -e.*
— Din fr. **rhénan.**

RENASCENTÍN, -Ă adj. (Rar) Renascentist. *În faţa palazzo-urilor renascentine . . . , dîrele lăsate de păcură creează adevărate cicatrice.* CONTEMP. 1966, nr. 1 052, 10/4.
— Pl.: *renascentini, -e.*
— De la **Renaştere.** Cf. it. rinascita.

RENASCENTÍST, -Ă adj. Care aparţine Renaşterii, referitor la Renaştere; (rar) renascentin. Cf. DN[2].
— Pl.: *renascentişti, -ste.* — Şi: **rinascentíst, -ă** adj.
— De la **Renaştere.** Cf. it. rinascita, sp. renacentista.

RENÁŞTE vb. III. Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A se naşte din nou. *Sînt tot ei cei care renasc în strănepoţi.* EMINESCU, N. 53, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. (Fig.) *Poate că-ntr-un fir de iarbă vom renaşte amîndoi.* LESNEA, I. 137. ✧ Refl. (Învechit) *O monedă nouă grecească . . . pe o parte înfăţişază finixul (o pasăre) renăscîndu-să din cenuşa sa.* CR (1829), 254[2]/4, cf. STAMATI, D. *Fenixul deşertului . . . se renaşte din cenuşa lui mai forte dupe cum era înaintea arderii.* FILIMON, O. I, 373. ✦ Tranz. A da din nou viaţă cuiva. *Atît aş mai dori, Ca zeii cei puternici să nu mă mai renască În acest cuib de plîngeri pe lumea pămîntească!* COŞBUC, S. 175. ✦ Fig. A-şi recîştiga forţele morale, vitalitatea; a se redresa, a se reface; a-şi înnoi concepţiile. *Simt din nou tumultul vieţii şi renasc dintre ruine.* MACEDONSKI, O. I, 220. *Cît am adunat în întunericul acesta de două luni e destul să renască un om.* C. PETRESCU, Î. II, 69. (Refl.) *S-ar pricepe pe el însuşi acel demon . . . s-ar renaşte, Mistuit de focul propriu, el atunci s-ar recunoaşte.* EMINESCU, O. I, 160. (Tranz. fact.) *Gîndul acesta îl întinerea, îl renăştea.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *O clasă ne-a născut—cea proletară—Ea ne-a născut ori ca ne-a renăscut.* LABIŞ, P. 312. ✦ A creşte din nou, a se regenera. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Crezi încă . . . în răsărituri de soare, în frunze care renasc şi în flori care reînfloresc?* HOGAŞ, DR. I, 229. (Tranz. fact.) *Cînd frunza-i uscată, o suflă un vînt Şi-n locu-i renaşte spiritul cel mare Flori verzi primăvara în grasul pămînt.* MUREŞANU, P. 97/3. ✦ Fig. A se trezi din nou la viaţă, a-şi reveni. *Iubire, sete de viaţă, Tu eşti puterea creatoare, Sub care inimile noastre Renasc ca florile în soare.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 59. *Livezile, după anul de pustiire înfrunzesc; dar renasc apoi.* SADOVEANU, O. VI, 235

2. Fig. A se produce din nou; a reapărea. *Veselia renăscu în sînul oaspeţilor.* FILIMON, O. I, 188. *Trebuie acum să . . . renască nădejdile.* ODOBESCU, S. I, 106. [Servituţile] *renasc dacă lucrurile sînt restabilite într-un chip încît servituţile să se poată exercita.* HAMANGIU, C. C. 154. *Se înduioşase la gîndul că această mărire ar putea să renască.* IORGA, L. I, 440. *Prin mine mor — ca să renască — Vibraţii pentru mai tîrziu.* TOPÎRCEANU, P. O. 84. *Renăşteau în mine puteri şi dorinţe noi.* VLASIU, D. 170. *Rîsul renaşte aşa de firesc din lacrimi.* TEODOREANU, M. II, 35. *Eroismul . . . renaşte . . . luînd proporţii de massă.* CONTEMP. 1952, nr. 285, 1/1. (Refl.; învechit) *Jertfirea pentru binele obştesc . . . să pare a să renaşte în zilele noastre.* MARCOVICI, D. 245/23. *Amorţita mea virtute se renaşte din mormînt.* ASACHI, S. L. I, 102. *Simţ o durere murind şi o bucurie renăscîndu-se în sufletul meu.* NEGRUZZI, S. III, 360. *Viaţa-i ca visul Ce vesel se renaşte?* ALEXANDRESCU, O. I, 281. ✦ Tranz. A crea din nou, a regenera. *Libertatea . . . o sting tiranii şi o renasc eroii.* HELIADE, GR. ROM. 86/31.

3. Fig. A-şi recîştiga puterea economică sau politică, a dobîndi o nouă dezvoltare; a se forma din nou, a se

reface. *A văzut renăscînd ca din cenușă state nouă.* GHICA, S. III. *Se-nalță-o nouă Romă renaște-o nouă lume.* ALECSANDRI, T. II, 405. *Pe ruinele acestui sat a renăscut altul, un sat de pescari.* BOLINTINEANU, O. 304. *Renaște o Europă nouă, în care nu vor fi dușmănii și suferinți.* ISAC, O. 302. *Moldova cea veche, cu monumente și relicve legendare, renaște sub lumina acestei zile.* V. ROM. februarie 1964, 80. ◇ Refl. (Învechit) *Patria noastră se renaște.* CR (1829), 296²/28. ◇ Tranz. fact. (Învechit) *Lucoare În Moldova . . . Renăscut-au pre popoare.* ASACHI, S. L. I, 180.

— Prez. ind.: *renásc.*

— Pref. *re-* + **naște** (după fr. *renaître*).

RENÁȘTERE s. f. Faptul de a renaște.

1. Naștere din nou a unei ființe. Cf. STAMATI, D., DDRF. *Regi se vor naște, renașteri din nobilul sînge troianic, Care ține-vor în jugul robiei mări și pămînturi.* COȘBUC, AE. 16, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. Reciștigare a forțelor morale, a vitalității; redresare, refacere; înnoire a concepțiilor. *Organizația moralică a renașterei cetățenilor.* CR (1829), 261¹/9, cf. STAMATI, D. *Uit o viață amărîtă de ultragii sîngeroase, o renaștere întreagă într-un vis tot mai profund.* MACEDONSKI, O. I, 28. *Samăn în lume . . . pacea, sănătatea, reînnoirea, renașterea sufletească.* GALACTION, O. 237. *S-a absorbit și s-a adîncit definitiv într-un esoterism propriu și în renașterea-i minunată.* SADOVEANU, O. IX, 166. ✦ Fig. Trezire din nou la viață, revenire. *E primăvară, e renașterea naturii spre viață.* GHEREA, ST. CR. III, 290. *Renașterea și bucuria primăverii stau închise în muguri.* SADOVEANU, O. VI, 231.

2. Fig. Reciștigare a puterii (economice sau politice), dobîndire a unei dezvoltări noi; formare din nou, refacere. *Renașterea unei națiii.* GT (1838), 3²/18. *Lăudata faptă a renașterii unei națiii la lumină.* MARCOVICI, D. 384/28. *Aparține generației care a pregătit sosirea măreților așezăminte, de unde au ieșit renașterea și însemnătatea României.* ALECSANDRI, S. 172. *Zile din ce în ce mai grele curg pentru sărmana Dacie, așa de fericită în zorii renașterii ei.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În urma unei catastrofe, să ne așteptăm la o bruscă renaștere.* LOVINESCU, C. V, 154. *Vasari nu atribuia renașterea artelor influenței antichității.* OȚETEA, R. 25. *Asistăm la o renaștere a spiritului ontologic.* RALEA, S. T. III, 10.

— Pl.: *renășteri.*

— V. **renaște.**

RENĂLȚÁ vb. I v. **reînălța.**

RENĂSCĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care renaște **(1)**; care face să renască. (Fig.) *Că nu mai vrei să te arăți Lumină de-ndeparte, Cu ochii tăi înlunecați, Renăscători, din moarte.* EMINESCU, O. I, 184. ✦ Fig. Care își redobîndește (sau face să-și redobîndească) forțele morale, vitalitatea; care (se) redresează, care (se) reface; care (își) înnoiește concepțiile. *Acel împărat se poate lăuda în veci ca un părinte bun și renăscător de atîtea persoane cinstite și scăpătate.* GORJAN, H. I, 162/8. *Găsesc oricînd în tine, Cînd osteneala vine, renăscător imbold.* LABIȘ, P. 296.

2. Fig. Care se produce din nou, care reapare, care se regenerează. *Tu n-ai iubit — nu știi ce va să zică Puterea asta-n veci renăscătoare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 80. *Din noapte și din praf renăscătoare, Senină raza inimii trăiește Și nu cunoaște lege muncitoare.* CERNA, P. 51. *Căci orice bob de strugure-o-nchisoare, În care fierbe chestia agrară Și-n orice sticlă arșiță solară A-nchis puteri în veci renăscătoare.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 131.

— Pl.: *renăscători, -oare.*

— **Renaște** + suf. *-ător.*

RENĂSCÍND, -Ă adj. (Rar) Care se naște din nou; care apare, care se formează din nou; renăscut. *Ea dă o atragere de noutate totdeauna renăscîndă.* CR (1846), 56¹/22. *Îmbrățișează cu ardoare cariera renăscîndă a armelor.* ODOBESCU, S. I, 238.

— Pl.: *renăscînzi, -de.*

— V. **renaște.**

RENĂSCÚT, -Ă adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a născut din nou. Cf. ALEXI, W. *Tînărul se simțea ca renăscut.* BUJOR, S. 168. *Omul se simte ca renăscut.* CAMIL PETRESCU, T. III, 166. *După ce bolnavul este spălat și îmbrăcat cu lenjerie curată, el se simte „ca și renăscut".* BELEA, P. A. 202. ✦ Fig. Care și-a redobîndit forțele morale, vitalitatea; care s-a redresat, care s-a refăcut; care și-a înnoit concepțiile. *Și dacă gura ți-o sărut, Mă simt cu totul renăscut.* IOSIF, T. 115. ✦ Care a crescut din nou, care s-a regenerat. *Un vultur Roade-i ficatul cel fără de moarte și carnea ce-i crește Iarăși la loc . . . și-o clipă nu dă renăscutelor cărnuri repaos.* COȘBUC, AE. 120. ✦ Fig. Care s-a trezit din nou la viață, care și-a revenit. *Și-n noaptea blondă . . . Este fioru-mpreunării dintre natura renăscută Ș-atotputerea Veciniciei de om abia întrevăzută.* MACEDONSKI, O. I, 62.

2. Fig. Care s-a produs din nou, care a reapărut. *Azururi renăscute.* MACEDONSKI, O. I, 148. *Își simți în el renăscută brusc febra care-l năcăjise toată după-amiaza.* SADOVEANU, O. IX, 119.

3. Fig. Care și-a reciștigat puterea economică sau politică, care a dobîndit o nouă dezvoltare; care s-a format din nou, care s-a refăcut. *Prăpastie în care virtutea este-o crimă, . . . Gomoră renăscută.* MACEDONSKI, O. I, 46. *Se profilau noi schele pe-orizont: Un Iași pe care îl vedeam acum, Viu, renăscut din lupte și din scrum, Pe locul unde-a fost odată front.* D. BOTEZ, F. S. 27.

— Pl.: *renăscuți, -te.*

— V. **renaște.**

RENCÉPE vb. III v. **reîncepe.**

RENCHEZÁ vb. I v. **rîncheza.**

RENCHEZĂTÚRĂ s. f. v. **rînchezătură.**

RENCHEZÍ vb. IV v. **rîncheza.**

RENCHI s. n. v. **renghi.**

RENCHÍDE vb. III v. **reînchide.**

RENCLÓDĂ s. f. v. **renglotă.**

RENCORDÁ vb. I v. **reîncorda.**

RENDEÁ s. f. v. **rîndea.**

RÉNDEȘ, -Ă adj. (Prin Maram. și nord-estul Transilv.; despre cornute) Care are coarne lungi (CHEST. V/68 supl., GLOSAR REG.) și drepte (CHEST. V/76 supl.); care are coarnele cu vîrful îndreptat înainte (ib.).

— Pl.: *rendeși, -e.*

— Din magh. **rendes.**

RENDIMÉNT s. n. (Italienism învechit) **1.** Cantitate produsă; rod. Cf. SCRIBAN, D. *Rendimentu unui ogor.* id. ib.

2. Randament în muncă. Cf. SCRIBAN, D. *Rendimentu . . .unei mașini.* id. ib.

— Din it. **rendimento.**

RENDÍRE s. f. v. **rîndire.**

RÉNDITĂ s. f. (Învechit) Venit adus de un imobil, un capital etc.; rentă. *Trăiesc cu rendite de la casele lor.* VĂCĂRESCUL, IST. 290. *Rendita pe viață se poate înființa în favoarea persoanei ce a plătit prețul.* HAMANGIU, C. C. 411, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *rendite.*

— Din it. **rendita.**

RENDOÍ vb. IV v. **reîndoi.**

RENDOÍRE s. f. v. **reîndoire.**

RENDZÍNĂ s. f. Grupă de soluri formate pe un substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat. Cf. CANTUNIARI, L. M. 131, DER.
— Pl.: *rendzine.*
— Din fr. **rendzine.**

RÉNE s. f. v. **renie.**

RENEGÁ vb. I. Tranz. A nu recunoaște pe cineva sau ceva ca fiind al său, a se lepăda de cineva sau de ceva a tăgădui, a nega, a dezminți. V. abjura, repudia. *Nu poate decît prin o amenințare de mare și cumplită pedeapsă a-și renega trecutul.* KOGĂLNICEANU, S. A. 98. *Am avut crunta durere de a-ți vedea zilele amenințate de niște răzbunători ce îi renegam.* CR (1848), 14³/76. *A renega vechile sale credinți este pururea o apostazie.* ROM. LIT. 196²/42, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Te-a renegat; ce-s eu de vină, Că ți-am redat aureola?* ANGHELIOSIF, C. M. I, 182. *S-ar fi considerat înjosit dacă, tocmai în zilele grele, și-ar fi renegat mijloacele sale cu eficacitate experimentate în trei decenii.* REBREANU, R. II, 14. *Cu vremea, Cincinat și-a trădat școala, a renegat pe maestru.* GALACTION, A. 105. *Devine cea mai anostă și mai ambarasantă cunoștință, . . . pe care o renegi, pe care o urăști.* TEODOREANU, M. II, 399. *Asemenea pescari . . . noi, cei adevărați, îi renegăm.* SADOVEANU, O. IX, 465. *Ai fost un om cu convingeri ferme, n-am cunoștință să le fi renegat.* V. ROM. noiembrie 1954, 22. *Familia asta o reneg. Nu mai fac parte din ea.* H. LOVINESCU, C. S. 85. *Trebuie să fie totul așa cum dorești tu în visele tale înfierbîntate, de aceea renegi, alungi, respingi cu îndîrjire viața și societatea reală, cea existentă.* T. POPOVICI, S. 46.
— Prez. ind.: *renég.*
— Derivat regresiv de la **renegat.** Cf. lat. renegare.

RENEGÁRE s. f. Faptul de a renega. V. abjurare, repudiere. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pacea de la Cambrai impunea Franței renegarea întregii ei politici de la 1494.* OȚETEA, R. 168. *Jurămîntul acesta constituie renegarea tuturor revendicărilor și principiilor formulate în proclamația de la Padeș.* id. T. V. 236.
— Pl.: *renegări.*
— V. **renega.**

RENEGÁT, -Ă adj. (Mai ales substantivat) (Persoană) care s-a înstrăinat, s-a lepădat de patria, de credința sa, care a renunțat la părerile sau la convingerile sale anterioare. V. apostat. *Sinan-pașa . . . află prin fugari renegați silințele și îmbletele prinților creștini pentru o mare legătură împotriva turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 87. *Să tremure renegatul.* CR (1848), 17²/31, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Cîți renegați n-am văzut cu fesuri în cap jurînd pe coran credință sultanului după ce au jurat pe evanghelie credință patriei.* BOLLIAC, O. 243. *Vedeți să faceți cauză comună cu . . renegații la principiile Autonomiei și Suzeranității?* GHICA, A. 792. *Renegații devin aspri pentru credința ce au avut înainte și înfocați pentru credința ce îmbrățișează.* BOLINTINEANU, O. 444, cf. DDRF. *Era un român renegat trecut la religia turcească.* XENOPOL, I. R. IV, 186, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Știam noi bine că renegații poartă vina tuturor persecuțiilor noastre.* REBREANU, I. 154. *Față cu convingerile de atunci și cu clasa socială din care ai ieșit, ești azi un renegat.* GALACTION, A. 386. *Era un creștin renegat, un olandez care se turcise.* CAMIL PETRESCU, T. II, 179. *Nu vreau să mă socot renegai.* C. PETRESCU, Î. II, 186. *E un ticălos, un renegat și-un trădător.* SADOVEANU, O. VIII, 395. *Mamă-sa a fost o renegată.* CĂLINESCU, S. 25. *Articolul era scris cu inteligență și perfidie, lăudînd aparent patriotismul renegaților, dar în fond bătîndu-și joc de ei.* PAS, Z. II, 166. *Un tînăr dintr-o familie foarte bogată, socotit însă de către ai săi un renegat, părăsește școala și casa părintească.* V. ROM. februarie 1964, 210.
— Pl.: *renegați, -te.*
— Din fr. **renégat.**

RENÉT s. n. (În sintagme; și eliptic, în forma *renetă*) *Renet ananas* = varietate de mere de mărime mijlocie, conice, de culoare galben-limonie, portocalii pe partea expusă la soare; mărul care produce aceste fructe. Cf. DER. ◇ (Adjectival) *Mere renete* = numele mai multor varietăți de mere cu gust plăcut și cu mare rezistență la atacul ciupercilor. Cf. ȘEZ. V, 42, BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 84.
— Pl.: *renete.* — Și: **renétă** s. f., (regional) **ranéte** (BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 84, CV 1951, nr. 6, 26), **rănéte** (PAMFILIE, C. 50, BULET. GRĂD. BOT. I, nr.3, 84), **rănéturi** (ib.) s. n. pl.
— Din fr. **reinette.** Cf. germ. Renette. — Pentru variante, cf. rus., ucr. **ранет.**

RENÉTĂ s. f. v. **renet.**

RENFĂȘURÁ vb. I v. **reînfășura.**

RENFLORÍ vb. IV v. **reînflori.**

RÉNGHE subst. (Regional) Bucată de lemn care se introduce prin verigile capetelor unui lanț rupt pentru a le fixa (Bran-Zărnești). Cf. VICIU, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. rangă.

RÉNGHI s. n. **1.** (Învechit, rar) Culoare. *Micșorarea cheltuialei dă lesnire a metahirisi de-a pururea straie cu îndestulare; . . . le poate . . . cîștiga ceale în multe feluri flori, adică renghiuri* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 51. *Canavaturi ce au . . . cumasuri ce se lovesc în doao flori, adică renghiuri* (a. 1777). id. ib. 56.
2. Păcăleală, farsă, festă. *Bucurîndu-se prea mult pentru acest renghi . . . , se veseliră toată nopticica.* GORJAN, H. IV, 77/11. ◇ Expr. **A(-i) juca** (cuiva) **(un) renghi** (sau **renghiul, renghiuri**) sau (rar) **a-i trage** (cuiva) **renghiul** = a face cuiva o farsă, a păcăli pe cineva. *N-a apucat să afle de renghiul jucat amicului său Niculaie.* GHICA, S. IX. *El nu lua aminte la șoaptele lor, nu se uita la tertipurile și la renghiurile ce-i tot juca.* ISPIRESCU, L. 337. *Pasă-mi-te procletul de împărat ți jucase renghi* (a. 1883), ap. ȘIO II₁, 301. *Pe mine m-a înșălat, mi-a jucat un renchi.* I. NEGRUZZI, S. IV, 537, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Să vedeți ce frumos i-am tras „renghiu".* CONV. LIT. XLIV₂, 74. *Încă de pe cînd era copil i-a jucat renghiuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Se hotărî să-i joace . . . un renghi.* STANGU, R. A. IV, 319. *Băiatul îi răspunse că zîna, înfuriată de renghiul care i s-a jucat, a pus mîna pe toate caprele.* POPESCU, B. IV, 61, cf. PAMFILE, J. III, 93. (Fig.) *Februarie și martie . . . sînt în stare să ne joace renghiuri.* ALECSANRDI, S. 169. *Îi voi explica fetei cît de lipsit de umor a fost doctorul Munteanu neobservînd renghiul pe care firea ni-l joacă chiar în clipele cînd ne credeam atît de deosebiți.* PREDA, R. 45.
— Pl.: *renghiuri.* — Și: (învechit) **rénchi** s. n.
— Din tc. **reng, renk.**

RENGLÓT s. m. Pom din familia rozaceelor, care produce renglote; goldan, (prin Transilv.) crichin *(Prunus insititia).*
— Pl.: *rengloți.*
— Derivat regresiv de la **renglotă.**

RENGLÓTĂ s. f. Varietate de prune mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate; (prin Transilv.) crichină. *Varietățile de prune obținute prin cultură . . . denumite prune rotunde, prune galbene, goldane, avrame, bardacee, renglote sau renclode.* GRECESCU, FL. 195. *Îi trimetea cireșe, . . . renclode toropite și prea dulci.* TEODOREANU, M. II, 144
— Pl.: *renglote.* — Și: **renclódă, ringlótă** (DR. IV, 819, CADE, SCRIBAN, D., DM, pl. și *ringloate* BORZA, D. 139) s. f., (regional) **ringlóte** (id. ib.) s. f. pl., **ringlóuri** (DR. II, 707) s. n. pl., **ringótă** (ALR II 6 082/769, pl. și *ringoate* ib. 6 082/64) s. f., **lingróate** (ib. 6 082/53) s. f. pl.

— Din germ. **Ringlotte, fr. reine-Claude.** Cf. magh. r i n g l ó.

RENI subst. v. **renie.**

RENÍCHI s. m. v. **rinichi.**

RÉNIE s. f. Porțiune joasă și convexă din meandrul unui rîu, acoperită cu nisip și prundiș, care reprezintă zona de acumulare a aluviunilor; marginea puțin adîncă a mării; plajă. V. r e n i ș. *Despolmolind matca din sus de moară, apa a cărat pietrișul în dosul morii, unde s-a făcut un fel de reni, care ținea apa vîlloare în țărmuri.* SLAVICI, V. P. 124, cf. ANTIPA, P. 193. *Cîteva berze flămînzite veniră în zbor tiptil și . . . se așezară la pîndă pe marginea reniei.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 40, cf. 205, I. BRĂESCU, M. 70, H VII 417, ȘĂINEANU, D. U. *Într-un ostrov că trăgea, Pe renie să punea.* PĂSCULESCU, L. P. 245.
— Pl.: *renii.* — Și: (regional) **reni** subst., **rêne** (T. PAPAHAGI, G. L.) s. f.
— Din ucr. dial. **pi͡eнь.**

RENIFÓRM, -Ă adj. Care are formă de rinichi. *Frunză reniformă.* CADE, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *reniformi, -e.*
— Din fr. **réniforme.**

RENÍȘ s. n. (Regional) Loc acoperit cu aluviuni pe malul unui rîu (pe care cresc lăstari de salcie); banc de nisip sau de pietriș pe fundul unei ape. V. r e n i e. *Dacă . . . e un fund nisipos cu apă mică și cu o înclinație foarte lentă, atunci se zice reniș sau reni, iar cînd pe acesta începe a crește și lăstar tînăr de salcie, îi zice reniș de sălcii.* ANTIPA, P. 193, cf. 84. *Iese și se întinde, moale, la rîniș. De departe, ai zice că e o domniță lungită la soare pe plaja de nisip argintiu.* VOICULESCU, P. I, 45. *Îi arăta . . . Potmol cu crap Și renișul cu cosac.* TEODORESCU, P. P. 95, cf. ALR II/605.
— Pl.: *renișuri.* — Și: **rîniș** s. n.
— **Renie** + suf. *-iș.*

RENÍT, -Ă adj. v. **rănit**[2].

RENITÉNT, -Ă adj. (Învechit) Care rezistă, care se opune; îndărătnic, recalcitrant. *S-au mai liniștit spiritele și mulți dintre secuii renitenți au primit iarăși armele.* BARIȚIU, P. A. I, 381, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✧ (Substantivat) *Dacă nu mă voi supune . . ., mă va privi ca renitent la mandatele lui.* SBIERA, F. S. 272.
— Pl.: *renitenți, -te.*
— Din lat. **renitens, -entis,** germ. **renitent.**

RENITÉNȚĂ s. f. (Învechit) Rezistență, opoziție. *Neîncetat provoca pe oficiul comitatului ca să prindă pe Varga Kalarina, care au adus pe popor iarăși la renitență.* BARIȚIU, P. A. I, 659, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *renitențe.*
— Din lat. **renitentia,** germ. **Renitenz.**

RÉNIU[1] s. n. (Învechit, rar) Domnie, stăpînire; regat. *În anul al cincilea din rentul lui Tațius . . . niște soli . . . venea de la Laurent la Roma.* ARISTIA, PLUT. 81/3.
— Pl.: ?
— Din fr. **régne,** it. **regno.**

RÉNIU[2] s. n. Metal rar, descoperit în minereurile de platină Cf. MACAROVICI, CH. 407, MDT, DER.
— Din fr. **rhénium.**

RENNODÁ vb. I v. **reînnoda.**

RENNOÍ vb. IV v. **reînnoi.**

RENNOÍT, -Ă adj. v. **reînnoit.**

RENOÁICĂ s. f. (Rar) Femela renului. *Cît de pregnant tabloul acela al renoaicei înfiptă în culmea de la Mamerfest, ca să fie văzută, de la depărtare, de puiul ei.* PERPESSICIUS, M. III, 155.
— Pl.: *renoaice.*
— **Ren** + suf. *-oaică.*

RENOLOÁRE s. f. (Bot.) Vătămătoare *(Anthylli vulneraria).* Cf. PANȚU, PL., ENC. AGR., BORZA, D. 21.
— Pl.: ? — Și: **ranoloáre** (PANȚU, PL.), **rănoloáre** (GRECESCU, FL., 163, BORZA, D. 21) s. f.
— Cf. lat. v u l n e r a r i a și rom. r a n ă.

RENONSÁ vb. I v. **renunța.**

RENÓNSĂ s. f. (Franțuzism învechit; la jocul de cărți) Refuz de a da o carte de culoarea cerută de partener. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D.
— Pl.: *renonse.*
— Din fr. **renonce.**

RENOVÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică o casă, un mobilier etc.) A înnoi, a repara. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Muzeul e instalat într-un mare corp de clădiri vechi care au fost renovate.* STANCU, U.R.S.S. 58. *Multe* [localuri] . . . *au fost acum renovate, iar în ele s-au amenanjat biblioteci, săli de cultură, cluburi, restaurante.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 752, cf. DN^2. ✧ F i g. *Își scoase oglinda, roșul și pudra, renovîndu-și fațada.* C. PETRESCU, C. V. 124.
— Prez. ind.: *renovez.*
— Din fr. **rénover.**

RENOVÁRE s. f. Acțiunea de a r e n o v a și rezultatul ei; renovație. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sfatul popular a inițiat o largă campanie de renovare a căminelor culturale.* CONTEMP. 1952, nr. 26, 1/6. ✦ F i g. Înnoire, schimbare. *În ideologia patruzecioptistă vorbește . . . dorința de renovare.* IBRĂILEANU, SP. CR. 99.
— Pl.: *renovări.*
— V. **renova.**

RENOVÁT, -Ă adj. Refăcut, reparat. Cf. ALEXI, W. *Se admiră foarte voios în oglindă cu funda renovată și se găsi acceptabil.* C. PETRESCU, C. V. 235.
— Pl.: *renovați, -te.*
— V. **renova.**

RENOVATÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres; înnoitor. *Renovator a agriculturei frănțuzăști.* POVĂȚ. (1844), 336/7, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Spiritul renovator e acel ce ne-a creat ceea ce sîntem și dă viață pînă astăzi cugetării conștiente românești.* IORGA, L. II, 530. *Din acest an . . . Millo rămîne în București, prețuit ca un mare actor și renovator în arta dicțiunii.* SADOVEANU, E. 71, cf. DN^2.
— Pl.: *renovatori, -oare.*
— Din fr. **rénovateur.**

RENOVÁȚIE s. f. Renovare. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN^2.
— Pl.: *renovații.* — Și: **renovațiúne** s. f. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DN^2.
— Din fr. **rénovation.**

RENOVAȚIÚNE s. f. v. **renovație.**

RENSUFLEȚÍ vb. IV v. **reînsufleți.**

RENSUFLEȚÍRE s. f. v. **reînsuflețire.**

RENTÁ vb. I. I n t r a n z. A produce cîștig (mare), a aduce venit. Cf. ȘĂINEANU. *Pămîntul nu mai rentează ca odinioară.* REBREANU, R. I, 165. *Aud că avocatura rentează.* C. PETRESCU, Î. II, 132. *Eram în plină exploatare a chestiunii „micilor dorobanți", care a rentat atît de frumușel.* BRĂESCU, O. A. I, 20. ✧ R e f l. (Familiar)

A merita osteneală; a fi util. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BL VI, 49.
— Prez. ind. pers. 3: *rentează*.
— Din fr. **renter**.

RENTÁBIL, -Ă adj. Care rentează, care aduce cîștig; avantajos, productiv. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O tipografie este rentabilă . . . numai dacă este situată în centru.* CAMIL PETRESCU, T. I, 268. *Un enorm număr de trecători pe bicicletă . . . se duc la ocupații rentabile.* SADOVEANU, O. IX, 247. *Conu Iorgu a devenit proprietarul celui mai rentabil local de noapte, iar moș Costache a încasat parale bune.* CĂLINESCU, E. O. II, 35. *A perseverat să lucreze într-una din cele mai puțin rentabile. . . sfere ale vieții publice de-atunci.* V. ROM. noiembrie 1954, 139. ◇ (Adverbial) *Am un capital . . . și voiesc să cumpăr efecte, astfel ca să plasez mai rentabil banii mei.* I. PANȚU, PR. 17.
— Pl.: *rentabili, -e*.
— Din fr. **rentable**.

RENTABILITÁTE s. f. Însușirea de a fi rentabil, de a aduce venit; avantaj, beneficiu. Cf. ALEXI, W. *Diferitele caiete de sarcini stabilesc condițiunile pe care trebuie să le satisfacă un combustibil pentru ca să prezinte rentabilitate industrială.* IOANOVICI, TEHN. 26. *Stabilirea dimensiunilor volantului este deci și o chestiune de calcul de rentabilitate.* SOARE, MAS. 203. *Capacitatea crescîndă a mălășei artificiale de a înlocui mătasea naturală a redus mereu rentabilitatea culturii viermelui de mătase.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 14. *Reducerea prețului de cost mărește rentabilitatea întreprinderilor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Chezășia asigurării creșterii necontenite a rentabilității întreprinderilor o constituie dezvoltarea întrecerilor socialiste.* CONTEMP. 1952, nr. 12, 2/1. *Profitul mijlociu reprezintă limita inferioară a rentabilității, sub care producția capitalistă devine imposibilă.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 68.
— Pl.: *rentabilități*.
— Din fr. **rentabilité**.

RENTABILIZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a face să devină rentabil. *Cursanții și-au însușit cunoștințe folositoare privind rentabilizarea fondurilor de vînătoare.* REV. VÎN. 1960, nr. 10, 23.
— Pl.: *rentabilizări*.
— De la **rentabil**.

RÉNTĂ s. f. Venit regulat pe care îl obține un proprietar de pe urma unui capital plasat, a unui teren (prin redarea contra plată a dreptului de folosință a acestuia) etc.; dobîndă produsă de o obligațiune și plătită de stat; (învechit) rendită. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU. *Lăsînd cultura pe piciorul ce a apucat, va ajunge a reduce . . . renta pămîntului.* I. IONESCU, M. 287. *Și iată, se strînge burlăverzimea, negustorii de vite și de fel de fel de rente . . . să admire producțiuni de artă.* GHEREA, ST. CR. I, 232, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Erau hoărîte să-l înștiințeze de ce rentă lunară au lipsă.* AGÎRBICEANU, A. 457. *Dintre multe pachete fără valoare, se alesesră în sfîrșit cîteva acțiuni și titluri de rentă.* SADOVEANU, O. XIV, 7. *Creditorii statului fură siliți să renunțe la concesiunile asupra veniturilor statului și să primească rente de stat.* OȚETEA, R. 177. ◇ *Rentă viageră* v. v i a g e r. *Rentă funciară* v. f u n c i a r. ✦ (În feudalism) Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul față de stăpînul său. *În părțile muntelui, țăranul nu este supus pentru aceeași parte de pămînt decît la o rentă fixă anuală.* KOGĂLNICEANU, S. A. 159. *Nobilii au căutat să recupereze pierderile provenite din deprecierea relativă a valorii solului urcînd rentele și înmulțind taxele feudale.* OȚETEA, R. 312. *A doua fază . . . este caracterizată prin predominarea rentei în muncă, denumită la noi clacă.* PANAITESCU, O. Ț. 13, cf. 267.
— Pl.: *rente*.
— Din fr. **rente**.

RENTĂRÍRE s. f. v. **reîntărire**.

RENTIÉR, -Ă s. m. și f. Persoană care trăiește din rentă. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Abia m-am deprins să trăiesc ca un rentier.* C. PETRESCU, Î. II, 56. *Un soare blînd . . . îi încălzea plimbarea tacticoasă, de bătrîn rentier cu tabieturi.* id. R. DR. 207, cf. NOM. PROF. 83. *Bătrîna, văduvă a unui cunoscut rentier. . . , trăia singură.* SADOVEANU, O. VI, 215. *A trăi ca un rentier era de neconceput.* CĂLINESCU, S. 385.
— Pl.: *rentieri, -e*.
— Din fr. **rentier**.

RENTINERÍT, -Ă adj. v. **reîntinerit**.

RENTÎRZIÁ vb. I v. **reîntîrzia**.

RENTOÁRCE vb. III v. **reîntoarce**.

RENTOÁRCERE s. f. v. **reîntoarcere**.

RENTREGÍME s. f. v. **reîntregime**.

RENTREMÁT, -Ă adj. v. **reîntremat**.

RENTUNÁ vb. I v. **răntuna**.

RENTURNÁ vb. I v. **reîntorna**.

RENTURNÁRE s. f. v. **reîntornare**.

RENÚCHI s. m. v. **răruncht**[1].

RENUMĂRÁ vb. I. T r a n z. A număra din nou. Cf. BARCIANU.
— Prez. ind.: *renúmăr*.
— Pref. *re-* + **număra**.

RENÚME s. n. Faimă, reputație, celebritate. Cf. HELIADE, D. J. 67/5, ASACHI, M. H. 3/13, NEGULICI, CALENDAR (1854), 11/12. *De s-ar face aceasta, . . . ce renume pentru Adunarea Legislativă!* KOGĂLNICEANU, S. A. 185. *Ți-ai dobîndit renume Nemuritor în lume.* ALEXANDRESCU, O. I, 357. *Ne dase nume de curcani Un hîtru bun de glume, Noi am schimbat lîngă Balcani Poreclа în renume!* ALECSANDRI, POEZII, 437. *El a dat susținerii noastre teoretice sprijinul renumelui său literar.* MAIORESCU, CR. I, 366. *N-avem . . . Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii, Măști cu toate de renume din comedia minciunii?* EMINESCU, O. I, 150. *N-aș vrea să am măriri deșerte, N-am nici o sete de renume.* MACEDONSKI, O. I, 66, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nimerise. . . momit de renumele bîlciului din Rîureni.* GALACTION, O. 274. *Era vrednică de renumele celor mai vestite cucoane gospodine din trecut.* SADOVEANU, O. VII, 664. *Dacă ți-ai atît la renume, de ce n-ai încercat să faci altceva. . . ?* CĂLINESCU, E. O. II, 270. *Vă bucurați de renumele unui magistrat intransigent.* STANCU, R. A. IV, 318. *Renumele care strălucise pîn-atunci se eclipsă curînd și. . . numele său trecu pe un plan cu totul secundar.* S mai 1960, 122. *Își va crea un bun renume prin realizările sale de viitor.* T februarie 1962, 63. *A fost un savant cu renume european, autor a numeroase publicații de igienă.* ABC SĂN. 160. ◇ L o c. a d j. **Cu renume** = renumit, vestit. *Ctitorii templului au comandat la trei sculptori cu renume să lucreze cele trei statuie.* CARAGIALE, O. III, 27.
— Pref. *re-* + **nume** (după fr. *renom*).

RENUMÍ vb. IV. R e f l. (Învechit) A deveni renumit, celebru. *Acest secol . . . fu însă secolul cel mai glorios, secolul prin care se renumiră și în care se lupiară puternic pentru libertate.* BĂLCESCU, M. V. 15, cf. POLIZU, BARCIANU. ✦ T r a n z. f a c t. A face (pe cineva) să devină renumit. *Deși e un viclean, Isteț, la minte ager, putem să-l renumim; Și, nespuind cum este, să ne silim a-l face Așa precum în lume ar trebui să fie.* NEGRUZZI, S. II, 216.
— Prez. ind.: *renumesc*.
— Pref. *re-* + **nume** (după fr. *renommer*).

RENUMÍT, -Ă adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, reputat, revestit, strălucit, ilustru. *Cugetase că acest om ..., renumit între toți negustătorii turci ..., putea s-o ajute.* CR (1848), 30³/63. *Prin unele ca aceste, legislatorii cei renumiți au împodobit veacul lor cu glorie nemuritoare* (a. 1857). URICARIUL, IV, 302/5. *Turnul din care-odată bărbații renumiți Vedeau române taberi pe cîmpi nemărginiți.* ALEXANDRESCU, O. I, 68, cf. CANELLA, V. 130. *Maxima pe care, cu șeapte secoli în urmă-i, a formulat-o ... renumitul vînător.* ODOBESCU, S. III, 60, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A petrecut iarna întreagă la Viena, într-un institut foarte renumit.* AGÎRBICEANU, A. 51. *Odată ... un dascăl renumit spunea la Universitate ...* GALACTION, O. 336. *Ajung la un dascăl renumit pentru răbdarea, iscusința și experiența lui.* TEODOREANU, M. U. 161. *Căpitanul ... era renumit în întreaga divizie.* SADOVEANU, O. II, 31. *Russo ni se dovedește ..., în această operă mai renumită a lui, posesorul unui „simț muzical".* VIANU, A. P. 44. *Mă pomenisem într-o casă mărunță, în care ..., locuia un renumit poet.* STANCU, R. A. I, 167.

— Pl.: *renumiți, -te.*

— Pref. *re-* + **nume** (după fr. *renommé*).

RENÚNCHI s. m. v. **rărunchi**[1].

RENUNCHIOÁRĂ s. f. v. **rărunchioară.**

RENUNȚÁ vb. I. I n t r a n z. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A se lăsa de ceva, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva). V. a b a n d o n a. *Renunțînd la băuturi și la hapuri.* HELIADE, D. J. 68/7. *El mai binevoiește a nu mai face parte din cabinet decît să renunțe la direcția trebilor străine.* CR (1 846), 5¹/24. *Maximilian ... declară că renunță cu totul la acest titlu.* BĂLCESCU, M. V. 39. *Trebuie a renunța la orice proiect.* LĂZĂRESCU, S. 34/27. *El preferi acum, după o lună de domnie și după două victorii strălucite, să renunțe de bunăvoie la coroana fraternă.* HASDEU, I. V. 191. *Religia căta să renunțe la planul său social sau să-l prefacă.* BOLINTINEANU, O. 310. *Trebuie să renunți cu totul la așa falnice năzuiri.* ODOBESCU, S. III, 13. *Tîlharul gemea greu; după încordarea brațului se vedea că renunțase la o inutilă zbuciumare.* CARAGIALE, O. I, 67. *Or renunți la ele, or trebuie să joci în pas cu ceilalți.* DELAVRANCEA, S. 113. *Încercă să-și ia un aer melancolic; dar lucrul era așa de nepotrivit cu firea lui veselă, că renunță numaidecît.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 69, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *I se va urî și va renunța.* REBREANU, R. I, 172. *A renunțat să mă mai învețe cum să fiu mamă.* GALACTION, O. A. I, 100. *Nu voi renunța niciodată La propria mea mîndrie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 482. *Cînd căpătă hîrtia verde își continuă drumul, renunțînd la fluierat, s-o silabisească din mers.* C. PETRESCU, Î. II, 121. *Renunță să mai „ancheteze".* SEBASTIAN, T. 161. *Acum renunță și la visarea fumului albastru.* TEODOREANU, M. U. 115. *Artistul pare că se joacă, ori de cîte ori, renunțînd la regulele obștești ale întrebuințării limbii, el le substituie altele noi, neașteptate, uimitoare.* VIANU, A. P. 264. *Renunțase la studii și se întorsese la moșie.* CĂLINESCU, O. I, 84. *Renunțase la conștiință de cînd fusese obligat să comită întîia infamie.* STANCU, R. A. IV, 247. *Dacă renunți la partea dumitale, lumea o să creadă că eu te-am împins.* H. LOVINESCU, T. 124. *N-am renunțat la starea mea de veselie.* PREDA, R. 45. *La fadele nimicuri ce le-ai iubit, renunți, Cînd vrei ca evul tău să-nfrîngă moartea.* LABIȘ, P. 142. *Locotenentul știe să moară, dar va muri cu noi toți, laolaltă, pentru că nu înțelege să renunțe la apărare.* BARBU, P. 245. *De renunțat tot n-a renunțat la părerile lui.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 285.

— Prez. ind.: *renunț.* — Și: (învechit) **renunțiá, renonsá** (CALENDAR (1855), 80/25) vb. I.

— Din fr. **renoncer**, lat. **renuntiare.**

RENUNȚÁRE s. f. Faptul de a r e n u n ț a. V. a b a n d o n a r e. Cf. CANELLA, v. 1. *Deodată trece-o cugetare, Un văl pe ochii tăi fierbinți: E-ntunecoasa renunțare, E umbra dulcilor dorinți.* EMINESCU, O. I, 117, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Cosma Buruiană își zicea că are să-și aprindă paie-n cap cu declarația de renunțare și se hotărî să tacă mîlc deocamdată.* REBREANU, R. I, 110. *Era o renunțare momentană.* GALACTION, O. A. I, 209. *Nici vorbă nu mai putea fi de front, de renunțare la ordinul care-l ținea în serviciul vag și lipsit de orice eroism.* C. PETRESCU, Î. I, 133. *Făcu cu mîna, ușor, un semn de renunțare, apoi se lăsă pe o coastă.* SADOVEANU, O. II, 125. *Nu credeam în trista renunțare din zîmbetu-i de față.* PILLAT, P. 24. *S-a simțit stînjenit cînd ai dat cu ochii de el și a avut un zîmbet de oboseală și renunțare.* PAS, Z. I, 305.

— Pl.: *renunțări.* — Și (învechit) **renunțiáre** s. f. ARISTIA, PLUT., BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **renunța.**

RENUNȚIÁ vb. I v. **renunța.**

RENUNȚIÁRE s. f. v. **renunțare.**

RENÚRĂ s. f. Canal sau grup de canale executate pe suprafețele exterioare sau interioare ale unor piese și ale unor organe de mașini, avînd un anumit rol funcțional sau de asamblare. *Conductori de cupru cu renură pentru tramvaie.* NOM. MIN. I, 90, cf. DER.

— Pl.: *renuri.*

— Din fr. **rainure.**

RENVIÁ vb. I v. **reînvia.**

RENVIÉRE s. f. v. **reînviere.**

REOÁLDĂ s. f. v. **leordă.**

REOBIȘNUÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A se deprinde, a se obișnui din nou. *După viața molcomă de la moșie, forfoteala aceasta îl obosea și-l întrista, cel puțin în primele momente, pînă se reobișnuia cu ea.* REBREANU, R. I, 17.

— Prez. ind.: *reobișnuiesc.*

— Pref. *re-* + **obișnui.**

REOCUPÁ vb. I. T r a n z. A ocupa din nou; a recuceri. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DM, DN[2].

— Prez. ind.: *reocúp.*

— Din fr. **réoccuper.**

REOCUPÁRE s. f. Acțiunea de a r e o c u p a; recucerire, (învechit, rar) reocupație. Cf. ALEXI, W., DM.

— Pl.: *reocupări.*

— V. **reocupa.**

REOCUPÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Reocupare. ALEXI, W.

— Pl.: *reocupații.* — Și: **reocupațiúne** s. f. id. ib.

— Din fr. **réoccupation.**

REOCUPAȚIÚNE s. f. v. **reocupație.**

REOGLINDÁ vb. I v. **reoglindi.**

REOGLINDÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică stări, fenomene, acțiuni) A reflecta, a înfățișa; a oglindi. *Oricît de palid va să fie însă tabloul ce descrierea mea va reoglinda.* F (1872), 326, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 411. *Literatura însoțește evoluția societății și-i reoglindește transformările.* OȚETEA, R. 192, cf. 220.

— Prez. ind.: *reoglindesc.* — Și: (învechit) **reoglindá** vb. I.

— Pref. *re-* + **oglindi.**

REONÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit și regional) A face cuiva rău, a vătăma. *Și cinre se reoniiască* (v a s t r i c a N. TEST. 1648, v a f a c e r ă u BIBLIA 1688) *voi, se bunrătăției podobnici furetu.* COD. VOR. 154/8, cf.

DHLR II, 331, SCRIBAN, D. *S-au mirat de el văzîndu-l gras şi plin şi, deochindu-l, mi-au răonit copilul.* Com. LIUBA.
— Prez. ind.: *reonesc.* — Şi: (regional) **răoní** vb. IV.
— V. **reoniu.**

REÓNIU, -OÁNE adj. (Învechit, rar; şi substantivat) (Persoană) care face rău. *Coaperi-me de zborul reonilor* (r ă i l o r cc[2]), *de mulţi ce facu nedereptate.* PSALT. 119/15, cf. DHLR II, 331, ROSETTI, L. R. VI, 211, SCRIBAN, D.
— Pl.: *reoni, -oane.*
— **Rău** + suf. *-oniu.*

REORGANIZÁ vb. I. T r a n z. A întocmi, a orîndui din nou; a organiza pe baze noi, a reprofila, a restructura. *Grigore Ghica reorganisă oarece armata la 1672, cînd a însoţit oştile turceşti în Polonia.* BĂLCESCU, M. V. 604, cf. STAMATI, D. *Au reorganisat administraţia ţerii.* CALENDAR (1852), 54/14, cf. POLIZU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Veniamin era profesor de filosofie şi elevii săi trecură la Gheorghe Lazăr pentru a nu-l mai părăsi, chiar cînd Academia fu reorganisată.* IORGA, L. II, 524. *Ştiinţa a fost reorganizată pe baze noi, socialiste.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 50. ◇ R e f l. p a s. *S-au reorganizat administraţia instituturilor.* CUCIURAN, D. 73/14.
— Scris şi: *reorganisa.* — Prez. ind.: *reorganizez.*
— Din fr. **réorganiser.**

REORGANIZÁRE s. f. Acţiunea de a r e o r g a n i z a şi rezultatul ei; reprofilare, restructurare, (învechit) reorganizaţie. *Planuri de reorganizarea societăţei.* CALENDAR (1850), 74/17. *Toţi bărbaţii . . . de stat se oboseau întru reorganisarea monarhiei zguduite din toate încheieturile sale.* BARIŢIU, P. A. III, 412, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Această reorganisare se făcu după fuga lui Caragea, în 1818.* IORGA, L. II, 525. *Sarcina realizării învăţămîntului politehnic în şcoala medie necesită reorganizarea predării multor discipline şcolare.* L. ROM. 1953, 3, 53. *Am făcut . . . un proiect de reorganizare a comunicaţiilor şi telecomunicaţiilor.* H. LOVINESCU, C. S. 27.
— Scris şi: *reorganisare.* — Pl.: *reorganizări.*
— V. **reorganiza.**

REORGANIZATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care reorganizează. *Reorganisatorul, în 1804, al tipografiei din Iaşi . . . dădu . . . un act prin care întemeia şcoli nouă şi dădea norme suplementare pentru cele vechi.* IORGA, L. II, 43, cf. CADE, DL, DM, DN[2].
— Scris şi: *reorganisator.* — Pl.: *reorganizatori, -oare.*
— **Reorganiza** + suf. *-tor.*

REORGANIZÁŢIE s. f. (Învechit) Reorganizare. *Reorganizaţie a slujbii publice.* AR (1835), 30[1]/23, cf. STAMATI, D. *Adunarea ad-hoc a Moldovei doreşte a se adopta la viitoarea reorganizaţie, ca principii fundamentale: . . . Privilegiile de clase vor fi desfiinţate.* KOGĂLNICEANU, S. A. 208, cf. POLIZU, ALEXI, W.
— Pl.: *reorganizaţii.* — Şi: **reorganizaţiúne** s. f. ALEXI, W., CADE.
— Din fr. **réorganisation.**

REORGANIZAŢIÚNE s. f. v. **reorganizaţie.**

REORTODOXIZÁRE s. f. (Rar) Revenire, reîntoarcere la ortodoxie. *Antagonismul acesta religios nu a dus în secolul al XVIII-lea nici la unirea tuturor românilor din Transilvania cu biserica Romei . . . , dar nici la reortodoxizarea tuturor uniţilor.* BLAGA, G. 103.
— De la **ortodox.**

REOSTÁT s. n. Aparat alcătuit dintr-un rezistor avînd o rezistenţă electrică reglabilă şi care serveşte la reglarea intensităţii curentului electric din circuite. Cf. ŞĂINEANU, NICA, L. VAM. 210, ENC. AGR. *Discul receptor este acţionat de un motor electric universal, a cărui viteză este reglată printr-un reostat.* ENC. TEHN. I, 152. *Locul de pornire al electromotoarelor (întrerupătorul şi reostatul) va fi situat în aşa fel ca lucrătorul . . . să nu fie obligat să stea la o distanţă mai mică de 0,50 metri de cureaua motrice.* PREV. ACCID. 7. *Reostatele vor fi . . . bine izolate.* ib. 66. *Mai comod e să folosim rezistenţe variabile, numite şi reostate.* CIŞMAN, FIZ. II, 249.
— Pl.: *reostate.*
— Din fr. **rhéostat.**

REOTÁTE s. f. v. **răutate.**

REPANTÍR s. m. v. **repentir.**

REPÁOS s. n. v. **repaus.**

REPARÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică obiecte, bunuri materiale etc. uzate, stricate) A readuce în stare bună, a repune în stare de funcţionare, a face propriu pentru folosire; a drege, a reface **(1)**, (popular şi familiar) a meşteri **(1 3)**, a meşterui **(2)**, (regional) a răpălui. V. r e c o n d i ţ i o n a, r e n o v a. Cf DRLU, I. GOLESCU, C. *Se ocupă a repera şi a mai lăţi localul.* CALENDAR (1851), 118/19, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Uneori se-ncuia în odaie şi-şi repara-n ascuns hainele.* VLAHUŢĂ, O. A III, 82. *Să sperăm că va funcţiona* [telefonul]. *Mai ales că l-ai reparat.* SEBASTIAN, T. 73. *Într-o zi am luat cleştele şi ciocanul şi am început să repar pălandul.* VLASIU, A. P. 246. *A reparat soclul de la grilajul grădiniţii.* SADOVEANU, O. VII, 673. *Mai degrabă arunca o rochie la gunoi, decît s-o repare.* CĂLINESCU, E. O. I, 156. *Dacă voiai să repari dulapul, trebuia să-mi spui mie să-ţi ajut.* id. ib. II, 26. *I să hurui casa, iar de reparat nu şi-o poate.* RETEGANUL, P. IV, 54. ◇ F i g. *Codru-Drăguşanu nu este, în felul romanticilor . . . , un adorator al naturii sălbatice, menită să repare pe om de ostenelile civilizaţiei.* VIANU, A. P. 84. ◇ R e f l. p a s. *De atunci s-a mai reparat numai capela de peatră.* ODOBESCU, S. I, 342, cf. DDRF. *Podul încă nu se reparase.* BARBU, P. 49. *În timpul iernii se fac pregătirile pentru campania agricolă de primăvară, . . . se repară tractoare.* GÎ 1962, nr. 685, 3, cf. CHEST. II 14/4.

2. A îndrepta, a corecta. *A repara greşala voastră.* CALENDARIU (1794), 30/12. *Timpul carele este cel mai mare învăţător va repara smintele sale* (a. ?). URICARIUL, V, 134/4. *Nu e în puterea dumitale de a repara răul acela.* CR (1848), 22[1]/47. *Sper că-n interesul d-tale chiar te vei grăbi să repari scăparea din vedere.* CARAGIALE, O. VII, 221. *Schimbînd tonul şi figura, . . . se grăbi să repare impresia rea ce o făcuse.* VLAHUŢĂ, D. 63, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *S-a reuşit . . . să se găsească o metodă de a repara defectele pieselor de fontă ce apar fie după turnare, fie în timpul prelucrării.* IOANOVICI, TEHN. 179. *Să reparăm acum greşelile făcute.* CAMIL PETRESCU, T. II, 500. *O nedreptate se poate repara.* SADOVEANU, O. XI, 45. ✦ A înlocui, a compensa. *Lipsa de putere şi voinţă, omul caută s-o repare creîndu-şi în cer o făptură puternică cu o voinţă absolută.* GHEREA, ST. CR. II, 314. ◇ R e f l. p a s. *Mi-i timpul scurt şi orişice zăbavă E-o pierdere ce nu se mai repară.* BENIUC, V. 17. ✦ (Jur.) A acoperi o pagubă. *Instanţa poate obliga pe condamnat să repare daunele fixate de justiţie.* DL, cf. DM, DN[2].

— Prez. ind.: *repár* şi (regional) *reparez* (CHEST. II 14/1, 156, A II 12). — Şi: (regional) **răpárá** (CHEST. II 14/6, A II 8), **repărá** (ALR I 1 993/530), (popular) **reperá** (STAMATI, D., CIAUŞANU, V. 195, ALR I 1 993/231, 536, 558, A V 25, VI 8, 26) vb. I.
— Din fr. **réparer.**

REPARÁBIL, -Ă adj. Care poate fi reparat, dres. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ F i g. Care poate fi îndreptat, corectat. *Greşeală reparabilă.* DL, cf. DM, DN[2].
— Pl.: *reparabili, -e.*
— Din fr. **réparable.**

REPARÁRE s. f. Acțiunea de a repara și rezultatul ei.

1. Cf. repara **(1)**; reparat[1]. *Reperarea zidirilor care-s în cea mai tîcăloasă stare de părăsire și de ruinare* (a. 1855). URICARIUL, IV, 430/3, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În primăvară s-au și început lucrările de reparare și de preschimbare a vechilor ateliere din curtea fundăriei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 148. *Să te ocupi de repararea drumurilor.* CĂLINESCU, S. 311. ✦ Refacere. *Această idee . . . se manifestează în natură prin neîncetată lucrare de nimicire și de reparare (facere de loc).* BARASCH, M. I, 95/18.

2. Îndreptare, corectare. Cf. repara **(2)**. *În principiu, prin rectificarea sau, altfel zis, prin repararea unei bucăți în versuri înțelegem, firește, prefacerea numai a expresiunii materiale, adică a cuvîntării, iar nu și a gîndirii.* CARAGIALE, O. VII, 473, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Repararea defectelor se face la cald prin sudură electrică ori autogenă.* IOANOVICI, TEHN. 179. ✦ (Jur.) Despăgubire. *Repararea daunelor se poate realiza, după caz, fie prin plata unei sume de bani, fie prin restituirea lucrurilor, fie în alt mod.* PR. DREPT, 836.

— Pl.: *reparări.* — Și: (regional) **răpăráre** (ALR SN VI h 1 746/36), **reperáre** s. f.

— V. **repara.**

REPARÁT[1] s. n. Reparare **(1)**. *Trimise la reparat un scaun.* CĂLINESCU, S. 475. *Ar fi trebuit să dea firma jos și s-o trimită, în schimbul cîtorva gologani, la reparat.* STANCU, R. A. II, 16. *N-au atîtea butoaie sparte încît să-și poată asigura pîinea pentru prînz din reparatul lor.* V. ROM. octombrie 1954, 111. *S-a terminat reparatul tractoarelor.* MIHALE, O. 15. ✧ Fig. *M-am hodorogit și trebuie să stau la reparat măcar o săptămînă.* CARAGIALE, O. VII, 117.

— Și: (regional) **răpărát** (ALR SN VI h 1 746/228, 537, A II 12), **reperát** (ALR SN VI h 1 746/414, 848) s. n.

— V. **repara.**

REPARÁT[2], **-Ă** adj. (Despre obiecte) Readus în stare bună; refăcut, dres, (regional) răpăluit[2]. V. recondiționat, renovat. *Nu mai era nici nouă, nici de curînd reparată căruța popii.* AGÎRBICEANU, A. 60. *O ținu așa, pînă ce . . . îi întinse pantoful reparat și lustruit ca oglinda.* REBREANU, R. I, 65. *Cu un zîmbet grațios, care îi descoperi o daniură bine reparată, abandonă ușor mîna tînărului.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *Privi maldărul de cămăși reparate.* STANCU, R. A. V, 223.

— Pl.: *reparați, -te.* — Și: (regional) **reperát, -ă** (BUL. FIL. IV, 62, CIAUȘANU, V. 195), **răperát, -ă** (BUL. FIL. IV, 62) adj.

— V. **repara.**

REPARATÓR, -OÁRE adj. (Și substantivat) (Persoană) care repară **(1)**. *Citea mult . . . cînd îi dădea răgaz meseria lui de curelar și de reparator de hamuri.* GALACTION, O. A. I, 352. *Reparator de scaune.* NOM. PROF. 32, cf. DL, DM. ✦ P. ext. Care întremează, care înviorează. *Un balsam reparator.* HELIADE, D. J. 121/2. *Așteaptă calm să dispară lumina zilei spre a gusta binefacerile somnului reparator.* CARAGIALE, O. VII, 44. *E un somn adînc și reparator.* GALACTION, O. A. I, 73.

— Pl.: *reparatori, -oare.* — Și: (regional) **răpărátor** (ALR I 805/289), **răporátor** (ib. 805/290) adj.

— Din fr. **réparateur.**

REPARATÚRĂ s. f. (Rar) Reparație **(1)**. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reparaturi.*

— Din germ. **Reparatur,** lat. **reparatura.**

REPARÁȚIE s. f. **I.** Ansamblu de operații efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, pentru a-l readuce în stare bună; (rar) reparatură, (regional) răpăluit[1]. *Înnoirea și reperația magazinurilor de sat.* FUND. 52. *A să face . . . reperații la zidirile shoalelor.* BULETIN, F. (1838), 188[2]/12. *Oamenii să apucă bărbățește de înnoirea și reperația caselor căzute.* GT (1838), 21[2]/25. *Să prenoiască aceste obiecte antice, prin forme și reparațiuni moderne.* ODOBESCU, S. I, 337. *Reparațiunea vetrei sobelor.* HAMANGIU, C. C. 371, cf. BARCIANU. *L-au stropit cu var la o reparație.* BASSARABESCU, V. 49. *Gata cu totul, și cu reparațiile și cu partea adăogată.* GALACTION, O. A. I, 47. *Singurul lucru regretabil e că se află clinica mea în reparație și nu te-am putut scuti pe dumneata de atîtea nopți grele.* C. PETRESCU, C. V. 206. *Începură reparații și amenajări absolut trebuitoare.* SADOVEANU, O. VII, 662. *Era îmbrăcată cu o rochie de dantelă de lînă neagră, ale cărei reparații nu se observau în mod așa izbitor.* CĂLINESCU, S. 796. ✧ *Reparație capitală* (sau *generală*) = refacere completă a părților principale ale unei clădiri, ale unei mașini etc. [Cuptorul] *o să intre peste cîteva săptămîni în reparație generală.* PREDA, R. 125. *Strungului trebuie să i se facă reparație capitală.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 467. ✦ P. ext. Vindecare. *Doctorul e mulțumit de procesul de reparațiune al rănii.* CARAGIALE, O. VII, 59.

2. Fig. Satisfacție pentru o ofensă; răzbunare; revanșă. *Aflînd în fiecare căutătură o răzbunare sau o reparație a trecutului.* CR (1848), 19[1]/55. *Și ce reparație, și ce ispașă ar aduce suprimarea unuia sau altuia?* GALACTION, O. A. I, 77. *Tudor a căutat reparație în justiție.* OȚETEA, T. V. 87. *E adevărat, sau nu, că i-ai folosit banii fără nici o dovadă scrisă? Atunci trebuie să-l dai o reparație.* CĂLINESCU, E. O. I, 211, cf. 102, 330.

— Pl.: reparații. — Și: **reparațiúne,** (învechit și regional) **reperație** (CIAUȘANU, GL.), (regional) **răpălație** (BUL. FIL. IV, 75, CHEST. II 14/237), **ripirație** (CHEST. II 14/108) s. f.

— Din fr. **réparation,** lat. **reparatio,** germ. **Reparation.**

REPARAȚIÚNE s. f. v. **reparație.**

REPARTIRÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A repartiza **(1)**. (Refl. pas.) *Așa și pe cel mai mizer se repartira cîte 5 fl. m. c.* BARIȚIU, P. A. I, 657.

— Prez. ind.: *repartirez.*

— Din germ. **repartieren.**

REPARTÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Împărțit, repartizat. *S-a format 10 comune a cărora populațiune nu este bine repartită.* I. IONESCU, D. 38.

— Pl.: *repartiți, -te.*

— Din fr. **réparti.**

REPARTÍȚIE s. f. **1.** Distribuire, împărțire, repartizare; (învechit) repărțire. *Au luat lista contribuțiunei și au făcut repartițiunea.* BARIȚIU, P. A. I, 657. *Cum s-ar regula închirierea anuală, cum s-ar face repartițiunea fiecărui muncitor?* GHICA, S. 601. *Studiul repartiției tutulor fenomenelor atmosferice.* AGRONOMIA (1869), 320. *Repartiția sunetelor asupra cuvîntului nu stă totdeauna în raport cu frecvența lor.* PUȘCARIU, L. R. I, 84. *Aceste impozite erau intolerabile prin repartiția și perceperea lor.* OȚETEA, T. V. 55. *Ar fi, desigur, foarte interesantă de studiat și repartiția teritorială pe cuprinsul țării a acestor denumiri.* MG I, 90. *Reglementarea repartiției sarcinilor.* PANAITESCU, O. Ț. 236. *Repartiția graiurilor turcești din Dobrogea.* SCL 1967, 51. ✦ (Concretizat) Act prin care se repartizează o locuință. *Trebuia să se mute în locuința indicată în repartiție.* PREDA, R. 297.

2. (Ec. pol.) Proces de repartizare a produselor între membrii societății (determinat de relațiile de producție din acea societate). *Principiul socialist al repartiției constituie cel mai important stimulent al dezvoltării forțelor de producție și prin urmare al creșterii bunei stări a tuturor celor ce muncesc.* LUPTA DE CLASĂ, 1951, nr. 11-12, 88, cf. BOGZA, A. Î. 102. *Repartiția după muncă constituie o cucerire istorică a clasei muncitoare.* CF 1961, nr. 2, 299.

— Pl.: *repartiții.* — Și: (învechit) **repartițiúne** s. f.

— Din fr. **répartition.**

REPARTIȚIÚNE s. f. v. **repartiție.**

REPARTIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A împărți, a distribui ceva (după anumite norme), (învechit, rar) a re-

partira, a repărți. Cf. BARCIANU, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Ținea socotelile și repartiza impozitele.* BUL. COM. IST. V, 110. *Dumneata trebuie să repartizezi în mod egal materia primă.* PREDA, R. 131. ◇ Refl. pas. *Se repartizează fiecăruia cîte un sector.* V. ROM. februarie 1955, 231. *Nu întotdeauna se repartizează judicios timpul pe etapele lecțiilor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3.

2. A pune un angajat într-un anumit loc sau domeniu de activitate; a numi. *Am fost repartizată în biroul domnului Vasilescu-Plopu.* GALACTION, O. A. I, 97. *Răspunse... că a fost repartizat la compania a doua.* C. PETRESCU, Î. II, 273. *Medicul ... l-a găsit bun pentru serviciu, fără a-l repartiza măcar la vreo armă specială.* BRĂESCU, O. A. I, 194. *Te repartizez la compania a 7-a. Ai înțeles?* VLASIU, A. 411. *E drept că ... vom fi repartizați la Craiova?* V. ROM. octombrie 1954, 118. *Dumneavoastră ați fost repartizat la cuptorul cinci.* PREDA, R. 126.

— Prez. ind.: *repartizez.*
— După fr. **répartir.**

REPARTIZÁRE s. f. Acțiunea de a repartiza și rezultatul ei.

1. Cf. repartiza **(1).** Cf. DDRF, ALEXI, W. *A început ... repartizarea loturilor.* GALACTION, O. A. I, 100. *Repartizarea fondurilor bugetare ... se face în funcție de repartizarea atribuțiunilor.* LEG. EC. PL. 145. *Este necesar să cunoaștem repartizarea sufixelor diminutivale în românește.* GRAUR, E. 39. *Se stabilește următoarea repartizare a veniturilor și cheltuielilor.* BO 1962, 231. *Repartizarea sarcinilor fiscale să se facă de către organele sau adunarea satului.* PANAITESCU, O. Ț. 207.

2. Cf. repatiza. **(2).** *Se fac repartizările absolvenților în producție.* ✦ (Concretizat) Act prin care se stabilește locul unde cineva își va desfășura activitatea. *La prima recrutare se află că repartizările plouaseră cu nemiluita.* PREDA, M. 93.

— Pl.: *repartizări.*
— V. **repartiza.**

REPARTIZÓR s. n. (Tehn.) Distribuitor. DL, DM.

— Pl.: *repartizoare.*
— De la **repartiza.**

REPATRIÁ vb. I. Refl. și tranz. A se întoarce, a se înapoia (sau a aduce pe cineva înapoi) în patrie după o absență îndelungată (voită sau silită). Cf. ALEXI, W., DL, DM.

— Pronunțat: *-tri-a.* — Prez. ind.: *repatriez.*
— Din fr. **repatrier,** lat. **repatriare.**

REPATRIÁT, -Ă s. m. și f. Persoană care s-a reîntors în patrie după o absență îndelungată. *Se întoarse în țară, ca repatriat.* CĂLINESCU, s. 373.

— Pl.: *repatriați, -te.*
— V. **repatria.**

REPATRIÉRE s. f. Acțiunea de a (se) repatria și rezultatul ei; înapoiere, întoarcere în țară. *Repatrierea prizonierilor.* DL.

— Pl.: *repatrieri.*
— V. **repatria.**

REPÁUS s. n. **1.** Starea în care o activitate este întreruptă temporar (pentru refacerea capacității de muncă a organismului); odihnă **(1);** inactivitate; (învechit) răposare **(1).** *Străbătum pren foc și apă, scoase-ne în rrăpaos.* PSALT. HUR. 54r/21. *Vai de omul cela ce no-ș va da răpausu sfînta domerecă* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 51. *Atunci să avem ... și răpaos.* PRAV. GOV. 38r/9, cf. CLEMENS. *Generalul ..., ca să aibă vreme cîmpenii spre a-și semăna cîmpurile, le-au dat răpaos de pe la mijlocul lui aprilie.* CR (1829), 65¹/32. *Iarna-i timpul de răpaos.* ASACHI, S. L. I, 110. *Vînătoarea, pescuitul ... își împărțeau între sine orele de plăcere și de repaos ale nobilului maestru.* CR (1846), 32²/23. *Acest timp ... se pare adesea un repaos.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Culcă-te pe patul de repaos ce este în cabinetul meu.* CR (1848), 44²/63. *Nu dă furii[i] răpaos să stea cît de puțintel.* PANN, E. IV, 27/8. *Puterea creatoare a naturei nu e niciodată în repaus.* ISIS (1856), 60¹/21. *Serviciul ofițerilor ... să aibă pe cît se va putea 6 pînă la 10 nopți de repaos.* MO (1860), 69/13. *Vro cîteva mii de infanterie ajunseră la Ion Vodă în intervalul repaosului după victoria de la Jilițe.* HASDEU, I. V. 101. *N-am văzut ceva mai urît pe lume decît un oraș mare în zilele de repaus dominical.* CARAGIALE, O. II, 211. *Protestare contra legii repausului duminical.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 151. *Își îngăduie luxul nevinovat al unui scurt repaos.* HOGAȘ, DR. II, 116. *Soldații în repaos S-au tolănit pe iarbă.* CAMIL PETRESCU, V. 24. *Venise ordin să se adune prisosul de muniții de la regimentele aflate în repaos.* BRĂESCU, O. A. II, 244. *Am luat masa și acum sîntem în repaus pînă la două.* SAHIA, N. 116. *Vorbea și rîdea mult în repaosuri.* SADOVEANU, O. II, 360. *Fiind în repaus, ... băieții încinseră o horă.* BART, S. M. 13. *Azi era apelul lucrătorilor la masa de prînz și repaos.* ARGHEZI, B. 141, cf. RALEA, S. T. I, 79, s iunie 1960, 18. *Tratamenul ... se face prin repaus absolut la pat.* ABC SĂN. 355. *După trudă e foarte dulce răpausul.* SBIERA, P. 26. ◇ Loc. adj. și adv. **Fără repaus** = neîntrerupt, continuu, neîncetat. *Iacă de ce marile genii au simțit în toată viața lor o durere fără repaus în fața naturii.* DELAVRANCEA, T. 57. *Mă sculasem obosit și cu capul greu dintr-un somn fără repaos.* CONV. LIT. XV, 46. *Aceleași ape iuți și neastîmpărate ale Trotușului ... curg fără repaos pe așternutul lor de prund.* GANE, N. III, 9. *Cum m-a furat de-atunci viața În goana ei fără repaos.* GOGA, POEZII, 193. ◇ Expr. (Mii.) **Pe loc repaus** ! v. loc. ✦ Ext. Somn. *Tocmai era pe timpul cînd primul repaos cuprinde Ochii trudiți.* COȘBUC, AE. 36. ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc) Odihnă de veci. *Mitropolitul să facă o leturghie și o rugăciune pentru răpausul sufletelor vitejilor.* CR (1829), 148¹/23. ✦ (Regional) Popas (Butoiești-Strehaia). ALR I 811/846. ✦ (Fiz.) Stare a unui corp ale cărui puncte nu-și modifică poziția în raport cu un sistem de referință. *Mișcarea este relativă cînd corpul își schimbă locul său în spațiu față cu un alt corp care se află numai în repaos relativ.* PONI, F. 7. *Face o rotație completă spre dreapta în jurul axului presupus în repaus.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 183.

2. Calm, pace, liniște (sufletească), astîmpăr; tihnă, răgaz. *La apa de rrăpaos hrani-mă.* PSALT. HUR. 18v/8. *Puțină vreame văzu țara grecească mare răpaos.* MOXA, 383/23. *Veți afla răpaos în sufletele voastre.* N. TEST. (1648), 15r/3. *Alta mi-i dor să o văd zu cît n-am răpaos.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 167r/33, cf. ANON. CAR. *Și răpaos ca să guste, L-așezăi pe lîngă foc.* ASACHI, S. L. I, 90. *Ștefan se folosi de acel scurt răpaos, spre a zidi mănăstirea Războienii.* ARHIVA R. I, 117. *Ai fi sacrificat repaosul și onoarea fiei dumitale.* CR (1848), 39²/60. *Îi înduplica pe dînșii răpaos vremii să dea.* PANN, E. II, 155. *Totul e repaos împrejurul nostru.* NEGRUZZI, S. III, 442. *Respectează-al naturei răpaos trecător.* ALEXANDRESCU, O. I, 122. *Mi-e sete de repaos.* EMINESCU, O. I, 177. *Știu că de-acuma cerbii și mistrețli o să aibă repaus.* GANE, N. II, 77. *În răpaosul nopții se auzea numai clătirea undelor.* ODOBESCU, S. I, 140. *Tu* [natură] *ești pentru suflet repaos dulce și suprem.* MACEDONSKI, O. I, 64. *Un singur suflet stă de pază În tot acest repaus sfînt.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. *Lăsați-mă pe mine în codrii fără fund, Cu dragostea în suflet departe să m-ascund În molcomul răpaos al liniștii.* COȘBUC, S. 40. *N-are repaos Amarul nădejdilor noastre.* GOGA, P. 66. *În repaosul din jurul focului, privirile tuturora se-ndreptară spre un om voinic, nalt, spătos, cu înfățișare blîndă.* SADOVEANU, O. VII, 275. *În lin repaos cu-nserarea Pe lîngă lac îmi fac plimbarea.* V. ROM. ianuarie 1954, 13. ✦ Fig. Stare de nemișcare primordială. *Din haos, Doamne-am apărut Și m-aș întoarce-n haos Și din repaos m-am născut.* EMINESCU, O. I, 177.

3. (Mai ales în limbajul bisericesc, adesea determinat prin „de veci", „veșnic" etc.) Moarte (considerată

ca stare de odihnă veşnică); (învechit) răposare (2). *A veni la împărăţiia ceriului şi la răpausul cela nesfîrşitul.* CORESI, EV. 67. *Cine au intrat în răpaosul lui, acela încă s-au odihnit de faptele lui.* N. TEST. (1648), 293v/9. *Deci, la ceresc repaosul Ţintească-al nostru dor.* ASACHI, S. L. I, 96. *Rugînd pe D-zeu să spodovească sufletul lui la răpaos vecinic* (sfîrşitul sec. XVIII). RADU GRECEANU, MAG. IST. II, 353/29. *Cîntări înguitoare prin zidurile reci Cerşi-vor pentru mine repaosul de veci.* EMINESCU, O. I, 127. *Poate că, la anul, această frunte . . . va cădea spre infinit repaos, pe un căpătîi de crini.* GALACTION, O. 342.

4. (Învechit; concretizat) Loc de găzduire, de odihnă **(7)** etc.; adăpost. *Şi scoşi-nă în răpaosu* (r r ă p a o s ŭ, a d ă p o s t e a l ă, D). PSALT. 124. *Care casă ziditi mie . . . sau ce locu e răpaosul mieu?* CORESI, PR. 31/6.

— Pronunţat: *-pa-us.* — Pl.: *repausuri.* — Şi: **repáos,** (învechit şi popular) **răpáus, răpáos** s. n.

— Lat. **repausum.**

REPAUZÁ vb. I. **1.** R e f l. A se odihni **(1).** *Vei veni cîteodată să te repauzezi pe această piatră.* FILIMON, O. I, 311. *Fiţi fără grije şi vă repausaţi de ostenelele dantului.* ISPIRESCU, L. 376, cf. ŞĂINEANU. *Automobilul . . . se retrăsese să se repauzeze.* C. PETRESCU, Î. II, 154. *Rumen la faţă şi cu o figură odihnită, făcea impresia de a se repauza după baie.* CĂLINESCU, B. I. 59. ◇ I n t r a n z. *Vrei să repausezi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 11. (F i g.) *Priveliştile sclipitoare . . . Repaosă nestrămutate Sub raza gîndului etern.* EMINESCU, O. I, 205. ✦ I n t r a n z. P. e x t. A se sprijini, a se baza. *Principiu mare şi larg pe care repauză astăzi tot progresul uman!* CARAGIALE, O. III, 28. *Critica se va repauza deci pe fundamentul trainic al unei armături ideologice.* ap. IORDAN, L. R. A. 482.

2. I n t r a n z. A muri[1] **(1).** Cf. LB. *N-au dus colaci pentru fiii lor şi . . . pentru cei ce au repausat.* MARIAN, NA. 291.

— Pronunţat: *-pa-u-.* — Scris şi: *repausa.* — Prez. ind.: *repauzez,* pers. 3 (rar) şi *repauză.*

— Lat. **repausare.** Cf. r ă p o s a.

REPAUZÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) r e p a u z a şi rezultatul ei.

1. Odihnă **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Moarte **(1).** *A treia zi după repausare urmează de regulă înmormîntarea sau îngropăciunea.* MARIAN, Î. 248, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *-pa-u-.* — Scris şi: *repausare.* — Pl.: *repauzări.*

— **V. repauza.**

REPAUZÁT, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Răposat[2] **(2).** *Şi multe trupuri . . . răpăusate ale svinţilor scularâ-se.* COD. TOD. 196. *Răpăusatul Ureche vornicul.* M. COSTIN, O. 43. *Într-o convorbire ce am avut cu repauzatul Beclard, . . . i-am zis că această împotrivire . . . nu va putea ţine mult.* GHICA, A. 616. *Vencau să cînte lui Mateo ultimele rugăciuni ale celor repauzaţi.* FILIMON, O. I, 334, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

2. Odihnit **(1),** refăcut. Cf. ANON. CAR. *S-ar preda aşteptînd epuizarea protivnicelor împrejurări, ca să purceadă la atac cu forţele repauzate.* C. PETRESCU, O. P. I, 261.

— Scris şi: *repausat.* — Pl.: *repauzaţi, -te.* — Şi: (învechit) **răpăuzát, -ă** adj.

— V. **repauza.**

REPĂLÁT s. n. v. **răpăluit[1].**

REPĂLÍ vb. IV v. **răpălui.**

REPĂLÍT s. n. v. **răpăluit[1].**

REPĂLUÍ vb. IV v. **răpălui.**

REPĂRÁ vb. I v. **repara.**

REPĂRŢÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A împărţi, a repartiza **(1).** *După ce se măcelară mulţime de vite şi s-au strîns banii repărţiţi, în aceeaşi zi au şi ieşit din sat.* BARIŢIU, P. A. I, 657.

— Prez. ind.: *repărţesc.*

— Din fr. **répartir** (după *parte*).

REPĂRŢÍRE s. f. (Învechit, rar) Repartiţie, distribuţie, împărţeală. *O repărţire cît se poate mai largă şi mai egală a sarcinilor şi a răspunderilor în stat.* ODOBESCU, S. III, 340.

— Pl.: *repărţiri.*

— V. **repărţi.**

REPĂŞÍ vb. IV. I n t r a n z. (Ieşit din uz) A se da (mai) înapoi; a ceda locul, a se retrage. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *repăşesc.*

— Pref. *re-* + **păşi** (după magh. *visszalép*).

REPĂŞÍRE s. f. (Ieşit din uz) Retragere; dare înapoi; renunţare. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *repăşiri.*

— V. **repăşi.**

REPCIÚGĂ s. f. v. **răpciugă.**

REPEÁGĂ s. f. v. **rebeagă.**

RÉPEDE adv., adj., s. f. **I.** Adv. **1.** (În opoziţie cu î n c e t, d o m o l) Iute, cu grabă. *Unde cură apa răpide, anevoie este împrotiva repegiunii ei a nota.* N. COSTIN, LET. II, 77/37, cf. ANON. CAR. *Rapede pleacă pe drum nainte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 248, cf. CLEMENS. *Rîul care dinioare zăcea-n gheaţă ferecat Curge repede sub malul de verzi tufe-ncununat.* ASACHI, S. L. I, 203. *Străbătură răpede distanţa care desparte cele două catene de munţi.* CR (1848), 8[2]/57. *Deodată, ţipînd strașnic, scăpă biletul şi ieşi repede.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Postelnicul ieşi răpide şi se duse acasă.* FILIMON, O. I, 173. *Fusu-i răpede se-ntoarce, iute-n aer sfîrtînd.* ALECSANDRI, P. I, 6. *Ea se urcă repede în palat.* EMINESCU, P. L. 94. *Băiatul . . . îmbucă repede ce îmbucă şi-apoi se duce după trebi.* CREANGĂ, P. 153. *Rîul Doamnei, umflat, curge repede în talazuri.* DELAVRANCEA, S. 5. *Oraşele sub ochii-mi . . . mai repede ca gîndul . . . Se şterg fără să-mi lase vreo urmă de regret.* MACEDONSKI, O. I, 52. *Caii mergeau acum destul de repede, că trăgeau acasă.* VLAHUŢĂ, O. A. 491. *Cum mai umblă de repede lumea în gară!* SP. POPESCU, M. G. 37. *Repede-o ploaie căzu, cu picuri ca boaba de strugur.* COŞBUC, P. II, 61. *Ce repede zburară* [vremurile] *În larma din cetatea legendară A Luvrului cu ziduri înnegrite!* IOSIF, P. 38. *Trăsura mergea . . . răpede la vale.* IBRĂILEANU, A. 89. *Pornim . . . mai repede la vale.* CAMIL PETRESCU, U. N. 266. *Se îmbrăcă repede şi ieşi să vadă ce e cu ultimul convoi.* C. PETRESCU, Î. I, 145. *Du-te repede . . . şi ti spune că la patru este revistă de efectiv.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *Spune-i . . . să vie aici repede.* SEBASTIAN, T. 113. *Repede, puneţi-vă bărbi şi mustăţi, că peste o jumătate de oră începem.* VLASIU, A. 359. *Ici-colo cîte un izvor lunecă repede printre ierburi.* SADOVEANU, O. IV, 165. *Ca să nu fie observată, o luă repede înapoi spre casă.* BART, E. 237. *Smărăndache se ridică repede şi trecu drumul.* CĂLINESCU, S. 595. *Bălan face semn lui Iancu să vină mai repede.* DAVIDOGLU, M. 30. *O luase rău frigul şi intră repede în prăvălie.* BARBU, P. 172. *Dalapin se ridica, Repede se îmbrăca, După doamna lui pleca.* BALADE, III, 339. ◇ (Întărit prin repetare) *Şi răpede-răpede mi ţi le-a supi pe toate de-a rîndul, de n-a mai rămas nici măcar picătură de vin pe doage.* CREANGĂ, P. 261. *Repede, repede, repede, o luă pe cizmă în jos.* GÎRLEANU, L. 20. *Baba Maranda scarmănă pene repede-repede, cu unghii ascuţite şi aduse la vîrf.* C. PETRESCU, R. DR. 139. *Profesorul Emilian . . . vorbea repede, repede, ca şi cînd n-ar fi avut timp să-ţi spună tot.* VLASIU, D. 113. *Vinul se ducea repede-repede.* SADOVEANU, O. I, 234. *Inima îi bătea repede, repede.* STANCU, R. A. I, 53. ✦ (În opoziţie cu r a r) Cu mişcări rapide şi dese. *Căluşeti vinjoşi păşeau mărunt şi repede.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Să nu răsfoieşti prea repede filele Frumuseţii ce eşti.* BLAGA, P. 11.

Munceşte mult, nu ştie încă să bată repede la maşină şi-i vine greu. H. LOVINESCU, C. S. 53. *Niculaie amuţi. Pieptul i se ridică şi coborî repede.* PREDA, M. 26. ✦ Fără întîrziere; imediat; deodată, brusc. *Precurmă vorba multă şi răpede s-avîntă călare.* HELIADE, O. I, 324. *Mihnea jos sare; Însă el repede iară încalecă, Fuge mai tare.* BOLINTINEANU, O. 74. *Să-i zbori capul dintr-o singură lovitură şi apoi răpede să te arunci în groapă.* CREANGĂ, P. 225. *Încurcîndu-se, schimbă repede vorba.* REBREANU, I. 18. *Un doctor! Repede!* CAMIL PETRESCU, T. III, 404. *Punea floarea şi cele cîteva ţigări pe marginea pădurei şi pleca repede, ca după o faptă ruşinoasă.* C. PETRESCU, Î. II, 71. *Unchesul a descălicat înaintea mea. M-am ridicat repede ca să-i sărut mîna.* SADOVEANU, O. XI, 329. *Întîi se prefăcu că nu înţelege, apoi se uită repede la fraţii lui.* BARBU, P. 206. ✧ Expr. **A o lua repede** = a se grăbi într-o acţiune fără a judeca rezultatele, a se pripi. *Ci ca ho, voinice, prea o iei repede, răspunse părintele Ştiubei.* DELAVRANCEA, S. 199. **A lua** (pe cineva) **repede** sau (substantivat, f.) **cu repedea** = a lua (pe cineva) pe nepregătite, prin surprindere. *Îi luă cu răpedea.* VLAHUŢĂ, P. 271. *Şi uite cum s-a întîmplat, mă luă repede moşul.* V. ROM. aprilie 1963, 37. **Repede-repejor** = îndată, fără întîrziere. *Zicea că-i frig şi răpede-răpejor îşi căta de drum.* CONTEMPORANUL, V_2, 499, cf. DL. ✦ (Rar) Cu uşurinţă, fără efort. *Era dotată de o imaginaţie vie, răpede a se esalta.* CR (1848), 28³/74. *Cînd eram tînăr, improvizam repede.* CĂLINESCU, C. O. 135.

2. Curînd, devreme, de timpuriu. *Izbînda nu fu deocamdată, în Moldova, aşa răpede . . . ca în Ţara Românească.* BĂLCESCU, M. V. 65. *Abia o dată închiserăm ochii; dar ne deşteptarăm repede, treziţi de o mare larmă.* BOLINTINEANU, O. 298. *I-a trecut repede necazul.* CARAGIALE, O. III, 37. *Şi-a dat repede năravul pe faţă.* GÎRLEANU, N. 136. *Muzica îi împreteni repede.* BASSARABESCU, V. 78. *Acum doreau toţi să plece mai repede.* C. PETRESCU, Î. II, 116. *Trăiam bine în aceste ţinuturi bogate, cu a căror sălbăticie ne împrietenisem repede.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Înserarea căzu repede.* SADOVEANU, O. III, 122. *Angelo Deliu, cuceritorul, îmbătrînise repede.* BART, E. 392, cf. BLAGA, H. 102. *Pe mama o măritase repede bunica, nu suferea înghesuiala în casă.* STANCU, D. 6. *Pe drum se mai vedea încă cîte un flăcău alergînd să ajungă mai repede, să nu fie pus lipsă.* PREDA, M. 93. *Se chinuia şi-acum să înţeleagă mai repede ce cale să urmeze.* BARBU, P. 353. *Repede s-a îmbolnăvit şi repede s-a stins.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 61.

II. Adj. **1.** (Despre mişcări) Iute, rapid; (despre lucruri în mişcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuţeală. Cf. ANON. CAR. *Repedea lunire amu departe duce Pe-al meu dor.* ASACHI, S. L. I, 85, cf. 96. *Omenirea merge într-un progres continuu a cărui mişcare e cu atît mai răpede, cu cît mai mult înaintează.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. EMINESCU, O. I, 154. *El într-o clipă a sosit la repezi corăbii ahee.* MURNU, I. 25. *Iar eu pe ţărm Mihnit privi-voi vaporu-n repedele-i mers.* MINULESCU, V. 46. *Părintele intră mînios în încăpere şi, închizînd cu o mişcare repede ceaslovul, striveşte musculiţa.* VIANU, A. P. 215. *Spune-mi, ce-i mai dureros . . . O lovitură repede, cumplită, Ori remuşcarea care te frămîntă, Încetă, nemilos, neadormit?* LABIŞ, P. 123. *Dorul meu pe unde pleacă Nu-i pasăre să-l întrecă, E mai răpede ca vîntul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 90 ✦ (În opoziţie cu rar) Care se succedă, care se desfăşoară într-un ritm rapid. *De cînd se inventă alfabetul . . . în toate progresul deveni mai răpede.* HELIADE, O. II, 40. *Grecia . . . făcu paşi repezi în civilizaţie.* CR (1848), 22²/33. *Oscilaţiunile pendulului . . . sînt mai repezi în regiunile polare decît la ecuator.* DRĂGHICEANU, C. 63. *Priveliştile sclipitoare, Ce-n repezi şiruri se distern, Repaosă nestrămutate Sub raza gîndului etern.* EMINESCU, O. I, 205. *Sunetele năvăleau afară înghesuite, repezi şi jalnice.* DELAVRANCEA, S. 69. *Sitarul . . . zbura ţupiluş pe sub dumbravă. Ortac îl seăpă cu două focuri repezi.* SADOVEANU, O. XI, 411. ✦ (Despre ape) Care curge sau care se mişcă cu repeziciune. *O apă reapede.* CUV. D. BĂTR. I, 249. *Rîurile cele frumoase şi spumegoase, pîraiele cele răpede şi sălbatice cîntă neîncetat lauda ta.* RUSSO, S. 126. *Ale mării repezi şi groaznice talazuri.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Cîteva rîuri spumegoase şi răpezi, altele line şi largi . . . şerpuiesc printr-însa.* ODOBESCU, S. I, 23. *După propria lor voie să ne ducă unde repezi.* EMINESCU, O. I, 155. *Pîraie repezi s-azvîrl cu vuiet în Bistriţa.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 417. *În vaduri ape repezi curg Şi vuiet dau în cale.* COŞBUC, P. I, 191. *Cărarea trecu o dată deasupra unui izvoraş repede.* CĂLINESCU, S. 716. *Rîurile limpezi şi repezi . . . le purtase în mintea lui prin toate colţurile ţării pe unde îi duseseră paşii.* STANCU, R. A. III, 155. *Peşte iubitor de apă repede, mreana se ţine la fund.* VÎN. PESC. august 1961, 16. ✦ (Despre timp) Care trece cu repeziciune. *Muşchiul care anii repezi în ţărîn-a prefăcut, Pe părinţii voştri-ascunde în mormîntul cel tăcut.* ASACHI, S. L. I, 72. *Anii mei repezi, viaţa-mi trăită Le văz grămadă în urmă-mi stînd.* HELIADE, O. I, 78. *Aceste mici floricele poetice au fost scrise în cîte un răpede moment de inspiraţiune.* ODOBESCU, S. I, 295. *Nu e păcat Ca să se lepede Clipa cea repede Ce ni s-a dat?* EMINESCU, O. IV, 379. *El m-a iubit curat Şi numai mie mi-a-nchinat Toţi zorii vieţii sale repezi.* V. ROM. ianuarie 1954, 45. ✦ (Rar; despre expuneri, descrieri etc.) Succint, sumar. *Dăm cititorilor noştri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc.* FILIMON, O. I, 108. *Analizăm . . . într-o repede schiţare această evoluţiune în fazele ei fireşti.* MAIORESCU, CR. II, 112.

2. (Despre fiinţe şi manifestările lor) Iute, ager, sprinten; grăbit, pripit. *Călărime reapede.* DOSOFTEI, PS. 217/12, cf. 50/18. *Suflarea cea reapede de sus.* MINEIUL (1776), 138v^2/24. *Se scoală în picioare, Se pipăie, tresare l-al degetelor carmen, Şi-n răpedea mişcare, în gestele-i naive I se resfiră părul.* HELIADE, O. I, 368. *Pena intră cu un aer răpede.* CR (1848), 16¹/59. *Dete o privire repede şi disprefuitoare camerii sale.* FILIMON, O. I, 102. *Caii, repezi, ageri, cu coame răsfirate, Cu nările aprinse, cu gurile spumate, . . . La sunete de luptă pe cîmp îşi lua zborul.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *În zburarea lor răpede şi zgomotoasă, graurii par a fi supuşi la o tactică.* ODOBESCU, S. I, 30. *Degetele repezi poartă acul fin.* EMINESCU, O. IV, 364. *Răsuflarea lui era repede şi ochii pătrunzători.* GANE, N. III, 177. *Sosi hainii de ieniceri care năpusteau pe cai mai repezi decît gîndul lor.* DELAVRANCEA, S. 205. *Ulise, Săltat puţin pe-o creastă de talazuri, C-o repede căutătură-n faţă văzu atunci apropiat pămîntu.* MURNU, O. 91. *O cercetă din cîteva priviri repezi.* AGÎRBICEANU, A. 243. *Copiii dădeau buzna în curie . . . repezi ca nişte tărîcuţe.* GALACTION, O. A. II, 266. *Mă gîndeam la prietinul meu de altădată, . . . băiatul plin de avînt, cu gesturile foarte repezi şi nervoase.* SADOVEANU, O. VI, 509. *Moromete se aşează şi el pe prag, făcînd în acelaşi timp cîteva cruci repezi.* PREDA, M. 24. ✧ Loc. adv. **Cu paşi repezi** = grabnic, în ritm rapid. *Ieşiră cu paşi repezi din salele de curs.* AGÎRBICEANU, A. 31. *Şi-a deschis umbrela şi-a pornit cu paşi repezi în josul străzii.* s august 1960, 14. *Se puse apoi în fruntea acestei cete sălbatice . . ., năvălind cu paşi repezi în partea . . . Moldovei.* MARIAN, T. 262. (Fig.) *Fără . . . mergea cu paşi răpezi spre o ruinare totală.* BĂLCESCU, M. V. 18.

3. (Despre agenţi fizici) Care se manifestă cu putere, dar nu durează mult; care trece iute. *Poporul . . ., cînd văzu deodată o ploaie răpede căzînd şi spălînd singele morţilor, strigă că: nevinovaţi au fost!* BĂLCESCU, M. V. 45. *Precum se amăgeşte simţirea omenească, Cînd răpidea lumină de fulger s-a resfrînt.* MUREŞANU, P. 83/8. *Supărările iubirii Sînt ca ploile cu soare: Repezi, dar cu cît mai repezi, Cu atît mai trecătoare.* TOPÎRCEANU, B. 56. *Un vînt repede începuse a sufla.* SADOVEANU, O. I, 362. ✦ P. restr. (Despre picături, stropi etc.) Care cade iute, succedîndu-se rapid. *De 24 de ceasuri ninge-ntruna ninsoare deasă, ninsoare repede.* CARAGIALE, O. VII, 126. *Ploaia cade-n repezi picuri, repezi fulgerele cad.* COŞBUC, P. I, 119. *Caii aleargă îndemnaţi de ţipetele vizitiului, speriaţi de răpăitul stropilor care cad, repezi şi grei, ca o grindină de gloanţe.* VLAHUŢĂ, R. P. 77.

4. (Despre dealuri, pante, planuri înclinate etc.) Abrupt, pieziş, povîrnit, înclinat. *Muntele este ripos şi*

repede, căile înguste. BĂLCESCU, M. V. 141. *Nimeni nu se acăța așa de bine pe vîrful stîncelor celor mai repezi.* I. NEGRUZZI, S. V, 132. *Caii se ghemuiau pe tăpșanele repezi.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 50. *Ploaia măturase pe coastele muntelui orice urmă de potică și numai hogașurile săpate de puhoaie se mai țăseau . . . în prundișul galbăn al povîrnișului repede.* HOGAȘ, DR. I, 297, cf. 133. *Zidind, schele-nalte și repezi ridici.* ARGHEZI, V. 99. *Acoperișul de șindrilă destul de repede, căzînd pe strășini în chip de coadă de rîndunică, e străbătut, cam în dreptul tinzii, de un soi de foișor.* CĂLINESCU, I. C. 46. *Albia îngustă într-o parte se înalță drept pe lîngă mănăstire, se ridică într-o coamă repede.* SADOVEANU, O. IV, 147. *Poalele pămîntului sînt repezi.* ȘEZ. III, 28.

5. (Despre drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp, fără ocol. *Vine cu zor, nevăzută, pe repede cale fecioara.* COȘBUC, AE. 101. *În chibzuire drumurile cele mai scurte și repezi.* C. PETRESCU, A. R. 10.

III. S. f. (Învechit, rar) Curgere, mișcare rapidă. *A rîurilor repede* (răpezituri, pornire c[2], înterritare H) *veseliră cetatea zeului.* PSALT. 89.

IV. S. f. (Entom.) Insectă de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră și care fuge foarte iute; (regional) măsurător **(II 3)**, tîrtăriță *(Cincindela campestris).* Cf. MARIAN, INS. 1. *Cînd îți se naște un băiat, adună repezi și, punîndu-le în leagăn, zi: — Cum ți acesta de repede la mers, așa să fii și tu.* id. ib.

— Pl.: **(II, III, IV)** *repezi* și (învechit, rar, **II 1, III**) *repede.* — Și: (învechit) **răpide** adj., adv., **răpede** adv.

— Lat. **rapidus, rapide.**

REPEGÚȘ[1] s. n. Porțiune din cursul unui rîu unde apa are viteza cea mai mare; repezis, repezină, repez **(2)**, (învechit și popular) repejune. *Mreana, fiind un pește de curent, de repeguș.* ATILA, P. 217. *Cele mai bune locuri sînt situate întotdeauna deasupra sau dedesubtul repegușurilor.* VÎN. PESC. nr. 4, 1962, 6.

— Pl.: *repegușuri.*

— Cf. **repede.**

REPEGÚȘ[2] s. n. v. **răpăguș[1].**

REPEGÚȘĂ s. f. v. **răpăguș[1].**

REPEJÓR adv. Diminutiv al lui repede.

1. Cf. repede **(I 1).** *O iau repejor pe curături, mă las singurel pe valea pustie, largă, luminoasă.* VLAHUȚĂ, O. A. 425. *Mă Tilică, umblă mai repejor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 66. *Pornește repegior spre casă.* CAZIMIR, GR. 11. *O copiliță . . . cu fustuța scurtă albastră venea repegior.* SADOVEANU, O. VII, 334. *Zarea se limpezise, scînteiau în depărtare acoperișuri, cai mărunți urcau repejor pe o coamă de deal.* V. ROM. octombrie 1958, 32. *Intră repejor pe poarta gospodăriei.* IL februarie 1961, 42. ◇ Expr. **Repede-repejor** v. repede. ✦ Cu mișcări rapide și dese. *Inima îi bătea repejor.* VINEA, L. I, 297.

2. Cf. repede **(I 2).** *Apoi s-au schimbat toate, pe nesimțite, repejor și sigur.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 363.

— **Repede** + suf. *-ior.*

REPEJÚNE s. f. **1.** (Învechit și popular) Repeziciune, viteză (mare), iuțeală; repeziș în cursul unei ape; repeguș[1], repezină. Cf. ANON. CAR. *Pre alții i-au dus răpejunea apei.* M. COSTIN, LET. I, 241/4. *Și-l dusă în răpăgiunea vîntului de-l pusă în Vavilon.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 187r/24. *Unde cură apa răpide, anevoie este împrotiva repegiunii ei a nota.* N. COSTIN, LET. II, 77/38. *Văd un crocodil cc să tîra din dreapta spre stînga și să afunda în rîul apei prin iute răpejune.* AETHIOPICA, 1r/17. *Repejunea duhului.* MINEIUL (1776), 32r²/31. *Păraicle a cărora adîncime și răpejune nu dă voie ca să se facă întemeiere de vreun pod.* IST. AM. 38v/22. *Să aibă omul totdeauna în buze pre Nilul cel curgătoriu de aur, dintr-ale cărui repejuni de aur au numit și pre acest meșteșug ritorică.* MOLNAR, RET. 11/1. *Vai mie, puține minuturi ce au șăzut împreună cu mine cu cîtă repejune au trecut.* BELDIMAN, N. P. II, 46/2, cf. LB. *Corabia merge cu mare repegiune.* DRĂGHICI, R. 915. *Că-n marea-ți răpeziune, Ce ochi ar fi în stare a-ți observa ființa?* HELIADE, O. I, 211, cf. POLIZU. *Siretul crește iarăși cu o repegiune de potop!* ALECSANDRI, S. 11. *Din crestetele munților, românii slobozeau roți înfășurate-n paie și aprinse, care se rostogoleau cu o repejune demonică.* EMINESCU, G. P. 110. *Răpegiunea unghiulară a soarelui.* CULIANU, C. 164, cf. DDRF. *Moartea lui Atila fu semnul peirei și a imperiului întemeiat de el cu atîta repejune.* XENOPOL, I. R. II, 24. *Se numește repeiiune în mișcarea uniformă spațiul parcurs de un corp în unitatea de timp.* PONI, F. 8, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Diomede în fugă urma repejunea lănci.* MURNU, I. 225, cf. TDRG. *Huțan și Sgribincea luptau din răsputeri împotriva repegiunii cu care șuvoiul căuta să-i mături.* HOGAȘ, M. N. 222. *Mulțimea animalelor domestice . . . se reproduceau cu o repegiune de mirat.* N. A. BOGDAN, C. M. 12. *Învîrti buzduganul . . . ca să-i deie o repejune mai mare.* SBIERA, P. 106. ◇ Loc. adv. **Cu (sau în) repejune** = repede, iute. *Cu răpegiune ca un părău curgînd* (a. 1803). URICARIUL, III, 24. *Bucuria ce-n preajmă-mi trecea cu repejune, Trist, rece mă găsea.* ALEXANDRESCU, O. I, 148. *Trecu cu răpegiune brațul stîng al rîului.* CONV. LIT. XI, 101. *Ei trec în repejune prin rîuri fără punți.* EMINESCU, O. I, 98. *Încuind ușa pe dinafară cu răpegiune.* CREANGĂ, P. 251. *Luna plină grăbea cu răpejune spre un nour rătăcit.* SLAVICI, N. I, 67. *Au căzut trei din vînătorii de oameni. Cinci au descălecat cu repegiune.* SADOVEANU, O. XIII, 726.

2. (Regional) Loc pieziș; rîpă. Cf. ALR II 2 476/36, ALR SN III h 810.

— Scris și: *repejiune.* — Pl.: *repejuni.* — Și: (învechit) **răpeziúne** s. f.

— **Repede** + suf. *-iune.*

REPÉLȚ s. n. v. **raipelț.**

REPÉNT, -Ă adj. (Despre plante) Care se tîrăște pe pămînt; tîritor. DL, DM, DN[2].

— Pl.: *repenți, -te.*

— Din lat. **repens, -tis.**

REPENTÍN, -Ă adj. (Latinism, rar) Subit, brusc; neprevăzut. *Nu e mirare dacă oamenii la orice moarte repentină vorbeau de venin.* BARIȚIU, P. A. I, 171. *Aceste repentine schimbări de la un extrem la altul mă făceau să uit cu totul pe amicul meu.* FILIMON, O. II, 138, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *repentini, -e.*

— Din lat. **repentinus, -a, -um.**

REPENTÍR s. n., s. m. (Franțuzism învechit) **1.** S. n. Căință, regret. *Trist, palid, plin de spaimă, statut d-atîtea chinuri, De dor, de repentire își rătăcește pașii.* HELIADE, O. I, 390.

2. S. m. (La pl.; în forma *repantiri*) Bucle lungi de păr, la modă în epoca romantismului. *Albeața feței și a grumazilor ei pe care fluturau lungi repantiri, . . . ar fi fost de ajuns ca să deștepte un simțimînt de mirare sau un fior de amor.* NEGRUZZI, S. I, 44.

— Pl.: **(1)** *repentire,* **(2)** *repantiri.* — Și: **repantír** s. m.

— Din fr. **repentir.**

REPÉR s. n. **1.** (Și în sintagma *punct de reper*) Semn (obiect, detaliu de teren etc.) care servește ca mijloc de orientare. *Se vede lămurit că meșterul zidar Manea, cînd a zidit această parte, a luat ca reper panta terenului.* MON. IST. I, 140. *Ca reper, la începerea trasării liniilor poate servi o suprafață prelucrată a piesei, un plan care trece prin mijlocul piesei sau aceste două combinate.* IOANOVICI, TEHN. 227. *Îl tîri pe toate străzile și bulevardele principale să-i fixeze cîteva puncte de reper în orașul necunoscut.* C. PETRESCU, C. V. 48. *E necesar să ai alte punete de reper.* SADOVEANU, O. IX, 302. *De vreme ce poate circula-n eter . . . fără nici un reper — mai încape vreo îndoială dacă viața este sau nu materială?* V. ROM. octom-

brie 1954, 160. *Căutînd de acolo puncte de reper, s-a muncit să alcătuiască hărți.* GALAN, B. I, 86. *Luați ca reper pomul singuratic de pe creasta dealului.* T. POPOVICI, s. 401. *Toate reperele îi scapă. Unde este centrul lumii?* T ianuarie 1966, 40. ◇ Fig. *Moldova cea veche, cu monumente și relicve legendare, renaște sub lumina acestei zile, ca un reper al istoriei față cu noile zidiri.* V. ROM. februarie 1964, 80.

2. Semn (punct, linie, perforație etc.) trasat pe obiectele care trebuie asamblate, pentru a se identifica poziția lor corectă în ansamblu. *Scopul trasajului este de a crea pe piesa brut turnată sau brut forjată un sistem de repere, menit să orienteze și să simplifice lucrul la mașină.* ORBONAȘ, MEC. 157. *Distanța între reperi se ia 20 cm pentru țesături de bumbac.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 45. ✦ Linie, trăsătură făcută pe scara gradată a unui instrument de măsură în dreptul căreia se citește, cu ajutorul indicatorului, valorile de măsurat. *Introducem corpul în flaconul plin cu apă, pînă la reper.* CIȘMAN, FIZ. I, 268, cf. 253.

3. (Mat.) Sistem de referință pentru o dreaptă în raport cu care, cu ajutorul unui sistem de numere numite coordonate, poate fi determinat orice punct al dreptei.

— Pl.: *repere* și (rar, m.) *reperi.*

— Din fr. **repère.**

REPERÁ[1] vb. I. Tranz. A determina cu ajutorul unui reper **(1)** poziția exactă a unui loc, a unui obiectiv etc.; a identifica. *Toată ziua o petrecu . . . comparînd în gînd punctele reperate pe hartă.* REBREANU, P. S. 83. *Intersecția liniilor permite să reperăm exact poziția zăcămîntului.* ENC. TEHN. I, 214. *După anumite indicii casa fusese reperată de agenții Siguranței.* BENIUC, M. C. I, 302. *În două minute te reperează și praf!* V. ROM. ianuarie 1955, 86. *Nu urcați dealul Ciocan, Că-i reperat de german.* FOLC. MOLD. I, 612. (Absol.) *Alta a așteptat tunarul nostru, Sare fulgerător din groapă, reperează, încarcă, trage.* V. ROM. mai 1954, 155.

— Prez. ind.: *reperez.*

— Din fr. **repérer.**

REPERÁ[2] vb. I v. **repara.**

REPERÁRE[1] s. f. Acțiunea de a **repera[1].** DL, DM.

— V. **repera[1].**

REPERÁRE[2] s. f. v. **reparare.**

REPERÁT[1] s. n. v. **reparat[1].**

REPERÁT[2], -Ă adj. v. **reparat[2].**

REPERÁȚIE s. f. v. **reparație.**

REPERCUSIÚNE s. f. **1.** Urmare, consecință. Cf. MAN. SĂNĂT. 219, BARCIANU. *Opiniunile defavorabile, exprimate în ziare, trebuiau să aibă neapărata lor repercusiune.* GALACTION, A. 263. *Schincetul belciugului . . . îl simțeam în repercusiuni grabnice de spaimă meditată.* KLOPȘTOCK, F. 143. *Repercusiunile sociale ale revoluției economice de la începutul secolului al XVI-lea.* OȚETEA, R. 310. *Este un gînditor cu întinse repercusiuni în altitea domenii ale culturii moderne.* VIANU, M. 43. *Nu uita că fiecare bătălie pierdută aiurea are repercusiuni și aici.* BARBU, P. 334. *Ideile lui au avut repercusiuni practice adînci.* s mai 1960, 81. *Se produce în mintea spectatorului o confuzie care are repercusiuni mai adînci.* T februarie 1962, 5. *Repercusiunile trecutului în prezentul conștiinței tineretului contemporan.* V. ROM. noiembrie 1962, 154.

2. (Rar) Reflexie, răsfrîngere (a sunetului). Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *repercusiuni.*

— Din fr. **repercussion.** Cf. lat. **repercussio, -onis.**

REPERCUTÁ vb. I. Refl. **1.** (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrînge, a se întoarce, a se reflecta. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN[2]. ✦ Fig. *Strigătul acesta neîndurat . . . se repercuta în sufletul meu ca-n niște bolți pustii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 273. (Intranz.) *Lămpile-aruncă lumina lor verzuie, . . . făcînd să repercute La infinit macabrul acestei scene mute . . .* ANGHEL-IOSIF, C. M. 96.

2. Fig. A avea urmări, consecințe; a-și manifesta indirect efectele. *Războiul . . . se repercutează asupra afacerilor noastre.* MAIORESCU, D. I, 25. *Lenea, viițiile și superficialitatea . . . se repercutează în ondulații largi peste viața de mai tîrziu.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 184. *Munca, zbuciumul și măsurile energice pe care le luăm noi . . . trebuie să se repercuteze și asupra persoanei tale.* GALACTION, A. 383. *Seceta . . . pe care o îndură ei știu că se repercutează în viața mea de fiecare zi.* C. PETRESCU, Î, II, 267. *În ultima instanță ele se repercutează în conștiință sub formă de obiceiuri.* RALEA, S. T. III, 160. *Orice leziune a lor se va repercuta asupra funcției respiratorii.* BELEA, P. A. 112.

— Prez. ind.: *repercutez*; prez. conj. pers. 3 și: *să repercute.*

— Din fr. **répercuter.**

REPERCUTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) **repercuta**; răsfrîngere, retransmitere. Cf. DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *repercutări.* — Și: (învechit) **repercutíre** s. f. LM.

— V. **repercuta.**

REPERCUTÍRE s. f. v. **repercutare.**

REPERTOÁR s. n. v. **repertoriu.**

REPERTÓR s. n. v. **repertoriu.**

REPERTÓRIU s. n. **1.** Caiet, registru (de obicei cu literele alfabetului puse în evidență la margine) în care se înscriu în ordine alfabetică date, nume etc. pentru a putea fi găsite ușor. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru a înlesni aflarea repede a deponenților . . . , se poartă . . . un index sau repertoar.* I. PANȚU, PR. 63. *Farmacistul îl privi puțin cam mirat, căută într-un repertoriu, făcu o mică socoteală.* CĂLINESCU, E. O. II, 222. *O broșură legată în pînză, cu marginile tăiate în chip de repertoriu.* id. s. 259.

2. Totalitatea pieselor (teatrale, muzicale) care se reprezintă de către un teatru, o orchestră etc. (de obicei în cursul unei stagiuni). *Îmbogățirea repertoriului Teatrului Național.* GTN (1835), 1/8. *Alescră din repertoriul francez și german . . .* [piesele] *ce le părură mai lesnicioase.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Dacă repertoriul e sufletul unui teatru, actorii sînt corpul lui, sînt materia în care se întrupează repertoriul.* F (1870), 28. *Publicul va rămînea mulțumit de concurența ce-și vor face ambii directori pentru a se întrece în alegerea repertoriului și în executarea lui.* ALECSANDRI, S. 4. *Să . . . începem . . . făcînd o dare de seamă categorică asupra repertoriului acestui teatru.* CARAGIALE, O. V, 247, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vă poate delecta și cu un „Fado do amor" din repertoriul popular.* C. PETRESCU, Î. I, 7. *Repertoriile teatrelor sovietice sînt extrem de variate.* SAHIA, U.R.S.S. 147. *Socol că „Baba Hîrca" . . . are întreit motiv ca să rămîie definitiv în repertoriul teatrului nostru.* SADOVEANU, E. 72. *Teatrele s-au înmulțit și se înmulțesc mereu pe tot întinsul țării, cu trupe de artiști selectați și cu repertoriu universal.* ARGHEZI, B. 156. *Preferînd . . . a asculta banalul repertoriu pe care-l cîntă muzica militară.* CĂLINESCU, E. O. I, 67. *În ceea ce privește alcătuirea repertoriului, echipelor de amatori li se recomandă să abordeze . . . cele mai arzătoare probleme din viața nouă a poporului.* CONTEMP. 1956, nr. 494, 1/2. *Ce lipsea concertului ambulatoriu era un repertoriu.* s mai 1960, 8. *Programul artistic al unui teatru este o noțiune complexă, care tinde să se realizeze atît prin structura repertoriului, cît și prin ținuta spectacolelor.* T noiembrie 1962, 5. *Apreciind ca reușite majoritatea lucrărilor, vorbitorii și-au afirmat dorința de a le înscrie în repertoriu.* M 1962, nr. 4, 19. *Repertoriul este . . . o problemă de bază pentru orice teatru.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 56. *S-au difuzat chestionare pentru a afla părerea spectatorilor asupra repertoriului și a interpretării.* SCÎN-

TEIA, 1963, nr. 579. *Asemenea actori nu se simt stinghériți în nici un fel de repertorii.* T iulie 1964, 25. ✦ (P. restr.) Totalitatea pieselor (teatrale sau muzicale) scrise de un autor; totalitatea pieselor (muzicale) interpretate de un actor, cîntăreț etc. *Ți-am vorbit, mi se pare, de un proiect ce am de a publica întregul meu repertoriu dramatic.* ALECSANDRI, S. 41. *Cîntînd bucăți alese din repertoriul părintelui ei.* CARAGIALE, O. II, 51. *Mi-am făcut de cap, cîntînd urcat pe mese, repertoriul artistului-vedetă.* BRĂESCU, A. 199. ✧ Fig. *Chimiță ... după ce și-a sleit repertoriul lui de miorlăituri, ... cînd vede că nu i se trec, recurge la o a doua serie de mijloace.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 201. *Privighetorile noastre își pregătesc și anul acesta repertoriul pentru livezile înflorite.* SADOVEANU, O. VI, 171. *Nu s-a întîmplat nimic din repertoriul feminin ce se manifestă prin lacrimi și sughițuri.* S iunie 1960, 35.

3. Culegere de texte, de cîntece etc. *S-au pus în lucrare a se ... tipări un fel de repertoriu sau bibliotecă pentru Teatrul Național.* CR (1834), 34²/25. *Foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești, în care, ca într-o oglindă, se vor vedea scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fiecare cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său.* KOGĂLNICEANU, S. A. 40. *Pentru filolog, Nicolae Costin e, firește, un bogat repertoriu de forme vechi.* IORGA L. I, 92. *Datorită orientării sale retorice, apare în romanul lui Filimon mulțimea acelor proverbe ... care face din scrierea sa, înainte de Creangă, un adevărat repertoriu al expresiilor tipice întrebuințate de poporul român.* VIANU, A. P. 63.

— Pl.: *repertorii.* — Și: **repertór, repertoár** s. n.

— Din fr. **répertoire,** lat. **repertorium.**

REPETÁ vb. I. **1.** Tranz. A spune, a face încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs mai înainte; (învechit) repetui, (învechit, rar) repetirui, repetălui. *Să se repețească, adecă ... să se poftorească.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 68/17. *Silindu-se peste măsură a se face prea înțeles, repetează de mii de ori ideea sa.* CR (1834), 290²/35. *Să ... repetească* [versurile] *de mii de ori într-un ceas.* GORJAN, H. IV, 60/16. *Dar bătrînul casnic iar Repetează „Amar mie, La acest sărman sugariu Cine mumă va să fie?"* ASACHI, S. L. I, 187. *Să repeteze prin daraban măsura cuprinsă în adresul cu no. 2 012* (a. 1842). DOC. EC. 764, cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 346. *Ar fi foarte înțelepțește și cu scop, o repetez, a se tracta și cu acest buget așa cum s-a făcut în ședința de ieri.* BARIȚIU, P. A. III, 239. *Ideea sa o înfățișează tot aceea subt deosebite forme, o repetează mai de multe ori.* HELIADE, O. II, 19. *Repeta dicționul lui favorit.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Acestea auzindu-le ..., le-a repețit asemenea.* GHICA, A. 746. *Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Spre a-și deștepta mereu în suflet o nouă ardoare, repețesc din cornuri cunoscutul semnal.* ODOBESCU, S. III, 97. *La ureche dulce să-i repet Cîntul ce-n gîndul meu se mișcă-ncet.* EMINESCU, O. IV, 78. *„Bravo!" repetară de mai multe ori cei care prinseseră pe d-alături pe mîna bancherului.* DELAVRANCEA, S. 134. *Tot repetînd aceeași minciună, începe a crede că e un adevăr.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 203. *Fusese pînă acum, cu alaiul după el, prin salele de studiu ..., repețind mereu aceeași rugăminte.* AGÎRBICEANU, A. 37. *Bine v-am găsit! Bine v-am găsit! repetă dînsul intrînd în cerdac.* REBREANU, I. 131. *Și-mi repetam ... încet vorbele.* BASSARABESCU, V. 122. *Dacă mai repetă una la fel, a junge de pomină.* C. PETRESCU, Î. I, 291. *Îți repet că o asemenea întrebare e fără sens.* CAMIL PETRESCU, T. II, 298. *Vina — ne repetase îndestul — nu era a ei.* BRĂESCU, V. 20. *Da, ... repetă Rață cu toată convingerea.* SAHIA, N. 78. *Vin cocoarele, zise domnu' Trandafir. Și eu repetai, în minte, fericit cuvîntul acela nou ...* SADOVEANU, E. 111. *Slavici va întrebuința de preferință cuvîntul general, repetîndu-l ori de cîte ori va fi nevoie, chiar înlăuntrul aceleiași fraze.* VIANU, A. P. 122. *Prestidigitatorul scotea 24 de cuțite, unul dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentație te invita să repeți păcăleala în familie.* ARGHEZI, B. 66. *N-or să cuteze să repete zvonurile proaste cu privire la mine.* STANCU, R. A. IV, 35. *Ilinca ... nu-i răspundea la întrebările fără ocol, îl lăsa să le repete, să-și repete mărturisirile.* DEMETRIUS, A. 233. *Bălean trece spre fereastra Marici să repete loviturile.* DAVIDOGLU, M. 18. *Arborii, ființele nerăbdătoare, Repetau ca ecoul trezit: Și fii slăvit.* ISANOS, Ț. L. 66. *Repetaseră vizita, pentru că le plăcuse primirea.* BARBU, P. 163. *De cîte ori venea acasă de prin păduri, totdeauna repeția cuvintele acestea.* SBIERA, P. 202. ✧ Absol. *Glasul ... repetă din stîncă-n stîncă.* ALEXANDRESCU, M. 14. ✧ Refl. pas. *În spiritul și înțelesul acesta ținuse ... lecțiuni compatrioților săi, care se repețiau și se ventilau în cluburi sau casine.* BARIȚIU, P. A. I, 572. *Aparent, mai avem un numeral cardinal apt de a se repeta: trei.* IORDAN, STIL. 269. *Ei ... pun întrebări, cer explicații, roagă să li se repete ceea ce n-au priceput clar.* STANCU, U.R.S.S. 117. ✦ A citi sau a spune de mai multe ori un text, o lecție etc. pentru a le reține sau a le înțelege mai bine; spec. a face repetiția unui rol, a unei piese de teatru etc. *Să ... repetească* [versurile] *de mii de ori într-un ceas.* GORJAN, H. IV, 60/16. *Începuse să-și repeteze în gînd predica.* AGÎRBICEANU, A. 60. (Absol.) *El ocolea curtea repețînd pe de rost cu cartea-nchisă-n mînă.* CARAGIALE, O. I, 22. ✦ (Despre elevi, studenți) A urma din nou cursurile anului de studii (în care a rămas repetent). Cf. DL, DM.

2. Refl. A se întîmpla, a se produce, a avea loc din nou; a se reproduce (**4**). *Convenirile românilor în Sibiu se repețiau.* BARIȚIU, P. A. III, 62. *În fiece noapte se repeta acest vis, în fiece noapte el îmbla cu Maria în lumea solară a ceriurilor.* EMINESCU, N. 68. cf. id. O. I, 25.

— Prez. ind.: *repét* și (învechit) *repetez;* prez. conj. 3 și: *să repetească, să repeteze.* — Și: **repețí** vb. IV.

— Din fr. **répéter,** germ. **repetieren.**

REPETÁBIL, -Ă adj. Care se poate repeta. DN².

— Pl.: *repetabili, -e.*

— Din fr. **répétable.**

REPETÁRE s. f. Acțiunea de a (se) repeta.

1. Reluarea aceleiași vorbe, idei, acțiuni etc., repetiție (**1**); (învechit) repetuire, (învechit, rar) repetiruire. Cf. repeta (**1**). Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Discursul acesta fu foarte lung, cu dese repețiri a celor spuse odată.* AGÎRBICEANU, L. T. 327. *Repetarea se poate face subt forma unui sinonim.* IORDAN, STIL. 258. *S-a auzit repetarea răspicată a fiecărui cuvînt din jurămînt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 357. *Cocoloșirea greșelilor are de cele mai multe ori ca rezultat repetarea lor în forme din ce în ce mai grave.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 8, 44. *Repetarea — de obicei în cicluri ternare — a unor situații impune, pentru un mare artist cum este Creangă, diversificarea și mai cu seamă concentrarea mijloacelor de expresie.* L. ROM. 1965, nr. 4, 466. *Repetarea dozei se va face numai după 3-4 ore.* ABC SĂN. 361. ✦ Repetiția unui text, a unei lecții etc. pentru a le reține sau pentru a le înțelege mai bine. *Repetirea școlasticeștilor învățate învățături.* TEODOROVICI, P. 67/22. *Repetarea adîncește, sistematizează, generalizează cunoștințele căpătate anterior.* L. ROM. 1953, nr. 2, 98. ✦ Reluarea de către un student sau un elev a cursurilor anului de studii (în care a rămas repetent). *Și toamna s-a scurs posacă, în doliul repetirei anului.* KLOPȘTOCK, F. 217.

2. Repetiție (**2**). *Tolstoi e ilustrat pentru stilul lui ... plin de repețiri.* IBRĂILEANU, S. L. 61. *Subordonarea este obținută ... prin repețire.* VIANU, S. 85. *Cel mai simplu procedeu îl constituie repetarea nevariată.* M 1962, nr. 2, 17.

— Pl.: *repetări.* — Și: **repetíre, repețíre** s. f.

— V. **repeta.**

REPETÁT, -Ă adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă frecvent, des; (învechit) repetuit. *Îi făcea viața amară prin repetatele cereri de a se însura cu dînsa.* BOLINTINEANU, O. 454. *Memoria, ajutată de modulațiunile repețite ale versului, o păstrează mai cu înlesnire.* ODOBESCU, S. I, 185. *Salți pe netedele lunci, Și cu rîsuri repetate ... Iei cîmpiile de-a latul.* COȘBUC, P. I, 167, cf. ALEXI, W. *În trecut nu se putea da nici o soluție în repetatele conflicte dintre greci și turci.* BRĂESCU, O. A. II, 366. *Cornul sună iar prelung*

cu bătăi repetate de limbă. SADOVEANU, O. XI, 27. *O salută cu înclinări repetate din cap.* CĂLINESCU, S. 361. *O caldă și repetată apăsare.* VINEA, L. II, 311. *Prin peretele subțire . . . se auzeau gemetele repetate ale răniților.* BARBU, P 350. *Venea ca o chemare, Ca un îndemn prelung și repetat.* HOREA, C. 145. *Partea repetată poate să devină și mai diferită prin îmbogățirea ei cu note melodice.* M 1962, nr. 2, 18. ◇ (Adverbial) *Lăcrăma . . . mîngîindu-și apoi repetat barba.* CĂLINESCU, S. 11. *Prea repetat rupe tăcerea sub frunte Strigătul prelung al străbunilor mei.* LABIȘ, P. 332. ◇ Loc. adv. **În repetate rînduri** sau **de repetite ori** = de multe ori, adesea. *Episcopul Athanasie se ceruse de repetite ori la Viena.* BARIȚIU, P. A. I, 186. *Veștile pe care le poartă el vor scurta fără îndoială și acest soroc, prea de repetite ori amînat.* C. PETRESCU, A. R. 46. *În repetate rînduri, cititorii le-au rugat să stai de vorbă cu ei.* CĂLINESCU, C. O. 133. *În repetate rînduri, cotidienele scriau despre marea lucrare de la Bicaz.* BARBU, P. 17.

— Pl.: *repetați, -te.* — Și: **repetît, -ă** adj.

— V. **repeta.**

REPETATÍV, -Ă adj. (Rar) Care (se) repetă **(1).** *Formă repetativă; procedeu repetativ.* SCL 1960, 183.

— Pl.: *repetativi, -e.*

— **Repeta** + suf. *-ativ.*

REPETĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A repeta **(1).** *Vor repetălui (iar vor lua înainte) materiile în shoală învățate.* REG. SHOLAST. 28/1.

— Prez. ind.: *repetăluiesc.*

— Cf. lat. repetere, magh. repetál.

REPETÉNT, -Ă adj. (Despre elevi și studenți; mai ales în construcții cu verbele „a fi", „a rămîne" etc.) Care repetă clasa sau anul de studii. *Rămîne și anul acesta repetent.* CARAGIALE, O. II, 113. *Scoase numai șase elevi, întrebă pe trei asupra unor subiecte pregătite denainte . . . și-i lăsă pe toți trei repetenți!* IORGA, L. II, 518. *Profesorul de limba latină vru să-l lase repetent pentru a doua oară.* BASSARABESCU, V. 5. *E al treilea an repetent și l-a trimis mama lui la oi, la munte.* C. PETRESCU, R. DR. 126. *Luptam disperat să nu rămîn repetent.* BRĂESCU, A. 153. *Fusese lăsat de două ori repetent în cursul inferior.* TEODOREANU, M. II, 24. *În toate clasele liceului am rămas repetent.* SADOVEANU, O. XI, 571. *Îi spuse fără înconjur că a rămas repetent.* CĂLINESCU, E. O. I, 59. *De două luni de zile nu m-am mai dus la școală. Are să mă lase repetent.* PREDA, M. 15. ◇ (Substantivat) Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Școala de ofițeri nu lăsa repetenți.* BRĂESCU, O. A. II, 156.

— Pl.: *repetenți, -te.*

— Din germ. **Repetent.**

REPETÉNȚĂ s. f. (Rar) Repetență. *Plecase mortificat, cu o impresie de repetență.* TEODOREANU, M. II, 409, cf. SCRIBAN, D.

— De la **repetent.**

REPETENȚÍE s. f. Faptul de a rămîne repetent; situația de repetent; (rar) repetență. *Își pun ștreangul de gît ori beau otravă pentru o corijență sau repetență.* I. BOTEZ, B.I, 94. *Șerban urmase șase ani, lipsind unul, ca să repare efectele repetenției.* CĂLINESCU, E. 66.

— Pl.: *repetențîi.*

— **Repetent** + suf. *-ie.*

REPETÍ vb. IV v. **repeta.**

REPETÍR s. n. (Neobișnuit; în sintagma *ceasornic repetir)* Ceas care se întoarce la intervale mai mari decît 24 de ore. *Un ceasornic de aur repetir* (a. 1835). DOC. EC. 570.

— După germ. **Repetieruhr.**

REPETÍRE s. f. v. **repetare.**

REPETIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A repeta **(1).** *Să mai repetiruiască jurămîntul la fiecare revizie.* OBRADOVICI, D. 43/2. *Repetiruiesc că bine trebuia căutat de la cine ajutoriu . . . să ceare.* ȚICHINDEAL, F. 68/13, cf. 132. (Refl. pas.) *Se spune a fi un loc unde cînd strigă cineva . . . se repetiruiește vorba.* ANTROP. 188/17.

— Prez. ind.: *repetiruiesc.*

— Din germ. **repetieren.**

REPETIRUÍRE s. f. (Învechit, rar) Repetare **(1),** repetiție. *Repetiruirea silabelor.* POVĂȚ. ÎNV. 28 r.

— Pl.: *repetiruiri.*

— V. **repetirui.**

REPETITÓR[1], -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care se repetă. *Numerale repetitoare.* GR. R.-N. I, 69/3.

— Pl.: *repetitori, -oare.*

— **Repeta** + suf. *-itor.* Cf. lat. repetitor.

REPETITÓR[2], -OÁRE subst. (Ieșit din uz) **1.** S. m. și f. Meditator. Cf. DRLU, POLIZU. *Distribuie clasele unde au să se facă repetițiunele de către director de studiu și unde de către repetitori.* MO (1860), 166/24. *Eu l-am autorizat ca să ia un repetitor de matematică.* GHICA, A.512, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *E fostul nostru repetitor la liceul St. Louis . . .* CAMIL PETRESCU, T. II, 449. ✦ (Muz.) Corepetitor. DER.

2. S. n. Sală de meditație (într-un internat). Cf. BARCIANU. *Elevii se duseseră în repetitor.* VLAHUȚĂ, O. A. 108. *Va privi de acum de nenumărate ori, de la fereastra repetitorului, asfințitul cernînd deasupra Iașului neguri albastre.* C. PETRESCU, S. 138.

— Pl.: **(1)** *repetitori, -oare,* **(2)** *repetitoare.* — Și: **repetitór, -oáre** s. m. și f.

— Din fr. **répétiteur,** germ. **Repetitor.**

REPETÍȚIE s. f. **1.** Repetare, reluare a acelorași vorbe idei, acțiuni etc. *Armonia imitativă din celebrul vers francez . . . se datorește . . . nu numai repetițiunii continue a consoanei „s".* MACEDONSKI, O. IV, 38. ◇ *Armă cu repetiție* = armă automată. DL, DM. ◇ Loc. adv. **Cu repetiție** = de mai multe ori, tot mereu. *Cască cu repetiție, ducînd delicat la gură vîrful degetelor cu unghiile lăcuite.* C. PETRESCU, Î II, 148. *Mergea pe Calea Victoriei, străbătînd . . . cu repetiție același itinerariu.* CĂLINESCU, E. O. I, 69. ✦ Exercițiu făcut de către interpreți în cursul pregătirii unui spectacol sau a unei audiții publice. *O adunătură de niște copii, goniți din toate părțile, făcînd repetiții pin bufet, pin garderoape, pe acasă.* PR. DRAM. 184. *Trebuie . . . să priveghez repetițiile „Fîntînei Blanduzia".* ALESCSANDRI, S. 169. *Simbătă apuc repetiția de dimineață, măcar actele ale mai grele.* CARAGIALE, O. VII, 531. *Repeta fraze deosebite cu aceleași cuvinte . . ., gesticulînd ca o actriță în repetiție.* ARDELEANU, U. D. 198. *A lipsit de la repetiții. A pierdut un rol.* C. PETRESCU, C. V. 210. *Repetiția generală cu public a baletului fantastic „Lacul lebedelor" de P. Ceaikovski fu fixată pentru data de 20 decembrie.* CĂLINESCU, S. 787. *Distanțarea, lipsa de continuitate a unor repetiții de finisare . . . sînt în detrimentul unei temeinice dezvoltări calitative.* M 1962, nr. 4, 35. ✦ Lecție care constă din repetarea materialului deja parcurs. *Repetiția literilor.* POVĂȚ. ÎNV. 23r/5. *Învățarea lecțiilor și repetiția celor trecute.* SĂULESCU, Î. 23/4.

2. Procedeu sintactic-stilistic care constă în folosirea repetată a aceluiași cuvînt sau a unui grup de cuvinte cu scopul de a înviora expunerea, de a întări ideea etc. *Dialogul . . . se mîntuie în repetiția acestei comparații.* RUSSO, S. 27. *Avem repetiții totale, adică propriu-zise, cînd elementul lingvistic respectiv este spus de două sau mai multe ori în același fel, fără nici o modificare formală.* IORDAN, STIL. 256. *Adeseori . . . repetiția exprimă o anumită atitudine afectivă a vorbitorului.* SCL 1960, 488.

3. (Jur.) Acțiunea de a cere prin justiție restituirea unei sume de bani care a fost plătită fără a fi datorată. *Acela care, din eroare, . . . a plătit o datorie are drept de repetițiune în contra creditorelui.* HAMANGIU, C. C. 234, cf. 260.

— Pl.: *repetiții.* — Și: (rar) **repetițiúne** s. f.

— Din fr. **répétition.**

REPETIȚIÚNE s. f. v. **repetiție.**

REPETUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A spune, a face încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus sau făcut mai înainte; a repeta. *Domnul Șaberi au repetuit la 14 iulie experimentele sale.* AR (1829), 58²/37. *Să cuvine a repetui fieșcare termin a progresiei.* ASACHI, E. I, 120/15, cf. D. ASACHII, T. 10/8, FĂTU, D. 28/7. *Îmi repetuiam în însumi toate cuvintele.* DACIA LIT. 276/18. ✦ A citi sau a spune încă o dată un rol, o lecție, pentru a le reține, pentru a le fixa în memorie sau pentru a le înțelege mai bine conținutul; (despre artiști) a face exerciții în vederea unui spectacol sau a unei audiții publice. *Mai bine mergeți acasă, mîncați, odihniți-vă, mai repetuiți-vă rolurile.* PR. DRAM. 186. ✦ Intranz. A se produce încă o dată (sau de mai multe ori), a avea loc din nou. *Gioi sara . . . au repetuit clătirile cutremurului.* AR (1829), 197¹/16.

— Prez. ind.: *repetuiesc.*

— Din fr. **répéter.**

REPETUÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a repetui; repetare. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 38.

— Pl.: *repetuiri.*

— V. **repetui.**

REPETUÍT, -Ă (Învechit) Repetat. *Aceste cuvinte s-au priimit cu strigări repetuite.* AR (1829), 208¹/40.

— Pl.: *repetuiți, -te.*

— V. **repetui.**

REPEȚÍ vb. IV v. **repeta.**

REPEȚÍRE s. f. v. **repetare.**

REPEȚÍT, -Ă adj. v. **repetat.**

REPEȚITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **repetitor²**.

REPÉZ s. n. **1.** (În expr.) **A-și da repez** = a-și lua avînt. *Mi-am dat răpez și am căzut acolo.* MURNU, O. 117. **A da repez** = a face să se repeadă, să o ia la goană, să fugă. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Calul își înferbînta Ș-un răpez voinic îi da, Calul rîndunel zbura.* ALESCANDRI, P. P. 176.

2. Porțiune din cursul unui rîu unde apa curge mai repede; repeziș. *Ședea ca țintuit acolo, nu-l mișca repezul apei nici într-o parte, nici în alta.* VISSARION, FL. 102.

— Pl.: *repezuri.*

— Postverbal de la **repezi.**

REPEZEÁ s. f. (Prin nord-vestul Munt.; în expr.) **A lua la repezea** (sau **cu repezeaua**) (pe cineva) = **a)** a lua la rost, a repezi (pe cineva). UDRESCU, GL.; **b)** a zori (pe cineva). Cf. id. ib.

— De la **repezeală.**

REPEZEÁLĂ s. f. **1.** Iuțeală, grabă, repeziciune (1). *Fii mai potolit. Cu repezeala nu faci nimic.* V. ROM. aprilie 1954, 21. ✧ Loc. adv. **La repezeală** = foarte repede, cu mare iuțeală, în grabă. *Nu-i veni în minte, la repezeală, nici un răspuns.* REBREANU, NUV. 314. *A trebuit să cedeze și să mototolească la repezeală o căsătorie.* GALACTION, O. A. I, 98. *În vinerea mare! . . . zise maica Leonora, cîrpindu-mă la repezeală.* BRĂESCU, A. 75. *Le mobilase la repezeală cu ce găsise prin odăile lor.* CĂLINESCU, E. O. I, 194. *Înjghebez și eu ce pot și ce mă pricep la repezeală.* STANCU, R. A. III, 339. *Mă ajustează pe la ceafă la repezeală.* VINEA, L. II, 310. *Își dezbrăcă la repezeală cojocul și se așeză pe pat.* PREDA, Î. 98. *Îi veni greu să găsească la repezeală un subiect de discuție.* T. POPOVICI, S. 109. *Grenadele grupelor instruite la repezeală de curieri creară o ușoară panică.* BARBU, P. 340. *Schimbă la repezeală piesa defectă cu alta nouă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 854. *Așa, la repezeală, am înșirat cîteva calități omenești ca întrebări care să-mi descifreze misterul ce nu-mi dădea tihnă.* S MAI 1960, 63. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Mînie, furie. UDRESCU, GL. *Are c așa cîte o repezeală, da-i trece iute.* id. ib.

2. (Rar) Faptul de a se repezi (2); distanță parcursă în fugă; călătorie făcută în grabă. *Vremea este, deși călduroasă, minunată pentru o repezeală spre Marea Nordului.* CARAGIALE, O. VII, 7. *Un pas era cît o repezeală. Și făcu doi cît o goană de cal.* DELAVRANCEA, ap. TDRG.

3. (Prin nord-estul Olt.; la pl.) Ripe. Cf. VÎRCOL, V. 98.

— Pl.: *repezeli.*

— **Repezi** + suf. *-eală.*

REPEZÍ vb. IV. **I.** Refl. **1.** A porni în grabă, a se duce repede, a se grăbi. Cf. DRLU. *Caii ca fulgerul se repezesc.* PANN, E. II, 151/5. *Ștefan, răzbătut la suflet, pre ai săi adună, Se repede ca fortuna, ca fulgerul tună.* ASACHI, S. L. I, 174. *Soldații . . . se repeziră toți cu totul și în amestec spre pod.* BĂLCESCU, M. V. 165. *Armăsarul . . . atunci și mai tare se răpezea la fugă.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Căprioara, cît o vede, Zboară vesel, se răpede Și îi cade la picioare.* ALECSANDRI, P. II, 90. *Ce-mi pasă, zise el, răpezindu-se să vadă unde-i.* EMINESCU, N. 9. *Fiii să răped atunci cu toții în casă la palul mîne-sa.* CREANGĂ, P. 15. *Unul dintre confrați se scoală și se repede spre masa de la care s-a ridicat tipul.* CARAGIALE, O. II, 18. *Ilinca se repede la ușă și descuie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 49. *Să repede spre Bogdan, șchioapătă și se oprește.* DELAVRANCEA, O. II, 19. *Furia îi înecă pieptul și se repezi în tindă.* GÎRLEANU, N. 43. *Vasile se repezi înspre grajd.* BUJOR, S. 89. *Fără să zică nimic se repezi pe poartă ca un vîrtej.* HOGAȘ, M. N. 236. *Omul se repezi s-o prindă.* C. PETRESCU, Î. I, 23. *Unul din secretari s-a repezit, mi-a luat teza și cartea.* BRĂESCU, A. 181. *Mama s-a repezit spre el, apucîndu-l de mîini.* SAHIA, N. 56. *Am pus foc, . . . am suflat puțin să se încingă, apoi m-am repezit să-mi aduc prăjinile, să le pîrlesc coaja.* VLASIU, A. P. 35. *C-o bucurie copilărească se repezi afară ca să-și încînte ochii.* BART, E. 308. *Se repezi ca vîntul pe o ușă.* CĂLINESCU, E. O. I, 27. *Nu conteneam să mă răped Pe drum de țară în buiestru.* BENIUC, M. 138. *Stai, ce faci? Și se repezi spre prizonier.* CAMILAR, N. I, 100. *Ianuș, cum îl vede, Din loc se răpede.* ALECSANDRI, P. P. 65. *Atuncea te răpede iute.* SBIERA, P. 25. *Cumătrița, cînd ne vede, Spre noi că mi se repede.* MARIAN, SA. 67. *Dar Bîcul Nici c-așteptă; Ca vîntul Se repezea.* BALADE, II, 84, cf. 101. (Fig.) *Faptul zilei în slavă se repede.* EMINESCU, O. I, 98. ✧ Tranz. fact. *Lionel răpezi calul în fuga mare.* CR (1848), 19³/58. *Uimit de-a lor cîntic . . . , Îmi răpezi calul.* ALECSANDRI, P. I, 192. *Își reped caii care sforăie.* DELAVRANCEA, O. II, 164. *Își repezi calul într-un avînt nebun.* SADOVEANU, O. I, 159. *Bine vorba nu sfîrșea, Bidiviu-și repezea, Șapte ziduri că sărea.* TEODORESCU, P. P. 654. ✧ Intranz. *Fă mai la dreapta! fă mai la stînga! ia seamă, nu repezi!* GANE, N. III, 165. ✦ A se grăbi să facă ceva, fără chibzuială. *Te-ai repezit să cumperi plug nou, în loc să mai aștepți, cum au făcut unii, și au luat cînd se mai ieftinise.* PREDA, M. 177.

2. A se duce (pînă undeva) în grabă (și pentru scurt timp), a se abate (pe la . . .); a da o fugă. *De voiu vedea că naști fată, Mă repez . . . , Fac schimb, le luăm feciorul.* PANN, P. V. III, 41²/14. *Cînd ai fi un om cumsecade . . . , te-ai repezi pînă aci și am vorbi multe.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 603. *De ce nu te repezi să mai sufli cîteva zile aice?* ALECSANDRI, S. 173. *Răpezi-te pînă la el și vezi gata-i de drum?* CREANGĂ, A. 119. *Își cere atunci voie să se repeadă măcar să guste ceva.* CARAGIALE, O. III, 148. *Mă repez să văz ce drăcovenie să fie aceea.* ISPIRESCU, L. 369. *Mă repez să aflu . . . (Iese repede prin stînga).* DELAVRANCEA, O. II, 73. *M-am repezit pentru o săptămînă . . . Îmi era dor de toți!* REBREANU, I. 331. *Se repezise acasă, își văzuse nevasta, copiii, vitele.* C. PETRESCU, S. 157. *Eminescu se repezise cu puțin înainte la Botoșani, pentru vreo cinci zile.* CĂLINESCU, E. 251. *Hai, dă-i mai iute, că eu mă reped pînă în tîrg.* SADOVEANU, O. I, 487. *O dată sau de două ori pe an se repezea la Condor s-o vadă pe Rafira.* STANCU, R. A. III, 20. *Voi vă repeziți pînă acasă.* BARANGA, I. 161. *Într-una din zile mă repe-*

ştii acasă. s ianuarie 1961, 43. *Ştiţi voi cîte treburi . . . zînt la o împărăţie atît de mare, că n-ai vreme . . . să te mai poţi repezi să-ţi cercetezi neamurile şi prietenii.* MERA, L. B. 245. *Nu s-ar putea răpezi careva la curtea zmeului să-i spuie împărătesei să vie pînă la dînsul?* VASILIU, P. L. 114. ◇ Intranz. *Coţofană, repezi pînă la mine acasă şi trage de sub pat ghetele cu gumilastic.* P. CONSTANT, R. 174. *Să dusă . . . şi-i zîsă: „Ripezi, Ilie, pănă acasă".* ŞEZ. III, 77. ✦ Tranz. A trimite pe cineva în grabă pînă undeva. *Au şi răpedziţi într-o noapte boierinaşi . . . şi slujitori, să-i prindză pe toţi pe aciie.* NECULCE, L. 110. *Dar încotro rîvna te răpede . . . , Dragă muză?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 334. *Un curier în pripă la Ştefan a răpezit.* NEGRUZZI, S. I, 117. *Ea . . . tot fuge ne-ncetat . . . , Căci Satana o răpede Cătră ţelul depărtat.* ALECSANDRI, P. I, 12. *Acolo, pe creştetele Craiului, Cetăţuii şi Păpuşii, vulturii-şi cuibează puii şi-i reped la vînat.* DELAVRANCEA, T. 116. *Domnul Stanislau . . . repezi o ştafetă căzăceaşcă, cu scrisoare.* SADOVEANU, O. V, 581. *Să repezim corăbiile noastre pe mare, spre Bizanţ, pentru a aduce . . . covoare şi velinţe.* V. ROM. martie 1954, 134. ◇ Fig. *Din vîrful Carpaţilor, Din desimea brazilor, Răpezit-am ochii mei Ca doi vulturi sprintinei.* ALECSANDRI, P. II, 9. *Glasul Cellei suia fără căpătîi, repezindu-şi dorul, nedesluşit şi rece, între mare şi cer.* DELAVRANCEA, S. 69. *Oşteanul îşi repezea gîndul cu dorul înainte, departe.* SADOVEANU, O. V, 590. ◇ Absol. *Ştefan-Vodă . . . au răpezit la oşteni de-i stringea de sîrg* (a. 1625). GCR I, 72/2. *Şi au răpezit cu cărţi în toate părţile* (a. 1625). IB. 73/24. ◇ Refl. pas. *Rîndui . . . a se repezi Un slujbaş.* PANN, P. V. I, 35/4. ◇ Expr. **A repezi veste** = a aduce la cunoştinţă, a da de veste, a vesti. *Puse de răscoli domnia . . . , repezind veste împărătească din cuibul şuietului în largul lunceţului.* DELAVRANCEA, S. 97. *Nimene nu mai putea repezi veste pe cîmpul de război.* SADOVEANU, O. XI, 74.

II. 1. Refl. A se năpusti, a se arunca, a sări. *Vrînd să să repedzască asupra sv[ţ]niului să-l omoară, nu putu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125r/23. *Şi pusără într-o frigari carne . . . şi zăsă să rădice frigare . . . , ca să să răpază vulturii după dănsa* (a. 1784). GCR II, 136/19. *Iute ca fulgerul să răpede Şi atîta îi şterge o palmă de tare, Cît Sătana-i cade denainte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 263. *Ca un leu s-au repezit asupra duşmanului.* DRĂGHICI, R. 168/5. *O parte din mulţime, repezindu-se . . . , luă pe condamnatul.* CR (1848), 3³/75. *Asupră-i se răpede . . . Cu ochi focoşi şi răcnet.* HELIADE, O. I, 315. *Ursul pravila cum vede, că e cea cu fleici gîndind, Ca un flămînd se repede, o ia-n mîini nezăbovind.* PANN, P. V. II, 13/20. *Lupii or să se răpadă.* NEGRUZZI, S. II, 83. *E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stîrvuri.* ODOBESCU, S. III, 16. *Se deschide-o altă poartă Şi dintr-însa se repede C-un sălbatec salt un tigru.* EMINESCU, O. I, 165. *Numai iaca ce vede că se răpăd cîinii să rupă omul.* CREANGĂ, O. 59. *Se uită drept la dînsa cu nişte ochi care străluceа ca două făclii şi se repezi la ea ca să o sfîşie.* ISPIRESCU, L. 14. *Fără vorbă . . . , să repezi la gîtul lui Şuier.* DELAVRANCEA, S. 172. *Ş-atunci băiatul, de necaz c-a rămas de ruşine, s-a repezit de sus şi numai o dată a izbit cu baltagu-n piatră.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 150. *Cînele . . . l-a văzut, s-a repezit şi a pus gura pe el.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 159. *Se repezi spre ea cu pumnul ridicat, gata s-o izbească.* REBREANU, I. 28. *Constantin se repezi ca vulturul pe pradă.* GALACTION, O. 150. *S-a înfuriat . . . şi a vrut să se repeadă asupra femeii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 132. *Urmaţi de cîini zburliţi, gata să latre şi să se repeadă, ei sosiră.* BOGZA, C. O. 30. *Se repezi şi-l plesni de cîteva ori.* STANCU, R. A. III, 321. *Staţi, puişorilor, nu vă repeziţi aşa.* PAS, Z. I, 75. *S-au repezit cu cuţitele la mine.* H. LOVINESCU, T. 134. *Cu măciuca ridicată el se repezi asupra pîndarului . . . şi-şi trimise lovitura drept în capul acestuia.* PREDA, M. 114. *Intră în curte nişte cîini cît viţelul şi se reped la mine, să mă mănînce.* BARBU, P. 273. *Ca un zmeu m-oi răpezi Şi nici urmă-a rămînea De tătari în ţeara mea.* ALECSANDRI, P. P. 170. *Mumă-sa să repezi ca o zmeoaică şi îndesă felii degetul în gură.* RETEGANUL, P. VI, 6. *Vîtele mari . . . , cînd turbă . . . , se răpăd şi după oameni.* ŞEZ. III, 205, cf. V, 158. *Dolca se repezea, La Fulga mereu bătea.* ANT. LIT. POP. I, 258. *Cînii, cum îl văd, La el se răpăd Şi latră-a pustiu.* BALADE, III, 8. ◇ Fig. *Îndoiala se repezi asupra lui ca un lup flămînd.* STANCU, R. A. III, 117. ◇ Tranz. fact. *De să va prileji vreun viiar să afle în via lui vreun dobitoc . . . şi . . . , vrînd să-l scoţi, îl . . . va răpedzi de să va împăra în gard, aceasta să plătească boul deplin.* PRAV. 16. *Se pornea călare . . . ca să doboare, pe sub nuori, cocorii, răpezind asupră-le agerii săi şoimi.* ODOBESCU, S. III, 51. ✦ (Despre ape curgătoare) A trece furtunos; a ţîşni, a ieşi cu putere. *Un izvor de apă vie . . . . se repezea cu mult zgomot din fundul unei peşteri.* EMINESCU, P. L. 97, cf. 79.

2. Tranz. A arunca, a zvîrli. Cf. HELIADE, O. I, 224. *Un nor . . . Ploaie repezi mănos.* I. VĂCĂRESCU, P. 169/9. *Ochilor, . . . Parcă repeziţi Săgeţi, de răniţi.* CONACHI, P. 74. *Repezea săgeata şi lancea.* CR (1848), 18²/19. *Îşi fuma ţigarea, repezind pe nas coloane de fum.* DELAVRANCEA, S. 124. *Ieşi afară, becisnică! mîrîi Ion scurt . . . , repezind-o tocmai în uşă.* REBREANU, I. 339. *Se ducea la treabă, . . . repezindu-mă din calea ei ca pe un criminal.* BRĂESCU, A. 43. *Au repezit iute pe căpitan de pe pragul uşii tinzii în afară.* SBIERA, P. 276. *Ş-apoi ea mi-l învîrtea Şi în nori îl repezea, Trei zile pe sus îmi sta.* BALADE, I, 366. ◇ Fig. *Din două gene de nouri se vedeau doi ochi albaştri ca ceriul, ce repezeau fulgere lungi.* EMINESCU, N. 27. *Repezi un oftat înecat într-o tuse adîncă şi năbuşită.* DELAVRANCEA, S. 134. *Din lumina focului de la şopron, maică-sa o urmărea cu ochii în tăcere. Nu-i repezi nici o vorbă aspră.* SADOVEANU, O. VII, 316. *Vîlvătăile focului repezeau dîre de lumină pînă peste valurile acum domoale ale fluviului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 173. *Ceriul s-aprindea Şi trei fulgeri răpezea.* ALECSANDRI, P. P. 101. ◇ Intranz. (Învechit, rar) *Zise copilaşului: aleargă, află-mi săgeţile cu carele eu răpezescu* (pe care eu le arunc B 1938). BIBLIA (1688), 211²/50. ✦ A trînti, a izbi. *Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite, O pasăre pluteşte cu aripi ostenite.* EMINESCU, O. I, 114. *Cînd Pîrvu se arăta în prag, repezind uşa de părete . . . , îl măsura c-o privire dojenitoare.* VLAHUŢĂ, N. 127. *Te repez de părete.* ALR I 1 441/190, cf. ib. 1 441/381, 679. ✦ A împrima unui obiect, unei arme o mişcare rapidă şi violentă, cu scopul de a lovi pe cineva. *Ridică hangerul scînteietor şi-l repezi în pieptul lăutarului.* SADOVEANU, O. I, 56. *Am repezii ciutura grea spre capul ei.* STANCU, D. 31. *Achim sări înapoi şi-şi repezi măciuca în capul lui.* PREDA, M. 114. ✦ (Complementul indică lovitura) A da, a aplica cu violenţă. *O palmă aşa-i repezi de amară, Cît să învîrti ş-ochii-i scînteiară.* BUDAI-DELEANU, Ţ, 406. *Îi repezi un ghiont în coaste.* REBREANU, NUV. 7. *Îi repede un bot de cizmă în coaste.* STANCU, D. 157.

3. Tranz. (Rar) A face la repezeală, a pregăti în pripă. *A găsit vreme să repeadă o tocană grasă şi piperată şi chiar să răstoarne o mămăliguţă lîngă ea.* REBREANU, I. 168.

III. Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi cuiva aspru; a brusca. *Am răpezit-o de vro două ori cu vorba.* CONTEMPORANUL, VI, 486. *Nu mai primea audienţe, brusca ofiţerii, repezea ordonanţele.* BRĂESCU, O. A. I, 91. *A refuzat, repezindu-i: — Asta nu se poate.* SAHIA, N. 106. *Mie mi-e drag. — Şi mie. — Atunci de ce-l repezi?* SEBASTIAN, T. 133. *Mă „repezea" Monica; mă maltrata.* TEODOREANU, M. II, 515. *Fixa, cu priviri de inchizitor, pe cîte unul dintre ei, repezindu-l nemilos.* P. CONSTANT, R. 179. *Îi veni să-l repeadă, ba chiar să-l pofteaşcă să plece de la masa lui.* STANCU, R. A. V, 13. *M-au repezit că să nu le dau lecţii.* PAS, Z. IV, 205. *Prin uşa de sticlă priveau înăuntru cîţiva copii jerpeliţi . . . , dar nu îndrăzneau să intre, de teamă să nu-i repeadă cofetarul.* BENIUC, M. C. I, 44. *S-a plîns că e nervos şi . . . că se teme să nu repeadă oamenii.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 858.

— Prez. ind.: *repéd* şi (regional) *repéz, repezesc.*

— V. **repede.**

REPEZICIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar; despre o pantă) Foarte repede, foarte povîrnit; prăpăstios, rîpos. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Era cogemite deal şi încă cu suiş destul de repezicios.* ap. CADE.

— Pl.: *repezicioși, -oase.*
— **Repezi** + suf. *-ctos.*

REPEZICIÚNE s. f. **1.** Însușirea de a fi repede **(1)**; (mai ales precedat de prep. „cu") grabă mare, repezeală; iuțeală, viteză, rapiditate, repezire, (rar) repezime, (neobișnuit) răpezie. *Căzu călare de pe pod în baltă cu atita răpeziciune, încît ... își pierdu chiulaful.* BĂLCESCU, M. V. 123, cf. CR (1848), 22²/24. *Sui scara cu repeziciunea vîntului.* FILIMON, O. I, 102. *Caterina venea pe calul său cu o repeziciune fabuloasă.* BOLINTINEANU, O. 428. *O împinsese cu răpeziciune pînă la gura acelei strîmtori.* ODOBESCU, S. I, 144. *Monosilabele precipită totdeauna versul și în unele cazuri ... sînt cerute de subiect, pentru a se arăta repeziciunea unei acțiuni.* MACEDONSKI, O. IV, 38. *Și-n sufletul acesta se urzește, cu o repeziciune uimitoare, o lume de înțelesuri, neștiute de noi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 196. *Se auzea zgomotul mașinei, care ... se învîrtea cu o repeziciune strașnică.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 65. *Crîșmarul ..., cu o răpeziciune de maestru, cîntărise cîștigul ce i se înfățișa.* HOGAȘ, DR. I, 116. *Cu o repeziciune uimitoare, convorbirea aluneca de la un subiect la altul.* REBREANU, I. 98. *De aci înainte toate s-au întîmplat ... cu o repeziciune amețitoare.* GALACTION, O. A. I, 218. *Exercițiile și desfășurarea cu lux de semne, semnale și comenzi, cu repeziciuni exagerate, stîrneau progresiv admirația colonelului.* BRĂESCU, O. A. II, 183. *Din fund, de pe spinări de munți ..., se ridicau cu repeziciune nouri rotitori.* SADOVEANU, O. VI, 337. *Începu să coboare cu o repeziciune de pisică.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. *Se ciocnește de o stîncă nevăzută și începe să se scufunde cu repeziciune.* BOGZA, C. O. 53. *Cei doi călăreți se apropiau acum cu repeziciune.* PREDA, Î. 63.

2. (Rar) Înclinare mare a unei pante, a unei coaste. *Avîntul* [batalioanelor] ... *se mărea ajutat de repeziciunea văii.* D. ZAMFIRESCU, R. 262.

— Pl.: *repeziciuni.* — Și: (regional) **răpedeciúne** s. f. GRAIUL, I, 517.
— **Repede** + suf. *-iciune.*

REPEZÍME s. f. (Rar) Iuțeală, repeziciune. Cf. POLIZU. *Șoimul se vede ades figurînd în balade ca imagină de vitejie și de răpezime.* ALECSANDRI, P. P. 60, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *repezimi.*
— **Repede** + suf. *-ime.*

REPEZÍNĂ s. f. Porțiune din cursul unui rîu unde apa are viteza cea mai mare; repez **(2)**, repeziș **(3)**, repeguș[1]. Cf. PUȘCARIU, ET. WB. 130, DR. II, 517, CL 1957, nr. 1-2, 302. *Unde văd nevestele, Io mă zbat ca peștele, Ca cleanu în apă lină, Ca mreana la repezînă.* HODOȘ, P. P. 170, cf. ALR II/29. ✧ (Regional, atribuind calitatea ca un adjectiv) [Cerna] *mîerîe răpidzînoșă, răpidzînă.* ALR SN III h 829/2. *La vad cure răpidzînă.* ib. h 829/29.
— Pl.: *repezine.*
— **Repede** + suf. *-tnă.*

REPEZÍRE s. f. Acțiunea de a (se) repezi și rezultatul ei; repeziciune **(1)**. Cf. DRLU. *Ca leul este în luptă, ca vulturu-n repeziri.* PANN, E. II, 83/7. *Cu mare repezire pe obraji ... s-au lovit.* id. ib. 93/22, cf. POLIZU. *Ne va fi, credem, iertat a cerceta, în răpezirea penei, din ce străbuni iluștri s-au pogorît așa lăudați urmași.* ODOBESCU, S. I, 251, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. (Învechit) Înverșunare; urgie. *Doară în riure mănia ta? Saŭ întru mare curerea (răpedziria* D, urgia B 1688) *ta?* PSALT. 321.
— Pl.: *repeziri.*
— V. **repezi.**

REPEZÍȘ s. n. **1.** Mișcare violentă; goană, năvală, repezitură **(1)**. Cf. LB. *Vînturile sînt porniri și repezișuri ale valurilor aerului pămîntului dintr-un hotar într-altul.* PISCUPESCU, O. 70/2. ✦ (Adverbial) Repede, în grabă. *Rîdică să se păzască cu sulița repeziș Și drept capul său d-asupra o ținu de curmeziș.* PANN, E. II, 72/15.

2. Pantă abruptă, povîrniș foarte înclinat; prăpastie; (regional) răpăguș[1]. Cf. DRLU, LB, POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., ALR I 394/510, ALR II 2 476/727. ✧ (Adjectival, rar) *Pușcăturile lor sigure de pe clinele repezișe ale dealurilor au rărit liniile insurgenților.* BARIȚIU, P. A. II, 539.

3. Porțiune din cursul unui rîu unde apa are viteza cea mai mare; repezină, repeguș[1], repez **(2)**. *Unde repezișurile Iordanului să sfințesc pren sfințirea sufletelor noastre.* ap. TDRG. *Deateră în apă și le luo repezișul.* MINEIUL (1776), 23v²/37. *Văile rîurilor se caracterizează prin abundența repezișurilor, pragurilor și cascadelor.* MG I, 206. *În gîrla plină de dălbini și de repezișuri de apă, la cotituri și coborîșuri neașteptate, se sporeau peștii de toate neamurile.* V. ROM. aprilie 1963, 24. ✦ (Regional) Cădere de apă, cascadă, cataractă. Cf. CHEST. IV 43/175 d, PAMFILE, C. 50.
— Pl.: *repezișuri.* — Și: (regional) **ripezíș** s. n. CHEST. IV 43/175 d.
— **Repede** + suf. *-iș.*

REPEZÍT, -Ă adj. **1.** Grăbit; făcut în grabă, la repezeală. *Iacă împrăștiată Fuge turcimea și în răpezită Fugă anevoie va fi poprită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 264. *Își întoarse fruntea și-și zvîntă ochii cu mișcări repezite.* SADOVEANU, O. X, 354. *De mîncat, mîncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 270. *Păsise în curte cu un pas repezit și, fără să se uite la cineva, pornise glonț spre poarta grădinii.* PREDA, M. 101. ✧ (Adverbial) *Se opri și se întoarse repezit.* SADOVEANU, O. X, 163. *A început să plouă repezit, răpăit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 357. *Apucă ciorapul din poală și începu să împletească repezit, cu mișcări înghiontite.* PREDA, M. 225.

2. (Despre vorbe, gesturi etc., p. ext. despre oameni) Brusc, pripit; nestăpînit, nervos; răstit. *Trage ... În răpezitul Tidid.* MURNU, I. 90. *Vorba multă și cam repezită mă făceau să mă uit cu oarecare bănuială la domnul Niculăiță Crăciun.* SADOVEANU, O. VI, 550. *E cam repezit fiul dumitale.* PREDA, R. 113. *Gonea înainte, grăbind motorul cu mișcări repezite.* MIHALE, O. 170. *Cel mai bun dintre noi poartă în spate o dîră de cuțit ... De aceea i-i chipul mai palid, glasul mai repezit.* LABIȘ, P. 337. ✧ (Adverbial) *Începu a vorbi cam repezit, cum îi era obiceiul.* SADOVEANU, O. VIII, 484. *Îl întrebă, repezit și energic, de parcă i-ar fi luat interogatoriul.* STANCU, R. A. IV, 116. *Le întrebă repezit: — Spuneți numele lor!* PAS, Z. IV, 100. *Hai să intrăm! zise repezit Sandru Crai, apucîndu-l pe Pavel Zahu de braț.* BENIUC, M. C. I, 126.
— Pl.: *repeziți, -te.*
— V. **repezi.**

REPEZITÚRĂ s. f. **1.** Goană, fugă; repeziș **(1)**. *Dete o repezitură înainte ..., ajungînd la palaturile zmeilor.* ISPIRESCU, L. 293, cf. SCRIBAN, D.

2. Curgere, mișcare rapidă a unei ape. *A riurelor reapede (răpedzîturi* D, pornire C², întîrritare H) *veseliră cetatea dzeului.* PSALT. 89.
— Pl.: *repezituri.*
— **Repezi** + suf. *-tură.*

REPEZÚȘ s. n. (Prin Mold.) **1.** Incursiune, năvală. *Pe urmă s-a mai întîmplat și repezușul de anul trecut din secuime, cînd a prins măria sa pe Petru Aron Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 22. ✦ Fig. Izbucnire; precipitare. *Grăia ca un cioban, însă fără repezușuri de glas și fără asprime.* SADOVEANU, O. XIII, 411.

2. Urmă săpată în pămînt de șiroaiele de apă care vin de la munte cînd plouă; făgaș (Tătărești — Pașcani). Cf. CHEST. IV 44/542 a.
— Pl.: *repezușuri.*
— **Repede** + suf. *-uș.*

REPÍ vb. IV v. **hrăpi.**

REPICÁ vb. I. Tranz. (Agric.) A transplanta în alt loc, la distanțe mai mari, plantele tinere crescute

în răsadniţe sau sere, cu scopul de a le asigura o suprafaţă mai mare de nutriţie; a răsădi. Cf. DN², GL. OLT.
— Prez. ind.: *repichez* (DN²) şi *repic* (ib.).
— Din fr. **repiquer.**

REPICÁJ s. n. Repicare, repicat. Cf. DS.
— Pl.: *repicaje.*
— Din fr. **repiquage.**

REPICÁRE s. f. (Agric.) Acţiunea de a r e p i c a; transplantare, repicaj. Cf. MDT.
— Pl.: *repicări.*
— V. **repica.**

REPICÁT s. n. (Agric.) Repicaj. *Se stabilesc următoarele lucrări agricole . . . : arătura adîncă . . . , repicatul, semănatul.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 322. *În prezent se lucrează la repicat.* ib. 1965, nr. 6 589. *Trecem la repicat . . . roşiile, le facem alte locuri şi luăm d-acolo plantele-alea mîc şi le răsădim la doişpe, paişpe centimetri una dă alta.* GL. OLT.
— V. **repica.**

REPÍDĂ s. f. v. **ripidă.**

REPÍZIE s. f. v. **repriză.**

REPLANTÁ vb. I. T r a n z. A planta din nou; a transplanta, a răsădi; (regional) a reîmplanta. *Vor fi aduşi din pădurile din împrejurimi, cu rădăcini cu tot, copaci . . . şi vor fi replantaţi aici.* STANCU, U.R.S.S. 40. ✧ A b s o l. *Legea forestieră nu vă pune îndatorire să replantaţi?* D. ZAMFIRESCU, Î. 152. (F i g.) *Nişte braţe pasionate — cari voiau să smulgă, să ducă departe şi să replanteze într-o altă viaţă — vibrau, argumentau.* GALACTION, O. 307.
— Prez. ind.: *replantez.*
— Pref. *re-* + **planta.** Cf. fr. r e p l a n t e r.

REPLANTÁRE s. f. Acţiunea de a r e p l a n t a. *Trebuie organizată în primul rînd munca ţărănimii . . . irigaţie, replantări.* SADOVEANU, E. 31.
— Pl.: *replantări.*
— V. **replanta.**

REPLĂMĂDÍ vb. IV. T r a n z. A plămădi din nou, a plăsmui, a zămisli, a făuri din nou. *Din vechile-adevăruri moştenite Şi noul ideal cutezător, Fiece om şi fiecare eră Replămădit-au Prometeul lor.* LABIŞ, P. 379.
— Prez. ind.: *replămădesc.*
— Pref. *re-* + **plămădi.**

REPLIÁ vb. I. R e f l. **1.** A se strînge (după ce a fost desfăşurat) prin suprapunerea unei părţi peste alta. *O vîrtelniţă cu braţe late . . . O pereche din ele rămîne fixă, iar celelalte se repliază, apropiindu-se de ea.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 66.
2. (Mil.) A retrage apărarea, de obicei sub presiunea inamicului, de pe un aliniament pe altul, mai favorabil ducerii acţiunilor de luptă ulterioare. *Se retrag armate uriaşe, părăsesc poziţiile întărite, se repliază sute de divizii.* V. ROM. noiembrie 1954, 9. *Conform unui plan dinainte stabilit, trupele noastre au evacuat . . . repliindu-se elastic . . .* T. POPOVICI, S. 177.
— Pronunţat: *-pli-a.* — Prez. ind.: *repliez;* ger. *repliind.*
— Din fr. **replier.**

REPLICÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A răspunde **(2)**, a riposta. Cf. I. GOLESCU, C. *Toată arta constă* [în] *a replica cu vivacitate.* HELIADE, D. J. 71/11. *Uite, citeşte tu singură, replică bărbatul.* CR (1846), 124²/46. *De eşti fecior, replică bătrîna îngrijită, Să-ţi fie calea floare şi urma înflorită.* ALECSANDRI, P. III, 319, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Voi prefera să mă iniţiez la faţa locului, replică tînărul Herdelea.* REBREANU, R. I, 57, cf. 236. *Pentru asta, replică doctorul Taifun, trebuie să-l înştiinţez pe Samuely, ca să vie direct încoace.* GALACTION, O. A. I, 115. *Nu se ştie, replică laconic inginerul.* C. PETRESCU, R. DR. 177. *Cred şi eu, a replicat convins domnul.* SAHIA, N. 99. *Nu se uită toate, Filipe, . . . replică cucoana Aglaia.* SADOVEANU, O. VIII, 258, cf. IX, 441. *Replica într-o doară, ca să vateme certitudinile măicuţii, cu definiţia triunghiului scalen şi citate din Herodot.* ARGHEZI, C. J. 128. *Iată un lucru pe care nu-l înţeleg, replică Silion.* VINEA, L. I, 31.
— Prez. ind.: *réplic* (accentuat şi *replic*).
— Din fr. **répliquer.**

RÉPLICĂ s. f. **1.** (Jur.) Concluzii opuse de reclamant celor formulate de pîrît; răspuns dat părţii adverse. *Răspunsul carele îl dă jeluitoriul asupra excepţiei jeluitului să numeaşte replica.* RÎND. JUD. 5/9, cf. STAMATI, D. *Dacă cere replica, i se răspunde scurt şi tăios: „Tribunalul e luminat".* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 203. ✧ E x p r. **A da** (sau **a vorbi în**) **replică** = a răspunde (în cursul unor dezbateri) combătînd afirmaţiile şi atacurile părţii adverse; (învechit, rar) a replicălui. Cf. DL, DM. *Fiecare parte din proces are dreptul să ceară cuvîntul a doua oară — dacă din dezbateri rezultă că este necesar — adică de a da replică.* PR. DREPT, 874.
2. Răspuns (promt şi energic) la afirmaţiile cuiva; ripostă. *Ce ne foloseşte a căuta o replică deşartă.* HELIADE, D. J. 73/1. *Se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.* CARAGIALE, O. II, 57, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rogojinaru, deşi avea replica gata, ca să nu mai înveninеze lucrurile, se mulţumi să mormăie ceva în farfuria lui.* REBREANU, R. I, 41, cf. id. I. 186. *După ce înghiţi, îşi rosti replica.* C. PETRESCU, Î. I, 178, cf. II, 49. *Replica lui Ştefan a lovit just.* SEBASTIAN, T. 98. *I-am cerut zîmbind, cu o mină care nu admitea replică.* TEODOREANU, M. U. 37. *Învălmăşeala de replici, hazul şi cafeaua se amestecară.* SADOVEANU, O. IX, 75, cf. 307. *Ba ţi-a cerut ! — întări fata cu o intonaţie care n-admite replică.* CĂLINESCU, E. O. I, 37, cf. II, 62. *Replicile lui aprige îi speriau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 480. *Emilia . . . , întrînd, a auzit ultima replică.* H. LOVINESCU, C. S. 8. ✧ F i g. *Ca şi cum ar fi un revers al Ceahlăului, o categorică replică uriaşei lui înălţimi, . . . o prăpastie adîncă . . . se cască numaidecît.* BOGZA, C. O. 21. ✧ L o c. a d j. **Fără replică** = la care nu se mai poate răspunde; definitiv. *Răspunsul meu ar fi fără replică.* NEGRUZZI, S. III, 155. *Dar deocamdată ţărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade, crezînd că răspunsul lui e fără replică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 428. ✧ L o c. v b. **A da (o) replică** (sau **replica**) = a replica, a răspunde. *Monahul nu crezu de cuviinţă că trebuie să mai dea replică la asemenea înfricoşată profesie de credinţă.* SADOVEANU, O. IX, 21, cf. 449. *Inocenţiu voi să-i dea replica.* STANCU, R. A. IV, 131. *Moromete vru să-i dea lui Cocoşilă replica.* PREDA, M. 261. ✧ E x p r. **A fi tare în replici** = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuţie. *Solgăbirăul nu era tare în replici şi, la toate dovezile profesorului, răspundea cu un zîmbet de superioritate.* REBREANU, I. 155, cf. DL, DM.
3. Porţiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partenerul său; partea finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenţia interlocutorului. *Vine actul al patrulea; replica se apropie.* CARAGIALE, O. I, 1, cf. ŞĂINEANU. *Nici în actul ăsta n-am decît o replică în final.* CAMIL PETRESCU, T. I, 341. *Un rol de două duzini de replici îl ţinuse prizonier la teatru toată seara.* C. PETRESCU, C. V. 48. *În cursul replicelor următoare ea va coborî scara . . . foarte uşor, aşa încît . . . să nu distragă atenţia spectatorilor.* SEBASTIAN, T. 177, cf. 117. *A ritmat versurile din urmă cu tonul apăsat al unui actor care dă o replică grea.* VLASIU, D. 62. *La Shakespeare* [apare] *replica rapidă şi plină de miez, dictată cu necesitate de pasiunea momentului.* VIANU, A. P. 124. *Am rugat-o să citească unele replici din rol.* V. ROM. iulie 1954, 251. *Nici pe scenele de provincie nu se mai rostesc astfel de replici.* H. LOVINESCU, T. 177. *Replica vag metaforică sau sentenţioasă îndepărtează cîteodată personajele de spectator.* S iunie 1960, 63. *Nu acompaniază replicile fiecărui personaj cu o anumită arie „simbolică".* T ianuarie 1962, 43.

4. Copie a unei opere de artă, executată de autor sau sub supravegherea lui și care poate fi de dimensiuni sau din materiale diferite de cele ale originalului și poate prezenta unele mici modificări de formă. *La Santo Spirito, replică măreață a capelei Pazzi, brațul lung al crucii a fost redus, ca și înălțimea, iar bolta cu ogive a fost înlocuită cu un plafon orizontal.* OȚETEA, R. 258.
— Pl.: *replici* și (rar) *replice.*
— Din lat. **replica,** fr. **réplique.**

REPLICĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Jur.; învechit, rar) A da o replică. Cf. AARON, P. F. 688v/17.
— Prez. ind.: *replicăluiesc.*
— De la lat. **replicare.**

REPLIÉRE s. f. Acțiunea de a se replia **(2).** *A căpătat de cîteva zile și un nume frumos: retragere elastică, repliere de posturi dinainte stabilite.* BARBU, Ș. N. 244. *Noul cantonament se afla la marginea mării, nu prea departe de extremitatea frontului sudic, aflat într-o continuă repliere.* id. P. 341. ◇ Fig. *Din foarte multe motive, există acum o anume repliere a cinematografiei franceze în fața realității.* CONTEMP. 1955, nr. 473, 2/4.
— Pronunțat: *-pli-e-.* — Pl.: *replieri.*
— V. **replia.**

REPOPORÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A repopula. *Repoporară lumea, aruncînd dinapoia lor petrele din pustie.* CR (1846), 179[1]/19.
— Prez. ind.: *repoporez.*
— Pref. *re-* + **popora** (după fr. *repeupler*).

REPOPULÁ vb. I. Tranz. A popula din nou, a așeza din nou locuitori pe un teritoriu. Cf. DL, DM. ✦ (Subiectul indică oameni, animale sau plante; complementul indică o regiune, un teritoriu) A umple din nou un loc, prin strămutare din altă parte sau prin înmulțire. *Ca și cum ar fi menite să repopuleze pămîntul, vacile, caprele și oile se revarsă de pe podul plutitor în luncile de pe malul Oltului.* BOGZA, C. O. 377. *Nu este nici cea mai mică speranță ca zăganul să repopuleze locurile de unde a dispărut o dată.* LINȚIA, P. II, 286. ◇ Refl. pas. (Subiecul gramatical indică regiunea repopulată) *În parchetele tăiete se lasă . . . cîte un semincer spre a se repopula.* I. IONESCU, D. 282.
— Prez. ind.: *repopulez.*
— Pref. *re-* + **popula.**

REPOPULÁRE s. f. Acțiunea de a repopula și rezultatul ei. Cf. DS, DM. *Reținerea în teren a vînatului în trecere este un mijloc sigur și ieftin de repopulare cu căprior pe cale naturală.* VÎN. PESC. august 1961, 13.
— Pl.: *repopulări.*
— V. **repopula.**

REPÓRT[1] s. n. (Fin.) Trecere a unei sume (reprezentînd un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată la aceasta, reportare; p. ext. suma reportată sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior și transpusă în noi evidențe contabile. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DER. ✦ Prelungire a unei operații de bursă, ajunse la termen, pînă la lichidarea următoare. Cf. ȘĂINEANU, SCRIBAN, D.
— Pl.: *reporturi.*
— Din fr. **report.**

REPÓRT[2] s. n. v. **raport.**

REPORTÁ[1] vb. I. Tranz. (Fin.) A face report[1]. *Să calculăm numai acele poziții care au scadența înainte de termenul de încheiere, iar pozițiile cu scadență după terminul de încheiere să le transportăm (reportăm) necalculate.* I. PANȚU, PR. 129. ◇ Refl. pas. *Soldurile disponibile la finele anului se vor reporta în anul următor și vor putea fi folosite pentru aceleași scopuri.* BO 1951, cf. 879, 1 166.
— Prez. ind.: *reportez* și *repórt* (ȘĂINEANU, SCRIBAN, D.). — Și: (rar) **repurtá** vb. I. ȘĂINEANU, D. U.
— Din fr. **reporter.** — **Repurta,** sub influența lui *purta.*

REPORTÁ[2] vb. I v. **raporta.**

REPORTAGÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Care ține de reportaj **(1),** privitor la reportaj. Cf. IORDAN, L.R.A. 176.
— Pl.: *reportagistici, -ce.*
— **Reportaj** + suf. *-istic.*

REPORTÁGIU s. n. v. **reportaj.**

REPORTÁJ s. n. **1.** Specie publicistică, apelînd adesea la modalități literare de expresie, care informează operativ asupra unor situații, evenimente de interes general sau ocazional, realități geografice, etnografice, economice etc. *Notițele, reportajurile și interviewurile ziarelor . . . nu-mi erau însă de ajuns.* CARAGIALE, O. IV, 42. *Amîndoi au naufragiat . . . în reportajul gazetăresc la două ziare de colorit opus.* AGÎRBICEANU, S. P. 239. *Începînd pe mîinile ziariștilor, genul nu se mai deosebește întru nimic de reportagiul politic.* LOVINESCU, C. V, 97. *Opresc reportajul, tovarășe director?* CAMIL PETRESCU, T. I, 351. *Tu ai dat reportajul cu remanierea lui Goancea?* C. PETRESCU, C. V. 132. *Așa-zisele reportaje pentru ziar nu erau decît fragmente nenumite din „Masa umbrelor".* TEODOREANU, M. U. 57. *Există . . . lucruri tipătoare în acest reportaj.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 4/8. *Am fost trimis să fac un reportaj asupra înmormîntării.* CĂLINESCU, S. 371. *Făcură să apară în ziarele lor reportaje pe cîte o jumătate de pagină.* STANCU, R. A. IV, 183, cf. 345. *Am citit sute de reportaje, . . . dar, dacă n-aș fi fost acolo, . . . n-aș fi crezut.* BARANGA, I. 160. *Reportajul, specie de curînd intrată în sfera beletristicii, își are teoreticienii lui și printre tineri.* V. ROM. decembrie 1960, 122. *Îmi amintesc două întîmplări . . . obișnuite și, s-ar părea, inapte de a sta în centrul unui reportaj.* S iunie 1960, 50. *Reportajul meu începe abia de aici înainte.* T aprilie 1962, 5, cf. CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/5. ✦ Anchetă radiodifuzată, filmată sau televizată.
2. Funcția de reporter, ocupația reporterului. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *reportaje* și (rar) *reportajuri.* — Și: (ieșit din uz) **reportágiu** (pl. *reportagii*), (învechit, rar) **raportágiu** (BARCIANU) s. n.
— Din fr. **reportage.** — **Raportagiu,** prin apropiere de *raport.*

REPORTÁRE s. f. (Fin.) Acțiunea de a reporta[1] și rezultatul ei; report[1]. DL, DM.
— Pl.: *reportări.*
— V. **reporta**[1].

REPÓRTER s. m. Persoană însărcinată să culeagă de pe teren și să transmită diferite informații pentru un ziar, radio sau televiziune. *Vezi, polcovnice, pe atunci nu erau jurnale, nici reporteri, ca să poată lumea afla cine se bate și cum se bate.* GHICA, S. 20. *Aștept pe d. reporter, care trebuie să se întoarcă de la telefon.* CARAGIALE, O. II, 13, cf. 9, PETICĂ, O. 321. *Trei reporteri își împart unul altuia informațiile.* ARDELEANU, U. D. 36. *Spre amiazi își mai făceau apariția reporteri, redactori, veșnic grăbiți și agitați.* REBREANU, R. I, 209. *A venit azi-dimineață o femeie, informă repede un reporter.* C. PETRESCU, C. V. 298. [A fost] *întîi alergător, reporter la o gazetă, . . . pe urmă nimic.* SADOVEANU, O. II, 621. *Trebuie să fi fost reporteri de gazetă.* CĂLINESCU, S. 372. *Reporterii nu izbuteau să mi-aducă nici o știre nouă.* STANCU, R. A. I, 282. *Am mai umblat de cîteva ori pe aici, purtat de îndeletnicirea mea de reporter.* V. ROM. martie, 1955, 248. *Prinseseși ticurile redactorilor și reporterilor care purtau pălării cu boruri mari.* PAS, Z. I, 285. *În cele mai bune pagini ale sale, reporterul și poetul se echilibrează, se completează.* GL 1958, nr. 5, 1/3, cf. BARBU, P. 335. *Luînd autobuzul care merge la aeroport, reporterul se întrebă despre ce va*

scrie. s iunie 1960, 67. ◇ *Reporter cinematografic* v. cinematografic.
— Accentuat şi: *reportér.* — Pl.: *reporteri.*
— Din fr. **reporter.**

REPORTERÁŞ s. m. (Depreciativ) Diminutiv al lui reporter; reporter neînsemnat, obscur. *Are strînse legături de prietenie cu reporteraşul(unei mari gazete bucureştene.* CARAGIALE, ap. CADE. *Nota . . . e scrisă de vreun reporteraş.* CAMIL PETRESCU, T. I, 195.
— Pl.: *reporteraşi.*
— **Reporter** + suf. *-aş.*

REPORTERICÉSC, -EÁSCĂ adj. Care ţine de reporter, care intră în atribuţiile unui reporter, privitor la reporter. *Viziunea reportericească e mai evidentă în nuvelele cu subiecte contemporane.* GL 1961, nr. 6, 2/2.
— Pl.: *reporticeşti.*
— **Reporter** + suf. *-icesc.*

REPORTUÍ vb. IV v. **raportui.**

REPORTUITÓRIU s. m. (Învechit) Persoană care face un raport **(I 1),** raportor[2]. *Guvernul . . . numeşte pentru fieştecare un reportuitoriu.* AR (1829), 249[2]/22.
— Pl.: *reportuitori.*
— **Reportui** + suf. *-tor.*

REPOSÁ vb. I v. **răposa.**

REPOSÁRE s. f. v. **răposare.**

REPOSÁT, -Ă adj. v. **răposat.**

REPOTÍN s. m. v. **răpotin.**

REPOTÍNĂ s. f. v. **răpotin.**

REPOVESTÍ vb. IV. Tranz. A povesti din nou, a povesti încă o dată. *Şi cînd gîndesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură Încet repovestită de o străină gură.* EMINESCU, O. I, 71. *Parcă-l aud repovestindu-mi groaznica întîmplare.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CONTEMP. 1948, nr. 113, 4/2.
— Prez. ind.: *repovestesc.*
— Pref. *re-* + **povesti.**

REPOVESTÍRE s. f. Acţiunea de a repovesti şi rezultatul ei. Cf. ALEXI, W. *Arta dispare aproape în întregime în repovestiri.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 4/3.
— Pl.: *repovestiri.*
— V. **repovesti.**

REPOVESTITÓR s. m. Persoană care repovesteşte ceva. *Repovestitorul trebuie să fie „scriitor de talent".* CONTEMP. 1948, nr. 113, 4/3.
— Pl.: *repovestitori.*
— **Repovesti** + suf. *-tor.*

REPOZÁ vb. I. Refl. şi intranz. (Învechit) A se odihni, a se repauza. *Picioarele-i moi se repoza lungite pe perne.* CR (1848), 41[1]/45. *Şezînd în faţa pianului, mîinile reposau ţepene pe clape.* EMINESCU, G. P. 51, cf. ALEXI, W.
— Scris şi: *reposa.* — Prez. ind.: *repozez.*
— Din fr. **reposer.**

REPOZITÓRIU s. n. (Învechit) Dulap pentru cărţi, bibliotecă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Scris şi: *repositoriu.* BARCIANU. — Pl.: *repozitorii.*
— Din germ. **Repositorium.**

REPOZÍŢIE s. f. (Latinism învechit) Reaşezare, reinstalare; reintegrare, restabilire. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *repoziţii.* — Şi: **repoziţiúne** s. f. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Din lat. **repositio, -onis.**

REPOZIŢIÚNE s. f. v. **repoziţie.**

REPREENSÍBIL, -Ă adj. v. **reprehensibil.**

REPREHENDÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit) A mustra, a dojeni; a blama. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reprehendez.*
— Din lat. **reprehendere.**

REPREHENSÍBIL, -Ă adj. (Livresc) Care merită să fie blamat, care atrage reproşuri. *Nu văd pentru ce m-aş apăra de o pretenţiune care nu ar avea nimic de reprehensibil.* GHICA, s. 146. *Purtare reprehensibilă.* ŞĂINEANU, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *reprehensibili, -e.* — Şi: **repreensibil, -ă** adj. PONTBRIANT, D. 468.
— Din fr. **répréhensible,** lat. **reprehensibilis, -e.**

REPREHÉNSIE s. f. v. **repehensiune.**

REPREHENSIÚNE s. f. (Livresc) Mustrare, blam. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *reprehensiuni.* — Şi: **reprehénsie** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **répréhension,** lat. **reprehensio, -onis.**

REPRESÁLII s. f. pl. Măsuri de pedepsire luate de o autoritate de stat împotriva unei colectivităţi ca urmare a săvîrşirii de către aceasta a unor acte de răzvrătire. V. represiune. *Aceste barbare represalii erau . . . semne a neputinţei . . . de a înfrîna cursul vincitoriu a lui Bogdan.* ASACHI, S. L. II, 94. *Îndemna oştirmuirea ca . . . să întrăbuinţeze replessalii (întocma răsplătire).* GT (1838), 20[1]/31. *Dezastrul Aiudului a fost . . . o faptă a răzbunării, una din represaliile cele mai furioase.* BARIŢIU, P. A. II, 416. *A face represalii asupra adversarilor.* CALENDAR (1861), 16/19. *Ucisese trei sute de femei şi copii, cînd cu asediul cetăţii, ca represalii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 177. *Unde nu erau înclinările fireşti şi grosolănia timpului, era nevoia represaliilor şi spiritul de întrecere.* SADOVEANU, O. XII, 228. *El n-a luat parte directă la răscoala lui Horia, dar în cadrul represaliilor care au urmat . . . Şincai a fost mereu suspectat de a fi fost unul din instigatorii ei.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 5/2. *Au discutat şi au hotărît să pornească la represalii.* PAS, Z. III, 32. *Era glasul unui telefonist, vorbind sugrumat: — Allo . . . allo . . . Da, s-au pornit represalii. Cîţi au căzut dintre soldaţi?* CAMILAR, N. I, 176. ✦ Măsuri de constrîngere luate de un stat împotriva organelor sau cetăţenilor altui stat ca urmare a săvîrşirii de către acel stat a unor acte ilicite faţă de el sau faţă de cetăţenii lui şi spre a-l determina să înceteze astfel de acte. Cf. DER.
— Scris şi: *repressalii.* — Şi: **reprezálii** s. f. pl. CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. **représailles,** lat. **repressalia.**

REPRESÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat. *Prin amnestie se înţelege uitarea unor fapte represibile petrecute.* PRETORIAN, C. 35.
— Pl.: *represibili, -e.*
— Din fr. **répressible.**

REPRESIÚNE s. f. Reprimare a unei acţiuni de opoziţie, de revoltă; măsură de constrîngere şi de pedepsire a celui care comite o infracţiune. V. represalii. *Presa noastră . . . de acum 30 ani . . . era lăsată la represiunea guvernului.* MAIORESCU, D. I, 174. *Guvernul superior al Transilvaniei nu cutează a întreprinde contra românilor revoltaţi nici o represiune prin forţă.* ODOBESCU, S. III, 535, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *În iunie 1836, prin aplicarea . . . introducerii taxelor de represiune, . . . începe războiul vamal.* GOLOGAN, C. R. 91. *Apărau pe ţărani şi protestau vehement ca nu cumva să se recurgă la represiuni sîngeroase.* REBREANU, R. II, 22. *În 1812 ... se gîndeşte să se retragă ... , probabil*

de teama represiunii turcești. OȚETEA, T. V. 80. *Procurorul care deschide acțiune penală... în contra unei persoane știind că este nevinovată comite delictul de represiune nedreaptă.* COD. PEN. R.P.R. 378. *Caragiale dezvăluiește... mijlocacele pe care stăpînirea burgheză le-a întrebuințat ca să aline jalea disperării poporului: represiunea sălbatică, unsprezece mii de morți, dărîmarea cu tunul a satelor.* SADOVEANU, E. 153. *Atmosfera creată de represiunile nobilimii împotriva răscoalei conduse de Horia făcea ca situația iobagilor să fie deosebit de grea.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 779. *Avea de partea ei întregul aparat de represiune al statului.* STANCU, R. A. III, 59. *Se pare că se va trece la represiuni chiar și în rîndurile gradaților.* BARBU, P. 308.

— Pl.: *represiuni.*

— Din fr. **répression.**

REPRESÍV, -Ă adj. Care se referă la represiune, care reprimă. *Legile represive ale Nordului au fost fioroase.* SADOVEANU, O. IX, 336. [Inculpatul] *să fie trimis în judecată în fața instanțelor represive.* COD. PEN. R.P.R. 30. *Tot ce izbuti fu să se renunțe la unele ordine represive și textul să rămînă doar la amenințări vagi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 494. *Măsuri represive.* DL.

— Pl.: *represivi, -e.*

— Din fr. **répressif.**

REPREZÁLII s. f. pl. v. **represalii.**

REPREZANTÁ vb. I v. **reprezenta.**

REPREZENTÁ vb. I. Tranz. **1.** A înfățișa ceva în chip artistic prin linii, culori, cuvinte, sunete; a oglindi, (învechit, rar) a obrăzui[1]. *Acest mobil este lucrat în stilul egiptean, brațele sale reprezentează o sfinge.* CR (1848), 12[2]/22. *Subiectul acestei opere reprezentă unul din fastele cele mai interesante ale Vechiului Testament.* FILIMON, O. II, 237. *Scena reprezintă pivnița hatmanului Baltag.* CARAGIALE, O. VI, 389. *Patru din acele mari medalioane reprezentă sacrificii făcute de împărat.* ODOBESCU, S. III, 73. *I se păru... că reprezenta anemone și că era tot un Luchian.* CĂLINESCU, S. 71. ✦ A avea forma sau înfățișarea unui anumit obiect; a realiza (în miniatură) un obiect. *Mîna dreaptă a împins înainte mult pe masă o călimară cu cerneală, care reprezenta un tun.* SAHIA, N. 72. ✦ A înfățișa în forme concrete; a întruchipa; a reproduce, (învechit) a răduce[1]. *Cu cît o femeie e mai enigmatică, cu atîta reprezintă mai bine feminitatea.* IBRĂILEANU, S. L. 28. *Tu reprezinți persoana mea abstractă — Un alterego fără ochelari.* TOPÎRCEANU, P. O. 49. ✦ (Învechit) A reda, a reproduce. *A reprezenta vorbele române ca romanii, iar nu ca ostrogoții.* CR (1848), 4[3]/46.

2. A prezenta, a juca o lucrare dramatică în fața publicului. [Piesa] *mîine o reprezentează franțezii; veniți cu toți să o vedeți.* PR. DRAM. 192. *Acei antrenori... cunoșteau mai bine valoarea muzicală și dramatică a operilor ce reprezentau.* FILIMON, O. II, 247. ◇ Refl. pas. *Astăzi... seara se reprezentează de niște tineri rumâni o dramă românească într-un act.* CR (1830), 41[1]/3. *De-l vei întreba a doua zi ce s-a representat, a să-ți spuie că s-a jucat comedia lui Vodevil.* NEGRUZZI, S. I, 237. *Baletul se reprezintă acum după tradiția lăsată de Petipas și Lev Ivanov.* CĂLINESCU, S. 791. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se prezenta, a se înfățișa. *Cu sulița și călare întîi a se reprezenta Și puterea bărbăției în teatru a-și arăta.* PANN, E. II, 1/10.

3. A acționa în numele unei persoane, al unei colectivități, al unui stat, ca împuternicit al acestora; (învechit) a reprezentălui. *Alegerea mădularilor... de către obște, ca să reprezenteze toate ale lor enteresuri* (a. 1848). DOC. EC. 950. *Marele duce a orînduit pe contele ca să reprezinte pe Toscana în republica Statelor Unite.* FILIMON, O. I, 333. *Județul nostru nu poate fi mai bine reprezentat decît de un bărbat independent.* CARAGIALE, O. VI, 93. *N-am eu dreptate, spune? — Ai, de vreme ce reprezinți stăpînirea.* REBREANU, I. 357. *Nu se știe cine e mai mare în județ, Unii zic că prefectul, deoarece reprezintă guvernul; la care partizanii militarilor... răspund că, dacă e vorba de reprezentanță, colonelul reprezintă pe rege.* BRĂESCU, O. A. I, 108. *Regele mă va trimite cu siguranță să-l reprezint la înmormîntare.* CĂLINESCU, S. 361. *Cei care ne reprezintă sînt oameni de-ai noștri.* s ianuarie 1961, 4. ◇ Refl. pas. *Să se permită poporului român din monarhie a se reprezenta prin deputații săi într-un congres general.* BARIȚIU, P. A. III, 154. ✦ A fi exponentul unui curent, al unei școli etc., înfățișînd, întruchipînd aspectele lor caracteristice, esențiale. *Domnii... representau principiul monarhic.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Nejdanov reprezintă o nobilă idee, măreața idee a revoluțiunei sociale.* GHEREA, ST. CR. II, 215. *Coroiu... se urcase pe scara bibliotecii, spunînd că el reprezintă galeria.* VLASIU, D. 62. *Avea cîțiva prietini... care... reprezentau, în acel colț de lume, Occidentul.* SADOVEANU, O. XI, 489.

4. A constitui, a fi, a însemna. *Titlurile... nu existau la începul ca titluri, căci nu se dau deosebit, ci reprezentau numai numirea funcțiilor.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Aceștia susțin și reprezintă luptele de infuzorii — nevăzute — scoase din cuprinderea simțurilor noastre.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 214. *„Cabinetul de lucru" reprezenta pentru domnul colonel o piață de exercițiu.* BRĂESCU, O. A. I, 23. *Dumneata reprezinți pentru mine o amintire.* SADOVEANU, O. VI, 372. *Un aspect rudimentar al rimei reprezintă asonanța.* IORDAN, STIL. 99. *Opera literară reprezintă o grupare de fapte lingvistice reflexive..., purtate de valul expresiilor tranzitive ale limbii.* VIANU, A. P. 19. *O nesocotire abuzivă a unui contract civil... poate reprezenta o simplă culpă.* COD. PEN. R.P.R. 596. *Ce primejdie pot reprezenta eu, om bătrîn, față de tinerețea dumitale?* CĂLINESCU, E. O. I, 175. *Activitatea sporadică și întîmplătoare — în oricare sector — credem că nu poate reprezenta un stil de muncă pentru editurile noastre.* s mai 1960, 88. *Inspecția specială reprezintă o acțiune plină de răspundere, menită să contribuie la perfecționarea cadrelor didactice.* gl 1962, nr. 685, 2/2. *Medicamentul reprezintă unul dintre cele mai importante mijloace de luptă împotriva bolilor.* ABC SĂN. 69.

5. A-și readuce în conștiință imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; p. ext. a-și imagina, a-și închipui. *Artistul se vădește în Creangă... și prin puterea vie cu care își reprezintă scenele văzute.* VIANU, A. P. 117.

6. A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relație matematică. DL, DM.

— Scris și: *representa.* — Prez. ind.: *reprezint* și (învechit) *reprezentez,* (rar) pers. 3. și: *reprezéntă.* — Și: (învechit) **reprezantá, reprezintá** (IORGA, L. II, 511) vb. I.

— Din fr. **représenter,** lat. **repraesentare.**

REPREZENTÁNT, -Ă s. m. și f. Persoană împuternicită să reprezinte **(3)** pe cineva, să țină locul cuiva, să acționeze în numele unei persoane, al unei colectivități, al unui stat; (rar) reprezentator. *D. Peel va intra iarăși la parlament ca un reprezentant (înfățișător) al uneversității de Oesfort.* CR (1829), 273[1]/26. *Reprezentanții tuturor treptelor.* ASACHI, I. I, 174. *Mitropolitul... șeful tagmei boierești, al ei reprezentant* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 130. *Gubernul le-a transpus prin representantele său Vasici la comisiune.* BARIȚIU, P. A. III, 30. *Marele ban era reprezentantul domnului în Oltenia, administrînd-o în numele acestuia.* BUL. COM. IST. V, 47. *Nu voia să creadă că Titu este aievea reprezentantul Tribunei la adunarea Astrei.* REBREANU, I. 437. *Printre reprezentanții națiunii era și un artist celebru.* GALACTION, A. 312. *Cere doamnei un moment de întrevedere un domn reprezentant al unei societăți filantropice.* SADOVEANU, O. IX, 339. *Nu puteau lăsa în voia acestor impulsiuni corespondența lui Tudor... cu reprezentanții țărilor vecine.* OȚETEA, T. V. 137. *Reprezentanții poporului în toate organele puterii de stat sînt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați.* CONST. R.P.R. 4. *Nu se afla prin apropierea sa nici un reprezentant al forței publice.* CĂLINESCU, S. 37. *Reprezentanții Ministerului de Justiție își permiteau contraatacuri nimicitoare.* PREDA, M.

138. *Niciodată scriitorii nu şi-ar fi putut visa un mai demn, un mai strălucit, un mai măreţ reprezentant.* GL 1961, nr. 44, 3. *La consfătuiri au participat . . . şi reprezentanţi ai Ministerului Învăţământului.* GÎ 1963, nr. 692, 1/3. ✦ Persoană care reprezintă o şcoală, un curent, o clasă socială etc. în aspectele lor caracteristice şi esenţiale; exponent. *Şcoala romantică germană a avut ca reprezentanţi şi întemeietori pe fraţii Schlegel, pe Hoffmann.* GHEREA, ST. CR. II, 103. *Au fost şi în Moldova cîţiva reprezentanţi ai exagerărilor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 30. *Rudin este reprezentantul tipic al păturii intelectuale ruse din deceniile trei şi patru ale veacului XIX.* SADOVEANU, E. 237. *Observăm uşor că cele mai multe onomatopei apar la Creangă, reprezentantul autentic al vorbirii populare.* IORDAN, STIL. 96. *Duiliu Zamfirescu foloseşte, împreună cu toţi reprezentanţii realismului liric şi artistic începător, reflecţia filosofică generală.* VIANU, A. P. 183. *Aristofan, . . . unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai literaturii şi culturii tuturor popoarelor.* V. ROM. septembrie 1954, 210. ✧ Fig. *Verbele „a bate" şi „a fura" sînt reprezentantele generale ale unor clase în care intră cuvinte care reprezintă diferite nuanţe de sens.* PUŞCARIU, L. R. I, 149.

— Pl.: *reprezentanţi, -te.* — Şi: (învechit) **reprezentánte** (scris şi *represintante*) s. m., **reprezintánt, -ă** (scris şi *represintant*. IORGA, L. II, 511) s. m. şi f.

— Din fr. **représentant.**

REPREZENTÁNTE s. m. v. **reprezentant.**

REPREZENTÁNŢĂ s. f. **1.** Organ care reprezintă **(3)** o colectivitate. *Făceam vie propagandă . . . pentru întroducerea în organismul bisericii a unor represintanţe diecezane . . . compuse toate din preuţi şi lumeni.* SBIERA, F. S. 223. *Mai ales cucoanele „en froid" cu prefectoriţa răspund că, dacă e vorba de reprezentanţă, colonelul reprezintă pe rege.* BRĂESCU, O. A. I, 108. ✧ *Reprezentanţă naţională* = totalitatea deputaţilor care reprezintă **(3)** pe cetăţeni în organul suprem al puterii de stat. *Reprezentanţa naţională . . . cînd face o lege tip nu este bine să zică că nu are încredere . . . în ea.* MAIORESCU, D. I, 191. *Se împuterniceşte Consiliul de Miniştri să organizeze reprezentanţa naţională.* PR. DREPT, 26.

2. Filială, agenţie a unei instituţii sau a unei întreprinderi (comerciale); organ al unui stat, care îl reprezintă în relaţiile comerciale cu alte state. *O reprezentanţă . . . a băncii austro-ungare.* I. PANŢU, PR. 49. *Reprezentanţa casei „Singer" vinde maşini de cusut în rate.* PAS, Z. I, 241. *În fiecare oraş: o reprezentanţă, un ochi, pîndea foşnetul banilor.* VINTILĂ, O. 21.

— Pl.: *reprezentanţe.* — Şi: (învechit) **reprezintánţă** (scris şi *represintanţă*) s. f.

— Din germ. **Repräsentanz.**

REPREZENTÁNŢIE s. f. v. **reprezentaţie.**

REPREZENTÁRE s. f. Acţiunea de a reprezenta şi rezultatul ei.

1. Cf. reprezenta **(1)**; (învechit) reprezentaţie **(2)**, obrazire. *Representări plastice ale scenelor de vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 50. *Satul; iată la ce se mărginea întrega reprezentare a lumii la ţăran.* GHEREA, ST. CR. III, 314. *Atacul de a doua zi, acela era pus la o parte, ca un lucru în sine, ce nu poate să ia altă formă şi reprezentare.* D. ZAMFIRESCU, R. 252. *Fixarea şi reprezentarea grafică a înrudirei şi descendenţei mss. unui text.* BUL. COM. IST. I, 90. *Aici, liniile adînci ale lumii . . . par o teribilă reprezentare în imagini.* BOGZA, C. O. 113. *Reprezentarea omului în artist este de neînlăturat pentru înţelegerea acestuia din urmă.* S mai 1960, 83. ✧ *Reprezentare topografică* = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice. Cf. DL, DM.

2. Cf. reprezenta **(2)**; reprezentaţie **(1)**. *Interzic oricărui teatru reprezentarea pieselor fără autorizaţia mea în scris.* CARAGIALE, O. VII, 434. *La prima lectură sau reprezentare a unei comedii a lui Caragiale, simţim că personagiile nu puteau să aibă alt nume.* IBRĂILEANU, S. L. 74. *Auzisem de el cînd cu reprezentarea la Teatrul Naţional a piesei Saul.* GALACTION, A. 101, cf. 228. ✧ Fig. *Intrarea succesivă a acestor servitori forma o reprezintare pitorească.* FILIMON, O. I, 179.

3. Cf. reprezenta **(3)**; (învechit) reprezentaţie **(3)**. *Opoziţia poartă în gură cu multă trufie cuvîntul „reprezentare de popor".* CR (1848), 21²/26. *Boierii divanului se plîng că toate reprezentările lor n-au avut aerul să risipească neîncrederea lui Ipsilanti.* OŢETEA, T.V. 247. *Sistemul nostru electoral constituie un mijloc juridic cu ajutorul căruia se realizează reprezentarea reală a maselor populare în organele puterii de stat.* PR. DREPT, 76. ✧ *Cheltuieli de reprezentare*= sume prevăzute în bugetul unui stat, al unei instituţii sau al unei întreprinderi cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcţiilor oficiale pe care le deţine o persoană. DL, DM.

4. (Psih.) Readucerea în conştiinţa omului a obiectelor şi a fenomenelor care au acţionat anterior asupra simţurilor sale; capacitatea de a readuce în conştiinţă imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; reproducere, (învechit) reprezentaţie **(4)**. Cf. reprezenta **(5)**. *El nu avusese pînă azi reprezentarea nemijlocită a morţii, acum simţea însă că o umbră grea îl învăluie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 574. *Un sunet, indiferent de sensul pe care-l exprimă . . ., poate, prin natura lui pur fonetică, să trezească în mintea noastră anumite reprezentări.* IORDAN, STIL. 16. *Mintea omenească se găseşte în imposibilitatea să însoţească cu reprezentări concrete cuvintele pe care le aude.* VIANU, M. 65. *Faţă de reprezentare, noţiunea în procesul de cunoaştere ocupă locul al doilea.* L. ROM. 1959, nr. 2, 102.

— Scris şi: *representare.* — Pl.: *reprezentări.* — Şi: (învechit) **reprezintáre** s. f.

— V. **reprezenta.**

REPREZENTATÍV, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre un organ, un sistem de guvernare etc.) Care reprezintă **(3)** o colectivitate şi acţionează în numele ei (fiind constituit prin alegeri). *A face o sistemă reprezentativă (cu deputaţi).* CR (1831), 34²/9. *Monarhie constituţională sau reprezentativă.* GENILIE, G. 137/10. *Principul reprezentativ e pus de temeiul ocîrmuirii atît în Transilvania noastră, cît şi în Moldova şi în Ţara Românească.* GT (1839), 180¹/2. *Jur . . . de a menţinea sistema republică dupe principiul popular şi representativ.* CR (1846), 104¹/19. *Cuviinţa unei adunări representative naţionale . . . că asemene propuneri se cad a veni din iniţiativa înaltei Porţi.* ROM. LIT. 277¹/17. *Aici se vede o dată mai mult folosul alternării guvernelor într-o monarhie representativă.* MAIORESCU, D. II, 22. *Aici nu mai e vorba de ridicularizarea naivităţilor politice ale unui mahalagiu, cum e conu Leonida, ci de funcţionarea întregului sistem constituţional, reprezentativ, în condiţiuni special româneşti.* GHEREA, ST. CR. I, 340. *Proclamaţia face din rebelii strînşi sub steagul lui Tudor un corp reprezentativ, cu dreptul de a legifera „pentru binele şi folosul obştesc".* OŢETEA, T. V. 145. *Se fac ultimele pregătiri pentru al V-lea Congres Sindical Mondial — forumul reprezentativ al oamenilor muncii organizaţi în sindicate din întreaga lume.* GÎ 1961, nr. 637¹/3. ✦ Care (prin însuşirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte. [Ţichindeal] *e o figură representativă şi în jurul acestei figuri se poate grupa toată viaţa intelectuală românească din Banatul de atunci.* IORGA, L. II, 421. *Un om devine reprezentativ numai cînd are un temperament şi o cultură potrivite cu epoca sa.* IBRĂILEANU, SP. CR. 95. *Pe lîngă micimi ofensatoare, omul avea o mare forţă de iluzie, care, împinsă pînă la asifel de proporţii, devine reprezentativă.* LOVINESCU, C. VI, 113. *Bădiţa era unul din cele mai reprezentative tipuri româneşti din localitate prin statura, ţinuta şi trecutul său.* BART, E. 265. *E vorba de un medic . . . Un tip reprezentativ din vechea Rusie.* SADOVEANU, O. IX, 526. *Arghezi ne apare ca artistul reprezentativ al unui moment mult mai îndepărtat de originele orale ale oricărei literaturi.* VIANU, A. P. 275. *El merită să fie considerat . . . ca exponent reprezentativ al ideologiei progresiste.* S. C. ŞT. (Iaşi), 1957, 239. *Figuri reprezentative ale muzicii noastre din trecut şi de azi.* M

1961, nr. 1, 38. ◇ (Adverbial) *Nu orice fenomen estetic sau social dezlănțuie contagiunea, ci numai acelea ce se desprind reprezentativ dintr-un fundal ideologic sincronic.* LOVINESCU, C. VII, 14.

2. S. f. Echipă sportivă reprezentantă a unei țări. *Reprezentativa noastră a practicat un joc individual total dezorganizat.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844. *În decurs de numai trei luni . . . , trei reprezentative românești sînt chemate în fața unor serioase examene oficiale.* SPORTUL, 1970, nr. 6 308, 3/2.

— Scris și: *representativ.* — Pl.: *reprezentativi, -e.*

— Din fr. **représentatif.**

REPREZENTATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Reprezentant. *Se va dezbate de către representatorii tuturor părților și se va statori pe calea legiuită.* BARIȚIU, P. A. II, 253.

— Scris și: *representator.* — Pl.: *reprezentatori, -oare.*

— **Reprezenta** + suf. *-tor.*

REPREZENTÁȚIE s. f. **1.** Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc.; spectacol. *Au dat o reprezentație pe seama casii sotietății.* CR (1829), 48²/30. *Îl veselea cu dramatice reprezentații.* ASACHI, I. 236/8. *Reprezentația unei bătălii cu foc de artifiție* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 193. *S-a dat într-un teatru la Paris o representație.* CR (1848), 10⁸/23. *Acele representațiuni s-au continuat în vreo cinci ani.* BARIȚIU, P. A. I, 615. *Abia avui vreme a-mi schimba hainele ca să nu scap representația de la teatru.* NEGRUZZI, S. I, 67. *D-na Negruzzi voiește să declame această poezie în seara reprezentației ce se organizează.* ALECSANDRI, S. 94. *În Atena, la marile representațiuni . . . se juca pe fiește zi trei tragedii și o mică comedie.* ODOBESCU, S. I, 33. *La reprezentația de deschidere, grădina era plină de lume.* CARAGIALE, O. I, 4, cf. VII, 401. *El vrea să dea reprezentație pentru publicul care e de față.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 194. *Avea . . . o roșeață pe toată fața parc-ar fi fost vopsit pentru o reprezentație de circ.* REBREANU, R. I, 27. *Am fost cu amica mea . . . și am văzut această extraordinară reprezentație.* GALACTION, O. A. I, 181. *Afișele colorate vesteau reprezintațiile teatrelor.* C. PETRESCU, Î. II, 151. *După reprezentație . . . ne-am dus la un restaurant.* BRĂESCU, A. 239. *A început a da reprezentații de sărituri și salturi.* SADOVEANU, O. X, 496. *Prestidigitatorul scotea 24 de cutii una dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentație te invita să repeți păcăleala în familie.* ARGHEZI, B. 66. *Dădu în sala de spectacol a palatului o reprezentație pentru muncitorii șantierului.* CĂLINESCU, S. 352. *O parte din clădirea teatrului, luminată. Reprezentația a început.* V. ROM. iunie 1954, 78. *Dirijează o serie de reprezentații cu colectivul instrumental.* M 1962, nr. 4, 38. ◇ (Glumeț) *Putea să mai aștepte Magda cu marafeturile prezentațiilor și ale reprezentațiilor sale matrimoniale.* HOGAȘ, M. N. 29.

2. (Învechit) Reprezentare **(1).** *Lăsînd rădăcina zicerii ca reprezentație a ideii.* HELIADE, PARALELISM, I, 5.

3. (Învechit) Reprezentare **(3).** *A fost dus la mormînt . . . fără delegațiune oficială, fără reprezentațiune academică.* MACEDONSKI, O. IV, 150. ◇ *Reprezentație națională* = reprezentanță națională. *Fără darea socotinței din partea reprezentației naționale.* CR (1831), 55¹/40. *Pentru siguranța reprezentațiii naționale.* FL (1838), 82¹/20. *Toți erau siguri că țeara, dobîndind o reprezentație națională, . . . va introduce neaparat schimbări* (a. 1848). URICARIUL, X, 5. *Așezămintele din 1351, făcute fără împreuna lucrare a reprezentațiunii naționale.* KOGĂLNICEANU, S. A. 134.

4. (Învechit) Reprezentare **(4).** *Animalele au puterea reprezentației.* STAMATI, M. 65/15.

5. (Învechit) Act prin care se exprimă o cerere, o dorință, o mulțumire etc., întîmpinare; rugăminte. *Mai chiar vei vedea representația cîncelăriei ardelenești, ce o voi aduce la anul 1744.* ȘINCAI, HR. III, 273/17. *Reprezentațiile de mulțămire și nemulțămire ce acele 4 familii vor face . . . vor fi primite de Poartă* (a. 1852). URICARIUL, I, 131. *Prinții aliați trămiseră sultanului o lungă listă de plîngerile lor . . . Nu numai că aceste representații rămaseră fără răspuns, dar încă o ceată de 3 000 ianiceri intră în țeară.* BĂLCESCU, M. V. 50. *Majoritatea decise ca într-o adresă nouă, sau, cum se numea în stilul dicasterial, representațiune, să mai reclame o dată la suveran.* BARIȚIU, P. A. I, 584.

— Scris și: *representație.* — Pl.: *reprezentații.* — Și: **reprezentațiúne, reprezentánție,** (rar) **reprezintáție** s. f.

— Din fr. **représentation,** lat. **repraesentatio.**

REPREZENTAȚIÚNE s. f. v. **reprezentație.**

REPREZENTĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A reprezenta **(3).** *Tuturor celor din soborul mare, care reprezentăluiesc tot clerul și neamul românesc.* ȘINCAI, HR. III, 282/33.

— Scris și: *representălui.* — Prez. ind.: *reprezentăluiesc.*

— Din lat. **repraesentare.**

REPREZINTÁ vb. I v. **reprezenta.**

REPREZINTÁNT, -Ă s. m. și f. v. **reprezentant.**

REPREZINTÁNȚĂ s. f. v. **reprezentanță.**

REPREZINTÁRE s. f. v. **reprezentare.**

REPREZINTÁȚIE s. f. v. **reprezentație.**

REPRIMÁ vb. I. Tranz. A pune capăt, a curma, a înăbuși (prin mijloace drastice, prin violență) desfășurarea unei acțiuni, a unei mișcări sociale etc. *Mihai vodă Viteazul, în anul al doilea al domniei sale (1594), . . . avu a reprima o răscoală de boieri.* ODOBESCU, S. I, 430. *Cînd văd o nedreptate care personal nu m-atinge deloc, pentru ce mă revolt și caut s-o reprim și să-i împiedic recidiva?* CARAGIALE, O. VII, 254. *Orice încercare de dezordine, înainte de-a servi ca îndemn altora, să fie reprimată energic și exemplar.* REBREANU, R. II, 21. *Să reprime orice tentativă a acuzaților de a tulbura liniștea publică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 605. *Sălbăticia cu care fusese reprimată greva ceferiștilor din București era încă vie în amintirea multora.* VLASIU, D. 301. *Greva fusese reprimată brutal.* PREDA, R. 248. ◇ Fig. *Avea ca punct de conduită să-și reprime antipatiile.* CĂLINESCU, S. 662. *În privire îi licărea viu o curiozitate, o plăcere pe care n-ar fi vrut să și-o reprime.* PREDA, R. 356.

— Prez. ind.: *reprim* și (învechit) *reprimez* (BARCIANU).

— Din fr. **réprimer.**

REPRIMANDÁ vb. I. Tranz. (Franțuzism învechit) A mustra, a dojeni. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: ?

— Din fr. **réprimander.**

REPRIMÁNDĂ s. f. (Franțuzism învechit) Mustrare, dojană. Cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 23.

— Pl.: *reprimande.*

— Din fr. **réprimande.**

REPRIMÁRE s. f. Acțiunea de a reprima și rezultatul ei. *Fuseseră amîndoi concediați împreună cu sutele de grivițeni ce fuseseră concediați după reprimarea grevei.* PREDA, R. 72.

— Pl.: *reprimări.*

— V. **reprima.**

REPRIMÁT, -Ă adj. Înăbușit, frînat. (Fig.) *Are în fața lui o emoție reprimată, timidă, de adolescent.* SEBASTIAN, T. 49. *Plîngea cu fruntea proptită în balustrada fierbinte, cu izbucniri reprimate.* PREDA, R. 358.

— Pl.: *reprimați, -te.*

— V **reprima.**

REPRIMÍ vb. IV. Tranz. A primi înapoi (un lucru care a fost cedat, împrumutat, luat). *Credeți că ... n-ar aplaudi la mîntuitoarea idee de a ne reprimi literele și a ne curăți limba?* CR (1848), 8³/35, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Fig. *Trecînd prin timp îl însemnăm sub pas,—Așa îl reprimește universul.* LABIȘ, P. 388. ✦ A reangaja o persoană care a fost concediată. *Muncitorii concediați nu vor fi reprimiți.* BARANGA, V. A. 15.
— Prez. ind.: *reprimesc.*
— Pref. *re-* + **primi.**

REPRIMÍRE s. f. Acțiunea de a reprimi și rezultatul ei. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.
— Pl.: *reprimiri.*
— V. **reprimi.**

REPRIVÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A privi retrospectiv. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reprivesc.*
— Pref. *re-* + **privi.**

REPRIVÍRE s. f. (Rar) Privire retrospectivă. *Aflarăm cu cale a ne încheia studiul de față cu această scurtă reprivire preste dezastrele belice din 1859.* BARIȚIU, P. A. II, 741, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *repriviri.*
— V. **reprivi.**

REPRÍZĂ s. f. **1.** Fiecare dintre părțile sau etapele succesive în care se împarte desfășurarea unei activități (în special a unei competiții sportive). *În prima repriză ... d-l A. Pietraru a fost atins la brațul sting.* CAMIL PETRESCU, T. I, 126. *Primul șut pe poartă ... al acestei reprize va fi expediat ... în min. 35.* SPORTUL, 1971, nr. 6 638, 1/1. (Prin analogie) *Tusea constă în cîteva reprize de tuse (5-10) care se succed fără întrerupere.* ABC SĂN. 367. ◇ Loc. adv. **În reprize** = pe rînd, în etape. *A vorbit în reprize.* DL. ✦ Durată a unei faze dintr-o operație tehnică. Cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 201.
2. Creștere a turației unui motor în scopul învingerii unei rezistențe exterioare momentane. Cf. DL, DM, DER.
3. (Muz.) Reexpoziție. DN².
4. (Regional; în forma *repizie*) Grup, echipă de schimb. *S-au împărțit oamenii în două repizii, ca să meargă lucrul mai repede.* BUL. FIL. V, 171.
— Pl.: *reprize.* — Și: (regional) **repízie** s. f. BUL. FIL. V, 182.
— Din fr. **reprise.**

REPROBÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică un act, o acțiune etc.) A dezaproba, a respinge, a condamna, a blama. *Nu poate răbda mult timp să vadă urmîndu-se în afară o politică reprobată de națiune.* GHICA, S. 145. *Autoritatea materială a marilor puteri europene este azi în deplin acord cu forța morală a opiniunii publice, spre a reproba purtarea noastră.* ODOBESCU, S. III. 484, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Reproba și abuzul de cuvinte străine inutile.* CV 1950, nr. 1, 10. *Faptul e josnic și Feliciana ... îl reprobă.* CĂLINESCU, I. 38, cf. DN². ◇ Absol. [Poezia] *suscită lacrămile, mîngîie sau reprobă.* MACEDONSKI, O. IV, 87.
— Prez. ind.: *reprób* și (învechit) *reprobez* (BARCIANU).
— Din lat. **reprobare.** Cf. fr. réprouver.

REPROBÁBIL, -Ă adj. (Despre acțiuni, atitudini etc.) Care merită să fie reprobat; condamnabil, rușinos. *A mutila lucrarea de artă ... este a te face vinovat de o faptă reprobabilă.* CARAGIALE, O. III, 14, cf. SCRIBAN, D. *N-am făcut nimic reprobabil.* CĂLINESCU, S. 133, cf. 135. *Mania eroului ... nu are ... nimic reprobabil.* LL 1955, 123, cf. DN². *Nu cred că e bine pentru tine să ai un astfel de prieten, a zis el. — De ce? Ce găsești reprobabil la el?* PREDA, R. 50.
— Pl.: *reprobabili, -e.*
— Din lat. **reprobabilis, -e.**

REPROBÁRE s. f. Faptul de a reproba; dezaprobare, blamare, (rar) reprobațiune. *Se prefăcu că nu observase simțimîntul de reprobare și de ură al nobilei copile.* FILIMON, O. I, 107. *Poetul, vrînd să-i arate și reprobarea lumii și desperarea lui, îi zicea ...* ODOBESCU, S. I, 290, cf. DDRF, BARCIANU. *Ascultă ... cu un amestec de uimire, de reprobare.* C. PETRESCU, O. P. I, 125. *Numai teama de reprobarea celorlalte națiuni și de urmările pe care asemenea orori le-ar fi avut ... au împiedicat divanul să autorize măcelul.* OȚETEA, T.V. 201, cf. DN².
— Pl.: *reprobări.* — Și: (învechit, rar) **reprubáre** s. f. STAMATI, D.
— V. **reproba.**

REPROBATÍV, -Ă adj. (Rar) Reprobator. *Ședeau țepeni la masă, privind cu răbdare reprobativă fundurile goale ale farfuriilor.* CĂLINESCU, C. N. 53. *Spuse cu intonație joasă și reprobativă.* id. s. 234.
— Pl.: *reprobativi, -e.*
— De la **reproba.**

REPROBATÓR, -OÁRE adj. Care reprobă; dezaprobator, (rar) reprobativ. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, SEBASTIAN, T. 206. *Moș Costache o privea țintă, însușindu-și ... toată atitudinea ei reprobatoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 91, cf. DN².
— Pl.: *reprobatori, -oare.*
— Din fr. **réprobateur,** lat. **reprobator.**

REPROBÁȚIE s. f. v. **reprobațiune.**

REPROBAȚIÚNE s. f. (Rar) Reprobare. *Acea critică în versuri a năravurilor, ... urzicînd pe cei demni de rîs și de reprobațiune, ... are o origine foarte veche.* ODOBESCU, S. I, 32. *Am crezut că această reprobațiune provine de la vreun sentiment de antipatie în contră-mi.* MACEDONSKI, O. IV, 94, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DN².
— Pl.: *reprobațiuni.*— Și: **reprobáție** s. f. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W.
— Din fr. **réprobation, lat. reprobatio, -onis.**

REPRODUCĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Biol.) Care se înmulțește (ușor), care se reproduce **(1)**; privitor la reproducere **(1)**, de reproducere. *Organele lor reproducătorii ... se numesc în botanică sporî.* ISIS (1862), 16¹/23, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Substantivat, m.) Animal domestic selecționat pentru reproducere **(1)**. *Sfaturile populare vor asigura toate centrele de însămînțări ... cu reproducători de calitate superioară.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859.
2. Care imită, care reproduce felul de a fi, gesturile etc. caracteristice cuiva. *Îi este necaz că a intrat în rîndul imitatorilor reproducători, dar se supune, ca să nu scape crîmpeiul de glorie.* ARGHEZI, C. J. 126.
— Pl.: *reproducători, -oare.* — Și: (învechit) **reproductór, -oáre** (SADOVEANU, O. X, 449), **reproductóriu, -ie** adj.
— Din fr. **reproducteur** (adaptat după rom. *produce*).

REPRODUCTÓRIU, -IE adj. v. **reproducător.**

REPRODÚCE vb. III. **1.** Refl. (Biol.; despre ființe, organisme etc.) A se perpetua prin generare; a se înmulți. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *O celulă ce se divide își pierde individualitatea și moare reproducîndu-se.* MARINESCU, P. A. 58. *Oameni, care sînt legați ... printr-un complex de fenomene și îndeosebi prin facultatea de a se reproduce.* SADOVEANU, O. XI, 647. *Buha ... se reproduce deseori și în captivitate.* LINȚIA, P. II, 89. ◇ Tranz. *Vă propagați în secoli Pe generi și pe specii, vă reproduceți semeni.* HELIADE, O. I, 361.
2. Tranz. A spune sau a scrie întocmai ceea ce a mai fost spus sau scris; a reda cu exactitate. *A reproduce cu violciune însuș lucrarea cea individuală a originalului.* FL (1838), 5²/7. *Reproducem polinomul primitiv.* ELEM. ALG. 21/30. *Nu vom termina însă această schiță, ... fără a reproduce cele ce am scris la moartea lui.* NEGRUZZI, S.

[1], 335. *Reproduserăm textual această curioasă epistolă.* HASDEU, I. V. 198. *Aceste balade, doine și hore ... Alecsandri a știut a le întocmi și a le reproduce atît de bine.* BOLINTINEANU, O. 357. *Dezbaterea ... va fi poate ... reprodusă în străinătate.* MAIORESCU, D. I, 570. *În numărul de mîine al foii noastre vom reproduce o interesantă scrisoare sentimentală.* CARAGIALE, O. VI, 110. *Am reprodus o pagină întreagă din articolul d-lui Maiorescu.* GHEREA, ST. CR. II, 60. *Din „Magazinul istoric" a reprodus această corespondență episcopul Melchisedec.* BUL. COM. IST. I, 107. *Aș putea reproduce cu oarecare aproximație reflecțiile.* C. PETRESCU, Î. I, 218. *Foaia umoristică a unui cunoscut ziar din țară mi-a reprodus o poezie.* I. BOTEZ, ȘC. 59. *Baladele noastre ... se aud curate mai ales din gura ciobanilor bătrîni ... Lăutarii le reproduc.* SADOVEANU, O. IX, 565. *Preferă să pună în scenă, reproducînd lungi dialoguri și notînd ..., cu pătrundere, nuanțele replicelor.* VIANU, A. P. 369. *Tacit însuși reproduce zvonul după care Neron ar fi cîntat cu acest prilej arderea Troiei.* CĂLINESCU, S. 108. *Reprodusei cît mă pricepui mai exact intervenția ei.* STANCU, R. A. II, 74. *Scriitorul cerea criticului îngăduința de a-i reproduce admirabilele pagini de critică emoționantă și concisă asupra poeziei lui Eminescu.* V. ROM. decembrie 1963, 153. ◇ Refl. pas. *Am retipărit ... două din cele mai frumoase ale sale poezii, care s-au reprodus de vreo cîteva ori prin deosebite foi.* ODOBESCU, S. I, 239. ✦ A înfățișa ceva cu fidelitate, a reprezenta (în forme concrete); (învechit) a răduce[1]. *Sînt ...* [în grădinița mea] *reproduse în miniatură mai toate cele ce se află într-a d-voastre.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Geniul seau talentul au știut ... să reproducă și să idealizeze instinctele și faptele vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 51. *Mîini copilărești, somnoroase, reproduc figura în mic.* CAZIMIR, GR. 116. *Nimeni n-ar putea reproduce ... patosul acestui artist.* SADOVEANU, O. XI, 605. *Fotografii din diferite epoci reproduc un obraz de țăran și mîini care par de pămînt.* BOGZA, M. S. 93. *Arta nu reproduce pur și simplu viața, ci o reflectă într-un anumit fel.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 81. ✦ A imita, a copia felul de a fi, gesturile etc. caracteristice cuiva. *Ea știe exact vorbele pe care și le-au spus, gesturile, atitudinile, expresiile figurilor, pe care ca le reproduce inconștient.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 101, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W.

3. Refl. A se oglindi în conștiință (printr-o imagine fidelă). *Se reproduce în inimile pămîntenilor.* MN (1836), 35[1]/49. *Prin actul perceperii, obiectul se reproduce ca atare în capul nostru.* GHEREA, ST. CR. III, 233. ◇ Tranz. *Numai așa veți putea reproduce în d-voastră cîte ceva din formele și din zgomotele vieții din afară.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 222. ✦ Tranz. (Rar) A imagina, a închipui. *Uciderea nu ne-o reproducem cu tot ce are ea de crîncen.* MAIORESCU, CR. I, 20.

4. Refl. A se produce, a se arăta din nou; a se repeta. *Astronomul ar dori ca cursul Uranului să se pripească, ca astfel, fenomenele sale reproducîndu-se, să confirme adevărul calculelor lui.* BĂLCESCU, M. V. 4.

5. Tranz. (Ec. pol.) A relua în mod continuu procesul de producție; a produce din nou (un bun etc.). Cf. DL, DM, DN[2].

6. Tranz. A produce în serie; a multiplica (prin mijloace mecanice). *M-a sfătuit ... să reproduc cărți poștale ilustrate.* VLASIU, A. P. 395. [Peisajul] *era reprodus zilnic în zeci de ediții.* DEȘLIU, G. 41.

— Prez. ind.: *reprodúc.*

— Din fr. **reproduire** (adaptat după rom. *produce*).

REPRODÚCERE s. f. Acțiunea de a (se) reproduce și rezultatul ei.

1. (Biol.) Perpetuare a unei specii; reproducție **(1)**. Cf. reproduce **(1)**. V. înmulțire. *Reproducere, înmulțire.* ALBINEȚ, M. 227/14. *Nutrirea și reproducerea.* CAIET, 66[v]/6. *Cu atîta mai mult vrednic de mirare este modul reproducerei lor, unică în natură.* CALENDAR (1855), 91/13. *Care-i scopul lor? Plăcerea dobitocească, reproducerea în mușinoiul pămîntului.* EMINESCU, P. L. 86, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Țiparii ..., cînd le vine vremea reproducerii, se duc ... în întunericul cel străfund al Oceanului Atlantic.* SADOVEANU, O. IX, 396. *Trebuie ținut seama ... și de scăderea progresivă ... a capacității de reproducere celulară.* PARHON, B. 108.

2. Redare exactă a unui text, a unei opere de artă etc.; reproducție **(2)**. Cf. reproduce **(2)**. V. copiere. Cf. STAMATI, D. *Reproduceri din chiar operile autorilor ... nu pot avea loc aici.* MAIORESCU, CR. I, 336. *Strictă exactitate la reproducerea naturei omenești în loc de forme estetice ideale.* ODOBESCU, S. III, 75. *Deținerea ... materialelor necesare reproducerii diferitelor scrieri, ca matrițe și litere de cauciuc, este interzisă.* BO 1963, 25. ✦ (Concretizat) Copie (făcută după o operă de artă, după o fotografie etc.). *Reproducerile exacte cu ajutorul fotografiilor fac ca lumea să aibă o idee cît se poate de adevărată despre operă.* PETICĂ, O. 407. *A pus o reproducere fotografică a statuiei lui „Moise" a lui Michel Angelo.* ARDELEANU, U. D. 69. *Fotografiile ... erau desigur reproduceri după altele, mai vechi.* CĂLINESCU, S. 474. *O rugă să-și ridice părul auriu în sus ... așa cum văzuse el în reproducerile care umpluseră lumea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 112.

3. Oglindire în conștiință, reprezentare **(4)**. Cf. reproduce **(3)**. *Filozofia marxistă a explicat dialectica reproducerii concretului real în gîndire, a reflectării esenței realității obiective în forme logice.* CF 1962, nr. 1, 25.

— Pl.: *reproduceri.*

— V. **reproduce.**

REPRODUCTÍBIL, -Ă adj. Care poate fi reprodus. DICȚ.

— Pl.: *reproductibili, -e.*

— Din fr. **reproductible.**

REPRODUCTÍV, -Ă adj. (Rar) **1.** (Biol.) Care reproduce **(1)**, care face posibilă o reproducere **(1)**. *Organele reproductive.* CAIET, 69[v]/8, cf. STAMATI, D. *Natura binefăcătoare a înzestrat aceste două plante c-o forță reproductivă estraordinară.* ISIS (1859), 21[2]/18, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU.

2. Care reproduce **(3)**. *Cît de puțin fac apel metaforele la imaginația noastră reproductivă rezultă și din faptul că imaginile folosite de ele adeseori nu aparțin experienței comune.* VIANU, M. 65.

3. (Ec. pol.) Care favorizează o nouă producție; care reproduce **(5)**. Cf. DN[2].

— Pl.: *reproductivi, -e.*

— Din fr. **reproductif.**

REPRODUCTIVITÁTE s. f. (Rar) Capacitatea de a reproduce **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reproductivități.*

— Din fr. **reproductivité.**

REPRODUCTÓR, -OÁRE adj. v. **reproducător.**

REPRODÚCȚIE s. f. **1.** (Biol.) Reproducere **(1)**. *Organele reproducției.* CAIET, 75[r]/27, cf. NEGULICI, BARASCH, B. 7, POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O să cumpărăm douăzeci de vaci de rasă și un taur pentru reproducție.* V. ROM. martie 1952, 163.

2. Reproducere **(2)**. Cf. STAMATI, D. *Scrisul îl numeau „icoană", crezînd că el trebuie să fie reproducțiunea exactă a vorbei.* GHICA, S. 53. ✦ (Concretizat) Reproducere (făcută) după o operă de artă. Cf. ȘĂINEANU. *Vedeți reproducția de aci, vedeți Ruga și altele.* GALACTION, A. 155.

3. (Ec. pol.) Înnoire, reluare neîntreruptă (simplă sau lărgită) a procesului de producție. *Orientarea generală a investițiilor are în vedere mărirea ritmului reproducției socialiste lărgite.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Resursele principale ... ale reproducției socialiste lărgite.* CF 1960, nr. 5, 23.

— Pl.: *reproducții.* — Și: **reproducțiúne** s. f.

— Din fr. **reproduction,** lat. **reproductio, -onis.**

REPRODUCȚIÚNE s. f. v. **reproducție.**

REPROFILÁ vb. I. Tranz. și refl. A schimba profilul unei instituții, unei întreprinderi etc.; a reor-

ganiza; (despre oameni) a-şi schimba ocupaţia, meseria. Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 86, DN². *Trebuie să reprofilăm din mers aceste magazine.* RL 1967, nr. 7 041, 2/2.
— Prez. ind.: *reprofilez.*
— Pref. *re-* + **profila.**

REPROFILÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) r e p r o f i l a şi rezultatul ei; reorganizare.
— Pl.: *reprofilări.*
— V. **reprofila.**

REPRÓŞ s. n. Imputare, dojană, mustrare; (învechit) remonstrare. *Să fii nevinovat de reproşele ce-ţi fac.* KOGĂLNICEANU, s. 219. *Am să-ţi fac reproşuri . . . Ai început a mă neglija.* ALECSANDRI, T. 1 670. *Mi-aduc aminte de unele vorbe ale tale, de unele căutături de reproş.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 178, cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Niciodată n-o să-ţi mai fac un reproş.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 274. *E domnul Murăşanu, răspunse Elenuţa c-o voce în care se putea simţi un fel de reproş.* AGÎRBICEANU, A. 97. *Discuţia a fost lungă şi plină de reproşuri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 66. *Nu protesta; nu-ţi adresez nici un reproş.* SADOVEANU, O. XI, 437. *Felix îi făcu un gest de reproş din ochi.* CĂLINESCU, E. O. I, 321. *Nu-ţi fac reproşuri.* H. LOVINESCU, T. 173. *Taci, mamă, din gură, zise Ilinca cu reproş.* PREDA, M. 29. (F i g.) *Şi ce reproşuri . . . Curg în lividul sînge al strugurilor copţi.* LABIŞ, P. 154.
— Pl.: *reproşuri* şi (învechit) *reproşe.*
— Din fr. **reproche.**

REPROŞÁ vb. I. T r a n z. A-şi face (sau a-i face cuiva) imputări, mustrări, reproşuri; a(-şi) imputa. *Calităţile noastre cele mai lăudate Ne sînt adesea în lume drept crime reproşate.* ALEXANDRESCU, O. I, 312. *În „Cîntecul fusului", fata îşi cîntă şi plînge durerea, dar n-are nimic să-şi reproşeze.* GHEREA, ST. CR. III, 271, cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Buna dispoziţie . . . a acelora ce nu aveau nimic să-şi reproşeze.* ARDELEANU, U. D. 198. *Dar la urma urmelor ce-i reproşezi anume?* CAMIL PETRESCU, T. III, 123. *Am îmbătrînit, zicea ea băieţilor, care îi reproşau lipsa felii de la baluri.* BRĂESCU, O. A. I, 16. *Un singur lucru îi reproşa Olguţei: că nu-i fata lui.* TEODOREANU, M. II, 91. *În viaţa lui de toate zilele nu-şi poate reproşa nimic.* SADOVEANU, O. X, 476. *Dar Felix nu cade pe capul nimănui, — reproşă Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 29. *Băieţii, amîndoi, îmi reproşează că le-am distrus cartea politică.* STANCU, R. A. IV, 378. *Voicu ăsta al dumitale n-are nimic să-şi reproşeze?* BARANGA, I. 193. *V-ar conveni ca, mai tîrziu, Paul să vă reproşeze că din pricina dumneavoastră a ajuns un pîrlit de avocat?* VLASIU, D. 173. *Ceea ce-i reproşăm autorului este slaba individualizare artistică.* V. ROM. decembrie 1963, 193. ◇ R e f l. p a s. *Este injurie şi în cazul cînd se impută sau se reproşează un defect.* COD. PEN. R.P.R. 551. *Nu este greu ca observatorul să înţeleagă de ce li se reproşează bucureştenilor prea mult lux.* ARGHEZI, B. 83. *Lipsa de originalitate . . . , care i s-a reproşat, nu trebuie să ne preocupe aici.* VARLAAM — SADOVEANU, 215.
— Prez. ind.: *reproşez.*
— Din fr. **reprocher.**

REPROŞÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care merită reproşuri. Cf. ALEXI, W., CADE. *Atitudine reproşabilă.* DL, cf. DM, DN².
— Pl.: *reproşabili, -e.*
— Din fr. **reprochable.**

REPRUBÁRE s. f. v. **reprobare.**

REPŞTÍRE s. f. v. **răpştire.**

REPTÍL s. n. v. **reptilă.**

REPTÍLĂ s. f. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate tîrîtoare, ovipare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. Cf. ROM. LIT. 354. *Comunicaţiunea simţirilor prin sunete de auzire o găsim mai cu seamă la trei clase din cele mai perfecte ale animalelor, adecă la mamifere, la paseri şi la reptilii.* ISIS (1856), 12²/32, cf. BARASCH, M. I, 91/20. *Această zonă nutreşte reptilele numeroase şi periculoase.* DRĂGHICEANU, C. 114. *Pentru ce au trebuit şi ierburile veninoase? reptilele, vulcanii, bolile şi moartea?* BOLINTINEANU, O. 361, cf. BARCIANU. *Un hîrştit de reptilă monstră ce se tîrîie prin uscături.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *În grădina zoologică, am vizitat . . . toate paserile, toate reptilele.* SADOVEANU, O. IX, 243. [Dovlecii] *sînt mari, grei, burduhănoşi şi au o coajă iritantă, care duce gîndul spre pielea scorţoasă a reptilelor.* BOGZA, C. O. 391. *Reptilele vorace ale apelor sînt oarecum domesticite şi înmulţite ca cîrdurile de oi sau de curcani.* V. ROM. februarie 1954, 198. *În ţara noastră nu s-a găsit, însă, pînă astăzi, nici o urmă de reptilă fosilă din aceste perioade.* MG I, 120. *Reptilele apar pentru prima oară la sfîrşitul carboniferului.* GEOLOGIA, 70. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Cu braţele reptile-l strîngi la sîn.* BENIUC, C. P. 60.
2. F i g. Persoană care este gata să se înjosească pentru a parveni. Cf. ŞĂINEANU, CADE. *Cum să-i mai spui reptilei că eşti cel mai indicat ofiţer să facă parte din delegaţie, cînd, vorba lui, nu dovedeşti iniţiativă?* BARBU, P. 333.
— Pl.: *reptile.* — Şi: (învechit) **reptil** (DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W., CADE) s. n., **reptilie** s. f.
— Din fr. **reptiles,** germ. **Reptile.**

REPTILIÁN, -Ă adj. Care se referă la reptile **(1).** ✦ F i g. Linguşitor, josnic. *Mirel Alcaz, gazetarul suplu, în sensul reptilian al cuvîntului, se umileşte şi parvine.* PERPESSICIUS, M. C. III, 228.
— Pl.: *reptilieni, -e.*
— Din fr. **reptilien.**

REPTÍLIE s. f. v. **reptilă.**

REPÚBLECĂ s. f. v. **republică.**

REPÚBLIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Republican² **(1).** *Jur . . . de a menţinea sistema republică după principiul popular şi representativ.* CR (1846), 104¹/18.
— Pl.: *republici, -ce.*
— De la **republică.**

REPUBLICÁ vb. I. T r a n z. A publica din nou. *Să revenim la . . . contrazicerea a treia publicată în „Contemporanul" . . . , republicată în broşura roşie.* MAIORESCU, CR. II, 362, cf. DL, DM, DN². ◇ R e f l. p a s. *Acest dicţionar ar fi a se republica în „Convorbiri".* ALECSANDRI, S. 46.
— Prez. ind.: *republic.*
— Pref. *re-* + **publica.** Cf. fr. r e p u b l i e r.

REPUBLICÁN¹ s. m. Pasăre de mărimea unei mierle, care trăieşte în grupuri în sudul Africii. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *republicani.*
— Din fr. **républicain.**

REPUBLICÁN², -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine republicii **(1),** privitor la republică; (învechit, rar) republic, respublicanicesc, republicănesc, republicesc. *Ei, după aşezămîntul republican, nu pot să facă nimica fără de sfatul de obşte a sănatului.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 382. *Ocîrmuirea Haitei este astăzi republicană.* AR (1829), 44²/6. *Soţietatea republicană de la Nantes a împărţit la norod o mulţime broşure tipărite.* CR (1834), 354²/23, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Romanii republicani purta părul lor propriu tăiat scurt şi creţit.* ISIS (1859), 44¹/14. *Emigranţii noştri fac propagandă republicană.* GHICA, A. 245. *Plan sau o formă de oblăduire republicană* (a. 1874). URICARIUL, IV, 281/2. *Iată un princip republican democratic!* MAIORESCU, D. I, 210, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Beethoven . . . a fost un înflăcărat militant pentru triumful ideilor republicane.* CONTEMP. 1954, nr. 381, 4/2. *Am fost martorul acestor zece ani de stăpînire republicană, de*

domnie a oropsiților de ieri, asistînd la renașterea Patriei. GL 1958, nr. 199, 6/6. *Numeroase unități metalurgice, chimice și textile valorifică deșeurile întreprinderilor republicane.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 831, cf. DN². ✦ (Adverbial) În favoarea republicii, pentru republică. *A produs maculatură științifică, ori, după împrejurări, a predicat, a agitat republican.* EMINESCU, P. L. 81.

2. S. m. și f. Adept al republicii ca formă de guvernămînt. *Acei răpublicani care dobîndesc haractirul de norod slobod.* IST. AM. 75v/12. *Atuncea întreb pe republicani: ce vor face?* BUDAI-DELEANU, Ț. 382. *Prin lege se bucură cetățeanul de cetatea sa și republicanul de statu său.* NICOLAU, P. 119/22. *Faceți dintr-însul un republican.* CR (1830), 241, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Doamna e republicană.* BOLINTINEANU, O. 444. *A uitat că sînt republicană.* CARAGIALE, O. VI, 201, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Bălcescu a fost republicanul care a văzut limpede, acum un veac, crudele nedreptăți sociale.* SADOVEANU, E. 54, cf. DN².

— Pl.: *republicani, -e.* — Și: (învechit, rar) **răpublicán, -ă** s. m. și f.

— Din lat. **republicanus,** germ. **Republikaner,** fr. **républicain.**

REPUBLICANÍSM s. n. Concepție care susține republica (1) ca formă de guvernămînt; atitudine, activitate în favoarea republicii. *Republicanismului francezilor.* FL (1838), 83¹/16, cf. STAMATI, D., DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Din fr. **républicanisme.**

REPUBLICÁRE s. f. Acțiunea de a r e p u b l i c a și rezultatul ei; reapariție. Cf. DL.

— Pl.: *republicări.*

— V. **republica.**

REPÚBLICĂ s. f. **1.** Formă de guvernămînt în care organele supreme ale puterii de stat sînt alese pe un timp determinat; țară cu o astfel de formă de guvernămînt. *Întăi lăsă domniia și făcea răpublică la Milítos, să fie toți de o mînă.* HERODOT (1645), 288. *Poate o seninată respublică a nădăjdui cele ce au poftit.* FN 24. *Le-au plătit cu mare jeale a sa și a toatei republicii a romanilor.* N. COSTIN, L. 40. *Într-acea Italie să află nu o stăpînire numai, ci mai multe de șapte-opt cu respublicele ce le zic (adecăte otcîrmuire de obște).* C. CANTACUZINO, CM I, 59. *Zicu că trei sînt care oboară respublica: sfatul cel făr de vreme, folosul cel osăbitu cu urîciune cea ascunsă.* CUGETĂRI, II, 12v/4. *A ceastă singură eparhie au păzit numele de răpublică.* IST. CAROL XII, 27v/8. *Tuturor popoarălor aceștii nouă răpublice.* IST. AM. 20v/13. *Această cetate este republică, dar cu dajde la turci.* AMFILOHIE, G. 13/22. *Rcpublecă va să zică lucrul de obște sau interesul al tuturor de obște.* BUDAI-DELEANU, Ț. 344. *Eu am slujit unii republice.* BELDIMAN, N. P. II, 30/7. *Se aduna sfetnicii republicei.* NICOLAU, P. 40/29. *Sînt mai multe feluri de obláduiri, precum împărății (monarșii), crăii, arăstocrații și republice.* CR (1829), 125¹/1. *Bunătatea izbăvitoriului republicei îl înălțase la cel mai mare rang oslășesc.* AR (1830), 20¹/9. *De cumva ... patrioții să ocîrmuiesc pe sine prin aleșii săi deputați, un astfeliu de stat să zice republică.* GT (1838), 28¹/38. *În această republică resboinică se aflau ... elemente sociale monarhice, aristocratice și democratice.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Viețuiam ca în sînul unei republice.* NEGRUZZI, S. I, 279. *Conducea singură ... toate treburile republicelor elene.* ODOBESCU, S. I, 246. *Omul cel mai de încredere al marii republici ... era ținut a transmite signoriei veneține știrile ... asupra izbînzilor turcești.* XENOPOL, I. R. IV, 26, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În republicile clasice, oratorii romani și greci discutau, înaintea cetățenilor, problemc adeseori arzătoare.* GALACTION, A. 370. *Chioaia devenise un fel de republică; avea și o armată pe picior de război.* C. PETRESCU, Î. I, 195. *Spunea, cînd avea chef de vorbă, că e președinte de republică.* SADOVEANU, O. I, 574. *Urzește să răstoarne pe Vodă Ghica, să facă răspublică.* CAMIL PETRESCU, O. I, 290. ✧ F i g. *Tu privești în furnicariuri înțeleapta republică.* CONACHI, P. 298. [Se oprea] *cu mirare lîngă moșinoaiele de furnici pe care le numea el „republici înțelepte".* CREANGĂ, A. 133. *Republicele aceste ale albinelor sînt nespus de interesante, îmi zice ... amicul meu.* SADOVEANU, O. IX, 553. ✦ P. e x t. (Rar) Populație a unei republici (1). (Glumeț) *Mă pișcau de spate și de ceafă o întreagă republică de furnici.* HOGAȘ, M. N. 11.

2. (Calc după fr. *la république des lettres;* rar, în e x p r.) **Republica literaturii** = totalitatea scriitorilor. *Poeziile ei ... au să facă o mare revoluție în republica literaturii românești.* NEGRUZZI, S. I, 76.

— Pl.: *republici* și (învechit) *republice.* — Și: (învechit) **răpúblică, repúblecă, răpúblecă** (BUDAI-DELEANU, Ț. 360), **respúblică, răspúblică** s. f.

— Din lat. **respublica,** fr. **république,** germ. **Republik,** it. **republica.**

REPUBLICĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Republican² (1). *Instituții republicănești.* VÎRNAV, F. 35r/1.

— Pl.: *republicănești.*

— De la fr. **républicain.**

REPUBLICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Republican² (1). *A începe o oblăduire republicească* (a. 1822). URICARIUL, IV, 281/4. *Furmă de stăpînire ... ce-i zice și republicească.* PISCUPESCU, O. 19/3.

— Pl.: *republicești.*

— **Republică** + suf. *-esc.*

REPÚC s. m. (Regional) Ultimul purcel născut, fiind și cel mai mic; (regional) năpuc, zăpuc (Crucea—Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Pl.: *repuci.*

— Etimologia necunoscută. Cf. n ă p u c, z ă p u c.

REPUDIÁ vb. I. T r a n z. **1.** A respinge, a nu mai recunoaște pe cineva sau ceva; a îndepărta; a renega. *După doi ani de zile de conviețuire cu doamna Voichița, o repudiă (lepădă).* ASACHI, S. L. II, 88. *Firmi în convingeri, să repudiem pesimismul!* F (1890), 268, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Teorii pe care cei cu răspundere le repudiază.* REBREANU, R. I, 36. *Este și mai greu să se convingă cineva fără talent că pe el Apollo îl repudiază.* GALACTION, A. 201. *Se menține în cadrele juste ale patriotismului și repudiază naționalismul și șovinismul.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 261. *Scriitorul, deși se arată în această conștient de slăbiciunile pieselor sale, nu le repudiază, cum se întîmplă adesea unor scriitori.* V. ROM. august 1960, 95. *Tînărul poet repudiază orice răceală, afirmîndu-și preferința față de versul încărcat de conținut emoțional.* ib. iulie 1962, 170. *Macedonski nu rupe niciodată aspectul acustic, forma verbală, de fond (idee, lirism interior, trăire, viață), repudiind formalismul.* L. ROM. 1966, 30.

2. (Jur.) A renunța la o moștenire sau la un legat. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *repudiez.*

— Din fr. **répudier.**

REPUDIÁRE s. f. v. **repudiere.**

REPUDIÁT, -Ă adj. (Și substantivat; rar) (Persoană) care a fost repudiată (1). *Se ridica, în anii maturității, avocat și tribun greșiților și — de multe ori — pe nedrept repudiaților societății noastre.* GALACTION, A. 323.

— Pl.: *repudiați, -te.*

— V. **repudia.**

REPUDIÉRE s. f. Acțiunea de a r e p u d i a.

1. Respingere; renegare, (neobișnuit) repudiu. Cf. r e p u d i a (1). *Opunerea la ideea generală a unei revizuiri a constituțiunii și repudiarea gloriei militare.* MAIORESCU, D. II, 16, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.

2. (Jur.) Renunțare la o moștenire. Cf. r e p u d i a (2). *Se mai acordă pentru a delibera asupra acceptărei sau*

repudierei succesiunei un termen de 40 zile. HAMANGIU, C. C. 170, cf. DER.
— Pronunțat: *-di-e-*. — Pl.: *repudieri*. — Și: (învechit, rar) **repudiáre** s. f.
— V. **repudia**.

REPÚDIU s. n. (Neobișnuit) Repudiere **(1)**. ALEXI, W.
— Pl.: *repudii*.
— Din lat. **repudium**.

REPUGNÁ vb. I. Intranz. unipers. **1.** (Construit cu dativul) A-i produce cuiva silă, oroare, dezgust; a-i displăcea profund. *Dacă mă consacram comerțului, acum aș sta material binișor; mi-a repugnat însă a mă face discipolul lui Mercur.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 72. *E un tip care repungă temperamentului artistic al lui Caragiali.* GHEREA, ST. CR. II, 151. *O clipă se gîndi să-l denunțe și, astfel, să-l pedepsească. Dar polițismul îi repugna.* REBREANU, P. S. 122. *Doctrina aceasta* [a junimiștilor] *a fost egoistă și a repugnat întotdeauna spiritelor generoase.* IBRĂILEANU, SP. CR. 101. *Zice că lui îi repungă tot ce-i soldățesc.* VLASIU, P. 420. *Spiritele contemplative, înclinate către activitatea gratuită a spiritului, repugnau lui Gh. Eminovici.* CĂLINESCU, E. 23. *Gluma nu-i repugnă.* VIANU, A. P. 69. *Asemenea efuziuni de gust comun îi repugnau.* RALEA, S. T. III, 240. *Îi repugnă ceea ce e șters, mediocru, lipsit de semnificație mai largă.* CONTEMP. 1953, nr. 372, 3/4. *Cunoașterile foarte bine psihologia muncitorului și știe că acestuia îi repugnă în general frazele, retorismul.* S martie 1960, 15. *Omului societății viitoare îi va repugna organic orice fel de diletantism.* CF 1962, nr. 1, 19. ◇ Tranz. (Învechit) *În fond însă-l repumnă absurdul și nedreptul.* HELIADE, O. I, 383.
2. (Rar) A nu se potrivi cu . . . , a fi opus, contrar. Cf. CADE.
— Prez. ind. pers. 3: *repúgnă*. — Și: (învechit) **repumná** vb. I.
— Din fr. **répugner**, lat. **repugnare**.

REPUGNÁNT, -Ă adj. **1.** Care produce silă; dezgustător, respingător. *Ambițiunea de a domina peste regi și popoare făcură din doctrina Evangeliului un ce îngrozitor și repunient.* FILIMON, O. II, 124, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[2].
2. (Rar) Care nu se potrivește cu . . . ; opus, contrar. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *repugnanți, -le*. — Și: **repuniént, -ă** adj.
— Din fr. **répugnant**.

REPUGNÁNȚĂ s. f. sg. (Rar) Oroare, dezgust, aversiune; repulsie. *Cu repugnanță și nu puțină frică, . . . căută a vizita pe starostele nostru.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5. *Cerbicoasa repumnanță a partidei dualistice . . . s-ar mai relaxa.* BARIȚIU, P. A. III, 424. *Nicăieri n-a alunecat să-și dea cumva vreo părere . . . bună sau rea, să lase a pătrunde cît de palid vreo predilecție ori vreo repugnanță în privința cutărui sau cutărui nume contimpuran.* CARAGIALE, O. IV, 428.
— Și: (învechit) **repumnánță** s. f.
— Din fr. **répugnance**, lat. **repugnantia**.

REPÚLS s. n. v. **repulsie**.

REPÚLSIE s. f. **1.** Aversiune instinctivă, dezgust, oroare, resentiment. Cf. DRLU, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Milescu simți în fundul sufletului . . . o satisfacție dată secretei lui gelozii, precum și repulsiunii ce avea împotriva încurcăturilor sentimentale ale lui Mihai.* D. ZAMFIRESCU, R. 181, cf. ALEXI, W. *Față de* [Rodeanu] . . . *simțea o repulsiune instinctivă.* AGÎRBICEANU, A. 60. *Păstrară însă și mai departe repulsia față de autoritatea regală.* BUL. COM. IST. II, 186. *La o anumită vîrstă . . . înclinările și repulsiile devin cristalizări sufletești definitive.* LOVINESCU, C. VII, 145. *Studiase odinioară medicina . . . , dar n-a practicat niciodată, simțind o repulsie fizică față de boli și suferințe.* REBREANU, R. I, 218. *Se miră cum și-a biruit repulsia două săptămîni, cît a îngrijit, mai credincioasă ca o soră, vecinul acesta necunoscut.* C. PETRESCU, C. V. 210. *Un sughiț de scîrbă o făcu să se scuture cu repulsiune și încremeni cu mîinile împreunate.* BRĂESCU, O. A. I, 5. *Rînjetul acestui monstru expimă psihologia egoistă și cinică a iubitorilor de aur, conținut care trebuie să inspire privitorilor repulsie.* VLASIU, D. 107. *Repulsiunea pentru acțiune, nihilismul moral . . . îl fac să lunece tot mai mult și să cadă.* SADOVEANU, O. IX, 526. *Mai multe doamne . . . istorisesc „poveștile fără fapte", țesute din materia diafană a unor schimburi de priviri, priviri ale dorinței, ale chemării, ale îngăduinței, ale refuzului, ale repulsiei.* VIANU, A. P. 336. *De Stănică ăsta am avut repulsie chiar de la început.* CĂLINESCU, E. O. I, 128. *După astfel de prietenii, dărîmate uneori dintr-o dată, . . . rămîn simțămintele de silă și de repulsie.* BENIUC, M. C. I, 187. *În palmă mai simți multă vreme mîna umedă a celuilalt, stîrnindu-i o repulsie întîrziată.* BARBU, P. 292.
2. (Fiz.) Respingere **(3)**. *Acest joc de atracție și de repulsie se urmează într-un mod alternativ.* BARASCHI, I. N. 17/11. *Atracții și repulsii magnetice.* MARIN, F. 229/3, cf. ȘĂINEANU. [Ionii] *determină atracțiuni și repulsiuni asupra granulelor protoplasmei.* MARINESCU, P. A. 56, cf. DN[2].
— Scris și: *repulzie*. STAMATI, D. — Pl.: *repulsii*. — Și: **repulsiúne** s. f., (rar) **repúls** (STAMATI, D.) s. n.
— Din fr. **répulsion**.

REPULSIÚNE s. f. v. **repulsie**.

REPULSÍV, -Ă adj. **1.** Care inspiră repulsie **(1)**; respingător, dezgustător. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Figura repulsivă a lui Veronescu-Prisăcaru îi luneca prin minte.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 119. *Cine știe ce ticăloșie nouă s-a ivit deodată, în această stare de lucruri, în total ticăloasă și repulsivă.* GALACTION, O. A. I, 54.
2. Care nu admite; care respinge **(2)**. *Profesorul avu o mișcare repulsivă și goni cu mîna zborul acestor negre libelule.* GALACTION, O. A. I, 79, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *repulsivi, -e*.
— Din fr. **répulsif**.

REPUMNÁ vb. I v. **repugna**.

REPUMNÁNȚĂ s. f. v. **repugnanță**.

REPÚNE[1] vb. III. Tranz. **1.** A pune din nou, a așeza din nou; a pune la loc. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *În caz de ieșire a organelor interne prin plagă, acestea nu trebuie repuse, ci acoperite cu pansamente sterile.* BELEA, P. A. 131. *Oh, simțire, . . . te-azvîrlișî prin o sforțare Spre a-mi repune-argint în suflet.* MACEDONSKI, O. I, 154. ◇ Expr. **A repune pe cineva sau ceva în drepturi** (sau, rar, **în drept**) = a-i reda cuiva drepturile. *Pasul înainte constă în faptul că autorul a repus melodia în drepturile ei.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/4. *Lucrînd în comun, țăranul își repune în drept toate celelalte pasiuni ale sale.* V. ROM. iulie 1962, 130. **A repune** (o **chestiune, un subiect** etc.) **pe tapet** v. tapet. **A repune piciorul** (undeva) = a sosi din nou (undeva); a pătrunde din nou. *Îi lipsea ceva nedesluși, dar ce încetă să-i mai lipsească de cum repunea piciorul pe pămîntul românesc.* MACEDONSKI, O. III, 22.
2. (Învechit) A pune deoparte; a amîna. *Așa dară eu repun aceastea pre al patrelea an.* PETROVICI, P. 185/18, cf. DRLU.
— Prez. ind.: *repún*.
— Pref. *re-* + **pune**.

REPÚNE[2] vb. III v. **răpune**.

REPÚNERE s. f. Acțiunea de a repune **(1)**. *Acțiunea în reintegrare . . . permite posesorului deposedat cu violență să obțină repunerea sa în posesiunea lucrului de care a fost spoliat,* PR. DREPT, 236. *Repunerea la loc*

a oaselor se face mai uşor imediat după accident. BELEA, P. A. 111.
— V. **repune**[1].

REPUNIÉNT, -Ă adj. v. **repugnant.**

REPURGÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit) A îndepărta murdăria; a curăţa. (Refl. pas.) *Staurile lor să se răpurge, adecă să se curăţă.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 109/1.
— Prez. ind.: *repúrg.* — Şi: **răpurgá** vb. I.
— Din lat. **repurgare.**

REPURGĂŢIE s. f. (Latinism învechit) Acţiunea de a repurga; curăţire. *Repurgaţia, adecă curăţirea staurilor sau a poieţilor în care au fost vite bolnave.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 52/21.
— De la **repurga.**

REPURTÁ[1] vb. I. Refl. (Învechit) A se îndrepta cu gîndul, mintea etc. spre idei, oameni, fapte (de obicei din trecut); a se întoarce cu mintea în trecut. *Să mă report ferice la patria-mi cu soare.* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU. ✧ Tranz. Cf. DRLU. (Tranz. fact.) *Sunetul a lirei mele în trecutul să-l repoarte, Pe strămoşi să-i prezenteze.* ASACHI, S. L. I, 130. ✦ (Despre gînd, minte etc.) A se îndrepta spre idei, oameni, fapte (de obicei din trecut). *Toate speranţele mele se reporta către dînsul.* CR (1848), 31[1]/71. *Gîndirea mi se repurtă cu jale asupra unui alt cîntăreţ al beţiei.* ODOBESCU, S. I, 382. ✧ Tranz. (Complementul indică „mintea", „gîndul" etc.) *Nu-mi place, amice, a-mi repurta mintea către momente aşa înnorate ale trecutului.* ODOBESCU, S. III, 96.
— Prez. ind.: *repórt.*
— Din fr. **reporter** (prin apropiere de *purta*).

REPURTÁ[2] vb. I. Tranz. A obţine, a cîştiga o victorie, un succes etc. *Au repurtat biruinţă strălucită.* F. AARON, G. 19/7. *Cînd ... cel mai tare repurtează victoria asupra celui mai slab, avem robirea.* KOGĂLNICEANU, în S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 259, cf. VALIAN, V. *În timpurile noastre a repurtat o biruinţă atît de mărcaţă* (a. 1845). MAG. IST. I, 67/15. *Victorie repurtată în anul 1789.* DESCR. APE, 83/15, cf. PELIMON, S. 23/24. *Se vedea că eminenţa diplomată a repurtat un deplin triumf.* CARAGIALE, O. II, 94. *Dar într-o zi am repurtat o victorie.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 82, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 56, 91. *A impresionat plăcut pe interpreţi succesul pe care l-au repurtat în tot cuprinsul ţării.* S iulie 1960, 46. *Jucătorul român ... a repurtat cea de-a treia victorie la turneul internaţional de tenis.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943.
— Prez. ind.: *repurtez.*
— Din lat. **reportare,** it. **riportare.**

REPURTÁ[3] vb. I v. **reporta**[1].

REPUTÁ vb. I. Tranz. (Rar) A considera, a socoti, a aprecia. *Se fură* [porumbul din magazii] *de deregători ... ca orice lucru al tuturora, în genere reputat al nimărui.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 71. *Reputat pînă mai zilele trecute ca un funcţionar model.* CARAGIALE, O. II, 59. *Condiţiunea este reputată ca îndeplinită cînd debitorele... a împiedecat îndeplinirea ei.* HAMANGIU, C.C. 241.
— Din fr. **réputer.**

REPUTÁT, -Ă adj. Care se bucură de o reputaţie bună; renumit. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Au nu s-a găsit deunăzi un ziar, foarte bine reputat dealtminteri, care a pretins că artele noastre sînt într-o stare foarte înfloritoare?* PETICĂ, O. 400. *Nu-i Confucius, nici Platon, bine-reputaţii.* TEODOREANU, M. U. 107. *Am consultat doi dintre cei mai reputaţi membri ai baroului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 38. *Veche, reputată formă, istoricul ei se pierde în noaptea timpurilor.* BART, E. 320. *Aduse medici reputaţi.* CĂLINESCU, S. 367. *Îmi plăcea ambiţia ei masculină de a mă învinge — pe mine, un reputat şahist.* BARBU, P. 36. (Peiorativ) *Lang, ca beţiv reputat, fu primit cu o explozie de bucurie.* REBREANU, I. 151.
— Pl.: *reputaţi, -te.*
— V. **reputa.** Cf. fr. **réputé.**

REPUTĂŢIE s. f. Părere publică despre cineva sau ceva; felul în care cineva este cunoscut sau apreciat; renume, faimă. *A nu pierde niciodată din vedere vîrsta, vrednicia şi reputaţia sa.* MARCOVICI, R. 45/10. *O reputaţie fără pată.* MN (1836), 93. *Reputaţia de iubitor al literilor.* HELIADE, F. 37. *Reputaţia diplomatică a generalului Sebastiani să făcuse în slujba sa la Constantinopol.* CR (1833), 22. *Nu cuteza ... să împuţineze dragostea care i se păru că au insuflat Rucsandei numai prin reputaţiunea sa.* ASACHI, S. L. II, 11. *A sa reputaţie în astrologie.* VASICI, M. I, 13/7. *Rossini sosise în Neapole şi înaintea lui îi sosise o mare reputaţie.* CR (1846), 32[1]/3. *Am pierdut buna reputaţie.* I. IONESCU, V. 43, cf. LĂZĂRESCU, S. 120. *Vreun neguţător turc cu o figură bună şi onestă şi de o reputaţie intactă.* CR (1848), 31[1]/49. *Numai aşa am judecat şi noi acel pas ca cerut de onoarea şi reputaţiunea naţională.* BARIŢIU, P. A. III, 421. *La colegiul din Luneville ... se bucura de o mare reputaţiune.* KOGĂLNICEANU, S. A. 191. *Casa lui era locul întîlnirei învăţaţilor pre care îi trăgeau reputaţia sa.* NEGRUZZI, S. II, 148. *Neagu Rupe-Piele, om născut să fie călău şi care se silea prin cruzimi nemaiauzite a nu-şi strica reputaţiunea pronumelui său.* FILIMON, O. I, 288. *Ea riscă a-şi copromite reputaţia în ochii lumii.* BOLINTINEANU, O. 382. *Are reputaţiunea de a fi foarte competent.* MAIORESCU, D. II, 234. *Singurul tribut ce l-am putut aduce reputaţiei sale a fost numai silinţa ... cu care i-am cetit cartea.* id. CR. III, 164. *Îmi vine destul de greu să contrazic nişte autorităţi în materie literară, ştiind ... cît de primejdioasă e iritaţia lor pentru soarta şi reputaţia unor simpli muritori ca noi.* CARAGIALE, O. III, 7. *Numai reputaţia de oraş sănătos nu are.* id. ib. VII, 182. *Păstra curată reputaţia lui de om drept şi dezinteresat.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 44. *Sînt unele reputaţiuni în faţa cărora nu poţi decît să te pleci.* BACALBAŞA, S. A. 154, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E ... aceea care a făcut din autorul ei un savant cu reputaţie europeană.* IORGA, L. I, 381. *Privirea curioasă a moşneagului salvă reputaţia de bun predicator a clericului.* AGÎRBICEANU, A. 110. *Am ştiut, mai tîrziu, că aveam o reputaţie de imensă răutate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 38. *Îngrijat de reputaţia regimentului, ... puse un pumn de franci în mîna femeii.* BRĂESCU, V. 95. *Locotenentul meu ... cumula reputaţia de vînător iscusit cu aceea de cheflîu neîntrecut.* id. A. 246. *Să m-audă. Tot am eu reputaţia că-s cam într-o ureche.* SADOVEANU, O. VII, 122. *Dar „Cîntarea României", opera care întemeiază reputaţia de stilist a lui Russo, înfăţişează numai o latură a temperamentului său.* VIANU, A. P. 38. *În aceste lupte, Tudor şi-a stabilit reputaţia de viteaz şi a dobîndit experienţa militară.* OŢETEA, T. V. 98. *Ofensele ... care sînt de natură să-i atingă reputaţiunea de om şi profesionist.* COD. PEN. R.P.R. 553. *Ştii, ... reputaţia, dumneata eşti cavaler, poţi să-mi faci rău.* CĂLINESCU, E. O. I, 72. *Am venit atras de reputaţia d-voastră ... de învăţat.* id. ib. II, 50. *Maestrul ... nu a dezmînţit nici de această dată reputaţia sa binemeritată de poet viguros al naturii.* V. ROM. noiembrie 1962, 145.
— Pl.: *reputaţii.* — Şi: **reputaţiúne,** (învechit) **reputăciúne** (STAMATI, F. 93/16) s. f.
— Din fr. **réputation,** lat. **reputatio, -onis.**

REPUTAŢIÚNE s. f. v. **reputaţie.**

REPUTĂCIÚNE s. f. v. **reputaţie.**

RER s. n. v. **ler.**

RERN s. n. v. **ler.**

REROMANIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a romaniza din nou. *Neologismul de origine latină sau neolatină a produs o reromanizare a limbii noastre.* PUŞCARIU, L. R. I, 370.
— Pref. *re-* + **romanizare.**

RERÚNCHI s. m. v. **rărunchi**[1].

RESÁC s. n. Val de apă produs prin întoarcerea violentă a apei care a lovit un obstacol, prezentînd aspectul unei explozii. Cf. I. GOLESCU, C., ABC MAR., DN[2].
— Pl.: *resacuri.*
— Din fr. **ressac.**

RESÁD s. n. v. **răsad**[1].

RESÁLNIȚĂ s. f. v. **răsadniță.**

RESALUTÁ vb. I. Tranz. A răspunde la salut. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *resalút.*
— Pref. *re-* + **saluta.**

RESĂDÍ vb. IV v. **răsădi.**

RESĂDNIȚĂ s. f. v. **răsadniță.**

RESĂLTÁ vb. I. Intranz. **1.** A sălta din nou. Cf. LM. (Fig.) *Cuvîntul . . . viu e totdauna Și în triumf resaltă.* HELIADE, O. I, 208. ◇ Fig. A tresări, a palpita. *Cîte inimi în plăcere îți resaltă ușurel! Dar pe cîte dureroase Cîntu-i mistic le apasă, Cîntu-i blînd, încetinel.* EMINESCU, O. I, 13.
2. (Învechit) A sări înapoi. Cf. POLIZU, BARCIANU, ȘĂINEANU.
— Prez. ind.: *resált.*
— Pref. *re-* + **sălta.** Cf. it. risaltare.

RESĂLTÁRE s. f. Acțiunea de a resălta.
1. Cf. resălta **(1).** Cf. LM.
2. (Învechit) Cf. resălta **(2).** Cf. ALEXI, W.
— V. **resălta.**

RESĂRÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A sări din nou. (Fig.) *O grindină de mici note ușoare, curate și nebunatice, sare și resare pe coardele ce le străbate o mînă nevăzută.* CR (1848), 41[1]/53.
— Prez. ind.: *resár.*
— Pref. *re-* + **sări.**

RESCHIÁ vb. I v. **rășchia.**

RESCHIMBÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a schimba din nou. Cf. LM, SĂGHINESCU, V. 66.
— Pref. *re-* + **schimbare.**

RESCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RESCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat**[2].

RESCHITOÁRE s. f. v. **rășchitor.**

RESCHITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RESCÍNDE vb. III. Tranz. (Jur.; rar) A casa, a anula (o decizie). Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *rescínd.*
— Din fr. **rescinder.**

RESCÍNDERE s. f. (Jur.; rar) Acțiunea de a rescinde. Cf. ALEXI, W.
— V. **rescinde.**

RESCISÓRIU, -IE adj. v. **rescizor.**

RESCÍZIE s. f. v. **resciziune.**

RESCIZIÚNE s. f. (Jur.) Desființare a unui act juridic cînd una dintre părțile din proces a suferit o leziune. *Orice act . . . este supus la acțiunea de rescisiune.* HAMANGIU, C. C. 187. *Minorele neemancipat poate exercita acțiunea în rescisiune pentru simpla leziune în contra oricărei convenții.* id. ib. 277, cf. ȘĂINEANU. *Cînd vînzătorul a suferit o leziune, legea îi dă dreptul . . . să ceară resciziunea (desființarea) vînzării.* PR. DREPT, 365, cf. DER.
— Pronunțat: *-zi-u-.* — Scris și: *rescisiune.* — Pl.: *resciziuni.* — Și: (rar) **rescízie** s. f. ALEXI. W.
— Din fr. **rescision,** lat. **rescissio, -onis.**

RESCIZÓR, -OÁRE adj. (Jur.; rar) Care provoacă o resciziune. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pl.: *rescizori, -oare.* — Și: **rescisóriu, -ie** adj. SCRIBAN, D.
— Din fr. **rescisoire,** lat. **rescissorius, -a, -um.**

RESCOÁTE vb. III. Tranz. (Rar) A scoate din nou. Cf. DRLU. *Acela îi rescoasă din jugul de servire.* MUREȘANU, P. 84/17, cf. 70/22.
— Prez. ind.: *rescót.*
— Pref. *re-* + **scoate.**

RESCÓNTO s. n. v. **reescont.**

RESCRÍE vb. III. Intranz. și tranz. (Rar) A scrie din nou; p. restr. a răspunde în scris. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *rescríu.*
— Pref. *re-* + **scrie.**

RESCRÍERE s. f. (Rar) Acțiunea de a rescrie. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **rescrie.**

RESCRÍPT s. n. Răspuns dat de împărații romani la chestiunile de drept puse de magistrații sau de guvernatorii provinciilor; p. ext. ordin emanat de la un suveran; (învechit) rescris. *Rînduiala veniturilor patrahirului care s-a hotărît prin milostivul crăiescu reșcriptum, adecă poruncă împărătească* (a.?). IORGA, S. D. XIII, 14. *Prin milostivul său răscript.* PATENT, 1. *Marele Constantin au trecut în Illiric, și acolo au petrecut, precum arată rescripturile din anul de acum.* ȘINCAI, HR. I, 45/10. *Și altă a împărătesei Mariei Teresici rînduială sau rescript.* MAIOR, I. B. 350/10. *Milostivul rescript împărătesc din anul 1747.* AARON, P. F. 620r/12, cf. DRLU. *Mărirea sa împăratul au binevoit a adresui următoriul rescript.* AR (1829), 49[1]/5. *Rescriptu M. S. împăratului către Ecs. S. contu Vorontof.* CR (1829), 33[2]/11. *Prin milostivul său reșcript s-au îndurat a porunci . . . să se încuie dieta aceasta.* GT (1838), 13[2]/25. *Gubernul transilvan, răspunzînd la rescriptul împăratului . . . , înfiră mai multe cauze pentru care fug locuitorii.* BARIȚIU, P. A. I, 191. *Acea dorință a împărătesei este ilustrată minunat prin cîteva rescripte.* id. ib. 361, cf. STAMATI, D. *Au început nu tîrziu a se arăta edictele, rescriptele, decretele împărătești.* ROM. LIT. 397[1]/11. *Rescriptul prin care i se detese gradul de căpitan.* FILIMON, O. II, 323, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU. *Într-un rescript adresat dietii din Praga . . . dechieră împăratul că recunoaște dreptul public al regatului Bohemiei.* SBIERA, F. S. 248, cf. ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 97. *Sînt chiar cuvintele . . . dintr-un rescript din 6 mai 1789.* BLAGA, G. 75. ✦ Hotărîre a papii ca răspuns la o chestiune teologică. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., DN[2].
— Pl.: *rescripte* și (rar) *rescripturi.* — Și: (învechit) **răscript** (MAIOR, în L. ROM. 1961, 141), **rășcript, reșcript, reșcriptum.** s. n.
— Din lat. **rescriptum,** germ. **Reskript.**

RESCRÍS s. n. (Învechit, rar) Rescript. Cf. STAMATI, D.
— Pl.: ?
— Pref. *re-* + **scris.** Cf. lat. rescriptum.

RESCRÍPȚIE s. f. (Învechit, rar) Împuternicire, mandat de ridicare a unei sume. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.
— Pl.: *rescripții.*
— Din fr. **rescription.**

RESEDÍNȚĂ s. f. v. **reședință.**

RESÉL s. n. v. **resou.**

RESELÉU s. n. v. **răzălău.**

RESEMNÁ vb. I. R e f l. A se împăca cu o situație rea, defavorabilă; a accepta, a suporta un rău, fără împotrivire. Cf. VASICI, M. I, 96. *Cătă dar a se resigna . . . a auzi tiradele sentimentale ale contelui.* CR (1848), 17¹/43. *Povața care o putem da acestor oameni este ca să se resigneze . . . , știind că aceste patime sînt lipite de meseriile lor.* ISIS (1859), 131¹/40, cf. PROT.-POP., N. D. *Lui* [Eminescu] *îi repugnă liberalismul politic, dar se resemnează.* IBRĂILEANU, SP. CR. 206. *Am învățat a plînge, a suspina și a mă resemna!* REBREANU, NUV. 251. *Amicul meu trebuie să se resigneze.* GALACTION, A. 316. *Nici nu se mai mira. Se resemnase.* TEODOREANU, M. II, 135. *Nu ne rămîne, prințule, decît să ne plecăm capetele și să ne resemnăm.* SADOVEANU, O. X, 24. *Dacă mi-ai spune neted că nu mă iubești, . . . m-aș resemna.* CĂLINESCU, E. O. II, 118. *El se resemnează pasiv.* RALEA, S. T. III, 247. *Se resemnează și, la treizeci de ani, . . . e femeie bătrînă.* PAS, Z. I, 222. *Se resemnă și-și îmbrăcă singur pardesiul.* V. ROM. octombrie 1954, 100. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau prin conj. „să") *A se resigna la niște imperfecțiuni.* ISIS (1856), 12²/8. *A trebuit să se supună, resemnîndu-se să amîne pentru mai tîrziu lămurirea acestor împrejurări.* CARAGIALE, O. I, 61. *S-ar fi resemnat în definitiv la tot ce-i contrariase proiectele romantice.* C. PETRESCU, C. V. 45. (Rar; urmat de determinări în dativ) *Se resemnă tabieturilor vechi.* id. ib. 142. ✦ I n t r a n z. A renunța (la o situație, la o funcție etc). *Episcopul resignase „de bună voie".* BARIȚIU, P. A. II, 674, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *resemnez.* — Și: (învechit) **resignă** vb. I.

— Din fr. **résigner** (adaptat după *semna*).

RESEMNÁRE s. f. Faptul de a se resemna; împăcare cu o situație rea, defavorabilă; răbdare **(2)**, (învechit, rar) resemnație. *Resemnarea cu care ca suporta robiciunea sa.* CALENDARIU (1794), 35/34. *Curagioasa lor resignare.* CALENDAR (1860), 79. *Elena află, în resemnarea sa, putere d-a nu cădea leșinată.* BOLINTINEANU, O. 449. *O privire de o divină resemnare și bunătate în ochii ei adînci.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 116. *Ion e bun, blînd, suferă în tăcere și cu resemnarea unui copil nefericit și bolnav.* GHEREA, ST. CR. II, 149. *Ce vieți, ce poeme mari de suferință și de resignare!* DEMETRESCU, O. 150, cf. ȘĂINEANU. *Politica sa e făcută toată din iertare, abdicație și resignare.* IORGA, I. L. I, 78. *Lumina resemnării mute E scrisă-n ochii lui senini.* GOGA, POEZII, 190. *Cu o resignare de martir se scula pe jumătate și rămase un moment ca buimac.* HOGAȘ, DR. I, 146. *Iacă, asta e mai rea ca toate, domnule! Resemnarea asta.* REBREANU, R. I, 65. *Spicele, aproape coapte, încovoiau gîiurile lor subțiri, cu resemnarea unor osîndiți.* GALACTION, O. 79. *Cu ochii plini de mută resemnare Își face planuri.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 106. *Surîsu-mi e surîsul resemnării.* CAZIMIR, L. U. 92. *Făcu un gest de resemnare: era gata la toate sacrificiile.* C. PETRESCU, Î. I, 96. *O urmează cu oarecare resemnare.* SEBASTIAN, T. 88. *Umbla tăcută prin casă cu un aer de resemnare.* CĂLINESCU, E. 30. *Și-l încurajez la resemnare.* SADOVEANU, O. V, 144. *Suportă cu . . . resemnare destinul.* VIANU, A. P. 292, cf. RALEA, S. T. I, 113. *Poezia lui Macedonski nu e o poezie a disperării, a resemnării.* CONTEMP. 1954, nr. 390, 3/6. *Obida ei venea din adînc de inimă și se stingea pe buze, tălmăcind resemnarea.* PAS, Z. I, 277. *E mai puțin o aprobare, decît o resemnare.* H. LOVINESCU, T. 361. *O resemnare periculoasă, un refuz fizic de a acționa.* BARBU, P. 233.

— Pl.: *resemnări.* — Și: (învechit) **resignáre** s. f.

— V. **resemna.**

RESEMNÁT, -Ă adj. Care se împacă cu o situație grea, defavorabilă, care suportă un rău fără împotrivire; răbdător **(1)**. *Nici un comandante al vreunui gubern legitim nu ar cuteza să atace pe un vrăjmaș . . . fără a fi resignat ca să sufere cea mai grea pedeapsă.* BARIȚIU, P. A. II, 604. *Șoimul . . . șade liniștit, cu capul atîrnat în jos, resignat ca un erou biruit.* ISIS (1859), 174²/4, cf. CALENDAR (1861), 10/22. *Privi la acel tînăr călugăr cu o indefinibilă, resignată dorință.* EMINESCU, P. L. 77. *Spre ușă pleacă resignat.* COȘBUC, P. I, 87. *Încet, urmează a sa cărare Și resignat!* I. NEGRUZZI, S. II, 276, cf. DDRF. *Resemnată, ca o eroină din romanele ce le citea cu pasiune, trăia fără nici o țintă lămurită.* REBREANU, I. 104. *Cu vedenii de umbrele Ce se-nchid Și se deschid, Resemnat primești în față proiectile de lichid.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 114. *Apoi, resemnat, pornea iar.* CAZIMIR, GR. 23. *Aștept, resemnată, hotărîrea legii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 305. *O clipă numai — rosti resemnată. — Să respir.* C. PETRESCU, Î. I, 203. *El . . . împlinea* [treburile] *supus, resemnat.* BRĂESCU, V. 138. *Erau . . . cei mai mulți sub arme de un an și mai bine, resemnați și împăcați în sfîrșit cu soarta.* SADOVEANU, O. VII, 274. *Mă întorc iar la mine în sat, sfîrșit bătrînul resemnat.* BART, S. M. 33. *Împinse, resemnat, florile pe masa vecină.* STANCU, R. A. IV, 393. *Maică-sa asculta resemnată.* BARBU, P. 207. ◇ (Substantivat) *Nevoiașii, umiliții, resignații . . . ies ca furnicile la soare.* GALACTION, A. 212. *Te clasează printre resemnați.* BRĂESCU, O. A. I, 279. *Țăranul român n-a fost niciodată un resemnat.* CONTEMP. 1954, nr. 418, 5/2. ✦ (Despre gesturi, atitudini etc.) Care exprimă resemnare. *În sufletul tînărului Iuga dăinuia o liniște resemnată.* REBREANU, R. II, 290. *Cu o mișcare resemnată și somnoroasă, Adina trase storul.* TEODOREANU, M. II, 52. *Soțul ei, cu tot aerul lui resemnat, era un orgolios timid.* CĂLINESCU, S. 168. *Se uita la noua venită cu o expresie discretă, senină și resemnată.* PREDA, R. 262.

— Pl.: *resemnați, -te.* — Și: (învechit) **resignát, -ă** adj.

— V. **resemna.**

RESEMNÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Resemnare. *Își putu suporta soarta cu patiență și resemnație.* HELIADE, D. J. 129/2. *Jugul ce-l suportă omul cu resignație.* id. O. II, 50, cf. ASACHI, S. L. II, 358. *Rezignația seau lăsarea în voia soartei.* AR (1843), 201¹/26, cf. STAMATI, D. *O resignație a fatalismului.* CALENDAR (1860), 73/15. *Ea se supunea cu cea mai mare resignațiune.* FILIMON, O. I, 131, cf. PROT.-POP., N. D. *Resignațiunea . . . apare fără voie în toate manifestările lui.* MAIORESCU, CR. II, 121. *Te-ai dus . . . murmură el c-o resignație dureroasă.* EMINESCU, P. L. 62, cf. 90, ALEXI, W.

— Pl.: *resemnații.* — Și: **resemnațiúne** (BARCIANU), **resimnațiúne** (MAN. SĂNĂT. 21/19, 78/25), **resignáție, resignațiúne, rezignáție, rezignațiúne** (SCRIBAN, D. 1 119) s. f.

— Din fr. **résignation,** lat. **resignatio** (adaptat după *resemna*).

RESEMNAȚIÚNE s. f. v. **resemnație.**

RESENINÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se însenina din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ F i g. *Nu știu dacă vrodată Mă voi revedea-n locul de unde-al meu trist suflet Să se mai rassenine.* HELIADE, O. I, 318.

— Prez. ind.: *reseninez.* — Și: **rassenináː** (conjunct. prez. 3 *rassenine*) vb. I.

— Pref. *re-* + [în]**senina.** — **Rassenina,** după it. **rasserenare.**

RESENTIMÉNT s. n. Sentiment de ostilitate față de cineva, pornire (izvorîtă dintr-o nemulțumire mai veche) împotriva cuiva; aversiune, repulsie; mînie¹ **(2)**, (rar) resimțămînt. Cf. ASACHI, A. LIT. 4. *Nu vor avea nimic a teme despre resimtimentul indigenilor.* CR (1846), 87²/36. *Spre a o sustrage de la resentimentul mumei sale, alergai a o închide în camera sa.* ib. (1848), 28¹/51. *Aveau în contră-i resentimente nefavorabile.* GM (1854), 229¹/8. *Toate aceste resentimente nu țin multă vreme.* I. NEGRUZZI, S. I, 310. *Anca nu-l iubește pe*

Dragomir; are chiar un resentiment surd în contra lui. GHEREA, ST. CR. II, 257. *Se lasă la o parte iarăşi unele ştiri ce priveau . . . resentimentele personale ale scriitorului.* IORGA, I. L. I, 184. *Resentimentul meu împotriva lui se întoarse împotriva Clarei.* GALACTION, O. 103. *Scrisesem acest discurs cu resentimentele de la vernisaj.* VLASIU, D. 76. *Cunosc resentimentul pe care-l ai faţă de această biată aşezare.* SADOVEANU, O. XI, 438. *S-ar fi părut că în rezistenţa bătrînului e un resentiment faţă de tutela Aglaiei.* CĂLINESCU, E. O. I, 93. *Datoria nu poate crea decît o etică negativă: aceea a resentimentului.* RALEA, S. T. II, 271. *În aceste scheme şi tipuri se concentrează resentimentele scriitorului, revoltele şi dorinţele lui.* VIANU, A. P. 190.

— Pl.: *resentimente.* — Şi: (învechit) **resimtiméntsn.** n.

— Din fr. **ressentiment.**

RESERÍT s. n. v. **răsărit**[1].

RESÉU s. n. v. **resou.**

RESFĂŢÁ vb. I v. **răsfăţa.**

RESFÉT s. n. v. **ruşfet.**

RESFETÁR s. m. v. **ruşfetar.**

RESFIRÁ vb. I v. **răsfira.**

RESFIRÁRE s. f. v. **răsfirare.**

RESFIRÁT, -Ă adj. v. **răsfirat**[2].

RESFÓC s. n. v. **răsfug.**

RESFRÍNGĂTÓR, -OÁRE adj. v. **răsfrîngător.**

RESFRÍNGE vb. III v. **răsfrînge.**

RESFRÍNGERE s. f. v. **răsfrîngere.**

RESFRÍNT, -Ă adj. v. **răsfrînt.**

RESFRÎNTÚRĂ s. f. v. **răsfrîntură.**

RESFÚG s. n. v. **răsfug.**

RESFUGÁ vb. I v. **răsfuga.**

RESFULGÁRE s. f. v. **răsfugare.**

RESFULGÍT, -Ă adj. v. **răsfugit.**

RESGÎNDÍ vb. IV v. **răzgîndi.**

RESÍD s. n. v. **reziduu.**

RESIDÉNŢĂ s. f. v. **rezidenţă.**

RESIDÉNŢIE s. f. v. **rezidenţă.**

RESIDÍNŢĂ s. f. v. **rezidenţă.**

RESIGNÁ vb. I v. **resemna.**

RESIGNÁRE s. f. v. **resemnare.**

RESIGNÁT, -Ă adj. v. **resemnat.**

RESIGNÁŢIE s. f. v. **resemnaţie.**

RESIGNAŢIÚNE s. f. v. **resemnaţie.**

RESIMNAŢIÚNE s. f. v. **resemnaţie.**

RESIMTIMÉNT s. n. v. **resentiment.**

RESIMŢĂMÍNT s. n. (Rar) Resentiment. *El n-a păstrat în inima lui nici resimţemîntul, nici dorinţa de răzbunare.* GHICA, s. 644. *Îşi înfrînară resimţimintele.* ODOBESCU, S. III, 468, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *resimţăminte.* — Şi: **resimţemînt, resimţimînt** s. n.

— Din fr. **ressentiment** (adaptat după *simţămînt*).

RESIMŢEMÍNT s. n. v. **resimţămînt.**

RESIMŢÍ vb. IV. **I.** Tranz. A simţi; a simţi din nou. *Nu ştie, ci resimte că nu se află singur.* HELIADE, O. I, 366. *Resimţi nişte mişcări friguroase şi adormi greu.* CR (1848), 10[1]/74. *Impresii neplăcute s-au răsimţit şi de fi[i]ca-sa.* CALENDAR (1850), 73/1. *Acele întîmplări nu fac să sufere decît pe spectatori, iar nu şi pe murindul ce nu resimte nimică.* ib. (1854), 35/27. *Îmi tremură mîna ca şi cînd prin descrierea crimelor aş resimţi eu, în locul ucizaşilor, remuşcările conştiinţei!* HASDEU, I. V. 175. *Reproduce cu pinsula impresiunea ce resimte cîmpeanul . . . trecînd prin pădure.* ODOBESCU, S. III, 134. *Resimţea mulţumirile fără de seamăn pe care le avuse în apropierea ei.* SLAVICI, O. II, 78. *Cine întrebuinţează o metaforă o face . . . pentru a exprima felul vorbitorului sau scriitorului de a resimţi anumite lucruri.* VIANU, M. 70. *Ţărănimea muncitoare . . . resimţea tot mai greu jugul asupririi şi exploatării moşiereşti.* CONTEMP. 1953, nr. 368, 2/1. ✧ Refl. *Zefirii pintre frunze cu-a lor aripi răcoroase Respîndesc un dulce sunet, pe natură-nveselind, Şi, la glasul lor, natura se resimte învitnd.* NEGRUZZI, S. II, 13. *De-o năpraznică putere mă resimt însufleţit.* MACEDONSKI, O. I, 29. ✧ Refl. pas. *Durerile şi arsurile devin din ce în ce mai puternice şi se resimt treptat pe întreg canalul.* ABC SĂN. 375.

2. Refl. A simţi urmările, consecinţele unui fapt sau ale unei împrejurări anterioare. *Aceste împrejurări dau gospodăriei o faţă deosăbită în fieştecare ţeară, de la care nu se poate abate cineva fără ca să se resimţească.* I. IONESCU, C. III/11. ✧ (Complementul este introdus prin prep. „de") *Auzul se resimte de vibrări asurzitoare, De resunetul metalic al tam-tamului de bronz.* ALECSANDRI, P. III, 84. *Nu era un cărturar şi nici un om de un talent deosebit . . . Opera sa se resimte de aceasta.* IORGA, L. I, 485, *Moravurile lor simple şi clare se resimt de atmosfera şi de originea blajină a materialelor şi mărfurilor expuse.* ARGHEZI, B. 43. ✦ A se face simţit, a avea repercusiuni. *Revoluţia franceză, zguduind Europa pînă în cele mai adînci ale sale temelii, se resimţi şi între români.* KOGĂLNICEANU, S. A. 74. *Nu este el oare un produs al trebuinţei ce s-a resimţit . . . de a se răspîndi literatura?* MACEDONSKI, O. IV, 28. *Trecerea conducerii în mîinile unui singur om s-a resimţit imediat în organizarea şi viaţa eteriei.* OŢETEA, T. V. 125.

— Prez. ind.: *resimt* şi (învechit) *resimţesc.* — Şi: (învechit, rar) **răsimţí** vb. IV.

— Pref. *re-* + **simţi** (după fr. *ressentir*).

RESIMŢIMÍNT s. n. v. **resimţămînt.**

RESIMŢÍRE s. f. Faptul de a (se) resimţi. Cf. LM, ALEXI, W.

— V. **resimţi.**

RESINCHINE subst. v. **rozinchin**[1].

RESINTETIZÁ vb. I. Tranz. A sintetiza din nou. *Apoi resintetizează în actul de compoziţie artistică întregul.* CF 1960, nr. 3, 92.

— Prez. ind.: *resintetizez.*

— Pref. *re-* + **sintetiza.**

RESINTETIZÁRE s. f. Acţiunea de a resintetiza. *Resintetizarea moleculelor de proteine, care au fost în prealabil distruse prin fermentare.* CIŞMAN, FIZ. I, 275.

— Pl.: *resintetizări.*

— V. **resintetiza.**

RESM s. n. (Învechit) **1.** Ceremonial domnesc. *La 8 septemvrie s-au dat de ştire . . . că la 9 are să se facă rezmurile domniei.* BELDIMAN, E. 137/21, cf. ŞIO II$_2$, 98. ✦ Solemnitate, fast. *Încă vro doi cu dînsul, din boieri, mai trebuiesc, Căci trei fiind dimpreună, mai mult resm alcătuiesc.* BELDIMAN, E. 99/21, cf. CIHAC, II, 607, DDRF, TDRG, ŞIO II$_2$, 98, I. BRĂESCU, M. 70.

2. Obicei consacrat, datină. *Îi zice că să cuvine doi-trei boieri să mai ie, Ca să se păzească rezmul acesta.* BELDIMAN, E. 101/29, cf. ŞIO II$_2$, 98.

— Pl.: *resmuri.* — Şi: **rezm** s. n.

— Din tc. **resm.**

RESOÁRBE vb. III v. **resorbi.**

RESOLÚBIL, -Ă adj. (Astron.; despre nebuloase) Căreia i se pot distinge, cu ajutorul aparatelor de mare putere separatoare, stelele componente. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D. *Aceste grămezi care se numesc nebuloase pot fi divizate în două clase: nebuloase resolubile şi nebuloasele proprii-zise.* DRĂGHICEANU, C. 18. *Nebuloase resolubile.* CULIANU, C. 56.

— Pl.: *resolubili, -e.*

— Din fr. **résoluble.**

RESOLVÁNT, -Ă adj. (Med.; învechit, rar) Rezolutiv. Cf. I. GOLESCU, C. *Spirt resolvent.* CORNEA, E. II, 118/18, cf. STAMATI, D.

— Pl.: *resolvanţi, -te.* — Şi: **resolvént, -ă** adj.

— Din fr. **résolvant.**

RESOLVĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A hotărî, a decide; a institui. *S-au milostivit . . . a resolvălui preamilostivă fundaţie de 6 000 florinţi.* ŞINCAI, HR. III, 276/2. (Refl. pas.) *Celelalte punturi care s-au resolvăluit în 13 fevruarie din anul 1702 n-au vreo greutate.* id. ib. 213/13.

— Prez. ind.: *resolvăluiesc.*

— Din lat. **resolvere.**

RESOLVÉNT, -Ă adj. v. **resolvant.**

RESONÁNT, -Ă adj. v. **rezonant^2.**

RESÓR s. n. v. **resort.**

RESORBÍ vb. IV. Refl. (Med.) A suferi procesul de resorbţie; a dispărea prin resorbţie. *Balele, care sînt foarte veninate, prin rănire se răsorbu în sînge.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 100/16. [La bătrîni] *corpii granuloşi se resorb.* PARHON, B. 96. *Medicamentul se resoarbe într-un timp foarte scurt şi trece în sînge.* BELEA, P. A. 262. *Se resoarbe la nivelul tubului digestiv.* ABC SĂN. 130. ✧ Fig. *Mediu dinamic, în acţiune, care cînd se lărgeşte, cînd se resoarbe.* V. ROM. decembrie 1953, 290. ✦ Tranz. A încorpora în sine, a absorbi. *Pentru el este astăzi o condiţie de existenţă de a resorbi din această inundare tot ce poate fi folositor spre înrodirea pămîntului său.* MAIORESCU, CR. II, 102. *Unii învăţaţi au afirmat tendinţa de a resorbi întreaga gramatică în stilistică.* VIANU, M. 127. *Natura, fără s-o stingheriţi, Resoarbe în sînul ei morţii.* BENIUC, C. P. 72. *Recăzut în anorganic, Hăul o să mă resoarbă.* id. ib. 104.

— Prez. ind.: *resórb.* — Şi: (învechit) **răsorbí** vb. IV, **resoárbe** (I. GOLESCU, C.) vb. III.

— Din lat. **resorbere,** fr. **résorber.**

RESÓRBŢIE s. f. (Med.) Proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un conduct natural al organismului sau din ţesutul interstiţial în sistemul circulator; dispariţie lentă a unui ţesut, a unui organ (de obicei străin organismului), rezoluţiei **(3)**; p. ext. încorporare a unei substanţe, absorbţie. *Operaţiile acestor ape minerale asupra organismului sînt cele următoare: . . . iuţeşte organele resorbţiunei, întăreşte pelea.* DESCR. APE, 46/1· *Aceste ape vor înlesni resorpţia şi depărtarea productelor morbide.* APE MIN. 20/7, cf. ALEXI W., BIANU, D. S. *Au pricinuit rezorpţia sărurilor minerale din os.* ENC. VET. 9. *Pleura se îngroaşă, puterea ei de resorbţie scade.* PARHON, B. 18. *Stimularea acestui ţesut . . . favorizează resorbţia metastazelor.* id. ib. 175. *Adrenalina . . . , întîrziind resorbţia anesteziculuiţi prelungeşte acţiunea.* BELEA, P. A. 271. *Tulburări provocate . . . prin resorbţia unor produse toxice.* ABC SĂN. 107, cf. 303.

— Scris şi: (după fr.) *resorpţie.* — Pl.: *resorbţii.* — Şi: (rar) **rezórbţie** (PARHON, B. 33, scris şi *rezorpţie*), **resorbţiúne** (scris şi *resorpţiune* ALEXI, W.), **rezorbţiúne** (scris *rezorpţiune* BIANU, D. S.) s. f.

— Din fr. **résorption.**

RESORBŢIÚNE s. f. v. **resorbţie.**

RESÓRT s. n. **I. 1.** Organ de maşină care serveşte la realizarea legăturilor elastice dintre diferite elemente ale unui sistem tehnic; (sens curent) arc. *Elasticitatea este însuşirea unui lucru . . . precum: rezoarile, buretele, pana şi altele.* AR (1829), 56^1/41. *Resortul ceasornicului.* I. GOLESCU, C. *„Cu ce mergem?" „C-o caretă pe resoare".* ASACHI, S. L. I, 216, cf. CALENDAR (1844), 42/13. *Va fi respins prin resor la poziţia sa primitivă.* ROM. LIT. 385^2/13. *La Copou merg în primblare, . . . În droşcă făr' de rezoare.* CALENDAR (1858), 135/31. *Caleaşca e gata; mai are nevoie numai de un resor, de cîteva zbanţuri şi mai multe şuruburi.* ALECSANDRI, T. 852. *Amicul apasă resortul capacului.* CARAGIALE, O. IV, 295. *Un mic resort metalic.* PONI, F. 83. *Ca de sub apăsarea unui resort, izbucnea din fundul întunecos al aleei de dracilă „Marşul lui Iancu" cîntat de un taraf întreg de lăutari.* HOGAŞ, DR. II, 105. *Roata dinţată centrală . . . , sub acţiunea resortului . . . , tinde să se rotească.* IOANOVICI, TEHN. 294. *Ai straşnică maşină! constată . . . îndată ce-şi dăduse drumul pe pernele cu resorturi.* C. PETRESCU, R. DR. 198. *Domnul director . . . s-a deşirat din catedră ca dintr-o jucărie cu resort.* I. BOTEZ, B. I, 11. *Ţipă deodată . . . , ca zvîrlit de forţa unui resort.* SAHIA, N. 82. *Toţi sar brusc în picioare, împinşi ca de un resort.* SEBASTIAN, T. 127. *Parcă trase de resorturi, se sucură şi capetele lelei Ileana şi moş Spînu.* SADOVEANU, O. IX, 412. *Alte feluri de regulatoare sînt acelea cu resorturi.* SOARE, MAŞ. 206. *Clamele sînt mişcate de nişte resorturi.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 49. *Un resort, pe care, dacă-l atingeai convenabil, cu putere, se întîmpla desigur ceva.* ARGHEZI, B. 62. *Întorceam resorturile, ce pîrîiau şubrede, cu o cheie ruginită, şi melodiile începeau să picure.* BLAGA, H. 9. *Scoase un ceasornic de aur cu două capace . . . , apăsă pe bumbul resortului şi cel de deasupra se deschise.* CAMIL PETRESCU, O. II, 591. *Bătrîna însă chinuieşte mult salteaua şi resorturile patului pînă să adoarmă.* DEMETRIUS, A. 39. (Fig.) *I se părea c-a plesnit un resort în el.* VLAHUŢĂ, D. 327.

2. Fig. Sursă de energie fizică sau morală; suport moral, imbold. V. mobil^1 **(4).** *Resortul activităţei e interesul personal.* ROM. LIT. 259^2/39. *Resorturile şi mijloacele poeziei sînt multe şi varii fără sfîrşit.* BOLLIAC, O. 37. *Se simţi cuprinsă de frig şi oarecum slăbită în resorturile ei sufleteşti.* D. ZAMFIRESCU, A. 127. *Suflete simple şi unitare, care se desfăşoară din imboldul resortului lor intern.* LOVINESCU, C. VII, 131. *Această infirmitate a mea a fost în taină resortul învierşunării mele la muncă.* GALACTION, O. A. I, 38. *M-a dus pretutindeni puterea Aceluiaşi tainic rezort.* TOPÎRCEANU, B. 63. *Interminabilul bombardament a sfărîmat toate resorturile din mine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 370. *Cine va putea şti resortul sufletesc al acţiunilor mele?* id. T. II, 580. *Icoanele iubirii lui . . . se adunau în el şi se asociau fără durerea şi bucuria de-atunci. Resortul lor lăuntric slăbise.* SADOVEANU, O. IX, 160. *Resortul său psihologic este plăcerea amintirii.* VIANU, A. P. 67. *Rari au fost cei cari au găsit în ei înşişi resortul moral de a continua, de a rezista atmosferei adormitoare ce învăluia totul într-o ceaţă groasă.* OPRESCU, S. 119.

II. Sector, domeniu de activitate. *Numai din partea armatei pe uscat, a marinei şi a poliţiei statului erau repre-*

zentanți . . . cari își cunoșteau perfect resorturile lor. BARIȚIU, P. A. III, 8. *Resortul existenței omenești.* BARASCH, I. 33/7. *Miniștrii . . . trec de la un resort la altul fără cea mai mică sfială.* MAIORESCU, D. II, 241. *Privind toate resoartele economiei naționale, proiectul acesta apare de-a dreptul grandios.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 838. ✧ *Autoritate* (sau *organ* etc.) *de resort* = autoritate (sau organ etc.) sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva. *Să mergem acum la finanțe . . . Vreau să te vadă directorul de resort.* BENIUC, M. C. I, 483. *Secțiunile comitetelor executive sînt organe administrative de resort.* PR. DREPT, 64. ✧ Expr. **(A fi) de resortul** (cuiva) = (a ține) de competența, de specialitatea cuiva; a intra în atribuțiile cuiva. *Reclamă lucrări de artă de resortul guvernului mai mult decît de al particularilor.* I. IONESCU, P. 133. *Cred că chestiunea este de resortul meu.* BRĂESCU, O. A. II, 263. *Asta e o problemă . . . care nu e de resortul meu.* CĂLINESCU, S. 603. *Chestiunile despre care ați vorbit sînt de resortul Conferinței.* PAS, Z. IV, 134.

— Scris și: *ressort.* PROT.-POP., N. D. — Pl.: **(I)** *resorturi și* (rar) *resoarte* (HASDEU, I. V. 153), **(II)** *resoarte* și (rar) *resorturi.* — Și: **(I) rezrót,** (învechit) **resór** (pl. *resoare*), **rezór** s. n.

— Din fr. **ressort,** germ. **Ressort.**

RESORTISÂNT s. m. (Jur.) Persoană fizică sau juridică aparținînd unui stat și care se află sub protecția altui stat. Cf. DER, MDD.

— Pl.: *resortisanți.*

— Din fr. **ressortissant.**

RESÓU s. n. (Franțuzism învechit) Rețea (de cale ferată). *Nevoia ne-a silit să luăm pe seama statului resoul cel mai lung . . . și nimeni nu poate tăgădui că liniile au fost totdeauna în bună stare.* GHICA, S. XXII, cf. COSTINESCU.

— Pl.: *resouri.* — Și: **reséu** (COSTINESCU), **resél** (id.) s. n.

— Din fr. **réseau.**

RESPÉCT s. n. **1.** Stimă, considerație; onoare, (rar) reverență. **V.** deferență. *Aceasta iaste de care cu prea plecăciune mă rog și cu tot vreadnicul respect rămîi.* EUSTATIEVICI, I. 48/14. *Respect, cinstirea carea avem pentru cineva.* LEON ASACHI, B. 99/2. *Respectu ce să dă cuiva după vrednicie de către ceilalți oameni.* GOLESCU, E. 226/21. *Se află norocit . . . de a înfățoșe măriei voastre închinarea respecturilor sale.* AR (1829), 222²/10. *Respectul mieu către dumneata.* CĂPĂȚINEANU, B. 73/11. *Vă rog a primi închinarea adîncului meu respect.* AR (1830), 370²/33. *Vrednici cinstirei și respectului nostru.* MARCOVICI, C. 123/18. *De respect plin și mirare cugetează l-a lor nume.* ASACHI, S. L. I, 104. *Tratează-ți femeia totdauna cu respect și vei fi respectat de dînsa.* CR (1846), 24²/44. *La aceste întrebări Ali răspunse cu respectul cuviincios.* BĂLCESCU, M. V. 155. [Numele] *îl voi tăcea de respect pentru familia lui.* NEGRUZZI, S. I, 210. *Același respect nu va opri glasul țării de a se ridica către dvs.* KOGĂLNICEANU, S. A. 133. *Elescu se înclină cu respect înaintea Elenei.* BOLINTINEANU, O. 419. *I se părea vrednică de cel mai cuvios respect.* ODOBESCU, S. I, 20. *Saluta cu respect în dreapta și în stînga.* CARAGIALE, O. III, 10. *Steteau cuprinși de temere și de respect.* SLAVICI, N. I, 256. *Nicăieri n-am găsit atîta iubire de țară, atîta respect pentru trecutul neamului nostru.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 132, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Marina se purta însă cu un deosebit respect față de Elenuța.* AGÎRBICEANU, A. 221. *Ceilalți flăcăi se strînseră în jurul lui Ion, privindu-l cu respect.* REBREANU, I. 40. *Respectul lui pentru țărani . . . are desigur ca pricină și simplicitatea naturală a vieții țărănești.* IBRĂILEANU, S. 59. *Dv. uitați pînă și respectul către superior.* BASSARABESCU, V. 110. *Inima mea rămînea nepîngărită și respectul de mine însumi neatins!* GALACTION, O. A. I, 41. *Îl considerară deodată cu alt respect și cu o mare admirație.* C. PETRESCU, Î. I, 230. *Tinerețea trebuie să insulte bătrînețea prin respect.* TEODOREANU, M. U. 83. *Tinca-l privea cu dragoste, plină de respect pentru țăria lui.* SADOVEANU, O. II, 207. *Înălță doi ochi cuminți, plini de o sfială și-un respect nemărginit.* id. ib. VI, 195. *Toată lumea în drum îl saluta cu respect.* BART, E. 339. *Plin de grav respect, spuse cu vorbe mieroase.* STANCU, R. A. V, 29. *Îl izbise înfățișarea inginerului, dar mai ales profilul său distins și respectul pe care ți-l impuneau tîmplele sale puțin încărunțite.* V. ROM. iulie 1954, 77. *Îi inspira simpatie și respect.* VINEA, L. I, 33. *Prezența comandantului, cu chipul încîntat și plin de respect, îl sili să-și spună numele.* BARBU, P. 337. *Se trăgea mai la o parte Și cu prea mare respect Ținea mîinile la piept.* TEODORESCU, P. P. 116. *Cu respect și cu înțeles Spuneți la cocoane și boieri Că nu mai sînt păpuși Cu mănuși.* id. ib. 131. ✧ Expr. **A ține** (pe cineva) **la** (sau **în**) **respect** = a ține pe cineva la distanță; a nu lăsa pe cineva să devină familiar. *Radul știa a ține în respect pe . . . vecini.* NEGRUZZI, S. I, 106. *Sătenii din Bălteni sar cu toții, dar n-au arme, și hoții îi țin în respect împușcînd mereu.* GHICA, S. 265. *A ținut un hoț în respect, ochindu-l cu papucul pînă au venit argații.* BRĂESCU, O. A. I, 343. *Redingota și țilindrul meu îi țineau în respect.* SADOVEANU, O. III, 479. **A pune** (pe cineva) **la respect** = a impune cuiva o atitudine respectuoasă; a pune pe cineva la punct. *V-a pus pe toți la respect.* SEBASTIAN, T. 39. *Să-l însoare pe Titi cum știe ea și apoi să-l puie pe Costache la respect prin tribunal.* CĂLINESCU, E. O. II, 153. **Respectele mele,** formulă de salut. *Te îmbrățișez din tot sufletul, alăturînd pentru dama ta respectele mele.* ap. GHICA, A. 599. *Comunică, te rog, nevestei tale respectele și amicia mea.* BACALBAȘA, S. A. 197. *Respectele mele nepoatei matale!* IBRĂILEANU, A. 143. *Înainte de plecare, trec să depun respectele mele la picioarele amfitrioanei.* C. PETRESCU, C. V. 198. *Foarte mulțumim, cocoane, respectele mele! grăi Pintilie.* SADOVEANU, O. V, 196. ✦ (La pl.; rar) Semne de stimă, de considerație. *Cucul, pasere proastă dar plină de mîndrie, . . . Hotărî să mai facă vreo călătorie, Ca s-adune respecturi.* ALEXANDRESCU, O. I, 236.

2. (Însoțit de determinări la cazul genitiv) Respectare **(1),** considerație, stimă. *Dorința mea o ascult; Respectul numelui tău nu mă oprește mai mult.* ALEXANDRESCU, O. I, 168. ✦ Atenție, grijă față de cineva sau ceva, menajare, respectare. *Pentru respectul sentimentelor lui, nu vrea să-și amintească decît lucrurile de care n-are nevoie să roșească.* REBREANU, R. I, 254. ✧ Respectare **(2).** *Respectul adevărului.* MAIORESCU, D. II, 61. *Ea în sine poartă a legilor respect.* NEGRUZZI, S. II, 268. *Revoluția greacă era deci condamnată de congresul european, în numele respectului tratatelor.* OȚETEA, T. V. 213.

3. (Învechit) Luare în considerație, considerent. *Împărțirea țării întregi . . . în 11 districte mari, fără nici un respect la amestecul de naționalități heterogene.* BARIȚIU, P. A. I, 472. *Aci nu poate fi vorba de respecte personali, ci numai de înalta misiune.* id. ib. 546. ✧ Loc. adv. **În tot respectul** (sau **în toate respectele**) = din toate punctele de vedere, întru totul. *O epocă fatală și decisivă în toate respectele pentru stat.* BARIȚIU, P. A. I, 20. *Conferența bănățenilor, care se și țin . . . cu conlucrarea, în tot respectul memorabilă, a senatorului Andrei Mocioni.* id. ib. III, 66. ✧ Loc. prep. **În respectul cuiva** (sau **a ceva**) sau **cu respect la . . .** = în ceea ce privește . . . , în privința . . . , față de . . . *Au fost arestați cu toții ca spioni, ca oameni periculoși, poate chiar cu respect la persoana împăratului.* BARIȚIU, P. A. II, 170. *Ne simțim îndemnați cu respect la viitor a înregistra . . . cîteva maxime împrumutate din vechime.* id. ib. 620. *Aceasta ne conduce a urmări Arabia tot pe aci și-n respectul mătăsăriei.* HASDEU, I. C. I, 101. *Rog a arăta junelui Missir căința mea profundă că am fost un infam în respectul său.* CARAGIALE, O. VII, 292. *Prescripțiunea nu curge în contra moștenitorului beneficiar, în respectul creanțelor sale asupra succesiuni.* HAMANGIU, C. C. 476.

4. (Învechit, rar) Termen cu care se amînă plata unei datorii. Cf. IARCU, D. S. II, 440/10.

5. (Tipogr.; în sintagma) *Foaie de respect* = fila care rămîne adesea albă la circulare și la alte imprimate. V. MOLIN, V. T.

— Pl.: *respecte* și (învechit) *respecturi*. — Și: (învechit, prin Transilv.) **respéct,** (neobișnuit) **reștépt** (STAMATI, D.) s. n.

— Din fr. **respect,** lat. **respectus, -us.** — **Reșpect** < magh. **respektus,** germ. **Respekt.**

RESPECTÁ vb. I. Tranz. **1.** A simți și a manifesta respect **(1)** față de cineva sau ceva; a cinsti, a stima, a onora, (învechit) a respectui, a respectarisi, a respectălui **(1).** *Un dar strălucit pe care conglăsuirea națiilor în toată vremea a cinstit și a respectat.* MARCOVICI, c. 124/19. *A face pe cetățeni să respecteze cartera armelor.* MN (1836), 7¹/58. *Tratează-ți femeia totdeauna cu respect și vei fi respectat de dînsa.* CR (1846), 24²/45, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Pe mine mă respectă, de mine el ascultă.* ALECSANDRI, T. II, 98, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *A nu învăța limba poporului este fapta unui om ce nu respectează deloc naționalitatea sa.* CONV. LIT. XI, 82. *Să înveți să respectezi pe Natalia.* D. ZAMFIRESCU, A. 99. *Voia să pară grav și serios ca să-l respecte țăranii.* REBREANU, I. 376. *Munca nu se plătește cu închisoare și mizerie, trebuie respectată și retribuită.* VLASIU, D. 378. *Dănuț îl consulta și-l respecta spontan.* TEODOREANU, M. II, 23. *Respectă pe oamenii străini.* SADOVEANU, O. X, 392. *Artistele îl iubeau și-l respectau pe maestru.* BART, E. 366. *Eu te respect și te rog să mă respecți la rîndul dumitale.* CĂLINESCU, E. O. I, 296. *Un unchi am . . . El a cerut și-n suferință să fie respectat mereu.* V. ROM. ianuarie 1954, 5, cf. SCL 1960, 954. *Cel mai mare împărat, De popoare respectat.* TEODORESCU, P. P. 110. ◇ Refl. pas. *De cîte ori nu-și pusese el viața-n primejdie pentru a face să se respecteze o femeie!* BACALBAȘA, S. A. 153. ✦ A ține seama de . . . , a acorda atenția cuvenită; a nu neglija. *Ea nu îndrăsni să intre, respectînd cuceria stăpîne-sei.* NEGRUZZI, S. I, 26. *Să respectăm armonia limbei, să ne conducem de notele ei melodioase.* ALECSANDRI, S. 55. *Eu vă respect durerea ce viața vă-nconjoară.* BOLINTINEANU, O. 19. *El înțelege și respectă prinosul de lacrimi ce se aduc mormintelor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 34. *Copiii respectă tăcerea părinților și cuviința mesei.* GALACTION, O. A. II, 116. *Învață-te să respecți și părerea celorlalți.* CAMIL PETRESCU, T. III, 299. *Un educator, fie chiar părinte, dacă nu respectă înclinațiile firești ale unui tînăr, greșește.* VLASIU, D. 173. *Respecta durerea oamenilor.* CĂLINESCU, S. 409. *Bine, nu ne înțelegem. Dar ne putem respecta reciproc principiile.* V. ROM. iunie 1954, 93. *Botticeli iubește și respectă realitatea.* S mai 1960, 122. ✦ A cruța pe cineva sau ceva, a nu vătăma; a nu tulbura, a nu deranja. *Pășește lin o barcă pe unda adormită! Respectează al naturei răpaos trecător.* ALEXANDRESCU, O. I, 122. (Glumeț) *Curios, . . . hingherii îl respectară* [pe cățel]. GALACTION, O. 308. ✦ Refl. A-și păstra demnitatea, a nu face nimic ce ar fi sub demnitatea sa. *A știut . . . a se respecta pe sine.* CR (1848), 4³/60. *Nu se respectează ei.* D. ZAMFIRESCU, Î. 46. *Un om ce se respectează . . . să fie abonat la un cabinet de lectură.* N.A. BOGDAN, C. M. 142.

2. A nu se abate de la o lege, o dispoziție, un angajament, un principiu etc.; a nu încălca; (învechit) a respectălui **(2).** *Au început a introduce nu puține institute . . . care respectează dreptul comun al genului omenesc* (a. 1845). MAG. IST. I, 82/11. *Dreptul său să ajungă a fi respectat și recunoscut de celelate națiii.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Va respecta legile.* LĂZĂRESCU, S. 128/23. *Acest drept nu le-a fost mereu respectat.* ODOBESCU, S. II, 21. *Mă angajez . . . să respect drepturile sale de suzeranitate* (a. 1866). URICARIUL, X, 365. *Nu respectă seara orele de masă, Rareori cu leafa nimerește-acasă.* TOPÎRCEANU, P. 235. *Se trezește obștia cu citație . . . subt cuvînt că nu și-a respectat la vreme contractul.* C. PETRESCU, Î. II, 208. *Sătenii cunoșteau . . . această lege a nemișcării și o respectau.* SADOVEANU, O. XI, 459. *Darius . . . respecta obiceiul de a urni oștile după răsăritul soarelui.* CĂLINESCU, S. 826. *Avem un pact și cer să-l respecți.* SEBASTIAN, T. 131. *Va întrebați dacă am să-mi respect promisiunea?* BARBU, P. 300. *Dacă îi înveți un program vor fi obișnuiți să respecte disciplina.* V. ROM. septembrie 1962, 56. *Pe lîngă aceste reguli de viață, el va respecta și un regim alimentar care cuprinde lactate.* ABC SĂN. 188. ◇ Refl. pas. *Era obicei, mai înainte, ca tot domnitorul să-și adaoge . . . numelui său propriu și numele generic de domnitor, care acum nu se mai respectează.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 57. *Va întrebuința orice mijloace . . . ca să facă să i se respecte autoritatea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 605. *Să se respecte mai mult adevărul vieții.* S mai 1960, 102.

— Prez. ind.: *respect* și (învechit) *respectez.* — Și: (neobișniut) **reșteptá** (prez. ind. *reștépt*) vb. I. STAMATI, D.

— Din fr. **respecter.**

RESPECTÁBIL, -Ă adj. **1.** Care merită să fie respectat **(1);** care impune respect **(1);** demn. *Să nu care cumva să cugeți astfel și să atingi orgoliul la atîția oameni respectabili.* HELIADE, O. II, 338. *Fruntea respectabilă a unui bărbat.* id. D. J. 56/9. *Aerul respectabil și cuvintele cele blînde a lui Negrilă . . . n-au putut alina oțărîrea ei.* ASACHI, S. L. II, 58. *Matroană respectabilă, . . . uitîndu-se cu mulțumire la trecuta ei viață.* NEGRUZZI, S. I, 289, cf. POLIZU. *Pe respectabila madam Trahanache am văzut-o ieșind de la Cațavencu.* CARAGIALE, O. VI, 89. *N-a găsit nimic mai bun de făcut decît să fumeze cu ostentație în fața unei doamne foarte respectabile ca frumusețe și ca poziție socială.* BACALBAȘA, S. A. 154, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Acum ne-am făcut două persoane respectabile.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 64. *Erau doi bătrîni respectabili, îmbrăcați europenește.* BART, S. M. 24. *Soția lui . . . era o doamnă foarte respectabilă.* SADOVEANU, O. III, 314. *„Baba Hîrca" reprezentînd un trecut, o valoare artistică și o tradiție respectabilă, are întreit motiv ca să rămîie definitiv în repertoriul teatrului nostru.* id. E. 72. *Filip era considerat ca o persoană respectabilă, căreia i se cuvin îngrijiri, atenții și omagii.* CĂLINESCU, S. 416. *Respectabilul prezident părea a fi de mult prieten statorinc al casei noastre.* VORNIC, P. 12.

2. Mare, considerabil; impresionant, impozant. *Cometa . . . a trecut într-o depărtare respectabilă de la pămînt.* BARASCH, M. II, 126/7. *Se convinsese partea respectabilă a inteligenței române.* BARIȚIU, P. A. III, 421. *Statul cheltuiește cu instituțiuni savante sume destul de respectabile.* CARAGIALE, O. III, 100. *Limba* [de pămînt] *era destul de respectabilă, peste douăzeci de mii de pogoane.* REBREANU, R. I, 71. *S-a îmbarcat . . . cu o încărcătură respectabilă de provizii diferite.* id. Ib. II, 71. *Omul care vorbise era un zdrahon, cu bărbia sprijinită într-o bîtă respectabilă.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Era atunci de 5 000 de lei, sumă respectabilă, azi microscopică.* GALACTION, A. 69. *A grămădit pe-un pat, lîngă fereastră, o zestre respectabilă.* SADOVEANU, O. VII, 280. *Văzu . . . pe Oster . . . stînd la distanță respectabilă.* CĂLINESCU, S. 288. ◇ (Glumeț) *Pe nasu-i respectabil, o clipă încăleca o pereche de ochelari rotunzi.* SADOVEANU, E. 126. *Sprijinindu-se în coate, reușì să-și salte respectabilul său abdomen.* V. ROM. februarie 1954, 217.

— Pl.: *respectabili, -e.*

— Din fr. **respectable.**

RESPECTABILITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi respectabil **(1);** onorabilitate. *A fost surprinsă de strigătul ei de respectabilitate provincială.* SEBASTIAN, T. 368. *E solemn, cu chelie și un rest de plete pe ceafă, plin de respectabilitate.* H. LOVINESCU, C. S. 11.

— Din fr. **respectabilité.**

RESPECTÁRE s. f. Faptul de a respecta.

1. Cf. respecta **(1);** respect **(1).** Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., DL, DM.

2. Cf. respecta **(2);** respect **(2).** *De patru zile locuitorii cer . . . respectarea drepturilor lor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 519. *Respectarea legilor, regulamentelor și ordonanțelor.* COD. PEN. R.P.R. 554. *Vegherea neobosită la stricta respectare a legalității populare este o datorie patriotică.* CONTEMP. 1954, nr. 410, 4/6. *O deosebită atenție trebuie acordată respectării programelor școlare.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3.

— Pl.: *respectări.*

— V. **respecta.**

RESPECTARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A respecta **(1)**. *Numiții projectori ... să fie respectarisiți dă toate dregătoriile și cinurile* (a. 1811). DOC. EC. 109. *Darurile celorlați oameni le cinstește și le respectarisește.* GOLESCU, E. 231/9.
— Prez. ind.: *respectarisesc.*
— De la fr. **respecter.**

RESPECTÁT, -Ă adj. Care se bucură de respect **(1)**; cinstit, stimat, onorat; (învechit) respectuit. *Respectate nume.* GENILIE, G. 241. *O nație respectată.* GR. R.-N. II, 114/19. *Minunata stare în care Șerban Vodă adusese armata făcu ca ... Țara Românească să urmeze a fi un stat respectat în Europa.* BĂLCESCU, M. V. 605, cf. STAMATI, D. *Oameni liberi, ostași respectați.* BUL. COM. IST. II, 184. *Boierul cel bătrîn era pentru ei adevăratul stăpîn respectat, al cărui cuvînt trebuie totdeauna ascultat.* REBREANU, R. II, 88.
— Pl.: *respectați, -te.*
— V. **respecta.**

RESPECTĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A respecta **(1)**. *Mai mult respectăluim pe un mai mare al nostru.* MUMULEANU, C. 17/6.
2. A respecta **(2)**. *Aceleași orîndueale le vor respectălui.* RÎND. N. 4/24, cf. L. ROM. 1965, nr. 3, 375.
— Prez. ind.: *respectăluiesc.* — Și: **respectălui** vb. IV.
— Din fr. **respecter.**

RESPECTÍV, -Ă adj. Care privește împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba; (vorbind despre mai multe persoane sau despre mai multe lucruri) care se raportează la fiecare în particular, care privește pe fiecare în parte. [Comisiile] *să vor înjgheba: de episcopi respectivi, de doi boieri localnici* (a. 1862). URICARIUL, V, 27/12. *Cosînorile unghiurilor respective.* LAZĂR, T. 9v/21. *La locul respectiv vom vorbi de fiecare specie de versuri.* HELIADE, O. II, 144. *A da agiutoriu respectivilor săi concetățeni întru acele ce sînt ale comerțului.* AR (1830), 81²/19. *Pecetluit cu pecetea vistieriii prințipatului respectiv* (a. 1842). DOC. EC. 769. *Gubernatorul și referentele său respectiv avură trebuință de două luni întregi pentru ca să poată decide în cauză.* BARIȚIU, P. A. III, 28. *Să tocmească oameni pre care, îmbrăcîndu-i în hainele respective, să iasă pe scenă.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Acestea erau pozițiunile respective.* GHICA, s.134. *Și-i arată ghișetul respectiv.* CARAGIALE, O. II, 2, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nimic din aceste știri, nimic din forma lor ... nu se întîlnește în capitolul respectiv.* IORGA, L. I, 100. *Îi asigură că vor fi despăgubiți și-i invită să depună cererile respective.* REBREANU, R. II, 229. *Asta se datorește fără îndoială zburdălniciei și lipsei de simpatie pentru respectivii domni profesori.* CĂLINESCU, E. 71. *Salută pe vînători, care stăteau pe haturile lor respective și-l priveau.* SADOVEANU, O. XI, 516. *Elevii sînt orientați asupra sortimentelor care se lucrează în secția respectivă.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. ◇ (Adverbial) *Ca și în epopee, zeii, aici sfinții, țin întruniri cerești, respectiv soboare.* IORGA, L. II, 480. *Această luptă s-a desfășurat în anumite condiții istorice, respectiv în condițiile epocii imperialiste.* CF 1962, nr. 1, 48. ✦ Corespunzător. *Scoase o față de masă cu șervețelele respective.* CĂLINESCU, s. 696. ✦ (Substantivat, art.; familiar) Soțul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană) sau soția (în raport cu soțul); p. ext. persoana despre care e vorba. *Biletul meu l-a găsit în odaie la Didina d-tale respectivul ei.* CARAGIALE, O. VI, 200. *Prin cîte case omenești o fi pătruns imaginea respectivului?* T decembrie 1962, 28. ✦ (Adverbial) Pentru cealaltă situație (poziție, parte); pentru al doilea caz. *Asocierea lui „că" cu unul dintre cele două adverbe în discuție, „cum", respectiv „cînd", este nepotrivită.*
— Pl.: *respectivi, -e.* — Și: (neobișnuit) **resteptív, -ă** adj. STAMATI, D.
— Din lat. med. **respectivus, -a -um,** fr. **respectif.**

RESPECTÓS, -OÁSĂ adj. v. **respectuos.**

RESPECTUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A respecta **(1)**. *Persoana și averea fieștecăruia vor fi ... respectuite.* AR (1829), 149²/24. *Știu să respectuiesc sexul ..., sînt tînăr cu educație.* ALECSANDRI, T. 1 184.
— Prez. ind.: *respectuiesc.*
— De la fr. **respecter.**

RESPECTUÍT, -Ă adj. (Învechit) Respectat. *Pravili care au a firei respectuită pecete Și care de ceriuri fuse nestrămutat încheiete.* CONACHI, P. 299.
— Pl.: *respectuiți, -te.*
— V. **respectui.**

RESPECTUÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care denotă respect **(1)**, plin de respect; cu respect; (livresc) reverențios. *Să putem a vă îndrepta repectuoasele închinăciuni a adîncii noastre mulțumiri.* CR (1830), 53²/41. *Acest suveran se va întoarce ... ca să facă respectu[o]asa sa vizită la rămășițele nemuritorului Byron.* ib. (1836), 42¹/2. *Mă voi mărgini a admira într-o respectuoasă tăcere virtuțile.* LĂZĂRESCU, s. 91/9, cf. POLIZU. *Tăcere respectuoasă se făcu prin bănci.* VLAHUȚĂ, O.A. I, 221, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Eu pling p-a lor țărină cu jale respectoasă.* SION, C. 101/10, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Hangiul îl cunoștea pe Badea și avea despre el ... cele mai respectoase convingeri.* GALACTION, O. 124. *Venea, la distanță respectoasă, dădaca.* BRĂESCU, A. 95. *Toți îmi dau bună ziua respectuoși.* SAHIA, N. 16. *Intrau respectuoși, salutînd, apoi porneau de la o lucrare la alta cu un fel de sfială.* VLASIU, D. 72. *Abia te-ai așezat pe scaun, și o persoană respectuoasă și cochetă, în frac, ți-a adus un pahar de apă.* SADOVEANU, E. 137. *Ascultă cu o atenție respectuoasă toate instrucțiunile Aglaei.* CĂLINESCU, E. O. I, 192. *Stăteau la distanță, respectuoși.* PAS, Z. I, 212. ◇ (Adverbial) *La ușa cea din dreapta respectuos s-arrestă Și-nceț de trei ori bate.* HELIADE, O. I, 230. *Umbra se desprinse încet, ca dintr-un cadru, sări jos de pe părete și sta diafană și zîmbitoare, rostind limpede și respectuos: Bună sara!* EMINESCU, N. 60. *Să-mi ierți, domnule subprefect, îndrăzneala—grăi el respectuos.* SLAVICI, N. II, 349. *Se închină și respectuos prezintă un plic mare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 211. *Andreas Wolf ... transmite respectuos informații lui Sulzer.* IORGA, L. II, 29. *Se înclină respectuos.* BASSARABESCU, V. 84. *Unul dintre jandarmi raportă respectuos.* SADOVEANU, O. X, 581. *Începură respectos să-i povestească durerea lor.* REBREANU, R. I, 269. *Știu că mîine dimineața au să mă salute respectuos pe Calea Victoriei.* C. PETRESCU, C. V. 23. *În urma colonelului alergau respectuos ... aghiotantul, ofițerul de serviciu, medicul regimentului.* BRĂESCU, V. A. 51. *Îmi venea să-i sărut mîna respectuos.* TEODOREANU, M. II, 145. *Stamate ... cerea respectos voie căpitanului să permită îmbarcarea soției sale.* BART, E. 46. *Vă atrag respectuos atenția că apariția acestor reportaje în ziare va produce vîlvă.* STANCU, R. A. V, 10. *Vă rog respectuos nota, domnule.* H. LOVINESCU, T. 143. ✦ Care inspiră, care insuflă respect **(1)**. *Insuflă omului cea mai măreață și mai respectuoasă impresie.* GENILIE, G. 225/3.
2. (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. „de" și arătînd obiecul respectului) Care ține întocmai, care nu se abate de la ... *Comparîndu-l cu izvoarele sale, îl găsim totdeauna respectuos de adevăr, cît și cum putea să-l înțeleagă.* IORGA, L. I, 92. *Visa pentru copiii săi o treaptă socială mai înaltă, un copac genealogic care se înalță spre cer, în umbra căruia — el respectuos de genealogii — să-și sfîrșească bătrînețea.* CĂLINESCU, E. 23. ◇ (Jur.; învechit; în sintagma) *Act respectuos* = act prin care tinerii care urmau să se căsătorească cereau consimțămîntul părinților. *Copiii legiuiți ... sînt datori, înainte de a se căsători, a cere prin un act respectuos și formal consiliul tatălui și al mumei.* HAMANGIU, C. C. 45.
— Pronunțat: *-tu-os.* — Pl.: *respectuoși, -oase.* — Și: **respectós, -oásă,** (neobișnuit) **resteptuós, -oásă** (STAMATI, D.) adj.
— Din lat. med. **respectuosus, -a, -um,** fr. **respectueux.**

RESPÉR s. m. v. **răspăr**[1].

RESPÉTE s. f. v. **răspetie.**

RESPÉTI s. n. v. **răspetie.**

RESPÉTIE s. f. v. **răspetie.**

RESPEZÍ vb. IV v. **strepezi.**

RESPICÁ vb. I v. **răspica.**

RESPICÁRE s. f. v. **răspicare.**

RESPICÁT, -Ă adj. v. **răspicat.**

RESPICIÁ vb. I. Intranz. (Latinism învechit) A privi înapoi; a chibzui. Cf. ALEXI, W.
— Pronunțat: *-ci-a.* — Prez. ind.: *respiciez.*
— Din lat. **respicio.**

RESPICIÉNT s. m. (Latinism învechit) Observator, supraveghetor. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Pronunțat: *-ci-ent.* — Pl.: *respicienți.*
— Din lat. **respiciens, -tis.**

RESPINGĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Rar) Care respinge **(2).** *Forțele respingătoare interioare învingeau forțele atractive.* MARIN, F. 24/13, cf. SCRIBAN, D., DL. ◇ *Pompă aspiratoare - respingătoare* = pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este deplasat la o anumită distanță prin presiunea exercitată de piston. Cf. LTR[2], XIII, 75, DL, DM.

2. Care inspiră dezgust, aversiune; dezgustător, odios, repulsiv, repugnant. *Ce mișcări respingătoare! Ce obrazuri necioplite!* HASDEU, R. V. 82. *Limba lui înveninată . . . se prostitui în tabelurile cele mai respingătoare.* ODOBESCU, S. I, 49, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Au în ele ceva din copilăria respingătoare a unui bătrîn.* PETICĂ, O. 437. *Faptul că purta ochelari adăoga figurii sale închise și respingătoare intermitențele unei străluciri diabolice.* GALACTION, O. A. I, 148. *E în mine ceva respingător de care eu nu-mi mai pot da seama?* CAMIL PETRESCU, T. II, 298. *Locuia acum într-o casă mărginașă, cu odăile întunecoase și respingătoare.* C. PETRESCU, Î. II, 127. *Primește ea acum propunerea asta respingătoare.* DEMETRIUS, A. 92. ◇ (Adverbial) *Glasul unor cetățeni model, cu moravuri fără greșeală, a sunat nespus de vulgar, de respingător în opera lor literară.* IORGA, L. II, 500. ✦ Grețos. *Luă purgativele cele mai respingătoare.* DEMETRIUS, A. 92. *Mirosul acestei ciuperci este respingător.* BELEA, P. A. 154.
— Pl.: *respingători, -oare.*
— **Respinge** + suf. *-ător.*

RESPÍNGE vb. III. Tranz. **1.** A ține piept unui atac armat, a sili pe dușmani să se retragă. *Garnizonul . . . respingea cu bărbăție toate atacurile.* IST. M. 118/22. *Pedestrimea însă. . . . fu respinsă în pădure.* BĂLCESCU, M. V. 115. *De trei ori românii împinseră și prăvăliră pe turci și de trei ori fură respinși înapoi.* id. ib. 119. *Eu sînt Tudora, fiica lui Șoiman, bătrînul care te-o răspins cu vitejie de la zidurile cetății!* ALECSANDRI, T. 1 523. *Sfarmă și respinge armia turcească.* TOPÎRCEANU, P. O. 31. *Un regiment care a făcut o încercare cu două zile înainte a fost însă respins . . . cu pierderi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 309.

2. (În opoziție cu a atrage) A îndepărta de la sine, a da la o parte. *Pe vătavul ea respins-au cînd vru mîna să-i sărute.* ASACHI, S. L. I, 218. *Cu o mînă îl respinge, Dar se simte prinsă-n brață.* EMINESCU, O. I, 104. *Se apără și vru să-l respingă. Mircea însă îl apucă zdravăn de mîini.* BASSARABESCU, V. 133. *Lizuca respinse mîna care o mîngîia.* SADOVEANU, O. VII, 500. ◇ Fig. *Ochii tăi . . . cu două înțelesuri mă atrag și mă resping.* EMINESCU, O. IV, 41. *Respinse suvenirul privirii de mustrare și de ironie și poate de milă, cu care simțea că . . . îl urmărise în drumul lui de mai tîrziu.* C. PETRESCU, C. V. 301. *Urările de Anul nou, capra și călușul și toată zvoana și veselia cotlonului aceluia din munte era respinse de către sine.* SADOVEANU, O. X, 544. *Readuce în conștiință complexe sufletești cenzurate și respinse în straturile subconștiente.* VIANU, M. 59. ◇ Refl. recipr. *Polurile de același nume se resping.* MARIN, F. 232/10. *Căpitanii se pomeniră singuri, . . . respingîndu-se ca doi poli magnetizați, în ciuda tuturor sforțărilor de a se apropia.* BRĂESCU, V. A. 165. ✦ A arunca înapoi. *O săgeată Vijîie, vine, lovește Scutul care zingherește Și-o respinge.* ALECSANDRI, P. II, 14. (Absol.) *Ionescu trage puternic de la distanță, portarul respinge.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 4/3.

3. A refuza, a nu admite, a nu accepta; a nu primi. *Genul limbii respinge neîncetat orice vorbe străine.* HELIADE, O. II, 386. *Însuși a mea mumă astăzi m-a respins.* BOLINTINEANU, O. 58. *Inima ei nu era stăpînită în acel minut de amor, ci mai cu seamă de temerea de a fi respinsă.* FILIMON, O. I, 141, cf. CIHAC, I, 119. *Eu am respins bogatul răscumpăr al fetei.* MURNU, I. 6. *Tribunalul, prezidat de Andrei Rizescu, se rostise, . . . respingînd acțiunea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *Pe unul singur îl respinse de la început.* AGÎRBICEANU, A. 44. *Cînd te gîndești că nici nu-l iubeai și că tata și mama aproape te băteau să nu-l respingi!* REBREANU, I. 332. *I se făcuse prepuneri berechet. Pe toate însă știuse să le respingă cu o bărbăție rară.* BASSARABESCU, V. 55. *Poate că Frusina ar fi respins pe Badea.* GALACTION, O. 126. *Respinse întrebarea, cu o mișcare disprețuitoare a palmei.* C. PETRESCU, C. V. 92. *Măria sa craiul era înnegurat de supărare și a respins solia.* SADOVEANU, O. XII, 378. *În șirul scrisorilor sale respinge orice metodă, orice procedeu de compoziție care ar putea răci izvorul cald al amintirii.* VIANU, A. P. 69. *Orice sugerare a unei alte metode fu respinsă.* CĂLINESCU, E. O. I, 63. *Trimiseseși ceva la „Universul literar", care te respinsese.* PAS, Z. I, 313. *Am fost tentat, dar am respins tentația.* PREDA, R. 31. *Cititorii resping schematismul în poezie.* V. ROM. iulie 1962, 164. ◇ Absol. *În orice contemplare, în orice percepție, omul aprobă sau dezaprobă, asimilează sau respinge.* RALEA, S. T. III, 199. ◇ Refl. pas. *Se respinge acțiunea! Altul la rînd.* STANCU, R. A. II, 278. ✦ A declara (pe cineva) nereușit, căzut la examen; a nu-l promova. *Bravo! are dreptate elevul, și-l respinge! profesor de buchi, iar nu de facultate.* DELAVRANCEA, T. 217, cf. BUL. FIL. V, 205.

4. (Rar, complementul indică sentimente, porniri) A înăbuși, a refula. *Ținînd și respingînd în el orice semn al supărării, se îngriji dis-de-dimineață și de aproape de tot ceea ce privea ospățul.* SADOVEANU, O. X, 140.
— Scris și: *răspinge.* — Prez. ind.: *resping.*
— Pref. *res-* + [în]**pinge.** Cf. it. respingere.

RESPÍNGERE s. f. Acțiunea de a respinge și rezultatul ei.

1. Cf. respinge **(2).** *Duce-ți-l înapoi . . . porunci el șoptit, c-un gest de respingere.* SADOVEANU, O. XI, 170.

2. Cf. respinge **(3).** *Sînt alții însă, impacienți, care nu pot să rabde decît . . . pîn' la două respingeri.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 184, cf. DDRF, ALEXI, W. *Poziția înaintată a lui Ibrăileanu a însemnat respingerea estetismului, a ruperii operei de artă de viață.* V. ROM. septembrie 1954, 182. *Un merit al cărții . . . constă . . . în respingerea consecventă a orcărui dogmatism.* S mai 1960, 92. ✦ Dezgust, repulsie. *Zaharia Duhu simți din nou pentru fostul lui camarad de școală respingerea și dușmănia care-l încercau de cîte ori dăduse ochii cu el în ultimii ani.* C. PETRESCU, R. DR. 177. *Cantacuzin încerca față de această arahnidă o respingere fizică.* SADOVEANU, O. XI, 450.

3. (Fiz.) Exercitare a unei forțe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită; repulsie **(2).** *Între două corpuri încărcate cu sarcini electrice de același nume se exercită o respingere.* DL, cf. DM.
— Pl.: *respingeri.*
— V. **respinge.**

RESPÍNTE s. f. v. **răspîntie.**

RESPÍNTEN s. n. v. **răspîntie.**

RESPÍNTENE s. f. v. **răspîntie.**

RESPÍNTIE s. f. v. **răspîntie.**

RESPÍNTINI subst. pl. v. **răspîntie.**

RESPÍNȚI s. f. pl. v. **răspîntie.**

RESPÍR s. n. (Rar) Respirație **(1).** *Se văd, stau muți, pe buză respirul lor înghețată.* COȘBUC, P. II, 202.
— Postverbal al lui **respira.**

RESPIRÁ vb. I. **1.** Intranz. A introduce în plămîni, prin inspirație, aer din atmosferă și a elimina, prin expirație, aerul din plămîni, încărcat cu bioxid de carbon; a răsufla **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D. *Tot ce respiră-l liber, a tuturor e lumea.* EMINESCU, O. I, 24. *Cobor geamul, aplecîndu-mă să respir.* CARAGIALE, O. II, 99. *E viu încă . . . , respiră și tresare.* MACEDONSKI, O. I, 264. *Ascult, privesc, respir cu lăcomie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 79. *Cînd gura ta zîmbește, Eu nici să mai respir nu pot.* COȘBUC, P. II, 218. *El tăcu respirînd din adînc.* AGÎRBICEANU, A. 215. *Caii moldovenești . . . pot ține la drumuri lungi, respirînd mai ușor decît alte animale de soiul lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 36. *Profesorul își ridică pieptul și respiră profund.* GALACTION, O. A. I, 55. *Deodată respiri mai larg și te ridici cu brațele în lături.* TEODOREANU, M. U. 86. *Dădu capul pe spate și respiră ca un om care-a urcat în fugă peretele unei prăpăstii.* C. PETRESCU, Î. II, 19. *Cînd revăzu pe moș Costache întins pe spate, respirînd greu, uită de toată dușmănia.* CĂLINESCU, E. O. II, 164. *Nu auzi pe nimeni respirînd.* STANCU, R. A. V, 288. *Închide ochii și începe să respire adînc.* H. LOVINESCU, T. 177. *Marin căzu într-un somn de plumb și oamenii crezură că a murit, dar el abia respira.* BARBU, P. 203, cf. ALR II/I MN 36, 2 202/386, 682, 886, 987, ALRM II/I h 116. ◇ Fig. *Ca tot ce a ieșit din pana lui Bălcescu, și această descriere . . . respiră în înălțătoarea atmosferă morală a scrierilor lui.* VIANU, A. P. 41. [Apele] *se revarsă respirînd, eliberate de ritmul cumplit al coborîrii.* BOGZA, C. O. 101. *Cum se bucurau rădăcinile Care pașnic respiră și cresc . . .* ISANOS, Ț. L. 23. *Grivița, de obicei plină de lume, parcă mai respira.* BARBU, P. 135. ◇ Refl. (Regional) *Se răspiră sufletu, plămînile.* ALR II 2 202/520. ✦ Tranz. A inhala (aer) în plămîni, a inspira. *Respirează aer curat.* ALBINEȚ, M. 50. *Nu respir alt aer decît suflarea dumitale.* CR (1848), 20³/41. *Sănătatea, viața, aerul ce-l răspirăm.* CALENDAR (1850), 13/25. *Aci venia toți Bucureștii . . . să respire aerul cel trăitor.* BOLLIAC, O. 214. *Sînt fericit de a respira dulcele aer al țării.* ALECSANDRI, S. 205. *Să ne-oprim să respirăm Aerul suav și dulce.* MACEDONSKI, O. I, 238, cf. REBREANU, R. I, 159. *Să-i dăm să respire puțin eter.* GALACTION, O. A. I, 114. *Îmi place mult să respir . . . aerul sărat al mării.* CAMIL PETRESCU, T. II, 225. *Ieșea în grădinița din față ca să respire aerul curat și rece.* BART, E. 145. *Plutește un aer rece Adesea-împrăștiat și respirat De oamenii care mai sînt în viață.* LABIȘ, P. 115. *Arsenie . . ., cînd respiră aerul rece de afară, își reveni.* BARBU, P. 292. ◇ Refl. pas. (Învechit) *Aerul se respiră seau se răsuflă (adică se înghite și se scoate afară).* CORNEA, E. I, 179/9. ✦ Tranz. A expira. (Fig.) *Dealurile păduroase care o strîng la mijloc respirau . . . un abur ușor și albăstrui.* GALACTION, O. 204. ◇ Expr. **A-și respira sufletul** = a înceta de-a mai trăi, a muri. *Înființătorul primului ziar românesc . . ., cel mai mare prozatst român, și-a respirat sufletul obosit.* F (1872), 237.
2. Intranz. Fig. A-și reveni după o emoție, o grijă, un efort; a se simți ușurat, a răsufla **(2).** *După ce trece Podul Iloaiei, . . . călătorul respiră mai ușor.* NEGRUZZI, S. I, 191. *Flăcăul respiră adînc și ușurat.* REBREANU, I. 93. *Respiră mai mulțumită.* BASSARABESCU, V. 102. *Radu Comșa respiră într-un început de împăcare cu viața.* C. PETRESCU, Î. II, 242.
3. Tranz. Fig. A răspîndi, a împrăștia, a degaja. *Iubesc mai bine un zgomot ce respiră veselia decît amorțeala nelucrării.* LĂZĂRESCU, S. 9/7. *Sînt unele* [hîrtii] *pline de bănuieli, de acuzări și de invective; altele care respiră ură și invidie.* GHICA, A. 5. *În genere însă camera respira eleganță fină și artistică.* EMINESCU, G. P. 90. *Toată ființa lui respira o nemărginită bunătate.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 11. *Scrierile unuia . . . vor respira energie, sănătate, ale altuia, moliciune.* GHEREA, ST. CR. II, 23. *Era așa de tînăr și de voinic, respira atîta sănătate.* D. ZAMFIRESCU, A. 7. *Nemulțumirea . . . , revolta ce respiră poezia sa erau de ajuns pentru ca Eminescu să fie calificat . . . ca socialist.* IBRĂILEANU, SP. CR. 205. *Cîntecul muzicii, lumina feerică . . . , mișcarea invitaților, respirau veselie.* BASSARABESCU, S. N. 147. *Scrisoarea domnului Mihai Sufu către țarul Alexandru respiră mai puțină încredere decît a lui Ipsilanti.* OȚETEA, T. V. 183. *Nimic nu e primitiv și barbar, totul respiră maturitatea plastică.* CĂLINESCU, C. O. 160. *Toderiță respira o sănătate robustă.* VORNIC, P. 9. *Întreaga istorie a civilizației respiră idei.* T septembrie 1966, 94. ◇ Intranz. *Din toate manifestările intelectuale, morale și artistice ale acestor clase, respiră un aer greoi de descompunere.* IONESCU-RION, C. 109. *De pretutindeni în opera sa respiră aerul de țară.* CĂLINESCU, E. 52. *Din tot ce spune, respiră o dragoste nemărginită pentru vrednicul oștean al acestui pămînt.* SADOVEANU, O. VI, 474.
— Prez. ind.: *respir*, pers. 3 și (învechit) *respirează.*
— Și: (învechit și regional) **răspirá** vb. I.
— Din fr. **respirer,** lat. **respirare.**

RESPIRÁBIL, -Ă adj. (Despre aer) Care poate fi inspirat. Cf. I. GOLESCU, C. *Aerul . . . va fi respirabil.* MAN. SĂNĂT. 20/21, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ◇ Fig. *Atmosfera morală ajungea respirabilă.* GALACTION, O. A. I, 53.
— Pl.: *respirabili, -e.*
— Din fr. **respirable.**

RESPIRÁRE s. f. (Rar) Respirație **(1).** *Un abur tare, îmbătător îmi înecă respirarea.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 39. *Nu-și mai putea ține respirarea.* BUJOR, S. 141. *O tăcere nu se știe cum a venit, Și respirări oprite . . .* BACOVIA, O. 230. ◇ Fig. *Nu se mai aude decît respirarea puternică a mașinei și fîșîitul somnoros al apei.* VLAHUȚĂ, R. P. 13. ✦ Boare, adiere. *Respirarea cea de ape îl îmbată ca și sara.* EMINESCU, O. I, 152. *Ce grădini suflau în ziua aceea respirarea lor ferice peste simțirea ei.* GALACTION, O. I, 181, cf. DL, DM.
— Pl.: *respirări.*
— V. **respira.**

RESPIRATÓR, -OÁRE adj. Care ține de respirație **(1),** privitor la respirație; care folosește la respirație. *Căile respiratoare.* MAN. SĂNĂT. 106/13. *Cînd se introduce în organele respiratorii, corpul acesta produce un fel de îmbătare.* MARIN, PR. I, 119/24, cf. ALEXI, W. *O scădere a capacității respiratorii.* PARHON, B. 37. *Mușchii respiratori pot fi și ei interesați.* BELEA, P. A. 127. *Se obține o imobilizare parțială a mișcărilor respiratorii ale plămînului.* ABC SĂN. 102. *O fetiță . . . intrase într-o insuficiență respiratorie acută.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 523. ◇ *Aparat respirator* (sau *respiratoriu*) = sistem de organe care asigură respirația. Cf. TURNESCU, MED. OP. 7ᵀ. *Resuscitare respiratorie* v. resuscitare. ✦ Fig. Care respiră **(3),** care emană. *Deșert nelocuit și bălți respiratoare de morburi și moarte.* BARIȚIU, P. A. I, 455.
— Pl.: *respiratori, -oare.* — Și: **respiratóriu, -ie** adj.
— Din fr. **respiratoire.**

RESPIRATÓRIU, -IE adj. v. **respirator.**

RESPIRÁȚIE s. f. **1.** Proces fiziologic care constă în schimbul de gaze (absorbirea oxigenului din atmosferă și eliminarea bioxidului de carbon) între organismele vii și mediul înconjurător; acțiune rit-

mică și mecanică prin care animalele superioare realizează acest schimb; răsuflare **(1)**, (rar) respir, respirare. *Respirația, adecă răsuflarea.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/6, cf. LB. *Respirația lină, nesilită.* ALBINEȚ, M. 44. *Organe a respirației.* CAIET, 74r/9. *Respirațiunea animalelor.* BARASCH, I. 61, cf, POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *El urmă mai departe, rar, de-abia vorbind, cu respirația scurtă.* D. ZAMFIRESCU, R. 57. *Sînii se ridicau și coborau odată cu respirația.* C. PETRESCU, Î. I, 28. *Mulță vreme nu auzi decît cadența unei respirații.* TEODOREANU, M. II, 193. *Și toți, îngrămădiți la probă ca o turmă speriată, mulți și palizi, cu respirația tăiată privesc țintă înainte la orizont.* BART, S. M. 38. *Relația ce există între combustie și respirație.* MACAROVICI, CH. 6. *Mi-a trebuit . . . un sfert de oră ca să-mi reglez respirația.* PREDA, R. 38. *Nu primi răspuns de nicăieri. Se auzea numai șuierul grăbit al respirațiilor.* V. ROM. martie 1954, 38. *Lumina . . . intensifică respirația pielii.* BELEA, P. A. 195. *În timpul respirației diametrele toracelui se modifică.* ABC SĂN. 357. ◇ F i g. *Locomotiva gîfîia rar, extenuată. Printre respirațiile ei dominatoare, glasurile oamenilor ce coborau din vagoane . . . umpleau cuprinsul gării.* REBREANU, R. I, 16. *De mirare parcă-și ține Vîntul respirația.* TOPÎRCEANU, B. 51. *După ora două, nu s-a mai auzit decît respirația domoală a orașului adormit.* BOGZA, M. S. 10. *Auzi respirația zărilor? Auzi cum îmbătrînesc munții?* s februarie 1961, 15. *Cu respirația ei adîncă și largă, a vorbit lumii Dunărea despre noi.* CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6. ◇ *Respirație artificială* v. a r t i f i c i a l. ◇ E x p r. **A i se tăia** (cuiva) **respirația** v. t ă i a. ✦ Aerul expirat; suflare. *Trei capete erau aplecate cu respirațiile fierbinți amestecate.* C. PETRESCU, Î. I, 120. *Îi simt respirația fierbinte.* SAHIA, N. 20. *Florile de seră cele mai scumpe se ofilesc în camera la într-o secundă. Ca un abur, ca o respirație.* SEBASTIAN, T. 354. *Obrajii lui Dănuț ardeau, ca și respirația.* TEODOREANU, M. II, 16. *Pe geam aburul respirației comune așezase o perdea netransparentă aproape.* BARBU, P. 46.

2. F i g. (Fiind vorba despre o operă, un studiu etc.) Răspîndire, degajare (a unor sentimente, idei). *O linie dominantă a piesei o constituie respirația ei profund umanistă.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 2/5. ◇ Loc. a d j. **De largă** (sau **scurtă**) **respirație** = de amploare mare (sau redusă). *Izbucnirile lirice de scurtă respirație, ceșoase.* CONTEMP. 1950, nr. 178, 4/5. *Există termeni mai proprii pentru definirea respectivei categorii: „roman amplu", „roman de largă respirație".* ib. 1963, nr. 869, 3/7.

— Pl.: *respirații.* — Și: (învechit) **respirațiúne, respirăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

— Din fr. **respiration,** lat. **respiratio, -onis.**

RESPIRAȚIÚNE s. f. v. **respirație.**

RESPIRĂCIÚNE s. f. v. **respirație.**

RESPÍRIU s. n. (Latinism) Răgaz, repaus. *Să lase oficirilor respiriu numai de două zile spre a regula în cîtva ceteie.* BARIȚIU, P. A. II, 289.

— Lat. **respirium.**

RESPÍCĂ s. f. v. **reclpisă.**

RESPÎNTIÁȘ s. m. v. **răspîntiaș.**

RESPÎNTIE s. f. v. **răspîntie.**

RESPLENDÁ vb. I. I n t r a n z. (Franțuzism rar) A străluci. *Și-n ochii-i . . . viitorul resplendă radios.* ALECSANDRI, P. III, 500.

— Prez. ind. pers. 3: *resplendă.*

— Din fr. **resplendir.**

RESPONDÉNȚIE s. f. v. **corespondență.**

RESPONSÁBIL, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Și substantivat) (Persoană) care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt; răspunzător **(2)**. *Fiecare esle responsabil de ramul economiei ce i s-au încredințat.* I. IONESCU, F. 13/26, cf. ROM. LIT. 261[1]/12. *Îngrijitorul va fi responsabil pentru aceasta.* PARAB. 16/17. *Redactor responsabil.* DÎMBOVIȚA (1858), 1/3. *Înțelege că sînt responsabil de reputația doamnei.* ALECSANDRI, T. 1 280. *Clientul meu nu e responsabil, pentru că n-a știut ce face.* CARAGIALE, O. IV, 108. *Responsabilă e numai viața.* C. PETRESCU, Î. II, 109. [Scriitorii] . . . *au avut un contact strîns cu Ibrăileanu, responsabil pentru multe din aspectele operelor lor.* RALEA, S. T. III, 216. *De nepăsarea asta nu sînt responsabil.* H. LOVINESCU, T. 269. *Oamenii au o mentalitate nouă, se simt responsabili față de societate și de cei din jur.* s februarie 1961, 11.

2. S. m. și f. (De obicei urmat de determinări care indică felul, natura responsabilității) Persoană care este însărcinată cu o funcție de conducere, care are o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredințat o responsabilitate. *Le trebuia o responsabilă de vagon pentru că responsabila care venea de la Iași s-a îmbolnăvit pe drum.* V. ROM. martie 1954, 57. *Direcția școlii antrenează în asistențele sale la lecții . . . și pe responsabilii comisiilor metodice.* GÎ 1961, nr. 637, 4/5, cf. CL 1968, 315. *Responsabilul cantinei, contabilul și bucătarii au găsit imediat o explicație.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 515.

— Pl.: *responsabili, -e.* — Și: (regional) **răsponsábil, -ă** (FD III, 193), **răspunzábil, -ă** (CHEST. V 24/29) s. m. și f.

— Din fr. **responsable.**

RESPONSABILITÁTE s. f. Obligația de a efectua un lucru, de a răspunde **(5)**, de a da socoteală de ceva; răspundere **(4)**. *Să se facă în scris în ce i se mărginește . . . responsabilitatea pentru greșele* (a. 1827). URICARIUL, VII, 98. *Iată sarcina și responsabilitatea profesorilor.* GENILIE, G. IX/8. *Își ia asupră o mare responsabilitate.* MAN. SĂNĂT. 8/20. *Responsabilitatea miniștrilor.* DÎMBOVIȚA (1858), 222[3]/36. *Să luăm asupră-ne o așa mare responsabilitate . . . ?* ALECSANDRI, S. 19. *Responsabilitatea individului dispare.* MAIORESCU, L. 81. *Ce crede el! Că tot așa o să meargă viața, fără cultură și responsabilitate?* ARGHEZI, C. J. 30. *Regele se mulțămi să surîdă enigmatic, deoarece miniștrilor le incumbă toate responsabilitățile.* SADOVEANU, O. XI, 661. *Toate acestea presupun maturitate spirituală și responsabilitate etică.* CONTEMP. 1958, nr. 589, 6/3. *Responsabilitatea colectivă față de crimă.* PANAITESCU, O. Ț. 211. ✦ Funcția, sarcina de responsabil **(2)**. *O prudență înnăscută . . . îl îndemna să fugă de mari responsabilități.* CĂLINESCU, S. 515. *I s-a încredințat responsabilitatea resortului cultural.* DL.

— Pl.: *responsabilități.*

— Din fr. **responsabilité.**

RESPUBLICANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Republican[2] **(1)**. *Statornicirea statului respublicaniceșc.* MOLNAR, I. XIX/6.

— Pl.: *respublicaniceșți.*

— Din germ. **republikanisch,** refăcut în prima parte după lat **respublica.**

RESPÚBLICĂ s. f. v. **republică.**

RESPUNDÉNȚĂ s. f. v. **corespondență.**

RESPUNDÉNȚIE s. f. v. **corespondență.**

RESPÚNS s. n. v. **răspuns[2].**

REST s. n. **1.** Ceea ce rămîne dintr-un tot după ce s-a luat cea mai mare parte; (învechit) rămas[2] **(II)**, (prin Transilvania) mărădic **(II 1)**. *Ca să-m poată aduce lucru și lipsa mea și restu care cu aducerea marfi*[i] *întîi nu s-au ridicat* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 157. *Din patru-om vinde doi Ș-om tocmi plugu-amîndoi: Și cu restu de pe boi Vom trăi halal de noi.* ȘEZ. I, 176.

2. Ceea ce rămîne de executat dintr-o lucrare, dintr-o acțiune după ce o parte a fost terminată. *Ce mi-ar folosi un rest de viață dacă ai muri tu?* ALECSANDRI,

T. I, 436. *Restul drumului l-am făcut furat de gînduri, cu puşca în spate.* C. PETRESCU, s. 27. ✦ Parte dintr-o perioadă de timp care nu s-a scurs încă. *Dacă scoatem cele zece ceasuri ale reparaţiei şi căutăm întrebuinţarea ce face el de restul zilei, iată la ce trist rezultat ajungem.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 195. *Eu numai iarna sînt bucureştean . . . , restul anului stau la ţară.* REBREANU, R. I, 20. *Toţi vor petrece restul nopţii acolo.* CAMIL PETRESCU, T. II, 425. *De ce-ntr-al dragostei portic Eu liniştirii să-i ridic litanii Cînd restul vieţii mele nu-i ridic . . .?* LABIŞ, P. 266. *A păstrat-o tot restul vieţii.* ş februarie 1960, 51.

3. (Mai ales la pl.) Ceea ce rămîne dintr-un tot care a fost distrus, consumat, lichidat în cea mai mare parte; rămăşiţă **(1)**. Cf. NEGULICI. *Văzu resturile podului lui Traian.* NEGRUZZI, S. I, 203. *Cît despre agatîrşi, resturile limbei lor sînt aproape nule.* XENOPOL, I. R. I, 39. *Umplură numaidecît curtea, . . . începînd să ricăie prin resturile de nutreţe.* AGÎRBICEANU, A. 56. *Pe capac, o solniţă veche, de lemn, cu resturi de sare negricioasă.* BASSARABESCU, V. 152. *Trase două fumuri pînă la carton şi aruncă restul.* C. PETRESCU, Î. I, 90. *Majoritatea sînt zdrenţeroşi şi unii mai poartă resturi de haine militare.* SAHIA, N. 16. *Resturile unui vagon de tramvai, spart de o explozie, stăteau rînduite cu grijă într-o parte.* V. ROM. mai 1957, 37. *Avionul zboară deasupra resturilor unui pod dinamitat în timpul războiului.* ş iunie 1960, 72. *Resturile alimentare sînt evacuate.* ABC SĂN. 127. (Glumeţ) *O cucoană, . . . purtînd pe vîrful capului un rest de pălărie, tîrguia lucruri fine.* BRĂESCU, A. 9. ✧ Fig. *Mai are ea niscai resturi de frumuseţă?* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 473. *O faţă . . . avea pe faţă un rest de rîs imobilizat.* IBRĂILEANU, A. 137. *Îl pusei să stea în bătaia focului . . . stăpînit de un rest de bănuială.* GALACTION, O. 85. *Bine, bine — zise ea, cu un rest de orgoliu —, s-o văd şi eu cine este.* CĂLINESCU, E. O. I, 191. *Politeţea spaniolă e un rest al romantismului, persistent încă.* RALEA, S. T. I, 317. ✦ Deşeu. *Croind* [pielea], *el alegea la o parte resturile, ca să le aibă la îndemînă pe cînd vine Bobocel, care-şi făcea fel de fel de jucării din ele.* SLAVICI, N. I, 221, cf. NICA, L. VAM. 211.

4. Parte dintr-un tot care rămîne în afara celei care interesează. *Un salon, o sală de mîncare, o bibliotecă . . . Restul se compunea din nouă camere mici.* BOLINTINEANU, O. 413. *În Constantinopol nu se mai constată o viaţă intelectuală grecească şi nici în restul Turciei europene.* IORGA, L. I, 26. *Restul lumii pentru dînsul parcă nici nu mai exista.* REBREANU, I. 186. *O linte de oţel ceva mai înaltă decît restul materialului tipografic.* V. MOLIN, V. T. 26. *El este aci şi atît: restul nu mai are nici un interes.* C. PETRESCU, Î. II, 229. *Îţi stă la dispoziţie restul palatului şi grădina.* CAMIL PETRESCU, T. III, 403. *Îi aduc actul redactat. O semnătură numai şi restul mă priveşte pe mine.* CĂLINESCU, E. O. I, 101. *În restul manifestărilor lingvistice, intenţia tranzitivă şi reflexivă se găsesc deopotrivă la lucru.* VIANU, A. P. 17. *Prin peretele subţire ce despărţea nacela aparatelor de bord de restul avionului, se auzeau gemetele repetate ale răniţilor.* BARBU, P. 350. ✧ Loc. adv. **În rest** = în afară de obiectul în discuţie; încolo. *Purta pe cap obişnuita gambetă a preoţilor eleganţi, dar în rest hainele-i stăteau alandala.* V. ROM. martie 1954, 61.

5. Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulţi decît suma cuvenită. *Scoate o rublă, o dă băiatului şi-l zoreşte să-i aducă restul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Numără restul cu minuţiozitate de provincial venit în capitală cu buget limitat.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Bărbaţi, femei, copii . . . primesc bani, dau rest.* SADOVEANU, O. IX, 233.

6. Plată neachitată în termen; restanţă. *Viţelul i-l luase pîrcălabul, pentru bir, rest din iarnă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 53.

7. (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferenţă; (învechit) rămăşiţă **(5)**, restanţă **(3)**. *Cela ce, după scoaterea minuendusului, rămîne să numească restul sau deschilinarea.* ARITM. (1805), 26/10, cf. STAMATI, D. *Restul unei scăderi nu se schimbă dacă adunăm la scăzut şi la scăzător un acelaşi număr.* CLIMESCU, A. 46, cf. CULIANU, A. 15. ✦ Partea care rămîne nedivizată la o împărţire şi care, adăugată produsului dintre împărţitor şi cît, ne dă deîmpărţitul. Cf. CLIMESCU, A. 49.

— Pl.: *resturi* (şi învechit, neobişnuit) *reste.*

— Din germ. **Rest**, fr. **reste**, ngr. ῥεστον.

RESTABILÍ vb. IV. **1.** Tranz. A stabili din nou, a readuce în starea de la început (sau în alta mai bună); a reîntrona, a reînnoi, a restatornici, (învechit) a restitui **(2)**. Cf. CALENDARIU (1794), 35/7. *Restabiliră statul lor.* MAG. IST. I, 50/1. *A restabili . . . o înţelegere.* TIMPUL (1856), nr. 4, supl. 1[3]/62. *Să restabilească ordinea legală sub căimăcămia unui boier.* BOLINTINEANU, O. 262. *Restabileşti ordinea în afaceri.* CARAGIALE, O. IV, 294. *Adela . . . a restabilit situaţia.* IBRĂILEANU, A. 204. *Restabili oarecare ordine în căpiţa de păr.* C. PETRESCU, Î. I, 231. *Era o încercare disperată de a restabili echilibrul sub focul inamicului.* BRĂESCU, V. A. 162. *Conflictul părea tranşat, ordinea şi siguranţa portului restabilită.* BART, S. M. 89. *După plecarea noastră, a luat măsuri şi a restabilit legătura.* STANCU, R. A. I, 131. *Menirea acestor comisii este de a restabili înţelegerea.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693. ✧ Refl. *Liniştea s-a restabilit iară.* CR (1846), 43[2]/22. (Refl. pas.) *Ar fi timp a se restabili odată măsura lucrurilor.* MAIORESCU, CR. I, 231. *Se restabileşte învoiala, restituindu-se proporţia din cheltuială.* BUL. COM. IST. II, 261. *Legătura cu masele se restabilea.* V. ROM. ianuarie 1954, 114.

2. Refl. (Despre persoane) A-şi reface sănătatea, a se întrema; (despre sănătate) a se îmbunătăţi, a se reface. *Sănătatea i se restabilea.* HELIADE, D. J. 161/1. *Sănătatea domnului comite s-a restabilit.* SADOVEANU, O. XI, 162. *Prin odihnă îndelungată şi bună îngrijire se va restabili.* CĂLINESCU, S. 816.

3. Tranz. A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originală. *E de datoria editorului să consulte şi originalul sau izvoarele care l-ar putea pune pe cale de a restabili textul greşit transmis.* BUL. COM. IST. I, 54. *Cercetătorii . . . le-au descifrat, pagină cu pagină, pentru a restabili textul.* STANCU, U.R.S.S. 30.

— Prez. ind. : *restabilesc.*

— Pref. *re-* + **stabili** (după fr. *rétablir*, lat. *restabilire*, it. *ristabilire*).

RESTABILÍRE s. f. Acţiunea de a (se) restabili şi rezultatul ei.

1. Readucere în starea de la început; reaşezare, restatornicire, restituţie. Cf. restabili **(1)**. Cf. ŞĂINEANU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ai conspirat pentru restabilirea regalităţii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 603. *Poarta să consimtă la restabilirea domniilor pămîntene.* OŢETEA, T. V. 336. *Restabilirea naturii pure prin civilizaţie este gîndul ce l-a inspirat pe Rousseau şi pe adepţii lui.* s mai 1960, 85.

2. Însănătoşire, întremare; refacere. Cf. restabili **(2)**. Cf. ŞĂINEANU. *Luarea tuturor măsurilor în vederea păstrării şi restabilirii forţelor bolnavului.* BELEA, P. A. 194.

3. Reconstituire. Cf. restabili **(3)**. *Restabilirea originalului pe baza mss.* BUL. COM. IST. I, 51. *Restabilirea, după textele autentice, a pasajelor tătate.* STANCU, U.R.S.S. 107.

— Pl.: *restabiliri.*

— V. **restabili.**

RESTABILÍT, -Ă adj. (Rar; despre persoane) Însănătoşit, întremat, refăcut. *A fost . . . aproape restabilit.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 246. *Nu era îndestul restabilită ca să îndrăznească a ieşi pe viscol.* SADOVEANU, O. VIII, 206.

— Pl.: *restabiliţi, -te.*

— V. **restabili.**

RESTÁNT, -Ă adj. **1.** Care a rămas (de pe urma cuiva sau a ceva). *Credeam că poate sînt tot arestări restante din 1849.* BARIŢIU, P. A. II, 722. *Literele restante.* ELEM. ALG. 194/22, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lavoisier . . .*

a constatat că, la arderea metalelor, calcele metalice restante sînt mai grele decît metalele înaintea arderii. MAIORESCU, L. 13.

2. Rămas în urmă; întîrziat. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Ordonanță de plată restantă.* DL.

— Pl.: *restanți, -te.*

— Din fr. **restant,** germ. **restant.**

RESTÁNȚĂ s. f. **1.** Plată (în special impozit) neachitată la termen; rest **(6),** (învechit și popular) rămășiță[1] **(2).** *Pe la blagoveștenii să-i strîngi toți bani*[i], *fără țîră de rîștanție* (a. 1748). IORGA, S. D. XIII, 137. *Rămîneau pe drum pentru restanțele mari de chirie.* AGÎRBICEANU, A. 233. *Plătești acum restanțele, care sînt mai urgente, și pe anul ăsta te las pînă după secere.* PREDA, M. 156. *Încasarea restanței de salariu i se părea extrem de îndepărtată.* T. POPOVICI, S. 179. ◇ Loc. adj. **În restanță** = restanțier. *Preuții în restanță cu plata să fie păsuiți.* SBIERA, F. S. 405. *Îi ceru cu energie să înceapă îndată punerea sechestrului la cei în restanță cu plata dărilor.* REBREANU, I. 234.

2. Lucru, lucrare în întîrziere. DL, DM. ✦ Examen care n-a fost trecut la termenul fixat. ib.

3. (Mat.; învechit) Diferență, rest **(7).** *Ce mai rămîne după ce s-au scos subtraendul din minuend . . . se zice: remășiță, reștanție sau osebire.* ȘINCAI, Î. 17/15.

— Pl.: *restanțe.* — Și: (învechit) **restánție** (IORGOVICI, O. 68), **reștánție** (pl. *reștanții* LB), **răștánție,** (regional) **răstránție** (COMAN, GL.) s. f.

— Din lat. **restantia, it. restanza.** — Pentru **reștanție, răștanție,** cf. magh. r e s t á n c i a.

RESTÁNȚIE s. f. v. **restanță.**

RESTANȚIÉR, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care a rămas în urmă cu o plată. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Și-aminase, cu de la sine putere, strîngerea cotelor de la restanțieri.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 478. ✦ (Despre studenți) Care nu și-a promovat examenul la termenul fixat. Cf. IORDAN, L. R. 310.

— Pronunțat: *-ți-er.* — Pl.: *restanțieri, -e.*

— **Restanță** + suf. *(-i)er.*

RESTATORÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A statori din nou; a restatornici. *Legile fundamentale restatorite prin înalta diplomă din 20 octobre 1860.* BARIȚIU, P. A. III, 427.

— Prez. ind.: *restatoresc.*

— Pref. *re-* + **statori,** calc după lat. *restabilire.*

RESTATORNICÍ vb. IV. T r a n z. A statornici din nou, a restabili (în forma sau în situația de mai înainte); (învechit) restitui, (învechit, rar) a restatori. *Să mi se restatornicească cinstea!* HELIADE, AMF. 72/3. *Vasile Lupu . . . restatornici în țară pacea și buna orînduială.* ASACHI, S. L. II, 5. *Zamoisky să-l ajute pe Sigismund din toate puterile cu bani și oameni, spre a-l restatornici pe tron.* BĂLCESCU, M. V. 423. *Slobozi o sinodicească carte, iscălită de tot soborul, prin care . . . restatornicește vechea legiuire a țării.* NEGRUZZI, S. I, 241. *Restatorniciți conservatoriul de musică din Iași, ca copiii sermanilor se poată și ei învăța musica* (a. 1876). URICARIUL, X, 272. *Acest drept al țărei a fost restatornicit de cîte ori s-a întîmplat ca el să se calce.* ODOBESCU, S. II, 10. ◇ R e f l. *Este toată nădejdea ca să se restatornicească în sfîrșit liniștea.* CR (1830), 196[1]/45. *Liniștea se restatornicește.* NEGRUZZI, S. I, 293. ◇ R e f l. p a s. *Am văzut restatornicindu-se domniile românești și drepturile patriei.* HELIADE, O. II, 414. ✦ (Rar) A reabilita. (R e f l. p a s.) *Falitul va putea să se restatornicească și după moartea sa.* TDRG.

— Prez. ind.: *restatornicesc.*

— Pref. *re-* + **statornici.**

RESTATORNICÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e s t a t o r n i c i și rezultatul ei; restabilire. *După restatornicirea păcei, altă dorință nu are decît a o păzi.* AR (1830), 26 bis[1]/49. *Limba sîrbească . . . s-au înlăturat de către cea română, și spre a grăbi restatornicirea ei în drepturile sale, curtea legiuise ca o îndatorire neapărată de a vorbi și a se scrie românește.* ASACHI, S. L. II, 13, cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *restatorniciri.*

— V. **restatornici.**

RESTATORNICITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care restatornicește, care restabilește. *Restatornicitoriul domniei românilor în Dacia Transalpină.* ASACHI, S. L. II, 45, cf. POLIZU.

— Pl.: *restatornicitori, -oare.* — Și: **restatornicitóriu, -oáre** s. m. și f.

— **Restatornici** + suf. *-tor.*

RESTATORNICITÓRIU, -OÁRE s. m. și f. v. **restatornicitor.**

RESTAURÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică o clădire, un monument de artă etc.) A reface, a reconstitui în forma inițială; (învechit și regional) a meremetisi **(1).** Cf. STAMATI, D. *Se-nălțară în Roma forul lui Traian cu toate edificiele decorative din prejuru-i: portice, bibliotecă, templu . . . , la capul căii Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf.* ODOBESCU, S. III, 72. *Eu știu cînd a fost clădită și de cîte ori a fost restaurată o biserică.* C. PETRESCU, C. V. 351. *Au restaurat zidurile, au înălțat turnuri nouă de piatră ale căror urme se văd și-acum.* SADOVEANU, O. X, 427. *Palatul fusese restaurat în 1832 de soția banului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 306. ◇ R e f l. p a s. *Se restaură monastirea Putna cu totul.* CALENDAR (1857), 75/29. *Casa banului bătrînul s-a restaurat de fiul său cel d-al cincilea.* GHICA, S. 494. *A hotărît . . . să se restaureze casa.* STANCU, U.R.S.S. 44. ◇ (Prin analogie; cu complementul „limbă") *Au vestit și descoperit că Ardealul în veacul trecut au restaurat limba. Cine zice restaurat nu zice creat; restaurat se înțelege a se întocmi un lucru ce-au fost.* RUSSO, S. 64.

2. T r a n z. A instaura din nou un suveran, o dinastie, o formă de guvernămînt abolită etc.; a reinstaura. *În aceeași constituțiune era și . . . autonomia principatului restaurată.* BARIȚIU, P. A. II, 519. *Legiștii nu caută atît să înoveze, cît să restaureze vechile instituții și să le adapteze nevoilor necesități ale timpului.* OȚETEA, R. 87. ✦ A reintroduce. *După opt-nouă secole de întrerupere, studiul limbii grecești a fost restaurat.* OȚETEA, R. 209.

3. R e f l. F i g. (Franțuzism) A-și restabili forțele, a recăpăta puteri, a se întrema. *Avem . . . puțină brînză și fructe și-un pateu rece de pasere . . . Încercînd a te restaura, te rog să binevoiești a asculta unele din plîngerile și suferințile noastre.* SADOVEANU, O. X, 102. ✦ A ajunge la o situație mai bună; a se înviora, a se redresa. *O mare parte din poporul țăran apucase a se restaura în cei zece ani și a înainta binișor.* BARIȚIU, P. A. III, 27. ✦ A reveni la starea dinainte, a se reface. *Dacă timpul distruge tot fără milă, cel puțin memoria vie se restaurează pe cît se poate.* GHICA, S. 493.

— Prez. ind.: *restaurez* și (neobișnuit) *restáur* (BARIȚIU, P. A. II, 18).

— Din fr. **restaurer,** lat. **restaurare.**

RESTAURÁNT s. n. Local public unde se consumă, contra plată, mîncăruri și băuturi; (învechit) restaurație[1]. *Aci sînt restaurantele, cafeurile.* CR (1846), 28[1]/4. *Mă-ntorc, demoralizat cu desăvîrșire, în restaurant.* CARAGIALE, O. II, 203. *Ședea singur la o masă din restaurantul lui Iordache.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 224. *Radu Comșa intră în restaurant să-și încălzească stomahul cu un ceai fierbinte.* C. PETRESCU, Î. II, 200. *Se uită cu coada ochiului la tine într-un restaurant.* SEBASTIAN, T. 379. *La fiecare colț de drum — un restaurant cochet unde te poți opri.* SADOVEANU, O. IX, 253. *Ai restaurante, hoteluri și o sumedenie de case închise.* ARGHEZI, B. 18. *Ieși în oraș din ce în ce mai des, mîncă în restaurante, merse cu colegii la berării.* CĂLINESCU, E. O. I, 242. *Grădina restaurantului era plină de orășeni.* STANCU,

R. A. II, 57. *Știa că restaurantul ... avea și el telefon.* DEMETRIUS, A. 78. *Stă la masă într-o braserie sau într-un restaurant.* PREDA, R. 43. ◇ *Vagon-restaurant* = vagon atașat unui tren de persoane în care se servește mîncare și băutură. *Vedeți din fereastra vagonului-restaurant, pe perspectiva dogorîtă și mănoasă, cîte un snop, pus în picioare.* GALACTION, A. 413.

— Pl.: *restaurante.*

— Din fr. **restaurant.**

RESTAURÁRE s. f. Acțiunea de a (se) restaura și rezultatul ei.

1. Cf. restaura **(1)**; restaurație[2] **(1)**, (rar) restituire **(2)**. *Nu mă cred îndestul de autorizat a face parte din comisia ce ai numit pentru restaurarea bisericii.* ALECSANDRI, S. 15, cf. ȘĂINEANU. *Restaurarea curții domnești după focul întîmplat în domnia întîia a lui Constantin Racoviță.* BUL. COM. IST. II, 167. *După cincizeci de ani, peretele a început să cadă și, din restaurare în restaurare, n-a mai rămas aproape nimic din opera originală.* OȚETEA, R. 284.

2. Cf. restaura **(2)**; restaurație[2] **(2)**. *Ce restaurare puteau ei să dorească din trecutul cel prea dureros pentru națiunea lor?* BARIȚIU, P. A. III, 56. *A legat ... numele lui de o restaurare de domn.* ALECSANDRI, S. 169. *Armatele inimice s-au scurs de pe pămîntul nostru și restaurarea națională a început.* GALACTION, O. A. I, 139. *Epoca restaurării Burbonilor face din el un pamfletar.* SADOVEANU, O. IX, 521. *Se cere ... restaurarea privilegiilor țării și încetarea năpăstuirilor.* OȚETEA, T. V. 237.

3. Cf. restaura **(3)**; restaurație[2] **(3)**. *Procese importante de restaurare funcțională și de regenerare anatomică nu sînt ... imposibile la bătrîni.* PARHON, B. 84.

— Pl.: *restaurări.*

— V. **restaura.**

RESTAURATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care restaurează **(1)** o clădire, o operă de artă. Cf. STAMATI, D. *Mai jos, în loc de străsina grosolană de tinichele ce o așternuse în piez dasupra păreților restauratorii înepți ai secolilor din urmă, am admirat noua brînă de piatră, săpată întocmai ca alesăturile unei bogate cămeși țărănești.* ODOBESCU, S. II, 503. *Critica onestă și în adevăr savantă ... ridie de pe zidurile monumentelor scoarța pusă rînduri, rînduri ... de către niște restauratori inculți.* CARAGIALE, O. III, 15. *Noul oaspete era un restaurator de monumente istorice.* V. ROM. februarie 1964, 80. ◇ (Prin analogie) *Frații ardeleni se fălesc că au fost ... restauratorii limbii.* RUSSO, S. 43.

2. S. m. și f. Persoană care restaurează **(2)** o formă de guvernămînt, legi, instituții etc. abolite. *12 ani sînt trecuți de cînd nemuritorul restaurător al patriei voastre v-au adunat.* CR (1830), 59 bis[2]/46. *Trec și-n zborul meu veri-voi în a Daciei cîmpie, Care-așteaptă un restorator dintre fiii săi să-nvie.* ASACHI, S. L. I, 165. *Dacă românii vor ieși victorioși dintr-un război ca acela ..., toată lumea îi va lăuda și admira ca pe restauratorii imperiului dacoroman.* BARIȚIU, P. A. II, 581.

3. S. m. și f. Proprietar sau administrator al unui restaurant. *Poate c-o să-l cinstească și cu o sticlă de bere, dacă cumva n-o fi prea scumpă, căci în asemenea împrejurări restauratorul face niște hoții nemaipomenite.* REBREANU, I. 140. *Toate se măritau cu oameni bogați ..., preferînd aproape cu sticletă marii industriași, marii restauratori sau hotelieri.* CĂLINESCU, E. O. II, 97.

4. Adj. (Învechit, rar; despre hrană) Care reface, hrănitor, fortifiant. *Populațiunea noastră a fost împiedicată în sporirea ei și prin multe alte rele, precum case nesănătoase, mîncare puțin restorîtoare.* I. IONESCU, M. 195. *Omul are cu munca lui un trai mai bun, o casă mai bună, o mîncare mai restauratoare.* id. ib. 261.

— Pl.: *restauratori, -oare.* — Și: (învechit) **restaurătór, -oáre, restoráter, -oáre,** s. m. și f., **restorîtór, -oáre,** adj.

— Din fr. **restaurateur,** lat. **restaurator, -oris.**

RESTAURÁȚIE[1] s. f. (Învechit) **1.** Restaurant. *Aceste partide de prin restauraținnt, cari fortigă corpul și îngreunează spiritul.* F (1872), 58. *În micuța și săraca restaurație nu puteam căpăta nimică.* ib. (1881), 355. ✦ (Regional) Cîrciumă. *S-a arătat șeful de post și încerca să „evacueze" crîșma sub amenințarea carabinei ... — să evacueze restaurația ... Ce mai stau în localul boierului, după ce și-au băut toți banii?* CAMILAR, C. P. 151.

2. (Regional; în forma *răștărație*) Sală de așteptare. CV 1951, nr. 2, 35.

— Pl.: *restaurații.* — Și: **restaurațione,** (regional) **răștărație** s. f.

— Din germ. **Restauration,** magh. **restauráció.**

RESTAURÁȚIE[2] s. f. **1.** Restaurare **(1)**. *Restaurația sau înnoirea acestei cetăți din ruina și cenușa sa.* AR (1829), 165[2]/28. *Prisosul veniturilor ... au fost menit la restaurația și întreținerea zidirilor* (a. 1855). URICARIUL, IV, 439/4. *S-a crezut că e bine a se adresa mai întîi la puterile din țară pentru restaurațiunea monumentului.* MAIORESCU, D. I, 259. ◇ (Prin analogie) *Ar trebui istoria critică a limbei de la formarea neamului român, spre a putea reduce la drepte proporții propăședuirea de restaurație ardelenească* [a limbii]. RUSSO, S. 66.

2. Restaurare **(2)**. *Va dovedi încă o dată națiа noastră ... că ea lucrul restaurației sale naționale și politice ... voiește și poate a le grăbi.* AR (1829), 139[1]/26. ✦ Perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor detronate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc. *A doua zi, la serbarea restaurației (înființarea de nou) a crăiei Poloniei, are să fie aice ... părădă mare.* AR (1829), 37[2]/3. *Restaurațiunea ajută pe Rusia în ideile de dezmembrare a Imperiului otoman.* GHICA, S. 126. *S-a întîmplat sub restaurație, după epoca napoleoniană.* CĂLINESCU, S. 55. *Cînd Napoleon se prăbușește, restaurația vrea să aducă odată cu vechea monarhie ... influența politică a aristocrației.* S mai 1960, 80. ✦ (Învechit, prin Transilv.) Alegere de deputați sau de funcționari înalți. [Articolul] *XVII despre așa-numitele restaurațiuni, adecă alegeri de funcționari municipali.* BARIȚIU, P. A. II, 24, cf. PAȘCA, GL. 51.

3. (Învechit) Restaurare **(3)**. *Așadar consumațiunea și restaurațiunea constituiesc echilibrul vieții.* ISIS (1856), 53[1]/32.

— Pl.: *restaurații.* — Și: (învechit) **restaurațione,** (regional) **roștorație** (PAȘCA, GL. 51) s. f.

— Din fr. **restauration,** lat. **restauratio, -onis.** — **Roștorație**<magh. **restauráció.**

RESTAURAȚIÚNE[1] s. f. v. **restaurație**[1].

RESTAURAȚIÚNE[2] s. f. v. **restaurație**[2].

RESTAURĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **restaurator.**

RESTĂGÓL s. n. v. **rostogol.**

RESTĂNIȚĂ s. f. v. **răstainiță**[1].

RESTĂU s. n. v. **resteu.**

RESTEÁ s. f. v. **răstea.**

RESTÉI s. n. v. **resteu.**

RESTÉL s. n. v. **resteu.**

RESTENÍ vb. IV v. **răstigni.**

RESTENÍRE s. f. v. **răstignire.**

RESTÉPT s. n. v. **respect.**

RESTEPTÍV, -Ă adj. v. **respectiv.**

RESTEPTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **respectuos.**

RESTÉU s. n. **1.** Fiecare dintre cele două cuie, făcute din lemn sau din fier, cu care se închid laturile jugului după înjugarea vitelor. Cf. ANON. CAR., LB, KLEIN, D. 95. *Am răcnit . . . o dală: . . . puneți-l pe dinsul la jug! și ridicai resteu.* PR. DRAM. 227. *Și și-ar da boii-n restele, Să ne vază-n dor și jele.* F (1870), 259. *Cum? ziseră bărbații înspăimîntați, scăpînd resteiele din mînă.* CREANGĂ, P. 14. *Bărbatul . . . se înarmase c-un resteu de carpăn, gros și vînjos.* MARIAN, O. I, 347, cf. DAME, T. 13. *Nu erau ei să rămîie cu carele-n drum, dacă li se frîngea cîte-un resteu.* SĂM. IV, 73. *Proțapurile cu juguri de frasin săpate în solzi și cu răsteie lucii de fier, căzute chiar atunci de pe gîtul obosit al boilor, zăceau și ele obosite.* HOGAȘ, DR. II, 39. *Mama împodobea jugurile la resteie cu salcie înflorită.* AL LUPULUI, P. G. 86. *Ia tu răsteul și cu furca și hai într-acolo.* POPA, V. 71. *Omul ridică jugul, cu rudă cu tot, în sus, iar boul își vîră grumazul, apoi, ca să nu-l mai scoată, se pune „răstelul".* PRIBEAGUL. P. R. 70. *Scoase răsteul. Jugul căzu.* SADOVEANU, O. III, 299. *Luă un resteu de la jug.* CAMILAR, C. 77. *De pe marginea gropii se cățărau oamenii cu furci, topoare și resteie.* T. POPOVICI, SE. 203. *Cu resteiul mi-o bătea.* TEODORESCU, P. P. 624. *Cînd or face juguri muguri . . . Și restele vișinele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 208. *Mere badea ăl frumos Cu carul de odolean . . . , Cu juguri de scînteuțe, Cu resteie de boicuțe.* MÎNDRESCU, L. P. 48. *Bățul era mai numai de o palmă de lung, ca un răsteu mic.* RETEGANUL, P. P. 74, cf. ȘEZ. III, 146. *Oprește plugul în mijlocul brazdei și scoate resteurile de la plug.* POPESCU, B. III, 147. *Boii nu știu să-i înjug, Nici resteile să-nfing.* ȘEZ. XII, 75. *Pițigoiul pe resteie Tot strigă la boi să steie.* ib. XX, 66, cf. VASILIU, C. 143. *Că cu-s mîncată de rău, Ca și boul de resteu.* FOLC. TRANSILV. II, 17. *Resteu rece Marea trece* (Șarpele). TEODORESCU, P. P. 244. *Am un car cu paie Pe patru răstaie* (Oaia). GOROVEI, C. 270. ◇ Expr. **A lua** (pe cineva) **cu resteul** = a se purta (cu cineva) aspru, a-l amenința. *Să-l roage cu vorbă bună . . . de n-o vrea, să-l ia mai cu resteiul.* VISSARION, B. 96. **Cu resteul la brîu** sau **a umbla cu resteul** = a fi cicălitor, sîcîitor, arțăgos. Cf. COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 234. **A ajunge la resteul de alun** = a sărăci de tot. ZANNE, P. V. 533.

2. (Regional) Cui de fier sau de lemn, asemănător cu resteul **(1)**, cu diverse întrebuințări. *Cît se învălește după sulul întors cu doauă răstaie, atîta se mînă fușteii înainte.* LIUBA-IANA, M. 119. *Grindeiul se învîrtește cu ajutorul unei roți sau al unor răsteie.* PAMFILE, I. C. 464. *Jugul plutei . . . constă din trei răsteie . . . Prin răsteul cel din mijloc se bagă cîrma.* VICIU, GL. 101, cf. CHEST. II 254/201, ARVINTE, TERM. 163. ✦ Retevei. Com. din FRATA—TURDA. ✦ (La moară) Spetează care ține obezile să nu se desfacă roata sub presiunea apei. Cf. DAMÉ, T. 150.

3. (Regional) Rustem. Cf. MUSCEL, 29, PAMFILE, J. III, 16, VARONE, D. 127, H IX 8, XI 150, 203, ALR I 1 477/837.

— Pl.: *resteie* și (regional) *resteauă* (VÎRCOL, V., ALR I 830/122, 164, 170, 174, 190, 357, A I 12), *resteuri, restei.* — Și: (regional) **restáu** (LB), **restéi, restél** (pl. *restele* și *resteluri* ALR I 830/156), **răstéu, răștéu** (A II 7), **rastéu** (ARH. FOLK. V, 154, ALR I 830/93), **ristéu** JIPESCU, O. 55, DDRF, ALR I 830/750), **răstéi** (BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, C. 141), **răstél, răștél** (GR. S. VI, 243, A II 3, 6, 7, 8, 10, 12), **rastáu** (ALR I 830/305, 315, 335), **răstáu** (CIHAC, II, 364, CABA, SĂL. 92, DENSUSIANU, Ț. H. 21, A I 12, 13, 17, 23, 26, 35, A III 16, 18, MAT. DIALECT. I, 189, pl. *răstaic*), **răstăi** (H XVIII 142), **răstiu** (ARH. FOLK. VI, 383), **lestéu** (ALR I 830/355), **lăstáu** (A I 17) s. n.

— Etimologia necunoscută.

RESTÍ vb. IV v. **răstl**[1].

RESTIGNÍ vb. IV v. **răstigni.**

RESTIGNITÓR s. m. v. **răstignitor.**

RESTIGNITÓRIU s. m. v. **răstignitor.**

RESTIGNITÚRĂ s. f. v. **răstignitură.**

RESTIHNÍT, -Ă adj. v. **răstignit**[2].

RESTÍMP s. n. v. **răstimp.**

RESTINGEÁ vb. II v. **răstigni.**

RESTINÍ vb. IV v. **răstigni.**

RESTINÍRE s. f. v. **răstignire.**

RESTÍRE s. f. v. **răstire.**

RESTÍT, -Ă adj. v. **răstit**[2].

RESTITUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (De obicei construit cu dativul) A da îndărăt (cuiva) ceva, a înapoia; a reda, (rar) a reînturna. *Să restituie oxigenul ce au absorbit.* MARIN, PR. I, 53/38, cf. STAMATI, D. *Împăratul îi restituie sabia.* MAIORESCU, D. II, 108, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Am lăsat manuscrisul să pledeze în numele meu. Servitoarea mi l-a restituit neatins.* C. PETRESCU, C. V. 148. *Nu era ea proastă să restituie astfel de scrisori.* TEODOREANU, M. II, 412. *Fii așa de bun să-mi împrumuți 100 de franci pe care îi voi restitui la prima ocazie.* CĂLINESCU, E. O. I, 97. *Ne refacem și-ți restituim mia.* STANCU, R. A. V, 406. *Se mai ridicară vreo doi-trei și restituiră plicurile.* V. ROM. ianuarie 1954, 82. *Un bătrîn și cumsecade abonat a restituit foaia factorului poștal.* S iunie 1960, 41. ◇ Fig. *Am restituit întreaga dragoste aceleia care mi-o împrumutase.* KLOPȘTOCK, F. 324. *Creangă restituie povestirea funcțiunei ei estetice primitive, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor.* VIANU, A. P. 113. ◇ Refl. pas. *Vă rog să dați ordin să mi se restituie cureaua.* STANCU, R. A. III, 183.

2. (Învechit) A restabili **(1)**, a restatornici. (Refl. pas.) *Restituindu-se pacea, mulți dintre boieri se întornară în țară.* F (1872), 263.

— Prez. ind.: *restítui* și (rar) *restituiesc* (DDRF).

— Din fr. **restituer.**

RESTITUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) restitui.

1. Înapoiere; restituție **(1)**. Cf. restitui **(1)**. *Într-un proces pentru restituire de salar, intentat de Ministerul de Justiție unui magistrat destituit telegrafic, tînărul Priboianu, printr-o sentință foarte bine motivată, a respins acțiunea ministerului ca nefundată.* VLAHUȚĂ, A. O. III, 22, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Restituirea* [ceasorniculuj] *o făcuse . . . bucuros.* SADOVEANU, O. IX, 414.

2. (Rar) Restaurare, refacere a unui monument arhitectural deteriorat. *Restituirea palatului va costa un milion de franci.* F (1871), 274. ◇ (Prin analogie) *Nici Heliade, nici cei care au participat la mișcarea lui, nu au urmărit restituirea himerei concepută de Bărnuțiu, ci s-au ținut la o parte chiar de mișcarea latinistă.* MACEDONSKI, O. IV, 120. ✦ Reconstituire a unui text în forma originală. Cf. BUL. COM. IST. I, 91.

— Pl.: *restituiri.*

— V. **restitui.**

RESTITÚȚIE s. f. **1.** Restituire **(1)**. Cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, HAMANGIU, C. C. 403, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. Readucere în starea de la început (sau în alta mai bună); restabilire, refacere, restatornicire. *I se prezintă gîndul dreptății și al restituțiilor necesare în lume.* VIANU, L. U. 86. *Intrăm acum în perioada restituțiilor, cînd clasele sociale . . . se străduiesc să-și refacă temeiurile de altă dată.* BLAGA, G. 117. *Îndurînd atmosfera epocii de restituții, trebuia să uite multe din răzvrătirile sale de odinioară.* id. ib. 205. ◇ Fig. *Biografia este arheologie și, numai după ce timpul a mistuit arhivele, e posibilă restituția omului moral prin escavațiuni.* CĂLINESCU, C. O. 219.

3. Fig. Înfățișare, reprezentare. *„Craii de Curtea-Veche" este o încercare de restituție a vechiului regim în declin.* VIANU, A. P. 363.
— Pl.: *restituții.* — Și: (învechit) **restituțiúne** s. f. STAMATI, D., ȘĂINEANU, HAMANGIU, C. C. 403, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.
— Din fr. **restitution.**

RESTITUȚIÚNE s. f. v. **restituție.**

RESTÎMP s. n. v. **răstimp.**

RESTÓACĂ s. f. v. **răstoacă.**

RESTÓC s. n. v. **răstoacă.**

RESTORÁTOR, -OÁRE s. m. și f. v. **restaurator.**

RESTORÎTÓR, -OÁRE adj. v. **restaurator.**

RESTRĂBÁTE vb. III. Tranz. (Rar) A străbate, a parcurge din nou. *Cămara nu-l încape și largii pași detună. Străbate, restrăbate întinsa-i încăpere.* HELIADE, O. I, 214.
— Prez. ind.: *restrăbát.*
— Pref. *re-* + **străbate.**

RESTRĂLUCÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A străluci din nou. (Fig.) *Ca fulgerul jos cade blînd inocentul frate Și-n ultima-i cătare restrăluci clemența, Amorul și iertarea.* HELIADE, O. I, 392.
— Prez ind.: *restrălucesc.*
— Pref. *re-* + **străluci.**

RESTREBÚN s. m. v. **răstrăbun.**

RESTREBUNÍC, -Ă s. m. și f. v. **răstrăbunic.**

RESTRENEPÓT, -OÁTĂ s. m. și f. v. **răstrănepot.**

RESTRICTÍV, -Ă adj. Care îngrădește, care creează restricții. *I s-au pus mai ales două condițiuni restrictive și anume că . . . nu avea drept să iasă cu vreun proiect propriu.* BARIȚIU, P. A. III, 7. *Simțind încă și acum efectele restrictive ale conștiinței servitorului, se înduplecă a mai roteza din coada vulpei.* ODOBESCU, S. III, 46, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Denumirea este destul de improprie și mult prea restrictivă.* OPRESCU, S. 156. *Scolastica restrictivă a primilor ani de dezvoltare ai ciberneticii este definitiv înfrîntă.* V. ROM. octombrie 1963, 163, cf. DN².
— Pl.: *restrictivi, -e.*
— Din fr. **restrictif.**

RESTRÍCȚIE s. f. Măsură care limitează, care îngrădește un drept, o libertate etc.; restrîngere. *Ți-a făcut verbal această concesie cu o restricție.* CR (1848), 34²/58. *Poezia . . . , cu toate restricțiile unei aspre censuri, au înălțat glasul libertății și ne-au vestit viitoarea deșteptare.* ROM. LIT. 66²/20. *Dreptul său nu este mărginit decît prin restricțiile prevăzute în toate legislațiile, reclamate în interesul comun.* KOGĂLNICEANU, S. A. 151. *Artistul rămînea liber de orice restricțiune muzicală și putea să dispună de cele mai frumoase coarde ale vocei sale.* FILIMON, O. II, 300. *Patricii ca și plebeii*[i] *au egal drept de vot, cu restricțiunea că în comițiile tribule votează numai patricii.* MAIORESCU, CR. III, 117. *Dăm o explicație obiectivă restricțiunii voinței noastre, în loc de a căuta o explicare subiectivă.* GHEREA, ST. CR. II, 297, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Era prezentă la toate botezurile și înmormîntările, cu o restricție: nu cerea de pomană, decît la familiile mari.* CĂLINESCU, S. 18. ◇ Loc. adv. **Fără (nici o) restricție** = fără rezerve; pe deplin. *Noi n-am cerut ca țara să se închine cu umilință și fără restricțiune Porței.* ODOBESCU, S. III, 430. *Nu-ți cer decît să-ți îndeplinești misiunea. Fără nici o rezervă, fără nici o restricție.* C. PETRESCU, C. V. 109.
— Pl.: *restricții.* — Și: **restricțiúne,** s. f.
— Din fr. **restriction,** lat. **restrictio, -onis.**

RESTRICȚIÚNE s. f. v. **restricție.**

RESTRINGÉNT, -Ă adj. (Rar; și substantivat, n.) (Substanță) care restrînge țesuturile animale; astringent. Cf. ALEXI, W., DN².
— Pl.: *restringenți, -te.*
— Din fr. **restringent.**

RESTRÍȘTE s. f. Vreme grea, de cumpănă, de încercări; șir de nenorociri care se abat asupra cuiva; suferință, tristețe. *Eu văz în tine pe păzitorul Vechii răstriște cei strămoșești.* HELIADE, O. I, 159. *Inima mi se umplu de restriște adîncă, ftori reci îmi pătrunseră tot trupul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 2. *Eroii, ce-și măriră prin arme scumpul nume, Acum, lăsați resiriștei, supt voi zac în mormînt!* MUREȘANU, P. 47/9. *Din sînul maicii mele, născut în griji, necazuri, Restriștea mi-a fost leagăn.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Nenorocita Antigonă, . . . aruncîndu-și vederea asupra răstriștelor casei lui Edip, strigă cu glasul înecat de lacrimi.* ODOBESCU, S. I, 205. *Clopotul suna mereu a restriște.* GANE, N. I, 162. *Nu voia nici în ruptul capului să lase pe dragii săi . . . , ci-și aștepta restriștea.* ISPIRESCU, M. V. 51. *Și mi-e inima, zadarnic, de răstriște încetată.* MACEDONSKI, O. I, 31. *Cată a-ți păstra-n restriște inima nestrămutată, Iar la bine să nu-ți fie de mîndrie îmbătată.* OLLĂNESCU, H. O. 126. *Te văd în colțul vechi de strană Cum stai supusă de răstriști.* GOGA, POEZII, 155. *Dar care mi-e restriștea, mă întrebi?* CERNA, P. 70. *Ai fi luat această mănăstire drept unul din acele castele medievale zidite la locuri tari spre întîmpinarea restriștelor de tot soiul a vremurilor de atunci.* HOGAȘ, DR. II, 4. *Că zilele-n restriște Se-nalță și apun Ca niște Baloane de săpun . . .* TOPÎRCEANU, B. 31. *În acele vremi de restriște, singurul cheag care ținea pe bătrîni erau limba și credința.* SADOVEANU, E. 11. *O cută, vertical pe frunte, Vădind trecutul de răstriște.* BLAGA, P. 134. *Dacă n-am plîns la răstriște, Ci scrîșnit-am și-am lovit, Apoi bolta să se miște Azi, cînd e de chiuit!* BENIUC, M. 61. *Între el și Gheorghe Dima s-a legat, printre restriștile trebilor ostășești, un prietășug plin de înțelepciune.* GALAN, Z. R. 40. *Ci, de-o veni restriștea pămîntească, Nu va putea să mă mai biruiască.* ISANOS, Ț. L. 25. *Și-acum, ca și-n anii de grele restriști, Duc steagul vieții stegari comuniști!* FRUNZĂ, Z. 21. *Nu piere poporul în gheara restriștii, Nu-i jug să ne frîngă pe noi, comuniștii.* DEȘLIU, N. 44. ◇ Fig. *Răstriștea zăpezii de-afară dispare . . . De-asupră-i e aur și aur e-n zare.* MACEDONSKI, O. I, 141. *Izvoarele în liniștea pustie Își tînguie eterna lor restriște.* IOSIF, P. 30.
— Pl.: (rar) *restriști* și (învechit) *restriște.* — Și: **răstriște** s. f.
— Pref. *răs-* + **triște.**

RESTRÎNGE vb. III. Tranz. **1.** A micșora, a reduce, a mărgini (**4**). Cf. CALENDARIU (1794), 28, DRLU, NEGULICI. *Să restrîngem prin urmare cercul cercetării noastre la literatura în propriul înțeles al cuvîntului.* MAIORESCU, CR. II, 110. cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Negoțul moldovenesc pe apă se văzu restrîns pentru cîteva veacuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 7. *Iată la ce, cred eu, că trebuie să vă restrîngeți cercetările.* BARANGA, I. 205. *Limbile romanice restrîng și ele întrebuințarea conjunctivului în interogativa indirectă.* IST. L. ROM. I, 316. (Refl.) *Munții se restrîng, Gava se închide și urlă surd.* CR (1848), 8²/63. ✦ Refl. A se limita, a se rezuma. *Scriitorul nu se restrînge la impresie.* VIANU, A. P. 258. ✦ Refl. A-și organiza viața pe baze mai modeste, a se adapta unor condiții materiale mai reduse. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.

2. (Complementul indică o prietenie, o alianță etc.) A întări, a strînge mai mult. *Va contribui a restrînge legămintele de fraternitate.* CR (1846), 2¹/47. *Trebuia să restrîngă încă legăturile cu polonii, spre a găsi la vreme de nevoie ajutorul trebuincios.* XENOPOL, I. R. IV, 14. ◇ Refl. *În cele după urmă cu-ai săi el se restrînge Și-n întăriri s-adună.* HELIADE, O. I. 336. [Țăranii] *sînt însă bătuți și reduși iarăși în ascultare, înapoiați cu sila pe mo-*

ştiile nobililor, unde li se mai restrîng grelele lanţuri ale iobăgiei. XENOPOL, I. R. IV, 152.
— Prez. ind.: *restrîng.*
— Pref. *re-* + **strînge** (după fr. *restreindre).*

RESTRÎNGERE s. f. Acţiunea de a (s e) r e s t r î n g e; reducere, limitare, mărginire **(2)**, îngrădire; restricţie. Cf. DRLU. *Este un timp de restrîngere, este deficit în buget.* MAIORESCU, D. I, 375, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru menţinerea disciplinei şi restrîngerea răspîndiţilor să nu se mai ceară oameni în servicii străine de nevoile regimentului.* BRĂESCU, O. A. I, 52. *Primele restrîngeri de drepturi le suferă ţăranii cu privire la fineţe şi la păşuni.* OŢETEA, T. V. 40. ◇ L o c. a d j. **Fără restrîngere** = fără restricţii, întreg, deplin. *Acolo unde iubirea va fi . . . fără restrîngeri.* GALACTION, O. 202.
— Pl.: *restrîngeri.*
— V. **restrînge.**

RESTRÎNS, -Ă adj. Redus, limitat, mărginit **(3)**. Cf. DRLU. *Într-un cadru restrîns ca al unei epistole, ar fi fastidios a mă întinde mai mult asupra acestui subiect.* GHICA, S. 212. *Pe lîngă mine, aice, în cetate, Nu am decît un număr restrîns de buni plăieşi.* ALECSANDRI, T. II, 159. *Omul acesta a trăit . . . într-un cerc foarte restrîns de prieteni.* CARAGIALE, O. III, 7. *Spiritul nostru public consideră genul numit „poemă" dintr-un punct de vedere cu totul restrîns.* MACEDONSKI, O. IV, 92. *La noi societatea e restrînsă, trăim aproape laolaltă şi ne cunoaştem mai toţi unii pe alţii.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 217, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mahalaua pe care o satirizează Caragiale nu e o categorie socială . . . ale cărei mijloace materiale . . . sînt restrînse.* IBRĂILEANU, SP. CR. 236. *Valoarea de circulaţie a unor asemenea fapte de limbă este cu mult mai restrînsă.* VIANU, A. P. 16. *Tatiana organiza baluri, desigur cu un număr restrîns de invitaţi.* STANCU, U.R.S.S. 43. ◇ (Adverbial) *Cerul nu-i decît o-nchipuire, Pentru ochii care văd răstrîns.* LESNEA, I. 95. ✦ (Învechit, rar) Care este concentrat asupra unui lucru; absorbit. *Lavinia, restrînsă în contemplaţia acestui imposant spectacol, asculta miile de uiete ale muntelui.* CR (1848), 20²/55.
— Pl.: *restrînşi, -se.* — Şi: (regional) **răstrîns, -ă** adj.
— V. **restrînge.**

RESTRUCTURĂ vb. I. T r a n z. A schimba structura unui lucru; a reorganiza. Cf. DL, DM, DN².
— Prez. ind.: *restructurez.*
— Pref. *re-* + **structura.**

RESTRUCTURÁRE s. f. Acţiunea de a r e s t r u c t u r a şi rezultatul ei; reorganizare. *Şedinţele cercurilor pentru restructurarea materiei la limba română.* CV 1949, nr. 9, 48. *Concluziile acestor dezbateri au dus la restructurarea planului de organizare a capitolelor.* L. ROM. 1953, nr. 5, 10.
— Pl.: *restructurări.*
— V. **restructura.**

RESTULÉŢ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui r e s t. Cf. UDRESCU, GL. *Parcă mai aveam un restuleţ de luat?* id. ib.
— Pl.: *restuleţuri.*
— **Rest** + suf. *-uleţ.*

RESÚCHE s. f. (Bot.; regional) Creson (*Lepidium sativum*). BORZA, D. 98.
— Pl.: *resuchi.*
— Etimologia necunoscută.

RESUCÍ vb. IV v. **răsuci.**

RESUFLECÁ vb. I v. **răsufleca.**

RESÚGE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) **1.** A suge. *Am stors mult astă vorbă . . . Ş-am aruncat-o-ncolo, ca pe o scoarţă-arîdă Ce buzele umane o tot resug în van.* HELIADE, O. I, 113.

2. F i g. A stoarce, a slei, a vlăgui. *Tractat oricînd cu ură de castele tirane, Respins de la cultură, resupt pînă la os.* MUREŞANU, P. 69/2.
— Prez. ind.: *resúg.*
— Pref. *re-* + **suge.**

RESÚMĂ s f. (Învechit, rar). Rezumat. Cf. STAMATI, D.
— Pl.: *resume.*
— V. **rezuma.**

RESUNÁ vb. I v. **răsuna.**

RESÚRĂ s. f. v. **răsură²**.

RESURÉCŢIE s. f. Reînviere, trezire, deşteptare. Cf. PROT.-POP., N. D., GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Întîlnim un fel de resurecţie a tradiţiilor autohtone, rămase pînă atunci în umbră.* OPRESCU, S. 198.
— Scris şi: *resurrecţie.* PROT.-POP., N. D. — Şi: **resurecţiúne** (scris şi: *resurrecţiune* BARONZI, I. L. I, 211/15) s. f. BARCIANU, ALEXI, W., DN².
— Din fr. **résurrection.**

RESURECŢIÚNE s. f. v. **resurecţie.**

RESÚRSĂ s. f. (Mai ales la pl.) Rezervă sau sursă de mijloace (materiale sau spirituale) susceptibile de a fi valorificate într-o împrejurare dată. *Prin lucrările lor pot să contribuiască în dăvălirea mijloacelor (resurs-urilor).* I. IONESCU, F. 3/5. *Avea lipsă de alte resurţe echivalente.* MAN. SĂNĂT. 57/17. *Am văzut că avem resurse şi am demonstrat . . . trebuinţa ce avem de a ne organiza milităreşte.* ROMÂNUL (1858), 185/67. *Trebuie să profite cineva de resursele care le dă porumbul în timpul vegetaţiunei sale.* ISIS (1859), 47²/8. *S-ar putea aciua în siguranţie el şi toate resursele statului.* CALENDAR (1861), 35/8. *Nu înţelegem ca sub nume de înarmare să se stoarcă . . . o mare parte din resursele ţării.* MAIORESCU, D. II, 229, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ceea ce înseamnă că voievodul dispunea de resurse.* BUL. COM. IST. V, 26. *Nu era un mare ambiţios politic cu resurse bizantine.* LOVINESCU, C. V. 96. *Aş voi să fie . . . în concordanţă cu resursele mele.* SADOVEANU, O. VII, 611. *Prin toate mijloacele, boierul caută să-şi mărească resursele şi să-şi întindă dreptarile de proprietar.* OŢETEA, T. V. 37. *Daţi-mi nişte bani, că mi-am cheltuit ultimele resurse.* CĂLINESCU, E. O. II, 90. *Agenţii secătuiau fără milă resursele acestui colţ de pămînt.* BLAGA, G. 16. *Resursele unui popor chemat la viaţă prin revoluţie sînt nelimitate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 620. *Imense resurse hidroenergetice sînt concentrate pe Dunăre.* MG I, 1960, 454. ◇ *Resurse locale* v. l o c a l.
— Pl.: *resurse* şi (învechit) *resursuri.* — Şi: (învechit) **resúrţă** s. f.
— Din fr. **ressource.**

RESÚRŢĂ s. f. v. **resursă.**

RESUSCITÁ vb. I. T r a n z. A reda organismului funcţiunile vitale; a realiza repunerea în funcţiune a inimii sau a respiraţiei; a reînvia, a trezi la viaţă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DN², DER. ◇ F i g. *Poetul trebuie . . . să resusciteze în imaginaţiunea auditorului trupul evaporat* [al gîndirii]. MAIORESCU, CR. I, 15. *Condamnaţi pe baza unei legi resuscitate din perioada stării de asediu.* V. ROM. februarie 1960, 143.
— Prez. ind.: *resuscitez.*
— Din fr. **ressusciter.**

RESUSCITÁRE s. f. Acţiunea de a r e s u s c i t a şi rezultatul ei; reînviere, revenire la viaţă. Cf. ALEXI, W. *Psihofiziologia ne arată că e perfect cu putinţă această înviere a unei paralitice . . . ; ştiinţa ne zice dar că e perfect posibilă: această resuscitare prin voinţă.* GHEREA, ST. CR. I, 254. ◇ F i g. *Ar fi trebuit să se întrebe căror împrejurări se datora . . . resuscitarea unor preocupări colective.* V. ROM. februarie 1960, 99. ◇ *Resuscitare cardiacă* = metodă de tratament care urmăreşte repu-

nerea în funcție a inimii oprite. Cf. DER. *Resuscitarea cardiacă . . . care include tratamentul opririi inimii.* ABC SĂN. 304. *Resuscitare respiratorie* = metodă de tratament care urmărește repunerea în funcție a respirației. Cf. DER. *Resuscitarea . . . respiratorie care include tratamentul opririi . . . respirației.* ABC SĂN. 304.
— Pl.: *resuscitări.*
— V. **resuscita.**

RESUSCITÁT, -Ă adj. Reînviat, trezit la viață. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *resuscitați, -te.*
— V. **resuscita.**

RESUVENÍRE s. f. (Franțuzism rar) Aducere-aminte, reamintire. *În asemenea resuveniri, în cari el se juca cu imagina-i, prezența ei aievea îi era chiar supărătoare.* EMINESCU, N. 119.
— Pl.: *resuveniri.*
— Din fr. **ressouvenir.**

REȘARJÁ vb. I. Tranz. (Tehn.) A încărca cuptorul cu o nouă șarjă. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *reșarjez.*
— P ref. *re-* + **șarja.**

RÉȘCĂ[1] s. f. Instrument de pescuit la adîncime mari, făcut din matița năvodului. *Cu reșca se pescuiește ca și cu lăptașul, tîrîndu-se pe fundul Dunării, trasă de două bărci.* ANTIPA, P. 431.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RÉȘCĂ[2] s. f. v. **areșcă.**

REȘCHIÁ vb. I v. **rășchia.**

REȘCHIERÁ vb. I v. **rășchira.**

REȘCHIETORÁȘ s. n. v. **rășchitoraș.**

REȘCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

REȘCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat**[2].

REȘCHITÓR s. n. v. **rășchitor.**

REȘCHIȚÁ vb. I v. **rășchia.**

REȘCRÍPT s. n. v. **rescript.**

REȘCRÍPTUM s. n. v. **rescript.**

REȘEDEÁ vb. II. Intranz. (Învechit) A avea reședința, domiciliul undeva. *Ringala (Ana), ce reșidea la Tîrgul Siretiului, . . . uneltea ca să se deie fiiului ei corona Moldovei.* ASACHI, S. L. II, 33. *Ștefan, deși trăgea veniturile părților sudice ale țării atribuite lui prin actul de împărțeală, reședea tot în Suceava.* XENOPOL, I. R. III, 136.
— Prez. ind.: *reșéd.* — Și: **reșidéa** vb. II.
— Pref. *re-* + **ședea** (după fr. *résider*).

REȘEDÍNȚĂ s. f. Sediul unei autorități sau al unei persoane oficiale; localitate în care se află acest sediu; localitate sau casă în care o persoană particulară își are domiciliul stabil; rezidență. V. capitală. *Lovit la picioare de paralizie, fu nevoit a se întorna la reședința sa.* ASACHI, S. L. II, 85, cf. STAMATI, D. 233. *Rîmnicul-Vîlcii, lîngă Olt, . . . reședința unui episcop.* LAURIAN, M. III, 81/8. *Reședința administraturei.* id. ib. 14. *Împăratul a trămis . . . pe Engelhart vicepreședinte cu reședința în București.* GHICA, S. 17, cf. CANELLA, V. 261, DDRF 337. *Vornicul de Țara de Jos, în loc de a căuta de judecățile sale în Bîrlad, locul reședinței lui, . . . umbla pretutindeni după domn în expedițiile sale.* XENOPOL, I. R. IV, 146. *În 1514 găsim pe Sigismund, regele Poloniei, scriind lui Petru că e nemulțumit că părăsise locuința pe care i-o însemnase ca reședință.* id. ib. *Trebuise să meargă pînă la reședință cu livretul de oaste.* GÎRLEANU, N. 10. *La cîțiva kilometri mai sus . . . era o gară mare, lîngă o reședință de plasă.* BASSARABESCU, S. N. 87. *Aici e reședința lui Popescu-Ciocoiul!* REBREANU, R. I, 70. *Pete de lumină . . . indicau reședințele comandanților.* BRĂESCU, O. A. II, 288. *Călugări cu rase de șiac ruginiu și preoți negri, ducîndu-se la reședința preasfințitului.* TEODOREANU, M. U. 68. *Aveam de gînd să fac o vizită domniței, în propria ei reședință.* SADOVEANU, O. II, 662. *La reședința județului se începuse . . . sesiunea curții cu juri.* id. ib. VIII, 174, cf. ULIERU, C. 12. *Steagurile mari . . . îi dau departamentului scrisorilor și telegrafului, în zilele de festivități, o expresie de reședință imperială.* ARGHEZI, B. 93. *Veni în persoană să vadă . . . localul în noua ipostază de reședință diplomatică.* CĂLINESCU, S. 263. *Crestele uriașului munte . . . par atunci templul unei zeități necunoscute și ursuze, care și-ar avea acolo temuta reședință.* BOGZA, C. O. 56. *Era o comună mare fostă reședință de plasă.* PREDA, R. 302. ◇ Loc adj. **De reședință** = care servește drept sediu unei autorități sau unei persoane oficiale; (despre orașe) în care se află sediul organelor supreme ale puterii de stat sau organele de conducere ale unei unități teritorial-administrative; (învechit, rar) rezidențial. *De dimineață, orașul de reședință al județului e foarte animat.* CARAGIALE, O. I, 28. *Duca Vodă nu mă poate privi, în orașul său de reședință, cu prea mare simpatie.* SADOVEANU, O. X, 82. *Consulii . . . nu au dreptul să facă comerț sau să exercite vreo profesiune pe teritoriul statului de reședință.* BO 1963, 27. ✦ Locul în care locuiește cineva în mod vremelnic. *Tîrgușorul, reședință de vară a unei familii de conți.* REBREANU, I. 67. *Intrăm într-o regiune de vile și dumbrăvi, de grădini și reședințe de vară.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Spre deosebire de domiciliu, reședința nu este supusă unei reglementări legale . . . , putîndu-se schimba cu fiecare deplasare a persoanei respective.* PR. DREPT, 167.
— Pl.: *reședințe* și (rar) *reședinți.* — Și: (învechit, rar) **resedínță,** (regional) **reșidéntă** (CHEST. II 53/9) s. f.
— Din fr. **résidence,** lat. **residentia,** după *ședință.*

REȘIDEÁ vb. II v. **reședea.**

REȘIDÉNȚĂ s. f. v. **reședință.**

REȘÍNĂ s. f. v. **rășină.**

REȘINÓS, -OÁSĂ adj. v. **rășinos.**

REȘÍȚĂ s. f. v. **rișiță.**

REȘMEÁ s. f. (Învechit, rar) Accesorii la harnașament. *Un rahi de argint cu reșmeaua lui* (a. 1780). IORGA, S. D. VIII, 17.
— Pl.: *reșmele.*
— Din tc. **reșme.**

REȘÓU s. n. Aparat care funcționează electric sau cu gaz, servind pentru a fierbe sau pentru a încălzi alimente, preparate de laborator etc. *Maică-la arde reșoul ca să-și facă cafea noaptea.* H. LOVINESCU, C. S. 63. *Produse ce se lucrează astăzi în întregime în țară sînt de asemeni: . . . butelii și reșouri de aragaz, răcioare de diferite tipuri etc.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 547.
— Pl.: *reșouri.*
— Din fr. **réchaud.**

REȘPÉCT s. n. v. **respect.**

REȘPECTĂLUÍ vb. IV v. **respectălui.**

REȘTÁFEL s. n. (Regional) Portmoneu (Mureșenii Bîrgăului — Bistrița). ALR I 1 596/218.
— Pl.: *reștafele.*
— Etimologia necunoscută.

REȘTÁNȚIE s. f. v. **restanță.**

REȘTEPTÁ vb. I v. **respecta.**

RETÁCE vb. III v. **retăcea.**

RETARDÁ vb. I. Intranz. (Rar) A rămîne în urmă, a întîrzia. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *retardez.*
— Din fr. **retarder.**

RETARDÁRE s. f. (Rar) Faptul de a retarda; întîrziere. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *retardări.*
— V. **retarda.**

RETARDÁT, -Ă (Rar) Care a rămas în urmă, întîrziat. Cf. ALEXI, W. ✦ (Și substantivat) (Persoană) care nu s-a dezvoltat din punctul de vedere al intelectului; întîrziat mintal.
— Pl.: *retardați, -te.*
— V. **retarda.**

RETARDATÁR, -Ă adj. (Rar) Întîrziat. SCRIBAN, D. ✧ (Substantivat) *Se prefăcu că-l ascultă cu multă atenție, ceea ce pricinui retardatarului deosebită plăcere.* CĂLINESCU, C. N. 63.
— Pl.: *retardatari, -e.*
— Din fr. **retardataire.**

RETASÚRĂ s. f. Defect al pieselor turnate, care apare sub formă de gol în partea lor superioară și se datorește unei solidificări neuniforme a piesei de la interior spre periferie. *Retasurile nu se pot combate decît tăind partea superioară a lingoului sau a piesei turnate.* IOANOVICI, TEHN. 101, cf. LTR, DER.
— Pl.: *retasuri.*
— Din fr. **retassure.**

RETĂCEÁ vb. II. Tranz. (Învechit) A trece sub tăcere, a ascunde. *Întoarce, musă, foaia măcar pe o clipită Și scrie că românul a fost și-i fericit, Retaci-i viitorul și soarta asuprită!* MUREȘANU, P. 55/5. *Farmecul acestui fel de poezii nu este atît în ceea ce spun cît în ceea ce retac și ce lasă în liberul joc al fantaziei lectorului.* MAIORESCU, CR. I, 72, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Refl. pas. *Numeroasele exemple prin care acestea arătări se pot adeveri . . . se retac aici.* BARIȚIU, P. A. III, 429.
— Prez. ind.: *retác.* — Și: **retáce** vb. III. GHEȚIE, R. M.
— Pref. *re-* + **tăcea** (după germ. *verschweigen).*

RETĂCÉRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a retăcea; trecere sub tăcere. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *retăceri.*
— V. **retăcea.**

RETĂIÁ vb. I. Tranz. A tăia din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pilele ai căror dinți sînt uzați se pot retăia.* IOANOVICI, TEHN. 214.
— Prez. ind.: *retái.*
— Pref. *re-* + **tăia.**

RETĂZĂTÚRĂ s. f. v. **retezătură.**

RETEÁCĂN, -Ă adj., s. n. (Prin Olt. și Munt.) **1.** Adj. (Despre căpițe, stoguri de fîn) Fără vîrf, bont, plat, teșit; neterminat. Cf. I. CR. XIII, 83, CIAUȘANU, V. 194. COMAN, GL. *Nu se mai scurge apa de pe stogu ăsta, că-i reteacăn.* L. ROM. 1961, nr. 4, 320.
2. S. n. Claie de fîn (sau grămada de coceni) din care s-a consumat o parte (GL. OLT.); rămășiță a unui stog (LEXIC REG. 85); claie nevîrfuită (COMAN, GL.).
3. S. n. (Regional) Bănuț la ou (Izlaz—Turnu Măgurele). GL. OLT. [Ouăle] *le căutăm să aibă rătăcănu-ăla mititel și negru.* ib.
— Pl.: *reteacăni, -e.* — Și: **reteácănă** (COMAN, GL) s. f., **rătăcăn, -ă** (CIAUȘANU, V. 194, GL. OLT.) adj., s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. rătăcănat.

RETEÁCĂNĂ s. f. v. **reteacăn.**

RETEÁZĂ s. f. v. **rătez[1].**

RETÉNȚIE s. f. **1.** Oprire, reținere. Cf. ALEXI, W. ✧ (Jur.) *Drept de retenție* = drept, acordat celui ce deține un lucru, de a refuza restituirea lui pînă la plata de către persoana căreia trebuie să i se facă restituirea a sumei pe care o datorează deținătorului în legătură cu lucrul. *Depozitarul nu poate opune un drept de retenție asupra lucrului primit în depozit.* COD. PEN. R.P.R. 596, cf. PR. DREPT, 403. ✦ Fig. Stăpînire, reținere, înfrînare. *Patruzeci de ani, vîrstă nu înaintată pentru femeie, dar implicînd o anumită retenție decentă a pasiunilor.* CĂLINESCU, S. 810. *Cu capacitatea retenției căpătată printr-o plurimilenară educație.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 6/2.
2. (Med.) Reținere și acumulare în organism a unor substanțe care în mod obișnuit sînt eliminate, datorită funcționarii defectuoase a unor glande cu secreție externă. Cf. BIANU, D. S. *În toate cazurile unde a fost retențiune biliară, celulele sînt pigmentate.* BABEȘ, O. A. I, 447, cf. YGREC, M. N. 427. *O retenție de apă în organele studiate (ficat, rinichi, creier).* PARHON, B. 113. *Sarea de bucătărie . . . încarcă prea mult circulația . . . prin retenția de apă.* BELEA, P. A. 242, cf. 127, DER. *Tulburările clinice grave, determinate de retenția în sînge și a altor compuși toxici, poartă denumirea de uremie.* ABC SĂN. 375. ✧ *Retenție placentară* = reținerea placentei în uter după evacuarea fătului peste timpul normal, care poate fi urmată de infecții grave. Cf. ENC. VET. 859, DER.
3. Creare a unor bazine de acumulare pe cursul unei ape, prin înălțarea nivelului acesteia cu ajutorul unor construcții speciale; reținere a apei în astfel de bazine. *Refacerea iazurilor sătești ca rezervoare de retenție pentru apele pustiitoare ale rîurilor în epoca de revărsare.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 8/2. *A fost delimitată o suprafață . . . unde se construiesc bazine de retenție.* SCÎNTEIA, 1952 nr. 2 386. *Pînzele puternice de apă freatică permit crearea bazinelor de retenție și folosirea apelor pentru irigarea unor suprafețe întinse.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 5/4. *Amenajări de iazuri, eleștеie, bălți, bazine de retenție a apelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837.
4. (Chim). Proprietate a unor substanțe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen. Cf. LTR[2], DL, DM.
— Pl.: *retenții.* — Și: **retențiúne** s. f.
— Din fr. **rétention,** lat. **retentio, -onis.**

RETENȚIÚNE s. f. v. **retență.**

RETERÁ vb. I v. **răteri.**

RETERÁDĂ s. f. v. **retiradă.**

RETERUÍ vb. IV v. **răteri.**

RÉTEȘĂ s. f. v. **rătișă.**

RETEVÉI s. n. Bucată de lemn scurtă și groasă; scurtătură, (regional) caravei, cotromplete, răzbici[1], resteu. *Asvîrli . . . asupra-i c-un retevei.* PANN, Ș. II, 7/22, cf. POLIZU, GHICA, A. 15, BARONZI, L. 92. *O ieși o ceată de dalcauci, de haimanale . . . în uliță cu retevеiul.* CARAGIALE, O. I, 243. *Se duseră . . . la argintar să le îmbrace reteveiu în argint.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 356. *„Stai-mi-le, hoțomane, c-am să-ți rup oasele!" Și puse mîna p-un retevei.* DELAVRANCEA, O. II, 275, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ia stăi, să mă duc eu afară să iau un retevei, că asta c bătaie în parte.* MUSCEL, 75, cf. TDRG, GALACTION, O. A. II, 159. *Să iei concerțanți cu un retevei la bătaie.* ARGHEZI, B. 112. *Avea ciomag scurt subsuoară, retevei, să se apere de landra cîinilor.* STANCU, D. 38, cf. id. R. A. I, 36. *Înarmată cu un retevei noduros, bătrîna . . . trecu peste cîtva timp înapoi.* GALAN, B. I, 258. *Zburară cîteva reteveie peste capul lor și vreo două îl izbiră pe Znagoveanu.* PAS, L. I. 31. *Mîai apucase un retevei de jos și se năpustise spre bătrîn.* PREDA, Î. 122, cf. GL 1961, nr. 4, 1/2,

H III 210, RĂDULESCU-CODIN. *Ia și tu un rătevei și dă-i vreo două, ca să te cunoască altă dată.* BOCEANU, GL,. cf. IORDAN, L. M. 198. *Fiecare călugăr sta cu cîte un ratavei lîngă el.* PLOPȘOR, C. 105, cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 984/865, 870, 878, 890, ib. 1 988/890, 896. *Retevei de tei, limbă de balaur* (Sabia). ISPIRESCU, ap. GCR II, 371. *Retevei umflat, La fund retezat, La cap piperat, Și umblă prin sat, Se dă peste cap, Spune că e beat* (Paharul). PĂSCULESCU, L. P. 93. *Retevei de tei Pe mirişte de mei* (Secera). id. ib. 99. *Retevei rece Marea trece* (Șarpele). GOROVEI, C. 363. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Un retevei dă băț.* ALR SN V h 1 302/899. ✧ Expr. **A lua** (pe cineva) **cu reteveiul** = a bate; a trata cu asprime. *Dacă nu-i iei cu reteveiul, ți se urcă în cap.* STANCU, R. A. V, 342. ✦ (Regional) Butuc. ALR II 6 406/928. ✦ Fig. Om mic de statură și viguros, puternic. *Aveam în cumpanie și un rumânaș . . . pieptos, desfăcut și crăcănat, un retevei făcut de la pămînt.* BĂNUȚ, T. P. 186.

— Pl.: *reteveie* și (regional, m.) *retevei* (ALR I 984/896, ib. 1 988/781). — Și: (regional) **rătevéi** (SCRIBAN, D.), **rătăvéi, ratavéi, rotovéi** (LEXIC REG. II, 16), **retevéu** (ALR I 984/865) s. n.

— Etimologia necunoscută.

RETEVEIÁȘ s. n. Diminutiv al lui retevei. *Le dete un reteveiaș.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 355.

— Pl.: *reteveiașe.*

— **Retevei** + suf. *-aș.*

RETEVEÍST s. m. (Rar) Bătăuș (cu reteveiul). *Doi devotați ai partidei mele au fost omoriți de reteveiștii dumneatale.* PAS, L. I, 275.

— Pl.: *reteveiști.*

— **Retevei** + suf. *-ist.*

RETEVÉU s. n. v. **retevei.**

RETÉZ[1] s. n. **1.** (Popular; în expr.) **La retezul părului** = în locul unde se taie, se retează părul, la ceafă. *Și chitesc și socotesc Pe unde să mi-i lovesc? La retezul părului, Pe din dosul fesului.* ALECSANDRI, P. P. 260. *Mi-l lua cam la cătare . . . La retezul părului, Împotriva fesului, Unde-i păs voinicului.* TEODORESCU, P. P. 589. *Și pe Radu-l împușcă, Cam la buza fesului, La retezul părului.* MAT. FOLK. 177, cf. VASILIU, C. 58.

2. (Regional) Lemn gros, retezat la capete. Cf. VICIU, GL. ✦ Butuc rămas la rădăcină într-o tăietură (Livadia de Cîmp — Hațeg). A IV 2. ✦ Partea de jos a unei clăi căreia i s-a luat vîrful (Strebaia). ALR SN I h 135/848.

3. (Învechit) Secțiune transversală. *Pădure mare . . . de fag și mesteacăn ca de o palmă în retez.* I. IONESCU, P. 492, cf. SCRIBAN, D.

4. (Regional) Semn care se face la oi, pentru a fi recunoscute, și care constă în tăierea vîrfului urechii. Cf. DIACONU, P. 38.

— Pl.: *reteze.* — Și: (regional) **rătéz** s. n. VASILIU, C. 58, ALR SN I h 135/848, A IV 2.

— Postverbal de la **reteza.**

RETÉZ[2] s. n. v. **rătez**[1].

RETEZÁ vb. I. Tranz. **1.** A tăia transversal, cu o singură tăietură completă, un obiect (pentru a-l scurta sau pentru a utiliza partea tăiată) sau o parte a corpului unei ființe; p. gener. a tăia. *Om cutedza De-i vom lua-n sulițe și-i vom rătedza.* DOSOFTEI, PS. 197/4, cf. id. v. s. noiembrie 108/31, ANON. CAR. *Să le răteaze părul capului tuturor într-un chip, și fetelor, și coconilor* (a. 1760). GCR II, 71/33, cf. KLEIN, D. 44, LB. *Cum ți-aș răteza eu părul.* BĂRAC, A. 26/12. *Pusă să răteze capetele ucișilor.* NEGRUZZI, S. I, 156. *O să-i retez pe din jos de barbă, pe cîți sînt boieri din doisprezece.* BOLLIAC, O. 237. *O schijă de obuz . . . Retează capul lui Cobuz.* ALECSANDRI, POEZII, 439. *Să-i reteze nasul despre parteă dreaptă! Însuși cu hangheru-mi, pentru că-i boier!* BOLINTINEANU, O. 61. *Haț, pe ied de gît, îi retează capul pe loc și-l mînîncă.* CREANGĂ, P. 23. *Aduse paloșul cam pieziș și-i reteză capul.* ISPIRESCU, L. 27. *Mihai . . . rătează dintr-o lovitură de stîngaci capul lui Caraiman pașa.* VLAHUȚĂ, R. P. 31. *Fîșîitul ritmic al coaselor, cînd retează iarba, e nespus de muzical.* DEMETRESCU, O. 148. *Tufișul acesta ne stă-n cale, aș vrea să-l mai rătez.* COȘBUC, S. 84, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Începu să reteze crăcile prunilor.* DELAVRANCEA, H. T. 149. *Coasele scrîșneau amarnic, retezau grîul din fața pămîntului.* SĂM. IV, 948. *Din al mieilor creștet rătează șuvițe de lînă.* MURNU, I. 59. *Ghilotina reteză zeci de capete.* CAMIL PETRESCU, T. II, 557. *Se opri să reteze cu un ferăstrău îngust capătul scîndurei.* C. PETRESCU, Î. II, 181, cf. BRĂESCU, A. 64, SAHIA, N. 17. *Reteză gîtul celor doi tătari.* SADOVEANU, O. III, 213. *S-au prins a se înțelege . . . Să-mi reteze beregata.* ARGHEZI, VERS. 320. *Niște fierăstraie mecanice . . . retezau copacii în cîteva clipe.* CĂLINESCU, S. 787. *Pana din părul Vulturului Argintiu căzu, retezată de un glonț.* H. LOVINESCU, C. S. 7. *Retezau gîzii multe capete la cetatea de scaun.* STANCU, R. A. I, 117. *Reteză puiul în fragmente infinitezimale.* VINEA, L. II, 311. *Călăul regelui mai reteza pe buturugă Cîteva capete de răsculați.* BOUREANU, S. P. 26. *Mult îmi ardea sufletul Pîn' ce-i retezeam capul.* ALECSANDRI, P. P. 89. *La cătane m-a luat, Părul mi l-a retezat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 319. *Cu paloșu îl reteza.* TEODORESCU, P. P. 548, cf. MÎNDRESCU, L. P. 68. *Mărul crește încetinel, Suie-te Și-i rătează vîrfurile.* DOINE, 197, cf. ȘEZ. III, 78, BUD, P. P. 12. *Feciorul . . . sare îndată asupra lui și-i retează capul.* BOTA, P. 71. *Paloș mare că scotea, După ei se repezea, Cînd pe unii-i reteza, Cînd pe alții-i spinteca.* BALADE, II, 101. *Și-apoi sabia scotea, Căpușoru-i retezea, Din viață-l slobozea.* FOLC. MOLD. II, 688. (Pleonastic) *Scoțindu-le limbele din gurile lor . . . , le rătezа tăindu-le.* VARLAAM-IOASAF, 109v/23. ✧ Absol. *Petrarii lui Manole croiau, retezau, ciopîrteau și făureau gros din ciocan.* ODOBESCU, S. II, 513. *Se înduplecă a mai reteza din coada vulpei.* id. ib. III, 46. ✧ Refl. pas. *Se unge trupina, pre unde s-a rătezat, cu flaștrom.* ECONOMIA, 130/9. *Se rătează frunzele.* I. IONESCU, C. 239/19. *Îi dete o pală, de să pui firul de păr pe tăișul ei și, suflînd, să se reteze.* ISPIRESCU, U. 46, cf. ALR I 7/283. ✧ Fig. *Acesta va ca cu scacera răteza de pre lume pre mine și pe ruda mea toată; că se ivi alunceși cea stea, comită, ca o sabie.* MOXA, 374/23. *Cele trei confesiuni protestante . . . rătezaseră foarte mult din libertatea catolicismului.* BARIȚIU, P. A. I, 154. *Moartea-și plimbă monoton Coasa ei ce vieți retează.* MACEDONSKI, O. I, 201. *Retezați cu privirea, cît vă ține ochiul, o cîmpie.* DELAVRANCEA, T. 56. *Orizontul e retezat de dealuri, dar, dacă urci mai sus pe ele, vezi îndărăt Tătărașii.* CĂLINESCU, I. C. 163. *Însușindu-și teologia creștină, . . . reteza anume excrescențe ale acestei teologii.* BLAGA, G. 205. *Vine octombrie . . . să reteze cu un sfert de zare Meridianul zilei.* id. P. 48. ✧ Expr. **A-i reteza** (cuiva) **unghiile** = a face pe cineva inofensiv, a pune pe cineva la punct. *Stăpîne, ia, de-acum ai femeie cum se cade; numai s-o cam ții din frîu și să-i rătezi unghiile din cînd în cînd, ca nu cumva să-ți pună coarne.* CREANGĂ, P. 178. **A-i reteza** (cuiva) **firul vieții** = a ucide pe cineva. *Temnicerii în paza cărora o va trimite tribunalul militar îi pot reteza dintr-o dată firul vieții.* STANCU, R. A. III, 251. ✦ (Regional; complementul indică o persoană) A-i tăia cuiva părul, a tunde. *Ado trei bărbieri bătrîni, Să mă tundă ciocoiește, Mă retează cerchezește.* ȘEZ. VII, 58. (Refl. pas.) ALR I 7/878. ✦ (Regional; complementul indică o haină) A scurta. Cf. ALR II 3 274/105, 141, 172, 228, 365, 414, 514, 551, 605, 762, 791, 812, 836, 848, 872, 886, 899, 928. ✦ (În expr.) **A o reteza** = a o lua de-a dreptul pentru a scurta drumul. *De la Brebu o retezăm călări peste culmea Negrașului.* VLAHUȚĂ, R. P. 159. *S-a aruncat pe șalele calului din cetlău, retezînd-o d-a curmezișul holdelor.* DELAVRANCEA, S. 203. **A o reteza de** (sau **la**) **fugă** = a începe să alerge, a o lua la fugă. *O retează la fugă la deal, de-abia mă țineam de dînsul.* GHICA, ap. CADE.

(Fig.) *Bistrița o rătează de fugă, aruncă pluta peste praguri.* VLAHUȚĂ, R. P. 21.

2. A tăia fagurii dintr-un stup pentru a recolta mierea; a curăți stupul; a tunde, (regional) a rătunde. Cf. LB, POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU. *Ca să le meargă bine stupilor peste an, trebuie să-i retezi la Sînt-Ilie.* MARIAN, INS. 169, cf. PAMFILE, S. V. 209. *Un stup după fiecare roire trebuie curățit și, după a treia, retezat, a nu mai roi.* H IV 85, cf. id. XII 374. ◇ Refl. pas. *Stupii se rătează, după obiceiul locurilor, mai de multe sau mai de puține ori pe an.* ECONOMIA, 194/23. *Se retează stupii și se stropesc cu rachiu de drojdii, ca să-i ferească de vărsat.* MUSCEL, 40. *Primăvara, fagurii care au ajuns pînă la laiță se retează ca de o palmă.* CHEST. VI 17 supl., cf. VI 148/21. ✦ (Regional) A tăia din faguri larvele de trîntori (Vad — Făgăraș). Cf. CHEST. VI 31 supl. (Refl. pas.) *Se retează stupii pentru că sînt prea mulți trîntori, cari sînt taiați cu un cuțit.* ib.

3. Fig. A pune capăt la ceva, a face să înceteze brusc; a curma, a întrerupe. *Toate puterile ca cu palo-șul deodată le rătează.* CANTEMIR, IST. 80, cf. POLIZU. *Toți rîd . . . , dar ce retează deodată rîsul lor?* ALECSANDRI, POEZII, 451. *Tot avîntul îi e retezat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 152. *Își reteză deodată vorba.* REBREANU, I. 425. *Olimpia, care dădea mereu semne de oboseală, încercă să reteze discuția.* CĂLINESCU, E. O. II, 42. *Îi puse căluș la gură și-i reteză țipătul.* STANCU, R. A. IV, 58. *Ușa s-a deschis, retezînd larma din pivnița plină de fum și mirosind strașnic a băutură.* CAMILAR, C. P. 73. ◇ Absol. *Am terminat cu dumneata! reteză președintele.* VINEA, L. I, 44. ◇ Refl. pas. *Toată împărtășirea romanilor celor din Dachia cu ceilalți romani s-au rătezat.* MAIOR, IST. 249/25. *Profețiile lor rămîneau . . . mincinoase. Toate s-au retezat scurt. El zăcea de luni și luni.* C. PETRESCU, R. DR. 29. ◇ Expr. **A-l reteza** (pe cineva) **scurt** sau **a (i-)o reteza** (cuiva) = a-i limita cuiva pretențiile, a pune pe cineva la locul lui; a pune brusc capăt discuției. *M-am bucurat cînd am văzut cum l-ai retezat scurt.* C. PETRESCU, R. DR. 125. *Lasă că știm noi ce facem, i-o reteză Trafulică colțos.* PREDA, D. 172, cf. 49, A VI, 26. **A o reteza cu cineva** (sau **cu ceva**) = a întrerupe brusc relațiile cu cineva (sau a se lăsa subit de un lucru). Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *retez*, pers. 3 și (regional) *rătează* (ALR I 60/305); imperf. și (prin Mold.) *retezeam.* — Și: (învechit și popular) **rătezá** vb. I.

— Etimologia necunoscută.

RETEZÁRE s. f. Acțiunea de a reteza.

1. Cf. reteza **(1)**; tăiere. Cf. POLIZU, LM. *Retezarea părului.* MARIAN, NA. 409, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 35. *Făcu un semn de retezare cu mîna.* C. PETRESCU, Î. I, 149.

2. (Apic.) Cf. reteza **(2)**. Cf. MARIAN, INS. 146, H XII 138. ✦ Exterminare a trîntorilor; (regional) trîntorit, bătut (Vad — Făgăraș). Cf. CHEST. VI 31 supl. *Retezarea stupilor se face în martie, cu un cuțit se taie celulele de trîntor.* ib.

— Pl.: *retezări.* — Și: (popular) **rătezúre** s. f. II XII 138.

— V. **reteza.**

RETEZÁT[1] s. n. **1.** Retezare **(1)**, tăiat. *Retezatul părului.* DL, cf. DM. ✦ (Regional) Retez **(4)**. Cf. DIACONU, P. 38.

2. (Apic.) Retezare **(2)**, tuns, (regional) rătuns. *La rătezatul cel de primăvară se taie fagurii cei mucezi, roși de șoareci și plini de viermi.* ECONOMIA, 195/9. *Retezatul se face tăindu-se vîrfurile fagurilor ca de o palmă în adîncime sau și mai puțin.* I. IONESCU, M. 381, cf. DDRF. *Ziua rătezatului tradițional.* PAMFILE, I. C. 95, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *retezaturi.* ECONOMIA, 195/8. — Și: (popular) **rătezát** s. n.

— V. **reteza.**

RETEZÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Tăiat, scurtat. Cf. ANON. CAR. *Castelul în ruine domnește peste vale . . . Din turnuri retezate se-mprăștie o jale.* MACEDONSKI, O. I, 23, cf. DDRF. *Este-un plop frumos . . . Cu crăngi rătezate, Spre pămînt plecate.* COȘBUC, P. II, 141, cf. ALEXI, W. *Tînărul brun, cu mustățile mici, negre, retezate englezește, își așezase trusa de voiaj.* REBREANU, R. I, 13. *Din crengi retezate își făcea fluier.* C. PETRESCU, C. V. 215. *Era totdeauna ras proaspăt, cu mustața retezată deasupra buzei, dar nu și la capele.* VLASIU, A. P. 52. *Traseră de sub sumane puști cu țevile retezate.* SADOVEANU, O. IX, 25. *Suprafața apei era presărată cu cotoare retezate de trestii.* CĂLINESCU, E. O. I, 119. *Era un om între două vîrste, cu o mînă retezată, scurtată în război.* BARBU, P. 46. *Ilenuțo de la Peatră, Cu percica retezată.* ALECSANDRI, P. P. 333. *A ieșit pe poartă afară, Cu părul rătezat Și cu clop pe ochi lăsat.* BUD, P. P. 68, cf. DR. V, 291, CHEST. V 156/59, ALR II 2 012/228, 235, 250, ib. 3 286 bis/365, ib. 3 288/365, ib. 3 352/228, ib. 6 406/605. ✦ (Regional; despre persoane) Cu părul tuns. *Cine șede-n țărmurel? Șede Gheorghe tinerel, Piептănat și retezat.* BIBICESCU, P. P. 365. *Fetele să mai poartă retezate.* ALR II 3 288/784. ✦ (Regional; despre vase) Plin pînă la marginea de sus; ras (Năsăud). Cf. ALR I 1 376/268. ✦ (Rar) De formă ieșită; bont. *Aduse două perechi de bocanci . . . cu boturile retezate.* STANCU, R. A. III, 70.

2. Fig. Curmat, întrerupt brusc. *Cînd domnul . . . își spuse numele, Iliescu își simți curajul retezat.* PAS, Z. IV, 139. *Nu mai știa cum să țină creta în mînă, o mișca cu un gest . . . retezat și rămînea cu ea în aer.* PREDA, R. 87. ◇ Expr. **Cuvînt retezat** = fără multă vorbă, fără a admite replică, scurt. *Știi, cuvînt rătezat! noi ți-om da . . . atîta argint și aur, cît a putea duce cel mai voinic și mai tare dintre noi!* SBIERA, P. 184, cf. ZANNE, P. II, 534.

— Pl.: *retezați, -te.* — Și: (popular) **rătezát, -ă**, (regional) **rătegát, -ă** (ALR I 803/94) adj.

— V. **reteza.**

RETEZĂTÓR s. m. Muncitor în fabrica de cherestea care retează bușteni cu ferăstrăul. NOM. PROF. 31, cf. LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 7, 110.

— Pl.: *retezători.*

— **Reteza** + suf. *-(ă)tor.*

RETEZĂTÚRĂ s. f. **1.** Retezare, tăiere; loc unde a fost retezat ceva; p. ext. platou, podiș. Cf. ANON. CAR., POLIZU, TDRG. *Urlăvînt! Sat pe retezătură! Îl bătuse ploaia și vîntul.* STANCU, R. A. I, 193, cf. A IX 5.

2. (Regional) Bucată de lemn retezată la amîndouă capetele (A VI 26); butuc (ALR II 6 406/514). ✦ (În forma *rătezătură*) Scorbură (Rîpile — Onești). ALR I 961/588.

3. (Regional) Semn de recunoaștere făcut la oi prin tăierea vîrfului urechii; (regional) retez[1] **(4)**. ȘĂINEANU, D. U., cf. CHEST. V 156/15, 53, 68, 74, 75, A V.33, 34, 35, VI 4.

4. (Prin sudul Mold.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. ȘEZ. XV, 113.

— Pl.: *retezături.* — Și: (regional) **rătezătúră** (ȘEZ. XV 113, ALR I 961/588, ALR II 6 406/514), **rătizătúră** (CHEST. V 156/15), (învechit, rar) **retăzătúră** (ANON. CAR.) s. f.

— **Reteza** + suf. *-(ă)tură.*

RETICÉNT, -Ă adj. (Despre oameni sau despre vorbe) Care manifestă, care arată reticență, reținere. *Face ca semnalarea lor să se însoțească mai întotdeauna cu un reticent „dar" . . .* CONTEMP. 1949, nr. 162, 13/3. ✦ Care ezită, ezitant, rezervat. *Tocmeala se face numai-decît, cu clientul reticent, apucat de o mînecă și tras înăuntru cu luptă, pe pragul prăvăliei.* ARGHEZI, B. 106.

— Pl.: *reticenți, -te.*

— Din fr. **réticent.**

RETICÉNȚĂ s. f. Omisiune voită, trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reținere, rezer-

vă într-o anumită chestiune. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O țesătură de jumătăți de adevăruri, de reticențe perfide, de exagerații, din care însă fără greutate se desface partea utilizabilă.* IORGA, L. II, 623. *În acest „cînd ai ști" urmat de o trăgănată reticență, un tălmăcitor de gînduri omenești ar fi puiut ceti întreaga istorie a unui suflet dezgustat . . .* HOGAȘ, M. N. 100. *Putem continua fără reticențe protocolare.* C. PETRESCU, O. P. I, 127. *Din atitudinea și reticențele lui, domnișoara Mazu avusese drept să tragă concluzii.* SADOVEANU, O. XI, 511. *Opere închinate păcii omenirii, viitorului bun și luminos sînt numeroase. Ele pătrund adînc în conștiința oamenilor, hrănesc speranțe, înăbușe îndoieli, reticențe.* CONTEMP. 1953, nr. 35, 1/2. *Varga abordase, în sfîrșit, după mari reticențe, discuția politică* T. POPOVICI, s. 340. *Lăsa la o parte orice reticență și se așeza pe un scaun, vorbind negustorește.* BARBU, P. 163. ✦ Figură de stil prin care vorbitorul, întrerupîndu-și exprimarea, lasă totuși să se înțeleagă lucrurile trecute sub tăcere. Cf. STAMATI, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

— Pl.: *reticențe.* — Și: (învechit, rar) **reticénție** s. f. STAMATI, D.

— Din fr. **réticence,** lat. **reticentia.**

RETICÉNȚIE s. f. v. **reticență.**

RETÍCUL s. n. (Fiz.) Ansamblu de linii subțiri, încrucișate, sau de alte semne, care intră în construcția unor instrumente optice și care are rolul de a permite vizarea unei direcții sau efectuarea unei măsurări. *Învîrtim placa cu firele reticulei în jurul axei de figură a lunetei.* CULIANU, C. 144, cf. DL, DN, DN², DER.

— Pl.: *reticule.* — Și: (învechit) **reticulă** s. f. CULIANU, C. 144.

— Din fr. **réticule,** lat. **reticulum.**

RETICULÁR, -Ă adj. (Despre o structură) Care este alcătuit în forma unei rețele; reticulat. *Peatra samănă cu țăsătura reticulară a oaselor.* COBÎLCESCU, G. 17/6, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Forțele intermoleculare la lichide nu sînt suficiente să . . . mențină structura reticulară a cristalelor.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 146. *Reticulina . . . se extrage din țesutul reticular (un țesut special) de la cai.* BELEA, P. A. 281.

— Pl.: *reticulari, -e.*

— Din fr. **réticulaire.**

RETICULÁT, -Ă adj. Reticular. Cf. BARCIANU. *La unele specii . . . structura reticulată este mai puțin pronunțată, ea rezultînd mai mult din unirea unor striații transversale.* FAUNA, R.P.R. VIII1, 11. *Focarele de excitație ce apar pe scoarța cerebrală se transmit la centrii subcorticali la formațiunea reticulată a trunchiului cerebral.* V. ROM. ianuarie 1960, 103. *Toată suprafața cornoasă capătă un desen de rețea fină (desen reticulat).* VÎN. PESC. august 1961, 9. ✧ *Formație reticulată* = structură anatnmică aparținînd trunchiului cerebral, reprezentînd o grupare difuză de celule și de fibre nervoase.

— Pl.: *reticulați, -te.*

— De la **reticul,** după fr. **réticulé,** cf. lat. r e t i c u l a t u s, -a, -u m.

RETÍCULĂ s. f. v. **reticul.**

RETICULÍNĂ s. f. (Biol.) Substanță de natură proteică prezentă în fibrele conjunctive ale țesutului reticular. *Reticulina . . . se extrage din țesutul reticular (un țesut special) de la cai.* BELEA, P. A. 281, cf. DN², DER.

— Din fr. **réticuline.**

RETICULÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a țesutului reticular.

— Pl.: *reticulite.*

— De la **reticul.**

RETÍNĂ s. f. Membrană internă nervoasă a ochiului, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală. *Membrana măduloasă sau retina.* ANTROP. 177/1, cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 346. *Razele luminii . . . cad de isnoavă asupra unei membrane care se află tocmai în fundul ochiului și care se numește retină.* BARASCH, M. III, 20/9. *La partea posterioară străbate în ochi nervul optic, care se întinde sub choroidă, luînd forma unei membrane nervoase, numită retină.* PONI, F. 391, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Sclipeau în întuneric șapte stele. Eu le simțeam arsura pe retină.* TOPÎRCEANU, B. 88. *Un ochi pe retina căruia se ivesc umbrele trecutului îngrat.* KLOPȘTOCK, F. 275. *Cu imagini stăruitoare pe retină se îmbrăcă mecanic.* SADOVEANU, O. IX, 124. *Privirile lui păstrează pe retină figurile despre care ați auzit.* PAS, Z. I, 5. *Pornim prin galeria nesfîrșită. Felinarele își pîlpîie flacăra pe perete. Imagini răzlețe și stranii se prind de retină.* BOGZA, Ț. 66. *Am vrut în ochii-ți iar să m-oglindesc, Și-un chip străin ți se-oglindea-n retină.* LABIȘ, P. 120. *Retina mai păstrează imagini din peisagiul văzut prin fereastra trenului.* V. ROM. iulie 1957, 79. *De cele mai multe ori, scotoamele se dăloresc leziunilor retinei și ale nervului optic.* ABC SĂN. 325. (Fig.) *Pe retina îngustă a ferestrei, stîlpii de telegraf alergau.* CĂLINESCU, C. N. 9.

— Pl.: **retine.**

— Din fr. **rétine.**

RETINIÁN, -Ă adj. Care aparține retinei, privitor la retină. *Cînd e vorba de aspecte redate vizual, autoarea se limitează la impresii pur retiniene.* RALEA, S. T. III, 227.

— Pl.: *retinieni, -e.*

— Din fr. **rétinien.**

RETINÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a retinei, care determină scăderea progresivă a vederii, mergînd pînă la pierderea ei. Cf. DER.

— Pl.: *retinite.*

— Din fr. **rétinite.**

RETIPĂRÍ vb. IV. T r a n z. A tipări din nou, a reimprima. *Precupeți ce retipăresc la psaltiri și ceasloave pentru speculație.* CR (1848), 8¹/42. *Articolele . . . retipărite în volumul de față.* MAIORESCU, CR. I, 260. *Am retipărit . . . două din cele mai frumoase ale sale poezii.* ODOBESCU, S. I, 239, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *retipăresc.*

— Pref. *re-* + **tipări.**

RETIPĂRÍRE s. f. Acțiunea de a r e t i p ă r i și rezultatul ei; reimprimare. Cf. LM. *Scrierile . . . de față sînt o retipărire din „Convorbiri literare".* MAIORESCU, CR, I, IV, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Retipărirea acelor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună de acord cu estetica sa actuală.* VIANU, A. P. 222.

— Pl.: *retipăriri.*

— V. **retipări.**

RETIRÁ[1] vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se retrage (din fața dușmanului), a pleca; a fugi. *Cu a ei parte are a se ritera, Să trăiască într-o parte fără a-i mai supăra.* PANN, P. V. I, 173/29. *Armata austriacă se retira (fugea) persecutată de învingători.* FILIMON, O. II, 63.

— Prez. ind.: *retirez.* — Și: **riterá** vb. I.

— Din fr. **retirer.**

RETIRÁ[2] vb. I v. **răteri.**

RETIRÁDĂ s. f. (Învechit) **1.** Retragere din fața dușmanului. *El seracu gîndind că singur este rănit, au început a face reteradă și oamenii după dînsul spre Mitropolie* (a. 1819). URICARIUL, VII, 81. *Îmbulzirea ce au urmat atunce au prefăcut această retiradă (tragirea îndărăpt) într-o adevărată fugă.* AR (1829), 29¹/26. *Totdauna nevoile applanite, trecerea peste dînsele cu victorie sau cu retirată onorabilă fac pe general a se distinge.*

HELIADE, O. II, 81. *În cursul acestei retirade (tragiri îndărăpt), Veisman . . . s-au lovit cu 15000 turci.* ASACHI, I. 352/30. *Armata austriacă, nemaiputînd să reziste la atacul impetuos al francezilor, făcu o retiradă.* FILIMON, O. II, 63, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. Closet, latrină. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BIANU, D. S. *Retirada era depărtată, în capătul unei săli întunecoase.* VOICULESCU, P. I, 138. *Cazangiii au bătut pe nicovală cel dintîi tron de aur al retirăzii mărituluí Sultan, . . . deosebit astfel și despărțit de ceilalți.* SADOVEANU, O. XII, 214.

— Pl.: *retirade* și *retirăzi.* — Și: **reterádă, retirátă,** (regional) **rătirátă** (com. din FLOREȘTI — ADJUD) s. f.

— Din fr. **retirade,** germ. **Retirade,** it. **ritirata.**

RETIRÁT, -Ă adj. (Învechit) Retras, izolat. *Lăcuia departe de adunările oamenilor și retirată de toate fleacurile și nimicurile lumii.* GORJAN, H. IV, 202/7. *Un șoarece de neam, și anume Raton . . . Petrecea retirat într-un vechi parmazan.* ALEXANDRESCU, O. I, 205, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *retirați, -te.*

— V. **retira[1].**

RETIRÁTĂ s. f. v. **retiradă.**

RETIRUÍ vb. IV v. **răteri.**

RÉTIȘĂ s. f. v. **rătișă.**

RETOÁRTĂ s. f. v. **retortă.**

RETOPÍ vb. IV. Tranz. A topi din nou. *E datoria noastră: retopim Această părăsită bogăție și ne-mbătăm privirile cu ea, Cînd din cuptor sclipind țîșnește vie.* LABIȘ, P. 381. *Cred că trebuie retopit și redat industriei.* T martie 1964, 17.

— Prez. ind.: *retopesc.*

— Pref. *re* + **topi.**

RÉTOR s. m. **1.** Orator. *Să strînsără cei mai aleși și mai înțălepți ritori, . . . cei mai ascuțiți la gîndit și la grăit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164v/22. *Prin rost de bun ritor . . . inimile prostimei a îndupleca socotiră.* CANTEMIR, IST. 109. *N-au luat filosofi și ritori să trimită propoveduitori.* ANTIM, P. 2. *Limbile ritorilor le-ai arătat negrăitoare.* MINEIUL (1776), 194r[1]/8. *Grăi lui Nahor, unul din ritori carele era mai învățat.* VARLAAM-IOASAF, 124,v/16. *Nu puțin ajutoriu dau și la limbuția ritorilor.* CRITIL, 104/13. *Dioghenes marele retor.* TEMPEA, GRAM. 175/9. *Tu ești nobil și baron, Ești ritor ca Țițeron.* MUMULEANU, C. 109/16. *Văzurăm oameni mari cu isteține, Filozofi, poeți și ritori înțelepți cu adîncime.* CONACHI, P. 304. *Incipu să povestească ca un retor elocvent.* PANN, Ș. II, 43/16. *Mulți ritori au cuvîntat cu favor asupra acestei cerri.* AR (1829), 35[2]/17. *Decadința limbilor, a artelor, ai început cînd s-au ridicat sisteme, gramerieni și retori, a au stîrnit și iscodit pendantismurile felurite.* RUSSO, 67. *Unii-mi zic ritor hazliu, Alții-mi zic palavragiu!* ALECSANDRI, T. 34. *Ce n-ar putea spune un retor, un poet, despre binefacerile descoperirii lui Gutenberg?* CARAIALE, O. III, 74, cf. TDRG, CADE. *A învățat la Bizaț toată înțelepciunea mincinoasă a retorilor.* SADOVEANU, O. XI, 226.

2. (În antichitatea greco-romană) Profesor de retorică. *Nu sînt nice grămaticei, nice ritorii . . . ce trebuie să arăte copiilor metodul învățăturei* (a. 1825). CAT. MAN. II, 112, cf. DRLU, ȘĂINEANU. *S-a trimes la curtea preaputernicului împărat Carol retori către una din domnițele lui, spre a-i ascuți limba pentru graiul nobil și subțire al romeilor.* SADOVANU, O. XII, 48. ✦ Elev al unui seminar de retorică. *Nu știu ce dăduse-n ritori; cu toată neliniștea lor, pacă dracu-ntrase-ntr-înșii.* CONTEMPORANUL, VI[1], 388.

— Pl.: *retori.* — Și: (învechi) **rítor** s. m.

— Din ngr. ῥήτωρ, lat. **rheto, -oris.**

RETÓRIC, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care aparține retoricii sau retorului, privitor la retorică sau retor, oratoric; (învechit) ritoricos. Cf. DRLU. *În stilul retoric . . . nu trebuie să uite autorul că între celelalte calități ale sale cea mai de căpetenie este de a arăta adevărul.* HELIADE, O. II, 26. *Pe amvona rostirei, prin ritorice cuvinte Învingînd pe nedreptate, Demosten s-ar fi făcut Și a văduvei sărmane ar fi razăm și părinte.* ASACHI, S. L. I, 65, cf. POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, *Din punct de vedere retoric e un roman strălucit.* GALACTION, A. 139. *Prima fază a dezvoltării stilistice care începe în acest moment este o fază retorică.* VIANU, A. P. 23. *Uneori, fraza lui Mumuleanu e alcătuită din interogații retorice.* CONTRIBUȚII, I, 14. ✧ Fig. *N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți În aplauzele grele a canaliei de uliți?* EMINESCU, O. I, 150. ✧ (Substantivat, n.; rar) *Patetismul și retoricul desuet.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/6. ✦ (Peioroativ; despre titlul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat. *Îndeosebi literatura bizantină se caracterizează printr-un stil retoric nenatural.* VARLAAM-SADOVEANU, 135. *Ideile poetului nu se subliniază într-o metaforă deosebită . . . , comunicarea lor se face într-un mod retoric inadevcat.* V. ROM. iulie 1962, 132.

2. S. m. (Învechit, rar) Retor. Cf. VALIAN, V. DDRF.

— Pl.: *retorici, -ce.* — Și: **ritóric, -ă** adj., s. m. VALIAN, V.

— Din fr. **rhétorique,** gr. ῥητορικός, lat. **rhetoricus, -a, -um.**

RETÓRICĂ s. f. Arta de a convinge un auditoriu printr-o argumentație bogată, riguroasă, pusă în valoare de un stil și de o limbă alese; ansamblul regulilor care ajută la însușirea acestei arte. *Sînt învățată în toate științele cărților, retorica, filozofia, geometria.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164/14. *Toată ritorica lui Alexandru dragomanul nu putea astupa mojicia turculuí.* IST. Ț. R. 103, cf. CANTEMIR, IST. 45, LB. *Ea au vorbit . . . cu atîta ritorică, încît au pătruns pe auzitorii săi pînă la lacrămi.* AR (1829), 175[2]/16. *Au numit și pre acest meșteșug ritorică, adecă cum zic romanii elocvența.* MOLNAR, RET. 11/2. *Și cîți scriu pentru prieteni cuvinte îndemnătoare spre învățătura ritoricii bun lucru fac.* GOLESCU, P. 315/18. *Ritorica, meșteșugul de a vorovi cineva bine și frumos.* VÎRNAV, L. 142v/13. *Îl inițiă la tezaurele limbei, retoricei și istoriei elene.* ODOBESCU, S. I, 260. *Mărturisesc, răspund eu, că n-am prea citit de mult un curs de retorică.* CARAGIALE, O. III, 73. *Cine iubește are căldura logică și retorica temperamentului lui.* DELAVRANCEA, T. 211. *Să se învețe . . . retorica poezia, istoria* (a. 1828). URICARIUL, III, 36. *Se întîmplau alteori și răfuieli care treceau dincolo de retorică și de academie.* GALACTION, A. 370. *Ai putut da domnia ta asemenea sfat lui Vodă? — I-am dat. Asta iese dintr-o rînduială a retoricei.* SADOVEANU, O. XI, 319. *Vechile tratate de retorică ne asigurau că epitetul este totdeauna un adjectiv în funcțiune de atribut.* SCL 1954, 165. *Cele mai multe estetici helenistice fac exercițiii de retorică în problema genurilor.* V. ROM. iulie 1958, 113. *Costinescu mai înregistrează și cîțiva termeni din gramatică sau din retorică.* SFC II, 19. ✧ *Figură de retorică* și (adjectival) *figură retorică* = formă expresivă a vorbirii, care înfrumusețează stilul dîndu-i mai multă vigoare și caracter sugestiv. *Figuri de ritorică.* ROM. LIT. 270/10. *Meșteșugul unei aforisme e simplu: o figură retorică, de obicei o comparație, și aforisma e gata.* DELAVRANCEA, T. 107. ✦ (Peiorativ) Declamație emfatică, elocvență amplă și afectată; mijloace oratorice întrebuințate spre a convinge auditorul. *Ceea ce ei afecționează mai mult în polemica lor este de a zice acelor pe care-i atacă că au trădat și că au furat; educațiunea și retorica lor se învoiește foarte bine cu asemenea acuzațiuni, căci ele convin politicei și aspirațiunilor de cari sînt conduși.* GHICA, S. 143, cf. ȘĂINEANU. *Tacit susține că adevărata elocință trebuie să disprețuiască retorica.* LOVINESCU, C. VII, 196. *Brigada lui realizează, în mod firesc, fără retorică, lucruri pentru alții imposibile.* V. ROM. iunie 1960, 57.

— Și: (învechit) **ritórică.**

— Din lat. **rhetorica,** ngr. ῥητορική, fr. **rhétorique.**

RETORICÉSC, -EÁSCĂ adj. Retoric **(1)**, de retor. *Era învățat în toată filosofiia, și deprins la cuvintele ritoricești.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 207v/1. *Palinodiia ritoricească a poftori începu.* CANTEMIR, IST. 42. *Am a zice înaintea dragostei voastre puține cuvinte, . . . nu cu vorbe ritoricești și alcătuite.* ANTIM, P. 188. *Cazaniile . . . sînt împodobite cu cuvinte dumnezeești și cu meșteșug ritoricesc* (a. 1742). GCR II, 30/28. *Limbi ritoricești.* MINEIUL (1776), 127Iv/28. *Au dat ceva loc ritoricești figuri.* MAIOR, I. B. 8/12. *Nemica nu cunosc din măestria cea ritoricească.* id, P., ap. BV III, 8. *Ritoricească împodobirea cuvintelor.* PRAVILA, (1814), XVI/18. *O limbă ritoricească Ar trebui să grăiască* (a. 1777). GCR II, 112/7. *Regulile ritoricești.* NICOLAU, P. I, 103/23, cf. LB. *Lacrămi unde sînt Pe cît trebuiesc Și vrednic cuvînt Trist, ritoricesc?* PANN, E. V, 5/8. *Putu să pună la încercare pretinsele sale daruri retoricești.* F (1889), 74. *Coprinderea acestei proclamațiuni și mai cu seamă accentul dramatic și gesturile ritoricești cu care o pronunțase Păturică făcu o mare întipărire între auditori.* FILIMON, O. I, 287, cf. TDRG. ✧ (Învechit) *Figură ritoricească* = figură de retorică, v. r e t o r i c ă. Cf. VÎRNAV, F. 142r, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Peiorativ; despre stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat; retoric. *Umbli cu firi ritoricești Trei fete de crai să amăgești.* TEODORESCU, P. P. 106.

— Pl.: *ritoricești.* — Și: (învechit) **ritoricése, -eáscă** adj.

— Din ngr. ῥητορικός, lat. **rhetoricus,** germ. **rhetorisch.**

RETORICÉȘTE adv. Din punct de vedere retoric **(1)**, în mod retoric **(1)**. Cf. DRLU, LB. *Ritoricește ai vrut să lauzi și să slăvești Pe ceea ce o iubești.* PANN, E. III, 55/2, cf. POLIZU, ALEXI, W.

— Și: **ritoricéște** adv.

— **Retoric** + suf. *-ește.*

RETORÍSM s. n. Elocvență încărcată de figuri și elemente retorice; stil emfatic, retoric. *Să nu se mire sfințenia ta de această propunere și să o socotească doar ca un ritorism.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 301. *Cînd pornirea unei inimi amorul o cîrmuește . . . Ritorizm nu mai încape.* PANN, E. I, 55/11. *Izgonea din juru-i ca pe ceva brutal retorismul patriotic.* SADOVEANU, E. 173. *Retorismul său izbește puternic și cititorul nu este totdeauna mulțumit a-l recunoaște.* VIANU, A. P. 61. *Cunoaște foarte bine psihologia muncitorului și știe că acestuia îi repugnă în general frazele, retorismul.* S martie, 1960, 15. *Alt aspect care se detașează din analiza cîtorva poezii publicate în ziarul de care ne ocupăm este retorismul exagerat.* V. ROM. februarie, 1963, 184. *Textul lui Mirodan obligă în general pe interpreți să renunțe la retorism.* T iunie 1964, 80.

— Și: (învechit) **ritorísm** (scris și *ritorizm)* s. n.

— De la **retor.**

RETOROMÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (I.a pl.) Nume dat populației romanice care trăiește în sud-estul Elveției și în nord-estul Italiei; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații.

2. Adj. Care aparține retoromanilor **(1)**, privitor la retoromani **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. ✧ *Limba retoromană* (și substantivat, f.) = limba vorbită de retoromani **(1)**. *Limba retoromană, vorbită în sud-estul Elveției și în unele regiuni din Tirol.* GRAUR, I. L. 202. *Limba retoromană este cea mai apropiată de limba română în ceea ce privește dispariția terminației infinitivale.* SCL 1955, 259. *Interesante sînt îndeosebi corespondențele dintre retoromană și română.* ib. 1957, 116. *Alături de franceză și de română poate fi pusă retoromana, care prezintă o situație asemănătoare în ce privește repetarea subiectului.* ib. 1959, 174.

— Pl.: *retoromani, -e.*

— Din germ. **rhetoromanisch,** fr. **rhéto-roman.**

RETÓRTĂ s. f. **1.** Vas de sticlă, de pămînt sau de platină, constînd dintr-un balon cu gît lung și curbat, întrebuințat în laboratoare. *Retoarta este un vas de sticlă.* PLUSC, D., 9/24, cf. STAMATI, D., CORNEA, E. II, 110, POLIZU. *Vas de steclă care are forma unui corn și care se numește retortă.* PONI, CH. 37, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi aduc aminte de licenl cu . . . retorte și eprubete albe de praf.* I. BOTEZ, B. 68. *Se poate întîmpla ca alambicurile să plesnească și retorta împreună cu tot ce conține în aer.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 12/2. *Laboratorul să sară cum lucrează Acizi și săruri tonic murmură cultă în retorte* P. 309. ✧ F i g. *Filoanele sentimentului trînd.* LABIȘ, *în retorte pentru a ne produce esența rară a ei sînt captate* NESCU, C. VII, 135. *Obiectul lingvistului este, oției.* LOVI- *mai ales, gîndirea netrecută prin toate retortele împotrivă,* PUȘCARIU, L. R. I, 129. *întaxei.*

2. Recipient construit din metal sau din mat refractare care este folosit pentru distilări industriale *Lemnele sînt introduse în căldări sau retorte încălzite.* IOANOVICI, TEHN. 14, cf. 22.

— Pl.: *retorte.* — Și: (învechit) **retoártă** s. f.

— Din fr. **retorte.**

RETÓS adv. v. **ritos.**

RETRACTÁ vb. I. **1.** T r a n z. A retrage o afirmație, un cuvînt etc., a reveni asupra celor spuse sau scrise; a se lepăda de o faptă, de o atitudine etc. V. r e v o c a. Cf. PROT.-POP. N. D., ȘĂINEANU, BARCIANU. *A-și retracta cele publicate.* GHICA, A. 803. *Dacă d-sa retractează înțelesul pasagiului de mai înainte, . . . nu mai avem nimic de zis.* MAIORESCU, CR. II, 68. cf. DDRF, ALEXI, W. *Se întrebase cum l-a răbdat inima să stea la o parte, iar acum își retracta o judecată.* C. PETRESCU, Î. I, 265. *Te poftesc să-ți retractezi cuvintele.* SADOVEANU, O. V, 20. *Inculpatul a retractat declarația sa mincinoasă.* COD. PEN. R.P.R. 368. *După ce a fost descoperit din partea bisericii . . . Febronius și-a retractat opera.* BLAGA, G. 196. *N-aș putea retracta nimic din cele spuse de mine atunci.* V. ROM. mai 1960, 25. ✧ A b s o l. *Retractez. Fac mea culpa.* C. PETRESCU, O. P. I, 91. *Gata să retracteze, nu îndrăznise; se sfiise . . .* TEODOREANU, M. II, 34. *Cei mai compromiși, în Franța, au retractat, cînd . . . a început persecuția.* OȚETEA, R. 321. ✧ R e f l. p a s. *Din testul muzical al operilor ce se vor da, nu se va putea retracta nimic fără consimțămîntul direcției superioare.* FILIMON, O. II, 243.

2. R e f l. (Despre unele organe, țesuturi etc.) A se strînge, a se contracta. Cf. DL, DM. ✧ F i g. *De cum simțea curiozitatea sau indiscreția, consilierul se închidea în armura țepoasă a ariciului, se retracta, se retrăgea în spirala de var, în coaja protectoare a melcului.* EFTIMIU, N. 49. (T r a n z.) *Își retractează asperitățile sub masca indiferenței elegante.* LOVINESCU, M. 151. ✦ (Despre materiale) A-și micșora volumul, a se contracta. DL, DM.

— Prez. ind.: *retractez.*

— Din fr. **rétracter.**

RETRACTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e t a c t a și rezultatul ei; (învechit, rar) retractație. V. r e t r a c t a. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Au cerut să le dăm timp de retractare. la Dumouriez ca să obțină o retractare și ga- meargă dință.* CAMIL PETRESCU, T. II, 508. *Cu toate de crede- retractare de care vorbește Tudor, fapte scrisoarea precise ca să poată fi puse la îndoială.* O sînt prea EA, T. V. 78.

— Pl.: *retractări.*

— V. **retracta.**

RETRACTÁT, -Ă adj. (Rar) Strîmbat. Cf. ALEXI, W. [Celulele hipofizare senile] *sînt retractate, mai puțin colorabile și cu limite mai puțin precise.* PARHON, B. 33. *Abdomenul este retractat ori balonat.* BELEA, P. A. 171.

— Pl.: *retractați, -te.*

— V. **retracta.**

RETRACTÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Retractare. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: *retractații.*

— Din fr. **rétractat**

RETRACTÍL, -Ă adj. (Despre unele organe sau părți ale corpului) Care are facultatea de a se strînge, de a se zgîrci, de a se trage înapoi sau în interior. *Dă cu ochii de Sinești, are o încordare retractilă, de vietate speriată.* CAMIL PETRESCU, T. I, 27. ◇ (Despre persoane în anumite stări fizice și psihice) *Gingaș la suflet și retractil ca mimoza, . . . a ocupat locul cel mai curat.* ARGHEZI, T. C. 133.
— Pl.: *retractili, -e.*
— Din fr. **rétractile.**

RETRACTILITÁTE s. f. (Rar) Proprietatea unui element sau a unui corp de a fi retractil. Cf. SCRIBAN, D.
— Din fr **rétractilité.**

RETRÁCȚIE s. f. (Med.) Însușire a unui țesut sau a unui organ de a se contracta din cauza unei excitații, a unei boli etc. Cf. POLIZU, TURNESCU, MED. OP. 253[r]. *Retracția mușchilor.* PAT. CHIR. 126[r] , cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Mai rar putem întîlni . . . retracțiuni tendinoase în această poziție.* PARHON, B. 84.
— Pl.: *retracții.* — Și: **retracțiúne** s. f.
— Din fr. **rétraction.**

RETRACȚIÚNE s. f. v. **retracție.**

RETRADÚCE vb. III. Tranz. A traduce din nou. *Vrînd a retraduce din cuvînt în cuvînt traducția d-tale în franceză . . .* NEGRUZZI, S. I, 257, cf. SCL 1960, 20. [Unii] *al căror nume fusese tradus în ungurește, l-au retradus, semnînd cu ambele nume: Molnar-Piuaru.* GRAUR, N. P. 96.
— Prez. ind.: *retradúc.*
— Pref. *re-* + **traduce.**

RETRADÚCERE s. f. Acțiunea de a retraduce și rezultatul ei. *Reproducem aice atît trăducerea nemțască . . . , cît și o retrăducere în românește a acesteia, făcută de noi.* SBIERA, F. 46.
— Pl.: *retraduceri.*
— V. **retraduce.**

RETRÁGE vb. III. **1.** Tranz. A trage înapoi. *Mîna-i tremura într-a lui și ea nu mai cugeta a o retrage.* CR (1848), 21[1]/57, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *La picioarele noastre roia o grămadă de furnici. Tata și-a retras atent piciorul beteag — să nu le calce.* SAHIA, N. 61. *Îi dă mîna, fără convingere. El i-o strînge tare, băiețește, dar ea și-o retrage încurcată.* SEBASTIAN, T. 101. *Ce ai, beizade? îl întrebă ea retrăgîndu-și brațele și făcînd un pas îndărăt.* SADOVEANU, O. X, 232. ✦ A lua înapoi ceva din locul unde a fost pus sau dat (pentru a fi păstrat sau cu alt scop). *Retrage-mi din piept fierul, că simț înghețul morții.* HELIADE, O. I, 345. *Secretul cel mai strict se păstrează asupra banilor depuși sau retrași.* I. PANȚU, PR. 70. *A-și retrage actele de la școală.* DL. ◇ Fig. *Femeia nu-și poate retrage, după voință, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii.* VIANU, A. P. 390. ✦ Fig. A reveni asupra celor hotărîte sau susținute anterior; a retracta, a revoca. *Eu nu-mi retrag nimic din cîte am scris în această materie la locul său.* BARIȚIU, P. A. II, 650. *Era determinat fără cea mai puțină esitație (sfială) a-și retrage demisia.* CR (1846), 1[2]/16, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Răspunse . . . că-și retrage jalba.* REBREANU, I. 124. *Grăbește, căci îmi retrag oferta.* C. PETRESCU, C. V. 316. *Împărăția i-a retras încrederea, mazilindu-l.* SADOVEANU. O. X, 298. *Retrag ce-am recunoscut mai înainte.* STANCU, R. A. V, 280.

2. Refl. (Despre ființe) A se duce într-o parte, a se da deoparte, a se feri. Cf. POLIZU. *Amîndoi bătrînii deoparte s-au retras.* ALECSANDRI, P. III, 226. *El se retrase după perdea, ca s-o observe.* EMINESCU, N. 75. *Deodată se retrage cu iuțeală de la geam.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210, cf. ȘĂINEANU, BABCIANU, ALEXI, W. *Să retrăgeau în fund și iarăși apăreau cîteși trei.* DELAVRANCEA, T. 48. *Herdelea însă se retrăgea repede înapoi din fereastră.* REBREANU, I. 348. *Tata se retrage către peretele gării.* SAHIA, N. 53, cf. CĂLINESCU, S. 51. *Și rînd pe rînd Oameni în umbră s-au retras.* BLAGA, P. 193. ◇ Tranz. (Complementul indică o parte a corpului) *Domnul își retrage capul.* CARAGIALE, O. II, 35. *Nu-i răspunse, ci-și retrase numaidecît capul buhos.* AGÎRBICEANU, A. 56. *Își retrase fața în umbra perdelei.* SADOVEANU, O. XII, 42. ✦ A se izola (pentru a evita societatea, pentru a avea liniște, pentru a se odihni etc.). *Să se retragă într-o monastire.* CALENDARIU (1794), 38/29. *Cugeta a se retrage într-un deșert.* CR (1848), 29[3]/63. *Se retrăsese din lume.* NEGRUZZI, S. I, 47. *M-am retras la moșia ei părintească și aproape trei ani de zile n-am vorbit cu nimeni.* DELAVRANCEA, T. 256. *M-aș retrage într-o sihăstrie de astea și n-aș mai vrea să știu de nimic.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 189. *A primit să se retragă aici la vie, numai ca să agonisească ceva copiilor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 126. *După masă eu mă retrăsei în odaia anume hotărîtă pentru mine.* HOGAȘ, DR. I, 315. *Compun o nouă simfonie și m-am retras aici.* VLASIU, D. 165. *Mă retrag ca să fiu singur.* SADOVEANU, O. X, 374. *Se retrage la țară, devine tată de familie respectat de toată lumea.* RALEA, S. T. I, 112. *Retrasu-m-am ca schivnicul în peșteră De zgomotul petrecerii departe.* BENIUC, V. A. II, 11. ✦ Fig. A se închide în sine. *Ori de cîte ori avea prilejul să rămînă singur . . . , se retrăgea în sinea lui și se gîndea în liniște.* PREDA, M. 393. (Neobișnuit, cu determinare în dativ) *Părăsi deodată calea aurită pe care călca de patru ani cu nepăsarea tinereții și se retrăsese sanctuarului inimii sale.* ALECSANDRI, O. P. 129.

3. Refl. A părăsi un loc, o încăpere etc.; a pleca. *Nobilii . . . vor putea să se retragă cu dînsul în Germania.* BĂLCESCU, M. V. 70. *Retrage-te, amicul meu.* CR (1848), 41[3]/35, cf. POLIZU. *Pe cînd se urma însă ieșirea boierilor din sală, Caragea se retrăsese în altă cameră.* FILIMON, O. I, 111. *Retrageți-vă, domnilor, căci îmi este rușine de rușinea voastră.* BOLINTINEANU, O. 449. *Ana se retrase și închise ușa în urma sa.* SLAVICI, O. I, 146. *Cocoanele se retraseră tremurînd vargă.* DELAVRANCEA, S. 158, cf. ȘĂINEANU. *Mai toată lumea se retrăsese din odaie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 38. *Buruiană, sculîndu-se să se retragă, întrebă cam nedumerit.* REBREANU, R. I, 89. *Se retrag puțin buimăciți.* SEBASTIAN, T. 126. *Matia se ridică în picioare, gata să se retragă.* SADOVEANU, O. XI, 32. *Dădu bună seara și se retrase.* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Judecătorul de instrucție se retrase, făcînd plecăciuni.* STANCU, R. A. IV, 310. ◇ (Prin analogie) *Șîngele i se retrase din obraji.* PREDA, R. 219.

4. Refl. (Despre armate) A da înapoi din fața dușmanului. *Această întîmplare au rădicat la cel mai înalt grad spaima turcilor, carii, părăsînd poziția lor, se retrasă către strîmtoare.* AR (1829), 29[1]/24. *Emirul se retrase pe o posiție înapoi, readunînd împregiurul albului său steag cavalerii sei risipiți.* CR (1846), 42[2]/38. *Neputînd rezista atacului cavaleriei lui Tahir-aga, . . . se retrag și ajung în desordine la Văcărești, unde era Ispilante cu trupele lui.* GHICA, S. 114. *Să se retragă dinaintea unei cetățui de nimică, ei, care au apărat cetatea Vienii!* ALECSANDRI, T. 1 517. *Se văzu în mijlocul vrăjmașilor, părăsită de ostașii ei, cari se retrăsese în cetate.* ODOBESCU, S. I, 17. *Românii se retrag, încet și cu rînduială, în strîmtoarea în care turcii nu îndrăznesc încă să se adîncească.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 118. *Acum știu precis că inamicul s-a retras pe celălalt mal.* CAMIL PETRESCU, U. N. 299. *De patru zile, de cînd înaintează și se retrag, smulgîndu-și și pierzînd poziții, au mers oblic.* C. PETRESCU, Î. II, 33. *Dumneata n-ai văzut că trupele se retrag?* BRĂESCU, O. A. II, 290. *Credea că va primi în sfîrșit învoirea să se retragă, dar i se trimiseră oamenii și tunurile altei unități.* PAS, Z. III, 19. ✦ A merge, a se trage înapoi, a se îndepărta. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînele se apropia cîțiva pași, se retrăgea . . .* C. PETRESCU, Î. II, 93. *Se ridică în genunchi, se retrase mai mult, privi în juru-i și vorbi cu glas netulburat.* SADOVEANU, O. IX, 133. *Cel care dă ajutorul se retrage și în acest timp îndepărtează brațele asfixiatului pe lîngă cap înapoi.* BELEA, P. A. 84. *Victor Bălosu se retrase de sub ochii cumnatului.* PREDA, M. 355. ◇ Fig. *Razele* [soarelui] *. . . lunecă pe fața*

apei și se retrag, lăsînd lumea în stăpînirea nopții. ALECSANDRI, O. P. 291. *Vremea aceea se retrăgea tot mai departe dinaintea lui.* VLAHUȚĂ, N. 13. *Munții se retrag din cale-i.* COȘBUC, P. II, 76. *Lumina apusului se retrăgea oblică peste munți.* C. PETRESCU, Î. II, 19. *Zilele mohorîte și aspre, durerile, Toate s-au retras din fața norilor rosturi, ca o ceață tîrzie.* S IUNIE 1960, 48.

5. R e f l. A ieși dintr-o funcție, dintr-o organizație în care a fost înscris, a-și înceta activitatea; a renunța la... *Bătrînul servitor al imperiului a fost plecat din Constantinopole spre a se retrage după ordinul sultanului.* CR (1848), 13¹/9. *Ceru a se retrage din funcțiuni și din țeară.* ODOBESCU, S. I, 308. *Obosit de atîta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei.* CARAGIALE, O. II, 52, cf. ȘĂINEANU. *Acum zece ani... se retrăsese la pensie* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 176. *M-oi retrage la pensie cu gradul de căpitan.* HOGAȘ, DR. II, 79. *S-a retras din viața politică.* SADOVEANU, O. X, 458. *Betty era... fata unui băcan bogat, retras din afaceri.* CĂLINESCU, S. 64. *Idealul burghezului francez e să se retragă la cincizeci de ani din afaceri sau din slujbă cu un capital onorabil.* RALEA, S. T. I, 111. *Dacă el a considerat că trebuie să se retragă, a făcut foarte bine.* PREDA, R. 110. *Bătrînii să rătraseră de la domnie.* RETEGANUL, P. I, 42. ◇ F i g. *Cugetă de a se retrage din această moștenire în favoarea fiiului său.* CR (1848), 6³/48. ✦ (Despre autobuze, tramvaie etc.) A ieși din circulație, întrerupîndu-și activitatea. *Mergeau foarte puține vagoane de tramvai și se retrăgeau, seara, foarte devreme.* PAS, Z. III, 154.

6. R e f l. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie. *Rîul s-a retras.* CADE. ◇ T r a n z. f a c t. *Rîul și-a retras apele în albie.* RALEA, S. T. I, 252.

— Prez. ind.: *retrag.*

— Din fr. **retirer.**

RETRÁGERE s. f. Acțiunea de a (se) r e t r a g e și rezultatul ei.

1. Tragere înapoi, îndepărtare. Cf. r e t r a g e. **(1).** Cf. STAMATI, D., POLIZU. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Bătrînul... avu o mișcare de retragere.* SADOVEANU, E. 171. *Începu să facă saluturi îmbietoare de retragere.* CĂLINESCU, S. 39. *Are un gest necontrolat de retragere.* H. LOVINESCU, T. 161. ◇ *Retragere cu torțe* = paradă sau manifestație, făcută seara, cu făclii aprinse. Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. ◇ E x p r. **A bate în retragere** v. b a t e. ✦ Luare înapoi. *Banca de Stat poate decide retragerea anumitor cupiuri și tipuri de bilete de bancă.* LEG. EC. PL. 182. *Simpla renunțare la pretențiunile civile... nu implică retragerea plîngerii prealabile.* COD. PEN. R.P.R. 505. *Îmi rezerv dreptul de a vă comunica data cînd veți putea plăti dobînzi sau acorda retrageri de capital.* CĂLINESCU, E. O. II, 205.

2. Izolare (pentru a evita societatea, pentru a avea liniște, pentru a se odihni etc.). *Această pretinsă retragere... nu era alta decît frumoasa insulă Torcello.* CR (1848), 45¹/57. *Viața din orașele mari... nu e pentru un om hotărît a-și petrece viața în cuvioasă retragere.* SLAVICI, N. I, 199. *Această mănăstire istorică a fost nu numai un loc de retragere și de rugăciune..., ci și o cetate de pază și de ocrotire în zile de primejdie.* VLAHUȚĂ, R. P. 110, cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. ✦ Locul unde se izolează cineva, unde trăiește retras. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *În încîntătoarea sa retragere de la Mircești, poetul petrece în amintirea sa aceste fapte.* SADOVEANU, E. 59. *Mă aflam, duminica trecută, într-o plăcută retragere rurală, unde admiram înflorirea bruscă și strălucită a acestei primăveri.* id. ib. 5, cf. id. O. IX, 287.

3. (Mil.) Părăsire a pozițiilor de către o armată (în fața dușmanului). Cf. r e t r a g e **(4).** *Fu numai un vicleșug ca să ascunză din vedere retragerea lor.* CR (1829), 192²/13. *Satîrgi Mohamet-pașa..., schimbînd retragerea în fugă, dete cel dintîi semnalul neorînduielii.* BĂLCESCU, M. V. 122. *Nededat în strategie, n-am putut prețui nici frumoasa retragere a celor zece mii, nici războaiele peloponisiace.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Aceștia mă asigurară că lucrurile merg așa de rău încît trebuie a gîndi la retragere.* GHICA, A. 405, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Văzu pe drum cele din urmă rămășițe din convoiurile retragerii.* AGÎRBICEANU, S. P. 37. *Războiul ăsta a cunoscut ceea ce se numește retragerea strategică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 329. *Trupa fusese lovită..., dar retragerea era numai temporară.* C. PETRESCU, Î. I, 121. *O companie de milițieni zdrențuiți acoperea retragerea trupelor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Îndată după retragerea dușmanilor, începu din nou a curge... rînd de foc și de schijă.* SADOVEANU, O. II, 37. *Retragerile germane de azi sînt tactice sau strategice?* H. LOVINESCU, C. S. 34. *Retragerea continua în același ritm accelerat.* BARBU, P. 233.

4. Intrarea obligatorie a soldaților în dormitoare, seara, la ora stabilită; semnalul acestei intrări. *După bătaia retragerei, nici unul din grădele de jos nu vor mai putea circula prin oraș fără trebuințe de serviciului.* MO (1860), 8/16, cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

5. Ieșire, plecare dintr-o funcție, dintr-un post, renunțare la o îndeletnicire. Cf. r e t r a g e **(5).** *Se punea problemă dacă retragerea lui era lucrul cel mai evident pe care trebuia să-l facă.* PREDA, R. 110. ◇ *Ofițer (sublocotenent, căpitan* etc.) *în retragere* = ofițeri care, din cauza vîrstei înaintate sau a invalidității, a ieșit din cadrele active ale armatei (și nu mai face parte nici din cadrele de rezervă). *La Iași cunosc doi pensionari, căpitani în retragere.* SADOVEANU, O. IX, 349. (Eliptic) *Felicitările mele, domnilor. Unul e în retragere, altul nu e aici și al treilea este... în Oceanul Pacific.* SEBASTIAN, T. 38.

— Pl.: *retrageri.*

— V. **retrage.**

RETRANGEMÉNT s. n. v. **retranșament.**

RETRANSMÍSIE s. f. Recepție și transmitere din nou, concomitentă, a unui program de radiodifuziune sau de televiziune. Cf. DL, DM.

— Pl.: *retransmisii.* — Și: **retransmisiúne** s. f. DL, DM.

— Pref. *re-* + **transmisie.**

RETRANSMISIÚNE s. f. v. **retransmisie.**

RETRANSMÍTE vb. III. T r a n z. (Despre un post de telecomunicații) A transmite, concomitent cu recepționarea, semnale de telecomunicații sau emisiuni radiofonice primite de la alt post. *Postul din Zürich și cel din New York vor retransmite emisiunea?* CAMIL PETRESCU, T. III, 253. ✦ (Despre un ordin, o scrisoare etc.) A transmite prin intermediul cuiva. *Nu vei retransmite palid ordinul de atac.* CAMIL PETRESCU, T. II, 198. *Pe ultima pagină a scrisorii, al cărei plic fusese uitat nelipit, era următoarea însemnare cu creionul, de unde reieșea că scrisoarea fusese retransmisă destinatarului.* CĂLINESCU, S. 76.

— Prez. ind.: *retransmit.*

— Pref. *re-* + **transmite.**

RETRANSMÍTERE s. f. Acțiunea de a r e t r a n s m i t e și rezultatul ei. DL, DM.

— Pl.: *retransmiteri.*

— V. **retransmite.**

RETRANȘÁ vb. I. R e f l. (Mil.) A se întări pe o poziție, prin tranșee și alte lucrări de fortificație; a se fortifica. *Era o puternică rațiune militară ca ei să nu se retranșeze în poziținea lor.* HASDEU, I. V. 90. *Asaltul ce se dă pozițiunilor în cari dușmanul s-a retranșat este hotărîtor.* MACEDONSKI, O. III, 80, cf. ALEXI, W. *Au fost înconjurați de panduri și de arnăuți... Retranșați într-o curte, Protopopescu și alt căpitan încearcă să li se împotrivească.* OȚETEA, T. V. 154. ◇ F i g. *Cît ne zvîrcolim... pentru a putea la un moment dat să ne retranșăm îndărătul unui „noi", cu care să-i speriem pe ceilalți.* T. POPOVICI, SE. 392.

— Prez. ind.: *retranșez.*

— Din fr. **retrancher.**

RETRANȘAMÉNT s. n. (Mil.) Obstacol natural sau artificial, folosit ca mijloc de apărare împotriva

atacurilor inamicului; fortificație. *Îngrădirile de campanie sau retranșamentele au fost . . . de mult cunoscute moldovenilor.* BĂLCESCU, M. V. 658. *Cele trei batalioane s-au retras pînă în drumul care duce spre retranchement.* BARIȚIU, P. A. II, 421. *Retranșamentele (țările) colonilor.* CALENDAR (1861), 19/23, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Intraseră în retranșamentul din fața redutei, gonind pe turci.* D. ZAMFIRESCU, R. 263, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *retranșamente.* — Și: **retranșemént** (scris și *retranchement*), (rar) **retrangemént** (BARIȚIU, P. A. II, 418) s. n.

— Din fr. **retranchement.**

RETRANȘÁRE s. f. (Mil.) Acțiunea de a se retranșa. Cf. DL, DM.

— Pl.: *retranșări.*

— V. **retranșa.**

RETRANȘEMÉNT s. n. v. **retranșament.**

RETRÁS, -Ă adj. (Despre persoane) Izolat, singur, singuratic, solitar, (învechit) retirat. *Olga viețuia foarte retrasă.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Ședea retrasă și tăcută ceasuri întregi fără de nici o treabă.* SLAVICI, N. I, 124. *Văzîndu-l retras și ursuz, vru să-l descoasă.* REBREANU, I. 377. *Duse o viață din cele mai retrase.* CĂLINESCU, S. 473. *Aristița Bălosu părea mai retrasă și mai puțin mîndră.* PREDA, M. 187. ✦ (Despre clădiri, locuri etc.) Plasat mai la o parte, dosnic, depărtat, izolat. *Ne-am mutat într-o căsuță retrasă la mahala.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 67. *Eu cunosc un loc retras, Unde nimeni n-o să poată Să urmeze-al nostru pas.* MACEDONSKI, O. I, 226. *Mă plimbasem agitat pe aleele retrase.* GALACTION, A. 45. *Căsuța Ioanei, unde stau, e retrasă spre stînga.* CAMIL PETRESCU, U. N. 242. *Ungher umbrit și retras din cale.* C. PETRESCU, Î. I, 21. *Făcu drumul încet pînă în stradela retrasă.* SADOVEANU, O. VIII, 217. *Se adunau la ora prînzului îndrăgostiții. Stăteau doi cîte doi la cîte o masă mai retrasă.* BARBU, P. 147.

— Pl.: *retrași, -se.*

— V. **retrage.**

RETRATÁ vb. I. Tranz. A trata un material textil cu anumite soluții pentru a mări rezistența la spălare a culorii cu care a fost vopsit. DL, DM.

— Prez. ind.: *retratez.*

— Pref. *re-* + **trata.**

RETRATÁRE s. f. Acțiunea de a retrata. Cf. MDT, LTR², DL, DM.

— Pl.: *retratări.*

— V. **retrata.**

RETRÁTĂ s. f. v. **retretă.**

RETRĂÍ vb. IV. **1.** Tranz. A simți ceea ce ai mai simțit o dată; a avea impresia că treci prin aceleași întîmplări prin care ai mai trecut o dată. *E plăcut să-ți aduci aminte de vreun episod din copilărie și să-l retrăiești scriindu-l.* GALACTION, A. 149. *Povestește cu o voce înmuiată de amintire, . . . retrăind în adîncul lui acele clipe.* CAMIL PETRESCU, T. I. 427. *A plecat în străinătate să retrăiască un trecut.* C. PETRESCU, C. V. 243. *Am făcut multe expoziții, dar niciodată nu mi-a fost dat să retrăiesc emoții atît de contradictorii și intense ca la acel vernisaj.* VLASIU, D. 53. *Sara . . . mă cufundam în somn și-n vise, retrăind și mai agitat întîmplările zilei.* SADOVEANU, O. VII, 311. *Retrăi clipă cu clipă orele penibile ale confruntării.* STANCU, R. A. III, 215. *Se întunecă puțin, retrăind întîmplările din palatul arhiducelui.* VORNIC, P. 135. *Într-o singură clipă își retrăi aievea toată viața.* V. ROM. august 1954, 101. *Autoarea retrăiește cu însuflețire cele văzute în călătorie.* S inaurie 1961, 64. ✧ Refl. (Rar) *Tînjeam să mă regăsesc, să mă retrăiesc sub aspectul tinereții mele.* H. LOVINESCU, T. 250. ✦ A simți ceea ce a simțit altul; a avea impresia că treci prin aceleași întîmplări prin care a trecut altul. *Cum le-ascultam din umbră acvatica fanfară, Subt cerul vast al nopții cu ele-am retrăit O noapte luminoasă din era terțiară.* TOPÎRCEANU, B. 38. *Impresia de autenticitate e dată de forța cu care Rebreanu retrăiește zbuciumul lui Bologa, al lui Klapka, al celorlalți eroi.* V. ROM. noiembrie 1953, 295. *Cititorii . . . retrăiesc intens sentimentele transmise de artist.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 3/1. *Mi se părea că retrăiesc un mit cu fața prefăcută-n căprioară.* LABIȘ, P. 39.

2. Intranz. A continua să existe, a dăinui, a se perpetua. *Îl văd retrăind pe beizade Neculai, cu istorisirile lui pasionate, în mulți dintre tovarășii mei de azi.* SADOVEANU, O. X, 474. *Rostul omului e să aibă o familie, să aibă copii în care să retrăiești, care să-ți ducă mai departe numele.* CĂLINESCU, E. O. II, 225.

— Prez. ind.: *retrăiesc.*

— Pref. *re-* + **trăi.**

RETRĂÍRE s. f. Faptul de a retrăi. **(1).** Cf. DL, DM.

— Pl.: *retrăiri.*

— V. **retrăi.**

RETRĂMÍTE vb. III v. **retrimite.**

RETRĂMÍTERE s. f. v. **retrimitere.**

RETRÉCE vb. III. **1.** Intranz. (În corelație cu trece) A trece de mai multe ori (încoace și încolo) printr-un loc, pe lîngă ceva sau prin dreptul cuiva. *Umbrele mă-nconjur, Trec și retrec.* HELIADE, O. I, 179. *Așezată la porțile împărăției și în trecătoarea barbarilor, Dacia noastră mai mult de opt secoli îi văzu trecînd și retrecînd pe pămîntul său.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Își da, trecînd și retrecînd . . ., un aer liber.* CR (1848), 28³/58.

2. Tranz. A trece din nou peste ceva pentru a ajunge dincolo. *Scurtul pod de bîrne este retrecut.* MACEDONSKI, O. I, 187.

3. Intranz. A se muta din nou dintr-un loc în altul. *Români carii, sub conducerea lui Negru Vodă, mai nainte retrecusă din munți în șesurile Argeșului.* ASACHI, S. L. II, 47.

— Prez. ind.: *retrec.*

— Pref. *re-* + **trece** (după fr. *repasser).*

RETRÉTĂ s. f. (Învechit) Retragere. *Te-am slujit cît am fost tînăr cu credință, precum știi, La năvăli și la retrete, în cetăți și pe cîmpii.* CONACHI, P. 226, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *retrete.* — Și: **retrátă** (ALEXI, W.), **ritrátă** (ib. ib.).

— Din fr. **retraite,** it. **ritratta.**

RETRIBUÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică persoane) A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată, a remunera, a onora. *Profesori retribuiți de stat.* I. IONESCU, P. 128, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă asesorul popular nu este angajat, el va fi retribuit cu o indemnizație zilnică stabilită de organele în drept.* BO 1953, 46. *Muncitorii . . . sînt retribuiți după cantitatea și calitatea muncii.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 2/5. ✧ Pext. (Complementul indică munca prestată, lucrări etc.) *Lucrările cele mai ostenitoare și mai puțin retribuite.* GHICA, S. 225. *Mulți erau . . . în posturi de comandă bine retribuite.* CĂLINESCU, E. O. II, 80. *Ajunsese director al camerei de muncă, slujbă bine retribuită.* VLASIU, D. 75. *Îl invita . . . și-i oferea un post bine retribuit.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 2, 67.

— Prez. ind.: *retribui.*

— Din fr. **rétribuer,** lat. **retribnere.**

RETRIBUÍRE s. f. Acțiunea de a retribui și rezultatul ei; remunerare, plată. *Sistemul socialist de retribuire a muncii după cantitatea și calitatea muncii depuse.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 76. *Sindicatele trebuie să vegheze la justa aplicare a sistemului socialist de retribuire.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 536. *A fost introdus siste-*

mul de retribuire nu numai după muncă, ci după sporul de producție obținut. ib. 1960, nr. 4 856.
— Pl.: *retribuiri.*
— V. **retribui.**

RETRIBÚȚIE s. f. Plată în bani pentru o muncă prestată, remunerație, (rar) remunerariu; leafă, salariu. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Retribuția cunoscută i-a fost atît de puțină, încît . . . nu i-ar fi ajuns nici la întreținerea vieții.* BOLINTINEANU, O. 414. *N-au fost trimiși cu vreo retribuțiune deosebită pe socoteala statului, ci cu simplele diurne.* MAIORESCU, D. I, 389. *Mă angajează la școala privată . . . Și plătea mumămea trei galbeni pe lună, o retribuție mare pe vremea aceea.* LĂCUSTEANU, A. 37, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *În proprietatea socialistă de stat retribuția se face în bani.* PR. DREPT, 34. ✦ (Învechit, rar) Subvenție. *Mănăstirile . . . căpătară o retribuție staționică de* 72 000 *lei* (a. 1855). URICARIUL, IV, 438/25.
— Pl.: *retribuții.* — Și: (învechit) **retribuțiúne** s. f.
— Din fr. **retribution.**

RETRIBUȚIÚNE s. f. v. **retribuție.**

RETRIMÉTE vb. III v. **retrimite.**

RETRIMÎTE vb. III. Tranz. **1.** A trimite (din nou) ceva într-o direcție sau la o anumită destinație; a trimite înapoi, a restitui; (învechit) a remite. *Suge din pămînt sucul pre carele-l retrimite (propagă) în sus în trupul plîntei.* CORNEA, E. II, 197/31. *Întrebuințarea însușirei pămîntului spre a retrimite rîul electric.* ROM. LIT. 387[1]/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi trimeteau buchete de flori; le retrimeteam altora.* TEODOREANU, M. II, 385.
2. A recomanda cuiva să consulte (din nou) un text. (Absol.) *Fără îndoială, avem a face cu un metru extrem de rar; pentru a explica măcar în parte geneza lui nu e destul să retrimitem la cealaltă odă.* L. ROM. 1959, nr. 2, 63.
— Prez. ind.: *retrimit.* — Și: (rar) **retriméte,** (învechit) **retrămîte** (BARCIANU, ALEXI, W.) vb. III.
— Pref. *re-* + **trimite** (după fr. *renvoyer).*

RETRIMÎTERE s. f. Acțiunea de a retrimite. DL, DM.
— Pl.: *retrimiteri.* — Și: (învechit) **retrămîtere** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **retrimite.**

RETRÓ s. n. (În expr.) **A face un retro** = (la jocul de biliard) a executa o lovitură care să imprime bilei o mișcare înapoi. DN[2].
— Din fr. **rétro.**

RETROACTÍV, -Ă adj. Care produce efecte și pentru ceea ce s-a petrecut în trecut; spec. (despre legi) care se aplică și unor fapte din trecut. Cf. I. GOLESCU, C. *Confirmarea nu poate să aibă lucrare retroactivă* (a. 1855). URICARIUL, V, 198/6, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU. *Legea dispune numai pentru viitor; ea n-are putere retroactivă.* HAMANGIU, C. C. 9, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN[2].
— Pronunțat: *-tro-ac-.* — Pl.: *retroactivi, -e.*
— Din fr. **rétroactif.**

RETROACTIVITÁTE s. f. Calitatea de a fi retroactiv; acțiune retroactivă. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. *Rertoactivitatea legii penale mai favorabile infractorului.* COD. PEN. R.P.R. 10, cf. DL, DM, DN[2].
— Pronunțat: *-tro-ac-.* — Pl.: *retroactivități.*
— Din fr. **rétroactivité.**

RETROÁCȚIE s. f. (Învechit) Acțiunea retroactivă. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.
— Pronunțat: *-tro-ac-.* — Pl.: *retroacții.*
— Din fr. **rétroaction.**

RETROCEDÁ vb. I. Tranz. A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc., pe care acesta îl cedase mai înainte. DICȚ.
— Prez. ind.: *retrocedez.*
— Din fr. **rétrocéder.**

RETROCEDÁNT, -Ă adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care dă ceva înapoi, care retrocedează. Cf. DN[2].
— Pl.: *retrocedanți, -te.*
— Din fr. **rétrocédant.**

RETROCEDÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a retroceda. *Cronicarul scria pe cînd Camenița era încă în stăpînirea turcilor, . . . deci înainte de retrocedarea ei polonilor.* BUL. COM. IST. I, 190, cf. DL, DM, DN[2].
2. (Rar) Regres. *Se poate obține retrocedarea fenomenelor de îmbătrînire.* PARHON, B. 51.
— Pl.: *retrocedări.*
— V. **retroceda.**

RETROCESIÚNE s. f. Act prin care se retrocedează ceva. DICȚ.
— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *retrocesiuni.* — Și: (învechit) **retrocénzie** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **rétrocession.**

RETROCÉZIE s. f. v. **retrocesiune.**

RETROFLÉXIE s. f. (Med.) Îndoire înapoi a unui organ. Cf. BIANU, D. S. 481. *Retroflexiunea și retroversiunea uterului.* YGREC, M. N., cf. ABC SĂN. 313.
— Pl.: *retroflexii.* — Și: **retroflexiúne** s. f.
— Din fr. **rétroflexion.**

RETROFLEXIÚNE s. f. v. **retroflexie.**

RETROGRÁD, -Ă adj. **1.** (În opoziție cu progresist; despre persoane) Care se opune progresului, tinzînd să readucă starea de lucruri din trecut, reacționar; (despre idei, concepții etc.) contrar progresului, învechit. *În dreapta șed opoziționiștii legitimiști, regaliști, aristocrați și, ultima nuanță, retrograzi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 205. *Partea retrogradă sau înapoitoare . . . a început să aibă oarecare influință.* CR (1848), 9[1]/2, cf. 13[1]/24, NEGULICI. *Au slăbăciunea absurdă și retrogradă de a crede și a propăvedui că instrumentul cu care s-ar putea cînta românește este bun, dar că meșterii nu sînt vrednici.* RUSSO, S. 75, cf. BARASCH, I. 90/6, POLIZU. *Nici o regulă fără excepție, își zice un pedant retrograd.* BOLLIAC, O. 264. *Partidele retrograde.* DÎMBOVIȚA (1858), 1[2]/14, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Concepția socială retrogradă.* CĂLINESCU, I. 206. *Un pesimist cu adevărat e conservator ori chiar retrograd.* RALEA, S. T. I, 37. *Concepțiile reacționare, retrograde . . . erau propagate în diverse tipărituri.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 10. *În cadrul acestui proces general se dovedește și caracterul retrograd al concepțiilor.* V. ROM. iulie 1958, 107. *În fragmente felurite se surprind tendințele progresiste sau retrograde ale istoriei.* s aprilie 1960, 71. ✧ (Substantivat) *Își bat joc de părinții lor, numindu-i retrograzi.* C. STAMATI, P. 321. *Pedanții sau retrograzii muzicali țineau o critică de pedantism.* FILIMON, O. II, 302. *Apoi te mai și poreclesc retrograd! . . . turcatcă! . . . strigoi! . . .* ALECSANDRI, T. 39. *După ce dete mîna cu toate partidele pe care le trădă una după alta, se dete cu cei mai înfocați retrograzi.* BOLINTINEANU, O. 444, cf. CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/5.
2. Care merge înapoi; care merge din prezent spre trecut. *Mișcare retrogradă.* ORESCU, T. 161/23, cf. ȘĂINEANU. *Atrage atenția asupra pierderii asociațiunilor retrograde ca simptom precoce al slăbirii inteligenței în demența senilă.* PARHON, B. 72. ✧ (Adverbial) *Calcularea zilelor se face retrograd, de la 31 mai pînă la epoca 1 ianuarie.* I. PANȚU, PR. 91.
3. (Despre corpurile cerești și mișcarea lor aparentă în jurul axei lumii) Care merge de la răsărit spre apus. *Acestei mișcări . . . i se dă numire de mișcare retrogradă.*

CULIANU, C. 15, cf. 334. *Ipoteza . . . nu explică mișcarea retrogradă a unor sateliți și planete.* GEOLOGIA, 10.
— Pl.: *retrograzi, -de.*
— Din fr. **rétrograde,** lat. **retrogradus, -a, -um.**

RETROGRADÁ vb. I. **I.** Intranz. (Învechit) A merge înapoi; a se retrage. Cf. NEGULICI, 349, PROT.-POP., N. D. *Ion-Vodă vede infanteria retrogradînd, iar cavaleria plecînd steagul.* HAȘDEU, I. V. 148, cf. ȘĂINEANU. ✦ Fig. A pierde ceva dobîndit, a regresa. *Deși susține că triumfează Tot sexul nostru în astă lume, Dar el, din contra, retrogradează.* PR. DRAM. 287. *Ne place dar a spera că . . . se vor introduce reforme și îmbunătățiri dupe chiar formele progresului, nefiindu-ne iertat a sta mai mult timp în loc, nici a retrograda.* FILIMON, O. II, 201, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Despre aștri) A efectua o mișcare retrogradă **(3).** Cf. DL, DM.
2. Tranz. A trece pe cineva într-o funcție sau într-un grad inferior celui avut înainte. Cf. SCRIBAN, D. *Mănînci banii statului pe degeaba, domnule inspector. O să te retrogradăm.* STANCU, R. A. IV, 174, cf. 417. *Grozavă propunere. Să-l retrogradăm pe Petrăchescu.* V. ROM. aprilie 1954, 25. ✦ Intranz. (Sport) A trece într-o categorie inferioară ca urmare a rezultatelor obținute și consemnate în clasament. *Echipa retrogradase.* SP. POP. 1950, nr. 1 753, 2/4.
— Prez. ind.: *retrogradez.*
— Din fr. **rétrograder.**

RETROGRADÁRE s. f. Acțiunea de a retrograda și rezultatul ei.
1. Cf. retrograda **(1)**; mers înapoi; (fig.) regres. *Cînd progresul lipsește, vine retrogradarea și decadența.* FILIMON, O. II, 246. *Numai o retrogradare reacționară, suprimînd tot ce rațiunea umană a creat prin cultură, ar reveni la sursele primitive de la care a pornit.* RALEA, O. 136. ✦ (Astron.) Mișcare retrogradă **(3)** a unui corp ceresc. Cf. NEGULICI.
2. Cf. retrograda **(2)**; (învechit) retrogradație **(2).** *Trecerea din capitala unui județ, din tribunal, la o judecătorie de plasă e o adevărată retrogradare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 189. ✦ (Sport) Trecere într-o categorie inferioară ca urmare a rezultatelor obținute și consemnate în clasament. *Lupta pentru clasament a devenit mai înverșunată, mai ales pentru evitarea retrogradării.* SP. POP. 1950, nr. 1 753, 2/4.
— Pl.: *retrogradări.*
— V. **retrograda.**

RETROGRADÁȚIE s. f. **1.** Mers înapoi; (fig.) regres. *Starea științelor și a artelor frumoase au contribuit totdauna foarte mult la înaintarea sau retrogradațiunea genului uman.* BARASCH, I. 90/23. ✦ Mișcare aparentă a aștrilor care se face de la răsărit la apus. Cf. DL, DM.
2. (Învechit) Retrogradare **(2).** Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *retrogradații.* — Și: (învechit) **retrogradațiúne** s. f.
— Din fr. **rétrogradation.**

RETROGRADAȚIÚNE s. f. v. **retrogradație.**

RETROGUÁRDIE s. f. (Învechit, neobișnuit) Arieregardă. *Pentru asigurarea unei retrageri eventuale, formă o retroguardie foarte tare.* FILIMON, O. II, 103.
— Pl.: *retroguardii.*
— Din it. **retroguardia.**

RETROMORFÍSM s. n. Adaptarea șisturilor cristaline la condiții de metamorfism mai puțin intens decît acela care a determinat formarea lor inițială. Cf. DL, DM, DN².
— Din fr. **rétromorphisme.**

RETROSPECTÍV, - Ă adj. Care privește în urmă, care se referă la fapte și situații din trecut. *Au învățat limba într-o închipuire retrospectivă, în loc de a o învăța la izvorul ei adevărat, la școala . . . istoriei neamului.* RUSSO, S. 47. *Ochire restrospectivă* [Titlu]. NEGRUZZI, S. I, 269. *Analele secolului XV . . . pot arunca vreo lumină retrospectivă asupra epocei anterioare.* HASDEU, I. C. 11. *Nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă, cari să ni se pară ca reminiscențele unui om ce de mult nu mai este?* EMINESCU, N. 84. *Printr-un fel de conștiință retrospectivă, văzu că ea era de mult acolo.* VLAHUȚĂ, D. 102, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Nevătămătoare, sinceritatea retrospectivă devine nu numai posibilă, ci și obligatorie.* LOVINESCU, C. VII, 120. *A se relua proiectul cel mare al unui Palat al culturii, . . . care ar conține un muzeu retrospectiv al civilizației urbane românești.* CĂLINESCU, S. 210. *La o privire retrospectivă, îți dai seama că personajele . . . sînt numai în parte reprezentative.* S martie 1960, 13. ✧ (Adverbial) *Retrospectiv, se poate regreta că „Europa n-a evitat lungul înconjur prin care a trecut de la Renaștere la cugetarea liberă".* OȚETEA, R. 322. *Oster devenea din ce în ce, retrospectiv, soțul adevărat.* CĂLINESCU, S. 632. *Își privește parcă retrospectiv trecutul.* LL 1955, 119. ✧ *Expoziție retrospectivă* (și substantivat, f.)= expoziție de artă plastică cuprinzînd opere din trecut ale unui artist. *O retrospectivă Șt. Dimitrescu.* ALAS 17 v 1936, 3/4. *Profesorii Academiei de arte frumoase hotărîseră să facă o expoziție retrospectivă.* VLASIU, D. 389. ✦ (Substantivat, f.) Reprezentare a unor opere, programe etc. din trecut. *Răstimpul . . . care desparte aceste însemnări de precedenta noastră cronică constituie un prilej pentru o retrospectivă a cîtorva dintre cele mai urmărite programe destinate micului ecran.* V. ROM. august 1963, 159. ✦ (Neobișnuit) Din trecut, vechi. *Păpușile acelea din vitrine petrec și ele, zîmbind încremenit spre costumele feminine . . . — ca și cum li s-ar oferi o priveliște a modelor retrospective.* SADOVEANU, O. IX, 231.
— Pl.: *retrospectivi, -e.*
— Din fr. **rétrospectif.**

RETROSPÉCȚIE s. f. v. **retrospecțiune.**

RETROSPECȚIÚNE s. f. (Rar) Privire, examinare retrospectivă. Cf. ALEXI, W. *Cum pentru o literatură tînără o jumătate de veac constituie un trecut, aniversarea „Ciocoilor" ne oferă prilejul unei retrospecțiuni.* LOVINESCU, C. IV, 5.
— Și: **retrospécție** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **rétrospection.**

RETROVÉRSIE s. f. (Med.) Înclinarea uterului posterior către sacru. Cf. BIANU, D. S. 31, YGREC, M. N. 427, ABC SĂN. 313.
— Pl.: *retroversii.* — Și: (rar) **retroversiúne** s. f. BIANU, D. S. 31.
— Din fr. **rétroversion.**

RETROVERSIÚNE[1] s. f. Retraducere a unui text în limba din care a fost tradus. Cf. DL, DM, DN². ✦ (Impropriu) Traducere a unui text din limba maternă într-o limbă străină. *Din optzeci de candidați, . . . nici unul n-a putut tălmăci corect în retroversiune: „cu toate că n-am dicționar".* I. BOTEZ, B. I, 30.
— Pl.: *retroversiuni.*
— Din germ. **Retroversion.**

RETROVERSIÚNE[2] s. f. v. **retroversie.**

RETROVIZÓR s. n. Oglindă fixată la vehicule în așa fel încît să dea conducătorului posibilitatea de a vedea ce se petrece în spate. Cf. LTR, DL, DM, DN².
— Pl.: *retrovizoare.*
— Din fr. **rétroviseur.**

RETUNSOÁRE s. f. v. **rotunjor.**

RETÚR s. n. **1.** Întoarcere pe același drum, revenire la locul de plecare. Cf. ALEXI, W. *Parcurse distanța masă-pat și retur, așezînd sticla pe masă.* S aprilie 1960, 65. *Punerea în circulație a trenului internațional*

... pe ruta București — Episcopia Bihorului — Varșovia și retur. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 856. ✦ Indicație pentru serviciul poștal pe un plic sau pe un colet, arătînd că obiectul trebuie înapoiat expeditorului. Cf. DL, DM, DN².

2. A doua parte a unei competiții sportive, în care aceleași echipe se întîlnesc în revanșă. *Turneul a fost perfectat ... înaintea începerii returului campionatului.* SP. POP. 1971, nr. 6 591, 3/6.

— Din fr. **retour.**

RETURNÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se reîntoarce. *Se returna la tindă.* HELIADE, O. I, 388, cf. ALEXI, W., SFC II, 75.

— Prez. ind.: ?

— Din fr. **retourner.**

RETURNÁRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a se returna; reîntoarcere. Cf. ALEXI, W.

— V. **returna.**

RETÚȘ s. n. Îndreptare, corectare a unei picturi, a unei fotografii, a unei piese tehnice etc. Cf. ALEXI, W. *Un autoportret de Negulici a trecut prin diverse operațiuni necesare pentru îndepărtarea retușurilor vechi.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 4/6.

— Pl.: *retușuri.*

— Din fr. **retouche.**

RETUȘÁ vb. I. Tranz. A face un retuș unei picturi, unei fotografii etc. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ Fig. A corecta, a îmbunătăți, a modifica. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pentru ... a da narațiunii un curs unitar și consecvent a trebuit ca ...* [autorul] *să-și retușeze și să-și desfigureze propriile amintiri.* s august 1960, 83, cf. ib. mai 1960, 122. (Refl.) *E soluția adoptată de oameni, după ce-au dibuit veacuri ... Se poate retușa, nu se poate răsturna.* C. PETRESCU, Î. II, 89.

— Prez. ind.: *retușez.*

— Din fr. **retoucher.**

RETUȘÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a retuși și rezultatul ei. Cf. ALEXI, W., DL, DM. ✦ Fig. Corectare, îmbunătățire, modificare. Cf. ALEXI, W. *„Cucerirea" Adinei, istorisită cu un aer infatuat și retușări de rigoare, căpătase un accent falș de literatură de rînd.* TEODOREANU, M. II, 410. [Lingvistul] *a adus unele retușări definiției sale mai vechi.* VIANU, M. 144. *Terminologia filozofică românească modernă primește oarecum ultimele retușări pe la 1870—1880.* CONTRIBUȚII, I, 174.

2. (Muz.) Împodobire a unei melodii cu diferite ornamente. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

— Pl.: *retușări.*

— V. **retuși.**

REȚĂTĂ s. f. v. **rețetă.**

REȚE s. f. pl. (Prin sudul Transilv.) Dantelă. *Pun ... în cap căițe, cari se termină de-o parte și de alta a obrazului în „rețe" (împletituri de ață neagră), încrețite în multe pături.* MOLDOVAN, Ț. N. 175. *Rețe, la căiță, ... poartă muierile măritate.* VICIU, GL., cf. LEXIC REG. 94.

— Din magh. **rece.**

REȚEÁ s. f. **1.** Împletitură din fire (de ață, sfoară, sîrmă etc.) lucrată în ochiuri mari, plasă, fileu; p. ext. țesătură rară, care imită acest fel de împletitură. Cf. ANON. CAR. *Preste zidul monastirei, ce se vede-n depărtare, Luna fața-și învăleșce ... Bolte, turnuri, porți, ferestre sfărămate Parcă sînt acoperite de rețele înfocate.* NEGRUZZI, S. II, 120. *Salonul da în grădină, și reflexul copacilor, trecînd prin perdelușele de rățea, dădea și mai mult farmec acestui interior.* CARAGIALE, O. I, 45. *Sub pielea lustruită a obrajilor să răsfirau, ca o rețea vînătă, firele vinclor.* DELAVRANCEA, T. 12. *Către seară zărim înaintea noastră ... cataroguri ascuțite din ce în ce mai multe, din vîrful cărora atîrnă rețele de frînghii.* VLAHUȚĂ, R. P. 51, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *După noi, cea mai bună traistă* [pentru pescari] *e aceea făcută din rețea, adică de plasă din sfoară.* ATILA, P. 43, cf. 106. *O ploaie mărunță și deasă ținea orașul ca într-o rețea de pînză.* ARDELEANU, U. D. 184. *Haricia, pitită după rețeaua perdelii, se uita după el cum pleacă.* BASSARABESCU, V. 20. *Două raze ale soarelui de mai ... străbăteau pe la marginea perdelei de rețea.* STĂNOIU, C. I. 73. *Podul alb de rețele de fier taie ca o pată luminoasă zarea verde.* SADOVEANU, O. I, 405. [Prin urzeală] *se trece transversal ... un alt sistem de fire, denumit bătătură, în scopul de a se produce o rețea de fire bine legate între ele.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 31. *Multă vreme stătură astfel, fiecare bănuind gîndurile celuilalt, despărțiți ca într-un parloar de închisoare printr-o rețea.* CĂLINESCU, S. 129. ✧ (Prin analogie) *Înspre grădină se vedea rețeaua neagră a ramurilor de pruni.* DELAVRANCEA, T. 145. *Căluții cu coșurile desăgite împleteau o rețea nesfîrșită pe ulițele satului.* AGÎRBICEANU, A. 328. *O nesfîrșită și subțire rețea viorie de aburi auriți se așterne peste marea frămîntată parcă de valuri a brădetului.* HOGAȘ, M. N. 57. *Deodată, la douăzeci de pași înainte-mi, pîlpîi sitarul prin rețeaua de crengi.* SADOVEANU, O. III, 284. ✧ Fig. *Gîndul îl lăsa cîte o clipă și iarăși îl înfășura în rețeaua lui de griji.* GÎRLEANU, N. 26. *Gîndurile negre te înfășoară într-o rețea tentaculară.* REBREANU, R. I, 52. *De la birou la birou se înnoadă și se deznoadă zilnic miile de rețele ale ochilor vicleni.* GALACTION, O. A. I, 97. ✦ P. anal. Pînză de păianjen. *Păianjenii dormeau în rețelele întinse între streșină și trandafiri.* GALACTION, O. 42, cf. DR. VII, 193. *Deasupra lămpii, sus, tremurau rețele negre de painjen.* SADOVEANU, O. I, 409. ✦ (Învechit) Dantelă. *Năframă de mîini cu rețele* (cca 1730). IORGA, S. D. XI, 64. *Haine cu rețele* (a. 1803). id. ib. XII, 145. *Am primit acum de curînd: mătăsării de Veneția, tulpanuri, panglice, rățele și horbote din Lipsca.* FILIMON, O. I, 146. ✧ Fig. *Catedrala de aici n-are pereche în lume. Închipuiește-ți un munte de marmură albă, pe toate părțile tăiat în rețea, împodobit cu mii de statui.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 33.

2. Obiect făcut din rețea **(1): a)** plasă de vînătoare sau, mai ales, de pescuit. V. mreajă. *Afară de mrejele propriu-zise ..., toate celelalte rețele — cari dealtfel poartă și ele numele generic de mreje ... — au la marginea lor superioară o frînghie cu plute.* ANTIPA, P. 501, cf. 505, SEVERIN, S. 67, NICA, L. VAM. 211. *Să dea învoire tineretului în toamna aceasta să tasă cu rățelele cînd trec marile stoluri de prepeliți.* SADOVEANU, O. X, 429. ✧ (În contexte figurate) *S-au prins și cîteva fire ale complotului ... Acum sosise momentul spre a strînge sforile rețelei pline de pești.* BARIȚIU, P. A. II, 722. ✦ Fig. (Rar) Intrigă, uneltire; capcană. *Înțelese rețelele ce Cheistuia urzise în jurul lui.* ASACHI, S. L. II, 40. *Să-i fii ginere te-nnoadă în amorului rețele.* id. ib. I, 226. *Aveam simțirea stranie a unui om prins într-o rețea din care nu știe cum să scape.* GANE, N. III, 44. *Bunii săi consilieri ... cercară chipuri și mijloace ca să-l scoată din rețelele periculoșilor.* SBIERA, F. S. 61. *Se simțea prins într-o rețea încurcată din care nu vedea cum va scăpa.* V. ROM. septembrie 1955, 99; **b)** săculeț făcut din împletitură de sfoară unde se păstrează, în timpul pescuitului, peștele prins cu undița. *În echipamentul pescarului modern, dumneata ai uitat să adaugi rețeaua în care se pune peștele prins.* SADOVEANU, O. IX, 357, cf. I, 589; **c)** poliță făcută din împletitură de sfoară sau de sîrmă groasă, pe care se așază bagajele în tren, în autobuz etc. *Își mută geamantanul în rețea.* TEODOREANU, M. II, 200; **d)** (regional) fileu pentru păr. Cf. DR. VII, 193, A V 5.

3. Obstacol în fața tranșeelor sau îngrăditură la un teren, alcătuit din sîrmă ghimpată întinsă în rînduri dese între stîlpi susținători. *Rețeaua de sîrmă ghimpată, în licărirea albă a cîtorva stele, părea uneori o panglică de flori de gheață.* REBREANU, N. 56. *Se văd ici-colo rețele de sîrmă, creneluri de tranșee.* CAMIL PETRESCU, U. N. 300. *Ce ar fi dacă aș inventa eu o mașină puternică, uriașă, care să răstoarne munții, tranșee,*

rețele, întocmai cum plugul răstoarnă brazdele ?! BRĂESCU, O. A. I, 260, cf. II, 190, BUL. FIL. V, 171.

4. (Urmat de determinări) Ansamblu de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificații și întretăieri. *Rățeaua căilor ferate era de-abia terminată.* MAIORESCU, D. II, 131. *Lăsasem acum calea cea mare și bătută și ne îndrumam pe o rețea încîlciiă de potici înguste și fără număr.* HOGAȘ, DR. I, 49. *Vagoncte . . . și automobile urcă și coboară veșnic, pe rețeaua căilor de ieri create.* GALACTION, O. 314, cf. DS. *Soarele coboră spre asfințit și deodată rețele de apă, pînă atunci nevăzute, începură să licărească.* SADOVEANU, O. VI, 568. *Soneria de apel a rețelei telefonice.* ENC. TEHN. I, 163. *Rețeaua electrică a fost . . . verificată.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *O rețea de galerii, perfect orizontale, străbate toată mina.* BOGZA, Ț. 63. ◇ *Rețea hidrografică* = totalitatea văilor prin care se scurg apele de suprafață dintr-un anumit teritoriu. *În studiul rețelei hidrografice s-a pus accentul pe fenomenul de captare.* MG I, 33. *În regiunile cu soluri nisipoase, densitatea rețelei hidrografice va fi mult mai slabă decît în regiunile argiloase.* PROBL. GEOGR. I, 69. *Rețea de distribuție* = ansamblu de conducte prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraș apa, electricitatea, gazul metan etc. Cf. MDT. ✦ Sistem de vase sanguine, de nervi etc. Cf. ȘĂINEANU, GRECESCU, FL. 5. *Hipofiza senilă se caracterizează printr-o scădere a rețelei vasculare.* PARHON, B. 34.

5. Ansamblu de instituții, școli etc. răspîndite într-o localitate, într-o regiune etc. *Prin lărgirea rețelei de cămine și cantine, se îmbunătățesc tot mai mult condițiile de muncă ale studenților.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 1/1. *An de an crește rețeaua de școli, spitale, biblioteci, sanatorii, case de odihnă și alte instituții sociale și culturale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 402. *Magia conferă o vastă rețea de societăți secrete, conspirative.* V. ROM. aprilie 1954, 65. *Rețeaua brigăzilor ieșite în campanie le apăru din nou în față și în minte, ca un cîmp de bătălie cu unitățile desfășurate.* MIHALE, O. 132. *În vara anului 1953 a început cercetarea amănunțită și pe o rețea deasă a graiurilor populare românești din Valea Jiului.* FD I, 145. (P. ext.) *Rețea de profesori.* MAIORESCU, D. I, 102, cf. DR. VII, 193.

6. Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor; ciur. Cf. ENC. VET. 370.

— Pl.: *rețele* și (învechit) *rețeli* (IORGA, S. D. XI, 64). — Și: (regional) **rățeá, raței** (BUL. FIL. V, 171) s. f.

— Lat. ***retella.**

REȚEDÍVĂ s. f. v. **recidivă.**

REȚENZÉNT, -Ă s. m. și f. v. **recenzent.**

REȚÉNZIE s. f. v. **recenzie[1].**

REȚÉP s. n. v. **rețetă.**

REȚEPÍS s. n. v. **recipisă.**

REȚEPÍSE s. f. v. **recipisă.**

REȚEPÍȘ s. n. v **recipisă.**

REȚÉPT s. n. v. **rețetă.**

REȚÉT s. n. v. **rețetă.**

REȚETÁR s. n. **1.** Bloc cu formulare pe care se scriu rețete **(1).**

2. Listă cu rețete **(2).** Cf. L. ROM. 1968, nr. 2, 134. *Bucătari cu îndelungată experiență în arta culinară au îmbogățit „rețetarele" obișnuite cu tradiționalele preparate ardelenești.* SCÎNTEIA, 1970, nr. 8 557. (Fig.) *Același lucru pentru teoria literaturii, înțeleasă ca o esteticâ specială și nu ca o simplă tehnologie literară, ca un rețetar de metri și tropi.* GL 1958, nr. 201, 415. *Dogmatismul de orice speță, soluțiile „consacrate" și alte pagini de rețetar nu au ce căuta în arta autentică.* M 1962, nr. 4, 1.

— Pl.: *rețetare.*

— **Rețetă** + suf. *-ar.*

REȚÉTĂ s. f. **I. 1.** Formula preparării unui medicament, a unei alifii, a unei loțiuni etc.; formulare în scris de către medic a medicamentelor necesare unui bolnav (și a modului lor de administrare); formular special utilizat de medic pentru prescrierea medicamentelor. *Rețeta lu Ștubler* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 59. *Făcu doftoru această rățătă* (a. 1792). id. ib. VIII, 25. *Dohtoru . . . dete această rețetă* (a. 1798). id. ib. 35, cf. REȚ. MED. 20[1]/15. *Rețept pentru lungirea vieții.* CALENDARI (1802), 2[3]/5. *Am primit și scrisoarea dohtorului de l[a] Cluj, împreună și dohtoriile cele trimise de dumn[eata] după rățeta lui* (a. 1811). IORGA, S. D. VIII, 52. *Doftorii bine n-apuc Din cas-afar de se duc Și strig pe slugi, poruncesc, Rețete degrab pornesc.* MUMULEANU, C. 95/12. *Rățetă de praf pentru afumare împrotiva ciumii.* CR (1829), 102[1]/17. *Să se facă . . . rățete de hapuri de la spițărie.* PISCUPESCU, O. 281/11. *La ochi îmi merge mai bine, însă . . . am dat să-mi facă rățăta ce mi-ai trimes.* KOGĂLNICEANU, S. 56, cf. VALIAN, V., CUCIURAN, D. 10. *Esplicația semnelor cu carele medicii însămnează cătimea doftoriilor în rețeptele lor.* CORNEA, E. II, 187/14. *Ea se servea cu un fel de dres cosmetic, a căruia rețetă o cumpărase cu aur de la un farmecător arab.* CR (1848), 44[1]/77, cf. MAN. SĂNĂT. 5/29, STAMATI, D. *Rețete care sînt o spaimă pentru oricine le citește.* BARASCH, I. 170/24, cf. POLIZU. *Pentru vite de cînd care sînt sălbatice, rețeta următoare.* CUPARENCU, V. 17/11. *Rețetele greșoase ale medicinei veterinarii.* ODOBESCU, S. III, 11. *Doctorul n-ar putea să-i dea vro rețetă.* DELAVRANCEA, T. 234, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, HOGAȘ, DR. II, 96. *Bătrîna știa să le învețe rețete multe pentru păr și obraz.* BASSARABESCU, V. 7. *Atitudinea dascălului în clasă nu se poate prescrie ca o rețetă.* GALACTION, A. 372. *Te-ai dus cu rețeta la farmacie ?* CAMIL PETRESCU, T. III, 157. *Nu e nimic prea grav, vorbi medicul, zgîriind cu tocul automat o rețetă.* C. PETRESCU, Î. II, 241. *Ultimele două rețete au fost prescrise degeaba.* SAHIA, N. 98. *I-a dat o rățetă și o . . . unsoare.* KLOPȘTOCK, F. 83. *Profesorul . . . se așează la masă ca să-și scrie rețeta.* SADOVEANU, O. VIII, 261. *Să duci un regim descongestionant. Am să-ți dau o rețetă.* CĂLINESCU, E. O. II, 220. [Doctorul] *începu să scrie o lungă rețetă.* PREDA, R. 361. *Nu prea merge prăvălia. Astăzi am avut o singură rețetă.* s august 1960, 14. *Aceste rețete sînt reținute la farmacie.* ABC SĂN. 356, cf. ALR II/I h 111. ◇ Fig. *Puținteale sînt, o, prietinii mîei, receatele științii meale, și mici și strîmte chichițele ierbilor doftoriii meale.* CANTEMIR, IST. 114. ✦ (Chim.) Ansamblu de indicații (materii prime, proporții, mod de preparare) necesare pentru obținerea unui anumit produs. *Rețetă pentu a se face o cerneală.* MN (1836), 52[2]/13. *De cîte ori avea trebuință de pulbere, o fabrica el însuși după o rețeptă herezită de la un strămoș.* BARIȚIU, P. A. II, 334. *Rugăm pe oricine care știe secretul rățetei a pietrei filosofală . . . să ne învețe și pe noi.* ISIS (1859), 131[2]/48, cf. ȘĂINEANU, D. U., DER.

2. Formulă pentru prepararea unei mîncări sau băuturi. *Să-m faci o rățătă, arătînd . . . în ce chip să luerează* [vinul] *și ce să mai pune într-însul, de să face așa limpede* (a. 1810). IORGA, S. D. VIII, 51. *Mai toate rețetele de bucătărie și de economia casnică sînt numai niște combinații himice.* MARIN, PR. I, IV/25, cf. TDRG. *Am și rachiu făcut de mine și de Sara, după o rețetă a noastră.* C. PETRESCU, R. DR. 297, cf. id. Î. II, 65. *Cînd gospodina . . . așează pe masa ospățului potrocul bun pentru mahmuri, abatele ceru rețeta.* SADOVEANU, O. X, 70, cf. VI, 123. *Sarmalele și fripturile să se facă după rețeta lui.* PAS, Z. III, 245.

3. Fig. Soluție practică. *Eu am aflat o rețetă . . . cu care am scăpat* [de curiozitatea provincialilor]. NEGRUZZI, S. I, 198. *Ca să ne afipim cugetul, bem mai multe doze de whisky. E rețeta la care recurg zece mii de oameni pe zi.* C. PETRESCU, A. 418. *Dacă el e dușman, cine e prieten? Și în general, cum îi deosebești? . . .* — *A existat o rețetă, dar s-a pierdut.* V. ROM. iunie 1954, 110.

4. Fig. Formulă stereotipă; șablon. *Afară de partea lucrată după rețetă sau împrumutată, . . . e și o alta, care . . . ocupă multe pagini din „Didachii".* IORGA, L. I, 430. [Eroii romanului] *nu sînt oameni „perfecți", fabricați din birou, după rețetă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Plutește greu în paginile acestei „literaturi . . ." transfigurarea idilică a trecutului după cea mai autentică rețetă a refugierii în trecut.* V. ROM. ianuarie 1954, 198.

II. Sumă de bani realizată din vînzarea biletelor pentru un spectacol. *Teatru era plin și recita beneficientului a fost aproape la 200 galbeni.* GTN (1836), 106[1]/16, cf. VALIAN, V., ȘTAMATI, D. *Un producător de filme dă în locațiune . . . filme în schimbul unei sume ce urmează a fi prelevată asupra rețetelor încasate.* COD. PEN. R.P.R. 601.

— Pl.: *rețete.* — Și: **recétă** (ALR II/I h 111/987), (învechit și regional) **rețắtă** (ȘTAMATI, D., ALR II/I h 111), **rățắtă** (ib., L. ROM. 1966, nr. 3, 277), **rățắtă** (ALR II/I h 111, L. ROM. 1966, nr. 3, 277), **rațeítă** (DOFTORII, 45r/9, ALR II/I h 111) s. f., **rețépt** (BUL. FIL. VII—VIII, 376, ALR II/I h 111, MAT. DIALECT. I, 90, pl. *rețepte* ALR II/I h 111, MAT. DIALECT. I, 90 și *rețepturi* ALR II/I h 111) s. n., (învechit) **recéptă** s. f., (regional) **rățắptă** (ALR II/I h 111/130), **racétă** (TEAHA, C. N. 258) s. f., **rețét** (ib. h 111/157, 769), **rețép** (ib. h 111/386) s. n.

— Din ngr. ῥετσέττα, germ. **Rezept,** it. **ricetta,** lat. **recepta,** magh. **recept,** rus. **рецепт.** — Pentru sensul **II,** cf. fr. recette, lat. med. recepta.

REȚÍCĂ s. f. sg. (Prin sud-vestul Munt.) Ulei de ricin. *Na, Ioane, dă bea rețică.* GRAIUL, I, 144.

— De la **rețină.**

REȚIDÍV s. n. v. **recidivă.**

REȚIDÍVĂ s. f. v. **recidivă.**

REȚÍM s. m., s. n. v. **ricin.**

REȚÍN s. m., s. n. v. **ricin.**

REȚÍNĂ s. f. v. **ricină.**

REȚINĂTÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Rar) Care reține **(1);** care împiedică de la ceva. *La omul primitiv . . . între emoțiunile violente și expresiunea lor materială nu se interpun acele multe reflexe reținătoare, pe cari le-a sădit în noi civilizația.* GHEREA, ST. CR. III, 266.

2. S. n. (Tehn.) Ansamblu de conducte și de organe de reținere care servesc la dirijarea circulației fluidului într-un singur sens. DER. ✦ Casetă cu supape sau valvă care dirijează aspirația sau refularea fluidului într-o pompă cu piston sau într-un compresor. Cf. LTR.

— Pl.: *reținători, -oare.*

— **Reține** + suf. *-ător.*

REȚÍNE vb. III. Tranz. **1.** A ține pe loc, a împiedica de la ceva; a opri. Cf. MAIOR, în L. ROM. 1961, nr. 2, 141. *Dacia cea veche reținu cu toate acestea un număr însemnat de ai săi locuitori.* MAG. IST. I, 31/11. *Marele scutier regal . . . fu reținut în stradă și recondus la locuința sa.* CR (1848), 9[3]/16, cf. 1[2]/40. *În acest mod țara . . . fu reținută de la orice progres.* BARIȚIU, P. A. III, 426. *Își desfășură armata într-o singură linie puțin profundă, reține centrul, înainteză aripele și se răpede asupra inamicilor din celelalte trei părți.* HASDEU, I. V. 86. [Romeo] *(vrea să se străpungă cu pumnalul)* [Laurențiu:] *(oprindu-i mîna) Reține-acest oțel!* MACEDONSKI, O. II, 153, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Credința că ar scădea în considerația oamenilor îl toi reținea și-l făcea să poarte mai departe slujba asta.* AGÎRBICEANU, A. 213. *Oamenii îngroziți vor să mă reție.* CAMIL PETRESCU, U. N. 403. *Pămîntul negru și greu îi reținea tălpile, împleticindu-i mersul.* C. PETRESCU, Î. II, 174. *Reținut în zadar, smucindu-se cu încăpățînare furioasă, un om se repezi înainte.* BRĂESCU, O. A. I, 296. *Cîțiva bărbați au vrut să plece, femeile i-au reținut.* SADOVEANU, O. XI, 638. *Vrei să te ridici și să pleci, dar ceva mai puternic decît voința te reține.* BARBU, P. 159, cf. 157. ✧ (În context figurat) *Stăpîn și peste sine, stăpîn și peste-ai săi, Și fără ca să aibă un frîu spre a-l reține, . . . Fu scurtă cariera ce-avu.* MACEDONSKI, O. I, 258. ✦ A înfrîna, a stăpîni; a nu lăsa să se desfășoare, a întrerupe, a opri. *Mînia sa au reținut-o într-o speranță că printr-însul va putea cumva să afle de urma fugarei.* ASACHI, S. L. II, 61. *Palidă, tremurînd și reținîndu-și suflarea . . . , se lăsă să o aducă.* CR (1848), 40[1]/49, cf. ȘĂINEANU. *Muzicanții își rețineau respirația.* AGÎRBICEANU, A. 367. *Ascultă-mi spovedania! . . . În acest moment ea urcă în mine năvalnică! . . . Nu pot s-o mai rețin.* GALACTION, O. A. I, 36. *În respirația reținută a ofițerilor, . . . soldatul . . . scoase trusa cu uneltele.* BRĂESCU, O. A. I, 224, cf. 114. *Toată silința și-o adunase să-și rețină lacrimile.* C. PETRESCU, Î. II, 71. *Doctorul, reținîndu-și lacrimile, se ridică încet apropiindu-se de pat.* BART, E. 388. ✧ Refl. *Nu se putu reține a nu se sui pe un colnic.* ASACHI, S. L. II, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu se putu reține de a nu ridica ochii la cer.* CĂLINESCU, S. 136.

2. A face pe cineva sau ceva să mai stea un timp oarecare într-un anumit loc; a opri. *O făcea doritoare de a reține pre Telemahu.* MAIOR, T. 185/28. *Mihu nu intrase înlern . . . Doamna Deleanu reținuse acasă pe micul și sălbaticul suplinitor al lui Dănuț.* TEODOREANU, M. II, 106. *Are destul tact, ca să știe cum să-l rețină acasă.* C. PETRESCU, C. V. 194. *Soțiile delegaților . . . vor fi primite în audiență . . . și reținute la ceai.* CAMIL PETRESCU, T. III, 248. *Moartea lui Serdiei ne-a reținut în cazarmă.* SAHIA, N. 119. *Reținu mai îndelung în palma lui largă degetele grăsuțe ale doctorului.* SADOVEANU, O. XI, 462, cf. VIII, 213. *Te rog să nu-l pui în situații de astea penibile, reținîndu-l în orele cînd pot veni eu.* CĂLINESCU, E. O. I, 326. ✦ A face pe cineva să-și piardă timpul (ținîndu-l de vorbă); (regional) a opăci. *Vă rog să mă iertați . . . v-am reținut destul.* C. PETRESCU, R. DR. 91, cf. id. C. V. 161. *Nu vreau să vă mai rețin, sînteți obosit.* CĂLINESCU, S. 128. *Atunci, nu vreau să te rețin.* H. LOVINESCU, T. 298.

3. A lipsi pe cinvea temporar de libertate (pentru cercetări). *Arestează, deține ori reține pe cineva.* COD. PEN. R.P.R. 361, cf. DL, DM.

4. A opri o parte din drepturile (bănești) cuvenite cuiva. Cf. DL, DM. ✦ A opri la sine ceva (ce nu-i aparține). *Corespondența oficială a consulatelor este inviolabilă și nu poate fi reținută.* BO 1963, 27. ✦ A nu înapoia, a nu restitui, a păstra. *Gestionarii vor reține talonul de pensie din luna anterioară.* BO 1951, 1181. *Aceste rețete sînt reținute la farmacie.* ABC SĂN. 356.

5. A opri dinainte, a rezerva (un bilet, un loc în tren, la un spectacol, o marfă etc.). *Reținuse de dimineață sala.* SADOVEANU, O. XI, 659. *Covorul este reținut de mine.* CĂLINESCU, S. 51, cf. DL, DM.

6. A-și întipări în memorie, a ține minte. *N-am putut reține decît aceste patru versuri de pe la mijloc.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 100. *Răsfoise gazetele de seară și nu reținuse nimic.* REBREANU, R. I, 45. *A avut desigur și clipe comice și ironice, unele reținute de martori demni de crezămînt.* GALACTION, A. 226. *Soldații . . . treceau cîntînd tărăgănat cîntece din care nu reții decît refrenul.* BRĂESCU, A. 21. *Miorica privea totul, fără să reție nimic.* KLOPȘTOCK, F. 267. *Nu izbutea să determine obiectele expuse și să rețină prețurile.* CĂLINESCU, S. 424, cf. 109. *Voi reține cazul dumitale. Îmi voi permite . . . să propun ca dumneata să fii mutat la București.* STANCU, R.A. III, 294. *Mustea nu-i reținuse . . . numele, desigur conspirativ.* BENIUC, M. C. I, 35. *Dînsul a reținut accente și expresii din atitudinea mamei și mătușilor sale.* S iulie 1960, 45. ✦ (Rar) A înregistra, a consemna, a păstra. *Suprarealistul nu vrea să rețină nimic în scrierile sale din ceea ce se organizează în straturile conștiente și lucide ale sufletului.* VIANU, A. P. 18, cf. 77. ✦ A-și opri atenția asupra . . . , a remarca, a releva. *Moartea lui a fost, totuși, înregistrată prin articole, din care reținem pe cel publicat în „Rampa".* LOVINESCU, C. V, 165. *Trebuie să surprind și să rețiu, din pîrîul rîndurilor tale, o rădă-*

cioară de întristare și de amărăciune. GALACTION, O. A. I, 124. *Ceea ce notează Caragiale, cu o insistență care trebuie neapărat reținută, este reacția fiziologică.* VIANU, A. P. 128.

7. (Jur.) A se stabili, a se admite (de către instanță) existența unei stări de fapt pe baza probelor prezentate. *Curtea de fond . . . nu arată în mod cert și precis probele . . . pentru a reține existența elementului subiectiv al infracțiunii.* COD. PEN. R.P.R. 420. *Reținînd în sarcina recurentului starea de fapt astfel cum a fost expusă, urmează că bine . . . a calificat faptul imputat.* ib. 110.

8. A opri ceva absorbind în sine, a păstra. *Acidul sulfic reține numai umiditatea aerului.* MARIN, PR. I, 61/35.

— Prez. ind.: *reții.* — Și: **reținéa** vb. II. MAIOR, în L. ROM. 1961, nr. 2, 141, BUL. FIL. II, 102.

— Din fr. **retenir** (adaptat după *ține*).

REȚINEÁ vb. II v. **reține.**

REȚÍNERE s. f. Acțiunea de a reține și rezultatul ei.

1. Ținere pe loc, păstrare, oprire; menținere. *Una dintre cele mai importante măsuri agrotehnice de iarnă este reținerea zăpezii pe semănături și ogoare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 854, cf. ib. 1954, nr. 2 862. *Reținerea în pămînt a apei provenite din topirea zăpezii . . . asigură o recoltă îmbelșugată.* ib. 1954, nr. 2 909.

2. Stăpînire de sine, rezervă, prudență, circumspecție; discreție. *Cu toată blînda-i reținere, se vedea strălucind în căutăturile ei o espresie . . . de fierlate.* HELIADE, D. J. 25/3. *Apucările cele energice a lui Petru-i însuflau respect și reținere.* CALENDAR (1854), 109/26, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Eu nu am reținere față de cei ce vor să afle adevărul.* PREDA, R. 35.

3. Detențiune pentru un timp scurt a unei persoane, înainte de punerea ei sub urmărire. *Luînd cunoștință în orice mod despre vreo arestare, reținere . . . , nu face cercetare.* COD. PEN. R.P.R. 363. *Reținerea pentru cercetări este măsura prin care făptașul (infractorul) este privat de libertate pe timp de cel mult cinci zile.* PR. DREPT, 847, cf. 120.

4. Oprire a unei părți din drepturile bănești cuvenite cuiva. Cf. ALEXI, W. *Inspectoratul a pedepsit cu reținerea salariului pe cinci zile pe moașa cercului.* ULIERU, C. 20. *O leafă mică, dar sigură . . . — Fără rețineri? — Fără.* SEBASTIAN, T. 362. *Întîrzierea era pedepsită cu reținerea din salariu.* STANCU, R. A. IV, 392. *La rețineri găsi . . . niște cifre destul de substanțiale în comparație cu salariul.* BENIUC, M. C. I, 67.

5. Rezervare. Cf. reține **(5)**. Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *rețineri.*

— V. **reține.**

REȚÍNUS s. n. v. **ricin.**

REȚINÚT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Stăpînit, rezervat, sobru, moderat. Cf. ALEXI, W. *Floreal a fost admirată în purtarea ei reținută și demnă.* GALACTION, O. A. I, 51. *Un surîs de reținută veselie.* P. CONSTANT, R. 92. *Titi era afabil, dar reținut.* CĂLINESCU, E. O. I, 69, cf. 46. *Se apropie, . . . dar în fața atitudinii reținute a lui Ambruș se oprește.* V. ROM. aprilie 1954, 37. *Sever, reținut, o prezentă mamei și . . . o pofti să ia loc.* PREDA, R. 461. *Pe fețele celor întovărășiți creștea mîndria; pe ale celorlalți, o mulțumire reținută.* MIHALE, O. 104. *Directorul . . . mă sfătuia să fiu mai reținut și să nu contrazic vizitatorii.* VLASIU, D. 110. ✧ (Adverbial) *Dîndu-și seama cu cine are de-a face, tovarășul Turcu zîmbește reținut.* S iunie 1960, 68.

2. Fig. Redus, micșorat; moderat. *Brișca porni în trapul reținut al cailor.* REBREANU, R. I, 74. *O ploaie fină, aci reținută, aci jucăușă în văzduhul cenușiu și rece, învăluie toată dimineața acelei zile.* GALACTION, A. 379.

— Pl.: *reținuți, -te.*

— V. **reține.**

REȚIPÍS s. n. v. **recipisă.**

REȚIPÍSĂ s. f. v. **recipisă.**

REȚIPÍȘĂ s. f. v. **recipisă.**

REȚIPROÁCĂ adj. f. v. **reciproc.**

REȚIPRÓC, -Ă adj. v. **reciproc.**

REȚITATÍV s. n. v. **recitativ.**

REU adj., adv., s. n. v. **rău.**

REUMATEÍSM s. n. v. **reumatism.**

REUMÁTIC, -Ă adj. Cauzat de reumatism (învechit, rar) reumaticos. *Reumatice dureri prin tot trupul și . . . răsărituri din somn.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 218/25. *Aceste băi se întrebuințează la patimi revmatice.* DESCR. AȘEZ. 49/7. *Se nasc dureri de oase . . . , dureri revmatice.* NEP. VIND. 28/17, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Am început să am junghiuri reumatice . . . Iau iod, dar nu văd nici un folos.* CĂLINESCU, E. O. II, 179. *E chircită acum ca o bătrînă, și parcă știrbă, și parcă strîmbată de dureri reumatice.* PAS, Z. I, 13. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism, bolnav de reumatism; (învechit, rar) reumaticos. *Anemică și reumatică, a îmbătrînit mult în anii din urmă.* IBRĂILEANU, A. 34. *Profesorii reumatici se plimbă prin clase în paltoane.* SADOVEANU, O. V, 10. *Turnătorii reumatici, tușind sec, a oftică, erau termometre vii.* V. ROM. octombrie 1954, 117. *Cimentul prăvăliei o făcuse reumatică.* BARBU, P. 134. *Venea. . . paznicul atelierului, un bătrîn reumatic.* VLASIU, D. 33. ✦ (Învechit, rar) Persoană care suferă de catar (pulmonar), care tușește. Cf. DRLU.

— Pronunțat: *re-u-.* — Pl.: *reumatici, -ce.* — Și: (învechit) **revmátic, -ă,** (învechit, rar) **reuvmátic, -ă** (EPISCUPESCU, A. 35/14, cf. 42/8) adj.

— Din lat. **rheumaticus,** ngr. ῥευματικός, germ. **rheumatisch.**

REUMATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Cauzat de reumatism; propriu bolnavului de reumatism, de reumatic. Cf. VULCAN, T. 28/25. *Lesne să capătă dureri reumaticești.* POV. 18/7.

— Pronunțat: *re-u-.* — Pl.: *reumaticești.*

— Din lat. **rheumaticus,** germ. **rheumatisch.**

REUMATICÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care suferă de reumatism; reumatic. Cf. VALIAN, V., POLIZU. ✦ Reumatismal. Cf. VALIAN, V., POLIZU.

— Pronunțat: *re-u-.* — Pl.: *reumaticoși, -oase.* — Și: **revmaticós, -oásă** adj. VALIAN, V.

— Din ngr. ῥευματικός.

REUMATÍSM s. n. Denumire generică dată unui grup de afecțiuni cu cauze multiple, caracterizate prin inflamații ale organelor aparatului locomotor și cardiovascular și prin dureri și tulburări diverse; durere reumatică; (învechit) revmaticale, (prin Transilv.) reumă, (regional) mătrice **(II 3 c)**, orbalț **(I 2)**. *Dureri de reumatismuri.* VULCAN, T. 41/20. *Durerea dinților să pricinuiește din reumatism.* POV. 11/16. *Apa care se află la Boboci . . . este de folos la cei ce pătimesc de pecingini, rîie, reumatism hronic.* CR (1829), 114²/22. *Apa de Borca se va arăta folositoare . . . la podagră, revmatism și la multe feliuri de bube pe trup.* AR (1830), 190¹/39. *Pentru revmatism.* VEISA, I. 115/19, cf. KRETZULESCU, M. 52/12. *Boala reumatismului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 223/6. *Revmatizm și . . . alte boale din răcelă.* FĂTU, D. 20/11, cf. CORNEA, E. I, 137/34. *S-au văzut oameni scăpînd fără greutate de suferinți . . . de reumatismuri.* CALENDAR, (1854), 43/16. *La reumatisme îngrijitorii va întrebuința cel mai mare zel.* PARAB. 194/12, cf. VALIAN, V. *Junghiurile, reumatismele și guturaile îți amenință într-una.* ALECSANDRI, S. 18. *A șede fără treabă . . . în tovărășia unui bătrîn comandant plin de reuma-*

tismuri ... NEGRUZZI, s. I, 39. *Multe piei de urşi, de lupi, de vulpi, de căprioare ... şi, pe lîngă aceste, reumatismul de la picioare atestează mii de isprăvi* [vînătoreşti]. BOLINTINEANU, O. 329. *Umblînd, ... pe vreme bună şi pe zloată, vara pe arşiţă, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut.* CARAGIALE, O. II, 52, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, N. LEON, MED. 144. *Bolnav de reumatism, petrecea ceasuri întregi singur.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 15, cf. ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 158. *Cauza cea mai obicinuită a reumatismului este frigul şi umezeala.* BIANU, D. S. *Tămăduieşte de friguri, de rumatism, de dropică.* DELAVRANCEA, O. II, 319. *M-au apucat reumatismele, cu ticăloşia de afară.* C. PETRESCU, C. V. 265. *Am îmbătrînit, ... nu pot din cauza reumatismelor.* BRĂESCU, O. A. I, 16, cf. KLOPŞTOCK, F. 38. *Pe atuncea eram tînăr, n-aveam ... reumatism.* SADOVEANU, O. III, 508. *Emoţiile dese şi reumatismul fac pe cei mai mulţi să-şi termine meseria zdruncinaţi.* BART, S. M. 60. *Pentru tămăduirea marilor lui reumatisme, părintele stareţ trăgea pe nasu-i monumental tabac.* ARGHEZI, B. 117. *Ai trecut de o anumită vîrstă, încep beteşugurile, ba un reumatism, ba o gută, ba inima.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. *Nu mai poate merge, din pricina reumatismului.* BOGZA, C. O. 361. *O spălătorească bătrînă, măcinată de reumatism şi tuberculoză.* V. ROM. martie 1954, 262. *În terapeutică, se folosesc ultrasunetele ... la tratarea reumatismelor.* CIŞMAN, FIZ. II, 91. *Era plictisit, ud pînă la piele, murdar, şi-l înjunghiau reumatismele.* PAS, Z. III, 20. *Picioarele dor de reumatism, inima bate ca în pustiu.* DEMETRIUS, A. 208. *Aici te-ai vindeca de reumatisme.* T februarie 1962, 21, cf. BUGNARIU, N., ALRM II/I h 162. ◇ Fig. *Nu înţeleg ca copitele iepei şi opincile mele să prindă reumatism numai pentru ca fantazia dumitale să se poată da de-a tumba în lungul şi în latul întregii creaţiuni.* HOGAŞ, DR. I, 106. *Literatura noastră nu trebuie să fie ... pensionară de azil, adică să stea închisă, plină de reumatisme.* GALACTION, A. 198. *Birjele bolnave de reumatisme şi caii clăpăugi formau un singur trup.* S februarie 1961, 5. ✦ (Învechit, rar) Catar; guturai. Cf. DRLU.

— Pronunţat: *re-u-*. — Pl.: *reumatisme* şi (învechit) *reumatismuri*. — Şi: (învechit) **reumatísmos** (IC. LUM. 1840, 18²/36), **revmatísm, revmatismos** (APE MIN. 28/16, accentuat şi *revmatismós* MEŞT. DOFT. II, 98r/22), **revmatízm** (ALBINEŢ, M. 104/14), **reímatism,** (învechit, neobişnuit) **reumateísm** (DRLU), (regional) **rematísm** (CV 1949, nr. 8, 8, L. ROM. 1966, nr. 3, 277) s. n., **rematísmă** (ib.) s. f., **rămătísm** (ib.), **rimatízm** (ALR II 4 178/723, 728), **rumatism, romatism** (GOROVEI, CR. 12), **romatizm** (ALR II 4 178/812) s. n., **romatízmă** (ib. II 4 178/414) s. f., **ramatízm** (VÎRCOL, V.) s. n.

— Din ngr. ῥευματισμός, lat. **rheumatismus,** germ. **Rheumatismus.**

REUMATISMÁL, -Ă adj. De natură reumatică; (învechit, rar) reumaticos, reumatismatic. *Aceste ape pot să fie folositoare împotriva durerilor revmatismale hronice.* CR (1829), 114¹/25. *Dureri rumatismale.* MAN. SĂNĂT. 141/28, cf. ŞĂINEANU. *Continuarea studiilor privind virozele, bolile reumatismale, pulmonare şi profesionale.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Inflamaţie reumatismală a articulaţiilor coloanei vertebrale.* ABC SĂN. 341.

— Pronunţat: *re-u-*. — Pl.: *reumatismali, -e*. — Şi: (învechit) **revmatismál, -ă, rumatismál, -ă** adj.

— Din fr. **rhumatismal** (adaptat după *reumatism*).

REUMATISMÁTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Reumatismal. *Afecţiunile reumatismatice şi durerile provenite dintr-aceste patime.* DESCR. APE, 68/28, cf. 63/19.

— Pronunţat: *re-u-*. — Pl.: *reumatismatici, -ce*.

— **Reumatism** + suf. *-atic*.

REUMATÍSMOS s. n. v. **reumatism.**

REUMATOLOGÍE s. f. Ramură a medicinii interne care se ocupă cu studiul bolilor reumatismale. Cf. DN², DER.

— Pronunţat: *re-u-*.

— Din fr. **rhumatologie** (adaptat după *reumatism*).

REÚMĂ s. f. (Prin Transilv.) Reumatism. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Să mă ţineţi iarna în camera asta rece, să mă omoare reumele!* T. POPOVICI, SE. 50. *Am „reumă" la genunchi.* VLASIU, D. 34, cf. MAT. DIALECT. I, 90, com. din ORĂŞTIE, TEAHA, C. N. 259. ✦ (Învechit, rar) Catar. Cf. DRLU.

— Pronunţat: *re-u-*. — Scris şi: *rheumă*. DRLU. — Pl.: *reume*.

— Din magh. **reuma,** germ. **Rheuma,** lat. **rheuma.**

REUMFLÁ vb. I. Tranz. A umfla din nou. *În curînd nu va mai pulea, voind să reumfle plămînul.* CĂLINESCU, C. N. 332.

— Prez. ind.: *reumflu*.

— Pref. *re-* + **umfla.**

REÚMPLE vb. III. Tranz. şi refl. A (se) umple din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCL 1960, 21. ◇ Fig. *E lungă şi grea noaptea, şi fă-o mai uşoară ..., reimple-al nostru suflet D-o dulce reverie.* HELIADE, O. I, 353. *Inima i se reumplea ... de nădejde.* MACEDONSKI, O. III, 21.

— Prez. ind.: *reumplu*. — Şi: (învechit) **reímple** (BARCIANU) vb. III, **reímpleá** (ALEXI, W.) vb. II.

— Pref. *re-* + **umple.**

REUNÍ vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) uni din nou, a (se) aduna, a (se) regrupa, a (se) strînge laolaltă, a (se) întruni. *În tablourile următoare am reunit elementele cele principale ale sistemei solarie.* MARIN, F. 37/33, cf. POLIZU. *Cîte avantage reunite, deacă ştiţi a vă folosi de ele!* CALENDAR (1861), 66/26. *Trebuia a despica grămezile popoarelor unite prin sabie şi a le reuni prin credinţe religioase.* BOLINTINEANU, O. 310, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Hrisant reunea multe însuşiri în persoana sa activă şi dibace.* IORGA, L. I, 45, cf. 100. *Ştiu că adeseori şi cioburile pot fi reunite la un loc, dar nu mai e vasul dintîi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 365. *A reunit la coroană, în afară de ducatul Burgundei, ... şi Provensa.* OŢETEA, R. 89. *Camera şi senatul s-au reunit în şedinţă solemnă.* STANCU, R. A. IV, 372. *Ce bărbat frumos era autorul poeziilor pe care le reunise în volum.* V. ROM. septembrie 1962, 68. *Criticul a reunit ... cărţi de facturi foarte diverse şi cu o cuprindere istorică amplă.* ib. februarie 1964, 209.

— Prez. ind.: *reunesc*.

— Din fr. **réunir.**

REUNÍRE s. f. Acţiunea de a (se) reuni; adunare la un loc, regrupare, întrunire. Cf. POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., IONESCU-MUSCEL, FIL. 144.

— Pl.: *reuniri*.

— V. **reuni.**

REUNIÚNE s. f. Întîlnire a unui grup de persoane; întrunire, adunare. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *A umblat şi dînsul prin Lechinţa, acum vreo optsprezece ani, la o „reuniune" de învăţători.* REBREANU, I. 132. *Nu lua parte niciodată la reuniuni zgomotoase.* CĂLINESCU, S. 451, cf. 516. *El a scris nişte însemnări în care arăta cum se înfăţişa o reuniune boierească, acasă la marele vornic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 433. *Nu ştiam că aveţi ... o reuniune de familie.* H. LOVINESCU, T. 276. *El preferă reuniunile restrînse, auditoriul saloanelor muzicale, intimitatea.* S februarie 1960, 52. ◇ *Reuniune tovărăşească* V. TOVĂRĂŞESC. ✦ (Învechit) Asociaţie, societate. *Reuniunea femeilor române de la Braşov îşi schimbase statutele.* BARIŢIU, P. A. III, 142, cf. 143. ✦ (Rar) Îmbinare, împreunare. *Riuniunea a mai mullor ţesute.* EL. AN. 5. *Ce duioasă reuniune: lacrimi, fulgi şi nestemate brodînd cununa unei ierni care moare.* KLOPŞTOCK, F. 263.

— Pl.: *reuniuni*. — Şi: (învechit, rar) **riuniúne** s. f.

— Din fr. **réunion.** Cf. it. riunione.

REURCÁ vb. I. Intranz. și refl. A se urca din nou. *De ce v-ați reurca în sfera abstractelor senînătăți?* MACEDONSKI, O. I, 62. *Efebul din Novara, cu ochii de mister, Reurcă din adîncuri.* id. ib. I, 174, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. ◇ Tranz. *Spre înălțimi neturburate,* [noaptea] *mă reurcă pe-o scară sfîntă.* MACEDONSKI, O. I, 65.
— Prez. ind.: *reúrc.*
— Pref. *re-* + **urca.**

REURCÁRE s. f. Acțiunea de a se reurca. *Reurcarea pe tron a lui Bathori, ca și abdicarea lui, trebui să fie fatală unui om ce-l slujise cu atîta credință.* BĂLCESCU, M. V. 285.
— Pl.: *reurcări.*
— V. **reurca.**

REURÚȘCĂ s. f. v. **lăurușcă.**

REUȘÁ vb. I v. **reuși.**

REUȘÍ vb. IV. 1. Tranz. A ajunge la rezultatul dorit, a o scoate (cu bine) la capăt, a răzbi, a izbuti, a izbîndi să realizeze, să facă ceva; (învechit) a reieși[2]. *N-a putut reuși spre a forma un nuou cabinet.* CR (1846), 5[1]/19. *Este peste putință a reuși (isbuti).* FIS. 33/25. *Vornicul Dumbravă reușise a scăpa în Transilvania.* HASDEU, I. V. 169, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A fost un adevărat zbucium pentru el pînă reuși să scape din îmbulzeală.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Mai greu reușesc scriitorii să creeze tipuri de femei decît de bărbați.* IBRĂILEANU, S. L. 35. *Nu răușise decît să-i apropie durerilor morale și pe cele fizice.* ARDELEANU, D. 55. *A reușit să scoată pe stăpînul său din casă.* REBREANU, R. I, 70. *De trei ori colonelul porni întru întîmpinarea generalului, și se trase de trei ori înapoi . . . Cînd însă reuși, la al patrulea avînt, să prindă momentul, era de prisos.* BRĂESCU, O. A. II, 160. *Am reușit să mîncăm toată dulceața.* SAHIA, N. 48. *Nu reușise ca să emigreze, dar rămase atașată pentru totdeauna de marinari.* BART, E. 192. *În felul acesta, în lipsa bocancilor alpini, femeile reușeau să-și apere picioarele de colțurile tăioase ale stîncilor.* BOGZA, C. O. 26. *Nuvela reușește să sugereze ostilitatea statului burghezo-moșierese față de poporul muncitor.* V. ROM. noiembrie 1953, 285. *Paraschiv reușise să răscolească în ladă.* PREDA, M. 497. *Cum reușise s-o convingă . . . nimeni nu știa.* BARBU, P. 19. *Nu reușește să-și editeze noile compoziții.* S februarie 1960, 51. *Cea mai mare parte dintre profesori și învățători se pregătesc pentru lecții, reușesc să asigure predări un conținut științific și ideologic corespunzător.* GÎ 1963, nr. 691, 2/1. *Omul reușește a sparge pereteie.* ȘEZ. I, 286. ◇ Absol. *Am zis să dea Dumnezeu să răușească.* ARDELEANU, D. 71. *Dumneata mergi la sigur, domnule . . . Dacă n-ai reuși dumneata, cine o să reușească?* BRĂESCU, O. I, 100. *Voia să se gîndească la ceva, dar nu reușea.* BARBU, P. 148. ◇ Intranz. *Reușise la examenul de admitere printre primii din cîteva sute de candidați.* PREDA, M. 446.

2. Intranz. A fi realizat după plac, a ieși bine, a avea succes, a izbuti. *La băi, partitele plăcerii reușesc mai totdauna.* CR (1848), 5[3]/43, cf. POLIZU. *Încercarea reușaște de minune.* FILIMON, O. I, 97, cf. 98. *După ce-a făcut „oftica", o pasență botezată astfel de popor pentru că reușește din an în paște, conu Vasile a simțit o bucurie interioară.* BRĂESCU, O. A. II, 217. *Înțelege bine că această misiune diplomatică . . . poate să nu reușească.* SADOVEANU, O. VIII, 301. ◇ (Cu dativul persoanei) *Ceea ce au izbutit foarte rar scriitorii apuseni, evocarea naturii solitare, îi reușește pe deplin lui Sadoveanu.* VIANU, A. P. 227. *Toate experiențele de laborator ne-au reușit.* BARANGA, I. 184. *Nu mi-a reușit astăzi, o să-mi reușească săptămîna viitoare sau peste o lună.* id. ib. 197. ✦ Tranz. A duce la bun sfîrșit, a face ceva cu pricepere și îndemînare. *Pictorul a reușit portretul.* DL. ✦ (Regional) A fi victorios, a triumfa, a învinge. *Piară aceste nume glorioase! Causa să reușeze!* ALECSANDRI, T. 1 736, cf. ALR SN IV h 967/605.
— Prez. ind.: *reușesc,* pers. 3 și (învechit, rar) *reușaște.* — Și: (învechit) **reușá** vb. I.
— Din fr. **réussir,** it. **riuscire.**

REUȘÍRE s. f. Acțiunea de a reuși; reușită. *Fu sforțat să-i mărturisească că reușirea întreprinderii sale depindea numai . . . de aflarea în boltă a Matteei.* CR (1848), 39[1]/48. *Să săvîrșească cu reușire (isbîndă) vreo faptă sau lucrare.* FIS. 39/15. *Doresc ca reușirea victorioasă a „Convorbirilor" să fie cel mai bun răspuns.* ALECSANDRI, S. 38, cf. DDRF.
— V. **reușí.**

REUȘÍT, -Ă adj. Bine realizat, izbutit. Cf. ALEXI, W. *Tipurile secundare din romane, cînd sînt reușite, sînt mai vii în memoria noastră.* IBRĂILEANU, S. L. 40. *Se pot cita numeroase exemple de profesori care țin lecții reușite.* GÎ nr. 691,2/1. ◇ Expr. **A fi reușit,** se zice despre cineva care face o afirmație interesantă, originală, neașteptată. *În ciuda iritării care îl stăpînea, trebui să convină că nevasta lui era reușită.* PREDA, M. 207.
— Pl.: *reușiți, -te.*
— V. **reușí.**

REUȘÍTĂ s. f. Izbîndă, succes; realizare, reușire; (învechit, rar) reieșire. *Aceasta vestește frumoasă reușită.* LĂZĂRESCU, S. 112/8. *A intrat în negoțiațiuni . . . de la a căror reușită se speră a face să dispară toată cauza de dezunire.* CONCORDIA (1857), 4[1]/26. *Nu putem noi oare găsi această pricină a deosebirei în reușita a două tipuri chiar în concepția dramei?* GHEREA, ST. CR. II, 148, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Obrajii lor erau aprinși de farmecul reușitei.* AGÎRBICEANU, A. 510. *Pagina aceasta este o mare reușită a realismului românesc în epoca începutului nostru de veac.* VIANU, A. P. 202. *Reușita campaniei de recoltare depinde . . . de felul cum e organizată munca.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Una din problemele centrale, de care depinde reușita activității cercurilor științifice studențești, este problema justei alegeri a tematicii cercetărilor.* CONTEMP. 1953, nr. 343, 1/5. *Pentru o fată, reușita în viață nu e o chestiune de studiu și de energie.* CĂLINESCU, E. O. II, 311. *Reușita unui plan e oarecum examenul exterior care probează meritul.* RALEA, S. T. III, 175. *Bucuria reușitei ne făcuse să uităm vechea animozitate.* BARBU, P. 37. *Reușita și eficiența predării depind și de atenția pe care o dau învățătorii și profesorii laturii metodice a lecțiilor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. *Reușita este condiționată de vindecarea tulburărilor circulatorii.* ABC SĂN. 373.
— Pl.: *reușite.*
— Din fr. **réussite,** it. **riuscita.**

REUTÁTE s. f. v. **răutate.**

REUTILÁ vb. I. Tranz. A înzestra cu utilaje noi, a utila din nou. Cf. DL, DM, DN[2].
— Pronunțat: *re-u-.* — Prez. ind.: *reutilez.*
— Pref. *re-* + **utila.**

REUTILÁRE s. f. Acțiunea de a reutila și rezultatul ei. DL.
— Pronunțat: *re-u-.* — Pl.: *reutilări.*
— V. **reutila.**

REUVMÁTIC, -Ă adj. v. **reumatic.**

REVÁC s. n. v. **ravac.**

REVACCINÁ vb. I. Tranz. A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări. *Doi cîini vaccinați și revaccinați au furnizat materia! vaccinal.* BABEȘ, O. A. I, 129, cf. DN[2].
— Prez. ind.: *revaccinez.*
— Pref. *re-*+ **vaccina** (după fr. *revacciner).*

REVACCINÁRE s. f. Acțiunea de a revaccina. *După 1 an de zile se face revaccinarea antitetanică.* BELEA, P. A. 139, cf. DER.

— Pl.: *revaccinări.*
— V. **revaccina.**

REVALIDÁ vb. I. Tranz. (Jur.) A **valida** din nou. Cf. DN³.
— Prez. ind.: *revalidez.*
— Din fr. **revalider.**

REVALORIFICÁ vb. I. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. DL, DM, DN³. ✦ (Tehn.) A readuce în stare de folosire deșeuri, rebuturi, piese și organe de mașini uzate etc. Cf. DL, DM, DN³.
— Prez. ind.: *revalorific.*
— Pref. *re-* + **valorifica.**

REVALORIFICÁRE s. f. Acțiunea de a revalorifica; p. ext. reconsiderare (a unui autor, a unei opere literare sau științifice). *Editarea operelor marelui Caragiale constituie un eveniment de seamă în munca de revalorificare și răspîndire în masă a moștenirii noastre literare.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 2/7.
— Pl.: *revalorificări.*
— V. **revalorifica.**

REVALORIZÁ vb. I. Tranz. A aduce la valoarea inițială; a ridica cursul oficial al valutei naționale în raport cu aurul și cu valutele străine (la nivelul pe care l-a avut anterior). Cf. DL, DM, DN³.
— Prez. ind.: *revalorizez.*
— Din fr. **revaloriser.**

REVALORIZÁRE s. f. Acțiunea de a revaloriza. Cf. DM.
— Pl.: *revalorizări.*
— V. **revaloriza.**

REVÁN s. n. (Turcism învechit) Un fel de prăjitură preparată din migdale. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *revanuri.* — Și: **revániu** s. n. CIHAC, II, 607, ȘIO II$_1$, 398.
— Din tc. **revani.**

REVÁNC s. n. v. **robanc.**

REVÁNCĂ s. f. v. **robanc.**

REVANDICÁ vb. I v. **revendica.**

REVÁNIU s. n. v. **revan.**

REVANȘÁ vb. I. Refl. A întoarce cuiva binele sau răul făcut; a-și lua revanșa. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DN³.
— Prez. ind.: *revanșez.*
— Din fr. **revancher.**

REVANȘÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a se revanșa. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *revanșări.*
— V. **revanșa.**

REVANȘÁRD, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care vrea să-și ia revanșa, să se răzbune; care duce sau sprijină o politică de revanșă pentru o pierdere suferită. Cf. DL, DM, DN³.
— Pl.: *revanșarzi, -de.*
— Din fr. **revanchard.**

REVÁNȘĂ s. f. Acțiunea prin care cineva se revanșează; răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau (mai rar) răsplată pentru un serviciu făcut cuiva. V. răfuială. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Era o mică revanșă pe care mi-o datorai, aceea să binevoiești să mă asculți.* CAMIL PETRESCU, T. II, 326. *Un demon ascuns îl împingea să-și cîștige o revanșă cît mai urgentă.* C. PETRESCU, O. P. I, 85. *În ochii lui . . . lucea mlădierea sacrificiului revanșei sau al răzbunării.* KLOPȘTOCK, F. 215. *Acestea sînt armele revanșei, zise cineva lîngă el.* SADOVEANU, O. VII, 204. *A fost o bătaie măreață și o revanșă completă a partidei noastre.* id. ib. X, 507. *E oarecum revanșa noastră personală, prin care căutăm să impunem mediului o altă părere decît aceea care o are despre noi.* RALEA, S. T. II, 115, cf. DN³. ✧ *Spirit de revanșă* = dorință de răzbunare. DL, DM. ✦ (Sport) A doua partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă încearcă să obțină victoria în fața aceluiași adversar. Cf. ȘĂINEANU, CADE, DN³. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ieri s-au desfășurat 3 meciuri revanșă din sferturile de finală ale „Cupei campionilor europeni" la fotbal.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 4/2. ✧ Loc. vb. **A-și lua** (sau **a da** cuiva) **revanșa** = a se revanșa. Cf. ȘĂINEANU. *Îmi luasem revanșa.* SADOVEANU, O. X, 472. *N-am fost destul de atent. Îmi vei da revanșa imediat.* id. ib. XI, 676.
— Pl.: *revanșe.*
— Din fr. **revanche.**

REVANȘÍSM s. n. Dorință de răzbunare, spirit de revanșă. Cf. L. ROM. 1962, 392.
— **Revanșă** + suf. *-ism.*

REVĂRS[1] s. n. (Regional; în forma *răvărs*) Revărsat[1] **(1).** Cf. TDRG. *La răvărsul Zorilor, Cîntatul Cocoșilor, Toți boierii se-mbăta.* TEODORESCU, P. P. 504.
— Și: **răvărs** s. n.
— Postverbal al lui **revărsa.**

REVĂRS[2] s. n. v. **revers**[1].

REVĂRSÁ vb. I. **1.** Refl. (Despre ape curgătoare) A se vărsa peste margini, a trece peste maluri, a ieși din albie; a inunda. Cf. LB. *Puțin timp fu de agiuns apelor spre a se revărsa pe șes.* ASACHI, S. L. II, 18. *Apele albiei celei mari se revearsă.* ODOBESCU, S. I, 144. *Cînd se revarsă apele primăverii, stăm în bîrlogurile noastre.* SADOVEANU, O. VIII, 445. *Nu prea știu cum o să trec apa. S-a revărsat mult peste maluri.* STANCU, R. A. I, 327. *Rîul se revărsase ca niciodată și ajunsese cu valurile-i umflate pînă aproape de dealul morminților.* V. ROM. mai 1955, 28. ✧ Fig. *Magazia lui sinior Tosa de unde se revarsă ape, lapte, parfumării și cosmetice făcătoare de metamorfoze.* CR (1848), 12[1]/9. *Cuvintele se revărsau ca o viltoare de scîntei gata să aprindă tot ce întîlnește în cale.* REBREANU, R. II, 251. *Peste grilajul lîngă care citeam amara veste, se revărsau crengile unui pom alb de floare.* GALACTION, A. 328. *Vocea lui . . . se sparse fără rost în vrafurile dosarelor multicolore, . . . în primăvara care se revărsa cu atîta elan.* SAHIA, N. 82. *Cînd imprecațiunile țigăncei Raruca se revarsă, scriitorul se oprește pentru a reintroduce comentarul său.* VIANU, A. P. 237. ✧ Intranz. *Dunărea este foarte mare și au răvărsat la mai multe locuri.* AR (1829), 34[2]/26. *S-au deschis 140 lacuri, din care au răvărsat mulțime de apă.* ib. 11[2]/45. ✧ Tranz. Fig. *Agapia nouă . . . își revarsă valurile sale de case albe pe poalele colinelor.* HOGAȘ, DR. I, 33. ✦ (Învechit, despre rîuri, fluvii etc.) A-și uni apele cu altă apă; a se vărsa. [Dunărea], *trecînd prin Bavaria, Austria, Ungaria și țările noastre, se revarsă în Marea Neagră.* AR (1829), 63[2]/15. [Rîul] *se revarsă în Marea Mediterană.* ib. (1830), 10[2]/5. (Tranz.) *Rîul . . . răvarsă apele sale în Siret.* ASACHI, S. L. II, 62. ✦ (Despre lacrimi) A se prelinge, a se scurge. [Lacrimile] *ca niște miruri de mult preț răvărsîndu-se.* MINEIUL (1776), 42[v2]/12. *Noi valuri de lacrimi se revărsară.* REBREANU, I. 252. *Două lacrimi adunate în genele de jos s-au revărsat și au picat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 116. (Tranz.) *Maică, pînă slujba d-ascultaș Grele lacrămi îm răvărsaș.* DENSUSIANU, Ț. H. 106. ✦ A curge (îmbelșugat). *Se revarsă ploile* (a. 1803). URICARIUL, III, 26. *Să iubim pănă în tinere vine Sîngele saltă și să răvarsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 133. *Un șuvoi de apă . . . cu repegiune să răvarsă din vîrful unor prea înalți munți.* DRĂGHICI, R. 9/6. *Un părău de sînge purpuriu se revărsa pe umerii și sînul ei.* NEGRUZZI, S. I, 295. (Tranz.) *Imensa cantitate de apă pe care*

ploile o revarsă asupra Hăsmașului Mare. BOGZA, C. O. 66. (Fig.) *Au simțit a să răvărsa întru sine o deosebită puteare.* BELDIMAN, N. P. I, 103/19. ✦ (Învechit) A se vărsa din nou. *Bălțile în gîrlă se vărsa și în matca Nilului se revărsa.* CANTEMIR, IST. 125. ✦ Fig. (Familiar; despre corpul omului sau despre părți ale lui) A se lăți și a atîrna (din cauza grăsimii); a se lăbărța. *Se legăna pe scaunul prea îngust, gata să se reverse.* CAZIMIR, GR. 46. (Tranz.) *Revărsîndu-și pe piept bărbia și fălcile, rîdea mulțămit.* SADOVEANU, O. IX, 154. ✦ (Despre așezări) A se întinde pe o suprafață mare; a se răspîndi. *Satul, cu casele răzășilor curate și albe, se revărsa pe coastă în livezi.* SADOVEANU, O. V, 618.

2. Refl. Fig. (Despre sentimente, stări sufletești etc.) A se exterioriza cu intensitate, a se manifesta. *Potop de jale să revarsă.* DELAVRANCEA, S. 30. *Tot amarul se revarsă Pe strunele înfiorate.* GOGA, P. 7. *Prisosul de iubire . . . se revărsa acum cu duioșie asupra singurului băiat din familie.* BASSARABESCU, V. 4. *Bucuria i se revărsa în vorbe bune, în mîngîieri.* SADOVEANU, O. II, 247. *Artistul . . . ajunge să resimtă voluptatea propriilor energii vitale aduse să clocotească și să se reverse.* VIANU, A. P. 213. (Tranz.) *Tincuța, mîngîind fata, își revărsă trebuința de a îmbrățișa pe cineva, de a auzi o vorbă bună.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 8. *Plînse mai cu foc, parcă, revărsîndu-și durerea în fața lui.* REBREANU, I. 247. *Neavînd cu cine sta de vorbă și cui să reverse din mulțumirea care-l umplea, fu nevoit să plece.* CĂLINESCU, E. O. I, 263. *Rămase lîngă ea, revărsîndu-și în plîns toată jalea.* BOGZA, C. O. 28. *Îl născuse la cincizeci de ani și-și revărsase asupra lui, în ascuns, o dragoste fără frîu.* T. POPOVICI, S. 142. ✦ (Învechit, despre idei) A se răspîndi. *Eresul lui Luter . . . revărsîndu-se prin toată Țeara Ardealului.* MAIOR, IST. 255/23.

3. Refl. (Despre lumină sau căldură) A se împrăștia, a se răspîndi, a se difuza. *Lumina lunii . . . să răvărsa în tot ostrovul.* DRĂGHICI, R. 152/17. *Și din oglindă luminiș Pe trupu-i se revarsă.* EMINESCU, O. I, 168. *Ziua tot mai mult se revărsa și tot mai mult se dezvăluia din noapte.* SLAVICI, N. 106. *Încotro să întorcea scăpărau scînteI, cari aci să înecau, aci se revărsau însutite.* DELAVRANCEA, S. 91. *Dorm și-arinii de pe maluri Și căldura valuri-valuri Se revarsă.* COȘBUC, P. I, 222. *Lumina primăverii, ce se revărsa prin cele patru ferestre mari.* AGÎRBICEANU, A. 35. *Simții atunci că-n juru-mi se revarsă Un pal amurg.* TOPÎRCEANU, B. 88. *Poate de-acum să sufle austrul, vînt tăios de rece, că în tot trupul copilului s-a revărsat căldura.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Parcă-i îndemna la un sfat încet lumina tainică ce se revărsase în nemărginire.* SADOVEANU, O. V, 517. *Lumina se revărsa pe acoperișuri, ca apa, și se aduna prelins, pe geamuri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 106. *Căldura se revărsa peste oraș în valuri de plumb topit.* STANCU, R. A. II, 224. *Se revărsă în aer o jerbă de scîntei.* PREDA, R. 136. *Soarele s-au revărsat, Puica nu mi-am sărutat.* SEVASTOS, C. 156. ✧ Tranz. *O surdă licurire din îngînată lampă Își revărsa lumina.* HELIADE, O. I, 219. *Dacă soarele revarsă scînteioase-a sale rază.* ASACHI, S. L. I, 105. *A nopții stea răvarsă lumină p-a mea frunte.* ALEXANDRESCU, O. I, 250. *Ce rază luminoasă revarsă-n a sa cale luceafărul ceresc.* ALECSANDRI, P. I, 136. *În locul lui menit din cer Hyperion se-ntoarse Și, ca și-n ziua cea de ieri, Lumina și-o revarsă.* EMINESCU, O. I, 178. *Un foc de surcele vîpăia pe vatră, revărsînd o lumină roșiatică în chilie.* ODOBESCU, S. I, 153. *Prinse și soarele-atunci pe cîmp să-și reverse lumina.* MURNU, I. 148. *Din cer revarsă luna Etern lumina ei cea clară.* PETICĂ, O. 93. ✧ Fig. *Răvărsînd . . . razele ceale dumnezeești ale dogmelor, ai gonit toată negura eresului.* MINEIUL (1776), 61r[1]/10. *Alba lună Revarsă-un val de aur ce curge pintre flori.* ALECSANDRI, P. III, 5. *Soarele dimineților de vară revarsă torente de viață; o lumină caldă, binefăcătoare se lasă din cer.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36. *Cînd treci visînd . . . Reversi lumina-n noaptea dumbrăvilor, ca luna.* COȘBUC, P. I, 159. ✧ Expr. **A se revărsa zorile** (sau **zori de ziuă**) sau a **se revărsa de ziuă** (sau **de zori**) = a se ivi zorile, a se lumina de ziuă. *Cînd se răvărsa zori de ziuă au sosit un ciohodar* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 232/35. *Ajunsă la apa Sinarului cîndu să răvărsa de zio.* ALEXANDRIA (1784), 49v/3. *Cînd se revărsea de zori, pornise pă drum.* GORJAN, H. I, 3/31. *Zori de ziuă se revarsă Și ochi încă n-am închis.* CONACHI, P. 106. *Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.* ALECSANRDI, P. III, 32. *Curînd o să se reverse de ziuă.* GANE, N. II, 180. *Pînă s-au revărsat zorile, m-am frămîntat cu gîndul fel și chip.* CREANGĂ, A. 122. *Cînd se revărsa de zori, drumeții pricepură că sînt aproape de Curtea de Argeș.* ODOBESCU, I, 92. *Îi dau foc, de cum s-o revărsa de ziuă.* DELAVRANCEA, S. 20. *Cum se revarsă de zori, el pleacă să vadă la margini Noul pămînt.* COȘBUC, AE. 18. *Spre răsărit se revărsau zorile.* SANDU-ALDEA, U. P. 77. *Unde zorile nu se revarsă.* CANDREA, F. 340. *Se mișca mereu în cojoc și abia aștepta să se reverse de ziuă.* AGÎRBICEANU, A. 55. *Cînd se revărsară zorii, porni la primărie.* GÎRLEANU, N. 147. *Cînd se opriră la marginea satului, . . . se revărsa de ziuă.* SADOVEANU, O. I, 520. *Nici nu se revărsaseră bine zorii, cînd un om păși pe ulița mare.* CONTEMP. 1954, nr. 41, 6/4. *Vru s-o scoale și pe muiere, dar o mai lăsă; abia se revărsaseră zorile.* PREDA, D.5. *Du-te, puiule, mă lasă, Că zorile se revearsă.* TEODORESCU, P. P. 308. *Cum numai s-au revărsat de dziuă, s-au și scoborît fata de pe copaciu și au apucat-o repede la talpă mai departe.* SBIERA, P. 279. *Zori de dzi s-au revărsat, Slugile mi s-au sculat.* MARIAN, S. R. I, 10. *Zorile se revărsa, înțîia că se scula.* MAT. FOLK. 210. *Să răzvarsă zorile.* ALR SN II h 760/791. *Zorile Se răvărsa, Porțile Se descuia.* BALADE, III, 354. (Intranz.) *Tri cocoși negri-și cîntară Zori de ziuă răvărsară.* FOLC. TRANSILV. I, 201. ✧ (Despre sunete) *Religiosul sunet, curmînd astă tăcere, În aer se răvarsă din turnul goticesc.* HELIADE, O. I, 75. *Superbe note din pian Ca o fanfară se revarsă.* MACEDONSKI, O. I, 69. *Falnic freamăt vine Pe înalte căi, Crește, se revarsă Pînă-n fund de văi.* CERNA, P. 115. *De la o fereastră . . . se răvărsau note vesele de piano.* PETICĂ, O. 256. *Valsul parcă se pierdea în înălțimi, apoi se revărsa deasupra apei.* GÎRLEANU, N. 104. *Era parcă un glas care ieșea din bolta veacurilor, ca să se reverse mustrător pe o lume rea.* GALACTION, O. 220. *Părea că ascultă cîntarea gravă a clopotului din turn, care se revărsa tremurînd în întinderi.* SADOVEANU, O. V, 619. *Acest hăuit . . . se revarsă asupra munților.* BOGZA, C. O. 170. *Cîntecul flăcăului clocotea nereținut, revărsîndu-se peste întinderea și adîncimea nopții.* PREDA, M. 31. *O melodie liniștită ca scurgerea unei ape se revărsă.* T. POPOVICI, S. 196. (Tranz.) *Era o noapte lină, o mult frumoasă noapte Ce revărsa în lume armonioase șoapte.* ALECSANDRI, P. I, 133. *Apele Oltului își revarsă cîntecul lor larg și generos.* BOGZA, C. O. 221. ✧ (Dspre mirosuri) *Dar ce mireazmă se revărsa de sus!* GÎRLEANU, N. 199. (Tranz.) *Mălinii înfloriți își revărsau miresmele tari asupra cerdacului.* SADOVEANU, O. I, 85.

4. Refl. Fig. (Despre oameni, vehicule etc.) A ieși (sau, rar, a intra) în număr mare, a da năvală; a se răspîndi, a se risipi. *Și tună D[o]mnul cu glas mare, în zioa aceaia, preste cei streini de fealiu, și să răvărsară.* BIBLIA (1688), 199[1]/58. *Coloane de aci în părți să răvarsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 256. *Mulți s-arată fără de veste din desișul porumbiștelor și să revarsă.* DELAVRANCEA, S. 196. *Tot norodul acesta se revărsă în unica săliță de așteptare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 27. *Nemaiîncăpînd pe drumul îngust, [carele] se revărsaseră peste cîmp, prin arătură.* id. Î. 83. *Mulțimea se revărsase din ulițe în ograda și în parcul conacului ca un rîu care și-a schimbat brusc albia.* REBREANU, R. II, 188, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 178. *Toată capitala se revărsase pe străzi și pe bulevarde.* C. PETRESCU, C. V. 56. *Toată lumea . . . se revărsă spre șanțuri.* SADOVEANU, O. II, 398. *Cînd se deschideau porțile uzinelor, se revărsa spre oraș un fluviu de oameni.* BOGZA, C. O. 308. *Mulțimea studenților se revărsă în pauză pe ușile amfiteatrului umplînd coridoarele.* V. ROM. septembrie 1955, 129. *O grămadă de pui de rață . . . se și revărsară printre picioarele lor.* PREDA, M. 369. ✧ Tranz. *Turma Toat-o răvarsă prin văi.* COȘBUC, AE. 15. *Amintirile poetului îi spun de un oraș înșuflețit . . . care își revarsă norodul prin împrejurimile-i încîntătoare.* GALACTION, A. 14. *Dimineața, care nu întîrzie*

să se ivească, revarsă spre podurile plutitoare ale Oltului un adevărat șuvoi de oameni. BOGZA, C. O. 294.

5. Tranz. (Popular) A arunca, a vărsa în cantitate mare peste ceva, a presăra din belșug; a împrăștia, a risipi. *Împle-ți* [de galbeni] *poala plină, rasă Și-o revarsă-aici prin casă.* ALECSANDRI, P. P. 125. *Peste masă, Grîu revarsă.* TEODORESCU, P. P. 18. *Brazdă neagră-a răsturnat, Grîu de vară-a răvărsat.* id. ib. 148. *Bunu-i boul săleacu, Că răstoarnă pămîntu Și revarsă grîu roșu.* MARIAN, S. R. I, 19. ✦ Fig. *Răvarsă pacea până la marginile pămîntului.* MINEIUL (1776), 194v²/5. *Răvarsă* [armonia] *asupra sufletului meu.* MARCOVICI, C. 67/10. *Și din templul lui Apolon, prin a versului putere, Pe-a lor patrie revarsă a vieței mîngîiere.* ASACHI, S. Ț. I, 101. *Deci dar, omule, cunoaște înțeleapta bunătate Păn' și darurile căte la ziditi sunt răvărsate.* CONACHI, P. 269. *Și multă fericire ai răvărsat în mine Pe cînd eram în lume tu singură și eu.* ALECSANDRI, P. I, 120. *Cu farmecul luminii reci Gîndirile străbate-mi, Revarsă liniște de veci Pe noaptea mea de patimi.* EMINESCU, O. I, 179. *Îngropînd vechea durere, cu-al lor cîntec să reverse Peste inimile noastre mîngîiere și iubire.* VLAHUȚĂ, O. A. 69. *Mi-s cînturile otrăvite Și-n veci eu n-am tăgăduit-o: Pe primăvara vieții mele Otravă revărsași, iubito.* IOSIF, T. 118. (Refl.) *Stricăciunea nu se va răvărsa.* BIBLIA (1688), 78²/58. *Belșug să se reverse și binecuvîntare asupra ta!* SLAVICI, O. II, 243. *Se revărsa peste noi suflul unei vieți proaspete.* VLASIU, A. P. 270.

6. Refl. (Popular) A se întoarce, a se răsturna (pămîntul, brazda). *Pămîntul se revarsă în urma plugului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Si rîevarsî g'îni pămîntu.* A IX 6. ✧ Tranz. *Brazdă neagră răvărsa.* TEODOREANU, P. P. 525, cf. BALADE, II, 250.

7. Refl. (Regional; despre muguri) A se desface (Bistrețu—Băilești). Cf. ALR I 969/870.

— Prez. ind.: *revărs*, pers. 3 și *revearsă*. — Și: (învechit și popular) **răvărsa**, (regional) **răzvărsá** vb. I.

— Pref. *ră(s)-* + **vărsa.**

REVĂRSÁRE s. f. Acțiunea de a (se) revărsa și rezultatul ei.

1. Ieșire peste margini a unei ape; inundație, (învechit) revărsătură **(1)**. Cf. revărsa **(1)**. *Va fi mare răvărsare de ape.* CALENDARIU (1814), 71/21, cf. DRLU. *De la Strigon încă scriu asemenea întîmplări triste, pricinuite prin răvărsarea Dunării.* GT (1838), 7¹/24. *Locuitorii, care spre ferire de revărsare părăsiseră casele lor, începuse a veni din toate părțile în acea pădure.* ASACHI, S. L. II, 23, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Un mal înalt . . . ; îl ridicase popa cu ajutorul țăranilor ca să apere locurile de revărsarea Mureșului.* VLASIU, A. P. 46. *Revărsările deltei . . . oglindeau singurătăți încremenite.* SADOVEANU, O. IX, 475. *Într-o revărsare de ape care-ți ajunge pînă la pîntece, aș vrea să-l văd pe Achile învîrtind spada.* CĂLINESCU, S. 54. *În mijlocul acestei apocaliptice revărsări de ape, coliba lor pare o barcă de naufragiați.* BOGZA, C. O. 64, cf. 17. *Straturile celelalte au rămas sub revărsările toamnei. Și au venit ani cînd apele, rupînd malul, s-au prăvălii înspumate în grădină.* GALAN, Z. R. 45. *Casa lor . . . era pe șesul rîului, mai departe, să fie ferită de revărsări.* s aprilie 1960, 47. ✧ (Prin analogie) *Era pentru mine un ceas nespus de scump, să privesc . . . măreața revărsare a văilor și a dealurilor Iașilor.* GALACTION, A. 62. *Privim . . . , spre miazăzi, coasta repede a muntelui și revărsarea neagră de brazi.* SADOVEANU, O. IV, 151. ✧ Fig. *Au dat D[o]mnul . . . lui Solomon . . . răvărsare inemii ca năsipul cel de pre lîngă mare.* BIBLIA (1688), 245¹/52. *Niciodată parcă n-am simțit mai tare Revărsarea vieții.* BANUȘ, P. 217. *În ampla revărsare de creații artistice la care asistam . . . , creația compozitorilor ocupă un loc de cinste.* s iulie 1960, 81. ✦ (Învechit, rar) Vărsare a unei ape în alta. *Regiunea de munte . . . coprinde teritoriul . . . pînă la revărsarea Motrului în Jiu.* I. IONESCU, M. 42.

2. Difuzare, împrăștiere, radiație (mai ales a luminii sau a căldurii). Cf. revărsa **(3)**. *Vedearea răvărsării* [luminii]. BIBLIA (1688), 379²/4. *Dinspre cîmp veneau în răstimpuri revărsări melodioase de tălăngi.* SANDU-ALDEA, A. M. 205. *Se uită zăpăcit la străjile din tindă care se scărpinau în cap sub revărsarea de soare primăvăratic.* REBREANU, I. 209. *Sub revărsarea slabă a unei lămpi de bucătărie, spînzurată într-un cui în marginea ferestrei, trei țigani . . . își înstrunau: vioara, țambalul și contrabasul.* ARDELEANU, D. 158. *În revărsarea sură a luminii . . . Fantastic, dormitează pinguinii.* CAZIMIR, L. U. 41. *Într-o revărsare de lumină nesfîrșită, soarele sui în cerul albastru.* SADOVEANU, O. VI, 174. *Zorii dimineții se răspîndeau în revărsări fine de pulbere argintie deasupra orașului.* V. ROM. noiembrie 1953, 247. *Cînd s-or pomeni, La revărsări de zori, Glas de cîntători.* BIBICESCU, P. P. 241. ✦ Exteriorizare (puternică) a unor sentimente. *N-a înțeles răvărsarea inimii și mărturisirea tainelor ei.* MARCOVICI, D. 484/7. *Era dară lucru prea firesc ca ei să-mi împărtășească aceste revărsări sufletești atît de curioase și de surprinzătoare.* SBIERA, F. S. 344. *Vorbea în șoapte, își frîngea mîinile, se mlădia, se zbuciuma, într-o revărsare de clocotindă sensibilitate.* GALACTION, O. A. I, 58. *În cursul acestor revărsări ale indignării și mîniei, se încheagă și cîte un portret fizic.* VIANU, A. P. 27. *A fost precum o largă revărsare A vechilor năddjdi în mari grădini.* BRAD, O. 105.

3. Fig. Răspîndire (în număr mare), năvălire. Cf. revărsa **(4)**. *Răvărsarea popoarălor nouă au prefăcut pămîntul.* RUSSO, S. 92. *Guvernul nu putuse împiedica revărsarea aceasta.* C. PETRESCU, Î. II, 126. *În revărsarea lor în sud-estul european, slavii ajung mai întîi în atingere cu daco-geții romanizați din Dacia Traiană.* PUȘCARIU, L. R. I, 283.

— Pl.: *revărsări*. — Și: (învechit) **răvărsáre** s. f.

— V. **revărsa.**

REVĂRSÁT¹ s. n. **1.** (În expr.) **Revărsatul zorilor** (sau **zilei**, rar, **dimineții**) sau **revărsat de zori** (sau **de zi**, rar, **de ziuă**) = timpul cînd se luminează de ziuă; zori de zi, (regional) revărs¹. *Scrie Ieatopisețul cel moldovenescu, c-au venitu fără de veaste Pătru Vodă . . . vineri în răvărsatul zorilor, octomvrie 16.* URECHE, L. 82. *Iară cînd au fost în revărsatul zorilor, di începus-a să lumina de dzio, luni, atunce s-au timpinat cu toată pedestrimea.* NECULCE, L. 238. *Lovind fără veasle pre Bogdan Vodă, în răvărsatul zorilor, . . . l-au prinsu.* R. POPESCU, CM I, 249. *Sunetul clopotelor vestește, în răvărsatul ziorilor, începerea anului.* MARCOVICI, D. 2/22. *În răvărsatul zorilor au zărit . . . că două caice purtătoare de oameni să lupta cu valurile.* DRĂGHICI, R. 20/20. *Vulturul pe o albină Au zărit-o în grădină, La revărsatul de zori, Bîzîind pe lîngă flori.* DONICI, F. 37. *Mihai . . . se odihnește puțin pînă la revărsatul ziorilor într-un loc priincios.* BĂLCESCU, M. V. 128. *A doua zi, pe la revărsatul ziorilor curtea caselor boierești era plină de săteni.* FILIMON, O. I, 161. *La revărsatul zorilor, un om plîngea îngenunchiat la mormîntul Elenei.* BOLINTINEANU, O. 466. *La revărsatu zorilor . . . scorneșe că te-a omorît nușcine!* JIPESCU, O. 113, cf. ODOBESCU, S. I, 68. *Era un chip de zînă într-un revărsat de zi.* GANE, N. I, 144. *Mai frumos ca viscolul e revărsatul zorilor de zi după ce s-a înseninat cerul.* SLAVICI, N. I, 219. *Numai ce o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara, rara, prin fîneață.* DELAVRANCEA, S. 13. *Fata, harnică. Se scula-n răvărsat de zori, și cîți ai plesni din bici — casa, pahar.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 274. *Dintr-al zilei revărsat Aduna frumoasa fată Rouă-n galbene ulcioare.* COȘBUC, P. II, 82. *A doua zi în revărsatul zorilor, însoțit de Sgribincea și Huțan, apucai peste munții din răsărit.* HOGAȘ, DR. I, 293. *Am pîndit prin fereastră răvărsatul zorilor.* GALACTION, O. A. I, 240. *Seara, încă mai dădeam concerte la grădină pînă înspre revărsat de ziuă.* I. BOTEZ, ȘC. 24. *Luni, înainte de revărsatul zorilor, călăream în galop întins pe Corbul meu.* SADOVEANU, O. II, 575. *Ea povesti în prima noapte pînă la revărsatul zilei.* ARGHEZI, C. J. 6. *Bătrînul pălăvrăgi așa pînă tîrziu după miezul nopții cînd cîntau cocoșii de răvărsatul zorilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 194. *În revărsatul roșu-al dimineții, Mă simt și eu ca frunza ce se zbate.* ISANOS, Ț. L. 12. *De la cîntători pîn' la răvărsat de zori.* TEODORESCU, P. P. 188. *Dimineața, la revărsat de zori, a sculat nevasta.* SBIERA, P. 160. *A doua zi, cum începu*

să ciripească ciocîrlia în răvărsat de zori, ciocîrlanul deșteptă pe băiat. POPESCU, B. III, 122. *În revărsatul zorilor plecă către curtea împărătească.* CĂTANĂ, P. B. I, 114.

2. Fig. Început. *Tăise ca șoimul izolat, Din revărsatul vieții pe lume-nstreinat.* ALECSANDRI, POEZII, 370. *Muntele, turma și Scormon au fost prietenii din revărsatul tinereților lui.* SLAVICI, N. I, 40, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Și: (învechit și popular) **răvărsát** s. n.

— V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre ape curgătoare) Care s-a vărsat peste margini, care a ieșit din albie; care a inundat. Cf. revărsa **(1).** *Agiunsă de a trece apele revărsate.* ASACHI, S. L. II, 19, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un vas mic și iute . . . fugea ca o gînganie pe Dunărea tulbure și revărsată.* SADOVEANU, O. VI, 45. *De mult se uscaseră caii, după trecerea lor prin revărsata apă a rîului.* STANCU, R. A. I, 284. *Se apucau strîns unii de alții, ca-ntr-o primejdie de ape revărsate.* CAMILAR, N. I, 91. ◇ P. anal. (Despre păr) *Ileana, îmbrăcată în alb, cu părul blond revărsat pe umeri, se sprijină de el.* EFTIMIU, Î. 123. *Cu aerul că-și pune în ordine mantia de pe ea și cosița răvărsată, fură cu ochii toată scrisoarea lui Titu Mărgărit.* GALACTION, O. A. I, 92. *Băură prelung, cu pletele revărsate peste ochi.* SADOVEANU, O. XI, 12. *Cu cosița răvărsată.* ALEXICI, L. P. I, 159. ◇ Fig. *Foaiă verde matostat, Unde-ți văz gîtul spălat Și mărgeanul răvărsat.* TEODORESCU, P. P. 310. ✦ Vărsat. *Roșul este . . . sîngele țărănesc revărsat din belșug în desele răscoale contra asupritorilor.* V. ROM. iulie 1962, 129. ✦ Fig. (Familiar; despre corpul omului sau despre părți ale lui) Care atîrnă de prea multă grăsime; lăbărțat. *Moș Dănilă era un om cît trei . . . , cu foalele revărsate pe care abia le stăpînea chimirul lat de piele.* SADOVEANU, O. XVI, 29. *Era foarte grasă și revărsată de sîni și șolduri.* id. O. X, 128. *Centironul lat îi strîngea burta revărsată.* STANCU, R. A. I, 225. *Eram copil, cînd am cunoscut un ins voluminos, revărsat din toate ungherele îmbrăcămintii.* V. ROM. iulie 1958, 58. ✦ (Despre zori, dimineață, lumină) Ivit, apărut; împrăștiat, răspîndit, difuzat. *Iașii sînt pentru mine un popas tihnit, pe care-l ajungeam, uneori, în dimineți trandafirii revărsate.* GALACTION, A. 15.

2. Răspîndit pe o suprafață mare; întins, lățit. [Acoperișul caselor] *se-ntindea jur împrejur cu streșine largi și revărsate.* ODOBESCU, S. I, 107. *Pe la amiază conăcim în Broșteni, sat mare și frumos, răvărsat pe valea rîului Motru.* VLAHUȚĂ, R. P. 66. *Zărim în curînd și pădurea de la Adîncata; revărsată pe o coastă, e îmbrăcată în vălul negurilor care se ridică.* DUNĂREANU, N. 132. *Sat din margine de codru, Revărsat sfios în vale, Tot mai jalnic cade-amurgul Peste strașinile tale!* GOGA, P. 129. *Se zice că el da porunci satului întreg, strigînd de la el de-acasă, și că tot satul revărsat îl auzea.* HOGAȘ, DR. I, 313. *Conacul Hagiu, la patru kilometri depărtare de Malu-Surpat, era așezat între salcîmi rari, bătrîni, pe un gorgan revărsat, la marginea pustiei de la Dropii.* SADOVEANU, O. XVII, 184. ◇ (Despre colectivități) *Aleasa măreție a poporului celui mai răvărsat pe pămînt din lumea răposată să strălucească încă în chipu viu, nepericios, al uitatului nostru țăran.* JIPESCU, O. 2. ✦ (Regional; și adverbial) Răsfirat; împrăștiat, rar. *Hrișca și colza se samănă răvărsat.* I. IONESCU, C. 20/12. *Pînea în care se samănă trifoiul roșu trebuie să fie aruncată cam răvărsat.* id. ib. 36/17, cf. TDRG. *Busuioc mi-o semăna. D-o ieși mai revărsat, Să știe că-s depărtat.* I. CR. IV, 246. *Dacă vrei să iesă zeama bună, pune-l mai răvărsat în oală (făsuiul).* BOCEANU, GL. *Riurii sînt revărsați.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR II 3 500/286, A III 1. ✦ (Rar) Presărat. Cf. revărsa **(5).** *Și cît e drumul de lat Tot îi de mine călcat Și de lacrămi răvărsat.* ȘEZ. I, 107.

3. (Regional; și adverbial; despre plante) Îmbelșugat, abundent; (despre flori) învolt. *Așternuturi luminoase cu înpistrituri înflorite, împrejur, trandafiri răvărsați.* BIBLIA (1688), 355[2]/43. *Să-i spui că florile din strat Le ud și cresc mai răvărsat, Dar florile pe-obrazul meu Pălesc, că prea le ud mereu.* COȘBUC, P. 283. *Grînarul vast și-a tot împins hotarul Din matca lui de aur revărsat.* BRAD, O. 106. *Acolo-i pămînt lăudat, Crește grîul revărsat!* HODOȘ, P. P. 108. *La grîul bun, curat și revarsat, seceră un om vrednic între 7-14 prăjini.* I. CR. III, 225.

4. (Învechit, rar) Învîrstat, pestriț. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *revărsați, -le.* — Și: (popular) **răvărsát, -ă,** (regional) **răzvărsát, -ă** (A III 1) adj.

— V. **revărsa.**

REVĂRSĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Revărsare **(1).** *Din topirea zăpezii și a gheții . . . se întîmplă și răvărsături de potoape.* PISCUPESCU, O. 183/15, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ALR SN III h 823/551. ✦ (Regional; concretizat) Pietre, mîl etc. aduse de o apă curgătoare cînd se revarsă (Săsciori — Sebeș). Cf. A II 4.

2. (Învechit, rar) Învîrstare. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *revărsături.* — Și: (popular) **răvărsătúră** s. f.

— **Revărsa** + suf. *-(ă)tură.*

REVĂRSĂȚEÁ adj. (Rar; în poezia populară; în forma *răvărsățea*) Diminutiv al lui revărsat[2]; răsfirat, rar. *Du-te mai la vale La coadele mele, Că sînt mărunțele și răvărsățele.* ȘEZ. I, 114.

— Pl.: *revărsățele.* — Și: **răvărsățeá** adj.

— **Revărsat** + suf. *-ea.*

REVĂRSÉL, -EÁ adj. (În poezia populară) Împrăștiat, rar. *Stele, stele Răvărsele.* PAMFILE, CR. 71. ✦ Ramificat, răsfirat. *Un cerbuț cam surior și la păr dăspicățăl Și la coarne răvărșăl.* ALEXICI, L. P. 155.

— Pl.: *revărsei, -ele.* — Și: **răvărsél, -ea, răvărșél, -eá** adj.

— **Revărs**[1] + suf. *-el.*

REVĂZÚT, -Ă adj. (Despre lucrări scrise) Examinat din nou; revizuit. Cf. CADE. *Ediție revăzută și adăugită.* DL, cf. DM.

— Pl.: *revăzuți, -te.*

— V. **revedea.**

REVEDĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A revedui. (Refl. pas.) *Această sfîntă carte . . . s-au cetit și revedăluit după prea înalta poruncă a înălțatului crăescului gubernium* (a. 1790). BV II, 337.

— Prez. ind.: *revedăluiesc.*

— Cf. germ. revidieren.

REVEDEÁ vb. II. **1.** Tranz. și refl. A (se) vedea din nou; a (se) întîlni iar după mai multă vreme. *Nici să mai ai speranță a revedere cerul.* HELIADE, O. I, 314. *Revăzut-ai al tău munte, Turma cu păstori și fete Ce te-ndeamnă la cîntat?* ASACHI, S. L. I, 121. *I s-ar fi părut cu neputință de a revedea pe sir Lionel.* CR (1848), 13[1]/45, cf. 42[3]/78. *Gîndeam la Franța pre care n-am revăzut-o de jumătate de veac.* NEGRUZZI, S. I, 294, cf. MAIORESCU, CR. I, 43. *Acești duoi boieri își revăzură patria.* ODOBESCU, S. I, 261. *Dacă i-ai fi văzut tu acești ochi vrodată în viața ta, ți s-ar fi părut că-i revezi în fiecare vînătă stea a dimineței.* EMINESCU, P. 231. *A trecut apoi cîtva timp și l-am revăzut.* CARAGIALE, O. III, 9. *Te revăd, potecă-ngustă, șerpuind pe coasta sumbră.* MACEDONSKI, O. I, 237. *Veniți cu drag în țară! Voi revedeți cîmpia iară!* COȘBUC, P. I, 90. *La gîndul că le va revedea în curînd, . . . o moleșire plăcută i se răspîndea în tot trupul.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Ar fi vrut să-și revadă Sicilia și părinții.* BASSARABESCU, V. 142. *Cu totul altfel revăd eu Iașii astăzi.* GALACTION, A. 14. *Cît lumea n-ai s-o mai revezi.* LESNEA, C. D. 77. *După o lună l-a revăzut.* SADOVEANU, O. XI, 471. *Dorința de a revedea satul și pădurea.* CĂLINESCU, E. 94. *Ne revedem mîine.* STANCU, R. A. II, 77. *Ne revedeam doar cînd și cînd.* BANUȘ, P. 251. *Iar mîine, cîndva, cine știe Pe unde ne vom revedea.* FRUNZĂ, Z. 9. *Într-o sară-ntîmplător Te-am revăzut, voioasă și străină.* LABIȘ, P. 120. *Ne-am făgăduit să ne revedem curînd.* V. ROM. august

1962, 17. ◇ Fig. *Pămînt împădurit, ne revedem Din ce în ce mai rar lîngă izvoare.* LABIȘ, P. 129. ✦ Fig. A (se) vedea în amintire așa cum era odinioară; a-și evoca lucruri, fapte din trecut. *Mi se reînfățișă deodată întreg trecutul meu nedespărțit de acele locuri, și mă revăzui atunci ca prin vis, copil vesel și fără grije.* GANE, N. II, 155. *Revăd liceul din Bîrlad de-acum douăzeci de ani.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 242. *Închid ochii și revăd cetatea întreagă.* id. ib. II, 161. *Mă revăd băiatul tînăr cu superbe-nsuflețiri.* MACEDONSKI, O. I, 28. *Te revăd mereu în mintea mea.* KLOPȘTOCK, F. 250. *Mă revăd plecînd spre seară La marginea orașului ce-adoarme.* JEBELEANU, C. 20. *Revede balul cel dintîi bătrîna.* ISANOS, P. 287. *Revăd mîinile mele de școlăriță studioasă.* s iunie 1960, 8.

2. Refl. A ajunge, a se pomeni, a se găsi din nou într-o anumită situație. *Singur iar mă revăd.* BACOVIA, O. 153. *Naum se revăzu liber, — așa cum îi era dorința.* SADOVEANU, O. IX, 143.

3. Tranz. A examina din nou un text scris, a revizui. *Cine vrea să dea ceva la „Aurora", dintîi ducă-și opul la d. cenzor să-l reveadă* (a. 1845). CAT. MAN. II, 306, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *El n-a mai revăzut și continuat nici una din cele două lucrări istorice.* BUL. COM. IST. II, 118. *Garantează exactitatea socotelilor . . . Dar, dacă ține să se convingă, slobod e să revadă toate capitolele.* REBREANU, I. 210. ✦ (Învechit, rar) A controla, a inspecta. *Vizirul singur cercetează (revede) regimenturile cele frumoase albaneze.* CR (1832), 305[1]/71.

— Prez. ind.: *revăd*; conjunct. pers. 3 și: (învechit și regional) *să revază* (CR 1848, 13[1]/64, MACEDONSKI, O. I, 256), (învechit) pers. 3 *să reveadă*; perf. s.: *revăzui*; part.: *revăzut*; ger.: *revăzînd*; imper.: *revezi*.

— Pref. *re-* + **vedea** (după fr. *revoir*).

REVEDÉRE s. f. Faptul de a (se) revedea.

1. Cf. revedea **(1)**. *Revederea patriei . . . estazul în tine-aduce.* ASACHI, S. L. I, 158, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Adio! lung adio! și fără revedere.* ALEXANDRESCU, O. I, 292. *Revedere* [Titlu]. EMINESCU, O. I, 123. *S-a luminat fața ei și fața lui în clipa revederii.* SLAVICI, O. II, 132. *Revederea va fi cu atît mai plăcută.* REBREANU, I. 207. *Mă obicinuisem cu acest fel de revederi.* BASSARABESCU, V. 125. *La revederea celei venite de departe Copacii vor zîmbi.* MINULESCU, V. 91. *Revederea locului natal.* C. PETRESCU, Î. I, 253. *Revederea a fost destul de mișcătoare.* SADOVEANU, O. X, 498. ◇ Expr. **La revedere,** formulă de salut la despărțire. Cf. NEGRUZZI, S. I, 105. *Așadar, la revedere luni.* CARAGIALE, O. VII, 4. *La revedere . . . Somn ușor!* BASSARABESCU, V. 8. *La revedere, dulcea mea descîntătoare.* GALACTION, O. A. I, 71. *La revedere, Tonene! La revedere, domnilor!* BRĂESCU, O. A. I, 60, cf. TEODOREANU, M. II, 167. *La revedere! Și nu mă uita!* SADOVEANU, O. I, 698. *La revedere, vă mulțumesc, spuse cu o bucurie abia ascunsă în glas.* BARBU, P. 317. **A-și lua la revedere** = a se despărți de cineva, salutîndu-l. *Acum își va lua la revedere și ne va lăsa singuri.* PREDA, R. 46.

2. (Învechit) Revizuire. Cf. revedea **(3)**. IORGOVICI, în L. ROM. 1961, 560.

— Pl.: *revederi*.

— V. **revedea.**

REVEDUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit) A verifica, a controla, a revizui, a revedea; a inspecta; (învechit) a revedălui. *Mărirea sa craiul . . . va revendui corpusul al 4-lea de armie la Magdeburg.* AR (1829), 34[1]/49. *Am reviduit și am îndreptat toate cele publice.* ib. 53[1]/12. *Au fost de trebuință . . . de a revedui sămile luaturilor și ale daturilor statului* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *Zgîrcitul . . . se scoborea noaptea în beci . . . și își reveduia putinile* [cu bani]. CONV. LIT. XV, 201. ◇ Refl. pas. *Au plătit vama . . . pi 1 200 ocă cănipă, cari răvaduindu-să, s-au găsit mai mult 1 000 ocă cănipă* (a. 1825). ap. T. PAPAHAGI, C. L.

2. (Prin sudul Mold.; în forma *răvădui*) A fura. SCRIBAN, D.

3. (Regional; în forma *răvădui*) A alege oile care dau lapte dintre cele sterpe (Voinești — Iași). Cf. GLOSAR REG.

— Prez. ind.: ? — Și: **revîduí, revenduí** vb. IV, **revidá** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.) vb. I, **răvăduí** vb. IV.

— Cf. fr. revoir, germ. revidieren.

REVEDUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a revedui. *O generalnică revedutre a lucrărilor urmate în acest tribunal* (a. 1852). CAT. MAN. I, 152.

— V. **revedui.**

REVEDUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care controlează, care revizuiește. *Jalba ce au dat comisiei a doua reveduitoare* (a. 1839). URICARIUL, V, 8/11.

— Pl.: *reveduitori, -oare.*

— **Revedui** + suf. *-tor.*

REVÉIE s. n. pl. v. **răveie.**

REVEIÓN s. n. v. **revelion.**

REVELÁ vb. I. Tranz. **1.** A face cunoscut, a dezvălui, a descoperi; a destăinui. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Alfabetul slavon . . . învălea mai mult decît revela limba română.* MAIORESCU, CR. III, 189. *Emoțiunile revelează natura esențială a individului.* GHEREA, ST. CR. III, 211, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aceste traduceri revelează existența unei filozofii pur raționale.* OȚETEA, R. 186. *Creangă revelase în vorbirea poporului . . . o bogată vînă a humorului.* VIANU, A. P 170. *O împrejurare neașteptată revelă prietenilor pe tînărul poet.* CĂLINESCU, E. 96, cf. id. S. 113. *O-nfrățire cu misterul vieții, revelat în păsări și animale, în copaci și pămînt, care duce la viziunea unui poet bucolic, . . . iată neașteptata înnoire a poeticii argheziene.* CONSTANTINESCU, S. I, 96. *Satul devălmaș reprezintă sfîrșitul unei evoluții, . . . adică nu poate revela decît o mică parte din aspectele succesive . . . ale vieții obștilor.* PANAITESCU, O. Ț. 8. ◇ Refl. *Un nou val de slavonisme inundă limba, tocmai în regiunile ei cele mai înalte, acolo unde însuși spiritul și morala se revelau poporului.* ODOBESCU, S. I, 365. *Prestigiul lui, viu încă, îi se revelase înainte de a-l cunoaște.* M. I. CARAGIALE, C. 144. *Se revela a fi de mai bună condiție decît părea după fața istovită.* CĂLINESCU, S. 51. *Indiferent de împrejurări, întotdeauna Mihail Sadoveanu se revelă ca un umanist.* IL noiembrie 1960, 13. ◇ Refl. pas. *Formele foarte diverse de manifestare în care se revelează diversele personalități ale poeților.* MAIORESCU, CR. II, 377. *În metaforele personificatoare ni se revelă o expresie a naturii, la fel cu aceea a sufletului omenesc.* VIANU, P. M. 88. ✦ (Rar; în credințele mistice) A face cunoscut prin inspirație divină. Cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. A developa un film fotografic. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].

— Prez. ind.: *revelez* și (rar) *revél.*

— Din fr. **révéler,** lat. **revelare.**

REVELÁRE s. f. (Rar) Faptul de a revela **(1)**; dezvăluire, descoperire. Cf. ALEXI, W., DL, DM. ✦ Dezvăluire printr-o inspirație divină. *Ce-i supraomenesc să prețuim, Cu dor să ne-ndreptăm spre revelare.* GORUN, F. 52.

— Pl.: *revelări.*

— V. **revela.**

REVELÁT, -Ă adj. (Rar) Dezvăluit, descoperit; destăinuit. Cf. ALEXI, W. ✦ Dezvăluit printr-o revelație divină. *Elementul revelat și mistic pare a fi mai degrabă nesocotit.* VIANU, A. P. 167. *Raționalismul lui Wolff va admite . . . religia revelată.* BLAGA, G. 114.

— Pl.: *revelați, -te.*

— V. **revela.**

REVELATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns,

a unei taine; semnificativ. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Se va strînge ș-a junimii floare S-asculte versul tău revelator.* GORUN, F. 10. *Căutam să fiu în notațiile mele amănunțit, revelatoriu!* GALACTION, O. 16. *Vlahuță grupează cu răbdare în unele din tablourile sale mai multe trăsături văzute, fără să obțină totuși imagini sintetice și revelatoare.* VIANU, A. P. 196. *Pasaj revelator* [al unei piese de teatru]. CAMIL PETRESCU, N. 8. *Din interiorul minelor adînci putem să ridicăm o imagine revelatoare pentru felul cum au trăit oamenii sute de ani.* BOGZA, A. Î. 123. *Cînd vorbi nu spuse nimic revelator.* PREDA, R. 276. *În „Febre" . . . există procese sufletești revelatorii.* T decembrie 1962, 73. *Actrița . . . a desfășurat cu o exactă și revelatoare intuire a valorilor textului o condamnare implicită a războiului.* V. ROM. ianuarie 1963, 166.

2. S. n. Soluție folosită în practica fotografică pentru developare. Cf. d e v e l o p a t o r. Cf. MACAROVICI, GH. 388, LTR², DL, DM, DER.

— Pl.: *revelatori, -oare.* — Și: (rar) **revelatóriu, -ie** adj.

— Din fr. **révélateur,** lat. **revelatorius, -a, -um.**

REVELATÓRIU, -IE adj. v. **revelator.**

REVELÁȚIE s. f. Dezvăluire, descoperire (neașteptată) a unui adevăr ascuns, a unui fenomen neobservat, a unui talent etc.; p. e x t. lucru revelat. *Totalitatea lexică și gramaticală a unei limbe trebui să fie pentru un cugetător o nesecată comoară de revelațiuni asupra întregei dezvoltări a unei naționalități.* HASDEU, I. C. I, 289. *Albert făcu ochii mari; fața i se luminase ca de-o revelație.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 57. *O privea acum ca pe o revelație extraordinară.* D. ZAMFIRESCU, A. 60. *Se uită la dînsa lung, parcă o revelațiune lăuntrică se făcuse în el despre dînsa.* id. Î. 96, cf. AGÎRBICEANU, A. 43. *Simțea . . . o nemărginită mulțumire, ca și cînd încetul cu încetul întreaga lui ființă s-ar fi topit într-o imensă revelație.* REBREANU, P. S. 153. *Vom vedea încă o dată portretele lui Iser — toate niște revelații de expresiune intimă.* GALACTION, A. 146. *Atitudinea omului a uimit-o, a transformat-o ca o revelație.* CAMIL PETRESCU, T. I, 117. *A trebuit să vie o întîmplare ca asta, ca să ai revelația propriului tău secret.* id. ib. III, 78. *Un singur eveniment exterior e destul să ne schimbe linia noastră de conduită în viață, să provoace o revelație.* C. PETRESCU, Î. I, 289. *Se oprește ca străbătut de o revelație.* SEBASTIAN, T. 83. *Ai înțelege mai bine . . . dacă mai ales s-ar putea face în ființa domniei tale revelația pe care o aștept de mult.* SADOVEANU, O. XI, 70. *Reînflorire, restaurare, reînnoire, revelație, reformă, renaștere, iată termenii de care se servesc . . . martorii oculari ai revoluției care se săvîrșește la sfîrșitul secolului al XV-lea.* OȚETEA, R. 28. *Viața nu se prezintă în fața sa deflorată ori vestejită de revelația infamiilor ei.* RALEA, S. T. III, 167. *Întîmplări mici îi produseră mici revelații, după ce începu să le cunoască gesturile.* PREDA, R. 87. *Îi văzu și chipul ei parcă aburit de uimire, ca și cînd ar fi avut o revelație.* id. ib. 439. *Eu am avut, citind apocalipsul, multe revelații.* T. POPOVICI, S. 148. *Oameni . . . care n-au posedat niciodată nimic au revelația unei vieți în care ținta e binele tuturor.* V. ROM. noiembrie 1962, 67. ◇ E x p r. **A fi o revelație** = a depăși așteptările, a surprinde, a uimi (prin calități). *Unii afirmă că a fost chiar un mic triumf . . . o revelație.* VINEA, L. II, 79. *Tînărul pianist a fost o revelație.* DL, cf. DM. ✦ (În credințele mistice) Dezvăluire a voinței lui Dumnezeu, făcută unor persoane dotate cu facultăți supraraționale. Cf. ŞĂINEANU. *În vremurile vechi, revelațiile erau crezute ca minuni.* SEVERIN, S. 15. *Ce revelațiune spăimîntătoare!* GALACTION, O. 243. *Îndreptățind rațiunea să distingă adevărul demonstrabil pe cale rațională de adevărul indemonstrabil cuprins în revelație, Toma de Aquino a pregătit emanciparea filozofiei.* OȚETEA, R. 187, cf. 318, DER. ◇ (Prin analogie) *Toate le-am văzut și le-am crezut, de atunci, ca într-un fel de revelație vrăjitorească din Faust.* GALACTION, A. 295. ✦ (Învechit, rar) „Deșteptare". ARISTIA, PLUT.

— Pl.: *revelații.* — Și: **revelațiúne** s. f.

— Din fr. **révélation,** lat. **revelatio, -onis.**

REVELAȚIÚNE s. f. v. **revelație.**

REVELIÓN s. n. Noaptea care precedă prima zi a unui an nou și în care se sărbătorește noul an; petrecere organizată în această noapte. Cf. I. GOLESCU, C. *Anul nou nu poate naște, de nu-i faci revelion.* ASACHI, S. L. I, 219. *Vrea să zică oi juca și eu la revelion?* ALECSANDRI, T. 330. *Astă-sară n-am avut cu cine face chef de reveillon.* CARAGIALE, O. VII, 118. *Cartea te duce . . . la un revelion într-o noapte strălucitoare de gheață.* IBRĂILEANU, S. L. 70. *În seara de revelion . . . m-a sărutat pe obraz.* CĂLINESCU, S. 82. *Au sărbătorit împreună revelionul.* SCINTEIA, 1954, nr. 2 860, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 276. ✦ (Învechit) Cină după un bal. Cf. STAMATI, D., LM, BARCIANU.

— Pronunțat: *-li-on.* — Pl.: *revelioane.* — Și: **reveión** (DL, DM, DN², scris și, după fr., *reveillon*) s. n.

— Din fr. **réveillon.**

REVELÚȚĂ s. f. (Regional) Numele unei monede nedefinite mai îndeaproape. *Să scoți un galbăn de cei mari, Să plătești la scripcari . . . Să mai scoți o reveluță, S-o dai la bucătăriță* (Dorna — Vatra Dornei). I. CR. II, 155.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RÉVEN, -Ă adj. v. **reavăn.**

REVENÁ vb. IV v. **reveni²**.

REVENDICÁ vb. I. T r a n z. A-și reclama un drept sau un bun care i se cuvine sau îi aparține și care se află în posesiunea altei persoane. *Autocephalia . . . nu se poate concilia cu dreptul de supremație și de îngerință, ce acum le revendicați* (a. 1865). URICARIUL, X, 379. *Adunați sub un steag românesc ca toate națiunile cari revendicau dreptul la o viață națională.* GHICA, A. 178, cf. PROT.-POP., N. D. *Va veni o zi în care vom asista la o colosală dărîmare de impresii, și în acea zi, de vom fi pregătiți, vom revendica tot ce a fost și este încă al nostru.* ALECSANDRI, S. 110. *Dacă vînzarea s-a făcut fără termen de plată, vînzătorul poate chiar să revendice obiectele vîndute.* HAMANGIU, C. C. 432. *Ei nu vor fi căutat . . . să-și revindice drepturi politice.* N. A. BOGDAN, C. M. 15. *Revendic dreptul răzbunării!* SADOVEANU, O. IX, 545. *Stabilirea proprietății sale asupra obiectelor revendicate.* COD. PEN. R.P.R. 591. *Acei care au acaparat mai dinainte totul . . . nu mai au ce revendica.* RALEA, S. T. II, 222. ◇ A b s o l. *Organizau întruniri publice. Se jeluiau. Revendicau.* STANCU, R. A. I, 312. ◇ F i g. *Tradiția românească revandicată de veacul al XVIII-lea.* RUSSO, S. 65. *Ni-l revendicăm, nu pentru linia unui stil . . . , ci pentru un temperament artistic.* LOVINESCU, C. V, 14. *De la o vreme nu l-am mai numit Iașul sau „bătrînul nostru Iași", cum îl revendică poetic moldovenii.* TEODOREANU, M. U. 14. *Revendicînd mereu, ca germeni ai Renașterii, toate fenomenele caracteristice ale evului mediu, evul mediu și Renașterea au ajuns a se contopi.* OȚETEA, R. 34. ✦ (Rar) A cere, a pretinde. *Între Grigore și Dumescu se încinse o controversă asupra notei, fiecare revendicînd pentru sine obligația de plată.* REBREANU, R. I, 42. ✦ (Învechit) A-și asuma (o obligație, o răspundere etc.). *Colaboratorii . . . revandică partea lor în hula gazetei.* RUSSO, S. 161, cf. ŞĂINEANU.

— Prez. ind.: *revéndic.* — Și: (rar) **revindicá,** (învechit) **revandicá** vb. I.

— Din fr. **revendiquer.** Cf. lat. r e v i n d i c a r e.

REVENDICÁNT s. m. (Jur.) Persoană care revendică (ceva). *Revendicantul nu poate justifica în dovedirea dreptului său de proprietate nici uzucaptiunea și nici accesiunea.* PR. DREPT, 239.

— De la **revendica.**

REVENDICÁRE s. f. Acțiunea de a revendica, (învechit) revendicație; (concretizat) ceea ce se revendică. *Nu înceta cu revendicarea prin arme a suveranității sale asupra Moldovei.* HASDEU, I. C. I, 8. *O legitimă revendicare națională.* MAIORESCU, CR. II, 291. *Pierderea acțiunei de revendicare aduce cu sine și pierderea acțiunii rezolutorie a contractului vînzărei.* HAMANGIU, C. C. 432. *Înțelegere pentru revendicare.* BUL. COM. IST. V, 271. *Mai toți sîntem . . . partizanii revendicărilor feministe.* GALACTION, O. A. I, 125. *Elementele de avangardă . . . să ducă lupta pentru revendicările imediate ale muncitorilor.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 3/3. *Revendicările proletariatului.* SADOVEANU, E. 77. *Revendicări radicale.* ARGHEZI, B. 132. *Fără mișcări sau revendicări sociale nu e cu putință nici știință socială.* RALEA, S. T. III, 155. *Unirea frățească și pașnică a tinerei generații din toate țările . . . constituie o forță uriașă în lupta pentru realizarea revendicărilor și speranțelor ei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 736. *Am început să ne organizăm pentru a cere unele revendicări.* V. ROM. martie 1954, 99. *Se țineau la o parte de colegii lor din celelalte ateliere și nu participau la acțiunile acestora cînd se formula vreo revendicare.* PAS, Z. I, 300. *Scopul final urmărit de greviști nu mai era acum numai revendicarea economică, ci și greva politică.* PREDA, R. 17.

— Pl.: *revendicări.* — Și: (rar) **revindicáre** s. f. SCRIBAN, D.

— V. **revendica.**

REVENDICATÍV, -Ă adj. Care revendică, care reclamă un bun, un drept cuvenit. *Noul partid se proclamă zgomotos drept apărătorul intereselor țărănimii . . ., înscrie în programe demagogice mincinoase lozinci revendicative.* V. ROM. ianuarie 1960, 86.

— Pl.: *revendicativi, -e.*

— De la **revendica.**

REVENDICÁȚIE s. f. (Învechit) Revendicare. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W.

— Pl.: ? — Și: **revendicațiúne** (ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE), **revindicáție** (SCRIBAN, D.), **revindicațiúne** (id. ib.) s. f.

— Din fr. **revendication,** germ. **Revindikation.**

REVENDICAȚIÚNE s. f. v. **revendicație.**

REVENDUÍ vb. IV v. **revedui.**

REVENEÁLĂ s. f. **1.** Umezeală, jilăveală (din pămînt sau din atmosferă). *Mirul are oarece tărie si usucă și răveneala trupului suge-o.* CORESI, EV. 139. *Răsărind să uscă* [planta] *pentru ce nu avu răveneală.* N. TEST. (1648), 77v/2, cf. ANON. CAR. *Mazăre, ovăs să samene la loc cu reveneală.* CALENDARIU (1773), 28 /9. *Răveneala cea de iarnă* [a pămîntului]. ECONOMIA, 5/3, cf. LB. *Apa din drumuri, strecurîndu-se prin porii olanelor, ține reveneală.* GHICA, S. 546. *Ploile și „reveneala pămîntului" nu strică nimic din fîn.* PAMFILE, A. R. 163. *În oasele mele se încuiba tot mai jilav frigul și reveneala toamnei.* I. BOTEZ, ȘC. 70. *Se puseră să-și șteargă sănețele de răvineală.* SADOVEANU, O. I, 199. *Cîteva stele ard în cerul umed încă, în aer e o reveneală caldă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 298. *S-a ridicat iarăși vînt puternic dinspre Dunăre, aducînd pe aripile lui reveneala ploii.* V. ROM. august 1954, 116, cf. MÎNDRESCU, L. P. 51, RETEGANUL, TR. 107, ȘEZ. III, 87. *Reveneala fînului gonea osteneala.* PLOPȘOR, C. 31, cf. ALR II 2 540/ /27, 76, 349, 365, 551, 848, ALR SN III h 845. ◇ Loc. vb. **A da răveneală** = a se umezi. Cf. DDRF. ✦ (Regional) Igrasie. Cf. CHEST. II 386/167, ALR SN III h 847.

2. (Regional) Răcoare; răcoreală, răcorire. *Vremea era după miez de noapte și noi — după o scurtă reveneală — ne așezarăm p-o dungă, iar somnul părea a ne cuprinde.* F (1884), 171, cf. CHIRIȚESCU, GR. *Să mergem după casă, că-i mai reveneală.* BOCEANU, GL. ◇ Fig. *Banii — cînd e zăduf — ți-aduc reveneală . . ., cînd ți-e frig, îți țin de cald.* DELAVRANCEA, O. II, 297. ✦ (Regional) Boare, adiere. PAMFILE, VĂZD. 53, cf. CIAUȘANU, GL.

3. (Rar) Mireasmă, miros. *Țuica te amețea cu reveneala ei de prune.* CAMIL PETRESCU, O. I, 328.

— Pl.: *reveneli.* — Și: (învechit și regional) **răveneálă,** (învechit) **răvăneálă** (ALEXI, W.), (regional) **răvineálă** s. f.

— **Reveni²** + suf. *-eală.*

REVENÍ¹ vb. IV. Intranz. **1.** A veni înapoi, a se întoarce (la locul de unde a plecat). *Călători doi din cetate reveneau pe acea cale.* ASACHI, S. L. I, 210. *Cea dintîi datorie a mea este de a reveni la dumneata.* CR (1848), 21¹/39. *Eternul nostru fugar, Petru cel Șchiop, reveni cu o puternică armată.* HASDEU, I. V. 188. *O cîntăreață revenită-n primăvară Din streinătatea neagră.* ALECSANDRI, P. III, 54. *Rîndunica, prevestitoare de bunuri, revine sprintenă și veselă.* ODOBESCU, S. I, 233. *De unde ești revino iarăși, Să fim singuri!* EMINESCU, O. I, 122. *Pentru a reveni din Dorna, singurul mijloc mai lesnicios . . . era de a scobori cu pluta pe Bistrița.* GANE, N. I, 56. *Sufletu-mi întraripat Către Dunărea cea lată Mă face ca să reviu.* MACEDONSKI, O. I, 7. *Pentru cei bătrîni revenea un om iubit.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 25. *Vei reveni vrodată?* CERNA, P. 31. *În fiece zi revenea cu cîte-un amănunt.* REBREANU, R. I, 254. *Trecu într-o cameră vecină și reveni cu niște cărți în mînă.* GALACTION, O. A. I, 159. *Parcă a revenit de pe altă lume.* CAMIL PETRESCU, T. III, 72. *Reveni în pervazul ferestrei și privi din nou, cu obrajii în palme.* C. PETRESCU, Î. I, 29. *Voi reveni . . . Toldeauna. Mereu.* SEBASTIAN, T. 184. *Plec cu o impresie foarte plăcută și am să mai revin.* VLASIU, D. 69. *Natanail reveni către icoane.* SADOVEANU, O. IX, 42. *Ioanide reveni de cîteva ori în sat.* CĂLINESCU, S. 351. *Vin și revin mereu în același loc.* RALEA, S. T. I, 316. *A făcut o demonstrație de evadare, revenind după cîteva zile în celula sa.* BOGZA, A. Î. 338. *Seara, cînd se face ora șapte, . . . Revin acasă visător.* BENIUC, V. A. I, 103. *A doua zi el reveni la locul de muncă.* PREDA, R. 27. *Intră în dormitorul din dreapta, vorbind singură, revine ținînd în mîini rufe curate.* S mai 1960, 28. *Stătu acolo, pîndind peste uliță, plecă mai încolo și reveni.* V. ROM. septembrie 1962, 18. ◇ Fig. *Din implicațiile unei singure impresii se desfac largi dezvoltări, cu variații pe tema aceleiași senzații, . . . printr-o stilizare muzicală, continuă, în care fiecare frază nouă revine oarecum la punctul inițial.* VIANU, A. P. 344. ✦ A se ivi din nou; a apărea, a se face văzut, simțit din nou; a se repeta **(2).** *Era în toată strălucirea acelei d-al doilea frumusețe, ce revine la femei cînd ele n-au avut în inima lor niște lovituri ireparabile.* CR (1848), 13²/45. *E viu încă . . . Vorbește . . . și în față, culorile-i revin.* MACEDONSKI, O. I, 264. *Același gînd îi revenea necontenit.* AGÎRBICEANU, A. 376. *Expresiunea revine des și în partea inițiă.* BUL. COM. IST. II, 16. *Dragostea lui pentru ruinele Sicibidei revenise cu o putere nouă.* GALACTION, O. 119. *Parcă din senin am început să sufăr în tot corpul, cum revin durerile dacă a trecut prea repede anestezicul.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Sub graba cuvintelor se ghicea ușor un neastîmpăr, ca un gînd alungat, și revenind.* C. PETRESCU, Î. II, 16. *Liniștea reveni ca un val.* SADOVEANU, O. VIII, 342. *S-ar putea spune că, odată cu Tudor Arghezi, pătrunde sau revine în literatura noastră conștiința artistului meșteșugar.* VIANU, A. P. 265. *Criza trecu și vechile bucurii reveniră.* PREDA, R. 276. *Ai cunoscut că liniștea s-a stins, De-acuma ție n-o să-ți mai revie Decît înșelătoare.* LABIȘ, P. 158. *Motivele eposului popular revin și în celelalte piese ale ciclului.* V. ROM. iulie 1962, 130. ◇ (Prin analogie; despre vreme, anotimpuri etc.) *A revenit frumoasa primăvară.* VLAHUȚĂ, O. A. 84. *A revenit albastrul mai!* IOSIF, PATR. 15. *Credeți că vor reveni vreodată vremurile d-voastră?* CAMIL PETRESCU, T. I, 24. ◇ Expr. **A-i reveni** (cuiva) **graiul** = a se reculege (în urma unei surprize, emoții etc.) putînd vorbi din nou. *Pînă să-i revie graiul, Mantu le arătă prin semne ce ar fi voit să spună.* GALACTION, O. 272.

2. (Urmat adesea de determinări introduse prin prep. „la" sau „din") A se întoarce la o stare (sufle-

teasc\u0103) anterioar\u0103; a-\u0219i recap\u0103ta cunoa\u0219tin\u021ba \u00een urma unei crize, a unui le\u0219in etc.; a se trezi. *F\u0103r\u0103 a l\u0103sa pe uimi\u021bii spectatori ai teribilului supliciu s\u0103 revin\u0103 din întemnirea lor, el porunci pedestrimii a escalada murii.* HASDEU, I. V. 102. *Alexandru reveni din le\u0219inul s\u0103u.* BOLINTINEANU, O. 465. *S\u0103 revenim la vechile noastre st\u0103ri de suflet.* GALACTION, O. 125. *Ortac reveni la atitudinea lui de nemul\u021bumire.* SADOVEANU, O. XI, 519. *Moromeții se dezmorțiră și revenir\u0103 iar\u0103și la starea lor dinainte.* PREDA, M. 32. ◇ Expr. **A reveni la via\u021b\u0103** = a sc\u0103pa dintr-o boal\u0103 grea; a se însănătoși. *De dou\u0103 ori pîn\u0103 acum a revenit la via\u021b\u0103.* C. PETRESCU, C. V. 193. **A reveni la realitate** = a fi conștient din nou de starea de lucruri înconjur\u0103toare. *Li se p\u0103ru, un r\u0103stimp, c\u0103 au un vis îngrozitor; dar, încet-încet, reveneau la realitate.* AGÎRBICEANU, A. 369. **A reveni la sentimente mai bune** = a deveni mai înțelegător, mai binevoitor. *Mama Ruxanda... s\u0103 revin\u0103 la sentimente mai bune.* C. PETRESCU, R. DR. 121. *Mamaia... revenise la sentimente mai bune.* BRĂESCU, A. 183. ◇ (Cu pronumele în dativ; și în expr. **a-și reveni în fire** sau **a-și reveni în sine**) *Abia a doua zi, ea începu a-și reveni în sine și recunoscu c\u0103 se afl\u0103 în casa p\u0103rinteasc\u0103.* GANE, N. I, 82. *Apoi, cu încetul, p\u0103ru a-și reveni în sine.* D. ZAMFIRESCU, A. 70. *Încrement a\u0219a un r\u0103stimp. Dar deodat\u0103 își reveni.* REBREANU, I. 54. *L-a udat cu ap\u0103, l-a frecat și consulul și-a revenit în fire.* ARDELEANU, D. 205. *Își revine cu energie.* SEBASTIAN, T. 112, cf. H. LOVINESCU, T. 230. *Nu-și revenea din surpriz\u0103 și bolborosea mereu.* V. ROM. august 1955, 35. *Z\u0103cea în od\u0103ița lui, cu capul bandajat. Își revenise: ochii-i erau vioi, dar nu scotea o vorb\u0103.* VORNIC, P. 177. *Arsenie pl\u0103ti consumația, și, cînd respir\u0103 aerul rece de afar\u0103, își reveni.* BARBU, P. 292. *Urmează apoi perioada de convalescență, în care bolnavul își revine treptat.* ABC SĂN. 355, cf. ALRM I/I h 203.

3. (Urmat de determin\u0103ri introduse prin prep. „la" sau „asupra") A se ocupa din nou (de ceva), a se opri la..., a relua (un subiect, o idee etc.). *S\u0103 revenim iar\u0103și la punctul istoric.* MAG. IST. I, 49/25. *A reveni la subiectul nostru.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 3. *Vom reveni asupra acestor mîn\u0103stiri, ca s\u0103 vorbim mai am\u0103nun\u021bit.* BOLINTINEANU, O. 312. *De ideea d-lui Xenopol voi vorbi mai la vale. Revin la subiectul conferin\u021bei.* IONESCU-RION, C. 65. *Revin la moftul meu, cu felia de portocal\u0103.* C. PETRESCU, Î. II, 156. *Te întreb, reveni sublocotenentul, dac\u0103 dore\u0219ti ceva.* SAHIA, N. 84. *S\u0103 revin la chestiune.* CĂLINESCU, S. 81, cf. id. C. O. 172. *Asupra defectelor acestei teorii voi reveni mai departe.* GRAUR, F. L. 7.

4. (Construit cu dativul) A-i aparține în virtutea unui drept, a unei prerogative; a fi de resortul sau de datoria cuiva; a c\u0103dea în atribu\u021biile cuiva. *Atribu\u021bia aceasta revenea subalternilor s\u0103i.* BUL. COM. IST. V, 145. *Au reu\u0219it în cadrul lec\u021biilor lor s\u0103-și îndeplineasc\u0103 cu 12 zile înainte sarcinile ce le reveneau din planul de stat pe ultimul semestru al anului 1950.* CONTEMP. 1950, nr. 224, 1/4. *Proletariatului român i-a revenit rolul... de a lupta pentru libertate, progres și socialism.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 6, 139. *Lui îi va reveni cuvîntul hot\u0103rîtor în alegerea carierii tînărului vl\u0103star.* VORNIC, P. 10. ✦ A i se cuveni cuiva (ca moștenire); a i se repartiza cuiva ceva. *Șerban ocupase... moșii care reveneau fra\u021bilor și nepo\u021bilor s\u0103i de frate.* IORGA, L. I, 159. *Logof\u0103tul Constantin era fiul Stancei Cantacuzino,... care în întîiele timpuri și-ar fi luat și titlul acesta, pe lîng\u0103 cel de Basarab, ce-i revenea mai pu\u021bin.* id. ib. 38. *Moșia lui Baciu trebuia s\u0103-i revie lui Ion.* VIANU, A. P. 326. *O treime din bancnote-le-a luat Tretin, dou\u0103 treimi i-au revenit primului procuror.* STANCU, R. A. V, 266. *Partea lui Peter îmi revine mie, prin testamentul tatii.* H. LOVINESCU, T. 118. ◇ (Rar) A ajunge în posesia cuiva. *Aceste scrisori mi-au revenit, din întîmplare, mie.* STANCU, R. A. V, 266.

5. (Urmat de determin\u0103ri introduse prin prep. „asupra") A renun\u021ba la... *Încerca s\u0103-l fac\u0103 s\u0103 revie asupra acestei mut\u0103ri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 187. ◇ Refl. impers. *S-a revenit asupra deciziei.* C. PETRESCU, Î. II, 152.

— Prez. ind.: *revin* și *reviu.*

— Pref. *re-* + **veni** (după fr. *revenir*).

REVENÍ[2] vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A deveni reavăn, a se jilăvi, a se umezi. *De vor fi ploi pre vreamea culesului,* [cucuruzul] *se prea revenează.* ECONOMIA, 41/10, cf. LB, POLIZU. *Cînd văd femeile că ies mugurii la duzi,... scot sămînța* [de fluture] *din cenușă, o pun în casă la căldură... și o lasă pînă ce revenește, pînă ce învia\u021b\u0103 vermii.* I. IONESCU, M. 375, cf. CIHAC, II, 523, DDRF, BARCIANU, TDRG, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 386/46. (Tranz.) *S\u0103 reveneaze aceale livezi înflorite.* MAIOR, D. 58/20.

2. Tranz. și refl. A (se) răcori. Cf. LB. *Îl înmuie* [ștergarul] la *un capăt în ap\u0103 rece și-i șterse binișor fruntea și fa\u021ba lui Ni\u021bic\u0103, anume ca să se mai revenească.* MOROIANU, S. 90, cf. MAT. FOLK. 36, CABA, SĂL. 92, CIAUȘANU, GL., A III 2, ALR II 2 559/219, îb. 3 499/928. *Stau la umbră să mă revenesc pu\u021bin.* MAT. DIALECT. I, 287. (Fig.) *Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.* REBREANU, N. 193. ✦ (Regional; despre aer) A (se) împrospăta, a (se) primeni. Cf. LB. *Deschide fereastra, să se mai revenească aerul!* MAT. DIALECT. I, 215.

— Prez. ind.: *revenesc.* — Și: (învechit) **revená** vb. I, (învechit, rar) **răvăní** (ALEXI, W.), (regional) **răvení** (POLIZU, DDRF, T. PAPAHAGI, M. 71) vb. IV.

— De la **reavăn.**

REVENÍE s. f. (Prin vestul Olt.) Loc pe unde iese apa din pămînt. BOCEANU, GL., cf. CHEST. II 463/18.

— Cf. reveni[2].

REVENÍRE s. f. Acțiunea de a reveni[1].

1. Întoarcere înapoi, reîntoarcere. Cf. reveni[1] **(1).** Cf. POLIZU, LM. *În ziua revenirii mele, mă dusei să petrec sara în familia ei.* I. NEGRUZZI, S. III, 447, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Era bucuria revenirii soarelui de primăvară.* SADOVEANU, O. XII, 15.

2. Întoarcere la o stare, la o (situație) anterioară. Cf. reveni[1] **(2).** *Nu era decît un freamăt de revenire la via\u021b\u0103.* GANE, N. II, 183. *Revenirea atît de dorită la minister a unchiului a pus capăt r\u0103ului lor trai.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 179. *Revenirile acelea la stadii depășite caracterizează oboseala secolelor.* RALEA, O. 120. *Se străduia zadarnic să dea revenirii sale forțate la estradă oarecare demnitate.* GALAN, Z. R. 23. *Bolnavul va fi supravegheat și după revenirea mișcărilor respiratorii.* BELEA, P. A. 82. *Nevoia de revenire la fericirea timpurilor de pace... este exprimată printr-un cîntec.* V. ROM. noiembrie 1962, 151.

3. Reluare a unei idei, teme etc. Cf. reveni[1] **(3).** *Saltul de la o idee la alta, revenirile, și mai ales intonația cu pauze lungi la mijlocul frazelor, pentru a căuta o metaforă, un cuvînt rar sau un accent satiric, îți cereau multă răbdare ca să-l asculți.* VLASIU, D. 131, cf. 113.

4. Renunțare la o idee, revocare. Cf. reveni[1] **(5).** *Buimăcit, tînărul stătu locului nemișcat, așteptînd o revenire asupra tăgadei.* CĂLINESCU, E. O. I, 12.

5. Operația de încălzire la temperaturi înalte și de răcire lentă la care sînt supuse piesele metalice (în special din oțel și din fontă) cu scopul de a le îmbunătăți ductilitatea și tenacitatea. *După forjare, piesele vor fi supuse recoacerii, călirii și revenirii.* IOANOVICI, TEHN. 112, cf. 184, DER.

— Pl.: *reveniri.*

— V. **reveni[1].**

REVENÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre sol) Umed, jilav. *De la Derbend înainte este coastă, tufe, loc pietros, și după coastă, baltă, loc revinos.* ap. TDRG, cf. CIHAC, II, 523. *Bradule, bradule, Ce boare-a bătut, De te-ai scobor\u00eet De la loc pietros La loc revenos?* MARIAN, Î. 105, cf. CHEST. II 73/6, ALR SN III h 845.

— Pl.: *revenoși, -oase.* — Și: **revinós, -oásă, răvenós, -oásă** (ALR SN III h 845) adj.

— **Reavăn** + suf. *-os.*

REVÉNT s. n. **1.** Plantă legumicolă cu frunze mari, al căror peţiol este folosit în alimentaţie, iar rădăcina şi rizomul au acţiune purgativă; rubarbă *(Rheum officinale). Rodeşte aceia ţară grîu, orezu şi altă pîine, mătase să face, imbir . . ., raventu, zahar.* URECHE, L. 116, cf. SIMION DASC., LET² I, 406. *Răvent oca 224 bani* (a. 1733). N. A. BOGDAN, C.M. 160, cf. COTEANU, PL. 21. *Miere, bumbac, revent şi alte feliuri de roduri.* AMFILOHIE, G. 31/1, cf. LB. *Toi acelea şi ei scriu Ce măluşele le ştiu, Ori curăţenii, revenţi.* MUMULEANU, C. 158/1. *Să se dea din ziua naşterii copilului . . . sirop de revent.* PISCUPESCU, O. 214/9, cf. POLIZU, DRĂGHICESCU, C. 116. *Acum îi dăm o linguriţă de revent şi mîine . . . o să vedem.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 300. *În sînge de 9 fraţi, În revînt şi alămîie Buba inimii să cheie.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 30, cf. BIANU, D. S., TDRG, VOICULESCU, L. 239, DS, NOM. MIN. II, 213.

2. (Regional) Levănţică *(Lavandula angustifolia).* Cf. ŞEZ. XV, 56.

— Pl.: *reventuri.* — Şi: (învechit) **răvént, ravént, revînt, răvînt** (CIHAC, II, 607) s. n., **ravíntă** (ALEXI, W.) s. f.

— Din tc. **ravent.**

REVÉR s. n. **1.** Partea răsfrîntă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte şi de alta a pieptului. *Un tînăr elegant, cu floare la reverul hainei, . . . privea la consumatori.* BACOVIA, O. 235. *Scutura de pe reverul hainei, cu arătătorul făcut arc, o gînganie inexistentă.* CAZIMIR, GR. 100. *Nae îşi mîngîia grav şi ironic reverul hainei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 28. *Îi prinse Ana cu amîndouă mîinile reverurile.* C. PETRESCU, C. V. 354. *Îi ajută să se dezbrace de un demi-palton . . . cu reveruri roşii de general.* BRĂESCU, M. B. 52. *Domnul gras . . . prinse* [crizantema] *de reverul fracului.* SAHIA, N. 100. *O şuviţă de crep la reverul paltonului arăta că băiatul este în doliu.* CĂLINESCU, S. 10. *Se îmbrăcase cu grijă . . . bluză albă, simplă, descheiată la gît şi cu revere largi.* V. ROM. mai 1954, 33. *Ochii omului care vorbise văzură placa albăstruie sub reverul hainei celuilalt.* PAS, Z. IV, 246. *Fruntea lui înaltă şi neagră, ochii fierbinţi . . . şi reverele hainei îi erau cunoscute.* DEMETRIUS, A. 49. *Reverele hainei erau pătate de scrumul nenumăratelor ţigări fumate.* MIHALE, O. 300.

2. (Sport) Lovitură în care racheta este manevrată cu partea opusă mîinii în care este ţinută. Cf. L. ROM. 1962, 338.

— Pl.: *revere* şi *reveruri.*

— Din fr. **revers.**

REVERÁNSĂ s. f. v. **reverenţă.**

REVERBÉR s. n. **1.** Oglindă metalică montată la o lampă pentru a aduna şi a reflecta razele de lumină într-o anumită direcţie. Cf. STAMATI, D., MARIN, F. 85/22, PROT.-POP., N. D., ŞĂINEANU, ALEXI, W., CADE, DN². ✦ Felinar prevăzut cu oglindă metalică, destinat să lumineze străzile. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Pe treptele de piatră ale intrării, disting, sub lumina rătăcită a unui reverber, o siluetă vagă de copil.* GALACTION, A. 409.

2. (În sintagma) *Cuptor* (sau *furnal) cu reverber* = cuptor cu reverberaţie, v. r e v e r b e r a ţ i e. *Biosidul de manganes . . . este introdus într-o retortă de pămînt pe care o încălzim . . . într-un furnal cu reverbere.* PONI, CH. 39. *Pentru a obţine fierul . . . ne servim de cuptoare cu reverber, numite şi cuptoare cu flacări.* IOANOVICI, TEHN. 46.

— Pl.: *reverbere.* — Şi: (învechit) **reverbére** subst., **reverbéră** (ALEXI, W.) s. f.

— Din fr. **réverbère.**

REVERBERÁ vb. I. T r a n z. **1.** A reflecta lumina sau căldura. Cf. ALEXI, W., CADE, DN². ✦ (Rar) A lumina. *Trei mari cercuri de bronz atîrnate de bolţi şi semănate cu lămpi electrice în chip de lumînări reverberau vasta pivniţă.* CĂLINESCU, S. 481.

2. A produce reverberaţia unui sunet; a prelucra cu mijloace electroacustice un semnal sonor în scopul realizării unor efecte analoage celor determinate de reverberaţia unei încăperi. (R e f l. p a s.) [Banda de magnetofon] *se „reverberează", adică i se dă adîncime, în aşa fel încît ascultătorului să i se pară că orchestra a cîntat într-o sală mare.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845.

— Prez. ind.: *reverberez.*

— Din fr. **réverbérer.**

REVERBERÁŢIE s. f. **1.** Persistenţă a unui sunet într-o încăpere, după ce sursa sonoră a încetat să mai emită unde, datorată reflexiilor sunetului pe pereţi sau pe alte corpuri. Cf. BREZOIANU, A. 319/23. *Prelungirea sunetelor prin reverberaţie se observă mai ales în sălile mari.* CIŞMAN, FIZ. II, 58, cf. MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 64.

2. Reflexie a luminii sau a căldurii; strălucire, scînteiere, reflex. Cf. ALEXI, W. *Ascultam cum cîntă vîntul toamnei, cum trosnesc lozbele de fag în soba de faianţă cu reverberaţii ca zăpada Ceahlăului.* I. BOTEZ, ŞC. 98. *Cînd ne eliberăm ochii de pulbere, ni-i simţim săgetaţi şi răniţi de soarele aprig şi de reverberaţia albă a zidurilor.* SADOVEANU, O. X, 408. *Din reverberaţii simţi cum ziduri Foc de zi în ele mai cuprind.* BLAGA, P. 181. *Densitatea aerului şi reverberaţia luminii au, la Granada, o particularitate celebră: lucrurile par pretutindeni apropiate.* RALEA, S. T. I, 352. ✧ F i g. *Sufletul ei, zbuciumat ca o flacără-n vînt, are întunecări repezi de conştiinţă, clipiri de uitare şi deşteptări penibile, reverberaţii de groază.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 95. *Intuiţia se „exprimă" prin reverberaţii stilistice care să creeze în altul o stare de suflet identică.* IBRĂILEANU, S. L. 21. *Nu era cu putinţă . . . să nu altoim în limba noastră românească măcar ceva din delicateţile şi din reverberaţia verbului rafinat franţuzesc.* GALACTION, A. 314.

3. (Tehn.) Reflexia repetată a căldurii pe pereţii unui focar sau ai unui cuptor special. Cf. LTR², DN². ✧ *Cuptor cu reverberaţie* = cuptor cu acoperişul boltit, căptuşit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere şi prin radierea căldurii din acoperişul boltit; cuptor cu flacără, cuptor cu reverber. Cf. LTR², DN².

— Pl.: *reverberaţii.* — Şi: (învechit) **reverberaţiúne** s. f. CADE.

— Din fr. **réverbération.**

REVERBERAŢIÚNE s. f. v. **reverberaţie.**

REVERBÉRĂ s. f. v. **reverber.**

REVERBÉRE subst. v. **reverber.**

REVEREÁNDRĂ s. f. v. **reverendă.**

REVERÉND, -Ă adj. Demn de respect; s p e c. titlu dat preoţilor şi călugărilor creştini de anumite confesiuni; (substantivat, m.) persoană căreia i se dă acest titlu. Cf. ANTROP. 289/1. *Serveşte, Ioane, Reverendele persoane.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 11, cf. PROT.-POP., N. D. *Îl cheamă reverendul pe ginere-său.* CARAGIALE, O. II, 166, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *reverenzi, -de.*

— Din lat. med. **reverendus,** fr. **révérend.**

REVERÉNDĂ s. f. Haină preoţească lungă, de obicei de culoare neagră; anteriu. *Nu cred nimic din toate dogmele bisericei a cărei reverendă o port.* BARIŢIU, P. A. I, 196, cf. STAMATI, D., LM. *N-aş fi avut de ce să nu mă fac popă, ci natura mea nu suferea reverendă.* EMINESCU, G. P. 175. *Era . . . părintele Avesalon Toda, om luminat şi îmbrăcat în reverendă de mătase, căptuşită cu roş.* SLAVICI, N. I, 202, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Îmbrăcat curat, cu reverenda aninată elegant pe spate, nu semăna întru nimic cu preoţii de toate zilele.* D. ZAMFIRESCU, Î. 44, cf. ALEXI, W. *Clericii, în lungile lor reverenzi, ieşeau de-a valma din salele de curs.* AGÎR-

BICEANU, A. 31. *Dd, da, firește, făcu Belciug scoțînd portofelul din reverenda boțită.* REBREANU, I. 262. *Popa Ion . . . îmbrăca reverenda.* SADOVEANU, O. I, 82, cf. BOUREANU, S. P. 31. *Era îmbrăcat în același costum negru, lucios și înverzit în coate, o fostă reverendă a părintelui Potra.* T. POPOVICI, S. 13. *L-a tras ușor de reverendă pe părinte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 492. *Dup-aceea l-a-mbrăcat . . . Și-ntr-o reverendă bună.* MARIAN, SA. 233.

— Pl.: *reverende* și (rar) *reverenzi.* — Și: (regional) **revereándră** (com. din SEBEȘ), **levereándră** (ib.), **leveleándră** (com. din CUZDRIOARA—DEJ) s. f.

— Din lat. med. **reverenda.**

REVERENDÍSIM adj. Titlu dat unei persoane care deține un grad superior aceluia de reverend în ierarhia bisericească. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *reverendisimi.*

— Din lat. med. **reverendissime.**

REVERÉNȚĂ s. f. **1.** (Adesea în construcție cu verbul „a face") Mișcare a corpului făcută în semn de salut respectuos și constînd dintr-o înclinare sau din îndoirea genunchilor; temenea, plecăciune, (învechit) închinăciune. *Vulpoiul . . . făcu Leului plecată reverență.* ȚICHINDEAL, F. 12/20, cf. CR (1829), 179²/7. *Făcu o reverență modestă.* PLEȘOIANU, A. L. 55/4. *Zise bătrîna după o profundă reverință.* CR (1846), 31¹/33. *O copiliță dulce, rizîndă, grațioasă, În reverențe intră.* BOLLIAC, O. 91. *După ce-mi făcui reverența, mă întreabă dacă ghirlandele vreodată m-au încîntat.* BOLINTINEANU, O. 317. *După reverențele ce i le face băiatul . . . se poate crede că Sarafoff a fost galanton și a dat un bun bacșiș.* CARAGIALE, O. II, 20, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Îi făcu o reverență adîncă, trimițîndu-i o sărutare pe vîrful degetelor.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Întrebatul făcu o reverență plină de recunoștință.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 148. *Răspunse c-un fel de reverență la salutul preotului.* AGÎRBICEANU, A. 434, cf. HOGAȘ, DR. I, 179. *Ana face o reverență foarte grațioasă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 105. *S-a dat în lături, poftind cu o solemnă reverență pe celălalt.* C. PETRESCU, Î. I, 170. *El nu știa, firește, cine să fie tînărul care-l salută cu descoperire largă și profundă reverență.* TEODOREANU, M. U. 77. *Am înțeles, domnule, răspunse ea, . . . făcînd o reverență.* SADOVEANU, O. XI, 434. *Făcu, din mers, o ușoară reverență.* CĂLINESCU, S. 7. *Ploconelile și reveransele sînt ample, arhaice și ușor teatrale.* RALEA, S. T. I, 317. *Ce neghiobie, ce cruzime; pentru patru valsuri cu oamenii aceia . . . cu bărbi pomădate și cu reverențe afectate.* DEMETRIUS, A. 204.

2. (Astăzi rar) Respect, considerație, stimă. *Să cinstească pe tatăl său și pe mumă-sa cu cea mai mare dragoste, credință și reverință.* CALENDARIU BUDA (1815), 40/10. *Dedicîndu-ți această carte cu cuvîncioasă reverință.* PETROVICI, P. 10. *Limba îndrăznețului nerușinos amuțește înaintea ei și reverența aceluia înaintea virtutelor ei îl face să tacă.* TEODOROVICI, M. 38/24. *De către sară, luminația în toată cetatea arăta vesăle fețe a supușilor fii și căzută reverință.* GT (1838), 17²/8. *A arăta cîtă reverință merită aceea în raport cu modul recrutației de mai nainte.* CR (1848), 5²/23, cf. STAMATI, D. *Un spirit de reverință și de pietate.* CALENDAR (1857), 75/10. *Arde de dorință Ca să vă înfățoșeze adînca sa reverință.* NEGRUZZI, S. III, 96, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 56. *S-a apropiat de profesorul Petran, salutîndu-l cu deosebită reverență.* VLASIU, D. 108. ◇ *Pronume de reverență* = pronume de politețe, v. p o l i t e ț e. Cf. IORDAN, G. 135, L. ROM. 1959, nr. 3, 104.

— Pl.: *reverențe.* — Și: (învechit) **reverénție, reverință,** (rar) **reveránsă** s. f.

— Din lat. **reverentia,** fr. **révérence.**

REVERENȚIÁL, -Ă adj. (Rar) Reverențios. Cf. ALEXI, W. *Adresare reverențială.* în SCL 1964, 413. ◇ (Jur.) *Temere reverențiară* = sentiment de teamă și respect. Cf. ȘĂINEANU. *Simpla temere reverențiară, fără violență, nu poate anula convențiunea.* HAMANGIU, C. C. 226.

— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *reverențiali, -e.* — Și: **reverențiár, -ă** adj.

— Din fr. **révérenciel.**

REVERENȚIÁR, -Ă adj. v. **reverențial.**

REVERÉNȚIE s. f. v. **reverență.**

REVERENȚIÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Respectuos, ceremonios. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Foarte reverențios, le întîmpină cu complimente.* REBREANU, I. 263. *Îmi spui „domnule profesor" cu un ton atît de reverențios.* TEODOREANU, M. U. 83. *Notorietatea a provocat adăugirea unui calificativ reverențios.* V. ROM. decembrie 1953, 280. ◇ (Adverbial) *Plecă, sărutînd degetele, foarte reverențios, Virginiei Gherman.* REBREANU, I. 352. *O salutau reverențios, cu zîmbetul pe buze.* ARDELEANU, D. 48. *Sfioși, i-am dat ocol, salutînd reverențios pe oricine se uita mai lung la noi.* BRĂESCU, A. 163. *Îl salută reverențios, urîndu-i noapte bună.* V. ROM. octombrie 1954, 98.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *reverențioși, -oase.*

— Din fr. **révérencieux.**

REVÉRIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Care are caracter de reverie; visător. *Spasmul ăsta reveric nu-mi împrumuta nici măcar puterea de a-mi reculege privirea.* KLOPȘTOCK, F. 268.

— Pl.: *reverici, -ce.*

— De la **reverie.**

REVERÍE s. f. **1.** Starea sufletească a celui furat de imaginație, de amintiri, de visuri, de gînduri; visare. *Supus farmecului acelei dulci reverii.* ROM. LIT. 18²/13. *S-ar lăsa bucuros la o dulce reverie, dacă pocnelele biciușcei postilionului . . . nu l-ar turbura.* NEGRUZZI, S. I, 191. *De unde oar' vine a ta reverie?* ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Cînd mă trezii din reveria . . . dulce, biserica era pustie.* ALECSANDRI, O. P. 21. *Gînd cu gînd se-mbină în lungă reverie Și buzele-i se mișcă c-un zîmbet blînd, amar.* EMINESCU, O. IV, 157. *Umblă-adesea, prin lunga-i galerie, Purtat de cine știe ce sumbră reverie.* MACEDONSKI, O. I, 261. *În anii de junie . . . pluteam din val în val Într-o dulce reverie.* I. NEGRUZZI, S. II, 207, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rămîn așa, pierdut în reverie.* GOGA, POEZII, 250. *Căzu într-o dulce reverie.* AGÎRBICEANU, A. 265. *În reveriile lui cucernice, Belciug vedea noua biserică triumfătoare.* REBREANU, I. 224. *Veniți încă o dată, spre reveria mea cea fără leac!* GALACTION, O. 343. *Mai avusesem, cîndva, un fel de reverii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 184. *Privește afară . . . într-un fel de reverie atentă.* SEBASTIAN, T. 139. *Rămîi în reverii, vecin cu moartea.* TEODOREANU, M. U. 157. *Reveria lugubră se continuă după ritmul ei propriu.* VIANU, A. P. 132. *Îmi dau seama, orașul meu de reverie și de suferință, că tu n-ai avut ce face cu mine.* ARGHEZI, B. 15. *Nu-i plăcea în fond poezia, . . . dar pricepu prin ea reverile Otiliei, tumulturile ei tăcute de fată.* CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Reveria, raționamentele gratuite aparțin unui nivel inferior de activitate.* RALEA, S. T. I, 116. *De aici vin poate tristețile, reveriile și măreția lui.* BOGZA, C. O. 233. *Este un suflu de poezie și de reverie.* S mai 1960, 122. *Mă lăsam cuprins de reverie, gîndindu-mă că într-o zi, pe care o vedeam foarte aproape, voi avea un atelier frumos.* VLASIU, D. 344. *Reveriile omului sînt azi mai înaripate decît oricînd.* CF 1962, nr. 1, 21. *Am aflat unele frumoase pagini lirice, pătrunse de poezie și de reverie.* M 1962, nr. 2, 36.

2. (Muz.) Piesă vocală sau instrumentală de mici proporții cu caracter visător. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DN².

— Pl.: *reverii.*

— Din fr. **rêverie.**

REVERIFICÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a v e r i f i c a din nou. *Singurul pas care mai rămîne de făcut . . . este reverificarea listelor prizonierilor de război.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396.

— Pl.: *reverificări.*
— Pref. *re-* + **verificare.**

REVERÍNȚĂ s. f. v. **reverență.**

REVÉRS[1] s. n. **1.** (În opoziție cu a v e r s) Dos al unei monede, al unei medalii, p. e x t. al unei foi scrise etc. V. v e r s o. Cf. RÎND. JUD. 101/19, EUSTATIEVICI, I. 20/16, STAMATI, D. *Acolo . . . se înălța steagul cel mare al țării, cu capul unui taur înstelat pe o parte și o cruce pe revers.* HASDEU, I. V. 141. *Reversul foaiei din urmă e ocupat de o notă explicativă.* ODOBESCU, S. I, 355. *S-au descoperit monete de argint . . . pe al căror revers se vede . . . un călăreț. id. ib.* II, 275, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Noțiunea nu poate fi separată de sunete, după cum nu putem separa aversul de reversul unei monede.* ROSETTI, S. L. 5. (F i g.) *Ca și cum ar fi un revers al Ceahlăului . . . , o prăpastie adîncă, o vale acută, un fund de ocean din care s-au retras apele se cască numaidecît.* BOGZA, C. O. 21. ◇ E x p r. **Reversul medaliei** v. m e d a l i e.

2. F i g. Parte nevăzută, ascunsă și în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situații etc. *Figura în atitudinea lui exprima o mare mulțumire, arătîndu-și reversurile și devenind un cîine nou . . ., pe care îl cunoștea numai familia lui.* ARGHEZI, C. J. 93. *Această particularitate își are și reversul ei.* RALEA, S. T. III, 219. *Experiența a costat scump, dar are și un revers pozitiv.* T noiembrie 1962, 6.

3. (M i i.; în lucrările de fortificație) Partea dinspre atacator a șanțului sau a tranșeelor. Cf. LTR[3].

— Pl.: *reversuri.* — Și: (învechit, rar) **revărs** s. n. RÎND. JUD. 101/19.

— Din lat. **reversus,** fr. **revers,** germ. **Revers.**

REVÉRS[2] s. n. v. **reversale.**

REVERSÁLE subst. pl. (Învechit) Înscris prin care se face o concesie în schimbul alteia; act prin care cineva se obligă să respecte un angajament. *Luă de la ei reversale în scris că nu vor trece la Rakoczi.* BARIȚIU, P. A. I, 255. *Athanasie . . . dete de la mîna sa și așa-numite reversalii în 16 articli, cari se reduc parte mare la punctele cu care fusese el acuzat.* id. ib. 203. *Am subscris îndată atunci reversul, că nici vor mai popi, nici vor dăscăli în toată viața lor.* id. ib. 26, cf. 25. ✦ Act prin care un catolic căsătorit cu o persoană de altă confesiune se obliga a-și crește copiii în religia catolică. *În caz de a cununa părechi de confesiuni unite și neunite, să dea reversale că toți pruncii vor fi educați numai în religiunea catolică.* BARIȚIU, P. A. I, 410.

— Și: **reversálii** subst. pl., (rar) **revérs** s. n.
— Din lat. med. **reversales,** fr. **réversales.** — Pentru **revers,** cf. lat. r e v e r s u s.

REVERSÁLII subst. pl. v. **reversale.**

REVERSÍBIL, -Ă adj. **1.** (Jur.; despre bunuri) Care urmează să revină, în anumite cazuri, în posesiunea fostului proprietar. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN. ✦ (Despre rente, pensii) Care, la moartea titularului, poate trece asupra altei persoane. *Ar fi dar cu dreptul ca țara noastră să facă ceva pentru el, voîndu-i pensie reversibilă, după moartea lui, văduvei.* ALECSANDRI, S. 155.

2. Care poate reveni, care poate fi adus înapoi, care se poate întoarce la starea inițială. *Fluctuațiuni cari se traduc prin mici diferențe de la individ la individ . . . Această variabilitate se mai numește: graduală, continuă, reversibilă, limitată și statistică.* SANDU-ALDEA, S. 124. *Aorta conține mult colesterol la viței hrăniți cu lapte, dar e vorba de un fenomen reversibil.* PARHON, B. 17. *Timpul nu e reversibil.* DL, cf. DN[2].

3. (Despre fenomene fizice sau reacții chimice) Care se poate desfășura atît într-un sens, cît și în sens invers. Cf. CADE. *Disociația electrolitică este un fenomen reversibil.* MACAROVICI, CH. 107, cf. 93, 159. *Transformarea lucrului mecanic în căldură nu este reversibilă.* CIȘMAN' FIZ. I, 518, cf. 239, 507, DER. ✦ (Tehn.) Care poate acționa, care se poate mișca în două sensuri opuse. *La linia de tablă și la cea reversibilă sînt . . . produse care se pretează pentru laminarea la toleranțe minime.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 840, cf. DN. ◇ *Plug reversibil* = plug alcătuit din două trupițe simetrice, care poate răsturna brazda la dus și la întors în aceeași parte și care servește în special la arături pe coaste, pe dealuri. Cf. DL, DM.

4. (Gram.; despre propoziții) Care nu-și modifică înțelesul cînd se schimbă diateza verbului. *Asemenea propoziții reversibile au servit ca punct de plecare . . . pentru constatarea că, într-o propoziție cu verbul la diateza pasivă, complementul de agent este partea de propoziție care devine subiectul gramatical al aceleiași propoziții, dacă i se schimbă verbul de la diateza pasivă la diateza activă și invers.* L. ROM. 1959, nr. 2, 4.

— Pl.: *reversibili, -e.*
— Din fr. **réversible.**

REVERSIBILITÁTE s. f. **1.** (Jur.) Faptul de a fi reversibil **(1).** Cf. I. GOLESCU, C.

2. Faptul de a fi reversibil **(2).** *Opera lui . . . nu e unică, ci reprezintă un caz de curioasă reversibilitate, continuînd un fir întrerupt sau numai pierdut din vedere în literatura cultă.* LOVINESCU, C. V, 140. *Una din cele mai maleabile calități ale spațiului e reversibilitatea.* RALEA, S. T. III, 47.

3. Proprietatea de a fi reversibil **(3).** *Deoarece disociația ionică depinde de concentrație, ea se poate exprima printr-o ecuație de reversibilitate.* MACAROVICI, CH. 107, cf. LTR[2].

4. (Gram). Proprietatea de a fi reversibil **(4).** *Fenomenul de reversibilitate nu este specific propozițiilor apte de a primi un complement de agent.* L. ROM. 1959, nr. 2, 5, cf. 4.

— Din fr. **réversibilité.**

REVÉRSIE s. f. v. **reversiune.**

REVERSIÚNE s. f. **1.** (Jur.) Dreptul prin care bunurile de care a dispus o persoană în favoarea alteia îi revin în cazul cînd aceasta din urmă moare fără să aibă copii. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, DN[2].

2. (Rar) Reîntoarcere, revenire. *Cazul de reversie el îl cunoștea în carne și în oase.* CARAGIALE, O. I, 60.

— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *reversiuni.* — Și: (rar) **revérsie** s. f.
— Din fr. **réversion,** lat. **reversio, -onis.**

REVESTÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, livresc) **1.** A îmbrăca. *Îi alestă valoarea Și-l revesti ca mantă, . . . Trofeu al luptei sale.* HELIADE, O. I, 386, cf. ALEXI, W. ✦ F i g. A lua un aspect, o formă, un chip. *Model de frumusețe la angelii din ceruri Cînd vin ca să reveste imaginea umană.* HELIADE, O. I, 370.

2. A acorda cuiva o funcție, o demnitate; a învesti. *Mă cerea pe mine ca să mă revestească și să mă așeze în tronul împărăției.* GORJAN, H. II, 191/26.

3. (Jur.) A prevedea un act cu tot ce este necesar pentru a fi valid; a învesti. *Trebuie însă atunci să fie revestită de formele cerute de legi pentru asemenea acte.* HAMANGIU, C. C. 411.

— Prez. ind.: *revestesc*; conjunct. pers. 3 și (neobișnuit) *să reveste.*
— Din fr. **revêtir,** it. **rivestire.**

REVESTÍRE s. f. (Învechit, livresc) Acțiunea de a r e v e s t i **(1)**; îmbrăcare. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *revestiri.*
— V. **revesti.**

REVESTÍT[1]**, -Ă** adj. (Învechit, livresc) Îmbrăcat. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *revestiți, -te.*
— V. **revesti.**

REVESTÍT[2], -Ă adj. Foarte cunoscut, vestit, renumit. Cf. SFC II, 75. *Agușiță al lui Topală, Care-i mîndru făr' de seamă Și, de revestit prin țară, Bate turcii de-i omoară.* MAT. FOLK. 53.
— Pl.: *revestiți, -te.*
— Pref. *re-* + **vestit.**

REVIDÁ vb. I v. **revedui.**

REVIDUÍ vb. IV v. **revedui.**

REVÍNDE vb. III. Tranz. A vinde din nou. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Afacerea părea bună, deoarece notarul spunea că a găsii un mușteriu căruia să-i revîndă îndată contractul cu un cîștig mare.* REBREANU, I. 321. *Precupețeau tot ce se întîmpla să le iasă înainte, apucînd lucruri de orșiunde cu prețuri de nimic și revînzîndu-le cui îi trebuiau cu prețuri înzăcite.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. ◇ Absol. *Voi revinde și-mi voi scoate banii.* SADOVEANU, O. VII, 744.
— Prez. ind.: *revînd.*
— Pref. *re-* + **vinde.**

REVÍNDERE s. f. Acțiunea de a revinde; revînzare. Cf. LM, ALEXI, W. *Acești domnitori aduceau din țările vecine . . . orice alte mărfuri le trebuiau, fie pentru curtea lor, fie chiar pentru . . . revindere cu cîștig.* N. A. BOGDAN, C. M. 20, cf. 137.
— Pl.: *revinderi.*
— V. **revinde.**

REVINDICÁ vb. I v. **revendica.**

REVINDICÁRE s. f. v. **revendicare.**

REVINDICĂȚIE s. f. v. **revendicație.**

REVINDICAȚIÚNE s. f. v. **revendicație.**

REVINÍ vb. IV v. **reveni[2].**

REVINÓS, -OÁSĂ adj. v. **revenos.**

REVÍNT s. n. v. **revent.**

REVÍR s. n. (Învechit) Porțiune limitată dintr-o suprafață, sector, raion. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *revire* și *reviruri.*
— Din germ. **Revier.**

REVIREMÉNT s. n. v. **reviriment.**

REVIRIMÉNT s. n. Schimbare bruscă în bine; înviorare. *Un reviriment literar însemnat se schițează de cîtva timp în spiritul neolatinilor.* MACEDONSKI, O. IV, 108, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O săptămînă întreagă, imaginase un adevărat reviriment în capitolele bugetare.* C. PETRESCU, Î. I, 77. *El n-a prevăzut revirimentul pe care revoluțiile din Spania și din Italia aveau să-l producă în politica Rusiei.* OȚETEA, T. V. 125. *Noile condiții create . . . au produs un puternic reviriment în cercetările de sol din țara noastră.* MG I, 54. *Marea revoluție socialistă avea să crecze clar premisele revirimentului filozofic al muzicii.* S ianuarie 1961, 75. *Apariția ultimului său volum a fost . . . caracterizată ca un reviriment în creația poetului.* V. ROM. noiembrie 1963, 125. ◇ (Ieșit din uz) *Reviriment de fonduri* = virament. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DL, DM.
— Pl.: *revirimente.* — Și: (învechit) **reviremént** s. n. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **revirement.**

REVÍSTĂ s. f. **1.** Publicație periodică cuprinzînd bucăți literare, articole, studii, recenzii, note (din domenii variate sau dintr-o specialitate). Cf. LB. *Șade două sau trei luni între gazete, reviste.* RUSSO, S. 19. *A publicat mai multe lucrări istorice în revista intitulată „Magazinul istoric".* GHICA, S. 142. *Am citit într-o mare revistă literară . . . un articol.* CARAGIALE, O. IV, 132. *Teatrul nostru, revistele în mare parte și gazetele cotidiene fără excepție duc sub raportul acesta o viață aproape parazitară.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 18, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Își abonă gazete, reviste românești și nemțești.* AGÎRBICEANU, A. 210, cf. NICA, L.VAM. 211. *Își căută de lucru, punînd în ordine un teanc de reviste.* C. PETRESCU, Î. I, 50. *Am fost invitat într-o seară la un redactor al uneia din revistele avangardiste.* VLASIU, D. 299. *Erau . . . colecții de reviste în felurite limbi europene.* SADOVEANU, O. XI, 578. *O revistă cum a fost „Viața românească" . . . creează o rubrică fixă pentru adăpostirea producției astfel inspirate: „documentele omenești".* VIANU, A. P. 322. *Mormane de note muzicale, de reviste de modă erau aruncate pe jos.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. *Dintre reviste, mai citită era „Revista ilustrată".* ISAC, O. 270. *Se mai uita la revistele cumpărate.* BARBU, P. 148. *Au fost numeroși compozitorii despre al căror merit s-a pronunțat . . . în revista sa muzicală.* S februarie 1960, 50. ✦ Conducere, redacție a unei astfel de publicații. *Porni din nou . . . Pe la gazetele-opozante, pe la ziare cu tiraj, Pe la reviste— pretutindeni.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 11. *Revista nu plătea colaborarea.* C. PETRESCU, C. V. 145. *Activitatea revistelor se desfășoară pe baza unor planuri tematice.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 5/9.

2. (Și în expr. **trecere în revistă**) Solemnitate constînd în trecerea unui comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei formații militare, care dă onorul stînd pe loc; inspecție sumară făcută de un comandant unei unități militare adunate în acest scop; fig. examinare a unor lucruri, a unor fapte etc., făcută în mod succesiv. Cf. LB. *Domnul o dată într-un an să facă revistă . . . armatei și miliției.* BĂLCESCU, ap. TDRG. *Mîine îl poți întîlni la revista ce o să facă armatei sale.* FILIMON, O. I, 364. *A face revista teatrului român într-un timp cînd ea este începută și condusă pînă la oarecare punt de un scriitor superior . . . ar fi o cutezare.* id. ib. II, 213. *Făcui o revistă repede asupra publicului și, fiind cam rău dispus, stătui lîngă un stîlp.* F (1868), 21, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Alteori el ținea cu acest prilej și revista oștilor.* IORGA, C. I. I, 149. *Nu scăpa de sub revista amintirilor noastre nici Vaian cel mic.* HOGAȘ, H. 62. *Du-te repede, mă, și îi spune că la patru este revistă de efectiv, să vină negreșit.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *Nu lipsește din această revistă a aspectelor generale ale naturii nici răsăritul lunii, pentru care scriitorul se adresează însă recuzitei de metafore și comparații obicinuite în romantism.* VIANU, A. P. 80. *1 Mai . . . este ziua trecerii în revistă a forțelor unite în lupta pentru pace.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 1/1. *Sărbătorirea zilei de 23 August a devenit pentru poporul român o zi de trecere în revistă a marilor succese dobîndite în anii puterii populare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 3 004. ◇ Expr. **A trece în revistă** = (despre un comandant sau o persoană oficială) a trece de-a lungul frontului unei formații militare care dă onorul; a inspecta trupele adunate în acest scop într-o anumită formație; fig. a examina pe rînd, succesiv. *Trece în revistă situațiunea diferitelor state față cu războiul ce izbucnea.* GHICA, S. 375, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Luminița trecu în revistă rîndurile de paturi: nici aici, nici aici.* C. PETRESCU, Î. II, 45. *Colonelul . . . trecu în revistă plutoanele, privind de aproape pe soldați.* SADOVEANU, O. II, 373. *Începură a trece în revistă ultimile evenimente ale politicii.* id. ib. VII, 127. (Învechit, neobișnuit) **A face revista** = a cutreiera, a vizita. *Făcînd revista prin Paris, făcurăm cunoștință cu un turist englez.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 211.

3. Spectacol alcătuit dintr-o succesiune variată de dansuri, cîntece, cuplete, scenete vesele cu subiecte din actualitate, avînd o temă comună. Cf. ȘĂINEANU. *E o aventură din repertoriul revistelor bucureștene.* SADOVEANU, O. IX, 573. *Faimoasa grădină Cărăbuș, a teatrului de revistă și operetă.* VINEA, L. I, 79. *Uite, la Marconi cică e unul cu trupa de reviste: Lică Rădulescu îi zice.* BARBU, P. 151. *Mi-am început activitatea cu roluri mici, în drame, operete, reviste.* T iulie 1964, 8.
— Pl.: *reviste.*

— Din it. **rivista.** Cf. fr. r e v u e .

REVISTÚȚĂ s. f. (Depreciativ) Diminutiv al lui r e v i s t ă. Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 73, 84.
— Pl.: *revistuțe.*
— **Revistă** + suf. *-uță.*

REVIVISCÉNȚĂ s. f. (Biol.) Proprietate a unor plante și animale acvatice (inferioare) de a reveni la viață, prin umiditate, după ce s-au uscat. Cf. DN².
— Din fr. **reviviscence.**

REVÍZĂ s. f. v. **ribizli.**

REVÍZIE s. f. **1.** Revizuire, cercetare, control, verificare; inspecție. Cf. VALIAN, v. *El se și ocupă acum de revizia legii ce se află în această privință.* CR (1846), 194¹/27, cf. STAMATI, D. *După o reviziune serioasă făcută legilor transilvane . . . apare un rescript prea înalt.* BARIȚIU, P. A. I, 345. *Revizia listelor electorale.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4, cf. POLIZU. *Cîte soboare și revizii de fețe bisericești și politicești . . . n-au trecut prin satul nostru . . . ?* CREANGĂ, A. 74. *Se înțelege că, împreună cu revizia, îmi trimiteți și corectura a doua a mea, ca să am după ce revizui.* CARAGIALE, O. VII, 317. *A doua zi la „rivizie" era cu ochii ca fundul căldării.* DELAVRANCEA, S. 39, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe la ora 10 revizia e gata și pescarii se întorc pe la colibe.* ANTIPA, P. 367. *Profesorul . . . reclamă o revizie a covorului.* CĂLINESCU, S. 50. *Volumul al doilea . . se găsește în faza ultimei revizii.* L. ROM. 1953, nr. 4, 14. *Trăgea sertarul și scotea din el . . . colile numărului curent al revistei, tipărite pînă atunci, ca să facă o ultimă revizie.* V. ROM. martie 1956, 42. *Făcu o revizie mintală: pe cine se putea bizui?* T. POPOVICI, S. 281. (Glumeț) *Sînt, chipurile, revizor peste păduri ș-am plecat cu revizia prin pădurari.* HOGAȘ, M. N. 189. ✦ (Ieșit din uz) Reexaminare a celor amînați la recrutare pentru debilitate fizică sau boală și a celor reformați. Cf. STAMATI, D. *Îl chema la revizie. Era timpul recrutației din primăvara anului 1882.* BUJOR, S. 36, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe mine m-au trimis jandarmii la revizie, la Turnu.* STANCU, R. A. I, 63.

2. Formă contabilă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în reverificarea documentelor de evidență privitoare la operații care au avut loc anterior. *Înșerinați cu revizia cheltu[i]elilor făcute.* AR (1829), 256¹/36, cf. ALEXI, W.

3. (Tehn.) Ansamblu de operații efectuate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatajelor, înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. *Sînt considerate revizii periodice . . . acele reparațiuni care se execută sistematic la anumite intervale de timp.* LEG. EC. PL. 165. *De ce forțează mașinile? De ce nu le bagă în revizie cînd trebuie?* V. ROM. aprilie 1954, 23. ✦ Secție dintr-o întreprindere sau dintr-un atelier care face aceste operații. *Conducerea reviziei de vagoane . . . a luat măsuri pentru asigurarea unei aprovizionări permanente cu materiale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Meșterul Lupu s-a întors vesel către Ion Ioană, un tovarăș de la revizia de vagoane, care . . . ascultase toată discuția.* GALAN, Z. R. 14.
— Pl.: *revizii.* — Și: (învechit) **reviziúne,** (regional) **rivízie, ravízie** (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) s. f.
— Din fr. **révision,** lat. **revisio, -onis.**

REVIZIONÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, neobișnuit) A revizui. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *revizionez.*
— De la **reviziune.**

REVIZIONÍSM s. n. **1.** Atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unui tratat, a unei legi etc. *Revizionismul latifundiarilor și al burgheziei șovine . . . se folosea . . . de false argumente istorice și lingvistice împotriva continuității noastre în Dacia.* CL 1957, 19, cf. DM.

2. Curent în mișcarea muncitorească, reprezentînd o varietate a oportunismului, care, sub pretextul unei dezvoltări creatoare, preconizează revizuirea bazelor filozofiei, economiei și politicii marxist-leniniste, denaturînd conținutul lor revoluționar. Cf. DL, DM, DER.
— Din fr. **révisionnisme,** rus. **ревизионизм.**

REVIZIONÍST, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care ține de revizionism **(1),** care se referă la revizionism **(1);** care are ca scop revizuirea unui tratat, a unei legi etc. *Nu se justifica legiferarea revizionistă.* MAIORESCU, C. II, 358, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, DL, DM.
2. S. m. Adept al revizionismului **(2).** Cf. DL, DM.
— Pl.: *revizioniști, -ste.*
— Din fr. **revisionniste,** rus. **ревизионист.**

REVIZIÚNE s. f. v. **revizie.**

REVIZÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care are sarcina de a controla, de a verifica ceva; persoană care are atribuția de a controla aplicarea dispozițiilor legale și normative într-un sector de activitate. *Ieronim Calnochi, canonic și a cărților revizor* (a. 1775). BV II, 212, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU. *Aleg întîi un pîrcălab care este revizorul ce adună dajdia satului.* BOLLIAC, O. 251, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 6. *Revizor de circulație aeriană.* LEG. EC. PL. 300. *Revizorul de vagoane a zbughit în fugă tinerească.* GALAN, Z. R. 303. *Lucra la C. F. R. Grivița ca revizor de cale ferată.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 858. *Face acuma pădurariul cercetare pin sat, . . . sosesc revizorii și la noi.* SBIERA, P. 239, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. (Glumeț) *Dumnealui . . . e căprar în armata lui vodă și eu sînt revizor de drumuri.* HOGAȘ, DR. I, 117. ✦ (În vechea organizare a învățămîntului; și în sintagma *revizor școlar)* Inspector al școlilor primare dintr-un județ. *Vă mărturisesc că am fost surprins mai alaltăieri . . . cu ocazia unei interpelări făcute asupra numirii unui revizor școlar.* MAIORESCU, D. II, 167. *D. profesor se coboară de pe catedră și zice elevilor . . . Mîine vine d. revizor.* CARAGIALE, O. II, 144. *Iuga a cerut revizorului școlar să-i caute un om cu care să se poată înțelege.* REBREANU, R. I, 96. *Eminescu a fost revizor școlar.* SADOVEANU, O. IX, 593.
— Accentuat și: *revízor.* DM. — Pl.: *revizori, -oare.*
— Din germ. **Revisor,** fr. **réviseur.**

REVIZORÁT s. n. Funcția de revizor; p. e x t. timpul cît cineva ocupă această funcție. Cf. CADE, DL, DM, L. ROM. 1962, nr. 2, 149. ✦ Serviciu în cadrul căruia își exercită revizorul funcția; localul unde funcționează acest serviciu. *Rînd pe rînd intră la serviciul administrativ, la serviciul tehnic, la revizorat, cu aceeași vorbă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 67.
— Pl.: *revizorate.*
— **Revizor** + suf. *-at.*

REVIZUÉNT s. m. Persoană care introduce cerere de revizuire la un proces. Cf. PR. DREPT, 790.
— Pl.: *revizuenți.*
— De la **revizui.**

REVIZUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A revedea o lucrare pentru a corecta eventualele lipsuri sau deficiențe; a cerceta din nou, a controla; p. ext. a schimba a modifica. *Au votat pretutindeni pentru a se aduna cît mai cu rînd constituantele spre a revisa legile publice.* CR (1848), 10¹/45, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Trimite-mi, în plic recomandat, o corectură împreună cu manuscrisul. Îndată ce o primesc, o revizuiesc și ți-o înapoiez.* CARAGIALE, O. VII, 325, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest letopiseț cronicarul n-a apucat să-l scrie; „începătură", rămasă neisprăvită, n-a mai fost revizuită.* BUL. COM. IST. II, 103. *Boiangiu . . . revizui lista altei serii de bănuiți pe care socotea să-i instrumenteze după amiazi.* REBREANU, R. I, 113. *Aproape toate concluziile lui sînt de revizuit.* C. PETRESCU, R. DR. 310. *Școlarii*

i se suiseră în cap și atunci a trebuit să-și revizuiască atitudinea. GALACTION, A. 23. *Se spune că proverbele sînt înțelepciunea popoarelor. Cred, însă, că cer să fie revizuite și ridicate la valuta înțelepciunii de azi.* BRĂESCU, O. A. II, 366. *Își potrivi haina și-și revizui cu palmele buzunarele.* CĂLINESCU, S. 137. *Timpurilor noastre le revine meritul de a fi revizuit o serie întreagă de idei și reprezentări.* BOGZA, A. î. 426. *Cred că, așa cum și-a revizuit atitea noțiuni, omenirea o s-o revizuiască și pe aceea de fericire.* H. LOVINESCU, T. 290. *Am revizuit dosarul filă cu filă.* BARANGA, I. 203. *Autorul însuși pare a-și revizui opinia.* S mai 1960, 93. *Amenajamentele silvice se revizuiesc sau se refac din zece în zece ani.* BO 1962, 235. ✦ A cerceta pe rînd, succesiv, a trece în revistă. *Mă oprii ca din instinct înaintea unei librării și începui a revizui cu ochii cărțile puse în espoziție.* FILIMON, O. II, 184. *Dacă te întîmpli înlăuntrul mănăstirii, . . . poți revizui cu privirea toate acele chipuri femeiești care în zădar se par că cearcă a se ascunde sub negrele lor camelauce.* HOGAȘ, DR. I, 13. *Înainte de a mă culca, îmi revizuiesc, în amintire, și alte evenimente ale zilei.* SADOVEANU, O. IX, 258.

2. (Tehn.) A face revizie (**3**). *Mecanicii revizuiau locomotivele.* T. POPOVICI, S. 383.

— Prez. ind.: *revizuiesc.* — Și: (învechit) **revizá** (scris *revisa*) vb. I.

— Din fr. **réviser.**

REVIZUÍRE s. f. **1.** Acțiunea de a r e v i z u i și rezultatul ei. Cf. POLIZU. *Trebuie să rezolvăm acele chestii înainte de a veni la revizuirea art. 7?* MAIORESCU, D. II, 258, cf. ODOBESCU, S. III, 51. *E admirabil caracterizat programul lui Farfuridi, prin frazele din urmă, unde cere revizuirea constituției.* GHEREA, ST. CR. I, 350, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Se aduceau cea mai mare parte din mărfurile ce intrau în țară, spre a se taxa aici, după o revizuire cu amănuntul.* BOGDAN, C. M. 158. *Trebuie să-ți cauți locul tău nou față de oameni, față de viață, față de morală. O revizuire totală de valori.* H. LOVINESCU, C. S. 55. *Am venit să vă iau cu mașina mea . . . Știu că ați trimis ieri mașina la revizuire.* CAMIL PETRESCU, T. III, 294. *Pentru revizuirea arsenalului, . . . ceruse cavalerului doi din meșterii lui armurieri.* SADOVEANU, O. XI, 73. *Revizuirea și repararea întregului parc de mașini și tractoare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 879. *Invalizii . . . rămîn supuși revizuirii medicale periodice.* BO 1962, 205.

2. (Jur.) Cale de atac introdusă pentru desființarea unei hotărîri judecătorești definitive, ca fiind nelegală în baza unor probe descoperite ulterior. *Revizuirea își are temeiul . . . în împrejurarea că, uneori, . . . se dovedește că o sentință definitivă nu corespunde în mod vădit cerințelor adevărului material.* PR. DREPT, 885.

— Scris și: *revisuire.* ODOBESCU, S. III, 51. — Pl.: *revizuiri.*

— V. **revizui.**

REVIZUÍT, -Ă adj. Reexaminat, controlat, corectat, modificat. Cf. DL, DM.

— Pl.: *revizuiți, -te.*

— V. **revizui.**

REVMÁTIC, -Ă adj. v. **reumatic.**

REVMATICÁLE s. f. pl. (Învechit) Reumatism. *Cei pătimași de durerile de revmaticale.* PISCUPESCU, O. 297/2, cf. 291/6. *Și alții, pătimind de revmaticale, . . . vor folosi din Balta-Albă.* APA MINER. 15/7. *Cînd ar avea friguri, durere de cap, de gît, . . . rematicale, . . . este de trebuință a se întrerupe somnul.* PARAB. 56/5.

— Și: **revumaticále** (PISCUPESCU, O. 285/6), (rar) **rematicále** s. f. pl.

— Din ngr. ῥευματικά.

REVMATICÓS, -OÁSĂ adj. v. **reumaticos.**

REVMATÍSM s. n. v. **reumatism.**

REVMATISMÁL, -Ă adj. v. **reumatismal.**

REVMATÍSMOS s. n. v. **reumatism.**

REVMATÍZM s. n. v. **reumatism.**

REVNÍ vb. IV v. **rîvni.**

REVNÍRE s. f. v. **rîvnire.**

REVNITÓR, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

REVNITÓRIU, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

REVOCÁ[1] vb. I. T r a n z. **1.** A retrage mandatul unui deputat, unui diplomat etc.; a îndepărta din funcție un ministru, un funcționar etc. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Trebuie revocat imediat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 394.

2. A anula, a abroga, a contramanda un decret, un ordin etc.; a retrage cele spuse, a retracta. Cf. STAMATI, D. *Ordinile date oștirilor turcești să intre în Principate erau revocate a doua zi.* GHICA, S. 109, cf. ȘĂINEANU. *Un testament nu poate fi revocat . . . decît sau prin un act legalizat.* HAMANGIU, C. C. 216, cf. BARCIANU. *Inculpatul și-a revocat apelul.* COD. PEN. R.P.R. 233. *Odată zămislite, cuceririle științei nu mai pot fi revocate.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680.

— Prez. ind. : *revóc.*

— Din fr. **révoquer,** lat. **revocare.**

REVOCÁ[2] vb. I. T r a n z. A evoca. *Revocă-ți în memorie purtarea ei d-aseară!* F (1877), 149. *El revocă-n dulci icoane a istoriei minune.* EMINESCU, O. I, 35, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Tipurile drăgălașe toate-mi trec pe dinainte Și-mi revoacă-un veac de aur.* COȘBUC, P. II, 139.

— Prez. ind.: *revóc,* pers. 3 și *revoacă.*

— Pref. *re-* + **evoca.**

REVOCÁBIL, -Ă adj. Care poate fi revocat[1].

1. Cf. r e v o c a[1] (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, CADE.

2. Cf. r e v o c a[2] (**2**). *Donațiunea între vii, pentru bunurile viitoare, este revocabilă.* HAMANGIU, C. C. 195, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Testamentul este un act revocabil, deoarece testatorul poate să-l retracteze sau să-l modifice oricînd.* PR. DREPT, 419.

— Pl.: *revocabili, -e.*

— Din fr. **révocable,** lat. **revocabilis.**

REVOCABILITÁTE s. f. Însușirea de a fi revocabil. Cf. NEGULICI. *Avem . . . revocabilitatea actului administrativ.* PRETORIAN, D. C. 57, cf. SCRIBAN, D. *Revocabilitatea este de esența testamentului, astfel că orice clauză prin care testatorul ar renunța la acest drept e nulă.* PR. DREPT, 419.

— Din fr. **révocabilité.**

REVOCÁRE s. f. Acțiunea de a r e v o c a[1] și rezultatul ei.

1. Retragere de către alegători a mandatului dat unei persoane de a-i reprezenta. Cf. r e v o c a[1] (**1**). Cf. CADE. *Un mijloc puternic prin care masele își exercită direct controlul asupra reprezentanților lor din organele locale ale puterii de stat este dreptul de revocare a deputaților.* CONTEMP. 1953, nr. 46, 3/6, cf. DER.

2. Anulare, abrogare, contramandare; retractare. Cf. r e v o c a[1] (**2**). Cf. ARISTIA, PLUT., ȘĂINEANU. *Revocarea pentru neîndeplinirea condițiunilor . . . nu se face de drept.* HAMANGIU, C. C. 197, cf. 111, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DER.

— Pl.: *revocări.*

— V. **revoca**[1].

REVOCÁT, -Ă adj. **1.** (Despre miniștri, funcționari etc.) Scos din funcție, destituit, concediat. Cf. DL, DM. (Substantivat) *Ei reclamă amnistia pentru condamnații și revocații pentru fapte în legătură cu greva.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 12/5.

2. (Despre acte, decrete, ordine etc.) Anulat, abrogat, contramandat; retractat. Cf. DL, DM.
— Pl.: *revocați, -te.*
— V. **revoca**[1].

REVOCĂȚIE s. f. (Ieșit din uz) **1.** Revocare **(1).** *Revocația procuratorului.* AARON, P. F. 625[r]/6, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D.
2. Revocare **(2).** *Vor merge . . . spre a ruga pe M. S. de a ordona revocația legilor asupra grînelor.* CR (1846), 22[1]/3. *Mandatul se stinge: 1. Prin revocațiunea mandatarului.* HAMANGIU, C. C. 395, cf. 198, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pl.: *revocații.* — Și: **revocațiúne,** (rar) **revocăciúne** (STAMATI, D.) s. f.
— Din lat. med. **revocatio, -onis,** fr. **révocation.**

REVOCĂCIÚNE s. f. v. **revocație.**

REVOCĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A revoca. Cf. EUSTATIEVICI, I. 71/9, AARON, P. F. 625[r]/32.
— Prez. ind.: *revocăluiesc.* — Și: **revocului** vb. IV. EUSTATIEVICI, I. 71/9.
— Din lat. **revocare.**

REVOCULUÍ vb. IV. v. **revocălui.**

REVOLÍȚIE s. f. v. **revoluție.**

REVOLTÁ vb. I. Refl. **1.** A se răscula, a se răzvrăti **(1).** *Au pierit Cordova cu 200 ai sei ce să revoltise împrotiva lui Bolivar.* AR (1830), 20[1]/2. *Se revoltase împrotivă-i.* PLEȘOIANU, T. III, 160/22, cf. ASACHI, I. 36/32. *Scrisori particulare de la Lisbona înștiințează că soldații portughezi s-au revoltat din nou.* CR (1831), 291[2]/8, cf. LĂZĂRESCU, S. 90/3. *Armata se revoltă și țara cade în cea mai groaznică anarhie militară.* BĂLCESCU, M. V. 23, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Cei din Tesalia . . . se cercară izolați a se revolta, dar fură învinși.* ODOBESCU, S. I, 223, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Tranz. fact. *Carbonarii . . . urziră colosalul plan de a revolta Italia întreagă.* FILIMON, O. II, 100, cf. I, 280, DDRF.
2. A fi cuprins de revoltă **(2);** a se indigna. *Delicateța-i se revolta în contra felului de tîrguire în care ea se credea că e obiectul.* CR (1848), 36[2]/66. *Alți bărbați mai iubitori de a trece cu repegiune pe suprafața lucie a unor probleme . . . se revoltează în contra economiei politice.* ROM. LIT. 270[2]/21. *Duhurile se revoltară; domnul, în unire cu toată obștea . . . , se jăluiră Porții de astă călcare a dreptului naților.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Cînd ating această coardă, să mă crezi, mă revoltez.* BOLLIAC, O. 172, cf. DDRF. *De-abia acuma se revoltă învățătorul.* REBREANU, I. 266. *Cînd natura nu se supune, vă mirați, vă lamentați și vă revoltați.* C. PETRESCU, Î. II, 88. *Seara ni se ridicară cearceafurile . . . Nu se revoltă nimeni și găsim lucrul acesta foarte natural.* SAHIA, N. 114. *Toți . . . au coborît în primitorul pămînt . . . De ce ne-am întrista ori ne-am revolta?* SADOVEANU, O. VI, 345. *Unul dintre ei chiar se revoltă: — Păi ce dracu face șeful ăla de ceată?* PREDA, M. 361. ◇ Tranz. fact. *Ceea ce mă revoltă în teatru . . .* HELIADE, F. 37/27. *Pe nația întreagă o revoltă mai mult decît altă dată abuzurile lui* (a. 1848). URICARIUL, X, 4. *Nemulțumirea dumitale îmi va revolta inima.* NEGRUZZI, S. III, 171. *Am știut că descoperirea infamiei mele te va revolta.* F (1872), 112. *Am fost revoltat de modul cum cei doi tineri își rîdeau de nenorocirea bietei creaturi.* CARAGIALE, O. II, 122. *Trage-i cartea ț-i zise Palidis, revoltat de veselia nestăpînită a bătrînului mojicr.* DELAVRANCEA, S. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Amenințarea ei însă o revolta peste fire pe doamna Herdelea.* REBREANU, I. 95, cf. 86.
— Prez. ind.: *revólt* și (învechit) *revoltez,* pers. 3 și (învechit) *revoaltă.* MAG. IST. I, 120/28. — Și: (învechit) **revolti** vb. IV.
— Din fr. **révolter.**

REVOLTÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Revoltător **(1).** *Cum s-ar putea admite că decemvirii ar fi cutezat vreodinioară a supune sancției poporului o dispoziție atît de revoltantă . . . ?* ROM. LIT. 395/24. *Unele cuvinte create de dînșii . . . poartă semnele trivialității celei mai revoltante.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ALEXI, W. *El voia să prezinte . . . oglinda credincioasă a vieții: existența mizerabilă a poporului, revoltanta sa umilire.* ALAS 29 III 1936, 10/7.
2. S. m. (Învechit) Răzvrătit, răsculat. *Revoltanții crăiești.* ALBINEȚ, M. 68/22. *Tatarii de la Crîm au mai înmulțit armele revoltanților.* ASACHI, S. L. II, 8. *Bătrînul vizir . . . se duse dinaintea sultanului de jură și chezășui pe capul său că va supune pe revoltanții români.* BĂLCESCU, M. V. 104, cf. STAMATI, D. *Revoltanții își daseră cuvînt să se îmbrace în costume de irozi.* ALECSANDRI, T. 1088. *Cetele revoltanților . . . pustiesc peste 60 de sate.* ODOBESCU, S. III, 534, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. (Adjectival; rar) *Se repezi ca o fiară sălbatică între lăcuitorii ținuturilor revoltante.* IST. M. 201/18.
— Pl.: *revoltanți, -te.*
— Din fr. **révoltant.**

REVOLTÁRE s. f. Faptul de a (se) revolta. **1.** Cf. revolta **(1).** Cf. POLIZU, DDRF. ◇ Fig. *Patimile, care sînt niște boale ale sufletului, vin din revoltarea noastră asupra judecății.* I. POP, L. 28/11.
2. Cf. revolta **(2).** *Privea suspinînd dureros la furia și revoltarea mea.* F (1872), 112.
— V. **revolta.**

REVOLTÁT, -Ă adj. (Și substantivat) **1.** Răzvrătit, răsculat, rebel, (învechit, rar) răpștit[2], rocoșitor. *A stîrpi pre acești revoltați.* CR (1830), 156[1]/29. *Popoarile revoltate s-au liniștit.* ASACHI, I. 126/22. *Moldovenii se-mpreună cu dobrogenii revoltați.* BĂLCESCU, M. V. 72, cf. 87, STAMATI, D., DDRF.
2. Cuprins de revoltă **(2),** indignat. *În mine se hotărîse desăvîrșit caracterul revoltatului.* DELAVRANCEA, T. 217. *Voi lăsa ca să vorbească o conștiință revoltată.* MACEDONSKI, O. I, 218, cf. 97. *Ne vei face să vedem în tine un geniu revoltat și să te admirăm?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 16. *E o mare deosebire între pesimismul trufaș și revoltat de la începutul acestui secol și între pesimismul domol de la mijlocul secolului.* GHEREA, ST. CR. II, 299. *El, revoltat, se uită țintă în ochii ei.* D. ZAMFIRESCU, R. 48. *Titu mai stătuse de vorbă și cu tînărul și cu bătrînul, îi socotea revoltați din pricina mizeriei.* REBREANU, R. I, 65. *Am stat multă vreme în urmă, rușinat, iritat, revoltat împotriva mea însumi.* GALACTION, O. A. I, 43, cf. BRĂESCU, O. A. I, 49. *Făcea parte din semințiа marilor revoltați.* SADOVEANU, O. VI, 634.
— Pl.: *revoltați, -te.*
— V. **revolta.**

REVÓLTĂ s. f. **1.** Răscoală spontană, neorganizată, împotriva conducerii, a autorității de stat; răzvrătire, rebeliune, (învechit și popular) rebelie, (popular) revoluție **(1 1),** (învechit) rocoșenie, rocoșitură, zurba, (învechit, rar) răcoșit[1]. V. mișcare **(1 4).** *Rămășițele partidei ienicerilor . . . se par a fi plecați spre a rădica steagul revoltei.* AR (1829), 125[1]/21. *De la Nord America se aude despre o revoltă făcută în Virginia de către robii negri.* CR (1831), 279[1]/5. *Revolta marinerilor.* FABIAN-BOB, 92/9. *Acel spirit de revoltă al ostașilor, care era menit a zdrobi împărăția, începuse.* BĂLCESCU, M. V. 34, cf. 27, STAMATI, D. [Nemulțumiții] *urzeau comploturi și aițiau revoalte.* NEGRUZZI, S. I, 143, cf. CALENDAR (1859), 93/5, CANELLA, V. 290, ȘĂINEANU. *Am putut să fac revoltă, ori pe-ascuns să te omor.* COȘBUC, P. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tulburare ar fi ceva asemănător cu revolta nesupunerea, dezordinea.* REBREANU, I. 356, cf. SEVERIN, S. 158. *Se zicea că și un ofițer din artileria turcă ar fi trimes aici, ca pedeapsă pentru că luase parte la o revoltă din Stambul.* BART, S. M. 23. *După revolta decembriștilor, . . . Siberia fusese pentru mulți cărturari ruși pămîntul morții și al uitării.* SADOVEANU, E. 192. *Stăpînii tăbăcăriilor pot fi liniș-*

liți. Dintre registre n-a izbucnit niciodată flacăra revoltei. BOGZA, A. Î. 112. *E moștenirea noastră seculară: Revolta țărănească, focul ei.* V. ROM. martie 1954, 5. (Personificat) *Lăsați Revolta ca să dea alarmă, Din țărmii-n țărmii lumii muritoare.* NECULUȚĂ, Ț. D. 31. *În sînge revolta să-și scalde veșmîntul.* id. ib. 40. ◇ Fig. *Parc-a-uzi a Mării Negre și a Dunării revoltă... Stelele-n oștiri se mișcă? Împărații sori se-ncaier?* EMINESCU, O. IV, 134. *Mi-e rău și frig... și-n sobă cine știe Cînd o s-aud a flacării revoltă!* NECULUȚĂ, Ț. D. 22. (Glumeț) *Poți face o revoltă contra tabietului, să te scoli o dată de dimineață.* CARAGIALE, O. VII, 42.

2. Sentiment de mînie amestecată cu amărăciune, provocat de o faptă sau de o întîmplare nedemnă sau nejustă; indignare. *Capul mi se părea că are să sară în bucăți de revolta oarbă și năpraznică ce-mi zguduia creierul.* DELAVRANCEA, T. 265, cf. id. S. 111. *Și Eminescu a fost un suflet amărît, și el a avut momente de revoltă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 16. *Autorul ne sugerează revolta morală contra acestei cruzimi.* GHEREA, ST. CR. II, 277. *Sfîrși printr-un fel de mînie, de revoltă împotriva ei și a părinților ei.* AGÎRBICEANU, A. 45. *Nu mai știau cum să-și arate revolta.* REBREANU, I. 220. *Toamna te face trist și tăcut și caută să găsească în tine o urmă de revoltă.* BACOVIA, O. 229. *Umplea ziarele cu revolta sa socială, tălmăcită într-o proză luminoasă.* GALACTION, A. 80. *În pieptul tău coboară Revolta caldă, ca un val.* TOPÎRCEANU, B. 67. *A crescut... în ei revolta, ca o rădăcină fără moarte.* SAHIA, N. 63. *O ura cu întreaga revoltă a bucuriilor ucise de ea.* TEODOREANU, M. II, 183. *Revolte adînci zguduiau firea lui adormită.* SADOVEANU, O. I, 547. *În aceste scheme și tipuri se concentrează resentimentele scriitorului, revoltele și dorințele lui de mai bine.* VIANU, A. P. 190. *Destinul meu a fost și va rămîne Să-mi port revolta mîndră sub Carpați.* BENIUC, V. 86. *Începu și ea să strige cu glas subțire, pițigăiat și care se vedea că tot timpul se încărcase de revoltă.* PREDA, M. 300. *În ea striga o revoltă fără margini.* BARBU, P. 41. (Fig.) *Revoltile judecății sănătoase.* CR (1848), 29²/61.

— Pl.: *revolte* și (învechit) *revoalte.* — Și: (regional) **răvóltă** (CIAUȘANU, V. 195), **rivóltă** (id. ib.) s. f.

— Din fr. **révolte.**

REVOLTĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care provoacă revoltă **(2)**, indignare; revoltant **(1)**. *Polemica lui e blîndă demnă, stăpînită, și în fața celor mai revoltătoare absurdități el rămîne liniștit.* VLAHUȚĂ, O. A. 228, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie să mărturisesc că la voiaj sînt de un egoism revoltător.* HOGAȘ, DR. I, 102. *Purtarea lui... i se părea revoltătoare.* REBREANU, I. 234, cf. 355. *Cei care au tot, pămînt, capital, dregătorii ale statului, nu plătesc absolut nimic... Iată crima revoltătoare a castei parazite din principatele dunărene.* SADOVEANU, E. 51. *Revoltătoarea și nejustificata ingerință a politicianului rămîne fără rezultatul dorit.* S august 1960, 58. ◇ (Adverbial) *Ah, ce ochi urîcioși, revoltător de stupizi, avea tipul acela de găgăuță.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 60. *Viața... ni-i revoltător de scurtă Ca s-o mai dăm pe lene și pliticir.* LABIȘ, P. 311.

2. (Substantivat; învechit, rar) Revoltat **(1)**. *Pe lîngă toate precauțiunile luate, numărul revoltătorilor creștea din oară în oară.* F (1896), 6.

— Pl.: *revoltători, -oare.*

— **Revolta** + suf. *-(ă)tor.*

REVOLTÍ vb. IV v. **revolta.**

REVOLUCIÚNE s. f. v. **revoluție.**

REVOLÚT[1], -Ă adj. Care și-a încheiat circuitul, care s-a sfîrșit; terminat. *Glasul lui răsună limpede peste veacuri în liniștea crepusculară, în care parcă... s-ar prinde nemărginirea timpurilor revolute în mărginirea unei singure clipe.* LOVINESCU, C. IV, 22. *Și de-oi închide ochii să văd, prin vremi pierdute S-or perinda-nainte-mi trecutele năluci. Era o zi tăcută... Prin ceață, lin, te duci, Cînd sună ceasul galben al undei revolute.* BENIUC, C. P. 40. *Această realitate există în spațiu și se desfășoară în timp... Este sau revolută, sau actuală, sau posibilă.* CF 1960, nr. 3, 93. *Psalmii lui rămîn un document patetic al neliniștii și al frămîntărilor arghieziene dintr-o epocă revolută.* S februarie 1960, 16.

— Pl.: *revoluți, -te.*

— Din fr. **révolu, lat. revolutus, -a, -um.**

REVOLÚT[2], -Ă adj. (Despre unele părți ale plantelor) Întors în afară, răsucit în afară, în jos. *Foile cîte patru... marginile adesea revolute.* GRECESCU, FL. 267.

— Pl.: *revoluți, -te.*

— Din lat. **revolutus.** Cf. fr. r é v o l u t é.

REVOLÚȚIE s. f. **I. 1.** (Și în sintagma *revoluție socială*) Proces de transformare calitativă radicală a societății bazate pe clase antagoniste, prin care se realizează trecerea de la o formațiune socială la alta, superioară; (sens curent) mișcare colectivă organizată care are ca scop cucerirea puterii politice într-un stat (v. i n s u r e c ț i e). *La o purtare ca aceasta trebuia Sparta ori să fie neînvinsă, sau să aștepte revoluții sau împărăcheri groaznice.* MOLNAR, I. 415/15. *S-au dezbinat de Spania în epoha revoluției franțuzăști.* AR (1829), 7¹/9. *Focul revoluțiilor s-a stins.* MARCOVICI, D. 466/7. *Unirea cu dînșii mulțime de oameni, ... îi făcură să ridice revoluție.* GORJAN, H. II, 208/19. *Toți se tem de o revoluție în Algir.* GT (1839), 202¹/50, cf. NEGULICI, BARIȚIU, P. A. I, 546. *În anul 1821 a izbutit revoluția Greciei.* NEGRUZZI, S. I. 217. *Acești soldați ai revoluției nu înțelegeau decît o idee: binele patriei.* BOLINTINEANU, O. 311. *Revoluțiunile nu nasc dintr-un incident, ci dintr-o necesitate.* F (1866), 42. *Reprezintă o nobilă idee, măreața idee a revoluțiunii sociale.* GHEREA, ST. CR. II, 215. *Drepți! Iute, răcane! Acuma să vă văd! Ați auzit că-i rivuluție?* BACALBAȘA, S. A. 100, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În zare albăstrește Pădurea Spînzuratului, unde se zice c-ar fi fost spînzurători pe vremea revoluției.* REBREANU, I. 51. *Fără revoluția franceză, Mirabeau ar fi rămas poate un necunoscut.* IBRĂILEANU, SP. CR. 95. *Drepturile omului au fost punctul de plecare al revoluției.* CAMIL PETRESCU, T. II, 562, cf. C. PETRESCU, A. R. 33. *Trecuse... prin viforul revoluției lui Iancu.* SADOVEANU, O. III, 476. *Ion Codru-Drăgușanu a fost unul din românii cei mai umblați, în epoca premergătoare revoluției din 1848.* VIANU, A. P. 81. *O revoluție cu înțelesul de dărîmare a unei orînduiri de putregai... nu o putea duce la capăt o țărănime risipită pe plaiuri.* ARGHEZI, B. 132, cf. CĂLINESCU, S. 46. *Sarcina principală a revoluției era lichidarea puterii burgheze.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 21. *Revoluția din Octombrie a avut ... o influență hotărîtoare și asupra mișcării muncitorești de la noi din țară.* V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Revoluția socială este pentru muzică izvorul inepuizabil al inspirației cu larg caracter social.* S ianuarie 1961, 74. *Revoluția socială, economică și culturală înalță, aiît de repede, marile-i edificii.* CONTEMP. 1970, nr. 1 224, 1/6. ◇ Fig. *Locuitorul capitalei se culcă și doarme, fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui.* NEGRUZZI, S. I, 198. *Sînt ploieșteancă... și am să-ți torn o revoluție... să mă pomenești.* CARAGIALE, O. VI, 201. ◇ (Urmat de determinări care indică felul) *Scrisesem acest discurs... într-o oarecare măsură impresionat de lectura unor poeme de Maiakovski, marele poet al revoluției proletare sovietice.* VLASIU, D. 76. *Spre deosebire de revoluția burgheză, care urmărește înlocuirea unui mod de exploatare cu un altul, revoluția socialistă are drept scop lichidarea oricărei forme de exploatare.* CONTEMP. 1953, nr. 357, 2/2. *Dacă ar veni revoluția proletară..., cum ar mai înflori viața noastră, a țăranilor.* BENIUC, M. C. I, 204. *O trăsătură caracteristică a revoluției socialiste este aceea că ea începe în condițiile în care lipsesc cu desăvîrșire relațiile de producție socialiste.* CF 1960, nr. 1, 17. *Revoluția burgheză în Franța, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, răstoarnă orînduirea feudală.* S mai 1960, 79, cf. ib. ianuarie 1961, 18, DER. ✦ (Popular) Răscoală, revoltă. *Catilina asupra republicii*

cu revoluție se gătea. NICOLAU, P. 252/2. *Guvernu s-a înștiințat că divizia cea dintîiu a armii avea de gînd să facă o revoluție.* CR (1829), 19²/2, cf. 216²/32. *În cîteva minute, întreg seminarul păru în plină revoluție.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Acolo e cuibul revoluției și de-acolo au pornit toate!* REBREANU, R. II, 223. *S-a iscat revoluție în toată țara. Au fost și mai demult răscoale.* STANCU, D. 126. cf. CIAUȘANU, V. 195.

2. Fig. Schimbare, transformare radicală (într-un anumit domeniu). *El cu casta sa iaste supus la toate revoluțiile fortunei.* LEON ASACHI, B. 72/12. *Din norocire pentru omenire, revoluțiile literare nu sînt așa sfărmătoare.* CR (1829), 217¹/33, cf. MARCOVICI, C. 17/16. *Să aruncăm dar o ochire asupra trecutului acestei nații române . . . Această ochire ne va da înțelegerea revoluțiilor ei de față.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Revoluțiunile în idei au produs . . . războaiele cele mai sîngeroase pe un period de 23 de ani.* BARIȚIU, P. A. I, 546. *Ca toate revoluțiile în lucrurile sau ideile omenești, goana cuvintelor ce se părea străine începu cu furie.* RUSSO, S. 57. *Revoluțiunea universală a progresului nu continuă mai puțin a-și urma cursul său.* F (1869), 224. *Aici, mi se pare, stă adevărata noutate a lui Marcel Proust — „revoluția" pe care a făcut-o el în arta literară.* IBRĂILEANU, S. L. 10. *Un bun prieten și coleg din anii tineri . . . se închisese în mînăstire . . . De aceea, doream puternic să-mi văd amicul și să aud din graiul lui pricinile și împrejurările acestei revoluții.* GALACTION, O. 224. *Revoluția s-a petrecut în noi, prieteni.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Toată extraordinara revoluție sufletească a lui Felix, la apariția ca din vis a Otiliei, începu să fie amărîtă de aceste întrevederi.* CĂLINESCU, E. O. II, 113. *Mi s-a plîns oberul că faci revoluție în sector. Interesantă metoda ta, trebuie studiată.* DAVIDOGLU, M. 29. *O revoluție tehnică are loc și în zilele noastre.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 49. *Revoluțiile în știință reprezintă . . . momente importante și în dezvoltarea concepției materialiste despre lume.* CF 1962, nr. 1, 41. ◇ *Revoluție culturală* = parte integrantă a revoluției socialiste, constînd din transformarea radicală ce se produce în domeniul ideologiei și culturii în procesul construirii socialismului, avînd drept scop crearea unei culturi corespunzătoare relațiilor socialiste de producție și răspîndirea ei în mase cît mai largi. *Cartea contribuie în măsură tot mai mare la înfăptuirea revoluției culturale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 779. *Revoluția culturală în țara noastră are ca efect o creștere uriașă a cererii de tipărituri.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/3. *Revoluția culturală, ca parte integrantă a revoluției socialiste, contribuie la crearea noii existențe sociale.* CF 1960, nr. 1, 17, cf. ib. 1961, nr. 1, 8, DER.

3. Schimbare geologică a scoarței terestre. *În cabinetul istoriei naturale se păstrează scheletul . . . unei fiară numite mamut, . . . strîns la vreo revoluție a pămîntului.* AR (1830), 357¹/31, cf. 4¹/7. *Revoluții fizice a pămîntului.* PROPĂȘIREA, (1844), 255¹/40. *Prin revoluții geologice, care înspăimîntă imaginația, fundul vechiului ocean s-a ridicat spre soare.* GALACTION, A. 399.

4. (Filoz). Etapă a dezvoltării în care au loc transformări calitative profunde. Cf. M. D. ENC.

II. 1. (Astron.; și în sintagma *mișcare de revoluție*) Mișcare periodică a unui corp ceresc care parcurge o traiectorie închisă, o orbită. *Mișcările trupurilor cerești, . . . nestrămutatele lor revoluții.* HELIADE, GR. P. 13/5. *Cometul . . . își face revuluția sau cursul său în patru ani, opt luni și cîteva zile.* CR (1832), 308¹/15, cf. GENILIE, G. 76/1. *Pămîntul face revoluția sa împrejurul soarelui.* ROMANO, B. I, 36/3. *Revoluția sau congiurarea pe lîngă soare.* UNIVERSUL (1846), 185/18, cf. NEGULICI, MARIN, F. 35/34. *Soarele are . . . o mișcare de revoluțiune anuală.* DRĂGHICEANU, C. 28. *Puțin le pasă de dimensiunile, sistema de rotațiune și revoluțiune, în genere de legile cosmice cari stăpînesc existența și mișcarea unei depărtate stele.* CARAGIALE, O. III, 239. *Revoluțiune siderală.* CULIANU, C. 329, cf. 291. ȘĂINEANU. *În ordinea cosmică, o astfel de forță ar fi determinat revoluția pămîntului în sens invers.* LOVINESCU, C. V. 22, cf. LTR. *Toate planetele au o mișcare de rotație în jurul axei lor, de la apus spre răsărit, și o mișcare de revoluție (translație) în jurul Soarelui.* GEOLOGIA, 6. ✦ (Învechit, rar) Mișcare de rotație a unui corp ceresc împrejurul axei sale. *Pămîntul, în mișcarea lui anuală împregiurul Soarelui, împlinește împregiurul axului său 366 revoluțiuni siderale.* DRĂGHICEANU, C. 85.

2. (Geom.) Mișcare de rotație a unei figuri împrejurul unei axe. *Cilindru numim solidul produs prin revoluția (învîrtirea) unui dreptunghi.* POENARU, G. 294/4, cf. DL, DM. ◇ Loc. adj. **De revoluție** = (despre suprafețe sau corpuri geometrice) care este generat prin rotația unei drepte, a unei curbe sau a unei figuri geometrice în jurul unei drepte fixe. *Suprafețele de revoluție (din învîrtire).* ORESCU, T. 110/29, cf. 154/22. *Forma de ecuilibru pe care a trebuit să o ieie și să o păstreze pămîntul . . . este forma unui elipsoid de revoluțiune în jurul axei mici a elipsei generătoare.* CULIANU, C. 104. *Se numește sferă solidul de revoluțiune ce se naște prin rotațiunea unui semicerc AMB în jurul diametrului AB ca axă.* MELIK, G. 234. *Cu ajutorul comparatoarelor se determină excentricitățile sau ovalitățile corpurilor de revoluție.* ORBONAȘ, MEC. 79, cf. ENC. TEHN. I, 52. *Sub influența celor două forțe, suprafața lichidului ia forma unui paraboloid de revoluție.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 147.

3. (Fiz.) Mișcare a unui corp care parcurge o curbă închisă. Cf. MDT, LTR². ✦ Rotație completă a unei roți în jurul osiei sale. Cf. ENC. TEHN. I, 229, DL, DM.

4. (Silv.) Perioadă de timp de la nașterea unei păduri pînă la exploatare. Cf. DS.

— Pl.: *revoluții.* — Și: (învechit) **revoluțiúne,** (învechit, rar) **revoluciúne** (LAURIAN, M. IV 182/20), (învechit și popular) **revulúție,** (regional) **rivolúție** (CIAUȘANU, V. 195), **rivulúție, revolíție** (GRAIUL, I. 136), **răzvolúție** (ib. 201) s. f.

— Din lat. **revolutio, -onis,** germ. **Revolution,** fr. **révolution.**

REVOLUȚIONÁ vb. I. Tranz. **1.** A aduce în stare de revoluție **(1)**; a îndemna la revoluție. Cf. I. GOLESCU, C. *Mihai revoluționa popoarele și le silea . . . a se uni cu armia sa.* BĂLCESCU, M. V. 351. *Pe unde merg înrolează și revoluționează.* id. ap. GHICA, A. 253. *Ceata de arnăuți, cu care a plecat din București ca să revoluționeze Oltenia, i-a fost pusă la dispoziție de . . . „obergeneralii" eteriei în Muntenia.* OȚETEA, T. V. 115. *Victoria revoluției chineze . . . a revoluționat și mai mult orientul.* CONTEMP. 1952, nr. 318, 1/1.

2. A schimba radical, a transforma brusc și din temelii. *Radul cel Mare, . . . revoluționînd organizația democratică a clerului și făcîndu-l un corp privilegiat, îi crcă interese conforme cu ale boierilor.* BĂLCESCU, M. V. 14, cf. 20, ȘĂINEANU. *Prin neapărata frecventare a centrelor de cultură, . . . o puternică invazie de cunoștinți, de idei, se produse însă, și cugetarea românilor de peste munți fu revoluționată de dînsa.* IORGA, L. I, 12. *Li se părea că alegerea lui Grofșoru va revoluționa nu numai țara, ci toată Europa.* REBREANU, I. 294. *Piesa își descrie traiectoria într-o direcție ce nu revoluționează tradiționalul conflict dintre bărbat și femeie.* LOVINESCU, C. VII, 99. *Toți credeau atunci că e cel puțin un geniu . . . și că va revoluționa poezia românească.* C. PETRESCU, Î. I, 23. *A publicat și două volume de eseuri. A revoluționat gîndirea.* STANCU, R. A. V, 303. *Marxismul a revoluționat concepția despre lume, ca și teoria despre căile și mijloacele de cunoaștere a acesteia.* CF 1962, nr. 1, 25.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Prez. ind.: *revoluționez.*

— Din fr. **révolutionner.**

REVOLUȚIONÁR, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de revoluție **(1)**, care este în legătură cu revoluția, care aderă la revoluție sau propagă revoluția. *Cercetările . . . se fac persoanelor arestuite din turburarea revoluționară.* AR (1830), 371²/3. *În Spania s-ar fi început a se ivi turburări revoluționere.* CR (1830), 204¹/23. *Revoluționari ar fi fost petiționarii cînd ei ar fi cerut egalitatea în contribuții* (a. 1848). URICARIUL, X, 18. *Scrieri revoluționare.* ROM. LIT. 66, 2/3, cf. POLIZU. *Era agitator de idei revoluționare.* MAIORESCU, D. II, 123. *Dezvoltarea intelectuală și morală . . . îl împinge îna-*

inte, îl face socialist, revoluționar. GHEREA, ST. CR. II, 219, cf. III, 351. ȘĂINEANU BARCIANU. *Avîntul revoluționar al poporului francez s-a desfășurat eroic în zilele Comunei din Paris.* CV 1950, nr. 3, 12. *La Islaz a izbucnit revoluția, . . . s-a numit acolo un guvern revoluționar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 270. *Elementele revoluționare din partidul socialist au luptat . . . pentru închegarea organizatorică a partidului pe baza principiilor leniniste.* CONTEMP. 1953, nr. 368, 2/1. *Clasa muncitoare este clasa cea mai revoluționară a societății.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 722. *Viața socială atinge maximum de efervescență în perioadele sale revoluționare.* S ianuarie 1961, 74. *Schimbările revoluționare ce se petrec în lume dau lovituri tot mai puternice bazei economice pe care se sprijină imperialismul.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 55. ✦ Fig. Care produce o transformare radicală într-un anumit domeniu, care schimbă situația veche. *Este o lucrare revoluționară în știință.* CAMIL PETRESCU, T. III, 253. *Democratul Bălcescu preconizează o istorie revoluționară, care să nu se ocupe de biografiile principilor, ci de instituțiile poporului.* SADOVEANU, E. 54. *Acest act revoluționar înfăptuit de clasa muncitoare . . . creează importante poziții socialiste în economia noastră națională.* STUDII, 1948, nr. 3, 5.

2. S. m. și f. Partizan, adept al revoluției **(I 1)**, participant la o revoluție. *Aicea pretutindenea s-ar fi organisind corpusuri de revoluționari.* CR (1830), 204 2/7, cf. STAMATI, D. *Un om atît de avut nu poate fi un revoluționar.* BOLINTINEANU, O 424, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GALACTION, O. 315. *S-a primit vestea că palatul de iarnă imperial a căzu în mîinile revoluționarilor.* SAHIA, U.R.S.S. 37. *Revoluționarii veniră la Islaz, intrară în București.* SADOVEANU, O. I, 135. ✦ Răsculat, răzvrătit. *Călugării aceia carii în trecuta întîmplată răzvrătire în Valahia, urmînd și dînd ajutor revoluționarilor, s-au arătat de vinovați* (a. 1826). URICARIUL, V. 31/28. ✦ Inițiator al unor transformări radicale într-un anumit domeniu. *Nici teoriile italiene și romantice a vestitului revoluționar, nici sistemele ardelene* [referitoare la limbă] *nu au prins rădăcină.* RUSSO, S. 82.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *revoluționari, -e.* — Și: (învechit, rar) **revoluționér, -ă** adj.

— Din fr. **révolutionnaire.**

REVOLUȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a r e v o l u ț i o n a **(2)**; transformare, de obicei bruscă și profundă, într-un domeniu oarecare. [Știința] *a continuat zdrobirea lumei vechi, revoluționarea seau perfecționarea . . . societății întregi.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Revoluționarea limbei franceză.* ROM. LIT. 358, 1/15. *Revoluționări absolut necesare oricărei dezvoltări istorice a unei idei.* PETICĂ, O. 358. *Revoluționarea spiritului public a produs o revoluționare a limbii.* PUȘCARIU, L. R. I, 375. *În lupta de zi cu zi pentru revoluționarea societății, partidul face educația maselor, dezvoltă conștiința lor revoluționară.* CF 1961, nr. 1, 11. *Revoluționarea relațiilor de producție.* T februarie 1962, 55.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *revoluționări.*

— V. **revoluționa.**

REVOLUȚIONARÍSM s. n. Ideolgie revoluționară. Cf. DL, DM, DN². ✦ Atitudine revoluționară, spirit revoluționar. *Revoluționarismul acesta „în general" . . . nu era decît năzuință tinerească, încă vagă, dar arzătoare, spre progres.* V. ROM. septembrie 1954, 139, cf. DN².

— Pronunțat: *-ți-o-.*

— **Revoluționar** + suf. *-ism.* Cf. germ. R e v o l u t i o n a r i s m u s.

REVOLUȚIONÁT, -Ă adj. (Rar) Care se află în stare de revoluție sau de răscoală. *Cei bănuiți carii vin din locurile cele revoluționate să se puie la oprealâ.* CR (1830), 263²/29.

— Pronunțat: *-ți-o.* — Pl.: *revoluționați, -te.*

— **V. revoluționa.**

REVOLUȚIONÉR, -Ă adj. v. **revoluționar.**

REVOLUȚIÚNE s. f. v. **revoluție.**

REVÓLVĂL s. n. v. **revolver.**

REVÓLVĂR s. n. v. **revolver.**

REVOLVÉL s. n. v. **revolver.**

REVOLVÉR s. n. **1.** Armă de foc cu repetiție, de dimensiuni mici, care se mînuiește cu o singură mînă; pistol. Cf. GM (1854), 400¹/32. *Revolvere cele în miniatură din zilele noastre.* HASDEU, I. V. 83. *Chiriac luase și levorverul.* CARAGIALE, O. VI, 36. *Am uitat revolverul.* CONTEMPORANUL, III, 570, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Punînd mîna pe revolver, mă sculai iute și drept în picioare.* HOGAȘ, M. N. 110. *Un loc gol de revolver.* BASSARABESCU, V. 30. *Pe revolverul prețuit la o mare valoare era gravat: viață sau moarte.* BACOVIA, O. 234. *Pornea de acasă, echipat sumar și original: o pălărie uriașă, o manta cît o velință, opinci în picioare, revolver la șold.* GALACTION, A. 355. *Cercetează cu emoție și luare aminte un revolver model mai vechi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Își trase . . . un glonț de revolver în tîmplă.* BRĂESCU, O. A. I, 283. *Domnișorul a întins mîna cu revolverul.* VLASIU, A. 253. *Și-a descărcat un glonte de revolver în gură.* SADOVEANU, O. VIII, 314. *Își încărcă revolverul și ieși pe ușa de serviciu în curte.* STANCU, R. A. IV, 96. *Cel întrebat se uită lung la revolver.* V. ROM. august 1955, 16. *Maiorii se năpustiră din odaia ajutorului, furioși, cu revolverele în mînă.* PAS, Z. III, 4. *Degetele lungi și spectrale aproape că atingeau revolverul mic cu put de sidef.* VINEA, L. I, 103. *Trăsese asupra lor din întuneric șapte gloanțe de revolver.* PREDA, R. 207. *El odată ce-mi făcea? Cu levodverile foc că-mi da, Doi miniștri că-mpușca.* MAT. FOLK. 191. *Cî la mini-i căpitan Stejaru verdi la cap Și livorveriu-ncarcat.* VASILIU, C. 81. *Și turêi or fos toț cu răvoarere a-mînă.* DENSUSIANU, Ț. H. 213. *Nu mă tem de revolver, Nici de domnu plotoner.* FOLC. TRANSILV. I, 419, cf. ALR I 1 413/87.

2. Ciocan pneumatic. *Baterea capului nitului se face pe cale automată cu ciocanul pneumatic numit și revolver.* IOANOVICI, TEHN. 156.

3. (În sintagme) *Sistem-revolver* = tip de dispozitiv care declanșează automat mișcările succesive ale unei piese de mașină. *S-au construit dispozitive sistem-revolver de schimbarea automată a mosoarelor pline.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 354. *Război-revolver* = mașină de țesut ale cărei țevi sînt schimbate cu ajutorul unui dispozitiv sistem-revolver. *Mărirea turației . . . cu 4 pînă la 6 ture pe minut la războaiele-revolver.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847. *Cap-revolver* = dispozitiv rotitor de prindere a sculelor la mașinile-unelte cu mai multe scule așchietoare. *Mașinile cu burghiu fix se fac uneori cu cap-revolver.* ORBONAȘ, MEC. 240, cf. LTR², DER. *Strung-revolver* = strung prevăzut cu un cap-revolver în care se fixează mai multe scule, necesare pentru executarea unor operații succesive la aceeași piesă. Cf. ORBONAȘ, MEC. 114, LTR², DER. *Ciocan-revolver* = unealtă cu ajutorul căreia se numerotează trunchiurile de copaci. Cf. DA.

— Accentuat și: (regional) *revólver* (ALR I 1 413/9, 40, 160, 370). — Pl.: *revolvere* și (regional) *revoălvere* (ib. 1 413/9, 136). — Și: (regional) **revólvăr** (ib. 1 413/160, 370), **revorvér** (L. ROM. 1962, 302, H II 168, 204, VII 246, ALR I 1 413/61, 65, 93, 138, 194, 214, 249, 269, 339, 750, 846, 887, accentuat și *revórver* ib. 1 413/100, 259, 337, 360, 573, pl. *revorveruri* ib. 1 413/255, 298, 302, 305, 350), **revórvăr** (ib. 1 413/259), **revolvél** (ib. 1 431/80, 782, 798, 820), **revólvăl** (ib. 1413/170), **revorvél** (GR S. VI, 243, ALR I 1 413/200, 387, 532, 770, 898), **revulvér** (ib. 1 413/600), **răvólvăr** (BUL. FIL. IV, 55, ALR I 1 413/5, 125), **răvórvăr** (ib. 1 413/100, 360, 573), **răvărvél** (ib. 1 413/740), **răvurvér** (ib. 1 413/856), **răvoărvăr** (ib. 1 413/103) s. n., **răvoărer, răvórv** (ib. 1 413/243, LEXIC REG. 15, pl. *răvoarve* ib.), **răvólv** (ALR I 1 413/1, 388, pl. *răvoalve* ib. și *răvolve* ib. 1 413/26), **rivorvér** (ALR I 1 413/394, 424, 885, 980), **rivorvél** (H II 89, ALR I

1 413/748, 890) s. n., **rivărvél** (ib. 1 413/730), **rovorvér** (ib. 1 413/295, pl. *rovorveruri* ib.), **levorvér** (accentuat si *levórver ib.* 1 413/107, 375), **levodvér, levorvél** (ib. 1 413/677), **livolvér** (ib. 1 413/590, 679), **livorvér** s. n., **livorvoáre** (ib.1 413/704) s. n. pl., **livolvél** (ib. 1 413/954), **livorvél** (ib. 1 413/595, 746), **livervór** (ib. 1 413/940, pl. *livervoare* ib.), **lovorvér** (ib. 1 413/320, 825, pl. și *lovorveruri* ib. 1 413/320) s. n.
— Din fr. **revolver,** germ. **Revolver,** magh. **revolver.**

REVOPSÍ vb. IV. Tranz. A vopsi din nou.
— Prez. ind.: *revopsesc.*
— Pref. *re-* + **vopsi.**

REVÓRVĂR s. n. v. **revolver.**

REVORVÉL s. n. v. **revolver.**

REVORVÉR s. n. v. **revolver.**

REVUÍST s. m. Persoană care crează spectacole de revistă. *Mai bine revistele revuiștilor noștri și veselia lui Tănase.* GALACTION, O. A. I, 181.
— Pl.: *revuiști.*
— Din fr. **revuiste.**

REVUÍSTIC, -Ă adj. Care este specific spectacolului de revistă. *Un aspect caracteristic al acestei creații este cel al scenetelor de humor și al cupletelor revuistice.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 12/3. *Programul . . . tinde să-și cristalizeze o formulă a sa, apropiată de cea revuistică.* V. ROM. iulie 1962, 161.
— Pl.: *revuistici, -ce.*
— **Revuist** + suf. *-ic.*

REVÚLSIE s. f. Iritație locală a pielii, provocată cu scopul de a deplasa sîngele care stagnează într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului. Cf. I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D., DN², DER. ◇ Fig. *Sufletul lui . . . în fața obiectiei se strînge și se închide de la sine, nu numai într-o poziție de nereceptivitate, dar chiar de revulsiune.* LOVINESCU, M. 167.
— Pl.: *revulsii.* — Și: (învechit) **revúlzie** (POLIZU, H. 35), **revulsiúne, revulziúne** (BIANU, D. S.) s. f.
— Din fr. **révulsion.**

REVULSIÚNE s. f. v. **revulsie.**

REVULSÍV, -Ă adj. Care provoacă revulsie, de revulsie. Cf. I. GOLESCU, C. *O mare ecțitație revulzivă.* APE MIN. 30/16, cf. SCRIBAN, D., DN². *Substanțe revulsive.* ◇ (Substantivat) *Stratulat . . . recomandă liniște în camera bolnavului și unele revulsive.* CĂLINESCU, E. O, II, 185. *Revulsivele se întrebuințează pe cale externă sau în injecții subcutanate.* LTR², cf. DN².
— Pl. *revulsivi, -e.* — Și: (învechit) **revulzív, -ă** adj.
— Din fr. **révulsif.**

REVULÚȚIE s. f. v. **revoluție.**

REVULVÉR s. n. v. **revolver.**

REVÚLZIE s. f. v. **revulsie.**

REVULZIÚNE s. f. v. **revulsie.**

REVULZÍV, -Ă adj. v. **revulsiv.**

REVUMATICÁLE s. f. pl. v. **revmaticale.**

REZACHÍE s. f. v. **razachie.**

REZÁI subst. (Turcism învechit) Un fel de țesătură. *Șal rezanu ghivez* (a. 1803). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Șal roșu rezai* (a. 1822), id. ib.
— Și: **rezán** subst.
— Din tc. **rizal.**

REZALÉT s. n. (Turcism învechit) Rușine, înjosire. *Le făcu mari rezaleturi, nedeosebind nici pă familiile cele mai de cinste.* DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 98. *Serascherul au împins la fugă cu destul rezalet.* id. ib. 98.
— Pl.: *rezaleturi.*
— Din tc. **rezalet.**

REZÁN subst. v. **rezai.**

REZÁȘ s. m. v. **răzeș.**

REZAT-PĂZÁR s. m. v. **riza-pazar.**

RÉZĂ s. f. (Prin Ban.) Zăvor la ușă, ivăr. Cf. CADE, VICIU, GL., CHEST. II 163/1, ib. 304/10a. 413, ib. 424/1, 413.
— Pl.: *reze.*
— Din scr. **reza.**

REZĂCHÍE s. f. v. **razachie.**

REZĂDÉNȚIE s. f. v. **rezidență.**

REZĂLUÍ vb. IV v. **răzălui.**

REZĂȘ s. m. v. **răzeș.**

REZĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **răzășesc.**

REZBÉL s. n. v. **război.**

REZBELATÓR s. m. (Învechit, rar) Războinic. *Voi sînteți cei mai teribili rezbelatori ai Europei.* FILIMON O. II, 105, cf. 56.
— Pl.: *rezbelatori.*
— De la **rezbel** (după lat. *bellator).*

REZBÉLIC, -Ă adj. (Învechit, rar) De război[1] **(1)**; războinic (III). *De vuiete și de pregătiri resbelice răsunau munții.* ASACHI, S. L. II, 61. *Statul născînd se amenință de către vecini resbelici.* id, ib. 112. *Nici că este pe fața pămîntului un alt popor care pentru gloria resbelică și eroism să apere o țerișoară mai mică.* HASDEU, I. V. 80.
— Scris: *resbelic.* — Pl.: *rezbelici, -ce.*
— **Rezbel** + suf. *-ic.*

REZBÉLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) De război[1] **(1)**; războinic **(III)**. *Aș putea fi de folos la organizația măsurilor rezbelnice.* ap. GHICA, A. 152. *Romanii, la sunetul trombelor rezbelnice . . ., se aruncau ca tigrii asupra inemicilor.* FILIMON, O. II, 160.
— Pl.: *rezbelnici, -ce.*
— De la **războinic,** după *rezbel.*

REZBÍCI s. n. v. **războiel[1].**

REZÉCȚIE s. f. Îndepărtare pe cale chirurgicală în întregime sau parțial a unui țesut sau a unui organ. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., DL, DM, DER.
— Scris și: *resecție.* ALEXI, W. — Pl.: *rezecții.* — Și: (învechit) **rezecțiúne** (scris și *resecțiune* BARCIANU) s. f. BIANU, D. S.
— Din fr. **résection.**

REZECȚIÚNE s. f. v. **rezecție.**

REZÉDĂ s. f. (Bot.) Numele a două plante erbacee: **a)** rozetă (*Reseda odorata*). Cf. GRECESCU, FL. 90, TDRG, BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 146; **b)** (și în sintagma *rezedă sălbatică* sau *rezedă galbenă,* BRANDZA, D. 46, 47, GRECESCU, FL. 90, BORZA, D. 146) rechie (*Reseda luteola*). Cf. KLEIN, D. 414, LB, POLIZU, BRANDZA, D. 47, BARCIANU, BULET. GRĂD. BOT. V, 66. *Tufe mici de rezedă stau sfioase pe lîngă cărare.* LUC. V, 374.

Ismă-creață, lămîiță ori resedă smerită? COMȘA, N. Z. 14. *Se prăjeau în soare straturi de flori mirositoare: busuioc . . . , vanilie și rezeda.* BRĂESCU, A. 28. *O romanță cu mușcate și frunze de rezedă.* VORNIC, P. 140, cf. BORZA, D. 146, H XVIII 4. *Înflorească rezeda.* BUD. P. P. 61. *La umbruța rezedii Este un bălaur.* BÎRLEA, B. 50, cf. CHEST. VI 117/3, ib. 15 supl.

— Accentuat și: *rézedă* (Com. din CLUJ). — Scris și: *resedă*. — Pl.: *rezede*. — Și: **rezétă** s. f. BUL. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 147, CHEST. VI 48/23.

— Din fr. **réséda**, germ. **Resede**, magh. **rezeda**.

REZEDÉNȚIE s. f. v. **rezidență**.

REZEDÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui rezedă. *O rezeduță, două vervene . . . Miros aninã-n de zefir pene. A dulcei tale suflări.* I. VĂCĂRESCUL, P. 504/1.

— Pl.: *rezeduțe*.

— **Rezedă** + suf. *-uță*.

REZELÉU s. n. v. **răzălău**.

REZEMÁ vb. I. **1.** Tranz. A așeza un lucru astfel încît să se sprijine de ceva ca să nu cadă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Pandurul și-a răzimat flinta ca să zică cu frunza.* CR (1846), 141[1]/19. *Oșlobanu ie atunci lemnele din carul omului cîte unul, unul și le razemă în picioare lîngă brațuri.* CREANGĂ, A. 83. *Făcu . . . doi drugi cît casa de înalți. Îi rezemă de casă.* ISPIRESCU, L. 59. *Stau și mă uit cu cîtă grijă A rezemat-o de o cutie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 46. *Cerul parcă se rezema pe mare.* DUNĂREANU, N. 158. *Răzămă iute catargul de furcă.* MURNU, I. 16. *Cristina apucă scara ș-o razimă iar la gura podului.* SADOVEANU, O. VII, 330. *Rezemă motocicleta de zid și intră.* PREDA, R. 229. *Îmi rezemam perna de perete.* VLASIU, D. 18. ◇ Refl. Fig. *Pe dînsa se razămă tot edificiul social al responsabilității omului.* GHICA, S. 202. *O perdea groasă și scundă de sălcii se rezema în jos pe orizont.* CĂLINESCU, E. O. I, 119. ✦ A sprijini ceva cu o proptea, a susține, a propti. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Mai trebuindu-i încă și două furci ca să rezime frigarea.* DRĂGHICI, R. 69/9. *L-au pus pe vatră răzimîndu-l cu leamne.* BĂRAC, T[2] 33. *Încungiură orașul cu un zid . . . , pe care îl rezimă cu un alt val de pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 134. ◇ Fig. *Teodor și Teodora răzima cu a lor învățătură lumea.* MOXA, 385/28. *Silvio Piccolomini rezimă și el această părere.* BĂLCESCU, M. V. 148. ◇ Expr. **A rezema pereții** (sau **peretele**) = **a)** a sta degeaba, a pierde vremea. *Răzima și el cu Mărculeț pereții cafenelelor.* AGÎRBICEANU, L. T. 78; **b)** a nu lua parte la dans, la joc. *Dragile mele de fete, Cum razimă cel părete.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 448. ✦ (Învechit, rar) A așeza a plasa. *Făcu șanț și răzimă oastea lui Batîr Andreiaș de către zidul cetății Sibiului.* ANON. CANTAC., CM. I, 133. ✦ Tranz. și intranz. (Învechit și regional) A împlînta, a înfige. *Toți copacii și toate ierburile răzimînd în pămînt cresc.* ANTIM, P. 82. *Resmă paloșu în pămînt Că intră pînă-n mănunchi.* MAT. FOLK. 64.

2. Refl. (Despre persoane) A se așeza astfel încît să se sprijine de ceva să nu cadă, să meargă mai ușor, să se odihnească etc. *În toiag afară se va rădzima.* PALIA (1581), ap. GCR 67/19. *Cine să potrivește ție să asamă(nă) cu cela ci gonești vîntul și să razimă de umbră* (a. 1773). GCR II, 97/11. *Era tînsă o masă de marmură, de naltă cît să răzma omul.* MINEIUL, (1776) 29r[2]/20. *Înțeleptul craiu, . . . răzimîndu-să asupră nerăbdătoriului Numa, întră în tabără.* BELDIMAN, N. P. I, 74/4, cf. DRLU. *S-au răzămat de un copaciu.* DRĂGHICI, B. 114/16. *Se rezimă p-o fereastră.* GOBJAN, H. I, 4/27. *Amîndoi . . . se rezemau pe toiag.* ALECSANDRI, T. 521. *Te-i rezima, dulce copil, de-al meu umăr.* EMINESCU, O. IV, 101. *Zibal are nevoie să se rezeme.* CARAGIALE, O. I, 64. *Marcu . . . se rezemă pe cot.* SLAVICI, N. I, 26. *Își alese un loc singuratic și depărtat de orice pom și de ziduri, astfel ca să n-aibă de ce se rezema.* ISPIRESCU, L. 73. *Păcuraru . . . razimă-se de un fag.* COȘBUC, P. II, 41. *Moșul se rezimă de ușorul ușii.* DUNĂREANU, CH. 12. *Ilinca . . . ședea răzimîndu-se într-un cot de căpătîiul patului.* AGÎRBICEANU, S. P. 35. *Titus . . . se răzimă de stîlpul porții.* REBREANU, I. 439. *Se rezemă cu mîna de un perete.* C. PETRESCU, Î, II, 189. *Se reazămă pe brațe.* BASSARABESCU, V. 121. *S-a rezemat de brațul meu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 75. *Tănăsică . . . se rezemase de zidul pompei de apă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 349. *Se rezemă de scaunul lui Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Mama Anghelina se rezemase de sobă.* SADOVEANU, O. XVII, 382. *Stai lîngă zid . . . dar fii atentă și nu te rezema de el.* STANCU, R. A. III, 104. *Era galben, obosit și se rezemase de un colț de gard.* V. ROM. martie 1955, 139. *Nasul se rezema de speteaza scaunului.* PAS, Z. I, 176. *Se răzimă de bradul de alături.* VORNIC, P. 47. *Se rezemase de scîndurile spătarului.* BARBU, P. 10. *Ție-ți trebuie doi umeri de piatră. I-am adus Reazemă-te de ei.* T decembrie 1962, 30. *În baltag se rezema.* ALECSANDRI, P. P. 86. *De pereți m-aș răzima.* RETEGANUL, TR. 135. *Se răzămă pe toiagul său.* ȘEZ. III, 325. *Nu te răzima de stîlp putred* (= nu te baza pe un om care nu e de nădejde). Cf. PANN, P. V. II, 64/3, ZANNE, P. III, 383. (Intranz.) *Suspinînd și-n cîrți albe răzimînd.* BIBICESCU, P. P. 235. ◇ Tranz. (Despre o parte a corpului) *Pe scaunul cel mai de sus șăd, iar pe cel de al doile rezemă picioarele lor.* GHEORGACHI, LET. III, 320/27. *Apoi, sculîndu-să, bea și mîncă sau își razămă capul în brînci.* BUDAI-DELEANU, Ț. 393. *De pieptu-ți tînăr, fierbinte, Tremurînd, fruntea-mi am rezimat.* ALEXANDRESCU, O. I, 103. *Își rezimă capul gol de sîntul prestol.* ODOBESCU, S. I, 72. *Ne-om răzima capetele unul de altul.* EMINESCU, O. I, 231. *Își ridică fruntea, rezemîndu-și palmele pe genunchi.* CARAGIALE, O. II, 265. *Marta . . . se așează lîngă Miron și își rezemă capul de umărul lui.* SLAVICI, N. I, 86. *Rezemă capul de perete.* DELAVRANCEA, H. T. 142, cf. id. ib. 23. *Brațul sting . . . își răzima degetele subțiri pe dunga patului.* REBREANU, I. 158. *Își reazimă capul într-o mînă.* GALACTION, O. A. I, 276. *Anica . . . își rezemă fruntea cu cotul îndoit de stîlpul porții.* C. PETRESCU, Î. I, 254, cf. id. ib. 244, TEODOREANU, M. II, 43. *Își rezema capul de pieptul lat al lui Ivanciu.* SADOVEANU, O. I, 146. *M-am frînt de genunchi ca să-mi pot rezema fruntea de pieptul lui.* STANCU, R. A. I, 53. ◇ Refl. *Mîna lui . . . se rezămă pe junghiul din cingătoarea sa.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Celalt* [braț] *se rezimă pe creștetul cornut al ciutei.* ODOBESCU, S. III, 20. ✦ Tranz. Fig. (Despre privire) A opri, a fixa. *În zadar te-ai fi silit să-ți razimi ochiul pe lunecarea sclipitoare a undelor . . . În fuga lor nebună îți smulgea privirea.* HOGAȘ, M. N. 218. ✦ Tranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) culca, a (se) așeza. *De cîte ori vrea rădzăma să șadză în patu-ș[i], rădzăma cu dînsul șerpii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie, 209v/11. *El, deacă întră în casă, nu s-au rădzămat nice la o odihnă.* id. ib. noiembrie, 133v/10.

3. Refl. Fig. A se bizui, a se baza, a se întemeia pe . . . *În tire învrătoșaiu-me* (Învrătoșai-mă cc[2], întăriiu-me H, m-am răzămat D) *din sgău.* PSALT. 137. *Din Sion razime-te pre tine.* PSALT. (1651), în JAHRESBER. III, 180. *El, răzămîndu-să în putere, . . . Celuia face dreptate care I-au dat făgăduință mai mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 301, cf. 102. *Rezemîndu-se pe urmata lor veche stăpînire* (a. 1812). URICARIUL, IV, 335/27. *Neputînd a se rezima decît în ostașii săi români, . . . Mihai se temu d-a nu pierde folosul moral dobîndit.* BĂLCESCU, M. V. 126. *Guvernul grecesc, răzămîndu-se într-o armistiție . . , ar ieși afară din principiile așăzate prin numitul tractat.* AR (1829), 48[1]/10. *Cît este vrednic de jale omul singuratic, . . . neavînd a să rezema făr' decît numai în ajutorul său.* MARCOVICI, D. 160/14. *Răzămîndu-se pe aceste încredințări . . . s-au îmbărbătat.* DRĂGHICI, R. 219/28. *A patriei mîntuire cu sînge-a răscumpărat, Răzămîndu-să în pronie.* ASACHI, S. L. I, 104. *Pentru moldoveni popușoiul este singura plîntă în care se razămă toată hrana unui țăran.* I. IONESCU, C. 59/19. *Păzirea cu sfințenie a legilor pe care să razimă creditul public* (a. 1848). URICARIUL, X. 10. *O mare parte din fericirea noastră se reazimă pe judecata altuia.* CARAGIALE, O. III, 285. *Această părere . . . n-aș emite-o . . . , dacă nu m-aș*

rezema tot pe modul de exprimare al celor doi mari maeştri. MACEDONSKI, O. IV, 81. *Principiile şi instrucţiile... de care ne-am călăuzit... pentru că pe ele se razimă tehnica celor două şcoli mari: franceză şi germană.* BRĂESCU, O. A. II, 166. *Pînă cînd neînţelegerile se vor rezema pe trufia personală?* SADOVEANU, O. V, 597. *Asemenea vigoare expresivă se reazimă pe o limbă literară bogată şi suculentă.* V. ROM. noiembrie 1954, 148. *Mă reazim pe dumneata cu încredere.* VORNIC, P. 93. ◇ Intranz. (Învechit şi regional) *Doao porunci a legei vechi ce întru iale toată leagea şi pror[o]cii razămă.* PARACLIS (1639), 251. *Să razăme Izrail la domnul.* DOSOFTEI, PS. 448/2. *Spre zisele lui nu putea să razime cineva.* IST. Ţ. R. 117. *Nechibzuirea domnului a unei ţări pricinuieşte stricăciunea şi ţării lui, şi altor stăpînitori ce întru sfaturile lui razimă.* R. GRECEANU, CM II, 188. *Stăpînirea ce razămă de D[u]mnidzău şi de porunca lui* (a. 1 714). GCR II, 9/32. *Au agiunsu... desăvîrşit săraci, răzimînd numai la milostenie* (cca 1777-1782). FURNICĂ, I. C. 45. *Toate aceste rezămînd la poruncile dumnezeeşti* (a. 1799). URICARIUL, I, 85. *Tot alişverişul locuitorilor... răzimînd în oareşice zaherele ce fac, ne rugăm dumitale să să chibzuiască pentru aceasta* (a. 1814). DOC. EC. 164. *Trebuie să se aleagă şi altul al treilea, întru a căruia cunoştinţă şi isteţime să razime.* PRAVILA (1814), 15. *Gramatica-i temei. Numa-ntr-însa reazmă tot.* MUMULEANU, C. 154/13. *Guv[e]rnul grecesc, a căruia putere razămă numai în aceste acturi, poate oare să le calce?* AR (1 829), 51²/40. *Mîngîierea bătrîneţelor lor răzima numai într-acest fiu.* DRĂGHICI, 3/16. *Protectoratul Rusiei razima în tractate recunoscute şi de celelate puteri europene.* BARIŢIU, P. A. II, 580. *La tată-meu mai razim, cînd am vreo lipsă.* Com. din Braşov. ✦ Intranz. (Învechit, rar) A tinde, a năzui. *Scopul la care privesc şi razămă pravilile este ca să siguripsească stăpînirea fieştecărue pe averea sa* (a. 1785). URICARIUL, II, 78. *În lucrarea a toate căte răzămă spre odihna, agiutoriul şi folosul tuturor stărilor* (a. 1804). ib. I, 24. ✦ Intranz. (Învechit) A apăsa, a greva. *Datoriile domniei nu le-au putut plăti, fiindcă toate răzemau asupra boierilor.* CANTA, LET. III, 185.

4. Intranz. (Învechit, rar) A-şi avea originea, a se trage. *Neamurile... ceale pînă la Ahaia ce radzămă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 179ʳ/19.

5. Refl. (Învechit, rar; construit cu prep. „de la") A se îndepărta, a se feri. *Radzimă-te de la reu şi fă bine.* PSALT. HUR. 32ʳ/10. *Nu te rădzima cu mînie de la şerbul tău.* ib. 21ᵛ/21.

6. Intranz. (În expr.) **A o rezema la... = a)** a merge spre..., a se îndrepta. Cf. TDRG. *Dacă îţi avea nevoie de mine, răpeziţi pe careva la Griviţa; eu acolo o reazim.* POPA, V. 27, cf. CIAUŞANU, V. 194; **b)** a ajunge la un anumit loc, a se opri. *Au apucat sănătoasa de au răsmat-o la cetatea Buda.* DIONISIE, C. 213. (Refl.) **A se rezema în contra cuiva** = a se apăra de cineva sau de ceva. *Ion Vodă caută a se rezima în contra boierilor şi a turcilor, declarînd război acestora.* BĂLCESCU, M. V. 16.

— Prez. ind.: *reazem* şi (popular) *rezem.*

— Şi: **rezimá, răzămá, răzimá, razimá,** (învechit şi regional) **răzmá, răsmá,** (învechit) **răzemá,** (regional) **rezmá, arezemá** (ALR II 4 611/334, ib. 4 612), **arăzămá** (ALR I 1 333/273), **arazăma** (ib. 1 333/298), **arăzmá** (ib. 1 333/280), **răzumá** (ALR II/95) vb. I.

— Etimologia necunoscută.

REZEMÁRE s. f. Faptul de a (se) rezema. **1.** (Învechit, rar) Rezemătoare, reazem. *Şedzi cicea spre potnojia (răzimarea* N. TEST. 1648, razimul BIBLIA 1688) *noastră.* COD. VOR. 119.

2. (Învechit, rar) Fixitate, imobilitate. *Una împotriva alteia neclătită odihnire şi rădzimare* [a celor două stele fixe]. CANTEMIR, ap. GCR I, 323/6.

3. (Învechit) Sprijin, ajutor. *Că nu e rădzimare în moartea lor şi tărie în ranele lor.* PSALT. HUR. 62ᵛ/4, cf. PSALT. 143. *Ei avînd mare răzămare în stăpînii lor, nu se supunea* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 227/25.

— Şi: (învechit) **răzămáre, răzimáre** s. f.

— V. **rezema.**

REZEMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre lucruri, uneori precedat de verbe care exprimă o stare) Care este sprijinit, proptit. Cf. DRLU. *Iaste lungi şiruri de clădiri... stau rezimate de acei înalţi pereţi.* ODOBESCU, S. I, 126. *Un baston rezemat de birou lunecă şi cade.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 211. *Slugile... se piept[e]nau la un ciob de oglindă, răzimat de cana cu apă.* BĂESCU, A. 80. *Vătaful la steagul de unde era înfipt să răsmat.* PAMFILIE, S. V. 72. *O oglinjoară răzimată de climară.* REBREANU, R. I, 111. *Cobiliţa e rezemată de budiul fîntînii.* STANCU, D. 180. *Şopru răzimat de şură.* AL. II/I MN 123/574. *Are mama două fete, Răzămate pe-un perete* (Puşca). GOROVEI, C. 313. ◇ Fig. *Răzemată pre sud de zăplazele Carpaţilor..., se întinde aşa-numita ţară a Făgăraşului.* HASDEU, I. C. I, 10.

2. (Despre fiinţe) Care se reazemă ca să nu cadă, care se sprijină să se odihnească etc. *Sta răzimat deasupra lui Teaghen cu mîinile.* AETHIOPICA, 81ᵛ/16. *Văzu pre D[u]mnezău pre scară răz(i)mat* (a. 1683). GCR I, 273/24. *Nu era răzimat decît de o slabă scîndură* (a. 1794). id. ib. II, 151/29. *Şedea o fetişoară răzămată într-un cot pe perină.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Un astfel de june sta... rezimat de stîlpii intrării.* FILIMON, O. I, 99. *„Copiliţă!" zice el Rezemat de-un stejărel.* ALECSANDRI, P. II, 91. *O ţineam încă rezemată pe genunchiul meu.* BOLINTINEANU, O. 350. *Rezimaţi pe lănci şi scuturi, zeii nordici stau în soare.* EMINESCU, O. IV, 136. *Anca... şade rezemată cu coatele pe tarabă.* CARAGIALE, O. VI, 255. *Margareta... rămase cîtva timp în picioare, rezemată cu spatele de tulpina unui nuc.* VLAHUŢĂ, O. A. 125. *Flăcăii, jos, la umbră, stau rezemaţi în coate.* BELDICEANU, P. 62. *Fatma stă răzimată de-al tronului pilastru.* COŞBUC, P. I, 53. *La vatră răzimat, spunea O pilduire din Isop.* GOGA, P. 35. *Era răzimat cu coatele pe masă.* AGÎRBICEANU, A. 366, cf. GÎRLEANU, N. 44, BUJOR, S. 145. *Sgribincea, răzămat pe ghioagă şi tăcut, se uita în sus.* HOGAŞ, DR. I, 305. *Preotul stătea răzimat de uşcior.* REBREANU, I. 267. *Rezemate de paturi, rîseră un ceas.* BASSARABESCU, V. 16. *El sta rezimat în ciomag.* GALACTION, O. 289, cf. C. PETRESCU, Î. I, 59. *Recruţi, ce nu mai fuseseră îmbarcaţi niciodată..., stau rezemaţi pe coate de balustradă.* BART, S. M. 13. *Stăteau rezemaţi în săbii.* SADOVEANU, O. XI, 367. *Răzimat în cot.* ARGHEZI, VERS. 286, cf. STANCU, D. 14. *Sta pe pat rezemată de pernă.* VLASIU, D. 181. *În puşcuţă răzimat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 308, cf. TEODORESCU, P. P. 75. *Fata şedea, sărmana, răzemată de doagele fîntînei.* MERA, L. B. 104, cf. PAMFILE, C. Ţ. 209, CIAUŞANU, V. 37, cf. MARIAN, SA. 13. ◇ Expr. **A sta rezemat în bîtă** = a se baza pe forţă. Cf. ZANNE, P. III, 21. ◇ (Despre părţi ale corpului) *Braţele-mi răzemate toiagul meu apasă.* HELIADE, O. I, 177. *Capul răzămat de peretele corăbiei.* DRĂCHICI, R. 26/18. *Îi arătă... pe Lavinia, cu cotul rezemată pe un genuchi.* CR (1848), 20²/64. *Au văzut pe tînara nevastă... cu capul răzămat pe umărul unui frumos tînăr.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Avea capul rezimat pe o pernă.* FILIMON, O. I, 265. *Fuge... făr' a întoarce capul rezemat în piept.* ALECSANDRI, P. 245. *Să-ţi privesc în ochi cu capul rezemat pe pieptul tău.* EMINESCU, O. IV, 42. *Mai stă el Ivan oleacă aşa, cu fruntea răzămată pe mînă.* CREANGĂ, P. 321. *Ne-am culcat într-o rînă, cu capul rezemat în podul palmei.* DELAVRANCEA, T. 43. *Dreapta lui, alene Rezemată pe spătar,... se clinteşte-ncet şi rar.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 161. *Cu cotul răzemat în bîtă El cată dus în depărtare.* IOSIF, PATR. 47. *Cu fruntea-n mînă răzimată Ai adormit.* TOPÎRCEANU, B. 68. *Se aşează... cu spatele rezemat.* C. PETRESCU, Î. I, 257. *Tîmpla rezemată de pumn.* TEODOREANU, M. U. 18. *Dinu,... cu bărbia rezemată în palme privea încordat.* SADOVEANU, O. I, 61. *Mîna-mi spînzură în jos, Răzimată, pe baros.* ARGHEZI, VERS. 319, cf. CĂLINESCU, S. 45.

3. Fig. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „pe", rar „asupra" etc.) Care se bizuie pe ceva, întemeiat. *Tractaţii de lucre... răzemate pe condiţii binecuvîntate.* AR (1829), 42²/29. *Veţi cumpăni... cît de sfinte sînt datoriile rezemate pe ale noastre dirigătorti.* ib. (1830), 3¹/13. *Numai prietenşugul cel rezemat pe virtute este adevărat.* MARCOVICI, C. 40/24. *Sistemul său*

părea răzămat pe aceea ce în zilele noastre se numește machiavelism. ASACHI, S. L. II, 84. *Gospodăria românilor . . . are obiceiurile sale rezămate pe climă.* I. IONESCU, C. 3/3. *Domnii . . . căutară mereu, rezemați pe elementul popular, a-și întemeia puterea lor despotică asupra boierilor.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Trebile sale cele bisericești rezimate pe temeiul democratic liber, le vor cîrmui în urmare.* GHICA. A. 295. *Rezemat pe cunoștințile geografice ale Pisicuții, urcam . . . fără grijă suișul.* HOGAȘ, M. N. 157.

— Pl.: *rezemați, -te.* — Și: **rezimát, -ă, răzămát, -ă, răzimát, -ă, răzmat, -ă** (ALR I 1 333), **răsmat, -ă** adj.

— V. **rezema.**

REZEMĂTÓR, -OÁRE s. f., s. n. **1.** S. n. (Învechit, rar) Sprijin, ajutor. *Mi-i dumnezeu și rădzămător.* DOSOFTEI, PS. 198/17.

2. S. f. Spătar, spetează; fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care cel care șade își reazemă brațele. Cf. POLIZU. *Stă cu capul pe rezemătoarea banchetei.* CARAGIALE, O. II, 107, cf. BARCIANU, TDRG. *Comăneșteanu . . . rămase cu mîna pe rezemătoarea unui scaun.* D. ZAMFIRESCU, R. 39, cf. ALEXI, W. *Pe lîngă paturi e așezată o bancă lungă cu răzimătoare.* MOLIN, R. B. 287. *Lăsă capul înapoi pe răzimătoarea fotoliului* REBREANU, R. I, 227. *Berbecaru bate cu degetele în rezemătoarea fotoliului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 316. *Colonelul își sprijini spatele de rezemătoarea scaunului.* SAHIA, N. 75, cf. VISSARION, FL. 125. *Creștetul rezemătorii.* ARGHEZI, C. J. 17. *Ne-am așezat pe niște bănci . . . cu rezemători de piatră.* V. ROM. octombrie 1955, 157. *Vlădica . . . își așeză mînile pi răzămători.* GRAIUL, I, 506.

3. S. f. Balustradă, parapet, rampă. Cf. DDRF. *Se așezară toți cinci sprijiniți de rezemătoarea podețului.* D. ZAMFIRESCU, R. 134. *Cimitirul avea podeț cu rezemătoare de mesteacăn.* C. PETRESCU, Î. I, 299.

4. S. f. Suport de care se reazemă ceva. *Rezemătoare de puști sau rastel.* SCRIBAN, D. [Piciorul sănătos] *era adunat spre trup ca un fel de rezemătoare pentru cartea cea mare, din care bolnavul citea.* SLAVICI, N. I, 259.

5. S. f. Propteaua alergătoarei pentru urzit țesături. V. limbă, sprijinitoare. Cf. DAMÉ, T. 141.

6. S. f. Parte a pivei, care se află în spatele maiurilor. V. jug. Cf. DAMÉ, T. 168.

— Pl.: *rezemători.* — Și: **răzimătoáre** (IORDAN, L. M. 198) s. f., (învechit) **răzămător** s. n.

— **Rezema** + suf. *-(ă)tor.*

REZEMĂTÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Proptea. *Răzimături dedesuptul buzei ei împrejur o împrejura pre ea.* BIBLIA (1688), 247/2, cf. TDRG, JAHRESBER. VXI, 227.

2. Fig. Sprijin. *Acea credință care socoteala mea . . . cu atîtea de mari răzămături și legături o strînge* (a. 1825). ap. TDRG.

— Pl.: *rezemături.* — Și: **răzimătúră** s. f.

— **Rezema** + suf. *-(ă)tură.*

REZEMÍNT s. n. (Învechit; neobișnuit) Spătar, spetează. *Un jeț de nuc . . . cu perna, rezemîntul De catifea verzuie.* HELIADE, O I, 220.

— Pl.: ?

— **Rezema** + suf. *-(ă)mînt.*

REZEMÚȘ s. n. (Regional) Stîlp de susținere sau de legătură între părțile unei case. *Dacă trupul omului nu ar avea oase, s-ar dărîma ca și o casă fără temei și răzămuși.* CALENDARIU (1814), 104/29, cf. POLIZU. ✦ Pretcă (Răcășdia—Oravița). Cf. CHEST. VI 112/21. ✦ Fiecare dintre cele două chingi orizontale care susțin pisălogii la piuă (Săcele—Brașov), Cf. ALR II 6 468/182.

— Pl.: *rezemușuri.* POLIZU. — Și: **răzimúș** (CHEST. VI 112/21, ALR II 6 468/ 182), **răzămúș** s. m. și n.

— **Rezema** + suf. *-uș.*

REZERVÁ vb. I. Tranz. A păstra, a reține (pentru cineva sau pentru ceva), a pune la o parte, a opri ceva dintr-un tot. *Comandantele . . . își rezervă a dispune mișcările.* TELEGRAFUL (1854), 195 /54. *Meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur.* FILIMON, O. I, 119. *În sinodul generale n-am rezervat elementului laic un loc îndestul de larg* (a. 1865). URICARIUL, X, 379. *Îi rezervă forma cea corectă.* HASDEU, I. C. I, 12. *Onoarea de a ilustra familia prin oameni demni de lauda națiunii fu rezervată posterității fratelui al patrulea.* ODOBESCU, S. I, 258. *Tratativele afacerii și le rezervă teatrul.* CARAGIALE, O. VII, 290. *Pescuitul în balta Grecii era rezervat exclusiv marelui stolnic.* BUL. COM. IST. V, 143. *Și-a rezervat o cameră în etaj.* GALACTION, O. A. I, 49. *Calități le lui cu totul excepționale le rezerva pentru o muncă obscură.* SADOVEANU, O. XI, 405. *„Cartea de clacă" a lui Constantin Mavrocordat . . .rezervă proprietarului dreptul de a vinde vin.* OȚETEA, T. V. 38. *Vinul și șampania le-am rezervat pentru o petrecere viitoare.* CĂLINESCU, S. 523. ✧ Expr. **A-și rezerva dreptul de a . . .** = a-și păstra pentru sine dreptul de a . . . *Își rezervează dreptul de a face după împrejurări.* ROM. LIT. 279. *Îmi rezervează dreptul de a face ultima corectură.* ALECSANDRI, S. 105. ✧ Refl. pas. *Ți se rezervase rolul de conducător militar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 604. ✦ Refl. A se reține. *Abil, prepuelnic, rezervîndu-se necontenit, aflînd și apoi fugind, el socoti că e mai bine să aibă mîinile libere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 677. ✦ Fig. A hărăzi, a meni, a destina. *Nici nu aruncase o privire la tovarășa de drum pe care i-o rezerva întîmplarea.* C. PETRESCU, C. V. 19. *Viața îi rezerva încă neprevăzuturi.* SADOVEANU, O. XI, 461. *Am putea oare rezerva alt loc acelei muzici?* S ianuarie 1961, 77.

— Scris și: *reserva.* — Prez. ind.: *rezérv* și (învechit) *rezervez.*

— Din fr. **réserver.**

REZERVÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a (se) rezerva. Cf. ALEXI, W. *Greva încă pactul de rezervare a proprietății în favoarea vînzătorului.* COD. PEN. R.P.R. 598.

2. Discreție, circumspecție, rezervă **(4).** *În rezervarea și izolarea lui ibseniană, Vlahuță a fost un magistru al demnității personale.* GALACTION, A. 304.

— V. **rezerva.**

REZERVÁT, -Ă adj. **1.** Pus la o parte (pentru cineva sau pentru ceva); reținut, păstrat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În ușa camerei rezervate se auzi un ciocănit.* AGÎRBICEANU, A. 366. *Higiena era materie rezervată clasei a șaptea.* GALACTION, A. 39. *Bătrînii introduseră . . . pe tînăr în acest templu și-l duseră la masa lor rezervată.* SADOVEANU, O. VII, 702. *Compartimente rezervate.* STANCU, U.R.S.S. 20, cf. id. R. A. IV, 249. *Se duse . . . pe strada unde se afla clădirea cu sala rezervată.* PREDA, R. 204. ✦ (Substantivat, n.) Scaun situat într-o anumită parte a unei săli de spectacol; p. ext. partea sălii unde se află aceste scaune. *Locuri la rezervat.*

2. (Despre persoane; p. ext. despre sentimente, atitudini) Cumpătat, sobru; reținut, prudent, discret. *Pînă acum n-a văzut cineva o fiie atît de reservată.* CR (1848), 26[1]/69. *Sîntem politicoși și rezervați cu damile.* RUSSO, S. 20. *Deputatul este dator să fie rezervat în vorbe.* ROMÂNUL (1857), nr. 15, 2[1]/65. *Mai sfiicioasă, mai rezervată . . . la fete, dragostea e mai îndrăzneață . . . la flăcău.* GHEREA, ST. CR. II, 280, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Viață . . . rezervată și precaută.* GALACTION, O. A. I, 72. *Veni de la școală Zulnia, . . . rezervată, cu șorț negru.* BRĂESCU, A. 176. *El îi adresa cîteva cuvinte rezervate.* SADOVEANU, O. IX, 110. *Pascalopol trata pe tînăr . . . cu politețe rezervată.* CĂLINESCU, E. O. I, 79. ✦ (Învechit; neobișnuit) Nemărturisit, ascuns. *Nu pricepeam cum acea aristocrație trufașă . . . să fie voit a renunța dintr-o dată la mulțimea prerogativelor, fără cugete rezervate de a înșela pe toată lumea.* BARIȚIU, P. A. II, 83. *Liberi de orice cuget rezervat, egoistic.* id. ib. III, 425.

— Scris și: *reservat.* — Pl.: *rezervați, -te.*

— V. **rezerva.**

REZERVATÁR, -Ă adj. (Jur.; adesea substantivat) (Persoană) care are dreptul la rezerva succesorală. Cf. HAMANGIU, C. C. 199.
— Scris şi: *reservatar*. — Pl.: *rezervatari, -e*.
— Din fr. **réservataire**.

REZERVATÓRIU s. n. (Învechit, rar) Rezervor. (Fig.) *În asemenea momente eşti însuţi ... un rîu de metafore, ... un reservatoriu de alegorii.* CR (1848), 6[1]/61.
— Scris şi: *reservatoriu*. — Pl.: *rezervatorii*.
— **Rezerva** + suf. *-toriu*.

REZERVĂŢIE s. f. **1.** (Învechit) Rezervă **(1)**. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.
2. (Şi în sintagma *rezervaţie naturală*) Teritoriu ocrotit prin lege, în cuprinsul căruia se găsesc plante, animale, minereuri sau formaţii geologice rare, care prezintă importanţă din punct de vedere ştiinţific. Cf. DL, DM. *Aici era o rezervaţie a gospodăriei vînătoreşti speciale Tulcea.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 15, cf. DER.
3. Teritoriu în care este constrînsă să locuiască populaţia de culoare în unele state capitaliste. Cf. DER.
— Scris şi: *reservaţie*. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. — Pl.: *rezervaţii*. — Şi: **rezervaţiúne** s. f. BARCIANU.
— Din fr. **réservation**.

REZERVAŢIÚNE s. f. v. **rezervaţie**.

REZÉRVĂ s. f. **1.** Cantitate (de alimente, de obiecte de bani, etc.) pusă deoparte şi păstrată pentru a fi întrebuinţată mai tîrziu; depozit, rezervaţie **(1)**. *Magaziile de rezervă, aşăzate prin toate satele ţării, cu toată puţina rodire a anului ...* CR (1832), 302, cf. BULETIN, F. (1833), 163[1]/10. *Sporea ... pe tot anul casa rezervei* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 140. *Gospodarul ... trebuie să-şi oprească totdeauna o rezervă pentru primăvară.* I. IONESCU, C. 8/7, cf. POLIZU. *Investigaţiunile statistice ce am făcut asupra rezervelor de popuşoi.* I. IONESCU, D. 25, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Credeau că Iosif Rodean avea rezerve mari.* AGÎRBICEANU, A. 362. *Nu pomenea nimic despre rezervele în monetă bună ce le avea la banca din Bucureşti.* REBREANU, R. II, 19. *Un pachet de tutun rusesc, din rezerva depozitată înadins pentru soldaţi.* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Cu ... călăreţi bine echipaţi, cu rezerve şi parcuri de căruţe îndărăt.* SADOVEANU, O. XII, 209. *În cazul în care se va cenzura reportajul ..., trebuie să avem o rezervă.* STANCU, R. A. IV, 341. *Banii ăştia sînt singura noastră rezervă.* H. LOVINESCU, C. S. 78. *Coroiu ... încerca să-şi camufleze suspiciunea răsucindu-şi o rezervă de ţigări.* VLASIU, D. 79. *Răzărvi di k'etriş.* A IX 6. ◇ Fig. *Beneficiarii unei trainice rezerve de teamă şi de idolatrie.* GALACTION, O. A. I, 148. ◇ *Rezervă succesorală* = parte dintr-o succesiune de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept moştenitorilor rezervatari. Cf. DER. *Rezervă de pădure* = porţiune de pădure în care nu se păşunează. DS. *Fond de rezervă* v. fond. ◇ Loc. adj. **De rezervă** = destinat să înlocuiască la nevoie o piesă, un obiect etc. similar; păstrat pentru a fi întrebuinţat în anumite condiţii. *Nu vom avea exemplare de rezervă.* GT (1838), 24[2]/50. *Într-o cameră de rezervă i se improvizase un dormitor.* REBREANU, R. I, 20. *Ion Ozun îşi cumpărase un lacăt ... cu o cheie de rezervă.* C. PETRESCU, C. V. 44. ◇ Loc. adv. **În rezervă** = la dispoziţie pentru a fi utilizat la nevoie. *Şi-n rezervă iată vine Un decret de prezident.* ASACHI, S. L. I, 278. *Avea în reservă o ocaziune de a-şi demonstra ... zel şi supunere la ordinile lui Amurat III.* HASDEU, I. V. 198. ✦ Resursă (neexploatată), fond (încă neutilizat). *Această incursiune într-un domeniu care forma supremă rezervă a lui Tudor a înăsprit şi mai mult relaţiile între cei doi şefi.* OŢETEA, T. V. 289. *Există numeroase ... metode de economisire a materialelor de construcţie, rezervele existente în această direcţie sînt imense!* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 373. ◇ Fig. *Rămîne numai o rezervă de idei.* RUSSO, S. 39. *Înţelegeam sufletul nou care ieşise la suprafaţă din rezervele bietei fiinţi omeneşti.* SADOVEANU, O. VI, 453. *Atlasele linvistice ne înfăţişează numai cuvîntul care se iveşte spontan în mintea subiectului anchetat ... nu şi rezerva lexicală pe care omul o mai posedă.* PUŞCARIU, L. R. I, 198. *Din rezervele propriului său temperament, ... apare în „Cîntarea României" expresia acelui sentiment al naturii a cărui urmă nu o întîmpinăm nici în scrierile lui Heliade.* VIANU, A. P. 39. ◇ *Rezerve interne* = posibilităţi de creştere a capacităţii de producţie a unei întreprinderi, prin mai buna folosire a maşinilor, prin reducerea consumului de materiale, prin mai buna organizare a procesului tehnologic etc. *Muncitorii şi tehnicienii se străduiesc să descopere şi să mobilizeze rezervele interne ale întreprinderii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 503, cf. ib. 1954, nr. 2 865. ✦ Cantitate de substanţe minerale utile, industrializabile, care se găseşte în subsolul unui anumit teren. *Rezerve geologice de ţiţei.* DL, cf. DER.
2. Trupe neangajate în luptă, păstrate pentru ca să intervină în caz de nevoie. *O rezervă de optsprezece batalioane.* AR (1829), 29[1]/10. *Divizia ... a plecat la 6 ceasuri, alcătuind rezerva pentru amîndouă corpusurile.* CR (1829), 164[2]/34. *Rezerva izbi înainte ca să apere retragerea şi fuga biruiţilor.* GT (1838), 31[1]/14. *În capul reservei sale, el îmbla să treacă podul.* BĂLCESCU, M. V. 120, cf. STAMATI, D. *Din trupele lor se mai formează o rezervă generală.* MAIORESCU, D. II, 89, cf. ŞĂINEANU. *E rîndul nostru să fim trecuţi în rezervă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 309. *Inspecţia ieşise bine aci în rezervă şi pe sectoare.* C. PETRESCU, Î. II, 28. ✦ Parte a armatei formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar şi care este chemată sub arme în caz de război sau de concentrare. Cf. DL, DM. ◇ Loc. adj. **De (sau în) rezervă** = (despre militari, în special despre ofiţeri) care nu face parte din cadrele active ale armatei. *L-a luat în primire un sublocotenent de rezervă.* BENIUC, M. C. I, 376. *Spătosul era ... maior în rezervă.* SADOVEANU, O. XI, 408. *Învăţătorii erau de obicei ofiţeri de rezervă.* PREDA, R. 78. ✦ Persoană sau grup de persoane destinată să înlocuiască pe altele în anumite condiţii sau împrejurări. *Pe foaia arbitrului nu figura printre rezervele gazdelor nici un atacant.* SP. POP. 1971, nr. 6 689, 3/6.
3. Cameră de spital în care este internat un singur bolnav sau cel mult doi. *La spitalul judeţean sînt într-o rezervă cu un camarad de regiment.* CAMIL PETRESCU, U. N. 418. *Se grăbi spre rezervă şi se întinse pe pat.* PREDA, R. 269.
4. Obiecţie, îndoială; restricţie. *N-am aprobat redacţia răspunsului ... şi, deşi am subscris-o, ... am spus tuturor rezervele ce fac.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 462. *Al doilea foileton e de asemenea binevoitor, dar sînt şi cîteva rezerve.* GHEREA, ST. CR. I, 20. *La alegerea episcopului Sidis se făcuse rezerva ca „după dînsul altul străin să nu mai fie".* IORGA, L. I, 532. *Aprobă cu mici rezerve planurile de primire.* REBREANU, I. 129. *Nu pot să accept vorbirea aceasta decît cu largi rezerve.* GALACTION, O. 226. *Foarte lăudabil. Cu singura rezervă că eu nu sînt oficiu de plasare.* C. PETRESCU, C. V. 134. *Avem ... de făcut unele rezerve.* VIANU, A. P. 435. *Această rezervă avea să anuleze tot efectul comunicaţiei.* OŢETEA, T. V. 204, cf. 121. *Hagienuş nu păru a înregistra rezervele arhitectului.* CĂLINESCU, S. 108. ◇ Loc. adv. **Fără rezervă (sau rezerve)** = în întregime, fără reticenţe. *Primim rectificarea făcută fără reservă.* MAIORESCU, C. II, 37. *Vor spune-o fără îndoială ..., fără reservă.* CR (1846), 17[2]/38. *Muşat şi-a deschis inima fără rezervă.* GALACTION, O. 131. *Admiram fără rezervă echilibriştii, gimnastici şi clovni.* BRĂESCU, A. 198, cf. SADOVEANU, O. IX, 131. *Cadre devotate fără rezervă cauzei clasei muncitoare.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 8, 69, cf. VLASIU, D. 60. **Sub toate rezervele** = fără nici o garanţie. Cf. DL, DM. ◇ Loc. adj. şi adv. **Cu rezervă** = cu îndoială, fără siguranţă. *Cuveninducu-i-se a fi mai cu rezervă în obiectul în care el nu este nicidecum competent* (a. 1855). URI-

CARIUL, V, 194/18. *Ştirile acestea trebuiesc primite cu multă rezervă.* REBREANU, R. II, 225. *Scrisorile lui Tudor de la Viena ne arată . . . cu cîtă rezervă trebuie primite legendele şi amintirile contemporanilor.* OŢETEA, T. V. 103. ◇ L o c. c o n j. **Sub rezerva . . .** = cu condiţia . . . *Bancherul crediteză pe comitent . . . sub rezerva intrării.* I. PANŢU, PR. 84. ◇ E x p r. **A face rezerve** = a-şi exprima îndoielile asupra justeţii unei teze. *Făcînd rezervele noastre în privinţa dreptului ce voia Europa a-şi însuşi, adică de a interveni în organizaţiunea dinăuntru a unei ţări.* KOGĂLNICEANU, S. A. 204. ✦ F i g. Prudenţă, circumspecţie, discreţie, rezervare (2); p. e x t. răceală, reţinere. *Minţile serioase aplaudă rezerva ce arată guvernul.* CR (1846), 49²/9. *Vrei să mai păstrez rezerve sub talpa crudului destin?* MACEDONSKI, O. I, 217. *Numai dacă mă siliţi o să ies din rezerva mea.* D. ZAMFIRESCU, Î. 47. *Uitînd orice rezervă . . . , el făcu să se prezinte de consistoriu un raport.* IORGA, L. II, 170. *Rezerva lui Beneş faţă cu Elena.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 70. *Fetele se purtau cu oarecare rezervă faţă de familia notarului.* AGÎRBICEANU, A. 265. *Şi în ce priveşte întrebuinţarea liniuţei, se recomandă oarecare rezervă.* IORDAN, G. 57. *Rolul ei biologic . . . îi dictează . . . rezerva şi paza.* IBRĂILEANU, S. L. 26. *Liberul joc al unor acţiuni, pe care nu le comandă nici o intenţie sau rezervă.* LOVINESCU, C. VII, 131. *Acest vîrf l-ai pus însă, tu, privindu-ne din rezerva ta de om treaz.* GALACTION, A. 243. *Infanteriştii stau bosumflaţi într-o rezervă ostilă.* BRĂESCU, O. A. I, 117. *Căpitanul vaporului se ţinuse . . . într-o prudentă rezervă.* BART, S. M. 91. *Radu . . . are un fel de rezervă melancolică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 49. *Rezerva de la început se risipise. Toţi vorbeau tare.* C. PETRESCU, C. V. 297. *Faţă de lumea străină care îl exploata, a avut o rezervă deosebită.* SADOVEANU, E. 24. *Purtarea lui era politicoasă, însă de o rezervă calmă.* CĂLINESCU, S. 459. *Stamate nutrea o inexplicabilă rezervă . . . faţă de acest Oprişan.* V. ROM. aprilie 1957, 75. *Mumuleanu este unul dintre scriitorii care manifestă o anumită rezervă faţă de neologisme.* CONTRIBUŢII, I, 18. *La noi există o nejustificată rezervă faţă de crearea de comedii uşoare.* T decembrie 1962, 59.

— Scris şi: *reservă.* — Pl.: *rezerve.*

— Din fr. **réserve.**

REZERVÍST s. m. Soldat sau ofiţer care a îndeplinit serviciul militar şi este trecut în cadrele de rezervă ale armatei. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Poziţia lui Milescu, ca a tuturor . . . rezerviştilor cu dare de mînă, era printre camarazii săi dintre cele mai curioase.* D. ZAMFIRESCU, R. 201, cf. ALEXI, W. *Rezerviştii concentraţi s-au revoltat contra ofiţerilor.* REBREANU, R. II, 34. *În pragul cîrciumilor se iveau rezervişti beţi.* BRĂESCU, O. A. II, 266. *O namilă de rezervist cît un munte.* SADOVEANU, O. II, 75. *M-au băgat într-o unitate de rezervişti.* STANCU, R. A. I, 341. *Rezervistul mucalit de-atunci, Urcan Dumitru, . . . nu ştia în acea vreme ce înseamnă gazon.* V. ROM. februarie 1954, 9. *Maiorul şi colonelul, amîndoi rezervişti, nu erau milităroşi.* PAS, Z. III, 170. *După îmbrăcăminte se vedea că este un rezervist.* BENIUC, M. C. I, 93, cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 31, T. PAPAHAGI, M. 52. ◇ (Adjectival) *Locotenentul rezervist Constantin Grinţescu.* C. PETRESCU, R. DR. 177. *Amărît şi înspăimîntat în straiele lui de ofiţer rezervist.* POPA, V. 323. *Un sublocotenent rezervist, cam bătrîior, încerca să alerge în frunte.* T. POPOVICI, S. 422.

— Pl.: *rezervişti.*

— Din fr. **réserviste.**

REZERVOÁR s. n. v. **rezervor.**

REZERVÓR s. n. Bazin sau recipient în care se depozitează fluide sau materiale granulare ori pulverulente. *Pe acoperemînt sînt două rezervuaruri mari care îndestulează casa cu apă răce.* CUCIURAN, D. 49/10. *Rezervoriul unui termometru.* MARIN, F. 127/38, cf. DDRF. *Un rezervoriu de spijă, plin cu mercur.* PONI, F. 80, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rezervoare de aluminiu.* NICA, L. VAM. 212. *Rezervor pentru producerea acetilenei.* IOANOVICI, TEHN. 163. *Curge din rezervor cerneală albăstrie.* C. PETRESCU, C. V. 128, cf. BL III, 46. *Turnă o viţă scînteietoare de apă în rezervoriu, pololind setea maşinii.* SADOVEANU, O. VII, 628, cf. BUL. FIL. V, 31. *Nituri pentru rezervoare fără presiune.* SOARE, MAŞ. 56. *Rezervoarele de alimentare a motoarelor.* PREV. ACCID. 7. *Rezervoarele pline cu ţiţei.* BOGZA, A. Î. 26. *Rezemat cu coatele de rezervorul de ulei, Huluba scria.* V. ROM. februarie 1953, 44. *Nu ajunsese să-şi încheie ziua de lucru numai cu motorina cu care îşi încărcase rezervorul.* MIHALE, O. 93. *Rezervoare uriaşe de culoarea păcurei.* s iunie 1960, 54. (Prin analogie) *Marea este marele rezervoriu (visteria) de unde se suie vapore de apă.* ISIS (1859), 26¹/18. *Iezerul acesta este un rezervoar şi încă mare de apă.* I. IONESCU, D. 57. ◇ F i g. *Cugetam . . . că şi-o fi scoţînd din reservorul memoriei sale vrun dulce nume de iubită.* EMINESCU, G. P. 5. *Materia e imensul rezervor de energie al naturii.* MARINESCU, P. A. 36. *Necunoscutele rezervoare ale suferinţei . . . făcură noapte de iad în cugetul savantului.* GALACTION, O. A. I, 72. *Imaginele, metaforele, comparaţiile lui Creangă sînt . . . expresii scoase din marele rezervoriu al limbii.* VIANU, A. P. 110. *Rezervor de oameni şi materii prime strategice.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 3/1. *Un bogat rezervor de forţe noi îl constituie pentru partid cadrele de femei.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 8, 76. ◇ *Toc rezervor* = stilou. Cf. DL, DM. ✦ Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice (irigaţie, navigaţie, producere de energie etc.). Cf. DL, DM. ✦ (Anat.) Veziculă în care se adună produsele lichide de dezasimilaţie. Cf. ZOOLOGIA, 6.

— Scris şi: *reservor.* — Pl.: *rezervoare.* — Şi: **rezervóriu, rezervoár** (scris şi *rezervuar*, pl. *rezervuaruri*) s. n.

— Din fr. **réservoir.**

REZERVÓRIU s. n. v. **rezervor.**

RÉZEŞ¹ s. n. (Transilv.) Ţuică foarte tare, obţinută la începutul celei de-a doua distilări. Cf. KLEIN, D. 414, LB, MAT. DIALECT. I, 90.

— Din magh. **rezes.**

REZÉŞ² s. m. v. **răzeş.**

REZEŞÍ vb. IV v. **răzeşi.**

REZEŞÍE s. f. v. **răzeşie.**

REZÉTĂ s. f. v. **rezedă.**

REZÍCE vb. III. T r a n z. A zice din nou; a repeta. *Bine, bine, . . . îi rezise împăratul.* GORJAN, H. II, 177/12. *Sătenii . . . Reziceau cuprinşi de spaimă: „Ce-o să fie, ce-o să fie?"* ASACHI, S. L. I, 205. *Iartă-mă, . . . îţi rezic, jeleşte-mă şi nu mă osîndi.* NEGRUZZI, S. I, 48, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *rezic.*

— Pref. *re-* + **zice.**

REZIDÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Rar) A sta, a fi aşezat într-o localitate, a locui, a-şi avea reşedinţa; (învechit) a rezidui. Cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *E foarte probabil ca şi votevodul muntean, care rezida la Argeş sau Cîmpulung, să fi numit un alare dregător pentru partea . . . vestică a stăpînirii sale.* BUL. COM. IST. V, 63. *După numirea lor, domnii nu mai puteau rezida înlăuntrul capitalei.* OŢETEA, T. V. 31.

2. (Cu determinări introduse prin prep. „în") A consta. *Pricina acestui fenomen nu rezidă în deosebita genialitate a poporului.* GHEREA, ST. CR. III, 314, cf. ŞĂINEANU. *Secretul rezidă în acele rotiţi şi resorturi pe care le-am văzut.* SADOVEANU, O. XI, 649, cf. IORDAN, L. R. A. 487. *În aceasta rezidă . . . garanţia victoriei depline.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/2. *Interesul unui*

oraș rezidă mai puțin în ținuta lui fotografică decît în realitatea vie. ARGHEZI, B. 58. *Izvorul forței și invincibilității partidului rezidă în legătura strînsă și indestructibilă cu poporul.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 714. *Secretul muzicii eminesciene rezidă în cuvînt, nu în rimă.* VARLAAM — SADOVEANU, 349. *Progresul rezidă în primul rînd în vocabular.* L. ROM. 1960, nr. 2, 66.
— Prez. ind.: *rezid.*
— Din fr. **résider,** lat. **residere.**

REZIDÁRE s. f. (Rar) Faptul de a **rezida (1).** Cf. POLIZU.
— Pl.: *rezidări.*
— V. **rezida.**

REZIDÉNT s. m. (În trecut; și în sintagma *ministru rezident*) Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador. *Băsărab Vodă... încă s-au fost mai de demult cercînd, că așa-și avea rezident acolo.* N. COSTIN, LET[2]. II, 92. *Un răzădent a lui Tucul-grof.* NECULCE, L. 122. *Trimetea Nicolai Vodă la rezidentul craiului șvezesc de-i spunea de toate.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 148/6. *Rezedentul împăratului nemțesc.* CANTEMIR, S. M. 23/11. *Nu ar fi primit propozițiile din partea rezidentului englizesc.* CR (1829), 142[1]/10. *Notele ce ... ni s-au trimis de către rezidentul franțuzesc.* AR (1830), 2[1]/22, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D. *S-a grăbit a numi la noi un ministru rezident.* MAIORESCU, D. II, 195, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 487.
— Pl.: *rezidenți.* — Și: **rezedént, răzădént** s. m.
— Din lat. **residens, -ntis,** germ. **Resident, fr. résident.**

REZIDÉNȚĂ s. f. Reședință. *În patru locuri, patru rezidențîi (scaune de stăpînire) au orînduit.* CANTEMIR, HR. 285. *Sînt om nemeș și cu rezedența aici în Beligrad* (a. 1749). IORGA, S. D. XII, 52. *Am rămas la Sibiiu, în rezedențe* (a. 1790). id. ib. XIII, 155. *El au mutat residența sa ... la București.* ȘINCAI, HR. III, 60/32, cf. 26/6. *Craiul Alboni... avea rezidența sa în cetatea Verona* (a. 1799). GCR II, 168/28. *Cumpărarea casii în Sibiiu pe sama rezidenții episcopești* (a. 1812). IORGA, Ș. D. XII, 203. *Rezidența episcopiască.* ȚICHINDEAL, S. XIII/14. *Scaun a țării domnesc au fost și rezădența așijdere episcopască* (a. 1813). ȘTEFANELLI, D. C. 448. *Rezidența gheneral gubernatorului englizesc.* LEON ASACHI, B. 89/12. *Monastirile ce se află în rezidența mea* (a. 1826). URICARIUL, V, 30/24. *Capitala și rezidența (unde lăcuiește stăpînitorul) este Sîn Petresburg.* CR (1829), 151[1]/5, cf. 7[2]/16. *Berlinul... se socotește acum ca o capitală și rezidență a craiului Prusiii.* PLEȘOIANU, C. 81/14. *Rezidența lui Carol cel Mare.* GENILIE, P. 13/20. *Residința gubernului.* id. PRINC. 88/13. *Și-și îndreptează zborul spre vetrele lui Bucur, În noua rezidință.* HELIADE, O. I, 212. *Crăiasa e Maria II, capitala și rezidența, Lizabon.* GT (1838), 31[2]/37. *Rezidența sultanului.* SĂULESCU, Î. 34/15. *Care tribut i-l și trimisă la rezidința lui Haroboe.* ASACHI, S. L. II, 50. *Antonie Rusei... fundează o nouă rezidență de mitropolie în Iași* (a. 1839). URICARIUL, V, 140/4. *Arhivele acestei vechi reședințe a regatului.* MAG. IST. I, 329. *Rezidența craiului înălțatului ales palatin.* SP I, 42/23, cf. STAMATI, D. *Lista deputaților dintre proprietarii mari aleși în rezidențiile ținutale* (a. 1857). CAT. MAN. I, 16. *Orașul unde este residența guvernului.* GT (1857), 2[2]/12. *Acest tîrg a fost odată rezidența domnească.* NEGRUZZI, S. I, 191. *Toți aderenții... vor trimite voturile lor la residența comitetului.* GHICA, A. 798. *Vizită cele mai principale rezidențe ale Germaniii.* FILIMON, O. II, 326, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ◇ *Fig. Spre-a fi vrednici de dînsa, a-mpărăți dorea... La toți le vine-n minte a-și pune residința Mai sus de tronul vecinic și-a se-ndumnezei.* HELIADE, O. I, 194. *Simțirea palmei ajunge prea tîrziu la rezidența creterilor lor, la acest suveran leneș.* ISIS (1859), 3[2]/47. ◇ *Loc. adj.* **De rezidență** = de reședință. *Orașul de rezidență al acestui județ* (a. 1844). DOC. EC. 830.
— Pl.: *rezidențe.* — Și: **rezidénție,** (învechit, rar) **rezidínță, residínță, residénță, rezedénție, rezădénție, residénție** s. f.
— Din lat. **residentia,** germ. **Residenz,** fr. **résidence.** Cf. rus. резиденция.

REZIDÉNȚIE s. f. v. **rezidență.**

REZIDENȚIONÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) De rezidență. *Cetatea rezidențională a crăimei franțuzești.* LP 3/14. *Palaturile rezidenționale.* ib. 10/1.
— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *rezidenționali, -e.*
— Cf. *rezidență.*

REZIDÍ vb. IV. Tranz. A zidi din nou. *Din porunca vizirului, rezidiseră cetatea cam sfărîmată de români.* BĂLCESCU, M. V. 109, cf. 163, LM. *Șeful adjunct al producției a propus rezidirea unui cuptor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 886. *Tu vei rezidi Sionul, Ioane.* CAMILAR, C. 83, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 40. ◇ Refl. pas. *Această mănăstire mare ... se rezidi din nou întocmai cum se află astăzi.* BĂLCESCU, M. V. 131.
— **Prez. ind.:** *rezidesc.*
— Pref. *re-* + **zidi.**

REZIDÍNȚĂ s. f. v. **rezidență.**

REZIDÍRE s. f. Acțiunea de a **rezidi;** zidire din nou. *Se termină și rezidirea cuptorului la care lucra echipa lui Mateescu.* PREDA, R. 130.
— Pl.: *rezidiri.*
— V. **rezidi.**

REZÍDIU s. n. v. **reziduu.**

REZIDUÁL, -Ă adj. Care rămîne (ca reziduu). *Aerul... rezidual crește.* PARHON, B. 17. *Transfuzia... determină o scădere a proteidelor insolubile din țesuturi și o creștere de azot rezidual.* id. ib. 177. ◇ *Apă reziduală* = apă întrebuințată în procesele tehnologice și care conține anumite impurități sau substanțe toxice. *Stația de pompare... asigură, minut cu minut, evacuarea unor imense cantități de ape reziduale.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 657.
— Pronunțat: *-du-al.* — Pl.: *reziduali, -e.*
— Din fr. **résiduel.**

REZIDUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A rezida **(1).** *Un aghent deplomatic... avea să reziduiască lîngă guvernul grecesc.* AR (1829), 80[1]/25, cf. ASACHI, S. L. II, 358, STAMATI, D.
— Prez. ind.: *reziduiesc.*
— Din fr. **résider.**

REZÍDUU s. n. Restul care rămîne de la o operație de prelucrare chimică sau fizică a unui material brut; materie care se depune pe pereții sau pe fundul recipientelor în care se păstrează diferite substanțe lichide. *Lasă un resid gazos.* MARIN, PR. I, 53/31, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Reziduuri de la distilarea gudroanelor de orice fel.* NICA, L. VAM. 212. *Dacă din petrolul brut scoatem benzina, petrolul lampant și uleiurile medii, obținem un reziduu numit păcură.* IOANOVICI, TEHN. 20. *Ceea ce le cerem mai mult lubrifiantelor este ca arzînd să nu dea rezidii (zgură).* ORBONAȘ, MEC. 104. *Obținerea ozocheritei din reziduri de țiței arafinos.* ENC. TEHN. I, 456. *Particulele solide... sînt reținute pe filtru, constituind ceea ce se numește reziduu.* MACAROVICI, CH. 24, cf. BOGZA, A. Î. 66. *Prin folosirea în mari cantități a borhotului de la fabricile de bere și a altor reziduri..., producția de lapte s-a menținut la un nivel constant.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 900. ◇ *Fig. Pe lîngă sensul său, orice cuvînt e încărcat de reziduurile unei sensibilități cumulate de veacuri.* LOVINESCU, C. VII, 153. *El nu este „negat" total, fiindu-i combătute numai rezidurile trecutului, partea negativă din conștiința sa.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 5/4. *Accepta bucuros măruntul reziduu idilic pe care-l simțea... în această imagine.* T. POPOVICI, SE. 260.

— Pronunțat: *-du-u.* — Pl.: *reziduuri* și *reziduri.*
— Și: **rezídiu** (pl. *rezidii*), **resíd** s. n.
— Din fr. **résidu,** lat. **residuum.**

REZIGNÁȚIE s. f. v. **resemnație.**

REZIGNAȚIÚNE s. f. v. **resemnație.**

REZIITOÁRE s. f. v. **răzuitoare.**

REZÍL s. n. (Franțuzism învechit) Fileu. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Roua se întinde ca un rizil presărat de diamante.* DELAVRANCEA, ap. CADE.
— Pl.: *reziluri.* — Și: **rizíl** s. n.
— Din fr. **résille.**

REZILIÁ vb. I. Tranz. A desface un contract, o convenție. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Părțile contractante . . . pot rezilia sau modifica contractele.* BO 1951, 743. ◇ Refl. pas. *Vinderea se reziliază prin comun consentiment.* HAMANGIU, C. C. 333.
— Pronunțat: *-li-a.* — Prez. ind.: *reziliez.*
— Din fr. **résilier.**

REZILIÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi reziliat. *Căsătoria este un contract și, ca toate contractele, e reziliabil.* D. ZAMFIRESCU, Î. 61.
— Pronunțat: *-li-a-.* — Pl.: *reziliabili, -e.*
— Din fr. **résiliable.**

REZILIÁRE s. f. v. **reziliere.**

REZILIÁT, -Ă adj. (Despre un contract sau o convenție) Desfăcut, anulat. Cf. ALEXI, W.
— Pronunțat: *-li-at.* — Pl.: *reziliați, -te.*
— V. **rezilia.**

REZILIÉRE s. f. Acțiunea de a **rezilia** și rezultatul ei. *Pentru guvernul român soluțiunea indicată era resiliarea concesiunii.* GHICA, s. 454, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rezilierea de drept a vînzării.* COD. PEN. R.P.R. 591. *Rezilierea obligațiilor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 384. *Am pus avocatul să încerce rezilierea contractelor.* CĂLINESCU, s. 521.
— Pronunțat: *-li-e-.* — Pl.: *rezilieri.* — Și: (învechit) **reziliáre** (scris și *resiliare*) s. f.
— V. **rezilia.**

REZIMÁ vb. I v. **rezema.**

REZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

REZINÁJ s. n. Rezinare. Cf. DS, DL, DM, DN[2].
— Pl.: *rezinaje.*
— Din fr. **résinage.**

REZINÁRE s. f. Operația de extragere a rășinii din arborii rășinoși; rezinaj. Cf. DER.
— Cf. fr. **résiner.**

REZINÁT s. m. Substanță obținută prin combinarea unei rășini cu un metal, întrebuințată în industria lacurilor, a materiilor colorante etc. Cf. DL, DM, DN[2], DER.
— Pl.: *rezinați.*
— Din fr. **résinate.**

REZINIFICÁ vb. I. Tranz. A transforma o substanță chimică într-o substanță asemănătoare cu rășina. DL, DM, DN[2].
— Prez. ind.: *rezinific.*
— După fr. **résinifier.**

REZISTÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre obiecte, substanțe etc.) A nu se modifica sub influența unor factori externi; a se păstra, a dura. *Putrăzirei îi răsistă, adecă îi stă în coantră.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 65/16. *Să vedem dacă va rezista* [grăuntele] *la încercare.* CR (1848), 44[3]/66. *Rezistă influenței aerului mult.* COBÎLCESCU, G. 20, cf. EMINESCU, P. L. 26. *Nici un os n-a putut să mai reziste mîilor de zile și de nopți.* SAHIA, N. 17. *Se dărîmă clădirile . . . măcinate, incapabile să mai reziste timpului.* V. ROM. ianuarie 1954, 153.

2. (Despre persoane) A se împotrivi (cuiva sau la ceva), a ține piept, a nu ceda, a nu se lăsa învins. *Se poate să resiste el pînă în fine!* LĂZĂRESCU, s. 64/12. *Au crezut că erau datori . . . a resista cu toate mijloacele.* BARIȚIU, P. A. I, 151. *Turcii resistă atacului.* GHICA, s. 114. *Cum să resist pornirii inimii mele?* ALECSANDRI, T. 1 369. *Nu mai rezista de-a le scrie pe hîrtie.* EMINESCU, N. 42. *Psihologii . . . s-au învîrtit în jurul acestei teorii și cei ce i-au rezistat n-au putut încă s-o răstoarne.* IBRĂILEANU, S. 231. *Încăpățînați cari vor să reziste.* CAMIL PETRESCU, U. N. 136. *Nu putea rezista plăcerii să se afle servit.* C. PETRESCU, C. V. 334. *N-am putut rezista ispitei.* BRĂESCU, A. 41. *Rezista singurătății, miasmelor bălții și țînțarilor.* SADOVEANU, O. IX, 476. *Ghica . . . nu rezistă nici uneia din sugestiile care i se prezintă în drum.* VIANU, A. P. 69. *Tudor se pregătea să reziste la București.* OȚETEA, T. V. 253. *Moș Costache rezista moale.* CĂLINESCU, E. O. I, 135. *Cîțiva se strîngeau într-un pluton și încercau să reziste.* BOGZA, C. O. 319. *Eroicii marinari . . . reușesc să reziste furtunii.* V. ROM. ianuarie 1954, 219. *Încă puțin dacă rezistăm, fraților, am cîștigat partida.* H. LOVINESCU, T. 234. ✦ (Despre ființe; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A suporta oboseala, foamea, durerea etc.; (despre organisme vii) a supraviețui în condiții nefavorabile. *Să resiste acestui venin.* MAN. SĂNĂT. 114/4. *Niciodată n-am crezut că oamenii pot rezista la atîtea suferințe.* C. PETRESCU, Î. I, 206. *Unsprezece luni pe an sînt și eu un om . . . care aleargă, care discută, care rezistă.* SEBASTIAN, T. 64. *Caii . . . răbdători țineau la drum, rezistau.* STANCU, R. A. I, 87. *Unii microbi rezistă pînă la o temperatură de 120°.* BELEA, P. A. 18. ◇ Fig. *Ochii omului nu pot să reziste acestui cîmp.* SAHIA, N. 17. ✦ (Despre idei, afirmații etc.) A se menține, a se susține prin temeinicie. *Trăsăturile principale au rămas aceleași, resistînd verificării la care le-am supus.* HASDEU, I. C. I, XII. *Istoria cu paserile . . . nu rezista nici celor mai simple obiecții.* SADOVEANU, O. IX, 483.
— Scris și: *resista.* — Prez. ind.: *rezist.* — Și: (învechit) **răzistá** vb. I.
— Din fr. **résister,** lat. **resistere.**

REZISTÁNT, -Ă adj. v. **rezistent.**

REZISTÁRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a **rezista.** Cf. POLIZU.
— Scris: *resistare.* — Pl.: *rezistări.*
— V. **rezista.**

REZISTÉNT, -Ă adj. (Despre obiecte) Care rezistă; durabil, trainic; (despre corpuri) care suportă fără modificări în masa lui acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. *Corpii cei mai tari, cei mai rezistenți.* MARIN, F. 4/19, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Osul a fost destul de rezistent.* REBREANU, I. 463. *Piesele obținute sînt . . . mai rezistente.* IOANOVICI, TEHN. 45. (Prin analogie) *Sînt oameni alcătuiți dintr-un material mult mai rezistent.* SADOVEANU, O. VI, 255. *Își plasau îndată orice ban prisoselnic în bunuri pe care le credeau rezistente.* CĂLINESCU, S. 44. ✦ (Despre ființe și organismul lor) Care nu se lasă doborît, care suportă bine boala, oboseala. *O constituție gingașă și puțin rezistentă, cum e cea femeiască.* HOGAȘ, DR. I, 223. *Se însenina cînd i se spunea că e rezistent.* REBREANU, I. 375. *Era* [un om] *bine zidit, era rezistent la muncă și la drum.* GALACTION, A. 354. *E de neînchipuit ce rezistente sînt femeile.* CĂLINESCU, S. 808. *Sînt om tare, rezistent, plin încă de viață.* STANCU, R. A. V, 329. ✦ (Rar; despre persoane) Care se împotrivește, care se opune. *Cînd însă Felix încerca să discute cu el vreo problemă, Titi se arăta rezistent și încruntat.* CĂLINESCU, E. O. I, 66.
— Pl.: *rezistenți, -te.* — Și: (învechit, rar) **rezistánt,**

-ă adj., **rezistiute** (scris *resistinte* HASDEU, I. C. I, 43) adj. invar.

— Din fr. **résistant.**

REZISTÉNȚĂ s. f. **I.** Acțiunea de a rezista; împotrivire, opoziție; s p e c. respingere a atacurilor inamicului și menținere pe pozițiile proprii. *Furoarea mume-sei se îndoise prin acea resistanță.* CR (1848), 29¹/57. *I-am sili* [pe țărani] . . . *la o grozavă rezistență înlăuntrul țării!* KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. ROM. LIT. 44¹/30, POLIZU. *Greaca, văzînd rezistința ciocoilului, . . . îl luă de mînă.* FILIMON, O. I, 140. *Flotele franceze continua resistența.* CALENDAR (1861), 119/7. *Rezistența, fie și violentă, era o datorie.* MAIORESCU, CR. I, IV. *Definătorul lucrului neagă . . . prin acte de resistență la exercițiul dreptului său.* HAMANGIU, C. C. 470. *Orice rezistență va fi imediat reprimată cu forța armată.* REBREANU, R. II, 228. *O nuanță de oboseală și de rezistență care cedează.* SEBASTIAN, T. 169. *Regimentele noastre „. . . au găsit rezistența unor regimente nouă.* SADOVEANU, O. VI, 486. *Rezistența lui Șuțu avea să fie înfrîntă printr-o lovitură de stat.* OȚETEA, T. V. 130. *S-ar fi părut că în rezistența bătrînului e un resentiment față de tutela Aglaei.* CĂLINESCU, E. O. I, 93. *Dumneavoastră trebuie să constituiți nucleul adevăratei rezistențe.* V. ROM. noiembrie 1954, 23. *Simțea cum la acest intelectual se izbește undeva de o rezistență interioară.* BENIUC, M. C. I, 381. *Muncitorii formau cordoane de rezistență, căutînd să cuprindă femeile și copiii în mijloc, la adăpost.* V. ROM. februarie 1963, 37.

II. Calitatea de a fi rezistent.

1. Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile, intemperiile etc. [Celula] *își menține integritatea ei structurală . . . un timp mai mult sau mai puțin lung, după rezistența sa individuală.* MARINESCU, P. A. 57. *Se simți la capătul rezistențelor ei trupești.* GALACTION, O. A. I, 114. *Se dau bolnavului substanțe care măresc rezistența față de boală.* BELEA, P. A. 81. *Procedura se folosește pentru călirea organismului, creșterea rezistenței față de bolile produse prin răcire.* ABC SĂN. 168. ✧ (Prin analogie) *Iată vremea cea mai bună care te obligă să constați că rezistența cojocului e suficientă.* GALACTION, O. A. I, 34. ✦ Capacitatea de a se împotrivi, de a nu se lăsa învins, de a se ține tare. *Să ne pregătim pentru zilele grele, care vor cere rezistență, hotărire, inteligență.* BENIUC, M. C. I, 32. *Pe poet îl interesează . . . rezistența morală, spiritul de sacrificiu, voința inflexibilă.* S iunie 1960, 26. ✦ Durabilitate, persistență; viabilitate. [Filozofia] *și-a arătat temeinicia prin rezistența față cu vremea.* GHEREA, ST. CR. III, 333. *Cunosc bine rezistența neamului.* GALACTION, O. A. I, 89.

2. Proprietatea unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. *Prin forjare . . . oțelul își îmbunătățește calitățile sale tehnologice: elasticitatea, duritatea și rezistența cresc.* IOANOVICI, TEHN. 111, cf. SOARE, MAȘ. 147, DS. *Rezistența liniei pe mm² este inferioară aceleia pe care o are bumbacul.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 405. *Descarcă . . . un fel de blocuri tari și cenușii care au rezistența pietrei.* STANCU, U.R.S.S. 188. *Duritatea este rezistența pe care un mineral o opune la zgîriere.* GEOLOGIA, 11. *Prima etapă a concursului republican de regularitate și rezistență rezervat motoretelor.* RL 1967, nr. 7 001, 3/3. ✧ *Rezistența materialelor* = ramură a mecanicii care studiază stările de tensiune și de deformație ale corpurilor solide supuse acțiunii unor forțe exterioare. Cf. DL, DM, DER. ✦ (Rar) Forță, tărie. *O înflătură de vînt începu a bate deodată nava; zguduirea și rezistența valurilor îi făcu o largă crăpătură.* HELIADE, D. J. 104/18.

3. Forța pe care un conductor electric o opune trecerii curentului. *Într-o pilă, rezistența opusă curentului poate fi împărțită în două.* PONI, F. 260. *Se trece curentul electric prin electrozi, care, din cauza rezistenței de contact, încălzește locul.* IOANOVICI, TEHN. 175. *Curenții alternativi mai întîmpină, pe lîngă rezistența ohmică, și o rezistență selfică.* ENC. TEHN. I, 120. *Sudarea prin rezistență.* SOARE, MAȘ. 63.

4. (Concret) Rezistor. *Frigiderele . . . se pot branșa la orice rețele de voltaj, prin schimbarea rezistenței.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845.

— Scris și: *resistență.* — Pl.: *rezistențe.* — Și: (învechit) **rezisténție** (STAMATI, D.), **rezistínță** s. f.

— Din fr. **résistance.**

REZISTÉNȚIE s. f. v. **rezistență.**

REZISTÍNTE adj. invar. v. **rezistent.**

REZISTÍNȚĂ s. f. v. **rezistență.**

REZISTIVITÁTE s. f. Mărime caracteristică materialelor, egală cu rezistența electrică a unui cub din materialul respectiv, cu latura egală cu unitatea. *Căutarea petrolului prin aplicarea metodei hărții de rezistivitate a solului.* ENC. TEHN. I, 209, cf. MDT, DL.

— Pl.: *rezistivități.*

— Din fr. **résistivité.**

REZISTÓR s. n. Element de circuit electric care prezintă o anumită rezistență electrică, fiind folosit în construcția reostatelor, a aparatelor de încălzire electrică etc.; rezistență **(4)**. Cf. LTR², DL, DM.

— Pl.: *rezistoare.*

— Din fr. **résistor,** engl. **resistor.**

REZÍTĂ s. f. Rășină sintetică, obținută prin condensarea la cald a formaldehidei cu fenoli și întrebuințată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc. Cf. LTR, DL, DM.

— Pl.: *rezite.*

— Din fr. **résite.**

REZÎCHÍE s. f. v. **razachie.**

REZÎMBÍ vb. IV. I n t r a n z. (Rar) A zîmbi din nou. *Liliac cu flori anemici, veștejit în primăvară, Chipul tău îmi rezîmbește.* MACEDONSKI, O. I, 160.

— Prez. ind.: *rezîmbesc.*

— Pref. *re-* + **zîmbi.**

REZLĂȚÍ vb. IV v. **răzleți.**

REZLĂȚÍT, -Ă adj. v. **răzleți.**

REZLÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **răzleț.**

REZLEȚÍ vb. IV v. **răzleți.**

REZM s. n. v. **resm.**

REZMÁ vb. I v. **rezema.**

RÉZMERIȚĂ s. f. v. **răzmeriță.**

RÉZMIRIȚĂ s. f. v. **răzmeriță.**

REZOLIÁ vb. I v. **rezolva.**

REZOLUÎ vb. IV v. **rezolva.**

REZOLÚT, -Ă adj. (Astăzi rar) Hotărît, decis; stabilit. *Numele lui e rezolut (hotărît).* TEODOROVICI, M. 94/11, cf. CALENDARIU BUDA (1826), 63. *Rezolut cel puțin a turbura fericirea acestui rival, se îndreptă . . . către acea pereche.* CR (1848), 20¹/74. *Cea mai resolută voință a mea.* BARIȚIU, P. A. III, 311, cf. STAMATI, D. *Această chestiune nu este încă rezolută.* BARASCH, I. 188/10, cf. PROT.-POP., N. D. *Un june energios, rezolut și contrariu nempăcat al despotismului.* F (1871), 73, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ (Adverbial) *Craiul zise aste vorbe resolut, aprins și tare.* COȘBUC, P. II, 129.

— Scris și: *resolut.* — Pl.: *rezoluți, -le.*

— Din lat. **resolutus, -a, -um,** germ. **resolut,** fr. **résolu.**

REZOLUTÍV, -Ă adj. (Despre medicamente sau medicații) Care micșorează o inflamație sau readuce la starea normală o regiune inflamată a corpului. *Medicamente și mijloace rezolutive.* BIANU, D. S., cf. LTR.

— Pl.: *rezolutivi, -e.*

— Din fr. **résolutif.**

REZOLUTÓRIU, -IE adj. (Jur.) Care determină anularea (unui act). Cf. ȘĂINEANU. *Condițiunea rezolutorie este aceea care supune desființarea obligațiunii la un eveniment viitor și necert.* HAMANGIU, C. C. 241, cf. id. ib. 432.

— Scris și: *resolutoriu.* ȘĂINEANU. — Pl.: *rezolutorii.*

— Din fr. **résolutoire.**

REZOLÚȚIE s. f. **1.** Hotărîre, decizie (luată în urma unor dezbateri colective). *Gheorghe Basta . . . rezoluția aceasta o au dat nobililor.* ȘINCAI, HR. II, 305/17. *Aceste sînt cuvintele resoluției înălțatului palatin.* MAIOR, RĂSP. 5/1. [Publicarea] *preanaltei resoluții crăiești.* CR (1846), 121²/6, cf. ib. (1848), 37²/46, STAMATI, D., ȘĂINEANU. *Șeful serviciului concepează rezoluțiile venite de sus.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 63. *Rezoluția a fost primită cu o majoritate covîrșitoare de voturi.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 9/2. ◇ L o c. a d v. (Rar) **Cu rezoluție** = hotărît, ferm. *Ce vă face să afirmați acest lucru cu atîta rezoluție?* T. POPOVICI, S. 203. ◇ E x p r. (Învechit, rar) **A face rezoluțiune** = a (se) hotărî, a (se) decide. *Spre a nimici proiectul rivalului său, face rezoluțiune a se duce însuși în Moldova.* ASACHI, S. L. II, 26. ✦ Rezolvare a unui act, a unei cereri etc. (scrisă de obicei pe actul respectiv). *Rezoluție domnească pusă pe anaforaoa de mai gios* (a. 1805). URICARIUL, IV, 140/1. *În . . . jalobă, după obicii, esti făcută răzoluție* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 98. *Rezoluția ce au binevoit a pune.* BULETIN G. (1844), 33. *Fu rugat să aștearnă . . . o petițiune nouă însoțită de un proiect al viitoarelor statute, în sensul rezoluțiunii din 12 iuliu.* BARIȚIU, P. A. III, 32. *Jaloba s-au recomenduit departamentului averilor bisericești cu rezoluție* (a. 1852). URICARIUL, III, 249, cf. NEGRUZZI, S. I, 304. *Cuconul Nastasachi îmi aduce rezoluția ministrului.* ALECSANDRI, T. 1 376. *Am plecat cu demisia la palat, să o dau domnului să-i puie rezoluție.* LĂCUSTEANU, A. 116. *Înainta cereri, devize, planuri, memorii, care călătoreau de la un birou la altul cu numere, rezoluții, parafe și peceți.* C. PETRESCU, Î. II, 49. *Să mi-o aduci* [plîngerea] *ca să scriu pe dînsa rezoluția.* SADOVEANU, O. X, 552, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 254.

2. (Jur.; în forma *rezoluțiune*) Anulare (a unui act). *Dacă cumpărătorul nu plătește prețul, vînzătorul poate cere rezoluțiunea vînzării.* HAMANGIU, C. C. 348. *Rezoluțiuni delictuoase proprii.* COD. PEN. R.P.R. 423.

3. (Med.; în forma *rezoluțiune*) Dispariția unei inflamații fără supurare; resorbție. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 160, BIANU, D. S.

4. (Învechit, rar) Descompunerea numerelor în factori primi. Cf. ȘINCAI, Î. 49.

— Scris și: *resoluție.* — Pl.: *rezoluții.* — Și: **rezoluțiúne** s. f

— Din lat. **resolutio, -onis,** germ. **Resolution,** fr. **résolution.**

REZOLUȚIÍNE s. f. v. **rezoluție.**

REZOLVÁ vb. I. **1.** T r a n z. A găsi dezlegarea unei chestiuni; a soluționa, a pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict. Cf. MARIN, F. 428. *Iată cestiunile ce voiesc a rezolva* (a. 1865). URICARIUL, X, 373, cf. PROT.-POP., N. D. *Mai rămîn însă de resolvit două cestiuni cronologice.* HASDEU, I. C. I, 6. *Nu îndrăznim a rezolvi dilema.* MAIORESCU, CR. III, 104. *A rezolvat problema.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 211. *Și această problemă a fost rezolvată tot de istorie.* IBRĂILEANU, SP. CR. 260. *Se subînțelege cum trebuia să se rezolve feluritele afaceri de natură negustorească.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Crezi tu că tocmai cele cîteva biete sute de pogoane ale mele au să rezolve problema?* REBREANU, R. I, 36. *Se miră de simplitatea și siguranța cu care streinul le rezolvă toate.* C. PETRESCU, A. 296, cf. TEODOREANU, M. II, 147. *El avea de rezolvat o mică problemă de sociologie.* SADOVEANU, O. XI, 404. *De îndată ce a rezolvit chestiunea sîrbească (1815), sultanul caută să aducă la supunere pe pașa rebel.* OȚETEA, T. V. 131. *Rezolva toate punctele de pe programul zilei cu o maturitate desăvîrșită.* CĂLINESCU, S. 112. *Unele probleme . . . au fost rezolvate pe calea practicii îndelungate.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 5/5. *A înțelege problema înseamnă a o rezolva pe jumătate.* V. ROM. aprilie 1955, 190. *Te-ai făcui luntre și punte și i-ai rezolvat cazul.* PAS, Z. I, 143. *Această problemă a stilului este cu atît mai strălucit rezolvată, cu cît poetul reușește să descopere trăsăturile cele mai tipice.* BENIUC, P. 151. *Totul trebuia rezolvat frumos.* BARBU, P. 23. *Mi-a spus că au de rezolvat anumite treburi băneștí împreună.* H. LOVINESCU, T. 310. *Un Făt-Frumos este . . . inventiv cînd are de rezolvat probleme de încercare.* CF 1962, nr. 1, 9. *De rezolvat n-am mai rezolvat nimica.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 51. ◇ R e f l. p a s. *„Alexandru Lăpușneanu" . . . este propriu-zis o dramă în mai multe acte, în care un conflict primitiv se rezolvă printr-o catastrofă.* VIANU, A. P. 55. *Totul se rezolva fără urmările catastrofale pe care le prevedea el.* PREDA, R. 42. ✦ (Mat.) A dezlega o problemă; a obține valoarea necunoscutei dintr-o ecuație, a afla dimensiunile necunoscute ale unei figuri geometrice. *Iată problema rezolută.* ASACHI, E. II, 98, cf. 104. *A rezolia o ecvație.* id. ib. 115. *A rezolvi sau a dezlega o ecvație.* LAZARINI, M. 214/23. *A rezolva un sistem înseamnă a-i găsi soluțiile.* ALGEBRA VIII, 194. *Pentru a rezolva un triunghi, trebuie să calculăm toate celelalte elemente principale ale triunghiului.* TRIGONOMETRIE, 93. ✦ A duce la bun sfîrșit, a îndeplini. *S-a precizat modul cum trebuie să rezolve inspectorii sarcinile privitoare la perfecționarea cadrelor didactice.* GÎ 1962, nr. 685, 2/2.

2. T r a n z. A pune rezoluția pe un act. *Vezi această mulțime de acte? . . . Sînt silit să le citesc și să le rezolvez tot numai eu.* BARIȚIU, P. A. III, 207, cf. IORDAN, L. R. A. 141. *Poate că au ceva hîrtii de rezolvat.* STANCU, R. A. I, 374,

3. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) hotărî, a (se) decide. *I-au resolvit să fie acolo profesori.* MAIOR, IST. 260/31, cf. F (1868), 26. *Cum s-a putut rezolva o copilă tînără . . . a se încuia într-un claustru întunecos.* ib. (1871), 447. *Trei inși ne-am resolvat serios a ieși sus la „Om".* TURCU, E. 19.

4. T r a n z. (Rar) A descompune, a diviza. *A rezolva un corp în pulbere.* ȘĂINEANU. ◇ R e f l. F i g. *Fascicolul stărilor sufletești complexe se rezolvă în sentimente disparate.* LOVINESCU, C. VII, 137. ✦ (Rar; în forma *rezolvi*) A dizolva, a solvi; a topi. Cf. IORDAN, L. R. A. 141.

5. T r a n z. (Jur.) A anula. *A rezolva un contract.* ȘĂINEANU.

6. T r a n z. și r e f l. (Med.; despre inflamații, tumori) A scădea sau a face să scadă treptat și să dispară. Cf. ȘĂINEANU.

7. T r a n z și r e f l. A (se) transforma. *Vîntul rezolvă norii în ploaie.* ȘĂINEANU. *Ceața se rezolvă în ploaie.* id.

— Scris și: *resolva.* — Prez. ind.: *rezólv* și (învechit) *rezolvez.* — Și: (învechit) **rezoliá** vb. I, **rezoluí, rezolvi** (scris și: *resolvi*) vb. IV.

— Din lat. **resolvere,** germ. **resolvieren.**

REZOLVÁBIL, -Ă adj. Care poate fi rezolvat. Cf. IORDAN, L. R. A. 169. *Chestiuni mărunte, rezolvabile cu ușurință pe loc.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 5/1.

— Pl.: *rezolvabili, -e.*

— **Rezolva** + suf. *-bil.*

REZOLVÁRE s. f. Acțiunea de a r e z o l v a și rezultatul ei.

1. Soluționare, dezlegare. Cf. r e z o l v a **(1).** *Rezolvirea feliuritelor problemi.* STAMATI, F. 155/24. *A da problemei o rezolvire.* ROM. LIT. 418¹/4. *Rezolvirea ecvației simple cu o necunoscută.* LAZARINI, M. 215/7. *Au contribuit la marinimoasa rezolvare.* CALENDAR (1861), 8/20. *Urgenta*

rezolvire a chestiei pendente era prea indicată de întreaga situație a țării. MAIORESCU, D. II, 222. *O snoavă sau, mai just, rezolvarea unei probleme de aritmetică într-o anecdotă cu scop moral.* IBRĂILEANU, S. 151. *Tovarășii de tren dădeau soluții pentru rezolvirea marilor bătălii.* SADOVEANU, O. VII, 204. *Rezolvarea cu succes a aprovizionării populației.* CONTEMP. 1952, nr. 12, 2/3. *Rezolvarea unei ecuații.* V. ROM. iunie 1954, 157. *Problemele ce se dau spre rezolvare pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile țării noastre.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3.

2. (Învechit, rar) Hotărîre, decizie. Cf. rezolva **(3)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Rar) Descompunerea unei substanțe în elementele componente. Cf. rezolva **(4)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Mat.; învechit) Descompunerea numerelor în factori primi. Cf. ANDRIEVICI, A. 77.

— Pl.: *rezolvări.* — Și: (învechit) **rezolvíre** s. f.

— V. **rezolva.**

REZOLVÍ vb. IV v. **rezolva.**

REZOLVÍRE s. f. v. **rezolvare.**

REZOLVIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A rezolva. (Absol.) *A rezolvirui iaste a afla cîte unișoare mai mici are una mai mare întreagă în sine.* ARITM. (1805), 46/20.

— Prez. ind.: *rezolviruiesc.*

— Din germ. **resolvieren.**

REZÓN s. n. (Învechit) **1.** Rațiune, judecată. *Să asculte de sfaturile rezonului.* VÎRNAV, F. M. I, 20r/1. *În zadar vorbea santimentul și rezonul.* PLEȘOIANU, A. L. 53/14. *Nu este făcută d-a vorbi cu rezon.* CĂPĂȚINEANU, B. 50. *Rezonul trebuie să nu sminteaască Și rînduiala morală ca și pre acea firească.* CONACHI, P. 266, cf. 270. *Începu să-l cerceteze de negoț cu rezon bun.* PANN, Ș. I, 57/23, cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D. ✧ Expr. **A pune** (pe cineva) **la** (sau, învechit, **în**) **rezon** = a învăța minte (pe cineva), a pune la respect. *Puind în rezon pe irîndavi, mă voi făli că mi-au plăcut ca tot momentul nici să sosească, nici să mă lesă neocupat* (a. 1851). CAT. MAN. I, 455. *Începe să devină primejdios și trebuiește pus la rezon.* C. PETRESCU, R. DR. 221. *Negustorii aceștia ar trebui puși odată la rezon!* SADOVEANU, O. VII, 683. (Neobișnuit) **A-și ieși din rezon** = a-și pierde dreapta judecată, a-și ieși din minți. *Femeia în lipsa-ți din rezonu-și va ieși.* PANN, H. 84/11. ✦ Raționament, argument. *Iată rezonul acestei regule.* ASACHI, E. I, 77/20. *Rezonuri loghicești.* VEISA, I. II. [Filozoful] *facă . . . Tot zisuri îngăimătoare prin rezoane iscusite.* CONACHI, P. 277. *Sofist . . . se numește acela ce prin rezonuri ademinitoare cearcă să înșele.* CALENDAR (1853), 11/34. *Argumentele latinești nu dovedesc nimica în contra rezonului românesc.* RUSSO, S. 63. *N-a avut autorul un al doilea rezon să-i corecte ceea ce a scris.* BOLLIAC, O. 48.

2. Îndreptățire, justificare, temei, motiv, cauză. *Orice pricinuire să va arăta nu va fi priimită în rezon* (a. 1809). DOC. EC. 83. *Mentor îi spune rezonul aceștii schimbări.* PLEȘOIANU, T. IV, 97/6. *Cocoana Tinca are rezon să s-amestece, că și pe dumneaei o cam așteaptă o asemenea soartă.* PR. DRAM. 297. *Toate aceste rezoane ale mele au rămas neascultate.* ROM. LIT. 28²/50, cf. 407²/37. *Nu-i aceea; este un alt rezon.* NEGRUZZI, S. III, 234. *Alt rezon nu a putut fi spre a da acest nume acestei cetăți.* BOLLIAC, O. 287. *Aceasta mai cu seamă fu rezonul cel mai mare Pentru care azi Europa . . . Hotărî pe România fericită a o face.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Nu te mai găti . . . a căuta rezoane ca să poți a departa fățăria ta din ochi-mi.* SION, C. 44/31. *Nu s-a gîndit Toader deloc să arunce mănușa lui Gavrilă Țonțoroi pentru simplul rezon că Toader . . . n-are mănuși.* HOGAȘ, DR. II, 190. *Încearcă o experiență pe care întemeiază, fără nici un rezon, speranțe exagerate.* ALAS, 26 IV 1936, 9/5. *Cuconu Ghiță a dai tovarășilor săi rezoanele filologice cu privire la cuvîntul contestat.* SADOVEANU, O. XI, 671. ✦ Dreptate, justețe. Cf. VEISA, I. 174/1. *Orice trece peste măsură este din a sa fire cu patimă și prin urmare se depărtează de cuvînt (rezon).* CR (1836), 59¹/47, cf. STAMATI, D. *Cum dar chiriarhiile streine ar putea cu rezon pretinde mai mari drituri decît îl are însuși mitropolia noastră?* (a. ?). URICARIUL, VII, 119, cf. PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Expr. **A avea rezon** = a avea dreptate. *Adevărat, Luizo, ai rezon.* LĂZĂRESCU, s. 21/17. (Eliptic) [Jupîn Dumitrache:] *Eu am ambiț, domnule, cînd e vorba la o adică de onoarea mea de familist . . .* [Ipingescu:] *Rezon!* CARAGIALE, O. VI, 4, cf. ȘĂINEANU.

3. (Mat.; neobișnuit) Rația unei progresii. *Tot acea diferență care este între toate terminile consecutive a unei progresii aritmetice să numește rezonul (rația) progresiii.* ASACHI, E. I, 120, cf. 127.

— Scris și: *reson.* PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *rezoane* și *rezonuri.*

— Din fr. **raison.**

REZONÁ[1] vb. I. Intranz. (Învechit) **1. A** judeca, a gîndi, a raționa; (învechit, rar) a rezonirui. *Au resonat și au făcut știre în toate laturile.* ȚICHINDEAL, F. 8/4. *Chipul cu care rezonează omul.* I. GOLESCU, C. *Nu înșira numai vorbe, ci rezona.* MN (1836), 87¹/45. *S-ar putea rezonui de-a dreptul asupra acestor numere.* ASACHI, E. III, 198/3. *Rezonînd asupra motivelor.* CALENDAR (1855), 143/20. *Să rezonăm puțin, scurt și limpede.* BOLLIAC, O. 236, cf. PROT.-POP., N. D. *Ai dreptate, . . . bine rezonezi.* LĂCUSTEANU, A. 114, cf. ALEXI, W., L. ROM. 1965, nr. 3, 376.

2. A ridica obiecții, a cîrti. *Mulți părinți . . ., văzînd că copilul lor a primit un nume ce nu le convine defel, . . . rezonează asupra preotului.* MARIAN, NA. 201, cf. GHEȚIE, R. M.

— Scris și: *resona.* — Prez. ind.: *rezonez.* — Și: **rezonuí** vb. IV.

— Din fr. **raisonner,** germ. **raisonnieren, räsonieren.**

REZONÁ[2] vb. I. Intranz. A se afla în rezonanță, a vibra. *Timpanul urechii omenești este o membrană neuniformă . . . care . . . rezonează la orice frecvențe, între anumite limite.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 45.

— Prez. ind. pers. 3: *rezonează.*

— Din fr. **résonner.**

REZONÁBIL, -Ă adj. (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare rațională, rațional; înțelept, cumpănit, cuminte. *Acei mai rezonabili judecau că ca trebuie să fie vro nenorocită păcătoasă.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Să lăsăm dar în pace această cohortă de fanatici și invidioși . . . și să venim la cei mai rezonabili.* FILIMON, O. II, 302, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Un om rezonabil.* SEBASTIAN, T. 379. *Omul nu-i totdeauna o ființă rezonabilă.* SADOVEANU, O. IX, 311. *Te sfătuim să fii, în sfîrșit, om rezonabil și să nu ne mai faci dificultăți.* STANCU, R. A. V, 370. *Pentru critica psihologistă Don Quijote devine tipul gînditorului exaltat, iar scutierul său — tipul rezonabil și practic.* LL 1955, 128. *De ce mi-e frică? Doar nu mă amenință nimic. Trebuie să fiu rezonabilă.* H. LOVINESCU, T. 309. ✦ (Despre acțiuni, fapte) Care se menține în limitele normale, obișnuite; fără exagerări, cumpătat, acceptabil. *Tu o iubești c-o dragoste rezonabilă.* PLEȘOIANU, T. IV, 121/2. *Un răspuns resonabil.* BARASCH, M. I, 15/20. *E singurul lucru rezonabil care ne rămîne de făcut.* CAMIL PETRESCU, T. II, 434. *Nu există nimic rezonabil ce să nu pot face pentru tine.* CĂLINESCU, S. 427. *Afirma totuși un lucru rezonabil.* H. LOVINESCU, T. 144. *Punerea la dispoziția publicului a unor culegeri rezonabile ca amploare, dar bine întocmite . . ., ar fi cît se poate de utilă.* V. ROM. noiembrie 1963, 169. ✧ (Adverbial) *Un lucru mic . . . îl enerva pe colonel mai mult decît ar fi fost rezonabil.* BRĂESCU, V. A. 114. ✦ (Despre prețuri) Potrivit, accesibil; echitabil. *Poate să fie un om de înțelegere, să ofere un preț resonabil.* C. PETRESCU, R. DR. 211. *Se făcu chiar ceva mai înțelegător în privința cheltuielilor și oferi pentru masă o sumă mai rezonabilă.* CĂLINESCU, E. O. II, 224. *Am predat statului toată cantitatea, la un preț mai rezonabil decît cel aprobat de sus.* GALAN, B. I, 61.

— Scris şi: *resonabil.* — Pl.: *rezonabili, -c.* — Şi: (învechit, rar) **rezonábl, -ă** adj.
— Din fr. **raisonnable.**

REZONÁBI., -Ă adj. v. **rezonabil.**

REZONAMÉNT s. n. (Învechit) **1.** Facultatea de a raţiona; raţionament. *Tot acest rezonement să aplică la oricare asemene caz.* ASACHI, E. I, 28/20, cf. POENARU, E. A. 108/3. *Asemenea rezonement.* ORESCU, T. 13/20. *În ipoteza rezonementului dumnilor sale, ar trebui ca lumea întreagă să aibă numai o limbă.* RUSSO, S. 50. *Nimic nu este mai singular decît rezonamentele cu care acest renumit publicist a căutat a justifica sclăvia.* ROM. LIT. 81²/1. *Moderaţia vine mai mult din temperamentul omului decît din rezonement.* BOLLIAC, O. 259. *Ceea ce ne bucură este lipsa de farse şi rezonamente cu care la oameni se-mbracă această emigrare a superfluenţei locuitorilor.* EMINESCU, P. L. 80, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
2. Discuţie, polemică, dispută. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Scris şi: *resonament.* ALEXI, W. — Pl.: *rezonamente.* — Şi: **rezoneménţ** s. n.
— Din fr. **raisonnement**, germ. **Raisonnement, Räsonnement.**

REZONÁNT[1] s. m. (Învechit) **1.** Persoană care gîndeşte, care judecă. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
2. Persoană care discută, care contrazice. Cf. GHEŢIE, R. M.
— Pl.: *rezonanţi.*
— Din fr. **raisonnant.**

REZONÁNT[2]**, -Ă** adj. Care se găseşte în stare de rezonanţă. Cf. DER IV, 140.
— Pl.: *rezonanţi, -te.* — Şi: (învechit) **resonánt, -ă** adj. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **résonnant.**

REZONÁNŢĂ s. f. Fenomenul de oscilaţie a unui corp datorită energiei primite de la un alt corp care oscilează cu o frecvenţă egală sau apropiată; proprietate a unor corpuri sau încăperi de a amplifica şi prelungi sunetele, pe baza acestui fenomen; sunet puternic şi prelung, răsunet. Cf. POLIZU. *Acel minunat cor de vînători . . . se pierde apoi cu vuiet armonios, prin taina resonanţă a codrilor de brazi.* ODOBESCU, S. III, 93, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., ŢIM. POPOVICI, D. M. *Istorisirile întîmplărilor din trecut răsună ca o muzică cu profunde şi fine rezonanţe.* SADOVEANU, O. VIII, 392. *Rezonanţa se deosebeşte de ecou numai în privinţa revenirii sunetului la locul de origină.* ENC. TEHN. I, 111. *Tehnica sugrumării discrete a rezonanţelor parazitare, a definirii sunetelor, este excepţională.* CĂLINESCU, C. O. 164. *Paşii răsună cu rezonanţe înăbuşite pe lespezile pavajului.* RALEA, S. T. I, 355. *Uneori fenomenele de rezonanţă ne aduc foloase.* CIŞMAN, FIZ. II, 41, cf. LTR². *Frunzele au început să se usuce şi sporesc rezonanţa văzduhului ca un violoncel.* BARBU, P. 40, cf. DER. ✧ *Cutie de rezonanţă* = cutie care produce rezonanţa unui diapazon sau a unui instrument cu coarde. DL, cf. DM, DN². (Eliptic) *Pune-i* [corzii] *o rezonanţă dedesubt şi . . . se naşte instrumentul artistic.* MAIORESCU, CR. II, 392. (Fig.) *În cutiile de rezonanţă . . . tremură sufletul lor aşa de variat şi de pasionat.* SADOVEANU, O. IX, 568. ✦ Fig. Răsunet **(2)**, ecou. *Răscoli . . . scrierile moşneagului . . . a căror rezonanţă era atît de mare.* EMINESCU, P. L. 99. *Această nuvelă-roman, prin subiect şi prin atmosfera de melancolie, are rezonanţa unui poem.* IBRĂILEANU, S. 92. *Nu întîlnim decît un vers fără rezonanţă adîncă.* LOVINESCU, C. IV, 17. *Se simţea din nou acasă, în Ardeal, în lumea unde fiece amănunt . . . avea o rezonanţă vie pentru întreaga lui fire.* REBREANU, R. I, 32. *Numele lor l-am învăţat din cartea . . . unui scriitor cu minunate rezonanţe sufleteşti.* GALACTION, O. 324. *O colectivitate de stimulente din rezonanţa cărora se desprinde un avînt.* KLOPŞTOCK, F. 232. *În poezia întregului continent se simţeau rezonanţe ale marilor romantici francezi.* SADOVEANU, E. 60. *Rezonanţe stilistice.* IORDAN, STIL. 49. *„Italia mia" a lui Petrarca îmbogăţeşte rezonanţa sentimentală a cuvîntului prin toate resursele artei.* OŢETEA, R. 37. *Arhaismele în sintaxă şi pentru romani aveau o culoare, o rezonanţă afectivă.* LL I, 9. *Simbolul se caracterizează printr-o reală putere de sugerare a ideii abstracte, capabilă a trezi mari rezonanţe psihice.* V.ROM. ianuarie 1958, 160. *O atare autenticitate afectivă are o mai puternică rezonanţă în sufletul ascultătorilor.* S iulie 1960, 83. *Tînărul poet . . . va crea în curînd acel instrument cu rezonanţe nemaiauzite, care răsună în poeziile sale de după 1870.* VARLAAM—SADOVEANU, 318. *Trebuie să abordăm marile probleme din viaţa contemporană, care au o largă rezonanţă în inima ascultătorilor.* M 1961, nr. 1, 39. *Tristeţea şi fericirea, unite într-un ton duios, aveau pentru mine în ziua aceea o rezonanţă cu totul nouă.* VLASIU, D. 50. *În teatrul nostru, concursul tinerilor actori are o rezonanţă cu totul particulară.* T noiembrie 1962, 6. *Odată cu decăderea Imperiului roman şi cuvîntul valah a căpătat rezonanţe peiorative.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 89. ✦ (Lingv.; rar) Timbru. *Ca şi în franceză . . . avem, mai rar şi numai pentru distincţii lexicale, un contrast de rezonanţă şi în românește.* PUŞCARIU, L. R. I, 46, cf. 62, 84.
— Scris şi: *resonanţă.* — Pl.: *rezonanţe.*
— Din fr. **résonance.**

REZONÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Chibzuit, raţional. *După ce se vor aduna toate faptele, se vor putea supune asprei judecăţi a unei sisteme rezonate de agricultură.* I. IONESCU, C. VI/11. *Scrisorile . . . vor avea un rezultat folositor, căci ele sînt bine rezonate şi limpede scrise.* ALECSANDRI, S. 94.
— Pl.: *rezonaţi, -te.*
— V. **rezona**[1].

REZONATÓR s. m. Corp, sistem fizic etc. capabil să amplifice oscilaţii prin rezonanţă. Cf. SCRIBAN, D. *Maşinile sînt capabile de a asculta mai bine decît urechea omului prin rezonatorii Helmholtz.* ENC. TEHN. I, 162. *În acustică avem adesea nevoie de rezonatori cît mai selectivi.* CIŞMAN, FIZ. II, 44. *Tuburile sonore funcţionează . . . ca rezonatori.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 45, cf. 49, LTR², DER. ✦ (Lingv.; şi urmat de „bucal", „nazal") Parte a cavităţii bucale sau nazale care participă la emiterea anumitor sunete. *Timbrul sunetului este determinat de dimensiunile şi forma rezonatorului.* GRAUR, I. L. 46.
— Pl.: *rezonatori.*
— Din fr. **résonateur.**

REZONEMÉNT s. n. v. **rezonament.**

REZONIRUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A gîndi, a raţiona, a judeca; (învechit) a rezona[1]. *Cea mai mare parte a minţii ţinea că se cuprinde în barbă, ce rezoniruieşte el . . . că barba e cinstită.* ŢICHINDEAL, F. 61/1.
— Prez. ind.: *rezoniruiesc.*
— Din germ. **răsonieren.**

REZONUÍ vb. IV v. **rezona**[1].

REZÓR s. n. v. **resort.**

REZÓRBŢIE s. f. v. **resorbţie.**

REZORBŢIÚNE s. f. v. **resorbţie.**

REZORCÍNĂ s. f. Substanţă organică utilizată ca materie primă în industria coloranţilor, a medicamentelor etc. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 211, MACAROVICI, CH. 502, LTR², DER.
— Scris şi: *resorcină.* BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 211, MACAROVICI, CH. 502.
— Din fr. **résoreine.**

REZÓRT s. n. v. **resort.**

REZULTÁ vb. I. Intranz. A apărea drept consecință logică; a se înțelege din . . .; a reieși, a urma. Cf. STAMATI, D. *Orbitele pe care le descriu planetele seau cometele împregiurul soarelui nefiind tocmai circulare, resultă că aceste stele nu sînt toteauna la aceaeși distanță de soare.* DRĂGHICEANU, C. 7. *Atribuțiile paharnicului rezultă din însuși numele pe care-l are.* BUL. COM. IST. V, 133. *Mă întreb chiar dacă din scrisoarea mea rezultă cu claritate cel mai important eveniment.* TEODOREANU, M. II, 147. *Numărul formelor verbale avînd valoare stilistică . . . este cu mult mai mare decît rezultă din gramaticile normative curente.* IORDAN, STIL. 166. *Pensionarii vor face dovada calității lor cu talonul de pensie, din care să rezulte încasarea pensiei pe ultima lună.* BO 1951, 1 180. *Din toate cuvintele Aglaiei, rezulta că Otilia era socotită ca o străină tolerată.* CĂLINESCU, E. O. II, 301. *Trei chestiuni rezultă din cele spuse de Țugurlan.* PREDA, M. 143. *Rezultă de aici să administrarea unui medicament nu trebuie făcută fără indicație.* ABC SĂN. 70. ✦ A se obține; a decurge din . . . *Folosul ce poate rezulta din . . .* MN (1836), 54¹/4. *Din acest sistem a rezultat o viderată propășire.* BOM. LIT. 396¹/39. *El se bucura deci de veniturile ce rezultau din această administrare.* BUL. COM. IST. II, 140. *Comicul rezultă din contrastul dintre atitudinea personagiilor și împrejurărilor în care se produce.* IBRĂILEANU, S. 270. *Din înclinările lui de . . . om de negoț . . . n-a rezultat decît calendarul pe care el îl socotea o afacere însemnată.* SADOVEANU, O. VII, 700. *Oamenii nu sînt realități complete și închise în mijlocul unei societăți care rezultă numai din însumarea lor.* VIANU, A. P. 20. *Un palton cadrilat, rezultat din întoarcerea pe dos a unei stofe cu două fețe.* CĂLINESCU, S. 16. ✦ (Mat.) A ieși, a rămîne (un rezultat) în urma unor calcule. Cf. DL, DN².

— Scris și: *resulta.* — Prez. ind. pers. 3: *rezúltă.*

— Din fr. **résulter.**

REZULTÁNT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care rezultă, care reiese. Cf. ALEXI, W.

— Scris și: *resultant.* — Pl.: *rezultanți, -te.*

— Din fr. **résultant.**

REZULTÁNTĂ s. f. **1.** (Fiz.) Forță care reprezintă suma vectorială a mai multor forțe date și care, din anumite puncte de vedere, este echivalentă cu sistemul de forțe dat. *Această mișcare se cheamă resultantă.* BARASCH, M. II, 109/29. *Acul de declinație dă numai resultanta orizontală a forței magnetice a pămîntului.* MARIN, F. 243/32, cf. DDRF, PONI, F. 10, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *La forțele paralele și de același sens, rezultanta este paralelă cu componentele.* CIȘMAN, FIZ. I, 50, cf. 40. *Să aflăm . . . rezultanta care să înlocuiască acțiunea celorlalte forțe, producînd același efect cu ele.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 58, cf. DER.

2. Fig. Efectul îmbinat al unor cauze multiple. *O creațiune artistică e rezultanta înrîuririi mijlocului natural și social.* GHEREA, ST. CR. I, 297. *Pentru omul comun, o stare de suflet este o rezultantă, de ale cărei componente este neștiutor.* IBRĂILEANU, S. L. 11. *O situație dată, oricît de simplă, e o rezultantă.* RALEA, S. T. I, 104. *Cantitatea de proteină dintr-o celulă este rezultanta a două procese opuse: sinteza și degradarea.* CONTEMP. 1956, nr. 492, 5/5. *Operele contemporane de artă să fie analizate și ca o rezultantă a ciocnirii dintre cele două tendințe ideologice opuse.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 86.

— Scris și: *resultantă.* — Pl.: *rezultante.*

— Din fr. **résultante,** germ. **Resultante.**

REZULTÁT s. n. Ceea ce rezultă dintr-o acțiune, dintr-o judecată, o deliberare etc.; efect al unei acțiuni sau al unei cauze; consecință, urmare; (mai ales la pl.) realizare concretă. *Această shoală ni giuruiește fără îndoială fericite rezultaturi seau bune urmări.* AR (1829), 124²/14. *Ambasadorul Anglici curînd au expeduit la Londra un curier purtător de rezultatul lucrurilor sale.* CN (1829), 201¹/11. *Rezultaturi statistice.* MN (1836), 21¹/12. *Cercetarea ramului administrativ ni înfățoșază următoare rezultaturi* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 131. *Propunerile de încuscrire care îi făcuse Vasile Vodă giuruia planurilor sale un rezultat dorit.* ASACHI, S. L. II, 10. *Resultate ale esperinței.* VASICI, M. I, 61/4. *Ce resultate minunate n-ar fi putut atunci avea această expediție!* BĂLCESCU, M. V. 182. *Surîde . . . , cugetînd la acele vulgare rezultaturi a tutulor patimilor care se sting.* CR (1848), 14¹/51. *El este rezultatul giucăriei nervelor.* CALENDAR (1850), 6/8, cf. STAMATI, D. *Egumenii . . . zădărniciră toate silințele comisiei spre a ajunge la un rezultat mulțămitoriu* (a. 1855). URICARIUL, IV, 433/26. *Au produs până astăzi rezultaturi atît de mici!* ROM. LIT. 53¹/42. *Spiritul omului a început să voiască a avea o controlă asupra resultatelor științifice ale altora.* ISIS (1856), 20¹/36. *Gloata . . . aștepta afară resultatul deliberației.* NEGRUZZI, S. I, 230. *Pricina, nu rezultatul, laude ți-a cîștigat.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Ce a fost și ce a devenit Eminescu este resultatul geniului său înnăscut.* MAIORESCU, CR. II, 293. *Resultate ale influenței epocei.* ODOBESCU, S. I, 245. *Așteptam resultatul examenului.* DELAVRANCEA, T. 216. *Dacă scoatem cele zece ceasuri ale reparației și căutăm întrebuințarea ce face el de restul zilei, tată la ce trist rezultat ajungem.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 195. *Ele nu zguduie cîtuși de puțin rezultatele mele.* BUL. COM. IST. II, 114. *Ca rezultat al operațiilor sale . . . , în 1858 ea se află în stare de lichidare.* N. A. BOGDAN, C. M. 172. *Văd că nu vom putea ajunge la nici un rezultat.* BASSARABESCU, V. 112. *Erau parcă urmele și rezultatul celor douăzeci și șapte de ani care nu se mai puteau tăgădui.* REBREANU, NUV. 6. *Pun mare preț pe rezultatul acestei inspecții.* BRĂESCU, O. A. I, 59. *Am misiunea grea să-ți comunic rezultatul judecății dumitale.* SAHIA, N. 83. *Mă gîndii să-i cercetez afacerea, să văd la ce rezultat a ajuns.* SADOVEANU, O. V, 321. *Din limbile popoarelor vecine cu al nostru am primit de-a lungul veacurilor numeroase cuvinte, rezultat firesc al relațiilor impuse de condițiile materiale ale vieții.* IORDAN, L. R. 66. *Este indiferent a ști dacă, pentru a atinge acest rezultat, Negruzzi a avut unele modele literare.* VIANU, A. P. 54. *Rezultatul punibil al omorului fără voie.* COD. PEN. R.P.R. 499. *Rezultatul a fost că toată clasa s-a strîns în jurul meu.* CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Așteaptă . . . rezultatul sfatului de medici.* CAMIL PETRESCU, O. II, 13. *Cetăți vechi, în ruină, . . . durabile rezultate de piatră ale unor îndelungi eforturi unanime.* BOGZA, C. O. 9. *De rezultatul cercetărilor de la camera cinci depinde întreaga dumitale carieră.* STANCU, R. A. III, 75. *Așteptînd rezultatul săpăturilor, privea plictisit cîmpul năpădit de buruieni.* V. ROM. octombrie 1954, 110. *El știa bine că tehnica pianistică a fostului său discipol era rezultatul unei evoluții firești.* S februarie 1960, 51. *Hotărîrea mea era rezultatul unei analize lucide.* H. LOVINESCU, T. 349. *Rezultatele activității cadrelor didactice se oglindesc în nivelul de pregătire al elevilor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/4. ◇ Expr. **A da rezultat** (sau **rezultate**) = a produce efectul dorit, a da roade. *Lignita, cocsul, antracitul . . . dau rezultate excelente în sobele de teracotă.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 34. *Cercetările pe linia îmbunătățirii calității produselor petroliere au dat și ele unele rezultate pozitive.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 3, 15. ✦ Ceea ce se obține printr-un șir de operații matematice. *Aceste ieșituri sau rezultaturi împreunate ne vor da tot acea sumă.* HELIADE, A. 7/1. *Rezultatul la această problemă reprezintă rezultatul la toate problemele de același fel.* ALGEBRA VIII, 19.

— Scris și: *resultat.* — Pl.: *rezultate* și (învechit) *rezultaturi.*

— Din fr. **résultat,** germ. **Resultat.**

REZULTATÍV, -Ă adj. (Rar) Care dă sau care aduce rezultat; care se încheie cu un rezultat. *Elidarea verbului exprimă în anumite situații acțiunea sub aspect perfectiv, rezultativ.* SCL 1960, 491.

— Pl.: *rezultativi, -e.*

— De la **rezulta.**

REZUMÁ vb. I. Tranz. **1.** A reda pe scurt con-

ținutul unei lucrări, al unei expuneri etc., a s i n t e t i z a; p. e x t. a povesti sau a descrie, a prezenta pe scurt. Cf. POLIZU. *Buckle . . . rezumă legile universale în cadrul civilizațiunii angleze.* HASDEU, I. C. I, VIII, cf. 47. *O notă caracteristică a științei este anume de a rezuma rezultatul a mii de cazuri individuale.* MAIORESCU, CR. II, 134. *El îndată urmează, dînd o prescurtare de viețile sultanilor . . . , și după fiecare din acele vieți rezumează caracterul și faptele padișahului.* ODOBESCU, S. I, 313, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A rezuma impresia pe care o produce analiza acestor două capitole de istorie contemporană.* IORGA, L. I, 329. *Rezumînd analiza acestor documente, constatăm că încă din vremea lui Vladislav . . . Țara Românească era deplin organizată.* BUL. COM. IST. V, 32. *Iată sonetul . . . care rezumează o viață întreagă de apostol cărturar.* GALACTION, A. 306. *V-aș putea rezuma situația . . . într-o frază.* CAMIL PETRESCU, T. II, 432, cf. I, 99. *Legendele caricaturilor rezumau întreaga tristă poveste.* C. PETRESCU, Î. II, 150. *În revista aceasta se rezumă istoria politică și culturală a Franței timp de zece ani.* SADOVEANU, O. VI, 265. *Astfel de reflecții rezumau toate conversațiile din care se poate deduce că lumea de aici . . . speră într-un viitor apropiat mai bun.* OȚETEA, T. V. 110. *Să rezumăm, în concluzie, în ce constă poziția înaintată a criticii literare desfășurate de Ibrăileanu.* V. ROM. septembrie 1954, 182. *Cam astea fură diferitele răspunsuri din grupul sătenilor, rezumate într-un hotărît „nu putem" colectiv.* BENIUC, M. C. I, 481. *Dacă am încerca să rezumăm subiectul, ar fi destul de greu.* s iulie 1960, 58. ✦ R e f l. F i g. A se limita, a se mărgini la . . . *Iată, . . . pentru ca să mă rezum, întrebările ce mi-am permis a le adresa.* MAIORESCU, D. II, 257. *În aceste nopți . . . lumea pare că se rezumă la atît: oameni, stele și stînci.* BOGZA, C. O. 186. *Nu s-a rezumat, niciodată, . . . la simpla interpretare lingvistică a faptelor.* L. ROM. 1959, nr. 3, 12.

2. F i g. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „în") A cuprinde (în sine); a însuma, a sintetiza. *Clasicii se chiem clasici, pentru că rezumă în ei . . . civilizația și calitățile veacului lor.* RUSSO, s. 83. [Lucrarea] *rezumă în sine rezultatul progresului științei în acea materie.* MAIORESCU, CR. I, 340. *În Franța germenii noii arte au fost aduși de flamanzi, al căror realism rezumă . . . esența Renașterii nordice.* OȚETEA, R. 33. ✧ R e f l. p a s. *Arta germană . . . a știut să traducă cu penelul ideile care se resumă în legendara vînătoare a sfîntului Hubert.* ODOBESCU, S. III, 60. ✦ R e f l. A se împreuna, a se însuma. *Toate spițele noastre s-au resumat de una mic de ani într-un singur neam.* RUSSO, s. 53.

— Scris și: *resuma.* — Prez. ind.: *rezúm* și (rar) *rezumez.*

— Din fr. **résumer.**

REZUMÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r e z u m a și rezultatul ei; sintetizare, rezumat. Cf. LM. *Satira poate să dea drept resumare a scopului și a îndatoririlor sale aceste versuri.* ODOBESCU, S. I, 49, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Este necesar ca sarcina rezumării, expunerii sintetice a diferitelor probleme să fie încredințată unor condeie calificate.* V. ROM. iulie 1962, 186.

— Scris și: *resumare.* — Pl.: *rezumări.*

— V. **rezuma.**

REZUMÁT s. n. Redare pe scurt, în scris sau oral, a unei lucrări, a unei expuneri etc.; recapitulare succintă; sinteză. Cf. MAN. SĂNĂT. 193/21, MARIN, PR. I, 91/18. *Resumatul (prescurtarea) ideilor sale.* FIS. 85/7. *El . . . dă un resumat instructiv despre istoria poeticei.* ODOBESCU, S. I, 303, cf. II, 5, BARCIANU, ALEXI, W. *Reproduc mai jos epilogul întreg, . . . dînd întîi un rezumat al cuprinsului lui.* BUL. COM. IST. I, 116. *Fac rezumatul povestirilor citite.* STANCU, U.R.S.S. 33. ✧ L o c. a d v. **În rezumat** = pe scurt, succint. *Iată, în rezumat, economia acestui proiect.* CARAGIALE, O. II, 178. *Dar, în rezumat, va fi frumos.* BENIUC, C. P. 52.

— Scris și: *resumat.* — Pl.: *rezumate.*

— Din fr. **résumé.**

REZUMATÍV, -Ă adj. Care rezumă; în formă de rezumat; pe scurt, succint, concis. *Numele din opera lui Caragiale . . . sînt formule rezumative.* IBRĂILEANU, S. L. 88, cf. LOVINESCU, C. V, 156. *Arhitectul îi făcu un gest rezumativ cu mîna că fusese mai presus de așteptări.* CĂLINESCU, S. 806. *Ne-am limitat . . . la cîteva date rezumative.* CIȘMAN, FIZ. II, 95. *În fruntea fiecărui capitol este un fel de conținut rezumativ.* VARLAAM — SADOVEANU, 242, cf. 307, SCL 1960, 183. ✧ (Adverbial) *Acele cugetări păreau a consemna rezumativ etapele unei afaceri de sentiment trăite.* IBRĂILEANU, S. L. 5. *Istorii ale războaielor civile . . . tratînd tema rezumativ.* PREDA, R. 120. ✦ F i g. Care se mărginește la mai puțin, care simplifică. *Alții, și mai rezumativi, se mulțumeau . . . să se spele pe ochi.* TEODOREANU, M. U. 171.

— Pl.: *rezumativi, -e.*

— De la **rezuma.**

REZUMATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Rar) **1.** Adj. (În forma *resumător*) Rezumativ. *Suma unor experiențe trecute se formulează într-o judecată resumătoare.* MAIORESCU, L. 75, cf. id. D. II, 153.

2. S. m. și f. Cel care întocmește un rezumat. *Cronicarul compilator culege din analele oficiale, despre care ne putem face o slabă idee din expunerea pripită a rezumatorului polon.* IORGA, L. II, 552, cf. I, 87.

— Pl.: *rezumatori, -oare.* — Și: **rezumătór, -oáre** (scris *resumător*) adj.

— **Rezuma** + suf. *-tor.*

REZUMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **rezumator.**

REZVLETÍRE s. f. v. **răzvrătire.**

RIÁL s. n. v. **real**[1].

RIBÁR s. m. v. **ribar.**

RIBIGEÁLĂ s. f. v. **rebegeală.**

RIBIGÍ vb. IV v. **rebegi.**

RIBIGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RÍBIȚĂ[1] s. f. v. **ribizli.**

RÍBIȚĂ[2] s. f. v. **ribiță**[1].

RIBIȚOÁNCĂ s. f. (Iht.; prin sudul Transilv.; în forma *righițoancă*) Ribiță **(e).** *N-am prins făr v-o cîteva righițoance.* cv 1949, nr. 8, 35.

— Pl.: *ribițoance.*

— **Ribiță**[1] + suf. *-oancă.*

RIBÍZĂ s. f. v. **ribizli.**

RIBIZÉI s. m. pl. v. **ribizli.**

RÍBIZI s. m. pl. v. **ribizli.**

RÍBIZIL s. m. v. **ribizli.**

RIBIZL s. m. v. **ribizli.**

RIBIZLĂ s. f. v. **ribizli.**

RÍBIZLI s. m. pl. **1.** (Popular) Coacăze *(Bruckenthalia spiculifolia).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 66, CV 1949, nr. 3, 34, ALR I 1 209/40, 230, 294, 320, 333, 335, 339, 345, 578.

2. (Regional; în formele *ribiță, răbiză)* Agrișă *(Ribes grossularia).* ALR I 1 210/56.

— Și: (regional) **ribizlă** (BORZA, D. 148, pl. *ribizle* CV 1951, nr. 5, 27) s. f., **ribizl** (BORZA, D. 148) s. m., **rebizli** (ALR I 1 209/363) s. m. pl., **rebizlă** (GLOSAR REG.) s. f., **ribizil** (BORZA, D. 148) s. m., **ribiză** (BORZA, D. 148) s. f., **ribizéi** (ARH. SOM. XXIII, 464), **ribizi** (DR. I, 361) s. m. pl., **răbiză** (ALR I 1 209/45), **reviză** (GLOSAR

REG.), **răvîză** (ib.), **ríbiță** (ALR I 1209/80), **ríbiță** (ib. 1 209/ 65) s. f., **libizdrí** (ib. 1 209/305, 359), **librizdi** (ib. 1 209/295) s. m. pl., **librízăi** (ib. 1 209/87) s. f.
— Din magh. **ribizli**, germ. **Ribisel**, scr. **ribiz.**

RIBONUCLÉIC adj. (La pl.; în sintagma) *Acizi ribonucleici* = acizi nucleici prezenți în citoplasma tuturor celulelor, cu un rol esențial în transmiterea informației genetice necesare sintezei proteinelor specifice. Cf. DER.
— Din fr. **ribonucléique.**

RÍCA interj. v. **rică**[1].

RICANÁ vb. I. Intranz. (Livresc) A rîde batjocoritor, a rînji. *Prea mult știi, ricană directorul „Voinții".* C. PETRESCU, C. V. 339, cf. id. O. P. II, 245. *Mai mult icnea și ricana decît vorbea.* TEODOREANU, M. U. 39, cf. id. M. II, 168. ✧ Refl. impers. *S-a ricanat de multe ori . . . cu depreciere și cu hulă chiar.* TEODOREANU, M. U. 145.
— Prez. ind.: *ricanez.*
— Din fr. **ricaner.**

RICANÁRE s. f. (Livresc) Faptul de a ricana; rînjet. *Un prieten cu spirit ateu constată într-o ricanare de satisfacție că aceste creștine procesiuni se termină în profanări păgîne.* RALEA, S. T. I, 354. *Mecanicul nu-i observă ricanarea.* IL martie 1961, 12.
— Pl.: *ricanări.*
— V. **ricana.**

RÍCĂ[1] interj. (Prin Transilv. și Ban.; repetat; și în forma *rică-ri)* Strigăt cu care se cheamă rațele. Cf. CONV. LIT. XX, 1 016, BRAN, S., ALR SN II 380/29, 53, 64, 76, 105, 279, A I 34, 35. ✦ (Repetat; și în formele *rică-ha, rică-hă)* Strigăt cu care se alungă rațele. ALR II 5 737/29, 56, 64, 105, 279, A I 23, 31, 34, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ.
— Și: **rica** (VAIDA, CABA, SĂL. 92, A I 21, 22, accentuat și *ricá* A I 23), **rică-ri** (ALR SN II 380/53, 64, 76, 105, A I 34, 35), **rică-ha** (ALR II 5 737/53), **rică-hă** (ib. 5 737/105, A I 34), **richi-riă** (ALR SN II h 380/310), **ricuța** (A I 31) interj.
— Etimologia necunoscută.

RÍCĂ[2] s. f. v. **rică**[1].

RÍCĂ-HA interj. v. **rică**[1].

RÍCĂ-HĂ interj. v. **rică**[1].

RICĂÍ[1] vb. IV v. **ricăi**[1].

RICĂÍ[2] vb. IV v. **rigăi**[1].

RÍCĂ-RI interj. v. **rică**[1].

RICEÁLĂ s. f. v. **răceală.**

RICERI subst. pl. (Regional) Cusături decorative care se fac pe iile românești. [Femeile lucrează] *și minunatele acele cusuturi numite riceri pe cămeșile lor.* I. IONESCU, M. 374.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

RÎCHI-RIÁ interj. v. **rică**[1].

RICHIÁB s. m. (Turcism învechit) **1.** Fiecare din cei patru ofițeri superiori din suita împăratului. *Vizirul, richiabul și toate urdia.* VĂCĂRESCUL, ap. ȘIO II_2, 98, cf. LÖBEL, C. 256. ✧ *Richiab-caimacam* = nume dat locțiitorului marelui-vizir. *Imbrohorul cel mare al împăratului, care după aceea și richiab-caimacam au stătut* (a. 1715). ȘIO II_2, 99. *Capegiul au dus cărțile lui Duca Vodă la împărăție și le-au dat la răchiab-caimacam ce era atunce Cara-Mustafa* (a. 1729). id. ib. *Richiap-îmbrohor* = nume dat marelui comis al sultanului. *Fiind lîngă împăratul caimacam rechiap-improhorul, care luase din București pre Constantin Vodă.* R. POPESCU, ap. ȘIO II_2, 99.
2. Nume dat puterii imperiale turcești. *Cel ce ai fost dragoman împărătescului meu richiap* (a. 1812). TES. II, 351, cf. ȘIO II_2, 98, TDRG.
— Pl.: *richiabi.* — Și: **richiáp, rechiáb, rechiáp** s. m.
— Din tc. **rikyab.**

RICHIABIÉ s. f. (Turcism învechit) Dare anuală pe care Principatele Române o trimiteau sultanului turcesc ca o contribuție la acoperirea cheltuielilor richiabului. *Să se dea din partea Țării Românești 40 000 ll. rechiabie* (a. 1802). TES. II, 311. *Pentru bairamlîcuri se vor da din Valahia . . . 90 000 lei și pentru rechiabie 40 000 lei* (a. 1812). URICARIUL, III, 146, cf. TDRG.
— Pl.: *richiabiele.* — Și: **rechiabié, richiambié** (ȘIO II_2, 99) s. f.
— Din tc. **rikyabie.**

RICHIAMBIÉ s. f. v. **richiabie.**

RICHIÁP s. m. v. **richiab.**

RICHIAPTÁR s. m. (Turcism învechit; și în sintagma *richiaptar-aga,* AXINTE URICARIUL, ap. ȘIO II_2, 99) Înalt demnitar al seraiului, care ținea scara de la șa cînd încăleca sultanul. *S-au dat 220 tal. la omul rechiptariului* (a. 1693). ȘIO II_2, 99, cf. AXINTE URICARIUL, ap. ȘIO II_2, 99.
— Pl.: *richiaptari.* — Și: **rechiptár** (ȘIO II_2, 99), **rechiptáriu** s. m.
— Din tc. **rikyabdar** [aga].

RICHISÍ vb. IV v. **risipi.**

RICHÍTĂ s. f. v. **răchită.**

RICÍN s. m., s. n. **1.** S. m. Plantă anuală erbacee sau arborescentă, originară din Africa, cu frunze mari strălucitoare, cu flori dese, roșietice și gălbui; semințele conțin ulei neinflamabil utilizat la angrenaje de mare viteză, în industria farmaceutică, a pielăriei, a săpunului etc.; **căpușă** *(Ricinus communis).* Cf. DDRF, BARCIANU, GRECESCU, FL. 525, ALEXI, W. *Recinul . . . crește cultivat prin grădini.* CATANELE, 25, cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 148. *Ricinul . . . e o plantă ce crește numai în părțile de cîmp.* ȘEZ. XV, 16. *Prin grădinile satelor dinspre Dunăre, din Deltă, crește înalt și frumos riținul.* SIMIONESCU, FL. 407, cf. 317. ✧ *Ulei* (sau *unt* sau, popular, *oloi) de ricin* = ulei extras din semințele acestei plante, folosit ca purgativ; (popular) ricină **(2).** *Unt de rițin de la spițărie, zece dramuri.* PISCUPESCU, O. 293/3, cf. MN (1836), 91, CUCIURAN, P. 41, MAN. SĂNĂT. 159/2. *Cel mai întrebuințat purgativ uleios este uleiul de ricin.* BELEA, P. A. 275, cf. ALR II/I MN 63, 4 216
2. S. n. (Prin Transilv. și Maram.; în forma *riținuș)* Ulei de ricin. Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 377, ALRM II/I h 180, MAT. DIALECT. I, 90, com. din TEREBEȘTI — CAREI.
— Pl.: (m.) *ricini.* — Și: (regional) **recín, riținn, reținn** (SCRIBAN, D.), **reținu** (ALRM II/I h 180/250), **răținn** (BIANU, D. S., GRECESCU, FL. 525) s. m., **reținus** (ALRM II/I h 180), **rițínús** (ib.), **rițínúș** (accentuat și *rițínuș* ib.), **rițímúș** (ib. h 180/ 384), **rițámúș** (ib. h 180/250), **rățínúș** ALR II/I MN 63, 4 216/235), **rițúș** (ib. 4 216/64) s. n.
— Din lat. **ricinus,** germ. **Rizinus,** magh. **ricinus.**

RICÍNĂ s. f. **I.** Toxină vegetală care se găsește în semințele de ricin și care are proprietatea de a aglutina globulele sîngelui. Cf. LTR[2].
2. (Popular) Ulei de ricin. *Copiii se țin de nas (ca la rițină).* TEODOREANU, M. U. 150. *Reținа se poate lua bătută în bere rece.* VOICULESCU, L. 238, cf. ALRM II/I h 180.

3. (Bot.; popular) Ricin (1) *(Ricinus communis)*. *Reţina poleia cu plînsul ei untos boabele înibaharului.* KLOPŞTOCK, F. 187.

— Pl.: *ricine.* — Şi: (regional) **recínă** (ALRM II/I h 180), **răcínă** (ib.), **riţínă, reţínă** (ib.), **răţínă** (ib.) s. f.

— De la **ricin.**

RICIPÉT subst. v. **bicicletă.**

RICIPÍSĂ s. f. v. **recipisă.**

RICIPÍSIE s. f. v. **recipisă.**

RÍCIURI s. n. pl. (Regional) Lucruri de tot felul; buclucuri, calabalîc. *Ia-ţi riciurile toate şi du-te!* PAMFILE, A. R. 257. *Strigă flăcăul strachină, lingură şi către toate, cîte riciuri sînt în casă, strigă să-i deschidă uşa.* id. DUŞM. 183, cf. com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Etimologia necunoscută.

RICKÉTSII s. f. pl. Microbi care fac trecerea de la bacterii la virusuri, avînd caractere comune ambelor grupe şi care provoacă la om şi la animale boli epidemice grave. Cf. DER.

— Scris şi: *rickettsii.* DER.

— Din fr. **rickettsie.**

RICKETSIÓZĂ s. f. (Med.) Infecţie epidemică (tifosul exantematic, febra tifoidă etc.) în general gravă, comună omului şi animalelor, provocată de ricketsii şi transmisă prin intermediul unor insecte. Cf. DER.

— Pronunţat: *-tsi-o-.* — Scris şi: *rickettsioză.* DER.

— Din fr. **rickettsiose.**

RICOŞÁ vb. I. Intranz. (Despre un corp mobil sau un proiectil) A-şi schimba direcţia traiectoriei în urma ciocnirii de un obstacol. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Loviturile date cînd cu pantoful, cînd cu pumnii . . ., ricoşau ca dintr-o pernă de cauciuc.* BRĂESCU, A. 35, cf. STOICA, VÎN. 22. *Lovit în cap . . ., proiectilul ricoşează din osul frontal sau falcă.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 11.

— Prez. ind.: *ricoşez.*

— Din fr. **ricocher.**

RICOŞÁRE s. f. Acţiunea de a **ricoşa.** *Două persoane au fost rănite prin ricoşarea gloanţelor.* COD. PEN. R.P.R. 516.

— V. **ricoşa.**

RICOŞÉT s. n. v. **ricoşeu.**

RICOŞÉU s. n. Faptul de a **ricoşa**; schimbarea direcţiei unui proiectil sau a unui obiect pe o nouă traiectorie cînd întîlneşte pămîntul sau alt obstacol sub un unghi mic. Cf. BUL. FIL. VI, 18. ✧ Fig. *Aruncături de observaţii din o parte în alta şi din aceasta, prin ricoşeuri, în a treia.* MAIORESCU, D. II, 257. *Contribui la aceasta, prin ricoşet, o discuţie cu Răducanu, fost profesor de naturale.* POPOVICI, SE. 103. ✦ (Concretizat) Obstacol care face să ricoşeze proiectilele. *A cercat totul ca să scape şi să ridice cu oamenii săi redute, să facă şi aşa-numite ricochete pentru îndreptarea gloanţelor.* BARIŢIU, P. A. II, 515.

— Scris şi: *ricochet.* — Pl.: *ricoşeuri.* — Şi: **ricoşét** (pl. *ricoşete*) s. n.

— Din fr. **ricochet,** germ. **Rikoschett.**

RICRIÁŢIE s. f. v. **recreaţie**[1].

RÍCŞĂ s. f. Trăsurică cu două roţi, trasă de un om, folosită în unele ţări din Orient. *Ce este o „ricşă", cum munceşte un „culi" . . ., iată amănunte pe care europeanul necălătorit începe a le cunoaşte însă citind acest scurt şi mişcător reportaj.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/3. *Prin oraşe* [în India] *circulă ricşe — trăsuri trase de oameni.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 808.

— Pl.: *ricşe.*

— Din engl. **rieksha,** germ. **Rikscha.**

RICTUÍ vb. IV v. **rihtui.**

RÍCTUS s. n. Contracţie a muşchilor feţei care dă figurii expresia de rîs forţat (şi care poate fi simptomul unor boli). *Un rictus de dezgust în colţul gurii.* I. BOTEZ, B. I, 168. *Un rictus amar.* TEODOREANU, M. II, 27. *Cu gura încremenită într-un rictus, sta aţîrnată oarecum de culmea de deasupra.* SADOVEANU, O. IX, 87. *Deşi se calmase, pe figură îi rămăsese imprimat încă un rictus de suferinţă.* BART, E. 382. *Bate-te în duel cu reporterul! rîse directorul cu un rictus adînc de dispreţ.* CĂLINESCU, S. 421. *Avem de multe ori acelaşi rictus al gurii, aceeaşi expresie . . . ca a părinţilor noştri.* RALEA, S. T. II, 150. *Casca alunecase de pe obrazul colonelului, descoperindu-i ochii negri . . . şi rictusul sălbatic al gurii.* T. POPOVICI, S. 446. *Înainte nu putea suferi atmosfera de circiumă, . . . cu feţe înţepenite în rictusuri primare.* IL octombrie 1962, 14.

— Pl.: *rictusuri.*

— Din fr. **rictus,** lat. **rictus, -us.**

RÍCUŢA interj. v. **rică**[1].

RID[1] s. n. Încreţitură a pielii obrazului; zbîrcitură, cută, creţ. *Trăsăturile i se încreţiră, toată faţa i se acoperi de riduri.* T. POPOVICI, S. 415. *Oglinda îi scoate la iveală pe la ochi mici riduri.* BENIUC, M. C. I, 110. *Faţa lui e-un monument ciudat, Riduri lungi şi-adînci — nemişcătoare.* LABIŞ, P. 200. *Se spăla . . . numai cu apă încălzită, nici prea fierbinte, nici prea rece ca să nu facă riduri.* BARBU, P. 135. *Neagoe . . . avea ochi mari cu riduri şi un năsuc de copil.* VLASIU, D. 55.

— Pl.: *riduri.*

— Din fr. **ride.**

RID[2] s. n. (Prin nord-estul Transilv.) Pămînt, proprietate. Cf. BL VI, 192, CL 1970, nr. 2, 295.

— Pl.: *riduri.*

— Din săs. **Rid, Ritt.** Cf. germ. Ried.

RIDÁ vb. I. Refl. A face riduri[1].

— Prez. ind.: *ridez.*

— V. **rid**[1].

RIDÁT, -Ă adj. Care are riduri[1].

— Pl.: *ridaţi, -te.*

— V. **rida.**

RÍDE vb. III v. **ride.**

RIDÉI s. n. (Prin Maram.) Scîndură folosită la oprirea minereului din rostogol. LEXIC REG. 21.

— Pl.: *rideie.*

— Etimologia necunoscută.

RIDÉNT, -Ă adj. (Italienism învechit) Rîzător. *Revine încîntată, Ridente-ntinde braţe.* HELIADE, O. I, 369. *Tînăra avea o faţă atît de ridentă şi bucuroasă, încît temerile mume-sei pieriră îndată.* CR (1846), 26[2]/20. ✧ Fig. *Purpura-şi destinde Ridenta Auroră.* HELIADE, O. I, 215. [Insule] *ridente şi fructifere.* id. D. J. 155/5. *Acvila acum ridentă Să se-nalţe pe Carpaţi.* BOLLIAC, O. 180.

— Pl.: *ridenţi, -te.* — Şi: **ridénte** adj. invar.

— Din it. **ridente.**

RIDÉNTE adj. invar. v. **rident.**

RIDICÁ vb. I. I. 1. Tranz. A lua de jos (şi a duce în sus, susţinînd cu braţele, cu spinarea etc.); a lua în mînă sau în braţe; a sălta. *Căzu o piatră den ceriu. Mică era şi în vedeare, însă nime nu o putea rădica* (a. 1550—1600). GCR I, 8/10. *Să o ia piiatra şi să o rădice cu putea-*

rea sa? (a. 1600 — 1650). id. ib. 140/4. *Au dat moscalii poroncă turcilor . . . să ia asupra sa haine, argint, aur, cine cît putea are rădica.* N. COSTIN, LET². II, 108, cf. ANON. CAR., AXINTE URICARIUL, LET. II, 138/24. *Scoală şi-ţi ridică patul tău şi umblă* (a. 1747). GCR II, 37/29, cf. DRLU. *În ţările înaintea Galiţiei . . . n-am văzut, ca în această ţară, oamenii şi fimeile să rîdice alte greutăţi: lemne, saci de făină.* KOGĂLNICEANU, S. 8. *Radu . . . rădică cu-n braţ puternic mlădiosul mijloc al tinerii femei.* ODOBESCU, S. I, 141. *Cavaleru-aleargă . . . Din mijlocu-acestor monştri Cu-a lui degete-ndrăzneţe el mănuşa de-o ridică.* EMINESCU, O. I, 166. *Leagă o sarcină mare, mare cît pe ce să n-o poată rîdica în spinare.* CREANGĂ, P. 215. *Pădurarul împărătesc făcuse prinsoare . . . că are să ridice el singur butoiaşul cu must.* SLAVICI, O. II, 94. *Ridică, nene, o dată pe smeu şi, trîntindu-mi-l, îl bagă în pămînt pînă în gît.* ISPIRESCU, L. 223, cf. MARIAN, NA. 51, 139. *Vouă şi-un buluc vi-e greu, Eu ridic o bîrnă.* COŞBUC, P. II, 24. *Nu ţii minte cînd mă ridicai în braţe să rup para cea mai coaptă?* DELAVRANCEA, A. 60. *Grabnic s-apleacă spre nimfă şi cît ai clipi o ridică De subţiori din ocean.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 80. *Îl ridică* [pe copil] *cu amîndouă mîinile la piept.* C. PETRESCU, Î. I, 78, cf. II, 176. *M-am repezit să beau apă din carafa de pe masă, dar, cînd am ridicat-o, s-au turburat gunoaiele de pe fund şi m-am lăsat păgubaş.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *După ce negustorul a numărat hîrtiile de bancă şi le-a pus cît pe masă, Vitoria le-a ridicat cu atenţie şi le-a mai numărat şi ea o dată.* SADOVEANU, O. X, 563. *Aruncă scrisoarea, o ridică din nou şi o citi iar.* CĂLINESCU, E. O. I, 229. *Seminţele-n palmă De le ridici, răcoroase, Un sunet auzi.* BLAGA, P. 24. *În dreptul ziarului se opri, se uită la el, . . . apoi se aplecă şi îl ridică.* PREDA, M. 161. *De pe cal îl redica Şi pe cîmp îl arunca.* ALECSANDRI, P. P. 108. *Vrea să ardice lumea cu umărul*, se zice despre cel care încearcă lucruri care întrec puterile unui om. Cf. ZANNE, P. II, 452. *Parcă ar fi ridicat buşteni*, se zice despre cel care se vaită de osteneală pentru orice. Cf. id. ib. 696. ✧ Absol. *Lelea mică, mititică, Deac-o pui la sac, ridică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 435. *Ridici, ridici, Pînă te strici*, se spune celor ce se ostenesc peste măsură. Cf. ZANNE, P. II, 696. ✧ Expr. **A ridica mănuşa** = a primi o provocare (la duel). Cf. ZANNE, P. III, 224. (Învechit) **A ridica (ceva) cu sufletul** = a depune mărturie, a susţine ceva (fără a avea dovezi). *Acii oameni să rădice cu sufletele lor precum pe Simion Agapie şi pe feciorii lui moşeni acolo . . . nu-i ştiu* (a. 1741). URICARIUL, XXI, 267. *Pe cît ar rîdica Ion, ginerele său, cu sufletul lui că au cheltuit, să-i împlinească Gherrasie* (a. 1758). ib. XIX, 13. ✦ Fig. (Învechit) A lua asupra sa, a-şi asuma ceva; a suporta o greutate, a duce greul. *Cela ce-au rădicat păcatele lumiei asupra sa.* VARLAAM, C. 412. *Acest război voi l-aţi aţăţat şi pentru voi să facu aceştia, nevrînd noi, şi cu toţii îl rădicăm noi acum.* HERODOT (1645), 466. *Eu voiu rădica toată cheltuiala de către mine, iară nu de la ţară.* N. COSTIN, LET. II, 57/9. *Din suma isvodului lefelor să se scadă 6000 lei pre lună, . . . greutăţi, carele rădici asupră* (a. 1814). URICARIUL, I, 216. *Ai ridicat pe spatele tale gospodăria grea a tatălui tău.* SADOVEANU, O. II, 51.

2. Tranz. A duce, a purta sau a împinge în sus, a înălţa; a trage în sus. *Domnul cînd rădică paharul la gură îndată se face şanlic de slobozirea a toate tunurile.* GHEORGACHI, LET². III, 314. *Zăsă să rădice frigare drept în sus, ca să să răpază vulturii după dînsa* (a. 1784). GCR II, 136/18. *De-aci, rădicînd furca cumplită, Vede pe Bratul voinic că vine Cu ceata lui Tandaler voinică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 409. *Au poruncit să rădice steagul.* DRĂGHICI, R. 20/25. *Ridică satîrul, voieşte a izbi.* BĂLCESCU, M. V. 30. *Orbul aridică paharul, faţa vinului privind.* PANN, P. V. I, 113/20. *Radu rădică vîslele pe d-asupra apelor.* ODOBESCU, S. I, 142. *Fantastic pare-a creşte bătrînul alb şi blînd; În aer îşi ridică a farmecelor vargă.* EMINESCU, O. I, 94. *Rădicînd buzduganul să deie.* CREANGĂ, P. 198. *Impiegatul ridică binişor ferestruica.* CARAGIALE, O. II, 35. *Vedea că ridica sabia să dea.* ISPIRESCU, L. 27. *Trubadurul tresări, ridică vioara în sus.* DELAVRANCEA, T. 50. *Ridică fitilul să mărească lumina.* C. PETRESCU, Î. I, 129. *Oamenii încordaţi, înspăimîntaţi, mînaţi de la spate de gradaţii care-i loveau cu ceatlăile, . . . ridicau şi trînteau opinca de li se cutremurau obrajii.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *Oanea se apropie de mine, îmi ia pălăria din cap . . . , o ridică apoi în dreptul soarelui şi priveşte prin ea.* VLASIU, A. P. 25. *Plapoma era ridicată pînă peste bărbie.* SADOVEANU, O. VIII, 250. *Cînd intră institutorul . . . care-şi ridica mereu pantalonii prea largi, copiii îl lămuriră neîntrebaţi.* CĂLINESCU, E. O. I, 24. *În braţe-l purtau Şi mi-l rădicau Sus, la naltul cer.* TEODORESCU, P. P. 18, cf. DOINE, 156. *Rădică toporu-n sus, să-l omoare.* GRAIUL, I, 85. *Nu-ţi rădica bîta asupra capului tău* (= nu înălţa pe vrăjmaş, care în urmă te va lovi). ZANNE, P. III, 20. ✧ Refl. pas. *Coasele şi ghioagele se ridicau şi se lăsau neîntrerupt.* SADOVEANU, O. I, 15, cf. ŞEZ, II, 20, A I 22. ✧ Loc. adj. (Învechit, rar) **De ridicat la cer** = vrednic de laudă. *Şi bunătatea celui ajutat, de socotim, şi smerenia lui* [este] *de rădicat la cer.* ARHIVA, R. I, 49/13. ✧ Expr. **A ridica** (pe cineva) **în slavă** (sau **în slava cerului, în slăvi**) = a lăuda (pe cineva) peste măsură, exagerat. *Ce-ai văzut tu la ea, Stănică, de-o ridici în slava cerului?* CĂLINESCU, E. O. II, 179, cf. ZANNE, P. II, 696. (Învechit) **A ridica jalbă** = a înainta unei autorităţi o reclamaţie, a face plîngere; a veni cu jalba în proţap. *Fruntaşii satului . . . hotărîră să ridice jalbă la cei mari.* AGÎRBICEANU, A. 207. *Pentru toate drepturile răzăşilor să ridicaţi jalobă, ca să se facă dreptate.* SADOVEANU, O. V, 573. **A ridica armele** (sau **arma, sabia,** învechit, **arme, sabie**) **contra** (sau, învechit, **asupra**) **cuiva** (sau, învechit, rar, **pe cineva**) = a ataca (pe cineva), a porni război (împotriva cuiva). *Nimea de între voi nu va cuteza rădica arma pre vrăjimaşul său* (a. 1560). GCR I, 5/37. *Rădicînd şi ei sabia asupra turcilor, să albă acele olate.* IST. Ţ. R. 14. *La oameni ce nu rădică arme asupra lor, nici ei n-or rădica arme* (a. 1716). GCR II, 18/17. *Ş-armele cu neauzită ocară Pe turci au rădicat toată ordia voastră.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 197. *Mihai . . . hotăraşte a deştepta ţeara, a o scula şi a ridica sabia răzbunătoare în contra barbarilor tirani.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Serbia şi Bulgaria erau gata să ridice armele.* OŢETEA, T. V. 127. **A ridica paharul** (sau **un pahar, un pocal, o cupă, toast, un toast** etc.) = a închina în cinstea cuiva, cu ocazia unui eveniment etc.; a toasta. *D. comite suprem au rădicat toast.* FM (1861), 121. *Rădică un pahar, zicînd: Mă închin, băieţi, la faţa voastră cu sănătate!* CREANGĂ, O. 231. *Sînt fericit a constata că nu uiţi a ridica şi pentru amicul d-tale cîte un toast bine simţit.* CARAGIALE, O. VII, 8. *Coana Manda ridică paharul.* BASSARABESCU, V. 156. *Se cuvenea să mai ridice în cinstea lor o cupă de vin.* SADOVEANU, O. V, 598. **A-i ridica** (cuiva) **panaghia** (sau **praznic, parastas, paos**) = **a)** (în practicile religioase) a face slujbă pentru pomenirea unui mort în cursul căreia se înalţă şi se coboară succesiv un colac făcut anume. *La patruzeci de zile se cheamă preotul de-i rădică panaghia, făcîndu-i atunci şi veşnica pomenire.* MARIAN, Î. 370. *În unele sate . . . se fac la duminica mare praznice pentru morţi: unii amînă aceste praznice şi le ridică joi, după rusalii.* PAMFILE, S. V. 15; **b)** a ucide, a omorî. *I! o căpăţînă de cal! Tocmai unde şi-a lăsat potcoavele biata gloabă! Se vede că aici i-a ridicat lupul panaghia.* PAMFILE, COM. 3; **c)** a înjura pe cineva. (Cu parafrazarea expresiei) *Un flăcăoan al dracului ne-a luat în rîs cum se cade . . . Atîta i-a trebuit lui Moş Luca, ş-apoi lasă pe dînsul: cîte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat.* CREANGĂ, O. 249. **A ridica steag** v. steag. **A ridica steag alb** v. alb. **A ridica steagul revoltei** v. steag. **A ridica ancora** v. ancoră. ✦ (Complementul indică poduri mobile, bariere etc.) A suspenda, a înălţa în aer una dintre extremităţi. *Aş fi făcut . . . un pod umblătoriu, care, în toată sara cînd aş fi mers să mă culc, l-aş fi rădicat.* DRĂGHICI, R. 44/18. *Cantonierul ridică bariera după trecerea trenului.* ✦ (Complementul indică pînzele unei corăbii) A întinde (pe catarg), a înălţa. *Rădicară veatrila şi sufla ventişoru.* COD. VOR. 94/3. *Rădicînd veatrila către suflarea vîntului, siliia la ţărmure.* N. TEST. (1648), 171v/21. ✦ A aşeza (mai) sus; a aşeza peste ceva. *Voi da asupră-vă vine şi voi rădica asupră-vă carne şi voi trage preste voi piiale . . . şi veţ fi vii.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 215/13. *Fiind . . . cu trupul asupra stîlpului rădicat.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/20. *Priveşti, judeci şi condamni . . . de pe piedesta-*

lul unde te-a ridicat o viață ireproșabilă. BRĂESCU, O. A. I, 86. *Domnul . . . ceriul l-a rădicat Pe trei stâlpuri de argint.* POP., ap. GCR II, 330. ◇ Fig. *Vrei să-ți ridici numele neamului în prăjină?* CAMILAR, C. P. 16. ◇ Loc. vb. **A ridica în seaun** = a înscăuna, a pune (pe cineva) domn. *O să te rădicăm pe tine în seaun.* ISPIRESCU, L. 3. ◇ Expr. (Învechit) **A ridica pe** (sau **spre**) **cruce** = a răstigni. *Văzînd . . . pre fiiul său pre cruce rîdicat.* MINEIUL (1776), 201v²/2. (Refl. pas.) *Se ridică cu voie spre cruce și muri trupului.* CORESI, EV. 462. (Învechit) **A ridica pe cineva în furci** = a spînzura pe cineva (în furci). *Eu din funie-am să fac Colan mîndru pentru turci, Ca să mi-i redic în furci.* ALECSANDRI, P. P. 142. **A ridica** (cuiva) **moralul** v. moral. ✦ Fig. (Învechit, rar) A închina (ceva cuiva), a dedica. *Eu, robul tău, prea slăvită stăpînă, cu toată smerenia îți aduc această carte și o rădic spre numile tău* (a. 1809). CAT. MAN. I, 406. ✦ (Învechit) A aduce jertfă, a sacrifica pe altar. *Toate arsele mojdane rădic ție cu afumare.* PSALT. 124. *Boii toți negri, groși la grumazi și cu plecare de măsură rădicîndu-i* (a. 1773). GCR II, 88/26. ◇ Loc. vb. **A ridica jertfă** v. jertfă.

3. Tranz. (Complementul indică o parte a corpului omenesc) A îndrepta în sus; a duce mai sus. *Rădicu capul mieu.* PSALT. HUR. 2r/20. *Rădică mîinile și blagoslovi ei.* CORESI, EV. 178. *Rădică mâna sa spre ceriu.* N. TEST. (1648), 310v/26. *Mînile meale nu vor să să rădice, făr' numai către ceriu* (a. 1750). GCR II, 49/5. *Am îngenuncheat turcește și, puindu-mi capul în pămînt, vrînd să-l arîdic, m-am pomenit cu mîna chezarului la cap, zicîndu-mi că nu face trebuință de această țirimonie.* VĂCĂRESCUL, IST. 290. *Fă ca să rîdice picioarele spre ceriu și să întoarcă capul spre pămînt.* MOLNAR, RET. 109/7. *I*[isu]*s mînile-ș ridică, Așa să roagă fierbinte* (a. 1802). GCR II, 192/38. *Sultanul atunci capu-și rădică Și privește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 294. *Unii . . . îngenunchia, rădicînd mîinile spre mulțămire către ceriu.* DRĂGHICI, R. 21/7. *Rîdică . . . mînele sale în sus, arătînd cele zece degete.* BĂLCESCU, M. V. 81. *Își ridica brațul cu o nobilă furoare.* CR (1848), 24¹/55. *Omul rîdică a sa frunte Și-n ceruri cu mîndrie ațintă ochiul său.* ALECSANDRI, P. I, 125. *Conrad ridică fruntea și pare-ntinerit.* BOLINTINEANU, O. 228. *Ea ridică somnoroasă lunga genelor maramă.* EMINESCU, O. I, 84, cf. 93. *Fata . . . își ridică mîna la frunte.* CARAGIALE, O. I, 121. *Marcu ridică partea de dinainte a trupului.* SLAVICI, N. I, 26. *Rădicînd mîinele în sus și îngenunchind, o blestemă.* ISPIRESCU, L. 30. *Sultănica ridică capul din poala mă-sei.* DELAVRANCEA, S. 16. *Îmi ridic capul de pe pernă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 39. *Moșneagul ridică palma dreaptă și-l lovi peste obraz.* GÎRLEANU, N. 13. *Cînd le-am ieșit înainte, soldații lui au ridicat mîinile să se predea.* C. PETRESCU, Î. II, 18. *Levi ridica din cînd în cînd capul și urmărea atent fiecare mișcare a tatălui.* SAHIA, N. 106. *A ridicat o sprînceană și un deget.* TEODOREANU, M. U. 177. *Filoti . . . ridică amenințător barba, cu sprîncenele încruntate.* SADOVEANU, O. VIII, 134. *Îți ridicași capul de jos, chemat de soare.* ARGHEZI, VERS. 377. *La deschiderea ușii ridicară capul în felurite grade de curiozitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 16. *Găman zvîrli cătușele și ridică mîinile în sus.* STANCU, R. A. III, 319. *Ridică pumnul pe neașteptate și o amenință pe muiere.* PREDA, D. 81. *Căzută în genunchi, Își ridicase capul, îl clătină spre stele.* LABIȘ, P. 39. *Bărbat oi lua Care s-a afla Dunărea să-noaie Redicînd din coate.* ALECSANDRI, P. P. 122. *Sprîncenele dumitale . . . Cînd le sui, cînd le ridici, Rău la inimă mă strici.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 24. ◇ Tranz. fact. [Călin] *bărbia i-o ridică, s-uită-n ochii-i plini de apă.* EMINESCU, O. I, 84. ◇ Refl. *Mie cu nișchit nu rădicară-se* (se supuseră c², să strămutară D, se oborrîră H) *picioarele.* PSALT. 143. *O clipă i se părea că vede în aer degetul lui domnu Pop, ridicîndu-se amenințător.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 3. ◇ Expr. **A(-și) ridica fruntea** (sau **capul** sau, învechit, rar, **gîtlejul**) = a se arăta dîrz, plin de curaj, a deveni amenințător; a se răzvrăti. *Vrăjmașii tăi sunrară și cei ce gîlăluia tinre rădicară capul.* PSALT. HUR. 70v/7. *Cei ce uria tire rădicară capetele.* PSALT. 170. *Să nu-și mai rădice mîndrul și sămțul gîtlejul în fală.* DOSOFTEI, PS. 35/5. *S-o-ntîmpla, Cu vreme, Romînia s-ardice fruntea sa.* ALEXANDRESCU, M. 9. *La miază-zi, la miază-noapte, popoarele își rîdică capul.* RUSSO, S. 127, cf. 76, BARONZI, L. 43. *Cînd ridici fruntea, jos în țerînă O-mpinge . . . dușman picior!* ALECSANDRI, P. II, 117. *Vornice, nu ridica capul în sus!* DELAVRANCEA, O. II, 89. *Poate ridica dușmanul meu fruntea, fără pedeapsă?* SADOVEANU, O. X, 109. *Această rivalitate a permis elementelor de dezordine să ridice capul.* OȚETEA, T. V. 270, cf. ZANNE, P. II, 161. **A ridica cap** v. cap. **A-(și) ridica ochii** (sau **privirea**, rar, **ochi**) = a privi în sus; (rar) a privi. *Acela rădică ochii lui la ucenicii lui* (a. 1574). GCR I, *8/34. *Mitariul sta departe și nu vrea nece ochii să ridice la ceri.* CORESI, EV. 11. *Și cînd rădică ochii săi și căută, iaca înaintea lui trei bărbați stau.* PALIA (1581), 64/16. *Rădică ochii săi în susu către ceriu* (a. 1600-1650). GCR I, 140/16. *Rădicați ochii voștri și vedeți holdele, că sămț plăviță amu către seacere.* VARLAAM, ap. GCR I, 109/5. *Nu sîntem vreadnici să rădicăm ochii noștri și să privim la înălțimea ceriului.* ANTIM, ap. GCR II, 16/15. *Ridicînd ochii săi spre aceasta, împreună să nevoia ca să întoarcă suspinurile sale în glas de bucurie* (a. 1757). GCR II, 54/9. *Ochii lăcrămoși rădicînd la stele, Cu suspin adînc . . . graiu deschisă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *Ardică-ți ochii către cer.* MARCOVICI, D. 15/19. *Ș-au rîdicat ochii către ceriu.* DRĂGHICI, R. 139/10. *Ridicînd ochii către cer, . . . cheamă în ajutoru-i protecția mîntuitoare a zeului armatelor.* BĂLCESCU, M. V. 121. *Pîn' la zioa varsă lacrimi . . . , Ne-ndrăznind ochi să ardice la chipul lui Dumnezeu.* PANN, Ș. I, 43/8, cf. id. E. I, 8/14. *Ridica frumoșii săi ochi spre cer.* NEGRUZZI, S. I, 27. *Ridică senini drăgălașii ei ochi albaștri.* ODOBESCU, S. I, 129. *La zgomotul ușor al paștilor lui Făt-Frumos, fata-și ridică ochii albaștri.* EMINESCU, N. 8, cf. id. O. I, 179. [Îi porunci ca] *în tot timpul ospățului . . . nici măcar să-și rîdice ochii la ceilalți meseni.* CREANGĂ, P. 231. *A sa privire Hugo din jos nu și-o ridică.* MACEDONSKI, O. I, 249. *Deodată, parcă făr-a vrea, Ridică ochii-n sus.* COȘBUC, P. I, 230. *Băiatul ridică ochii în care a înflorit un zîmbet de fericire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 95. *Un foșnet ușor de aripi îl făcu să ridice ochii.* GÎRLEANU, L. 68. *Ridică ochii în tavan.* ARDELEANU, D. 64. *Cînd ridică privirea, tîrziu, toate jucau înaintea ochilor într-o painjenire.* C. PETRESCU, Î. I, 258. *Își ridică ochii și mă privi lung.* SADOVEANU, O. I, 137, cf. 12. *Toți ne ridicăm ochii spre cer.* BART, S. M. 14. *Ridică-ți numai ochii puțin, ca un lăstun.* ARGHEZI, VERS. 377. *Nu se putu reține de a nu ridica ochii la cer cu recunoștință.* CĂLINESCU, S. 136. *Ridică ochii lui mari . . . spre mine.* STANCU, R. A. I, 15. *Ea ridică privirea și îl văzu.* PREDA, R. 430. *Casierița . . . aduna cifrele și ridica din cînd în cînd privirile către noi.* BARBU, P. 31. (Fig.) *Noaptea de zare deșteptată Încet ridică ochii, se uită-nspăimîntată.* COȘBUC, P. I, 133. (În limbajul bisericesc) **A (-și) ridica ochii** (sau **sufletul**) **către Dumnezeu** = a(-și) îndrepta gîndul spre Dumnezeu, a se ruga. *Către tine rădicaiu ochii miei, vietoriul în ceriu.* PSALT. 270. *Către tine, Doamne, rădicaiu sufletul mieu.* ib. 41. *Nici o faptă nu voi săvîrși făr' de a-mi ardica ochii către tine.* MARCOVICI, D. 2/6. (Învechit) **A ridica mîna** (sau **mîinile**) **asupra cuiva** (sau **spre cineva**) v. mînă¹. **A ridica mîinile** (sau, rar, **mîna**) **către cineva** = a cere ajutor, a se ruga cuiva; a implora pe cineva. *Rădicu mănrule meale către besereca cea sfîntă a ta.* PSALT. HUR. 22r/21. *Se rădicarem* (de-am întinsu-ne D) *mărule noastre către Dumnedzeu striiru.* PSALT. 85. *Rădicai mînile meale către porîncitele tale.* CORESI, EV. 28. (Învechit, rar) **A-și ridica mîna de pe cineva** = a înceta ostilitățile împotriva cuiva. *Împăratul Alexandru . . . și-au rădicat mîna de pe nemți și au poruncit de s-au întors toate oștile muscălești la Lehia.* DIONISIE, C. 214. **A ridica mîna** (sau **două degete**) = a cere cuvîntul. *Mă scol, ridicînd două degete; dar tare-mi bătea inima!* VLAHUȚĂ, O. A. II, 82. **A ridica un deget** (sau **brațul**) = a acționa. *Rabzi ocări . . . și nu-ți ridici Brațul-stai ca lașul.* NECULUȚĂ, Ț. D. 41. *Crezi dumneata că pot eu să rîdic un deget pînă ce nu am încredințare deplină?* SADOVEANU, O. X, 642. **A ridica pumnul la cineva** = a amenința pe cineva cu bătaia. *Un copil avem; să ridice pumnul la ai lui pînă s-o sătura!* PREDA, D. 76. **A-și ridica nasul** (**sus** sau **mai sus decît se cuvine**) v. nas. **A ridica ochii** (sau **nasul, fruntea**) **din** (sau **de pe**) (lucrarea, cartea etc. din față) = a privi în sus; a între-

rupe lucrul, lectura etc. *Răspunse . . . fără a-şi ridica ochii de pe hîrtie.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 9. *Bătrînul ridică ochii de pe condică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 259. *Viu să anunţ! zise secretarul, fără să ridice nasul din jurnale.* REBREANU, R. II, 76. *Vorbise fără să ridice fruntea din hîrtiile întinse pe masă.* PREDA, D. 132. (Învechit, rar) **A ridica cornul** = a se mîndri, a se trufi, a se semeţi. *Nece rădicareţi (înălţareţi cc²) în sus cornul vostru şi nu gicereţi Dzeului nedereplate.* PSALT. 150. **A ridica fruntea** v. frunte. **A ridica din umeri** v. umăr. **A ridica sprînceanele** (sau **din sprîncene**) v. sprînceană. **A ridica coada în sus** v. coadă. (Refl.) **A (i) se ridica** (cuiva) **părul (măciucă, în cap** sau **în vîrful capului)** v. păr. (Tranz. şi refl.) **A (i se) ridica** (cuiva) **pieptul** = a (i se) umfla pieptul prin inspiraţie. *Profesorul îşi ridică pieptul şi respiră profund.* GALACTION, O. A. I, 55. *Niculaie amuţi. Pieptul i se ridică şi coborî repede.* PREDA, M. 26.

4. Tranz. A lua de pe ceva, a da la o parte, a îndepărta (trăgînd în sus), a înlătura. *Lionel se apropie de fereastră şi ridică cortina.* CR (1848), 12³/61. *Nu voi ridica niciodată colţul vălului ei.* ib. (1848), 42²/71. *Ridică chersinul binişor, înşfacă iedul de urechi şi-l flocăieşte.* CREANGĂ, P. 24. *Ridică capacul chichiţei.* ISPIRESCU, L. 10. *Femeia grăbită, mînioasă, ridica prostirea, înfoia pernele.* BRĂESCU, O. A. II, 13. *Ceasul sprinten al storurilor ridicate de mîna bunicii.* TEODOREANU, M. U. 15, cf. ALR SN I h 153. ✧ Refl. *Cu cît i să ridica velinţa de plumb de pe creierul lui, . . . cu atît regreta risipa puterilor sale.* DELAVRANCEA, S. 152. *Cînd să ridică şaua, să văd maţele* (Lada). ZANNE, P. I, 651. ✧ Refl. pas. *Cortina se ridică şi actorii îşi începură îndată vorbele.* SADOVEANU, O. VII, 169. *Cînd spectacolul a luat sfîrşit, cortina . . . s-a lăsat şi s-a ridicat de peste 20 de ori.* STANCU, U.R.S.S. 75. ✧ Expr. (Tranz. şi refl.) **A (i se) ridica (cuiva) o piatră de pe inimă** v. piatră. **A-şi ridica pălăria** (sau **căciula** etc.) = a-şi descoperi capul în semn de respect sau de salut; a saluta. *Zări o faţă cunoscută şi îşi ridică pălăria.* AGÎRBICEANU, A. 53. *Trecătorii se opreau să-şi ridice pălăriile.* C. PETRESCU, C. V. 296. *Cînd a văzut Gheorghe Dima că peste Siret cineva dintr-o caleaşcă face semn către dînsul, şi-a ridicat cuşma după obicei.* GALAN, Z. R. 90. **A ridica** (cuiva) **masca** v. mască¹. **A ridica perdeaua** v. perdea. ✦ (Complementul indică mînecile sau poalele hainelor) A sumete, a sufleca. *Cămeaşa o rădică.* PRAV. GOV. 127ʳ/7. *Îşi ridică mînecele vestei de lînă, dezvelind braţe musculoase şi albe.* C. PETRESCU, Î. II, 181.

5. Tranz. (Învechit) A face să iasă trăgînd cu putere (în sus), a scoate cu efort. *Lualu-m-ai, rrădicatu-m-ai dentr-apă multă.* PSALT. HUR. 12ʳ/21. *De fără-fundurele pămîntului . . . rădicaşi-me* (scoşi-mă c², scosu-me-ai h, m-ai scosu-mă d). PSALT. 139, cf. 26. *Pre cei . . . slabi din mijlocul peirei rădică.* ARHIVA R. I, 48/13. ✦ A face să răsară, să iasă la iveală. *Pe alocuri ridicase colţ verdeaţa crudă a grîului de toamnă.* C. PETRESCU, Î. II, 174. *Primăvara ridică din pămînt mii şi mii de forme ale vieţii.* VORNIC, O. 239.

6. Tranz. Fig. A face să înceteze, a anula, a desfiinţa; a şterge. *Le rădicase* [cazacilor] *şi hătmăniile, să nu hie, şi le trimite cîte doi domni comisari mai mari.* M. COSTIN, O. 125. *Nu va rădica dentru locmeala voastră nemică.* BIBLIA (1688), 42¹/48. *L-au arădicat acel adaus al haraciului, de s-au mai uşurat ţara.* R. POPESCU, CM I, 522. *Fiind vădrăritul cîte patru bani de vadră, au rădicat Nicolai Vodă doi bani şi au rămas să dea numai cîte doi bani.* AXINTE URICARIUL, LET². II, 166. *Hristos, carele a arădicat din mijlocul tirănia Satanei şi a dat putere celor credincioşi.* ANTIM, ap. TDRG. *Acest rău obicei să-l ridicăm de asupra ţărei şi să-l stricăm* (a. 1712). URICARIUL, V, 249/9. *Greşalele oamenilor le rîdici.* MINEIUL (1776), 199 v¹/7. *Cu această condiţione . . . eu voi arîdica asediul.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *Oamenii la care primejdie nu rădică nici îndrăzneala, nici dreapta socoteală, însuşi moartea să sfiiaşte de dînşii* (a. 1794). GCR II, 152/40. *Roagă-te numai Dumnezeului tău să rădice din prejurul mieu această pedeapsă.* MAIOR, P. 139/13. *Împiedicarea celor mai dinainte apucături obicinuite jocuri, care în zilele înălţimei tale s-au rădicat* (a. 1804). URICARIUL, I, 29. *Din inima mea iubirea nu s-au şters, n-am rădicat.* BELDIMAN, O. 15/10. *Multe însemnasem, dar . . . ca să nu scriu de doauă ori tot acelea lucruri, le-am rădicat.* GOLESCU, Î. 25. *Vama este cu totul rădicată* (a. 1829). DOC. EC. 450. *Frica . . . i-au rădicat cu totul pofta mîncării.* DRĂGHICI, R. 73/6. *Îmi rîdică toată foamea şi setea şi îmi didese putere multă.* GORJAN, H. IV, 148/12. *Îi sili a ridica împresurarea.* BĂLCESCU, M. V. 63. *D-zeu se îndură şi îşi rădică urgia de asupra poporului său.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Se vede că aceste propuneri au ridicat îndoielile lui Caragheorghe şi l-au hotărît a lucra în acest sens.* GHICA, A. 247. *Numai domnia ta poţi să rădici această piedică.* FILIMON, O. I, 174. *Adevărat oare să fie . . . c-o să se rîdice boierescu?* ALECSANDRI, T. 690. *Acest sechestru va putea fi ridicat.* MAIORESCU, D. I, 171. *Strejile se rădicară, vegherea se desfiinţă.* ODOBESCU, S. I, 171. *Imperialii ridicară, asediul şi se întoarseră în Italia.* OŢETEA, R. 165. *Lipsa acestui element ridică faptului caracterul de infracţiune.* COD. PEN. R.P.R. 443. ✧ Refl. pas. *S-învoişe toată ţara de cea veste, unde să rădică acea nevoie deasupra ţării.* NECULCE, L. 144. *Aceale trebi şi porunci s-au arădicat.* R. GRECEANU, CM II, 176. *De la Ioan Vodă Mavrocordat încoace s-au rădicat acel obicei.* GHEORGACHI, LET. III, 321/13. *Rădicîndusă vecinătatea, a nu mai fi lăcuitorii vecini, nici egumenii . . . nu i-au suparat a-i numi vecini* (a. 1765). URICARIUL, X, 194. *Mai dăunăzi s-o rîdicat bătaia.* ALECSANDRI, T. 40. ✧ Expr. (Tranz. şi refl. pas.) **A (se) ridica şedinţa** = a (se) declara şedinţa terminată. (Învechit) **A (se) ridica Divanul** = a (se) încheia lucrările Divanului. *Să-l duci la odaia ta, pănă s-a rădica Divanul.* NECULCE, L. 25. ✦ (Învechit) A închide, a desfiinţa o prăvălie, un local public etc. *Circima încă să-i rîdice* (a. 1735). URICARIUL, XXI, 157. *Cafenelele unde se aduna mădulările acestei partide s-au rădicat.* AR (1829), 125²/13. *Taraba grecească de la Megara . . . s-au rîdicat de la 9 noiem.* ib. (1830), 3¹/19. ✦ (Învechit) A uşura, a pune capăt unei situaţii dificile. *Faci sfat la nunta fiilor lor, ce vor faci să să poată mîntui de acestu domn, că nu mai pot rădica nevoile.* NECULCE, L. 155. *S-a făcut grîu mult . . . şi alte bucate, cu care-şi rădică săracii nevoile.* R. POPESCU, CM I, 391, cf. AMIRAS, LET. III, 136/34. *Cu ce se pot chivernisi şi se pot rădica trebuinţele.* GHEORGACHI, LET. III, 289/25. *Să-mi rîdici nevoia, că-ndreptare nu-i.* PANN, P. V. II, 161/28. ✦ (Învechit, rar, cu compliniri introduse prin prep. „de") A amîna pe cineva cu o plată, cu o datorie etc. *Mă rog dumitale să aibu şi eu trecere la dum, să mă rădici de aeşti 53 lei, păr' la Sfeti Gheorghe* (a. 1770). IORGA, S. D. XXI, 127. ✦ (Învechit, cu compliniri introduse prin prep. „de", „de la", „dintru") A scăpa pe cineva de ceva, a izbăvi. *De sculători spre mere rădici-me* (înălţa-mă-vei d, înrălţa-şi-mă h). PSALT. 30, cf. 13. *Tu mă rădică de la prag de moarte.* DOSOFTEI, PS. 31/1. ✧ Refl. *Doară cumva de va da lor D[u]mn[e]dzeu pocăinţă . . . şi să vor rădica dentru mreaja diavolului.* CHEIA ÎN. 10v/1.

7. Tranz. Fig. A lipsi pe cineva de ceva, a lua, a răpi cuiva ceva; a sustrage. *Nu poate cineva a rîdica această dreaptă cunoştinţă.* PRAVILA (1814), III/13. *De mi-ar fi rîdicat altul această norocire . . . , nu mi-ar fi părut rău.* GORJAN, H. II, 51/7. *Rădică-i mintea şi-i vede că chip nu are Nici să se povăţuiască, nici să-ncheie cugetare.* CONACHI, P. 276. *Pasul ce l-am făcut îmi rîdică stima dumitale.* CR (1848), 42¹/77. *Linişteşte-te şi nu-mi ridica mîngîierea acestei surprinderi.* MACEDONSKI, O. II, 418. *Lui Plaut şi Ceciliu doar de ce romanii da-vor Un drept pe care lui Virgil şi Variu ridica-vor?* OLLĂNESCU, H. A. P. 6. *Dacă nu renunţaţi la obstrucţii, vă ridic dreptul de a rămîne în instanţă.* BARANGA-MORARU, F. 82. *Zică lumea ce va zice, Ea n-a putea se ne strice, Dragostea se ne-o redice.* ALECSANDRI, P. P. 267. ✧ Expr. **A ridica** (cuiva) **viaţa** (sau **zilele**) = a omorî (pe cineva). *Datoria mea este a-i rîdica viaţa pe cîmpul bătăliii.* MARCOVICI, D. 476/20. *Să îi rîdicăm şi viaţa.* GORJAN, H. II, 33/29. *Viaţa să-mi rădicaţi Fără frică de păcat.* CONACHI, P. 174. *Veneau să-i ridice viaţa.*

ISPIRESCU, M. V. 57. *Ni s-a poruncit să ridicăm cu sabia viața osînditei.* SARDOVEANU, O. XI, 174. *Intenţiunea de a-i ridica victimei viața.* COD. PEN. R.P.R. 490. *La pămînt îl arunca Şi zilele-i redica.* ALECSANDRI, P. P. 212. **A-şi ridica viața** = a se sinucide. *Sînt capabil să-mi ridic viața.* SADOVEANU, O. XI, 571. ◇ (Învechit, rar, în texte religioase) A lua (cuiva) viața. *Nu rădica* (scoate H, mă lua D) *mere în premiedzarea dzilelor meale.* PSALT. 210.

8. Tranz. A lua şi a duce, a muta din loc, a transporta (obiecte sau persoane). *Mearsără la Alalia şi luară . . . tot ce avură, cît le putură corăbiile lor dintru tot a rădica.* HERODOT (1645), 69. *Să rădice muiaria dentr-un loc, să o ducă într-alt loc.* PRAV. 185. *Şi au lăcuit Asir în mijlocul Hananeului celuia ce lăcuiaşte pămîntul, căce n-au putut să-l rădice pre el.* BIBLIA (1688), 173²/58. *Au rădicat pe doamna din Drăgăneşti.* NECULCE, L. 103, cf. 179. *În sfîrşitul anului 274 . . . să fie rîdicat din Dachia pre romani* [pretind unii istorici]. CANTEMIR, HR. 221. *Nu lipsesc uniĭ a nu zice că . . . acei romani, . . . carii erau aici puşi lăcuitori de Traian, . . . au fost rădicaţi şi duşi în Misia.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Îşi va rîdica acela binalile ce au făcut.* PRAVILA (1814), 84/2. *Pîrvu îşi rădicase casa ca să pribegească.* ODOBESCU, S. I, 85. *N-am putut nici chiar portretu-ţi, umbră scumpă, să-l ridic.* MACEDONSKI, O. I, 9. *Vin colăcerii cu ginerele să ridice mireasa.* MARIAN, NU. 431. *E ordin . . . să ridicăm posturile de pe frontieră.* CAMIL PETRESCU, U. N. 248. *Ei oferiră cărămida gratis, cu condiţia ca să fie ridicată numaidecît de pe teren.* CĂLINESCU, E. O. II, 144. *Ilinca ridica aşternuturile de pe prispă.* PREDA, M. 91. *Poroncia Schelele să strice, Scări să le redice.* ALECSANDRI, P. P. 191, cf. ZANNE, P. II, 696. ◇ Refl. pas. *S-au rădicat oasele lui de aice şi s-au mulat la mănăstirea de dînsul zidită.* AMIRAS, LET². III, 110. *3 bani de drobul de sare . . . ce se va vinde şi se va rîdica din miglă de către cumpărători* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 378. *Morţii nu se ridicaseră pînă la plecarea celor ce ne dau aceste nuvele.* CR (1849), 18²/24. *Au trecut pe rînd prin toate camerele spălate cu gaz, înveselite de cearceafurile albe, descoperite, care se vor ridica în urma lui.* BRĂESCU, O. A. I, 78. ◇ Expr. **A ridica tabăra** (sau **taberele,** învechit, rar, **lagărul**) = a desface corturile unei tabere şi a le muta în altă parte. *Să chemi adunarea şi să rădici taberile.* BIBLIA (1688), 100 bis²/19. *Mihai Vodă ridică tabăra şi se trase spre rîul Argeşul.* BĂLCESCU, M. V. 127, cf. 179. *Aceste ştiri nefavorabile îndeamnă pe Ipsilant să-şi rădice lagărul de la Colintina şi să-l aşeze la Tîrgovişte.* FILIMON, O. I, 282. *Craiul . . . trebuie să-şi ridice taberile şi să se retragă prin acelaşi loc pe unde a venit.* SADOVEANU, O. XII, 375. **A ridica stîna** = a desface stîna, toamna, după ce s-a preparat brînza şi fiecare proprietar şi-a luat partea cuvenită şi a coborît cu turma şi cu toate uneltele păstoreşti de la munte. Cf. DR. VIII, 143. **A ridica masa** = a strînge vesela şi tacîmurile de pe masă după ce s-a terminat de mîncat; a sfîrşi masa. *Au mîncat şi au rădicat masa.* DRĂGHICI, R. 71/3. *Lăpuşneanul porunci să ridice masa.* NEGRUZZI, S. I, 156. *După ce au isprăvit de mîncare, mama lui Abu-Hasan a ridicat masa.* CARAGIALE, O. II, 258. (Refl. pas.) *După ce s-au rîdicat masa, au poroncit de au adus cîteva tipsii de argint, pline de galbeni.* N. COSTIN, L. 520. *Dintr-aceli voroave proaste s-au rădicat şi masa.* NECULCE, L. 180. *Measa cînd s-a ridicat, De la measă s-a sculat.* TEODORESCU, P. P. 117. **Întinde-te** (sau **pune-te**) **masă, ridică-te masă** v. masă¹. (Învechit, rar) **A-şi ridica nădejdea de la cineva** = a-şi lua nădejdea de la cineva, v. nădejde. *Pentru ce dar să-mi rădic eu nădejde de la această sfîntă pronie?* DRĂGHICI, R. 163/27. ✦ A lua cu forţa, a aresta. *Cînd fu spre spiţă, tămplă-se rădicatu a fi elu* (a-l duce N. TEST. 1648) *de voinici dereptu greaţa gloateei.* COD. VOR. 36/3. *Au trimis fără veste vro cinci sute de spahii de l-au rădicat din Iaşi şi l-au pornit cu toată casa lui.* N. COSTIN, LET². II, 48. *Pe oricare dovedea cu urmare necuviincioasă . . . îndată îl şi rădica prin taină.* PISCUPESCU, O. 28/14. *Paşcanul cel bătrîn se gătea să trimată aprozi ca să te ridice.* KOGĂLNICEANU, S. 192. *Să trămiţi patruzeci de arnăuţi la Bucov ca să rădice pe acel nelegiuit ispravnic . . . şi să-l bage în ocna părăsită.* FILIMON, O. I, 290. *Niciodată nu puteau să rădice pre vreunul spre a-l judeca aiurea* (a. 1869). URICARIUL, I, 183. *Chiar v-aş ruga . . . să-mi spuneţi şi mie de ce m-o ridicat jăndarii.* POPA, V. 220. *Să plece din casa mea, că de nu, pun sergentul s-o ridice.* TEODOREANU, M. U. 188. *Am ordin să ridic fata.* STANCU, R. A. IV, 82. *Peste noapte îi ridicaseră bărbatul, iar pe ea o dăduseră afară din slujbă.* BENIUC, M. C. I, 151. *Pe Hanul să-l redicăm Şi foc Ieşului să dăm.* ALECSANDRI, P. P. 181. ✦ A lua în primire. *Astăzi plec . . . sa ardic şi partea aia* (a. 1807). IORGA, S. D. XII, 163. *Cumpărînd oile acestea, să nu fie volnic a le arădica pînă nu le face cunoscut Divanului* (a. 1812). DOC. EC. 149. *Urma, aşadar, să urcăm şi să coborîm scara principală, . . . pentru a ridica puştile de la rastele.* BRĂESCU, O. A. II, 83. *Ridicasem de trei ori ziare de la tipografie.* S ianuarie 1961, 54. ✦ A strînge, a aduna un impozit, o dare etc.; a încasa o sumă de bani. *Interesele calculate nu se ridică, ci se adaugă la capital.* PANŢU, PR. 30. *S-au descoperit în registre nişte gratificaţii pe care el nu le-a ridicat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 544. *Hrana trebuiau s-o ridice raiterii de pe noroade.* SADOVEANU, O. XII, 371. *Moştenitorul indicat poate ridica, în caz de deces al asiguratului, o sumă de bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 230. ✦ A scoate din post o gardă sau o sentinelă (înlocuind-o). *La gura ocnei vechi se ridică, la şase, garda.* SADOVEANU, O. II, 496. *Domnule sergent, sună adunarea! . . . Vin' de mă ridică!* id. ib.

9. Refl. (Învechit, de obicei în legătură cu alte verbe de mişcare) A pleca (în altă parte); a se muta. *Rădicăndu-se* (legănîndu-să D) *se mute-se fiii lui, se ceară, se măraţi fie din casele sale.* PSALT. 235. *După cum vor tăbări, aşa să vor şi rădica, fieştecarele ţiindu-se după şireagul lui.* BIBLIA (1688), 94²/8, cf. 100 bis 1/55. *S-au rădicat plin de robi, . . . şi s-au dus după vezirul.* N. COSTIN, LET². II, 117. *Viindu primăvara, s-au rădicat tătarîi din ţară.* NECULCE, L. 57, cf. 159. *Măriiasa vodă s-au rădicat de la Tîrgovişte şi . . . au venit la Bucureşti.* R. GRECEANU, CM II, 138. *S-au rădicat cu tot ce au avut şi s-au dus la casele lui în Ţarigrad.* MUSTE, LET. III, 13/37. *S-au rădicat şi au fugit în Ţara Ungurească* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 114/11. *Hotărî cum poate să să rădice, Să meargă la vreo curte cu tocmeală.* BUDAI-DELEANU, T. V. 138. *Împărăteasa . . . s-au rădicat din Crîm şi s-au dus la Petruburg.* DIONISIE, C. 170. *S-au arădicat şi au venit înapoi cu toţii* (a. 1819). DOC. EC. 198. *Vineri noaptea s-au aridicat satul Săpata şi au trecut Dunărea* (a. 1820). ib. 240. *Bathori, ridicîndu-se de la Braşov, merse în scaunul său din Alba-Iulia.* BĂLCESCU, M. V. 183. *Pedestraşii au fugit, s-au rîdicat.* PANN, E. II, 76/8. *Odată cu răsipirea Romii se stînge civilizaţia în colonii; legioanele se rîdică, învăţaţii . . . părăsiră Dacia şi rămîne numai poporul.* RUSSO, S. 94. *Locuitorii ce va fi pe moşiile boiereşti şi ale altora nu poţ avea voie a se ridica fără voia stăpînului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 177, cf. DDRF. *Satele s-au ridicat în bejenie cu toate ale lor — vite şi merinde.* SADOVEANU, O. XII, 371, cf. 347. ✦ Tranz. (Învechit) A face (pe cineva) să plece; a alunga, a goni. *Goneaşte unul mii şi doi rădică untunearece.* CORESI, PS. 415/14, cf. 92/4. *Vini ferman să să gătească să margă să rădice turcii din Cameniţă.* NECULCE, L. 144. *Nu cu puţină chieltuială l-au rădicat de s-au dus la Moldova.* R. GRECEANU, CM II, 138, cf. 132. ✦ (Complementul indică animale care se vînează) A stîrni din ascunzătoare, a face să fugă, a goni. Cf. STOICA, VÎN. 22.

10. Refl. A începe o acţiune, a porni la treabă. *Rădică-te* (înalţă-te D, înrălţe-se H) *ce giudeci pămîntului dă darea păşenilor.* PSALT. 195. *Spre lucrarea lucrurilor ceale bunele să ne rădicăm.* CORESI, EV. 222. *Rădică-te, Doamne, de ne sprejineaşte.* DOSOFTEI, PS. 37/5, cf. 31/17. *Eu, Vîlcul, să am a mă rădica dă la Duminica Tomii, să mă pun în lucru* (a. 1813). DOC. EC. 150. *Ordonă să se ridice îndată mic şi mare . . . şi să bată codrii ca să prinză pe fugari.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Ridică-te poete! Ia-ţi lira şi suspină.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 82. ◇ Fig. *Însuşi sufletul . . . se rădică cu vîrtute şi biruie cele grele.* CONACHI, P. 279.

11. Refl. A se scula de jos (părăsind poziția de așezat sau de culcat); a schimba poziția corpului din orizontală în verticală. *Rădică-te și te aruncă în mare.* N. TEST. (1648), 56v/2. *Chielariul . . . de-abia să rădică în picioare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291, cf. DRLU, LB. *Greaca . . . se rădică după sofa.* FILIMON, O. I, 140. *El se ridică din prosternarea orientală.* ODOBESCU, S. I, 288. *Împărăteasa se ridică în toată măreața ei statură.* EMINESCU, N. 4. *Toată lumea s-a ridicat în picioare.* CARAGIALE, O. IV, 130. *Să doarmă somn dulce, . . . de pe căpătîi să s-aridice.* ISPIRESCU, L. 362. *Dezmeticit puțin din căderea lui, să zvîrcolea să se ridice.* DELAVRANCEA, S. 157. *Ca să vorbească, Hugo atunci s-a ridicat.* MACEDONSKI, O. I, 251. *Deschide ochii mari bătrînul rege Și tremurînd din jilțu-i se ridică.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 41. *Nici n-a-ncercat Să se rădice de-unde-a stat.* COȘBUC, P. I, 286. *Deci se ridică pe loc și-și pune cămașa cea moale.* MURNU, I. 26. *Ridicîndu-mă în picioare, am dat cu ochii de harta țării, țintuită în peretele vagonului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 22. *El, credul, se ridica să plece.* BASSARABESCU, V. 5. *Nu tocmai încîntat, tînărul se ridică totuși puțin și, strîngînd mîna întinsă, răspunse.* REBREANU, R. I, 14. *Se ridică de pe bancă, se căută prin buzunare.* GALACTION, O. A. I, 37. *Căpitanul cu oamenii se ridică și pornim cu tot lanțul înainte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 399. *Cățelul se ridică și mîrăie, iar se rostogolește.* C. PETRESCU, Î. II, 23. *În zgomot de scaune, ofițerii . . . se ridicară de la masă.* BRĂESCU, O. A. I, 52. *Colonelul se ridică furios de pe scaun.* SAHIA, N. 74, cf. 60. *Cel care era sus, în carul încărcat cu fîn, se ridicase în picioare.* POPA, V. 71. *Tata a lăsat mîncarea și, ridicîndu-se, a pornit cu pași rari spre poartă.* VLASIU, A. P. 106. *Se văzu că palatinul moldovenesc, după ce se ridicase din îngenunchere, e mai mic de statură.* SADOVEANU, O. XII, 348. *Ridicîndu-se mut de pe scaun, făcu doi pași prin cameră cu mîna la frunte.* BART, E. 261. *Se ridica de la masă ca să aducă felurile de mîncare.* CĂLINESCU, S. 459. *M-am ridicat în groapa mea cîntînd.* ARGHEZI, VERS. 310. *Mă ridic să plec.* STANCU, R. A. I, 41. *Acuma să mi te ridici și să vii cu mine.* V. ROM. septembrie 1954, 43. *Și așa de frumos cînta, încît, după cum spun oamenii, vrăjea lighioanele și se ridicau șerpii în coadă să-l asculte.* CAMILAR, C. P. 67. *Pînă la zece ani nu s-a ridicat pe picioare.* DEMETRIUS, A. 6. *Uimit, oaspetele se ridică în picioare.* H. LOVINESCU, T. 108. *Nilă se ridică . . . de pe buturugă.* PREDA, M. 40. *Vrei să te ridici și să pleci, dar ceva mai puternic decît voința te reține.* BARBU, P. 159. *Mărculeț se ridica Și din grai așa grăia.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 489. *Rădicîndu-se unul de jos, s-au uitat pe fereastră.* SBIERA, P. 5. *Dalapin se ridica, Repede se îmbrăca, După doamna lui pleca.* BALADE, III, 339. ◇ Expr. **A se ridica în (sau pe) coate** = a părăsi poziția de culcat, săltînd de jos numai trunchiul și sprijinindu-l în coate. *Pe coate încă o dată Mă mai ridic o șchioapă de la pămînt.* BLAGA, POEZII, 85. (Fig.) *Orașul s-a ridicat în coate Ca un rănit după luptă.* BRAD, T. 95. **A se ridica în capul oaselor** = a se scula și a sta așezat pe locul unde mai înainte fusese culcat. *Radu se deștepță vesel de dimineață, se ridică singur în capul oaselor.* VLAHUȚĂ, O. A. 130. *Se trezi ca toldeauna liniștit și odihnit, Se ridică în capul oaselor.* PREDA, M. 250. **A se ridica pe vîrfuri** (sau pe **vîrful degetelor**) = a sălta de la pămînt călcîiele, sprijinind corpul numai pe vîrfurile picioarelor. Cf. LB. **A se ridica pe călcîie** = a sălta de la pămînt vîrfurile picioarelor, sprijinind corpul numai pe călcîie. *Să ridică puțin pe călcîie, să întoarse spre fereastră.* DELAVRANCEA, S. 146. **A se ridica în scări** = a se scula în șa, sprijinind picioarele în scări. *Cum s-au bulucit prădalnicii spre ei și s-a ridicat în scări acel Hromot, încruntîndu-se și cercînd a vedea de unde vine adevărata primejdie . . . , a și pornit deodată izbitura de către apa Moldovei.* SADOVEANU, O. XII, 350. *Atunci tînărul nostru-împărat În scări de aur s-a rădicat, Peste mîndra-i oaste a cătat.* TEODORESCU, P. P. 173. **A se ridica din cenușă** = a-și crea o situație bună, pornind de la una foarte rea. Cf. ZANNE, P. I, 138. ✦ Tranz. A susține, a ajuta (pe cineva) să se scoale în picioare; a sili, a obliga (pe cineva) să se scoale de jos. *I[i]sus prinse el de mînă, rădică el și se sculă.* CORESI, EV. 77. [Iisus] *șchiopii ridică.* VARLAAM, C. 192. *Sluga-l rădică și-l duce de mînă Până în drum la cai.* BUDAI-DELEANU, T. V. 90. *Ce ziceți voi? a zis Numa . . . , silindu-să a-i rîdica.* BELDIMAN, N. P. II, 120/14. *Au sărit întru ajutoriu și i-au ridicat din tină.* BĂRAC, T. 7/3. *Se plecă . . . , ridicînd pre Ruxandra de jos.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Cîteva femei aleargă s-o ridice* [pe Ileana]. VLAHUȚĂ, O. A. II, 72. *Calul meu de-abia stă! răcni, ridicîndu-și fugarul în două picioare, Mîndrilă.* SADOVEANU, O. I, 155. ◇ Expr. **A ridica** (pe cineva) **din scaun** (sau **din tron**) = a detrona. *Au trimis pă Cara Mustafa, pașa den Dîrstor, ca să-l rădice den scaun.* R. POPESCU, CM I, 389. *Pribegind și el din țară în țară, . . . Pe craii străini din tron să rădice.* BUDAI-DELEANU, T. V. 38. *Mehemed-aga . . . ridicase pe Dimitrie Vodă din scaun.* IORGA, L. I, 333. **A ridica** (pe cineva) **din pulbere** (sau **din gunoi, din pămînt**) = a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație proastă. *Înrălță din pămîntu measerul și din gunoiu rădică* (scoală D) *mișelul.* PSALT. 320. *Au vrut să ridice din pămînt sărac și din gunoi să înalțe measer.* ANTIM, P. XXV. *Acum să-și mute gîndul la moșii ăi verzi, că nimeni n-o s-o ridice din gunoi.* DELAVRANCEA, S. 43, cf. ZANNE, P. I, 270. ✦ Tranz. Fig. A scoate (pe cineva) din mizerie, din nenorocire, din starea de decădere morală; a salva. *Domnul rădică* (scoate V, trage H) *gios lepădații.* PSALT. 302. *Mă miluiește . . . pre carele zac întru leane, sărguiește mă ridică și mă mîntuiește întru stare și rugăciune.* PARACLIS (1639), 250. *Într-această zi rădică pre noi Hristos carei eram aruncați în păcate.* CORESI, EV. 115. *Îț dau mîna apărătoare . . . , care de la Dumnedzău nemic altă nu poftește, numai asupriții și căzuții să-i rîdice.* N. COSTIN, L. 387. *Se născu copilul ce s-așteptă să vie Ca să ridice iarăși pe omul cel căzut.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. ✦ (Complementul indică un obiect aplecat sau culcat) A pune, a așeza drept, a face să stea drept în sus; a readuce la poziția verticală, a îndrepta. *Păru-i, în vițe unduioase, e ridicat cu o măiestrită eleganță, sub podoaba artistică de pe creștet.* ODOBESCU, S. III, 57. *Și ridicară catargul și-ntinseră pînzele albe.* MURNU, I. 17. *Unii ridicaseră gulerul.* BASSARABESCU, V. 88. *Ridică gulerul hainei.* C. PETRESCU, Î. I, 258. *Sufla un vînt aspru și mi-am ridicat gulerul.* VLASIU, D. 8. *Voi ridica vițele fragede cu ghimpi de mărăcine.* ARGHEZI, VERS. 190. *Pînă veți odini, să ridicăm ăl gard,* se zice în legătură cu o persoană care pretinde cuiva prea multă muncă, prea mare efort. Cf. ZANNE, P. III, 160. ◇ Refl. pas. *Înainte de a da ochi, via se ridică, adică se leagă de haragi.* PAMFILE, I. C. 216.

12. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) scula din morți, a învia. *D[um]n[e]dzeu morții rădică* (vascula, N. TEST. 1648, învie BIBLIA 1688). COD. VOR. 76/6. *Voi rădica pre cei adormiți den pămînt.* N. COSTIN, L. 61. *Atunci ca din somnul morței rădicându-se Zulnie . . . , au priimit jurămîntul.* CONACHI, P. 88. ◇ Expr. **A (se) ridica din** (sau **dintru**) **morți** = **a)** a învia. *Cel ce rădică elu* (l-au sculat N. TEST. 1648, au învins BIBLIA 1688) *dintru morți.* COD. VOR. 144/7; **b)** (astăzi) a (se) pune pe picioare, a (se) înzdrăveni, a (se) însănătoși. *A zăcut el ce-a zăcut . . . Cînd s-a mai ridicat din morți, a început să iasă pe afară.* BARBU, P. 101. ✦ Refl. A se scula din somn, a se trezi. *Țigănimea noastră bărbată Ca din vis acuma să rădică, Bucuroasă că au scăpat de frică.* BUDAI-DELEANU, Ț. 202.

13. Tranz. și refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „după", învechit, „din", „de pe") A (se) pune pe picioare, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni. *Rugăciurea credinței mîntui-va lăngedul și rădica-l-va* (va scula BIBLIA 1688) *elu D[om]nul.* COD. VOR. 134/13. *Den stricăciunea boalelor mă rădică.* PARACLIS (1639), 246. *Ponici s-au rădicat; iar de tot sănătos n-au mai fost pînă au trăit.* N. COSTIN, LET[2]. II, 21, cf. MINEIUL (1776), 87[1]/1. *De mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărît a mă duce la călugărie.* NEGRUZZI, S. I, 159. *După șase luni mă ridicai de pe boală.* ALECSANDRI, O. P. 23, cf. JIPESCU, O. 56. *Tot chiteam că s-a ridica.* CONTEMPORANUL,

v, 293. *Văzînd că . . . cel ce trage de moarte nici nu moare, nici nu se rădică, îndătinează a-l scălda.* MARIAN, Î. 40. *Bolnavul tău se ridică.* GALACTION, O. A. I, 48. *Abia mă ridicasem după o boală îndelungată.* SADOVEANU, O. VII, 460. *Vulcan vizită . . . pe Pascali, pe care îl găsi în grădina hotelului, ridicat abia după boală.* CĂLINESCU, E. 139. *Ochii tăi mă bagă-n boală, Sprîncenele iar mă scoală. Ochii tăi mă bagă-n frică, Sprîncenele mă rîdică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 23, cf. ALRM I/I h 196.

14. Refl. (Despre clădiri, copaci etc.) A se arăta în toată înălțimea; a se afla în poziție verticală, a sta drept; a se înălța. *Snopul mieu susu se rădică și sta înderept, și snopii voștri împregiur plecară-se înaintea snopului mieu.* PALIA (1581), 150/16. *O zidire . . . pe muche se rîdică.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Colo se ridic' trufașe Și eterne ca și moartea piramidele-uriașe.* EMINESCU, O. I, 43. *Scînteioarele să ridicau cu vîrful roșu; drăgaica stufoasă răspîndea . . . un miros ca floarea de tei.* DELAVRANCEA, S. 59. [În mijlocul poienei] *se ridică zidurile cenușii ale mănăstirii Bistrița, clădire mare, arătoasă.* VLAHUȚĂ, R. P. 105. *Lîngă maluri se ridicau amenințătoare trupurile vapoarelor negre.* DUNĂREANU, CH. 92. *Seceratul se face cu spor cînd pînea este ridicată; dimpotrivă, dacă este trîntită, seceratul merge greu.* PAMFILE, A. R. 120. *Se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic.* GÎRLEANU, N. 7. *Rîpa Galbenă ca un zid de pucioasă se ridica pînă la cer.* VLASIU, A. P. 295. *În fundul zării moldovenești, Ceahlăul se ridică etern în tînăra noapte de primăvară.* TEODOREANU, M. U. 89. *Pe un grind larg se ridică o pădure bătrînă de stejar.* SADOVEANU, O. VII, 335. *Dintre acești munți, unul se ridică mai înalt decît toți.* BOGZA, C. O. 10, cf. 67. ✦ Tranz. fact. A face să se profileze, să se contureze, să apară (la înălțime). *A lui Venus biserică Oltarele își ridică.* BĂRAC, A. 78/2. *Streșine vechi casele-n lună ridică.* EMINESCU, O. I, 231. [Prin nori] *munții ridicau adîncuri și coaste-n răsipă.* id. N. 49. *Ceahlăul ridică din pîclă forturile vinete, apoi se nărui.* C. PETRESCU, Î. II, 96.

15. Refl. A merge în sus (îndepărtîndu-se de pămînt); a se înălța în văzduh, a lua înălțime. [Norul de lăcuste] *să rădica în sus de la om o bucată mare.* M. COSTIN, O. 166. *Sînt-Ilie . . ., formă de corb luînd pe sine, să bägă într-o negură prea deasă Și să rădică în aripi ușoare Păn-la nuori.* BUDAI-DELEANU, Ț. 78. *Vulturul falnic . . . saltă, se ridică și zboară către nori.* ALECSANDRI, P. I, 136, cf. III, 42. *Și pe cînd vorbea baba aceste, o vede . . . ridicîndu-se în văzduh, apoi înălțîndu-se tot mai sus.* CREANGĂ, P. 192. *Unde mi se ridică de trei stînjeni pe d-asupra oștilor și zbură drept la împăratul socru-său.* ISPIRESCU, L. 170. *O cioară se ridicase și urmărea un cărăbuș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 194. *Apa . . . se ridica sprintenă din avuz și se risipea apoi într-o pulbere de argint.* GÎRLEANU, N. 105, cf. VLASIU, D. 175. *Cîte-un stol de potîrnichi se ridica zbîrnîind.* SADOVEANU, O. I, 96. *Ridică-te în slava de aur, frățioare . . .* ARGHEZI, S. V, 28. *În față și în dreapta se ridicară cîteva rachete, și grenadele . . . creară o ușoară panică.* BARBU, P. 340. *Dintr-o vale-adîncă Multe ciori s-ardică* (Lingurile pline). TEODORESCU, P. P. 231. ✧ Tranz. fact. *Numai el știe să facă și să ridice zmeele într-adevăr dumnezeiește.* S iulie 1960, 12. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A se ridica spre lumină** = a se clarifica, a se limpezi. *Cele neluminate spre lumină să se rădice.* PRAV. GOV. 7r/2. (Tranz.) **A ridica casa în slavă** = a întoarce casa pe dos, a face tărăboi. *Cînd mama . . . se lăsa cîte oleacă ziua să se odihnească, noi, băieții, tocmai atunci rîdicam casa în slavă.* CREANGĂ, A. 37. ✦ Refl. (Despre aștri; p. ext. despre lumină, zori etc.) A se lăsa deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. *Luna se rîdica asupra părului.* RUSSO, S. 100. *Luna se ridică Ceața norilor spărgînd.* BOLINTINEANU, O. 8. *Luna, intrată în al doilea pătrar, se ridicase.* SLAVICI, O. II, 99. *Soarele să ridicase ca la două sulițe.* DELAVRANCEA, T. 124. *Se ridicau zorii zilei de 21 iulie.* D. ZAMFIRESCU, R. 221. *Soarele se ridică strălucind deasupra apei.* DUNĂREANU, CH. 83. *Soarele se ridicase vinișor și nu mai era frig.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Soarele . . . se ridica de după linia neagră și ondulată a munților.* HOGAȘ, DR. I, 73. *Soarele se ridicase din ceață.* SADOVEANU, O. IX, 415. *Luna s-a suit în zare . . . Și pe cît se tot ridică Moara-n rîu se face mică.* ARGHEZI, VERS. 247. *Soarele se ridicase sus.* PREDA, M. 90. *Deasupra cîmpiei se ridică un soare părelnic.* BARBU, P. 306. *Soarele se ridicase repede destul de sus și ardea cu puterea lui din august.* V. ROM. ianuarie 1964, 4. ✦ Refl. (Despre nori, fum, praf etc.) A porni, a se îndrepta, a merge în sus; a se înălța. *Rădică-se* (sui H, suitu-s-au D) *fum cu mănia și focu de fața lui învăpăie-se.* PSALT. 25. *Au văzut . . . rădicîndu-să un fum foarte mare și gros.* DRĂGHICI, R. 165/29. *Iacă văz din șesul Arvei se ridic-un negru nour.* ASACHI, S. L. I, 70. *Să rădică colbul după prășitori.* I. IONESCU, C. 98/11. *Privind fumul ce se ridica . . ., am zis.* NEGRUZZI, S. I, 66. *Fumuri albe se ridică în văzduhul scănteios.* ALECSANDRI, P. III, 17. *Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari.* EMINESCU, O. I, 134. *Sta așezată la o masă . . . cu mîncăruri din care se ridicau aburi.* CARAGIALE, O. II, 268. *De pe coșurile caselor se ridicau suluri de fum ca niște copaci.* DELAVRANCEA, H. T. 146. *Ici și colo se ridică Cîte-un nour alb de praf.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 186. *Aburii se ridicau albi din trupurile încălzite* [ale cailor]. C. PETRESCU, Î. I, 191. *Din frunzișul galben se ridica un abur ca o respirație.* VLASIU, D. 9. *Din ogradă se ridică o coloană strălucie de fum.* SADOVEANU, O. I, 61. *De la primele pîlpîiri, coliba se umple de tot fumul care se ridică din lemne.* BOGZA, C. O. 71. ✧ Tranz. *Rădică* (scoate H, suindd) *nuorii din cumplitele pămîntului.* PSALT. 281. *Ardică toată pulberea de jos.* PANN, E. II, 86/6. *Vîntul ridicat-a tot nisipul din pustiuri, Astupînd cu el orașe.* EMINESCU, O. I, 45. *Viscolul ridica omătul în valuri și-l spulbera în văzduh.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 38. *Cîte-un vîrtej de aer se răsucea pe stradă, măturînd praful, ridicîndu-l pe trotuare.* REBREANU, R. I, 43. ✦ Refl. (Despre negură, ceață etc.) A se duce în sus; a se împrăștia, a se risipi. *Dzise preasv[î]nta Mariia: Ia întunerecul acesta să* [se] *redice să văzu munca aceasta* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 316/31. *Valurile de ceață alburie se ridicau pe maluri.* DUNĂREANU, CH. 210. *Cînd se ridică această ceață . . . vezi ceea ce n-ai fi bănuit că este.* CAMIL PETRESCU, T. II, 321. *Ridică-te, neguriță, De pre pari, de pre nuiele!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 134. ✧ Tranz. Fig. *Ceața după ochi cît poți să ți-o rîdici, ca mai bine să cunoști ceea ce vei să vezi.* ZANNE, P. II, 330. ✦ Refl. (Despre rouă) A se evapora; a dispărea. [Roua] *se ia, se ridică, după ce se ridică și soarele.* PAMFILE, V. 67. ✧ Tranz. fact. *Soarele rîdică roua-n sus dupre pămînt.* HELIADE, O. I, 99. ✦ Refl. (Despre obiecte cufundate într-un lichid) A ieși la suprafață. *Pe luciul Dunării merge și se întoarce, se afundă și se rîdică un iatagan scînteitor.* RUSSO, S. 137. *Din adîncul apei line S-a ridicat la suprafață.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 21.

16. Tranz. Fig. (Învechit) A călăuzi (spre bine), a îndrepta (din punct de vedere etic). *Spre lucrurile cealea bunele . . .* [năravurile sufletului] *cu dragoste rădică-le.* CORESI, ap. GCR I, 31/21. *Îndreptează năravurile noastre ceale sufleteșți și de în leane le rădică către bunătăți* (a. 1652). GCR I, 157/38. ✧ Expr. **A ridica mai (pre) sus** sau (refl.) **a se ridica pînă la . . .** = a (se) înnobila (moralicește). [Patimile] *pe om îl rădică mai pre sus cu bărbăție.* CONACHI, P. 278. [Omul] *Uneori cade . . . în deplină tăvălire, Iar alte dăți se rădică pănă la Dumnezeire.* id. ib. 261. *Darul lui fericit ne împacă și ne ajută să ridicăm mai sus gîndurile noastre.* GALACTION, A. 268.

17. Refl. (De obicei urmat de determinări care indică înălțimi) A se urca, a se sui; a se cățăra. *Ne ridicăm pe trepte largi de pajiște, valea se deschide din ce în ce mai mîndră.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 150. *Se ridicară pe movili și începură să lucreze.* DUNĂREANU, CH. 223. *În fiecare zi ne ridicăm pe malul rîpei și privim dealul de dincolo.* CAMIL PETRESCU, U. N. 301. *Pe obraz i se ridică o gînganie.* C. PETRESCU, Î. I, 85. *Un țăran . . . s-a ridicat pe un dîmb asupra oștilor, răcnind și amenințînd.* SADOVEANU, O. XII, 373, cf. ALR SN V h 1 349/

102. *Toți ciobanii s-aduna . . . La munte se ridica.* ANT. LIT. POP. I, 492. ◇ Expr. **A se ridica în șa (sau în șea)** = a se sui pe cal, a încăleca. *Se ridică în șa . . . și porni hotărît.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. *Măria sa s-a ridicat iar în șea.* SADOVEANU, O. XII, 254. **A se ridica pe umerii** (sau **pe umărul**) **cuiva** = a ajunge la o situație prin cineva. Cf. DL, DM, ZANNE, P. II, 452. **A i se ridica cuiva la cap** (o băutură) v. cap. **A i se ridica cuiva sîngele în obraz** (sau **în față, în cap**) sau (tranz. fact.) **a ridica cuiva sîngele în obraz** v. sînge. ◇ Tranz. (Complementul indică locul) *Al' tuturor valuri, Ca munți și ca dealuri, Ardic stînd pre loc.* ZILOT, CRON. 70. *Irina n-a știut cum a ridicat scările ceardacului.* N. REV. R. I, nr. 1, 38. *Ajuns în sprînceana suișului, întinse mîna tremurîndă spre copila care-i ajută să ridice povîrnișul lunecos.* SĂM. III, 328. *Șosele care trec prin sate Ca niște rîuri fără valuri Ce, scînteind lucios în soare, Coboară văi, ridică dealuri.* D. BOTEZ, F. S. 6. *După o serie de dealuri ridicate pe pieptul oamenilor, care gîfîiau cîntînd strofe eroice pe aria „pasului de atac", trupele scăpară la vale.* BRĂESCU, O. A. II, 165. *Cînd au ridicat dîmbulețul, . . . au văzut limpede trupul omului.* POPA, V. 71. *Ridicai mai sus poteca.* SADOVEANU, O. VI, 502. *Cei mai valizi ridică pe genunchi și pe coate coasta.* ARGHEZI, P. T. 50. ✦ Intranz. (Despre un drum, o cărare etc.) A duce în sus, a urca. *Ulița ridica, pustie și singuratică, spre strălucirea asfințitului.* SADOVEANU, O. VII, 502.

18. Refl. Fig. A-și face o situație mai bună, a se situa pe o poziție socială mai înaltă, a se impune în fața altora; a ajunge la putere. *Vădzuiu necuratul rădicîndu-se* (prearădicându-se c^2, suinduse H, suprănălțîndu-să D) *și înrălțându-se ca chedrii Livanului.* PSALT. 70. *Un cap mare rădica-să-va și apoi mare foamete fi-va* (cca 1660 — 1680). GCR I, 175/14. *Nifon îl întărea cu rugile sale, ca să să crească și să să înalțe în toate faptele ceale bune și să să rădice în noroc bun.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Cîți mai mulți boieri de la acest domn s-au rădicat* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 201/9, cf. CAT. MAN. II, 119. *Dorind înțeleptul Archir ca să vază cu ochii săi pe nepotul său Anadam înaintat și ardicat la o treaptă mai fericită.* PANN, A. 29/15. *Se osîndesc a piere, slăbind . . . mijloacele neamului de a se rîdica la poziția la care îl chiem astăzi prefacerile politice ale lumei.* RUSSO, S. 75. *Deasupra tuturora se ridică cine poate, Pe cînd alții, stînd în umbră și cu inima smerită, neștiuți se pierd în taină.* EMINESCU, O. I, 133. *Au să sărăcească și . . . nu se vor mai putea iarăși rădica.* MARIAN, Î. 76. *Nici nu băgase de seamă . . . ce lume nouă se ridicase.* GÎRLEANU, N. 19. *Adevărat este că noi ne-am ridicat de jos.* SADOVEANU, O. XI, 297, cf. VLASIU, D. 27. *De aici s-au ridicat cîțiva tîlhari vestiți.* T. POPOVICI, SE. 5. ✦ Tranz. (Complementul indică valori sociale, morale etc., p. ext. persoane) A aduce, a promova (pe cineva sau ceva) la o treaptă superioară; a ajuta (pe cineva sau ceva) să progreseze, să atingă un anumit nivel. *Am aflat școalele . . . părăsite și stricate . . . vrînd noi ca să le ridicăm și să le așezăm împreună și să le întărim* (a. 1775). URICARIUL, I, 75. *Boierii . . . în loc d-a se uni dînșii spre a se apropia de popor, spre a-l ridica pînă la ei, ei se izolară de dînsul.* BĂLCESCU, M. V. 23. *Trebuie ca prin cultură să ridicăm pe țăranul nostru, ca el să aibă cunoștință profundă și energică a drepturilor și datoriilor lui.* KOGĂLNICEANU, S. A. 239. [Heliade] *creează un vocabular de cuvinte noi, ridică pe cele căzute în desuetudine.* MACEDONSKI, O. IV, 118. *Se spune că proverbele sînt înțelepciunea popoarelor. Cred, însă, că cer să fie revizuite și ridicate la valuta înțelepciunii de azi.* BRĂESCU, O. A. II, 365. *Ridicată la rangul unui principiu suveran, viața autorizează o morală care trebuia să se izbească neapărat de toate acele orientări tradiționale.* VIANU, A. P. 164. *În ei credeau masele ridicate din sclavia antică.* CĂLINESCU, S. 496. *Masa ridică din mijlocul ei pe cei mai buni oameni.* CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/4. *Din sclavi, istoria întreagă Ridică liberi luptători.* THEODORESCU, C. 80. ◇ Refl. *Foarte rar se ridică satira lui pînă la o puternică răscoală în contra mîrșăviei.* ODOBESCU, S. I, 48. *Astăzi critica s-a ridicat la rangul unei producții . . . de multe ori mai însemnată chiar decît opera care se critică.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 237. ✦ A atinge o treaptă superioară, un anumit nivel; a progresa. *Orbul sau cerșitorul care au cîntat întîi „Cîntecul holerei" . . . se rădică de la metamorfoza ovidică și mărimea epică a micului poem la ceea ce înima unui om are mai simțit și mai dureros.* RUSSO, S. 26. *Lipsiți . . . de însușirile ce se cer cuiva pentru a se putea ridica la înălțimea unei convingeri, ei trăiesc ca un fel de paraziți intelectuali.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 200. *Aici e o lume care s-a ridicat și se ridică mereu prin cultură.* STANCU, U.R.S.S. 117. ✦ Tranz. A pune (pe cineva) pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al aprecierii, al respectului; a înălța în grad, în rang. *Supuneți-vă înraintea D[om]nul[u]i și rădica-vă-va* (vă va înnălța N. TEST. 1648, v-a înnălța pre voi BIBLIA 1688). COD. VOR. 130/7. *Rădicaiu* (înrălțaiu H, nălțat-am D) *alesul de oamerii miei.* PSALT. 184. [Domnul] *rădica-te-va să ții pămîntul.* CORESI, PS. 97/6. *Carii au frică De Domnul, îi rădică.* DOSOFTEI, PS. 42/16. *Măriia ta, pre acesta la puteare d[o]mnească l-ai rădicat.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/10. *Dobitoacele . . . o rădicară* [pe maimuță] *să le fie împărat* (cca 1705). GCR I, 353/32. *Veacurile . . . pre aceia i-au scăzut la acele mici trepte și pre noi de la mici ne-au ardicat la aceste mari de acum.* ZILOT, CRON. 67. *Fu, din simplu soldat, ridicat la cele mai nalte trepte ostășești.* BĂLCESCU, M. V. 92. *Alecsandri publică primele sale poezii . . . care îl redicară la titlul necontestat de întîiul poet național al României.* NEGRUZZI, S. I, 339. *Rădicat la această demnitate prin intrigele unei principese.* FILIMON, O. I, 103. *Cît de sus ridici acuma în gîndirea ta pe-o roabă.* EMINESCU, O. I, 154. *Împăratul ridică pe Țugulea la mare cinste.* ISPIRESCU, L. 319. *M-ai ridicat prea sus ! Era fatal să cad și să te dezamăgesc !* GALACTION, O. A. I, 236. *Toate valorile din trecut ale poporului nostru să fie ridicate la locul ce li se cuvine.* SADOVEANU, E. 76. (Glumeț) *Dezlegai desagii, scosei dinîr-înșii vestitul meu prosop și, așternîndu-l pe iarbă . . . . . , îl rîdicai sau, mai degrabă îl , scoborîi la treapta de față de masă.* HOGAȘ, DR. I, 265. ◇ Refl. *Iacă ț-am dat pămînturi ș-olate . . . Vrînd ca odată să să rădice Și neamul tău dintru mișelie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 98. *Norocosul Sander . . . Se ridică-n cinstea lumii, Ca un fiu de împărat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 171, cf. II, 60. ◇ Refl. pas. *Cinste împărătească să se dea lui Țugulea și . . . să se rădice la rangul de boier din doisprezece.* ISPIRESCU, L. 327. ◇ Tranz. (Învechit și popular, urmat de compliniri care indică o funcție, un rang, un titlu etc.) *Socoti Darie cum drept au grăit Xerxis și, așa, îl rădică împărat.* HERODOT (1645), 356. *S-au strîns țara la locul ce se cheamă Direptate și au rădicat domn pre Ștefan Vodă.* URECHE, ap. GCR I, 70/23. *După ce au omorît enicearii pre sultan Osman, rădicară împărat pe frate-său* (a. 1651). GCR I, 150/13. *Au strigat cu toții în gura mare că, cît va trece hotarul, or rădica altu crai.* M. COSTIN, O. 126. *Cum au murit Matei Vodă, au și rădicat domnu pre Constantin Vodă.* NECULCE, L. 22. *Au rîdicat împărat pe Avrelie Prob.* CANTEMIR, HR. 226. *Au ei împărați să punea, au pre alții carii vrea ei împărat rădica.* C. CANTACUZINO, CM I, 67. *O seamă de boiari au rădicat domn pre Preda* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 158/7. *Răsplătind măcar în parte minunata-ți bărbăție, Căpitan pe cîmpul luptei te rădic.* HASDEU, R. V. 99. *Ridicînd pe Ivan Vasilievici mare cneaz . . . , Ștefan Vodă socotea să-și întărească liniștea și dinspre Lehia.* SADOVEANU, O. XII, 362. *Te-oi ridica Ban la Craiova.* TEODORESCU, P. P. 48. ◇ Absol. *Unde nu este pisică, Șoarecii vataf ardică.* PANN, P. V. II, 35/16, cf. ZANNE, P. I, 600. ◇ Refl. *Și-și află ajutoriu Artavazd anume un boiarin, deacii se rădică împărat.* MOXA, ap. GCR I, 60/2. *La o școală că l-ai dat, Mîndră carte-o învățat, El domn mare să rădică.* ALEXICI, L. P. 25. ◇ Expr. (Tranz. și refl.) **A ridica pe cineva** (sau **a se ridica**) **în ochii cuiva** = a face pe cineva să cîștige mai multă apreciere din partea cuiva sau a dobîndi mai multă stimă din partea cuiva. *Se sili să gă-*

sească un sfat bun, care să-l ridice în ochii flăcăului. REBREANU, I. 110. *Te-ai ridicat în ochii lui.* (Refl.) **A se ridica mai presus de orice critică** = a atinge un nivel foarte înalt. Cf. CARAGIALE, O. IV, 282. ✦ Tranz. (Învechit) A preamări, a slăvi, a cinsti, a lăuda. *Dzeul mieu eşti tu şi ridicu-te* (înrălţu-teh, nălţate-voiu D). PSALT. 250. *Rădicaţi Domnul Dumnezeul nostru.* CORESI, PS. 270/6. ✦ (Învechit) A se mîndri, a se semeţi. *Ochii lui spre limbi caută, ce mănietorii se nu rădice-se* (se nu seînralţeh, nu sănălţiadze D) *în sire.* PSALT. 123. *Rădicai-mă şi smeriiu-mă.* CORESI, PS. 240/12. *Voiu să fac Mamonti o întrebare: . . . „Drept ce atita să rădică, Socotind pre alalţi întru nimicăi?"* BUDAI-DELEANU, Ţ. 225.

II. 1. Refl. (Despre copii; p. ext., despre pui de animale) A se face mare, a creşte. *Rămînd Grigorie Vodă mic, . . . în purtarea de grijă a moşu-său, lui Alexandru Exaporitul, au fost, pînă s-au mai rădicat.* AMIRAS, LET. III, 148/22. *Scoţînd marturi . . . cari mărturisăsc că, de cînd s-au rădicat ei, au apucat stăpînind părinţii lui Ioniţă* (a. 1777). URICARIUL, XX, 400. *O fetişoară ce abia se ridica.* CONACHI, ap. DDRF. *Începusem şi eu . . . a mă rădica băieţaş la casa părinţilor mei.* CREANGĂ, A. 1, cf. 51. *Cînd s-a ridicat Ion, stăteau numai în trei petice de pămînt.* REBREANU, I. 49. [Oile bătrîne] *sînt . . . înlocuite cu altele ce se ridică.* STOIAN, PĂST. 54. *Eu, cînd m-am ridicat în lume, nu m-am crezut născut cu asemenea talant.* SADOVEANU, O. IX, 46. *Pe palmacul lui de pămînt trebuia să-şi ridice fiecare vitele şi plozii.* GALAN, Z. R. 89. *Pe Argeş mai la vale, pe Crişuri mai în sus, M-am ridicat în lume să spun ce am de spus.* HOREA, C. 7. *Eu de cînd m-am rădicat Multă jele-am îndurat.* MARIAN, Î. 509. *Şi di cum m-am radicat, Un flăcău drag mń-o pêicat.* VASILIU, C. 126. *După ce s-a rădicat mai mărişor, l-au pus ceilalţi . . . să păzească sterpele.* ŞEZ. II, 40, cf. ZANNE, P. II, 128. ✦ Fig. A se ivi, a se arăta; a lua naştere, a se dezvolta, a se forma. *Se ridică ideea de naţionalităţi osebite.* CR (1848), 1³/16. *O epohă mare şi luminoasă se rîdicasă.* RUSSO, S. 106. *Deodată-n urmă-le văzură că se ridică o pădure neagră, deasă, mare.* EMINESCU, N. 23. *Idei generoase însufleţeau tinerimea care se rîdica.* VLAHUŢĂ, D. 315. *Deodată se ridică între ei o solemnitate curioasă.* D. ZAMFIRESCU, R. 247. *S-a ridicat o lume foarte vulgară.* C. PETRESCU, C. V. 68. *Se ridică o sărăcie de fir de iusă şi astupă gîtlejul maicii Nataliei.* STĂNOIU, C. I. 195. *Oameni noi s-au ridicat din durere.* SADOVEANU, O. IX, 528. *El îşi făcu porunca De fiecare clipă, simţind întîi, cu frică, În el nebănuite puteri că se ridică.* ARGHEZI, VERS. 382. *Necesitatea de a da un răspuns întrebărilor care se ridică în faţa societăţii devine pivotul creaţiei.* s ianuarie1961, 74. ✧ Tranz. *Şi uneori copaci ciudaţi se profilau pe cer . . . La început erau rari, dar adunaţi ridicau uriaşă pădure.* BOUREANU, S. P. 60. ✦ (Învechit, adesea urmat de complinirile „de vîrstă" sau „la vîrstă") A creşte, a înainta în vîrstă; a îmbătrîni. *Cînd se va rîdica ca de vrîstă, să nu fie supărată de către monastire* (a. 1777). URICARIUL, XIX, 15. *Dacă s-au rădicat la vîrstă, s-au dus în Ţara Leşască.* NECULCE, L. 93. *Îl cresc şi îi port de grijă pără cînd se va rădica de vrăstă* (a. 1779). URICARIUL, XXI, 351. *Cu cît ne mai rădicăm cu anii, cu atîta mai creaştem în mişelătăţi.* MAIOR, P. 37/11. ✦ Tranz. A creşte copii; a îngriji pui de animale. *Îl văd gospodar însurat, fruntaş în satul lui — ridicînd copii sănătoşi, deştepţi şi harnici.* VLAHUŢĂ, O. A. 510. [Femeile] *vorbesc . . . cîţi pui sau bobocei a putut ridica.* SEVASTOS, N. 51. *Mi-i fată şi una am ! Numai eu ştiu cu cît greu şi amar am ridicat-o, singurică, fără mamă.* MIRONESCU, S. A. 91, cf. DR. V, 224. CHEST. V 2/21, 22, 45, 46, 49, ALR SN VI h 1 652/682. ✦ A se face mai înalt, a creşte în înălţime. [Valurile] *ridicară-se* (suieşă D, suieh) *pără în ceriu.* PSALT. 231. *Oarece valure se rădică spre noi şi undele domoleaşte-le.* CORESI, EV. 66. *O marc . . . de pucioasă ale cărlia valuri arzătoare se ardică ca să înghiţă şi să mistuiască prada lor.* MARCOVICI, C. 115/13. *Cămaşa* [mustului] *să tot rădică cît ţine fiertul.* I. IONESCU, C. 198/25. *Ca un ciclon izbucnit pe neaşteptate, muntele începe să se ridice spre cer, despărţind lumea în două.* BOGZA, C. O. 16. ✧ Tranz. *Mai mulţi sînt cei ce te doresc decît cei ce să tem de tine, soartă ! rădică valu; vezi de mă turbur.* MARCOVICI, C. 8/11. *Apele îşi ridicau valurile mai sus.* EMINESCU, N. 5.

2. Tranz. A mări, a spori. *Pentru a ridica temperatura unui corp trebuie să mărim energia cinetică a moleculelor sale.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 92. ✧ Refl. *S-a ridicat grozav temperatura !* TOPÎRCEANU, O. A. I, 107. ✧ Fig. *Ne ducea la conferinţe . . . populînd sala pentru a măguli vanitatea profesorilor de care avea nevoie ca să ridice prestigiul şi prosperitatea pensiunii sale.* BRĂESCU, O. A. II, 119. ✧ Expr. **A ridica preţul** = a scumpi (o marfă). *Rădicînd preţul băuturii, din munca noastră se îmbogăţesc* (a. 1793). URICARIUL, VI, 167. *Ridică ori scad preţurile la grîne ori la vite cum poftesc ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 102. ✧ Expr. (Mat.) **A ridica un număr la(o) putere** (sau, învechit, **la(o) potenţă** = a înmulţi un număr cu el însuşi de cîte ori arată exponentul. *Zicem că 3 este ardicat la a 4-a putere.* HELIADE, A. 11/19. *Spre a rădica o fracţiune la o potenţă oricare, trebuie a rădica ambii sei termini la această potenţă.* CULIANU, A. 52, cf. 2. *Pentru a rădica un număr la potenţă, avem de făcut o înmulţire.* CLIMESCU, A. 159. *Pentru a ridica un număr complex la o putere oarecare folosim formula obţinută la înmulţire.* ALGEBRA, X, 165. **A ridica un număr la pătrat** = a înmulţi un număr cu el însuşi. Cf. ENC. TEHN. I,55. **A ridica un număr la cub** = a înmulţi pătratul unui număr cu numărul simplu. ✦ Refl. (Despre o sumă) A atinge o anumită valoare, a ajunge la o anumită cantitate, sumă etc.; a se cifra. *Ea abia se ridică acum la 5 000 oameni de infanterie.* CR (1846), 23²/8. *Ispaşa se rădică la o sută de pungi de bani.* FILIMON, O. I, 164. *Ceru socoteala. Cu şampanie, cu tot, se ridica la vreo sută şapte lei.* BRĂESCU, O. A. I, 17. *Dacă socotim că fiecare biet rob avea o familie de hrănit, catastrofalul număr al gurilor flămînde se ridica la multe zeci de mii.* ARGHEZI, B. 149.

3. Tranz. (Complementul indică o construcţie, un monument etc.) A zidi, a construi, a clădi, a edifica, a dura. *Au rădicat o mare şi minunată şi frumoasă mănăstire.* R. GRECEANU, CM II, 137. *Numelui său ş-amintirei trainic monument rîdică.* ASACHI, S. L. I, 140. *Ei ridicară acolo două movili în formă de turn.* BĂLCESCU, M. V. 151. *Vom fi învinuiţi că voim a ridica păreţi de Hina.* CR (1848), 1¹/24. *În sfîrşit, iată-l rîdicat Templul la muze dedicat.* ALEXANDRESCU, O. I, 283. *Trei regi ce ridicară aceste piramide, Trei umbre, în tăcere, s-aşază la banchet.* BOLINTINEANU, O. 188. *Pe lîngă multe bunătăţi ce făcuse oamenilor . . . , a ridicat şi o monastire.* ISPIRESCU, L. 295. *Castele-aş pune să-mi zidească Şi, scuturat de-orice povară, Aş ridica spre ceruri scară.* MACEDONSKI, O. I, 66. *Să ridice oraşul Piatra cum a fost în vremea lui Ştefan cel Mare.* XENOPOL, ap. TDRG. *I-ar pofti afară din casa ridicată cu bănişorii rupţi de la gura copiilor.* REBREANU, I. 84. *Îşi ridicase cele patru odăi, pătulele şi grajdul cel mare departe de sat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 70. *Ciopogat numeam noi un mal înalt, care împrejmuia Rogina . . . ; îl ridicase popa cu ajutorul ţăranilor.* VLASIU, A. P. 46. *Domnul trimisese meşteri la Chilia, ca să ridice, din piatră, cetate nouă.* SADOVEANU, O. XII, 342. *Ne oprim în faţa uneia dintre cele mai ciudate şi îndrăzneţe clădiri ridicate de mîna omului.* BART, S. M. 43. *Am vrut să ridic o adevărată cetate.* CĂLINESCU, S. 825. *Un arhitect convins că zidurile pe care le ridică se vor prăbuşi nu face carieră.* id. C. O. 133. *Au ridicat . . . case în mijlocul tîrgului.* PAS, Z. I, 28. *Primarul . . . ridică un monument de ciment de doi metri.* PREDA, M. 220. *Maşinile schelelor trec pe lîngă coloana fără sfîrşit ridicată de Brâncuşi.* s ianuarie 1961, 11. *Grule se porneşte. . . Şi redică monastiri.* ALECSANDRI, P. P. 81. *Pepelea au rădicat un ocolaş numai de frunziş.* SBIERA, P. 1. *Meşterii grăbea . . . , Zidul ridica.* ANT. LIT. POP. I, 498. *Biserică ridica Şi acolo-i îngropa.* BALADE, III, 360. ✧ Refl. pas. *Mi se ridică, neiculiţă, nişte palaturi măreţe.* ISPIRESCU, L. 104. *Cînd se ridica o casă mare înainte vreme, se lua umbra unui om şi se punea în zid.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG.

Se ridicase alături o clădire nouă pe care n-o cunoștea. C. PETRESCU, î. I, 252. *S-a ridicat . . . acolo și târg de piatră cu numele Baia.* SADOVEANU, O. XI, 197. *Au început a ridica locuințe de lemn . . . în apropierea cetății.* STANCU, U.R.S.S. 63. *Se ridică mereu case noi.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 72. ◇ Expr. **A ridica din cenușă** (sau **din ruine**) = a reface, a reconstrui (din temelii). Cf. DL, DM. ✦ A făuri, a crea; a întemeia, a înființa. *Tipografie . . . am rădicat cu toate meșteșugurile câte au trebuit.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/28. *Am nevoit de multă vreame să rădicăm tipografie pentru luminarea neamului nostru* (a. 1683). GCR I, 270/19. *Vrut-ai amu . . . cu fire din pământ trupu să rădici.* MOLITVENIC (sec. XVII), 304. *Cine . . . slobozie vă dede Să vă rădicați voi o domnie, Stăpînind încă Vlad Vodă în țară?* BUDAI-DELEANU, Ț. 390. *Iert copiii care au călcat pe urme rele și au rădicat astă literatură țigărită.* RUSSO, S. 50. *Pe unde n-a fost pînă-acum nimic O lume nouă Eu am să ridic!* BENIUC, V. 15. ◇ Refl. pas. *Școli se ridică, tipografii se întemeiază.* BĂLCESCU, M. V. 22.

4. Tranz. (Mat.; în expr.) **A ridica o perpendiculară** = a trasa o dreaptă perpendiculară pe altă dreaptă sau pe un plan. (Topografie) **A ridica un plan** = a determina prin măsurători poziția punctelor dintr-o regiune și a le reprezenta pe un plan. *La rădicatul planului era de trebuință a mă afla eu însumi la fața locului* (a. 1814). IORGA, S. D. VI, 51. *Odată, îmi aduc aminte că ridicam planul unui petic de moșie.* GHICA, S. 275. *M-am așezat cu instrumentele mele pe movila de lîngă grădină . . . ca să ridic planul locului pe unde are să treacă drumul de fier.* ALECSANDRI, T. 968.

III. 1. Tranz. și refl. A (se) stîrni, a (se) isca; a (se) produce. *Rădică austru din ceriu și aduse cu vârtutea sa liva.* PSALT. 157. *Atunce eșiră cei ascunși de în cal și rădicară pară.* MOXA, 354/1. *Călugărul . . . va rădica vro gălceavă pre igumenul lui.* PRAV. GOV. 157v/14. *La 2—3 ceasuri din noapte să rădică foc în târg.* IST. Ț. R. 100. *Că jălaniia scornindu-o întru voi pohtă rîdică.* VARLAAM-IOASAF, 9v/8. *Fără de veste rădicîndu-să o furtună strașnică dinspre răsărit și amiazăzi, au sălbăticit . . . marea.* DRĂGHICI, R. 31/22, cf. 25/23. *Ce vânt mare Se rădică.* CONACHI, P. 265. *Oarecare escesuri ce făcură ostașii . . . ridicară plîngeri din partea locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 403. *Nu ești din acei mușterii ce ridică fabricanților ce le dă marfa un folos legitim.* CR (1848), 38²/66. *Într-acea zi se va rîdica fortuna împrăștiitoare a pedantismului: puține scrieri vor scapa.* RUSSO, S. 91. *Grație viscolului ce s-a ridicat de vro trei zile, mă aflu încă tot pe loc.* ALECSANDRI, S. 49. *Împărați și regi s-adună Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.* EMINESCU, O. I, 146. *Masa se face la logodnă, să nu ridice cheltuială așa multă.* SEVASTOS, N. 58. *Părea că nu mai voiește . . . să se ferească de nimic ce ar putea să ridice bănuieli.* AGÎRBICEANU, L. T. 355. *Desigur că „Sonata umbrelor" . . . ridică întrebări și discuție.* GALACTION, A. 264. *Spre ziuă se ridică un vînt iute de către asfințit.* SADOVEANU, O. X, 198. *A luat parte la discuțiile ce s-au ridicat între partizanii și adversarii talentului lui Balzac.* ALAS 4 IV 1937, 17/2. ◇ Loc. vb. (Popular) **A ridica nuntă** = a nunti. *Nuntî mîndrî radica.* VASILIU, C. 165. *Apoi cu Novac pleca, Sus la munte se suia, La cerdac că ajungea, Mare nuntă rădica.* BALADE, I, 361. *Hai, cu el îi-i cununa! Mîndră nuntă ridica, Foarte bine că-mi trăia.* ib. III, 232. (Învechit) **A ridica danțuri** = a dansa. *Furnicile . . . mari și lungi danțuri rîdicară.* CANTEMIR, IST. 108. (Învechit) **A ridica cumăndare** = a cumînda. *Înșivă ca pietrile vii zidiți-vă . . . a rădica cumăndare* (a duce jărtve N. TEST. 1648, să aduceți . . . jîrtve BIBLIA 1688) *duhului.* COD. VOR. 146/9. (Învechit) **A ridica negustorie** = a negustori. *Are voie de a ridica orice negustorie în provințele otomane* (a. 1849). DOC. EC. 956. (Învechit) **A ridica făgăduință** = a făgădui, a promite. *Eu rîdic făgăduința mea voao.* BIBLIA (1688), 6v¹/24. (Învechit) **A ridica gonire** = a goni. *Rădicară gonire spre Pavel și spre Varnava și scoaseră ei din hotarul lor.* CORESI, L. 64/7. (Învechit) **A ridica izbîndă** = a izbîndi, a învinge. *Scoală Doamne-n mînie, rădică izbîndă.* DOSOFTEI, PS. 25/7. (Învechit) **A ridica oeară** = a ocări, a huli. *Păgînii . . . să nu mai rădice pre creștini ocară.* DOSOFTEI, PS. 34/20. (Învechit) **A ridica pîră** = a pîri. *Vrea . . . să rîdice pri îns pîră.* VARLAAM, C. 300. (Învechit) **A ridica potrivire** = a se împotrivi. *Cel ce rădică protivire* (face rădicare N. TEST. 1648, pornind gîlcevile BIBLIA 1688) *tuturoru iudeiloru.* COD. VOR. 58/5. (Învechit) **A ridica sfadă** = a sfădi, a certa, a mustra, a dojeni. *Cire mărâncă părea mea rădică* (mărit-au HD) *spre mere sfadă.* PSALT. 79. (Învechit) **A ridica vrajbă** = a învrăjbi. *Unul spre alalt va rădica vrajbă.* PARACLIS (1639), 256. *Vrea . . . să rădice pri îns pîră și vrajbă.* VARLAAM, C. 300. **A ridica o acuzație** = a acuza. Cf. DL, DM. **A ridica o învinuire** = a învinui. Cf. DL, DM. **A ridica obiecții** = a obiecta. Cf. BL VII, 58. **A ridica pretenție** (sau **pretenții**) = a pretinde (un lucru considerat ca fiind un drept cuvenit). *N-au putut să le treacă prin gînd că aceste sfinte locuri vor rîdica vreodată pretenție* (a. 1833). URICARIUL, V, 350/3. *Pretențiile ce s-au ridicat din partea puterii esecutive a Statelor Unite . . . sînt periculorase pentru staturile neatîrnate.* CR (1846), 21²/17. *Toți ceilalți invalizi de picioare . . . ar veni în jurul meu și-ar ridica pretenții de proprietate.* SAHIA, N. 22. ◇ Expr. (Învechit) **A ridica cuvinte rele** (sau **viclene** etc.) **asupra cuiva** = a vorbi (pe cineva) de rău, a bîrfi, a calomnia. *Multe cuvinte reale și ficleane îi rădicară asupră.* ANON. CANTAC., CM I, 138. (Învechit) **A ridica gînd asupra gîndului** (cuiva) = a exprima o opinie contrară, a contrazice (pe cineva). Cf. CANTEMIR, ap. DDRF. (Învechit) **A ridica război** = a începe, a porni război; a purta război, a se război. *Multe războaie mari rădică.* CORESI, EV. 216. *El războiu asupra cuivași n-au rădicat.* C. CANTACUZINO, CM I, 54. *După aceaia au rădicat turcul război la Anadol.* R. POPESCU, CM I, 242. (Refl. pas.) *Cum își poate închipui că un crai creștin ar putea porni un război împotriva unui prinț creștin . . .? De fapt, războiul se ridică împotriva osmanlîilor.* SADOVEANU, O. XII, 365. **A ridica o problemă** (sau **probleme**) = a crea o situație nouă care trebuie rezolvată. *Problemele noi și din ce în ce mai mari pe care le ridică construirea socialismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 15. *O clasă ce ridică . . . numeroase probleme.* GÎ 1961, nr. 637, 5/4. *Experimentarea instruirii practice a elevilor în producție ridică probleme deosebite.* ib. 1962, nr. 652, 3/1. (Învechit) **A i se ridica** (cuiva) **vestea** v. veste. (Învechit, rar) **A i se ridica** (cuiva) **un rău pe cap.** v. cap.

2. Refl. (Despre sunete) A se auzi cu putere, a răsuna. *Deasupra satului aud rîdicîndu-se un huiet.* RUSSO, S. 101. *Mii de glasuri spăimîntate Se ridică de prin codri.* ALECSANDRI, P. III, 14. *O doină . . . se ridică și cade ca un șir de mărgăritare.* SLAVICI, N. I, 102. *Din fundul unei fîntîne s-a ridicat un glas.* DELAVRANCEA, S. 246. *De pe luncă un freamăt se ridică-n tăcerea nopții.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 162. *În sală se ridica zgomotul.* AGÎRBICEANU, L. T. 274. *Glasurile oamenilor . . . umpleau cuprinsul gării cu un zgomot aspru din care se ridicau ici-colo izbucniri de rîsete.* REBREANU, R. I, 16. *Din Calea Victoriei rareori se ridicau zgomote supărătoare.* GALACTION, A. 77. *Se ridicau departe prelungi bătăi din palme Și note-adînci de flaut ieșeau de jos, din stuh.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 27. *Cîntecul se ridică mai puternic între zidurile sure.* C. PETRESCU, î. I, 59. *Un potpuriu de voci înspăimîntate se ridică într-un singur vaier deasupra prefecturii.* BRĂESCU, O. A. I, 119. *Glasuri de mînie se ridicară.* SADOVEANU, O. I, 296, cf. X, 398. *Peste mașini, cuptoare de oțel lichid . . . , s-a ridicat vocea sirenei.* ARGHEZI, B. 140. *Să punem umăr zdravăn . . . La schelăria nouă, din care se ridică Răsunet nou.* DEȘLIU, G. 21. *Suna în văi o muzică profundă . . . Și peste ea se ridicau din fund Vuiri de tren, bătaie de moloare.* LABIȘ, P. 263. ◇ Fig. *Din a valurilor svadă prorociri se aridic.* EMINESCU, O. I, 45. *Și cum s-aude primăvara în țarcuri behăitul oilor despărțite de mieii lor, așa se ridica jalea moldovenilor căzuți pe locul de cinste.* DELAVRANCEA, O. II, 92. *Se rîdica de pretutindeni susurul tăcerii.* HOGAȘ, DR. II, 14. ◇ Tranz. (Complementul indică sunete) *Rădicară riurele glasurele sale.*

PSALT. 194. *Bătrînul preot vede Şi-n vînturi el ridică adîncul glas de-aramă.* EMINESCU, O. I, 98. *Din cînd în cînd, ridică glasul şi-i spune, ca să audă toată lumea, lucruri indiferente.* DELAVRANCEA, S. 143. *Duşanta-i o fantomă . . . , Iar cei ce-l înconjoară sînt parcă chiaroşi Ce vijie prin noapte şi-n vînt ridică graiul Să plîngă la mormîntul din care iese craiul.* COŞBUC, S. 94. *Lenţuca . . . se plimba silitoare, învăţînd pe de rost, ridicînd şi scoborînd glasul în cadenţă, poezii de examen.* BRĂESCU, O. A. II, 36. *Oştenii ridicară glasuri de mulţămire.* SADOVEANU, O. V, 660, cf. XI, 36. *Zîmbea cu îngăduinţă, rărea şi ridica vocea.* PREDA, R. 79. ◇ Expr. (Învechit) **A(-şi) ridica glasul** (sau **glas, graiul**) = a vorbi, a spune. *Deaci-şi rădicară glasul său grăindu.* COD. VOR. 44/4. *Aceia rădicară glas, grăind: „Isuse, . . . miluieşte noi!"* CORESI, EV. 423. *Vlaicu lingurariu . . . glasul său rădică: „Eu nice într-un chip nu pociu precepe Ce să învîrteşte voao pîn minte".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 108. *Ca să mîngăie pre craiul Aşa ridicîndu-şi graiul: „O, craiule, înălţate!".* BĂRAC, A. 12/18. **A ridica glasul** (sau **glas, tonul**) = a vorbi cu un ton ridicat, tare, răstit; a protesta cu vehemenţă. *Cum îndrăzniţi voi să rîdicaţi glasul . . . dinaintea lui Sobieschi?* ALECSANDRI, T. 1 518. *Omul meu ridică tonul aşa de tare, încît toată lumea dimprejur îşi întoarse privirea către masa noastră.* CARAGIALE, O. I, 242. *Vorbeau din ce în mai cu înflăcărare, ridicînd şi ei tonul.* AGÎRBICEANU, S. 143. *Ridicase glasul la el, în faţa inspectorului.* STANCU, R. A. III, 40. *Îşi mîrîiau ei uneori nemulţumirile, dar de aci şi pînă la a ridica glas, pînă la a pune mîinile pe pari, a trece la răscoală, era un pas mare.* id. D. 148. *Ridică uşor tonul şi rosti.* VINEA, L. I, 37. *Niculae ridică glasul şi împinse scaunul nervos şi iritat.* PREDA, D. 188. (Familiar) **A nu ridica pliscul** = a tăcea. *Să nu ridice pliscul, că pe ea n-a speriat-o şi n-o sperie nimeni.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 174. **A ridica glasul la cineva** = a se plînge cuiva, a-şi spune cuiva păsul. *Dacă nu ne-om jălui la d-ta, care ne eşti stăpînă vecinică . . . , la cine să ridicăm glasul, săracii de noi?* ALECSANDRI, T. 471. **A-şi ridica glasul în favoarea** (sau **împotriva**) **cuiva** (sau **a ceva**) = a lua atitudine în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva). *Femeile din toate ţările îşi ridică glasul în apărarea păcii, împotriva unui nou război.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 909.

3. Tranz. (Rar) A scoate în evidenţă, a releva. *Nu vom ridica ce este greşit în aprecierea d-lui G. C. despre autorii franţuji.* RUSSO, S. 80. ◇ Expr. **A ridica o problemă** (sau **o chestiune**) = a aduce, a pune în discuţie o problemă. *Vreau să ridic chestiunea expresiilor de specialitate tehnică.* CV 1949, nr. 6, 26, cf. 34, CONTEMP. 1950, nr. 186, 2/1. *Am să ridic această problemă în comitetul regional.* PREDA, D. 191. ✦ A reproşa, a imputa. (Refl. pas.) *Încă de la pornirea procesului simţise puterea incidentului de tardivitate ce i se putea ridica.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 183.

4. Refl. (Învechit, rar) A se manifesta. *Aşa şi limba rădecă-se* (etocmită N. TEST. 1648, să află BIBLIA 1688) *întru mădularele noastre şi spurcă tot trupul.* COD. VOR. 124/13.

5. Refl. (Despre oameni, p. ext. despre popoare, ţări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin prep. „împotriva", învechit, „asupra", „pre", „spre") A protesta vehement, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula; a începe război, a porni la luptă. *Şi rădică-se* (să turbură N. TEST. 1648, s-au pornit BIBLIA 1688) *cetatea toată.* COD. VOR. 34/8. *Vrăjmaş ce s-a fost ridicat în Mehedinţi* (cca 1525). BUL. COM. IST. V, 50. *Ia-me de la dracul mieu, Dzeu, şi de ce se rădică* (să scoală D, se scu(a)lară H) *spre mere scoate-me.* PSALT. 111. *Arhiereii cu mare pizmă rădicară-se şi pre Lazar încă cugetară să ucigă.* CORESI, EV. 97. *Se rădică Murat cu turcii spre Ugleş.* MOXA, 401/35. *Vrăjmaşii tăi se rădică spre tine.* PARACLIS (1639), 259. *Pre ceia ce să rădicase pre Mois' pror[o]c să deşchise pămîntul de-i înghiţi de vii.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/31. *Atunce poate fiind să să rădice asupra tătîne-său.* PRAV. 99. *Să va rădica limbă spre limbă şi ţară spre ţară.* N. TEST. (1648), 58v/17. *Osman . . . pre eniceari ţinea foarte scurtu şi tare şi pentru aceaia să rădicară şi l-au omorît* (a. 1651). GCR I, 150/3. *S-au rădicat Hmil hatmanul căzăcesc asupra leşilor.* M. COSTIN, O. 166. *Să rădicară turcii de la răsărit şi cuprinseră toate laturile spre apus.* GAVRIL, NIF. 16/26. *Căzacii, fiind scîrbiţi pentru moartea lui Potcoavă, iară s-au rîdicat cu Alexandru.* N. COSTIN, L. 552. *Au înţeles de fii-său că s-au unit cu feciorul lui Ioan Paliologul şi s-au rădicai împotriva părinţilor.* R. POPESCU, CM I, 237. *Dunaan . . să rîdică asupra lui Elezvoiu.* MINEIUL (1776), 143r1/20. *Caraman-oglu . . . se arîdicase împotriva împărăţiei.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 257. *O armie creştinească Oarecînd s-a rîdicat.* HELIADE, O. I, 287. *La chemarea lui tot poporul cozacilor s-au ridicat . . . însătat de răzbunare.* ASACHI, S. L. II, 8. *Partizanii împăratului . . . înduplecară pe Sigismund a se ridica asupra turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Prin sate colinda vesta cum că se ridicase românii.* EMINESCU, G. P. 109. *Ai drept să te rîdici Să dobori hoţia.* NECULUŢĂ Ţ. D. 42. *Trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugîndu-se . . . să se ridice împotriva primejdiei obşteşti.* DELAVRANCEA, O. II, 59. *Ţăranii s-au ridicat . . . să împartă între ei pămîntul.* REBREANU, R. II, 9. *S-a ridicat chiar asupra voinţii părinteşti, cerînd el tronul împotriva fratelui său.* SADOVEANU, O. XII, 363. *Dacă încep să se ridice satele, s-a isprăvit cu ocna.* CAMIL PETRESCU, O. II, 34. *S-au ridicat satele împotriva curţilor boiereşti, dau foc conacelor.* STANCU, D. 121. *S-a ridicat norodul minţit şi silnicit Şi-a mîruit cu pumnul domnia îmbuibată.* DEŞLIU, G. 52. *Atîta turş s-arăd'ica Cîtă frunză şi iarbă.* ALEXICI, L. P. 33. ◇ Fig. *Glasul său se va ridica cu energie în contra tiraniei.* BOLINTINEANU, O. 247. *În faţa acestei concepţii se ridică înţelegerea care atribuie criticii rolul de a mijloci emoţia, pe care cititorul este presupus că n-o poate resimţi el singur.* VIANU, A. P. 10. ◇ Expr. **A se ridica** (**cu vorbe rele**) **asupra cuiva** = a se răsti la cineva, a-şi vărsa mînia sau necazul pe cineva. *Cînd aţi sosit aici? s-a ridicat asupra lor, măreţ, riga.* SADOVEANU, O. XII, 368. *Nu te rîdica cu vorbe rele asupra pruncului.* ALR II 3 172/95, cf. ib. 3 172/2, 325. (Învechit) **A se ridica cu pîră** (**asupra cuiva**) = a găsi (cuiva) pricină, a obiecta; a pîri (pe cineva). *N-au rădicatu-să nimeni cu nici o pîră.* IST. Ţ. R. 11. *Duca Vodă . . . au priceput că s-or rădica boierii cu pîr' asupra lui şi nu să va mai întoarce la domnie.* NECULCE, L. 165. (Învechit) **A se ridica cu oaste pre cineva** (sau **cu sabie asupra cuiva**) = a porni război împotriva cuiva, a ataca pe cineva. *S-au rîdicat lăpuşnenii . . . cu oaste pre Duca Vodă.* MUSTE, LET. III, 11/9. *Mihnea Vodă, avînd cînd să se rădice asupra turcilor cu sabiie, nimunui dentîi n-au spus.* R. POPESCU, CM I, 379. ✦ Tranz. fact. (Complementul indică o colectivitate) A pune în mişcare, a face să pornească dintr-un loc pentru un anumit scop; a mobiliza. *Rădică ca oile oamerii săi şi-i sui ca turma în pustinie.* PSALT. 160. *Sfătuie unii să rădice şi ţara, toată mujicimea asupra lor.* NECULCE, L. 289. *Aş fi rîdicat toată Asia, dar dragostea . . . de oameni nu m-a lăsat a face vărsare de sînge.* BELDIMAN, N. P. II, 94/24. *El trămitea ispravnici . . . ca să ridice satele, să sape şi să scormone sălaşele de vechi cetăţi.* ODOBESCU, S. II, 411. *Dorcea a plecat să ridice calfele de măcelari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 456. *Căminarul Stefanachi Gheorghel, paharnicul Istrati şi spătarul Sturdza ridicară satele.* C. GANE, TR. V. 459. *Ipsilanti renunţa . . . la prima lui intenţie de a ridica masele populare şi de a le asocia la mişcarea Eteriei.* OŢETEA, T. V. 181. ◇ Refl. *Se va ridica din Lehia oaste care să meargă cu voievodul Moldovei la miazăzi.* SADOVEANU, O. XII, 348. ◇ Expr. (Învechit şi popular) **A ridica oaste** (sau **oşti, oştire, ostaşi**) sau (învechit) **a ridica pe cineva în arme** = a pregăti pentru luptă, a înarma. *Nu avea de unde lua bani să rădice oşti.* MOXA, 362/4. *Va fi rîdicat ostaşi ca să meargă să scoată pe acei goţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *N-au venit să rîdice oşti sau să arunce dări preste noroade.* ANTIM, P. 176. *El îşi strînsese toate trupele, ridicase poporul în arme.* BĂLCESCU, M. V. 66. *Leul, de multă vreme, rîdicase oştire, Să se bată cu riga ce se numea Pardos.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Cu trîm-*

bița a sunat, Mare oaste-a rădicat. TEODORESCU, P. P. 174. *Dimineața s-au sculat Și grea oaste a rădicat.* SEVASTOS, N. 102. *Grele oști și-a rădicat.* BIBICESCU, P. P. 240. *Mîndrî oasti-o rădicat.* VASILIU, C. 65. *Oaste el îmi rădica, După Gruia se lua.* BALADE, II, 47. *Toată oștirea-ai ridicat Și pe taica ai tăiat Și pe Negru mi l-ai luat.* id. 175. **A-i ridica** (cuiva) **în cap pe cineva** = a întărîta, a instiga pe cineva împotriva cuiva. *Voiai să chemi Siguranța de față cu el și cu Dan. Să ne ridici tipografia în cap.* BARANGA-MORARU, F. 35. **A ridica în picioare** (sau **în sus**) = a pune în mișcare, a mobiliza; a stîrni tulburare, agitație. *Arhon sărdar . . . rîdică toată agia în picioare* ALECSANDRI, T. 410. *Despoții Asiriei . . . rădicau în picioare ordii și popoare întregi.* ODOBESCU, S. III, 79. *Împăratul, chiar în puterea nopții, se scoală, rădică toată curtea în picioare.* CREANGĂ, P. 101. *Din cînd în cînd ridică mahalaua în sus cînd îl bate unul din părinți.* GALACTION, A. 410. *Vara, ridicam în picioare toată mahalaua.* BRĂESCU, V. 20. *Sosirea neașteptată a boilor de export ridicase în picioare toate autorițățile de uscat și de apă.* BART, S. M. 83. *Tudor a izbutit să ridice în picioare toată Oltenia și să-și constituie o armată.* OȚETEA, T. V. 155. (Refl.) **A se ridica în picioare** = a se pune în mișcare, a porni la luptă. *Feliuritele popoare ce locuia în țările aceste întinse s-au rîdicat în picioare.* ASACHI, S. L. II, 24. ✦ (De obicei în legătură cu verbele „a spune" „a zice" etc.) A lua cuvîntul exprimîndu-și (vehement) punctul de vedere; a lua atitudine. *Cu ce frunte ne vom ridica să spunem că el trebuie gonit de acolo?* GALACTION, A. 183. *La dieta de la Taru, . . . unii nobili ai Lehiei s-au ridicat și au strigat pentru nevoia lui Ștefan Vodă.* SADOVEANU, O. XII, 347. *Ei, află, dom'le Ghioccoaia, că o să mă ridic în ședință contra ta.* PREDA, D. 96, cf. 111.

6. Refl. (Învechit) A se cutremura. *Lumirară fulgerele lui toată lumea, văzu și rădică-se* (plecă-se c^2, legără-se v, să clăti D) *pămîntul.* PSALT. 201. *Se spămînte-se de Domnul tot pămîntul, de elu rădică-se* (să leagănră-se H, să să clatine D) *toț ce viu pre lume.* ib. 57. *Urziturile pădurilor smintiră-se și rădicară-se.* CORESI, PS. 36/10, cf. 357/7.

— Prez. ind.: *ridic.* — Și: (învechit și popular) **rădică, aridică, ardică,** (învechit și regional) **redică,** (învechit) **arădică, rădecă,** (regional) **dirică** (VICIU GL.) vb. I.

— Lat. **eradicare** „a dezrădăcina".

RIDICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) ridica și rezultatul ei.

1. 1. Luare de jos (și ducere în sus); săltare. DICȚ.

2. Ducere, tragere sau împingere în sus; îndreptare în sus, înălțare. *De va fi porunca, să facă monarhul semn cu ridicarea mâni*[i] (a. 1757). GCR II, 54/16. *Cîteva minute după ridicarea cortinei, . . . plecă frumușel din lojă.* CARAGIALE, O. II, 120. *În acest da spus tare, semeț, cu o ridicare din cap teatrală, răsuflase tot necazul, toată mîndria lui ofensată.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 80. *La ridicarea cortinei, mobila a fost dată puțin la o parte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 173, cf. III, 10. *Alesesem dintre noi trei șefi — triumviri — jurîndu-le solemn, prin ridicarea de mîini . . . , că ne vom supune orbește.* BRĂESCU, O. A. II, 83. *Iese pe terasă, cu ochii cîrpiți de somn și puțin buimăcit de soarele care, odată cu ridicarea oblonului, a năvălit în hall.* SEBASTIAN, T. 10. *Primul șuier al vaporului anunță iminența ridicării ancorei.* CĂLINESCU, S. 410, cf. TEODORESCU, P. P. 367. ✧ (Învechit) *Rădicarea mîinilor* = rugăciune. *De se isprăvească-se rugăciurea mea ca o cadilă între tire: rădicarea mărilor meale cumăndarea de seară.* PSALT. 292. (Învechit) *Ridicarea nasului* = trufie, îngîmfare, obrăznicie. *Precum acmu plecarea capului, așea aflînd vreame rîdicarea nasului va arata.* CANTEMIR, IST. 96. *Ridîcarea sfintei cruci* = înălțarea sfintei cruci, v. înălțare. ✧ Expr. (Regional) **A face ridicarea** = a face parastas. ALR II/I MN 86, 2 713/102, ib. 91, 2 721/102.

3. Luare (de pe ceva), dare la o parte; îndepărtare, înlăturare. [Acest vărsat] *albește locul apăsăturii degetului, și cu ardicarea lui iarăși să roșaște.* PISCUPESCU, O. 260/23. [Valvele] *prin ridicare . . . în timpul manevrei se aplică sau se dezlipesc și se îndepărtează de pe lăcaș.* SOARE, MAȘ. 223.

4. Fig. (Învechit) Încetare, anulare, desființare; ștergere. *Rădicarea adaosului haraciului n-au îngăduit nicicum să nu fie.* R. GRECEANU, CM II, 136. *Rădicarea militării în Ardeal.* CALENDARIU (1814), 4/22. *Nu cumva și orîndatorii, în nădejdea aceștii hotărîri a rădicării protimisului de la locuitori, să se ispitească a păși preste pontu-rile domnești* (a. 1815). URICARIUL, I, 122. *Rădicarea liniei de vamă între Ungaria și între provințiile austriace erezitare.* CR (1848), 14³/9. *Rădicarea cenzurii în privirea tuturor trebilor . . . dinlăuntrul țării* (a. 1848). URICARIUL, X, 11. *În ziua de joi, 19 octomvrie, au cîntat trîmbițele pentru ridicarea împresurării.* SADOVEANU, O. XII, 377. ✦ (Învechit, rar, fiind vorba despre o dificultate, o problemă etc.) Rezolvare, soluționare, soluție. *Iaca cea mai simplă și cea mai elegantă ridicare a greutății.* MAIORESCU, CR. II, 45.

5. Luare și mutare din loc, ducere în altă parte, transportare. *Să dc . . . cîteva părechi de biholi pentru rădicarea balimezilor.* NECULCE, L. 144. *Deci, precum traiul lor în Dachia pănă atuncea au fost adevărat, așea și rîdicarea lor de la Avrelian, adevărată trebuie să fie.* CANTEMIR, HR. 222. *250 cară cîte cu 4 cai să le trimiță . . . pentru rădicarea uneltelor craiului.* R. GRECEANU, CM II, 190. *Din seceratul grîului și din ridicarea snopilor se scuturaseră pe miriște o groază de boabe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Se grăbeau să nu ajungă la serviciu după ridicarea condicii.* STANCU, R. A. IV, 391. ✦ (Fiind vorba despre oameni) Arestare. *Nu să văd în tot minutul rădicări pe la închisori.* GOLESCU, Î. 18. ✦ (Fiind vorba despre bani) Încasare. Cf. DL.

6. (Învechit) Plecare (în altă parte), mutare. *După rîdicarea moscalilor, viind tătarii în țară, au ars moara* (a. 1765). URICARIUL, XXI, 198, cf. DDRF.

7. Sculare în picioare (de jos, de pe scaun etc.); schimbare a poziției corpului din orizontală în verticală. *Te-ai dezlipit din umeri și, răzimat pe coate, Văzuși că ridicarea pe șale nu se poate.* ARGHEZI, VERS. 382, cf. DL. ✦ (În opoziție cu aplecare) Revenire la poziția verticală a corpului, îndreptare. *Stiliza gesturile de aplecare și ridicare.* CĂLINESCU, S. 797. ✦ Punere în poziție (normală) verticală (a unui obiect căzut, aplecat sau culcat). *După cotăritul viei, se face rădicarea ei la un harag.* I. IONESCU, P. 249. ✦ Fig. (Învechit) Salvare. *Nu e rădicare* (rrăzimare H, prăvitură D) *în moartea lor și însănătoșare în ranele lor.* PSALT. 143. *Nădăindu-se izbăvirei și slobozirei și rădicăriei.* CORESI, EV. 520.

8. Însănătoșire, întremare, înzdrăvenire. *Se cuprinse de o boală, a căria asprime puțin de nu l-au răpus; rîdicarea din ea au fost destul de lungă.* ASACHI, S. L. II, 17. *Văd acuma că nu mai e nici un chip de scăpare, însănătoșare sau rădicare.* MARIAN, Î. 18.

9. Mișcare, pornire în sus, îndepărtare de pămînt, înălțare în aer, ascensiune. *Rădicarea de pre pămînt a lu Hristos.* CORESI, EV. 177. ▭ *Ridicarea avionului de la sol.*

10. Fig. (Învechit) Înnobilare morală, înălțare. *Ferice de bărbatu ce-i iaste de tire agiutoriulu, rădicare întru înrema sa sfătui.* PSALT. 173.

11. (Învechit) Preamărire, slăvire, cinstire. *Rădicarea* (înră[l]țarea H, nălțările D). PSALT. 307.

12. Fig. (Învechit) Înălțare la un rang (mai) înalt; p. ext. rang, funcție. *Vor tocmi pre ... fieștecarele după rădicarea lui.* BIBLIA (1688), 96²/12. *Au prădat tot județul acela, pentru rădicarea Radului Vodă Călugărul, ce-l ridicase ei domnu.* R. POPESCU, CM I, 272. ✧ *Rădicarea domniei* (sau *la tron*) = alegere ca domn, înscăunare. *Să nu poarte nime nici o grijă, nice să aibă nice un prepus dispre Antiohi Vodă pentru cîți au fostu la rădicarea domniei lui Mihai.* NECULCE, L. 174. *În ce chip rădicarea și înălțarea domniei au fost lui Constantin Vodă.* R. GRECEANU, CM II, 15, cf. DDRF. ✦ (Astăzi) Promovare într-o funcție mai înaltă, înaintare (în grad). *Ridicarea curajoasă a cadrelor tinere la muncă de răspundere . . . trebuie să constituie grija permanentă a tuturor organelor de conducere ale partidului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 3 268.

✦ (Astăzi) Situare pe o poziție mai înaltă, pe o treaptă superioară (din punct de vedere social, intelectual etc.). *Ridicarea culturală a femeii.* SAHIA, U.R.S.S. 110. *Familia Sohațchi era, cu toate ridicările prin profesii, încă de structură mahalagească.* CĂLINESCU, E. O. II, 112. *Ridicarea maselor largi spre lumină și cultură, înfăptuirea revoluției culturale constituie condiții de cea mai mare însemnătate pentru succesul vieții noi, socialiste.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *Așezarea obștii pe un hotar, pe care a început și continuat să-l muncească, în scurgerea generațiilor, dinainte de existența statului și înainte de ridicarea stăpînilor.* PANAITESCU, O. Ț. 11. ✦ (Astăzi) Dezvoltare, propășire. *Plugarilor . . . li se deschide perspectiva eliberării definitive și a ridicării economice.* SADOVEANU, E. 20. *Așa că-n vremea ei de ridicare, Trăiau în țară două, alături, popoare.* ARGHEZI, VERS. 504. *Și tu contribui la ridicarea republicii noastre.* CV 1949, nr. 6, 20. *Mobilizarea maselor la o acțiune sistematică de ridicare economică a regiunilor, raioanelor, orașelor și satelor țării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 835. ✦ (Astăzi, fiind vorba despre noțiuni abstracte) Trecere la o treaptă superioară. *Hegel are marele merit de a fi înțeles pentru prima dată necesitatea ridicării de la abstract la concret.* CF 1961, nr. 1, 190.

II. 1. Creștere în înălțime, înălțare; p. ext. înălțime. *Rădicarea coșeriului de la pămînt la moldoveni este de la 3 și pînă la 4 palme.* I. IONESCU, C. 165/21. *În restul lanțului muntos se produc ridicări noi, dar de mai mică amplitudine.* MG I, 157.

2. Mărire, sporire, ureare, creștere (cantitativă, calitativă sau intensivă). *Scăderea sau ridicarea valorii creanțelor.* COD. PEN. R.P.R. 612. *Ridicarea activității politice a membrilor de partid este chezășia întăririi continue a partidului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Ridicarea rapidă a nivelului de cunoștințe profesionale ale muncitorilor.* ib. nr. 2 787. *Ridicarea nivelului cultural și politic al maselor.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 1/3. *Ridicarea producției agricole constituie o condiție esențială în dezvoltarea economiei naționale.* ib. nr. 361, 2/5. *Ridicarea bunei-stări materiale înseamnă, în primul rînd, produse de larg consum puse în cantități din ce în ce mai mari la dispoziția oamenilor muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 78. *Ridicarea continuă a calității produselor are o mare însemnătate economică.* ib. 1962, nr. 3, 69. *Ridicarea nivelului la învățătură a elevilor . . . depinde în foarte mare măsură de calitatea muncii profesorului.* GÎ 1962, nr. 682, 3/1. *A fost stabilit un ansamblu de măsuri privind dezvoltarea intensivă a agriculturii, înflorirea științei, culturii și ridicarea nivelului de viață material și spiritual al poporului.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. ✧ Expr. (Mat.) **Ridicarea (unui număr sau numărului) la o putere** (sau, învechit, **la o potență**) = înmulțirea unui număr cu el însuși de cîte ori arată exponentul. *Formarea potenței unui număr poartă numele de rădicarea numărului la potență.* CLIMESCU, A. 39, cf. DL. (Mat.) **Ridicarea (unui număr) la pătrat** = înmulțirea unui număr cu el însuși. Cf. ALGEBRA, IX, 27.

3. Construire, zidire, edificare. Cf. DDRF. *În scurtă vreme Miai avea să înceapă ridicarea căsuței.* CAMIL PETRESCU, O. 83. *Deasupra porților grele . . . se vedeau inițialele stăpînilor și anul ridicării casei.* T. POPOVICI, S. 429.

4. (Topografie; și în expr. **ridicare a unui plan**) Operație care are drept scop determinarea poziției punctelor importante dintr-o regiune și reprezentarea lor grafică. Cf. DDRF, DS, MDT. *A întreprins o expediție în Somalia, cu care ocazie . . . a făcut ridicări topografice într-o regiune aproape necunoscută din punct de vedere geografic.* MG I, 22. *Nivela cu apă . . . servește inginerilor topometri la ridicările pe teren.* CIȘMAN, FIZ. I, 258.

III. (Învechit) **1.** Ivire, apariție. *Aceste izbînzi strălucite . . . apuseră îndată prin ridicarea unui nou campion al creștinătății.* BĂLCESCU, M. V. 47.

2. Tulburare, răzvrătire, revoltă; răscoală. *A muncitorilor rădicare . . . și urgia norodului întăritatu întru nemică o avea.* CORESI, EV. 193. *Aflat-am pre acest bărbat veninat, carele face rădicare și gălceavă.* N. TEST. (1648), 167ᴵ/16. *S-au . . . făcut o ridicare domnului, den oameni de peste Olt* (începutul sec. XVII). MAG. IST. I, 282/25. *Doi oameni mai mari preste rădicările asupra lui Ievosde.* BIBLIA (1688), 222²/39. *Pre care boieri îi aflaseră c-au fostu sfetnici la rîdicarea țărei asupra tătîne-său . . . încă nu le pre căuta bine.* NECULCE, L. 39. *Surpînd ridicările dracilor.* MINEIUL (1776), 152ᵛ²/33. *Ridicarea românilor . . . purtase ferul și pîrjolul peste toată întinderea de la Dunăre a împărăției turcești.* BĂLCESCU, M. V. 186. *Denunțările scornite asupra românilor despre ridicare în gloate au fost bine calculate.* BARIȚIU, P. A. III, 92, cf. DDRF. ✦ Punere în mișcare (a unei mase de oameni) pentru o acțiune; mobilizare. *Cînd patria era în primejdie se chema ridicarea gloatelor.* BĂLCESCU, M. V. 609. *Aceste ridicări de oști . . . Domnul Ștefan le săvîrșea cu stăruință, pentru paza asupra Țării Românești.* SADOVEANU, O. XII, 342.

3. Ființă, vietate, făptură. *Să stinse toată rădicarea carea era asuprea feații a toi pămîntul, den om pănă în dobitoc.* BIBLIA (1688), 5²/42.

— Pl.: *ridicări.* — Și: (învechit și popular) **rădicáre, ridicáre, ardicáre** s. f.

— V. **ridica.**

RIDICÁT¹ s. n. **I. 1.** Ridicare **(I 1).** *Eu n-am fost față la ridicatul aceii grinzi.* DRĂGHICI, R. 118/18, cf. DDRF.

2. Ridicare **(I 2).** Cf. DDRF. ✧ (Învechit) *Ridicatul nasului* = ridicarea nasului, v. ridicare **(I 2).** *Te sfătuiesc să ții nasul tot mai sus, pentru că sîntem într-o vreme unde ridicatul nasului e de bon-ton.* ALECSANDRI, T. I, 84.

3. Ridicare **(I 5).** *Tîrna servește la rădicatul porumbului de jos în pod sau în pătule.* HEM. ✧ *Ridicatul mesei* = adunarea, strîngerea veselei și a tacîmurilor de la masă. *Fata, bătînd din palme, zori ridicatul meselor.* BRĂESCU, M. B. 64.

4. Punere în poziție (normală) verticală (a unui obiect căzut, aplecat sau culcat). *După ridicatul viei la un harag, se sapă tot pămîntul și apoi se încordează.* I. IONESCU, P. 249, cf. H XI 502, XII 169, 225.

5. (Învechit) Ridicare **(I 8).** *La rădicatul lor nici au remas iapă, nici cai, nici boi.* N. COSTIN, LET². II, 12.

6. Suire pe tron, încoronare. Cf. ridicare **(I 12).** Cf. DDRF.

II. 1. Ridicare **(II 3).** *Cum acel turn ș-au schimbat numele . . . a și nu poci. Atîta numai, ori pre urmă că au trăit acolo vreun domn cu acest nume, Severin, cum spun și muntenii, ori pre numele vreunui pristav la lucrul lui sau la rădicatul lui, după ce să pustiisă întăi.* M. COSTIN, O. 257.

2. (Topografie; învechit, rar, în expr.) **Rădicatul planului** = ridicare a unui plan, v. ridicare **(II 4).** *La rădicatul planului era de trebuință a mă afla eu însumi la fața locului.* IORGA, S. D. VI, 51.

III. Ridicare **(III 2).** *Au aflat . . . închis Țarigradul din rădicatul inicearilor asupra împărăției.* M. COSTIN, O. 86.

— Și: (învechit) **rădicát** s. n.

— V. **ridica.**

RIDICÁT², -Ă adj. **I. 1.** Luat de jos (și dus în sus). Cf. KLEIN, D. 413, DRLU.

2. Dus, purtat, tras sau împins în (sau mai) sus. *„După mine, copii, sus o dată!" — Strigai cu sabia rădicată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 313. *Și cu ploasca ridicată, Zugrăvit pe cerul gol, Popa capătă deodată Măreție de simbol.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 12. ✦ (Despre un obiect înfășurat, strîns, pliat etc.) Desfăcut și întins în sus; înălțat. *O birjă cu coșul ridicat . . . se oprește din goana mare dinaintea ospătăriei.* CARAGIALE, O. II, 16.

3. (Despre părțile corpului) Îndreptat în sus; înălțat. *Lavater din cea întăi vedere l-ar fi judecat după fruntea lui strîmtă, . . . sprîncenile rădicate cu disproporție dasupra ochilor.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Miercanele . . . rupeau pămîntul în fugă, de la un gard la altul, cu coada ridicată lumînare.* DELAVRANCEA, S. 17. ✧ *Nas ridicat*

= nas cîrn. *Nasul strîmbu și rădicat în sus* (a. 1779). GCR II, 118/28. *O fetiță . . . zvelă, cu ochii negri, cu nasul ridicat puțin, avu chiar curajul să vină pînă lîngă el.* AGÎRBICEANU, A. 43,

4. Dat la o parte, îndepărtat, înlăturat. Cf. DL, DM. ✦ (Despre mînecile sau poalele hainelor) Sumes, suflecat. Cf. ZANNE, P. III, 309.

5. Fig. (Învechit) Anulat, revocat, abrogat. Cf. POLIZU.

6. Sculat în picioare. DL, DM. ✦ Care stă drept, în poziție verticală; îndreptat în sus. DL, DM.

7. Fig. (Învechit) Treaz; activ. *Pururea amu să ne învățăm de ceale bune, ca realelor să nu ne învățăm, ca mintea să nu răpause, ce pururea să fie rădicată.* CORESI, EV. 174.

8. Fig. (Despre felul de viață al oamenilor) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Copilul] *se lasă de obicei părții care prezintă condiții de viață mai ridicată.* SAHIA, U.R.S.S. 118.

II. 1. (Despre alimente aflate în stare de fermentație) Crescut, umflat. *Cînd alualul e ridicat (dospit) aprind cuptorul.* CHEST. VIII 25/18. ✦ Înalt. *Polurile sînt unul spre miazanoapte și altul spre miazazi: de la acela să trag cursurile apelor, fiind mai arădicat.* PISCUPESCU, O. 55/17. *Era lîngă cetățuie locul cam ridicat.* BĂLCESCU, M. V. 101, cf. POLIZU. *În nori corbii croncănesc Și pe-o creangă ridicată Doi ochi dușmani strălucesc.* ALECSANDRI, P. I, 10, cf. COSTINESCU. *Drept în mijlocul ogrăzii . . . se aflau casele domnești, clădire pătrată, mare, aridicată.* ODOBESCU, S. I, 126. *Lîngă plop Este-o casă nouă . . . Cu porți ridicate, Cu uși largi și late.* COȘBUC, P. II, 142. *În față, marginea cealaltă e ceva mai ridicată ca a noastră.* CAMIL PETRESCU, U. N. 350. *Sub o moară ferecată, O movilă-aridicată* (Gura și bărbia). PASCU, C. 121. ✦ Fig. Superior. *Rîvna acestui rădicat păstoriu spre apărarea pravosloviei turmei sale au tălmăcit atîtea cărți* (a. 1826). GCR II, 252/8. *Cu cît este mai calificat muncitorul, cu cît este mai ridicat nivelul său cultural-tehnic, . . . cu atît va îmbunătăți calitatea produselor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 870. *Nu pot fi valoroase lucrările elaborate strict cerebral, lucrările de laborator, oricît de ridicată ar fi tehnica lor de realizare.* M 1961, nr. 1, 14. *În ansamblul strădaniilor pentru un nivel ridicat la învățătură, rolul hotărîtor îl are munca profesorului în clasă.* GÎ 1962, nr. 683, 1/1.

2. Fig. Mărit, sporit, urcat. *Forjarea . . . necesită un timp mai îndelungat și, în consecință, costul de producție este ridicat.* IOANOVICI, TEHN. 112. *Înaintea Crăciunului, porumbul are preț ridicat.* STANCU, D. 74. *Prețul pămîntului* [era] *mai ridicat decît oricînd.* PREDA, M. 64.

3. (Despre clădiri) Construit, clădit, zidit. *Satele ridicate pe podmoluri albeau dintre grădinile cu pometuri.* VOICULESCU, P. I, 32.

III. (Despre voce, ton) Tare, puternic, intens; aspru, răstit. *Pe Goldenberg îl supără tonul ridicat, obraznic.* SAHIA, N. 98. *Dincă îi spuse cu vocea mai ridicată:* — *Atunci, ține cîinii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8.

— Pl.: *ridicați, -te.* — Și: (învechit și popular) **rădicát, -ă, aridicát, -ă,** (învechit) **ardicát, -ă** (COSTINESCU) adj.

— V. **ridica.**

RIDICÁTA s. f. art. (În loc. adj., loc. adv. și în sintagme) **Cu ridicata** = **a)** (loc. adj. și adv.) (în legătură cu vînzarea și cumpărarea mărfurilor, în opoziție cu cu amănuntul) în cantități mari, cu toptanul, angro. *Pără la acel soroc să aibă a-și vinde marfa lor cu rîdicata* (a. 1783). N. A. BOGDAN, C. M. 79. *Canalurile ce intră în oraș sînt pline de corăbii, care au întrînsele mărfuri, și stau pînă le vînd, unii cu rîdicata și alții cu mărunțișul.* GOLESCU, Î. 79, cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 100. *Cumpărau . . . și vindeau numai cu ridicata.* I. BOTEZ, ȘC. 56. *El vindea toamna zarzavaturile la coverci cu ridicata.* STANCU, D. 210, cf. id. R. A. II, 403. *Mărfurile sînt dirijate de la furnizor la depozitele întreprinderilor comerțului cu ridicata.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 855, cf. CIAUȘANU, GL., ALR II 3 548/172, 219, 235, 272, 284, 362, 520, 605, 872, 876, 889; **b)** (loc. adv.) fig. în număr foarte mare, cu grămada. *Au formulat violări de legi cu ridicata și le-au înaintat la cabinet.* BARIȚIU, P. A. I, 584. *Ne-ai luat banii la toți cu ridicata.* ALECSANDRI, T. 1 702. *Concurenți erau cu ridicata, căci, deși parohia decăzuse cu totul, . . . oferea un os de ros.* F (1886), 126. ✧ *Comerciant* (sau *precupeț*) *cu ridicata* = angrosist, toptangiu. *Negoiță . . . și-a desfăcut coșurile la precupeți cu ridicata.* CARAGIALE, O. II, 235, cf. NOM. PROF. 10. *Preț cu ridicata* = preț pentru mărfuri vîndute în cantități mari. DL, DM.

— De la **ridicat[1]**.

RIDICĂTOÁRE s. f. (Regional) Pîrghie, ridicător **(II)** (Somova — Tulcea). ALR II/I h 293/682. ✦ Dispozitiv cu ajutorul căruia se reglează înălțimea pietrelor morii, pentru a obține, după voie, făină mai măruntă sau mai mare. Cf. H XI 418, XVI 11, ALR II 6 761/812, ib. 6 762/102, 812.

— Pl.: *ridicători.*

— **Ridica** + suf. *-toare.*

RIDICĂTÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (Învechit) Care ia de jos și poartă (cu forța brațelor). Cf. ANON. CAR., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ (Substantivat) *Racla fără osteneală rădicătorii o rădicară și o purtară.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 37r/13.

2. Care duce (mai) sus, care poartă în sus, care înalță. *Bagheta ridicătoare, denumită contrabaghetă, . . . stă dedesubtul firelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 260. ✦ Care se mișcă în sus, care se înalță. (Substantivat) *La cealaltă parte a aparatului se află un ridicătoriu care are . . . o ramură lungă ce se poate mișca în fața unui arc graduat.* PONI, F. 97.

3. Fig. (Învechit) Sprijinitor; salvator, izbăvitor. (Substantivat) *Au fost domnulu rrădicătoriulu mieu.* PSALT. HUR. 12v/2.

4. Fig. (Învechit) Care pune (pe cineva) pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii; care înalță în grad, în rang. *Îl dau mîna apărătoare la toate trebile teale și rîdicătoare la cinstea care ai fost.* N. COSTIN, L. 387.

5. (Învechit, despre accent) Care face ca sunetele să devină mai înalte, mai ascuțite. *A își ține a sa pronunție lătenească . . . cînd cade tonul accentului rădicători deasupra lui, adecă . . . prin care oarecumva să rădică pronunția silabii.* BUDAI-DELEANU, LEX. I, 181 r.

6. (Învechit) Care stîrnește tulburare, care îndeamnă la revoltă; instigator. (Substantivat) *Frică-i să nu ne părască rădicători a fi..* N. TEST. (1648), 161r/32.

II. S. n. (Învechit) Pîrghie. Cf. STAMATI, F. 29. ✧ Fig. *Mușchii în om formează un rădicătoriu, . . . care la un capăt are sprijoana . . . , iară la altul, putearea . . . și greotatea.* ANTROP. 192/23. ✦ (Regional) Dispozitiv cu ajutorul căruia se reglează înălțimea pietrelor morii, pentru a obține, după voie, făină mai măruntă sau mai mare, (regional) calul buhaiului, posadă, podoimă (H III 18, XI 469, XVI 97, ALR SN I h 164/2, ALR II 6 761/353, 836, ib. 6 762/833); dispozitiv cu care se reglează copăița morii; (regional) grăunțar (ALR SN I h 174/2); parte a morii pe care se ridică piatra pentru a o fereca; (regional) capră, cumpănă (ALR II 6 785/2, ib. 6 786/2). ✦ Parte a pivei, nedefinită mai îndeaproape. Cf. H VII 236.

— Pl.: *ridicători, -toare.* — Și: (învechit) **ridicătóriu, -oáre** adj., **rădicătór** s. n., (învechit și regional) **rădicătóriu, -oáre** (ALR SN I h 164/2, ib. h 174/2, ALR II 6 761/353, ib. 6 762/833) adj., s. n.

— **Ridica** + suf. *-(ă)tor.*

RIDICĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **ridicător.**

RIDICĂTÚRĂ s. f. **1.** Ridicare **(I 1)**. Cf. ANON. CAR., POLIZU. *Moș Nichifor fugea de cărăușie de-și scotea ochii; el se ferea de ridicături, pentru că se temea de surpătură.* CREANGĂ, O. 276, cf. BARCIANU, TDRG. *Omul capătă rast din ridicături.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 157. ✦ (Concretizat, învechit, rar) Povară. Cf. LB.

2. (Concretizat) Parte mai înaltă a unui teren, a unei clădiri etc.; înălțime, movilă. *Sub vie... era colna, o zidire mare, cu două ridicături despre vale.* SLAVICI, O. II, 100, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Nu era chiar un deal, căci niciodată ridicătura de pămînt nu trecea de înălțimea unui copac mare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 27. *În sicriu de brad proaspăt, așezat pe o ridicătură de saci goi, așteaptă... Gălăciuc.* SAHIA, N. 41. *După ce trecurăm o ridicătură ușoară, se deschise înaintea noastră... valea Moldovei.* SADOVEANU, O. I, 154. *Am urcat mărunta ridicătură care despărțea marea de cîmp.* STANCU, R. A. II, 64, cf. 297, PASCU, C. 231. ✦ Proeminență. *Semnele cugetului bisericesc sînt dungile și zbîrciturile frunții omului, cum și adîncăturile și arădicăturile.* PISCUPESCU, O. 115/18. *I se păruse lugerul crinului și, cînd colo, avea atîtea adînciturl, atîtea ridicături.* GÎRLEANU, N. 199. ✦ (Învechit și regional) Stăvilar, zăgaz (la moară). *Din vechime ridicăturile la mori erau mici* (a. 1834). URICARIUL, I, 392, cf. ALR I 1 842/107, 136.

3. Fig. (Învechit) Scutire de bir; înlesnire. *Nemărui rădicătură nu făce.* NECULCE, L. 319. *Domnul și boierii îl vor căuta cu rădicături, cu scutiri și alte mili* (sfîrșitul sec. XVIII). LET². III, 241, cf. LET. III, 228/17. *Se aibă pe toi anul aceasta rădicătură la vremea deseteniі trei sute stupi* (a. 1776). URICARIUL, VII, 53. *Este obiceiu a avea ridicături de oi de goștină* (a. 1809). ib. VI, 471.

4. (Învechit) Plecare, mutare. *Au chinuit bieții oameni două luni, eară la rădicătura lor au robit și oameni pe une locuri.* N. COSTIN, LET. II, 13/20.

5. (Învechit) Înălțare în rang. CADE.◇ *Rădicătura domniei* = ridicarea domniei, v. r i d i c a r e. *Făcîndu-se într-acesta chip cu spahii rădicătura domniei lui Constantin Ducăi Vodă, ... la ferman scriia ca să rămîie în scaunul Iașilor caimacam Iordachi Ruset.* N. COSTIN, LET. II, 54/22.

— Pl.: *ridicături.* — Și: (învechit) **rădicătúră, arădicătúră, ardicătúră** (POLIZU) s. f.

— **Ridica** + suf. *-(ă)tură.*

RIDÍCHE s. f. **1.** (Și în sintagmele *ridiche de lună* sau *roșie, ridiche neagră* sau *de iarnă, ridiche albă* sau *de vară, ridiche de bere, ridiche de grădină, ridiche tomnatică*, reprezentînd diferite varietăți) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcina sferică sau conică, cărnoasă, comestibilă, și cu frunze mari, adînc crestate (*Raphanus sativus*); rădăcina comestibilă a plantei. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Semințele care fac rod în pămînt: ceapa, ridichea... să să samine în sfîrșitu lunii.* ANTIM, ap. GCR II, 276. *Împărate! să n-aib' parte de frati-meu de usturoi... și (de) soru-me de rădiche* (a. 1773). GCR II, 98/15. *(Cheltuieli de lazaret) 2 ferdele ovăs, 4 pite, 10 jimbre..., rădichi, pătrănjil, ceapă* (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 130, cf. MOLNAR, LB, POLIZU. *Grădinarii seamănă... radichi, sfecle, morcovi.* I. IONESCU, M. 357, cf. BARONZI, L. 142, DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, D. 26. *De brînză mai găsim următoarele doftorii: Să iai săpun și inimă de ridiche, să freci locul cel bolnav.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 22, cf. BIANU, D. S. TDRG. *Prin verdețuri, poporul român înțelege toate zarzavaturile, dar mai ales morcovii, pătrunjelul, țelina, ridichea și sfecla.* PAMFILE, A. R. 197. *Ridichi negre cu pîine.* C. PETRESCU, C. V. 48. *De obicei mînca ridichi cu pîine neagră.* BRĂESCU, O. A. I, 219. *Mîncam ceapă, brînză și ridichi.* VLASIU, A. P. 94, cf. id. D. 91. *Ridichea e bună să liniștească durerile de cap, amețelile, mîncărimea de piele.* VOICULESCU, L. 239. *Un altul, mai la o parte, mînca tacticos ridichi de lună cu unt și cu sare.* V. ROM. ianuarie 1954, 97, cf. BORZA, D. 146. *Dar pe ea unde-o găsea?... La cepele Din grădină, De ridichi cu poala plină.* TEODORESCU, P. P. 539. *Frunzuliță de ridiță, Și ți-am spus eu sîmbătă, Ca să vii duminică.* MAT. FOLC. 436. *Ridichele se mănîncă în posturi. Ele... se țin în gropile cu barabule.* ȘEZ. VIII, 11. *Cu rădiță și cu ceapă, Cu legumi de car' cer apă!* VICIU, S. GL. *Ridichea tăiată mărunțel se dă cailor cari tușesc.* ȘEZ. XV, 114. *Cînd ai lespede la inimă, faci o legătură cu sfeclă, morcov, ridiche, pătrunjel.* PAMFILE, B. 42. *C-o ceapă și c-o rădiche nu se face grădină.* PANN, P. V. II, 74/19. *Dintr-o ridiche patru feluri de mîncări se face: rasă și nerasă, cutie și felii*, se zice despre un om sărac sau zgîrcit la mîncare. Cf. ZANNE, P. IV, 101. *Unghie de gaie, coadă de țigaie, creastă de ridichie* (Cîntarul). TEODORESCU, P. P. 219. *Alb e, caș nu e, linge sare, oase n-are (Ridichea).* GOROVEI, C. 315. ◇ E x p r. **A frece** (cuiva) **ridichea (la nas)** = a bate zdravăn pe cineva; a-i face cuiva greutăți, mizerii. Cf. POLIZU. *Cum ajunse, frecă ridichea celor 6 000 de ardeleni ce veniseră cu sare și cu piper și-i opinti peste munți.* CONV. LIT. XII, 177, cf. TDRG. *Ei, ți-a frecat ridichea?* CAMIL PETRESCU, T. I, 399. *Deputații... vorbeau tare, să audă conservatorii: — Azi le frecăm ridichea numărul unu!* PAS, L. I, 281. *Chiuia cu politețea exagerată a chelnerilor bucuroși că pot freca ridichea unui client rău platnic.* GALAN, B. II, 363, cf. PAMFILE, J. II, 163, CIAUȘANU, V. 195, ZANNE, P. I, 273. **A freca ridichea** (pe cineva) = a bate zdravăn pe cineva. CIAUȘANU, V. 195. **A tunde rídiche** (pe cineva) = a tunde la piele, chilug. *Pune cîțiva dorobanți și doi bărbieri în piață; pe cine dintre isnafi ori cupeți or prinde, să-l tunză ridiche.* CARAGIALE, O. III, 131, cf. ZANNE, P. III, 416. ✦ F i g. Copil cu organismul firav, plăpînd; (glumeț) elev din clasele mici, v. b o b o c. Cf. BUL. FIL. IV, 158.

2. C o m p u s: **ridiche-sălbatică** = **a)** plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcina pivotantă, lungă și subțire, cu flori albe, roșii, violete, rar gălbui, dăunătoare plantelor de cultură; (regional) ridichioară, rapiță-sălbatică (*Raphamus raphanistrum*). Cf. BRANDZA, FL. , 131, DAMÉ, T. 189, BORZA, D. 145; **b)** mușlar-de-cîmp; (regional) ridichioară (*Sinapis arvensis*). Cf. BORZA, D. 161.

3. P. a n a l. (Regional) Suport de lemn, ascuțit la capătul care intră în pămînt și în care se fixează nicovala pe care se bate coasa. Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *ridichi* și (regional) *ridiche.* — Și: (regional) **ridíchie** (ALR I 851, pl. *ridichii* ib.), **ridítă** (ib. 851/75, pl. și *ridiți* ib. 851/109, 831, 835, A III 12), **ridíță, redíche** (ALR I 851/200, 582), **rădíche** (pl. și *rădiche* ib. 851/80, 337, 339), **rădíchie** (ANON. CAR., ALR I 851, pl. *rădichii* ib.), **rădícă** (ib. 851/28, 30, 35, 40, 77, pl. și *rădici* ib.), **rădíclă** (pl. *rădicle* TDRG, ALR I 851/1, 840), **rădítă** (pl. *rădite* ib. 851/93, 255, 279, 333, 335, 341 și *rădiți* ib. 851, MAT. DIALECT. I, 90), **rădíță** (A III 13, pl. *rădițe* ALR I 851/63 și *rădiți* A III 13) s. f.

— Lat. **radicula.**

RIDÍCHIE s. f. v. **ridíche.**

RIDICHIOÁRĂ s. f. Numele mai multor plante; **a)** cerențel (*Geum urbanum*). Cf. BRANDZA, FL. 54, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 202, ALEXI, W., JAHRESBER. VIII, 186, ȘĂINEANU, D. U., BUJOREAN, B. L. 391, BORZA, D. 77; **b)** mușlar-de-cîmp (*Sinapis arvensis*). *Prin grăpare, o sumă de buruieni rădăcinoase, precum ar fi holbura,... ridichioara (rapița-sălbatică, mușlarul)..., se dezrădăcinează.* PAMFILE, A. R. 72, cf. BORZA, D. 160. *Hardalul, ridichioara sau rapița-sălbatecă crește prin ogoare nesemănată.* ȘEZ. XV, 41; **c)** (în forma *rădichioară*) rapiță (*Brassica rapa, Brassica napus*) (Zvorîștea — Dorohoi). ALR I 944/387; **d)** ridiche-sălbatică (*Raphanus raphanistrum*). BORZA, D. 145; **e)** mărțișor (*Geum montanum*). Cf. ALEXI, W., BORZA, D. 77; **f)** călțunul-doamnei (*Geum rivale*). Cf. ALEXI, W., BORZA, D. 77; **g)** micsandră-sălbatică (*Erysimum repanelum*). Cf. BARCIANU, BORZA, D. 65.

— Pl.: *ridichioare.* — Și: **rădichioáră** s. f. BRANDZA, FL. 54, BARCIANU, GRECESCU, FL. 202, ALEXI, W., JAHRESBER. III, 186.

— **Ridiche** + suf. *-ioară.*

RIDICHIÚL[1] s. n. v. **ridicol**[1].

RIDICHIÚL[2] s. n. v. **ridicol**[2].

RIDICHIULITÁTE s. f. v. **ridiculitate.**

RIDÍCOL[1] s. n. (Franţuzism învechit, rar) Pungă în formă de săculeţ în care îşi păstrează femeile banii, batista etc. *Caută aici în ridicol şi fă-mi lectura celor trei bilete, în vreme ce eu îmi voi pune benghiurile.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 475, cf. ŞĂINEANU.
— Pl.: ? — **Şi: ridichiúl** s. n.
— Din fr. **ridicule.**

RIDÍCOL[2], -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care stîrneşte rîsul sau batjocura, vrednic de rîs sau de batjocură; caraghios; (învechit, rar) ridiculos. V. comic. *Fiinţa dumitale aci poate să facă a se naşte multe vorbe ridicole.* CR (1848), 21[2]/50. *Se jurase a se arunca mai bine în canal decît a lua de bărbat pe acel om ridicol.* ib. 30[3]/53. *Pretenţia ridicolă.* CALENDAR (1855), 23/7. *Consecuinţile ridicule.* ROM. LIT. 26, cf. STAMATI, D., URICARIUL, XVI, 147. *Nenorocirea literaturei pedantă în silogism, . . . care se îneacă şi omoară în ţările române închipuirea subt o ridiculă ingeniozitate a cuvintelor.* RUSSO, s. 14. *Încă o dată vă spun, sînt departe de a măguli o manie ridicolă, vorbindu-vă de faptele romanilor ca şi cînd ar fi ale noastre.* KOGĂLNICEANU, s. A. 66, cf. POLIZU. *Dispreţuia aste prejudicii fumuroase şi ridicule.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Iată de unde se născoci şi această a două ridicolă poveste . . . despre originea cea galiţiană.* HASDEU, I. V. 222. *Căpitanul . . . îi ameninţă că-i aruncă în mare dacă nu vor înceta din tînguielile lor cele ridicule.* BOLINTINEANU, O. 285. *Cînd încheie cu-o privire amoroase-le-nţelegeri, Cu ridicula-ţi simţire tu la poarta ei să degeri?* EMINESCU, O. I, 157. *Pufăi printre mustăţi un oftat stîngaci şi ridicul.* DELAVRANCEA, S. 147. *Hamlet nu-l omoară, invocînd un pretext ridicol.* GHEREA, ST. CR. II, 282, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Cu mişcări destul de ridicole se plimba pe peron, cercînd să se liniştească, şi fu fericit cînd simţi că-i scade căldura din obraji.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Nu uita să-şi bată joc . . . de încrederea lui ridicolă.* REBREANU, I. 135. *Chiriac în ipostasul lui de sergent în garda civică e un tip ridicol.* IBRĂILEANU, S. 49, cf. SEVERIN, S. 6. *Se ceartă ridiculi în timp ce, pe toate drumurile, înaintează armata duşmană.* CAMIL PETRESCU, T. II, 353. *Nu pot merge ridicolă pe stradă, cu un teanc de scrisori în mînă!* C. PETRESCU, Î. I, 51. *Sînt obsedat de un gînd ridicul.* SAHIA, N. 22. *Căzu slab în iarbă, c-un fel de schelut ridicol.* SADOVEANU, O. IX, 148. *Îl supără dealtfel grozav ridicula valiză pe care o trecuse în mîna stîngă.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Nu ştia de conflictul ridicol care se iscase pe neaşteptate între el, Orbescu şi inspector.* STANCU, R. A. III, 357. *O gravitate puerilă, aproape ridiculă.* PREDA, R. 145. *Produc efect ridicol numele pretenţioase asociate cu unul banal sau vulgar.* GRAUR, N. P. 24. ◇ (În legătură cu verbele „a fi", „a părea", „a se face", „a deveni", „a se simţi" etc.) *Aş fi fost cel mai infortunat din bărbaţi, de nu cel mai ridicol.* CR (1848), 9[3]/40. *Lumea e ridicolă.* CALENDAR (1850), 31/21. *Dacă sistemele sînt rele şi consecinţele ridicule, trebuie oare neamul orbeşte să le urmeze . . . ?* RUSSO, S. 67. *Cel mai sigur mijloc de a dezrădăcina oarecare prejudeţe era de a le arăta cît sînt ele de ridicole.* NEGRUZZI, S. 146. *S-a făcut ridicol cu opiniile sale.* MAIORESCU, D. I, 517. *Iar în lumea cea comună a visa e un pericol, Că de ai cumva iluzii eşti pierdut şi eşti ridicul.* EMINESCU, O. I, 141. *Eşti chiar ridicul în aceste haine.* CARAGIALE, O. II, 191. *Ridicul e acela care n-are talent şi nu vrea să ştie că nu-l are.* id. ib. V, 291. *Mînia lui, sinceră, prăpăstioasă şi idioată, era atît de ridiculă.* DELAVRANCEA, S. 126. *El e brutal, fanfaron, crud şi grozav de ridicol.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 207. *Era cam ridicul, fiindcă era înalt din cale afară.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 32. *Cuprins de-amărăciune, Văzînd cît este de ridicol Să ai ceva de spus pe lume, şi nicăieri să n-o poţi spune.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 11. *Se îngrozi să nu ajungă ridicol.* AGÎRBICEANU, A. 110. *Eşti totdeauna ridicol, scumpul meu.* HOGAŞ, DR. I, 74. *Cît de ridicol . . . m-aş fi simţit, deşi fără vină reală!* IBRĂILEANU, A. 30. *Posibilitatea însurătoarei . . . , în situaţia lui, i s-ar fi părut cel puţin ridicolă.* REBREANU, R. I, 241. *Doctorul Taifun se simţi mai întîi ridicol.* GALACTION, O. A. I, 76. *Uniforma aceasta nouă e într-adevăr ridicolă.* C. PETRESCU, Î. I, 263. *Un om care-a trecut pe stradă, Ducîndu-se zîmbind să-şi vadă Iubita care l-a uitat, E-aşa ridicol şi ciudat.* D. BOTEZ, P. O. 178. *Simţeam că devin ridicul.* BRĂESCU, O. A. II, 197. *Începuse să creadă că n-o să mai poată ieşi pe stradă de ruşine, atît de ridiculă era situaţia în care-l punea fiţuica lui Weismann.* POPA, V. 205. *Mi se pare mereu că mi se face curte. Evident; e ridicol.* SEBASTIAN, T. 98. *Era înalt şi sfios, cu sinceritări care-l făceau ridicol.* VLASIU, D. 55. *Preferăm să-l urmărim pe călătorul nostru în nişte amănunte . . . care, pe vremea lui, poate păreau ridicole.* SADOVEANU, O. X, 31. *Zadarnic îşi încorda puterile creierului să iasă lămurit dintr-o situaţie care i se părea ridiculă şi ruşinoasă.* BART, E. 189. *O simplă plimbare nu trece niciodată de şase ore, dus, întors, pregătirile sînt de prisos şi riscă să fie ridicole.* ARGHEZI, B. 89. *Otilia era de o strengărie atît de castă, că îndoielile lui, acum vedea, erau ridicole.* CĂLINESCU, E. O. I, 287. *Iată unde ajunsese. Devenise ridicol.* STANCU, R. A. III, 285. *Îşi dă seama că-i ridicol.* H. LOVINESCU, T. 243. *D-ta ştii de ce am eşuat eu cu cercetările astea? De ce am ajuns să mă fac ridicol?* BARANGA, I. 195. *Îmi venea să plîng, dar era atît de ridicol să boceşti în situaţia asta.* BARBU, P. 24. *Dacă sînt ridicol, să-mi spui.* T decembrie, 1962, 26. ◇ (Adverbial) *Hrana ordinară, interior mizer, nevoie continuă de muncă grosolană obligată şi ridicul plătită . . . i-au grăbit scurta cale către tristu-i sfîrşit.* CARAGIALE, O. III, 9. *Pe străzile-ncrustate cu toată viaţa ta, Ridicol şi încet te vor purta Într-o cutie nouă lustruită.* D. BOTEZ, P. O. 153. *M-am dus la profesorul Nicolicescu şi m-am comportat ridicul.* PREDA, R. 41. ✦ (Adverbial; urmat de terminări introduse prin prep. „de" formînd superlativul) Foarte, extraordinar de . . . *Copilul are rufăria întreagă făcută de mîna Elenei, cu o cheltuială ridicol de mică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 233.

2. (Despre sume de bani, cifre etc.) Foarte mic; derizoriu. *Abordăm acum numărul armatei polone, pe care Paprocki o reduce la 1 300 de oameni. Ne ajunge a spune că această cifră se părea ridicolă chiar traducătorului.* HASDEU, I. V. 244, cf. DL, DM.

II. S. n. Ceea ce este vrednic de rîs sau de batjocură; aspect caraghios al unui lucru, al unei fiinţe etc.; ridiculitate. *Satira este descripţia ori pictura viţiului şi a ridicolului.* HELIADE, O. II, 82. *În această bucată teatrală ar putea asemenea doctorii să-şi arate tot ridichiulul acestii profesii fără să se bată pîn ţărînă pe bani.* CR (1833), 227. *Aici trebuia să zugrăvească tot ridichiulul unui tată mîndru.* GTN (1835, 8[2]/18. *Biciuieşti ridicolul.* ROM. LIT. 26[1]/20. *Sînt oarecare nume care poartă ridicolul în sine.* NEGRUZZI, S. I, 260. *Vanitatea e mic viţiu, dar cu bună-neredinţare, Ea adesea ne expune la ridicol foarte mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 308. *Plîngerea poporului de jos şi ridicolul plebei de sus au ajuns la culme.* MAIORESCU, CR. I, 274. *Să nu ne părăsim, printr-o rău înţeleasă susceptibilitate, ori o falsă teamă de ridicul.* CARAGIALE, O. VII, 334. *Lacrimile false . . . se tot duc de-a dura, Tîrîte de ridicol.* MACEDONSKI, O. I, 213. *Mult amar şi mult ridicol întruneşte o făptură Ce se naşte prin iubire şi se mistuie prin ură.* BELDICEANU, P. 123. *A muri de oftică e destul de natural, însă trebuie ştiut că cei mai mulţi romantici au abuzat de această crudă boală pînă la ridicul.* DEMETRESCU, O. 158, cf. ŞĂINEANU. *Judecata, nevoită să se slujească de nişte elemente care n-au fiinţă reală, se învîrteşte în gol, iar rezultatele sale sînt nişte simple propoziţiuni formale, de un ridicol desăvîrşit.* PETICĂ, O. 422. *În toată desfăşurarea vieţii acesteia de belşug în casa lor, erau multe laturi de ridicol.* AGÎRBICEANU, A. 224. *Pentru ce lîngă o clipă de sublim a aşezat o eternitate de ridicol?* HOGAŞ, M. N. 53. *Femeile din acest roman au şi ele tot felul de defecte şi de ridicole.* IBRĂILEANU, S. L. 143. *Din pitorescul alegerilor noastre, scriitorul avea de unde culege boaba nepreţuită a ridicolului.* LOVINESCU, C. V, 89. *Mie mi-e antipatic, dar nu putem zice nimic, c-ar fi părut că-s gelos şi eu am oroare de ridicol.* REBREANU, N. 178. *Ridicolul dumitale a început să mă scoată din sărite.* CAMIL PETRESCU, T. I, 111. *Profesoara şi prietina mea mă învăţase să cunosc*

și ridicolele societății în care intram : lenea orientală, ignoranța și lipsa desăvîrșită de cavalerism. SADOVEANU, O. VIII, 46. *De la sublim la ridicol este un singur pas.* VIANU, A. P. 75. *Își dădu numaidecît seama de ridicolul situației.* CĂLINESCU, E. O. I, 130. *Avu, deodată, conștiința ridicolului său, a credulității.* T. POPOVICI, S. 313.

— Pl.: *ridicoli, -e.* — Și: **ridícul, -ă** adj., s. n., (învechit) **ridichiúi** s. n.

— Din fr. **ridicule**, it. **ridicolo**.

RIDÍCUL, -Ă adj., s. n. v. **ridicol²**.

RIDICULITÁTE s. f. Ceea ce este vrednic de rîs sau de batjocură; aspect caraghios al unui lucru, al unei ființe etc.; ridicol **(II)**. Cf. NEGULICI. *Femeile sînt cele mai bune prietene ale creatorului, cu condiția ca . . . să nu adore și ridiculitățile lui.* CĂLINESCU, S. 503.

— Pl.: *ridiculități.* — Și: (învechit) **ridichiulitáte** s. f. I. GOLESCU, C.

— Din fr. **ridiculité**.

RIDICULIZÁ vb. I. T r a n z. A scoate în evidență ridicolul² **(II)** unei situații, al unei stări etc.; a face pe cineva sau ceva să apară ridicol² **(I 1)**. Cf. NEGULICI, *Ridiculiza defectul ce aveau și au încă din junii educați în streinătate de a găsi toate cele rele în țara lor.* NEGRUZZI, S. I, 344, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *De atunci Radu Popescu . . . ținu ură lui Cornea și, în lucrările sale literare, el găsi prilej să-și răzbune, ridiculisîndu-l.* IORGA, L. I, 152. *Neculce ridiculizează pe Constantin Ipsilanti . . . , descrîndu-l ca fricos cu piele de iepure la spate.* BUL. COM. IST. II, 25. *Caragiale n-a ridiculizat decît pe bărbați, și anume, de obicei, pe cei care se ocupă cu lucrul public.* IBRĂILEANU, S. 53. *Marii noștri poeți au ridiculizat jargoanele cosmopolite, dovedind astfel deosebită dragoste pentru limba făurită de popor.* L. ROM. 1953, nr. 3, 74. *Expresia evidentă a cosmopolitismului . . . a și fost ridiculizată de scriitorii noștri valoroși.* S. C. ȘT. (Iași) 1956, 2. *Uneori Caragiale ridiculizează jargonul, aparent, indirect.* VARLAAM — SADOVEANU, 388. ◇ A b s o l. *Aristofan zeflemisește și batjocorește, biciuiește și ridiculizează, critică și acuză, instruiește și educă.* V. ROM. septembrie, 1954, 211.

— Scris și: *ridiculisa.* — Prez. ind.: *ridiculizez.*

— Din fr. **ridiculiser**.

RIDICULIZÁRE s. f. Acțiunea de a **r i d i c u l i z a**; batjocută. *În mersul ei, istoria transformă numeroase forme vechi ale vieții în obiect de ridiculizare.* V. ROM. septembrie, 1954, 211.

— V. **ridiculiza**.

RIDICULÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Ridicol². *În această ridiculoasă haină ?* ASACHI, PED. 30/20.

— Pl.: *ridiculoși, -oase.*

— Din it. **ridicoloso**.

RIDICULOZITÁTE s. f. (Învechit, rar) Însușirea de a fi ridicol² **(I 1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris și: *ridiculositate.* BARCIANU. — Pl.: *ridiculozități.*

— De la **ridicol²**. Cf. it. **r i d i c o l o s i t à**.

RIDINGÓTĂ s. f. v. **redingotă**.

RIDÍTĂ s. f. v. **ridiche**.

RIDÍȚĂ s. f. v. **ridiche**.

RIERÚNCĂ s. f. v. **ieruncă**.

RIF s. m. (Învechit și regional) Unitate de măsură pentru lungimi, valorînd aproximativ 77 cm. *Ion Albulescu cere, . . . 20 răfi creditor albastru . . .* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 85. *Am avut . . . 30 de rifuri cradel cu arnici roșu* (a. 1803). id. ib. XII, 145. *Cetarii de care este bucata rif 34, rifu pănă în 4 sloi* (a. 1811). id. ib. VIII, 51. *Iaste de trebuință vreo cîțiva rifi de sîrmă sau drot de fer.* TOMICI, C. A. 61/19, cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II$_1$, 300, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 70, DR. III, 752, ȘĂINEANU, D. U. *Găzdoaia casei dă . . . moașei o pogace, pe care sînt grămădite cărnuri fripte, . . . iar deasupra ca la 8-10 rifi de pînză fină.* MARIAN, NA. 253. *Ieși afară, maică dragă, să vezi domnii cum mă leagă Cu 3 rifi de primă neagră.* ȘEZ. VII, 167. *Numai ție să-ți aduc Potilat din Țăligrad Cu cincizeci riful luat.* BUD, P. P. 6, cf. CABA, SĂL. 100. *N-am țăsut fără doi rifi.* BÎRLEA, C. P. II, 249, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 175, ALR I 1 759/28, 35, 51, 80, 278, 320, 335, 337, 339, 341, 343, 345, 348, 350, 354, 355, LEXIC REG. 15.

— Pl.: *rifi* și (n.) *rifuri.* — Și: **ref** (KLEIN, D. 155, LB, CIHAC, II, 607, DR. III, 752, CABA, SĂL. 100), **răf, ruf** (T. PAPAHAGI, M. 105, 231), **irif** (CIHAC, II, 607) s. m.

— Din tc. **rif, irif**, magh. **röf, réf**.

RIFELÁT, -Ă adj. v. **riflat**.

RIFLÁT, -Ă adj. (Despre valțuri) Care are rifluri. *O pînză fără sfîrșit conduce la un valț . . . , iar acesta predă materialul la o pereche de valțuri rifelate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 90. *Valțul care introduce urzeala în pasta din cadă . . . este rifelat.* id. ȚES. 147, cf. LTR.

— Pl.: *riflați, -te.* — Și: **rifelát, -ă** adj.

— De la **riflu**.

RÍFLU s. n. Șanț de riflură. Cf. MDT, LTR².

— Pl.: *rifluri.*

— Din germ. **Riffel**.

RIFLUÍ vb. IV. T r a n z. A executa rifluri pe suprafața valțurilor.

— Prez. ind.: *rifluiesc.*

— **Riflu** + suf. *-ui.* Cf. germ. **r i f f e l n**.

RIFLUÍRE s. f. Acțiunea de a **r i f l u i**. Cf. LTR².

— V. **riflui**.

RIFLUITÓR s. m. Muncitor care execută rifluri. Cf. NOM. PROF. 47.

— Pl.: *rifluitori.*

— **Riflui** + suf. *-tor.*

RIFLÚRĂ s. f. Sistem de șanțuri longitudinale, în elice, cu profil dințat, săpate pe valțurile folosite în morărit, în industria textilă etc. Cf. LTR².

— Pl.: *rifluri.*

— Din fr. **riflure**.

RIFÚGIU s. n. v. **refugiu**.

RIG¹ s. n. (Regional) Pietriș folosit pentru pietruirea drumurilor. Com. din PÎRVOVA — BĂILE HERCULANE.

— Pl.: *riguri.*

— Etimologia necunoscută.

RIG² adj., s. m. v. **rigl**.

RIGÁL, -Ă adj. v. **regal³**.

RIGAN s. m. (Bot.) Sovîrv *(Origanum vulgare). Uns . . . cu ulei de rigan.* ARGHEZI, B. 117, cf. BORZA, D. 121..

— Accentul necunoscut.

— Din gr. ῥίγαν.

RIGÁT s. n. v. **regat**.

RÍGĂ s. m. **1.** (Învechit) Rege¹ **(1)**. *Luptîndu-se cu oștile rigăi de Spania, le-au scos de curînd din cuprinsul Americii.* AR (1829), 7¹/11. *Să vorbește acum la Paris pentru o călătorie a righ*i[i]*Franți*[ei]*spre cercetarea porturilor.* CR (1829), 157¹/4, cf. CAT. MAN. II, 317. *Fusese rigă și-a fost învățat A s-aprinde lesne și-a fi ascultat.* HELIADE, O. I, 126. *Amîndoi rigi*[i] *s-au îmbrățișat cu dragoste.*

CR (1832), 154²/32. *Riga stăpîneşte . . . , dar nu ocîrmuieşte.* GT (1839), 83²/10, cf. POLIZU. *Leul, de multă vreme, rîdicase oştire, Să se bată cu riga ce se numea Pardos.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Riga Poloniei . . . cere ca să-i cuceriţi cetatea.* ALECSANDRI, T. 1 511, cf. LM, DDRF. *În 678 se pomeneşte tot acolo un rigă al rîchinilor.* XENOPOL, I. R. II, 107. *Vestitul rigă, Cum umbla pe-aici flămînd . . . , Ştiu şi eu ce-i dete-n gînd, Că-şi opri deodată pasul.* COŞBUC, P. I, 327, cf. ALEXI, W., TDRG. *Se înţeleau solii la riga ungur şi la veneţieni.* SADOVEANU, O. XII, 326, cf. GÁLDI, M. PHAN., BL VII, 84. *În realitate, Irod e furios şi, rămas singur, îşi varsă focul cu parapon de rigă de fabulă.* CĂLINESCU, I. 232, cf. ROSETTI—CAZACU, I. L. R. I, 354. *Fost-au pe aici tătarii, . . . Şi-au frînt în bătălie riga falnicei Ungarii.* V. ROM. ianuarie 1954, 71, cf. SCL 1960, 236.

2. Numele uneia dintre cărţile de joc; rege[1] **(3)**, popă, crai. *Cînd eu am dat pe riga baţi cu alta mai mare?* ALEXANDRESCU, O. I, 190. *Aşteptam pe riga de caro şi-mi ieşă cel de ghindă.* ALECSANDRI, T. 947. *Vezi acest rigă de verde Ce-are capul coronat?* MACEDONSKI, în LIT. ANTIMONARHICĂ, 70. cf. DDRF, ŞĂINEANU, TDRG. *Arătînd din mînă, fără să dea jos, riga şi dama de cupă.* HOGAŞ, DR. II, 71. *Cărţi de joc unse la suprafaţă: rigi pe jumătate şterşi, valeţi pătaţi de muşte, asul de cupă refăcut de mînă cu cerneală violetă.* BASSARABESCU, V. 32. *Dame, valeţi, rigi, aşi, trefle, cupe — se înălţau cădeau.* TEODOREANU, M. II, 194. *Cine joacă? Poftim riga de cupă! . . .* SADOVEANU, O. II, 246.

— Pl.: *rigi.* — Gen.-dat. şi: *rigăi* şi *righii.*

— Din ngr. ῥήγας.

RÍGĂ² s. f. v. **rigi.**

RIGĂÍ[1] vb. IV v. **rigăi[1].**

RIGĂÍ[2] vb. IV v. **rîgîi[1].**

RÍGĂL s. n. v. **riglă².**

RIGEÁ s. f. v. **regea.**

RÍGHEL s. n. v. **riglă².**

RIGHI[1] s. n. v. **reghie.**

RIGHI² subst. (pl.) v. **hrib.**

RÍGHIL s. m. v. **riglă².**

RIGHIMÉNT s. n. v. **regiment.**

RÍGI adj., s. m. (Ban.) **1.** Adj. (Despre părul cailor) Galben-roşcat. Cf. H VIII 287, XVIII 4, ALR I 1 492/40, LEXIC REG. II, 42.

2. S. m. „Cal breaz în frunte" (H VIII 138), cal de culoare galbenă (COMAN, GL., CHEST. II 489/1).

— Pl.: *rigi.* — Şi: **rîg** (H XVIII 287), **rîgiu** (ib. 267) adj., s. m., **rígă** (ib. VIII 138) s. f.

— Din scr. **rîđ** „roşcat".

RIGIÁL s. m. şi n. v. **regeal.**

RIGÍD, -Ă adj. **1.** Lipsit de flexibilitate; ţeapăn, nemişcat; (tehn.) care nu se deformează sub acţiunea forţelor exterioare. *Sub privirea lui duioasă, iu stai rigidă şi mută.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Lucrurile* [din casă] *i se păreau că devin rigide dacă stăteau încremenite două zile locului.* ANGHEL, PR. 3. *Guler drept şi rigid de modă veche.* TEODOREANU, M. II, 94, cf. ENC. AGR. *Merge rigidă, solemnă ca un dric Împiedicat în brumă.* ARGHEZI, VERS. 323. *Băieţii au rămas rigizi în picioare.* STANCU, R. A. I, 268, cf. LTR². ◇ (Adverbial) *Să încordă în lungul corpului, şi îngheţă rigid, ca o bîrnă de plumb.* DELAVRANCEA, S. 110. *Generalul se înclinase rigid, cu palma dusă ostăşeşte la cozoroc.* T. POPOVICI, S. 223. *Eroii cei mai autentici ai cărţii se mişcă rigid.* TRIBUNA, 1961, nr. 208, 2/2. ✦ P. ext. (Tehn.; despre piese, legături) Fixat, întărit, legat strîns. *Elasticitatea de torsiune poate a se observa asupra verigilor rigide.* MARIN, F. 374/21. *Cuplele fixe sau rigide leagă arborii astfel încît formează o legătură rigidă.* SOARE, MAŞ. 99. ◇ (Adverbial) *Dacă braţele ar fi rigid legate . . . , axul bobinelor ar descrie un arc de cerc.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 185.

2. (Despre oameni) Care nu se abate de la o anumită linie, intransigent; neînduplecat. *Un editor mai puţin rigid.* HELIADE, D. J. 19/8. *Deodată, rigidă şi glacială, curmă efervescenţa cardiologului.* GALACTION, O. A. I, 64. *Se opreşte la imaginea unui domnitor rigid.* CAZIMIR, GR. 37. *Îşi spuse că reprezintă acum tipul desăvîrşit al ardeleanului rigid.* C. PETRESCU, Î. II, 214. *Înconjurat de întregul stat major vamal, şeful, rigid, neînduplecat, părăsi terenul.* BART, S. M. 89. *Comisar rigid . . ., i-a percheziţionat casa.* V. ROM. ianuarie 1954, 188. *Dacă nu erai aşa rigid, poate eram şi acum soţia ta.* T noiembrie 1962, 39. ✦ (Despre expresia sau trăsăturile feţei) Care exprimă severitate, neînduplecare; aspru. *Avea paşi lenţi şi măsuraţi, şi expresia rigidă şi palidă.* PREDA, R. 238.

3. Fig. (Despre opinii, concepţii, idei etc.) Care nu îngăduie abateri de la normele sau regulile stabilite; sever. *Se dusese să înţeleagă autoritatea rigidă a omului cu tradiţie.* ARDELEANU, U. D. 19. *Clujenii aveau despre artă opinii prea rigide ca să poată privi cu îngăduinţă încercările tinereşti.* VLASIU, D. 16. ◇ (Adverbial) *Această împărţire nu trebuie înţeleasă rigid.* BELEA, P. A. 11. *Stăpînită de stări sufleteşti, ea este prezentată schematic, rigid, prin mijlocirea ordinii directe a cuvintelor.* CL 1957, 234 ✦ Fix, stabil. *Sonetul este o formă rigidă şi avară.* GALACTION, A. 123. *Ritmul simetric părea mai uşor de stăpînit, însă te ducea la expresii rigide.* id. ib. 388. *Cuvintele de care ne servim sînt unelte rigide de care dispunem numai în anumite limite.* S iulie 1960, 82.

— Pl.: *rigizi, -de.*

— Din **fr. rigide.**

RIGIDITÁTE s. f. **1.** Însuşire a ceea ce e rigid **(1)**; lipsă de flexibilitate, de supleţe, de mlădiere; înţepeneală, fixitate; (tehn.) proprietate a corpurilor de a nu suferi deformări cînd se exercită asupra lor anumite forţe. *Avea o talie foarte dreaptă, bine coprinsă într-un corset, cu o rigiditate maiestuoasă.* CR (1848), 24²/55, cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Iatacul mătuşii Nastasia, scăldat în văpaia candelii, mărea sinistru rigiditatea siluetei ei.* KLOPŞTOCK, F. 143. *Rigiditatea atitudinii orbilor este redată . . . printr-o singură trăsătură de penel.* VIANU, A. P. 236. *Scăderea auzului la bătrîni se datoreşte rigidităţii membranei baziliare.* PARHON, B. 64. *Această presiune . . . întreţine o stare de rigiditate foarte mare, îndiferent de starea de agregare fizică a elementelor dinspre centrul pămîntului.* GEOLOGIA, 9, cf. DER. ◇ *Rigiditate cadaverică* = înţepenire a muşchilor după moarte. Cf. BIANU, D. S., DL, DM.

2. Fig. Severitate, austeritate; intransigenţă. *Avea . . . ceva din eticheta şi rigiditatea oamenilor ce au o răspundere în societate.* ARDELEANU, D. 114. *Rigiditatea nu le permite să înţeleagă nimic din viaţă.* C. PETRESCU, Î. II, 68. *Ordinea şi rigiditatea aceasta au în ele răceală.* SADOVEANU, O. IX, 266. *Toţi şedeau solemni, absenţi, impenetrabili în rigiditatea lor.* CĂLINESCU, S. 29. ✦ Respect excesiv al formei; formalism. *Nu e îndoială că se vor găsi aceia care să zică că . . .* [rima] *este o rigiditate excesivă.* MACEDONSKI, O. IV, 33. *Literatura latină datorea aceste defecte de rigiditate, de stîngăcie, imitaţiei literaturii greceşti.* IORGA, L. I, 24. *O lipsă serioasă a nuvelei o constituie schematismul şi rigiditatea unor personagii.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/3.

— Pl.: *rigidităţi.*

— Din fr. **rigidité.**

RIGIDIZÁRE s. f. (Tehn.) Operaţie de întărire a unui element de construcţie prin adăugarea unei piese care împiedică deplasarea lui. Cf. DN², LTR², DER.

— De la **rigid.**

RÍGIU adj., s. m. v. **rigi.**

RIGLÁ vb. I. Tranz. A trage linii cu rigla[1] **(1)**; a linia. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. ◇ Fig. *O bazilică, un edificiu ameţitor . . . ce se vedea, însă, a fi riglat de un mare număr de caturi.* CĂLINESCU, B. I. 42.
— Prez. ind.: *riglez.*
— De la **riglă**, după fr. *régler.*

RIGLÁT, -Ă adj. **1.** Liniat. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[2].
2. (Geom.; despre suprafeţe) Care se obţine prin mişcarea unei linii drepte. Cf. DN[2]. *Suprafeţele care pot lua naştere prin mişcarea unei drepte se numesc suprafeţe riglate.* GEOM. SP. 13.
— Pl.: *riglaţi, -te.*
— V. **rigla.**

RÍGLĂ[1] s. f. **1.** Instrument în formă de bară plată, confecţionat din lemn, din metal sau din celuloid, uneori gradat. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 692. *O lege . . . apasă pe aspiraţiunile unor suflete alese . . .Şi, ca o riglă, rade şi reduce avînturile lor pînă la nivelul traiului comun.* CONV. LIT. XIX, 814, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Instrumentele întrebuinţate pentru rezolvirea . . . diferitelor probleme de geometrie sînt: linia sau rigla pentru ducerea liniilor drepte, compasul.* MELIK, G. 54, cf. ALEXI, W., TDRG, IOANOVICI, TEHN. 199. *Biroul d-lui director . . . e o pădure nestrăbătută de sticle, sticluţe, condeie, creioane, gume, rigle.* I. BOTEZ, B. I, 150, cf. GÁLDI, M. PHAN. 246. *Şoseaua . . .[este] dreaptă de parcă ar fi trasă cu rigla.* STANCU, U.R.S.S. 84. *Vrei să-mi dai o clipă rigla?* BARANGA, I. 182. *Învăţătorul îl lovise cu rigla în cap.* PREDA, R. 117, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 43. *O astfel de problemă are proprietatea remarcabilă că poate să fie rezolvată numai cu rigla şi compasul.* ALGEBRA, IX, 29, cf. H X 33. ◇ (Prin analogie) *Mîna stîngă fugea de sus pînă în jos, pe riglele de metal (ale chitarei), cu o nespusă repeziciune.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Talazul se desenează tras cu rigla spre orizont.* SADOVEANU, O. IX, 291. ◇ *Riglă de calcul* = instrument alcătuit dintr-o riglă fixă, o riglă mobilă şi un cursor, folosit pentru efectuarea rapidă a unor calcule aritmetice, algebrice şi trigonometrice. Cf. DS, MDT, LTR[2], DER. ✦ (Rar) Vergea cu care se nivelează baniţa prea plină. Cf. TDRG. ✦ Fig. Dîră. *Pe faţa mării, se deschidea . . . un evantaliu imens de spumă albă, dantelată, cu rigle lungi, întinse pînă la ţărm.* BART, E. 101.
2. (Învechit) Rubrică. *Să alătură . . . şi suma rodurilor . . . trecîndu-să într-al doilea riglă şi suma bucatelor ce ar trebui pentru consomaţie* (a. 1831). DOC. EC. 491. *Acel Ilie Ţontu să să treacă deocamdată în rigla patentarilor* (a. 1838), ib. 700. *Să-i înscrie la rigla acestora.* BULETIN, G. (1844), 168/25. *Acest catastih numit jurnal îl împărţim în 9 rigle.* PENESCU, M. 76.
— Pl.: *rigle.*
— Din ngr. ρίγλα „regulă".

RÍGLĂ[2] s. f. (Regional) **1.** Bucată de lemn sau de metal care serveşte de încuietoare la uşa casei; zăvor, rătez[1], zar. Cf. CV 1950, nr. 4, 34, ib. 1952, nr. 4, 5, 5, CHEST. II 161/2, ALR II/I h 251, ib. h. 252, ALRM II/I h 289, A I 12, 13, 17, 20, 22, 23, 26, 31, 35, II 3, 12, III 18, LEXIC REG, 10, TEAHA, C. N. 260. ✦ Scoabă din uşorul uşii, în care intră balamaua (Voivozi—Carei). Cf. ALR II/I MN 121, 2 809 bis/325.
2. Bucată de lemn aplicată orizontal sau în diagonală pe un element de construcţie pentru a-l întări. Com. din ORAVIŢA. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre grinzile pe care se sprijină podeaua de scîndură a caselor şi a grajdurilor. Cf. COMAN, GL., CHEST. II 201/69, 70, 235, ib. 230/46. ✦ Leaţ care se foloseşte la construcţia gardului. Com. PUŞCARIU (Bran—Zărneşti), cf. COMAN, GL., ALRM II/I h 299, ib. h 360, ib. h 361, LEXIC REG. 107. ✦ (În forma *righel*) Punte pe care se urcă trunchiurile la joagăr (Nucşoara—Cîmpulung). ALR II 6 459/784.
3. Barieră. *Am mînat ca nebunii şi cînd ajungeam la podul Oltului, rigla era lăsată şi drumul închis.* Com. din SIBIU.
4. Piesă la războiul de ţesut mecanic, care serveşte la conducerea şi întinderea firelor de urzeală. *De pe sulul de urzeală . . . firele trec peste rigla conducătoare şi de întindere.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 601, cf. 155.
— Pl.: *rigle.* — Şi: **réglă** (ALR II/I h 251), **ríngă** (ib.) s. f., **riglu** (ALRM II/I h 289) s. m., s. n., **rígli** (CV 1950, nr. 4, 34, A I 12, pl. n. şi *rigluri* ib. 35), **ríghil** (COMAN, GL.) s. m., **rigăl** (id. ib., A II 3, pl. *rigăle* ALR II/I h 251), **righel** (pl. *righele* CHEST. I 201/69, ALR II 6 459/784) s. n.
— Din germ. **Riegel.**

RIGLÉTĂ s. f. **1.** Riglă[1] lungă de 2—5 m, folosită în topografie la măsurarea lungimii aliniamentelor. Cf. DL, DM, LTR[2], DER.
2. Rigla mobilă a riglei de calcul. Cf. DL, DM, LTR[2].
— Pl.: *riglete.*
— Din fr. **réglette** (după *riglă).*

RIGLÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A tăia la gater leaţuri, rigle[2] **(2)**; (regional) riglui **(1)** (Bilca—Rădăuţi). Cf. LEXIC REG. 107.
2. A face şănţuleţe în scînduri cu un gealău special; (regional) riglui **(2)** (Bilca—Rădăuţi). Cf. LEXIC REG. 107.
— Prez. ind.: *riglesc.*
— V. **riglă[2].**

RÍGLI[2] s. m. v. **riglă[2].**

RIGLITÓR s. m. (Regional) Persoană care taie la gater leaţuri, rigle[2] **(2)** (Bilca — Rădăuţi). Cf. LEXIC REG. 107.
— Pl.: *riglitori.*
— **Rigli[1]** + suf. *-tor.*

RIGLITÚRĂ s. f. (Regional) Jgheabul în care se îmbucă şindrilele (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. II 240/227.
— Pl.: *rigliturí.*
— **Riglă[2]** + suf. *-itură.*

RÍGLU[1] s. m., s. n. v. **riglă[2].**

RÍGLU[2] s. n. (Regional) Cusătură folosită în croitorie şi în cizmărie făcută pentru a întări deschizătura unui şliţ. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 78.
— Din germ. **Riegel.**

RIGLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit şi regional) **1.** A rigli[1] **(1)** (Bilca — Rădăuţi). LEXIC REG. 107.
2. A rigli[1] **(2)** (Bilca—Rădăuţi). LEXIC REG. 107,
— Prez. ind.: *rigluiesc.*
— **Riglă[2]** + suf. *-ui.*

RIGLUITÓR s. m. (Regional) **1.** Gealăul cu care se rigluieşte **(2)** (Bilca — Rădăuţi). LEXIC REG. 107.
2. Persoană care rigluieşte (Bilca — Rădăuţi). LEXIC REG. 107.
— Pl.: *rigluitori.*
— **Riglui** + suf. *-tor.*

RIGOÁRE s. f. **1.** Asprime, severitate, străşnicie; austeritate. *Ce cîştigase el . . . după ce a tractat o femeie cu atîta rigoare?* HELIADE, D. J. 65/14. *Toată rigoarea judecăţii.* LĂZĂRESCU, s. 106/12. *Se credea că culpabilul, nemaiavînd speranţă de a mai îndulci rigoarea supliciului său . . . , va . . . descoperi fapta.* CR (1848), 1[2]/64. *Se pusă în observarea legilor o strictă rigoare.* CALENDAR (1857), 57/28. *Guvernul meu a fost constrîns a întrebuinţa . . . o rigoare neusitată în contra trămisului prea fericirei voastre* (a. 1865). URICARIUL, X, 368. *Era mai cumplită rigoarea asupra programelor scolastice.* BARIŢIU, P. A. I, 559. *Se mulţumi a aplica în toată rigoarea teribila lege penală contra neplatei dărilor.* HASDEU, I. V. 46, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Rigorile îmi vor da curăţenia sufletească.* ARDELEANU, U. D. 246. *Unele neamuri au învins cu rigoarea, cu disciplina*

și cu regulamentul. ARGHEZI, B. 56. *Deplina libertate . . . contrasta cu rigoarea vieții lui de pînă acum.* CĂLINESCU, E. O. I, 74. *Jocul lor stîrnea în sat o încîntare aproape fără margini; era singurul joc care avea rigoarea lui veche.* PREDA, M. 188, cf. FD IV, 57. ◇ Loc. adj. **De rigoare** = care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; indispensabil. *O maximă . . . aici, ca în multe alte împrejurări, sigur că era de rigoare.* CODRU — DRĂGUȘANU, C. 198. *Prefectul poftì foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături.* CARAGIALE, O. I, 45. *După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre vreme.* id. ib. 273, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *După sleirea banalităților de rigoare, fetele amuțiră nemaiștiind ce se cuvine să vorbească.* REBREANU, I. 215. *Vorbele mari, de rigoare în astfel de ocazii, gîlgîiau ca niște băști goale.* id. R. II, 85. *Îndrăzneala cu care acuzații insultă tribunalul cere necesare măsuri de rigoare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 608. *Reghimentul va lua măsurile de rigoare.* BRĂESCU, O. A. I, 37. *„Cucerirea" Adinei, istorisită cu . . . retușări de rigoare, căpătase un accent fals de literatură de rînd.* TEODOREANU, M. II, 410. *Chelnerul . . ., în haina de rigoare, așază cu grijă aceste sticle.* SADOVEANU, O. IX, 256. *Adjunctul dădu cîteva lămuriri de rigoare asupra rostului muzeului.* CĂLINESCU, S. 141. *Am luat cu grijă măsurile de rigoare.* STANCU, R. A. II, 196. *Am primit scuzele de rigoare.* V. ROM. octombrie 1958, 65. *Lucruri de amănunt . . . există destul de numeroase și întocmite cu toată competența de rigoare.* L. ROM. 1959, nr. 4, 11. ◇ Loc. adv. **La rigoare** = în caz de extremă necesitate. Cf. ȘĂINEANU. *În piesele de teatru . . . nu e timp să se facă acea sudare între nume și personagiu — ceea ce e posibil într-un lung roman, care, la rigoare, poate „imita" viața.* IBRĂILEANU, S. L. 74. *La rigoare, poți să-i mai faci cîte-o injecție.* GALACTION, O. A. I, 48. *Ipsilanti nu s-a mărginit la aceste măsuri care, la rigoare, se puteau justifica prin necesitățile armatei sale.* OȚETEA, T. V. 256. ◇ Expr. **A suferi** (sau **a-i aplica** cuiva) **rigorile legii** = a fi pedepsit conform legii. *Să-i aplice rigorile legii ca unui delincvent de rînd.* STANCU, R. A. IV, 206. (Eliptic) *Justiția își va spune cuvîntul . . ., cei vinovați vor suferi rigorile ei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 423. ✦ (La pl.) Principii severe, rigurozitate. *Gîndi cu ură la tot ce lăsase înapoi: . . . șicanele mărunților satrapi locali nemulțumiți de rigorile acestui magistrat scrupulos.* C. PETRESCU, C. V. 10. *Dacă vrei să reușești în cariera dumitale de cercetător, urmează numai rigorile științei.* BARANGA, I. 195. ✦ Fig. (Fiind vorba despre timp) Asprime. *Patru luni d-a rîndul, nesocotind rigoarea iernii . . ., s-au războit românii din îmbele țări.* BĂLCESCU, M. V. 76.

2. Exactitate, precizie. *Experiența o demonstră cu . . . rigoare.* MARIN, F. 40/16. *Rigoarea interesului științific domină.* LOVINESCU, C. VII, 93. *Anumite norme are și topica românească, mai ales în limba vorbită, care li se conformează cu destulă rigoare.* IORDAN, STIL. 231. *Filozofia și știința nu-și pot propune . . . un alt scop decît de a stabili cu cea mai mare rigoare faptele experienței externe.* VIANU, M. 125. *Sub aspectul acesta constatativ al istorisirii unor fapte trăite . . . se întrevede . . . tendința de a trage, cu rigoare științifică, concluzii valabile.* V. ROM. ianuarie 1954, 190. *Există și o preocupare de a îmbunătăți textul prin varietate, simplicitate și mai multă rigoare gramaticală.* CONTRIBUȚII, I, 109. *Calculele planificatorilor vor căpăta o și mai mare rigoare științifică.* V. ROM. martie 1961, 147.

— Din fr. **rigueur**, it. **rigore**, lat. **rigor, -oris.**

RIGÓL s. n. v. **rigolă.**

RIGOLÁ vb. I. Tranz. A săpa adînc pămîntul pentru a planta viță de vie; (regional) a regălui. Cf. COMAN, GL., ALR II 6 109/105.

— Prez. ind.: *rigolez.*

— De la **rigolă.**

RIGÓLĂ s. f. **1.** Șanț mic făcut de-a lungul trotuarelor, pentru scurgerea apei. *Prin atîtea rigole mă duci spre canalul colector.* GALACTION, O. A. I, 42. *Zdrobite în picioare, corolele erau împinse spre rigolele trotuarului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 488, cf. DS. *Ne întoarcem către Amsterdam printre așezările lineare, canaluri, rigole, punți, șantiere.* SADOVEANU, O. IX, 238. *Mușețelul . . . se-nmulțea abundent în rigola unui trotuar.* CĂLINESCU, S. 6. *De cătrănită ce este, îi vine să-l arunce în canalul de lîngă rigolă.* PAS, Z. II, 204. *Privești rigolele negre și lucioase.* BARBU, P. 29.

2. Canal mic prin care e condusă apa de irigație. Cf. LTR. *Apa e vărsată în lungi rigole printre plantațiile de bumbac.* RALEA, S. T. I, 252.

3. (Regional, în forma *rigol*) Săpătură făcută la aproximativ 40 cm adîncime pentru a planta viță de vie (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

4. (Regional, în forma *rigol*) Lunecuș pe care se dau copiii iarna; ghețuș, alunecuș (Gura Sărății — Buzău). Cf. ALR SN V h 1 310/728.

— Pl.: *rigole.* — Și: (regional) **rigól** (pl. *rigoale*) MAT. DIALECT. I, 287 s. n.

— Din fr. **rigole** Pentru sensurile **2,3**, cf. germ. Rigole.

RIGORÍSM s. n. Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale; austeritate. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D. *Rigorismul lui Calvin și defecțiunile lui Luther n-au putut opri decît vremelnic triumful final al libertății de gîndire.* OȚETEA, R 322, cf. DER.

— Scris și: *rigorizm.* SCRIBAN, D. — Pl.: *rigorisme.*

— Din fr. **rigorisme.**

RIGORÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care nu admite abateri, care este foarte exigentă în interpretarea sau în aplicarea normelor morale. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., DN[2].

— Pl.: *rigoriști, -ste.*

— Din fr. **rigoriste.**

RIGORÓS[1] s. n. (Învechit) Examen (de doctorat). *Mai bucuros aș face încă o dată riguroasele de doctorat.* F (1874), 316, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rigoroase.* — Și: **rigurós** s. n.

— Din lat. **rigorosum**, germ. **Rigorosum.**

RIGORÓS[2], -OÁSĂ adj. v. **riguros[1].**

RIGOROZÁNT s. m. (Învechit) Candidat la examenul de doctorat. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Scris și: *rigorosant.* GHEȚIE, R. M. — Pl.: *rigorozanți.*

— De la **rigoros[1].**

RIGURÓS[1], -OÁSĂ adj. **1.** Care nu admite abateri de la normele stabilite; sever, rigid; auster. *Captivitatea cea mai riguroasă.* CALENDARIU (1794), 35/29, cf. I. GOLESCU, C. *Virtuțile celle mai riguroase.* LĂZĂRESCU, S. 74/7, cf. NEGULICI. *Cabinetul a denumit cancelari noi, aristocrați din cei mai riguroși conservatori.* BARIȚIU, P. A. I, 637. *Ne văzurăm puși subt un tutorat riguros.* id. ib. II, 620, cf. 417, STAMATI, D., POLIZU. *Oștirea lui Tudor . . . nu avea . . . acea disciplină riguroasă.* FILIMON, O. I, 272, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Iei cele mai riguroase măsuri de antisepsie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. [Academia] *să nu fie riguroasă în alegerea cuvintelor românești și în etimologism și să nu fie „prodigă" în neologisme.* IBRĂILEANU, SP. CR. 211. *Întregul serviciu riguros al bordului începuse să mă satureze.* BART, S. M. 11. *Limba reală este mai bogată decît aceea pe care o recomandă și o adoptă mințile riguroase . . . ale gramaticilor.* IORDAN, STIL. 166. *Exercitarea unui control riguros . . . este o condiție hotărîtoare pentru a obține mărfuri de bună calitate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395, cf. FD IV, 57, L. ROM. 1961, nr. 6, 535, GÎ 1963, nr. 691, 2/2. ◇ (Jur.) *Detențiune riguroasă* = temniță grea. Cf. DL, DM. ✦ Fig. (Despre timp) Aspru, greu de suportat. *Timpul era riguros, vîntul mugea cu furie, fulgii de zăpadă acopereau edificiile*

și căile. F (1875), 160. ✦ Care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; indispensabil. *După obligatoriile și riguroasele: „cînd ai venit? Cînd pleci?...", Învățătorul mi-a deslușit că se află aici cu cea mai nenorocită ocazie.* CARAGIALE, O. VII, 525.

2. Exact, precis. *Versificația română, ca și italiana și franceza, e mai puțin riguroasă la rime.* HELIADE, O. II, 149. *O demonstrație simplă și riguroasă.* G. POP, 25/29. *Observațiunea lui Șincai, deși foarte apropiată de adevăr, totuși nu este încă pe deplin riguroasă.* HASDEU, I. C. I, 5. [Arta vînătoriei] *o predai astăzi cititorilor români, înjghebată în regule mai mult sau mai puțin riguroase.* ODOBESCU, S. III, 13. *Opera lui... nu este, în realitate, decît un produs riguros deductibil din condițiile istorice, sociale, economice.* GALACTION, A. 197. *Viteza luminii este de 300 000 km pe secundă, iar această viteză este riguroasă în vid pentru toate felurile de lumină.* ENC. TEHN. I, 100. *Definirea riguroasă a doctrinei catolice la Trento... împrăștie ultimul echivoc dintre umaniști și reformați.* OȚETEA, R. 322. *Tehnica nouă în construcția de mașini trebuie să se dezvolte pe căi științifice riguroase.* CONTEMP. 1953, nr. 42, 5/1. ✧ (Adverbial, exprimă uneori ideea de superlativ) *Asemenea științe nu sînt riguros demonstrative.* MAIORESCU, L. 142. *Bobircă a controlat-o totdeauna riguros.* GALACTION, O. A. I, 68. *Leninismul reflectă în mod riguros științific însăși realitatea obiectivă a zilelor noastre.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 3. *Alte rondeluri sînt clădite în alt mod și anume pe baza unor aprecieri, de asemenea riguros exacte și cu o mare forță de generalizare poetică.* V. ROM. ianuarie 1954, 175.

— Pl.: *riguroși, -oase.* — Și: (învechit) **rigorós, -oásă** adj.

— Din fr. **rigoureux**, lat. **rigorosus, -a, -um.**

RIGURÓS² s. n. v. **rigoros¹.**

RIGUROZITÁTE s. f. Severitate, strictețe, asprime, rigiditate. Cf. I. GOLESCU, C., ARISTIA, PLUT., POLIZU. *El nici pînă acum nu-l putea suferi pe Ion pentru rigurozitatea lui nespusă.* F (1871), 159, cf. ALEXI, W. *O căsătorie dacă nu este întemeiată pe dragoste, rigurozitatea legii nu mai are absolut nici un rost.* SAHIA, U.R.S.S. 112. *Acolo unde fluiditatea domnește, rigurozitatea metodei e un puternic corectiv.* RALEA, S. T. III, 161, cf. SCL 1960, 238, L. ROM. 1961, nr. 6, 535. ✧ Loc. adv. **Cu rigurozitate** = în mod sever, riguros. *Păzesc cu rigurozitate sfințirea Sabatului.* ROM. LIT. 230¹/36. *Pentru culpă, cînd mandatul este fără plată, răspunderea se aplică cu mai puțină rigurositate.* HAMANGIU, C. C. 392. *Organele de partid au datoria să controleze cu rigurozitate materialele pe baza cărora se desfășoară pregătirea propagandiștilor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. ✦ Exactitate, precizie. *Punctul de vedere subiectiv care privește un fenomen din interior nu poate duce la nici o rigurozitate de control științific.* RALEA, S. T. III, 151.

— Scris și: *rigurositate.* — Pl.: *rigurozități.*

— **Riguros¹** + suf. *-itate.* Cf. it. rigorosità.

RIHTUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A croi și a îmbina prin cusături piesele de piele care compun un obiect de încălțăminte; a pune căptușeala unei fețe croite. Cf. NOM. PROF. 45, CV 1949, nr. 8, 31. *Urmează sala de rihtuit, unde se subțiază părțile feței croite.* GL 1961, nr. 4, 3/6.

2. (Plut.) A pune în ordine lemnele la tason. Cf. ARVINTE, TERM. 163.

— Scris și: *richtui.* NOM. PROF. 45, CV 1949, nr. 8, 31. — Prez. ind.: *rihtuiesc.* — Și: **rictuí** (ARVINTE, TERM. 163), (regional) **răctălúi** (id. ib.) vb. IV.

— Din germ. **richten.**

RIHTUITÓR, -ÓARE s. m. și f. Muncitor care rihtuiește **(1)**. Cf. NOM. PROF. 46, DL, DM.

— Pl.: *rihtuitori, -oare.*

— **Rihtui** + suf. *-tor.*

RIJMERIȚĂ s. f. v. **răzmeriță.**

RIJNÍCĂ s. f. v. **rîjnică.**

RÍLĂ s. f. v. **liră.**

RILÚȚĂ s. f. v. **rateluță.**

RIMÁ¹ vb. I. **1.** Intranz. (Despre două sau mai multe cuvinte, mai ales la sfîrșitul versurilor) A avea aceleași sunete în silabele finale. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU. *Dacă ești poet găsește cu ce rimează poetul? — Cu ușurel, răspunse altul.* BOLINTINEANU, O. 397, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE. ✧ Refl. *Versuri și aripe nu se rimează.* MAIORESCU, CR. I, 89. ✦ Fig. (Despre lucruri, idei, persoane etc.) A se potrivi, a se asemăna. *Cum rimează aceste două deducțiuni și nu există oare nici o contrazicere?* GHEREA, ST. CR. II, 51. *„Agamiță Dandanache" rimează, cred, cu ramolismentul comic, prin diminutivul... strașnicului nume Agamemnon.* IBRĂILEANU, S. L. 76. *Ceea ce aud acum din gura ta nu rimează în totul cu amintirile mele.* GALACTION, O. A. I, 39.

2. Tranz. A face versuri cu rimă¹ **(1)**. *Cuplete apoi ca mie în cap altui nu mai vin. Ca eu cine le rimează și le toarce, toarce fin.* PR. DRAM. 364, cf. STAMATI, D. *Poate că și eu am rimat în viața mea o strofă.* BRĂESCU-VOINEȘTI, Î. 4. ✧ Absol. *Am un amic farmacist, care între hapuri și unguente, găsește timp să și rimeze.* CARAGIALE, O. III, 30. *A fost și rămîne poet, deși nu rimează mai niciodată.* MACEDONSKI, O. IV, 89.

— Prez. ind.: *rimez.*

— Din fr. **rimer.**

RIMÁ² vb. I v. **rima.**

RIMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre cuvinte, mai ales la sfîrșitul versurilor) Care au aceleași sunete în silabele finale. Cf. rima¹ **(1)**. *Poezille cu versuri lungi au, firește, toate versurile rimate.* IBRĂILEANU, S. L. 166.

2. Care este scris în versuri. Cf. rima¹ **(2)**. *Susții că ce admiră o lume toată sînt niște copilării rimate.* DELAVRANCEA, T. 213, cf. SCRIBAN, D. *Am cîntat... o farsă rimată din repertoriul lui Paulus.* BRĂESCU, O. A. II, 129.

— Pl.: *rimați, -te.*

— V. **rima¹.**

RIMATÍZM s. n. v. **reumatism.**

RÍMĂ¹ s. f. Potrivire a sunetelor finale a două sau mai multe versuri, începînd de la ultima silabă accentuată; p. ext. potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. *Anticii nu cunoșteа sau nu suferea rima la capătul versurilor.* HELIADE, O. II, 146. *Nici rima,... nici numărul silabelor nu pot să facă poezia.* CR (1832), 287¹/19. *Încîntarea... stă în măsură și în rime.* FL (1838), 5, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ei cer să cînt... durerea mea adîncă, S-o lustruiesc în rime și-n cadențe.* EMINESCU, O. IV, 103. *A însoți și luxul rimei întru toată eleganța și curățenia ei.* ODOBESCU, S. I, 244. *Mai ales cu rima nu mă învoiesc deloc.* DELAVRANCEA, T. 104. *El are împărecheri de vorbe, căderi de fraze și de rime ce-ți dau impresia, fiorul unei explozii de lumină.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 102. *Dacă e vorba, spre exemplu, de o poemă, aici va fi vorba de stil, de rimă, de ritm.* GHEREA, ST. CR. II, 12. *Théodore Banville susține că lucrul cel mai însemnat într-o poezie e rima.* IONESCU-RION, C. 101, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Eminescu este cel dintâi poet român care face din rimă un scop și un lux.* IBRĂILEANU, S. L. 168. *Rima este la Eminescu un ornament al formei, lustruit exact ca și celelalte elemente.* id. ib. 175. *Versul curge frumos, rima este mai pretutindeni mulțumitoare.* GALACTION, A. 148. *Hiperbolele, amfibologiile din cutare elegie ori odă cu multe picioare și rime îmbrățișate.* I. BOTEZ, B. I, 96. *Costache Negruzzi a fost cel mai entuziasmat față de... ritmurile originale, de rimele rare.* SADOVEANU, E. 225. *Rima, atît de bine*

venită în locuțiunile proverbiale, a înlesni asemenea „sărituri" în urmarea idetlor. PUȘCARIU, L. R. I, 23. *Poeților, voi fete bătrîne, Unde vi-s rimele rare?* BENIUC, V. 133. *Ți-ai risipit iubirea în ritmuri și în rime.* LABIȘ, P. 204. *Rimele și ritmul prind cu greu vibrări de clopot.* id. ib. 106. *Rima presupune identitatea fonemelor.* FD I, 10. ✦ Cuvînt care rimează cu altul; p. ext. vers. *Se vede că în cîntecul ce cînta . . . era vreo rimă supărătoare pentru domnia Veneției.* NEGRUZZI, S. III, 401. *Bărbatul acesta, care s-a pus cu dinadinsul să șteargă pata robiei . . . , nu merită pentru aceasta două rime din partea dumneavoastră?* BOLLIAC, O. 55. *Ai rîde . . . Să mă vezi . . . vînînd cîte-o idee, cîte-o rimă, un cuvînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 186. *Cioplind mereu la rime, Făcut-am ca să plîngă pe cine mă citea?* MACEDONSKI, O. I, 44. *Mă văd în larma de la școală . . . , Cercînd neliniștea-mi ascunsă Și dorul să mi-l pui în rime.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *O, de-aș găsi acum o rimă-n „uma".* COȘBUC, P. II, 267. *Pe terasa aceasta am vînat primele mele rime.* GALACTION, O. 14. *Dă-mi voie să-i dedic, fiindcă-i place, Această rimă impresionistă!* TOPÎRCEANU, B. 98. *Dacă ești poet, îți scot rimele din cap!* VLASIU, A. P. 413. *Era tînăr aproape ca mine. El comanda oști, eu împleteam rime.* BRAD, T. 17.

— Pl.: *rime.*

— Din fr. **rime.**

RÍMĂ² s. f. v. **rimă.**

RIMBOMBÁ vb. I. Intranz. (Italienism învechit) A răsuna **(1).** *Un vuiet depărtat rimbomba din munte în munte.* ASACHI, S. L. II, 68, cf. CALENDAR, (1852), 36/30. ✧ Fig. *Tunete înfricoșate reboambă în inima mea.* ASACHI, P. R. 17/13. *Fiecare fulger rimbomba în inima ei și lumina rîul lacrimilor.* CALENDAR (1854), 86/31.

— Prez. ind. pers. 3: *rimbómbă.* — Și: **rebombá** (prez. ind. 3 *reboambă)* vb. I.

— Din it. **rimbombare.**

RIMÉL s. n. Pastă de culoare închisă folosită în machiaj pentru înfrumusețarea genelor. *Își pierdu . . . răbdarea, gesticulînd în fața oglinzii cu periuța neagră de rimel în mînă.* C. PETRESCU, C. V. 234. *Sîntem prieteni, . . . a încheiat doamna Grigoriu, ștergîndu-și cu batista un colț al ochiului în care intrase o geană cu rimel.* PAS, Z. I, 96.

— Din fr. **rimel.**

RIMELÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) da cu rimel pe gene.

— Prez. ind.: *rimelez.*

— V. **rimei.**

RIMELÁT, -Ă adj. (Despre ochi; p. ext. despre persoane) Dat cu rimel. *Într-o dimineață nu voi mai auzi rîsetele obscene ale domnișoarelor rimelate.* BARBU, P. 81.

— Pl.: *rimelați, -te.*

— V. **rimela.**

RIMÉSĂ s. f. (Învechit) Poliță dată drept plată. Cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *rimese.*

— Din it. **rimessa.**

RÍMIȘ s. n. v. **remeș.**

RIMÍZIE s. f. v. **remiză.**

RIMLEÁN s. m. v. **rîmlean.**

RIMOÁNTĂ s. f. v. **remont.**

RIMONCĂ s. f. (Prin Dobr.) Albăstrică *(Aster tripolium).* BORZA, D. 26.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

RIMÓNT, -Ă s. m. și f. v. **remont.**

RIMÓNZI s. m. pl. v. **remont.**

RIMPF s. n. v. **remf.**

RINASCENTÍST, -Ă adj. v. **renascentist.**

RÍNĂR subst. (Regional) Jgheab la streașină, prin care se scurge apa de pe acoperiș; uluc (Pecenișca — Băile Herculane). Cf. ALR II/I h 233/2.

— Din germ. **Rinne** (dial. *Rinner).*

RINCHEZÁ vb. I v. **rîncheza.**

RINCHEZÁRE s. f. v. **rînchezare.**

RINCHEZĂTÚRĂ s. f. v. **rînchezătură.**

RÍNCHIȚĂ s. f. v. **ribiță¹.**

RÍNDĂ s. f. v. **rîndea.**

RINDEÁ s. f. **1.** Unealtă compusă dintr-unul sau din mai multe cuțite fixate într-un corp de lemn, cu care se netezesc fețele pieselor de lemn sau se fasonează diferite profiluri etc.; fățuitor. Cf. POLIZU. *Ușa principală . . . era compusă din mai multe bucăți de lemn, lustruite cu rîndeaua.* FILIMON, O. I, 264, cf. CIHAC, II, 608, HEM 1 757, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 392, TDRG, PAMFILE, I. C. 120. *Femeia . . . va culege în poală surcele ieșite din rîndea.* MARIAN, NA. 11, cf. NICA, L. VAM. 210. *Oameni buni, voi care munciți cu sapa, cu secerea, cu rîndeaua, . . . primiți la dihania asta care zice că-i cărturar.* I. BOTEZ, B. I, 220. *Tîmplarii își aduseseră tejghelele și rindelele.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 100. *Cioplitul cu rindeaua mi se părea minunat joc.* VLASIU, A. P. 312. *El nu are strung, nici rîndea, nici ferăstrău, nici fier de tinichigiu.* ARGHEZI, C. J. 19. *E dulgher și vine de la lucru cu ferăstrăul pe umăr, cu o rîndea și o teslă în mînă.* PAS, Z. I, 17, cf. TEODORESCU, P. P. 529, L. COSTIN, GR. BĂN. 175, CHEST. II 239/167, ALR I 1 832, ALRM SN h 381. ✧ Loc. vb. **A da** (sau **a trage** ceva) **la rîndea** = a rindelui. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 608, ȘĂINEANU, TDRG, ALEXI, W. *Scîndurile din care se vor trage la rîndea șiruri de „frigli" se înalță munte.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 4/3. *Trase giulgiul de pe sicriul care era de brad, abia dat în fugă la rîndea.* CĂLINESCU, S. 29. ✧ Expr. **A da** (pe cineva) **la rîndea** = a bate (pe cineva). Cf. PAMFILE, J. II, 163. **A nu fi dat la rîndea** = (despre oameni) a fi grosolan, necioplit. Cf. ZANNE, P. V, 534. ✦ Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. *Se face cu machine lucrul de nicovală, ciocane, foarfeci, rendele și altele; și pentru a face suruparea, tăierea și pilirea fierului în deosebite chipuri.* I. IONESCU, M. 756, cf. DS, LTR. *Să nu te mai prind la fierărie, Moromete, spuse Iocan aruncînd departe cu rindeaua.* PREDA, M. 126. ✦ P. restr. (Regional) Cuțitul rindelei (Topraisar — Techirghiol). ALR II 6 690 /987.

2. (Art. sg.; regional) Numele unui dans (Cobia — Găiești). H IV 90.

— Pl.: *rindele.* — Și: **rîndeá, rendeá,** (învechit) **randeá, rundeá** (LM), (regional) **rîndă** (H III 38, pl. *rinde),* **arîndeá** (POLIZU), **irîndeá** (H IV 66) s. f.

— Din tc. **rende.**

RINDELÁ vb. I. Tranz. A rindelui. *Mașină de rindelat.* LTR, cf. DL, DM.

— Prez. ind.: *rindelez.*

— V. **rîndea.**

RINDELÁR s. m. Rabotor. NOM. PROF. 22.

— Pl.: *rindelari.* — Și: **rîndelár** s. m.

— **Rîndela** + suf. *-ar.*

RINDELÁRE s. f. Rindeluire. Cf. LTR.

— Pl.: *rindelări.*
— V. **rindela.**

RINDELUÍ vb. IV. Tranz. A netezi, a fățui cu rindeaua; a da la rindea; a rindui, (învechit, rar) a rindeni. *Mașini de rindeluit la grosime.* NOM. MIN. I, 342, cf. DL, DM. *Sînt șirurile de mașini moderne care rindiluiesc, fasonează, șlefuiesc... lemnul ce intră în alcătuirea mobilei.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 549.
— Prez. ind.: *rindeluiesc,* — Și: (rar) **rîndiluí** vb. IV.
— **Rindea** + suf. *-ălui.*

RINDELUÍRE s. f. Acțiunea de a rindelui și rezultatul ei; rindelare (învechit, rar) rindire. Cf. MDT, DM.
— Pl.: *rindeluiri.*
— V. **rindelui.**

RINDILUÍ vb. IV v. **rindelui.**

RINDÍRE s. f. (Învechit, rar) Rindeluire. *Se lucrează fierăria subțire, precum ... pilituri, rendirea osiilor de vapoare, tăieturi de fier și de alamă etc.* I. IONESCU, M. 755.
— Pl.: *rindiri.* — Și: **rendíre** s. f.
— De la **rindea.**

RINDUÍ vb. IV. Tranz. A rindelui. *Blane m-or dura Și m-or rîndui.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. (Absol.) *Hai să rinduim.* H IV 56.
— Prez. ind.: *rinduiesc.* — Și: **rîndui** vb. IV.
— **Rindea** + suf. *-ui.*

RÎNFLAIȘ s. n. (Regional) Rasol. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 78. *În loc de ... rînflaiș aduce friptura.* ALEXICI, L. P. 255.
— Pl.: ?
— Din grem. **Rindfleisch** „carne de vacă".

RINFÓRT s. n. (Franțuzism ieșit din uz) Întărire. ARISTIA, PLUT.
— Pl.: *rînforturi.*
— Din fr. **renfort.**

RING s. n. **1.** (Sport) Platformă împrejmuită cu corzi, pe care se defășoară meciurile de box. *Pe ring se urcă ... un atlet îndesat.* CĂLINESCU, C. 265, cf. IORDAN, L. R. A. 499. *Eu sînt boxer de meserie. Mă bat pe ring.* STANCU, R. A. V, 338. *Pe ringul instalat în mijlocul sălii se urcă prima pereche de boxeri.* SP. POP. 1958, nr. 3 279, 3/2. ✦ Platformă într-un local, pe care se dansează; pistă. Cf. DM.
2. (Text.) Mașină pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului și înfășurarea lui pe țevi; mașină cu inelușe. Cf. MDT. *În spațioasa sală de montaj, ringurile stau gata să ia drumul fabricilor ... textile.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 798. *O ușă deschisă ... făcu să-i ajungă mai puternic în urechi cîntecul monoton al ringurilor.* V. ROM. februarie 1955, 245. *La textile au fost stricate ... ringurile.* T. POPOVICI, S. 396.
3. (Nav.) Cerc de metal pentru acostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. Cf. DL, DM.
— Pl.: *ringuri.*
— Din fr. **ring,** engl. **ring.**

RÍNGHIȘPIL s. n. (Prin Transilv.) Carusel. Cf. BL VI, 180. *Călușeii se învîrt — ringhișpirul, cum i se mai spune.* S iulie 1960, 12.
— Accentuat și: *ringhișpil* (Com. din SEBEȘ). — Scris și: *ringhi-șpil* (BL VI, 180). — Și: **rínghișpir, línghișpir** (com. din CUZDRIOARA — DEJ) s. n.
— Din germ. **Riengelspiel, magh. ringlispil.**

RÍNGHIȘPIR s. n. v. **ringhișpil.**

RÍNGLĂ s. f. v. **riglă²**.

RINGLÓNTE s. f. pl. v. **renglotă.**

RINGLÓTĂ s. f. v. **renglotă.**

RINGLÓURI s. n. pl. v. **renglotă.**

RINGÓTĂ s. f. v. **renglotă.**

RINGPLEÁȚ s. n. (Regional) Teren neted în pădure unde se pot încărca bușteni pe vehicule. LEXIC REG. 107.
— Pl.: ?
— Din germ. **Ringplatz.**

RINÍC¹ s. m. (Bot.; regional) Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). BORZA, D. 145.
— Cf. lat. ranunculus.

RINÍC² s. m. v. **rinichi.**

RINÍCHE s. m. v. **rinichi.**

RINÍCHI s. m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului și ale animalelor superioare, care excretează urina și care sînt situate în regiunea lombară, în afara cavității peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; (popular) rărunchi, (prin Ban.) mămuc, momic. *Și vei lua de la berbeace ... rănichii amîndoi.* BIBLIA (1688), 60²/15. *Ceancă neagră ... de rănichi apucatu-l-a, rănichi încordatu-i-a* (a. 1809). GCR II, 138/20, cf. POLIZU, CIHAC, I, 228. *Se dă inima și rerunchii sau ranichii ... unei turturele, ca să le mănînce mirele și mireasa îndată după cununie.* MARIAN, O. II, 207, cf. DDRF, ȘĂINEANU, JAHRESBER. VIII, 182, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. *Începuse să povestească oamenilor cum i-au scos doctorii cei mari un rinichi.* REBREANU, I. 24. *Data trecută mi-ați spus că sufăr de rinichi?* CAMIL PETRESCU, T. III, 158. *Un biet cornist ... servea țara, scoțînd note false de la rinichi.* BRĂESCU, A. 134. *Nu era bolnav nici de stomah, nici de rinichi.* SADOVEANU, O. VII, 724. *Ai trecut de o anumită vîrstă, încep bețe-șugurile, ba un reumatism, ba o gută, ba inima, ba rinichii.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. *Nevasiă-mea se tînguia într-una de durere de rinichi.* V. ROM. octombrie 1954, 13. *Apare de obicei în boala numită litiază renală (piatră la rinichi).* BELEA, P. A. 174. *Dacă îl doare la rinichi, de ce nu-și schimbă meseria?* PREDA, R. 205, cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 63. *Rinichii ... sînt așezați pe peretele posterior al abdomenului.* ABC SĂN. 376. *Cu gura îl desecîntai, ... De mătrice-l curățai Din inimă, Din rînichi.* TEODORESCU, P. P. 389, cf. ALRM I/I h 71. *Zace-un tinerel voinic Cu capul la răsărit, Cu picioarele la vînt; Ficații i-au putrezit, Rinichii i-au mucezit.* BALADE, I, 334.
— Pl.: *rinichi.* — Și: (învechit și regional) **rănichi,** (învechit) **rinie** (POLIZU, CIHAC, I, 228), (regional) **ranichi, renichi** (ALR I/I h 48, ALRM I/I h 71), **rinínchi** (ALR I/I h 48/614, ALRM I/I h 71/614), **riníchi** (ALR I/I h 48, ALRM I/I h 71), **riniche** (ALEXI, W.) s. m.
— Lat. **reniculus.**

RINÍNCHI s. m. v. **rinichi.**

RINÍTĂ s. f. Inflamație a mucoasei nazale; **coriză,** guturai. Cf. BIANU, D. S., ENC. VET. 463, DN², ABC SĂN.
— Pl.: *rinite.*
— Din fr. **rhinite.**

RINOCÉR s. m. Mamifer pahiderm ierbivor din Asia și din Africa, cu corpul masiv și puternic, avînd pe nas unul sau două coarne caracteristice (*Rhinoceros*). Cf. I. GOLESCU, C. *La malurile unei ape ce se varsă în Lena, s-au aflat scheletul unui rinocheros.* AR (1830), 7²/41. *Vă povestesc numai bătălia ce face inorogul (rinocerul) cu elefantul.* GORJAN, H. II, 27/17. *Se găsesc rămășițuri împietrite de rinocer ... de o mărime deosebită de mare.* ISIS (1859), 10¹/26. *Tot aci se află o bogată colecțiune de vase în agat, iasp ... și corn de rinocer.* FILIMON, O. II, 150. *Mamiferele cari trăiesc în această zonă sînt: elefantul, ... rinocerul.* DRĂGHICEANU, C.

114, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Se zărise întîiele vite lungi, negre, cu capul aplecat și adulmecător ca al unor rinoceri.* CĂLINESCU, E. O. I, 107. *Lungi monștri cu patruzeci și patru de picioare, cu cap de rinocer și coadă de crocodil . . . cum numai groaza altor monștri a putut născoci.* BOGZA, C. O. 46. *Mobilele grele, Bidermayer, păreau niște rinoceri tupilați în colțuri.* T. POPOVICI, S. 55.

— Pl.: *rinoceri.* — Și: (învechit) **rinócheros** s. m.

— Din gr. ngr. ῥινόκερως, lat. **rhinoceros,** fr. **rhinocéros.**

RINÓCHEROS s. m. v. **rinocer.**

RINOPLASTÍE s. f. Intervenție chirurgicală efectuată cu scopul de a reface un nas diform, distrus sau mutilat. Cf. TURNESCU, MED. OP. 260I, ȘĂINEANU, BIANU, D. S., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rinoplastii.*

— Din fr. **rhinoplastie.**

RINSÓU s. n. Motiv decorativ, pictat sau sculptat, de formă curbată, reprezentînd ramuri, frunze sau fructe. *Paraclisul are la ușa de intrare un chenar săpat cu sculpturi reprezentînd cunoscutele rinsouri.* MON. IST. II, 35. *Suprafața zidului e împărțită în fășii orizontale, în care sînt desemnate rinsouri decorative.* ib. I, 71, cf. NAUM, IST. ART. 174.

— Scris și: (după fr.) *rinceau.* NAUM, IST. ART. 174.

— Pl.: *rinsouri.*

— Din fr. **rinceau.**

RINTICÓS, -OÁSĂ adj. v. **rinticos.**

RINZÁR s. m. v. **rinzar²**.

RIOÁRE s. f. pl. (În poezia populară) Diminutiv al lui r î u. *Să coboară trei rioară, Jos mai jos că să lăsară.* COMAN, GL.

— Pronunțat: *ri-oa-.*

— **Riu** + suf. *-ior.*

RIÓS, -OÁSĂ adj. v. **rilos.**

RIP s. n. v. **rapăn¹**.

RIPAC subst. (Regional) Numele a două plante erbacee: a) nap (*Brassica napus*). BORZA, D. 32; b) rapiță (*Brassica rapa*). id. ib. 33.

— Accentul necunoscut. — Și: **rípac** subst. BORZA, D. 32.

— Din ucr. **пинак**.

RÍPĂ¹ s. f. (Regional) Sfeclă pentru vite (*Beta vulgaris*). Cf. BORZA, D. 30, CANDREA, Ț. O. 52. *Tămîioara o crapă cu cuțitu, că-i așa cît o rîpă și galbănă la mîedz.* ARH. FOLK. I, 226, cf. ALR SN I h 193/64, ALRM SN I h 140/64.

— Pl.: *ripe.* — Și: **rípă** s. f.

— Din magh. **répa,** germ. **Rübe.**

RÍPĂ² s. f. v. **rîpă¹**.

RÍPCĂ s. f. v. **gripcă.**

RIPEÁG s. n. (Regional) Carmac format dintr-un singur rînd de cîrlige. Cf. ANTIPA, F. I. 260, ATILA, P. 413, LTR.

— Pl.: *ripeaguri.* — Și: **ripeáh** s. n. ANTIPA, F. I. 260.

— Din ucr. **риняк** „scaiete".

RIPEÁH s. n. v. **ripeag.**

RIPEZÍȘ s. n. v. **repeziș.**

RIPÍ vb. IV v. **răpi²**.

RIPÍDĂ s. f. (Bis.) Obiect de metal sau de lemn în forma unei palete, avînd reprezentat chipul unui înger și folosit în scop decorativ în cursul unor ceremonii religioase. *Aceste repide . . . le-au făcut io, Constantin Basarab* (a. 1709). ap. TDRG, cf. DRLU, ȘĂINEANU. *Șapte băieți . . . poartă ripidele și sfeșnicele în fața altarului.* EMINESCU, S. P. 319. [Erau] *ripidii . . . pentru procesiunile religioase.* ODOBESCU, S. I, 452, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SEVERIN, S. 122. *Ferestrele închise S-au acoperit cu ripide și antemise.* ARGHEZI, VERS. 156. *Sultana a dat ștergurile pentru prapuri și batistele pentru cruce, ripide și făclii.* V. ROM. august 1963, 37. *Șase* [băieți] *țin cîte o ripidă.* ARH. FOLK. III, 154, cf. ALR II/I MN 93, 2 737, ALRM II/I h 232. ✦ Obiect constînd dintr-un căpăcel conic, fixat la capătul unei bare de metal sau de lemn, fiind întrebuințat pentru stingerea lumînărilor. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *ripide* și *ripidii.* — Și: (învechit) **repídă,** (regional) **răpídă** (pl. *răpizi* ALR II/I MN 93, 2 737), **răpígă** (pl. *răpigi* ALR II 2 737/105)s. f.

— Din slavonul **рипида.**

RIPIRĂȚIE s. f. v. **reparație.**

RIPÍT, -Ă adj. v. **răpit²**.

RIPITÓR, -OÁRE adj. v. **răpitor.**

RIPOLÍN s. n. (Rar) Email special care se fabrică în diferite culori. DN².

— Pl.: ?

— Din fr. **ripolin.**

RIPOLINÁT, -Ă adj. Vopsit cu ripolin; lăcuit. *În jilțul de trestie împletită și ripolinată, femeia se lăsă pe spate.* C. PETRESCU, O. P. I, 86. *Alături, încăpătoare odaie . . . , al cărei scop . . . îl învederau halterele metalice înșurubate în zidul ripolinat.* TEODOREANU, M. II, 22. *Animalele . . . de tinichea ripolinată s-au suit toate în copac.* ARGHEZI, S. VII, 263. ◇ Fig. *Poartă veston negru, piepții cămășii ripolinați.* C. PETRESCU, C. V. 167.

— Pl.: *ripolinați, -te.*

— **Ripolin** + suf. *-at.*

RIPOSTÁ vb. I. Intranz. A răspunde prompt și energic (în contradictoriu), a replica. Cf. HELIADE, D. J. 86/18, BARCIANU, ALEXI, W. *A intervenit în discuție cu o pasiune și o îndîrjire de care nu o credeam în stare. Riposta indignată, amenința.* CAMIL PETRESCU, U. N. 37. *Chelnerul voi să riposteze.* STANCU, R. A. IV, 398. *Riposta la critică cu voce ridicată și uneori cu insulte.* V. ROM. septembrie 1955, 65. *Nu ripostau, nu argumentau cu nimic poziția lor.* s aprilie 1960. (Fig.) *Un tun de vînătoare antitanc a ieșit din văgăună și a ripostat cu îndrăzneală.* V. ROM. mai 1954, 105. ◇ Tranz. *O plăcere prudentă nu mai e plăcere! ripostă Nadina răsfățată.* REBREANU, R. I, 217. *Nu îndrăzni a riposta ceva.* CĂLINESCU, S. 277. *Neli, descumpănită, nu știe ce să riposteze.* H. LOVINESCU, T. 363. ✦ A lua atitudine hotărîtă împotriva unei nedreptăți; a protesta. *Simte nevoia să riposteze societății vitrege care-l umilește.* V. ROM. decembrie 1963, 216.

— Prez. ind.: *ripostez.*

— Din fr. **riposter.**

RIPÓSTĂ s. f. Răspuns prompt și energic, replică; acțiune hotărîtă care respinge un atac. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Înaintă trimfător ca cel care . . . e gata la ripostă.* BRĂESCU, A. 253. *Mînuiau cuțitul, furculița, întovărășind vorbele, glumele, ripostele.* TEODOREANU, M. II, 192, cf. BL VII, 49. *Poporul . . . este conștient că prima sa datorie patriotică este . . . să dea riposta cuvenită oricărui agresor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 524. *Grunz nu-i mai dădu nici o ripostă.* STANCU,

R. A. IV, 111. *Prevăzuse o asemenea ripostă.* V. ROM. iunie 1954, 163. *Poftă bună, băieți! dădu colonelul riposta.* PAS, Z. IV, 155. *E logic, nu?* [Profesorul]... *Fără ripostă!* H. LOVINESCU, T. 153.
— Pl.: *riposte.*
— Din fr. **riposte.**

RIPS[1] s. n. Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor și pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte. Cf. I. GOLESCU, C. *Îmbrăcat în bondiță și pantaloni largi de ripsă vînătă.* CONTEMPORANUL, VI[2], 13, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG, JAHRESBER. X, 205. *Le duce rînd pe rînd: saltelele, macatul..., trei scaune de rips albastru-spălăcit.* BASSARABESCU, V. 94. *Mă-sa, cocoțată în vîrful canapelii de rips.* KLOPȘTOCK, F. 165. *La ripsuri, ... urzeala leagă 2 bătături.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 481, cf. 39. *Intrară într-o sală... în care se afla... un număr de fotolii de rips verde.* CĂLINESCU, E. O. I, 54, cf. MÎNDRESCU, I. G. 78.
— Pl.: *ripsuri.* — Și: (învechit) **ripsă** s. f.
— Din germ. **Rips.**

RIPS[2] subst. Numele a două plante erbacee; **a)** colză (*Brassica campestris*). *Colza sau ripsu.* I. IONESCU, C. 18[1]/24; **b)** nap (*Brassica napus*). BORZA, D. 32.
— Pl.:?
— Din germ. **Reps.**

RIPSÁT, -Ă adj. (Mai ales despre țesături) Care are dungi dese, reliefate. *Se juca mîngîind stofa ripsată a fotoliului cubic.* CAMIL PETRESCU, P. 9, cf. NOM. MIN. I, 369.
— Pl.: *ripsați, -te.*
— **Rips[1]** + suf. *-at.*

RÍPSĂ s. f. v. **rips[1].**

RIS[1] s. n. (Germanism învechit) Top (de hîrtie). 1 *ris postpapir* (a. 1766). IORGA, S. D. XII, 81. 1 *răs hîrtie de poștă* (a. 1771). id. ib. 86. *Un ris de hîrtie de Orlat am trimes* (a. 1800). FURNICĂ, I. C. 193. *Se-i trimetiez... 4 rizuri flispapir* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 151.
— Scris și: *răs.* — Pl.: *risuri.* — Și: **rîz** s. n.
— Din germ. **Ries.**

RIS[2] s. n. (Bot.: învechit) Orez (*Oryza sativa*). *Iicicolea se ivea cîte un pămînt de cartofe sau de risu, mai încolo nimic.* F (1869). 222.
— Din fr. **riz,** it. **riso.**

RIS[3] s. n. (Ban.) Seceriș (Vălcani — Sînnicolau Mare). ALR SN I h 48/47.
— Pl.: ?
— Din scr. **ris.**

RIS[4] s. m. v. **rîs[1].**

RIS[5] s. n. v. **rîs[2].**

RIS[6] s. n. v. **rîz[1].**

RISÁR s. m. (Ban.) Secerător (Vălcani — Sînnicolau Mare). ALR II 5 207/47.
— Pl.: *risari.*
— Din scr. **risar.**

RISC s. n. Posibilitatea de a cădea într-o primejdie, într-un necaz, într-o pagubă; pericol posibil. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., LM, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Tot profitul și nici un risc; o politică mult lăudată — cînd izbutește.* IORGA, L. I, 185, cf. DDRF, ALEXI, W. *M-am hotărît să mă apropii cu sentimentul de risc incalificabil cu care un trădător se duce la o legație străină.* CAMIL PETRESCU, P. 225. *Războiul nu mai era o simplă expediție cu riscuri neînsemnate.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *Virtutea nu-l împiedică să invidieze soarta celor mai puțin virtuoși care măcar riscă și ies la larg să înfrunte riscurile.* id. C. V. 175. *Există însă un risc: acela că, în timp ce principiile se învechesc, viața evoluează.* VLASIU, D. 173. *Se pot dobîndi ceva bîștari fără risc.* SADOVEANU, O. IX, 491. *E cam încăpățînat și pornit spre risc.* CĂLINESCU, S. 709. *Există un minunat principiu de variație în viață; riscul.* RALEA, S. T. I, 112. *Eu iau altă cale: aceea a riscului.* H. LOVINESCU, C. S. 10. *În orice caz, riscul a fost acum mult mai mare.* PREDA, R. 301. ◇ (Însoțit de determinări în genitiv sau de verbe la infinitiv precedate de prep. „de") *A vieții rișchiu adecă primejdie.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 104/13. *Nimeni nu cuteză să se espuie în riscul unei morți anticipate.* HELIADE, D. J. 108/14. *Am rupt-o cu ea! cu riscul de a rupe chiar cu tine.* SANDU-ALDEA, SĂM. VI, 451. *Cu riscul unui atac de dambla..., trebuia să șează ceasuri întregi nemișcat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 179. *Acestea sînt, cum s-ar zice, riscurile și primejdiile meseriei.* GALACTION, A. 166. *Trebuie să se știe că și iubirea are riscurile ei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 20. *Am spus... că acesta e riscul transfertului de clasă prea brutal.* C. PETRESCU, Î. II, 183. *E riscul De a fi văzuți pe stepa zării.* BENIUC, C. P. 20. ◇ Loc. adv. **Cu orice risc** = cu orice preț. *Era imposibil... să nu profit de orice ocazie, necugetat, cu orice risc, pentru a înfrînge o regulă.* BRĂESCU, O. A. II, 122. ◇ Expr. (Învechit) **A pune în risc** = a expune, a pune în primejdie. *El puse în risc o aripă întreagă, mișcurîndu-și înadins lungimea frontului.* HAȘDEU, I. V. 117.
— Pl.: *riscuri.* — Și: (învechit) **rișchiu** s. n.
— Din fr. **risque.**

RISCÁ vb. I. Tranz. A-și pune în primejdie viața, onoarea etc.; a se expune unui pericol. *Risca de a atîta vreun simțiment.* HELIADE, D. J. 45/25. *Legile... ortografiei române nimeni nu le va putea rempinge... fără a risca înaintea rației sănătoase de a fi numit de neînțelegător.* CR (1848), 15[1]/37. *Ea risca a-și compromite reputațiunea.* ROM. LIT. 425[2]/25. *Nerod acel ce laudă holteiia, purgatoriul... unde își riscă cineva punga, cinstea și viața.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Decît să-și riște o reputațiune...,* [preferă] *să renunțe de bunăvoie la coroana fraternă.* HAȘDEU, I. V. 191. *Riscă a-și compromite reputația în ochii lumii.* BOLINTINEANU, O. 382. *Cu coana Luxița... risca să fie aruncată ca o minge afară din trăsură.* GANE, N. III, 189, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Îi era frică să nu aibă urmări bătaia, în care să fie amestecat și dînsul, riscînd poate chiar să i se închidă prăvălia.* REBREANU, I. 60. *Știu cît risc... aruncîndu-ți toate acestea în față.* CAMIL PETRESCU, T. II, 490. *Rișți să pierzi plăcerea de a-l auzi pe Danton.* id. ib. 588. *Nu rișți o întîlnire, oricum, neplăcută...* C. PETRESCU, Î. II, 124. *Eu nu risc un pol pînă nu calculez ce are să se întîmple cu el.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Nu vreau să risc să fiu otrăvit.* SADOVEANU, O. VII, 707. *Alexandru Ipsilanti și-a putut risca averea, familia și cariera pentru cauza eteriei.* OȚETEA, T. V. 124. *Pregătirile sînt de prisos și riscă să fie ridicole.* ARGHEZI, B. 89. *Cum am putea să-i propunem fără să riscăm nimic?* CĂLINESCU, E. O. I. 208. *Cineva și-a riscat viața ca să salveze pe a altuia.* RALEA, S. T. II, 262. *Nu văd cine și-ar risca viața de dragul dumitale.* VINEA, L. I, 43. *În ce or fi crezînd, ca să rișle atît?* H. LOVINESCU, T. 9. *Pentru cine îmi risc viața în fiecare clipă?* BARBU, P. 326. *N-ar fi riscat decît un refuz amabil.* s martie 1960, 28. ◇ Absol. *Omul înțelept nu riscă.* HELIADE, D. C. 192/26. *Virtutea nu-l împiedică să invidieze soarta celor mai puțin virtuoși, care măcar riscă.* C. PETRESCU, C. V. 175. *Omul, dacă riscă, încaltea să știe pentru ce.* SADOVEANU, O. IX, 467. *Individul mai avea încă de riscat.* PREDA, R. 300. ✦ Refl. (Învechit) A cuteza, a îndrăzni, a se încumeta. *Nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe ulițî după ce înnopta.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Am hotărît... să ne riscăm singuri.* GHICA, A. 249. *Românii, bănuitori și sfieți din fire, nu se riscase a trămite prube de productele lor.* ODOBESCU, S. I, 480, cf. IORGA, L. I, 285, CADE, IORDAN, L. R. A. 346.

— Prez. ind.: *risc.*
— Din fr. **risquer.**

RISCÁNT, -Ă adj. (Despre situații sau acțiuni) Riscat. *Gazelăria-i meserie riscantă.* T. POPOVICI, s. 176. ◇ (Adverbial) *Era riscant, dar poți să nu intervii ?* T februarie 1962, 40.
— Pl.: *riscanți, -te.*
— Din germ. **riskant.**

RÍSCÁT, -Ă adj. Expus primejdiilor, primejdios, nesigur, riscant; hazardat; îndrăznet. *Generalii . . . au a face vreo întreprindere riscată.* NEGRUZZI, s. I, 342. *Nu te poți opri de la explicări psichologice (totdeauna riscate).* MAIORESCU, CR. II, 357, cf. DDRF, BARCIANU ALEXI, W. *E foarte delicat lucru . . . e chiar foarte riscat . . .* CAMIL PETRESCU, T. III, 57. *Afaceri curente de port, mai mult sau mai puțin riscate.* BART, E. 326. *În dezvoltarea motivelor celor mai riscate, . . . Arghezi rămîne un artist prodigios.* VIANU, A. P. 264. *Întoarcerea fără rost a lui Mihai acasă era, din orice punct de vedere, o acțiune riscată.* CĂLINESCU, E. 86. *Oamenii fură nevoiți să renunțe la orice încercare riscată.* id. s. 105. cf. 545. ◇ (Adverbial) *Ar fi, desigur, riscat să se afirme că Axinte biv vel paharnic . . . ar fi al nostru.* IORGA, L. I, 132.
— Pl.: *riscați, -te.*
— Din fr. **risqué.**

RISCHIÁ vb. I v. **răsehía.**

RISCHÍDĂ s. v. f. **răschidă.**

RISELÉU s. n. v. **răzălău.**

RISCHITÓR s. n. v. **răschitor.**

RISÍPĂ s. f. **1.** (În opoziție cu e c o n o m i e) Cheltuială, împrăștiere fără măsură, folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau bănești; irosire; risipire **(2).** Cf. ANON. CAR. *Apă fiind, să risipește, curge; și alte risipuri se fac* (a. 1826). DOC. EC. 377. *Întrebuințarea [fînului] . . . se face cu atîta de mare neorînduială și risipă.* I. IONESCU, C. 226/15. *Își pierde prin resipuri ce-a strîns.* MUREȘANU, P. 35/10, cf. POLIZU. *Se făcuse mare risipă în curtea stăpînului său.* FILIMON, O. I, 154, cf. CIHAC, II, 213, LM. *Cînd își aducea ea aminte . . . de răsipa ce s-a făcut cu munca ei . . . , crepa de ciudă.* CREANGĂ, P. 12. *Zadarnice toate au rămas și risipă de pomană.* DELAVRANCEA, S. 97, cf. 152. *Trebuie să renunțăm o dată la viața asta de risipă.* VIAHUȚĂ, O. A. II, 64. *Se aprinde lumînarea lui moș Gheorghe, apoi alta și alta, pînă ce le spune tot el să nu facă risipă.* SP. POPESCU, M. G. 31, cf. ȘĂINEANU. *Azvîrle-un pumn de galbeni cu darnica risipă A celui ce pe brazdă stă vesel sămănînd.* COȘBUC, P. II, 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Din pricina groazei lui de risipă nu putea să sufere pe slugile alelalte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. *Nici nu m-aștept la risipă de la un gospodar așa ca tine.* SADOVEANU, O. X, 559. *Să nu facă risipă cu vinul și mîncarea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 84. *Lupta pentru apărarea proprietății obștești împotriva distrugerii și risipei . . . constituie una din principalele sarcini ale partidului.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 18. ◇ F i g. *Un entuziast fără control, un dăruitor pînă la risipă de elogii.* V. ROM. septembrie 1962, 70. ✦ F i g. Belșug, abundență. *Ar vrea să mai apuce și el o rază din atîta risipă de copilărie.* VLAHUȚĂ, O A. II, 36. *O sălbatică risipă De frumusețî prilej dădu . . . Păcatului să-și facă pe subt arbori cale ?* BLAGA, P. 98. *Prada fusese peste toate așteptările și era acum risipă de toate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 60. *Limba lui Creangă, cu risipa de cuvinte regionale . . . , cere, la transpunerea într-o limbă străină, stabilirea unui echivalent dialectal.* V. ROM. aprilie 1963, 172.

2. Împrăștiere, răzlețire, răspîndire în toate părțile (a unor ființe dintr-un grup, dintr-o colectivitate); dezmembrare (a unui grup sau a unei colectivități); risipire **(1).** *Din două pricini s-au dovedit răsipa ucenicilor . . . Așa se pricinuiește pustiire de ucinicii școalei cei mari domnești* (sec. XVIII). URICARIUL, I, 70. *Au mai trăit pre aceaste locuri vreun neam după răsipa descălecării lui Traian.* N. COSTIN, ap. GCR II, 2/8. *După nărocită biruința lui Traian . . . și rîzsipa a tot nărodul acela.* CANTEMIR, HR. 105. ✦ Fugă în dezordine (a unei cete înarmate, a unei oști etc.); împrăștiere, risipire; p. e x t. înfrîngere. *Au priceput tătarîi încă de cu noapte răssipa oștii leșășli.* M. COSTIN, O. 74. *Acolo avînd război, au biruit Radul Vodă și turcii au fugit . . . Păgînii, strîngîndu-se toți den răsipa lor, s-au mai învîrtejit după oștile noastre și, ajungîndu-i fără veste, i-au tătat foarte rău.* R. POPESCU, CM I, 274. *Puțin au stătut leșii la bătaie, că îndată au purces la resipă, cine încotro putea.* ȘINCAI, HR. II, 165/28. *Un lung fior de spaimă pătrunde într-o clipă Prin deasa tălărime ce-i gata de risipă.* ALECSANDRI, P. III, 292. *Deschide-ți ochii de vezi rîsipa dușmanilor.* id. T. 1 509, cf. DDRF, ȘĂINEANU, TDRG. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În risipă** = în dezordine, în debandadă. *Au purces oștile din război în răsipă.* M. COSTIN, O. 256. *N-au putut să izbîndească ș-au purces moldovenii în răsipă.* NECULCE, L. 94. *Au purces nemții în răsîpă.* id. ib. 105. *Cîți n-au perit acolo de nemți, ei s-au dus în risipă, cine încotro au putut.* MUSTE, LET[2]. III, 36, cf. 11. *Iacă oastea neagră într-o clipită . . . De tot în răsipă fu pornită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 264. *Năvălind pe sobor în pripă, Mînă pe delegați în răsipă.* id. ib. 366. *Toată armia musulmană întoarse în răsipă spre baltă.* BĂLCESCU, M. V. 122. *Șoimane, românii noștri sînt puși în risipă !* ALECSANDRI, T. 1 485. *Floia-n risip-a sfărîmat-o.* COȘBUC, AE. 12, cf. DDRF. *Începură o fugă iute, în risipă, spre podul Vidului.* SADOVEANU, O. II, 49. *Cămilele și caii își rupseră conovățurile, îmbulzindu-se între oamenii în risipă.* id. ib. XII, 271.

3. Dărîmare, prăbușire, năruire, surpare; stare de ruină. *Și-l acoperi acolo . . , să nu mai vadză răsîpa și prada Ier[u]s[a]limului* (cca 1650). GCR I, 149/14. *Omir în 250 de ani au scris după răsipa Troadii războaiele lui Ahileus.* M. COSTIN, O. 242. *Vom iscodi . . . de la răzsipa Troadii și de la înstrăinarea lui Eneas la Latium.* CANTEMIR, HR. 13. *Enias nu cu puținei oameni au fost ieșit din rîsipa Troadei.* id. ib. 95, cf. ANON. CAR. *Zidurile împrejmuitoare, risipite și năpustite în risipa lor de plante grase, de furnici ce-și fondau state . . . , te făceau a crede că este mai mult o ruină.* EMINESCU, P. L. 72. ◇ L o c. a d j. **În risipă** = care se surpă, care se dărîmă; în ruină. *Munții ridicau adînceuri și coaste-n risipă.* id. ib. 38. *Hanul e pustiu și în risipă.* V. ROM. februarie 1964, 70. ✦ (Concretizat; învechit; mai ales la pl.) Dărîmătură, ruină. *Se mai văd încă urme din risipurile cetății Smerodava.* NEGRUZZI, S. I, 194. *Îngeri iubitori Într-o noapte fără nori S-or opri din a lor cale Pe risipurile tale.* ALECSANDRI, P. II, 37. *Mai bucuros ne-om îngropa subt rîsipurile cetății, decît s-o închinăm dușmanului.* id. T. 1 484, cf. ȘĂINEANU, TDRG. (F i g.) *Răsipirea cea iute a trecutului mă pătrunde de jale ! . . . Lupta dogmelor nouă au năruit răsipă peste răsipă în societatea moldovenească.* RUSSO, S. 33.

4. Nimicire, distrugere; pieire; risipire **(4).** *Casa lui Vasilie Vodă . . . cu mare cădere și răzsipă și apoi și la deplină stîngere au purces de atuncea.* M. COSTIN, O. 135. *Mergînd jalobă la împărăție de răsipa țării, au mazilit pre Iancul Vodă.* N. COSTIN, L. 556. *Obiceiele cele noao fac răsipă țărilor.* NECULCE, L. 26. *Cea rea a sa urmare va pricinui rîsipa patriei sale.* BELDIMAN, N. P. I, 31/15. *Ficiorii de neamuri și hrăniți cu durerea, cu rușinea și răsipa strămoșăștei strălucîri . . . respîndea satira.* RUSSO, S. 112. *Țineau la răsipa țării și la peirea mea.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Privești de sus a lumilor risipă Si toat-a lor zădărnicie-o știi.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 23. *Nu veniseră pentru război, ci pentru risipă și pradă.* SADOVEANU, O. XI, 294. ◇ L o c. v b. (Învechit) **A purcede în răsipă** = a se risipi **(5),** a se distruge, a se nimici. *Plugurile cu boi și stogurile cu pîne . . . , toate în răsipă au purces.* N. COSTIN, LET. II, 30/37. ✦ Dispariție treptată, destrămare, spulberare, risipire **(5).** (F i g.) *Jinduiesc la cîte-un astru Răsărit ca o ispită. Peste-amurgul meu de-o clipă, Peste basmul în risipă.* BLAGA, P. 195.

— Pl.: *risipe* și (învechit, **1. 3)** *risipuri*. — Și: (învechit și regional) **răsípă** (scris și *resipă*, *răssipă*, *răzsipă*, pl. și, neobișnuit, *răsipi*), (regional) **siripă** (DR. IV, 1 056, CV 1950, nr. 3, 36, ALR I 768/186) s. f.

— Postverbal de la **risipi**. — **Siripă,** prin metateză.

RISIPEÁLĂ s. f. (Învechit) Faptul de a (se) risipi; risipire. Cf. POLIZU.

— Pl.: *risipeli*.

— **Risipi** + suf. *-eală*.

RISIPÉLNIC, -Ă adj. Risipitor **(2)**. *Părinții oftau . . ., profețind o soartă cumplită unei generații frivole, risipelnice*. C. PETRESCU, O. P. I, 158. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care provoacă risipă **(1)**. *Ai observat în ce nebunie risipelnică trăiesc toți?* C. PETRESCU, C. V. 163. *Feciorii . . . și strănepoții hapsînului . . ., înnădindu-se la beneheturi și la risipelnică trufie, s-au așternut și ei pe treabă*. V. ROM. februarie 1954, 14.

— Pl.: *risipelnici, -ce*.

— **Risipi** + suf. *-elnic*.

RISIPÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică o grămadă, un șir etc.; în opoziție cu a aduna) A arunca în toate părțile; a distruge prin împrăștiere; a împrăștia; a răsfira; a presăra. *Dumnedzeu răsipi oasele om ugoditorilor*. PSALT. 102, cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 412, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, POLIZU. *O izbi cu buzduganul în cap și-i răsipi creerii*. EMINESCU, N. 10. *Risipea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau în vale*. GANE, N. I, 80. *Scorpia . . . dete cu coada și risipi focul*. ISPIRESCU, L. 138, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Căzul din cuibul risipit de vînt . . ., Un pui pestriț și mic de pitulice*. CAZIMIR, L. U. 24. *Otilia risipise . . . lucrurile ei*. CĂLINESCU, E. O. II, 316, cf. ALR II SN V h 1 329. *Dacă răsipești (risipești) meiul, anevoie îl aduni*. ZANNE, P. I, 214. (Fig.) *Dragostea cu care acest copil își risipea sufletul peste flori . . . ne ajuta să înțelegem cum putea el să prorocească ploile*. GALACTION, A. 158. *Sînt vinovat c-am risipit în vînt, Din ce mi-ai dat, fuioare de lumină*. LABIȘ, P. 122. ◇ Absol. *Seaceri de unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai răsipit*. CORESI, EV. 315. *Adună unde n-a risipit*. ZANNE, P. V, 9. ◇ Refl. pas. *Răsipi-se-vor ceale bine cuvioase ale lui cu iarbă pucioasă*. BIBLIA (1688), 370²/49. *Să stea pururea în mijlocul discosului cinstita pîine și să nu să risipască* (cca 1680 — 1700). GCR I, 244/25. *Ogor pustiu și neumblat. S-a tot risipit s-a tot adunat*. ARGHEZI, VERS, 299. *Cum să samănă grîul și să risipește . . ., Așa să să zobească Albeața*. ȘEZ. II, 86. ◇ Refl. *Cît grosul pămîntului răsipiră-se oasele lor*. PSALT. HUR. 119ᵛ/9. *Toate lucrurile besearecei și împărățiile turbură-se și risipescu-se*. CORESI, EV. 13. *Drese n-are . . ., că au avut și s-au răsipit, fiind trimise la gineri-seu*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 186/19. [Rinul] *saltă zdrobit; se risipește. Precum o-mpărăție de glorios popor*. ALECSANDRI, P. III, 135. *A dat . . . cu pumnul în geamurile dulapului, de s-au risipit sfărîmate prin casă*. SLAVICI, O. II, 224. *Te pomenești că la-nlors . . . îl prididește vreun somn în căruță și i se risipesc gologanii*. ERĂTESCU-VOINEȘTI, P. 92. *Gîndurile bătrînului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele*. GÎRLEANU, N. 14. *Apa . . . se ridica sprintenă din avuz și se risipea apoi într-o pulbere de argint*. id. ib. 105. *Apa se risipise pe prunduri în ațe subțiate de secetă*. C. PETRESCU, Î. II, 210. *Praful se risipi pe lemnul mesuței*. id. C. V. 377. [Trandafirul] *se resfiră pentru o ultimă dezmierdare și se risipește cuprins de fiorii morții*. BRĂESCU, O. A. I, 77. *Marfa izbită în sus se risipi printre soldați*. SADOVEANU, O. II, 423. *În cămin se risipea . . . o movilă de jar*. id. ib. III, 563. *Să te resipi Cum se resipă Pulberea pe cale*. MARIAN, D. 327. ✦ (Regional; cu complementul „fîn", „otavă") A întinde, a împrăștia. Cf. LB, ALR SN I h 128. ✦ A așeza ici și colo. *Cumpăr singură flori, pe care le aduc și le risipesc în vasele smălțuite*. CAMIL PETRESCU, P. 12, cf. ALR SN VI. h 1 823 ✦ Tranz. și refl. A (se) răspîndi; a (se) difuza, a (se) propaga. *De unde iasă bruma, au să răsipească austrul supt ceriu?* KLEIN, ap. GCR II, 159/5. *Veninul într-al său sînge mîna lui a risipit!* HELIADE, O. I, 457. *Se răsipi cuvîntul Prelutindenea ca vîntul*. PANN, P. V. III, 42¹/11. *Încet răsunetul de clopot Se risipește tremurînd*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 29. [Toamna] *risipește-n evantai Ploi mărunte, Frunze moarte, Stropi de tină, Guturai*. TOPÎRCEANU, B. 53. *Printre școlari se risipi iute zvonul respectuos că venise un student . . . care citise întreaga bibliotecă gimnazială*. CĂLINESCU, E. 107. *Icnind barosul harnic a risipit scîntei*. BRAD, O. 40. ◇ Fig. *Clopoțeii risipeau în cîmpul alb și tăcut vesela lor chemare argintie*. C. PETRESCU, Î. I, 189. *Clopotele sunară trist, prelung, risipind plîngeri pe văi*. SADOVEANU, O. IV, 175. *Amurgul risipește zvon de clopot*. STANCU, P. S. 24. ◇ (Învechit; construit cu dativul) *Vrăjmașului să va răsipi moartea*. MOLITVENIC (sec. XVII), 308.

2. Tranz. (Complementul indică o avere, un bun material, bani etc.; în opoziție cu economisi) A cheltui fără socoteală, fără cruțare; a irosi, (regional) a părădui. *Acolo răsipi avuția lui . . . Răsipi el a lui tot*. CORESI, EV. 21. *Bogățiia bunătăților tale răsipiiu*. id. ib. 29. *Ce avăm răsipește și ptiarde*. id. ib. 94. *Un om bogat . . . avea un diregătoriu casei și acesta fu pîrît la el că răsipește avuțiia lui* (cca 1650 — 1675). GCR I, 195/5. *Leșii . . . avuțiia și strînsura o dau și o răsipescu*. URECHE, L. 113. *Toate bunătățile și avuțiile . . . slobod la mîini le risipește*. MOLNAR, RET. 89/9, cf. LB. *Răsipesc fără de milă părintescul lor rămas*. PANN, P. V. I, 62/16, cf. POLIZU. *Iordache risipise averea părintească*. BOLINTINEANU, O. 416. *Mare stare trebuie să ai tu, tinere, de o risipești așa*. ISPIRESCU, L. 279, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Starea o risipise tată-său în cărți*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 271, cf. ALEXI, W. *Crezi că pentru ochii voștri am să-mi risipesc averea?* REBREANU, R. I, 268. *La Paris risipise toată averea adunată de strămbunii săi din truda șerbilor*. I. BOTEZ, ȘC. 41. *S-a lăsat pradă plăcerilor ușoare, risipind o zestre, pe atunci considerabilă, de cinci mii de galbeni*. BRĂESCU, O. A. II, 15. *Risipește orgolios aurul extras din sudoarea servilor*. CĂLINESCU, C. O. 175. *Nu mai risipi cartușele*. H. LOVINESCU, T. 229. *Băieții făr'de minte Risipesc la gloanțe multe*. TEODORESCU, P. P. 291. *Străduiește-te, bărbate, Ș-adună multe bucate, Că și eu m-oi strădui Pînă ce le-oi risipi*. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 454, cf. ALR SN VII h 1 864/130. *Tatăl aduce paiele ca aurul, fiul resipește aurul ca paiele*. ZANNE, P. IV, 652. *Cu acu le strînge și cu lopata le risipește*. id. ib. V, 612. ◇ Absol. *Cine nu strînge cu mine răsipește*. N. TEST. (1648), 15ᵛ/34. *Care cu nedreptate agoniseaște, acela cu diavolul resipește*. ȚICHINDEAL, F. 26/22. *Slugilor le tot cîrtesc Că-i fură și-i răsipesc*. MUMULEANU, C. 113/20. *Cole-ți pare cu scumpele, dincolo că răsipește*. CONACHI, P. 264. *Femeia cu glas aprig . . . îl ceartă fiindcă nu adună și risipește*. C. PETRESCU, R. DR. 27. *Lucrul adună, iar lenea răsipește*. SBIERA, P. 206. *Lopata grămădește și sapa răsipește*. ZANNE, P. V, 391. *Ca feciorul lui ban gata Răsipește cu lopata*. id. ib. V, 392. ◇ Refl. pas. *Avînd avuție, să răsipi ca prahul*. ANON. CANTAC., CM I, 189. *Astfel se explică una din cele mai mari certuri în estetică, cearta care a făcut să se risipească atîta cerneală*. GHEREA, ST. CR. II, 53. ◇ Fig. (Complementul indică abstracte) *În necuviințe răsipindu-ți viața ta*. CORESI, EV. 221. *Atunci n-ai cinsti, ce ai răsăpi darurile, . . . și mai tare ai pune mărturie despre trufiia inimii tale* (a. 1685). GCR I, 277/15. *Răsipim anii fără de a plăti datoria noastră către virtute*. MARCOVICI, C. 51/14. *Mintea . . ., în loc de a-și răsipi puterile . . ., ea le concentrează în drepte hotare*. BĂLCESCU, M. V. 5. *Pentru care altă minune decît tine Mi-aș risipi o viață de cugetări senine?* EMINESCU, O. I, 232. *Risipit-am fără milă tinerețea, viața mea*. EFTIMIU, Î. 105. *Tot ce risipise i se părea absurd și pentru totdeauna pierdut . . . Toate fuseseră nebunii*. C. PETRESCU, Î. I, 232. *Știi cum mi-am risipit eu viața*. SADOVEANU, O. I, 84. *Cînd aveau timp de risipit . . . înfundau cîrciumile*. STANCU, R. A. II, 123. *Ți-ai risipit iubirea în ritmuri și în rime*. LABIȘ, P. 204. (Refl.) *Mi se risipea viața în moliciune . . . și cărți de joc*. D. ZAMFIRESCU, R. 96. *Ce-am pus n-a*

răsărit, Munca mi s-a răsipit. TEODORESCU, P. P. 288. ✦ (Învechit) A împărți, a dărui. *Mihail . . . răsipi acea avuție toată, cum nu se cădea, balamumuților, hoților.* MOXA, 387/29. *Chemînd săracii,* [averea] *o au răsipit numai într-o zi* (a. 1698). GCR I, 321/17. *Răsipindu-și averea la săraci.* MINEIUL (1776), 92v²/26. (A b s o l.) *El au răsipit și-au dat săracilor, iară dereptatea lui rămîne în vecie.* CORESI, L. 372/1. ✦ (Regional; construit cu complementul „casa" avînd sensul de „gospodărie", „rost") A distruge, a prăpădi, a ruina. *Cine află muiarea rrca, răsipi-va casa lui.* FL. D. (1693), 15v/14. *Bărbatu-mieu . . . nu s-a putut plînge că l-am înșelat sau i-am răsipit casa.* CREANGĂ, P. 4. *Blestemul părinților Risipește casele fiilor.* ZANNE, P. IV, 542. (R e f l.) *Să nu o asculte* [pe nevastă], *îi era că i se risipește casa și își pierde rostul.* ISPIRESCU, L. 333. *Muierea cînd lipsește, Casa să risipește.* ZANNE, P. II, 296.

3. R e f l. (Despre ființe aflate într-un grup, care formează o colectivitate sau despre grupuri, colectivități) A porni în direcții diferite, a se împrăștia, a se răsfira, a se răzleți; a se răspîndi în toate părțile. *Se învie dzeul și se răsipcască-se* (s e r r ă [s] f i r e - s e H, *să să răşchire* D) *dracii lui.* PSALT. 126. *Ei toți se răsipiră.* CORESI, EV. 137. *Să așteptăm nărodul să se răsipească.* id. ib. 244. *Vom face noao nume mainainte, decît ne vom răsipi pre fața a tot pămîntul.* BIBLIA (1688), 7²/37. *Deaca prinse de veaste că s-au răsipit oștile Ieremiei Vodă, el ceru . . . oști ajutor.* ANON. CANTAC., CM I, 126. *Au ieșit din Ardeal și s-au risipit oștile . . . careși pe unde era orînduite.* R. POPESCU, CM I, 472. *Mulți . . . s-au rîsipit și s-au dus pe la alte ținuturi.* (a. 1776). URICARIUL, XXI, 215. *Mulțimea privitorilor să rîsipise.* MARCOVICI, D. 130/8. *Armia creștină, avînd lipsă de bucate și de bani . . . , va fi nevoită a se răsipi.* BĂLCESCU, M. V. 143, cf. POLIZU. *Mii întregi se risipesc, Alte mii în loc sosesc.* ALECSANDRI, P. II, 16. *Judecătorii turburați se răsipeau.* ODOBESCU, S. I, 18, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Încet-încet, convoiul s-a scurs, lumea se risipește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 65. *S-aveți noroc și sănătate . . . , că ne-om richisi care-ncătrău.* BĂNUȚ, T. P. 40. *Nimeni nu mai știe unde s-au risipit oamenii.* C. PETRESCU, Î. II, 10. *Boii . . . s-au rupt din juguri și s-au risipit pe toate dealurile.* SADOVEANU, O. XII, 373. *Publicul se risipi în grupuri animate în foaier.* CĂLINESCU, S. 806. *Reporterii tineri, mulțumiți cu ceea ce aflaseră, se risipiră.* STANCU, R. A. V, 181. *Oamenii se foiesc și se risipesc.* H. LOVINESCU, T. 364. *Ne-am risipit. Am plecat.* BARANGA, I, 174. *A pierit păstorul, s-a risipit oile.* ZANNE, P. V, 488. ✧ E x p r. **A se risipi ca potîrnichile** (sau **ca puii de potîrniche**) v. p o t î r n i c h e. ✧ T r a n z. *Răsipitu-n-ai și mâniatu-te-ai.* PSALT. 114. *O păstorilor, că pierdul și răsipit oile turmeei meale!* CORESI, EV. 478. *Și-i răsipi pre dînșii . . . de acolo preste fața a tot pămîntul.* BIBLIA (1688), 7²/45. *Meșteșugindu-se el cu cuvîntul lui să risipesacă mulțimea.* MINEIUL (1776), 161v¹/22. *Monasteriurile ei vor fi închise și novițiații ei răsipiți!* CR (1848), 10³/13. *Am o cloșcă: Noaptea strînge puii Și ziua-i risipește* (Casa). GOROVEI, C. 47. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) descompune, a (se) desface, a (se) dezmembra. *Domnul sparge* (r r ă z f i r ă H, *răsîpeaște* D) *sfealul limbiloru.* PSALT. 57. *Să rîsîche tîrgul,* ALR I 1 583/129. ✦ T r a n z. (Complementul indică cete înarmate, oști etc.) A face să fugă în toate părțile, în dezordine, a împrăștia. *Luci fulgerul și spargi-i* (v e r i r r ă s f i r a H, *vei răsîpi* D); *tremeate săgeatele tale și smenteșli-i.* PSALT. 297. *Cei de pre uscat ca un prahu-i răsipi.* MOXA, 376/11. *Au întrat* [la săcui] . . . , *i-au spartu și i-au răsipitu.* URECHE, L. 138. *Slobodzi spre înșii sfînta ta armă De-i răsîpește.* DOSOFTEI, PS. 48/4. *Oastea ce sare toată o dată, toată să și răsipește îndată.* N. COSTIN, L. 118. *Au început și dintr-acolo a răsîpi tălharii.* NECULCE, L 99, cf. 33. *De tot i-au risipit și din toată Bulgaria i-au scos.* CANTEMIR, HR. 370. *Au răsipit oștirea beiului.* BĂLCESCU, M. V. 72. *Mergi în Dacia, grăbește, Pe barbari de-i risipește.* ALECSANDRI, P. II, 12. *Vor fi strîns . . . vreun stol de adunătură, pe care lesne-l va răsipi oștirea cei.* ODOBESCU, S. I, 115. *La Boieni ei fură învinși și răsipiți.* id. ib. 119. *Aprigli călăreți . . . risipiră puțina împotrivire a leșilor.* SADOVEANU, O. V, 582. *Și tăia, nene, tăia, Pe tătari îi risipia.* ALECSANDRI, P. P. 198.

4. T r a n z. și r e f l. A (se) dărîma, a (se) prăbuși, a (se) nărui, a (se) surpa. *Tătară ușile lui depreună cu tătetoarea și cu ciocanul sparseră-o* (f ă r r i m a r ă - l H, *răsîpitu-l-au* D). PSALT. 147. *Răsipi-se-va ceriul.* COD. TOD. 231. *Să le răsipească orașul, să-l facă țărînă de arat.* MOXA, 378/25. *De năprasnă să cutremură și să răsăpi toată cetatea* (a. 1600 — 1625). GCR I, 68/1. *Capiștile se răsipiră* (ante 1633). GCR I, 85/27. *Se va fi noaptea cutremur . . . , mari cetăți se vor răsipi.* PARACLIS (1639), 255. *Voiu răsipi jitnița mea și mai mare o voiu zidi.* VARLAAM, C. 306. *Într-un foișor, sus în cetate, . . . au răsipat ușa.* URECHE, L. 149. *Stăpînul locului să nu aibă voie să rasipască casa omului.* PRAV. 25. *Ceia ce vor răsipi casele altora, fără de voia giudețului . . . , să li să taie mănule.* ib. 26. *Furtușag mare să chiamă cănd . . . va răsipi zidiu sau cănd va fi zdrobit lăcăți.* ib. 30. *Laodichiia și Erapoli în cutremurarea pămîntului s-au răsipit și au perit.* N. TEST. (1648), 268r/10, cf. 31r/26. *Cine va răsipi cetățile din țara Moldovei, aceluia va da domnia.* SIMION DASC., LET. 211. *S-au răsîpit Ierusalimul și Iuda dimpreună au căzdut.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/6. *Turnul l-au răsăpit . . . den temelie.* N. COSTIN, L. 69. *Fost-au și bisericuță de lemnu întru acel delușel și s-au răsipit.* NECULCE, L. 8. *Răsîpi și turnul, și visteria, și tinda bisericei.* id. ib. 171. *Risipind și cetatea, pre mulți cei mai de frunte lăcuitori au omorît.* CANTEMIR, HR. 431. *După ce dar am răsipit vestita cetate a Troadii, am întrat în corabiile noastre* (a. 1750 — 1780). GCR II, 83/19. *Au făcut pe general de au răsipit curțile domnești de la Frumoasa* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 195/11. *Vra . . . să-i rîsăpească dughenile* (a. 1793). URICARIUL, XI, 314. *Pe plave-i aruncînd . . . ,* [corabia] *o răsăpești* (cca 1800). GCR II, 181/33, cf. BARONZI, L. 118. *Aicea n-avem grijă, afară numai dacă s-ar risipi muntele întreg.* GANE, N. I, 94. *Oleacă numai de nu s-a răsipit bolta ceriului.* CREANGĂ, P. 54. *Numai iată ce dă de un cuptiori nelipit și mai să se risipească.* id. ib. 287, cf. DDRF. *Îmi vine să plîng zărînd cotețul de porumbei . . . gata să se risipească.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *Acele case . . . risipindu-se de vechime ori de foc, s-au ridicat altele.* SADOVEANU, O. IX, 8. *O risipește* [casa] *pînă-n talpă.* TEODORESCU, P. P. 167. *Rîpele răsipește.* MARIAN, D. 196. *Noduri sub piele . . . capătă acela carele răsipește multe mușinoate.* ȘEZ. V, 128, cf. GOROVEI, CR. 204, CHEST. II 13/107, 154, 171, 183, 210, 216, 217, 230, 261, ALRM II/I h 378, A I 13. *Am două rățișoare: Pe unde merg, Malurile se risipesc* (Foarfecele). GOROVEI, C. 155. *Cine merge pe rîpă Și nu se risipă?* (Umbra). id. ib. 378. (A b s o l). *O mănă să zidească, alta să răsipască nice un folos nu-i.* VARLAAM, C. 348. ✧ F i g. *Că nu înțelcaseră în lucrul Domnului și în lucrul mărilor lui, sparge* (*răsîpi-vei* D, s u r p a B 1938) *ei și nu zidi ei.* PSALT. 47. ✦ A (se) sfărîma, a (se) zdrobi, a (se) fărîmița. *Iară vasul se-au răsipit.* PRAV. GOV. 32r/2. *Dacă maiul se face vîrtos ca malaiul, atunci oile sînt sănătoase, dacă însă maiul se răsipește, atunci oile sînt gălbăgioase.* JUN. LIT. I, 384, cf. ALR I 1 989/825, A II 6. *Pînă-i mîc, Țări cuprinde; Dacă crește, Pămîntul risipește* (Boul). GOROVEI, C. 30. *Am un poloboc cu băuturi Și într-însul sînt două feluri; Cînd ar fi să se risipească, N-ar fi în stare să-l tocmească* (Oul). id. ib. 264. *Ieșii în deal, Văzui un cal Și vîntul Risipind pămîntul* (Plugul). id. ib. 299.

5. T r a n z. și r e f l. A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. *Trupurile dereptîlor răsipescu-se cu vreame.* CORESI, EV. 99. *S-au arătat fiiul lui Dumne*[zĕ]*u ca să răsipască lucrurile vrăjmașului* (ante 1618). GCR I, 49/2. *Sparse-se firea, iară credința nu se răsipi* (ante 1633). id. ib. I, 84/40. *Să va răsipi tocmirea trupului.* NEAGOE, ap. GCR I, 166/17. *Răsîpindu-să singure legăturile.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36r/26. *Să . . . stăpînească bine* [Moldova], *să nu o răsîpască.* NECULCE, L. 339. *Răsepește, Doamne, limbile carele vor războaiele* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 90/9. *Toți creștinii să fie răsipiți pentru multa ură ce va avea asupra lor* (a. 1764). GCR II, 76/34. *Răsipească-se tot trupul și se*

facă praf în vînt. CONACHI, P. 98. *În faptă însă se silea cît putea să răsipească toate pregătirile făcute.* BĂLCESCU, M. V. 85. *Trupul . . . în pămînt va mearge şi risipi-să-va.* ALEXANDRIA, 147/17. *Fără de peşterea cea umedă, negreşit că comorile bibliografice de la Bistriţa s-ar fi răsipit.* ODOBESCU, S. I, 340. *Pe unde trece ea* [mama pădurilor], *faţa pămîntului se usucă, satele se răsipesc, tîrgurile cad năruite.* EMINESCU, N. 7. *Popoare vechi s-au risipit, iar altele au odrăslit.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 121. *De mult s-au risipit şi-acei Bătrîni ce-n umbră ţi-au stătut.* IOSIF, PATR. 8. *Stejarul s-a risipit, a rămas dintr-însul numai un ciot ars.* SADOVEANU, O. I, 57. *Şi moara să arză, şi şoarecii să să risipească,* se spune despre cei care, vrînd să remedieze un rău, fac altul şi mai mare. Cf. ZANNE, P. III, 231. (Refl. pas.) *Vasăle varvarilor acii să răsăpiră . . . de athinei.* HERODOT (1645), 449. ◇ (Prin exagerare, de obicei în construcţii consecutive) *Dumitraşco Vodă . . . plînge de să răsipie înaintea a tot nărodul.* NECULCE, L. 90. *Să răsipeşte inima mea . . . văzîndu-te.* KOTZEBUE, U. 27v/6. *Mama şi surorile lui plîng de se risipesc.* SEVASTOS, N. 90. *Pe soţul ei dintăi l-a jelit de se risipea în văzul lumii.* SADOVEANU, O. XIII, 682. ✦ Tranz. (Complementul indică legi, făgăduieli etc.) A încălca; a abroga, a anula, a desfiinţa. *Spart-ai (răsîpiş D) leagea şerbului tău.* PSALT, 186. *Sparseră (răsăpirî D) leagea ta.* ib. 262. *N-am venit să răsîpăsc leagea, ce să o împlu.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 208/28. *Nu voiu răsipi făgăduinţa mea.* BIBLIA (1688), 174[1]/20. *Voi aţi făcut un lucru mare împotriva . . . ţării, să răsipiţi pacea cu turcul.* SIMION DASC., LET. 244.

6. Refl. şi tranz. (Despre nori, ceaţă, fum etc.) A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăştia. *Soarele tot deodată risipind norul-n senin . . . luminează locul.* HELIADE, O. I, 103. *Încet* [norii] *se risipiră în creţi vineţi, soarele cădea la vale.* EMINESCU, P. L. 39. *Ceaţa se risipi.* ISPIRESCU, L. 99. *Rotocoale negre de fum . . . se risipesc molatic în zarea nesfîrşită.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 116, cf. DDRF. *S-au risipit de-acuma norii printre munţi.* CAMIL PETRESCU, V. 115. *Risipi fumul cu mîna.* C. PETRESCU, Î. I, 53. *A venit primăvara, s-au risipit norii.* STANCU, D. 108. *Negurile de prin văgăuni s-au fărămiţat şi s-au risipit.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 5. *Norul iar se risipeşte, Dar doruful meu tot creşte.* FOLC. TRANSILV. II, 63. *Vîntul adună norii şi tot vîntul îi risipeşte,* se spune cuiva care a pierdut speranţa. Cf. ZANNE, P. I, 89. ◇ Fig. *Lumina adevăratei civilizaţiuni n-a răsipit încă norii cei groşi ai ignoranţei şi ai depravaţiunei.* FILIMON, O. I, 98. *Apoi acest fum vag ce mi-nfăşa mintea s-a risipit.* DELAVRANCEA, T. 255. ✦ A dispărea treptat; a pieri, a se face nevăzut. *Făt-Frumos îi urmări cu ochii pănă ce chipul lui . . . se răsipi în depărtare.* EMINESCU, N. 17. *Trupul ei se răsipea în aer.* id. ib. 25. *Vasilescu s-ar fi risipit ca un vis urît.* GALACTION, O. A. I, 63. *Se risipiră toate, fără urmă, Într-un fior de neagră isterie.* TOPÎRCEANU, B. 101. *Întunericul . . . abia se risipeşte.* BRĂESCU, O. A. I, 84. *Noaptea începe a se risipi.* BART, S. M. 18. [Domnul] *mi-a umplut două pahare . . . După ce m-a-mpărtăşit, Însul mi s-a risipit.* ARGHEZI, VERS. 248. *Efectul întîi injecţiii se risipise.* CĂLINESCU, S. 670. *Se risipiră şi huietele pădurii.* STANCU, R. A. III, 55. *Sporovăind împăcat de unul singur, se risipi zburdalnic prin cotloanele conacului.* GALAN, B. II, 214. *Misterul universului necunoscut începe să se risipească.* V. ROM. februarie 1963, 191. [Buba] *să pete şi să se răsipească, Ca roua de dimineaţă.* POP., ap. GCR II, 340. ◇ Fig. *Întunecarea grosimei trupeşti ce zăcea pre sufletul mieu să rîsipi şi cunoscuiu ce eram.* VARLAAM-IOASAF, 10v/1. ◇ Tranz. fact. *Dumnezeu . . . a rîsipit haosul şi a poruncit universului să înceapă cursul său.* MARCOVICI, C. 58/13. (Fig.) *Mă silesc a rîsipi Noaptea durerilor mele ce cu tot m-acoperi.* HELIADE, O. I, 403.

7. Tranz. (Complementul indică sentimente, gînduri, senzaţii etc.) A face să dispară, a îndepărta, a spulbera. *Rogu-mă, Fecioară, turburarea sufletească şi boarea grijei să mi-o răsipeşti.* PARAKLIS (1639), 245. *Răsipeaşte toată frica de la cetatea noastră* (a. 1773). GCR II, 89/28. *Risipeaşte întăritarea creticilor.* MINEIUL (1776), 200r[1]/15. *Un minut vesel risipeşte din aducerea aminte scîrba de atîţia ani.* KOTZEBUE, U. 12r/1. *Spune-mi, risipeşte groaza în care mă rătăcesc.* HELIADE, O. I, 443. *Răsipeşte-ţi aste gînduri, de vei să te odihneşti.* PANN, E. I, 13/16. *Atunci, zîmbind, împăratul necazul şi-a răsipit.* id. P. V. II, 14/1. *Cetitul, care-ntr-o vreme răsipea a mele gînduri, Acum nu mă mai ajută.* CONACHI, P. 104. *Ridică cortina spre a-şi mai risipi . . . umoarea ce îl coprindea.* CR (1848), 12[3]/62. *Numai să pot risipi dorul grijilor ce plutesc pe fruntea ta.* BOLINTINEANU, O. 454. *S-a gîndit cum i-ar mai risipi gîndurile negre.* CARAGIALE, O. II, 149. *Va risipi desigur şi îndoielile pe care le am eu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 374. *Îi venea să plîngă după destinderea nervoasă care-i risipise temerile.* C. PETRESCU, Î. I, 121. *Tovarăşul meu vrea să-mi risipească . . . nişte bănuieli grozave.* SADOVEANU, O. VII, 282. *Libertatea îi risipise timiditatea.* CĂLINESCU, E. O. I, 74. *O puicuţă ca o floare . . . [Î]mi risipea grijile, Îmi gonea durerile.* TEODORESCU, P. P. 283. ◇ Refl. *Toate doveadele lui Engel se răsipesc în vînt.* MAIOR, IST. 197/18. *Ş-atunci gîndurile urîte mi se risipesc.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 232, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Teama care-mi strîngea inima . . . mi se risipi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 343. *Ideea răstignitoare că sînt odios femeilor începuse să se risipească.* GALACTION, O. A. I, 42. *Rezerva de la început se risipise.* C. PETRESCU, C. V. 297. *Tot curajul . . . plesni, risipindu-se ca o băşică de săpun.* BRĂESCU, O. A. I, 184. *Visuri şi doruri ale tinereţii în vînt de furtună se risipeau.* SADOVEANU, O. III, 186. *Nu se risipise . . . încordarea şi ura.* PREDA, M. 143. *Buna dispoziţie a domnişoarei Aurica începu să se risipească.* BARBU, P. 171. *Firul dragostei s-a rupt, Dragostea s-a risipit.* FOLC. TRANSILV. I, 242.

— Prez. ind.: *risipesc* şi (regional) *risîp*; conjunct. şi (regional) *să risip.* — Şi (învechit şi regional) **răsípi** (scris şi *resipi*) vb. IV, (învechit) **răsipá** vb. I, **răsăpí, răsepi, risăpí,** (regional) **răsupí** (VASILIU, C. 78), **richisí, siripí** (JAHRESBER. VIII, 317, DR. III, 380, GR. S. V, 45, DR. VII, 18, VIII, 318, SCRIBAN, D., PUŞCARIU, L. R. I, 363, CV 1950, nr. 3, 36, ALR I 934/768, 780, ALR SN V h 1 329/762, 784, A II 8, UDRESCU, GL.) vb. IV.

— Din bg. **разсипя**, scr. **rasipati.** — **Siripi, richisi,** prin metateză.

RISIPICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Care se poate risipi. Cf. DRLU.

— Pl.: *risipicioşi, -oase.* — Şi: **răsipiciós, -oásă** adj. DRLU.

— **Risipi** + suf. *-cios.*

RISIPICIÚNE s. f. (Învechit) Risipire **(1)**, risipă **(2)**. *Răsipiciunea jidovilor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 69v/15.

— Pl.: *risipiciuni.* — Şi: **răsipiciúne.** s. f.

— **Risipi** + suf. *-ciune.*

RISIPÍLĂ s. m. sg. Poreclă dată unui om risipitor **(2)**. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 330.

— Şi: **răsipílă** (scris şi *resipilă)* s. m. ANON. CAR., PASCU, S. 330.

— **Risipi** + suf. *-ilă.*

RISIPÍRE s. f. Acţiunea de a (se) risipi şi rezultatul ei.

1. Împrăştiere, răspîndire, dispersare, risipă **(2)**. Cf. risipi **(3)**. *Aleşiloru prişleţilor răsipiriei* (răsfiraţilor N. TEST. 1648, cei ce trăiesc risipiţi B 1938) *Pontului, Galateei, . . . bunătate voao.* COD. VOR. 138/6. *De va fi răsipirea voastră de la marginile ceriului, de acolo voiu aduna pre dînşii.* BIBLIA, (1688), 344[1]/36. *Den fuga şi din răsipirea acei fără de veaste loviri ai lor mai adunînd şi mai strîngînd oaste, . . . iarăşi către bătaie s-au pornit.* C. CANTACUZINO, CM. I, 76, cf. DRLU, I.B, POLIZU. *Nu privisc cu suflet liniştit acea nesocotită răsipire a tulurr mi jloacelor de . . . apărare.* ODOBESCU, S. I, 172, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mai mult decît risipirea, prefera profunditatea într-un lucru hotărît.* CĂLINESCU, E. O. II, 13. (Fig.) *Istoria cea bisericească a românilor . . . cuget a o aduna din răsipiri.* MA-

IOR, IST. 250/13. ◇ Loc. adj. **În risipire** = dezorganizat, în debandadă, în risipă. *Sergentul moare șuierînd Pe turci în rîsipire.* ALECSANDRI, POEZII, 443. *Frații noștri sînt în rîsîpire!* id. T. 1 486. ✦ (Rar) Dezorganizare interioară, tulburare, frămîntare. *Sentimentul risipirii mele adînci și definitive . . . nu mă părăsise.* V. ROM. august 1958, 60. ✦ (Rar) Dezmembrare, descompunere, dezorganizare. *Odată cu răsipirea Romii, se stinge civilizația în colonii.* RUSSO, S. 94. ✦ (Învechit, rar) Întindere, suprafață. *8 ziduri mari zidi . . ., cărora răsipirile era pănă la mine.* HERODOT (1645), 247.

2. (În opoziție cu economisire) Cheltuire fără măsură; irosire; risipă **(1)**. Cf. risipi **(2)**. DICȚ. (Fig.) [Cerul] *obștește cu dărnicie, dar fără de răsipire, Pentru părți deopotrivă avu a sa îngrijire.* CONACHI, P. 267. *Dacă ați știut . . ., poate c-ați fi mai scumpi în răsipirea iluziunilor junețci voastre!* FILIMON, O. I, 135. ◇ Loc. adv. **Cu risipire** = din belșug, din abundență. *La dragostea ce-mi dai Cu risipire mie au drept regatele Pe care ai să domnești.* I. NEGRUZZI, S. VI, 200. ✦ Fig. Abundență, belșug, risipă. *Mai încoace, într-o risipire de pomi înfloriți, se înălțau acoperișuri roșii de olane.* SADOVEANU, O. IV, 65. *Pădurile posomorite coborau și intrau pînă în risipirile de gîrle ale Moldovei.* id. ib. VI, 612.

3. Dărîmare, surpare, risipă **(3)**. Cf. risipi **(4)**. *Suflară vînture și să lovîră de casa aceaia și căzu și fu răsipirea ei mare.* N. TEST. (1648), 10r/2. *Ne sileam spre răsipire* [Troadei] (cca 1750-1780). GCR II, 83/6. *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (a. 1821). id. ib. 235/22. *Brădet nalt, în ziduri negre, înconjoară Agapia din Deal, bătrînă biserică pornită spre risipire.* SADOVEANU, O. IV, 159. ✦ (Concretizat) Dărîmătură, ruină; spărtură, crăpătură. *Au început rîsipirile a să astupa.* BIBLIA (1688), 346¹/34. *Să vede încă și acum . . . răsipirile unii cetățui ce o zidise incasii.* IST. AM. 11r/16. *Părintele Veniamin ne arăta chiliile din nou ridicate din risipire.* SADOVEANU, O. IV, 121.

4. Nimicire, distrugere, pieire; risipă **(4)**. Cf. risipi **(5)**. *Va fi răsîpire trupurilor.* CORESI, EV. 99. *Să răsîpim ceale păcate . . ., că den răsipirea amu acelora zidirea bunătăților adauge-se.* id. ib. 404. *Un trandafir crescut în umbră moare Și soare nu-i să-i plîngă risipirea.* GOGA, P. 29.

5. Dispariție treptată, destrămare, spulberare, Cf. risipi **(7)**. *Risipirea îndoielilor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 898.

— Pl.: *risipiri.* — Și: (învechit) **răsipíre** s. f.
— V. **risipi.**

RISIPÍȘ s. m. (Atestat, cu fonetism regional, în forma *rîsîpchiș*) Nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape, probabil iarba-negeilor (*Sedum glaucum*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 21.

— **Risipă** + suf. *-iș.*

RISIPÍT¹ s. n. Faptul de a (se) risipi; dărîmare, ruinare distrugere, nimicire. *Risipitul* (cca 1550). în SCL 1966, 72. *S-au mănat de lot 8 ai după răsipitul Troadei pănă ce au venit Menelau în casă.* MOXA, 354/11.

— Pl.: *risipituri.* — Și: (învechit) **răsipít** s. n.
— V. **risipi.**

RISIPÍT², -Ă adj. **1.** Răspîndit în toate părțile; împrăștiat, răsfirat. *Toată frămseața dzace răsipită în pămîntu mucedă, viermilor dată.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310, cf. DRLU, LB. *Sărutare, lemne triste, . . . Frunzi, ce căzînd rîsipite pă livezi, vă veștejiți!* HELIADE, O. I, 104. *Avînd sudori pre față, Cu dînsele să răsfață, Fiind mărgeale stropite, Pre fața lui risipite.* BĂRAC, A. 48/12. *Venit-au . . . să-și adune oasele răsipite ale ostașilor săi?* RUSSO, S. 142. *Vederea coprindea toată lumea, cu bordeiele și coșarele țărănești răsipite prin tufișe și bălării.* ODOBESCU, S. I, 64. *Luară cu sine . . . toate sculele ce erau răsipite prin odaie.* id. ib. 78. *Cad arabii ca și pîlcuri risipite pe cîmpie.* EMINESCU, O. I, 148. *Norii se rupeau bucăți pe cer — luna . . . se ivea prin spărturile lor răsipite.* id. N. 11. *Ce să fie asta de n-am întîlnit eu . . . numai grămezi, grămezi de oase de oameni, risipite colea și colea?* ISPIRESCU, L. 101. *Înaintea noastră stau merindele risipite și sticlele goale.* DELAVRANCEA, T. 43. *Aur* [este] *pe flori risipit.* MACEDONSKI, O. I, 180, cf. ALEXI, W. *Du-te-n cancelarie, strigă el pîrgarului, arătîndu-i scrisorile risipite.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Pretutindeni zăceau, risipite în arșiță și ploaie, materiale de război.* BRĂESCU, O. A. I, 137. *Lumina strălucită a diminetii . . . scînteia pe armele risipite.* SADOVEANU, O. I, 351. *Începu . . . a se învîrti năuc în jurul mărfii risipite.* id. ib. II, 423. *Hribii pe care îi mănîncă în tovărășia părintelui Ghermănuță sînt risipiți pe imensul prosop, întins pentru ospătare.* VIANU, A. P. 281. *Cîteva scaune în ics, încrustate cu sidef, erau risipite de-a lungul pereților.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. *Caracteristic pentru așezările omenești din Țara Moților e felul în care sînt risipite casele satului: cîteva case într-o vale și pe urmă restul satului împrăștiat pe dealuri, prin munți, prin văgăuni.* BOGZA, Ț. 42. *Din cenușa noastră risipită . . . Va înflori aievea pentru alții Frumosul nostru vis de fericire.* BENIUC, V. 32. *Stelele sclipeau mărunt, risipite pe toată nemărginirea bolții.* MIHALE, O. 184. (Fig.) *Risipită-n vînt viața Strop de strop din el s-a stors.* COȘBUC, P. II, 12. *Vieți risipite, vă păstrez cenușa Fierbinte-n pumnii mei ca într-o vatră.* JEBELEANU, C. 23. ◇ (Despre gînduri) *Dă să se roage și nu izbutește să-și adune gîndurile risipite.* DELAVRANCEA, S. 29. *Arsă mi-i inima, risipite gîndurile.* SADOVEANU, O. III, 186. *Își adună gîndurile risipite puțin.* BARBU, P. 26. ✦ Răspîndit ici și colo; difuz. *Risipite șoapte Cresc de pretutindeni și se pierd în noapte.* TOPÎRCEANU, S. A. 35. *Stătu privind într-acolo, spre lumina risipită în depărtări și pe livada înmugurită.* SADOVEANU, O. V, 134. *Statuia își arată puternica-i croială Și-n seara risipită e ca un fum oprit.* ARGHEZI, VERS. 167. (Fig.) *Mi-e sufletul în soarele de-amiază Pe holde risipit ca vîntul cald.* BENIUC, V. 55. ✦ Încurcat, învălmășit; dezorganizat. *N-au avut osibtrea capetelor după rînduiala grecescului tipic, ce era răsipit și amestecat și cu nevoie a găsi a fiescecăriia zi cap* (a. 1683). GCR I, 260/22. *Scriptura cea noo răsipită fiind după izvodul cel vechiu și cu nevoie aflată a să citi . . . , spre lesne cetire o ai tocmit.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/55. ✦ (Despre oameni și manifestările lor) Distrat, derutat; dezordonat, dezorganizat. *În ultimii doi ani, Gîrleanu e risipit și dezorientat.* GALACTION, A. 189. *Se făcea mai distrat și mai risipit la vorbă.* CĂLINESCU, C. N. 294. *Reprezentativa noastră a practicat un joc individual total dezorganizat, risipit și anarhic.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844. ✦ (Adverbial) Fără țintă; în gol. *Pare atentă. Dar știu că ochii viorii privesc risipit.* CAZIMIR, GR. 115.

2. Cheltuit fără socoteală; irosit. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Energia risipită este reacumulată.* BARBU, P. 234. ◇ Fig. *Nu te-ai îndurat a-mi ierta cîteva zile răsipite în dezmierdările vieții.* ODOBESCU, S. I, 167.

3. (Despre ființe) Împrăștiat, răzlețit; răspîndit în toate părțile. *Să strînseră toți oamenii cei răsipiți, cinești la locul lui.* ANON. CANTAC., CM I, 141. [A scris] *îndată și cărți la toți, atît la cei ce să afla în țară, cît și la cei ce erau risipiți.* R. GRECEANU, CM II, 197. *Poftind a face această multă milă . . . către acei înstreinați și răsipiți de pe la locurile lor într-alte țeri* (a. 1756). URICARIUL, I, 357. [Văzu] *partea de jos a Moldaviei pustiită, locuitorii ei îndeobște răsipiți.* BĂLCESCU, M. V. 201. *Prin deșert străbat sălbatec mari familii beduine, Sorind viața lor de basme pe cîmpie risipiți.* EMINESCU, O. I, 45. *Iarna vine și copiii-s goi și risipiți pîn streini.* DELAVRANCEA, T. 167. *Toți trăiau acum risipiți, adunîndu-se numai la ora mesei.* C. PETRESCU, C. V. 87. [Hienele] *ne urmăreau cu gura căscată, cu urechile pleoștite, cu ochii rătăciți, risipite ca niște iscoade inamice pe flancuri.* BRĂESCU, O. A. II, 142. *O revoluție . . . nu o putea duce la capăt o țărănime risipită pe plaiuri.* ARGHEZI, B. 132. *Mă gîndesc la oamenii risipiți Pe-ntinsul pămîntului.* ISANOS, V. 137. ◇ (Substantivat) *Ce zidi Ierusalimul Domnul, răsipiții* (rrăsfiratul h, răsămănările d, cei împrăștiați b 1938) *lu Israil adura-va.* PSALT.

303. *Făcut-au pre cei răsipiți într-una, pre păcătoși împăcă către D[u]mnezeu* (a. 1644). GCR I, 111/25. ✦ (Despre cete înarmate, oști) Pus pe fugă, alungat, împrăștiat. *Fiindu-i oștile răsipite, n-au putut aștepta, ci au fugit.* ANON. CANTAC., CM I, 143. *Turcii, de groază mare, . . . Răsipiți fugea în grabă nespusă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 259. *Emirul se retrase pe o poziție înapoi, readunînd împregiurul albului său steag cavalerii săi risipiți.* CR (1846), 42²/40. *Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri.* EMINESCU, O. I, 148. *Cetele de leși răzlețe erau . . . sfărîmate și risipite.* SADOVEANU, O. I, 16.

4. Dărîmat, prăbușit, năruit, surpat, ruinat. *Va fi o biserecî veche răsipită.* PRAV. GOV. 45²/5. *Zidurile Ierusalimului răsipite și porțile lui s-au ars cu foc.* BIBLIA, (1688), 344¹/12. *Pe zarea unui deal acoperit de pădure am văzut o cetățuie veche și răsîpită.* KOGĂLNICEANU, S. 4, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Munții Gorjului se arătau . . . ca niște sfinți făcuți cu var pe cel din urmă zid rămas al unei mănăstiri risipite.* GALACTION, O. 64. *Stă . . . la marginea Iașului, în chiliile risipite.* SADOVEANU, O. I, 465. *Văzînd mănăstirea așa de risipită și veche, m-am întors îndărăpt.* RETEGANUL, P. I, 39. *Casa ta e risipită, Mie-mi pare zugrăvită.* SEVASTOS, C. 44. *Văzu zidul risipit.* ȘEZ. IV, 170. *O bisăricî mai rasupcitî.* ib. VI, 8. *Casa ta cie lăudată . . . Pi dinuntru-i zugrăvită Și pi-afară-i risîchită.* CARDAȘ, C. P. 150, cf. ALR II/I h 256/520. ✦ Fig. Copleșit de durere, demoralizat; cu forțele fizice sau morale epuizate, distrus, prăpădit. (Substantivat) *Fața cea veselă . . . întoarce pe cel răsipit și întristat din mâhniciune în veselie.* PISCUPESCU, O. 171/3.

5. Spulberat, nimicit. *A mele visuri risipite.* VLAHUȚĂ, P. 33. *Iluziile cu care venise de la Paris erau risipite.* id. O. A. I, 227.

— Pl.: *risipiți, -te.* — Și: (învechit și regional) **răsipit, -ă** (scris și *resipit* DRLU), (regional) **răsupit -ă, siripit, -ă** (UDRESCU, GL.) adj.

— V. **risipi.**

RISIPITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) **1.** (Rar) (Persoană) care risipește **(1)**, împrăștie, răsfiră. Cf. DRLU, LB, ȘĂINEANU, BARCIANU.

2. (În opoziție cu economom) (Persoană) care risipește **(2)** averea, bunurile materiale etc.; cheltuitor. *La un scump trebuie și un răsipitor.* KOTZEBUE, U. 16ᵛ/13. *Risipitori sînt cîți își prăpădesc fără cuvînt averea lor.* CARAGEA, ap. CADE, cf. LB. *Cu cît egumenul este economom, cu atîta frate-său e risipitor.* NEGRUZZI, S. I, 313, cf. POLIZU. *Vindeau moșii de mare preț, ca să imiteze luxul și strălucirea acestor principi răsipitori.* FILIMON, O. I, 177. *Cine ar cunoaște sub uniforma asta pe modelul tinerimii elegante, pe cel mai de frunte risipitor din Principatele Unite!* ALECSANDRI, T. 1 221. *El glumi asupra . . . parazîților nesălurați, asupra răsipitorilor și asupra zgîrcîților.* ODOBESCU, S. I, 48. *Să te ferească Dumnezeu de femeia leneșă, mîrșavă și răsipitoare.* CREANGĂ, P. 141, cf. ȘĂINEANU. *Se pot opri risipitorii . . . de a înstrăina și ipoteca averea lor, fără asistența unui consiliu orînduit de tribunal.* HAMANGIU, C. C. 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Legănă gînduri de tată risipitor, în sfîrșit, înapoiat la hotărîrea mîntuitoare.* GALACTION, O. A. I, 67. *În timpul tinereții sînt destul de ușuratici și risipitori.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Ni s-a spus adesecri că sîntem risipitori și e foarte adevărat.* SADOVEANU, O. VIII, 138. *Risipitorul, după ce i-a tocat averea, s-a prăpădit.* STANCU, R. A. V, 365. *Zicea totuna că femeile îs răsipitoare și tare ușurele.* SBIERA, P. 216. *Risipitorul, pînă ce tot nu istovește, nu se odihnește.* ZANNE, P. VIII, 44. ✧ (Adverbial) *Nici un român nu avea atîția bani și nu trăia atît de risipitor ca el.* VORNIC, P. 126.

3. (Învechit) (Persoană) care risipește **(4)**, dărîmă, prăbușește, surpă. *Prea risipitoriul cetății troadetenilor, izbăvitoriul cetății danailor* (a. 1773). GCR II, 89/22.

4. (Învechit) (Persoană) care risipește **(5)**; distrugător, nimicitor. *Pre răsturnătoriul și risipitoriul monarh a stăpîniei Persului, așea îl numește.* N. COSTIN, L. 81. *Să fii: răsipitoriu ereticilor, certare tiranilor, plătitoriu celor buni.* id. ap. GCR II, 14/27, cf. ANON. CAR. [Văzu] *țeara slăbită de atîtea nevoi ale războaielor, ale domnilor tirani și răsipitori de țeară.* BĂLCESCU, M. V. 201, cf. DDRF. ✦ Care nu respectă legile, dispozițiile etc. Cf. URECHE, L. 241. *Boierii țării dinpreună cu episcopii* [s-au sfătuit] *ce vor face cu acel răsipitoriu de lege.* SIMION, DASC., LET. 191.

— Pl.: *risipitori, -oare.* — Și: (învechit și regional) **răsipitór, -oáre,** (învechit) **risipitóriu, -oáre** (LB), **răsipitóriu, -oáre** adj.

— **Risipi** + suf. *-tor.*

RISIPITÓRIU, -OÁRE adj. v. **risipitor.**

RISIPITÚRĂ s. f. **1.** (Regional; în forma *siripitură*) Risipă **(1)**; belșug, abundență (Valea Danului—Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Ce-i atîta siripitură la masă că doar n-o fi pomana lui Buică!* id ib.

2. (Învechit) Risipire **(1)**; alungare, împrăștiere a unei cete înarmate, a unei oști; p. ext. înfrîngere, zdrobire. *Audzînd răsîpitura ce păți'ră persii de Iraclie împărat, să dusă la Ierapol.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 274ʳ/7. ✦ (Concretizat; de obicei la pl.) Rămășiță a unei cete înarmate, a unei oști înfrînte. *Risipiturile de călărime pămînteană, care se arătau o clipă pe dealuri, . . . se mistuiau repede.* SADOVEANU, O. XII, 281. *Pîlcurile de călărime moldovenească . . . se încleștară cu tărie de risipiturile craiului.* id. ib. 379.

3. Dărîmare, prăbușire, năruire, surpare; risipă **(3)**. *Răsîpitura Ierusalimului.* DOSOFTEI, V. S. februarie 308ᵛ/3. ✦ (Concretizat; mai ales la pl.) Dărîmătură, ruină; spărtură, crăpătură. *O ceată de oameni înarmați . . . fugiră mereu pănă-n risipiturile unei stînci.* EMINESCU, G. P. 112. *Trecu printre risipituri de trunchiuri moarte.* SADOVEANU, O. IX, 79. *Din risipiturile cîtorva colibe acoperite cu stuh, . . . o ființă în zdrențe răsări amenințătoare.* id. ib. X, 27. *Deasupra rîpii de către Ozana, . . . se arătase risipituri într-un corn de zid.* id. ib. XIII, 707, cf. ȘEZ. VII, 183, ALR SN III h 811/235. ✧ Fig. *Pe risipituri și pojaruri, lumea începea de la capăt.* SADOVEANU, O. XII, 222. ✦ (Prin Transilv.) Prăpastie. ALR I 394/243, 247, 257.

4. (Învechit) Nimicire, distrugere; risipă **(4)**. *Arătatu-s-au . . . la răsîpitura și prăpăditura sodomilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113ʳ/4. *Sv[ț]ntul lui trup . . . iaste ferit de răsîpitura cea fireșt.* id. ib. noiembrie 171ᵛ/20.

— Pl.: *risipituri.* — Și: (învechit și regional) **răsipitúră** (ȘEZ. VII, 183, ALR I 247, 257, ALR, II/I h 257/414), (regional) **siripitúră** s. f.

— **Risipi** + suf. *-tură.*

RISIPÍȚIE s. f. v. **recipisă.**

RISIPÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Distrugător, nimicitor; dezastruos. *Cît de resipos a fost veacul al 18, . . . încă tot se nasc oameni de acei vrednici.* RUSSO, S. 111, cf. IORDAN, L. R. A. 191.

— Scris și: *resipos.* — Pl.: *risipoși, -oase.*

— **Risipă** + suf. *-os.*

RÍSLING s. n. Varietate de struguri cu boabele dese, de culoare galbenă-verzuie, cu mici puncte negre; p. ext. vin obținut din astfel de struguri. Cf. DR. I, 360. *Ungureanu fu numaidecît de părerea ca rizlingul să fie dus înapoi.* AGÎRBICEANU, A. 147. *Dacă dorești, să mergem la crama cea turcească Și să-ncercăm o litră de risling ori feteasc㠖.* HOREA, C. 64.

— Și: **rizling** s. n.

— Din germ. **Riesling,** fr. **riesling.**

RÍSMĂ¹ s. f. (Învechit) Top (de hîrtie). Cf. ȘINCAI, I. 46/17, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Pl.: *risme.* — Și: **rízmă** s. f. BARCIANU.

— Din it. **risma.**

RÍSMĂ² s. f. (Chim.; învechit; în sintagmele) *Rismă roșie* = realgar. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Rismă galbenă* = auripigment. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *risme.* — Și: **rízmă** s. f. BARCIANU.

— Etimologia necunoscută.

RISÓRGE vb. **III.** Intranz. (Italienism rar) A se înălța a se ridica. *Descindeți și risorgeți, formați fîntîni, pîraie.* HELIADE, O. I, 358.
— Prez. ind.: *risórg.*
— Din it. **risorgere.**

RISPITÓR sn. v. **răşchitor.**

RISTÁV s. n. v. **răstav.**

RISTÉM s. n. v. **rustem.**

RISTÉU s. n. v. **resteu.**

RISTÍC s. n. (Și în sintagma) *Gogoașă de ristic* = gogoașă bogată în tanin, care se formează pe ramurile și frunzele anumitor stejari în urma înțepăturii făcute de o specie de viespe și care se întrebuințează în industria chimică și farmaceutică; fard (făcut dintr-un amestec de antimoniu și de gogoși de ristic) întrebuințat pentru înnegrirea genelor, a sprîncenelor sau a părului; gale, (regional) moțochină, (rar) galeșă. *De vei unge cu răstic . . . ochii tăi, în deșert e înfrumsețarea ta.* BIBLIA, (1688), 495[1]/25. *Leac pentru văpsitul părului negru . . . gogoși de răstic.* PISCUPESCU, O. 318/18, cf. POLIZU. *După toate aceste operațiuni, . . . veneau . . . gogoșile de ristic arse cu care își înnegrea sprîncenele.* FILIMON, O. I, 131, cf. CIHAC, II, 142, 607. *Această infirmitate, ca și cearcănele vinete de pe obraz, se datorește abuzului nemăsurat al gogoșilor de ristic.* CARAGIALE, O. II, 125, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II[1], 301. *Aprinse lumînarea, arse o gogoașe de ristic, își drese puțin sprîncenile cam rare.* CONV. LIT. XLIV, 313, cf. BIANU, D. S. *Gogoși*[i] *de ristic . . . înnegrește părul încărunțit înainte de vreme.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 165, cf. 152, 211. *În loc să vînză untdelemn și gogoși de ristic, se făcea florar.* GALACTION, O. A. I, 348. *Taninul . . . se extrage din gogoșile de ristic.* BELEA, P. A. 275. *Cere mai cu inimă, babo, cere, Că-ți trebuie ristic pentru sprîncene.* TEODORESCU, P. P. 132.
— Accentuat și: *rístic.* — Și: **răstíc** s. n., (rar) **răstícă** (LM) s. f.
— Din ngr. ῥαϐτίκι.

RISTIGOÁLĂ s. f. v. **străgălie.**

RISTÓV s. n. v. **hrisov.**

RIŞ subst. (Regional) Podoabă femeiască, nedefinită mai îndeaproape (Plenița—Băilești). Cf. H V 375.
— Pl.: ?
— Cf. germ. Rüsche „volănaș".

RIŞCÁR s. m. Jucător de rișcă[1]. [Era] *de mic stricat pînă la măduvă, giolar, rișcar.* M. I. CARAGIALE, C. 15.
— Pl.: *rișcari.*
— Din **rișcă**[1] + suf. *-ar.*

RIŞCÁŞ s. n. v. **rișcașă.**

RIŞCÁŞĂ s. f. **1.** (Transilv., Maram.) Orez (*Oryza sativa*). Cf. KLEIN, D. 154, LB, CIHAC, II, 523, DDRF, CABA, SĂL. 100, MÎNDRESCU, UNG. 98, L. ROM. 1962, nr. 3, 323, BORZA, D. 122, CHEST. V 155/92, ib. VIII 28/2, ALR I 748/107, ALR II 4 077/105, 235, 250, ALR SN IV h 1 135, A III 9, MAT. DIALECT. I, 90. ✦ Nume dat unor mîncăruri făcute cu orez; fiertură de orez (CIHAC, II, 523, SCRIBAN, D.), pilaf (CABA, SĂL. 100).
2. (Regional) Porumb sau mei măcinat mare; păsat. Cf. ALR I 734/578, ib. 735/355.
— Și: **rișcáș** (CV 1949, nr. 3, 31, 1950, nr. 4, 31, CHEST V. 155/92, ALR I 735/355, ALR II 4 077/346, ib. 4 138/325, ALR SN IV h 1 135, LEXIC. REG. 66, MAT. DIALECT. I, 90, TEAHA, C. N. 260, accentuat și *rișcaș* ALR I 747/835, ALR II 4 077/141, 310, 325, 334, ALR SN IV h 1 135/228), **rîzcaș** (ib. h 1 135/141), **răşcâș** (KLEIN, D. 154) s. n., **hrișcáșă** (LB, CIHAC, II, 523, ALR II 4 077/260, ALR SN IV h 1 135/260) s. f., **hrișcáș** (ALR I 747/348, ALR II 4 077/272, 349, 353, ib. 4 078/284, ALR SN IV h 1 124/284, ib. h 1 135) s. n.
— Din magh. **rizskása.** — Pentru variantele cu *h-*, cf. hrișcă.

RÍŞCĂ[1] s. f. **1.** Nume dat mai multor jocuri:
a) Joc de noroc la care cîștigă cel ce ghicește pe ce parte va cădea moneda aruncată în sus. Cf. ȘĂINEANU. *N-o să-mi joc leafa la rișcă pe maidan.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 56. *Dacă le rămînea ceva, păstrau pentru rișcă.* PAS, Z. I, 258. *Îmi pare rău numai de copiii ăștia . . . care trăiesc în viață așa cum ar juca la rișcă.* H. LOVINESCU, C. S. 36, cf. ALR II 4 381/728.
b) (Regional) Joc la care fiecare jucător primește nasturii pe care a reușit să-i arunce în niște gropițe făcute dinainte (Isbiceni — Corabia). Cf. ALR SN V h 1 288/886.
c) (Prin nordul Mold.; în construcția) *De-a rișca* = de-a țurca. Cf. PAMFILE, J. III, 20.
2. (Prin nord-estul Olt.) Circiumă, bodegă. LEXIC REG. II, 31.
— Pl.: **(2)** *riște.*
— Cf. rus. пешка.

RÍŞCĂ[2] s. f. (Prin sudul Munt.) Pește mic. Cf. BĂCESCU, P. 51.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. ribiță.

RÍŞCĂ[3] s. f. v. **hrișcă.**

RIŞCHIÁ vb. I v. **răşchia.**

RIŞCHITOÁRE s. f. v. **răşchitor.**

RIŞCHITÓR s. n. v. **răşchitor.**

RÍSCHIU s. n. v. **risc.**

RÍŞCOV s. m. v. **rișcov.**

RIŞÍNĂ s. f. v. **răşină.**

RÍŞIŢĂ s. f. (Regional) **1.** Agriș *(Ribes grossularia);* fructul acestui arbust. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 314, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 147.
2. Coacăz *(Ribes rubrum);* fructul acestui arbust. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 314.
— Pl.: *rășițe.* — Și: **reșiță** (ALEXI, W.), **rășiță** (LB, POLIZU, CIHAC, II, 314, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 147) s. f.
— Cf. ribiță.

RIŞPITÓR s. n. v. **răşchitor.**

RIT s. n. **1.** Ritual **(2).** *S-au împlinit toate riturile sfințite.* VÎRNAV, F. 53[r]/6, cf. DRLU, LB. *Barba și părul capului galben, pe care, de pre ritul religiei, el avea obicei a le purta rase.* BĂLCESCU, M. V.390, cf. STAMATI, D., POLIZU PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L., II, 220/20, CIHAC, I, 232, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Iubirea ta să fie asemeni unui rit Ca sufletul din rugă să iasă-ntinerit.* ARGHEZI, V. 151. *Moartea se înfățișează ca un rit al pămîntului, discret.* id. T. C. 50. *Arhitectura noastră, care aparține nu catolicismului, ci creștinismului de rit oriental, pornea de la alte forme.* OPRESCU, S. 204. *Și-n timp ce în somn surîdeai, ca-n rituri Ți-am pus un sărut în mijlocul palmei.* BLAGA, P. 43. *Granet a observat la chinezi rituri de doliu.* RALEA, S. T. II, 147. *Cheltuiesc sume considerabile spre a putea să fie introduși noaptea ca spectatori la aceste fantastice rituri.* V. ROM. aprilie 1954, 64. ✦ P. gener. Rînduială, tipic, regulă; ritual **(3).** *Așa este în familia lui Goldenberg un fel de rit.* SAHIA, N. 93. *Pe masa din careul ofițerilor erau așezate după anumit rit, lîngă acele de bord, cerneală și condeie.* BART, S. M. 97.

2. Confesiune, religie. *Ezoviții ... sînt tot de o unire de ritul ...* [Apusului] (a. 1751). URICARIUL, V, 423/8. *Alții ... își defendivsesc strămoșescul lor rit* (a. 1756). ib. I, 355. *Cinstiții orășan[i] de ritușul legii grecești* (a. 1785). IORGA, S. D. XII, 186. *Urmează ritu grecesc.* CĂLĂTORIE, I, 11v. *S-au întors de la facultatea teologică din Viena cîte doi teologi ... cari să merite a ocupa funcțiuni de profesori la cîte o catedră de teologie și de rit.* BARIȚIU, P. A. I, 557. *Ritului răsăritean.* CALENDAR (1851), 31/26. *Grecii asemenea îndemnară pre români ca să se servească cu slovele cirilice, ca nu cumva să se strecoare ..., odată cu literele, și ritul apusean.* NEGRUZZI, S. I, 347. *Erau de ritul ortodox.* GHICA, S. 93. *Praga mai coprinde în sine și o mulțime de biserici catolice, protestante și de alte rite.* FILIMON, O. II, 113. *Ostrogski, pe de o parte, fiind de rit grecesc, simpatiza cu coreligionarii români.* HASDEU, I. V. 111. *Alianța în căsătorie cu o persoană de ritul grec.* BOLINTINEANU, O. 285, cf. MAIORESCU, D. I, 77. *Despot aduse din Polonia pe un preot de ritul socinian.* XENOPOL, I. R. V, 73. *Intru în templul cel mare al evreilor de rit spaniol.* SADOVEANU, O. IX, 235.

— Pl.: *rituri* și (învechit) *rite.* — Și: **rituș** s. n.

— Din ngr. ῥητόν, lat. **ritus,** fr. **rite.** — **Rituș** < magh. **ritus.**

RÎTĂ interj. (Prin nord-vestul Olt.; repetat) Strigăt cu care se cheamă porcii. Cf. PAȘCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

RITERÁ vb. I v. **retira.**

RITIDÓM s. n. (Bot.) Strat extern al scoarței arborilor bătrîni, alcătuit din țesuturi moarte. Cf. DS, DN2, DER.

— Din fr. **rhytidome.**

RITIȘÓR s. n. (Ban.) Minciog. Cf. ANTIPA, P. 789.

— Pl.: *ritișoare.*

— Etimologia necunoscută.

RÎTIȘĂ s. f. v. **rătișă.**

RITM s. n. **1.** Succesiune simetrică și periodică a silabelor accentuate și neaccentuate sau a celor lungi și scurte într-un vers sau în proză; succesiune simetrică și periodică a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadență; p. ext. vers. *Ritmul iaste adunarea ... multora stihuri întru o cuprindere.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 123r/5, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., BARONZI, I. L. II, 222/19. *Ritmul muzical al ariilor române.* ROM. LIT. 112[1]/38, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Cine aude silabele unei poezii sanscrite ... poate primi o idee vagă de ritmul și de eufonia cuvintelor.* MAIORESCU, CR. I, 8. *Glasul ... rostește* [poezia] *cu plăcere, desfătîndu-se în armonia ritmului.* ODOBESCU, S. I, 185. *De ce pana mea rămîne în cerneală mă întrebi? De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?* EMINESCU, O. I, 137. *Era atîta nerv în ritm, atîta suflare marțială în executarea bătrînului cîntec popular.* CARAGIALE, O. III, 18. *Îmi rîd de ritm — Și de-orice reguli îmi rîd.* MACEDONSKI, O. I, 13. *Parcă-l apucase dorul ... de-un vers cald, puternic și sonor, în ritmul căruia să simtă bătăile propriei lui inimi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Uriașul chip să se alcătuiască înaintea ochilor lor sub o formă de profil omenesc, ... de gură șoptitoare de ritmuri misterioase.* GHEREA, ST. CR. I, 103. *Dacă e vorba ... de o poemă, aici va fi vorba de stil, de rimă, de ritm.* id. ib. II, 12, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *De departe se auzi ritmul unui vals.* GÎRLEANU, N. 104. *Poezitle de efuziune, de fericire ... sînt scrise în ritmul trohaic; cele elegiace, ... în ritm iambic.* IBRĂILEANU, S. L. 157. *Tu, ce-n ritmul melancolic al baladei populare Ai cîntat durerea noastră de la munte pîn' la mare.* EFTIMIU, Î. 178. *Ritmul se susține fără capricii, fără inconsecințe.* GALACTION, A. 148. *Merse înviorat. Sprinten ca în ritmul unei melodii de Lulli.* C. PETRESCU, Î. II, 119. *Tunete de aplauze subliniau strofele patriotice, în ritmul cărora copiii vagabonzi, mînuind pușitle, cîntau pițigăiat.* BRĂESCU, O. A. I, 20. [Eminescu] *a dus arta poeziei la înălțimi neîntrecute pînă astăzi, îmbogățind ritmul, rima și expresia artistică.* SADOVEANU, E. 75. *Tustrei ... se legănau după ritmul cîntecului.* id. O. I, 410. *Limbajul familiar, curent, „viu", adică oral, utilizează și el ritmul.* IORDAN, STIL. 105. *Puternicul lui simț muzical ... îl făcea să-și citească tare frazele ... pentru a le proba în ritmul și sonoritatea lor.* VIANU, A. P. 116. *Poetul Pierre Ronsard ... a introdus în literatura franceză teme, expresii și ritmuri noi.* OȚETEA, R. 237. *Se vedea trecînd, în ritmul muzicii Otiliei, într-o trăsură deschisă.* CĂLINESCU, E. O. I, 205 *E un scris de ritmuri cumpănite, de pătimașă selecție de rarități lexicale.* PERPESSICIUS, M. III, 8. *Răsune iar cornul de moarte, Străbătător al ritmurilor mele.* BENIUC, V. 63. *Scriitorii folosesc o formă sau alta, după cum le-o cere ritmul versului sau al frazei.* GRAUR, I. L. 56. *Lui Schumann îi place conflictul dintre ritm și măsură.* H. LOVINESCU, C. S. 68. *Ideea care în mine clocotea Se lasă strînsă-n ritmuri și în rime.* LABIȘ, P. 142. *Prologul se deschide printr-o mișcare de baladă, cu un ritm tărăgănat.* V. ROM. iulie 1962, 130. *Nu vă uimească atîtea ritmuri, Atîta neliniște, atîtea steaguri și flori.* ib. noiembrie 1962, 71.

2. Periodicitate, repetare regulată a unei mișcări; tempo, cadență. *Ritmul zdruncinăturilor puternice ale dubei.* SAHIA, N. 84. *M-a acoperit o liniște ... și un dor de a mări pasul, de a merge grăbit, în ritm cu ceilalți călători.* id. U.R.S.S. 18. *Ritmul pașilor legăna împărecheri de cuvinte, care voiau să fie vers.* TEODOREANU, M. II, 56. *Trupul fetei se purta într-un ritm mlădios, de un farmec nespus.* SADOVEANU, O. I, 127. *Simții în mine inima bătînd c-un ritm deosebit.* id. ib. VIII, 383. *Respirația i se auzea într-un ritm regulat.* BART, E. 337. *Așa cum vin* [stropii] *prin aer și se izbesc de stînci, e în ritmul lor o gravă măreție.* BOGZA, C. O. 61. *Dozarea digitalei se făcea în raport cu ... frecvența ritmului cardiac.* DANIELOPOLU, F. N. II, 208. *Își pierduse ritmul, nu-și mai găsea glasul.* DEMETRIUS, A. 96. *În mijlocul sălii ... se învîrteau cîteva perechi ... în ritmul dansului.* V. ROM. iulie 1954, 52. *Omul bătea în geam destul de încet, încercînd un anumit ritm: două lovituri rare, trei mai dese.* ib. august 1955, 15. *Ritmul cadențat al patrulei care se apropie.* H. LOVINESCU, T. 136. *Se auzi un fel de marș demodat, poate o polcă de demult sau un cadril fără ritm.* BARBU, P. 181. *Noul venit călca ușor și mai repede, ritmul schimbat al pașilor începu să mă întărîte ca o picătură chinezească.* S iunie 1960, 52. *Tulburare de ritm cardiac.* ABC SĂN. 73. ✧ Fig. *Multicolorele covoare de frunze veștede s-așternu în ritmul vîntului de toamnă.* MINULESCU, V. 32. *Era ritmul unei mări interioare, arzătoare și fără astîmpăr.* SADOVEANU, O. IX, 143. *Amestecată-n ritmul aspectelor și clară, Plăpînda siluetă țiparul l-a-ntrecut.* ARGHEZI, VERS. 355. *Se legăna în ritmul lin al mării.* STANCU, R. A. II, 115. *Cuprins de patosul mișcării, ... Cu ritmul vîntului și-al mării Te înălțai ca pe-o spirală.* V. ROM. august 1962, 26. ✦ Desfășurare gradată, treptată, evoluție mai rapidă sau mai lentă a unei acțiuni, a unei activități, condiționată de anumiți factori determinanți. *Iată însă că avionul, care a schimbat ritmul circulației și a scurtat distanțele, zboară la fel pe deasupra apei ca și pe uscat.* BART, E. 122. *Stilul este produsul acordării a două ritmuri, a ritmului în care se desfășoară spectacolul lumii pentru sufletul nostru și a ritmului în care, prin creația de artă, sufletul nostru îi răspunde.* VIANU, A. P. 125. *Ritmul rapid în care se dezvoltă acum forțele de producție în țara noastră arată cu putere superioritatea economiei socialiste planificate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 409. *Uneori povestesc încet, ... alteori evenimentele iau un ritm precipitat.* BOGZA, C. O. 50. *Opera de reconstrucție a orașului se desfășoară în ritm accelerat.* STANCU, U.R.S.S. 185. *Acest minerit cunoaște un ritm rapid de dezvoltare.* CL 1957, nr. 1—2, 195. *Retragerea continua în același ritm accelerat.* BARBU, P. 233. *Ritmul foarte rapid de succedare a imprejurărilor dramatice prin care trec personajele nu le-a îngăduit însă acestora ... să mediteze asupra luptei lor.* S martie 1960, 15.

Niciodată, ca pînă acum, omenirea n-a cunoscut un ritm de creștere atît de considerabil. v. rom. noiembrie 1962, 85. *Procesul de industrializare socialistă a țării se desfășoară într-un ritm înalt, susținut.* Scînteia, 1965, nr. 6 689.

3. (Artă) Proporție, armonie între părțile unui întreg. *Mă pricep mai puțin în plastică, aș spune însă că ritmurile tale nu pun probleme decît de formă.* Vlasiu, d. 316, cf. 204. *Prin ritmul orizontal al compoziției, . . . Brunelleschi anunță o nouă concepție arhitectonică.* Oțetea, r. 257. *Catedrala gotică e o compoziție dinamică care tinde, prin ritmul formelor ei, să îndrepteze privirea și gîndul credincioșilor întîi spre altar, apoi spre cer.* id. ib. 258.

— Pl.: *ritmuri* și (rar) *ritme* (ddrf), (m.) *ritmi* (Polizu, Alexi, w.).

— Din ngr. ῥυθμός, lat. **rhythmus**, fr. **rythme**.

RITMÁ vb. I. Tranz. **1.** A imprima ritm **(1)** unui vers, unei fraze sau unei bucăți muzicale; a cadența. *Întrebării acesteia ritmate în pașii ce loveau asfaltul trotuarului, Demian și povestea lui îi sta mereu în față.* Ardeleanu, u. d. 64. *Coroiu . . . a ritmat versurile din urmă cu tonul apăsat al unui actor care dă o replică grea.* Vlasiu, d. 62. *Un om cînta un cînt sfîșietor, Cînta un cîntec amețit în barbă, Ritmîndu-l cu bătaie de topor.* Labiș, p. 103. ◇ Fig. *Oameni în toată firea își supun mintea la cazne să nu rimeze și să ritmeze paliditatea rozelor de toamnă.* Petică, o. 437. (Intranz.) *Zadarnic plînge lira și ritmează în dureri, Căci meteahna și păcatul nu-s de astăzi, nici de ieri.* Beldiceanu, p. 124.

2. A imprima ritm **(2)** unei mișcări, unei acțiuni etc.; a cadența. *Ritma-voi . . . pasul baiaderii.* Pillat, p. 36. *Cîmp răsunător de luptă Sub lumina de amiază-i — În vibrare ne-ntreruptă Pașii-ți către el ritmează-i.* Labiș, p. 315. ◇ Fig. *Izvoarele s-au luminat și sună, Oglinzile ritmîndu-și-le-n dans.* id. ib. 133.

— Prez. ind.: *ritmez.*

— Din fr. **rythmer**.

RITMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre versuri, melodii etc.) Care are ritm **(1)**; ritmic **(1 2)**. *O deosebită atenție acordă Creangă și sfîrșitului ritmat al frazelor.* Vianu, a. p. 116. *Autorii se preocupă prea mult numai de muzica ritmată, dansantă.* m 1957, nr. 4, 14.

2. (Despre mișcări, acțiuni etc.) Care are ritm **(2)**; ritmic **(1 3)**, cadențat. *Pe ulița mare e . . . o ne-ntreruptă fîșiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.* Caragiale, o. i, 57, cf. ddrf. *Un ram apare . . . , Pe care-o mînă nevăzută îl leagănă-n mișcări ritmate.* săm. v, 903. *Bucuria jucătorilor izbucnea în frînturi de strigături, în floricelele de pași ritmați.* Febreanu, r. i, 128. *Un zgomot ritmat de roți.* Sebastian, t. 207. *Fete . . . mimează în pantomime ritmate pînă la beție și spasm dansuri populare.* Ralea, o. 54. (Adverbial) *Ridică ciocanele . . . și bătăile tari, ca în piatră, cad ritmat, cu ecouri prelungi.* Sadoveanu, o. ii, 483.

— Pl.: *ritmați, -te.*

— V. **ritma**.

RÍTMĂ s. f. (Neobișnuit) Rimă[1]. *Dintru toate neamurile . . . nice una nu face stihuri după metrul elinilor sau al latinilor, ci numai după rîtmă, sau asemene fîrșire sau terminăciune a cuvîntului.* Budai-Deleanu, ț. 101. *Aceste doao cîntări sînt făcute tot pe aceeași măsură ca stihurile celealalte, însă cu ritmă îndoită.* id. ib. 309, cf. l. rom. 1965, 402.

— Pl.: *ritme.* — Și: **rítmă** s. f.

— Cf. lat. rhythmus.

RÍTMIC, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care ține de ritm **(1)**, care se referă la ritm. *Ce vigoare extraordinară și ce frumusețî ritmice, neatinse încă pînă la el!* Vlahuță, o. a. i, 248, cf. Șăineanu. *Ar fi . . . aproape cu neputință să găsim o poezie italiană în care toți endecasilabii ar reprezenta această singură variantă ritmică a metrului.* l. rom. 1959, nr. 2, 65. *Mutarea accentelor poate duce la o variație ritmică de mare expresivitate.* m 1962, nr. 2, 18. *În poeziile lui Mumuleanu întîlnim adeseori cuvinte scurtate, din necesități ritmice, prin sincopă sau prin înlăturarea unui prefix.* l. rom. 1965, 590.

2. (Despre versuri, melodii etc.) Ritmat **(1)**. *Gîndurile lui adese se transformau în șiruri ritmice, în vorbe ritmate.* Eminescu, n. 42. *Poetul creează astfel o valoare nouă: vorbirea ritmică.* Vianu, s. 7.

3. (Despre mișcări, acțiuni etc.) Care se desfășoară la intervale regulate; care are ritm **(2)**, cadențat; ritmat **(2)**. Cf. I. Golescu, c., Polizu, lm. *Limbi bronzate* [de clopot] *graiul ritmic îl propagă împrejur.* Macedonski, o. i, 154. *O legănare ritmică de mișcări.* Vlahuță, d. 205, cf. ddrf, Alexi, w. *E o înălțare ritmică de o armonie luminată și clară ce dă un farmec distinct și nebănuit versului.* Petică, o. 297. *Îl vede departe . . . , executînd mișcări ritmice.* Galaction, o. 133. *Ca niște ritmice ciocane Răsună pașii pe asfalt.* Topîrceanu, o. a. i, 49. *Bătaia șîngelui puternică și ritmică din mîna aceea îi infuza și lui tărie.* C. Petrescu, î. i, 232. *Uzinele . . . ne trimiteau pe deasupra valurilor repezi cu creste albe ale fluviului zumzetul lor ritmic.* Stancu, u.r.s.s. 197. *Prin gaura cheii se auzea un zgomot ritmic.* s august 1960, 11. *Deosebit de important este să se asigure populației o aprovizionare ritmică.* Scînteia, 1962, nr. 5 413. ◇ Fig. *Se trezîră pe șosea ascultînd, monoton și ritmic, acel murmur al serii.* Sadoveanu, o. ix, 120. *Șîngele lor îl aud zvîcnind în artere la mine. Și acele brigăzi ce vor fi legendare Cu ritmicul val al șîngelui lor.* Boureanu, s. p. 90. [Izvorul] *toarnă, plin de lună, unduind, Răsfrîngerile-i ritmice pe pleoape.* Labiș, p. 111. *Toți pomii în zori și-au mișcat cu mirare Perlele florilor scăpărătoare, Ritmice grupuri de foc vegetal.* id. ib. 433. ◇ (Adverbial) *Și-n cîmpuri privește cum ritmic se mișcă Cosașii.* Neculuță, ț. d. 77. *Ritmic valurile cad, Cum se zbate-n dulce ropot Apa-n vad.* Coșbuc, p. i, 48. *Mulțimea adormită în coloane Se mișcă totuși ritmic.* Camil Petrescu, v. 18. *Scînci prin somn și începu să respire ritmic și pololi.* Galaction, o. a. i, 65. *Se gîndește aiurea și calcă ritmic.* Cazimir, gr. 36. *I-ar fi recunoscut — deși erau tot pași de femeie: tocuri înalte bătînd mărunt și ritmic cimentul.* C. Petrescu, î. ii, 75. *Strîngîndu-se mai de aproape, porniră ritmic, legănați de melodia unui vals molatec.* Brăescu, o. a. i, 119. *Toporul bătu un timp ritmic.* Sadoveanu, o. ix, 79. *În zbor aerian o păpușă bătrînă de cîrpă, cu fusta de organtin, juca ritmic în vînt.* Arghezi, b. 68. *Își clătina ritmic capul.* Călinescu, s. 30. *Pașii se aud sunînd ritmic pe asfalt.* v. rom. iunie 1954, 129. *Această manevră se continuă ritmic cu 12 — 15 mișcări complexe.* Belea, p. a. 84. *Umerii i se mișcau vizibil, zgîlțîiți rar și ritmic dinăuntru.* Preda, r. 195. ◇ *Gimnastică ritmică* = ramură a gimnasticii în care exercițiile se execută ritmic și cu acompaniament muzical. *Pe covorul de iarbă al stadionului, zeci de băieți și fete execută un program de gimnastică ritmică.* Scînteia, 1953, nr. 2 759.

II. S. f. Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului **(1)**, întrebuințarea ritmului; totalitatea ritmurilor. *Structura poeziei lui s-a sprijinit pe ritmica populară.* Sahia, u.r.s.s. 172. *Un element de expresie care are o foarte mare importanță în . . .* [simfonie] *este ritmica.* contemp. 1949, nr. 139, 8/2. *Are ritmica teatrului caragialian.* Călinescu, s. c. l. 59. *Ritmica și intonațiile dansului popular.* m 1962, nr. 4, 33. *Insistă totdeauna asupra unei cît mai pregnante redări a ritmicii specifice cîntecelor spaniole.* ib. 39. ✦ (Muz.) Știință care studiază simetria timpilor accentuați și slabi, precum și a diferitelor valori de note într-o compoziție muzicală. Cf. Tim. Popovici, d. m. *Studenții capătă în cadrul cursului de educație muzicală noțiuni generale de impostație vocală și de ritmică muzicală.* contemp. 1949, nr. 126, 10/1.

— Pl.: *ritmici, -ce.*

— Din fr. **rythmique**.

RITMICITÁTE s. f. **1.** Însușirea de avea ritm **(1)**. *Nici unul din ei n-a prelucrat basmele, dar fiecare le-a*

imprimat o dinamică și ritmicitate proprie, în ce privește construcția frazelor. LL I, 71.

2. Desfășurare ritmică **(I 3)** a unei mișcări, activități etc. *Trebuie să relevăm . . . ritmicitatea mișcărilor verticale.* MG I, 151, cf. DER.

— Din fr. **rythmicité.**

RITMOGRAFÍE s. f. (Învechit, rar) Scriere ritmică. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pronunțat: *-fi-e.* — Pl.: *ritmografii.*

— Din ngr. ῥυθμογραφία.

RÍTOR s. m. v. **retor.**

RITÓRIC, -Ă adj., s. m. v. **retoric.**

RITÓRICĂ s. f. v. **retorică.**

RITORICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **retoricesc.**

RITORICÉȘTE adv. v. **retoricește.**

RITORICÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A ritorisi. *Ritoricind dinpreună, pre preaînd*[u]*mnezeitul cuvînt au defăimat.* MINEIUL (1776), 58v2/16. ◇ T r a n z. *Ritoricind ceale d*[u]*mnezeești și bogoslovind ceale de mîntuire.* ib. 73r1/6.

— Prez. ind.: *ritoricesc.*

— **Ritor** + suf. *-ici.*

RITORICÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Retoric. *Cea mai înaltă și mai ritoricoasă cuvîntare.* ASACHI, I. 135/3

— Pl.: *ritoricoși, -oase.*

— Din ngr. ῥητορικός.

RITORÍE s.f (Învechit) Oratorie, elocvență. *Și îndulcindu-să limbuțiile cugetului mieu, de buna limbuție și ritorie a acestui pre ales gînd . . . nevoitu-m-am a o scrii* (a. 1802). GCR II, 195/30. *Propovedaniile aceastea, . . . pentru măiestriia ritoriei cu care sînt înțocmite, poate se vor vedea la cea întîie a lor înjumătățită privire întunecate* (a. 1809). BV III, 9. *Numai prin cumpătarea, curajul și ritoria tînărului Ioan Sobiețchi s-au nimerit de a aduna . . . armia lîngă steagul regesc.* ASACHI, S. L. II, 9, cf. 87. *Unde este atunci limba ceea ce să întoarce bine la vorbă și ritoriile* [sic] *ce cură ca apa dintr-o fîntînă?* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— Din ngr. ῥητορεία.

RITORISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A cuvînta, a ține un discurs. *A ceasului strîmtoare laconește a ritorisi mă învăța.* CANTEMIR, IST. 111. *Larg și lat ritorisi Papagaia.* id. ib. 116.

— Prez. ind.: *ritorisesc.*

— **Ritor** + suf. *-isi.*

RITORÍSM s. n. v. **retorism.**

RITORNÉLĂ s. f. v. **riturnelă.**

RITÓS adv. Categoric, hotărît, formal; precis, clar; deschis. *Mi-a spus-o ritos, că o să te lase să putrezești în ocna părăsită.* FILIMON, O. I, 296. *Bărbatul meu . . . mi-o hotărît ritos.* ALECSANDRI, T. 421. *Mărturisește ritos sentimentele inimei tale.* id. ib. 1 009, cf. CIHAC, II, 693. *Ori spuneți-mi ritos un mijloc, ori pun să vă dea bătaie.* I. NEGRUZZI, S. IV, 541, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG, I. BRĂESCU, M. 70. *Sfiala de la început . . . s-a prefăcut în hotărîrea cu care acum declara ritos . . .* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 145. *Cu cine vorbea Avrum, îi spunea ritos că afacerea e nenorocită.* REBREANU, I. 321. *Am declarat ritos: Nu vreau să știu nimic!* id. R. I, 180. *Georgică a mîncat labe de gîscă, zise madam Părăiaș ritos și cu vocea groasă.* BASSARABESCU, S. N. 185. (*Ritos*): *O dau afară.* SEBASTIAN, T. 204. *Ți-o declar ritos: războiul are regulile lui.* V. ROM. noiembrie 1954, 6. *Cred că a venit vremea să anunțăm rituos o totală intoleranță față de piesele slabe.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 57. ◇ (Adjectival; rar) *Găsind ocazion, mi le vei trimite, scriindu-mi și prețul lor ritos* (a. 1781). ap. GÁLDI, M. PHAN. 246. *Ritos lucru.* ȘĂINEANU, cf. ALEXI, W. *Afirmări sonore și ritoase.* ap. IORDAN, L. R. A. 109.

— Și: (rar) **rituós,** (învechit) **retós** (GÁLDI, M. PHAN. 246) adv.

— Din ngr. ῥητῶς.

RITRÁT subst. (Italienism rar) Imagine, reproducere a chipului unei persoane. *Revine iară Eva și-și vede iar ritrattul, Se înamoră într-însul.* HELIADE, O. I, 369.

— Scris : *ritratt.* — Pl.: ?

— Din it. **ritratto.**

RITRÁTĂ s. f. v. **retretă.**

RITUÁL, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care ține de un ceremonial, privitor la un ceremonial, care se face după un anumit ceremonial. *Serviciul d-zeesc l-a oficiat iarăși primatele cu toată pompa rituală.* BARIȚIU, P. A. III, 22, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mișcările rituale, frazele sacramentale . . . găseau în mine o rezonanță, o dispoziție, o receptivitate emoționantă și fericită.* GALACTION, O. A. I, 162. *Aga . . . se prezenta grav, cu ploconeli rituale.* BRĂESCU, A. 229. [Musulmanii] *nu intră în moschee decît după ce și-au înlocuit încălțările de stradă cu papucii rituali.* TEODOREANU, M. II, 136. *Bărbații și femeile șopteau închinarea rituală.* SADOVEANU, O. X, 653. ◇ F i g. *Se pregăteau pentru plimbarea rituală din fiecare duminecă după-amiază.* C. PETRESCU, A. 310. *A executat, în capătul cel subțire al țigării, o operație rituală.* SADOVEANU, O. IX, 300.

2. S. n. Rînduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios; rit **(1).** *Ritualul funebru nu exprimă numai filozofia pesimistă a crăiesei, ci și optimismul bătrînului sfetnic.* GHEREA, ST. CR. III, 337, cf. 325, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Convoiul . . . , cu mulți preoți, își isprăvește ritualul.* SADOVEANU, O. IX, 578. *Totul pare că se petrece undeva într-un ținut african, unde membrii unui trib ar îndeplini un straniu și primejdios ritual.* BOGZA, C. O. 302. *Se desfășoară apoi ritualul magic.* LL I, 22. *Mi se părea că trăiesc ritualul unei înmormîntări la marginea lumii.* VLASIU, D. 212. ✦ Carte care conține rugăciunile și ceremoniile unui cult religios. V. b r e v i a r. Cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. SCRIBAN, D. *Ritualul catolic spune textual că, primind nume de sfinți, copiii își cîștigă bunăvoința acestora.* GRAUR, N. P. 47. ◇ (Adjectival) *Chiar și de cărțile rituali le era frică și pretindeau ca să fie cenzurate.* BARIȚIU, P. A. I, 557.

3. S. n. P. g e n e r. Ceremonial, tipic, rit; obicei. *Cred că-ți place introducerea, Luminițo, e după ritual: o considerație generală, înainte de a trece la amănunt.* C. PETRESCU, Î. II, 64. *La aceleași minute rostea aceleași cuvinte și repeta aceleași gesturi, cu un ritual imuabil.* id. C. V. 90. *Fuma cumplit, dar cu pauzele impuse de un ritual al lui.* TEODOREANU, M. U. 84. *Cortul de mătasă unde trebuia să aibă loc ritualul închinării . . . era înălțat pe un dîmb.* SADOVEANU, O. XII, 348. *Mămăliguța face parte din ritualul sarmalelor.* id. ib. XI, 669. *Mitropolitul Veniamin . . . a încins pe Ipsilanti cu sabia, după ritualul de la încoronarea domnilor.* OȚETEA, T. V. 186. *Colonelul Voinescu voia să facă din meserie o castă, cu un fel de ritual al ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 528.

— Pronunțat: *-tu-al.* — Pl.: (adj.) *rituali, -e,* (s. n.) *ritualuri* și (rar) *rituale* (IORDAN, L. R. 284).

— Din fr. **rituel,** lat. **ritualis, -e,** germ. **Ritual.**

RITUÁLIC, -Ă adj. (Rar) Ritual. *După spălăturile ritualice și rugăciune,* [negustorii turci] *se așezară cu picioarele încrucișate subt ei.* SADOVEANU, O. X, 214. *La feredeul ritualic, se înfierbîntă cuptorul cel mare cu bolovani.* id. ib. XI, 418. ◇ (Adverbial) *Primi fără sfială pahărelul . . . Închină ritualic, vărsînd o picătură.* id. ib. XII, 453.

— Pronunțat: *-tu-a-.* — Pl.: *ritualici, -ce.*

— **Ritual** + suf. *-ic.*

RITUALÍSM s. n. (Rar) Supunere excesivă la ceremoniile bisericești; formalism religios. DL, DM.
— Din fr. **ritualisme**.

RITUÓS adv. v. **ritos**.

RITURNÉLĂ s. f. **1.** (Muz.; învechit) Refren. *Ea vine pe scenă cîntînd riturnela cupletului următor.* PR. DRAM. 377.
2. (Muz.) Fragment de muzică instrumentală care servește ca preludiu sau ca încheiere a unei arii. *Repetesc din cornuri cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl știe și-l cîntă pe riturnela poporană.* ODOBESCU, S. III, 97, cf. ȘĂINEANU, TIM. POPOVICI, D. M. *Aud o riturnelă scurtă de note în octavă.* SADOVEANU, O. VI, 171. *Coardele și naiul începură riturnela simplă a vechii balade.* id. ib. IX, 608. *Intervențiile singulare ale pianului fiind concepute mai curînd ca simple ritornele.* M 1962, nr. 4, 33. ✦ Fragment instrumental care precedă dansurile sau alternează cu ele. DN², DER.
3. Vers sau grup de versuri repetate într-o poezie, la intervale regulate. Cf. ALEXI, W. *Versul liber renunță la splendorile rimei, la suportul ritmului fix, la riturnela lui captivantă, purtătoare de ecouri.* V. ROM. ianuarie 1958, 29, cf. DM, DN². ✦ (Rar) Poezie formată din trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea. Cf. ȘĂINEANU, DL. ✦ (Neobișnuit) Rondel. ALEXI, W.
— Pl.: *ritornele*. — Și: **ritornélă** s. f.
— Din fr. **ritournelle**, it. **ritornello**.

RÍTUȘ s. n. v. **rit**.

RIȚ s. n. (Tipogr.) Crestătură liniară făcută pe o foale de carton sau de mucava, pentru a putea fi îndoită mai ușor. Cf. LTR².
— Pl.: *rițuri*.
— Din germ. **Ritz**.

RÍȚA interj. v. **riță**.

RÍȚĂ interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă rațele. Cf. ALR SN II h 380, A II 12.
— Și: **rița** (ALR SN II h 380/349), **ríți** (A II 12), **rițu** (ib.), **réiță** (ib.), **ríță** (ib.), **riță-ri** (ib.), **ríți-ri** (ALR SN II h 380/172) interj.
— Din magh. **réce** „rață".

RIȚĂMÚȘ s.n. v. **ricin**.

RÍȚĂ-RI interj. v. **riță**.

RÍȚI[1] interj. v. **riță**.

RÍȚI[2] s. m. v. **riță**[1].

RIȚÍN s. m. v. **ricin**.

RIȚÍNĂ s. f. v. **ricină**.

RIȚINÚȘ s. n. v. **ricin**.

RIȚIPÍS s. n. v. **recipisă**.

RIȚIPÍSĂ s. f. v. **recipisă**.

RIȚIPÍȘ s. n. v. **recipisă**.

RÍȚI-RI interj. v. **riță**.

RIȚIÚȘ s. n. v. **ricin**.

RIȚÎMÚȘ s. n. v. **ricin**.

RÍȚU interj. v. **riță**.

RIȚUÍ vb. IV. Tranz. (Tipogr.) A face rițuri (pe un carton sau pe o mucava). Cf. V. MOLIN, V. T.
— Prez. ind.: *rițuiesc*.
— Din germ. **ritzen**.

RIȚUÍRE s. f. (Tipogr.) Acțiunea de a **rițui**. Cf. LTR².
— Pl.: *rițuiri*.
— V. **rițui**.

RIȚUÍT s. n. (Tipogr.) Acțiunea de a **rițui**. *Mașini de crestat (rițuit).* NOM. MIN. I, 371, cf. LTR².
— V. **rițui**.

RIU s. n. v. **riu**.

RIUNIÚNE s. f. v. **reuniune**.

RIUREÁN s. m. v. **riurean**.

RIVÁJ subst. (Franțuzism rar) Țărm, mal. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Din fr. **rivage**.

RIVÁL, -Ă s. m. și f. Persoană care aspiră, în concurență cu alta, la aceeași funcție, avantaj, situație; concurent, adversar, (învechit) rivnaci. *S-au grăbit a ieși înaintea acestui prime jduios rival.* IST. AM. 33v/3, cf. 48v/5. *Teodosie III s-au lăsat de împărăție . . . , iară în locul lui au stătut împărat rivalul lui, Leon III.* ȘINCAI, HR. I, 137/28. *Rivalul lui sau protivnicul.* MOLNAR, I. 338/12. *Acest rival viclean.* GT (1838), 2/55. *Dorind a-l depărta de la curte, ca pre un premejduios al său rival.* ASACHI, I. 323/2. *Fu scos din vizirat și surghiunit . . . , iar în locu-i se numi rivalul său.* BĂLCESCU, M. V. 83. *Era rivalul cel mai de temut.* CR (1848), 16²/76. *Dedea în toate locurile preste rivali înverșunați . . . , cari toți aveau drept de prioritate la toate funcțiunile.* BARIȚIU, P. A. II, 2, cf. POLIZU. *Aflînd despre mișcarea periculosului rival, Petru cel Șchiop începu a-și organiza armata.* HASDEU, I. V. 183. *Ieronim plesni cu vîrful sabiei într-un zid de granit și la scăpărare se recunoscură ambii rivali.* EMINESCU, P. L. 95, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Tu fă ca celelalte femei să te socoată o soră, ba chiar sclavă, dar nu rivala lor!* COȘBUC, S. 86, cf. ALEXI, W. *Bunii amici la interese devin rivali.* SEVERIN, S. 11. *Se hotărî deplin să servească rivalilor săi o întîmplare adevărată cu urși.* SADOVEANU, O. VIII, 351. *Nerăbdătoare să-l vadă scos din domnie pe Bibescu și mai ales pe rivala ei personală, Maricica Doamna.* CAMIL PETRESCU, O. II, 508. ✧ (Prin analogie) *Doi rivali erau acum: Un armăsar negru și o iapă sură.* NEGRUZZI, S. I, 42. ✧ (Adjectival) Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *A fost o agenție rivală! . . . n-am știut și nici n-aș fi putut s-o opresc.* V. ROM. iulie 1954, 308. *Redactori care, pentru un plus de cîteva zeci de lei pe lună, treceau . . . la oficiosul partidului rival.* ib. iunie-iulie 1963, 83. (Despre acțiuni) *În veacul ce urmează . . . s-au născut lupta cea rivală.* ASACHI, I. I/13. *Influențele rivale din afară.* CONCORDIA, 1²/26. ✦ Persoană care aspiră, deodată cu alta, la dragostea aceleiași persoane. *Nimfele mele s-au făcut mie rivale.* MAIOR, T. 179/15. *Voi descoperi pe rivala mea . . . Vă voi face nenorociți pentru toată viața voastră.* FLORESCU, G. 7/18. *Coribut înzeta pre aceea ce iubea pre rivalul său.* ASACHI, S. L. II, 13. *Adevăratul amor este acela care te face . . . să-ți otrăvești rivala care ai.* PR. DRAM. 133. *Oarba predilecție a femeilor, nebuna gelozie a vulgarilor rivali e destul spre a strica o judecată neîncercată.* CR (1848), 9¹/60, cf. STAMATI, D. *Hotărîsem să mă duc la rivala mea. Ar fi trebuit să calce peste trupul meu ca să se ducă a se cununa cu el.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Fără de pismă, acum de tine Chiar cu rivalu-mi poci să vorbesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 159. *Să-mi iei amanta! . . . Să le faci rivalul meu! . . . Ei bine, unu din noi doi trebuie să moară.* MACEDONSKI, O₁ II, 405. *Titu imită stîngăcilie rivalului său.* REBREANU, I. 142. *Ar fi nefolositor . . . să încerce a-și alia o rivală de dragoste.* SADOVEANU, O. XI, 72. *Umblase să se mărite cu Titi. El, rivalul lui Titi!* CĂLINESCU, E. O. I, 326. *Ți-a curs pe buză vinul și cîntecul ca valul . . . Mai plin ca madrigalul ce-l încrusta rivalul.* LABIȘ, P. 296. ✦ Cel care este egal sau aspiră să fie egal cu altul în merite, în renume; emul. *Se înștiința[că] despre un rival (pro-*

tivnic) care amerinţează a hrăpi lui Paganini sceptru sau întîierea vioarei. CR (1834), 318²/21. *Poetul iubeşte natura şi, în privinţa asta, el are puţini rivali în literatura românească.* GHEREA, ST. CR. I, 142. *În această privinţă, maestrul rus n-are rival în literatura europeană.* id. ib. II, 228. ◇ Expr. **Fără (de) rival** = cu care nu se poate măsura nimeni, fără pereche, fără asemănare; inegalabil. *Aceeaşi surpriză dă într-o zi peste muzicantul încununat şi deocamdată fără de rival.* GALACTION, A. 224. *Vinul însă e fără rival . . . , vorbi el către Ruset.* SADOVEANU, O. X, 54.

— Pl.: *rivali, -e.*

— Din fr. **rival,** lat. **rivalis, -e,** germ. **Rival.**

RIVALÁ vb. I. Intranz. (Învechit, neobişnuit) A rivaliza. Cf. STAMATI, D.

— Prez. ind.: *rivalez.*

— V. **rival.**

RIVALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care este caracteristic rivalilor, de rival. *Pizmă rivalicească.* MOLNAR, I. 272/6.

— Pl.: *rivalicești.*

— **Rival** + suf. *-icesc.*

RIVALITÁTE s. f. Concurenţă între două sau mai multe persoane, popoare, state etc. care aspiră la acelaşi lucru; întrecere, emulaţie. Cf. I. GOLESCU, C. *Rivalitatea altor popoare.* RUS, I. I, 304/1. *Rivalitatea în care se afla Cazimir cu Mateiu.* IST. M. 84/24. *Această rivalitate naţională aduse robirea comună.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Aflat de rivalitatea contelui.* CR (1848), 19¹/79, cf. STAMATI, D. *Datoria noastră este a uita şi rivalităţi şi lupte.* ROMÂNUL (1857), nr. 13, 1³/17, cf. POLIZU. *A făcut să inaugureze o politică de rivalitate şi ostilitate între Englitera şi Rusia.* GHICA, ap. CADE. *Boierii munteni se temeau de rivalitatea boierilor moldoveni şi viceversa.* HASDEU, I. V. 98, cf. CANELLA, V. *Linos . . . pere jertfă a geloasei rivalităţi a zeului Apolon.* ODOBESCU, S. I, 200, cf. DDRF. *De îndată însă ce Mircea dispăru dintre vii, rivalitatea între urmaşii lui şi acei ai fratelui său Dan ieşi la iveală.* XENOPOL, I. R. III, 96, cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W. *La 1688, Brîncoveanu se sui pe tronul muntean şi rivalitatea între cele două principate continuă şi supt noul domn.* IORGA, L. I, 395. *Parohia mea era creată de curînd, mai mult din faptul unor certuri şi unor rivalităţi limitrofe.* GALACTION, O. A. I, 135. *Rivalitatea a trei confesiuni oficiale, care se excomunicau reciproc, le-a discreditat pe toate.* OŢETEA, R. 324. *Consimţămîntul comun la legi şi reguli a exclus starea de natură cu rivalităţile, urile şi sedifiunile ei.* RALEA, S. T. III, 103. *Aci ni se relatează şi despre principalii săi elevi şi despre unele mari rivalităţi înfrînte.* s mai 1960, 99.

— Pl.: *rivalităţi.*

— Din fr. **rivalité,** lat. **rivalitas, -atis.**

RIVALIZÁ vb. I. Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A fi rival (cu cineva), a aspira la egalarea sau la depăşirea cuiva, a-şi disputa cu cineva o situaţie, un merit, un talent etc.; a avea valoarea, importanţa, frumuseţea etc. apropiată sau egală cu a cuiva sau cu ceva. Cf. ASACHI, L. 68/13. *Covoară de ţară ce rivalizau . . . cu acele a Persiei.* CALENDAR (1853), 45/7, cf. STAMATI, D. *Va rivalisa în generozitate cu imperatorul Austriei.* CONCORDIA, 7¹/45, cf. POLIZU. *Rivaliză frumoasele fecioare, Prin graţie, dulceaţă, cu crinu-nbălsămit.* BOLINTINEANU, O. 232, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Galaţii ar putea rivaliza îndată cu oricare dintre porturile Mării Negre.* N. A. BOGDAN, C. M. 115. *Cîndva . . . a rivalizat cu cei mai mari scamatori ai lumii.* SAHIA, N. 66. *Vile şi dumbrăvi . . . se înşiră una după alta, rivalizînd în colori şi cochetărie.* SADOVEANU, O. IX, 286. *Nicăieri ca în cetatea lui San Marc nu se puteau vedea palate mai bogate, rivalizînd cu ale Bizanţului.* id. ib. XII, 219. *Nimeni mai bine ca Alphonse Daudet nu putea ilustra acea tendinţă a romanului contimporan de a rivaliza cu pictura.* VIANU, A. P. 397. *Există o nouă şcoală de canto rusă, care rivalizează cu şcoala italiană şi cu cea germană.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 861. *Topica directă are şi ea, în anumite împrejurări, o valoare stilistică, fără a putea rivaliza însă cu topica inversă.* CL 1957, nr. 1 — 2, 238. ◇ Refl. recipr. (Învechit) *S-ar părea cum că să rivalizăsc.* GEOGR. DAC. 40/7.

— Scris şi: *rivalisa.* — Prez. ind.: *rivalizez,* pers. 6 şi (rar) *rivaliză.* — Şi: (învechit) **rivalizí** vb. IV. STAMATI, D.

— Din fr. **rivaliser.** Cf. germ. rivalisieren.

RIVALIZÁRE s. f. (Rar) Faptul de a rivaliza. Cf. POLIZU, DDRF.

— Pl.: *rivalizări.*

— V. **rivaliza.**

RIVALIZÍ vb. IV v. **rivaliza.**

RIVÁLTĂ s. f. (Rar) Şir de becuri care luminează scena; rampă. (Fig.) *În fund, spre rivaltele zorelelor calcanul . . . trosnea crunt sub tăişul cazmalei.* KLOPŞTOCK, F. 194.

— Pl.: *rivalte.*

— Cf. it. ribalta.

RIVANÓL s. n. sg. Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic. Cf. NICA, L. VAM. 212. *Bolnavul trebuie să facă gargară cu . . . rivanol.* BELEA, P. A. 203, cf. DN².

— Din germ. **Rivanol.**

RÍVĂR s. n. v. **răvar.**

RIVĂRVÉL s. n. v. **revolver.**

RIVERÁN, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care locuieşte pe malul unei ape. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Sînt puţini dintre pescarii noştri, chiar dintre riverani, care cunosc adevăratul pescuit la somni mari.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 15. ◇ (Adjectival, în sintagma) *Proprietar riveran* = proprietar al unui loc situat pe malul unui rîu. *Aluviunea este în folosul proprietarului riveran cînd e vorba de un fluviu sau rîu navigabil.* HAMANGIU, C. C. 128.

2. Adj. (Despre o ţară, o regiune, un loc) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare; (învechit) măluros², ţărmurean. *Statul riveran cuprindea amîndouă malurile rîului.* PUŞCARIU, L. R. I, 337. *Scăpînd din gîtuirea stîncilor, valea dă naştere la cîteva sate riverane.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 13, cf. DN².

— Pl.: *riverani, -e.*

— Din fr. **riverain.**

RIVIÉRĂ s. f. **1.** (Rar) Colier de diamante. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., CADE, DN².

2. Obstacol, reprezentat printr-un şanţ cu apă, pe care trebuie să-l sară un cal de curse. Cf. DN².

— Pronunţat: *-vi-e-.* — Pl.: *riviere.*

— Din fr. **rivière.**

RIVÍZIE s. f. v. **revizie.**

RIVÓLTĂ s. f. v. **revoltă.**

RIVOLÚŢIE s. f. v. **revoluţie.**

RIVORVÉL s. n. v. **revolver.**

RIVORVÉR s. n. v. **revolver.**

RIVULÚŢIE s. f. v. **revoluţie.**

RIX s. n. v. **rixă.**

RÍXĂ s. f. Ceartă însoţită de injurii (şi de bătaie). *De multe ori neînţelegerea urmată de o rixă pune minte la cap.* SEVERIN, S. 120. *Rixul (gîlceava) în lumina Codului penal.* COD. PEN. R.P.R. 506, cf. 524, DN³. ✦

Dispută, controversă. *Rixele religioase aveau de efect tranşarea unor chestiuni de mare importanţă.* SEVERIN, s. 123.
— Pl.: *rixe.* — Şi: **rix** (pl. *rixuri*) s. n.
— Din fr. **rixe.**

RIZ¹ s. n. **1.** (Tehn.) Zgîrietură sau fisură puţin adîncă şi îngustă, care se produce din cauza uzurii suprafeţelor de contact ale pieselor unei maşini în mişcare. *Avînd în vedere că, în cazuri de ungere insuficientă, atît fonta cît şi bronzul produc risuri, cuzineţii se fac în general dintr-un metal moale.* ORBONAŞ, MEC. 147, cf. LTR², DER. ✦ Fisură fină produsă într-o piesă de metal în urma unei prelucrări la cald defectuoase. *Trebuie evitată supraîncălzirea piesei, care provoacă risuri şi crăpături la colţuri sau dinţi.* IOANOVICI, TEHN. 188. *Răcirea prea bruscă a sudurei . . . ar putea duce la formarea unor crăpături foarte fine (rizuri).* ORBONAŞ, MEC. 423. *Fusul trebuie să fie perfect rotund, fără ovalizări sau rizuri.* SOARE, MAŞ. 94.
2. (Tehn.) Zgîrietură făcută în scopul stabilirii poziţiei unor piese în ansamblul sau în maşina din care fac parte. Cf. LTR², DER.
3. Şanţ în talpa încălţămintei, prin care se face cusătura. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 78, cv 1949, nr. 8, 31.
4. (Regional) Dungă, şănţuleţ săpat în lemn cu cioplitorul (Totoeşti — Iaşi). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *rizuri.* — Şi: **ris** s. n.
— Din germ. **Riß.**

RIZ² s. n. (Regional) **1.** Jilip. PAŞCA, GL., com. D. POP, ALRM SN I h 421, ARVINTE, TERM. 164.
2. P. ext. (În forma *riză*) Locul unde se adună lemnele în pădure înainte de a fi date pe uluc (Borca — Vatra Dornei). A V 26. ✦ Loc curăţat în pădure pentru a putea trage lemnele cu boii (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15.
— Pl.: ? — Şi: **riză** s. f., **riz** s. n.
— Din germ. **Riese.**

RÍZ³ s. n. v. **ris¹.**

RIZÁC s. m. v. **rizacă.**

RIZÁCĂ s. f. (Regional) **1.** Unealtă asemănătoare cu o coasă cu coadă lungă, folosită la tăiatul stufului; cosor, (regional) sabiţă. *În stufăria deasă se fac cărări artificiale, tăindu-se stuful cu . . . sabiţele sau rizacele.* ANTIPA, P. 547, cf. 566. ✦ Instrument cu care pescarii taie frînghiile carmacelor care nu pot fi scoase altfel la suprafaţă. Cf. ANTIPA, P. 352.
2. (Bot.) Foarfeca-bălţii *(Stratiotes aloides).* PANŢU, PL., BORZA, D. 165. ✦ *(În forma rizac)* Numele a trei specii de aloe *(Aloe ferox, succotrina şi vera).* Cf. BORZA, D. 16.
— Pl.: *rizace.* — Şi: **rizác, rizeác** (id. ib. 165) s. m.
— Din ucr. **різак,** rus. **резак.**

RIZÁFCĂ s. f. v. **rizeafcă.**

RIZÁNCĂ s. f. (Regional) Partea de jos, podeaua unui jilip; podină, (regional) fundină, îndrea, inimă (Moiseiu — Vişeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 164.
— Pl.: ?
— **Riz²** (sau **riză**) + suf. *-ancă.*

RIZÁ-PAZÁR s. n. sg. (Turcism învechit) Preţ stabilit prin înţelegere între vînzător şi cumpărător; preţ liber. *Am făcut cheresteaua teslim la Brăila cu riza-pazar.* VĂCĂRESCUL, ap. ŞIO II₂, 99. *Să fie volnic a cumpăra neoprit cu riza-pazar* (a. 1783). ap. id. ib. *Prisosul de bucate de la mănăstiri să se aducă spre vînzare în Bucureşti cu riza-pazar* (a. 1787). ap. id. ib. *Seul de la măcelari s-aibă* [luminărarii] *a lua totdeauna cu riza-pazar* (a. 1794). ap. id. ib. *Să cumpere . . . 100 chile orz cu rizapazar şi cu bună învoire* (a. 1811). DOC. EC. 123. *Toate cîte sînt trebuincioase pentru curtea domnească să le cumpere cu riza-pazar* (a. 1813). ap. ŞIO II₂, 100. *O am vîndut-o de veci dumisale . . . cu tocmală prin răzapazar* (a. 1817). IORGA, S. D. XXI, 474. *Vor fi tocmite cu chirie rizapazar şi nu cu preţu hotărît de la visterie* (a. 1823). URICARIUL, V, 59/4. *Să aibă a cumpăra . . . cu rizapazar şi cu bună învoire* (a. 1827). DOC. EC. 385. *Să facă cumpărătoare de o sumă zaherea, adică grîu, orz, ovăz şi porumb, cu rizapazar şi bună învoire.* CR (1829), 299²/3. *Să face de ştire la toţi că o moşie . . . să vinde sau prin mezat, sau cu riza-pazar (prin bună învoire).* ib. (1830), 422¹/5. *Tot seul ce-m va trebui să-l cumpăr . . . precum mă voi putea tocmi cu vînzătorii, adică cu riza-pazar* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Pentru hrana acelor vite îşi fac căpuirea cu riza-pazar* (a. 1835). ib. 587.
— Scris şi: *rizapazar.* — Şi: (rar) **răzá-pazár** (scris *răzapazar*), **rezát-păzár** (URICARIUL, I, 26) s. n.
— Din tc. **rizapazar.**

RIZÁTEL s. m. (Învechit) Persoană care ţinea răbojul dărilor. Cf. PANAITESCU, O. Ţ. 211.
— Pl.: *rizateli.*
— Cf. slavonul рнзатн „a face crestături".

RÍZĂ s. f. v. **riz².**

RÍZCAŞ s. n. v. **rişcaşă.**

RIZEÁFCĂ s. f. Numele a două specii de scrumbii mici: **a)** peşte mic cu corpul turtit lateral şi spinarea ascuţită, de culoare verzui-negricioasă pe spate, argintie pe laturi şi albă pe burtă; scrumbiţă *(Alosa caspia nordmanni). Pentru prinderea speciei celei mici de scrumbii de Dunăre, numită rizeafcă, . . . se întrebuinţează . . . o setcă specială.* ANTIPA, P. 509. *Setcă de rizeafcă, din aţă foarte fină.* ATILA, P. 372. *Pe lîngă cele două scrumbii mari, ceva mai tîrziu decît ele, intră în Dunăre şi rizeafca . . . , o scrumbiţă mai măruntă, ceva-ceva mai maşcată decît o sardea.* SIMIONESCU, F. R. 242; **b)** peşte mic cu corpul turtit lateral, cu abdomenul foarte ascuţit, avînd pe laturile corpului pete de culoare mai închisă *(Caspialosa caspia nordmanni).* Cf. C. ANTONESCU, P. 138. ✧ *Rizeafcă mică (de neam)* = peşte mic cu corpul foarte turtit, de culoare neagră-albăstrie pe spate şi argintie pe burtă; scrumbioară (mică), scrumbie mică de neam *(Clupea cultriventris nordmanni).* Cf. ANTIPA, F. I. 231, ATILA, P. 374, 505.
— Pl.: *rizeafce* şi *rizefce* (SCRIBAN, D.), *rizefci* (id. ib.) — Şi: **rizáfcă** s. f. NICA, L. VAM. 212, DM.
— Etimologia necunoscută. Cf. SCRIBAN, D., care pune cuvîntul în legătură cu rus. *резвяк* „viol".

RIZEÁSCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular (Măţău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— De la n. pr. **Rizea.**

RIZERÍE s. f. (Rar) Orezărie. *Rizeria Slobozia caută un inginer agronom cu practică în cultura orezului.* În L. ROM. 1960, nr. 1, 64, cf. DN².
— Pl.: *rizerii.*
— După fr. **rizière.**

RIZÍBIL, -Ă adj. De rîs, ridicol. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP. N. D., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Orice om e rizibil cînd îl priveşti din afară.* C. PETRESCU, O. P. I, 137. *Internaţii erau aşa de rizibili, încît Petrişor însuşi nu se putu reţine de a nu izbucni în rîs.* CĂLINESCU, S. 529. *De-ai împodobi haina cu panglici sau cu agrafe de aur şi de argint, ar deveni şi mai rizibilă.* id. C. O. 140. *Ideea unei eventuale înfrîngeri i se pare imposibilă, rizibilă.* CONTEMP. 1956, nr. 521, 3/3. *Dacă într-un tablou inspirat din munca minerilor . . . traducerea artistică s-ar face ca în decoraţia farfuriilor, efectul ar fi rizibil.* V. ROM. noiembrie 1962, 143, cf. T noiembrie 1962, 62. ✧ (Adverbial; rar) *Cît de mic şi de rizibil se arată intrigile lumii.* BARASCH, I. F. 15/30.
— Pl.: *rizibili, -e.*
— Din fr. **risible.**

RIZIBILITÁTE s. f. (Rar) Faptul de a fi rizibil. Cf. I. GOLESCU, c.
— Din fr. **risibilité.**

RÍZIC s. n. (Astăzi rar) Risc, pericol. *Asemenea și pentru scosu din pivniță, să fie tot cu rizica și pericula cumpărătoriului* (a. 1829). IORGA, S. N. 197. *A făcut ... monarhiei servicii esențiale în momente supreme, cu risicul întrevederat de a fi defăimată.* BARIȚIU, P. A. III, 89. *Ie sama că zestrea Lenuței este în rizic.* ALECSANDRI, T. 1 451. *Mă hotărăsc să-ți răspund, cu rizicul de a-mi face și din tine un vrăjmaș.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Îmi pun pielea în joc, ... e oarecare rizic din partea mea.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 98, cf. DDRF, BARCIANU. *O bonificație ce o plătește asiguratul asiguratorului pentru rizicul ce și-l ia asupră-și.* I. PANȚU, PR. 5, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *N-are nici un rizic Să se ciocnească de ceva.* V. ROM. octombrie 1954, 160. ◇ (Jur.) *Rizico-pericol* (sau, învechit, *rizico-pericolo*) = risc, răspundere. *Consulatu ... au avut acest cuvînt risico-pericolo* (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 138. *Lucrul rămîne în risico-pericolul dobînditorului.* HAMANGIU, C. C. 229. *Obiectul convențiunei rămîne în risico-pericolul debitorelui care s-a obligat a-l da, în caz de îndeplinire a condițiunei.* id. ib. 241. ◇ L o c . v b. **A pune în rizic** = a pune în primejdie, a expune unui pericol, a risca. *Un om ce pune în risic pe o masă de cărți pînea copiilor săi nu-i ... părinte bun.* ALECSANDRI, T. 1 699.
— Scris și: *risic.* — Pl.: *rizicuri.* — Și: (învechit, rar) **rizică** s. f., **rizico** (STAMATI, D.; scris și *risico* GHEȚIE, R. M., ; pl. *rizicouri* STAMATI, D.) s. n.
— Din it. **risico,** germ. **Risiko.**

RIZICÁ vb I. T r a n z. (Rar) A risca. BUL. FIL. IX, 30.
— Prez. ind.: *rizic.*
— V. **rizic.**

RÍZICĂ s. f. v. **rizic.**

RÍZICO s. n. v. **rizic.**

RIZICULTÚRĂ s. f. Cultura orezului; orezărie. DL, DM, DN[3].
— Pl.: *riziculturi.*
— Din fr. **rizieulture.**

RIZÍL s. n. v. **rezil.**

RIZILÍC s. n. (Regional) Rîs, batjocură; dispreț, înjosire. *Fata ieși din casă rușinată, ca să se apuce de trebile sale femeiești și să sufere rizilicul celorlalte surori* (a. 1875). ap. ȘIO[2] II$_1$, 302, cf. SCRIBAN, D. ◇ E x p r. **A-și face rizilic** (de cineva) = a-și bate joc. *Să ne jeluim ... să nu-și mai facă rizilic așa de capul nostru.* ap. TDRG. ✦ Dezordine, murdărie. SCRIBAN, D. *Ce-i rîzilicu ista pin casă?* id. ib.
— Și: **rizilíc** (ALEXI, W.), **rizilíe** s. n.
— Din tc. **rezillik.**

RÍZLING s. f. v. **risling.**

RÍZMĂ[1] s. f. v. **rismă[1].**

RÍZMĂ[2] s. f. v. **rismă[2].**

RÍZNĂ s. f. v. **rîznă[1].**

RIZODÉRMĂ s. f. (Bot.) Strat extern de celule la rădăcinile tinere, din care se formează perii absorbanți. *La exterior rădăcina este învelită de rizodermă.* BOTANICA, 22, cf. DER.
— Pl.: *rizoderme.*
— Din fr. **rhizo** + **derme.**

RIZÓM s. m. (Bot.) Tulpină subterană lipsită de clorofilă, uneori cu frunze rudimentare, care servește la înmagazinarea substanțelor nutritive de rezervă și ca organ de înmulțire vegetativă. V. b u l b, t u b e r c u l. Cf. CAIET, 71^r/24, J. CIHAC, I. N. 251/16. *Rădăcinile fibroase emanînd din tulpina boantă sau rizomă.* GRECESCU, FL. 32. *Rizomul ... vindecă durerea de șele.* N. LEON, MED. 33. *Rizoamele pirului, rupte, devin fiecare o plantă nouă.* SADOVEANU, O. XVII, 42. *După fragmentarea rizômilor ... este necesar să se efectueze arătura cu plugul cu antetrupiță.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 5/1. *Rizomul emite tulpini sterile și fertile.* FLORA R.P.R. II, 80. *Rizomii sînt lăstari subterani care poartă rădăcini adventive.* BOTANICA, 33. *El găsește ... între rizomi și rădăcinile adventive ale stufului o hrană bogată.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 11.
— Pl.: *rizomi.* — Și: (învechit) **rizómă** s. f.
— Din fr. **rhizome,** lat. **rhizoma.**

RIZÓMĂ s. f. v. **rizom.**

RIZONÁNT s. m. (În limbajul muncitorilor forestieri) Lemn de calitate superioară, fără noduri (Galu — Piatra Neamț). Cf. ARVINTE, TERM. 164.
— Și: **răzănárt** s. m. ARVINTE, TERM. 163.
— Cf. germ. R e s o n a n z [holz].

RIZOPÓD s. n. (La pl.) Clasă de protozoare libere și parazite care se mișcă cu ajutorul pseudopodelor; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. Cf. BARCIANU, ENC. AGR. V, 191, DER.
— Pl.: *rizopode.*
— Din fr. **rhizopodes.**

RIZÓTO s. n. sg. Mîncare de orez preparat cu unt. Cf. DN[2]. *Pentru rizoto, aceleași cantități.* S. MARIN, C. B. 189.
— Din fr. **risotto,** it. **risotto,** germ. **Risotto.**

RIZUÍ vb. IV. T r a n z. (În limbajul muncitorilor forestieri) A construi un jilip (Pipirig — Tîrgu Neamț). Cf. ARVINTE, TERM. 164.
— Prez. ind.: ?
— **Riz[2]** (sau **rîză**) + suf. *-ui.*

RÎBÁC s. m. (Regional) Om mic de statură. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: *rîbaci.*
— Cf. ucr. р и б а к „pescar", „pescăruș".

RÎBÁR s. m. (Ornit.) **1.** Pasăre din ordinul pescărușilor, asemănătoare cu rîndunica; trăiește pe malul mării și se hrănește cu pești mici; chirighiță, rîndunică-de-mare *(Sterna hirundo).* Cf. LB, KLEIN, D. 410, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

2. (Prin Transilv.) Pescărel *(Cinclus cinclus).* BĂCESCU, PĂS. 149, cf. 321, ALR I 1 046/90, 98, 103, 289.
— Pl.: *rîbari.* — Și: (regional) **răbár** (LB, DDRF, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.), **ribár** (BĂCESCU, PĂS. 149), **libár** (id. ib. 108, 149), **hărbar** (id. ib. 322) s. m.
— Din bg. **рыбар,** rus. **рыбарь,** ucr. **рибарь.**

RÎBIȚĂ[1] s. f. (Regional) Nume dat mai multor specii de pești mici: **a)** porcușor *(Gobio gobio).* Cf. LB, POLIZU, LM, CIHAC, II, 312, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.; **b)** behliță *(Rhodeus amarus).* Cf. ANTIPA, F. I., 138, BĂCESCU, P. 49; **c)** pește avînd corpul alungit, turtit lateral, cu pete brune și cu o dungă aurie pe mijloc *(Cobitis aurata balcanica)* Cf. id. ib. 49, 84; **d)** plevușcă *(Leucaspius delineatus).* Cf. ANTIPA, P. 63; **e)** (atestat, cu fonetism regional, în forma *righiță*) „pește care se găsește în rîurile mici, lung de cel mult 10 cm și semănînd cu țiparul"; (regional) ribițoancă. Cf. cv 1949 nr. 8, 35.
— Pl.: *rîbițe* și *rîbiți.* — Și: **ribiță** (CIHAC, II, 312, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, P. 51, 84, H XVII 349, CV 1949, nr. 8, 35) **răbiță** (LB, DDRF, BARCIANU), **răbiță** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.),

rîmbiță (ANTIPA, P. 788, BĂCESCU, P. 84, H XVII 425, VICIU, GL.), **ringhiță** (BĂCESCU, P. 84), **ringață** (H XVII 35), **ránghiță** (ib. XVII 16), **rînchiță** (ANTIPA, F. I. 138, BĂCESCU, P. 49, 64), **rînchiță** (ANTIPA, P. 63) s. f.
— Din bg. **рыбица**, scr. **ribica**. Cf. rus. рыбец.

RÎBIȚĂ² s. f. v. **ribiță¹**.

RÎBÎÍ vb. IV. Tranz. (Prin vestul Munt.) A scormoni, a rîcîi (pămîntul). LEXIC REG. II, 16, cf. 31.
— Prez. ind.: *rîbîi*.
— Etimologia necunoscută.

RÍCA interj. (Adesea repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs prin zgîriere. *Nespălata aia, care toată ziua cu mîna în cap: rîca! rîca!* IOVESCU, N. 47.
— Onomatopee.

RÎCALĂU s. m. v. **rîncalău**.

RÍCĂ¹ s. f. **I.** (Regional) **1.** Gropiță în pămînt la unele jocuri de copii. Cf. DR. III, 685, BREBENEL, GR. P., CV 1950, nr. 4, 34, ALR SN V h 1 295/250.
2. Groapă mică prin care sînt delimitate două terenuri de finaț. Cf. LEXIC REG. II, 53.
3. Partea inferioară a piciorului găinii; (regional) rîcîitoare. Com. din SEBEȘ.
II. 1. (Prin Munt. și Mold.) Ceartă, sfadă; discordie. *Că-i mai bună, dimpreună, viiața cea frățească, Decît rîcă, care strică oaste vilejască.* M. COSTIN, O. 327. *Dacă ți-a venit poftă de rîcă, bagă-ți capul în buloiul de colo și răcorește-te.* BANUȘ, Z. 163. *Ce, umbli să faci rîcă?* RĂDULESCU-CODIN. ✧ Expr. **A căuta** (cuiva) **rîcă** = a căuta prilej de ceartă cu orice preț. *Oamenii fuseseră aruncați peste el în beci ca să-i caute rîcă.* STANCU, R. A. V, 277. *Îi căuta rîcă din orice.* PAS, Z. III, 288, cf. ALR I 1 334/725. **A purta** (cuiva) **rîcă** = a purta (cuiva) dușmănie. *Credea că mai țin minte și că-i port rîcă.* C. PETRESCU, C. V. 105. **A se pune în rîcă** (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva) luîndu-se la ceartă. *Să răpui pe toți cîți îi întîlni în cale și care s-or pune în rîcă cutine.* POP., ap. CADE, cf. ȘEZ. IX, 152. **A băga rîcă** = a întărîta, a învrăjbi. ALR I 1 564/786.
2. (Prin nordul Munt.) Persoană care provoacă ceartă, discordie. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: **(I)** *rîci*. — Și: **(II) rîcă** s. f. URICARIUL, X, 406, POLIZU, CIHAC, II, 308, DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Postverbal de la **rîcîi¹**.

RÍCĂ² s. f. (Regional) Arșic (la jocul de copii) (Zimnicea — București). Cf. ALR II 4 362/899.
— Pl.: *rîci*.
— Etimologia necunoscută.

RÍCĂ³ adv. (Regional; în expr.) **Rîcă-rîcă, rîrerire** = iute-iute, gata-gata (Bistrița). PAȘCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

RÎCĂÍ¹ vb. IV. Intranz. (Învechit) A răcni, a urla, a zbiera. *Vrăjmașul vostru ... ca u[n] leu rîcăind* (răcnind N. TEST. 1648, răcnind BIBLIA 1688) *umblă.* COD. VOR. 164/13. *Deșchiseră spre mere rostul său; ca leul rape și rîcăiașe* (răcnește D, zbiară C², a geme H). PSALT. 36. *Schimenii răcîia să răpească și să ceară la Dumnezeu mîncare.* CORESI, PS. 285/5. *Răcîi leul și sări pardos mai mănios.* MOXA, 380/28.
— Prez. ind.: *rîcăiesc*. — Și: **rîcăí, răcîi** vb. IV.
— Din slavonul рыкати, рыкать.

RÎCĂÍ² vb. IV. Refl. (Prin Transilv.) A se opinti, a se forța; a căpăta vătămătură din cauza unui efort. *Îi beteag, că s-a rîcăit cu sacii.* VICIU, GL. *Nu te rîcăi atîta cu lemnele, că-ți cășunează în șele.* PAȘCA, GL. ✦ A se zbate, a se vînzoli (Arpașu de Jos — Victoria). ALR II 3 591/172.
— Prez. ind.: *rîcăi*.
— Cf. alb. rrek(em).

RÎCĂÍ³ vb. IV v. **rîcîi¹**.

RÎCĂITÚRĂ s. f. v. **rîcîitură**.

RÎCĂITÓR, -OÁRE adj. v. **rîcîitor**.

RÎCĂLĂU s. m. v. **rîncalău**.

RÎCĂLUÍ vb. IV. Tranz. și intranz. (Prin Mold.) A rîcîi¹ **(I)**; a scurma. Cf. ȘEZ. V, 121, A V 14. *Răcălușește porcul.* GLOSAR REG. ✦ A răzui; a curăța; a rîni¹. *Am răcăluit gunoaiele din țarc cu strînsură și le-am făcut o grămadă.* ȘEZ. IX, 152. *Am răcăluit prin casă.* ib.
— Prez. ind.: *rîcăluiesc*. — Și: **răcălui** vb. IV.
— Cf. rîcîi¹.

RÎCĂNÉL s. m. v. **răcănel**.

RÍCEA subst. art. (Prin nordul Munt.; depreciativ) Om mic de statură și diform; stîrpitură. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. rîceat.

RÎCEÁT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Slab, uscățiv. Cf. VÎRCOL, V. 98.
— Pl.: *rîceați, -le*.
— Etimologia necunoscută. Cf. rîcea.

RÎCHÍTĂ s. f. v. **răchită**.

RÎCHITÓR s. n. v. **rășchitor**.

RÎCÎÍ¹ vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma pămîntul cu ghearele sau cu labele; p. ext. (despre oameni) a zgîria cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument; (prin Mold.) a răcălui. *Găina cînd să vede în grămadă rîcăie cu picioarele.* PANN, P. V. I, 129/22. *Oarecare amatori de antichități ... n-au decît să rîcîie pămîntul ca să găsească obiecte de artă.* BOLINTINEANU, O. 306. *Nu-și mai învîrtește căciula și nu mai rîcîie cu bățu-n pămînt.* JIPESCU, O. 52. *Lighioana ... începu să rîcîie țărîna cu labele.* ODOBESCU, S. III, 184. *Rîcîi de mai multe ori niște chibrite pe pereții odăii.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Pe vîrful gunoiului rîcîia o turmă de găini.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 92. *Au început mierlele să rîcîie și să răscolească prin frunze.* MUSCEL, 42. *Umplură numaidecît curtea ... începînd să rîcîie prin resturile de nutrețe.* AGÎRBICEANU, A. 56. *Cu ... un băț lung ... rîcîind printre pietre, sperie peștii și-i face să iasă din ascunzători.* PĂCALĂ, R. 298. *Femeia în negru rîcîi cu vîrful bastonului blana albă de urs de pe podium.* CAMIL PETRESCU, N. 106. *Se auzea vaca mugind, rîcîia cu un corn în peretele șurei.* C. PETRESCU, Î. I, 257. *Se apucă să rîcîie prispa umezită cu vîrful bățului.* MIHALE, O. 55. *Îl văzu pe bătrîn agitat; cu degetele descărnate făcea sforțări rîcîind plapoma.* BART, E. 344. *Se face unul cloșcă, rîcăind în pămînt cu bățul.* H IV 201. *Vîja miroase ... Și unde-mi lătra Și tot rîcîia Piatra-mi dezgropa.* TEODORESCU, P. P. 417. *Cînii neîntrerupt se preumblau în giurul stoborului fîntînii, rîcîind cu picioarele în pămînt.* RETEGANUL, P. IV, 46. *Găina rîcîie.* ALR I 998, cf. ib. 1 138, ALR II/I h 53, ALR SN II h 369, ALRM SN I h 248, A I 17, II, 9, 12, III 3, 5, 16. *Piatră mare Sta trîntită, De ciocane Ispitită, De veacuri Părăginită Și cu slove Rîcîită.* BALADE, II, 96. *Găina care rîcăie mult își scoate ochii.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 35. ✦ Fig. (Subiectul indică stări sufletești, gînduri etc.) A preocupa; a frămînta, a chinui; a roade **(2)**. *Simțămîntul ăsta de vinovăție, mai ales, mă rîcîia și mă zgîndărea.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 21. ✧ Tranz. Expr. **A-i rîcîi** (cuiva) **inima** sau **a (-l) rîcîi** (pe cineva) **la** (sau **pe**) **inimă** = a chinui pe cineva un gînd, un sentiment etc.; a roade, a neliniști. *Îl fac complice la o faptă care-i rîcîie inima.* C. PETRESCU, Î. I, 110. *Îl tot rîcîia pe inimă să o întrebe ceva ..., dar nu-i venea la îndemînă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 200. ✦ (Regional)

A răscoli focul, jăraticul pentru a-l înviora; a zgîndări. Cf. ALR SN V h 1 331. *Vătraiul lua, Spuza rîcîia, Turta că-ntorcea.* BALADE, III, 161. ✦ Tranz. (Regional) A scărpina. *Ricăindu-şi hălăciuga feştii, dă cu socoteala că e mai bine să ispitească pe popa sau pe logofătu satului.* JIPESCU, O. 151, cf. ALR II 2 288/876.

2. Tranz. A îndepărta prin radere un înveliş, un strat; a răzui. *Ea rîcîie de pe zidurile monumentelor scoarţa pusă rînduri-rînduri.* CARAGIALE, O. III, 15. *Cu paraua de argint rîcăie albeaţa de pe ochi.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 5. *Rîcîi muşchiul care ascunsese încuietoarea.* GALACTION, O. 256. *Pe locul uşilor şi ferestrelor, slinul să-l rîcîi cu cuţitul.* IOVESCU, N. 63. *Pictorul începu să rîcîie pînza cu un cuţitaş.* PREDA, R. 319. *Să-i rîcîi potecile de ciulini.* GOROVEI, CR. 131, cf. ALR II 4 010/791, 876, 886, ALR SN IV h 1 186.

— Prez. ind.: *rîcîi.* — Şi: (învechit şi regional) **rîcăi** vb. IV.

— Formaţie onomatopeică.

RÎCÎI² vb. IV v. **cîrîi.**

RÎCÎI³ vb. IV v. **hîrcăi.**

RÎCÎI⁴ vb. IV v. **rîgîi¹.**

RÎCÎIÁLĂ s. f. Rîcîitură **(1).** DM.

— Pl.: *rîcîieli.*

— **Rîcîi¹** + suf. *-eală.*

RÎCÎÍRE s. f. Acţiunea de a rîcîi¹. DL, DM.

— V. **rîcîi¹.**

RÎCÎÍŞ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Rîcîit. UDRESCU, GL. *Iar te-ai apucat de rîcîiş? Mi-ai spart urechile.* id. ib.

— **Rîcîi¹** + suf. *-iş.*

RÎCÎÎT s. n. Acţiunea de a rîcîi¹; zgomotul produs prin rîcîire **(1).** DL, DM.

— V. **rîcîi¹.**

RÎCÎITOÁRE s. f. (Regional) Partea inferioară a piciorului găinii. Com. din SEBEŞ.

— Pl.: *rîcîitori.*

— **Rîcîi¹** + suf. *-toare.*

RÎCÎITÓR, -OÁRE adj., s. n. (Regional) **1.** Adj. (Despre păsări sau animale) Care rîcîie¹ **(1).** *Galiţele . . . sînt de trei fealuri: scurmătoare sau rîcăitoare, înătătoare şi sburătoare.* ECONOMIA, 103/14. *Sî ti faci laur, balaur . . . cu 99 di garî rîcîitoarî.* ŞEZ. VI, 92.

2. S. n. Vătrai cu care se răscoleşte jăraticul în cuptor; (regional) jăruitor (Topraisar—Techirghiol). ALR II/I h 285/987.

— Pl.: *rîcîitori, -oare.* — Şi: **rîcăitór, -oare** adj.

— **Rîcîi¹** + suf. *-tor.*

RÎCÎITÚRĂ s. f. **1.** Rîcîit; rîcîială. *O rîcîitură de chibrit se auzi şi scînteia . . . umplu odaia c-o lumină gălbuie.* DELAVRANCEA, S. 156. *În curte se auzeau rîcîituri surde.* CĂLINESCU, C. N. 271.

2. (Regional; mai ales la pl.) Răsătură de pe covată. ALR SN IV h 1 064, cf. LEXIC REG. II, 31.

— Pl.: *rîcîituri.* — Şi: (regional) **rîcăitúră** s. f. ALR SN IV h 1 064.

— **Rîcîi¹** + suf. *-tură.*

RÎCNÍ vb. IV v. **răcni¹.**

RÎCNÍRE s. f. v. **răcnire.**

RÎDE vb. III. Intranz. **1.** (Adesea urmat de determinări modale) A-şi manifesta veselia sau satisfacţia printr-o mişcare a feţei şi a gurii, scoţînd în acelaşi timp sunete specifice, succesive şi nearticulate. *Vai de omul cela ce rede în besearecă* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 52/13, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Cum au văzut pre paşa, rizînd au început a-i zice.* AXINTE URICARIUL, ap. GCR II, 19/41. *Atuncea au venit a rîde lui Teaghen* (a. 1773). AETHIOPICA, 49v/8. *Şi iarăş, de te vor mîngîia, rîzi.* MOLNAR, RET. 8/15. *Vlaicu, lingurariu începe A rîde şi glasul său rădică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 108. *În trei ani nu l-am văzut să rîză vreodată.* KOTZEBUE, U. 9r/15. *Unii rîdea ca nişte ieşiţi din minte.* DRĂGHICI, R. 21/3. *Neguţătorul . . . începu a rîde, încît leşina de rîs.* GORJAN, H. I, 19/6. *Dar, rîzînd, bătrînul zice un cuvînt de-nţelepciune.* ASACHI, S. L. I, 107. *Nu mai rîz cînd e vorba de a le repara.* CR (1848), 72/77. *Inima mea plînge şi el rîde.* PANN, P. V. III, 7/22. *Rîdea; muşchii i se suceau în risul acesta.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Să spui glume, să scoţi la jucării Şi, pîn-a rîde alţii, să rîzi tu mai întîi.* ALEXANDRESCU, O. I, 192. *Acum, domnilor, binevoiţi a rîde.* ALECSANDRI, T. 885. *Un cavaler englez făcu cu două surcele o cruciuliţă şi i-o dete, rîzînd.* ODOBESCU, S. I, 21. *Împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit, slăbit de lupte şi suferinţe, împărat ce-n viaţa lui nu rîsese niciodată.* EMINESCU, N. 3. *Rîzi, tu, rîzi, Harap Alb, zise atunci Gerilă tremurînd, dar, unde mergi, fără de mine n-ai să poţi face nemica.* CREANGĂ, P. 240. *Ministrul şi toată lumea din grup încep să rîză.* CARAGIALE, O. II, 12. *La vorbele acestea, califul nu şi-a mai putut stăpîni rîsul şi a rîs cu mare poftă.* id. ib. 268. *Uneori scutură din cap, rîde şi îndrugă singur: „aşa e omul".* DELAVRANCEA, S. 6. *Rîd cucoanele în hohot, Cu ochi dulci căiînd la el.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 165. *Cum mi-ar veni mie să rîd, fă, aşa hodoronc-tronc, fără pricină?* SP. POPESCU, M. G. 25. *I-a fulgerat deodată-n gînd Să rîdă.* COŞBUC, P. I, 153, cf. DUNĂREANU, CH. 18. *Rîse din toată inima.* AGÎRBICEANU, A. 63. *Cînd ne auzi rîzînd la spatele sale, întoarse capul.* HOGAŞ, M. N. 106. *Încercă să rîdă. Nu izbuti.* REBREANU, I. 55. *Rîd pe înfundate, . . . aruncînd căutături de milă spre dreapta.* BASSARABESCU, S. N. 21. *Nu rîde . . . citeşte-naînte.* BACOVIA, O. 23. *Rîdea cam o dată pe an şi încă şi atunci un rîs mut şi ironic.* GALACTION, A. 23. *Luminiţa şopti ceva rîzînd la urechea Elenei.* C. PETRESCU, Î. I, 190. *O femeie tînără, voinică, se ivi în prag, . . . rîse, fugi înăuntru.* BRĂESCU, O. A. I, 24. *Te-am rugat să nu rîzi.* SEBASTIAN, T. 146. *Amîndoi bătrînii începură a rîde tare, bătînd din palme.* SADOVEANU, O. II, 163. *Şi vocile stinse luînd graiuri, pe rînd, Şi murmură parcă şi parcă şi rîd.* ARGHEZI, VERS. 352. *Eu am rîs domol, nu m-am temut.* BENIUC, V. 9. *Stan se desmetici şi rîse cu gura pînă la urechi.* PREDA, D. 97. *Rîzînd Se ridică-n vîrful picioarelor Şi spune.* ISANOS, Ţ. L. 29. *Te fac să rîz de te ţii de pîntece.* ŞEZ. I, 39. *În această zi să nu rîzi, căci rămîi cu gura strîmbă.* PAMFILE, B. 55. *Înaintea lui cînd ai rîdea Mărgăritar înflorit ai revărsa.* GR. S. VI, 81. (Prin analogie) *Cîntă două turturele: Una rîde, una plînge Tot cu lacrime de sînge.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182. ✧ Fig. *Şi-n ceruri călătorul soare Rîdea cu hohot repetat.* COŞBUC, P. I, 124. *Traseră cu oţelul zimţuit care fîşîia şi rîdea muşcînd în lemn.* SADOVEANU, O. IX, 194. ✧ Refl. (Popular) *El să pitulă într-o tufă aproape, ca să să rîză pă-nfundate cînd o trece cineva p-acolo.* ŞEZ. III, 34. *Mă rid.* ALRM I/I h 119/45, cf. ALR II/I h 34, A III 2, 3, 16, 19, IV 5. (Refl. impers.) *Domnule . . . , te rog să nu te superi, nu se rîde cu răutate.* VLASIU, D. 63. ✧ Expr. **A rîde pe sub mustaţă** = (sau **în barbă**) v. mustaţă, barbă. **A rîde în pumni** (sau **înghesuit**) v. pumn, înghesuit. **A rîde din guşă** v. guşă. **A rîde mînzeşte** v. mînzeşte. (Rar) **A rîde galben** = a rîde fals, silit. *Rîdem toţi, rîde galben şi locotenentul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 384. **A rîde** (cuiva) **în nas** (sau **în faţă, în obraz**) = a-şi bate joc de cineva care este prezent, a sfida. *Ba muncindu-l încă în faţă-i rîde.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 367. *Aşa? care va să zică dumneata îmi şi rîzi în nas cînd eu mă jeluiesc dumitale de răul pe care mi l-ai pricinuit?* CARAGIALE, O. II, 276. *Te azvîrl cît colo, mă, dacă îmi mai rîzi în faţă.* DEMETRESCU, O. 96. *Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalţi trei îmi rîdeau în obraz.* DELAVRANCEA, H. T. 6. *Parcă dumneata nu ştii ce-ar fi fost mai pe urmă. Mi-ai fi rîs în nas.* STANCU, R. A. III, 331. *Rîdeau în nasul jandarmilor plouaţi care se întorseseră pe peron*

şi-i priveau fioroşi. PAS, Z. III, 18. *Iar de vo fi . . . să ne rîdă-n faţă cei mişei, Dăm ţării foc.* BENIUC, V. 88. *Ea îşi bate joc de dînsul şi-i rîde în faţă.* SBIERA, P. 186. Intranz. şi refl. (Popular) **A (se) zîmbi** (sau, învechit, **zîmbire**) **a rîde** = a rîde discret, a surîde. *Zîmbire a rîde.* ST. LEX. 168/2. *Atunce Ştefan Vodă s-au zîmbit a rîde.* NECULCE, L. 21. *A zîmbit a rîde şi a intrat în altă vorbă.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Dacă au luat pitacul, cetindu-l, au zîmbit a rîde puţintel.* DIONISIE, C. 189. *Stareţul pricepu numaidecît care e pricina şi zîmbi a rîde.* STĂNOIU, C. I. 114. *Măria sa a zîmbit a rîde şi i-a iertat pe toţi.* SADOVEANU, O. XI, 315. *Iară el au zîmbit a rîde.* SBIEREA, P. 133, cf. ALR I 70/270, îb. 71/298, ALR II 2 305/682, 728, 762, 928. **A rîde cu lacrimi** v. lacrimă. **A rîde prosteşte** v. prosteşte. **A rîde din bărierile inimii** v. baieră. (Regional) **A rîde mare** (sau **gras**) v. mare, gras. ✦ P. anal. (Despre păsări) A scoate sunete asemănătoare cu rîsul omului. *Cristeii rîdeau în ierburile de pe margine.* SADOVEANU, O. I, 64. *Huluhii sălbatici rîdeau fantastic.* id. ib. XII, 19. *Vulturii, corbii au venit cu toiii Şi rîd în coruri grave de metal.* ARGHEZI, VERS. 370.

2. A se distra, a se amuza, a face haz. *Amu rîsu şi am beutu şi am mîncatu fără de lege* (a. 1550 — 1580). CUV. D. BĂTR. II, 457/5. *Şi au început a rîde şi a bate în palme.* NECULCE, L. 21. *Pă mulţi boiari îi arunca în heleşteu şi rîdea.* R. POPESCU, CM I, 390. *Nu să cade să rîdem şi să glumim, ci să plîngem şi să suspinăm* (a. 1762). CAT. MAN. I, 239. *Soru-mea plînge ceea ce au rîs tot anul acest*[a] (a. 1779). GCR II, 119/21. *Icea rîd şi şuguiesc o parte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 123. *Ai păţit şotii? Spune-le să rîdem şi noi.* ALECSANDRI, T. I, 456. *Toată societatea vorbea, rîdea, cînta.* BOLINTINEANU, O. 318. *Ne-a făcut adesea să rîdem descriindu-ne starea deplorabilă în care fanariotismul redusese societatea.* ODOBESCU, S. I, 245. *Ce-aş mai rîde să te văz întorcîndu-te cu nasul în jos!* ISPIRESCU, L. 15. *Vorbeşte, rîde cu păpuşa . . . Ce fericite-s amîndouă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 46. *Publicul român s-a învăţat aşa de mult să rîză de spiritualele producţiuni ale mult talentatului nostru satiric.* GHEREA, ST. CR. II, 132. *Iar ele rîd şi rîd şirete Şi pe furiş privesc la el.* COŞBUC, P. I, 87. *Rîdea de glumele lui cele mai proaste.* AGÎRBICEANU, A. 217. *E un salon în care toţi discuiă Şi rîd mereu.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 104. *Păcat că n-am fost mai multe să rîdem.* C. PETRESCU, C. V. 258. *Îţi face cinstea să te întrebe în glumă şi să rîdă cu tine.* TEODOREANU, M. U. 165. *Hai, joacă, ursoaică, sai sus, Să rîdă copiii, bătrînii de-a valma.* BENIUC, V. 67. *Eu cu mîndra rîd în şagă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 80. *Mîndrele-s cu dracu-n piele, Dac-oi muri, rîde-or ele.* FOLC. TRANSILV. I, 190. ✧ Refl. (Popular) [Copiii] *se rîd, pînă amîndoi întîlnesc pe altul pe care îl întreabă.* ŞEZ. XIII, 42. ✦ A fi mulţumit, vesel, fericit. *Ferecaţi ceia ce pling acmu, că rîde-vor.* CORESI, ap. GCR I, 19/19. *Rîzi, că ziua ţi-e senină, Rîzi, că viaţa îţi e lină!* BOLLIAC, O. 187. *Va rîde mult mai bine acel ce-o rîde apoi.* BOLINTINEANU, O. 151. *Copiii vor rîde-n fiece casă. Pîini albe vor creşte pe fiece masă.* TULBURE, V. R. 36. *Cine rîde la urmă rîde mai bine, băiete!* REBREANU, I. 293. ✧ Fig. *Cu dînsu rîsără dalbe florile.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310. *Lunca rîde şi-nverzeşte.* ALECSANDRI, P. I, 235. *Şi-am făcut din tine-un înger, blînd ca ziua de magie, Cînd în viaţa pustiită rîde-o rază de noroc.* EMINESCU, O. I, 29. *Cerul rîde, apa rîde . . . În pîrîu se oglindeşte soarele cel auriu.* BELDICEANU, P. 58. *În Vrancea, la izvoarele Milcovului, curge apa limpede; rîd codrii în apusul soarelui.* D. ZAMFIRESCU, R. 246. *Din casa voastră, unde-n umbră Plîng doinele şi rîde hora.* GOGA, P. 11. *În glastre rîde floare lîngă floare.* IOSIF, P. 18. *Luna rîdea pe fereastra deschisă.* REBREANU, I. 316. *Soarele rîdea acum prirtr-o spărtură de nouri.* MIRONESCU, S. A. 45. *Ca o grădină plutitoare . . . Cu florile-i ce rîd în soare.* TOPÎRCEANU, B. 29. *Vor rîde-n lumină toate pridvoarele.* TULBURE, V. R. 43. *Acelaşi soare Rîde-n altă rouă.* BRAD, T. 60. *În portul unde rîde viaţa-n portocale Corăbii nu intră, corăbii nu ies.* BOUREANU, S. P. 49. *Vezi, dincolo, cum rîde şcoala Cu geamul larg deschis spre cer?* FRUNZĂ, Z. 44. *Rîd plinele pahare cu glasuri cristaline.* LABIŞ, P. 196. *Primăvara rîde, cu pletele vîlvoi!* DEŞLIU, G. 6. *Rîde clipa oprită în dansul acesta.* s ianuarie 1961, 39. ✧ Expr. **A(-i) rîde** (cuiva) **inima** (sau **ochii, faţa, gura, mustaţa**) v. inimă, ochi, faţă, gură, mustaţă. ✦ (Cu determinări în dativ dau introduse prin prep. „la") A arăta cuiva simpatie surîzîndu-i; a zîmbi. [Iezii] *aşteaptă . . . cu bucurie şi-mi rîd înainte cînd mă văd.* CREANGĂ, P. 25. *Erai de paisprezece ani cînd mi-ai rîs întîi.* DELAVRANCEA, O. II, 17. *Rîzînd naturii şi ea mie, am plecat şi astăzi, cîntînd mai vesel ca de obicei.* BRĂESCU, O. A. I, 48. *Da în vale, cine-mi rîde? Moartea care mă cuprinde.* ALECSANDRI, P. P. 305. *Eu i-am rîs, el nu mi-a rîs.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 231. *Cînd cu ochii le ochesc, Feciorii tăţi mă iubesc, Şi cînd le rîd cu gura, Feciorii nu pot uita.* FOLC. TRANSILV. I, 277. ✧ Fig. *În faţă cu apartamentul meu este un copac înfrunzit. El îmi rîde în toată dimineaţa.* ALECSANDRI, S. 253. *Cerul era limpede şi luceferii sclipitori rîdeau la stele.* CREANGĂ, P. 56. *Cine-a descuiat spre ziuă zăvoarele Să ne rîdă-n fereastra inimii soarele?* TULBURE, V. R. 33. ✦ (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil. *Norocul întîi rîde, apoi plînge.* CANTEMIR, IST. 94. *Alungă mîhnirea ta, . . . căci norocul îţi rîde din toate părţile.* CREANGĂ, P. 189.

3. A-şi bate joc de cineva sau de ceva; a face haz pe socoteala cuiva, a lua în rîs. *Vedea-vor derepţii şi spămînta-se-vor, şi de elu ride-vor.* PSALT. 101. *Ei rădea de darul lui Vrul.* MOXA, 357/2. *Rîdea de dînşi, fiind ei morţi.* CHEIA ÎN. 2r/17. *Va rîde Domnul de dînşii.* DOSOFTEI, PS. 14/6. *Unele lucruri ale lumii nu sînt vreadnice fără numai să rîză cineva de dînsele.* MOLNAR, RET. 123/18. *Caută păgînii şi încep a rîde De o nătărie oarbă ca această.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 249. *Să rîză unul de altul.* KOTZEBUE, U. 12r. *Parcă sînt făcuţi . . . Ca să rîză d-or ce om.* MUMULEANU, ap. GCR II, 249/36. *Văzîndu-mă cum mă zbucium, îşi fac semn şi rîd de mine.* ASACHI, S. L. I, 219. *Rîzînd de simplicitatea mea, îmi spuse că acea casă e de vînzare.* CR (1848), 16r/13. *Noi rîdem de unul, doi, Şi patruzeci rîd de noi.* PANN, P. V. I, 5/23. *Rabelais ridea de pedanţi, carii dispoia mereu latineasca, vrînd a schimonosi franţuzeasca.* RUSSO, S. 38. *Îţi aduci aminte cum rideam de dînsul că şede ca o fată mare.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Să te mănînce muştele şi să rîză lumea de tine.* FILIMON, O. I, 133. *Cît eşti tu de mare şi de puternic, eu rîd de mînia ta.* ALECSANDRI, T. 1 492. *Să înveţi altădată să rîzi de acela ce-ţi oferă mîna.* BOLINTINEANU, O. 430. *Pînă acum toţi rîdeau de Prepeleac, dar acum a ajuns să rîdă el şi de dracul.* CREANGĂ, P. 51. *Te-am minţit, te-am amăgit, am rîs de dumneata atîta vreme.* CARAGIALE, O. VI, 27. *Nici unuia nu-i prea plăcea însă cînd ulţii rîdeau de dînsul.* SLAVICI, N. I, 15. *Locuitorii rîdea de dînsul ca de unul ce aiurează sau visează deştept.* ISPIRESCU, L. 9. *Va rîde-ntregul neam arab De bietul Ban-Ardun!* COŞBUC, P. I, 111. *Orice prilej era bun pentru el să rîdă de mine.* VLASIU, A. 33. *Să nu rîdeţi de mine.* SADOVEANU, O. XII, 9. *Dacă ne-am fi întors mai curînd, ar fi rîs macedonenii şi grecii de noi.* CĂLINESCU, S. 832. *Nu-ţi spun eu că naiba, cînd n-are de ce rîde, face pe hoţ judecător?* DELAVRANCEA, S. 44. *Ridică-te şi te cară, că azi rîde dracul de noi!* RETEGANUL, P. I, 2. *Ciudă mi-i şi mi-i ruşine Că rîde ciuful de mine.* FOLC. TRANSILV. I, 150. *Rîde ciob de oală spartă.* STANCU, D. 290. *Şade hîrbu-n drum şi rîde de oală!* ZANNE, P. III, 573. *Rîde ciocanul de nicovală.* id. ib. V, 175. *Rîde Tanda de Manda.* id. ib. VI, 333. *Dracul rîde de porumbe negre, Şi pe sine nu se vede.* id. ib. 557. ✧ Fig. *Rău e cînd rîde culmea de muşunoi.* ALECSANDRI, T. II, 150. *Parii de sprijin ai îngrăditurii mele . . . rîdeau prin întunerec de opintirile deznădăjduite ale neputinţii lor.* HOGAŞ, M. N. 177. ✧ Intranz. (Mai ales cu pronumele în dativ) *Ride-şi de ei.* PSALT. HUR. 1v/11. *Şi tu, Doamne, ridzi-ţi de ei, ocăriş toate limbile.* PSALT. 112. *Domnul răde-şi lui, Că ainte veade că vine zioa lui.* CORESI, PS. 94/3. *Cela ce-ş va răde de altul . . . să va certa.* PRAV. 222. *Păsaţ de aciia că n-au murit fala, ce doarme şi-ş rîsără de el.* N.

TEST. (1648), 12r/13. *Vor fi vrînd numai să-şi rîză de mine.* IST. Ţ. R. 10. *Şi la drumuri îş rîde şi prăda pre oameni.* NECULCE, L. 360. *În zădar el cu rea moarte-l spare, Că cela nice gura-şi deschide Şi pare că de toţi-şi rîde.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 253. *A ! este vorba să-ţi rîzi de mine.* CR (1848), 6[1]/62. *Tot nu pociu încă să bag între dînşii O intrigă mică şi să-mi rîz de dînşii.* PANN, P. V. I, 54/2. *Şi-a rîs el d-astea toate !* BOLLIAC, O. 129. *Nici visezi că înainte-ţi stă un stîlp de cafenele, Ce îşi rîde de-aste vorbe, îngînîndu-le pe ele.* EMINESCU, O. I, 150. *Lumea din faptul tău să-nveţe Cum trebuie să-şi rîză de ea ?* DELAVRANCEA, O. II, 292. *Eu nu pot să rămîn aicea un ţăran prost, ca să rîzi şi mata, cum ţi-ai rîs adineoarea de mine.* C. PETRESCU, R. DR. 80. *O, raţiunea trează ... Dacă-ţi conduce fapta ţintită spre progres, Abia atunci ai dreptul să-ţi rîzi de răi şi mumii.* LABIŞ, P. 244. *Bătrînul parcă-şi rîdea de ea.* BARBU, P. 149. *Văd că îţi rîzi de mine.* T decembrie 1962, 28. ✧ Refl. (Popular) *Noi ne-am rîs şi ne-am bătut gioc de îngăduinţa lui.* VARLAAM, C. 20. *Te rîzi de mine, măi tovarăşe.* PREDA, D. 102. [Feciorul] *cum îl vede beat ... începe să să rîză dă el.* ŞEZ. III, 34. *Rîsă-mi-se, Îngîmfă-mi-se, Măr se face, N-ai ce-i face.* PĂSCULESCU, L. P. 98. *De bătrîni să nu te rîzi, căci o să ajungi ca ei.* ZANNE, P. II, 488. ✧ Tranz. *Şi rîdea pre el.* N. TEST. (1648), 47r/29. *Împăratul l-au rîs şi pre soli i-au slobozit fără nici o ispravă.* ŞINCAI, HR. I, 202/11. *Taci, că te rîd şi copiii, de te-or auzi !* JIPESCU, O. 114. *Nu-i chip să intrăm în starea asta, O să ne rîdă.* GANE, N. III, 161. *Auzi, soră nicovală, cum ne rîde acuşorul ? !* CREANGĂ, O. 296. *S-asculte orice gură ce-ar vrea ca să mă rîdă.* EMINESCU, O. I, 115. *Îl rîd toţi pe faţă.* SEVASTOS, N. 98. *Muierilor le plăceau cazacii, numai cîi îi rîdeau că aveau capetele rase chilug.* SADOVEANU, O. XI, 334. *Şi mi-au tăiat pletele De mă rîde fetele.* ALECSANDRI, P. P. 294. *Au început fraţii a-l rîde şi a-l mustra.* SBIERA, P. 3. *Prinse a rîde pe Strîmbă-lemne.* RETEGANUL, P. III, 63. *Unde-o fi satu-adunat Să mă rîdă înfundat.* BIBICESCU, P. P. 26. ✧ Expr. **Rîd** (sau **ar rîde**) **şi cîinii** (sau **curcile, ciorile, papagalii**) **de cineva** sau (tranz.) **mă rîd** (sau **m-ar, te-ar** etc. **rîde**) **şi cîinii** etc., se spune despre cineva care a ajuns de rîsul tuturor. *M-ar rîde şi cioarăle de pe gard.* ALECSANDRI, T. 942. *Am să vă mustruluiesc, de au să rîdă şi cîinii de voi.* CREANGĂ, P. 304. *Asta ţi-i supărarea ? ... Fugi d-aici, Ioane, că rîd şi curcile de tine !* REBREANU, I. 109. *Dacă-ncerci să plîngi, rîd de tine papagalii.* BASSARABESCU, V. 142. *Umblînd în colivii să se atîrne L-au rîs şi papagalii cu pliscurile cîrne.* ARGHEZI, VERS. 292. **Piper între voi, Să rîdem şi noi** v. piper. ✦ (Popular; cu pronumele în dativ) A silui o femeie, a-şi bate joc de ea. *Au intrat la mine copilul ... carele ai băgat cătră noi, să-şi rîză de mine şi zise mic dormi-voi cu tine.* BIBLIA (1688), 29[2]/56. *De femei şi de fete rîzîndu-şi aievea.* N. COSTIN, LET. II, 11/23. *După ce au luat pre doamna lui Vasilii Vodă ... au vrut să-şi rîdă de dinsa.* NECULCE, L. 117. *Mi-a chemai fata la curte şi şi-a rîs de ea Gogu Cristofor.* STANCU, D. 134. ✦ A nu ţine seamă de ceva, a nu da importanţă; a nesocoti. *Întărît de-a mea virtute, De a soarlei rîd momele.* ASACHI, S. L. I, 142. *Eu rîz de-a mea durere şi o despreţuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. ✧ (Cu pronumele în dativ) *Ceia ce de pohta avuţiei rîdu-ş, aceia amu sînt mai vîrtos de carii iubesc pre Dumnezeu.* CORESI, EV. 290. *Şi stînd în valea tăcută, Îmi rîd de ritm Şi de-orice reguli îmi rîd.* MACEDONSKI, O. I, 13. *Ţi-ai rîs de toate, crezînd că asta e o putere; ş-ai trecut nepăsătoare printre durerile celor din jurul tău.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 283.

— Prez. ind.: *rîd* şi (învechit şi regional) *rîz;* perf. s.: *rîsei;* part.: *rîs.* — Şi: (învechit şi regional) **ríde,** (învechit) **réde** vb. III, (regional) **rideá** (GR. S. VI, 81) vb. II.

— Lat. **ridere.**

RÎDEÁ vb. II v. **ríde.**

RÍDERE s. f. (Rar) Acţiunea de a rîde; rîs[2] **(1).** *O rîdere amară trecu pe faţa sa.* BOLINTINEANU, O. 213, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 73, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 147.

— V. **ríde.**

RÎDÍE s. f. v. **reghie.**

RÍFĂ s. f. v. **rufă.**

RÎGÁCI s. m. v. **răgace[1].**

RÎGÁCIE s. f. v. **răgace[1].**

RÎGĂ s. f. v. **rînă.**

RÎGĂÍ[1] vb. IV. Tranz. (Învechit) A da la iveală, a face să izbucnească; (învechit) a rupe. *Rigăi* (rupe H, izbucnit-au D, aruncă c[2]) *înrema mea cuvînt dulce.* PSALT. 86. *Zi de zi rîgîiaşte cuvînt Şi noapte de noapte spuse înţelepciuni.* CORESI, PS. 44/1. *Rigăi inema mea cuvînt dulce.* id. ib. 117/12. *Mulţiia dulceaţei tale răgîiesc.* id. ib. 393/2. *Voiu răgăi ascunsele den tocmeala lumiei.* TETRAEV. (1574), 223.

— Prez. ind.: *rîgăiesc.* — Şi: **rîgîí, răgăí, răgîí, rigăí** vb. IV.

— Din slavon. ОТРЫГАТИ, ОТРИГАТИ.

RÎGĂÍ[2] vb. IV v. **rîgîí[1].**

RÎGĂIÁLĂ s. f. v. **rîgîiálă.**

RÎGĂÎRE s. f. v. **rîgîire.**

RÎGĂITÚRĂ s. f. v. **rîgîitură.**

RÎGEÁL s. m., s. n. v. **regeal.**

RÎGEALÍC s. n. v. **regealic.**

RÍGHE s. f. v. **reghie.**

RÎGÎ vb. IV v. **rage.**

RÎGÎÍ[1] vb. IV. Intranz. A scoate din gît un zgomot caracteristic, provocat de gazele din stomac. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 410, LB. *Cel ce rîgăieşte, ca porcul grohăieşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 525, cf. POLIZU, CIHAC, II, 312, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nu suferea mirosul de rachiu ..., iar Vasile mereu îi duhnea în nas şi rîgîia.* REBREANU, I. 26, cf. CADE. *După masă, oaspeţii arabi rîgîiau pe întrecute, pentru a arăta gazdei că mîncarea fusese excelentă.* BRĂESCU, A. 230, cf. SCRIBAN, D. *Cu poftă împlinită, rîgîia.* STANCU, R. A. II, 191. *Ce rîgîieşti aşa urît ?* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI, cf. ŞEZ. V, 121, I. CR. II, 163, L. COSTIN, GR. BĂN., CIAUŞANU, GL., ALR II/I MN 14, 6 905, ALRM II/I h 58, A II 12. ✦ (Rar) A scoate sunete aspre, a hîrîi. *Dorm bine, Ragiule, io dorm bine, şi apăsă pe io cu un glas care cam rîgîia.* CAMIL PETRESCU, O. II,81.

— Prez. ind.: *rîgîi* şi (regional) *rîgîiesc.* — Şi: (regional) **rîgăí, răgăí** (LB, POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, ALRM II/I h 58), **rîcîi** (L. COSTIN, GR. BĂN.), **rigăi** (CADE, SCRIBAN, D.), **ricăi** (id. ib.), **orîgîí** (ALR II/I MN 14, 6 905/812), **gîrii** (SCRIBAN, D., ALR II/I MN 14, 6 905/514, 605, L. ROM. 1967, nr. 5, 450), **gîrăi** (A II 22) vb. IV.

— Formaţie onomatopeică. Cf. bg. рыгнж, scr. rigati. **Gîrîi, gîrăi,** prin metateză.

RÎGÎÍ[2] vb. IV v. **cîrîi.**

RÎGÎÍ[3] vb. IV v. **rîgăí[1].**

RÎGÎIÁLĂ s. f. Rîgîit; rîgîitură. *Rîgăielile provin din cauza unei mistuiri anevoioase.* BIANU, D. S., cf. ALR II/I MN 14, 6 905/872.

— Pl.: *rîgîieli.* — Şi: (regional) **rîgăiálă, răgăiálă** (LM, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— **Rîgîí[1]** + suf. *-eală.*

RÎGÎÍRE s. f. Acțiunea de a **rîgîi**[1]. Cf. DHLR I, 257. — Pl.: *rîgîiri*. — Și: (regional) **rîgăire** (POLIZU, DHLR I, 273), **răgăire** (LB, LM, DDRF, BARCIANU), **rigăire** (DHLR I, 273) s. f.
— V. **rîgîi**[1].

RÎGÎÍT s. n. Faptul de a **rîgîi**[1]; zgomotul produs prin rîgîire; rîgîială. *Din gălăgia amețitoare se înălțau ... risete zvăpăiate, cîte un rîgîit larg.* REBREANU, I. 34.
— Pl.: *rîgîituri*.
— V. **rîgîi**[1].

RÎGÎITÚRĂ s. f. Rîgîială. Cf. ANON. CAR., LB *Greață ... cu răgăituri.* PISCUPESCU, O. 212/22, cf POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Bolnavul de limbrici ... are răgăituri, ba chiar și varsă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 100. *Rîgăiturile ... pot să aibă un gust acru, acid.* BIANU, D. S., cf. ZANNE, P. II, 697.
— Pl.: *rîgîituri*. — Și: (regional) **rîgăitúră, răgăitúră** s. f.
— **Rîgîi**[1] + suf. *-tură*.

RÍGLĂ s. f. v. **brîglă**.

RÍGNĂ s. f. v. **rîvnă**.

RÍHNĂ s. f. v. **rîvnă**.

RÎHNÍ vb. IV v. **rîvni**.

RÎHNITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **rîvnitor**.

RÎHNÓI, -OÁIE s. m. și f. (Regional; în descîntece) Ființă imaginară despre care se crede că aduce rîvna **(4)**; (regional) rîvnitor **(3)**. Cf. CANDREA, F. 118. *Înainte i-a ieșit: ... Ciumoi cu Ciumoaie, Răhnoi cu Răhnoaie.* MARIAN, D. 171, cf. GR. S. VI, 145.
— Pl.: *rîhnoi, -oaie*. — Și: **răhnói, -oáie** s. m. și f.
— **Rîhnă** + suf. *-oi*.

RÎIÁ vb. I. **Intranz.** și (rar) **refl.** A căpăta rîie **(I 1)**, a se îmbolnăvi de rîie; (învechit, rar) a se rîioșa. *Ca pentru să nu rîieze și ca să nu pată rău ... ,să taie ci în legea lor* (a. 1652). ap. TDRG, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, LM, BARCIANU. *Am rîiat de cîteva ori numa din pusu mîinile pă rîios.* VÎRCOL, V. 98. *Nouă feluri de bucate ... să le mănînce ca să nu rîieze peste an.* PAMFILE, CR. 27. *Cine o mînca dovlete, de la Crăciun înainte, rîiază.* GOROVEI, CR. 455. *Cît nu m-or cam vedea, Să gîndească c-or rîie.* ARH. FOLC. I, 210. *La tinerețe cine nu lucrează, la bătrînețe rîiază.* PANN, P. V. I, 151/12. *M-am rîiat ... nu știu de unde!* UDRESCU, GL. ◇ **Tranz.** *Cine te-a rîiat?* id. ib.
— Prez. ind.: *rîiez*.
— V. **rîie**.

RÎIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Rîie **(I 1)**. UDRESCU, GL. *Este rîială peste tot.* id. ib.
— **Rîia** + suf. *-eală*.

RÎIÁT[1] s. n. (Regional) Rîie **(I 1)** la vite (Cleșnești—Tg. Jiu). H IX 46.
— V. **rîia**.

RÎIÁT[2]**, -Ă** adj. (Regional) Bolnav de rîie **(I 1)**; rîios **(1)**. *O oaie rîiată pierde această boală dacă este pusă în stare ca să se îngrașe.* ap. TDRG.
— Pl.: *rîiați, -te*.
— V. **rîia**.

RÎIE s. f. **I. 1.** (Popular) Boală de piele la oameni și la animale, provocată de un parazit și caracterizată prin apariția unor bubulițe (localizate mai ales între degete), care produc mîncărime; scabie. *Tearos ... să zice că iaste apă foarte bună ... și vindică de răie și oameni și cai.* HERODOT (1645), 236. *Voi pune pre voi ... și răia și gălbenarea.* BIBLIA (1688), 91[1]/29, cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT. *Rîia iaste cea mai primejdioasă boală la oi.* ECONOMIA, 96/19. *Despre vătămături, rîie.* CALENDARIU (1814), 181/24, cf. PISCUPESCU, O. 285/6. *După toată sărăcia îl mai mănîncă și rîia.* PANN, P. V. I, 136/4. *De rîie suferea foarte multă lume.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 155. *Dacă faci lăutoare ori speli cămăși lunea, ai să te îmbolnăvești de rîie și de rapăn.* CANDREA, F. 215. *Nouă feluri de bucate ... este bine ca fiecare om să le mănînce ... ca să nu facă rîie.* PAMFILE, CR. 27. *Contra rîiei se întrebuințează o mulțime de leacuri.* GR. S. VI, 61. *Cu nasul și cu ochii plini de rîie, cu coada ferfeniță ..., nu mai erau cîini, ci niște strigoi!* GALACTION, O. 310. *Privea un cîine, întins la intrarea unui gang, lingîndu-și pielea roșie, mîncată de rîie.* C. PETRESCU, I. II, 187. *Să te speli, să te cureți de rîie, de păduchi, băiete!* VLASIU, A. P. 338. *Nu știam că te mănîncă și invidia ca o rîie.* H. LOVINESCU, C. S. 93. *Pomada cu sulf ... se dă contra rîiei.* BELEA, P. A. 262. *Dacă mai avea urme de rîie pe la încheieturi, i le ungea cu gaz.* BARBU, P. 98. *Dă peste el ciumă și rîie, Opt ani să se cate cu leșie.* TEODORESCU, P. P. 106. *Vai, mînca-v-ar, fete, rîia, Cum mi-ați mîncat holteia.* RETEGANUL, CH. 176, cf. ALRM I/I h 163. *Rîie și chelie*, se zice, în ironie, despre cineva copleșit de sărăcie și nevoi. *Mă mir ... ce-a găsit la ea! Că mai erau fete-n sat. — Rîie și chelie, glumi moșul.* IOVESCU, N. 49. *După rîie și chelie*, se zice cînd după un rău urmează alt rău, colac peste pupăză. Cf. MAT. DIALECT. I, 234. *Caprei îi pică coada de rîie și ea tot sus o ține*, se zice despre cei fuduli. Cf. ZANNE, P. I, 393. *Datoria ca rîia.* id. ib. v, 261. ◇ **Fig.** [Poetul] *Coboară printre oameni și știe să mîngîie Și cîniecu-i se varsă ca rîuri de isop, El curăță și spală de-a patimilor rîie.* MACEDONSKI, O. I, 109. *Un perete muced, plin de o rîie verde de igrasie.* BARBU, P. 89. ◇ *Rîie căprească* (sau, învechit, *sălbatică*) = formă mai gravă de rîie, frecventă mai ales la animale, în special la capre. *Să te bată Domnul ... cu rîie sălbatecă.* BIBLIA (1688), 146[2]/10, cf. 86[2]/46. *Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucur de rîie căprească, de la caprele Irinucăi.* CREANGĂ, A. 27. *Rîia e de 2 soiuri: rîie curată și rîie căprească.* LEON, MED. 143. *De rîie căprească argint viu ..., iarbă de pușcă ... și rădăcină de stirigoaie.* ȘEZ. X, 58. ◇ **Expr. Se ține ca rîia de om**, se zice despre cineva de care nu mai poți să scapi. Cf. CREANGĂ, A. 28. (Regional) **A(-i) face (cuiva) rîie pe inimă** = a-i fi necaz de ceva, a fi invidios pentru ceva; a face cuiva în ciudă, a necăji. L. ROM. 1959, nr. 3, 67, UDRESCU, GL.

2. Termen depreciativ pentru oameni și animale. *Curățîndu-se țara* [de turci] *ca de mare rîie ce avea* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 231/1. *N-am făcut bine că ... am scăpat țara de o așa rîie?* NEGRUZZI, S. I, 153. [Capra] *se smucea în toate părțile, încît îi era acum leha-mite de dînsa. — De-aș ajunge mai degrabă la tîrg, zise Prepelcac, să scap de rîia asta.* CREANGĂ, P. 42. [Pătrunsese] *în șubredele cuiburi ale rîiei ciocoiești.* M. I. CARAGIALE, C. 19. *Moșia asta ... a fost a bătrînilor noștri, pînă ce s-a încuibat între noi o rîie boierească.* SADOVEANU, O. XVII, 392. *Caprei i se zice și rîie.* H XI 374.

II. (Bot.) **1.** **Compuse: rîia-broaștei** (sau **-broș-teacă, -de-apă**) = mătasea-broaștei *(Peplis portula.)* Cf. PAMFILE, B. 56. *Calul-dracului ... trăiește pe lîngă apă și zboară, din loc în loc, ca să mănînce rîia-broaștei.* MARIAN, INS. 559, cf. ALR SN III h 832; **rîia-pămîntului** = busuioc-sălbatic *(Galinsoga parviflora)*. BORZA, D. 74.

2. (Și în compusul **rîia-trifoiului** PĂCALĂ, M. R. 16) Torțel *(Cuscuta epytimum, cuscuta europaea)*. BORZA, D. 55.

3. Gălbează *(Cuscuta trifolii)*. BORZA, D. 55.
— Și: (învechit și regional) **răie** s. f. ALRM I/I h 163/387, ALR II 4 194/414.
— Lat. **aranea** „păianjen".

RÎIÉRE s. f. (Rar) Faptul de a se îmbolnăvi de rîie **(I 1)**. Cf. POLIZU.
— Pl.: *rîieri*.
— V. **rîia**.

RÎIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre ființe; adesea sub-

stantivat) Bolnav de rîie **(I 1)**; scabios, (regional) rîiat[2], răpănos. *Orb sau zdrobit, au tătat la limbă, . . . au rîios, au pecinginos să nu le aducă* [jertfă]. BIBLIA (1688), 87[2]/8, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 244. *Dobitocului rîios în toate zilele dimineața, . . . pucioasă . . . îi vom da.* CALENDARIU (1814), 181/30, cf. DRLU, LB. *Două capre slabe și rîioase ce dormeau pururea în tindă era toată averea Irinucăi.* CREANGĂ, A. 27. *Și mergeam tot zburdînd și hîrjonindu-se, de parcă nu eram noi rîioșii din Broșteni.* id. ib. 29, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De ce să fugă de toți parc-ar fi rîioși?* DELAVRANCEA, S. 15. *Într-același chip fac păstorii la oile cele rîioase, le despart . . . din oile cele sănătoase.* ap. TDRG. *Bine, colonele, mi s-a raportat că ai rîioși în regiment. Se poate?* BRĂESCU, O. A. I, 218. *Datoria lui . . . este . . . să te facă pe dumneata să cumperi o capră rîioasă drept o vacă cu lapte.* SADOVEANU, O. IX, 323. *Și un cățel rîios, cînd te urmărește cu devotament, se alege din cînd în cînd cu o mîngîiere.* DEMETRIUS, C. 52, cf. ALR I 639/138, ALRM II/I h 168. *Calul rîios găsește copaciul scorțos.* NECULCE, L. 177. *S-a-ntovărășit rîiosul Cu chelul și păduchiosul,* se zice cînd se adună cei la fel de răi. Cf. PANN, P. V. II, 74/6, ZANNE, P. IV, 213. *Oaia rîioasă umple toată turma.* id. ib. I, 567. *Capra rîioasă poartă coada îmbîrligată.* id. ib. IX, 578. ◇ *Măr rîios* = varietate de măr nedefinită mai îndeaproape. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 78, H XI 325. *Broască rîioasă* v. b r o a s c ă. *Iarbă-rîioasă* v. i a r b ă. *Pepene-rîios* v. p e p e n e. ✦ (Regional; despre oameni) Bolnav de zgaibă; (regional) zgăibos. Cf. ALRM II/I h 169. ✦ P. e x t. (Regional; despre oameni) Murdar, jegos (Ciumbrud — Aiud). Cf. ALR I 639/138. ✦ (Depreciativ; despre persoane) Parșiv, rău, al dracului. *Apoi este unul rîios, Ciuntu, și a strigat la Ciobanu: „cine ești tu, măi, de oprești lumea să bată pe băieți? Ian să vedem".* CONTEMPORANUL, VI, 292. ◇ E x p r. (Familiar) **A face pe rîiosul** = a fi mîndru, înfumurat; a-și da aere, a fi arogant. *Mă, nu face pe rîiosul, nu fi al dracului!* SADOVEANU, O. II, 509, cf. ZANNE, P. II, 698. **Capră rîioasă** v. c a p r ă.

2. F i g. (Despre lucruri) Care are aspect neplăcut, care este plin de asperități; scorojit. *Cater așa de rău scărmănat, Așa de ghimpos, sălbatic, Nodoros, rîios, icrnatic.* ODOBESCU, S. III, 560. *Contemplă casa mucegăită de ploi și zăpezi, enorma ușă gotică de lemn mai umflată și mai rîioasă ca oricînd.* CĂLINESCU, E. O. I, 267.

— Pl.: *rîioși, -oase.* — Și: (învechit și regional) **răiós, -oásă** (ALRM II/I h 168/414), (regional) **ríos, -oásă** (ALR II 6 219/574), **íriós, -oásă** (ib. 6 219/349) adj.

— **Rîie** + suf. *-os.*

RÎIOȘÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se umple de rîie **(I 1)**. Cf. DRLU.

— Prez. ind.: *rîioșez.*

— V. **rîios.**

RÎIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui r î i e **(I 1)**. Cf. DR. IX, 418, ALRM I/I h 163/255.

— **Rîie** + suf. *-uță.*

RÎJGHINÁ vb. I v. **răzghina.**

RÎJGHINÁT, -Ă adj. v. **răzghinat.**

RÎJIOÁRĂ s. f. v. **rujioară.**

RÎJNEÁ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Lanț scurt la frîul sau la căpăstrul cailor. Cf. UDRESCU, GL.

2. Piedică de fier (la cai). UDRESCU, GL.

— Pl.: *rîjnele.*

— Etimologia necunoscută.

RÎJNEÁLĂ s. f. v. **rîșneală.**

RÎJNÉIȚĂ s. f. (Regional) Răzătoare pentru hrean (Borșa — Vișeu de Sus). ALR SN IV h 1 052/362.

— Pl.: *rîjneici.*

— Cf. r î ș n i.

RÎJNÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional) **1.** (Despre picioare) Crăcănat, răscrăcănat. Cf. COMAN, GL.

2. Rătăcit, înstrăinat, răzleț. *Iar o babă rîjneață Ședea pe gheață.* TEODORESCU, P. P. 177.

— Pl.: *rîjneți, -e.*

— Cf. r ă z n i.

RÎJNÍ[1] vb. IV v. **rînji.**

RÎJNÎ[2] vb. IV v. **rîșni.**

RÎJNICĂ s. f. Numele mai multor plante din familia cruciferelor: **a)** plantă erbacee cu flori mici și albe, care crește prin păduri *(Cardamine impatiens).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 123, GRECESCU, FL. 57, TDRG, SCRIBAN, D., BORZA, D. 40; **b)** plantă erbacee cu flori liliachii, rar, albe; (regional) stupitul-cucului *(Cardamine pratensis).* Cf. id. ib.; **c)** *Cardamine hirsuta.* Cf. GRECESCU, FL. 57, BORZA, D. 40; **d)** *Cardamine flexuosa.* id. ib.; **e)** drobușor *(Isatis tinctoria).* id. ib. 88.

— Pl.: *rîjnici.* — Și: **rîjnică** s. f. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., BORZA, D. 88.

— Etimologia necunoscută.

RÎJNÍRE s. f. v. **rîșnire.**

RÎJNITOÁRE s. f. v. **rîșnitoare.**

RÎJNITÓR s. n. v. **rîșnitoare.**

RÎJNIȚĂ s. f. v. **rîșniță.**

RÎLĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Minciună, calomnie (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL. ✦ F i g. Om nemernic. COMAN, GL.

— Pl.: *rîle.*

— Etimologia necunoscută.

RÎLĂ[2] s. f. Șanț mic, scurgere, rigolă. I. BRĂESCU, M. 70.

— Scris: *rîlă.* — Pl.: ?

— Cf. germ. R i l l e.

RÎLĂ[3] s. f. v. **lîră.**

RÎLĂ[4] s. f. v. **rînă.**

RÎLDÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Bucov.) A glumi. Cf. DDRF. *Ea cugetă că ibovnicii rîldesc cu ea.* SBIERA, P. 282.

— Prez. ind.: *rîldesc.*

— Etimologia necunoscută.

RÎMÁ vb. I. T r a n z. și i n t r a n z. A săpa, a scormoni pămîntul; s p e c. (despre porci) a scurma pămîntul cu rîtul, (regional) a j i m u i, a r î t u i[1], a r u c i u l i, a r u j o n u l i. *Arcul său încordă . . . Părău rimă* (s c u r m ă D, s ă p ă S) *și săpă și căzu în groapă ce feace.* PSALT. 10. *Să nu petreacem porceaște, totdeauna de ceale pementești să grijim, cum am rîma în pămînt.* VARLAAM, C. 175, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Atîta primejdie era că porcii, tot rîmînd . . . , puteau să dărîme gropile peste ei.* GALACTION, O. 296. *Cîmpii întregi de flori sau de holde sînt înecate în singe omenesc și rîmate de ghiulele.* id. A. 367. *Cînd îl închizi în bălți, el singur dintre toți peștii caută să scape rîmînd pe dedesupt ori făcînd salturi mari în aer, ca să sară pe deasupra gardurilor.* SADOVEANU, O. IX, 444. *Mistreții . . . se întorc acolo unde au rîmat dimineața și au găsit hrană.* VÎN. PESC. septembrie 1960, 3. *Rîmătorul rîmă.* ȘEZ. III, 46. *Nu mugi ca bou, Nu rîma ca porcu.* MAT. FOLK. 624, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 357, com. din CÎLNIC—SEBEȘ, ALR I 998. *Rîmază cu flitu.* îb. 1 139/343, cf. ALRM SN I h 214, A I 12, 13, II 12. *Găsa casa părăsită, De porci toată rîmată.* BALADE, II, 230. *Ce hiară încornorată Umblă cu gura căscată Și numai cu limba rîmă, Tot răstoarnă și dărîmă?* (Plugul). GOROVEI, C. 296.

Am un porc, Rimă cîmpul tot (Plugul). PAMFILE, c. 29. ◇ E x p r. **A-l rima** (pe cineva) **la** (sau **în, prin**) **inimă** = a îmboldi, a da ghes. *În inimă mă rimă! Ce? ș-în ce fel? nu știu!* I. VĂCĂRESCU, p. 212/2. *Mă rima-n inimă parcă oarecare gînd.* PANN, Ș. I, 12/22. *Pe mine mă rima la inimă să știu ceva despre istoria acelei biserici.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W. *De la o vreme, începu a-l rima pe Pădureț ceva prin inimă, că oare ce ar fi în odaia cea cu ușă de aramă.* MERA, L. B. 148, cf. 253, CIAUȘANU, GL.

— Prez. ind.: *rîm* și (regional) *rîmez.* — Și: (învechit) **rimá,** (regional) **rumă** (ALR I 1 139/590) vb. I.

— Lat. **rimare.**

RÎMÁC subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Undiță specială pentru pescuit în apă tulbure. Cf. ANTIPA, p. 788.

— Pl.: ?

— **Rimă** + suf. *-ac.*

RÎMÁRE s. f. Acțiunea de a r i m a. Cf. POLIZU, DDRF.

— Pl.: *rîmări.*

— V. **rima.**

RÎMÁT, -Ă adj. (Despre pămînt) Răscolit, scormonit, scurmat. Cf. DRLU.

— Pl.: *rîmați, -te.*

— V. **rima.**

RÍMĂ s. f. Vierme cu corpul lung, format din numeroase inele, de culoare roșcată; trăiește în pămînt, afînîndu-l și contribuind la formarea humusului *(Lumbricus terrestris).* Cf. ANON. CAR. *În ce chip rîmele să hrănesc din gunoaie, așa și zavistnicii aceștia cu primejdia altor oameni să îngrașă* (a. 1746). ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Rîmele . . . din pămînt își scot rîmuiturile lor afară.* CALENDARIU (1814), 86/10, cf. DRLU, LB. *Și precum pescarul undița-și întinde Și cu rimă-nșală peștele de-l prinde, Așa își întinse planurile sale.* PANN, P. V. I, 54/26, cf. POLIZU. *Rîma vînătă pe brazdă se subție, se întinde.* BELDICEANU, P. 64. *Rîmele umblă a ploaie.* DDRF, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Am mai putea cita și alte remedii, al căror scop inițial era să scîrbească pe demonul boalei, precum sînt: rîmele.* CANDREA, F. 407. *În cîrlig se pune nada, care constă din bucățele de rimă.* PAMFILE, I. C. 69, cf. PĂCALĂ, M. R. 33. *O altă momeală . . . sînt viermii de pămînt cunoscuți peste tot sub denumirea de rîme.* ATILA, P. 58. *Rîma . . . tăiată cu sapa în două nu piere. Fiecare jumătate își caută de drum.* SIMIONESCU, F. R. 451. *Ce naște din rimă rimă rămîne.* C. PETRESCU, C. V. 165, cf. DS. *Începură a pune rîme în cîrlige.* SADOVEANU, O. III, 28. *Cartofii . . . S-au pregătit o iarnă, de soroc, Cu cîrtițele la un loc, Cu tiuinericul, Cu coropișnița și rîmele.* ARGHEZI, VERS. 180. *Ori supraviețuim toți, de la rimă pînă la om, ori nu e nimic.* CĂLINESCU, E. O. II, 214. *În pachetele acelea se aflau niște semințe sau rîme sau bucăți de pîine.* BARBU, P. 19, cf. H II 220, XIV 104. *S-a aninat plugul într-un coș de rimă Și s-a făcut tot fărîmă.* POP., ap. GCR II, 335. *Cînd ies broaște și rîme prin ogradă, va vremui.* ȘEZ. I, 126, cf. IB. II, 31, ALB I 1 187. *Cu rîma mică se prinde peștele mare.* PANN, P. V. I, 21/24, cf. BARONZI, L. 58, ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 3, ZANNE, P. I, 636. *Cureluță unsă pe sub pămînt dusă (Rîma).* SBIERA, P. 323. *Strigă baba din pelin S-o păzască de găini Că de cîni nu-i e frică (Rîma).* GOROVEI, C. 315. ◇ (Ca termen de comparație) *Trebuie a minți și ca un vierme (rimă) pre tină a se tîra.* ȚICHINDEAL, F. 249/23. *Ca rîma se tîrîi lipit de pămînt.* MIRONESCU, S. A. 120. *Pornîră din nou, tîrîndu-se ca rîmele.* BRĂESCU, O. A. II, 191. *De cîte ori n-ai plîns Și, zvîrcolit ca rîma, te-ai înnodat și strîns!* ARGHEZI, VERS. 389. *Ca o rîmă enormă . . .* [poteca] *se tîra peste pămîntul necunoscut.* BOGZA, C. O. 94. *Ca rîmele am trăit, în beznă și neștiință, tîrîndu-ne!* V. ROM. august 1954, 94. *Tot ca o rîmă se tîrau și obuzierele spre locul lor de odihnă și refacere.* PAS, Z. III, 19. *Trenul nu se mai vedea decît ca o rîmă șerpuind pe la marginea orașului.* T. POPOVICI, S. 136. *Se întinde ca o rîmă,* se spune despre cei care încearcă să parvină. Com. MARIAN.

— Pl.: *rîme* și (regional) *rîmi* (ALR I 1 187/9, 12, 24, 87, 125, 129, 266, 295, 320, 510, 530, 588, 614, 618, 750, 798, 839). — Și: (regional) **rímă** (ib. 1 187/85, 90, 831), **rúmă** (ib. 1 187/590), **arímă** (ib. 1 187/51, 370) s. f.

— Postverbal de la **rima.**

RÎMĂGĂTÚRĂ s. f. v. **rumegătură.**

RÎMĂT subst. (În e x p r.) **A avea un rîmăt de copii** = a avea copii mulți. PAMFILE, J. II, 163.

— Accentul necunoscut.

— Cf. r a m ă t, j î m ă t.

RÎMĂTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Porc *(Sus scrofa domestica). Nămitul unui om de va strica dobitocul cuiva, bou . . . sau mascur (rîmătoriu* MUNT.*), . . . stăpînul acestuia să plătească toată paguba.* PRAV. 23. *Era un păstoriu de rîmători.* CANTEMIR, IST. 298, cf. R. POPESCU, CM I, 427. [Să] *aibă a căutarea pentru toț rîmătorii cii striini cîț trecu din țara ungurească aicea în țară la jîr* (a. 1700). IORGA, S. D. V, 349. *Iar mie nici rîmători, nici din oi nu mi-au dat nimică* (a. 1728). BUL. COM. IST. IV, 62. *Tot trupul de rîmătoriu* (cca 1750—1780). GCR II, 85/18. *I.ăcuitorii pentru rîmătorii ce vor avea nu au a da nimic stăpînului moșiii.* PRAV. COND. (1780), 84. *De tot rîmătoriul ce va trece peste hotar, să ia cîte 60 bani* (a. 1799). URICARIUL, I, 89. *4 capete de rîmători* (a. 1802). DOC. EC. 70. *Țăranii . . . vor fi îndatorați a plăti desătina pe stupi și rîmători* (a. 1818). GCR II, 222/3, cf. DRLU, LB. *Se face cunoscut că trecătoarea rîmătorilor de la graniță în Transilvania se vinde prin mezat.* CR (1830), 5[1]/4. *Jărtfirea unui țap și unui rîmător.* GORJAN, H. IV, 197/11. *2 rîmătoare grase* (a. 1835). IORGA, S. D. VI, 138, cf. POLIZU. [Boala] *să molipsește cu cai, cu oi, cu rîmători.* CUPARENCU, V. 9/22. *Înfățișa . . . pe Circea prefăcînd în rîmători pe nenorociții tovarăși ai lui Odiseu.* ODOBESCU, S. I, 34. *Sforăia vecinii noștri de parcă era cine știe ce mare turmă de rîmători.* ISPIRESCU, L. 374, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., TDRG. *Se omoară argint viu în untură proaspătă de rîmător.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 156. *Bătrînul . . . creștea „rîmători" pentru a-i exporta în Ardeal.* IORGA, L. II, 616. *Glanetașu, singurul meșter al satului în căsăpirea rîmătorilor, avea să primească tot în natură plata pentru tăierea porcilor.* REBREANU, I. 166. *S-au răjghinat vreo două gemînări și au căzut peste rîmătorii grohăitori care aveau oborul sub cais.* CIAUȘANU, R. SCUT. 14. *De vreo două ori Am fost chiar slugă Și-am păzit o turmă de rîmători.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 129. *Reputația rîmătorului derivă numai din condiția pe care i-o fac oamenii: porcină.* TEODOREANU, M. U. 170. *Rîmătorii nu sînt impuși, dar țăranii nu-i pot băga la jîr în pădurile stăpînului.* OȚETEA, T. V. 35. *Păstori la oi și la rîmători.* N. A. BOGDAN, C. M. 67. *S-a dus să le deie de mîncare la rîmători.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 479, cf. H II 38, XVIII 25. *Rîmătorul rîmă.* ȘEZ. III, 46. ◇ *Rîmător sălbatic* = porc mistreț *(Sus scrofa). Era într-acest chip: mic la obraz, . . . cu dinții afară ca de rîmătoriu sălbatic* (a. 1779). GCR II, 118/29. ✦ F i g. (Depreciativ; despre oameni) Grosolan, necioplit, insensibil. *În mine vibrează orice început de senzație, rîmătorul acela nici nu știe s-o prețuiască măcar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 114.

2. Adj. Care scormonește pămîntul, care rimă. *Patru sate, două iazuri, mii de vite rîmătoare, Șeapte mori, o herghelie ș-o pădure . . . Nu vinzi oare?* HASDEU, R. V. 124, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional; substantivat, n.) Fierul cel lat al plugului, brăzdar (Vața — Pitești). Cf. H XI 233.

— Pl.: *rîmători, -oare.* — Și: (învechit) **rîmătóriu** s. m.

— **Rima** + suf. *-(ă)tor.*

RÎMĂTÓRIU s. m. v. **rîmător.**

RÎMĂTÚRĂ s. f. **1.** Loc rîmat; pămînt scormonit și răsturnat (de porci). Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W., STOICA, VÎN. 22. *Trecem . . . prin rîmături de obuze.* SADOVEANU, O. VI, 442. *Într-o rîmătură de oaie A cres-*

cui un corn de porc, Un orb l-a găsit, Un gol în sîn l-a vîrît (Minciuna). GOROVEI, c. 227. ✦ (Rar) Drum rău, impracticabil. *Rîmătură se zice de un drum sau șosea care . . . e mai mult scormonit, ca cel rîmat de porci.* BARONZI, L. 118.

2. (Regional) Povîrniș, coastă mîncată de ape, teren erodat. *Au zdrobit piatră de la Calbor foarte tare holdele . . . și în sat, și cucuruzile pe rîmături* (a. 1838). IORGA, S. D. XIII, 74.

— Pl.: *rîmături.*

— **Rîma** + suf. *-(ă)tură.*

RÎMBIȚÁR s. m. (Regional; atestat în forma *rîmghițar)* Numele unui pește nedefinit mai îndeaproape (Lisa — Făgăraș). Cf. H XVII 120.

— Pl.: *rîmbițari.*

— **Rîmbiță** + suf. *-ar.*

RÎMBIȚĂ s. f. v. **rîbiță**[1].

RÎMBOÁCĂ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Epitet dat unui om grosolan, necioplit sau greoi la minte. Cf. UDRESCU, GL.

— Cf. d r î m b o i.

RÎMBOCÍ vb. IV. R e f l. i m p e r s. (Prin Munt.; în e x p r.) **A i se rîmboci** = a avea chef de ceva, a i se abate, a i se năzări. Cf. COMAN, GL. *Ce ți s-a rîmbocit azi de* [nu] *mai taci?* cv 1949, nr. 8, 33.

— Prez. ind. pers. 3: *rîmbocește.* — Și: **rînvoci** vb. IV. COMAN, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. r î m b u ș a, r î m b o t i r e.

RÎMBÓI[1] s. m. v. **drîmbol.**

RÎMBOÍ[2] vb. IV v. **drîmboia.**

RÎMBOIÁ vb. I v. **drîmboia.**

RÎMBOIÁT, -Ă adj. v. **drîmboiat.**

RÎMBOTÍRE s. f. (Regional) Poftă, rîvnire. Com. din TURNU MĂGURELE.

— Pl.: *rîmbotiri.*

— Cf. r î m b o c i.

RÎMBUȘÁ vb. I. R e f l. i m p e r s. (Regional; în e x p r.) **A i se rîmbușa** = a-i veni chef, a i se năzări. *I s-a rîmbușat și lui să-și ieie de muiere o fată de împărat.* REV. CRIT. I, 225.

— Prez. ind.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. r î m b o c i.

RÎMF s. n. v. **remf.**

RÎMFOÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A vorbi pe nas, a fonfăi (Prăvăleni — Brad). ALR I 1 620/90. *Rîmfoaie pe nari.* ib.

— Prez. ind.: *rîmfói.*

— Cf. f o r n ă i, f o n f ă i.

RÎMLÁȘ s. n. v. **rămlaș.**

RÎMLEÁN, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit) **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a statului roman; (la pl.) populația statului roman. *Să slobozească pre ei . . . den a rimleanilor . . . robie și domnie.* CORESI, EV. 517. *După cum sî ține și la pravila rîmneanilor (rimleanilor* MUNT.*) pănî și în dzua de astîdzi.* PRAV. 176. *Fiindu într-un războiu la țara Italiii în protiva rîmleanilor* (cca 1670). GCR I, 200/14. *Au scris de Dachia, cum au descălecatu-oă Traian . . . cu rîmleanii.* M. COSTIN, O. 41. *Să ici aminte, împărate, cel rîmlean pre un cal negru.* id. ib. 136. *La rîmleani iaste rîndul de-ncep anul din indiction.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 1[1]/9, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, TDRG, SCRIBAN, D. *Iovan Iorgovan, Fecior de rîmlean.* TEODORESCU, P. P. 419.

2. Adj. Care aparține Romei sau romanilor, originar din Roma sau din Imperiul roman; (învechit) rîmlenesc. *Omul cela rimleanul . . . binre iaste voao a-l bate?* (sec. XVI). GCR I, *3/32, cf. ȘĂINEANU. *Ivan Iorgovan, Băiețaș rîmlean.* MATEESCU, B. 115.

— Pl.: *rîmleni, -e.* — Și: **rimleán, rîmneán,** (în dicționarele din trecut) **romleán** (DDRF, GHEȚIE, R. M.) s. m.

— Din v. sl. римлѧнинъ.

RÎMLENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține Romei sau romanilor, originar din Roma sau din Imperiul roman; propriu Romei sau romanilor, privitor la Roma sau la romani; (învechit) rîmlean **(2).** *Graiul de casă al ardelenilor mai mult are în sine însemnarea graiului rîmlenesc . . . decît a graiului de acum al italienilor.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Trecînd pre icea, pre aceaste locuri, Traian împăratul și lăsînd slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limbă rîmlenească.* id. O. 243. *Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, . . . decît acela domnul voroavei rîmlenești, Țițero.* N. COSTIN, L. 35. *Rîmlenescul cal*[enda]*r* (a. 1767). IORGA, S. D. IV, 98. [Sabinii] *văpsesc pămîntul cu sîngile rîmlenesc.* BELDIMAN, N. P. I, 15/19. *Norodul cel rîmlenesc.* id. ib. II, 124/4, cf. CLEMENS, LB, TDRG.

— Pl.: *rîmlenești.*

— **Rîmlean** + suf. *-esc.*

RÎMLENÉȘTE adv. (Învechit) Ca romanii, în felul romanilor; în limba latină. *Știi românește, adecă rîmleneaște?* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Și din pregiur cu sloave iarăș de steale scriind așea rămleneaște.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17[1]/27, cf. LB, TDRG.

— **Rîmlean** + suf. *-ește.*

RÎMNĂ[1] s. f. v. **rînă.**

RÎMNĂ[2] s. f. v. **rîvnă.**

RÎMNEÁLĂ s. f. (Într-un descîntec) Poftă mare de a mînca sau a bea; lăcomie. *Aplecate din pofteală, Aplecate din rîmneală.* GR. S. VI, 112.

— Pl.: *rîmneli.*

— **Rîmni** + suf. *-eală.*

RÎMNEÁN s. m. v. **rîmlean.**

RÎMNÎ vb. IV v. **rîvni.**

RÎMNIC s. n. **1.** (Mai ales prin Mold.) Iaz cu pește, helești eu (DDRF, TDRG, PAMFILE, J. II, 163, CHEST. IV supl., ALR II/514) artificial (CHEST. IV 68/198, 546 c), făcut prin săparea unei gropi în care se adună apă (CHEST. IV supl., LEXIC REG. 62, GLOSAR REG.). *Au făcut niște case minunate și un rămnic mare zidit cu piatră prin pregiur.* AMIRAS, LET. III, 162/35. *Loc de prisacă . . . cu pămînt de hrană, poieni, rîmnic cu pește* (a. 1755). URICARIUL, XVI, 114. *În moșia Siliștea sînt 9 iazuri mari, fără alte rîvnice* (a. 1778). ib. XVI, 316, cf. SĂGHINESCU, V. 102. *Și-a rînduit o vie și un rîmnic la gospodărie.* DUNĂREANU, N. 133. *La rîmnicu de devale.* I. CR. III, 236. *Părintele egumen ne arăta cum se uită și cum rîde vidra din fundul rîmnicului.* SADOVEANU, O. IV, 122, cf. I, 39. *Niște păscari prinzînd pește din acel rîmnic.* ȘEZ. II, 163 bis.

2. (Regional) Loc (mlăștinos) cu helești eie sau bălți; teren jos unde a fost iaz sau baltă (pe care cresc sălcii și plopi); luncă. CHEST. IV supl. ✦ Teren mlăștinos redat agriculturii. CHEST. IV supl.

3. (Regional) „Locul cu iarbă din sat unde pasc diferitele animale sau păsări de pe lîngă casa omului". CHEST. IV supl.

4. (Regional) Vale. *Mai bine să fi murit Dă cînd eram copil mic, Că plecai dă la rîmnic, Lăsai rîmnicu-nflorit Și l-am găsît veștejit.* GRAIUL, I, 131, cf. PAMFILE, VĂZD. 70.

— Pl.: *rîmnice.* — Și: (regional) **rîvnic, rémnic** (PAMFILE, J. II, 163) s. n.

— Din ucr. **рибник,** bg. **рыбник.**

RÎMNICÉL s. n. Diminutiv al lui rîmnic **(1)**. *Li s-au ales partea despre răsărit . . . până în fîntîna care curge în rîmnicel* (a. 1755). URICARIUL, XXV, 157. *Un rîmnicel al dumisale stolnicului Costin* (a. 1763). ib. XX, 404.
— Pl.: *rîmnicele.*
— **Rîmnic** + suf. *-el.*

RÎMNICIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Rîvnitor **(2)**; (regional) rîmnicos. Cf. PASCU, s. 76, REV. CRIT. III, 167.
— Pl.: *rîmnicioși, -oase.*
— **Rîmni** + suf. *-ctos.*

RÎMNICÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nordul Munt.) Rîvnitor **(2)**; (regional) rîmnicios. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *rîmnicoși, -oase.*
— **Rîmni** + suf. *-(i)cos.*

RÎMNÍRE s. f. v. **rîvnire.**

RÎMNITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **rîvnitor.**

RÎMNITOREÁSĂ s. f. (Într-un descîntec) Persoană care face farmece, care deoache; rîvnitoare **(4)**. *Rîmnitorul, Cu rîmnitoreasa.* GR. S. VI, 114.
— Pl.: *rîmnitorese.*
— **Rîmnitor** + suf. *-easă.*

RÎMNITÚRĂ s. f. v. **rîvnitură.**

RÎMOIÁ vb. I v. **rîmui.**

RÍMPEȘ, -Ă adj. (Prin vestul Munt.; cu sens neprecizat, probabil) Bleg, leneș, prost. *Rîmpeș, aia, care are creierul căptușit de lene, de cred că i-a prins coajă!* IOVESCU, N. 47.
— Pl.: *rîmpeși, -e.*
— Etimologia necunoscută.

RÎMPÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A împinge. Com. din TIMIȘOARA. *Nu mă rîmpi.* ib.
— Prez. ind.: *rîmpesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. crîmpi.

RÎMUÍ vb. IV. Tranz. și intranz. (Regional; mai ales despre porci) A rîma. Cf. ANON. CAR. *Precum porcul rîmuiește tot înainte, așa și lucrurile din casă să meargă tot spre spor.* MARIAN, S. R. I, 148, cf. ALR I 1 139/1, 5, 12, 107, ALR SN II h 334, A III 16, 17, GLOSAR REG.
— Prez. ind. pers. 3: *rîmuie* (ALR I 1 139/1, 5, 12, 107, ALR SN II h 334, A III 16, 17) și *rîmuiește.* — Și: **rîmoiá** (ALR I 1 139/18, prez. ind. *rîmoăie* ib.) vb. I.
— Cf. rîma.

RÎMUITÓR s. m. (Regional) Porc, rîmător **(1)** *(Sus scrofa domestica).* Cf. ANON. CAR., H XVIII 25.
— Pl.: *rîmuitori.*
— **Rîmui** + suf. *-tor.*

RÎMUITÚRĂ s. f. (Regional) Pămînt rîmat; rîmătură **(1)**. *Rîmele . . . își scot rîmuiturile lor afară.* CALENDARIU (1814), 86/11.
— Pl.: *rîmuituri.*
— **Rîmui** + suf. *-tură.*

RÎMÚȘ subst. (Prin sudul Olt.) Botul porcului; rît. Cf. DR. IV, 852, COM. SAT. III, 51.
— Scris : *rămuș.* — Pl. ?
— **Rîma** + suf. *-uș.*

RÍNĂ s. f. **1.** (Prin sudul Transilv.; la pl.) Mușchii din regiunea renală, șale. Cf. DR. VI, 394, REV. CRIT. III, 167, TODORAN, GL. *Mă dor rînele. Mi-o căzut rînele. Mă doare peste rîni.* Com. din PUI — HAȚEG.
2. Fiecare dintre părțile laterale ale corpului omenesc. V. latură, coastă, șold. Cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 147, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 1 377, VII, 186, 520, ȘĂINEANU, D. U., BL I, 41. *Alearg' de spune lu tat-tu Să puie visla-ntr-o rînă Și oranița-ntr-o mînă.* TEODORESCU, P. P. 576. *Bolea doarme I.a stupină, Cu capul P-o rădăcină, Cu palașul Pus pe mînă, Cu durda Pe lîngă rînă.* id. ib. 604, cf. ȘEZ. II, 43. ◇ Loc. adv. și (rar) adj. **Într-o** (sau **pe o**) **rînă** = **a)** (despre oameni) culcat sau aplecat pe o parte (cu partea de sus a corpului sprijinită într-un cot), pe o coastă, pe o dungă, într-un peș (v. peș); ridicat în picioare, cu corpul puțin îndoit; (despre animale) culcat pe o latură, pe o parte. *Mă dedeiu într-o rînă la umbra altui copaciu și mă fură somnul.* GORJAN, H. I, 155/9. *Ce lua-n trei zile dintr-o săptămînă Da pe d-ale gurii, odihnind p-o rînă!* PANN, P. V. I, 153/22. *Viziliii, plecați într-o rînă pe capră, cu hățurile, în mînă, își petreceau vremea cu glume și păcălituri.* GHICA, S. 499. *Moș Nichifor își aprinde luleaua, așterne cojocul și se pune într-o rîlă jos lîngă foc.* CREANGĂ, O. 288, cf. 149. *Baba s-apleacă pe o rînă, să-l vază dacă-i învelit cumsecade.* CARAGIALE, O. II, 248. *Numai moș Fanta sta d-alălurea, rezemat într-o rînă d-o lespede ocolită cu merișor.* DELAVRANCEA, S. 66, cf. id. O. II, 172, 188. *El nu mănîncă niciodată culcat sau într-o rînă, ci în capul oaselor.* VLAHUȚĂ, D. 89. *Stă șoimul pe-o rînă, Murgului zicînd Și-așa cuvîntînd.* MARIAN, O. I, 101. *Se ținea pe cal cu mare îndemînare, călărind pe o rînă, în mod strengăresc.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 32. *Cînd obosește . . . , se lasă într-o rînă pe puntea udă scoate luleaua, o îndoapă cu tutun, apoi începe a pufăi.* DUNĂREANU, CH. 83, cf. CANDREA, F. 151. *Stam într-o rînă Subt un stejar.* IOSIF, P. 66, cf. TDRG. *Ion va lua porcul de urechi, îl va trînti jos pe o rînă și-i va ține capul.* REBREANU, I. 167, cf. 104, CADE. *Mă ridic într-o rînă și privesc în jurul meu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 287. *Abia începea în trăsură și fusese nevoit să se lungească într-o rîlă, sub coșul de piele.* C. PETRESCU, Î. II, 135. *Un cioban bătrîn, răsturnat într-o rînă, cînta din caval.* STĂNOIU, C. I. 76. *Moșneagul tot strîmb sta, într-o rînă, și căuta prin buzunarul paltonului.* SADOVEANU, O. I, 79, cf. SCRIBAN, D. *S-a culcat pe o rînă ceva mai departe de mine.* STANCU, R. A. II, 171. *Apucai ce-ți venea la mînă, stînd fie în capul oaselor, fie într-o rînă.* PAS, Z. I, 236. *Ianco . . . se ridică întîi într-o rînă.* DAVIDOGLU, M. 91. *Sprijinindu-se cu greu într-un cot, se înălță pe-o rînă.* T. POPOVICI, S. 393. *Cînd nu mai putu să lupte cu mulțimea întărîtată, . . . căzu pe o rînă, plîngînd încet.* BARBU, P. 197. *Cine-mi șeade Cînd p-o rînă, cînd pe coate, Pe covoare verzi culcați Și de arme încărcați?* TEODORESCU, P. P. 550, cf. 519. ȘEZ. IX, 155. *În jurul unui foc bun, ședeau într-o rîlă doi moșnegi cu barbele albe.* I. CR. II, 236, cf. IV, 234. *Ședea Cam pe-o rînă, cam pe-o vînă, Și sfat bun lui Costea da.* PAMFILE, C. Ț. 86, cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 1 333/540, ALR II/I h 98. *Oancea se păstrăvălea, Într-o rînă că se da Și din gură că ofta.* BALADE, III, 326. ◇ Fig. *Colo sus, culcat pe-o rînă, Stă Negoiul mohorît.* TOPÎRCEANU, B. 26. *După ceasornicul călător al cerului, părea să fie cu mult de miezul nopții. Rariția își începuse declinul, Ursa se odihnea extenuată pe-o rînă.* s iunie 1960, 52; **b)** (despre obiecte) înclinat, lăsat într-o parte, strîmb, într-un peș. V. șoldiu, piezîș. *Trecătoriul n-ar mai fi cunoscut căsuța . . . rîsipită, nevăruită, lăsată într-o rîlă.* CONTEMPORANUL, V, 107. *Cumpăna . . . tot se mai ținea pe crăcana unei furci butucoase și hăită-n-tr-o rînă.* VLAHUȚĂ, N. 122. *Într-o curte mare se întîndeau șireaguri de case de nuiele . . . , o bucătărie povîrnită pe o rînă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 92. *O camionetă sanitară, fără o roată, lăsată într-o rîlă.* C. PETRESCU, Î. II, 42. *Este un adevărat sat, . . . cu locuințe mergînd de la bordeiul căzut pe o rînă pînă la casa gospodărească.* CĂLINESCU, I. C. 63. [Casa] *era șoldită parcă; ședea într-o rînă.* SADOVEANU, O. I, 372. *Meșterea tot ce era de meșterit în jurul casei lor trîntite pe o rînă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 149. *Curțile ca maidanele fără împrejmuiri sau cu gardurile într-o rînă.* PAS, Z. IV, 47. *Casa unde stăteau era aplecată într-o rînă.* PREDA, Î. 116.
— Pl.: (regional) *rîni* și *rîne.* — Și: (Mold.) **rîlă,**

(regional) **rîmnă** (com. din MAIOREȘTI — TÎRGU MUREȘ; pl. *rîmnuri* com. din GHEORGHE DOJA — TÎRGU MUREȘ), **rîgă** (ALR II/I h 98/551), **rîznă** (ib. h 98/130), (prin sud-estul Mold.) **rúnă** (SCRIBAN, D.) s. f.
— Lat. **ren, renis.**

RÎNC¹ s. m., adj. (Regional) **1.** S. m., adj. (Animal) rîncaci (**1**). Cf. DR. III, 768, 769, XI, 224, REV. CRIT. III, 167, CIAUȘANU, V. 194, ARH. OLT. XXI, 264, ALR I 1 109, A III 4, 7, 12, 18, LEXIC REG. 38.
2. S. m. (Depreciativ) Om fără copii, steril, sterp. Cf. CIAUȘANU, V. 194.
— Pl.: *rînci*. — Și: **rîng** (com. din IZVOARELE — BĂILEȘTI, MOȘNA — CRAIOVA și PIANUL DE JOS — SEBEȘ), **rîngi** (com. din VULCAN) s. m.
— Cf. r î n c a c i.

RÎNC² s. n. v. **rîncă¹**.

RÎNCÁCI adj., s. m. **1.** Adj. (Și substantivat, m.; despre animale, mai ales despre cai și boi) Castrat rău, incomplet; cu un singur testicul; cu testiculele nedezvoltate; (regional) rancheș, răncan, rînc¹ (**1**), rîncai, rîncaș, rîncoi. Cf. DRLU, LB, POLIZU, CIHAC, II, 187, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TRDG, PASCU, S. 198, ENC. VET. 116, DR. III, 768, XI, 224, 226, CADE, STOIAN, PĂST. 55, com. FURTUNĂ, com. din CÎLNIC — SEBEȘ, ARH. OLT. XXI, 274, ALR I 1 109, ALR II/192, 762. ✦ F i g. (Despre oameni) Incapabil, neputincios, netrebnic. *Vezi că noi am căzut în aste două zile, peste Cristophi, nu peste Uscă . . . Da să știi că eu tot îl spintec pe rîncaciul ăsta.* CAMIL PETRESCU, O. II, 34.
2. Adj. (Despre oameni) Lubric, libidinos; desfrînat; (regional) rîncău (**2**). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 187, LM, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional) Nepotolit, impulsiv. L. ROM. 1959, nr. 5, 88.
3. S. m. (Regional) Taur. Cf. PAMFILE, J. I, 133.
— Pl.: *rîncaci*. — Și: (regional) **rîneáci** (LB, POLIZU, CIHAC, II, 187, ALR I 1 109/122, 158, 578, 582), **roncáci** (com. din COPĂCEL — FĂGĂRAȘ) adj.
— **Rîncă¹** + suf. *-aci*. Cf. și DR. XI, 224—227.

RÎNCÁI adj. (Regional; și substantivat, m.) Rîncaci. Cf. DAMÉ, T. 52, TDRG, com. din PODU RIZI — GĂEȘTI.
— Pl.: *rîncai*.
— Cf. r î n c ă¹, r î n c a c i.

RÎNCALĂU s. m. (Regioanl) **1.** Cal (sau bou) rîncaci (**1**). Cf. CABA, SĂL. 92, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, T. PAPAHAGI, M. 231. *Asta-i fată d'e bdirău Cu opt'inci d'e rîncalău.* ALRT II, 127, cf. ALR I 1 109, A I 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 31, 35, MAT. DIALECT. I, 91, TEAHA, C. N. 260. ✦ Hermafrodit (Șieu — Vișeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 231. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Catîr. ALR I 1 132/290, 295.
2. Desfrînat, depravat; (regional) rîncaci (**2**) (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.
3. (Depreciativ) Bărbat necăsătorit, celibatar (Sighișel — Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 260.
— Pl.: *rîncălăi*. — Și: **rîncălău** (DR. XI, 224, com. MARIAN, ALR I 1 109/51, 56, 61, 63, 65, 80, 280, A I 26, 35, GLOSAR REG.), **răncălău** (ALR I 1 109/59), **rancalău** (com. MARIAN, ALR I 1 109/243, 247, 251, 273, 278, 333, 385, 388, 576), **rîcălău** (ALR I 1 109/337, TEAHA, C. N. 260), **rîcălău** (A I 34), **runcalău** (com. din PLOPIȘ — BAIA MARE), **runcălău** (com. din CERTEJE — ABRUD) s. m.
— Cf. r î n c ă¹, r î n c a c i.

RÎNCÁȘ adj. (Regional; și substantivat, m.) Rîncaci (**1**). Cf. DDRF. *Un rîncaș nebleznic strica liniștea cirezii.* ap. SCRIBAN, D., DR. XI, 224, com. din BUCIUM — FĂGĂRAȘ.
— Pl.: *rîncași*.
— Cf. r î n c ă¹, r î n c a c i.

RÎNCĂ¹ s. f. **1.** Organul genital al armăsarului; (regional) sulac, vînă. Cf. DDRF, DR. V, 312, ȘĂINEANU, D. U., DR. XI, 225, ALR I 1 103/412, 418, 420, 508, 532, 554, 588, 595, 618.
2. Vînă de bou; p. e x t. gîrbaci, cravașă, curea. Cf. TDRG, PASCU, S. 232, DR. II, 604, III, 769. *Gardianul . . . , o dihanie bătrînă și ursuză, umbla numai cu rînca de bou la brîu.* I. BOTEZ, B. I, 171. *Aga . . . făcea dese inspecții în oraș, însoțit totdeauna de cîte doi aprozi călări, înarmați cu cîte o rîncă (vînă de bou).* N. A. BOGDAN, C. M. 183, cf. ȘEZ. V, 121, IORDAN, L. M. 195, A V 15.
3. Inel făcut dintr-o curea, din vînă de bou, din fier etc., cu care se leagă capătul de sus al leucii de carîmbul loitrei; postoroncă, ginj. Cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 66, PAMFILE, I. C. 134, DR. II, 604, III 769, ȘĂINEANU, D. U., H I 348, II 29, 32, 62, 168, III 30, VII 76, 390, X 6, 32, 465, 539, XI 373, 380, 517, XVI 161, com. MARIAN, ȘEZ. VII, 189, I. CR. VIII, 156, ALR II 5 632/36, 47, 76, 386, 514, 537, 723, 928. ✦ (Regional) Lambă la căruță (Glimboca — Caransebeș). Cf. ALRM SN I h 229/27. ✦ (Regional) Poting la plug (Mănești — Ploiești). Cf. H XI 356.
— Pl.: *rînci* și (regional) *rînce* (H II 118). — Și: (**3**) (prin Ban.) **rîne** (ALR II 5 632/36, 47, ALR II/2, pl. *rîncuri* ALR II 5 632/36, 76, ALRM SN I h 229/27), (prin Olt.) **rune** (DAMÉ, T. 16, PAMFILE, I. C. 134, H XVI 22, V 235, I. CR. VIII, 89, CHEST. IV supl., ALR II 5 632/812, 848, LEXIC REG. 31, 85), (regional) **rung** (H XVI 31) s. n.
— Etimologia necunoscută.

RÎNCĂ² s. f. v. **rancă¹**.

RÎNCĂÍ vb. IV. (Regional) **1.** I n t r a n z. (Despre boi, tauri) A boncălui. Cf. I. CR. V, 95, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALR I 1 072/590, 672. ◇ R e f l. *Cînd îi-a veni buhaiul de s-a rîncăi la poartă, să te afii la vreun pericol.* GOROVEI, CR. 37, cf. ALR I 1 072/144, 510. ✦ (Despre oameni) A plînge. I. CR. V, 95.
2. R e f l. (Despre oameni; în forma *rîncoi*) A deveni neliniștit, a se agita. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind. pers. 3: *rîncăiește*. — Și: **ringăí** (ALR I 1 072/156, 166), **răncăi** (ib. 1 072/677), **runcăi** (ib. 1 072/144, 510), **rîncoí** (prez. ind. *rîncói* LB, BARCIANU, ALEXI, W.) vb. IV, **rîncolá** (POLIZU) vb. I.
— V. **rîncău**.

RÎNCĂIÁLĂ s. f. (Regional) Boncăluit. Cf. CONTEMP. 1949, nr. 126, 8/6, PAMFILE, J. I, 133.
— Pl.: *rîncăieli*. — Și: **răncuiálă** s. f. CONTEMP. 1949, nr. 126, 8/6.
— **Rîncăí** + suf. *-eală*.

RÎNCĂITÚRĂ s. f. (Regional) Boncăluit. Cf. PAMFILE, J. I, 133.
— Pl.: *rîncături*.
— **Rîncăí** + suf. *-ură*.

RÎNCĂLĂU s. m. v. **rîncălău**.

RÎNCĂLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A rîncălui¹. (F i g.) *Asta-i fată d'e bd'irău Cu opt'inci d'e rîncălău. Cîm pășăș'e rîncăleș'e, Tăț ficiorii ńebuńeș'e.* ALRT II 127.
— Prez. ind. pers. 3: *rîncălește*.
— V. **rîncălău**.

RÎNCĂLUÍ¹ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre vite) A boncălui; a mugi; (regional) a rîncăi (**1**), a rîncăli. Cf. PASCU, S. 419, TRDG. *Toate vitele . . . se strîngeau în jurul unui lac de sînge unde a fost tăiată o vacă . . . , răncăluind acolo toate în gura mare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 8/6. *Veniseră la tîrg cu vaci care răncăluiau de foame.* IL septembrie 1961, 38, cf. H I 99, X 538, XII 288. *Văcuța ei . . . Se ofilea Și răncăluia Și boncăluia.* TEODORESCU, P. P. 388, cf. BUGNARIU, N., com. MARIAN, ȘEZ. V, 121. [Vaca] *a purces cu un glas mare răncăluind, boncăluind.* ib. VII, 94, cf. ALR I 1 072/375, 388, 402, 526, 590. ✦ (Despre urși) A mormăi

(Borşa — Vişeu de Sus). ALR SN III h 677/362. ✦ P. a n a l. (Despre oameni) A plînge foarte tare, a urla. Com. MARIAN. *Ce rîncăluieşti atîta ca un rîncălău?* id.
— Prez. ind. pers. 3: *rîncăluieşte.* — Şi: **răncălui** vb. IV.
— **Rîncălău** + suf. *-ui.*

RÎNCĂLUÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Regional) A lega leuca de carîmbul loitrei cu **rînca[1]** **(3)**. Cf. SĂGHINESCU, v. 66.
— Prez. ind.: *rîncăluiesc.*
— **Rîncă[1]** + suf. *-ălui.*

RÎNCĂNÉL s. m. v. **răcănel.**

RÎNCĂTÚRI s. f. pl. v. **runcătură.**

RÎNCĂU s. m. **1.** (Prin Transilv., nordul Mold., Maram.) Animal **rîncaci** **(1)**. Cf. CIHAC, II, 187, DAMÉ, T. 29, ŞĂINEANU, D. U., STOIAN, PĂST. 55, SCRIBAN, D., H XI 428, XII 288, 301, XVI 225, ŞEZ. V, 121, I. CR. I, 61, T. PAPAHAGI, M. 231, COMAN, GL., ALR I 1 109, ALR II/723, A VI 3, 8, 9, 26. ✦ Junc de doi ani (Feldru — Turda). LEXIC REG. II, 76.
2. (Regional) Lubric, libidinos. Cf. CIHAC, II, 187.
— Pl.: *rîncăi.* — Şi: **răncău** (ALR I 1 109/148, 156, 200, 339, 5[42]), **rancău** (H XVII 268, com. MARIAN, COMAN, GL., ALR I 1 109/223, 255, 257, 259, 266, 268, 269, 360, 381, 402, 556, 558, ALR II 5 680/260, A V 14) s. m.
— Cf. r î n c ă[1], r î n c a c i.

RÎNCED, -Ă adj. **1.** (Despre materii grase, în special despre alimente) Care a primit gust şi miros neplăcut din cauza alterării parţiale în contact cu aerul; stricat, descompus. *Mănînce... brîndză care o au ros şoarecii, caşcavali care sînt răncezi.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/16. *Păduchii oilor încă perde zama de duhan, precum a vitelor celor cornute de oleiul rînced de in.* ECONOMIA, 97/9. *Îi blăstăma că au mîncat attîea Clise rîncede, mălaiu şi zară, Care ar fi ajuns şi pentru o ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 234, cf. CLEMENS, DRLU, LB, POLIZU, DDRF, CIHAC, I, 226. *Mîninică slănina rîncedă.* CREANGĂ, A. 72. *Se ia untură rîncedă, veche de mai mulţi ani, şi aceea se pune într-un vas.* MARIAN, N. 7, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Untul rînced se îndreaptă dacă se ia la bătaie cu de două ori mai mult lapte.* PAMFILE, I. C. 24. *O duhoare alcătuită din toate miresmele pămîntului îmi străbătu pînă-n creieri; nu te pricepeai dacă miroase a... ouă clocite, a grăsime rîncedă.* HOGAŞ, DR. I, 95, cf. LESNEA, I. 140. *Sufocată de duhoarea de piele rîncedă, domnişoara vru să coboare mai jos geamul.* CĂLINESCU, C. N. 15. *Cvasul capătă un gust foarte lămurit de oloi rînced.* SADOVEANU, O. VI, 80. *Roade un hărtănaş de slănină rîncedă, ajutîndu-se cu un dărăb uscat de pită.* id. E. 90. *Aprindea primusul, îşi făcea două ochiuri, ... lăsîndu-se afumată de untdelemnul rînced.* BARBU, P. 165. *Untul de oaie rînced (iute şi stricat), praful de puşcă pisat, amestecate la un loc, scapă de multe ori pe bolnavi.* ŞEZ. II, 70. *Pă d'aluţu-ndelungat Fuze domnu mălai cald... Şi cu clisa rînădă Şi cu brînza putrădă.* ALEXICI, L. P. 118, cf. ALR II/I h 19. (F i g.) *Crude basne şi rîncede minciuni.* CANTEMIR, HR. 458. *Nu numai din ţara-şi s-au izgonit, ce încă şi din izvodul neamului său s-au lipsii; şi aceasta nu dintr-altă pricină... au purces, fără numai din vechea şi rînceda pizmăluire.* id. IST. 47. *Nu cumva ţi-ai ţinea gura? — se răţoi deodată hamalul, semeţ în sufletul său rînced că poate certa si el pe cineva.* REBREANU, NUV. 265. ✧ (Substantivat) *Vine rînced lîngă muced* v. m u c e d. *Rîncedul cu mucedul* = nu e unul mai bun decît celălalt; ce mi-e dracul, ce mi-e tată-său, tusea cu junghiul. Cf. CIAUŞANU, v. 194. *Rînced cu muced* se spune despre două lucruri care nu se potrivesc. L. ROM. 1959, nr. 3, 67. ✦ (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate; p. e x t. greu, neplăcut. *De trei zile mi-a rămas în nas mirosul morţii: rece, rînced, ascuţit.* DELAVRANCEA, T. 13, cf. 42. *O duhoare rîncedă de hoit împuţit îi izbi în obraz.* VLAHUŢĂ, N. 204. *Duhoarea rîncedă a cocioabelor.* KLOPŞTOCK, F. 21. *Pe ciment, din maldăre enorme de piei puse la sare, se scurgeau cele mai pestiienţiale zemuri... Aici mirosul era mai mult rînced decît corosiv.* BOGZA, A. Î. 99. *Un miros greţos, rînced plutea peste tot.* PREDA, R. 65. *În prăvălie o întîmpina acelaşi miros rînced de mîncare veche.* BARBU, P. 136. ✧ (Adverbial) *Mirosea rînced a lucru vechi, a om mort şi a porumb încins.* V. ROM. martie 1955, 227. *Rînced şi dulceag miroase A plăcinte şi artoase.* BANUŞ, P. 118.
2. (Regional; în sintagma) *Mere rîncede* = mere al căror miez capătă, la coacere, un aspect sticlos. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 78.
— Pl.: *rîncezi, -de.* — Şi: (învechit) **răînced, -ă,** (regional) **rîneid, -ă** (ALR II/I h 19/728), **rîneit, -ă** (ib. h 19) adj.
— Lat. **rancidus, -a, -um.**

RÎNCEDÚŢ, -Ă adj. (Rar) Diminutiv al lui r î n c e d **(1)**. Cf. LB.
— Pl.: *rînceduţi, -e.*
— **Rînced** + suf. *-uţ.*

RÎNCEZEÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a fi **rînced** **(1)**; gust sau miros **rînced**. Cf. DRLU, LB, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Untul rînced se îndreaptă dacă se ia la bătaie cu... lapte. Zara laptelui ia toată rîncezeala untului.* PAMFILE, I. C. 24.
2. (Concretizat) Slănină sau untură rîncedă. *Într-un blid mămăligă cu moare, Într-altul fălci de porc, afumate, Apoi curechiu fiert cu rîncezală.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 304, cf. CLEMENS, BARCIANU, ALEXI, W. *Gura-i pute-a rîncezeală Şi trupul a mucezeală.* MARIAN, SA. 87. *Ceru... şi o ţîr, de rîncezeală.* RETEGANUL, ap. CADE, com. din JINA — SEBEŞ, CHEST. VIII 8/22, ALR II/I MN 10, 6 848/899.
— Pl.: *rîncezeli.*
— **Rîneezi** + suf. *-eală.*

RÎNCEZÍ vb. IV. I n t r a n z. şi r e f l. A deveni **rînced** **(1)**, (regional) a mîrfogi. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Untul prea vechi se strică, se iuţeşte, se rîncezeşte.* PAMFILE, I. C. 24, cf. ALR II/I MN 10, 6 848/769, 836, com. din MORĂRENI — TOPLIŢA, A V 14. 15.
— Prez. ind. pers. 3: *rîncezeşte* şi (regional) *rînceză* (A III 18).
— V. **rîneed.**

RÎNCEZÍRE s. f. Faptul de a (s e) r î n c e z i. Cf. POLIZU, DDRF. *Rîncezirea se datoreşte unei autooxidări..., eventual sub influenţa unor enzime produse de bacterii.* MARCOVICI, CH. 541.
— V. **rîneezi.**

RÎNCEZÍT, -Ă adj. Care a devenit **rînced** **(1)**. Cf. DRLU, DDRF. *Slănină rîncezită.* ALR II/I h 19/987.
— Pl.: *rîncezîţi, -te.*
— V. **rîneezi.**

RÎNCEZITÚRĂ s. f. (Rar) Rîncezeală **(1)**. (F i g.) *Nu te supăra, dar eu nu aş lăsa pe sora mea cu o răncizătură ca aceasta!* CONV. LIT. XI, 90/2.
— Pl.: *rîncezîturi.* — Şi: **rîneizătură** s. f.
— **Rîneezi** + suf. *-tură.*

RÎNCHERÁ vb. I v. **rîneheza.**

RÎNCHÉZ s. m. (Rar) Rînchezat. *Voi mereu dormiţi Şi nu-mi auziţi, La margini de cring, Rînchez de cal murg.* TEODORESCU, P. P. 498. *Nu să pulu hodiîţi D'e tropolu iepelor, D'e rînchedzu mîndzîlor.* T. PAPAHAGI, M. 76.
— Pl.: *rînchezuri.*
— Postverbal de la **rîneheza.**

RÎNCHEZÁ vb. I. I n t r a n z. (Despre cai) A necheza, (regional) a răngoia. *Armasariul..., tare nechezînd*

și rînchezînd . . . , pre lup cum îl videa, îndată fără nici o frică asupra-i se răpezea. CANTEMIR, IST. 76, cf. LEX. MARS. 213. *Calul să apropia de Alexandru . . . și rănchează încetinel cu blîndeațe.* ALEXANDRIA (1794), 23/7. *Murgul . . . sare și rîntează, Flutură cu capul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 183, cf. CLEMENS, LB. *Glasul trîmbiței răsună, cai rînchează sforăind.* HELIADE O. I, 100. *Calul rînchează mereu.* ASACHI, S. L. I, 198. *Rencheza calul sup dînsul fără a mai înceta, Însălbătăcit cu totul sărea, într-un loc nu sta.* PANN, E. II, 15/7, cf. POLIZU. [Armăsarul], *rănchezînd de durere, se resuflă sforăind strașnic.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Boii rag, caii rînchează, cînii latră la un loc, Omul, trist, cade pe gînduri și s-apropie de foc.* ALECSANDRI, P. III, 8. *Să nu apuce a rîncheza calul.* MARIAN, S. R. II, 54, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. I, 133, CADE. [Calul] *a prins a se cutremura, a bate din picioare și a rîncheza.* SADOVEANU, O. III, 540, cf. GIUGLEA, U. 41. *Iepșoara, băgîndu-și capul în tindă, tot rîncheza.* CAMILAR, N. II, 131. *Fugea mînzul nechezînd, Iapa fugea renchezînd.* ALECSANDRI, P. P. 151, cf. H IV 85, VII 406, X 21, XI 59, XIV 105, 284. *Porniram Și venirăm . . . , Caii încurcînd, Pe nări flăcări lăsînd, Rînchezînd Și din unghii scăpărînd.* TEODORESCU, P. P. 174. *Voinicelul se văita, Calul lui că rînchezea, Din picioare tropăia.* MAT. FOLK. 7. *Murgu paște și rînchează, Iancu doarme și visează.* ȘEZ. I, 77. *O herghelie de cai trupeși și zburdalnici venea în fugă mare, rînchezînd și zvîrlind din picioare.* MERA, L. B. 120. *Caii au prins a juca, Iepele a rîncheza.* BUD, P. P. 66. *Haidi, haidi, murguleț, Ce pustia măi rîncedzi Și nimnica nu măi vezi?* VASILIU, C. 8, cf. PĂSCULESCU, L. P. 373, CABA, SĂL. 92, com. din TÂRCĂIȚA — BEIUȘ. *Calul . . . răncează o dată de s-au cutremurat munții.* PAMFILE, DUȘM. 286, cf. PĂCALĂ, R. 150, GREGORIAN, CL. 61, ALR I 1 101/214, 215, 217, 218, 223, 268, 542, ALR II/705, A I 13, 20, 22, 23, 24, 26, 31, 35, 36, II 7, 8, III 2, 3, 6, 12, 17, 18, 19, V 25, VI 26, TEAHA, C. N. 260. *Iară murgul singurel, Obosit, ca vai de el, Venea-ncet și rînchezînd.* BALADE, II, 212. *Huhurează brează Șede-n deal de rînchează Și nime nu-i cutează* (Pușca). GOROVEI, C. 312. *Hubuează bubuiază Peste nouă munți rînchează* (Pușca). PĂSCULESCU, L. P. 97. ✦ P. g e n e r. (Despre alte animale) A scoate sunete caracteristice speciei (asemănătoare cu ale calului). *Să luară pă cale, pă cărare . . . Nouă ogari, Rînchedzîn și hohotin.* T. PAPAHAGI, M. 144. [Taurul] *rînchează.* ALR I 1 072/5. [Măgarul] *rînchează.* ALR II 5 527/95. ✦ P. a n a l. (Depreciativ; despre oameni) A rîde scoțînd sunete asemănătoare unui nechezat, a chicoti, a hohoti. V. h l i z i. *Se auzeau peste tot sudălmi și strigăte și rîsete rele Unii erau beți . . . și rînchezau prostește.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 185. *S-o luat nouă fete curate, Curate și gătate, Cu poalele suflicate, Cu seceri în brîu băgate, Rînchezînd Și hohotind.* MARIAN, D. 163. ✧ R e f l. *Se rînchezeau . . . ținîndu-se de gît.* PAS, L. 11, cf. id. Z. II, 205, ALR II/I h 35.

— Prez. ind. pers. 3.: *rînchează* și (regional) *rînchează* (ALR I 1 101/289, 295, 305, 308, 341, 345, A I 12, II 12, III 2, 3, 5, 12, 18, IV 3), *rînchezăză* (ALR I 1 101/266, 333, 363, A II 8). — Și: (regional) **rînchezí** (PAS, Z. II, 205, ALR I 1 101/26, 112, 850) vb. IV, **rîncherá** (TEAHA, C. N. 260), **rînchezá** (prez. ind. pers. 3 *rînchează* ALR I 1 101/677, 690, 725, 960, 980, 984, 986 și *rînchează* ib. 1 101/75), **renchezá** vb. I, **renchezí** (DDRF, ALR II/I 35/769) vb. IV, **rechezá** (ALR I 1 101/614, 800) vb. I, **răghezí** (A II 3) vb. IV, (formă hipercorectă) **rîntezá** vb. I.

— Lat. **rhonchizare.* — **Recheza**, prin apropiere de *necheza.*

RÎNCHEZÁRE s. f. Rînchezat. *Iată că să aude zgomotul oștii și rînchezarea cailor.* MOLNAR, RET. 32/19, cf. LB. *Iată, se aude zgomot, împușcături și strigături, Chiote de biruință ș-a cailor rănchezări.* NEGRUZZI, S. I, 125, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *rînchezări.* — Și: (regional) **rînchezáre** s. f. POLIZU.

— V. **rîncheza.**

RÎNCHEZÁT s. n. Faptul de a r î n c h e z a; rînchezare, rînchezătură. *Mînzii . . . trebuie depărtați de mumîni, ca nu cumva, auzîndu-le rîntezatul, să se topească de dorul laptelui.* ECONOMIA, 76/15, cf. DRLU. *Rînchezatul vreunui mînz venea ascuțit despre pădure.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 75. *Se auzi un rînchezat ca de armăsariu, ce părea că vine tocmai din fundul lacului.* PĂCALĂ, M. R. 149. *Avea apoi un ușor rîs, care-mi amintea de rînchezatul unei iepe cînd își cheamă mînzul.* VOICULESCU, P. I, 16. *Asemenea cai . . . au copitele late, ca pentru locuri mocirloase, și nu li se aude rînchezatul, ca să nu-i simtă lupii.* SADOVEANU, O. XIII, 317. *Să amuțească, Să se potolească . . . , Cai din rînchezat, Cîini din lătrat.* PĂSCULESCU, L. P. 123, cf. CHEST. V 77/85.

— Și: (formă hipercorectă) **rîntezát** s. n.

— V. **rîncheza.**

RÎNCHEZĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care rînchează, nechezător. Cf. DRLU. *În ultimul răsunet al miezului de noapte, Pe săli și coridoare alergă fel de șoapte Și curțile răsună de cai rînchezători.* MACEDONSKI, O. I, 23.

— Pl.: *rînchezători, -oare.* — Și: (formă hipercorectă) **rîntezătóriu, -oáre** adj. DRLU.

— **Rîncheza** + suf. *-(ă)tor.*

RÎNCHEZĂTÚRĂ s. f. (Rar) Rînchezat. *Să văzu strălucind o mulțime nenumărată de sulițe, un sunet groaznic amestecat cu multe strigări și rănchezături a cailor.* BELDIMAN, N. P. II, 175/4, cf. 62/2. *Mînzul, . . . depărtat rămîind, Dete o renchezătură după mama sa strigînd.* PANN, Ș. II, 8/6, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rînchezături.* — Și: (regional) **rînchezătúră** (POLIZU), **renchezătúră** s. f.

— **Rîncheza** + suf. *(ă)tură.*

RÎNCHEZĂU s. m. (Ornit.; regional) Numele unei specii de cufundar, al cărui țipăt seamănă cu nechezatul cailor; (regional) harmasar *(Podiceps griseigena). Vin după aceea cufundari de toate soiurile: și de cei mititei . . . , și rînchezăi de cei mari, care țipă și nechează ca niște cai.* SADOVEANU, O. VIII, 401.

— Pl.: *rînchezăi.*

— **Rîncheza** + suf. *-ău.*

RÎNCHEZÍ vb. IV v. **rîncheza.**

RÎNCHIȚĂ s. f. v. **ribiță**[1].

RÎNCID, -Ă adj. v. **rînced.**

RÎNCIT, -Ă adj. v. **rînced.**

RÎNCIZĂTÚRĂ s. f. v **rîncezitură.**

RÎNCOÁRE s. f. v. **rancoare.**

RÎNCÓI[1] adj. (Regional) Rîncaci **(1)**. ALR I 1 109/103, 684.

— Pl.: *rîncoi.*

— Cf. r î n c ă[1], r î n c a c i.

RÎNCOÍ[2] vb. IV v. **rîncăi.**

RÎNCOIÁ vb. I v. **rîncăi.**

RÎNCÓS adj. (Regional) Rîncaci **(1)** (Vețel — Deva). ALR I 1 109/107.

— Pl.: *rîncoși.*

— **Rîncă**[1] + suf. *-os.*

RÎNCOTÉI s. n. (Prin sud-estul Munt.) Scurtătură de lemn pentru foc. cv 1950, nr. 1, 32. *S-a dus să adune niscaiva grăjeje și rîncoteie pentru foc.* ib.

— Pl.: *rîncoteie.*

— **Rancotă** + suf. *-ei.*

RÎNCUIÁLĂ s. f. (Prin Mold.) Fiecare dintre cele două lemne paralele înfipte vertical în perinocul carului. Cf. A VI 8, GLOSAR REG.

— Cf. r î n c ă[1].

RÎND s. n. **1.** Şir (drept, aliniat) de lucruri sau de fiinţe; (franţuzism învechit) rang[1]. *Piatra ce nu în rînd feaceră ziditorii, aceia fu în capul unghiului.* CORESI, EV. 297. *Era 5 rînduri, tot draguni de draguni.* NECULCE, L. 232. *Precum au nevoit de au făcut rîndul chiliilor după împrejur să facă mănăstirea.* R. GRECEANU, CM II, 137. *Mai era şi alte scaune în rînd aşczate, pre care era să şazâ boiarii şi sfeatnicii* (a. 1799). GCR II, 169/27. *Pe urmă în rînduri groase neîncheiate Mergea lăieţii, goleţii-droaie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 96. *Socotind că numai cu un rînd de răchiţi supţiri nu putea să aibă sigură pază, au mai răsădit un rînd alăturea.* DRĂGHICI, R. 52/25. *Un rînd de soldaţi rînduiţi de amîndouă părţile îi înfăţoşa cinstile ostăşăşti.* AR (1830), 25²/19. *Capii armiei . . . porunciră ostaşilor să se ţină toată noaptea aceea în întocmire de bătaie, fără a-şi strica rîndurile.* BĂLCESCU, M. V. 146. *Oastea se înşiră în două rînduri, lăsînd prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana.* NEGRUZZI, S. I, 173. *Prin rînduri trece o mare frică.* BOLLIAC, O. 166. *Împregiuru-i, ca o roată, Şede ageptimea toată. Numai Petrea nu-i în rînd, El deoparte, stă pe gînd.* ALECSANDRI, P. II, 106. *Înăuntru bisericii sînt două rînduri de coloane măreţe.* BOLINTINEANU, O. 294. *Chiajna . . . străbătea rîndurile, îmbărbăta pe români.* ODOBESCU, S. I, 116. *Ne aşezam în două rînduri şi deschideam calea.* CREANGĂ, A. 10. *S-au aşezat în rînd de o parte şi de alta.* CARAGIALE, O. II, 265. *Un candelabru plutea în mijlocul salonului şi, legănîndu-se uşor, mişca flacările a trei rînduri de lumînări.* DELAVRANCEA, S. 121. *Drumul s-aşterne drept, între două rînduri de arbori.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 132. *Se poate vedea tot; cărările bătătorite cu nisip galben, . . . rîndurile de flori aşezate şi alese după culori.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 175. *În rînd cu icoana şi tot spre răsărit, erau două ferestre mari.* GALACTION, O. A. I, 67. *Mihai . . . pătrunse printre rîndurile deschise, condus de felinarul omului în uniformă.* C. PETRESCU, C. V. 35. *Stam în faţa comisiei trei candidaţi în rînd pe cîte un scaun.* I. BOTEZ, ŞC. 82. *Dumineca . . . plecam în promenadă, în rînd, cîte doi.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Număr etajele după rîndurile ferestrelor luminate.* BART, S. M. 39. *Mergeau la oarecare distanţă de rînduri, necutezînd a se încadra în ele.* CĂLINESCU, S. 22. *În rînduri de saci ţu gura deschisă — Boabele să ţi le-nchipui: gălbii, Sau roşii, verzi, sinilii, aurii.* BLAGA, P. 24. *Gîze, frunze ies în rînduri.* BANUŞ, P. 372. *Pe marginea şanţului însă, se înălţau spre cer, ca o barieră, un rînd de plute drepte ca lumînarea.* PREDA, M. 80. *Rîndul de plopi cu mesteceni se salută.* ISAC, O. 111. *Rîndurile de măturică îşi aplecau capetele cu sămînţa neagră.* s ianuarie 1961, 43, cf. DOINE, 31. *Oile s-or togmi-n rînd.* FOLC. TRANSILV. I, 329. ◇ (învechit şi regional; adverbial; în legătură cu verbele „a sta", „a merge" etc.) *Scoasesă . . . toate oştile sale şi puseră rînd înaintea ochilor leşilor.* M. COSTIN, O. 73. *Atunce intrară în casă . . . Şi uşile închizînd Au stătut cu toţii rînd* (a. 1777). GCR II, 116/4. *Icia supi neşte şetri nalte Stau cîrcimele rînd şi fieşcui Dau dă mîncat şi dă beut în dar.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 320. *Iată, vin cosaşii veseli, se pun rînd.* ALECSANDRI, P. III, 68. *Iar de fagii-mbătrîniţi Stau rînd caii priponiţi.* HODOŞ, P. P. 201. *Cîtu-i Sibiiu de mare, Numai o uliţă are Bătucită cu năsip, Merg cătanele tot rînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 303. ◇ Loc. adv. **La rînd sau de-a rîndul,** (învechit şi regional) **de-a rînd,** (învechit) **de rînd** = unul după altul, în şir; fără întrerupere, consecutiv. *Au fost stînd de-a rînd toţi polcovnicii . . . ce-i făcuse Dumitraşco Vodă din moldoveni.* N. COSTIN, LET. II, 114/9. *Mai gios şede şi cei 15 boieri moldoveneşti, tot de-a rîndul, cineş după cinstea sa.* NECULCE, L. 232. *Iară pre malurile gîrlei, tot fealiul de pomăt roditoriu şi tot copaciul frunzos şi umbros, de-a rîndul ca cum pre aţă.* CANTEMIR, IST. 126. *Stau . . . cu vînatul lor pus de-a rîndul gios.* GHEORGACHI, LET. III, 300/13. *Dragomanul luînd jalba, . . . mergînd la împăratul, i-au citit-o întru auz de rînd toată.* DIONISIE, C. 200. *Ia plantele d-a rîndul, se uită la văi, dealuri, La rîuri, la fîntîne.* HELIADE, O. I, 365. *Patru luni d-a rîndul . . . s-au războit românii din îmbele ţări.* BĂLCESCU, M. V. 76. *Ceteşte dar şi lasă să-ţi treacă înainte de-a rînd toate aceste figuri ce am zugrăvit.* NEGRUZZI, ap. DDRF. *Aţi apărat cetatea cinci zile de-a rîndul împotriva armiei întregi a lui Sobieschi !* ALECSANDRI, T. 1 511. *Un sunet de corn . . . repeta cîteva ori de-a rîndul una din acele fanfare vînătoreşti.* ODOBESCU, S. III, 96. *Spune-i, Ivane, din partea mea, că poroncesc să moară trei ani de zile de-a rîndul numai oameni bătrîni.* CREANGĂ, P. 313. *Vom cerceta de-a rîndul, întocmai cum urmează, punctele: literatura, arta, scena şi administraţia.* CARAGIALE, O. V, 247. *Gheonoaia, de bucurie, ţinu masa trei zile d-a rîndul.* ISPIRESCU, L. 5. *Voi hrăni haitele cu stîrvuri zece ani d-a rîndul !* DELAVRANCEA, S. 202. *Oraşele sub ochii-mi le văd zăcînd de-a rîndul.* MACEDONSKI, O. I, 52. *În spatele Ţurţudanului se văd la rînd trei munţi golaşi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 142. *Şapte zile de-a rîndul a ouat cîte un ou.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 225. *I-am călcat de-a rîndul şi de mai multe ori toate culcuşurile, fără a-i da de urmă.* M. I. CARAGIALE, C. 15⁴. *Ani de-a rîndul . . . noi am continuat să ne întîlnim.* GALACTION, A. 4. *Am venit de acolo, şi, zile întregi de-a rîndul, săptămîni, pîndeam la orele ştiute, s-o văd.* CAMIL PETRESCU, T. I, 48. *Dădaca ne spunea poveşti cu zmei înaripaţi, înarmaţi cu paloşe de oţel, cu care retezau capetele oamenilor la rînd, ca pe nişte verze.* BRĂESCU, O. A. II, 21. *Mînca săptămîni la rînd pită uscată cu ridichi.* VLASIU, D. 25. *Zile de-a rîndul nu deschidea gura.* TEODOREANU, M. U. 30. *Cîteva zile de-a rîndul curse zăpadă mărunţă din sita văzduhului.* SADOVEANU, O. I, 635. *I s-a bombardat, trei nopţi de-a rîndul, casa, cu pietre.* ULIERU, C. 36. *Flacăra-ncepea să joace De-a rîndul pe pătule şi conace.* ARGHEZI, VERS. 449. *N-ai dormit două nopţi la rînd.* STANCU, R. A. II, 198. *Uneori întîrzia nopţi de-a rîndul asupra unei singure întîmplări.* DEMETRIUS, A. 266. *Prefectul îl sprijinise să iasă primar de două ori la rînd.* PREDA, M. 213. *Şi multe veacuri la rînd A răbdat ţara gemînd Cu fruntile la pămînt !* DEŞLIU, M. 65. *Să vă păstraţi în anii ce-i aşteptaţi, de-a rîndul, Ne-nsîngerat de groază sărutul vostru blînd.* LABIŞ, P. 207. *Bădiţa . . . mă întreabă: Fostu-i-am vreodată dragă ? Eu răspund dintr-un cuvînt . . . Că i-am fost trei ani de-a rînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 44. **Pe** (sau, învechit, **pre) rînd** = **a)** unul după altul, succesiv. *Sluga înainte spuse pre rînd toate lucrurile ce era el isprăvit.* PALIA (1581), 95/11. *Le spuse pre rînd toate carele făcuse.* N. TEST. (1648), 163ᵛ/7. *S-au hirotonit episcop . . . petrecînd pre rînd stepenile.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 198ʳ/33. *Vide-veţi la cîtă stîngere şi robie au dus ţara cu faptele lui, cum vom scrie pe rîndu mai gios.* NECULCE, L. 44. *Pe cei mai încrezuţi ai săi cheamă Şi cum să împlă pe rînd le spune, Cu mîngăioase vorbe-i întramă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 426. *Într-acest chip socotea el lumile fieştecare pe rînd.* DRĂGHICI, R. 55/23. *Cîte i se întîmplase le spuse toate pe rînd.* PANN, P. V. I, 23/8. *Cerul acum se învălea cu o haină posomorîtă; stelele piereau pe rînd.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Toate aceste danţuri etnografice deteră prilej pe rînd oaspeţilor noştri de a-şi arăta măiestria.* FILIMON, O. I, 197. *Stelele viu străluceau, Pe rînd toate se iveau.* ALECSANDRI, P. I, 101. *Oaspeţii beau vin, Pentru a lor ţară ei pe rînd închin.* BOLINTINEANU, O. 69. *Dacă nu va putea el să izbutească, să se ducă altul, şi tot aşa pe rînd.* ISPIRESCU, L. 296. *El numai pe doi i-a văzut, Pe doi, că pe cale drumeţii Pe rînd de-oboseal-au căzut.* COŞBUC, P. I, 292. *Dînsul apoi începu de la dreapta pe rînd pahare Zeilor dulce nectar să toarne din cana cea plină.* MURNU, I. 21. *Pe rînd vin undele de mor Şi-n murmur se destramă.* GOGA, POEZII, 204. *Luară pe rînd pe toţi cei mai deocheaţi din toate trei satele.* REBREANU, R. I, 99. *S-au ivit pe rînd în soare . . . Turma albă de mioare, Noatinele şi berbecii.* TOPÎRCEANU, B. 19. *Au trecut pe rînd prin toate camerele spălate de gaz.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *A desfăcut un sul de pînze pictate şi mi le arăta pe rînd.* VLASIU, D. 15. *Să trageţi pe rînd, să nu meargă gloanţele grămadă.* SADOVEANU, O. I, 295. *Ce s-a născut pe rînd s-a şi-ngropat.* ARGHEZI, VERS. 284. *Intrau oamenii în cancelarie pe rînd.* STANCU, D. 105. *Soldaţii . . . se prăbuşiră la pămînt, pe rînd.* CAMILAR, N. I, 388. *Mai avea cîţiva paşi pînă la ei, dar nu se ridică, se tîrî prin fîn în patru*

labe şi-i privi pe rînd. BARBU, P. 196. *Dragele mele nepoate, Nu vă pot juca pe toate; Faceţi bine şi tertaţi, Că pe rînd toate jucaţi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 362. *Ei în pimniţă intra, Buţi pe rînd tot încerca.* BALADE, III, 351. *Cîte rele-s pe pămînt Toate eu le-am tras pe rînd.* FOLC. TRANSILV. II, 14; **b)** alternativ. *Ei şoptesc, multe şi-ar spune şi nu ştiu de-unde să-nceapă, Căci pe rînd şi-astupă gura, Cînd cu gura se adapă.* EMINESCU, O. I, 82. *Inima i se înmuia şi i se împletrea pe rînd.* GÎRLEANU, N. 17. *Începură să strige pe rînd: unul începea şi celălalt termina.* PREDA, D. 182; **c)** (învechit) în şir. *Faceţi-i să şază pre rînd cîte cincizeci.* N. TEST. (1648), 79v/29. **Pe rînd** sau **rînd pe rînd, rînduri-rînduri,** (învechit) **rînd-rînd** = treptat-treptat, unul după altul. *Orzu rînduri-rînduri să să trimită* (a. 1814). DOC. EC. 163. *Sămînţa bătută cu pleava şi cu spicele se întorc cu lopata rînd-rînd împregiur, ca să iasă în faţă spicele nebătute.* I. IONESCU, C. 186/16. *Astfel nici că a putut să stea mult timp în slujbele ce a ocupat rînduri-rînduri.* GANE, N. III, 158. *Şi se duc pe rînd, pe rînd, Zarea lumii-n-tunecînd.* EMINESCU, O. I, 214. *Au plecat toţi, ... rînd pe rînd, ca şi la sosire.* CARAGIALE, O. II, 268. [Uneltele] *pe granit mi-au fost sfărmate, Rînd pe rînd.* MACEDONSKI, O. I, 231. *Ş-asupra noastră anii pustii trec, rînduri-rînduri.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 66. *De mor sătul, ori mori flămînd, Tot una e! Şi rînd pe rînd Ne ducem toţi.* COŞBUC, P. I, 149. *Pe rînd, pe rînd, o teamă ne supune.* GOGA, POEZII, 252. *Rînd pe rînd au plecat de mult toţi colegii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 69. *Perechile de dansatori intrau rînd pe rînd în sala de dans.* REBREANU, I. 144. *Mama, sora or să vină Să te vadă, rînd pe rînd!* EFTIMIU, T. 27. *E viaţa simplă, cuminte şi tihnită a celor ce au întemeiat şi au murit rînduri-rînduri împrejurul acestei mănăstiri.* GALACTION, O. 221. *Rînduri-rînduri, spre cîmpie Se perindă nori de plumb.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 181. *Rînd pe rînd sosesc cucoanele.* BRĂESCU, O. A. I, 40. *Rînd pe rînd îmi coborau în minte întîmplările minunatei mele vieţi.* VLASIU, A. 186. *Duca ... privi în jur cu luare-aminte, cercetînd rînd pe rînd feţele.* SADOVEANU, O. X, 170. *Coboară-n lut părinţii, rînd pe rînd, În timp ce-n noi mai cresc grădinile.* BLAGA, P. 199. *Rînd pe rînd avioanele îşi iau zborul.* BOGZA, M. S. 142. *Rînd pe rînd, veneau plutoane noi.* CAMILAR, N. I, 376. *În continuarea şoselei, de la centru spre răsărit, veneau rînd pe rînd: o fîntînă de piatră, şcoala primară, o uliţă.* PREDA, M. 216. *Şi rînd pe rînd zvîrli-vom în groapa cu lături Pe trîntorii ascunşi după stîndarde.* LABIŞ, P. 269. *Zilele trec rînduri-rînduri Şi eu nu mai pociu de gînduri.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 214. **În primul rînd** = înainte de toate, mai ales. *Trebuie să ai grijă în primul rînd de sănătatea dumitale.* VLASIU, D.165. *Alexandru Macedonski a fost, în primul rînd, un descriptiv.* VIANU, A. P. 242. *Este nevoie ca secţiile de învăţămînt să dea în primul rînd atenţie activităţii directorilor.* GI 1963, nr. 691, 3/4. *Aceasta se face în primul rînd prin cunoaşterea precisă a acestor ciuperci.* BELEA, P. A. 161. **În rînd** = în mod egal, deopotrivă. *Lucra toată vara în rînd cu zidarii.* SLAVICI, N. I, 242. *Cu tine două fete stau Şi torc în rînd cu tine.* COŞBUC, P. I, 192. *A început să culeagă şi el în rînd cu cetlalţi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 88. (Regional) **De rînd** = unul lîngă altul, alături. *Au păscut toate de rînd.* PANN, ap. DDRF. *Văzui raiul cel frumos Ca soarele luminos Şi mese-ntinse de rînd, Pe ele făclii arzînd.* POP., ap. GCR II, 324. *Aduce zmăul pe tustrele fetele sale, le pune de rînd şi apoi întreabă pe Făt-Frumos: ... spune-mi care-i fata cea mai mică?* ŞEZ. I, 227. (Regional) **(Pe) (tot) de-a rîndul** sau **(pe) de-a(-n) rînd, d-a rînda,** (învechit) **de** (sau **în) rînd** = de la un capăt la altul, peste tot, pretutindeni. *Umblă drumurile-n rînd, Podinile numărînd.* PANN, P. V. I, 106/5. *Vezi, de-atunci eu alergai Lumile de-a rîndul!* COŞBUC, P. I, 260. *Şi el, măi, că să duşa ..., Lua uliţ d-a rînda, Birturi d-a mărunta.* ALEXICI, L. P. 8. *Cîtu-i satu de-a rîndul, Nu-i ficior ca băditul.* FOLC. TRANSILV. II, 26, cf. ALR I 320/790, ib. 344/122, 174, 800, 808, 815, 820, 865, 890, 922, 926, 932, ALR SN V h 1 333, A II 2, 4, 5, GL. OLT. ◇ Loc. prep. (Regional) **D-a rînd cu ...** = alături de ..., lîngă ... *Jeţ de aurel. Cine şeade-n el? Bunul Dumnezeu. Mai d-a rînd cu el ... Jeţ de argintel. Cine şeade-n el? Şeade moş Crăciun.* TEODORESCU, P. P. 24. ◇ Expr. **A fi în primele rînduri** = a ocupa un loc de frunte într-un şir; fig. a fi în fruntea unei activităţi. DL, DM. **A (se) rupe rîndurile** v. rupe. **Ruperea rîndurilor** v. rupere. **Haină (încheiată) la două rînduri** = haină bărbătească cu două şiruri de nasturi, unul pentru a o încheia şi unul ca garnitură. *Era într-un costum superb, la două rînduri.* CĂLINESCU, S. 295. ✦ Fiecare dintre şirurile orizontale de cuvinte formînd o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. *Audzind stihul acesta, ... au făcut rugă către Domnul să-i descopere tîlcul acestui rînd* (a. 1692). GCR I, 297/5. *De va vrea cineva din cei ce n-au văzut pă Ştefan Vodă ... să afle ce feali au fost şi ce feali de obiceaiuri avea, să citească 3—4 rînduri aici.* R. POPESCU, CM I, 491. *Numitului domnului crai ... făgăduim prin rîndul acestora că vom băga de seamă şi vom ţinea nevătămat toate cîte se cuprind mai gios.* ŞINCAI, HR. I, 365/14. *Cugete, rînduri netînţelese, Prin minte-mi repede vîjîia.* HELIADE, O. I, 168. *Scriam aceste rînduri în anul 1846.* BĂLCESCU, M. V. 111. *Ultima umbră de bănuială şi de temere a d-rei Popescu fu risipită prin citirea acestor rînduri.* CARAGIALE, O. II, 120. *Nemaivăzînd, desigur, rîndurile, se scuală de la masă.* DELAVRANCEA, T. 198. *Niciodată nu-i aşternuse rînduri mai călduroase ca aceste.* GÎRLEANU, N. 78. *O muscă ameţită, întîrziată în iarnă, se plimbă cu nelinişte pe rîndurile scrisorii.* BASSARABESCU, V. 33. *El ţinea degetul pe rîndurile cărţii şi dacă nu săream nici un cuvînt îmi punea nota zece.* GALACTION, A. 8. *Pentru cel care scrie, rîndul tipărit e un punct de sosire.* C. PETRESCU, C. V. 150. *În josul rîndurilor nu se vedea nici o iscălitură.* SADOVEANU, O. VIII, 141. *Otilia luă scrisoarea, ... sorbi repede întîiele rînduri.* CĂLINESCU, E. O. I, 231. *Totul este lucrat la Creangă şi fiecare rînd constituie un triumf al migalei, al meşteşugului.* L. ROM. 1965, 454. *Tu nu lucrezi în presă, habar n-ai ce se ascunde sub rîndurile astea.* BARBU, P. 288. *Scrie două, trei rînduri Şi-l ajung nişte gînduri.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 120. ◇ *Rînd alb* v. alb. ◇ Loc. adv. **Rînd cu rînd** = în mod amănunţit, cu mare atenţie. *Am citit cu o colegă, rînd cu rînd, dar aici mi-a scăpat sensul.* CĂLINESCU, S. 793. ◇ Expr. **A citi printre rînduri** = a pricepe (sau a se strădui să priceapă) şi ceea ce nu se spune direct într-un text scris. *Am să mai cetesc o dată bucata aceea, ... dar mai mult printre rînduri.* SADOVEANU, E. 109. ✦ Şir de obiecte suprapus altuia. *Forma teatrului este eliptică, cu trei rînduri de loje şi cu o galerie.* CR (1832), 353[1]/5. *Se întocmise o sală mare, cu parter, galerii şi trei rînduri de loji.* SADOVEANU, E. 65. *Şi io ţi-oi aşterne Trei rînduri de perne.* TEODORESCU, P. P. 644. ✦ (Azi rar) Cat, etaj. *Căzu den al treile rînd de casă gios şi-l luară mort.* N. TEST. (1648), 161v/27. *Casele cele din cetatea Vienii sînt puţine ..., dar sînt foarte nalte, cîte şapte şi opt rînduri.* GOLESCU, Î. 25. *Uliţile sînt drepte, largi şi toate casăle au cinci rînduri.* KOGĂLNICEANU, S. 65. *Era clădit palatul domnesc, compus dintr-un şir de case cu două rînduri.* FILIMON, O. I, 108. *Casa proprietarului nostru era ... cu două rînduri.* BOLINTINEANU, O. 413. *Erau toate odăile încuiate, afară de cele două de la rîndul întîi.* GANE, N. II, 125. *Stau uneori la fereastră, în rîndul al treile, unde mi-i locuinţa.* F (1887), 38. *Se zice că el ar fi făcut prima casă cu două rînduri din centrul oraşului.* BRĂESCU, O. A. I, 109. *Pe o uliţă răsare o lungă construcţie de un singur rînd, destinată în chip vădit dughenelor.* CĂLINESCU, I. C. 64. *Se strecoară în vîrful picioarelor prin odăile de la al doilea rînd.* SADOVEANU, O. II, 478. *Casele ... se vădeau cele mai multe de bîrne, cu temelii de piatră, cu un rînd deasupra, înconjurat de pridvor şi cu ceardac în faţă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 699, cf. MAT. DIALECT. I, 189.

2. Loc cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un şir sau în cadrul unei activităţi; ordinea în care se succedă faptele; moment indicat pentru o activitate. *I s-au aşezat rîndul după spătarul cel mare.* NEGULCE, L. 176. *Rîndul poftească ca iarăş aşea pre scurt de acest Deche-*

val . . . să căutăm. CANTEMIR, HR. 80. *Dar şi rîndul cere A spune întîi despre a lui întîmplare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 129. *A contenit din viaţă şi s-a dus la al său rînd.* PANN, P. V. II, 60/8. *Christodor . . . mestecă cîteva cărţi şi aşteptă rîndul.* DELAVRANCEA, S. 124. *O veşnică larmă şi certuri aprinse se ridicau între cărăuşi pentru rîndul cuvenit.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 23. *Aşteaptă oamenii cu sacii la măcinat rîndul, . . . care se respectă cu sfinţenie.* PAMFILE, I. C. 180. *Cîţiva ţărani, care-şi aşteptau rîndul, se adunară ciopor într-un colţ.* REBREANU, I. 123. *Cînd era ţinut să facă şi serviciu peste rînd, se întorcea acasă livid.* BASSARABESCU, V. 8. *Ţineam tablou în regulă de rîndul fiecăruia la cinste. Plătea o dată, scăpa de grijă.* BRĂESCU, O. A. I, 11. *Cer iertare vorbitorilor . . . pentru îndrăzneala cu care am încălcat rîndul.* GALAN, Z. R. 19. *Arză-l focu omu urît, Nici la moară n-are rînd.* FOLK. TRANSILV. I, 141. ◇ **Fig.** *A putut să evadeze din rîndul cuviinţei şi al datoriei.* GALACTION, O. A. I, 76. ◇ **Loc. adv. La rînd** = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *La rînd, românilor, ieşiţi! Mergeţi pe calea dreaptă.* I. VĂCĂRESCUL, P. 77/6. *N-aveau înscrise nici numele, nici adresa . . . Urma să-i afle pe fiecare, la rînd, după războiul întîpărît în cuget.* C. PETRESCU, A. R. 10. **Cu rîndul** = cu schimbul, alternativ. *Femeile, cu rîndul, cînd el se dezvelește, Se duc de-l învelesc.* BOLLIAC, O. 96. *Stam la masă toţi împreună, făcînd mîncare cu rîndul, fiecare dintr-al său pentru o zi.* CREANGĂ, A. 100. *Răzăşii din ţinuturile de margine veneau să facă strajă cu rîndul.* SADOVEANU, O. XII, 355. *Erau atît de numeroşi încît făceau serviciu cu rîndul.* OŢETEA, T. V. 49. *Găteau cu rîndul, fiecare căutînd să întreacă pe ceilalţi în arta culinară.* BENIUC, M. C. I, 299. ◇ **Loc. prep. După rîndul . . .** = în ordinea . . . *Toate acestea, dispuse după rîndul fabricării lor, ar veni să ne dezvăluie o mare parte de secretele traiului casnic, al obiceielor şi al gusturilor strămoşilor noştri.* ODOBESCU, S. I, 338. ◇ **Expr.** (Învechit) **A trage rîndul pe cineva** = a fi cazul, a fi locul, a fi nimerit. *De împărăţiia Rîmului . . . a pomeni întăi ne trage rîndul.* M. COSTIN, O. 245. *Şi aşa dovedind numele neamului acestor ţări . . . ne trage rîndul a pomeni de port.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/8. **A lua pe cineva la** (sau **după**) **rînd** = a se ocupa de cineva conform ordinii stabilite sau cuvenite. *Acum să stăm aici în ceea ce te priveşte pe dumneata şi să luăm pe istalalt la rînd.* CREANGĂ, A. 148. **A ţine rîndul** = a respecta locul stabilit sau ordinea stabilită. *Stăi că nu-ţi e gura chioară, Ţine rîndul ca la moară.* PANN, P. V. I, 15/12. *Dacă ţii rîndul de la trei dimineaţa şi chiar de cu seara, prinzi.* CĂLINESCU, S. 7. *Meşterul Lupu, care era dator să ţină rîndul vorbitorilor şi al programului artistic, stătea într-un colţ al sălii.* GALAN, Z. R. 18. **A intra la rînd** = a începe să acţioneze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. *Şi întră la rînd moşneagul cu baba.* ŞEZ. III, 182. **A veni** (sau **a fi**) **rînd** (cuiva) sau **a veni rîndul** (pentru ceva), **a veni la rînd** = a sosi momentul pentru a se face un lucru. *De niamul moldovenesc a pomeni ne vine rîndul aicea.* N. COSTIN, L. 106. *De răzmiriţă şi turburări, mai pă urmă le voiu scrie, unde va veni rîndul.* R. POPESCU, CM I, 561. *Acum dar este rîndul populaţiilor siriene a se arăta recunăscătoare.* CR (1846), 42[1]/11. *După minister veni rîndul liberalilor.* BOLINTINEANU, O. 445. *Aşteptau acolo să le vină şi lor rîndul pe roata schimbătoare a soartei româneşti.* ODOBESCU, S. I, 106. *Aştepta de două zile să-i vie rîndul la moară.* SLAVICI, O. I, 228. *A ! boieri, a venit şi rîndul domnului* DELAVRANCEA, O. II, 159. *Ţi-o veni şi dumitale rîndul.* BASSARABESCU, V. 74. *Ne-om socoti după cuviinţă, numai să-ţi vie rîndul !* REBREANU, R. II, 112. *Cade tocmai cînd era rîndul meu să vorbesc.* GALACTION, O. A. I, 46. *Venise şi rîndul său să le arate ce poate.* C. PETRESCU, A. 450. *Lasă, o să vă vie şi vouă rîndul !* SAHIA, N. 93. *Cînd veni la rînd maimuţa, O dădu de-a tărîşcuţa.* ARGHEZI, S. V, 82. *E rîndul nostru, al tinerilor să ne aşezăm la masa vieţii.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. *Aşteptau să le vie rîndul, ca la moară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Cai năzdrăvani ! Acum vi-i rîndul, Zburaţi ca vîntul.* BENIUC, V. 14. **La** (sau, învechit, **pre**) **rîndul meu** (tău etc.) = atunci cînd este potrivit pentru mine (tine etc.), în urma altora; din partea mea (a ta etc.). *La letopiseţul lui* [Ureche] *pre rîndul său scrie domniile ţării pănă la Aron Vodă.* M. COSTIN, ap. GCR I, 196/33. *Cine s-au născut dintru ace fată, mai gios arată la rîndul său.* NECULCE, L. 14. *Vezi că nu le-am uitat* [cuvintele] *şi le semăn şi eu la rîndul meu şi fac dar din darul tău.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 92. *Artiştii, la rîndul lor, se închină.* GÎRLEANU, N. 66. *Într-o zi aprinsă de vară . . . la rîndul meu exercitam ocolirile.* BRĂESCU, O. A. I, 27. *Se ridică din scaun şi-şi cercetă şi ea la rîndul ei soaţele.* SADOVEANU, O. XII, 93. *Prezentul etern al motivelor generale este, la rîndul lui, un mijloc al analizei morale.* VIANU, A. P. 442. *Fiul, la rîndu-i, în schimbul unei îngrijiri permanente din partea mamei, nu trebuia să iasă de sub tutela ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 192. *Nu te lăsa, Toma, intimidat de superiori şi nu intimida la rîndul tău pe nimeni.* PREDA, R. 114. *Iar Pandele-i asculta Şi la rîndu-i cuvînta . . .* ALECSANDRI, P. P. 136. **De rînd** = de serviciu, conform ordinii stabilite. *Într-o zi, fiind de rînd la examenele de bacalaureat, vede numele familiei ofiţerului de la Islaz pe lista candidaţilor.* GHICA, S. 164. *Pe cînd era de rînd viteazul nostru să pîndească, ieşi balaurul din groapă.* ISPIRESCU, L. 200. *Am intrat de rînd la telefon.* I. BOTEZ, ŞC. 73. *Săptămîna aceasta fiind eu de rînd, am venit repede de la coasă.* SADOVEANU, O. IX, 81. *Va sta de vorbă cu soldaţii care erau de rînd la cai.* PAS, Z. III, 5. (Regional) **A-şi face rîndul** = a-şi face datoria potrivit cu ordinea stabilită. *Tata numai pe mine mă are; el m-a adus* [balaurului] *ca să-şi facă rîndul.* ISPIRESCU, L. 341. (Învechit şi regional) **A nu da cuiva rînd** = a nu da cuiva răgaz, a nu îngădui, a nu permite. *Acmu, la nevoie şi la trebuinţă, s-au tras şi nu va să ştie nimică, iar la vremele cele bune nu da altora rînd, ce . . . la toate el se amesteca* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 271/5. *Nu le da nicidecum rînd ca să-şi vie cît de puţin în fire.* MARIAN, T. 135. (Învechit şi regional) **A nu-şi** (**putea**) **da rînd** (**cu** sau **la ceva**) = a se grăbi; a nu prididi; a se îmbulzi. *Neputîndu-şi da rînd la trecerea Dunării, foarte mulţi se înneca* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 277/1. *Bucătariul . . . nu-şi putea da rînd cu pregătirea bucatelor.* MARIAN, O. II, 49. *Sărea piticu-nir-un picior, De nu-şi da rînd !* COŞBUC, P. I, 58. *Cum s-au văzut, îndată s-au îmbrăţişat . . . şi-apoi nu-şi mai da rînd unul altuia cu întrebările.* SBIERA, P. 52. *O tulesc la fugă . . . şi de la o casă la alta nu-şi dau rînd cu uratul.* ŞEZ. III, 179. (Regional) **A avea** sau **a-şi face rînd** sau **a-şi afla de rînd** = a avea timp, a-şi face timp. *N-are rînd să vie.* ŢIPLEA, P. P. 115. *Mîndru după mine mînă . . . Du-te spune-i că n-am vreme . . . Merge-oiu şi să nu mă cheme Eu cînd mi-oi afla de rînd.* BÎRLEA, C. P. II, 7, com. din ZAGRA — NĂSĂUD. ✦ (Precedat de numerale sau de adjective) Dată, oară. *Încă den cela rînd* (a. 1597). CUV. D. BĂTR. I, 124/26. *Nu grijiţi nemica, ce în toate rîndurele să rugaţi în rugă.* CORESI, EV. 119. *De-l vor fi prins în trei rînduri cu furtuşag, să-l spîndzure.* PRAV. 35. *Chemă îngerul D[o]mnului pre Avraam al doilea rînd.* BIBLIA (1688), 15[1]/21. *De al doilea rînd au aşezat lumea.* N. COSTIN, L. 60. *În cîteva rînduri s-au bătut Ştefan Vodă cu turcii.* NECULCE, L. 7. *De acest rînd puţină domnie au domnit.* R. POPESCU, CM I, 399. *Făcut-au tătarii mare năvală în multe rînduri.* ANON. CANTAC., CM I, 152. *Au venit al doilea rînd domn ţierii Alecsandru Ipsilant.* DIONISIE, C. 184. *În multe rînduri am avut vorbă asupra limbii şi ortografiei româneşti.* HELIADE, O. II, 414. *În mai multe rînduri se tulburasă, cu scop de a căpăta privilegii, dar fiecare tînguire aducea asupra lor o apăsare mai aspră.* ASACHI, S. L. II, 8. *Puterea grecilor în ţeara românească nu ţinu mult în rîndul acesta.* BĂLCESCU, M. V. 23. *A fost în multe rînduri ciumă în ţară.* GHICA, S. 29. *Congresul se sparse într-ast rînd fără succes.* ODOBESCU, S. I, 269. *Da bine, moşnege, cînd ai venit în cela rînd, parcă erai în toată mintea.* CREANGĂ, P. 83. *A salutat-o în două rînduri.* SLAVICI, O. II, 32. *De rîndul trecut am intrat eu; acum intră tu.* ISPIRESCU, L. 372. *În atîtea rînduri Leonida îi împrumutase, la nevoi.* VLAHUŢĂ, O. A. 253. *De rîndul acesta nu mai merge*

așa. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Să nu crezi că de rîndul acela a mai cutezat să-mi vorbească.* BASSARABESCU, V. 130. *Tata . . . își pierduse averea în două rînduri.* GALACTION, O. 8. *Intervențiile făcute în atîtea rînduri la căpitănie n-au fost ascultate.* SAHIA, N. 41. *Deschise în două rînduri ușa și privi în coridor.* SADOVEANU, O. VIII, 260. *Trase perdelele și întocmai ca în rîndul trecut se auziră bocănituri de ciocan în sufragerie.* CĂLINESCU, E. O. II, 197. *În repetate rînduri cotidienele scriau despre marea lucrare de la Bicaz.* BARBU, P. 17. *Tot așa-i răspunse în mai multe rînduri.* RETEGANUL, P. P. IV, 4. *S-au întîlnit cu un om la care găzduise ei în mai multe rînduri.* ȘEZ. III, 56. ◇ Loc. adv. **Într-un rînd** = la un moment dat; odată. *Într-un rînd strigătul cel obișnuit viziteesc: tbrr . . . îmi răsună în urechi.* GANE, N. II, 149. *Într-un rînd îi picase lui moș Nichifor două iepușoare, care mergeau de minune la drum.* CREANGĂ, P. 109. *Îl întrerupse într-un rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 192. *Într-un rînd se plecă de-asupra feței zîmbitoare.* GÎRLEANU, N. 41. *Aștept și alte vești, a adaos el într-un rînd.* SADOVEANU, O. XI, 350. (Învechit și regional) **De la un rînd de vreme** = de la un timp încoace. *De la un rînd de vreme au început a se călca nemții.* DIONISIE, C. 213. *De la un rînd de vreme, nu-ți cam prieșe.* PLOPȘOR, C. 9. (Regional) **Ca și de la rînd** = ca și data trecută. *Ea, ca și de la rînd, îl rugă să se dea nițel odihnei.* ISPIRESCU, L. 127. *Cînd dete în amurg, ca și de la rînd, ea pieri!* id. ib. 310. (Regional) **De-un rînd** = de data aceasta, deocamdată. *De un rînd să s-ajungă făina asta.* ALR I 326/9.

3. Cantitate, grup, număr care urmează după altă cantitate de același fel; serie. *Tătarii . . . slobozia cîte un rînd de senețe; apoi trecea acel rînd și slobozia altă pînză de foc.* AMIRAS, LET. III, 117/17. *De atuncea . . . murind un rînd de oameni, i-au apucat m-stirea* (a. 1750). URICARIUL, X, 184. *Ai fi trăit în veci de veci Și rînduri de vieți, Cu ale tale brațe reci Înmărmureai măreț.* EMINESCU, O. I, 191. *Nu mă duc la Socola, măcar să mă omori, ziceam eu plîngînd cu zece rînduri de lacrimi!* CREANGĂ, A. 119. *Trei rînduri de flăcăi și de fete priimi craiul Minos de la cei din Atena.* ISPIRESCU, U. 117. *A scos cinci rînduri de pui pînă acum.* GÎRLEANU, N. 195. *Ca un rînd de colindători să se desfacă chiar în acea noapte mai rar se poate întîmpla.* PAMFILE, CR. 47. *Pantazi porunci încă un rînd de țuici.* M. I. CARAGIALE, C. 9. *Zgomotul pătrundea greu, înfundat prin cele două rînduri de geamuri.* BASSARABESCU, V. 87. *Sub salba cu trei rînduri, pieptul . . . murea și învia.* GALACTION, O. 189. *Mi s-au mai trimis de la magazin cîteva rînduri de pachete.* CAMIL PETRESCU, T. III, 244. *Își tamponă cu batista un rînd de nădușală de pe frunte.* C. PETRESCU, R. DR. 307. *Silit de autoritatea polițienească, scoase alt rînd de bilete.* BRĂESCU, O. A. I, 181. *Aș fi vrut . . . să-mi fac o măciucă . . . cu mai multe rînduri de inele și brîulețe.* VLASIU, A. P. 53. *Gîștele sălbatice scot cel dintîi rînd de pui.* SADOVEANU, O. XII, 23. *Se-nghesuiau într-un mormînt, Cu patru rînduri de părinți, Neamuri, spuseseră, de prinți.* ARGHEZI, VERS. 505. *Mi-a găsit cheile? — . . . Ce faci cu ele, că doar ai un rînd?* CĂLINESCU, E. O. I, 335. *Să mai vie un rînd de cafele.* STANCU, R. A. V, 49. *Îți trăsnesc un rînd de palme, să te ia dracul.* CAMILAR, N. II, 107. *Apoi m-am lăsat în vale Cu trei rînduri de pistoale.* ALECSANDRI, P. P. 292. *Mulțămim, jupîne gazdă, De păhare ce-am băut . . . De v-ar da Dumnezău gînd Să ne mai puneți un rînd.* MÎNDRESCU, L. P. 171. *Vine-un rînd de porumbiei Cu glasul de fecioarei.* BIBICESCU, P. P. 253. ✦ Grup de obiecte, de obicei de îmbrăcăminte, care formează un tot, o serie, și care se folosesc deodată; p. restr. costum bărbătesc. *Noi . . . avem și căte dzeace rînduri de haine.* VARLAAM, C. 408. *Vodă . . . i-au făcut și un rînd de haine și i-au dat și din bucate.* NECULCE, L. 310. *L-au lăsat numai cu un rînd de haine.* R. POPESCU, CM I, 551. *Îș fac un rînd de straie călugărești.* IST. AM. 69r/14. *Trei rînduri fețe de perini* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Două rînduri de albituri într-o lădiță de Brașov și iată tot.* GANE, N. III, 184. *Argintarul nu mai putea de bucurie și-i făcu un rînd de haine.* ISPIRESCU, L. 92. *Se uită la cufăr, acolo era tot ce avea el; un rînd de haine, schimburi și cărți.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 19, cf. MARIAN, Î. 58. *C-un rînd de haine-o văd mergînd La muncă, La joc și hori același rînd.* COȘBUC, P. I, 127. *Aveam două rînduri de straie nouă, unul siniliu și altul scorțariu.* HOGAȘ, DR. II, 54. *Un rînd de haine, un palton vechi, cîteva rufe cusute de surori, ies una după alta.* BASSARABESCU, V. 137. *Am fost tocmit . . . cu două rînduri de schimburi pe an.* C. PETRESCU, R. DR. 241. *Colegii nu-i cunoșteau decît un rînd de haine.* BRĂESCU, O. A. I, 219. *Dacă ar fi fost după noi . . . i-am fi schimbat hainele negre cu un rînd de haine albe.* VLASIU, A. P. 46. *Mantaua asta apăra de ultima degradare unicul rînd de haine.* VINEA, L. I, 107. *Lui Țurlea Ion i-a mai spus că îi dă un rînd de haine pe an.* PREDA, D. 25. *S-au îmbrăcat cu alt rînd de haine.* SBIERA, P. 214. *Îi face băiatului și un rînd de straie.* ȘEZ. I, 6. ◇ *Rînd de case* = corp de case, v. corp. *Singure au rămas, mama și fata, cu două rînduri de case, alături de aceea în care stăteau.* SADOVEANU, M. 115. *Știu că Scarlat are un rînd de case și o moșioară.* C. PETRESCU, Î. II, 68.

4. Grup de persoane (sau de obiecte) care formează un tot omogen. *El ieșise din sarai în zilele sultanului Suleiman și intrase în rîndurile ianicerilor.* BĂLCESCU, M. V. 104. *M-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la mînăstirea Putnei, în rîndul strămoșilor.* DELAVRANCEA, O. II, 54. *Veselia creștea în rîndurile dansatorilor.* REBREANU, I. 145. *Doresc din toată inima ca „Viața românească", completîndu-și rîndurile, să pornească viguros spre lupte noi.* GALACTION, A. 17. *Urmat de întreg batalionul, a trecut curtea și a venit în rîndurile noastre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 400. *Războiul a scos la iveală o pleiadă de savanți nebănuiți, care fac ravagii în rîndurile ofițerilor.* BRĂESCU, O. A. I, 259. *Orice mișcare de revoltă în rîndurile muncitorești nu poate să aducă decît bine cauzei proletare.* SAHIA, N. 40. *O parte din versurile sale au trecut în rîndurile cîntecelor populare.* BENIUC, P. 24. *Suna sirena și intram pe poarta neagră de fier, pierzîndu-mă în rîndul negru al muncitorilor.* VLASIU, D. 44. *În fața cortului ridicat, rîndurile copiilor se îngroșaseră cu acel al oamenilor în toată firea.* P. CONSTANT, R. 64. *Din rîndurile boierilor, . . . sosea un murmur greu.* SADOVEANU, O. V, 493. *Muriseră din rîndurile noastre destui.* STANCU, R. A. I, 248. *Din rîndurile noastre încă unul S-a prăbușit.* BENIUC, V. 52. *Marșul precipitat îi încălzise pe oameni și stîrnise în rîndurile lor o oarecare veselie.* BARBU, P. 124. *Elevii și-au făcut numeroși prieteni în rîndul muncitorilor din fabrică.* GÎ 1962, nr. 652, 3/2.

5. (Învechit) Categorie sau clasă socială; tagmă. *Să nu grăiască cuvinte curmezișate pope*[i] *sau diiaconului și a toat rîndul bisericii.* PRAV. GOV. 18v/14. *Un popă ce-l chema Zaharia den rîndul Aviei.* N. TEST. (1648), 65r/20. *Mînă pre unul din rîndul său.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63r/9. *O vrea numi în numărul eparhiilor în frunte, carea și rîndul cel bun încă o poftea.* MAIOR, IST. 204/16. *Starea cea omenească să fie tot scări și rînduri.* CONACHI, P. 282. *Domnul . . . se va alege prin învoirea obștească a boierilor, staturilor și rînduri țării.* BĂLCESCU, M. V. 274. ◇ (Astăzi, în loc. adj.) **De rînd** = din popor, fără rang; p. ext. lipsit de strălucire, comun, obișnuit. *Văzînd multe casă de boiari mari și mai de rîndu* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *Un amorez din cii de rînd.* ASACHI, S. L. II, 22. *Era firesc lucru ca acești capi, cari concentrau în mîna lor puterea politică și militară, să ia cu timpul o preponderență deosebită asupra claselor de rînd.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Dacă sînt într-o grădină, pe la flori de rînd nu merg.* ALEXANDRESCU, O. I, 178. *Alexandru Vodă Ipsilanti nu era un om de rînd.* ODOBESCU, S. I, 272. *Moșneagul ce privești Nu e om de rînd, el este domnul Țării Românești.* EMINESCU, O. I, 147. *Toată lumea de rînd a plecat de la dejun.* CARAGIALE, O. II, 14. *Și de-ar fi fost lăsat prin lume Să treci ca orice om de rînd, Ce lesne-ai fi pus frîu durerii Și răzvrătitului tău gînd!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 50. *Vezi un chip dumnezeiesc într-o femeie, La care eu nu găsesc decît însușiri de rînd.* CAMIL PETRESCU, T. III, 450. *Era o biată fată săracă, din oameni*

de rînd. SADOVEANU, O. VII, 323. *Ioane, nu eşti om de rînd.* ARGHEZI, VERS. 296. *Noi, oamenii de rînd, cînd suferim înfrîngere, nu ajungem aşa de curînd la seninătatea cea mare.* CĂLINESCU, C. O. 153. *Să-i aplice rigorile legii ca unui delicvent de rînd.* STANCU, R. A. IV, 206. *Mărgăritar înflorit, Cine mi te-a ciumpăvit? ... Dorobanţi de rînd trecînd.* ŞEZ. I, 237. *Gruiţă, copil de rînd Şi cu capul cam bolînd.* ANT. LIT. POP. I, 338. ◇ (Astăzi, în expr.) **În rînd cu cineva** (sau **cu ceva**) sau **în** (sau **de**) **rîndul cuiva** = în categoria cuiva, alături de cineva; la acelaşi nivel. *Au murit lăsînd pe cuconii sei îndestulaţi şi în rîndul cnezilor.* AMIRAS, LET. III, 108/15. *Istoria, pe drept, l-ar pune în rîndul lui Tit.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Te pui în rîndul nagţilor? ... Prea bine ... Îi fi al 6-lea la număr.* ALECSANDRI, T. 517. *Ce frumos să fii pus în rîndul literaţilor!* GANE, N. III, 144. *Ne-a pus în rînd cu ceilalţi şcolari şi ne-a dat de învăţat.* CREANGĂ, A. 27. *Mergeţi de vă căutaţi ursitele ca să intraţi şi voi în rîndul oamenilor.* ISPIRESCU, L. 33. *Nu te prinde-n rînd cu laşii.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 46. *Casă-avem în rînd cu toţi.* GOGA, P. 33. *Nu e de rîndul cetei noastre Cel ce-a uitat să joace hora.* id. ib. 46. *Îşi va lua seama şi va intra în rîndul lumii.* GALACTION, O. A. I, 60. *Casa să fie plină şi să fii şi tu în rînd cu lumea.* BRĂESCU, O. A. I, 111. *Trebuia să cinstească la crişmă, altfel nu era în rînd cu ceilalţi gospodari.* SADOVEANU, O. I, 463. *În rîndul primilor realişti stă Costache Negruzzi.* VIANU, A. P. 47. *Toţi ţineau să fie în rînd cu oamenii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 97. *Ca să intre şi el în rîndul oamenilor, se însurase.* STANCU, R. A. III, 11. *Iartă, Doamne, pe Corbea, C-o da bir cu birnicii ... Ş-o fi-n rînd cu boierii!* BALADE, II, 238.

6. (Învechit şi popular) Stare a lucrurilor; rînduială, obicei, fel (de a fi, de a trăi), rost; datină. *Începu a podobi ceriul cu steale şi cu luceaferi, cu soarele şi cu luna ... şi îmblă nepărăsit, după zisa lui Dumnezeu, cereaş în rîndul ei.* MOXA, ap. GCR I, 57/30. *Scris-am eu popa Stanc[iu]lu de rîndulu acesti cărţi* (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243/10. *[Î]l dusără la un om svînt ... şi-i spusără de tot rîndul lui.* VARLAAM, C. 381. *Pre milisiani pusără perşii să păzască căile ... pentru căci ştiu rîndul locului.* HERODOT (1645), 504. *Mulţi scriitori s-au nevoit de au scris rîndul şi poveastea ţărilor, de au lăsat izvod pre urmă şi bune şi rele.* URECHE, L. 57. *Vrem să facem voroavă pentru rîndul furtuşagului.* PRAV. 29. *Dă-le porunci despre rîndul vieţiei.* N. TEST. (1648), 268v/9. *Despre rîndul săr bătorilor, cum le-[a]m datu odată şi înainte ... aşe să să ţie* (a. 1675). GCR I, 220/8. *Sv[ă]nt[u]l ... mearse de feace cum îi era rîndul a-mvăţa sv[ă]nta credinţă.* DOSOFTEI, V. S. *octombrie* 63v/27. *Noi să vinim la rîndul istoriei noastre.* N. COSTIN, L. 543. *Era grec ţărîgrădean de felul lui ... şi ştie rîndul acestor ţări.* NECULCE, L. 54. *Luat-am dar aminte şi domnia mea pentru rîndul pogonăritului de vii* (a. 1714). URICARIUL, I, 47. *Au doară în zilele tale am tocmit lumina cea de dimineaţă şi luceafărul şi-au văzut rîndul său?* MICU, ap. GCR II, 158/24. *Cît au văzut românii cei de Radu Vodă trimişi rîndul cel bun al oştilor lui Batori, ... au dat dosul.* ŞINCAI, HR. II, 329/20. *Prin asta, rîndul nou el întrodusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 153. *Să ţiie şase oameni ... apăraţi de rîndul dăjdiilor* (a. 1824). DOC. EC. 318. *E de lipsă ţinerea unui sinod spre a delibera despre mijloacele prin care s-ar putea îndrepta defectele şi statori un rînd conducătoriu la scop.* BARIŢIU, P. A. III, 1[48]. *Se duse ... să-şi aducă nişte lemne de rîndul meşteşugului său.* MARIAN, O. II, 159. *O chemi pe Cătiţa ca s-o înveţi şi pe ea rîndul albinelor?* BENIUC, V. CUC. 87. *Dolca, haita cea bătrînă Ce ştia rîndul la stînă.* ALECSANDRI, P. P. 55. *D-aşa-i rîndul fetelor, Cumu-i rîndul merelor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 428. *De unde aş putea cumpăra puţină pîne de-aici, eu nu ştiu rîndul; n-ai face bine să te îngrijeşti dumneata?* RETEGANUL, P. IV, 40. *Nu ştiu rîndu la oţele, La oţele, la focuri, Da ştiu rîndu la pluguri.* FOLK. TRANSILV. I, 171. ◇ Loc. prep. **De** (sau **din**) **rîndul ...** = în privinţa ..., referitor la ... *Dăm ştire dumniiavoastră de rîndul acestui om anume Văscan* (a. 1600). IORGA, D. B. I, 4. *Acest pămînt iaste foarte bun ... de rîndul pînii.* HERODOT (1645), 80. *O samă de slugi a lor ... pe semne nu le agiungea atît din rîndul mîncatului cît şi din rîndul purtatului* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 282/16. *Se apropia timpul prînzului şi trebuia să alerge ca să vadă de rîndul mesei.* SLAVICI, O. II, 171. *Sfarmă-Piatră au rămas acasă, să caute de rîndul mîncării.* SBIERA, P. 82. *Avea ce-i trebuie de rîndul gurii.* RETEGANUL, P. I, 63. ◇ Loc. adv. (Învechit şi regional) **Fără (de) rînd** = nechibzuit, nesocotit, fără seamă. *Mînca şi bea fără rînd şi era tot beat de vin.* MOXA, 359/9. *Împăratul, încredinţat fiind de proroci mincinoşi că va învinge, nebăgînd de seamă şi fără de rînd s-au bătut.* ŞINCAI, HR. I, 144/9. *Fără dă rînd nu-i nice un bine!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 82. *De ce sînt cu faţa slabă? ... Eu zic dorului plîngînd C-am iubit fără de rînd.* ALECSANDRI, P. P. 300. *Cîntă cucu pe pămînt, Necăjită-s fără rînd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 220. (Regional) **Afară de rînd** = neobişnuit, extraordinar. *Despot, înzestrat cu însuşirile unui personagiu afară de rînd.* ALECSANDRI, ap. PUŞCARIU, L. R. I, 375. ◇ Expr. (Regional) **Cum e rîndul?** = cum se face că ...? cum stau lucrurile? care e situaţia? *Bună calea, Ionaş! Cum e rîndu la oraş? — Nu prea bine, Grigoraş, Că e plin de păgubaş.* MARIAN, SA. 191. *Cumu-i rîndu d-ai venit?* ALEXICI, L. P. 191. (Învechit şi regional) **A umbla** (sau **a căuta, a vedea**) **de** (sau **în**) **rîndul cuiva** sau **a căuta de rînd cu cineva** = a se interesa de cineva, a purta grijă cuiva. *Au început a face judecăţi dreapte şi a căuta de rîndul ţării şi al săracilor.* ANON. CANTAC., CM I, 194. *Caută-ţi de rînd cu oamenii, precum vezi, voiesc să plece.* SLAVICI, O. I, 142. *Ce mă blestemi aşa rău? Că îmblu de rîndul tău.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Bată-te crucea birău, Mult umblaşi în rîndul meu, Să-mi dai puşcă şi ciacău!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 304. *Du-te, maică, la birău Şi îmblă de rîndul meu.* RETEGANUL, TR. 63. *M-o trimes tatu-tău Să-ţi umblu de rîndul tău.* ŞEZ. I, 109. *Că pe mine m-a mînat, Gruia tată-tău Novac, Ca să văd de rîndul tău.* BIBICESCU, P. P. 298. (Regional) **A-i umbla de rînd** = a-i merge cuiva (bine sau rău). *Vai săracu Ulicior, Nu ştiu cum i-o-mblat de rînd De-o luat crîşmele-n rînd.* BÎRLEA, B. 73. (Regional) **A nu avea** (sau **a nu fi**) **rînd de ...** = a nu avea posibilitatea să ..., a nu fi chip să ... *De-ar avea pismaşii rînd, Face-m-ar cenuşă-n vînt.* RETEGANUL, CH. 64, cf. BUD, P. P. 81. *Penele mi s-o rărit, Faţa mi s-o schimbosit Ş-amu n-am rînd de trăit.* BÎRLEA, C. P. 155, cf. ALR SN V h 1 438. ✦ (Regional) Situaţie materială bună, avere, stare; chiverniseală. Cf. CABA, SĂL. 100, ARH. FOLK. VI, 171. *Cei mai mulţi oameni din satu meu au rînd bun.* ALR II 3 015/334, cf. MAT. DIALECT. I, 91. ◇ Loc. adj. **La rînd** = în situaţie bună, bine situat; bine văzut, apreciat. *Zurăesc banii de-argint, Toate hîdele-s la rînd. Zurăesc banii de-aramă, Toate hîdele-s la samă.* MÎNDRESCU, L. P. 133. *Om cumsăcade şi la rînd.* ALR SN V h 1 237/279. ◇ Expr. (Regional) **A pune la** (sau **în**) **rînd** = a prevedea cu cele necesare, a aranja, a organiza; a crea o situaţie materială bună. *Eu mă tem că n-oi ajunge doară Să văd ţigănia la rînd pusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 80. *Coboară-te ... Pe urmă, să-ţi pui caii şi căruţa în rînd.* AGÎRBICEANU, L. T. 238. *Casa la o femeie harnică totdeauna-i pusă la rînd.* A III 3. **A-i face** (cuiva) **rînd de ceva** = a-i face (cuiva) rost de ceva. *Îi făcuse popa rînd de ceva haine şi femeia se bucura ca un copil.* AGÎRBICEANU, P. M. 109.

7. (Transilv., Ban., Mold.; mai ales la pl.) Menstruaţie. *Oricărei femei care are rîndurile, ... nu-i este iertat ... a se duce în casa unde se află vreo nepoată.* MARIAN, NA. 125. *Nu e bine ca femeia, pe cînd îşi are rîndul, să intre între straturile cu pepeni.* I. CR. II, 51, cf. CANDREA, F. 22, ALR II 4 210/29, 105, 141, 157, 218, 219, 250, 353, 365, 833, ib. 4 211/833, MAT. DIALECT. I, 91. ◇ *Rînduri albe* = leucoree. ALR II 4 213/228.

— Pl.: *rînduri.* — Şi: (regional) **rîndă** s. f. BUDAI-DELEANU, Ţ. 192, UDRESCU, GL.

— Din v. sl. рѧдъ.

RÎNDAŞ¹ s. m. **1.** (Ieşit din uz) Om angajat într-o gospodărie particulară, care efectua muncile grele, de rînd (mai ales la grajd, în curte etc.) V. argat, servitor, slugă. Cf. POLIZU. *Între slugile de la casele*

bogaților . . . există o ierarhie oarecare. Ciocoiul, dar, își începe uneori cariera de la postul de rîndaș. FILIMON, O. I, 96, cf. 248. *Vede în partea grajdului o spărtură în uluci, . . . pe unde aruncau rîndașii gunoiul.* CARAGIALE, O. I, 20. *Rîndaș trebuia neapărat să fie pentru curte și pentru grădină.* SLAVICI, N. I, 253. *Trecu și grădinarul, și bucătarul cel mare, și vătaful, și slugile, și vizitiii și toți rîndașii, dar degeaba.* ISPIRESCU, L. 153, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Rîndașul, bucătarul, vizitiul, jupîncasa sînt probabil români.* GALACTION, A. 428. *Un rîndaș cu șorț albastru.* C. PETRESCU, Î. II, 187. *Rîndaș la bucătărie.* NOM. PROF. 9. *Un rîndaș îi punea ferăstrăul și toporul la trunchi și omul curma lemne și le despica.* SADOVEANU, O. VII, 485. *Rîndașul de la grajd era plecat.* V. ROM. decembrie 1954, 88.

2. (Prin Ban. și sudul Transilv.) Asociat, tovarăș, șimbraș (A III 3, IV 3) ; s p e c. fiecare din coproprietarii unei mori, care macină într-o ordine stabilită, pe rînd (com. din ORAVIȚA). ◇ *Moară cu rîndași* = moară a mai multor asociați care macină cu rîndul; (regional) moară rîndășească. Cf. ALR II 6 713/2.

3. (Regional) Conducătorul stînii, baci (Sebeșel—Sebeș). Cf. A II 3.

— Scris și: *rendaș.* POLIZU. — Pl.: *rîndași.*

— Din **rînd** sau **rîndui**[1] + suf. *-aș.*

RÎNDÁȘ[2] s. n. (Prin nordul Munt.) Cuțit întrebuințat de fierari. RĂDULESCU-CODIN, 64.

— Pl.: ?

— Cf. r î n d e a.

RÎNDĂ s. f. v. **rînd.**

RÎNDĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** De rîndaș[1], specific rîndașului. Cf. IORDAN, L. R. A. 171.

2. (Regional; în sintagma) *Moară rîndășească* = moară cu rîndași, v. r î n d a ș[1] (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II 6 713/2.

— Pl.: *rîndășești.*

— **Rîndaș**[1] + suf. *-esc.*

RÎNDĂȘÍE s. f. (Ieșit din uz) Starea, calitatea, condiția de rîndaș[1] **(1).** V. a r g ă ț i e, s l u g ă r i e. Cf. POLIZU, BARCIANU.

— Pl.: *rîndății.*

— **Rîndaș**[1] + suf. *-ie.*

RÎNDĂȘÎȚĂ s. f. (Ieșit din uz) Femeie angajată într-o gospodărie particulară, care efectua muncile mai grele. V. a r g a t ă, s e r v i t o a r e, s l u j n i c ă. Cf. TDRG.

— Pl.: *rîndășițe.*

— **Rîndaș**[1] + suf. *-iță.*

RÎNDEÁ[1] s. f. v. **rîndea.**

RÎNDEÁ[2] s. f. v. **randea.**

RÎNDÉI[1] s. n. (Regional) Lădoi cu speteze pentru veșminte (Girișu de Criș — Oradea). LEXIC REG. 72.

— Pl.: *rîndeie.*

— Etimologia necunoscută. Cf. r î n d, r î n d u i.

RÎNDÉI[2] subst. (Rar) Rîndea. Cf. BARCIANU.

— Pl.: ?

— **Rîndea**[1] + suf. *-ei.*

RÎNDELÁR s. m. v. **rîndelar.**

RÎNDÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A hotărî locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva în cadrul unei activități; a stabili rîndul **(1)**, ordinea (Ostrovu Mare — Vînju Mare). Cf. GL. OLT. *Acest ciobан ne rîndește cînd ne vine rîndu la brînză, ne rîndește să luom la brînză.* ib. *Fusei de . . . rîndei lumea ca să meargă la treabă la gospodărie.* ib.

— Prez. ind.: *rîndesc*; pref. s.: *rîndei.*

— V. **rînd.**

RÎNDÎNÓI s. m. v. **rîndunoi.**

RÎNDUCÓI s. m. v. **rîndunicoi.**

RÎNDUÍ[1] vb. IV. (Adesea în concurență cu a (s e) o r î n d u i) **I. 1.** T r a n z. și r e f l. A (se) așeza în rînd **(1)**, într-o succesiune regulată, într-un șir, într-un șirag, a (se) alinia; a (se) aranja într-o anumită ordine. *Toți în giur s-așezară, Rînduindu-să ca ș-o cunună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 97, cf. LB. *Un rînd de soldați rînduiți de amîndouă părțile îi înfățoșa cinstile ostășești.* AR (1830), 25²/19. *Cu smerenie se rînduiesc împrejurul patului său.* MARCOVICI, C. 45/11. *Puse să zică din trîmbițe ca fiecare ostaș să se rînduiască sub steagul său.* BĂLCESCU, M. V. 145. *Trecu printre boierii rînduiți în îndoit șireag.* ODOBESCU, S. I, 73. *Își colecționează un teanc de caiete . . . rînduite cu grijă în ordine alfabetică.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 215. *Iei șaisprezece bețe de chibrit, rupi măciuliile la patru și pe urmă le rînduiești; patru la dreapta . . . , patru la stînga.* CONV. LIT. XLIV₂, 431. *Oamenii, rînduiți ca niște străjeri vechi pe amîndouă părțile drumului, priveau.* REBREANU, R. II, 45. *Ioana cu cei doi copilași ai ei s-au rînduit ca la intrarea în biserică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 256. *A închis caietul și cartea. Le-a rînduit frumos, împreună cu alte caiete și cărți, după mărime.* C. PETRESCU, A. 341. *Ne rînduirăm în front în fața mînăstirii.* BRĂESCU, O. A. II, 87. *Hăisem ciobanii de pretutindeni în oborul stînei și-i rînduisem trîmbă, rezemați în bîtele lustruite.* VOICULESCU, P. I, 98. [La șah] *fiecare își rînduiește pe două linii piesele sale.* SADOVEANU, O. XI, 583. *Stau rînduite, lîngă zid, cîteva perechi de cizme.* STANCU, U.R.S.S. 44. *Priveau lustrei forfota mulțimii ce se rîdua la spatele cordonului de ostași.* GALAN, Z. R. 318. *Golul se umple de cărămidă rînduită în ziduri.* V. ROM. mai 1963, 51. ◇ (Subiectul sau complementul indică idei, amintiri etc.) *Cuvinte prea frumoase le-am rînduit șirag Și-am spus și eu la lume ce-mi este scump sau drag.* EMINESCU, O. IV, 288. *Vorbele parcă . . . se îmbulzeau la poarta dinților, pînă ce, în sfîrșit, stăpînirea de sine le rîndui.* GÎRLEANU, N. 79. *Toate amintirile se rînduiesc în același fel.* T. POPOVICI, SE. 7. ◇ F i g. *Mahomet, stăpînul meu, Omar, neînvinsul războinic . . . , dar eu! (Căci îndrăznesc după dînșii și eu a mă rîndui).* HELIADE, O. I, 414. ✦ R e f l. (Despre forme de relief, construcții, obiecte) A se afla, a fi așezat unul după altul într-o anumită ordine; a se înșiruî. *În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, . . . și pe sub dînsul se rînduiau, ca trepte ale unei scări de urieși, plaiul Răboiului, munții Neharnița.* ODOBESCU, S. III, 174. *Răzoarele de flori rînduite pe trepte își amestecau miresmele.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 15. *Ținea tava grea de metal prețios, pe care se rînduiau simetric paharele de cristal, lingurițele și chiselele.* BRĂESCU, A. 65. *Case mărunte . . . se rînduiesc pînă la marginea liniei ferate.* SAHIA, U.R.S.S. 6. ✦ R e f l. A se succeda în timp, a urma unul după altul, a se perinda. *Cîți domnitori și mitropoliți s-au rînduit la scaunul Moldovei, . . . au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești.* CREANGĂ, O. 219. *Toț, măi, iei să rînduia Săcuria să mi-o scoată, Niși unu nu put' a* ALEXICI, L. P. I, 3. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A expune pe rînd, a enumera, a înșira. *De acestea multe făcea Șărban Vodă, care, de s-ar fi scris cîte una, pare-mi-se că n-am avea hîrtie să le rînduim toate* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 24/6.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte) A aranja, a dispune potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic; a pune în ordine **(2)**, a ordona **(1)**. Cf. LEX. MARS. 232, POLIZU. *Pe ziduri stau rînduite, peste un zăbălău vărgat, arme de toi felul.* ODOBESCU, S. I, 66. *Încep să-și rînduiască părul și hainele de pe trup.* SLAVICI, O. II, 187. *Aci erau rînduite cu meșteșug tot felul de arme.* ISPIRESCU, L. 21. *Negustorii începuseră a zărvăi și a-și rîndui marfa.* DELAVRANCEA, T. 124. *Augurul ia bobi, îi rînduiește Vrăjind, apoi mai face cu bățul său figuri.* COȘBUC, P. II, 191. *Cucoanele se învîrtesc de colo pînă colo, rînduind lucrurile la locul lor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. *Rîndui pe măsuța de la căpătîiul bolnavului cele cîteva reviste și ziare.* C. PETRESCU, C. V. 211. *Rînduiam merindele pe iarbă.* VLASIU, D. 220. *Își strînse toate sculele,*

le rîndui, le leagă și le așează în ascunzătoare. SADOVEANU, O. IX, 420. *Adună de pe dușumea mălăcrele de foi mîzgălite, le rîndui și le așeză pe masă.* STANCU, R. A. II, 7. *Se întoarse lîngă masa de montaj și rîndui piesele, punîndu-le la îndemîna lui Zamfir.* V. ROM. iulie 1954, 159. *Rînduia cîte ceva prin curte.* PAS, Z. I, 247. *Se cunoștea asta după felul . . . cum era rînduită casa. Toate erau puse la locul lor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 21. ◇ Refl. pas. *Se taie și se rînduește pînea.* SADOVEANU, ap. DL. ◇ (Cu complementul „masa", „patul") *Rînduiră masa și trecură tăcîmurile către slujnica nevăzută dindărătul ușii.* SADOVEANU, O. IX, 112. *Îmbrăcîndu-se . . . , puse pe Bîrlădeanu să rînduiască patul și să așeze lucrurile la locurile lor.* id. ib. X, 331. *Rînduește masa.* ALR II/130. ✦ Intranz. (Regional) A face ordine și curățenie în casă; a deretica. *Trei zile depline rînduia mereu și curăța, pînă și prin podul casei.* SLAVICI, O. II, 22. *Anița începu a umbla prin casă, rînduind.* SADOVEANU, O. V, 688. *Să-i fie drag să mătături, să rînduie.* ARH. FOLK. III, 48. *Rînduie pin casă.* ALR II 3 812/2, cf. ib. 3 812/250, A I 2, III 2.

3. Refl. (Învechit; despre oștiri sau unități militare; adesea cu determinările „la" sau „de război") A se așeza în formație de luptă; a se pregăti de luptă, de război. *Den 20 de ani și în sus tot cela ce ieșiia să se rînduiască la război.* BIBLIA (1688), 94[1]/7. *Ieștiai a te rîndui* (a i purces la luptă B 1938) *întru Madiam.* ib. 179[1]/59. *Să rînduiesc la războiu* (s-au așezat în șir de bătălie B 1938) *denpotriva celor striini de fealiu.* ib. 207[2]/15. *Începură a să rîndui de război. Slujitorii țării, dencoace de Teleajăn.* R. POPESCU, CM I, 373. (În metonimie) *Mihai . . . sta rînduit de bătaie.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Luînd veste că Mihai a trecut munții cei mari și că acum, rînduit de bătălie, se apropie de dînșii, rămaseră încremeniți.* id. ib. 430.

II. Tranz. **1.** (Complementul indică un domeniu de activitate, o colectivitate, chestiuni de interes obștesc sau personale etc.) A pune în ordine, a organiza (**1**), a aranja, (astăzi rar) a regula; a întocmi, a alcătui. *Cel ce rînduiaște toate cu taină și înțeleptește.* MINEIUL (1776), 48v[2]/28. *Rînduindu-și o tabără mare, Ostile toate la sine trase.* BUDAI-DELEANU, Ț. 244. *Organisită va fi cetatea . . . Organisită va să zică rînduită.* id. ib. 381. *La urma urmei, în 24 de ore cît ai slujbă, tot poți dormi 12, dacă știi cum să rînduiești treaba.* BACALBAȘA, M. T. 51. *Cum venea seara, își rînduia rosturile și se culca.* DUNĂREANU, CH. 27. *Asociații se strînseseră în multe seri . . . în localul școalei de la Trei-Ierarhi, încît chestiunea era acum mai mult de a rîndui materia.* CĂLINESCU, I. C. 139. *Mulți dintre monahi rămăseseră oameni ca toți oamenii, petrecînd normal viața, rînduind monahismul lor ca o carieră oarecare.* SADOVEANU, O. IX, 52. *Domnul . . . rînduia cele întîi afaceri ale stăpînirii.* id. ib. V, 579. *Se vede că lumea-i pentru de-a pururea a hapsînilor . . . așa-s rînduite lucrurile.* CAMILAR, N. II, 335. *Serbările au fost pînă la urmă bine rînduite.* GALAN, Z. R. 26. *Mai dă-mi, voinice, răgaz, Pînă joi după Ispas, Să-mi las lucru rînduit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 62. ◇ Refl. *Acolo rînduiți-vă cum veți socoti.* DELAVRANCEA, O. II, 106. ◇ Fig. *Tot ce a auzii s-a îmbucat într-un sistem al ei de-a rîndui și tîlmăci lumea.* DELAVRANCEA, T. 225.

2. A pune la cale, a pregăti. *Judecătorii datori sînt ca să rînduiască a fi deopotrivă advocații pentru amîndouă părțile ce se judecă.* PRAVILA (1814), 15/23. *Nu-i vreme de povești, că s-apropie sara și trebuie să rînduim vînătoarea de mîne.* SADOVEANU, O. VIII, 390. *N-am avut cînd ascuți săbii, cînd rîndui apărare.* id. ib. XI, 288. ◇ Absol. *Hei, aduceți lăutari! . . . Rînduiți, c-o să petrcem nouă zile înșirate, Să petreacă toți în țară.* EFTIMIU, Î. 56.

III. Tranz. **1.** (Folosit și absol.; subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînțeles, indică adesea o forță supranaturală) A hotărî, a dispune; a ursi, a predestina, a meni; a sorti, a hărăzi. *Nemică mai mult să nu luați decît vă c rînduit.* N. TEST. (1648), 69v/13. *Iaste rînduit oamenilor o dată să moară.* MAIOR, P. 81/1. *Cîte urmează a i să întîmpla nu să poate socoti decît ca un canon rînduit de la dumnezăiasca pronie.* DRĂGHICI, R. 207/27, cf. CONACHI, P. 271. *Tatăl tău pentru alt bărbat te rînduește.* PANN, E. III, 79/5. *Pentru dînsul dar norocul a vrut a mă rîndui.* id. ib. II, 83/12. *Se cununară cu fetele după cum rînduise Prislea.* ISPIRESCU, L. 89. *A rînduit un somn greu lui Adam.* SEVASTOS, N. 198. *Dacă-și sînt rînduiți* [logodnicii]. MARIAN, NU. 121. *Averile mari nu sînt rînduite decît pentru puțini oameni.* AGÎRBICEANU, A. 46. *Ne întoarcem amîndoi la mînăstire, cum ne-a rînduit Dumnezeu, că lumea nu-i de noi.* STĂNOIU, C. I. 70. *M-ai rînduit prost . . . N-ai vrut să-mi dai noroc.* VISSARION, B. 150. *Mi-a fost rînduit să n-am pace ca alți oameni.* SADOVEANU, O. VII, 592. *Soarta rînduia dragostei mele numai înșelare.* id. ib. XI, 326. *Te ie tăt cel urît, C-acela ți rînduit.* H XVIII 87. *Dumnezeu a rînduit Să ia mîndruța urît.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 167. *După cine va fi rînduită să să mărite și fetița noastră.* RETEGANUL, P. IV, 73, cf. id. CH. 124. *A rînduit Acela ce ne-a zidit Acum să ne despărțim.* MARIAN, Î. 311. *Rînduia . . . pe fiecare dobitoc la ce are să fie mai bun și ce are să facă în lume.* ȘEZ. II, 31. *Vai, sermana cătănie Mi-a fost rînduită mie Din mica copilărie.* HODOȘ, P. P. 224. *Omul gîndește, însă Domnul rînduiește.* ȘEZ. VIII, 71. *Amar de zilele mele, bărbățele, că puține mi-au fost rînduite!* MERA, L. B. 31. *Cîntă cucu, sună dealul, Rînduit mi-a fi amaru.* BÎRLEA, C. P. 158. *Nu mă rîndui rău.* ALR I 1 403/805. cf. ib. 1 403/896. [Ursitoarea] *rînduiește copilu.* ALR II/I MN 74, 2 653/791. *Cîntă cucu, sună lunca, Rînduită mi-a fost munca.* FOLC. TRANSILV. I, 322. ✦ (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „la") A condamna. *Lămurește pricina și rînduiește pe vinovat la pedeapsă.* IST. AM. 18v/4.

2. A da cuiva o însărcinare sau o dispoziție, a numi, a desemna pe cineva pentru o anumită sarcină, funcție, împuternicire; a ridica pe cineva la o demnitate, a învesti. *Ofițeri . . . rînduiți cu vizitarea strejilor capitaliei.* MO (1860), 21/13. *Domnia mea am rînduit pre Stepan Rătescul . . . de au scris și au iscălit* (a. 1682). BUL. COM. IST. II, 238. *Era rînduit de domnie de grijie pe sol la gazdă de cele ce-i trebuie.* NECULCE, L. 148. *M-au rînduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus . . . păstor mic la mica turmă.* ANTIM, P. 4. [Hotarnicii] *fac știre că . . . , rînduindu-i pe ei, au ales părțile de moșie* (a. 1795). BUL. COM. IST. IV, 223. *Stăpînirea politicească va pune la cale . . . , rînduind cuviincios curator.* PRAVILA (1814), 103/14. *Tu știi că eu am fost în slujbă rînduită La o găinărie.* DONICI, F. I, 10/7. *Rîndui pe unul regul-a păzi Să-i ducă merticu-n fiecare zi.* PANN, P. V. I, 32/11. *Stereful îl rîndui spre ascultare la un bătrîn sehastru.* NEGRUZZI, S. I, 219. *La orice-l rînduiește, Nici o slujbă nu-mplinește.* ALEXANDRESCU, O. I, 203. *Se văd rînduiți învățători oameni cari abia știu ceti și scrie.* I. IONESCU, M. 259. *800 de galbini de la comisul Trufandachi, pentru ca să-l rînduim ispravnic la Hîrlău.* ALECSANDRI, T. 1 353. *Dacă ț-a ajuta Dumnezeu să mă rînduiești mai degrabă în locul dumitale, îi vedea.* CREANGĂ, O. 102. *Să rînduiești oameni ca să nu scape din ochi pe Pîrvu.* ODOBESCU, S. I, 83. *A rînduit mai mare peste droștele și telegarii mitropoliei pe un haiduc.* TEODOREANU, M. U. 200. *Sînt rînduit să duc, la Cetatea Neamțului, veste.* SADOVEANU, O. XI, 300. *Judecățile se făceau . . . după simpla apreciere a boierilor rînduiți de domnie ca judecători.* N. A. BOGDAN, C. M. 45, cf. H IV 47. *Iaca, frate, să domnești, Slujbe mari să împărțești, Boierii să rînduiești.* TEODORESCU, P. P. 477. *Sultanul m-a rînduit, De cînd eream copil mic, ... Herghelia să-i păzesc.* BALADE, II, 449. ◇ Refl. pas. *Epitropul ce să rînduiașe prin diiată.* PRAVILA (1814), 88/9. *Judecătoriul mai mic de douăzăci de ani să nu să rînduiască.* ib. 4/22. *Cine știe ce urîte urmări ar fi avut starea aceasta, dacă . . . nu s-ar fi rînduit domn Nicolai Mavrocordat.* NEGRUZZI, S. I, 179. *Însușirea abuzivă de a nu se rîndui mitropolit fără știrea și încuviințarea ei.* id. ib. 241. *Maiorul Popovici . . . se rînduiește remontor al cailor trebuincioși armatei.* MO (1861), 20. ✦ A pune, a așeza într-un loc anumit (pentru a îndeplini ceva); a repartiza. *Călărimea o rîndui împrejurul tîrgului Tîrgoviștii, iar pedestrimea o slobozi în turci.* ANON. CANTAC., CM I, 177. *Pre*

ᶜcălăreți . . . i-au lăsat, rînduindu-i ca să stea împrejurul ᶜurților satrapului. AETHIOPICA, 49r/9. *O rîndui în ceata celorlalți frați.* MINEIUL (1776), 180v²/34. *Rînduiește Apoi împrejur străji păzitoare, Ca vrăjmașul să nu-l împresoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 270. *Am rînduit ca vreo 150 de oameni pre la cîteva movile, dintre cele ce au rămas nesăpate de căutătorii de comori.* BOLLIAC, O. 276. *Așa cere slujba . . . Deseară-s rînduit la teatru.* ALECSANDRI, T. 1 106. *Fiind rînduit a se sui în luntrea cea mare . . . , se ghemui tăcut într-un colț.* GANE, N. II,84. *Am fost rînduiți în bănci după alfabet.* BRĂESCU, A. 180. *I-a înarmat cu mazdrace (lănci), pistoale și săbii și, după ce le-a făcut „șmotru", i-a rînduit în fața Vidinului.* OȚETEA, T. V. 97. *Pe mîne sîntem rînduiți la dolmă, adecă la repararea drumurilor.* H XVIII 3. *Olacul că mi-și sosea Și pe Corbea mi-l lua Și pe el mi-l rînduia Nouă ani și jumătate La temnița cea bătrînă.* MATEESCU, B. 37.

3. (Învechit) A porunci, a ordona. *Au rînduit amu să se taie capul la un asemene număr dintre acești giuni.* ASACHI, S. L. II, 104. *Cată să nu întîrziem mai mult decît trebuie. Rînduiește deci să fie oamenii gata.* SADOVEANU, O. X, 70. *El a rînduit, El a poruncit La șepte gropași . . . Ei să mi se ducă Și să mi te-aducă.* MARIAN, Î. 101. ◇ Absol. *De va vrea domnul să de rînduială să mai cinstească pe vreunul din boieri, șede și acela unde rînduiește domnul.* GHEORGACHI, LET. III, 297/21. *Altora tu rînduiește, dar mie să nu-mi dai poruncă.* MURNU, I. 12. ✦ A prescrie un medicament, un tratament. [Doctorul] *mi-au rînduit . . . să fac feredei de mare.* KOGĂLNICEANU, S. 90. *Doftorul i-au rînduit un clistir.* BĂRAC, T. 72/9, cf. GANE, N. III, 186.

4. A decide, a fixa, a preciza; a stabili, a statornici. *Vei rîndui vreamea întru care pomenirea mea vei face.* BIBLIA (1688), 369¹/37. *Ieșind poruncă în toate părțile dă zaharea . . . , au rînduit și în țeară nu puțină sumă dă zaharea.* R. GRECEANU, CM II, 202. *Rînduiaște . . . blăstăm asupra cui ar strămuta danie* (a. 1755). URICARIUL, XI, 366/32. *Stăpînirea lor iaste rînduită pe trei ani.* IST. AM. 5v/3. *Tocmealele făcîndu-să împrotiva celor ce rînduiesc pravilile.* PRAVILA (1814), 37/17. *Au rînduit locul unde trebuia să se culce supusul său.* DRĂGHICI, R. 176/19. *Ție din visterie pensie îți rînduiesc.* NEGRUZZI, S. I, 132. *Să facă darurile și miluirile rînduite prin voința ctitorilor.* ODOBESCU, S. II, 20. *Prin decret regal Camera deputaților fu dizolvată și rînduite alegeri nouă.* AGÎRBICEANU, L. T. 190. *Rîndui fratelui arhondar să pregătească cină și chilie de odihnă.* SADOVEANU, O. X, 277. ◇ Refl. pas. *Așadar, viind sorocul ursul eczamen să dea, Se rîndui ziua, locul și toți adunați ședea.* PANN, P. V. II, 13/10. *Dar dacă o bănui comisia ceva, cum ai să te descurci, Serafime? — Apăi, așa cum s-au rînduit lucrurile mai demult.* STĂNOIU, C. I. 81. ◇ Expr. **A rîndui pravilă** v. pravilă. ✦ A pregăti ceva pentru un anumit scop, a pune ceva (sau pe cineva) la dispoziția cuiva; a destina. *L-au așăzat la gazdă, rînduindu-i de toate ce-i trebuia.* R. POPESCU, CM I, 369. *A treia parte* [din avere] *o rînduia . . . la ceale ce era de hrană.* MINEIUL (1776), 50v²/23. *Fă bunătate a îmi rîndui un unghi cît de mic subt acoperemîntul dumneavoastră.* GORJAN, H. IV, 206/16. *Rîndui spre slujba sa . . . cuparul, camarașul al doile, vatavul de copii.* NEGRUZZI, S. I, 180. *Trecu în camera ce-i era rînduită.* STĂNOIU, C. I. 92, cf. 217. *A fost așezat de către dregători în case împărătești . . . și stăpînirea i-a rînduit robi pentru slujbă și tain.* SADOVEANU, O. XII, 104.

5. A duce la bun sfîrșit, a îndeplini. *Cugetă . . . cum să rînduiască afacerea cu carul cu boi.* SADOVEANU, O. IX, 75. *Poruncile au și fulgerat de la Putna la căpitani și dregători . . . , rînduind desăvîrșit înțelegerea de mai înainte pusă la cale.* SADOVEANU, O. XII, 370. *Astea le rînduiesc eu cum trebuie, că-s om cinstit.* VORNIC, P. 27.

— Prez. ind.: *rînduiesc* și (regional) *rîndui*.
— **Rînd** + suf. *-ui*.

RÎNDUÍ² vb. IV v. **rîndui**.

RÎNDUIÁLĂ s. f. (Adesea în concurență cu **orînduială**) **I. 1.** Mod de așezare a lucrurilor (potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic); așezare în ordine, aranjare. *Curățenia și rînduiala ce domnesc acolo sînt minunate.* ap. TDRG. *Se mîră ea de buna rînduială ce găsi.* ISPIRESCU, L. 60. *Ridică mănunchiul cu luare aminte să nu turbure rînduiala frunzelor.* C. PETRESCU, Î. II, 51. ◇ Loc. vb. **A pune în (bună) rînduială** sau **a pune cu** (învechit și popular **la**) **rînduială** = a rîndui (**I 2**), a aranja, a ordona. *Într-această cămară să pun la rînduială toi aceaia ce iaste spre împărțit și spre iconomiia veniturilor.* IST. AM. 6v/2. *Zulufii după reguli în rînduială-i pui.* NEGRUZZI, S. II, 189. *Și a pus armele în rînduială . . . și apoi s-a tologit așa îmbrăcat cum era.* CREANGĂ, P. 302. *Persida își făcea de lucru, puindu-și hainele-n rînduială.* SLAVICI, O. II, 66. *Începu să deretice . . . și să puie fiecare lucrușor la rînduială.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Toate erau puse cu rînduială.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 192. *Privind o fotografie din pachetul pus cu rînduială de arhitect.* CĂLINESCU, S. 62. *Ne-am pus încă o dată în rînduială bagajele.* V. ROM. februarie 1964, 82, cf. ALR I 297/164. ✦ (Învechit) Dispunere, aranjare în formație de luptă, dispoziție, aranjament. *Au rămas în deal unde priviia foarte bine rînduielile oștilor, cum să rînduia, și venirea nemților, cum veniia în rînduiala lor.* IST. Ț. R. 31. *Rînduiala oblică s-a întrebuințat mai des, iar la bătălia de la Dudești . . . se întrebuințează rînduiala concavă.* BĂLCESCU, M. V. 618. ✦ (Concretizat; învechit, rar) Oaste, armată. *Să rînduiră . . . rînduială den potriva rînduialii.* BIBLIA (1688), 208¹/15. *Veți împărți prăzile întru mijlocul celor războinici, celor ce mergu la rînduiale.* ib. 119²/57.

2. (Învechit) Loc ocupat într-o anumită succesiune sau în cadrul unei activități; rînd (**2**). *Au boierit boierii, care după cum le-au venit rînduiala.* R. POPESCU, CM I, 405. *Să fie scutiți de toi birul visteriei, slujind pe rînd după rînduiala lor* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 66. ✦ Poziție socială, categorie, tagmă, rînd (**5**). *Obrazul cel călugărit de va fi stînd pre vreo stepenă cu aceaia ce sînt dentru destoiniciia (rînduiala* MUNT.) *beseericii . . . nu va mai putea să leapede călugăriia.* PRAV. 152. *H*[risto]*s au iertat păcatul lui și iară l-au priimit la rînduiala apostolici.* CHEIA ÎN. 88v/27. *Dînd învățătură fieștecăruia după vrîsla și rînduiala lui.* ANTIM, P. 89. *Mai mare întru rînduiala țercovnicilor au priimit . . . să fie.* C. CANTACUZINO, CM I, 60. *Oricarele a fi în rînduiala boieriei* (a. 1756). URICARIUL, I, 357. *Mergu și alți oameni împărățești aproape de domnu, fieștecare pe rînduiala sa.* GHEORGACHI, CER. (1762), 265. *Luînd rînduiala arhieriei, te-ai arătat . . . lăudat întru ierarhie.* MINEIUL (1776), 13r1/34. *Fără a se teme că va fi scos din rînduiala oștenească.* IST. AM. 7r/17. *Are carte gospod, prin care îl adiverează că este socotit la rînduiala neamurilor* (a. 1795). URICARIUL, K, 107. *Îi dăm priveleghiul rînduielii boierilor dă neam* (a. 1824). DOC. EC. 318. *A plecat din armată ca să vină în rînduiala noastră, să ne ajute . . . să facem dreptate.* STANCU, R. A. I, 46. ✦ (Popular) Situație materială, stare, rost. *Bine că ți-a dat D-zeu rînduială de bogăție.* RETEGANUL, P. III, 32, cf. ALR SN VI h 1 617/102. *Are rînduială bună.* MAT. DIALECT. I, 91.

3. (Regional) Menstruație (Săcele — Brașov). ALR II 4 210/182.

II. 1. Organizare, ordine (într-un domeniu de activitate); disciplină, regulă. *Priveghează împreună cu dînșii spre ținerea păcii și a bunii rînduiele.* IST. AM. 18r/22. *Iară cele mai de vîrstă fețe Toi întins sfătuia cum să facă Rînduială în țara lor săracă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 334. *Rînduiala încă toi nu este restabilită.* CR (1846), 2¹/7. *Rînduiala și progresul sînt doririle noastre.* ib. 2²/34. *Nerînduiala ce-ți pare chiar din rînduială vine.* CONACHI, P. 273. *Trămiseră un număr de călărești ca să țină rînduiala.* BĂLCESCU, M. V. 150. *Făcu rînduială ca să macine grîul ce mai era la moară.* SLAVICI, O. I, 227. *Confuziunea se va converti în bună rînduială.* GALACTION, A. 462. *Vodă singur a venit să facă rînduială.* SADOVEANU, O. V, 622. *Cu o povestire izbutim și noi să astîmpărăm rînduiala copiilor răzvrătită.* ARGHEZI, C. J. 8. *Are să se scoale*

el să facă rînduială. CĂLINESCU, E. O. II, 196. *Ia banii şi haide în primărie, să facem rînduială.* T. POPOVICI, S. 162. ◇ Loc. adj. şi adv. **Cu (bună** sau **multă) rînduială** sau **cu (după) toată rînduiala** = în ordine, ordonat, organizat, disciplinat; cum se cuvine, cum se cere, după toate regulile; cu chibzuială. *Toate cîte au făcut acolo sîntu cu bună rînduială.* R. POPESCU, CM I, 265. *Ceată de ceată, În paradă şi cu rînduială Să treacă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 88. *Să îmbrăca cu toată rînduiala.* DRĂGHICI, R. 149/3. *Prin ştiinţă şi chitcală Poate face niscai planuri mai cu bună rînduială?* CONACHI, P. 294. *Ai noştri începură a se trage înapoi mai la strîmtoare, dar cu multă rînduială.* BĂLCESCU, M. V. 115. *Cine poate fi după toată rînduiala ban, de n-are bani?* CR (1848), 24²/18. *Luînd capetele, le aşează în mijlocul mesii pe încet şi cu rînduială.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Pentru a-ţi pardosi limba românească după toată rînduiala . . . , trebui să începem de la început.* id. ib. 8. *Puteau, dacă erau oameni harnici şi cu rînduială . . . , să trăiască bine.* SLAVICI, O. II, 179. *Le răspundea cu rînduială, să nu lase pe nici una mîhnită.* DELAVRANCEA, S. 216. *Se retrag, încet şi cu rînduială.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 118. *S-au petrecut toate cu bună rînduială şi cu creştinească voioşie.* GALACTION, O. A. I, 191. *Să facem lucrurile după toată rînduiala.* SADOVEANU, O. IX, 68. *O luaţi cu-ncetişorul Să vorbim cu binişorul, Că orice, cu-ngăduială, Se face cu rînduială.* TEODORESCU, P. P. 170, cf. ALR I 1 569/30. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Fără rînduială** = neorganizat, în dezordine. *Aşa, fără nice o rînduială, Nu putem nici pănă deminează Rămînea.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. ◇ Loc. vb. (Învechit şi popular) **A pune** (ceva) **în sau la (bună) rînduială** = a rîndui **(II 1),** a organiza. *Ai pus la rînduială adunările besericii.* MINEIUL (1776), 14v¹/17. *Cetăţile li-au pus la bună rînduială.* IST. CAROL XII, 14r/8. *Va să scoată la cale Pre un popor şi apucă să-l pună La rînduială.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 154. *Gospodarul trebuie să-şi facă socoteală de cît fîn s-au mîncat . . . , ca aşa să poată pune în bună rînduială darea hranii la vite.* I. IONESCU, C. 8/5. *Regina, nobila gutuie, Vru în rînduială tronul său să-şi puie.* PANN, P. V. I, 119/12. *Pus-a el băieţii în rînduială cum nu mai văzusem pînă atunci.* CREANGĂ, O. 220. *S-a însurat ficiorul şi-a pus toate în rînduiala cea mai bună.* SBIERA, P. 154. ◇ Expr. **Cu rînduială la cap** = (despre **persoane**) chibzuit. *Te ştiam om cu rînduială la cap.* HOGAŞ, DR. II, 23.

2. Sistem, mod de organizare sau de desfăşurare; fel de a fi; regulă, lege, normă; obicei, datină; (învechit şi popular) **rînd (6).** *Deregătoriul avea rînduială* (avea obiceiul B 1938) *în toate sărbătorile să sloboază un rob.* N. TEST. (1648), 37r/14. *Cîtu-i sînt de dulci cuvintele şi rînduiala năravurilor lui!* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126r/33. *Scriptura cea noo . . . la rînduiala tipicului elinesc . . . o ai tocmit.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/56. *Ca un lucru fără pravila firii ce este, nici la trup vreo alcătuire . . . , nici la zburat sau la mărs vreo rînduială are.* CANTEMIR, IST. 148. *Primăvara cu rînduială bună, uscată.* CALENDARI (1733), 21/1. *Unde va D[u]mnezeu, să biruiască rînduiala firii.* MINEIUL (1776), 196r²/23. *Dvorind copilul la rînduielele slujbei ce avea.* ib. 192v¹/11. *Politice rînduieli ş-oştene, După firea ţării măsurate, În scurtă vreme fură aşezate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 151. *Lesne e să critice cineva, dar anevoie să facă. Toate voi să meargă după o rînduială.* HELIADE, O. II, 115. *Cine n-are glas Cum trebui la magari, afar' de pe Parnas! Şi credeţi că, păzind această rînduială, Noi slavă vom lua.* DONICI, F. I, 15/4. *Rezonul trebuie să nu sminteaască Şi rînduiala morală, ca şi pre acea firească.* CONACHI, P. 266. *Ceru să-i dea socoteală Precum cerea rînduiala.* PANN, P. V. II, 43/14. *Vine cu gîndul să mături scrumul afară, după rînduială.* CREANGĂ, O. 115. *Noi sîntem proşti şi nu ştim bine rînduielile.* REBREANU, R. I, 144. *Ce-i împotriva rînduielii fireşti nu rezistă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 348. *Aceeaşi rînduială străveche porunceşte ciobanilor să-şi spele hainele în zer.* SADOVEANU, O. IX, 18. *Deşi călugăr închis în mantie şi rînduieli aspre . . . , abatele era şi om de lume.* id. ib. X, 140. *Buna rînduială cere să te foloseşti de materialele la îndemînă* ARGHEZI, B. 128. *Începu să priceapă rînduiala din lume.* CAMILAR, N. I, 19. *A început a colrobăi după o anume rînduială, domol ca orice prisăcar.* GALAN, Z. R. 237. *E rînduiala firii bujorul să-nflorească.* DEŞLIU, G. 51. *Ţara-i bună ca, săraca, numai rînduiala-i lare proastă.* T. POPOVICI, S. 164. *Multe-s rînduielile mai noi!* LABIŞ, P. 199. ◇ (Învechit) *Rînduiala de trei* = regula de trei, v. regulă. *Mai bine să va cunoaşte cînd vom ajunge la rînduiala de trei.* AMFILOHIE, E. 35/22. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Afară din rînduială** = neobişnuit, exagerat. *Corabia . . . , cu mărimea ei cea afară din rînduială . . . , se va afla în stare de a mătura mările.* AR (1829), 163²/22. ◇ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **Fără rînduială** = exagerat, excesiv; fără măsură, fără socoteală, nechibzuit. *Veştejaşte pofta cea fără rînduială.* MOLNAR, RET. 89/21. *Să poată lipsi de acum înainte izvodirile din nou a celor fără rînduială necontenite biruri* (a. 1802). URICARIUL, I, 7. *Pădurea este de siejar, fag şi alte esencii forestiere, pe cari locuitorii le taie fără nici o rînduială sau prevedere.* I. IONESCU, P. 346. ◇ Loc. adv. (Învechit şi popular) **Cu această** sau (regional, **cu astă) rînduială** = astfel, în acest mod. *Cu această rînduială . . . pitrece Robinson în curgire de trii ani de zile.* DRĂGHICI, R. 153/28. *Vitele cele pribolite, la rădicarea carantinei, să vor spăla cu leşie . . . , căci cu această rînduială nu se poată lăţi boala.* CUPARENCU, V. 11/9. *Cînd s-a face mai mărişor, are să înceapă a-i mirosi a catrinţă şi cu astă rînduială n-am să am folos de el niciodată.* CREANGĂ, A. 14. *Cu astă rînduială, am rămas noi acum numai trei la Pavel ciubotarul.* id ib.. 102. ✦ Tipic, ceremonial, ritual. *Cînd vine domnul în scaon, cu ce politică şi rînduială să cinsteşte.* GHEORGACHI, CER. (1762), 264. *Dumnealui s-a îngropat la mănăstirea Dancul cu o mare rînduială, fiind adunaţi toţi arhiereii şi boierii Iaşului* (a. 1794). URICARIUL, XI, 269. *Se zise prohodul şi slujba se urmă toată după rînduiala sa.* ODOBESCU, S. I, 109. *A primit-o cu aceeaşi rînduială şi tot aşa de bine ca şi surorile sale.* CREANGĂ, O. 49. *Să-l îngroape ca oamenii şi cu toată rînduiala.* ISPIRESCU, L. 373. *Ţine numai isonul după rînduiala slujbei.* I. NEGRUZZI, S. I, 16. *Prohodul . . . se face după cum prescrie „rînduiala îngropării mirenilor" tipărită în fiecare rugăciunar.* MARIAN, Î. 308. *A făcut toată rînduiala morţilor, după datină.* SADOVEANU, O. VII, 290. ◇ Expr. (Popular) **A-i purta** (cuiva) **rînduiala** (sau **rînduielele)** sau **a purta rînduiala înmormîntării** = a-i face cuiva înmormîntarea şi slujbele religioase de pomenire conform tradiţiei. *De i-ai purta batîr rînduielele, să nu stie cu fărna-n gură.* CONTEMPORANUL, VI₂, 2. *S-a angajat şi pe celălalt an; dar încaltea i-a purtat rînduiala.* ap. TDRG. *Du-te . . . şi ie parale, să avem cu ce purta rînduiala înmormîntării.* ŞEZ. VII, 135.

3. (Învechit şi popular) Alcătuire, întocmire, organizare; sistem (social, politic, economic), regim. *Adecă să him toţi depreună, Ţărani sau boieri făr-osăbire; Asta-i rînduiala ha mai bună!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 335. *Nu puteau a se constitui pe bazele aristocraţiei feudale europene . . .; ei ţşi mărginiră dar naţia lor în rînduiala economică.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Auzi? . . . egalita! . . . să fiu deopotrivă cu Chiosa vezeteul şi cu Mănciurică bucătariul? . . . ama rînduială!* ALECSANDRI, T. 39. *Ai da nebun cu calapodul În rînduiala asta crudă!* TOPÎRCEANU, B. 67. *Am aflat că acelora care au strigat din foame li s-au dat gloanţe. Rînduiala nedreaptă trebuie răsturnată.* SADOVEANU, O. XVII, 540. *Popoare ce se scoală, se răscoală Şi cer o nouă şi mai bună rînduială.* BENIUC, V. A. II, 95. *Descoperirea petrolului, instaurarea rînduielilor socialiste au adus un nou ritm de viaţă în aceste locuri.* s ianuarie 1961, 21, cf. LABIŞ, P. 269.

III. 1. (Învechit şi popular) Hotărîre, dispoziţie, poruncă, ordin; măsură, directivă. *Toţi împotriva rînduielelor împăratului fac.* N. TEST. (1648), 157v/26. *Au dat rînduiala împăratului ispravnicilor împăratului.* BIBLIA (1688), 341²/25. *Au poruncit domnul de s-au făcut rînduială la ţară să aducă bolovani.* IST. Ţ. R. 64. *Văcărit pre vite n-au scos; numai ciferturi pe toată luna, după rînduiala hîrtiilor ce scosăsc Grigorie Voievod.* CANTA, LET. III, 180/28. *Adîncime streină şi înfricoşată iaste aceasta*

a rînduialii tale ! MINEIUL (1776), 178r²/28. *Bucură-te, plinirea rînduielii ziditoriului.* CALENDARIU (1814), 11/23. *În urma acestor rînduiele, gheneralul . . . s-au așăzat . . . departe ca la 4 verste de la acest oraș.* AR (1829), 74¹/17. *Cărăușii au primit de la vel postelnic rînduială să treacă mai adînc în codru.* SADOVEANU, O. XI, 293. *De se va abate de la aceste rînduieli.* OȚETEA, T. V. 76. *Dacă noi vă dăm pămînt și vine turcul și zice: „Rînduiala asta nu-i place sultanului" și dă să vă ia pămîntul înapoi? Voi ce faceți?* CAMIL PETRESCU, O. II, 285. *Tu te duci băditță-n țeară, Nu-mi lași nici o rînduială? Rînduială ț-am lăsat Să nu faci mult sărutat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 378. ✦ (Învechit) Stabilire, fixare. *Făcîndu-să rînduiala birului în așăzare . . . cu potrivită cumpănire* (a. 1804). URICARIUL, I, 26. ✦ (Învechit) Dare, impozit, dijmă, bir. *Să se adune științi ce rînduiele de cară au fost în cele după urmă vremi, pentru ce și cu ce chip s-au strîns.* CR (1830), 401¹/32. *Poruncă dau să se plece toți vistieriei, plătind rînduielile pînă la o para și pînă la un bob de linte.* SADOVEANU, O. X, 256. *Cît a stătut el în țara asta, n-a scos rînduieli nouă și norodul a trăit în bielșug.* id. ib. 61.

2. (Popular) Menire, soartă, destin, ursită. *Toț cu scop de a-și visa peste noapte rînduiala, nu înghite cel dintîi dumicat de la masă.* MUSCEL, 8. *Pleacă-te dar rînduielii, căci dacă te împotrivești o să-ți fie mai rău.* VISSARION, B. 214. *Munciră și pieriră, asta fu rînduiala părinților noștri.* SADOVEANU, O. XVIII, 584. *Așa i-a fost rînduiala.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rînduieli* și (învechit și popular) *rînduiele.*

— **Rînduí**[1] + suf. *-eală.*

RÎNDUÍRE s. f. **1.** Dispunere într-o anumită ordine; aranjare, repartizare. Cf. r î n d u i[1] **(I 1)**. Cf. POLIZU, DDRF. *Rînduirea proverbelor după sens relevă la Anton Pann o artă subtilă.* V. ROM. noiembrie 1954, 147.

2. (Învechit) Alcătuire, întocmire, organizare. Cf. r î n d u i[1] **(II 1)**. *Nu atîta de spășenia sufletului, cît de rînduirea celor vremealnice pare că se ține.* MAIOR, P. 68/28.

3. Rînduială **(II 2)**. *Ați zărit cum crescură, în avînt nezărit, Rînduirile nouă pe-ale voastre vechi maluri!* DEȘLIU, G. 55.

— Pl.: *rînduiri.*

— V. **rîndui**[1].

RÎNDUÍT, -Ă adj. (Adesea în concurență cu o r î n d u i t) **I. 1.** Așezat în rînd **(1)**, într-o succesiune regulată, î n ș i r u i t, a l i n i a t; grupat într-un anumit fel. *Rînduiți în tăcere împrejurul palului său . . . , plîngeam.* MARCOVICI, C. 48/8. *În iaduri stau pe jețuri demonii rînduiți, Cu șapte coarne-n frunte fălоși împodobiți.* BOLINTINEANU, O. 139.

2. Aranjat potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic, pus în ordine; ordonat. *Dealuri de grinzi, suluri de carton gudronat și alte materii inflamabile formau un careu foarte bine rînduit.* CĂLINESCU, S. 103. *Cu cît mergea mai departe, cu atît era și mai curat și mai grijit pin pădure, încît ți se părea că îmbli pintr-o grădină foarte bine păstrată și rînduită.* SBIERA, P. 67.

3. Întocmit, organizat. *Pe lăieți și pe goleți punea vina Toate celelalte rînduri Cele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 234. [Armata era] *mult mai numeroasă de cum socotea și bine rînduia.* BĂLCESCU, M. V. 144. *Am intrat într-o tabără bine rînduită.* SADOVEANU, O. XI, 391. *Stînile i-au fost bine rînduite și ciobanii ascultători.* id. ib. X, 516.

II. 1. Hotărît, fixat, precizat; stabilit, statornicit. *În rînduita zi ce era să să facă coronația, rădicatu-s-au toată oastea.* R. GRECEANU, CM II, 44. *De toată cahfeneaua . . . să ia avaietul său . . . bez rînduita leafă* (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Dă vra să să însoare Cineva, ei nu-l cununează; Nici vor să-l îngroape dacă moare, Pănă nu-și iau plata rînduită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 397. *La rînduitele vremi ale anului, cînd se dau milele* (a. 1803). URICARIUL, I, 124/30. *Nu iaste vînzare lemeaînică decît numai prin slăpînirea rînduită din pravilă.* PRAVILA (1814), 125/25. *Deacă nu va avea chip îndată să plătească, i să dă rînduita vreame de patru luni.* ib. 180/8, cf. CONACHI, P. 270. *A plecat să se ducă la satul cel rînduit.* PANN, P. V. III, 88/26. *În ziua rînduită pentru călugăria lui veni lume multă.* STĂNOIU, C. I. 145. *Îl slujea de mulți ani pe bătrîn, cetind, la ceasurile rînduite . . . , cărțile iubite pustiei.* SADOVEANU, O. IX, 76. *Să ia cu sine . . . răzăși vasluieni, care intră în slujba rînduită.* id. ib. X, 93. ✧ (Substantivat) *Dumnezeu a pus în fiecare dintre făpturile sale temperamentul care i se cuvine; și eu nu pot schimba nimic din cele rînduite.* id. ib. XI, 36.

2. Numit într-o anumită slujbă, încredințat cu o sarcină, desemnat, împuternicit, învestit. *I-au făcut danie din hotarul pe cari l-au hotărît stolc. Ilie Sturza și cu alț rînduiț boieri* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 75. *Numai atuncea nu poate fi silit rînduitul vechil a da cauție cînd acel care l-au orînduit iaste însuși jăluitoriu.* PRAVILA (1814), 20/6. *S-au găsit cu cale cercetarea ce au făcut rînduiții boieri* (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 111. ✧ (Substantivat) *Ieși Aod den cei rînduiți.* BIBLIA (1688), 175²/1. *Vor păși rînduiții cu revizia în ceastalantă giumătate de cătră apus.* AR (1829), 223²/1. *Întorcînd vitele cătră apus, . . . le lipea lumînări de ceară prin coarne . . . și apoi, venind rînduiții, le tăia.* MARIAN, Î. 361.

3. Ursit, predestinat, menit; sortit, hărăzit. *Inimă rău rînduită, Cu rău plan ai fost ursită.* MUMULEANU, R. 44/2. ✧ (Substantivat) *E rînduitul meu De cînd era militel.* MAT. FOLK. 7. ✦ (Popular; substantivat, f.) Ursită, soartă. *Cum mi-i rînduita și cum va voi Cel de Sus.* F (1875), 87. *Dumnezău de ne-o lăsa, Amîndoi ne-om cununa Pe cum stă rînduita.* VICIU, S. GL.

— Pl.: *rînduiți, -te.*

— V. **rîndui**[1].

RÎNDUITÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care rînduiește[1], care aranjează, care organizează. Cf. LB. *Voi, zei, pe care lumea abia vă mai încape, . . . Izvor al bunătății, rînduitori de stele.* COȘBUC, S. 172, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Era bun rînduitor al gospodăriei Casînului.* SADOVEANU, O. X, 276.

— Pl.: *rînduitori, -oare.*

— **Rînduí**[1] + suf. *-tor.*

RÎNDULÍ vb. IV v. **rîndulul.**

RÎNDULUÍ vb. IV. T r a n z. (Maram. și nord-estul Transilv.; construit cu dativul) A meni, a sorti, a ursi. Cf. CADE. *Fostî-mńi-o rînduluit Chemeșuță d'e bumbac Și cizme fără tureac.* ȚIPLEA, P. P. 77. *Bată-te focul, urît, Mult mi-ai fost rînduluit.* BUD, P. P. 26. *Stau fetele și mă-ntreabă, De ce port cămeșe neagră? . . . Neagră mi-e rînduluită, Că mi-e inima cernită.* id. ib. 51, cf. BÎRLEA, C. P. 158. *Cucu cîntă, lumea-i mîndră; Mńie mńi-i rînduluită Tăt cernîcală și urîtă.* T. PAPAHAGI, M. 45. *Bată-te dracu, urgie, Și pe tine, cătănie, Răndălită mi-ai fost mic Din ură și din tărie.* FOLC. TRANSILV. I, 142. *Ardă-te focu, urît, Că mult mi-ai fost rîndulit.* ib. 176.

— Prez. ind. pers. 3: *rînduluiește.* — Și: **rînduli, răndăli** vb. IV.

— Din magh. **rendel.**

RÎNDUNEÁ s. f. v. **rîndunică.**

RÎNDUNÉL s. m. (Ornit.) Masculul rîndunicii **(I 1)**; (regional) rîndunic, rîndunicoi, rîndunoi, rîndunioc. *Ea . . . s-a prefăcut în rîndunică și el în rîndunel, și-amîndoi au zburat pe o fereastră.* MARIAN, O. II, 98, cf. TDRG, L. ROM. 1961, nr. 1, 56, ALR I 1 018, A I 17, 36, II 2, III 13, 17, 19. ✦ (Adverbial; pe lîngă verbul „a zbura" exprimă ideea de superlativ absolut) Repede (ca rîndunica). Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Zboară calul rîndunel — Costea tot cu jalea-n el.* COȘBUC, P. I, 132. *Hii, murguț, în lume, zboară rîndunel . . . Murg, murg, murgule!* IOSIF, T. 224. *Calul rîndunel zbura Și în curte că era!* ALECSANDRI, P. P. 176.

— Pl.: *rîndunei.* — Și: (regional) **rîndurél** (ALR I 1 018/800), **rîndunér** (ib. 1 018/748) s. m.

— De la **rîndunea.**

RÎNDUNÉLĂ s. f. (Ornit; învechit) Rîndunică **(I 1)** *(Hirundo rustica). Castorul, rîndurela îi fură* [omului] *drept maiești Spre a-și clădi coliba.* HELIADE, O. I, 386. *Frumoasă rondurelă, pe aripile tele În țara mea iubită, de ce nu pot să zbor!* BOLINTINEANU, O. 4.
— Pl.: *rîndunele.* — Și: **rîndurélă, rondurélă** s. f.
— Din it. **rondinella** (adaptat după *rîndunică*).

RÎNDUNÉR s. m. v. **rîndunel.**

RÎNDUNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care aparține rîndunicilor **(I 1)**, privitor la rîndunici. *Odată neamul rîndunesc, Avînd o mare ură Pe neamul șoricesc . . . , Au hotărît fără cruțare, Pe toți prinzîndu-i să-i omoare.* DONICI, F. II, 25/3.
— Pl.: *rîndunești.*
— **Rîndunea** + suf. *-esc.*

RÎNDUNÍC s. m. (Ornit.; regional) Rîndunel. Cf. ALR I 1 018/594, A I 23.
— Pl.: *rîndunici.*
— Derivat regresiv de la **rîndunică.**

RÎNDUNÍCĂ s. f. **I. 1.** (Și în sintagmele *rîndunică de casă,* BĂCESCU, PĂS. 149, *rîndunică de cămine,* id. ib. 150, *rîndunică de cîmp,* id. ib., *rîndunică de coș,* id. ib., *rîndunică de sad,* id. ib., *rîndunică de sat,* id. ib., *rîndunică de țară,* id. ib.) Pasăre călătoare cu coada despicată, cu spatele albastru-închis, cu pîntecele alb și cu fruntea și bărbia roșie; (învechit) rîndunelă, (regional) rîndunîță *(Hirundo rustica). Rîndunelile preste tot anul acolo lăcuiesc.* HERODOT (1645), 99. *Ne sloboade noaă cîntar*[e] *mai scumpă și mai frumoasă decît mărgăritariul și ca o rîndunea vorovitoare* (a. 1661). GCR I, 179/12. *Tobie au orbit dentru gunoiul rîndurealei, carea au căzut . . . cînd dormiia pre ochii lui.* CHEIA ÎN. 62r/10. *Rîndureaoa, cînd mănîncă, mănîncă tot zburînd.* FL. D. (1693), 36r/20. *Pasirile și dobitoacele supuse . . . rîndunea, lostun, calul.* CANTEMIR, IST. 179. *O rîndurea dintr-un copaci . . . văzu* [găina] (a. 1812). GCR II, 211/30. *Rîndurica ne învață cum se cad' a stăpîni.* ZILOT, CRON. 356. *Rîndurica cîntă înălțîndu-să în văzduh.* MARCOVICI, D. 27/23. *De la Nilul arinos Să întoarnă rîndunica Către cuibul ei duios.* ASACHI, S. L. I, 93. *Rîndurele zbor.* I. VĂCĂRESCUL, P. 19/21. *Rîndunea frumoasă, Pasăre văroasă, Zboară, îndrăznește, La noi te oprește.* BOLLIAC, O. 77. *M-aș duce unde zboară atîtea rîndunele, Cînd viscolul începe, cînd vin vremile rele.* ALEXANDRESCU, O. I, 143. *Vin și hunii, vin și goții . . . Pe cai iuți ca rîndunele, Fără frîie, fără șele.* ALECSANDRI, P. II, 14. *Rîndunica, prevestitoare de bunuri, revine sprintenă și veselă.* ODOBESCU, S. I, 233. *Peste virf de rămurele trec în stoluri rîndurele.* EMINESCU, O. I, 214. *Cuibul de rîndurici al amicei mi s-a părut zugrăvit după o lucrare de zahar de la geamul unei cofetării.* CARAGIALE, O. III, 105. *Vorbiți de rău cît vă ia gura zborul vulturului și al rîndunelii.* DELAVRANCEA, T. 110. *Veni-vor rîndunele din nou la primăvară Și iar vor face cuibul sub streșini peste prag.* COȘBUC, P. II, 192. *Tu par' c-auzi cum picură la geamuri Un ciripit de pui de rîndunică.* GOGA, P. 31. *Întreabă tu pe rîndunici De ce sînt trist.* IOSIF, T. 136. *Sta cu ochii ațintiți la cuibul de sub streașină, urmărind rîndunica cum pleacă și cum se întoarce.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 194. *O rîndunică se repezi din cuibul de supt streșină.* GÎRLEANU, L. 9. *Cîte o rîndunică, venind la cuibul său, se înfigea ca o săgeată în capătul înnegrit al grinzilor.* HOGAȘ, DR. I, 132. *Rînduneaua de mult se călătorise.* C. PETRESCU, S. 13. *Cuibul se strîmbase și el; dar ce-i păsa rîndunichii dacă tovarășul ei sta neschimbat, ca și mai-nainte?* BASSARABESCU, V. 51. *Pe-al crengii căpătîi Ciripește-nfrigurată rîndunica cea dintîi.* EFTIMIU, Î. 127. *Rîndunelele ciripesc și licăresc cîte o clipă în lumina răsuflătorilor.* GALACTION, O. A. I, 325. *Pe-o creangă tremură de frică Un pui flămînd de rîndunică.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 342. *Rîndunelele au prins a ciripi sub strășini.* BRĂESCU, O. A. I, 43. *Zborul înspicat al rîndunelii.* TEODOREANU, M. U. 137. *Nu omorî rînduneaua, că-i păcat.* PRIBEAGUL, P. R. 109. *Rîndunelele însemnau linii negre în lumină.* SADOVEANU, O. I, 245. *A pierit ca rînduneaua care fulgerase o clipă . . . spre ostrovul înflorit.* id. ib. XII, 61. *Era un stol de rîndunele; o caravană zburătoare în drumul lung spre țările veșnic scăldate de soare.* BART, S. M. 67. *Zări de smalț, văzduh de ceramică, Streașini, un cuib de rîndunică.* ARGHEZI, VERS. 200. *Ca suveica rîndunica Țese pînzele de vară.* BLAGA, P. 33. *Undeva spre miazăzi, o rîndunică se desprinde din cer, căzînd ca o săgeată.* BOGZA, C. O. 37. *Numai rînduneaua era sfîntă Și putea să-și crească liniștită Puii.* BENIUC, V. 23. *Zborul albastru al rîndunicii Scrie zigzaguri în infinit.* BRAD, T. 21. *Unora le vin copiii acasă, iar altora le fug ca puii de rîndunică.* T martie 1962, 23. *Rîndunea cu albă creastă Nu mai bate la fereastră.* ALECSANDRI, P. P. 332, cf. H III 16, TEODORESCU, P. P. 374. *Poruncitu-mi-a mîndra, Pe un pui de rîndunea, Să mă duc pînă la ea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 132. *Frunză verde puiure, Puișor de rîndune, Zboară, zbori la țara me.* SEVASTOS, C. 20. *La casă cînd rîndunica face cuib, e a bine.* ȘEZ. I, 52. *Duceți-vă, rîndunele, Sub fereastra dragei mele Și-i cîntați doina cu jele.* BIBICESCU, P. P. 26. *Cuiburile de rîndunică nu se strică, că pe urmă îți mor părinții.* ȘEZ. VI, 53. *Fă-mă, Doamne, o rîndunea, Să mă duc în țara mea.* BUD, P. P. 26. *Se ia lut din cuibul de rîndunică, se moaie în apă, și legătura dobîndită se pune pe rană.* PAMFILE, B. 12. *Fă-mă pui de rîndunea, Să pot merge unde-oi vrea!* FOLC. TRANSILV. I, 242. *Cu o rîndunică nu se face primăvară.* Cf. ZANNE, P. I, 636. *Apa o bea, ca rînduneaua, din zburat,* se spune despre o persoană vrednică. id. ib. III, 444. *Ce-i la cap ca o doamnă, iar la coadă ca o furculiță?* (*Rîndunica*). SBIERA, P. 324. ◇ Fig. *Ochii mei nu mai sînt veșnic dornici de zări, Rîndunelele lor stau cu aripile strînse.* LESNEA, VERS. 188. ◇ (Prin BUCOV.) *De-a rîndunica* = numele unui joc de copii; țurcă. Cf. ALR II 4 360/ /386. ◇ Compuse: (regional) **rîndunica-Domnului** = codobatură *(Motacilla alba).* Cf. MARIAN, O. I, 327, DDRF, ȘĂINEANU, JAHRESBER. XII, 140, 164, DOMBROWSKI, P. 213, BĂCESCU, PĂS. 149; **rîndunică-de-apă** (sau **-de-lut, -de-mal, -de-pămînt, -de-pîriu, -de-ploaie**) = lăstun-de-mal *(Riparia riparia).* Cf. DRLU, LB, MARIAN, O. II, 122, BARCIANU, DOMBROWSKI, P. 430, BĂCESCU, PĂS. 149, 150; **rîndunică-de-ploaie** (sau **-de-munte, -de-pădure, -de-turn, -de-ziduri**) = drepnea *(Cypselus opus).* Cf. LB, MARIAN, O. I, 70, JAHRESBER. XII, 140, PĂCALĂ, M. R. 29, BĂCESCU, PĂS. 150; **rîndunică-de-noapte** = păpăludă *(Caprimulgus europaeus).* Cf. MARIAN, O. I, 65, DDRF, TDRG, JAHRESBER. XII, 129, 140, BĂCESCU, PĂS. 150; **rîndunică-de-mare** = pescăruș *(Sterna hirundo).* Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 150; **rîndunică-de-stepă** = ciovică-de-mare *(Glareola pratineola).* id. ib.; (Bot.) **coada-rîndunicii** v. coadă; **rochița-rîndunicii** v. rochiță[1]; **rochia-rîndunicii** (sau **-rîndunelei**) v. rochie; **poala-rîndunicii** v. poală; **cuibul-rîndunelei** v. cuib.

2. (Regional; și în sintagmele *rîndunea de ploaie,* MARIAN, O. II, 121, *rîndunică de casă,* DOMBROWSKI, P. 428, BĂCESCU, PĂS. 150, *rîndunică de fereastră,* MARIAN, O. II, 121, DOMBROWSKI, P. 428, BĂCESCU, PĂS. 150, 151, *rîndunică de oraș,* id. ib. 150, *rîndunea puturoasă,* id. ib. 149, *rîndunică sălbatică* ALR SN III h 702) Lăstun *(Delichon urbica).* Cf. DDRF, H XII 301, ALR SN III h 702.

II. (Regional; prin asemănare cu culoarea penelor) Nume dat unor animale: capră (H XII 97, CHEST. V 76/81), oaie cu lînă neagră, dar pe pîntece albă (PRECUP, P. 24), vacă (H X 44), vacă neagră (CHEST. V 76/25).

III. 1. (Regional; prin asemănare cu forma cozii): **a)** Tăujer (Vînători Neamț — Tîrgu Neamț). Cf. A VI 33.

b) Muche dințată făcută din șindrile la vîrful acoperișului. CHEST. II 241/15, 16a, 44.

c) (În forma *rîndurea*) Scobitură făcută în butucul și în obada roții, pentru a fixa spița. GL. OLT.

2. (Prin asemănare cu forma corpului): **a)** Ultima dintre cele cinci pînze ale unui catarg, așezată în vîrful acestuia. V. velă. Cf. DDRF, TDRG. *Fiind mic și sprinten, îl rînduise la manevra pînzelor,*

tocmai sus, în vîrful calargului, la rîndunică. BART, E. 272.

b) (Regional) Fîşie de carne de lîngă şira spinării porcului (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. VIII 41/27.

c) „Talpa copitei, osul mort, în formă de unghi ascuţit". Cf. DR. V 304, ENC. VET. 84.

VI. 1. (Şi în sintagma *rîndunică de mare*, ANTIPA, P. 274, CADE) Peşte marin, lung de 40—80 cm, cu capul foarte mare, su spinarea şi aripile roşii şi cu pîntecele alb-trandafiriu *(Trigla hirundo)*. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Bot.; regional; în forma *rîndurică*) Iarba-fiarelor *(Cynachum vincetoxicum)*. BORZA, D. 55.

V. (Art.; regional) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 126.

VI. (Art.; regional) Numele unei constelaţii nedefinite mai îndeaproape (Uscaţi — Tîrgu Neamţ). Cf. H X 521.

— Pl.: *rîndunici* şi (rar, **IV 1**) *rîndunice* (DDRF). — Gen. - dat. şi: *rîndunichii*. — Şi: **rînduneá**, (învechit şi regional) **rîndurícă** (ALR I 1 017/93, ALR II 5 748/848, 872, 928, ib. 6 217/928), (învechit) **rănduneá, răndureá,** (regional) **răndurícă** (ib. 6 217/762), **rondunícă** (DDRF), **rundunícă** (ALEXI, W., DR. V, 782), **rîndureá** (POLIZU, BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 150, ALR II 5 748/95, ib. 6 217/95, ALR II/886), **ronduneá** (BĂCESCU, PĂS. 151), **rondúncă** (id. ib.), **runduneá** (LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 151, CHEST. II 241/15, 16 a), **rundureá** (LB, BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— De la **rîndunea,** cu schimbare de sufix. — **Rîndunea** < lat. **hirundinella.**

RÎNDUNICÓI s. m. (Ornit.; regional) Rîndunel. Cf. ALR I 1 018/746, 940, 954, 960, 984, GLOSAR REG.

— Pl.: *rîndunicoi*. — Şi: **rînduricói** (ALR I 1 018/890, 900, 932), **rînducói** (ib. 1 018/865) s. m.

— **Rîndunică** + suf. *-oi*.

RÎNDUNIÓC s. m. (Ornit.; regional) Rîndunel (Coleşti — Vaşcău). Cf. A I 34.

— Pl.: *rîndunioci*.

— **Rîndunea** + suf. *-oc*.

RÎNDUNIÓI s. m. v. **rîndunoi.**

RÎNDUNÍŢĂ s. f. (Regional) **1.** (Ornit.) Rîndunică **(I 1)** *(Hirundo rustica)*. Cf. CADE, A II 12.

II. (Bot.) **1.** Iarba-fiarelor, (regional) rîndurică *(Cynachum vincetoxicum). Aleseră garoafe . . . , rîndunîţe.* NEGRUZZI, S. I, 100, cf. BRANDZA, FL. 366, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 396, BARCIANU, N. LEON, MED. 42, ALEXI, W., BORZA, D. 55. *Rîndunîţa . . . esle o buruiană eare se găseşte foarte greu.* ŞEZ. XV, 45.

2. Coada-zmeului *(Calla palustris)*. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rîndunîţe*. — Şi: **rînduríţă** (BORZA, D. 55), **rundunítă** (ALEXI, W.), **rondunítă** (BARONZI, L. 143) s. f.

— De la **rîndunea,** cu schimbare de sufix.

RÎNDUNÍU, -ÍE adj. (Regional) De culoarea penelor de pe spatele rîndunicii, albastru închis. Cf. MARIAN, CH. 51, DDRF.

— Pl.: *rîndunii*.

— **Rîndunea** + suf. *-iu*.

RÎNDUNÓI s. m. (Ornit.; regional) Rîndunel. *Nu-i găină rîndunica, rîndunoiul nu-i cucoş.* EMINESCU, O. IV, 223, cf. ALR I 1 018, ALR II 5 748/705, A I 13, 21, 22, 23, 35, TEAHA, C. N. 260.

— Pl.: *rîndunoi*. — Şi: **rîndunlói** (A I 20, 26, 31, 35), **rîndurói** (ALR I 1 018/764, 780, 782, 805, 810, 850, 896), **rîndinói** (ib. 1 018/684) s. m.

— **Rîndunea** + suf. *-oi*.

RÎNDUREA¹ adv. (Regional) Citeodată, uneori (Poiana Sibiului). Cf. CV 1950, nr. 4, 41.

— De la **rînduri** (pl. lui *rînd*).

RÎNDUREÁ² s. f. v. **rîndunică.**

RÎNDURÉL s. m. v. **rîndunel.**

RÎNDURÉLĂ s. f. v. **rîndunelă.**

RÎNDURÉLE s. n. pl. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui r î n d u r i; rînduri de text scris. Cf. UDRESCU, GL. *Şi ţi-am scris trei rîndurele, Să le culci noaptea cu ele.* POP., ap. id. ib.

— **Rînduri** (pl. lui *rînd*) + suf. *-ele*.

RÎNDURÍCĂ s. f. v. **rîndunică.**

RÎNDURICÓI s. m. v. **rîndunicoi.**

RÎNDURÎŢĂ s. f. v. **rîndunîţă.**

RÎNDURÓI s. m. v. **rîndunoi.**

RÎNÉL subst. (Prin Munţii Apuseni) Cratiţă, tigaie; (Ban., Olt. şi sudul Transilv.) rainä. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 105.

— Pl.: ?

— Cf. germ. R e i n d l.

RÎNÉTĂ s. f. (Regional) Unealtă cu care se curăţă copitele cailor cînd se potcovesc; cuţitoaie (Vicovul de Sus — Rădăuţi). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *rînete*.

— Cf. r î n i.

RÎNG s. m. v. **rînc¹.**

RÎNGÁŢĂ s. f. v. **ribiţă¹.**

RÎNGĂÎ vb. IV v. **rîncăi.**

RÍNGHIŢĂ s. f. v. **ribiţă¹.**

RÎNGI¹ s. m. v. **rînc¹.**

RÎNGÍ² vb. IV v. **rînji.**

RÎNGÎRE s. f. v. **rînjire.**

RÎNGÍT s. n. v. **rînjit¹.**

RÎNGITÚRĂ s. f. v. **rînjitură.**

RÎNGOCÍT, -Ă adj. (Regional) Răguşit (Jina — Sebeş). GR. S. VI, 243. *Acumă nu putemă cînta că sîntem rîngocîte.* ib.

— Pl.: *rîngociţi, -îte*.

— Cf. r î n g u ş i.

RÎNGOIÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Prin Transilv.) A bocălui. Cf. ALR I 1 072/156, 166.

2. (Regional) A necheza **(1)** (Daneş — Sighişoara). Cf. ALR I 1 101/156.

— Prez. ind. pers. 3.: *rîngoaie*.

— Cf. r î n c ă i.

RÎNGUŞÎ vb. IV v. **răguşi.**

RÎNÍ¹ vb. IV. T r a n z. **1.** A curăţa ceva de stratul depus pe deasupra (gunoi, zăpadă etc.); (regional) a rîcălui. *Va rîni aria sa şi va aduna grîul său în jitniţa sa.* VARLAAM, C. 464. *Un hălăşteu ce l-au cumpărat să-l rănează* (a. 1663). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Coteaţele în care se închid porcii trebuie mai adeaseori rînite.* ECONOMIA, 100/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Fata rîneşte fîntîna şi o grijeşte foarte bine.* CREANGĂ, P. 287. *Trebuia să rînească grajdul, curtea şi locul de dinaintea circiumei.* SLAVICI, O. I, 116, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Stoica va rîni la noapte grajdul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 184. *Dimineaţa s-a dus să rînească grajdul.* CAMILAR, C. 36. *Rîneşte vatra cu lopata.* ŞEZ.

III, 68, cf. ALEXICI, L. P. 243. *Mă duc la groapa grîului, să-l rînesc de mucigai.* ŞEZ. VII, 18. *Ia să-mi rînesc cioanca, dragii moşului.* I. CR. III, 156, com. BENIUC, CHEST. II 456/8. (Refl. pas.) *În această zi nu se mătură, nu se dă gunoiul afară, nu se rînesc grajdurile.* PAMFILE, S. T. 136. ◇ (Complementul indică stratul îndepărtat) *Rîniră cenuşea în laturi şi aflară întreg trupul sfîntului nestricat de foc.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Să puie oameni să rînească acea tină* (a. 1815). URICARIUL, V, 438/5. *Să rămîi aici, să rîneşti balegă.* C. PETRESCU, Î. II, 178. *Trebuia să-i repeţi în fiecare zi să speie scîndurile . . . , să mătură curtea ori să rînească zăpada.* BRĂESCU, A. 23. *Aiecu rînea gunoiul.* CAMILAR, C. 85. *Porni pe furiş, ocolind soldaţii care rîneau glodul de prin curtea cazărmii.* id. N. II, 376. *Nevastă-sa munceşte ca o roabă, . . . rîneşte gunoiul din grajd.* T. POPOVICI, SE. 116. *Era odată un om putred de bogat, aşa de bogat, încît rînea banii cu lopata.* MARIAN, INS. 91, com. din BILCA — RĂDĂUŢI, ALR I 419/677, ALR II/105, 182, ALR SN III h 803. (Refl. pas.) *Se rîneşte cu o lopată meiul proaspăt şi se mătură.* N. LEON, MED. 141. ◇ Fig. (Absol.) *Nu mai aşteptă să se aşeze toată lumea, rupse . . . din mămăligă şi rîni cu nădejde din tigaie.* PREDA, M. 332. ◇ Intranz. *Lua slujitori de ţară cu sila, de le rănea la cai.* URECHE, L. 210. *Trebuie să se ducă la moară, să macine. Pe urmă să rînească în grajduri.* PREDA, Î. 178. *Paraschiv terminase de rînit în grajdul cailor.* id. M. 165. *În iesle am făcut curat, am rînit şi pe jos.* V. ROM. septembrie 1962, 7. *Abia ai dat nutreţ la vite, abia le-ai adăpat şi ai rînit sub dînsele.* SBIERA, P. 253. *Iarna la boi nu rînesc, Nici vara nu cosesc.* DOINE, 40. *Împărăteasa zice către soţul său să-l lase pe aici prin curte, că va mai rîni şi el la cei cîini.* REV. CRIT. I, 43, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI şi din JINA — SEBEŞ, ALR I 419/49, 77, 684, 727, 744, 746, 960. *Cîndu-i vremea de prînzit, „— Du-te, slugă, la rînit!"* FOLC. TRANSILV. I, 165. *Am un bou: el măcelăreşte, el rîneşte* (Sfredelul). GOROVEI, C. 343. (Refl. impers.) *În grajd se „rîneşte" în fiecare zi o dată, iar dacă cere trebuinţa, de mai multe ori.* PRIBEAGUL, P. R. 66. *În grajdurile alea nu s-a mai rînit de la Paşti.* PREDA, M. 91. ✦ Fig. A săpa la suprafaţă, a răci. *Era cel dintîi care lua hîrleţul şi se apuca de săpat . . . Chiar şi băieţii mai mărunţei se repezeau la hîrleţ . . . şi se grăbeau să rănească pămîntul.* AGÎRBICEANU, L. T. 44. ✦ Intranz. (Prin Ban.; glumeţ) A curăţa, a lua de pe masă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 19, com. din BERZOVIA — REŞIŢA.

2. Fig. A îndepărta; a alunga, a izgoni. *Mai rîneşte cu lopata cele scîrbe, . . . cînd ne-am potrivi lor, ne trecem din cale-afară.* CONTEMPORANUL, VI[2], 13. *De trei ori am rînit-o afară, de trei ori a venit înapoi.* ap. DDRF. *Duceţi-vă la . . . cutare, De-i răniţi răcelile din trup.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 85.

— Prez. ind.: *rîncsc.* — Şi: (învechit şi regional) **răni** vb. IV, (învechit, rar) **rănă** vb. I.

— Pentru etimologie, cf. TDRG, DHLR I, 265, SCRIBAN, D., care susţin bg. **puha** „a curăţi gunoiul cu lopata".

RÎNÍ[2] vb. IV v. **răni[1]**.

RÎNÍCHI s. m. v. **rinichi**.

RÎNÍRE s. f. Acţiunea de a rîni[1] şi rezultatul ei. Cf. LB, ALEXI, W., DHLR I, 257, 265, 272.

— Pl.: *rîniri.* — Şi: (regional) **rănire** s. f. LB.

— V. **rîni[1]**.

RÎNÍŞ s. n. v. **reniş**.

RÎNÍT[1] s. n. Faptul de a rîni[1]. Cf. LB. *Am gătat cu rînitu la vaci.* Com. din CUZDRIOARA — DEJ.

— V. **rîni[1]**.

RÎNÍT[2], -Ă adj. v. **rănit[2]**.

RÎNJÁICĂ s. f. (Prin Ban.) Copil care scînceşte şi plînge mult. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18.

— Pl.: ?

— De la **rînji**.

RÎNJEÁLĂ s. f. **I. 1.** Rînjire; rînjet. *A stat mult . . . supus sub călcîiul ocnaşului; mult a suferit în ochi rînjeala acelei fiare.* CARAGIALE, O. I, 173.

2. (Regional) Persoană care rînjeşte. Com. din AGRIŞ — ARAD.

II. (Învechit) Ceartă, dispută, controversă; ură, duşmănie, pizmă. *Io-s uriciuni şi rînjale, aciia nu e aşezare, ce toată firea rea* (cca 1569—75). GCR I, *10/22.

— Pl.: *rînjeli.* — Şi: (învechit) **rănjálă** (pl. *rănjale*) s. f.

— **Rînji** + suf. *-eală*.

RÎNJET s. n. Grimasă de batjocură, de răutate, de prostie etc., care descoperă dinţii; **rîs** sau **zîmbet** răutăcios, sarcastic, (livresc) ricanare; **rînjeală (I 1), rînjet (I 1), rînjitură (I 1)**. *Rînjea rînjet uscat.* BOLLIAC, O. 197. *C-un rînjet diabolic, îi şoptesc răspicat: — Cocoană ! eu l-am aruncat.* CARAGIALE, O. II, 100. *Poţi să-mi storci cumplite lacrimi sau un rînjet fioros, Voi găsi în orice timpuri cîte-o inimă de frate.* MACEDONSKI, O. I, 97. *Ghioagă îşi arată dinţii laţi şi galbeni într-un rînjet de bestie, hidos.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 72. *Îi înfruntă privirea cu un rînjet obraznic.* REBREANU, R. II, 195. *Un rînjet . . . strepezit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 14, cf. C. PETRESCU, I. II, 229. *Nu i-a mai păsat de rînjetul lui Ion.* POPA, V. 341. *Te bizui pe nimic, şi-a strîmbat moş Hau gura într-un rînjet.* SADOVEANU, O. XVII, 445. *Are un fel de rînjet, dezvăluindu-şi dantura şi subţiindu-şi buzele.* CĂLINESCU, S. 82. *El n-a insultat niciodată lumea cu acel rînjet de mizantropică bucurie.* RALEA, S. T. III, 163. *Un plutonier . . . răsări în prag, tăcut, cu faţa largă încreţită într-un rînjet.* CAMILAR, N. I, 173. *Cedă, rînjind larg, rînjet cap-de-mori.* VINEA, L. II, 307. *Nu mai vedea rînjete, ci numai chipuri senine.* TUDORAN, P. 337. *Fruntaşii îşi arătară pe dată dinţii în rînjet plăcut.* VORNIC, P. 157, cf. 21. *Îşi însoţi întrebarea cu un rînjet rău.* VLASIU, D. 382. ◇ Fig. *Ţi-ar vinde pentru aur otrava cea mai tare . . . Iată-i prăvălia cu rînjete funeste.* MACEDONSKI, O. II, 176. *Ferestruicele se strîmbau într-un rînjet.* CAMILAR, N. I, 19. ✦ Manifestare de furie sau de ameninţare la unele animale, constînd din arătarea colţilor. *Încercă să rîdă, dar rîsul fu ca un rînjet de cîine bătut.* C. PETRESCU, C. V. 146. *Un lup brun, cu . . . limba comic spînzurată peste rînjetul de o albeaţă ferocc.* VINEA, L. I, 47.

— Pl.: *rînjete.*

— **Rînji** + suf. *-et*.

RÎNJÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre animale) A-şi arăta ameninţător colţii (mîrîind). *În fundul gropii, rînja acel şarpe groaznec.* NEAGOE, ap. GCR I, 166/1, cf. POLIZU. *Fiara răcnea cu turbare, rînjea şi-şi arăta colţii.* ODOBESCU, S. III, 253. *Lupul . . . îşi arătă dinţii rînjind către curtenii împăratului.* ISPIRESCU, L. 79, cf. ŞĂINEANU, TDRG. *Dulăul, care sărise deocamdată pe masă, rînji.* BRĂESCU, O. A. I, 251. *Fiara rînji şi se repezi clămpănind printre cîini.* SADOVEANU, O. I, 159. *Cînele, scurt răsucindu-se-n loc, Se stinse rînjind şi muşcînd din cenuşă.* BLAGA, POEZII, 226, com. LIUBA, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, NOVACOVICIU, C. B. I, 18, ALR I 1 151/735, 740, 954. (Refl.; popular) *Ursul . . . se opri o clipă în loc, se rînji la dînsa, o scuipă drept în faţă.* GANE, N. II, 48. *Numai o dată să rînji lupul către fiarăle cele urîte şi toate o luară care-ncătrău.* RETEGANUL, P. III, 31. ◇ Tranz. (Complementul indică dinţii) *Văzu Evva o fiară cumplită . . . şi stătu de zise către dînsa: . . . Cum poţi rînji dinţii tăi asupra lui?* (a. 1600—1625). GCR I, 64/16. *Jigania belindu-şi buzele şi rînjindu-şi dinţii.* CANTEMIR, ap. DDRF. *O înfricoşată tigroaie . . . , deschizîndu-şi gura, îşi rînje dinţii.* DRĂGHICI, R. 46/2.

2. Intranz. (Despre oameni) A-şi arăta dinţii într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie, de veselie prefăcută etc., (prin Transilv.) a hîrgi; a rîde batjocoritor, (livresc) a ricana; p. ext. a

zîmbi, a rîde (arătîndu-şi dinţii). Cf. DRLU, LB. *Ciocoii guleraţi . . . rînjeau.* BOLLIAC, O. 192. *Unii . . . numai se sileau a rînji.* ODOBESCU, S. I, 21. *Îi răspunse Sărăcia, rînjind la dînsul cu batjocură.* ISPIRESCU, L. 207. *Gheorghe a început să rînjească zicînd: „Ce te-ai spărtet, coane Leibu?"* CARAGIALE, O. I, 55. *Rînjit-am ca un demon la chinul tuturor.* MACEDONSKI, O. II, 259. *Din cînd în cînd, după ce pune întrebarea, se întoarce rînjind către profesorul clasei.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 194, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Ia mai dă-i una, mă! zise el rînjind.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 162, *În faţa lui rîngea un tînăr slab, cu umerii obrajilor ieşiţi.* AGÎRBICEANU, L. T. 399. *Sînt şi oameni care nu rîd, dar care rînjesc.* HOGAŞ, DR. II, 59. *Ion parcă înnebunise, tăcea şi rînjea ca un cîine turbat.* REBREANU, I. 216. *Rînjea ca o năucă, descoperind două rînduri de dinţi lungi şi galbeni.* id. NUV. 199. *Mateloţii beţi, pe bord, Rînjesc cu pipele-ntre dinţi.* MINULESCU, V. 140. *Cînd o vede, rînjeşte.* C. PETRESCU, Î. II, 229. *Soldaţii . . . rînjesc neîncrezători.* SAHIA, N. 47. *Sergentul . . . era foarte vesel; rînjea larg la gluma căpitanului.* SADOVEANU, O. II, 420. *El rînji, puţintel batjocoritor.* id. ib. IX, 378. *Ne-a privit rînjind cu prietinie.* id. ib. XVI, 26. *Rînjind sarcastic . . . , Ladima îi puse mîna pe umăr.* CAMIL PETRESCU, N. 39, cf. PAS, Z. I, 244. *Rînjind . . . , începu a-i bubui în ureche.* GALAN, Z. R. 199. *Ridică fruntea şi, drept răspuns, rînji: — Altceva mai ştii?* PREDA, Î. 178. *Privea la mine şi rînjea sătul că m-a învins.* ISAC, O. 208. *Rînji dispreţuitor, cît mai dispreţuitor cu putinţă.* T. POPOVICI, S. 246. *Am să fiu fericit Cînd cineva, Descifrîndu-mi litera . . . , Va putea fi privit Rîzînd ori rînjind.* LABIŞ, P. 155, cf. ŞEZ. V, 121, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI şi din MORĂRENI — REGHIN, ALR I 69/800, ib. 70/582, ib. 72/576, ALR II/I h 35/192, ib. MN 52, 791. ◇ Expr. **A-i rînji cuiva în (sau sub) nas** = a-şi bate joc de cineva care e prezent, a-i rîde cuiva în nas, v. nas. *Zmeul—Zmeilor . . . Îi rînji în nas şi-i zise: „Hai la luptă, dacă vrei!"* EFTIMIU, Î. 119. *M-a întrebat rînjindu-mi sub nas.* H. LOVINESCU, T. 99. **A rînji în sine** = a-şi bate joc în sinea sa. *Cu bani se cumpără şi locuri în rai, rînjea în sine Mitrea.* SADOVEANU, O. XVII, 178. **A rînji la stele** = a nu avea ce mînca, a răbda foame. cf. ZANNE, P. I, 81. ◇ Refl. (Popular) *Chipul colorat, mustăcios, . . . sta înfipt în faţa mea, rînjindu-se la mine.* BRĂESCU, O. A. II, 197. *Se apropie de inspector zîmbind. Grunz îl repezi: Ce te rînjeşti, mă?* STANCU, R. A. III, 178. *Am să-ţi retez dinţii ăia cu care te rînjeşti.* IL septembrie 1961, 13. *Nu te boldi, Nu te rînji!* MARIAN, NA. 383, cf. ALR I 70/243, 266, ALR II/I h 35/235. ◇ (Urmat de determinări în dativ sau introduse prin prep. „la", „către") *Că mulţi* [bani] *mi-ai dat — îi rînji bătrîna.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *Întorcea capul şi-mi rînjea.* STANCU, R. A. II, 114. (Refl.; popular) *Încă se rînjea la mine cîteodată şi-mi făcea cu măseaua.* CREANGĂ, P. 28. *Se rînji într-un fel ciudat la Pralea.* VORNIC, P. 186. ◇ Tranz. (Complementul indică dinţii) *Corcodel, cu zîmbire amară Rîngîndu-şi dinţii, zise: „De tine Nu mă tem eu".* BUDAI-DELEANU Ţ. 235. *Veveriţa-n ascultare Rînjea dinţii, lăcrămînd.* DONICI, F. I, 58/2. *O vulpe . . . îi zise, rînjind măsele Cale bună, cumetrele.* PANN, P. V. I, 69/18. *Mă simţii alins în onoare de această ironie a ţiganului care-şi rînjea dinţii şi se uita ţintă la mine.* GANE, N. I, 150. *Nu rînji, lele, dinţii, Că n-am venit a peţi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 450. *Afară în fundul unei şatre P-un ţigan bătrîn . . . Ochii belind, Dinţii rînjind.* MARIAN, SA. 232. (Cu complement intern) *Rînjea rînjet uscat.* BOLLIAC, O. 197. ◇ Fig. *Rînjeau la trei palme sub pămînt, trei capete de mori.* GALACTION, O. 139. (Refl.) *Mi se păru că văd în zarea lunii răsărind din pămînt tidve goale, cari se rînjeau la mine.* GANE, N. I, 101. (Sugerînd sau dezvoltînd o comparaţie cu un şir de dinţi) *Pridvorul ei de scînduri noi rînjea în întuneric ca un şir de dinţi uriaşi.* DELAVRANCEA, S. 108. *Pe aşa vreme foalele din şatră pufuiră în grămujuia de cărbuni care rînjiră roşu.* id. T. 170. *Zidurile . . . , rînjind, îşi arătau dinţii lor de cărămidă roşie.* HOGAŞ, DR. I, 24. (Tranz.; cu complementul „dinţii") *După încă o ploaie, aceste uluci au să-şi rînjească dinţii negri spre casă.* PREDA, M. 77. (Sugerînd sau subliniind ideea de sarcasm, batjocură, sfidare etc.) *Groapa vă sfidează, rînjind din fundul ei.* MACEDONSKI, O, I. 48. *Bătrîna stîncă simte gîndul ce împrejurul ei rînjeşte.* id. ib, 101. *Ruina şi putrejunea rînjeau spăimîntătoare de pe acoperăminte şi de pe pereţi.* HOGAŞ, DR. I, 24. *Îşi închipuia că ruşinea ei trebuia să rînjească de pe toate coperişurile caselor.* REBREANU, I. 181. *Tendinţe de exploatare . . . rînjesc de sub pretexte spirituale.* BLAGA, G. 173. *De-acum e toamnă, Din nori alburii Iarna rînjeşte cu dinţi de zăpadă.* BENIUC, V. 76. *Era pe front de cîteva luni. Începea să rînjească iarna.* id. M. C. I, 333. (Tranz.; complementul indică sentimentul exteriorizat prin rînjet) *Moartea groaznică, ce-n umbră mulţumirea şi-o rînjea, Îngheţată sărutare şi-aplecase peste ea.* MACEDONSKI, O. I, 70.

3. Refl. Fig. (Despre ţesături) A se destrăma. Cf. POLIZU, CIHAC, I, 232, BARCIANU.

II. Intranz. (Învechit) **1.** A-şi bate joc, a rîde (de cineva). *Iară de cela ce-l vindecă sîmbătă la lac, foarte mult rînjiră.* CORESI, EV. 58. *Pînă cînd voiu vie cu voi în hule reale, rînjind şi împutînd şi întărîtîndu-se pre ucenicii lui?* id. ib. 80. (Fig.) *Cine scrie şi cum scrie? — Nu cumva iarăşi vrun cînlec, rînjind de biata domnie?* HASDEU, R. V. 18. ◇ Tranz. *Nu să-i rînjim* [pe duhovnici], *nici să ne întărîtăm spr-înşii.* CORESI, EV. 306. ◇ Refl. recipr. *Să nu ne pizmim, nici să ne rînjim sau să ne certăm.* CORESI, EV. 106. *În toate zilele ne rînjim şi ne certăm.* id. ib. 341.

2. (Calc după slavon. **мѣтѣть сѧ**) A murmura, a cîrti. *Derept ce înceliră-să* (şoptiră-se H, *rănjirî*, C, să burzuluiră D, să zbor*î*ră DOSOFTEI, PS., se zbuciumă B 1938) *limbile şi oamenii învăţîndu-se deşartelor?* PSALT. 2.

— Prez. ind.: *rînjesc.* — Şi: (învechit) **rănji,** (regional) **ringi** (scris şi *ringi* ALEXI, W.), (prin Olt.) **rîjni** (TDRG, SCRIBAN, D.) vb. IV.

— Din bg. **ръжа** „a mîrîi". — **Rîjni,** prin metateză.

RÎNJÍCI subst. (Bot.; regional) Năsturel (*Nasturtium officinale*). Cf. JAHRESBER. VIII, 124.

— Etimologia necunoscută. Cf. rîjnică.

RÎNJÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care seamănă cu un rînjet. *Rînjinda ei zîmbire Privindu-o, mă-nşelam.* PANN, E. IV, 121/14.

— Pl.: *rînjinzi, -de.*

— V. **rînji.**

RÎNJÍRE s. f. Faptul de a rînji; rînjet, **rînjit**[1].

I. 1. Cf. rînji **(I 1)**; rînjet (de animal, de fiară). *Un tigru cu rînjire.* ALECSANDRI, POEZII, 385.

2. Cf. rînji **(I 2)**; rînjet, zîmbet sarcastic. *Amara lui rînjire.* HELIADE, O. I, 403, cf. POLIZU. *Mulţi care-mprejuru-ţi cerşau a ta rînjire . . . Născuţi erau să fie cu tine în unire.* ALEXANDRESCU, O. I, 291. *Plătit voi fi de munca fără seamăn c-o rînjire?* MACEDONSKI, O. I, 231, cf. DDRF, BARCIANU.

II. (Învechit) **1.** Batjocură, (învechit) **rînjitură (II).** Cf. rînji **(II 1).** *Se cade să li se dea (ajutor bisericilor), ca să nu cumva fie obidite de rînjirea netocmitorilor eretici.* ap. TDRG.

2. Cf. rînji **(II 2).** Cf. ST. LEX. 173r/5.

— Scris şi: *rinjire.* ALEXI, W. — Pl:. *rînjiri.* — Şi: (regional) **ringire** s. f. LB, BARCIANU (scris şi *ringire* DRLU, LM).

— V. **rînji.**

RÎNJÍT[1] s. n. Faptul de a rînji; rînjire. *E om rău şi om primejdios: asta se vede din ochii lui, din rînjitul lui.* SLAVICI, N. II, 80. *Rînji ea şi de astă dată, dară îi dete rînjitul prin piele.* ISPIRESCU, ap. CADE.

— Pl.: *rînjituri.* — Şi: (regional) **ringit** (scris *ringit*) s. n. LM.

— V. **rînji.**

RÎNJÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre dinţi) Dezvelit printr-un rînjet. *Un şarpe mare vinea cu gura căscată şi cu dinţii rînjiţi, numai să-l înghiţă.* NEAGOE, ap. GCR I, 165/33.

Lupul . . . .aşază cele două capete cu dinţii rînjiţi în fereşti. CREANGĂ, P. 25. [Lupul] *ieşi de subt acel pod, cu dinţii rînjiţi.* ISPIRESCU, L. 14. *Se năpusti asupra ei un lup . . . cu colţii rînjiţi.* id. ib. 17. *Era scheletul scorojit, cu dinţii rînjiţi.* I. BOTEZ, ŞC. 119. *Lupul zăcea în pîrău, pălit la inimă prin coaste; dinţii rînjiţi muşcaseră din mîl.* SADOVEANU, O. I, 230. *Şedea-n fundul cortului Cu ochii sticliţi, Cu dinţii rînjiţi.* TEODORESCU, P. P. 142, cf. SBIERA, P. 186. *Morarul, meşter mare, . . . Cu luleaua-n dinţi, Cu dinţii rînjiţi.* MARIAN, S. R. I, 30. *Calu cu gura căscată, Cu ochii beliţi, Cu dinţii rînjiţi.* ŞEZ. II, 90, cf. ALR II 4 968/130. ◇ (Popular) *Cea cu dinţii rînjiţi* = moartea. *Şi-a fi găsit altă femeie, rînji Bogza . . .* — *Numai să nu fie cea cu dinţii rînjiţi.* SADOVEANU, O. X, 616. ✦ (Despre animale şi botul sau gura lor) Care îşi arată dinţii într-un rînjet. *Leii . . . apucă şi zbiară cu gurile rînjite pre hiară.* DOSOFTEI, PS 66/14. *Botu-i rînjit le arată colţi ameninţători.* ODOBESCU, S. III, 138, cf. DDRF. *Dulăii rînjiţi zvîrneau din cotloane lătrînd şi schelălăind.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Ne pasă, oare, nouă că domnii-n capitale Se-ngînă ca dulăii rînjiţi.* ARGHEZI, VERS. 392. *Visa fel de fel de lighioane verzi cu limba de foc şi gura rînjită.* V. ROM. septembrie 1962, 15. ✦ (Despre persoane, despre faţa sau gura lor) Care rînjeşte, care rîde; strîmbat într-un rînjet. *Le era budzele . . . în sus şi-n gios rînjite.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45v/35. *Comicii şi rînjiţii satiri.* ODOBESCU, S. I, 34. (Fig.) *Se arătă, printre nouri galbeni, un schelet gigantic cu craniul rînjit, preumblînd sus prin cîmpiile slăvilor.* CAMILAR, N. I, 200. ◇ (Substantivat) Cf. BL XIII, 29. *Cinci în brînci, rînjita-nainte* (Secera). PĂSCULESCU, L. P. 99. ✦ (Rar) Care seamănă cu un rînjet; care este însoţit de un rînjet. *În jalea guşatului se amesteca mînia cu un fel de rîs rînjit.* DELAVRANCEA, T. 124. *O mînie grozavă, de mult stăpînită sub vorbe blajine şi rînjite.* SADOVEANU, O. V, 710.

2. (Regional; şi substantivat) (Persoană) cu gura mare (ALR II/I MN 9/219) sau care rîde prea mult (ALR II/682). ✦ (Persoană) care este în conflict cu toată lumea, îngîmfat (ARH. OLT. XXI, 274), cicălitor (ALR I 1 564/805). ✦ Care poartă îmbrăcămintea în dezordine. Cf. REV. CRIT. IV, 146.

— Pl.: *rînjiţi, -te.*

— V. **rînji.**

RÎNJITÓR, -OÁRE adj. **I.** (Despre persoane, despre gura sau faţa lor) Care rînjeşte. Cf. DRLU. *Oglindea pe faţa-i rînjitoare şi botoasă josnicia cea mai murdară.* M. I. CARAGIALE, C. 45, cf. ŞĂINEANU, D. U. ◇ Fig. *Împotriva prostiei rînjitoare . . . Prin neguri îmi trag brazda cu vechea sîrguinţă.* MACEDONSKI, O. I, 224. ✦ (Despre dinţi) Care se descoperă într-un rînjet. *La toată vama sînt diavoli şi furii cu dinţi rînjitori.* F (1875), 269. ✦ Care seamănă a rînjet. *Un zîmbet rînjitor i se revarsă pe faţă.* AGÎRBICEANU, A. 544.

II. (Învechit) Care îşi bate joc, care rîde de cineva. (Substantivat) *Fariseii, rînjitorii şi neînţelegătorii, ei tăcură.* CORESI, EV. 58.

— Pl.: *rînjitori, -oare.*

— **Rînji** + suf. *-tor.*

RÎNJITÚRĂ s. f. **I. 1.** Rînjire (**I**); rînjet. *Ea clăti cu capul ş-între rînjitură Îşi arătă colţii cei pociţi din gură.* PANN, P. V. I, 54/5, cf. LM. *Alesul Iaşilor peste cîteva zile îşi dezvoltă o faimoasă interpelare: toată Camera colectivistă se frămîntă . . . întreruperi, rînjituri, zgomot.* CARAGIALE, O. III, 134, cf. ALEXI, W., TDRG, ✦ (Rar) Persoană care rînjeşte. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Locul dintre pod şi osie unde se vîră capătul de la inima carului; crestuş. Cf. BREBENEL, GR. P.

II. (Învechit) Batjocură, (învechit) rînjire (**II 1**). *Tînjiia şi pentru rînjiturile lor şi pentru ocările lor.* CORESI, EV. 80.

— Pl.: *rînjituri.* — Şi: (regional) **rîngîtúră** s. f. BARCIANU.

— **Rînji** + suf. *-tură.*

RÎNJÓTCĂ s. f. sg. (Prin Transilv.; depreciativ) Persoană care rînjeşte (MAT. DIALECT. I, 91), care rîde mult (PAŞCA, GL.).

— **Rînji** + suf. *-otcă.*

RÎNSÁT, -Ă adj. **1.** (Prin Ban. şi vestul Olt.; despre coaja copacilor) Cu asperităţi, aspru. Cf. ALR I 1 948/77, 837.

2. (Regional; despre roţi) Dinţat, zimţat (Glimboca — Caransebeş). Cf. ALR II 6 437/27.

— Pl.: *rînsaţi, -te* — Şi: **rănsát, -ă** adj. ALR I 1 948/77.

— De la **rînsă**[2].

RÍNSĂ[1] s. f. **1.** (Popular) Nume dat inflorescenţei masculine) a unor arbori; ament, (popular) mîţişor, (regional) mugur. *N-are nime a-l porunci, nice în pămînt, . . . niee în ghinde, nice în jiru, nice în aluniş, nice în rînsă* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XII, 231, cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, DDRF, ŞĂINEANU. *Baie de rînzi şi frunze de nuc pentru scrofule.* SĂGHINESCU, V. 102. *Se amestecă în mîncarea oilor floare (rînsă, ament) de nuc.* GRIGORIU — RIGO, M. P. II, 10, cf. TDRG. *Se mai adaogă şi trei pumni de amente sau rînză de arin.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 150. *Rînsa se dă la găini amestecată cu tărîţă, căci se crede că ele ouă mai îngrab.* ŞEZ. II, 43, cf. REV. CRIT. III, 167, ŞEZ. VII, 183. *Usca rînsă şi făce fărînă.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 647. *Toamna culeg rînsa de arin.* VICIU, GL., cf. VÎRCOL, V. 99, CIAUŞANU, V., 194, ALR I 990, A I 12, 13, 20, 21, 31, II 6, 7, III 2, 3, 17, 18, LEXIC REG. 38, ib. II, 16, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Mugurul carpenului. ŞEZ. VII, 183. ✦ (Regional) Fructul dudului. Cf. BORZA, D. 112. ✦ (Regional) Rizomul de clopoţei (*Campanulla ranunculoides*). Cf. BORZA, D. 39.

2. (Maram.; la pl.) Cureluşe ornamentale în formă de franjuri, la pungă. Cf. BÎRLEA, C. P. 24. *Cine trece prin grădină? Vasalie rujă plină, Cu jaşcău cu rînse multe Cu părufu creţ pe frunte.* id. ib.

— Pl.: *rînse.* — Şi: (regional) **rînză** (pl. şi *rînzi*), **rîză** (LEXIC REG. 38) s. f.

— Din v. sl. **рѧса**.

RÍNSĂ[2] s. f. **1.** (Prin Transilv.) Rotiţă zimţată; s p e c. rotiţa pintenului. Cf. KLEIN, D. 410, LB, POLIZU, CIHAC, II, 313, BARCIANU. *Alîi de tare mă strînge acest păgîn în pinteni, încît au ajuns rînsă lîngă rînsă.* MERA, L. B. 211. *On rînsăn de la pinten.* COMAN, GL.

2. (Regional) Roata zimţată a joagărului (Petrila). Cf. A III 17.

3. (Prin Maram.) Crestătură în ciocanele de la piuă, (regional) răvaş. Cf. ALR II 6 472/362, GLOSAR REG.

— Pl.: *rînse.* — Şi: (regional) **rînsăn** subst.

— Cf. r a n ţ ă.

RÍNSĂ[3] s. f. v. **rînză**[1].

RÍNSĂN subst. v. **rînsă**[2].

RÎNTÁŞ s. n. Făină prăjită în grăsime, care se adaugă la unele mîncări; prăjeală, (regional) răncău[1]. Cf. KLEIN, D. 411, LB, CIHAC, II, 522, LM, HEM 1 949, DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Turna rîntaşul rumenit peste ciorba ce clocotea într-o oală zdravănă de tuci.* REBREANU, I. 308. *Se face un răniaş din făină de mălai.* PRECUP, P. 17. *Găluştele . . . se gătesc cu unsoare, cu brînză, ceapă etc. sau cu zeamă . . . , gătindu-i rîntaş.* PRIBEAGUL, P. R. 76. *Fereastra rămînea mereu întunecată, închisă solid spre a nu scăpa aroma de rîntaş şi ceapă prăjită.* P. CONSTANT, R. 157. *Învîrtea cu-o lingură de lemn Prin cratiţa în care sfîrîia rîntaşul.* BENIUC, V. 37. *Un iz călduţ de rîntaş şi de ceapă.* VINEA, L. II, 238. *Flămînzi şi îngreţoşaţi de zeama de urzici şi ciuperci, fără rîntaş, oamenii adormeau ameţiţi.* T. POPOVICI, SE. 70. *Se face un rîntaş alb din unt cu făină.* S. MARIN, C. B. 35, cf. H XVII 352, CABA, SĂL. 100, com. din JINA — SEBEŞ, CHEST. VIII 32/7, 15, ALR SN IV h 1 107/310, A V 14. ◇ Fig. *Din metal face cocă, aluat, Borşuri, scrum şi rîntaş.* ARGHEZI,

v. 175. ◇ Expr. **Cui nu-i place facă-şi cu rîntaş,** se zice cuiva care e nemulţumit cu ceea ce i s-a făcut sau i s-a dat. Cf. ZANNE, P. IV, 101, com. din BOARTA — MEDIAŞ.

— Pl.: *rîntaşuri* şi (regional) *rîntaşe* (TDRG). — Şi: (regional) **rântáş, rantáş** (A II 14), **arîntáş** (AII 6) s. n.

— Din magh. **rántás.**

RÎNTEZÁ vb. I v. **rîncheza.**

RÎNTEZÁT s. n. v. **rînchezat.**

RÎNTEZĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **rînchezător.**

RÎNTICÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nordul Transilv.) Zdrenţăros. Cf. ALR II 2 880/279. *Am on purcăraş, Rînticos, Mînă porcii tăi în gios* (Pieptenele). ARH. FOLK. VI, 108. ◇ (Substantivat) *El ar fi dorit mai bucuros s-aibă la sine oameni mai de cinste şi nu nişte rinticoşi d-aceştia.* F (1886), 199. ✦ P. ext. (Despre cai tineri) Slab, sfrijit, jigărit. Cf. DR. V, 223.

— Pl.: *rînticoşi, -oase.* — Şi: **rînticós, -oásă, rănticós, -oásă** (ALR II 2 880/279) adj.

— Cf. rantie.

RÎNTONÍ vb. IV v. **răntui¹.**

RÎNTUÍ¹ vb. IV v. **răntui¹.**

RÎNTUÍ² vb. IV v. **răntui².**

RÎNTUNÁ vb. I v. **răntuna.**

RÎNTUNZÎ vb. IV v. **rotunji.**

RÎNTURÁ vb. I. Tranz. (Prin sudul Transilv.) A împrăştia şi a încurca, a deranja. Cf. LEXIC REG. II, 53.

— Prez. ind.: *rîntur.*

— Cf. rintui¹.

RÎNTUZÍ vb. IV v. **rotunji.**

RÎNÚCHI s. m. v. **răruncht¹.**

RÎNUÍ vb. IV. Tranz. (În terminologia lucrătorilor forestieri) A da drumul lemnelor pe jilip (Borşa — Vişeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 164.

— Prez. ind.: ?

— Df. germ. Rinne „jilip".

RÎNVOCÍ vb. IV v. **rîmboci.**

RÎNZALĂU s. m. (Prin Bucov.) Om foarte rău. Cf. LEXIC REG. 115.

— Pl.: *rînzalăi.*

— **Rînză¹** + suf. *-ălău.*

RÎNZÁR¹ s. m. (Prin vestul Olt. şi prin sudul Munt.) Copac sau arbust care face rînsă **(1)** (ALR I 990/922) fără să rodească (LEXIC REG. II, 16).

— Pl.: *rînzari.*

— **Rînză²** + suf. *-ar.*

RÎNZÁR² s. m. (Regional) Miel sau ied mic, al cărui stomac se foloseşte pentru închegarea laptelui. Cf. BUGNARIU, N. *Sînt un biet păcurar, N-am nici macar un grîşar. Îţi dau, doamne, doi rînzari.* T. PAPAHAGI, M. 191.

— Pl.: *rînzari.* — Şi: **rînzár** s. m.

— **Rînză¹** + suf. *-ar.*

RÎNZĂ¹ s. f. **I. 1.** (Popular) Stomac. *Trupurile ... oamenilor carele ... de multe fieri şi peşti se-au mîncat ... şi se-au mistuit în rînzele fierilor şi ale jigăniilor* (a. 1652). ap. TDRG, cf. LEX. MARS. 247, KLEIN, D. 410. *Pe nemîncat nu putea merge, Zicînd că l-e greaţă cu rînze goale Să trapede atîta şi s-alerge.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 102. *Nesăturată rînză ai.* ŢICHINDEAL, ap. CADE, cf. LB. *A zis: stăpîne, rînza mea e goală.* BĂRAC, T. 38/12. *Geaba puseşi aci brînza, Că nu mi-o sufere rînza.* PANN, P. V. III, 143²/8, cf. POLIZU, CIHAC, II, 313, LM, DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 143, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Resturile aruncate azi din marile abatorii, ca: sînge, rînze.* ATILA, P. 50. cf. ŞĂINEANU, D. U. *Numai că mă uit la om şi îi ştiu şi rînza şi foalele din el.* CAMIL PETRESCU, T. I, 446, cf. VOICULESCU, L. 237. *Îi roade rînza un turbat nesaţiu De sînge tînăr şi de spaţiu.* BENIUC, V. 77. *Să aduci* [bolnavului] *... capul lui, inima lui, rînza lui, ... cu un cuvînt, să-i aduci iarăşi sănătatea.* POP., ap. GCR II, 342, cf. H IX 85, XII 497. *Îi plesneşte rînza de năcaz, de oboseală şi de-atîta apă ce beuse.* RETEGANUL, P. I, 41. *Plăcinta cea bună ... face La om rînză plină.* SEVASTOS, N. 290. *Bată-te Dumnezeu, pînză, Că mă săgetaşi la rînză, Şi mi-ai scos vestea în ţară C-am păţit cu tine-o vară.* HODOŞ, P. P. 199, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 105. *Să ne sloboziţi în tindă, Lîngă cel blid cu plăcintă, Să stîmpărăm biata rînză.* BUD, P. P. 74. *Să potolească: Dorul, Mîncărimea, Usturimea, Din mîini, ... Din rînză, Din osînză.* PĂSCULESCU, L. P. 115. [Baghiţe], *ieşiţi din trupul lui N., Din inimă, ... Din rînză.* PAMFILE, B. 13, cf. id. S. V. 46, DENSUSIANU, Ţ. H. 331, COMAN, GL., com. din FRATA — TURDA, CHEST. V 81/19, 54, 92, ALRM I/I h 66, ALR I 121. *Pă băiatu tău, cîn l-oi prinde, ... îl trîntesc dă-i crapă rînza.* ib. 252/770, cf. ib. 300, ib. 1 066, ALR II/I h 64, 102, 116, ib. MN 39, 2 212, ib. MN 51, 2 303, A I 12, 13, II 3, 6, 7, 8, III 1, 2, 3, 5, 9, 13, 16, 17, 18, IV 3, 31, 34. *Decît să rămîie brînza, mai bine să crape rînza.* PĂSCULESCU, L. P. 106, cf. TDRG. ◇ Expr. **A se împăca cu rînza** = a mînca, a se sătura. *Să puse puţinel să odihnească şi să să împace cu rînza, ca astfel să poată merge mai departe.* BOTA, P. 48. **A i se întoarce** (cuiva) **rînza pe dos** = a i se face greaţă, a i se întoarce stomacul pe dos, v. întoarce; a se enerva. *Noi nu ştim cum să-l mai ţinem pe maniacul ăla pe vîrful degetelor şi, poftim, d-ta îi întorci rînza pe dos.* CAMIL PETRESCU, U. N. 31. *Cînd dau cu ochii de soacră, mi se întoarce rînza pe dos.* STANCU, R. A. III, 384. **A avea rînză domnească** = a fi bolnav de stomac. Cf. ZANNE, P. IV, 353. **A crăpa** sau **a plesni (în cineva** sau **a-i crăpa** cuiva) **rînza (de ciudă, de necaz** etc.) = a fi foarte necăjit; a fi furios. *Mai toarnă-mi un pahar, mă Niculăieş, că crapă rînza în mine.* SADOVEANU, P. M. 303. *Îi plesneşte rînza de necaz.* RETEGANUL, ap. CADE. *Baba, cînd l-a văzut vlînd, crapa rînza-n rea de ciudă.* VASILIU, P. L. 119. **A fi tare în rînză** v. tare. **A avea rînză fierbinte** = a se înfuria uşor, a fi iute. *Născocor încă avea rînză fierbinte Şi-i zisă: „Drumu-i larg pentru nebuni".* BUDAI-DELEANU, T. V. 142. **A fi cu rînza mare** sau **a avea rînza prea mare** = a fi necăjit; a fi mînios. Cf. ALR I 124/186, 388. **A nu mai încăpea rînza în cineva** = a fi nervos, iritabil, rău. Cf. ŞEZ. V, 121. ✦ (Prin Transilv.) Mînie, furie. Cf. LB. *Ce rînză mi-o făcut!* Com. din CUZDRIOARA — DEJ. ◇ Expr. **A-l mînca** (pe cineva) **rînza** (sau **o rînză**) = a fi furios. ib. ✦ (Prin Bucov.) Putere. LEXIC REG. 115.

2. (Popular) Pipotă. *Ce comoară ţ-ai perdut astăzi, că în rînza mea iaste mărgăritari mai mare decît oul.* VARLAAM-IOASAF, 41v/3. *L-am doftorit ... cu rînză de dropie arsă.* ALECSANDRI, T. 99, cf. ŞĂINEANU. *Omul e expus să capete bătături ... cînd calcă în rînză de găină.* CANDREA, F. 236, cf. TDRG. *Dacă calci peste rămăşiţele din rînza păsărilor, capeţi „trîntitură" (o boală rea).* PRIBEAGUL, P. R. 110, cf. ŞEZ. III, 150, VICIU, GL., ŢIPLEA, P. P. 115. [Contra negilor] *te ungi cu peliţă de pe rînza găinii.* PAMFILE, B. 50, cf. GOROVEI, CR. 287, IORDAN, L. M. 195, ALR I 1 1006/96, ALR II/I MN 39, 2 212, ALR SN II h 364, A III 2, VI 26.

3. (Regional; şi în sintagma *rînză umplută,* ALR SN IV h 1 125/2) Mezel preparat din cecumul porcului, umplut cu carne, grăsime şi măruntaie; tobă mică (Cîlnic — Tîrgu Jiu). GL. OLT.

II. 1. P. ext. (Regional) Abdomen, burtă. *Printre maşini, muscali groşi, cu rînzele răsfrînte.* STANCU, R. A. I, 163. cf. ALR I 124/790, ALR II/I MN 38, 2 211/272,

ib. MN 39, 2 122/899. ◇ Expr. **A (mai) prinde la rînză** v. prinde. **A avea** (sau **a face**) **rînză** = a face avere, a se îmbogăți. UDRESCU, GL. **A-i slăbi** (cuiva) **rînza** = a sărăci. id. ib. *I-o slăbit rînza și lui, nu mai are de unde; o cîrpește greu.* id. ib. ✦ Oslnză. Cf. ALR I 124/932, ib. 749/45, UDRESCU, GL. *A avut rînză bună porcu-ăsta.* id. ib. ✦ (În expr.) **A fi în rînza părinților** = **a)** a trăi pe seama părinților. id. ib.; **b)** a moșteni avere de la părinți. id. ib. *Hei, ce-i pasă lui, e-n rînza părinților!* ib. id.

2. (Regional) Numele unor afecțiuni digestive caracterizate prin dureri abdominale și grețuri (ptoză gastrică, dispepsie). *Bolnavul de rînză are grețuri, dureri prin stomac și gură amară.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 156, cf. H V 106, 195. *Rînza sau răsturnatul rînzei se cîștigă din ridicături peste măsură.* ȘEZ. IV, 25, cf. CANDREA, F. 221.

3. Fig. (Învechit, rar) Adînc, străfund. V. mațe, pîntece. *Din rînza iadului strigaiu și auzi glasul mieu* (a. 1652). GCR I, 156/5.

— Pl.: *rînze* și (regional) *rînzi* (ALR I 124), *rînzuri* (ib. 124/359, ALB II/I h 64/334). — Și: (regional) **rînsă** (GL. OLT.), **rănză** (CONV. LIT. XX, 1 016) s. f.

— Cf. alb. rrëndës „cheag".

RÎNZĂ² s. f. v. **rînsă¹**.

RÎNZIȘOÁRĂ¹ s. f. (Regional) **1.** Diminutiv al lui **rînsă¹** (**1**). Cf. ALR I 990/805, 954.

2. Numele mai multor plante: **a)** boglar (*Ranunculus sceleratus*). Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 145; **b)** gălbenele (*Ranunculus polyanthemos, Ranunculus pedatus*). Cf. CADE; **c)** coada-vacii (*Verbascum phlomoides*). Cf. BORZA, D. 178, H IX 142, ȘEZ. XV, 60; **d)** *Piper longum*. Cf. TDRG, BUJOREANU, B. L. 391; **e)** crețușcă (*Spiraea ulmaria*). Cf. CADE.

— Pl.: *rînzișoare*.

— **Rînză²** + suf. *-ișoară*.

RÎNZIȘOÁRĂ² s. f. Diminutiv al lui **rînză¹** (**1**); (rar) rînzucă. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Plecate din sete, Plecate din foame, . . . Din rînză, Din rînzișoară.* ȘEZ. II, 89.

— Pl.: *rînzișoare*.

— **Rînză¹** + suf. *-ișoară*.

RÎNZOÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Prin Transilv.) A (se) înfuria, a (se) întărîta; a (se) amărî, a (se) necăji; (regional) a se rînzoșa. Cf. ALR I 1 572/255, 259. *M-am sfădit cu vecina, stropși-o-ar, și toată m-am rînzolit pe din lontru.* MAT. DIALECT. I, 91.

— Prez. ind. *rînzoiesc*. Și: **rînzuí** (ALR I 1 565/231), **rînzolí** vb. IV.

— De la **rînză¹**.

RÎNZOLÍ vb. IV v. **rînzoi**.

RÎNZÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Regional) Burtos (ALR II/I h 63/886); puternic (LEXIC REG. 115).

2. (Popular) Iute la mînie, irascibil, arțăgos, certăreț; rău, răutăcios. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Rînza de la păsări nu-i bine s-o mănînci, nici inima, căci ești rînzos, inimos, rău.* ap. CADE. *Un convoi de vreo cincizeci de țărani fu pornit spre Pitești, încadrat de soldați cu armele încărcate, sub comanda unui plutonier bătrîn și rînzos.* REBREANU, R. II, 297. *Ne-au tot stors de ne-au lăsat fără pic de vlagă în noi, nu numai boierii, ci și bogătanii rînzoși din Temeiu.* STANCU, R. A. I, 340. *Zice că era odată o babă foarte rînzoasă.* MARIAN, S. R. II, 107 *Era . . . rînzos, . . . din care pricină în viața lui nu s-a însurat.* id. T. 178, cf. ȘEZ. V, 121, com. din FRATA — TURDA, din STRAJA — RĂDĂUȚI și din TIMIȘOARA. *Nu sta de vorbă cu oameni rînzoși.* PAȘCA, GL., com. din LOMAN — SEBEȘ și din JINA — SEBEȘ, COMAN, GL., ALR I 124/370, 412, 584, 677, 690, ib. 1 374/150, ALR II/I MN 39, 2 212/551, ALR SN V h 1 247, ib. h 1 253/260, A III 18, LEXIC REG. 115, MAT. DIALECT. I, 287. ◇ Expr. **Inimă rînzoasă** v. inimă. ✦ (Regional) Neînduplecat, ambițios, încăpățînat, dîrz. Com. PAȘCA (Crișcior — Brad) și com. din SEBEȘ. ◇ Expr. **A fi tare rînzos la inimă** v. inimă.

— Pl.: *rînzoși, -oase*.

— **Rînză¹** + suf. *-os*.

RÎNZOȘÁ vb. IV. Refl. (Regional) A se rînzoi (Năsăud). Cf. ALR I 1 565/268.

— Prez. ind.: *rînzoșesc*.

— V. **rînzos**.

RÎNZOȘÍE s. f. (Regional) Mînie, irascibilitate; necaz, supărare. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Pl.: *rînzoșii*.

— **Rînzos** + suf. *-ie*.

RÎNZÚCĂ s. f. (Rar) Rînzișoară². *Năzuros și frivol; dacă nu-l îmbrăca cu barboteusa lui favorită, ori nu-i da „rînzuca" de la puiu, urca gospodăria în picioare.* I. BOTEZ, B. I, 137.

— Pl.: *rînzuci*.

— **Rînză¹** + *-ucă*.

RÎNZUÍ vb. IV v. **rînzoi**.

RÎORÁ vb. I v. **roura**.

RÎP¹ s. m. (Regional) Numele a doi pești: **a)** fusar (*Aspro streber*). ATILA, P. 242, BĂCESCU, P. 30, 45; **b)** pietrar (*Aspro zingel*). BĂCESCU, P. 45, 49.

— Pl.: *rîpi*.

— Din bg. **риба**, scr. **riba**.

RÎP² s. n. v. **rapăn¹**.

RÎPÁ vb. I. Intranz. (Prin Olt., Transilv.) A se acoperi de rapăn¹ (**2**); (despre piele) a crăpa din cauza murdăriei sau a frigului. *A rîpat purcelu, trebuie să-l speli cu leșie și să-l piepteni.* BOCEANU, GL., cf. CV 1951, nr. 9—10, 47. *Porcul mi-a rîpat!* CIAUȘANU, GL. *Mi-o rîpat mînile.* ALR II 2445/833.

— Prez. ind.: *rîpez*.

— V. **rip²**.

RÎPAC subst. v. **ripac**.

RÎPÁNĂ s. f. (Regional) Rîpă¹ (**1**). *Cam pe la jumătatea pădurii, dă de-o rîpană mare și adîncă.* VASILIU, P. L. 149.

— Pl.: *rîpane*.

— **Rîpă¹** + suf. *-ană*.

RÎPÁR s. m. (Regional) **1.** Loc **ripos¹**. *Strigă de trei ori sitirind pe toate Duhurile din văzduh, din rîpariu, Din tăuri, villori și căi împătrate.* BUDAI-DELEANU, T. V. 136, cf. 162, BARCIANU.

2. Numele a două specii de lăstun: **a)** lăstun de mal (*Riparia riparia*). BĂCESCU, PĂS. 107, 150; **b)** lăstun (*Delichon urbica*). id. ib. 107.

— Pl.: *rîpari*.

— **Rîpă¹** + suf. *-ar*.

RÎPÁT, -Ă adj. (Prin Olt., Transilv.) **Ripos²**. *Veni un porc rîpat, Dete oala peste cap.* I. CR. I, 152. *Rumânul ăsta . . . n-avea la vatra lui decît un mîț rîpat.* PLOPȘOR, C. 102. *Mîrlanul rîpat al uncheașului . . . tocmai sta de pîndă.* id. ib. 112, cf. A III 2.

— Pl.: *rîpați, -ie*.

— V. **rîpa**.

RÎPĂ¹ s. f. **1.** Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pămînt făcută de torente sau de șuvoaie. V. prăpastie, ponor, pripor. *De către partea laconilor și a celoralanți era rîpi și dealuri.* HERODOT (1645), 505, cf. 240. *Agiunsă tocma la fundul rîpei cel mai de gios.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43r/3. *Era o palancă de zid, și tras zidiul den rîpa a unui munte pănă în rîpa*

altui munte. M. COSTIN, O. 184. *S-au apropiet prin arini, lîngă sat, pe din gios de curte, într-o rîpă.* NECULCE, L. 79, cf. ANON. CAR. *Mă duseră la o rîpă foarte mare.* MINEIUL (1776), 28[2r]/19. *Sărind calul peste o rîpă lungă, Căzu călărețul fără ispită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 206, cf. DRLU, LB. *Plimbă-le fără sfială pe marginea întunecoasei rîpe.* MARCOVICI, C. 88/23. *Încă tremură pe foaie În munți roua și pe ripe; Nu te temi să ți se moaie Delicatele aripe?* ASACHI, S. L. I, 53. *Mai dulcoase se făcură fiarîle-n ascunsa rîpă.* id. ib. 148. *Rîpile întunecoase . . . ferea cu tăinuire A desfătărilor noastre înfocată întîlnire.* CONACHI, P. 102. *Stătui pe marginea rîpei și fugii ca să nu caz de neputința mea.* CR (1848), 9[3]/48, cf. POLIZU. *Dintr-o peșteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Prin rîpi adînci zăpada de soare se ascunde.* ALECSANDRI, P. III, 24. *Sub o rîpă stearpă, pe un rîu în spume, . . . un sihastru a fugit de lume.* BOLINTINEANU, O. 58. *S-a prefăcut în măluș-teanuri, văi, . . . munți, rîpi.* JIPESCU, O. 117. *Sus pe rîpă și la un loc mai puțin accesibil, este o altă peșteră.* ODOBESCU, S. I, 341. *Colo în depărtare e valea lui natală, cu codri plini de umbră, cu rîpe fără fund.* EMINESCU, O. IV, 318. *Merse la propțiș, în dosul crucii, se rezemă și stete privind cum apa cade și se izbește în rîpă.* SLAVICI, N. I, 62. *Deodată se văd grămădiți cu toții într-o rîpă adîncă și mlăștinoasă.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Dorule, . . . Întinde-ți aripile, Ca să trecem rîpile Și să-ntrecem clipele.* BELDICEANU, P. 85. *Se duc grăbit, Și-acum pe rîpi s-au prăbușit Și tată și fecior!* COȘBUC, O. I, 271, cf. DHLR I, 298. *Vedea cum rămîn în urmă rîpile, livezile.* REBREANU, I. 253. *Cît nu s-a cățărat el în copilăria lui pe rîpile cele drepte ca pereteie!* MIRONESCU, S. A. 46. *Au luat-o iar pe drumul cel mare, pe subt dealul cu viile despărțite de rîpi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 323. *Printre rîpe galbene, pe unde puteau, soldați . . . făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Deasupra rîpii se adună nori negri.* VLASIU, D. 213. *Rîpile erau pline de troiene, drumurile la Bistrița erau închise.* SADOVEANU, O. X, 544. *Destinul i-a fost să piară într-o rîpă a acelor locuri sălbatice.* id. ib. XII, 8, cf. ROSETTI, L. R. IV, 35. *A toate făcătorul de rîpi și de izvoare, În temnița ființei, te-a-nchis între zăvoare.* ARGHEZI, VERS. 378. *Pămîntul începu să se înnoroiezе și să se crape în cîteva mici rîpe.* CĂLINESCU, E. O. I, 119. *Întîiul lanț de trăgători se făcu nevăzut, la jumătatea dealului, sărind într-o rîpă adîncă.* CAMILAR, N. I, 48. *Casa ta, la rîpa naltă, Prea e-n loc stingher.* BANUȘ, P. 295. *Privirea obosea, trecînd . . . de la o rîpă prăpăstioasă la un ascuțiș înalt.* PREDA, M. 434. *Îmbată-mă, pădure-n valuri moi, . . . Oprește-n rîpi al frămîntării duh Și pace dă-mi!* LABIȘ, P. 121. *Alăturea, sub stîncă, Se cască rîpă adîncă.* DEȘLIU, M. 65. *Geologii cercetează văile cele mai sălbatice, rîpile și colțurile aspre.* GEOLOGIA, 3. *Pe drumul întortochiat, Cu rîpe și punți și răscruci prăfuite, Uite, două mici siluete.* V. ROM. septembrie 1963, 12. *Ian, te uită, cum se țipă, Parcă sare de pe rîpă!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 420. *Să puse la cale, preste rîpe, preste gropi.* RETEGANUL, P. V, 66. *Rîpă, rîpă, vale adîncă, Valio, lupu mă mînncă.* ȘEZ. I, 48. *Din urmă m-a luat Și în surpătură de rîpă m-a dat.* I. CR. V, 372. *Feciorul de-mparat, dac-o ajuns la malul rîpii, o descălecat de pe cal.* VASILIU, P. L. 149. *Iese dracu dintr-o rîpă, Și le pune foc în pipă* FOLC. TRANSILV. I, 416. *Îi plin de bani Ca rîpa de bolovani.* ZANNE, P. V, 72. *De la munte Pîn' la munte, Numai blăni înfipte (Rîpele).* GOROVEI, C. 319. *Cine merge pe rîpă Și nu se risipă* (Umbra) id. ib. 378. *Pe sub rîpile rîpile, ciute negre mohorîte* (Cuptorul). PASCU, C. 58. ◇ Fig. *Pentru ce o îmbrîncești, jucîndu-te, în rîpa perirei?* NEGRUZZI, S. I, 48. *Iară în rîpe Goale și adînci de nouri e Zamolxe-n a lui car.* EMINESCU, O. IV, 137. *L-am întîlnit sol pacinic, pe-o stîncă de topaz, Cu ochii, rîpi de umbră, deschiși din cer spre mine.* ARGHEZI, VERS. 78. ◇ Expr. **A merge de rîpă** = a se rostogoli pe un povîrniș, a se prăvăli. *Răcnește stînca: „Nu mai pot!" Proptele iute! merg de rîpă.* CARAGIALE, O. IV, 346. **A se duce de rîpă** sau (rar) **a ajunge la malul rîpei** = a se distruge, a se nimici; a eșua. *Vro cîțiva literați transilvani și bănățeni, văzînd cu groază că frații lor — noi din principate — ne ducem de rîpă, începură a scrie mai multe disertații prin care ne arătau originea noastră.* NEGRUZZI, S. I, 337. *Dacă o să ne ducem de rîpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm.* CAMIL PETRESCU, T. II, 484. *Cînd eu strig în conferință că se duce școala de rîpă, d-ta taci.* SEBASTIAN, T. 213. *Dacă revoluția nu înțelește mai departe de o înțelegere cu boierii, se duce de rîpă totul.* GALAN, Z. R. 299. *Să ne certăm cu toții? Să se ducă de rîpă o muncă . . .* BARANGA, I. 190, cf. ZANNE, P. I, 273. **A da de rîpă** = a distruge, a nimici, a prăpădi. *Nu e trebuință a se mulți numărul persecutării și cu oameni ce ne dau de rîpă.* GHICA, A. 772. *Ai mai crescut haraciul cu-o mînă de risipă, Făr-a vedea că țara sărmană-o dai de rîpă?* ALECSANDRI, T. II, 169. *Dacă fratele nostru merge tot așa cum a apucat-o și nu intră pe altă cale, o să-și dea împărăția de rîpă.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, ZANNE, P. I, 273. **A (se) da de** (sau, rar, **pe, la) rîpă** = a) a (se) omorî. *Sînt cu mulții strînși asupră-mi să mă dea de rîpă.* DOSOFTEI, PS. 183/18. *Uneori îl bătea gîndurile să-și facă seama singur, să se dea la rîpă.* ISPIRESCU, L. 214. *Dacă nu le vei tăia, eu mă duc să mă dau de rîpă.* id., ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU. *Nevăstica cea urîtă Nu-i păcat s-o dai de rîpă.* I. CR. VI, 250; b) (rar) a (se) înșela, a (se) păcăli. Cf. DDRF.

2. Mal, țărm. *Un părău cu țărmure nalt și rîpă adîncă.* DOSOFTEI, V. S. februarie 73[2]/3. *Țînut-au războiul pînă la trei ceasuri de noapte, și pînă atuncea au sosit și ei la rîpa pîrîului.* AMIRAS, LET[2]. III, 128, cf. LB. *Rîpa răsăriteană a lacului se mărginea cu codrii Tigheciului.* ASACHI, S. L. II, 113, cf. POLIZU, CIHAC, I, 232. *Ascultа-vom de pe rîpele înverzite ale lacului . . ., voiosul și semețul cîntic al plăieșului elvețian.* ODOBESCU, S. III, 80, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Expr. (Rar) **A da cu nasul de rîpă** = a fi silit să se oprească. Cf. ZANNE, P. IX, 519. ✦ (Regional) Albie, matcă (Limanu — Mangalia). Cf. ALR I 422/990.

— Pl.: *ripe* și *ripi*. — Și: **rípă** s. f. ALR II 2 476/76.

— Lat. **ripa.**

RÎPĂ[2] s. f. v. **ripă[1].**

RÎPĂ[3] s. f. v. **rapăn[1].**

RÎPCĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Ramură (uscată) a viței de vie. [Cără] *mare grămadă de cărbuni . . . și snopi de rîpce.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130[r]/17, cf. CIHAC, II, 314, DDRF, GHEȚIE, R. M., SĂGHINESCU, V. 66, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Mișneagul aruncă un mănunchi de rîpcă din grămada de alături.* ap. RALEA, S. T. III, 229, cf. FD II, 87. ✦ (Rar) Arac folosit pentru susținerea viței de vie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional) „Crenguță ori mușchi de pe crenguțe" (Mînăstireni — Botoșani). I. CR. III, 187.

— Pl.: *rîpce* și *rîpci* (SCRIBAN, D.). — Și: **răpcă** (DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU), **rápcă** (ALEXI, W.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

RÎPCIÚNE s. m. v. **răpciune.**

RÎPCUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A tăia crengile uscate ale viței de vie, a curăța vița de vie. Cf. TDRG.

— Prez. ind.: *rîpcuiesc.*

— **Rîpcă** + suf. *-ui.*

RÎPÍ[1] vb. IV. Intranz. (Regional) A face o săpătură adîncă, a face rîpi (Someș Guruslău — Zălau). Cf. MAT. DIALECT. I, 215. *Mult am rîpit astăzi!* ib.

— Prez. ind.: *rîpesc.*

— V. **rîpă[1].**

RÎPÍ[2] vb. IV v. **răpi[2].**

RÎPÍT, -Ă adj. (Regional) Rîpos[1]. *E loc de arat, da-i mai mult rîpit, nic nu se faše pe el.* GRAIUL, I, 435. *Pe*

sub rîpile rîpite, Ciute negre, mohorîte (Cuptorul). GOROVEI, C. 122, cf. PASCU, C. 58.

— Pl.: *rîpiți, -te.*
— **Rîpă**[1] + suf. *-it.*

RÎPÓS[1], **-OÁSĂ** adj. Plin de rîpe, cu coaste repezi, cu maluri abrupte; măluros, (regional) rîpit, rîpuros. *Boraș Ianăși, oblicînd că pe la pod este loc rîpos, au lăsat drumul și au purces în sus pre costișe, alături cu pîrîul.* M. COSTIN, O. 157. *Aflînd într-un loc rîpos și cu nevoie o mică peșteră, lăcui într-însa.* MINEIUL (1776), 18[2v]/4. *Nu vi s-au întîmplat . . . a călători iarna pre o cale strîmtă, rîpoasă, rea?* MAIOR, P. 35/28, cf. DRLU, LB. *Muntele este rîpos și răpede, căile înguste.* BĂLCESCU, M. V. 141, cf. POLIZU. *În văile-i afunde se-aude . . . O eco îngînată pe malul cel rîpos.* BOLLIAC, O. 73. *Vedeți aceste locuri, aceste stînci rîpoase?* ALEXANDRESCU, O. I, 139. *Răsună codrul de împușcări . . . Pe culmile rîpoase.* ALECSANDRI, P. III, 138. *Într-una din peșteri, în munte rîpos, Un om oarecare intră curajos.* BOLINTINEANU, O. 70. *Munți cu înalte piscuri își arată coastele lor aprigi, rîpoase și surpate.* ODOBESCU, S. I, 164. *Vulturii trăiesc în bande prin vîrful munților celor mai rîpoși.* F (1875), 78. *De la mănăstirea Horez în sus, locurile se sălbăticesc, văile-s tot mai înguste și mai rîpoase.* VLAHUȚĂ, R. P. 103. *Trecem prin locuri rîpoase, peste grumajii de stînci.* id. O. A. II, 144, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Hei, eu crescui pe coasta rîposului Vezuviu, Pe vremea cînd pe lume nu apăruse sapa.* ANGHEL-IOSIF, C. M. 79. *În față orizontul era închis de cele din urmă ramuri ale rîpoșilor munți de marnă cenușie ai Neamțului.* HOGAȘ, DR. I, 10, cf. TDRG. *La vreo două sute de metri e o nouă cotitură rîpoasă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 366. *Aducea pîine caldă și ne strîngeam în grădina rîpoasă a lui moș Tîmpovici . . . și mîncam usturoi fraged.* BRĂESCU, O. A. II, 61. *Un drum de costișă . . . urcă pe sub maluri rîpoase.* SADOVEANU, O. II, 395. *Un munte de stîncă rîpos.* CĂLINESCU, S. 832. *Ajunsesem cu ei lîngă marginea rîpoasă a smîrcului.* STANCU, R. A. I, 333, cf. CHEST. IV 93/22.

— Pl.: *rîpoși, -oase.*
— **Rîpă**[1] + suf. *-os.*

RÎPÓS[2], **-OÁSĂ** adj. **1.** (Olt. și sud-vestul Transilv.) Acoperit de rapăn[1] **(2)**; murdar, jegos, nespălat, (regional) rîpat. Cf. STERESCU, N. 1 054, REV. CRIT. III, 167, DENSUSIANU, Ț. H. 331, ALR I 639/75, 835, ALR II 3 390/105, ib. 3 390[1]/105, A III 18.

2. (Regional; despre obiecte și suprafețele lor) Aspru, zgrunțuros. Cf. ALR I 1 948/839, ALR II/I 2 181/2.

— Pl.: *rîpoși, -oase.*
— **Rîp**[2] + suf. *-os.*

RÎPOTÍN s. m. v. **răpotin.**

RÎPȘOÁRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui **rîpă**[1]. *Un cățelandru de iepure a apucat-o p-aci, pă rîpșoara asta.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rîpșoare.*
— **Rîpă**[1] + suf. *-(u)șoară.*

RÎPȘTÍ vb. IV v. **răpști.**

RÎPUÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre terenuri) A se surpa (Tătărași — Pașcani). Cf. ALR I 395/542.

— Prez. ind. pers. 3: *rîpuiește.*
— **Rîpă**[1] + suf. *-ui.*

RÎPUR s. m. v. **rapor.**

RÎPURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **Rîpos**[1] (Peștișani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/836.

— Pl.: *rîpuroși, -oase.*
— Cf. **rîpă**[1].

RÎRĂU s. m. v. **rarău.**

RÎRE adv. (Regional; în expr.) **Rîcă-rîcă, rîre-rîre** = iute-iute, gata-gata (Bistrița). PAȘCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

RÎS[1] s. m., s. n. **1.** S. m. Animal sălbatic carnivor din familia felidelor, asemănător cu pisica sălbatică, avînd blana cenușie-roșcată, uniformă sau cu pete, și cu smocuri de păr pe urechi; linx (*Lynx lynx*). *Sînt căprioare, . . . berbeci sălbatici, și rîși.* HERODOT (1645), 269. *În tot anul va da pei de samor treizeci și două, și de rîs patru.* ȘINCAI, HR. III, 41/14. *Risul s-au întîlnit oareunde cu vulpea.* ȚICHINDEAL, F. 261/5. *Pielea samurului și a rîsului.* GOLESCU, Î. 64, cf. DRLU, LB. *Prețuim blana rîsului mai mult decît buna iconomie și smerenie.* MUMULEANU, C. 11/10, cf. POLIZU. *O giubea de postav albastru blănuită cu blană de rîs.* FILIMON, ap CADE, cf. CIHAC, II, 314, LM. *Mai colo boccealîcuri . . . cu blănuri de jder, de rîs și de samur.* ODOBESCU, S. I, 134, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 159, ȘĂINEANU, BARCIANU, PĂCALĂ, M. R. 28, SIMIONESCU, F. R. 21. *De lupi, rîși, mistreți și căprioare erau plini codrii.* SADOVEANU, O. XII, 239. *Rîșii . . . săreau pe neașteptate la om și-l sfîșiau cu ghearele lor ascuțite.* STANCU, R. A. III, 52. *Rîșii iuți răpiră Mielul meu alb cu capul bucălat.* LABIȘ, P. 163. *Acest Iohann . . . se împușcase singur la o vînătoare de rîși.* T. POPOVICI, SE. 5. *Toată oastea o adunat . . . Ca să vîneze: Munții Cu rîșii, Codrii Cu urșii.* MARIAN, NU, 169, cf. ALR II 4 968/172, 219, 362.

2. S. m. și n. Blană de rîs (prelucrată). *Deci te rog . . . de cel răs, să mi-l dai, că . . . ban ț-oiu trimite.* ROSETTI, B. 90. *53 de lei pe patru rîși* (a. 1658). URICARIUL, XVI, 202. *Un rînd de straie groditură cu rîs bun* (a. 1797). ib. 275. *Hainele lor cele căptușite cu soboli, cu samori și cu rîsuri . . . era numai de rînd.* ȘINCAI, HR. III,43/18. *Dulamă de lastră roșie cu rîși.* ODOBESCU, S. I,421. *El poartă . . . malotea îmblănită cu rîs.* ALEXANDRESCU, ap. CADE. *Rîșii și jderii Nu poartă numai domnii.* SEVASTOS. N. 136.

— Pl.: (m.) *rîși* și (n.) *rîsuri.* — Și: (învechit) **ris** s. m.

— Din v. sl. рысь.

RÎS[2] s. n., s. m. **1.** S. n. Acțiunea de a rîde și rezultatul ei; mișcare caracteristică a gurii și sunetele care o însoțesc, specifice unei stări de veselie, rîset. P. ext. veselie, voioșie. *Risul vostru în plîngere se întoarcă-se.* COD. VOR. 130/4. *Mai bună-i întristarea decît rîsul* (a. 1683). GCR I, 272/16. *În loc de rîs, varsă lacrămi* (a. 1689). id. ib. 285/29, cf. ANON. CAR. *Era*[m] *cu el la un conac, fugînd cu caimacamii den loc în loc, pentru ciumă, cu glume, cu rîsuri.* R. POPESCU, CM I, 438. *D*[u]*mn*[e]*zău numai un ceas singur ș-au ales, iară tu și acesta îl cheltuiești . . . în vorbe și în rîsuri.* R. GRECEANU, ap. GCR I, 293/34, cf. LEX. MARS. 242. *Au rîs cînd s-au născut și întîi au deschis buzele spre rîsuri.* MOLNAR, RET. 124/6. *Drăghici abia-ș ținu rîsul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 389, cf. DRLU, LB. *Unor juni așa de tineri, rîsul s-ar fi cuvenit.* ASACHI, S. L. I, 111. *Plin de rîsuri, de iubire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 15/11. *Văile clocotesc de chiote, pocnite de frunze, de rîsuri.* RUSSO, S. 21. *Rîdea; mușchii i se suceau în rîsul acesta.* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. POLIZU. *Prin glume, prin rîsuri, cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei.* ODOBESCU, S. III, 19. *Mie-mi părea . . . că aceste rîsuri nenatural de nemăsurate și nebunești nu erau decît trista și desperata prefăcătorie a unui suflet rupt de durere.* EMINESCU, G. P. 47. *Multă vorbă, mult rîs și mare nedumerire se mai făcuse la palat.* CREANGĂ, O. 45. *Califul nu și-a mai putut stăpîni rîsul și a rîs cu mare poftă.* CARAGIALE, O. II, 268. *Privea în tot timpul cînd la unul, cînd la altul . . . și părea foarte vesel, deoarece își stăpînea rîsul.* SLAVICI, N. I, 163. *Pentru ca autorul să rîdă și să ne facă pe noi să rîdem, trebuie ca subiectul să deștepte rîs mai întîi într-însul.* GHEREA, ST. CR. II, 96, cf. DDRF. *Pentr-un un rîs al ei se ceartă, Și din joc se prind feciorii La trînteli.* COȘBUC, P. I, 98, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Ce ciudat e rîsul la om!* DELAVRANCEA, O. II, 139. *Pățania doamnei Lungeanu cu Veta dumneaei a stîrnit un rîs general.*

BRĂTESCU-VOINEȘTI, î. 88. *Se stîrni un hohot de rîs colosal.* HOGAȘ, M. N. 34. *Deodată gura i se strîmbă într-un rîs larg și plin de dispreț.* REBREANU, R. II, 232. *Rîsul suna scîrțîit și absurd, ca hohotele din balamuc.* C. PETRESCU, î. II, 42. *Conu Costache urma să soarbă liniștit din cafea, păstrînd încă, pe față, urme din furia rîsului potolit.* BASSARABESCU, V. 160. *Rîdea cam o dată pe an și încă și atunci un rîs mut și ironic.* GALACTION, A. 23. *Prin toată lumea rîsul clar ți-l porți.* D. BOTEZ, P. O. 100. *Persoana turtită a comandantului, care răsuna chel, cîrn și apoplectic, ar fi stîrnit desigur rîsul celor de față.* BRĂESCU, O. A. I, 154. *Își întindeau buzele în niște rîsuri tăcute și zadarnice.* SADOVEANU, O. I, 389. *Desigur la baza lui se găsește înainte de toate o veche virtute galică: rîsul.* RALEA, S. T. III, 136. *Ca să-și stăpînească rîsul, își țuguie buzele.* STANCU, R. A. III, 61. *Cristina începu să rîdă, un rîs turbure, înfiorat de emoție.* DEMETRIUS, A. 123. *Rîsul lui Ionuț a amuțit.* DAVIDOGLU, M. 9. *Întrerupt pe alocuri de un rîs copilăresc.* SEBASTIAN, T. 322, cf. BL X, 86. *Prezent! răspunse atunci Nilă . . . , și un hohot de rîs urmă răspunsului său.* PREDA, M. 97. *Era beția rîsului, deplină În jocurile noastre de copii.* LABIȘ, P. 136. *Cînd își dădu seama de realitate, izbucni într-un rîs răutăcios, nestăpînit.* BARBU, P. 253. *Rîsul lui era mai mult o descărcare, un fel de-a lovi cu praștia niște corbi care-i năluceau vederea.* VLASIU, D. 25. *Izbucnește într-un rîs isteric.* H. LOVINESCU, T. 136. *Mă gîndeam la fetele de lîngă mine, Cu rîsul curat ca spicele pline.* HOREA, P. 47. *Va fi rîsu-mprumut Și nu vi-ți iubi mai mult!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 231. *Petrecînd toată strînsura în veselie cu joc și cu băuturi, cu șăgi și cu rîsuri.* SBIERA, P. 129, cf. ALR II/I MN 52, 2 305. *Rîsu-ți lumea-nveselește, Plînsu-ți lumea amărăște.* FOLC. TRANSILV. II, 31. *După rîs vine și plîns.* R. POPESCU, CM I, 476, cf. ZANNE, P. II, 699. *Rîsul te rîde și batjocura te batjocorește.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. *Plînge rîsul d-astă-vară,* se zice despre cei care se căiesc prea tîrziu. Cf. ZANNE, P. II, 675, UDRESCU, GL. *Rîsul are trei frați: pe nebun, pe nerod și pe tine însuți,* se zice cuiva care rîde prea mult. Cf. ZANNE, P. II, 700. *Vai de moarte fără rîs și de nuntă fără plîns* (= binele și răul sînt întotdeauna împreună). id. ib. IV, 525. ◇ Fig. *Fusele zbîrnăie alene într-un rîs spornic.* DELAVRANCEA, S. 40. *Pornește . . . la deal, printre ochii vii și rîs alb de flori.* SADOVEANU, O. IX, 15. *De la pajiștile cu rîsuri în mii de fețe ale florilor și de la streșina pădurii . . . , trebuia Jderul cel mititel să-și ia bun rămas.* id. ib. XIII, 114. *Cuvintele mele sînt întortocheate Și s-au îmbătat . . . Nu mai știu ce spun și îs Bolnave de rîs.* ARGHEZI, VERS. 223. ◇ Loc. adj. **De rîs** = care provoacă rîsul; hazliu, vesel. *Ceale de rîs, de mascară, glumă.* ST. LEX. 173r/6. *Se ocupa . . . de o mulțime de superstiții de rîs și funeste.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Într-acest fel de poezie, se zic lucruri de rîs și rușinoase, precum satirii au obiceiu a zice.* ODOBESCU, S. I, 35. ◇ Expr. **A se porni pe rîs** sau **a pufni (a bufni) de (sau în) rîs** sau **a-l pufni (a-l bufni, a-l umfla** etc.) **rîsul** (pe cineva) = a nu-și putea stăpîni rîsul, a izbucni în rîs. *Toți au buhnit în rîs, de răspunsul acesta.* NEGRUZZI, S. I, 85. *Cînd te-ai videa în oglindă, ai bufni de rîs.* ALECSANDRI, T. 203. *Străjerii . . . încep a se uita unul la altul și a bufni de rîs.* CREANGĂ, P. 82. *Tu? la concursul de mîine? a zis pufnind de rîs Niță.* CARAGIALE, O. II, 70. *Pe Catrina o umflă rîsul. Îi venise în minte vreo ghidușie.* VLAHUȚĂ, O. A. 349. *Cătînd una la alta, pe furiș, fără să-și spună vreun cuvînt, pufnesc de rîs . . . , și rîd și rîd, de nu se mai pot opri.* SP. POPESCU, M. G. 91. *Școlarii pufniră de rîs.* DELAVRANCEA, H. T. 96. *Mă bufnește și astăzi rîsul, cînd mă gîndesc ce urmări hazlii a avut această stratagemă.* HOGAȘ, DR. II, 47. *Cînd știați că v-aude bunica, ți spuneați Cioroiului unchiule, și vă umfla rîsul și-l umfla și pe el.* PAS, Z. I, 99, cf. DL, DM. *Gospodarul și celelalte femei bufniră de rîs, crezînd că baba șuguiește.* ȘEZ. VI, 110. *Cînd te uitai la dînsul, Te umfla rîsul.* FOLC. MOLD. I, 282. **A leșina** (sau **a se strica, a se prăpădi** etc.) **de rîs** = a rîde foarte tare. *Privea de departe vălmășagul acesta și se strica de rîs.* CREANGĂ, P. 53. *Oamenii ce priveau, și mai ales băieții, leșinau de rîs.* id. ib. 306. *Să-l vezi ce caraghios e cu țigara în gură, să te prăpădești de rîs.* CARAGIALE, O. I, 275. *Călugării cari auziră se umflară de rîs.* STĂNOIU, C. I. 148. *Gisca mestecă sacîs Și rața moare de rîs.* ARGHEZI, VERS. 267. *O să se prăpădească lumea de rîs.* CAMIL PETRESCU, O. II, 13. *Bărbatu cămar-o-nchis, Io mă omoram de rîs; Pe cămar-o pus lăcată, Io-s beută și mîncată.* MÎNDRESCU, L. P. 159, cf. ALRM I/I h 119/552. **Rîs homeric** v. homeric. **Cascadă de rîs** v. cascadă. **A fi scump la rîs** v. scump. **A rîde rîsul olarului** v. olar. (Prin nord-vestul Munt.) **A-i da** (cuiva) **rîsul prin piele** = a mînca bătaie; a da de necaz, a o păți. *Mă, diavolilor, ia vedeți să nu vă dea rîsul prin piele!* UDRESCU, GL. ✦ (Regional; la pl.) Glume (Severinești — Strehaia). *Îi place să facă rîsuri.* L. ROM. 1960, nr. 5, 36. ✦ Fig. Sunet în cascade scos de unele păsări. *Nu auzea nici rîsul de dragoste al porumbeilor sălbatici sus, în buchetul verde al palmierilor.* SADOVEANU, O. V, 482. *Aud rîsul țărcii în sălciile de pe hatie.* id. ib. VIII, 400. *Se opri și ascultă rîsul unui hulub sălbatic.* id. ib. IX, 78.

2. S. n. Batjocură, ocară, insultă. *Sara dzise: rîs au făcut mie Domnezeu.* PO 67/4. *Striga jidovii cu rîsuri și cu ocări pre svîntu.* VARLAAM, C. 456. *Ceale ce scrie acolo Topeltinus . . . sînt rîsuri.* MAIOR, IST. 130/27. *Unii tirani . . . cu rîsuri și cu batjocuri își junghie dobitoacele sale.* ȚICHINDEAL, F. 119/16. [Defăimătorii] *parc-ar fi-ntr-adins născuți, Numai pentru rîs făcuți.* MUMULEANU, C. 137/17, cf. DDRF, ȘĂINEANU, TDRG. *Trei litri de apă la un regiment de hîrdaie; doamne sfinte, ce rîs!* BASSARABESCU, V. 59. *Ce rîs și ocară o mai fi și asta?* POP., ap. GCR II, 367. ◇ Loc. adj. **De rîs** = fără valoare, fără importanță; compromițător, rușinos, de ocară. *Toamna prețurile sînt de rîs. Totuși, pe aceste prețuri de rîs rumânii își vînd bucatele.* STANCU, D. 74. (Învechit) **Luător în rîs** = batjocoritor, jignitor. *Lavinia era cea mai blîndă și cea mai puțin luătoare în rîs.* CR (1848), 7²/54, cf. TDRG. ◇ Loc. adv. (Prin nord-vestul Munt.) **Pe rîs** = pe gratis. *Lasă că nu-ți face el pe rîs.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A fi** (sau **a se face, a ajunge, a rămîne** etc.) **de rîs (și de ocară)** sau **a fi** (sau **a se face, a ajunge** etc.) **(de) rîsul lumii (satului, cercilor, cîinilor** etc.) = a fi (sau a se face, a ajunge etc.) de batjocură, de ocară; a se compromite. *Întru deșertu se ustenesc și de rîs fi-vor.* CORESI, EV. 13. *Domnul piiarde-va acest oraș, ce fu de rîs.* PO 61/18. *Leapădă leagea creștinească ceea ce-i de rîs și de ocară și cu glas mare hulește credința lor.* VARLAAM, C. 452. *Cela ce să va însura, de-ș va lua muiarea călugăriță, aceaia nuntă . . . iaste de rîs.* PRAV. 197. *Mai mult sînt de rîs decît de crezut.* C. CANTACUZINO, CM I, 38. *Au rămas de rîs, umplîndu-se de rușine.* MINEIUL (1776), 104²ᵛ/34. *Odată să să ridice Și neamul tău dintru mișelie, De rîsul altor să nu mai fie!* BUDAI-DELEANU, Ț. 98. [Nu] *ne-am mîndri . . . pentru pielea samurului . . . pentru care și de rîs am rămas.* GOLESCU, Î. 64. *Nimic nu este mai vrednic de rîs decît a se făli cineva numai cu părinții și strămoșii săi.* HELIADE, O. II, 203, cf. POLIZU. *Nici au ajuns Moldova de rîsul mișeliei Ca s-o răpească-n gheare-i un vultur de-a Lehiei!* ALECSANDRI, P. III, 218. *Nu vom rămîne, sărac de noi, rîsul lumei!* ODOBESCU, S. I, 111. *Mă tem că m-oi face de rîs.* CREANGĂ, P. 195. *Tot rîzînd de unii și de alții, ajungea de se făcea și însuși de rîs.* ISPIRESCU, U. 104, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Nimic nu-i mai de rîs ca plînsul În ochii unui luptător.* COȘBUC, P. I, 194. *Nu, nu vreau s-ajung de rîsul lumii!* DELAVRANCEA, O. II, 346. *Face rău de-și stîlcește fața, c-a ajuns de rîsul lumii.* REBREANU, I. 225. *Făcură nod la batistă, ferindu-se să spuie aceasta unul celuilalt, de teamă să nu se facă de rîs.* BASSARABESCU, V. 42. *Am ajuns de rîsul tîrgului.* SEBASTIAN, T. 306. *Se țineau de capul meu toate pocinoagele, mari și mici, ca să mă facă de rîs.* VLASIU, A. P. 155. *De rîs au rămas turcii.* STANCU, D. 23. *Din nefericire văd limpede. Am reușit să mă fac de rîs!* BARANGA, I. 195. *Să mă fac eu de rîsul lumii la poarta voastră!* PREDA, M. 191. *Vrei să te faci de rîsul lumii?* V. ROM. septembrie 1962, 24. *De rîs și de ocară să fii.* POP., ap. GCR II, 367.

Şi-a veni hăbăucul în fire, să nu să mai facă de rîsul lumii. RETEGANUL, P. I, 1, com. din PIATRA — NEAMŢ, ALR II/I MN 52, 2 305/362. *Să nu crezi că io mă las de rîs la fiecare.* ALR II 3 095/2. *Femeie de oameni cumsecade, a ajuns de rîsul dracului.* UDRESCU, GL. *A fi de rîs Pînă-n prînz Şi de ocară Pînă-n sară.* ZANNE, P. II, 701, cf. VI, 313. *A rămînea de rîs ca fasolea în ziua de Paşti.* id. ib. III, 548. **A face** (pe cineva) **de rîs (şi de ocară)** sau **a face** (pe cineva) **de rîsul satului** = a face (pe cineva) de batjocură, de ocară; a batjocori, a compromite. *Te despoaie de mîntuirea ta şi te face de rîs şi de batjocură.* R. GRECEANU, ap. GCR I, 291/35. *Cu poznatele lui fapte Fost făcut de rîs în lume.* BĂRAC, T. 4/2. *Începu a-l face de rîs şi a-şi bate joc de el.* SLAVICI, N. I, 14. *Se vorbiră . . . să facă pe fratele lor cel mic de rîs şi de ocară.* ISPIRESCU, L. 37. *Ori am vorbit cu dînsa glume? O fac de rîs şi-i scot eu nume?* COŞBUC, P. I, 128. *Putea foarte bine . . . să nu-l facă de rîs înaintea celorlalţi profesori.* AGÎRBICEANU, A. 35. *M-ai adus pînă aici ca acuma să mă faci de rîs înaintea oamenilor?* REBREANU, I. 123. *A răcnit bătrînul . . . că-i face de rîsul satului.* SADOVEANU, O. II, 78. *Nevasta dracului Mă spuse bărbatului, Mă făcu rîs satului.* ALECSANDRI, P. P. 346. *M-ai făcut de rîs, mi-ai prăpădit tot ce am avut de la părinţi.* ŞEZ. V, 134. **(A-şi) face** (sau, calc după bg. *бия си шега*, **a-şi bate**) **rîs de** (sau, învechit, după) **cineva** (sau **ceva**) sau (învechit) **a-şi face rîs** = **a)** a-şi bate joc (de cineva sau ceva); a batjocori. *De pururea creade giudeţul că şi gluma iaste cu pizmă şi, cînd glumeaşte, îş face rîs.* PRAV. 223. *Cela ce va unge ferestrile sau uşea . . . cu fie ce grozăvie, făcîndu-şi rîs de casa aceluia, să să cearte.* ib. 249. *Oamenii . . . îşi făcea rîs mare după dînşii.* BĂRAC, T. 7/17. *Auzi, să-şi facă el rîs de lucrul meu!* ALECSANDRI, T. 274. *Bine şi-a făcut rîs de găină, şi-a ucis-o fără să-i fie vinovată.* CREANGĂ, P. 70. *Începură a se căi de rîsul ce făcuseră de fratele lor.* ISPIRESCU, L. 38, cf. DDRF, BARCIANU. *Pitarul se arată a fi de boierie cinstită, căci îşi face rîs de cumpărătorii de titluri boiereşti.* IORGA, L. II, 116. *De-aceea îşi fac rîs păginii de noi!* SADOVEANU, O. I, 212. *Aceştia făcea adeseori rîs de el pentru sărăcia lui.* SBIERA, P. 130, cf. ALR SN VI h 1 634/362; **b)** (învechit şi popular) a viola o femeie; a necinsti. *Au abătut la casele boiereşti, . . . făcînd rîs pre multe locuri de fămeile lor.* M. COSTIN, O. 170. *Lua femei şi fete mare şi copii, cu sîla, de-ş făce rîs.* NECULCE, L. 360. *Mînca bătăi . . . de la lucrători, după ce-şi făceau rîs de dînsa.* SADOVEANU, O. I, 413. *Flăcăul şi-a făcut rîs de ea şi s-a însurat cu alta.* STANCU, D. 47. *Şi-a făcut, aşa beat cum era, rîs de mine.* id. R. A. I, 27. **A lua** (pe cineva) **în rîs** v. lua. (Prin nord-vestul Munt.) **Rîsul pămîntului** = om de nimic, netrebnic. UDRESCU, GL. ✦ P. restr. (Învechit şi popular; fiind vorba despre femei) Necinstire, violare, dezonorare. *Tot stricăciuni făce cu fel de fel de rîsuri şi de batgiocuri a fete fecioare.* NECULCE, L. 276.

3. S. n. Umor, ironie; critică, satiră. *Sînt rari scriitorii dăruiţi cu această preţioasă însuşire a rîsului.* GALACTION, A. 267. *Creangă rîde dinlăuntrul societăţii sale, ca un element profund înrădăcinat al ei. Rîsul său nu este critic.* VIANU, A. P. 276. *Umor înnăscut sau carapace împotriva prostiei, rîsul lui Cehov nu iartă pe nimeni.* s ianuarie 1960, 25. *Umorul blînd, rîsul franc al scriitorului ne apar modificate în sensul unei ironii corosive.* ib. martie 1960, 68. *Rîsul nimicitor şi constructiv, rîsul purificator şi optimist, rîsul adevărat şi mare merită o tribună a lui, de la înălţimea căreia să îndrepte moravurile.* GL 1961, nr. 3, 7/1.

4. S. m. (Ornit.; regional; şi în sintagma *rîsul păduri*i, BĂCESCU, PĂS. 151, ALR I 1 053/887, ib. 1 054/887) Huhurez (*Syrnium aluco*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 151, 263, H XVI 10.

— Pl.: (n.) *rîsuri* şi (m.) *rîşi*. — Şi: (învechit şi regional) **ris** s. n. ALR II/I MN 52, 2 305/76.

— Lat. **risus.**

RÎSĂPÍ vb. IV v. **risipi.**

RÎSCĂÍ vb. IV v. **rîşcăi.**

RÎSCĂRÍ vb. IV. Intranz. (Reginal) A răşchia **(3)** (Mogoş - Abrud). Cf. ALR I 998/100.

— Prez. ind. pers. 3: *rîscăre.*

— Cf. rîşca.

RÎSCHIÁ vb. I v. **răşchia.**

RÎSCHIÁRE s. f. v. **răşchiere.**

RÎSCHIÁT s. n. v. **răşchiat[1].**

RÎSCHITOÁRE s. f. v. **răşchitor.**

RÎSCHITÓR s. n. **răşchitor.**

RÍSCUGI s. m. pl. v. **rîşcov.**

RÍSET s. n. (La sg.; adesea cu sens colectiv) **Rîs[2] (1).** *Gura ei se croi pe rîset.* SLAVICI, O. II, 75, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *E plin de rîset locul, Plin de cîntec deal şi vale.* COŞBUC, P. II, 19. *Şi-i hohot şi rîset în stradă, Şi însuşi bunicul acum Se-ndoaie spre geamuri să vadă Amestecul vesel din drum.* id. ib. 47, cf. BARCIANU. *Pe lîngă şăgile şi rîsetele lor necontenite, începeau a şi cînta.* SBIERA, F. S. 90, cf. ALEXI, W. *Se pierdură . . . Şi toate rîsetele mele.* GOGA, P. 37. *În aerul cald se ciocneau crîmpeie de convorbiri, rîsete zgomotoase.* REBREANU, I. 242. *Prin tufişuri, fete sau domnişoare în rochii subţiri, cu elevi de şcoală sau militari . . Rîsete, şoapte.* BACOVIA, O. 239. *Se auzeau exclamări de compătimire sau rîset înfundat.* SAHIA, N. 55. *Ghiţă . . . nu prea băga de samă rîsetul poznaş al lui moş Petrea.* SADOVEANU, O. I, 217. *În mijlocul acestui peisagiu . . . izbucnesc deodată rîsetele vesele şi zglobii ale patricienilor aparţinînd anticei rase a regiunei.* VIANU, A. P. 160. *Aruncă amuzat hîrtia blazonată pe birou, în rîsetele tuturor.* CĂLINESCU, S. 422. *Sînt, totuşi, încă multe cu putinţă! . . . Minuni, aurore, rîset şi-nvieri.* BLAGA, P. 159. *De sus, de pe palierul scării, se aude o uşă trîntită, rîsete şi glasul lui Petru.* H. LOVINESCU, C. S. 5. *Oamenii izbucniră în rîsete.* PREDA, Î. 97. *Rîsetele celorlalţi se încrucişară peste şanţul adînc.* BARBU, P. 238. *Vin în viaţa unui om astfel de momente în care . . . nu poţi scăpa de sentimentul că eşti ridicol şi te miri că cei dimprejur nu izbucnesc în rîsete.* VLASIU, D. 52, cf. ALR II/I MN 52, 2 305/386, 520, 728, 899, 928. ✧ Fig. *Ard fetele verii ca steaguri În vîntul şi-n rîsetul anului.* BLAGA, POEZII, 157.

— Pl.: *rîsete.*

— **Rîs[2]** + suf. *-et.*

RÎSGHINÁ vb. I v. **răzghina.**

RÎSÎPÍSIE s. f. v. **recipisă.**

RÎSÎPÍŞ s. n. v. **recipisă.**

RÎSOÁICĂ s. f. (Rar) Femela rîsului[1] **(1).** *Puii acelei rîsoaice scheaună de foame şi pier dacă n-au carne.* SADOVEANU, O. XIV, 576. *A fost împuşcată o rîsoaică ce avea cu sine un pui.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 10.

— Pl.: *rîsoaice.*

— **Rîs[1]** + suf. *-oaică.*

RÎSOT s. n. (Prin nord-estul Munt.) Rîs puternic. CIAUŞANU, V. 194. ✦ Rîs înăbuşit (înghesuit), pe înfundate. CIAUŞANU, V. 194.

— Pl.: *rîsote.*

— De la **rîs[2].**

RÎSUÍ vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Munt.) A necinsti, a viola o femeie. Cf. CIAUŞANU, V. 194.

— **Rîs[2]** + suf. *-ui.*

RÎSUÍRE s. f. (Prin nord-estul Munt.) Faptul de a rîsui. Cf. CIAUŞANU, R. SCUT. 81.

— Pl.: *rîsuiri.*
— V. **rîsui.**

RÎSUÍTĂ adj. (Prin nord-estul Munt.; despre femei) Siluită, violată. Cf. CIAUȘEANU, GL.
— Pl.: *rîsuite.*
— V. **rîsui.**

RÎȘC interj. (Prin nord-vestul Munt.) Onomatopee care redă zgomotul produs de un obiect frecat cu ceva tare. UDRESCU, GL. *Rîșc, cu cuțitul! Rîșc, cu pila!* id. ib.
— Onomatopee.

RÎȘCÁ vb. IV v. **rășchia.**

RÎȘCĂÍ vb. IV. Tranz. și intranz. (Prin Ban. și Transilv.) A rășchia **(3)**. Cf. ALR I 998/18, ALR II/I h 53/2, ALR SN V h 1 331/2.
— Prez. ind. *rîșcăi.* — Și: **rîșcăi** (ALR I 998/136), **rîșcoí** (prez. ind. accentuat și *rîșcói* ib. 998/18, ALR II/I h 53/2, ALR SN n 1 331/2) vb. **IV.**
— Cf. rășchia.

RÎȘCHI s. n. (Regional) Rășchitor **(1)**. Cf. ALR I 1 274/93, 94.
— Pl.: *rîșchie* și (m.) *rîșchi* (ALR I 1 274/93).
— De la **rîșchia.**

RÎȘCHIÁ vb. I v. **rășchia.**

RÎȘCHIÁT s. n. v. **rășchiat**[1].

RÎȘCHIG s. n. (Regional) Ghiuden. *Armenii se mai îndeletniceau cu căsăpia și cîrnățăria, producînd cîrnați... numiți, după forma lor, ghidem sau sugiuc și rîșchig sau potcoave.* ȘEZ. XII, 3.
— Accentul necunoscut. — Pl. ?
— Etimologia necunoscută.

RÎȘCHIITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RÎȘCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RÎȘCHITOÁRE s. f. v. **rășchitor.**

RÎȘCHITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RÎȘCHITORÁ vb. I v. **răschitori.**

RÎȘCOG s. m. v. **rîșcov.**

RÎȘCOÍ vb. IV v. **rîșcăi.**

RÎȘCOV s. m. Numele mai multor soiuri de ciuperci: **a)** (și în sintagmele *rîșcov de brad*, BIANU, D. S., PANȚU, PL., *rîșcov de fag*, BIANU, D. S., PANȚU, PL.) ciupercă comestibilă, cu pălăria portocalie-cărămizie și cu picior galben-portocaliu; crește prin pădurile de fag și de brad; (regional) opintic, lăptucă, rîșcoviță, rîșcovan, burete-dulce, păstrăv-de-pădure, pîinea-pădurii, pita-lui-Dumnezeu (*Lactarius deliciosus*). Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 91, BORZA, D. 194); **b)** vineță-cu-lapte (*Lactarius volemus*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 194; **c)** burete-galben (*Cantharellus cibarius*). id. ib. 192; **d)** burete-iute (*Lactarius piperatus*). id. ib. 194; **e)** zbîrciogi-grași (*Gyromitra esculenta*). id. ib. *Bureții cunoscuți de sătenii din județul Suceava ca buni de mîncat sînt: ciupercile,... rîșcovii, rîșcovițele, drelele.* PAMFILE, I. C. 247. *Plecai în pădure după ciuperci... Peste puțin mă întorsei cu desagii plini de hribi, de rîșcovi.* HOGAȘ, M. N. 171. *O friptură de găinușă sălbatecă cu rîșcovi trecea în ochii igumenului... ca mîncarea cea mai faimoasă.* ap. CADE. *Rîșcovii și hribii apărură pe vetriță în jurul focului.* SADOVEANU, O. XI, 114. *Rîșcovul... este o ciupercă bună de mîncat.* BELEA, P. A. 157, cf. H X 100, 228, 531, XII 397. *Bureții din care se face borș sînt: ciupercile,... hribi, rîșcovi.* ȘEZ. VI, 70, cf. VIII, 6, CHEST. VIII 81/15, ALR II 6 404/95, 228, 362, 537, 551, 574.
— Pl.: *rîșcovi.* — Și: **rîșcog** (com. FURTUNĂ), **rîșcuv** BORZA, D. 194), **rășcov** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., H I 97), **rîșcov** (LB, CIHAC, II, 314, GHEȚIE, R. M., ALR II 6 404/192), **róșcov** (TDRG, BIANU, D. S.), **hrîșcov** (CHEST. VIII 81/27) s. m., **rîscugi** (A V 25) s. m. pl.
— Cf. ucr. рижок, рижка.

RÎȘCOVÁN s. m. (Bot.; prin Transilv.) Rîșcov (*Lactarius deliciosus*). Cf. BORZA, D. 194, VICIU, GL., ALR II 6 404/272, 279, MAT. DIALECT. I, 215.
— Pl.: *rîșcovani.* — Și: **roșcován** s. m. BORZA, D. 194, VICIU, GL., ALR II 6 404/279, MAT. DIALECT. I, 215.
— **Rîșcov** + suf. *-an.*

RÎȘCOVÉL s. m. (Bot.; Mold.) Vineță-cu-lapte (*Lactarius volemus*). Cf. TDRG, PANȚU, PL.
— Pl.: *rîșcovei.*
— **Rîșcov** + suf. *-el.*

RÎȘCOVÍȚĂ[1] s. f. (Bot.; regional) Numele a două varietăți de rîșcovi: **a)** (*Lactarius deliciosus*). BORZA, D. 194, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI; **b)** (*Lactarius volemus*). TDRG. *Bureții cunoscuți de sătenii din județul Suceava ca buni de mîncat sînt: ciupercile,... rîșcovii, rîșcovițele, drelele.* PAMFILE, I. C. 247.
— Pl.: *rîșcovițe.* — Și: **roșcovíță** s. f. ALR II 6 404/102.
— **Rîșcov** + suf. *-iță.*

RÎȘCOVÎȚĂ[2] s. f. (Regional) Rasă de **oi** înrudită cu rasa merinos (Arieșeni — Vașcău). Cf. CHEST. V 67/1.
— Pl.: *rîșcoviță.*
— Etimologia necunoscută. Cf. **rîșcoviță**[1].

RÎȘCUV s. m. v. **rîșcov.**

RÎȘÍNĂ s. f. v. **rășină.**

RÎȘINÓS, -OÁSĂ adj. v. **rășinos.**

RÎȘNÁR s. m. v. **rîznar.**

RÎȘNĂ s. f. v. **rîznă.**

RÎȘNEÁLĂ s. f. **1.** Acțiunea de a rîșni **(1)**; rîșnire, rîșnit[1]. UDRESCU, GL.
2. (Prin nord-vestul Munt.) Porumb rîșnit. Cf. UDRESCU, GL. *Mai e niște rîșneală veche, o dau la porc.* id. ib.
— Pl.: *rîșneli.* — Și: (regional) **rîșneálă** s. f.
— **Rîșni** + suf. *-eală.*

RÎȘNÎ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică boabe de cereale, sare, cafea etc.) A preface în pulbere sau în fragmente mărunte cu ajutorul rîșniței **(1)**. V. măcina. *E doi rășnind, unul se va lăsa e altulu se va lua.* TETRAEV. (1574), 243. *L-au legat pre el cu obezi de aramă și rîșniia în casa tîmniței.* BIBLIA (1688), 187r/10, cf. LB, CIHAC, II, 313. *Are să rîșnească pentru nuntă.* SEVASTOS, N. 76. [Floarea] *o usucă, o rîșnesc bine și apoi... o beu.* MARIAN, NA. 15. *Intrînd în casă, rîșnesc un pumn de grăunțe de păpușoi.* id. S. R. I, 141. *Irina, ascultînd cu ce bucurie vorbea Gherghina, uitase să mai rîșnească.* BUJOR, S. 76, cf. DR. III, 770, DRĂGANU, ROM. 569. *Dau un soldai ca să rîșnească cafeaua.* SADOVEANU, O. VII, 73, cf. BL VI, 151. *Puneai meiul în rîșniță și rîșneai..., învîrteai, învîrteai, pentru o mămăligă.* STANCU, D. 29. *La cea moară părăsită... Este-o piatră de rîșnit.* ALECSANDRI, P. P. 136. *Rîșnește toi în fugă.* id. ib. 353. *Mai stăi, fată, că ți-a fi, Du-te-acasă și-i rîșni.* ȘEZ. III, 126, com. din FRATA — TURDA, ALR I 1 728/885, ALR II/I/791. *Am o rîșnicioară, Toată ziua rîșnește Și noaptea s-oprește* (Gura). GOROVEI, C. 183. ◇ Intranz. *A*

mea inimă de flăcări deodată sfîrîește Ca o rîșniță de țară, ce în bobodă rîșnește! PR. DRAM. 363. ◇ Refl. pas. *De cîte ori era nevoie de cafea, se rîșneau numai atîtea boabe cît le știa măsura în pumnul lui sting.* SADOVEANU, O. XVI, 185. ◇ Refl. impers. *În aceste zile nu se mălură prin casă, nu se rîșnește, nu se mănîncă.* PAMFILE, S. T. 57. *Nu se rîșnește, nu se coace pîine . . . , că se face sînge.* CANDREA, F. 216. ◇ A sfărîma, a zdrobi, a freca; a amesteca. *Cînd a ajuns în grajd . . . a aruncat polul, a scuipat asupra lui și l-a rîșnit cu cizma.* SADOVEANU, O. XVII, 206, cf. ALR I 1 350/268. ◇ Refl. pas. *Mămăliga . . . se rîșnește.* CHEST. VIII 16/27. *În alte cazuri* [cartofii] *se curățesc, se rîșnesc, frecîndu-se într-un blid.* ib. 67/15. ✦ (Cu complementul „măselele") A freca producînd un zgomot caracteristic. *S-a trîntit cu fundul de pămînt și s-a tras de cap rîșnindu-și măselele.* SADOVEANU, O. XVII, 345. ✦ Intranz. A scrîșni, a trosni din măsele (Bilca — Rădăuți). LEXIC REG. 107. ✦ (Regional) A ronțăi. *Coajea o rojne.* PĂCALĂ, M. R. 148.

2. Intranz. Fig. A vorbi mult, a trăncăni; a măcina **(3)**. V. melița. *Prinse a rîșni din gură despre alte cele.* SADOVEANU, O. II, 385.

3. Tranz. (Folosit și absol.) P. anal. (Regional) A mistui, a digera. *Stomacul a rîșnit o zi întreagă, gura a clevetit.* DELAVRANCEA, T. 90, com. din FRATA — TURDA, ALR II/I h 101. [Stomacul] *rîjnește mîncarea.* ib. h 101/279.

— Prez. ind.: *rîșnesc.* — Și: (învechit și regional) **rășni** (POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **rîjni, răjni** (DDRF), **rojni** vb. IV.

— Derivat regresiv de la **rîșniță**.

RÎȘNICIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui rîșniță **(1)**. *Am o rîșnicioară, Toată ziua rîșnește Și noaptea s-oprește* (Gura). GOROVEI, C. 183, cf. PASCU, C. 197.

— Pl.: *rîșnicioare.*

— **Rîșniță** + suf. *-ioară.*

RÎȘNÍRE s. f. Acțiunea de a rîșni **(1)**, rîșneală, rîșnit[1]. V. măcinare. Cf. LM. *Rîșnirea urluielii se face pentru păsări.* PAMFILE, I. C. 176.

— Și: (regional) **rîjnire** (BARCIANU), **rășnire** (DDRF) s. f.

— V. **rîșni.**

RÎȘNÍT[1] s. n. Rîșnire, rîșneală Cf. DDRF. *O muncit o săptămînă pe un căuș de grăunțe. Apoi s-o dus la rîșnit cu ele.* I. CR. II, 171.

— Și: (regional) **rășnít** s. n. DDRF.

— V. **rîșni.**

RÎȘNÎT[2]**, -Ă** adj. Măcinat cu rîșnița. *În cîtă vreame ține boala . . . trebuie dat calului . . . numai orz rășnit.* CALENDARIU (1814), 167/18. *Cafeaoa cea de meiu prăjită și rîșnită să se dea.* PISCUPESCU, O. 273/16, cf. DDRF. *Fructele stejarului numite ghindă, prăjite și rîșnite ca cafeaua, se dă la copii să bea.* N. LEON, MED. 68. *Am și cafea rîșnită și zahăr.* SADOVEANU, O. II, 281. *Ți-am pus și cafea rîșnită și zahăr.* CĂLINESCU, S. 248, cf. ALR SN IV h 1 107. ✦ (Regional) Sfărîmat, zdrobit, fărîmițat; frecat. *Cu fasolea rîșnită de post, se mîncă ceapă.* CHEST. VIII 71/27, cf. ALR SN IV h 1 097.

— Pl.: *rîșniți, -te.* — Și: (învechit) **rășnít, -ă** adj.

— V. **rîșni.**

RÎȘNITOÁRE s. f. (Regional) **1.** Piatră de moară. Cf. DDRF. *Pietrile sau rășnitoarele sînt așezate pe podul morii.* DAMÉ, T. 153, cf. DR. III, 770, ȘĂINEANU, D. U. ✦ (În forma *rîjnitor*) Răzătoare pentru hrean, morcovi etc. (Călugări — Vașcău). TEAHA, C. N. 260.

2. P. anal. Pipotă (Vima Mare — Dej). Cf. ALR I 1 006/270.

— Pl.: *rîșnitori.* — Și: **rășnitoáre, rîjnitoáre** (ALR I 1 006/270) s. f., **rîjnitór** s. n.

— **Rîșni** + suf. *-toare.*

RÎȘNIȚÁR s. m. (Rar) Persoană care lucra cu rîșnița de măcinat porumb, sare etc. *Se îmbulzeau . . . boccegii, salahori, rîșnițari și jupînese cu rochiile înfoiate.* C. PETRESCU, A. R. 7.

— Pl.: *rîșnițari.*

— **Rîșniță** + suf. *-ar.*

RÎȘNIȚĂ s. f. **1.** Moară primitivă, mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune; p. restr. piatră de moară; mașină rudimentară de măcinat porumb, sare etc., compusă din două pietre, dintre care cea de deasupra se învîrtește cu ajutorul unui mîner, (prin Transilv.) melesteu **(1)**. *Mai iușor lui i-ar fi să-și spînzure o rășniță a satului de ceafa lui și să se afunde în volbura mării.* TETRAEV. (1574), 230. *Le legară pietri de rășnițe de-a picioare.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 276r/15. *O muiare au aruncat de în turnu o bucată de piatră de rîșniță.* CHEIA ÎN. 75 /9. *Au aruncat o muiare o bucată de rîșniță preste capul lui.* BIBLIA (1688), 181[2]/57. *Arunc㠄 din turn o frîmtură de rîșniță preste capul lui.* CALENDARIU (1814), 111/15, cf. LB. *A mea inimă de flăcări deodată sfîrăiește Ca o rîșniță de țară, ce în bobodă rîșnește!* PR. DRAM. 363, cf. POLIZU. *Rîșnița, care se găsește în toate cetățile romane, nu era cunoscută locuitorilor acestui pisc.* BOLLIAC, O. 266. *Cînd îi veni* [catîrului] *bătrînețea, La rîșniță el fu pus.* ALEXANDRESCU, O. I, 306, cf. CIHAC, II, 309. *Hîrtiță, noduroasă stă în colb rîșnița veche.* EMINESCU, O. I, 84. *În carul deșertat era un fer de plug, cîteva coase, o piatră de rîșniță.* SLAVICI, N. I, 135. *Bîjbîi în colț, sub o rîșniță, și găsesc barda.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 239, cf. DDRF. *Mac㠄-n rîjnițî.* COȘBUC, AE. 15, cf. SĂGHINESCU, V. 102. *Se fierbe într-o ulcică vin alb și cu tărîțe de orz, după ce s-a urluit la rîșniță.* N. LEON, MED. 153, cf. ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 176, id. J. II, 163. *În cîte un celariu se mai poate vedea rîșnița . . . , morișca primitivă a vechilor generații.* PĂCALĂ, M. R. 436. *Irina, cu o mînă pe hădăragu rîșniței și cu cealaltă în poala cu grăunțe, rîșnește cam alene.* BUJOR, S. 75. *Am vorbit despre morile și fierăstraiele, rîjnițele, pivele și dîrstele din comună.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 66. *Rîșnițele hîrtiau și oamenii își așteptau rîndul cinchiți lîngă foc.* SADOVEANU, O. I, 640. *Morarul cel bătrîn . . . se suie la coș, să vadă cum merge malaiul la rîșniță.* id. ib. XIII, 828. *O zi întreagă aplecat pe rîșniță, învîrtcai, învîrteai, pentru o mămăligă.* STANCU, D. 29. *În curte, Ștefan învîrtea la rîșniță.* BENIUC, M. C. I, 208. *Țăranii aveau în casele lor mori primitive numite rîșnițe, acționate cu mîna.* PANAITESCU, O. Ț. 130, cf. H VII 171. *Fie-ți casa uliță Și cămara rășnița!* POMPILIU, B. 58. *Fie-i moara rîșniță Și hodina-n temniță!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 282. *Pepelca au înhățat rîșnița în spate.* SBIERA, P. 5. *Asta-i lelea leliță, . . . Cu capu cît rîșnița, Cu picioru Cît ciubăru.* ȘEZ. V, 16. *Oaminii fuga dă turci cu calabalîcu și cu rîșnița-n car.* GRAIUL, I, 229. *Dinții sînt ca teslele, Măsele ca rîșnițele.* PĂSCULESCU, L. P. 252. *Omul . . . își lua rîjnița și toporul și pleca.* PLOPȘOR, C. 40, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 172, ALR I 1 728, ALR II 6 710/728, ib. 6 713/791. *Armăsarul cînd îmbătrînește ajunge la rîșniță.* ZANNE, P. I, 320. *S-a dus de la moară la rîșniță* sau *a fost o dată la moară și de două ori la rășniță,* se zice despre cel care se laudă că a văzut și știe multe. Cf. id. ib. III, 245. *După trei zile oaspeții se pun la rîșniță.* id. ib. IV, 226. *Muncă de om, Sudoare de domn (Rîșnița).* GOROVEI, C. 320. ◇ Fig. *Pe munții de schelărie goală se învîrt, într-o rîjniță circulară de furnicare, căruțele unui tobogan cu dinți.* ARGHEZI, B. 73. ◇ Expr. **A-i umbla** (sau **a-i merge, a-i toca**) **gura ca o rîșniță** v. gură. **A ajunge** (sau **a se duce, a merge**) **de la moară la rîșniță** v. moară. **A trimite** (pe cineva) **de la moară la rîșniță** v. moară. ✦ Mașină mică de uz casnic, cu mecanism simplu, cu care se macină boabele de cafea, de piper etc.; (rar) morișcă. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. *Pe masă ardeau două luminări . . . , țintuind cu stropi de lumină piulița, chilugul, rîșnița de cafea.* BRĂESCU, O. A. II, 75, cf. NOM. PROF. 30. *Sultana luă o rîșniță cilindrică de alamă, puse în ea cîteva*

boabe și o învîrti. CĂLINESCU, s. 553. ◇ F i g. *A dat drumul ... la rîșnița feluritelor sale gălăgioase și mult pisăloage minunări.* C. PETRESCU, A. R. 12. ✦ (Familiar) Gură. (Considerată ca organ al alimentării) Cf. LEXIC REG. 107. (Considerată ca organ al vorbirii; depreciativ) Cf. BUL. FIL. IV, 125, COMAN, GL., UDRESCU, GL.

2. P. a n a l. (Regional) Stomac. V. m o a r ă **(5)**. Cf. ALRM I/I h 66, cv 1951, nr. 9-10, 43. ✦ Pipotă. Cf. CONV. LIT. XLIV$_2$, 131, GOROVEI, CR. 264, 456, ALR I 1 006, ALR II/I MN 39, 2 212/514. ✦ (Urmat de determinări) Măsea. Cf. DR. V, 289. *Bîșnița cea mare.* ib. IX, 427, cf. ALR II/I MN 16, 6 922/886. ✦ Măsea de minte. Cf. ALR II/I MN 16, 6 922/272, 284, 386.

3. (Argotic) Ceas de proastă calitate. V. m o a r ă **(6)**. Cf. BUL. FIL. IV, 184.

4. Art. Numele unui dans popular cu ritm vioi asemănător cu hora. Cf. VARONE, D. 126, id. J. R. 45.

— Pl.: *rîșnițe* și (regional) *rîșnițî* (ALRM I/I h 66, ALR I 1 728). — Și: (învechit și regional) **rășniță, rîșniță, rășniță** (L. COSTIN, GR. BĂN. 172, ALR I 1 728/295) s. f.

— Din bg. **ръшница**.

RÎȘTI[1] interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de mersul pe zăpadă (Piua Petrei — Fetești). Cf. ALR SN V h 469/705.

— Onomatopee.

RÎȘTÎ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre zăpadă) A produce prin apăsare, prin frecare sub pași un zgomot ascuțit, caracteristic; a scîrțîi (Piua Petrei — Fetești). Cf. ALR SN V h 1 469/705.

— Prez. ind. pers. 3: *rîștie.*

— V. **rîști[1]**.

RÎT[1] s. n. **1.** Botul porcului; (prin Maram.) roată[1], (regional) flit, surlă, teflu, tic, zotcă. Cf. ANON. CAR. *Un ver ciudat Pare c-are-ndoit rît.* I. VĂCĂRESCUL, P. 363/31, cf. POLIZU, CIHAC, II, 314. *Iar nagodele-urîte Ca un mistreț la cap, Cu lungi și strîmbe rîte ... Rîmarea cea adîncă.* BOLINTINEANU, O. 73, cf. LM. *Gonesc din dumbravă turme nenumărate de mistreți ... cu rîturile întinse.* ODOBESCU, S. III, 110. *Purcelul ... răstoarnă cîteva oale cu rîtul.* CREANGĂ, P. 81. [Mistrețul] *avea niște ochi zgîiți ... și un rît făcut ca din topor.* ISPIRESCU, U. 40. *Cînd trece Irina, căței o întind de rochie, purcelul ridică rîtul în sus.* DELAVRANCEA, T. 135, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU. *Murdar ca însuși noroiul, porcul ... cu rîtul lui roz ... scurma ici-colo.* ANGHEL, PR. 95. *Se frigeau în frigări doi purcei cu rîturile întinse.* AGÎRBICEANU, A. 294. *O libelulă sosi, zburînd zglobie, și, crezînd că deasupra apei e o floare, se lăsă, ușoară, pe rîtul trandafiriu.* GÎRLEANU, L. 95. *Un purcel, cu o rămășiță de murdărie pe sfîrcul rîtului, răsări de după casă.* HOGAȘ, DR. I, 132. *Porcul însă își scoase deodată rîtul din zeama de tărîțe.* REBREANU, R. I, 147. *Purceii îl împungeau cu rîtul și el nu se supăra.* VLASIU, A. P. 182. [Godacii] *își apropie unul de altul rîturile.* SADOVEANU, O. VII, 278. *Prin rarîști ne poticneam de glii proaspăt răsturnate de rîtul mistreților.* BLAGA, HR. 62. *Din sus, tîrîți vijelios, se văzură înotînd ... vreo cîțiva porci țigănești cu rîturile ascuțite și urechile tari.* CAMIL PETRESCU, O. I, 559. *Draci cu ... rîturi de porc.* STANCU, D. 32. *Ei se deplasează grohăind, căutînd cu rîtul pe jos alte locuri cu hrana favorită.* VÎN. PESC. septembrie 1960, 3, cf. H V 147, ALR I 66, ALRM SN I h 213, A V 15. *Belciug de aur la rîtul porcului,* se zice cînd cineva dă un lucru bun cuiva care nu-l merită sau nu știe să-l prețuiască. Cf. ZANNE, P. I, 610. *Am un purcel cu rîtul de fier* (Sfredelul). SBIERA, P. 320, cf. GOROVEI, C. 343. ✦ P. e x t. Bot. [Ursul] *mai mormăie, dar nu prea strigă, Că-i trage cu veriga rîtul!* BENIUC, C. P. 78. ✦ (Regional) Cioc de pasăre, plisc. Cf. ANON. CAR., DR. III, 448. ✦ (Peiorativ) Gură. *Au început toți să ridice rîtul!* C. PETRESCU, A. R. 20. *Dau năvală cu rîtul, ca porcul.* STANCU, R. A. IV, 99. ◇ E x p r. **A face rît = a)** a se obrăznici. UDRESCU, GL.; **b)** a face nazuri. id. ib. **A avea (sau a fi cu) rît** = a fi obraznic. id. ib. **A da** (cuiva) **peste rît** = a dojeni aspru, a pune la respect. Cf. id. ib.

2. (Învechit) Proră. *Du-te ... la corabiia aceeea și-i caută la rît.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 87r/30.

— Pl.: *rîturi* și (rar) *rîte.* — Și: (regional) **rut** s. n. ALR I 66/590.

— Din v. sl. **рътъ**.

RÎT[2] s. n. **1.** (Prin Maram., Transilv., Ban. și nordul Mold.) Șes cu iarbă (de-a lungul unei ape curgătoare); livadă. V. f î n a ț, p ă ș u n e, p a j i ș t e. [Dau] ... *moșia cu vad de moară la Dumbrava Roșie, care vad este pe apa Bahluiului, la rîtul lui Petăr* (a. 1724). IORGA, S. D. I, 97, cf. URICARIUL, V, 407/1. *Să năvălească asupra cailor și a dobitoacelor, care păștea în rîturile de lîngă tabăra latinilor.* ȘINCAI, HR. I, 244/28. *Din locurile cele băltoase ..., prin puțină amestecare, se pot face ceale mai grase rituri și curechiști.* ECONOMIA, 15/9, cf. KLEIN, D. 411. *Locurile, pămînturile, rîturile, viile altui le va cuprinde și din toate acestea nemica nu-ți va rămînea.* MAIOR, P. 46/1, cf. LB, POLIZU, LM, CIHAC, II, 523. *Să nu mai văd pe luncă, Lătrînd, cîini cum s-aruncă Peste rît.* COȘBUC, P. II, 167, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Drumul cotea înapoi, pe lîngă rîturi, înfundîndu-se în sat.* V. ROM. februarie 1952, 98. *Cîte flori mîndre-s pe rît.* H XVIII 96. *Schinteuță de pe rît, Nu gîndi că te-am urît.* F (1883), 215. *De mi-i drag, de mi-i urît, Nu poci spune peste rît.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 70. *Rămîne ofilit Ca otava de pe rît Cîndu-i bună de cosit!* id. ib. 102. *De s-ar face dealu rît, Să văd de unde-am venit.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *Floarea era iarăși cu caii la păscătoare pe un rît frumos și verde.* MARIAN, O. II, 137. *De mînă m-a luat Și într-un rît frumos m-a dus.* ib. V. 125. *Cîte floricele în rît, Toate o zis să mă mărit.* RETEGANUL, TR. 127. *Poruncit-a bădița, De la rît, de la cosit, Pe-o frunză de stejerel, Să mă duc în rît la el.* DOINE, 119. *Frunză verde de pe rît, Mîndra mea s-a betejit.* HODOȘ, P. P. 97. *Parul îl puseră într-un rît din apropiere.* CĂTANĂ, P. B. II, 34. *Să-m pui floarea rîtului La creștetu capului.* ALEXICI, L. P. I, 187. *Tu, bădiță, așa-i gîndit, Că eu-s floare de pe rît.* MAT. FOLK. 816. *Împărații cu oștile lor se întîlnesc la rîtul încornurat.* MERA, L. B. 45, cf. ȚIPLEA, P. P. 44. *Să știu mę ... cu coasa-n rît.* CANDREA, Ț. O. 27. *Am cosițe-n patru vițe, Cosița oiu despleti, Rîtul ți s-a-mpăjești.* BUD, P. P. 5. *Mîndru-nfloare norocu ... Și-mi înfloare lîngă rît Și mi-l are-un prăpădit!* PAMFILE, DUȘM. 75. *Venind peste-un rît cu fîn, Se-ntîlni c-un moș bătrîn.* DENSUSIANU, Ț. H. 299. *Mă dusăi cu coasa-n rît, Cosii iarbă, nu urît.* BÎRLEA, C. P. 159. *Frunză verd'e-a rîtului.* T. PAPAHAGI, M. 14. *La rîtu lui Rusalim, Grea turmă de oi se vede.* ȘEZ. XXIII, 114, cf. PODARIU, FL. 92. *Nici v-eț culca pe perină, Nici îț cosî rît cu flori.* ARH. FOLK. I, 168, cf. ALR I 407, ib. 410, ALR II 5 260, ALR SN I h 122, ib. h 125, A I 35. *Să-și întoarne oile Din rîtu cu florile.* FOLC. TRANSILV. I, 172. *El merge pe rîtul verde Și tot strîgă că se pierde!* ib. 225. ✦ (Prin vestul Transilv.) Teren mic cu pădure în mijlocul unei lunci. Cf. CV 1951, nr. 3-4, 46, TEAHA, C. N. 260.

2. (Regional) Loc umed, mlăștinos; mlaștină; baltă; păpuriș, stufăriș. *Broaștele viețuind într-un rît ... au început a-și pofti loruși căpetenie.* ȚICHINDEAL, F. 134/15. *Au început stîrcul ... multe a spune, ce ape, ce bălți, ce rîturi în India ... se află.* id. ib. 389/2, cf. H XVIII 137, L. COSTIN, GR. BĂN. 175, CHEST. II 73/5, 405, 413a, ALR II 6 285/47, 53, 64, 325, ALR II/36. *Să zburdă ca dracu în mijlocu rîtului, că are trestie destulă să-și facă cărăbi.* ZANNE, P. VI, 563. ✦ Pămînt nelucrat, țelină. V. m o i n ă[1]. Cf. H XVII 151, XVIII 19, ALR I 915/231, 273.

— Pl.: *rîturi.*

— Din magh. **rét, rit,** scr. **rit.**

RÎT[3] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Gaură în pămînt la jocul de copii *clînceaua.* LEXIC REG. II, 31.

— Pl.: *rîturi.*

— Etimologia necunoscută.

RÎTÁN s. m., adj. **1.** S. m. Porc. Cf. JAHRESBER. XII, 118, 152. *Porcarul . . . tăie un smoc din capul Rîtanului.* MURNU, O. 247, cf. PASCU, S. 292, ŞĂINEANU, D. U., H XVIII 25, ŞEZ. III, 87.

2. Adj. (Şi substantivat) Fig. (Om) grosolan, bădăran, necioplit, mojic, mitocan. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 309, LM. *Te calicești pînă la lescaie, rîtane !* CARAGIALE, O. II, 228. *Afară ! daţi-l afară ! să nu-l văz în ochii mei pe rîtanul de Negoiţă !* id. ib. 238, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CIAUŞANU, V. 194, LEXIC REG. 38. ✧ (Regional) Nebunatic (Amărăştii de Jos — Caracal). L. ROM. 1960, nr. 2, 19.

3. S. m. (Depreciativ) Recrut; răcan. *Nu vorbi ! . . . Te amestec cu ţărîna, rălane ! Und'ţi-e pamponu ?* BACALBAŞA, S. A. 54. *Cînd faci mînuirea armelor, să-ţi pocnească puşca-n mînă, rălane !* id. ib. 80, cf. TDRG, CHIRIŢESCU, GR. 253, DR. III, 688.

— Pl.: *rîtani, -e.* — Şi: **rătăn** s. m., adj.

— **Rît**[1] + suf. *-an.*

RÎTÁNCĂ s. f. (Rar) Femeie grosolană, bădărană. Cf. POLIZU.

— Pl.: *rîtance.*

— **Rîtan** + suf. *-că.*

RÎTÁŞ s. n. (Regional) Teren deşelenit, laz (Negreşti — Baia Mare). Cf. ALR SN II h 593/346. ✧ Expr. **A face rîtaş** = a deşeleni, a rîtui[2]. Cf. ALRM SN I h 20/346.

— Pl.: *rîtaşuri.*

— **Rît**[2] + suf. *-aş.*

RÎTĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) De rîtan **(2)**; grosolan, bădăran, mitocănesc, mojicesc. Cf. POLIZU, BARCIANU.

— Pl.: *rîtăneşti.* — Şi: **rătănésc, -eăscă** adj. POLIZU, BARCIANU.

— **Rîtan** + suf. *-esc.*

RÎTĂNÉŞTE adv. (Rar) Ca un rîtan **(2)**, în felul rîtanilor. Cf. POLIZU.

— **Rîtan** + suf. *-eşte.*

RÎTĂNÍE s. f. Atitudine, faptă sau vorbă de rîtan **(2)**; grosolănie, bădărănie, mojicie, mitocănie. Cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rîtănii.* — Şi: **rătănie** s. f. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— **Rîtan** + suf. *-ie.*

RÎTICÉL s. n. (Regional) Rituţ. *Pe cel drum, pe rîticel, Merge-un drag de voinicel Cu mîndruţa după el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 311, cf. FOLC. TRANSILV. II, 522.

— Pl.: *rîticele.*

— **Rît**[2] + suf. *-icel.*

RÎTMĂ s. f. v. **ritmă.**

RÎTÓS[1]**, -OÁSĂ** adj. **1.** (Despre porci) Cu rîtul mare. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Unde-ai plecat, scroafă rîtoasă ?* PAMFILE, B. 19, cf. GR. S. VI, 152.

2. Fig. (Despre oameni) Grosolan, bădăran, obraznic; ţîfnos. Cf. DDRF, PAMFILE, B. 84, UDRESCU, GL.

— Pl.: *rîtoşi, -oase.*

— **Rît**[1] + suf. *-os.*

RÎTÓS[2]**, -OÁSĂ** adj. (Regional; despre terenuri) Umed; mlăştinos. Cf. CHEST. II 73/411, ALR II 6 390/325, ib. 6 393/325.

— Pl.: *rîtoase.*

— **Rît**[2] + suf. *-os.*

RÎTÓUCĂ s. f. (Regional) Săpăligă (Negreşti — Baia Mare). Cf. ALR SN I h 28/346.

— Pl.: *rîtouci.*

— Etimologia necunoscută.

RÎTUÍ[1] vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. (Despre porci) A rîma. ALR I 1 139/24, 385. ✦ Tranz. A împinge cu rîtul. [Porcul] *cu rîtul v-ar rîtui, Cu picioarele v-ar dripui.* DENSUSIANU, Ţ. H. 262, cf. 331.

2. Tranz. Fig. A-şi bate joc de cineva, a lua (pe cineva) peste picior. Cf. PAMFILE, VĂZD. 177.

— Prez. ind.: *rîtuiesc,* pers. 3 şi *rîtuie* (ALR I 1 139/24).

— De la **rît**[1].

RÎTUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A deşteleni (Negreşti — Baia Mare). Cf. ALRM SN I h 20/346.

— Prez. ind.: *rîtuiesc.*

— De la **rît**[2].

RÎTURÉLE s. n. pl. (Regional) Diminutiv al lui rîturi. V. rît[2] **(1)**. *Şi-oi porni pe rîturele Şi-oi culege dor şi jele.* HODOŞ, P. P. 216. *S-ar duci pi rîtureli Şi-ar strînge la buruieni Şi m-ar lecui cu eli.* VASILIU, C. 171, cf. ŞEZ. IX, 169. *Să pîrţoleşti Iarba d'e la rîturele, D'e la sat, d'e pîngă sat, Dacă mîi-s înstreinat.* T. PAPAHAGI, M. 38. *Colo jos pe rîturele.* L. COSTIN, GR. BĂN. 174.

— **Rîturi** (pl. lui *rît*[2]) + suf. *-ele.*

RÎTÚŢ s. n. (Regional) Diminutiv al lui rît[2] **(1)**; rîticel. Cf. LB, PAMFILE, A. R. 151. *Pe rîtuţul mohorît Merge-un car mîndru cernit.* MARIAN, Î. 501, cf. BUD, P. P. 82. *Colo-n gios, . . . La rîtuţu cel frumos.* ŞEZ. XXIII, 114. *Este-on rîtuţ lîngă vale, Şi-ntr-acela este-o floare.* BÎRLEA, C. P. 37. *U-am lăsat pă un rîtuţ Să culeagă flori d'e struţ.* T. PAPAHAGI, M. 112, cf. CHEST. IV 115/139.

— Pl.: *rîtuţuri.*

— **Rît**[2] + suf. *-uţ.*

RÍŢĂ[1] s. f. invar. Numele literei „r" din alfabetul chirilic. Cf. NEGRUZZI, S. I, 8, GHICA, S. 50, CADE. ✦ P. ext. (Familiar) Literă, slovă, buche; (ironic) învăţătură. Cf. I. CR. I, 122, UDRESCU, GL. *A învăţat şi el două rîţe şi umblă numai cu nasul pe sus, parc-ar fi dat cu mîinile de toartele cerului.* id. ib. ✧ Expr. **Nici o rîţă** = nimic. I. CR. I, 122.

— Pl.: *rîţe.* — Şi: **rîţi** s. m. CADE, 36.

— Din slavonul ѧкцн.

RÍŢĂ[2] interj. v. **riţă.**

RÎU s. n. **1.** Apă curgătoare mare (navigabilă), formată din unirea mai multor pîraie, şi care se varsă într-un fluviu, în alt rîu, într-un lac sau într-o mare. *Rriul lui D[u]mn[e]dzău împlu-se de apă.* PSALT. HUR. 53I/22. *Întrebă pe arha[n]ghel ce rîu e acesta* (cca 1550-1580). CUV. D. BĂTR. II, 348/10. *Rîurele şi izvoarele voiu seca* (cca 1550-1600). GCR I, 8/30. *Tu secaşi rîurele* (PARA O D) *Etamului.* PSALT. 148. *Puniu . . . spre rîure* (PARA O D) *dereapta lui.* ib. 184, cf. 122. *Cum nu se poate sătura marea ce-i vin toate rîurele întru ea, aşa şi cela lacomul . . . nu se poate sătura de avuţie.* CORESI, EV. 52. *Un rîu iase de în locul dulceţiei spre udarea raiului.* PO 16/17. *Nu mai mergi la grădini, la rîuri şi la bălţi* (a. 1691). GCR I, 291/38. *La rîul Vavilonului, acolo şedeam* (a. 1697). id. ib. 314/22. *Rîul se va pogorî.* CANTEMIR, IST. 113. *Mănăstire . . . ocolită cu un rîu mare.* ANON. CANTAC., CM I, 109. *Scoţîndu-l den mănăstire peste rîu, i-au tăiat capul.* R. POPESCU, CM I, 423, cf. ANON. CAR. *Apropiindu-se de rîul Nilului să bea, află acolo un corcodel* (a. 1713). GCR II, 7/31. *Luna iaste capul tuturor apelor, a izvoarălor şi a rîurilor.* CALENDARI (1733), 48/2. *S-au ivit înaintea ochilor noştri o . . . peşteră, prin mijlocul căriia curgea un rîu de apă neagră* (a. 1783). GCR II, 130/15, cf. KLEIN, D. 411. *Rîul de munte primăvara . . . Toate îneacă, surpă şi prăvale.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 265. *Rîuri dă lapte dulce pă vale Curg acolo şi dă unt părate, Ţărmuri-s de mămăligă moale.* id. ib. 325, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Rîul adapă cîmpul ce roua însmălţează.* HELIADE, O. I, 183. *Au agiuns . . . unde rîul Elba să varsă în mare.* DRĂGHICI, R. 7/15. *Mai lin curseră atunce ale rîurilor unde.* ASACHI, S. L. I, 148. *Aici rîu, colea vălcică Curge*

lîngă floricică. BĂRAC, ap. GCR II, 173/33. *Viteazul domn ... trecu cu toată prada sa de cealaltă parte a rîului.* BĂLCESCU, M. V. 73. *Viața părinților a trecut lină ca un riu.* RUSSO, S. 33, cf. POLIZU. *Privesc la pînze-ntinse pe margine de rîuri.* BOLLIAC, O. 68. *Rîul înapoi se trage.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Riul luciu se-nconvoaie sub copaci ca un balaur.* ALECSANDRI, P. III, 50, cf. CIHAC, I, 232. *Prin vergelele încrucișate ale ferestrelor, vederea se-ntindea peste toată lățimea rîului.* ODOBESCU, S. I, 139. *Tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul, Mi-e prieten numai mie.* EMINESCU, O. I, 147. *Jos în vale curge rîul.* SLAVICI, N. I, 39. *Ercule ... abătu din matca lor două rîuri prin acele cîmpii.* ISPIRESCU, U. 42. *O turmă de oi ... umplea valea rîului de behăit.* DELAVRANCEA, S. 4. *Foșnesc valurile de jur împrejur, un clocot e rîul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 168, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Cu cofița, pendelete, Vin neveste de la rîu.* COȘBUC, P. I, 47, cf. MEHEDINȚI, P. 4, TDRG. *Era pardosit cu piatră de rîu.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Un drum ... trece rîul peste podul bătrîn de lemn.* REBREANU, I. 9. *În fiecare toamnă* [țiparul] *pleacă din bălțile noastre pe rîuri la vale.* C. PETRESCU, C. V. 191. *Ceaunul ... l-a umplut cu apă din rîu.* SADOVEANU, O. XIV, 461. *De pe podul rîului M-am uitat în unda lină.* ARGHEZI, VERS. 208. *Nevasta țăranului aducea de la rîu găleți de apă.* CĂLINESCU, S. 350. *Se poartă rîul către mări, Dar piere în nisipuri.* BLAGA, P. 151. *Trei rîuri mari pornesc în largul țării.* BOGZA, C. O. 55. *La răsărit de oraș se află rîul.* STANCU, R. A. II, 123. *Beau apa ușoară Din gura rîului.* ISANOS, Ț. L. 76. *La scaldă-n rîu ia seama cu-ncordare Cum undele pe trupu-i se preling.* LABIȘ, P. 114. *Bătrînul rîu tot spumegă-n cascade.* BRAD, T. 88. *Soarele să bată cald și rîul să curgă leneș și adînc.* s mai 1960, 39. *Oltule, reu blăstemat, ce vii așa tulburat?* ALECSANDRI, P. P. 284. *Mă dusei la rîul sec, Dorul mîndrei să-l înec.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 393. *După negru meargă dracu, Că trăbă rîul oprit ... Și tot nu-l mai văd albit.* HODOȘ, P. P. 187. *Mă luai pe lîngă rîu, La ce holdiță de grîu.* BALADE, III, 207. *Rîul sună, Lemne-adună!* FOLC. TRANSILV. I, 315. *Apele mici fac rîurile mari.* ZANNE, P. I, 100. *A cără apă la rîu.* id. ib. 108. *Toate rîurile curg în mare.* id. ib. 273. *Multe rîuri fac torent.* id. ib. 274. *Am un bou medelean, pe unde paște se cunoaște, pe unde sare urmă are și fuge-n mare (Rîul).* SBIERA, P. 324. ◇ Fig. *Toledo e un rîu în care se varsă toate torentele gloatei.* CR (1846), 28[1]/7. *Trecut-ai cînd ceru-i cîmpie senină, Cu rîuri de lapte și flori de lumină.* EMINESCU, O. I, 37. *Intrase ... peste același rîu larg și vijelios al timpului.* HOGAȘ, M. N. 20. *Îi curg mustățile peste bărbie de-i prind pipa între două rîuri.* DEMETRIUS, A. 28. ◇ (Adverbial) *Pe umeri pletele-i curg rîu.* COȘBUC, P. I, 118. ✦ (Învechit) Izvor. *Să duse la rîurile apei Eufratului.* MINEIUL (1776), 109[v1]/32.

2. (Învechit) Șuvoi de apă, puhoi, torent. *Cum să varsă rîuri cînd ploaă tare, așa și din trupurile măcenicilor să varsă sîngele pre pămînt.* VARLAAM, C. 150. *Pogoră ploaie și veniră rîure și suflară vînture.* N. TEST. (1648), 9[v]/31. ◇ (Prin analogie) *Rîu de foc cura pre dinaintea lui.* CORESI, EV. 38. *Rîuri dă foc încolo ș-încoace Merg bobotind ca nește pîrjoale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 315. *Printre plaiurile-umbrite acea oaste inimoasă Vinea parc-un rîu de foc.* ASACHI, S. L. I, 69. *Dar poate acolo să fie castele Cu arcuri de aur zidite din stele, Cu rîuri de foc și cu poduri de-argint.* EMINESCU, O. I, 38. ◇ (Prin exagerarea ideii de cantitate, v. șiroi) *Urgia și văpaia nu a stins Calde rîuri de crunt sînge.* ASACHI, S. L. I, 50. *Cînd sună cornul nu știu ce simt eu, Că un rîu de lacrimi udă sînul meu.* BOLINTINEANU, O. 181. *Un rîu de lacrămi îi îneacă fața.* GANE, N. II, 56. *Iar la ospăț! Un rîu de vin.* COȘBUC, P. I, 57. *Mă năpădiră rîuri de sudoare.* GOGA, POEZII, 373. *Haila asta face să curgă rîuri de sînge.* CAMIL PETRESCU, T. II, 547. *Rîu de sudoare Curge-n spinare.* DEȘLIU, M. 30. *Mult, măicuță, te-am rugat, Rîu de lacrimi am vărsat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 174. ◇ Fig. *Mărețul soare planã! Și caru-i înhămat Cu nouă cai de raze ... Cutrieră cerescul întins nemărginit. Zbor caii lăsînd rîuri de foc în urma lor.* ALECSANDRI, P. III, 322. *Din sufletu-ți rece tu fă o grădină Cu rîuri de cînturi, cu flori de lumină.* EMINESCU, O. IV, 11. *Printre rîuri de lumină și ogoare de senin.* BELDICEANU, P. 125. *Vara trecea printre case un rîu de căldură.* SADOVEANU, O. III, 458. *Plop tînăr, ... Cînd rîul vîntului te scaldă, Învață-mă să rîd ca tine-n soare.* TOPÎRCEANU, B. 86. *Curg înspumate rîurile ceții Cu brațe despletite peste Iași.* LABIȘ, P. 364. (Sugerînd o mulțime în mișcare) *Mii de roiuri de albine Curg în rîuri sclipitoare peste flori.* EMINESCU, O. I, 85. *Rîul celor veniți intră în mulțime ca un șuvoi într-o mare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 253. *Pe toate podurile, pe toate ulițele, rîuri de bărbați, femei și copii se îndreaptă spre locul de adunare.* id. ib. 350. (Accentuînd ideea de cantitate) *Mă-mpresoară ... rîuri de păcate.* DOSOFTEI, PS. 49/16. *În asemenea momente ești însuți un rîuleț, un rîu de metafore.* CR (1848), 6[1]/60. (Sugerînd ideea de linie, bandă șerpuită) *Părețele de var, de lîngă pat, Cu zugrăveli și semne s-a-mbrăcat. Rîuri de ochi și brîie lungi, de pleoape, Tremură-n zid ca umbra unei ape.* ARGHEZI, VERS. 298. ◇ Loc. adv. **Rîuri-rîuri** = în număr mare, fără sfîrșit. *Neamurile ... se mișcară rîuri-rîuri, Ori din codri răscolite, ori stîrnite din pustiuri.* EMINESCU, O. I, 146.

3. (Mai ales la pl.) Element decorativ în costumul popular românesc, cusut în rînduri verticale pe ii, cămăși, cojoace. Cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Măluțile erau tare meștere în cusături de răuri, în alesături.* AL LUPULUI, P. G. 16. *Cămășile, această atît de importantă parte a îmbrăcămintei, se purtau lucrate cu rîuri.* OPRESCU, S. 159. *Avea o cămașă albă ca zăpada, de inișor, cu rîuri de mătase albăstruie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94, cf. H IX 86, 437, VICIU, GL., CIAUȘANU, GL., ALR I 1 762, ALR II 5 778, ib. 6 625.

— Scris și: *reu.* — Pl.: *rîuri* și (învechit) *rîure.* — Și: (învechit și regional) **riu** (SCL 1965, 642, L. ROM. 1966, nr. 5, 528, ALR I 1 882/800) s. n., (regional, **3) răură** (ȘEZ. III, 87) s. f.

— Lat. **rivus.** — **Răură:** sg. refăcut după pl.

RÎULÉȚ s. n. Diminutiv al lui rîu **(1);** pîrău, rîurel, rîușor. V. girlă. *Ești ca un rîuleț ce dă afară tot ce primește.* CR (1848), 6[1]/53. *Își postase trupele ... în dreptul podului de piatră așezat preste rîulețul Ruscior.* BARIȚIU, P. A. II, 420. *Unde sînt șesurile verzi a rîuletului ...?* NEGRUZZI, S. I, 95, cf. 195. *Un rîuleț, ce se usucă în timp de vară, trece pe la poalele orașului.* BOLINTINEANU, O. 276. *Zăcea azvîrlită pe malul verde al rîulețului.* ODOBESCU, S. I, 165. *În fiecare zi făceam cîte-o baie în rîulețul rece și limpede.* GANE, N. III, 58. *Vălurelele unui rîuleț.* GHEREA, ST. CR. II, 36, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rîuleț, rîuleț era acuma lac.* SADOVEANU, O. XVII, 269. *O luam ... în sus, tot pe marginea rîulețului de munte.* BLAGA, H. 163. *Malurile acestui rîuleț ne-ar putea spune multe.* MARIAN, T. 325, cf. ALR SN III h 822/723. (Personificat) *S-au adunat țăranii ... La judecata rîului mai mare, Ca să se plîngă de o droaie De rîulețe și pîraie.* ARGHEZI, S. V, 177.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Scris și: *riuleț.* — Pl.: *rîulețe.*

— **Rîu** + suf. *-uleț.*

RÎURÁ[1] vb. I. **1.** Intranz. (Despre rîuri, ape) A curge. Cf. LB, POLIZU. [Lui Atlas] *umerii-i zac învăliți în zăpadă și-i riură rîuri Repezi pe-obrazul bătrîn.* COȘBUC, AE. 72, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Unde floarea împupește, Niciodat' nu vestejește, Apa dulce rîurește.* L. COSTIN, GR. BĂN. 174. ◇ (Prin exagerarea ideii de cantitate) *Din răni rîurează sîngele lor.* ASACHI, S. L. II, 92. *Pe fața-i întristată, dulci lacrimi rîuresc.* BOLINTINEANU, O. 53, cf. 108. *Comișii, gîfîind, se șterg cu batistele mototol de sudoarea ce le rîurează pe fețe.* SADOVEANU, O. IX, 326. ◇ Fig. *Rîură pe sînu-i mărgele de opal.* MACEDONSKI, O. I, 253. *Pe buzele care-și înghețau zîmbetul încetinel, au riurit în tremur ... șoapte fără înțeles.* POPA, V. 351. (Accentuînd ideea de cantitate) *Insultele nu-l pleacă, să rîure potop.* MACEDONSKI, O. I, 109. *Rîurau potoape de keni și edomiți.* id. ib. II, 202. ✦ Fig. (Despre păr) A cădea în unde, a undui. *Era palidă; părul ei cel frumos se desfăcuse și rîura plin de*

apă pe umerii săi. BOLINTINEANU, O. 427. *Părul lui David rîurează pe umerii săi.* MACEDONSKI, O. II, 228. *P-un nor de aur lunecînd, A zînelor crăiasă Venea cu părul rîurînd, Rîu galben de mătasă.* COȘBUC, P. I, 66. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A da naștere, a face să izvorască. *Fîntînă, . . . Nu cumva Etna ți-e izvor prin tainice canale? Sau Sticsu rîură sfinții daru ființei tale?* I. VĂCĂRESCUL, P. 161/8. (F i g.) *Mamă, . . . Al vieții mele tu Ai rîurit izvorul.* id. ib. 103/7.

2. T r a n z. (Învechit; subiectul indică un rîu) A străbate un loc (alimentîndu-l cu apă). *Multe îi spusă despre bunătatea țerii aceea, cum . . . e răorată de preabune rîuri.* MAIOR, IST. 70/9. *Valea Ibănesii . . . riurează aici un grup de sate.* I. IONESCU, D. 336. *Versantul . . . riurat la poalele lui de Putna.* id. P. 343, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ R e f l. p a s. *Șesul . . . se răurează de apa Fiora.* AR (1829), 188¹/7.

3. T r a n z. (Rar) A împodobi o ie, o cămașă etc. cu rîuri **(3)**. Cf. TDRG, DM.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Scris și: *riura.* — Prez. ind. pers. 3: *rîurează* și *rîură.* — Și: (învechit) **răură, răorâ** vb. I, **rîuri** (scris *riuri* ALEXI, W.) vb. IV.

— V. **rîuri** (pl. lui *rîu*).

RÎURÁ² vb. I v. **roura.**

RÎURÁT¹, -Ă adj. Împodobit, cusut cu rîuri **(3)**. *Aștept . . . Pași goi să se ivească și rîurată ie.* STANCU, C. 97. *Adusei trei fete mari Cu iile rîurate, Cu rochile cărărate.* MAT. FOLK. 1 528.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîurați, -te.*

— V. **rîura¹**.

RÎURÁT², -Ă adj. v. **rourat.**

RÎUREÁLĂ s. f. v. **roureală.**

RÎUREÁN s. m., adj. (Persoană) care locuiește pe malul unui rîu. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîureni.* — Și: (regional) **riureăn** s. m. Com. din Bocșa — Reșița.

— **Rîuri** (pl. lui *rîu*) + suf. *-ean.*

RÎUREÁNCĂ s. f. (Rar) Femeie care locuiește pe malul unui rîu. Cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîurence.*

— **Riurean** + suf. *-că.*

RÎURÉL s. n. Rîuleț. Cf. LB. *Din multele fîntîne curgea limpede apă Și-n rîurele limpezi se aduna-mpreună.* HELIADE, O. I, 368. *A căzut pe la amiază, întristat și singurel, Țintind ochii plini de lacrimi în plăcutul rîurel.* ASACHI, S. L. I, 75, cf. 208. *Rîurel cu valuri line.* F (1870), 231, cf. BARCIANU. *Avea Noauă mori în rîurel, Dă macină aurel.* ȘEZ. III, 212.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîurele.*

— Sg. refăcut după pl. **rîurele** < **rîuri** (pl. lui *rîu*) + suf. *-ele.*

RÎURÍ vb. IV v. **riura.**

RÎURÎRE s. f. Acțiunea de a r î u r i; curgere. Cf. LB, POLIZU, DDRF.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîuriri.*

— V. **rîuri.**

RÎUȘÓR s. n. Rîuleț. Cf. ANON. CAR. *De-aș fi, mîndră, rîușorul Care dorul Și-l confie cîmpului.* EMINESCU, O. I, 5, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., H IX 387.

— Pronunțat: *rî-u-.* — Pl.: *rîușoare.*

— **Rîu** + suf. *-ușor.*

RÎÚȚ s. n. (Regional) Rîuleț. Cf. KLEIN, D. 411, LB, PASCU, S. 154, ȚIPLEA, P. P. 115.

— Pronunțat: *rî-uț.* — Pl.: *rîuțuri.*

— **Rîu** + suf. *-uț.*

RÎVÁL s. n. v. **răvar.**

RÎVNÁCI, -CE adj. (Învechit) Care e plin de rîvnă **(1)**, însuflețit de o dorință, doritor, rîvnitor **(1)**; harnic, zelos. *Era frate marelui Vasilie, . . . de pravoslavnica credință răvnaci.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 9ᵛ/4. *Era sv[i]ntul răhnaci nevoitoriu învățăturilor pravoslavnice.* id. ib. octombrie 66ᵛ/20. *Fiind creștin și răvnaci spre bine* id. ib. 62ʳ/31, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Invidios, pizmaș; rival. *Revnitori (răhnaci D) seți în cugete.* PSALT. 290. ✧ (Substantivat) *Luînd bărbatul ei pre Fenana, răhnacea ei, feace cuconi.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 205ʳ/20.

— Pl.: *rîvnaci, -ce.* — Și: **răvnáci, -ce, răhnáci, -ce** adj.

— **Rîvni** + suf. *-aci.*

RÍVNĂ s. f. **1.** Imbold lăuntric (puternic), pornire (aprinsă) spre ceva; dorință, aspirație. *Derept aceasta eu cu rîvne pohtiiu pentru frații miei și cugetai să scoț această sf[i]ntă carte* (a. 1642). GCR I, 98/9. *Rîvna cc pururea spre ceale dăsarte lumești avea.* R. GRECEANU, CM II, 179. *Multă rîvnă . . . avea să se țîie de cuvînt nesilit.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Spătariului Mihail i-a venit răvnă de s-a dus și în muntele Sinai.* ȘINCAI, HR. III, 139/19. *Nemica nu deschide ochii spre cunoștința adevărului și spre rîvna celor cerești precum gîndul morții.* MAIOR, P. 27/6. *Aprinzîndu-se ceale din lontru ale sale de răvnă, ca să scape pe nepotu-său.* CALENDARIU (1814), 108/17, cf. LB. *A arătat mai cu înadinsul rîvna cea duioasă* (a. 1826). URICARIUL, I, 373. *Nălucirea în junie își găsește vremea sa, Ș-în Zeid acuma fierbe rîvna și credința ta.* HELIADE, O. I, 426. *Rîvna de a îndatora pe cei asemenea ție.* MARCOVICI, D. 9/27. *Toți eroii . . . au rîvnă puterea a-și arăta.* PANN, E. I, 81/17. *Am avut rîvnă de a studia de aproape toate acele instituții.* KOGĂLNICEANU, S. A. 102. *Aprinși de rîvnă . . . , Ei sînt acuma electrizați D-acele imnuri de libertate.* BOLLIAC, O. 139, cf. CIHAC, II, 314. *Îmi zice să mă întorc, căci rîvna noastră a ascultat-o Dumnezeu.* ISPIRESCU, L. 96, cf. DDRF, TDRG. *Rîvna lui cea mai scumpă în viață era să vadă înălțîndu-se un sfînt locaș.* REBREANU, I. 223. *Mi-am procurat-o și eu, din rîvna (nestinsă nici azi în mine) să-mi dau seama . . . ce sînt acele matematici.* GALACTION, A. 7. *Chinuit de rîvna de-a fi, muncit de jind, Miracolul trezirii l-ai săvîrșit vo-ind.* ARGHEZI, VERS. 378. *Ca nuferi mari de Iava — Ne ofilim în rîvna de zare larg deschisă.* PERPESSICIUS, S. 27. *Am cunoscut cîndva o marc foame mereu trează, o rîvnă neliniștită.* DEMETRIUS, A. 71. *Ștefan Vodă de-l vedea* [calul] . . . , *La boieri că-l arăta, Rîvna-n suflet le intra.* TEODORESCU, P. P. 522. ✧ L o c. a d j. **De rîvnă** = de dorit. *Erea un copaciu . . . ce făcea o umbră cu totul de rîvnă.* GORJAN, H. IV, 137/34. ✦ (Învechit; adesea urmat de determinările „către Dumnezeu", „dumnezeiască") Evlavie, cucernicie. *Rîvna cc avea către Dumnedzău nu putu mai mult să o ție.* VARLAAM, C. 366. *Cu răhnă d[u]m[ne]dzăiască înfocat mearsă la Rîm.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 22ᵛ/18. *Din dumnezăiască rîvnă le-au făcut.* R. POPESCU, CM I, 530. *Den rîvna cea către Dumnezeu . . . s-au îndemnat.* R. GRECEANU, CM II, 151. *Să strălucească răvna creștinăției voastre.* ANTIM, P. 185. *Rădicînd ochii noștri din răvnă d[u]mnezeiască* (a. 1742). GCR II, 30/20, cf. MOLNAR, RET. 8/3. *Acolo cu rîvnă mare Îndată s-a călugărit.* NEGRUZZI, S. II, 113. *În a mea rîvnă, pe locul părintesc, Fiu al astor ruine, țărîna lor slăvesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Cu rîvnă . . . ridică ochii în sus, mulțămînd lui D-zeu.* ȘEZ. II, 200. ✦ (Învechit) Invidie, pizmă. *Ficiorii argintariului, de răhnă că ce-l cinstiia toț, . . . îl vîndură ca pre un rob.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 228ʳ/2. ✦ Poftă; patimă. *Să ne ferim . . . de toată rîvnea periloare.* CORESI, EV. 481. *Zoe foarte-l iubiia cu răvne.* MOXA, 396/5. *Cela ce va sărula copil cu răvne, să să cearte.* PRAV. 211. *Acum avea chef să să și bată . . . Ș-altul nu era nime cu care Să-și poată stîmpăra rîvna mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 203. *Să îmi potolești rîvna ce am asupra dumitale.* GORJAN, H. IV, 71/17. *Aveam dragostea cu pace și răvna fără temut.* CONACHI, P. 120. *Rîvna cea plină de amor.* PANN, E. I, 38/14. *Stăteau*

dinaintea uşilor, privind cu rîvnă buturile de carne ce spînzurau de cîrlige. DUNĂREANU, CH. 76. *Păcate neciitite şi rîvne ticăloase.* ARGHEZI, S. V, 31. ◇ Expr. (Regional) **A face rîmne** = a pofti, a jindui. UDRESCU, GL.

2. Însufleţire la muncă; silinţă, sîrguinţă, zel, (învechit) osîrdie. *Îndrăznesc numai a arăta împlinirea datoriei meale . . . şi a îndemnării cei cu multă răvnă a slăvirii tale pentru tipăritul cărţii* (a. 1773). GCR II, 86/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Caută . . . pe acei ce încă să afla în viiaţă, cu aceeaşi răvnă.* BELDIMAN, N. P. I, 131/14. *Rîvna acestui rîdicat păstoriu . . . au tălmăcit atîtea cărţi* (a. 1826). GCR II, 252/8, cf. LB. *Aşăzarea dilijansurilor între Bucureşti şi Iaşi să poate potrivi cu rîvna lăcuitorilor de aici* (a. 1829). DOC. EC. 437. *Se îndeletniceşte cu multă rîvnă pentru creşterea şi învăţătura tinerimei.* AR (1830), 1¹/13. *Învaţa cu mare rîvnă pe Vineri limba nemţească.* DRĂGHICI, R. 192/11. *Credem că astăzi pentru a scrie româneşte nu trebuie gramatici, trebuie rîvnă.* RUSSO, S. 54, cf. POLIZU. *Rîvna-ţi fu neobosită.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Citea cu multă rîvnă viaţa sfîntului Dionisie.* SLAVICI, N. I, 259. *Femeia, biet, se puse cu mai mare rîvnă să facă bucatele care să placă bărbatului.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Tu eşti din muritorii ce-adună, compilează, Cetesc cu multă rîvnă, compară, tălmăcesc.* I. NEGRUZZI, S. II, 26, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Toată tîrguiala fu reluată de la începui cu mai multă rîvnă.* REBREANU, I. 230, cf. SEVERIN, S. 155. *Problema e delicată, dar nu deasupra puterilor rîvnei mele.* GALACTION, O. A. I, 251. *V-arătăm cu cîtă rîvnă aplicăm principiile şi instrucţiunile ce aţi binevoit a ne trimete.* BRĂESCU, O. A. II, 166. *Am învăţat cu rîvnă.* SADOVEANU, O. III, 313. *Ostenit în rîvnă şi puteri, N-am dat de tine nicăieri.* ARGHEZI, VERS. 309. *Cîntă cu mai multă rîvnă Menuetul lui Mozart.* CĂLINESCU, E. O. II, 206. *Ceru colecţiile ziarelor din capitală, şi, plin de rîvnă, se apucă să citească.* STANCU, R. A. IV, 391. *În gări se încarcă cu rîvnă mărfuri şi pachete.* V. ROM. noiembrie 1954, 73. *Nu mai avea aceeaşi rîvnă la dispensar.* DEMETRIUS, A. 267. *De vreo cîţiva ani încoace, locan nu prea mai lucra cu atîta rîvnă.* PREDA, M. 118, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18. ◇ Loc. adv. (Învechit) **În rîvnă** = neobosit, stăruitor, tenace. *Ca un trăznet aleargă în rîvnă pentru credinţă de la răsărit pînă la apus.* MOLNAR, RET. 38/8.

3. (În descîntece) Deochi; farmec. *Mi se frîngă . . . Şi pocitura Şi toată rîvna.* TEODORESCU, P. P. 372. *Să să stîngă durerile . . . de ursită, de potcă, de răhnă.* ŞEZ. II, 167, cf. III, 141, MARIAN, NA. 50. *Aşa să se potolcască rîmna de la (cutare).* MAT. FOLK. 556, cf. GRAIUL, I, 461. *Femeia . . . a deseîntat de rîhnă.* ŞEZ. XIX, 133, cf. L. COSTIN, GR. BĂN., CHEST. V 178/54. ✦ (Regional) Boală la copii (A V 15, 27, GLOSAR REG.); epilepsie (CADE, ŞEZ. V, 120); (popular) răul-copiilor.

4. (Bot.; regional; în forma *rîhnă*) Rocoţea (*Stellaria graminea*). BORZA, D. 164.

— Pl.: *rîvne.* — Şi: (învechit şi regional) **rîmnă** (PRAV. 211), **răhnă,** (învechit) **rîvne, răvnă, răpnă** (PSALT. 1651, 180), (regional) **rîhnă, rîgnă** (MARIAN, D. 51), **rămnă** (CV 1950, nr. 3, 36), **răhnă** (CADE), **réhnă** (ŞEZ. I, 124, A V 15, 27, GLOSAR REG.) s. f.

— Postverbal de la **rîvni.**

RÎVNE s. f. v. **rîvnă.**

RÎVNÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A simţi un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima să posezi sau să realizezi ceva; a aspira, a năzui; a jindui. *Va răvni la petreacerea îngerească.* PRAV. GOV. 69ʳ/16. [Ea a] *răvnit La tînărul care este cu roşu împodobit.* PANN, E. II, 82/12. *Am rîvnit la norocirea de a mă număra şi eu între prietenii dumitale.* BOLLIAC, O. 50. *Am fost om sărac, . . . nu rîvneam la bogăţie.* SLAVICI, N. II, 335. *Desişul frunzelor sale făcea o umbră de parcă rămneai la ea.* ISPIRESCU, L. 230. *Nu . . . aş rîvni la nemurire.* CAZIMIR, L. U. 68. *El rîvnea la altfel de victorie cu altfel de preţ.* C. PETRESCU, C. V. 63. *Nu îndrăznea deocamdată să rîvnească la o pereche de cizme şi umbla desculţ.* SADOVEANU, O. VIII, 304. *El la mine c-a rîvnit ! La mine s-a lăcomit.* TEODORESCU, P. P. 595, cf. PĂSCULESCU, L. P. 373, ARH. OLT. XXI, 274, ALR II/I h 144/886. *Pisica bătrînă, fireşte, La tineri şoareci rîvneşte.* ZANNE, P. I, 596. *Orbul la vedere rîvneşte.* id. ib. II, 661. ◇ (Învechit, cu complementul în dativ) *Să ne învăţăm a rîvni pohteei ceiia, ce se cuvine.* CORESI, EV. 312. *Să răvnim pocăinţii şi tînguirii ceii cu lacrămi a cuvioasei maicii noastre.* MINEIUL (1776), 44¹ᵛ/29. *Răvnind vieţii îngereşti, trupul ţi-ai dat postului şi rugăciunii.* îb. 89²ʳ/3. *Cum de astăzi nu răvnesc mulţi aceştii vieţi.* VARLAAM-IOASAF, 64ʳ/27. ◇ Tranz. *Nu revni* (iubi H) *se lăncoteşii.* PSALT. 67. *Prè alţi nu lăsa să răvnească aor.* PARACLIS (1639), 260. *Odihnind Ştefan Vodă acolo cu oştile sale şi rîvnind cu nevoinţă a să zidire biserica.* URECHE, L. 93. *Nu rîvni ce-i rău, ce ce iaste bun.* N. TEST. (1648), 198ᵛ/7. *Să muşte pe cineva pururea rîvneşte.* M. COSTIN, O. 324. *Nevoinţasca viaţă răhnind.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14ʳ/8. *Va răvni pre muiarea lui.* BIBLIA (1688), 97²/35. *Lucru care răhneaşti agoneaşti.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/32. *Urma şi bărbăţia lor răvnind, lipsele să-şi plinească.* CANTEMIR, HR. 180. *Rîvnind a-şi lăţi laturile stăpînirii, supuse Nicomidia.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Răvnind el împărăţia, au lăsat pre români şi au purces în contra împăratului Isaakie.* ŞINCAI, HR. I, 224/25, cf. KLEIN, D. 45. *Răvnind acest domn fericit Ca să-i rămîie pomenit Cu laud-al său nume . . . , Unitu-s-au cu-acel bărbat.* ZILOT, CRON. 332, cf. LB, POGOR, HENR. 232. *Omul s-a prefăcut, Rămnind neomenire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 104/24. *Răvnind a uni subt un singur sceptru provinţiile române, năvăleşte asupra românilor valahi.* NEGRUZZI, S. I, 271. *Adevăru-nireg să-l aflu este ţinta ce rîvnesc.* MACEDONSKI, O. I, 271. *Rîvnea din tot sufletul să-i pice o comandă de încălţăminte noi.* REBREANU, R. I, 63. *Ciopîrţii de chin rîvnesc Un biet suspin să-l desluşesc.* LESNEA, C. D. 24. *Rîvneam flămînd o nouă dimineaţă.* TULBURE, V. R. 11. *Ai fi rîvnit să cînţi şi-n rotogoale Să crească larg şi cîntecele tale.* ARGHEZI, VERS. 336. *Soldaţii rîvneau să se întoarcă acasă.* CĂLINESCU, S. 831. *Orice om care apărea la rampă rîvnea popularitatea.* STANCU, R. A. IV, 332. *Să citlorim bisericile cele noi, pe care de atîta vreme le rîvnim.* GALAN, Z. R. 193. *Să nu uiţi: duşmanul e crud . . . El rîvneşte ce-a fost să fie la loc.* BANUŞ, P. 214. *Pentru tot ce visaţi, pentru tot ce rîvniţi, Veniţi în brigăzi, fraţi de viaţă, veniţi !* DEŞLIU, G. 28. *Nu rîvnesc să fiu vreodată în lume Mai mult decît cei ce pleacă dimineaţa la lucru.* S mai 1960, 53. ◇ Absol. *O ! nesăţioasă hirea domnilor spre lăţire şi avuţie oarbă. Pre cît se mai adaoge, pre atîta rîhneşte.* M. COSTIN, O. 113. *O fi rîvnit şi el, dar niciodată nu mi s-a plîns . . .* DELAVRANCEA, O. II, 129. ✦ Tranz. A jindui un lucru străin, a dori să-ţi însuşeşti un lucru care aparţine altuia. *Am răhnit blidul sv[i]ntului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117ᵛ/32. *Vede lacomul scula străină Şi îndată o rîvneşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 268. *Acest fel sînt ceasurile care mă fac să rîvnesc bogăţiile împăraţilor.* KOTZEBUE, U. 12ʳ/15. *Cît sînteţi de fericite, cît răvnesc a voastră stare.* CONACHI, P. 251. *Pe potică Stă un urs la vînătoare, Pîndind ciuta sprintenică şi răvnind a ei picioare.* ALECSANDRI, P. III, 257. ◇ Intranz. *Rîmnesc la ce ai pe tine.* ZILOT, CRON. 66. *Ai fi zis că nu rîvneşti la bogăţia nimărui, căci ai de unde să dai.* SLAVICI, N. I, 121. *Cine rîvneşte la bunul altuia numai cinstit nu este.* DELAVRANCEA, T. 134. *Pizmuitorul rîvneşte la fericirea altuia.* CANDREA, F. 186. *Nu se cade să rîvneşti la moşia omului care o munceşte.* REBREANU, R. II, 91. *Oameni a sărăcit o puzderie şi hojma a rîmnit la îmbucătura altuia.* POPA, V. 87. *De treabă om . . . , numai că rîvneşte la bunul altuia.* SADOVEANU, O. I, 242. *Din partea mea pace poţi avea, că nu răvnesc la calicia ta.* RETEGANUL, P. I, 10.

2. Intranz. (Învechit şi regional; adesea construit cu dativul) A privi cu invidie pe cineva, a dori să fii asemenea cuiva. *Nu revni* (iubi H) *hicleanilor, nece pohti făcătorilor fără lege.* PSALT. 66. *Cîţi sînteţi slugi aceştii slugi a lui să rîvniţi !* CORESI, EV. 226. [Fariseii] *răvniia la lucrul lui* [Hristos] *căce ei nu putea face aşa.*

id. EV. 59. *Fătul meu, rîmneşte blîndului . . . David.* NEAGOE, ÎNV. 288/8. *Aflînd acolo o peşteră, lăcui călugăreaşte, căruia mulţi răhnind, năzuiră la acea peşteră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72r/16. *Înălţatu-te-ai pre lemn răvnind lui H*[risto]*s.* MINEIUL (1776), 115lr/3. *Nu răvni celor mai mari decît tine.* ŢICHINDEAL, F. 175/16. *Ioan e văcar, Ioan cerşetor, la cine să rîmnească copilul?* CODRU-DRĂGUŞANU, C. XII. *Nu rîvni la păcătoasc în trai mai bun de le vezi.* PANN, P. V. I, 142/15. *Cei de la bucoavnă rîvneau la dînşii cum vorbeau păsăreşte.* GHICA, S. 50. *Cum să nu rîmnească şi streini la noi, să ne cumpere mărfurili şi bucatili noastre . . . ?* JIPESCU, O. 70. *Se uita cu jind la ceilalţi băieţi şi flăcăi, cum . . . se zbenguiau cu fetele şi rîmnea la dînşii.* ISPIRESCU, L. 386. *Cum sînteţi apoi potoliţi, puteţi să trăiţi o viaţă să rîvnească şi împăraţii la d-voastră.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. TDRG. *Mic copil, rîvneam la tovarăşii mei de jocuri.* GALACTION, A. 334, cf. CIAUŞANU, GL. ✧ Tranz. *Să mă scap în gios către pierdzare, Că răhniiu pre cei fără de leage.* DOSOFTEI, PS. 239/14. *Zbuciumat de-atîtea patimi Rîvneşti pe cei ce nu există.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 49. *Cucoana Stîca cea de lîngă tîrgul cucului . . . ştii, cea frumoasă? . . . Toate cucoanele o răvnesc!* CONV. LIT. XI, 89. (Fig.) *Toţi munţii aceştia vor răhni Sionul.* DOSOFTEI, PS. 217/1. ✦ Tranz. A pizmui, a duşmăni pe cineva. *Ei m-au răvnit pre mine nu ca pre D*[u]*mn*[e]*zău . . . şi eu voiu răvni pre ei.* BIBLIA (1688), 150²/52. *Toţi mă rîvnesc Şi ca de-un drac toţi se feresc, Că-s suprefect de un ocol Şi-n ţara mea joc mare rol!* ALECSANDRI, T. 712. ✧ Intranz. *Unul altuia rîvneşte, unul altuia prepune.* VARLAAM, C. 260.

3. Intranz. (Învechit) A se supăra, a se mîhni, a se amărî. *Văzu Dumnezeu şi răvni şi întărîtă-se.* CORESI, PS. 413/11. *Iuda . . . , deaca vădzu pre Maria că vărsă mirul . . . , rîvni întru sine şi dzise: „Pentru ce nu vîndut acesta mir?"* VARLAAM, C. 68. *Vădzu D*[o]*mnul şi răvni şi să scîrbi pentru urgiia fiilor lor.* R. GRECEANU, GCR I, 282/18. (Refl.) *Să răvni la s*[u]*fl*[e]*t de jealca lor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163v/6.

4. Tranz. (În descîntece) A fermeca, a vrăji. *Cu ochii diochiat-o, Cu rîhna rîhnit-o.* MARIAN, D. 137. *Cine l-a rîmnit A plesnit.* L. COSTIN, GR. BĂN. 172. (Absol.) *Cine-a rămnit Ochiu i-a plesnit.* GRAIUL, I, 26, cf. I. CR. IV, 82, ALRT II, 259. ✧ Intranz. *Cine a rîmnit la (cutare) A plesnit.* MAT. FOLK. 543, cf. ARH. FOLK. III, 112.

— Prez. ind.: *rîvnesc.* — Şi: (învechit şi regional) **rîhni, rîmni, răvni,** (învechit) **revni, răhni,** (regional) **rămni** vb. IV.

— Din V. sl. **рѣвнорати.**

RÎVNIC s. n. v. **rîmnic.**

RÎVNÍE s. f. (Învechit, rar) Dorinţa de a-ţi însuşi ceea ce aparţine altuia; lăcomie, poftă. Cf. **rîvni (1).** *Dracul învaţă omul întăiu cu trufa, deci cu beţiia şi cu rîvniia, deci cu lăcomiia.* COD. TOD. 228.

— Pl.: *rîvnii.*

— **Rîvnă** + suf. *-ie.*

RÎVNÍRE s. f. Acţiunea de a **rîvni.**

1. Dorinţă, aspiraţie; (învechit, rar) rîvnitură **(1).** Cf. **rîvni (1).** *Rîvnirea aceştii dragoste va să o bage Domnul întru inimile noastre.* CORESI, EV. 47. *Aceastea sînt vreadnice de răvnire şi la cei norociţi.* AETHIOPICA, 28r/6. *Sosi şi în ţara Indiei pre carii spre rîvnire de aceia îi trasă.* VARLAAM-IOASAF, 7r/7, cf. LB, POLIZU, LM. *Trebuiau . . . să le renască nădejdiile şi să se asmută ale lor nalte rîvniri.* ODOBESCU, S. I, 106, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Se ştergeau . . . umbrele rîvnirii mele la măririle vieţii.* SADOVEANU, O. III, 400. ✦ (Învechit) Credinţă, evlavie, cucernicie. *Revnire* (răhna D) *preimi-va oamerii neînvăţaţi.* PSALT. 324. *Noi lucrători evangheliei fi-văm . . . şi pre a noastră rîvnire rădicavăm.* CORESI, EV. 213. ✦ (Învechit) Patimă, poftă. *Ogoadă trupului să nu facem de rîvnire şi de pohte ce nu se cuvin.* CORESI, EV. 45. *Ce sînt spre rîvniri spurcate şi necuvioase a griji trupul nu se cade şi e păcat.* id. ib. 46. *Va veni peste el duh de răvnire.* BIBLIA (1688), 97²/37.

2. (Învechit) Invidie, pizmă. Cf. **rîvni (2).** *Blăzniiase cărtularii şi se turbura, şi de pizmă şi de rîvnire topiia-se.* CORESI, EV. 246. *Pizma şi rîvnirea mai rea iaste decît toate realele.* id. ib. 410. ✦ (Învechit) Mînie; pedeapsă. *Pără cîndu, Doamne, mănii-te în cumplit, încindè-se ca focul revnirea* (răvna D, vorrova H) *ta?* PSALT. 163.

— Pl.: *rîvniri.* — Şi: (învechit) **răvnire, revnire,** (regional) **rîmnire** (NOVACOVICIU, C. B. 18), **rămnire,** (ALEXI, W.) s. f.

— V. **rîvni.**

RÎVNÍT, -Ă adj. **1.** Dorit, poftit. *D*[o]*mnul D*[u]*m*[e]*zeu nume răvnit.* BIBLIA (1688), 64²/5. *Stat de crin, oablă făptură, răvnită căutătură.* BĂRAC, A. 15/18. *Vom ajunge oare la nădejdea noastră? Spre rîvnita ţintă.* LESNEA, C. D. 95. *O privea încă uimit, neîndrăznind a crede că i-a sosit deodată . . . acel dar rîvnit.* SADOVEANU, O. X, 159. *Puternică e rîvnita pace asupra spiritelor mulţimii.* CĂLINESCU, S. 831. *Îi înmînase hîrtia rîvnită, îl felicitase şi-i urase, călduros, succes în carieră.* STANCU, R. A. V, 262. *Înaintaţi nestăvilit Spre ţărmul zilelor de aur, De-atîtea secole rîvnit!* FRUNZĂ, Z. 41. *Sentimentalii pun între ei şi unitatea pierdută, dar rîvnită, tot zbuciumul gîndirii.* S mai 1960, 82.

2. (Învechit) Invidiat, pizmuit. *Căutînd . . . a face rîvniţi pe lăcuitorii domneştii noastre ţară* (a. 1803). URICARIUL, IV, 167/13.

— Pl.: *rîvniţi, -te.* — Şi: (învechit) **răvnit, -ă** adj.

— V. **rîvni.**

RÎVNITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care tinde spre cineva sau ceva, însufleţit de o dorinţă; doritor, (învechit) rîvnaci. *Le-au făcut . . . răhnitori spre bunătăţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170v/20. *Procopsală să nu mai aibă, ca nişte răhnitori de stricăciune şi poftitori de răutate* (a. 1764). URICARIUL, I, 299. *Fiind . . . răvnitoriu binelui.* MINEIUL (1776), 77lv/11. *De folosul cel de comun adevăraţi răvnitori.* ŢICHINDEAL, F. 299/10. *Răvnitoriu fiind întru toate cele privitoare spre îmbunătăţirea stărei de obştie* (a. 1823). ap. N. A. BOGDAN, C. M. 108, cf. LB. *Sînt rugaţi răvnitorii prenumăranţi . . . a înştiinţa redacţia Curierului daca mai voiesc a mai fi în numărul cetitorilor aceştii gazete.* CR (1829), 322²/28. *Ei, rîvniiori să-i păstreze chipul . . . , iscodiră meşteşugul zugrăviii.* CONACHI, P. 301, cf. 275, POLIZU, LM. *Rîvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într-ascuns pe bunul Pătru.* ODOBESCU, S. I, 114, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Eram . . . rîvnitor să iau doctoratul.* GALACTION, A. 53, cf. STANCU, U.R.S.S. 110. (Pleonastic) *Va fi treaba revnitoarelor voastre dorinţe şi a celor mai dragi îngrijeri.* AR (1830), 2²/39. ✦ (Învechit) Credincios, evlavios, pios, cucernic. *Hrănitu întru aceasta cetate . . . revnitoriu fiindu lu D*[um]*n*[e]*zeu* (sec. XVI). GCR I, *2/19. *Revnitoriu* (înfierbântat în dragoste N. TEST. 1648) *fiindu lu D*[um]*n*[e]*zeu.* COD. VOR. 38/10. *Să fim răvnitori . . . pentru Hristos.* CORESI, EV. 68. *Se pleacă, dau ajutoriu Vrînd s-arăte fieşcare cum că era revnitoriu.* BELDIMAN, E. 13/16. *Ei erau nu numai nişte creştini rîvnitori, ci şi nişte negustori vestiţi.* IORGA, C. I. II, 123. ✦ (Învechit) Fidel, devotat, credincios. *Toţi revnitori* (înfierbîntaţi cu dragoste N. TEST. 1648) *legiei sîntu.* COD. VOR. 30/13. *Rîvnitoriu fiind legii, cu mîna lui l-au tăiat.* DIONISIE, C. 233. ✦ (Rar) Lacom, pofticios. *Şerpii . . . se tîrau pînă la noi, rîvnitori de fofoloci plăpînzi.* VOICULESCU, P. I, 64.

2. Adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care este plină de rîvnă **(2);** sîrguitor, zelos. *Scrisorile striinilor mai pe largu şi de agiunsu scriu, carii au fost fierbinţi şi rîvnitori, nu numai a sale să scrie ce şi cele striine să însemneze.* URECHE, L. 58, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Răvnitoarea domneasca noastră bună cuviinţă . . . , care urmează împodobire şi lauda patriei* (a. 1813). URICARIUL, I, 197. *O adunare de mai mulţi rîvnitori găseşte frumosul literaturii.* BOLLIAC, O. 47. *Gheorghe Şincai, rîvnitorul istoric din acest timp, a dat acestor şcoli cea dintîi a lor organizaţie.* IORGA, C. I. II, 138.

3. Adj. (Învechit) Invidios, pizmaș. *Bărbați sângeroși, feriți-vă de mere, Că revnitori* (răhnaci d) *seți în cugete.* PSALT. 290. *Era . . . soți pizmașilor și rîvnitori necurați.* CORESI, EV. 411. *De milostenie și de dragoste fiind izvor, nu răhnitoriu.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46v/34. (Pleonastic) *Îndemnîndu-se cu pizmă rămnitoare.* MAG. IST. IV, 331. ✦ Care pedepsește. *Eu sînt Domnu D[u]mn[e]zeul tău, D[u]mnezeu răvnitoriu, carele dau păcatele părinților pre feciori pînă la a treia și a patra rudă.* PARACLIS (1639), 251, cf. BIBLIA (1688), 53²/1, 64 ²/5.

4. S. m. și f. (În descîntece) Persoană care face farmece, care deoache. *Deochitorilor, Rîmnitorilor, Să vă duceți.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 53. *99 di rîhnitori, 99 di rîhnitoari.* ȘEZ. III, 136. *Am venit să te întreb de . . . rîmnitori și rîmnitoare.* ib. VI, 95, cf. MAT. FOLK. 553, GRAIUL, I, 458. *Despică ochii moroiului, Despică ochii rîvnitorului, Despică ochii deochietorului.* PAMFILE, B. 31, cf. id. DUȘM. 167, DENSUSIANU, Ț. H. 280.

— Pl.: *rîvnitori, -oare.* — Și: (învechit și regional) **rămnitór, -oáre,** (învechit) **răvnitór, -oáre, revnitór, -oáre, rîvnitórin, -oáre, răvnitóriu, -oáre, răhnitóriu, -oáre, revnitóriu, -oáre** adj., (regional) **rîlnitór, -oáre, rîmnitór, -oáre** s. m. și f.

— **Rîvni** + suf. *-tor.*

RÎVNITÓRIU, -OÁRE adj. v. **rîvnitor.**

RÎVNITÚRĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Rîvnire **(1).** *Am răvnitură a mă despărți și lîngă H[ri]s[tos] a fi.* CORESI, L. 440/5. *Să se judece toți ceia ce dereptății nu cred, ce au răvnitură întru nedereptate.* id. ib. 489/21.

2. (În descîntece) Farmec, vrăjitorie. *Na-ți plînsorile Și strînsorile . . . Și răhniturile.* MARIAN, NA. 364, cf. id. D. 45. *Te limpezii de toate deocheturile Și de toate rîmniturile.* ȘEZ. XII, 181. *Se-nțîlni Cu rîmniturile, Cu deocheturile.* GR. S. VI, 157, cf. ARH. FOLK. III, 154.

— Pl.: *rîvnituri.* — Și: (învechit) **răvnitúră,** (regional) **rîmnitúră, rămnitúră** (ALRT II, 318), **răhnitúră** s. f.

— **Rîvni** + suf. *-tură.*

RÎVNIȚĂ s. f. (Regional) Canal la moară (Bănia — Orșova). L. COSTIN, GR. BĂN. 174.

— Pl.: *rîvnițe.*

— Din scr. **ribnica.**

RÎVNÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Care este plin de rîvnă **(2)**; zelos, sîrguincios. *N-au avut . . . o îngrijire rîvnoasă pentru fericirea celorlalți.* MARCOVICI, D.176/13.

— Pl.: *rîvnoși, -oase.*

— **Rîvnă** + suf. *-os.*

RÎZ s. n. v. **riz²**.

RÎZÁLĂ s. f. v. **răzală.**

RÎZALĂU s. n. v. **răzălău.**

RÎZÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie îmbrăcată în haine rupte, zdrențăroasă (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *rîzance.*

— **Rîză¹** + suf. *-ancă.*

RÎZÁR s. m. (Prin nordul Transilv. și, rar, prin Ban.) **1.** Negustor ambulant de haine vechi; telal. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., REV. CRIT. IV, 339, ALR I 450/215, ALR II 6 492/29, 219, 228, 235, 250, 362, MAT. DIALECT. I, 189.

2. Bărbat îmbrăcat în haine rupte; zdrențăros (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *rîzari.*

— **Rîză¹** + suf. *-ar.*

RÎZĂREȚ, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) „Vorbăreț deschis, neprefăcut". MAT. DIALECT. I, 234.

— Pl.: *rîzareți, -e.*

— **Rîde** + suf. *-areț.*

RÎZĂ¹ s. f. (Regional) Bucată ruptă dintr-o țesătură sau dintr-un obiect de îmbrăcăminte vechi, cîrpă, zdreanță; haină uzată, veche. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 205, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Iobăgițele trebuie să dea trențe (zdramțe, cîrpe, rîze, petece) pentru morile de papir.* BARIȚIU, P. A. I, 477, cf. POLIZU, CIHAC, II, 315. *Găzdărița casei aprinde o rîză și afumă cu ea casa.* MARIAN, S. R. II, 226, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Înfășurat la un capăt cu cîlți sau cu rîze.* PĂCALĂ, M. R. 423, cf. T. PAPAHAGI, C. L., H IX 128, XVIII 147, com. LIUBA, ALEXICI, L. P. 233, I. CR. IV, 121. *Cînd . . . l-a văzut așa întinat cum era, l-a curățit cu mîna, că nu prea erau rîze.* PAMFILE, CER. 5, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, și din VALE — SIBIU, L. COSTIN, GR. BĂN. 174, CHEST. VI 128/13, ARH. FOLK. III, 154, ALR I 1 536/860, ALR II 6 493/29, 141, 219, 228, 235, 250, 260, 272, 362, ALR SN IV h 1 154. *Oile au măseale de fer, dar rînză de rîză.* CALENDARIU (1844), 73/5. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am o rîză de inel Ș-o drăguță-n Ciuguzel . . . Am o rîză de verigă Ș-o drăguță-n Șeica-Mică!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 383. ✦ (Depreciativ) Haină. *A vîndut muierea o găină și vreo 4-5 pui și a dat banii pe o rîză.* RETEGANUL, ap. CADE. ✦ Scutec. *Aduc plocoane și pentru copil: vreo ceapsă sau rochiță, cîrpă, rîze ș. a.* PĂCALĂ, M. R. 166, cf. ARH. FOLK. VI, 177, ALR II/I MN 72, 2 652/219.

— Pl.: *rîze.*

— Din slavonul **риза,** ser. **riza.**

RÎZĂ² s. f. v. **rînsă¹**.

RÎZĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Rîzător **(1).** Cf. DRLU.

— Pl.: *rîzăcioși, -oase.*

— **Rîde** + suf. *-ăcios.*

RÎZĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Rar) Rîzător **(1).** *Cu ochii rîzăreți și mutra vicleană.* ALAS 5 II, 1939, 10/1, cf. IORDAN, L. R. 343. ✧ (Adverbial) *A răspuns puținel zbîrlit, dar și puținel rîzăreț.* POPA, B. 210.

— Pl.: *rîzăreți, -e.*

— **Rîde** + suf. *-ăreț.*

RÎZĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care rîde **(1),** care răspîndește, care exprimă voie bună; vesel; (învechit rar) rîzăcios, (rar) rîzăreț, rîzîndă. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Persida îi aștepta cu fața rîzătoare.* SLAVICI, O. II, 243. *Stăm cu glume, rîzători, Pînă-n noapte.* COȘBUC, P. II, 212, cf. BARCIANU, TDRG. *I-am văzut fața rîzătoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 157. *În gravură îl priveau acum ochii rîzători ai dansatoarei.* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Pe ușă apărură solemni, dar rîzători Sohațchi și trei ofițeri.* CĂLINESCU, E. O. I, 182, cf. T.PAPAHAGI, M. 95, ALR II 3 688/325, ALR SN V h 1 242/260. ✧ Fig. *L-al orelor zile șirag rîzător Se-nșir cele negre și mute.* EMINESCU, O. IV, 27. *Potica de picior, ce țineam noi acum, tăia de-a curmezișul cele mai vesele și mai rîzătoare priveliști de munte.* HOGAȘ, DR. I, 30. *Pe firea rîzătoare Vîntul morții suflă greu.* CONV. LIT. XI, 386. ✧ (Adverbial) *Plîngînd rîzător, El cîntă cu buze de miere Durere.* EMINESCU, O. IV, 33.

2. Care rîde **(3),** care își bate joc de cineva sau de ceva. *Mă tem că mi-ai răspunde c-un aer rîzător.* ALECSANDRI, P. I, 211. *I se păru că vede o figură de om străin, cu zîmbet înveninat, cu ochi rîzători.* GANE, N. II, 18. *Sărăcia îmbrăcămintei tale e văzută cu ochi rîzători, mușcători, disprețuitor.* MILLE, V. P. 165. ✧ (Substantivat) *Vai de voi, rîzătorilor, acmu că suspina-veți și plînge-veți* (a. 1574). GCR I, *9/9. ✦ (Învechit; și substantivat) (Persoană) care stîrnește rîsul, batjocura, care este ridicolă. *Cine așa prost laudă, ori bine fiind, ori nefiind*

ibne, nu iaste acela iubitori, ce prilăstitoriu și rîzătoriu. CORESI, EV. 343.
— Pl.: *rîzători, -oare.* — Și: (învechit) **răzătór, -oáre** (ALEXI, W.), **rîzătóriu, -oáre,** (regional) **risitór, -oáre** (BRAN, S., ALR II 3 688/325, ALR SN V h 1 242/260) adj.
— **Ride** + suf. *-ător.*

RÎZĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **rizător.**

RÎZBÍ vb. IV v. **răzbi.**

RÎZEÁC s. m. v. **rizacă.**

RÎZGÁI s. n. v. **răzgîi¹.**

RÍZGĂ s. f. (Creație personală) Răzgîială. *Copilăria frunții nu s-a-nfruptat din rîzgă.* LESNEA, I. 113.
— Postverbal de la **rîzgîia.**

RÎZGĂÍ vb. IV v. **răzgîia.**

RÎZGĂIÁLĂ s. f. v. **răzgîială.**

RÎZGĂIÁT, -Ă adj. v. **răzgîiat.**

RÎZGĂÍRE s. f. v. **răzgîiere.**

RÍZGÎIÁ vb. I v. **răzgîia.**

RÎZGÎIÁLĂ s. f. v. **răzgîială.**

RÎZGÎIÁT, -Ă adj. v. **răzgîiat.**

RÎZGÎÍT, -Ă adj. v. **răzgîiat.**

RÎZILÎC s. n. v. **rizilic.**

RÎZÎLÍC s. n. v. **rizilic.**

RÎZÍND, -Ă adj. (Rar) Care rîde **(1),** care exprimă veselie; **rîzător (1).** *Mi se părea că le văd pe toate . . . frumoase, vesele, triste, plinse, rîzînde.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Și-o copiliță, dulce, rîzîndă, grațioasă, În reverențe intră, ușoară și frumoasă.* BOLLIAC, O. 91. ✧ Fig. *Zorile rîzînde, din pulberea de astre, Coboară să se joace pe dealurile-albastre!* MACEDONSKI, O. II, 155.
— Pl.: *rîzînzi, -de.*
— V. **rîde.**

RÎZÎTÓR, -OÁRE adj. v. **rîzător.**

RÎZNÁR s. m. (Regional) Vagonetar; (regional) rîznaș. *Rîșnarul cela tînăr . . . abia a intrat în mină.* ARDELEANU, V. P. 54, cf. FD I, 170.
— Pl.: *rîznari.* — Și: **rîșnár** s. m.
— **Rîznă¹** + suf. *-ar.*

RÎZNÁȘ s. m. (Regional) Rîznar. Cf. NOM. PROF. 19, FD I, 172.
— Pl.: *rîznași.*
— **Rîznă¹** + suf. *-aș.*

RÎZNĂ¹ s. f. (Regional) Vagonet cu care se transportă piatra, minereul etc. de la locul de extracție pînă la gura unei mine; conținutul unui asemenea vagonet. *Cel puțin șapte rîșne trebuie să dați.* ARDELEANU, V. P. 36, cf. 37, 139, MDT. *A trimis la ziuă 28 de rîzne, aproape două norme.* DAVIDOGLU, M. 34, cf. VICIU, GL., PAȘCA, GL., DR. V, 98, 99, A III 4, CV 1951, nr. 5, 27, LEXIC REG. 21.
— Pl.: *rîzne.* — Și: **rîșnă, rizná** (FD I, 168) s. f.
— Etimologia necunoscută.

RÎZNĂ² s. f. v. **rînă.**

RÎZNĂLÍRE s. f. (Regional) Operația de încărcare și de transport cu rîzna¹. Cf. MDT.
— Pl.: *rîznăliri.*
— De la **rîznă¹.**

RÎZNÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui **rîznă¹.** Cf. FD I, 160, 168, 170, 171.
— Pl.: *rîznuțe.* — Și: **răznúță** s. f. FD I, 160.
— **Rîznă¹** + suf. *-uță.*

RÎZÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; și substantivat) Zdrențăros. Cf. ANON. CAR., DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, MARIAN, D. 159, ALR II 2 880/260.
— Pl.: *rîzoși, -oase.*
— **Rîză¹** + suf. *-os.*

RÎZVÁN s. n. v. **rădvan.**

ROÁBĂ s. f. **1.** Mijloc pentru transportul materialelor pe distanțe mici, alcătuit dintr-o cutie sau o platformă, care se reazemă, la un capăt, pe o roată, la celălalt capăt avînd două mînere pentru susținere și împingere; tărăboanță, (regional) rotcol. *Roaba (tiriboanța) iaste de lipsă, ca să se care cu dînsa pămînt.* ECONOMIA, 119/11, cf. LB. *Doar o să poată din curte niște gunoiu a-l căra. Îl chemă, îi dete roabe.* PANN, P. V. I, 104/21, cf. CIHAC, II, 315, LM. *Trebuie să asude muncitori mulți . . . și salaori cu roaba ca să despice una din cele mai mărunte movile.* ODOBESCU, S. II, 265. *El răsufla ușurat, cînd Dumitru pleca cu roaba plină.* SLAVICI, N. II, 233. *Zidarii . . . fac (din scînduri) schele, pre cari stau lucrînd, și de cărat cu roaba în sus piatra.* LIUBA-IANA, M. 128, cf. DAMÉ, T. 104, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILIE, I. C. 153, DR. III, 745, NICA, L. VAM. 212. *Din cîte o văgăună întunecoasă un om iese cu o roabă plină de minereu.* BOGZA, Ț. 65. *După zece minute se întoarse cu o roabă plină de damigene.* CONTEMP. 1953, nr. 344, 4/5. *Unul s-a dus după o roabă.* V. ROM. mai 1945, 9. *Ana lăsă roaba în drum ca să intre în curtea Mariei.* DAVIDOGLU, M. 17, cf. H XVIII 142, IORDAN, L. M. 200, ALR I 724/1, 5, A II 8, V 14. ✦ (Regional) Cotigă (Glimboca — Caransebeș). ALR SN II h 354/27.
2. Cantitatea de material care se poate căra o dată cu roaba **(1).** *Două, trei roabe de gunoi de cal.* ap. TDRG.
— Pl.: *roabe* și (regional) *robi* (ALR I 724/5, A II 8).
— Etimologia necunoscută.

ROÁBLĂ s. f. v. **rablă.**

ROÁCĂN s. m. sg. (Regional) Pîine de calitate proastă (de obicei făcută din aluatul rămas pe covată) (Lisa — Făgăraș). Cf. LEXIC REG. 94.
— Cf. r o c o m a t ă.

ROÁCE s. f. v. **roc¹.**

ROÁDĂ¹ s. f. **1.** (Învechit, rar) Rosătură **(1).** (Fig.) *Deși iaste cineva către rău atîta întărîtat și înrădăcinat, totuși rău îl munceaște roada dinlontru și-l mușcă.* ȚICHINDEAL, F. 49/21.
2. (Bot.; regional) Limba-boului *(Agave americana).* BORZA, D. 12.
— Pl.: ?
— Postverbal de la **roade¹.**

ROÁDĂ² s. f. v. **rod.**

ROÁDE¹ vb. III. **1.** T r a n z. A rupe cu dinții, cu gura puțin cîte puțin, fărîme dintr-un obiect tare (de obicei dintr-un aliment, pentru a mînca). *Mărîncă* (s t r i c a t - a u D, *o rroadzăH*) *elu mascur de luncă, și un singuru sălbatec mîncatu-l-au.* PSALT. 166. *Voiu aduce lăcuste . . . , vor rroade toate leamnele verdzi.*PO 209/20. *Viermii aceaia vor mînca și vor roade pre oamenii aceaia carii mănîncă munca altuia.* CHEIA ÎN. 97v/26. *Să nu roază șoarecii pînile.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/23, cf. ANON. CAR. *Caii ajunsese dă-și mînca coadele și coamele și rodea polocoșurile după la cară.* R. GRECEANU, CM II, 185. *După puțină tăcere Acest chip grăi, rozîndu-și ghiere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 218. *Totuș acel mititel cărete, Pe*

încet, dedesupt, începe a roade Măduha împrejur și pe îndelete, Păn' ce copaciul seacă și cade. id. ib. 358. [Limbricii] *rod înlăuntru mațele.* CALENDARIU (1814), 171/19, cf. DRLU, CLEMENS, LB. *Iar un culbec se tîrîie Pe mîndre file-a sale, Rozîndu-le acopere Cu grețăloase bale.* ASACHI, S. L. I, 243. *Iară eu îți trimit o traistă de piperiu, să-l rozi tot.* ALEXANDRIA, 31/9, cf. POLIZU. *De zece zile caii n-au ros decît coaja copacilor.* NEGRUZZI, S. I, 167. [Maimuța] *se puse pe gînduri, tușî, apoi răspunse, Rozînd cu mulțumire darurile aduse.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Un cîne roade-un os.* ALECSANDRI, P. III, 90. *În această dulce pace Îmi ridic privirea-n pod Și ascult cum învelișul De la cărți ei mi le rod.* EMINESCU, O. I, 105. *Moartea .. . începe a roade la copaci bătrîni, de-i pocneau fălcile.* CREANGĂ, O. 144. *Să-mi dea orzul fiert în lapte dulce ca să-l pot roade.* ISPIRESCU, L. 16, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Stricăciunea lui constă mai cu seamă într-aceea că roade scoarța arborilor.* MARIAN, INS. 201, cf. ALEXI, W. *Îți rod moliile și șoarecii toalele.* MUSCEL, 15. *Să rod pîinea uscată a străinului.* DELAVRANCEA, O. II, 258. *Tovarășul meu rodea un covrig și sorbea dintr-un pahar cu vin.* HOGAȘ, DR. I, 84. *Porcul roade grăunțe.* SEVERIN, S. 76. *Mai întîrziam și noaptea și rodeam la bunătăți.* CIAUȘANU, R. SCUT. 56. *Începu să-și roadă unghia pînă la carne.* C. PETRESCU, Î. II, 266. *Unii rodeau pesmeți, cu gîndul aiurea.* BRĂESCU, O. A. I, 149. *Stăteam pe brînci și rodeam cu înverșunare cojile.* SADOVEANU, O. II, 447. *Rodea un măr lîngă șevalet.* ARGHEZI, B. 103. *Își ducea degetele la gură și-și rodea pînă la sînge unghiile.* STANCU, R. A. II, 104. *Vacile noastre rodeau haturile pe aproape.* CAMILAR, C. 75. *Cîinii rodeau scîndurile cotețelor, urlau repezindu-se spre gard, apoi iar se făcea liniște.* CONTEMP. 1957, nr. 23,3/1. *Își apropie fața de spinarea lui și roase cu dinții un cap de ață.* PREDA, D. 9. *Tu să păzești casa . . . , să rozi numai oasă.* POP., ap. GCR II, 358. *Frunza crește, frunza cade, Căprioara n-o mai roade.* ALECSANDRI, P. P. 225. *El cinează ca și-un craiu, Eu suspin și rod mălaiu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 173. *La acest stîrv s-au strîns o mulțime de cîni, lupi, urși, corbi și alte dobitoace, de au ros toată carnea de pe ciolanele iepei.* SBIERA, P. 166. *Vede un cîne rozînd un ciolan.* ȘEZ. IV, 178. *Căprioare, surioare, Înălțați-vă-n picioare Și roadeț codru pă poale, Să ne vează sfîntu soare.* VÎRCOL, V. 38, cf. CHEST. III 113/3. *Frunză verde de ludai, Bătrînă nană-mi luai, De-o sută și nouă ai, Nu poate roade mălai.* FOLC. TRANSILV. I, 149. *Cine poate oase roade, cine nu, nici carne moale.* CR (1848), 16³/48, cf. PANN, P. V. I, 129/28, CREANGĂ, P. 248, ZANNE, P. IV, 27. *Osul gol, nici cîinele nu-l roade.* id.ib. 28. *N-are dinți să roază pîinea și îi cere inima mere acre.* id. ib. II, 115. *Cînele osul nu-l roade și nici pe altul nu lasă să-l roadă.* id. ib. I, 370. *Și moșului îi plac toate, Dar să le roază nu poate.* id. ib. II, 274. *Limba oase n-are, dar oase roade.* id. ib. 218. *Cauți și tu curele pe unde au ros cînii teiele.* id. ib. III, 139. *În dorul fragilor rozi cotoarele.* id. ib. 563. *Linge mierea de pe degete, dar să nu le rozi.* id. ib. 669. *Cel mai tare roade osul cel mai mare.* id. ib. IV, 647. ✧ Absol. *Mița, aruncîndu-se cu ochii aprinși să prindă șoricelul ce rodea în taină, mă îngropa în pat de groază.* BRĂESCU, O. A. II, 14, cf. H III 19. *Am aflat un țap rozînd pe prispă.* SBIERA, P. 5. ✧ Intranz. *Văzu că nu se poate . . . să roază din acest zid.* ISPIRESCU, L. 26. *Cariu-n grindă S-aude-acum rozînd.* COȘBUC, P. II, 51. *Calul . . . se opri lîngă prispă și întinse gîtul lîngă parmalîc, unde începu să roadă cu dinții dintr-un drob de sare.* PREDA, M. 10. ✧ Fig. *Un sfredel mare se aude, rozînd țesăturile uscate ale blănii bătrîne de stejar.* CARAGIALE, O. I, 64. *Rozîndu-și vorbele, ca un ciolan, Le morfole-n gingii și-nghițitoare.* ARGHEZI, S. P. 134. *Săracă inimă-ntreagă, Cum o roade o goangă neagră.* HODOȘ, P. P. 70. ✧ Expr. **A roade** (cuiva) **urechile** (sau **capul**) = a plictisi (pe cineva) repetîndu-i mereu același lucru, a-i împuia cuiva capul. *Aista-i groful cel vestit despre care-mi rodea urechile cucoana Gahița?* ALECSANDRI, T. 1 036, *Dar pănă una alta, ia să mă duc să văd, ales-au năsipul din mac acei nespălați cari-mi rod urechile să le dau fata?* CREANGĂ, P. 265. *Dară muierea tot nu înceta să-i roadă urechile ca să-i prăpădească* [pe copii]. SBIERA, P. 169, cf. ZANNE, P. II, 55, 465. **A (nu) avea** (ceva) **de ros** = a (nu) fi bogat, a (nu) fi în slujbă. BARONZI, L. 42, cf. ZANNE, P. IV, 101, 102. **A căpăta** (sau **a da, a dobîndi** etc.) **un os de ros** v. o s. **A da**(cuiva) **un ciolan de ros** v. c i o l a n. (Regional) **A roade litrele** = a-i plăcea (cuiva) băutura. CHEST. VIII 105/12. **A roade pe cineva ca pe un picior de porc** = a-l bate pe cineva la cap. CIAUȘANU, V. 195.

2. Tranz. Fig. (Despre stări sufletești, gînduri, sentimente etc.) A preocupa fără încetare; a frămînta, a chinui, a consuma, a tortura. *Dăci pă care din lăuntru roade: Dă ar hi cît dă mic ghimp sau păcat, Întîi trebuie pîn iad să treacă Și lungă pocăință să facă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 323, cf. POLIZU. *Bietu flăcău! . . . o și aflat c-o să ne cununăm împreună, Florico, și asta-l roade!* ALECSANDRI, T. 926. *Îl roade ceva, nu știu ce, dar îl roade.* SLAVICI, O. II, 223. *Fii frumos, fii sănătos, Ești de-același vierme ros.* MACEDONSKI, O. I, 41. *Ce gînduri negre îl rodeau, de umbla cu-atîta neastîmpăr!* VLAHUȚĂ, D. 275. *Continuu le roade viața izbucniri de rău și gelozii nemotivate.* GHEREA, ST. CR. II, 333. *Nervele voastre delicate sufăr crime care rod omenia pînă la rădăcină.* I. NEGRUZZI, S. VI, 157. *Durerea ce mă roade, . . . oftatul pentru soră, Cu urîtul ține horă.* BELDICEANU, P. 100. *Să ne-nfrățim noroade! La ce al urii vierme în suflet ne-ar mai roade?* NECULUȚĂ, Ț. D. 55. *Boieri mari, din sfetnicie, Năcazul care vă roade greu năcaz trebe să fie!* COȘBUC, P. II, 130. *Indignarea și necazul care-l rodeau se puteau ghici din glasul cu care răcnea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Grijile începură iar a mă roade.* HOGAȘ, DR. II, 51. *Se vedea bine că o roade să mai zică ceva.* BASSARABESCU, V. 157. *Întoarceți-vă prieteni! Prea m-ar roade remușcarea Să vă știu pierduți prin lume.* EFTIMIU, Î. 65. *Rămîn îndelungată vreme ros de îndoială.* CAMIL PETRESCU, U. N. 186. *Se așează pe marginea patului și istorisi ce-o rodea pe ea.* C. PETRESCU, C. V. 219. *Cînd foamea te roade, nu ți-i de vorbă, cum nu i-i cînelui a linge sare.* SADOVEANU, O. I, 194. *Își ascundea gelozia care începuse s-o roadă.* BART, E. 319. *Nu mai mînca . . . și era ros de melancolii.* CĂLINESCU, E. O. I, 213. *Era văzut că o rodea să vadă cum se va termina aventura ciudată în care căzuse fără voia ei.* STANCU, R. A. V, 70. *Se silea să ajungă între primii și-l rodea invidia că în frunte era mereu Tănase.* BENIUC, M. C. I, 70. *Era văzut ros de nemulțumiri și pornit împotriva lui Tufescu.* GALAN, Z. R. 310. *Știa că, totdeauna cînd Cocoșilă era atît de insistent, avea ceva de spus, ceva care îl rodea și în care nu se poate descurca.* PREDA, M. 305. *Dorința de avere, ce roade omenia Și-i tulbură înaltele văpăi, Se schimbă-n alte chinuri, înalte și curate.* LABIȘ, P. 141. *De o mîncare mai scotea domnișoara Aurica. Pe ea o rodeau mai mult perceptorii și așteptarea unui băiat care nu mai venea.* BARBU, P. 133. *Grija asta îl roade mai rău decît reumatismul.* s ianuarie 1961, 23. *Marcu bea și nu prea bea, Căci amar grija-l rodea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 489. *Rozîndu-l așa de tare setea, au zis băiatul către copilă.* SBIERA, P 173. ✧ (Cu complementul „inimă", „rărunchi", „suflet" etc.) *O scîrbă și grijă îmi roade sufletul.* VARLAAM-IOASAF, 18ᵛ/21. *Păcatele . . . care ca niște fieri sălbatice îți rod inima.* MAIOR, P. 8/22. *Tatăl său nu ascunse ce inima îi rodea.* PANN, P. V. II, 103/11. *Întunecoasele intențiuni și aspirări ce-i rodeau inima.* FILIMON, O. I, 132. *Mîhnirea rozîndu-i inima și rărunchii, el își lepădă potcoavele și dete ortul popii.* ISPIRESCU, M. V. 31. *Dreptatea . . . De corbii sugrumării e roasă la rărunchi.* MACEDONSKI, O. I, 46. *Păreri de rău îi rodeau inima.* REBREANU, I. 369, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Rămase privind țintă în visul durerii lui, cu fruntea rezemată în pumn . . . sta atent numai către fiara care-i rodea inima.* SADOVEANU, O. XI, 171. *Trist și mut își ascundea chinul sufletesc care-i rodea ca un vierme inima rănită.* BART, E. 59. *Fericirea oamenilor îi amărea viața, li rodea inima și-i potopea, nu alta.* SBIERA, P. 305. (Absol.) *În fundul inimii lui rodea ca un cariu părerea de rău.* REBREANU, I. 52. *Ca să alunge gîndul care rodea în el, schimbă altăceva.* C. PETRESCU, Î. II, 60. ✧ Expr. **A roade** (pe cineva) **la inimă** = a umple de neliniște, de supărare; a chinui. Cf. DDRF. *Dar revolta și durerea*

rod la inimă. GALACTION, A. 109. *Și tocmai aceasta îl rodea pe țigan la inimă și-l făcea să nu doarmă nopți întregi.* SBIERA, P. 76. *Cîte și mai multe de acestea cugeta împăratul și aceste cugete îl tot rodea la inimă.* id. ib. 120. *Știu eu ce te roade la inimă.* RETEGANUL, P. III, 24. **A roade** (pe cineva) **la fieați** = a se căi, a regreta (ceva). *Și apoi o rodea la ficați călcarea poruncii tatălui lor.* ISPIRESCU, L. 51, cf. ZANNE, P. II, 157. ✦ Refl. (Despre oameni) A se dușmăni, a se mînca. *Se-nșală între dînșii, Se rod în vicleșuguri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 51/19. ✧ Expr. (Regional) **A te roade cu cineva în gură** = a te ciorovăi cu cineva. A II 6. ✦ A exploata, a jecmăni. *Ne-au cuprins și ne-au ros neamurile străine — iar noi ne-am tras tot către locuri singuratice și slobode.* SADOVEANU, O. VIII, 434. *Ciocoii lui de la Forăști ne rod, ne mulg și ne belesc, de-am ajuns la sapă de lemn.* id. ib. XVII, 416. ✦ A distruge în ascuns, a submina, a măcina. *Ostenită de atîtea rele ce o rodeau în sinești, împărăția romană trebui să cază.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Republica lui căzu, căci purta în sînul său un principiu de moartea ce o rodea: o aristocrație.* GHICA, A. 681.

3. Tranz. A morfoli (ceva) în gură fără a fărîmița sau a mînca. *Dar murgul îi sare și rîntează, Flutură cu capul; înspumate Zăbele roade și pămîntul bate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 183. *Copilul . . . rodea o bucată de mănușă de piele.* DRĂGHICI, R. 26/21. *În cele din urmă el începu să-și roadă mustața cu dinții și să zîmbească în el.* SLAVICI, N. II, 136. *Na opinca asta de o roade pînă atunci.* ISPIRESCU, L. 339, cf. SEVERIN, S. 124. *Vizitiul Ichim, bătrîn și sfătos, ținea strîns de hățuri pe cei doi telegari neastîmpărați, care-și rodeau zăbalele.* REBREANU, R. I, 69. *Își luă însă seama, și . . . rămase rozîndu-și în dinți colțul mustății roșcate.* C. PETRESCU, Î. I, 19. *Moșneagul, pe gînduri, își rodea mustața.* SADOVEANU, O. I, 205. *De cînd maica m-o făcut, Trei mîndre eu n-am avut, Dar amu la bătrînețe, Îmi rod mîndrele muștețe.* ȘEZ. I, 172. ✧ Intranz. *Unde-l auzea, Din barbă-și rodea Și se necăjea.* TEODORESCU, P. P. 494.

4. Tranz. și refl. A distruge (un material, un obiect) printr-o acțiune lentă și îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) uza printr-o întrebuințare îndelungată, a (se) rupe. *Hainile tale nu s-au ros de la tine.* BIBLIA (1688), 131[2]/56, cf. DRLU, LB. *Pîșea lat și țiindu-și mînile depărtate de trup, pentru ca nu cumva, umblînd, să-și roadă mînecile și pantalonii.* SLAVICI, N. I, 160, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *De umblat prin școli — numai cît și-a ros coatele.* GÎRLEANU, N. 49. *Raliția lovește fără milă în țesături . . . Pe toate le-a ros, le-a albit, le-a tocit.* BASSARABESCU, V. 94. *Semnale precipitate dezlănțuiră o galopadă furioasă pe scările roase de bocancii oamenilor.* BRĂESCU, O. A. I, 131. *S-au ros florile de atlas, . . . și catifeaua nisipie e mîncată pe margini.* DEMETRIUS, A. 5. *Alături este o fabrică-nvechită, Cu acoperișul ros de ploi și vînt.* LABIȘ, P. 115. *De cînd m-am bătrînit, Clonțu mi s-o bătucit Și penele mi s-o ros, Vreau să zbor și io cad jos.* MÎNDRESCU, L. P. 155. ✧ Tranz. Fig. *Focul vorbirei ar fi ros cu încetul vălul ce . . . acoperea* [adevărurile]. MARCOVICI, C. 39/18. *Încetul cu încetul, viața împreună rosese lustrul poetic ce-l da amorul.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Anii rod arginții lor zîmții, Copiii cărunțesc și mor părinții.* BENIUC, V. 83. ✧ Expr. **A roade cuiva pragul** = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. *Întreb pe unii și pe alții cînd aud că s-au întors din București, Mă îmbrac repede și pornesc să le rod pragul oamenilor.* C. PETRESCU, O. P. I, 267. ✦ A eroda. Cf. ANON. CAR., POLIZU, DDRF. *Cîmpii pe care Lirisul, tăcut balaur, Cu-a lui undă liniștită îi va roade ne-ncetat!* OLLĂNESCU, H. O. 100. *Un părîu gureș roade necurmat drumul ce urcă printre case țărănești.* REBREANU, I. 414. *Vopseaua albă o rosese ploaia.* STANCU, R. A. II, 16. *Ros, țărmul înalt se prăbușì lin.* BENIUC, V. 99, cf. ALR I 1 529/174, ib. 1 530/231. ✧ Refl. pas. *Chiar asemene — adamantul, ce din stîncă este scos, Păn-a nu avea lumină mai întăi de fier s-a ros.* ASACHI, S. L. I,73. *Creda se roase de colleala aramii.* NEGRUZZI, S. I, 89. ✦ A (se) răni pielea (prin faptul că ceva apasă mereu asupra ei). *I se rosese degetele torcînd la lînă.* BOLINTINEANU, O. 377. *Chirilă a început a scrîșni și a da dracului o cizmă care-l roade.* SADOVEANU, O. II, 442. *Fără ciorapi, mă ard postalii, mă rod.* STANCU, D. 404. *Rozîndu-și crupele în pietrișul drumului, caii s-au lăsat tîrîți așa, cîteva palme de loc.* GALAN, Z. R. 8. *Lapădă, mă, sfoara aia, . . . nu vezi că-ți roade pielea?* PREDA, M. 171.

5. Refl. Fig. A se șlefui, a căpăta maniere, a se ciopli, a se civiliza. *Apoi după ce se roade c-o grămadă de șiii[n]ți Pe profesori-și sloboade și se-ntoarce la părinți.* PANN, P. V. I, 174/9. *Îl trămit la domnia ta ca să se mai roadă, să poată ieși și el mîne-poimîne la obraze.* FILIMON, O. I, 101. *Am hotărît să introduc în provincie obiceiurile din Eș, doar ne-om mai roade puținel și noi.* ALECSANDRI, T. 482. *Se vede, a zis bătrînul, că duhul îți e prost Și nu te-ai ros în lume, de nu știi ce grăiești.* NEGRUZZI, S. II, 235, cf. ȘĂINEANU, D. U.

6. Intranz. (Argotic) A învăța mecanic, a toci. Cf. BUL. FIL. IV, 147.

— Prez. ind.: *rod* și (învechit și regional) *roz*; conj. pers. 3 și: *să roază*.

— Lat. **rodere.**

ROÁDE[2] s. f. v. **rodie[2].**

ROÁDERE s. f. Acțiunea de a (se) roade[1].

1. Cf. roade[1] **(1).** Cf. POLIZU. *Toarcerea greierului, roaderea cariului, iată atîtea și atîtea imagini.* GHEREA, ST. CR. I, 140, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Fig. Cf. roade[1] **(2).** *Roaderea conștiinței pentru păcatul făcut.* CALENDARIU (1844), 65/1.

— V. **roade[1].**

ROÁFĂ s. f. (Regional) **1.** Varză care nu a făcut căpățînă (Costești — Băile Herculane). Cf. ALR I 847/840.

2. Femeie decăzută (Zagra — Năsăud). Cf. L. ROM. 1962, 407.

— Pl.: *roafe.*

— Etimologia necunoscută.

ROÁGĂ s. f. sg. (Prin nordul Munt. și Olt.) Rugăminte adresată cuiva pentru a fi ajutat. Cf. LEXIC REG. 85. ✧ Expr. **Vine ea roaga,** se spune celui care refuză să facă un bine sau uită binele făcut de altul. UDRESCU, GL. *Așa faci? Bine, bine; vine ea roaga; o să ai și tu nevoie de mine!* ib.

— Postverbal de la **ruga.**

ROÁIBĂ s. f. v. **rolbă[1].**

ROÁITĂ s. f. v. **raită.**

ROÁJBĂ s. f. (Regional) **1.** Lucru vechi, uzat, de calitate proastă; vechitură, rablă. Cf. VICIU, COL. 204, CHEST. II 16/411, MAT. DIALECT. I, 91. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *El avea cu el la munte și o roajbă de pușcă de vînat.* MOROIANU, S. 39. *La jupînu gazdă i s-ar cădea Să bage mîna-n pungulință, Să scoată o roajbă de grosință.* VICIU, COL. 178. *Roajba asta de căruță mă mai ține încă.* MAT. DIALECT. I, 91.

2. Fig. Cal bătrîn și slab; mîrțoagă, gloabă. *Cît ceri pe roajba asta?* DR. V, 224.

— Pl.: *roajbe.*

— Etimologia necunoscută.

ROÁLĂ s. f. v. **rol[1].**

ROÁMĂN subst. v. **roman[2].**

ROÁNDĂ s. f. (Regional) Epitet depreciativ dat unei femei slabe, pipernicite (Gherța Mică — Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 299, 272.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

ROÁNGHEȘ, -Ă adj. (Regional) Răutăcios (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 63.

— Pl.: *roangheşi, -e.*
— Etimologia necunoscută.

ROÁNŢA interj. (Regional; de obicei repetat; în expr.) **Roanţa-roanţa,** se zice despre cineva care mănîncă, care ronţăie mereu ceva. Cf. PAMFILE, J. II, 163. *Toată ziua, roanţa-roanţa.* id. ib.
— Onomatopee. Cf. ronţ, ronţăi.

ROÁNŢĂ¹ s. f. sg. (Regional) Ciudă, mînie (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 63. ◇ Expr. **A se ţine roanţă** = a se certa, a se ţine cu gura de cineva. ib.
— Cf. ronţăi.

ROÁNŢĂ² s. f. v. **ranţ.**

ROÁPĂ s. f. sg. (Prin nord-vestul Olt.; în expr.) **A alerga într-o roapă** = a alerga foarte repede, într-un suflet. GR. S. V, 123.
— Postverbal de la **ropăi.**

ROÁŞINĂ s. f. (Regional) Spaţiul gol dintre perete şi iesle sau dintre două iesle, în care se ţine finul pentru vite (Bratei — Mediaş). Cf. VICIU, GL.
— Pl.: *roaşine.*
— Etimologia necunoscută.

ROÁTĂ¹ s. f. **1.** Cerc de lemn sau de metal, cu spiţe sau plin, care, învîrtindu-se în jurul unei osii, serveşte la rularea pe o cale a unui vehicul. *Pre Dumitraşco Vodă . . . l-au ascunsu într-o boţcă a lui, de cele cu 2 roate.* NECULCE, L. 248. *2 roate într-o osie să leagă.* CANTEMIR, ap. GCR I, 323/8, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Caut la ceale roate a carătii împăratului cum să întorc împrejur* (a. 1760). GCR II, 73/8. *Carrele aşa le legase cu lanţuri deolaltă, de agiungea roată de roată.* ŞINCAI, HR. II, 301/34, cf. LB. [Sinan] *fugise în grabă, lăsînd în Bucureşti multe bagaje . . . şi cîteva tunuri pe care nu le putuse lua, fiind osiile şi roatele sfărîmate.* BĂLCESCU, M. V. 161. *Strîmbă-Lemne . . . lua stejarul cît de gros, îl îndoia cu mînile şi-l făcea obadă de roată.* NEGRUZZI, S. I, 245. *De nu-ţi pasă, Agiungi acasă C-un ochiu, c-o mînă şi cu trei roţi.* ALECSANDRI, T. 398. *Erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage.* ODOBESCU, S. I, 148. *Pune roata la loc, vîră leuca, sucește lamba şi-o strînge la scară.* CREANGĂ, P. 125. *Mergeam, cum eram de plictisit, drept la gară, să mă arunc sub roatele primului tren.* CARAGIALE, O. II, 212. *Mai apoi, vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate.* SLAVICI, N. I, 29. *O roată de la căruţă mi se stricase.* ISPIRESCU, L. 180. *Ce am zice noi de o maşină ale cărei toate roatele ar fi d-aceeaşi formă . . . ?* DELAVRANCEA, T. 109. *Roatele căruţei scoteau un ţipăt ascuţit.* DEMETRESCU, O. 116. *Roţile grăbite dau sunet ca prin apă.* COŞBUC, S. 159. *Zgomotul roatelor pe caldarîmul colţuros îl făcu să sară din somn.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 70. *A pus o roată-n uşă.* PAMFILE, DUŞM. 111. *Făcea o larmă asurzitoare din roţi, din lesele de nuiele.* AGÎRBICEANU, A. 59. *A avea la îndemînă cupeaua unui tren, roatele unei trăsuri sau picioarele unui cal înseamnă a merge şezînd.* HOGAŞ, DR. I, 1. *Roţile trăsurii urnie mereu.* REBREANU, I. 487, cf. NICA, L. VAM. 214. *Cîteva traverse ruginite, şurupuri stricate, o roată de batoză, un drug îndoit înroşesc pămîntul.* BASSARABESCU, V. 117. *Cratere negre cît nişte roţi mari de locomotivă răsar apoi în iarbă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 394. *Roţile fără arcuri dîrdîiră pe pietre.* C. PETRESCU, Î. I, 252. *Trei trăsuri cu roţile ameţite, gata să sară din încheieturi, se rostogolesc fără încetare din deal în vale şi înapoi.* BRĂESCU, O. A. I, 40. [Locomotiva] *va împinge roţile pe mii de kilometri.* SAHIA, N. 30. *Caii rupseră ştreangurile, roatele suferiră stricăciuni.* SADOVEANU, O. XI, 625. *Îndrăzneaţa minte a născocit şi roata.* ARGHEZI, VERS. 380. *I se păru că aude . . . rostogolirea roţilor unei trăsuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 53. *Făgaşe ai găsi, de roţi pe caldarîm, Dacă tărîmul l-ai săpa şi-ai scormoni.* BLAGA, P. 72. *Roatele locomotivei au început să se învîrtească.* STANCU, R. A I, 95. *Se auzi, sacadat, ţăcănitul de fier al roţilor.* V. ROM. august 1954, 143. *Rămîn stîlciţi de roţile tunurilor, de copitele cailor.* PAS, Z. III, 13. *Era ger uscat, roatele pocneau, aburul ieşea din spinările cailor.* PREDA, M. 68. *Ţăcănitul tot mai rapid al roţilor de tren îl îndemna . . . îndrăzneşte, îndrăzneşte!* S iunie 1960, 2. *Boii se opintea Şi roţile scîrţîia.* ALECSANDRI, P. P. 390. *Din cocie ferecată Am rămas numai c-o roată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 462. *Carul cu patru roţi bine merge!* SBIERA, P. 319. *Se pune roată veche pe vîrful casei, ca să nu piară porcii de brîncă.* ŞEZ. III, 50. *Trecu badea cu cocia . . . , Dar io bine nu-l văzui, Ci pe roţi îl cunoscui.* HODOŞ, P. P. 48. *Trenule, n-ai avea parte Nici de şine, nici de roate.* FOLK. TRANSILV. I, 163. *Boala intră ca prin roata carului şi iese ca prin urechea acului.* ib. II, 492. *Lumea este ca o roată; cine poate învîrteşte.* ib. IV, 215. *Nu merge carul care are două roate de un fel şi două de alifel.* ib. V, 128. *Unge osia să nu cînte roata.* ib. 464. *Roata cea mai proastă, aceea mai rău scîrţîie.* ib. 537. *Am patru surori tot fug una după alta şi nu se mai ajung (Roatele de la car).* STAMATI, ap. GCR II, 369, cf. ALEXICI, L. P. 213, ŞEZ. XIII, 30. *Patru surori gemene, La nume asemene, Fug mereu şi se alungă, Nu-s în stare să se-ajungă (Roţile).* ib. XIX, 61. *Am două căţele: Toată ziua fug Şi nu se mai agiung (Roatele carului).* PAMFILE, C. 31. (Metonimic) *Două nopţi şi două zile m-au dus roţile.* ISAC, O. 215. ◇ Fig. *Trece veacul desfrînat, trec ani cu roată.* M. COSTIN, O. 320. ◇ *Caii* (sau *boii, perechea*) *de la* (sau *la*) *roată* = rotaşi **(1).** *Caii de la roate era cel puţin de trei stînjini depărtaţi de naintaşii pe care-i mîna un frumos băiat.* NEGRUZZI, S. I, 37, cf. PAMFILE, A. R. 50. *Caii de la roată fură schimbaţi cu o pereche din cei legaţi de codîrlă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 286, cf. com. MARIAN, ALR I 334, ALR II 5 099. ◇ (Regional) Loc. adj. şi adv. **De la roate** = foarte tare, strașnic. *Tu m-ai fermecat de la roate.* ALECSANDRI, T. 228. *Să apuci un băţ scurt, dar gros şi sănătos, şi cu acela să începi a mi-o măsura peste spate, ştii colea . . . , de la roate.* MARIAN, O. I, 345. *Le trînteau cîte-o scărmănătură şi-o bătaie, ştii colea . . . , una de colea de la roate.* id. T. 27. ◇ Expr. **A pune** (cuiva) **beţe** (sau **băţ**) **în roate** v. băţ. **A pune pe roate** = a organiza (o lucrare, o acţiune) în aşa fel încît să se realizeze fără piedici. **A merge** (sau **a fi**) **ca pe roate** = a se realiza fără piedici; a fi activ. *La el treaba-i pe roate.* ZANNE, P. V, 542. **A fi a cincea roată la car** (sau **la căruţă**) v. cincilea. **A fi cu trei roate la car** v. trei. **A-i fi** (cuiva) **carul într-o roată** = a avea o stare materială rea, precară. *Apoi da, carul vostru e într-o roată, puteţi umbla după cai verzi pe pereţi.* REBREANU, I. 88. **A-i lua** (cuiva) **roatele de la sanie,** se zice despre un datornic foarte sărac, de la care nu ai ce lua. Cf. ZANNE, P. V, 544. **A se întoarce roata** = a se schimba situaţia (în defavoarea cuiva); a se întoarce norocul (de partea altcuiva). *Nu ştii cum se-ntoarce roata, Azi la mine, mîine la-tine.* PANN, ap. TDRG. *S-a întoarce, el, roata şi la mine.* PAMFILE, J. I, 133, cf. ZANNE, P. III, 338. (Rar) **A fi pe roată** = (despre o situaţie, o stare) a fi schimbător. *Ah, Norocule, slăvite, . . . Ştii că starea-ţi e pe roată şi că hojma te-nvîrteşti.* CONACHI, P. 65. **A veni roata la ştirbină (şi drăguş la eăuş)** = a fi nevoit a cere ajutorul cuiva care nu ţi-e binevoitor, care te are la mînă. Cf. ZANNE, P. III, 92. **A da** (sau **a împinge**) **la roată pe cineva** sau **a pune umărul la roată** = a ajuta (pe cineva); a da cuiva o mînă de ajutor. Cf. id. ib. II, 452, V, 540. **A trage** (sau **a fi, a împinge**) **la roată** = a duce greul. Cf. PAMFILE, J. II, 163, ZANNE, P. V, 541. **Du-te** (sau **să te duci**) **unde a dus surdul** (sau **dracul**) **roata şi mutul iapa** sau **să mergi cum s-a dus surdu cu mutu şi roata cu iapa,** se se spune celui pe care nu vrei să-l mai vezi, nici să-i auzi de nume. *Du-te unde-a dus surdul roata şi mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău!* CREANGĂ, P. 47, cf. ŞEZ. III, 69, ZANNE, P. II, 644. **Alba nainte, alba la roată,** se spune despre cei săraci care folosesc acelaşi lucru (în toate împrejurările). Cf. ZANNE, P. I, 310. **Cît se-nvîrteşte o roată** = cît ai clipi din ochi; foarte repede. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 540. **(A fi) cît roata carului** = (a fi) foarte mare. **A bea la roată** v.

b e a. **A-şi face roată** = a pătrunde undeva, a-şi face loc; a-şi croi o situaţie. *Astăzi omul cinstit de orice treaptă ... nu este dispreţuit de nimeni, primit în toate casele, îşi face roata întocmai ca şi boieru.* PR. DRAM. 230. **A lua** (pe cineva) **la roată** v. l u a. ✦ (Învechit şi regional) P. e x t. Car. *Ceşti în roate* (c u c o t i g i l e D, p r e c ă r r [u] ţ e H) *şi ceia călarii.* PSALT. 33. *Roata* (c a r u l c^2, c a r l t a D, c ă r r [u] ţ e e i H) *D-zeului întuirearecu.* ib. 128, cf. ALR I 893, A I 12. ✦ (Prin Ban., Transilv. şi nordul Mold.) P. e x t. Bicicletă. Cf. cv 1952, nr. 5, 39, ALR SN III h 866, ALR II 3 504/29, A II 10, LEXIC REG. 21, 115, ib. II, 53. *S-a învăţat să meargă pe roată.* MAT. DIALECT. I, 189.

2. Organ de maşină în formă de cerc de metal sau de lemn, cu spiţe sau plin, care serveşte într-un sistem tehnic la transmiterea sau la transformarea unei mişcări. *Marinarii trag ancora; maşina se pune în mişcare şi cîrmaciul se aşază la roata cîrmei.* ALECSANDRI, O. P. 290. *Patru oameni stau la roata de la cîrmă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115, cf. HEM 837, 1 669, DDRF, DAMÉ, T. 140, 148. *Am stat la roata morii, Şi roata umblă des.* COŞBUC, P. I, 60, cf. 224, PAMFILE, I. C. 110, PĂCALĂ, M. R. 460. *Ca în vise s-a pornit Roata morii, — violetă.* BACOVIA, O. 55, cf. IOANOVICI, TEHN. 48. *Cîteva sute de muncitori şi muncitoare forfotesc, se amestecă cu motoarele, cu roţile uriaşe — înfrăţindu-se.* SAHIA, N. 29, cf. DS, PRIBEAGUL, P. R. 62. *Pe roata cîrmei se răsfăţa, roşu cu semiluna albă la mijloc, pavilionul Turciei.* BART, S. M. 26, cf. SOARE, MAŞ. 135, IONESCU-MUSCEL, FIL. 183, MDT. *Moară, roată şi motor Potmoliţi-s în cleştar.* ARGHEZI, S. P. 122. *Sonda e numai un vuiet de roţi.* BOGZA, A. Î. 49. *Marea sună-n piculină, Lacul sună-a cângi şi roţi.* LABIŞ, P. 406. *Astăzi cîntăm boema roţilor, boema furnalelor.* DEŞLIU, G. 19. *Pe ţărmul dinspre sat erau patru mori, cu cîte o roată.* s aprilie 1960, 46, cf. H II 13, 62, 146, 186, X 466, XII 375. *Să fac pînă mîine dimineaţă ca ... morile şi piuele de pe dînsul să îmble cu roţile îndărăpt?* SBIERA, P. 192, cf. VICIU, GL., com. din SĂLIŞTE—SIBIU, ALR II 6 425, 6 426, 6 437, 6 749, ALR SN I h 162, ALRM SN I h 109, A V 15, GLOSAR REG. *Hodoronc, tronc, ca o roată De la moară stricată.* ZANNE, P. III, 237. *Roata umblă, banii pică.* id. ib. 338. *Cep afară, cep în casă, cep în mijlocul casei (Roata morii).* GOROVEI, C. 321. ✧ F i g. *Acesta gîndea că roata ocărmuirei încă aşa se învîrtea ca şi cea de oale.* ŞINCAI, HR. III, 50/4. *Acum, că roata cea mare s-a mişcat orice oprire e legată de primejdii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 140. ✧ *Roata lumii* (sau *a vremii, a istoriei*) = succesiunea evenimentelor. *Ascultînd cu adîncime glasul gîndurilor mele, Uriaşa roat-a vremii înapoi eu o întorc.* EMINESCU, O. IV, 111, cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 133. *Moşule .. vezi dumneata, roata lumii se învîrteşte, şi noi cu dînsa.* HOGAŞ, M. N. 67. *Nu-i temniţă să închideţi poporul, cum nu puteţi întoarce roata istoriei.* BARANGA-MORARU, F. 90. ✦ Unealtă sau dispozitiv (simplu) în formă de roată **(1)**, acţionat de obicei manual, cu ajutorul căruia se efectuează diferite operaţiuni: **a)** (şi determinat prin „olarului") maşină de lucru rudimentară, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjeşte lutul, dînd formă oalelor. *Aşa zicea şi acel Ghine, că, încătro-i va fi voia, într-acolo va învîrti roata şi va lua plata.* ANON. CANTAC., CM I, 188, cf. DAMÉ, T. 73. *Precum un ulcior Pe roata olarilor Creşti zvelită; uşor, Subt pavăza larilor.* BLAGA, P. 110; **b)** cerc de lemn cu spiţe care serveşte la scos apa cu găleata din fîntînă. *Fîntîna era adîncă şi nu avea nici roată, nici cumpănă.* CREANGĂ, O. 88. *Bătrîna plecă cu doniţele spre puţul cu două roate.* DELAVRANCEA, S. 221. *Nu aude roata puţului, scîrţîitul lanţului.* SEBASTIAN, T. 267. *Întîi arată un puţ cu roată, pe urmă vine o faţă cu găleată mare.* CĂLINESCU, E. O. II, 210. *În curtea tătarului se afla o fîntînă cu roată.* STANCU, R. A. II, 61; **c)** (determinat prin „noroculuí") cerc mare, numerotat cu numere cîştigătoare, care este învîrtit cu mîna de cumpărătorul unui bilet de tragere. *Se opri ... chiar în faţa unei roate a norocului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Îl duse la circ, la roata norocului, apoi la tir.* PREDA, R. 90. (E x p r.) **A trage la roată** = a juca la roata norocului. *Se dăduseră în dulap şi cu barca, intraseră prin panorame ..., trăseseră la roată să-şi încerce norocul.* PAS, Z. I, 18. ✧ F i g. (Determinat şi prin „soartei" sau „sorţilor") *Am oprit roata norocului: n-am să mă mai tem de nimic.* FILIMON, O. I, 127. *Aşteptau acolo să le vină şi lor rîndul pe roata schimbătoare a soartei româneşti.* ODOBESCU, S. I, 106, cf. TDRG. *Teama că roata norocului se poate întoarce se apropia uneori să o neliniştească.* AGÎRBICEANU, A. 374, cf. ŞĂINEANU, D. U. *A prorocit, cu uimitoare siguranţă, că roata sorţilor ne va scoate iarăşi deasupra.* GALACTION, A. 269; **d)** (şi determinat prin „de tors") unealtă care serveşte la torsul lînii, cînepii şi inului. *Aceste maşine, atît de utile, au ajuns cum era odinioară roata de tors.* GHICA, S. 555. *Roata şedea în mijlocul casei, şi canură toarsă nu era pentru bătătură.* CREANGĂ, A. 62. *La cusut şi sărăduit sumane, şi mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors.* id. ib. 63, cf. BARCIANU, H X 69, 272, 506, 508, 512, A II 12, A V 34; **e)** (regional; şi determinat prin „de depănat") sucală. Cf. A V 34, VII 425; **f)** (Transilv., prin nordul Munt.) vîrtelniţă. Cf. HEM I 839, DDRF; **g)** (regional; determinat prin „de urzit") urzitor (Limanu — Medgidia). Cf. ALR I 1 279/990; **h)** (nord-vestul Transilv., vestul Mold.; şi determinat prin „fusului" sau „de la fus") prisnel la fusul de tors. ALR I 1 270; **i)** (regional) scripete la iţele războiului de ţesut (Lupeni). Cf. A III 4; **j)** (prin Mold.; rar determinat prin „de bătut") unealtă folosită (la stînă) pentru zdrobirea laptelui închegat spre a-l stînge în caş. Cf. JUN. LIT. XII, 189, H X 96, 465, 478, 538, XIII 67, XVI 282; **k)** (regional) bătător de unt (Secueni — Bacău). Cf. CHEST. V 5/776; **l)** instalaţie formată dintr-o roată[1] **(1)** cu cupe, pusă în mişcare de cai sau de boi, cu ajutorul căreia se scoate apă pentru stropitul grădinilor. *Am văzut cu mare plăcere roţi învîrtite de boi, ce urca apa de jos pe mal.* I. IONESCU, C. 74/1, cf. DR. V, 98; **m)** (învechit) unealtă care servea la desprinderea firului de pe gogoşii de mătase. *Aşază roate prin mahalale, a trage gogoşi pentru scoaterea mătăsei* (a. 1831). DOC. EC. 476; **n)** (regional) sfredel de care se servesc tîmplarii, dulgherii; coarbă (Beclean — Dej). Cf. ALR II 6 660/260; **o)** (regional) cerc de metal cu care se acoperă ochiurile de pe plită (Iscroni — Petroşeni). Cf. A III 7; **p)** (regional; determinat prin „de apă") morişcă (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR II 4 377/574.

3. P. a n a l. **a)** Obiect, desen sau contur rotund; cerc, disc, sferă. *Roata soarelui a se privi viderea tîmpeşte.* CANTEMIR, IST. 156. *Soarele, trecînd pe codri, a lui roată de-aur moale Vîrfurile verzi de codri le îndoaie-n a lui cale.* EMINESCU, O. IV, 129. *Soarele scăpat-acum, iar roata-i s-ascunde sub culme.* COŞBUC, P. II, 63. *Cîte o roată de fum, din valea Prahovei, se ridica pînă în pînza depărtării.* D. ZAMFIRESCU, A. 157. *Am văzut roţi uriaşe de piatră puse la gura fîntînii.* PAMFILE, I. C. 377. *Ceru portarului, după ce-i puse-n palmă o roată de cinci lei, lista călătorilor.* SADOVEANU, O. VIII, 235. *O roată de mătase şi lumină L-a-mpresurat cu nimb de heruvim.* ARGHEZI, VERS. 334. *O roată bizară începea să se contureze pe cer ca un curcubeu de cenuşă.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. ✧ (Adjectival) *Trecea vreunul cu punga groasă, cu burta roată.* DR. IV, 728, cf. ALR I 3/5, 45, 302, 308, ALR II 2 471/574. ✧ (Adverbial) [Şarpele] *se culcă roată.* ALR II 6 229/64. [Mămăliga] *o adunăm roată.* ib. 4 104/192; **b)** obiect fabricat, aşezat sau împachetat în formă de cerc, de colac sau de covrig. *Importul cerei munteneşti şi braşoveneşti este slobod, plătindu-se vamă de la o roată de ceară în Bacău 1 groş* (a. 1408). N. A. BOGDAN, C. M. 23. *Scoaterea din ţară a cerei, ... plătind vama de fiecare roată de ceară* (a. 1460). id. ib. 29. *Roate de bumbac* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146. *Sub teşghea, zăceau „roatele de tutun" „de unul şi de doi gologani" pachetul.* CONV. LIT. XLIV, 659. *Puse pe masă ... o mare roată de caşcaval galben şi un burduf de brînză.* STANCU, R. A. III, 160. *Luăm apoi de la mine şi o damigeană de vin şi o roată de caş.* BENIUC, M. C. I, 195. *O roată (un val) de sumani de 70-100 metri.* ŞEZ. II, 228. *Roata de tutun.* CIAUŞANU, V.

195; **c)** partea răsfrîntă a unei căciuli (FILIMON, O. I, 174); borul pălăriei (ALR I 1 859/526); **d)** (regional; la pl.) model de cusătură pe haine. *Trimăs-o-mpăratu carț'e La feț'le d'e pă saț'e Să nu poarț'e sumńe-n roat'e.* T. PAPAHAGI, M. 18; **e)** (sud-vestul Mold.; la pl.) numele unei împletituri de ciorapi. Cf. DIACONU, VR. LVIII; **f)** (regional) Motiv ornamental în lemn. *Din sus și din jos de brîu se află roata cu colți.* PĂCALĂ, M. R. 476; **g)** (regional; *în* sintagma) *roata genunchiului* = rotulă (Rebrișoara- Năsăud). Cf. DR. V, 301; **h)** (prin Maram.) ritul porcului. Cf. ALR SN II h 333, ALRM SN I 213.

4. Ansamblu format din ființe sau lucruri (de același fel) așezate în formă de cerc. *Ne-au întîmpinat în ograda miresei o roată de copile, ce pășeau încet tot spre dreapta.* F (1879), 256. *Oameni buni, faceți roata mai mare, și lăsați-ne în mijloc mai mult loc de joc.* ISPIRESCU, U. 231. *Roata horei era împestrițată cu flăcăi și cu fete mari.* DELAVRANCEA, S. 54, cf. TDRG. *Dacă pînea n-a fost făcută în snopi, ci a fost cosită . . . se împrăștie cu furcile pe toată fața ariei, așezîndu-se . . . în roate, pală lîngă pală.* PAMFILE, A. R. 204. *Oamenii se apropiau tot mai mulți, îngroșînd roata în jurul lui.* AGÎRBICEANU, A. 420. *Mersul convoiului se iuți ca la comandă și în cîteva clipe se făcu o roată de oameni în jurul spînzurătoarei.* REBREANU, P. S. 21. *Se face în jurul lui Voicu o roată d. flăcăi, fete și copii.* BASSARABESCU, V. 63. *Cîrduri de stîrci și roate de berze se întorceau la loc pe meleagurile lor obișnuite.* VOICULESCU, P. I, 32. *Roate de frunze moarte năvăleau la fereastră.* SADOVEANU, O. I, 74. *Sania zbura prin roate de fulgi.* id. ib. 507. *Trecuse . . . în mijlocul roții, țambalul atîrnat pe după gîtul tuciuriu.* V. ROM. februarie 1954, 243. *Proiectilele cădeau ca niște mere și explodau sec, aruncînd o roată de schije nemiloase.* BARBU, P. 262. *Altul . . . îmblă pe la spatele roții de jur împrejur.* ȘEZ. II, 62, cf. ALR I 456/12, 59, 215. ✧ L o c. a d v. (Rar) **Roate-roate** = în mai multe cercuri. *Flăcăii s-apucă de după cap, roate-roate încep vîrtejuri în tacturi iuți.* SADOVEANU, O. II, 436. *Oamenii au aprins focuri din paie vechi și mărăcinișuri și s-au strîns roate-roate.* id. ib. XVII, 360. ✧ E x p r. **A (se) face roată (în jurul** sau **împrejurul cuiva** sau **a ceva)** = a înconjura, a încercui. *Oamenii se făcuseră roată împrejurul lui.* ISPIRESCU, U. 231. *La ieșire cîteva mueri din sat făcură roată în jurul ei.* DELAVRANCEA, S. 50. *În jurul vardistului se făcu roată.* CONV. LIT. XLII, 448, cf. TDRG. *Făcîndu-se toți roată împrejurul mămăligii, își trase fiecare, înspre dînsul, partea sa.* HOGAȘ, M. N. 195. *A făcut în juru-i roată cu tovarășii.* GALACTION, O. 267. *Soldații făcură roată la loc, în jurul focului.* C. PETRESCU, Î. II, 6. *Toți muncitorii părăsiră lucrul, făcînd roată în jurul lui Bozan.* SAHIA, N. 34. *Gîfîind și plini de pulbere, călăreții lui Șoimaru . . . făcură roată — cu capetele descoperite.* SADOVEANU, O. V, 660. *Flăcăuașii făceau roată în jurul unui coropcar bătrîn.* id. ib. VIII, 290. *Bezna se întindea nestingherită peste uliță și case ca și peste dealurile care fac roată împrejur.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 826. *Au făcut roată în jurul acestui viteaz călăraș voluntar.* GALAN, Z. R. 39. ✦ (Adverbial; de obicei pe lîngă verbe ca „a se așeza", „a sta", „a veni" etc.) În formă de cerc; împrejur. *Acum și cetele căldărare, Ajungînd cu goleți, de toată Partea-i împresurasă roată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 417. *Mănunchiț . . . se întind roată la soare.* I. IONESCU, C. 155/6. *Văzu arnăuții sei care sta roată împregiur.* NEGRUZZI, S. I, 23. *În curte la Banul, . . . ,stau o mulțime de masalale înfipte în pămînt, cu masalagii roată pe lîngă dînsele.* GHICA, S. 499. *Faceți copiii și nevestele grămadă, și noi roată în jurul lor.* DELAVRANCEA, S. 200, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Pe lîngă vin, voinicii roată, Și chiote pe deal în zori.* COȘBUC, P. I, 198. *Hai, roată-mprejurul meu.* PAMFILE, Ț. I, 133. *Toți cei dimprejur se lărgiră roată, să se vadă unde căzuseră banii.* GÎRLEANU, N. 57. *Copiii se adunau roată în jurul flăcăului care dădea focul.* BUJOR, S. 99. *Ne strîngeam roată în jurul lui Bucium.* BRĂESCU, A. 26. *În jurul bălrînului Nour, erau strînși roată cîțiva credincioși* SADOVEANU, O. I, 16. *La țară . . . vezi păuni umflîndu-și roată cozile.* CĂLINESCU, S. 251. *Turcii călări, cu fesuri, cu cealmale, . . . roată în jurul ei.* STANCU, D. 10. *Cu toții să așază roată în jurul mesii.* SEVASTOS, N. 4. *Mai mulți copii se pun roată unul lîngă altul.* ȘEZ. II, 62. [Murgul] *să-și facî coama roatî, Să mă poarti țara toatî.* MAT. FOLK. 1 332. *La un semn dat de zmeul cel cu trei ochi, zmeii se adunară roată pe lîngă foc.* BOTA, P. 69. *Două cîrduri de albi meișori Șed roată-n tîrcușor* (Dinții). GOROVEI, C. 133. ✦ (Regional; și în sintagma *roată de vînat*) Vînătoare cu gonaci; goană. Cf. ALR SN III h 726.

5. (Învechit și, rar, determinat prin „de munci") Instrument de tortură și de execuție a osîndiților, folosit în evul mediu. *La roată de munci îl chinuiră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4v/10. *Au spînzurat pă Hrizea dă o roată.* R. POPESCU, CM I, 377. *Patru dintre dînșii s-au ruptu cu roata.* ȘINCAI, HR. III, 274/36, cf. LB. *Fuseseră condamnați la moarte pe roată.* BARIȚIU, P. A. I, 314.

6. Mișcare circulară; învîrtitură, rotocol, cerc; p. e x t. spațiu liber de formă circulară. *Zeul mieu pure ei ca roata* (c a u î m p a r ă h), *ca trestia între fața vîntului.* PSALT. 172. *Sabia-mprejuru-i făcea o largă roată.* ALECSANDRI, P. II, 227. *Paloșul Radului zbură un minut făcînd roată împrejuru-i, dar săbiile și lăncile îl înconjurau.* ODOBESCU, S. I, 157. *Și filfîie deasupra-i, gonindu-se în roate, Cu-aripile-ostenite un alb ș-un negru corb.* EMINESCU, O. I, 93. *Sus de tot, în limpezișul cerului albastru, se învîrtea încet, în roate largi, un vultur cu aripile întinse.* VLAHUȚĂ, R. P. 99. *Se lăsă, elegant, în roate, deasupra floarei cuminți.* GÎRLEANU, N. 228. *Ghiță se necăjea . . . , De mijloc că-l apuca Vreo trei roate-l învîrtea.* TEODORESCU, P. P. 629. ✧ (Adverbial; în legătură cu modul de a se uita, a privi etc.) *Ochii Sătana își întoarsă roată, Cercetînd pe tot însul în față.* BUDAI-DELEANU, Ț. 218. *Întorsăi ochii roată Și văzui și lumea toată* (cca 1820). GCR II, 234/1, cf. POLIZU. *Ursane frate! să-ți faci ochirea roată Și cît îi vedea zare, a ta să fie toată!* ALECSANDRI, P. III, 285. *Cîmpul vitelor, cît coprindeai cu ochii roată împrejur, țiesit cu boi, cai, oi, trăsuri și căruțe.* GANE, ap. CADE. *Negoiță s-a suit într-un dud mare și s-a uitat prelutindeni roată.* CARAGIALE, O. II, 233. *Vîrtejind ochii roată, aruncă privirea, ca un paloș cu două lăișuri, în obrazul Suliănichei.* DELAVRANCEA, S. 52, cf. DDRF. *Brațul drept dacă-l întinde, Roată peste brîu te prinde.* COȘBUC, P. I, 104. *De sus, de pe culme, ele văd roată împrejur pînă cine știe unde.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 13, cf. TDRG. *Se scarpină în cap și face ochii roată.* PETICĂ, O. 240. *Un timp privi roată prin cameră.* V. ROM. aprilie 1955, 170. *Ziulica ziua toată Își poartă vederea roată, Degeaba că o rotește, Pe mine nu mă zărește.* DEȘLIU, M. 31. *Cînd pe munte mă urcai Roată-n giuru-mi mă uitai.* ALECSANDRI, P. P. 285. *Ochii roată că-și făcea, Jur prejur că se uita Ș-o fîntînă că-mi zărea.* TEODORESCU, P. P. 440. *Murgule, coamă rotată, Mai scoate-mă-n deal o dată, Să-mi fac ochișorii roată Să mă uit în lumea toată.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 314. *Așa-mi vine cîteodată . . . Să-mi fac ochișorii roată.* MARIAN, ap. GCR II, 306, cf. SEVASTOS, C. 170, BIBICESCU, P. P. 15, ALEXICI, L. P. 56. *Făcui și eu ochii roatî Și îmi alesei o fatî.* MAT. FOLK. 1 379. *Îmi făcui ochii roată, Văzui valea turburată.* ANT. LIT. POP. I, 80. *Girișău cu pînza lată, Să tăiem delușu roată.* FOLC. TRANSILV. I, 300, cf. ZANNE, P. II, 365. ✧ *Roata morții* = acrobație care constă în alergarea în cerc cu motocicleta, pe pereții unei construcții speciale. Cf. DL, DM. ✧ L o c. a d v. (Construit de obicei cu verbe ca „a se duce", „a se întoarce", „a merge") **De-a roata** = de-a rostogolul. Cf. COSTINESCU. *Deasupra sufla furtuna așa de puternic, încît ducea păsările de-a roata în aer.* GANE, N. I, 91. *O fărămătură de stîncă se duce de-a roata în vale.* id. ib. 94, cf. HEM 1650, DDRF, BARCIANU. *Dacă se puneau să alerge, se duceau de-a roata.* D. ZAMFIRESCU, A. 28. *Bate-n cal și chiuie la toți să se lese la vale de-a roata, că, iaca, ne-ajunge vîrtej din urmă.* SADOVEANU, O. X, 34. *Știubeiul . . . se duse de-a roata pînă devale.* ȘEZ. III, 24, cf. ALR I 300, 367, ALR II 3 150/130, 219, 260, 876. ✧ E x p r. **A da (o) roată** sau (rar) **roate** = a merge de jur împrejur, a descrie un cerc (în mers, în zbor); a da ocol. *Dam o roată vetriei.* BOLLIAC, O. 128, cf. POLIZU. *Vînători de dropii . . . , au dat roată, ore, zile și luni*

întregi, împrejurul falnicilor dropioi. ODOBESCU, S. III, 14. *Faceți copiii și nevestele grămadă, dați roată în jurul lor și s-o pornim duium cu ce-om apuca.* DELAVRANCEA, S. 200. *Corbii-n pribeagul lor drum Dau roate prin zarea pustie . . .* COȘBUC, P. II, 47, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Roată dădură ereții Peste întinderea goală . . .* BANUȘ, P. 102. *Semănăturile aleargă una după alta dînd roată.* BASSARABESCU, V. 47, cf. STOIAN, PĂST. 62. *Pe Roșul încălica Ș-o roată curții că da. Dete-o roată, dete două, Dete, măre, pîn, la nouă.* TEODORESCU, P. P. 531. *Mirele și flăcăii călări dau roată pe lîngă cară.* SEVASTOS, N. 239, cf. ZANNE, P. V, 541. *Lupul, pe unde a mîncat măgarul, tot dă ocol (roată) cîteodată.* ZANNE, P. I, 517. **A se face (o) roată** sau **a da o roată** (sau **roata**) = a alerga, a da o fugă, a da o raită. *Apoi dă roata iute d-o parte și de alta! Se-nioarce iar în ceasta ș-apoi în ceealaltă.* HELIADE, O. I, 330, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Șoimule, șoimuț ușor, Fă-te roată sus în zbor. Ce se vede la hotare De s-aude zgomot mare? Maică, măiculița mea, Fă o roată pîn-acasă.* BIBICESCU, P. P. 327. ✦ (Adverbial) **a)** în formă de roată, circular. *Învîrtindu-se roata de mînie, împrejur, înălță pe Nichifor desupra.* MOXA, 382/33. [Satana] *zbură în giur pe deasupră-le roată Cîteva ori, ca ș-o ciocîrlie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 85. *Suflă un vînt, învîrtindu-se roată.* PANN, E. III, 36/15. *Ca volbura toamnei se-nvîrte el roată.* COȘBUC, P. I, 205. *Învîrtî-ti, leli, roată, Că badia-i după poiată.* MAT. FOLK. 1 437; **b)** de jur împrejur; (de) pretutindeni, în toate părțile. *Astfel, umblînd ziua toată, Ocolit-a locul roată.* TEODORESCU, P. P. 170. *Jele-așa m-a supărat Cum îi cerul înnorat Peste toată Lumea roată.* MARIAN, Î. 509. *Să se-vîrte-n casa roată, Să sfîrșească treaba toată.* BIBICESCU, P. P. 183. *O-ncins focu casa roată.* ALR II 3 885/279.

7. (Și art.) Numele unui dans popular (PAMFILE, J. III, 11, com. din TĂRCĂIȚA— BEIUȘ, ALR I 1 477//302, ALR II 4 336/316, 346) cu strigături (VARONE, D. 127), jucat numai de feciori (ARH. FOLK. I, 152); horă. ✧ (Cu determinări care arată varietatea dansului) *Roata veche.* VARONE, D. 127, id. J. R. 45.

8. (Regional; art. și în construcția *de-a roata*) = numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. *Copiii se joacă . . . „roata".* PRIBEAGUL, P. R. 147, cf. H II 32, XII 43. ✧ Expr. **A fi la roată** = (regional, în jocul cu mingea, despre una dintre cele două echipe) a fi la bătaie (Topraisar—Techirghiol). Cf. ALR II 4 350/987.

9. (Și determinat prin „țiganului", „gigantică", de obicei în legătură cu verbe ca „a face", „a se da") Figură de acrobație constînd în rotirea laterală a corpului prin sprijinirea sucesivă pe mîini și pe picioare. *Cum văzură diligența, copiii alergară în gloate, unii să se dea peste cap, alții să se facă roată.* ISPIRESCU, U. 149. *Cei mai sprinteni se dau tumba sau făceau roata pe lîngă porțile ei.* MACEDONSKI, O. III, 25. *La sfîrșitul anului am uimit asistența . . . , făcînd roata gigantică, număr senzațional, care ilustra educația sportivă a școalei.* BRĂESCU, O. A. II, 119. [Atletul] *se da de-a roata peste cap.* SBIERA, P. 262, cf. com. din CLUJ.

10. (Popular; în sintagma) *Roata stelelor* = coroana boreală. Cf. H II 102. *Fă-mă roata stelelor În drumul muntenilor.* RETEGAGUL, TR. 98. *Fă-mă roata stelelor În calea firgenilor.* HODOȘ, P. P. 185. *Fă-mă roata stelelor, Drumul popovencelor.* ȘEZ. IV, 218. *Fă-mă roata stelilor În drumul craiovencilor.* MAT. FOLK. 265, cf. VICIU, S. GL.

11. (Bot.) Ochiul-boului (*Callistephus chinesis*). BORZA, D. 37.

— Pl.: *roți* și *roate.* — Și: (regional) **rótă** s. f. CV 1952, nr. 5, 39.

— Lat. **rota.**

ROÁTĂ² s. f. (Învechit și popular) Companie de ostași. *Hatmanul . . . au trimis trei roate . . . cu Boboleștchii.* URECHE, L. 194. *Au dat Abaza pașea . . . cu toate oștile năvală asupra leșilor și înfrînseră o roată de leși.* M. COSTIN, O. 106. *Să răpedzî întîi el cu rota sa.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 48r/21. *Iară în mijloc era pedestrime . . . , pe urmă roate nemțăști.* N. COSTIN, L. 585. *Pe o roată de nemți o a stricat de tot* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 348/11. *Alexandru auzi de acea roată la ostrovul Dalfionului.* ALEXANDRIA (1794), 26/16. *O roată de ruși.* AR (1829), 109. *Turci era peste 3 000 și români 517 însoțiți de doă roate de ruși pedestri.* CR (1829), 91¹/8. *Ștabul roților și a escadronului.* BULETIN, F. (1833), 75, cf. BULETIN, G. (1840), 39. *Roata pojarnicească.* BULETIN, F. (1843), 78. *Fiecare căpitănie se împărțea în 10 roate de 100 oameni, sub un sutaș.* BĂLCESCU, M. V. 646. *Îndu-i pe seama ei o roată de ostași, ea plecă călare pe un armăsar negru.* ODOBESCU, S. I, 12. *O roată de călărași după Isac . . . Un' l-o apuca să-l taie.* DELAVRANCEA, O. II, 150, cf. DDRF. *Matei trimisese în batjocură lui Ștefan o roată de 300 de ostași.* XENOPOL, I. R. IV, 62, cf. TDRG. *Roatele de războinici treceau negre prin painjenișul fumuriu, care întuneca rumeneala focurilor.* SADOVEANU, O. I, 311. *Batalionul se compunea din patru roate, conduse de căpetenii alese din rîndul voilntirilor.* OȚETEA, T. V. 97. *Pleșoianu comanda pe Dunăre, la Gura Oltului, la Izlaz, roata a cincea din regimentul de la Craiova.* CAMIL PETRESCU, O. II, 35. *Trei roate de voinici ca tine să simt alături, că n-aș mai avea nici o grijă.* C. PETRESCU, A. R. 192. *A fost la noi în Beceni o roată dă cazaci.* GRAIUL, I, 241. *La patruzăci și opt a venit Magheriu ș-a format opt roate de pănduri.* VÎRCOL, V. 63. *Foate verde fir de linte, Ei îs în roată-nainte Unde-i focul mai fierbinte.* PAMFILE, C. Ț. 224, cf. ALR II 2 884/833.

— Pl.: *roate* și (rar) *roți.*

— Din pol. **rota,** rus. **pota.**

ROÁUĂ s. f. v. **rouă.**

ROĂRÁ vb. I v. **roura.**

ROB, ROÁBĂ s. m. și f. **1.** S. m. și f. Om aflat în dependență totală față de cineva și obligat să muncească pentru acela; v. sclav; p. ext. slugă, slujitor. *Robi acelora să nu fiți* (a. 1560). GCR I 4/17. *Că nu iaste robul mai mare de domnu-său.* CORESI, EV. 467. *Voi, robi, cuceriți-vă domnilor voștri cu frică.* PRAV. GOV. 16v/15. *Sînt slugi sau robi.* ib. 35v/1. *Și să milostivi domnul robului aceluia de-l iertă.* VARLAAM, C. 210. *O muiare . . . s-au podobit cu aur mult, și ia și roabile ei.* HERODOT (1645), 495. *Robul cel cumpărat este datoriu să ajute domnu-său.* PRAV. 122. *Iară dregătorul avea rînduială în toate sărbătorile să sloboază un rob.* N. TEST. (1648), 37r/15, cf. ST. LEX. 169v/2. *Acolo vor sta toți aseamenea, robii și despuitorii* (a. 1669). GCR I, 185/27. *Pierduiu și robul mieu* (a. 1675). id. ib. 233/10. *Și-ți vei aduce aminte că rob ai fost în pămîntul Eghipetului.* BIBLIA (1688), 137³/47. *De vei vrea să cumperi casă bună, au robi . . . , de a robilor sănătate și bărbăție și de vrea sufletului lor cerei.* R. GRECEANU, ap. GCR I, 291/13. *Robii și domnii depreună vor sta.* MOLITVENIC (sec. XVII), 311. *Robii, luînd armele, îndată le-au întors asupra stăpî(ni)lor.* CANTEMIR, HR. 245. *Hanul au dăruit pe serascheriu-pașa cu 13 suflete de robi cu roabe.* R. POPESCU, CM 564. *Un boiariu mare . . . avea în casa lui doi robi* (a. 1700). GCR I, 341/22. *Să-i hie dumisale și jupînesei dumisale drept robu* (a. 1710). URICARIUL, XVII, 196. *Robule, du-te de-mi adu om neiscodiioriu* (cca 1705). GCR I, 352/5. *Au început a încărca prăzile lor, puind înlăuntru și roabele lor celi frumoas(e)* (a. 1750-1780). GCR II, 84/8, cf. ANON. CAR. *Și va da robilor slobozie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 330. *Țiganii . . . sînt robi* (a. 1818). GCR II, 222/10, cf. CLEMENS. *De la Nord-America se aude despre o revoltă făcută în Virginia de către robii negri.* CR (1831), 279. *Crăiasa iată vine . . . cu șase roabe frumoasă.* BĂRAC, ap. GCR II, 177/9. *Fiecare țăran pe a cui moșiă să va fi aflînd să rămînă rob vecinic.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Evanghelia nu alege pe boier din plugar, pe împărat din rob.* PR. DRAM. 229. *Fie, zise el, nu strică, slobod este la sultani Ca să-și ia soții chiar roabe, cumpărîndu-le cu bani.* PANN, P. V. III, 38/8. *Cei ce s-au învățat fără robi vor putea trăi și fără stăpîni.* BOLLIAC, O. 259. *Armașul Manolache Florescu a căutat să-i stabilească* [pe țigani] *împărțindu-i ca robi pe la proprietarii cari au voit să-i primească pe moșiile lor.* GHICA, S. 35. *A*

robului plînsoare o piatră chiar locește Curgînd neîncetat, Dar inimile voastre nu, nu le umilește. BOLINTINEANU, O. 7. *Le-au dat mereu și bani și odoare de preț . . . și chiar robi țigani.* ODOBESCU, S. II, 13. *În urma lui mergea un rob mare și voinic.* CARAGIALE, O. II, 257. *Fiecare își adusése zestre însemnată, robi, cai, căruțe ferecate.* ISPIRESCU, L. 36. *Călăul ce trebuia să lovească pe Mihai era un țigan, fost rob al său, căruia Mihai într-un rînd îi scăpase viața.* XENOPOL, I. R. V, 133. *Tiptil atunci din umbra tufișului răsare Nin-Musa, rob din Iemen.* COȘBUC, B. 14. *Am fost robi, boierule ! strigă Marin Stan.* REBREANU, R. I, 144. *Prin ogradă, treceau grăbiți robii și roabele oacheșe.* SADOVEANU, O. I, 215. *Robul neputînd, pe vremuri, să crîcnească, frînt în jug, Fără ca să fie-n tîrguri spînzurat ori sus pe rug, . . . Cuteza, ascuns în pilde, ticluit să se rostească.* ARGHEZI, S. P. 9. *O să-l omoare ? O să moară. Nu moare doar un rob întîia oară.* id. VERS. 291. *În această mahala locuiesc țiganii lăutari, robi domnești.* V. ROM. mai 1954, 171. *Mîini ies turcii la halca . . . Și oricine-a cîștiga Roabă lui Hanul m-a da.* ALECSANDRI, P. P. 106. *A înflămînzii roabele, Cerșuiesc săracele Pe toate ulițele.* MAT. FOLK. 77, cf. CABA, SĂL. 100. *Cucule, pasăre oarbă, Spune la mama că-s roabă. Dar nu-s roabă ca robii, Ci trag în jug ca boii.* FOLC. TRANSILV. II, 301, cf. ZANNE, P. I, 329. ✧ (Ca termen de comparație) *Toată ziua muncea bietul băiat ca un rob.* BOLINTINEANU, O. 402. *A muncit ca o roabă, a uitat toate veseliile și petrecerile și a îmbătrînit.* REBREANU, I. 68. *Ai slujit ca o roabă din zorii zilei pînă la miezul nopții.* CAMIL PETRESCU, T. II, 167. *Rămînea singură* [Tudorița] *. . . visînd la o căsuță în marginea tîrgului, la o grădină și la gospodăria curată în care va munci ca o roabă.* SADOVEANU, O. IV, 416. *Născut în șesul cu gîrle adormite Și lanuri care-și pleacă spinarea-n vînt, ca robii.* STANCU, C. 134. ✧ (Prin exagerare) *Adus de cine știe ce nevoi în țara noastră, cu gîndul de a face cîteva economii pentru a se însura, poate și a-și dura o familie, a rămas robul copiilor altora.* ANGHEL, PR. 79. *Și ce ! dacă e singurul băiat în casă, pentru ele a muncit ? Ca să le fie rob ?* BASSARABESCU, V. 135. ✧ (Glumeț) *Răcit, gulunărit . . . de patru zile sînt robul nasului meu.* ALECSANDRI, S. 70. ✧ Fig. *Vin' la curtea mea bogată. În palaturi aurite Și-n comori nemisluite Ți-oi da zile fericite, Și-oi fi roaba ta plecată.* ALECSANDRI, P. I, 191. *Pe sumbrele întinderi robii vieții au ieșit să sfîșie pămîntul cu uneltele.* SADOVEANU, O. IX, 510. ✦ Prizonier, captiv. *Purcegînd perșii de la Croton, căzură la Iiapighiia robi, la corabie.* HERODOT (1645), 6. *Fost-au într-acești robi oameni mari.* URECHE, L. 68. *Și vor cădea de ascuțitul armei, și să vor duce robi la toate limbile.* N. TEST. (1648), 98r/26. *Și tu-mi spui că-s oamenii duși robi la Vavilon.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/15. *N-au luat robi, iar altă ce-au găsit tot au luat.* URECHE, L. 181, cf. ANON. CAR. *Avea și den oameni mari prinși robi.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Robi supuși altora căzînd, ș-au amestecat limba cu tot feliul de varvari.* id. ib. 41. *Cîțiva sultani cu tătarii lor au întrat în țară peste Olt și . . . lua robi du pîn sate.* R. POPESCU, CM I, 513. *Cu nește lanțuri de fher legîndumă, rob mă avea.* VARLAAM-IOASAF, 10r/21. *Această armie au fost făcută toată roabă de războiu.* IST. CAROL XII, 77v/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Miercuri la 24 aprilie s-au adus în București cîțiva turci robi de la Rusciuc.* CR (1829), 27¹/4. *Celalant rob . . . sta deoparte.* DRĂCHICI, R. 166/23. *Aceștii după puțin s-au dat robi.* KOGĂLNICEANU, S. 13. *Robi și roabe și-au luat cu prisos.* BĂLCESCU, M. V. 62, cf. POLIZU. *Și robul slobod, după robie, La toți arată cu bucurie Lanțul în care ani a zăcut.* ALEXANDRESCU, O. I, 160, cf. CIHAC, II, 315. *Maria cade roabă. E dusă la divan, Acolo se prezintă superbului Sultan.* BOLINTINEANU, O. 64, cf. DDRF. *Turcii trecînd Dunărea deocamdată, iau o mulțime de pradă și de robi din Muntenia.* XENOPOL, I. R. III, 85. *El răscumpără un mare număr de robi, creștini, ce se aflau în mîinile turcilor.* id. ib. V, 37, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Cetatea e luată ! Din umbra lor, fruntașii, Spre templul lui Zamolxe în taină-poartă pașii Și-n cinstea lui închină o cupă de venin, Decît să fie robii soldatului străin.* EFTIMIU, Î. 145. *Între corturile taberei și carăle de război, trecură robii, cu ochii spăriați, cu capetele goale, zbîrlite și plecate.* SADOVEANU, O. V, 501. *Era o roabă de război* id. ib. XI, 42. *Gem robii sub punți și cătușele-și zornăie, crunți.* LABIȘ, P. 246. *Să te duci, bădiță, duci Pîn-îl pica rob la turci.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Îi lega brațele-n cruci Și-l dăruia rob la turci.* id. ib. 135. *Iar Chirița, vai de ea, Roabă la păgîni cădea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 495. *De cît roabă turcilor, Mai bin' hrană peștilor.* id. ib. 496, cf. BUD, P. P. 82, CABA, SĂL. 100, ZANNE, P. VI, 327. ✧ Fig. *Persii au luat Ierusalimul, și s. cruce pre care s-au răstignit mîntuitoriul lumei, domnul nostru Isus Hristos, o au dus roabă în Persida.* ȘINCAI, HR. I, 121/38. ✦ (Popular) Deținut, ocnaș. *Eu, Pepeleo, roabă și foarte nenorocită ! Vrea Smeul să mă silească a mă cununa cu dînsul.* ALECSANDRI, T. 446. *E regina ostrogotă ! Dar în turn aici e roabă.* COȘBUC, P. I, 120, cf. ALEXI, W. *Drăguță sfîntă Mărie ! Slobozi robii din robie . . . Pe cei dragi la cununie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 103. *L-or prinde și l-or lega Și-n temniță l-or băga, În temnița cea mai grea, Unde n-a fost rob în ea.* ȘEZ. I, 109. *Doamne, cată din-nălțime La un rob scîrbit ca mine.* BÎRLEA, B. I, 80, cf. ALR II 3 612, MAT. DIALECT. I, 266.

2. S. m. și f. Om aflat în relații social-politice de subjugare, de aservire; exploatat. Cf. CONACHI, P. 286. *Aron Vodă domnea în Țeara Moldovei și Alexandru Bogdan în Țeara Românească. Robi tremurînd în mijlocul desfătărilor pe un tron cumpărat cu bani.* BĂLCESCU, M. V. 26. *Și nu te doare chinul de rob, bătut de ploi, De mîna celui tare . . .* PĂUN-PINCIO, V. 45. *Era . . . un singur cherhanagiu mare și pescarii de moruni erau cu toți ,,robii grecului".* ANTIPA, P. 692. *Noi, de la rob la purtătorul stemei, Trăim mînați în veci de dor aprins.* CERNA, P. 124. *Bunul plac al ciocoilor dictează milioanelor de robi în zdrențe.* REBREANU, I. 214. *Bine că se mai găsește cîte unul care să ne înțeleagă și pe noi, bietele roabe, și să ne ție parte, în aceste procese, în care numai bărbații au dreptate !* GALACTION, O. A. I, 61. *Erau toți . . . robi cu partidă în registrele acestui patrician al vremurilor noastre.* id. ib. 147. *Se vor scula robii și vor cădea siăpînii.* SADOVEANU, O. XVII, 272. *Toți robii de pe pămînt, ori de ce nație ar fi, se află frați.* id. ib. 166. *Rob al împrejurărilor sociale, țăranul trebuie să muncească mai mult pămîntul boierului.* CV 1949, nr. 9, 16. *Robi crescurăm din pruncie.* V. ROM. septembrie 1954, 77. *Să nu mai spuie robul de la sat și robul de la tîrg: ,,Greu mă strînge lanțul, greu mă apasă jugul !"* PAS, L. I, 39. *N-a fost vis mai larg de fericire Să cuprindă fiecare rob.* BENIUC, C. P. 114. *Prieteni, să trăim entuziasmul Ce om făcu din fiecare rob.* LABIȘ, P. 311, cf. ALR II 2 879/182, 192, 520. ✧ (Despre popoare, țări) *În limba unui norod poate să vază cineva cît este el de slobod sau rob.* HELIADE, O. II, 100. *Stăpînul cel mai lacom, fiind și cel mai tare, Își întindea cruzimea în larg, cotropitoare . . . Peste popoare, roabe ca și poporul lui.* ARGHEZI, VERS. 392.

3. S. m. și f. Fig. Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. *Datu-s-au învățătură și mie, unui mai mic, și nice de o treabă a Măriei sale rob.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 119/23. *Cu ajutorul lui Dumnezeu și iușchiuzarlîcul smeritului tău rob, curtea blagorodniciei tale . . . se va împlea de toate cele trebuincioase.* FILIMON, O. I, 101. ,,*L-a scutit*" *de armată și cu asta l-a cîștigat rob pe toată viața.* GALAN, B. I, 69. ✧ (Învechit, în formule de adresare) *Eu, portarul Sucevei și hatmanul Moldovei. . . , Cu credință nestrămutată rămîi de veci plecat rob.* DELAVRANCEA, O. II, 140. ✦ (În limbajul bisericesc) Supus puterii divine; credincios. *Că zice Domnul: Cînd veți face aceastea toate, ziceți că netrebnici robi sîntem, că ce-am fost datori să facem făcut-am.* CORESI, EV. 19. *Te afli aproape de cei scîrbiți și dai cum se cade cearerea robilor tăi, Isuse* (a. 1633). GCR I, 82/27. *Învățăm pre robii lui H*[risto]*s.* PRAV. GOV. 1v/3. *Va fi deplin robul lui D*[u]*mnezeu.* ib. 73r/4. *Aceia cugetaiu și eu, robul Domnului mieu.* PRAVILA, ap. GCR I 88/6. *Ca un fiiu sufletesc și de nemica rob, cu tot sufletul ceare* (a. 1652). GCR I, 156/30, cf. ST. LEX. *Acum sloboz pre robul tău* (a. 1692). GCR I, 298/30. *Odihnește, Doamne, cu drepții robul tău.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Nu mă uita pre mine, robul tău.* ANTIM, ap. GCR II, 17/22. *Pomenește, Doamne, pre nevred-*

nica roaba ta (a. 1750). GCR II, 67/34. *Robul lui Dumnedzău* (a. 1800). id. 172/15, cf. 186 *Mulțumiri . . . aducem ție, Născătoare de D[u]mnezeu, noi robii tăi.* CALENDARIU (1814), 22/16. *Postește robul lui Dumnezeu, că n-are ce mînca.* NEGRUZZI, S. I, 250, cf. FILIMON, O. I, 309, CREANGĂ, A. 95. *Mare însă și milostiv este Domnul Dumnezeul nostru, . . . și te va ierta prin robul său nevrednic.* I. NEGRUZZI, S. I, 20, cf. MARIAN, Î. 185, 310. *Preoții au cerut lui Domnul Dumnezeu pace pentru sufletul robului său.* SADOVEANU, O. X, 652, cf. ZANNE, P. VI, 475.

4. S. m. și f. Fig. (De obicei urmat de determinări în dativ și genitiv) Persoană stăpînită de o pasiune, de o preocupare copleșitoare, de o obligație sau de un sentiment puternic față de cineva. *Rob era avuției.* CORESI, EV. 434. *Legea păcatului . . . ca cu nește lanțuri de fier legîndu-mă, rob mă avea* (a. 1648). GCR I, 132/4. *Tot cine face păcat rob iaste păcatului.* N. TEST. (1648), 117r/10. *Robul amorului cade, De leșin inima-i scade.* BĂRAC, A. 28/15, cf. 24/4. *O secundă n-am încetat a fi, pentru de-a pururea, al dumitale credincios rob.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Azi, cînd patimilor proprii muritorii toți sînt robi, Gloria-i închipuire ce o mie de neghiobi Idolului lor închină.* EMINESCU, O. I, 140, cf. 130, 154. *Cum poi sta rob deceptiilor oare . . . ?* NECULUȚĂ, Ț. D. 29. *Și mai întîi de toate, el a fost foarte puțin robul cuvintelor.* PETICĂ, O. 448. *Așadar Olimpia e roaba superbiei.* AGÎRBICEANU, L. T. 257. *Aceasta nu însemna că toate mamele sprîncenate ale tuturor Vavililor nu se vor fi dat roabe ochilor lui negri.* HOGAȘ, DR. II, 7. *Este și rămîne veșnic un discipol, printr-o înclinație specială a spiritului său, rob sugestiunii și uitării.* GALACTION, A. 103. *Era un cărturar încă tînăr, prins de alte îndatoriri care-l țineau rob orașului.* C. PETRESCU, R. DR. 43. *Uneori scriam poeme pe care azi recitindu-le pot crede mai ușor că, întorcîndumă în trecut, nu devin robul închipuirii.* VLASIU, D. 20. *Fiind robi ai amintirilor și amintirile venind totdeauna din trecut și de pe morminte, foarte iute varsă ei lacrimi.* SADOVEANU, O. IX, 9. ✧ (Prin analogie) *A mea minte, a farmecului roabă, Din or și ce durere îți face o podoabă.* EMINESCU, O. I, 232. *Să nu uităm niciodată că semnele scrisului sînt roabele gîndirii noastre, cu multe necazuri și răbdare cucerite de strămoșii noștri părinți.* CARAGIALE, O. VII, 426. *Toate preocupările ceasurilor mele de-acum, sînt roabe în chipul cel mai rușinos unor peisagii vagi.* SADOVEANU, O. IX, 208. *Toate puterile răzlețe-mi fură roabe.* ARGHEZI, F. 5. (Adjectival) *Aceasta este temerea de Dumnezeu . . . , cu totul deosebită de o deznădăjduire roabă.* MARCOVICI, D. 361/5.

5. S. m. Compus. **Calea** (sau **drumul**) **-robilor** = calea lactee. *Urmînd după cer calea-robilor, nimerise la Bălteni lîngă Ghergani.* GHICA, S. 264. *Calea-robilor alburea pe cerul liniștit.* DELAVRANCEA, T. 78. *Sus, pe bolta întunecată ardea drumul robilor ca un prundiș de foc.* SADOVEANU, O I, 664. *S-a uitat la cer . . . , m-a pus să bag de samă drumul-robilor.* id. ib. XI, 263, cf. ALR I 1 226, ZANNE, P. IV, 567.

6. S. m. (În construcția) *De-a robii* = **a)** numele unui joc de copii. H IV 159; **b)** numele unui joc obișnuit la priveghi (Chizătău — Lugoj). Cf. ALR II 4 381/76.

— Pl.: *robi, roabe.*

— Din v. sl. **робъ**.

ROBÁC, -Ă adj. v. **robaci.**

ROBÁCE adj. invar. v. **robaci.**

ROBÁCI, -CE adj. (Prin Mold. și Bucov., despre oameni) Rezistent și neobosit la muncă; harnic, muncitor. *Era o fată robace și răbdătoare.* CREANGĂ, P. 283. *Se întîmplă ca argatul să se căsătorească chiar cu fetele stăpînului, ca unul ce e înțelept și robaci.* MARIAN, NU. 62, cf. PUȘCARIU, în JAHRESBER. XI, 148, PAMFILE, A. R. 257, DHLR I, 250. *Gospodarii care s-au înfățișat la turnurile porților cu vin și struguri sînt dintr-un neam supus și robace.* SADOVEANU, O. X, 428. *Îi lămurea ca o bunică robace cînd poate dovedi că a pus ordine în bucătărie.* GALAN, B. II, 127. *Noroc c i dăduse peste o femeie robac la treabă și gospodină* FURTUNĂ, V. 65. ✦ (Despre animale de tracțiune, mai ales despre cai) Care trage bine. Cf. PASCU, S. 197, DR. V, 99, 225. *Caii noștri sînt cai robaci. Te scot de la orice nevoie.* SADOVEANU, O. XIII, 733, cf. H VI 214.

— Pl.: *robaci, -ce.* — Și: **robác, -ă** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 5) adj., **robáce** adj. invar.

— De la **robi.**

ROBAGÍU s. m. (Rar) Hamal în port care transportă mărfurile cu roaba. IORDAN, L. R. A. 159, LTR.

— Pl.: *robagii.*

— **Roabă** + suf. *-agiu.*

ROBALĂU s. m. (Regional) Hoț, tîlhar (Bocșa — Zălau). ALR II 2 881/279.

— Pl.: *robalăi.*

— De la **robălí.**

ROBÁNC s. n. (Prin Mold.) Gealău. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 77, DAMÉ, T. 115, LTR², FD III, 181, 185, ALRM SN I h 381/520, A V 15, 33.

— Pl.: *robancuri.* — Și: **revánc** (MÎNDRESCU, I. G. 78, DAMÉ, T. 115, PAMFILE, I. C. 120, ȘĂINEANU, D. U.) s. n., **reváncă** (DDRF) s. f.

— Din germ. **Rauhbank.**

ROBÁRBĂ s. f. v. **rabarbură.**

ROBÁRBĂR s. m. v. **rabarbură.**

ROBÁȘ s. m. (Regional) Deținut, întemnițat. Cf. r o b **(1)**. *Ceilе că mi-ș luva, Și iel, măi, că-m sloboza Pă șei șinzăș de robaș, Care a fost de perzare.* ALEXICI, L. P. 2.

— Pl.: *robași.*

— **Rob** + suf. *-aș.*

RÓBĂ s. f. Haină lungă (de culoare neagră) cu mîneci largi, purtată de magistrați (în unele țări și de avocați) în ședințe, precum și de profesorii universitari (la anumite solemnități). *Venise un ordin din București ca judecătorii, procurorii și advocații să puie robe ca în Franța.* I. NEGRUZZI, S. I, 348, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Judecătorul . . . își frecă genunchiul sub robă.* C. PETRESCU, C. V. 265. *Un judecător blond, în robă neagră, rostise . . . hotărîrea de divorț.* SADOVEANU, O. IX, 487. *Introdusă pentru deosebirea tribunalului și advocaților și solemnizarea judecătorilor, roba judiciară a rămas fără consecințe.* ARGHEZI, B. 53. ✧ Fig. *Am văzut o dată de vînzare un păun cu roba împărătească albastră, încărcată cu stele, parcă țîrîită prin cerurile aprinse.* id. ib. 106.

— Pl.: *robe.*

— Din fr. **robe.**

ROBĂLÍ vb. IV v. **răbăli.**

ROBĂLÍE s. f. (Regional) Hoție, tîlhărie (Bocșa — Zălau). ALR II 2 882/279.

— Pl.: *robălii.*

— **Robăli** + suf. *-ie.*

RÓBCĂ s. f. (Învechit) Sclavă, roabă **(1)**; captivă. *Așejdere, de va fi lovind robului sau robcei dinții să-i cadză, lase pre ei slobodzi pentru dinte.* PO 249/7. *Născutul de-a prima a robcei carea era în temniță.* ib. 217, cf. ANON. CAR., PASCU, S. 231, SCRIBAN, D.

— Pl.: *robce.*

— Din bg. **робка.**

RÓBER s. n. (Rar) Cele două jocuri din care se compune fiecare partidă de bridge sau de vist. Cf. STAMATI, D. *Juca vist cu cîțiva tineri de curînd însurați. După opt robere . . . zise.* NEGRUZZI, S. I, 74. *După cîteva robere de vist, m-am culcat.* id. ib. 309, cf. ȘĂINEANU, CADE.

— Pl.: *robere.*

— Din engl. **rubber.**

ROBÉSC -EÁSCĂ adj. (Învechit și regional) Care aparține unui rob **(1)**, de rob. *Patul meu, o scîndură goală, îmbrăcămintea mea — haine robești, mîncarea mea — rea și fără gust.* F (1884), 170. *Dă numai flăcăul de o furnică mare, mare, cît un viței de jumătate de an, rozînd la bucatele cele robești.* MERA, L. B. 266.
— Pl.: *robești.*
— **Rob** + suf. *-esc.*

ROBÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un rob **(1)**; supus, devotat. *Am aflat și această cărticea carea să chiamă Floarea darurilor . . . și o aduc robește în raiul cel mare al multelor și de multe feliur de daruri izbăvitoare* (a. 1700). GCR I, 340/23, cf. cf. LM, DDRF, SCRIBAN, D.
— **Rob** + suf. *-ește.*

ROBÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A aduce pe cineva în starea de rob **(1)**; a priva de libertate; a ține în captivitate. *Împăratul sirienilor . . . în Vavilonia și în Midiia duse pre ei și-i robi.* CORESI, EV. 155. *Robiră mult norod fără număr de-l duseră la Calipoli.* MOXA, 401/24. *Au luat apoi Ștefan Vodă cetatea Teleajănului și au tăiat capetile pîrcălabilor și muierile le-au robitu și mulți țigani au luat.* URECHE, L. 91. *Acela păgîn, prădînd Siracusele, . . . robi de acolo pre sv[î]ntul Ioan cu doi cucon[i] ai lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25r/33. *Vei vedea că neamul* [sau sămînța ta] *vor fi lăcuitori în țară străină: și vor robi și vor supăra pre dînși.* CHEIA ÎN. 5 /12. *Pă unii i-au și robit de s-au făcut mare pustiire pămîntului.* IST. Ț. R. 29. *Iară tătarii . . . pradă, robăscu, bat și căznescu pe creștini.* NECULCE, L. 57. *Grecii, rămîind, multe reale au pățit, tăieți, robiți, despărțiți frați de frate, de surori de părinți.* R. POPESCU, CM I, 244. *Pre sora lui Laslău. . . cu cîteva zile mai denainte au fost robit-o!* (a. 1710). GCR I, 362/3. *Cîte roabe . . . va putea robi și cumpăra.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Se rumpea de durere cînd vedea pre . . . agareni robind pre creștini și supunîndu-i sub jugul lor cel greu.* ȘINCAI, ap. GCR II, 205/30. *Zării întîiaș dată trii fete Dă împărat, ca cînd ar fi robite, Amar plîngînd.* BUDAI-DELEANU, Ț. 328. *Românii cuprinseră tabăra cu asalt, robiră și trecură sub ascuțișul sabiei pe mulți turci.* BĂLCESCU, M. V. 98. *Stați, boieri! . . . Nu mă-ți robi voi pe mine!* HASDEU, R. V. 41. *Hai dar să le ieșim în cale și să-i robim.* ALECSANDRI, T. 457. *O mulțime de oaste tătărească a năvălit în țară . . . robind femeile și copiii.* GANE, N. III, 7. *Atîția voinici . . . se dase d-a gata pradă și fusese robiți și uciși în ziua nesocotitei lor semeții.* ODOBESCU, S. I, 116. *Vin turcii mînați de arnăuții stăpînirii, ard satele; robesc copiii și femeile.* DELAVRANCEA, S. 202. *Și păgînul încînit . . . Nevasta robitu-i-a, Departe pornitu-o-a.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 485. *Frunză verde de pertit, S-a dus badea-n bătăit, . . . Nu știu, turcii l-au robit, De opt zile n-a venit.* HODOȘ, P. P. 217. ◇ A b s o l. *Căci numai că n-au robit, iară alte ce au găsit tot au mîncat și au prădat.* N. COSTIN, LET. II², 90. *Și păn-în Ceahlău au agiunsu de-au prădat și au robit.* NECULCE, L. 287. *Au întrat hanul cu tătarii în țară și au început a robi și a prăda.* ANON. CANTAC., CM I, 122. *Acolo îi veni veste că hanul cu tătarii, trecînd Dunărea pe gheață, a și întrat în țeară robind și prădînd.* BĂLCESCU, M. V. 59. *Cîinii osul ca s-apuce, corbii stîrvul ca să-mpartă, Boierii ca să robească, unii cu alții se ceartă!* HASDEU, R. V. 41. ◇ R e f l. *S-ar robi turcilor.* DELAVRANCEA, S. 36. 36. (F i g.) *Iarăși m-am robit cu faptele ceale de rușine.* MINEIUL (1776), 163v1/31. ◇ R e f l. r e c i p r. *Nici nu li era de ajuns stăpînirea pămîntului și a vietăților de pe el, ci ei începură a se supune și a se robi unii pe alții.* SBIERA, P. 306. ◇ P. a n a l. *Cînd nuntașii de la două nunți se întîlnesc și se iau la bătaie . . care învinge robește bradul celuilalt.* GOROVEI, CR. 240. *Hei, Doamne, Măria ta! Oile sînt românești Din sat de la Zărnești. Ori voiești Să le robești?* TEODORESCU, P. P. 478. ✦ (Învechit, rar) A supune, a aservi. *Neagoe Basarab . . . robește o mare parte a țării mînăstirilor.* BĂLCESCU, M. V. 17. ✦ I n t r a n z. A trăi în robie **(1)**, a fi rob **(1)**. *Patrikiul Ioann, . . . prins fiind de Samoil craiul, 22 de ani robise.* ȘINCAI, HR. I, 194/34. *Iată, ț-o dau ție roabă, cu dînsa te mulțemesc, Robască în vecinicie, decît eu s-o pedepsec.* BELDIMAN, O. 59/24. *Mai bine să murim decît să robim.* ALECSANDRI, T. 1 484. *Nu va avea tămăduire, fără numai dacă se va vinde pre el și va robi măcar un an de dzile.* ISPIRESCU, U. 70. ✦ I n t r a n z. A munci din greu, a duce o viață ca de rob **(1)**. *Ăștia robeau și clăcașii, dar cel puțin nu știau de pîrcălabul stăpînirii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 20. *Robesc aici toată ziua. Nici nu ies din casă.* C. PETRESCU, C. V. 96. *O sută de ani am robit acolo.* SADOVEANU, P. M. 244. *Nu mi-au fost străbunii știutori de carte, Au robit sub multe-mpărății urîle Veacuri după veacuri, toate mohorîte.* BENIUC, M. 85. *Prieten bun și vechi ortac, Veșnic vorbă caldă, . . . Două veri prin Șugalag Am robit olaltă.* DEȘLIU, M. 57, cf. CIAUȘANU, V. 195, cf. A IX 1. (R e f l.) *El pentru dînsa prea mult se robea.* PANN, P. V. II, 149/6. ✦ I n t r a n z. (Învechit și popular) A sluji pe cineva, a servi cuiva. Cf. TDRG. *Voim să vă robim tot cîte 104 zile pe an, să vă împlinim și celelalte angarii, dară să nu ne luați nici un palmac de pămînt.* BARIȚIU, P. A. I, 650. *Eu voios aș cătăni, La streini de n-aș robi.* ALECSANDRI, P. P. 249. *La ce, maică, m-ai făcut Chiar sub umbra spinului, Să robesc străinului?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 179. ◇ F i g. *Ție robâsc izvoarăle.* DOSOFTEI, MOL. 86. *Am hotărît . . . cît voi trăi, oriunde mă voi afla, Cu credință a-ți robi Și-n pieptu-mi a te slăvi.* PANN, E. I, 21/17.

2. (Învechit; complementul indică de obicei o țară, un popor, un oraș etc.) A cuceri, a subjuga, a înrobi. *Și-i trimisă, poroncindu-le să robască Athina.* HERODOT (1645), 341. *El nu poate să s-închine așea îndată, că-s tătarîi aproape și i-or robi țara.* NECULCE, L. 213. *Suliiman, împăratul turcescu, cu oastea lui și tătărască, au robit și au prădat țara.* R. POPESCU, CM I, 286. *Turcii și tătarii întrară în țară, de o robiră și o prădară foarte rău.* ANON. CANTAC., CM I, 179. *Apoi cu îndrăzneală tîlhărească Robește țări, arde orașe, sate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 368. *Oștile au ars, au robit . . . multe miluri de pămînt* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 111/7. *Ah! D-ar fi știut turcii astăzi aceasta, v-ar fi robit numai cu caii lor.* BĂLCESCU, M. V. 126, cf. POLIZU, BARCIANU. *Și de domn se tot ruga Să-i dea țară să robească.* TEODORESCU, P. P. 54. ◇ R e f l. p a s. *Ier[u]s[a]limul să va robi . . . , veți vedea cetatea de oștile rîmlenești încunjurată* (cca 1700 — 1725). GCR II, 23/14. *Toate s-au umplut de turburare și iaste frică să nu să robască cetatea.* AETHIOPICA, 47r/21. *Mi-e viața turburată Și mi-e inima-ntristată De cînd țara s-a robit.* BOLINTINEANU, O. 8. ✦ (Complementul indică o persoană sau o colectivitate etc.) A exploata, a asupri. *Cine va veni să zdrobească această clasă apostată care, ieșind din sînul poporului, robise pe frații și pe părinții săi și ocărîse omenirea?* BĂLCESCU, M. V. 20. [Îl văzu] *robind munca săracilor pescari, vînzîndu-le unelțele, călcîndu-le casele.* SADOVEANU, O. VIII, 337.

3. (Învechit și popular) A întemnița. *Dacă să va afla cumu i-au robit bărbatul, atunce să-l aștеapte cinci ai.* PRAV. 133. *Erau bieții vecini robiți și puși în fiare.* ODOBESCU, S. I, 67. *Auzit-am auzit De-un voinic ce mi-ați robit. Ială-mă-s că am sosit Să vi-l plătesc îndoit.* ALECSANDRI, P. P. 146. *Frunza de pe ramuri cade, Codru prinde-a se rări Și-așa, voi nu-ți mai trăi, Că v-or prinde, v-or robi.* BALADE, II, 365. ✦ I n t r a n z. A sta în temniță, a fi închis. *Că Gheorghe de cînd robește, Pe de-o parte-mbălrînește, Pe de alta putredzește.* POMPILIU, B. 37. *Pentru neamul românesc Eu aicea-mi robesc.* RETEGANUL, TR. 24, cf. ALR II 3 610/95, ib. 3 612 /250.

4. F i g. (Despre persoane sau manifestări ale lor) A subjuga, a cuceri, prin farmecul pe care-l exercită. *Ah! și mai mult mă robește cu cît mai mult îi vorbesc, Vîrsta, nevinovăția-i inima mi-o stăpînesc.* HELIADE, O. I, 437. *Zîna . . . vorbi astfel încît robi toate inimile.* ISPIRESCU, L. 39. *De la primele acorduri a robit toată sala.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Dintre zîne și fecioare numai una m-a robit.* EFTIMIU, Î. 106. *Proza și poezia lui erau pe placul unui tineret cititor, vrăjit și robit de marele Eminescu.* GALACTION, A. 325. *Se vor depărta și se vor mistui în necunoscut cei doi viteji care-i*

robiseră sufletul. SADOVEANU, O. I, 267. *Un glas de corn ne tot robea C-un cînt născut din noapte parcă.* V. ROM. ianuarie 1954, 12. *Jocul ei dumineca Îmi robeşte inima.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 33. (Absol.) *Este o minune cum robeşti. Voi face tot ce porunceşti.* MACEDONSKI, O. II, 315. ✦ (Despre pasiuni, sentimente, preocupări etc.) A înlănţui, a încătuşa. *Nu mai putu răbda a-şi vedea ziditura lui robită de păcat* (a. 1648). GCR I, 130/17. *Dragostea, fără de care nu poate fi fericire, robeşte mai tare inimile şi le apropie mai mult.* MARCOVICI, D. 152/4. *Cum să mai ascund amoriul ce m-au robit la Zulnie?* CONACHI, P. 83. *Astfel, robit de-aceeaşi jale, Petrec mereu acelaşi drum.* EMINESCU, O. I, 208. *În firea unui om s-alege o patimă care covîrşeşte şi întunecă pe celelalte, o patimă care robeşte şi umple toată viaţa acestui om.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 217. *Un veac de om tu aşteptînd, Robit-ai fost de-un singur gînd.* COŞBUC, P. I, 286. *Noaptea cu toţii dormeau robiţi de plăcerea odihnei.* MURNU, I. 197. *O patimă-mi robise ochii Cu strălucirea ei păgînă.* GOGA, POEZII, 76. *Cîntă greieri la izvor, Apa strălucind se mişcă; Ascultînd, robit de farmec, Stă drumeţul visător.* IOSIF, T. 162. *Iată-l şi pe nănaşu, bun şi deştept gospodar, dar robit de patima beţiei din timp în timp.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 652. *Poet am fost şi-n libere cadenţe Cîntai amorul ce-mi robi toţi anii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 64. *O linişte măreaţă ne cuprinse, lăsîndu-ne robiţi ca de vrajă.* BRĂESCU, O. A. II, 86. *Ce beau nu-mi priieşte, Ce cînt nu-mi slujeşte, Dorul mă robeşte.* BALADE, III, 188. (Absol.) *Această credinţă coprinde şi robeşte ca apa şi ca focul.* GALACTION, O. 237. ✦ Refl. A se lăsa subjugat, dominat (de cineva sau de ceva); a fi robul unei pasiuni. *Să robiră pre ei păcatului* (a. 1691). GCR I, 289/34. *Firească aplecare la poezie . . . l-au silit să părăsească celelalte învăţături şi să se robească cu totul lui Apollo.* MARCOVICI, C$_2$ 3/13. *Dumneata ai luat un capriţ drept amor . . . , dar . . . inima mea n-are plecare a se robi.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Omul, încredinţîndu-i sarcina trupului său, nu se robeşte cu totul* [animalului]. ODOBESCU, S. I, 380. *Tu, moglanule de Oşlobene, care te robeşti pînteceiului şi nu-ţi dai cîtuşi de puţin ostenealâ minţii, le-i face popă ca tată-tău.* CREANGĂ, A. 78. ✧ Intranz. *Că cine e ţinut şi legat aurului şi robeaşte lui şi e prins de bogăţie nu se va spăsi.* CORESI, EV. 436. *Noi, cei omoriţi şi robind stricăciunii.* MINEIUL (1776), 129v1/24.

— Prez. ind.: *robesc.*

— V. **rob.**

ROBIÁ s. f. v. **roibă**[1].

ROBICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Captivitate, robie. *Aflîndu-să toate judecăţile strămutate şi boieri în robiciunea Ţării Ungureşti* (a. 1790). BUL. COM. IST. V, 286. ✧ Expr. **A face robieiune unei ţări** = a lua captivi dintr-o ţară, a lua robi. *Porunca împărăţiei nu era . . . ca să facă vreo stricăciune sau vreo robiciune ţării.* R. GRECEANU, MAG. IST. II, 153/9. *Au adus şi tătari . . . făcînd multă peire şi robiciune ţerei* (a. ?). MAG. IST. IV, 317/2.

— Pl.: *robiciuni.*

— **Robi** + suf. *-(i)ciune.*

ROBÍE s. f. **1.** Stare, condiţie socială de rob **(1)**; sclavie; (învechit, rar) robitură. *Că noi încă sîntem ca într-o robie într-această lume.* VARLAAM, C. 273. *În lume mulţi creştini lăcuiesc în robie.* CHEIA ÎN. 95v/3, cf. 5r/8. *Cu frică de moarte întru toată viaţa lor supuşi fură robiei* (a. 1698). GCR I, 317/17. *Şi mare lucru era . . . a scăpa* [Isop] *din mrejile robiei* (a. 1705). id. ib. I, 351/4. *Moartea tuturor acestor oameni, cari îi ţinuse într-o robie aspră, ca pe nişte robi, cumpăraţi cu bani.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Romanii aduşi de Traian nu cunoşteau robia.* NEGRUZZI, S. I, 269, cf. LB. *Viaţa-mi părea lesne, robia-mi părea glumă.* BOLLIAC, O. 128. *Frunză verde de sălcie, Am căzut în grea robie.* ALECSANDRI, T. 1 514. *Este grozav lucru a fi cineva rob . . . Robia este amară.* BOLINTINEANU, O. 403. *Nici îmbrăţişarea frăţească a robului scăpat din robie, nici mîndrul zîmbet al învingătorului în ceasul liniştei nu pot cuprinde sufletul cu un farmec ca acela.* ODOBESCU, S. I, 142. *Iliada şi Odiseea nu puteau să ia naştere decît sub cerul Greciei, . . . între cetăţeni a căror mîndrie şi libertate era întemeiată pe robie.* GHEREA, ST. CR. II, 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Imputarea sau ocara d-tale n-ar privi pe ţăranul nostru, ci pe cei ce l-au emancipat numai de formă şi l-au lăsat, în fapt, mai încătuşat ca pe vremea robiei.* REBREANU, R. I, 40. *Intrase subt mîna plutonierului major Cataramă, hotărît să îndeplinească toate ca într-o robie din care nu putea ieşi decît supunîndu-se cu desăvîrşire.* SADOVEANU, O. XVII, 216. *Şerbi ai pămîntului, pribegiţi ca să scape de robie.* C. PETRESCU, A. R. 55. *A ţinea pe om în robie, cea mai spurcată cruzime.* ZANNE, P. VIII, 503. ✧ (Personificat) *Dă-mi tot aurul, toată truda Atîtor doruri fără leacuri, Dă-mi viforul în care urlă Şi gem robiile de veacuri.* GOGA, POEZII, 4. ✦ Robire. (Personificat) *Atunci dreptul nu se mai caută, . . . Robia lanţurile-şi găteşte, Tirănia toate obliduieşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 357. ✦ (Învechit şi popular) Captivitate, prizonierat. *Gheţii . . . stînd împotrivă, căzură în robie, fiind dintru toţi trachii mai drepţi şi mai viteji.* HERODOT (1645), 237. *Închinătorii de idoli şi rău amar au petrecut în robie şi în pedeapsă, luaţi de limbi păgîne* (a. 1650). GCR I, 146/1. *Pentru . . . ceia ce-s în robie . . . D*[o]*mnului să ne rugăm.* DOSOFTEI, ap. GCI I, 240/38. *Pre aceasta şi ficiorii ei să-i ia în robie* (a. 1692). GCR I, 307/15. *Că eu pentru ca să-l mîntuiesc pe dînsul am căzut în robie.* IST. Ţ. R. 32, cf. ANON. CAR. *Sînt au în robie, au la închisori.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Auzind doamna Irimiii Vodă de pierzarea fie-său şi de robiia gineri-său, . . . s-au dus să facă răscumpărare.* R. POPESCU, CM I, 336. *Unii perind în oaste, alţii şi mai mulţi luîndu-se în robie.* R. GRECEANU, CM II, 175. *Daţi-mi să moriu fără încai vină Decît, încăpînd eu la robie, Să-mi pierd curăţie şi viaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 287. *Trecură tot prin foc şi sabie şi duseră pe locuitori în robie.* BĂLCESCU, M. V. 87. *Milă să-i fie, Să aibă* [bani] *să scape oamenii din robie.* PANN, P. V. 75/1. *Toţi nelegiuiţii ce-mi calcă hotarul cad în robia mea.* ISPIRESCU, L. 42. *Arabul căzuse în aspră robie . . . Şi turcii-l vor duce cu dînşii-n cetate.* MACEDONSKI, O. I, 15, cf. DDRF, BARCIANU. *Bărbaţii cei tineri, care nu s-au supus robiei, au cunoscut picirea.* SADOVEANU, O. XII, 333. *Luau turcii pe atunci fete şi muieri în robie.* STANCU, D. 11. *Iară pe nevastă-sa a dus-o în roghie.* MAT. FOLK. 1 071. *Nu ţi-e milă şi păcat, Nu vezi tătarii cum ne-au legat? Scoate robi de la robie Şi să-ţi fiu ţie soţie.* BALADE, II, 179. ✧ Expr. (Învechit) **A face robie** (unei ţări) = a lua captivi dintr-o ţară, a lua robi. *Au lovit oardele lui . . . toată Pocuţia fără veste şi au făcut mare robie şi plean.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Multe robii au făcut în Ţara Leşască.* NECULCE, L. 108. ✦ Muncă (fizică sau intelectuală) grea; viaţă ca de rob **(1)**. *Vouă ce vă rămîne? Munca, din care dînşii se-mbată în plăceri, Robia viaţa toată, lacrimi pe-o neagră pîne.* EMINESCU, O. I, 60. *Marele Eminescu . . . a suferit crîncen robia vieţii.* SADOVEANU, O. IX, 590. *Robie grea e viaţa spălătorilor de aur.* V. ROM. mai 1954, 189. *Munca intelectualului e o robie nobilă, dar o robie.* H. LOVINESCU, T. 244. *Io mă duc în cătănie, Cătănie sau robie?* HODOŞ. P. P. 220.

2. Stare de dependenţă politică, socială şi economică în care este menţinută o ţară, o clasă socială etc.; asuprire, exploatare. *Auzind împăraţii tătărăşti cuvîntul acesta şi numile ci le poroncia de robie, să înplură de minie.* HERODOT (1645), 248. *Îi va cerceta cu mila sa şi-i va scoate de suplu giugul robiei turcilor.* NECULCE, L. 225. *Erau înfricoşaţi şi îngroziţi dă robiia şi grija tătarilor.* R. GRECEANU, CM II, 197. *Nu te temi de robiile vrăjmaşilor.* MINEIUL (1776), 165v2/5. *Vecinice hotărîri nestrămutate Vor poporul tău încă să fie Lungă vreme în păgînă robie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 426. *Mihai . . . hotărî . . . să scape ţeara de acel jug greu al robiei.* BĂLCESCU, M. V. 49. *Părea c-auz un sunet, un viet depărtat . . . ca ale mulţimei înfăţitate valuri, Cînd din robie scapă un neam împovărat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Viaţa şi robia nu pot sta-mpreună, Nu e tot d-odată pace şi furtună.* BOLINTINEANU, O. 58. *Şi albi şi rumeni ca un*

frag, Zîmbiți cînd ne vedeți șirag De foame-mpinși l-al vostru prag Să vă cerșim robia. NECULUȚĂ, Ț. D. 49. *Muntenia . . . încăpuse față cu Poarta într-o adevărată robie, trebuind să dea . . . 500 de copii în corpul ienicerilor.* XENOPOL, I. R. IV, 218. *Gîndul mare al eliberării din robia habsburgică încălzea inimile oamenilor.* VLASIU, A. P. 199. *Încă-i țin minte pe-acei ce în țară la noi Pentru robie și foame au fost vinovații.* LABIȘ, P. 285. *Roșul este . . . sîngele țărănesc revărsat din belșug în desele răscoale contra asupritorilor, în veacurile de robie.* V. ROM. iulie 1962, 129. ◇ Fig. *Meseria de profesor avea neajunsurile și robiile ei.* GALACTION, A. 354. ✦ (Învechit, rar) Cucerire, înrobire. [Evanghelia] *de robia Ier*[u]*s*[a]*limului coprinde* (cca 1700 — 1750). GCR II, 23/4.

3. (Popular) Stare a unei persoane întemnițate; p. ext. temniță, închisoare; (prin Maram.) robșag. *Drăguță Sfîntă Mărie, Slobozi robii din robie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 103. *S-au obicinuit a prinde și a pune la robie pe preoț* (a. 1802). IORGA, S. D. XIII, 194. *Și m-au dus și la robie Ca nime de min' să știe ! În temniță, în pămînt Să nu mai vezi boare de vînt.* RETEGANUL, TR. 24, cf. ALR I 1 455/5, 63, ALR II 3 609/95, ib. 3 610/27, 36, 64, 105, 172, 260, 284, 349.

4. Fig. Subjugare, dependență a unei persoane față de un sentiment, o pasiune, o preocupare etc.; dominație. *Atunci poate și omul va avea dreptul să știe Pentru ce la a lui gusturi, cînd stăpîn, cînd în robie, Într-atîta slăbiciune are ș-atîta mărime.* CONACHI, P. 261. *Inima-mi astăzi e izbăvită De-acea robie cumplită.* ALEXANDRESCU, O. I, 158. *Mi-am plecat capul sub această robie voluntară, în care mi-am cheltuit, c-o încăpățînare de nebun, toată energia, toate speranțele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 63. *Am petrecut numeroase clipe de ciudată robie sufletească.* GALACTION, O. 8. *Liberați de robia disciplinei, ne înfocmirăm din obișnuință în front.* BRĂESCU, A. 142. *Bunurile spirituale eliberează pe tînăr de robia instinctelor și deschid orizont larg generozității și simpatiei.* SADOVEANU, E. 47. ◇ (În limbajul bisericesc) *Că ne-au spăsit pre noi Hristos, Domnul nostru, și den iadu ne-au scos ș-au izbăvit pre noi den silniciia diavolului și den robiia lui scumpăratu-ne-au.* CORESI, EV. 118. *Iară cînd vru mila și bunătatea Mîntuitorului a mă scoate de în robie . . . , deschise ochii miei* (a. 1648). GCR I, 132/6. *Robi sîntem și în robia noastră nu ne-au părăsit pre noi Domnul.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Din robie m-au dezlegat și din tirănia cea amară.* MINEIUL (1776), 163v1/29.

— Pl.: *robii.*

— **Rob** + suf. *-ie.*

ROBII subst. (Rar) Nume dat unor pești mici, nedefiniți mai îndeaproape. *În Dunăre se găsește . . . pește mic și anume: robii, cosac, plătici, butoi.* I. IONESCU, M. 93, cf. BĂCESCU, P. 186.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

ROBÍME s. f. (Învechit, cu sens colectiv) Mulțime de robi **(1)**. *Sabiea mea va minca carne den sînge de stîrvuri și a robimei, den capul boiarilor limbilor.* BIBLIA (1688), 151[1]/52. (P. anal.) *Robimea dobitoacelor toată . . . la locurile sale să se ducă.* CANTEMIR, IST. 173. ✦ Mulțime de prizonieri (de război) *Și aduseră . . . robimea și jafurile și prada lor la tabără.* BIBLIA (1688), 119[2]/18, cf. 355[1]/18. *Și trecînd Dunărea, mulță robime au prins din țeara aceasta.* ȘINCAI, HR. I, 370. ✦ Sclavie; prizonierat. *Fii și feate vei naște și nu vor fi ție, pentru că vor mearge întru robime.* BIBLIA (1688), 146[2]/50. *Cei ce au venit de la robime fiii înstrăinării au adus arderi detot d*[u]*mn*[e]*zeului.* ib. 341[2]/18.

— **Rob** + suf. *-ime.*

ROBÍN s. n. v. **rubin.**

ROBINÉT s. n. Dispozitiv prevăzut cu un mecanism de închidere și de deschidere, care se aplică la o conductă sau la un rezervor, pentru a permite scurgerea după voie a lichidului sau a gazului aflat acolo. *Un balon . . . este pus în comunicațiune cu un tub de sticlă prevăzut și acesta cu două robinete.* PONI, CH. 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Robinete de aramă.* NICA, L. VAM. 212. *La bec avem robinete, pentru a potrivi mărimea flacării.* IOANOVICI, TEHN. 164. *Știa că merge la robinetul din capătul antreului să-și care singură apa.* C. PETRESCU, C. V. 49. *Închideam robinetul la cei cu săpunul pe față, . . . puneam piedici, organizam expediții în podul plin de hrisoave.* BRĂESCU, O. A. II, 68. *Are fiecare casă acum feredeul ei, . . . robinete destoinice din care apa rece cît și cea fierbinte curge la poruncă.* TEODOREANU, M. U. 172. *Robinetele spălătoarelor din cabine începeau să curgă în plin debit de apă.* BART, E. 47. *Asemenea valve la care manevra se face prin înșurubare sau deșurubare sînt cunoscute sub numele de robinete.* SOARE, MAȘ. 226. *O stropitoare în legătură cu un robinet de apă lasă un snop de ploaie.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 55. *Ajunsesem să nu mai apreciez ca lucruri excepționale și caracteristice asfaltul, faianța, porțelanul, robinetul.* ARGHEZI, B. 91. *Dimineața dădea drumul robinetului în fața marii chiuvete de porțelan de forma unei scoici.* CĂLINESCU, S. 147. *Aparatul . . . constă dintr-un balon de sticlă cu gîtul larg și închis cu un dop, prin care trece un robinet de sticlă.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 101. *Îl auzea . . . deschizînd robinetul cu apă.* DEMETRIUS, A. 53. *Dădu drumul la robinet, îl lăsă să curgă, umplu un pahar mare de cristal și îl bău cu poftă.* PREDA, R. 64. *Nimeni dintre noi nu-și plecă fruntea semeață Decît în fața robinetului.* LABIȘ, P. 338. *Cineva uitase robinetul deschis, și lichidul picura obositor pe fierul ruginit.* BARBU, P. 267. *Au fost . . . înlocuiți robineții din bronz.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844. ◇ Fig. *Lui Chimiță nu i s-a întîmplat, de cînd scrie el, să rămîie zece minute cu mîna încremenită pe condei la mijlocul paginii. La el, n-are decît să întoarcă robinetul și vorbele curg cu nemiluita.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 201.

— Pl.: (n.) *robinete* și (m.) *robineți.*

— Din fr. **robinet.**

RÓBINSON s. m. Persoană care duce o viață izolată, singuratică. *Mai puține și mai disperate decît într-o insulă, de pe urma unui naufragiu . . . ,* [obiectele] *folosesc totuși păstorilor să-și ducă viața lor de robinsoni întreaga vară.* BOGZA, C. O. 70.

— Pl.: *robinsoni.*

— De la n. pr. **Robinson.**

ROBINSONÁDĂ s. f. Singurătate, izolare; acțiune neobișnuită, ieșită din comun; aventură. (Fig.) *Cu cît are cronicarul stilul mai colorat, cu atît își poate îngădui unele robinsonade.* GL 1959, nr. 26, 7/1.

— De la n. pr. **Robinson.** Cf. germ. Robinsonade.

ROBÍRE s. f. Acțiunea de a robi și rezultatul ei. **1.** Înrobire, subjugare. Cf. robi. **(1).** *Dragostea ce se naște în muncele robirei, Prieten din necazuri, părtaș nenorocirei. Sînt însuși curăția și veșnice rămîn.* HELIADE, O, I. 169. *Boierii . . . căutară a se forma în castă privilegiată, a-și întemeia puterea și fericirea lor pe robirea gloatelor.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Cînd omul s-a aflat în față cu omul, cel dintîi rezultai al luptei a fost robirea celor mai slabi.* KOGĂLNICEANU, S. A. 91, cf. POLIZU. *Românii din principatul Valahiei, după mai multe veacuri de amărăciune și robire, . . . sparseră lanțurile.* BOLINTINEANU, O. 247, cf. DDRF, BARCIANU. (Fig.) *Încurcăturile, în care a băgat pe mulți de dragostea artei, i-ar fi zdruncinat clientela, dacă n-ar fi avut . . . pe de o parte sprijinul situației politice, pe de alta o putere de robire pe care o avea în ochi, în vorbă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195.

2. (Învechit) Ocupare (prin forța armelor) a unui teritoriu. Cf. robi. **(2).** *După robirea Eretriei, oștiră asupra Athinei.* HERODOT (1645), 343. ✦ Luare de prizonieri (de război); prizonierat, captivitate, robie. *Ochii lui D*[u]*mnezeu s-au făcut preste robirea Indiii.* BIBLIA (1688), 338[2]/19. *Zeciuind în toate cetă-*

ţile robirei noastre. ib. 351²/26. *Pricină de multe bătăi, robiri, stricări de cetăţi.* ŞINCAI, HR. I, 221/24. *În loc să îndemne pe compatrioţii săi a schimba robii şi a se îndupleca la propoziţiile păcii, dimpotrivă, le arată toate slăbiciunile cartagenezilor care le aflase în vremea robirei sale.* CR (1834), 34¹/42, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am auzit că . . . sînt . . . năvăliri şi tăieri şi robiri.* SADOVEANU, O. X, 20.

3. Subjugare totală faţă de un sentiment, de o pasiune, de o îndeletnicire etc. Cf. r o b i **(4)**. *Această robire unui singur simţămînt face din Anca un tip unilateral.* GHEREA, ST. CR. II, 157, cf. DDRF. *Virtejul jurnalisticii . . . mă pasiona pînă la robire.* STANCU, R. A. I, 46.

— Pl.: *robiri.*

— V. **robi.**

ROBÍT, -Ă adj. (Şi substantivat) **1.** (Învechit) (Persoană) care este sau a fost luată prizonier sau care se află în prizonierat. *Jidovii cei robiţi plîngea*[u] (a. 1697). GCR I, 314/24. *Copiii robiţi întorsu-s-au iarăşi.* RUSSO, S. 147. *Dojenea cruzimea cu care ostaşii biruitori loveau şi vindeau pe cei robiţi.* ODOBESCU, S. I, 15. *Maică-sa . . . , cu mîinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel robit.* id. ib. 158. ✦ Întemniţat. *Un voinic tînăr robit den temniţă den ţara turcească l-au luoat* (a. 1675). GCR I 224/5.

2. (Persoană) care este exploatată economiceşte şi politiceşte. *Bătrînii robiţi cîntă, . . . femeile blastămă pe cei mişei.* RUSSO, S. 147, cf. POLIZU. *O ţară, unde legea pe fiii tăi împarte în liberi şi robiţi.* BOLINTINEANU, O. 7. *În doinele lui se aude ba un plîns de jale al unui om nenorocit, ba un strigăt de disperare al unui om robit şi apăsat.* GHEREA, ST. CR. II, 245. *Precizarea obligaţiilor fostului ţăran robit . . . e un progres faţă de trecut.* OŢETEA, T. V. 35. *Eroi ce rumeniţi zorii Victoriilor proletare, În ţara ce gemea robită, Azi vouă vă închin cîntare.* BENIUC, C. 5. ✧ F i g. *Noi toţi sîntem robiţii acelui glas străin.* PETICĂ, O. 179. ✦ F i g. Subjugat, fermecat. *Şi mă plecam robită dezmierdării, Mireasma mea o dăruiam suflării, Şi zi cu zi te-aveam mai drag.* CERNA, P. 93.

— Pl.: *robiţi, -te.*

— V. **robi.**

ROBITÓR, -OÁRE adj. (Şi substantivat) (Persoană) care subjugă, care asupreşte; înrobitor. Cf. ANON. CAR. (F i g.) *Dragostea lui pentru Maro era aşa de robitoare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 245. ✦ F i g. Care captivează, care farmecă; fermecător. *Îmi vorbea cu nu ştiu ce rezervă, cu nu ştiu ce precauţiune, şi mîndră şi drăgălaşă, cu nu ştiu ce lumină interioară robitoare.* GALACTION, O. A. I, 158. ✦ (Substantivat; rar) Rob **(1)**. *Am un dar de a cădea în genunchi şi de a mă duce vreme lungă pe genunchi, cu bunăvoinţa în spinare, de robitor.* ARGHEZI, C. J. 66.

— Pl.: *robitori, -oare.*

— **Robi** + suf. *-tor.*

ROBITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Robie **(1)**. (F i g.) *Cela ce-au izbăvit noi din robitura greşealelor.* MOLITVENIC (sec. XVIII), 303.

— **Robi** + suf. *-tură.*

ROBIÚST, -Ă adj. v. **robust.**

ROBOAŢE subst. pl. (Regional) „Lucruri grele". PAMFILE, J. II, 411.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

ROBODÁŞ s. m. v. **robotaş.**

ROBODIÁŞ s. m. v. **robotaş.**

ROBÓT¹ s. n. Aparat automat care poate îndeplini, pe baza unui sistem complex de legături, o serie de acţiuni dirijate, asemănătoare unor acţiuni omeneşti.

Mersul lui era ţeapăn ca de robot. VINEA, L. I, 15. (F i g.) *Oamenii de ştiinţă au robotit de istov, unii au dat la iveală lucruri remarcabile, dar munca lor de adevăraţi roboţi era speculată.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 1/3. ✦ F i g. Persoană care trudeşte tot timpul (fără folos personal). Cf. DL, DM.

— Pl.: *roboţi.*

— Din fr. **robot.**

ROBÓT² s. n. v. **robotă¹.**

ROBOTÁŞ s. m. (Regional) Clăcaş, iobag. Cf. LB. *Faima acestora ajunse şi la posesor, cînd acela, luni la săpat, nu avea nici măcar un robotaş.* F (1874), 291. *Să rîdă de supuşii lui robotaşi, ce se munceau cu atîta sudoare ca el să aibă belşug.* ib. (1884), 246, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., HODOŞ, P. P. 91. *Fă-mă trestie de baltă Să cresc subţire şi înaltă. Să mă cosească Cosaşii, Să mă strîngă Robodiaşii.* MAT. FOLK. 794, cf. ALR SN III h 883/53.

— Pl.: *robotaşi.* — Şi: **robodiáş, robodáş** (ALR SN III h 883/2) s. m.

— **Robotă¹** + suf. *-aş.*

ROBÓTĂ¹ s. f. **1.** Muncă obligatorie pe care o prestau clăcaşii (iobagii) în folosul moşierilor; clacă. *Nici să cuteze cineva pe preoţii românеşti cei cu biserica Romei uniţi a-i mîna ca pe iobagi la robote şi la lucru.* ŞINCAI, HR. III, 187/29, cf. LB. *Aceasta nu face nici a patra parte din greutăţile ce le poartă poporul, precum sînt robotele ce le face la comitat.* CR (1848), 14³/47. *Cîteva cazuri de rezistenţă a locuitorilor din unele comune în contra robotelor.* BARIŢIU, P. A. II, 95. *Pentru colonicatură domnii feudali aveau dreptul tot feudal a cere de la locuitori zile de robotă (clacă) şi decime.* id. ib. 570, cf. CIHAC, II, 351. *Patru zile de robot (adică de clacă).* ODOBESCU, S. III, 530, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DRĂGANU, ROM. 599. *În 1714 Dieta transilvană obliga pe iobag la o robotă de peste 200 de zile pe an.* BLAGA, G. 21, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 40, ALR II/I h 285, ALR SN III h 883/29, ALR II/95. ✦ Muncă gratuită pentru efectuarea unor lucrări (de interes obştesc); prestaţie. *Pe lîngă darea statului şi a comitatului . . . , locuitorii mai prestează slujba sau robota comunală.* PĂCALĂ, M. R. 329, cf. 328.

2. Muncă (grea); trudă. *Bărbatul toată ziua cu robota prin lan sau prin tîrg.* ap. TDRG. *Cazacu se apucă de robotă prin curte.* SĂM. VI, 883. *O pulbere subţire . . . stîrnită de robot şi, mai ales, de tîrşiitura copitelor boilor, se înălţa acum.* CONV. LIT. XLIV₂, 72. *Zilele treceau egale, în robot.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 104. *Căci nesfîrşit i s-a părut ceasul cît a mai stat pe prispa de lut a lui Ţigău, privind robotul pololit al Rusandei.* POPA, V. 285. *Am vrut să vin mai repede, dar n-am putut, şi mîne la robotă, fraţilor !* VLASIU, D. 95. *Mîinile astea . . . sînt învăţate cu robotul, sireacele !* C. PETRESCU, A. R. 54. *Măi fraţilor de robot şi fraţilor de vis, Să punem umăr zdravăn şi inimă voinică.* DEŞLIU, G. 21, cf. L. ROM. 1962, nr. 2, 187, RĂDULESCU-CODIN, GR. S. V, 45.

— Accentuat şi: *róbotă.* TDRG. — Pl.: *robote.* — Şi: **robót** (accentuat şi *róbot*) s. n., (regional) **róbudă** (ALR II 3 010/2, ALR SN III h 883/2) s. f.

— Din slavonul **работа.**

ROBOTĂ² s. f. (Mold.) Ferment. [Plămădeala] *să nu stea prinsă numai cu puţină robotă.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *robote.*

— Etimologia necunoscută.

ROBÓTCĂ s. f. (Prin Mold.) Broderie pe pînză, de formă rotundă, festonată pe margini. Cf. TDRG.

— Pl.: *robotce.*

— Etimologia necunoscută.

ROBOTEÁLĂ s. f. Faptul de a r o b o t i; (de obicei) treburi mărunte pe lîngă casă. *Nu prea se lucrează în cîmp, ci mai mult roboteală pe acasă.* MUSCEL, 47. *După*

o roboteală de o vară întreagă pe la alții . . . s-a ales cu vreo sută de zloți. REBREANU, I. 90. *La noi, toată lumea la roboteală.* BARBU, P. 73, cf. ARH. OLT. VI, 108.
— Pl.: *roboteli.*
— **Roboti** + suf. *-eală.*

ROBOTÍ vb. IV. Intranz. A munci din greu, a trudi. Cf. DDRF. *Au îndatorirea să le aducă la cunoștință . . . toate nesfîrșitele nemulțumiri ale tuturor care robotesc aici.* CIAUȘANU, R. SCUT. 85. *Țăranii noștri, robotind mai rău ca robii, nu ajung să își cîștige nici măcar mîncarea.* REBREANU, R. I, 95. *Își zicea din ce în ce mai des că, robotind oricît, nu va ajunge niciodată să aibe și el ceva.* id. I. 78. *În aceste institute oamenii de știință au robotit de istov.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 1/3. *La început robotea numai capul familiei.* BLAGA, G. 64. *Mînați cu noaptea-n cap la muncă de către jandarmi și vechili, robotind pînă noaptea din greu sub harapnicele logofeților . . . , viața pălmașilor era viață de rob.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 819. *Robotea singură pe cîmp.* CONTEMP. 1954, nr. 406, 2/3. *Se apropiau de părinții, de frații lor robotind în ogoare de piatră.* CAMILAR, N. I, 167. *Robotiseră într-un jug toamna toată și n-o cunoșteau decît așa cum cunoaște bivolul părtașul plugului.* GALAN, Z. R. 44. *În tinerețea dintîi am robotit o vreme la „Cotidianul".* VINEA, L. I, 365. *De l-ăți găsi muncind, răbotind, Să-și lase lucru Și s-apuce cîmpul.* PĂSCULESCU, L. P. 147. ◇ Fig. *Pe sus norii roboteau pentru ploaie.* IOVESCU, N. 150. ✦ A face treburi mărunte pe lîngă casă; a trebălui. *Gazda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptor.* CREANGĂ, A. 81. *Nu știu ce roboteau pîn grădină.* CARAGIALE, O. I, 41. *Irina lăsă rodanul și ieși după mă-sa care robotea tăcută.* DELAVRANCEA, H. T. 139. *Gospodarii robotesc pe lîngă casă, în așteptarea mămăligii.* VLAHUȚĂ, R. P. 176. *Sima robotea prin curte.* SANDU-ALDEA, U. P. 27. *Într-o dimineață, ea robotea prin casă.* GÎRLEANU, N. 172, cf. LUNGIANU, CL. 234. *Doamna Herdelea robotea toată ziua cu bucătăria.* REBREANU, I, 66. *Trăia așa de pe o zi pe alta, robotind pe unde putea.* id. N. 198. *Oamenii roboteau în jurul tunurilor dezbrăcați de tunici.* C. PETRESCU, Î. I, 265. *Mama robotea acasă în sat, iar eu ospătam fericit.* VLASIU, A. P. 24. *Măriuca robotea prin căsuța întunecoasă și tăcea.* SADOVEANU, O. III, 578. *În umbra odăilor, fără s-o văd, simțeam pe fața bătrînului cum umbla robotind, tăcută și încovoiată.* id. E. 130. *Prin curte treceau în timpul acesta mici grupuri de lucrători în zdrențe murdare, robotind la unele cojoace întinse la soare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 458. *Dacă ca ar fi tăcut atunci și ar fi continuat să robotească în liniște, . . . lui Dodu, i-ar fi dat poate lacrimile.* V. ROM. iunie 1954, 162. *Singurul lucru ce-i plăcea cu adevărat era să robotească.* ib. februarie 1956, 42. cf. ȘEZ. XIX, 13, PAMFILE, C. Ț. 353. ◇ Tranz. *Oană, Oană, ce robotești?* DELAVRANCEA, A. 39. *Cînd se crăpă de ziuă, moș Ion robotea cîte ceva pe lîngă car.* BUJOR, S. 31.
— Prez. ind.: *robotesc.*
— De la **robotă**[1].

ROBOTÍT s. n. Acțiunea de a roboti; roboteală. *Femeia se opri din robotitul ei vioi și vesel prin casă.* SADOVEANU, O. V, 267. *Se opri din robotit și se uită cu îndoială spre Vitoria.* id. ib. X, 525.
— V. **roboti.**

ROBÓTNIC, -Ă s. m. și f. (Învechit) Lucrător. T. PAPAHAGI, C. L. *Slugilor noastre robotnicilor.* ib.
— Pl.: *robotnici, -ce.*
— De la **robotă**[1].

ROBȘÁG s. n. (Prin Maram.) Robie **(3)**. Cf. CADE. *Dă zgarda de la grumaz Și mă scoate din robșag.* BÎRLEA, B. 45, cf. FD II, 87.
— Din magh. **rabság.**

ROBȘOÁRĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv hipocoristic a lui roabă **(1)**; robuliță. *Ce frumusețe are această robșoară!* GORJAN, H. II, 121/25.
— Pl.: *robșoare.*
— **Rob** + suf. *-(u)șoară.*

RÓBUDĂ s. f. v. **robotă.**

ROBUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A opări, a fierbe tortul (Hațeg). VICIU, GL. *Robuie jirebile.* ib.
— Prez. ind.: *róbui.*
— Etimologia necunoscută.

ROBULÉȚ s. m. Diminutiv al lui rob. *Respunse robulețul și zise: „Acela este însuși monarhul".* GORJAN, H. II, 162/3.
— Pl.: *robuleți.*
— **Rob** + suf. *-uleț.*

ROBULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui roabă; (învechit, rar) robșoară. *Pe fetiță o găsea; Pe fetiță-n grădiniță Cu cincizeci de robulițe.* MAT. FOLK. 733.
— Pl.: *robulițe.*
— **Roabă** + suf. *-uliță.*

ROBURÍT s. n. (Chim.) Substanță explozivă folosită în lucrări miniere. Cf. DM, DN[2], DER.
— Din fr. **roburite.**

ROBÚST, -Ă adj. Înzestrat cu o constituție fizică puternică; rezistent la muncă, la oboseală; voinic, viguros. *Figura unui om robust sau tare.* CĂPĂȚINEANU, M. 100/5. *Construcții robuste.* ARISTIA, S. 1/7, cf. NEGULICI, 351, DESCR. APE, 114, STAMATI, D., BARONZI, I. L. I, 211, cf. ISIS (1859), 131[1]/3. *Fusese un copil sănătos și robust.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 93, cf. DDRF. *Doinind, treceau veseli flăcăii prin sat, Cu luciile coase pe-un umăr robust.* COȘBUC, P. II, 203, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 139. *Deși robust ca un stejar, se mișcă agale.* GALACTION, O. 204. *Și este un organism robust — un om tare.* C. PETRESCU, Î. II, 45. *Un corset cu lungi șireturi trase cu iscneală de robustele țigănci.* TEODOREANU, M. U. 125, cf. id M. II, 219. *Pe cît de robuști sînt țăranii noștri, de mlădioși și sprinteni în mișcări, pe atît de iuți li-e și temperamentul.* PRIBEAGUL, P. R. 15. [Boii] *musculoși, calmi, fără nervi, cu osătura robustă și crupa lată abia se clinteau greoi din loc.* BART, S. M. 84. *Era un bărbat oacheș, mijlociu de statură, robust și cu ochii negri sprîncenați.* CAMIL PETRESCU, O. I, 207. *Anton Pann . . . era un om al meleagurilor dunărene, de constituție robustă.* V. ROM. noiembrie 1954, 141. *Vom fi robuști, feroci și tineri.* BENIUC, C. P. 33, cf. ȘEZ. II, 47. (Glumeț) *O lăcustă . . . Robustă Îmi sare pe obraz.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 23. ◇ (Substantivat) *Sînt oamenii Reșiței noi, Exuberanții, robuștii ce sparg inerția de veacuri.* IL septembrie 1962, 43. ◇ (Adverbial) *Ea se mișcă robust printre lucruri și nu-i plac cele de prisos.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. ✦ P. anal. (Despre obiecte și plante) Tare, puternic, rezistent, masiv. *Limbul foilor încă mai larg, . . . caulul mai înalt, robust și fistulos; florile de un galben-auriu.* GRECESCU, FL. 34. *Ferestrele erau mari, dar mai ales adînci și cu zăbrele robuste.* TEODOREANU, M. II, 68. *Clădirea . . . ar apărea numai ca o robustă casă de moda veche.* id. M. U. 154. *Motoarele cu explozie, deși mult mai puțin robuste decît mașinile cu abur, au avantajul că ocupă mult mai puțin spațiu.* CIȘMAN, FIZ. I, 456. *Edison a construit un acumulator cu nichel, mult mai ușor și mai robust.* id. ib. II, 311. ◇ Fig. *Ne-ar plăcea să vedem că începe să se ridice o poezie nouă, sănătoasă, robustă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 232. *Fără naiva și robusta încredere a lui Antioh, acesta i-ar fi ajuns înainte.* IORGA, L. I, 353. *În loc să caut . . . cărarea muncii robuste . . . , m-am rătăcit în visuri.* GALACTION, O. 9. *Un robust talent poetic . . . poate să-și aleagă ca să, exprime ce-l frămîntă și ce-l doare, și formele tradiționale și pe cele secesioniste.* id. A. 122. *Să strîngem rîndurile și să luăm hotărîrea cea mai robustă.* IOVESCU, N. 125. *„Ion" era o largă frescă a vieții românești în Ardealul revenit, . . . evocai însă nu în motivația ei eroică, ci prin înțelegerea resorturilor statornice*

ale sufletului țărănesc, lăcomia de pămînt și sensualitatea robustă. VIANU, A. P. 325. *Primitivul, rudimentarul, robustul simț frumos al sfielii dispare împreună cu sentimentul, mai evoluat și mai bogat în nuanțe, al onoarei.* ARGHEZI, B. 145. *Un optimism robust față de miraculoasa putere de vindecare a vieții e oarecum concluzia cărții.* RALEA, S. T. I, 111. *În melodica cîntecelor populare noi pătrunde din ce în ce mai mult un optimism robust, plin de vigoare și sensibilitate luminoasă.* CONTEMP. 1953, nr. 365, 2/4. *Găsim, de asemeni, credința lui în progres, optimismul lui robust, humorul fin, ironia subtilă sau mușcătoare.* V. ROM. ianuarie 1954, 268. *Înalt, chipeș, cu umerii largi, cu ochii mari, Toderiță respira o sănătate robustă, cuceritoare.* VORNIC, P. 9. *Optimismul robust ce însuflețește munca milioanelor de constructori ai noii vieți i se transmite și lui.* V. ROM. august 1960, 110. *Părțile repezi intervenind întotdeauna cu afirmarea sentimentelor robuste.* M 1962, nr. 4, 32.

— Pl.: *robuști, -ste.* — Și: (rar) **robiúst, -ă** adj. I. GOLESCU, C.

— Din fr. **robuste.**

ROBUSTÉȚE s. f. Însușirea de a fi robust; vigoare fizică, putere. Cf. ARISTIA, PLUT. *Elița, știe toată lumea, e plină de viață, veșnic într-o euforie verbală . . . , rezultanta unei robustețe fizice.* S iunie 1960, 35. ◇ (Prin analogie; despre lucruri) *Valoarea avansului . . . este determinată de efortul de care este capabil mecanismul de comandă al avansului și de robustețea mașinii.* IOANOVICI, TEHN. 236. ◇ Fig. *Ladea . . . e mai dinamic, are o robustețe, dumncata ești sensibil, ai un lirism.* VLASIU, D. 114. *La izvoarele noii literaturi psihologice stă astfel contribuția unei femei, dezvoltînd datele proprii ale condiției sale, dar depășind prin incisivitate și robustețe intelectuală caracterele atribuite îndeobște literaturii femeiești.* VIANU, A. P. 335. *Robustețea și vigoarea sufletească: acest unic scop l-a preocupat mereu.* RALEA, S. T. III, 176. *Interesant este faptul că la fiecare înfățișarea fizică sugerează robustețea morală.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 4/1. *Clasa muncitoare . . . tinde spre o reflectare artistică pătrunsă de valori umaniste, de robustețe morală și optimism istoric.* V. ROM. februarie 1960, 141. *Există-n poezia lui Arghezi . . . o robustețe vitală, un optimism cu nenumărate disponibilități imaginative și mimetice.* S mai 1960, 19.

— **Robust** + suf. *-ețe.* Cf. fr. robustesse.

ROBUSTICÉL, -EÁ adj. (Rar) Diminutiv al lui robust. *Caulul robusticel, simplu sau și cu ramificații laterale.* GRECESCU, FL. 170.

— Pl.: *robusticei, -cele.*

— **Robust** + suf. *-icel.*

ROBÚȚ s. m. (Popular) Diminutiv al lui rob **(1)**; captiv, întemnițat. *Da . . . [î]n car cine-i culcat? Da . . . [î]i un robuț legat.* RETEGANUL, TR. 31, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Codrule, cîne prădat, Pentru-o creangă ce-am ciuntat, Tu m-ai dat robuț legat.* BUD, P. P. 44. *De nu-i robuț de perit, Treb-afară năpustit.* BÎRLEA, B. 39. *Și l-a dus robuț legat Pîn ocol la împărat.* T. PAPAHAGI, M. 88, cf. 108. ✦ Fig. Rob **(4)**. *Dorule, ce ți-am făcut De mă ții robuț pierdut?* FOLC. TRANSILV. I, 301.

— Pl.: *robuți.*

— **Rob** + suf. *-uț.*

ROC¹ s. n. (Învechit și regional) Haină bărbătească (GR. S. V, 45), pînă la genunchi (GOLESCU, Î. 146), cu gulerul căptușit (GLOSAR REG.); veston (CV 1950, nr. 4, 34, ib. nr. 11-12, 39, ALR II 3 327/64, 95, 157, 182, 192); jachetă (MÎNDRESCU, I. G. 78) femeiască (ALR II 3 328/95); palton (LEXIC REG. 10); (regional) căput (KLEIN, D. 195). *Rocul meu încă este prea bun.* MOLNAR, în JAHRESBER. X, 205. *Portul este întocmai ca în Elveția, adecă: pălărie, roc (o haină pînă la genunchi), veste.* GOLESCU, Î. 146. *Îmbrăcăminte care stă dintr-un roc, un mantel și o pălărie.* FL (1838), 31, cf. 43, BULETIN F. (1843), 237. *Adă-mi rocul și căciula.* F (1879), 22. *Părul cădea în dezordine pe gulerul uns și nește[r]s a[l] rocului.* EMINESCU, G. P. 98. *Cînd se scula de dimineață, părul . . . precum și rocul îi erau împestrițate cu fulgi de pene.* JAHRESBER. X, 205. *Pe drum se zări apropiindu-se un om . . . îmbrăcat cu un roc de piele roșcată.* AGÎRBICEANU, A. 542. *Bărbații purtau: suman, cojoc, cioareci, zobon, roc, . . . opinci cu gurgui.* PRIBEAGUL, P. R. 38. *Se scula de dimineață, plin de sus pînă jos de fulgi sau fîn, după natura locului unde dormise, impurități pe care nu căuta să le înlăture cu peria, ci numai le alunga într-o doară, lovind de cîteva ori cu palma peste roc.* CĂLINESCU, E. 111. *Mi-aș schimba macar „rocul" pe-un cojocel și ciubotele pe niște opinci.* SADOVEANU, O. XVIII, 457, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 477, 480, GOROVEI, CR. 316.

— Pl.: *rocuri.* — Și: (regional) **roáce** (pl. *roci*) s. f. L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

— Din germ. **Rock.**

ROC², -Ă s. m. și f. (În basmele orientale) Pasăre fabuloasă, gigantică. *Cealaltă pasăre roc s-au pus în dreptul corabiei* (a. 1783). GCR II, 129/36. *Va veni o pasăre foarte mare, numită roca; care . . . te va răpi în ghiarele sale și te va duce pînă la înălțimea norilor.* GORJAN, H. I, 139/25. *Acei . . . noori, sînt rocul și roca, adică părinți a celui puișor pe care îl mîncasără ei.* id. ib. II, 58/6.

— Pl : ?

— Din fr. **rock.**

ROC³ subst. (Învechit, rar) Creson. *Dorește și sămînțuri: „roc, cardama și alte feluri de sămînții de sălățurt"* (a. 1807). IORGA, S. D. VIII, 43.

— Cf. fr. roquette.

ROC⁴ s. n. (Prin Ban.) Termen, soroc. Cf. ANON. CAR., com. LIUBA, com. din ORAVIȚA, L. COSTIN, GR. BĂN. 175, NOVACOVICIU, C. B. I, 19, ALR II/29. ◇ Loc. adv. *La roc* = la termen. Com. LIUBA.

— Pl.: *rocuri* (SCRIBAN, D.) și *roace* (id. ib).

— Din scr. **rok.**

ROCÁDĂ s. f. **1.** Mutare combinată a regelui și a turnului la jocul de șah, care se poate face o singură dată în decursul unei partide și care constă în aducerea unuia dintre turnuri lîngă rege și trecerea regelui peste turn. *Eu cred că era mai bine dacă făceai rocada.* SADOVEANU, O. XI, 674. ◇ Expr. **A face o rocadă** (sau **rocada**) = a schimba pe cineva (sau ceva) cu altcineva (sau altceva).

2. Cale de comunicație cu un traseu în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea și manevrarea trupelor și pentru asigurarea materială a acestora. Cf. DL, DM, DN², DER.

— Pl.: *rocade.*

— Din fr. **rocade,** germ. **Rockade.**

ROCAMBOLÉSC adj. (Rar) Fantastic, extravagant. DN².

— Din fr. **rocambolesque.**

ROCÁRNIȚĂ s. f. Cerc făcut din oțel sau din parîmă care servește la ridicarea pînzelor unei nave de-a lungul catargului. DM.

— Pl.: *rocarnițe.*

— Etimologia necunoscută.

ROCÁȘ s. n. v. **răcaș.**

ROCÁVIȚĂ s. f. v. **rucaviță.**

RÓCĂ¹ s. f. (Adesea urmat de determinări care indică proveniența, felul, natura etc.) Material constitutiv al scoarței terestre care se prezintă, în general, sub formă de agregate alcătuite din unul sau mai multe minerale; p. ext. bolovan, stîncă. *Rocele poartă urme de acțiunea mării.* ISIS (1862), 44²/37, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Acidul silicic . . . se găsește cristalizat într-un mare număr de roce.* PONI, CH. 144. *Calcarul, granitul . . . etc. sînt roce; cu studiul lor se ocupă petrografia.* MURGOCI-LUDWIG, M. 5. *În prăjini înalte, pe împrej-*

muirile mici sau pe rocile de deasupra peșterilor și a grotelor, năvoade de prins pește. ARDELEANU, U. D. 47. *Roci bituminoase.* NICA, L. VAM. 213. *Minereurile de fier sînt amestecate cu roci de natură calcaroasă sau silicoasă.* IONANOVICI, TEHN. 31. *Albu-i trup de fată . . . ca diamantul, Părea-ncrustat în rocă de cărbune.* TOPÎRCEANU, B. 100, cf. DS. *Dumneavoastră ați crezut, zîmbi el, că eu sînt un simplu adunător de roce.* SADOVEANU, O. XII, 9, cf. CANTUNIARI, L. M. 125. *Rocă metamorfică.* MDT. *Rocă sedimentară.* ib. *Rocă eruptivă.* ib. *Materialul de construcție urma să fie piatra de Dobrogea și roca de mare, pufoasă.* CĂLINESCU, S. 493. *Arabida — ce te evocă Mai mult decît plajă și rocă? Aromele poate și pinii?* BLAGA, P. 191. *Între roci masive, strîns încleștate una de alta, fișii abia perceptibile de aur te fac să citești, ca în palmă, destinul clocotitor al oamenilor.* BOGZA, A. Î. 120. *Pe aceleași roci pe care altădată lava a urcat gîlgîind, oamenii coboară acum în crater.* id. C. O. 167. *Solurile de tip cernoziom se pot forma nu numai pe roci bogate în calciu, . . . ci și pe roci alumino-silicate.* CONTEMP. 1953, nr. 375, 5/4. *Prăpastia săpată la mii de metri taie sute de straturi geologice, de roci variate în toate culorile curcubeului.* V. ROM. noiembrie 1954, 72. *Aceste erupții alcătuiesc o puternică masă de roci efuzive.* MG I, 107. *Din fund ,de sub munte, pătrunde oriunde, Prin roci, prin cărbune, prin fier, Dreapta-ți privire săgetînd viitorul Și cele mai nalte înălțuri de cer.* LABIȘ, P. 414. *Gradul de cimentare a diferitelor roce va influența și el posibilitatea de infiltrație a apelor.* PROBL. GEOGR. I, 65. *Observația . . . se aplică la studierea rocilor (pietrelor) care alcătuiesc scoarța Pămîntului.* GEOLOGIA, 3, cf. 16. ◇ Fig. *Păzea, să nu te-aștern pe-o filă Și-n roca unui vers masiv Să te-ncrustez definitiv Ca pe-o fosilă.* TOPÎRCEANU, P. 257.

— Pl.: *roci* și *roce.*

— Din fr. **roc, roche,** it. **rocca.**

RÓCĂ² s. f. (Bot.; prin Transilv.) Roua-cerului (*Drosera rotundifolia*). Cf. BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 61.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

ROCĂCĂÍ vb. IV. Intranz. (Despre broaște) A orăcăi (Pietroasa — Buzău). H II 167. *Broaștele rocăcăiesc.* ib.

— Prez. ind.: *rocăcăiesc.*

— Cf. orăcăi.

RÓCHE s. f. v. **rochie.**

RÓCHIE s. f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură piesă. Cf. ANON. CAR., IORGA, S. D. XIII, 3. *Să deschideți lada cea de chiparoz . . . și să scoată o giubea mohorîtă cu vergi de fir ce este cu nurcă, și o rochie iarași asemene* (a. 1790). id. ib. VII, 18. *O rochie de pînză ce să numește fusta.* IST. AM. 7ᵛ/15. *O rochie de tulpan, o rochie de șaliu, o rochie de erbechir, doo fuste* (cca 1816). IORGA, S. D. VII, 15. *Cu rochie scumpă cu poale* (a.1818). GCR II, 225. *Era-n rochie strălucită, dar la față cam urîtă.* ASACHI, S. L. I, 277. *Toaleta-i se compunea de o rochie de muselină de India.* CR (1848), 13²/59. *O femeie sărăcuță c-o roche pe ea.* PANN, P. V. I, 137. *Alese o rochie de catifea neagră.* NEGRUZZI, S. I, 27. *Numiri de îmbrăcăminte țărănească: androc sau vîlnic, fotă, . . . rochie.* BARONZI, L. 95. *Eu mă duc în tîrg ca să-ți cumpăr o rochie de nuntă.* ALECSANDRI, T. I, 37. *Privește . . . rochie de bal îi asta?* id. ib. 127. *Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii, Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii.* EMINESCU, O. I, 85. *Deodat-aud foșnirea unei rochii, Un moale pas abia atins de scînduri.* id. ib. 119. *Simții că m-a călcat oarecine pe rochie.* ISPIRESCU, L. 236. *Am lungit pe masa mea, în șir, două păpuși cu rochiile învoalte.* DELAVRANCEA, T. 92. *Rochia e sucită pe trup.* id. S. 37. *Mai toate poartă rochi subțiri.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Să-ți coși singură rochiile și să faci economie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 66. *Ce fete dragi! Dar ce comori De rochii lungi țesute-n flori!* COȘBUC, B. 19. *De-ai fi văzut cum au jucat, Copilele de împărat, . . . Cu rochii scurte pînă-n pulpi, Cu păr buclat.* id. ib. 22. *Rochia . . . este împodobită cu falduri.* PAMFILE, I. C. 361. *Ai uitat să-ți pui rochiile pe tine.* GÎRLEANU, N. 164. *Stăpîna casei îmbrăcată într-o rochie neagră de mătasă ușoară, încinsă peste mijloc cu un cordon . . . stătea în picioare dinaintea mea.* HOGAȘ, M. N. 20. *Învățătoarea . . . își ridică ușor rochia, să nu mături praful uliței.* REBREANU, I. 29. *Rochia de mireasă era gata.* id. ib. 249. *E tîrziu, de acum nu voi iubi decît rochiile de mătase și poeziile triste.* BACOVIA, O. 233. *Ținuta de rigoare . . . ,frac și rochii de seară.* CAMIL PETRESCU, T. III, 248. *Își schimbase o rochie cafenie, cu bluză cu guler ca la cămășile bărbătești și cu o fundă îngustă de mătase, care-i dădea înfățișarea de școlăriță.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *Privi încruntat în vid, cu invidie, la gîndul rochiei cu blană.* id. ib. II, 147. *Venise gătită într-o rochie de brocart purpuriu.* BOTEZ, ȘC. 14. *Băloase în rochii bătrînești de mătase, . . . s-au oprit la colț și se complimentează.* BRĂESCU, O. A. I, 29. *O rochie caldă de casă.* SEBASTIAN, T. 139. *Femeile purtau: bluză . . . , rochii („sugnă") foarte largi.* PRIBEAGUL, P. R. 39. *Ce bine-i stă în rochia liliachie, fină, care ascunde trupu-i mlădios și subțire.* SADOVEANU, O. I, 667. *Învăluindu-și rochia de matasă, doamna se retrase cu mare grăbire.* id. ib. XI, 51. *Își luase o rochie nouă, încă neîmbrăcată, alb-liliachie, strînsă pe pieptu-i tinerește și bogată în poalele lungi, trecute de genunchi.* V. ROM. decembrie 1951, 201. *Domnișoarei cu trei rochii-i lăcrimau rubine ochii.* ARGHEZI, VERS. 240. *Îmbrăcată în rochie de seară, aceasta era complet transfigurată.* CĂLINESCU, S. 277, cf. 97. *Olilia era îmbrăcată în rochia de tul.* id. E. O. I, 46. *Un dulap cu uși de sticlă păstrează hainele de bal ale fetelor . . . : rochii de seară de diferite culori.* STANCU, U.R.S.S. 44, cf. 23. *Se vîntură pe uliți cu capul gol, cu păru-n zulufi, cu rochii înguste, parcă ar fi împiedecate.* id. D. 40. *Valeria își găsi mama stînd pe marginea patului și cîrpind o rochie veche.* V. ROM. martie 1954, 109. *Zamfira . . . își scoase giuvaerurile, rochia, fustele multe.* DEMETRIUS, A. 213. *Își puse un șorț peste rochie, se spălă pe mîini și aprinse aragazul.* PREDA, R. 94. *Avea o singură rochie mai ca lumea.* BARBU, P. 157. *Neli aruncă rochia în valiză.* T februarie 1962, 36. *Și mă poartă bine, Cum mi se cuvine; Ie nisipie, Rochie de cutnie.* TEODORESCU, P. P. 81, cf. 80. *Cine dracu-o mai văzut Ciocîrlie cu rochie, Soarele cu pălărie?* DOINE, 4. *La cinstita-mpărătească Trebuie rochii de matasă.* ȘEZ. I, 9. *Rar purtau rochi crețe.* ALR II 3 352/723. *Pe muieri (le) cunoști din rochi Și pe hoți după ochi.* ZANNE, P. II, 289. ◇ Compuse: **rochia-rîndunicii** = ghizdei (*Lotus corniculatus*). BORZA, D. 101; **rochia-rîndunicii** (sau **rîndunelei**), **doamnei, cucoanei, pasării** = rochița-rîndunicii, v. rochiță¹ (*Convulvulus arvensis*). Cf. BARONZI, L. 143, BARCIANU, PĂCALĂ, M. R. 16. *Fire de rugi și rochia-rîndunicii își tîrăsc cu trudă vrejurile printre bulgării uscați.* SAHIA, N. 17, cf. BORZA, D. 51, H II 58, 87, 130, 273, IV 269, XIV 29, ALR I 1 912/576; **rochia-cerului** = rourică (*Glyceria fluitans*). BORZA, D. 78. ✦ (Învechit și popular) Fustă. Cf. LB, PAMFILE, I. C. 361, H I 423, II 14, ALR SN IV h 1 178. *Muierile să purtau și ele cu opinci, cu roche, cu laibăr.* ALR II 3 352/105. ✦ (Regional) Poale. Cf. DRLU, ALR I 1 873/270, 337, ALR II 3 315/157, ib. 3 320/53, 102, 105, 157, 228, 316, 325, 365, 791.

— Pronunțat: *-chi-e.* — Pl.: *rochii.* — Și: (regional) **róche** (pl. *rochi*), **róichie** (L. ROM. 1959, nr. 5, 84) s. f.

— Din bg. **рокля** scr. **roklja.**

ROCHIERÍT s. n. (Neobișnuit) Mulțime de rochii. *Vîntul cel turbat . . . i-a umflat* [babei] *deodată tot fustăritul și rochieritul ce avea pe dînsa.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG, cf. PASCU, S. 108.

— De la **rochie.**

ROCHÍNȚĂ s. f. v. **răcoanță.**

ROCHIOÁRĂ s. f. Rochiță¹. *Leliță,lelișoară, . . . ți-oi face-o rochioară Largă-n poale.* ȘEZ. III, 19. *Am o ro-*

chioară plină de pozdeioară (Cerul). GOROVEI, c. 65.
— Pronunţat: *-chi-oa-*. — PL: *rochioare*.
— **Rochie** + suf. *-ioară*.

ROCHÍTĂ s. f. v. **răchită**.

ROCHÍŢĂ[1] s. f. Diminutiv al lui r o c h i e; rochioară. *Sînt cucoane, cuconiţe, Chiar păpuşe cu rochiţe.* PR. DRAM. 306, cf. POLIZU. *Îşi cearcă iar rochiţa, Panglica care-o prinde.* BOLLIAC, o. 89. *Vin de mă sărută, tînără fetiţă, Şi-ţi voi face ţie salbă şi rochiţă.* BOLINTINEANU, o. 76. *Păpuşile... cu rochiţele lor învoalte, străvezii.* DELAVRANCEA, t. 94, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Avea o rochiţă de toată frumuseţea şi o pălărioară de toată nostimada!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, p. 334. *Aşează rochiţa în ladă şi trecu în bucătărie.* GÎRLEANU, N. 164, cf. BRĂESCU, O. A. I, 316. *Purta destul de elegant o rochiţă cenuşie.* SADOVEANU, O. XI, 423. *Pruncul ... e îmbrăcat cu o rochiţă groasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Sultana? Uite-o ici, uite cum se ţine copăcel, în rochiţă de dantelă lungă.* DEMETRIUS, A. 5. *Ai să-ţi rupi rochiţa.* H. LOVINESCU, T. 93. *Pe Ileana şi-o gătea Cu... rochiţa neţesută, Din pietre scumpe bătută.* ALECSANDRI, P. P. 28, cf. 353. *De cînd m-a luat, Bine m-a purtat, Cu dalbă rochiţă, De cea-n patru iţă.* POP., ap. GCR II, 332. *La mama purtam rochiţă, La barbat n-am nici catrinţă.* ŞEZ. III, 60. *Şi sî poarti c-o rochiţi... Largî-n poali, Strîmtă-n şali.* MAT. FOLK. 1 263, cf. A IX 4. *Şi la dînşii că-mi ieşea, Din papucei tropăind, Din rochiţă filfăind.* BALADE, II, 24, cf. FOLC. MOLD. I, 47. *Am o rochiţă: o spăl în foc şi o usuc în apă* (Ceara). ŞEZ. IV, 64. *Am o copiliţă Cu o roşie rochiţă* (Ceapa). GOROVEI, c. 67. ◇ F i g. *Păraiele au prins a suna altfel, cu zvon de clopoţei, şi sar pe trepte de stîncă şi gheaţă — şi apar din ele arătări de-o clipă jucînd, cu rochiţi şi horbote de spumă.* SADOVEANU, O. X, 573. ◇ C o m p u s e: **rochiţa-rîndunicii** (sau **-rîndunelei**) sau, regional, **rochiţa-păsăricii** (sau **-păsăruicii**) = volbură, rochia rîndunelei *(Convolvulus arvensis)*. Cf. MARIAN, O. II, 111, ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 368, DAMÉ, T. 184, N. LEON, MED. 42. *Rochiţa-rîndunelei... face flori albe sau trandafirii.* CANDREA, F. 299, cf. SIMIONESCU, FL. 169, DS, BORZA, D. 51, H II 58, V 208. *Holbura ...*, *numită încă rochiţa-păsăruicei, rochiţa-rîndunelei, zorele, forfecari, creşte pe ogoare.* ŞEZ. XV, 41; **rochiţa-rîndunicii** ((sau **-rîndunelei**) = cupa-vacii (*Calystegia sepium*). *Rochiţa-rîndunicii... creşte pe locuri umbrite în ostrov şi pe locuri cultivate.* CATANELE, 30, cf. VOICULESCU, L. 240, BORZA, D. 51; **rochiţa-rîndunelei** = zorele (*Ipomaea purpurea*). *Iată... şi rochiţa-rîndunelii, ipoimea.* NEGRUZZI, S. I, 101. *Vezi cu ce iscusinţă stau împletitele ipomeile (rochiţa-rîndunelii) pe zebrelele acestei ferestre?* id. ib. 322, cf. BORZA, D. 127. *Un fir de rochiţa rîndunicii îi atrase băgarea de samă.* SĂM. VI, 429. *Se ţese, de cu primăvară pînă-n toamnă, tulpina de rochiţa-rîndunicii.* GÎRLEANU, L. 34. *Ţinea minte că se trezise supt o rochiţa-rîndunicei.* id. N. 216, cf. ALR I 1 912/695. (F i g.) *În poiană mai vin încă elegante floricele, Unele-n condurii-doamnei şi-n rochiţi-de-rondunele.* ALECSANDRI, P. III, 55.
— Pl.: *rochiţe* şi (rar) *rochiţi*.
— **Rochie** + suf. *-iţă*.

RÓCHIŢĂ[2] s. f. v. **rapiţă**.

ROCI s. n. (Regional) Plasă întrebuinţată la pescuit sau la vînat; s p e c. plasă de pescuit în formă de sac, cu gura montată pe un semicerc de lemn şi pe o coardă întinsă între capetele semicercului, acesta fiind fixat de o coadă în formă de furcă. Cf. LB, CIHAC, II, 523, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Cu rociul se pescuieşte pe fundul păraielor în locurile unde pietrişul este mai mărunt.* ANTIPA, P. 112, cf. PAMFILE, I. C. 68. *Peştii cei mai mulţi se prind cu rociul.* PĂCALĂ, M. R. 298. *Prinderea pescuţilor momeală se face cu undiţi mici, cu plasa, halăul, sacul, rociul.* ATILA, P. 68, cf. 109, VÎRCOL, V. 99, H XVII 232, ALR I 1 734/144, 158, ib. 1 737/122, 125, 156, 158, 166, 170, 190, 798, ALR SN III, h 741/157.
— Pl.: *rociuri*.
— Etimologia necunoscută.

RÓCICĂ s. f. (Regional) Ciubăr folosit de argăsitori pentru udatul pieilor (Haţeg). Cf. H XVII 97.
— Pronunţat: *roci-că*. — Pl.: ?
— Din magh. **rocska**.

ROCICOLUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A şifona, a boţi, a mototoli (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN IV h 1 157/574.
— Pronunţat: *roci-co-*. — Prez. ind.: *rocicolutesc*.
— Cf. magh. r ü c s k ö s „şifonat, boţit".

ROCMÁNI s. m. pl. v. **rohmani**.

RÓCMISTRU s. m. v. **rotmistru**.

ROCOÁNŢĂ s. f. v. **răcoanţă**.

ROCOBOÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se răsti la cineva, a se burzului (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 91. *Ce te rocoboieşti aşa la mine?* ib.
— Prez. ind.: *rocoboiesc*.
— Etimologia necunoscută. Cf. r ă c ă d u i.

ROCOCÓ adj. invar. **1.** (În sintagma) *Stil rococo* = (în arhitectură şi în arta decorativă) stil artistic răspîndit în secolul al XVIII-lea, caracterizat printr-o bogăţie excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. V. b a r o c. *În muzeele de curiozităţi vechi ... se află, printre sticlării, săpături în inoroc etc., şi frumoasele pahare rotunde, stil rococo.* MAIORESCU, CR. I, 370. (Eliptic) *Barca se îndrepta spre o fîntînă rococo, în marginea căreia pe o scoică şedea un Neptun întunecat.* CĂLINESCU, E. O. II, 92. *Era o casă somptuoasă ... cu o luxurianţă ornamentaţie rococo.* id. s. 263. *Oprise maşina ... sub turnurile rococo ale vechiului minister.* VINEA, L. II, 227. ◇ (Substantivat) Cf. POLIZU, ŞĂINEANU, D. U. *De la o clădire a Renaşterii se poate trece, prin modificarea ornamentaţiei, la baroc sau rococo.* PUŞCARIU, L. R. I, 10. *Stilul arhitectural al bisericilor e acela al Renaşterii spaniole, amestecat cu acel rococo iberic.* RALEA, O. 51. (F i g.) *Ionel Teodoreanu este un pictor de scene graţioase, creatorul unui adevărat „rococo" moldovenesc, rămas pînă mai tîrziu lumea caracteristică a romanelor sale.* VIANU, A. P. 368.
2. Extravagant. *Cîteva conferinţi la Ateneu, cu subiecte rococo, vor fi indispensabile.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.
— Din fr. **rococo**.

ROCODĂU subst. (Regional) Rampă de încărcare (Sînnicoară — Cluj). CV 1952, nr. 5, 39.
— Pl.:?
— Din magh. **rakodó**.

ROCODÉLE[1] s. f. pl. v. **răcodele**.

ROCODÉLE[2] s. f. pl. v. **rogodele**.

ROCOÍNĂ s. f. v. **răcovină**.

ROCOMÁN s. n. (Regional) Maşină pneumatică de încărcat minereu (Firiza — Baia Mare). LEXIC REG. 21.
— Pl.: *rocomane*.
— Din magh. **rakomány**.

ROCOMÁTĂ s. f. (Regional) Resturi de aluat rase de pe covată (Floreşti — Focşani). CV 1950, nr. 11-12, 41.
— Etimologia necunoscută. Cf. r o a c ă n.

ROCOMOTÍVĂ s. f. v. **locomotivă**.

RÓCOŞ s. n. (Învechit) Răzvrătire, răscoală, rebeliune. *Potolindu-să rocoşul.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Oameni,*

tovarăși de rocoș, iată că adivărat lucru iaste cum unul din voi . . . va să fie împărat. HERODOT (1645), 182. *Chemă pre toți tovarășii lui cei de rocoș.* ib. 312.
— Pl.: *rocoșuri.* SCRIBAN, D.
— Din pol. **rokosz.**

ROCOȘÁN s. m. (Învechit) Rebel, răzvrătit, răsculat. *Văzînd Cleomenis așa cu oamenii lui și cu ceia ci era rocoșani, luară marginea cetății.* HERODOT (1645), 297, cf. 23. *Ostenind craiul după așezarea și pololitul acelor rocoșeni, să bolnăvește în oraș.* N. COSTIN, L. 393. *Iară rocoșenii boiarii, mai ales Bîrnov, Moțoc, și cu Stroiciu, svătuiră și aleasără cap dentre sine pre Tomșa.* id. L. 467. *Eutropie și alții . . . au trecut asupra gheților și goților carii să făcusă rocoșeani asupra împărății.* CANTEMIR, HR. 228.
— Scris și: *rocoșean.* — Pl.: *rocoșani* și *rocoșeni.*
— Și: **răcoșán** s. m. DDRF, TDRG.
— Din pol. **rokoszanin.**

ROCOȘEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Răzvrătire, răscoală, tulburare. *După aședzarea și pololitul rocoșelii în Ardeal.* M. COSTIN, ap. GÎDEI.
— Pl.: *rocoșeli.*
— **Rocoși** + suf. *-eală.*

ROCOȘÉLNIC s. m. (Învechit) Răzvrătit, răsculat, rebel. *L-au luat cu toți mîrzacii carii mai rămăsese cu dînsul rocoșelnici.* N. COSTIN, LET. II, 53/32, cf. 107/20. *L-am dat rămas . . . pe Neculai Șoldan, ca pre un rocoșălnic și ridicătoriu de răscoală* (a. 1718). URICARIUL, III, 54.
— Pl.: *rocoșelnici.*
— **Rocoși** + suf. *-elnic.*

ROCOȘÉNIE s. f. (Învechit) Revoltă, rebeliune. DDRF.
— Pl.: *rocoșenii.*
— **Rocoși** + suf. *-enie.*

ROCOȘÍ vb. IV. Refl. (Învechit) A se răzvrăti, a se răscula. *Să rocoșiră și ei asupra perșilor.* HERODOT (1645), 307. *De multe ori i-au și biruit . . . , de multe ori i-au asudat, rocoșindu-să și nu fără moarte, și pagubă în oameni.* URECHE, L. 64. *Văzînd împăratul nemțăsc sculat Ardealul și rocoșit iară împotriva sa, . . . au gătit pre Mihai Vodă, și l-au pornit iară să strîngă oști.* M. COSTIN, O. 56. *Traian l-au iertat și pe urmă el iară s-au rocoșit asupra lui Traian.* N. COSTIN, L. 120. *S-au răcoșit asupra lui Isachie împăratul.* CANTEMIR, HR. 133. *O samă de goți . . . după moartea lui să rocoșișă.* id. ib. 273. *Nohai s-au rocoșit asupra hanului lor . . . neprimind să le fie han.* MUSTE, LET. III², 27. *Pentru crijacii de unde s-au izvodit în țara leșască, și apoi pe ce vreme s-au răcoșit* (a. 1785). CAT. MAN. I, 475. *Constantin serdarul Cantemir învăluise pe mazilii și răzășii care se rocoșiseră împotriva domniei.* SADOVEANU, O. X, 215, cf. 135. ◇ Tranz. *Aristagor, rocoșind Ionia, așe și muri.* HERODOT (1645), 313.
— Prez. ind.: *rocoșesc.* — Și: **răcoși** vb. IV.
— Din pol. **rokoszyć się.**

ROCOȘÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a se rocoși și rezultatul ei; răscoală, răzvrătire. *Înțălegînd Domețian, împăratul Rîmului, de rocoșirea daților cu craiul lor, socoti să nu rămîie în ocară numele său.* N. COSTIN, L. 96. *Întîi să începu rocoșire asupra lui Dispot-vodă.* id. ib. 463, cf. POGOR, HENR. 231. *Mari rocoșiri în părțile turcești era cu Selim-beg.* KOGĂLNICEANU, în LET. I, 152/23. *Toț izbutiseră deci boierii cu rocoșirea lor.* XENOPOL, ap. DDRF.
— Pl.: *rocoșiri.* — Și: **recoșire** (POGOR, HENR. 231) s. f.
— V. **rocoși.**

ROCOȘÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Revoltă, răscoală. M. COSTIN, ap. GÎDEI.
— Pl.: *rocoșituri.*
— V. **rocoși.**

ROCOȘÍT², -Ă *adj.* (Învechit, rar) Răsculat, rebel. (Substantivat) *Cei răcoșiți. ai lui Meandre au zis cum sînt gata a faci paci.* HERODOT (1645), 203, cf. DDRF.
— Pl.: *rocoșiți, -te.* — Și: **răcoșit, -ă** adj.
— V. **rocoși.**

ROCOȘITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Revoltat, răsculat, rebel. *Policratis au ales 40 de vasă și pusă într-însăli toț oamenii cei gîlcevitori și răcoșitori.* HERODOT (1645), 164. ◇ (Substantivat) *Au perit și Ilie Toroman, cel întîi rocoșitoriu asupra domnu-său.* N. COSTIN, L. 469.
— Pl.: *rocoșitori, -oare.* — Și: **rocoșitóriu, -oáre, răcoșitór, -oáre** adj.
— **Rocoși** + suf. *-tor.*

ROCOȘITÓRIU, -OÁRE adj. v. **rocoșitor.**

ROCOȘITÚRĂ s. f. (Învechit) Răscoală, revoltă. *Rădicîndu-se asupra nemților pentru rocoșiturile lor . . . , și-au agonisit ură despre toți și l-au ucis.* N. COSTIN, LET². I, 76, cf. 481. *Carele din boieri se afla în niscai fapte rele, cu rocoșituri asupra domniei, și-l prindea, într-acel turn îl închidea.* MUSTE, LET. III, 34/22. *Spre căderea și spre slăbăciunea țărei era toate rocoșiturile lor.* id. ib. 41/35, cf. DDRF.
— Pl.: *rocoșituri.*
— **Rocoși** + suf. *-tură.*

ROCOTÉL s. m. v. **rocoțel.**

ROCOTÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

ROCOȚÉL, -EÁ s. m. și f. Numele mai multor plante erbacee: **a)** (mai ales în forma *rocoțea*) mică plantă tîrîtoare, cu flori albe, asemănătoare cu niște steluțe, așezate cîte două; (regional) buruiana-junghiului, iarba-cășunatului, întîță, ochișor, rîhnă, sclipeți, steluța-fetei, steluță (*Stellaria graminea*). Cf. GRECESCU, FL. 121, TDRG, SIMIONESCU, FL. 296, BORZA, D. 164; **b)** (regional; în forma *rocoțel*) răcovină (*Stellaria media*). Cf. BARONZI, L. 143, BRANDZA, FL. 198, DAMÉ, T. 187, TDRG, ȘEZ. XV, 112; **c)** (regional; în forma *rocoțel*) iarbă-moale (*Stellaria holostea*). BORZA, D. 164; **d)** (regional; în forma *rocoțel*) cuișoriță (*Holosteum umbellatum*). Cf. DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 168, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 84.
— Pl.: ? — Și: **rocotél** s. m. BRANDZA, FL. 198, 199, TDRG, CADE, ȘEZ. XV, 112.
— Cf. rocoină.

ROCOVÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

ROCOVIȚĂ s. f. (Regional) Răcovină (*Stellaria media*). Cf. BORZA, D. 164.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. rocovină.

ROCÓZ s. m. sg. v. **rogoz.**

ROCTÁR s. n. (Regional) Depozit, magazie (Firiza — Baia Mare). Cf. LEXIC REG. 21.
— Pl.: *roctaruri.*
— Din magh. **raktár.**

ROD¹ s. n. **1.** (La sg. adesea cu sens colectiv) Nume generic dat produselor vegetale cultivate, în special fructului lor; recoltă, (învechit și regional) rodire **(2).** V. bucate. *Ruada grîului, vinru și untului tău mulțiră-se.* PSALT. HUR. 3r/13. *Raiul plin este de rodure și de flori* (1550 — 1580). CUV. D. BĂTR. II, 461/26. *Așteaptă cinstitul rodu al pămîntului.* COD. VOR. 132/11. *Pămîntul nostru da-va rodul* (p l o d u l v) *său.* PSALT. 176. *Omul plugari, cela ce pămîntul lucrează, cade-i-se den rodul lui să guste.* CORESI, L. 514/17. *Și pomi făcînd rodul său.* PO 13/9. *Pre sine să socotesc nuări*

fără de ploaie de vînt purtați, leamne de to[a]*mnă fără de roadă* (ante 1618). GCR I, 49/38. *Multe lăcuste se vor arăta întru mîncarea rodurilor.* PARACLIS (1639), 257. *Oarece preot . . . ce va lua freun rod.* PRAV. GOV. 69r/8. *Mearseră de căutară țara aceaia toată, și luară din rodul ei nește struguri* (a. 1642). GCR I, 100/18. *Ca un foc ce arde lemnele ceale seci fără de roadă . . . vor vedea fiiul omenesc viind.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/1. *Trăiesc cu nișie roadă de copaci ci să faci acolo.* HERODOT (1645), 217. *După moartea lui, și ficiorul său, Bogdan Vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tîmplă din pom bun, roadă bună iase.* URECHE, L. 111. *Să-și piiardză și sămănța, și arătura și toată roada ce va face acel pămînt.* PRAV. 1. *Pomii vor da roada sa și veț mînca în săturare* (a. 1650 — 1675). GCR I, 193/32. *Venind lăcuste foarte multe, au stricat toată roada pămîntului.* M. COSTIN, ap. ȘINCAI, HR. II, 175/40. *Roada viplurilor pămîntului* (a. 1679). GCR I, 240/37. *Cei voi face, că n-am unde aduna rodul mieu* (a. 1683). GCR I, 271/18. *Auziiu un cuvînt bun . . . , se sădi întru inima mea . . . și făcu ceastă roadă ce vezi întru mine* (a. 1684). GCR I, 131/26. *Și zice muiarea, den roada lemnului grădinii vom mînca.* BIBLIA (1688), 2²/42. *Dentr-acel pomăr avea . . . multe feliuri de roduri.* N. COSTIN, O. 201. *Și sînt grădină plină de pomi sau pomi plini de roadă.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/3. *Pămîntul va da sămănătura sa și pomii vor da roada sa.* ANON. CANTAC., CM I, 87. *Acele 2 vii să le lucre el și să împărțim roada* (a. 1698). IORGA, S. D. IV, 66. *I-am vîndut sfinții*[i] *sale trei pogoane de vie . . . cu roadă cu tot* (a. 1715). C. GIURESCU, P. O. 277. *Iarna va fi gre, . . . vinu și untu puținu, roadă multă* (a. 1750). GCR II, 59/32. *Cumpără foarte ieftin toate rodurile pămîntului.* IST. CAROL XII, 28r/7. *Poamele și toate alte roduri de la acest loc sînt foarte bune.* AMFILOHIE, G. 25/10. *Au spînzurat de pomi mulțime de roduri pline de dulceață.* MOLNAR, RET. 19/6. *Dișmele din roduri și din tot feliul de bucate . . . nu i le plătiți lui.* ȘINCAI, HR. I, 394/32. *Vor fi ploi multe și roadă în mălaiu* (a. 1799). GCR II, 165/1. *Cîmpurile cu flori osăbite . . . Sînt pre desfătat acoperite, Cu tot feliul de roduri crescute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 325. *Dacă la vreame cuviincioasă cade multă zăpadă sau neauă, și așijderea în vreame cuviincioasă soseaște frigul iernei, sînt folositoare rodurilor.* CALENDARIU (1814), 88/11. *Își va lua banii cu dobîndă și cheltuialele ce au făcut și va întoarce moșiia cu rodurile ce au luat.* MAN. JUR. (1814), 58. *Leo au umblat îndelungată vreame, dar n-au aflat alta decît copaci, flori și roduri.* BELDIMAN, N. P. II, 66/19. *La roadile ce ies după moșie boierească nu este dator să plătească vamă vînzîndu-le* (a. 1824). DOC. EC. 326. *Grîul se aruncă în pămînt . . . și își dă rodul său cel aurit la vremea sa.* HELIADE, O. II, 419. *Au găsit zăce copaci alămii, carti de multă roadă atîrna la pămînt.* DRĂGHICI, R. 67/10. *Aștepta roada să-i crească.* BĂRAC, ap. GCR II, 174/5. *Nici te-ntreabă cînd mănîncă rodul tău cel din sudoare.* CONACHI, P. 291. *Cînd bieții locuitori văzură pe noul domn . . . , ieșiră din mijlocul ruinelor . . . , aruncîndu-i roade îmbelșugate, cum spicuri de grîu și struguri.* BĂLCESCU, M. V. 207. *Am adus în țara noastră plante străine, nepotrivite cu clima și pămîntul nostru, și care nu ne vor da niciodată roduri coapte.* KOGĂLNICEANU, S. A. 100. *Toamna rodul s-a copt în vii, grădină.* ALEXANDRESCU, O. I, 292. *„Noroc și roadă bună!" adaoge un alt. „Ca vrabia de toamna rotund spicul să fie."* ALECSANDRI, P. III, 43. *Cele dintîi roduri ale pămîntului.* ODOBESCU, S. I, 36. *Multe flori sînt, dar puține Rod în lume o să poarte.* EMINESCU, O. I, 226. *Sîngele unuia mai mult n-ar spori întru nimic roada pămîntului nostru.* GANE, N. III, 10. *Și-a vîndut a doua zi rodul la un oltean.* CARAGIALE, O. II, 235. *În vale, apa mănîncă rodul.* SLAVICI, N. I, 8. *Într-o zi văzu că pomul înmugurește, înflorește, se scutură florile și roadele se arată.* ISPIRESCU, L. 72. *Aveam și noi . . . rod și vite cu duiumul.* DELAVRANCEA, S. 17. *Un farmec deosebit dă acestei văi priveliștea căsuțelor albe ce se ivesc dintre pomii încărcați de rod.* VLAHUȚĂ, R. P. 135. *Cerul era sus, sus de tot și suridea din înălțimea lui albastră spre pămîntul plin de roadă.* SĂM. IV, 912. *Făcînd astfel, toate roadele cîmpului vor spori.* PAMFILE, CR. 32. *Își băscăluia grîul în două: cu o parte, cea păstrată gurii, pornea la moară . . . , pe cealaltă, un car, două, trei, după rod, o ducea la Stama.* CHIRIȚESCU, GR. 151, cf. GOROVEI, CR. 22. *Alții aduc apă de la rîu și o varsă la rădăcina pomilor ca să dea roadă bogată.* PĂCALĂ, M. R. 189. *De pe șes culeg roada, de pe dealuri storc vinul.* GÎRLEANU, N. 129. *Nu rareori l-ai fi auzit pe cuconu Ioniță vorbind cu copacii din grădină, ca și cu niște buni și vechi prieteni, . . . lăuda pe unul c-a înflorit frumos, . . . mustra pe altul că l-a prins cu minciuna, deoarece i-a dat puțină roadă din multă floare.* HOGAȘ, DR. II, 94. *S-a ales praful și pulberea de pomul ciucure de rod.* CIAUȘANU, R. SCUT. 14. *Mărul pădureț . . . era încărcat de rod.* REBREANU, I. 423. *Crăpau mugurii liliecilor și mirosea în aerul mahalalei a rod.* SAHIA, N. 111. *Acum să pornească pe drumuri, acum, în pragul toamnei, să rămîie singur hotarul, să se prăpădească roadele.* VLASIU, A. P. 107. *Toată lumea culesese roada de pe ogoare.* SADOVEANU, O. I, 602. *Prin văi adînci umbresc platanii cu frunza lată și smochinii încărcați cu roade.* BART, S. M. 47. *În afară de clacă, țăranul e obligat să dea zeciuială din toate rodurile lotului concedat de proprietar.* OȚETEA, T. V. 35. *Înăbușind sălbatice grădina Și roadele alese le-ați ucis.* ARGHEZI, VERS. 230. *Tîlcul florilor nu-i rodul.* BLAGA, P. 200. *Dormitau în grădina lui veche merii și prunii, piersicii și caișii încărcați de roadă.* STANCU, R. A. V, 212. *Pe întinderea celor zece mii de hectare, vor geme lanurile de roadă.* V. ROM. august 1954, 50. *Pentru a produce rod, porumbul, bumbacul și soia . . . cer o temperatură mai ridicată.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908. *Vor urca la ei în podul bordeiului saci cu grîu, secară, tot felul de rod.* CAMILAR, N. II, 385. *Aduceau în corfe de tipanduș roadele bogate ale codrilor parfumați.* ISAC, O. 209. *Va fi o toamnă grasă și doldora de rod!* DEȘLIU, G. 49. *Ei iubesc pacea și rodul bun al ogoarelor.* s aprilie 1960, 7. *Pentru roada cîmpului, Care cînd înflorește, Toată lumea se veselește.* POP., ap. GCR II, 319. *Și se duse ca să vadă de i-a dat Dumnezeu roadă.* ALECSANDRI, P. P. 388. *Ca și pomii cei rodiți Ce-și fac roadă Din ramurile lor.* TEODORESCU, P. P. 166. *Să sădim un mîndru măr, Nălțișor și verzișor, Tot cu roduri dulcișoare Și la față roșioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 82. *Dă, Doamne, rod în bujor, La toată casa fecior.* HODOȘ, P. P. 183. *Gazda bună c-a ieșit Și pe noi ne-a dăruit Tot cu vița vinului Și din roada grîului.* BUD, P. P. 73. *Pomul se cunoaște din roadă Și omul din mintea neroadă.* PANN, P. V. I, 9/6. *Omul netnvățat e ca un copac neîngrijit, care nici o roadă nu aduce.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Ce se prinde degrabă și nu face roadă?* (Salcia). GOROVEI, C. 327. (În context figurat) *Sărmana limbă românească! . . . Îngrijită, ce flori frumoase și ce sănătos rod ar da această voinică buruiană.* CARAGIALE, O. IV, 133. ◇ F i g. *Sufletul . . . nu se poate înfluri și roduri de lucrure bune a aduce.* CORESI, EV. 87. *Aceastea sămt roada cea bună carea va fi adunată întru viiața de veaci.* VARLAAM, C. 119. *Cine iubește avuția roadă nu va mînca de la dînsa.* CANTEMIR, ap. GCR I, 325/31. *Sfînta milostenie easte o roadă sufletească* (a. 1744). URICARIUL, VIII, 238/19. *Cu curgerile lacrămilor adăpîndu-ți . . . arătura sufletului, o ai arătat tuturor cu multă roadă.* MINEIUL (1776), 123v¹/20. *Soțiia me, ce-am avut-o, luată cu cununii, n-am avut roadă de copii* (a. 1806). IORGA, S. D. VI, 68. *Critici voi, cu flori deșerte, Care roade n-ați adus — E ușor a scrie versuri Cînd nimic nu ai de spus.* EMINESCU, O. I, 227. *Creașcă anul rod de bine, Să ne-aline tot aleanul.* BLAGA, P. 92. ◇ L o c. a d j. **De (sau cu, pe) rod** = care rodește **(1)**, roditor **(1)**; (s p e c. despre pomi) fructifer; încărcat de roade **(1)**. *Va socoti un om un pom, și-l va crește, de-l va face mare, de roadă.* PRAV. 21. *Dzisă D*[u]*mn*[e]*dzău: răsaie . . . lemn de roadă ce face poame.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 265/20. *Casele s-au înconjurat de umbrele pomilor cu rod.* C. PETRESCU, S. 179. *Are de vînzare o vie pe rod de aproape 40 de pogoane.* CAMIL PETRESCU, T. III, 210. *Vie „pe rod", adică în plină producție.* C. GIURESCU, P. O. 110. *Aștept crîmpeie mici de gingășie, Cîntece mici de vrăbii și lăstuni Să mi se dea și mie, Ca pomilor de rod cu gustul bun.* AR-

GHEZI, VERS. 37. *O blată grădiniță cu uluci scunde care mărgineau de-abia un pogon de arbori pe rod.* VINEA, L. II, 299. ◇ Loc. vb. **A da** (sau **a face**) **rod** (sau **roadă**) = a rodi **(1)**. *Derep-ce smochinele plodu (roadă* V, poame D) *nu facu.* PSALT. 323. *Căzu sămînța pre piatră . . . și rod nu făcură.* CORESI, EV. 3. *O arătură în carea, macar și întră sămînța, iară roadă nu face.* VARLAAM, C. 279. *Să samene sămîntă după fealiu, și după asemănare, și lemn roditoriu, care să facă rod.* MICU, ap. GCR II, 157/22. *Un pămînt nelucrat . . . de sineși nu poate da rod.* MARCOVICI, D. 12/12. *Pomu-n înflorire În orice floare-ncearcă întreagă a sa fire, Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.* EMINESCU, O. I, 64. *Pomul care nu face roadă se taie și în foc se aruncă.* CREANGĂ, P. 118. (Fig.) *Vom da rod tipografiei noastre* (a. 1683). GCR I, 269/20. ◇ Expr. (Popular) **A da în rod** sau **a se da pe rod** sau (regional) **a ține rod** (sau **roadă**) = a începe să rodească **(1)**, a lega. *Via nu s-a dat pe rod.* CIAUȘANU, GL. *S-a dat și prunii tăi pe rod.* H IX 389, cf. XVI 41, ALR I 902/295, 302, ALR II 5 188/414, A I 12, 35. ◇ Compuse: **Rodul-pămîntului** = plantă erbacee veninoasă cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului; (regional) ungureancă, porumbul-cucului, mana-pămîntului, piciorul-vițelului, murt, rădăcină-de-friguri, (Transilv.) aron, cocoșoaică, hrîbă, mărceț, (Ban.) barba-lui-Aron, călindar, timp (*Arum maculatum*). Cf. COSTINESCU, DDRF, BRANDZA, FL. 463, DAMÉ, T. 185, GRECESCU, FL. 641, N. LEON, MED. 61. *Se piseză rodul-pămîntului, se amestecă cu miere de fagur, apoi să ia pe nemîncate.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 176, cf. BIANU, D. S. *Rodul-pămîntului este o buruiană otrăvitoare.* VOICULESCU, L. 240, cf. DS, BUJOREANU, B. L. 391, NOM. MIN, I, 7, BORZA, D. 24, H I 10, 318, II 70, 84, 108, 127, 233, 286, 325, III 56, 234, IV 80, 83, 146, 210, 260, V 315, VI 237, IX 35, 410, X 354, 485, XI 356, XVI 103, XVIII 291, ȘEZ. IV, 25.

2. Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acțiuni, al unei munci); folos, avantaj. *De plodul (rodul* V *rroda* H poama D) *faptelor tale satură-se pămîntul.* PSALT. 214. *Ceastă puținea muncă . . . fă-o cu rod și cu folos.* PO 9/26. *Omul drept se va bucura de rodul mănilor sale.* PARACLIS (1639), 256. *Ca să dobîndiți . . . rodul pocaaniei.* PRAV. GOV. 38r/12. *Care înțelepciune iaste de sus întăi-i curată, după aceaia-i împăcătoare . . . și plină de m*[i]*l*[o]*stivnicie, și de rodure bune.* N. TEST. (1648), 178 / 16. *De vreame dară ce am arătat lauda și rodul istoriei, socotiț-am, prea luminate doamne, că și aicea în țara noastră mai mult folos va face scrisoarea de lucrurile țării noastre.* N. COSTIN, ap. GCR II, 1/10. *Roduri ai adus lui Dumnezeu cu învățătura ta.* MINEIUL (1776), 75r²/15. *Carol al 12-le au socotit a opri pe craiul leșăscu 'de a culege rodurile alianții.* IST. CAROL XII, 26r/11. *A să hrăni din rodurile ostenelii lor.* IST. AM. 36r/10. *Mai cu folos și mai cu roadă se împlinește aceasta, cînd trista pildă e de față.* MAIOR, P. I/10. *Are și cîștigă dreptate spre a avea folosința și rodurile lucrului.* PRAVILA (1814), 26/7. *Am văzut rodul oserdiei meale.* BELDIMAN, N. P. I, 24/7. *Această școală și rodurile ei încarcă de laude pe întemeietorul ei.* CR (1829), 25²/14. *Ca uriaș munceam: Roduri scotea-nsutite puterile-mi pierdute.* HELIADE, O. I, 172. *Va secera rodurile îndelungatelor și sîngeroaselor sale jărtve.* AR (1830), 2²/50. *Dintr-această viață vei gusta rodurile virtuților și ale bunătăților tale.* MARCOVICI, D. 9/21. *Rădăcina învățături este amară, dulci sînt însă rodurile sale.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Iată amorul ce face, Iată-i binele și rodul.* PANN, P. V. II, 84/14. *Într-o societate literară, domnul meu, aduce fiecare mădular rodul ce a strîns din cititul și adunările ce a avut loc.* BOLLIAC, O. 48. *Al sudorilor străine rod ei nu-l vor mai culege.* ALEXANDRESCU, O. I, 77. *Mă pregăteam să dau flăcărilor rodul ostenelilor mele de șase luni.* FILIMON, O. I, 94. *Convenția în țară nu dete încă roadă.* BOLINTINEANU, O. 137. *Dar ce a făcut guvernul ca să asigure armatei și țării roadele jertfelor aduse pe cîmpul de război?* MAIORESCU, D. II, 213. *Iată roadele înaltei noastre culturi universitare!* CARAGIALE, O. II, 122. *Poftele cele curate sînt date omului ca să le stîmpere prin rodul muncii.* SLAVICI, N. I, 12. *Mai tîrziu începu a prinde dragoste de dînsul, cînd simți rodurile căsătoriei.* ISPIRESCU, L. 54. *O putere, o energie, o stăruință care negreșit au a purta mari și minunate roduri.* ODOBESCU, S. I, 24. *Cercarea bună roade rele n-are.* DELAVRANCEA, S. 22. *Trudește, făcătorule de bine, Veni-vor, roiuri, alți după tine, Și vor culege rodul — bogăția.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 26. *Genialul poet a înțeles că crimele sînt un rod fatal al societății.* GHEREA, ST. CR. II, 92. *Căci geniul, încă în viață, dup-o nedreaptă lege, A muncii sale roduri arareori culege,* I. NEGRUZZI, S. II, 90. *Fericirea noastră — o stea în fundul mării — E visul unei clipe și rodul întîmplării.* CERNA, P. 113. *Greșala ta însă poate să mă bage pe mine în temniță și să-mi pierd tot rodul muncit de treizeci de ani!* REBREANU, I. 246. *Să împart cu tine rodul mult doritei fericiri.* EFTIMIU, Î. 107. *Ceea ce spunea era rodul unei experiențe personale, amare și îndelungate.* GALACTION, A. 92. *Am un întreg proiect care ar da roade frumoase.* C. PETRESCU, C. V. 110. *Cumplit e cînd rodul străduinții e amar.* SADOVEANU, O. XII, 352. *Comicul de caracter . . . este rodul unor astfel de timpuri.* VIANU, A. P. 277. *Roadele victoriei . . . erau pierdute odată cu reputația militară a infanteriei elveține.* OȚETEA, R. 165. *Roadele muncii să revină în întregime celor ce muncesc.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Ca să ajungi mai iute la veșnica uitare A suferinței tale și-a rodului ei sec.* ARGHEZI, VERS. 362. *Ah, nici un rod nu mi-e destul, Îl vreau și-n alte chipuri.* BLAGA, P. 151. *Și poate, Poate nu-i prea departe această zi, Cînd veți culege roadele faptelor voastre.* DEȘLIU, G. 44. *Conștiința este a dumitale, roadele ei — ale tuturora.* T decembrie 1962, 37. *Acest comentariu e rodul unei munci uriașe, competente.* V. ROM. februarie 1964, 213. *După muncă și rodul.* ZANNE, P. VIII, 505. ✦ (Învechit) Trudă, muncă. *Den rodul lor îi veți cunoaște pre ei.* N. TEST. (1648), 9v/13. *Din roadă mîinilor sale răsedi cîștig* (a. 1694). GCR I, 313/5. ✦ (Învechit) Jertfă. *Va pune preotul pre toate pre jărtăvnic, luoare de rod iaste, jărtvă, miros de bună mirosire iaste.* BIBLIA (1688), 70¹/26.

3. Copil, prunc; (la animale) pui; făt. *Roada pîntecelui.* PSALT. HUR. 112r/12. *Prețu plodului (rroada* H, *a roada* D) *mațelor.* PSALT. 274. *Bl*[*ago*]*s*[*lo*]*vit rodul pîntecelui tău.* PARACLIS (1639), 247. *Datu-le-ai roadă, cuconi pre urmă.* DOSOFTEI, PS. 48/10. *Eu sînt rod astăzi și pus de împăratul.* BIBLIA (1688), 222²/30. *Unde-s acum rodurile și soția.* MOLITVENIC (sec. XVII), 309. *Maica pentru rodul pîntecelui său pătimește* CANTEMIR, IST. 193, cf. ANON. CAR. *Toader Danu, . . . neavîndu roadă, adecă copii* (a. 1753). URICARIUL, X, 74. *Anița și Andrei murind fără roadă, au rămas moștenitor pe rămășițurile lor acest Toader.* (a. 1762). FURNICĂ, I. C, 20. *Măritată fiind . . . și născînd roadă vreadnică.* MINEIUL (1776), 52v¹/1. *Complimentele mele lui Burduf și nuntă veselă cu roadă.* ALECSANDRI, S. 307. *Încă și rodul căsătoriei sale îl închinase acestui necurat.* ISPIRESCU, L. 226. *Mîinile Anei, încrucișate, se sileau instinctiv să prindă loviturile crîncene care-i amenințau rodul păcatului.* REBREANU, I. 197. *Din dragostea mea cu împărăteasa n-a ieșit încă fecior. Ce să fac, o filosofilor, . . . ca să am roadă?* SADOVEANU, O. XV, 347. *C-am rămas cu rod în sîn.* ALECSANDRI, P. P. 230. *Ferește-o pre dînsa De tot farmecul . . . Și-i dă ei să aducă Roduri la vreme.* TEODORESCU, P. P. 384. *Îi părea rău ca să-și părăsească soția . . . , măcar că ea nu-l îmbucurase nici cu un rod.* SBIERA, P. 225, cf. ALR I 1 074/80, 85, 87. ✦ (Învechit și regional) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor și oamenilor, din care se dezvoltă fătul; sămînță. *Și sv*[*i*]*nția sa milostivindu-să le-au trimis bucurie și le-au dat roadă de născură prea sv*[*i*]*nta ficioară.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10v/15. *Au rămas Noe ca un famîn de n-au mai avut de atunce-ș roadă a face copii.* N. COSTIN, L. 62, cf. N. LEON, MED. 91. *De l-o fi deochiat copilele, Să le sece rodul.* FOLC. MOLD. I, 218. ◇ Loc. adj. (Regional; despre animale) **De roadă** = de reproducere. *Ține iepe de roadă.* DR. V, 188, cf. ALR I 1 769/85, 273. ✦ (Regional) Testicul. Cf. N. LEON, MED. 91.

4. (Învechit) Urmaș, descendent, progenitură; p.

ext. familie, neam, viță, seminție. *Ferica-me-vor toate neamurele* (*rodurele* V, D, rudele C). PSALT. 334, cf. 142. *Iaca un rod de oamnei și între toți aceștia iaste o limbă.* PO 41/4. *Ca să-i fie lui direaptă ocină . . . , lui și cuconilor săi și a tot rodul său* (a. 1591). GCR I, 38/34. *Vrea să vadză cumu se muncescu rodul creștinescu.* COD. TOD. 200. *Dentr-apă ieși rodul paserilor ce zboară.* MOXA, 346/9. *Să aducă rodul omenesc.* PRAV. GOV. 17r/14. *Ș-au făcut spășenie și izbăvire a tot rodul omenesc.* VARLAAM, C. 43. *De vreame ce va fi om strein, iară nu de rodul lui.* PRAV. MOLD. 65v/10. *Aceastea înțelepciuni . . . ne-au dat și ne-au lăsat nouă tuturor rodului românesc.* PRAV. VI. *Scoasă pre Adam din munci și pre tot rodul omenescu* (a. 1661). GCR I, 182/14. *Aceasta era . . . de rod bun și slăvit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26v/1, cf. 99v/16. *S-au înmulțit rodul omenesc.* N. COSTIN, L. 67. *Cînd șearpele venin borî derept aceea întră moartea în toate rodurile.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305. *Vrăjitorii . . . în tot locul și în tot rodul se află.* CANTEMIR, IST. 144. *Suptu aceastâ marmură zace . . . fata lui jupan Costandin den vechiu și împărătescu rod* (a. 1699). IORGA, S. D. XV, 73. *În țara frîncească să duc, și acolo științele învățînd, unii, ca să folosească rodul lor cevași, înapoi să întorc și pe alții învață.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. *Rodul dreptților bine se va cuvînta* (a. 1710). GCR I, 368/7. *Dintru care loc sfințit mi s-au arătat mîntuirea noastră, a rodului ominesc* (a. 1715). URICARIUL, II, 115. *Pe Iftimie Blende, cu ficiorii lor, cu nepoți, cu strănepoți, cu tot rodul lor* (a. 1735). IORGA, S. D. VI, 64. *Căutară fată de rod de împărat și făcură nunta* (a. 1760). GCR II, 68/22. *Să fie drepți șerbi țigani a dumisale, cu tot rodul ce s-a trage dintru dînșii* (a. 1762). URICARIUL, XVII, 347. *Mazilii . . . și rodul lor nu pot fi pedepsiți trupește* (a. 1818). GCR II, 220/29. *Astfel, umana roadă în calea ei îngheață.* EMINESCU, O. I, 64. *Sînt puternic rod, Nu cunosc tăgada.* LESNEA, VERS. 238. ✦ Generație. *Sau tinzi mînia ta din gintu în gintu* (rudă în rudă C, C², *rod în rod* D, neam în neam V, să m[ă]nță în să m[ă]nță H). PSALT. 175. *Împărățeaște-se Domnul în veacu . . . în gintu și gintu* (gi[n]tul gintului H, neam și în neam C, *rod și rod* V, *rod de rod* D). ib. 303. *Și-mpăratului vei da să stea neschimbat Preste rod de rod.* DOSOFTEI, PS. 198/3. *Nu mă voiu clăti din rod-n rod* (a. 1710). GCR I, 364/34. *Dumnezău să-i pomenească pînă a șeptele rod* (a. 1729). IORGA, S. D. XVII, 5.

5. (Regional) „Crestătură sau nod format în cornul berbecilor, în timpul cît nu crește cornul". Com. din BRAN — ZĂRNEȘTI. *După roduri se cunoaște etatea berbecului.* ib.

— Pl.: *roade* și (învechit și popular) *roduri*, (învechit) *rodure*. — Și: **roádă** s. f.

— Din v. sl. родъ. — **Roadă**: sg. refăcut după pl. *roade*.

ROD² s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Mică proeminență pe o suprafață netedă; gaură, scobitură pe o asemenea suprafață; por. *Tot tari sînt și ouăle cari au rod* (*pori*) *mult.* MUSCEL, 40. *Coaja oului are rodul mic.* UDRESCU, GL. *Fața zidului are* (*un*) *rod zgrunțuros.* id. ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

RODÁ vb. I. Tranz. **1.** A netezi fin suprafața unui obiect cu ajutorul unor pulberi sau al unor paste abrazive. Cf. DL, DM, DN².

2. A face operația de rodaj **(1)**. DL, DM, DN.

— Prez. ind.: *rodez*.

— Din fr. **roder**.

RODÁJ s. n. **1.** Operație prin care mașini, mecanisme sau instalații noi sînt supuse la diferite regimuri de funcționare, în scopul netezirii și ajustării suprafețelor de contact în mișcare ale pieselor și ale organelor componente; perioadă în care un motor funcționează în acest fel. *Autocamionul staționii era cuplat la un tractor, pentru rodaj.* MIHALE, O. 22. *La fabrica de țevi sudate . . . a intrat în rodaj principalul agregat — laminorul.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 830. *Efectuez rodaje și predau noțiuni de conducere.* RL 1969, nr. 7 720, 4/7.

2. Faptul de a roda **(1)**; rodare **(1)**.

— Pl.: *rodaje*.

— Din fr. **rodage**.

RODALĂU s. n. (Regional) Răzătoare pentru hrean (Negrești — Baia Mare). ALR SN IV h 1 052/346.

— Pl.: *rodalauă*.

— **Roade¹** + suf. *-alău*.

RODÁN s. n. Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare; sucală. *Ale lui sînt sculurile, jurubițele și ghemurile de gătitane, ale lui războaiele, rodanele și maldărele de lînă.* DELAVRANCEA, O. I, 289. *Irina lăsă rodanul și ieși, după mă-sa care robotea tăcută.* id. T. 140, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Rodanul este o sucală care se învîrtește cu roata.* PAMFILE, I. C. 261, cf. TOMESCU, GL., H VII 425, IX 452. ✦ (Prin nordul Munt.; în forma *rotan*) Rotița cu care se învîrtește fusul sucalei. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

2. (Învechit, rar) Roată de tortură. Cf. DDRF.

— Pl.: *rodane*. — Și: **rotán** s. n. DDRF, BARCIANU. ALEXI, W., TDRG.

— Din ngr. ῥοδάνι. — **Rotan**, prin apropiere de *roată*.

RODÁNȚĂ s. f. (Nav.) Inel metalic, cu un jgheab pe suprafața laterală, care apără ochiurile parîmelor la ambarcații. Cf. LTR, DER, ABC MAR.

— Pl.: *rodanțe*.

— Din it. **radancia**.

RODÁR s. m. v. **rudar¹**.

RODÁRE s. f. Acțiunea de a roda.

1. Cf. roda **(1)**. Cf. DER.

2. Cf. roda **(2)**; rodaj **(1)**. Cf. DER.

— V. **roda**.

RODÁȘCĂ s. f. v. **rădașcă**.

RODÁT¹ s. n. Acțiunea de roda **(1)** și rezultatul ei. *Mașini de rodat.* NOM. MIN. I, 112, *Uzina noastră a fost înzestrată . . . cu mașini de găurit, alezat și de rodat cilindri.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 843.

— V. **roda**.

RODÁT², -Ă adj. (Despre mașini, motoare etc.) Care a trecut prin operația de rodaj **(1)**. Cf. DL, DM. ✧ Fig. *Nu-i era tocmai lesne să părăsească un colectiv bine rodat.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 353.

— Pl.: *rodați, -te*.

— V. **roda**.

RODĂNÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A trage pe roată. Cf. DDRF.

— Prez. ind.: *rodănesc*.

— V. **rodan**.

ROD-DE-ZAHÁR s. n. v. **rodozahar**.

ROD-DE-ZÁHĂR s. n. v. **rodozahar**.

RÓDE s. f. v. **rodie²**.

RODEÁ s. f. v. **roibă¹**.

RODÉI s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui rodie¹ *Vei face pre marginea îmbrăcămînții den jos ca niște rodei mici.* BIBLIA (1688), 59²/30. ✧ (Prin analogie cu forma fructului) *Lîngă rodei de aur, clopoțel și floare pe marginea îmbrăcămînții.* ib. 59²/35.

— Pl.: *rodei*.

— **Rodie¹** + suf. *-ei*.

RODÉNIE s. f. v. **rudenie**.

RODENTICÍD s. m. Substanță toxică sau cultură bacteriană folosită la combaterea rozătoarelor. DL, DM, DER, DN².
— Pl.: *rodenticizi*.
— Din germ. **Rodentizid**.

RODÍ¹ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre plante) A produce rod¹ (1); a prinde rod, a lega; (regional) a înrodi. [Dumnezeu] *lemnelor . . . dedu plod de rodescu* (cca 1550 — 1600). GCR I, 8/28. *De pîine încă era lipsă, că nu rodis-într-acel an.* NECULCE, L. 206, cf. ANON. CAR. *Nime să nu fie volnic . . . a le tăie din pomii ce sînt sădiți spre a rodi* (a. 1794). URICARIUL, IV, 46/14, cf. LB. *Părule cu vîrfu-n nouri, . . . ai dat umbră, ai rodit.* CONACHI, P. 204. *Acest copaciu acum este mai mult vechiu și nu poate că să rodească multă vreme.* DRĂGHICI, R. 145/27. *Ziua înfloreaște, noaptea coace și rodeaște.* BĂRAC, A. 7/22. *Toți copacii înfrunzesc, Dar mulți din ei nu rodesc.* PANN, P. V. I, 105/10, cf. POLIZU, LM. *Semănătorul printre brazde lăsa sămînța lui să cadă . . . O parte s-așternea pe stîncă și să rodească nu putea.* MACEDONSKI, O. I, 61, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DS. *Am pus doi piersici . . . De-acu trebuie să rodească.* SADOVEANU, O. II, 147. *Un om fără copii e ca un copac care nici nu înflorește, nici nu rodește.* STANCU, R. A. II, 199. *Via-n vară înflorește, Iar în toamnă . . . rodește.* ALECSANDRI, P. P. 334. *Cîte flori pe iaz în sus, Toate cu mîndra le-am pus . . . Și nici una n-a rodit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 154. *Pepenii . . . au floare multă și nu rodesc.* ȘEZ. I, 191, cf. VI, 35, ALR I 902/343, 354, 808, 810, ALR II 5 188/105, A I 35. *O-nflorit doi meri în coastă, O-nfloriți, dar n-o rodit.* FOLC. MOLD. II, 539 ◇ Fig. *Să seamene sămînța creștinească și să rodească spășenția noastră.* CORESI, EV. 354. *Sufletele au trebuință de a se înțelege între dînsele ca să rodească.* MARCOVICI, C. 38/2. *Sămînța de vrajbă ce se aruncă atunci rodi mult mai apoi.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Idei măreț vor rodi în inimi cu simțire.* ALEXANDRESCU, O. I, 284. *Numai în suferință crește și rodește iubirea cea mare, cea adevărată și biruitoare* REBREANU, P. S. 56. *Trebuie să știi pricepe sufletul oamenilor: dragostea pe care o avem în noi trebuie să rodească.* SADOVEANU, O. II, 669. *Sămînța nestatorniciei va rodi.* ib. ib. XII, 102. *Oare ar rodi-n ogorul meu Atîta rîs făr' de căldura răului?* BLAGA, POEZII, 19. *Prin poezia lui . . . au mai rodit o dată, într-o sinteză majoră, semințele geniului popular.* S mai 1960, 17. *Pentru ca străduințele lor să rodească, e necesar un sprijin.* CONTEMP. 1954, nr. 408, 2/2. (Tranz.) *Cînt-a mea Lîră, An de bilșug, Flori, ce rodiră Prietășug.* I. VĂCĂRESCUL, P. 154/11. *Vede cineva toată tinerimea acea răbdătă a-și număra ceasurile în care n-a rodit nimic.* BOLLIAC, O. 49. *Am avut numai atîta rădăcină Cît a rodit o rodie, și-atît. Citește, cînd ți-o fi urît.* ARGHEZI, VERS. 325. (Tranz. fact.) *V-am adus și acest snop din spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obștesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 437. ◇ Refl. (Învechit și regional) *Iar roadele la cîmpi să vor rodi mult.* FL. D. (1693), 9r/10. *S-a rodit pomnii.* ALR I 870/735. ✦ Tranz. (Subiectul indică terenuri, regiuni) A produce; (învechit și popular) a odrăsli. *Zise Dumnezeu: rodească pămîntul iarbă vaerde.* PO 13/7. *Pămîntul de eluși rodește, întîi iarbă, după aceaea spic.* N. TEST. (1648), 45v/15. *Rodește aceaea țară grîu, orezu și de altă pîine.* URECHE, L. 116. (Absol.) *Cum rodește pămîntul cel bun din puțin mult, așea ș-aceștia din puțină învățătură multe și mari fapte bune fac.* VARLAAM, C. 279. *Azi toate fulgerele-s stînse Și moarte-s zimbetele toate Și nu va mai rodi nisipul Din biata mea pustietate.* GOGA, P. 120. *Ogorul lui rodea și livada înflorea.* SADOVEANU, O. V, 638. ◇ Fig. *Să lărgim brazdele inimiei noastre . . . , ce să crească și să rodească dereptăți.* CORESI, EV. 233. *Pămîntul cel bun a s[u]fl[e]f[u]lui . . . să rodească poruncile lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110r/35. ✦ Tranz. fact. A fertiliza. *S-ar zice că sîngele vărsat de mine rodește pămîntul.* GANE, N. II, 59. (Absol.) *Apoi Gruie se pornește Și-n Moldova se ivește Ca un soare ce-ncălzește, Încălzește și rodește.* ALECSANDRI, P. P. 81.

2. Tranz. (Învechit și popular; despre oameni) A naște, a zămisli. *Cus rodi pre Nimrot.* PO 38/19. *Hanaan rodi pre Sidon.* ib. 39/10. *Rodi ficiori și feate.* ib. 41/25. *Ai rodit, Fecioară, trup stăpînului tuturor.* MINEIUL (1776), 15v²/9. *Flămînzi trăim, flămînzi iubim, flămînzi, Muierile rodesc flămînde plozii.* LABIȘ, P. 106. ◇ Absol. *Sarai, muiarea lui Avram, nu rodi lui.* PO 51/29. *Iar fiii și fiicele sale au rodit de asemeni.* SADOVEANU, O. XII, 55. *An bun, an rău, nevestele din sat rodesc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 103. *O femeie care rodește să hrănește odată cu rodul ei.* id. ib. II, 382, cf. ALRM II/I h 196. ✦ Refl. A se reproduce, a se prăsi. *Cum vă rodiți? Că muieri nu văz la voi.* ALEXANDRIA, 104/3. ◇ Tranz. fact. *Cine pe lume a scăpat de chinul care rodește omenirea cu bunele și relele sale? . . . Toate durerile trupești le uiți pe lîngă dorul dragostei.* DELAVRANCEA, S. 23.

3. Tranz. (Învechit) A crea, a face. *Scris-au sfînt Moisi începătura a toate făpturilor, mai virtos iară omul, întru ce aședzătură l-au rodit.* PO 4/9. *Nice cînd nu se ivise în tot pămîntul Eghipetului, de cîndu-i acea limbă rodită.* ib. 207/24. *În șase dzile au rodit Domnul ceriul și pămîntul.* ib. 244/25, cf. ANON. CAR.
— Prez. ind.: *rodesc*.
— Din v. sl. **родити**.

RODÍ² vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A avea în grijă, în atenție pe cineva. *Într-acea vreame rodind D[u]mnezeu pre Alexandru împăratul, purceasă întîiu cu oștile la Solon-cetate.* ALEXANDRIA, 31/22.
— Prez. ind.: *rodesc*.
— Din slavonul **родити**.

RODÍ³ vb. IV. V. **rodia**.

RODIÁ vb. I. Intranz. și refl. (Regional; despre grîu) A prinde rugină. [Grîul] *să roșește.* ALR SN I h 45/157, cf. ALR II 5 185/64.
— Prez. ind. pers. 3: *rodiază*. — Și: **rodí** vb. IV.
— V. **rodie²**.

RÓDIE¹ s. f. **1.** Fructul rodiului, de mărimea unui măr, cu o coajă groasă, roșiatică și cu numeroase semințe înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic; (popular) granată. *Îl întrebă . . . ce ar vrea să aibă atîta de mult cîte grăunțe sînt în rodie?* HERODOT (1645), 253. *Iaste țara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie de cetăți și de orașe iscusite.* N. COSTIN, L. 108. *Rodurile cele de toate feliurile de poame, masline, alămîi, portocale, rodii.* AMFILOHIE, G. 123/24, cf. KLEIN, D. 414, cf. LB. *Coajă de rodie.* PISCUPESCU, O. 308/20. *Rodii c-un miros . . . dulce.* I. VĂCĂRESCUL, P. 99/11, cf. POLIZU, CIHAC, II, 693. *Pînă nu vei găsi cele trei rodii aurite să nu te însori.* ISPIRESCU, L. 357, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ogoarele erau semănate cu grîne și mac, care uneori era mare cît rodiile.* N. A. BOGDAN, C. M. 54, cf. NICA, L. VAM. 213. *Scotea din buzunarul șorțului o portocală sau o rodie.* BASSARABESCU, V. 5. *Pînă și arborașul care dă rodia . . . crește prin părțile sudice ale Dobrogei.* SIMIONESCU, FL. 227. *Rodia . . . este așa ca un fruct mai mare, parcă plin de coacăze.* CAMIL PETRESCU, T. II, 217. *O portocală roșie ca un apus de soare, cu gust de rodie.* TEODOREANU, M. U. 144, cf. BUJOREAN, B. L. 391. *Domnița . . . primi dama de treflă, își acoperi cu ea buzele ca rodia.* SADOVEANU, O. X, 221. *Pretutindenea buchete de mirt, rodii și portocale.* BART, S. M. 47. *Uleiuri, mirodenii te mîngîie Cu bun miros de rodii și tămîie.* ARGHEZI, VERS. 296. *O grotă de ipsos cu o lumină roșie de sîmburi de rodii.* id. B. 74. *Un țol persan pe care culoarea tutunului uscat se amesteca cu aceea a rodiei.* CĂLINESCU, S. 61. *Să ridici, prietenă, rodia Din panerul de-argint.* BLAGA, P. 136. *Multe rodii prea coapte Sufereau în lumină.* ISANOS, Ț. L. 67. (Personificat) *Cînd împărăție preslăvita gutăi . . . , iară săborna rodii era paharnic mare* (a. 1773). GCR II, 97/21. *Astfel dar regina, nobila Gutuie, Vru în rînduială tronul său să-și puie . . . Rodia alese, cum și pe Lămîia, Piersica, Năramza pentru treapta-ntîia.* PANN, P. V. I,

119/15. ✧ (Prin analogie cu forma fructului) *Clopoţel încă feaceră den curat aur şi-i vîrstară între rrode, cum poalele văşmîntului de mătase den giur.* PO 312/27. ✧ F i g. *Demonul meu cu pielea de rodie are botinele uzate.* GALACTION, O. A. I, 44. *Al seminţiei mele cel din urmă sînt. Pumn de lumină — tu, pumn de pămînt. Tu rodie, Tu floare mie.* BLAGA, POEZII, 219.

2. (Învechit şi regional) Rodiu[1] (*Punica granatum*). *Au făcut la poalele hainei . . . rodioare, ca unii rodii înflorite.* BIBLIA (1688), 68²/23. *Au înflorit ca o rodie.* MINEIUL (1776), 9v²/15. *Unde vîntul serii, blînd ca un suspin, Leagănă-n tăcere dalbe flori de aur? Unde pe-ale rodiii salbe de rubin Flutură verdeaţa florilor de laur?* ALECSANDRI, P. II, 39. *Vino la grădina ta, C-a înflorit rodia.* ŞEZ. VIII, 41. ✦ (Regional) Merişor (*Chaenomeles japonica*). BORZA, D. 45.

— Pronunţat: *-di-e.* — Pl.: *rodii* şi (învechit, rar) *rode.* — Şi: (rar) **róidă** (BIANU, D. S. 636) s. f.

— Din ngr. ῥόδι. — **Roidă** < ngr. ῥόϊδι.

RÓDIE² s. f. (Regional) **1.** Rugină (la cereale). Cf. ALR SN I h 45, A I 20, 26, 35, TEAHA, C. N. 260. ✦ Boală a viţei de vie, cauzată de o ciupercă parazită. Cf. ALR II 6 116/260, 279, 325.

2. Ceaţă, negură (com. din POIANA — VAŞCĂU) dăunătoare pentru fructe şi pentru semănături (T. PAPAHAGI, C. L.). ✦ Ploaie cu soare (Beclean — Dej). ALR II 5 197/260.

— Pronunţat: *-di-e.* — Şi: **róde** (T. PAPAHAGI, C. L., ALR SN I h 45/316, ALR II /284, TEAHA, C. N. 260), **roáde** (ALR II 5 197/260, com. din CUZDRIOARA — DEJ) s. f.

— Din magh. **ragya.**

RODIE³ adj. (Într-o poezie populară; cu sens neprecizat, probabil) De acelaşi neam, înrudit. *Păunelul s-a-nsurat, Păuniţă şi-au luat, Păuniţă cam rodie, S-au dus la mitropolie. La mitropolie sus, Toată patima şi-au spus . . . — Cu strai negre m-oi cerni, De tine m-oi despărţi.* SEVASTOS, C. 140.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *rodii.*

— Etimologia necunoscută.

RODIÉR s. m. (Bot.; rar) Rodiu[1] (*Punica granatum*). *Şirurile de lauri înfloriţi şi de rodieri crescuţi pe malurile lui.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. TDRG.

— Pronunţat: *-di-er.* — Pl.: *rodieri.*

— **Rodie[1]** + suf. *-ar.*

RODIÉT, -Ă adj. (Regional; despre cereale) Atacat de rugină (Poiana — Vaşcău). Cf. TEAHA, C. N. 261.

— Pl.: *rodieţi, -te.*

— V. **rodia.**

RÓDIN subst. v. **rodină[1].**

RÓDINĂ[1] s. f. **1.** (Învechit; mai ales la pl.) Zi de naştere; sărbătoare (cu ocazia zilei de naştere a cuiva). *Şi acest lucru îl face fiecare fecior părintelui său, ca şi grecii rodinile.* HERODOT (1645), 217. *Săborul rodinilor sv[i]nţilor şi dreptilor Ioachim şi Annei.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 12v/17. *Să batgiocurească sv[i]nt[u]l botedz creştinesc, denaintea lui veselindu-să la praznicul rodinilor naşterii sale spurcate.* id. ib. septembrie 19r/8. *N-au vrut să prăznuiască la rodinile cuconului domnului ei.* id. ib. septembrie 22r/3. ✧ E x p r. (Regional) **A se duce** (sau **a merge, a veni, a fi**) **la rodin** (sau **la rodini, în rodini**) = a vizita o lehuză ducîndu-i daruri. *De la naştere şi pînă la botez nu e mai nici o singură zi în care să nu vie una sau mai multe femei în rodini.* MARIAN, NA. 136, cf. DDRF, com. din BILCA — RĂDĂUŢI. ✦ (Regional) Dar care se duce unei lehuze. *Pune fiecare femeie rodinul adus lîngă nepoată şi anume sau lîngă capul acesteia, sau la picioarele patului.* MARIAN, NA. 135, cf. DDRF, ALEXI, W. *A trebuit . . . să intre la lehuză şi să-i pună rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahar şi pe fruntea creştinului celui nou o hîrtie de douăzeci de lei.* SADOVEANU, O. X, 586. *Părintele Nicodim a trecut pe la lehuză, ducîndu-i rodin binecuvîntarea sa.* id. ib. XIII, 852, cf. ŞEZ. V, 137. *La ea s-a scobortt soarele, luna şi stelele şi au venit la rodini.* PAMFILE, CR. 117. ✦ (Regional) Lehuzie. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

2. (Învechit, rar) Creaţie, geneză. *Povesteaşte . . . Moisi în cartea rodinelor ce să cheamă ghenesis.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217r/12. ✦ Întemeiere, început. *Preste cîtăva vreame s-au răpăosat într-acea dzi ce-au făcut rodinile cetăţti de o au sv[i]nţit.* DOSOFTEI, V. S. februarie 70r/19.

3. (Învechit, rar) Neam, familie, spiţă. *De va muri popa Ionu şi vor mărădi din feciori, a[u] de[n] rodina lui popi, să fie* [cartea] *în brînca lor* (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 46.

— Pl.: *rodini* şi *rodine.* — Şi: **ródin** subst.

— Din ucr. **родини.**

RÓDINĂ² s. f. (Regional) **1.** Rugină (la cereale. Cf. GHEŢIE, R. M., TEAHA, C. N. 261.

2. Ploaie dăunătoare pentru cereale. Cf. GHEŢIE, R. M.

— Pl.: ?

— Cf. r o d i e².

RODIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui r o d i e[1] **(1).** *Şi au făcut la poalele hainei . . . rodioare ca unii rodii înflorite.* BIBLIA (1688), 68²/23.

— Pl.: *rodioare.* — Şi: (învechit) **rudioáră** s. f. ib. 310[1]/4.

— **Rodie[1]** + suf. *-ioară.*

RODIÓN s. m. v. **erodiu.**

RODÍRE s. f. **1.** Acţiunea de a r o d i[1] **(1).** Cf. LB. *Grînele sînt supuse la multe întîmplări, vătămări şi boale ce micşurează rodirea.* I. IONESCU, C. 174/17. *Atîte mii de seminţă Cuprind cu a lor rodire a cîmpiilor fiinţă.* CONACHI, P. 291, cf. POLIZU, LM, DDRF. *Seminţe îngropate spre rodire.* GALACTION, A. 379, cf. DS. *Orice sămînţă, . . . pierind în actul rodirei, se înmulţeşte însutit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 345. *Pomi cu rodire timpurie.* B. DARW. 96. ✦ Fertilitate, rodnicie. *Eşti tu, rîndunică, . . . Simbol de rodire, Simbol de unire.* BOLLIAC, O. 77. *Iar tu, nour de rodire, Fă să crească-n sînul său, Cu verzi lauri de mărire, Floarea sufletului meu.* ALECSANDRI, P. II, 73. *Acea mulţumire sufletească . . . naşte din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul bălsămit al pajiştei înflorite, din miile de nepreţuite daruri ale rodirei.* ODOBESCU, S. I, 152, cf. 253, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Învechit şi regional) Rod[1] **(1).** *Smochinele plodu nu facu şi nu iaste rodire* (r o d u r e s, r o a d ă D) *în vini.* PSALT. 323. *Pă moştia sa . . . fiind rodire de paţachină, pă care vînzînd-o, îl apucă vameşii să plătească vamă* (a. 1824). DOC. EC. 326. *Puţina rodire a anului.* CR (1832), 302[1]/2. *Semănă mai multe feluri de seminţe, crezînd că sfinţii îl vor dărui şi pe dînsul cu rodire multă, ca şi pe frate-său.* MARIAN, S. R. II, 148. *Poporul, blînd, primise pămîntul drept prinos . . . Să-i dea rodire nouă, -nsuiită şi-nmiită.* ARGHEZI, VERS. 395. *Sînteţi orînduiţi Ca şi pomii cei rodiţi, Ce-şi fac rodirile Din ramurile rădăcinilor.* SEVASTOS, N. 197. ✦ F i g. Rezultat pozitiv al unei acţiuni; folos. *Arătatu-ţi-au pom sădit pre lîngă viaţă, hrănind cu bună rodirea chinurilor tale împlinirea credincioşilor.* MINEIUL (1776), 168r[1]/1. *Dă-le, dar, să se căiască Şi legea să o primească. Şi a mea tristă ieşire Să aibă bună rodire. Acestea H[risto]s grăi* (a. 1802). GCR II, 195/4. *Slobozenia negoţului . . . au răvărsat cu îmbilşugare rodirile sale.* CR (1832), 301²/11. *Vîrsta se întinereşte la asemenea simţiri Şi cît mai cu încercare mai de folos dă rodiri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 148/4.

3. (Învechit, rar) Neam, seminţie. *Rodirea lor de pre pămîntu piiarde-i-veri.* PSALT. HUR. 16v/2.

— Pl.: *rodiri.*

— V. **rodi[1].**

RODÍT[1] s. n. (Învechit, rar) Faptul de a r o d i[1]; creare, facere. *Această carte a roditului* [lui] *Adam.* PO 24/21.
— V. **rodi[1]**.

RODÍT[2], **-Ă** adj. (Învechit şi popular; despre plante) Care a făcut rod[1] **(1)** (bogat), care dă roade (multe); încărcat de rod; roditor **(1)**. *Ca o viţă roditoare (rodită* HD). PSALT. 275. *Pomii cei rodiţi de roadă bună, cu cîtu-s mai rodiţi, cu atîta-s mai plecaţi la pămînt.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193r/20, cf. LEX. MARS. 205. *Cresc rodii . . . Şi tot feliu dă pom ce la gust place, Cum şi rodite cu struguri vii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325, cf. LB. *Pentru fieştecare soi de grîu se află o climă, un pămînt, o aşezare în care se face mai rodit decît orişiunde.* I. IONESCU, C. 171/14. *Plop afurisit, Să nu fii rodit !* POP., ap. GCR II, 327. *Crescul-au Doi meri împletiţi, De veară-nfloriţi, De toamnă rodiţi.* TEODORESCU, P. P. 80. *Răsărise o viţă de vie înfrunzită şi rodită, cu struguri buni de mîncare.* RETEGANUL, P. IV, 74. *Eu să rămîn curat, luminat, ca un strat de busuioc, ca un vişin înflorit, ca un pom mîndru rodit.* ŞEZ. II, 95. *Un pom rămurat, Toamna pică de rodit.* BUD, P. P. 72, cf. COM. SAT. V, 32. *Că i-a fost dulce gura . . . Ca strugurul cel rodit.* FOLC. TRANSILV. I, 290, cf. ALR II 5 051/362, ib. 5 053/353. ✦ (Învechit, rar; despre pămînt, ţinuturi, ţări) Favorabil pentru culturi; fertil, roditor, rodnic. *Pămîntul roditoriu(rodit* D, *celui rodit* H.) PSALT. 232. ✦ (Regional; despre perioade de timp) În care se produce recoltă bogată. *An rodii.* ALR I 946/100, cf. ib. 946/247, 251, 266, 343, 347, A I 12, 21, 22, TEAHA, C. N. 261.
— Pl.: *rodiţi, -te.*
— V. **rodi[1]**.

RODITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre plante) Care dă roade; (despre arbori) cu fructul comestibil, f r u c t i f e r; (învechit, rar) rodnic. *Muiarea ta ca viţă roditoare (*r o d i t ă D, H) *în laturea caseei tale.* PSALT. 275. *Şi leamnele vor fi roditoare* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 6/21. *Şi rodi pămîntul iarbă şi veardze şi pomi roditori.* PO 13/12. *Acela ce va tăia vie roditoare . . . , acestuia să-i taie mănule.* PRAV. 21. *Lemn roditoriu, făcînd roadă.* BIBLIA (1688), 1[1]/33, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 207. *O firtă de vie roditoare* (a. 1765). IORGA, S. D. VII, 64. *Să răsară . . . lemn roditoriu, care să facă rod.* MICU, ap. GCR II, 157/21. *O ! voi, copaci roditori* (a. 1820). GCR II, 231/26, cf. CLEMENS, LB. *Toate locurile era îmbrăcate cu vii mult roditoare.* DRĂGHICI, R. 28/16. *Era atunci Tîrgovişteа oraş foarte mare, . . . ocolit de mulţime de grădini, vii şi livezi de pomi roditori.* BĂLCESCU, M. V. 132, cf. POLIZU. *Pustiele se vor schimba în holde înalte şi bogate, în livezi roditoare.* ODOBESCU, S. I, 25. *Grădina are . . . straturi de trandafiri şi alee de pomi roditori.* SLAVICI, N. I, 251, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Copaci roditori de toate soiurile răsăreau de la briu în sus, din finaţul înalt şi înflorit.* HOGAŞ, M. N. 150, cf. IORDAN, L. R. 45. *Anii mei ca o livadă cu pomi roditori.* V. ROM. octombrie 1954, 5. *În pustii, Unde nu-i pom roditor, unde nu-i om.* FOLC. MOLD. I, 319. ✦ (Despre pămînt, ţinuturi, ţări) Favorabil pentru culturi; fertil, mănos, rodnic **(1)**, (învechit) rodos, (învechit, rar) rodit[2]. *Pus-ai riure în pustinie, . . . pămîntul roditoriu (*r o d i t D, c e l u i r o d i t H) *în slatină.* PSALT. 232. *Şi pămînt, dintru cît avem acum, nu mai puţin, nici mai prost, ce încă mai roditori.* HERODOT (1645), 358. *Pămîntul împrejurul ei iaste pămînt roditoriu.* ANON. CANTAC., CM I, 109. *Pămîntul iaste roditoriu de tot feliul de sămînţă.* IST. AM. 17v/18. *N-au venit de dimineaţă la ariia cea mult roditoare* (a. 1798). GCR II, 163/16. *Pămîntul, odinioară atît de roditor, este acum în nelucrare şi sterp.* CR (1846), 23[1]/46. *Cîmp roditor, dar sălbatic, în care . . . Şi scaiul şi trandafirul răsar şi cresc.* CONACHI, P. 258. *Priviţi pe cea cîmpie frumoasă, roditoare, Plugarii, muncitorii lucrînd în foc de soare.* ALECSANDRI, POEZII, 29. *Dar ţara-i tot aceea, frumoasă, roditoare.* ODOBESCU, S. I, 28, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Valea . . . netedă ca-n palmă, cu pămîntul cel mai roditor, părea o nesfîrşită panglică.* REBREANU, R. I, 70.[1] *Pămîntul . . . era roditor şi bun, bogat şi darnic.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 41, cf. CHEST. IV 100/22. ✦ (Despre perioade de timp) În care se produce recoltă bogată; mănos, rodnic. *Anul cu moină, roditori, poame multe.* CALENDAR (1733), 12/18. *Putem nădăjdui an roditoriu şi săceriş bun.* CALENDARIU (1814), 88/23. *Pe sărac nu-l întreba de este acest an roditor, căci pentru el sînt toţi neroditori.* C. GOLESCU, ap. DDRF. *În ani mai roditori, se vor împlini cu prisos cele date acum.* ODOBESCU, S. I, 326, cf. ALR II 5 051/520, 876, A I 23, II 12, III 7, 16. ✦ (Despre seminţe) Care germinează bine. *Să sameni tot în aceeaşi zi, ca să fie seminţele roditoare.* GOROVEI, CR. 21. ✦ Care face, care ajută să se producă rod[1] **(1)**; rodnic. *Dînd noao ploi şi vremi roditoare.* N. TEST. (1684), 154r/14. *Riul desfătării au făcut părîul cel uscat roditoriu de grîu.* MINEIUL (1776), 116r[1]/13. *Porumbiştile, holdele de grîu . . . , bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare şi roditoare.* REBREANU, I. 51. *Pămînt învelit de sori roditori, Vegheat de tinere stele.* BRAD, O. 93. *Pămîntul se roteşte uşor spre miazăzi, Lumina roditoare să cadă peste vii.* HOREA, C. 57. ✦ F i g. Care dă rezultate bune; productiv; rentabil, rodnic. *Vitează, roditoare în fapte eroice, . . . udă cu sîngele său laurii patriei.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Fă ca anul care vine . . . Să deschidă-o cale nouă de mari fapte roditoare Pentru neamul românesc.* ALECSANDRI, P. II, 76. *Poporul se înviorează, se deşteaptă la o viaţă de pace şi de muncă roditoare.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 332, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *S-au cîştigat biruinţele cele mai desăvîrşite şi mai roditoare.* IORGA, C. I. II, 56. *Frumoase şi roditoare sînt cărţile de literatură bună.* GALACTION, A. 493. *Te văd ieşind din şcoală şi părăsind oraşul în care ai muncit ca să-ţi ajungă sufletul şi mintea roditoare.* ARGHEZI, P. T. 15. *Întîlnirea . . . , despre care vorbea oraşul întreg, adusese pace şi înţelegere roditoare.* VORNIC, P. 222. *Una dintre cele mai indicate şi mai roditoare metode este aceea a colaborării strînse între revistă şi cenacluri.* V. ROM. noiembrie 1963, 166. ✧ (Adverbial) *Talentul . . . pus mai tîrziu atît de roditor în slujba ideilor înaintate.* V. ROM. septembrie 1954, 141.

2. (Învechit; adesea substantivat, f.) (Femeie) care a născut; născătoare. *Sf*[1]*nta şi preaslăvitaa doamna roditoarea, . . . maica lu Hristosu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 312/6. *Acum vedem tine, roditoare Domnului* (cca 1580). ib. 346/14, cf. COD. TOD. 205. *Fecioară, roditoarea Domnului, primeşte ruga robilor.* MOLITVENIC (sec. XVII), 312, cf. 302. *Frumosul Nifie, pe carele l-au născut Kanaita cea mult roditoare.* BELDIMAN, N. P. I, 81/10, cf. DDRF.

3. (Învechit) Creator. (Substantivat) *Eşti tu mie domn, roditoriul meu.* CORESI, ap. DHLR, II, 472. *Roditorul cerului şi al pămîntului* (a. 1648). GCR I, 124, cf. ANON. CAR.

— Pl.: *roditori, -oare.* — Şi: (învechit) **roditóriu, -oáre** adj.
— **Rodi[1]** + suf. *-tor.*

RODITÓRIU, -OÁRE adj. v. **roditor.**

RODITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Geneză. *Carte de prima a lui Moiseiu proroc, ce să cheamă . . . roditura lumieti.* PALIA, ap. CAT. MAN. I, 295, cf. PO 12/4.

2. Jertfă. *Mielul al doilea îl vei face . . . roditură D*[o]*mnului.* BIBLIA (1688), 61[1]/16.
— Pl.: *rodituri.*
— **Rodi[1]** + suf. *-tură.*

RÓDIU[1] s. m. Arbust mediteranean cu flori roşii şi cu fructe comestibile; (rar) rodier, rubin, (învechit şi regional) rodie[1] **(2)** *(Punica granatum). Saul şedea în deal, pre marginea dealului, supt rodiul cel de la Maglon.* BIBLIA (1688), 204[1]/25. *Nisa . . . e aşezată ca un cămin, avînd munţi . . . toţi acoperiţi de vii, măslini, smochini, apoi lămîi, portocali şi rodii în aer liber.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 143, cf. POLIZU, BARONZI, L. 143. *Buzele ti sînt floarea de rodiu.* MACEDONSKI, O. IV, 111, cf.

DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Cîţiva rodii, cîţiva lămîi . . . sporeau dorul turcului după coastele Bosforului.* GALACTION, O. A. I, 349. *În făptura ei . . . era un farmec imperios de poemă senzuală orientală şi de grădină de rodii escaladată şi jefuită.* id. ib. 122. *În locul florilor de rodii, lucesc sticloase suliţe de pir.* KLOPŞTOCK, F. 233. *Calea străbate prin codri de rodii.* ARGHEZI, VERS. 354, cf. BORZA, D. 140.

— Pl.: *rodii.*

— Din **rodie**[1].

RÓDIU[2] s. n. Metal alb-argintiu care, în aliaj cu platina, se întrebuinţează la confecţionarea unor instrumente de laborator. Cf. PONI, CH. 30, ŞĂINEANU, ENC. TEHN. I, 76, 78. *Rhodiul . . . şi iridiul . . . sînt, la temperatura ordinară, stabile la aer şi în stare compactă.* MACAROVICI, CH. 419. *Înlocuim, în aliaj, rhodiul cu iridiul.* CIŞMAN, FIZ. II, 290, cf. DN[2], DER.

— Scris şi: *rhodiu.*

— Din fr. **rhodium.**

RÓDNIC, -Ă adj. **1.** (Despre pămînt, ţinuturi, ţări) Care produce (mult) rod[1] **(1)**; roditor, fertil, mănos, (învechit, rar) rodit[2]. *Iaste loc deluros, pentru aceaia iaste şi pămînt rodnic* (a. 1661). GCR I, 178/17. *Negoiu . . . întinde spinarea, ca un zid despărţitor, între cele două văi frumoase şi rodnice.* VLAHUŢĂ, R. P. 118. *E pămînt rodnic şi mănos.* GHEREA, ST. CR. II, 217, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, JAHRESBER. XVII, 76, PASCU, S. 338. *Soarele vărsa pulbere de aur peste întinsele şi rodnicele cîmpii bucovinene.* SADOVEANU, O. I, 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să fie rodnic anul ăsta, mă! ziceau oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 476. ✦ (Despre ploaie) Care face, care ajută să se producă (mult) rod[1] **(1)**. *Precum se pleacă norii, Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi.* COŞBUC, S. 108. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Roditor **(1)**. *Lemnul care ştii că nu iaste rodnic . . . acela să-l surpi şi să-l tai* . BIBLIA (1688), 141[1]/38. ✦ Fig. Care aduce cîştig mare; productiv, rentabil, folositor. *Dacă vreun străin ar putea să puie în valoare pieile de cerb şi de căprioare, neaoş care azi e atît de puţin rodnic, el ar deveni însemnat* 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să fie rodnic anul ăsta, mă! ziceau oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 476. ✦ (Despre ploaie) Care face, care ajută să se producă (mult) rod[1] **(1)**. *Precum se pleacă norii, Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi.* COŞBUC, S. 108. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Roditor **(1)**. *Lemnul care ştii că nu iaste rodnic . . . acela să-l surpi şi să-l tai* . BIBLIA (1688), 141[1]/38. ✦ Fig. Care aduce cîştig mare; productiv, rentabil, folositor. *Dacă vreun străin ar putea să puie în valoare pieile de cerb şi de căprioare, neaoş care azi e atît de puţin rodnic, el ar deveni însemnat* 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să fie rodnic anul ăsta, mă! ziceau oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 476. ✦ (Despre ploaie) Care face, care ajută să se producă (mult) rod[1] **(1)**. *Precum se pleacă norii, Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi.* COŞBUC, S. 108. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Roditor **(1)**. *Lemnul care ştii că nu iaste rodnic . . . acela să-l surpi şi să-l tai* . BIBLIA (1688), 141[1]/38. ✦ Fig. Care aduce cîştig mare; productiv, rentabil, folositor. *Dacă vreun străin ar putea să puie în valoare pieile de cerb şi de căprioare, neaoş care azi e atît de puţin rodnic, el ar deveni însemnat* 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să fie rodnic anul ăsta, mă! ziceau oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 476. ✦ (Despre ploaie) Care face, care ajută să se producă (mult) rod[1] **(1)**. *Precum se pleacă norii, Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi.* COŞBUC, S. 108. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Roditor **(1)**. *Lemnul care ştii că nu iaste rodnic . . . acela să-l surpi şi să-l tai* . BIBLIA (1688), 141[1]/38. ✦ Fig. Care aduce cîştig mare; productiv, rentabil, folositor. *Dacă vreun străin ar putea să puie în valoare pieile de cerb şi de căprioare, neaoş care azi e atît de puţin rodnic, el ar deveni însemnat* 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să fie rodnic anul ăsta, mă! ziceau oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 476. ✦ (Despre ploaie) Care face, care ajută să se producă (mult) rod[1] **(1)**. *Precum se pleacă norii, Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi.* COŞBUC, S. 108. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Roditor **(1)**. *Lemnul care ştii că nu iaste rodnic . . . acela să-l surpi şi să-l tai* . BIBLIA (1688), 141[1]/38. ✦ Fig. Care aduce cîştig mare; productiv, rentabil, folositor. *Dacă vreun străin ar putea să puie în valoare pieile de cerb şi de căprioare, neaoş care azi e atît de puţin rodnic, el ar deveni însemnat* 16. *Ajunserăm în nişte locuri foarte rodnice.* CĂLINESCU, S. 832. ◇ Fig. [Satan] *singur rodnic peste tot, căci spargi a cerurilor boltă Şi plumb topit în ea ţîjneşti a vieţii aprigă revoltă.* MACEDONSKI, O. I, 150. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obţin recolte bogate. *O să* să fie rodnic **(1)**. *Pămîntul cunoaşte oare Legea ce îl rodniceşte?* HELIADE, O. I, 94, cf. POLIZU. *Ţăranii rodniceau pămîntul, ţiind coarnele plugului.* BOLLIAC, ap. TDRG, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. A face să fie fecund, rodnic **(2)**. *Această sămînţă caută setoasă ouăle depuse de femele şi le rodniccşte.* VOICULESCU, P. I, 13.

— Prez. ind.: *rodnicesc.*

— V. **rodnic.**

RODNICÍE s. f. Calitatea de a fi rodnic **(1)**; fertilitate. *Toate cresc cu îmbelşugare, din pricina rodniciei pămîntului.* AR (1829), 241[1]/25. *Tunelul curăţă aerul şi răvarsă rodnicia.* HELIADE, O. II, 107. *Semănătorul printre brazde lăsa sămînţa lui să cadă . . . Dar partea ce s-oprea-ntre brazde, c-o însuţită rodnicie, Îl răsplătea puţin la urmă.* MACEDONSKI, O. I, 61. *Vorbesc undele Argeşului . . . de rodnicia păşunilor şi holdelor pe cari le scaldă.* VLAHUŢĂ, R. P. 121, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 290. *Rodnicia solului le-a făcut viaţa uşoară.* SADOVEANU, O. XII, 230. *A subliniat importanţa acţiunii microorganismelor din sol şi a arătat că activitatea acestora contribuie . . . la sporirea rodniciei sale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 788. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Sec şi sterp, oricum ar fi, îşi are Şi oraşul rodnicia lui.* BLAGA, P. 182. (Fig.) *În Spania literatura arabilor arată o mare rodnicie.* CR (1829), 227[1]/17.

— Pl.: *rodnicii.*

— **Rodnic** + suf. *-ie.*

RODNICÍRE s. f. (Rar) Faptul de a r o d n i c i. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *rodniciri.*

— V. **rodnici.**

RODNICITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care face să fie rodnic **(1)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *rodnicitori, -oare.*

— **Rodnici** + suf. *-tor.*

RODOCROZÍT s. n. Carbonat natural de mangan, de culoare roz, constituind o sursă importantă pentru extragerea manganului. Cf. CANTUNIARI, L. M. 112, LTR[2], DER.

— Şi: **rodocrozítă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 112.

RODNICÍRE s. f. (Rar) Faptul de a r o d n i c i. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *rodniciri.*

— V. **rodnici.**

RODNICITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care face să fie rodnic **(1)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *rodnicitori, -oare.*

— **Rodnici** + suf. *-tor.*

RODOCROZÍT s. n. Carbonat natural de mangan, de culoare roz, constituind o sursă importantă pentru extragerea manganului. Cf. CANTUNIARI, L. M. 112, LTR[2], DER.

— Şi: **rodocrozítă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 112.

RODNICÍRE s. f. (Rar) Faptul de a r o d n i c i. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *rodniciri.*

— V. **rodnici.**

RODNICITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care face să fie rodnic **(1)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *rodnicitori, -oare.*

— **Rodnici** + suf. *-tor.*

RODOCROZÍT s. n. Carbonat natural de mangan, de culoare roz, constituind o sursă importantă pentru extragerea manganului. Cf. CANTUNIARI, L. M. 112, LTR[2], DER.

— Şi: **rodocrozítă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 112.

RODNICÍRE s. f. (Rar) Faptul de a r o d n i c i. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *rodniciri.*

— V. **rodnici.**

RODNICITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care face să fie

RODOMONTÁDĂ s. f. (Franțuzism) Vorbire sau tiradă emfatică, care conține o laudă de sine zgomotoasă; lăudăroșenie, fanfaronadă. Cf. ALEXI, W. *Tăcu văzînd că Baloșeanu și Grecescu, cei chemați să vorbească, primesc fără obiecție rodomontadele ofițerului.* REBREANU, R. II, 281. *Ei se dedau, pentru efectul făcut asupra fetelor de pe trotuar, la rodomontade impresionante.* RALEA, O. 57. *Varga se întreba serios dacă nu este măcar o fărîmă de adevăr în toată această rodomontadă.* T. POPOVICI, s. 238, cf. DN². ◇ Fig. *Găsesc banală și monotonă această rodomontadă a stihiilor.* HOGAȘ, M. N. 178.
— Pl.: *rodomontade.*
— **Din fr. rodomontade.**

RODONÍT s. n. Silicat natural de mangan, de culoare roz-cenușie, utilizat ca piatră ornamentală, la confecționarea unor obiecte decorative etc. Cf. CANTUNIARI, L. M. 112, LTR², DER.
— Și: **rodonítă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 112.
— **Din fr. rhodonite, germ. Rhodonit.**

RODONÍTĂ s. f. v. **rodonit.**

RODÓR s. n. Unealtă de rodat[1]. Cf. DL, DM, LTR².
— Pl.: *rodoare.*
— **Din fr. rodoir.**

RODÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre pămînt, ținuturi, țări) Favorabil pentru culturi; fertil, mănos, roditor. *Alt nimic n-am văzut, fără cît reale nesfîrșite, între carele prăpădenie unii țără foarte rodoasc.* FN 157, cf. KLEIN, D. 69, LB. *Se duse în Itaca cea rodoasă.* MURNU, O. 331. ✦ (Despre perioade de timp) În care se obțin recolte bogate. *Anul 1858 au fost foarte rodos* (a. 1858). IORGA, S. D. XIII, 74. *Ploaia de zilele mari se socotește îndeobște ca un semn de an rodos.* PAMFILE, VĂZD. 113, cf. GOROVEI, CR. 289. *Anul este rodos și bogat.* H XI 320, cf. ALR I 946/772, ib. 947/93.
— Pl.: *rodoși, -oase.*
— **Rod** + suf. *-os.*

RODOZAHÁR s. n. (Învechit) Dulceață de trandafiri. *Rodo-zahar de 14 ocă 1 leu* (a. 1726 — 1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *O linguriță de zeamă de rod-de-zahar.* PISCUPESCU, O. 269/21, cf. POLIZU. *Fierturi de fel de fel de dulcețuri: rodozahar, șerbeturi de trandafir și de vișine.* GHICA, S. 295, cf. CIHAC, II, 693. *Îmi găsi pricină de la te miri ce, de la un rod de zahăr care se zăhărise.* GANE, N. II, 164, cf. DDRF, GĂLDI, M. PHAN. 247, L. ROM. 1967, 246. *Cînd eram copil, mama făcea multă dulceață de rodu-zahar.* Com. din PIATRA NEAMȚ.
— Scris și: *rodo-zahar.* — Pl.: (rar) *rodozaharuri.* SCRIBAN, D. — Și: **rodozáhăr** (GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU), **rodu-zahár, rod-de-zahár, rod-de-zéhăr** s. n.
— Din ngr. ῥοδοζάχαρ. — **Rodozahăr, rodu-zahar, rod-de-zahar, rod-de-zahăr,** prin etimologie populară.

RODOZÁHĂR s. n. v. **rodozahar.**

RODU-ZAHÁR s. n. v. **rodozahar.**

ROENÁ vb. I v. **ruina.**

ROÉNTGEN s. m., s. n. **1.** S. m. Unitate de măsură a dozei radiațiilor x sau y. *Adesea obiectul produs, noțiunea stabilită poartă numele creatorului, de exemplu, în fizică, amper, curie, . . . roentgen, volt.* GRAUR, N. P. 153, cf. LTR² VI, 591, DN², DER.
2. S. n. Aparat cu care se produc raze x. *Vede prin mine ca cu rentghenul.* BENIUC, V. CUC. 36.
— Pronunțat: *röntghen.* — Scris și: *rentghen.* — Pl.: (m.) *roentgeni.*
— De la n. pr. **Roentgen.**

ROENTGENTERAPÍE s. f. Radioterapie. LTR², DN², DER.
— Pronunțat: *röntghenterapie.* — Pl.: (rar) *roentgenterapii.* DN².
— Din fr. **roentgenthérapie,** germ. **Röntgentherapie.**

ROF s. n. (Prin sudul Transilv.) Instalație în formă de grătar, făcută în grajd deasupra ieslei, pe care se așază nutrețul. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 80.
— Din germ. **Raufe** „iesle".

ROFEÁLĂ s. f. (Olt.) Faptul de a r o f i. Cf. CIAUȘANU, V. 195.
— Pl.: *rofeli.*
— **Rofi** + suf. *-eală.*

ROFÍ vb. IV. Tranz. (Olt.; despre alimente) A fierbe sau a frige insuficient, a prepara în grabă. *Rofișt făsuiu, nu-l fierseși.* BOCEANU, GL. *La jeregaiul focului, rofiră . . . , în niște țepușe de lemn, cîte o păsăruică.* PLOPȘOR, C. 82, cf. CIAUȘANU, V. 195. ◇ Refl. *Fasulea s-a rofit.* N. REV. R. VIII, 87.
— Prez. ind.: *rofesc.*
— Etimologia necunoscută.

RÓFIE s. f. (Popular; de obicei la pl.) Bubuliță care apare uneori la copii pe cap și pe față (îndată după naștere). Cf. CIHAC, II, 318. *Cînd a fost mic a pătimit de rohii, i le-a închis și pe semne s-au lăsat la ochi.* CONTEMPORANUL, V_2, 387. *Rofiile sînt de două feluri: uscate și putrede.* MARFIAN, NA. 386, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU. *Rofiile nu trebuiesc închise de grabă, căci s-au văzut cazuri că, dacă s-a tămăduit cu de-a sila, copilul a orbit.* N. LEON, MED. 144, cf. ALEXI, W. *Se umple copilul de spurcat, de rofii, de bube pe cap.* CANDREA, F. 22, cf. TDRG, DR. II, 884, III, 838, BUL. FIL. V, 315. *Rohiile nu se trec prin descîntece.* ȘEZ. II, 69. *Copilul capătă o boală de cap numită rofii sau rohii.* ib. VI, 23. *Brebeneii se întrebuințează ca leac pentru rofii.* I. CR. IV, 181, cf. PAMFILE, B. 58, GOROVEI, CR. 289, ȘEZ. XV, 146. ✦ Dureri interioare ale copilului mic după naștere. PAMFILE, B. 58.
— Pl.: *rofii.* — Și: **róhie** s. f., **róhini** (HEM 218, CADE, PAMFILE, B. 58) s. f. pl.
— Cf. scr. r o h a v „ciupit de vărsat".

ROFÍT, -Ă adj. (Olt.; despre alimente) Care nu a fost fiert îndeajuns (CIAUȘANU, V. 195, L. ROM. 1960, nr. 5, 36); care nu fierbe bine sau repede (N. REV. R. XIV, 349). *E rofită fasolea, n-o fierseși bine.* L. ROM. 1960, nr. 5, 36.
— Pl.: *rofiți, -te.*
— V. **rofi.**

ROG s. n. v. **rug²**.

ROGÁCI s. m. v. **răgace¹**.

ROGÁRE s. f. v. **rugare.**

ROGÁTCĂ s. f. v. **rohatcă.**

ROGATÓR, -OÁRE adj. v. **rogatoriu.**

ROGATÓRIU, -IE adj. (Învechit) Care este însărcinat cu reluarea unei cercetări juridice. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Astăzi) *Comisie rogatorie* = intervenție făcută de o instanță judiciară către o instanță din altă localitate, pentru obținerea unor dovezi necesare instanței solicitatoare. Cf. ȘĂINEANU. *Efectuîndu-se o comisie rogatorie pentru audierea unor martori.* COD. PEN. R.P.R. 597, cf. DN².
— Pl.: *rogatorii.* — Și: **rogatór, -oăre** adj. ALEXI, W.
— Din fr. **rogatoire.**

ROGENĂ s. f. v. **rovină.**

RÓGHIE s. f. v. **rolbă¹**.

ROGHINĂ s. f. (Bot.; regional) Răcovină *(Stellaria media).* BORZA, D. 165.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. răcovină.

RÓGMISTRU s. m. v. **rotmistru.**

ROGOÁDE s. f. pl. (Regional) Rogodele. *Dă pă rogoade mai ia sîrmanii cîti ceva bani.* MAT. FOLK. 237. *Bate chiatra rogoadele și bucățelele dă pă cîmp.* GRAIUL, I, 236.
— Cf. rogodele.

ROGODÁI s. m. v. **răgădaie.**

ROGODÉL s. m. (Bot.; regional) Corcoduș *(Prunus cerasifera).* BORZA, D. 138.
— Cf. rogodele.

ROGODÉLE s. f. pl. (Popular) Fructe (mărunte), poame de tot felul; (regional) rogoade. *Țînuturile lui înrodeau neramzi și dafini, lanuri de bucate și alte rogodele și semințe.* DELAVRANCEA, s. 81. *Casele văruite să afundau în grădini cu rogodele, veselia copiilor.* id. ib. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U., PAMFILE, S. V. 206, DR. IV, 844, BUL. FIL. VII—VIII, 287. *Și de aveți rogodele uscate, Să dăm gurilor căscate.* SEVASTOS, N. 111. *Punea brăcaciul pe pirostrii, mai punea alături o oală, făcea rost de niscaiva rogodele.* SĂM. IV, 765, cf. GR. S. IV, 134, MAT. FOLK. 1 210, LEXIC REG. 30.
— Și: **roeodéle** (SCRIBAN, D.), **gorovéle** (BUL. FIL. VII—VIII, 287) s. f. pl.
— Cf. răcodele.

ROGOÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

ROGÓJ s. m. (sg.) v. **rogoz.**

ROGOJÁNCA s. f. art. (Prin sudul Olt.) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 127, id. JOC. ROM. N. 32, 114, I. CR. I, 155.
— Etimologia necunoscută.

ROGOJEÁ s. f. (Bot.; regional) Bălușcă *(Ornithogalum umbellatum).* BORZA, D. 121.
— Pl.: *rogojele.*
— **Rogoz** + suf. *-ea.*

ROGOJÉL s. m. (Prin Bucov.) Mică plantă erbacee cu stoloni subțiri, tîrîtori, cu foile aspre și inflorescență în formă de spic; crește prin locuri însorite la marginea pădurilor; rostogol *(Carex carryohyllea).* Cf. PANȚU, PL. *Frunză verde rogojel, Vornicul ni-i frumușel.* MARIAN, NU. 217.
— **Rogoz** + suf. *-el.*

ROGÓJI subst. v. **rogoz.**

ROGOJINÁR s. m. Persoană care face sau vinde rogojini[1] **(1).** Cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101. *Femeile fac scoarțe și chilimuri pentru așternut în case unde se pun și rogojine făcute de meseriașii rogojinari.* I. IONESCU, M. 686, cf. LM, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 33, H IV 86, 157, X 110, 161, 189, XIV 187, XVI 288.
— Pl.: *rogojinari.*
— **Rogojină**[1] + suf. *-ar.*

ROGOJÍNĂ[1] s. f. **1.** Împletitură de tulpini sau de frunze de plante (mai ales de rogoz sau de papură), care se așterne (în casele țărănești) pe pat, pe podea sau se atîrnă pe pereți în loc de covor, se utilizează drept coviltir etc. *Se culca jos pe rogojină.* MOXA, 394/16. *Și i-au descărcatu-i sarcina din gîrbă Și de coșuri ce lucra de rogojină.* DOSOFTEI, PS. 274/5. *Săraca aceaea . . . zăcea pre o rogojină* (a. 1692). GCR I, 300/27. *În curțile lor vei vedea . . . rogojinile ceale așternute răsturnate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/4, cf. ANON. CAR. *Paturile aceastea se pot face . . . acoperite cu rogojine.* ECONOMIA, 219/21, cf. LB. *Așternutul era de scoarță sau de rogojină.* PISCUPESCU, O. 28/22, cf. POLIZU. *Un car coperit cu o rogojină . . . dete să iasă în ulița mare.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Femeile fac scoarțe și chilimuri pentru așternut în case, unde se pun și rogojine.* I. IONESCU, M. 686. *Iată-o joncă aurită pe albastrul apei line, Cu vîntreli de rogojină și cu vîsle de sandal.* ALECSANDRI, P. III, 84, cf. CIHAC, II, 318, LM. *Deasupra acestei gropi stau așezate lopeți, peste lopeți rogojini.* BOLINTINEANU, O. 265. *Se întindea o laviță învelită cu rogojini și cu zăblaie.* ODOBESCU, S. I, 127. *Patru pereți străini, afumați și îmbrăcați cu rogojini.* CREANGĂ, A. 134. *N-am putea noi împleti o rogojină?* SLAVICI, N. I, 27. *Stau tolăniți pe niște rogojini pe dasupra cărora erau așternute niște velințe lucrate cu meșteșug.* ISPIRESCU, L. 246. *În fundul căruței, învălit cu o rogojină era un lucru înspre care viziteul arunca cu îngrijire ochii.* CONTEMPORANUL, III, 618. *Roata din jurul lui îl asculta neclintită, ferindu-se chiar de a-și întinde picioarele ca nu cumva tîrșiala rogojinelor să-i turbure șirul.* DELAVRANCEA, S. 226. *O rogojină ruptă acopere singurul pat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 92, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 32, ALEXI, W. *În car, sub rogojina spartă, Fumează, cîntă, rîd femei.* IOSIF, PATR. 49, cf. DHLR I, 260. *Din păpurișul de la heleșteu . . . , făceau oameni rogojini.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 278. *Stau cu fruntea lipită de rogojina roasă.* GÎRLEANU, N. 90. *Se întinseseră pe rogojina de pe prispă ca să se odihnească.* BUJOR, S. 48, cf. PASCU, S. 211, NICA, L. VAM. 213, DR. VI, 242. *Cei mai slabi dintre ei se grămădiră jos pe rogojini.* GALACTION, O. A. I, 274. *Omul stătu o clipă pe burtă, părînd că sondează atent rogojina ținînd loc de covor.* C. PETRESCU, Î. I, 222. *Dormeau la un loc, pe cuptor sau pe lîngă vatră, . . . întinși pe rogojină, afară, cu mîna făcută căpătîi.* BRĂESCU, A. 19. *N-aveau nimic în chiliile murdare cu paturi șubrede, acoperite cu rogojini.* id. ib. 150. *Plecaseră . . . lăsîndu-l încurcat și mai descurajat ca în prima noapte, sub șopronul cu narghilele și rogojini.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 57. *Lepădă ce-avea în mîni pe rogojina unei lăiți.* SADOVEANU, O. VIII, 415. *Patul acela tare, de lemn, acoperit cu o rogojină, pe care în atîtea nopți mi-am odihnit trupul zdrobit de osteneala zilei.* BART, S. M. 12. *Rogojina și mătura au scăpat modernizării; ele sînt aceleași de acum cîteva sute de ani.* ARGHEZI, B. 39. *Seara s-a culcat pe o rogojină întinsă jos pe podeaua unei odăi de crîșmă.* CĂLINESCU, E. 117. *Se oprî în poiana răscrucii o sanie cu covîltir de rogojini.* CAMIL PETRESCU, O. I, 38. *Intrară în odaia mare, cea cu un pat acoperit cu rogojină.* id. ib. 73. *N-am avut noi parte de leagăn de mătase . . . Am crescut pe rogojină.* STANCU, R. A. I, 38. *Trag ostașii din țigări, Tolăniți pe rogojină.* V. ROM. octombrie 1954, 19. *Împletesc rogojini pentru acoperirea răsadnițelor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885. *Improviza unul un umbrar, în poartă, cu rogojini și frunze.* PAS, Z. I, 169. *Nastasia clădea pămînt și bolovani pe mijlocul rogojinilor.* GALAN, Z. R. 43. *Celula-i o hrubă. Pe pat, rogojina.* BANUȘ, P. 205. *Pereții erau albi ca laptele, tavanul înflorat cu albastru, iar pe jos aveau întinsă o rogojină.* MIHALE, O. 62. *Vin, bădiță, prin grădină, Că ți-am pus o rogojină.* BIBICESCU, P. P. 67. *Cine m-o dat dorului N-ar muri la casa lui, . . . Nici pă jos, nici pă țărînă, Numai jos pă rogojină.* FOLC. TRANSILV. I, 313. ◇ *A aprinde rogojini în cap* = vechi obicei practicat în timpul unor procesiuni sau al trecerii domnului, a sultanului etc., spre a le atrage atenția și a le prezenta plîngeri sau reclamații. *Au zăbăvit giumătate de an și ș-au aprinsu rogojini în cap de l-au pîrît la împăratul pe Dumitrașco Vodă.* NECULCE, L. 86. *Sosind boierii la Poartă, ș-au păscut prilejul și, cînd au ieșit imparatul . . . , ei ș-au aprinsu rogojine în cap.* id. ib. 207. (Cu parafrazare) *Vezi atunci s-au sculat tîrgoviștenii cu mic cu mare ș-au venit la divan, la București, cu rogojini aprinse în cap și cu jalba în proțap.* GHICA, S. 260. *Cu rogojina aprinsă-n cap și cu jalba-n proțap.* FILIMON, O. I, 284. ◇ Expr. (Regional) **(A trăi) ca mița pe rogojină** v. mîță. **A trage mița pe rogojină** v. mîță. **A-i trage** (cuiva) **rogojina de sub picioare** = a învinge, a dobori pe cineva. Cf. ZANNE, P. III, 337. **A i se sparge** (cuiva) **rogojina în cap** = a i se întîmpla

(cuiva) ceva rău, neplăcut; a o păți. Cf. PAMFILE, J. II, 163. ✦ Unealtă de pescuit, alcătuită din mai multe rogojini de papură, cusute una de alta, avînd marginile îndoite în sus și prinse din loc în loc cu sfoară ca să stea ridicate. *Rogojina de chefali este o rogojină ordinară din papură.* ANTIPA, P. 656. *Al doilea mod de prindere și de care se folosesc mai cu seamă pescarii noștri turci este cu rogojina.* id. F. I. 78. *Cu rogojinile, pescuitul se face noaptea.* SADOVEANU, O. XIII, 334. ✦ Termen depreciativ pentru o femeie bătrînă și urîtă. Cf. CIAUȘANU, GL., ALR I h 197/808. ✦ Termen depreciativ pentru un cal bătrîn, slab, urît. Cf. BARONZI, L. 149, DR. XI, 144, CIAUȘANU, GL.

2. (Regional; art.) Numele unei hore (Mihăilești — București). ALR I 1 477/932.

— Pl.: *rogojini* și *rogojine*.

— Din bg. **рогожина**.

ROGOJÍNĂ² s. f. (Regional) **1.** Rogoz (Romuli — Vișeu de Sus). ALR I 1 913/360.

2. Mlaștină (Șutu — Turda). MAT. DIALECT. I, 266.

— Pl.: *rogojini*.

— **Rogoz** + suf. *-ină*.

ROGOJINĂRÍE s. f. Meșteșugul rogojinarului. Cf. LM. *Rogojinăria nu e singurul negoț strict românesc.* ARGHEZI, B. 45, cf. H II 47, 118, XIV 87.

— **Rogojinar** + suf. *-ie*.

ROGOJIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui r o g o j i n ă¹ **(1)**. *Pre acea rogojioară a hiică-sa afîpind, răpăosă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27ᵛ/19. *Șase rogojioare de cele de masă, de care pun tipsile pă dînsele* (a. 1793). IORGA, S. D. VIII, 28, cf. DR. VI, 241.

— Pl.: *rogojioare*.

— **Rogojină¹** + suf. *-ioară*.

ROGORÎT, -Ă adj. v. **răgorît**.

ROGÓS s. m. (sg.) v. **rogoz**.

ROGÓZ s. m. (sg.) **1.** (Și în sintagmele *rogoz mare*, BORZA, D. 40, *rogoz aspru*, id. ib., *rogoz de pădure*, id. ib. 41) Numele mai multor plante erbacee care cresc prin mlaștini, fînețe umede etc.; unele se întrebuințează la împletitul rogojinilor și la acoperitul caselor de la țară; (regional) mohor, pir-roșu *(Carex riparia, vulpina, hirta, arenaria* etc.*)*; p. e x t. loc unde cresc aceste plante. *Ară fi văzînd lădița în apă curgătoare cu rogoz.* PO 182/25. *Cu rostul suflă asupra zmăului și ca răgozul de pojar așea zmăul îndată s-au răsîpit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99ᵛ/28. *Supt multe fealuri de copaci doarme, lîngă paporă și trestie și rogoz.* BIBLIA (1688), 381¹/8, cf. ANON. CAR. *Nelăsîndu-l Ilie să-ș facă șura, i-a putrezit rogoz*[ul] (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 102. *Văzînd domnul casele . . . învălite cu răgoz, ca să nu se strice boltele, îndată . . . au poruncit ca să scrie pe la ținuturi să taie chereste* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 237/20, cf. COTEANU, PL. 31, LB. *Îi întîmpinară preoți spre cinste, cu haine lungi de rogoz, și în loc de căciuli aveau paie mălădărite în cap.* GORJAN, H. IV, 197/2. *Stogul trebuie învălit și acoperit bine cu paie sau rogoz ca să nu răzbată ploaia.* I. IONESCU, C. 169/25. *Oamenii ard iarna rogos, buruieni.* id. D. 402. *Vede pe omul în luntre, stînd ca viu în zisul fel Și în rogoz niște rațe sălbatice în drept el.* PANN, Ș. II, 9/10, cf. POLIZU, BARONZI, L. 143, CIHAC, II, 318. *Se adună . . . niște bălțaie adînci, deasupra cărora se ridică, ca niște perii, stufișuri dese de rogoz.* CARAGIALE, O. I, 57. *Oare . . . n-am putea noi împleti o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale!* SLAVICI, N. I, 27, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 473, id. D. 437, DAMÉ, T. 95, BARCIANU, GRECESCU, FL. 584, 592. *Într-o clipă, focul fu aninat de streșinile colibei. Rogozul se aprinse pîrîind.* D. ZAMFIRESCU, R. 126, cf. ALEXI, W. *Cu odorobul se pescuiește prin japșe și zătoane, la întinsură prin păpuriș și rogozuri.* ANTIPA, P. 534. *Printre soiurile de plante cari predomină cîteodată în fîn, pomenim rogozul, un fel de stuf mărunt.* PAMFILE, A. R. 149, cf. DHLR I, 259, 273, SIMIONESCU, FL. 233, 277, 294, 303. *Intram în rogoaze și prindeam pui de rațe sălbatice.* VLASIU, A. P. 21, cf. DS. *Printre rogozuri și gunoaie, trecu o punte dintr-un lemn îngust.* SADOVEANU, O. X, 153, cf. ROSETTI, L. R. III, 89, 95. *Zece ani am căutat În izvoare-n curcubeu, În rogoz, în eleșteu.* ARGHEZI, VERS. 340. *Ședeau la marginea unei poiene, peste care se întindea, ca un covor, verdele violent al rogozului și flori albastre și galbene de pădure.* V. ROM. martie 1953, 98. *Frunză verde de rogoz, S-a dus badea și s-a-ntors.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 145. *C-acolo e loc frumos, numai sălcii și rogoz.* ȘEZ. I, 237. *Vină, bădiță, prin dos, Că-i portița de rogoz, Cum pui mîna pică jos.* HODOȘ, P. P. 43, cf. BIBICESCU, P. P. 37. *Eu îi dau fîn cu rocoz, El cată de cap în jos!* MAT. FOLK. 492. *Foaie verde de răgoz, măi bătete, tu ești prost.* ȘEZ. IX, 93. *Foaiiana di rogoz, Pi luncuța rarî-n gios Șuir-on voinic frumos.* VASILIU, C. 103, cf. MARIAN, NA. 251. *Frunzuliță de rogoz, Venind Toma a lu Moș, Togmai din țara de jos.* PĂSCULESCU, L. P. 250, com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Cu răgoz se acopăr casele sătenilor de la șes.* ȘEZ. XV, 114, cf. BÎRLEA, C. P. 54, ALR I 1 913. *Vița de vie Toț învie, Iară cea de rogoz Cade jos,* se spune despre cei care nu se debarasează de obiceiurile rele. Cf. ZANNE, P. I, 306. *Ulcicuță unsă, în rogoz ascunsă* (Iepurele). GOROVEI, C. 188. *Iese moșul din răgoz Și-i tare mătrungos* (Păpușoiul). id. ib. 276. (Personificat) *Iată însă și rogozul Că-mprumută-o voce clară Și-nstrunează profeția unei magici bunătăți.* MACEDONSKI, O. I, 155. ✧ E x p r. (Glumeț; prin Transilv.) **A se duce la rogoz** = a muri. MARIAN, Î. 45.

2. (Regional) Pipirig *(Schoenoplectus lacustris)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 277, BORZA, D. 157, ALR SN III h 637/876.

3. (Regional) Plantă cu tulpina țeapănă și înaltă, cu numeroși tuberculi care servesc ca hrană pentru porci; pipirig *(Bolboschoenus maritimus)*. Cf. GRECESCU, FL. 581, PANȚU, PL., BORZA, D. 31.

4. (Regional) Țipirig *(Scirpus holoschoenus)*. Cf. GRECESCU, FL. 582, PANȚU, PL.

5. (Regional; și în sintagmele *rogoz negru*, ALR I 1 907/40, *iarbă de rogoz*, ib. 1 907/80, *rogoz de pe tău*, ib. 1 907/243) Papură *(Typha angustifolia)*. Cf. DAMÉ, T. 185, ALR I 1 907/164, 257, 592.

6. (Regional; în sintagma) *Rogoz de grădină* = narcisă *(Narcissus)* (Moftinul Mic — Carei). ALR SN III h 640/334.

7. (Regional) Gladiolă *(Gladiolus gandavensis)*. BORZA, D. 77.

8. (Regional) Săbiuță *(Gladiolus imbricatus)*. BORZA, D. 77.

9. (Regional) Pipiriguț *(Heleocharis palustris)*. BORZA, D. 81.

— Pl.: *rogozuri* și *rogoaze*. — Și: (învechit și regional) **răgóz**, (regional) **rogós**, **rocóz**, **rogój** (BRANDZA, D. 437, GRECESCU, FL. 592, BORZA, D. 40), **răgós** (H X 354, XII 549, ALR I 1 913/984), **răcóz** (H III 209), **răgój** (PASCU, C. 196), **ragóz** s. m. sg., (rar) **rogóji** (GRECESCU, FL. 584, BORZA, D. 40) subst.

— Din v. sl. **рогозъ**.

ROGOZÁR s. m. (Ornit.) Lăcar; privighetoare-de-stuf *(Acrocephalus schoenabaenus)*. BĂCESCU, PĂS. 151.

— Pl.: *rogozari*.

— **Rogoz** + suf. *-ar*.

ROGOZÁȘTINĂ s. f. (Regional) Rogoziș. DR. XI, 72, cf. 81.

— Pl.: ?

— **Rogoz** + suf. *-aștină*.

ROGOZĂRÍE s. f. (Regional) Rogoziș. Cf. DR. XI, 72, 77.

— Pl.: *rogozării*.

— **Rogoz** + suf. *-ărie*.

ROGOZÍŞ s. n. (Regional; cu sens colectiv) Loc unde creşte mult rogoz; (regional) rogozărie, rogozaştină, rogoziște. Cf. DR. XI, 64, 72.
— Pl.: *rogozişuri.*
— **Rogoz** + suf. *-iş.*

ROGOZÍȘTE s. f. (Regional) Rogoziş. Cf. DR. XI, 72, 83.
— Pl.: *rogozişti.*
— **Rogoz** + suf. *-işte.*

ROGOZÓS, -OÁSĂ adj. (Despre iarbă, fîn etc.) Cu (mult) rogoz **(1)**. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd fînul . . . are mult rogoz . . . i se zice că-i rogozos.* PAMFILE, A. R. 149. *O îi iarba rogozoasă, O mireasa nu-i frumoasă.* RETEGANUL, TR. 177. *Nu ştiu fînu-i rogozos, Ori mirele nu-i voios.* MARIAN, NU. 408, cf. I. CR. IV, 25, ALR II 5 247/130, 172, 182, 235, 250, 272, 279, 334, 365, 531, 537, 784.
— Pl.: *rogozoşi, -oase.* — Şi: **răgozós, -oásă** adj. ALR II 5 247/228, 414.
— **Rogoz** + suf. *-os.*

ROHÁCĂ s. f. v. **rohateă.**

ROHÁI s. n. (Regional) „Loc rău, rupt de apă" (Bonţ — Gherla). PAŞCA, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

ROHATCÁR s.m. (Prin Mold.) Persoană însărcinată cu supravegherea trecerilor printr-o rohatcă. *Rohatcariul opri căruţa în loc şi întrebă pe drumeţi de unde vin.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *rohatcari.*
— **Rohateă** + suf. *-ar.*

ROHÁTCĂ s. f. (Mold.) Loc pe unde se intră în oraş şi unde se încasau în trecut taxele pentru mărfurile ce se aduceau spre vînzare; bară mobilă cu care se opreşte temporar trecerea peste o şosea, peste o linie ferată etc. Cf. BARONZI, L. 160. *Tocmai cînd intram în Iaşi, pe rohatca Păcurari, un flăcăoan al draculuí ne-a luat în rîs.* CREANGĂ, A. 127. *Cînd s-a văzut la rohatcă, s-a aşăzat jos pe troscot.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 117, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Doar-doar o vedea-o trecută prin rohatcă, în tîrg.* PAMFILE, J. I, 79, cf. IORDAN, L. M. 195. *Ridicîndu-se locuitorii din Tătaraşi, ca la o mie de oameni, şi călcînd rohatcele în picioare, au intrat în tîrg.* C. GANE, TR. V. 344. *Vine drept la mine şi-mi spune că-i hăituit de poliţie, c-ar fi soldaţi la rohătcile tîrgului.* SADOVEANU, O. XVII, 487. *Trecură pe sub cumpăna rohatcei, ieşiră în cîmp.* id. ib. II, 152, cf. IV, 311. *Costan Cimpoeşu, proptit de rohatca tîrgului, îşi dădu sama că-n el cumpăna s-aşezase.* CAMILAR, N. II, 328. *Trece de pîlcul caselor noi dinainte de rohatcă.* IL septembrie 1961, 38, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, ALR SN III h 907, A VI 9, 26.
— Pl.: *rohatce* şi *rohătci.* — Şi: (regional) **răgáteă** (pl. *răgăţ* ALR SN III h 907/353), **rogáteă** (ib. h 907/366), **rohácă** (ib. h 907/386) s. f.
— Din ucr. **рогатка,** rus. **рогатка.**

RÓHIE s. f. v. **rofie.**

ROHILĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ pentru un cal slăbănog şi bătrîn. DR. V, 225.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *rohile.*
— Etimologia necunoscută.

RÓHINI s. f. pl. v. **rofie.**

ROHMÁNI s. m. pl. (În credinţele populare) Blajini. *Prin Bucovina, pe unde se crede că sub pămîntul nostru se află rohmanii, . . . se spune că în curgerea nopţii soarele luminează cuprinsul acesta.* PAMFILE, CER. 39. *Această sărbătoare nu are întru nimic a face cu altă sărbătoare necreştinească, pe care o cinstesc unii români din Bucovina sub numele de rusalii sau paştele rohmanilor.* id. S. V. 34, cf. DR. I, 455, ŞIO, I, CCLXXX. *Numai la ispas nu postesc rămanii.* ALR II/I MN 111, 2 814/362, cf. ALRM II/I h 264/362.
— Şi: **roemáni** (SCRIBAN, D.), **rămáni** s. m. pl.
— Din ucr. **рахман.**

RÓHMISTRU s. m. v. **rotmistru.**

RÓHOT s. n. (Prin Ban.) Zgomot. GR. BĂN. *O fost atîta root dă n-ai auzit nimic.* ib.
— Şi: **róot** s. n.
— Formaţie onomatopeică.

ROHOTÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se certa. CIAUŞANU, V. 195.
— Prez. ind. : *rohotesc.*
— De la **rohot.**

ROI¹ s. m. (Regional) Pui de căprioară (Şopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 154. *Oaia-ş linże mielu, Vaca-ş linże viţălu, Şiuta linże roia.* ib. 110.
— Pl.: *roi.*
— Etimologia necunoscută.

ROI² s. m., s. n. I. S. m., s. n. Grup compact de albine, eşite din stup împreună cu matca lor, în căutarea altui adăpost; familie de albine. *A mers un roiu de albine şi au înplut acolo tiiva de miare.* HERODOT (1645), 310, cf. ANON. CAR. *Deci de a fi aşia să-i plinifi stupi cu roii dintr-o vară* (a. 1719). URICARIUL, VI, 351. *Despre purtatul stupilor dintr-un loc într-altul, hrănitul lor cel de preste iarnă, lucratul roilor, străcuratul mierei.* ECONOMIA, 208/5, cf. DRLU, CLEMENS, LB. [Gloata] *băzieşte Şi vuieşte Ca albinele în roi.* NEGRUZZI, S. II, 104. *Un ştiubei adică o matcă poate să dea un roi, un paroi şi citeodată un al treilea roi.* I. IONESCU, D. 249. *El avea miere pe buza lui, şi noi Ne-am adunat în juru-i ca muştele de roi.* ALECSANDRI, T. II, 164. *Un roi de albine se învîrtea în zbor deasupra capului său şi umblau bezmetice de colo pînă colo.* CREANGĂ, P. 238, cf. DAMÉ, T. 120, BARCIANU. *Mierea de roi e mai bună decît cea de matcă.* MARIAN, INS. 176, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 375, MUSCEL, 48. *Aşa li se vor prinde roii de albine uşor şi nu se vor rătăci prin locuri străine şi grele de străbătut.* PAMFILE, CR. 31. *Nu-i o ruşine să iei roiul şi să-l rînduieşti iar la prisacă.* GÎRLEANU, N. 112. *Aprinse putregai, îşi înveli obrazul şi se sui iar la roi.* SADOVEANU, O. XI, 131, cf. BL VI, 9, MIHĂILĂ, Î. 95. *De doi ani îl întăreşte Cu floarea trifoiului, Hrana dulce-a roiului.* ALECSANDRI, P. P. 106, cf. H VII 260, X 31. *Să mîncăm miere de roi, Să ne iubim amîndoi.* SEVASTOS, N. 275, cf. HODOŞ, P. P. 121, PAMFILE, C. Ţ. 243, CHEST. VI 28/17, 32, ib. 36/8, 13, 17, 31, ib. 134/21, 32, ib. 135/27, ib. 136/18, ib. 138/4, 9, ib. 142/18, A V 33. *Roiul fără matcă îndată se prăpădeşte.* ZANNE, P. I, 641. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Ca un roiu de pretitinderile încunjurară mănăstirea ca să-l poată prinde.* URECHE, L. 144. *Ce tocmală să hie la o oaste care era ca un roi fără matcă.* M. COSTIN, O. 172. *Rămasără ca un roiu făr-de matcă leşii.* NECULCE, L. 159. *În toţi anii, primăvara, este un feliu de muscă mitiutică, ca-n feliul muşiţii pestriţe şi ca roii iasă multă fără seamă.* IST. Ţ. R. 63. *Dintr-înşii atîtea neamuri prin toate vremile ca roii s-au pornit şi într-alte părţi au izbucnit.* CANTEMIR, HR. 58. *Ploaia . . . curge ca un trist şi negru roi.* EFTIMIU, Î. 107. *Unde văd puicuţa mea, Zboară sufletul la ea Ca roiul la floricea.* ALECSANDRI, P. P. 299. ◇ (Prin analogie) *Trebuie cu toţii-aci Să jurăm, în roiul ţării, trîntorii a-i nimici.* DAVILA, V. V. 35. *Vere, cine s-aştepta ieri, cînd Mircea bătea hoina şi gonea cu noi ogoiul, C-astă seară va fi vodă? . . . Acum roiul are matcă.* id. ib. 39. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mă văd cum şedeam singur în banca mea, la examene de limba latină, cu capul roi de materia bine învăţată.* GALACTION, O. 57. ◇ Fig. *Roiuri negre de prevederi urîte îi troieneau închipuirea.* VLAHUŢĂ, N. 36. *Pe buze îmi năvăli un roi de cuvinte îndrăzneţe.* SADOVEANU, O. II, 571. *Prietene, e timpul*

și noi doi Spre sat să ne întoarcem laolaltă, Purtînd în suflet roiuri de lumini. LABIȘ, P. 102. ✦ (Regional, în construcția) *De-a roiu* = numele unui joc (Bogza — Rîmnicu Sărat). H XII 43. ◇ Expr. (Argotic) **A face roiul** = a pleca în grabă, a o șterge. (Eliptic) *Ce cauți aici? Roiul!*

2. S. n. P. ext. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulțime mare, grupuri de insecte sau de păsări mici (de obicei) zburînd. *Pe crengile pădurii, un roi de păsărele Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc.* ALECSANDRI, P. III, 27. *Mii de fluturi mici, albaștri, mii de roiuri de albine Curg în riuri sclipitoare peste flori de miere pline.* EMINESCU, O. I, 85. *Venise primăvara și cu ea împreună . . . șiruri de cocoare și roiuri de rîndunele.* GANE, N. II, 52. *Pe vîrful unui obelisc bătrîn se abate cîteodată și un vultur, dar mai ales se string totdeauna roiuri de muscuțe să bîzîie pe creasta monumentului.* CARAGIALE, O. III, 13. *În acelaș timp, un roi de grauri tăbărî pe vîrful înspicat al trestiilor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 185. *Prin boltitura de frunze bîzîiau roiuri nevăzute de gîngănii.* AGÎRBICEANU, S. P. 18. *Roi de muște bîzîiau împrejurul ei.* REBREANU, I. 444. *Reci podoabe-n ramuri goale Plouă fără să le scuturi, Ici risipă de petale, Colo roi ușor de fluturi.* TOPÎRCEANU, B. 70. *O lampă fumegoasă afuma lemnul și aduna un roi de musculițe nocturne.* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Răcoare, mari livezi Prin care soarele se joacă, Și primăvara, la amiezi, E roi de-albini ca-ntr-o prisacă.* D. BOTEZ, F. S. 7. *Era cald și roiuri de muște se jucau în lumină.* SADOVEANU, O. I, 490. *O baltă de sînge atrăsese roiuri de muște.* STANCU, R. A. III, 33. *Roiuri de țînțari dătători de friguri.* V. ROM. octombrie 1955, 116. *Fiindcă era descoperită, se așternea pe carne pulberea străzilor și-un roi de muște.* PAS, Z. I, 170. *Peste văi, peste grădini Unde-s roiuri de albini.* ALECSANDRI, P. P. 165. *La stup de miere, roi de muște.* ZANNE, P. I, 665. ◇ (Ca termen de comparație) *Fulgii zbor, plutesc în aer Ca un roi de fluturi albi.* ALECSANDRI, P. III, 9. *Se întreceau fulgii strălucitori de zăpadă ca un roi de fluturi albi.* REBREANU, R. I, 245. *Mustrările de cuget îl hărțuiau ca un roi de musculițe prin arșița cîmpului.* S martie 1960, 27. ◇ Loc. adv. *În roiuri* = în grupuri. *Mii de licurici . . . stropesc aerul cu luminile lor albăstrii și trec în roiuri de pe un mal pe altul.* VLAHUȚĂ, R. P. 85. *Deasupra, primăvara rotea, în roiuri, fluturi, Se întorceau cocorii din sudice ținuturi.* LABIȘ, P. 33.

3. S. n. P. anal. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Grup de oameni care se mișcă grăbit și zgomotos. *Acolo-i baștină de răzeși ș-aici e roi de ciocoi.* ALECSANDRI, T. 1 330. *Și s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară, Cum zîmbește tuturora cu gîndirea ei ușoară.* EMINESCU, O. I, 157. *Vede pe fată . . . înconjurată de un roi de pierde-vară.* GHEREA, ST. CR. I, 165. *Zeiță, . . . apără-ne roiul Cel tînăr de războinici, de care Orientul Și țărmii Mării Roșii vor tremura odată?* OLLĂNESCU, H. O. 110. *Din fundul lumii, mai din sus, Și din zorit și din apus, Din cît loc poți gîndind să bați, Venit-au roiuri de-mpărați.* COȘBUC, P. I, 55. *Roiuri de tineri le înconjurau pe la petreceri.* AGÎRBICEANU, A. 221. *O frămîntare grăbită trece prin roiurile de oșteni.* SADOVEANU, O. I, 335. *Podul de lemn din ulița cea mare era înțesat de roiuri de oameni.* id. ib. X, 226. (Repetat) *Colo după cina cea bună prind a veni roiuri-roiuri de draci și smei.* RETEGANUL, P. P. 63. (Adverbial) *Trudește, făcătorule de bine, Veni-vor, roiuri, alții după tine Și vor culege rodul — bogății.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 26. ◇ Loc. adv. **În roiuri** = în grupuri. *Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah, și spahii Vin de-ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii; Răspîndindu-se în roiuri, întind corturile mari.* EMINESCU, O. I, 146. *Văzu . . . pe tătari izvorînd din zare în roiuri negre și apropiindu-se ca umbra unui nor.* GALACTION, O. 53. ✦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de obiecte, de fenomene (luminoase) de același fel (văzute în mișcare). *Printre razele de stele, zboară roiuri de lumini.* ALECSANDRI, P. II, 152. *Un roi de raze venind din cer a spus lăutarilor cum horesc îngerii.* EMINESCU, N. 29. *Roi de stele în pala dimineață.* PETICĂ, O. 120. *Un foc uriaș ardea . . . aruncînd în văzduh, prin întunericul nopții, un roi de scîntei ce părea că se amestecă cu stelele.* GANE, N. I, 132. *Capătul de miazăzi al Peninsulei Balcanice împreună cu roiul de insule dimprejur fac regatul Greciei.* MEHEDINȚI, P. 15. *Un roi de frunze joacă-n drum, Tot codru e-un vîrtej acum.* IOSIF, PATR. 16. *Din toi roiul de care și de căruțe întîlnite la podul Herătăului, nu se vedea nici una pe șosea.* POPA, V. 111. *Toate stelele care-au trecut Prin zăbranicul meu S-au ridicat într-alte roiuri Intrînd într-alte nopți.* ARGHEZI, VERS. 208. *La sfîrșit însă, se afla un roi de mici fotografii format vizit.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Un roi de scîntei orbitoare a țîșnit de sub presa hidraulică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 806. *Roiuri dese de fulgi albi cădeau peste acoperămîntul nostru.* V. ROM. mai 1954, 149. *Roiuri de raze ne joacă-n obraz.* DEȘLIU, G. 38. [Căprioara] *căzută în genunchi Își ridicase capul, îl clătină spre stele, Îl prăvăli apoi, stîrnind pe apă Fugare roiuri negre de mărgele.* LABIȘ, P. 28.

— Pl.: (n.) *roiuri* și (m.) *roi*, (rar, n.) *roaie* (POLIZU).

— Din v. sl. рои.

ROI³ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre albine) A pleca în grup din stupul vechi pentru căutarea unui nou adăpost și constituirea unei familii noi; p. ext. (despre stupi) a da naștere unei noi familii de albine. Cf. ANON. CAR. *Stupii vor roi bine.* ECONOMIA, 174/26, cf. LB, POLIZU. *Stupii încep a roi la iunie și roiesc pînă la iulie.* I. IONESCU, M. 380, cf. DDRF, ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 120, BARCIANU, TDRG, PAMFILE, I. C. 93. *Armadia fierbea ca un stup în ceasul cînd roiește.* REBREANU, I. 295. *Sala . . . era tîrșită de lume ca un stup înainte de a roi.* ARDELEANU, V. P. 156. *De-acu înainte Iarăși și-a prinde Carnea pe dînsa, Laptele-ntr-însa, . . . Ca fagurul de miere, Ca roiul ce roiește.* TEODORESCU, P. P. 376, cf. MARIAN, D. 140, A V 22. ◇ Tranz. *A fi roit știubeiul ceala acuma vro trei.* CONTEMPORANUL, VI₂, 99. ◇ Refl. *Știubeiul care se roiește se numește buhai.* PAMFILE, I. C. 94. ◇ Expr. (Regional) **A roit stupul popii** = a murit cineva. MARIAN, INS. 180.

2. P. ext. (Despre insecte sau păsări mici) A zbura în grupuri dintr-o parte într-alta. *Florile erau în straturi verzi . . . iar printre ele roiau fluturi ușori, ca sclipitoare stele de aur.* EMINESCU, N. 8. *La picioarele noastre roia o grămadă de furnici.* SAHIA, N. 61. *În juru-i roiesc albinele ca o pleavă de aur.* SADOVEANU, O. IV, 149. *Nu vedea . . . puzderia de muște albastre-verzui roind împrejur.* C. PETRESCU, A. R. 25. *În timpul cît roiesc efemeridele, se pot observa de multe ori pe Dunăre ori pe lacuri mai mari sute de șoimulești de seară vînînd aceste insecte.* LINȚIA, P. II, 156. *În jurul luminilor, înspre tavan, roiau fără încetare o mulțime de musculițe și de fluturi de noapte.* V. ROM. iulie 1954, 52. (Fig.) *Mi-au roit în suflet fluturi.* STANCU, C. 93. ◇ (Subiectul indică spațiul în care se produce aglomerarea, mișcarea) *Din cătunul lor . . . roind de țînțari . . . nici nu știuse că se aflau undeva pe lume acele stînci, cele văi, șosele și gări și poduri și vile.* V. ROM. februarie 1954, 7.

3. P. anal. (Despre oameni) A se răspîndi în grupuri, pornind din același loc; a umbla dintr-o parte într-alta. *Călărețiî împlu cîmpul și roiesc după un semn Și în cații lor sălbatici bat cu scările de lemn.* EMINESCU, O. I, 148. *Prin curte și-n fața casei nuntașii roiau în voie bună dar încă nu veseli.* SLAVICI, O. II, 41. *Roiau, în fierbere, tinerii gălăgioși, prin sala universității.* VLAHUȚĂ, N. 86. *În curtea Unei case mari roiesc Cîrduri de copii zburdalnici.* id. O. A. I, 177. *Roiesc turbați pe zid păgînii.* COȘBUC, P. II, 42. *Roiau mereu flăcăii răsăriți ca din pămînt.* id. ib. 44, cf. ALEXI, W. *Oștenii atunci roind din corăbii și corturi Se-nghesuiau și gloțiș curgeau pe-adîncitele țărmuri.* MURNU, I. 27. *Să roiască-n tindă Toț domni cu-nvățătură.* GOGA, P. 98. *În jurul lor roiau aranjorii și alți cavaleri de seamă.* REBREANU, I. 141. *Nu simți tu în nopți cu lună cum s-adună . . . Zburători cu negre plete, Voievozi, fecioare albe ce-ți*

roiesc lîngă mormînt? EFTIMIU, Î. 178. *Cînd roiau femeile în jurul meu, mă lăsau toate rece.* CAMIL PETRESCU, T. II, 159. *Soldaţii forfoteau . . . roind ca un furnicar.* BRĂESCU, O. A. I, 231. *În grădina de olendri, lumea roia ca un stup de albine.* BART, E. 36. *O droaie de tineri de felurite naţii roiau în jurul ei.* id. ib. 104, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 357. *Astăzi roiesc pretutindeni, puhoi, flăcăii vînjoşi, cu straiele-albastre.* DEŞLIU, G. 14, cf. L. ROM. 1961, 598. *Vacarm de neon, de mulţimi, de chipuri Roind în soare.* s februarie 1961, 3. ✧ (Despre lucruri, fenomene etc.) *În sălbatec vers de vifor, prin văzduh posomorît, Roiesc fluturi de zăpadă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 113. [Vaporul] *înainta greu, prins într-o ţesătură de bărci ce roiau mici, uşoare, ca nişte coji de nuci.* BRĂESCU, A. 212. *Zăpada măruntă roia licărind în jurul nostru.* SADOVEANU, O. I, 123. *Îl văzuseră unii pescari şi ziua cînd roiesc pîclele purtate de vînturi.* id. ib. VI, 88. *Stăpînite de tractorişti,* [tractoarele] *trăgeau plugurile cu semeţie, roind de-a latul pămînturilor alăturate.* MIHALE, O. 197. *Văzui cum firmamentul roieşte şi tresare Din mii de candelabre aprinse în adînc.* ARGHEZI, VERS. 78. *Stelele, sublimele, . . . Roiesc în văzduh ca albinele.* BRAD, O. 18. ✧ Fig. *Asemenea ca un stup de albine, ariile roiau limpezi, dulci, clare, în mintea lui.* EMINESCU, N. 69. *Vorbele galante roiau în jurul meu.* AGÎRBICEANU, A. 347. *Prin creieri îi roiau sumedenie de gînduri.* REBREANU, NUV. 239. *Roiesc ca fluturii imagini Ce vor cădea cîndva, inerte pe cîmpul alb al unei pagini.* TOPÎRCEANU, M. 7.

— Prez. ind.: *roiesc.*

— Din bg. **рой**.

ROIB, ROÁIBĂ adj. (Despre cai) Cu părul roşcat (deschis) sau roşu-gălbui; şarg; (regional) cu părul sur. *Şi ţi-am trimis dumitale colacul, un cal bun roibu, să hie dar dumitale de la noi.* ROSETTI, B. 103. *Şi ieşi alt cal roib.* N. TEST. (1648), 307v/27. *Iapă roaibă.* ST. LEX. 175r/1, cf. ANON. CAR. *Să afla în armată tot cu acelaşi chip pe un cal roib.* BELDIMAN, N. P. II, 43/4. *Pare că privesc încă acei ochilari ţuguieţi pe nasul lui uriaş ca un turc calare pe un harmasar roib.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Cumpărat din herghelia lui Balş de la Dumbrăveni, . . . este roib închis.* I. IONESCU, D. 262, cf. POLIZU, ŞĂINEANU, ALEXI, W., TDRG, DR. VI, 237, VII, 346. *În liniştea coastei, potcoavele calului roib sunau rar şi dulce pe şosea.* SADOVEANU, O. I, 101, cf. X, 10. *Herghelia frontului de animale negre şi roaibe.* ARGHEZI, B. 99. *Cheleş cheamă calul cel roib, se îmbracă cu hainele cele roşii cusute cu aur.* POPESCU, B. III, 44, cf. H II 3, 12, 49, 142, IV 84, V 139, 226, X 477, CHEST. V/76, ALR I 1 492, ALRM SN h 177/275, A V 15, VI 26. ✦ (Regional) Roşu cu pete albe la picior şi la frunte. ALR I 1 492/770, 780. ✦ (Substantivat) Cal cu părul roşcat. Cf. ANON. CAR. *Rămîi, Ano, sănătoasă, Că m-aşteaptă roibul meu.* ASACHI, S. L. I, 198. *Mînă, preoteasă, bate pe roibul, dă zor.* DELAVRANCEA, S. 196. *Dacă mi-aţi da voie, V-aş pune la dispoziţie un roib al meu, foarte blînd.* I. NEGRUZZI, S. IV, 222, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 140, DAMÉ, T. 48, 182. *Arabii toţi răsar din cort, Să-mi vadă roibul, cînd îl port, Şi-l joc în frîu şi-l las în trap.* COŞBUC, P. I, 108. *Se-nalţă roibu-nviforat, S-azvîrle-n lături şi, turbat, Ia cîmpu-n goană.* id. ib. 197, cf. ALEXI, W. *Cum tresăreau încremenite, În jocurile lor buiestre, Oştiri cu coifuri de aramă Şi roibi cu aur pe căpestre.* GOGA, P. 17. *Da stricat ţi-i roibul la picioare, . . . merge încrucişat.* GÎRLEANU, N. 21. *Roibu cela . . . mănîncă foc, nu altăceva.* BUJOR, S. 102. *Tovarăşul meu înota şi el prin desişul verde cu roaiba lui mică şi slabă.* HOGAŞ, DR. I, 91. *Crai pribeag pe drum de seară . . . Are faţa-ndurerată, Gîndul lui e dus aiurea, roibul lui e trist şi el.* EFTIMIU, Î. 29. *Un roib i se poticni înainte.* GALACTION, O. A, II, 35, cf. BUL. FIL. IIÎ, 229. *Legă roibul de belciugul bătut în stîlpul gros din faţa crîşmei.* SADOVEANU, O. I, 102. *Pe roib călare o pornesc cu zorii.* PILLAT, P. 163. *El are la grajd doi suri şi doi roibi şi ar mai vrea doi murgi, ca să-l ducă duminica la han.* ARGHEZI, B. 59. *În frunte venea călare Miat pe un roib subţire şi înalt.* CAMIL PETRESCU, O. I, 95. *Unde sînt roibii? unul a-ntrebat.* ISANOS, Ţ. L. 35. *Picătura m-a picat, . . . Crivăţul m-a îngheţat, Fumul că m-a afumat, Roibul că mi-a leşinat.* TEODORESCU, P. P. 289. *Nu-mi e roibul de schimbare, Nici mi-e roibul de vînzare.* ALECSANDRI, P. P. 87, cf. H V 442, IX 115, XII 97, 140, SEVASTOS, C. 271, CHEST. I 54/415, V 176, A VI 3. *Du-mă, roibule-n colnic Să port arme de voinic.* ANT. LIT. POP. I, 77. *Pinteni roibului că da Şi ca vîntul se ducea.* BALADE, II, 291. (Fig.) *Încălecat pe roibul sfîrşitului de zi, Luceafărul de gheaţă verzuie se trezi.* HOREA, P. 29. ✦ (Regional; substantivat) Cal bătrîn, neputincios, slab, mîrţoagă. Cf. DR. V, 225, A I 23, ALR I 1 492/61, LEXIC REG. 15. ✦ (Regional; substantivat) Persoană cu părul roşu (Nucşoara — Cîmpulung). ALR II/I MN 2, 2 009/784.

— Pl.: *roibi, roaibe.* — Şi: (regional) **ráibă** adj. ALR I 1 492/800.

— Lat. **robeus.**

ROIBÁN, -Ă adj. (Regional; despre cai) Cu părul roşcat; roib (Uricani). Cf. A III 2.

— Pl.: *roibani, -e.*

— **Roib** + suf. *-an.*

ROIBÁT, -Ă adj. De culoarea roibei, roşu. *Trandafir roibat.* DENSUSIANU, Ţ. H. 158. *Bubă roibată, Bubă răchiţată.* GR. S. V, 62, cf. 51. ✦ (Despre cai) Roib. Cf. ALR I 1 492/116.

— Pl.: *roibaţi, -te.*

— **Roibă** + suf. *-at.*

RÓIBĂ[1] s. f. **1.** Plantă erbacee cu flori albe-gălbui dispuse în ciorchini, a cărei rădăcină conţine o materie colorantă roşie; otrăţel, garanţă, paţachină, (regional) faptnic, buruiana-faptului, rumenele *(Rubia tinctorum).* Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 143, DDRF, BRANDZA, D. 246, GRECESCU, FL. 277, MARIAN, INS. 273, CATANELE, 48, BIANU, D. S., BULET. GRĂD. BOT. V, 67, NICA, L. VAM. 213, PANŢU, PL., VOICULESCU, L. 240, BORZA, D. 150, H IV 52, VI 67, XI 95, XVII 7, 61, 254, XVIII 168, CĂTANĂ, P. B. 191. *Foaie verde foi de roibă, Aseară la Ştefan Vodă, Mulţi boieri s-au sirîns la vorbă.* MAT. FOLK. I, 148, VICIU, GL., cf. ŞEZ. XV, 114, DENSUSIANU, Ţ. H. 331, L. COSTIN, GR. BĂN. 175. *Ş-o foiţă de roibie, Ştii, Ioană, ce-ţi spuneam ţie, Că mă ia la miliţie.* CIAUŞANU, V. 48, cf. ALR II 3 403/27, MAT. DIALECT. I, 13.

2. (Regional; în forma *robia*) Soi de mazăre timpurie *(Orobus vernus).* Cf. TDRG.

3. (Bot.; regional) Dumbravnic *(Melittis melissophyllum)* (Beba Veche — Sînnicolau Mare). ALR I 1 944/49.

4. (Bot.; regional) Rumeneală *(Potentilla procumbens).* BORZA, D. 137.

— Pl.: *roibe.* — Şi: (regional) **róibie, roáibă** (I. IONESCU, M. 346), **róghie** (PAMFILE — LUPESCU, CROM. 104, VICIU, GL.), **rúghie** (PAMFILE — LUPESCU, CROM. 104), (rar) **roblá, rodeá** (DDRF, BRANDZA, D. 246, BARCIANU, BIANU, D. S., GRECESCU, FL. 277, BORZA, D. 150) s. f.

— Lat. **robia.**

RÓIBĂ[2] adj. v. **roib.**

RÓBIE s. f. v. **roibă**[1].

ROIBÍN s. n. v. **rubin.**

ROIBULÉŢ s. m. Cal cu părul roşcat. Cf. DDRF. *Sima se lipise cu tot sufletul de roibuleţul lui şi toată ziua îl giugiulea.* SANDU-ALDEA, U. P. 14. *Încălecat . . . pe un roibuleţ scund, prîslea a ajuns numaidecît la moara lui Ghiţă Lungu.* SADOVEANU, O. XVII, 192. ✧ (Adjectival) *Şi tot cal-un căluşel Roibuleţ, cu părul creţ.* ALECSANDRI, P. P. 86.

— Pl.: *roibuleţi.*

— **Roib** + suf. *-uleţ.*

RÓICHIE s. f. v. **rochie.**

RÓIDĂ s. f. v. **rodie**[1].

ROIÉLIȘTE s. f. (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de pui de albină (Vad — Sighetul Marmației). CHEST. VI 92/32.
— **Roi**[2] + suf. *-eliște.*

ROIENÁT, -Ă adj. v. **ruinat.**

ROINÁ vb. I v. **ruina.**

ROINÁT, -Ă adj. v. **ruinat.**

RÓINĂ s. f. (Bot.; regional) Roiniță[2] *(Melissa officinalis)* (Cerneți — Turnu Severin). ALR I 1 943/850.
— Pl.: *roine.*
— De la **roi**[2].

RÓINE s. f. pl. v. **ruiene.**

RÓINIC, -Ă adj. (Rar, despre grupuri, colectivități) Care se răspândește; care umblă dintr-o parte în alta. *Domnind semeț și tînăr pe roinicele stoluri* [ale avarilor] *... Simțeam că universul la pasu-mi tresărea.* EMINESCU, O. I, 91, cf. ȘĂINEANU, DDRF, GHEȚIE, R. M. ◇ (Substantivat) *Răzbunător de s-ar naște oarecine din oasele mele, Care cu fier și cu foc să gonească pe-ai Asiei roinici Azi și de-a pururi ...* COȘBUC, AE. 81, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
— Pl.: *roinici, -ce.*
— **Roi**[2] + suf. *-nic.*

RÓINIȚĂ[1] s. f. (Pop.) Stup mic cu care se prinde un roi nou de albine. Cf. HEM 744, DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 120, MARIAN, INS. 146, TDRG, PAMFILE, I. C. 93, SCRIBAN, D. *Moș Simion ... aștepta sub umbra unui măr să iasă un roi întîrziat și-și gătise fumul și frunzele de mătăciune și roinița ca să-l împreuneze cu alt întîrziat.* SADOVEANU, O. XVIII, 273, cf. H X 355, XII 374, com. MARIAN, ALR I 1 685/588, ib. 1 943/255, A V 33, VI 26.
— Pl.: *roinițe.*
— Din bg. **ройница.**

RÓINIȚĂ[2] s. f. **1.** Numele a două plante din familia labiatelor: **a)** plantă erbacee cu flori albe cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale, întrebuințate în medicină pentru calitățile lor stimulente și antispasmodice; melisă, (regional) buruiana-stupului, busuiocul-stupului, cătușnică, floarea-stupului, iarba-albinelor, iarba-roilor, iarba-stupului, izma-stupilor, lămîiță, mătăcină, melisă-turcească, mierea-ursului, mintă-turcească, motoacă, poala-Sfintei-Mării, răstupească, roiște, stupelniță, voioșniță-de-albini *(Melissa officinalis).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 390, DAMÉ, T. 120, 186, BARCIANU, GRECESCU, FL. 466, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Un stup nou se unge mai întîi cu somnoroasă sau cu roiniță.* PAMFILE, I. C. 93, cf. CADE, SIMIONESCU, FL. 405, BORZA, D. 109, H XVI 146, PAMFILE, S. T. 55, ȘEZ. XV, 84, 88, DR. I, 337, CHEST. VI 114/3, 48/3; **b)** mătăcină **(1)** *(Dracocephalum moldavicum).* BORZA, D. 61.
2. *Amanita caesarea.* BORZA, D. 279.
— Pl.: *roinițe.*
— Cf. r o i n i ț ă[1].

ROÍRE s. f. Acțiunea de a r o i[3].
1. Plecare în roi a albinelor din stup, pentru a întemeia o nouă familie; roiște. Cf. r o i[3] **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, MARIAN, INS. 146, PAMFILE, I. C. 93, H IV 85, XII 138, CHEST. VI 48, A V 14, VI 26.
2. Zborul agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări. Cf. r o i[3] **(2)**. *Un cîntec nesfîrșit, încet, dulce, ieșind din roirea fluturilor și a albinelor, îmbăta grădina și casa.* EMINESCU, N. 145.
3. Mișcare zgomotoasă de oameni, forfotă. Cf. r o i[3] **(3)**. *Unul singur în roirea de viteji, un dorobanț, Zăbovea trudit pe-o scară, răsărit și el din șanț.* COȘBUC, P. II, 45. ◇ F i g. *Roirile luminii în zumzete duium, Cu viața mînă-n mînă vor ștrengări pe drum.* LESNEA, C. D. 61. *Felinarele ardeau în cearcăne sidefii, prin roirile de fulgi care se înfundau vîrtej pe străzi.* SADOVEANU, O. I, 650. *Afară, roirea fulgilor albi de bătaia vîntului.* V. ROM. iulie 1954, 56.
4. (Ist.) Fenomen social în feudalism care consta în desprinderea unui grup de membri ai unei obști **(4)** (avînd un conducător) și plecarea lui în altă parte pentru a întemeia o nouă obște. *Numele plurale ... reprezintă într-adevăr nu un strămoș genealogic, ci un șef de roire, un conducător ales.* PANAITESCU, O. Ț. 28. *Roirea satelor ... a contribuit la formarea unor asociații de obști sătești.* id. ib. 32, cf. 99.
— Pl.: *roiri.*
— V. **roi**[3].

RÓIȘTE s. f. **1.** Roire **(1)**. *Hrișca ... pe timpul roiștii să fie înflorită și să ajuie roiștea albinelor.* I. IONESCU, ap. CADE, cf. TDRG, H VI 115.
2. (Bot.) Roiniță[2] **(1)** *(Melissa officinalis).* Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PASCU, S. 252, BORZA, D. 109, ȘEZ. XV, 88.
— **Roi**[2] + suf. *-iște.*

ROÍT[1] s. n. Roire **(1)**. *Puțină nădejde se poate avea despre roit.* ECONOMIA, 175/2, cf. DDRF. *Camera zumzuia discret ca un stup în ajunul roitului.* REBREANU, R. I, 195. *Anul acesta nu le-a mers albinelor bine cu roitul.* Com. MARIAN, cf. GOROVEI, CR. 456, com. I. IONESCU-ȘIȘEȘTI.
— Pl.: *roituri.*
— V. **roi**[3].

ROIT[2] s. n. (Regional) **1.** (Mai ales la pl.) Ciucure, canaf, pompon; franj. Cf. CV 1951, nr. 3, 44, VAIDA, CANDREA, Ț. O. 6, 62, CABA, SĂL. 100, COMAN, GL., ALR SN IV h 1 205, LEXIC REG. 10, 16.
2. Uruioc (Doba — Satu Mare). Cf. ALR I 1 292/335.
3. Tiv. *Cărăruie prin ovăs, Trece badea cel frumos Cu șorțu cu tri roituri.* FOLC. TRANSILV. I, 181, cf. ALR II/284.
4. Ornament din șnur pe partea de sus a cioarecilor. Cf. REV. CRIT. III, 167.
— Pl.: *roituri.*
— Din magh. **rojt.**

ROIT[3] subst. (Prin Transilv.) Arnică *(Arnica montana).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 23.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

RÓITĂ s. f. (Regional) Cîrd (de rațe) (Groși — Baia Mare). ALR SN III h 718/349.
— Pl.: *roite.*
— Cf. magh. r a j(t) „cîrd".

RÓITIE s. f. (Regional) Plasă (din sfoară) (Arini — Tîrgu Secuiesc). ALR I 1 734/190.
— Pl.: *roitii.*
— Cf. r o i t[2].

ROITOMÁN, -Ă adj. v. **ortoman.**

ROITÓR, -OÁRE ad. Care roiește[3] **(1)**. *Albine roitoare luminoasă miere sug.* EMINESCU, O. IV, 132.
— Pl.: *roitori, -oare.*
— V. **roi**[3].

RÓITURĂ s. f. (Regional) Ciucure (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. ALR II 3 362/362.
— Pl.: *roituri.*
— Cf. r o i t[2].

ROIZOLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A însăila (Cosniciu de Jos — Șimleul Silvaniei). ALR I 1 754/298.

— Prez. ind.: *rotzolesc.*
— Din magh. **rajzol.**

RÓJASIN, -Ă adj. v. **rozosin.**

ROJDÁNIC s. m. Carte a literaturii populare de prevestire, care pretindea că prezice destinul oamenilor după zodia în care s-au născut; horoscop, zodiac. Cf. CUV. D. BĂTR. II, XXX, ŞĂINEANU, ALEXI, W.
— Pl.: *rojdanice.*
— Din v. sl. рождєникъ.

RÓJDĂ s. f. (Regional) Boală a cerealelor, rugină; (regional) rodie[2] **(2)** (Ferice — Beiuş). Cf. A I 20.
— Din magh. **rozsda.**

ROJDÉLE s. n. pl. v. **roştele.**

ROJDÍ vb. IV v. **rujdi.**

ROJMALÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROJMALINÚŢ s. m. (Regional) Diminutiv al lui r o z m a r i n. *Rojmalin, Rojmalinuţ, Să pui vrîstă la drăguţ.* FOLC. TRANSILV. II, 12.
— **Rojmalin** + suf. *-uţ.*

ROJNÁR s. n. (Prin Maram.) Răzătoare pentru hrean. ALR SN IV h 1 052/272, 349.
— Pl.: *rojnaruri.* — Şi: **hrojnér** (pl. *hrojnere*) s. n. ib. h. 1 052/272.
— Cf. r o j n i.

ROJNÍ vb. IV v. **rîşni.**

ROJÓLE s. f. v. **rozol[1].**

ROJOLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A tăia cu foarfecele spicele de secară din grîu (Moftinu Mic — Carei). ALR II 5 192/334.
— Prez. ind.: *rojolesc.*
— Din magh. **rozsol.**

ROJOLÍCĂ s. f. (Regional) Ţuică colorată roşu. Cf. CABA, SĂL. 92.
— De la **rozol[1].**

ROJÓLIE s. f. v. **rozol[1].**

ROJOLÍN adj. (Regional) Roşu, purpuriu (Negreşti — Baia Mare). Cf. ALR II 3 403/346.
— Cf. r o z o l[1].

ROJOLÍŞ s. n. v. **rozol[1].**

ROL[1] s. n. I. (De obicei în legătură cu verbele „a avea", „a juca" etc.) **1.** Parte pe care o primeşte un artist în distribuţia unei piese, a unui program artistic; totalitatea replicilor pe care trebuie să le rostească un actor pe scenă; p. e x t. personaj interpretat de un actor într-un spectacol scenic. *Dacă vreun actor s-ar fi împiedicat în rolul său, ea ar fi putut face, fără carte, officiul sufflorului.* HELIADE, D. J. 5/10. *În toate rolele sale dobîndeşte laudile privitorilor.* CR (1833), 227[1]/41. *Toţ cam acei tineri îşi împărţiră şi acuma rolele.* BARIŢIU, P. A. I, 614, cf. STAMATI, D. *Rolul lor să se citească de un lector ad-hoc între culise.* NEGRUZZI, S. I, 342, cf. POLIZU. *Ce osîndă mai mare poate fi pentru un artist decît a reprezenta un rol ce este cu totul antipatic cu natura sa, cu felul său de-a fi ş-a simţi?* ROMÂNUL (1858), 5[3]/55. *Artiştii cei mai principali ai acestei companii erau: Gherghe (directorul) pentru rolele comice, madam Dili pentru rolele forti de femeie.* FILIMON, O. I, 210. *Vezi, dacă-i actriţă . . . , cît de bine-şi gioacă rolu.* ALECSANDRI, T. 545. *Ar mai fi de dorit ca figuranţii, coriştii şi rolele de a doua şi a treia mînă să se arate ca făcînd parte vie din comedia ce se înfăţişează pe scenă.* CARAGIALE, O. V, 260. *Galeria aplaudă . . . La-nţîiul semn de patos, la-nţîia sforăire, înscrise sau ne-nscrise în fiecare rol.* MACEDONSKI, O. I, 49, cf. DDRF. *Mai tîrziu, un prieten înflăcărat asupra artei teatrale, şi cu zel de a juca rolul lui Orosman, mă sfătui să traduc pe Zaira.* SION, C. XI/15. *Ne-am apucat de-nvăţat rolile.* BĂNUŢ, T. P. 9. *Olga avea un rol, fireşte de dans, şi se găsea în frigurile creaţiei.* REBREANU, R. I, 253. *Interpreţii . . . au pus în rolurile lor dar şi farmec.* GALACTION, A. 265. *Peste un an-doi, îl vezi jucînd rol de prim amorez . . . şi, ceea ce e mai scandalos, culegînd aplauze.* C. PETRESCU, C. V. 211. *O să vină tot oraşul, şi prefectul vine, şi toţi domnii mari, îi vai de voi dacă greşiţi rolul!* VLASIU, A. P. 359. *Eroul juca un rol într-o piesă graţioasă, dar juca un rol.* TEODOREANU, M. II, 504. *În rolurile reduse la o replică, două, în glăsurile din culise, sufleorul, gata îmbrăcat, va fi părăsit cuşca sau culisele pentru a apărea pe scenă.* CĂLINESCU, E. 134. *Începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învăţate la şcoală.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Dumneata joci totdeauna uşor rolurile altora.* V. ROM. iunie 1954, 79. *Millo voia să-l ia în turneu, dar nu-i dădea rola pe care i-o ceruse.* PAS, L. I, 41. *E unul din cele mai grele roluri din cele aproximativ cinci sute pe care le-am interpretat.* S iulie 1960, 46. *Am împărţit rolurile în patru categorii.* T februarie 1962, 4. ◇ F i g. *Făcea parte din guvernul acesta, însă nu accepta rolul de a doua sau a treia vioară.* PAS, Z. IV, 188. *Nu mi-am scris eu rolul. Viaţa, împrejurările, educaţia ele l-au scris.* H. LOVINESCU, C. S. 87. ◇ E x p r. **A crea un rol** v. c r e a.

2. Misiune, funcţie, rost, menire, scop, ţintă, datorie. *Vulpoiul aicea nu joacă rola a persoanei vrednice de osîndire.* ŢICHINDEAL, F. 14/24. *Fieşcare socotesc Că roala sa n-o greşesc.* MUMULEANU, C. 153/17. *Rola de căpitenie la această conjuraţie o a jucat unul . . . numit Arghiropolo.* AR (1829), 198[1]/22. *Mare prieten al patriii şi doritor de a juca o rolă strălucită.* MARCOVICI, D. 468/4. *Îmi trînteşti strasnice lovituri. O! da' nu-mi pasă . . . M-am înarmat bine Şi poţi face ce-i vre. Aide, urmează-ţi rolul.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 439. *Întreprinderea nu i se păru uşoară; spre a o înlesni, chiar el au luat asupra sa rolul de ambasador.* ASACHI, S. L. II, 14. *Ah, fă-mă tu, în veci să ţiu Tot rola cea mai bună.* I. VĂCĂRESCUL, P. 93/12. *În cursul acestei istorii . . . el va juca un rol mare şi însemnat.* BĂLCESCU, M. V. 40. *Moartea tatălui său îi dete un rol eminent a juca în lume.* CR (1848), 14[1]/4. *Despre clerul românesc gr. orientale din această ţară, nu se ştie să fi avut vreo rolă politică pînă la reformaţiune.* BARIŢIU, P. A. I, 9. *Pacea aduce legea care chizăşuieşte, iar nu asupreşte . . . , legea rol al slobozeniei.* RUSSO, S. 129. *A jucat o rolă însemnată în patria sa.* NEGRUZZI, S. I, 309. *Căci în adevăr, cînd mijlociţi cerere de voie pentru însurătoarea unui ofiţer luaţi rola de părinţi ai d-lor.* MO (1860), 243/2. *Ani ai trăit îndestui, rolă măreaţă-ai jucat.* ALEXANDRESCU, O. I, 170. *Femeia joacă rolul cel mai principal.* FILIMON, O. I, 114. *Partea curat polemică . . . giuca un rol adesea disproporţionat în prima ediţiune.* HASDEU, I. C. I, XII. *Sînt subprefect de un ocol, Şi-n ţara mea joc mare rol!* ALECSANDRI, T. 711. *Ştiu bine, îşi zicea el, care este rolul meu.* BOLINTINEANU, O. 433. *Acesta era rolul dramei satyrice.* ODOBESCU, S. I, 34, cf. 31. *Din cercul acela a făcut parte, în tinereţea lor, o mulţime de oameni cari mai tîrziu au jucat un rol însemnat în ţară.* CARAGIALE, O. I, 7. *Ce rol important şi excepţional de greu ar avea şcoala aici!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 184. *Trebuia neapărat să pomenească, măcar, despre rolul ce joacă caracterul ori calitatea dominantă în teoriile estetice şi literare ale lui Taine.* GHEREA, ST. CR. II, 10. *Nu înţelegeau ei ce important rol are în educaţia unui om muzica?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 177. *Rolurile de povăţuitor îl măguleau.* REBREANU, I. 110, cf. id. R. I, 200. *În lumea de basm, pe care o creează autorul, ea are oarecum rolul de cenuşăreasă.* IBRĂILEANU, S. 7. *Rolul cuvîntului scris este în acelaşi timp infim şi extraordinar.* GALACTION, A. 462. *Ţi se rezervase rolul de conducător militar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 604. *Prins în rolul lui de petitor, doctorul căuta să-şi aducă aminte ceva din cîte citise.* BRĂESCU, O. A. II, 237. *Mîni am să chem pe Luca, să-i*

dau o rețetă și să-l dăscălesc. — Alexandre, . . . mi se pare că rolul acesta mi se cuvine mie. SADOVEANU, O. VIII, 55. *Avu un sentiment de încredere, simțind că poate aci să-și îndeplinească un rol pentru care simțea că are chemare.* BART, E. 313. *În fața acestei concepții, se ridică înțelegerea care atribuie criticii rolul de a mijloci emoția pe care cititorul este presupus că n-o poate resimți el singur, fără ajutor străin.* VIANU, A. P. 10. *Statul de democrație populară . . . joacă un rol activ în procesul făuririi și consolidării permanente a bazei noi și a noii suprastructuri.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 64. *În desfășurarea învățământului de partid . . . , un rol important îl au consultațiile.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 374. *Avocatul renunță la rolul de conducător al fetei.* CĂLINESCU, E. O. II, 168. *Fundamentînd rolul hotărîtor al maselor populare în istorie, marxismul a pus pentru prima dată sociologia pe o bază științifică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Se ținea în fața lor dreaptă și prevenitoare, pătrunsă de rolul de gazdă de țară.* VINEA, L. II, 306. *Societatea geografică română . . . și institutele . . . au avut un rol progresist în dezvoltarea științei.* MG I, 21. *Simte că începe să joace un rol dramatic în existența cuiva.* PREDA, R. 42. *Știința are un rol hotărîtor în obținerea victoriei socialismului asupra capitalismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 52. *În ansamblul străduințiilor pentru un nivel ridicat la învățătură, rolul hotărîtor îl are munca profesorului în clasă.* GÎ 1962, nr. 683, 1/1. *Rolul acestei vitamine constă în a ajuta funcționarea normală a glandelor.* ABC SĂN. 389. *Rolul, de la obîrșie, unificator al limbii noastre în viața și aspirațiile poporului.* T ianuarie 1966, 4.

II. 1. Registru în care sînt trecuți contribuabilii. *Altă sumă se cere a se împlini prin rolurile trimise de la ministerul finanțelor.* I. IONESCU, M. 19, cf. LM, ȘĂINEANU. *Censul se poate constata prin rolul de contribuțiune și prin chitanțele de plată pe anul curent.* PRETORIAN, C. 21. *Se va lua notă în roluri de data aplicării sechestrului.* BO 1955, 274. *Multe pensii neplătite, sau impozite plătite de două ori, sau impozabili omiși de roluri, ar fi ieșit la iveală.* PREDA, M. 452.

2. (Jur.) Listă care cuprinde procesele în ordinea în care urmează să se judece la un tribunal într-o anumită zi. *Au curs în toată țara procesele. Nu a fost oraș în care tribunalele militare să nu aibă cîteva pe rol.* PAS, Z. IV, 242.

3. Lista oficială a persoanelor care se află pe un vapor. *Acest act se va redige de căpitanul, stăpînul sau patronul vasului și se va trece în rolul (lista oficială) persoanelor ce se află pe vas.* HAMANGIU, C. C. 25, cf. 209.

— Pl.: *roluri* și *role*. — Și: (învechit) **rólă, roálă** s. f.

— Din fr. **rôle**, germ. **Rolle**. — **Rolă**: sg. refăcut din pl.

ROL² s. n. **1.** Construcție în formă de jgheab pe care alunecă bușteni de la locul de tăiere pînă la căile de transport; jilip, scoc. Cf. VICIU, GL., com. din BOCȘA — REȘIȚA, CHEST. IV 30/68, A III 1, 3, 5, 18, IV 3. ✦ (Min.) Jgheab în formă de pînie prin care se încarcă cărbunele în vagoane sau în vagonete. FD I, 175. *Locomotiva se opri cu primul vagonet sub gura rolului pentru a fi încărcat.* CONTEMP. 1956, nr. 492, 3/3.

2. (Regional) Parte a joagărului, compusă din două bîrne legate prin stinghii și purtate pe șase sau opt rotițe, pe care se așază bușteanul ce urmează a fi tăiat în scînduri (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II 6 424/2.

3. (Prin Ban.) Tăvălug. ALR SN I h 26, ALRM SN I h 12. ✦ Sul de lemn pe care se înfășoară rufele și hainele pentru a fi călcate. Cf. ALR II 3 386/76.

— Pl.: *roluri*. — Și: (regional, **1**) **rulă** s. f. ARVINTE, TERM. 164.

— Din germ. **Rolle**.

ROL³ s. n. v. **rolă²**.

ROLÁ vb. I v. **rula¹**.

ROLÁN s. n. Denumire comercială românească dată unor fibre textile sintetice. *Constructorii fabricii de rolan . . . au ca obiective principale în întrecerea socialistă grăbirea ritmului lucrărilor de construcție.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835. *Rolanul . . . este un excelent înlocuitor al lînei.* ib. nr. 4 849.

— Cf. r e l o n.

RÓLĂ¹ s. f. **1.** (Tehn.) Organ de mașină sau element component al unei unelte, care, în timpul funcționării, se rotește în jurul axei sale, servind la rularea unui vehicul, la stabilirea unui contact electric etc. Cf. NICA, L. VAM. 213. *Panglica este confecționată dintr-o serie de segmente prevăzute la margine cu dinți călițI și este condusă pe două role.* IOANOVICI, TEHN. 322, cf. 346. *Se întrebuințează din ce în ce mai mult lagărele cu bile sau cu role.* SOARE, MAȘ. 85, cf. 160. *După modul de construcție, vîrtelnițele pot fi cu role ori în formă de stea.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 65, cf. 233. *Se vor utiliza conducte neizolate, montate pe role speciale (role cu pălărie).* PREV. ACCID. 32, cf. 68. *Muncitorii produc în ultima vreme cantități sporite de zale pentru șenilele tractorului. . . , role și steluțe.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 886. [Proțapul fîntînii] *purta o rolă de lemn pe care luneca funia.* MIHALE, O. 511.

2. Unealtă formată dintr-un cilindru cu un mîner, folosită într-o serie de lucrări de finisare în construcții (zugrăvit, tencuit).

3. (Prin Transilv.) Tub de ciment folosit la căptușirea fîntînilor. Cf. COMAN, GL., com. din BAHNEA — TÎRNĂVENI și din BOARTA — MEDIAȘ.

— Pl.: *role*.

— Din germ. **Rolle**.

RÓLĂ² s. f. (Regional) Cuptorul mașinii de gătit. Cf. SCRIBAN, D., MÎNDRESCU, I. G. 78. *Îl bagă în rolă și curînd un miros plăcut se răspîndi în cameră.* V. ROM. februarie 1955, 229, cf. COMAN, GL., ALRM II/I h 336, A III 4, V 15.

— Pl.: *role*. — Și: **rol** (ALRM II/I h 336/574) s. n., **róră** (SCRIBAN, D.), **rúlă** (DDRF, ALR II/I MN 133, 3 883, ALRM II/I 336, A V 15), **rúră** (ALRM II/I h 336/399) s. f.

— Din pol. **rura, rula**.

ROLĂ³ s. f. v. **rol¹**.

ROLÉT s. n. v. **roletă**.

ROLÉTĂ s. f. **1.** Stor; jaluzea. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Porunci să se aprindă lumina, să se lase roletele.* AGÎRBICEANU, A. 353. *El se duse la fereastră, feri perdelele, ridică roleta.* id. ib. 494.

2. (Regional) Instrument pentru măsurarea diametrului trunchiurilor de arbori; clupă. Cf. A III 3.

— Pl.: *rolete*. — Și: **rolét** (CV 1950, nr. 4, 45) s. n., (regional) **rolită** (A I 35) s. f.

— Din fr. **roulette**.

ROLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.) A netezi rufele sau hainele cu rolul² **(3)**. Cf. ALR II 3 386 bis/36, 76.

— Prez. ind: *rolesc*. — Și: **roloi** vb. IV. ALR II 3386 bis/36.

— V. **rol²**.

ROLÍNĂ s. f. (Învechit) Jocul de ruletă. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W.

— Cf. r u l e t ă.

ROLIȘÓR s. n. Diminutiv al lui r o l¹ **(I 1)**. *Alegînd . . . un rolișor cît de infim și cu care să momesc capriciul destinului.* KLOPȘTOCK, F. 91.

— Pl.: *rolișoare*.

— **Rol¹** + suf. *-ișor*.

ROLÍTĂ s. f. v. **roletă**.

ROLOÍ vb. IV. v. **roli**.

ROM¹ s. m. Țigan. Cf. BL II, 184, CV 1950, nr. 4, 61. *Cei șase romi din colectiv, cu copiii lor, înjghebaseră o*

bandă tuciurie de lăutari care cîntau înfocat. v. rom. februarie 1952, 130. *A ajutat cu materiale de construcție numeroase familii de romi să-și ridice case.* Scînteia, 1953, nr. 2 762.
— Pl.: *romi.*
— Din țig. **rom** „om".

ROM[2] s. n. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea melasei din trestia de zahăr. *Cere și „dooă sticle cu vulcă franțozească ce să cheamă rum"* (a. 1793). Iorga, s. d. viii, 28. *Matelotul cere în gura mare vin-ars și se duce cîteodată si[n]gur a bea rum din butoi.* Heliade, d. j. 107/8. *De la 25 mai și pînă la 1 iunie au venit în prințipal 14 caice cu marfă, . . . bumbac, țîri, alune, rom, ceară, pește și alte băcănii.* cr (1832), 148[1]/19. *Mariuțo, vezi gătește pesmeți, lapte pentru ceai, Nu uita la cin'o cere rom, pișcoturi să le dai.* pr. dram. 106, cf. I. Golescu, c., Buletin, f. (1843), 237, Vîrnav, h. 85. *Zicînd aceste, mă pun pe un scaun lîngă căpitanul care . . . aținta para rumului cu talent.* rom. lit. 23[2]/5. *Ceaiul vărsat prin pahare luă o văpsea purpurie, amestecîndu-se cu rumul de Giamaica.* Negruzzi, s. i, 74, cf. lm. *Artistul meu avea odată doi cocoși pe care-i deprinsese la beție și încă beție de alcool, fiindcă le dedea boabe și grăunțe zăcute-n rom.* Caragiale, o. iii, 17, cf. vi, 208. *Îi scoseserăm grabnic hainele și-l frecarăm pe mîini, pe picioare și pe coaste cu rom amestecat cu vin.* Delavrancea, t. 43, cf. Barcianu, Alexi, w., Bianu, d. s. *Paharul era murdar, zahărul mai puțin cu o bucată decît se obișnuia, romul lipsă.* Gîrleanu, n. 56. *Damigene cu romuri albe și roșii.* Hogaș, ap. dl, cf. Nica, l. vam. 214, cade. *Vrei rom?* Camil Petrescu, t. i, 91. *Vă fierbem ceai cu rom.* C. Petrescu, î. i, 128. *Pe masă erau cîteva sticle cu vin, rom, o pită rotundă, slănină.* Vlasiu, d. 91. *Toarnă rom mult în cafea.* Sadoveanu, o. ix, 529. *Sorbea dintr-a doua sticlă de rom.* Stancu, r. a. i, 183. *Dacă ar fi fost răchie de prună sau rom, poate n-ar fi refuzat nici el.* v. rom. octombrie 1954, 144. *Un rom! — a strigat . . . băiatului de la tejghea.* Galan, z. r. 315. *Romul strălucea în raft, în lumina roșie a lămpii de noapte.* Barbu, p. 173, cf. scl 1960, 254, h ii 32, iii 38. *Nu te dulăi, Că eu de ură te-oi mîntui, Cu rom și cu vin te-oi stropi.* Marian, nu. 23. *Că ți-o ieșit hîda-n drum Cu pălincă și cu rum.* folc. transilv. i, 182.
— Pl.: *romuri.* — Și: (regional) **rum** s. n.
— Din fr. **rhum,** germ. **Rum.**

ROM[3] s. n. (Regional) Nisip fin de rîu sau făină de piatră măcinată în șteampuri, care conține aur. Cf. Viciu, gl., Pașca, gl.
— Pl.: *romuri.*
— Etimologia necunoscută.

ROMÁIC, -Ă adj. Care aparține Greciei sau grecilor, privitor la Grecia sau la greci, originar din Grecia. *Limba romaică.* Cf. Șăineanu, Scriban, d.
— Pl.: *romaici, -ce.*
— Din fr. **romaïque.**

ROMAICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Roman[3] **(II 1).** *Romulus, întemeietorul monarhiei romaicești, au zidit Roma.* Calendariu (1814), 99/25. *Carol cel Mare îndreptă puterea romaicească la apus către sfîrșitul veacului al 8-lea.* ib. 100/22.
2. Grecesc. *În Asia slăbise puterea romaicească.* Văcărescul, ist. 251, cf. 248.
— Pl.: *romaicești.*
— De la ngr. ρομαϊκός.

ROMÁN[1] s. n. (Adesea urmat de determinări care indică felul, caracterul etc.) Narațiune epică în proză, de întindere mare și cu un conținut complex, care reflectă evenimente, episoade, fenomene ale vieții unei societăți etc. *Mai mult decît doao sute de ani sînt de cînd neamul italienesc să desfătează cu dulceața cetirii acestui romant mic comicesc* (a. 1799). bv ii, 410, cf. gcr ii, 168/26. *Un romant moralicesc.* Molnar i. 132 9. *Un călugăr grecesc, anume Planudes, scrise un romanț, adecă o carte iscodită, care viața acestui vestit poet* [Esop] *ar fi coprins.* Nicolau, p. 47/20. *Ori citind iar? ce citesc? Romanțuri ce le smintesc.* Mumuleanu, c. 132/2. *Citea din cînd în cînd la romanțe franceze.* Heliade, d. j. 6/4, cf. bv iii, 707. *Nu conține[ș]te de [a] tălmăci alese istorii pentru întocmirea năravurilor celor bune, fabule, romanțuri.* cr (1830), 333[1]/32. *Numirea de romanț să nu sperie pe nimeni, căci nu însemnează alt decît o istorioară plăzmuită.* Marcovici, v. iv/3. *O romanță, adecă o carte fabuloasă și povestitoare.* Bojincă, a. i, xii/5. *Romansurile, versurile izvorese cu îmbelșugare.* gt (1838), 60[2]/11. *Citește niște istorioare și romanțuri pline de fantasme.* fl (1838), 43[1]/7. *Romanse istorice, adunate și prescrise de către Medelnicerul Ianacachi Ionașco* (a. 1851). cat. man. i, 454, cf. Stamati, d. *Fapte istorice cu care romanurile nu se pot compara.* Codrescu, c. ii, 361. *Toată activitatea mărginindu-se în simple traduceri, cea mai mare parte romanuri.* rom. lit. 66[1]/32. *Am lepădat toate romanțele și m-am apucat de cetit pre Tucidid.* Negruzzi, s. i, 61. *Am văzut mai multe romanțuri lăsate pe la jumătate.* Bolliac, o. 48. *Aceste două opere ale lui Filimon nu sînt niște romanțuri în care să se desfășoare peripețiile unei intrigi.* Ghica, s. 63. *Noi facem romanț, iar nu istorie.* Filimon, o. i, 376. *Am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul romanț istoric „Taras Bulba".* Odobescu, s. iii, 20, cf. Gane, n. iii, 181. *Romanul e viața, nu a unui individ, ci a unei societăți întregi.* Caragiale, o. iii, 89, cf. i, 71. *Își formase un plan uriaș: acela de a scrie un romanț istoric al cărui principal erou să fie măreața figură a lui Mihai.* f (1884), 20. *Dar romanul-fascicolă a năvălit în școală, și-aci e adevărata primejdie.* Vlahuță, o. a. ii, 19, cf. 24. *Se știe că, în romanurile cavalerești, un erou, ca să ajungă stăpîn pe regina inimii sale, trebuie să facă vreo vitejie mare.* Ghe-rea, st. cr. i, 271, cf. ii, 52, ddrf, Șăineanu, Barcianu, D. Zamfirescu, a. 151. *Pe mescioara de lîngă patul lui era un roman și o pereche de cărți.* Brătescu-Voinești, î. 36. *Numai ei îi place . . . să citească ceasuri întregi romane senzaționale.* Rebreanu, i. 103. *Romanul-problemă actual e uneori un fel de dramă filozofică, în care crearea de caractere e un lucru secundar, principalul constînd în rezolvarea problemei.* Ibrăileanu, s. l. 7, cf. 99. *Acolo își petrec ceasuri întregi, amîndoi bătrînii, citind romane și gazete.* Bassarabescu, v. 99. *Aveam cu mine două cărți de citit, două romane total antagonice între ele.* Galaction, a. 84. *Și întorsese pe-o parte și pe alta o carte de pe biroul lui; . . . , un roman presărat cu calambururi.* C. Petrescu, î. i, 260, cf. Klopștock, f. 178. *Vorbea cu mare respect și chiar cu simpatie despre . . . autorul pe atunci a cîtorva romane în care era o tendință spre o mai adîncă analiză psihologică.* Vlasiu, d. 316. *El citea numai romane senzaționale.* Teodoreanu, m. ii, 418. *Prin minte-l trec eroinele romanelor pe care le-a sorbit în nopți de nesomn.* Sadoveanu, o. i, 668, cf. Iordan, l. r. 321, bul. fil. vi, 6. *Noua înflorire a romanului degajează realismul de elemente lirice și de unele din cele artistice ale sintezei anterioare.* Vianu, a. p. 12. *Pe vechiul fond medieval, care constituie materia „Decameronului", cu povestiri de dragoste și romane de aventură, . . . Boccacio zugrăvește, din punctul de vedere laic, moravurile din timpul său.* Oțetea, r. 205. *Citeau în plapumă romanele bulevardiere încropite de ratații parizieni.* Arghezi, b. 144. *Felix se ridică să plece și atunci își aduse aminte de romanul lui Stendhal pe care-l lăsase în colțul mesei.* Călinescu, e. o. i, 63. *Scotea, pe vremea aceea . . . , în fascicole mari cît niște cearșeafuri, un fel de roman-reportaj.* Pas, z. i, 41, cf. Demetrius, a. 298. *Nu-mi plac romanele de aventuri.* H. Lovinescu, c. s. 7. *Romanul, în forma lui de azi, este un gen literar constituit aproape exclusiv în secolul al XIX-lea.* v. rom. iunie 1957, 7. *Cînd ai secrete să le încredințezi cuiva, e mai bine să i le încredințezi în aer liber, așa am învățat-o din romanele polițiste.* Barbu, p. 276. *Reeditarea acestui roman . . . îmbogățește repertoriul lecturilor noastre.* s februarie 1960, 49, cf. l. rom. 1962, nr. 4, 50. ◇ *Roman cu cheie* v. cheie. ✦ Fig.

împletire de întîmplări cu multe episoade care par neverosimile. *Hîrtiile lui Tăutu cuprind tot romanul... și ce roman!* RUSSO, s. 114. *Din sărmana noastră viață, am dura un roman întreg.* EMINESCU, o. I, 157. *Ori o să o iei de soție; ori o să faceți un roman stupid fără spirit, fără interes și fără încheiere.* CARAGIALE, o. IV, 380. *Și fantezia lui Arghir schița un roman pe iluziile unui căței.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 6, cf. ȘĂINEANU. *Am ascultat la o cafea și o țigară romanul său de dragoste.* BACOVIA, o. 229. *Strigătul tău... — scrisorile... — îmi înseninează romanul decăderii mele sufletești.* KLOPȘTOCK, F. 234. *Vînătorile de august și septemvrie devin adevărate romane, în care prepelicarii sînt eroi.* SADOVEANU, O. X, 461. *Viața fiecăruia e un roman.* PAS, Z. I, 86.

— Pl.: *romane*, (învechit) *romanuri*. — Și: (învechit) **román̦, román̦t, román̦s** s. n., (neobișnuit) **román̦ță** s. f.

— Din fr. **roman**. — **Roman̦** < it. **romanzo**.

RÓMAN[2] s. m. (Regional) Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozitelor: **a)** mușețel, romaniță *(Matricaria chamomilla)*. BORZA, D. 108, ALR I 1 938; **b)** (și în sintagma *romon bolund*, BORZA, D. 108) romaniță nemirositoare *(Matricaria inodora)*. Cf. ȚIPLEA, P. P. 15; **c)** margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). Cf. COTEANU, PL. 30, CIHAC, II, 318, BORZA, D. 47, LEXIC REG. 13; **d)** granat *(Chrysanthemum parthenium)*. BORZA, D. 47; **e)** ochiul-boului *(Chrysanthemum rotundifolium)*. id. ib.; **f)** (și în sintagma *roman puturos*) romaniță-puturoasă *(Anthemis cotula)*. BORZA, D. 20; **g)** romaniță-de-cîmp *(Anthemis arvensis)*. id. ib.; **h)** romaniță-mare *(Anthemis nobilis)*. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 20; **i)** vetrice *(Tanacetum vulgare)*. id. ib. 168. *Că săracii numa ne-or pune Pe costiță lîngă sat, Ș-om paște roman uscat.* COM. SAT. V, 113, cf. H XIV 5, XVII 7, XVIII 41, 102, 168. *Suflă vîntul Romonul, De ce-l suflă, de-acea-nfloare.* POMPILIU, Ș. 81. *Suflă vîntul romonul, Din romon suflă-n cicoare Și voinicu-i la prinsoare.* BUD, P. P. 19.

— Accentuat și: *román*. COTEANU, PL. 30, CIHAC, II, 318, ALR I 1 938/26, 107, 800, 810, 825, 874. — Și: **rómon** (accentuat și *romón* ALR I 1 938/280, LEXIC REG. 13, pl. *romoni* ALR I 1 938/280) s. m., **rómăn** (ib. 1 938/85, 118), **roámăn** (ib. 1 938/90), **rúmăn** (ib. 1 938/295) subst.

— Din ucr. **pomah**.

ROMÁN[3], **-Ă** s. m. și f., adj. **I. 1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a statului roman[3] **(II)** sau era originară de acolo și care se bucura de drepturi depline de cetățenie; persoană care făcea parte din populația de bază a imperiului roman; (la pl.) populația statului roman sau a imperiului roman; (învechit) rîmlean, rumân. *Acolo lîngă Turda, sus în coastă, au fost un oraș foarte frumos al romanilor* (cca 1660 — 1680). GCR I, 176/22. *Romanii au biruit și mulțime de vrăjmași au omorît.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Au numit și pre acest meșteșug ritorică, adecă: cum zic romanii elocvența.* MOLNAR, RET. 11/2, cf. 95/12. *Așa evreii să scoală Înviersunati la răscoală, Spărgînd șanțurile foarte, Bat pe romanii cu moarte.* BĂRAC, ap. GCR II, 242/4. *Chiar în acele vremi furtunoase și nenorocite, romanii Daciei nu uitară că au o misie în omenire.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Acele vorbe ce s-au scris de romani atîția seculi, ce s-au reluat de părinții noștri de doi seculi noi să le scriem alfel?* CR (1848), 7[3]/42. *Romanii au trecut pre aci, au lăsat însă prea puține vestigii.* BOLLIAC, O. 288. *Odată cunoșteam Subt nume de roman Un prea puternic neam.* ALEXANDRESCU, O. I, 271. *Bogăția minelor de aur ale Transilvaniei va fi atras, în pămîntul Daciei, un număr foarte însemnat de romani în înțelesul adevărat al cuvîntului, adică de oameni de viță curat latină.* XENOPOL, I. R. I, 148, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Sămînța acelor oameni liberi era de vechi pămînteni ai Daciei, grăind o limbă care amintea stăpînirea și amestecul romanilor.* SADOVEANU, O. XII, 200, cf. X, 426. *Urmează cercetarea istorică a romanizării în regiunea balcano-dunăreană, pornindu-se... de la populațiile autohtone existente atît la nordul Dunării, cît și în Peninsula Balcanică în momentul cuceririi acestor teritorii de către romani.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/2. ✦ Persoană care făcea parte din Sfîntul imperiu roman de națiune germană; (la pl.) populația acestui imperiu. *Carol al șaselea, craiul Ișpaniii, carele după răposarea fratelui lui, Iosif, puternicul împărat al romanilor, dă toți electorii... alegîndu-se și pohtind cu toții a-l avea în locul frățîne-său.* R. GRECEANU, CM II, 198.

2. Locuitor al Romei. Cf. CADE, DL, DM.

II. 1. Adj. Care aparține Romei, imperiului roman sau romanilor, originar din Roma sau din imperiul roman; privitor la Roma, la imperiul roman sau la romani; (învechit) rîmlean, rîmlenesc, romaicesc, romanesc[2], romanicesc. *Știut lucru este că nu fieștecare gheneral roman după izbînda asupra nepreten putea să facă triumf.* BUDAI-DELEANU, Ț. 369. *Leghioanele romane avea stema un vultur de aur sau de argint într-un vîrf de suliță.* BĂRAC, ap. GCR II, 237/39. *Ostenită de atîtea rele ce o rodeau în sinești, împărăția romană trebui să cază.* BĂLCESCU, M. V. 6, cf. 7. *Originea acestor adunări izvorăște din municipalitățile romane și din soboarele goților.* id. ib. 9. *Un sarcofag al unei preotese romane.* CR (1848), 18[1]/46. *Ceea ce mă face a presupune aceasta e tocmai gustul ce a avut întotdeauna poporul roman de a lua în rîs pe bărbații săi cei mai vestiți.* ODOBESCU, S. I, 41. *Ard albastrele armure ale zeilor romani.* EMINESCU, O. IV, 136. *Atunci legionarii colosului roman Ies grabnici ca furtuna.* COȘBUC, P. I, 158, cf. BARCIANU. *Cărturarii de școală nouă, elevii institutelor vieneze și romane,... scriau curent limba internațională a științii.* IORGA, L. I, 12. *Înaintea lui se deschidea galeria tăiată... înainte cu sute de ani, poate încă pe vremea stăpînirii romane.* AGÎRBICEANU, A. 380. *Oratorii romani și greci discutau, înaintea cetățenilor, probleme adeseori arzătoare și tritante.* GALACTION, A. 370. *În epoca imperiului roman, colțul acesta de lume era una cu continentul.* SADOVEANU, O. IX, 295. *Bronzurile romane au ruginit și s-au mistuit, opera lui a rămas.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Ca prim punct figurează cercetarea vieții materiale și spirituale în perioada de stăpînire romană.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/1. *Tu trebuie să fii tare ca o mamă romană.* H. LOVINESCU, C. S. 40. *Influența etruscă s-a exercitat asupra unor domenii variate ale vieții romane.* IST. L. ROM. I, 38. ✧ *Cifre romane* (și substantivat) = cifre reprezentate prin litere din alfabetul latin. V. MOLIN, V. T. 23, cf. 57. *Litere romane* = litere latine. *Să determinăm funcția literelor romane.* CR (1848), 4[3]/16, cf. 4[3]/33. *Biserica romană* = biserica catolică, v. c a t o l i c; catolicism. *Cît a trebuit să placă papei pe de o parte îngrijirea purtată de Ștefan pentru biserica romană din Moldova, pe de alta, onoarea făcută reprezentanților religiei catolice de a fi primiți ca membri în sfatul țării.* XENOPOL, I. R. IV, 70. *Milă romană* v. m i l ă. *Pontif roman.* v. p o n t i f. ✦ Romano-catolic. *Legea bisericei Apusului au început a se chiema lătinească sau romană.* MAIOR, I. B. 23. *Am ascultat slujba religioasă la biserica romană.* SADOVEANU, O. IX, 241.

2. Subst. Numele a două dansuri.:

a) S. m. și f. art. Numele unui fel de cadril, care a devenit apoi dans popular. Cf. BARONZI, L. 92, PÎRVULESCU, C. 14, PAMFILE, J. II, 31, id. ib. III, 11, VARONE, D., id. JOC. ROM. N. 114, 115, H II 100, XVIII 262, I. CR. I, 155, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ, ALR II 4 336/172.

b) S. m. (Prin Transilv.) Dansul călușarilor. Cf. PAMFILE, S. V. 59.

3. S. f. pl. Sandale cu talpa subțire (L. ROM. 1959, nr. 6, 54), sandale de lemn (CV 1950, nr. 11-12, 39).

— Pl.: *romani, -e*.

— Din lat. **romanus, -a, -um**, fr. **roman, romain**, it. **romano**.

ROMÂNĂ adj. (În sintagma) *Balanță romană* = balanță formată dintr-o pîrghie cu brațe neegale, mobilă în jurul unui ax orizontal; pe brațul mai lung și gradat alunecă o greutate, care echilibrează obiectul de

cîntărit pus pe talerul sau în cîrligul aflat la capătul brațului mai scurt. Cf. LTR[2] 286, DL.
— Pl.: *romane*.
— Din fr. **romaine**.

ROMÁNCA s. f. art. (Prin Transilv.) Romana **(II 2)**. Cf. VARONE, D., id. JOC. ROM. N. 115.
— **Roman**[3] + suf. *-că*.

ROMANCIÉR, -Ă s. m. și f. Autor de romane. *A furi-sitele tale de visări ... au deschis mai multe căi către nemurire decît toate producțiile poeților și romancierilor.* HELIADE, D. J. 47/2, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Poeții și romancierii îi idealizează.* RUSSO, S. 175. *Este dar ... singurul romancier ce mai rămîne în picioare.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 2[3]/60. *Poet și romancier ... cum șede omului mai bine.* GANE, N. III, 182. *Abia cu chiu, cu vai îți mai poți permite să strecori pe ici, pe colea faimoasele sprîncene arcate pe care de secole le zugrăvesc poeții sau romancierii, pe frunți late și cugetătoare.* MACEDONSKI, O. IV, 51, cf. ȘĂINEANU, DDRF, ALEXI, W. *Un artist, să-i zicem poet, romancier ... sau nuvelist, era privit la noi ca un individ apocaliptic.* ANGHEL, PR. 183. *Romancierul de azi, în deosebire de cei pur epici de dinainte, pune probleme ca și dramaturgul.* IBRĂILEANU, S. L. 7, cf. 37. *Arta romancierei se poate, astfel, compara cu arta marilor pictori ai Renașterii.* LOVINESCU, C. IV, 111. *Va fi romancierul pe care-l așteaptă zadarnic, de zeci de ani, literele române.* GALACTION, A. 341. *Noaptea romancier și ziua sergent de zi, nu mergea.* VLASIU, A. P. 423. *Viața acestei tinere persoane ar putea să servească numai ca document romancierului.* SADOVEANU, O. XIV, 181. *Cu mijloacele de narațiune și prezentare ale unui romancier, analiza sa se aplică asupra marilor pasiuni umane.* VIANU, A. P. 384. *Unii romancieri francezi au lăsat opere uriașe.* RALEA, S. T. I, 114. *Un romancier pornit să ofere o frescă de proporții masive despre eroii industrializării socialiste ... trebuie să devină el însuși un constructor activ al socialismului.* S iunie 1960, 27.
— Pronunțat: *-ci-er*. — Pl.: *romancieri, -e*. — Și: (învechit) **romanțiér, -ă, romanțiár, -ă, romansiér, -ă** (CALENDAR 1861, 121/21) s. m. și f.
— Din fr. **romancier**. Cf. it. r o m a n z i e r e.

ROMANÉSC,[1] -Ă adj. (Livresc) Cu caracter de roman[1], care ține de roman. Cf. DDRF. *Toată opera romanescă din Franța zilelor noastre e literatură de idei.* IBRĂILEANU, S. L. 98. *Sîntem aici, cu adevărat, în roman și în ficțiune romanescă.* PERPESSICIUS, M. IV, 30. ✦ Ca de roman[1]; fantezist, romantic. *Imaginația lui romanescă și pitorească era, totuși, înfrînată de ... sentimentul măsurii.* LOVINESCU, C. IV, 166. ✧ (Substantivat) *Dumneata ești un romanesc, dar ești totodată un bărbat pentru care realitatea există.* H. LOVINESCU, T. 345.
— Pl.: *romanești*.
— Din fr. **romanesque**.

ROMANÉSC,[2] -Ă adj. (Învechit) Roman[3] **(II 1)**. *Leghioanele românești.* CANTACUZINO, N. P. 29[v]/4. *Toate țările care se reducea în provinții să fie supt dare și magistratului poporului romanesc supuse.* ȘINCAI, HR. I, 35/33, cf. 10/12. *Au socotit pre români ca rămășiță adevărată a coloniilor românești pre care au descălecat oarecînd Traian în Dachia.* BUDAI-DELEANU, LEX. *Consulul romanesc.* ȚICHINDEAL, A. M. 20/18. *Un priiaten al norodului romanesc.* NICOLAU, P. II, 217/3. *Statua împăratului ... îmbrăcat în haine românești și în cap cu cunună de dafin.* GOLESCU, Î. 25. *S-au gonit noroadele dachicești din Dachiia și țara s-au făcut ținut romanesc.* CANTEMIR, S. M. 231/18. *Unde-i neamul haldeesc; Unde e cel romanesc, Acela ce-a stăpînit Pre lume ș-a poruncit?* MUMULEANU, C. 105/18. *Sceptru romanesc, adică al romanilor.* HELIADE, GR. ROM. 81/19, cf. I. GOLESCU, C. *La universitate voi învăța legile firești și legile românești, istoria și gheografia.* KOGĂLNICEANU, S. 127.
— Pl.: *romanești*. — Și: **românése, -ă** adj.
— Din it. **romanesco**.

ROMANÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A romaniza. (R e f l.) *Iar care* [daci] *au mai rămas, se romaniră.* NEGRUZZI, S. I, 201.
— Prez. ind.: *romanesc*.
— V. **roman**[3].

ROMÁNIC, -Ă adj. Care se trage din romani, care are legătură cu poporul roman, cu imperiul roman. *Românii sînt un popor de viță romanică, un popor neolatin, ca și celelalte din apusul Europei, ieșite tot din sînul imperiului roman.* XENOPOL, I. R. I, 180. ✧ *Stil romanic* = denumire dată stilului arhitectonic dezvoltat în Europa în a doua jumătate a secolului al X-lea și care se continuă în parte pînă spre sfîrșitul secolului al XIII-lea. *Miezul îngrămădirii îl alcătuia străvechea biserică succesiv clădită din părți, una în stil romanic, a doua în stil gotic.* BLAGA, H. 49. (Substantivat, n.) *Descoperi romanicul cel mai pur, un portal semicircular susținut de opt capiteluri.* CĂLINESCU, C. O. 160. ✦ (Despre limbi) Care au la bază limba latină, care derivă din limba latină; neolatin. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU. *Astfel întîlnim la albanezi și la români ... o serie de cuvinte latine, obișnuite pe cît se pare în latinitatea estică, dar pierdute în apus, unde limbile romanice nu le mai păstrează ca vorbe populare.* PUȘCARIU, L. R. I, 264. *Despre locul limbii române între celelalte limbi romanice au vorbit, într-un fel sau altul, numeroși lingviști români și străini.* IORDAN, L. R. 19, cf. 28. *Pentru a exprima posesiunea, pronumele reflexiv e întrebuințat în limbile romanice occidentale doar atunci cînd acțiunea poate avea și alt autor decît subiectul.* SCL 1954, 141. *Mai sînt și alte popoare de limbă romanică, a căror cultură trebuie cunoscută și folosită, prin intermediul limbii și literaturii respective.* CONTEMP. 1956, nr. 503, 5/2. *Limba română este singura limbă romanică în care s-au păstrat forme cazuale distincte pentru genitiv-dativ.* GRAUR, S. L. 107. ✦ Care aparține limbilor romanice, caracteristic limbilor romanice. *Pare înclinat a considera drept fenomen specific romanic numai repetarea complementului indirect pronominal.* SCL 1959, 181. *Caracterul romanic al structurii silabice românești.* ib. 1965, 60. ✦ Care se ocupă de limbile romanice. *Se impune intensificarea studiilor romanice în țara noastră.* CONTEMP. 1956, nr. 503, 5/2. *Folosim metoda geografiei lingvistice ... așa cum este aplicată în general în dialectologia romanică și românească modernă.* SCL 1967, 53.
— Pl.: *romanici, -ce*.
— Din germ. **romanisch**. Cf. it. r o m a n i c o.

ROMANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Roman[3] **(II 1)**. *Clădirile noastre deșteaptă un suvenir romanicesc — ale cărora ruinuri încă spun mărimea lor* (a. 1850). DOC. EC. 975.
— Pl.: *romanicești*.
— **Roman**[3] + suf. *-icesc*.

ROMANÍSM s. n. (Rar) Romanitate **(2)**. *Marea aptitudine pe care oamenii din popor ... o aveau de a converti la romanism neamurile cucerite.* PUȘCARIU, L. R. I, 326.
— De la **roman**[3].

ROMANÍST s. m. **1.** Specialist în studiul limbilor romanice. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU. *Metoda e cea întrebuințată de romaniști, cînd din limbile romanice actuale reconstruiesc ... formele latinei vulgare.* PUȘCARIU, L. R. I, 244. *Studiez curentele și metodele noi create de romaniști.* L. ROM. 1959, nr. 4, 58.
2. Specialiști în studiul dreptului roman. DL, DM, DN.
— Pl.: *romaniști*.
— Din germ. **Romanist**, fr. **romaniste**.

ROMANÍSTICĂ s. f. Disciplină lingvistică și filologică care studiază limbile romanice. Cf. BUL. FIL. VI,

30. *„Impresiile" mele sînt dealtfel în bună măsură niște truisme ale romanisticei, niște adevăruri care sar în ochi.* CĂLINESCU, I. 6, cf. L. ROM. 1965, nr. 1, 166, DN². *Jean Boutière, filolog cunoscut, autor al mai multor studii de romanistică.* SCL 1967, 595. *A condus . . . pe tinerii filologi francezi care-și pregăteau licența sau doctoratul în romanistică.* ib.

— Din germ. **Romanistik.**

ROMANITÁTE s. f. **1.** Caracter roman³ al unui popor, al unei culturi etc., trăsătură caracteristică română; origine, descendență romană. *Lumina adevărului despre romanitatea românilor.* BOJINCĂ, R. 96/10. *O carte . . . prin care s-ar arăta romanitatea lor.* MAG. IST. I, 47/3. *Aceste neamuri . . . s-au opintit să șteargă din fața pămîntului orice urmă de romanitate.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Klein începe foarte de departe cu originile, din vremea supremației bulgare, care ar fi adus, ea singură, amestecul în românește al „cuvintelor slovenești" care-i sunau rău la ureche acestui fanatic al romanității fără amestec.* IORGA, L. II, 186, cf. ȘĂINEANU. *Pietre unghiulare ale ideologiei lui Clain vor rămîne . . . ideea romanității și ideea continuității istorice.* BLAGA, G. 95.

2. Totalitatea popoarelor romanice; lumea romană. *Întru durerea ce ne sfîșie la privirea dărăpănării romanității.* NEGRUZZI, S. I, 204, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU. *Am cucerit necontenit și alte neamuri pentru romanitate.* PUȘCARIU, L. R. I, 420. *Separarea definitivă a romanității orientale de cea occidentală.* SCL 1964, 688.

— Din fr. **romanité**, it. **romanità**, lat. **romanitas, -tis.**

ROMANÍȚĂ s. f. **1.** Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** (și în sintagmele *romaniță bună*, GRECESCU, FL. 315, BORZA, D. 108, *romaniță mică*, BORZA, D. 108) mușcățel, (prin Transilv.) romînică, (regional) romonel *(Matricaria chamomilla).* COTEANU, PL. 30, CALENDARIU (1814), 168/26, LB, POLIZU, BARONZI, L. 143, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, GRECESCU, FL. 315, N. LEON, MED. 61, ALEXI, W., BIANU, D. S., SIMIONESCU, FL. 173, VOICULESCU, L. 240, BUJOREAN, B. L. 391, DENSUSIANU, Ț. H. 332, ȘEZ. XV, 114, IORDAN, L. M. 195. ◇ *Romaniță nemirositoare* (sau *neadevărată*, GRECESCU, FL. 315, BORZA, D. 108, regional, *romaniță puturoasă*, id. ib., sau *proastă*, id. ib.) = plantă asemănătoare cu mușcățelul, dar neparfumată; (regional) chioara-găinii, mărărițâ, mărarul-broaștei, mușcățel-prost, ochiul-boului, roman², romon-bolund, tătăișî *(Matricaria inodora).* Cf. GRECESCU, FL. 315, SIMIONESCU, FL. 174, BORZA, D. 108; **b)** (și în sintagma *romaniță de munte*, BORZA, D. 10); denumire dată plantei *Achillea schurii.* id. ib.; **c)** (regional) romaniță-de-cîmp *(Anthemis arvensis).* id. ib. 20; **d)** romaniță-mare *(Anthemis nobilis).* id. ib.; **e)** (și în sintagmele *romoniță galbenă*, id. ib., *romăniță mare galbenă*, id. ib.) floare-de-perină *(Anthemis tinctoria).* id. ib.; **f)** (și în sintagma *romaniță mare*, BRANDZA, FL. 284, GRECESCU, FL. 316, BORZA, D. 47) margaretă *(Chrysanthemum carinatum, leucantheum* și *rotundifolium).* id. ib., cf. ANON. CAR. *Iarba-vîntului și iarbă-creață, Iarbă-mare, spînz, limbă-vecină, Romoniță, nalbă, mătăcină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 210. *Iată, vin pe rînd, păreche, . . . Frățiori și romănițe care se ațin la drumuri.* ALECSANDRI, P. III, 55. *Eu pe-un fir de romăniță Voi cerca de mă iubești.* EMINESCU, O. I, 55. *Pe lîngă apă, se mai pun în căldare . . . și felurite plante, precum: mintă, calapăr, busuioc, romînița.* MARIAN, Î, 47, cf. BRANDZA, FL. 283, DAMÉ, T. 185. *Gospodinele române au deosebită grijă de a strînge . . . diferite plante mirositoare . . . Printre acestea sînt: busuiocul, . . . calapăr, romaniță.* PAMFILE, I. C. 248. *Trecură șanțul și intrară într-un cîmp de romaniță.* GÎRLEANU, N. 145. *Se plecă în mod foarte firesc și, cu o măiastră ușurință, rupse un mare și frumos fir de romaniță albă.* HOGAȘ, M. N. 102. *Nu știu dacă te-ai plimbat vreodată . . . pe aceste coaste unde cresc aglicele, drăgaica, romînița.* GALACTION, O. 344. *Ograda cu romaniță mirositoare.* BRĂESCU, O. A. II, 12, cf. DRĂGANU, ROM. 90. *Din dragostea mea tristă și din deșertul dor Vor crește romănițe.* LESNEA, VERS. 194. *Fetele strîng soponele, romaniță, măzăriche și păiuș de pe marginea cărărilor.* SADOVEANU, O. I, 406, cf. XII, 413. *Vino. Dinainte îți voi desface pelinul și romaniță Pe care le coace arșița.* ARGHEZI, VERS. 190. *Lăsați-i s-aștepte . . . spuse cu glas scăzut colonelul, făcînd semn locotenentului să-i dele de jos floarea de romaniță.* CAMILAR, N. I, 121. *Infuzii fierbinți de mentă, flori de tei, flori de romaniță.* BELEA, P. A. 248, cf. H III 60, 116, X 534, XII 217, XIV 436. *S-o-ntîlnit c-o copiliță Culegînd la romoniță.* MÎNDRESCU, L. P. 186. *Mă dusei în poieniță Ca să-mi adun romoniță.* RETEGANUL, TR. 112. *Ziua te-oi purta-n cosiță, Noaptea-n apă, romoniță.* id. CH. 93. *La mijloc de lunculiță Este-o mîndră poieniță Îngrădită-n romăniță.* SEVASTOS, P. 166, cf. ȘEZ. I, 140. *Mă dusei la dumbrăviță Dup-un fir de romoniță.* HODOȘ, P. P. 195. *Dinainte-n viță, Fir de romăniță, Dinapoi în păr, Fir de calapăr.* VICIU, COL. 119, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR I 1 938. *Frunză verde romaniță, Auzi, mîndro, mîndruliță.* FOLC. TRANSILV. II, 33. ◇ Fig. *Ca-n romanița vremii, bălaie și-mpăcată, Să doarmă totdeauna copilăria mea.* LESNEA, VERS. 180. ◇ Compuse: **romaniță-de-cîmp** = plantă erbacee cu flori ca ale mușcățelului; (regional) mărucă, mărună, măruncă, mușcățel-prost, roman², romaniță-proastă, romaniță-puturoasă *(Anthemis arvensis).* Cf. BRANDZA, FL. 382, BORZA, D. 20; **romaniță-puturoasă** = **a)** plantă erbacee, cu miros neplăcut, cu flori ca ale mușcățelului; (regional) fulică, fulin, mărarul-cînelui, mărună, măruncă, momoriță, mușcățel-prost, ochiul-boului, roman², roman-puturos, romaniță-proastă, romanoi, romănița-cînelui *(Anthemis cotula).* Cf. BRANDZA, FL. 283, GRECESCU, FL. 314, BORZA, D. 20; **b)** (regional) romaniță-de-cîmp *(Anthemis arvensis).* id. ib.; **romaniță-mare** = denumire dată plantei *Anthemis nobilis;* (regional) aurată, mușcățel, roman², romaniță. id. ib.; (regional) **romaniță-proastă** = **a)** romaniță-de-cîmp *(Anthemis arvensis).* Cf. GRECESCU, FL. 314, BORZA, D. 20; **b)** romaniță-puturoasă *(Anthemis cotula).* id. ib.; **romănița-cînelui** = romaniță-puturoasă *(Anthemis cotula).* id. ib.; **romăniță-de-grădină** = granat *(Chrysantheum parthenium).* id. ib. 47; **romoniță-turcească** = floarea-raiului *(Chryzantheum cinerariaefolium).* ȘEZ. XV, 115; **rumăniță-mare** = floarea-soarelui *(Helianthus annuus).* DAMÉ, T. 184, BORZA, D. 81; **romaniță-rea** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XII 300; **romănița-calului** = nume dat unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. ib. III 25.

2. Art. (Și în forma *romonița)* Horă urmată de sîrbă (Călinești — Pitești). VARONE, D., cf. id. JOC. ROM. N. 39, 11.

— Accentuat și: *rómaniță.* ALR I 1 938/508, 510, 530, 588. — Pl.: *romanițe.* — Și: (regional) **romăniță** (accentuat și *rómăniță* ALR I 1 938/359, 512, 516, 526, 590, 614), **romeniță** (ib. 1 938/846), **rămîniță, romoniță** (accentuat și *rómoniță* ib. 1 938/51, 69, 96, 138, 243, 247, 273, 290, 320, 339, 704, 870) s. f., **romoniț** (BORZA, D. 108) s. m., **romuniță** (ALR I 1 938/255), **rómniță** (ib. 1 938/56), **rumîniță** (ib. 1 906/35, 40, 573, 578, BORZA, D. 108), **rumaniță** (id. ib.), **rumăniță** (id. ib. 81) s. f.

— **Roman²** + suf. *-iță.* Cf. ucr. романець.

ROMANIZÁ vb. I. Tranz. A imprima sau a impune unei țări, unei regiuni etc. obiceiurile, cultura, modul de organizare, instituțiile și civilizația română; a face roman³ **(II 1),** (învechit, rar) a romani. *Țări mult mai apropiate de Italia și romanisate într-un curs de timp cu mult mai mare.* ROMÂNUL (1857), nr. 1, 4²/41, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, BUL. FIL. VI, 53, SCL 1964, 421. ◇ Refl. *Dacia se romanizâ repede.* ȘĂINEANU. ✦ (Învechit, rar) A româniza. *Românii acolea romanisează pre toate popoarele împreună locuitoare cu dînșii.* ROM. LIT. 15¹/36.

— Scris și: *romanisa.* — Prez. ind.: *romanizez.*

— Din fr. **romaniser.**

ROMANIZÁNT, -Ă adj. Care urmărește romanizarea limbii, care acționează în acest scop. *Influența atmos-*

ferei „romanizante" a epocii se manifestă și în unele particularități ortografice. SCL 1950, 61. *Cele trei curente lingvistice existente pe vremea apariției acestui dicționar se reduceau . . . la unul singur, căruia îi putem spune latinizant sau romanizant.* ib. 60.

— Pl.: *romanizanți, -te.*

— De la **romaniza.**

ROMANIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r o m a n i z a și rezultatul ei. *Romanizarea era la această dată așa de înaintată în Dobrogea, încît însăși toponimia se constată a fi devenit în parte română.* PÂRVAN, G. 118, cf. 466. *Romanizarea Daciei s-a putut face atît de repede și fiindcă ea coincide cu momentul celei mai mari expansiuni a romanismului.* PUȘCARIU, L. R. I, 328. *Urmează cercetarea istorică a romanizării în regiunea balcano-dunăreană.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/1. *În teritoriile balcano-dunărene și carpatice . . . s-a produs fenomenul romanizării.* L. ROM. 1959, nr. 3, 16. *Scythia Minor devine o provincie aparte, desprinzîndu-se din Moesia Inferior, în care fusese integrată în perioada romanizării.* ib. 1965, nr. 4, 434. ✦ (Învechit, rar) Românizare. *Acum de la sate romanisarea au străbătut și prin tîrguri.* ROM. LIT. $15^2/1$.

— Scris și: *romanisare.*

— V. **romaniza.**

ROMANIZÁT, -Ă adj. Care a adoptat limba, obiceiurile, caracterele proprii romanilor. Cf. DL, DM.

— Pl.: *romanizați, -te.*

— V. **romaniza.**

ROMANIZATÓR, -OÁRE adj. Care romanizează. *Influența romanizatoare a oastei . . . se vede mai ales în Dacia.* PUȘCARIU, L. R. I, 328.

— Pl.: *romanizatori, -oare.*

— **Romaniza** + suf. *-tor.*

ROMÁNO-CATÓLIC, -Ă adj. Care ține de biserica catolică, care aparține catolicismului. *Deși ortodoxă, se ducea la biserica romano-catolică.* BENIUC, M. C. I, 107. ✦ (Substantivat) Catolic.

— Pl.: *romano-catolici, -ce.*

— **Roman**[3] + **catolic.**

ROMÂNÓI s. m. (Regional) Romaniță-puturoasă *(Anthemis cotula).* BORZA, D. 20.

— **Roman**[2] + suf. *-oi.*

ROMANOMANÍE s. f. (Rar) Admirație exagerată pentru însușirile, cultura etc. poporului roman; teorie care susținea originea pur romană a poporului român. *În mine veți găsi un român, însă niciodată pînă acolo ca să contribui la sporirea romanomaniei, adică mania de a ne numi romani.* KOGĂLNICEANU, S. A. 64. *Călăuzit de sentimentul măsurii și al modestiei, M. Kogălniceanu se ridică împotriva romanomaniei.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 253.

— **Roman**[3] + **manie.**

ROMÁNS s. n. v. **roman**[1].

ROMÁNSĂ s. f. v. **romanță**[1].

ROMANSIÉR, -Ă s. m. și f. v. **romancier.**

ROMÂNȘĂ s. f. Nume dat ramurii vestice a retoromanei.

— Din fr. **romanche.**

ROMÁNT s. n. v. **roman**[1].

ROMÁNTIC, -Ă adj. **1.** Care amintește de frumusețea locurilor descrise în romane; pitoresc, romanesc[1]. *Pădurile cele dese și romantice.* OBLĂDUIREA, 29/30. *Valea aceaca atît de romantică.* FL (1838), $18^1/15$. *O necontenită schimbare de priviri romantice, adică feliurimile trupurilor de munți și alcătuirile stîncilor.* PLUSC, D. 2/27, cf. STAMATI, D. *Oriîncotro se îndreaptă ochiul, întîlnește priveliști romantice.* ROM. LIT. $10^2/8$. *Tazlăul ce șerpuiește pe vale înfățoșează un peisaj romantic.* NEGRUZZI, S. I, 308. *Păduricea Bănesei . . . este locul cel mai romantic în preajma capitalei noastre.* BOLLIAC, O. 214, cf. ȘĂINEANU.

2. Care aparține romantismului **(1)**, care prezintă aspecte caracteristice acestei mișcări. *O poezie de școală romantică sau gotică.* GTN (1836), $77^2/20$. *Nici teoriile italiene și romantice a vestitului revoluționar, nici sistemele ardelene nu au prins rădăcină.* RUSSO, S. 82, cf. POLIZU. *Articolul începe cu o tiradă romantică.* DÎMBOVIȚA (1860), $85^2/6$. *Complexitatea nelămurită afectivă nordică e în poezia engleză, în literatura romantică germană.* IBRĂILEANU, S. L. 43. *Eu n-am nevoie de decoruri clasice și de fraze romantice din cărți, pentru amorul meu.* SADOVEANU, O. XI, 437, cf. IORDAN, L.R.A. 177. *Povestirile romantice . . . au la Alecsandri funcțiunea de a preciza sau adînci atmosfera locului.* VIANU, A. P. 88. *Era inimitabilă strălucirea inteligenței acestui om și grația cuvîntului lui, grație demodată, romantică, plină de stil.* DEMETRIUS, A. 193. *Continuatorul tradițiilor romantice.* M 1962, nr. 4, 36. ✦ (Substantivat, m.) Creator a cărui operă se încadrează în romantism **(1)**; (rar) romantist. *Fiind romantici, s-au adresat la literatura populară.* IBRĂILEANU, SP. CR. 94. *În poezia întregului continent se simțeau rezonanțe ale marilor romantici francezi.* SADOVEANU, E. 60. *Ultimii romantici ai filozofiei germane.* RALEA, S. T. II, 10. *Scriitorul folosea, ca dealtfel mulți romantici, tehnica fragmentului.* VARLAAM — SADOVEANU, 215.

3. Care evocă atitudini, teme specifice romantismului **(1)**; fabulos, romanesc[1], romanticesc. *Prin romantice-avanture am agiuns la . . . cununie.* ASACHI, S. L. I, 216. *Cîteva din tîmplările cele mai tragice și cele mai romantice.* CODRESCU, C. II, 374/20. *O noapte tocmai bună pentru amoruri romantice.* FILIMON, O. I, 135. *Persoane istorice, care au viețuit și cari și-au făcut viața romantică.* F (1867), 114. *Toate aceste . . . par a da vieței sale o coloare romantică.* MAIORESCU, CR. II, 295. *Cine umblă cu scrupuluri feciorelnice e osîndit mai dinainte să fie strivit de cei ce nu cunosc nici măcar din nume astfel de sentimentalisme romantice!* REBREANU, R. I, 22. *Săniile, romantice gondole, erau bijuteriile Bucureștilor de iarnă.* ARGHEZI, B. 101. *Mîndru de calitatea lui de mijlocitor, . . . născoci un truc romantic.* CĂLINESCU, E. O. II, 267. *Nu avea un gust romantic pentru legendă și taină, așa cum nu avea gust pentru poezie.* BARBU, P. 67. ◇ (Adverbial) *Se acoperea cu vastă pălărie neagră, învăluindu-se romantic în faldul pelerinei.* TEODOREANU, M. U. 76.

4. Care are înclinări spre visare; romanțios **(1)**, melancolic. *O contesă bătrînă, cu idei aristocratice, deși studioasă și romantică.* BOLINTINEANU, O. 279. *Cea ce-ncunjură mulțimea i-o romantică copilă.* EMINESCU, O. I, 46. *Fusese în tinerețe o fire cam romantică.* AGÎRBICEANU, A. 123. [Dunărea] *deschide fugarilor romantici calea ei plină de dor, de nebunie, de necunoscut și de îndrăzneală.* GALACTION, O. 194. *Ani de trubadur rătăcitor, cunoscînd de aproape foamea, setea și lipsa de adăpost, dar ani de tinerețe și romantice visuri.* SADOVEANU, E. 132. *Renan . . . vrea să facă un Neron romantic, cu părți bune.* CĂLINESCU, S. 108. *Romanticul personaj poate să sosească din clipă în clipă.* H. LOVINESCU, T. 244. *Prin urmare și el te-a categorisit romantic.* T februarie 1962, 22. ◇ (Substantivat) *Te pomenești că sînt și eu un soi de romantic.* H. LOVINESCU, C. S. 89. *Ești o romantică, duduie!* id. T. 156.

— Pl.: *romantici, -ce.*

— Din fr. **romantique,** germ. **romantisch.**

ROMANTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Romantic **(3)**. *O plimbare . . . foarte frumoasă și romanticească.* GOLESCU, Î. 133.

— Din fr. **romantique,** germ. **romantisch.** Cf. rus. р о м а н т и ч е с к и й.

ROMANTICÍSM s. n. (Rar) Romantism. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., SCRIBAN, D.
— **Romantic** + suf. *-ism.*

ROMANTICITÁTE s. f. (Neobișnuit) Romantism **(2).** *Ca romanticitatea călătoriei mele să fie mai culminantă, îmi lipsea numai o șatră de țigani.* F (1884), 175.
— **Romantic** + suf. *-itate.*

ROMANTÍSM s. n. **1.** Mișcare artistică și literară apărută la începutul secolului al XIX-lea ca o reacție împotriva clasicismului, în strînsă legătură cu afirmarea geniului național, caracterizată prin suprimarea regulilor formale, prin introducerea notelor de lirism, de sensibilitate și de imaginație, prin zugrăvirea figurilor ieșite din comun, prin tendința evaziunii în vis, în exotism, în trecut; atitudine estetică fundamentală, avînd aceste caracteristici; (rar) romanticism. *Victor Hugo și alții, săturați de vechiturile poeziei clasice, au scos la modă romantismul.* GTN (1836), 49 bis 1/27. *Romantismul, cu toate defectele ce i se pot imputa, a făcut un serviciu nemărginit ideilor moderne.* ROMÂNUL (1857), nr. 35, 3²/44, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, IORDAN, L.R.A. 177. *Nu lipsește ... nici răsăritul lunii, pentru care scriitorul se adresează însă recuzitei de metafore și comparații obicinuite în romantism.* VIANU, A. P. 80.

2. Ansamblu de aspecte care caracterizează mișcarea romantică; înclinare spre lirism, spre visare, spre melancolie, romanțiozitate, (neobișnuit) romanticitate. *M-am deșteptat din nălucirile romantismului.* ARISTIA, S. 2/12. *Romantismul aruncat cu îmbelșugare în versurile mele și, mai ales, laudele fermecătoare ... exaltaseră închipuirea sa.* ROM. LIT. 49¹/24, cf. NEGULICI. *În zadar aș cerca să las să tremure aripa diafană a viselor pe romantismul vag al închipuirilor.* PETICĂ, O. 330. *Deși avea romantismul realității absolute, era în nori.* TEODOREANU, M. U. 29. *Toată natura — cu apa sinuoasă, cu ostroavele verzi, cu livezile văilor — are un fel de romantism artificial.* SADOVEANU, O. IX, 212, cf. 586. *Eu am experiență de la moșie, sînt cum s-ar zice vindecat de anume romantisme.* CĂLINESCU, E. O. II, 125. *Ceva ca viața de vis din piesele de teatru, pline de romantism și de parfum exotic.* VORNIC, P. 172.
— Pl.: **(2,** rar) *romantisme.*
— Din fr. **romantisme.**

ROMANTÍST s. m. (Rar) Romantic **(2).** *La aceasta s-a adăugat o adîncă influență a operei romantiștilor francezi.* ALAS 6 VI 1937, 11/3, cf. IORDAN, L.R.A. 183.
— Pl.: *romantiști.*
— De la **romantism,** cu schimbare de sufix.

ROMÂNȚ s. n. v. **roman¹.**

ROMANȚÁ vb. I. T r a n z. A descrie viața unui om celebru, un fapt istoric, cu adausuri imaginate de autor; a da caracter de roman¹. Cf. BUL. FIL. III, 186.
— Prez. ind.: *romanțez.*
— Din fr. **romancer,** it. **romanzare.**

ROMANȚÁRE s. f. Faptul de a r o m a n ț a. *Romanțarea factologiei istorice.* V. ROM. ianuarie 1954, 202.
— Pl.: *romanțări.*
— V. **roman.anța.**

ROMANȚÁT, -Ă adj Prezentat ca un roman¹, cu adausuri imaginate de autor. *Apăreau cărți cu viețile romanțate ale stîlpilor bisericii.* STANCU, R. A. IV, 333. *Cînd te-ai întors de la Paris ai publicat nu știu ce biografie romanțată.* VINEA, L. I, 144.
— Pl.: *romanțați, -te.*
— V. **romanța.**

ROMÂNȚĂ¹ s. f. **1.** Specie a poeziei lirice, de obicei de inspirație erotică, cu conținut sentimental. Cf. HELIADE, D. C. 33/1. *O, frumoasă istorie, romanța lui Arghir ... Săracu, cîte n-a suferit pentru amor!* PR. DRAM. 245, cf. NEGULICI. *Acest tom să alcătuiește din cele mai alese ... și cu prisosință încîntătoare romansă, și din acele mai mari și plăcute poezii* (a. 1851). CAT. MAN. I, 454. *În cinstea ta, ... Voi scri trei ode, Trei romanțe, Trei elegii, Și trei sonete.* MINULESCU, V. 38.

2. Compoziție muzicală vocală cu conținut liric. Cf. VALIAN, V. *S-a cîntat o romanță melancolică.* BARASCH, M. II, 185/17, cf. STAMATI, D. *Ariile române se împart în doine sau balade, în cîntice de lume sau romanțe.* ROM. LIT. 112²/8. *Am să-ți cînt o romanță pe care am scris-o ieri noapte.* DELAVRANCEA, T. 47, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Fac deci apel cu lacrimi, o frați întru Apolo! Să fim uniți odată cu toți, și noi, aezii, Și orologiul ăsta să-l dărămăm de-acolo, Căci altfel ne dă gata romanța „Paimpolezii".* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 113. *Bratu, acompaniat de Lăiță, mai cîntă trei romanțe.* AGÎRBICEANU, A. 157. *Fetele, în frunte cu mama lor, începeau să cînte romanțe vechi românești.* REBREANU, I. 67. *Începeau din voce cîte o romanță.* BASSARABESCU, V. 78. *Fără îndemnul nimănui am încetinit mersul și prinserăm a cînta în cor romanțe la modă.* BRĂESCU, A. 143. *Nu trebuie mai ales să cînte o romanță întreagă cu cuvinte.* SEBASTIAN, T. 322. *Romanța aceasta ... o mai ascultase și în alte rînduri.* SADOVEANU, O. XI, 538. *Visez și noaptea cîntăreții de pe străzile Parisului, romanțele, duetele care te trezesc dimineața în curte.* C. PETRESCU, A. R. 41. *Cînta romanțe vechi, așa cum numai el știa să le cînte.* STANCU, R. A. I, 182. *Doi lăutari ... cîntau jalnic și înăbușit romanțe rusești.* DEMETRIUS, A. 78. *În seara următoare ea îi cîntă din nou, de astă dată romanțe mai puțin specifice.* PREDA, R. 443. *Ochiul rațiunii ne urmărește pururi deschis, Romanțele sentimentale de multă vreme ne fac haz.* LABIȘ, P. 337. *Avea și ea ... un gramofon vechi și cîteva plăci cu romanțe.* BARBU, P. 162.
— Pl.: *romanțe.* — Și: (învechit) **românsă** s. f.
— Din fr. **romance,** germ. **Romanze.**

ROMÂNȚĂ² s. f. v. **roman¹.**

ROMANȚIÁR, -Ă s. m. și f. v. **romancier.**

ROMANȚIÉR, -Ă s. m. și f. v. **romancier.**

ROMANȚIÓS, -OÁSĂ adj. Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic **(4).** *Foarte romanțioasă, ea ținea mult la societatea tinerilor studenți.* CARAGIALE, O. II, 124, cf. DDRF. *Vela însă, ... care e romanțioasă într-un chip foarte practic, — ea vorbește curat românește.* IBRĂILEANU, SP. CR. 239. *E un om ... care și-a făcut singur averea, exact cum ar trebui să compenseze temperamentul unei fete romanțioase cu mine.* C. PETRESCU, Î. II, 68. *Tînărul e timid sau romanțios.* TEODOREANU, M. II, 442. *Totdeauna a jinduit după o viață plăcută și romanțioasă.* H. LOVINESCU, T. 271. (Adverbial) *Romanțios de grav în ridicarea tîmplelor și a ochilor, el răni inima vreunei fete de țară, cu care juca ... întîia dragoste.* CĂLINESCU, E. 58. ◇ (Substantivat) *Pe ici pe colea trecea cîte-un romanțios fluierînd.* EMINESCU, N. 34. *Nora era o romanțioasă senzuală.* VLASIU, D. 320. ✦ Care predispune la melancolie, la visare, la contemplație. *Nu erau ochi de femeie, nici vreun anotimp romanțios n-a revărsat bețeală peste simțurile mele atunci cînd am scris acest cuvînt.* s iunie 1960, 50. ✦ (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conține note de melancolie, de visare. *În „Moara lui Călifar" pe un fond de fantezie populară, e și un supărător epizod inspirat de fasciculele romanțioase.* LOVINESCU, C. VI, 160. *Se hrănise cu lecturi romanțioase, care dezlănțuiră în el un sentimentalism vaporos.* CĂLINESCU, E. 58.
— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *romanțioși, -oase.*
— De la **romanț** + suf. *-ios.*

ROMANȚIOZITÁTE s. f. Înclinare spre visare, spre melancolie; romantism. *La etaj se arăta dominator balconul de unde romanțiozitatea vechilor jupînițe visa cu dealurile-n față.* TEODOREANU, M. II, 68. *Imaginea ... a fost felurit comentată, criticii idealiști văzînd aici*

o imagine a romanțiozității cavalerești. TRIBUNA, 1961, nr. 206, 10/2.
— Pl.: *romanțiozități.*
— **Romanțios** + suf. *-itate.*

ROMÁȘCĂ s. f. Numele a trei plante din familia compozitelor: **a)** ochiul-boului *(Chrysanthemum carinatum).* BORZA, D. 47; **b)** tătăiși *(Chrysanthemum cinerariaefolium).* id. ib.; **c)** mușețel *(Matricaria chamomilla).* id. ib. 107.
— Din rus. **ромашка.**

ROMATÍSM s. n. v. **reumatism.**

ROMATÍZM s. n. v. **reumatism.**

ROMATÍZMĂ s. f. v. **reumatism.**

RÓMĂN subst. v. **roman²**.

ROMĂNÉLE s f. pl. v. **rumeneală.**

ROMĂNÉSC, -Ă adj. v. **romanesc²**.

ROMĂNÍCĂ s. f. v. **romînică.**

ROMĂNÍȚĂ s. f. v. **romaniță.**

ROMÂN, -Ă s. m. și f., adj. **I. 1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a României sau este originară din România; (la m. pl.) popor care s-a constituit ca națiune pe teritoriul României; (învechit) valah. *Mai toate limbile au cuvîntul lu Dumnezeu în limbă, numai noi rumânii n-avăm.* CORESI, PS. 443/4. *Vădzum cum toate limbile au și înflurese întru cuvintele slăvite a lui Dumnedzeu, numai noi românii pre limbă nu avem.* PO 10/13. *Nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuia ce-au răsfirat rumânii priîntre-alte țări, de ș-au mestecat cuvintele cu alte limbi.* N. TEST. (1648), [prefață] 6r/2. *Acest Radul Negru Vod . . . rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui, și cu mulțime de năroade, român, papistaș, saș* (cca 1650 — 1675). GCR I, 189/18. *De vlahi, adecăte de rumâni . . . încă scrie.* C. CANTACUZINO, CM I, 36. *Rumânii de Ardeal, ai noștri, poartă haine de la umere pînă peste tot trupul.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/22, cf. CANTEMIR, HR. 144. *În multe comitaturi . . . nu se află boieri unguri de viță, fără numai români și secui.* ȘINCAI, HR. II, 2/32. *Literele dară, sau slovele, cu care de la o vreme încoace se slugesc românii cei din Dachia, sînt slavonești.* KLEIN, ap. GCR II, 183/22. *Mai de lipsă era rumânilor acum aceastea, decît poezia și versurile mele.* MUMULEANU, C. 34/5, cf. LB, HELIADE, O. II, 53. *Rumânii care aduc cinste neamului nostru cu învățătura și haracterul lor cinstit.* CR (1830), 333²/21. *O români, români ai Daciei, ce purtați un mîndru semn De-origină, istoria acum fie-mi îndemn!* ASACHI, S. L. I, 47. *Organizarea armatei permanente, a miliției și a gloatelor . . . făcea din tot românul un soldat la nevoie.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Literelor străbune să le dea foneția ce au avut întodauna între români.* CR (1848), 4³/45. *Românele mai înainte . . . purtau ciucuri.* BARIȚIU, P. A. III, 133. *Nu vei mai putea zice că nu sînt română.* NEGRUZZI, S. I, 104. *Pînă l-adînci bătrînețe pe români îmbărbătași.* ALEXANDRESCU, O. I, 72, cf. ALECSANDRI, T. 1 514. *Deodată luna plină din pulbere răsare Și mîngîie românii cu-o dulce sărutare.* BOLINTINEANU, O. 52, cf. PHILIPPIDE, P. 38. *Românii sînt arătați de toți scriitorii contimporani ca o nație energică, plină de curaj la luptă, de o constituție fizică din cele mai puternice, și însuflețiți cu toții de o adîncă iubire de patrie și de neatîrnare.* XENOPOL, I. R. IV, 160, cf. BARCIANU, TDRG. *Traducătorul învățat . . . zice neamului său — pentru întîia oară — români, nu „rumâni".* IORGA, S. D. VII, XCVIII, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 332. *Nu era român, era altă nație.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253, cf. DR. VI, 239, PUȘCARIU, L. R. I, 421. *Ion Codru Drăgușanu a fost unul din românii cei mai umblați în epoca premergătoare revoluției din 1848.* VIANU, A. P. 81. *Publicația dată în numele sultanului era de o brutalitate jignitoare pentru oamenii revoluției, care erau arătați ca niște indivizi fără nici un căpătîi, răi români, care au corupt poporul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 59. *Unirea realizată de Mihai Viteazul s-a întipărit adînc în conștiința românilor și, la rîndu-i, a contribuit la hrănirea, la înflăcărarea idealului de unitate.* SCÎNTEIA, 1974, nr. 10 041. *Un român, un turc și-un țigan se duseră la Dumnezeu să ceară cîte ceva.* FUNDESCU, L. P. II, 66. *Și te-nvîrte pe supt mînă, Dacă știi că ești rumână.* MAT. FOLK. 481. *Și-s român cu cușmă-n cap, Eu cu potera mă trag.* ib. 1 271, cf. ALR I 447, ib. 448. ◇ Expr. **(Dă-mi Doamne) mintea** (sau **gîndul**) **românului cea** (sau **cel**) **de pe urmă,** se spune cînd cineva vede prea tîrziu că a greșit. *Dă-mi, Doamne, gîndul românului ăl de pe urmă.* ZANNE, P. VI, 284. *Mintea românului a din urmă.* id. ib. ✦ (Învechit; în forma *rumân*) Roman³ **(I 1).** *Să începem a scrie de acum tăriia și putearea rumânilor.* MOXA, 354/16. *Acesta era . . . rumân* (text marginal: r î m l e a n) *de neamul său.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 222v/6. *Strabon scriitoriul . . . vrednicica și mărirea rumânilor scriind.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/29. ✦ (Regional) Ortodox. ALR II/I h 191. ◇ Expr. **L-am făcut rumân** = l-am creștinat, l-am botezat. CIAUȘANU, GL.

2. S. m. (Popular) Țăran. *Bărbatu-meu vrea s-o mărite după un rumân cu avere.* BOLINTINEANU, O. 438. *Să aibă rumânu la bătătura lui și armăsar . . . și taur . . . și berbeci.* JIPESCU, O. 49. *Mai în laturi era o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi, trei rumâni scăpătați.* ODOBESCU, S. I, 148. *Oh! va plînge obștea-ntreagă-a țării noastre, din român pîn' la boier.* DAVILA, V. V. 188. *Și de la deal un român, c-o traistă-n băț, scobora la vale pe poteca strîmtă.* HOGAȘ, M. N. 73. *Riul . . . Înfulecă holda și focu din vatră Și lasă rumânu, săracu, gol-pușcă.* DEȘLIU, G. 25, cf. ȘEZ. III, 192. *Țiganu mănîncă cînd are, românu cînd îi e foame și boieru cînd vrea bucătaru.* ZANNE, P. III, 629. *Boierul cînd îi e foame se primblă, românul fluieră, iar țiganul cîntă.* id. ib. 561. ✦ (Popular) Bărbat; (și determinat prin „meu", „tău") soț. *Axinia plecă la deal după cai, noi intrarăm în casă și ne culcarăm, românul rămase afară.* HOGAȘ, DR. I, 88. *Mă Naie, mai mișcă-te și tu, mă omule, de mai ad-o un ban, că d-aia ești rumân la ușa casei — îi zicea nevasta.* IOVESCU, N. 39, cf. L. ROM. 1961, 320. *D-atunci rumânu are nodu ăla în gît și muierile nu-l au.* ȘEZ. III, 32. *Rumânu meu.* I. CR. III, 53, cf. TOMESCU, GL., ALR II/I h 129, ALRM II/I h 211. *Zece români pot șede într-o casă, că se-mpacă, da două femei ba.* ZANNE, P. II, 14. ✦ Om (în general). *La vornicul bătrîn aleargă, că e bun și primitor român.* DONICI, F. II, 8/8. *Da' după ce-ți spui, măi române, că n-am chef de vorbă, ce nu-mi dai pace?* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 450. *Îl prind deodată și-l sugrum, Că s-a obrăznicit românul.* COȘBUC, B. 66. *Grea e viața, nu-i vorbă, că muncește rumânu, se cheamă, pînă dă pe brînci.* PETICĂ, O. 204. *Mă, ce se tot ține românul ista de capul nostru?* GÎRLEANU, N. 136. *Rău s-agață și nevoia de capul rumânului.* EFTIMIU, Î. 71. *Sînt rumâni de nădejde, rotunzi la pîntec, zdraveni în fălci și aprinși la față.* I. BOTEZ, B. I, 89. *Dădea numai peste rumâni lăsători.* POPA, V. 7. *Un biet român necăjit, care niciodată n-a putut să iasă deasupra nevoilor.* SADOVEANU, O. I, 372, cf. 188. *E un rumân înalt, cu umerii lați.* STANCU, D. 38. *Stai și ascultă, mătușe, . . . că o să vorbească românul ăsta acum.* BARBU, P. 113. *Și albina . . . a rămas să fie pedepsită pentru c-a fost obraznică, și cînd mușcă pe cineva îi rămîne acul . . . în carnea românului, și ea moare.* ȘEZ. III, 27. *Unde cocoș nu cîntă, Cîine nu latră, Român cruce nu-și face.* MAT. FOLK. 658. *Dacă-i fi deochiat de rumân, să-ți plesnească ochii.* GEORGESCU-TISTU, B. 63. *Mulțimea copiilor, averea românului.* ZANNE, P. II, 77. *Copilul alintat E român (om) stricat.* id. ib.

3. S. m. (În forma *rumân;* în orînduirea feudală, în Țara Românească) Iobag; (în Mold.) vecin. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 125/3, 171/2. *Să aibă a ținea toate bucatele lui Vasile Spătar, sate, moșii, vii, rumâni, țigani . . . toate să fie pre seama lor* (a. 1633). MAG. IST. I, 206/12. *Avem și rum[ă]ni acol[o] destui, . . . de vor vrea să vie*

de vota lor, ei vor veni (a. 1645). IORGA, B. R. 129. *Pentru vecinul, sau rumânul, ce va fugi de în sat şi-i vor rămînea ocinele.* PRAV. 336. *Am fost rumân, însă mae dinainte vrem*[e] *cumpărat pre ban*[i] *gal*[a] *de părentel*[e] *dumnelui* (a. 1650). GCR I, 134/16. *Matei, fii-său, au gătit oameni şi rumâni de ai lor, şi pen meşteşug au luat pă Stroie vornic şi l-au trecut în Ţara Ungurească.* R. POPESCU, CM I, 416. *Boierli cei mari . . . avea sate multe, iobagi, adecă rumâni.* DIONISIE, C. 211, cf. DDRF. *La începuţ vecinii şi rumânii aveau încă proprietatea lor de pământ.* XENOPOL, I. R. III, 54, cf. DR. VIII, 240, BUL. FIL. I, 35, DRĂGANU, ROM. 157, BL IX, 81. *Îmi arătară faetonul la care altădată boierul Albu Dolea-Cruntul înhăma rumânii atunci cînd avea de făcut un drum pînă la Teliu.* STANCU, R. A. I, 195. *Delniţa vecinului, rumânului era o folosinţă ereditară a familiei lui, pe care o lucra.* PANAITESCU, O. Ţ. 116.

II. Adj. Care aparţine României sau românilor **(I 1)**, originar din România; privitor la România sau la români; românesc **(1)**. *Dăîndu-în mâna noastră ceaste cărţi . . . , le-am scris voo, fraţilor români.* PO 11/19. *Măcar că şi la istorie şi la graiul strămînilor şi între sine, cu vreme, cu veacuri, cu primenele iau şi dobîndesc şi alte numiri, iar acela ce este vechi nume stă neclintit, român.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Nu lipsesc unii a nu zice că acest neam rumân de acum nu-s de acei romani ce au lăsat Traian.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Acum o dată scăzusă luna Şi crescînd iară să făcea plină De cînd oştile turceşti într-una Jecuia stăpînia română.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 163. *Acordaţi române versuri p-armonioase ulăute.* ASACHI, S. L. I, 118. *Organizarea dinlăintru a societăţii singură ne poate explica evoluţiile prin care naţia română trecu.* BĂLCESCU, M. V. 9. *A reprezenta vorbele române ca romanii, iar nu ca ostrogoţii.* CR (1848), 4[3]/46. *În urma lor însă era mai mult decît pămîntul gol, era norodul român, apăsat, dar neuitătoriu de trecut.* RUSSO, S. 114, cf. POLIZU. *Turnul din care-odată bărbaţii renumiţi Vedeau române taberi pe cîmpi nemărginiţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Hai să dăm mînă cu mînă Cei cu inimă română.* ALECSANDRI, P. II, 135. *Ei avură însă inimi cu totul române.* ODOBESCU, S. I, 251. *Acea grindin' oţelită înspre Dunăre o mînă, Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.* EMINESCU, O. I, 148. *Ceva mai la vale e satul Siliştioara, în faţa căruia s-a aşternut peste Dunăre podul de vase, pe care-a trecut armata română.* VLAHUŢĂ, R. P. 20. cf. DDRF. *Inteligenţa română a trecut deodată la abstracţiuni raţionale în dauna sentimentelor.* PETICĂ, O. 404. *Ce caută numele celebru al unui ministru român pe o casă de flori olandeză?* SADOVEANU, O. IX, 262. *Despre locul limbii române între celelalte limbi romanice au vorbit . . . numeroşi lingvişti români şi străini.* IORDAN, L. R. 19. *Poate nu există o altă operă a literaturii române care, deopotrivă cu „Craii de Curtea-Veche", să fie construită mai limpede din resursele contrastante ale lexicului.* VIANU, A. P. 363. *Toţi marii noştri voievozi români au fost ortodocşi.* CĂLINESCU, S. 24, cf. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/1, cf. ALR I 449, ZANNE, P. IV, 302. ◆ (Substantivat, f.) Limba vorbită de români **(I 1)**. *Româna are un foarte mare număr de elemente latineşti.* IORDAN, L.R. 29. *Mulţi români* [din nord-vestul ţării] *. . . sînt bilingvi, vorbind şi româna şi maghiara.* SCL 1953, 216.

— Pl.: *români, -e.* — Şi: (învechit şi popular) **rumân, -ă** s. m. şi f., adj.

— Lat. **romanus** (prin apropiere de *roman*).

ROMÂNAŞ s. m. Diminutiv al lui **român (I 1)**. *Românului de la descălicătoare, i-a zis nu ştiu cine şi rumânaş, în diminutiv.* HELIADE, O. II, 325. *Cînd voim să arătăm vitejia cuiva, zicem . . . pui de rumânaş sau voinic, nu glumă.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. HEM 1953, DDRF, ŞĂINEANU. *Ioniţă Suciu, un rumânaş fără părinţi.* BLAGA, H. 92. *Cale bună, rumânaş! — Mulţemim, măi păunaş.* ALECSANDRI, P. P. 24. *Rumânaş cătimacan La turci mi-este stupar.* MAT. FOLK. 97.

— Pl.: *rumânaşi.* — Şi: (popular) **rumânăş** s. m.

— **Român** + suf. *-aş.*

ROMÂNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populaţia de bază a României sau este originară din România. *Acolo giunea romîncă, Cînd e timpu neguros, Sapă-ogorul pe o stîncă, Sunînd versul ei duios.* ASACHI, S. L. I, 132, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 151, ŞĂINEANU, PUŞCARIU, ET. WB. 1 474, PASCU, S. 227. *Ea nu a uitat atunci că e româncă şi i-a vorbit despre ţara ei.* PAS, L. I, 238. *Am o inimă păgînă, De iubeşte fără milă, . . . Şi rumâncă, şi ţigancă, Ce-o vrea Dumnezeu să-mi facă!* MAT. FOLK. 239. *Şi să ţese pînzele, Precum ţes romîncele.* ib. 1 238, cf. ALR I 448.

2. (Popular) Ţărancă. Cf. POLIZU, ŢIPLEA, P. P. 115.

— Pl.: *romînce.* — Şi: (popular) **rumâncă** s. f.

— **Român** + suf. *-că.*

ROMÂNCUŢĂ s. f. Diminutiv al lui **româncă (1)**. *Romîncuţa mulţemeşte, suflă-ncet peste cofiţă Şi cu apa ne-ncepută udă rumena-i guriţă.* ALECSANDRI, P. III, 65, cf. DDRF. *Aşa i-a spus şi şi-a mîngîiat ciocul, semn că va avea grijă de patria frumoasei romîncuţe.* PAS, L. I, 238. *De soţie şi-au luat O copilă din cel sat, Copiliţă romîncuţă.* ALECSANDRI, P. P. 20.

— Pl.: *romîncuţe.*

— **Româncă** + suf. *-uţă.*

ROMÂNÉL s. m. (Rar) Diminutiv al lui **român (I 1)**. *Mergînd la bîlci . . . Să-ntîlnesc cu un ţăran, Şi stînd să rugă de el, Zicîndu-i: măi românel!* PANN, P. V. III, 106[1]/18.

— Pl.: *românci.*

— **Român** + suf. *-el.*

ROMÂNÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparţine României sau românilor **(I 1)**, originar din România; propriu României sau românilor, privitor la România sau la români; român **(II)**. *Scoase den cartea sîrbească pre limba românească.* CORESI, EV. 6. *Cu mare muncă scoasem den limbă jidovească, şi grecească, şi sîrbească pre limbă românească.* PO 10/16. *Pre acea vreme ucise şi Şuşman . . . pre Dan Voievod, domnul românesc.* MOXA, 402/24. *Ce carte ar fi . . . mai de folos întru neamul nostru românesc a să tipări.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/32. *Cuvînt depreună către toată semînţie românească.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 239/30. *Au chemat grămăticul grecesc, logofătul românesc.* IST. Ţ. R. 8. *Doamna era îmbrăcată în haine frînceşti foarte frumoase, deci au lepădat hainele acelea şi au luat româneşti.* R. POPESCU, CM I, 421, cf. ANON. CAR. *Tălmăcindu-să cartea aceasta . . . încît o va priceape nu numai cei ce ştiu limba elinească, ci şi cei ce nu o ştiu, şi mai vîrtos neamul românesc, fiind pre limba lor tălmăcită* (a. 1765). GCR II, 78/34. *Pun înaintea voastră învăţătura graiului frumos ce să ivească acum întîia dată în limba românească.* MOLNAR, RET. 3/7. *Începutul mitropoliei cei româneşti din Bălgrad aiurilea nu-l aflu.* ŞINCAI, HR. I, 43/11, cf. KLEIN, D. 414, LB. *Tipărirea în limba românească a unei gazete este negreşit între celelalte un mijloc deosebit a lumina pe fieştecare.* CR (1829), 247[1]/22. *Eu-s „Albina românească", Al meu doru-i şi-a mea lege, Pre cîmpia românească Din flori miere a culege.* ASACHI, S. L. I, 54. *În toată luna, cete de turci şi tătari veneau pe pămîntul românesc.* BĂLCESCU, M. V. 33, cf. BARIŢIU, P. A. III, 479, POLIZU. *Poeziile ei . . . au să facă o mare revoluţie în republica literaturii româneşti.* NEGRUZZI, S. I, 76. *Trăiască ţara noastră şi arta românească.* ALEXANDRESCU, O. I, 285. *Ai voit, amice, . . . să citesc eu în manuscript cartea românească ce tu ai compus.* ODOBESCU, S. III, 9. *E un tînăr desăvîrşit, care-ţi va purta cu onoare numele şi va fi o podoabă a societăţii noastre româneşti.* CARAGIALE, O. VII, 213, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 184, BARCIANU, TDRG. *Îşi abonă gazete, reviste româneşti şi nemţeşti.* AGÎRBICEANU, A. 210, cf. PASCU, S. 68. *Nepreţuind granitul, o, fecioară! Din care-aş fi putut să ţi-l cioplesc, Am căutat în lutul românesc Trupul tău zveli şi cu miros de ceară.* ARGHEZI, VERS. 67. *Sînt fericită că am ospătat, la masa mea, pe marele maestru al medicinii româneşti.* GALACTION, O. A. I, 32, cf. 95. *Nu-i om în ţara românească*

pe care să nu-l cunoști. CAMIL PETRESCU, T. I, 422. *Deprindeți-vă să vorbiți românește, că-i frumoasă și limba românească.* BRĂESCU, O. A, I, 123. *Rău mi-a părut că nu m-am tras și eu încolo, înspre părțile românești.* SADOVEANU, O. III, 538. *Limba noastră, așa cum o cunoaștem, . . . a fost și este limba întregului popor românesc.* IORDAN, L. R. 12. *„Ion" era o largă frescă a vieții românești.* VIANU, A. P. 325. *E făcut de Tuduc, cu lină românească.* CĂLINESCU, S. 50. *Ion Creangă, autor al primei cărți de metodică românească . . . , a evocat cu duioșie figurile modeștilor dascăli care se străduiau, după slabele lor puteri și cunoștințe, să contribuie la luminarea poporului.* V. ROM. septembrie 1954, 188. *Cîmp românesc, Iată-mă singur cu tine.* BENIUC, V. 81. *Sculture-și pe bulevarde capitala românească Galbeni tei.* LABIȘ, P. 293, cf. H II 117, XI 6. *C-așa-i jocu românesc Cu strigăt ardelenesc, Cînd l-auz mă-nveselesc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 359, cf. ȘEZ. II, 93. *Cît soare pe lume, Să se pomenească În țara românească!* MAT. FOLK. 21, cf. ALR I 449. *Drag mi-i jocul românesc Și nu știu cum să-l pornesc.* FOLC. TRANSILV. I, 132. *Cît e țara ungurească, Cît e țara românească, Nu e floare pămînteasă Ca fetița ardeleancă.* ZANNE, P. VI, 9. ◇ *Ardei, grîu, porumb, orz, bostan, dovleac românesc* v. ardei, grîu, porumb, orz, bostan, dovleac; *varză românească* v. varză; *mure românești* v. mure. *Țara Românească* = numele oficial al Munteniei (și Olteniei) pînă la unirea principatelor. *I-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg, cum . . . i va fi voia pren Țeara Rumânească, iară el să treacă* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Derept aceaia în multe părți am întrebat ș-am căutat pînă o am aflat în Țara Rumânească.* CORESI, EV. 5. *Și iară al doile an s-au lovit Iancul Voievod cu turcii în Țara Rumânească.* MOXA, 404/40. *Prea luminatului . . . și oblăduitoriu a toată Țara Rumânească, Io Constantin Basarab Voievod* (a. 1703). GCR I, 347/19. *N-am fost numai eu episcop și mitropolit strein în Țara Românească.* ANTIM, P. XXVIII. *O samă de slugi a lor, oameni din Țara Românească, . . . trăgea și ei mare lipsă de toate cu stăpînii lor* (a. 1774). GCR II, 102/16. *Căci moșneagul ce privești Nu e om de rînd, el este domnul Țării Românești.* EMINESCU, O. I, 147. ✦ (Rar; substantivat, f.) Limba română **(II)**. *Imamul ne zice în românească cea mai românească cuvintele.* GHICA, A. 19. *Acele populațiuni vorbind o limbă foarte apropiată de românească Principatelor Dunărene . . . ocupă centrul Macedoniei și al Tesaliei.* ODOBESCU, S. I, 225. *Românească pe care o vorbește îl trădează.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 112. *Apărătorul vechiului regim trebuia să vorbească vechea limbă a clasei boierești, iar femeile, primele primitoare de civilizație, o românească franțuzită.* IBRĂILEANU, SP. CR. 139. ✦ (Învechit; în forma *rumânese*) Romanesc[2]. *Carele de neam rumânesc să trage.* C. CANTACUZINO, CM I, 70. ✦ (Regional; despre religie) Creștin; ortodox. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ALR II/I h 191/886.

2. (Și substantivat, f.; de obicei art.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D.

— Pl.: *românești.* — Și: (învechit și popular) **rumânése, -eáscă** adj.

— **Român** + suf. *-esc.*

ROMÂNÉȘTE adv. Ca românii **(I 1)**, în felul românilor, în limba română. *Noi chemăm besearecele latinești rumâneaște, capiște.* MOXA, 356/21. *Rumâneaște să înțeleagem* (a. 1607). GCR I, 41/34. *Nume de oameni, și de leamne, și de veșmente și alte multe carele nu să știu rumâneaște ce sînt.* N. TEST. (1648), [prefață] 5v/19. *Mesopotamiia ce să zice rumâneaște, între ape, iasle împărăție în Asiria.* FL. D. (1693), 51r/14, cf. ANON. CAR. *După limba cea proastă grecească tălmățite rumâneaște* (a. 1713). GCR II, 4/17. *Să îndreptez graiul Bibliei cei mai dinainte rumâneaște tipărită* (a. 1795). id. ib. II, 156/1. *Pentru ce vorbesc numai rumâneaște?* ȘINCAI, HR. I, 265/7, cf. LB. *Curtea legiuise ca o îndatorire neapărată de a vorbi și a se scrie rumâneaște.* ASACHI, S. L. II, 13. *Ce! Ei n-au știut rumâneaște.* CR (1848), 7[1]/28. *Astfel Petru Maior m-a învățat rumâneaște.* NEGRUZZI, S. I, 13, cf. POLIZU. *Știu să citesc și să scriu. — Rumâneaște, nu este așa?* FILIMON, O. I, 121. *Dar atunci ce s-ar mai alege din descrierea Bărăganului, pe care m-am încercat a o face eu rumâneaște?* ODOBESCU, S. III, 20. *Se părea, auzind pe regele Românței citind rumâneaște, că aud pe Iulian, în rolul polițaiului Ghiță, din „Noaptea furtunoasă", citind „Vocea patriotului națională".* LIT. ANTIMONARHICĂ, 137, cf. DDRF. *Vorbește foarte bine rumâneaște.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 134. *Făcu legămînt că o va învăța și pe ea rumâneaște.* REBREANU, I. 232. *Veta însă, . . . care e romanțioasă într-un chip foarte practic, — ea vorbește curat rumâneaște.* IBRĂILEANU, SP. CR. 239. *Ofițerii, printre care un căpitan francez, care nu știa o boabă rumâneaște, trăiau plictisiți, prelungind masa de la popotă cu farse, glume și povestiri repetate.* BRĂESCU, O. A. I, 266, cf. DR. IX, 229. *A simțit nevoia s-o audă vorbind limba copilăriei lui ș-a învățat-o rumâneaște.* SADOVEANU, O. X, 455. *Lumea care se credea aristocrată nu vorbea niciodată rumâneaște chiar dacă știa.* CAMIL PETRESCU, N. 48. *Cînd o să înveți mai bine rumâneaște, o să înțelegi.* STANCU, R. A. IV, 361, cf. MAT. FOLK. 51, ALRM SN II h 696. ◇ Expr. **Ce, nu știi rumâneaște?** = nu înțelegi ce-ți spun? ZANNE, P. VI, 288. **A spune rumâneaște, în ochi** sau **a spune verde, rumâneaște** = a spune adevărul direct, în față, fără menajamente. Cf. id. ib. 289 ✦ (Învechit) Rîmlenește. Cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. ✦ (Substantivat) Limba română **(II)**. *Numa-n rumâneaște, pînă astă dată, Nu s-a văzut încă-n tipărire dată.* PANN, E. I, III/8. *Să se silească a se reprezenta pre rumâneaște înțelesul general al frazelor și al cuvintelor.* ODOBESCU, S. II, 361. *Nu aduce cu rumâneaște, dar sună frumos.* SLAVICI, N. I, 179. *Ca un filozof cercetător, ia după natură, cel dintîi, note pentru compoziția ce avea la rumâneaște: „Revederea".* BASSARABESCU, V. 27. *În afară de termenii păstorești . . . , polonii au împrumutat din rumâneaște cîteva cuvinte devenite literare.* PUȘCARIU, L. R. I, 308. *Voia numai traducerea, și anume să i se spună cuvînt cu cuvînt în rumâneaște pentru a-l scrie.* CĂLINESCU, E. O. I, 63. *S-a căutat cu mai mult interes o origine veche chiar pentru cuvintele derivate în rumâneaște.* L. ROM. 1959, nr. 4, 46.

— Și: (învechit) **rumânéște** adv.

— **Român** + suf. *-ește.*

ROMÂNÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) româniza **(1)**. *Domnu Caru și doamna Lisaveta n-au haber . . . că s-au rumânit.* JIPESCU, O. 100, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Noi pe el nu l-am turcit, El pe noi ne-a rumânit!* TEODORESCU, P. P. 482. *Nu știu noi, măr', l-am turcit, Ori el, măr', ne-a rumânit.* MAT. FOLK. 732. ✦ (Prin nord-estul Olt.) A (se) creștina, a (se) boteza. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. Tranz. (Învechit, rar) A româniza **(2)**. *Spre alalte învățături greale trebuitoare numere și cuvinte, dîndu-te a le moldoveni sau a le români sileaște.* CANTEMIR, IST. 6. ✦ (Rar) A traduce în românește. *Ne este oare permis . . . a cere de la scriitorii români . . . o perfecțiune de stil clasică, totdeauna în raport cu aceea a autorului pe care ei au a-l români?* ODOBESCU, S. II, 360.

3. Tranz. (În forma *rumâni;* în orînduirea feudală, în Țara Românească) A aduce pe cineva în stare de iobag. *Ei vor să-i rumânească* (a. 1630). ap. T. PAPAHAGI, C. L. *Numeroase acte arată despre unele obști sătești că au fost cneji, apoi au fost rumâniți, adică aserviți.* PANAITESCU, O. Ț. 38.

— Prez. ind.: *românesc.* — Și: **rumâní** vb. IV.

— V. **român.**

ROMÂNÍCĂ s. m. (Mai ales în snoave și povești) Diminutiv al lui român **(I 1)**. *Gîndind întru sine ce minuni să zică De-l va-ntîlni-n cale vreun românică.* PANN, P. V. I, 52/5, cf. ALEXI, W., TDRG. *Eu, ca soacră, slujeam la masă. Cînd, rumânico, au picat, ca din cer, cei doi.* STANCU, R. A. I, 115, cf. FUNDESCU, L. P. II, 70. *Las' c-așa oi zice, românico!* ZANNE, P. VI, 289.

— Pl.:? — Şi: (învechit) **rumânícă** s. m.
— **Român** + suf. *-ică.*

ROMÂNÍE s. f. **1.** (Învechit) Limba română. *Popii, carii nu să nevoiesc cu rumânie, ce tot cu sîrbie, . . ., facu-şi de către Dumnezeu pedepsă* (a. 1675). GCR I, 220/24. *Aci voi înturna despre tălienie în românie.* ŞINCAI, HR. I, 322/35, cf. LB. *Tălmăcirile uricilor, slobozite odată cu acturile oficiale slavone, sînt încă dovezi a românieі.* RUSSO, s. 82, cf. POLIZU, BARCIANU. *Secretariul românesc, logofătul de rumânie al lui Brîncoveanu, Constantin Strîmbeanu, era un om cu carte.* IORGA, L. I, 39. ◇ Loc. adv. (Învechit şi regional) **Pe românie** = în limba română, româneşte. *Care aşa se înţelege pe românie.* N. COSTIN, ap. DDRF, cf. LB. *După vorba turcului: tiurliu, tiurliu, adică, cum am zice pe rumânie, în toate felurile şi în toate chipurile.* CR (1846), 92[1]/42. *De pe grecie pe românie tîlcuită.* EMINESCU, N. 45. *Să trăieşti, căprar Vasile, Mi-ai vorbit pe rumânie.* MAT. FOLK. 93.

2. (În forma *rumânie;* în orînduirea feudală, în Ţara Românească) Iobăgie, (în Mold.) vecinătate. *Tocmeala am făcut cu aceşti rumâni, să se răscumpere de rumânie* (a. 1632). ap. PANAITESCU, O. Ţ. 266. *Noi l-am iertat să fie în pace du rumânie* (a. 1636). IORGA, S. D. VII, 24. *Să nu mai fie rumânie, supuşi ca nişte robi unii la alţii, fiind un neam, ci să fie slobozi.* DIONISIE, C. 211. *La noi servagiul fu numit rumânie şi vecinătate.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Alţi săteni . . . să fie judeci de acum înainte, în pace şi slobozi de rumânie.* HEM 3 213, cf. DDRF. *Consfinţeşte prin un aşezămînt şerbirea ţăranului, sub numele de rumânie.* XENOPOL, I. R. III, 48. *Cetăţenii mai sînt pomeniţi în acte vechi din sec. XVII — în cari se vorbeşte de rumânie — şi mai au şi alte mărturii ale trecutului.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 22, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ei se răscumpăraseră de rumânie cu vreo 20 de ani înainte.* PANAITESCU, O. Ţ. 254.
— Pl.:? — Şi: **rumânie.** s. f.
— **Român** + suf. *-ie.*

ROMÂNÍME s. f. Poporul român; număr mare de români **(I 1)**; teritoriu locuit de români; (rar) românism **(2)**. *Între toată românime, Mai frumos şi milian, Mai puternic n-a fost nime Decît Butul moldovan.* ASACHI, S. L. I, 194. *Mircea cel Bătrîn . . . voieşte a întrupa toată românimea într-un singur stat.* BĂLCESCU, M. V. 8, cf. BARIŢIU, P. A. III, 35. *Mi-am închipuit un şir de comitete, . . . unul central în Paris pentru toată românimea.* GHICA, A. 492. *Bărbaţi cultivaţi ai românimii de peste munţi.* ODOBESCU, S. I, 467, cf. DDRF, BARCIANU. *Interpretul românimii moldoveneşti stă deasupra piscurilor şi negurilor pe care le-a măsurat şi răzbătut de atîtea ori.* GALACTION, A. 344. *Ochii lui s-au umplut de imagini, de chipuri şi privelişti din toate părţile românimii noastre.* SADOVEANU, O. VI, 295.
— Şi: (învechit) **rumâníme** s. f. POLIZU.
— **Român** + suf. *-ime.*

ROMÂNÍSM s. m. **1.** Sentimentul naţional al românilor **(I 1)**; spirit românesc. *Vorbele . . . lui Lazăr asupra rumânismului aflară în răposatul Bălăceanul un protector înrîvnat.* CR (1839), 261[2]/13, cf. BARIŢIU, P. A. III, 35. *Tradiţia orală a neamului nostru, cuprinsă în cînticele vechi, . . . ne dă tot rumânismul cărţilor bisericeşti şi a hronicarilor.* RUSSO, s. 78. *Cîţiva boieri, ruginiţi în rumânism, . . . jăleau pierderea limbii, uiîndu-se cu dor spre Buda sau Braşov, de unde le veneau pe tot anul calendare cu poveşti.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Deşteptarea rumânismului din letargia în care îl afundase grecismul fanariot.* GHICA, S. XXIV, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, PASCU, S. 421. *Unitatea spirituală a rumânismului e un fapt de mult împlinit.* CONSTANTINESCU, S. I, 219

2. (Rar) Românime. Cf. ŞĂINEANU. *Începu să-şi desfăşoare planurile de viitor, despre apostolatul ce-l are de îndeplinit în satul de la marginea rumânismului.* REBREANU, I. 173. *În zilele de restrişte ale acestui cumplit război, tot rumânismul . . . era ţărcuit numai în Iaşi şi-n şapte ţinuturi ale Moldovei.* SADOVEANU, O. XIX, 175.

3. (Rar) Termen, expresie sau construcţie specifică limbii române împrumutată de altă limbă (dar neadaptată la sistemul acesteia). *Românismele intrate în limba saşilor sînt mai numeroase în regiunile în care ei sînt tare amestecaţi cu românii.* PUŞCARIU, L. R. I, 275, cf. TDRG.
— Scris şi: *rumânizm.* TDRG, SCRIBAN, D. — Pl.: **(3)** *rumânisme.* — Şi: (învechit) **rumânísm** s. n.
— **Român** + suf. *-ism.*

ROMÂNÍT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Românizat **(1)**. *Un diacon din această familie, acum cu totul românită, . . . traduse mai întîi pe româneşte o Psaltire.* ODOBESCU, S. I, 360, cf. DDRF.

2. Care este tradus în româneşte. *Aceste cărţi bine rumânite totdauna vor recomanda de scumpă pomenirea acestui om rar, carele ne-au tradus pe limba noastră Iliada şi Odiseea lui Omer.* CR (1830), 334[2]/25.
— Pl.: *românîţi, -te.* — Şi: **rumânít, -ă** adj.
— V. **români.**

ROMÂNITÁTE s. f. (Învechit, rar) Totalitatea românilor **(I 1)**, poporul român. *Opera noastră va fi . . . o prismă generală a românităţii.* HASDEU, I. C. VIII. *Aci a fost totdeauna măduva românităţii.* id. ib. 37.
— **Român** + suf. *-itate.*

ROMÂNIZÁ vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Despre persoane) A (se) asimila cu populaţia de limbă română **(II)**; (învechit şi regional) a (se) români **(1)**. Cf. DDRF, BUL. FIL. III, 187, 189, IORDAN, L. R. A. 38.

2. Tranz. A da unui cuvînt sau unei expresii străine intrate în limba română o formă potrivită cu normele, cu structura limbii române; (învechit, rar) a români **(2)**. *Dialoguri de tipic platonician, în care numele convorbitorilor au fost cu tact românizate.* CĂLINESCU, S. C. L. 17.
— Prez. ind.: *românizez.*
— **Român** + suf. *-iza.*

ROMÂNIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) româniza şi rezultatul ei.

1. Cf. românіza **(1)**. Cf. DDRF. *Nişte saşi dintr-un sat ardelean . . . , ajunşi într-un stadiu înaintat de românizare, vorbeau între ei româneşte.* PUŞCARIU, L. R. I, 345.

2. Cf. românіza **(2)**. [La cuvintele] *examinate . . . „o" se explică printr-o românizare şi latinizare de ordin analogic.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, nr. 2, 5. *Există şi procedee de românizare a numelor maghiare.* GRAUR, N. P. 96. *Românizarea neologismelor cu „in-" se explică, în parte, prin faptul că ele sînt analizate de vorbitori.* SFC II, 41. *El voia deci românizarea fonetică a neologismelor, reducerea lor la forma pe care ar fi avut-o în română, dacă ar fi fost moştenite direct din latină.* CONTRIBUŢII, I, 183.
— Pl.: *românizări.*
— V. **româniza.**

ROMÂNIZÁT, -Ă adj. **1.** Asimilat poporului român (prin limbă, obiceiuri etc.); devenit român **(1 1)**; (învechit) românit **(1)**. Cf. DL, DM.

2. (Despre cuvinte, expresii etc.) Adaptat la normele, la structura limbii române. *În DLRM, unele dintre aceste neologisme nici nu mai sînt menţionate decît în forma lor „românizată".* SFC II, 41. ✦ Care este tradus în româneşte; (învechit) românit **(2)**. *Învăţînd şi întrebîndu-se dialogul românisat din cartea . . . lui Lamenais.* BĂLCESCU, M. V. 541.
— Scris şi: *românisat.* — Pl.: *românizaţi, -te.*
— V. **româniza.**

ROMÂNOFÍL, -Ă s. m. şi f. Persoană care manifestă simpatie deosebită pentru poporul român **(II)** şi pentru cultura lui. Cf. IORDAN, L. R. A. 221.

— Pl.: *românofili, -e.*
— **Român + -fil.**

ROMB s. n. **1.** Patrulater ale cărui laturi sînt egale şi ale cărui unghiuri nu sînt drepte. Cf. AMFILOHIE, E. 141/8. *Paralelogramele echilaterale se numesc: sau cvadrate, sau rombe.* GEOMETRIA, A. M. 84²/6, cf. TEM. GHEOM. II, 3ᵛ/1, EGT 4 v. *Patrulateri se socotesc: pătratul . . . , rombul.* POENARU, G. 4/11, cf. ASACHI, E. III, 109/3, CONV. GEOM. 74, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O foaie era împărţită în romburi alăturate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 237. *Aria rombului este jumătate din produsul diagonalelor.* GEOMETRIE IX, 171, cf. DN², DER.
2. Model în formă de romb **(1).** *Poartă în cap, în loc de căciulă, o lungă pălărie cilindrică, blănită jos, iar încolo cusută în romburi ca o plapomă.* IORGA, C. I. I, 122. *Mantaua ei urzită din mici romburi încondeiate . . . o învăluia cu graţia scumpetei.* KLOPŞTOCK, F. 22.
— Pl.: *romburi* şi (învechit) *rombe.* — Şi: (învechit) **rómbo** (AMFILOHIE, E. 144/12), **rómbus** (ASACHI, G. 57ᵛ/2), **rómvos** (GHEOM.-TRIGON. 14ᵛ/1) s. n.
— Din ngr. ῥόμβος, fr. **rhombe,** lat. **rhombus,** germ. **Rhombus,** it. **rombo.**

RÓMBO s. n. v. **romb.**

RÓMBIC, -Ă adj. În formă de romb **(1).** *Era o încăpere scundă, cu pereţii rombici, vecină cu cerul.* C. PETRESCU, S. 5, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Plumbul va fi plat, de formă hexagonală sau rombică.* VÎN. PEŞC. august 1961, 16. ✧ *Sistem rombic* = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi. Cf. PONI, CH. 16. *Sulful obişnuit, ce se găseşte în natură, cristalizează în sistemul rombic.* MACAROVICI, CHIM. 288, cf. LTR², DN².
— Scris şi: *rhombic.* PONI, CH. 16. — Pl.: *rombici, -ce.*
— Din fr. **rhombique.**

ROMBOÉDER s. n. v. **romboedru.**

ROMBOÉDRIC, -Ă adj. În formă de romboedru. Cf. J. CIHAC, I. N. 447/6, CADE, CIŞMAN, FIZ. I, 225, DN². ✧ *Sistem romboedric* = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. Cf. LTR², DL, DM, DN².
— Pl.: *romboedrici, -ce.*
— Din fr. **rhomboédrique.**

ROMBOÉDRU s. n. Poliedru cu toate feţele în formă de romb **(1).** Cf. J. CIHAC, I. N. 340/15. *Giubertitul . . . cristalizează în romboedruri.* COBÎLCESCU, G. 39/22. *Rhomboedrul este una din formele cele mai comune ale sistemului hexagonal.* PONI, CH. 18, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DN².
— Scris şi: (după fr.) *rhomboedru.* — Pl.: *romboedre* şi (învechit) *romboedruri.* — Şi: (învechit) **romboéder** s. n. J. CIHAC, I. N. 340/15.
— Din fr. **rhomboèdre.** — **Romboeder** < germ. **Rhomboeder.**

ROMBOÍD, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. (Învechit) Patrulater ale cărui diagonale perpendiculare se intersectează în mijlocul uneia dintre ele. Cf. AMFILOHIE, E. 141/9, GEOMETRIA, A. M. 84ᵛ/1. *Un romboid . . . se deosebeşte de paralelogram.* D. ASACHI, T. 3/20. *În centrul tăvii este o rozetă de fine arabescuri în octogone, rotocoale şi romboide.* ODOBESCU, S. II, 188, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Lanţuri mari de rotogoale fulgerau în încăperea curţii, în romburi, romboizi şi pentagoane.* KLOPŞTOCK, F. 220, cf. DN².
2. Adj. În formă de romb **(1),** asemănător cu un romb. Cf. BARCIANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².
— Pl.: (adj.) *romboizi, -de,* (s. n.) *romboide.* — Şi: (învechit) **romboit** (TEM. GHEOM. II, 3ᵛ/13, EGT 4ᵛ), **rombuit** (TEM. GHEOM. II, 3ᵛ/3, EGT 4v), **rombóide** (AMFILOHIE, E. 141/9), **romboides** (ASACHI, G. 57ᵛ/2), **romvoidés** (GHEOM.-TRIGON. 14ᵛ/6) s. n.

— Din fr. **rhomboïde,** lat. **rhomboides,** it. **romboide,** germ. **Rhomboid,** ngr. ῥομβοειδές.

ROMBOIDÁL, -Ă adj. **1.** Care are formă de romboid **(2).** Cf. MARIN, PR. I, 16. *Cîteşipatru ţin în mînă lănci înalte, cu ascuţiş romboidal la vîrf.* ODOBESCU, S. III, 74, cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN².
2. (Învechit, rar; în sintagma *ligament romboidal)* Unul dintre ligamentele care leagă clavicula cu sternul. Cf. KRETZULESCU, A. 137/8.
— Pronunţat: *-bo-i-.* — Pl.: *romboidali, -e.*
— Din fr. **rhomboïdal.**

ROMBOÍDE s. n. v. **romboid.**

ROMBOIDES s. n. v. **romboid.**

ROMBOÍT s. n. v. **romboid.**

ROMBUÍT s. n. v. **romboid.**

RÓMBUS s. n. v. **romb.**

ROMENEÁLĂ s. f. v. **rumeneală.**

ROMENÍŢĂ s. f. v. **romaniţă.**

ROMÉU s. m. Numele grecilor din Imperiul roman de răsărit. *Suferi, măria ta, ca un romeu din ecpaiaua măriii tale să se înjoasească?* FILIMON, O. I, 172. *Aşa ajunseră în mahalaua romeilor, care se cheamă Fener.* SADOVEANU, O. X, 332. *Unii dintre romeii călători şi neguţători . . . cunoşteau, în portul şi în înfăţişarea lui, un muntean de dincolo de Istru.* id. ib. XII, 31.
— Pl.: *romei.*
— Din ngr. ῥωμαῖος.

ROMFÉE s. f. (Învechit) Sabie cu două tăişuri; paloş lat şi drept. Cf. CANTEMIR, IST. 19, HELIADE, O. I, 387.
— Scris şi: *romphea.* HELIADE, O. I, 387. — Pl.: ?
— Din gr. ῥομφαία.

RÓMIŞTA[1] interj. (Prin Transilv.; cu valoare verbală) Pleacă ! şterge-o ! Cf. CABA, SĂL. 64, com. din HERECLEAN — ZĂLAU.
— Etimologia necunoscută.

ROMIŞTÁ[2] vb. I. Intranz. (Regional) A o lua la fugă (PAŞCA, GL.), a sări în joc (COMAN, GL.) (Bonţ — Gherla).
— Şi: **ropiştá** vb. I. COMAN, GL.
— Cf. romişta[1].

ROMÎNĂŢEÁNCA s. f. art. Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D. 127.
— Probabil din **Romanaţi** (n. pr.) + suf. *-eancă.*

ROMÎNDĂ s. f. v. **remont.**

ROMÎNÍCĂ s. f. (Prin Transilv.) Romaniţă *(Matricaria chamomilla).* Cf. DDRF, BARCIANU. *Cea mai mitutică, Cea mai frumuşică: Dinainte în chică Fir de ruminică.* VICIU, COL. 113.
— Pl.: ? — Şi: **românică** (DDRF), **ruminică** s. f.
— Din **romíniţă:** cu schimbare de sufix.

ROMÎNÍŢĂ s. f. v. **romaniţă.**

ROMLEÁN s. m. v. **rîmlean.**

ROMNEÁSCA s. f. art. (Regional) Numele unei hore (Otopeni — Bucureşti). Cf. VARONE, D. 128, id. J. R. 45.
— Cf. romnie.

RÓMNIE s. f. (Regional; de obicei art.) Numele unui dans popular. Cf. JIPESCU, O. 52, VARONE, D. 128, ŞĂINEANU, D. U.
— Cf. ţig. romni „ţigancă".

RÓMINIȚĂ s. f. v. **romaniță.**

RÓMON s. m. v. **roman**[2].

ROMONÉL s. m. (Bot.; regional) Romaniță *(Matricaria chamomilla)* (Ponoarele — Vașcău). TEAHA, C. N. 261.
— **Romon** + suf. *-el.*

ROMONÍT, -Ă adj. v. **rumenit.**

ROMONÍȚ s. m. v. **romaniță.**

ROMONÍȚĂ s. f. v. **romaniță.**

ROMOSTÍN s. m. Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape. Cf. JIPESCU, O. 53, DDRF, ȘĂINEANU.
— Și: (regional) **romoștínă** (PLOPȘOR, V. O. 13), **rămoștínă** (H XI 5, XIV 21, 103, 150) s. f.
— Etimologia necunoscută.

ROMOȘTÍNĂ s. f. v. **romostin.**

ROMP[1] s. n. (Regional) Scobitură, în formă de fereastră oarbă, ce se face în peretele casei și în care se așază lucrurile mai des folosite (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. II 194/258.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

ROMP[2] interj. (Regional; repetat) Cuvînt care redă scîrțîitul zăpezii sub picioare (Peștișani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR SN V h 1 469/836.
— Onomatopee.

ROMPÁS s. n. v. **rampas.**

ROMPĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Regional; despre zăpadă) A scîrții sub picioare (Peștișani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR SN V h 1 469/836.
2. (Prin Ban.) A scrîșni, a trosni (între dinți). Com. din TIMIȘOARA, ALR SN IV h 1 069/29.
— Prez. ind. pers. 3: *rompăie.*
— V. **romp**[2].

ROMȚÎÍ vb. IV v. **ronțăi.**

ROMVOIDÉS s. n. v. **romboid.**

RÓMVOS s. n. v. **romb.**

RONCÁCI adj. v. **rîncaci.**

ROND,[1] **-Ă** adj., s. n., s. f. **I.** S. n. **1.** Figură, corp, contur în formă de cerc. *Sînt păstori în șezătoare sau vro ceată de voinici? E vro tabără de care sau un rond de tricolici?* ALECSANDRI, P. III, 30, cf. ȘĂINEANU, CADE. *Fiindcă pe cîmpii se găsesc adesea niște ronturi pe cari nu prea crește iarbă, ei cred că acele ronturi sînt provenite din jocul ielelor.* H II 208.
2. Piațetă circulară de unde pornesc mai multe artere de circulație, avînd adesea, la mijloc, o plantație de flori sau un monument. *Birjarul avea legea lui și se finea de ea: el mîna înainte pînă la rondul al doilea.* SLAVICI, N. I, 323. *Ne așteptam ca, de la rontul al doilea, încolo, „Trubadurul" să ne cînte ceva nou.* DELAVRANCEA, T. 7. *Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz.* MACEDONSKI, O. III, 29, cf. DDRF. *Ajunși aproape de rondul al doilea, cei doi îndrăgostiți lăsară trăsura și merseră puțin pe jos.* PETICĂ, O. 346. *Mă întorceam de la o „bătaie de flori" de la „rondul al doilea" de la „șosea".* CAMIL PETRESCU, T. III, 488.
3. Strat de flori (de obicei circular) ridicat deasupra nivelului terenului din jur. *În curte, trandafirii de dulceață și ronturile de liliac dau ocol casei.* MACEDONSKI, O. III, 109. *Ronduri de petunii, de mușcate și de mixandre răsăreau ca niște insule de culori din marea de verdeață.* CONV. LIT. XLIII, 1 260. *Se văd ronturile de flori frumoase și locul unde joacă copiii crocket.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *În fața casei o grădiniță îngrijită, cu cîteva ronduri de flori, cu poteci prunduite.* REBREANU, R. I, 18. *Locuia într-o casă cu globuri de sticlă galbene și roșii, înfipte în rondurile grădinii de la stradă.* C. PETRESCU, S. 93. *În rond, ca-n horă, se-nvîrteau flori dese: Petunii albe și circiumărese.* D. BOTEZ, F. S. 56. *Cîteva ronturi de călțunași, înghesuite în cercuri de olane, . . . întreținia dureros pîrtia jocului.* KLOPȘTOCK, F. 276. *Cîteva fete, studente în vacanță, dau ocol rondurilor din grădinuță.* P. CONSTANT, R. 92. *Se plimbă liniștit de cîteva ori în jurul rondurilor de pansele nouă, de curînd răsădite.* SADOVEANU, O. VII, 266. *Adjutantul lui, fără chipiu, galopa ca un nebun printre rondurile de flori.* V. ROM. ianuarie 1955, 100. *Și să samini rond de flori, Cu trei fire de bujori.* FOLC. MOLD. II, 185.
4. (Și, rar, s. f.) Inspecție făcută în timpul nopții la posturile de pază ale unei garnizoane sau ale unei unități militare pentru a controla santinelele; p. ext. militar, de obicei ofițer, care face această inspecție. Cf. I. GOLESCU, C. *Tot așa și grănicerul. El făcea două ronduri de plai, cu dus cu venit: 40 de zile, 2 de gardă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. X. *Adiutanții de garnizoane, după ordinul comandantului sau al ajutorului său, inspectează noaptea posturile ca ronduri și raportează a doua zi.* MO (1860), 70/33. *Din cînd în cînd, s-aude, pe la posturi, glasul santinelelor . . . strigînd: Cine-i? . . . Cine-i? . . . . Rond . . . Stăi!* VLAHUȚĂ, N. 180. *Trei camarazi. Ieșirăm din tranșee pentru rond.* CAMIL PETRESCU, V. 53. *Întîiul rond îl face sublocotenentul nostru.* SADOVEANU, O. II, 486, cf. DL, DM. ◇ *Ofițer de rond* = ofițer însărcinat cu controlul santinelelor pe garnizoană. *La lucirea slabă a unui felinar se zări chipiul ofițerului de rond.* SADOVEANU, O. II, 79. ◇ Expr. **A fi de rond** = a fi însărcinat cu inspecția santinelelor. *Jupîne, da descară știi că ești de rond?* CARAGIALE, O. VI, 11. *Să fii de gardă cînd e de rond Moș Teacă.* BACALBAȘA, S. A. 68. **A-și face rondul** = **a)** a face inspecția santinelelor. *Eu voi face ronda prin Genova.* I. NEGRUZZI, S. V, 455; **b)** a face o inspecție scurtă, un control; a da o raită. *Probabil unul dintre paznici își făcea rondul.* V. ROM. septembrie 1958, 42. *Ospătat, găzduit, purtat pe sus din parohie în parohie, părintele protopop își făcea conștiincios ronda.* VOICULESCU, P. I, 121.
II. Adj. (Rar) Rotund. *Tonel . . . avea o rondă față, de măr domnesc.* TEODOREANU, M. II, 24. ◇ *Scriere rondă* = scriere cu litere rotunde, groase și drepte. *S-a pus d. Niță pe brînci . . . , exercitîndu-se în fiecare zi, pe hîrtie velină, la fel de fel de scrieturi — engleze, italice, gotice, batarde, ronde.* CARAGIALE, O. II, 70, cf. V. MOLIN, V. T. 57, ROMANESCU, ZEȚ. 43. *Peniță rondă* = peniță specială cu vîrful lat, folosită la scrierea rondă. *A adunat acasă atîtea cutii cu peniță elapse, ronde, gotice și aluminiu.* CAZIMIR, GR. 42. *Constată că erau . . . două peniță ronde.* CĂLINESCU, C. 31.
III. S. f. (Învechit) **1.** (Muz.) Notă întreagă (valorînd două doimi). Cf. ȘĂINEANU, SCRIBAN, D.
2. Manta femeiască lungă și fără mîneci, care se purta în trecut; (învechit) rotondă. Cf. SĂGHINESCU, V. 103, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: (s. n.) *ronduri*, (s. f.) *ronde*, (adj. f.) *ronde.*
— Și: **ront** s. n., **róndă** s. f.
— Din fr. **rond, ronde,** germ. **Ronde.**

ROND[2] s. n. v. **rundă**[1].

RÓNDĂ s. f. v. **rond**[1].

ROND-PUNT s. n. (Învechit, rar) Rond **(I 2).** *Bazinul cel mare de la rond-punt și cel mic din grădina Kisilef* (a. 1846). DOC. EC. 919.
— După fr. **rond-point.**

RONDÉL s. n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, în care primul sau primele versuri se repetă, în mod obligatoriu, la mijlocul și la sfîrșitul poeziei, și în care există numai două rime. Cf. ȘĂINEANU. *Rondelurile pribege.* MACEDONSKI, O. I, 179. *Cicerone Theodorescu*

a izbutit în cele două cicluri de rondele . . . să dea poezii de o mare valoare. V. ROM. ianuarie 1954, 175. *Am luat rondelul, nu o spadă, Cu el nu fulger pe tîlhari, Nu scot, ca la dușmanii-amari, Chiar toate armele din ladă.* THEODORESCU, C. 111. *Esența liricii de tribun a lui Maiakovski o aflăm însă în rondeluri.* GL 1958, nr. 6, 2/6, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 83, DN², DER.
— Pl.: *rondeluri și rondele.*
— Din fr. **rondel,** it. **rondello.**

RONDÉLĂ s. f. **1.** Mic disc de metal, de lemn etc avînd diverse utilizări în tehnică, mai ales ca element auxiliar de separare sau de siguranță între o piuliță și corpul piesei care se strînge. V. șaibă. Cf. V. MOLIN, V. T. 57, NICA, L. VAM. 214. *Procesul de matrițare al acestor inele, după metoda nouă, constă din . . . tăierea tablei . . . , șlefuirea fețelor rondelei la mașina de șlefuit.* IOANOVICI, TEHN. 138. *Este absolut necesar a face freza din două sau mai multe bucăți independente . . . , înserînd între fețele lor frontale rondele de tablă de grosime corespunzătoare.* ORBONAȘ, MEC. 319, cf. 272, ENC. TEHN. I, 127, NOM. MIN. I, 362, LTR², DN². ✦ (Prin analogie) Bucată rotundă. *Macavei rîde și pofticește pe cîrciumar să-i mai toarne un păhărel de rom și să-i mai taie o rondelă de salam.* SADOVEANU, O. XIV, 115. *Arătau pe furiș rondele de fildeș.* id. ib. XII, 155. ✦ Căpăcel în formă de disc, din carton subțire, care acoperă alicele dintr-un cartuș de vînătoare. Cf. ALEXI, W., STOICA, VÎN. 22, DN². ✦ Disc de metal folosit ca semifabricat pentru monede, medalii etc. Cf. DL, DM.
2. (Silv.) Mostră de formă cilindrică din trunchiul unui arbore, folosită pentru analiza structurii microscopice a lemnului, pentru determinarea vîrstei etc. Cf. LTR², DER.
3. (Învechit, rar) Pelerină încrețită la gît. *Celălalt era acoperit de o rondelă neagră de postav.* SADOVEANU, O. XII, 405.
— Pl.: *rondele.* — Și: **rondeá** s. f. SOARE, MAȘ. 23, DL, DM, DN².
— Din fr. **rondelle.** — **Rondea**: sg. refăcut după pl.

RONDÓ s. n. (Muz.) Formă muzicală instrumentală, bazată pe revenirea periodică a unei teme principale care alternează cu diferite alte teme; p. restr. arie instrumentală a cărei temă revine în cursul piesei. *Auzi vocea capelmaestrului: „rondo nr. 1".* FILIMON, O. II, 209. *Astfel este partea Luciei la început și pînă ce ajunge prin rondo din actul al treilea la cel mai măreț punct de sublimitate.* id. ib. 227, TIM. POPOVICI, D. M. *Avea cele două concerte pentru pian și orchestră . . . , marele rondo de concert Krakoviak în fa-minor, șapte mazurci, șase nocturne.* S februarie 1960, 51. *Deosebit de vioi a fost interpretat rondoul final.* M aprilie 1962, nr. 4, 37, cf. 33, DN², DER.
— Pl.: *rondouri.*
— Din fr. **rondeau,** it. **rondo.**

RONDÓN s. n. v. **rondou.**

RONDÓU s. n. **1.** Loc de formă circulară (amenajat în grădini, în piețe, în localuri). *Răzbiră dinspre rondoul de dans strigăte.* VORNIC, P. 54, cf. SCL 1960, nr. 1, 40.
2. Operație de schimbare a direcției de înaintare a unei nave cu 180°. *Făcurăm rondonul și întrarăm pe Siret.* DUNĂREANU, CH. 132. *Alunecăm încet, făcînd rondoul în fața cheiului.* BART, S. M. 14. *Caut pe domnul colonel . . . Vine vaporul . . . Face rondoul.* BRĂESCU, O. A. I, 44, cf. ABC MAR., DN², DER.
— Pl.: *rondouri.* — Și: **rondón** s. n.
— Din fr. **rondeau.**

RONDRÁȘPĂ s. f. Rașpel folosit în cizmărie. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 79.
— Pl.: *rondrașpe.*
— Din germ. **Rundraspel.**

RONDÚNCĂ s. f. v. **rîndunică.**

RONDUNEÁ s. f. v. **rîndunică.**

RONDUNÍCĂ s. f. v. **rîndunică.**

RONDUNÍȚĂ s. f. v. **rîndunică.**

RONDURÉLĂ s. f. v. **rîndunelă.**

RÓNGHI s. n. (Transilv.) **1.** Zdreanță, cîrpă. Cf. CABA, SĂL. 100, ALR I 717/343, ALR II 6 493/325, ALR SN IV h 1 154, 334, 349. *Strînge tăte rondiurile și țîpă-le la gunoi!* MAT. DIALECT. I, 91, cf. LEXIC REG. II, 90. ✦ (La pl.) Rămășițe, resturi (Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 261. *Lîna aĉę rę o țîpă la rond'ori.* id. ib.
2. Fig. Cal bătrîn și slab; rablă. Cf. DR. V, 225. *Cum dai mîrțoaga, rondiul?* Com. din CAMĂR — ȘIMLEU SILVANIEI.
— Scris și: *rondi.* — Pl.: *ronghiuri* (scris și *ronghiori*).
— Din magh. **rongy.**

RÓNGHIOȘ, -Ă adj. (Adesea substantivat; Transilv. și Maram.; despre oameni) Zdrențăros. Cf. GL 1969, 118, ARH. FOLK. VI, 101, CABA, SĂL. 100, ALR II 2 880/346. *Îi tare rondioș.* MAT. DIALECT. I, 91. ✧ (Adverbial) *Umblă rondioș îmbrăcată.* id. ib. ✦ Murdar. Cf. ALR I 639/90, ALR II 3 391/250. ✧ (Substantivat) *Spală-te, măi ronghioșule.* ib. 3 391/141. ✦ Nemernic, ticălos, vagabond. Cf. CV 1951, nr. 3, 44, MAT. DIALECT. I, 91. ✦ Fig. (Substantivat) Animal slab, jigărit. Cf. ALR I 1 156/251. (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Voi să tomniț să mereț acolo cu acei rondioș de cai?* ARH. FOLK. VI, 101.
— Scris și: *rondioș.* — Pl.: *ronghioși, -e.*
— Din magh. **rongyos.**

RONGHIOȘÁG s. n. (Regional) Murdărie și dezordine (Vîlcele — Turda). MAT. DIALECT. I, 91. *Am văzui mare rondioșag la ei în casă.* ib.
— Scris: *rondioșag.* — Pl.: *ronghioșaguri.*
— Din magh. **rongyosság.**

RONHĂÍ vb. IV. Intranz. (Rar) A sforăi. *Se trîntì pe una din rogojinele care le serveau drept pat și începu să ronhăie puternic.* TAFRALI, S. 32.
— Prez. ind.: *ronhăi.*
— Formație onomatopeică. Cf. gr. ῥόγχος.

RÓNI subst. (Regional) Ruptură în mal formată de apa curgătoare. Cf. DR. I, 271.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RÓNIȚĂ s. f. (Bot.; prin Transilv.) Pitărcuță (*Boletus versipellis*). *Roniție stacojii, cu miezul fraged, te chemau de departe.* BENIUC, M. C. I, 73, cf. CV 1950, nr. 11—12, 39, TEAHA, C. N. 261.
— Pl.: *roniție.*
— Etimologia necunoscută.

RONRON s. n. (Rar) Zgomot surd și continuu produs de un motor sau de o mașină în timpul funcționării; murmur, (rar) ronroneală. *M-am dus la uzina de tractoare, așezată în regiunea agricolă. Era ca o expoziție de cristal, peste tot un ronron dulce de motoare electrice.* CĂLINESCU, SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 320.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *ronronuri.*
— Din fr. **ronron.**

RONRONEÁLĂ s. f. (Rar) Ronron. Cf. IORDAN, G. 70.
— Pl.: *ronroneli.*
— **Ronron** + suf. *-eală.*

RONT s. n. v. **rond¹.**

RONȚ interj., s. n. **1.** Interj. Cuvînt care redă zgomotul produs cînd se mestecă între dinți ceva uscat și tare. Cf. ȘĂINEANU.
2. S. n. (Ban., Olt.) Os moale ce se poate roade;

zgîrci, cartilaj. *Morunul nu are solzi, . . . oase nu are, ci numai un ronț pe spinare.* I. IONESCU, M. 88. *Un soi de păstrăvi, cu oase tari, nu cu ronț (zgîrciu).* LIUBA-IANA, M. 129. *Oasele moi, cartilagele, sînt numite ronț sau zgîrci.* CANDREA, F. 29, cf. H IX 110. *Fugi . . . Din măduva osului Și din ronțu nasului.* MAT. FOLK. 1 510, cf. ALR I 742/842, ALRM II/I h 17.

— Pl. : *ronțuri.*

— Onomatopee.

RONȚĂÍ vb. IV. Tranz. A mînca dintr-un aliment tare, sfărîmînd între dinți puțin cîte puțin, și producînd un zgomot ușor, caracteristic; (regional) a rompăi. Cf. POLIZU, HEM. 2 210. *Veveriţele şugubeţe, cu coada vîlvoi, . . . sar zglobii pe crăcile copacilor, ronțăind alune, ghindă și scoruşe.* ODOBESCU, S. III, 185. *Apucă bucăţica de zahăr şi-ncepe s-o ronțăie.* CARAGIALE, O. II, 97. *Negăsind* [iapa] *nimic de ronțăit, luă și ea cojile de măr.* ISPIRESCU, L. 160, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 87, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Nu dă răgaz grăunților să sară în cucurigi, ci le scoate iute cu laba și, ronțăindu-le cu lăcomie, așteaptă un alt rînd.* SĂM. I, 386. *Porcii . . . ronțăiau ghinda, făcînd clăbuci la gură.* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 163. *Să ronțăieşti cu deliciu firile roşietice şi rari de chir sălbatic?* HOGAȘ, DR. I, 221. *O bucăţică de pîne sau coajă de slănină pe care o ronțăiau.* ARDELEANU, V. P. 52. *O aud cum ronțăie, placid, alune.* CAZIMIR, GR. 124, cf. 145. *Se așează pe jilțul din față, începînd să ronțăie pastile de ciocolată.* C. PETRESCU, C. V. 124, cf. id. Î. I, 263. *Cînd m-am întors, îl ronțăia mîrîind, ascuns sub pat.* BRĂESCU, A. 59. *Îi plăceau, într-adevăr, covrigii aduşi de la Iaşi. Îi ronțăia cu poftă, adunînd cu vîrful limbei susanul rămas pe buze.* TEODOREANU, M. II, 364. *Caii ronțăiau cu mulțămire orzul, vîrîndu-şi adînc boturile în trăistile aninate pe după urechi.* SADOVEANU, O. X, 600. [Covrigii] *i-am şters cît am putut mai bine cu batistele de petele de muşte, şi-am ronțăit la ei, să ne omorîm foamea.* MOROIANU, S. 58, cf. BL VI, 149. *Lumea mai ronțăia covrigi cu sare şi floricele.* ARGHEZI, B. 68. *Otilia începu să ronțăie cealaltă jumătate şi porni iar cu trăsura.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. *Săniile de casă aşteptau trase pe maidanul din faţă şi caii acoperiţi cu cergi ronțăiau grăunţe.* CAMIL PETRESCU, O. I, 500. *Am sorbit ceaiul, am ronțăit şi-am înghiţit pîinea.* STANCU, R. A. III, 8. *Adineauri, pe scenă, am stat lîngă ea. Ronțăia bomboane.* V. ROM. iunie 1954, 83. *Primea pachetul, îl desfăcea, ronțăiau împreună bomboanele.* PAS, Z. I, 93. *Iepuşoara ronțăia lucerna fragedă cu botul cald între ei.* CAMILAR, N. I, 227, cf. REV. CRIT. III, 167, RĂDULESCU-CODIN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR SN IV h 1 069. (Absol.) *I-auz pana scîrțîind ca un şoricel care ronțăie pripit în taină.* CARAGIALE, O. II, 171. *Murgul necheză încet şi prinde a ronțăi, în vreme ce moşneagul îl mîngîie, îl dezmiardă şi-l îndeamnă să mănînce.* PĂUN-PINCIO, P. 100. *În colțul casei, cîțiva şoareci începură a ronțăi.* DUNĂREANU, CH. 10. *În vreme ce deasupra ei frunzele ruginite, moarte, zuruiau legănate de vînt, dînsa, cu pleoapele închise, scăldate în lacrimi de durere, asculta cum ronțăie vitele în grajd.* REBREANU, NUV. 230. *În ogrăzi, după gardurile de salcie, se aud caii ronțăind.* C. PETRESCU, Î. I, 128. *Caii, dacă-mi d-auziau, Mai tare îmi ronțăiau.* VICIU, COL. 40. ◇ Fig. *O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întîia şi începe să ronțăie în mişcări dese şi regulate.* CARAGIALE, O. I, 64. *Se aude . . . grohăitul mulțumit al monstrului, cu gura plină de stînci pe care le ronțăie.* BOGZA, C. O. 182. ✦ A roade cu dinții, fără a mînca. *Meşterul Lupu lăsase ochii în pămînt şi ronțăia vîrful creionului.* GALAN, Z. R. 21. ◇ Fig. *În schimb . . . ronțăia literatura. Sta cîteodată nemişcat la masă şi citea cărți.* IOVESCU, N. 193. ✦ A scîrțîi. *Ghetele lor ronțăneau în pietrişul potecuţii.* AGÎRBICEANU, A. 293. *Trăsura cobora un povîrnis, roata împiedecată ronțăinea din cînd în cînd în vreo piatră.* id. L. T. 316.

— Prez. ind.: *rónțăi* şi *ronțăiesc.* — Şi: **ronțăní, romțíi** (ALR SN IV h 1 069/2) vb. IV.

— **Ronț** + suf. *-ăi.*

RONȚĂIÁLĂ s. f. Faptul de a ronțăi; zgomotul produs de roaderea cu dinții a unui aliment tare; ronțăit. V. ronțăire. Cf. POLIZU. *S-auzea numai prin răcoarea nopții ronțăiala calului.* CARAGIALE, O. I, 48, cf. DDRF.

— Pl.: *ronțăieli.*

— **Ronțăi** + suf. *-eală.*

RONȚĂÍRE s. f. Acțiunea de a ronțăi; (rar) ronțăitură. V. ronțăială. Cf. POLIZU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 72.

— Pl.: *ronțăiri.*

— V. **ronțăi.**

RONȚĂÍT s. n. Ronțăială. *Negăsind nimic de ronțăit, luă şi ea cojile de măr, pe care le lepădase stăpînă-sa.* ISPIRESCU, L. 161. *Nu se aude decît ronțăitul oilor cari pasc.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 397, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Avea Pisicuţa un aşa talent la ronțăit iarba şi la ucis între dinți vîrfurile tinere şi fragede ale crăngilor, încît îți lăsa gura apă.* HOGAȘ, DR. I, 230. *Cățelul . . . se întoarce în buruieni, unde se aude îndată un ronțăit căznit şi flămînd.* REBREANU, I. 11. *Se auzi o vreme numai ronțăitul cailor.* SADOVEANU, O. XI, 13, cf. II, 91. *Caii . . . stătură din ronțăit.* CAMILAR, N. II, 322. ✦ Zgomot produs de măcinarea boabelor de cereale. *Se auzea ronțăitul surd al grăunțelor.* VLASIU, A. 375.

— V. **ronțăi.**

RONȚĂITÚRĂ s. f. (Rar) Ronțăire. Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU.

— Pl.: *ronțăituri.*

— **Ronțăi** + suf. *-tură.*

RONȚĂNÍ vb. IV v. **ronțăi.**

RÓO s. f. v. **rouă.**

RÓOR subst. v. **rouă.**

ROORÁ vb. I v. **roura.**

ROORÁRE s. f. v. **rourare.**

ROORÁT, -Ă adj. v. **rourat.**

RÓOT s. n. v. **rohot.**

ROP interj. **1.** (Repetat; în forma *ropai*) Cuvînt care redă zgomotul pe care îl fac picioarele cînd lovesc pămîntul în mers sau în timpul dansului; tropai. *Şi tropai, tropai! ropai, ropai! i se aprind lui Ipate al nostru călcăiele.* CREANGĂ, P. 163, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. (Regional) Cuvînt care redă zgomotul produs de căderea unui obiect tare; buf (Groşi — Baia Mare). Cf. ALR SN V 1 468/349. ✦ (Substantivat) Aversă, ropot (Peşteana Jiu — Tg. Jiu). GL. OLT. *S-a pus un rop de ploaie.* ib.

— Şi: **rópai** interj.

— Onomatopee.

RÓPAI interj. v. **rop**[1].

ROPÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Băț, ciomag noduros. SEVERIN, s. 61. *Li place a se bate cu ropalele.* id. ib.

— Din gr. *ῥόπαλον.*

ROPÁN subst. (Bot.; regional) Podbal, (regional) ropanior *(Tussilago-farfara)* (Berzasca — Moldova Nouă). ALR I 1 918/5.

— Pl.: ?

— Cf. **rapăn**[1].

ROPANIÓR subst. (Bot.; regional) Ropan *(Tussilago-farfara).* Cf. N. LEON, MED. 61, com. MARIAN.

— Pl.: ?

— **Ropan** + suf. *-ior.*

ROPÁTIȚĂ s. f. v. **rupetiță.**

ROPĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre ploaie; la pers. 3) A răpăi. *De cînd se desprimăvărase, venea și ropăia cîte o ploaie aproape tot la trei zile.* AGÎRBICEANU, A. 270. *M-aș sui cu calu-n munte S-aud ploaia ropoind, Vîntul printre brazi bătînd.* BIBICESCU, P. P. 24, cf. MAT. DIALECT. I, 91. ✦ (Despre ființe) A ropoti, a răpăi. *Noi venim pînă la d-voastră Tot strigînd Și ropăind Și făcînd o veselie mare.* MARIAN, NU. 482. ◇ Tranz. *Caii . . . nechezînd și ropăind pămîntul cu potcoavele ascuțite.* ap. TDRG.

— Prez. ind.: *ropăi* și *ropăiesc*. — Și: **ropoí** vb. IV.

— **Rop** + suf. *-ăi*.

ROPĂIÁLĂ s. f. (Regional) Ploaie zgomotoasă, de scurtă durată; răpăială (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 91.

— Pl.: *ropăieli*.

— **Ropăi** + suf. *-eală*.

ROPĂÍT s. n. (Regional) Zgomot produs de picioare cînd lovesc pămîntul; ropot **(1)**, tropot (Enisala — Babadag). Cf. ALR I 1 476/679.

— Pl.: *ropăituri*.

— V. **ropăi**.

RÓPINĂ s. f. (Regional) Groapă, adîncitură, surpătură de teren, rîpă, rovină. Cf. I. CR. VII, 52. *Unul lung cît o oiște și puternic cît un cal, poa' să-și rupă piciorul într-o ropină, dacă se uită spre stele.* IOVESCU, N. 52, cf. H XIV 185, V 148, TOMESCU, GL. *Cum se plămădește alualu-m pîine, așa și inima lu cutăriță să se strîngă, dupî văi, dupî ropini, să să plămădească.* ALRT II, 296.

— Pl.: *ropini*.

— Din scr. **rupina**.

ROPIȘTÁ vb. I v. **romișta**[2].

ROPOÍ vb. IV v. **ropăi**.

RÓPOT s. n. **1.** Zgomot produs de copitele unui cal (mai rar, ale unui alt animal) care aleargă. *Uitînd că lama îi urma, socote că ropoturile ei sînt a vreunui sălbatic ce-l gone.* DRĂGHICI, R. 159/28. *Rînchezare de cai și ropote, cît nu se mai auziia nimic.* ALEXANDRIA, 160/23. *Dar, la un ropot de cai care li se trezi în urechi, fără de veste, picioarele li se lăiară de la încheieturi.* DELAVRANCEA, S. 200, cf. 204. *Tresare de un ropot venit de pe deal — un călăreț se oprește-n fața ei, trudit, cu calul în spume.* VLAHUȚĂ, R. P. 175, cf. DDRF. *Crește-n zare goana pulberii stîrnite, Zguduie pămîntul ropot de copite.* IOSIF, P. 59, cf. PASCU, S. 273. *Furtuna îi aduse la ureche un nechezat de cal, un ropot de copite și un țipăt de femeie.* GALACTION, O. 49. *Și-mpietrit pe cal ascultă. Nici o șoaptă . . . , nici un ropot.* TOPÎRCEANU, B. 17. *Din stradă se auzeau . . . ropote de cai, îndemnuri și înjurături.* SAHIA, N. 71. *Se zgudui pămîntul sub ropotele cailor.* SADOVEANU, O. I, 325. *Se auzi un ropot de copite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 223, cf. BL VI, 166, SCL 1960, 784. ✦ Fugă, goană, alergare. *Dă bici iepelor și iar mai trage un ropot.* CREANGĂ, P. 127. *Purcelul atunci, de bucurie, mai dă un ropot pe sub lăiți.* id. ib. 82, cf. ȘĂINEANU. ✦ Zgomot produs de pași (repezi); tropăit. *Un ropot de alergătură repede și o mare gălăgie de glasuri femeiești, . . . se auzi prin cerdacul larg din față.* HOGAȘ, M. N. 29. *Din cînd în cînd se auzea un ropot mărunt de picioare degerate.* BARBU, P. 118. *Soldații mergeau în pas de voie, într-un ropot neregulat, înăbușit.* SADOVEANU, O. II, 394. *Se auzeau doar ropotele picioarelor și țipetele fluierătoarei, care, acum, deveniră puternice.* SAHIA, N. 107, cf. 83. ◇ Loc. adv. **În ropot** sau **într-un ropot** (sau **într-o ropotă**) = fugind foarte tare, într-o fugă. *Îl vedea parcă pe Tănase venind într-un ropot pe urma lor.* REBREANU, NUV. 42. *La țipătul de năvală cunoscut de ei, călărețîi porniră în ropot spre Murgeni.* SADOVEANU, O. V, 711, cf. IORDAN, L. M. 195. *Du-te pînă la baltă într-o ropotă.* PAȘCA, GL. ◇ Expr. (Rar) **A da un ropot** (sau **o ropotă**) = a da o fugă, a fugi. *Haidem să mai dăm o ropotă ș-apoi om ședea de amiazî.* F (1887), 205. [Lupii] *dădeau cîte un ropot în jurul fîntînei, parcă jucau hora.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 3. *Să iei un tufan, să-ncepi a da ropota cu el pîn pădure, că va urla pădurea trei zile și trei nopți, de s-or duce toate leghionele spurcate în lume.* ȘEZ. VI, 144. ✦ Gălăgie, zgomot; zarvă, forfotă, agitație. *Slugile erau în ropotele bucătăriei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *Urlă tîrgul de ropotul alegerilor și dumneata stai de silabisești hrisoavele, arde-le-ar focul!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 273, cf. IORDAN, L. M. 195.

2. Mișcare săltăreață (și zgomotoasă) în timpul dansului. *Și tragem un ropot și două și trei, de era cît pe ce să scoatem sufletul din popă.* CREANGĂ, P. 94. ✦ Pext. (Art.) Numele unui dans popular. Cf. H V 117, 390. *În deal trage clopotul, Baba joacă ropotul.* FURTUNĂ, C. 71, cf. GL. OLT.

3. (De obicei determinat prin „de ploaie", „de grindină") Cădere precipitată și zgomotoasă (de scurtă durată); zgomotul produs de această cădere; răpăială, ropotit. *Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, Orizontu-ntunecîndu-l vin săgeți de pretutindeni.* EMINESCU, O. I, 148. *Le cercetai pe rînd, mai ales lanțurile cari-mi făceau atît de mare plăcere cum zăngăneau în ropotul ploaii.* DELAVRANCEA, T. 27. *Ploaia vine perdea spre noi, și toată valea se umple de ropot.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *De obicei ploile cari vin cu pîcături mari, și deodată, ropotele sau hînsele, nu țin mult.* PAMFILE, VĂZD. 108. *Dinspre munți, venea ropotul ploaiei.* GÎRLEANU, N. 190. *Un ropot scurt de ploaie Și-un mic vîrtej de vînt.* MINULESCU, V. 165. *Apoi un sunet depărtat de clopot Păru că bate-n aer tarantella, Și ploaia se porni cu grabnic ropot.* TOPÎRCEANU, B. 92. *O ploaie ca prin sită, cu ropot mărunt și neîntrerupt, cerne gînduri negre din norii plumburii asupra pașnicului orășel.* BRĂESCU, O. A. I, 54. *Vîntul conteni deodată, o neclintire desăvîrșită se întinse peste cîmpii; apoi în liniște începu să se audă ropotul ploii venind din urmă.* SADOVEANU, O. V, 178. *Cele dintîi pîcături late, răzlețe au dat grabnic în ropot.* C. PETRESCU, A. R. 44. *Peste cîtva timp nu am mai auzit decît ropotul ploii și vuietul pădurii.* STANCU, R. A. I, 80. *Iată primul ropot greu de ploaie.* V. ROM. ianuarie 1954, 136. *S-a depărtat al ploii ropot, Dar Rîul Mic a dat în clocot Și spumegă de-a lungul văii.* DEȘLIU, M. 35. ◇ Fig. *Rămasă singură, Felicia . . . , ușurată de un ropot de plînș potolit ca o ploaie de vară, turnă apa în lighean, își răcori ochii.* BRĂESCU, O. A. II, 235. ✦ (Regional; în forma *ropotă*) Ploaie torențială. Cf. LEXIC REG. 25. *O venit o ropotă și tot mi-a udat fînul.* MAT. DIALECT. I, 287. ◇ Fig. *Ramurile negre ale teiului se răsuciră ca o protestare, plouînd un ropot sonor și rece peste omul strein.* C. PETRESCU, Î. I, 146. ✦ Succesiune de lovituri ritmice; zgomotul produs de astfel de lovituri. *Un tunet răzleț, răsărit din miazănoapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde, și un ropot fără întrerupere și nedeslușit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești.* HOGAȘ, M. N. 175. *Iar cînd Constantin voi să strige, un ropot de gloanțe trecu prin el și întoarse barca cu gura în jos.* GALACTION, O. 153. *Artileria lor a intrat în acțiune . . . Deodată, în dosul satului, un ropot de plesnete spre cer.* CAMIL PETRESCU, U. N. 321. *Dacă nu cînți, îți mai dau un ropot de ciomege.* SADOVEANU, O. V, 274. *Mitralierele porniră într-un nesfîrșit ropot.* CAMILAR, N. I, 305. *În ropotul ciocanelor, În clocotul cazanelor, . . . În toate adevărurile vieții, . . . răzbate, străbate mărețul ecou Al zilei măreț.* DEȘLIU, G. 45. ✦ Curgere repede și zgomotoasă a unui torent sau a valurilor în mișcare. *Și-ale rîurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot — De departe-n văi coboară tînguiosul glas de clopot.* EMINESCU, O. I, 76. *Ritmic valurile cad, Cum se zbate-n dulce ropot Apa-n vad.* COȘBUC, P. I, 48. *Ropotele valurilor care se zvîrcoleau năvalnic . . . o învăluiau cu zgomote asurzitoare.* REBREANU, I. 117. *Apa veșniciei ropotul și-l poartă, Cu lumina-n țăndări de-ntunerec spartă.* LESNEA, I. 67. *Cînd auzi rostogolindu-se cu tunete și ropote o cascadă, ce alteeva poți face decît să asculți?* CĂLINESCU, C. O. 181, cf. CHEST. IV 52/782.

4. (De obicei determinat prin „de aplauze") Izbuc-

nire de aplauze; zgomot produs de aplauze. *Un ropot de aplauze — și cortina de dril se lăsă pe mica scenă acoperită de ramurile a doi salcîmi.* VLAHUȚĂ, O. A. 243, cf. id. O. A. I, 221. *Cu ochii halucinați, vedea sala și auzea ropotul aplauzelor ce nu mai conteneau, asemeni unei cataracte.* ARDELEANU, D. 152. *În ropotul aplauzelor se amestecă acum glasul lui Grigore.* REBREANU, R. I, 197, cf. 201. *Trăi o clipă vedenia fugitivă: perdelele de catifea roșie . . . , ropotul de aplauze.* C. PETRESCU, Î. I, 3. *Ropote de aplauze acoperiră pe artist.* SADOVEANU, O. VII, 614. *Se auziră ropote de aplauze care vesteau sfîrșitul actului.* CAMIL PETRESCU, N. 13.

5. (Regional; în forma *ropotă*) Zeamă pregătită rău, care nu se poate mînca. BUGNARIU, N.

6. (Ban.) Agonie. Cf. LEXIC REG. II, 42. *Cînd am ajuns io, el era în ropot.* ib. ◇ Expr. **A pune ropot** = a trage de moarte. *O pus ropotu Niculaie, îndată ai să auzi haringu.* L. COSTIN, GR. BĂN. 175, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18, ZANNE, P. IX, 708.

— Pl.: *ropote* și (rar) *ropoturi*. — Și: **ropótă** s. f.

— Din bg. **ропот**.

RÓPOTĂ s. f. v. **ropot**.

ROPOTÍ vb. IV. Intranz. A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva. *În mijlocul văii e un lac, în care curg patru izvoare care ropotesc . . . toată ziua și toată noaptea.* EMINESCU, N. 102, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Subiectul este corpul lovit) *Pămîntul ropotește sub tropot de copite, Văzduhul strălucește de arme ascuțite.* ALECSANDRI, P. III, 227. *Coamele lor filfîie în zborul cailor. Pămîntul ropotește și larma surdă umple cîmpia.* SADOVEANU, O. I, 329, cf. BL VI, 166, IORDAN, L. R. A. 141, SCL 1960, 784.

— Prez. ind.: *ropotesc*.

— V. **ropot**.

ROPOTÍM s. m. v. **răpotin**.

ROPOTÍN s. m. v. **răpotin**.

ROPOTÍRE s. f. Faptul de a ropoti; ropot **(3)**. *Simțea cum sîngele îi năvălește în inimă, într-o goană nebună. Închizînd ochii avea senzația că torentul roșu îi sparge vinele și curge într-o ropotire de ploaie.* ARDELEANU, D. 175.

— Pl.: *ropotiri*.

— V. **ropoti**.

ROPOTÍT s. n. (Rar) Ropot **(3)**. *Ploaia se întunecă fu un ropotit necurmat.* AGÎRBICEANU, A. 159.

— V. **ropoti**.

ROPOTITÓR, -OÁRE adj. Care ropotește. *De-odată se aude un tropot pe pămînt, Un tropot de copite, potop rotopitor.* ALECSANDRI, P. III, 285, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ca un tunet ropotitor trecură prin mulțimea ce se adunase în jurul palatelor împărătești.* MERA, ap. CADE.

— Pl.: *ropotitori, -oare*. — Și: (creație personală) **rotopitór, -oáre** adj.

— **Ropoti** + suf. *-tor*.

RÓRĂ s. f. v. **rolă²**.

RORÚNCHI s. m. v. **răruncht¹**.

RORUȘTI subst. v. **lăuruscă**.

ROS, ROÁSĂ adj. (De obicei urmat de determinări) **1.** Distrus, măcinat (la suprafață) prin acțiunea (lentă) a unui agent exterior; uzat prin întrebuințare îndelungată. Cf. DRLU. *Cărări verzi pe pietre roase? Urme de om însemnează.* CONACHI, P. 114, cf. POLIZU. *Iar colo bătrînul dascăl cu-a lui haină roasă-n coate, Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate.* EMINESCU, O. I, 132. *Și viermii-avură loc . . . Intrară cîte unul prin scîndurile roase.* MACEDONSKI, O. I, 51, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Nevestei mele să-i mai spui Să-mi cumpere o coasă, Cea veche nu știu este ori nu-i, Și-o fi acum și roasă De cînd rugina scurmă-n ea.* COȘBUC, P. II, 59, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Stau cu fruntea lipită de rogojina roasă.* GÎRLEANU, N. 90. *Pupitrul vechi și ros de coatele atîtor generații.* BART, S. M. 11. *Copistul . . . se așează ursuz la biroul lui Herdelea și scoase dintr-o geantă roasă niște hîrtii.* REBREANU, I. 264. *Lumina amurgului cădea mohorît pe lucrurile din casă, lucruri bătrînești, învechite, roase.* BASSARABESCU, V. 90. *Ajunsesem în fața hotelului în care intram pentru întîia oară, urcînd scările de lemn roase, stropite, măturate, ce răspîndeau miros domol de mucigai.* BRĂESCU, O. A. II, 49. *Își potrivește surtucul cam boțit și ros la coate.* SADOVEANU, O. IV, 564. *Era îmbrăcată cum nu se poate mai prost, cu o rochie de postav gros, roasă și peticită.* CĂLINESCU, S. 21. *Toți aveau o îmbrăcăminte asemănătoare, ciudată, desperechiată și roasă de stînci.* BOGZA, C. O. 25. *Bătrînul . . . deschide un dulap . . . și dintre sutele de cărți vechi, cu cotorul ros, mîna sa albă . . . se îndreaptă spre una.* STANCU, U.R.S.S. 88. *Era un om scund, nebărbierit, cu pantalonii cenușii roși de-atîta purtare.* PREDA, D. 86. *Luă de pe masă o perie roasă și ieși în ogradă.* V. ROM. februarie 1955, 145. *Hainele roase, pe care-a-notimpul . . . Le destrăma.* JEBELEANU, C. 13, cf. FD III, 7, L. ROM. 1962, 351. ◇ Expr. **Ros (sau mîncat) de molii** v. molie. ✦ Fig. Care a avut mult de-a face cu . . . , care e plictisit de . . . *Doar de lume am fugit. Lui Ivan i-s roase urechile de dînsa.* CREANGĂ, P. 314. *Era ros de tribunale și se pricepea în daraveri.* VLAHUȚĂ, O. A. 207.

2. Fig. Care este mîncat, măcinat, consumat de . . . *Mîndră și roasă înîntru de turbare la primirea acelor corecții se deprinsese a le suferi.* CR (1848), 29¹/51. *Nu-i ființă mai tristă, mai muncită ca omul ros de ură și-nvidie urîtă.* ALECSANDRI, T. II, 329. *Oanță s-a arătat a fi un om ros de nevoi.* SAHIA, N. 95. *Penelopa, roasă de suferință, simți că un nou val de mînie îi tulbură vederea.* BART, E. 164, cf. 33. *Niciodată nu pornise pe teren atît de abătută și cu sufletul ros de neliniște.* CONTEMP. 1955, nr. 434, 2/1. *Ești ros de ambiții pînă-n măduva oaselor, Marine.* BARANGA, I. 191. *Pe (cutare) l-ați întîmpinat, Puterea voi i-ați luat . . . , Din om frumos, Voi l-ați făcut ros Și putregăios.* TEODORESCU, P. P. 383. *Cîntă cucul sus pe brazi Omului ros de necaz.* FOLC. MOLD. II, 468.

3. (Prin nord-estul Munt.; despre băuturi) Vechi. Cf. LEXIC REG. II, 31, UDRESCU, GL.

— Pl.: *roși, roase*.

— V. **roade**.

ROSÁLII s. f. pl. v. **rusalie**.

ROSĂCÍCĂ s. f. (Bot.; regional) Rujă *(Sedum rosea)* BORZA, D. 158.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

ROSĂTÚRĂ s. f. **1.** Rană superficială provenită dintr-o frecare, dintr-o roadere; rosură¹ **(2)**. Cf. ANON. CAR., POLIZU. *Furnicarul furniciți de pădure, care e făcut din diferite sfărmături de frunze, cetină și găteje, se întrebuințează la rosături de picioare.* MARIAN, INS. 243. *Rosăturile se mai fac și din cauza obielelor prea aspre.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 160, cf. CANDREA, F. 224. *Ce să stric eu rachiul pentru o rosătură de ciubotă? Mai bine-l beau!* SADOVEANU, O. II, 443. *Fără ciorapi, mă ard postalii, mă rod . . . Nu-i nimic, o să-mi treacă rosătura.* STANCU, D. 404, cf. ALRM I/I h 187. ◇ (Învechit) *Rosătură în pîntece* = colică la animale. Cf. CALENDARIU (1814), 175/27. ✦ Frecare, roadere. *Sahna e o rană mare în spinarea calului, provenită din rosătura tarniței (a șălei).* ȘEZ. III, 202. ✦ Tocire, măcinare a dinților. *Vîrsta calului se cunoaște după dinți, adică după crescutul, rozătura sau căderea dinților.* DAMÉ, T. 47. ✦ Eroziune a solului sub acțiunea apei. *Am săvîrșit un monument mai trainic și mai tare Decît arama . . . , nici Crivățu-nețit, Nici rosătura ploilor, . . .*

Nu vor avea asupra lui puterea să-l doboare! OLLĂNESCU, H. O. 272, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Loc ros, tocit, găurit. *Într-un colț al corabiei vede o rosătură mare.* ȘEZ. II, 4.

3. (Rar) Porțiune dintr-o pădure tînără unde unele animale produc stricăciuni prin roaderea coajei arborilor. STOICA, VÎN. 23.

— Pl.: *rosături.* — Și: **rozătúră** s. f.

— **Roade** + suf. *-ătură.*

RÓSBIF s. n. Friptură din mușchi de vacă, foarte puțin fript, aproape crud la mijloc. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *rosbifuri.*

— Din fr. **rosbif.**

RÓSBRAT s. n. Carne de vacă friptă înăbușit, cu multă ceapă. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 79, SĂGHINESCU, V. 66, JAHRESBER. X, 205, CADE.

— Pl.: *rosbraturi.*

— Din germ. **Rostbraten.**

ROSCOÁLĂ s. f. v. **răscoală[1].**

ROSCOB subst. (Bot.; Transilv.) Vulturică *(Hieracium pilosella).* PANȚU, PL.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

ROSCÓL s. n. v. **răscol[1].**

ROSCOLÍ vb. IV v. **răscoli.**

ROSCORÍ vb. IV v. **răscoli.**

ROSÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **rusesc.**

RÓSHAR s. n. Păr provenit din coama sau din coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapițerie, ca urzeală la anumite țesături etc.; țesătură tare făcută din acest păr. DL, DM.

— Din germ. **Rosshaar.**

ROSIÁN s. m. (Învechit) Rus. *S-au și iscălit de către rosieni și otomani împuterniciți, în Adrianopole, la 2 ale acestei luni.* AR (1829), 81[2]/1. (Adjectival) *A doua zi . . . au primit pe gheneralii și ofițerii rosieni aflători în București.* ib. 205[2]/1.

— Pl.: *rosieni.*

— Din rus. **россиянин.**

ROSÍCHINĂ s. f. v. **rozinchină.**

ROSIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Rusesc. *Raport către înalta ocîrmuire rosienească* (a. 1820). URICARIUL, I, 267, cf. 263. *Dăruia armelor rosienești biruință.* AR (1829), 81[1]/28. *Era o chezășie că interesele materiale ale unui cetățean să fie mai bine apărate, dîndu-se de sudit rosienesc, decît dacă era o simplă raia.* N. A. BOGDAN, C. M. 103. *Să ne sfîșie sufletul cu un cîntec rusienesc.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17, cf. 142. *Credinciosul unui țar rosienesc ne poate aduce un folos.* SADOVEANU, O. X, 166.

— Pl.: *rosienești.* — Și: (sub influența cuvîntului *rus)* **rusienésc, -eáscă** adj.

— **Rosian** + suf. *-esc.*

ROSMAILÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROSMAN subst. (Regional) Gard de piartă lucrat fără mortar (Pietroșița — Pucioasa). Cf. H IV 152.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

ROSMARÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROSMĂLÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROSMĂRÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROSOARE s. f. v. **răsare[1].**

ROSODÍN adj. (Regional) De culoare roșie (Crișcior — Brad). PAȘCA, GL.

— Pl.: ?

— Cf. r o j o l i n.

ROSÓL s. m. v. **rozol[1].**

ROSOLEÁLĂ s. f. v. **rasoleală.**

ROSOLÍ vb. IV v. **rasoli.**

ROSÓLIE s. f. v. **rozol[1].**

ROSÓLIU s. m. v. **rozol[1].**

ROSPÍSCĂ s. f. (Rusism învechit) Chitanță, dovadă. Cf. BULETIN F. (1838), 30, ALECSANDRI, T. 1 358.

— Pl.: ? — Și: **răspíscă** s. f. T. PAPAHAGI, C. L.

— Din rus. **росписка.**

ROST[1] s. n. **I. 1.** (Învechit și regional) Gură. *Cu rostului său blagosloviră și înrima sa blăstemară.* PSALT. HUR. 51[r]/7. *Dzise celora ce sta înrăintea lui se-i bată lui rostul* (p r e s t e g u r ă N. TEST. 1648, p e s t e g u r ă BIBLIA 1688). COD. VOR. 46/7. *Dzise celora ce sta înraintea lui se-i bată lui rostul* (sec. XVI). GCR I*, 4/8. *Din rostul loru grăiește diavolul* (ante 1550). CUV. D. BĂTR. II, 418/18. *Rostu* (g u r ă D) *au și nu grăiescu.* PSALT. 243. *Și deschise rostul lui, învăța ei grăi.* TETRAEV. (1574), 205. *Strig să mă sărute den sărutarea rostului lui.* CORESI, EV. 178. *Și pară de foc ieșea din rostul lor.* COD. TOD. 205. *Cum fără osîndă să deschid rostul miu cel nedăstoinic și să laud.* PARACLIS (1639), 249. *Într-acea țară făgăduită, carea o au făgăduit noao D[u]m-n[e]zeu însuși cu sine, cu rosturile tuturor sfi[n]ților prorocilor săi* (a. 1642). GCR I, 100/29. *Deschide-ți svăntul rost și mîngăie maica ta.* VARLAAM, C. 86. *Aiave d[u]hul sf[i]nt spuse cu rosturile apostolilor* (a. 1644). GCR I, 111/24. *Și, zicînd aceste cuvinte, Crisos au chemat pre Adrist, cel cu rost de moarte.* HERODOT (1645), 18, cf. URECHE, L. 241. *Să mira de cuvintele lui pline de dragoste, carele ieștia den rostul lui.* N. TEST. (1648), 71[v]/1. *Aflatu-s-au unul de au mărturisit că au înțeles din rostul mitropolitului carele s-au săvîrșit mai nainte de Ștefan Vodă.* SIMION DASC., LET. 132. *Și fie-ți pre voie cuvintele rostului mieu.* PSALT. (1651), ap. GCR I, 154/29. *Și-i turnară în sv[i]ntul rost dzămi iuți amestecate cu oțăt și păcură.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128[r]/9. *Ia aminte, ceriule, și voi grăi, și auză pămîntul cuvintele dentru rostul mieu.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 281/17. *El dară întru a noastră norocită Poartă, după vechiul obicei a stăpînirii otomanilor, din rostul său le-au arătat nemernicului vezir.* N. COSTIN, LET. II, 104/4. *Pomenind numele sf[i]ntului prin rostul său.* MINEIUL (1776), 160[vi]/2. *De minunatele și înțelepțeștile cuvinte ce ieștia și din rostul patriarhului și al domnului, nu poate ajunge mintea a fiește-căruia om a le scrie și a le povesti.* R. POPESCU, CM I, 558. *Audzind lauda psăltirii dintru rostul lui Vasilie* (a. 1710). GCR I, 363/25. *Deschide rostul Iraclis Galicos și, cu puterea ei cea făcătoare de minuni, Ei schimbă glasurile în lanțuri.* MOLNAR, RET. 6/16. *Nu numai din umilita scrisoarea voastră . . . , ci și din rostul sau gura lui și mai chiar milostiveste am priceput smerită mulțemita voastră.* ȘINCAI, HR. III, 158/6. *Răzvan fierariul încă să scoală Și într-acest chip rostul său deschide: „Bine să zice: la fala goală Traista-i ușoară!".* BUDAI-DELEANU, Ț. 107, cf. DRLU, LB. *Sculați, ostenite brață! Să vă mîngîi cu dulceață. Oh! rost, graiul nu-ți ascunde, Ci te scoală și-m răspunde.* BĂRAC, A. 49/13, cf. BARONZI, L. 118. *Se simte acum în drept și în putere de a deschide, prin rostul său fatidic, orizonturi de nemărginită mărire țării noastre.* ODOBESCU, O. II, 522. *Și sfînt să fie rostul părintelui Duhu, căci tocmai așa s-a întîmplat.* CREANGĂ,

A. 142. *Cum auzi Pipăruș așa vorbe din rostul babii, pare că vedea cumu-i crește inima de bucurie.* F (1885), 221. *Ah, ce frumoase vorbe din rostul lui răsar.* COȘBUC, O. I, 160, cf. DDRF. *Din rost îi curgea mai dulce ca mierea cuvîntul,* MURNU, I. 10, cf. DHLR I, 194, PUȘCARIU, L. R. I, 341, ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 125, L. ROM. 1962, 437. *Că noi acestor părinți Ne-om ruga Și dumnealor pe fii i-or ierta, Că ne-om smeri Și de rost om grăi.* TEODORESCU, P. P. 166. *Că doară noi am avut Nu tocmai tare de mult O odraslă din trupul nostru, Care-n maica mănăstire Prin rostul nînașilor Și a preotului de loc A primit sfîntul botez.* MARIAN, NA. 304. ✧ (În limbajul bisericesc) **(Cu) rost** (sau **rostul**) **de aur** = epitet dat Sf. Ioan Gură-de-Aur. *Era un părinte anome Ion . . . cu rostul de auru* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 82/14. *Ascultă pre fericitul Ioan cel cu rostul de aur.* NEAGOE, ÎNV. 336/2. *Ci-au fost patriiarhul în cetate lui Constantin împărat, ce să cheamă Ț[a]rigradul, părintel*[e] *Io*[n] *cu rostul de aur* (a. 1661). GCR I, 179/2. *Și pogorînd mai gios pre d*[u]*m*[n]*edzăescul rost de aur.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 45ᵛ/33. *Sfîntul Ioan cela cu rostul de aur și cu sfîntul Teofilact zic că numai o dată au chemat Hristos pre acei ucenici la apostolie.* CHEIA ÎN. 7ᵛ/13. *Dumnezeu, zice Ioan cel cu rostul de aur, nu iscodește, ci crede.* ANTIM, P. 68. ✧ Expr. **A-i fi** (cuiva) **rostul de aur** (**sau aurit**) v. a u r, a u r i t. **De rost** = **a)** (în legătură cu verbele „a grăi", „a vorbi", „a spune", „a auzi" etc.; în opoziție cu în scris, de pe carte) prin viu grai, verbal. *Altă, ce va grăi și de rostu Rotompan vornicul la domniia voastră, să aveț a greade (sic) și de alte treabe ce l-am învățat să grăiască* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 45. *Totodată rog pre milostivul zidítoriu ca să mă învredniceascâ în puțînă vreme de a vă vide sănătos și mulțămit, ca să pot a vă zice di rost că sînt cu mulță ftiască plecăciune.* KOGĂLNICEANU, S. 93. *Un împărat oareunde, în ce țară o fi fost Nu știu, n-am citit-o-n carte, am auzit-o de rost.* PANN, Ș. I, 61/3; **b)** din proprie imaginație, închipuit, inventat. *În acea zi strălucită ce bucurii mari a fost, Va putea fieștecare a le socoti de rost.* id. E. V, 9 3/21; **c)** (ne obișnuit) din proprie inițiativă, neîndemnat, de la sine. *Știe ca calul prost Să ia hamul de rost.* id. P. V. I, 10/8, cf. ZANNE, P. I, 486. **A ști** (sau **a spune, a recita** etc.) **pe de rost** (sau **de-a rostul** sau, învechit, **de rost**) = **a)** a ști (sau a spune, a recita etc.) din aducere-aminte, pe dinafară. *De va sluji preotul de rost, fără de carte, de moarte greșaște.* IACOV, SYN. 14ᵛ/4. *Să-i întrebați pre dînșii de știu de rost poruncile dintru această cărțulie* (a. 1771). BV II, 196. *Popa, întorcînd de la botăjune, Toată de rost cazania spune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 331. *De rost puteai a spune tragedii însemnate.* ALEXANDRESCU, O. I, 191. *Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost?* EMINESCU, O. I, 71. *Un copil nevîrsînic o știe pe de rost.* SLAVICI, N. I, 83, cf. DDRF. *De ce nu pot să-l spun eu pe de rost, convins și tare, cum îl spuneai tu?* GALACTION, A. 377. *Cu urechile astupate . . . , Sabina recita lecția pe de rost, cît o ținea gura.* C. PETRESCU, C. V. 82. *Eclesiarhul, ținînd minte pe de rost, îi răspunse numaidecît.* STĂNOIU, C. I. 79, cf. PRIBEAGUL, P. R. 56. *Spunea pe de rost, murmurînd repede, fără înțeles, rugăciunea lungă.* SADOVEANU, O. III, 138. *Știu pe de rost povestea cu rău și binele.* TULBURE, P. 44. *Ceilalți cîți au mai fost, Cine-i poate ști de rost? Cine știe cam prost.* ZANNE, P. V, 145; **b)** a cunoaște foarte bine. *Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134. **A învăța pe de rost** (sau, învechit și regional, **de rost, de-a rostul**) = a învăța un text pe dinafară, pentru a-l putea reproduce din memorie. *Le învăța de rost și le paradosea celorlalți.* IST. AM. 59ʳ/8. *Date lor să cetească și ca papagalii să le învețe de rost* (cca 1770). URICARIUL, III, 16. *Și ascultă o povestc ce-n școală azi mi s-a spus, Care și legea-mi este și s-o-nvăț de rost m-am pus.* PANN, P. V. I, 173/10. *Învățămîntul religios se preda în graiul matern al copilului, nu după vreo carte, ci în mod catehetic, de-a rostul.* SBIERA, F. S. 149. *Conferință publică, tradusă din rusește și învățată pe de rost cu trudă.* BRĂESCU, O. A. I, 166. *Învățasem pe de rost aproape toate cuvintele normale, și-n fața mea tot picla de nepătruns.* SADOVEANU, E. 110. ✦ Cioc, plisc. *Tind rostul ca să cioguleascâ.* MOLNAR, R. 122/22, cf. DRLU, LB. *O păsăruică . . . îl apucă repede* [pe peștișor] *cu rostul ei cel lung, drept, supțire și spre vîrfu din ce în ce tot mai ascuțit.* MARIAN, O. I, 51, cf. ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 125.

2. Facultatea de a vorbi, de a articula cuvintele; grai, glas; limbă, vorbire. *Că nu e în rostulu loru adevăr.* PSALT. HUR. 3ᵛ/20, cf. CORESI, PS. 9/14. *Asinul învățat supt povară grăi cu rost omenesc.* N. TEST. (1648), 188ᵛ/17. *Pre ei i-au ales D*[o]*mnul D*[u]*mn*[e]*zău tău să stea înaintea lui și să bl*[agoslo]*vească pre numele lui, și pre rostul lor va fi toată pricea și pipăirea.* BIBLIA (1688), 141¹/58. *Prin rost de bun ritor . . . inimile prostimei a îndupleca socotiră.* CANTEMIR, IST. 109. *Așadară, cetitoriule ! Nu te mira de cumva îmi voi muta rostul și altmintrelea de cum am obișnuit voi scrie.* ȘINCAI, HR. I, 55/24. *Au mărturisit prin însuși rostul graiului lor că cu adevărat s-au cheltuit . . . arătații bani* (a. 1824). DOC. EC. 340, cf. DRLU. *Alte-n gînd și alte zice, rostu-i curge chiar ca miere.* ASACHI, S. L. I, 160. *De ți-a fi faptul ca rostul . . . , să trăiești.* ALECSANDRI, T. II, 118. *Ce minunată interpretațiune a vieții vînătorești este, în adevăr, această măiestră melopee, odă scrisă în acea limbă fără rost, ale cării sunete modulate prefiră în inima omului, mai lesne decît orice cuvinte, și dorul și veselia !* ODOBESCU, S. III, 94. *Această împărătească, cu rostul ei cel blajin, cu purtarea cea cumpătată se făcu de o iubiră pînă și cumnatele ei.* ISPIRESCU, L. 40. *Cînd va intra bizdadeaoa, să strigați cu toții într-un rost: să trăiți, luminăția voastră !* I. NEGRUZZI, S. IV, 476, cf. ȘĂINEANU. *De-atunci tot una este firea, Dar multe nu-s din cîte-au fost, Azi nu-i Ileana nicăirea, De-abia trăiește-n pomenirea Poveștilor cu dulce rost.* COȘBUC, O. I, 125. *Scurt cuvînta, dar cu rostul deplin, căci nu e vorbareț.* MURNU, I. 57. *Sub șăgalnicul rost al povestitorului, simțim inima strînsă de durere a patriotului moldovean.* GALACTION, A. 357. *Voise să vorbească ceva cu veselie ș-acuma parcă-i amorțise rostul limbii.* SADOVEANU, O. IV, 481. *La acestea cuvinte, badea Ion, tușind o dată bine spre a-și da rost curat și curgătoriu cuvintelor sale, începu a istorisi.* MARIAN, T. 93. *Plîngeți cu mine ferbinte rostu cel dumnezeesc ce vărsa glas îngeresc.* ȘEZ. VIII, 48, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18.

II. 1. Spațiu format între firele urzelii ridicate de ițe și între cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură; încrucișarea firelor de urzeală între ițe și sulul dinapoi (menținută cu ajutorul a doi fuscei), care servește la formarea acestei deschizături. Cf DDRF. *Urzeala se întinde astfel în lățime, iar rostul se ține prin cei doi furcei.* PAMFILE, I. C. 265. *Ca țesătoarele „să aibă noroc", o oarecare vecină își ține de datorință să se apropie și să le salute: „Bun lucru la d-stră, creasc-vă rostu mare".* PRIBEAGUL, P. R. 94. *Dacă țțele . . . nu ar fi ridicate la înălțimi descrescătoare, ci pînă la o linie orizontală . . . , rostul nu ar mai fi curat și suveica ar putea să depună bătătura defectuos, pe deasupra firelor ridicate de primele țțe.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 244. *Că de-aceea-i pînza rară, De rosturile amîndouă Erau jirebii vro nouă.* MARIAN, SA. 61, cf. RĂDULESCU-CODIN, BREBENEL, GR. P., TOMESCU, GL., A V 14, 15, 22, 23, VI 16, 19, 22, 26. *M-a trimes doamna de sus la cea de jos Să țesă pînza fără de rost* (Geamul). FUNDESCU, L. P. II, 156. *Felie de pepene intră pe rost repede.* (Suveica). GOROVEI, C. 362. *D-aia Sultănica nu vrea să știe de ce face lumea, dacă rostul ei nu merge cu suvelnița altuia.* DELAVRANCEA, S. 11. ✧ Expr. **A porni rostul** = a începe țesutul. *Mariță ca o nevastă Vrea rostul să și-l pornească; Cînepă și-a cumpărat Și-a plătit de tors în sat, Războiul și-l puse-n casă La fereastră lîngă masă.* ȘEZ. VIII, 187. ✦ Locul unde se încrucișează firele pe răschitor sau pe urzitor. Cf. PAMFILE, I. C. 265, ȘEZ. IX, 144, CHEST. III 111/16, 124, ALR I 1 277. ✦ Distanța de la sulul de dinainte pînă la spată. Cf. ALR I 1 289. ✦ Urzeala înfășurată

pe sulul de dinapoi al războiului. Cf. ALR I 1 290/93. ✦ „Distanța din cinci în cinci coți la pînza țesută". ALR I 1 286/960. ✦ Fiecare dintre crestăturile de pe laturile urzitorului. Cf. CHEST. III 132/48, 127, 292, 351. ✦ Vergea (de trestie) care se pune între firele urzelii pentru a menține rostul (II 1). Cf. H V 17, 149, 375, ALR I 1 294/986.

2. Partea care taie a unor obiecte; tăiș. V. g u r ă. *Le sînt dinții lănci cu ostii de mînie Slobodzîte și li-i limba spată iute, Ascuțită-n doaă rosturi ca pre cute.* DOSOFTEI, PS. 186/16. *Piesele de lipit se pregătesc prin pilire . . . Se pune piesa pe un foc de forjă și se ung rosturile respective cu pastă de borax.* ORBONAȘ, MEC. 380. *Rostul fierăstrăului.* A V 33, cf. 25. ✧ E x p r. (Regional) **A pune rostul** = a rosti (II 2) (Izvoru Alb — Piatra Neamț). A V 33.

3. Spațiul îngust dintre cărămizile unui zid, dintre ulucile unui gard, dintre scîndurile unei dușumele, dintre țiglele unui acoperiș, dintre piesele ce trebuiesc sudate etc.; crăpătură. *Ctinii satului latră pe la răstimpuri și se-ncaieră printre rosturile gardurilor.* IOVESCU, N. 241. *O mîță pornește o obișnuită expediție în regiunile superioare* [ale casei] *și face să curgă printre rosturile bagdadiei sămînță de cînepă.* SADOVEANU, O. VII, 281. *Golurile dintre plăci* [la pardoseală] *se numesc rosturi.* CV 1949, nr. 9, 27, cf. TOMESCU, GL., ALR I 651/125, ALRM II/I h 282/791, LEXIC REG. 85. ✦ (Regional) Fiecare dintre cele două orificii, tăiate în cutia viorii (Buhalnița — Piatra Neamț). Cf. H X 97.

4. (Regional) Ușor la ușă (Sibiu). ALR I 654/125. ✦ Fiecare dintre laturile formate de filele unei cărți închise. *Erminie cum să pui aur pre la rosturile cărții.* GRECU, P. 413.

5. (Regional) Jgheab săpat în lemn, pe care alunecă un oblon. *Ferestrele . . . se pot astupa cu obloane ce alunecă într-o parte și alta în rosturile a doi lați, fixați orizontal deasupra și dedesubtul ferestrelor.* PĂCALĂ, R. 71, cf. id. M. R. 415. ✦ (Regional) Crestătură făcută în piciorul de sus al prispei (Nocrich — Agnita). CHEST. II 272/58.

6. (Regional) Curătură (Certeje — Abrud). ALR I 956/96.

III. 1. Mod de organizare a unei activități; ordine (naturală sau logică), succesiune a faptelor; rînduială, organizare (în întocmirea unui lucru, în desfășurarea unui proces); plan; grupare, aranjament. *Veți închipui o catagrafie de toate moșiile în patru rosturi, trecînd cele de frunte în rostul dintăiu, cele de al doile, al treile și al patrule stare la rosturile lor, și iscălindu-o să o triimeteți prin vistierie domniei mele* (a. 1824). URICARIUL, V, 188/23. *Făcură tot ce trebuia pentru rostul căsătoriei lor.* ISPIRESCU, L. 63, cf. DELAVRANCEA, S. 228. [Peștii aurii] *știu destul de gustoși la mîncare, au aceleași obiceiuri și rost în viață cu crapul.* ATILA, P. 67. *Pentru a se înțelege mai bine cuprinsul acestor piese, cîteva observații asupra rosturilor secuiești mai vechi nu vor fi fără folos.* BUL. COM. IST. II, 181. *Tot rostul gospodăriei, pentru ziua întreagă, îl regula cuconu Ioniță.* HOGAȘ, DR. II, 88. *Și zilele de primăvară se deșiră după rostul lor cel drag și fermecat.* GALACTION, A. 365. *Treceam dincolo de Vale, în Rogina popii . . . Îi stricam, cum s-ar zice, rosturile gospodărești din sfîntul loc al bisericii.* VLASIU, A. P. 22. *Umaniștii, laici și ecleziastici, n-au încetat de a protesta împotriva acestor moravuri, dar rostul lumii nu se schimbă cu pamflete.* OȚETEA, R. 316. *Dacă ți-am stricat rosturile, să ne vedem fiecare de treabă.* CĂLINESCU, S. 158. *Guvernul s-a codit precum că — ziceau unii mai bătrîni și mai îndărătnici — de ce să schimbăm rosturile mai vechi?* PAS, L. I, 144. *La bătrînețile lui tat-tu . . . te-ai gîndit? . . . Pentru ce nu te-ai întors la rosturile tale?* GALAN, Z. R. 40. *Este prins în vîrtejul unor treburi care-i schimbă rosturile.* PREDA, D. 130. *Încăierările străvechi ca vîrstele lor, zilele mohorîte și aspre, durerile, Toate s-au retras din fața noilor rosturi ca o ceață tîrzie.* S iunie 1960, 48. *Împăratul i-a întrebat că cine sînt și ce vor de la el? Ei le-a spus rostu, cum sînt ei nepoți ai lui.* ȘEZ. III, 75, cf. PĂSCULESCU, L. P. 374. *Rînduiala cînd e bună, Rostul cuhnii merge strună.* ZANNE, P. III, 536. ✧ L o c. a d j. și a d v. **Cu rost** = ordonat, metodic, cu rînduială. *Cu rost la toate, cu spor la muncă, mișcările ei aduceau aminte sprinteneala nezgomotoasă a unei furnici.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172, com. LIUBA. **Fără rost** = dezordonat, nemetodic, fără rînduială. Com. LIUBA. ✧ E x p r. **A ști (sau a învăța, a cunoaște, a înțelege) rostul (sau rosturile)** = a ști (sau a cunoaște, a înțelege) mersul unui lucru, a fi familiarizat (cu ceva). *Trei zile stăturăm pe loc, și oricine își poate închipui că în aceste trei zile învățai de la Halunga tot rostul, toate chițibușurile și toate șiritlicurile plutăriei.* HOGAȘ, DR. I, 148. *Patronul era copil de negustor pe care, cine știe cum, părinții l-au îndreptat spre meserie, ale cărei rosturi nu le prea înțelegea.* VLASIU, D. 32. *Fii fără nici o grije, domnule. Nimeni nu știe mai bine ca mine rostul comunei.* ARGHEZI, C. J. 255. **A face rost** (de ceva) = a obține, a realiza, a procura ceva. *Cum am face rost de o sanie?* CARAGIALE, O. II, 146. *Era hotărîtă să-l ducă la Arad . . . îndată ce-și va fi făcut vreun rost pentru creițarii de pod.* SLAVICI, O. II, 17. *Dacă poți face rost de-un sutar, am o afacere minunată.* VLAHUȚĂ, O. A. 484. *Să-și facă rost de bani de drum.* BASSARABESCU, V. 43. *Îi făgăduise că-i va face rost să intre la un ziar.* REBREANU, R. I, 21. *Facem rost de cal și de pături, domnule sublocotenent.* CAMIL PETRESCU, U. N. 318. *Deocamdată să-ți facem rost de un soldat.* C. PETRESCU, Î. I, 290, cf. id. C. V. 134. *Ți-ai făcut rost de casă și de babă să te slujească?* STĂNOIU, C. I. 69. *Mă rogi c-un surîs și cu dulce cuvînt Rost să fac de semințe.* BLAGA, P. 23. *Te-mprumut eu, cu toată sărăcia mea, îți fac eu rost, doar dumneata ești cel mai solvabil om de pe lume.* CĂLINESCU, E. O. II, 203. *Ei! Ce crezi, femeie! Poți să faci rost de bani?* STANCU, R. A. III, 96. *Fă-mi rost de o copie de pe noua dispoziție ministerială.* BENIUC, M. C. I, 485. *Fă rost de la cineva de-o pereche de încălțăminte.* PREDA, D. 130, cf. H II 33, TOMESCU, GL. *Fac rost de parale.* PAMFILE, C. 51. **A fi** (sau, rar, **a simți) rost** (de ceva) = a exista o posibilitate sau o ocazie favorabilă pentru ceva. *Azi o întoarce pentru că simte rost de chilipir.* REBREANU, R. I, 237. *Ia stai, frate, că e rost Să mă plimbe și pe mine!* TOPÎRCEANU, O. A. I, 361. *Atunci, după cum văd eu, e rost să visăm urît la noapte.* C. PETRESCU, Î. II, 6, cf. BUL. FIL. IV, 147. *Dacă au văzut ei că nu e rost să mai aibă nici un moștenitor, își mutaseră acest gînd și începuseră să se pregătească de moarte că erau tare bătrîni.* I. CR. IV, 11, cf. ALR SN V h 1 438/130. **A-și pierde rostul** (sau **rosturile**) = a se zăpăci, a-și pierde cumpătul. *Pentru aceasta le trebuia un sol îndemănatic, carele să nu-și mai piardă rostul în curțile împărătești.* ODOBESCU, S. III, 526. *Dacă videa și videa, Jian rostul nu-și pierdea. Se aruncă în not Cu suflet, cu cal, cu tot.* ALECSANDRI, P. P. 159. *Zina, cînd a văzut pe Prepeleac, și-a pierdut rosturile și se-nvoi să fugă amîndoi pe calul năzdrăvan.* ȘEZ. IX, 123, cf. ALR SN V h 1 405/157. **A (nu) ști de rostul cuiva** = a (nu) ști ce face și unde se află cineva. *Nu-i știa de rost de vreo trei zile.* ISPIRESCU, ap. CADE. **A nu-și afla rost** sau **a nu mai avea nici un rost** = a nu-și găsi astîmpăr, a nu avea liniște. *Măi fîrtați, nu-mi aflu rost; Vesel eu ca voi am fost. Mă gîndeam la maica biata, Eu în foc, sub cruce tata.* COȘBUC, O. I, 130. *Mama Paraschiva ajunsese într-un hal de vorbea tot satu de ea căinînd-o. Acasă nu mai avea nici un rost.* N. REV. R. I, 33. ✦ Loc unde se cuvine sau se potrivește să fie ceva. *În curtea mitropoliei, Ion cunoaște rostul tuturor lucrurilor.* SP. POPESCU, M. G. 82. *Ce să cauți printre oameni? Rostul tău e printre flori!* EFTIMIU, Î. 110. *Sabie și șușanea, vechi și în neputință de a mai sluji, mi se înfățișau nepotrivite . . . , mai degrabă era în rostul ei o carabină scurtă cu repetiție, răzimată de părete și la îndămînă.* SADOVEANU, O. XVI, 27. *Rostul lui n-ar fi fost acolo.* CĂLINESCU, S. 137. *Decît se mă rog de prost Ca să deie podu-n rost, Mai bine cu murgu-n not Că și el e pui de Olt.* ALECSANDRI, P. P. 160. *Decît să mă rog de prost, Pîn-a pune podu-n rost, Voi fi voinic cum am fost Și-oi trece la adăpost.* MAT. FOLK. 166, cf. GRAIUL, I, 175. ✦ (Popular) Socoteală. *De bogat ce era singur nu-și mai știa de rostul bogăției.* ȘEZ. I, 239.

Mi-am făcut rosturile mele. PAMFILE, C. 51. ◇ Expr. **A lua** sau **a trage** (pe cineva) **la rost** = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. *Căpitanul meu micuț și cu fața blondă mă ia la rost.* CAMIL PETRESCU, U. N. 280. *Altul mai boieros i l-a luat la rost.* GALAN, Z. R. 30. *Ne-a trage pe noi la rost, că nu i-am știut păzi avutul!* T. POPOVICI, SE. 29. *Tot atunci, el o luase pe fată la rost și o amenințase rău cu bătaia.* V. ROM. septembrie 1962, 16. ✦ (Învechit și regional) Normă, dispoziție, prevedere, îndreptar, regulă. *Mierța de pîne, vadra de miere, vadra de vin, măsura fălcii de fîn, cărăușii ce aduc vin și rînduiala vornicelor pentru paza vitelor și a țarinelor; toate aceste să se urmeze precum se arată cu deosebite rosturi, privighind dregătorii, ca să se păzească pre deplin* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 356. *Să fie acest început, atît pentru cele de împreună cît și pentru cele mai din urmă, rost de înțeles și de urmat.* PISCUPESCU, O. 2/5, cf. PĂSCULESCU, L. P. 364. ◇ Loc. adv. (Regional) **De rost** = în mod neîntrerupt (Vîlcele — Turda). MAT. DIALECT. I, 91. *Umblă de rost la școală.* ib.

2. Mod de a-și întocmi viața; stare, situație socială, materială, familială; (concretizat) gospodărie. *Puneau la cale că ce rost să-i facă fetei ăsteia, să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei.* CARAGIALE, O. I, 118. *Să te mai ajut și eu cu ce m-o lăsa inima, să-ți faci și tu rost aici ca toți megiașii.* ISPIRESCU, L. 231. *N-ai nici un rost. Și ți-i rupt veșmîntul. Ești flămînd, n-ai adăpost.* NECULUȚĂ, Ț. D. 112. *Sosit era bătrînul Grui Cu Sanda și Rusanda lui Și Ținteș, cel cu trainic rost, Cu Lia lui sosit a fost.* COȘBUC, O. I, 55. *Nu rostul meu, de-a pururi pradă Ursitei maștere și rele, Ci jalea unei lumi, părinte, Să plîngă-n lacrimile mele.* GOGA, P. 6. *Da, mult mai bine ar fi fost Să fi rămas în sat la noi, D-ai fi avut și tu vreun rost, De-am fi avut pămînt și boi.* IOSIF, PATR. 33. *S-au mutat la moșie... cu tot rostul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 276. *Fierul nenorocirii spintecase în trei rînduri rostul și viața românului Dănilă.* GALACTION, O. 156. *Îl cunoaște de pe vremea cînd moșul n-ajunsese calic și avea rostul lui.* PAS, Z. I, 52. *Un băiat care muncește, încet-încet, își face un rost.* PREDA, Î. 113. *Frunzuliță avrămească, Am muiere scurtă, groasă, Aoleo ce păcătoasă: Nici cu asta nu fac casă, Nici cu asta nu fac rost, Că nu am nici un folos.* TEODORESCU, P. P. 272. *Așa zice popa nost Cînd moare cel fără rost: Mergeți tare, Că bani n-are.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 468, cf. CHEST. II 8/43, 390/31. ✦ (În construcție cu verbele „a avea", „a face", „a găsi", „a pierde") Ocupație, post; sursă de cîștig. *Grigore le spuse că tînărul Herdelea ar dori să-și găsească un rost în țară.* REBREANU, R. I, 41. *Îi fac eu, într-altă parte, un rost mai bun.* GALACTION, O. A. I, 279. *Unde a stat, ce rosturi a avut, se poate numai bănui, de știut cu certitudine este însă greu.* CĂLINESCU, E. 79. *Să știi însă că tot în gazetărie o să-ți afli un rost.* STANCU, R. A. IV, 367.

3. Sens, înțeles, țlc, noimă; scop, țel, menire; rațiune, justificare. *Această teorie a altoirii să împotrivește, cu totul și întru toate, atît rostului firii omenești cît și științei filosofeștii doftorii.* PISCUPESCU, O. 237/6. *O, cît mi-am petrecut anii și viața fără rost...!* PANN, P. V. I, 143/14. *Știu al vieții mele rost.* MACEDONSKI, O. I, 197. *Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii, Să ne cînte rostul lumii și splendorile naturii?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 65, cf. 198. *Ce rost au în viața lumii acești clovni, acești farsori?* NECULUȚĂ, Ț. D. 94. *Ce gînduri fără rost îți vin!* COȘBUC, P. I, 269. *Citeodată nu mai înțelegi nimic din rostul vieții.* D. ZAMFIRESCU, A. 135. *S-abat în mintea ei bătrînă Frînturi din rostul tău pe lume.* GOGA, C. P. 33. *Îndoielile neliniștitoare despre rostul lumii... se risipeau acum pe valurile de ceață la razele soarelui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172. *Părea că-i anume făcută să-l întărească și mai mult în convingerile ce se așezară în sufletul său cu privire la rostul vieții.* AGÎRBICEANU, A. 43. *Ce rost avea pe lume?* GÎRLEANU, N. 217. *Se uită la mine lung, căutînd a pricepe rostul întrebării mele.* HOGAȘ, DR. II, 21. *Pentru sec. XV, n-am găsit; fără îndoială însă că acești logofeți din sate existau și atunci. Care era rostul lor?* BUL. COM. IST. V, 97. *A trăit trei sferturi din viață fără nici un rost.* BASSARABESCU, V. 90. *Numai cei nepricepuți nu pot pătrunde rostul cuvîntului.* REBREANU, R. I, 162. *Umbla să-nceapă vorba și nu-i afla rost.* MIRONESCU, S. A. 43. *Rostul vieței mele nu e-n patima lumească.* EFTIMIU, Î. 47. *Spune-mi cine ești și ce rost ai.* GALACTION, O. 85. *Tot ceea ce ți-am spus n-avea nici un rost.* CAMIL PETRESCU, T. I, 303. *Nu înțelegeau rostul unui curcubeu apărut, e drept, înaintea ploii.* BRĂESCU, O. A. I, 268. *Un popă și desigur un popă gras... Ce rost și-ar fi avut o burtă îmbuibată peste măsură între hamalii ăștia deșălați de muncă?* SAHIA, N. 43. *Numai tu dai vieții mele rost.* LESNEA, P. E. 82. *Dar tu? Ce rost ai tu pe lume?* TEODOREANU, M. U. 51. *Nu înțeleg ce rost avea vinul, cu toate acestea l-am băut.* SADOVEANU, O. IX, 216. *Încerca să se judece singur, ca pe un străin, să-și lămurească viața și nu-și găsea nici un rost.* BART, E. 346. *Gîndirea mea se pierde-n fum, Tot căutînd un vreasc de rost Într-aste drumuri fără drum, În care toate doar au fost, Și nu mai sînt acum.* ARGHEZI, V. 62. *Abia atunci arhitectul pricepu rostul vizitei lui Babighian.* CĂLINESCU, S. 70. *Nu-și mai avea rost în casa lor.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Deși nu avea nici un rost, l-am întrebat pe tovarășul Oroș.* STANCU, R. A. I, 155. *Aș vrea să aibă verbul meu un rost.* BENIUC, V. 87. *Sau are mult de lucru la birou și n-are rost să-l întrerup, sau nu se grăbește să mă vadă și iar n-are rost să-l silesc eu.* DEMETRIUS, C. 8. *Știi, Grigore, cred că am priceput în sfîrșit și ceva: că am dus o viață fără rost, fără nici un preț!* H. LOVINESCU, C. S. 108. *Nu văd ce rost au toate întrebările astea.* BARANGA, I. 186. *Trecu fără zăbavă în birou și-l invită să-i spună numaidecît rostul telegramei.* VORNIC, P. 170. *Repet, nu înțeleg nici azi care a fost rostul acestei hotărîri.* PREDA, R. 486. *Știam care-i rostul meu în această lume, mă simțeam o părticică din marea putere a demnității omenești, a socialismului.* S mai 1960, 69. *Mi-am găsit cu adevărat un rost.* T februarie 1962, 37. *Frunzuliță ș-uă lalea, Muma Marcului grăia: Turcule, Boleanule, Rămășagul cum v-a fost? Au uitat-ai d-al lui rost? Care din voi s-o-mbăta Capul că i s-o tăia!* TEODORESCU, P. P. 667. *Măi, cu ce rost tulburi tu apa, de nu pot să beie vitele?* VASILIU, P. 126, cf. TOMESCU, GL., ALR SN V h 1 477/682. *Pinteo, tu, stăpînul nostru, Spune-ne care ni-i rostul?... Rostul nostru, fraților, Să luptăm pentru popor!* FOLK. TRANSILV. II, 568. *Fiecare lucru are un rost pe lume.* PAMFILE, C. 51. ◇ Fig. *Ce vorbe-ar fi putut să-nșire Adîncul rost din ochii tăi!* VLAHUȚĂ, O. A. 62. *De-ți îndrepți ochii afară, pe fereastră, prinzi tot rostul durerei mușețelului singuratic.* BASSARABESCU, V. 120. ◇ Loc. adv. **Fără (de) rost** = zadarnic, inutil, de prisos. *Mă bățețele, ce tot umbli tu, de colo pînă colo, fără rost?* CARAGIALE, O. III, 19. *Alerg fără rost în toate părțile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 259. *Oameni mulți se vor opri o clipă-n drum Și s-or descoperi în fața ia fără de rost, Întrebîndu-se-ntre ei abia acum Cine-ai fost...* D. BOTEZ, P. O. 154. *Soldatul iar bolborosi, înghițind resturi de cuvinte, fără rost.* SAHIA, N. 78. *Vagabondam fără nici un rost.* VLASIU, D. 289. *Vină aici, la datorie, zise el cînelui. Nu-mi umbla fără rost.* SADOVEANU, O. XI, 406. *Parcă ar fi fost năuc, așa umbla fără rost.* STANCU, R. A. III, 61. *Omul se învîrtește pe loc, se uită prin grădină, străbate curtea, intră în casă și strigă la femeie fără rost.* PREDA, M. 322. *Dacă-n trecut ne scăpau mari probleme, Și lucruri mici dilatam fără rost..., Eu nu regret — căutam totuși drumul Spre zarea ce-și pilpîie jarul curat.* LABIȘ, P. 435. *El nu-l pricepuse mai bine, pînă atuncea, pe tatăl său și mereu s-a codit și s-a chinuit fără rost.* V. ROM. septembrie 1962, 26, cf. ALR SN II h 323. *Umblă fără rost.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 48. ◇ Expr. **A da de rost** = a descifra, a deslușî, a înțelege; a găsi rezolvarea, soluția. *Bre, ce zodie-ncîlcită! Cît n-am stat, să-i dau de rost?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 176. *Și așa, cu una, cu două, cu trei, pînă le dădea de rost.* DELAVRANCEA, S. 216. *O singură întrebare sta însă nelămurită în capul său și domnu Guță nu-i putea da de rost.* BASSARABESCU, V. 60. *Nu-i dau de rost, mîine o să am mai multă inspirație.* CĂLINESCU, S. 326. ✦ Atribuție, sarcină, slujbă. *Mai presus de „oameni buni" de rînd stăteau slugile*

domnești care îndeplineau sau îndeplinise cîndva cîte un rost ca acela de vătav, de stegar sau de chehaie. IORGA, C. I. II, 196. *Demnitatea de șpan sau conte al secuilor fu încredințată unor oameni cari aveau și alte rosturi la acest hotar.* BUL. COM. IST. II, 185. *Rostul lui e deci să întoarcă oile rătăcite.* REBREANU, I. 174. *În afară de rostul din ce în ce mai temut în Parlament . . . , Alexandru . . . mai îngrijea și de cele două moșii.* C. PETRESCU, Î. I, 10. *Îl chema Costică Giugudel și rostul lui ca „mut" în jocul călușarilor părea să fie al unui regizor sau director de scenă.* PREDA, M. 188.

— Pl.: *rosturi.*

— ~~Din~~ lat. **rostrum** „cioc".

ROST² s. n. (Prin Bucov. și Ban.) Grătarul sobei prin care cade cenușa. Cf. CHEST. II 336/9, COMAN, GL., GLOSAR REG.

— Pl.: *rosturi.*

— Din germ. **Rost.**

ROSTÁ vb. I v. **rosti.**

ROSTÁR s. n. (Regional). **1.** Unealtă cu care se rostește pînza. Cf. r o s t i¹ **(II 1)** (Bălești). Cf. A V 15.

2. Unealtă cu care se înclină dinții ferăstrăului, de o parte și de alta a pînzei lui; dințar. Cf. r o s t i **(II 2).** Cf. ALRM SN I h 371/551, A V 33, GLOSAR REG.

3. (La pl.) Cuie mici de care se servesc rotarii pentru a delimita curba roții și locul spițelor. DDRF.

— Pl.: *rostare.* — Și: **rostóri** s. m. A V 33.

— **Rost¹** + suf. *-ar.*

ROSTÁT s. n. Acțiunea de a r o s t i **(I 1).** *Toamna m-a apucat, N-a fost vreme de rostat.* MARIAN, SA. 59. *Fușteii-s cele 2 lemne ce-s între firele de la teară, care ajută la rostat.* MAT. DIALECT. I, 26. *Și cînd o fo' la rostat, Fuga după babe-n sat.* FOLC. TRANSILV. I, 191.

— V. **rosti¹.**

ROSTEÁLĂ s. f. **1.** (Prin nord-estul Olt.; în e x p r.) **A face rosteală** = a pune la cale, a începe, a porni; a face rost de ceva. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Agoniseală, chiverniseală. *N-are nici o rosteală omul ăsta la casa lui.* UDRESCU, GL. ✦ Căpătuială, căsătorie. *Pînă i-a face rosteala, mai va.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rosteli.*

— **Rosti¹** + suf. *-eală.*

ROSTÉI s. n. v. **roștei.**

ROSTÉLNIC s. n. (Regional) Numele unei unelte de tîmplărie nedefinită mai îndeaproape (Mălăiești — Huși). H VI 172.

— Pl.: ?

— **Rost¹** + suf. *-elnic.*

ROSTÍ¹ vb. IV. **I. 1.** T r a n z. A zice, a spune, a vorbi, a glăsui. *Rădicînd glasul, așa rostește: „Bărbați buni, mai nainte de toate Cred eu că ar trebui să se așeze".* BUDAI-DELEANU, Ț. 192, cf. LB. *Rostind tatăl aceste sfătuiri, s-au sculat de acolo.* DRĂGHICI, R. 153/23. *Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sînt vorbele sacramentale ale ciocoilului, pe care le rostește prin adunări publice și private.* FILIMON, O. I, 98. *El se-nchină la dînsul, rostind, poate în cugetul său, maxima.* ODOBESCU, S. III, 60. *Aceste creaturi . . . Îndrăznesc ca să rostească pîn' și numele tău . . . , țară!* EMINESCU, O. I, 151. *Umbra se desprinse încet, . . . sări jos de pe părete și sta diafană și zîmbitoare, rostind limpede și respectuos: Bună sară!* id. N. 60. *Aceste vorbe, rostite de gura domnească, au brăzdat adînc inima norodului.* CREANGĂ, O. 220. *A rostit vorbele acestea cu glasul așa de cald.* CARAGIALE, O. II, 276. *După ce rosti aceste cuvinte, fața lui se schimbă.* SLAVICI, N. I, 120. *Nu-i rostesc mîrșavul nume: să-l rostesc îmi este silă.* MACEDONSKI, O. I, 9. *Era, în acest suspin al lui și în disperarea cu care rostea aceste cuvinte, sinteza întregii lui vieți.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 101. *Și cum rostiră cuvintele acestea, lăutarii de-a una și începură a-i cînta.* MARIAN, S. R. II, 241. *Cu o batistă luată de la cel căruia-i deseîntă, iese în pragul ușei și rostește de trei ori următorul descîntec.* ȘEZ. IV, 20. *Iar ea, toi nemișcată stînd . . . , Rosti sfioasă: „cînd"?* COȘBUC, P. I, 281. *Rosteau cu glasul urît becisnicul său nume.* id. îb. II, 79, cf. BARCIANU. *N-aș rosti așa cuvinte! Dar . . . Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară!* DAVILA, V. V. 158, cf. ALEXI, W. *Ceea ce îngăimase alții, a rostit-o el cu convingere, putere și mîndrie.* IORGA, L. II, 584. *Dar se sculă în sfîrșit și începu să vorbească Menelau, Ceartă rostind și ocară cu grele suspinuri din suflet.* MURNU, I. 138. *Ci-n zbucium stăm cu brațe-ncrucișate, Cu ochii pironiți spre-albastrul cer, Rostind blestem că nu putem străbate Cu mintea-n-grozitorul său mister.* PETICĂ, O. 88. *Bună seara! rosti Titu puțin încurcat.* REBREANU, I. 35, cf. R. I, 12, SEVERIN, S. 124. *Pentru ce am rostit acele cuvinte de insultă, pe care sînt dezolat că le-ai luat asupră-ți?* GALACTION, O. A. I, 87. *Te vezi deodată orator: Înflăcărat rostești tirade.* TOPÎRCEANU, B. 68. *Se întrebă de ce nu i-a rostit un cuvînt bun.* C. PETRESCU, Î. I, 54. *Moșneagul rostea o poveste nespus de tristă.* SADOVEANU, O. I, 658. *Nu înțelegeau bine ultimele vorbe rostite cu necaz de șeful vămei.* BART, S. M. 82. *Rosti cu o voce care parcă se izbi de turla bisericii, așa era de puternică.* CAMIL PETRESCU, O. I, 59. *Trebuia să nu rostești numele nici unui tovarăș.* STANCU, R. A. III, 243. *Rosti adresa unde voia să fie dus.* id. îb. IV, 124. *Oamenii din Feldioara rostesc uneori fraze mai mult decît ciudate.* BOGZA, C. O. 298. *Rostise cuvintele atît de încet, încît . . . aproape nu le auzi.* V. ROM. aprilie 1955, 155. *Să rostesc de-acum numele tău . . . , Nu mă simt chemat și vrednic eu.* BENIUC, V. 79. *Bădică, . . . rosti mai departe Cimpoeșu.* CAMILAR, N. I, 215. *Fără să mai rostească un cuvînt, profesorul se duce și pune în funcțiune pianola.* H. LOVINESCU, T. 157. *Cuvintele acestea fuseseră rostite cu glas coborît, tainic.* VORNIC, P. 152. *Nu se risipise însă încordarea și ura cu care rostise Țugurlan înjurăturile.* PREDA, M. 143. *Au pîngărit cuvinte, rostindu-le țipate, În noua rînduială și-au căutat culcuș.* LABIȘ, P. 269, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 37. *Știau bine cu toții soluția . . . , trebuia să se predea fără întîrziere, dar nimeni nu îndrăznea să rostească cuvîntul acesta.* BARBU, P. 254, cf. 182. *Actrița nu se mulțumește să rostească doar o replică.* T decembrie 1962, 52. *Cerul e colindat de oameni al căror nume îl rostim, al căror chip îl vedem.* V. ROM. februarie 1963, 191. *Foaie verde buruiană, Drag îmi e numele Ană, Că te-neîntă auzindu-l Și te farmecă rostindu-l.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 35. *Către împărat rostea: — Da-mpărate luminate, Fă-ne și nouă dreptate.* BALADE, II, 175. (R e f l. p a s.) *Numele revoluționarilor . . . se rosteau de către noi tinerii cu admirație și respect.* SADOVEANU, E. 192. ✧ (Prin analogie) *Papagalul lui . . . roste cîte un cuvînt.* DRĂGHICI, R. 150/7. *Asta-i puterea vocii admirate, Un piuit rostit pe jumătate?* ARGHEZI, S. V, 229. ✧ F i g. *San Marc sinistru miezul nopții bate. Cu glas adînc, cu graiul de sibile, Rostește lin în clipe cadențate: „Nu-nvie morții-e-n zadar, copile!"* EMINESCU, O. I, 202. ✦ A exprima prin vorbe. *Acești doi învățați au rostit simțitoarea lor mulțămire pentru această înaltă protecție.* AR (1830), 14²/41. *Inima mea simțăște mai mult decît nu mi-i cu putință a rosti.* KOGĂLNICEANU, S. 55. *Orice condeiul s-arate, orice graiul să rostească, Nimic spre asemănare nu pot să închipuiască!* CONACHI, P. 85. *Cine ar putea să rostească tot ce spune ochiului și minții aceste splendide idealizări plastice ale artei vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 53. *Se plecă mult pe figură și nu găsi cuvinte să-și rostească mirarea.* C. PETRESCU, Î. I, 153. ✦ (Complementul indică un discurs, o conferință etc.) A prezenta; a expune. Cf. POLIZU. *Cuvînt rostit la deschiderea obștestei extraordinare adunări a Moldovei* (a. 1831). URICARIUL, II, 215. *Mi-aduceam aminte de seara acelei conferințe rostite la Ateneu.* GALACTION, A. 39. *Vlahuță a venit și a rostit la Școala normală (la un fel de cursuri de vară) o neuitată conferință.* id. îb. 274. *Duca rosti cuvînt de salutare pentru oaspete.* SADOVEANU, O. X, 147. *Am auzit*

pe Delavrancea rostindu-şi conferinţa lui despre „Poezia populară". id. E. 159. *Cineva rostea un discurs fără să fie ascultat de nimeni.* BARBU, P. 260. ✦ Tranz. (Complementul indică o dispoziţie, un ordin, o sentinţă) A face cunoscut, a comunica. Cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Te-ai osîndit nevinovat la moarte, Rostind sentinta fără drept de-apel.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 144. *Emilian s-a înălţat pe cataligele lui şi a rostit o poruncă.* SADOVEANU, O. XVIII, 637. ✦ A articula, a pronunţa sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. *Ţi-au stricat proforaoa, nu poţi rosti pe î, ă, ş, c şi altele vro cîteva.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Îi dete lui Huţu o carte ungurească, pentru ca să vadă cum citeşte şi cum rosteşte cuvintele.* SLAVICI, N. I, 164. *Pronunţa cu familiaritate nume de pictori şi poeţi pe care eu le rosteam cu o sfîngăcie care-mi da un aer de prost.* VLASIU, D. 300. *Meşterului i-a părut a băga de seamă că Alecu . . . l-a rostit pe „cunoscut" cam în batjocură: „cunoscooooot".* GALAN, Z. R. 81. (Refl. pas.) *Nici o silabă-ntreagă nu se rostea pe lume, Căci nu-ţi găsişeşi graiul legat şi pricepui.* ARGHEZI, VERS. 376. *În graiurile actuale bulgare, mai ales în cele răsăritene, orice „e" neaccentuat se rosteşte foarte închis.* SCL 1960, 622.

2. Refl. (Astăzi rar) A-şi spune părerea (autorizată), a se pronunţa. *Adunarea din Iaşi a făcut un program despre deosebitele chestiuni asupra cărora înţelegem a ne rosti.* KOGĂLNICEANU, S. A. 204. *S-a rostit că recunoaşte alegerea de la Sibiu, însă numai în mod provizoriu.* GHICA, A. 645. *A păstra, cum s-au rostit corpurile legiuitoare, neutralitatea noastră, o neutralitate adevărată.* MAIORESCU, D. II, 59. *De-un veac şi jumătate nu se mai rostise glasul ţării pentru alegerea domnului ei.* VLAHUŢĂ, R. P. 79, cf. DDRF. *Dieta se rosti în acea zi pentru candidatul francez.* XENOPOL, I. R. V, 94. *După sfîrşirea dezbaterilor, tribunalul, prezidat de Andrei Rizescu, se rostise, . . . respingînd acţiunea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 183. *Să-mi fie cu iertare că mă rostesc.* MIRONESCU, S. A. 141. *Fii judecătorul meu, tribunalul meu, divanul care ascultă, cîntăreşte cu înţelepciune şi se rosteşte cu dreptate.* GALACTION, O. A. I, 93, cf. 108, BL, VI, 74. *Cineva s-a rostit odată că asta-i singura lui slăbiciune.* V. ROM. februarie 1954, 129. *A susţinut poziţiile civilizatici şi s-a rostit curajos atunci cînd aceste poziţii erau ameninţate.* ib. august 1963, 58.

II. 1. Intranz. (Mai ales în forma *rosta*) A face rost **(II 1)** pînzei, a trece firele urzelii prin iţe şi prin spată; a năvădi. *La sul sînt două femei, cari rostesc şi au bună grijă ca să nu să strice sau încîlcească rostul.* LIUBA-IANA, M. 119, cf. ALR I 1 286/223, 255, 289, 298, 335, 350, 512, 522, A I 12, 17, 22, 36, V 14, VI 16, 19, MAT. DIALECT. I, 215. ✦ A mări rostul, care s-a micşorat în timpul ţesutului, desfăşurînd o porţiune de urzeală de pe sulul dinapoi, înfăşurînd pe sulul din faţă o porţiune de pînză corespunzătoare şi mutînd mai spre sul vergelele care ţin rostul. *Firele urzelei să ţin prin niste vergele, ca să stea bine şi să nu se încurce. Cu cît bătătura creşte, cu atît rostul se face mai scurt: atuncea ţesătoarea „rosteşte", adică trage vergelele aceste înapoi.* ŞEZ. VIII, 150, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ✦ A schimba iţele sau rostul pentru a prinde firul de bătătură; a ţese. Cf. SĂGHINESCU, V., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Urzăşte, nevedeşte, pi-urmă-i leagă gura la pînză şi s-apucă de rostit, adică dă cu suveica prin rost.* GRAIUL, I, 392, cf. A I 12, V 15, VI 26. ✦ (Regional) A face primii paşi într-o lucrare, într-o acţiune; a începe. Cf. H XVIII 317, CHEST. VI 116/10. ◇ Tranz. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18. *Rostăsc a mînca.* ALR II/29.

2. Tranz. (Regional) A înclina dinţii ferăstrăului de o parte şi de alta a pînzei lui, ca să poată tăia. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD şi SCĂRIŞOARA — ABRUD, A VI 26.

3. Tranz. (Regional) A rotunji cu toporul capetele unui butuc (ARVINTE, TERM. 164); a reteza şindrilele pentru a avea aceeaşi mărime (CHEST. II 237/ /258, 261, 262, 263, 264); a reteza pieziş capetele draniţei ca să se scurgă mai uşor ploaia (com. din ZAGRA — NĂSĂUD); a netezi gura unui vas de lemn (ARH. FOLK. V, 114, 174, ALR II/95).

4. Tranz. (Regional) A face o gaură (ARVINTE, TERM. 164) sau a lărgi o gaură cu sfredelul (SĂGHINESCU, V. 103, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.).

III. 1. Tranz. (Popular) A stabili locul sau atribuţiile care revin cuiva; a pune în ordine; a rostui **(3)**, a rîndui. Cf. rost **(III 1)**. Cf. COŞBUC, AE. 76. *Sta mai mult la izvorul Iablonicioarei, . . . rostind pe ciobani.* GALACTION, O. 157. *Privea şi asculta pe Floreal, cum rostea pe copii, cum gospodărea.* id. O. A. I, 50.

2. Tranz. (Popular) A face rost de ceva; a procura. Cf. rost **(III 1)**. *Cînd piere ţîţa femeii, . . . baba, care face şi pe moaşa la ţară, rosteşte de pe undeva vreo doi căţei mici, cari n-au făcut încă ochi, şi-i pune la pieptul femeii bolnave să sugă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 4. *Acum deocamdată trebuie să-i rostim o odaie.* STĂNOIU, C. I. 63. ✦ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se îngriji de . . . , a aranja totul pentru . . . ; a pregăti. *Cum ajunse fata, căută de rosti de masă, aduse apă, mătură.* F (1887), 194. *Acum vezi de rosteşte pentru masă, să mîncăm şi să ne veselim.* ISPIRESCU, L. 268. *A rosti de (mămăligă, de prînz).* CIAUŞANU, GL. 56.

3. Refl. (Regional) A-şi găsi un post, o ocupaţie. Cf. rost **(III 2)**. *Tu te-ai rostit undeva?* UDRESCU, GL. ✦ A se gospodări. Cf. LEXIC REG. II, 101. ✦ Tranz. şi refl. A (se) căpătui, a (se) căsători. *L-am rostit şi pă prîslea.* UDRESCU, GL. *Se rosteşte el şi singur care e om.* id. ib.

— Prez. ind.: *rostesc.* — Şi: (regional) **rusti** (H XVIII 317), **răsti** (com. din SCĂRIŞOARA — ABRUD) vb. IV, **rostá** (pers. 6 şi *rostă* A I 36) vb. I.

— V. **rost[1]**.

ROSTÍ[2] vb. IV v. **răsti[1]**.

ROSTÍME s. f. (Neobişnuit) Înţelegere, pricepere. *Întru rînduiale am aşezat, pre alocurea am şi adaos în tălmăcire pentru scurtarea limbii rumâneşti, aşijderea şi la învăţături şi la rînduiale pentru rostimea preoţilor* (a. 1706). DR VI, 377.

— Pl.: ?

— **Rosti[1]** + suf. *-ime.*

ROSTÍRE s. f. **1.** Faptul de a rosti **(I 1)**; exprimare; (rar) rostitură; (concretizat) vorbă, spusă. *În urma acestor rostiri, . . . mai mult nu pute să vorbească.* DRĂGHICI, R. 205/19. *La auzirea unor asemene rostiri . . . , Negrilă s-au pătruns de mirare.* ASACHI, S. L. II, 58, cf. POLIZU. *La rostirea ce-auzise aceii vorbe de hulire, Precum lupul spre-a sa pradă, Satan viind cu grăbire, Pe arcaşi . . . ai săi ochi îşi pironi.* NEGRUZZI, S. II, 86. *Această rostire fu destul ca să intru în cercetări.* BOLLIAC, O. 289. *Noi nu zicem aceasta pentru a cere în contra presei vreo măsură preventivă, căci noi sîntem pentru libertatea absolută a rostirii ideilor.* MAIORESCU, D. I, 58. *Începu să citească . . . un şir lung de strofe . . . Rostirea lor îl încălzea şi ochii şi glasul i se înviorau.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 99. *Dacă, după rostirea acestor cuvinte, fărmătura în care e înfipt acul sau boldul se trage spre pîne şi sare, . . . înseamnă că mirele fetei respective va fi om cu meşteşug.* MARIAN, S. R. I, 75, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Lumină însă! Am găsit: e dreapta Rostire-aceasta; La-nceput fu fapta!* GORUN, F. 52. *Cunosc deci adevărul de a cărui rostire vă rog a mă ierta, că, fiind domniile voastre negustători, nu puteţi trăi fără turci.* SADOVEANU, O. XII, 336. *Rostirea unui cuvînt . . . trezeşte în mintea noastră noţiunea respectivă.* IORDAN, L. R. 36. *Se vedea că orice cuvînt şi orice lămurire mai de aproape ar fi fost prea mult pentru puterea lui de rostire.* CAMIL PETRESCU, O. II, 100. *Geţii, cînd erau trimişi într-o solie, îşi luau cu ei chitarele, cu care însoţeau rostirea mesajului.* ALEXANDRU, I. M. 9. *Presa i-a relevat imediat vioiciunea, rostirea plastică a textului, sobrietatea.* IL septembrie 1962, 50. ◇ Fig. *Peste maşini, cuptoare şi oţel lichid, braţe şi piepturi muşchiulate, peste sutele de rostiri mecanice s-a ridicat vocea sirenei.* ARGHEZI, B. 140. *Şi Iosif găsi o rostire nouă în graiul viorii lui.* id. C. J. 55. ✦ Mod de a se exprima; elocvenţă; stil. *Sau pe amvona*

rostirei, prin ritorice cuvinte învingînd pe nedreptate, Demosten s-ar fi făcut Şi a văduvei sărmane ar fi razăm şi părinte. ASACHI, S. L. I, 65. *Se crede de om desăvîrşit. Rostirea-i o minune; purtarea-i un model Ce poate să slujească de pildă tuturora.* NEGRUZZI, S. II, 206. *Eminescu a adus o nouă limbă poetică, o armonie proprie, un număr de imagini şi de expresii ce au intrat în rostirea poetică.* LOVINESCU, C. VI, 28. ✦ Fig. Manifestare, exteriorizare. *„Raţiunea" ia locul „revelaţiei". Cu aceasta laicitatea inerentă gîndirii lui Budai-Deleanu îşi găseşte suprema rostire.* BLAGA, G. 225. ✦ Fig. Întruchipare. *Era rostirea vie, în carne, simţ şi minte A unei noi fiinţe, de-al treilea tipar.* ARGHEZI, VERS. 460. ✦ Articulare, pronunţare a sunetelor, a cuvintelor cu ajutorul organelor vorbirii. Cf. DDRF. *Rostirea caracteristic moldovenească voia să şi-o păstreze şi-n povestirile lui scrise.* SADOVEANU, O. IX, 599. *O rostire nouă, condiţionată de anumiţi factori fiziologici, molipseşte pe cei ce vorbesc o limbă sau un dialect.* PUŞCARIU, L. R. I, 3, cf. SCL 1967, 257.

2. (Învechit) Hotărîre a unei autorităţi; sentinţă; normă; dispoziţie, prevedere. *Epitropia şcoalelor împuternicită chiar de rostirea Regulamentului Organic* (a. 1855). URICARIUL, IV, 427/16.

3. (Rar) Acţiunea de a **rosti (III)**; rînduire. Cf. DDRF ✦ (Prin Ban.) Ordine în casă; orînduială, rînduială; (concretizat) mobilier din casă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 18, com. din ORAVIŢA.

— Pl.: *rostiri.*

— V. **rosti**[1].

ROSTISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A înfiinţa. (Refl. pas.) *Pă lîngă ştiuta fabrică ce s-au fost rostisit întîiaşi dată, adică de către Stănuţă fabricantul, ... de va voi şi altul ca să mai deschiză vreo asemenea fabrică, să nu fie poprit* (a. 1823). DOC. EC. 295.

— Prez. ind. : *rostisesc.*

— De la **rost**[1] + suf. *-isi.*

ROSTÍT, -Ă adj. (Rar) Scos în evidenţă, accentuat, reliefat; pronunţat. *Rămăşiţele unor asfel de obiecte găsite în staţiile ţărilor amintite din regiunea carpato-balcanică au un caracter de asemănare foarte rostit.* XENOPOL, I. R. I, 36. *Ţara Românească ... căzuse deci, prin luptele pentru domnie între cele două familii, în supuşia din ce în ce mai rostită a ungurilor şi turcilor.* id. ib. III, 108.

— Pl.: *rostiţi, -te.*

— V. **rosti**[1] (după fr. *prononce*).

ROSTÍTĂ s. f. v. **răstit**[1].

ROSTITÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Rar) Care rosteşte **(I 1)**, care spune ceva. *Testamentul ... rostitor că de vreme ce s-au scutit şi s-au apărat viaţa în s. mănăstirea Cetăţuia, la vremea războiului cu nemţii, au miluit-o să fie iertată de dajdie* (a. 1717). URICARIUL, V, 253/14. *Adresul Comitetului de Ieşi, din 1857 iulie 7, rostitor că la alegerea clerului din capitală nu s-au înfăţişat mai mulţi decît trei* (a. 1857). CAT. MAN. I, 15, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Fig. *Îl înfăşură cu o cunună de flori de asemenea rostitoare pasiunei sale.* ASACHI, S. L. II, 75. ✧ (Substantivat) *Rostitorii de palavre nu prea facă mare gură.* BELDICEANU, P. 117. *Alexandru Moinescu, ... de profesie gazetar şi rostitor de discursuri funebre.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 337.

2. Adj. Care este rostit **(I 1)**, exprimat, spus. *Părinte, vorbii tale prielnic rostitoare Am dat precum se cade deplină ascultare.* I. NEGRUZZI, S. II, 140.

3. Adj. (Rar) Care pune în ordine, care rînduieşte, care aranjează. Cf. DDRF.

4. S. f. (Regional) Fir de urzeală care n-a mai avut loc să treacă prin iţe şi spată; (regional) mînz **(3)** (Jitia — Rîmnicu Sărat). Cf. ALR I 1 291/595.

— Pl.: *rostitori, -oare.*

— **Rosti**[1] + suf. *-tor.*

ROSTITÚRĂ s. f. (Rar) Rostire **(1)**. *Prin silabă înţelegem rostitura unei părţi de cuvînt.* CREANGĂ, A. 88.

— Pl.: *rostituri.*

— **Rosti**[1] + suf. *-tură.*

ROSTÓC s. n. v. **răstoc**[1].

ROSTOCÍ vb. IV v. **răstoci.**

ROSTOCÍN subst. v. **rostopcin.**

ROSTOCÓL s. n. v. **rostogol.**

ROSTOCOLÍ vb. IV v. **rostogoli.**

ROSTOCÚŢĂ s. f. v. **răstăcuţă.**

ROSTOFÓL[1] subst. (Regional) Obiect de îmbrăcăminte confecţionat din pînză, foarte larg, cu multe creţuri, purtat de ţărani, în unele regiuni, în loc de ie. *Pentru sărbătoare, cei de la munte au o cămaşe formată din două părţi: „cămăşoiu" scurt pînă la brîu şi „rostofolu", larg de cîţiva metri, tot pentru a putea fi făcut în multe creţuri.* STOIAN, PĂST. 67.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

ROSTOFÓL[2] s. n. v. **rostogol.**

ROSTOGOÁLA s. f. art. v. **rostogol.**

ROSTOGÓL s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** Mişcare de rostogolire. Cf. POLIZU. *Troncătul de zdraveni bolovani în rostogol.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. CIHAC, I, 232, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, C. 55. *Rostogol După ocol, Gîscă albă într-un picior* (Varza). GOROVEI, C. 125. ✧ Fig. *Rostogolul* [împuşcăturii] *ajunse cine ştie unde şi fumul se risipi.* GALACTION, O. 271. ✧ (Adverbial) *Rostogol la vale cădea una pe alta O stîncă peste stîncă.* HELIADE, O. I, 338. *S-au dus iute, răstăgol, După trupul ce fugea.* C. STAMATI, P. 245. (Fig.) *Luna mere rostogol Şi ţi-a fi, mîndră, cu dor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 133. (Despre abstracte) *Se-ntoarce gîndul rostogol, Mănunchi de flori pe-un scaun gol.* BRAD, O. 79. ✧ Loc. adv. **De-a rostogolul** sau (învechit şi popular) **de-a rostogol,** (regional) **de-a rostogoala** = învîrtindu-se peste cap, rostogolindu-se; de-a tumba, de-a dura, de-a berbeleacul. *Tot de-a restăgolu m-am întors* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74. *Cînd i-am tras un pumn, o făcut hîc şi o căzut de-a rostogolu.* ALECSANDRI, T. 72, cf. 1 009. *Altă dată ... făcea* [ghemul] *să se dea d-a rostogolu.* ISPIRESCU, L. 286. *Norii să posomorîră, cutreierînd d-a rostogolul pacea văzduhurilor.* DELAVRANCEA, S. 102. *Cînd pîinea se va da d-a rostogolul şi se va face holdă de grîu verde, ... atunci să învieze.* ap. HEM 1 730, cf. DDRF, ŞĂINEANU, SĂGHINESCU, V. 52, PAMFILE, J. I, 297. *Pietre mărunte măcinîndu-se şi ciuruind, curgeau de-a rostogolul la vale.* HOGAŞ, M. N. 160. *Nenorocitul îndrăzneţ ... venea de-a rostogolul către iaz şi oticnea în el.* GALACTION, O. 44. *M-au împins oştenii la o parte cu picioarele, dîndu-mă de-a rostogolul ca pe o bute.* SADOVEANU, O. XI, 389, com. MARIAN. *Să mă dau de-a rostogoala, Să ajung la Timişoara!* HODOŞ, P. P. 58, cf. ALR I 367, ALR II 3 150. *Banul este rotund, fuge d-a rostogolul.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 8, cf. ZANNE, P. V, 34. (Prin exagerare) *Caii lunecau şi se duceau de-a răstăgolul.* CREANGĂ, A. 30. ✧ Expr. (Regional) **A se duce rostogolul peste cap** = a se rostogoli **(1)**. *Se ducea bietul arap Rostogolul peste cap.* ALECSANDRI, P. P. 108, cf. ANT. LIT. POP. I, 352, BALADE, II, 186. ✦ (Astron.; învechit, şi în sintagma *mişcare a rostogolului*) Mişcare de rotaţie a unui corp ceresc în jurul axei sale. *Peste această mişcare a rostogolului mai are Pămîntul şi alta în chipul unui cerc.* PISCUPESCU, O. 55/19. *Încheierea rostogolului Pămîntului împrejurul trupului lui.* id. ib. 80/15.

2. Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea meterialului prin simpla alunecare sau rostogolire. *Ţine-te cu mîna cît poţi de conducta*

de aer și caută să te sprijini cu picioarele în păreții „rostogolului". ARDELEANU, V. P. 38. Pe rostogol se auzeau frecături și cărbunii căzînd. id. ib. 54, cf. FD I, 177.

3. (Prin Munt.; în forma *rostofol*) Cilindru de netezit pămîntul prin rostogolire. V. t ă v ă l u g. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Adjectival) Rotofei, durduliu. *Copil rostofol.* SCRIBAN, D.

II. S. m. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată spre vîrf, cu frunze lanceolate, păroase, și cu flori alburii în capitule numeroase; ariciu, căpățînoasă, măciuca-ciobanului, scai, scaiete *(Echinops sphaerocephalus)*. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 292, DAMÉ, T. 189, BARCIANU, BORZA, D. 63; **b)** tătarnică *(Echinops commutatus)*. Cf. GRECESCU, FL. 325, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 63; **c)** scai *(Cirsium vulgare)*. id. ib. 49; **d)** scaiul-dracului *(Eryngium campestre)*. id. ib. 65; **e)** rogojel *(Carex caryophyllea)*. id, ib. 40. *Rădăcină de roștofol se plămădește în rachiu sau în apă neîncepută, se spală și se bea, de cîte două ori la fiecare spălătură.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 147. *Rostogolul dorea vîntul, căci fără suflarea lui, fără rostogolire n-ar avea cum să-și împrăștie semințele.* SIMIONESCU, FL. 187, cf. H IV 52, 83, 268, XI 230.

— Pl.: *rostogoluri.* — Și: (învechit) **restăgól,** (regional) **rostocól** (ALR I 367/808), **răstogól** (DDRF, PAMFILE, J. I, 133, CADE, SCRIBAN, D.), **răstocól** (ALR I 367/708), **răstăgól, rostofól** s. n., **roștofól** s. m., **rostogóla** (ALR I 367/26), **rostogoála, răstogóla** (ALR I 367/28) s. f. art.

— Cf. r o t o c o l, r o s t o g o l i.

ROSTOGÓLA s. f. art. v. **rostogol.**

ROSTOGOLÍ vb. IV **1.** R e f l. A înainta, a aluneca, a cădea, (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși; a veni sau a se da de-a dura, de-a berbeleacul, de-a tumba, de-a rostogolul **(1 1)**. *Piatra care se rostogolește din loc în loc nu prinde mușchi.* PANN, P. V. II, 4/22, cf. 74/15, POLIZU. *Pandurii se îmbrînceau și se rostogoleau pe scară, cu țipete și cu zgomot.* ODOBESCU, S. I, 157, cf. 174. *Cînd zări rostogolindu-se pe fața mea uscată cele dintîi lacrime, surîsul ei să întunecă.* DELAVRANCEA, T. 36. *Căruciorul să resturnă și milogul să rostogoli cu fața în jos.* id. ib. 176. *Stîncile începură a se rostogoli din înălțimi, și toată falnica lui oaste, învălmășită și zdrobită sub grindina de bolovani, pieri în fundul acelei rîpi.* VLAHUȚĂ, R. P. 92, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă și iar se rostogoli pînă jos.* GÎRLEANU, N. 244, cf. 238. *O copilă cu măiestrie și la timp îndreptată împotriva încăpățînatului dușman îl făcu să se rostogolească chiolălăind.* HOGAȘ, M. N. 65. *Se rostogoli de vreo două ori prin șanțuri.* REBREANU, I. 455. *Femeia își scutură pălăria care se rostogoli jos.* C. PETRESCU, Î. I, 52. *Într-o cameră alăturată se auzeau rostogolindu-se zarurile la un joc de table.* BRĂESCU, O. A. I, 204. *O piatră se rostogoli în pîrău.* SADOVEANU, O. II, 9. *Mă rostogolii în mîriște.* id. VIII, 512. *O singură jivină, gogoloi, Ca un arici, ca un pește, Pitulată, se rostogolește.* ARGHEZI, VERS. 300. *Pe fața băiatului lacrimile începuse să curgă rostogolindu-se în boabe și amestecîndu-se cu nînsoarea.* CĂLINESCU, S. 32, cf. 50. *Dintr-o scorbură încep să se rostogolească bolovani.* BOGZA, Ț. 64. *Leșinat, se rostogoli în iarbă.* STANCU, R. A. II, 131. *Piatra se rostogoli în apă.* V. ROM. aprilie 1955, 181. *Ghemul negru de lînă i se rostogolise pînă în mijlocul bătăturii.* PREDA, M. 290. *Cîmpul a devenit familiar, umanizat, și frumusețea lui nu este cu nimic mai prejos decît aceea a stepei pe care se rostogolesc valurile de ciulini.* V. ROM. iulie 1962, 129. *Și din zbor capu-i tăia. Capul se rostogolea, În sînge se tăvălea.* ALECSANDRI, P. P. 182. *Cînd cinele se tăvălește pe jos (se rostogolește) are să ningă.* ȘEZ. IV, 120, cf. ALR I 300/786, ib. 367/94, 357, 526, 684, 760, 768, 790, 898, 926, ALR SN V h 1 434, A IX 4. *Banul e făcut rotund, lesne se rostogolește.* ZANNE, P. V, 43. (Întărit prin „peste cap") *Mașina nu se desfăcu și nu se rostogoli peste cap.* C. PETRESCU, Î. II, 201. ✧ (Prin analogie; despre nori) *Nouri cenușii se tolăneau prin văzduhul înăbușit, gata-gata să se rostogolească pe pămînt.* REBREANU, N. 48. *Munții de nouri se rostogoleau ... în văzduhul neguros.* SADOVEANU, O. I, 431. *Nori negri și grei s-au rostogolit toată ziua între crestele Paringului și ale Retezatului, și a plouat neîntrerupt.* BOGZA, V. J. 159. *Cîțiva nori pîntecoși ... se rostogoleau negri în calea soarelui la asfințit.* V. ROM. august 1963, 17. (T r a n z.) *Norii rostogoliți de vîntoasele înalte se adunaseră deasupra, fără să-și poată descărca talazurile de apă.* C. PETRESCU, A. R. 28. ✧ F i g. *Orice cuvînt, îndată ce s-a scris, se rostogolește pretutindeni.* ODOBESCU, S. I, 190. *Pentru întîia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gîndire.* CARAGIALE, O. I, 60. *Și pe această pantă gîndurile mi se rostogolesc de-a lungul istoriei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. *Sufletul lui plutea între vis și realitate, nehotărît, zdrobit de imensa putere a totului ... Totul se lega, se încurca și se rostogolea mai departe.* D. ZAMFIRESCU, Î. 274. *Zodiacul se rostogolește către întuneric și îngheț.* ARGHEZI, S. VIII, 60. *Anii se rostogolesc în urmă.* STANCU, R. A. I, 12. *Cu tot tumultul ei tînăr, în care se rostogolea mult pietriș și spumă, în această literatură se resfrîngea o parte din poezia acestui pămînt și a acestui popor.* V, ROM. septembrie 1954, 155. *Timpul se rostogolea încet, asemenea unui glob uriaș.* VORNIC, P., 140. ✦ T r a n z. A face să înainteze, să alunece, să cadă rotindu-se în jurul lui însuși; a da de-a dura, de-a berbeleacul, de-a rostogolul. *Îngîmfat și turbat se aruncă rostogolind petre și bolovani.* NEGRUZZI, S. I, 316. *Pe oricine cuteza să se scoale asupra lui, îl rostogolea din înaltul cerului.* ISPIRESCU, U. 82. *Vine, tată, Oltul mare, Brazi trăzniți rostogolind.* COȘBUC, P. II, 109. *Malul se desprinse mai întîi domol, ... apoi se surpă dintr-o dată, repede, la vale, rostogolind-o pînă în adînc.* GÎRLEANU, N. 191. *Prietenul rostogolea ghemuri de fum.* ARDELEANU, U. D. 157. *Îi trînti brusc un picior, rostogolindu-l la cîțiva pași.* REBREANU, R. II, 62. *Turnă vin în pahar, îl răsturnă pe gît și se ridică rostogolind scaunul.* C. PETRESCU, Î. I, 93. *O rostogolise cutremurul la marginea patului.* TEODOREANU, M. U. 111. *Îl rostogolirăm, lovindu-l ușor cu boturile pantofilor.* STANCU, R. A. II, 127. *Și d-abia mi-o răsturna; Pînă ce-o rostogolea, Nădușelile-i trecea.* TEODORESCU, P. P. 555. *Cine piatra rostogolește, Pe el se lovește.* ZANNE, P. I, 250. ✧ F i g. *După ce să întuneca de închipuirile ce rostogolea prin minte, ... să ivea o zîmbire cu o umezeală de fiere.* DELAVRANCEA, S. 47. *Se uita lung la tînăr, rostogolind în minte cine știe ce imagini din trecut.* D. ZAMFIRESCU, Î. 32. *Atîtea gînduri cîte valuri Plutesc în feeria nopței și sufletele ca și marea Rostogolesc fantoma morței.* DENSUSIANU, L. A. 140. *Numaidecît niște nourași albi se destrămară în aer, iar prăpăstiile rostogoliră un ropot de pistoale.* GALACTION, O. 160. *Noapte de noapte, veac după veac, ea a rostogolit între maluri o altă poveste.* CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6 ✧ E x p r. (T r a n z.) **A-și rostogoli ochii** (sau **privirea**) = a-și muta ochii sau privirea dintr-un punct în altul; a mișca ochii foarte repede (determinat de o anumită stare sufletească). *Pruncul rostogoli asupra lui doi ochi tulburi.* AGÎRBICEANU, A. 289. *Se luau la ceartă* [arabii], *rostogolind ochii bolnăvicioși, sub fruntea încrețită ca de maimuță. dar nu se încăierau niciodată.* BRĂESCU, A. 232. *Își rostogoleau ochii, cu albul ca de lapte, privind ... ca niște fiare.* SADOVEANU, O. III, 303. *Își rostogolea ochii înspăimîntați de la fața lui Dima la cercurile lui Susan.* GALAN, Z. R. 93. *Ilie își rostogoli cu încetineală, în tăcere, privirea sa mare, întîi de la Ghioceoaia la Iancu.* PREDA, D. 88. ✦ F i g. A da impresia unei mișcări de rostogolire. *Văd cum se rostogolește soarele după deal.* CREANGĂ, O. 109. *Siretul împarte Moldova în două ținuturi fundamental deosebite. Pe stînga lui, mergînd înspre gură, se rostogolesc coline aride, egale.* CĂLINESCU, I. C. 5. *Asemeni unor valuri vrăjmașe, pline de furie, se rostogolesc ceilalți munți.* BOGZA, C. O. 20. ✦ T r a n z. F i g. A imprima o mișcare cu aspect de rostogolire. *Și-și urmă drumul încet ..., preîmblîndu-și căutătura fatigată asupra deliciosaelor tablouri pe care valea le rostogolea subt picioarele lui.* CR (1848), 10¹/63. *Holdele rostogoleau aci valuri de aur,*

aci valuri de mare verde. GALACTION, O. A. I, 238. ✦ Refl. și tranz. A (se) prăbuși, a (se) prăvăli (de la înălțime, cu o mișcare de rostogolire). *Ca o stîncă naltă, Ce din vîrf de munte saltă, Tună, se rostogolește.* ALECSANDRI, P. II, 15. *Frumoasa salce, care v-a adumbrit casa de cînd erați copii, . . . se va rostogoli ca un uriaș pletos.* ANGHEL, PR. 12. *Un cutremur de pămînt a rostogolit colosul* [din Rodos]. BART, S. M. 48. *Oster aruncă lațul și un mînz roșcat se rostogoli la pămînt.* CĂLINESCU, S. 290. ✦ A se învîrti. *Cele două roți de piuă, mari și întărite, se rostogoleau ziua-noaptea.* AGÎRBICEANU, A. 201. ✦ Refl. (Astron.; învechit; despre corpuri cerești) A se roti în jurul axei sale; a executa o mișcare de rotație. *Se numesc polurile Pămîntului, fiindcă să rostogolește între dînsele, ca o roată în osia ei.* PISCUPESCU, O. 55/9.

2. Refl. (Despre ape) A curge repede, tumultuos, zgomotos. *Șuvoaiele crescute deodată se rostogoleau din mărunțaiele munților, mînioase.* RUSSO, ap. DL. *Apa se rostogoli năvalnic.* REBREANU, I. 195. *Oltul se rostogolea ca mii și mii de berbeci, behăia și urla.* GALACTION, O. 74. *Șuvoaie vin, rostogolindu-se înspumate pe treptele costișelor.* SADOVEANU, O. II, 552. *Cînd auzi rostogolindu-se cu tunete și ropote o cascadă, ce altceva poți face decît să asculți?* CĂLINESCU, C. O. 181. *Oltul se rostogolește mereu în valea adîncă.* BOGZA, C. O. 111. *Dară și astăzi, cînd se apropie valurile ei de bumbic, se fac sălbatice și nerăbdătoare, pare că ar fi gata să se lupte cu puterile satanei și se rostogolesc cu zgomot și șumei mare în bumbic.* ȘEZ. VI, 133. ✧ Fig. *Valul mulțimii se rostogoli asupra bordeiului.* SADOVEANU, O. I, 307. ✧ Tranz. *Colo Dunărea bătrînă, liberă-ndrăzneață, mare, C-un murmur rostogolește a ei valuri gînditoare.* EMINESCU, O. IV, 133. *Pe lîngă drum își rostogolea apele tulburi, alburii, ca și cînd ar conține o mare cantitate de cretă topită, o vale largă și repede.* AGÎRBICEANU, A. 67. *Numai marea-n nepăsare Nu știa că-i ești aproape Și-și rostogolea pe țărmuri Spuma apelor cu sare.* HOREA, P. 71. ✦ (Despre mijloace de circulație) A înainta dînd impresia unei mișcări de rostogolire. *Trei trăsuri cu roțile amețite, gata să sară din încheieturi, se rostogolesc fără încetare din deal în vale, și înapoi, cărînd ofițeri claie peste grămadă, în picioare, cu săbiile în afară, cu mîinile în sus, pentru a feri mănușile.* BRĂESCU, O. A. I, 40. [Bricul] *Mircea — o jucărie minunată — se rostogolește minunat.* BART, S. M. 15. *Trăsura se rostogoli dulce, fiindcă avea roți cu pneuri.* CĂLINESCU, E. O. II, 96.

3. Intranz. (Regional; în forma *rostocoli*) A răscoli, a cotrobăi (prin casă) (Boldu — Rîmnicu Sărat). ALR I 1 340/708.

— Prez. ind.: *rostogolesc.* — Și: (învechit) **restogoli** (regional) **rostocoli, răstogoli, răstăgoli** (TDRG, CADE, SCRIBAN, D.) vb. IV.

— Cf. rotocol, rostopoli.

ROSTOGOLÍRE s. f. Acțiunea de a (se) rostogoli și rezultatul ei.

1. Înaintare, cădere, prăbușire (însoțită de zgomot) a unui obiect, printr-o mișcare de rotire în jurul lui însuși; (rar) rostogolit[1]. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd ajunseră sub cetate, suna muntele de puhoaie și de rostogoliri de bolovani.* SADOVEANU, O. XIII, 424. *Sub bolta cerului, cîntecul lui părea rostogolirea unui ban de argint pe fundul unei căldări de aramă.* DAN, U. 52. *I se păru că aude trosnitura ușii gotice de la intrare și puțin după aceea rostogolirea roților unei trăsuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 53. *Peste liniștea aceasta năvăli un zgomot străin, dușmănos. Întîi învălmășit, nelămurit, ca o rostogolitre de bolovăniș.* V. ROM. iulie 1953, 130. *Aud rostogolirea butoaielor la cramă.* HOREA, C. 65. *Se auzeau îndemnuri moi și rostogoliri greoaie de roți.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 213. ✧ (Prin analogie; despre nori; concretizat) *Rostogoliri de nouri veneau din urmă, de la munți, și vîntul pornit tot din acea parte dădea zbor furtunos trăsurii.* SADOVEANU, O. II, 636. *Soarele coboară către asfințit în rostogoliri de nouri.* id. ib. VI ,470. ✧ Fig. *Rostogolire de întîmplări ciudate, ca în visuri!* BASSARABESCU, S. N. 67. *Cum să fac să opresc nebuna rostogolire a timpului?* CONTEMP. 1956, nr. 17, 3/4.

2. Mișcare continuă făcută de valurile unei ape. *Această nemărginită rostogolire de ape, ce-mi zbura pe dinainte, îmi zmulgea privirea din ochi și, cu iuțeală de vijelie, o tîra la vale pe cursu-i neoprit.* HOGAȘ, M. N. 222. *Se așează pe o cioată neagră, privind fără gînd rostogolirea mută a rîului.* C. PETRESCU, Î. II, 174. *Oltul trece, păstrîndu-și aceeași îngîndurată rostogolire a undelor.* BOGZA C. O. 200, cf. 144. *Se auzi deodată Rostogolirea valului, departe.* PILLAT, P. 189.

— Pl.: *rostogoliri.*

— V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT[1] s. n. (Rar) Rostogolire **(1)**; zgomot care însoțește o mișcare de rostogolire. *În aceeași clipă am auzit un rostogolit de taeîmuri.* CAMIL PETRESCU, U. N. 15.

— V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT[2],-Ă adj. **1.** Prăbușit, prăvălit, răsturnat. *Ajunși în ograda lui moș Gheorghe, prefectul se așează pe un buștean rostogolit în mijlocul ogrăzii.* BUJOR, S. 159.

2. (Despre ape) Care curge impetuos la vale; năvalnic, tumultuos. *Și-n tesalicele maluri Rîuri milostive sînt, Ca-n rostogolite valuri Să dea omului mormînt!* COȘBUC, P. II, 14.

— Pl.: *rostogoliți, -te.*

— V. **rostogoli.**

ROSTOGOLITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care se rostogolește **(1)**. (Prin analogie) *Deasupra gării și fabricii de vagoane se sfîșia în răstimpuri un nor rostogolitor.* T. POPOVICI, S. 24. ✧ Fig. *Cum te împaci cu Horoviță? îl întrebă Dărnescu, cu o voce grea, rostogolitoare.* id. ib. 336. ✦ Fig. Care dă impresia unei mișcări de rostogolire. *Marea largă și rostogolitoare de safire, plaja clară . . .: rupeau inima cu zădărnicia lor.* GALACTION, O. A. I, 52.

2. Adj. Care se rostogolește **(2)**. *Fluviul era un imens șir de dîmburi rostogolitoare.* VOICULESCU, P. I, 21.

3. S. m. (Ornit.) Compus: **rostogolitor-de-piatră** = scormonitor-de-piatră (*Arenaria interpres*). BĂCESCU, PĂS. 151.

— Pl.: *rostogolitori, -oare.*

— **Rostogoli** + suf. *-tor.*

ROSTOMPÓL s. m. v. **rostopol[1]**.

ROSTOPÁL s. m. v. **rostopol[2]**.

ROSTOPÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Pală mare de fîn. SĂGHINESCU, V. 66, PASCU, C. 55. ✧ Expr. **A lua cu rostopala** = a lua cu hapca. Cf. I. CR. III, 252.

2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *rostopol*) Vîrtej, valvîrtej. UDRESCU, GL. ✧ (Adverbial) *Soarele cînd . . . vedea (luna), Rostopol din cer cădea.* id. ib. *Răsturnica lui Pistol Face hora rostopol.* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Ropot (de ploaie). *A venit o rostopală de ploaie taman cînd eram în toiul arieî.* UDRESCU, GL.

4. (Prin nord-vestul Munt.) Iuțeală, avînt. *Hai să-i dăm o rostopală la secere, să scapere scîntei.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rostopale.* — Și: **rostopól** s. n.

— Etimologia necunoscută.

ROSTOPÁLNIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Rostopască (*Chelidonium majus*). Cf. BORZA, D. 45, H III 117.

— **Rostopască** + suf. *-alniță.*

ROSTOPÁSCĂ s. f. (Bot.) **1.** (Regional, și în sintagma *rotopaste mică* BORZA, D. 45) Plantă erbacee medicinală din familia papaveraceelor, cu flori galbene-aurii, așezate în vîrful tulpinii; conține un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor; (regional) ai-de-pădure, alîndurișe, buruiană-de-negei, buruiană-de-pecingine, buru-

iană-de-tătarcă, calce-imare, crucea-voinicului, gălbinare, iarbă-de-negei, iarba-rîndunelei, lăptiugă, mac -sălbatic, măselariță, negelariță, oiască, paparună, pleoscăriță, rostopalniță, rostopastică, rostopol, rostopatiță, sălățea, scînteiță, tătărcele (*Chelidonium majus*). Cf. COTEANU, PL. 23, I. GOLESCU, C. *Omagul aconitum și odoleanul valeriana se puseră lîngă mătrăgună atropa și rostopască chelidonium.* NEGRUZZI, S. I, 100, cf. BARONZI, L. 143, CIHAC, II, 319, LM, DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 117, DAMÉ, T. 187, BARCIANU, GRECESCU, FL. 46, ALEXI, W. *Cei ce au pecingene o spală mai întîiu. pe aceasta (partea bolnavă) cu zeamă călduță de rostopa tă și, pisînd-o bine, o pun pe pecingene.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 146, cf. BIANU, D. S. *Bube dulci. Se vindecă cu jalbă albă. Uneori se ung cu suc de rostopastă.* PĂCALĂ, M. R. 254, cf. DR. V, 557. *Cam în vremea de primăvară, cînd înfloreşte usturoiţa, se vede şi rostopasca.* SIMIONESCU, FL. 342. *Cu laptele de rostopască se ung negeii şi bătăturile de trei ori pe zi.* VOICULESCU, L. 241, cf. DS, Ḥ I 34, X 354, XII 300, XVI 287. *Foate verde rostopască, De la deal de casa noastră, Creşte-o floricic-albastră.* ŞEZ. I, 71, cf. IV 232, XIX 174. *Frunzulea de rostopască, Dulce-i gura la Parasca!* BUD, P. P. 52. *Prin unele părți se pune rug de măcieşe, hodolean sau rostopască, căci acestea au putere împotriva strigoilor.* PAMFILE, DUŞM. 189. *Rostopasta e bună la pecingine; cînd îi rupĭ frunza, iese lapte.* GR. S. IV, 127, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Frunză verde rostopască, L-om mîna în cîmp să pască.* BÎRLEA, C. P. 50, cf. CANDREA, F. 279.

2. (Prin Transilv.; în forma *răstupească*) Roiniță (*Melissa officinalis*). Cf. DR. I, 337, ALR I 1 943/98.

— Pl.: (rar) *rostopaşte.* SCRIBAN, D., H V 303.

— Şi: **rostopeáscă** (BORZA, D. 45), **rostopásnă** (com. MARIAN), **rostopástă, rostopáste** (COTEANU, PL. 23, LB, LM, BRANDZA, FL. 117, BARCIANU, ALEXI, W., H IV 52, 53, XI 327, BORZA, D. 45), **rostopástie** (GRIGORIU -RIGO, M. P. I, 78, BUJOREANU, B. L. 391, BORZA, D. 45), **rostopáție** (id. ib.) **rostopáţe** (id. ib.) s. f., **rostopást** (GRECESCU, FL. 46, BORZA, D. 45) s. n., **rostopóstă** (GHEŢIE, R. M.) **răstopáscă** (CĄDE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 45), **răstopástă** (CIHAC, II, 319, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, BORZA, D. 45), **răstopástie** (id. ib.), **răstupéască, răstipástie** (id. ib.), **rotopáscă** (BUJOREANU, B. L. 391, BORZA, D. 45), **rotopáste** (id. ib.) s. f., **rotopást** (DDRF, BORZA, D. 45) s. n., **lostopáscă** (TDRG, SCRIBAN, D., H XVI 349) s. f.

— Din ucr. **ростопасть.**

ROSTOPÁSNĂ s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁST s. n. v. **rostopască.**

ROSTOPÁSTĂ s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁSTE s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁSTICĂ s. f. (Bot.; regional) Rostopască **(1)** (*Chelidonium majus*). BORZA, D. 45, com. MARIAN.

— Şi: **rostopátică** s. f. Com. MARIAN.

— De la **rostopască.**

ROSTOPÁSTIE s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁT adj. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat, probabil) Rotat. *După dealul rostopat Fierbe-o oală cu păsat* (Furnicarul). GOROVEI, C. 166, cf. PASCU, C. 198.

— Etimologia necunoscută.

ROSTOPÁTICĂ s. f. v. **rostopastică.**

ROSTOPÁTIE s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁȚIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Rostopască **(1)** (*Chelidonium majus*). BORZA, D. 45.

— De la **rostopască.**

ROSTOPÁŢE s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÁȚIE s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPCÍN subst. (Regional) Băutură alcoolică îndulcită; palincă dulce. *Tu mergi la cîrciumă, ia cu tine Cinci litre mari de rostopcin.* COŞBUC, P. II, 243. *Cu rostopcin în ploscа plină, Se duce-n ţara cea străină.* id. ib. 248, cf. H XVII 69, ALR I 1 609/56, ALR II 4 156/ /2, ALR II/310.

— Pl.: ? — Şi: **rostocín** subst. ALR I 1 609/56, ALR II 4 156/2, ALR II/310.

— Etimologia necunoscută.

ROSTOPEÁSCĂ s. f. v. **rostopască.**

ROSTOPÓL[1] s. m. (Bot.; regional) Rostopască **(1)** (*Chelidonium majus*). Cf. BORZA, D. 45. *Ia rostopal, ferbe-l cu vin şi bea cîte un filighian dimineaţa şi sara 45 de zile pe rînd.* ŞEZ. VIII, 16. *Pe dealu cu rostompol Nu mai poi mere de dor.* VICIU, S. GL.

— Şi: **rostopál, rostompól** s. m.

— Cf. r o s t o p a s t ă.

ROSTOPÓL[2] s. n. v. **rostopală.**

ROSTOPOLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.) A amesteca lucrurile, aruncîndu-le unele peste altele, a răvăşi; a răsturna, a rostogoli. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *rostopolesc.*

— V. **rostopol**[2].

ROSTOPOLÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Răvăşit, răscolit. Cf. UDRESCU, GL. *Cînd am venit am găsit casa rostopolită, vraişte peste tot.* id. ib.

— Pl.: *rostopoliți, -te.*

— V. **rostopoli.**

ROSTOPÓNI s. m. pl. (Bot.) Călţunaş (*Tropaeolum majus*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 69, BORZA, D. 45.

— Etimologia necunoscută.

ROSTOPÓSTĂ s. f. v. **rostopască.**

ROSTÓRI s. m. v. **rostar.**

ROSTORNÁ vb. 1 v. **răsturna.**

ROSTÓV s. n. v. **hrisov.**

ROSTRÁL, -Ă adj. (Despre elemente arhitecturale sau obiecte de artă) Care are forma unei nave antice. DL, DM. ◇ *Coloană rostrală* = coloană ornată cu prore sculptate în relief, în amintirea unei victorii navale. *Care monument va fi o coloană rostrală.* CR (1830), 166[1]/ /40. *Colona rostroală.* ASACHI, I. I, 384/19, cf. STAMATI, D., CADE, SCRIBAN, D. *Coroană rostrală* = coroană care, la vechii romani, imita botul şi pintenul corăbiei şi care se dădea ca recompensă soldatului care sărea primul într-o corabie duşmană. Cf. id. ib.

— Pl.: *rostrali, -e.* — Şi: (învechit) **rostroál, -ă** adj.

— Din fr. **rostral.** Cf. lat. r o s t r a l i s.

ROSTROÁL, -Ă adj. v. **rostral.**

RÓSTRU s. n. (Zool.) **1.** Prelungire cartilaginoasă a botului unor peşti. Cf. DER.

2. Trompă ascuţită la unele insecte. Cf. DN[2].

— Pl.: *rostruri.*

— Din fr. **rostre.** Cf. lat. r o s t r u m.

ROSTRUÍ vb. IV v. **rostui.**

ROSTUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A forma rostul urzelii la războiul de ţesut. Cf. r o s t i **(II 1).** DL, DM.

2. A umple cu un material de legătură şi a netezi golurile dintre cărămizile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei şosele etc. *Cazmaua smulge bolovani, . . . La rînd ciocanul îi aşează, Frumos mistria-i rostuieşte.* CARAGIALE, O. IV, 346, cf. DDRF, DL, DM.

◇ Refl. pas. *Pe lîngă aceste lucrări s-a rostruit întreg exteriorul bisericii.* MON. IST. II, 70.

3. A pune în ordine; a aranja așa cum trebuie; (popular) a rosti **(III 1)**. *N-am mai zăbovit pe aici o zi mai mult decît mi-a trebuit ca să-mi rostuiesc daraverile în vederea unei lipse pentru totdeauna.* M. I. CARAGIALE, C. 92. *Rostuiți-vă ce aveți de rostuit și apoi luați-vă furcile și topoarele și veniți la București.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Gospodinele rostuiesc toate cele de cuviință pentru ora prînzului.* V. ROM. martie 1954, 227. (Absol.) *Mama deretică, aleargă în piață, rostuiește la bucătărie.* GALACTION, A. 410. ◇ Fig. *Rostuia curățenia încît sticlea sărăcia ca apa din fîntînă.* VORNIC, P. 201. *I-au rostuit viața în camera lui Badea, îngrijindu-se mereu să aibă de foc și de mîncare.* V. ROM. august 1954, 88.

4. A procura ceva (prin mijloace improvizate); a face rost de ceva; (popular) a rosti **(III 2)**. *Nici nu s-a gîndit ieri deloc că s-ar putea sau ar trebui să-și rostuiască un porc.* REBREANU, R. II, 162. ✦ A face cuiva rost de un mijloc de trai, de o slujbă. *Luna trecută putuse să ajungă la Iași, unde-și găsise prieteni, care au căutat să-l rostuiască.* CAMIL PETRESCU, O. II, 549.

— Prez. ind.: *rostuiesc.* — Și: **rostrui** vb. IV.
— **Rost**[1] + suf. *-ui.*

ROSTUIÁLĂ s. f. (Rar) Rostuire. Cf. DDRF.
— **Rostui** + suf. *-eală.*

ROSTUÍRE s. f. Acțiunea de a rostui **(2)**; rostuit[1], (rar) rostuială. *Prin rostuire unii zidari înțeleg chiar și acoperirea cu ajutorul unui material de închegare a oricărui fel de gol.* CV 1949, nr. 9, 27, cf. MDT, DL, DM.
— Pl.: *rostuiri.*
— V. **rostui.**

ROSTUÍT[1] s. n. Rostuire. *Fiare de rostuit pentru zidari.* NOM. MIN. II, 87.
— V. **rostui.**

ROSTUÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are golurile umplute cu un material de legătură. *Fac garduri și trotuare din piatră rostuită cu ciment.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836.

2. Aranjat într-un loc sau într-o slujbă; cu situație, cu gospodărie. *Bleandă . . . o avea pe nevastă-sa rostuită aici.* PAS, L. I, 90. ✦ Stabilit, fixat, hotărît; destinat. *Pentru că la treaba rostuită nu era bun, Ivan Maximovici îl făcuse cîrmaci.* V. ROM. februarie 1956, 70.

— Pl.: *rostuiți, -ite.*
— V. **rostui.**

ROSTULÉȚ s. n. Diminutiv al lui rost **(III 1)**. Cf. UDRESCU, GL. *Eu, cînd eram în anii lui, ehe, mi-aveam rostulețu făcut!* id. ib.
— Pl.: *rostulețe.*
— **Rost**[1] + suf. *-uleț.*

ROSTURGÁT subst. (În graiul soldaților români din armata austro-ungară) Adunare după pauza de masă în timpul unui marș. *N-are cină cu hodină, Nice prînz cu voie bună. Are-oleacă de gustare, Nici acee cu-alinare. Că cînd suflă rosturgat, Musai șaica de spălat.* BÎRLEA, B. I, 7, cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 45.
— Din germ. **Rastvergatterung.**

ROSÚRĂ[1] s. f. **1.** (Regional) Acțiunea de a roade[1] **(1)**; zgomot care se aude cînd un animal roade ceva. *Scoală și mai scoală, Că io n-am hodină De rosuri de cai, De tropotu lor.* ALEXICI, L. P. 165. *S-aud rosuri de șoareci.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A fi pe rosură** = a-i merge bine, a se pune pe trai. MAT. DIALECT. I, 234. **A nu mai avea de rosură** = a nu mai avea cu ce trăi. Cf. CIAUȘANU, GL. **Rosura urechilor** = faptul de a împuia cuiva capul repetînd mereu același lucru; sticială, cicăleală. *Nemaiputînd răbda rosura urechilor din partea țigăncii, s-au învoit și el ca să-i taie și să facă două paturi din lemnul lor.* SBIERA, P. 111. **A fi la rosură** = a fi „la tocmeală, în vorbă, la intrigă, la contră, care pe care." CIAUȘANU, GL. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Loc ros, tocit, găurit. *Rosură de molii.* UDRESCU, GL. *Rosură de iepuri.* id. ib.

2. (Învechit și regional) Rosătură **(1)**. *Ș-au ferecatu-ș cu fieră trupul într-acesta chip . . . că să-mpuțisă rosurile.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 245r/32. *Atît furnicele, . . . cît și furnicarele se întrebuințează . . . și ca leac contra mai multor boale, precum: pentru rosuri sau rosături de picioare.* MARIAN, INS. 242, cf. TDRG.

3. (Învechit și regional) Durere (la încheieturi). *Un oarecare om fiind bolnav cu neputința încheieturilor* (adaos marginal: *rosurilor*), *cu totul neclătit, întinzîndu-l la raclă, îndată s-au izbăvit cu totul de boală.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 39. *Se numesc rosuri atunci cînd se umflă piciorul și-l dor ciolanele.* N. LEON, MED. 145. *Alții, tot pentru rosuri sau dureri de picioare, iau un șip, pun într-însul zahăr pisat, și apoi . . . îl pun pe un mușinoi de cei mari, . . . unde-l lasă să stea pînă ce se umple de furnici.* MARIAN, INS. 243. *Ieșiți, voi, rosuri, Din crierii capului, Din fața obrazului, . . . Din piept, Din spate, Din mîni, Din picioare.* ȘEZ. X, 43, cf. ALRT II 137, 138. ✦ Crampă, colică. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 390. ✦ (Mai ales la pl.) Contracții pe care le are lăuza după ce a născut. Cf. DDRF. *Unele au rusuri, adecă dureri de la inimă, de o roade.* CONV. LIT. XXXVI, 549, cf. N. LEON, MED. 143. *Muierea . . . are răsură în trup după naștere.* ȘEZ. X, 62. ✦ (Prin Mold.) Rofii. DDRF.

4. (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal slab; mîrțoagă, gloabă. Cf. DR. V, 225.

5. (Regional; la pl.) Resturile de aluat care rămîn pe covată, de la frămîntatul pîinii; răsătură. Cf. ALR SN IV h 1 064/705. LEXIC REG. 31. *Fă-i și-ălui copil o pupăză din rosuri.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *rosuri.* — Și: (regional) **răsúră**, (rar) **rusúră** s. f.
— **Ros** + suf. *-ură.*

ROSÚRĂ[2] s. f. v. **răsură**[3].

ROȘ, -Ă adj., subst. v. **roșu.**

ROȘÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘÁTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂȚEÁ s. f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică, dreaptă, cu florile dispuse într-o umbelă terminală; crește prin bălți, locuri mlăștinoase; crin-de-baltă, fînul-cămilei, fînul-cînelui, garoafă-de-apă, ghiocel, micșunea-de-baltă, papură-de-rogojină, păpurică, pipirig-înflorit (*Butomus umbellatus*). Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 435, DAMÉ, T. 188, BARCIANU, GRECESCU, FL. 541, ALEXI, W., PASCU, S. 146. *Podoabă e și crinul-de-baltă sau roșățea (Buionus umbellatus) cu florile mari, grămadă, fiecare la capătul unei codițe subțiri, toate ieșite din vîrful unei ramuri netede și înalte.* SIMIONESCU, FL. 280, cf. L. ROM. 1968, 43.
— Pl.: *roșățele.*
— De la **roșu.**

ROȘĂȚÍCĂ s. f. (Bot.; regional) Rujă (*Sedum rosea*). BARCIANU.
— Pl.: ?
— De la **roșu.**

ROȘCÁN, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre oameni) Roșu la față. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. (Despre un soi de porumb) De culoare roșiatică. GLOSAR REG.
— Pl.: *roșcani, -e.*
— **Roșcă** + suf. *-an.*

ROȘCÁT, -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** Cu reflexe roșietice, roșiu[1], (rar) roșcatic, (prin Olt.) roșcav. *Și fulgeri*

purced adeseori din nori roșcăți și turburi. CALENDARIU (1814), 83/4, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Razele roșcate ale luminei îi îmbujorau puțin obrajii și făceau să-i licărească ochii.* REBREANU, NUV. 49. *Toate dealurile, toate platourile sînt pleșuve și roșcate.* GALACTION, O. A. II, 421. *Pe divan cade lumina unei lămpi cu picior, mare cît o umbrelă roșcată.* CAMIL PETRESCU, T. I, 84. *Aduc prăjinile, să le pîrlesc coaja să se facă roșcate, frumoase.* VLASIU, A. P. 35. *Ardeau, roșcate, numai două felinare pustii.* SADOVEANU, O. IX, 123. *Slujitorul tăcu, închinîndu-și fruntea, sub lumina roșcată a faclelor de rășină.* id. ib. XI, 165. *Ploaia zuruia pe acoperișul de olane roșcate.* STANCU, R. A. I, 136. *În beton, în oțeluri, În roșcata argilă, Tinerețea rămîne Scrisă filă cu filă.* BRAD, O. 76. *Îndată ce ieși dintre ruinile roșcate ale cartierului gării, pustiu și răscolit, orașul îl copleși.* T. POPOVICI, SE. 77. *Pe dealurile unde plăieșii-au bucinat Clădiri roșcate urcă cu aburi în spinare.* LABIȘ, P. 366. *La amurg, din malul roșcat al falezei explodau mii de păsări.* BARBU, P. 79, cf. H II 83. *Para comoarei variază: cea a comoarei de aur e gălbuie, cea a comoarei de argint e roșcată.* ȘEZ. I, 285. *Rachiul are culoarea roșcată.* ib. IV, 183. ✦ (Despre părul oamenilor; adesea urmat de determinări care precizează nuanța sau împreună cu care formează nume compuse de culori) Blond sau castaniu bătînd în roșu; roșcovan, (regional) rui[1]. *După ce-și netezi favoritele roșcate . . . , dete brațul d-nei Moroi.* DELAVRANCEA, S. 120, cf. ȘĂINEANU. *Rămase rozîndu-și în dinți colțul mustății roșcate.* C. PETRESCU, Î. I, 19. *I-a crescut barba țepoasă și roșcată.* id. ib. 128. *Intră, tipărindu-și bluza pe trup și părul roșcat pe frunte.* id. ib. II, 43. *Persoană între două vîrste, cu părul rărit, cu ochii mici, cu mustața roșcată.* BRĂESCU, O. A. I, 3. *Purta mustață și barbete roșcate.* SADOVEANU, O. VIII, 253. *Își mai șterse o dată barba roșcată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 99. *L-a împroșcat de sus pînă jos cu o ploaie de alice albastre țîșnite din ochii împăroșați de gene roșcate.* BENIUC, M. C. I, 28. *Apăru prin ușa întredeschisă chipul femeii cu ochii viorii și cu părul roșcat-auriu.* id. ib. 412. ✦ (Despre părul, blana animalelor; p. ext. despre animale) Galben-cafeniu bătînd în roșu; (regional) roșcău, rușeț. *Săltăturile și în dezghinurile unui armăsăruș arăbesc . . . cu părul vînăt rotat și cu o șiră de stele roșcate pe piept și pe spinare.* ODOBESCU, S. I, 132. *Pielea-ntreagă . . . [a vițelului] e roșcată.* OLLĂNESCU, H. O. 283. *Un șoricel roșcat.* GORUN, F. 189. *Iepuri roșcați se strecurau țupăind prin luminișuri.* SADOVEANU, O. I, 228. *După el, în lanțuguri, doi copoi roșcați.* id. ib. XI, 211. *Pitărească a dat la o parte scurteica de pambriu verde, căptușită cu vulpe roșcată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Iarmurci cu blană de vulpe roșcată și late căciuli de panduri.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Era unul din acei boi puternici și roșcați, mîndria cea mai de seamă a Ardealului.* BOGZA, C. O. 31. *Un cîine roșcat îl lătră.* VINEA, L. II, 299. *Doi cai roșcați, cu pielea lucind în soare.* BARBU, P. 214, cf. H XI, 468, XIV 65. *Îmi ieși înainte un motan mare și roșcat.* ȘEZ. I, 147. *Cînd cade frunza codrului, se face părul după lup roșcat, de pare că este pîrlit pe foc.* ib. III, 191. *Într-o salcie uscată țipă o purcică roșcată* (Scripca). PAMFILE, C. 32. ✦ (Substantivat) Animal cu blana roșcată. *Despre vulpe s-a mai spus cîte în lună și-n stele și încă din fragedă copilărie cu toți cunoaștem din obiceiurile roșcatei.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 10.

2. (Despre față; p. ext. despre oameni) Roșcovan, rumen. Cf. POLIZU, DDRF. *Voinică, cu picioare cît donițele, cu brațe bărbătești și cu o față osoasă roșcată.* REBREANU, I. 18, cf. H V 5. *Pe lelea crăcănată Șeade lelea roșcată, Și-n lelea roșcată Șeade lelea fîșîată* (Pirostriile, ceaunul, mămăliga). GOROVEI, C. 291. ✧ (Substantivat) *Un sergent, . . . un roșcat pistruiat.* BRĂESCU, O. A. II, 137. ✧ (Despre părți ale corpului) *Brațul ei foarte roșcat.* CARAGIALE, O. III, 81. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. *Era, măi frate, cu părul vîlvoi, . . . cu ochii învinețiți, duși în fundul capului și roșcați.* ISPIRESCU, U. 5.

II. Subst. **1.** S. n. (Mai ales însoțit de determinări care precizează nuanța sau împreună cu care formează nume compuse de culori) Culoare care bate în roșu. *Fruntea mică încadrată într-un păr aspru și des, de coloare castanie bătînd în roșcat-ruginiu.* CARAGIALE, O. II, 16, cf. MARIAN, CH. 51. *Se ivișeră zorile, iar spre răsărit cerul era de un vînăt roșcat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 148. *Flacăra lămpii, după ce pîlpîi de două, trei ori, se liniști și din roșcată-gălbuie deveni aproape albă.* BENIUC, M. C. I, 407.

2. S. m. și f. Nume dat animalelor domestice cu părul roșcat: **a)** bou. DAMÉ, T. 27; **b)** vacă. id. ib.; **c)** porc. H II 243; **d)** oaie. CHEST. V 75/92.

— Pl.: *roșcați, -te.*

— **Roșcă** + suf. *-at.*

ROȘCÁTEC, -Ă adj. v. **roșcatic.**

ROȘCÁTIC, -Ă adj. (Rar) Roșiatic, roșcat. *Cu cît atmosfera de jos erea întunecoasă, cu atît cerul erea luminos și roșcatec.* CR (1832), 19[1]/39, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *roșcatici, -ce.* — Și: **roșcatéc, -ă** adj.

— **Roșcă** + suf. *-atic.*

ROȘCÁV, -Ă adj. (Prin Olt.) Roșcat. GL. OLT.

— Pl.: *roșcavi, -e.*

— Cf. r o ș c a t.

RÓȘCĂ s. m. și f. **1.** Persoană cu părul roșcat sau cu fața roșcată. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

2. Nume dat animalelor cu părul roșcat: **a)** vacă. Com. MARIAN; **b)** oaie. id.; **c)** cîine. DDRF, LIUBA-IANA, M. 115, H I 139, II 79, 88, 131, 243, VII 259, IX 284, X 85, XI 7, XII 112, XVII 34. *Cîinilor, căței lor să le pui nume ca la ai mei: pîrjol, . . . haiduc, roșca.* JI-PESCU, O. 51.

— Pl.: *roște.* Com. MARIAN.

— **Roșu** + suf. *-că.*

ROȘCĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre zăpadă) A scîrți sub picioare (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN V h 1 469/574.

— Prez. ind. pers. 3: *roșcănește.*

— Formație onomatopeică.

ROȘCĂU adj. (Regional; despre părul cailor p. ext despre cai) Roșcat, roib (Bocșa — Zălau). Cf. ALR SN, II h 275/279.

— Pl.: *roșcăi.*

— **Roșcă** + suf. *-ău.*

RÓȘCHIȚĂ s. f. (Regional) **1.** (Ornit.) Căldăraș (*Pyrrhula pyrrhula*) (Piatra Neamț). Cf. BĂCESCU, PĂS. 151.

2. Nume de vacă cu părul roșu. PASCU, S 257.

— Pl.: **(1)** *roșchiți.* BĂCESCU, PĂS. 151.

— **Roșcă** + suf. *-iță.*

ROȘCHÍU s. n. v. **roștel.**

ROȘCOBÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

RÓȘCOBĂ s. f. v. **roșcovă.**

ROȘCODÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

ROȘCOLÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

RÓȘCOV[1] s. m. Mic arbore din familia leguminoaselor, originar din Arabia, răspîndit în regiunea mediteraneană, cu frunze persistente, cu fructe dulci și comestibile *(Ceratonia siliqua).* Cf. CIHAC, II, 317, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 288, CADE. *Un roșcov nesăbuit îi azvîrlea de sus, în poală, fructele lui amare.* KLOPȘTOCK, F. 226, cf. DS. *Ramuri de roșcovi încîlcite într-un întuneric irizat.* ARGHEZI, V. 94, cf. H XI 325. (Personificat) *Ghebosul Roșcov cel supus poruncii Cu Smochina care lesne-mpacă pruncii . . . Gata sînt să vie Ca să stea să spuie care orce știe.* PANN, P.

v. I, 122/9. ◇ Compus: (Bot.) **roșcov-sălbatic** = plătică *(Gleditschia triacanthos). La poartă și pe strada cu roșcovi-sălbatici nu era nimeni.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 26, cf. BORZA, D. 78.
— Pl.: *roșcovi.*
— Din bg. **рожков**.

RÓȘCOV² s. m. v. **rișcov.**

ROȘCOVÁN¹, -Ă adj. (Despre oameni) Care e roșu la față, care are obrajii roșii (din cauza afluenței de sînge, a unui defect de circulație); (despre păr; p. ext. despre oameni) roșcat **(I 1)**. Cf. KLEIN, D. 414, LB, LM. *Anica era o fată naltă, roșcovană, plină de putere, cum se mai zăresc încă la țară ici-colea cîte una.* CONTEMPORANUL, IV, 390. *Un chip uscățiv, fără vîrstă ..., mustața roșcovană, tunsă puțin pe buze.* VLAHUȚĂ, R. P. 168, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 150, ȘĂINEANU. *Cu o barbă roșcovană, îmbîcsită de praf și de fum de tutun, el era numai cu numele capul familiei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 55, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 53. *Om roșcovan, grăsuliu, plin de bună voie și gata de chefuri cu vin.* IORGA, C. I. I, 96, cf. TDRG. *Era roșcodan și cam bocciu.* CHIRIȚESCU, GR. 193. *E bălaie, smeadă sau roșcodană?* DELAVRANCEA, O. II, 212. *Un român roșcovan, cu părul adus și lins pe tîmple, cu mustățile învîrtite.* GÎRLEANU, N. 55, cf. PASCU, S. 295. *Un țăran descult și roșcovan îmi luă geamantanul din mînă.* REBREANU, NUV. 92, cf. 154. *Fetișcana cea mică de șaptesprezece ani încheiați, micuță, plinuță și roșcovană.* id. R. I, 128. *Vedeam ca prin vis capul zburlit și roșcovan al lui Zaharia.* GALACTION, A. 77. *Era roșcovan, cu un nas ițăreț, cu ochii verzi.* VLASIU, A. P. 60. *Își făcu loc un om mare, gros și roșcovan.* SADOVEANU, O. VIII, 164, cf. ROSETTI, L. R. III, 73. *Împărăteasa dintîi ... fusese roșcovană la păr.* ARGHEZI, S. VII, 117. *Erau două fete roșcovane, înalte și osoase.* STANCU, R. A. V, 15. *Era un om încă tînăr ... Înalt, roșcovan, cu un început de burtă.* GALAN, B. I, 58. *E unul înalt ... Puțin roșcovan, nu?* H. LOVINESCU, T. 204. *Într-un colț cîțiva domni roșcovani ... Jucau domino.* T. POPOVICI, SE. 572. *Un gardian bortos, roșcovan și cu un baston de cauciuc în mînă mă prinse de guler.* s ianuarie 1961, 55, cf. P I 72. *E cam negru, roșcoban, Cugeți că-i un căpitan.* ȘEZ. II, 34. *Și Iliei-i roșcovan.* VASILIU, C. 84. *Omu roșcoban.* ALR I 29/394. ◇ (Substantivat) *Apare în ușa berăriei o figură jovială de provincial, un roșcovan pîrlit de soare.* CARAGIALE, O. II, 41. *Roșcovana cu părul ondulat ... dansa-ntr-un cabaret.* MINULESCU, V. 197. *M-am urcat într-o trăsurică minată de un roșcovan uriaș.* BRĂESCU, O. A. II, 8. *Trîntit pe spate, roșcovanul asculta cu luare-aminte.* GALAN, Z. R. 378. ◇ (Despre părți ale corpului) *Mîna grasă, roșcovană, a colonelului.* SAHIA, N. 72. ✦ (Despre părul sau blana animalelor) Roșcat **(I 1)**. *Să vază o lupoaică roșcovană.* OLLĂNESCU, H. O. 259. *Ne latră dulăul roșcovan.* STANCU, D. 238. ◇ (Despre lucruri) *Azi loamnă-și tremura cu drag lumina Pe roșcovane lanuri de orez.* BENIUC, V. P. II, 126. *Și-n vîlvătăile năzdrăvane, În pălălăile lui roșcovane ... Se vor găsi Oamenii cu oamenii.* DEȘLIU, G. 10. *Dă de un păr cu niște pere mari și frumoase, galbine-roșcovane și mari ca ouăle celea de gîscă.* RETEGANUL, P. II, 77. ✦ (Și substantivat; regional; în forma *roșcuban*) (Cal) cu părul roșcat; roib (Sebeșel — Sebeș). A II 3.
— Pl.: *roșcovani.* — Și: (regional) **roșcobán, -ă, roșcodán, -ă, roșcubán, -ă,** (rar) **roșcolán, -ă** (ALEXI, W.) adj.
— **Roșcă** + suf. *-ovan.*

ROȘCOVÁN² s. m. v. **rișcovan.**

ROȘCOVÁR s. m. (Bot.; prin Olt.) Plătică, roșcov-sălbatic *(Gleditschia triacanthos).* Cf. BORZA, D. 78.
— Pl.: *roșcovari.*
— **Roșcovă** + suf. *-ar.*

RÓȘCOVĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Fructul dulce și comestibil al roșcovului[1], avînd forma unei păstăi, de culoare cafenie-închisă, cu multe semințe; (regional) coarne-de-mare, cornul-caprei, pita-lui-Sîntion. *Povara de roșcove ... b[an]i 80* (a. 1691). IORGA, S. D. V, 366. *Coarne-de-mari (roșcove)* (a. 1705). id. ib. XII, 16, cf. COTEANU, PL. 33. *8* [parale] *oca roșcove proaste* (a. 1792). URICARIUL, IV, 131/24. *Rodurile de cele de toate feliurile de poame, masline ..., roșcove, castane.* AMFILOHIE, G. 124/1, cf. LB, POLIZU, LM. *Veneam acasă cu sînul încărcat de covrigi ..., nuci poleite, roșcove și smochine.* CREANGĂ, A. 14. *Se apucă și umplu sînul de roșcove.* ISPIRESCU, L. 281, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Printre florile înșirate pe ață, se pun și roșcove.* PAMFILE, S. V. 8, cf. NICA, L. VAM. *Saci cu năut și roșcove, prin sertare mirodenii de tot felul, iar, atîrnate deasupra tejghelei, pachete de lumînări galbene.* BRĂESCU, O. A. I, 11. *Găseau întotdeauna o pungulință cu stafide, cîteva roșcove, covrigi sau bomboane.* SAHIA, N. 96. *Ceaiul de roșcove, amestecate cu sîmburi de gutui, flori de nalbă și smochine, se dă în tuse.* VOICULESCU, L. 241. *Să bea ceai de mintă creață, de coarne, de roșcove sau de papură.* BUJOREAN, B. L. 225. *Noi ți-am adus năutul dorit și sumedenii De roșcove uscate.* I. BARBU, O. 82. *Sînt pe alte tablale bucăți de rahat, baclavale turcești, acadele tari care se pun pe colivă, roșcove, poame din pere și mere uscate, stafide.* CAMIL PETRESCU, O. I, 197. *Du-te și-ți cumpără roșcove.* STANCU D. 40, cf. BORZA, D. 44. *Sorcova, Morcova, Dă-mi, jupîne, Roșcova!* TEODORESCU, P. P. 160. *Roșcovele sau coarnele-de-mare.* ȘEZ. VIII, 39, cf. X, 139. *Rachiul cu roșcove e dulce și bun de băut.* ib. XV, 115. *Roșcovă uscată, În cui agățată* (Scripca). GOROVEI, C. 337. ◇ (Personificat) *Atunce purunci împăratul i(s)pravnicilor lui celor ci șidea pre lîngă dînsul: nucile, alunile, castanile, roșcovile* (a. 1773). GCR II, 98/8.
2. (Regional) Numele unei alesături de pînză, făcută în războiul de țesut. *Alesăturile în pînză au diferite numiri: ... omida, păpușa, porumbeii, vîrfu-cuțitului, roșcova.* HEM 855, cf. PAMFILE, I. C. 291, H II 254.
3. (Regional) Nume dat unei boli de cai, care provoacă apariția unor osișoare la nări. Cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *roșcove.* — Și (regional) **róșcobă** (ALR SN IV h 1 143), **róșcuvă** (ib.) s. f.
— De la **roșcov¹**.

ROȘCOVIÓR s. m. (Bot.; regional) Rișcov *(Lactarius deliciosus). Să face un fel de buret de brad, roșcovior.* GEORGESCU-TISTU, B. 50.
— Pl.: *roșcoviori.*
— **Roșcov²** + suf. *-ior.*

ROȘCOVÍȚĂ s. f. v. **rișcoviță¹.**

ROȘCUBÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

ROȘCULÉȚE s. f. pl. (Regional) Coprine *(Narcissus stellaris).* BORZA, D. 115.
— Cf. **rusculițe.**

ROȘCÚȚĂ s. f. (Regional) Nume de vacă cu părul roșu. Com. MARIAN.
— **Roșcă** + suf. *-uță.*

RÓȘCUVĂ s. f. v. **roșcovă.**

ROȘEÁ s. f. (Bot.; regional) Mușcată *(Pelargonium zonale)* (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— **Roșu** + suf. *-ea.*

ROȘEÁLĂ s. f. Culoare roșie, roșeață. *De vor fi păcătele voastre ca mohărciunea, ca zăpada le voi albi, iar de va fi ca rușala, ca lîna de voi albi.* ap. ANTIM, P. 151. *După apunerea soarelui așa seară cu roșală însămnează că va fi zioa următoare frumoasă.* CALENDARIU (1814), 81/5, cf. LB, LEX. MARS. 242, MARIAN, CH. 52, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ALR II 3 410/182. ✦ Culoa-

re roșie a feței; împurpurare, îmbujorare. *Un nor de roșală i se lăsa pe față.* ODOBESCU, S. I, 120. *Roșeala obrazului nu se vedea bine din cauza vînătăilor.* STANCU, R. A. III, 80. ✦ (Învechit) Rușine. ST. LEX. 171v/12.

2. (Popular) Substanță roșie, cu care se vopsesc țesăturile și alte obiecte; s p e c. (mai ales la pl.) soluție cu care se vopsesc ouăle. Cf. POLIZU. *Unele românce au datina de-a face roșeală și numai din singură scoarță de arin negru.* MARIAN, CH. 36, cf. SĂGHINESCU, V. 66, ALEXI, W. *Roșelele se fac din lemn de ouă (băcan), pus de vineri seara . . . să se plămădească.* MUSCEL, 49. *Dacă însă se pun lînurile lăi, coloarea ce-o capătă în roșele obișnuite este veșinie curată.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 115, cf. 184. *În oala nouă și smălțuită se fac roșele și se înroșesc ouăle de Paști.* ȘEZ VIII, 7, cf. CIAUȘANU, GL. ✦ Cerneală roșie. Cf. TDRG. *Te rog și pe mine a mă scrie, Dar mă scrie cu viii, Cu viii, cu rumenii, Nu cu morții veștezii, Și mă scrie cu roșeală, Nu mă scrie cu negreală.* MARIAN, Î. 179. ✦ (Popular; mai ales la pl.) Fard roșu; rumenele, suliman roșu. Cf. DRLU. *Draga badei frumușică, Cu roșele din potică, Oare cine ți le-a pus, Că pe frunte n-au ajuns?!* RETEGANUL, CH. 81. *La fîntîna cu sălcuță, Un' se spal-a mea drăguță, Cu săpun și cu albele, Cu albele, cu roșcle, În ciuda muierii mele!* HODOȘ, P. P. 193. *Sări, Mărie, cît de sus, Că roșele știu c-ai pus. Și le-ai pus cu rușală, Ca să te poț mărita.* ȘEZ. VII, 163. *Mi-ai dat cu rușală multă, De-mi făcuși venin la burtă.* CIAUȘANU, V. 121, cf. id. GL., ALR SN IV h 1 199. *Ține-ți hora-n loc, flăcăi, C-asudează mîndrele și le curg roșălile.* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Rugina grîului (Cîlnic — Sebeș). A II 12.

4. (Regional) Erupție roșie care apare pe piele; spuzeală. Cf. TDRG. *Și mîncară . . . veninăturile, umflăturile, Coptăturile, Rușelile.* MAT. FOLK. 1 587.

— Pl.: *roșele* și (regional) *roșeli* (ALR SN IV h 1 199/ /29). — Și: (învechit și regional) **rușală** s. f.

— **Roșu** + suf. *-eală.*

ROȘEÁȚĂ s. f. **I. 1.** Culoare roșie, roșeală, (învechit și regional) rușință. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 414, DRLU. *Rozmarinii au verdeață Și garoafele rușeață.* BĂRAC, A. 46/2. *Apusul . . . trimitea niște luciri de o roșeață vinoasă pe fațada palatului ducal.* CR (1848), 23¹/65, cf. POLIZU. *Cum ei mergînd alături se cearlă și se-n-treabă, Nu văd în fundul nopții o umbră de roșeață.* EMINESCU, O. I, 97, cf. IV, 125 *Nu mai văzu decît o roșeață imensă înaintea ochilor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 12, cf. MARIAN, CH. 52, DDRF, ȘĂINEANU. *Se făcu-n văzduh roșeață Ca-ntr-un pahar cu sînge-umplut.* COȘBUC, P. I, 242, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dimineața se va vedea o roșeață în pragul răsăritului.* PAMFILE, VĂZD. 56, cf. PASCU, S. 28. *Departe, oceanul pustiu și aprins ca un jeratec de roșeața soarelui ce apunea.* BASSARABESCU, V. 141. *Pe cer pîlpîia încă roșeața bătînd în violaceu a incendiului.* CĂLINESCU, S. 139. *Roșeața jarului, bătînd Spre cetina din surpătură, Resfrînge gîrbova făptură A unui moș de veghe stînd.* V. ROM. octombrie 1954, 25. *S-a sculat într-o zi de dimineață, Dup-a norilor roșeață.* TEODORESCU, P. P. 170, cf. CANDREA, Ț. O. 8, PĂSCULESCU, L. P. 374, ALR II 3 410. ✦ Culoare roșie a feței sau a altor părți ale corpului (din cauza afluenței de sînge, a unui defect de circulație); culoare roșie a feței (datorată unui aflux de sînge provocat de o emoție, de un sentiment, de frig etc.), î m b u j o r a r e, î m p u r p u r a r e; roșeală, rumeneală, rumenire. *Cînd roșață, cînd îngălbinire cuprinde fața lui.* DRĂGHICI, R. 167/1. *Și doi trandafiri rușeașle În fața cea albeneață — O, ce ciudată rușeață!* BĂRAC, A. 19/14. *Roșeața îi acoperi fața.* BOLINTINEANU, O. 425. *Începură a-și ascunde obrajii. . . sub mănușile lor grăsulii, a căror roșață n-o plea îndestul mintenele lor de mătasc neagră.* ODOBESCU, S. I, 385. *Roșața din obraz dispăruse.* EMINESCU, P. L. 92. *Un fior, o roșață în obraji și în urmă ca o beție groaznică.* SLAVICI, N. I, 64. *Roșeața și stîngăcia din obrazul și glasul încurcat al tînărului sublocotenent.* DELAVRANCEA, S. 130, cf. ȘĂINEANU, *O roșață subită se așternu pe obrazul Anei.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 122. *O ușoară roșeață se urcă în obrajii fetei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 64. *Vălul de roșeață ce-i îmbujora obrajii era mai puternic.* BASSARABESCU, V. 109. *Avea niște mustăți groase și prea mari pentru chipul lui, fruntea foarte încrețită și o roșeață pe toată fața, parc-ar fi fost vopsit.* REBREANU, R. I, 26. *Roșața din obrazul lui Catrinel s-a risipit.* C. PETRESCU, Î. II, 23. *Pe fața lui galbenă trecu un fior de roșeață.* SADOVEANU, O. I, 42. *Roșeața mustrării i se ridicase în obraji.* BART, E. 253. *O roșeață de adolescent îi năvăli în față.* CĂLINESCU, S. 130. *O roșeață bruscă, liliachie, se urcă în obrazul lui.* PREDA, R. 296. *Frumusețea, ca roșeața, la față se caută.* ZANNE, P. II, 569. ◇ E x p r. (Regional) **A-i mînca roșața fața** = a fi gras, sănătos. ZANNE, P. II, 702.

2. (Învechit și regional) Fard, suliman. *Sînt cucoane, cuconițe, Chiar păpușe cu rochițe, Trăiesc ca niște maimuțe Cu roșață-n peticuțe.* PR. DRAM. 306, cf. ALR SN IV h 1 199/414, 531, 899. *Se spală pe ochi, pe față, Și mai dă și cu roșață.* FOLC. MOLD. I, 113.

3. Pată roșie ce apare pe piele (ca simptom al unei boli) Cf. ȘĂINEANU. *Înțepăturile obișnuite provoacă dureri vii, roșeață, mîncărime, urticarie și edem local.* BELEA, P. A. 166. *Orbalțu prin fierbințeală, Orbalțu cu roșață.* MARIAN, D. 160, cf. 306, PĂSCULESCU, L. P. 374, ALR II 3 410/723.

4. (Popular) Nume dat mai multor boli care se manifestă, între altele, printr-o culoare roșie a pielii, ca semn al unei inflamații (H III 141, 333, IV 91, XI 290, XIV 67, 367): **a)** erizipel, brîncă; (învechit și popular) orbalț. *A doua zi i s-au schimbat sănătatea lui Brînceveanu, și a treia zi s-au făcut roșață, precum zicea doftorul.* ȘINCAI, HR. III, 208/9, cf. LB, CANDREA, F. 223, 363. *Tai roșața din fața obrazului, din masăli, din dinț.* ȘEZ. VI, 91. *Și m-am spălat de orbălțătură, de roșeață.* PĂSCULESCU, L. P. 134, cf. ALRM II/I h 172/36; **b)** pelagră. Cf. CANDREA, F. 221, BIANU, D. S., VOICULESCU, L. 325, ALRM II/I h 175/514; **c)** inflamație a gingiilor; gingivită. Cf. LB. *Dacă ai roșeață la gingii, ia un fir de lînă roșie, udă-l, dă-l prin sare și freacă-te pe gingii.* GOROVEI, CR. 139. *Nu mănînca ouă roșii ca să nu facă rușață (curgerea sîngelui din gingii).* H II 40; **d)** bășicuță foarte dureroasă, care iese în nas. *Cine face roșeață în nas, să se atingă cu coada lingurei încălzită, că-i trece.* GOROVEI, CR. 165. *Dă-i în ochi albeață, În păr mătreață, În nas roșcață.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 151, cf. ȘEZ. VI, 37, ZANNE, P. IX, 326; **e)** (Bucov.) bube care apar uneori la copii pe cap sau pe față, îndată după naștere; rofii. *Cele mai însemnate boale la copiii de țiță sînt, după spusa poporului, următoarele: diochiul, plînsorile, . . . roșața sau rofiile.* MARIAN, NA. 349, cf 386, TDRG.

5. (Prin Ban.) Rugina grîului. Cf. ALR SN I h 45.

II. (Bot.; regional) Numele unei flori nedefinite mai îndeaproape. Cf. H III 139.

— Pl.: *roșeți.* — Și: (învechit și regional) **rușeáță** s. f.

— **Roșu** + suf. *-eață.*

ROȘÉȘTI adj. pl. (Regional, în sintagma) *Prune roșești* = numele unui soi de prune denefinite mai îndeaproape (Feneș — Alba). Cf. ALR II 6 082/102.

— **Roșu** + suf. *-esc.*

ROȘÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘÍ vb. IV. = **înroși.**

1. R e f l. A căpăta o culoare roșie, a deveni roșu (**I 1**). *Semnu va fi: că să sușească cerîul.* N. TEST. (1648), 21r/14, cf. BIBLIA (1688), 762¹/59. *Să rușî . . . pămîntul de sîngele ei.* MINEIUL (1776), 52 /23, cf. LB, ANON. CAR., LEX. MARS. 242. *Apele Neajlovului se roșiseră de sîngele vărsat în acea zi.* BĂLCESCU, M. V. 124, cf. 168. *Acea veștedă floare . . . atunce se roșește Cînd o adapă numai cu apă din izvor.* NEGRUZZI, S. II, 38. *Zarea depărtată Roșește-n foc de codri și sate românești.* ALECSANDRI, P. III, 205. *Cerul se roșise la apus.* BARBU, P. 229. *Săbiile îmi sclipea Și de sînge se roșea.* BALADE, II, 215. ◇ T r a n z. f a c t. *Apa cea de ploaie . . . în multe chipuri lucrează . . . în flori și în pomeți, de le creașle și le înfrămșadză, albeașle și le rușeașle, gălbe-*

neaște și mohortește. VARLAAM, C. 113. (Absol.) *Apa den ceriu deștinge de hrăneaște . . . , înălbeaște și negreaște, rușaște și mohoraște.* CORESI, EV. 192. ◇ Intranz. (Învechit) *Rușaște răsăritul; muntele rubinează.* HELIADE, O. I, 183. *Soarele în abur ca un foc roșește.* BOLINTINEANU, O. 10. ✦ Intranz. (Rar) A fi de culoare roșie. *Soarele apusese și se vedea cerul încă roșind printre crăcile goale de frunze.* VISSARION, B. 172. (Fig.) *Și pretutindeni, pe ogoare-nguste . . . Roșesc ca macii roși batiste, fuste, Și-albesc ca neaua pînzele de ii.* D. BOTEZ, F. S. 79. ✦ Tranz. A face să devină roșu **(I 1)** (colorînd, vopsind, fardînd). *Sîngele său rușiia pămîntul* (a. 1705). GCR I, 359/7. *Au roșit . . . pămîntul Moldovei cu sîngele.* ȘINCAI, HR. II, 52/28. *Va roși mîinile sale d-acest mare parucid.* HELIADE, O. I, 441. *De-ar spune Oltul cuiva de cîte ori în sînge, Vărsat prin ginte crude, el unda ș-a roșit!* MUREȘANU, P. 44/14. *Generosul sînge din vine i se-mparte În lungi șiroaie care roșesc al său vestmînt.* MACEDONSKI, O. I, 255. *M-a luat în tîrg de unde avea să cumpere ouă . . . , să le roșească.* BRĂESCU, A. 75. *Doamna deschise poșeta, își pudră nasul, își roși buzele.* C. PETRESCU, Î. II, 245, cf. ALR I 2 152/9, 45. ◇ Refl. pas. *Obielele și cioarecii se rușesc în zamă fiartă de coajă de arin ori mesteacăn.* CHEST. V 166/66.

2. Intranz. și refl. (Despre persoane) A deveni roșu la față, a se îmbujora (din cauza unui aflux de sînge provocat de o emoție, de un sentiment, de frig etc.), a (se) rumeni. *Mă rușesc, iaste-mi rușine.* ST. LEX. 171v/14. *Însuși slujitorul s-au rușinat de rușine.* MOLNAR, RET. 51/10. *Copila cu totul roși în față.* BUDAI-DELEANU, Ț. 177, cf. DRLU. *D-o sîntă supărare eroul se roșaște Și inima-i s-aprinde.* HELIADE, O. I, 314. *N-ai frică, vorbește făr-a ruși.* id. ib. 419. *Ba nu. . . , răspunsă Catinca, rușinîndu-se la obraz.* GORJAN, H. IV, 171/32. *Mireasa atunci rușeaște Și nimică nu grăiaște.* BĂRAC, A. 81/21. *Estela se roși uitîndu-se la maică-sa.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Am citit atîtea laude pentru poeziile mele, încît mă roșeam.* BOLLIAC, O. 57. *Auzind aceste cuvinte, se roși și își îndreptă ochii către pămînt.* FILIMON, O. I, 106. *Dar ce zic? . . . ești în stare tu ca să mai roșești? Cinismul și minciuna în tine le-nsoțești.* ALECSANDRI, T. II, 181. *Nu simțiți căderea voastră și, simțind-o, nu roșiți?* BOLINTINEANU, O. 125. *Ea se roșea și nu răspundea nimic.* ODOBESCU, S. I, 6. *M-am roșit și-mi plecasem ochii, ca un băiat din școală.* EMINESCU, P. L. 138. *S-a roșit pînă-n vîrful urechilor.* CARAGIALE, O. II, 283. *Hușu s-a roșit pînă la urechi și nu mai știa să deie cărțile.* SLAVICI, O. I, 92. *Doamna s-a roșit puțin.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36, *Ar vrea să zic-o vorbă, n-o zice și roșește.* COȘBUC, P. I, 160. *Și de ce-ai roșit? . . . Ai ceva de-ascuns?* DELAVRANCEA, O. II, 139. *Era așa de adevărat, încît simțeam că mă roșesc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Ei, ei, nu te roși, nu te codi, că nu mai ești copil.* AGÎRBICEANU, L. T. 262. *Ei, dumitale nu ți-e foame, zice ea roșindu-se ușor și sfîrșind de pus masa.* HOGAȘ, DR. I, 118. *Se roșește gîndindu-se la sărutarea lui de logodnă.* REBREANU, I. 185. *Cînd se roșca, era semn de supărare.* BASSARABESCU, V. 70. *Simți că roșește și-i fu ciudă.* C. PETRESCU, Î. I, 87. *Nu înțelege nimic, roșește, pleacă ochii.* BRĂESCU, O. A. I, 315. *Nu e Solom, măria ta, se grăbi să mărturisească doamna, fără a roși, căci avea fard.* SADOVEANU, O. XII, 352. *Seraphin se roși violent.* CĂLINESCU, S. 273. *Se roșise toată de bucurie.* STANCU, D. 322. *El răspunse „prezent" și se roși foarte tare.* PREDA, R. 91. *Se roșește, se-nfierbîntă Și de bucurie cîntă.* ALECSANDRI, P. P. 353. *Dîrviciu pufnea Și mi se roșea Și apoi rostea.* POP., ap. AGR II, 297. *Voinicu-n față roșea Și din grai așa zicea.* BALADE, III, 254. (Întărit prin comparații) *Fata cea mică . . . spuse surorilor cum argatul care le da flori se roșește ca o sfeclă cînd vine înaintea lor.* ISPIRESCU, L. 234. ◇ Fig. *Cinstea țării pălmuite roșește și de altă rușine.* ARGHEZI, B. 149. ✦ Rcfl. (Despre părți ale corpului) A se face roșu (datorită unui flux de sînge). *Îl freca cu nisip pînă i se roșea pielea.* BRĂESCU, O. A. I, 81. (Întărit prin comparații) *Fețele noastre se roșiseră ca niște rodii coapte.* ALECSANDRI, O. P. 281. *Pielițele de pe lumina ochiului i se roșise ca focul.* EMINESCU, N. 25. ◇ Tranz. fact. *Rușinea . . . obrazul nu-i mai roșește.* CONACHI, P. 297. *Să nu ne roșești obrazul.* STANCU, D. 76. ◇ Intranz. (Învechit) *Zîmbi tînăru ca și zorile Ș-îi roși fața ca și rubin.* BUDAI-DELEANU, Ț. 310. *Fruntea-i roșește, Îi bate tare pieptul ș-o trece un fior.* MACEDONSKI, O. I, 244. ✦ Tranz. fact. A produce o congestie sau o inflamație. *Fumul îți afuma, le roșea și le vătăma ochii.* STANCU, R. A. III, 10. (Absol.) *Bubă dulce, . . . Acoalea nu ruși, Nu bugezi.* ARH. FOLK. VI, 243.

3. Tranz. (Complementul indică metale) A face să devină incandescent, a încinge în foc. *Luarăm toți cîte o frigare, le arsărăm în foc pînă ce le rușirăm.* GORJAN, H. II, 34/32. *Între lucrările fierului, se zice: a-l roși, a-l bate, a-l oțeli.* H II 254.

4. Refl. (Despre fructe sau legume) A deveni roșu (semn că a ajuns la maturitate), a se coace. *S-au ruși cireașele.* Com. din BRAN. ◇ Intranz. *Apucă a ruși, apucă părădicile a rușire amu.* A I 24. (Fig.) *Cireșele, alături, sub frunze-mperecheate Roșesc și se iubesc.* MACEDONSKI, O. I, 117.

— Prez. ind.: *roșesc*, pers. 3 sg. și (învechit, rar) *roșaște* (HELIADE, O. I, 316). — Și: (învechit și regional) **ruși** vb. IV.

— V. **roșu.**

ROȘIÁT, -Ă adj. (Învechit și regional) Roșiatic; înroșit. *Ziua cea următoare va fi frumoasă și limpede; mai virtos deacă urmează după apunerea soarelui în murgeală roșiată.* CALENDARIU (1814), 77/12. *Făcea Petru ce-mi făcea, Mațele și le strîngea . . . Roșiate . . . Și cu paie mestecate.* DENSUSIANU, Ț. H. 295.

— Pronunțat: *-și-at.* — Pl.: *roșiați, -te.*

— De la **roși.**

ROȘIÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÁTIC, -Ă adj. Care bate în roșu, în care predomină nuanța de roșu; roșior, roșiu[1], rumeniu, (rar) roșcatic, (învechit și regional) roșiat. *L-au adus pre el și le* [era] *roșiiatec.* BIBLIA (1688), 207[1]/28. *Se va face în locul ranii struncinătură albă, au stricăciune albă, au roșiiatică.* ib. 78[2]/46. *Boiul feții lor iaste întunecat și cam roștetic.* IST. AM. 11v/20. *Nas avea mare, roșatec ca sfecla, nările largi* (a. 1799). GCR II, 169/1, cf. DRLU, LB. *Amorul avea în cereasca sa grădină două roze roșiatece de origine cerească.* NEGRUZZI, S. II, 47, cf. POLIZU. *Astronomii cei mai antici observaseră că essist stele roșietice.* DRĂGHICEANU, C. 17, cf. HEM 2 046, LM. *Un foc de surcele vîpăia pe vatră, revărsînd o lumină roșatică în chilie.* ODOBESCU, S. I, 153, cf. III, 20. *Se vedea cetatea care acum stătea-n zarea roșiatică a unui foc mare, ca o mogîldeață nemișcată.* SLAVICI, O. I, 215, cf. MARIAN, CH. 51, ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 53, BARCIANU. *Din dunga orizontului năvăleau raze roșiatice.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 50, cf. ALEXI, W. *Zvîrle pe dînsul a leului piele roșatică.* MURNU, I. 197. *Prin unele părți, grîul se împarte în: bănat-albineț, cu bobu mare și cu spicul cu mustăți; bănat-roșietic (ruginiu), tot ca și celălalt.* PAMFILE, A. R. 103. *Sus, deasupra unui plop, craiul nou, roșiatic ca de aramă topită, . . . pare o geană de zînă aruncată într-un ocean de întuneric.* PETICĂ, O. 260, cf. PASCU, S. 100. *Cele de pe urmă raze roșietice ale soarelui de apus poleiau încă hotarele.* HOGAȘ, M. N. 168. *Văzu . . . dîra roșiatică, spălăcită, ce se întindea pînă sub nuc.* REBREANU, I. 461. *Priveam asfințitul roșietic.* VLASIU, A. P. 323. *Zăream, . . . la lumina roșietică a felinarelor, sentinelele negre.* SADOVEANU, O. II, 68. *Coasta înaltă, roșietică, dintr-un șirag de stînei colțurate . . . oprește vîntul.* BART, S. M. 20. *Frumoasa descriere care notează negura roșiatică a răsăritului . . . nu i se pare suficientă.* VIANU, A. P. 76. *Pe muchia crestelor de piatră . . . crește floarea roșiatică înstelată.* ARGHEZI, S. VII, 43. *Fața îi era rasă proaspăt și pudrată în nuanța pieliței sale lustruite și roșiatice.* CĂLINESCU, S. 45. *La ora aceea, crestele de piatră ale Hăsmașului Mare se aprinseră, . . . răsfrîngînd asupra cîmpiilor mîile lor*

de reflexe roșiatice. BOGZA, C. O. 32. *Am început să citesc la flacăra roșiatică a gazonițelor.* V. ROM. iulie 1954, 251. *Mitru văzu ivindu-se obrazul smead, roșiatic al Lădoiului.* POPOVICI, SE. 65, cf. CIAUȘANU, GL.

— Pronunțat: *-și-a-.* — Pl.: *roșietici, -ce.* — Și: **roșiátec, -ă, roșiétic, -ă, roșátic, -ă, roșátec, -ă, roșétic, -ă** adj.

— **Roșiu**[2] + suf. *-atic.* — **Roșatic, roșatec** < roș + suf. *-atic.*

ROȘIÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÉLE adj. f. pl. (Popular) Diminutiv al lui r o ș u. *Două mere roșiele.* MÎNDRESCU, L. P. 92. *Jos subțire, Sus tufos, Și mai multe mărunțele, Frumușele, Roșiele, Și mai multe gălbinele* (Mărul). GOROVEI, C. 227.

— **Roșii** (pl. lui *roșu*) + suf. *-ele.*

ROȘÍME s. f. (Rar) Cantitate mare de culoare roșie. Cf. MARIAN, CH. 52.

— **Roșu** + suf. *-ime.*

ROȘIÓI, -OÁIE adj. (Regional; în sintagma) *Mere roșioați* = mere roșii, v. r o ș u. Com. din TÂRCĂIȚA — BEIUȘ. ✦ (Despre persoane) Cu părul roșu (Sînnicolaul Român — Salonta). ALR II/I MN 2, 6 809/316.

— Pronunțat: *-și-oi.* — Pl.: *roșioi, -oaie.*

— **Roșiu**[2] + suf. *-oi.*

ROȘIÓR, -OÁRĂ adj., subst. Diminutiv al lui r o ș u.

I. Adj. **1.** Cf. r o ș u **(I 1)**, r o ș i u ț; roșiatic. *Cu supțiri degețelele, cu roșioare unghișoarele, . . . cu iscusit mijlocelul . . . ce potrivire!* CANTEMIR, IST. 107, cf. LB. *Și-i dede o strămătură roșioară.* BUDAI-DELEANU, T. V. 135. *Buruiana e micșoară, Ca rubinu roșioară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 338/2. *Roze roșioare, Pline de răcoare.* ap. NEGRUZZI, S. II, 66. *Bre! Ce de gavanoșele cu dresuri . . . și alb, și roșior, și negru.* ALECSANDRI, T. 431. *Buzele sale roșioare, deschizîndu-se, lasă să se vadă niște dinți mărunți și albi ca mărgăritarul.* BOLINTINEANU, O. 373, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *De era năltișor, Îi da postav roșior, Să fie strălucitor.* ALECSANDRI, P. P. 176. *Vinu-i roșu, dulcișor, . . . Că-i din boabe roșioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 373. *Foaie verde pai sacară, De-aș ajunge păn'la vară, Să-mi fac fustă roșioară.* ȘEZ. II, 6. *Pe uliță, prin Bistrița, Se preumbl-o copiliță Cu rochia cam roșioară.* PODARIU, FL. 76. *Am o domnișoară Cu rochița roșioară, Cînd începe-a dezbrăca, Toți apucă a lăcrima* (Ceapa). GOROVEI, C. 67. ✧ *Mere roșioare* (și substantivat) = varietate de mere văratice, de mărime mijlocie, cu dungi roșii. Cf. I. IONESCU, P. 378, BARONZI, L. 93, DDRF. [Merele] *roșioare de la Teiuș și Cetea (. . . pronunțate la Blaj „roșioare" și la Benic „rușuare") sînt merele de Geoagiu.* BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 79, cf. 75, DR. I, 360, II, 705, com. MARIAN. *Pere roșioare* = varietate de pere care se păstrează bine toată iarna. DM. *Prune roșioare* = varietate de prune care se coc timpuriu. Cf. ALR II 6 082/791. *Prun roșior* = varietate de prun care produce prune roșioare. *Unele băbărese adună și muguri de prun roșior . . . și îi păstrează peste an, pentru . . . o boală de stomac.* PAMFILE, CR. 6. *Bureți roșiori* = varietate de bureți comestibili. Cf. ALR II 6 404/105, 762. ✦ (Substantivat, f.) Nume dat găinilor cu penele de culoare roșie-închisă. TEAHA, C. N. 261.

2. Cf. r o ș u **(I 2)**. *Cîte fete ardelene, Toate-s negre la sprîncene . . . Și la față albișoare, Albișoare, roșioare Ca și niște merișoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 28. *Vedi-un om calari, Vine-n fuga mari, Mnic și roșior, Răpidi, ușor.* VASILIU, C. 21. *Două fete roșioare.* FOLC. MOLD. I, 141.

II. Subst. **1.** S. f. Soi autohton de viță de vie, cu struguri mici de culoare roșiatică. Cf. HEM 2104, DDRF, H XI 177, XIV 64, 71. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Au sădit vii . . . în care cresc numai struguri roșioară, cu boabe mici, bătute, dulci ca mierea.* STANCU, D. 177.

2. Subst. (Regional) Nume dat mai multor plante erbacee:

a) S. f. (Și în formele *rușioară, rușoară*) Bujor *(Paeonia officinalis). Tînăra fecioară Rumenind la față ca o roșioară.* BOLINTINEANU, O. 45, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 529, BARCIANU, N. LEON, MED. 26, BORZA, D. 123.

b) S. f. și m. (Și la pl., în formele *ruștori, rușori*) Filimică *(Calendula officinalis).* Cf. LB, POLIZU, DDRF, BRANDZA, FL. 292, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. 308. *Aceste sulimanuri se fac din ceară, unt, ceapă ș. a. Pentru Ardeal, am văzut pomenită ceapa -ciorii . . . și ogrișteneIe, . . . roșioară, roșuliță.* PAMFILE -LUPESCU, CROM. 200.

c) S. f. pl. Rușuliță *(Hieracium aurantiacum).* BORZA, D. 84.

d) S. f. (În c o m p u s u l) **Roșioară-sălbatică** = mama-pădurii *(Lathraea squamaria,* BORZA, D. 96, și *Asperula odorata,* DDRF).

3. S. f. (Regional) Numele a două ciuperci comestibile: **a)** burete dulce *(Lactarius volenus).* Cf. ARH. SOM. VI, 464, ȘEZ. VIII, 5; **b)** plinea-pămîntului *(Russula vesca).* BORZA, D. 196.

4. Subst. Nume dat unor specii de pești:

a) S. f. Pește mic de baltă cu corpul turtit lateral și cu înotătoarele (în afară de cea dorsală) de culoare roșie; babușcă roșie, ochean[3] *(Scardinius erythrophialmus).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, ANTIPA, P. 54, 85. *La roșioară, clean, săbioară etc., se aleg cele mai ușoare momeli.* ATILA, P. 55, cf. 327, SIMIONESCU, F. R. 218, BĂCESCU, P. 51, H I 269, 297, 418, II 88, 281, 299, IV 20, 85, V 71, 169, VII 85, XI 350, XII 28, 171, XIV 65, 85, 105, 284, ALR I 1 746/690, 727, 865, 880, 898, 922, 932, 934, 940, 954, 984, ALR II 6 239/704, 723, 899.

b) S. m. (Regional) Boiștean *(Phoxinus phoxinus).* Cf. BARONZ, L. 94, BĂCESCU, P. 51.

c) S. f. (Regional) Boarță *(Rhodeus sericeus).* BĂCESCU, P. 51.

d) S. f. (Regional; în c o m p u s u l) **Roșioară-bălană** = ocheană *(Rutilus rutilus).* BĂCESCU, P. 51.

5. S. f. (Ornit.; regional) Gușă-roșie *(Erithacus rubecula rubecula).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 101, 151.

6. S. n. sg. (Învechit) Scarlatină. *Acest vărsat ce-i zice și roșior și purpur (scarlatin).* PISCUPESCU, O. 259/4.

III. S. m. (La pl.; și în sintagma *roșiori de țară,* BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU) Corp de elită al cavaleriei, în organizarea mai veche a armatei române; (la sg.) ostaș din acest corp de cavalerie. V. r o ș u **(II 1)**. *Roșiorul, mîndru și frumos ca crinul, Cînd pe mal s-arată, tremură Vidinul.* BOLINTINEANU, O. 15. *2 regimente de roșiori* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 446. *În urma lor veneau roșiorii și verzișorii călări.* ODOBESCU, S. I, 73. *L-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori, în uniformă de mare ținută.* CARAGIALE, O. I, 273, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BRĂESCU, V. A. 146. *Unu la drum dă fier, altu ofițer la roșiori, . . . altu profesor dă școală.* KLOPȘTOCK, F. 165. *Pe peron, . . . cîrdurile vînzolite de copii gureși și alămurile fanfarei de roșiori dădeau o fremătare surdă și veselă, plină de aer sărbătoresc.* POPA, V. 209. *La noi, la roșiori, erau bătăi strașnice.* SADOVEANU, O. I, 537. *Detalii mărunte, cum ar fi . . . forma exactă a bonetelor de călărași și de roșiori.* OPRESCU, S. 40, cf. ALR II 4 943/250, 349, 872.

— Pronunțat: *-și-or.* — Pl.: *roșiori, -oare* și (neobișnuit, f.) *roșiori* (BUDAI-DELEANU, T. V. 64). — Și: (regional) **rușiór, -oáră** adj., s. m. și f., **roșuór, -oáră** (ȘEZ. V, 47) adj., **rușuoáră, rușoáră** (BORZA, D. 123) s. f.

— **Roșiu**[2] + suf. *-ior.*

ROȘÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) r o ș i; înroșire.

1. Cf. r o ș i **(1)**. Cf. ST. LEX. 170r/8, DRLU.

2. Iritare, congestionare. Cf. r o ș i **(2)**. *Ehimosul (roșirea) ochilor.* CORNEA, E. II, 61/5.

— Și: (regional) **rușíre** s. f. ST. LEX. 170r/8.

— V. **roși.**

ROȘÎT, -Ă adj. **1.** Colorat în roșu **(I 1)**; devenit roșu. *Piiale roșită* (v o p s i t e c u r o ș u B 1938) *de areate.* PO 298/7, cf. 265/14. *De vor fi păcatele voastre ca rușite,*

ca zăpada le voiu albi. VARLAAM-IOASAF, 155v/16. *Zorile dalbe roșite Să ivesc cu zîmbire sărină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 129, cf. DRLU. *Cerul cel rușit.* HELIADE, O. I, 178. ✦ Fardat cu roșu **(II 5)**. *O cucoană cu palton demodat de astrahan, roșită, sulemenită . . . , tîrguia lucruri fine.* BRĂESCU, A. 9. *Dintr-o ochire pricepu că fiul ei era îndrăgostiti pînă peste urechi de această femeie cu buzele roșite și obrazul pudrat.* STANCU, R. A. III, 22. *Albă-i nana și roșită Cu roșele din poliță.* FOLC. TRANSILV. I, 147.

2. (Despre față, p. ext. despre persoane) Care a devenit roșu **(I 2)** (din cauza unui aflux de sînge provocat de o emoție, de frig etc.); îmbujorat. *De rușine nu s-au ascuns, fiind rușit și la fața cea neagră.* AETHIOPICA, 78v/10. *Ana tresări și se ridică roșită ca bujorul.* SLAVICI, O. I, 137. *Îi era rușine . . . și-și vedea, parcă, obrajii roșiți de năvala sîngelui.* id. ib. II, 27. ✦ (Despre ochi) Iritat, congestionat. *Vorbea încet și apăsat, clipind repede din ochii scufundați în cap și roșiți de multele nopți nedormite.* V. ROM. februarie 1957, 107. ✦ (Substantivat, f; într-un descîntec) Înroșire, iritație. *Brîncă cu rușită, Brîncă cu izdat.* MAT. FOLK. 619.

— Pl.: *roșiți, -te.* — Și: (învechit și regional) **rușít, -ă** adj.

— V. **roși.**

ROȘITÓR s. m. (Regional) Boiangiu (Peștișani — Tîrgu Jiu). ALRM SN I h 333/836.

— Pl.: *roșitori.*

— **Roși** + suf. *-tor.*

ROȘÍȚĂ s. f. (Regional) **1.** Nume dat vacilor de culoare roșie. Cf. H XI 505.

2. Numele unei boli nedefinite mai îndeaproape (Poienești — Vaslui). Cf. H XVI 298.

— Și: **rușíță** s. f. JIPESCU, O. 49, DDRF, H VII 258, IX 54, XVII 67, PAȘCA, GL., CHEST. V supl.

— **Roșu** + suf. *-iță.*

ROȘÍU[1], -ÍE adj. Care bate în roșu; roșiatic, roșcat. *Cela dentîiu, ce născu mainte, era roșiu.* PO 84/11. [Șopîrlă] *roșîvă.* ALR I 1 179/740, cf. MAT. DIALECT. I, 91. *Grîu roșiu.* ib.

— Pl.: *roșii.* — Și: (regional) **roșívă** adj.

— **Roșu** + suf. *-iu.*

ROȘIU[2], -IE adj., subst. v. **roșu.**

ROȘIÚȚ, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Diminutiv al lui roșu; roșior. Cf. LB, MARIAN, CH. 51. *Carl'ea o pečetuia, Cu pečet'e roșiuță, S-o trimeală la drăguță.* T. PAPAHAGI, M. 28, cf. TEAHA, C. N. 261. *Cinste fainî ți-oi aduce . . . o cîrpă roșiuță.* FOLC. TRANSILV. I, 50. ✧ (Prin Maram. și nordul Transilv.) *Mere roșiuțe* = specie de mere, nedefinită mai îndeaproape. Cf. mere roșioare. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 79.

2. S. f. pl. (Regional) Specie de prune, nedefinită mai îndeaproape. Cf. prune roșii. Cf. ALR II 6 082/346, TEAHA, C. N. 261.

3. S. f. (Iht.; regional) Boiștean *(Phoxinus phoxinus)* (Tismana — Tîrgu Jiu). Cf. BĂCESCU, P. 51, 72.

— Pronunțat: *-și-uț.* — Pl.: *roșiuți, -e.*

— **Roșiu[1]** + suf. *-uț.*

ROȘÍVĂ adj. v. **roșiu[1].**

ROȘMALÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROȘMARÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROȘMIRIȚĂ s. f. v. **răzmerită.**

ROȘNĂÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Prin sudul Transilv.; despre haine, încălțăminte) A (se) uza prin purtare. LEXIC REG. II, 53.

— Prez. ind.: *roșnăiesc.*

— Etimologia necunoscută.

RÓȘOU adj., subst. v. **roșu.**

ROȘTEÁ s. f. v. **roștei.**

ROȘTEÁN s. m. v. **leuștean.**

ROȘTÉI s. n. **1.** (Mai ales în Transilv.) Dispozitiv format dintr-un cadru în care sînt fixate vergele de lemn sau de fier și care se montează în locul ferestrelor sau al ușilor ca măsură de siguranță; gratie, zăbrea. Cf. LB, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 99, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A săpat urme în părete de s-o suit pînă a ajuns la roșteiele de la crucea fereștii și a intrat în casă.* COM. SAT. V, 99. *Să cioplească . . . roșteie la pivniță.* POMPILIU, B. 16, cf. BUGNARIU, N. *Toț am zis că n-oi lotri Pîn-oi mai îmbătrîni, Să știu vorbi cu domnii Prin roșteiu temniții.* DOINE, 285. *Pune mîna pe roștei, Da așa îl scutura, Toată temnița crepa.* BIBICESCU, P. P. 300, cf. 297, CABA, SĂL. 100. *Și-apoi ea că mi-l lega De roșteiul temniței.* DENSUSIANU, Ț. H. 289, cf. T. PAPAHAGI, M. 107, LEXIC REG. 10, 21, MAT. DIALECT. I, 190, 287. ✦ Gard făcut din lațuri. Cf. ALR II/I h 268, ib. MN 125, 3 838. ✦ Balustradă de scînduri, la pridvor. Cf. CHEST. II 274/414.

2. (Regional) Grătarul de la sobă, prin care cade cenușa. Cf. CHEST. II 336/6, MAT. DIALECT. I, 91, 190. ✦ Grătarul pe care se frige carnea. Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 99, COMAN, GL., ALR II 3 976/279, A II 12.

— Pl.: *roșteie.* — Și: **răștéi** (MÎNDRESCU, UNG. 99), **rostéi** (CIHAC, II, 319, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG) s. n., **rojdéie** (COMAN, GL.) s. n. pl., **roșteá** (A II 12) s. f., **roștéu** (CHEST. II 336/286, TEAHA, C. N. 261), **roșehíu** (VICIU, GL.), **rașehíu** (CV 1952, nr. 4, 32) s. n.

— Din magh. **rostély.** — **Roșteu:** sg. refăcut după pl. Cf. resteu.

ROȘTÉU s. n. v. **roștei.**

ROȘTÍNE subst. pl. (Regional) Nuiele din care se fac împletituri (Cornești — Tîrnăveni). Cf. VICIU, GL.

— Accentul necunoscut.

— Cf. roștei.

ROȘTÓC[1] s. n. v. **răstoacă.**

ROȘTÓC[2] s. n. v. **răstoc[1].**

ROȘTOFÓL s. n. v. **rostogol.**

ROȘTORÁȚIE s. f. v. **restaurație.**

ROȘTÚNG s. n. (În vorbirea ostașilor români din armata austro-ungară) Echipament militar. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 79, JAHRESBER. X, 205, H X 205. *Pe pușcă și pe roștung Seara șed pe prag și plîng.* DOINE, 85.

— Pl.: *roștunguri.*

— Din germ. **Rüstung.**

RÓȘU,-IE adj., subst. **I. 1.** Adj. De culoarea sîngelui, a rubinului. V. arămiu, bordo, cărămiziu, purpuriu, roibat, stacojiu, teracot, vișiniu, (învechit și regional) mohorît, (regional) morosliv, rojolin. *Să aducă . . . lemn de chedru înfășurat cu canură roșie.* CORESI, EV. 425. *Mătase mohorîtă, mătase roșie.* PO 260/20. *Grobnic de adamasc, . . . grobnic de urșinic, roșii* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 201/17. *Era un bălaur mare, roșiu.* N. TEST. (1648), 312r/14. *Era îmbrăcat cu nuăraș roșu frumos.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 230v/1. *1 ghirdar di mărgăritar în 6 ață cu duchi roiși* (a. 1745). URICARIUL, XI, 224. *Bea vin mai mult din oală roșie decît din pahar de cristal.* NECULCE, L. 32. *Împăratul dedesupt scrise mie slobodzire, cu șar roșiu deagetele sale încruntă.* MOLITVENIC (sec. XVII), 306, cf. ANON. CAR. *Încălțămintele lor, fiind împletite cu cureale roșii, era strîns legate preste picior* (a. 1773). GCR II, 90/5. *Podina ei era pardosită cu leaspezi de argint; în mijlocul ei era un turn înalt, de lemn roșu de Indiia* (a. 1783). ib. 130/24. *S-au dat și*

plătit . . . pentru zidirea a două turnuri roșii . . . cîte 200 de florinți. ȘINCAI, HR. II, 81/30. *Era pă acel cîmp flori foarte frumoase și mirosea ca tămîia și era unile albe . . . și altele roșii* (a. 1799). GCR II, 167/12. *Au poruncit să se îmbrace în văjminie de porfiră roșie* (a. 1812). id. ib. 209/14, cf. LB, DRLU, HELIADE, O. I, 221. *Îl îngăimcază cu steaguri roșii pedestrașii.* AR (1830), 7¹/2. *Dacă și tu bunăoară te-ai fi născut din așa fel de părinți, oare . . . nu ți-ai fi boit obrazul și trupul cu văpsea roșie?* DRĂGHICI, R. 158/30, cf. POLIZU. *Un soare roșu în mări de-azur.* BOLLIAC, O. 140. *Era încinsă cu un colan de canavăț roșu, cu paftale mici de aur.* FILIMON, O. I, 196. *Cu năframă albă Și iminii roși.* ALECSANDRI, P. I, 22. *Balconul . . . încărcat era de frunze, de ți spînzur prin ostrețe, Roze roșie de Șiras și liane-n fel de fețe.* EMINESCU, O. I, 153, cf. 96. *Am să-i duc un fes roș.* CREANGĂ, P. 134. *La o parte, domnilor ! zice grav șeful gării, potrivindu-și bine șapca roșie.* CARAGIALE, O. I, 80. *De va mînca . . . din mărul roșu, se va face sănătoasă.* ISPIRESCU, L. 124. *Te-nzestrezi cu mîneci roșii la tunică de satin.* MACEDONSKI, O. I, 29. *În Pind mai este obiceiul ca tot atunci neamurile să încingă pe mire cu brîu roș.* MARIAN, NU. 433. *S-așterne-amurgu-n razi roșii.* PĂUN-PINCIO, P. 59. *De-argint e alb frumosu-i port, Dar roș de sînge-i albul tort.* COȘBUC, P. I, 146, cf. ALEXI, W. *Colo departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.* DELAVRANCEA, A. 107. *Subt bărbie avea o dungă roșie de sînge.* AGÎRBICEANU, A. 36. *Zări cu ochii lui mici, roșii, fără de gene . . . , pîlcul ademenitor de salcii.* GÎRLEANU, N. 232. *Răsări soarele, roșu și somnoros.* REBREANU, I. 53. *De sînge pare lacul, Mai roș ca-ntotdeauna.* BACOVIA, O. 43. *Octombrie-a lăsat pe dealuri Covoare galbene și roșii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 187. *Fructele roșii, ude de apă, luccau — cercei de mărgean.* C. PETRESCU, Î. I, 137. *A adormit ca un copil, cu gura întredeschisă, cu buze roșii, nevinovate.* BRĂESCU, O. A. I, 42. *O lumină roșă izvora dintr-un ochi de geam.* SADOVEANU, O. I, 89, cf. IX, 24, CĂLINESCU, L. L. 67. *Pe drumuri ce îngînă trăinicia, Amurg și ghindă, frunze roșii cad.* BLAGA, P. 44. *Se întoarse purtînd în brațe un ghiveci de pămînt ars în care crescuse și înflorise o mușcată roșie.* STANCU, R. A. II, 8. *L-au copt, pînă ce a căpătat . . . coloarea roșie a focului.* BOGZA, C. O. 217. *Da, a fost roșu pămîntul. Nu l-au năpădit atît macii . . . , Cît sîngele vostru.* BRAD, O. 115. *Te văd în slavă printre flamuri roșii !* BENIUC, M. 86. *În revărsatul roșu-al dimineții, Mă simt și eu ca frunza ce se zbate.* ISANOS, Ț. L. 12. *Venim spre tine astăzi . . . Sub flamurile roșii în maiul proletar!* DEȘLIU, G. 22. *Lemn roș de tisă, lemn însîngerat.* LABIȘ, P. 103. *Soarele izbucni pe neașteptate de undeva din țărîna prăfoasă . . . , un disc roșu, imens.* BARBU, P. 251. *Uite arniciul roșu cu care a legat nevastă-mea gîtul giscanului.* T martie 1962, 32. *Ai, săracă mîndra mea, Cu brîu roșu se-ncingea, Inima mi-o aprindea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 244. *De cînd bădița s-a dus, Cîrpă roșă n-am mai pus.* BIBICESCU, P. P. 45. *Luna s-araiă roșie împrejur.* ȘEZ. IV, 120. *Iubirea e poamă dulce . . . Dac-apuci a o gusta, Nu te mai poți sătura, Ca de vin roșu toamna.* FOLC. TRANSILV. II, 46. *Cal* (sau *bou*) *bătrîn cu baier roșu* (sau *cu chingă roșie*), se zice despre persoane care se îmbracă nepotrivit cu vîrsta lor. Cf. ZANNE, P. I, 332, 352, 353. *Tercheaberchea, trei lei perechea, ciubote roșii,* se zice despre cei care ocupă o poziție înaltă, fără să merite. Cf. id. ib. III, 110. ✧ (Determinat prin comparații) *Focul pîlpîie mereu, Roș ca limba unui zmeu.* ALECSANDRI, P. II, 106. *Luna, roșie ca focul, se ivea.* EMINESCU, N. 11. *Coloarea ce se va face . . . să fie roșie ca para focului.* MARIAN, CH. 11. *Roșu ca jăraticul.* id. ib. *Roșii, ca o lună nouă, Ai tu hainele subțiri.* COȘBUC, P. I, 218. *Gura cu buzele . . . roșii ca miezul piersicii pietroase.* GÎRLEANU, N. 15. *Măr mare cu niște mere roșii ca focul.* RETEGANUL, P. II, 77. *Roș ca focu.* ALR SN IV h 1 215. *Roșu ca sîngele.* ib. *Roșu ca bujoru.* ib. ✧ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau împreună cu care formează nume compuse de culori) *Costumul lui . . . e compus într-acel portret de un anteriu de sevai roș-gălbui.* ODOBESCU, S. I, 262. *Un fel de rugină roșie-portocalie, cu pete lucitoare.* ap. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 160. *O bluză roșie-zinoberie.* REBREANU, NUV. 6. *O geană roșă-aurie mai sclipește pe cer.* BART, S. M. 13. *O rochie de culoarea vinului roș-negru.* CAMIL PETRESCU, T. I, 89. *Cerul era încă roșu-violaceu de flăcări.* CĂLINESCU, S. 138. *Ficat roșu-vînăt, zbîrcit.* VINEA, L. II, 153. *Dacă tăiem ciuperca, . . . carnea galbenă . . . repede devine roșie-purpurie.* BELEA, P. A. 160. *Pe partea inferioară, pălăria nu mai are lamele, ci niște pori . . . roșii-sîngerii.* id. ib. *Reține fularul roșu-aprins ce-i flutura la gît.* S mai 1960, 38. *Grenatul . . . are o culoare roșie-rubinie.* GEOLOGIA, 15. ✧ (În toponimice) *Cu toiagul Marea Roșie lovi curmeziș.* CORESI, EV. 65. *Adîncul Mării Roșie.* MINEIUL (1776), 127v²/3. *Marea Roșie . . . capătă în adevăr această înfățișare în colțul de sud și în cel de nord, din cauza unor mici animale roșii.* MEHEDINȚI, G. F. 64. *Lacul Roșu.* DER. ✧ *Ouă roșii* = ouă vopsite (cu roșu, p. ext. cu altă culoare), tradiționale la creștini de Paști. Cf. LB. *Răducanu și Irina scoaseră cîte un ou roșu din sîn și, apropiindu-se unul de altul, 'și ciocniră ouăle.* DELAVRANCEA, T. 158. *Pune cozonacul, pasca și ouăle roșii alături.* SADOVEANU, O. I, 436, cf. ALR I 2 152, ALR II 3 414, A IX 2. (Expr.; regional) **A umbla** (cu ceva) **ca cu oul (cel) roșu** = a trata ceva cu foarte multă grijă. *Vin roșu* = vin făcut din struguri negri. *Vinule dulciu, . . . Alb, roșiu, ș-oreum de-ai fi tu în obraz, La toți ce te beu, purure faci haz.* BUDAI-DELEANU, Ț. 135. *Unul i-a lăsat seara canaua deschisă de la un buloiaș cu vin roșu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 146. *Aduc încă o vadră de vin roșu.* GALACTION, O. A. I, 261. *Bea vin roș din podgoria . . . de la Cotnari.* SADOVEANU, O. XIV, 29. *Ținea în brațe un clondir de vin roșu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126, cf. H II 58. *Murgule, cal minunat, Cu vin roșu adăpat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 497. *Trei glăji pline cu vin roșu ca sîngele.* RETEGANUL, P. III, 87, cf. ALR SN I h 240, ALRM SN I h 161. *Vină, tu, Vălene-n casă, Că-s bucatele pe masă Și vin roșu pe fereastră.* BALADE, III, 173. *Icre roșii* v. icre. *Pămînt roșu* = pămînt de culoare roșiatică; argilă. *Se deșteptă Adam de o văzu, și-i zise Evva, ce se cheamă viață, iară Adam se cheamă pămînt roșiu.* MOXA, 346/34, cf. DL, DM, ALR II 5 061/310, ib. 5 062/791. *Ceară roșie* v. ceară. *Fir roșu* v. fir. *Pieile roșii* v. piele. *Cruce roșie* v. cruce. *Semilună roșie* v. semilună. *Globulă roșie* v. globulă. (Învechit) *Ban roșu* (și substantivat, m.) = ban de aramă; p. ext. monedă cu valoare foarte mică. *Acest domn au închinat întîi țeara . . . la turci cu haraciu, ca să de pe an 3 000 de bani roșii.* ȘINCAI, HR. I, 350/12. *Îndatorirea românilor către turci sta într-un ușor tribut anual de 3 000 bani roșii.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Sub Mircea cel Bătrîn tot soldatul priimea pe zi cîte doi bani roșii, care fac 13 parale.* id. ib. 595, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Banul roșu nu se pierde lesne* (sau *niciodată*), se zice despre o persoană sau un obiect lipsit de valoare. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 59. *Galben roșu* = galben unguresc de aur. *Au dat 30 de galbăni roșii ca [să] le fie lor ocină* (a. 1614). GCR I, 45/8, cf. SCRIBAN, D. *Florint roșu* = fiorin de aur. *Șese sute de ducați sau florinți roșii ungurești făgăduiesc că-i vor da în tot anul.* ȘINCAI, HR. I, 382/11. (Regional) *Vărsat roșu (mărunt* sau *de copii)* = pojar, rujeolă. Cf. ALR I/I h 115/595, ALRM I/I h 160. (Argotic; și substantivat) *Borșul cel roș* = sînge. Cf. PAMFILE, J. II, 163. *Cînd ți-oi da una, te umple cel roș.* id. ib. (Eufemistic) *Cel cu căciula roșie* = diavolul. Cf. ZANNE, P. III, 50. (Bot.) *Pătlăgea roșie* (și substantivat, f.) = plantă legumicolă anuală din familia solanaceelor, cu frunze mari, penate, cu flori galbene și cu fructe comestibile *(Lycopersicum esculentum)*; fructul acestei plante, bacă zemoasă de culoare roșie, comestibilă; pătlăgea, tomată. *Tîrguise pătlăgele roșii.* BASSARABESCU, V. 44. *În loc de pătlăgele roșii și pătlăgele vinete zicem de obicei, eliptic, roșii și vinete.* PUȘCARIU, L. R. I, 203. *Regimul acesta sever, pentru a fi suportat, avea cu atît mai mare nevoie de condimente, cu cît cartofii și roșiile erau necunoscute.* OȚETEA, R. 107. *În cultivarea legumelor,*

... mai ales a cartofilor şi roşiilor, era neîntrecut. BENIUC, M. C. I, 199. *După-amiază vine o căruţă ... să încarce nişte cutii de roşii sosite de ieri pentru gospodărie.* V. ROM. iulie 1954, 58. *Rachiul merge cu roşii şi castraveţi.* PAS, Z. I, 236. *Mere roşii* = varietate de mere cu coaja roşie şi gust dulce. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 79, ŞEZ. V, 42. *Pere roşii* = varietate de pere, nedefinită mai îndeaproape. Cf. BORZA, D. 141. *Pere cu miez roşu* (sau *roşii la miez*) = varietate de pere cu carnea roşie şi coaja vînătă. Cf. BORZA, D. 140, 141, ŞEZ. V, 42. *Cireşe roşii, cireşe roşii grase, cireşe roşii de Dobra, cireşe aslan roşii, cireşe roşii pietroase, cireşe roşii zaharoase* = numele unor varietăţi de cireşe. Cf. BARONZI, L. 93, BORZA, D. 44, ALR II 6 076/36, 872, 886. *Vişine roşii* = numele unei varietăţi de vişine. Cf. ŞEZ. V, 69. *Prune* (sau, regional, *perje*) *roşii* = numele unei varietăţi de prune văratice, de culoare roşie-violacee, a căror carne se desprinde uşor de pe sîmbure. Cf. DRLU, GRECESCU, FL. 195, ALR II 6 082/29, 36, 64, 76, 105, 279, 284, 310, 316, 325, 362, 386, 531, 574, 728. *Struguri roşii* (şi substantivat, f.) = numele unei varietăţi de struguri cu boabe dese, de culoare roşie; roşioară. *Uite: strugure tămîios ..., alb ..., roşu.* JIPESCU, O. 53. *Roşia este roşie, puţin mai închisă ca bragina, este deasă în boabe şi viţă plină de cărcei.* H XI 5, cf. II 98. *Degeţel roşu* V. d e g e ţ e l. *Răchită roşie* V. r ă c h i t ă. *Varză roşie* V. v a r z ă. (Regional) *Agriş roşu* = coacăză. ALR I 1 209/118, 412. *Bostan roşu* = bostan porcesc *(Cucurbita pepo).* ALR I 855/540. *Grîu roşu (din Bănat)* = numele unei specii de grîu. Cf. PĂSCULESCU, L. P. 19, ALR II 5 182/520. *Pepene* (sau *harbuz*) *roşu* = lubeniţă *(Citrullus vulgaris).* Cf. ALR I 857/584, 592, 595, 610, 725, 735, 748, 764, 768, 776, 940, 984, 990, ALR SN I h 199. *Mure roşii* V. m u r ă. *Salcie roşie* V. s a l c i e. (Zool.) *Şarpe* (sau, regional, *gîndac*) *roşu* = viperă *(Pelias berus).* ALR I 1 184/268, 345, 354, 402. (Entom.) *Furnică roşie* = **a)** nume dat speciei de furnici *Formica sanguinea. Furnica roşie nu construieşte muşuroaie înalte.* SIMIONESCU, F. R. 341, cf. ALR II 6 560/53, 130, 182, 219, 272, 284, 334, 353; **b)** (regional; adesea determinat prin „mare") furnică de pădure *(Formica rufa).* Cf. ALR II 6 559. (Regional) *Gîndac roşu* = vaca-domnului *(Lygaeus equestris).* ALR SN III h 752/987. ◇ E x p r. **A se duce** (sau **a merge**) **pîn' la mărul roş** = a se duce foarte departe. *Meargă pîn' la măru roş, că eu nu-l mai pot ţinea.* ap. TDRG, cf. PAMFILE, J. II, 153, ZANNE, P. II, 548. **A fi cu ciubote roşii** = a se găsi cu greu, a fi ceva rar, scump. Cf. id. ib. III, 110. *Banii-s cu ciubote roşii.* id. ib. V, 56. **A plăti ciubote roşii** = a plăti mult. Cf. id. ib. III, 109. **A umbla** (sau **a se duce**) **cu ciubote roşii** = **a)** a umbla desculţ; a fi foarte sărac. id. ib. III, 110; **b)** a intra într-o încurcătură, a o păţi. id. ib. **A căuta acul doamnei cu fir roşu** = a căuta ceva frumos sau rar. Cf. id. ib. V, 6. ◇ C o m p u s: (Bot.; regional) **mălăiel-roşu** = păducel *(Crataegus monogyna).* Cf. ALR SN III h 629/2. ◇ (Adverbial) *Semnul arab lucea roş, ca jăratecul noaptea.* EMINESCU, P. L. 53. ✦ (Despre părul oamenilor) Roşcovan, roşcat; p. e x t. (despre oameni) cu părul roşcat. *Era-n rochie strălucită, Dar la faţă cam urîtă ... Mare nas, cam roşă coamă.* ASACHI, S. L. I, 277. *Ai să ai trebuinţă şi de răi şi de buni, dar să te fereşti de omul roş.* CREANGĂ, P. 198. *Mustaţa roşă se zbîrli şi se grămădi sub nas.* SADOVEANU, O. I, 47. *Era un om înalt, cu barbă balaie şi chica roşă.* id. ib. XII, 306. *Îşi şterse barba roşie de grăsime.* CAMIL PETRESCU, O. I, 99. *Era un om foarte înalt, vîrstnic, cu barba roşie, înspicată de şuviţe sure.* GALAN, Z. R. 29. *Am peri roşii pe obraz.* H. LOVINESCU, T. 119, cf. ŞEZ. I, 127, 220, ALR II 6 809. ✦ (Despre părul animalelor şi penele păsărilor, p. e x t. despre animale şi păsări sau despre părţi ale corpului lor) Roşcat (**I 1**); (despre cai) roib, roibat. *Astăzi făcu o iapă un mînz minunat, iaste roşu.* ALEXANDRIA (1794), 22/7. *Pene roşii şi albe.* CR (1848), 24³/64. *Noaptea flamingo cel roşu apa-ncel, încet pătrunde.* EMINESCU, O. I, 45. *Mă hrăneam cu lapte de capră roşie.* SADOVEANU, O. XI, 377. *De săptămîni un roşu cerb prigoana Şi-o înţeţeşte.* BLAGA, P. 147. *Porc bălan, negru, roş.* H II 117, cf. ib. 131. *Spune părul cailor? — Unu-i negru ca corbu, ... Unu roşu ca focu.* ŞEZ. I, 44. *Şoarece roşu de pădure.* ALR I 1 192/768, cf. ALRM SN I h 177, A I 23, 35, III 17. *Guşa vulpei albă, dar coada ei roşie,* se spune despre făţarnici. Cf. ZANNE, P. I, 704. *Am un bou roşu, unde pune de se culcă o dată, într-un an i se cunoaşte locul* (Focul). PASCU, C. 198. ◇ E x p r. **Basmul cu cocoşul roşu** V. c o c o ş. ✦ (Substantivat) Nume dat animalelor şi păsărilor domestice de culoare roşie: **a)** cal. DDRF. *Iară roşu că-mi ieşea Şi prea tare necheza, Munţii se cutremura.* MAT. FOLK. 193. *Pune oameni cu parale Să sape în grajdul din vale, Să scoată pe roşu.* ib. 1 224; **b)** bou. Com. MARIAN, CHEST. V 76/73; **c)** capră. ib.; **d)** cline. H II 146, III 18, X 479; **e)** găină. ALR II 5 704/27, 250, 551, 728, 791, 848.

2. Adj. (Despre faţă) De culoare rumenă-aprinsă (din cauza afluenţei de sînge, a unui defect de circulaţie etc.); p. e x t. (despre oameni) care are faţa rumenă; pletoric, rubicond, sanguin. *A lui faţă nu-i pre albă, ce cam roşă.* ASACHI, S. L. I, 160. *Luna lumina faţa ei albă ca laptele, cu obrajii roşi şi părul ei blond.* EMINESCU, P. L. 68. *Fata trase pe bătrîn, un om roş, cu ochii verzi.* GÎRLEANU, N. 33. *Teofil e în fruntea jocului. Gras şi roşu, el pare un curcan înfoiat.* VLASIU, A. P. 119, cf. GALACTION, O. A. I, 55. *Avea faţa strălucită şi roşie.* V. ROM. septembrie 1962, 39. *Vei fi sănătos şi roş.* ŞEZ. I, 127. *Uită-te, bade, la mine, Că-s mîndră nesăpunită, Roşie nerumenită.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 254, cf. ALR II/I MN 19, 6 938. *Galben de gras şi ceafa roşie de pumni,* răspunde, în glumă, cel întrebat de sănătate. Cf. ZANNE, P. II, 579. (Determinat prin comparaţii) *Voinic, aprig ... şi roşu ca bujorul.* CIAUŞANU, R. SCUT. 11. *Obrajii îi erau roşii ca două pîinţe prăjite.* VLASIU, D. 200. *Badea meu, tînăr copil, Roşu ca un trandafir.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 39. *Pînă eram pe supt codru, Eram roşu ca şi măru.* BIBICESCU, P. P. 165. ◇ (Despre părţi ale corpului) *Mîinile lor sînt roşii şi îmflate.* CR (1848), 15²/49. *Nasul tău prea e roşu şi prea ţi-e frică de sulifa pe care o ţii în mînă.* DELAVRANCEA, O. II, 178. ◇ (Urmat de determinări care precizează nuanţa sau cu care formează nume compuse de culori) *Pieptul roş-arămiu, nişte spete largi ... arătau că Ion Buzdugan trebuia să fie foarte puternic.* CONTEMPORANUL, III, 922. *Feţele asudate clipeau care roşii-pară, care galbene-verzui.* REBREANU, I. 34. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. *Acest Bertold era într-acest chip: mic la obraz, căpăţînos, ... ochii roşi* (a. 1779). GCR II, 118/24. *Mergi acasă Ş-ochii roşi dă urdori-ţi spală, Să vezi mai curat!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 392. *Ochii săi roşii de bătrîneţe ... erau plini de lacrimi.* EMINESCU, G. P. 50. *Avea ochii veşnic roşii de plîns ascuns.* REBREANU, I. 114, cf. ALR II/I MN 19, 6 938. ✦ Îmbujorat la faţă (din cauza unui aflux de sînge provocat de o emoţie, de un sentiment etc.). *Uneori se făce roşiu, uneori galbăn, şi-i era mai mari ciuda cum că-i ştie toate tainele.* NECULCE, L. 131, cf. POLIZU. *Ea-şi acopere cu mîna faţa roşă de sfială.* EMINESCU, O. I, 82, cf. DDRF. *Bădicul era roşu de mînie.* AGÎRBICEANU, A. 393. *Roşu la faţă, gîfuind de osteneală, citi rar şi tare numele săpat înăuntrul inelului.* BASSARABESCU, V. 133. *Mişcă din picioare, se închină şi rînji iar, mai prost şi mai roşu.* REBREANU, NUV. 62. *Îşi întoarse obrazul roş de frig.* C. PETRESCU, Î. I, 190. *O zăreai venind de departe, roşie de bucurie.* BRĂESCU, A. 23, cf. id. O. A. II, 251. *Plecase de la el roşie de indignare şi umilinţă.* BART, E. 304. *Felix se făcu roşu la faţă.* CĂLINESCU, E. O. I, 173. *Stătea într-un colţ al sălii, asudat, roşu de emoţie.* GALAN, Z. R. 18. *Fata pufni din nou şi se făcu roşie de ruşine, dar nu-şi putea stăpîni veselia.* PREDA, M. 195. *Se făcu roşie auzindu-l cum o laudă.* id. ib. 349. ◇ (Determinat prin comparaţii) *Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roş cum îi goica, iese afară în grădină şi începe a plînge în inima sa.* CREANGĂ, P. 189. *Biata Smărăndiţa se făcea roşie ca sfecla, ceilalţi rîdeau.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 14. *Ana ... îl urmă cu paşi grăbiţi, roşie ca focul de ruşine.* REBREANU, I. 19. *Anica plecă ochii în pămînt, roşie mac.*

C. PETRESCU, Î. II, 170. *Stătea drept în fața frontului, cu obrajii roșii ca focul, cu ochii umeziți din pricina vîntului.* V. ROM. noiembrie 1953, 454. *Eu, văzînd că vornicul S-a făcut roș ca racul, Îi înturnai spatele.* MARIAN, SA. 66. *După sărutarea asta să simți crăiasa . . . toată roșie ca para focului.* RETEGANUL, P. II, 14. *Pescarul se făcu roșu ca sfecla.* FUNDESCU, L. P. 95.

3. Adj. (Despre metale) Înroșit în foc; incandescent. *Atunci credinciosul împăratului se duce răpede și dă foc casei celei de aramă . . . , de se face casa roșă cum e jăraticul.* CREANGĂ, P. 249. *Podul își schimbă de la sine direcția, purtînd peste capetele a sute de muncitori un trup de fier roșu.* SAHIA, N. 33. *Bate fierul cît e roșu!* ZANNE, P. I, 164. *Nu prinde de fierul roș cu mîinile pînă cînd ai clește.* id. ib. V, 192. ◇ *Fier roșu* = fier înroșit în foc cu care se înseamnă animalele (odinioară se înfierau și sclavii și ocnașii). *Fierul cel roșu, care-l apasă Mîna cruzimei p-un osîndit, Mai adînci urme nici el nu lasă Decît minutul acel dorit.* ALEXANDRESCU, O. I, 103. *Calificația ce da persoanelor despre care vorbea era atît de ingenioasă, încît ai fi zis că le pune un fier roșu pe frunte.* BOLINTINEANU, O. 378. *Parcă mi-a trecut un fier roș prin vine.* SADOVEANU, O. I, 123. ◇ Expr. **A arde cu fierul roșu** v. arde.

4. S. n. Culoarea roșie, prima dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată la marginea acestuia spre lungimile de undă mari. Cf. LB. *Fatru mii de pedestrași cu puști, . . . din cari o mie îmbrăcați cu negru . . . și o mie în roșu, cu cheltuiala bistrițenilor.* BĂLCESCU, M. V. 139, cf. POLIZU. *Să vede o casă albă ca laptele, cu jurul geamurilor încondeiat în roșu și-n albastru.* DELAVRANCEA, S. 3. *Tot roșu de sînge zăresc peste tot, Sub aeru-n flăcări al lungilor zile.* MACEDONSKI, O. I, 146, cf. ȘĂINEANU. *S-a stins după muceda stîncă Și ultimul roșu de-apus.* COȘBUC, P. I, 293. *Roșu focului pe ceruri, roșul sîngelui pe-ogor.* DAVILA, V. V. 190. *Roșul macului îți lăcrămează ochiul.* SAHIA, N. 24. *Desișurile de lozii își amestecau verdele, galbenul și roșul.* SADOVEANU, O. VI, 612, cf. X, 401. *Din toate colorile, roșul cuprinde vibrațiile cele mai încete.* ENC. TEHN. I, 99. *Roșurile prezintă o ținută în intensități.* ARGHEZI, S. VIII, 80. *Decorul în roșu . . . și costumația sînt remarcabile.* CĂLINESCU, C. O. 226. *Cîntați roșul macilor și -al trandafirilor.* ISANOS, V. 144. *Roșul este . . . sîngele țărănesc revărsat din belșug în desele răscoale contra asupritorilor.* V. ROM. iulie 1962, 129. *O rafinată artă în asocierea culorii de foc a roșului cu starea sufletească.* IST. LIT. ROM. I, 143. ◇ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau cu care formează nume compuse de culori) *Numirile colorilor de origine latină, cîte le-am putut aduna eu pînă acuma din gura poporului, sînt următoarele: alb-albastru, . . . roș deschis, roș închis, roș întunecat, roș în para focului, . . . roș aprins.* MARIAN, CH. 51, cf. DDRF. *Firele se boiesc în roșu-stacojiu cu fructe de călină.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 120. *Spre răsărit o pată de un roșu pal se întindea între cer și apă.* BART, S. M. 95. *Roșu născînd.* ENC. TEHN. I, 83. *Roșu afumat.* L. ROM. 1968, 49. *Roșu închis (ca sîngele iepurelui).* ib. *Roșu înfocat.* ib. *Roșu-ruginiu.* ib. *Roșu tare.* ib. 47. *Roșu viu.* ib. *Roșu-văpaie.* CIAUȘANU, GL. *Roșu dricoș.* ALR II 3 403/362. *Roșu mohorît.* ib. 3 403/362. (Expr.; regional) **Roșu de pică** (sau **de rîde**) = roșu aprins. CIAUȘANU, GL. ◇ *Roșu-cardinal* = roșu purpuriu. DL I, 336, DM 117. ◇ Loc. adj. și adv. (Despre clădiri) **În** (sau **din**) **roșu** = cu zidăria de cărămidă terminată, dar încă netencuită. *S-a înălțat numai din roșu un liceu în stil românesc.* I. BOTEZ, B. I, 146. ◇ Loc. adv. (În construcție cu verbele „a încălzi", „a înfierbînta") **Pînă la roșu** = pînă la starea de incandescență. *Oțelul sudat se încălzește pînă la alb, oțelul de scule, la roșu cireșiu.* IOANOVICI, TEHN. 110. *Înfierbîntă un fier lat pînă la roș.* ȘEZ. III, 202. ◇ Expr. **A vedea** (sau **a i se face**) (cuiva) **roșu (înaintea ochilor)** = a se înfuria. *Ochii le vedeau roșu.* GÎRLEANU, N. 237. *Cînd aud de curier de Paris, văd roș.* SADOVEANU, O. X, 16, cf. II, 93. *Mi s-a făcut roșu înaintea ochilor . . . Pe cine să iai de gît?* PREDA, Î. 24. (Argotic) **A-i face** (cuiva) **roșu la mușțue** = a lovi pe cineva ca să-l podidească sîngele pe nas. Cf. BUL. FIL. IV, 83. *Atinge-l, Popescule! Dă-i la moacă! Fă-i roșu la mușțue!* ib.

5. S. n. Concret Substanță colorantă de culoare roșie. *Boiangiul, a cărui industrie era odinioară mai înfloritoare, întrebuința colorile cele mai variate, și anume: albastru, . . . galben, . . . roș . . . și verde.* ȘIO I, CCXXXVII, cf. LTR². ◇ *Roșu de Berlin* (sau *de Paris, de Prusia, englez, englezesc, indian, venețian*) = denumire comercială dată unei substanțe de culoare roșie, folosite în vopsitorie ca substituent al miniului de fier. Cf. NICA, L. VAM. 214, LTR², DER. *Roșu de Congo* = colorant organic, folosit în industria textilă și ca indicator în chimia analitică. Cf. LTR², DER. ✦ Fard de culoare roșie pentru obraz și buze; (și cu determinarea „de buze") ruj. *Frumusețea tinereții nu s-arată nici c-au fost, Deși roșul, pînă astăzi, tot îl ții la al său post!* PR. DRAM. 360, cf. DDRF, NICA, L. VAM. 214. *Doamna se aranja în oglindă cu puful de pudră într-o mînă și cu batonul de roșu în cealaltă.* REBREANU, R. I, 28. *Își scoase oglinda, roșul și pudra.* C. PETRESCU, C. V. 124, cf. 36. *Eu nu mă supăr că mata dai puțină pudră și roș.* SADOVEANU, O. IX, 61. *Cu tot roșul pe care-l pusese în umerii obrajilor, . . . nu putea ascunde decît mulțimii oboseala.* id. ib. X, 227, cf. LTR², DL, A V 15.

6. S. n. și (învechit, rar) f. Țesătură sau broderie de culoare roșie. *Veț lua de la dînșii aur, argint și aramă. Și vînăt, și mohorît, și roșiu* (porfiră violetă, stacojie și vișinie B 1938) *îndoit și mătase răsucită.* BIBLIA (1688), 56²/52. *Patru coți de roșe* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 63. *L-am văzut . . . purtînd pinteni și șapcă cu roșu.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Florile altiței tu le spînzuri sus, Roșul de pe margini uite cum l-ai pus!* COȘBUC, P. I, 245. *Fi-vor spinii înfloriți Ori-s turcii învățați, Tot cu roșu-mpodobiți?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 492. *Muierea care era mai fudulă avea opreg negru și avea cîte-o floare de roșu, colea-colea, cîte-o floare.* VÎRCOL, V. 43.

7. S. n. Cupă (la cărțile de joc). *De roșu, de ghindă, de tobă ori de verde?* CARAGIALE, O. VI, 191. *Fantele de roșu.* TDRG, cf. H IV 57. *Ține roșiile, că ț-or prinde bine!* MAT. DIALECT. I, 91.

8. Subst. pl. (Bot.; regional) Limba-boului, miruță (*Anchusa officinalis*). Cf. DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 371, GRECESCU, FL. 416, BORZA, D. 18.

II. 1. S. m. (La pl.; și în sintagma *roșii de țară*) Corp de călărești sau de pedestrași în vechea armată a Țării Românești, compus din boieri de țară avînd uniformă de culoare roșie; (la sg.) ostaș din acest corp. V. roșior **(III)**. *Roșii de țară era călărimea sub comanda marelui paharnic.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Den-a-direapta au pus curtea, ce să dzice la dînșii roșii, și altă oaste de țară.* id. o. 153. [Mihnea Vodă] *au pus peste roșii un bir foarte mare.* R. POPESCU, CM I, 310, cf. ANON. CANTAC., CM I, 120. *Să facă de știre boierilor și ostașilor celor roșii numiți că lui îi este voia să năvălească în Valahia.* ȘINCAI, HR. II, 323/33. *Petrecutu-l-au pînă acolo . . . mulți boieri mari și mici și cu călărești și pedestrași sau roșii.* id. ib. III, 26/36. *Matei din Brîncoveni . . . cu roșii de peste Olt se roscoală împotriva lui Leon Vodă.* BĂLCESCU, M. V. 594, cf. 591, DDRF, ȘĂINEANU. *Roșii sau roșii de țară, numiți așa după uniforma ce o purtau, erau ostași călări ce se hrăneau din mici feude la sate.* BOGDAN, O. 406. *Steagurile de curteni în Moldova depindeau de marele logofăt, iar steagurile de roșii și călărași în Muntenia de marele spătar.* OȚETEA, T. V. 49. *Un fenomen specific pentru secolul al XVII-lea . . . este pătrunderea cetelor militare: roșii, dărăbani, călărași pe pămînturile atît ale boierilor și mănăstirilor, cît și ale moșneni lor.* PANAITESCU, O. Ț. 243. *În mijlocul cortului Șade domnu Negru Vodă. Dar cu el cin' mai ședea? Roșii după Dîmbovița, Albaștrii după Gheorghița.* MAT. FOLK. 100. ◇ *Roșii străini* = corp de cavaleri format din ostași străini. Cf. DDRF. ✦ Descendent din boieri mici. *Dede veste boiarilor și roșiilor, și la mari și la mici.* ANON. CANTAC., CM I, 142. *Pentru aceea domnia mea am socotit de am strîns toată țara, boiari mari și mici și roșii și mazîlii* (a. 1631). MAG. IST. I, 122/15. *Să vă*

luați la mijlocul vostru 8 oameni buni, . . . boieri, roșii, carii vor fi de pre împrejurul locului (a. 1647). ap. PANAITESCU, O. Ț. 231. ✦ (La pl.) Corp de slujitori domnești înființat în secolul al XVIII-lea în Moldova, numit astfel datorită uniformelor roșii pe care le purta. *70 lei, 60 bani, de la 47 roși* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 337. *Bresle ce nu plătesc bir: . . . Simeni. Dărăbani. Roșii* (a. 1803). ib. VII, 377. ✦ (La pl.) Dare plătită de roșii (**II 1**). *El a pus și pre ostași darea ce să numește roși.* ȘINCAI, HR. II, 242/23.

2. Adj. F i g. Inspirat sau pătruns de idei progresiste sau revoluționare; creat de o mișcare revoluționară (în special de cea comunistă). *Iar ziarele, unele sînt albe și altele roșii.* GHICA, ap. CADE. *Mult te-ai schimbat în opiniile politice . . . Ar zice cineva că ești roșu.* BOLINTINEANU, O. 457. *Mecanicii își însușesc memoriul — ultimatum prezentat guvernului de organizațiile roșii.* PAS, Z. IV, 220. ✧ (În imagini poetice) *Port în mîini o vioară roșie — Cîntecul meu nimeni n-o să-l sugrume.* TULBURE, P. 29. *De neguri nu disting precis Îndepărtatul roșu țel.* BENIUC, V. 54. *Hei! caracatiță străină și rea, Te vor străpunge roșii arcași din roșie stea.* BOUREANU, S. P. 34. *El e tanchistul lui roșu Octombrie, soare măreț.* FRUNZĂ, Z. 10. *În toate apele lumii drumețe, Chiotul roșu se-ntinde Și pretutindeni desprinde, cuprinde Și-aprinde flamură de tinerețe!* DEȘLIU, G. 56. *Rămînem în tăcere și amintiri prelunge, Cu viscol roșu gîndul și visele ne-au nins.* LABIȘ, P. 360.

3. S. m. (Mai ales la pl.) Denumire dată adepților unor idei progresiste sau revoluționare, luptătorilor pentru cauza unei revoluții. *Pînă a nu pleca din Paris, mă asigurau roșii francezi și ai noștri . . . că va fi negreșit o revoluție la primăvară.* GHICA, A. 601. *Cine a adus aici pe acest roșu? întreabă principele Iordache.* BOLINTINEANU, O. 424, cf. DDRF, CADE. *El . . . își dă seama că patria e apărată de fapt de roșii, de bolșevici.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/5.

— Pl.: *roșii* și (rar, f.) *roșie*, (n.) *roșuri*. — Și: (învechit și regional) **roș, -ă**, (învechit) **roșiu, -ie**, (prin vestul Transilv.) **róșou** (ALR II 3 878/316, ib. 4 153/316, ALR SN IV h 215/316, CV 1950, nr. 2, 30) adj., subst.

— Lat. **roseus, -a, -um.**

ROȘULÍȚĂ s. f. v. **rușuliță.**

ROȘUÓR, -OÁRĂ adj. v. **roșior.**

ROȘÚȚ, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Diminutiv al lui r o ș u; roșior (**I 1**). Cf. LB, MARIAN, CH. 51.

2. S. f. Numele a două plante erbacee: **a)** *Anagallis caerulea;* (regional) răcovină. BORZA, D. 18; **b)** (regional) scînteiuță *(Anagallis arvensis).* id. ib.

— Pl.: *roșuți, -e.*

— **Roșu** + suf. *-uț.*

ROTÁ vb. I v. **roti.**

ROTACÁN subst. v. **rătăcană.**

ROTACHÍSM s. n. v. **rotacism.**

ROTACÍSM s. n. Fenomen fonetic constînd în transformarea unei consoane intervocalice în „r"; (în limba română) fenomen dialectal constînd în transformarea lui „n" intervocalic în „r". Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Următoarea scrisoare maramureșeană din vremea lui Mihai Viteazul . . ., în care rotacismul e încă neatins, după aproape două veacuri de la traducerea husită a cărților sfinte.* IORGA, L. R. XXVIII. *Lipsește rotacismul, care se poate, dată fiind vădita vechime a manuscriptului nostru, să nu fi fost un fenomen de limbă așa de general cum s-a crezut la început.* id. C. D. 100. *Limba acestor străromâni, așezați pe țărmul drept și sting al Dunării, se caracterizează prin rotacismul (parțial la dacoromâni) lui* n *intervocalic.* PUȘCARIU, L. R. I, 256. *Înainte de toate trebuie citat cazul rotacismului pentru care nu găsim urme la aromâni și megleniți.* id. ib. 269. *La populația din Munții Apuseni și nordul Maramureșului, se constată din cele mai vechi texte, în cuvinte de origine latină, schimbarea oricărui* n *intervocalic în* r . . . , *fenomen cunoscut sub numele de rotacism.* GRAUR, I. L. 58. *Rotacismul se păstrează numai la moți, în regiunea Munților Apuseni, și, sporadic, în alte regiuni puțin întinse.* SCL 1956, 288. *Rotacismul a fost semnalat și în împrumuturile albaneze din slava meridională.* ib. 1967, 4.

— Și: (învechit, rar) **rotachísm** (I. GOLESCU, C.; pl. *rotachismuri* id. ib.) s. n.

— Din fr. **rhotacisme.**

ROTACIZÁ vb. I. **1.** R e f l. (Despre consoane) A suferi fenomenul rotacismului. *În „a înveli", l intervocalic nu s-a rotacizat, deci cuvîntul nu e de origine latină.* GRAUR, I. L. 114.

2. I n t r a n z. (Despre persoane) A vorbi cu rotacism. DL, DM.

— Prez. ind.: *rotacizez.*

— Din fr. **rhotaciser.**

ROTACIZÁNT, -Ă adj. (Despre graiuri, texte etc.) Care prezintă fenomenul rotacismului. *Aceeași schimbare se vede și la românii din „Munții Apuseni" . . ., așa încît Horea, care era Nicolae Ursu din Albac, iese să fi vorbit în grai rotacisant.* IORGA, L. R. XXVIII. *În textele rotacizante pronumele neaccentuate nu se supun regulilor de mai sus.* SCL 1956, 79. *Multă vreme au existat în dacoromână graiuri rotacizante.* L. ROM. 1959, nr. 2, 109. *Forma „conteni" este atestată în textele rotacizante.* SFC II, 47.

— Scris și: *rotacisant.* — Pl.: *rotacizanți, -te.*

— Din fr. **rhotacisant.**

ROTACIZÁRE s. f. Faptul de a (s e) r o t a c i z a. *Credem că există mai mult decît o coincidență întîmplătoare la rotacizarea lui* n *intervocalic.* PUȘCARIU, L. R. I, 268.

— V. **rotaciza.**

ROTACIZÁT, -Ă adj. Cu rotacism. *Formele vechi rotacizate sînt refăcute după modelul limbii literare.* GRAUR, I. L. 65.

— Pl.: *rotacizați, -te.*

— V. **rotaciza.**

ROTÁGIU s. n. (Rar) Serviciu în cadrul unei administrații (de stat). *Suprimînd cît se va putea mai multe din aceste rotagii administrative, . . . vom cerca să arătăm cum se poate înlătura sau nimici acea luptă permanentă, care există între guvern și popor.* ODOBESCU, S. III,339.

— Pl.: *rotagii.*

— De la **roată,** după modelul fr. *rouage.*

ROTÁI s. n. (Învechit) Urmă pe care o lasă roțile pe un drum nepietruit; făgaș. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rotaie.* ALEXI, W.

— **Roată** + suf. *-ai.*

ROTÁN[1] s. n. v. **rodau**[1].

ROTÁN[2]**, -Ă** adj., s. f. (Regional) **1.** Adj. (În sintagma) *Pere rotane* = numele unui soi de pere de culoare galbenă, cu gust dulce. Cf. ȘEZ. V, 68.

2. S. f. Numele unei flori de grădină, nedefinite mai îndeaproape. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *rotane.*

— Etimologia necunoscută.

ROTAPRÍNT s. n. (Tipogr.) Mașină de imprimat în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare pe o suprafață de cauciuc și apoi pe hîrtie. Cf. DN[2], DER.

— Pl.: ?

— Din engl. **rotaprint,** germ. **Rotaprint**[druck].

ROTÁR s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** Meseriaș care face roți, care, căruțe etc. *Au nu e acesta feciorul celui al rotariului?*

N. TEST. (1648), 18v/8, cf. 47v/19, ANON. CAR. *O carte de la Ştefan Vodă Tomşa pentru rotar* (a. 1730). URICARIUL, XX, 137, cf. IORGA, S. D. VI, 45, LB, POLIZU. *Pe la jumătatea drumului venea rotarul, . . . aducînd un drug de lemn la spinare.* GHICA, S. 244. *Aici, pe prispa unui rotariu, puţin de nu era să rămînem chiori.* CREANGĂ, A. 125. *Omul de gazdă fiind rotariu, îşi lucrase un car.* id. O. 156. *Îţi face carul mai trainic şi mai frumos decît cel mai vestit rotar.* SLAVICI, N. I, 70. *Nu-ţi dai seama cînd şi cum cutare flăcău, rotar or grînar, s-a schimbat în moş Cutare.* DELAVRANCEA, S. 213. *Eu o să mă întorc tocmai pe înserate, printre vii, de la rotari.* id. ib. 233, cf. DDRF, ŞĂINEANU, DAMÉ, T. 53 bis, BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 7, 33. *Tată-său, rotar, îşi închiria petecul de pămînt.* SADOVEANU, O. II, 383. *Ai să regreţi amar că fiul tău rămîne cu educaţia lui Pintilie rotarul, bunicu-său.* id. ib. XVII, 371, cf. H II 25. *Cugetînd aşa, . . . vede un rotariu care avea care de vîndut.* SBIERA, P. 232, cf. A IX 3, 4, 5.

2. (Tipogr.) Lucrător care introduce şi scoate formele din presa de imprimat. Cf. MOLIN, V. T. 72, NOM. PROF. 52.

3. (Regional) Biciclist. CV 1952, nr. 5, 39.

II. S. n. (Regional) **1.** Scaun pe care se aşază roata cînd i se fixează spiţele şi obada. Cf. ALR II 6 683/36, 812, 876, ib. 6 685/876.

2. Butucul roţii. Cf. DDRF.

3. Instrument care serveşte la depănarea firelor de pe vîrtelniţă; cicărlc (Negreni — Slatina). ALR II/791.

— Pl.: *rotari* şi (n.) *rotare* (DDRF).

— **Roată** + suf. *-ar.*

ROTÁRE s. f. Exerciţiu de gimnastică constînd din executarea unor mişcări circulare cu corpul sau cu părţi ale corpului. Cf. DL, DM.

— Pl.: *rotări.*

— De la **roată,** după fr. *rotation.*

ROTÁŞ s. m. **1.** Cal înhămat sau (rar) bou înjugat la oişte, înaintea roţilor (în spatele înaintaşilor); (regional) rudar[2] **(2),** rudaş[1] **(5).** *Doi rotaşi* (a. 1793). IORGA, S. D. VIII, 27. *Hamurile rotaşilor să fie cu piepţi[i] şi vînările de piele.* CR (1833), 94, cf. POLIZU. *Cînd sosea cîte un jupîn, ori nea cutare, călare pe rotaşul din stînga, . . . suratele îi ieşeau voioase înainte.* DELAVRANCEA, S. 215. *Răducanu încălecă rotaşul din stînga şi pocni şarpele de bici pe d-asupra cailor.* id. T. 154, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Biciul învăluia dintr-o dată pe rotaşi şi pe înaintaşi, iar sania zbura pe pîrtia drumului.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 103, cf. ALEXI, W. *Tăcere-i şi mergem cu faţa spre lună . . . S-aud zurgălăii în noapte cum sună, Merg spornic rotaşii.* ANGHEL, P. 94. *Harabalele . . . trase de cîte şase şi opt „rimonţi"; cu „rotaşi", cu „înaintaşi" . . . se învălmăşeau cu sărăcăcioase bricşti.* CONV. LIT. XLIV[2], 71. *Cînd sînt două perechi de boi, perechea din urmă se cheamă perechea sau boii de la roate, rotaşi.* PAMFILE, A. R. 50. *Caii smuciţi brusc de hamuri se înghesuiră speriaţi unii într-alţii, rotaşii încercînd să se ridice în două picioare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 149. *Doi băieţi* [în jocul de-a poşta] *erau înaintaşi, doi rotaşi şi unul surugiu.* CĂLINESCU, E. 74, cf. ALR II 5 099/514, 537, 551, 728, 836, 876, 987, A IV 5, ib. V 33. ◇ (Adjectival) *Doi surugi . . ., unul călare pe un cal fruntaş, altul cocoţat dinapoia cailor rotaşi, pe capră.* PAS, L. 55.

2. Vizitiu care conduce rotaşii **(1).** *Se auzea gîrbaciul rotaşului pocnind, iar glasul lui strigînd la înaintaş.* D. ZAMFIRESCU, R. 240.

3. Porumbel care face tumbe în timpul zborului. Cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ Porumbel cu coada rotată **(1).** Cf. SĂGHINESCU, V. 103, PASCU, S. 350.

— Pl.: *rotaşi, -e.*

— **Roată** + suf. *-aş.*

ROTÁT, -Ă adj. **1.** Care are formă de roată **(1),** rotund; înfoiat, întins în formă de roată: **a)** (despre coroana pomilor, despre corola florilor, p. ext. despre pomi, despre flori) Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU. *Spunea de-un trandafir brumat, În doina ei; de-un ulm rotat Şi de-o iubire cu păcat.* COŞBUC, P. I, 255, cf. ALEXI, W. *Rămase pînă noaptea tîrziu, cu ochii ţintă spre creasta dealutui, pînă cînd frunzişul rotat al nucului se făcu una cu noaptea.* GÎRLEANU, N. 36, cf. BUL. FIL. II, 61, STOIAN, PĂST. 68. *Prin teii rotaţi pătrund suliţi de lumină.* SADOVEANU, O. I, 67. *Să crească copac rotat Pe la streaşini ridicat.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 5/1. *Marginea viei . . . era străjuită de un şir de nuci mari, rotaţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 27, cf. 328. *Biserica mai era înconjurată şi de o grădină cu copaci bătrîni, rotaţi şi pletoşi.* STANCU, R. A. II, 397. *Sub rotatul nuc, în curte, Baş-vătaful stă la masă.* V. ROM. iunie 1954, 6. *Măru-i mare şi rotat Şi de poale aplecat.* MARIAN, Î. 175. *Frunză verde lemn uscat, Subt un pom frumos, rotat, Şedea Gruia lui Novac.* ŞEZ. I, 44. *Nu-i vorbă, că de la o vreme nucul a întrecut pe faţă şi a creascut mare, mare şi rotat.* I. CR. II, 173. *Sub un măr mare, rotat, Vîntu mare-a aburat Şi dragostea ne-a stricat.* HODOŞ, P. P. 106. *Numai eu de mi-aş avea . . . Un măruţ verde, rotat, Un frăţiue cu mine-n sat.* BUD, P. P. 26, cf. ALR I 3/354, ALR II 4 031/2. *Frunză verde măr rotat, Dragu-mi-i bădiţa nant.* ANT. LIT. POP. I, 65. *Trandafir mîndru, rotat, A plecat neica, plecat.* FOLC. TRANSILV. I, 224. *Sub ăl păr mare, rotat, De floricele-ncărcat . . . Frumuşel vis am visat.* BALADE, III, 182; **b)** (despre penele, creasta sau coada păsărilor, p. ext. despre păsări) *Şi cînd aproape să scot pupăza afară, nu ştiu cum se face, că mă spariu de creasta ei cea rotată, de pene.* CREANGĂ, A. 53, cf. TDRG, DR. V, 294. *O pereche de porumbei gîngureau la fereastră. Aveau penele guşei zburlite şi cozile rotate.* C. PETRESCU, Î. I, 145. *Hulubi guşaţi şi rotaţi.* TEODOREANU, M. U. 50, cf. H III 307, DOINE, 14, HODOŞ, P. P. 47; **c)** (despre coama cailor) *Cît despre călărie, numai Beiul, tretinul meu cel cu coama rotată, ştie de cîte ori era să mă arunce în mijlocul cînilor de la stînă.* GANE, N. II, 176. *Murgule, coamă rotată, Mai scoate-mă-n deal o dată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 314; **d)** (despre alte obiecte care pot avea formă rotundă sau rotunjită) *În neastîmpăr . . . Aruncă-mprejur ochii rotaţi, tîrzii şi turburi.* HELIADE, O. I, 320. *Adăsta pe boierii moldoveni într-un falnic cori rotat, de covor alb, cusut cu fir.* ODOBESCU, S. I, 173, cf. ŞĂINEANU. *Cînd arcul Mare, rotat se destinde, răsun-atunci cornul.* MURNU, I. 71. *Purtau căciuli negre, rotate.* AGÎRBICEANU, L. T. 230. *Cu lunga-mi cămaşă rotată, încreţită la spate, . . . mă plimbam neastîmpărat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12. *Femeia calcă sprinten, purtînd . . . în polcuţa strîmtă şi-n fusta rotată miros tare şi înţepător de naftalină.* CAZIMIR, GR. 124. *Cute largi, ca în picturile Renaşterii, se lasă de pe piept . . . pentru a se desface, probabil, în jos, într-o unduitoare, rotată crinolină.* CĂLINESCU, E. 30. *Mi-e drag soarele . . . Mai mare îl vrem, mai alb, mai rotat.* VINTILĂ, O. 39. *La fîntîna grecului Este-un pat rotat de brad Şi cu stîlpii că-s de fag.* ŞEZ. I, 13, cf. III, 160. *Iată, nene, că zărea Un cort mare şi rotat, Cît un cort de împărat.* ALECSANDRI, P. P. 198. *La mijloc de corturele Mai mari şi mai mărunţele, Este-un cort mare rotat.* POP., ap. GCR II, 300. *Pe un cîmp rotat Şede-un moş îmflat.* SBIERA, P. 320. *Ochişori negri, rotaţi, Luaţi samă ce luaţi, Să nu v-aflaţi înşelaţi.* MÎNDRESCU, L. P. 42. *Sus la naltul cerului, La razele soarelui Esie-un pat mîndru rotat.* MARIAN, Î. 37. *Păltinaş cu frunza lată Şi cu umbriţa rotată, Lasă-mă la umbra ta.* HODOŞ, P. P. 132. *Cu rochiile rotate, Cu iile rîurate.* MAT. FOLK. I, 649, cf. CIAUŞANU, GL. *Şi-acolo la vale Este o casă mare, . . . Streşină rotată, Strînge lumea toată.* ANT. LIT. POP. I, 184, cf. 337. *Mîndrior, cujmă rotată, Taie gardul, fă livadă Şi hai la noi cîteodată.* FOLC. TRANSILV. I, 286. *În mijlocul corturilor Este-un cort mare, rotat Şi de vîrvuri rotundat.* BALADE, II, 161. *Pe dealu rotat Şade moşu bosumflat* (Bostanul). GOROVEI, C. 26, cf. PAMFILE, C. 33. ◇ (Regional; în sintagma) *Mere rotate* = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 79. ✦ (Despre mişcări) Circular. *Treci în zbor rotat Acolo unde gîndu-ndrăzneţ nu are moarte!* BRAD, O. 58.

2. (Despre părul cailor; p. ext. despre cai) Alb sau sur, cu pete mai închise. Cf. ROSETTI, B. 103. *Un*

anvarin foarte frumos, vînăt, rotat. CR (1848), 5[3]/56. *El intră în curțile domnești în sălțăturile . . . unui armăsăruș arăbesc ager și zglobiu, cu părul vînăt rotat.* ODOBESCU, S. I, 132. *Altrnă toba de gît, suie pe un superb cal vînăt rotat, pune trîmbița la gură și, legănîndu-se călare, începe să bată toba.* CARAGIALE, O. I. 274, cf. DDRF, DAMÉ, T. 53 bis, BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 877, ROSETTI, I. L. R. I, 52. *La capătul uliței . . . așteptă cabrioleta galbenă, cu roțile roșii și armăsarul rotat.* C. PETRESCU, A. R. 41, cf. H I 6, II 12, 87, IV 9, 144, X 465, ALR I 3/18, 98, 359, ALR II 4 104/836, ALRM SN I 179/277. *Socrul meu mi-a dăruit O iapă și-un mînz rotat.* BALADE, III, 107, cf. PASCU, C. 198. ✦ (Rar; despre boi) Cu pete de altă culoare. *O scos șesă boi bourei, În coarne-nalbei, În păr rotați.* MÎNDRESCU, L. P. 217. ✦ (Rar; despre țesături) Cu desene de formă rotundă. *Chișchincu rotat, Cine te-a lucrat Rău te-a blestemat.* DENSUSIANU, Ț. H. 246, cf. 258.

— Pl.: *rotați, -te.*

— **Roată** + suf. *-at.*

ROTATÍV, -Ă adj. **1.** (Despre mișcări) Circular. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mișcarea principală se dă fie piesei de prelucrat, fie sculei și poate fi rotativă . . . sau plană.* IOANOVICI, TEHN. 231.

2. (Despre sisteme tehnice) Care poate efectua o mișcare de rotație **(1)**. Cf. ȘĂINEANU. *Combustibilul . . . și minereul, bine amestecate în malaxcare, se introduc în cuptorul rotativ.* IOANOVICI, TEHN. 33, cf. LEG. EC. PL. 27. *În fața ei se vedea un scaun rotativ de pian.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Niște fierăstraie mecanice rotative . . . retezau copacii.* id. S. 787. *Au grăpat mai înainte terenul . . . , apoi au trecut cu sapa rotativă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847, cf. ib. 1963, nr. 5 791. ✧ Fig. (Substantivat) *Unii domină o clipă momentul istoric și alții stau în minoritate opozantă. Apoi vine rîndul acestora din urmă . . . Un fel de rotativă între două familii culturale.* RALEA, S. T. III, 18. ✦ (Substantivat, f.; și în sintagma *presă rotativă*) = instalație folosită la imprimarea ziarelor și a publicațiilor de mare tiraj, care funcționează prin rotirea a doi cilindri ale căror suprafețe sînt în contact, unul servind ca suport al clișeului, celălalt ca organ de presiune. *Prinși în formidabila rotativă a hîrtiei tipărite, puteam visa deci epoca idilică a unei omeniri ce nu cunoaște abuzul literei asasine.* LOVINESCU, C. V, 105, cf. V. MOLIN, V. T. 57. *Porni spre Sărindar să arunce vestea proaspătă și senzațională rotativelor.* C. PETRESCU, C. V. 73. *La tipografie se lucra tăcut. Se auzea numai clempănitul rotativelor.* VLASIU, D. 137. *Mii de școli cu biblioteci și cămine de cultură au învățat țara să citească . . . milioane de cărți ieșite din marile rotative.* ARGHEZI, B. 157. *Acum, rotativele și-au început uruitul lor uriaș, devorînd sulurile de hîrtie.* BOGZA, A. Î. 251. *În sala cea mai mare, enorme rotative . . . vuiau din plin.* V. ROM. iulie 1954, 285. *Te-ai băgat cu el printre vînzătorii de ziare, care se îmbrînceau . . . să înșface foile umede, scoase atunci din rotativă.* PAS, Z. I, 166, cf. DL, DM.

— Pl.: *rotative.*

— Din fr. **rotatif.**

ROTATÓR, -OÁRE adj. Care învîrtește. *Forță rotatoare.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *rotatori, -oare.*

— Din fr. **rotateur.**

ROTATÓRIU, -IE adj. De rotație **(1)**, propriu rotației. Cf. LB. *Mișcare rotatorie.* ȘĂINEANU, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *rotatorii.*

— Din fr. **rotatoire.**

ROTÁȚIE s. f. **1.** (Și în sintagma *mișcare de rotație*) Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mișcă rămîne la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. Cf. MN (1836), 70[1]/35, CONV. MEC. 54/22, NEGULICI, ORESCU, T. 106/11, MARIN, F. 308/22. *La fiecare rotație a cursorului, corespunde cîte o spiră depusă pe țeavă.* I. IONESCU, F. 226, cf. ȘĂINEANU BARCIANU, ALEXI, W. *Oricare tip de burghiu execută două mișcări: una de rotație în jurul axei și una de înaintare în direcția axei.* IOANOVICI, TEHN. 216. *Un avion tinde să capete trei mișcări de rotație împrejurul a trei axe dreptunghiulare.* ENC. TEHN. I, 175. *Șuruburi care transformă mișcarea de rotație în mișcare rectilinĕ.* SOARE, MAȘ. 29. *Într-o mișcare de rotație momentul forței aplicate corpului este egal cu produsul dintre momentul inerției și accelerația unghiulară a acestuia.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. I, 100. ✦ (Astron.) Mișcare a unui corp ceresc în jurul axei sale. Cf. GENILIE, G. 76/9, id. P. 64, EPISCUPESCU, O. Î. 318/27. *Pămîntul (prin rotațiunea sa de toate zilele împregiurul axei sale) merge de la apus la răsărit.* ISIS (1859), 34[2]/4. *Aceste circumstanțe permit a presupune că Soarele are o mișcare de rotațiune.* DRĂGHICEANU, C. 27. *Puțin le pasă la doi ochi iubitori de lumină . . . de dimensiunile, sistema de rotațiune și revoluțiune, în genere, de legile cosmice cari stăpînesc existența și mișcarea unei depărtate stele.* CARAGIALE, O. III, 239, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU. *Un al patrulea izvor de putere pentru Pămînt stă în însăși mișcarea sa de rotație în fiecare 24 de oare.* MEHEDINȚI, G. F. 18, cf. ALEXI, W. *Durata mișcării de rotație a Pămîntului este de aproape 24 de ore.* GEOLOGIA, 6, cf. DER. ✧ Fig. *Toată această rotație cosmică are loc în lumea superioară a sunetelor.* BOGZA, C. O. 343.

2. Schimbare alternativă. *Din aceste 16 opere, douăsprezece vor fi din cele ce s-a mai reprezentat pă teatrul nostru, iar patru vor fi noi . . . , combinîndu-se reprezentarea cu o bună rotație, spre a nu osteni publicul cu darea unei opere de mai multe ori.* FILIMON, O. II, 243, cf. DDRF. ✧ Loc. adv. (Despre persoane) **Prin rotație** = cu schimbul, pe rînd. *Juristul adusese rubedeniile de la țară, pe care le ținea o parte a anului, prin rotație, la București.* CĂLINESCU, S. 205. *Instruirea elevilor se efectuează prin rotație în secțiile de pieptănat mecanic, preparație fuior, tors din bandă.* GÎ 1962, nr. 683,4/1. ✦ Schimb alternativ de persoane sau de echipe efectuat în cursul unei activități, pentru a asigura acesteia continuitate. *Lucrătorii au părăsit însă singuri munca . . . Au urmat amenințări energice, amenzi, întrerupere de la rotație. Nimeni, însă, nu s-a mișcat.* SAHIA, N. 41. ✦ Alternare sau succesiune metodică a culturilor pe același teren, stabilită în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. Cf. CALENDAR (1844), 34/21, BREZOIANU, A. 85/12. *Înainte de a cunoaște rotația culturilor și cultura sfeclelor, agricultorul nu putea ierna decît un mic număr de animale.* OȚETEA, R. 107. *Trebuie respectate în întregime regulile agrotehnice privind rotația culturilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 767.

3. (În sintagma) *Rotația capitalului* = circuitul capitalului privit ca un proces periodic care se repetă mereu.

— Pl.: *rotații.* — Și: (învechit) **rotațiúne, rotăciúne** (RUS, I. I, 8/20, LAURIAN, M. IV, 183/22) s. f.

— Din fr. **rotation,** germ. **Rotation.**

ROTAȚIÚNE s. f. v. **rotație.**

RÓTĂ s. f. v. **roată[1].**

ROTĂCĂNÁT, -Ă adj. v. **rătăcănat.**

ROTĂCIÚNE s. f. v. **rotație.**

ROTĂLÍE s. f. (Regional) Vîrful mai gros al fusului. Cf. VÎRCOL, V.

— Pl.: *rotălii.*

— De la **roată.**

ROTĂREÁSĂ s. f. Soție de rotar **(I 1)**; rotăriță. Cf. DL, DM.

— Pl.: *rotărese.*

— **Rotar** + suf. *-easă.*

ROTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care ține de rotar **(I 1)** sau de rotărie **(1)**; propriu rotarului sau rotăriei. *Să poate prea bine lua la lucru rotăresc.* COD. SILV. 17. *Mesteacănul... dă lemn bun de ars și la lucrul rotăresc, cum și la butnăresc.* ib. 18.
— Pl.: *rotărești.*
— **Rotar** + suf. *-esc.*

ROTĂRÍE s. f. **1.** Meseria rotarului **(I 1)**; rotărit. *Are ateliere pentru toate meșteșugurile... precum: rotărie, fierărie, căruțărie.* I. IONESCU, D. 192, cf. DDRF, ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 53, BARCIANU, TDRG. *Strungăritul se confundă cu rotăria.* PAMFILE, I. C. 169, cf. NOM. PROF. 33. *Am de gînd să te învăț meșteșug. Vrei să înveți rotăria?* SADOVEANU, O. VII, 470, cf. H II 62, III 18.
2. Atelierul rotarului **(I 1)**. *La cîțiva pași mai încolo, era o răscruce cu o rotărie, o tinichigerie, o circiumă și un bărbier.* CAMIL PETRESCU, O. II, 74. *Va aduna în fața rotăriei lui cinci-șase sute de oameni.* id. ib. 668.
3. (Regional) Obiecte făcute de rotar. *Să lucrăm în țară piei̯le, lina..., frînghii, sfoară..., dogărie, rotărie, coșuri fel de fel.* JIPESCU, O. 69, cf. TDRG. ✦ Roatele de la o mașină. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *rotării.*
— **Rotar** + suf. *-ie.*

ROTĂRÍT s. n. Rotărie **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— De la **rotar.**

ROTĂRÍȚĂ s. f. Rotăreasă. *Întîmplarea aduse cu sine că, chiar atunci, deodată cu împărăteasa, născu rotărița și făurița împăratului.* RETEGANUL, P. I, 32.
— Pl.: *rotărițe.*
— **Rotar** + suf. *-iță.*

ROTĂTÚRĂ s. f. (Rar) Pată rotundă pe corpul animalelor, de altă nuanță decît restul părului. Cf. ENC. VET. 153. *Părul are rotături.* ib.
— Pl.: *rotături.*
— **Roată** + suf. *-ătură.*

ROTĂȚÉL s. m. v. **rotoțele.**

RÓTCĂ s. f. (Prin Ban.) Ridiche *(Raphanus sativus)*. Cf. ALR I 851/5, com din LUGOJ.
— Pl.: *rotche.*
— Din scr. **rotkva.**

ROTCOL subst. (Regional) Roabă, tărăboanță. *Roaba..., rotcolul, triboanța sau hontul slujește la cărat gunoi, piatră etc.* PAMFILE, I. C. 153.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

ROTELÁT, -Ă adj. v. **rotilat.**

ROTELÍȚĂ s. f. v. **rotiliță.**

ROTÉZ s. n. v. **rătez**[1].

ROTÍ vb. IV. **1.** Refl. A se mișca descriind cercuri, a se învîrti. *Un cînd de vulturi ageri, rotindu-se pe sus, Se-nalță ca s-asculte mult vesela fanfară Ce buciumă prin nouri frumoasa primăvară.* ALECSANDRI, P. III, 35. *Bătlanii cu cataligele lor întinse se roteau în cercuri mari deasupra apei.* GANE, N. II, 181. *Ochii i să rotiră în orbite.* DELAVRANCEA, S. 158, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Uite, graurii pe luncă, Veseli, fericiți ce sînt! Șoimul să rotește-n vînt Și spre ei s-aruncă.* COȘBUC, P. I, 264. *Paiele din cîmp, de spaimă, În vîrtej acolo prinse, Se rotesc și joacă-mpinse, Se ridică-n sus.* id. ib. II, 17, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dă drumul la rotogoale de fum care ies, una după alta, se rotesc, apoi se-nșiră-n aer.* GÎRLEANU, N. 65. *Vulturii se roteau cu neobosită măreție.* GALACTION, O. A. II, 105. *Era alb și se rotea înalt în bătaia soarelui.* C. PETRESCU, Î. I, 268. *O rîpă de lut... deasupra căreia se roteau ulii negri.* VLASIU, A. P. 19. *Observase într-un rînd, deasupra poienii, un huițan care se rotea în cercuri line.* SADOVEANU, O. XI, 147. *Șoimule, tu ești?... Nu erai tu, pe sus, peste palate Rotindu-te-n singurătate...?* ARGHEZI, VERS. 279. *Văzu un stol nemaipomenit de vulturi rotindu-se deasupra ripii conice.* CĂLINESCU, S. 787. *Vedea ulițul cînd se rotea în zbor în slăvile albastre.* STANCU, R. A. II, 9. *Un cînd de ciori se rotea deasupra.* V. ROM. iulie 1954, 155. *Se bucurau... făcîndu-le vînt* [porumbeilor] *și urmărindu-i cu mîna streașină cum se rotesc și cît de mult se înalță în văzduh.* PAS, Z. I, 129. *S-adună toți vulturii stol, Sub cer se rotesc rotocol Și cad viforos.* BENIUC, A. R. 48. *Hulubi sălbateci se roteau pe sus.* ISANOS, Ț. L. 15. *Soarele prin picle ce se roteau în sus Ardea pe ochi și sînge și arme, din apus.* LABIȘ, P. 225. *Mașina de zburat cu reacție, concepută de el, se rotea pe stadionul orașului.* V. ROM. iunie 1958, 71. *Deasupra podului, în văzduh, se roteau cîteva avioane de recunoaștere.* BARBU, P. 307. *A apărut deasupra orașului un avion. S-a rotit de cîteva ori ca o libelulă.* S mai 1960, 61, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 12. ✧ Intranz. *Toi vîntul de apus Face-o vijelie mare, Un vîrtej rotează tare Și măciașul zboară sus!* HELIADE, O. I, 138. *Deasupra lor porumbii vineți roteau voioși din vreme-n vreme.* ANGHEL, Î. G. 29. *Avionul roti, ridicîndu-se.* C. PETRESCU, Î. I, 268. *Rotind, în descindere, frunza visa Că-n an mai putea înc-o dată Podoabă să fie de foc altui pom.* BLAGA, P. 43. *Vulturul ce rotește sus Va fi atunci de mult apus.* id. POEZII, 237. *În orele de la amiază îl vedem* [pe șoim] *de obicei rotind foarte sus.* LINȚIA, P. II, 145. *Sub zări de zgură și cenușă, Roteau doar negri corbi.* BRAD, T. 80. *Deasupra lui rota un pescăruș alb, țipînd scurt, ca o durere.* IL octombrie 1962, 23. ✧ Tranz. *Păzește-te să nu-i zdrobești capu și-ncolo rotește-mi-l cum ți-o plăcea!* PR. DRAM. 217. *Iarba... cade toată doborîtă la pămînt... cînd ei aduc mîna și rotesc coasa pîntr-însa.* JIPESCU, O. 39. *Era luat la cîmp, pus la mînat boii la plug... sau la rotit caii în arie.* CONV. LIT. XLIV, 655. *De treabă om Nectarie,... păcat numai că nu-i de călugăr, închete el cu răutate, rotind mai repede șiragul metanitor sale de chilimbar.* HOGAȘ, DR. II, 8. *Deasupra, primăvara rotea în roiuri fluturi. Se întorceau cocorii din sudice ținuturi.* LABIȘ, P. 33. *Făcu cîțiva pași pe covor, rotindu-și rochia ca pe un vîrtej.* VINEA, L. I, 42. (Fig.) *La sunete rotate De eho prin răsuri, Cu chipuri vezi plecate Mulțimea cum străbate Cucernici cotituri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 164/1. *Am zis gîndurilor oarbe, Ce-și roteau peste morminte zborul lor de lilieci, Să s-abată lăsînd morții în odihna lor de veci.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 64. ✦ A da impresia unor mișcări în cercuri sau ondulate. *Livezi largi fugeau în urma căruții, se roteau domol în depărtări.* AGÎRBICEANU, A. 59. ✦ (Popular) A dansa mișcîndu-se în cerc. *Frunză verde liliac, Bată-l vina de gîndac, C-au mîncat frunza de fag; N-au lăsat să odrăslească, Fetele să se umbrească, Flăcăii să se rotească.* SEVASTOS, C. 83. ✧ Tranz. (Complementul indică dansul sau fata jucată) *Danțul îmi rotește, Toiagu răsucește.* TEODORESCU, P. P. 80. *Rar le vine feciorilor chef să aducă lăutarul... de mai rotesc cele fete.* SEVASTOS, N. 3. ✦ Fig. A se perinda, a evolua. *Este adevărat că mișcarea literară a încetat sau... din contră există, se rotește și merge din ce în ce crescînd?...* MACEDONSKI, O. IV, 5. *Se scurse anul Și se rotiră vremi.* MURNU, O. 174.
2. Refl. și intranz. (Mai ales urmat de determinări introduse prin prep. „împrejurul", „în jurul" etc.) A efectua o mișcare de rotație **(1)**; a se învîrti. [Aerul] *ajunge pe cuțiuța unei roate, pe carea, prin acest chip, o aduce în mișcare, de să rotează.* AR (1829), 225r[2]/23. *Cîndu-i paos preste tot Și cînd Ursa-n cer rotează Lîngă Carul lui Boot,... L-a mea ușă bate-Amor.* ASACHI, S. L. I, 89. *Port-cuțitul este construit dintr-o lurelă, numită cap-revolver, ce poate roti în jurul unei axe.* IOANOVICI, TEHN. 282. *Constelațiile nordului se rotesc majestuos.* BOGZA, C. O. 315. *Amurgul să coboare Și globul să rotească mereu pe lîngă soare.* DEȘLIU, G. 51, cf. 56. *Cum se rotește lumea sub stele și sub soare, Au cine ar putea-o în drumu-i s-o măsoare?* HOREA,

p. 118. *Pămîntul este una din cele nouă planete care se rotesc în jurul Soarelui.* GEOLOGIA, 6. ◇ Tranz. *Soarele . . . înundă văzduhul cu-o lumină care-şi roteşte făşiile în giurul unei tipsii de foc.* DELAVRANCEA, T. 59. ✦ Tranz. A înconjura ceva. *Aci s-opri voinicul şi perii-i se zburliră; Şi cearcăne de sînge rotiră ochii săi.* BOLLIAC, O. 105. [Vulturul] *Un pisc singuratic al muntelui plin . . . Acela-l rotea prin văzduhul senin În sute de cercuri egale.* COŞBUC, P. II, 297. (Refl.) *Neguri groase, rotindu-se în jurul . . .* [muntelui] *asemeni unor negri balauri.* BOGZA, C. O. 56. ✦ Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva (căutînd să-i cîştige simpatia, bunăvoinţa, dragostea etc.). *Cuconul Ştefănică, ca în timpul fericitelor lui tinereţe, se rotea cînd în jurul plăpîndei spiţerese, cînd în jurul frumoasei Zamfirieţe.* GANE, N. II, 193, cf. 57. *Fiul împăratului . . . se rotea pe lîngă dînsa şi se îngîmfa ca un curcan.* ISPIRESCU, L. 311. *Teoveanu prea se roteşte împrejurul ei!* I. NEGRUZZI, S. IV, 226. ✦ Refl. (Mai ales despre oameni; şi determinat prin „pe loc") A se întoarce roată, a se răsuci, a se învîrti pe loc. *Au început Baur generalul cu călărimea a se mişca şi a se roti, iară nepriceţenul asupra lui au năpădit.* N. COSTIN, LET. II, 67/32. *După ce găti ţigara şi cafeaua, se roti puţin înaintea oglinzii şi ieşi în balcon.* CONTEMPORANUL, IV, 390. *El înghiţi puişorii ce jalnic ţipau la vedere-i; Muma rotindu-se-n jur plîngea dup-odraslele sale.* MURNU, I. 33. *Ne roteam înfoiaţi ca nişte curcani.* BRĂESCU, A. 231. [Oamenii] *se rotesc pe loc, fără astîmpăr, într-o poiană adevărată.* SAHIA, N. 18. *Savai, puişor de corb, Ce ţipi, neică, şi ţivreşti Şi-mprejur mi te roteşti, Şi pe ploaie şi pe ceaţă, Şi-n seară şi-n dimineaţă.* BALADE, II, 395.

3. Tranz. (În expr.; şi cu parafrazarea expresiei) **(A-şi) roti ochii** (sau **privirea, căutătura** etc.) = a-şi plimba ochii, privirea în toate părţile, de jur împrejur; a cerceta cu privirea (ceva). *Eram un copilandru. Din codri vechi de brad Flămînzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pămîntul, Eu răzvrăteam imperii, popoarele cu gîndul.* EMINESCU, O. I, 88. *De-ţi roteai pe lanul vieţii ochii mari şi visători, Nu-nţiineai decît podoabe, fluturi, pajişte şi flori!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 33. *La o fereastră sta prefectul care se dusese întru întîmpinarea ministrului, rotind nişte ochi teribili şi făcînd semn deputaţilor să se urce în vagon.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 60. *Moşul îşi roti ochii prin căsuţă, să vadă dacă n-a uitat ceva, dădu bună-sara şi ieşi.* DUNĂREANU, CH. 17. *Îşi rotea ochii peste mulţime.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 133. *Şi rotindu-şi privirile mai zări unul de cinci parale.* GÎRLEANU, N. 58. *Liniştit, îşi roti privirea peste tot cuprinsul.* REBREANU, I. 479. *Bravo! strigă prefectul Boerescu rotindu-şi privirea peste ţăranii care se uitau la dînsul.* id. R. II, 83. *Roti ochii ca o pasăre închisă ce vrea să zboare.* ARDELEANU, U. D. 73. *Apoi, rotindu-şi ochii de jur împrejur, căţă cu dor pe drum în jos.* MIRONESCU, S. A. 70. *Îşi întrerupse sunetele metalice, rotindu-şi privirile peste masa de oameni.* SAHIA, N. 107. *Roti în juru-i o privire bănuitoare.* SADOVEANU, O. VIII, 157. *Rotindu-şi ochii, se minuna: pămîntul, alb şi apa mării, neagră.* BART, E. 308. *Ca un erete Privirea o roteşte flămîndă pe cîmpii.* PILLAT, P. 22. *Roti iarăşi ochii prin cameră, căutînd ceva parcă cunoscut.* CĂLINESCU, S. 137. *De pe liman de golfuri Privirea ţi-o roteşte.* BLAGA, P. 176. *În oricare parte îţi roteşti privirea, vezi unduind pădurea de brazi, codrii seculari de fag cu frunza arămie.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *Roti ochii asupra tovarăşilor ei, înduioşată.* V. ROM. iulie 1953, 133. *Vrăjiţi, copiii îşi rotesc privirile în toate părţile.* ib. martie 1954, 244. *Din prag îşi roti ochii prin curte.* PAS, Z. III, 21. *Geaba roteşti ochii, că te ştie valea de ticălos.* DAVIDOGLU, M. 18. *Doctorul îşi roti privirea peste oameni.* PREDA, M. 277. *Ridică mîna şi îşi roti privirile în jur, aşteptînd să se facă linişte deplină.* MIHALE, O. 44. *Rămas singur, Andrei îşi roti privirile prin odaie.* T. POPOVICI, S. 81. *Rotind căutături prudente împrejur, . . . nu găsea nicăieri un ajutor.* VINEA, L. I, 36, cf. ŞEZ. V, 121.

4. Tranz. A învîrti în aer (deasupra capului) o armă, un baston etc. *Mînuia securea şi rotea buzduganul.* CR (1848), 18²/20. *Se trezi alergînd şi el cu paşi mari . . . , rotind larg bătul cu cloanţ de fier.* SADOVEANU, O. IX, 96. *Muncitorii roteau bastoanele.* PAS, Z. IV, 265. ◇ Fig. *Albert Kiraly . . . îşi roteşte fulgerînd armele prin toată Bulgaria.* BĂLCESCU, M. V. 64. *Să dansăm rotind în aer Fluturări de curcubee.* LABIŞ, P. 315.

5. Refl. şi tranz. (Despre păsări) A-şi desface penele cozii şi aripilor; a (se) înfoia. *Ca cocoşul se roteşte între găini cînd se priveşte.* PANN, P. V. I, 160/18. *Îşi rotea coada, desfăşurînd-o în evantaliu.* SADOVEANU, O. IX, 206. *De ani şi ani colegul meu Revarsă darnic pe hîrtie Păuni care-şi rotesc penetul.* V. ROM. ianuarie 1954, 74. *Cîntă cucu-n verde luncă . . . Şi tot cîntă, se roteşte.* ŞEZ. I, 46. *Frunză verde peliniţă, Pe cea verde moviliţă Se roteşte-o păuniţă Şi-un păun cu chica scurtă.* ALECSANDRI, P. P. 410. *Cîntă cucul, se roteşte Ca mîndra cînd se gătеşte.* TEODORESCU, P. P. 346. *Se primbla pe sub fereşti, rotindu-şi coada cea lungă şi frumoasă.* SBIERA, P. 33. *Cîntă cucul, se roteşte, Puiul se călătoreşte.* SEVASTOS, C. 162, cf. ALR SN II h 382. ✦ (Despre cocoşii de munte) A scoate sunete caracteristice şi a se mişca în cercuri, în perioada împerecherii. *În prezent se întîlnesc frecvent locuri de rotit în raza ocoalelor silvice.* VÎN. PESC. 1962, nr. 4, 3. *Asemeni multor vînători, am urcat la sfîrşit de aprilie spre unul din locurile de rotit.* ib. nr. 7, 4.

6. Intranz. şi refl. (Despre ape) A forma cercuri de unde concentrice; a produce ochiuri, vîrtejuri. *Bolboace mii rotează în balta infernală.* HELIADE, O. I, 197. *Peste-adîncimi se fac ochiuri mari, care rotesc în loc.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115. *Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace, În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.* EMINESCU, O. I, 85. *Şi apa unde-au fost căzut În cercuri se roteşte, Şi din adînc necunoscut Un mîndru tînăr creşte.* id. ib. 170. *Se văzu trupul lui Malaspina căzînd în adîncimile Brateşului şi apa rotindu-se în faţă.* GANE, N. II, 86. (Fig.) *Cum el din cer o auzi Se stinse cu durere, Iar ceru-ncepe a roti În locul unde piere.* EMINESCU, O. I, 171. ◇ Tranz. *Sub o salcie scorburoasă, apele roteau volbură.* SADOVEANU, O. XII, 650 ✦ Refl. (Rar; despre rîuri) A-şi schimba direcţia, cursul; a coti. *Cînd am ajuns la Gorotar, acolo, spre Iernut, unde se roteşte Mureşul, ne-am oprit.* VLASIU, A. P. 171.

— Prez. ind.: *rotesc.* — Şi: **rotá** (prez. ind. *rotez*) vb. I.

— V. **roată.**

ROTÍCĂ s. f. (Învechit) **1.** Rotiţă **(1).** LB. **2.** Rotilă **(2).** Cf. LB.

— Pl.: ?

— **Roată** + suf. *-ică.*

ROTICĂLÁT, -Ă adj. (Regional) Rotocolit. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă un măr roticălat Cu crenguile pe Bănat.* RETEGANUL, CH. 92, cf. ALR I 3/333. ◇ *Mere roticălate* = soi de mere foarte zemoase, acrişoare, de formă rotundă, turtită, avînd pe o parte dungi roşii. Cf. MAT. DIALECT. I, 215.

— Pl.: *roticălaţi, -te.* — Şi: **roticolát, -ă** adj. TDRG.

— Contaminare între **rotilat** şi **rotocolat.**

ROTICĂNÁT, -Ă adj. v. **rătăcănat.**

ROTICEÁ, -ÍCĂ s. f. Rotiţă **(1).** *Prins în mijlocul regimentului, el simţea că maşina încîlcită a vieţii lui nu mai era decît o roticică simplă a unei maşine mai mari.* D. ZAMFIRESCU, R. 224. *Ideea umilinţei se împletea în mintea ei, ca o maşinărie complicată, cu atîtea roate şi roticele.* id. T. S. 95. *La amîndouă capetele bătului este legat . . . un lemn găunos . . . înăuntru căruia e o roată mică numită „rotilă" sau „roliţă" sau „durá" sau „rotucea".* ŞEZ. VIII, 147, cf. PAMFILE, I. C. 275. ✦ (Învechit, rar) Picătură, strop. *Aşa trecînd . . .* [roua] *repede În roticele dese, Amu pe faţa apelor A mării agiunsese.* ASACHI, S. L. I, 245.

— Pl.: *roticelc.* — Şi: **roticică, rotuceá** s. f.
— **Rotiţă** + suf. *-ca.* — **Roticică,** cu schimbare de sufix.

ROTICÍCĂ s. f. v. **roticea.**

ROTICOLÁT, -Ă adj. v. **rotieălat.**

ROTIFÉR s. n. (La pl.) Clasă de viermi inferiori microscopici, acvatici, cu corpul înconjurat la partea anterioară de cili puternici; (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. Cf. SIMIONESCU, F.R. 455, DL, DM.
— Pl.: *rotifere.*
— Din fr. **rotifère.**

ROTIL[1] s. m. (Bot.; regional) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*). Cf. ŢOPA, c. 219, BORZA, D. 38.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

RÓTIL[2]**, -Ă** adj. (Regional) Rotund **(1)**; (regional) rotilat **(1).** ALR I 3/93, 94.
— Pl.: *roitli, -e.*
— Cf. r o t i l a t.

ROTILÁ vb. I. R e f l. A se roti, a se învîrti, a se răsuci, a se întoarce. Cf. LB, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *La tacturile atrăgătoare* [ale valsului] *începurăm a ne rotili într-un vîrtej nebun.* ap. TDRG. Cf. ALEXI, W., BL IV, 51, VI, 146, BUL. FIL. II, 51. *Să rotilă şi strigă la strigături.* ALR II 4 336/95.
— Prez. ind.: *rotilez* şi (regional, pers. 3) *rótilă.*
— Şi: **rotilí** vb. IV.
— V. **roată**[1].

ROTILÁN, -Ă adj. (Regional; într-o ghicitoare) Rotund **(I 1).** *Ce-i pătură Şi nu-i plăcintă Şi-i rotilan Şi nu-i măr?* (Ceapa). ARH. FOLK. I, 192.
— Pl.: *rotilani, -e.*
— **Rotilă** + suf. *-an.*

ROTILÁT, -Ă adj. (Popular) **1.** În formă de roată, rotund **(1).** Cf. LB, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Este-o masă rotilată. De bucate-ndestulată.* MARIAN, S. R. I, 12. *Mărul acesta-i rotilat . . . , adică coroana lui e rotundă ca o roată.* Com. MARIAN. *Zos la poala codrului, La şa masă rotilată . . . Şede Gruia supărat, Nebăut şi nemîncat.* ALEXICI, L. P. 13. *Era sprintinel . . . Ochii rotilaţ, Cu obraz înflaţ.* id. ib. 186, cf. CANDREA, Ţ. O. 52. *La mijlocul şetrii este Tot o masă rotilată De voinici încunjurată.* BUD, P. P. 3, cf. CABA, SĂL. 92. *În mijlocu Haţăgului Est-o masă rotilată.* DENSUSIANU, Ţ. H. 183, cf. BÎRLEA, B. I, 101, GR. S. VI, 244. *Văd o masă rotilată De îngeri impregiurată.* ARH. FOLK. I, 179, cf. ALR I 3/80, 337, 339, 351, ib. 697/270, ib. 1 812/80. *De-ar fi frunza rotilată, Mai bine e măritată!* FOLC. TRANSILV. I, 247. *Văd pe mîndru îmbrăcat Cu haine de la armată Şi cu şapcă rotilată.* ib. 306. ✧ (Regional) *Mere rotilate* = varietate de mere rotunde, de culoare galbenă, cu gust dulce, astringent. Cf. GR. S. V, 123, ŞEZ. V, 42.
2. (Despre paloş) Încovoiat, adus, îndoit. *Paloş rotilat.* ap. ŞĂINEANU, *Mi-am uitat Paloşul cel rotilat Pe-o masă verde-aruncat.* ŞEZ. XIII, 139, cf. ALECSANDRI, P. P. 21. *Capul i-au rătezat Cu paloşul rotilat.* SEVASTOS, C. 305, cf. ALEXICI, L. P. 176.
— Pl.: *rotilaţi, -te.* — Şi: **rotelăt, -ă** adj. GR. S. VI, 244, PRIBEAGUL, P. R. 57, ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA, 243, ALR I 3/305, 320, ALR II 6 678/316.
— De la **rotilă.**

ROTÍLĂ s. f. **1.** Rotiţă **(1).** Cf. LB. *4 rotile de crivac* (a. 1850). DOC. EC. 985. *Văzînd Hogea că la nimeni lucrul lui nu i-a plăcut, . . . strică* [cuptorul] *ş-apucînd iarăşi pe rotile l-a făcut.* PANN, H. 18/17, cf. POLIZU. *Se plimba prin oraş călare p-o scîndură, pusă pe patru rotile.* GHICA, S. 518, cf. DDRF, LIUBA-IANA, M. 107, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 275. *Era minunată privelişlea din pridvorul casei peste curtea plină de lume, care petrecea împrejurul unui bulol mare cu vin; aşezat pe nişte rotile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 309. *Porunci cameristei să împingă scaunul cu rotile în camera de alături.* C. PETRESCU, Î. II, 230. *M-a învăţat să fac rotile din floarea-soarelui.* VLASIU, A. 33. *Acum, te rog să mă ierţi, dacă are* [căluţul de lemn] *şi patru rotile sub picioare.* ARGHEZI, C. J. 135, cf. H II 207, ALR II 3 279/95, ib. 5 099/162, ALR SN III h 804, GLOSAR REG., PASCU, C. 172. (Prin analogie) *Sta cu fruntea înclinată spre prunc, zîmbindu-i uşor lui şi florilor de clopoţei albaştri, aşezate în mănunchi pe rotila unui sfeşnic.* SADOVEANU, O. IX, 188. ✦ Bilă. *Făcea cu mare iuţeală, cum îi era obiceiul, socoteli pe rotilele înşirate pe strune.* SADOVEANU, O. XII, 37. ✦ (Regional) Suport făcut dintr-o bucată de pînză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creştet cînd poartă greutăţi pe cap; oblanic. Cf. DRLU. ✦ (Regional) Pălărie (capitul) mare de floarea-soarelui (Pîrşcoveni — Balş). CV 1951, nr. 9—10, 45.
2. Fiecare dintre cele două roţi ale cotigii plugului; p. e x t. cotiga plugului. *Grindeaiele plugurilor . . . trebuie să aibă la capătul care le ţine pre osia rotilelor, mai multe găuri.* ECONOMIA, 21/16. *Grindeiul, rotila şi cormanul.* HOREA, P. 26. *Ia o rotilă de plug şi pun pe ea o loitră de car, cu un capăt pe teleagă, cu altul pe pămînt.* SEVASTOS, N. 322, cf. MARIAN, NU. 700. *După casă . . . se află un şopru sub care se scutesc uneltele de lucru, carul, plugul, rotilele, tînjala.* LIUBA-IANA, M. 101, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Cînd doarme plugul pe rotile În pacea serilor de toamnă, La voi coboară Cosînzeana, A visurilor noastre doamnă.* GOGA, P. 10, cf. PAMFILE, A. R. 38, H II 117, 132, 203, 214, XVIII 268, TEODORESCU, P. P. 577. *Rotilele* [la plug] *să învîrtesc pe osie.* BREBENEL, GR. P., cf. CIAUŞANU, GL. *Rotilele vin de la fabrică cu tot ce le trebuie.* ALR I 893/900, cf. ALR II 5 011/105, ib. 5 013/386, 886, 899. *Doamne, banul ce făcea? El pe rotile sta, Ş-acolo frate mînca.* ANT. LIT. POP. I, 527. *Ia vezi, ţeasta capului Cît rotila plugului.* BALADE, II, 64. ✧ E x p r. (Regional) **A fi vremea între rotile** = a avea foarte puţin timp la dispoziţie pentru un lucru. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl.: *rotile.*
— **Roată**[1] + suf. *-ilă.*

ROTILÍ vb. IV v. **rotila.**

ROTILÍŢĂ s. f. **1.** (În strigături, precedat de *roată*) Horă. *Haide roată, rotiliţă Ca şi roata cu trei spiţe.* I. CR. II, 301, cf. III, 113, *Asta-i roata, rotiliţa, Fără osii, fără spiţe.* MAT. FOLK. 1 445, cf. 1 410, PASCU, C. 233. ✦ (Adjectival) Rotund **(I 2).** *Fa, leliţă rotiliţă, Dă-mi gura peste portiţă.* ALECSANDRI, P. P. 366. ✦ (Adverbial) În cerc. *Am pus mîna pe baltag Şi m-am vîrtit rotiliţă Şi-am scăpat de poteriţă.* SEVASTOS, C. 299.
2. (Bot.) Floarea-paştilor *(Anemone nemorosa).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 19. ✧ C o m p u s: (la pl.) **rotiliţe-albe** = **a)** rotoţelc-albe *(Achillea ptarmica).* Cf. MORARIU, PL. 464, BORZA, D. 10; **b)** strănutătoare *(Achillea cartilaginea).* id. ib. 9.
— Pl.: *rotiliţe.* — Şi: **roteliţă** s. f. MAT. FOLK. 1 410.
— **Rotilă** + suf. *-iţă.*

ROTILÚŞĂ s. f. (Regional) Horă. T. PAPAHAGI, M. 231. *De la fereastră la uşă Joacă Iosif rotuluşă.* id. ib. 185.
— Pl.: *rotiluşe.*
— **Rotilă** + suf. *-uşă.*

ROTIN s. n. (Regional) Camera sau oborul propriu-zis de la coteţele de pescuit în iazuri şi în bălţi. Cf. ANTIPA, P. 64. *Coteţele sînt de stuf . . . Ele constau din două camere: una mare, numită rotin (oborul de la alte coteţe), şi alta numită coteţul prinzător, în care se prinde peştele.* id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

ROTÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) r o t i **(1)**; învîrtire, mișcare în cerc sau în spirală; rotit[1] **(1)**; p. e x t. cerc, roată. *Sub mînă-i buzduganul, unealtă de peire, Ca un balaur face în giuru-i o rotire.* ALECSANDRI, P. III, 290. *Un vultur . . . Se vedea plutind cu fală Și-n rotirea-i triumfală Țintea ochiul său măreț Pe viteazul călăreț.* id. ib. II, 11. [Vulturul] *Venind de departe cu zborul întins, S-oprise deasupra Ceahlăului nins Ș-apoi, din rotiri tot mai strîmte-n cuprins, Căzu ca să prindă vro pradă.* COȘBUC, P. II, 297. *Paserea . . . plutește ușor, împrejurul ei, mai întăi în cercuri largi, apoi în rotiri tot mai strînse.* GÎRLEANU, N. 252. *Îl mîngăie de viață și de moarte Rotirea-n bolți a șoimilor, departe.* ARGHEZI, VERS. 240. *Înșfăcă fata cum înșfacă rîndunelele gîza din zbor și se avîntă într-o rotire nebună.* V. ROM. aprilie 1956, 61. *Se învîrtesc rotiri subțiri de foc, Ca de-un cărbune însemnate-n aer.* LABIȘ, P. 111. *Cînd a putut, din rotirea lor, să-i prindă un puiu, îl ia ca pradă.* ȘEZ. II, 58. ✦ Mișcare de rotație **(1)**. *Ca să doresc a vieței nemurire Mă-ndeamnă raza-ți care-n ceriu se vede Cum statornică urmează-a ei rotire.* ASACHI, S. L. I, 144. *Științele și arte sînt numai ajutor; În judecăți să aibă pătrundere-nțeleaptă . . . Pe cer să înțeleagă a stelelor rotire.* NEGRUZZI, S. II, 262. *Se zbate . . . Ca un maistru ceasurește în momentele supreme, Pîn-a nu a junge-n culmea dulcii muzice de sfere, Ce-o aude cum se naște din rotire și cădere.* EMINESCU, O. I, 160, cf. ȘĂINEANU. ✦ F i g. Succedare, perindare. *Rotirea vremilor aduse Și ziua-n care sorociră zeii Întorsul lui la dînsul în Itaca.* MURNU, O. 1. ✦ Rotit[1] **(2)**. *Cocoșul își „pune" la ghearele picioarelor . . . pene cornoase, pe care le leapădă îndată după terminarea rotirii.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 9.
— Pl.: *rotiri.*
— V. **roti.**

ROTISERÍE s. f. Local în care se prepară și se vînd diferite specialități de friptură.
— Pl.: *rotiserii.*
— Din fr. **rôtisserie.**

ROTÍȘ adv. De jur împrejur, în cerc. *Urmăresc cu ochii cei vulturi și cocoare Cum se învîrtesc cu norii, cum se-nvîrtesc în zbor, Sub cerul ce se-ntoarce rotiș deasupra lor.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Băieții jucători se pun rotiș pe scaune sau pe un pat.* MARIAN, Î. 198, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
— **Roată**[1] + suf. *-iș.*

ROTÍT[1] s. n. **1.** Rotire. Cf. DL, DM.
2. Cîntecul și jocul cocoșului de munte în perioada împerecherii. Cf. STOICA, VÎN. 23, DL, DM. *Rotitul continuă mult după răsăritul soarelui.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 9, cf. aprilie 1962, 3. *Nerăbdarea îmi era alimentată de autorizația de a vîna un cocoș . . . În sfîrșit, a sosit telegrama care anunța că a început rotitul.* ib. iunie 1962, 16. *Să ne orientăm asupra urmelor rotitului.* ib. martie 1964, 13.
— V. **roti.**

ROTÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Rar) Întors, răsucit. *Oprindu-i scîrbii Privirile agere Și brațul rotit Către el furios, Încet îi rosti.* HOREA, P. 21. ✦ Care se rotește **(2)**. *Și-n așteptare, număr ca nebunii Luceferii rotiți din coada lunii.* ARGHEZI, VERS. 287.
2. (Rar; despre alimente) Frecat, amestecat. *Ne așezam triști . . . pe lungile lavițe cafenii și unsuroase să ne ospătăm din fasolea rotită.* CIAUȘANU, R. SCUT. 47.
3. F i g. (Despre timp) Care se succedă, care se perindă, care trece încontinuu. *Treizeci de ani îndelungi ai lunilor vecinic rotite, Stînd domnitor, va mări slăpînirea.* COȘBUC, AE. 17. ✦ (Despre oameni) Care trece, circulă, umblă (încontinuu) pe undeva. *Ce să prididească doi pîndari la atîta lume rotită prin pogoane.* H V 146.
4. (Regional) Rotat **(1)**. *Iesti-o salcie rotită și c-o fată-mpodghită.* GRAIUL, I, 230.
— Pl.: *rotiți, -te.*
— V. **roti.**

ROTITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care se rotește **(1)**. *Cînd flăcări rotitoare pînă la ceruri zbor . . . Al meu suflet te vede în orice meteor.* HELIADE, O. I, 159, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A clipit fulgeru-n zare de sub genele rotitoare ale unor nouri.* SADOVEANU, O. IV, 110. *Ningea cumplit și ochii-mi lăcrimau Plini de-a ninsorii jocuri rotitoare.* LABIȘ, P. 118. *Tăcură, privind ninsoarea rotitoare de sub un felinar.* BARBU, P. 284. *Stau grînele cu coame vălurate Iar macarale-n umblet rotitor ca niște păsări mari ciudate Se uită cu uimire-n valul lor.* BRAD, O. 44. ✦ F i g. (Despre timp) Trecător; rotit[2] **(3)**. *Peaici zăbavnici stăm vreme de nouă Ani rotitori.* MURNU, I. 33. *Și-ntr-o zi cînd anul rotitor Iar te-aduce- n prag, el o să vină Să-ți vestească fapt biruitor.* BENIUC, V. A. II, 115.
2. Care se rotește **(2)**. *Păduri și zbătutele-adîncuri Dorm în ocean, și pe cer rotitoarele stele spre culme Suie, și văile tac.* COȘBUC, AE. 79. *Cilindru rotitor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 156. *Soarele izbucni pe neașteptate de undeva din țărîna prăfoasă . . . un disc roșu imens, rotitor.* BARBU, P. 251.
3. Care se roteste **(6)**. *Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri, Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri; Se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi, Dînd atîta întunerec rotitorului talaz.* EMINESCU, O. I, 152. *Rotitoarele unde Se-ndoaie supuse de frică.* GOGA, POEZII, 199. (Prin analogie) *Priveam petele rotitoare ale căldurii și ochii mi se țînteau departe, în necunoscut.* SADOVEANU, O. II, 553.
— Pl.: *rotitori, -oare.*
— **Roti** + suf. *-tor.*

ROTITÚRĂ s. f. (Popular) Rotire, roată, ocol. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Făcînd o rotitură cu rădvanul pe lîngă lac, . . . au stătut să se scoboară fata dintr-însul.* SBIERA, P. 124.
— Pl.: *rotituri.*
— **Roti** + suf. *-tură.*

ROTÍȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui r o a t ă[1] **(1)**; p. e x t. obiect de forma unei roți **(1)**; roticea, rotilă **(1)**, rotiliță, (învechit) rotică. *Au făcut o rotiță de lemn bortindu-o în mijloc.* DRĂGHICI, R. 140/20, cf. POLIZU. *Îi pun la gît salbă de rotiți de ceapă.* SEVASTOS, N. 304, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 153, DAMÉ, T. 53 bis, BARCIANU, ALEXI, W. *Unii, în loc de gologani, fac rotițe de scoarțe de fag.* CANDREA, F. 379, cf. PAMFILE, I. C. 262. *Să-i atîrni la gît nouă rotițe dintr-o tigvă de lîlv.* GOROVEI, CR. 49, cf. PĂCALĂ, M. R. 515. *Împinse pe rotițe un jîlț și, așezîndu-se, își sprijini între spătar și spate un puf moale.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *La marginea drumului, perechi de cioctrlani fugeau mărunt, ca pe rotițe.* BRĂESCU, O. A. I, 246. *O rotiță suna în strune, pe cînd el potrivea cu degetele mîinii stîngi frumoase și jalnice cîntări.* SADOVEANU, O. XI, 387, cf. BL VI, 26. *Răsucesc ușor rotița lămpii.* STANCU, D. 240. *Își simți creierul mișcîndu-se ca o mașină cu nenumărate rotițe.* PREDA, Î. 139, cf. ȘEZ. II, 222, VII, 187, FD II, 157, ALR I 1270/550, ALR SN I h 162/157, ib. h 174, A II 3, V 33. ✧ F i g. *Ce rotiță în ființa mea s-a rupt de multă vreme fără să bănuiesc . . .* CAMIL PETRESCU, T. II, 297. ✧ E x p r. **A-i sări** (cuiva) **o rotiță** = a se sminti, a înnebuni. Com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ.
2. (Regional) Rotilă **(2)**. Cf. BARCIANU, PRIBEAGUL, P. R. 89, ALR I 893, ALR II 5 013/250, 365, LEXIC REG. 21.
3. (Regional) Bicicletă (Marginea — Rădăuți). ALR SN III h 866/386.
4. (Regional) Scripete la războiul de țesut (Ponoarele — Vașcău). TEAHA, C. N. 261.
5. (Regional) Diminutiv al lui r o a t ă[1] **(7)**. *De jucat aș juca bine: Mi-i rușine de copile, Că țin ochii tot*

la mine; De-ar ține ochii-n pământ, Să ieie rotița vînt. ȘEZ. VIII, 62.
— Pl.: *rotițe* și (regional) *rotiți*.
— **Roată**[1] + suf. *-iță*.

RÓTMAISTRU s. m. v. **rotmistru.**

RÓTMISTRU s. m. (Învechit) Căpitan de cavalerie (în armata polonă); ofițer. Cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Leșii . . . fiind . . . fără orînduială, nice hatmani, nici rohmistri, nici stegari.* N. COSTIN, L. 296. *Prinzînd veste leși, s-au gătit rotmistrii ce era de pază pre margine.* id. ib. 362. *S-au dus rogmistrulu sănguru . . . și le-[a]u scosu tăte sferturile pănă la unulu* (sfîrșitul sec. XVII). IORGA, S. D. XVI, 287. *Am dat danie dumisale nepotului mieu Lupașco Murgulețu, rohmistrul.* HEM 2 003. *Rohmistru mării[i] sale și cu bătrînii satului* (a. 1696). ȘTEFANELLI, D. C. 15. *Rotmistrul domnescu parte de moșie a dumisale . . . ne-[a]u dăruit* (a. 1702). IORGA, S. D. I, 86. *S-au gătit rotmistrii (adecă căpitanii călăreților) carii era puși pre marginc.* ȘINCAI, HR. II, 165/22. *L-au agiuns un rotmistru, cu cărți de la hatmanii leșești* (începutul sec. XIX). MAG. IST. III, 20/3, cf. TDRG. *În vremea tinerețelor lui a fost și el rohmistru la leși.* SADOVEANU, O. X, 247, cf. ROSETTI, I. L. R. I, 260.
— Pl.: *roimiștri* și *rotmistri*. — Și: **róhmistru, rógmistru, rótmaistru** (SCRIBAN, D.), **róemistru** (NECULCE, L. 223) s. m.
— Din pol. **rotmistrz.**

ROTOCĂNÁT, -Ă adj. v. **rătăcănat.**

ROTOCÉL s. m. v. **rotoțeie.**

ROTOCOÁLĂ s. f. v. **rotocol.**

ROTOCÓL, -OÁLĂ s. n., s. f., adj., **I.** S. n., s. f. **1.** S. n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de inel sau de cerc. Cf. LB. *Să ne scoață* [pasta pentru săpun] *și făcîndu-să rotocoale sau gogoși, ca podul palmii . . . , să se puie a să usca bine.* PISCUPESCU, O. 306/6, cf. POLIZU. *În cetățile de pămînt . . . se găsesc și . . . rotocoale sau ovale de piatră teșită.* ODOBESCU, S. II, 146. *Ochii se afundaseră în cap, închiși în niște rotocoale vinete.* DELAVRANCEA, T. 246. *Din cînd în cînd, rotocolul de lămîie ce plutește în fiece pahar i-adoarme prin rotirea sa lenește și fermecată.* id. s .140. *Din cădelnițe se înalță în rotocoale albastre fumul de tămîie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 35. *Din coșurile înalte ale fabricilor gîlgîie rotocoale negre de fum.* id. ib. 116, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *Iară prinosul* [jertfei] *la cer ajungea-n rotocoale de fumuri* MURNU, I. 12, cf. TDRG. *Luna . . . sta ca o rotocoală dc hîrtie pe fundul satinat al cercului albastru.* CONV. LIT. XXI, 102. *După cîteva clipe, rotogolul înfocat scăpăra de lumină și de tinerețe.* SANDU-ALDEA, U. P. 102, cf. ALEXI, W. *Ferestrele mici, de sus, se deschid în rîndul superior de arcade, cari sînt împodobite fiecare cu cîte un rotocol cu marginile în formă de sfoară împletită.* MON. IST. II, 29. *Copiii apucă . . . un tăciune . . . și, învîrtindu-l, fac felurite rotocoale.* PAMFILE, J. III, 35. *Fetele se urcă și ele, bătătoresc fînul și-l pun încet în rotocoale.* LUNGIANU, CL. 86. *A sfîrșit de scris recipisa, în josul căreia și-a pus iscălitura complicată cu fel de fel de rotocoale.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 259. *Își asmuță buzele și dă drumul la rotogoale de fum.* GÎRLEANU, N. 65. *Mama Zoița rămase tăcută și posomorîtă, privind rotocoalele de nouri ce năvăleau dinspre zarea dealului din față.* BUJOR, S. 59. *Bătrînul îngenunchie pe rotogolul de papură.* ARDELEANU, U. D. 122. *Numai focul din vatră răspîndea un rotocol de lumină roșcată.* REBREANU, R. I, 204. *Stă cu ochii pierduți în rotocoalele albastre pe care le lasă din țigara de chihlimbar.* GALACTION, O. A. I, 269. *Cercurile . . . își schimbă conturul, se întretaie în văzduh ca niște rotogoale moi și plutitoare de fum.* CAZIMIR, GR. 118. *Pufnind în limpezimea dimineții rotogoale de fum lăptos.* SADOVEANU, O. II, 19. *Îl mîngîie de viață și de moarte Rotirea-n bolți a șoimilor, departe, În rotocoale, prinși în curcubete.* ARGHEZI, VERS. 240. *A făcut rotocoale de fum prin aer, satisfăcut.* CĂLINESCU, S. 359. [Apa] *venea, cînd era sărbătoare în calendar, fără rotogoale de ulei și de gaz.* PAS, L. I, 69. *Între pădure și fluviu se întindea . . . o pustie țară a morții, pe deasupra căreia ciorile se lăsau în rotogoluri.* CAMILAR, N. I, 241. *Pufăia tihnit rotocoale mari dintr-o țigară lungă.* VORNIC, P. 141. *Șoseaua făcea . . . rotocoale de asfalt ca zborul vulturilor.* BARBU, P. 60. *Fuma cu o prefăcută liniște, suflînd dinainte-i rotocoale de fum.* VINEA, L. I, 42. *Și-ș avea Tudor ș-avea: Toi cincizăci de iepe breze Pintenoage la picioare, Cu dangale pă spinare, Rotocoale pă subi foale.* ȘEZ. III, 212, cf. TEODORESCU, P. P. 481. *Sfîntul soare-n rotogoale, Sfînta lună-n jumătate Nu umblă cu dreptate!* EPURE, P. 64, cf. MAT. FOLK. I, 390. *Noaptea tîrziu văzui că-nțra tunari cu roatili di la tunuri îmbrăcați cu rotogoali di pai.* GRAIUL, I, 309, cf. ALR I 427/990, ib. 270/578, cf. GOROVEI, C. 49. ◇ F i g. *Se ridică deasupra noastră a tuturora cu rotocoalele lui de divină armonie.* GALACTION, A. 320. *Zburam în jurul ei, de la glezne la creștet, îmbrăcînd-o în rotogoalele dorințelor ca într-o plasă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 166. ◇ L o c. a d v. **În rotocol** sau **în rotocoale** = **a)** în formă de cerc; în spirală. *Cînd trec în rotogoale Peste stîncile trăsnite, peste cîmpurile goale, Drumul meu nu pare falnic ca un drum împărătesc.* EFTIMIU, Î. 51. (F i g.) *Ai fi rîvnit să cînți și-n rotogoale Să crească larg și cîntecele tale.* ARGHEZI, C. O. 203; **b)** de jur împrejur. *Și mi se-ntorcea pe dreapta, Turcii cădeau ca și iarba, Și se-ntorcea-ntr-un picior, Tăia tot în rotogol.* CĂTANĂ, B. 30. ✦ Suprafață rotundă. *Slove alcătuite cu argint și cu aur care scriu măririle ziditoriului în cartea cea mare a rotocoalelor cerești.* MOLNAR, RET. 30/12. *Să ajungem la gradul acela de cultură unde stau celelalte popoare și națiuni de pe rotogolul pămîntului civilizat.* F (1870), 107. *Se vede uneori pe pajiște cîte un rotocol fără iarbă.* CANDREA, F. 159. *Pămîntul a pierit de sub copite și de sub roți, cum piere gheața în rotocolul copcii.* GALACTION, O. 74. *Un covor gălbej a fost așternut pe jos . . . în rotogolul străinilor șterse de praf.* ARGHEZI, B. 25. [Arhitectul] *ne arată pe plan rotogoale verzi apropiate unele de altele.* STANCU, U.R.S.S. 203, cf. H II 227. *Plînge-mă, maico, cu dor, Că ț-am fost voinic fecior, Ț-am scos plugul din obor, Ș-am arat un rotogol.* HODOȘ, P. P. 202. ✦ (Regional) Șir lung de fîn cosit, format prin adunarea brazdelor de o parte și de alta spre mijlocul finațului. Cf. ALR II 5 269/235, ALR SN I h 129/172.

2. S. n. Mișcare în cercuri; rotire. [Cioara] *mai trage iară un rotogol prin împregiurimea cuibului.* MARIAN, O. II, 43. *Distracția continuă, zmeele fac rotocoale în văzduh.* s iulie 1960, 13. ◇ I. o c. a d v. (Regional) **De-a rotogolu** = de-a rostogolul (Voiniceni — Tîrgu Mureș). Cf. ALR II 3 150/235. ◇ E x p r. **A da rotocol** (sau **rotocoale**) **cuiva** (sau **la ceva**) = a înconjura pe cineva (sau ceva) de mai multe ori, a-i da tîrcoale. *Deasupra focului domol, Jupînii corbi dau rotocol.* BANUȘ, P. 185. *Vodă . . . la cal mi se uita, Rotocoale îi dădea.* ap. TDRG.

3. S. f. pl. (Bot.) Numele a două plante erbacee: **a)** brumărele *(Phlox paniculata)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 65, PANȚU, PL., BORZA, D. 129; **b)** (și în forma *rotoghele*) ochiul-boului *(Callistephus chinensis)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 56, PANȚU, PL., BORZA, D. 38.

4. S. n. art. (Regional) Numele unui dans popular, nedefinit mai îndeaproape (Micăsasa — Mediaș). Cf. ALR II 4 336/141.

II. Adj. (Popular) Rotund, în formă de cerc. *Satul mic și rotocol Îi dau și curînd ocol.* PANN, P. V. I, 112/22. *Meri cu mere rotungioare, Cu frunzele rotogoale.* MARIAN, Î. 306, cf. DDRF, BARCIANU. *Tot pămîntul rotogol Era al lor odată . . .* GOGA, POEZII, 28, cf. TDRG. *Arză-ți rochița pe poale De trei palme rotocoale.* ȘEZ. IV, 138. *Soarele e rotogol Și nu-i spune că mi-i dor.* ib. XXIII, 76, cf. ALR I 3/45, 49, 69, 85, 186, ZANNE, P. VI, 301. ◇ F i g. *Iar văduva ochi îți face Și la inimă îi zace O nădejde rotogoală.* BĂRAC, A. 42/13. ◇ (Adverbial) *Prinzîndu-se de mîni, acuși rotogol, acuși de-a lungul, au întins danțul românesc.* ȘINCAI, HR. III, 43/37. *De*

multe ori capchie oile, adecă își întoarnă capul către coaste, și iute să învîrtesc rotogol. ECONOMIA, 95/24; cf. LB. *Ficiorii . . . învîrteau fetele rotogol.* VLASIU, A. 102. *S-adună toți vulturii stol Sub cer se rotesc rotocol.* BENIUC, V. 113. *Novac mergea rotocol, Călca turcii tot ocol.* ȘEZ. II, 39. *Fugi din cale, mototol, Să-mi joc mîndra rotogol.* BIBICESCU, P. P. 221. ◇ (Regional) **Mere rotoghele** = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape (Berchiș — Turda). Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 79.

— Pl.: *rotocoale.* — Și: **rotogól, -oálă** (pl. și *rotogoluri*) s. n., s. f., adj., **rotocoálă** s. f., **rotoghéle** adj., s. f. pl.

— **Roată**[1] + **ocol.**

ROTOCOLÁT, -Ă adj. În formă de cerc; rotocolit. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Dar pe apă ce mi-ș vine? Doi colini din rădăcine Și doi brazi Rotogolați.* HODOȘ, P. P. 73. *Mere rotogolate.* Com. LIUBA.

— Pl.: *rotocolați, -te.* — Și: (regional) **rotogolát, -ă** adj.

— De la **rotocol.**

ROTOCOLÍ vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se roti **(1)**. Cf. DDRF, TDRG. *Stoluri de berze se rotocoleau prin văzduh ca niște pete de lumină.* SANDU-ALDEA, U. P. 8. *Nu văzurăm oameni . . . Ci numai fum rotocolea pe-alocuri.* MURNU, O. 162. ◇ Tranz. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. (Fig.) *Liniștea, ce stăpînea de jur împrejur . . . , îi învăluia mințile și le rotocolea în jurul unui singur gînd.* REBREANU, NUV. 227. ✦ Intranz. A face cotituri, a coti; a ocoli. *Rotocolirăm cu ai vorniculuí Groza, și ceata noastră o luă înainte.* DELAVRANCEA, O. II, 225. ◇ Refl. *Părîuri cari aci curgeau drept, . . . aci se resfirau și se rotocoleau tăind dealurile.* DELAVRANCEA, S. 242. ✦ Tranz. (Rar) A-și roti **ochii**, privirea. *Mircea își rotocoli privirea.* ap. TDRG.

2. Tranz. (Regional) A aduna (în rotocoale) fînul cosit; (regional) a cori (Voiniceni — Tîrgu Mureș). Cf. ALR II 5 268/235.

— Prez. ind.: *rotocolesc.* — Și: **rotogolí** vb. IV. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **rotocol.**

ROTOCOLÍME s. f. (Învechit, rar) Rotunjime **(1)**; circumferință. *Dumnezeu . . . poate . . . să facă . . . ceriuri mai mari și mai largi în rotocolime.* ANTIM, P. 34, cf. SCRIBAN, D.

— **Rotocol** + suf. *-ime.*

ROTOCOLÍRE s. f. Acțiunea de a (se) rotocoli. Cf. POLIZU, DDRF.

— Pl.: *rotocoliri.* — Și: **rotogolíre** s. f. POLIZU.

— V. **rotocoli.**

ROTOCOLÍT, -Ă adj. În formă de cerc; circular; rotund **(1 1)**; rotocolat. *Tigrului i se urîse cu această goană rotocolită întocmai ca alergătura cailor cînd treieră la arie.* ODOBESCU, S. III, 254. *Doi castani bătrîni, stufoși stau neclintiți . . . , întinzîndu-și pe verdeață umbrele lor împreunate ca două poloage negricioase și rotocolite.* DELAVRANCEA, S. 222. *Copacii, în șiruri negre, să zăreau jucînd o clipă acolo unde lunca rotocolită a Vitanului părea că se împreună cu bolta cerului.* id. T. 170. ✦ (Regional) Încercuit, înconjurat. [Oi] *oacheșe cu ochii și urechile rotocolite cu negru.* N XI 5.

— Pl.: *rotocoliți, -te.*

— V. **rotocoli.**

ROTOFÉI, -ÉIE adj. (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Dolofan, gras, durduliu. *Oile merinos sînt rotofeie.* AR (1829), 56[1]/28. *Primarul, rotofei, se învîrtea printre oameni.* GÎRLEANU, N. 37. *Așa cum era el, scurt, rotofei, grăsuliu, . . . te simțeai atras către dînsul.* HOGAȘ, DR. II, 129. *Un bujoraș de copilă, cu . . . trupul rotofei de părea c-are să trăiască cît lumea.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *Prefectul era un bătrînel mărunțel și rotofei.* REBREANU, R. I, 218, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Copiii dădeau buzna în curte, micuți, gros îmbrăcați și rotofei.* GALACTION, O. A. II, 266. *Brav, rotofei și jovial fiu al orașului, colonelul se ridicase de jos de tot.* C. PETRESCU, O. P. II, 76. *Are în pază ca vreo cincizeci de copilași, toți rotofei și rumeni.* I. BOTEZ, ȘC. 208. *O gospodină rotofeie . . . ne și aștepta cu cofățelul.* SADOVEANU, O. VI, 639. *Se aflau acum la el alți doi dascăli ardeleni . . . , unul înalt și rotofei de-a binelea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 9. *Alții, grași, rotofei, gătiții mergeau cu trăsurile.* STANCU, R. A. II, 397. *S-a bucurat văzînd că are în francezul rotofei un partener de nădejde la băutură.* PAS, Z. III, 196. *Popa se făcea zi cu zi tot mai rotofei, obrajii i se umflau în grăsime.* CAMILAR, N. I, 331. *Cizmele roșii cu carîmb de mușchetar . . . ; grozav de mari față de făptura scundă și rotofeie a stăpînului.* GALAN, Z. R. 127. *Hangiii trebuie să fie jovialí și rotofei.* H. LOVINESCU, T. 144. *Și cînd s-apleacă peste leagăn Privindu-și pruncul rotofei, În ochii mamei luminează Îndepărtatele scîntei.* FRUNZĂ, Z. 46. *Stătea de vorbă cu un domn rotofei și rumen, la altă masă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 196, cf. ȘEZ. V, 40. *Își răsucea burta rotofeie în toate părțile.* I. CR. II, 279. *Dragu mamii Velinaș, Mititel și rotofei, Umblí mul(t) după fumei.* VASILIU, C. 37, cf. PASCU, C. 55. ◇ (Substantivat) *Ieși-n amiezi din mare și bătrînul. Găsește rotofeiele de foce.* MURNU, O. 65. *E un rotovei de om, zidit numai din cărămizi de seu.* IOVESCU, N. 71. *Trecu pe lîngă rotofeiul cu care venise în compartiment.* V. ROM. aprilie 1955, 113. ✦ Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. *Ai cumpărat pîinea rotofeie, pe care o țineai ca pe o pernă, pe piept, cu amîndouă brațele, neputînd s-o cuprinzi toată.* PAS, Z. I, 140.

— Pl.: *rotofei, -eie.* — Și: (regional) **rotoféu, -éie** (CIHAC, II, 319, SCRIBAN, D.), **rotopéi, -éie** (id. ib.), **rotovéi, -éie** adj.

— Etimologia necunoscută.

ROTOFÉU, -ÉIE adj. v. **rotofei.**

ROTOGÁN s. m. (Mai ales la pl.) Varietate de porumbei de rasă bună. *Crescători de . . . porumbei (cercelari, înelari, misirlii, rotogani).* CĂLINESCU, S. C. L. 105.

— Pl.: *rotogani.*

— De la **roată**[1].

ROTOGHIÉLE adj., s. f. pl. v. **rotocol.**

ROTOGHÍLĂ s. f. (Rar) Sferă, glob. *Soarele se învîrtea și se sulia, rotoghilă arsă în foc.* GALACTION, O. 46, cf. L. ROM. 1968, 420.

— Pl.: *rotoghile.*

— Cf. rotocol.

ROTOGÓL, -OÁLĂ s. n., s. f., adj. v. **rotocol.**

ROTOGOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolat.**

ROTOGOLÍ vb. IV v. **rotocoli.**

ROTOGOLÍRE s. f. v. **rotocolire.**

ROTOGONÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional) Rotund, sferic (Mățău — Cîmpulung). COMAN, GL.

— Pl.: *rotogoneți, -e.*

— Probabil contaminare între **rotund** și **gogoneț.**

ROTOLÁ vb. I v. **rotoli.**

ROTOLÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A se rostogoli. *Fulgerul săgetează stîncele care se rotolează în ripile cele nemăsurînde.* ASACHI, S. L. II, 76. ✦ Tranz. A roti **(4)**. *Rotolînd praștia sa, nemeri cu piatra cea colțoasă pe talar în cap.* ASACHI, S. L. II, 75.

— Prez. ind.: *rotolez.* — Și: **rotolá** vb. I.

— Cf. roată, rotili.

ROTÓNDĂ s. f. **1.** Sală sau construcție circulară, cu tavanul sau, respectiv, cu acoperișul în formă de cupolă. Cf. I. GOLESCU, C. *O rotundă cu îndoită colonadă.* CALENDAR (1855), 47/31. *Cînd se-ntorc înapoi, în rotondă, moș Gheorghe, vrînd să vadă mai cu amănuntul, dă cu ochii mai întîi de statuia sculptată a unui bătrîn.* SP. POPESCU, M. G. 71, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN², DER. ✦ (Rar) Platformă circulară pe care se dansează; ring. *Pe mizera rotondă din mijlocul localului se încinsese, demult, dansul.* STANCU, R. A. I, 303.

2. (Învechit, rar) Pelerină de damă; capă. Cf. BARCIANU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rotonde.* — Și: (învechit) **rotúndă** s. f.

— Din fr. **rotonde.**

ROTOPÁSCĂ s. f. v. **rostopască.**

ROTOPÁST s. n. v. **rostopască.**

ROTOPÁSTE s. f. v. **rostopască.**

ROTOPÉI, -ÉIE adj. v. **rotofei.**

ROTOPITÓR, -OÁRE adj. v. **ropotitor.**

ROTÓR s. n. Organ al unei mașini motoare sau generatoare de energie, care se rotește, în timpul funcționării, în jurul arborelui pe care este montat. *Un motor electric se compune din două părți principale: rotorul și statorul.* ORBONAȘ, MEC. 126. *Acțiunea curentului natural în rotor nu dă rezultate magnetice bune.* ENC. TEHN. I, 207. *Omul cu șapcă și jambiere de piele nu e singurul care și-a împletit viața cu aceea a unui motor care și-a prelungit nervii în bobinele și rotorul lui.* BOGZA, V. J. 82. *Rotorul are forma unei elice de vapor.* CIȘMAN, FIZ. I, 336, cf. LTR². *În secția bobinaj a crescut calitatea rotoarelor pentru locomotivele de mină.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 839, cf. DN², DER.

— Pl.: *rotoare.*

— Din fr. **rotor.**

ROTORÓATĂ adj. (Regional) Rotund, circular. *Cu poalele rotoroate.* MAT. FOLK. 1 516.

— Pl.: *rotoroate.*

— Cf. r o a t ă¹, r o t i l a t.

ROTOTÉCĂ s. f. Catalog cu fișe puse pe plăci situate într-o tobă rotativă, putînd fi consultate fără a fi scoase de la locul lor. DL, DM, DN².

— Pl.: *rototeci.*

— Din fr. **rotothèque.**

ROTOȚÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Bănuț *(Bellis perennis).* Cf. ȚOPA, C. 219, BORZA, D. 29. ✦ (Mai ales în c o m p u s u l) **rotoțele-albe** = numele a trei plante din familia compozitelor: a) plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate și dințate și cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule *(Achillea ptarmica).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 278, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 10, com. MARIAN; b) coada-șoricelului (*Achillea millefolium*). Cf. GHEȚIE, R. M., BORZA, D. 10; c) străNUtătoare (*Achillea cartilaginea*). Cf. GRECESCU, FL. 308, BORZA, D. 9.

— Și: (sg. refăcut după pl.) **rotățél** (BORZA, D. 10), **rotocél** (id. ib. 9) s. m.

— De la **roată¹.**

ROTOVÉI¹ s. n. v. **retevei.**

ROTOVÉI², -ÉIE adj. v. **rotofei.**

ROTUCEÁ s. f. v. **roticea.**

ROTÚLĂ s. f. **1.** Os mic în în formă de disc, situat în partea anterioară a genunchiului; (popular) oul genunchiului. Cf. KRETZULESCU, A. D. 78/11, POLIZU, P. 41/30, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI W., BIANU, D. S., ENC. VET. 7. *Fracturile rotulei sînt determinate de acțiunea directă a unei forțe externe.* A. POP, CHIRURG. 209. *Rotulele genunchilor se mișcau deasupra unor picioare lipsite de pulpe.* CĂLINESCU, S. 682. *Fii drăguț și dă-mi cu muchia palmei sub rotulă, să văd cum stau cu reflexele.* VINEA, L. I, 46. *Rotula este un os mic, lat și rotund.* BELEA, P. A. 122, cf. DN².

2. (Tehn.) Nucă **(II 2).** *Capul șurubului se termină cu un platou așezat pe o rotulă în jurul căreia platoul poate lua orice poziție.* ORBONAȘ, MEC. 167. ✦ (Învechit) Rotiță. Cf. LEX. MARS. 242.

— Accentuat și: (rar) *rótulă.* BARCIANU. — Pl.: *rotule.*

— Din fr. **rotule,** lat. **rotula.**

ROTÚND, -Ă adj., s. n., s. f. **I.** Adj. **1.** De forma unu cerc, a unei sfere, a unui disc sau a unui cilindru. *Fiindu pămîntul rătund, așea vinu locurile în staturile sale.* N. COSTIN, L. 130. *Pietrii rotunde din vîrful dealului puțină urnire îi trebuie.* CANTEMIR, IST. 283. *Zidi mitropolie în Tîrgoviște . . . cu 8 turle și tot rătunde.* ANON. CANTAC., CM I, 108, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 242. *Unghiile mici și rătunde însămnează împrotivitoriu, mînios* (a. 1785). GCR II, 146/2. *Ian caută tu prin hăsl inel . . . Toate chiar tu vei zări prin el Și prin cercura lui ha rătundă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 328, cf. LB. *Nu văd globul că-i rătund, Lumea, haos fără fund.* MUMULEANU, C. 137/3. *Pămîntul ce noi lăcuim, care să numește și glob pămîntesc, este rătund.* CR (1829), 123¹/4. *O tavolă rătundă Și mare sta la mijloc.* HELIADE, O. I, 220. *Aceștia sînt de formă rătundă.* AR (1830), 4²/14. *Cită mirare l-au cuprins, găsind la rădăcină un feliu de boambe rătunde.* DRĂGHICI, R. 62/27. *Ogoarăle sînt ca feliile de zămos, adecă puțin rătunde.* KOGĂLNICEANU, S. 5. *Nu-nțelegi de-i adevăr Sau fantezie, au dacă Lacul suie-se spre ceriu . . . Că de cați în a lui fund Sameni mez în glob rotund.* ASACHI, S. L. I, 176. *O este . . . o imagine a unui lucru rotund.* CR (1848), 15³ /32, cf. POLIZU, CIHAC, I, 228. *Soarele rotund și palid se prevede pintre nori Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.* ALECSANDRI, P. III, 9. *Vorbește numai de obiceiul lor de a zbura în cîrduri roturde.* ODOBESCU, S. III, 30. *Erau așezate niște stufișuri, unele rotunde și cu flori, altele lungulețe.* ISPIRESCU, L. 244. *Cît p-aci era să se împiedice d-un scăunel, rotund, cu trei picioare.* DELAVRANCEA, S. 21. *Noaptea neagră de pe valuri îl vedea* [vaporul] *ca o nălucă, Punct mai negru pe cerneala orizontului rotund.* MACEDONSKI, O. I, 76. *La portița unei case mici din strada Popa Tatu, e o tablă rotundă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 227, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 24, ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 53 bis. *Uite-l verde și rotund Nucul din grădină!* COȘBUC, P. I, 261, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ca niște columne albe, rotunde, puternice, se înălțau fagii bătrîni.* AGÎRBICEANU, A. 61. *În jurul vaselor sînt depuse mai multe celule rotunde mono- sau polinucleare.* BABEȘ, O. A. I, 272. *Într-un vîrv di pălțior Cu frunza mărunți, Cu umbra rotundî.* DIACONU, VR. 68. *Oțelul rotund servește la confecționarea betonului armat și a niturilor.* IOANOVICI, TEHN. 146. *Pete rotunde și goale în pămînt arată pecingini în care n-a mai putut prinde viață nici o iarbă.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Rămîneam să mă joc în odaie cu un cărucior făcut din cutii rotunde de chibrituri.* BRĂESCU, O. A. II, 13. *Mîncau neuitata înghețată la mesele rotunde de afară.* TEODOREANU, M. U. 219. *Prin ochiul rotund de lumină, se vedea în cerul limpede luna.* SADOVEANU, O. XII, 23. *Filetul rotund se întrebuințează în cazul cînd șurubul este supus la o uzură foarte mare.* SOARE, MAȘ. 31. *Ochii teferi, de safir rotund, Clipesc din fugă și se-ascund.* ARGHEZI, VERS. 315. *O nerăbdare mă pătrunde, Să văd, prin lunile de foc, Ce fructe calde și rotunde Cresc să-mplinească vis și loc.* BLAGA, P. 114. *Era un bărbat negricios, cu ochi rotunzi, cu mustața ușor încărunțită.* CAMIL PETRESCU, O. III, 160. *În vîrful copacului negru se oprise soarele rotund.* STANCU, R. A. III, 83. *O grămadă de bolovani rotunzi.* BOGZA, C. O. 47. *Cît vorbea sau se uita undeva și vedea ceva de*

făcut, trăsăturile rotunde și liniștite ale buzelor se stricau. PREDA, M. 174. *Sătenii . . . ședeau Învăliți între pîcle rotunde și dese, Ce prin sulița ploii la cer se suiau.* LABIȘ, P. 41. *Trupul galben și rotund al soarelui plutise încă multă vreme în ceața depărtată.* BARBU, P. 222. *Ocupă locul din mijloc pe scăunașul alb, rotund.* s iunie 1960, 69. *Tu soare rîtund, Treci dealul curînd.* POP., ap. GCR II, 321. *Sus frunza-i mărunță, Jos umbra-i rotundă.* TEODORESCU, P. P. 84. *Codrule, frunză rotundă, De mi-ai da puțină umbră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 199. *Codruț cu frundză rătundă, Chice bruma, nu te-agiungă.* ARH. FOLK. I, 168, cf. ALR I 3, ALR SN III h 809, A I 21, III 5, 7, V 25, IX 3. *Teiule, foaie rotundă, Lasă-mă la a ta umbră.* FOLC. TRANSILV. II, 37. *Moșnegii clădeau Și stoguri rotunde făceau.* FOLC. MOLD. I, 306. *Banul e făcut rotund, lesne să rostogolește.* ZANNE, P. V, 34. *Leagă sacul pînă e rotund, Nu cînd ajunge la fund,* se zice cu privire la cei risipitori. Cf. PANN, III, 72/11, ZANNE, P. III, 341. *Rătund e, măr nu-i; Pături sînt, plăcintă nu-i* (Ceapa). GOROVEI, C. 66. ◇ Fig. *Spune, plîngînd, o poveste simplă și rotundă, ca o piatră de moară.* GALACTION, A. 406. *Rotunda poezie a cerului bălțat, Cînd soarele ajunge la calea jumătate.* DEȘLIU, G. 5. ◇ (Adverbial) *O pelerină neagră De samuree piele cădea rotund pe mijloc.* HELIADE, O. I, 231. *Era o largă cutie de lemn văpsit, scobită rotund.* ODOBESCU, S. I, 161. [Haina] *avea umerii căzuți și pulpanele rotund răscroite.* T. POPOVICI, S. 329, cf. ALR I 3/118, ALR II 2 615/812. ✦ (Mat.; despre o curbă plană sau despre o suprafață) Care are toate punctele la aceeași distanță față de un punct dat. Cf. DL, DM. ✦ (Rar) Circular. *Cîrciumarul constată dintr-o privire rotundă că n-a rămas nimeni neplătit.* REBREANU, R. I, 137. ✦ (Despre scris) Cu caractere rotunjite **(I 1)**. *Dedesubt, rînduri scrise îngrijit, cu litere mici, rotunde.* BASSARABESCU, V. 115. *E acel scris rotund, clar, elegant, pe care îl urăște încă de la orele de caligrafie.* GALACTION, O. A. I, 71. ✦ (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta netedă, fără muchii sau colțuri; rotat. *Un munte ce să cheamă Atlas și iaste îngust și rătund pretutindirilia.* HERODOT (1645), 267. *Dusă-l între nește munți de-aproape, Sus pe o stîncă naltă și rătundă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 210. *Acel loc era o măgură verde cu muchea lată și rotundă.* ODOBESCU, S. I, 166. *Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 168. *Iașul se întinde în albia făcută de cîteva dealuri rotunde, dar mai ales între povîrnișul Copoului și valea bătută a șerpuitului Bahlui.* CĂLINESCU, I. C. 62. ✦ (Substantivat, m.; familiar) Monedă, ban. DR. IV, 819.

2. (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) De formă rotundă **(I 1)**; plin, grăsuț, durduliu, împlinit. *Era om mare, mai înalt mai decît toți oamenii, iar nu gros, rătund la față și cam smad.* NECULCE, L. 227. *Și iacă în fața lui cea rătundă Să vedea schimbarea minunată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 186. *Admira o cadînă . . . Frumoasă, albă, june, cu formele rotunde.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Lăsa pe sînul ei Să cadă-n răsfățare o fundă lat' aură Ce atîrnînd sărută rotunzii-i umerei.* BOLINTINEANU, O. 217. *Zării mai multe figuri rotunde și drăgălașe, cu pieliță trandafirie, cu ochii negri și scînteietori.* ODOBESCU, S. I, 385. *Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate, Tu grumazul mi-l înlănțui.* EMINESCU, O. I, 42. *Un bondar rotund în pîntec, Somnoros, pe nas ca popii, glăsuiește-ncet un cîntec.* id. ib. 87. *Era un om scurt, gros, rotund la față și zîmbea mereu.* SLAVICI, N. I, 147. *Și ce trup rotund, mlădios și perfect, nu s-ascunde sub cutele vășmîntului ei moale și alb.* DELAVRANCEA, T. 95. *Veneau la urmă popii . . . Cu pîntece rotunde, umflate de colivă.* MACEDONSKI, O. I, 42. *Zîmbind, dai gurii noastre pradă Obrajii rumeni și rotunzi.* VLAHUȚĂ, S. A. I 67. *Măiastră, pe umeri rotunzi Cu plete în valuri ușoare, Prin codri de veacuri pătrunzi, Cîntînd visătoare.* NECULUȚĂ, Ț. D. 57. *Cu ochi frumoși, cu piept rotund, așa zglobie, Tu, Doamne, ai făcut-o numai ca să mintă.* COȘBUC, P. I, 173. *Peste brațele rotunde . . . Părul ți se varsă-n unde.* id. ib. 220. *Era voinică, smeadă, cu obrazul rotund.* GÎRLEANU, N. 45. *Treceau prin mintea mea, pe rînd, toate acele carete grele și cu arcuri mlădioase, trase de patru cai rotunzi.* HOGAȘ, DR. I, 29. *Deasupra-i surîde o față rotundă, bălană și fericită.* C. PETRESCU, C. V. 216. *Domnul judecător Tulea, rotund ca un poloboc, făcînd opinie separată, se servi cu iere din belșug.* BRĂESCU, O. A. II, 258. *Era om rotund, cu părul și mustățile sure.* SADOVEANU, O. II, 475. *Pieptul puternic, spatele rotund făceau un masiv așa de voluminos.* CĂLINESCU, S. 69. *În fața rotundă i se vedeau mai întîi sprîncenele groase și dedesubt apele verzi ale ochilor mari.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94. *Avea fața rotundă, ochi cenușii, mari.* STANCU, R. A. I, 183. *Cu pîntecele gol, rotund și nespălat, purtat cu mîndrie în bătaia soarelui, s-a rătăcit în copilărie și în praful ulițelor Paștenilor.* GALAN, Z. R. 7. *Se vedea o terasă de piatră . . . cu un Amor de piatră care își încorda arcul, brațele rotunde, lucioase de polei.* DEMETRIUS, A. 346. *Avea un obraz alb, bărbia rotundă și curată.* PREDA, M. 190. *Avea un chip rotund și pur, cu doi ochi mari și negri.* BARBU, P. 36. *Ce neagră-i la față și rotundă și roșie.* V. ROM. septembrie 1962, 39. *Scoal' de-mi alege-un cîrlan, Cîrlănaș de la Ispas, Tinerel, rotund și gras.* BALADE, II, 426.

3. (Despre cifre, sume, cantități) Fără fracțiuni sau subdiviziuni; întreg, complet, neștirbit. *99 este cu bună samă un multiplu de 9, adecă . . . îl cuprinde un rătund număr de ori (adecă fără rămășiță).* ASACHI, E. I, 45/25, cf. ȘĂINEANU. *Oricît de ieftină va fi fost căsuța de mahala pe care și-o va cumpăra în curînd, ea va trebui să fie plătită cu o sumă de bani rotundă.* CĂLINESCU, I. C. 112. *Conveniră ca livrările de orice mărfuri să se facă pînă la concurența unei sume rotunde.* id. s. 265. *Îl știa cu paisprezece pogoane — avere rotundă, neclintită, nesporită dar nici scăzută.* GALAN, B. II, 302. ✦ (Adverbial; învechit) *Pogonul de tiutiun, rătund este să fie de 48 prăjîni* (a. 1797). URICARIUL, IV, 72/15.

4. Fig. (Despre mișcări, gesturi) Domol, lin, încet. *Ce mișcări moi, rotunde și cinstite!* DELAVRANCEA, T. 69. *Desfăcînd acordeonul alb cu gesturi calme și rotunde, lucrătorul aristocrat cîntă.* CĂLINESCU, S. 31. ✦ (Despre sunete, cuvinte etc.) Plăcut, armonios. *Deodată se păru că vîntul aduce niște note rotunde și repezi, întrerupte, ale unei melodii în depărtare.* CR (1848), 45²/52. *Aceste mici defecte nu l-au oprit de a . . . ne face să auzim un sol natural, rotund și forte.* FILIMON, O. II, 277. *Suna în văi o muzică profundă, O muzică a undelor pe prund, Între păduri se răsucea rotundă.* LABIȘ, P. 263. ✦ (Adverbial) *Stănică vorbea sonor, rotund, cu gest artistic și declamator.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. ✦ (Adverbial; învechit; în legătură cu verbele „a zice", „a spune" etc.) În mod deschis, fără înconjur. Cf. LB. *Banul a denegat rotund mergerea și participarea sa la acel consiliu.* BARIȚIU, P. A. II, 31. *Priimi poruncă de la riga de a merge la solul englezesc și a-i spune rătund cum că gubernul grecesc nu va da nici o satisfacție . . . gubernului britanic.* GT (1839), 111²/21.

II. S. n., s. f. **1.** S. n., s. f. Figură sau suprafață în formă de disc sau de cerc. *Cîmpia albă — un imens rotund.* BACOVIA, O. 35. *În locul acelui rotund, plin de flori și străjuit cu statui, era un complex de magherițe.* GALACTION, A. 479. *Se vedeau de jur împrejurul rotundului muzicanți goi cu fluiere.* SADOVEANU, O. VIII, 327. *Ai văzut cum Dumnezeu ne păcălește . . . Rotundele-n drepte le-ascunde.* ARGHEZI, VERS. 364. *De jos, de pe rotundul bătătorit, . . . unde stă grupul de băieți și fete . . . , urcă rîsete vesele.* DEMETRIUS, A. 30. *Rotundul de lumină al lămpii peste foi Încercuiește alte visări și alte cînturi.* DEȘLIU, G. 6. *Rotundul blînd al lunii pline, Foșnitul ciutei care vine . . . Pe toate ți le-aduce-aminte Făptura dragostei fierbinte.* V. ROM. septembrie 1962, 4. ✦ (Poetic) Globul pămîntesc. *Ca ieri cuvîntul din vecini S-a dus ca astăzi prin străini, Lăsînd pe toți, din cît afund O mie de crăimi ascund, Toți craii mulțului rotund De veste plini.* COȘBUC, P. I, 54.

2. S. f. (Bot.; regional) Mușcată *(Pelargonium odoratissimum)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 64, BORZA, D. 125.

◇ Compus: **rotunda-puturoasă** = mic arbust cu ramuri cărnoase, cu frunze uşor încreţite pe margini şi cu flori roşii în diferite nuanţe, cultivat ca plantă ornamentală *(Pelargonium zonale)*. Cf. PANŢU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, 64, BORZA, D, 125. ✦ (La pl.) Corcoduşe *(Prunus cerasifera)*. BORZA, D. 138.

3. S. f. art. (Regional) Numele unui dans. Cf. VARONE, JOC. ROM. N., id. D. 128.

— Pl.: *rotunzi, -de.* — Şi: (învechit şi regional) **rătúnd, -ă** adj.

— Lat. **retundus.**

ROTÚNDĂ s. f. v. **rotondă.**

ROTÚNDE vb. III v. **rătunde.**

ROTUNDIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. v. **rotunjor.**

ROTUNDITÁTE s. f. (Rar) Rotunjime **(2)**. *Rotunditatea feţei şi fruntea bombată.* CĂLINESCU, C. 224, cf. IORDAN, L. R. 312.

— Pl.: *rotundităţi.*

— **Rotund** + suf. *-itate.* Cf. fr. rotondité.

ROTUNDÚŢ, -Ă adj. (Regional) Rotunjor **(1)**. Cf. L. ROM. 1966, 48.

— Pl.: *rotunduţi, -e.*

— **Rotund** + suf. *-uţ.*

ROTUNJEÁLĂ s. f. (Învechit) **1.** Rotunjime **(1)**. *Iaste şi un inel . . . fiind săpat împrejur, la rătunzala cea dinlăuntru, şi săpat cu oarecare slove sfinte.* AETHIOPICA, 44v/4. *Ţi-au dat Dumnezeu lăcaşul pe a sferei rotunzeală.* CONACHI, P. 261, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Adesea determinat prin „pământului") Globul pământesc. *În cea mai multă şi mai mare a rătunzealii pământului parte.* CANTEMIR, HR. 86. *Astronomii . . . una polus arcticus, iară alta polus antarcticus le număse, prin carile a ceriului trup şi rătundzală să învîrteaşte.* id., ap. GCR I, 322/32, cf. 323/14, IA I, 5v.

2. Rotunjime **(3)**. *Ne-am crezut datori a da fiecării porţiuni mai substanţiale a vastului întreg atîta obiectivă rotunzeală.* HÂSDEU, I. C. VIII.

— Pl.: *rotunjeli.* — Şi: **rotunzálă, rotunzeálă, rătunzeálă** s. f.

— **Rotunji** + suf. *-eală*

ROTUNJÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., s.f. **1.** Adj. Rotunjor **(1)**. *Da-ţi-oi dulce sărutat Şi dulci poame de mîncat, Două mere-n umbră coapte . . . Rotunzele amîndouă.* ALECSANDRI, P. P. 241. ◇ (Substantivat) *Rătunjico la obraz Spune neicăi unde-ai mas.* ŞEZ. I, 174.

2. S.f. (Prin nord-estul Olt.; în forma *rotunjică*) Căpiţă de coceni care se face în copaci păstrîndu-se ca nutreţ pentru vite. Cf. LEXIC REG. II, 31.

3. S. f. (Regional; în forma *rotunjică*) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Băileşti — Curtea de Argeş). Cf. H IX 188.

— Pl.: *rotunjei, -ele.* — Şi: **rotunzél, -eá, -ícă,** (regional) **rătunjél, -eá, -ícă** adj.

— **Rotund** + suf. *-el.* — **Rotunjică,** cu schimbare de sufix.

ROTUNJÍ vb. IV. **1.** Tranz. A face rotund **(I 1)**, a da formă rotundă. Cf. LB. *Doamne, m-ai rotunzit ca domă, Şi cer e al meu nume.* HELIADE, O. I, 358, cf. POLIZU. *Rotunjindu-şi gura pe o pronunţie afectată, declamatoare, îşi îneacă vorbele . . . într-un rîs artificial.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 59. cf. DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W., TDRG. *Rotunzi muchiile scîndurei.* C. PETRESCU, Î. II, 181. *Ia o bucată de lut, o rotunjeşte şi o azvîrle . . în tipar.* BOGZA, C. O. 220. *În cîteva ore a pus un strat de nisip să se curăţe apa, a rotunjit fîntîna şi a terminat.* PREDA, Î. 159. *Mîi de buze purpurii Pentru ţipăt rotunjite.* LABIŞ, P. 309. *Coarn'el'e l'e-o rătundzît, Păru-i l-o burzuluit.* T. PAPAHAGI, M. 135. ◇ Fig. *Liniştea se rotunjeşte albastră.* BLAGA, POEZII , 138. ◇ Expr. (Regional) **A o rătunji cu cineva** = a se înţelege definitiv cu cineva, a hotărî ceva. CIAUŞANU, v. 194. **A i-o rătunji** (cuiva) = a-i spune (cuiva) verde în faţă; a-i vorbi deschis. UDRESCU, GL. *I-am rătunjit-o din două vorbe, i-am tăiat pofta să mai dea p-aci !* id. ib. ✦ A întregi o regiune, un teren etc. în aşa fel încît linia de hotar să fie cît mai puţin sinuoasă. *Spune . . . Că hotarele domniei sînt de spada-i rotunjite.* DAVILA, V. V. 157. (Refl. pas.) *Cea mai de pe urmă modificare în întinderea judeţului a fost făcută . . . cînd s-a rotunzit judeţele.* I. IONESCU, D. 9. ✦ Refl. A se forma, a se închega. *Au mai sosit cu măciniş şi alţi gospodari. S-a rotunzit sfat sub şopru.* SADOVEANU, O. XVII, 313. *Fruntea flăcăilor hotărăşte la care circiumă să se rotunjească hora.* STANCU, D. 169. ✦ Refl. (Rar) A se distinge, a se contura în forme rotunjite **(1)**. *În unghiurile lui se rotunzeau patru divanuri acoperite cu şaluri în dungi de diferite culori.* ALECSANDRI, O. P. 141. *Din cauza inundării întregului şes cu ovăzuri, contururile priveliştii se rotunjeau.* CĂLINESCU, E. O. I, 104. (Tranz.) *La miazănoapte munţii Călimanului îşi rotunjesc spinările goale.* VLAHUŢĂ, R. P. 186.

2. Tranz. şi refl. A (se) îngrăşa, a (se) împlini. *Otilia se rotunjise puţin la faţă.* CĂLINESCU, E. O. II, 115. *În doi ani Valeria se împlinise la trup, rotunjind piept şi clădindu-se bine.* V. ROM. februarie 1952, 134.

3. Tranz. A completa, a întregi. *Nu mă pot, totuşi, despărţi de d-voastră fără a adăuga o simplă propoziţie, menită a rotunzi conţinutul celei de mai sus.* HOGAŞ, DR. II, 192. *Sînt încă mulţi tineri poeţi de talent care-şi rotunjesc de pe acum viitoarele volume.* V. ROM. ianuarie 1954, 213. ◇ Refl. *În acest timp înschimbă dinţii, ţipă pe cei de lapte şi pune pe cei „de cal", pînă i se rotunjeşte . . . gura.* DR. V, 288. (Refl. pas.) *Discuţiile . . . au fost deosebit de însufleţite şi în mare parte s-a izbutit a se rotunji, a se adînci cunoaşterea problemelor legate în genere de o poezie festivă.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 9/4. ✦ (Cu sens cantitativ) A mări[1] **(IV)**, a spori. *Boierii îşi rotunjesc moşiile confiscînd ocinile răzeşilor şi moşnenilor şi moşiile târgurilor.* OŢETEA, T. V. 38, cf. 33. *Din foamea noastră şi-au rotunjit averile.* STANCU, D. 103. *Şi-şi mai rotunjeşte starea şi cu plocoane.* PAS, Z. I, 155. ◇ Refl. *Banul umbla. Trecea de la unul la altul, dintr-un buzunar într-o tejghea, . . . creştea, se rotunjea, făcea pui.* id. ib. II, 229. ✦ A elimina subdiviziunile, fracţiunile unui număr, ale unei sume etc.; a face întreg; a completa plină la o sumă rotundă. *O sută şaizeci datoria de ieri . . . şi opt sute plini pentru joc. Dacă le rotunjeşte, poate lua bancul singur.* C. PETRESCU, Î. I, 96.

4. Tranz. (Regional) A tăia, a reteza, a scurta; (regional) a rătunde **(1)**. *Părul să şi-l rotunzească, Mîndra lui să nu-l cunoască.* BUD, P. P. 5. *Cu foarfecile te-oi rătunza, Cu cheptine te-oi cheptăna.* ARH. FOLK. I, 204, cf. ALR I 60, ib. 976/94, 270, 337, 357, 359, ib. 981/954, ALRM I/I 133/337, ALR II/I h 7/182, ib. II 3 288/723.

5. Tranz. Fig. A scoate sunete, a pronunţa cuvinte într-un mod clar, plăcut, melodios. *Sînt în clasa a treia, răspunse Irina clar, rotunjind fiecare cuvînt şi aruncîndu-şi privirea pieziş.* PREDA, M. 170, cf. 88. ◇ Refl. *Fiecare cuvînt scos de cei trei oameni scîrţîia, nu se lipea de celălalt, nimerea alături, nu se putea rotunji şi încălzi.* PREDA, M. 173.

— Prez. ind.: *rotunjesc.* — Şi: **rotunzi,** (regional) **rătunji, rătunzi** (CLEMENS, ALR I 60/180, 186, 348, 350, 351, 354, 360, 361, 730), **răntuzi, rîntunzí** (ALR II 6 701/ /353), **rîntuzí** (ib. II/362, ARVINTE, TERM. 164, GLOSAR REG.) vb. IV, **rătunzá** vb. I.

— De la **rotund.**

ROTUNJÍME s. f. **1.** Calitatea a ceea ce este rotund; p. ext. linie, formă, suprafaţă rotundă; (învechit) rotunjeală **(1)**, rotunjitură. *De trebuinţe este ca să arătăm şi ceva pentru a sa rătunzime.* AMFILOHIE, G. 171/6, cf. DRLU. *Ramuri de chiparis împodobea marea rătunzime a acestei negrite biserici.* AR (1829), 144[2]/16, cf. POLIZU. *Rotunzimea suprafeţei mărilor şi a continentelor a fost constatată prin voiagele de circumnavigaţiune efectuate în diferite direcţiuni şi mai peste toată supra-*

fața pămîntului. DRĂGHICEANU, C. 48, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *El o privi din nou în rotunjimea senină a chipului și nu răspunse.* D. ZAMFIRESCU, R. 133. *Luna . . . arginta rotunjimile pepenilor înrourați.* SĂM. II, 103. *Lîngă ușa pimniței, singur un butoi în rotunzimea lui cercuită părea vesel.* ANGHEL, PR. 94. *Desagii mei se lecuiseră de deplin de oftiga de care zăcuseră, și-și recăpătaseră din nou vechea și îmbelșugata lor rotunzime.* HOGAȘ, M. N. 154. *Așa s-au oploșit în dumbrăvi, la margini de lacuri, pe rotunzimile mormintelor scitice . . . insecte mediteranee.* SADOVEANU, O. XVI, 9. *Părea mai chel decît era din pricina rotunjimii perfecte a capului.* T. POPOVICI, SE. 80. ✧ (Învechit, rar) **Rătunzimea lumii** = globul pămîntesc. *Globul au rătunzimea lumii.* AMFILOHIE, G. F. 171r/4. ✦ (Mat.; învechit, rar, în forma *rătunzime*) Circumferință a unui cerc. *Circomferență au rătunzima* [pămîntului]. PLEȘOIANU, C. 19/11.

2. Formă rotundă, plină a trupului; (rar) rotunditate. *Ea-noată cu-o mișcare alene, voluptoasă, Lăsînd ca să albească prin valul de cristal Frumoasa rotunzime a sînu-i virginal.* ALECSANDRI, P. III, 287. *O femeie scurtă și de cuvenită rotunjime.* SLAVICI, N. I, 284. *I-am întins o mînă pe umăr . . . , am ridicat-o în tîmplele înelate și-am lăsat-o să alunece ușor pe rotunzimea obrazului.* DELAVRANCEA, Ț. 229. *Viața sedentară și bunul trai îi păstrase țoată plenitudinea, rotunzimea și frăgezimea formelor femeiești.* HOGAȘ, DR. I, 116. *Șorțul încheiat la spate îi strîngea talia, accentuîndu-i rotunzimile.* IBRĂILEANU, A. 122. *Mă-mbie și mă răscolește iar . . . Comoara ta de rotunjimi gingașe.* CAMIL PETRESCU, V. 93. *Deși era subțire, avea rotunzimi ferme.* SADOVEANU, O. XI, 465. *Sub pătura groasă, mai mult îi bănuia rotunjimile.* V. ROM. aprilie 1955, 179. *Și-a potrivit repede haina peste rotunzimea pîntecului.* GALAN, Z. R. 168. *Îl strînse, înfigîndu-și ghiarele în rotunzimea mare a gîtului.* PREDA, Î. 152.

3. Calitatea (unei sume, a unui număr) de a fi întreg, fără fracțiuni sau subdiviziuni, întregire, completare; (învechit) rotunjeală **(2)**. *Mărunțișul însă îl încurca, fiindcă, oricum se silea, nu sporea și-i amenința rotunjimea celor trei sutare.* REBREANU, I. 436. *Drumul ce se parcurge în cîteva minute cu mașina, pe jos s-a lungit pînă la rotunjimea unei ore.* S februarie 1961, 6.

4. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete sau cuvinte. Cf. ȘĂINEANU. *O mișcare a brațului sau a capului unui om, ori o anumită rotunjime a unui cuvînt îți amintea de cutare mișcare sau frîntură de gest a lui Vilă.* V. ROM. septembrie 1960, 57.

— Pl.: *rotunjimi.* — Și: **rotunzíme,** (învechit) **rătunzíme** s. f.

— **Rotund** + suf. *-ime.*

ROTUNJÍRE s. f. Acțiunea de a (se) rotunji.

1. Cf. rotunji **(1)**. Cf. DRLU, POLIZU, DDRF, ALEXI, W.

2. Împlinire, completare, întregire. Cf. rotunji **(3)**. *Citeodată acest efort de rotunjire* [a poemului] *este exagerat și ia forma unui exces formalist.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/1.

3. (Învechit, rar) Rotunjime **(1)**. *Așea vinu locurile în staturile sale după rătunzirea pămîntului.* N. COSTIN, L. 130.

— Pl.: *rotunjiri.* — Și: **rotunzíre** (DRLU, ALEXI, W.), (învechit) **rătunzíre** s. f.

— V. **rotunji.**

ROTUNJÍT, -Ă adj. **1.** Cu o formă rotundă **(I 1)**, cu un contur curb. *Se puse a scrie acea scrisoare complicată care, prin trăsături fine și rotunjite, superpunea în două și trei caturi diferitele litere ale unui cuvînt.* FILIMON, O. I, 200. *De pe colnicea dealului de-mpotrivă le răspundea cu răsunet tînguios mica turlă rotunjită a bisericuței lui Bucur.* ODOBESCU, S. I, 105, cf. ALEXI, W. *La acest joc, pentru care se folosesc 5 pietricele rotunzite, . . . deosebim 7 locuri sau figuri.* PĂCALĂ, M. R. 198. *Muchiile bramelor sînt rotunjite, iar suprafața este striată sau punctată.* IOANOVICI, TEHN. 145. *Își privi fără voie mîinile lui tari . . . , cu unghiile lucii și rotunzite.* C. PETRESCU, Î. I, 255. *Același spor de înălțime, la care individul tindea vădit, i-l da pălăria cenușie . . . cu marginile de sus rotunzite.* SADOVEANU, O. XIV, 9. *În stînga lui mînă I s-a dat să țină Pămîntul surpat, Lat și rotunzat.* REV. CRIT. I, 4. ✦ (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta netedă, fără muchii sau colțuri; rotund. *Dealul se urca rotunjit, ca un sîn, iar marginile lui se prăvăleau repezi.* GÎRLEANU, L. 102. *Culmile sînt rotunjite și se dispun paralel, ca valurile unei mări agitate.* GEOLOGIA, 114. *Să-mi dai calul dumitale Să mă duc la socrul mare, C-am auzit c-a fătat Sub un munte rotunzat* (Untișca). GOROVEI, C. 381.

2. (Despre părți ale corpului) Plin, gras, împlinit; rotund **(I 2)**. *Plete mai negre, mai lustruite; Brațe mai albe, mai rătunjite.* BOLLIAC, O. 154. *Fisionomia ovală, rotunzită și albă a ei.* EMINESCU, N. 83. *Întinde în aer brațele frumos rotunzite.* SADOVEANU, E. 122, cf. DEȘLIU, G. 27. ✦ (Despre ochi) Larg deschis, holbat. *Rămăsese ca fulgerat, cu ochii rotunziți, înfricoșați de groază.* SADOVEANU, O. V, 565. *Rămase cu gura căscată, cu privirile rotunzite de încremenire.* id. ib. II, 334. ✦ (Despre mișcări) În formă da rotocol, lin, domol, unduios. *În zboruri rotunjite, tătau mari păsări slava.* LABIȘ, P. 77.

3. Mărit, sporit, întregit. *D. Anghel ne oferă sinteza cea mai rotunjită a curentului estetic.* VIANU, A. P. 250. ✧ Fig. *Mai întîi ne e foame de frumuseți . . . Luate din viață și iarăși date înapoi, împlinite, Larg rotunjite.* DEȘLIU, G. 9. ✦ (Despre cifre, sume etc.) Rotund **(3)**. *Vîrsta, rotunjită ori ba, reprezintă o cifră pe cît de materială . . . pe atît de convențională.* V. ROM. octombrie 1963, 179.

4. (Despre păr, mustăți etc.) Tăiat, retezat (în formă rotundă) **(I 1)**; scurtat. *Era cu capul mare, lungăreț ca un ou, cu părul roșu și rătunzat* (a. 1799). GCR II, 168/33, cf. DR. V, 294. *Era același om: aceeași față, aceeași barbă cărunță, deasă și rotunjită de jur împrejurul unor obraji uscați.* DELAVRANCEA, T. 183. *Era bălaie, cu părul galben ca spicul copt și rotunjit pe spate.* id. O. II, 187. *Mustața creață, rotunjită la capete, nu-i acoperea gura.* SADOVEANU, O. V, 362. *M-am simțit . . . De ochi orbită, De urechi asurzită, De păr rotunzită.* MARIAN, V. 123, cf. ALR II/I h 7/346. ✧ (Adverbial) *Avea barbă și mustăți tăiate rotunjit și țăpos.* SADOVEANU, O. X, 561.

5. (Regional; adverbial; în forma *rotunzat*) Hotărît, decis, categoric. LEXIC REG. 15.

— Pl.: *rotunjiți, -te.* — Și: **rotunzit, -ă,** (regional) **rătunjit, -ă, rotunzăt, -ă, rătunzát, -ă, rătunzít, -ă** (DR. V, 294) adj.

— V. **rotunji.**

ROTUNJITÓR s. n. Unealtă folosită la fasonarea pieselor cu secțiune circulară. Cf. DL, DM.

— Pl.: *rotunjitoare.*

— **Rotunji** + suf. *-tor.*

ROTUNJITÚRĂ s. f. (Învechit) Rotunjime **(1)**. *Are el întru sine pre alocurea munți înalți și văi adînci. . . acealea toate rătunzăturii lui nimic nu-i strică.* FL. D. (1693), 68v/11. *Nasul, cu linii drepte și cu o rotunjitură ce se vede numai la marmurele antice.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. ✦ (Învechit, rar; concretizat) Formă rotundă. *Fiecare din rotunzituri . . . are un coperiș în formă de fes.* IORGA, C. I. II, 9.

— Pl.: *rotunjituri.* — Și: **rotunzitúră, rătunzitúră** (SCRIBAN, D.), **rătunzătúră** s. f.

— V. **rotunji.**

ROTUNJÓR, -OÁRĂ adj., s. m., s. f. **I.** Adj. Diminutiv al lui rotund; (regional) rotunduț.

1. Cf. rotund **(1)**. Cf. PO 232/18. *Doauo merișoare Stau ascunse rătunșoare,* BĂRAC, A. 19. *O față ce nici soare, nici vînt nu sărutase, O frunte rotunjoară; ochi negri, mari, arzoși.* BOLINTINEANU, O. 214. *Meri cu mere rotungioare.* MARIAN, Î. 306, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DR. VI, 242, IORDAN, STIL. 190. *Sfîntul soare, rotunjor, Nu i-o spune că mi-e dor.* TEODORESCU, P. P.

279, cf. SBIERA, P. 322, com. MARIAN. *Stelele ts rătungioare, Nu i-or spune că mi-e jele.* RETEGANUL, TR. 132. *Ce folos de cușmă lungă, Dacă nu-s parale-n pungă; Mai bine mai rotunjoară, Cu punguța plinișoară.* ȘEZ. II, 214. *Frunză verde rotunjoară, Tînăr voinicel se-nsoară.* BUD. P. P. 4. *În pîrâul rotunjor Șeade o țarcă într-un pictor* (Varza). GOROVEI, C. 126.

2. Cf. r o t u n d **(2)**. Cf. CANTEMIR, IST. 107. *Purtînd cofiță cu apă rece Pe ai săi umeri albi rotunzori, Juna Rodică voioasă trece.* ALECSANDRI, P. III, 45, cf. DDRF. *Subțirică și nălțuță, cu obrajii rumeni, rotunjiori și grăsulii.* HOGAȘ, M. N. 211. *Numai oftări adînci se mai desprindeau din pieptul ei rotunjor.* REBREANU, NUV. 80. *Sub hlamida-i saltă rotungioru-i sîn, Crini și garofițe pe-al ei chip se-ngîn.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 90. *Era cam micuță domnița, însă bine legată în formele-i rotunjoare.* SADOVEANU, O. X, 148. *A ieșit la poartă ajutorul pîrcălăbiei . . . om mititel și rotunjor.* id. ib. XIII, 707. *Cînd văd sînu-i rotunzior, Mă agiunge foc de dor.* ALECSANDRI, P. P. 301. *Mîndra mică, rotunjoară, Cu iubirea te omoară!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 76.

II. S. m., s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee:

a) S. f. Plantă din familia compozitelor, cu tulpina păroasă, cu frunze lungi, lucitoare și cu flori roșii-violacee, dispuse într-un capitul terminal; crește prin pășunile din regiunea alpină și subalpină *(Homogyne alpina)*. Cf. BRANDZA, FL. 261, BARCIANU, GRECESCU, FL. 289, TDRG, BORZA, D. 85.

b) S. f. (Regional) Silnică *(Glechoma hederaceum, glechoma hirsutum)*. Cf. LB, DDRF, DAMÉ, T. 185, BARCIANU, GRECESCU, FL. 467, TDRG, PĂCALĂ, M. R. 18, DR. V, 559, SIMIONESCU, FL. 158, BORZA, D. 78, ȘEZ. XV, 113.

c) S. m. (Regional, în forma *rătunjor*) Crețișoară *(Alchemilla vulgaris)*. BORZA, D. 14.

d) S. f. (Regional, în forma *rotunzioară*) Iederă *(Hedera helix)*. Cf. ALEXI, W.

e) S. f. (Regional, în forma *rătungioară*) Cimbru *(Satureja hortensis)*. Cf. POLIZU.

2. S. f. (Mai ales la pl.; și în sintagma *mere rotunjioare*, BULET. GRĂD. BOT. I, 79) Varietate de mere văratice, mărunte, de culoare gălbuie, care se coc în august. Cf. BARONZI, L. 93, DDRF, DR. II, 706.

— Pl.: *rotunjori, -oare.* — Și: **rotunzi|ór, -oáră** adj., s.f., (regional) **rotunzór, -oáră** adj., **rotundi|ór, -oáră** (BRANDZA, FL. 391, BIANU, D. S., FD II, 87, BORZA, D. 77, 78), **rătungi|ór, -oáră** adj., s. f., **rătunj|ór, -oáră** s. m., s. f., **rătunș|ór, -oáră** adj., **rătunzioáră** (DDRF), **rătundioáră** (BORZA, D. 77), **rotunșoáre** (COTEANU, PL. 25), **retunsoáre** (id. ib.) s. f.

— **Rotund** + suf. *-ior.*

ROTUNJÓS, -OÁSĂ adj. (Într-o ghicitoare) Rotunjor **(I 1)**. Cf. SBIERA, P. 321.

— Pl.: *rotunjoși, -oase.*

— **Rotund** + suf. *-ios.*

ROTUNJÚNE s. f. (Regional) Rotunjime. Cf. DDRF.

— Pl.: *rotunjuni.*

— **Rotund** + suf. *-iune.*

ROTUNSOÁRE s. f. v. **rotunjor.**

ROTUNZĂT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

ROTUNZEÁLĂ s. f. v. **rotunjeală.**

ROTUNZÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **rotunjel.**

ROTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

ROTUNZÍME s. f. v. **rotunjime.**

ROTUNZIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. v. **rotunjor.**

ROTUNZÍRE s. f. v. **rotunjire.**

ROTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

ROTUNZITÚRĂ s. f. v. **rotunjitură.**

ROTUNZÓR, -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

ROTÚȚ s. m. (Regional) Specie de porumbel nedefinit mai îndeaproape. Cf. BĂCESCU, PĂS. 150.

— Pl.: *roluți.*

— **V. roată[1].**

ROTÚȚĂ s. f. (Regional) **1.** Rotiță **(1)**. Cf. LB, A I 17, 21, 26, 31.

2. Rotiță **(5)** (Ponoarele - Vașcău). TEAHA, C. N. 261.

3. (Bot.) Nalbă *(Malva silvestris)* (Voievozi — Carei). ALR II 6 309/325.

— Pl.: *rotuțe.*

— **Roată[1]** + suf. *-uță.*

ROȚĂÍ vb. IV v. **rățoi[2].**

ROUÁ vb. I. (Regional) I n t r a n z. i m p e r s. **1.** A roura **(1)**. Com. din CUZDRIOARA — DEJ. ✦ T r a n z. A uda cu picături de rouă **(1)**. *Floricelele rouate D-al izvorului nectar.* MUREȘANU, P. 7/1. *Vita care n-o fi rouată din noaptea asta să n-o mai dai a doua zi . . . la iarbă.* MUSCEL, 60. *Unii se duc cu vacile la iarbă (pe deal sau pe luncă) pentru ca să le roueze.* ib. *Și cu ploaia m-a plouat, Și cu roua m-a rouat.* HODOȘ, P. P. 107, cf. ALR I 1 266/940. ✧ R e f l. *Să aibă a vini, Cu roua să să rouază, În trup să să răschirează.* T. PAPAHAGI, M. 138.

2. A cădea puțină ploaie; a ploua mărunt, a burnița; (învechit și popular) a roura **(3)**. Cf. ALR I 1 266/186, 345, 359, 735, 808, 890. ✦ T r a n z. A stropi cu picături mărunte de ploaie. Cf. ALR I 1 266/49, 780.

— Prez. ind. pers. 3: *rouează.*

— **V. roună.**

ROUARÚSCĂ s. f. v. **lăuruseă.**

RÓUĂ s. f. **1.** Picături de apă care se formează în timpul nopților senine de primăvară, de vară și de toamnă prin condensarea vaporilor din atmosferă și care se depun pe plante, pe pămînt și pe obiectele aflate în aer liber. *Roa Ierămonului ce deștinge pre dealurile Sionului.* PSALT. HUR. 114r/23. *Roao ce e de la tire vendecare lor iaste.* PSALT. 325. *Blagosloviți toată ploaia și roaoa.* ib. 331, cf. CORESI, PS. 437/7. *Unde veri lăcui, gras va fi pămîntul și în roa ceriului din sus va fi bl[ago]s[lo]venia ta.* PALIA (1581), 109/4. *Să dea ție Domnedzeu de în roaa ceriului și grasul pămîntului păiniei și vinului mulție.* ib. 107/8. *S-a pogorî fără de trudă În fățare ca roa pre lînă.* DOSOFTEI, PS. 236/7. *Și focul s-au premenit în roaă.* id. v. s. decembrie 224v/2. *Pămîntul lui den ceasurile ceriului și roaoi.* BIBLIA (1688), 152[1]/13. *Și de se va face roaoa . . . voiu cunoaște că vei mîntui . . . pre Israil.* ib. 178[1]/52, cf. ANON. CAR. *Vă voi da roao în vreamea ei și pămîntul va da sămănătura sa.* ANON. CANTAC., CM I, 87. *Noaptea frig . . . , roao mare.* CALENDARI (1733), 23/9, cf. LB. *Vîntul de seară suflă și frunza-nfiorează; Roua seninul varsă, verdeața renviind.* HELIADE, O. I, 178. *Voi, norodul florilor, . . . vă întîlniți pe toată zioa, hrănindu-vă cu roăle serii și ale dimineții.* MARCOVICI, C. 71/6. *Încă tremură pe foaie În munți roua și prin ripe.* ASACHI, S. L. I, 53. *Roua m-a muiet de tot.* id. ib. 201. *A ta față, Cu lacrimi, ca trandafirul în roua de dimineață . . . , au zimbit.* CONACHI, P. 100. *O floare, . . . lipsită de viața rouăi cei răcoritoare.* id. ib. 83. *Frumoasa vale, scăldată de o rouă schinteietoare, înota în lumină.* CR (1848), 8[3]/64. *Dînsul cunoaște îndeobște (osebit roaoa albă de primăvară și grindina) toate pricinile fizice care sînt vătămătoare în producția vilor* (a. 1849). DOC. EC. 959. *Prin livezi din cuiburi păsările . . . zbor Și își scutură de roaă aripioarele lor.* PANN, E. II, 78/6, cf. POLIZU. *A rouei picătură soarele de dimineață O usucă.* NEGRUZZI, S. II, 10. *Să cadă a roăi picătură, Pămîntul să adape spre hrana tuturor.* id. ib. 276. *Plăcut este al*

undei murmur melodios Şi roua şi zefirul. ALEXANDRESCU, O. I, 280. *În curînd şi el apare pe orizonul aurit, Sorbind roua dimineţii de pe cîmpul înverzit.* ALECSANDRI, P. III, 32, cf. I, 213. *Ochii săi albaştri ard în lăcrimele Cum lucesc în rouă două viorele.* BOLINTINEANU, O. 33. *Roua stă încă aninată de firele de iarbă.* ODOBESCU, S. III, 16. *Roua curge în briliante umezi — Din crengi de arbori luminează stropii.* EMINESCU, O. IV, 213. *Reflectarea ceriului înstelat într-un strop de rouă.* id. N. 32. *Porneşte desculţă prin rouă de culege o poală de somnoroasă.* CREANGĂ, O. 94. *Era boboc de trandafir ... scăldat în roua dimineţii.* id. P. 276. *Culeseră la floricele, se udară de rouă, priviră fluturii cum săltau.* ISPIRESCU, L. 381. *Ca florile umezi de rouă.* MACEDONSKI, O. I, 157. *Brobonit de rouă, pămîntul doarme încă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 125, cf. I, 26, DDRF. *Priveşti cu-ndutoşare la roua din ogoare.* PĂUN-PINCIO, P. 44. *A tale visuri ... s-au stins deşarte, Pierind cum piere roua dimineţii.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 18. *În timpul nopţilor senine, pămîntul se acopere deseori cu mici picături de apă care se numesc rouă.* PONI, F. 188. *Fug pe dealuri scuturînd Roua din cosiţe.* COŞBUC, P. I, 262, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *S-aştern bobiţele de rouă Pe-ntinsul luncii patrafir.* GOGA, P. 55. *Roua picură pe flori.* IOSIF, PATR. 86, cf. TDRG. *După grosimea rouăi, agricultorul român îşi dă seama de nevoia care o au sămănăturile de ploaie.* PAMFILE, VĂZD. 67. *Nu sufereau de sete, că beau dimineaţa picături de rouă de pe firele de iarbă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 226, cf. PĂCALĂ, R. 252. *Cucoşul ... îşi udă pliscul în mărgăritarul de rouă de pe frunza cea mai apropiată.* GÎRLEANU, N. 194. *Fînaţul adînc se mlădia în valuri molatice, scînteieri de rouă aprinsă în lumină de soare.* HOGAŞ, M. N. 151, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Îţi turnam pe frunte rouă ca să-ţi fie somnul lin.* EFTIMIU, Î. 105, cf. 149. *A doua zi, muiat de rouă, cade în mîna unui copil care-l colectează pentru insectar.* GALACTION, A. 190. *Strălucesc subt rouă grea Cărări de soare pline.* TOPÎRCEANU, B. 8, cf. 35. *Într-o pînză de păianjen tremură suspendate cîteva boabe diamantine de rouă.* C. PETRESCU, Î. II, 32, cf. 4. *Azi, pesemne, dimineaţă, Cerul verde făr-un nor S-a spălat iarăşi pe faţă, Că e rouă pe ogor.* D. BOTEZ, F. S. 80. *Miriştea argintată de rouă răspîndea mirosuri de seminţe şi ierburi coapte.* BRĂESCU, O. A. I, 246. *Cade roua aici, de parcă-i potop.* SEBASTIAN, T. 12. *Găseam păianjeni mari cu pînze minunate, în care se prindea roua.* VLASIU, A. P. 8. *Sălciile picurau rouă rece.* SADOVEANU, O. I, 385. *Fruntea şi ochii cu rouă mi-i spăl.* TULBURE, V. R. 25. *Cîmpia scoate-n brazde bijuterii de rouă.* ARGHEZI, V. 121. *Ca o pulbere de-argint Îngheţase roua.* BLAGA, P. 78, cf. 36. *Galbenul străluceşte în razele soarelui ca picăturile de rouă ale dimineţii.* V. ROM. mai 1954, 179, cf. CIŞMAN, FIZ. I, 561. *Ţărîna bătăturii, umedă de rouă, parcă era o fiinţă vie care dormea şi ea.* PREDA, M. 251. *Orice lucru părea Plin de rouă.* ISANOS, Ţ. L. 14. *Văzduhul fără de hotar E străveziu ca un pahar. Şi iarba-i umedă de rouă.* DEŞLIU, M. 14. *Îs născut s-aprind ca rouă-n ierburi Vii lacrimi şi cascade vii de rîs.* LABIŞ, P. 163. *Rouă de pe flori, Culeasă la cîntători.* ALECSANDRI, P. P. 241. *Am o mîndră ca şi-o cruce Şi la lucru n-o pot duce; Dimineaţa-i rouă mare Şi se udă la picioare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 425. *Dimineaţa-i roua rece.* DOINE, 9. *Se duce bolnavul dimineaţa în grădină şi scuturǎ cineva peste el ... roua de pe pomi.* PAMFILE, B. 34, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 128. *Sus la munte ninge, plouă, Jos la ţară cade rouă.* ANT. LIT. POP. I, 542, cf. MAT. DIALECT. I, 90. *Plimbă-mise, plimbă Tînără mlădiţă Prin rouă desculţă.* BALADE, I, 294. *Cînd am fost nevastă nouă, Auzeam cînd cade rouă.* FOLC. TRANSILV. I, 309. *Pe potecă necălcată, De rouă nesculturată.* FOLC. MOLD. I, 215. *Pe brumă desculţ şi pe rouă încălţat,* se zice despre cineva care face totul pe dos. ZANNE, P. III, 143. *Mă suii pe-o scară, Cheile-mi picară; Luna le văzu, Soarele le luă (Roua).* ŞEZ. XVI, 170. *Lacrimile babei, afară pe iarbă (Roua).* id. XXII, 65, cf. ALR I 619/815, ib. 1 265, 1 266, A IX 4. ◇ (Ca termen de comparaţie, sugerînd ceva trecător, efemer) *Ce dulci speranţe ... Se şterseră ca roua subţire de pe flori.* MUREŞANU, în CL 1968, 301. *Să pieri ... Ca roua de floare, Ca spuma la soare.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Să pieie ... ca roua de dimineaţă.* POP., ap. GCR II, 340. *Rabdă pe cît vei putea, Că nu-i trăi cît lumea ..., Ci-i trăi o zi sau două Şi te-i topi ca şi-o rouă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 151, cf. PAMFILE, B. 20. *De ea nu s-o alege Ca raua de soare, Ca pulberea pă cale.* DENSUSIANU, Ţ. H. 165. *Oi trăi o zi sau două Şi m-oi duce ca şi-o rouă.* FOLC. TRANSILV. II, 21. (Sugerînd frăgezimea, limpezimea, delicateţea) *Se aşteapte-se ca ploaia gicerea mea şi deştingu ca roa graiurile meale.* PSALT. 312. *Să să pogoare ca rooa cuvintele meale* (a. 1688). GCR I, 281/19. *Frumos e badea la gură Ca şi roua de pe mură.* HODOŞ, P. P. 62. *Carnea e ca roua.* CIAUŞANU, GL. *Dar mai mîndri-s ochii lui ..., Îs negri ca piatra scumpă, Strălucesc ca roua-n luncă.* FOLC. TRANSILV. I, 274, cf. FOLC. MOLD. II, 192. ◇ Fig. *Cum e viaţa noastră, adevăru iaste floare şi pară şi roao de demeneaţă.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *Roa trandafirilor, carii pre obrazul Helgii se deschidea.* CANTEMIR, IST. 106. *Cu roaoa pocăinţei stingînd văpaia patimilor, viaţa ta o ai închinat lui D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 43v²/3. *Aţi stins hulele idolilor ... cu rooa credinţei.* ib. 75v¹/6. *Aducînd hrana vieţii noastre de acolo şi hrănindu-ne aice sub umbrirea şi vieţuitoarea roă a sîntului Dovletu* (începutul sec. XIX). URICARIUL, I, 241. *Şi-a întors tînjitorii ochi căprii, umbriţi de lungi gene şi scăldaţi într-o rouă de desfătare.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Roua buzelor tale sufletul răcoreşte, Dă viaţă şi plăceri.* ALEXANDRESCU, M. 122. *Voios mi se scălda. Apa lin o dismierda ... Şi pe plete-i se juca Şi cu drag îi anina De tot firul cîte-o rouă.* ALECSANDRI, P. I, 108. *S-ar putea deştepta într-o asemenea operă mii de idei energice şi salubre, care ar scălda mintea obosită ... în roua întăritoare a timpilor de antică virtoşie trupească.* ODOBESCU, S. III, 51. *Ridică senini drăgălaşii ei ochi albaştri, muiaţi într-o rouă de lacrimi.* id. ib. I, 129. *Eu, doinaşul cel cărunt, Vă trimet scrisoare vouă, Scrisă cu-a lacrimei rouă.* BELDICEANU, P. 102. *S-a stînge şi roua pleoapelor noastre.* GOGA, P. 67. *Le-am udat cu roua lacrimilor mele şi cu adierea rugăciunilor mele le-am binecuvîntat.* PETICĂ, O. 262. *De-a murit, cu el se duce roua sufletului meu.* EFTIMIU, Î. 128. *Aurora violetă Plouă rouă de culori.* BACOVIA, O. 55. *După roua frunţii înţelegeam că e la marginea puterilor.* GALACTION, O. 95. *De atunci încoace, roua mulţumirii ... a coborît mai îmbelşugată pe florile din grădina românească.* id. A. 213. *Asta e* [cîntec] *mucegăit. Să zică unul plin de rouă.* IOVESCU, N. 138. *Din plînsetele ei, jupîneasa conteni fără să mai aştepte mîngîieri; îşi şterse roua de pe obraji cu dosul palmei.* SADOVEANU, O. XIII, 568. *Lingura rotundă din potir Lacrimi a scos şi rouă de safir.* ARGHEZI, VERS. 283. *Mai era încă pe vorbe roua caldă a simţirii lui arzătoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 344. *Vreau cu Noaptea să rămîn, Ca să-i sărut privirile de rouă.* BENIUC, V. A. 45. *Răcoarea-şi plimbă paşii de rouă prin livezi.* JEBELEANU, V. A. 84. *C-o privire vei aprinde Roua ierbii mele reci.* LABIŞ, P. 135. *Bade cu ochii de rouă, Nu ţinea drăguţe două.* DOINE, 189. ◇ (Adverbial) *Suspinînd, spre el s-apleacă, boabe mari din ochi curg rouă.* SĂM. IV, 173. ◇ *Rouă dulce* = nectarul florilor. Cf. LB, ŞĂINEANU. *Rouă înghеţată* = promoroacă. PAMFILE, VĂZD. 66. ◇ Loc. adv. **Pe rouă (nesecturată)** = de dimineaţă, înainte de a se ridica roua. *Cînd este rouă, se zice „pe rouă" sau pe „rouă nesculturată".* id. ib. 67. *Pe rouă Trifoiul e bun de tăiat.* BENIUC, V. A. 138, cf. ALR I 619/538. ◇ Expr. (Regional) **Domn de rouă** = om cu pretenţii. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.

2. (Regional; şi determinat prin „de ploaie") Ploaie măruntă şi de scurtă durată. Cf. ALR I 1 266/75, 77, 588, 594, 595, 596, 710, 720, 730, 760, 772, 800, 805, 810, 856, 922, 932.

3. (Bot.) Roua-cerului *(Drosera rotundifolia).* BORZA, D. 61. ◇ Compuse: **roua-cerului** = a) mică plantă erbacee, insectivoră, din familia gramineelor, cu flori mici, albe şi cu frunze lunguieţe, acoperite de peri

secretori (*Drosera rotundifolia*). Cf. DDRF, BIANU, D. S., JAHRESBER. XIX, 35, SIMIONESCU, FL. 295, BORZA, D. 61; **b)** mană-de-apă (*Glyceria aquatica*). Cf. DAMÉ, T. 185, BORZA, D. 78; **roua-soarelui** = roua-cerului (*Drosera rotundifolia*). id. ib. 61.

— Pl.: (învechit) *rouă*. — Şi: (învechit şi regional) **roáuă** (ALR I 1 265, ib. 1 266/77, 772, A IX 4), (regional) **ráuă** (DENSUSIANU, Ţ. H. 26, ALR I 1 265, ib. 1 266/56, 61, 65, 79, 112, 140, 243, 251, 283, 298, 302, ib. 1 978/251) s. f., **róor** (ib. 1 266/856) s. n., (învechit) **rúore** (PSALT. 331) subst. pl.

— Lat. **ros, roris.**

ROUÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Rourat. *Era momentu-acela cînd pasărea răpită S-ascunde-n coama verde a cîmpului rouos.* BOLINTINEANU, O. 203.

— Pl.: *rouoşi, -oase.*

— **Rouă** + suf. *-os.*

ROURÁ vb. I. **1.** Intranz. A cădea rouă **(1)**. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 411, LB, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *De cu seara roura, Peste noapte că-mi ploua.* MATEESCU, B. 106. ✦ A se acoperi cu rouă; a se umezi. *Dac-aveţi vreo faţă mare . . . Să-mi şteargă gura de rouă. Că de-aseară am plecat Şi gura mi-a rourat.* PAMFILE, CR. 62. (Fig.) *O uşoară sfîşiere are loc în pînza rourată cu opale.* GALACTION, O. A. II, 329. ✦ Refl. (Regional; prin analogie) [Sarmalele] *fierb pînă cînd să răureşte varza.* GL. OLT.

2. Tranz. A stropi cu picături (ca) de rouă **(1)**; a umezi, a uda. *Vede pre . . . înger rourîndu-o şi răcorind para făcliilor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94v/11, cf. septembrie 16r/2. *Vedea un om înfricoşat riorîndu-o şi răcorindu-o.* MINEIUL (1776), 186lr/32. *Tăindu-şi braţul şi cu vărsare de dafin ştergînd sîngele răora focul.* AETHIOPICA, 11v/6. *Din ceriu jos vine apă şi-l rîorează pre dînsul* (a. 1805). GRECU, P. 184. *Dar sămînţa, cît de bună, căzînd pre petros pămînt, Rourată de mii lacrimi . . . , Va da numai poame-amare.* ASACHI, S. L. I, 65, cf. 71. *Apă mirositoare . . . cu care după obicei ş-au roorat barba şi obrazul.* BĂRAC, ap. TDRG. *Sudoarea roura melancolica lui frunte.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Această faţă . . . niciînd nu a fost aşa frumoasă ca acum, după ce o a rourat lacrimile.* F (1872), 159. *O lacrimă de dor şi de îndurare să-i roureze geana.* ODOBESCU, S. III, 51, cf. II, 530. *Dormeau . . . învăliţi în mantale pe cîmpul bătăliei rourat de sîngele duşmănesc.* I. NEGRUZZI, S. I, 118. *De mult ce plîngi şi te frămînţi în spumă, Mi-e faţa-n veci de lacrămi rîurată.* CERNA, P. 94, cf. CADE. (Fig.) *Stingînd focul păgînătăţii . . . , toideauna ne rîurezi cu ploaia minunilor tale.* MINEIUL (1776), 187lv/20. ✧ Absol. (Popular) *Luă apă-n gurişoară Şi cu apă rourară.* PAMFILE, CR. 97, cf. 99. *Apă-n vedre veţi lua . . . Şi-mi viniţi voi, junii buni, Rourînd.* VICIU, COL. 35. *Luaţi voi flori pe mînă Şi muiaţi în cea fîntînă Şi veniţi voi răurînd.* DENSUSIANU, Ţ. H. 275. *Cine-aleargă, cine, Cîmpii mari, bătrîni, Din gură-ntrebînd, Din ochi rourînd?* BALADE, III, 267. ✧ Refl. *Este oare de milă sau de mîndrie lacrima cu care tot ochiul se rourează . . . ?* ODOBESCU, S. II, 530. ✦ Fig. (Învechit) A înviora; a astîmpăra, a linişti. *Cu plumbul topii şi clocotit ai rîurat inemile noastre.* DOSOFTEI, V. S. februarie 80v/21. *În mijlocul văpăii pogorîndu-te i-ai rîurat.* MINEIUL (1776), 151^{2r}/17. *Focul care flăcărează Pe mine mă răurează.* PANN, E. II, 16/4. (Refl.) *De s[î]nt[u]l foe mă cuminec. Fîn fiind şi cu minune: că mă ruîr fără arsură* (a. 1679 — 1680). CCR, 229/3.

3. Intranz. (Învechit şi popular) A cădea o ploaie măruntă şi de scurtă durată; a burniţa. *Pentru că pre acolo, din sus di Eghipt, nici odinioria nu mai ploaua. Ce, şi atuncia, numai ci au răorat.* HERODOT (1645), 150. *Aprilie: . . . 14 vînt, 17 la alocurea tunet, 18 răurează.* CALENDARI (1733), 23/8, cf. 44/5. *Aşa prin ploaia ce roura încă, am plecat la munte.* TURCU, E. 173, cf. SCRIBAN, D., ALR I 1 978/94, 103, 118, 138, 140, 150, 158, 160, 190, 214, 361, 385, 522, 571, 578, 677, ib. 1 266, A V 14, 15, LEXIC REG. II, 53. ✦ Tranz. A stropi cu picături mărunte de ploaie. *O răurat fînu.* ALR 1 266/103, cf. ib. 1 266/247, 418, 532. (Refl.) *S-a roorat pămîntu.* ib. 1 266/865.

4. Intranz. (Învechit şi popular) A picura, a curge. *N-au rîurat norul dedesuptul lui.* BIBLIA (1688), 374^{1}/4, cf. ANTIM, P. 161. *De plins ochiu-i roura.* ASACHI, S. L. I, 184. *D-zeu poate muia pietrile şi a le face să răureze apă.* BĂRAC, ap. TDRG. *C-afarî plouî di varsî Şî din ştreşnî roureazî.* FOLC. MOLD. II, 286. (Fig.) *Acolo, pe cea movilă, unde sălcile umbrează, Ale inimei duioase lacrimile rourează.* ASACHI, S. L. I, 72. ✦ Tranz. A face să picure, să curgă. *Nuorii ploaie . . . rîureadză.* DOSOFTEI, MOL. *Astădzi ceriul să bucură şi pămîntului ploaie răoreadză* (a. 1689). CCR, 137/30. *Primăvara cea dorită . . . din sînu-i rourează pe ţarine ploi mănoase.* ASACHI, S. L. I, 203. *Casa de odoare-i plină, pe altarul înflorit Cu vervini nevinovate, un miel gata de jertfit Roura-va caldu-i sînge.* OLLĂNESCU, H. O. 317. ✦ Tranz. Fig. A lăsa să cadă picătură cu picătură. *Şi crizantema ăstor gene Ce-au rourat atîta chin.* V. ROM. martie 1956, 117.

— Pronunţat: *ro-u-* şi (popular) *rou-ra* (ALR I 1 978/138, 150, 158, 160, 190, 214, 578, ib. 1 266). — Prez. ind.: *rourez.* — Şi: (învechit şi popular) **răurá,** (învechit şi regional) **răorá** (ib. 1 978/103, 571, ib. 1 266/257, 290, 337, 341), **roorá** vb. I, **răurî** (CUV. D. BĂTR. I, 249/24, ALR I 1 266/984) vb. IV, (învechit) **raorá** (KLEIN, D. 411), **roărá** (ANON. CAR.), **ruorá, ruărá** (ib., SCRIBAN, D.), **ruîrá** (prez. ind. *ruîr*), **rîorá, rîurá** vb. I.

— Lat. **rorare.**

ROURÁRE s. f. (Rar) Actiunea de a roura **(1)**. Cf. DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *ro-u-.* — Şi: **rooráre** (DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W.), **răoráre** (LB) s. f.

— V. **roura.**

ROURÁT, -Ă adj. Acoperit, stropit de rouă **(1)**, plin de rouă. Cf. LB. *Adăpost favorit al dacilor . . . erau . . . cununele pururea rourate ale creştetului carpatin.* HASDEU, I. C. I, 245. *Pe cîmpia rourată, pasul lasă urmă verde.* ALECSANDRI, P. III, 58. *Cîmpia strălucindă De mii de briliante ce vearsă aurora Pe geana-i rourată, pe verzile ei bucle.* ODOBESCU, S. III, 87. *Dragostea dintîia dată, Ca garoafa lîngă baltă, Înflorită, rourată.* F (1884), 215. *Din fluier zice doina pe cîmpul rourat.* CONTEMPORANUL, I, 96, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Noi mergeam . . . pe o potecă tătelă, poate, de rarii paşi ai fiarelor sălbatice, în muşchiul verde şi rourat.* HOGAŞ, DR. I, 64, cf. 107. *Oaia . . . mănîncă iarbă rourată.* STOIAN, PĂST. 62. *În zori, rouraţi, sclipeau umed mălinii.* LABIŞ, P. 349. *Haide, mîndro, să fugim, Amîndoi să ne-nsoţim Unde-s munţii rouraţi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 58. *Sub răchita rourată, Şede baba supărată.* id. ib. 446. *Să se ducă . . . Pe cea luncă rourată.* DOINE, 157. ✧ Fig. *Şi feace pre mijloc de cuptoriu ca duh ruoratu surăndu.* PSALT. 329. *Rîurat cu roaoa d[u]hului.* MINEIUL (1776), 120v^{2}/3. *Seara-şi aruncă încă o rază . . . Ş-a umbrelor stăpînă, în caru-i răorat, Pişaşte.* HELIADE, O. I, 75. *Călina-şi pleacă ochii, porneşte-o lăcrămare: La sînu-i doarme pruncul, o rourată floare.* PĂUN-PINCIO, P. 79. ✦ Fig. (Despre ochi) Umed, umezit. *Surpare de roze din raze Şi ochi rouraţi de extaze Şi flori peste tot şi fiori.* MACEDONSKI, O. I, 225. *Şi unde-s ochii, iazuri de smarald Sub umbre moi de gene rourate?* BENIUC, C. P. 30.

— Pronunţat: *ro-u-.* — Pl.: *rouraţi, -ie.* — Şi: (învechit) **roorát, -ă** (DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI,, W.), **ruorát, -ă, răorát, -ă, rîurát, -ă** adj.

— V. **roura.**

ROUREÁLĂ s. f. (Regional) Ploaie măruntă şi de scurtă durată; burniţă. Cf. ALR I 1 266/878, 898, LEXIC REG. II, 53. ✧ (Determinat prin „de ploaie") *O răureală de ploaie.* ALR I 1 266/740.

— Pronunţat: *ro-u-.* — Şi: **răureálă** (ALR I 1 266/

^{7}40, 878, LEXIC REG. II, 53), **rîureálă** (ALR I 1 266/898) s. f.
— **Roura** + suf. *-eală*.

ROURÍCĂ s. f. **I. 1.** Plantă erbacee din familia gramineeleor, cu inflorescența în formă de spiculețe verzui, cu fructe dulci, comestibile; crește în locurile umede; (regional) firuță, iarbă-dulce, plutitoare, rochia-cerului (*Glyceria fluitans*). Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 78. *Și cîmpu-i cu rourele De dor de la surorele.* MAT. FOLK. 1 461.
2. (Bot.; rar) Mană-de-apă (*Gliceria aquatica*). Cf. DDRF.
II. (Regional) Ploaie măruntă; burniță (Cîmpuri — Panciu). Cf. ALR I 1 978/592. (Determinat prin „de ploaie") *A dat o răuriel di ploaii.* ib. 1 266/592.
— Pronunțat: *ro-u-*. — Pl.: *rourele*. — Și: (regional) **răurícă** s. f.
— De la **rouă**.

ROURÓS, -OÁSĂ adj. Rourat. *Sfîntul sta nevătămat* [de foc] . . . *cum vrea fi în loc ruăros și răcoros.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, rar; despre anotimpuri) În care cade multă rouă (**1**). *Primăvara plooasă sau răoroasă.* CALENDAR (1814), 72/4. ✦ (Regional; despre apă) Limpede ca roua (**1**). *Apă, apă rouroasă, Fă-mă mîndră și frumoasă.* MARIAN, V. 109. *Apă mîndră, leuroasă.* id. S. R. I, 186, cf. ARH. FOLK. I, 210.
— Pronunțat: *ro-u-*. — Pl.: *rouroși, -oase*. — Și: (învechit) **răorós, -oásă, ruărós, -oásă** (regional) **leurós, -oásă** adj.
— De la **rouă**.

ROURÚSCĂ s. f. v. **lăurusecă**.

ROURÚȘCĂ s. f. v. **lăurusecă**.

ROUȘOÁRĂ s. f (Rar) Diminutiv al lui r o u ă (**1**). *Au . . . ochi ca și nevasta unui împărat și trup ca și roușoara de pe flori.* SLAVICI, ap. CADE.
— Pronunțat: *ro-u-*.
— **Rouă** + suf. *-(u)șoară*.

ROÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui r o u ă (**1**). *Routa s-a scutura Și urmuța s-astupa.* MARIAN, Î. 546. ✦ Ploaie măruntă și de scurtă durată (Buciumi — Zălau). Cf. ALR I 1 266/285.
— Pronunțat: *ro-u-*. — Și: **răúță** s. f. ALR I 1 266/285.
— **Rouă** + suf. *-uț*.

ROVÍNĂ s. f. **1.** (Popular) Groapă, adîncitură, surpătură de teren, rîpă. [Hotarul] *trece peste Șomuz, ia Șomuzul în jos pănă într-o rovină (rîpă)* (a. 1703). URICARIUL, XVI, 46, cf. ANON. CAR. [Hotarul] *suie drept pintru rogeni* (a. 1732). URICARIUL. XVII, 199. *Radu e om sărman. Casa lui e într-o rovină, ușa mică, cît abia intri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. VIII. *Prin cutremur pămîntul rovini deschide.* CONACHI, P. 265. *Să ieșim pe poarta ce dă spre rovină.* CR (1848), 8^{2}/52. *Cerbul, în fuga sa minunată, se avîntă ca în zbor dasupra rovinilor.* ODOBESCU, S. III, 136. *Urcăm spre miazănoapte . . . , prin meleaguri pustii, scrijelate de rovine.* VLAHUȚĂ, R. P. 180, cf. 192, DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG, DRĂGANU, ROM. 599. *Trebuiau să coboare într-o rovină adîncă.* SADOVEANU, O. IX, 175, cf. H IX 93. *Locul lui nu-i bun de nimic, numai rovini prin el.* BOCEANU, GL., cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 175, ALR SN III, h 681/36. ✧ Fig. *Ora* [de curs] . . . *era un cutreier, fără spor, prin viroage și rovini.* CIAUȘANU, R. SCUT. 20.
2. (Popular) Loc mlăștinos; mocirlă. *Am luot o ștealină în rovină, pe* 13 *florinți* (a. 1743). IORGA, S. D. XIII, 198, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Să caut liniștea sub pluta bătrînă de lîngă rovină. La umbra acestei namile, asurzit de orăcăitul broaștelor din mlaștină, să-mi aud numai gîndul.* DELAVRANCEA, T. 65, cf. id. S. 23, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Locuri umede, rovine, locuri scurse.* GRECESCU, FL. 50, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., I. BRĂESCU, M. 70. *O vrut s-o iele către sat și-o întrat în roghină și acolo o rămas, l-o-nghițit nămolu!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 14. *Vinea apa mare . . . pîn grădini și s-aduna multă dă să făcea rovini.* GR. S. V, 16, cf. 45, H XI 322, X VII 14, 176, RĂDULESCU-CODIN, FRÎNCU-CANDREA, M. 105, com. din FRATA — TURDA, CIAUȘANU, GL., CHEST. II 73/22, 336, ib. IV 63/99, 102, 103, ALR II 5 059/27, 769, 833, ALR SN III h 845, A I 20, II 3, 4, 5, 11, 12, III 1, 2, 3, 12, 16, 17, 18, IV 2, 5, MAT. DIALECT. I, 91.
3. (Regional) Tufiș foarte des (Rîu Bărbat — Hațeg). A IV 5.
— Accentuat și: (regional) *róvină*. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., BOCEANU, GL., CIAUȘANU, GL., ALR SN III h 681/36, ib. h 845/250, A I 20, II 3, 4, 11, III 1, 2, 3, 12, 16, 17, 18, IV 2, 5, MAT. DIALECT. I, 91. — Pl.: *rovine* și *rovini*. — Și: (învechit) **rogenă** s. f.
— Din bg. **ровина**.

ROVINÍȘ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Loc mîncat de ape, mlăștinos, rîpos; roviniște. Cf. UDRESCU, GL.
— **Rovină** + suf. *-iș*.

ROVINÍȘTE s f (Prin nord-vestul Munt.) Roviniș. UDRESCU, GL.
— Pl.: *roviniști*.
— **Rovină** + suf. *-iște*.

ROVINÓS, -OÁSĂ adj. (Despre terenuri) Mlăștinos, apătos. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., GR. S. V, 123. *Bradule, bradule . . . , Cine ți-a poruncit De te-ai coborît . . . De la loc pietros La loc rovinos?* DENSUSIANU, Ț. H. 246, cf. ALR SN III 845, A III 1, 3, 7, 16, 17, 18, 19.
— Pl.: *rovinoși, -oase*.
— **Rovină** + suf. *-os*.

ROVORVÉR s. n. v. **revolver**.

ROXOLÁN, -Ă s. m. și f. (La pl.) Triburi de neam sarmatic, stabilite la începutul erei noastre la granițele de răsărit ale Daciei; (la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. *A pus în libertate pe fiii regilor . . . roxolanilor.* XENOPOL, I. R. I, 91. *De îndată însă ce Traian închise ochii (11 august 117), iazigii metanaști din Banatul Apusan, uniți cu roxolanii din stînga Oltului, atacară Dacia.* id. ib. 206. *La granițele Daciei, romanii au avut de luptat în răsărit cu roxolanii.* IST. ROM. I, 430, cf. DER.
— Pl.: *roxolani, -e*.
— Din lat. **Rhoxolani, -orum**.

ROZ, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Astăzi, de obicei invariabil) Roșu foarte deschis, între roșu și alb; trandafiriu. *O rochiță de tartan roz și galbăn.* IC. LUM. (1840), 6, 1/42. *Să-l poftească prin un bilet pe hîrtie roză (pembe).* CODRESCU, C. I, 4/17. *Îi tinse un bilet scris pe o hîrtie roză.* NEGRUZZI, S. I, 22, cf. 38. *Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a unui copil . . . cu buzele subțiri și roze.* EMINESCU, N. 39. *Din roze ceruri clocîrlia Zvonește cîntece semețe.* MACEDONSKI, O. I, 159, cf. 132, DDRF. *Urmărea apusul soarelui, care făcea văzduhul roz.* CONV. LIT. XLIII, 1 263. *Mugur alb și roz și pur, Vis de-albastru și azur, Te mai văd, te mai aud.* BACOVIA, O. 87. *Luna toarnă pe parchet Blonde tuberoze Și-ți dezvăluie discret Sînurile roze.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 124. *Țigănușul își dogorea la jăratec palmele roze ca palmele de maimuță.* C. PETRESCU, C. V. 118, cf. id. Î. I, 3. *Maria . . . se dezgheța la oraș, purta ciorapi roz.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Părea pulverizat cu ilarități de aur vaporos chipul roz, cu nasul mic.* TEODOREANU, M. II, 15. [Florile] *erau mai mari și roze, ca obrajii domniei tale.* SADOVEANU, O. XI, 137. *L-am întîlnit, sol pacinic, pe-o stîncă de topaz . . . , Cu talpa roză, lînsă, subt munte, de talaz.* ARGHEZI, VERS. 78, cf. id. B. 64.

Mesele, toate de lemn, lungi, și scaunele cu speteze erau toi roze. STANCU, R. A. I, 294. *Culoarea . . . depinde de natura gazului: roză în aer, verde în vapori de mercur.* CIȘMAN, FIZ. II, 322. *O lampă electrică, cu abajur roz și cu franjuri.* BENIUC, V. CUC. 31. *Aruncau totul sub terasa unei case mari, cu tencuiala roz.* GALAN, B. I, 22. *Un glas bărbătesc străbătea dinăuntru prin storul de americă roză.* VINEA, L. II, 304. *În mica ei poșetă neagră ascunsese bucățica de hîrtie roz.* BARBU, P. 173. *Lumina dimineții începe să capete culori roze.* V. ROM. iulie 1962, 68. *Mîinile albe, cu degete lungi cu unghii roze.* ib. august 1963, 19. *Frunză roză ca macul, M-am băgat slugă la dracul.* DOINE, 72. ◇ Fig. (Sugerînd ideea de optimism) *Cînd aripi al meu suflet avea, credeam în toate Iluziile roze.* MACEDONSKI, O. I, 122, cf. III, 71. *Eu prevăd poema roză a iubirii viitoare.* BACOVIA, O. 58.

2. S. n. Culoare roz **(1)**; (la pl.) diferite nuanțe ale acestei culori. *Singurul semn că băuse era că paloarea sa obicinuită se colora cu-n gingaș rosa.* EMINESCU, G. P. 46. *Un roz și violet în fășii Peste palate se lăsa.* BACOVIA, O. 230. *Se duc pe Dunăre la vale Caice-n roz și-n alb vopsite.* MINULESCU, V. 22. *Am eu boiele de toate felurile . . . Roș, verde, albastru, roza, portocaliu.* C. PETRESCU, R. DR. 71. ◇ Expr. **A vedea** (sau **a privi ceva**) **în roz** = a privi lucrurile cu optimism, ignorînd aspectele neplăcute. Cf. DL, DM.

— Pl.: (adj.) *rozi, -e*, și (s. n.) *rozuri* (BUL. FIL. V, 38). — Și: (rar) **róza** (scris și *rosa*) s. n.

— Din fr. **rose**.

RÓZA s. n. v. **roz**.

ROZÁCE s. f. **1.** Rozetă **(2)**. *Două cîmpuri cu desenuri geometrice formate din rozațe și cruci.* NAUM, IST. ART. 118. *De lemn negru era și „bahul"-ul scund . . . , cu o rozace de sidef în mijloc.* TEODOREANU, M. II, 79. *Suspenda de o rozace un candelabru de nichel.* ARGHEZI, S. IX, 107.

2. Rozetă **(4)**. *Nouă veacuri de artă gotică privesc prin ochiul deschis al rozacei catedralei.* LOVINESCU, C. IV, 182.

— Pl.: *rozace*. — Și: **rozásă** (CADE, DL, DM, DER), (învechit) **rozáță** s. f.

— Din fr. **rosace**.

ROZACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase și erbacee, cu flori de obicei hermafrodite, din care fac parte specii ca: trandafirul, mărul, părul, măceșul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. NEGRUZZI, S. I, 103, ȘĂINEANU, BRANDZA, D. 133, BARCIANU, GRECESCU, FL. 199, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER.

— Din fr. **rosacées**.

ROZACÉU, -CÉE adj. (Rar) Care bate în roz **(2)**. *Lamelele de sub pălărie sînt albe, apoi rozacee și la urmă brun-negricioase.* BELEA, P. A. 159.

— Pl.: *rozacei, -cee*.

— Din fr. **rosacé**, lat. **rosaceus, -a, -um**.

ROZÁLB, -Ă adj. Roz **(1)** foarte deschis, aproape alb. *Abia candela cea tristă, cu reflectul ei roz-alb, Blînd o roză mai aruncă.* EMINESCU, O. I, 50. *Ninseseră din piersici suave flori rozalbe.* MACEDONSKI, O. I, 139. *Și această noapte fericită, la gîtul ei cu sălbi de astre, S-a coborît pe flori rozalbe și pe pădurile albastre.* id. ib. 64. *Palate, temple, domuri sfidătoare Din brațul nopții prind a se desface Și-n strai roz-alb încep să se îmbrace.* NECULUȚĂ, Ț. D. 17, cf. ALEXI, W. *Se gîndi să-i facă o surpriză și-și aștepta bărbatul . . . sub caisul înflorit care picura flori roz-albe în părul ei.* BRĂESCU, O. A. I, 250. *Se găsi în fața unui licean rozalb la față.* id. ib. 7. *Turnîndu-și un strop de vin rozalb.* SADOVEANU, O. X, 69. *Cele din urmă flori rozalbe de gutui se desfoiau.* id. ib. V, 147. *Pe calu-mi alb, Sub cer rozalb, Pornii în cutezare.* PILLAT, P. 33. *Capotul de pe ea, . . se închidea sus oval, ca o rochie decolletă, lăsîndu-i afară pe rînd umerii rotunzi și rozalbi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. *Portretul în ulei al unui militar, roz-alb și încoifat . . . , urmărea scena cu niște ochi azurii și migdalați.* VINEA, L. I, 40.

— Scris și: *roz-alb*. — Pl.: *rozalbi, -e*.

— **Roz + alb**.

ROZALÍȘ s. n. v. **rozol**[1].

ROZÁSĂ s. f. v. **rozace**.

RÓZASIN, -Ă adj. v. **rozosin**.

ROZÁT, -Ă adj. Colorat în roz **(2)**. *Rozat la față.* BUL. FIL. III, 186. *Luntrașul urmărește . . . gîsca rănită. Labele ei rozate bat apa de jos în sus.* SADOVEANU, O. VIII, 410.

— Pl.: *rozați, -te*.

— Din fr. **rosé**.

ROZÁTIC, -Ă adj. (Rar) Trandafiriu. *Toți ochii de luceferi, de paseri și de flori, Loviți ca de lumina rozatică din zori, S-aprind de-o scîntiiere.* ALECSANDRI, P. III, 277, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ (Adverbial) *Aurora . . . rozatic se coloră.* ALECSANDRI, P. III, 381.

— Pl.: *rozatici, -ce*.

— **Roz + suf. -atic**.

ROZÁȚĂ s. f. v. **rozace**.

RÓZĂ s. f. **1.** Trandafir (*Rosa*). *Păcurărițele . . . poartă la gît corale roșii, iară pe cap corone sau cununi de rose.* BOJINCĂ, R. 115/10. *În sînul verde-a spinului, De ochi mai nepătrunsă . . . , O roză sta ascunsă.* ASACHI, S. L. I, 239, cf. BULETIN, F. (1843), 160. *Juneța înflorește ca roza.* CR (1846), 179[1]/44. *Sara și dimineața să se ungă cu pomadă de roză (trandafir).* CORNEA, E. I, 144/34, cf. STAMATI, D. *Primăvară-ntîia oară roazele cînd înfloresc, Cu-n fir merse la-mpăratul grădinaru-mpărătesc.* PANN, P. V. I, 6/2. *Roza delicată se îmbracă cu foile sale cele frumoase și odorate.* ISIS (1856), 11[1]/6. *Îți trimit și eu un buchet de . . . rose de Bengal.* NEGRUZZI, S. I, 99. *Un cîmp de roze ce odorează.* BOLLIAC, O, 140. *Și roză fără ghimpe precum nu e în fire, Răsplată fără lucru, cine-a mai pomenit!* MUREȘANU, P. 49/3. *Bătrînul apucă îngrijat pe o cărare ornată de amîndouă părțile cu roze și cu iasomii.* FILIMON, O. I, 105, cf. BARONZI, L. 143. *Eu văd răsărind, Eu văd înflorind Iarba pe cîmpie, rozele la soare.* ALECSANDRI, P. A. 135. *Iată o țărăncuță . . . bălaie și rumenă ca o roză sălbatică.* BOLINTINEANU, O. 321. *Din balcon i-aruncă-o roză și, cu mînile la gură, Pare că îl dojenește.* EMINESCU, O. II, 342, cf. I, 152. *Visasem că murisem . . . Zăceam sub crini și roze, suflare nu aveam.* MACEDONSKI, O. I, 42, cf. 141, DDRF, PHILIPPIDE, P. 214. ȘĂINEANU, BRANDZA, D. 143. *Iar vei pune roze în blondele cosiță.* COȘBUC, P. II, 193, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 214, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Mă urca în balcoane imaginare împodobite de roze și-mi arăta priveliștea.* ANGHEL, PR. 57. *Tu ești . . . Asemeni rozelor plăpînde.* PETICĂ, O. 38. *Nu miroase tocmai a parfum de roze.* HOGAȘ, DR. I, 114. *Adu roze pe tine să le pun.* BACOVIA, O. 39, cf. 49. *E ceva din melancolia unei roze care moare în sfîrșitul unei cariere de ostaș.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Obloanele erau deschise, ca să intre parfumul de roze.* SADOVEANU, O. XI, 611. *Odată cu buchetul de roze primit din mînile unei colege, băiatul de altădată dobîndește, în mirezmele lui, revelația turburătoare a iubirii.* VIANU, A. P. 258. *Privirea solicitată de uriașul covor de petale asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei.* ARGHEZI, B. 94, cf. BORZA, D. 149. ◇ Fig. *Pre-a ei fețe și pre sin Răsărit-au la videre Două roze.* ASACHI, S. L. I, 188. *Elena era atunci roza cea mai frumoasă.* CALENDAR (1850), 68/19. *Acei fatali ani . . . șierseseră roza de pe crin și înnegurase o așa îngerească frunte.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Buclele-i de aur cad pe albu-i sîn; Rozele și crinii pe fața-i se-ngîn.* BOLINTINEANU, O. 33, cf. 64. *Gura-i o roză surîzînd deschisă.* EMINESCU, O. IV, 107. *Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile orientului.* CARAGIALE, O. II, 137. *Și-n cer zîmbește-aceeași lună*

... *A ei lumină argintată Cu roze albe má-ncununĕ.* MACEDONSKI, O. I, 181. *Zac moarte Și rozele-ți și crinii tinereții.* NECULUȚĂ, Ț. D. 18. ◇ *Roza-vînturilor* = reprezentare grafică în formă de stea a direcțiilor punctelor cardinale și a unor direcții intermediare, folosită pentru determinarea direcției vînturilor. Cf. ELEM. G. 18/18, FABIAN-BOB, G. 17/11, ȘĂINEANU, D. U., CULIANU, C. 21. *Porni fără busolă și fără hartă în care stă zugrăvită roza-vînturilor.* ANGHEL, PR. 71, cf. CADE, ABC MAR., SCRIBAN, D., MDT, DL, DM, DER. ◇ E x p r. **A nu sta pe roze** = a se găsi într-o situație nefavorabilă. *Țăranii nu stau pe roze.* REBREANU, R. I, 261. *Lucrurile nu stau totuși pe roze.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 1/1. ✦ Obiect de podoabă de forma unui trandafir. *Au primit în dar o roză de brileanturi.* AR (1830), 55/27. *Trimiseră în mare pompă o ambasadă, care au hărăzit regelui o spadă . . . , iar soției sale, o roză de aur.* ASACHI, S. L. II, 23, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. Motiv decorativ sau ornament în formă de roză **(1)**. *Rozele de cristal pecetluiau cele opt zone. Apoi desene fine, roșii poleiau tot paharul.* CĂLINESCU, E. O. II, 93.

3. Gen special de șlefuire a diamantului. *Diamantul se poate tăia în rosă sau în briliant.* MARIN, PR. I, 41/19.

4. (Arhit.) Rozetă **(4)**. Cf. DL, DM.

— Scris și: *rosă.* — Pl.: *roze* și (învechit, rar) *roaze.*

— Din fr. **rose**, lat. **rosa, -ae**, it, **rosa**, germ. **Rose**.

ROZĂTĂ s. f. v. **rozetă.**

ROZĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. Care roade[1] **(1)**. *Pe dealul Mitropoliei . . . Are cuiburi din vechime Numeroasă șoricime, Semințe roditoare Și de literi rozătoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 287, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ F i g. *Această necurmată sau veacinică moarte va fi pururea împreună cu viermele cel rozătoriu al cunoștinții.* MAIOR, P. 163/8. *Suspinele abia răsuflătoare Cu grija d-inimă rozătoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 404. *Nu mi-au priit varvara soarte . . . Nice a vince-mi dete, nice moarte, Lăsîndu-mi această rozătoare Și nesuferită pomenire.* id. ib. 217. (Substantivat, m.) *Nu știu pentru ce rozătorii, cei care învățau prea conștiincios, nu inspirau simpatie.* BRĂESCU, O. A. II, 149.

2. S. n. (La pl.) Ordin de mamifere dăunătoare, caracterizate prin lipsa caninilor și printr-o mare dezvoltare a dinților incisivi, adaptați pentru roaderea vegetalelor; (la sg., m.) animal care face parte din acest ordin. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 46. *Persoana invizibilă rostise ceva foarte cu haz, căci domnișoara hohoti, arătînd dinții mărunți de rozătoare.* C. PETRESCU, Î. II, 147, cf. ENC. AGR. *Fauna este reprezentată, în primul rînd, prin rozătoare mici de stepă.* MG I, 676. *Hrana acestor păsări este constituită în proporție de 95—97% din rozătoare.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 11. *Rozătoarele sînt de obicei animale terestre.* ZOOLOGIA, 175.

3. S. f. (Învechit) Instrument de tortură. *Fură raș cu rodzători cumplite.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 62r/9.

— Pl.: *rozători, -oare.* — Și: (învechit) **rozitór, -oáre** adj. MILLO, în PR. DRAM. 367.

— **Roade**[1] + suf. *-ător.*

ROZĂTÚRĂ s. f. v. **rosătură.**

RÓZBĂ s. f. (Regional) Scîndură tăiată din marginea buștenilor, din care se fac garduri (Valea Neagră de Jos — Beiuș). Cf. A I 26.

— Pl.: *rozbe.*

— Cf. l o d b ă.

ROZENCHENE subst. v. **rozinchin**[1].

ROZEÓLĂ s. f. Erupție pe piele, în formă de pete mici, de culoare roz, prezentă în unele boli infecțioase (rubeolă, tifos exantematic, sifilis etc.) și în intoxicații. *Piatra capătă o culoare spălăcită și suspectă, ca o rozeolă de sifilitic.* BOGZA, Ț. 77, cf. DL, DM, DER.

— Pronunțat: *-ze-o-.* — Pl.: *rozeole.*

— Din fr. **roséole.**

ROZÉT s. n. v. **rozetă.**

ROZÉTĂ s. f. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunzulițe lunguiețe și cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă, (regional) busuioc-domnesc, prescure, zmeurică (*Reseda odorata*). *Rozete și balzamine.* AARON, A. 18, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., CAIET, 148r/18. *Garoafele, rozetele și micșunelele ne îmbălsămau cu dulcele lor parfum.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. 322, POLIZU, BARONZI, L. 143, LM. *Mixandra spre rozetă se pleacă fermecată.* MACEDONSKI, O. I, 117. *Sînt puse o mulțime de frunze de mușcată . . . și de rozetă.* MARIAN, NA. 404, cf. DAMÉ, T., 184, GRECESCU, FL. 90, ALEXI, W., TDRG. *Pe o bancă așezată între două loaze cu rozete, cu petunii și cu verbine, și-au spus unul altuia cîntecul de dragoste.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 307. *Nu e floare mai fermecătoare ca rozeta.* GÎRLEANU, N. 226. *Straturile cu rozetă s-au uscat.* id. ib. 157, cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 66. *Și să-mi semeni pe mormînt Cîte flori sînt pe pămînt. De la cap pînă la piept, Să-mi semeni, mîndro, rozet.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 29. *Frunză verde de rozet, Să mă iei, mîndruțo-ncet, Să mă duci la un brădet.* id. ib. 38. *În mai dedeau mixandrele și în iunie se îndesau ca peria la un loc cu rozetele și verbinele.* BASSARABESCU, V. 221. *Miros delicat îl dă rozeta.* SIMIONESCU, FL. 395. *Să stropească rondurile de rozete.* C. PETRESCU, O. P. I, 10, cf. DS. *Grădinile . . . strecurau miresme de trandafiri și rozete.* SADOVEANU, O. III, 515, cf. BORZA, D. 146, H I 57, II 26, 79, 142, 207, III 48, IX 338, 405, 472, X 534, XII 24, XVI 103, XVIII 41, 168. ◇ *Rozeta-vînturilor* = roza-vînturilor, v. r o z ă. *Îmi explică virtutea busolei și usul rosetei celor treizeci și două de vînturi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 99. ✦ (Și în sintagmele *rozetă sălbatică*, GRECESCU, FL. 90, PANȚU, PL., *rozetă galbenă*, BRANDZA, FL. 143) Rechie (*Reseda luteola*). Cf. BRANDZA, FL. 143, N. LEON, MED. 61, PĂCALĂ, R. 23, BORZA, D. 146. ✦ Zorea (*Pharbitis purpurea*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 60, BORZA, D. 127.

2. Motiv decorativ sau ornament în formă de roză **(1)**, folosit în pictură, sculptură, arhitectură etc.; rozace **(1)**. *Are un frontispiciu în mijlocul căruia se deschide o mare rozetă, avînd în creștetul ei o cruce.* FILIMON, O. II, 146. *În centrul tăvii este o rozetă de fine arabescuri în octogone, rotocoale și romboide.* ODOBESCU, S. II, 188, cf. I, 443, DDRF. *Pe multe pietre mai apar rozetele care simbolizează soarele.* OPRESCU, I. A. 94. *Cele patru ferestre din față . . . înălțau rozetele lor gotice prăfuite.* CĂLINESCU, E. O. II, 321. *Ferestrele au deasupra un fel de rozete de stuc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 391. *A bătut la* [poartă] *fără să vadă bulonul soneriei și rozeta de fier forjat.* V. ROM. februarie 1954, 67. ✦ (Învechit) Bijuterie în formă de roză **(1)**. *Cîteva zariflicuri de aur, precum: rozete, fluturi, perle.* AR (1835), 100[1]/3. ✦ Element decorativ pentru rochii, făcut de obicei din panglică și avînd forma unei roze **(1)**. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. Placă rotundă în formă de nasture, prinsă în partea de sus din față a cizmei, pe care o purtau în trecut ostașii din trupele de cavalerie. *Cizmele oglindă, cu pinteni și rozetă, scîrțîiau.* STANCU, D. 408. *Se oprise în fața unei ciubotării privind lung firma pe care sta o cizmă ofițerească, lustruită, cu rozetă.* CAMILAR, N. II, 319. ✦ (Regional) Țintă de alamă prinsă ca decor pe cureaua păstorilor. Cf. A V 15, VI 26. ✦ Insignă purtată la butonieră, reprezentînd decorații de un anumit grad. CADE. *Doi domni, în haine oribile, militari la pensie, judecînd după rozeta multicoloră ce le orna butoniera, se așezară în spatele meu.* BRĂESCU, O. A. I, 268. *Fețe mărețe literare, toate încruntate, toate cu părul vulvoi, toate cu ochelari și rozete la butonieră.* KLOPȘTOCK, F. 320. ✦ Rotiță la pinten. *M-am băgat sub masă, unde am adormit, jucîndu-mă cu rozetele de la pintenii ghintuiți și ferecați ai pojarnicului.* BRĂESCU, O. A. II, 55.

4. (Arhit.) Fereastră circulară de mari dimensiuni, decorată cu vitralii, făcută deasupra portalurilor bisericilor gotice; roză **(3)**, rozace **(2)**. Cf. DER.

5. (Tehn.) Armătură sau guler marginal al unor piese, care serveşte ca element de legătură, de suspensie sau de protecţie. Cf. DL, DM, DER.

— Pl.: *rozete*. — Şi: (regional) **rozét** s. n., **rozétă** (BORZA, D. 146), **ruzétă** (id. ib.) s. f., **ruzét** (ALR II/784) s. n.

— Din fr. **rosette**.

ROZÍNCHIN[1] s. m. (Regional) Coacăz (*Ribes rubrum*). *Am întîlnit . . . tufe mîndre de strugurei (coacăză, rozinchini)*. COMŞA, N. Z. 48, cf. LEXIC REG. II, 53.

— Pl.: *rozinchini*. — Şi: (învechit) **resinchine** (COTEANU, PL. 17) subst., **rozínchin** (PĂCALĂ, M. R. 21), **rozíncin** (BIANU, D. S., PANŢU, PL.) s. m,. **rozíncine** (BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 148) subst. **rozíncin** (BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 148) s.m., **rozenchene** (id. ib.) subst., **rujíncín** (SCRIBAN, D.) s. m.

— Cf. germ. R o s i n c h e n.

ROZÍNCHIN[2] s. m. v. **rozinchină**.

ROZÍNCHINĂ s. f. (Regional) **1.** Stafidă. *Ocă 3 rozinchin negru de Beci* (a. 1774). FURNICĂ, I. C. 32, cf. KLEIN, D. 414, LM.

2. Fructul rozinchinului[1]; coacăză. Cf. ALR I 1 209/122, 125, LEXIC REG. II, 53.

3. Agrişă. Cf. BARCIANU, JAHRESBER. X, 205.

— Scris şi: *rosínchină*. BARCIANU. — Pl.: *rozinchine* şi *rozinchini* (ALR I 1 209/122, 125). — Şi: **roziuchină** (ALR I 1209/129), **rozínchin** s. n., **rosíchínă** (KLEIN, D. 414), **rozíncínă** (ALR I 1 209/158, 164), **rozíncină** (ALR I 1 209/166), **rujíncínă** (SCRIBAN, D., GR. S. V, 45), **rujíncănă** (ALR I 1 209/180, 190) s. f.

— De la **rozínchin[1]**.

ROZÍNCIN s. m. v. **rozínchin[1]**.

ROZÍNCINĂ s. f. v. **rozínchină**.

ROZINCINE subst. v. **rozínchin[1]**.

ROZIŞÓR, -OÁRĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui r o z. *Era un om scund şi grăsuţ, în haine negre, chel, cu pielea capului şi a obrajilor rozişoară*. TUDORAN, P. 634.

— Pl.: *rozişori, -oare*.

— **Roz** + suf. *-işor*.

ROZITÓR, -OÁRE adj. v. **rozător**.

ROZÍU, -ÍE adj. Trandafiriu. *Şi deodată Aurora se iveşte radioasă . . . Dulce, veselă, rozie, scumpă ca un vis iubit*. ALECSANDRI, P. III, 60, cf. MARIAN, CH. 155, CADE.

— Pl.: *rozii*.

— **Roz** + suf. *-iu*.

ROZÎNCHIN s. m. v. **rozínchin[1]**.

ROZÎNCHINĂ s. f. v. **rozínchină**.

ROZÎNCIN s. m. v. **rozínchin[1]**.

ROZÎNCINĂ s. f. v. **rozínchină**.

ROZMALÍN s. m. v. **rozmarín**.

ROZMARÍN s. m. **I. 1.** Arbust mic, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi şi cu flori albastre, albe sau roşii, întrebuinţat în medicină şi în industria parfumurilor; (regional) mirtin (*Rosmarinus officinalis*); p. r e s t r. frunza sau floarea acestui arbust. *Rozmarinul ne-au venit bine . . . şi cu mare dragoste l-am priimit* (a. 1712). IORGA, S. D. X, 143. *O jumătate de funtu de ceatu . . . , 50 dramuri rozmarin pentru bucate* (a. 1780). id. ib. VIII, 5, cf. COTEANU, PL. 13, KLEIN, D. 414. *Rozmarinii au verdeaţă Şi garoafele ruşeaţă* (a. 1800). GCR II, 176/18, cf. LB. *Să se ia aceste ierburi: . . . lămîiţă, frunză de rozmarin*. PISCUPESCU, O. 295/9, cf. 300/10. *La Geneva . . . rosmarinul, maghiranul şi levantul nu sînt buruiene*. CODRU-DRĂGUŞANU, C. 178, cf. BĂRAC, A. 46/1. *Iată mintă . . . , rosmarinu, cimbru*. NEGRUZZI, S. I, 97, cf. BARONZI, L. I, 143. *Frunză verde rosmarin*. ALECSANDRI, T. 927. *Băietul stetea şi el în prag, cu o creangă de rosmarin în mînă*. SLAVICI, N. I, 244. *Se auzi o dulce vijiitură de vînt, care aducea un miros de trandafiri şi de rosmarini*. ISPIRESCU, L. 114. *Am mult verde rosmarin, Vino să-mpleteşti cunune*. OLLĂNESCU, H. O. 317, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, GRECESCU, FL. 458. *Chipul mame-sei, acoperit cu ramuri de rosmarin . . . , îi apăru pentru cea din urmă oară*. D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 53, cf. ALEXI, W. *Pe perina cu foi de rosmarin, Alunecase capul ei la vale*. GOGA, C. P. 136, cf. BIANU, D. S. *Încinge-ţi a ta frunte cu foi de rosmarin*. PETICĂ, O. 141. *Şi-am sămănat trandafir Şi-a răsărit rosmarin*. RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 15, cf. DR. I, 362. *Cu rosmarin se fac băi copiilor slăbiţi, anemici şi pipernicíţi*. VOICULESCU, L. 240, cf. DS, BUJOREAN, B. L. 391. *Ia din mîna unui sătean tînăr un buchet de rosmarin*. CAMIL PETRESCU, O. II, 437. *Un rozmarin crengos se apleca spre patul unde dormea copilul*. LĂNCRĂNJAN, C. II, 433. *Busuiocul a-negrit, Rosmarinu-a-ngălbinit*. ALECSANDRI, P. P. 284, cf. H I 57, II 26, 99, 125, 130, 142, III 48, IV 9, 84, IX 153, 188, X 476, XI 192, 230, 311, XII 24, 249, XVI 9, 103, XVII 7. *Tot cu în şi cu pelin Şi c-un fir de rojmalin*. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 268. *Grădin-a făcut, Flori şi-a presădit . . . Mai mult rosmarin Decît calofir*. TEODORESCU, P. P. 91. *Beu-aş vin cu rujmalin Şi-aş dormi la badea-n sîn*. MÎNDRESCU, L. P. 64. *Că şi io merg sînătos Ca un rujmalin frumos!* RETEGANUL, TR. 76. *Poartă strujf de rosmarin Şi m-aşteaptă pînă vin*. id. CH. 152. *Frunzuleana rozmarin, Toate trec şi iarăşi vin*. SEVASTOS, C. 110. *Rosmalin verde crăngos, M-a făcut maica frumos*. DOINE, 229. *Să mă-ngroape Unde-oi zice . . . În vatră De rosmalin, La umbră De trandafir*. MAT. FOLK. 841. *Mîndre flori am sămînat, Tăt pă margini rozmolin*. ŢIPLEA, P. P. 60. *Rosmarin verde-nflorit*. BUD, P. P. 29, cf. PĂSCULESCU, L. P. 374, CABA, SĂL. 100. *Pe mine m-au scăldat Tot în rozmarin şi flori, Să fiu dragă la feciori*. ŞEZ. XV, 115, cf. DENSIUSANU, Ţ. H. 332. *Spune, mîndră, cum te cheamă, Rozmolin, de bună seamă*. BÎRLEA, C. P. II, 195, cf. CIAUŞANU, V. 13. *Foaie verde rozmarin, Arde-te-ar focul de trin, Că mă duci, trii ani nu vin*. ŞEZ. XXII, 67, cf. 124. *Rujmalin cu foaia lată, Vai, cum te-am purtat odată*. ANT. LIT. POP. I, 101, cf. LEXIC REG. 13. *Rujmalin cu frunza deasă, Zis-a mîndrul că mă lasă*. FOLC. TRANSILV. I, 292, cf. 274, 233.

2. (Regional) Numele mai multor plante erbacee: **a)** peliniţă (*Artemisia annua*). BORZA, D. 24; **b)** lemnul-Domnului, v. l e m n (*Artemisia abrotanum*). id. ib. 23; **c)** siminoc (*Helichrysum arenarium*). ALR I 1906/158, 354; **d)** (în sintagma) *rosmarin de munte* = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina robustă, cu flori albe-gălbui, care creşte prin poienile din păduri şi în regiunile de munte; (prin Bucov.) merişor[1] (*Gnaphalium silvaticum*). Cf. PANŢU, PL. *Unde se arată* [ţăpuşica] *schimbă faţa locurilor, căci, crescînd des, nu permite plantelor „nobile" să crească, ci doar cîtorva soiuri de rosmarin de munte*. SIMIONESCU, FL. 117.

II. (Art.; regional) Numele unei hore nedefinite mai îndeaproape. Cf. VARONE, D. 128, id. JOC. ROM. N. 115.

— Scris şi: *rosmarin*. — Pl.: *rozmarini*. — Şi: (regional) **roşmarín** (BORZA, D. 150, H II 99, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 20, 244), **ruzmarín** (BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 150), **ruşmarín** (PANŢU, PL.), **rosmărín** (BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 150), **rusmărín** (id. ib.), **ruşmărín** (id. ib.), **rujmărín** (id. ib.), **rozmalín** (id. ib.), **roşmalín** (TDRG, CADE), **rojmalín, ruzmalín, ruşmalín** (PANŢU, PL., BORZA, D. 150), **rujmalín, rosmălín** (id. ib. 149), **rusmălín** (id. ib. 150), **ruşmălín** (id. ib.), **rujmălín, rozmolín, ruşmolín** (id.

ib.) **rujmelin** (id. ib. 24), **rosmailín** (id. ib. 149) s. m.
— Din germ. **Rosmarin.**

RÓZMARINA interj. (În limbajul muncitorilor forestieri) Comandă la încărcatul buștenilor și care înseamnă a roti de două ori bușteanul pe grosimea lui (Bilca — Rădăuți). Cf. LEXIC REG. 107.
— De la **marina**[1].

ROZMOLÍN s. m. v. **rozmarin.**

ROZÓL[1] s. n. (Învechit și regional) Rachiu roșu, îndulcit cu zahăr sau cu miere. *1 butel rozol* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Am priimit . . . pe 6 grăj rozol, căte ban*[i] *84* (a. 1766). id. ib. 81. *6 sticle de rozol de Franți sau de alt feli* (a. 1787). id. ib. VIII, 14. *Ne-ar trebui ceva marfa . . . 5 lazi razol* (a. 1800). id. ib. XII, 131. *Bea cafe, rozoli și vin, pe lîngă mîncare* (a. 1817). id. ib. 173. *Care-i bogat duce pozmeți, o litră de rozol or de vin, i le dă cum e azi și mîine botează.* CONV. LIT. XXVI, 554, cf. ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA. *Hai Văleane pînă-n casă, Că-i cafeu cald pe masă Și rojolișu-n fereastră.* MÎNDRESCU, L. P. 178. *Ce-o să se-mbete Matei De rozole de cea roșe.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. VAIDA. *Și cafeaua-i gata-n masă, Rozoliș roșu-n fereastră.* BIBICESCU, P. P. 357. *Ină, Vălean, pînă-n casă, Că rojolea-i în fereastră.* ȚIPLEA, P. P. 28. *Îl asprese cu chiperiu și-l înroșesc cu zahar frecat pe coada vatrariului înroșit în foc, adecă-l fac rozoliș, ca din șatră.* BREBENEL, GR. P. *El în casă o întrat, Din rozoliș o gustat.* COM. SAT. V, 43, cf. ALR II 4 156/36, 102, 105, 130, 141, 250, 272, 279, 362, MAT. DIALECT. I, 91. ✦ S. f. (Regional; în forma *rozolie*) Floare roșie, care se pune în vin pentru a-l colora. L. COSTIN, GR. BĂN. 175. *Și dă-i vin cu rozolie, Ca să-l tragă la beție.* CĂTANĂ, B. 131.
— Pl.: (rar) *rozoale.* ALR II 4 156/172. — Și: **rosól** (LB, ALEXI, W.), **razól** s. n., **rozólie, rozólie** s. f., **rozoliș, rozaliș** (ALR II 4 156/157), **rozolín** (ib. 4 156/833) s. n., **rozolínă** (ALEXICI, L. P. 78), **rosólie** (LM, MARIAN, NU. 75, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU) s. f., **rosóliu** (LB) s. n., **rojóle, rojólie** (ALR II 4 156/353), **rujóle** (ib. 4 156/95) s. f., **rojoliș** s. n.
— Din ngr. ῥοδόλι, germ. **Rosolia,** magh. **rozsolls.** Cf. it. **r o s o l i o.**

ROZÓL[2] s. n. v. **răzor**[1].

ROZÓLE s. f. v. **rozol**[1].

ROZOLÍ vb. IV. **T r a n z.** (Regional; despre încălțăminte) A roade, a jena (Vălcani — Sînnicolau Mare). Cf. ALR SN IV h 1 188/47.
— Prez. ind. pers. 3: *rozolește.*
— Cf. **r o a d e.**

ROZÓLIE s. f. v. **rozol**[1].

ROZOLÍN s. n. v. **rozol**[1].

ROZOLÍNĂ s. f. v. **rozol**[1].

ROZOLÍȘ s. n. v. **rozol**[1].

ROZÓR s. n. v. **răzor**[1].

ROZORÁȘ s. n. v. **răzoraș.**

RÓZOSIN, -Ă adj. (Regional) Roz. Cf. MAT. DIALECT. I, 91, TEAHA, C. N. 261.
— Accentuat și: *rozosín.* — Pl.: *rozosini, -e.* — Și: **rózasin, -ă** (ALR II 3 403/362), **rójasin, -ă** (ib. 3 403/574) adj.
— Din magh. **rózsaszin.**

ROZOVĂ s. f. (Bot.; regional) Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. TDRG, PASCU, S. 288, PANȚU, PL., BORZA, D. 139.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *rozove.*
— Etimologia necunoscută. Cf. rus. **р о з о в ы й, -ая.**

RUÁJ s. n. (Franțuzism) Ansamblul pieselor unei mașini. Cf. DN[2]. ✧ **F i g.** *În vorbirea lui însă cu Veta, unde Chiriac nu mai este un ruaj al „statului", . . . el vorbește curat românește.* IBRĂILEANU, SP. CR. 238.
— Pronunțat: *ru-aj.* — Pl.: *ruaje.*
— Din fr. **rouage.**

RUĂRÁ vb. I v. **roura.**

RUĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **rouros.**

RUB s. n. (Regional) Haină. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: *ruburi.*
— Cf. ucr. **р у б е ц ь.**

RUBÁR s. n. (Învechit, rar, în legătură cu verbul „a face") Comparație; confruntare. Cf. I. GOLESCU, ap. DR. II, 794, POLIZU, CIHAC, II, 608. *Făcîndu-le prea înaltul devlet rubaru, atît isclăliturile cît și pecețile.* ȘIO II$_2$, 159, cf. L. ROM. 1960, nr. 4, 73.
— Pl.: *rubare.* — Și: **rubáriu** s. n. LM.
— Din tc. **rubar.**

RUBÁRBĂ s. f. (Bot.) Revent. (*Rheum officinale*). SCRIBAN, D., DL, DM, CL 1968, 414.
— Pl.: *rubarbe.*
— Din fr. **rhubarbe.**

RUBÁRIU s. n. v. **rubar.**

RUBÁȘCĂ s. f. Cămașă bărbătească încheiată pe umăr, care se poartă de obicei peste pantaloni. *Se gătise cu rubașca de mătase și cu cizmele roșii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 113. *Îmbrăcat în rubașcă de mătase albastră.* TEODOREANU, M. U. 39. ✦ (Regional) Haină scurtă (Bilca — Rădăuți). LEXIC REG. 115.
— Pl.: *rubăști.* — Și: (regional) **răboáșcă** s. f. BUL. FIL. V, 240.
— Din rus. **рубашка.**

RÚBĂ s. f. (Învechit) Bucată de **pînză**; cîrpă. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 299, DDRF.
— Pl.: *rube.*
— Din bg. **руба.**

RÚBĂȚ s. n. (Prin nordul Transilv. și nordul Mold.) Tiv. Cf. L. ROM. 1961, nr. 2, 128, ib. 1967, nr. 4, 312.
— Pl.: *rubețe.* — Și: **rubéț** s. n. ALR I 1 758/354.
— Din ucr. **рубець.**

RUBEDÉNIE s. f. (Popular) Rudă[1] **(4).** *Acele rude și rebedenii erau multe la număr și tot . . . cu putere și cu dare de mînă.* ODOBESCU, S. III, 238, cf. I, 398. *Aș ! abia ți-ai întins mîna, sare ivărul la ușă, E-un congres de rubedenii, vreun unchi, vreo mătușă . . .* EMINESCU, O. I, 155. *Nu-și mai știe rubedeniile și cuscrii și finii.* SLAVICI, N. I, 83. *Toți sînt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, nași, că pe nume curat nu-și zic.* DELAVRANCEA, S. 222. *Un toptangiu din Călărași se găsise ceva rubedenie . . . cu un moșier din Ilfov.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Mama Uțica, o bătrînă rubedenie de-a tatei, care sta aproape de noi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 31, cf. PASCU, S. 242. *Nenea Caton e o rubedenie care a avut ceva stare.* BRĂESCU, O. A. II, 305. *În marginea asta de țară localnicii sînt rubedenie cu vulpea din Esopie.* SADOVEANU, O. XIII, 939. *Rubedeniile se simțîră obligate a nu lăsa pe drumuri pe Zenaida.* CĂLINESCU, S. 17. *Nu se arăta prudent să zădărască fără noimă cine știe ce bănuielnică vrăjmășie a unei odrasle din tagma suspusă, cu . . . rubedenii printre atotputernicii zilei.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Plănuisem să plec în ziua aceea pe la rubedenii.* STANCU, D. 87. *Așa au trecut anii monotoni și triști: șase zile lîngă aparatul morse, a șaptea acasă, cu vizi-*

ele rituale ale rubedenilor. V. ROM. octombrie 1954, 85. *Înlăuntru, lume . . . Toate rubedeniile lui Miai Tătărăşteanu.* PREDA, Î. 102. *Se lăsa sărutată ca nişte moaşte de noile ei rubedenii.* VINEA, L. II, 17, cf. SCURTU, T. 319, I. CR. IV, 306, CHEST. II 2/32, ALR I 485/786. *Rebedenie la rebedenie trage ca acul la magnet.* ZANNE, P. IV, 569.
— Pl.: *rubedenii.* — Şi: **rebedénie** s. f.
— Cf. r u d e n i e.

RUBELÍT s. n. Piatră semipreţioasă de culoare roşie. Cf. DL, DM, DN².
— Pl.: ?
— Din fr. **rubellite.**

RÚBELNIŢĂ s. f. v. **lubeniţă.**

RÚBEN s. m. (Bot.; regional) Sfeclă (*Beta*) (Pecica — Arad). Cf. JAHRESBER. IV, 331, 205, MÎNDRESCU, I. O. 79.
— Pl.: ?
— Din germ. **Rüben** (pl. lui **Rübe**).

RUBEÓLĂ s. f. Boală contagioasă care apare de obicei la copii, caracterizată printr-o erupţie de pete de culoare roz şi prin mărirea ganglionilor limfatici cervicali. Cf. DN², ABC SĂN.
— Pronunţat: *-be-o-.*
— Din fr. **rubéole.**

RUBEROÍD s. n. Carton asfaltat folosit în construcţii pentru acoperişuri şi pentru învelitori hidrofuge. Cf. CV 1949, nr. 9, 26, MDT, DL, DM, DN².
— Pronunţat: *-ro-id.*
— Din germ. **Ruberoid** [pappe].

RUBÉŢ s. n. v. **rubăţ.**

RUBIÁ s. f. Monedă turcească de aur, care a circulat în trecut şi în ţările româneşti. *De nu dai rubeaoa, nu-i mai vedei împăcaţi.* BELDIMAN, E. 38/28. *Trimite o plată în: „. . . . funduci şi rebiale"* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 176. *Ieri au strigat pristavu pentru monedă . . . beşlii 5, funduc 11, rebiia 3* (a. 1821). id. ib. VIII, 149, cf. DOC. EC. 261. *A pus secfestru drept op[ţ]zecei rubiele ce are a lua de la casa răposatului.* CR (1833), 156. *1 mahmudea . . . 1 rubia* (a. 1837). DOC. EC. 674. *Îşi umplu pumnii de bani — icosari, năsfiele, rubiele . . . şi-i vărsă în fesul cîntăreţului.* N. REV. R. I, 169. *Te-am rugat ca să binevoieşti de a-mi trimite vro două-trii rubiele.* KOGĂLNICEANU, S. 90, cf. POLIZU. *Îi aducea saci cu rubiele şi cu icosari, îi băga în gură, îi făcea praf cu dinţii ş-apoi îi înghiţea.* GHICA, S. 505. *Bagă mîna în buzunarul anteriului şi, scoţînd cincizeci de rubiele, zise: Ţine, Dinicule.* FILIMON, O. I, 125. *Cu paftale de rubine, Cu o salbă de rubiele Şi cu degetele pline De inele.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 111, cf. LM. *Pe la capătul albiuţei am găsit cîteva rubiele puse de turci.* CREANGĂ, A. 21. *Descurca şirele de mărgăritare ca boabele de mei şi salba de rubiele.* MACEDONSKI, O. III, 21. *Dar găsii numai rubele, De făcui cercei din ele Şi salbe mîndrelor mele.* F (1887), 416. *Listă de bani: . . . nisfiele, rubiele, funduci* (a. 1892). IORGA, S. D. VIII, 91, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 302, ALEXI, W. *Se răsfăţau zîmbitoare şirurile de galbeni mari, . . . de „napoleoni" şi de „rubiele".* CHIRIŢESCU, GR. 198. *Rubielele, mahmudelele, creiţarii, dinarii . . . intrau în ţară, dispăreau sau variau după timp şi împrejurări.* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Te însurai cu o ţigancă de ale albe, cu gîtul numai rubiele împărăteşti.* GALACTION, O. 72. *Şi ştiu turme de berbeci, Izvoare cu ape reci, Şi neveste frumuşele, Şi desagi cu rubiele!* ALECSANDRI, P. P. 156, cf. 135, H II 255, IX 511. *Ia intră-n odaia mea Umple cu galbeni poala . . . Cu rubiele Arăpeşti.* TEODORESCU, P. P. 541, cf. 306. *Am parale şi-o rubia Să-mi cinstesc mîndruţa mea.* MAT. FOLK. 372, cf. COMAN, GL., ALR SN IV h 1 201/182.
— Scris şi: *rubea.* — Pl.: *rubiele şi rubele.* — Şi: **rebiá** (pl. *rebiale*), **rupié** (ŞIO II$_1$, 302) s. f.
— Din tc. **rubiyye.**

RUBIACEÉ s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase sau erbacee, cu frunze înguste opuse şi cu flori hermafrodite grupate în inflorescenţe bogate (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. BRANDZA, FL. 244, id. D. 248, BARCIANU, GRECESCU, FL. 15, SCRIBAN, D.
— Pronunţat: *-bi-a-.*
— Din fr. **rubiacées.**

RUBICÓND, -Ă adj. Roşu, rumen. *Îşi ştergea ochelarii privind, ca prin ceaţă, figura rubicondă a lui Fernando.* EFTIMIU, N. 15. *Fizionomia rubicondă . . . a bucătăreselor din galerie.* TEODOREANU, M. II, 408. *Faţa sa rubicondă şi mustaţa căruntă, ochelarii cu montura de aur, ţinuta sa somptuoasă impuneau respect.* CĂLINESCU, S. 431. *Din tavanul întunecat îl ameninţă ca nişte stalactite şuncile rubiconde şi afumate.* VINEA, L. I, 304. ◇ F i g. *Cine a citit portretul robust şi rubicund al lui Rabelais . . . ia contact şi cu spiritul de analiză al criticului şi cu talentul lui.* LOVINESCU, C. IV, 146.
— Pl.: *rubiconzi, -de.* — Şi: **rubicúnd, -ă** adj.
— Din fr. **rubicond,** lat. **rubicundus, -a, -um.**

RUBICÚND, -Ă adj. v. **rubicond.**

RUBÍDIU s. n. Metal alcalin, strălucitor ca argintul, uşor oxidabil, care se găseşte în natură în cantităţi mici, însoţind sodiul şi potasiul. *Analiza chimică a descoperit acolo două metale necunoscute pînă acum . . .: caesium şi rubidium.* ISIS (1862), 3¹/3, cf. PONI, CH. 30. *Rubidiu este un metal alcalin, . . . clasat între potasiu şi ceriu.* ENC. TEHN. I, 406, cf. 76, DER.
— Şi: (învechit) **rubídium** s. n.
— Din fr. **rubidium,** germ. **Rubidium.**

RUBÍDIUM s. n. v. **rubidiu.**

RÚBIE s. f. (Bot.) Roibă¹ *(Rubia tinctorum).* ŞINCAI, în DR. V, 561.
— Pl.: *rubii.*
— Din lat. **rubia.**

RUBÍN s. n., s. m. **1.** S. n. Varietate de corindon, de culoare roşie, utilizată ca piatră preţioasă şi în mecanica de precizie. *Cruce ferecată cu auru, cu zmalţu, cu robinuri feaţele* (a. 1681). ap. HEM 2129. *Şi aurul, pămîntului aceluia iaste bun şi acolo iaste rubinul şi piatra cea vearde.* BIBLIA (1688), 2¹/55. *Aceastea sînt zamfir, rubin, ametist . . . şi alte multe.* FL. D. (1693), 56ᵛ/16. *Îmbrăcămintea craiului . . . era foarte de mare preţ, tot diemanturi şi robine.* IST. Ţ. R. 97. *1 cunună cu diiamanturi şi cu rubinuri* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *11 maje robinurĭi neagre* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 46. *Trupul lui era vărsat de argint, urechile de aur . . . şi în mîini ţinea o piatră . . . cu robinuri* (a. 1750). GCR II, 51/4. *Inele de aur, unul cu smarand, altul cu rubin* (a. 1809). URICARIUL, X, 254. *Pre acel de minune rubin, în zilele de sărbători, îl purta împărăteasa la brîul său.* L. ASACHI, J. 28/18, cf. DRLU. *Înpodobiră pe moartă cu cele mai scumpe haine şi diamandicale şi cu alte pietri scumpe, precum mărgăritaruri, zamfiruri, rubinuri.* GORJAN, H. II, 49/6. *Carabina sa lucrată cu rubin şi smaranduri era pe patul său.* CR (1848), 40³/59. *Acel rubin . . . Ce-n întuneric pare ca steaoa luminînd.* NEGRUZZI, S. II, 64. *Pe masă era un frumos rubin, Inel de formă antică, vechi suvenir părintesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 309. *Diamantele şi rubinele . . . ea le avea toate pe dată ce-şi arăta dorinţa.* FILIMON, O. I, 118, cf. ISPIRESCU, L. 237. *Lefturi de smaragduri, de balaşuri, de rubini, de zamfiri.* ODOBESCU, S. I, 134. *Înstelavei părul negru cu o spuză de rubine.* MACEDONSKI, O. I, 30, cf. PONI. CH. 231, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Un inel cu un briliant împresurat cu rubine.* REBREANU, I. 250. *De orbitoare galantare*

De diamant și de rubin ... Și de averi orașu-i plin. BACOVIA, O. 102. *Prinde rubinul, cu cleștele lui, ca să-l așeze tocmai în acea alveolă de aur unde se potrivește mai bine.* GALACTION, A. 280. *Admirîndu-se în oglindă ... cu gesturi care-i scot inelele în evidență — un șarpe cu ochi de rubin și altul de aur masiv.* BRĂESCU, O. A. I, 322. *La cheutorile straiului îi sticleau bumbi împodobiți cu rubinuri.* SADOVEANU, O. X, 142, cf. CANTUNIARI, L. M. 112. *Prin artificiozitatea imaginelor sale, se introduce în proza lui Macedonski profunzimea de pietre prețioase ... diamantul, rubinele.* VIANU, A. P. 247. *Fața ... era bulbucită de furuncule ce, în bătaia flăcărilor incendiului, se aprindeau și păreau rubine.* CĂLINESCU, S. 107. *Pe turnurile Kremlinului au fost prinse mari stele roșii, de rubin.* STANCU, U.R.S.S. 100. ◇ (Ca termen de comparație) *De iaste odor de mult preț, mucenicii între atîtea pietrii scumpe și mărgăritariuri strălucesc ca nește robinuri cu chip de foc.* MOLNAR, RET. 47/17. *Zîmbi tînăru ca și zorile Ș-îi roși fața ca și rubin.* BUDAI-DELEANU, Ț. 310. *Acei ochi negri ca mura, acea gură ca rubinul.* CONACHI, P. 87, cf. DDRF. *Licărește-n umbra dulce, ca o piatră de rubin.* TOPÎRCEANU, B. 73. *În curînd* [sîngele] *se prefăcu în bălți care sclipeau ca rubinuri mari în lumina soarelui.* SADOVEANU, O. V, 496. *Buze roșii ca roibinu, Obrajii ca trandafiru.* CIAUȘANU, V. 43. ◇ Fig. *Lumina zilei lunecă pe „o cale de rubin".* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S.C.L. 110. *Și cînd apune ziua, cerescul ei senin Reflectă cu splendoare al vinului rubin.* ALECSANDRI, POEZII, 381. *Iar tînăra copilă cu buze de rubin Eroului la masă în cupă turna vin.* BOLINTINEANU, O. 63. *Soarele ... coborî pintre crengi de păru un cuib de rubin între ramuri.* EMINESCU, N. 50. *O luntre mică* [înainta] *... spornic spre mal ... lăsînd în urmă-i două lungi cărări de rubine.* GANE, N. II, 76. *Pe cer S-aprind și pier rubine.* MACEDONSKI, O. I, 35. *Soarele, la zori, șerpuiește munții Trieștului cu chenare de rubin.* DELAVRANCEA, S. 70. *Ard pe ramuri bulgări și lespezi de rubin.* NECULUȚĂ, Ț. D. 73. *Spre apus abia s-arată Printre crengi, întunecată, O văpaie de rubin.* TOPÎRCEANU, B. 39. *Un fluturi alb coboară din senin Aripele-i stropite cu rubin Palpită.* CAZIMIR, L. U. 9. *Cînd ciuberele sînt pline, Doi flăcăi voinici de-o seamă Iau comoara de rubine Și o duc cîntînd la cramă.* D. BOTEZ, F. S. 91. *Soarele care glumea prin ferestrele larg deschise, ... făcînd să scapere în rubine vinul din pahare.* BRĂESCU, M. B. 36. *Într-un snop de raze se oprî neclintită o șopîrlă cu ochișori de rubine.* SADOVEANU, O. XII, 72. *Domnișoarei cu trei rochii-i Lăcrimau rubine ochii.* ARGHEZI, VERS. 240. *Petele rumene din obrajii unei fetițe, zugrăvite probabil în acuarelă, deveniseră în ulei ... niște lacuri de rubin.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Pasărea cu clonț de rubin S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat.* LABIȘ, P. 327. ◇ (Adjectival; în sintagma) *Mere rubine = numele unui soi de mere dungate cu roșu și galben.* Cf. DR. II, 706.

2. S. m. (Bot.; rar) Rodiu[1] (*Punica granatum*). BORZA, D. 140.

— Pl.: **(1)** *rubine* și *rubinuri*, (rar, m.) *rubini*. — Și: (învechit) **robín**, (regional) **roibín** s. n.

— Din ngr. ῥουμπίνι, lat. med. **rubinus**, it. **rubino**, germ. **Rubin**.

RUBINÁ vb. I. Intranz. (Rar) A se înroși, a deveni roșu. *Rușaște răsăritul; muntele rubinează.* HELIADE, O. I, 183.

— Prez. ind. *rubinez*.

— V. **rubin**.

RUBINÍU -ÍE adj. De culoare rubinului **(1)**; roșu-închis. *Departe, spre miazănoapte și apus, munții, într-un nor de pulbere albastră, își ondulează coama pe poalele rubinii ale cerului.* VLAHUȚĂ, R. P. 11, cf. TDRG. *Această zeamă dă și gust bun vinului și coloare roșie închisă — rubinie.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 216. *Toarnă în pahare băutura rubinie și sfîrîitoare.* CAZIMIR, GR. 238. *Albeața imaculată a patului princiar din mijlocul odăii, spălătorul cu trei lighene, draperiile grele de catifea rubinie.* BRĂESCU, O. A. I, 377. *Căpluțeala de catifea, rubinie odată, acum era roasă și violacee.* TEODOREANU, M. II, 79, cf. id. M. U. 125. *Steaua rubinie a unei licori strălucește într-o cupă de cristal.* SADOVEANU, O. IX, 333. *Boabe multicolore, verzi, rubinii, ... de pietre prețioase începură să gîlgîie în mîna lui Gavrilcea.* CĂLINESCU, S. 137. *Puse jos paharul cu pelin rubiniu și începu să se bîlbîie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 57. *Rubinii ard cupele cu vin.* BENIUC, C. P. 110. *Creasta moțatului se învineți, se blegi, și din ea picurară pe frunza de brustur din apropiere două boabe rubinii.* V. ROM. mai 1958, 39. ◇ (Substantivat, n.) *Ferestrele, deschise spre tuspatru zările pămîntului, ardeau în rubiniul amurgurilor.* CAMILAR, N. I, 115. ✦ (Substantivat, m.) Vin roșu. *Aș vrea să-mi vinzi niște rubiniu, că vin ca a dumitale unde pot găsi !* GÎRLEANU, N. 132. *Mai avem de pritocit un antal de rubiniu.* VOICULESCU, P. I, 129.

— Pl.: *rubinii*.

— **Rubin** + suf. *-iu*.

RUBINÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Rubiniu. *Soarele după dealuri mai strălucește încă; Razele-i rubinoase vestesc al lui apus.* HELIADE, O. I, 178, cf. 75. *Soarele apare mult mai radios La apusul zilei, senin, rubinos.* ARICESCU, A. R. 25/18. *Curînd bobocii ce băuseră roua cerurilor se veștejiră și periră, iar acele pe care rubinoasele valuri le-au fost vărsit s-au deschis.* NEGRUZZI, S. II, 47. *Apoi,* [luna] *glob rubinos, nopței dînd mișcare și viață, Se-nălță.* ALEXANDRESCU, O. I, 74, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., L. ROM. 1967, 212.

— Pl.: *rubinoși, -oase*.

— **Rubin** + suf. *-os*. Cf. it. rubinoso.

RUBLÁT, -Ă adj. (Regional; despre cai) Vînăt cu pete albe. Cf. CIAUȘANU, V. 195.

— Pl.: *rublați, -te*.

— De la **rublă**.

RÚBLĂ s. f. Unitate principală a sistemului monetar al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, introdusă în Rusia începînd din secolul al XIII-lea; moneda care reprezintă această unitate; p. ext. nume dat în trecut unor monede străine care au circulat și în țara noastră. *1000 de ruble de argint.* URECHE, L. 73. *Au adus bregadirul și cîteva mii de ruble bani de argint.* N. COSTIN, LET. II, 112/9. *Să de de tot polcovnicul cîte 100 ruble, de rocmistru cîte 30.* NECULCE, L. 222, cf. GCR II, 88/4. *Să plătească cetatea 400 000 de ruble.* IST. CAROL XII, 18v/2, cf. IORGA, S. D. XIII, 3, ȘINCAI, HR. I, 377/1. *Taleri seau ruble.* DIONISIE, C. 166. *Olandez, funduci și rebiale, mahmudia[le]..., ruble* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 176. *Pensia de 600 ruble ce are bunătatea și-mi dă împăratul* (a. 1824). id. ib. VIII, 72. *Doi care întrec pe ceilalți, ajungînd mai nainte ținta, primesc, cel întîi un vas de argint prețuit 1 500 ruble ..., cel al doilea, 500 ruble.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. POLIZU, LM, CARAGIALE, O. VI, 47. *Ribolov avea ... 2 000 de ruble.* CONTEMPORANUL, III, 575. *Nu slăbește din ochi rubla aruncată pe masă în dreptul său.* DELAVRANCEA, S. 124, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Rubla ... împărțită în 100 copeice.* CLIMESCU, A. 290, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG., I. BRĂESCU, M. 78, 80, N. A. BOGDAN, C. M. 23. *Pierduse opt mii de ruble.* C. PETRESCU, Î. I, 169. *S-a înduioșat și ghinărălul și a pus o rublă pe pieptul lui Ivan.* SADOVEANU, O. II, 43, cf. III, 539. *Rado, Rădișoară ... Ia-mă tu pe mine, Că te-oi ține bine Și ți-oi da eu ție Ruble chiar o mie.* ALECSANDRI, P. P. 121. *Era ... și plină de galbini, de sorocovești și ruble.* SBIERA, P. 3. *Mărioară dintre bălți, Na o rublă și doi zloți Și nu da gura la toți.* ȘEZ. II, 184, cf. MAT. FOLK. 1 319. *Bani nu iera cu hîrtii, iera de aur. Rublele de șase lei.* GEORGESCU-TISTU, B. 36. *O rublă d-o sută.* ALR II 4 277/784, cf. ib. 4 277/520, 605, 848, 886. *Scoate ruble, hîrtii mari, Să le dăm pe la sărmani.* BALADE, II, 411.

— Pl.: *ruble*.

— Din rus. **рубль**.

RUBLIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui r u b l ă **(1)**; rubliţă **(1)**, rubluliţă. *O rublişoară îi scotea, Pe iarbă o trîntea.* MAT. FOLK. 211.
— Pl.: *rublişoare.*
— **Rublă** + suf. *-işoară.*

RUBLÍŢĂ s. f. **1.** Rublişoară. *„Cată, tată, după uşă, Că mai am d-o găletuşă, Ş-aia plină de rubliţe".* GRAIUL, I, 109.
2. (Art.) Numele unui dans popular în ritm de horă. Cf. VARONE, D. 129, cf. id. J. R. 115.
— Pl.: *rubliţe.*
— **Rublă** + suf. *-iţă.*

RUBLULÍŢĂ s. f. (Regional) Rublişoară (Brebu—Cîmpina). Cf. H XI 295. *S-a sculat de-o coconiţă, Să ne dea o rubluliţă.* ib.
— Pl.: *rubluliţe.*
— **Rublă** + suf. *-uliţă.*

RUBRICÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A împărţi în rubrici, a clasifica, a rîndui. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *rubrichez.*
— Din fr. **rubriquer.**

RUBRICÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a r u b r i c a şi rezultatul ei; clasificare, aranjare. *Un număr de cuvinte distinctive pentru însemnarea deosebitelor însuşiri sufleteşti, cu toată lipsa de preciziune şi de rubricare completă a acestor deosebiri.* MAIORESCU, CR. II, 150. *Rubricarea poate să se facă şi altfel, d. e. ca sumele de bani să vină imediat după coloana de text.* I. PANŢU, PR. 86.
— Pl.: *rubricări.*
— V. **rubrica.**

RUBRICÁT, -Ă adj. (Rar) Împărţit pe rubrici; clasat. *Îi are mai pe toţi clasaţi şi rubricaţi cu notele lor distinctive şi asemănătoare.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.
— Pl.: *rubricaţi, -te.*
— V. **rubrica.**

RUBRICATÚRĂ s. f. Împărţirea unui registru, a unui formular etc. în rubrici; liniatură. DN².
— Din germ. **Rubrikatur.**

RÚBRICĂ s. f. **1.** (În dicţionarele din trecut) Cerneală roşie. Cf. DRLU, CADE. ✦ Titlu de carte sau de capitol scris cu roşu, în cărţile sau manuscrisele vechi; p. e x t. titlu. Cf. STAMATI, D. *Vei primi chiar ca, sub rubrica gravurii lui Dürer, să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce ţie nu-ţi place în arta vînătorei.* ODOBESCU, S. III, 61. cf. ŞĂINEANU, V. MOLIN, V. T. 57.
2. Despărţitură, spaţiu într-un registru, într-un formular, într-un grafic etc. *În rubrica cea însămnătoare să însămnază zuoa în care au murit.* INSTRUCŢIUNI, 2, cf. STAMATI, D. 110, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cazurile acestea trecute în cont în rubricile şi coloanele de lipsă.* I. PANŢU, PR. 87. *Altul munceşte la un tablou cu rubrici încurcate.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Rubricile ajută la clasarea ordonată a materiei şi la găsirea imediată a unei date.* CV 1949, nr. 9, 6. *Descoperi, printre multe alte însemnări şi cifre, trei rubrici pe care le mai găsise şi în caietul secret.* STANCU, R. A. V, 206. *Formularele . . . nu se deosebesc între ele decît printr-o rubrică.* V. ROM. ianuarie 1954, 99.
3. Spaţiu rezervat (permanent) într-un ziar, într-o revistă etc. materialelor publicistice dintr-un anumit gen sau domeniu. Cf. CALENDAR (1850), 55/9, V. MOLIN, V. T. 57. *E un articolaş de impresii, în pagina întîia, la o rubrică fixă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 167. *Acum era în toată puterea cuvîntului „frumoasa doamnă Georges Mereutza", cum nu omitea niciodată să o pomenească rubrica mondenă a ziarelor din capitală.* C. PETRESCU, C. V. 235. *Materialul înregistrat subt această rubrică prezintă un interes deosebit şi din punctul de vedere al istoriei sociale.* IORDAN, N. L. I, 9. *Să-şi agonisească venituri frumoase muncind în cadrul rubricii ce i s-a încredinţat.* STANCU, R. A. IV, 416, cf. 179. *Salutăm reapariţia rubricii de „note şi comentarii".* V. ROM. octombrie 1954, 273. *E cu totul altceva decît sinuciderile . . . înregistrate la rubrica faptelor diverse.* H. LOVINESCU, T. 146. ✦ (Învechit) Capitol, paragraf. *Opinia celor mai însemnaţi jurişti este că duelul nu poate fi privit ca omor . . . Alţii înscriu pe duel în rubrica omorului.* ROM. LIT. 399¹/33. *Am subdivis materia într-o mulţime de scurte paragrafuri . . . , pe cînd prima ediţiune era împărţită numai în trei lungi rubrice foarte incomode.* HASDEU, I. C. XII.
— Accentuat şi: *rubrică.* — Pl.: *rubrici* şi (învechit) *rubrice.*
— Din lat. **rubrica,** germ. **Rubrik,** fr. **rubrique.**

RÚBRU s. n. (Latinism învechit, în Transilv.) Rezumat scurt scris pe marginea unui act; titlu. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Din lat med. **rubrum.**

RUBZÁC s. m. v. **ruesac.**

RUC s. n. (Regional) Rînd, tur (la dans) (Beclean). Cf. ALRT II 331. *Şăd pîn' la doisprăzăše nopt'a. Torc; ţoţă cît'-un ruc.* ib. 123.
— Pl.: *rucuri.*
— Cf. germ. R u c k.

RUCÁ s. f. (Învechit) Jalbă, plîngere (adresată sultanului). *Într-o zi, venind împăratul de la Scudari, . . . i-au ţinut calea boierii, şi aprinzînd rogojina în cap au dat rucaoa.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/18. *Au aflat şi împăratul şi şi-au adus aminte de cuvintele lui Nicolai Vodă ce-i scrisăse în ruca.* id. ib. 138/6, cf. ŞIO II₂, 100.
— Pl.: *rucale.* — Şi: **rúcă s. f.** I. BRĂESCU, M. 70.
— Din tc. **ruka.**

RUCÁCVIŢĂ s. f. v. **rucaviţă.**

RUCÁVEŢĂ s. f. v. **rucaviţă.**

RUCÁVIŢĂ s. f. (Învechit; mai ales la pl.) Fiecare dintre cele două bucăţi de stofă cusute cu fir cu care se string mînecile stiharului, purtate de preot în timpul cît oficiază slujba bisericească; mînecuţă, mînecar, naracliţă. *Păreache de rucaviţe de saraser agemescu galben* (a. 1681). ap. HEM 495. *1 parechea rocaviţi ibrişin* (cca 1800). IORGA, S. D. XII, 129. *O pereche rocaviţe . . . de stofă galbenă* (a. 1808). id. ib. XIII, 63. *O părciche rucaveţ [e] besericeşti* (a. 1823). id. ib. VIII, 69, cf. CIHAC, II, 320, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. V, 330, ALEXI, W. ŞĂINEANU, D. U. *Îmi simt, la încheietura mîinilor, şi azi, strîngerea rucaviţelor înseilate cu ametist.* ARGHEZI, B. 119, cf. 27, CL 1967, 314.
— Pl.: *rucaviţe.* — Şi: **rucáveţă, rugáviţă** (JAHRESBER. V, 330), **rucăcviţă** (SCRIBAN, D.), **rocáviţă** (pl. şi *rocaviţi*).
— Din slavonul **рѹкавица.**

RÚCĂ s. f. v. **rucă.**

RUCĂÍ vb. IV v. **rucul¹.**

RÚCĂRĂ s. f. (Regional) Drum făcut prin porumb, toamna, pe care se intră cu carul pentru transportul ştiuleţilor (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 85.
— Pl.: *rucări.*
— Cf. alb r u k ë „deşert".

RÚCĂREÁNCA s. f. art. Numele unui dans popular. Cf. VARONNE, D. 129.
— De la n. pr. **Rucăr.**

RUCĂRÉL, -EÁ adj. (Despre oi; cu sens nepreciza t, probabil) Oacheş. *Ce-ţi pare mai blînd, mai plăpînd ca oiţili . . . , miei, mielili . . . oachieşi, oachieşe . . .*

Pistruiaţi, pistruieţe, rucărei, rucărele. JIPESCU, o. 48. *D-o veni Fulga bătrîn . . . Bine seama să băgaţi La mieoare mititele, Ca să nu piară din ele, Şi la oaia rucărea, Cum n-a fost, nici s-o vedea.* TEODORESCU, P. P. 513.
— Pl.: *rucărei, -ele.*
— Cf. o a c ă r.

RUCINICUL s. n. art. Numele unui vechi dans popular. Cf. VARONE, D. 129.
— Accentul necunoscut.
— Din bg. dial. **рученик.**

RUCIULÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin nord-vestul Transilv.) A rîma, a scurma. CV 1951, nr. 3-4, 46. *Porcii rujmulesc (ruciulesc) prin ocol.* ib., cf. TEAHA, C. N. 261.
— Prez. ind.: *ruciulesc.*
— Etimologia necunoscută.

RUCLUÍ vb. IV v. **ruculuí.**

RUCODÉLIE s. f. v. **răcodelie.**

RÚCSAC s. n. Sac care se poartă în spate, folosit mai ales de excursionişti; raniţă. *Convoiul era încheiat de contele Iablonski şi de o femeie bătrînă cu un rucsac în spinare.* CĂLINESCU, s. 21. *Înainte păşea Nicu, cu un felinar legat de ruksac.* IL ianuarie 1961, nr. 1, 22, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 278, CL 1968, 414.
— Accentuat şi: *rucsác* (ALR SN IV h 946/2). — Scris şi: *ruksac.* — Pl.: *rucsacuri* şi (regional) *rucsace* (ib.). — Şi: (regional) **rúcţac** (ib. 4 926/250, pl. *ructace*), **rupsac** (CL 1968, 414), **rúzac** (ALR II 4 926/365), **rubzác** (ib. 4 926/386) s. n.
— Din germ. **Rucksack.**

RÚCŢAC s. n. v. **ruesac.**

RÚCU interj. (Regional; repetat; în forma „rucu ru") Cuvînt cu care se strigă raţele (Sînnicolau Român — Oradea). ALR SN II h 380/316.
— Şi: **rúcu ru** interj. ALR SN II h 380/316.
— Cf. r i c a, r u ţ a.

RUCUÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre porumbei) A gîngura. Cf. H XVII 334.
— Prez. ind. pers. 3: *rucuie.* — Şi: **rucăí** vb. IV. ALR SN II h 384/76.
— Onomatopee.

RUCUÍ[2] vb. IV v. **ruculuí.**

RUCULÍ vb. IV v. **ruculuí.**

RUCULUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit; prin Transilv.) A se prezenta pentru îndeplinirea serviciului militar, a fi recrutat, a fi incorporat. Cf. MÎNDRESCU, Î. G. 79. *Eram în Orlat, aci lîngă Sibii. Ruculuiseră ficiori din toate părţile.* BĂNUŢ, T. P. 186, cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80, ALR II/172, LEXIC REG. II, 101. *Feciorii ruculuiesc toamna.* MAT. DIALECT. I, 190.
— Prez. ind.: *ruculuiesc.* — Şi: **rucuí** (MÎNDRESCU, P. G. 79, JAHRESBER. X, 205, L. ROM. 1960, nr. 3, 80), **ruculí** (ALR III 64), **rucluí** (GR. S. VI, 244), **rugulí** (CV 1952, nr. 5, 39), **răcuí** (GLOSAR REG.) vb. IV.
— Din magh. [be]**rukkol**, germ. [ein]**rücken.**

RÚCU RU interj. v. **rucu.**

RÚD s. n. v. **rudă**[2].

RUDÁC s. m. v. **rudacl.**

RUDÁCI s. m. (Regional) Berbec de prăsilă; rudar[3]. *De la trei ani în sus berbecuţii aleşi de prăsilă se numesc „rudaci" sau „berbeci di rudi".* STOIAN, PĂST. 54, cf. ALR I 1 769/532, cf. CHEST. V supl.
— Pl.: *rudaci.* — Şi: (sg. refăcut după pl.) **rudác** s. m. STOIAN, PĂST. 54.
— **Rudă**[1] + suf. *-aci.*

RUDÁCICĂ s. f. v. **rădaşcă.**

RUDÁR[1] s. m. **1.** Lucrător (ţigan) care se ocupa cu extragerea aurului din nisipiul rîurilor. V. a u r a r, b ă i e ş. *Să fie ispravnici şi purtători de grij[ă] peste ţiganii rudari, să-i puie să lucreze la aur . . . şi să aducă aurul la vreame* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 356. [Maşina] *spală deodată atîta năsip cît pot 5 rudari într-o zi cu urca sau scufa lor a spăla* (a. 1843). DOC. EC. 789. *Nu poate nici un rudariu ca să fure sau să tăinuiască aurul lămurit.* id. ib., cf. BARONZI, L. 118, D. BOGDAN, GL. *Descendenţii acelor rudari (aurari) . . . au emigrat.* ARH. OLT. I, 38.
2. Meşter ţigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc.; (regional) rudaş[3]. *Cei mai mulţi ţigani domneşti . . . au fugit în părţi streine, iar mai ales ţigani rudari* (a. 1793). URICARIUL, I, 285. *16 suflete de ţigani din ţiganii rudari* (a. 1822). ib. XI, 343, cf. POLIZU. *Ţiganii de laie . . . se deosebeau, după meseriile ce eserau, în rudari, ursari, cărămidari, fierari, spoitori şi salahori la zidiri.* GHICA, S. XIII. *Între moşneni sînt şi 27 de familii de rudari (lingurari), cari nu se ocupă cu plugăria, ci se ocupă cu făcutul lingurilor, fuselor şi a altor obiecte şi vase de lemn.* I. IONESCU, M. 447, cf. CIHAC, II, 320. *O laie de ţigani . . . , după ce se întocmise cu adunături din felurite părţi ale ţării, ce amestecaseră rudari, lăieţi şi netoţi, îşi alesese . . . loc de iernatic acolo.* MACEDONSKI, O. III, 25, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ţiganul ăsta fusese rudar pe vremea lui; făcea văcălii de ciur, linguri de lemn, fuse, copăi şi altele.* SANDU-ALDEA, A. M. 135, cf. TDRG, NOM. PROF. 33. *O căruţă înhămată cu cai bălţaţi porni sunînd din obezi ca din clopote; într-însa se vedeau grămădiţi o duzină de rudari şi rudărese.* SADOVEANU, O. XV, 99, cf. SCRIBAN, D. *A intrat noaptea în coşar, a dezlegat cîrlanul de la iesle, l-a scos afară din curte de căpăstru, a sărit pe el şi pe-aci ţi-e drumul. L-a vîndut rudarilor la tîrg.* STANCU, D. 253, cf. SCL 1966, 475, H IV 122, VI 55, IX 452. *M-o dăruit Cu ŝ-o vrut, cu ŝ-o putut, Cu mărămi din pozînari, Cu sălaşe d'e rudari.* ALEXICI, L. P. 24, cf. GR. S. IV, 134, CHEST. II 22/41, V/3, ALR I 1 659/595, 730, 735, 740, 744, 746, 770, ib. 1 667/677, 798, 856, 870, 926, 940, ib. 1 833/860, ALR II/I h 243, ib. h 260, ALRM II/I h 339, ib. h 351, ALR SN II h 499, ALRM SN I h 323, ALR II 6 483/762, ib. 6 484/762, ib. 6 521/723, 762, 769, 784, 791, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 899.
— Pl.: *rudari.* — Şi: **rudáriu,** (regional) **rodár** (ALR I 1 659/690, 695) s. m.
— Din bg. **рударь.**

RUDÁR[2] s. n., s. m. (Regional) **1.** S. n. Prăjină lungă în casele ţărăneşti, de care se atîrnă haine, obiecte casnice etc.; (popular) culme, (regional) rudă[2]. *Antichambrele sînt decorate ţărăneşte, cu rudare pline de ştergari vărgate şi poliţe cu canne (borcane) şi tăiere (farfurii) de lut colorate.* F (1885), 411. ✦ P. e x t. Covor, scoarţă (pe perete) (Pociovelişte — Beiuş). Cf. CV 1950, nr. 2, 31, A I 13.
2. S. m. Rotaş **(1)** (Finiş — Beiuş). A I 17.
— Pl.: (n.) *rudare,* (m.) *rudari.*
— **Rudă**[2] + suf. *-ar.*

RUDÁR[3] s. m. (Regional) Berbec de prăsilă; rudaci (Cuca — Galaţi). H III 96.
— Pl.: *rudari.*
— **Rudă**[1] + suf. *-ar.*

RUDÁRIU s. m. v. **rudar**[1].

RUDÁŞ[1] s. m., s. n. (Regional) **I.** S. m. **1.** Om care mînă vitele (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. V/66 supl.

2. (La pl.) Oameni care duc o greutate cu rudele[2] **(1)** (Bonț — Gherla). CHEST. v/11 supl.

3. Persoană care sperie peștii de sub rădăcini, cu ajutorul unei prăjini, pentru a putea fi prinși mai ușor (Lazuri de Beiuș). CHEST. v supl.

4. Vîslaș, cîrmaci (Herendești — Lugoj). CHEST. v/41 supl.

5. (Mai ales la pl.) Rotaș **(1)**. Cf. CHEST. v/11 supl., 15 supl., 41 supl., ALR I 334/273, ALR II 5 099/141, A I 20. ✦ Cal înhămat singur între cele două hulube ale căruței (Beclean — Făgăraș). Cf. CHEST. v/9 supl.

II. 1. S. n. Rudar[2] **(1)** (Năsăud). CHEST. v/48 supl.

2. S. m. Cantitate de fîn pe care o pot duce doi oameni pe rude[2] **(1)**; p. ext. căpiță mică de fîn; purcoi, porșor. *Cîtimea de fîn cîtă o poț duce acești doi inși* [pe rude] *se numește prin unele părți rudaș.* PAMFILE, A. R. 159, cf. PASCU, S. 349, VICIU, GL., CHEST. v/11 supl., 16 supl., ALR I 934/280, 295, 302, ALR II 5 273/279, ALR SN I h 131, ALRM SN I h 88.

— Pl.: (m.) *rudași.*

— **Rudă[2]** + suf. *-aș.*

RUDÁȘ[2] s. m. (Regional) Berbec (sau, rar, taur) lăsat pentru prăsilă. Cf. CHEST. v/40 supl., 73 supl., 94 supl.

— Pl.: *rudași.*

— **Rudă[1]** + suf. *-aș.*

RUDÁȘ[3] s. m. (Regional) Rudar[1] **(2)**. Cf. CHEST. v/13 supl., 17 supl., 22 supl., 49 supl.

— Pl.: *rudași.*

— Din **rudar[1]**, cu schimbare de sufix.

RUDÁȘCĂ s. f. v. **rădașcă.**

RÚDĂ[1] s. f. **1.** (Învechit) Popor, neam, semințe; (învechit) rudenie **(1)**. *Întru elu a doosprădzeace semențe* (*rude* N. TEST. 1648, feliuri BIBLIA 1688) *ale noastre pururea noaptea și dzua slujindu nădăescu-se se vîne.* COD. VOR. 74/14. *Acesta e gintu* (*ruda* CC[2], D, sămănță F) *ce ceare Domnul.* PSALT. 40. *Dziseră întru înrema sa, gintul* (ginturile H, limbile C[2], rudeniile D, *rudei) lor depreură: veriți se cuntirim toate sărbătorile Dzeului.* ib. 147. *Tare spre pămîntu fi-va semănța* (neams, rodulu V, *ruda* D, sămănță H) *lui.* ib. 240. *Cîndu se va ivi semnul fiiului omenesc la ceriu, atunce plînge-vor toate rudele pămîntului.* CORESI, EV. 39. *Acesta fiind den altă rudă și samareanin . . . se și întoarse și deade slavă lu Dumnezeu.* id. ib. 423. *Eu voi pune svatul mieu cu tine întru toată ruda de acmu și pînă în veaci* (a. 1600 — 1625). GCR I, 65/23. *Se rădică după alți împărați Senahirem viteazul cu țara Asasiriei și cu ruda persilor.* MOXA, 350/17, cf. 349/22. *Nemică, numai mila rudei meale creștinilor m-au îndemnat spre aceasta, că văzuiu în neamul nostru mulți . . . cu învățături striine* (a. 1642). GCR I, 97/32, cf. 100/24. *Să arate mila și binele său rodului jidovăsc . . . Că din veaci au fost tocmit de Dumnedzău mîntuința omenească să hie dintr-aceaia rudă.* VARLAAM, C. 252. *Adevăr grăiescu voao, că nu va treace ruda aceasta, pînă nu vor fi aceastea toate.* N. TEST. (1648), 59r/33. *Au cumpărat din ruda saților din Ardeal ținutul, cu o samă de bani* (cca 1660 — 1680). GCR I, 177/24, cf. DOSOFTEI, PS. 41/5. *Ieși den pămîntul tău și den ruda ta și den casa tătîne-tău și să mergi la pămîntul carele-ț voiu arăta ție.* BIBLIA (1688), 8[1]/44, cf. ANTIM, P. 21, DDRF, TDRG, DHLR II, 472. ✦ Origine, obîrșie; naționalitate; rudenie **(1)**. *Așa, venind la zi, cu toții, întîi Clisten au întrebat moșile și ruda, și, după aceea, îi opri lîngă sine, cercetîndu-le toate lucrurile lor.* HERODOT (1645), 351. *A doosprădzeace pricină ce îndeamnă pre giudeț să înmicșureadze certarea . . . iaste ruda cea aleasă, ce să dzice boeriia.* PRAV. 287. *Acesta sv*[î]*nt avea ruda sa de la Antiohia.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie, 130v/28. ✧ Expr. **De** (sau, rar, **pre**) **rudă** sau **rudă de . . .** = de origine, de obîrșie; de naționalitate. *Petru și Andrei, fratele lui, rudă de jidovi amu era.* CORESI, EV. 210. *Acesta Leu era rudă de armean.* MOXA, 383/36, cf. 398/23. *Un jidov anume Achila, pontean de rudă.* N. TEST. (1648), 158v/36. *Fiind unul dintre sluji de rudă grec anume Heraclu, carele era mai de folos și mai de cinste de cît toți.* SIMION DASC., LET. 182, cf. 179, GCR I, 143/37. *Acesta să trage pre rudă din Licaoniia, era păstoriu la oi.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 9v/29. *Acesta era . . . partian de ruda sa.* id. ib. 38v/1, cf. octombrie 98r/19, noiembrie 134v/28. *Unul zise: de ce rudă ești.* FL. D. (1693), 37v/19. *Acesta au fost eghiptean de rudă.* MINEIUL (1776), 24r2/12. **A se trage rudă** = a proveni de la . . . *Toți oamenii de la dînșii s-au tras rudă.* TEODORESCU, P. P. 182.

2. (Învechit) Rînd de oameni din aceeași generație; generație; rudenie **(2)**. *Pînă voiu spune brațul tău rudeei toată ce vine.* CORESI, PS. 188/6. *Eu sînt Domnu D*[u]*mn*[*e*]*zeul tău . . . carele dau păcatele părinților pre feciori pînă la a treia și a patra rudă.* PARACLIS (1639), 251, cf. 247. *Văzu Iov pre fiii lui și pre fiii fiilor lui, a patra rudă.* BIBLIA (1688), 382[1]/14. ✧ Expr. **Din rudă în rudă** sau **de rudă și rudă, în rudă și (în) rudă, în rudă de rudă, rudă și (în) rudă, rudă în rudă** = din generație în generație, din neam în neam. *Dzise întru înrema sa: nu se rădică de gintu și gintu (de rudă și rudă* C, *den rudă în rudă* C[2], din rod în rod D, den să*m*[ă*n*]ță în să*m*ă[*n*]ță H) *fără reu.* PSALT. 14. *Pomeniră numele tău în toate ginture ginture (rudele și rudele* C, *rudele și în rude* C[2], rudeniia de rudenie D, sămnța semențeloru H). ib. 88. *Dzi spre dzi lu împărat adaugi, anii lui pără la dzi în gintu și gintu (în rudă și rudă* C, *rudelor si rudă* C[2], a rod de rod, sămănța semenței H). ib. 116. *Sau tîndzi mănia ta din gintu în gintu? (rudă în rudă* CC[2], rod în rod D, neam în neam V, să*m*[ă]nță în să*m*[ă]nță H). ib. 175. *Mila lui den rudă în rudă pre ceia ce se țem de el.* CORESI, EV. 492. *Sfeatul Domnului în veac lăcuiaște, Cugetele inimiei lui în rudă și în rudă.* id. PS. 80/12. *Că feace mie mărire tarele și sf*[î]*ntul numele lui și milostea lui rudă și rudă ce temu-se de el.* id. ib. 440/8. *Obiceaiu de vecie să fie acesta lui și semințelor sale den rudă în rudă.* PO 282/16. *În rudă de rudă . . . va face Preste toată lumea vrajbă și nepace.* DOSOFTEI, PS. 33/1. *Din neam în neam și din rudă-n rudă Toți oamenii de la dînșii s-au tras.* TEODORESCU, P. P. 182.

3. (Învechit) Familie, neam, viță; (învechit) rudenie **(3)**. *Trufindu-se derep-ce că se ținea de ruda lu Avraam.* CORESI, EV. 230. *Tremise Iosif de chemă tată-său Iacov și toată ruda.* id. L. 26/10. *Aceasta e ruda lui Noe.* PO 27/24. *De acmu nainte nime din ruda mea . . . să n-aibă a pîrî aiastă pîră nice dineoară în veaci* (a. 1597). CUV. D. BĂTR. I, 77. *Să dea el samă cu sufletul său înaintea lu Dumn*(*e*)*dzău de moartea fratelui nostru și păcatele lui, iar de noi de toată ruda noastră iaste iertat* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. *După prada Troadei, Enia, ginerele lu Priam, . . . se mută cu toată ruda lui, cu cîți scăpase, în țara Veneției.* MOXA, 354/19, cf. 347/10, 348/32. *Toată ruda răposatului Mihail Voivod să să puie jos* (a. 1642). IORGA, S. D. XVI, 34. *Era mai veche ruda lui Evristeneu.* HERODOT (1645), 328. *Și muri Iosif și toț frații lui și toată ruda aceaia.* BIBLIA (1688), 39[1]/32. *Au fost scaun împăraților cei ce s-au tras din ruda lui Selem împărat.* FL. D. (1693), 75r/2. *Îndat-au poroncit lui Cantacozino visternicul de s-au sculat cu toată ruda lui de au mărsu în Țara Munteneasc*ă, *de-au făcut nuntă.* NECULCE, L. 185. *A fost odată ca-n povești, A fost ca niciodată, Din rude mari împărătești, O prea frumoasă fată.* EMINESCU, O. I, 167, cf. DDRF, ȘĂINEANU. ✧ Loc. adj. **De rudă bună** (sau **mare, bogată** etc.) = care face parte din rîndurile celor bogați, din nobilime, nobil. *Începutul trufei . . . arată-se că ocărește pre alalți . . . și pre elușt se pare numai că e . . . de rudă bună și bogat.* CORESI, EV. 15, cf. 339, 382. *Luo pre Lucritiia muiarea lu Colatin, om de rudă bună.* MOXA, 356/24. *O muiare de rudă mare boliia în Ierusalim.* VARLAAM, C. 364. [Ștefan Vodă] *în al șaptelea an a domniii sale . . . luatu-ș-au doamnă de mare rudă, pre Evdochiia de la Chiev.* URECHE, L. 84. *Cei de rudă bună, nice boiarii, nice feciorii lor să vor certa cu . . . ocna.*

PRAV. 287, cf. 33. *Un om de bună rudă mearse într-un ţănut departe.* N. TEST. (1648), 94v/32, cf. SIMION DASC., LET. 44. *Toţi egumenii şi cu cei de bună rudă boieri* (a. 1652). MAG. IST. I, 126/11. *Era de luminată şi bogată rudă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 18v/22. *Sv*[ţ]*nta aceasta . . . era din Rîm, născută din părinţi de rudă mare şi vestită.* id. ib. noiembrie 139r/5, cf. ZANNE, P. IV, 574, 575. **De rudă rea** (sau **mică, measeră** etc.) = de origine modestă, din păturile de jos. *Unii amu measeri-i are, e alţii de rudă rea, iară alţii că nu înţeleg şi proşti paru-i-se.* CORESI, EV. 15. *Era . . . de rudă measeră.* MOXA, 379/20. *Cînd are hi un* [*im*]*părat mare să-ş logodească şie o fată de ţăran şi de rudă mică.* VARLAAM, C. 229. ◇ Compus: (învechit; după slavonul родоначалникъ) **rudă-începătoriu** = întemeietor de familie; strămoş al unui neam; (învechit) rudenie-începătoriu. *Să-i facă pomeanele* [lui *Avraam*] *. . . şi sărbătoare de bucurie ca unui rudă-ncepătoriu.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217v/12, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 126, 128.

4. (Şi cu determinări care indică gradul de rudenie) Persoană care face parte din aceeaşi familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sînge sau prin alianţă; neam **(2)**, rudenie **(5)**, (popular) rubedenie. *Către . . . Isus Hristos de ale lui rude adus fu acest răslăbit.* CORESI, EV. 242, cf. 419. *Aceastea sînt rudele ficiorilor lui Noe.* PALIA (1581), 42/1. *Acesta Melhisedec să spune fără de tată, fără de rudă, aseamene iaste fiiului lui Dumnedzău* (cca 1600—1625). GCR I, 66/6. *Iată că de acmu mă fericesc toate rudele că-mi feace mărime putearnicul.* PARACLIS (1639), 247. *Iată că de ruda lui fu omorît Anaharsis.* HERODOT (1645), 231. *Nu vor rămînea feciori sau altă rudă pre urmă.* PRAV. 55, cf. 53, 88, 90, 219, 238. *Vlădicul ce va avea rude şi semenţii de pre naşterea lui . . . şi de vor fi săraci să nu ia nicicare lucruri de-a besearicii şi să le dea lor.* EUSTRATIE, PRAV. 36/6. *Deaca moare omul, şi nu va avea feciori sau altă rudă, iau rămăşiţa mortului judecătorii.* SIMION DASC., ap. GCR I, 144/3. *Unde-s acum rudele şi priiatini*[i] (a. 1669). GCR I, 184/18. *Ruda sa ce are Nu o ia-n defăimare.* DOSOFTEI, PS. 42/11. *Pre nimerea cunoscut nu vedea, rude şi priiatini şi poporeani ştiuţi.* id., ap. GCR I, 255/23. *Toate rudeli lui Cupăreştii.* NECULCE, L. 175, cf. ANON. CAR. *Omir au zis: mai mult să cade a să păzi neştine de pizma rudei şi a priiatinului decît de a vrăjmaşului* (a. 1700). GCR I, 342/2. *Un bătrîn . . . cu alte rude a sale* (a. 1747). URICARIUL, XXV, 86. *Lăsînd rudele şi neamurile şi toate ceale din lume.* MINEIUL (1776), 87v[1]/27, cf. MAN. GÖTT. *Te rog, spune-mi ce vor socoti pentru tine rudele mele.* KOTZEBUE, U. 39r/27, cf. CLEMENS, LB. *Cînd vei perde vreo rudă sau vreun priceten, . . . nu trebuie să plîngi neîncetat.* MARCOVICI, D. 15/8. *În lipsa lui vor trage părinţii sau rudele.* CR (1848), 5[3]/17. *Fătul meu, tu, cum vezi bine, eu alt pe nimenea n-am Rudă, strein şi d-aproape numai pe tine te am.* PANN, P. V. II, 58/22. *Ochii mi se umplură de lacrimi aducîndu-mi aminte de nenorocita mea rudă.* NEGRUZZI, S. I, 65, cf. 37, 139, POLIZU. *Într-această zi veniră nişte rude ale mele.* BOLINTINEANU, O. 264. *De cînd eu eram copilă Sînt de toţi ai mei uitată Şi de rude fără milă În pustiuri lepădată!* ALECSANDRI, P. I, 15, cf. CIHAC, II, 317. *Sărman, fără rude, pe ţărmuri streine, N-avea nici prieteni, nici un ajutor.* ALEXANDRESCU, O. I, 161, cf. 223. *Nu-şi are fiecare om . . . familia sa, amicii, rudele, oamenii săi?* EMINESCU, N. 41. *Din copilăria lui se trezise prin străini, fără să cunoască tată şi mamă şi fără nici o rudă, care să-l ocrotească şi să-l ajute.* CREANGĂ, P. 139, cf. id. A. 24. *Voi, rude-ale mele, fraţi, unchi, nepoţi şi veri, Nenorocirea astăzi amarnic mă izbeşte.* MACEDONSKI, O. I, 249. *La îngropare au venit cîteva rude de ale tatei.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 68. *Nevastă-sa, rudă de departe cu generalul Villara.* D. ZAMFIRESCU, A. 22, cf. CANDREA, F. 150, PAMFILE, DUŞM. 138. *Toate rudele o mîngîiau cu vorba, ca să-i facă curaj.* BUJOR, S. 39. *Amîndoi îi sînt rude mai de departe.* REBREANU, I. 14, cf. 253. *La telegraf avea o rudă îndepărtată.* BASSARABESCU, V. 22. *Era boierul gata să-l trimită . . . plocon . . . rudei sale.* GALACTION, O. 69. *Copiii lor rămîn fără nici un căpătîi, pe la vreo rudă.* id. A. 415. *Merge-ncet cortegiul funerar . . . Rudele spăsite calcă după drîc.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 139. *Rude binevoitoare puseseră chiar la cale, în secret, o întîlnire nevinovată.* BRĂESCU, O. A. II, 46. *Cine e domnul ăsta bătrîn? O rudă?* SEBASTIAN, T. 269. *Aşa îl vedeam . . . , ca o rudă săracă a celorlalţi.* TEODOREANU, M. U. 39. *Prietinii de altădată, rudele . . . nu mai erau.* SADOVEANU, O. I, 461, cf. VIII, 184, XI, 603, XII, 334. *Penelopa venise la singura rudă rămasă în viaţă, fratele mamei.* BART, E. 42. *Spune-mi rudele dumitale . . . mai apropiate.* CĂLINESCU, S. 19, cf. id. E. O. I, 48. *Bătrîna trimisese pentru rudele ei o pungă de piele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 145. *Aflase . . . de la o rudă . . . să se ferească.* V. ROM. martie 1954, 144. *Ştii cît ţin eu la rude.* H. LOVINESCU, T. 117, cf. 245. *Peste drum, se afla o căsuţă mică şi pipernicită; acolo locuia ruda îndepărtată a lui Moromete.* PREDA, M. 216. *Mulţi dintre ei aveau rude moarte pe timp de furtună.* BARBU, P. 79, cf. 118. *Decît ruda şi vecinul . . . Mult mai bine cu streinul, . . . Ruda că te necăjeşte Şi vecinul te vorbeşte.* ALECSANDRI, P. P. 356. *Cînd în faţă ţi se lasă paingăni mici, îţi vine o rudă.* ŞEZ. I, 17, cf. 19, III, 45, 120, XII, 155, 165, 167. *Dacă un mort se trece peste o apă, una din rudele lui aruncă în acea apă un ban, plata podului.* GOROVEI, CR. 10, cf. ALRM I/II h 252, ib. h 253, ALR II/I h 136. *Să le trăiască rudele domniei sale!* FOLC. MOLD. I, 239. *Omul cu rude nu piere.* Cf. ZANNE, P. IV, 569. *Ruda la vreme de nevoie se cunoaşte.* id. ib. 570. *Cu rudele să bei, să mănînci, însă daraveri cu ele să n-ai.* id. ib. 572. (Glumeţ) *Măsura* [cîrnaţii] *cu ochi scînteietori şi lacomi . . . — Ia seama, că ceea ce vezi înaintea ochilor tăi nu sînt decît toate rudele tale înşirate pe aţă şi spînzurate pe cuie în crîşma de la Mîrcu.* HOGAŞ, DR. I, 116. *Soro vulpe! . . . eu am mîncat mieii răi, . . . decît să-i mînce rudă mai departe, mai bine eu.* CĂTANĂ, P. B. III, 34. (Prin analogie) *Rudă bună a lupului e şacalul.* NATURA, XXVII, 312. *Nu departe de tufele de sugel, de pe ogoare greu e să lipsească altă rudă a ei, numită de popor rotungioară.* SIMIONESCU, FL. 158. ◇ Fig. *Văd toate-acele tipuri de greceşti mitologii . . . Şi, privind adînc la ele, îmi par toate-a fi asemeni Cu-ale noastre tipuri; toate îmi par rude, îmi par gemeni.* COŞBUC, P. II, 140. ◇ Expr. **A fi rudă** (sau **rude**) **cu cineva** sau **a-i fi** (cuiva) **rudă** = a face parte din aceeaşi familie, a se înrudi (cu cineva). *El n-au fost rudă lui Despot cel Mare, ce au fost slugă.* NECULCE, L. 14, cf. 160. *Iane, care i-au fost rudă lui, avînd voie de la Poartă, i-au scos domniia.* R. POPESCU, CM I, 314. *Să vază încă deaca iaste martorul sărac rudă.* MOLNAR, RET. 106/4, cf. ALECSANDRI, T. 42. *Toţi sînt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, naşi, că pe nume curat nu-şi zic.* DELAVRANCEA, S. 222. *Starişa schitului era rudă cu tovarăşul meu de drum.* HOGAŞ, DR. I, 6, cf. ALR II/I h 136. *E aşa de acru, încît să-ţi fie cît de rudă şi tot îi faci cu ochiu,* se spune cînd guşti ceva foarte acru. Cf. ZANNE, P. III, 438. *E rudă Pe turtă crudă sau sînt rude după iapa cea albă,* se spune ironic despre o rudenie foarte îndepărtată. Cf. id. ib. IV, 573. (Prin analogie) *Învaţă pre noi că rudă sînt scripturile de demult cestor noao.* CORESI, EV. 463. **A se ţine rudă** (cu cineva) = a se socoti din aceeaşi familie, din acelaşi neam cu cineva. DL, cf. SCURTU, T. 318. **A avea rude la Ierusalim** = a fi protejat de persoane influente; a avea proptele. *Are rude la Ierusalim, desigur, dar are şi duşmani.* VINEA, L. I, 322. (Eliptic) *Oameni cu proptele! Nu ştiu cum vine asta . . . — Rude la Ierusalim, băiete . . .* STANCU, D. 290. **A avea rude printre moaşte** v. moaşte.

5. (Învechit şi regional) Gen, specie, fel, soi. *Celor muieri zise Domnul: „Bucuraţi-vă voi", căce că întru scîrbă era ruda muierească, pentru înşelăciunea strămoaşăei ceaia ce-au fost oarecînd în rai.* CORESI, EV. 129. *Că sînt ca o rudă de şarpe luotorii de camătă.* id. ib. 343. *Doao era de ţinea ruda omenească: dulceaţa şi scîrba.* id. ib. 465, cf. 534. *Au făcut dentr-un sînge toată ruda de om să lăcuiască pre toată faţa pămîntului.* N. TEST. (1648), 158v/6. *Acuma nu măi sînt nici un fel*

dă oameni opăciți pă pămînt, li s-a perdut ruda la toți. ȘEZ. III, 31.

6. (Popular; în l o c. și e x p r.) Rasă, soi, sămînță de animale, (mai rar) de plante. ◇ L o c. a d j. și a d v. **De rudă** = **a)** de prăsilă, de reproducție. *Sînt popriți gelepii a nu lua . . . berbeci de rudă* (a. 1827). DOC. EC. 393, cf. HEM 1868. *Oi de un miel, de doi . . . sau de rudă.* DAMÉ, T. 68, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd e vorba de berbecuții „de rudă" (de prasilă) alegerea se face și mai scrupulos decît pentru miele.* DR. I, 246, cf. H IX 493, BOCEANU, GL. *Țîi porci de rudă?* GR. S. I, 138, cf. ALR I 1 769, A II 3, 6, 7, III 1, 2, 5, 12, 17, 18; **b)** puțin, de leac. *Lasă-mi măcar de rudă un fir de pai.* Com. din TEACA — BISTRIȚA. ◇ L o c. a d v. **Fără rudă de păcat** = fără milă. CIAUȘANU, V. 195. *Să-l omori fără rudă de păcat!* id. ib. ◇ E x p r. **A prinde ruda** = a obține un alt soi de animale, de pomi etc. Cf. BOCEANU, GL. *Acum le-am prins și noi ruda* [gîștelor]. id. ib. **Pe rudă (și) pe sămînță** sau, rar, **de pe rudă, de pe sămînță** = **a)** pe toți, fără excepție, pînă la unul, pe de-a-ntregul; fără milă, fără cruțare. *Păsări-Lăți-Lungilă ademenea zburătoarele — și, jumulite, nejumulite, ți le păpa pe rudă, pe sămînță, de nu se mai stăvea nimene cu păseri pe lîngă casă de rău lui.* CREANGĂ, O. 111. *Eu vă voi bate pe rudă, pe sămînță, ca să prindeți la minte.* id. ib. 298. *Minunat om era pentru bolnavi căpraru Cărămidă. Îi cunoștea pe toți pe rudă și pe sămînță.* MIRONESCU, S. A. 125. *Soldații adorm pe rudă, pe sămînță.* SEVASTOS, ap. TDRG. *Cîn tuna Ilii, și cutremura ceriu și pămîntu și tăț draci[i]-i ucide pi rudî, pi sămînțî.* ȘEZ. III, 6. *I-au scos pînă-n capul satului din sus și i-au tăiat . . . pe rudă, pe sămînță.* RĂDULESCU-CODIN, L. 103. *Începe să taie și să spînzure: . . . pe toți stricații și haimanalele, pe toți, pe toți . . . , pe rudă, pe sămînță.* id. î. 115. *Chitea săpunu pîn biserică, că-l fura turcu dă pă rudă, dă pă sămînță.* GRAIUL, I, 239. *Cad în gura lupilor, cari-i caută tot anul. Atunci îi mănîcă pe rudă și sămînță.* I. CR. IV, 139. *A goni pe rudă, pe sămînță.* CIAUȘANU, V. 195, cf. ZANNE, P. IV, 574; **b)** peste tot. *Mă duc, făi, după Dumnezeu. O să-l caut, pe rudă, pe sămînță, și o să-l găsesc din pămînt din iarbă verde!* VISSARION, B. 96.

— Pl.: *rude.*

— Din bg. **рода.**

RÚDĂ² s. f. (Regional) **1.** Prăjină, par, drug, avînd diferite întrebuințări. *Polei cu aur scîndurile, rudele încă le polei cu aur.* PO 303/26. *Trebuie prin găinărițe sus de la pămînt, ca se nu se poată sui dihorii sau vulpile, împlîntate mai multe rude (prăjini, leațuri).* ECONOMIA, 107/10, cf. 188/6. *Armele lor cele mai cumplite Era furce și rude de șatră, La vîrv cu fier ager țintuite.* BUDAI-DELEANU, Ț. 89, cf. 410. *Mie mi[-i] dată a porta sarcină grea, că dacă nu voiu purta, încep a mă croi cu ruzile în lung și în lat.* ȚICHINDEAL, F. 117/8, cf. 331/6, DRLU, LB. *S-au luat cu un rud după mine pănă în satul Părău* (a. 1825). IORGA, S. D. XII, 211. *I-au trimăs . . . veșminte besericești și doi prapori, gata, cu rude cu tot* (a. 1836). id. ib. XVII, 144. *Iau mai nainte de toate două năfrămi de aceeași mărime, dar de diverse colori, . . . și apoi le prind de partea superioară a unei rude frumos împestrită.* MARIAN, NU. 267, cf. id. î. 88. *De cînd intrase Sandu în lucrătoarea lui, a văzut că toate merg mai bine . . . Ruzile erau la loc, peșcurile așăzate grămadă și lucrătoarea era curată cum n-a mai fost pîn-aci.* CONV. LIT. XXVI, 809, cf. DDRF, TDRG. *Pisară piatra în mojere cu ruzi grele de fier.* AGÎRBICEANU, A. 399. *Strunga de muls . . . e închisă cu o doscă, scîndură, pînă se pun la muls . . . Construcția se face din rude de brad.* DR. II, 336, cf. ROSETTI, L. R. II, 72, BUL. FIL. V, 314, L. ROM. 1959, nr. 5, 84. *Mai greu era că-i venea un fel de amețeală în mijlocul tăuirii acesteia, și-i venea bine la socoteală ruda cu care împingea și în care se și răzima.* S aprilie 1960, 50, cf. H VII 189, XVIII 19, VICIU, GL. *La poarta curții* [de la casa miresei] *se pune o rudă înaltă . . . ca de 5 stînjeni . . . și în vîrf cu o oală cu cenușe.* FRÎNCU-CANDREA, M. 151, cf. CABA, SĂL. 100, CHEST. II 220/4, ib. 258/258. [Prind oile] *cu o rudă lungă, prevăzută la un capăt cu o crăcană pe care o învîrtește în lîna oii.* ib. V 62/48, cf. ALR I 818, ib. 853, ib. 972, ib. 1 711, ALR II/I h 293, ALR II/I MN 125, 3 838/325, ib. 134, 3 888/76, ALRM II/I h 343, ALR II 2 525, ib. 2 547, ib. 2 564, ib. 5 635, ib. 6 084, ib. 6 430, ib. 6 785, ib. 6 794, ALR SN I h 137, ib. III h 739, ib. h 868, ALRM SN I h 93, ib. VI h 1 810. *La feciorul spanului, În fruntea șireagului, Ține ruda steagului!* BALADE, III, 317. *Săraca mireasa, Da ea unde s-a culca? Pe rudă ca găina!* FOLC. TRANSILV. I, 197. *Rudă lungă fără umbră* (Valea). GOROVEI, C. 391. *Am doauă ruz lunî, ajung pînă-n ĉeri* (Ochii). ALEXICI, L. P. 213, cf. T. PAPAHAGI, M. 146. ◇ (Prin analogie, indicînd o anumită distanță) *Cînd e soarele de-o rudă, atunci ies din strungă și măsură laptele.* ARH. FOLK. I, 228, cf. ALR SN III h 765/362. ✦ Prăjină lungă în casele țărănești, de care se atîrnă haine, obiecte casnice etc.; (popular) culme, (regional) rudar² **(1).** *Deasupra patului atîrnă culmea sau ruda cu cojoacele cele scumpe, cațaveicile, șalurile, barizurile și alte lucruri de găteală.* DAMÉ, T. 97. *Unde vezi ruda-ncărcată, Ia-o că-i harnică fată; Unde-i ruda num-așa, Las-o, că-i fată mișea.* MÎNDRESCU, L. P. 143, com. MARIAN, ȘEZ. III, 52, ȚIPLEA, P. P. 115. *Du-te mamă și pețe(ște,) Unde-i vedea ruda grea Și cocoană frumușea.* BÎRLEA, C. P. 20. ✦ Băț cu care se răscolește jarul; (regional) jăruitor. *Ruda sau jărăitoriu. O prăjină lungă de cca 4 m, cu care se scormonește focul în cuptor.* PRIBEAGUL, P. R. 92, cf. A I 12, 13, 17, 21, 22, 31, 36, III 1, 2, 7, V 2. ✦ Prăjină care leagă ciutura de cumpăna fîntînii. Cf. CHEST. II 455/4, ALR SN III h 849. ✦ Prăjină lungă care se pune deasupra carului încărcat cu fîn, cu snopi etc. și cu care se leagă strîns încărcătura. Cf. ALR II 5 231/353, 574. *Lungîm căruța dă patru metre, punem două loitre și o fune nainte dă legat și dasupra un rud* [peste snopi]. ib. II 5 232/192, cf. ib. 5 232/279, 346, TEAHA, C. N. 261. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre prăjinile care se pun la car paralel cu loitrele, atunci cînd se transportă fîn, paie, snopi etc. *Grîul . . . se încarcă în „cocia" de cărat, la care se pune înimă mai lungă și loitre mai lungi, pe lîngă loitre se atașează „fruntarele" și „ruzi de cărat", ca să se poată încărca cît de mulți snopi.* PRIBEAGUL, P. R. 73, cf. ALR II 5 231/53, 182, 310, 316, 334, ib. 5 232/76, 310, 325, ALR SN I h 62/182, ib. h 63, A I 20, 23, 35. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele două prăjini care servesc la căratul finului, ținîndu-se cu mîinile. *Alt mijloc de a aduna fînul grămadă, înainte de a-l căra acasă sau de a-l aduna la locul unde va petrece iarna, . . . este căratul lui pe prăjini, drugi sau rude.* PAMFILE, A. R. 159, cf. ALR SN I h 130, TEAHA, C. N. 261. ✦ (Mai ales la pl.; și determinat prin „de mort") Fiecare dintre cele două prăjini cu care se transportă sicriul. *În unele părți din Transilvania . . . se duc* [morții], *ca și-n unele părți ale Bucovinei, . . . cu ajutoriul unor „rude de mort", cari se păstrează în biserică.* MARIAN, Î. 251, cf. ALR II/I h 171.

2. Oiște **(1).** Cf. ANON. CAR. *Au sărit cu cai preste o rudă de car și calul lui Moise s-au împedecat în rudă.* ȘINCAI, HR. II, 301/38, cf. LB, LM. *Ei doi așa se țin către olaltă ca doi cai înfrînați la rudă.* MARIAN, NU. 641, cf. id. O. II, 286, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Carul de rud-apucînd cu mîndrele arme dintr-însul, Singur din oaste să-l scoată trăgînd.* MURNU, I. 210. *Boii se fereau, cîrnind ruda.* AGÎRBICEANU, L. T. 314. *În capătul „rudei" carului, care stă aplecată în jos, se fixează jugul.* PRIBEAGUL, P. R. 70, cf. 85. *Cocoșul, urcat pe ruda carului, își înalță creasta împreună cu un picior, făcînd găinilor din preajmă-i semn să tacă.* DAN, U. 215, cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 48. *Se sculă în picioare, trecu peste saci pînă ajunse la rudă și lovi cu nuiaua în vite.* V. ROM. aprilie 1960, 77, cf. H II 322, IV 177, XIV 338, XVII 8, 66, 275, XVIII 4, 20, 103, 143. *O căruță-nferecată, . . . Cu ruda dă putregai.* MARIAN, SA. 268, cf. ȘEZ. V, 121, I. CR. VI, 127. *D-un feșioraș cîn să-nsoară D'e-a prind'e doi cai la rudă Și-ș aduce-amar și trudă.* T. PAPAHAGI, M. 22, cf. GREGORIAN, CL. 61, ALR I 334/26, 118, 129, 138, 140, 215, 218, 227, 229, 249,

251, 257, 266, 285, 308, 337, 355, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 31, 35, II 3, 4, 6, 12, III 1, 2, 4, 5, 6, 12, 16, 17, 18, 19, IV 5, V 20, com. din MONOR — REGHIN. *Ruda se duce, boii stau* (Apa). GOROVEI, C. 16. ◇ Fig. *Mi-z băga(t) ţiñiri-n casă Şi nu mi-s slugă, ñiş gazdă. Că sluga are simbrie, Ieu mi-s rudă la coşie.* ARH. FOLK. III, 50. ◇ *Cal* (sau *boi*) *de* (sau *din, de la*) *rudă* = cal (sau boi) rotaş. Cf. LB, BARCIANU. *Dragă, hai de mă sărută, Că-ţi dau boii de la rudă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 78, cf. ALR II 5 099/235, 250, 272, 279, 284, 310, 334, A I 23, 35, II 6, 12. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre hulubele de la căruţa cu un cal (Beclean — Făgăraş). Cf. CHEST. V/9. *Calul cînd este singur la căruţă se zice rudaş, deoarece se găseşte între cele 2 rude ... ale căruţului (căruţei).* ib. ✦ Căruţă pentru doi cai (Sibiu). CV 1950, nr. 3, 35. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cei doi carîmbi paraleli ai loitrei unei căruţe sau a unui car. *„Gujbă" se numeşte în Transilvania o împletitură din nuiele de carpăn, cu cari se leagă leucele de rudele carălor.* MARIAN, O. II, 395, cf. A I 13, III 12.

3. P. anal. (Urmat de determinări, de obicei introduse prin prep. „de") Obiect în formă de drug; baton, bucată. *1 ruda ceara fain* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Rudă de ceară roşie.* LB, cf. BARCIANU, DR. II, 336. *Trimisese doi oameni călări la Săcele s-aducă un sac cu pîini coapte proaspete, colaci pentru parastas şi două ruduri de salam din Braşov.* MOROIANU, S. 76.

— Pl.: *rude* şi *ruzi*. — Şi: (prin sud-estul Transilv.) **rud** (pl. *ruduri*) s. n. ALR II/I h 171, ib. h 293, ALR II 5 231/182, ib. 6 459/157, ALR SN I h 62, ib. h 63, ib. h 130.

— Din magh. **rud**, scr. **ruda**.

RÚDĂ[3] s. f. (Învechit şi regional) Minereu. *Au găsit un loc la care, adîncindu-să cu tăierea petrii, au dat peste un feli de rudă şi ... să bănuieşte că cea mai multă parte din ea ar fi arginţ* (a. 1836). DOC. EC. 643. *La noi piatra din care s-a scos aramă se zice rudă.* ap. HEM 1 451, cf. DR. VII, 237, H IX 4, XVIII 137. *Rudă de fer.* Com. din ORAVIŢA, cf. ARH. FOLK. III, 154. ✦ (Regional) Loc subteran de unde se extrag minereuri; mină, (învechit şi regional) rudărie[2]. *După vîrv ... să cunoaşĉi biñi c-o fost oenă, o fost rudă.* ARH. FOLK. III, 81.

— Pl.: *rude* (SCRIBAN, D.) şi *ruzi* (id. ib.).

— Din scr. **ruda**.

RUDĂREÁNĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular; (regional) rudăreancă (Teleorman). Cf. H XIV 162.

— **Rudar**[1] + suf. *-eană*.

RUDĂREÁNCĂ s. f. (Regional; şi art.) Rudăreană. Cf. VARONE, D. 129, H XIV 22.

— **Rudar**[1] + suf. *-eancă*.

RUDĂREÁSĂ s. f. Soţie de rudar ; (regional) rudăriţă. Cf. LM. *Raruca rudăreasa.* LESNEA, VERS. 280. *Ochii acestor rudărese blonde se cuvenea să fie verzi.* SADOVEANU, O. XV, 99. *În timp de secetă se îmbracă, în frunze de boz cusute cu aţă, o fată de rudar şi pleacă prin sate însoţită de alte 2 sau 3 rudărese cu trăistile de gît.* H XVI 55. *Trei j'oi avem păpăruda ; ... joacă ţigănê d-alea, rudărese.* ALR II/I MN 112, 2 834/769.

— Pl.: *rudărese*.

— **Rudar**[1] + suf. *-easă*.

RUDĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. De rudar[1]; făcut de rudar. *Oarecare meşteraş A trimis un băieţaş, Cu un taler rudăresc, ... Ca să ia de la băcan Icre roşii de un ban.* PANN, P. V. III, 64[1]/3, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, GR. S. VI, 125. *Tu, bubă boierească, Tu bubă rudărească, ... Tu să te mufi.* MAT. FOLK. 609. *Bubă ţigănească, bubă rudărească, ... bubă boierească.* ŞEZ. VIII, 112. *Rîie ursărească, Rîie rudărească.* I. CR. IX, 179. ✦ Fig. Grosolan. *Lucru rudăresc.* PANN, ap. DDRF, cf. ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rudăreşti*.

— **Rudar**[1] + suf. *-esc*.

RUDĂRÍE[1] s. f. Meseria rudarului[1]. Cf. DS, H II 62, XII 32, XIV 87. ✦ (Cu sens colectiv) Uneltele, sculele rudarului. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— **Rudar**[1] + suf. *-ie*.

RUDĂRÍE[2] s. f. (Învechit şi regional) Loc subteran de unde se extrag minereuri; mină. *Sprijinea toate rudăriile macedonenilor* (a. 1843). DOC. EC. 788, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rudării*.

— **Rudar**[4] + suf. *-ie*.

RUDĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Rudăreasă. Cf. TDRG. *Flăcăul se însurase c-o ţigăncuşă atît de frumoasă, încît pînă şi azi rudăriţa lui Petroiţă e un termen de comparaţie.* V. ROM. septembrie 1963, 30, cf. MAT. FOLK. 487. *Ca ea eu măi găsesc, Măi frumoasă, măi de neam, ... Măi de neam şi măi de viţă, Nu ca ea, o rudăriţă.* ŞEZ. VIII, 125. *Pe un ciurel de mălai am primit 10 linguri de la o rudăriţă.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ.

— Pl.: *rudăriţe*.

— **Rudar**[1] + suf. *-iţă*.

RUDĂŞÚŢ s. n. (Regional) Diminutiv al lui rudaş[1] **(II 2)**; purcoiaş (Vadu Crişului — Oradea). Cf. ALR I 934/295.

— Pl.: ?

— **Rudaş**[1] + suf. *-uţ*.

RUDĂŢÉL, -EÁ adj. (Regional; despre berbeci, oi) Bun de prăsilă, bun de rudă[1] **(6)**. *Oile bune pentru prăsilă se numesc „rudăţei".* STOIAN, PĂST. 54.

— Pl.: *rudăţei, -ele*.

— Cf. rudă[1].

RUDÉLE s. f. pl. (Regional) Prăjini, rude pe care se cară fînul. Cf. TEAHA, C. N. 261.

— De la **rudă**[2].

RUDÉLIE s. f. v. **rudenie**.

RUDENÍ vb. IV. Refl. (Rar) A se înrudi. *S-au rudenit cu răposatul.* ap. SCURTU, T. 319.

— Prez. ind.: *rudenesc*.

— De la **rudenie**.

RUDÉNIE s. f. **1.** (Învechit) Rudă[1] **(1)**. *Dziseră întru înrema sa, gîntul* (ginturile H, limbile C[2], *rudeniile* D, rudei C) *lor depreură.* PSALT. 147. *Nu ascunse de fiii lor în neamu* (rudă CC[2], *rudenie* D, gintu F) *altu.* ib. 154. *Şi vor vedea rudenie şi oamenii şi limbile şi păgînii trupurile lor.* N. TEST. (1648), 311v/5. *Carele nu va obrezui trupul ... să va pîiarde sufletul acela dentru rudeniia lui.* BIBLIA (1688), 11[1]/31. *Ieşi din pămîntul tău şi din rudeniia ta.* MINEIUL (1776), 51VI/1. ✦ Origine, obîrşie; naţionalitate. *Oameni de neam mare şi de rudenie boierească.* GAVRIL, NIF. 8/22. *Să-i povestesc pre amănunt rudeniia mea.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 151v/15.

2. (Învechit) Rudă[1] **(2)**. *Carele poate scăpa de naintea celuia ce le poate toate şi-şi scumpără mîniia pînă în a patra rudenie de sămînţă?* MOXA, 374/26. ◇ Expr. **Rudenie de rudenie** = generaţie de generaţie. *Pomeniră numele tău în toate gînture gînture* (rudele şi rudele C, rudele şi în rude C[2], *rudenia de rudenie* D, săm[ă]nţa semenţelor F). PSALT. 88, cf. 210.

3. (Învechit) Rudă[1] **(3)**. *Rudeniia lor şi sămînţile nu le număsc dispre taţi, ce dispre maică.* HERODOT (1645), 71. *Luaţi începătură a toată adunarea fiilor lui Israil, după rudeniile lor, după casele moşiilor lor.* BIBLIA (1688), 93[1]/7, cf. 47[1]/30. *Lupul vornicul ... văzuse mult bine şi cinste de la Nicolai Vodă, şi el şi toată ru-*

denia lui. AXINTE URICARIUL, LET. II, 189/28. ◇ Compus: (Învechit) **rudenie-începătoriu** = întemeietor de familie; strămoș al unui neam; (învechit) rudă-începătoriu. *Au prednicit să-l aibă pre acesta și rudeniei-începătoriu celor dintru dînsul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217v/9, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 126. ✦ Urmaș, descendent. *Iar a omului ce giură drept, rudenîia mai bună în urmă îi rămîne.* HERODOT (1645), 339.

4. Legătură directă sau colaterală între două sau mai multe persoane care fac parte din aceeași familie; înrudire. *Semințiia (rudenia* MUNT.*) ce să face după darul svîntului botedz.* PRAV. 220, cf. 221. *Rudenia de sînge se împarte în trei: în cei ce merg în sus, în cei ce merg în jos și în cei de laturi.* ap. TDRG. *Tot într-un loc trăind și lăcuind, și bine uniți cu alții amestecîndu-se pen rudenie, unul luund fata altuia, altul feciorul altuia, . . . s-au amestecat și s-au unit.* C. CANTACUZINO, CM I, 55. *Legați cu rudeniia cea frățească.* MINEIUL (1776), 58v2/21. *Valac-Oglu, domnul sîrbilor, care era cunoscut de aleat și prieten al lui sultan Murat pentru rudenia ce avea, se descoperi hain.* VĂCĂRESCUL, IST. 256, cf. POLIZU. *Iarăși mai crede poporul român a fi . . . piedică la căsătorie și rudenia sufletească, precum: cumătria, frăția, cumnăția și altele.* MARIAN, NU. 64, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În numele unei rudenii pe care n-o legalizase, lua pe Aurica în brațe și o sărută viguros pe amîndoi obrajii.* CĂLINESCU, E. O. I, 99, cf. id. S. 36. *Trebuie întrebat dacă își recunoaște vreo rudenie cu conții noștri și dacă îi reclamă el.* DEMETRIUS, A. 133. *Rudenia este legătura (raportul legal) între anumite persoane bazată pe faptul că ele coboară (descind) una din alta — cum este legătura dintre tată și fiu — sau pe faptul că mai multe persoane, care, deși nu descind una din alta, au un ascendent (autor) comun — spre pildă doi frați.* PR. DREPT, 459. *Deosebirea dintre obștea gentilică și cea țărănească stă în aceea că prima era o comunitate bazată pe rudenie.* PANAITESCU, O. Ț. 10. ◇ (Prin analogie) *Despre rudenia limbelor sloveno-rusești cu cea grecească.* AR (1829), 1621/11. ◇ *Grad de rudenie* v. grad. (Rar) *Rudenia cea duhovnicească* = rudenia care se stabilește între nași și fini în urma botezului. Cf. SCURTU, T. 319. ✦ Asemănare. *Nici o rudenie nu putea să fie între un Ercul lacom, un Odiseu viclean, un Polifem beat.* ODOBESCU, S. I, 44. *Privind cerul într-o noapte senină, . . . o să pricepi ce grozav de strînsă rudenie e între ocupațiile cocoanei Leonora și frămîntările celui mai mare geniu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 291, cf. CADE.

5. Rudă1 **(4)**. *Den frații mîei sau den rudeanii . . . cene va scorni pîră pentr-acestă ocină* (a. 1642). GCR I, 93/26. *Artavan, persul, cari era frate lui Darie, . . . îndrăznind pentru acesta lucru, fiind rudenie.* HERODOT (1645), 360, cf. 240. *Unde-s acum rudeniile și priatinii?* (a. 1669). GCR I, 184/24. *Cu puterea sa . . . au strîns oaste di prin cetăți și de pre la rudeniile sale.* M. COSTIN, O. 59. *Aceaste sv[i]nte femei . . . lăsară casele-ș și rudeniile și să dusără în streinătate.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44r/14. *Iaste rudenie mai aproape decît mine.* BIBLIA (1688), 1932/17, cf. 901/8. *Den alegerea țării s-au făcut acea domnie a lui Costandin Vodă și din voia fraților lor și rudeniilor lor.* IST. Ț. R. 13. *Trimisă Brîncovanul pe fiică-sa, Maria . . . cu mulți alți boieri și giupînesă, rudenii din Țara Muntenească.* NECULCE, L. 120. *Să dea voie pomenitului mai sus Ilie vistiariul, împreună cu alte rudenii dă ale lui, ca să vie la nuntă.* R. GRECEANU, CM II, 166, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 59. *Nepriceaperea și nătrebniciia nasc împărechieri și între rudenii.* ANTIM, ap. GCR II, 5/38. *Rudeniile jidovului celui mort, ce avea în țara leșească, au mers la Țarigrad* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 216/13. *Te-ai depărtat pre sineți de rudeniile ceale după trup.* MINEIUL (1776), 178r2/4. *De acesti rudelii să vor afla multe, cari au toț lipsă* (a. 1795). IORGA, S. D. XII, 119. *Îi da în brațile celor mai aproape a lor rudenii, la care să prăznuia nunta.* IST. AM. 51r/7. *Să rămînă . . . Dimitrie Cantemir domn în Valahia, și în Moldova să se pună domn sau frate-său, sau vro rudenie a lui.* ȘINCAI, HR. III, 225/16, cf. I, 197/12. *Acest sol spunea unii că au fost frate lui Bonaparte, alții zicea că este altă rudenie.* DIONISIE, C. 204. *Nenorocirii aceștiia nu-i mai rămîne părinte, nici rudenie.* BELDIMAN, N. P. I, 191/2, cf. LB. *Lăzi cu lucruri rămase după la cei ce s-au săvîrșit acolea și nu le-au rămas rudenii sau mai d-aproape clironomi ca să le priimească.* CR (1830), 327. *Vai, nu voi mai videa pe părinții mici! patriia! rudeniile!* DRĂGHICI, R. 73/9. *Lăsă în locul său pe o rudenie a sa.* GORJAN, H. I, 83/34. *Plecîndu-să la înfrîurirea ce are asupra duhului seu rudenia sa, logofătul din lăuntru* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 131. *Rudeniile, maica-ți se află sănătoși?* NEGRUZZI, S. II, 184, cf. I, 242. *Lucruri primite în dar de la cutare și cutare dintre rudeniile din satele mai depărtate.* SLAVICI, N. I, 95. *Toți sînt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, nași, că pe nume curat nu-și zic.* DELAVRANCEA, S. 222, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Rudenia se va preferi înaintea afinelui (cuscru) de același grad și, între rudeniile de asemenea grad, cel mai în vîrstă se va preferi.* HAMANGIU, C. C. 93, cf. CANDREA, F. 155, TDRG, PASCU, S. 242. *Toț mai erau: Virginia, rudenie de departe, orfană luată de milă.* BASSARABESCU, V. 148. *N-o să-și vadă niciodată părinteștile rudenii.* EFTIMIU, Î. 92. *A venit în Brăila cu o rudenie, ca să caute pe tată-său.* GALACTION, O. 85. *Rudeniile toate, oameni cu greutate și cu multă minte, s-au sfătuit să-l așeze pe băiet, să-l liniștească, să-l însoare.* SADOVEANU, O. III, 375. *Taci, măicuță, nu mai plînge, Că și mie-mi poate ajunge, Și poate și rămînea, La toată rudenia Și la cît neam oi avea.* BIBICESCU, P. P. 93, cf. ALRM III h 252. *Rudeniile sînt bune să le ai.* ZANNE, P. IV, 569.

— Pl.: *rudenii.* — Și: (învechit) **rudélie,** (prin Maram.) **rodénie** (D. POP, M. 155, ALR I 1 494/355) s. f.

— **Rudi** + suf. *-enie.*

RUDERÁL, -Ă adj. (Rar; despre plante) Care crește printre ruine. Cf. SCRIBAN, D. ◇ (Despre terenuri) Greu de cultivat; pietros, arid. *Locuri ruderale, inculte.* GRECESCU, FL. 60. *Locuri ruderale, sterile.* id. ib. 302.

— Pl.: *ruderale.*

— Din fr. **rudéral.**

RUDÉȘCĂ s. f. v. **rădașcă.**

RUDÍ vb. IV. Refl. (Învechit și regional; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") **1.** A fi sau a deveni rudă **(4)** cu cineva; a se înrudi, (rar) a se rudeni. *O sumă de bani i-au orînduit la crăiia lui de la Neapoli, că să rudiia Vladislav cu împăratul nemțăsc.* M. COSTIN, O. 126. *Vor lua pre el de acolo și-l vor da în mîinile celora ce să rudescu cu șingile și va muri.* BIBLIA (1688), 1401/57. *Pă mine în mîinile tale m-au dat și să ne rudim la moartea lui au poruncit.* R. POPESCU, CM I, 234. *Să cam rudea cu coconul lui Șerban Vodă dăspre tată-său.* R. GRECEANU, CM II, 167, cf. ANON. CAR. *Iar de s-ar scula cineva ori din răzăși ori din neamuri . . . că se rudește, să-i deie parte* (a. 1760). URICARIUL, XV, 257. *Sigismund Bathori . . . se rudi prin căsătorie cu împăratul nemțesc.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Vezi, aci nu prea știu bine cum vine spița neamului, dar știu de bună seamă că ne rudim.* GHICA, S. 267. *Hai, acum să ne rudim, Să bem, să ne adunăm, Pe cochii să-npreunăm.* ȘEZ. I, 150. ◇ Tranz. *De te va rudi, bine, rudească-te, iară de nu va vrea să te rudească, rudi-te-voiu eu.* BIBLIA (1688), 1932/19. *Cu tronurile—Europei pe al nostru să-l rudim?* ALECSANDRI, T. 167.

2. Fig. A avea caractere esențiale comune cu . . . , a se apropia de . . . ; a se înrudi. *Prostia și nerozia Se rudesc cu nebunia.* PANN, P. V. I, 80/3. *Materia și spiritul se dezvoltează împreună și prin urmare sînt silite să se rudească, să se asemene într-un punct oarecare.* BOLLIAC, O. 57. *Judicînd dupe asemuirea lor, aceste două numiri par a fi rudite.* ODOBESCU, S. III, 29.

— Prez. ind.: *rudesc.*

— V. **rudă1.**

RUDIMÉNT s. n. **1.** (Mai ales la pl.) Primele noțiuni, noțiuni elementare ale unei științe, ale unei arte

etc. *Rudiment agricol universal* [titlu]. BREZOIANU, R., cf. STAMATI, D. *Priimesc şi oarecare rudimente d-o instrucţie începătoare.* BARASCH, I. F. 7/26. *Nici rudimentele limbei latine, a limbei mume, nu le cunoştea.* NEGRUZZI, S. I, 281, cf. 343, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Judecînd limpede, o pereche de picioare goale în papuci sau un sughiţ sonor . . . sînt rudimente de educaţie mai la locul lor decît un monoclu.* I. BOTEZ, B. I, 89. *Boierii mari angajau un preot pentru educaţia în casă a copiilor lor. Cei mai mulţi rămîn la aceste rudimente de învăţătură.* OŢETEA, T. V. 60. *Nici un muzician care-şi cunoaşte rudimentele meşteşugului nu va scrie pentru violoncel ca pentru vioară.* V. ROM. iulie 1958, 117. ✦ Ceea ce e la începutul dezvoltării; început, germene. *O primă şi provizorie explicaţie a apariţiei metaforei la primitivi ar sta, aşadar, în faptul că prin identificările ei se înlocuiesc termenii abstracţi, într-un moment în care s-au ivit primele rudimente ale inteligenţei abstractoare.* VIANU, M. 23. *Adăugarea numelui tatălui însoţit de cuvîntul „fiu", prepus sau postpus, . . . constituie un prim rudiment de nume de familie.* GRAUR, N. P. 73.

2. Organ rudimentar al corpului unei fiinţe sau al unei plante; organ care abia începe să se formeze sau care a rămas nedezvoltat. *Plumula sau rudimentul hlujanului.* CAIET, 69r/8, cf. ALEXI, W. *Labele de dinainte, mai scurte decît cele de dinapoi, au 4 degete şi un rudiment de al 5-lea deget.* NATURA, XXXIII, 148. *Fără rudimentul codiţii şi relieful cornişelor sînt mulţi faunii.* LOVINESCU, C. V, 183. ✧ (Prin analogie) *Soba părea un rudiment de locomotivă, prevestită, din cărămizi, de un inventator din alt secol.* SADOVEANU, O. XI, 518. ✧ Fig. *E un rudiment de om.* CARAGIALE, ap. CADE.

— Pl.: *rudimente.*

— Din fr. **rudiment,** lat. **rudimentum.**

RUDIMENTÁR, -Ă adj. Care abia începe să se formeze, care este la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat. *În realitate, chiar şi un cîine are înnăscut un sentiment estetic rudimentar.* GHEREA, ST. CR. II, 44, cf. 28, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *Plantă rudimentară.* GRECESCU, FL. 3, cf. BARCIANU. *Oamenii cu vederi strîmte . . . cred că ştiinţa trebuie să se ocupe numai de formele desăvîrşite ale culturei omeneşti: . . . , de arta lui Praxitele, şi nu de formele rudimentare ale artei asiatice.* BUL. COM. IST. I, 39. *Se poate fortifica tendinţa spre analiză şi moralism, pe care, în chip rudimentar, o are orice om.* IBRĂILEANU, S. L. 10. *Existenţa unor scrieri istorice, oricît de rudimentare, e un mare pas spre cultură.* id. SP. CR. 33. *Aceste formaţiuni politice . . . aveau o anumită organizare, fie ea cît de rudimentară.* BUL. COM. IST. V, 26. *În alcătuirea cea veche a societăţii, instalaţiile erau rudimentare şi sărăcăcioase.* C. PETRESCU, A. 463. *Am fost nevoit să-mi fac o instalaţie proprie. E destul de rudimentară.* SADOVEANU, O. IX, 65, cf. 292. *Un aspect rudimentar al rimei reprezintă asonanţa.* IORDAN, STIL. 99. *Multe din mijloacele rămase rudimentare sau stîngace la Macedonski se valorifică abia acum în întregime.* VIANU, A. P. 265, cf. 204. *Miturile contemporane cu cele mai rudimentare începuturi ale civilizaţiei se ocupă de originea şi soarta omului.* RALEA, S. T. III, 26, cf. II, 70. *Un vienez deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Un număr însemnat de regionalisme care denumesc obiecte, unelte rudimentare, învechite . . . nu au, probabil, nici de acum înainte perspectiva de a intra în limba literară.* CL 1957, 185. *În acest hall îngust este o masă-birou, rudimentară, a intendentului.* V. ROM. februarie 1957, 18. *Era un sicriu rudimentar de brad.* BARBU, P. 118, cf. 244. *Analiza psihologică pare rudimentară prin modul discursiv de prezentare al erotlor.* L 1965, nr. 17, 3/4. ✧ (Adverbial) *Orice om are, măcar rudimentar, orice fel de sentiment.* IBRĂILEANU, S. L. 104. *Cam rudimentar, dar în definitiv plăcerea a fost pentru mine să i-l lucrez.* C. PETRESCU, Î. II, 183. *Contemplau un dulap mare, . . . plin de ciubucuri şi flori sculptate rudimentar.* CĂLINESCU, S. 56. ✧ *Organ rudimentar* = organ prezent la specii actuale în formă atrofiată şi fără funcţionalitate, dar pe deplin dezvoltat la speciile originale; rudiment **(2).** *Organele rudimentare sînt aceleaşi la maimuţă şi la om.* ZOOLOGIA, 189. ✦ Lipsit de fineţe, grosolan. *O, mîna ta rudimentară, Cu piele aspră, de toval!* TOPÎRCEANU, B. 67.

— Pl.: *rudimentari, -e.*

— Din fr. **rudimentaire.**

RUDIMENTARÍSM s. n. (Rar) Faptul de a fi rudimentar; primitivism. Cf. CĂLINESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 181.

— **Rudimentar** + suf. *-ism.*

RUDIÓARĂ[1] s. f. (Rar) Diminutiv al lui r u d ă[1]. Cf. TDRG.

— Pl.: *rudioare.*

— **Rudă**[2] + suf. *-ioară.*

RUDIOÁRĂ[2] s. f. v. **rodioară.**

RUDIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui r u d ă[1] **(4).** *Sînteţi două rudişoare, C-aţi uscat rufe la un soare,* se zice despre o rudenie îndepărtată. Cf. PANN, P. V. II, 107/6, TDRG, ZANNE, P. IV, 573, SCURTU, T. 319.

— Pl.: *rudişoare.*

— **Rudă**[1] + suf. *-işoară.*

RUDÍŢĂ[1] s. f. (Regional) Diminutiv al lui r u d ă[2]. **1.** Cf. r u d ă[2] **(1).** Cf. DRLU, TDRG, ALR I 972/218, 360. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre prăjinile care se pun la car paralel cu loitrele, atunci cînd se transportă fîn, paie, snopi etc. Com. MARIAN, ALR II 5 231/102, 141, 157, 235, 250, 284, ib. 5 234/279, ALR SN I h 63, A II 12, MAT. DIALECT. I, 91. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele două prăjini care servesc la căratul fînului, ţinîndu-se cu mîinile. Cf. ALR SN I h 130, MAT. DIALECT. I, 91, TEAHA, C. N. 261. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele două prăjini cu care se transportă sicriul. *În celelalte sate din Bucovina . . . cei înaintaţi în vîrstă se duc de regulă cu năsălia, copiii cu rudiţele, iar cei de tot mici subsuoară.* MARIAN, Î. 251.

2. Hulubă. DL, DM. ✦ Cabrioletă cu un cal (Sibiu). CV 1950, nr. 3, 35. ✦ (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cei doi carîmbi paraleli ai loitrei unei căruţe sau a unui car. Cf. A III 4.

— Pl.: *rudiţe.*

— **Rudă**[2] + suf. *-iţă.*

RÚDIŢĂ[2] s. f. (Prin sud-vestul Transilv. şi Ban.) Bumbac roşu sau galben (H XVIII 144), aţă colorată (GREGORIAN, CL. 61), lînă de brodat (DENSUSIANU, Ţ. H. 332). *Să fas'e d'in ţiolţi, d'in pînză; coasăm cu acu, cu rud'iţa.* DENSUSIANU, Ţ. H. 100, cf. 56. [Undiţele] *l'e fac cu peană dge cocoş şi cu rudgiţă.* GREGORIAN, CL. 49.

— Pl.: *rudiţe.*

— Din scr. **rudica.**

RUENÍ vb. IV v. **ruina.**

RUERU s. n. v. **ruin**[1].

RUF[1] s. n. Partea centrală a suprastructurii unei nave, cuprinzînd diferite cabine. Cf. ABC MAR., DN[2], DER.

— Din fr. **rouf.**

RUF[2] s. n. v. **rif.**

RUFÁNĂ s. f. (Regional) Haină zdrenţăroasă. SCRIBAN, D.

— Pl.: *rufane.*

— **Rufă** + suf. *-ană.*

RUFÁR s. m. (Prin Bucov.) Om care adună zdrenţe; telal. Com. din MARGINEA — RĂDĂUŢI, ALR II 6 492/365, 386, GLOSAR REG.

— Pl.: *rufari.*

— **Rufă** + suf. *-ar.*

RÚFĂ s. f. **1.** Obiect făcut din bumbac, mătase etc. folosit ca lenjerie de corp, de pat, în menaj etc.; p. ext. (la pl.) albituri, schimburi, primeneli. *Să nu se speale de-a valma cu alte rufe, ce în loc curat sau în apă curătoare* (a. 1702). GCR I, 346/21, cf. ANON. CAR. *Ţoluri şi desagi, Cămeşoaie, rufi, prostire, ba păn şi bucăţi de saci.* BELDIMAN, E. 15/34, cf. DRLU, LB. *Au rupt o bucată din rufa pe care nu pute mai mult să o îmbrace.* DRĂGHICI, R. 130/4. *Ţărani goli, umblînd cu rufele cîrpogite, pănă şi duminicile.* I. IONESCU, C. 42/3, cf. POLIZU, CIHAC, II, 320, LM. *Ieşi curat ca rufa dintr-o spălătorie.* BOLINTINEANU, O. 150, cf. 339. *Rufele ... să le dai spre purtare pe rînd.* ISPIRESCU, L. 126. *Din cămeşă sau rufă peste cîtva timp ai să te faci tearfă.* CREANGĂ, O. 294. *Vedea ... rufele întinse pe frînghie.* SLAVICI, N. I, 328. *Mi-am omorît caii, ies aburii din ei ca dintr-o căldare cu rufe!* DELAVRANCEA, S. 118, cf. 20. *Mama Ilenei spăla rufe la curte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 73, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Gospodina ... face pentru ai casei cămeşi, adică rufe de primeneală.* PAMFILE, I. C. 281, cf. id. S. T. 117. *Bătea zdravăn cu maiul rufa aşezată pe scaunul lung.* REBREANU, I. 191, cf. 249. *O frînghie încărcată cu rufe.* BASSARABESCU, V. 29, cf. 137. *Un viţel în rîu s-adapă Şi-o femeie, lîngă apă, Spală rufele, cîntînd.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 348. *Casa era ascunsă după frînghii cu rufe ude.* C. PETRESCU, Î. I, 221. *În curte, mormane de saltele şi pături, rufe, întinse la uscat, în pomi, pe gard, pe iarbă.* BRĂESCU, O. A. I, 64, cf. II, 292. *Zăpada, topită pe alocuri, rămăsese prin adăposturi ca nişte petice de rufă murdară.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 97. *Rufe atîrnate filfîie în vînt.* SADOVEANU, O. IX, 291, cf. III, 525, ROSETTI, L. R. III, 47, 92. *Titirez ori vrabie Zboară către albie, Unde maica spală rufe.* ARGHEZI, VERS. 215, cf. 253. *O mătuşă ... spală rufele celorlalţi, gratis.* CĂLINESCU, E. O. II, 27. *Ca să trăiască, mama a început să spele rufe.* STANCU, R. A. II, 407, cf. IV, 358. *Ceaiul fierbea în două cazane mari de rufe, pe peron.* PAS, Z. III, 17. *Familiilor noastre de trei luni şi jumătate nu li s-a îngăduit să ne trimită barem rufe de schimb.* GALAN, Z. R. 353. *Se strecură în grabă între linţoliurile pătrunse de aburii reci ai aşternutului, care mirosea a busuioc şi a rufă întinsă la uscat.* VINEA, L. II, 315. *Lina întindea nişte rufe pe sîrmă.* V. ROM. septembrie 1962, 10. *Mărita-m-aş şi eu, biata, Rufele de pat nu-s gata.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 442. *Mă dusei la mîndra mea Şi-o găsii c-o rufă rea, Cea mai bună şi-o cîrpea.* MARIAN, SA. 96. *Harnică-i muierea mea, ... Sîmbăta rufe spăla, Dumineca le usca.* RETEGANUL, TR. 166. *Să te miluiesc şi eu ... Cu rufa cea lepădată De cînd era moaşa fată.* ŞEZ. I, 9. *Usucă-te rufă-n gard, Că deseară-i clacă-n sat.* ib. IV, 238. *Şi-a lăsat rufele-n vale, Ş-a plecat la sărutare.* FOLC. TRANSILV. II, 65. *Spală lelea rufele Şi le-ntinde pe surcele.* FOLC. MOLD. I, 160. *Rufele (murdare) se spală în familie* (sau *acasă*) = certurile şi neînţelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. Cf. ZANNE, P. III, 338, DL, DM. *Spală-ţi rufele în ograda-ţi şi le întinde pe funia ta* = nu te amesteca unde nu te priveşte. Cf. ZANNE, P. III, 338. *Rufă rufoasă, Şeade cu boieri la masă* (Varza). GOROVEI, C. 128, cf. PASCU, C. 58. ◇ Expr. **A băga rufele în boală** v. boală. **A scoate rufele din boală** v. boală. **A-şi usca rufele la un soare** (sau **la acelaşi soare**) **cu cineva** = a fi intim cu cineva; a avea acelaşi interese. Cf. ZANNE, P. III, 339, IV, 573. *Ne-am uscat rufele la acelaşi soare.* H. LOVINESCU, C. S. 23.

2. (Regional; la pl.) Haine, straie. *Preotul la bobotează să-ţi boteze rufele ca să nu ţi le roadă moliile.* GOROVEI, CR. 213. *În ladă se aşază, împăturate cu multă grijă, rufele de sărbătoare şi, ca să miroase plăcut, se aşază printre ele: mere de soi, busuioc, gutui etc.* PRIBEAGUL, P. R. 31.

3. (Regional) Zdreanţă. Cf. MAN. GÖTT. 134, KLEIN, D. 239. *S-au dus la o vecină să facă din doauă rufe o cămeaşă bună!* SBIERA, P. 221, cf. MARIAN, D. 158, ALR II 6 493/365, 386, 414, 537, 551, 605, ALR SN IV h 1 154, A VI 26.

— Pl.: *rufe.* — Şi: **rífă** s. f. ALR II 3 167/272, ALR SN IV h 1 154/272.

— Din v. sl. рογχо.

RUFĂRÍE s. f. **1.** Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. *Pînzeturile şi cusăturile de tot felul, ceaprăzăria, rufăria feluriţă, haine bărbăteşti şi femeieşti.* ODOBESCU, S. II, 95, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Rufăria are de scop de a apăra pielea de necurăţeniile de dinafară.* BIANU, D. S. *Copilul are rufăria întreagă făcută de mîna Elenei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 233. *Acolo stătea păturită rufăria fetiţei.* GÎRLEANU, N. 155. *Călca toată rufăria casei.* BASSARABESCU, V. 45. *Rufăria de pe mine e curată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 426. *Se uită la dulapurile copiilor, unde s-au adunat şi au tot rămas mici tricourile, beretele, mănuşile, pardesiile, rufăriile.* ARGHEZI, C. J. 254. *Rufăria fişia pe dedesubt şi umpleam sala de miros de parfum scump.* CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Îi aduseră rufăria, hainele şi încălţămintea.* STANCU, R. A. V, 41. *Pentru rufăria casei, nu vor trebui să dea bani croitoreselor.* PAS, Z. I, 241. *Trebuie să aştepte să se schimbe rufăria.* PREDA, R. 260.

2. (Regional; la pl.) Zdrenţe (Coropceni — Iaşi). ALR II 6 493/514.

— Pl.: (rar) *rufării.*

— **Rufă** + suf. *-ărie.*

RUFÉT subst. (Turcism învechit) **1.** S. n. Corporaţie de meseriaşi sau de muncitori de aceeaşi profesie; breaslă, (învechit) isnaf. *Facem ştire cu acest testament al nostru, cui se cade a şti, pentru şaugăii ocnii şi alte rufeturi a ocnii* (a. 1747). URICARIUL, II, 161, cf. 162. *Împart celelalte lumînări arhiereilor, ... boierilor mazîli, la rufeturi, cum şi norodului celui ce să află în biserică.* GHEORGACHI, CER. (1762), 280. *Tot întru această zi, ieşind domnul din biserică, toate rufeturile aştern pe gios ... năfrămile lor.* id. ib. 295. *Tot rufetul acesta a ocnii cuprinde 225 liudi, adecă şaugăi, lăturaşi, curteni* (a. 1762). URICARIUL, II, 169. *Să aduci 2, 3 negustori turci şi cîţva din rufetul băcalilor* (a. 1767). IORGA, S. D. I, 110. *Aceste zapise de aşăzămînt să se treacă în condicile Divanului, cîte dintr-acestea vor fi boiereşti, iară cîte vor fi de săraci sau de neguţători să se treacă în condicile rufeturilor lor.* PRAV. COND. (1780), 144. *A doua zi vin de-l heretisesc toate rufeturile mirăneşti şi biscriceşti.* IST. AM. 71v/21. *Venitul de la rufetul ciobotarilor ce s-au dat danie* (a. 1804). URICARIUL, VIII, 36. *Punea satarale de 6 ani pe boieri mari şi mici şi pe cumpanii şi pe toţi breslaşii şi pe răfeturile tuturor şi boierea cu sila pe cei ce afla că au ceva bani.* DIONISIE, C. 174. *La fieşcare dintre aceste bresle să fie orînduit cîte 1 ceauş şi iarăşi dintr-acesi rufet cîte 4 sau 5 fruntaşi* (a. 1823). DOC. EC. 302, cf. CIHAC, II, 608, DDRF, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 302, ALEXI, W., TDRG. *Rufet al băcanilor avînd ca conducător cîte un bacalbaşă.* FURNICĂ, I. C. XV, cf. I. BRĂESCU, M. 70.

2. Subst. Membru al unei corporaţii meşteşugăreşti; (învechit) rufetaş, isnaf. *Priimind a fi rufet şi el pă lîngă ceilalţi ..., va avea voie a dăschide* [prăvălie] (a. 1824). DOC. EC. 323. *Streinul ..., de va priimi să fiie şi el rufet ca ceilalţi supus la breaslă ..., să i să dea şi aceluia slobozeniie* (a. 1824). ib. 334.

3. S. n. Corp de ostaşi sau de slujitori înarmaţi, recrutat dintre rufetaşi şi din diferite categorii ale burgheziei; (învechit) breaslă. *Numai s-au şi sculat zorba mari din Ţarigrad toate mulaleli şi rusfeturili cu oaste şi cu puşci de-au purces la Udriiu.* NECULCE, L. 167. *Era trei mii de oameni pedestrime, aşijdere şi călărime, boiernaşi, copii din casă ..., armăşei, aprozi şi alte rufeturi, cineşi cu steagul său.* AMIRAS, LET. III, 157/35. *Domnul, după ce să schimbă în straie ..., îl întîmpină şi alaiul cel gătit din partea hatmanului, a agăi şi altor rufeturi.* GHEORGACHI, CER. (1762), 265, cf. ŞIO II$_1$, 302.

— Pl.: **(1, 3)** *rufeturi.* — Şi: **răfét, refét** (ŞIO II$_1$, 303, TDRG), **rusfét** s. n.

— Din tc. **rufet.**

RUFETÁŞ s. m. (Învechit) Membru al unei corporaţii de meseriaşi; breslaş, (învechit) rufet, isnaf. *Aice se concentrează toate interesele, nu numai a rufetaşilor, ci şi a orăşeanilor.* NEGRUZZI, S. I, 309. *Curteni, şavgăi, tîrgoveţi, rufetaşi în crîşmă sînt toţi egali dinaintea lui Bacus.* id. ib. 315, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 303, ALEXI, W., TDRG.
— Pl.: *rufetaşi.*
— **Rufet** + suf. *-aş.*

RUFÓS, -OÁSĂ adj. (Despre îmbrăcăminte) Rupt, zdrenţuit; (regional) rufundos. *Lîngă drum pre porcariu . . . aflară, pre carile îndată eu cinste ridicîndu-l şi din rufoase sucmane în porfiră primenindu-l.* CANTEMIR, IST. 299. *Rufă rufoasă şede cu boieri la masă* (Varza). PASCU, C. 58. ◇ (Adverbial) *O femeie rufos îmbrăcată.* H XI 519. ✦ (Despre oameni) Îmbrăcat în zdrenţe, zdrenţăros. *Eşti cam rufos.* ALECSANDRI, T. 22, cf. 1 746, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, IORDAN, L. M. 195. *Eu aşa rufos ca un mişăl nici n-am ochi să ies în lume.* C. PETRESCU, R. DR. 241, cf. MARIAN, D. 159, ALR II/605. *Am o babă rufoasă, Şeade cu vodă la masă* (Varza). GOROVEI, C. 128. ◇ (Substantivat) *Le cresc colţii rufoşilor ăstora . . . Dar îi îmblînzesc eu şi pe clăcaşi ca şi pe robi.* V. ROM. mai 1954, 183. *Omuşor într-un picior, Ghici, rufoaso, ce-i?* (Varza). SADOVEANU, P. C. 4.
— Pl.: *rufoşi, -oase.*
— **Rufă** + suf. *-os.*

RUFTURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Zdrenţăros, murdar (Săpata de Sus — Piteşti). UDRESCU, GL. *Und'te duci aşa rufturos, te rîde lumea.* id. ib.
— Pl.: *rufturoşi, -oase.*
— Cf. r u f o s.

RUFUNDÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Rufos, zdrenţăros. Cf. DDRF, MARIAN, D. 159.
— Pl.: *rufundoşi, -oase.*
— Cf. r u f o s.

RUFUŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui r u f ă. *Ia o rufuşoară, O strînge grămăgioară Şi iute-o aruncă-n foc.* SEVASTOS, ap. CADE.
— Pl.: *rufuşoare.*
— **Rufă** + suf. *-uşoară.*

RUG¹ s. m., s. n. **1.** (Învechit) Mărăcine **(1).** *Nu vei aduna amu de în spini smochine, nece de în rugi lua-veri struguri.* CORESI, ap. TDRG. *Îngerul Domnului se ivi lui îm pară de foc den mijloc de rug.* PO 185/15, cf. 453. *Acolo în muntele Sinaiului i să arătă D[u]mn[e]dzău* [lui Moise] *în focul rugului.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 6v/17. *Să arătă lui îngerul D[o]mnului în pară de foc den rug* (d e s i ş d e m ă r ă c i n i B 1938). BIBLIA (1688), 40²/10. *Rugul cel nears în foc.* MINEIUL (1776), 26v¹/21.

2. S. m. (Învechit şi regional) Nume dat unor arbuşti spinoşi din familia rozaceelor; (şi, rar, n.) tulpina (tîrîtoare) a acestor arbuşti:

a) (Şi în sintagmele *rug de mure,* BRANDZA, FL. 53, BORZA, D. 150, *rug de munte,* id. ib., *rug de pădure,* id. ib.) Mur² *(Rubus caesius* şi *plicatus).* Cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 23, LB, DDRF, ŞĂINEANU, GRECESCU, FL. 211. *Odată cu ele . . . se dezvoltă şi o mulţime de buruieni . . . , printre cari însemnăm neghina, măzărichea, . . . volbura, rugul de mure, scăieţii.* PAMFILE, A. R. 94. *Stătea tolănit pe fîn, cu faţa în sus, sub bolta crăcilor de salcie şi ţi atîrnau rugii cu ciorchinele chiar în gură.* CONV. LIT. XLIII, 923. *O fetişcană cu marama albă culegea muri tîrzii, din rugii înfloriţi a doua oară.* C. PETRESCU, S. 228. *Piedicele îţi sînt puse de crengile de mure sau rug . . . neam cu zmeura, cu trandafirul.* SIMIONESCU, FL. 73. *Am făcut popas într-un sat cu gardurile împletite cu rugi de mure.* SADOVEANU, O. X, 393. *Copiii . . . se agaţă cu picioarele în ruguri de mure.* id. ib. 491. *Soarele încingea nisipul şi praful într-atîl, că-mi frigea tălpile desculţe şi înţepate de mărăcini, rugi de mure şi mirişti.* S ianuarie 1961, 43, cf. H II 220. *În pădure La un rug de mure.* MARIAN, V. 198. *Rug verde de mure, Pe munte-n pădure, Este-un stejărel.* SEVASTOS, C. 205. *Ochii lui ca mura coaptă, Ruptă de pe rugul verde.* HODOŞ, C. 66, com. LIUBA. *Frunză verdi rug di muri.* CARDAŞ, C. P. 37, cf. VICIU, GL. 22, ŢIPLEA, P. P. 115, com. din STRAJA — BĂDĂUŢI, DENSUSIANU, Ţ. H. 332, CANDREA, F. 174. *Frunză verde rugi de mure, A mea casă-i subt pădure.* ŞEZ. XXII, 74, cf. ALR I 866/810, 940, MAT. DIALECT. I. 190. *Frunză verde-a rugului, Negri-s ochii mîndrului.* FOLC. TRANSILV. I, 312. *Foaie verde, rug de mure.* FOLC. MOLD. I, 181. *Lung e, funie nu e, Gheare are, pisică nu e, Mărgele are, salbă nu e, Ce e? (Rugul de mure).* ŞEZ. XVI, 147. ✦ (În sintagmele *rug de zmeură,* BRADNZA, FL. 53, BIANU, D. S., BORZA, D. 150, *rug de munte,* BRANDZA, FL. 53, DDRF, BORZA, D. 150, *rug jidovesc,* DDRF, BORZA, D. 150, *rugul jidovului,* BRANDZA, FL. 53, BIANU, D. S., BORZA, D. 150) Zmeur *(Rubus idaeus). Îl vedeam iarăşi împărţindu-şi . . . acelaşi rug de zmeură cu urşii.* HOGAŞ, DR. I, 17.

b) (Şi în sintagmele *rug de măceş,* BORZA, D. 149, *rug de cîmp,* ALR I 1 909/820, *rug sălbatic,* BORZA, D. 149, *rugă sălbatică, id,* ib., *rugul vacii,* id. ib.) Măceşi **(1)** *(Rosa canina).* Cf. ŞINCAI, în DR. V, 561, DRLU, LB, CIHAC, I, 235, DDRF, ŞĂINEANU. *Obrajii lor, ca flori de rug, Sînt nesărutaţi încă.* COŞBUC, P. I, 65, cf. GRECESCU, FL. 215, N. LEON, MED. 71, TDRG. *Fiecare om pune la uşa grajdului cîte o creangă de rug, adică de măceş.* CANDREA, F. 152. *Se ia o nuia dintr-un rug de măceş, se îndoaie în cerc şi se trece de trei ori copilul prin el.* id. ib. 398, cf. MUSCEL, 60, BIANU, D. S. *Prin unele părţi se pune* [în fereastră] *rug de măcieşe, hodolean sau rostopască.* PAMFILE, DUŞM. 189, cf. H XIV 29, 349. *Din groapa lui şi-o ieşit Un rug verde ş-o-nflorit.* BÎRLEA, B. 38, cf. ARH. FOLK. I, 235, III, 154, VII, 57, 122, CHEST. VI 155/6, ALR I 1 909/820, ALR SN III h 630. ✦ P. r e s t r. (Rar; la pl.) Flori de rug **(2 b.)** *În cosiţe şi-a aninat rugi din luncă — şi era mîndră ca zîna codrului.* F (1866), 90. ✦ (Regional; şi în sintagmele *rug de casă,* ALR I 1 909/315, *rug de flori,* ib. 1 909/305, *rug domnesc,* ib. 1 909/80) Trandafir *(Rosa);* p. r e s t r. tulpina acestei plante. *Băgîndu-l la-nchisoare iarăşi a doua dzi, îl bătu cu toiage de rugi de trandahir.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 36r/35, cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 66, ALR I 1 909, A III 1, TEAHA, C. N. 261. ◇ F i g. *Unde eşti, vreme a primelor iubiri, Cînd soarele e rug de trandafiri Cu ghimpi în care-ţi sîngeră cumplit Şi inima şi fruntea de zăpadă.* BRAD, O. 41.

Iarăşi curse şi vădzu alt lemnu, rug (a. 1550 — 1580). CUV. D. BĂTR. II, 287²/13. *Din locurile pustii . . . trebuie săpate rădăcinile şi tulpinele ceale vechi, scoşi spinii şi rugii.* ECONOMIA, 13/8. *Vulpea . . . sa-u prins cu ghearele de un rug şi aci toate labele ş-au zgîriat şi s-au cruntat de spinii rugului.* ŢICHINDEAL, F. 66/11. *Suia către culmea dealului, fără a lua în seamă ciulinii şi rugii ce-i tăiau picioarele.* DELAVRANCEA, S. 27. *Copilul care se naşte cu căiţă pe cap se crede că după moarte se va face strigoi, de aceea cînd moare i se leagă trupul cu rug.* MARIAN, Î. 83. *Priveşte şi gardul din salcie verde Sub care cresc tufe de mană şi rugi.* HOREA, P. 44. *Bată-te focul, nănaş, Cu cine mă cununaşi, Cu cununa rugului.* POMPILIU, B. 28. *Păsăruica rugului Pe coarnele plugului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 518. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă viţa rugului, Pe malu părăului.* MÎNDRESCU, L. P. 50. *Pare-ţi bine că-ţi aduc iapa? — Pare, ca şi cînd mi-ai trage un rug pe spate!* RETEGANUL, P. III, 52. *Cununi de spini în cap pusu-i-o, Cu curea de rug încinsu-l-o.* ŞEZ. II, 145. *Frunză verde-a rugului, În crengile nucului Cîntă puiul cucului.* HODOŞ, P. P. 91. *Foaie verde, foi de rugi, Puică cu coadele lungi.* ŞEZ. IV, 224. *Să crească-n drum Un verde hăţiş, Un mare stufiş Ş-un rug curmeziş.* BALADE, III, 24. *Dragu-mi-i rugul cu pene Şi de badea cînd am vreme; Dragu-mi-i rugul cu flori Şi de badea-n sărbători.* FOLC. TRANSILV. I, 63. *Nu poate face den mărăcine strugure şi din rug smochine.* ANON. CANTAC., CM I, 187. *Am o puică sprintenă, Şede jos şi deapănă Şi se roagă rugului Şi se-nchină cucului* (Rîndunica). MARIAN, O. II, 129. *Lungu-i,*

şcarpe nu-i, Unghii are şi mîţ nu-i (Rugul). GOROVEI, C. 326. ◇ Fig. *Pare-mi rău şi-s cu bănat, C-am lăsat rug înfocat; Lăsat-am rug înflorit, Şi-am mers după ciung pălit.* BUD, P. P. 37.

3. S. m. (Prin Ban.) Salcîm *(Robinia pseudacacia).* BORZA, D. 148.

4. S. m. (Prin estul Mold.) Viţă de Canada *(Parthenocissus quinquefolia).* BORZA, D. 124.

5. (Prin Mold.) S. n. Vrej, viţă. *Se strecurau sîrmele de aur ale lunii prin rugurile viţei sălbatice.* SADOVEANU, O. III, 186. *Rugile de rouruscă se depărtau într-o parte şi într-alta.* id. ib. 226. *Rug di barabuli.* ALR SN I h 196/537, cf. 514.

— Pl.: *rugi* şi *ruguri.* — Şi: **rúgă** s. f.

— Lat. **rubus.**

RUG[2] s. n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în antichitate, jertfele sau morţii şi, în evul mediu, condamnaţii la moarte. *Condamnară pe Gallileu la rug.* HELIADE, O. II, 391. *Colo-n ţeara unde creşte Chiparosul pînă-n nori . . . , Unde legea lor prescrie Ca pre morţi să-i ardă-n rog.* MUREŞANU, P. 213/9. *O legară pe rugul unde era să fie arsă.* ODOBESCU, S. I, 21. *Cînd fu gata rugul, el se sui d-asupra şi ruga pe toţi oamenii săi ca să-i puie foc.* ISPIRESCU, U. 77, cf. DDRF. *Te prinde dorul jertfei, să mori pe rug ai vrea, Să nu-ţi mai pară viaţa atît de stearpă, grea.* PĂUN-PINCIO, P. 45, cf. ŞĂINEANU. *Hercule . . . se arse singur pe un rug pe muntele Oeta.* OLLĂNESCU, H. O. 350, cf. ALEXI, W., TDRG. *Rugurile sacrificiilor, făcute în cinstea lui Zevs, ardeau pretutindeni.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 35. *Din grămada enormă se înalţă aburi ca dintr-un rug.* SAHIA, N. 34. *Dragostea, fiorii fierbinţi pe care tinereţea mea îi aştepta de mult mă învăluiră ca flăcările unui rug.* SADOVEANU, O. II, 571. *Urmărit pentru erezie, Dolet a fost ars pe rug.* OŢETEA, R. 236. *Robul neputînd, pe vremuri, să crîcnească, frînt în jug, Fără ca să fie-n tîrguri spînzurat ori pus pe rug . . . ., Cuteza, ascuns în pilde, ticluit să se rostească.* ARGHEZI, S. P. 9, cf. BLAGA, POEZII, 11. ◇ (Glumeţ) *Vreascurile n-apucaseră încă să se prefacă în jaratec şi hribii nu fuseseră puşi încă pe rug.* HOGAŞ, M. N. 116. ◇ Fig. *De-al meu propriu vis mistuit mă vait, Pe-al meu propriu rug mă topesc în flăcări.* EMINESCU, O. I, 199. *Prinse veste de viaţa Ce se-ncinge, rug, în umbra, Unde ne-am întins, tu basmul, Eu ardorile şi ţundra.* BLAGA, P. 33. *Atunci îşi aprinse toamna-n cer rugurile.* ISANOS, V. 343.

— Pl.: *ruguri.* — Şi: (rar) **rog** s. n.

— Lat. **rogus,** după *rug[1].*

RUG[3] s. m. sg. (În sintagma) *Rugul drumului* = mijlocul drumului. *Am o oaie oacheşă, Şede-n rugul drumului Şi se-nchină cucului* (Păianjenul). ŞEZ. VII, 120, cf. PASCU, C. 198.

— Etimologia necunoscută.

RUGÁ[1] vb. I. **1.** Tranz. (Folosit şi în formule de politeţe) A se adresa cuiva cerîndu-i stăruitor un serviciu, îndeplinirea unei dorinţe, o favoare etc. V. implora. *Rugîndu-l elu de multă vreame să fie la ei.* COD. VOR. 2/10. *Chiemă-me de me rugă se aducu acestu giure la tinre.* ib. 52/12. *Rogu-te, se asculţi tu noi.* ib. 58/1. *Derept aceaia rog pre voi . . . toate alalte să le lăsăm.* CORESI, EV. 74. *Tot daloriul lăsai ţie, derept că mă rugaşi.* id. ib. 281. *Rogu-vă, fraţii miei, nu faceţi aşa rău.* PO 60/19, cf. 127/10. *Drept aceaia rog pre toţ cine va ceti . . . , unde va fi vreun cuvînt greşit, cu linişte tocmiţi* (a. 1632). GCR I, 79/28. *Cu deadins să-l rugăm şi să-i grăim* (ante 1633). id. ib. 86/9. *Rog pre dumneavoastră . . . să fiţi dăruitori şi miluitori către săraci* (a. 1642). id. ib. 96/31. *Ruga-l . . . ucenicii lui de grăiia.* VARLAAM, C. 114. *Muiarea ce să va duce de la bărbatu-ş cu voia ei . . . să roage pre giudeţ să îndeamne pre bărbat să o ia iarăşi în casă-ş.* PRAV. 166. *Albertu craiul . . . pre Ştefan Vodă cu multe cuvinte l-au rugatu să facă pace cu craiul leşescu.* URECHE, L. 103. *Şi rugară pre îngeri dzicînd: rugămu-vă, îngăduiţi, nu stricareţi cetatea.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 254/12. *Rugăm ca şi de acum înainte să fii a toată bunătatea . . . pildă.* BIBLIA (1688,) [prefaţă] 8/50. *Pe Antohi Vodă încă l-au rugat Brîncovanul să-i de fata.* NECULCE, L. 161, cf. ANON. CAR. *Fugînd către sîrbi şi către bulgari, au rugat pre domnii acelor locuri de i-au dat ajutor.* R. POPESCU, CM I, 233, cf. LEX. MARS. 242. *O, musă ! rogu-te de astă dată Să-mi dai viers cu vrednice cuvinte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 88. *Rugăm dar pă măria-sa foarte Ca să ne deie pă drum vo pază.* id. ib. 100, cf. DRLU, LB. *L-au rugat să-i dei şi lui să mănînce ceva.* DRĂGHICI, R. 12/29. *Rugă pe fratele său . . . să-l lase.* GORJAN, H. I, 4/18. *De puteţi pe el a prinde, rog aduceţi-l legat.* ASACHI, S. L. I, 161. *L-au rugat să-i dea de lucru.* BĂRAC, T. 38/6. *Mehmet-paşa, . . . rugă mult pe tatăl său şi le scăpă viaţa.* BĂLCESCU, M. V. 48. *Te-am rugat a aduce însuşi pachetul la Sf. Salvador.* CR (1848), 5[2]/49. *Un june-ntr-o vreme rugă pe oarecine Peţitor să meargă-n satele vecine.* PANN, P. V. I, 163/7, cf. POLIZU. *La clavir vă puneţi rugate de mulţimea Ce încîntaţi c-un zîmbet.* BOLLIAC, O. 123. *Nebun cine te-o crede; vrei să te rugăm poate: Astăzi chiar şi copiii ştiu jocurile toate.* ALEXANDRESCU, O. I, 190. *Te-aş ruga, dacă nu ţi-ar fi cu supărare, să-mi ceteşti poronca asta de la subprefectură.* ALECSANDRI, T. 698. *Te-am ruga, mări, ruga Să-mi trimiţi prin cineva Ce-i mai mîndru-n valea ta.* EMINESCU, O. I, 149. *Te rog, să mîi cu băgare de samă, ca să nu-mi prăvăli nora.* CREANGĂ, P. 115. *Eu sînt dator să spun povestea şi vă rog să ascultaţi.* id. ib. 248. *Dacă nu te superi, te-aş ruga . . . batista . . .* CARAGIALE, O. II, 37. *Du-te degrabă, dă-i drumul şi roagă-l din partea mea să poftească aici.* id. ib. VI, 109. *Îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.* SLAVICI, N. I, 15. *Cu lacrămile în ochi îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta.* ISPIRESCU, L. 4. *Lasă-mă, rogu-te, să mă duc şi eu să-mi încerc norocul.* id. ib. 14. *Mă ruga din ochi să mai stau serile cînd ceilalţi oameni se risipeau.* DELAVRANCEA, T. 229. *Du-te, te rog, aş dori să dorm.* id. ib. 234. *Toţi îl rugau pe Radu să le citească ce-a scris.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 112, cf. DDRF. *Nu-l roagă şi nu-i cade cu hohot la picioare.* COŞBUC, P. I, 141. *Azi, rogu-te, să-mi spui din frunză.* GOGA, P. 36, cf. TDRG. *Noi, cu toţii, te rugăm să tai nucul.* GÎRLEANU, N. 37. *Mă sculai şi rugai pe baciul cel bătrîn să ne găsească vrun loc mai potrivit pentru noapte.* HOGAŞ, DR. I, 59. *Plecăm la boierul cel bătrîn, să-l rugăm frumos.* REBREANU, R. I, 135. *L-am rugat să mă lase să văd şi eu comoara ce agonisise.* GALACTION, A. 153. *Ai ochi mai buni şi te rog să-mi vii tu în ajutor.* C. PETRESCU, C. V. 247. *Te rog, taci.* SEBASTIAN, T. 148. *Te rog să nu te superi.* VLASIU, D. 63. *Îl rugă să mai aştepte cîteva clipe.* SADOVEANU, O. VIII, 144. *Rogu-te treci pe la mine.* ARGHEZI, VERS. 215. *Chiar şi Otilia, rugată din ochi de Pascalopol, îşi lua o ţigare.* CĂLINESCU, E. O. I, 27. *Mă rogi c-un surîs şi cu dulce cuvînt.* BLAGA, P. 23. *Te rog să-mi dai mie cheia biroului.* STANCU, R. A. III, 331. *Te rog să mă crezi, . . . am regretat.* BARBU, P. 346. *Du-te, te rog, şi te odihneşte.* T ianuarie 1962, 4. *Eu mă duc mîndruţă-n ţări, Da te rog să nu porţi flori, Nici să nu te-mpodobeşti.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 110, cf. 83. *Petrea voinicul . . . au început să-i roage.* SBIERA, P. 31. *Unde-o auzea, Soarele-mi ofta Şi iar o-ntreba, Şi iar o ruga.* BALADE, I, 285. *Drept aceea vă rugăm Să fiţi cu noi buni şi blînzi.* FOLC. TRANSILV. I, 435. *Mîndra mea de astă-vară M-a rugat s-o iubesc iară.* ib. II, 57. (Absol.) *Rogu şi mărturisescu acesta a fi deadevăru.* COD. VOR. 164/13. ◇ (Regional; cu valoare de substantiv) *Zmeul, cum o auzit-o, cum o-nceput cu rogu-te la ea.* VASILIU, P. L. 136. *Văzînd el atîta rogu-te, o luat o bucăţică de pîine şi-o bucăţică de carne.* id. ib. 185. *Pică la noi 3 călugări . . . cu rogu-te, pînă la pămînt, să meargă numaidecît să scape vitele mănăstirii.* ŞEZ. XVIII, 196. ◇ (Învechit şi regional; obiectul rugăminţii e introdus prin prep. „de") *Iacă deodată Doi turci vede, gonind o copilă, Care-l ruga de ajutoriu şi milă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 184. *A tras la o muiere bătrînă şi a rugat-o de conac preste noapte.* RETEGANUL, P. IV, 40. ◇ (Utilizat pentru a adresa o invitaţie) *Doamna B. este rugată să binevoiască a veni la 5 ceasuri.* NEGRUZZI, S. I, 53. *Socrul roagă-n capul mesei să pof-*

leească să se pună Nunul mare, mîndrul soare și pe nună, mîndra lună. EMINESCU, O. I, 85. *Te rugăm să vii să prînzești cu noi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17). *Cuconi-țelor, domnul colonel vă roagă să poftiți să vă aranjați.* BRĂESCU, O. A. I, 40. ✧ Refl. (De obicei cu numele persoanei rugate la dativ sau introdus prin prep. „de", „la", mai rar, „către") *Rugămu-nă de tinre se a*[u]*dzimu ce grăiești.* COD. VOR. 102/9. *Noi . . . carii ne-am trudit acicea, noi ne rugăm și ne milcuim fiecărora carei veți ceti acicea . . . să dereptați.* CORESI, EV. 6. *Derept aceia mă rog voao. id.*, ap. GCR I, 30/14. *Ni rog*[ă]*mu dumni-tal*[e] *și jipăn*[esei] *dumnitalea* (cca 1609). CUV. D. BĂTR. I, 174/5. *Însă mă rog sf*[i]*nți*[i]*lor voastre cu mare milă.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 88/12, cf. HERODOT (1645), 508. *Un om s-au rugat să-i dau un cal.* PRAV. 41. *Să rugă tăietorilor să-l lase.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16[r]/17. *S-au rugat viziriului să lasă țara de bir trii ani.* NECULCE, L. 17. *El să rugă celor păcurari ca să-l po-văţuiască.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *La împăratul Rîmului să să fie rugat să-i dea agiutoriu.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/1. *Mă rog ca unui domn milostiv.* ANTIM, P. XXIII. *Sigismund . . . au trimis pre Nicolae Bogati, rugîndu-se lui Basta ca, lasînd baterea, să trimită la împăratul să se aleagă într-o parte lucrul.* ȘINCAI, HR, II, 293/27. *Tot mă rog de dumneata* (a. 1818). GCR II. 227. *Am o dorință și aș voi să mă rog ție cu glas mare și cu lacrimi pe ochi ca să o împlinești.* MARCOVICI, D. 6/19. *Spune, ne rugăm, pînă în sfîrșit toată urmarea întîmplării.* DRĂGHICI, R. 26/28. *Bine vei voi a prtimi pentru ce m-am fost rugat?* BĂRAC, T. 53/18. *Emirul strigă și se roagă cu făgăduieli mari ca să-l lase să se tragă cu rămășița guardiei sale.* BĂLCESCU, M. V. 55. *De te rogi frumos de dînsul, Îndestul e de hain Vălul alb de peste toate Să-l înlăture puțin.* EMINESCU, O. I, 109. *Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?* CARAGIALE, O. II, 35. *Dacă nu te superi m-aș ruga . . . încă un pahar cu apă.* id. ib. 37. *Mă rog vouă, dacă nu e imposibil, nu mă refuzați.* id. ib. VII, 21. *Scorpia se rugă cu la-crămi ca să o ierte.* ISPIRESCU, L. 6. *Copiii se vor ruga de părinții lor să le mai spuie basmul cu împăratul avar.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 219. *I se rugă cu vocea în surdină.* GALACTION, O. A. I, 59. *S-au rugat să binevoiască strălucirea sa craiul a-i primi.* SADOVEANU, O. XII, 368. *Mă rog, intrînd, de domnul grădinar.* ARGHEZI, VERS. 77. *Pe la porți domnești n-am fost milog, N-am știut și nu pot să mă rog.* BENIUC, V. 10. *Toată vara m-am rugat De bogații cei din sat Să-mi dea plugul ca să ar.* ALECSANDRI, P. P. 169. *Și-n genunchi îngenuncheai Și de maica mă rugai.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 187. *Și Chira cum se ruga, Turcii chiar se-nduioșa.* id. ib. 495. *De-aș putea, cu m-aș rugare La pămînt așa de tare.* MARIAN, Î. 136. *Începu a să ruga de împăratul . . . să le aducă trei cai de cei mai frumoși.* RETEGANUL, P. III, 68. *M-oi ruga la măicuța Să-mi deschidă fereastra Să mă uit la dumneata.* DOINE, 189, cf. 227. *Băiatul a început a se ruga la moșneag.* ȘEZ. I, 4. *Fiind sară, s-au rugat de unii și alții . . . ca să-i primească la gazdă.* ib. 259, cf. ALEXICI, L. P. 4, MAT. FOLK. 1 342. *La-mpăratu se ducea, De-mpăratu se ruga.* BALADE, II, 47. *Ceterucă dintr-o doagă, Zi-i mîndrii pînă se roagă.* FOLC. TRANSILV. I, 311. *Și te roagă către soare Să fie ziua mai mare.* ib. 340. *Căpitane Solomoane, Ce m-aș ruga dumitale.* FOLC. MOLD. I, 59, cf. ZANNE, P. IV, 278. (Refl. recipr.) *Unul pe altul se rugau să nu mai plîngă.* DELAVRANCEA, H. T. 157. ✧ Refl. (Cu complementul „iertare" introdus prin prep. „de") *Faceți bine și iertați Un pehar de vin să-mi dați; Și m-aș ruga de iertare Să fie peharu mare* (a. 1818). GCR II, 227. *Copilul . . . încercă să să roage de iertare.* RETEGANUL, P. III, 30. *Încă o dată mă rog de iertare.* SADOVEANU, O. X, 22. ✧ Expr. **A ruga** (pe cineva sau **a se ruga** cuiva) **de toți Dumnezeii** (sau **cu Dumnezeu, cu cerul și pămîntul**) = a cere foarte insistent ceva de la cineva. *Harap Alb începe a-i spune toate cu de-amănuntul și o roagă de toți Dumnezeii ca să-i deie ajutor.* CREANGĂ, P. 271. *Trece-l, bădie, te rog cu cerul și pămîntul, pe holera asta de băiet!* I. BOTEZ, B. I, 128. *Nu știa ce să se mai facă de frică, rugîndu-se la babă de toți Dumne-zeii ca s-o scape.* SEVASTOS, N. 272. *Eu te rog cu Dum-nezeu Nu-i spune unde șed eu.* ȘEZ. IV, 8, cf. ZANNE, P. VI, 680. ✧ (Popular, construit cu dativul) *Le las blagoslovenie . . . , rugîndu-le de la milostivul Dumnezeu toate fericirile* (a. 1809). URICARIUL, XI, 323. *Deci îți rog de la Dumnezeu ca nu numai să te învredniceaască a o vedea tipărită, ci și a-ți îndelunga zilele* (a. 1811). BV III, 43. *Da ț-ar bate Dumnezău Numai ce ț-oi ruga eu.* JAHRESBER. VI, 48. ✦ A cere, a dori. *Sînt trei frați: Unul roagă iarna, Unul roagă vara, Și unul: fie cum va fi* (Carul, sania și jugul). GOROVEI, C. 46. ✧ Expr. **A-și ruga moartea** = a-și dori moartea. *Scrisese două epistole desperate . . . în care își ruga moar-tea.* AGÎRBICEANU, A. 439. *De cînd îmi rog moartea și pare că și ea ș-au întors fața de la mine.* SEVASTOS, ap. TDRG. **A-i ruga** (cuiva) **moartea (sau paharul mor-ții)** = a dori (cuiva) moartea. *Cîte flori în jurul meu, Toate-mi voiesc numai rău; Cîte flori de pe departe, Toate-mi roagă mie moarte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 189, cf. 318. *Cîntă puiul cucului La trupina nucului, Roagă moarte turcului.* RETEGANUL, TR. 79. *Te-ai scula la miezul nopții, Mi-ai ruga paharul morții. Te-ai scula la miez de noapte Și mi-ai ruga, maico, moarte.* FOLC. TRANSILV. II, 16, cf. I, 178. *Ziua și noaptea Îmi roagă moartea.* ZANNE, P. II, 620.

2. Refl. (În practicile religioase; numele persoa-nei invocate este în dativ sau, mai rar, introdus prin prep. „de" sau „la", învechit, „către", „spre") A spune o rugăciune **(2)**, a invoca divinitatea, a se închina. *Și acealea deca dzise, plecă-și genrunchiele sale cu toți și se rugă* (au făcut rugă BIBLIA 1688). COD. VOR. 24/12. *Seara și demenreața . . . să se roage cu frică* (a. 1550-1600). GCR I, 9/28. *Audzi, Doamne, glasul rugăciuriei meale cîndu rogu-me către tine.* PSALT. 47, cf. 6. *Doi oameni duseră-se în besearecă să se roage.* CORESI, EV. 11, cf. 14. *Derept aceaia roagă-se ție toți.* id., ap. GCR I, 13/18. *După ce ne vom ruga, iarăși vom veni la voi.* PO 70/22. *Să meargă omul la besearecă . . . să se roage cu frică și cu grije* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 52/11. *Roagă-le tatălui den ceriu* (a. 1619). GCR I, 54/3. *Deci toți depreună ne rugăm cu cred*[i]*nță* (ante 1633). id. ib. 86/11. *Ședeți acicea pînă voiu mcarge acolo să mă rog.* N. TEST. (1648), 35[r]/26, cf. ST. LEX. 172[r]/24. *Totdeauna să roagă lui D*[u]*mn*[e]*zeu.* NEAGOE, ap. GCR I, 166/35. *Mă rog tie, Doamne, cu inema toată.* DOSOFTEI, PS. 29/5. *S-au rugat lui D*[u]*mn*[e]*dzău . . . să stea soarele.* id. V. S. septembrie 2[r]/2. *La preadulcele Domnu roagă-te să odihnească acum pris-tăvitul.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *Cu lacrămi fier-binți să fie început a să ruga lui Dumnezeu.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/11. *Să cuvine a ne ruga lui D*[u]*mn*[e]*zeu cu înfrîngere de inimă și cu umilință.* ANTIM, ap. GCR II, 28/30. *La un loc rugîndu-să . . . , zis-au unul dintru ucenicii lui către dînsul* (a. 1746). GCR II, 36/27. *Și de multe ori poruncise a să aduna preoții idolilor lor . . . , făcîndu-le lor mari făgăduieli și daruri pentru ca ei să se roage dumnezeilor lor* (a. 1764). id. ib. 77/4. *Roagă-te . . . bunătății lui.* MINEIUL (1776), 209[r²]/14. *Noaptea ni rugam, Lîngă-altare proșternute.* ASACHI, S. L. I, 181. *Nu înceta de a se ruga; blagoslovenia lui Dumnezeu va crește.* MARCOVICI, D. 12/16. *Doamne, . . . mă rog să mă aibi supt ocrotire.* DRĂGHICI, R. 61/25. *Deci în viață și la moarte lui te roagă fără frică.* CONA-CHI, P. 273, cf. BĂLCESCU, M. V. 29. *Roagă-te zi și noapte să-ți deie Dumnezeu mintea moldoveanului — cea de pe urmă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Acum mergi de te rogă copila mea, în pace, La cel de sus ce toate le face și des-face.* ALECSANDRI, T. II, 108. *Ea, un înger ce se roagă. — El, un demon ce visează.* EMINESCU, O. I, 50. *Noi ce din mila Sfîntului Umbră facem pămîntului, Rugă-mu-ne-ndurărilor Luceafărului mărilor.* id. ib. IV, 360. *Se rugă lui Dumnezeu cu credință.* ISPIRESCU, L. 28. *Dă să se roage și nu izbutește să-și adune gîndurile risi-pite.* DELAVRANCEA, S. 29. *E a șaptea noapte de cînd domnițele se roagă-n genunchi, le picură lacrimile pe co-vor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 162, cf. DDRF. *Rogu-mă de-a pu-ruri La sfînta liturgie.* GOGA, P. 97. *Poate c-o să-l asculte și Dumnezeu la care se roagă în toate diminețile și serile.*

BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 126. *Din cînd în cînd mă gîndeam și la Dumnezeu, mă rugam, așa cum fac soldații pe front.* SAHIA, N. 79. *Oftă și începu să se roage.* SADOVEANU, O. I, 364. *Nu te ruga. Nu plînge. Nu căuta în jos.* ARGHEZI, VERS. 325. *De mult nu se mai rugase. De mult nu se mai închinase.* STANCU, R. A. III, 87. *M-oi ruga la Precista.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 60. *Vă rugați, mîndre, rugați Vă rugați și mă scăpați, Să mă văz iară-ntre brazi.* id. ib. 289. *Bătrîna . . . s-a rugat lui D-zeu ca să-i ajute.* RETEGANUL, P. IV, 42. *Se roagă lui Dumnezeu.* DOINE, 33, cf. 138. *Au început să plîngă și să se roage de Dumnezeu să se milostivească.* ȘEZ. III, 192, cf. ALR II/I MN 101, 2 764. *La icoane se-nchina, Tot la Domnul se ruga.* BALADE, III, 148. *Pe marginea vraniții Șade mama miresii . . . Se roagă sfîntului soare.* FOLC. TRANSILV. I, 432. ◇ (Cu complementul „rugă", „rugăciune") *Iliia . . . se rugă cu rugăciunri* (c e r u c u r u g ă c i u n e N. TEST. 1648) *se nu fie ploaie.* COD. VOR. 136/7. *Să rugă Iacov rugă.* BIBLIA (1688), 20[2]/43. *Să rugă cu rugăciune către D*[u]*mnezeu.* VARLAAM-IOASAF, 170[r]/2. *Făt-Frumos . . . Sfîntă rugă se ruga, Calde lacrămi că vărsa.* TEODORESCU, P. P. 90, cf. 464. ◇ (Obiectul, scopul rugăciunii sau persoana în interesul căreia se face rugăciunea se introduce prin prep. „pentru", învechit, „de", „derept") *Ispovediți-vă . . . și vă rugați urul dereptu alaltu.* COD. VOR. 136/2. *Că giudecă Domnul oamenilor săi și dereptu șerbii săi roagă-se* (m i l ă - i - e H). PSALT. 282. *Rugați de ceia ce fac voao obidă* (a. 1574). GCR I, 9/13. *Datori sîntem, fraților, de toată lumea să ne rugăm și să grijim.* CORESI, EV. 122. *De sănătatea slugiei să se roage.* id. ib. 226. *Domnul . . . și de șerbii săi roagă-se.* id., ap. GCR I, 16/19. *Miluiaște-mă . . . și roagă derept mene, doară mi s-ar deșchide ochii* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 150/7. *Mulțime de îngeți să ruga pentru Adam* (a. 1600-1625). GCR I, 64/39. *Vă rugaț pentru cei ce vă năpăstuiesc pre voi.* N. TEST. (1648), 7[v]/29. *El să ruga pentru ei.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/48. *Roagă-te pentru noi.* MINEIUL (1776), 84[r²]/36. *Nevinovații copii să roagă din inimă pentru fericirea părinților.* MARCOVICI, D. 3/1. *Să aducă aminte sufletelor celor bune a se ruga pentru mîntuirea sufletului celui păcătos.* CR (1848), 2[1]/51. *Puneam cărțile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învățătură și sănătate, părinți și profesori".* DELAVRANCEA, H. T. 108. *Se roagă pentru noi păcătoșii.* C. PETRESCU, Î. II, 7. *Se rugă pentru cei care umblă în locuri depărtate.* SADOVEANU, O. XI, 69. *Pentru pace mă rog.* ISANOS, Ț. L. 44. ◇ E x p r. (I n t r a n z.) (Învechit și regional) **A-i ruga** (cuiva) **de sănătate** = a face rugăciuni pentru sănătatea cuiva. *Lăuda numele Domnului, rugîndu-i de sănătate și de viiață îndelungată.* R. POPESCU, CM I, 565. *Ce ți-oi fi rugat de sănătate că mi-ai făcut așa de mult bine.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR I 439/887. ◇ T r a n z. (Complementul indică divinitatea invocată) *Iară Pavelu dzise : rugare-ași D*[um]*n*[e]*dzeu.* COD. VOR. 82/10. *Pleacă-te Domnului și roagă elu.* PSALT. 67. *În trei nopți . . . rugară Dumnăzău și grăi glas din ceriu* (a. 1550-1600). GCR I, 8/12. *Să rugăm pre el să vindece și să întărească sufletele și trupurile noastre.* CORESI, EV. 64. *Pasă de roagă Domnezeul miu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 153/12. *Rogăm multu milostiv Domnul* (cca 1600). ib. 216/2. *Slăvește mulțămind și rogînd Dumnedzău.* DOSOFTEI, PS. 97/1. *Ruga D*[u]*mn*[e]*dzău . . . să-i dea răbdare.* id. v. s. septembrie 36[r]/16. *Să rugați pre D*[u]*mn*[e]*zău și pentru a noastră spășenie.* BIBLIA (1688), [prefață] 5/13. *Ruga pe Dumnezău pentru iertarea greșalilor sale.* DRĂGHICI, R. 38/15. *Crăiasă alegîndu-te, Îngenunchem rugîndu-te, Înalță-ne, ne mîntuie Din valul ce ne bîntuie.* EMINESCU, O. IV, 360. *În sufletul ei ruga pe Dumnezeu.* ISPIRESCU, L. 25. *Bade, bade, dragul meu, Roagă tu pe Dumnezeu.* DOINE, 21, cf. ZANNE, P. VI, 635. (A b s o l.) *Și-ncheiet-am jurămînt Domnului a fi mirese, A ruga, a agiuna Ș-a serbi mărirea sa.* ASACHI, S. L. I, 180. ◇ (Într-o poezie populară; complementul indică intervale de timp în care se spun rugăciuni) *Bată-te, mîndruțo, bată, Săptămîna cea rugată, Care-o roagă lumea toată, Ș-o rogi și tu cîteodată.* DOINE, 210.

3. R e f l. A cere cuiva voie sau îngăduință de a face ceva. *Poate . . . să să roage să să plătească cu bani.* PRAV. 238. *Din zări un tînăr călător Sosind pe-acolo s-a rugat Să bea din cana lor.* COȘBUC, P. I, 281. ◇ E x p r. **Mă rog,** formulă întrebuințată ca element incidental, fără legătură directă cu restul frazei (avînd uneori o nuanță concesivă, de nerăbdare, de nervozitate etc). *Ei vezi, mă rog, ce nătărău ! Tot înapoi se dă.* DONICI, F. 124. *Ia spune, mă rog, care altul putea să fie?* CR (1848), 11[2]/52. *Da cine-i, mă rog, turcul ist călare?* ALECSANDRI, T. 342. *Mă rog, ce mai la deal la vale? așa e lumea asta.* CREANGĂ, P. 223, cf. 158. *Mă rog, vorbește din carte, n-ai ce face !* CARAGIALE, O. II, 307. *Îngrijire de dînsul, mă rog, ca unul la părinți.* ISPIRESCU, L. 161. *Că la ea e curat, că e odihnă bună, . . . mă rog, la cîte rămnește inima omului.* DELAVRANCEA, T. 192. *Dar ce, mă rog, sînt robul tău?* COȘBUC, P. I, 298. *Mă rog, era să ne certăm.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 173. *Se poartă încinși cu colane de califea, cu paftale de argint suflate cu aur; mă rog, curat niște vlădici.* HOGAȘ, DR. I, 251. *Drept cine o lua, mă rog, s-o lovească așa în amorul propriu?* BASSARABESCU, V. 23. *Se opri căutînd bănuitoare împrejur să vadă, mă rog, cine-i face pozna.* BRĂESCU, A. 90. *Ce-mi moșmonești acolo, mă rog, îl întreabă bunica.* TEODOREANU, M. U. 198. *Mă rog, care știe istoria aceasta?* SADOVEANU, O. IV, 172. ◇ (Diminutival, cu sens hipocoristic sau ironic) *Mă rogel, mă roguță.* SCL 1950, 92.

— Prez. ind.: *rog,* pers. 4 și (învechit) *rogăm;* ger.: *rugînd* și (învechit) *rogînd*; imper.: *roagă-te* și (învechit) *rogi-te.*

— Lat. **rogare.**

RUGÁ[2] vb. I. T r a n z. (Regional) A înghimpa, a înțepa (Cămărzana — Satu Mare). ALR I 1 207/343. *M-o rugat rugu.* ib.

— Prez. ind. pers. 3 : *rúgă.*

— V. **rug[1].**

RUGÁCE s. f. v. **răgace[1].**

RUGÁCI s. m. v. **răgace[1].**

RUGÁCIE s. f. v. **răgace[1].**

RUGAMĂTÚRĂ s. f. v. **rumegătură.**

RUGÁR subst. (Regional) **1.** Subst. Loc cu rugi[1]. Cf. DR. XI, 65, 76, MAT. DIALECT. I, 266.

2. S. m. Salcîm *(Robinia pseudacacia)* (Sînicoară — Cluj). CV 1952, nr. 5, 39.

3. S. m. Trandafir *(Rosa centifolia).* BORZA, D. 149.

— Pl.: **(2, 3)** *rugari.*

— **Rug[1]** + suf. *-ar.*

RUGÁRE s. f. **1.** Rugăminte, rugă[1] **(1).** *Răbdînd multe rugări și-mbunări și nenduplecîndu-să . . . , cu același leu s-au luptat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 51[v]/26. *Au scris ev*[an]*gheliia mai virtos pentru rugarea rimleanilor.* N. TEST. (1648), 40[r]/20. *A trimis soli la Soliman cu rugare să porunccască ca pe Petru să i-l dea lui.* ȘINCAI, HR. II, 175/11, cf. I, 223/27, LB. *Am fost așternut umilita rogare ca să te milostivești a ne dărui cu mila și bunăvoirea înal. tale.* GT (1838), 14[2]/25. *M-a onorat . . . cu rugarea de a publica subenirile și notițele mele de călătorie.* F (1881), 337, cf. GHEȚIE, R. M. 387, DDRF. *Dar o rugare eu ți-aș face. Să mi te-ntorci în bună pace.* COȘBUC, P. II, 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Eu nicicînd cu rugare Nu-ți voi cădea să rămîi.* MURNU, I. 8. *Abia pe la șapte îi împlini rugarea domnul Ștefănescu.* AGÎRBICEANU, A. 57. *Să-mi dai îngăduință . . . să fac a doua rugare.* SADOVEANU, O. X, 50. *Nu-i pofti însă decît după ce-i comunici lui frate-meu . . . rugarea mea.* STANCU, R. A. IV, 102. *Mult mă mai rugai, O rugare mare, Cu multă răbdare.* MARIAN, Î. 108. *Am, înălțate împărate, . . . două rugări.* RETEGANUL, P. III, 7. ✦ (Prin Transilv., Maram., Mold., Ban.) Petiție, cerere (scrisă). Cf. LB. *Primarul își înaintă rugările de despărțire.*

AGÎRBICEANU, A. 275, cf. 532. *Dumneata i-ai făcut rugarea să-l lase să şadă în Armadia.* REBREANU, I. 400. *Românii bănăţeni înaintaseră o rugare la împăratul.* MOLIN, R. B. 422. *Se roagă . . . să binevoiţi a-i primi, avînd a pune o rugare la picioarele măriei tale.* SADOVEANU, O. X, 357, cf. GR. S. V, 45, ALR SN IV h 985. *Trebe să bag o rugare ca să-mi scadă darea.* MAT. DIALECT. I, 91.

2. (Învechit) Rugăciune **(2).** *Domnul ruga* (r u g ă - c i u n r e N, *rugarea* D) *mea preimi.* PSALT. 8, cf. 177. *Doamne, auzi rugăciunea mea, Ia aminte rugările meale.* CORESI, PS. 387/1. *Să se întărească pre sine cu rugăciune şi cu rugări.* PRAV. GOV. 19r/13, cf. DRLU.

— Pl.: *rugări.* — Şi: (formă latinizată) **rogáre** s. f.

— V. **ruga[1].**

RUGÁT[1] s. n. Faptul de a s e r u g a[1]. ✦ (Învechit, prin Transilv.) Petiţie, cerere. Cf. LB.

— V. **ruga[1].**

RUGÁT[2], -Ă adj. **1.** (Popular; despre vorbe, rugăminţi) Care solicită, care imploră; rugător. *N-aştepta vorbă rugată.* BĂRAC, A. 39/16. *S-apropie-acum de bătrîn cu vorbire rugată.* COŞBUC, AE. 12. *Rogu-mă sfinţiei-tale . . . Cu rugă rugată, Cu inimă plecată.* MARIAN, S. R. I, 106. ✦ (Substantivat, f. pl.) Rugăminţi, cereri insistente. *Baba n-are ce face şi, după multe rugate, arată împărătesei inelul.* MERA, L. B. 55.

2. (Rar) Căruia i se adresează o rugăminte. Cf. DRLU. ✧ (Substantivat) *Întrebata şi rugata, cea care venise cu noutăţile, . . . răspundea amănunţit.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 204. ✦ (Învechit) Dispus să primească ruga cuiva; îngăduitor. *Doamne, . . . rugat* (i n d u r ă t o r B 1938) *fii spre şerbii tăi.* PSALT. 189, cf. CORESI, PS. 251/4.

3. (Învechit) Care se roagă **(2),** care se închină. ✧ (Substantivat) *Va bea cel rugat vin.* BIBLIA (1688), 99[1]/5, cf. 98[2]/51. ✦ (Într-o poezie populară, despre intervale de timp) În care se face rugăciune **(2).** *Bată-te, mîndruţo, bată, Săptămîna cea rugată, Care-o roagă lumea toată, S-o rogi şi tu cîteodată.* DOINE, 210.

— Pl.: *rugaţi, -te.*

— V. **ruga[1].**

RUGÁVIŢĂ s. f. v. **rueaviţă.**

RÚGĂ[1] s. f. **1.** Rugăminte **(1).** V. i m p l o r a r e. *Dat-au boierii ruga lor la singur împărat.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Decebal . . . au trimis soli de pace la Traian cu multă rugă.* SPĂTARUL MILESCU, LET[2]. I, 90. *Au mers la crai cu mare rugăciune, să facă bine să scoată ţara din mîinile păgînilor şi, ascultînd craiul ruga lui, . . . au întrat în ţară pe la Rucăr.* R. POPESCU, CM I, 274. *Căci, cu grămada pornite în fugă, Nici poruncă ascultă, nice rugă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 259. *Armele lui nu-s de fiere, ci-s de milă, de iubire, De dureri şi de suspinuri, de rugi fără contenire.* CONACHI, P. 3, cf. POLIZU. *Şi rugile şi lacrimi zadarnice îi fură.* BOLLIAC, O. 99. *Şi atuncea cînd spre uşă el se-ntoarce ca să fugă, Ea-l opreşte-n loc cu ochii şi c-o mult smerită rugă.* EMINESCU, O. I, 80. *Vrăjitorul n-aştaptă multă rugă şi, după ce se învoiră, îi dete un măr.* ISPIRESCU, L. 160, cf. DDRF. *Dacă de ruga-ţi blajină Vor rîde . . . , Răscoală-ţi copiii.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 40. *Cu rugă eu vin.* COŞBUC, AE. 27. *Din ruga doamnei noastre . . . uit şi ierî.* DAVILA, V. V. 96. *Trebuia să le asculte ruga fierbinte.* BASSARABESCU, V. 7. *Viu cu rugă în cuvinte şi cu lacrămi în priviri Să mă ierţi că voiei tale am ieşit cu-mpotriviri.* EFTIMIU, Î. 21. *Treci ducînd . . . Un suspin, o rugă, un zadarnic dor.* TOPÎRCEANU, B. 13. *Prin ochii lui părea că trece . . . o rugă tristă.* SADOVEANU, O. I, 492. *Sînt tare de-o ureche, Şi ruga n-o aud.* V. ROM. septembrie 1954, 63. *Mi-a fost ruga în zadar.* ALECSANDRI, P. P. 169. *Pe Cerna striga, Pe Cerna chema S-auză ruga.* TEODORESCU, P. P. 416. *Toate rugile şi bocetele ei au fost în zădar.* SBIERA, P. 44. *Împăratul şerpilor să mănie foc pe el, . . . dar totuşi, la ruga copilului, nu-l mîncă.* RETEGANUL, P. I, 4. *(Bun) şi de rugă şi de fugă,* se spune despre o persoană bună la toate. Com. din HERECLEAN — ZĂLAU. (F i g.) *A venit o solie De o mie Să-i cînte la ureche Ruga băltii veche.* ARGHEZI, VERS. 183.

2. Rugăciune **(2).** *Cruţă-mă şi ascultă ruga mea.* PSALT. HUR. 2v/18, cf. 50r/26, 125v/15. *Domnul ruga* (r u g ă c i u n r e H, r u g a r e a D) *mea preimi.* PSALT. 8, cf. 22. *În rugă şi în rugăciuni, liturghie, întru cale să ne adunăm.* CORESI, EV. 523, cf. 322. *Numai pentru curăţiia cîtăva vreme ca să petreaceţi în post şi în rugă* (ante 1618). GCR I, 45/35. *Să ne curăţim cu postul şi cu ruga şi cu alte fapte bune.* VARLAAM, C. 43, cf. 25. *Întru ruga voastră nu ne uitaţi* (a. 1644). GCR I, 110/8, cf. 111/15. *Îi sfătuia pre dănşii să ia carte de rugă şi iarăşi să mai întrebi vraja o dată.* HERODOT (1645), 401. *Să o închidză . . . cu canon, cu post, cu rugă.* PRAV. 196. *Ruga Ieremiei proroc* (a. 1650). GCR I, 149/13. *Italienii să priimească bozii şi rugile . . . troadenilor.* M. COSTIN, O. 250. *N-au vrut D*[um]*nizeu să asculte ruga lor.* CHEIA ÎN. 2v/24. *Cine te cearcă cu rugă curată Îl grijeşti la lipsă cu mînă-ndurată.* DOSOFTEI, PS. 30/9, cf. 18/7, 23/18. *Să dusă în munte pre rugă.* id. V. S. septembrie 10v/12. *Te-ai rugat mie rugă.* BIBLIA (1688), 23[1]/4. *Fecioară . . . , primeaşte ruga robilor şi izbăveaşte noi.* MOLIVTENIC (sec. XVII), 312. *Bătînd Ştefan Vodă în uşa sihastrului . . . , au răspunsu sihastrul să aştepte Ştefan Vodă afară pănă ş-a istovi ruga.* NECULCE, L. 10. *Aşea Dumnăzău, ruga credincioşilor netrecînd.* CANTEMIR, HR. 202. *Fericitul Nifon îl întărea cu rugile sale.* ANON. CANTAC., CM I, 89, cf. ANON. CAR. *Socoteaşte, Doamne, ruga mea* (a. 1710). GCR I, 366/7. *I să vrea arăta . . . vreo sf*[i]*ntă şi blîndă vietate la ceale de mai nainte săvîrşite rugile sale.* MINEIUL (1776), 17v[1]/2. *Precum se urcă tămîia-n sus, Nalţe-se ruga-mi pînă la tine.* HELIADE, O. I, 110, cf. 72, LB. *De jertfe-mpresurat, de ruge asurzit.* DONICI, F. II, 41/9. *Ruga de evlavie unei inimi credincioase Către Domnul se înalţă pe'arpi armonioase.* ASACHI, S. L. I, 47, cf. 50. *Mă voi ocupa, cît pentru mine, şi eu a reciti la ruge şi a da la leturghii.* CR (1848), 28[1]/78. *Un biet călugăr bogonisea pe sloveneşte . . . rugele agoniei.* ODOBESCU, S. I, 66, cf. 441. *Aşa . . . vă treceţi, bieţi bătrîni, Cu rugi la Preacurata.* GOGA, P. 33. *Vremea pare-ncremenită . . . Brazii fruntea şi-au plecat Spăimîntaţi, ca pentru rugă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 18. *O rugă, da, un cîntec ţi se cuvine ţie . . . Îl simt vibrînd . . . , nimica nu poate să-l reţie.* CERNA, P. 19. *Bine a voit Ştefan Voievod să zidească acest templu . . . întru ruga sa şi a doamnei sale Maria.* SADOVEANU, O. XII, 341. *Ruga mea e fără cuvinte Şi cîntul, Doamne, mi-e fără glas.* ARGHEZI, VERS . 45, cf. 286. *Asemenea Soarelui, plecasem pletele, a rugă.* LABIŞ, P. 152. *Ruga sîrmanului Stă la dreapta Domnului.* ALECSANDRI, P. P. 386. *Sfînta rugă d-ascultau: Ascultau Şi se-nchinau.* TEODORESCU, P. P. 439, cf. 459, SEVASTOS, N. 391. *Nu mai ştia cum să mulţămească lui D-zeu că i-a ascultat ruga.* ŞEZ. II, 200, cf. ib. IV, 3, 228. *Fac grecii o mănăstire . . . Dară-n dinsa cine-şi cîntă? Cine-şi zice ruga sfîntă?* BUD, P. P. 65. ✧ F i g. *Vîntul, gata să se culce, Murmura o rugă doinitor de dulce.* COŞBUC, P. I, 254. *Dar auzi . . . ce jalnic cîntă Clopotele-acum în sat; Glasul lor e-ndurerat, Ruga lor e sfîntă.* id. ib. 263. *Erau ocări în larma lunaticei orhestre Şi rugă arzătoare în tainicul ei zvon.* TOPÎRCEANU, B. 38. ✧ (Regional) *Ruga cea mare* = rugăciunea care se face atunci cînd în casă e cineva grav bolnav. VAIDA. ✧ L o c. v b. **A face** (sau **a da, a aduce) rugă** sau **a-şi face ruga, a fi în rugă, a sta la** (sau, învechit, **cu, spre) rugă** = a se ruga[1] **(2),** a spune rugăciuni **(1).** *Se neştinre chinuiaşte reu întru voi, rugă facă* (r o a g e - s ă N. TEST. 1648). COD. VOR. 134/6. *Fec*[e] *rugă către Dumnezeu* (a. 1550 — 1580). GCR I, 7/14, cf. 6/7. *Stătură . . . în trei nopţi spre rugă. Rugară Dumnăzău* (a. 1550 — 1600). id. ib. 8/12. *Rugă şi rugăciune să aducem lui Dumnezeu.* CORESI, EV. 122, cf. 231, 265. *În rugă şi în rugăciune să fim.* id. ib. 287. *Sculaţi-vă şi faceţi rugă, toţi arhiereii.* VARLAAM, C. 136. *Să facă post şi rugă* (a. 1645). GCR I, 117/6, cf. 147/30. *Au făcut rugă către D*[u]*mn*[e]*dzău* (a. 1650). GCR I, 147/30. *Vede pre om că stă cu rugă şi vorbeşte către D*[u]*mn*[e]*dzeu.*

NEAGOE, ap. GCR I, 168/9. *Cu frică staţi la rugă să vă iarte.* DOSOFTEI, PS. 252/9, cf. V. S. septembrie 11v/29. *Vă rog pre voi mai nainte de toate a face rugăciuni şi rugi.* CHEIA ÎN. 83v/12. *Făcînd rugă la atotputernicul Dumnezeu ca să-l întărească cu aglutorul cel de sus.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 144/33. *Pavel întrînd şi făcînd rugă . . . , l-au vindecat pre dînsul* (a. 1703). GCR I, 350/5, cf. 359/11. *Făcea rugă toată noaptea.* MINEIUL (1776), 34r²/17, cf. 138r²/13. *Poroncind domnul la toate mănăstirile ca să facă rugă şi să tragă toate clopotele cele mari* (sfîrşitul sec. XVIII). LET². III, 214. *Mergc dînd D[o]mnului rugă.* BĂRAC, A. 34/5. *Făcură rugă lui Amon, D[u]mnezeul lor.* ALEXANDRIA, 39/22. *Spune-i în viitor să facă rugă şi pentru pămînt, căci, crede-mă, avem noi mai multă trebuinţă decît blestemaţii acei de angeli.* GHICA, A. 69. *Te rog, soţie iubită, Fă o rugă umilită Pentru sufletelul meu.* MARIAN, Î. 21, cf. id. S. R. I, 14. *Trei zile şi trei nopţi, Tot la rugă cît a stat, Dumnezeu s-a îndurat.* SEVASTOS, N. 391. *Dimineaţa şi seara aducea rugă lui D-zeu.* ŞEZ. IV, 3. *N-apuc ca să-mi fac ruga, Că mă cheamă la cai fuga.* FOLC. MOLD. II, 477. ✦ (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Serviciu religios care se face în decursul păresimilor; priveghere, denie. *În decursul păresimilor sînt trei privigheri sau denii . . . numite în Transilvania rugi.* MARIAN, S. R. II, 284, cf. A IV 1, 5.

3. (Prin Transilv. şi Maram.) Loc de rugăciune, capelă, orator; biserică, mănăstire. *Da nu-i luciu luceafăr, Că-i o sfîntă dalbă rugă, Dar în rugă cini se roagă?* VICIU, COL. 150, cf. 204, D. POP, M. 155. ✦ (Prin Transilv. şi Ban.) Troiţă, cruce. Cf. LB. *Lîngă Ripiţa este o rugă, lîngă rugă este o fîntînă.* SLAVICI, N. I, 28, cf. DDRF, TDRG, H XVIII 78, REV. CRIT. IV, 146, ALR SN III, h 906, TEAHA, C. N. 261.

4. (Regional) Serbarea patronului unei biserici creştine; p. ext. patronul unei biserici. V. hram. *Hramul bisericii este . . . o zi în care se face aici rugă sau nedeie, adică întrunire de oameni din mai multe sate din munţi.* I. IONESCU, M. 605. *Cu fete din alte sate fac ei cunoştinţă mai lesne şi mai aproape pe la hramuri, rugi sau nedeie.* MARIAN, NU. 68, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Bisericuţa din Sîrete, cu ruga Sfîntului Dumitru.* SBIERA, F. S. 73. *Această adunare unii o numesc goire, alţii rugă.* PAMFILE, S. T. 40. *A fost odată ca niciodată, pre cînd se încălţau purecii în coji de nucă şi se duceau la rugă.* CĂTANĂ, P. B. III, 116. *Nedeia (în Bănat „ruga") e mai luată în seamă decît Crăciunul, Paştele şi Rusaliile.* DENSUSIANU, Ţ. H, 278, cf. ALR II/I MN 97, 2 753, com. din TIMIŞOARA, MAT. DIALECT. I, 139. ✦ Şezătoare (Lupeni). A III 4.

5. (Regional; în expr.) **A se duce rugă** = a se duce vestea. *Stăpîne, zieu să duce rugă De vitejia noastră! — el mai zise. Cine ar fi crezut aşa ca să fugă Bălaurii de noi cu fălcile închise?* BUDAI-DELEANU, T. V. 79.

— Pl.: *rugi* şi (învechit) *ruge.*

— Postverbal de la **ruga**[1].

RÚGĂ[2] s. f. v. **rug**[1].

RUGĂCÉL s. m. v. **lugăcel.**

RUGĂCÍŢĂ s. f. v. **răgăciţă.**

RUGĂCIUNÁR s. n. (Rar) Molitvelnic. *Preotul . . . celeşte rugăciunile prescrise din rugăciunari (molitvenic).* MARIAN, NA. 121, cf. id. Î. 308.

— Pl.: *rugăciunare.*

— **Rugăciune** + suf. *-ar.*

RUGĂCIÚNE s. f. **1.** (Astăzi rar) Rugăminte **(1).** V. implorare. *Cu multă rugăciune cerşutu-am de la sfinţiia lui şi mi-o au tremis.* CORESI, EV. 5. *Au trimis boieri la Badensis cu rugăciune ca să facă milă cu ţara.* IST. Ţ. R. 27. *Au mersu la crai cu mare rugăciune, să facă bine să scoaţă ţara den mîinile păgînilor.* R. POPESCU, CM I, 274, cf. ANON. CANTAC., CM I, 175. *Căzu cu rugăciune şi ceru a se supune.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *După rugăciunea ce ne-au făcut, s-au adeverit şi de către noi cu iscăliturile* (a. 1826). DOC. EC. 370. *După rugăciunea ce ne-au făcut dumnealui numitul boier, . . . am înnoit şi am întărit acest han* (a. 1828). ib. 405. *Poarta a primit ca să se aşaze un patriarh catolic în Constantinopol; această interesantă priimire a făcut sultanul prin rugăciunile Franţii.* CR (1830), 14¹/4. *Încă facem rugăciune, dac-aţi bine priimi Să veniţi la ceai dăseară.* PR. DRAM. 99. *Crez că umanitatea cere să priimim rugăciunea acestui înfortunat.* CR (1848), 3¹/54. *Mi-a făcut rugăciune în genunchi, ca să-l iert.* FILIMON, O. I, 174. *Rămînea nesimţitoare la rugăciunile şi la suferinţele sale.* ODOBESCU, S. I, 290. *Vreau să vă spui o vorbă şi să vă fac o rugăciune mare.* CARAGIALE, O. I, 118. *Se înduplecă de rugăciunile neguţătorului.* ISPIRESCU, L. 24. *Am să-ţi fac o rugăciune, mamă.* DELAVRANCEA, S. 21. *Vorbi flăcăului cu un glas blînd, învelind dojana în rugăciune.* REBREANU, I. 225.

2. Cerere, mulţumire sau laudă adresată de credincioşi divinităţii (oral sau în minte, liber sau după text); închinare, rugă[1] **(2),** (învechit) rugare **(2),** rugăminte **(2),** molitvă, (învechit şi regional) ocinaş, (învechit, rar) molenie. *Că multu poate rugăciunea dreptuli agiutîndu.* COD. VOR. 136/4, cf. 154/5. *Audzi, Doamne, glasul rugăciuriei meale.* PSALT. 47, cf. 132. *Cătră mare putearnicul şi milostivul Domn cu rugăciune să ne adaugem.* CORESI, EV. 235, cf. 48. *Auzi şi ascultă Domnezeu rugăciune voastră* (ante 1600). CUV. D. BĂTR. II, 145/11, cf. 50/16. *Ceru cu rugăciune să nu ploao.* N. TEST. (1648), 180r/6. *Ascultă-mă, Doamne, de dereptate . . . De rugăciune să-mi iai aminte.* DOSOFTEI, PS. 45/15. *Glas dă mare rugăciune s-au dat slavei lui cei vecinice.* R. GRECEANU, CM II, 167. *Rugăciune în vreame de foamete şi de război* (a. 1805). IORGA, S. D. XIII, 18, cf. LB. *E ora rugăciunei; Eroul îngenunche şi-nclină a sa frunte.* HELIADE, O. I, 216. *Prin rugă şi rugăciune cu mulţumită cererile voastre să fie cunoscute la Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 1/6. *După ce se sfîrşi rugăciunea, . . . merse la palat.* BĂLCESCU, M. V. 207. *Arama sfîntă va răsuna în aer, chemînd pre credincioşi la rugăciune.* NEGRUZZI, S. I, 253. *Împăratu . . . , isprăvind rugăciunea, plecă în iatac.* PANN, P. V. III, 50/24. *A candelei lumină . . . parcă-nfăţişează Rugăciunile noastre stăpînului obştesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 92. *Dulce-i glasul tău Ca sfînta rugăciune.* ALECSANDRI, P. I, 209. *Îi citi cu glas măreţ rugăciunile de încoronare.* ODOBESCU, S. I, 72. *Orchestra începu uvertura cu rugăciunea din „Norma".* EMINESCU, G. P. 68. *Îndată rugăciunea pustnicului se ascultă.* ISPIRESCU, L. 30. *Făcu cruce şi, galbenă, cu spaima întinsă peste tot chipul, înălţă ochii drept rugăciune.* DELAVRANCEA, S. 168, cf. MARIAN, Î. 310. *Zenobia . . . se dăduse jos din pat şi-şi lega zadiile bolborosind rugăciuni.* REBREANU, I. 44, cf. 273, SEVERIN, S. 129. *Şi cum ştie-o rugăciune Doamna măsălariţă, Tot soborul îi propune S-o aleagă stariţă.* TOPÎRCEANU, B. 50. *Boierul . . . îşi murmura, în iatacul lui, rugăciunile de sară.* SADOVEANU, O. I, 10, cf. X, 179. *Îi cercetez pe cei închişi în casă, Pe care-o suferinţă îi apasă, Cîţi în nădejde şi în rugăciune Nu au aflat alean şi-nţelepciune.* ARGHEZI, VERS. 367. *Rugăciunea de-atîtea ori începută Mi se sfîrşeşte.* BLAGA, POEZII, 88. *Amurgul aduce călugării din chilii pentru rugăciunea de seară.* BOGZA, C. O. 358. *Oricît ar lucra de mult, credinciosul găseşte timp şi pentru rugăciune.* STANCU, R. A. III, 315. *Omul spuse rugăciunile numai pe jumătate.* PAMFILE, DUŞM. 169, cf. 195. ✧ Fig. *Stelele albe sunau în acriane coarde rugăciunea universului.* EMINESCU, N. 67. *Vitele mele-n păşuni Rumegă tăciuni şi rugăciuni.* ARGHEZI, VERS. 184. ✧ Loc. vb. **A face** (învechit **a da, a aduce) rugăciune** (sau **rugăciuni**) sau **a-şi face rugăciunea, a fi în rugăciune, a sta la rugăciune** = a se ruga[1] **(2),** a se închina. Cf. COD. VOR. 134/9. *Se dau rugăciure* (fă gadele D) *me dzi de dzi.* PSALT. 116, cf. 235. *Şi înşine de noiş să aducem rugăciune Domnului.* CORESI, EV. 443, cf. 83. *Şi au dat rugăciune la D[u]mnezeu.* PRAV. GOV. 66v/7. *Făcînd rugăciune lungi în făţărie: derept aceasta, mai grea osîndire veţ lua.* N. TEST. (1648), 30r/23. *Făcînd mai întîi o fierbinte rugăciune către Dumnezău.* DRĂGHICI, R. 166/12. *Porunci . . . a se face rugăciuni pu-*

blice. BĂLCESCU, M. V. 78. *Tu cu a ta soție să faceți rugăciuni Pentru Despot.* ALECSANDRI, T. II, 68. *Ștefan al Moldovei, Daniel îi spune, Să aștepte-afară! Sînt în rugăciune.* BOLINTINEANU, O. 58. *Făcură rugăciune mare către Mahomet al lor.* ISPIRESCU, M. V. 32, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi bine să faci rugăciuni să te lumineze Cel de Sus.* CĂLINESCU, E. O. II, 255. *Stareț purtător de bolți cerești, Să faci o rugăciune De ieșirea sufletelului din trup.* BLAGA, POEZII, 58. *Își făcu rugăciunea și se culcă.* ISAC, O. 207. *În grădina cea cu pruni Fac fetele rugăciuni.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 449. *Pe costița cu căpșune Fac fetele rugăciune.* RETEGANUL, CH. 147.

— Pl.: *rugăciuni* și (învechit) *rugăciune.*

— Lat. **rogatio, -onis.**

RUGĂMÉNTE s. f. v. **rugăminte.**

RUGĂMÍNTE s. f. **1.** Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obține ceva; rugă[1] **(1),** rugăciune **(1),** rugare **(1),** (învechit) regea, regealîc. V. r e p r e z e n t a ț i e. *Rugămintea domnilor iaste ca și cînd are îngrozi pre neștine.* PRAV. 276, cf. 321. *Au trimis boierii la Poartă pre Chiriță Drace, cu rugăminte de la boieri și de la țară pe cine or vre ei să le de domnu de țară.* NECULCE, L. 31, cf. 134. *Nici rugămentele fiiului său . . . vreun preț sau trecere avînd.* CANTEMIR, HR. 211, cf. 140. *Neputînd face într-alt chip . . . , cu multe rugăminte au căzut la pace.* R. GRECEANU, CM II, 186, cf. 134. *Să iasă turcilor înainte, Ca doar va putea ceva să facă Prin rugăminte și plecăciune Pentru cea țigănime săracă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 198, cf. 109, DRLU. *Căzînd cu rugăminte la picioarele lor, să-ți ceri iertăciune.* DRĂGHICI, R. 13/24. *A ta față . . . A zimbit cu îndurare . . . La a mele jurămînturi, la a mele rugăminte.* CONACHI, P. 100. *După multe rugăminte . . . , căpeteniile ungurești mijlociră și jurară pe credința lor că nu li se va face nici un rău.* BĂLCESCU, M. V. 74, cf. 43. *După multe și anevoiase rugăminte, dobîndise în sfîrșit ajutor de la împărăția turcească.* ODOBESCU, S. I, 87, cf. III, 309. *Stăruiește pe lîngă dînsul cu rugăminte, că ai să-l îndupleci.* CREANGĂ, P. 191. *Nu e în stare să-ți refuze o rugăminte.* CARAGIALE, O. II, 113. *Aș vrea să vă fac o rugăminte.* SLAVICI, O. II, 44. *Privesc și-n fața ta și mă cutremur De tine să m-ating la rugăminte.* MURNU, O. 102. *A văzut multe: . . . rugămînți duioase, de după ferești deschise.* GÎRLEANU, N. 240. *Rugămințile poporului meu, dorința tatălui Nu le mai pot amîna, trebuie să le ascult.* CAMIL PETRESCU, T. III, 457. *Nevasta lui . . . îl adusese, hai-hai, cu vizite, cu rugămînți, cu stăruințî, pînă-n pragul generăliei, peste care nu putea să treacă.* BRĂESCU, O. A. I, 166, cf. SEBASTIAN, T. 136. *Cad aici iarăși cu rugăminte să mă primești și să mă aperi.* SADOVEANU, O. IX, 192. *Toată familia protestă într-un singur glas, deși toți fură mișcați de rugămintea ticălosului.* REBREANU, I. 246, cf. id. R. I, 190. *Chemarea șefului se lungea ca o rugăminte și în același timp ca o poruncă.* PREDA, M. 189, cf. MARIAN, S. R. II, 149, SBIERA, P. 57. *Bieții drumari numai după multă rugăminte mai fură suferiți a rămînea la ei noaptea aceea.* RETEGANUL, P. IV, 71. *Toată rugămintea, toate mustrările . . . rămaseră zădarnice.* ȘEZ. V, 50.

2. (Învechit) Implorare adresată divinității; rugă[1] **(2),** rugăciune **(2).** Cf. VARLAAM, C. 253. *Și lu ascultă D[u]mn[e]zeu rugămîntul lui D[a]v[i]d.* CHEIA ÎN. 88[r]/9. *Eu ț-am strigatu-ți, Dumnedzău sfinte, Să mi-asculți graiul de rugăminte.* DOSOFTEI, PS. 46/14. *Dumnăzău au căutat spre lacrămile tale și au ascultat rugămintea ta.* CANTEMIR, HR. 142. *Tu care ai fost martur l-atîtea rugăminte . . . , Cînd inima fierbinte Viața de vecie în lacrimi o căta.* ALEXANDRESCU, O. I, 120.

— Pl.: *rugămînți* și (învechit) *rugăminte.* — Și: (învechit) **rugămînt** s. n., **rugăménte** s. f.

— **Ruga**[1] + suf. *-(ă)mînt.*

RUGĂMÍNT s. n. v. **rugăminte.**

RUGĂRÁI s. n. (Regional) Rugărie (Voinești — Iași). GLOSAR REG.

— **Rug**[1] + suf. *-ărai(e).*

RUGĂRÍE s. f. (Regional) Loc pe care crește mult rug[1]. Cf. ȘEZ. VII, 183.

— **Rug**[1] + suf. *-ărie.*

RUGĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Și adverbial) Care se roagă **(1),** care cere cu umilință; care exprimă o rugăminte **(1).** V. r u g a t[2] **(2).** *Avînd rugătoare către tine cuvinte.* MINEIUL (1776), 121r[2]/36. *Dumnealui marele logofăt . . . făcîndu-ne rugătoare cerere* (a. 1845). DOC. EC. 841. *Românii aveau sub ochii lor cîteva punctațiuni de coprins politic, formulate . . . nu însă în ton rugătoriu și termini umiliți.* BARIȚIU, P. A. II, 84. *Și-i închina . . . vorbe rugătoare.* ALECSANDRI, P. II, 132. *Du-te, . . . zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere.* CARAGIALE, O. II, 7. *Glasul ei deveni duios, rugător.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 79, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Bătrînul . . . zicea rugător către domnul, zeul Apolon.* MURNU, I. 4. *Visele ni se urcă spre fericire ca două brațe îndreptate rugător spre cer.* PETICĂ, O. 344. *Cu mîinile împreunate și rugător îndreptate spre o putere nevăzută, avu o clipă de încremenire.* HOGAȘ, DR. I, 169. *Tremura și se uita rugătoare cînd la tatăl ei, cînd la Ion.* REBREANU, I. 229, cf. 119. *Cîteva glasuri rugătoare se auziră înghinînd în clasă.* BASSARABESCU, V. 3, cf. 76. *Unul îndreptă ochii deznădăjduiți și rugători spre un infirmier să-l învelească.* C. PETRESCU, Î. II, 45, cf. SEBASTIAN, T. 77. *Doctorul trecea grăbit, . . . întrebat de zece guri rugătoare.* SADOVEANU, O. II, 333, cf. VIII, 198. *Priviri rugătoare.* CĂLINESCU, S. 25. *Privirea ei deveni rugătoare.* PREDA, R. 282. *Vină mai aproape, o chemă Gavrilă, aproape rugător.* POPOVICI, SE. 134, cf. 54. ◇ F i g. *Copacii întind brațe uscate, rugătoare.* ALECSANDRI, P. III, 242. *Glasuri de clopote-n turn își plîng rugătorul lor cîntec.* COȘBUC, P. II, 61. *E singur în bătaia ploaiei Și-n ciripitu-i rugător Îmi spune să-i deschid fereastra.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 342. ◇ (Substantivat; învechit și popular) *O, împărate . . . , mîntuiaște . . . pre rugătoarea ta din robie.* HERODOT (1645), 495. *Rugătoriul măriii tale, smeritul Dosoftei mitropolitul, închinăm cu fața pînă la pămînt* (a. 1679). DOSOFTEI, ap. GCR I, 240/13, cf. DRLU. *Nu ești, bade, rupt din soare, Să-ți fiu ție rugătoare!* RETEGANUL, TR. 152.

2. S. m. și f. Persoană care se roagă **(2),** care se închină; creștin. *Nedireptățile opreaște și păcatele rugătorilor tăi dezleagă.* PARACLIS (1639), 248. *Nu uita glasul rugătorilor tăi.* PSALT. 149, cf. 320. *Avăm I[i]sus Hristos, dereptul, rugătoriu și mîngîitoriu către tatăl.* CORESI, EV. 265. *Și-i folosî un rugători de-l scoasă de la nevoaie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149v/2, cf. ANON. CAR. *Socotiia cu cinște preuții și rugătorii miluia.* MOXA, 371/25. *Toate raclele de sfinți posedă cîte o colecțiune de brațe, picioare, ochi, mîni și chiar prunci, lucrați în aur, în argint, în sidef și dedicate toate de pătimași seau de rugători.* ODOBESCU, S. I, 260. ◇ (Adjectival) *Oameni rugători lui Dumnezo.* ALR II/I MN 97, 2 751/279. ✦ (Adjectival; regional, despre intervale de timp) În care se face rugăciune **(2)** (Vașcău). *Mă rog de . . . sf. dumineacă, sf. luni . . . , de sf. sîmbătă și de toate laolaltă, zile rugătoare, închinătoare.* ȘEZ. V, 145.

3. S. m. (Învechit) Sol, trimis. *Viru rugătorii* (s o l i D) *diîn Egypet.* PSALT. 130, cf. CORESI, PS. 175/14. *Împăratul . . . au mînat rugători de l-au chemat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128v/11. *Țeara s-au rugat lui Sigismund ca să-l sloboadă, rugătorii au fost Albert Șioberg, Franțisk Fekete și alții.* ȘINCAI, HR. II, 268/11.

— Pl.: *rugători, -oare.* — Și: (învechit) **rugătóriu** adj., s. m.

— **Ruga**[1] + suf. *-(ă)tor.*

RUGĂTÓRIU adj., s. m. v. **rugător.**

RUGĂU s. n. (Prin nordul Transilv. și Maram.) Arc

(cv 1949, nr. 3, 34, LEXIC REG. 10) de ceas (ib. II, 90); spirală, tirbușon (LEXIC REG. 21).
— Pl.: *rugăuri* (LEXIC REG. 21) și *rugauă* (ib. II, 90).
— Din magh. **rugó.**

RÚGBI s. n. Joc sportiv disputat între două echipe cu o minge ovală, care poate fi jucată atît cu mîna, cît și cu piciorul. Cf. IORDAN, L. R. A. 499. *Tabelul . . . se întocmește după alte criterii la rugbi sau la atletism.* L. ROM. 1959, nr. 2, 92, cf. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848. *Echipa de rugbi . . . și-a început turneul în Franța.* ib. 1968, nr. 7 565. *Turneul campionatului de rugby s-a încheiat.* SPORTUL, 1971, nr. 6 877, 4/1.
— Scris și: *rugby.*
— Din engl. **rugby,** fr. **rugby.**

RUGBÍST s. m. Jucător de rugbi. *Rugbiștii . . . au făcut progrese mari.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848. *Scorul a fost deschis de rugbiștii români.* ib. 1968, nr. 7 565. *Fiecare rugbyst . . . trebuie să aibă multă personalitate.* SPORTUL, 1971, nr. 6 882, 2/7.
— Scris și: *rugbyst.* — Pl.: *rugbiști.*
— **Rugbi** + suf. *-ist.*

RUGBÍSTIC, -Ă adj. De rugbi, privitor la rugbi. *Parizienii . . . comentează mult această confruntare rugbistică.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848.
— Pl.: *rugbistici, -ce.*
— **Rugbi** + suf. *-istic.*

RUGEÁ vb. II v. **rugi.**

RUGELÚȘUL subst. art. (Regional) Numele unei sîrbe (Cioflinceni — București). Cf. VARONE, D., id. J. R.
— **Rug**[1] + suf. *-eluș.*

RUGENÁ vb. I v. **ruginl.**

RUGENÍ vb. IV v. **ruginl.**

RUGEÓLĂ s. f. v. **rujeolă.**

RUGÉT[1] s. n. Boală infecțioasă la porci, caracterizată prin apariția de pete roșii pe piele. Cf. ENC. VET. 650, 645.
— Pl.: ?
— Din fr. **rouget.**

RUGÉT[2] s. n. (Regional) Loc pe care crește mult rug[1]. Cf. DRLU, DR. XI, 65, 67, 72. *Cîntă cucu să mă duc Și mierluța să mă-ntorc, Să-i dau rugetului foc.* GRAIUL, I, 33.
— Accentuat și: *rúget.* GRAIUL, I, 33.
— **Rug**[1] + suf. *-et.*

RÚGET[3] s. n. (Rar) Răget, muget, urlet. *Cît pe ce să zguduie masa și pe toți cei dimprejur cu rugetul de leu al rîsului său.* HOGAȘ, H. 93.
— Pl.: *rugete.*
— **Rugi** + suf. *-et.*

RÚGHIE s. f. v. **roibă**[1].

RUGÍ vb. IV. Intranz. (Învechit și regional; despre animale) A rage, a mugi; a urla. *Doi lei . . . căzură la picioarele lui rugind de i să-nchinară.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[v]/24, cf. DRLU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Tu, . . . spurcate, Nu mugi ca bou, Nu rîma ca porcu, Nu rugea ca cîinele.* MAT. FOLK. 624.
— Prez. ind.: *rugesc.* — Și: (regional) **rugeá** vb. I.
— Din lat. **rugire.**

RUGINÁ vb. I v. **ruginl.**

RUGINÁRE s. f. Mic arbust cu frunze înguste, lucioase și cu flori albe dispuse în mănunchiuri la vîrful ramurilor; (regional) merișoare-sălbatice *(Andromeda polifolia).* Cf. BARONZI, L. I, 143, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 86, SIMIONESCU, FL. 293, BORZA, D. 18.
— De la **rugină.**

RUGINÁT, -Ă adj. v. **ruginit**[2].

RUGÍNĂ s. f. **I. 1.** Substanță brună-roșcată, sfărîmicioasă, care se formează prin oxidare, de obicei pe obiecte de fier în prezența umidității atmosferice. *Aurul vostru și argintul ruginri și rugira loru întru mărturie voao fi-va.* COD. VOR. 132/10, cf. CORESI, EV. 53. *Nu ascundereți vistiariul vostru pre pămînt, unde rugina și moliile o pierd* (a. 1644). GCR I, 112/8. *Nu adunareț voao comoară pre pămînt, unde moliile și rugina o strică.* N. TEST. (1648), 8[v]/11. *Să facă să nu fie rugină pe fier.* NECULCE, L. 91, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 160, DRLU. *De bani ticsite sînt sipetele lui Din care-acum o parte rugina o mănîncă.* NEGRUZZI, S. II, 200. *Iar a relii boală n-are nici un leac, . . . Ca vierme ce roade pomi verzi și copaci, Ca rugina fierul și n-ai ce să-i faci.* PANN, P. V. II, 162/12. *Am văzut înșine pinteni de rugină putreziți.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Paloșului nostru i-e teamă de rugină.* ALECSANDRI, T. II, 139. *Un arc, niște săgeți, un paloș și un buzdugan, toate pline de rugină.* CREANGĂ, P. 194. *Se apucă . . . să le curețe de rugină.* ISPIRESCU, L. 3. *Pe git simți un gust de rugină, amăriu.* DELAVRANCEA, S. 152. *Floarea albă-a șîngerat, Paloșul rugină-a prins.* PĂUN-PINCIO, P. 51, cf. DAMÉ, T. 58, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 132. *Rugina a înflorit roșu pe toate fierăriile.* SADOVEANU, O. II, 453. *A luat securea . . . , a dus-o la fierarul satului s-o curețe de rugină.* STANCU, R. A. III, 18. *De ne-a despărțit fecior, Fie-i moartea din topor, Din topor fără rugină.* HODOȘ, P. P. 127. *Sî rămîi în loc fîntînî Sî spăl arma di ruginî.* MAT. FOLK. 1 321. *Un buzdugan ș-alegea, . . . În mînă că mi-l lua, De genunche mi-l trînlea, De rugină-l scutura.* BALADE, I, 391. *Să fie moarte de cuțit, De cuțit fără rugină.* FOLC. TRANSILV. I, 201. (Glumeț) *Mă tem să nu-mi prinză gîtul rugină.* ISPIRESCU, ap. CADE ◇ Fig. *Pentru că sînteți, în țară, o rugină roziloare Ce se-ntinde și corumpe toi ce-i tînăr, ce-i în floare, Virtuți, rație, onoruri, simtemente.* MILLO, în PR. DRAM. 367. *Plugurile . . . brăzdau ziua întreagă ogoarele bătute de rugina iernii.* REBREANU, I. 268, cf. 379. (Sugerînd culoarea galbenă-roșiatică a frunzelor uscate) *Primăvara toate sînt proaspete . . . , toamna toate pălesc, prind un fel de rugină.* DELAVRANCEA, A. 5. *Rugina toamnei prinde să se furișeze prin frunza încă deasă și verde.* GALACTION, A. 368. *Toamna, cu-a ei albă frunte Și cu galbenii conduri, A lăsat argint pe munte Și rugină pe păduri.* TOPÎRCEANU, B. 23. *Un singur plop, cu foile însîngerate de rugină, apărea pe deal, la marginea pădurii.* BRĂESCU, O. A. II, 254. *Frunza . . . Scrîșnește-n rugini ca oțelul.* BENIUC, V. 97. ✦ Pojghiță brună care acoperă uneori pietrele și care se produce prin oxidarea minereurilor cu conținut de fier. *Valea se îngustează, de o parte și de alta maluri surpate, . . . cu urme de rugină roșii ca sîngele, pe sus stînci uriașe, diforme.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Pretutindenea sfărîmături de stînci vinete și roșii, arse, fulgerate, pătate de rugină.* BART, S. M. 54, cf. ȘEZ. I, 77. ✦ (Regional) Nume dat animalelor domestice cu pete de culoare ruginie. Cf. PRECUP, P. 25, STOIAN, PĂST. 63. ✦ (Regional) Jeg. ALRM I/I h 184.

2. (Prin metonimie, adesea, ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") Armă veche, uzată, deteriorată; ruginitură, rablă. *Nu-i zări vrun călător? Călător cu punga plină . . . Să-mi mai cerc astă rugină Și să-mi fac bani de iernat.* ALECSANDRI, P. I, 61. *Cu o rugină de pușcă pe care orice vînător ar fi azvîrlit-o în gunoi, nimerea mai bine decît altul cu o carabină ghintuită.* ODOBESCU, S. III, 14. *Porunci să-i dea și lui o mîrțoagă de cal și o rugină de paloș.* ISPIRESCU, L. 169. *Avea o rugină de pușcă să n-o iai în mîini și cu dînsa el făcea minuni.* DUNĂREANU, CH. 117. *Viermuiau prin circiumi . . . cu rugini la brîie.* TEODO-

RESCU, P. P. 486. *Pînă va fi Busuioc Ţine cu potera foc. Busuioc cu flinta plină, Bagă potera-n rugînă.* RETEGANUL, TR. 39. *De trei ori o fost să mor, De-o rugină de pistol.* ŞEZ. VIII, 59. ✦ Fig. (Popular) Om îmbătrînit, ramolit. *Între cei poftiţi se afla şi o rugină de moşneag.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Mîndrior, cujmă rotată, Taie gardul, fă livadă Şi hai la noi cîteodată. Şi fă ciudă la rugine, Că ai drăguţă-n vecine.* FOLC. TRANSILV. I, 286. ✦ (Regional) Om leneş, om de nimic (Maidan — Oraviţa). Cf. H XVIII 174.

3. Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. *Ce-mi vorbeşti de fanatism şi de deprindere? De ne-am fi potrivit acestei vechi rugine, am purta încă barbe.* NEGRUZZI, S. I, 255. *Multă rugină am curăţat de pe mulţi.* GHICA, ap. CADE. *Mă Toderiţă, ce nu mai aruncaţi şi voi rugina? : . . . Numai avere şi avere.* CĂLINESCU, E. O. II, 100. ✦ Om cu idei sau cu mentalitate învechită; retrograd. *În risc de a fi numărat între ruginele literaţilor, nu mă pot opri de a face o comparaţie mitologică.* NEGRUZZI, S. I, 312, cf. 268. *În aprinderea lor, numeam pe cei bătrîni „rugini învechite, işlicari, strigoi".* CREANGĂ, A. 153.

II. 1. Boală infecţioasă a plantelor, cauzată de ciuperci microscopice, care se manifestă prin apariţia unor pete de culoare brună-ruginie pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescenţe; (regional) mucegai **(2)**. V. mană **(II 1)**. Cf. PSALT. 160. *Şi deade ruginiei rodul lor.* CORESI, PS. 213/13. *Rugina . . . se iveşte pe frunzele şi paiele grîului.* I. IONESCU, C. 174/22, cf. BARCIANU, DS. *Habar n-ai de ce se întîmplă pe cîmp ; . . . dacă orzul se coace ; dacă în grîu nu dă rugina.* SADOVEANU, O. XI, 678. *Pagubele aduse de rugini plantelor atacate se datoresc slăbirii şi pieirii de timpuriu a frunzelor, ceea ce provoacă slăbirea şi chiar pieirea plantei în întregime.* SĂVULESCU, M. U. I, 91. *În nici un an pînea n-a ieşit gustoasă: era amară din pricina ruginii.* PAMFILE, VĂZD. 17, cf. DL, DM, DER, ALRM SN I h 32, A I 23, II 12, III 2, 19. ✦ (Învechit, rar) Mălură **(2)**. CLEMENS.

2. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă şi ramificată spre vîrf, cu flori galbene-aurii; (regional) cruguliţă, lemnul-domnului *(Senecio jacobaea)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 139, BORZA, D. 159. ✧ Compus: **Rugină-de-baltă** = plantă din familia compozitelor, cu tulpina înaltă, cu frunze lungi şi cu ţepi pe margini, cu flori gălbui *(Senecio paludosus)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 288.

3. (Bot.) Pipirig *(Juncus effusus, conglomeratus şi inflexus)*. Cf. BRANDZA, FL. 465, GRECESCU, FL. 573, SIMIONESCU, FL. 277, BORZA, D. 91.

4. (Bot.) Mălaiul-cucului *(Luzula pilosa)*. BORZA, D. 102.

5. Insectă mică, roşie, care trăieşte pe spicele grîului. *În timp ploios se observă pe spic nişte insecte foarte mărunte, de culoare roşietică, numite „rugină".* PRIBEAGUL, P. R. 73.

— Pl.: *rugini* şi (regional) *rugine*.

— Cf. lat. aerugo, -inis.

RUGINĂTÚRĂ s. f. v. **ruginitură.**

RUGINEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Rugină **(I 1)**. UDRESCU, GL.

— **Rugină** + suf. *-eală*.

RUGINÍ vb. IV. **1.** Intranz. A prinde rugină **(I 1)**, a se umple de rugină **(I 1)**. *Aurul vostru şi argintul ruginri.* COD. VOR. 132/10, cf. CORESI, EV. 53. *Hieru . . . să ruginească* (a. 1718). URICARIUL, XI, 301. *Să-i fie trupul . . . ca ferul ce rugineză* (a. 1805). D. POP, M. 75, cf. DRLU, LB. *Puşculiţa-mi rugineşte, Ţinta-n ghioagă se toceşte.* ALECSANDRI, P. I, 59. *N-a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan !* DELAVRANCEA, O. II, 70. *Lanţul ancorelor grele Le-a ruginit de mult în apă.* MINULESCU, V. 30. *Hamgerul . . . rugineşte în cui.* SADOVEANU, O. I, 659. *Poetul a avut dreptate. Bronzurile romane au ruginit şi s-au mistuit, opera lui a rămas.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Un adăpost de stuf în care rugineau trei semănători.* GALAN, B. I, 52. *Coasa-n cuiu a ruginit Şi eu, maică, n-am venit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 197. *Fierul încă rugineşte Şi cît lumea nu trăieşte !* MARIAN, SA. 237, cf. ALEXICI, L. P. 175. *Şi pă cînd oi înturna, Coasa, da, a rugena, Pe mîndra nu oi afla.* ARH. FOLK. I, 165. *În temniţi veţi putrezi, Pe voi lanţu-a rugini !,* BALADE, II, 370. *Boii-n grajd o-mbătrînit, Plugu-n brazde-o ruginit.* FOLC. TRANSILV. I, 451. *Fiarele au ruginit, Mîinile mi-au putrezit.* FOLC. MOLD. II, 491. *Fierul care nu să-ntrebuinţează rugineşte.* PANN, P. V. III, 154/12. *Fierul că-i fier şi încă rugineşte.* ZANNE, P. I, 163. *Cheia umblată nu rugineşte.* id. ib. III, 100. ✧ Refl. *Aurul şi argintul vostru s-au rugenit.* N. TEST. (1648), 179v/5. *S-a ruginit ceasul.* BL VI, 67. *Şaua ţi s-a putrezit, Frînele s-au ruginit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 247, cf. ALR I 1 529/ /790. *Plugul se rugineşte, dacă nu lucrezi cu el.* ZANNE, P. V, 506.

2. Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A primi culoarea galbenă-roşiatică a ruginii **(I 1)**. *Era toamnă. Codrul de fagi începuse a rugini.* VLAHUŢĂ, O. A. 503. *Acest măreţ şi molcom apus de soare, întins ca o coadă de păun peste pădurile care începeau să ruginească.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28. *Pădurile ruginiseră. Copacii bătrîni îşi lepădau frunzele.* STANCU, R. A. III, 21. ✦ Refl. (Rar; despre dinţi) A se acoperi de tartru. [La scorbut] *să clătesc, să ruginesc şi cad dinţii.* PISCUPESCU, O. 292/9.

3. Intranz. şi refl. Fig. A-şi pierde din calităţi, a nu mai fi de folos; a nu mai fi actual, a se învechi. *A lumei temelie se mişcă, se clătească, Vechile-i instituţii se şterg, s-au ruginit.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Pentru a nu lăsa să ruginească un talent atît de preţios, voi să-ţi dau pe cineva cu care te-i putea exercita.* I. NEGRUZZI, S. VI, 30. *Cine şade rugineşte.* ZANNE, P. II, 611. ✧ Tranz. fact. *Nu lăsa dar niciodată lenea a te rugini.* I. VĂCĂRESCUL, P. 277/7.

4. Refl. (Regional; despre plante) A fi atacat de rugină **(II 1)**. Cf. ALR SN I h 45/987, A I 12.

5. Intranz. (Regional; despre cereale, făină) A începe să fermenteze, a se încinge. *Semînţa . . . necoaptă şi care stă în saci cei de fărină rapede rugineşte.* ECONOMIA, 37/9.

— Prez. ind.: *ruginesc*. — Şi: (învechit şi regional) **ruginá** (LEXIC REG. 21) vb. I, (învechit) **rugení** vb. IV, (regional) **rugená** vb. I.

— V. **rugină.**

RUGINÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Rugină multă. *Unde şed a dumisale . . . părale S-a iscat o ruginime . . . Şi toţi banii i-au stricat.* MARIAN, NU. 672.

— **Rugină** + suf. *-ime*.

RUGINÍRE s. f. Faptul de a (se) rugini. *Ruginirea fierului . . . nu este altceva decît unirea oxigenului cu fierul la temperatura ordinară.* MACAROVICI, CH. 247. ✧ Fig. *Pe la ruginirea amurgului, regimentul se opri în bivuac într-o pădurice.* CAMILAR, N. I, 156.

— V. **rugini.**

RUGINÍŞ s. n. (Regional) Loc pe care creşte mult rug[1]. Cf. DR. XI, 65, 72, 82.

— De la **rug[1].**

RUGINÍT[1] s. n. Ruginire. Cf. ŢIPLEA, P. P. 115.

— V. **rugini.**

RUGINÍT[2], -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Acoperit, ros de rugină **(I 1)**, oxidat; (învechit şi popular) ruginos **(I 1)**. *Aurariul . . . pusă Mîna pe cioarsa ruginită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 235. *Că moşteanul tău în urmă . . . , Folosindu-se de banii ruginiţi sub a ta cheie, Din mazil, baron s-a face.* ASACHI, S. L. I, 222. *Nu s-au dat comitetului pentru scopurile sus atinse nici un ban ruginit.* BARIŢIU, P. A. II, 315. *În mijloc este o verigă ruginită de care se anină streangul.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Caută bine-n pungă, că-i găsi poate vro carboanţă ruginită.* ALECSANDRI, T. 527. *Oblonul se cleiină şi scîrţîie pe ţîţînele-i ruginite.* ODOBESCU, S. I, 153. *Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolţi.* EMINESCU, O. I, 76.

Hainele . . . sînt vechi și ponosite și armele ruginite. CREANGĂ, P. 191. *Își alese o sabie cam ruginită.* ISPIRESCU, L. 21. *Leneș scîrțîie ițîna ruginită de la ușe.* GOGA, P. 70. *Peste tot și peste toate, se înalță crucea veche, ruginită și plecată a bisericii.* HOGAȘ, DR. I, 24. *Harta Daciei . . . veghează trist d-asupra unui pat mic de fier, cu drugii rari și ruginiți.* BASSARABESCU, V. 115, cf. 30. *Ruina de han, fără acoperiș, cu zăbrelele de fier ruginit la ferestrele boltite, i se păruse totdeauna uriașă.* C. PETRESCU, Î. I, 252. *Cheia scrîșni de două ori în broasca ruginită.* SADOVEANU, O. XI, 93. *Ieși amețit pe ușa gotică și apoi pe poarta ruginită.* CĂLINESCU, E. O. I, 12. *O casă mare, acoperită cu tablă ruginită.* STANCU, R. A. I, 249. *Un plug ruginit am văzut în bătătură.* ISAC, O. 213. *Cineva uitase robinetul deschis, și lichidul picura obositor pe fierul ruginit.* BARBU, P. 267. *Pentr-o pușcă ruginită Rămase casa jelită.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 319. *Vro cincizeci de ieniceri, Groși la cap, cărunți la peri, Cu hangere Ascuțite, Cu pistoale Ruginite.* BALADE, II, 86. *Pușca mea cea ghintuită Am visat-o ruginită.* ib. 348. *Căci cuțitu-i ruginit, Stăpînu-i afurisit.* FOLC. TRANSILV. II, 11, cf. I, 416. ◇ Fig. *Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită.* EMINESCU, O. I, 32. *Mi-i viața ruginită de zădărnicii.* LESNEA, VERS. 218. ✦ Fig. Vechi, uzat. *Peste cetățile de sute și sute de ani, ruginite, arse de vreme ca de foc, au căzut foi de salcîm.* SAHIA, U.R.S.S. 41.

2. Fig. (Despre frunze, plante etc.) Care a căpătat culoarea galben-roșiatică a ruginii **(I 1)**. Cf. JIPESCU, O. 53, HEM, 463. *La miazăzi, pe culmea de tufe ruginite, se văd niște ocoale, cu lungi șuri pentru boi.* BELDICEANU, P. 62. *Se zăreau dealurile cu vii arămii și cu păduri ruginite, singura comoară prețioasă a orășelului.* BASSARABESCU, S. N. 23. *În crîngul cu stoguri de frunze ruginite Era un frig liniștit.* BACOVIA, O. 183. *Boschetele erau zdrențuite și ruginite, iar florile rămase se încovoiau spre pămînt.* GALACTION, O. A. I, 35. *Două ferestre . . . dau peste o boltă de viță ruginită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 527. *La unele cruci se aflau cununi de brad uscate; cetina ruginită se scuturase pe lutul crăpat.* C. PETRESCU, Î. I, 299. *Din Cetățuie, în amurg liniștit de toamnă, se vedeau în mari depărtări păduri ruginite pe coaste de dealuri.* SADOVEANU, O. XIII, 509. *Peste liniștea pădurilor ruginite coborîse înserarea.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 352. *Și albastră se ducea compania pe cîmpia ruginită.* ISAC, O. 201. *Sirugur roșu, ruginit, Noi cu drag că ne-am iubit.* BIBICESCU, P. P. 55. ✦ (Despre vin) De culoare ruginie. *Jocuri viforoase prin bătături de han Cu vinuri ruginite.* LESNEA, VERS. 3.

3. Fig. (Despre persoane, idei, concepții etc.) Care nu ține pas cu progresul; înapoiat, învechit, demodat. *Își alege . . . orîndatori de prin sate . . . Și din cei de pe la țară ruginiți boierănași.* BELDIMAN, E. 80/12. *O, voi . . . Nobili plini de fantazie, mîndri-n titlul ruginit, De ce-n ură-aveți săteanul?* ASACHI, S. L. I, 73. *Boieri mai multe sute de țărani carii pe cîmpul bătăliei se purtaseră mai bine decît mulți boieri ruginiți.* ARHIVA, R. I, 100/7. *Propunerile regești . . . nu poartă nicidecît caracterul unui conservatorism ruginit.* CR (1848), 14[2]/46. *Cîțiva boieri ruginiți în românism.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Legi vechi și ruginite avem să le-nnoim.* ALEXANDRESCU, O. 270. *Pe mulți i-am auzit imputînd acelei lucrări de a fi confuză, gloduroasă, ruginită.* ODOBESCU, S. I, 248. *Bucheri ruginiți și leneși, pe unele locuri depravați.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 184. *Te știu că ești vechi și ruginit reacționar.* SADOVEANU, O. VII, 130. *Îi convingea gazda, trecînd surîzătoare de la unul la altul, că nu e bine să ne arătăm ruginiți și că, în saloanele cele mai de frunte . . . , e acum obiceiul să se întîlnească lumea veche cu lumea nouă.* PAS, L. I, 104, cf. com. MARIAN. ◇ (Substantivat) *Cată să ne ținem și noi de lume, căci altfel am trece de ruginiți.* FILIMON, O. II, 133. *Subt amenințare de a fi numărați între ignoranți și ruginiți, nu vom zice: apt, aptiv . . . în loc de act, activ.* NEGRUZZI, S. I, 348. *Fiecare scotea la iveală faptele săvîrșite de Lascăr Catargiu și de ruginiții și pleșcarii din preajma lui.* PAS, L. II, 280. ✦ (Rar) Rablagit. *Era un bătrîn ruginit, uscăliv și gîrbov.* V. ROM. iulie 1953, 141.

4. (Despre plante) Atacat de rugină **(II 1)**. *Finul cel mai rău pentru vite este acel ruginit.* I. IONESCU, C. 111/7. *Pierderea mare de apă a plantelor ruginite poate fi și mai agravată în consecințele sale atunci cînd este favorizată de uscăciune și căldură.* SĂVULESCU, M. U. I, 151, cf. 153.

5. (Regional; despre apă) Care are gust sălciu (Capu Codrului — Gura Humorului). Cf. ALR I 798/378.

II. S. m. (Regional) Numele unui soi de struguri. Cf. DDRF, H XI 95.

— Pl.: **(I)** *ruginiți, -te.* — Și: (regional) **ruginát, -ă** adj. ALR I 1 529/355, ALR II 4 264/279, 310, 349.

— V. **rugini.**

RUGINITÚRĂ s. f. Obiect ruginit[2] **(I 1)**; p. ext. lucru vechi, uzat, lipsit de valoare. *Hîrburi și ruginături desfundate din gropi.* C. PETRESCU, R. DR. 24. *Eu sînt un vînător pasionat. Am tot dichisul. O pușcă care mă ține nouă sute de lei . . . — Ei, eu am, ia acolo, o ruginitură.* BRĂESCU, O. A. I, 16. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *O ruginătură de decorație.* ap. TDRG.

— Pl.: *ruginituri.* — Și: (rar) **ruginătúră** s. f.

— **Rugini** + suf. *-tură.*

RUGINÍȚĂ s. f. Numele a trei plante; **a)** plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază și dințate la vîrf; crește în locuri umbroase; (regional) feriguță, spinarea-lupului *(Asplenium ruta muraria).* Cf. SIMIONESCU, FL. 251, PANȚU, PL., BORZA, D. 26; **b)** strașnic *(Asplenium trichomanes).* PANȚU, PL.; **c)** ciupercă parazită care atacă și distruge frunzele plantelor *(Uromyces scuteleatus).* Cf. id. ib.

— Pl.: *ruginițe.*

— **Rugină** + suf. *-iță.*

RUGINÍU, -ÍE adj., s. n. **1.** Adj. De culoarea ruginii **(I 1)**; galben-roșiatic. *Jderii pădureți cu blana ruginie.* ODOBESCU, S. III, 185. *Un păr aspru și des de culoare castanie, bătînd în roșcat-ruginiu.* CARAGIALE, ap. CADE. [Strugurii] *după ce se coc capătă culoare ruginie și gust dulce.* HEM, 1 531, cf. MARIAN, CH. 51, ȘĂINEANU, D. U. *Cîmpul se-ntinde nemărginit, mohorît ruginiu.* SANDU-ALDEA, D. P. 25, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 147. *Pădurea cu brazii săi uriași . . . , cu așternutu-i moale și ruginiu de foi uscate . . . , părea cuprinsă de clipa vie a unui fior.* HOGAȘ, M. N. 130, cf. PASCU, S. 221. *Lumina ruginie pătrunde în casă.* REBREANU, N. 136. *Dealuri galbene și ruginii dormeau în jurul nostru.* GALACTION, O. A. II, 59. *Pe cărare frunzele ruginii fugeau ca mici făpturi sperioase ale toamnei.* C. PETRESCU, Î. I, 21. *Turnă ea singură în pahare și . . . nu vărsă nici o picătură din lichidul ruginiu.* BRĂESCU, O. A. I, 12. *Avea fereastră, iar sub plafon, vreo cinci țevi groase de calorifer, din care cădeau rar picături de apă ruginie.* VLASIU, D. 18. *Fuga veveriței îi sclipea glumeț în cîrlionții ruginii.* TEODOREANU, M. U. 183, cf. 68. *Puiul rămase lipit de pămînt . . . , ca o blăniță ruginie.* SADOVEANU, O. XI, 125, cf. IX, 363. *Îmi place să le văd în cuvenitul cadru. Sub, ruginii și roșii, frunzele de viță.* BLAGA, P. 102. *Purtau pădurile de-o vreme Coroana toamnei ruginie.* V. ROM. februarie 1954, 222. *O baltă cu apă ruginie.* BOGZA, A. Î. 175. *Frunza e ruginie și uscată.* STANCU, D. 69, cf. id. R. A. III, 52. *Simplă străduță cu tei ruginii, Mare țiː-e simpla poveste.* FRUNZĂ, Z. 71. *Cu un maldăr de crizanteme ruginii pe braț, necunoscuta tocmai plătea florăresei.* S. MARTIE 1960, 28. *Toamna și-a așternut pe jos covoru-i multicolor . . . , galben, ruginiu, roșcat.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 2. *În pneumonie, spuța are o culoare ruginie.* ABC SĂN. 341, cf. ȘEZ. IV, 225.

2. S. n. Culoare ruginie **(1)**; (la pl.) diferite nuanțe ale acestei culori. *Ruginiul frunzelor.*

— Pl.: (adj.) *ruginii* și (s. n.) *ruginiuri* (L. ROM. 1968, nr. 1, 47.)

— **Rugină** + suf. *-iu.*

RUGINÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Învechit și popular; despre obiecte de metal) Ruginit[2] **(I 1)**, oxidat. *Nu cu rugirosul argintu sau auru lzbăvitu-vă.* COD. VOR. 142. /11. *Și de va fi ceva, vreun lucru de fier făcut . . . . , de-l veri ținea ascuns . . . și nu-l veri mai prinde a mînă, el mai ruginosu se face.* CORESI, EV. 407, cf. ANON. CAR. *Să . . . trudea cum ar scoate Din teacă sabia cea ruginoasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 46, cf. DRLU, LB, PASCU, S. 78. *Cere . . . pușca care ar fi mai ruginoasă în tot magazinul de puști.* RETEGANUL, P. III, 16, cf. PAMFILE, C. Ț. 225, CANDREA, F. 337, ARH. FOLK. VI, 299, ALR II 4 264/64, 316, 334, 346. *Numai o creangă tăiai, Armele de-mi atîrnai. Le-aș fi pus, codri, pe jos, Dar pămîntu-i umedos Și fierul e ruginos.* ANT. LIT. POP. I, 54. ✦ Vechi, uzat. *Și mergînd o dete-ndată* [plînea] *pentru un frîu ruginos.* PANN, P. V. III, 89/16.

2. Fig. (Învechit) Ruginit[2] **(I 3)**. *Au prins rădăcină ruginoasele și . . . blestematele prejudecăți* (a. 1828). BV III, 586.

3. (Regional; despre grîu) Ruginiu[2] **(I 4)**. Cf. ALR SN I h 45, ALRM SN I h 32.

4. (Iht.; în sintagma *caracudă ruginoasă*, și substantivat, f.) *Carassius carassius.* BĂCESCU, P. 51.

II. S. f. (Prin Munt.) Numele unui soi de struguri (Cobia de jos — Găești). Cf. H IV 83.

— Pl.: **(I)** *ruginoși, -oase.*

— **Rugină** + suf. *-os.*

RUGIOÁRĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui r u g i n ă.

1. Cf. r u g i n ă **(I 2)**. *Capra-n deal, capra-i în vale, Nici că vrea să-mi steie-n cale . . . Alergai cu-o rugioară S-o giunghiu sub bărbioară.* ALECSANDRI, P. P. 265.

2. (Regional) Nume dat unei capre cu părul roșu. Cf. DDRF.

3. Cf. r u g i n ă **(II 2)**. *Cicorile culese de tine în mănunchi Umblînd pe malul gîrlei le-am aruncat pe ape Și-am stat lîng-o rugioară de ceară, în genunchi, Să-i scutur plînsul care îi izvorîse-n pleoape.* STANCU, C. 62.

— Pl.: *rugioare.*

— De la **rugină** + suf. *-ior.*

RUGÍRE s. f. (Rar) Răget, muget, urlet. Cf. DRLU. *Flacările* [iadului] *sporesc . . . rugiri, hohotiri, șuierări, din cînd în cînd țipete.* MACEDONSKI, O. II, 277.

— Pl.: *rugiri.*

— V. **rugi.**

RUGÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Aspru. *Microscopicește pielea* [la bătrîni] *apare uscată, rugoasă și zbîrcită.* PARHON, B. 58.

— Pl.: *rugoși, -oase.*

— Din fr. **rugueux.** Cf. lat. r u g o s u s, -a, -u m.

RUGOZITÁTE s. f. **1.** Calitate a suprafeței unui corp solid de a avea asperități de dimensiuni mici. Cf. LTR, MDT, DER. *Gradul de netezime (rugozitate) al acestor suprafețe nu poate fi însă apreciat corect.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 553.

2. Mică neregularitate apărută pe suprafața unui obiect. DL, DM.

— Pl.: **(2)** *rugozități.*

— Din fr. **rugosité.**

RUGUCÍ[1] vb IV. R e f l. (Învechit) A se văita, a se văicări. *Ei au audzit rugucindu-să* (v ă i e ț î n d u - s e MUNT.) *ș-au alergat de l-au scos.* PRAV. 211.

— Prez. ind.: *rugucesc.*

— Etimologia necunoscută.

RUGUCÍ[2] vb. IV. T r a n z. **1.** (Regional; despre cai, rar, despre copiii mici) A lovi, a da din picioare. [Calul] *nu rugucește, nu-i cu sucă și trage bine.* DR. V, 225, cf. ALR II/I MN 77/ 325.

2. (Învechit) A necinsti, a viola o femeie. *Au tîlnit o muiere . . . și o au rugucit* (a. 1710). BUL. COM. IST. II, 270.

— Prez. ind.: *rugucesc.*

— Din magh. **rúg** „a lovi cu piciorul".

RUGULÉȚ s. m. **1.** (Bot.) Diminutiv al lui r u g[1]; ruguț **(1)**, rugușor, (regional) ruguș, rugușel, ruguțel. *Frunzuliță ruguleț, Căpitane de județ, Nu mă mai ține-n coteț Pentr-un pui de murguleț.* TEODORESCU, P. P. 299. *Foaie verde ruguleț, Îndeamnă-ndeamnă, murguleț.* MAT. FOLK. 338, cf. GRAIUL, I, 112. *Foaie verde ruguleț, Colea peste drumuleț Răsărit-a un nuculeț.* ȘEZ. XVI, 152.

2. Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 129, H IV 313.

— **Rug[1]** + suf. *-uleț.*

RUGULÍ vb. IV v. **ruculuí.**

RUGULÍȚĂ s. f. (Bot.) **1.** Filimică *(Calendula officinalis).* BORZA, D. 37.

2. Rușuliță *(Hieracium aurantiacum).* BORZA, D. 84.

— **Rug[1]** + suf. *-uliță.*

RUGUMÁ vb. I v. **rumega.**

RUGUMÁȘCĂ s. f. (Regional) Rumeguș (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. ARVINTE, TERM. 164.

— De la **rugumuș.**

RUGUMĂTOÁRE s. f. v. **rumegător.**

RUGUMĂTÚRĂ s. f. v. **rumegătură.**

RUGUMETÚRĂ s. f. v. **rumegătură.**

RUGUMÍȘ s. n. v. **rumeguș.**

RUGUMÓȘ s. n. v. **rumeguș.**

RUGUMÚȘ s. n. v. **rumeguș.**

RUGÚȘ s. m. (sg.) (Bot.; prin vestul Transilv.) Ruguleț **(1)**. *Brîu de rugușe verde.* ARH. FOLK. VII, 89, cf. 122.

— **Rug[1]** + suf. *-uș.*

RUGUȘÉL s. m. (Bot.; prin Maram.) Ruguleț **(1)**. *Tăt d'in el o răsărit Numa un rugușăl sfînt.* T. PAPAHAGI, M. 102, cf. 231.

— **Ruguș** + suf. *-el.*

RUGUȘÍ vb. IV v. **răgușí.**

RUGUȘÍȚĂ s. f. (Bot.; regional) Circiumăreasă *(Zinnia elegans).* Cf. BORZA, D. 189.

— Pl.: *rugușițe.*

— **Ruguș** + suf. *-iță.*

RUGUȘÓR s. m. (Bot.) Ruguleț **(1)**. *Rugușorul s-a întins, Lozioara mi-a cuprins.* ap. CADE.

— **Rug[1]** + suf. *-ușor.*

RUGÚȚ s. m. Diminutiv al lui r u g[1].

1. (În poezia populară) Cf. r u g[1] **(2 a)**. *Uite maică-n ochii lui, Că-s ca două mure negre, Rupte dintr-on rugu verde.* MÎNDRESCU, L. P. 79. *Brău cu rugu verd'e Cu iel mă-nțînze.* ALEXICI, L. P. 147, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Că și eu, mîndruț, m-oiu face Un firuț de rugu sfînt, M-oiu întinde pe pămînt.* BUD, P. P. 29. *O, de-ați vedeare Dragi oile lui La vîrșori de munți . . . , La rugutul verde.* DENSUSIANU, Ț. H. 268. *Și-n locuț de un brîuț L-o încins cu un rugu.* BÎRLEA, B. 91. *Un rugu verd'e cu mure Su' poal'el'e d'e pădure.* T. PAPAHAGI, M. 45. *Rugu verde și cu mure, Ardă-te focul, pădure.* FOLC. TRANSILV. I, 261.

2. (Regional) Cf. r u g[1] **(2 b)** (Pecica — Arad). ALR SN III h 630/53. ✦ Trandafir de dulceață *(Rosa centifolia).* BORZA, D. 149.

— **Rug[1]** + suf. *-uț.*

RUGÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui r u g ă **(2)**. *Îngerii, cîn mă vădzură, Mare rugă-n ceri făcură; D'e ruguța lor cea mare Pomíi-n rai se legănare.* T. PAPAHAGI, M. 74.
— Pl.: *ruguțe.*
— **Rugă** + suf. *-uță.*

RUGUȚÉL s.m. (Bot.; regional) Ruguleț **(1)** (Șimand—Arad). ALR I 1 909/59.
— **Ruguț** + suf. *-el.*

RUI[1] adj. invar. (Regional) **1.** Cu pistrui pe piele pistruiat. Cf. CIAUȘANU, GL.
2. (Despre persoane) Roșcat; cu barbă roșie (Secuiu — Craiova). H V 148.
— Cf. bg. p y e н, ser. r u j a n.

RUI[2] interj. (Regional) **1.** Cuvînt prin care se atrage cuiva atenția să tacă. Cf. PAȘCA, GL. *Rui, copii, că vă dau peste gură. Dormiți odată!* MAT. DIALECT. I, 190, cf. LEXIC REG. II, 53.
2. Strigăt cu care se alungă animalele. Cf. PAȘCA, GL.
— Din germ. **Ruhe.**

RUI[3] s. m. (Ornit.; regional) **1.** Ciocîrlan *(Galerida cristata).* BĂCESCU, PĂS. 151, cf. 55.
2. Ciocîrlie *(Alauda arvensis)* (Vîlcele — Turda). MAT. DIALECT. I, 91.
— Etimologia necunoscută.

RUI[4] subst. (Bot.) Scumpie *(Cotinus coggygria).* BORZA, D. 53.
— Din bg. **pyй,** scr. **ruj.**

RUIÁN s. n. v. **ruin**[1].

RUIÉN s. n. v. **ruin**[1].

RUIENÁ vb. I v. **ruina.**

RÚIENE s. f. pl. (Regional) Un soi de bureți galbeni, comestibili. Cf. ȘEZ. VII, 183, TEAHA, C. N. 261.
— Și: **róine** s. f. pl. TEAHA, C. N. 261.
— Etimologia necunoscută.

RUÍN[1] s. n. (Bot.) **1.** (Și în sintagma *ruin alb,* PANȚU, PL., BORZA, D. 165) Plantă cu tulpina acoperită de peri, cu frunze lucioase și cu flori albastre, dispuse în capitule sferice la vîrful lujerilor; (regional) călugărișoară, floarea văduvelor, mușcatul-dracului, șopîrlaiță *(Sucissa pratensis).* Cf. COTEANU, PL. 15, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, TDRG, GR. S. VI, 244.
2. (Regional) Aglică *(Filipendula vulgaris)* (Nucșoara — Cîmpulung). ALR II 6 321/784.
— Accentuat și: *rúin.* — Și: **ruién** (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., H IV 52, ALR II 6 321/784), **ruián** (BARCIANU, TDRG), **rueru** (GR. S. VI, 244) s. n.
— Cf. scr. r u j n o.

RÚIN[2] s. n. v. **ruină.**

RUINÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. **1.** A (se) preface în ruină **(1)**, a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) nărui. Cf. LB, STAMATI, D., ȘĂINEANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 75. *Intri pe o poartă boltită, pe sub clopotnița care începe să se ruineze.* SADOVEANU, O. IV, 147. *Ș-a rămas schitu singur, s-a ruenit.* GRAIUL, I, 122, cf. CIAUȘANU, V., 195, CHEST. II 13/26, 28, 41, 64, 85, 87, 131, 177, 181, 197, 222, 278, A I 35, III 18. ✧ F i g. *În această luptă, democrația* [romană] *se ruinează; începe războiul civil.* MAIORESCU, CR. III, 103. *Se ruinaseră toate alcătuirile împărăției vechi.* SADOVEANU, O. XII, 222. *Încercarea scolasticei ... de a dovedi rațional adevărul revelației a produs o contradicție care a ruinat scolastica.* OȚETEA, R. 188. ✦ T r a n z. F i g. A strica, a compromite. *Pe neașteptate și brusc s-a ivit filoxera,care a ruinat o sută de ani de viticultură.* ARGHEZI, B. 129. ✦ T r a n z. F i g. A distruge (sănătatea cuiva). *Începu să aseulte mai lintștită ..., privind pe gînduri trupurile și fețele lor ruinate de vreme.* SADOVEANU, O. VII, 325. *Ai să-ți ruinezi sănătatea.* T februarie 1962, 38. ✦ R e f l. F i g. A decădea sufletește. *Băgai de seamă că el se ruina din zi în zi.* EMINESCU, G. P. 29.
2. F i g. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă averea; a (se) sărăci; a (se) distruge. *Abul s-ar fi ruinat într-o zi dacă l-ar fi lăsat în ideile lui la cîrmuirea lucrărilor.* CR (1848), 43[2]/68. *Omul acest fățarnic îl înșală, îl ruinează, îl trage la peire.* NEGRUZZI, S. III, 151. *Răspunse deodată Ceata întunecată Omului cît îi place Poate fi ruinat.* ALEXANDRESCU, O. I, 317. *Zarafi fără capital, fanfaroni și malonești ... ruinează societatea prin falimente frauduloase.* FILIMON, O. I, 93. *Toți bătrînii i-au spus că Stoessel l-a ruinat înadins.* REBREANU, I. 322. *În privința vămii și a dărilor, ... îi va ruina, dacă nu se vor lua măsuri micșorîndu-se dările.* N. A. BOGDAN, C. M. 75. *Își ruinase mai întîi sora.* C. PETRESCU, Î. I, 95. *Iubeam caii și caii m-au ruinat.* BRĂESCU, A. 243. *Tata se ruinase cu cheltuielile ei nebune.* CĂLINESCU, E. O. **I,** 279. *Monopolurile impun intensificarea muncii la maximum, scad salariile mult sub valoarea forței de muncă, ruinează pe micii producători și-i transformă în proletari.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 70. *Pricep un singur lucru, că ioți sînt puși aici ca să inventeze în fiecare zi altceva, să ne ruineze.* DEMETRIUS, S. 50.
— Prez. ind.: *ruinez.* — Și: (regional) **ruiená** (A I 35), **roiná** (ALR II/I h 274), **roená** (CIAUȘANU, V. 195) vb. I, **ruiní** (CHEST. II 41/97), **ruení** vb. IV.
— Din lat. **ruinare, fr. ruiner.**

RUINÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) r u i n a și rezultatul ei.
1. Cf. r u i n a **(1)**. Cf. POLIZU. *Curînd ... vom mîntui ruinarea tuturor acestor sfinte ruine.* NEGRUZZI, S. I, 204, cf. DDRF, BARCIANU. ✧ F i g. *Povestirea ruinării sufletești a lui Iosif Rodean, căutătorul de aur din „baia" Vălenilor.* VIANU, A. P. 323.
2. F i g. Cf. r u i n a **(2)**. *Ruinarea țării.* AR (1829), 124[1]/28. *Numai ... vizirul acesta își poate închide ochii asupra ruinării patriei sale.* CR (1846), 23[2]/28. *Dar de ce atîta ruinare de prisos, atît prăpăd, atîtea vieți?* C. PETRESCU, Î. I, 130. *Odată cu scăderea generală a nivelului de trai al muncitorilor are loc în țările capitalului ruinarea în masă a oamenilor muncii de la sate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 712, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 37.
— Pl.: *ruinări.* — Și: (învechit) **ruinire** s. f.
— V. **ruina.**

RUINÁT, -Ă adj. **1.** Transformat în ruină **(1)**; dărăpănat, năruit, (regional) răntuit. *Turcii conăciră într-un sat ruinat.* BĂLCESCU, M. V. 114. *Se ridică pe ici, pe colo ... cîte un copac pe jumătate uscat și, cam la mijloc, casa ruinată.* SLAVICI, N. I, 268, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Un fior ușor trecea printre zidurile ruinate, clătina copacii ... și buruienile crescute în dărîmături.* SADOVEANU, O. IV, 134, cf. BUL. FIL. VII-VIII, 379. *Peste vechi morminte ruinate, Tînăra pădure crește!* BENIUC, V. 117. *Ruinita cetățuie-ce acopere cel munte Și de unde pe cîmpie ochiul vede lucruri multe.* ȘEZ. XVIII, 9, cf. CHEST. II 16/20, ALR II 3 817/130, 235, 514, 551, 605, 728. ✧ F i g. *Are un bărbat aproape bătrîn, ruinat sufletește mai muli decît trupește de marile necazuri.* GALACTION, A. 140. *Obrazul lui, ruinat cumplit de vărsat negru, se lumină de un zîmbet.* SADOVEANU, O. VII, 539.
2. F i g. Care și-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Boierii] *cei mai mulți se trag la țară și, ruinați, intră în popor pînă ce ajung la starea de clăcași, de unde ieșiseră.* BĂLCESCU, M. V. 24. *Am trebuință să găsesc mijloace d-a trăi și încă și d-a face bani; căci sînt ruinat și n-o mai poci duce în străinătate.* GHICA, A. 547. *Ești și d-ta ca Croesus care nu-și cunoștea averile! — ... Domnule director! Sînt ... ruinat.* ALECSANDRI, T. 874. *Era prevenit că intră într-o casă de om ruinat.* C. PETRESCU, C. V. 74. *Generozitatea lui se-ntindea și asupra lui moș Costache, căruia, ruinat, îi oferea un azil.* CĂLINESCU, E. O. I, 205.

— Pl.: *ruinați, -te.* — Și: (regional) **ruinít, -ă, roienát, -ă** (BUL. FIL. VII-VIII, 379, ALR II/I h 256/836), **roinát, -ă** (BUL. FIL. VII-VIII, 379, ALR II/I h 256) adj. — V. **ruina.**

RUÍNĂ s. f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-o construcție sau o localitate dărîmată; surpătură, dărîmătură, (regional) ruinătură. Cf. LB. *Au cercetat... ruinile (surpăturile) cutremurului de la 1799.* AR (1829), 23¹/23. *Ruinurile (dărăpănăturile) turnului Babel... sînt zidite din cărămizi uscate la soare.* CR (1829), 157¹/21. *Natura toată doarme, ființa-mi privighează, D-asupra pe ruine, mormîntul strămoșesc.* HELIADE, O. I, 179. *Un singur turn... se înalță... pe d-asupra acelor grămezi de ruine.* BĂLCESCU, M. V. 133. *Clădirile noastre deșteaptă un suvenir romanicesc — ale cărora ruinuri încă spun mărimea lor* (a. 1850). DOC. EC. 975, cf. STAMATI, D. *A trebuit... să-și caute istoria în monumente și ruine.* NEGRUZZI, S. I, 202, cf. POLIZU. *Toată clădirea era ruină.* BOLLIAC, O. 140. *În preajmă-i e cetatea! a ei locuitori Ruina-i azi cu fală arăt la călători.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Mai tare era poziționea moldovenilor, plantați pe un munte sănțuit..., unind avantajele înălțimii cu niște avantaje nu mai puțin prețioase ale ruinelor.* HASDEU, I. V. 160, cf. CIHAC, I, 235. *Ei mergeau mai întîi să viziteze ruinele de la Assos.* BOLINTINEANU, O. 305. *Tu îmi pari a fi un înger ce se plînge pe-o ruină.* EMINESCU, O. IV, 37, cf. id. N. 51. *Arhitectul primăriei o declarase drept ruină.* SLAVICI, N. I, 261. *Mă privești pierdută gîndurilor ca ruinele Servolo, cari cată în nepăsare peste tot întinsul Istriei.* DELAVRANCEA, S. 71, cf. 220. *Prispa e-nvelită De țesături fine, Dar vai, covoru-acesta E mușchiul de ruine.* MACEDONSKI, O. I, 18, cf. 68, VLAHUȚĂ, R. P. 14, DDRF, PHILIPPIDE, P. 177, ȘĂINEANU. *Noaptea, din ruini răsare Tot castelul precum fu.* COȘBUC, P. II, 70, cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Aprinde-o candelă de veghe Într-o biserică-n ruine.* GOGA, P. 120. *De mult, într-o ruină, văzui un vechi cosciug, Și pînă azi, spre dînsul gîndirile îmi fug.* CERNA, P. 113. *Treceau în stol lăstunii... peste ruinele palatului domnesc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 335. *I se păru că odaia e o ruină.* GÎRLEANU, N. 174. *Din ruinele satului pustiit de tunurile ostașilor noștri, în o zi de groază a anului 1907, se desprindea, ca o nălucă, trupul însîngerat al bătrînului Paliș, înțăleptul satului.* BUJOR, S. 169. *Privind prin crăpătura gardului Ograda și ruina caselor pustii, Să văd cum se ivesc stafii.* CAMIL PETRESCU, V. 9. *Ardea ruina; ardea și bradul. Fumul de la ruină se ținea greoi lîngă pămînt.* BASSARABESCU, V. 51. *În uliță, în fața ruinelor conacului, era adunat tot satul.* REBREANU, R. II, 240. *Voi trece iar pe lîngă ape Și-n unda lor voi apărea, Voi sta pe lîngă vreo ruină, Va plînge iar o cucuvea.* BACOVIA, O. 140. *Ulița cea nouă trecea acum pe lîngă această ruină.* GALACTION, O. A. I, 279. *Pisica adăpostită în ruini își ține puii mici, în gură, la adăpostul lor ascuns.* C. PETRESCU, Î. II, 19, cf. 6. *Se zărește pe piscu-i sălbatic, departe, ruina cetății Neamțului.* SADOVEANU, O. IV, 165, cf. I, 463. *Făcea o excursie pentru vizitarea lucrărilor de dezgropare a ruinelor de la Troia.* BART, S. M. 49. *Bătrînii fusese puși, încă de mult, chiar de fostul proprietar al vilei, să păzească ruina binalei.* CĂLINESCU, S. 140, cf. 5. *Europenii văd și în prezent urmele războiului în numeroase locuri, sub formă de clădiri distruse, prefăcute în ruine sau locuri virane.* CONTEMP. 1953, nr. 361, 6/1. *N-ar fi dorit niciodată ca ruinile închisorii să fie lespezi de mormînt pentru cei care zăcuseră acolo ca viața să triumfe.* V. ROM. martie 1954, 181. *Pășește prin cetatea veche, moartă, Ca un strigoi, strigînd cu-o voce spartă Trecutul în ruine îngropat.* ib. august 1962, 66. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Și astfel, în cîteva clipe, facem un om dintr-o sărmană ruină de carne și oase.* REBREANU, N. 258. *Ruina de han, fără acoperiș..., i se păruse totdeauna urîașă.* C. PETRESCU, Î. I, 252. ◇ Fig. *Jertfirea pentru binele obștesc... va înălța multe ruinuri, va reînnoda legăturile cele sfărîmate.* MARCOVICI, D. 246/1. *Căderea lui Reșid atrage după sine ruina cauzei ce reprezentă el.* CR (1848), 13³/29. *V-ați rădicat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie.* FILIMON, O. I, 94. *Omul verde și-nflorit într-o clipă, vai! devine O ruină de jălit.* ALECSANDRI, P. III, 120. *Ai știut tu, scumpe frate, că pămîntu-i o ruină?* EMINESCU, O. IV, 45. *Voi ce-ați plîns cu mine pe ruinele simțirii,... Voi puteți a mă-nțelege.* MACEDONSKI, O. I, 96. *Ruini sîntem și orice gînd ne doare Căci e făcut din temeri și regrete.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 78. *Firește, nici nu-mi trece prin minte să vorbesc despre această ruină a unei inteligenți.* IONESCU-RION, C. 118. *La razele de sară se deslușește-n gînd: Ruina unui farmec, iubirea mea dintîi.* PĂUN-PINCIO, P. 80. *Așa mi-a fost viața, — o ruină.* DENSUSIANU, L. A. 76. *Toată munca mea de patruzeci de ani e cenușă și ruină.* REBREANU, R. II, 222. *Experiența lui medicală îl făcu să vază, pe o masă de morgă, ruina rigidă și glacială a acestui trup atît de armonios.* GALACTION, O. A. I, 76. *De-acum vreau sufletul să-mi port Printre ruinele gîndirii.* D. BOTEZ, P. O. 115. *Duduile... reține cu greutate o lacrimă gata să pice pe ruinele unei speranțe secrete.* BRĂESCU, O. A. I, 114. *Înțelesei că ruina lui sufletească era legată de moartea nevestei și a copilului lui.* SADOVEANU, O. VI, 513. *Toate forțele elementare care se ridică din sînul poporului tind convergent spre același scop:... ruina autorității pontificale.* OȚETEA, R. 315. *Din tot ceea ce a cunoscut Oltul în drumul lui, atît a mai rămas. Întinse, orizontale suprafețe pustii. E parcă ruina totală a lumii.* BOGZA, C. O. 411. *Eu nu pot constata decît ruinile din mine.* H. LOVINESCU, C. S. 55. *Se lichida... însăși capacitatea de expresivitate filozofică a muzicii, pe ruinile căreia răsuna sinistru un strigăt de panică și disperare.* S ianuarie 1961, 75. ◇ Loc. adj. **În ruină** (sau **ruine**) = ruinat, dărăpănat, stricat. *Totul... pare în ruină.* BOLINTINEANU, O. 284. *Vedea... o noapte sfîrticată, un trecut în ruină, un castel numai pietre și ziduri sparte.* EMINESCU, N. 13, cf. id. O. I, 92. *Creștea un stuf de albaspină..., Umbrind o cruce în ruină.* MACEDONSKI, O. I, 22, cf. 23. *Vezi munții cum se ridică înainte ca niște domuri colosale în ruină.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Trist razele prin cetini curg Și luminează în amurg Castelul în ruină.* IOSIF, PATR. 59. *Presărat cu cetăți vechi, în ruină, și cu turle de biserici ascuțite, Ardealul își desfășoară peisajele pînă la mari depărtări.* BOGZA, C. O. 9. ✦ Fig. Rămășiță a trecutului. *Știu cît vă bateți capul cu cetele stăpîne, Aceste vechi ruine ce strică chiar căzînd: Fărîmă ce e tînăr, ce-i fraged și născînd!* BOLINTINEANU, O. 153. *Adio, cîntece vechi, adio, ruine! Pe linia dreaptă a razei solare, În zare Nou drum s-a deschis pentru mine.* BENIUC, V. 144.

2. Fig. Pierdere a averii; distrugere, dezastru. *Găsise, după părerea lui, un om cinstit ca să-l scape de ruina către care mergea cu pași repezi.* FILIMON, O. I, 154. *Și mintea lui parcă se temea mai mult de cuvîntul „ruină" decît de efectele ei.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 42. *Slujbașii întrețineau neînțelegerile și împingeau la proces, care, odată angajat, nu se termina decît cu ruina unuia sau amîndorura dintre împricinați.* OȚETEA, T. V. 47, cf. 287. *Problema agrară este... în primul rînd o problemă a țărănimii mici și mijlocii, sortită în țările capitaliste mai dezvoltate unei ineluctabile mizerii și ruine.* V. ROM. iulie 1962, 112.

— Pl.: *ruine* și *ruini*, (învechit) *ruinuri*. — Și: **rúin** s. n. GLOSAR REG.

— Din lat. **ruina**, fr. **ruine**.

RUINĂTÓR, -OÁRE adj. Care ruinează **(2)**; distrugător, (rar) ruinos. *Ei începură a stoarce munca locuitorilor în modul cel mai ruinător, apăsîndu-i în tot felul.* GANE, N. I, 57, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *El dădea continuarea expunerii istorice... pînă la începerea domniilor efemere și ruinătoare din a doua jumătate a veacului următor.* IORGA, L. II, 572. *Nu poate să-și reclame și să-și obțină partea cuvenită decît printr-un proces lung și ruinător.* GALACTION, O. A. II, 70. *A trebuit să intervie guvernul pentru ca să se curme speculațiile ruinătoare.* SADOVEANU, O. IX, 275.

— Pl.: *ruinători, -oare.*
— **Ruina** + suf. *-tor.*

RUINĂTÚRĂ s. f. (Regional) Casă ruinată **(1)**, dărăpănată; ruină **(1)** (Boşorod — Haţeg). CHEST. II 50/156.
— Pl.: *ruinături.*
— **Ruina** + suf. *-(ă)tură.*

RUINÍ vb. IV v. **ruina.**

RUINÍRE s. f. v. **ruinare.**

RUINÍT, -Ă adj. v. **ruinat.**

RUINÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Ruinător. *Nerînduiala nu este numai neplăcută: ea este încă şi stricătoare şi ruinoasă.* CR (1846), 56[1]/35. *Astă dezbrăcătoare şi ruinoasă patimă.* NEGRUZZI, S. I, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *ruinoşi, -oase.*
— Din fr. **ruineux.**

RUÎRÁ vb. I v. **roura.**

RUJ[1] s. n. Preparat cosmetic de diferite nuanţe de roşu, folosit pentru colorarea buzelor (şi, mai rar, a obrajilor); roşu (de buze). V. f a r d. *Nici o nuanţă de ruj pe buzele spuzite de febră şi nesomn.* I. BOTEZ, B. I, 48. *Îşi scoase grăbită din poşetă pămătuful şi rujul ca să se aranjeze puţin.* BART, E. 115. *Ai vîndut fetelor dintr-a opta ruj de buze.* SEBASTIAN, T. 221, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 395. *Într-un tîrziu, grăbită, ai scos un tub de ruj.* BENIUC, A. P. 41. *O clipă doar, vîrful bont al rujului încremeni pe buze.* GALAN, B. I, 5. *Reprezentant de rujuri, pudre şi parfumuri.* VINEA, L. I, 271. *De n-ar fi potică-n Cluj, N-ai vide fete cu ruj.* FOLC. TRANSILV. I, 413.
— Pl.: *rujuri.*
— Din fr. **rouge** [à lèvres].

RUJ[2] s. m. v. **rujă.**

RUJÁ vb. I. R e f l. A-şi da cu ruj[1] pe buze (sau pe obraji). *Domnişoara I . . . se ruja cu îngrijire.* BARBU, P. 61.
— Prez. ind.: *rujez.*
— V. **ruj[1].**

RUJALÍNĂ s. f. v. **rujulină.**

RUJÁN, -Ă adj. (Regional; despre vite) Cu părul roşcat. Cf. ŞĂINEANU, D. U., com. MARIAN. *Am un bou rujan: Unde se culcă, Nu mai creşte iarbă un an.* GOROVEI, C. 152, cf. PASCU, C. 198.
— Pl.: *rujani, -e.*
— De la **rujă.**

RUJÁNCĂ s. f. v. **rujoancă.**

RÚJĂ s. f. Numele mai multor plante erbacee: **a)** (şi în sintagma *rujă grasă,* PANŢU, PL.) plantă înaltă de 10—35 cm, cu rizom gros, cu frunze cărnoase şi cu flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet; creşte pe stîncile din regiunile subalpină şi alpină; (regional) barba-lupului, curechi-de-stîncă, durzoaş, iarba-ciutei, iarba-tunului, iarba-urechii, rosăcică, roşăţică, urechelniţă, varză-de-stîncă, verzişoară, viorea *(Sedum rosea).* Cf. LB, TDRG, BORZA, D. 158; **b)** măceş *(Rosa canina).* Cf. DAMÉ, T. 184, ŞĂINEANU, D. U., A I 23; **c)** (şi în sintagmele *rujă roşie,* ANON. CAR., COTEANU, PL. 22, BORZA, D. 149, *rujt de ruji,* BULET. GRĂD. BOT. V, 66, BORZA, D. 149, *ruji de rug de grădină,* BULET. GRĂD. BOT. V, 66) trandafir *(Rosa centifolia);* p. r e s t r. floare de trandafir. Cf. ANON. CAR., CONV. LIT. XX, 1 016, BULET. GRĂD. BOT. V, 66, ŢIPLEA, P. P. 115, BUD, P. P. 82, CABA, SĂL. 100, T. PAPAHAGI, M. 231, ŞEZ. XV, 134, ALR I 1 909/266, 856; **d)** (şi în sintagmele *rujă* sau *ruşi de Rusalii,* BRANDZA, FL. 529, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 43, BULET. GRĂD. BOT. V, 63, BORZA, D. 123, ALR I 1 910/227, 259, 266, 270, 359, *rujă mare,* BULET. GRĂD. BOT. V, 63, BORZA, D. 123, *rujă roşie,* ANON. CAR., BULET. GRĂD. BOT. V, 63, BORZA, D. 123, *rujă bujă roşie,* I. MORARIU, PL. 465, *rujămbujă,* BULET. GRĂD. BOT. V, 63, PANŢU, PL., BORZA, D. 123, *rujă bujă,* ALR I 1 910/268, 339, 354) bujor *(Paeonia officinalis).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 63, ALR I 1 910/259, 270. ✧ *Rujă de rusalii* = bujor românesc *(Paeonia romanica).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 123; **e)** (şi în sintagmele *ruja soarelui sau rujă de soare,* BRANDZA, PL. 155, DAMÉ, T. 184, TDRG, BORZA, D. 81, CANDREA, Ţ: O. 52, *rujă de (pe) cîmp,* ARH. FOLK. I, 190, BORZA, D. 81) floarea-soarelui *(Helianthus annus).* CHEST. VI 155/6, com. din CUZDRIOARA — DEJ, ALR I 717/278, ib. 1 904/51, 333; **f)** (şi în sintagma *ruja soarelui*) **a[1])** mălăoaie *(Helianthemum alpestre).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 81; **a[2])** mălăoaia stîncilor *(Helianthemum rupifragum).* id. ib.; **a[3])** iarba osului *(Helianthemum vulgare).* Cf. TDRG, PANŢU, PL.; **g)** (şi în sintagmele *rujă neagră,* MARIAN, CROM. 9, *rujă întunecată,* id. ib., *rujă (de) pe tuleu,* BORZA, D. 17, *ruji pe botă,* id. ib.) nalbă de grădină *(Althalla rosea).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 53, BORZA, D. 17. *Cununi de ruji, de trandafiri şi de crini.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139v/36. *Rosa la noi se numea rujă.* NEGRUZZI, S. I, 100. *La doi paşi de noi înnegrea un gărduţ de spini; dincolo de el, ca într-o grădină din basme, luceau pline de rouă rujele uriaşe pe tulpini drepte şi nalte.* SADOVEANU, O. IV, 341, cf. XI, 327, H IX 49, IV 83. *Pi la noi pe vale-n sus, Trandafir cu multe ruji.* MÎNDRESCU, L. P. 78, cf. 68. *Cîtu-i dealul de mereu, Nu-i drăguţ frumos c-al meu . . . Face-l-aş rujă-n fereastră.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 30, cf. 16. *Am pus la maica-n grădină Trei tufe cu ruja plină.* DOINE, 197, cf. 67. *Veniţi, fraţi, veniţi, surori, şi mă-mpodobiţi cu flori, Veniţi, fraţi, veniţi, măluşi, şi mă-mpodobiţi cu ruji.* ŞEZ. II, 46. *Frunză verde, ruje-nvoalte, Pe noi cine ne desparte? Gardul cu nuielele, Mîndra cu sprîncenele.* BIBICESCU, P. P. 19, cf. BUD, P. P. 74. *Ruguful aşa s-o-ntins Cît pe rujă o cuprins.* BÎRLEA, B. 38. *Ruja cît de frumoasă, dar foarte ghimpoasă.* ZANNE, P. I, 276. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Antus ca rujea cea-nflorită-n grădină ş-au mutat viaţa în lumea cea senină.* DOSOFTEI, V. S. *decembrie* 214v/4. *I s-au înroşit fetei urechile ca două foi de rujă.* SADOVEANU, O. XVII, 196. *Badiul meu, tînăr copil, Mîndru ca un trandafir, Cînd îl văd seara la poartă, Parcă-i rujă-nrourată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 40, cf. 39. *Am cumnată ca o rujă.* MARIAN, NU. 351. *La plecarea lui îi lăsase pe toţi* [copiii] *frumoşi ca trei ruji.* RETEGANUL, P. II, 6. *Cînd eram la maica fată . . . Mîncam turtă coaptă-n spuză, Îmi era faţa ca ş-o rujă.* CARDAŞ, C. P. 43, cf. ŢIPLEA, P. P. 18. *Scîrba di nu m-a mînca, Mi-ar fi faţa ca ruja.* VASILIU, C. 106. *Faceţi loc că şi eu vin C-o găină ca ruja, Şi-oi da-o la nănaşa!* FOLC. TRANSILV. I, 247. ✧ F i g. *Pentru tine, rujă plină, Nici n-am somn, nici n-am odihnă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 16. *Pîn eram la maica fată Eram rujă după masă.* MÎNDRESCU, L. P. 105. *Pe sub via de sub coastă Merge-o ruje de nevastă.* DOINE, 15. *Şi-o venit pînă la uşă Şi mi-o luat mîndră rujă!* MARIAN, Î. 543. *Toţi feciorii se-nsoară Şi fetele se mărită, Tu rămîi rujă-nvălită.* ANT. LIT. POP. I, 138. *Însoară-te, ia-ţi nevastă, Nu şedea rujă-n fereastră.* FOLK. TRANSILV. I, 296. ✧ C o m p u s e: **rujă** (sau **ruşă**)**-vînătă** (sau **-de-toamnă**) = **a)** steliţă *(Aster amellus).* Cf. TDRG, BRANDZA, FL. 263, BORZA, D. 26, ŞEZ. XV, 117; **b)** ochiul-boului *(Callistephus chinensis).* Cf. BORZA, D. 38; **rujă** (sau **ruşă**)**-de-toamnă** = **a)** crizantemă *(Chrysanthemum indicum).* Cf. DAMÉ, T. 186, BULET. GRĂD. BOT. V, 56, BORZA, D. 47; **b)** brînduşă-de-toamnă *(Colchicum autumnale).* ALR I 1 941/138, 255, 341; **rujă** (sau **ruşă**)**-galbenă** (sau **-bujă-galbenă, -de-toamnă**) = plantă avînd tulpina fără peri, cu frunze ovale şi cu flori galbene; mărită-mă-mamă *(Rudbekta laciniata).* Cf. ANON. CAR., BULET. GRĂD. BOT. V, 67, BORZA, D. 150; (la pl.) **ruji-albe** = călin *(Viburnum opulus sterilis).* BULET. GRĂD. BOT. XI, 52; **rujă-de-deal** (sau **-floa-**

re-mare) = nalbă *(Lavatera thuringica)*. id. ib. 97; (la pl.) **ruji-mici** = circiumărese. id. ib. 189; **ruja-munților** (sau **-stîncilor**) = smirdar *(Rhododendron Kotschyi)*. TDRG, PANȚU, PL.; **ruja-maculul** = mac roșu *(Papaver rhoeas)*. TDRG; (la pl.) **ruji-de-paie** = flori-de-paie *(Helichrysum bracteatum)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 58, BORZA, D. 82.

2. Fig. Roșeața, rumeneala din față, din obraz. *Unde iaste frumuseațea aceaia căriia mulți se închina? ... Unde rujile obrazului?* MAIOR, P. 55/17. *Pling seara pînă-n amiazi Și pierd rujea din obraz.* EMINESCU, L. P. 47. *Le ... sărută de le scot ruji în obraj.* DELAVRANCEA, S. 11. *În zugrăveala-nvechită, El searbăd; ea, cu ruje-aprinse.* MACEDONSKI, O. I, 190. *Supărarea cu năcaz Duce ruja din obraz.* CANDREA, Ț. O. 26. *Acum rujele femeii îi veniseră iar în obraji.* SADOVEANU, O. I, 617. *Ea zîmbește dulce și două ruji purpurii i se aprind pe față.* REBREANU, N. 45. *Un vînt de seară Aprins sărută cerul la apus Și-i scoate ruji de sînge pe obraji.* BLAGA, POEZII, 8, cf. ARH. FOLK. V, 174, ALRT II, 58, ALR II 2 138/76.

3. (Regional) „Nasturele cel mai mare de la șapca ostașilor". Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

4. (Regional; și în sintagma *rujă albă)* Soi de viță de vie; vinul care se face din această viță. Cf. CADE, TDRG, H XVIII 70, 291, ALR II 6 147/64.

— Pl.: *ruje* și *ruji*. — Și: (regional) **rúșă** s. f., **ruj** (BORZA, D. 17) s. m.

— Din bg. **ружа,** scr. **ruža.**

RÚJDĂ s. f. (Regional) **1.** Obiect ruginit, stricat. Cf. L. ROM. 1961, 128, LEXIC REG. II, 108. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Am cosit cu o rujdă de coasă de m-am omorît.* ib. II, 113.

2. Casă veche, dărăpănată (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. II 16/258.

3. Fig. Femeie desfrînată (Bilca — Rădăuți). LEXIC REG. 108.

— Pl.: *rujde.*

— Din magh. **rozsda** „rugină".

RUJDÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit și regional) A juli pielea, carnea de pe corp. *Fu scos la muncă de-l spînzurară și-l rujdiră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10r/29. *Și i-au rojdit pre ei cu spinii pusliiului.* BIBLIA (1688), 179²/51, cf. I. CR. IV, 306, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din VICOVUL DE JOS — RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 108. ✦ Refl. A se înghimpa. DR. IV, 1 553. ✦ (Glumeț) A ricîi. *Să luați, să ospătați ... Cari cu furculiți, Cu furculiți, Cari cu linguriți, Cu linguriți ..., Cari n-aveți nici de unele, Să mai prindă și cu mînile, Să rusdească și cu unghiile.* ANT. LIT. POP. I, 642.

2. (Învechit și regional) A roade, a distruge. *Apa rujdește un pietroi.* GLOSAR REG. (Refl. pas.) *Precum diamantul ... cu pravul său și cu curma fierului tăindu-se se despică, se rujdește și se julește.* CANTEMIR, IST. 189.

3. (Regional) A desface grăunțele de pe cocean (Baia Mare). LEXIC REG. 21.

4. (Bucov.) A mînca (rozînd sau ronțăind). *Mai rojdim cîte ceva.* ȘEZ. IX, 150.

— Prez. ind.: *rujdesc.* — Și: **rojdí, rusdí, hrojdi** (SCRIBAN, D.) vb. IV.

— V. **rujdă.**

RUJDITOÁRE s. f. (Învechit, probabil) Numele unui instrument de tortură folosit pentru a jupui pielea sau carnea de pe corp. *Fu bătut cu vine de bou și coastele ras*[e] *cu rujditoare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 39r/16. *Fu ras cu rujditori pre obraz.* id. ib. ianuarie 45r/31.

— Pl.: *rujditori.*

— **Rujdi** + suf. *-toare.*

RUJDÚLĂ s. f. (Regional) **1.** Lucru vechi, uzat, deteriorat; rablă **(1).** Cf. PAȘCA, GL., com. din SEBEȘ.

2. Femeie lipsită de energie; bleagă (Crișcior — Hunedoara). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *rujdule.*

— De la **rujdă.**

RUJEÓLĂ s. f. Pojar. Cf. BIANU, D. S. *Unele boli infecto-contagioase ca rugeola (pojarul), varicela, hepatita etc. pot fi îngrijite și la domiciliu.* BELEA, P. A. 232.

— Pl.: *rujeole.* — Și: **rugeólă** s. f.

— Din fr. **rougeole.**

RUJÍNCĂNĂ s. f. v. **rozinchină.**

RUJÍNCIN s. m. v. **rozinchin**[1].

RUJÍNCINĂ s. f. v. **rozinchină.**

RUJINÉI subst. pl. (Bot.; regional) Filimică *(Calendula officinalis)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 56, BORZA, D. 37.

— Cf. **ruj ă.**

RUJINÍCĂ s. f. (Bot.) **1.** Filimică, (regional) rujnicuță *(Calendula officinalis)*. Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 292, BARCIANU, GRECESCU, FL. 324, BIANU, D. S., TDRG, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 200, BULET. GRĂD. BOT. V, 56, BORZA, D. 37, H XVIII 17. ✧ Compus: (la pl.) **ruginici-de-munte** = **a)** rușuliță *(Hieracium aurantiacum)*. BORZA, D. 84; **b)** ochiul-boului *(Aster alpinus)*. Cf. ARH. SOM. XXIII, BORZA, D. 26.

2. (La pl.) Gălbinele *(Lysimachia vulgaris)*. BORZA, D. 103.

— Pl.: *ruginici* și *ruginele.* — Și: **rujnícă** (TDRG, ARH. SOM. XXIII, 465, H XVIII 17), **rușnícă** (BORZA, D. 37) s. f.

— Cf. **ruj ă.**

RUJIOÁRĂ s. f. Numele a două plante erbacee; **a)** bujor *(Paeonia officinalis)*. Cf. GRECESCU, FL. 43, BUJOREANU, B. L. 391, BL III, 18, BORZA, D. 123; **b)** bujor românesc *(Paeonia peregrina)*. Cf. BUJOREANU, B. L. 391, BORZA, D. 123.

— Pl.: *rujioare.* — Și: **răjioáră** (GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 77), **rîjioáră** (BORZA, D. 123) s. f.

— **Rujă** + suf. *-ioară.*

RUJÍȚĂ s. f. **1.** (Popular) Măceș *(Rosa canina)*; p. ext. floare. Cf. BORZA, D. 149, H XVIII 277. *Rujița rugului Din mijlocul stratului.* RETEGANUL, TR. 137. *Hei, tu, mîndrulițule, Decît noră mîne-ta, Mai bine eu că m-oi fa O rujiță mîndră, plină.* ȚIPLEA, P. P. 27. *D'in el răsărea un ruguț ... Ea s-o făcut floricea ... Ruguțu să întind'e, Rujița o cuprind'e.* GRAIUL, II, 41. *Să mergem în grădiniță, Să ciuntăm vreo trei rujițe.* BUD, P. P. 9. *Către flori cum se uita, Ea din gură-și cuvînta: „Țucu-vă, rugițe pline, Răsădite toate de mine".* COM. SAT. V, 12. *D'e dragostea lor cea mare Răsărit-o rușița-le.* T. PAPAHAGI, M. 95, cf. ARH. FOLK. I, 202. *Rujiță de rosmalin, Badea-i-n crîșmă și bea vin.* FOLC. TRANSILV. I, 233.

2. (Bot.; regional; la pl.) Crăițe *(Tagetes patula)*. Cf. BORZA, D. 167.

3. (Regional) Coroană care se așază pe capul miresei la căsătoria religioasă. *Mîirasă, rujița ta Sta-ua-n cui ș-a rujina.* Com. din FINIȘ — ORADEA.

— Pl.: *rujițe.* — Și: **rușíță** s. f.

— **Rujă** + suf. *-iță.*

RUJMALÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUJMĂLÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUJMĂRÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUJMELÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUJMULÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A scurma, a rîma. *Porcii rujmulesc (ruciulesc) prin ocol.* CV 1951, nr. 3, 46, cf. TEAHA, C. N. 262.

— Prez. ind. pers. 6: *rujmulesc.*
— Etimologia necunoscută.

RUJNEÁC, -Ă s. m. și f. v. **rusnac.**

RÚJNICĂ s. f. v. **ruginică.**

RUJNICEÁ s. f. (Regional) Numele a două plante: **a)** trandafir mic *(Rosa gallico).* ARH. FOLK. VI, 299, LEXIC REG. 13; **b)** filimică *(Calendula officinalis).* Cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Cele mari ca rujile, cele mici ca florile. Și cele mai mințințele Ca și niște rujințele.* BÎRLEA, C. P. 226. *Drumuțu îi l-aș k'etri, K'etrițele Mănințele Și cu flori de ruzniței.* T. PAPAHAGI, M. 6.
— Pl.: *rujnicele.* — Și: **rujnițeá,** (cu schimbare de sufix) **rujnicícă** (T. PAPAHAGI, M. 102) s. f.
— De la **rujnică.**

RUJNICÍCĂ s. f. v. **rujnicea.**

RUJNICÚȚĂ s. f. (Bot.; regional) Ruginică **(1)** *(Calendula officinalis)* (Crivobara — Lipova). VICIU, S. GL. *Rujnicuță din răzor, Nu mă blăstăma să mor.* id. ib.
— Pl.: *rujnicuțe.*
— **Rujnică** + suf. *-uță.*

RUJNIȚEÁ s. f. v. **rujnicea.**

RUJOÁICĂ s. f. v. **rujoancă.**

RUJOÁNCĂ s. f. (Regional) Floarea-soarelui *(Helianthus annuus).* BORZA, D. 81, TEAHA, C. N. 262, com. din POIANA — VAȘCĂU.
— Și: **rujáncă** (LEXIC REG. 66), **rujoáică** (TEAHA, C. N. 262) s. f.
— De la **rujă.**

RUJÓI subst. v. **drujoi.**

RUJÓLE s. f. v. **rozol[1].**

RUJULÍCĂ s. f. v. **rușullcă.**

RUJULÍN s. m. v. **rujulină.**

RUJULÍNĂ s. f. (Bot.) Nalbă de grădină *(Althaea rosea).* Cf. KLEIN, D. 155, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 17. *Rujulină Din grădină, Ce-ai grăbit De-ai înflorit?* SEVASTOS, N. 234. *Rujulin di pa izvor, Nu ma blastama să mor.* GREGORIAN, O. 27.
— Pl.: *rujuline.* — Și: **rujalínă** (TDRG, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 17) s. f., **rujulín** s. m.
— De la **rujă.**

RUJULÍȚĂ s. f. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** filimică *(Calendula officinalis).* Cf. DDRF, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 200, COTEANU, PL. 30, BIANU D. S., BRANDZA, FL. 292, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 27; **b)** vulturică *(Hieracium pillosela).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 15; **c)** rușuliță *(Hieracium aurantiacum).* id. ib. *Fă-mă, doamne ce mi-i face, Fă-mă rujuliță-nvoaltă La bădițul meu în poartă.* F (1870), 222. *Rujă creață, rujuliță, Măi bădiță Niculiță, Cînd ieși seara pe uliță Fluieră din fluierițe, Să ies și eu la portiță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 49, cf. RETEGANUL, TR. 97. ◇ Fig. *Rujulițe și bujori După dalbii-ți obrăjori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 103.
— Pl.: *rujulițe.*
— **Rujă** + suf. *-uliță.*

RUJÚȚĂ s. f. (Bot.; regional) Rujuliță. *Mîndro, de iubirea noastră, Răsărit-a rujă-n coastă. Cine-n lume s-ar afla Ca să rupă rujița, Mare iubire-ar strica!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 12. ◇ Compus: **Rujuța-soarelui** = floarea-soarelui *(Helianthus annus).* *Rujuțele-soarelui În umerele obrazului Puneți-le-oi.* MARIAN, NU. 23.
— Pl.: *rujuțe.*
— **Rujă** + suf. *-uță.*

RULÁ[1] vb. I. **1.** Tranz. A deplasa un corp prin rostogolire. Cf. ALEXI, W., DL, DM. ✦ Intranz. (Despre vehicule, poduri rulante etc.) A se deplasa prin intermediul roților sau al unor role. *La mica mișcare... tunurile, fiind rotunde, au început a rola și a se da tot la o parte.* ISIS (1859), 32[2]/49.
2. Tranz. A înfășura ceva în formă de sul. *Rulat cu atenție, epitaful se păstrează tot timpul anului într-un loc sigur.* OPRESCU, s. 170. ◇ Refl. pas. Cf. GOROVEI, CR. 445. *Cînd aluatul este copt... se desprinde foaia de pe tavă..., Se rulează repede, cît este încă fierbinte.* S. MARIN, C. B. 248.
3. Intranz. (Despre filme) A se desfășura, a se proiecta pe ecran. *Rula, de pildă, chiar în zilele acelea un film.* CAMIL PETRESCU, U. N. 158.
4. Tranz. (Cu complementul bani, bunuri, capital) A pune în circulație, a face să circule. Cf. DL, DM.
5. Tranz. A netezi sau a întinde un material textil prin apăsare cu un obiect în rostogolire. Cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *rulez.* — Și: (rar) **rolá** vb. I.
— Din fr. **rouler.**

RULÁ[2] vb. I. Intranz. (Învechit) A vorbi fără rost, a spune nimicuri; a flecări. *S-au născut nu precum ruleadză oarecari de dzîc de șeapte luni, sau fără tată, ce s-au născut de noaă luni deplin.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 204[v]/17.
— Prez. ind.: *rulez.*
— Din scr. **ruljati** „a striga".

RULÁDĂ s. f. **1.** (Rar) Ornament muzical de coloratură, format dintr-o succesiune de note cîntate pe o singură silabă. *Glasul ei nu-mi era necunoscut, dulcimea ruladelor sale iscă în mine un prepus.* DACIA LIT. 278/12. *Ea vine pe scenă cîntînd riturnela cupletului următor... Bîrzu (intră... după ce Viorica a mîntuit rulada).* PR. DRAM. 377. *Imitînd ruladele unei demoazele... ce are obiceiu a cînta prin adunări.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. LM. *Orchestra dă acordul și tenorul pornește. Rulada introductivă merge bine, intră în măsură.* CARAGIALE, O. I, 15, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.
2. Preparat (dulce) făcut dintr-o foaie de aluat, înfășurat în formă de sul și umplut cu dulceață, brînză etc. *Se unge rulada cu spumă de albuș, se presară zahăr granulat și se dă cîteva minute la cuptor.* S. MARIN, C. B. 248.
— Pl.: *rulade.*
— Din fr. **roulade.**

RULÁJ s. n. **1.** Intervalul de timp dintre două încărcări succesive ale unui vagon de marfă (cînd se efectuează aducerea, încărcarea, transportul, descărcarea și manevrele). Cf. DL, DM, DN[2].
2. Circulația fondurilor bănești, a mărfurilor etc. *Ministerul Comerțului Interior... coordonează proiectele planurilor rulajului de mărfuri.* BO 1951, 313.
— Pl.: *rulaje.*
— Din fr. **roulage.**

RULÂNT, -Ă adj. (Despre sisteme tehnice) Care este construit pentru a se deplasa cu ajutorul unor organe de rostogolire (roți, rulmenți etc.). *Asupra coliviei și corpurilor rulante nu trebuie să acționeze la montare nici o forță.* ORBONAȘ, MEC. 136. ◇ *Pod rulant* = macara compusă dintr-un pod metalic, care se poate deplasa la o anumită înălțime deasupra solului pe o cale de rulare, și dintr-un cărucior pe care este montată instalația de ridicat și de transportat sarcina; se folosește în ateliere, în hale de montaj, în turnătorii etc. *Tot trupul... [locomotivei] a fost cărat de mine cu podul rulant.* SAHIA, N. 30. *Anul trecut au fost tipizate... unele produse, cum ar fi poduri rulante, utilaje pentru mecanizarea lucrărilor din turnătorii și foraje.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 9. *Bandă rulantă* = fîșie continuă de piele, de cauciuc sau de metal, acționată mecanic, servind la transportul materialelor, al obiectelor, al pieselor etc. în timpul prelucrării lor. *Com-*

bina înaintează în abataj, . . . taie blocuri mari de cărbune, le sfărîmă și le transmite pe banda rulantă. CONTEMP. 1949, nr. 159, 3/2. *Una din cele mai importante inovații . . . este mecanizarea benzilor rulante.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *O neîntreruptă bandă rulantă urcă una după alta . . . cupele metalice pline cu stînci sfărîmate.* BOGZA, C. O. 254. *La atelierul de cusut încălțăminte se instalează o nouă bandă rulantă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 834. *Material rulant* = totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe linii de cale ferată. Cf. ȘĂINEANU. *După doi ani devin ingineri specialiști în diferitele ramuri feroviare (construcții feroviare, material rulant, telecomunicații).* CONTEMP. 1949, nr. 165, 10/1.

— Pl.: *rulanți, -te.*

— Din fr. **roulant.**

RULÁRE s. f. Acțiunea de a r u l a și rezultatul ei. **1.** Deplasare a unui obiect prin rostogolire. Cf. IORDAN, L. R. 113. ✦ Mișcare a unui vehicul prin învîrtirea roților. *Întîi tăcere . . . Apoi cîțiva cocoși de ziuă, cîteva rulări de care grele.* BACOVIA, O. 240.

2. Proiectare (a unui film) pe un ecran cinematografic. *Cînd proprietarul cinematografului aducea vreun film mai vechi și rularea se întrerupea, vagabonzii băteau din picioare.* BARBU, P. 179.

— Pl.: *rulări.*

— V. **rula[1].**

RULÁT, -Ă adj. **1.** (Despre autovehicule) Care a parcurs mulți kilometri (în timp îndelungat); p. e x t. uzat.

2. Care s-a rulat **(2)**; înfășurat. *Scrumbii rulate.* S. MARIN, C. B. 20.

— Pl.: *rulați, -te.*

— V. **rula[1].**

RÚLĂ[1] s. f. v. **rol[2].**

RÚLĂ[2] s. f. v. **rolă.**

RULÉTĂ s. f. **1.** Instrument pentru măsurarea distanțelor, format dintr-o panglică lungă de pînză sau de oțel, cu gradații în sistemul metric, care se poate înfășura pe un ax metalic (aflat într-o cutie plată). *Rulete metrice.* NICA, L. VAM. 215.

2. Joc de noroc, constînd dintr-un disc împărțit în compartimente colorate și numerotate și dintr-o bilă care se învîrtește o dată cu discul, indicînd, la oprire, numărul cîștigător; p. e x t. jocul însuși. *Aice are întinsă o masă . . . în mijlocul cărîia sta o ruletă.* NEGRUZZI, S. I, 326, cf. ȘĂINEANU. *Se duc la Sinaia să joace la ruletă.* SEBASTIAN, T. 197, cf. 121. *Visează . . . rulete unde s-ar putea cîștiga averi nenumărate.* SADOVEANU, O. VI, 7, cf. VIII, 311. *O ruletă în miniatură se învîrtea zbîrnîind în palpitația unor jucători savanți.* BART, E. 137. *Ai hipodrom ca Londra și Parisul, bătaie de flori ca Nissa, rulete ca Monte-Carlo.* ARGHEZI, B. 17. *Se apropie de ruleta cea mare din mijlocul sălii și vru să înceapă să joace . . . , însă îi fu cu neputință să găsească un loc.* STANCU, R. A. V, 398. *Ziua, peștii sînt duși înspre marile piețe. Solzii se schimbă în bani de argint Și se aud zornăind la ruletele lumii.* S FEBRUARIE 1961, 22.

3. Mic instrument format dintr-o rotiță de metal cu margine dințată, care se folosește la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc. *Pe șină calcă o ruletă pe care se sprijină un bloc cu o prelungire mobilă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 264, cf. ALR II 4 034/605.

— Pl.: *rulete.*

— Din fr. **roulette.**

RULÉȚ s. n. v. **hîrleț.**

RULI s. n. v. **rulîu.**

RULÍU s. n. Mișcare alternativă de înclinare a unei ave sau a unei aeronave în jurul axei sale longitudinale, provocată de acțiunea valurilor, cînd direcția de înaintare este paralelă cu acestea; legănare. *Această mișcare, pe care marinarii o numesc ruli, este cea mai supărătoare pentru pasagerii ce suferă de răul mării.* BOLINTINEANU, O. 270. *Se leagănă dublu, ca pe-un vas bîntuit de îndoită furtună; ruliu și tangaj.* C. PETRESCU, Î. II, 191.

— Și: (învechit) **ruli** s. n.

— Din fr. **roulis.**

RULMÉNT s. n. **1.** Piesă de mașină compusă din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri cu același diametru, care transformă mișcarea de alunecare în mișcare de rostogolire, micșorînd prin aceasta rezistența la frecare. Cf. IOANOVICI, TEHN. 251. *Majoritatea motoarelor electrice se construiesc cu lagăre pe rulmenți (role sau bile).* ORBONAȘ, MEC. 133, cf. 128. *Fusul nu vine în atingere cu lagărul, ci se montează între ele un organ cu bile sau cu role de oțel, numit rulment.* SOARE, MAȘ. 72, cf. 85, NICA, L. VAM. 215. *Rulmenții sînt piese de foarte mare precizie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 525. *Sună sirena unei mari uzine, sirena fabricii de rulmenți.* ib. 1953, nr. 2 836. *Eficacitatea rulmenților este cu atît mai mare cu cît oțelul din care sînt făcuți este mai dur.* CIȘMAN, FIZ. I, 231. *La axa roții are însă loc o frecare de alunecare pentru înlăturarea căreia . . . se întrebuințează adesea rulmenți pe bile.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 145. *Un tractor avea radiatorul spart . . . , un altul nu mai putea lucra din cauza rulmenților ce trebuiau schimbați.* MIHALE, O. 78.

2. (În sintagma) *Fond de rulment* = totalitatea resurselor materiale și bănești de care dispun întreprinderile și organizațiile economice socialiste în procesul activității lor.

— Pl.: *rulmenți.*

— Din fr. **roulement.**

RULÓTĂ s. f. **1.** (Neobișnuit) Balustradă la docuri. ALEXI, W.

2. Vehicul cu două roți, remorcat la un autoturism și dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit. Cf. DN[2].

— Pl.: *rulote.*

— Din fr. **roulotte.**

RULÓU s. n. **1.** Cilindru de lemn sau de metal care servește la susținerea și la rularea unui sistem tehnic, la deplasarea unor obiecte grele, la înfășurarea unor fire etc. *Pentru descărcare cuptoarele se construiesc pe rulouri sau dispozitive care permit înclinarea lor.* IOANOVICI, TEHN. 52, cf. 224. ✦ Sul subțire de lemn (prevăzut cu un arc pentru a putea fi ușor manipulat), pe care se înfășoară storul de la ferestre; p. e x t. storul însuși, jaluzea. Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM. 215. ✦ Cilindru, tăvălug de compresor. Cf. DS.

2. Obiect sau material înfășurat în formă de sul. ✦ Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat acoperită cu marmeladă, frișcă etc. și înfășurată în formă de sul. *Se fac rulourile . . . înlocuind marmelada cu nucă măcinată.* S. MARIN, C. B. 260.

3. Pieptănătură femeiască în care părul este înfășurat în formă de sul. DL, DM.

— Pl.: *rulouri.*

— Din fr. **rouleau.**

RUM s. n. v. **rom[2].**

RUMÁ vb. I v. **rîma.**

RUMANÍȚĂ s. f. v. **romaniță.**

RUMATÍSM s. n. v. **reumatism.**

RUMATISMÁL, -Ă adj. v. **reumatismal.**

RÚMĂ s. f. v. **rîmă.**

RUMĂGÁ vb. I v. **rumega.**

RUMĂGÁLĂ s. f. v. **rumegală.**

RUMĂGĂTOÁRE s. f. v. **rumegător.**

RUMĂGĂTÚRĂ s. f. v. **rumegătură.**

RUMĂGÚŞ s. n. v. **rumeguş.**

RÚMĂN[1] s. m. v. **roman**[2].

RÚMĂN[2], **-Ă** adj. v. **rumen**[2].

RUMĂNÍŢĂ s. f. v. **romaniţă.**

RUMÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **român.**

RUMÂNÁŞ s. m. v. **românaş.**

RUMÁNCĂ s. f. v. **româncă.**

RUMÂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **românesc.**

RUMÂNÉŞTE adv. v. **româneşte.**

RUMÂNÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Regional) Cu obiceiuri româneşti **(1)**, asemănător românilor, ca românii. Cf. ARH. FOLK. VI, 217, com. din HERECLEAN — ZALĂU.
— Pl.: *rumâneţi, -e.*
— **Român** + suf. *-eţ.*

RUMÂNÍ vb. IV v. **români.**

RUMÂNÍE s. f. v. **românie.**

RUMÂNÍME s. f. v. **românime.**

RUMÂNÍSM s. n. v. **românism.**

RUMÂNÍT, -Ă adj. v. **românit.**

RUMB s. n. (Nav.) Unitate de măsură pentru unghiuri folosită la roza-vînturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. *Vechea gradaţie a busolei în 32 de carturi sau rumburi.* ABC MAR., cf. LTR[2], L. ROM. 1966, 88.
— Din fr. **rumb.**

RÚMBĂ s. f. Numele unui dans de origine cubană; melodia după care se execută acest dans. *Cînd ... s-a introdus la noi dansul exotic rumba, acest cuvînt a fost asimilat celor de origine orientală.* PUŞCARIU, L. R. I, 317.
— Din fr. **rumba,** germ. **Rumba.**

RÚMEG[1] s. n. (Regional) Rumegat[1] (Agrişteu — Tîrgu Mureş). VICIU, COL. 34. *Nu se putu hodini De rumegul oilor.* id. ib.
— Postverbal de la **rumega.**

RUMEGÁ vb. I. **1.** Intranz. (Despre animale) A mesteca a doua oară mîncarea întoarsă din stomac. *Mascurul ... nu rumăgă.* BIBLIA (1688), 136/50, cf. ANON. CAR. *A nu mînca vite necurate sau cu unghia necrepată, sau ce nu rumegă.* VĂCĂRESCUL, IST. 248, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. 170[r], DRLU, LB, POLIZU, CIHAC, I, 236. *Cerbul ... mai rumegă el cît mai rumegă şi pe urmă se aşterne pe somn.* CREANGĂ, O. 100. *Boii rumegau la carele puse în şir.* SLAVICI, N. I, 92. *Şi cerbul săltător Să rumege, stînd pacinic în umbră la izvor.* COŞBUC, S. 28, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Într-o curte mare rumegă, culcate, două vaci.* REBREANU, I. 10. *Sîmbotina e în coşar, tihnită, rumegînd alene.* BASSARABESCU, V. 64. *Cămilele şi-au pregătit siesta Şi rumegă culcate lîngă cort.* TOPÎRCEANU, P. O. 66. *Oile rumegau adunate pîlc la marginea drumului.* VLASIU, A. P. 295. *Boii dejugaţi dormitau, rumegînd, lîngă cară.* SADOVEANU, O. I, 126, cf. 57. *Văzură vacile rumegînd şi viţcii oploşiţi lîngă ugere.* STANCU, R. A. III, 208, cf. id. D. 141. *Bivolii culcaţi ... rumegau privind nepăsători trenul ce-şi încetinea iuţeala.* V. ROM. octombrie 1955, 120. *Vacile se pleacă la pămînt şi mestecă şi mestecă şi cleaf, cleaf, rumegă.* ib. septembrie 1962, 27. *Ce-i mai bun ca boul bun, Merge pe-ogor rumegînd, Brazdă neagră răsturnînd.* MARIAN, S. R. I, 21. *Cînd boul nu mai paşte şi prinde a ruguma (rumega), atunci* [omul] *îşi face colu căpătîi şi aţipeşte ... lîngă pripon.* I. CR. IV, 131, cf. CANDREA, F. 69, ALR II/I h 101, A I 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 35, V 14, 15, VI 3, 26, IX 2. *Am un bou: cu gura rumegă şi cu coarnele flutură* (Sfredelul). GOROVEI, C. 343. ◇ Tranz. Fig. *Tolăniţi pe lîngă ape, Munţii rumegă tăcere.* LESNEA, I. 145. *Pe cîmpul palid, în sulfînă, Vitele pasc şi rumegă lumină.* ARGHEZI, VERS. 200. *Boii-şi rumegau căldura pe sub sălcii.* BLAGA, POEZII, 56.
2. Tranz. A mesteca, a învîrti ceva în gură. *Otilia ţipă deodată, fiindcă un bivol indus în eroare de rochia ei albă, îşi apropiase fălcile ... cu înclinarea de a o rumega.* CĂLINESCU, E. O. I, 109. *Am început să beu şi eu tabac şi să-l rugum şi în gură.* SBIERA, P. 303. ◇ Fig. *Pizmaşul ... rumegă fiere de sminteala şi de stricăciunea făcătorilor lui de bine.* PISCUPESCU, O. 113/5. *Voievodul rămase tăcut, cu o mişcare necontenită a fălcilor, rumegînd în măsele nelinişte şi mînie.* SADOVEANU, O. XIII, 247. *O să-mi rumeg otrava şi-o să tac.* BARANGA, I. 192. ✦ (Depreciativ; despre oameni) A mînca **(1).** *Nici de la naşu-său nu a mai căpătat ce să rumege ... şi cu ce să-şi îndoape foalele.* RETEGANUL, P. I, 60. ✦ Refl. (Regional; despre obiecte de îmbrăcăminte) A se roade, a se uza pe la îndoituri. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. ✦ Refl. (În superstiţii; despre păr) A se distruge; a cădea. *Fetele ... se lau pînă nu încep a ruguma vitele, anume ca să nu se rugume părul.* MARIAN, S. R. II, 53.
3. Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui lucru, a-l examina îndelung. Cf. DRLU. *Cetisem multe descrieri de călătorie, le rumegai în cuget.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 2. *Vulpoiul, rumegînd în mintea lui alte nezdrăvănii, îl rugă a-i da voie a se duce mai întîi la mănăstire.* ODOBESCU, S. III, 240, cf. 23. *Hangiul, posomorît, se puse să rumege în minte tot ce auzise.* CARAGIALE, O. I, 61, cf. III, 75. *Aceste lucruri, pe care Badu le rumegase multă vreme în capul lui, i se păreau foarte limpezi.* VLAHUŢĂ, O. A. 114. *O pauză în care a rumegat bine răspunsul.* HOGAŞ, DR. II, 173. *Lupu Chiriţoiu, care-şi rumega aceleaşi gînduri, se adresă acuma lui Luca cu imputare.* REBREANU, R. I, 133, cf. 99. *L-a lăsat pe Ion să-şi rumege bucuria, nedumerirea şi teama.* POPA, V. 311. *Au călărit multă vreme în tăcere; fiecare-şi rumega gîndurile.* SADOVEANU, O. I, 269, cf. XI, 271. *Citeodată Titi şedea aşa de mult, rumegînd o intenţie obscură.* CĂLINESCU, E. O. I, 139, cf. id. S. 763. *Pandele tot mai rumega la planuri.* CONTEMP. 1953, 362, 4/3. *Rămase o clipă să-şi legene picioarele-n vînt şi să-şi rumege bucuria datoriei împlinite.* GALAN, B. II, 354. *Orice cuvînt trebuie să-l rumegi, fiindcă nu-i vorbă de şovăială la răspuns.* DAVIDOGLU, M. 69. *Trebuie să rumeg ideea la rece, îşi spuse. O să mă gîndesc şi o să văd.* PREDA, R. 129. *Multe-s rînduielile mai noi! El le rumegă-ntr-o brazdă trasă, Şi-ntre-un strigăt galeş către boi Şi-ntre pruncii lui rămaşi acasă.* LABIŞ, P. 199. *Rumegă vorba ca oaia iarba.* ZANNE, P. II, 817. ◇ Intranz. *Ştiu că ţi-e greu să aştepţi, însă ca să ai ceva ... trebuie întîi să rumegi în tine.* SAHIA, N. 39.
— Prez. ind.: *rúmeg.* — Şi: (învechit şi regional) **rumăgá** (ALR II/I h 101/310, 346), (regional) **rugumá, arumăgá** (ALR I 1 084/278) vb. I.
— Lat. **rumigare.**

RUMEGÁLĂ s. f. (Învechit) Rumegătură **(1).** *Să nu mîncaţ* [dobitoacele] *dentru ceale ce socot rumăgală şi dentru ceale ce îngemenează copita.* BIBLIA (1688), 136[2]/44.
— Şi: **rumăgâlă** s. f.
— De la **rumega.**

RUMEGÁRE s. f. Acţiunea de a **rumega** şi rezultatul ei.

1. Rumegat[1], (regional) rumeg. Cf. r u m e g a **(1)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rumegarea este un semn de sănătate.* ENC. VET. 450. ✦ (Depreciativ) Mîncare. *Nemica nu-mi iasle mai protav decît, în vremea prînzului și rumegării, a vorbi.* ȚICHINDEAL, F. 203/14.

2. F i g. Cf. r u m e g a **(3)**. Cf. DRLU. *Avusese o clipă aceeași ironie de rumegare a impresiei.* CĂLINESCU, B. I. 43.

— Pl.: *rumegări.*

— V. **rumega.**

RUMEGÁT[1] s. n. Rumegare **(1)**. *În grajdul caprelor se simțea mișcare și zgomotul monoton, adormitor al rumegatului.* V. ROM. ianuarie 1956, 35.

— V. **rumega.**

RUMEGÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre hrana animalelor rumegătoare) Mestecat a doua oară, după ce s-a întors din stomac. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. F i g. (Despre gînduri, idei, planuri etc.) Reluat de mai multe ori în cercetare; gîndit, examinat. *Aceaste Didahii și părinților tuturor cari știu ceti le încredințăm spre cetire și spre rumegată socotire* (a. 1809). BV III, 12. *Se mulțumeau să înșapă pe un scaun . . . și arar să aventureze o reflexie, o palavră ori o snoavă de mult rumegată.* C. PETRESCU, O. P. I, 179.

— Pl.: *rumegați, -te.*

— V. **rumega.**

RUMEGĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Despre animale) Care rumegă **(1)**. Cf. DRLU, LB. *Capra sprintenă și uliul, taurul rumigător, Ori mai multă minte s-aibă de cum omul gînditor?* ASACHI, S. L. I, 220, cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Substantivat, f. pl.) Subordin de mamifere avînd conformația dinților și stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare **(1)**. *Dobitoacele . . . , cum sînt rumigătoarele, au mai multă trebuință de sare.* I. IONESCU, C. 4/7. *Verde, luțerna nu se dă la vitele cornute, boi și oi — rumegătoare — căci acestea o mănîncă fără a o mesteca.* PAMFILE, A. R. 150. *Are compartimente și sugrumături ca un stomac de rumegătoare.* GALACTION, O. II, 393. *Coarnele rumegătoarelor au luat naștere prin afluxul de sînge venit la cap, în timpul cînd animalele se băteau furios între ele.* B. DARW. 29. *Gălbaza e o boală foarte primejdioasă, o capătă rumegătoarele.* ȘEZ. III, 147.

2. S. f. (Regional) Stomac; (regional) rumegătură **(2)**, rumeguș **(2)**. Cf. ALR I 124/94, 290, 590.

3. S. f. (Regional, în forma *rugumătoare*) Rumeguș **(1)**. TEAHA, C. N. 261.

4. S. f. (Bot.; prin Mold.) Păducherniță *(Lepidium ruderale).* BORZA, D. 98.

— Pl.: *rumegători, -oare.* — Și: (regional) **rumigător, -oáre** adj., **rumăgătoáre** (ALR I 124/290, 590), **rugumătoáre** s. f.

— Pl.: *rumegători, -oare.*

— **Rumega** + suf. *-(ă)tor.*

RUMEGĂTÚRĂ s. f. **1.** Hrană rumegată **(1)**; (învechit) rumegală. *Dobitocul . . . scoate rumăgătură.* BIBLIA (1688), 136[2]/42, cf. 77[1]/4, ANON. CAR., CCR 189/22.

2. (Regional) Stomac, (regional) rumegător **(2)**. Cf. A IX 2, ALR I 124/596.

3. Rumeguș **(1)**. Cf. MARIAN, INS. 97, CANDREA, F. 237. *A împrăștiat nisip amestecat cu rugumătură de lemn pe rochița mea.* CAZIMIR, GR. 205. *Roțile călcară pe pămînt moale, cu rumegătură de lemn și așchii.* C. PETRESCU, Î. II, 201. *Secunda . . . , pe sîrma țăioasă-a veciei, în scame Și rumegătură Să vi se destrame.* ARGHEZI, VERS. 105, cf. TEODORESCU, P. P. 374. *Într-un loc au aflat o grămadă de rugumătură de ferestreu.* SBIERA, P. 22, cf. ȘEZ. XVIII, 7, CIAUȘANU, GL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din BILCA — RĂDĂUȚI, A V 14, 34, VI 8, 11, 26, TEAHA, C. N. 261.

— Pl.: *rumegături.* — Și: (învechit și regional) **rumăgătură**, (regional) **rugumătură**, **rugumetură** (MARIAN, INS. 97, ALR I 1 852/402, 540, 552), **rîmăgătură** (ib. 1 852/590), **rugamătură** (ib. 1 852/840) s. f.

— **Rumega** + suf. *-(ă)tură.*

RUMEGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RUMEGÚȘ s. n. **1.** (Cu sens colectiv) Particule mici de lemn, asemănătoare cu tărîțele, rezultate din tăierea lemnului, de obicei cu ferestrăul; (regional) rumegătoare **(3)**, rumegătură **(3)**, rugumașcă, (prin nord-vestul Munt.) rant; (rar) omețită. *Sfredelele se învîrtesc pînă cînd se umplu de rumăguș.* PAMFILE, I. C. 125. *Amestecat cu praful de fier era și niște rumeguș de lemn.* CAMIL PETRESCU, T. II, 324. *Aducea coceni de porumb, iarbă pentru capră, talaș și rumeguș, după împrejurări.* CĂLINESCU, S. 21. *Din cauza petrolului și a rumegușului de lemn, mîinile i se crăpau.* BENIUC, M. C. I, 262. *Palmele-i au miros de rășină Și colb de rumeguș ea are-n păr.* LABIȘ, P. 113. *Își așeză gamela aproape și răsturnă o mînă de rumeguș mărunt înăuntru.* BARBU, P. 252, cf. 89. *Cei care fuseseră de noapte își scuturau de pe straie rumegușul de lemn amestecat cu promoroacă.* S. iunie 1960, 13. ✧ F i g. *Ea va zîmbi, pesemne, cu dinții știrbi și goi, Prin rumegușul cărnii căzute în noroi.* LESNEA, C. D. 63.

2. (Regional) Stomac, (regional) rumegător **(2)** (Ciupercenii Vechi — Calafat). Cf. ALR I 124/865.

— Și: (regional) **rumăgúș, rumigúș** (ALR I 1 852/748), **rugumúș** (ib. 1 852/675), **rugumíș** (ib. 1 852/677), **rugumóș** (ib. 1 852/592) s. n.

— **Rumega** + suf. *-uș.*

RUMEIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. **1.** Adj. Diminutiv al lui r u m e n[2] **(1)**; rumenei, (regional) rumenuț. *Aurora se coboară Din brațele lui Titon, Veselă și rumeoară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 18/3, cf. PANN, E. V, 136/6. *Cît de mult îmi place să văz să se joace Mîna-ți rumeoară.* BOLLIAC, O. 80. *Strînge lîngă sînu-i copilul rumeor.* ALECSANDRI, P. III, 243, cf. 87. *Tinerică rumeoară, Cu cosița gălbioară, Cu albaștri ochișori!* BOLINTINEANU, O. 8, cf. 117. *Buzele ei fragede și rumeioare se răsfoiră într-un rîs de nebunatică bucurie.* ODOBESCU, S. III, 202. *Se întoarse cu un merișor rumeor și aurit în mînă.* ISPIRESCU, U. 5. *Flori mirositoare, Dalbe și rumenioare.* MARIAN, Î. 227. *Ușa se deschise făcînd loc unui domn cu obrajii . . . grăsuni, rumeori și zîmbitori.* TEODOREANU, M. II, 95. *Copilă Rumeoară Și la față Smedioară.* TEODORESCU, P. P. 568. *Rumeorii obrăjori Sînt tocmai ca doi bujori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. *Că și-i fața albișoară Și gurița rumioară.* SEVASTOS, C. 77. *Este-un măr . . . Face mere roșioare și cu frunzuțe rumegioare.* VICIU, COL. 38. *Și ne potrivim Ca și frunza-n fagi, Ca și două fragi, Roșii rumenioare.* ANT. LIT. POP. I, 317.

2. S. f. (Bot.) Cîrmîz *(Phytolacca americana).* Cf. GRECESCU, FL. 495, TDRG, BORZA, D. 130.

— Pl.: *rumeiori, -oare.* — Și: **rumeór, -oără, rumeniór, -oară** adj., s. f., **rumiór, -oără, rumegiór, -oără** adj.

— **Rumen** + suf. *-ior.*

RUMEJÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Umezeală; bură. *Îmi mai venise inima la loc cu rumejala ploii.* CIAUȘANU, R. SCUT. 12.

— Pl.: *rumejeli.*

— **Rumeji** + suf. *-eală.*

RUMEJÍ vb. R e f l. și i n t r a n z. (Prin Olt.) A se umezi, a fi burat de ploaie. CIAUȘANU, V. 195, ALR I 1 266/840.

— Cf. scr. r o m i n j a t i, prin apropiere de *umezi.*

RUMEJÍNĂ s. f. (Prin Olt.; în legătură cu verbele „a da", „a veni") Ploaie de scurtă durată; rumejuie. *De mult nu mai dedese aproape strop. O rumejină de mai alalteri n-a fost nimic.* PLOPȘOR, C. 92. ✧ (Ca

epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Apoi că n-o dat decît o rumejină de ploaie, nici cît s-ar spăla brusturii de varză.* CV 1954, nr. 1/36, cf. ALR I 1 266/18, 874.
— Pl.: *rumejini.*
— De la **rumeji.**

RUMEJÚIE s. f. (Prin Olt.; și în legătură cu verbul „a da") Rumejină. *Burnița . . . , rumejuia, ploicica . . . ține puțin și are stropii potrivit de mari.* PAMFILE, VĂZD. 108. (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *A dat o rumejuie de ploaie as-noapte, de-a mai potolit praful.* BOCEANU, GL.
— Pl.: *rumejui.*
— De la **rumeji.**

RUMELIÓT, -Ă adj. Care aparține Rumeliei, privitor la Rumelia, originar din Rumelia. *Cele doă sferturi ale Peloponezului aștept cu nerăbdare ca șefii rumelioți să treacă istmu Corintului.* CR (1832), 81²/5. *Anastasia . . . luă* [în căsătorie] *pe grecul rumeliot Duca.* IORGA, C. I. I, 98.
— Pronunțat: *-li-ot.* — Pl.: *rumelioți, -te.*
— Din ngr. ῥουμηλιότης.

RÚMEN[1] s. n. Primul și cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor **(1)**. *Alimentele care au fost înghițite și depozitate în rumen sînt readuse din nou în gură, unde sînt supuse la o mestecare completă.* ENC. VET. 450, cf. 370.
— Pl.: *rumene.*
— Din fr. **rumen.**

RÚMEN[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre obraji, buze etc.) Care bate în roșu, roșcat; p. ext. (despre oameni) cu fața îmbujorată; rubicond, (învechit, rar) rumenos. *La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumân la față, buzat.* NECULCE, L. 93, cf. ANON. CAR., LB. *Trăsăturile feței, puțin închise, rumine și măsurate.* AR (1830), 23¹/12 *A ta față . . . Rumenă de rușinare . . . A zîmbit.* CONACHI, P. 100. *Vară-mea e . . . rumenă, elegantă, cochetă.* CR (1848), 7¹/46, cf. POLIZU. *Fete rumene și pălite de soare, cu altițe și fote colorate.* NEGRUZZI, S. I, 104, cf. 18. *Rumene copile, flăcăii numai zale Își rîd cu dinți de lapte.* BOLLIAC, O. 68. *Obrajii îi sînt rumeni ca două mere domnești.* FILIMON, O. I, 116, cf. LM. *Zoe . . . era fragedă și rumenă ca un frag.* BOLINTINEANU, O. 347. *Zării mai multe figuri rotunde și drăgălașe, cu peliță trandafirie . . . cu buze rumene și adimenitoare.* ODOBESCU, S. I, 385. *Cu obrăjei ca doi bujori De rumeni, bată-i vina, Se furișează pînditor Privind la Cătălina.* EMINESCU, O. I, 173. *Se opriră și ochii Persidei asupra tînărului cu șorț curat, cu obrajii rumeni.* SLAVICI, O. II, 25. *Din rumenă și veselă ce era ajunsese de se ofilisc și nu-i mai intra nimeni în voie.* ISPIRESCU, L. 51. *Grăsun, puternic, rumen, viu și violent, o discuție de multe ore închidea într-o frază largă, figurată.* DELAVRANCEA, T. 9, cf. id. S. 9. *Fața lui e rumenă și cu ochii scînteietori.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 4, cf. 64. *Și albi și rumeni ca un frag, Zîmbiți cînd ne vedeți șirag De foame-mpinși la-al vostru prag Să vă cerșim robia.* NECULUȚĂ, Ț. D. 49, cf. ȘĂINEANU. *Obrajii ei rumeni ca smeura sînt.* COȘBUC, P. II, 38. *Moșneagul, rumân la față, se sculă în picioare.* GÎRLEANU, N. 117, cf. 10. *Din privazul . . . barbei și musteților lui stufoase răsărea . . . fața-i rotundă, rumână și grăsulie.* HOGAȘ, DR. II, 7. *I se înfățișa în suflet chipul Floricăi, rumen, ademenitor.* REBREANU, I. 313. *Seamănă aceste flori cu niște copii rumeni, bucălați și adormiți.* GALACTION, O. 331. *Rumen de timiditate, El se uită-n jos posac.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 210. *Obrazul rumen și tînăr, de fată, era arămiu acum, ars de vînturi și soare.* C. PETRESCU, Î. I, 267. *O nevastă tînără, rumenă și sănătoasă, a adormit ca un copil.* BRĂESCU, O. A. I, 42, cf. id. A. 242. *Rica era o fetișcană rumenă și veselă.* VLASIU, A. P. 211. *E încă rumână la obraz . . . fără să întrebuințeze vreo artă.* SADOVEANU, O. IX, 61. *O femeie rumenă și zdravănă . . . stă rezemată de-o balustradă.* BART, S. M. 35. *Scoțîndu-și căciula cu smerenie, . . . își relevă capul rumen parcă ars mereu de soare.* CĂLINESCU, S. 68, id. E. O. I, 16. *Un portret ni-l arată pe acest copil cu părul lung, obraz rumen, frunte lată.* STANCU, U.R.S.S. 42. *Fața ei, de obicei rumenă, era palidă între coadele groase.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Și-n grădină se ivi Acea mîndră fetișoară Rumână și sprinteneoară.* POP., ap. GCR II, 295. *Spune-mi, dalbă copiliță, Cu rumena ta guriță.* ALECSANDRI, P. P. 33, cf. ȘEZ. III, 60, MARIAN, Î. 179. *Uită-te la dînsul că-i mai rumen la față decît fetele mele.* VASILIU, P. L. 108. (Glumeț) *Că-i fi rumân ca ceara Iară gras ca scîndura.* SEVASTOȘ, C. 28. ✧ Fig. *Iată vin pe rînd, păreche și pătrund cole-n poiană Bujorelul vioi, rumen, cu năltuța odoleană.* ALECSANDRI, P. III, 55. *Rumenele lobode Vor de-acuma-n văduvie Să trăiască slobode.* TOPÎRCEANU, B. 50. ✧ (Substantivat, n.) *Ai simțit . . . și-ndată mila, din sufletul tău pornită, Cu rumen de rușinare pe fața ta zugrăvită.* CONACHI, P. 101. ✦ (Substantivat, n.; regional) Fard roșu. *De pe obrajii uneia i se șterse rumenul pe buzele mele.* DELAVRANCEA, T. 99.
2. (Despre fructe și unele alimente) Care a căpătat o culoare roșiatică (sub acțiunea focului sau a soarelui); copt bine. *Un băiat cu șorț alb, aleargă cu două franzele rumene și calde în brațe.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Apoi colaci învîrtea . . . Și-n cuptor îi arunca . . . Rumeni îi scotea.* ALECSANDRI, P. P. 390. *O turtă de grîu, rumână și frumoasă.* VASILIU, P. L. 232, cf. ALR II 4 004/574.
3. De un roșu-aprins; trandafiriu. *Oh! cîți trandafiri mirosă Cu foi rumene frumoasă.* BĂRAC, ap. GCR, II, 176/16. *Trei garoafe pe-aceeași tulpină, Rumene și-nalte domnesc în grădină.* ALEXANDRESCU, O. I, 112. *O vezi închisă, rumenă floare, Cum se deschide, vezi lăcrimioare.* ALECSANDRI, P. I, 77. *În aer rumene văpăi Se-ntind pe lumea-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 171. *Vîrîse în dinții rînjiți un trandafir umplut cu tocătură rumenă de pecie și de mușchi.* DELAVRANCEA, S. 182. *Ș-așa-mi vine, uneori, Să zic rumenelor zori Să mai steie ele-n loc.* BELDICEANU, P. 108. *În zare-amurgul rumen, pe deal, își stinge para, Tăcută, ca o taină, din slăvi se lasă seara.* NECULUȚĂ, Ț. D. 82. *Tu plîngi acum, albino, Și tremuri alungată Din rumenele flori.* COȘBUC, S. 97. *Iar într-a zecea din zile, . . . rumene zori răsăriră.* MURNU, I. 121. *Zări departe . . . , pe bolta rumenă a cerului, nucul de pe creștetul dealului.* GÎRLEANU, N. 17. *Potirul rumân al unei flori . . . se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului.* HOGAȘ, DR. I, 14. *Lumina rumână de amurg îi învăluia.* SADOVEANU, O. I, 146. *Se întoarce îndată Cu inima ne-mpăcată Și cu gînduri doritoare Pentru rumena floare.* POP. ap. GCR, II, 314.
— Pl.: *rumeni, -e.* — Și: (regional) **rúmăn, -ă, rúmin, -ă rúmîn, -ă** adj.
— Din v. sl. рꙋмѧнъ.

RUMENEÁ s. f. v. **rumeneală.**

RUMENEÁLĂ s. f. **1.** Culoarea rumenă **(1)**, îmbujorare, roșeață, (învechit și popular) rumeneață. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *O vie rumeneală cuprinse fața sa.* BOLINTINEANU, O. 215, cf. 84. *Văzu pe masa lui mîncări de-acele ce merg la inimă și aduc rumeneala-n față.* GANE, N. III, 26. *O față albă și străbătută ca de-o răsuflare de rumeneală, cu doi ochi mari și albaștri.* SLAVICI, N. I, 84, cf. DELAVRANCEA, S. 37, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *A rupt crinilor frăgezimea și albeața, iar trandafirilor rumeneala lor și le-a pus pe fața ei.* HOGAȘ, DR. II, 144. *Avea o rumeneală ușoară și un zîmbet ademenitor pe întreg obrazul.* VLASIU, D. 181. *Era un bărbat firav la înfățișare, cu barba rară, fruntea pleșuvă și obrazul lipsit de rumeneala sîngelui.* SADOVEANU, O. XIII, 684. *Ochișorii lui, Mura cîmpului, Rumeneala lui, Două mere coapte.* BIBICESCU, P. P. 355.
2. (Popular; mai ales la pl. și în forma *rumenea*) Fard roșu; (popular) roșeală. *Să slujesc de dresuri, mai ales rumeneală.* IST. AM. 22ᵛ/6. *Cesta vinde obrăzare viclene Pentru fățarnici și farisăi, Cela șiliman și*

rumenele Ș-alte ape stricătoare de piele. BUDAI-DELEANU, Ț. 320, cf. LB. *A Nastei frumuseță e-n șipuri și cutii, Albeața, rumineala o cumpără din tîrg.* NEGRUZZI, S. II, 208. *Sulimanul și rumeneala cu care se văpsea . . . au tras largi și adînci brazde pe obrajii ei.* GHICA, S. 66. *Rumeneala cea mincinoasă cu care își colora obrajii și buzele.* FILIMON, O. I, 131. *N-ai cumpărat rumineală din tîrg.* ALECSANDRI, T. 991, cf. DDRF, BIANU, D. S., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 196. *Își cumpăra de la oraș pomăduri și ruminele.* VLASIU, A. P. 248. *Numai primărița s-ar putea pune cu dînsa în privința rumenelelor — ba chiar o și întrece, fiind mare meșteră.* SADOVEANU, O. X, 611. *Vai, mîndruță, albă ești . . . Dar ești albă de albele, Roșie de rumenele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 439. *Dar frumusețea nu-i la ea, Că-i în tîrg la rumenea.* id. ib. 441. *De-ai ști da cu vatala Cum știi pune rumineala.* MARIAN, SA. 68, cf. ȘEZ. III, 124. *Dacă-i mîndra ca ș-o stea, Ce-i mai trebuie rumînea.* MAT. FOLK. 1 030. *Rumineaua s-o scumpit, Feciorii nu o iubit.* VICIU, S. GL., cf. BUD, P. P. 82, ȘEZ. X, 140. *Frumos că se premenea, Băga fața în albeală, Buzele în rumeneală.* PĂSCULESCU, L. P. 255. *Să faci Ruminele subțirele Și-apoi să te dai cu ele.* PAMFILE, C. Ț. 329, cf. BÎRLEA, C. P. 137. *Te cunoști, lele, pe frunte, C-ai pus rumenele multe.* ȘEZ. XXIII, 35, cf. DIACONU, VR. 177, ALR SN IV h 1 199, A VI 4. *O dat cu ruminele pe obraz.* MAT. DIALECT. I, 91, cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 20. *Și-i cumpără ruminele Să se mărite cu ele; Că de nu se rumineșe Nici o ceapă nu plătește.* LEXIC REG. 25. *Fetele din satul nost Toț umblă după frumos. Dar frumosul nu-i de ele, Că-i în tîrg la ruminele.* FOLC. TRANSILV. I, 147, cf. 412.

3. Culoare rumenă **(3)**; roșu-aprins; trandafiriu. *Codrii de prin prejur se muiau din ce în ce mai mult în rumeneala serii.* GALACTION, O. A. II, 166. *Deodată, spre miazănoapte, se lămuri o rumeneală slabă.* SADOVEANU, O. I, 37. *Observînd că rumeneala era în direcția lacurilor, arhitectul avu o presimțire.* CĂLINESCU, S. 102. ✦ (Rar) Căldură, dogoare. *În casa asta plină de aromitoare, cu ușa de la sobă deschisă ca să vină rumeneala jăraticului, totul era cald și bun.* CAMIL PETRESCU, O. II, 72.

3. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** plantă din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pămînt și cu flori de culoare galbenă; (regional) roibă[1] *(Potentilla procumbens).* Cf. BRANDZA, FL. 52, PANȚU, PL., BORZA, D. 137; (regional) **b)** (la pl.; rar la sg., în forma *rumenea*, GRECESCU, FL. 277) roibă[1] *(Rubia tinctorum).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 246, BIANU, D. S. 637, ȘEZ. XV, 114, BORZA, D. 150; **c)** iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). id. ib. 63; **d)** cîrmîz (*Phytolacca americana*). id. ib. 130.

— Pl.: *rumeneli* și *rumenele*. — Și: (regional) **rumineálă, romeneálă** (ALR II 4 004/848) s. f., **(2) romănéle** (ib. h 1 199/833) s. f. pl., **rumeneá, rumineá, rumîneá** s. f.

— **Rumen**[2] + suf. *-eală*. — **Rumenea**: sg. refăcut după pl.

RUMENEÁȚĂ s. f. (Învechit și regional) Rumeneală **(1)**. *Fața-i varsă rumeneațe.* BĂRAC, A. 15/19. *Unde-ți este frumusețea . . .? Unde-ți este rumeneța?* PANN, E. IV, 117/16. *Din albeața ochilor, Din rumeneața obrajilor.* PĂSCULESCU, L. P. 149.

— Și: **rumenéțe** s. f.

— **Rumen**[2] + suf. *-eață*.

RUMENÉL, -EÁ adj. (Despre obraji, buze; p. ext. despre oameni) Rumeior. Cf. LB. ✧ (Despre fructe și unele alimente) *Și-a făcut un colăcel Rumenel și-mpleticel.* MARIAN, S. R. I, 43.

— Pl.: *rumenci, -ele.*

— **Rumen** + suf. *-el*.

RUMENÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Într-o poezie populară) Rumen[2]. *Mă miram ce-mi place mie Măru roșu de la vie; Măru roșu rumeneț, Badea-nalt și albineț.* HODOȘ, P. P. 71.

— Pl.: *rumeneți, -e.*

— **Rumen**[2] + suf. *-eț*.

RUMENÉȚE s. f. v. **rumeneață**.

RUMENÍ vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Despre obraji, buze etc.; p. ext. despre oameni) A deveni rumen[2] **(1)**; a roși, a se înroși. *Ea rumenind în vreamea frumusețelor ei și fața ei blîndă, foarte mîngîioasă.* BIBLIA (1688), 359[1]/30, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *Mărioara se uimea, Fețile-i se rumenea.* ALECSANDRI, P. I, 98. *La aceste vorbe, tînăra fecioară Rumenind la față ca o roșioară.* BOLINTINEANU, O. 45. *Ea rumeni și mai tare și-și înclină capul.* F (1873), 64. *Plecă ochii în jos și se rumeni de mînie.* DELAVRANCEA, S. 145, cf. id. T. 229. *Ce nume s-a rostit De buzele acele ce-n somn au rumenit?* MACEDONSKI, O. I, 246. *Fața ei se rumenește, s-aprinde de bucuria triumfului.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 90, cf. II, 12, DDRF, ALEXI, W. *Buzele cărnoase, fragede ca la o fetiță de șasesprezece ani, rumeneau, puțin întredeschise.* AGÎRBICEANU, L. T. 112. *La vorbele prietinești și pătimașe ale muntencii, obrajii i se rumeniseră.* SADOVEANU, O. X, 647, cf. II, 573. *I se rumenise prea devreme nasul, din pricina țuicii.* id. ib. XVII, 177. *Cînd soarele-o răsări, Flori de măr s-or vesteji, Fețele ne-or rumeni Ca doi-trei Trandafirei.* TEODORESCU, P. P. 77. *Alta era ea de mîndră cum s-a fost rumenit colo la foc cocînd la plăcinte.* RETEGANUL, P. P. 15. *Fața i să rumînește.* FOLC. MOLD. II, 95. ✧ Tranz. fact. *Un zîmbet de surpriză rumenește puțin fața ei distrasă.* VLAHUȚĂ, D. 145. *Avîntul jocului o rumenea făcînd-o și mai atrăgătoare.* BART, E. 113.

2. Refl. (Despre fructe și despre unele alimente) A căpăta o culoare rumenă (sub acțiunea soarelui sau a focului). *Floarea cade și rodește Și roada să rumenește.* BĂRAC, A. 11/10, cf. POLIZU, DDRF. *Purcei se rumeneau în flăcările cioturilor uscate de brad.* AGÎRBICEANU, A. 282. *O frigare lungă și plină de pui . . . se rumenea sfîrîind.* HOGAȘ, DR. II, 103. *Își pune măria sa tabăra, cînd se rumenesc căpșunile în poieni.* SADOVEANU, O. XIII, 734. *Se rumenesc ușor cepele tăiate felii.* S. MARIN, C. B. 51, cf. ȘEZ. VII, 34, ALR II 4 004/365, 531, 537, 605, 682, 705, 728. *De-un purcel afla, . . . Pe jar îl punea, Carnea sfîrîia Și se ruminea.* BALADE, II, 199. ✧ Tranz. *Să dai degrabă curcanii la bucătărie, . . . să mi-i rumenească frumos.* ALECSANDRI, T. 989. [Toamna] *să pîrguie fructele, să rumenească strugurii, să fiarbă mustul.* C. PETRECU, Î. I, 125.

3. Refl. (Popular) A-și da cu fard roșu, a se vopsi. *Oricît s-ar rumeni, Geaba.* PR. DRAM. 300, cf. POLIZU. *Muierea lui . . . era frumoasă foc și pe deasupra se mai și ruminea.* VLASIU, A. P. 247. *Care fată-i rumenită Trebe bine ocărîtă . . . , Să nu se mai rumenească.* POP., ap. GCR II, 310. *Mîndra mea frumoasă ești Colea cînd te rumenești.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 440, cf. 439, ȘEZ. III, 124. *Nu știe . . . să țeasă pînza. Numai să se rumenească.* DOINE, 64, cf. ȘEZ. VIII, 61, PĂSCULESCU, L. P. 156, PODARIU, FL. 92, ALR SN IV h 1 199, LEXIC REG. 25, MAT. DIALECT. I, 91. *Că eu lucru și muncesc, N-am timp să mă rumenesc.* FOLC. TRANSILV. II, 33. *Cum n-ar fi lelea frumoasî, Dacî dă boiaua groasî? Dacî nu s-ar rumini, Nici o cîrpî n-ar plăti.* FOLC. MOLD. II, 390. *În zădar te rumenești, Că mai rău te feșteleșți,* se zice despre cei care încearcă să se apere și nu reușesc. Cf. ZANNE, P. II, 702. ✧ Tranz. *Săracele fetele, Multu-și bat picioarele . . . S-adune ceapă ciorească, Fața să și-o rumenească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 439, cf. 441.

4. Tranz. și refl. A (se) colora în roșu-aprins sau trandafiriu, a deveni rumen **(3)**. *Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic, Rumenind străvechii codri și castelul singuratic.* EMINESCU, O. I, 76. *Zorile-acum rumenesc oceanul.* COȘBUC, AE. 129. *Și focuri pe creste pe rînd rumeni-vor A bolții năframă albastră.* GOGA, P. 67. *Soarele . . . rumenea cerul ca un vast incendiu.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 31. *Scăpără o lumină tainică, strălucitoare, de se rumeni întreaga biserică.* GÎRLEANU, N. 92. *La spatele cernit al unui nour uriaș se dezvăluise*

o baltă roșie-aprinsă de lumină, rumenind toată fața orașului. REBREANU, NUV. 10. *Lumina facelor rumeni palatul mare.* SADOVEANU, O. I, 10. *Cum s-a rumenit cerul, am pornit pe sub bolțile de promoroacă . . . înapoi spre sat.* CAMILAR, C. P. 95. *Spală și haina mea, Care-am holtei cu ea . . . De-i vedea că rumenește, La mine, maică, gîndește.* ȘEZ. V, 64.

— Prez. ind.: *rumenesc.* — Și: (regional) **rumini** vb. IV.

— V. **rumen²**.

RUMENIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. v. **rumeior.**

RUMENÍRE s. f. Acțiunea de a (se) rumeni și rezultatul ei.

1. Cf. rumeni **(1)**; culoare rumenă **(1)**, roșeață, rumeneală **(1)**. Cf. POLIZU. *Te-ai însenina văzîndu-i rumenirea din obraji.* EMINESCU, O. I, 160, cf. DDRF.

2. Cf. rumeni **(2)**. *A mearelor rumenire.* BĂRAC, A. 8/8, cf. POLIZU, DDRF. *Grăsimea ne mai încălzindu-se direct prin flacără, ci prin mijlocirea vaporilor de apă nu se mai formează decît puțini produși de rumenire.* BELEA, P. A. 243.

3. Cf. rumeni **(3)**. Cf. POLIZU.

4. Cf. rumeni **(4)**; culoare rumenă **(3)**, rumeneală **(3)**. *Crescuse și rumenirea nopții, aprinsă ca o gură de iad, luminînd sîngeriu . . . împrejurimile.* V. ROM. august 1958, 63.

— V. **rumeni.**

RUMENÍT, -Ă adj. **1.** (Despre obraji, buze etc.; p. ext. despre oameni) Care a devenit rumen **(1)**. *Pielița cea albă, rumenită.* SLAVICI, O. II, 184. *Își întoarse nasul rumenit, care părea acum mai lung.* SADOVEANU, O. XI, 18. *Șeade . . . tolănit Și la față rumenit.* TEODORESCU, P. P. 577. *De puica dor mi-aduce, De puicuța rumenită Și de pușca-mi oțelită.* HODOȘ, P. P. 201.

2. (Despre alimente și despre fructe) Care a căpătat o culoare rumenă (sub acțiunea focului sau a soarelui). *Cuptiorul . . . era plin de plăcinte crescute și rumenite.* CREANGĂ, P. 290. *Pregătea masa . . . costiță rumenită pe mazăre și compot.* CAMIL PETRESCU, T. III, 310. *Coaja rumenită de deasupra, amestecată cu grăsime, poate provoca tulburări.* BELEA, P. A. 243. *Își bulbucă ochii lacomi asupra puiului rumenit.* VINEA, L. II, 311. *Plecă mușcînd cu poftă dintr-o pară mustoasă, după ce o întoarse în mînă și se uită cît e de frumoasă, galbenă și rumenită pe o parte.* V. ROM. aprilie 1963, 21. *O găină grasă, friptă, . . . Pe deasupra rumenită.* ȘEZ. II, 78. *Cînd au sosit acolo, căpcăunoaica nicăieri, iar în mijlocul casei, trei fărțuri omenești rumenite.* RĂDULESCU-CODIN, L. 25, cf. BALADE, III, 180.

3. Fardat cu roșu. *Toate aveau . . . buzele rumenite și purtau țesăturile cele mai scumpe.* SADOVEANU, O. XII, 135. *Cît ce-i cît de hidă față, Romonită și gătată Tăt o leacă mai arată!* ARH. FOLC. VI, 195.

— Pl.: *rumeniți, -te.* — Și: (regional) **romonít, -ă** adj.

— V. **rumeni.**

RUMENÍȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Rumeneală **(2)**. *Ai purtat un car de flori Ș-o căruță de bertițe Și una de rumenițe.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 440.

— Pl.: *rumenițe.*

— **Rumen²** + suf. *-iță.*

RUMENÍU, -ÍE adj. Roșiatic, trandafiriu. *Lumina lunii se schimbă în polei rumeniu.* DELAVRANCEA, T. 25. *Vrăbiile ciripeau în merii cu bobocii rumenii.* id., ap. TDRG. ✧ (Substantivat, n.) *I se păru mai tînără și mai frumoasă în rumeniul zorilor.* CAMILAR, N. II, 386.

— Pl.: *rumenii.*

— **Rumen²** + suf. *-iu.*

RUMENÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Rumen². Cf. POLIZU.

— Pl.: *rumenoși, -oase.*

— **Rumen²** + suf. *-os.*

RUMENÚȚ, -Ă adj. (Regional) Rumeior; înroșit în foc. *Văd palul bogatului În mijlocul iadului. — Dar d-în el ce-i așternut? — Tot cuțite ascuțite Și furcuțe Rumenuțe.* PAMFILE, CR. 75.

— Pl.: *rumenuți, -e.*

— **Rumen²** + suf. *-uț.*

RUMEÓR, -OÁRĂ adj., s. f. v. **rumeior.**

RUMIGĂTÓR, -OÁRE adj. v. **rumegător.**

RUMIGÚȘ s. n. v. **rumeguș.**

RÚMIN, -Ă adj. v. **rumen².**

RUMINÁ vb. I. (Franțuzism, rar) **1.** Intranz. (Despre animale) A rumega. *Toate vitele rumenează.* SEVERIN, S. 124.

2. Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt. *Pe măsură ce odăile se umpleau cu paturi și masa cu tacîmuri, mintea sa, în funcție de speță, rumina ridicarea și conservarea familiei.* CĂLINESCU, E. 22.

— Prez. ind.: *ruminez.*

— Din fr. **ruminer.**

RUMINÁT, -Ă adj. (Rar) Rumegat. ✦ Fig. Măcinat, distrus, nimicit. *E ca o trecere de undă electrică peste rumegușul de fosfor al unei vieți, ruminată de soartă și de oameni.* PERPESSICIUS, M. IV, 350.

— Pl.: *ruminați, -te.*

— V. **rumina.**

RUMINEÁ s. f. v. **rumeneală.**

RUMINEÁLĂ s. f. v. **rumeneală.**

RUMINÍ vb. IV v. **rumeni.**

RUMINÍCĂ s. f. v. **românică.**

RUMIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RUMÎNE vb. III v. **rămîne.**

RUMÎNEÁ s. f. v. **rumeneală.**

RUMÎNÍȚĂ s. f. v. **romaniță.**

RÚMMY s. n. Numele unui joc de societate la care se folosesc cărți sau plăci mici prismatice de piatră, de lemn etc., marcate cu cifre de diferite culori. *În afară de pian . . . , acum e în scenă și o masă de rummy.* CAMIL PETRESCU, T. III, 307.

— Pronunțat: *römi.*

— Din fr. **rummy**, germ. **Rummy.**

RUMOÁRE s. f. **1.** Murmur de protest, nemulțumire, mirare etc. al unei mese de oameni; zgomot surd de voci care se aud în același timp; p. ext. zgomot confuz. *Rumoare aprobativă pentru Cațavencu.* CARAGIALE, O. VI, 131. *Toată scena aceasta a fost însoțită de rîsete și rumoare.* id. ib. 145, cf. ALEXI, W. *Se înălța acum larma glasurilor, sunetul cristalin al paharelor . . . , umplînd terasa cazinoului de rumoarea neîntreruptă a marilor restaurante.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Rumoare de dimineață, uși care se deschid, voci care se aud strigînd din diverse odăi.* SEBASTIAN, T. 13. *Răsuna necontenit rumoarea batraciană a capitalei.* TEODOREANU, M. II, 38. *S-a produs mare rumoare în sală.* SADOVEANU, O. IX, 546. *Împăratul a zîmbit în mijlocul rumoarei generale.* id. ib. XI, 654, cf. IX, 324. *O rumoare de conversație fierbea în sală.* CĂLINESCU, S. 383. *Mai mult decît atît prin orașul rumorilor, . . . Voi umbla primăvara întreagă prin tîrguri.* BLAGA, P. 23. *Dansurile și balurile . . . umplu cu rumoare de carnaval castilian drumurile.* RALEA, O. 100. *Pe la mijlocul actului, Dorcea se întoarse și înregistră mirat o rumoare care tălăzui sala vreo două secunde.* CAMIL PETRESCU, N. 8. *Se produse*

un fel de rumoare stupefiată, vestea păru o clipă de necrezut. id. ib. 149. *Rămîne surprins, cînd vede că toată lumea, într-o rumoare subită, se ridică în picioare și privește spre ușă.* CONTEMP. 1954, nr. 401, 4/3. *Cuvintele lui . . . au adus rumoare și zgomote de aprobare.* V. ROM. februarie 1956, 66, cf. VINEA, L. I, 28. *„Mi-a spus ce trebuie să fac ca să fiu numită aici", a răspuns fata, stîrnind rumoare semnificativă în adunare.* PREDA, R. 58. ✦ (Rar) Informație; zvon. *Erodot, după o confuză rumoare, deduce de acolo însăși Dunărea.* HASDEU, I. C. I, 196.

— Pl.: *rumori.*

— Din fr. **rumer.** Cf. lat. r u m o r, - o r i s.

RUMPĂTÓR, -OÁRE adj., subst. v. **rupător.**

RÚMPERE s. f. v. **rupere.**

RUMTÚRĂ s. f. v. **ruptură.**

RÚNĂ s. f. v. **rînă.**

RUNC[1] s. n. **1.** (Prin Bucov., Maram. și nordul Transilv.) Loc într-o pădure unde copacii au fost tăiați (CHEST. IV 99/264, A II 6, ARVINTE, TERM. 164), au ars (v. a r s u r ă) (ȘĂINEANU, DR. XI, 227, CHEST. IV 108/386—1) sau au fost doborîți de vînt (CANDREA, Ț. O. 52, A I 20, II 7), întrebuințat ca pășune sau ca ogor (v. l a z, c u r ă t u r ă) (CONV. LIT. XXV, 711); cîmp unde pasc vitele (ALR I 989/354); poiană în pădure sau pe o coastă de deal (CHEST. IV supl., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din RODNA — NĂSĂUD). *Am vîndut un . . . laz de fînaț cît iaste tot și cu runcuri de păscut . . . și cu to(a)t(ă) pădure* (a. 1652). ȘTEFANELLI, D. C. 4. *Le-(a)m vîndut o moșie . . . , anume poiana Oiței și cu runcuri de păscut* (a. 1697). id. ib. 17. *Muntele Oușoru și cu toate poalile lui și cu-n runc care să cheamă Imașul . . . iară le-or vinde* (a. 1755). id. ib. 57. *Vaci mugind colindă runcul.* BENIUC, v. 51. *O situație specială între stăpînirile individuale din interiorul obștii o au curăturile (lazurile, runcuri, arsuri, jariște . . .).* PANAITESCU, O. Ț. 125. *De pre runc nou iese brînză multă.* CONV. LIT. XXV, 714, cf. ȘĂINEANU. *De la iarba de runc vitele se împung.* CONV. LIT. XXV, 714. ✦ (Regional) Pămînt pentru pășune, în proprietate obștească (Poiana Stampei — Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 164.

2. (Regional) Loc pe care crește zmeură (CHEST. IV supl., T. PAPAHAGI, M. 231, ALR I 867/347, ib. 989/348, ALR II 6 257/362) sau afine (CHEST. IV supl., ALR I 989/361). ◇ *Poamă de rung* = zmeură. ib. 867/347.

3. (Regional) Loc înclinat (acoperit de pădure) (CHEST. IV supl., ALR I 989/532); podiș (ib. 989/420, ARVINTE, TERM. 164); deal împădurit (CHEST. IV supl.).

— Pl.: *runcuri.* — Și: (regional) **rung** s. n.

— Lat. **runcus.**

RUNC[2] s. n. v. **rîncă.**

RUNCALĂU s. m. v. **rîncălău.**

RUNCÁN subst. (Prin Maram.) Tufă de zmeură. Cf. T. PAPAHAGI, M. 231.

— Pl.: ?

— **Runc[1]** + suf. *-an.*

RÚNCĂ s. f. (Regional) Mușcată *(Pelargonium odoratissimum).* BORZA, D. 125.

— Etimologia necunoscută.

RUNCĂÍ vb. IV v. **rîncăi.**

RUNCĂLĂU s. m. v. **rîncălău.**

RUNCĂTÚRĂ s. f. (Regional) Uscătură (Bulzești — Hunedoara). CV 1952, nr. 4, 34.

— Pl.: *runcături.* — Și: **rîncătúri** s. f. pl. TEAHA, C. N. 260.

— Cf. r u n c[1].

RUNCUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin sudul Transilv. și nordul Olt.) A doborî copacii pe o porțiune de pădure; a defrișa, (regional) a runcui. [Vîntul] *a runcuit pădurea.* ALR I 989/122, cf. LEXIC REG. II, 31.

— Prez. ind.: *runcuiesc.*

— **Runc[1]** + suf. *-ui.*

RUNCULÉȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui r u n c[1]. *I-am zălojit on runculeț di cosit și di păscut* (a. 1801). ȘTEFANELLI, D. C. 292, cf. DDRF. *Din brazii tăi cei verzi Eu ți-oi face runculeț Pentru vaci și pentru oi.* POP., în CONV. LIT. XXV, 712.

— Pl.: *runculețe.*

— **Runc[1]** + suf. *-uleț.*

RUNCULÍ vb. IV. T r a n z. (Mai ales prin Bucov.) A defrișa un loc împădurit, pentru a face imaș sau ogor. Cf. DDRF. *Codru-ntreg să runculească, Să facă codru ogor.* POP., ap. TDRG. *Runculind munții de prin apropiere, cari pînă atunci erau acoperiți cu tot felul de copaci, au trăit de-aici încolo numai din creșterea vitelor.* MARIAN, T. 248 ◇ A b s o l. *Să mă duc . . . În codri fără stăpîni, Să m-apuc să runculesc, Loc să-mi fac ca să trăiesc.* POP., ap. TDRG.

— Prez. ind.: *runculesc.*

— **Runc[1]** + suf. *-ui.*

RÚNDĂ s. f. **1.** (Prin Transilv.) Cantitate care face parte dintr-un șir de același fel; serie, rînd. *Asta-i bere dintr-un butoi început acum, să mai aduci numaidecît o rundă.* AGÎRBICEANU, A. 289.

2. (Sport) Serie de partide din cadrul unui turneu de șah, în cursul căreia fiecare participant joacă o singură dată. Cf. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 915, L. ROM. 1959, nr. 2, 87. *În rundele a 5-a și a 6-a ale turneului internațional feminin de șah . . . s-au înregistrat următoarele rezultate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 842, cf. ib. 1966, nr. 7 043. *În penultima rundă, partida . . . s-a încheiat remiză.* ib. 1969, nr. 8 265. *Disputarea a opt runde în turneul de șah.* SPORTUL, 1970, nr. 6 227, 4/5. ✦ (Și în forma *rond*) Repriză a unui meci de box. *În rondul 14, Joe Louis a pierdut la puncte.* SP. POP. 1950, nr. 1 744, 7/5, cf. DN[2].

3. Parte dintr-un șir de acțiuni, manifestări etc. de același fel. *Ieri s-a încheiat prima rundă de convorbiri oficiale.*

— Pl.: *runde.* — Și: **rond** s. n.

— Din germ. **Runde,** fr. **round.** Cf. engl. r o u n d.

RUNDEÁ s. f. v. **rîndea.**

RUNDUNEÁ s. f. v. **rîndunică.**

RUNDUNÍCĂ s. f. v. **rîndunică.**

RUNDUNÍȚĂ s. f. v. **rînduniță.**

RUNDUREÁ s. f. v. **rîndunică.**

RÚNE s. f. pl. Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice și turcice. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *În chip de rune, de veacuri uitate, Poart-o semnătură făpturile toate.* BLAGA, POEZII, 148. ◇ F i g. *Despre tine și otravă, Despre slavă și albine Scriu în rune o poveste, Căci ce este nu se spune.* id. P. 91.

— Din germ. **Runen,** fr. **runes.**

RUNG[1] s. n. v. **rîncă[1].**

RUNG[2] s. n. v. **runc[1].**

RÚNIC, -Ă adj. Cu caracter de rune. Cf. SCRIBAN, D. *Din îmbinarea scrierii grecești cu latina s-a creat scri-*

erea runică, foarte folosită în țările scandinave. GRAUR, I. L. 81, cf. DN². ◇ (Adverbial; fig.) *Calea lactee abia ghicită se pierde Scrisă în noapte fierbinte și calmă, Ca linia vieții runic săpată într-o imensă zăbavnică palmă.* BLAGA, POEZII, 143.

— Pl.: *runici, -ce.*

— Din germ. **runisch, fr. runique.**

RUORÁ vb. I v. **roura.**

RUORÁT, -Ă adj. v. **rourat.**

RÚORE subst. pl. v. **rouă.**

RUP s. m. (Învechit) Măsură de lungime, echivalentă cu a opta parte dintr-un cot, aproximativ 8 cm. *O manta de aba . . . , largul în poale șese coți doi rupi* (a. 1792). URICARIUL, IV, 136/14. *Având un negustoriu de a cumpăra 4 bucăți de stofe cu fir și măsurînd au găsit într-una 34 de coți, 7 rupi și 3 grefi.* AMFILOHIE, E. 75/8. *Nu afli alt ca dînsul Să știe cum se-mparte un rup în patru grefuri.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. CIHAC, II, 608, DDRF. *Cotul . . . se împarte în 8 rupi și rupul în 2 grefi.* CLIMESCU, A. 213, cf. ȘIO II$_1$, 303, I. BRĂESCU, M. 71, N. A. BOGDAN, C. M. 173, COMAN, GL. ✦ Măsură de lungime egală cu un sfert de metru. Cf. BARCIANU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *rupi.*

— Din tc. **rup.**

RUPĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (Rar) Care rupe. Cf. DRLU, DDRF. (Fig.) *Limba maternă vorbind-o ca în batjocură, un jargon rupător de urechi.* BARIȚIU, P. A. III, 143. ◇ *Pasăre rumpătoare* = pasăre de pradă. *Toate păsările rumpătoare . . . în gios slobozindu-se și în sus rîdicîndu-se.* CANTEMIR, IST. 187.

2. S. n. Mașină de desfăcut bumbacul din baloturi. Cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 77.

3. S. m. (Învechit, neobișnuit) Spărgător, infractor. Cf. DRLU.

4. S. m. și f. (Învechit, neobișnuit) Persoană care întrerupe vorba cuiva; întrerupător. *Rumpătoriu vorbei.* DRLU.

— Pl.: *rupători, -oare.* — Și: (învechit) **rumpătór, -oáre** adj., subst.

— **Rupe** + suf. *-ător.*

RUPCIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **răpciugos.**

RÚPE vb. III. **1.** Tranz. A distruge continuitatea unui material (trăgîndu-l sau întinzîndu-l în direcții opuse); a despărți un obiect în două sau în mai multe bucăți. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 249/20. *Lega el cu lanțuri de fier și căile păziia și rumpea lanțurile.* CORESI, EV. 372. *Rumse . . .lanțurile lui.* NEAGOE, ÎNV. 151/29, cf. LEX. MARS. 221, DRLU, LB. *A rumpe sau a încurca firul.* CR (1848), 8³/2. *Rupe scrisoarea aceasta.* NEGRUZZI, S. I, 62, cf. POLIZU. *Baba, de venin, se smulse odată din piuă-n sus și rupse lanțurile.* EMINESCU, P. L. 8. *Mîna-i dreaptă rupse panglica albă care o lega de stînga.* DELAVRANCEA, T. 37, cf. id. S. 168. *Turbat încleaștă mîna și tort în mînă rupe, Cămașa principesei, țesută-n fire scumpe, De-a lungul se destramă pe-ntregul ei tivit.* COȘBUC, P. II, 200, cf. ALEXI, W. *Rupse tichia-n două.* PAMFILE, DUȘM. 89. *Rupse plicul și sorbi cu înfrigurare cele șase pagini de scris mărunt.* REBREANU, R. I, 31. *Îi smulse eticheta cu prețul și o rupse în două.* C. PETRESCU, Î. I, 77, cf. II, 19. *Se uită la banda de hîrtie, o rupe și pe urmă apasă pe minerul aparatului telegrafic.* SEBASTIAN, T. 188. *Odată îi cususe un nasture căzut, . . . rupînd ața cu dinții.* TEODOREANU, M. II, 117. *A apucat . . . unul din cele două fire de legătură și l-a rupt brusc.* SADOVEANU, O. IX, 583, cf. VIII, 141. *Sînt legat cu lanțuri gata, Dar mă-ntind nițel din trup Și le rup.* ARGHEZI, VERS. 320. *Rupse biletul în bucățele mici și-l aruncă cu dispreț în aer.* CĂLINESCU, S. 212. *Îi trimisese un pachet pe care servitoarea îl rupsese pe drum.* id. B. I. 29. *Rupse niște pliculețe pe care le scosese din cutie.* V. ROM. august 1954, 55. *De unde or fi aflat că Peter a rupt afișele?* id. ib. 114. *Ai rupt firul, nu se toarce!* TEODORESCU, P. P. 325. *Amar de zilele mele, Că lanțurile le-am rupt, Dar mătasa n-am putut.* BIBICESCU, P. P. 287. *Gruia, cînd să treza, Sfoară de fuior rupea.* ALEXICI, L. P. 18. *Mică sabie scotea, Pe arcer că o trăgea, Un fir de păr că rupea.* BALADE, II, 175. (Absol.) *Te-a cuprins necaz deodată . . . Parc-ai vrea să rupi, să frîngi.* COȘBUC, P. I, 219. *Ș-a făcut un colac mîndru și frumos . . . Rupe-n două, dă și nouă.* FOLC. MOLD. I, 299. ◇ Fig. *Se rumpem legăturile lor și să lepădăm de la noi giugul lor.* PSALT. 2. *Acest nume amar-dulce vijălos răsună-n mine . . . și ca viforul pe frunze smulge, rupe-a mele vine.* PR. DRAM. 363. *Ah! nu pot eu trăi fără tine; Eu încă a vieții fir mi-oi rupe, Pe amîndoi o groapă să ne astupe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 188. [Mureșan] *rumpe coarde de aramă cu o mînă amorțită.* EMINESCU, O. I, 32. *Vîntule, nebunule, de ți-ai rupe strunele.* PĂUN-PINCIO, P. 43. *Ciobanul rupse salba poveștei.* GALACTION, O. A. II, 167. *Mușneagul își rupse o clipă firul vorbei.* SADOVEANU, O. I, 661. *Popa leagă din nou firul* [povestirii] *pe care-l rupsese.* CAMIL PETRESCU, O. I, 108. *Neaga îi rupse firul gîndului.* STANCU, R. A. III, 63. *Firul gîndurilor i-a fost rupt din nou.* GALAN, Z. R. 6. ◇ Refl. *Să rumpea de pre el lanțurile.* N. TEST. (1648), 46r/24. *Sufletul nostru scăpă ca pasărea din lațul vînătoriului: lațul să rumsă și noi scăpăm* (a. 1658). CCR 111/21. *Cînd să strîngă nodul, pîc! se rupse așa, căci era putredă.* ISPIRESCU, L. 55. *Cînd Gruie se-ntindea, Două funii se rupea.* ALECSANDRI, P. P. 145. *Cîndu-i trage cu acul, Să se rumpă bumbacul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 347. *Unde văd cosițile, Mi să rump nojițile.* MÎNDRESCU, L. P. 87. *Eu, mîndră, încă mi-oi zice: Cînd îi merge la fîntînă, Să-ți anin Zgarda-n vîrdină, Să se rupă șirele.* BUD, P. P. 6. *Că centura ta cea nouă Ți s-a rupt, mîndruț, în două.* FOLC. TRANSILV. I, 333. *Acolo să rumpe așa unde e mai subțire.* ZANNE, P. III, 11. *Dacă se rupe o verigă, tot lanțul se desface.* id. ib. 204. *Nu întinde coarda prea mult, că se rupe.* id. ib. IV, 314. *Întinde petecul numai cît ajunge, căci se rupe.* id. ib. III, 293. *Dacă întinzi salteaua, se rupe.* id. ib. 256. (Fig.) *Coardele vieții în pieptu-mi obosit Se rup!* ALEXANDRESCU, O. I, 106. *Se rupe tortul galben al razelor de lună.* GOGA, P. 111. *Firul dragostei s-a rupt, Dragostea s-a risipit.* FOLC. TRANSILV. I, 242. ◇ Expr. **A rupe lanțul (sclaviei sau de robie)** = a (se) elibera din starea de sclavie sau de robie; p. ext. a înlătura oprimarea, a (se) elibera dintr-o constrîngere; a (se) dezrobi, a (se) descătușa. *Se făcu stăpîn pe Babilon și le rumpse lanțurile sclaviei.* FILIMON, O. II, 237. *Românul cu-a sa mînă rupe lanțul de robie.* ALECSANDRI, O. 74. (Refl. pas.) *Se rupe lanțul cu-nverșunare, Se scoală gloata la semnul dat.* BOLLIAC, O. 139. **A (se) rupe (în) bucăți** v. bucată. (Refl.) **Ține-te, pînză, să nu te rupi** v. pînză. **A rupe mîța în două** v. mîță. **A rupe inima tîrgului** v. inimă. **A rupe cuiva inima** (sau **sufletul**) = a-i provoca cuiva multă milă, durere, deznădejde etc.; p. ext. a provoca o emoție puternică, a frînge cuiva inima. *De mă amăgești, Ifio, inima din min-ai rumpt.* BELDIMAN, O. 44/11. *Mari dureri ai, surioară, De-mi rupi inima gemînd?* BOLINTINEANU, O. 59. *Taci, nevastă, că-mi rupi inima cu cîntecul ist de robie!* ALECSANDRI, T. II, 34. *Marea largă și rostogolitoare de safire, plaja clară și ușor horbotată de valurile domolite: rupeau inima cu zădărnicia lor.* GALACTION, O. A, I, 52. *Treci, dorule, Murășul, Nu-mi mai rupe sufletul; Treci, dorule, Tîrnava, Nu-mi mai rupe inima!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 116, cf. 101. *Nu știu, bade, cum ziceai, că inima mi-o rumpeai.* MÎNDRESCU, L. P. 56. *Lelicuță! ce-ai făcut? La toți inima le-ai rupt!* MARIAN, Î. 547. *Ai venit o seară, două Și mi-ai rupi inima-n două.* RETEGANUL, TR. 137, cf. 87. *Îi voi lua tot, ca să-i rup inima în el și așa să se pocăiască.* ȘEZ. I, 259. *Floricică floricea, Mîndra neichii-i ochișa, Asta-mi rupe inima.* HODOȘ, P. P. 33. *Cum ziceai, ziceai, Inima-mi rupeai, Ia, mai zi o dată Și mi-o rupe toată!* BALADE, III, 305. (Refl.) **A i se rupe** (cuiva) **inima** (sau **sufletul,** regional, **ră-**

runchii etc.) **(de milă, de durere, de jale** etc.) = a-i fi cuiva milă; a simți o deznădejde, o mare durere sufletească; p. ext. a simți o emoție puternică. *Foarte i se rupe inema de fecioru-i.* CORESI, EV. 79. *Să răsipește inima mea. Mi să rumpe inima văzîndu-te.* KOTZEBUE, U. 27v/7. *Mi se rumpe inima de durere.* PR. DRAM. 226. *În faptă îți adeverează că-i e milă de toată lumea, însă pentru sine i se rupe inima.* CR (1848), 22¹/14. *Mi se rupe inima cînd gîndesc la nenorocirile acelei țări frumoase.* ALECSANDRI, T. 1 310. *I se rumpe a lui suflet cînd privește peste-al vremurilor vad.* EMINESCU, O. I, 44. *Floare! cum surîzi în grădina zilelor tale, fără să știi că o inimă se rupe.* id. P. L. 56. *Despre feții de împărat ce mi-ai spus, mi se rupe inima din mine.* CREANGĂ, O. 41. *Milă mi-e de tine; dar, de mine, mi se rupe inima de milă ce-mi este.* id. A. 68. *Începu a se boci de ți se rupea rărunchii de milă.* ISPIRESCU, L. 30. *Uite, tatăl lor cum plînge, plînge ca o femeie, de ți se rupe inima.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36. *Simțea că i se rupe inima de milă, de jale.* id. ib. III, 15. *Peste-acest prag Nu trec făr-a simți că inima-mi se rupe De chin.* I. NEGRUZZI, S. VI, 467. *Parcă-mi moare Inima, se rupe-n mine! Nu de voi, tu știi de cine!* COȘBUC, P. I, 135. *Mi se rupe inima cît sînt ei, sărăcuții, de golași și de flămînzi.* REBREANU, R. II, 64. *Nu te duce, dragul mamei, că se rupe inima-n mine!* SADOVEANU, O. I, 35. *Plîngeau . . . de ți se rupea inima.* id. ib. 361. *Mi se rupe inima de durere cînd mă gîndesc că suferă alții pentru noi.* STANCU, R. A. III, 28. *Mi se rupe inima la gîndul acesta.* V. ROM. iulie 1958, 20. *Cîndu-l văz dumineca, Mi se rupe inima.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 91. *Bietului om i se rupea inima după copii.* SBIERA, P. 170. *Li se rumpea inima și-i împlea cea mai mare jele.* MARIAN, T. 276. *Ce te-a ajuns, dragă Petre? spune-mi să știu că mi se rupe inima.* RETEGANUL, P. II, 56. *Fata . . . începu să plîngă de obidă de ți se rupea inima.* STĂNCESCU, B. 338, cf. 120. *Și plîngea, frate, plîngea, Inima i se rupea Și din gură tot zicea.* BALADE, I, 389. (Cu parafrazarea expresiei) *Să-i cuprindă, să-i sărute, dezmierdîndu-i să-i adoarmă, Strînși la inima-i pustie ce se rupe și se sfarmă!* NECULUȚĂ, Ț. D. 115. *Dar ce zgomot e în tindă? Inima-i stă să se rumpă!* IOSIF, PATR. 46. *Acuma i se rupsese o bucățică de inimă, pentru că el își iubea foarte mult fiicele sale!* SBIERA, P. 90. *Și cînd aud zicînd mamă, Inima mi să dăstramă, Să rupe ca o năframă.* MÎNDRESCU, L. P. 25. **A i se rupe** (cuiva) **băierile inimii** v. b a i e r ă. ✦ (Complementul indică părți ale corpului) A fractura, a frînge. Cf. DRLU. *Da dați-mi pace, că mi-ți rupe vro mînă.* ALECSANDRI, T. 1 120. *Iute se întoarnă înapoi, zburînd neîncetat, de frică să nu-i mai rupă cineva și celalalt picior.* CREANGĂ, P. 96. *Ei, cum căzui eu, neiculiță! . . . Să-mi rup nasul și mai mult nu.* DELAVRANCEA, O. II, 114. *Și-a bătut muierea . . . Cică i-ar fi rupt o mînă.* PREDA, D. 126. [A căzut] *în tindă jos cu poloboc cu totul, de și-a rupt capul și a murit.* SBIERA, P. 10. *Numără cîte coaste mi-a rupt!* RETEGANUL, P. III, 39. *Cucule, nu mai cînta, C-oi lua pușca ș-oi da De ți-oi rupe aripa.* ȘEZ. I, 140. *Mai iut'e ț-ar rumpe capu decît să t'-ajut'e.* ALR I 311/215. *Sus bat dobele, Jos curg negurele; Care cum ajunge Capul și-l rupe, Numele-și schimbă* (Moara). GOROVEI, C. 232. ✧ (Prin exagerare) *Cocoșii s-auzeau peste tot satul, cîntînd să-și rupă beregata.* DELAVRANCEA, S. 51. *Să nu-l mai prind p-aici, că-i rup picioarele.* BASSARABESCU, V. 162, cf. PREDA, M. 106. ✧ R e f l. *Cît pe ce era să i se rumpă o vînă a inimei.* EMINESCU, P. L. 59. *Dracul chiuie . . . așa de tare, de credeai că s-a rupt ceva într-însul.* CREANGĂ, P. 54. *Ș-așa tare îl strîngea, Trei coaste i să rupea.* BALADE, I, 366. *Gura lui dacă ar fi de petică s-ar rupe,* se zice despre cei flecari. Cf. ZANNE, P. II, 190. ✧ E x p r. **A-și rupe gîtul** (sau **grumajii**) = a-și pierde viața, a muri (într-un accident); a-și pierde averea, situația; a o păți. Cf. BARCIANU. *Mașina săltă vertiginos peste gropi și pietroaie . . . , vră nebunește și dispăru. — Ce oameni! Ce oameni! se minună cu indignare . . . Au să-și rupă gîtul.* C. PETRESCU, Î. II, 222. *Pe unele străzi sînt adevărate rătăcăni, în care căzînd un biet cetățean poate să-și frîngă o mînă, un picior, ori să-și rupă gîtul.* SADOVEANU, O. V, 10. *Ăla care ne ține banii acolo o să-și rupă gîtul.* PREDA, D. 143. **A-și rupe nasul** v. n a s. **A rupe** (cuiva) **oasele** v. o s. **A rupe** (cuiva) **ciolanele** v. c i o l a n. **A-și rupe picioarele** v. p i c i o r. (R e f l.) **A i se rupe** (cuiva) **picioarele (de oboseală)** v. p i c i o r. **A-și rupe mîinile** = a-și frînge mîinile, v. f r î n g e. *Găsii . . . pe Irinuța rupîndu-și mîinile și văicărindu-se.* SADOVEANU, O. VII, 471. ✦ R e f l. F i g. A se îndoi de mijloc, a se apleca. *Se repezi, se rupse în două din șale.* GÎRLEANU, N. 57. ✦ R e f l. (Despre oameni) A-și cheltui toate puterile făcînd ceva; a se epuiza, a se consuma. *Eu mă muncesc și mă rup vînînd.* ȚICHINDEAL, F. 93/10. *Eu mă rup până cîștig gologanu.* PETICĂ, O. 236. *Doar nu se rupea învățînd la cursurile ținute de inginer.* V. ROM. decembrie 1963, 69. (T r a n z.) *Înainte de a pleca, soldații au fost rupți cu instrucția și cu teoria.* PAS, Z. III, 281. ✧ E x p r. **A se rupe în coș** = a se obosi peste măsură; a se extenua. *O gloată de oameni n-au muncit de s-au rupt în coș?* CONTEMPORANUL, VI, 118, cf. ZANNE, P. II, 89. ✦ R e f l. F i g. (Învechit) A se întrista, a se îndurera, a se mîhni. *Eu acum mă rump văzînd patima ta, cea de bună voie.* MINEIUL (1776), 199v²/1. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" și arătînd cauza) *Grigorie* [Vodă] *se rumpea de durere cînd vedea pre urîții . . . și fără de lege agareni robind pre creștini.* ap. ȘINCAI, HR. III, 95/38.

2. T r a n z. A desface în două, a despica (deschizînd drum de trecere). *Și cînd veneau cele două ajunuri, cîte treizeci, patruzeci de băieți fugeam înaintea popii, de rupeam omătul de la o casă la alta.* CREANGĂ, A. 10. ✧ F i g. *Dintr-o dată o salvă rupea văzduhul.* SADOVEANU, O. II, 48. *O pocnitură dezlînată rupse ecoul.* BRĂESCU, O. A. I, 228. *Buciumul pe ziduri Zarea n-o mai rupe.* id. ib. 245. *Trîmbițoiul cel mare rupea zgomotos aerul în răstimpuri scurte.* HOGAȘ, DR. II, 108. ✧ (Complementul indică drumul deschis) *Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți, Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large uliți.* EMINESCU, O. I, 148. *Și fugea mereu, . . . rupîndu-și cale prin păduri.* id. P. L. 7. *Sălbatec, din deal scoboară-n vale Cu muget elefantul speriat, rupîndu-și cale Prin pomii sfinți.* COȘBUC, S. 17. *Rupînd drumul, printre oamenii învălmășiți, pe cal înspumat, venea vijelios un olăcar.* SADOVEANU, O. III, 180. (F i g.) *De funii lungi urnite mereu ca de capestre, Rup clopotele pîrtii și dîre fac pe cer.* LESNEA, VERS. 34. (R e f l. p a s.) *Dacă drumurile cele vechi s-au stricat și s-au părăginit, se rup altele noi, printre dărîmături și peste dărîmături.* GALACTION, A. 196. ✧ E x p r. **A rupe frontul** (sau **tabăra**) = a străpunge linia de apărare a inamicului. *Dîndu-le năvală vitejește acolo cu slujitorii săi, au rumtu tabăra nemților în două.* NECULCE, L. 58. *Încălecînd pre alt cal, au mai dat năvală și au rupt tabăra nemților în două.* MUSTE, LET². III, 14. *Frontul era rupt; dușmanii . . . se risipeau fugind în codru.* SADOVEANU, O. VI, 481. *E sigur că frontul de la Iași a fost rupt.* H. LOVINESCU, T. 263. (Învechit și regional) **A rupe țelina** (sau **țelinile**) = a desțeleni, a ara. *De voiește gospodarul . . . să aibă cîte o mare întindere de pămînt nou, rupă țălină.* I. IONESCU, C. 33/6. *Munca a desfundat pămînturile, a scos buturugile, a rupt țielinile.* id. P. 207, cf. ALRM SN I h 20/141, A II 8, 12. ✦ (Despre o moșie, un teren) A împărți. *Tatăl tău se arată bucuros că l-a eliberat de polițele pe care le avea. E adevărat că a trebuit să rupem în două Buciumenii.* SADOVEANU, O. VIII, 293. ✦ (Complementul indică suprafețe) A întrerupe (producînd goluri, pete etc.); a face o spărtură. *O umbră adînc-viorie, ruptă de dungi de lumină albă, . . . trecea prin mrejele de frunze.* EMINESCU, N. 57. *În dreptul ei — marea, a cărei suprafață era ruptă pe ici, pe colea, de cîte-un colț de stîncă.* id. P. L. 72. *Focul rupea ca o pată vioaie întunecimea odăii.* SADOVEANU, O. I, 524. ✦ (La jocul de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punînd jumătatea de dedesubt deasupra; a tăia. *Luă o pereche de cărți de joc . . . , începu să le mestece, din cînd în cînd le desfăcea în două și privea cartea unde a „rupt".* AGÎRBICEANU, A. 357, com. din TOAGER — TIMIȘOARA.

3. Tranz. A distruge un obiect prin sfărîmare, spargere, lovire, frîngere etc.; a strica; a sfărîma. *Deşchise (rumsă D) piatră şi curseră ape.* PSALT. 222. *Cu acele tunuri slobodzind o dată, dă doă ori şi de trei ori, or pute rumpe obuzul.* NECULCE, L. 201. *Ziditu-s-au această sf[ă]nită biserică... la anul 1788, ... iară 1802 au rupt-o de tot jos* (a. ?). IORGA, S. D. XIII, 179. *Gloata înfricoşată..., Ca şi cînd în munţi unda pogoară, Rumpe iazul, răstoarnă poprele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 260. *Puterea undelor rumpsă cîrma.* ASACHI, S. L. II, 48. *Izvoarele ce cură Cu neoprită pornire, Rumpînd orice iezetură Le stă cu împrotivire.* CONACHI, P. 42. *Prin artileria sa, el izbuti în sfîrşit a rupe podul în două de la mijloc.* BĂLCESCU, M. V. 167. *O stîncă naltă, Ce din vîrf de munte saltă,... Cade, rumpe şi zdrobeşte Codrii vechi din a sa cale.* ALECSANDRI, P. II, 15. *Iarna viscolu-l ascult, Crengile-mi rupîndu-le, Apele-astupîndu-le.* EMINESCU, O. I, 123. *Vaca, ca vaca; îmi irosea ogrinjii din căruţă, ba citeodală rupea leuca.* CREANGĂ, P. 115. *Dunărea se aruncă furioasă, rupînd cu zgomot cele din urmă stăvilare.* VLAHUŢĂ, R. P. 7. *Mai rupe-n palme cîte-un spic.* COŞBUC, B. 65. *Cei trei lăutari cîntă... să-şi rupă arcuşurile.* REBREANU, I. 11. *I-au murdărit planşeta, i-au rupt compasul.* BASSARABESCU, V. 82. *Rumpeţi peste şanţuri zăgazul heleşteului.* GALACTION, O. 52. *Apa rupea şi fărma în solzi lumina.* SADOVEANU, O. VIII, 529. *Un talaz se frămîntă, Zguduie marea frîntă, Rupe unda.* ARGHEZI, VERS. 193. *Vîntul a dat în pădure Să rupă crengi şi Coarne de cerbi.* BLAGA, POEZII, 115. *Îi rupseseră şi dinţii care îi mai rămăseseră întregi.* STANCU, R. A. III, 35. *Rupse arcuşul şi aruncă lăuta în foc.* ISAC, O. 208. *Se auzi o bubuitură, ca şi cînd un perete de cărămizi ar fi rupt cu o forţă uriaşă.* BARBU, P. 313. *Le sînt pecetluite cramele din porunca divanului, dar rup peceţile şi continuă să vîndă băutura.* S IANUARIE 1961, 17. *Schele că rupea, Scări că le tăia.* TEODORESCU, P. P. 468. *Crucea-n două rumpe-oi, La mîndruţa duce-m-oi.* MÎNDRESCU, L. P. 127. *Cruciuliţa o rumpeau, Mici bucăţi din ea făceau.* RETEGANUL, TR. 43. *Boii-mi rup de la plug bîrsa.* DOINE, 224. *I-aş aţinea poticuţa Şi i-aş rupe cobiliţa.* ŞEZ. I, 49, cf. ALRM II/1 h 380. *Rupt-o boii jugu-n tri, Coborînd doru mîndrii.* FOLC. TRANSILV. I, 313. *La temniţă se ducea,... Lăcatele le rupea Şi pe Gruia îl scotea.* BALADE, II, 16. *A-şi rupe punga la tîrg* (= a cheltui peste măsură). Cf. ZANNE, P. V, 525. *Dobînda mare* (sau *multă, lungă*) *rupe ciochinile* (= lăcomia nu e bună). Cf. PANN, P. V. II, 80/2, NEGUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. V, 267. ◇ (Prin exagerare; mai ales despre fiinţe) *Cînd o vedeai te apucau frigurile şi-ţi venea să o rupi în două de drag ce ţi-ar fi fost să o strîngi în braţe.* GANE, N. III, 16. *Fă Rălucă, te rup în două bucăţi, azi de duminică, răspunse mîniat Căliman.* DELAVRANCEA, T. 167. ◇ Fig. *P-aicea vîntul Rupe pămîntul, Coasta e slabă, brazii răriţi.* DEŞLIU, M. 29. (Sugerînd intensitatea, profunzimea unei acţiuni) *Ai dormit de-ai rupt pămîntul.* S IANUARIE 1961, 45. ◇ Refl. *Prinseră peaşte mult: rupea-se mreaja lor.* CORESI, EV. 329, cf. VARLAAM, C. 257. *Partea de îndărăpt* [a corabiei] *să rumpea de tăriia undelor.* N. TEST. (1648), 171v/25. *Şi podul încă s-au rumptu de năvala turcilor.* NECULCE, L. 49. *S-au rumpt scoabele ceale de hier şi acoperemîntul mormîntului.* ANON. CANTAC., CM I, 101. *Tot atunci s-a rumpt şi un cămin sau horn.* ŞINCAI, HR. II, 265/12. *M-am pomenit cu trăsura într-un peş: se rupsese osia şi rămăsese în trei roate.* GHICA, S. 243. *S-au rupt dinţii* [de la spată]. SLAVICI, N. I, 55. *Vergile se rupeau una după alta, şi asta-l necăjea şi mai rău.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 81. *Apoi şi zăgazurile cele din urmă se rupseră odată cu cataractele cerului.* C. PETRESCU, Î. I, 127. *Stai naibii jos pe pămînt, că se rupe patul cu tine.* PREDA, M. 56. *Nemţii s-au înşirat în coloană Şi după ei podul cel mare s-a rupt.* LABIŞ, P. 29. *Şi cînd scoate sabia nouă, I se rumpe tocma-n două.* RETEGANUL, TR. 49. *Dusu-s-a badea la pustă, Să cosască fîn pe roună, Rupă-i-se coasa-n două.* DOINE, 32, cf. ALR SN V h 1 341. *Dusu-s-a badea departe, Rupe-i-s-ar două roate.* FOLC. TRANSILV. II, 55. *Ulciorul merge la fîntînă pînă cînd i se rupe toarta.* ZANNE, P. IV, 158. (Fig.) *Osie-a lumilor, dacă te-ai rupt, Lumile cad huruind dedesubt.* LABIŞ, P. 142. ◇ Expr. **A (se) rupe gheaţa** v. gheaţă. **A fugi** (sau **a veni**) **rupînd pămîntul** sau **a rupe pămîntul în fugă** v. pămînt. (Prin nord-vestul Munt.) **A rupe căruţa** = a da de belea. UDRESCU, GL. ✦ (Complementul indică pămînt, maluri etc.) A surpa. *Răsăreau dealuri sparte, rupte şi spintecate de ape.* STANCU, R. A. II, 297. *Au venit ani cînd apele, rupînd malul, s-au prăvălit înspumate în grădină.* GALAN, Z. R. 45. ◇ Refl. [Pămîntul] *să rupe şi vine jos.* ALR I 395/61, cf. ib. 395. ✦ (Complementul indică părţi ale corpului, p. ext. oameni) A zdrobi. *Dar, pecum istoria ne scrie, Mergîndu-i în deşert lovitura, Căzu pe faţă şi iş rupsă gura.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 281. *Căţeluşa a muşcat-o de i-a rupt degetele.* CREANGĂ, P. 294. *Izbi cu pumnu-n masă spre vioară, Şi-n marmur carnea pumnului a rupt.* COŞBUC, P. I, 140. *A rupe călcîiele cu uşa* (= a alunga, a goni). Cf. ZANNE, P. III, 426. (Prin exagerare) *Cîtă vreme băiatul fusese mic, conu Costache îşi rupsese destul palmele, pumnii şi picioarele pe el.* BASSARABESCU, V. 161. (Fig.) *Într-un judeţ de miazănoapte,... Se ştie că şi-au rupt genunchii Pînă la groapă taţii, fraţii, unchii.* ARGHEZI, VERS. 328. ◇ Refl. *Îl tîrîră pe uliţă şi aşa, dărîmîndu-se şi rumpîndu-se de pietri, ş-au dat sufletul la D[u]mnedzeu* (a. 1705). GCR I 359/10. ◇ Expr. **A-şi rupe gura degeaba** v. gură. **A rupe pe cineva în coş** = a-i trage cuiva o bătaie zdravănă. Cf. ZANNE, P. II, 89. ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A se ruina, a se distruge. *Praful s-a ales de bruma lui de economii... În loc să se dreagă, mai rău s-a rupt.* PAS, Z. I, 172. ✦ Refl. (Despre nori) A se transforma într-o ploaie torenţială. *Ploile cari vin cu pieţături mari ... nu ţin mult. Atunci se sparge, se rupe un nour şi ploaia ţine pînă nouru se isprăveşte.* PAMFILE, VĂZD. 108. *Nourii s-au rupt în potop.* SADOVEANU, O. XI, 384. ◇ (Prin analogie; despre fenomene ale naturii) *Trăsnete se rup cu zgomot năprasnic.* SADOVEANU, O. VI, 471. *Pe cînd cu toţii descălecau îmbulzindu-se, furtuna se rupse într-o ploaie compactă.* id. ib. X, 35. ✦ (Regional) A fărîma, a zdrobi. *Baciul mai rumpe apoi urda cu polonicul, ca ea să fiarbă mai bine.* JUN. LIT. I, 191, cf. ALRM SN h 157/64. (Refl. pas.) *Laptele prins se rumpe, mestecînd de cîteva ori cu lingura cea mare.* CHEST. V 80/66. ✦ (Regional) A frînge părţile lemnoase ale tulpinilor de cînepă sau de în topite, pentru a se putea meliţa mai bine. Cf. A V 1, 2, 7, 14, 15, 31, VI 4, 26, VIII 6.

4. Tranz. A pune capăt, a întrerupe, a curma. *Cine va săpa groapă altuia să-l surpe Singur ş-va cădea-n rîpă şi viaţa ş-a rumpe.* DOSOFTEI, PS. 26/14. [Norocul] *suie, el coboară, el viaţa rumpe.* M. COSTIN, ap. GCR I, 203/25. *Iar Muţul rumpînd lunga tăcere, Dar ian întoarceţi acum încoace, Vitejilor! — din toată putere Striga.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 203. *Îndată ce au văzut pe Numa, rumpînd tăcerea sa, au zis.* BELDIMAN, N. P. I, 132/7, cf. DRLU. *Rumpe iubirea-de-sine şi depărtează-i lucrare.* CONACHI, P. 276, cf. POLIZU. *Soţia sa ... era în stare să rupă relaţiile cu cei mai buni amici.* BOLINTINEANU, O. 416. *Îşi plecă fruntea pe umărul meu drept şi-mi şopti la ureche: „Azi rump orice legături cu viaţa".* EMINESCU, G. P. 91. *Dar deodată-şi rupse vorba — limba-i amuţise-n gură.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 27. *Nici unul nu-ncearcă să rupă Tăcerea.* COŞBUC, P. II, 290. *Îi părea că Elenuţa aşteaptă mereu să rupă el tăcerea.* AGÎRBICEANU, A. 307, cf. 369. *Tăcerea nopţii fu ruptă o clipă de zgomotul puternic al unei pătimaşe sărutări.* HOGAŞ, DR. II, 15. *O ţărancă gureşă ... rupse tăcerea.* REBREANU, I. 121. *Noua venită rupse tăcerea.* BASSARABESCU, V. 88. *Nu ştiu dacă va avea norocul să ţi se impună şi să-ţi placă, ori dacă vei rupe cu el orice prieteşug.* GALACTION, O. A. II, 119. *Călătoria era lungă. Înaintau încet, inspectînd frontiera, rupînd monotonia drumului cu partide nenumărate de table.* BRĂESCU, O. A. I, 328. *Vorba bogată a cucoanelor ... rupea monotonia serilor lungi.* SADOVEANU, O. II, 246. *Comitele ... rupse popasul alaiului său. Porunci brusc înaintarea.* id. ib. XI, 164. *El ruga stăruitor pe Otilia să*

rupă legăturile cu Pascalopol. CĂLINESCU, E. O. I, 166. *Este o mobilă admirabilă, rupse în fine tăcerea Iablonski.* id. S. 61. *Cel dintîi a rupt tăcerea pustnicul.* V. ROM. octombrie 1955, 157. *Tudor Bălosu rupse tăcerea cu un glas schimbat, din care înfumurarea de tată pierise.* PREDA, M. 239. *Să nu rupă credința Cui i-a plăcut Anuța.* SEVASTOS, N. 291. *Așteptînd . . . sosirea fetelor, s-au sfătuit între sine ca în astă noapte să rumpă tăcerea și să vorbească cu dînsele.* SBIERA, P. 150. *Toate astea să te bată, De-i rumpe dragostea noastră!* FOLC. TRANSILV. I, 234. ◇ (Prin Olt.) *A rupe cazanul* = a desface capacul cazanului de țuică pentru a opri distilarea. *Cîn' . . . nu ma' are gust de țuică, rupi căzanu și ai tras țuica la o parte.* GL. OLT. ◇ Refl. *De acum înainte totul s-a rupt între noi!* FILIMON, O. I, 139, cf. PAMFILE, J. I, 133. *Jocul se rupe dintr-o dată.* VLASIU, A. P. 119. *Glasul i se rupse, — dintr-o dată răgușit.* SADOVEANU, O. IX, 147. *Se rupsese pentru totdeauna legătura care mă ținuse de acea copilă.* id. ib. XI, 346. *Cînd adversarul împins a ajuns la marginea terenului, lupta se rupe.* CAMIL PETRESCU, T. I, 129. *Mamă, spune-i tu lui tata . . . zise el rugător, dar glasul i se rupse și scoase un strigăt.* PREDA, M. 16. *Astfel și viața mea Se va rupe, vai de ea!* MARIAN, Î. 11. (Refl. pas.) *Cînd tăcerea se rupea, cuvintele sunau indiferente.* C. PETRESCU, Î. II, 49. ◇ Expr. (Intranz.) **A (o) rupe cu ceva** (sau **cu cineva**) = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. *Noi am rupt-o cu trecutul, fie ca limbă, fie ca idee.* EMINESCU, G. P. 8. *Mă faci proastă și-ngîmfată, M-amenințî c-o rupi cu mine.* COȘBUC, P. I, 178, cf. PAMFILE, J. II, 163. *Am rupt-o cu trecutul.* C. PETRESCU, Î. II, 137. *A plecat de acasă și a rupt cu toți.* id. C. V. 322. *În chipul acesta credeau autorii că au rupt-o cu metoda tratajelor.* CĂLINESCU, I. C. 145, cf. id. E. O. II, 153. *Trebuie să rup cu tot trecutul, să rad totul pînă-n temelii, dacă vreau să trăiesc.* H. LOVINESCU, C. S. 107. ✦ (Complementul indică tratate, legi etc.) A anula, a abroga; a călca; a strica. *Și acel zapis ce au avut făcut . . . încă l-au dat călugării de l-am rupt* (a. 1620). GCR I, 63/6. *Rumpsă zapisu cel de robie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29r/11. *Ale sfintelor săboară învățături le stremură . . . , rumpîndu-le și împiedecîndu-le den orînduiala lor* (a. 1699). BV I, 371. *I-au sfătuit să dezlege dajdea văcăritului și, rumpînd blăstămul văcăritului, au luat cîte 90 bani de toată vita.* CANTA, LET. III, 182/18. *Craiul persilor . . . rumpe pacea cu romanii și arde cetățile.* ȘINCAI, HR. I, 102/29. *Dreptatea moștenirii familiei lui care era să o aibă de tot e ruptă.* DIONISIE, C. 226. *Toate spusele și toate faptele lui învederau hotărîrea sa d-a rupe legătura cu turcii.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Din două, una: ori rupem zapisu de vînzare, ori îmi dai pe Măndica.* ALECSANDRI, T. I, 327, cf. ȘĂINEANU. *Rupînd pacea, . . . a stîrnit un război.* SADOVEANU, O. XI, 318. *Asupra mea stă o putere carè nu-mi îngăduie să rup legămintele ce-am făcut.* id. ib. XII, 183. *Acordul între Turcia și Franța a durat pînă la revoluția franceză și a rezistat tuturor încercărilor de a-l rupe.* OȚETEA, R. 180. ◇ Refl. pas. *Atuncea au văzut și Moscul cum s-a rumpt despre turci pacea.* N. COSTIN, LET². II, 98. *Și să să ia și scrisorile cele răle ori de la care parte or hi, să să rumpă* (a. ?). BUL. COM. IST. IV, 80. *Toate scrisorile . . . să li să rumpă* (a. 1768). URICARIUL, X, 201. *Rumpîndu-să la sama răsurelor țidulele și izvoadele pentru lefele ce s-au plătit* (a. 1813). ib. I, 194. *Se rup trei zapise și două cărți domnești . . . și se întărește satul lui Stoian biv comis.* BUL. COM. IST. IX, 220. *Tainele se sparg, jurămintele se rup.* SADOVEANU, O. XIII, 700. ✦ Tranz. (Prin Transilv. și nordul Mold.) A înțărca vițelul sau mieii. Cf. ALR I 619/140, ib. I 775/361, 375, 552, LEXIC REG. 117.

5. Tranz. A distruge un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. prin întrebuințare; a uza, a roade. *Ai să-ți rupi ciochinele umblînd.* CREANGĂ, P. 202. *Nu rupea pantofii.* DELAVRANCEA, H. T. 16. *Mi-am rupt în coate hainele de dril.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 107. *După tine alergînd, Trei perechi de cizme-am rupt.* TEODORESCU, P. P. 324. *Au început a țupăi și el acolo și a se sfărma jucînd, cît și-au rupt tot cojocul bucățele.* SBIERA, P. 9. *De aș face din cai boi, Tot nu fac pe voia lui. Ruptu-mi-am și hainele.* DOINE, 72. *Tinerețe, haine scumpe, Purta-v-aș și nu v-aș rupe.* FOLC. TRANSILV. I, 310. *Cum îți cură zdreanțăle! — Las' să-mi cure, că nu-mi pasă, Că mi-e nemțoaica acasă, Eu le rup și ea le coasă!* BALADE, II, 508. *Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi cele opinci.* ȘEZ. I, 219. *Nu rup căciula pînă te văd.* ZANNE, P. III, 44. *Jocul rupe cojocul.* id. ib. IV, 402. ◇ Refl. *Cămeșa sa în curînd trebuie să se rupă.* DRĂGHICI, R. 91/3. *Hainele pe dînsul toate se rupsese.* PANN, P. V. I, 25/17. *Două rînduri de haine se rupseră.* ISPIRESCU, L. 357. *Și aici cît îl ținea? Șapte ani și jumătate, Pîn'se rupse șuba-n spate.* BALADE, II, 13. ◇ Expr. **A rupe trei perechi de opinci de fier** v. opincă. **A rupe cartea** = a învăța mult pentru a ști pe de rost. Cf. BUL. FIL. IV, 147.

6. Tranz. A sfîșia un lucru (smulgînd bucăți dintr-însul); a smulge, a desprinde o parte dintr-un obiect. *Cînd Ruven iară ar fi venind la cea fîntînă veache și pre Iosif într-însă nu-l ar fi aflînd, rupse-ș hainele sale.* PALIA (1581), 151/1. [Pelicanul] *începe a-ș rumpe pieptul său* (a. 1642). GCR I, 102/11. *Rumpîndu-și veșmintele lor, săriră în mulțime.* N. TEST. (1648), 154r/4. *Mînînd, caii îi trăgea . . . pre sv[i]nți de le rumpea carnea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103r/30. *Ha[i]nele lui să să fie rumte și capul lui descoperit.* BIBLIA (1688), 79²/13. *Să rumpă cu unghii de fier trupul lui.* MINEIUL (1776), 12r1/38, cf. 58r1/31. *Și-și dăriia fața, și-și rumpea hainile.* MOXA, 352/36. *Ne rump cărnurile acum dobitoacele care mai-nainte ne îngenunchia la picioare.* MOLNAR, RET. 91/10. *Își rumpe straiele, plîngea.* DRĂGHICI, R. 21/9. *Rupse mielul cu mînele în mici bucăți și puse ploșca pe masă.* FILIMON, O. I, 160. *Iar voinicul s-apropie și cu mîna sa el rumpe Pînza cea acoperită de un colb de pietre scumpe.* EMINESCU, O. I, 79. *Se duse-n odaia ei, . . . rupîndu-și cu furie pieptarul de catifea.* id. P. L. 95. *I-a rupt gulerul de la cămașă și l-a zgîriat la gît.* SLAVICI, O. II, 14. *Zări pasărea rupînd cu lăcomie ficații bietului Prometeu.* ISPIRESCU, U. 47. *Rîzînd îl sugrumă Și-i rupe vestmîntul Și părul i-l smulge Și-n văi îl aruncă.* COȘBUC, P. I, 187. *Turnă o ceașcă, o dădu de dușcă, rupse o înghițitură de pîine.* C. PETRESCU, Î. II, 173. *Începu a rupe cu dinții bucățele mici dintr-un covrig.* SADOVEANU, O. VIII, 193. *Ai să-ți rupi rochița.* H. LOVINESCU, T. 93. *Femeia rupse pîinea și le dădu bucăți mari, care în mînile lor palpitară de dogoare și abur.* PREDA, M. 370. *Și pe dînsul tăbărea, Haine mîndre-i le rupea.* ALECSANDRI, P. P. 212, cf. DOINE, 74. (Refl. pas.) *Carnea ce se rumpe în cîmp de fiară să nu o mîncați, ce o aruncați cînilor.* PO 254/12, cf. GCR 76/4. ◇ Fig. *Scumpă Moldovă! . . . aprig trebuie să fie Chinul ce suferi, amarul chin, Cînd vezi chiar fiii-ți cu dușmănie Rupîndu-ți sînul de amor plin!* ALECSANDRI, P. II, 117. *Aș rumpe manta falsă acestui fals pămînt.* MILLE, V. P. 83. *Șerpi roșii rupeau trăsnind poala neagră a norilor.* EMINESCU, P. L. 9. *Acum privirile lui și cîntecele astea rupeau fișii tot de pe ea, de rămînea aproape fără nimic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 124. ◇ Intranz. *Rup din aceeași azimă, din aceeași turtă caldă.* DELAVRANCEA, S. 222. *Cazacii își învîrt arcanele și rup din rîndurile fugarilor.* SADOVEANU, O. I, 331. *Nu mai așteptă să se așeze toată lumea, rupse ca și tatăl său din mămăligă și rîni cu nădejde din țigaie.* PREDA, M. 332. *Mînca animalic, cu o foame turbată, rupînd din pîinea rămasă.* BARBU, P. 165. *Cu toate că rupea din ea, turta rămînea tot întreagă.* ȘEZ. I, 260. *Din pită rupea, Din purcel mușca, Vin din ploscă bea.* BALADE, II, 200. ◇ Expr. (Regional) (Intranz.) **A-și rupe din ochi** (sau **din suflet, din inimă**) = a da ceva cu mare greutate, de nevoie. Cf. CIAUȘANU, GL. *Ce te mai căznești pînă mi-a da: parcă ți-ai rupt din ochi (din suflet, din inimă)!* id. ib. (Tranz. și refl.) **A (se) rupe tusea** = a expectora. *Tuși . . . cît putu, pînă ce rupse tăciloasa și nepofitita tuse.* STĂNOIU, C. I. 196. **A-l rupe** (sau, refl., **a se rupe**) **la foale** (sau **în jos, la coș** etc.) = a avea diaree. *Mulsesem un pumn de lapte pe fundul găleții și i l-am dat, dar el se strîmba zicînd că-l rupe-n jos.*

VLASIU, A. P. 294, cf. CHEST. VI 184/9, ALR II/I h 116, MAT. DIALECT. I, 190. ✦ (Rar) A fărîmița, a măcina, a zdrobi. *Rupeam în dinți, din mers, pastramă și pită.* SADOVEANU, O. XI, 375. ✦ (Subiectul este un animal) A sfîșia; a mușca. *Cea fiară rea, sălbatecă l-au mîncat pre el, cu de-adevăr l-au rupt pre Iosif.* PO 130/15. *Și pre amăruntului rupseră trupul el.* PRAV. GOV. 110r/7. *Cu dinții îl rumpea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 176v/1. [Cîinii] *să-i calce pre dănșii cu picioarele lor și întorcîndu-să să vă rumpă pre voi* (sec. XIX). CAT. MAN. II, 158. [Leoaica] *îl ajunge, îl rumpe.* BELDIMAN, N. P. I, 17/1. *Și cu ghiarele rumpînd-o, înfricoșeri mari aduc.* PANN, E. II, 69/18. *Vede că se răped cînii să rupă omul, nu altăceva.* CREANGĂ, P. 147. *Dacă nu era cocoana să sară pentru mine . . . , mă rupea, că nu-ș' ce-avea, era turbat rău de tot.* CARAGIALE, O. VI, 17. *Ici a furat un cîrlan, dincolo a rupt un mînz, la cutare un porc.* CONTEMPORANUL, III, 700. *Copiii după ei se țin Și cîinii dau să-l rupă.* IOSIF, PATR. 52. [Ogarul] *s-a suit în car și cu gura . . . s-o rupă.* DUMITRAȘCU, STR. 21. [Lupii] *se învălmășesc și rup pe cei căzuți.* SADOVEANU, O. VIII, 421, cf. I, 513. *Vino, mîndro, că nu-s lup, Nici vrun cîine, să te rup.* TEODORESCU, P. P. 315. *Pentru tine, mîndruliță, Mă rup cîinii pe ulițe.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 370. *Au dat drumul tuturor zăblăților ca s-o rumpă.* SBIERA, P. 223. *Dar ia sama la prilaz, C-are mama-un cîne breaz Și te rupe de obraz.* HODOȘ, P. P. 42. *Care tătar că intra,* [calul] *Cu dinți că mi-l rupea, Cu picioarele-l pisa!* BALADE, II, 174. ✧ (Prin analogie; subiectul este o persoană) *Cînd cuget la aceste, de viu l-aș rupe-ndată.* MACEDONSKI, O. II, 22. (Absol.) *Vreau să beau sînge și să rup Ca un șarpe, ca un lup.* ARGHEZI, VERS. 141. ✧ Fig. *Omul făcătoriu de reale . . . cu totul rupt va fi de cugetul său, pentru nedreptățile . . . făcute.* ȚICHINDEAL, F. 51/15. *De mult îți promisesem c-oi veni, dar n-am putut scăpa — o mulțime de trebi — și-apoi mă rup toți amicii care de care.* I. NEGRUZZI, S. I, 87. *Tirania se va zbate Să te rupă cu-al ei dinte.* NECULUȚĂ, Ț. D. 46. ✧ Expr. **A-l rupe foamea** (pe cineva) = a-i fi foarte foame. *Rupîndu-o foamea pe Ilenuca, să deștiptă.* RETEGANUL, P. I, 57. ✦ A lua, a desprinde o parte din ceva (pentru a și-o însuși). *Mergînd acolo . . . și rupînd și împărțind pămîntul de la livi, văzînd livii paguba lor, . . . trimisără soli.* HERODOT (1645), 259. *Dreptul de la unul și-altul tot să rupă îi plăcea.* PANN, P. V. III, 88/5. *Prima lui grijă a fost să rupă o părticică din premiul acesta și s-o trimită fratelui pe care îl știa lipsit.* GALACTION, A. 38. *Rupînd pămînt din Pocuția în folosul domniei Moldovei.* SADOVEANU, O. XII, 363. ✧ Intranz. *Începi de la poartă să rupi din cei 200 de lei.* DELAVRANCEA, S. 118. *Își rupea totdeauna din somn, numai ca să vadă cum răsare soarele.* GÎRLEANU, ap. CADE. *Rup din puținul pe care-l au și le trebuie cu scumpătate și vin la noi, ca să-l prefacă în bani.* GALACTION, A. 231. *Cheltuiala e mare și oamenii greu o să-și rupă din sărăcie.* REBREANU, R. I, 267. *Ca să isprăvească locul, mai rup și din noapte.* CIAUȘANU, GL. ✧ Expr. **A(-și) rupe** (ceva) **de la gură** = a (se) lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. Cf. DDRF. *Își rupe pîinea de la gură să-și trimită plodurile la învățătură.* C. PETRESCU, R. DR. 352. *I-ar pofti afară din casa ridicată cu bănișorii rupți de la gura copiilor.* REBREANU, I. 84, cf. ZANNE, P. III, 493. (Absol.) *Își creștea greu* [fetița], *. . . rupîndu-și de la gură.* SADOVEANU, O. II, 223. *Rupe de la gură și ia-i numai o carte, două.* PREDA, M. 313. ✦ A obține (cu greu) o sumă de bani. *Și-a desfăcut coșurile la precupeți cu ridicata pe ce a putut rupe și s-a dus d-a dreptul să vază și el pe fata apucată.* CARAGIALE, O. II, 235. *Cum voi rupe ceva parale de la tatăl tău, am să îl pun deoparte.* ap. TDRG. ✦ (Învechit) A jefui, a jecmăni; a fura. *Rupse și jupui pre bietul norod.* ZILOT, CRON. 71. *El a suit birurile într-un mod nemaipomenit . . . , afară de ocne și de vămi pe cari le vindea cu un preț de zece ori mai mare decît înainte, lăsînd pe taxidari să rupă cît puteau.* GHICA, S. 38.

7. Tranz. A desprinde din locul unde este fixat; a smulge. *Iase amu lucrătoriul . . . să pleviască de cea pleavilă rea și să o rupă.* CORESI, EV. 355. *Cine are aur rumpă-l gios de pre sine.* PO 289/4. *Rumpeți gios cerceii de pre urechile muierilor voastre.* ib. 286/16. *Își bătea pieptul său, își rumpea părul său cel alb.* BELDIMAN, N. P. II, 19/20, cf. id. E. 30/5, DRLU. *Trifoiul roșu numai într-un an să fie cosit și apoi toamna să fie rupt.* I. IONESCU, C. 37/9. *Pruncul din pîntecele unei muieri rumpîndu-l, l-au aruncat.* BĂRAC, ap. GCR II, 240/39. *Puse pe trupul său împărătesc haine de păstor, . . . mîndră pălărie cu flori, cu cordele și cu mărgele rupte de la gîturile fetelor de-mpărați.* EMINESCU, P. L. 4. *Avură grije să poruncească argatului ca, în minutul ce va auzi zgomot în cămăruța cu baia, să rupă o șindrilă din streașina casei.* ISPIRESCU, L. 149. *Fiecare vers părea rupt dintr-o poezie frumoasă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 100. *O să-ți bei mințile, mormăi Raluca și-și zgudui copilul, rupîndu-i țîța din gură.* DELAVRANCEA, T. 167. *Din cap rupîndu-și părul, Se zbuciumă ca chinul, se vaietă ca jalea.* NECULUȚĂ, Ț. D. 109, cf. ALEXI, W. *Să rupă nasturii cămășii care i se pare că-l strînge la gît.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 243. *„Aventura" aceasta, cum îi zicea dînsul . . . , parcă-i rupsese un văl de pe ochi.* REBREANU, I. 271. *Repezind ballagul, rupse din mîna unuia fierul.* SADOVEANU, O. XII, 70. *Am rupt aceste file dintr-un carnet al meu.* ISAC, O. 280. *Oaia . . . ajunse aproape de loi, intră în pîrloagă și se opri, începînd să rupă cu lăcomie iarba încă umedă.* PREDA, M. 112. *Rupe, mîndră, cît îi vrea Trandafiri din peana mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 75. *Atunci fata i-au rupt pe nesimțite trei peri de aur din cap.* SBIERA, P. 124. *Dară Gruia ce făcea? Păr din capu ei rupea Și biciul și-l împletea.* BIBICESCU, P. P. 311. *Bătaia e ruptă din rai* (= bătaia e bună, utilă, eficace). *Amintindu-și că bătaia este ruptă din rai, trase luminatelor sale odrasle o chelfăneală.* C. GANE, TR. V. 121, cf. ZANNE, P. IV, 266. ✧ Fig. *Evanghelistii vrură înșelăciunea drăcească . . . den rădăcină să o rupă.* CORESI, EV. 376. *Acestea toți nu se nevoiră să dezrădăcineaze și să rumpă numai semințele ale învățăturii celor străine* (a. 1652). BV I, 194. *Gîndirea mea, gata a mă rupe din sînul odihnei, mă chinuiește necontenit.* MARCOVICI, C. 20/12. *Cum oare din noianul de neguri să te rump, Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump.* EMINESCU, O. I, 213. *Nu era crai pe care împăratul cu stema ruptă din soare să nu-l fi frînt.* DELAVRANCEA, S. 81. *Cine-i omul bun, rupt din poveste, Cu torțe în mînă pe asprele creste?* TULBURE, V. R. 33. [Maria] *își rupe privirile de pe munte.* DAVIDOGLU, M. 37. ✧ Refl. *Strujind pre sf*[1]*ntul și rumpîndu-se oareșce parte din trupul său de veniia în văzduh.* MINEIUL (1776), 191v²/29. *Se rupeau cîțiva nasturi slab cusuți, care trebuiau prinși la loc.* SADOVEANU, O. II, 378. (Fig.) *Sfertul lunii de apus S-a urcat nițel mai sus. Un foc alb din cer s-a rupt Și se-anină dedesubt.* ARGHEZI, VERS. 231. ✧ Expr. **A-i rupe** (cuiva) **urechile** = a-i aplica cuiva o pedeapsă, trăgîndu-l de urechi; a bate zdravăn pe cineva. *Nu-mi pasă, măcar să-mi și rupă urechile.* ALECSANDRI, T. 333. *Să nu te mai văd cu paie de astea, că-ți rup urechile!* VLAHUȚĂ, O. A. II, 81. *Mișcilor, am să vă rup urechile!* VLASIU, A. P. 131. *Vino odată acasă, dacă nu vrei să-ți rup urechile.* H. LOVINESCU, T. 91. *Treci duminecă de dimineață pe la stejar . . . să-ți rup urechile, că dacă te mai prind p-aici, te ridică lumea cu pătura.* PREDA, Î. 51. **A rupe** (cuiva) **masca** v. mască. **A rupe** (cuiva) **mîneca** v. mînecă. **Cît ai rupe un (fir de) păr din cap,** se spune cînd ceva era gata să se întîmple. *Cît ai rupe un păr din cap de n-au luat pre Mihai Vodă de grumadzi.* NECULCE, L. 285, cf. 141. *Cît ai rupe un păr de nu l-am omorît.* ȘEZ. I, 67. **(A fi) rupt din soare** (sau **din rai**) = (a fi) foarte frumos, de o frumusețe deosebită. *Tu, minune-ncîntătoare, Care ești ruptă din soare!* ALECSANDRI, P. II, 178. *Chipul tău e rupt din soare.* BOLINTINEANU, O. 56. *Fata . . . era ruptă din soare.* SADOVEANU, O. I, 232. *Foaie verde foi de rugi, Puică cu coadele lungi, Cu cămeșa albă floare, Cu fața ruptă din soare.* ȘEZ. IV, 225. *Are numai o fată, care e foarte frumoasă, cugeți că e ruptă din soare.* RETEGANUL, P. II, 43. [O casă] *ruptă din rai.* CHEST. II 51/97. ✦ (Complementul indică flori, frunze, fructe etc.) A desprinde de pe tulpină; a culege. *Rupseră*

frundze de smochin. PO 19/8. *Băgînd sabia luce în teacă, la un tufariu să abate și rumpe o nuia.* BUDAI-DELEANU, Ț. 187. *Cere să rupă oaminii popușoii fără pănuși.* ALECSANDRI, T. 1 571. *Din cînd în cînd cu mîna-i argintoasă Ea rupe cîte-o floare și-o aruncă.* EMINESCU, O. IV, 93. *După ce dete cîteva tîrcoale prin grădină cu roabele după dînsa, veni și la stuful de trandafir, să rupă cîteva flori.* ISPIRESCU, L. 78. *Vreu de-aici să rump o floare!* COȘBUC, P. I, 49. *Din codru rupi o rămurea, Ce-i pasă codrului de ea!* id. ib. 153. *Dați-mi voie să rup și eu două mixandre.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 261. *Rupse o floare și o mirosi.* CĂLINESCU, S. 413. *Se plecase la pămînt să rumpă o floare.* CAMILAR, N. I, 207. *Ea se dădu mai aproape, se întinse și rupse din prun o crenguță cu frunze.* V. ROM. septembrie 1962, 19, cf. TEODORESCU, P. P. 16. *Fiecarele au început a rumpe ... cîte-o floricică frumușică.* SBIERA, P. 90. *Rumpe ruja pînă-i verde, Pune-o-n clop, că ți se șede.* MÎNDRESCU, L. P. 124. *Frunză verde rupă-mi-aș, Slove negre scriere-aș.* MAT. FOLK. 757, cf. ALR SN I h 104. *Ele că-mi plecau Și pe cîmp umblau, A rupe începură Iederă și mure.* ANT. LIT. POP. I, 310, cf. TEAHA, C. N. 262. *Rup, bade, floare cu floare Și-o stropesc cu lăcrămioare.* FOLC. TRANSILV. II, 59. *Stanco, verișoara mea, Rupe-mi tu d-o floricea Și dă-mi-o cu mîna ta!* BALADE, II, 30. (Refl. pas.) [La cucuruz] *se rump puii.* ECONOMIA, 42/11.

8. Refl. A se desprinde (cu oarecare efort) de lîngă cineva sau ceva, a se depărta de cineva sau ceva, a se despărți, a se separa; (de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „din") a se desface dintr-un tot, a ieși dintr-un grup, a se detașa. *Rumpe-te* (trage-te-va H) *și mută-te deîn satul tău.* PSALT. 101. *Oarecine ... afară se va rumpe dentre oamenii lui.* PO 284/7. *Al șaptile apă iaste Gheros și să rupe din Nipru.* HERODOT (1645), 225. *Nemișii de Ardeal se rupsese de la Racoți, fără voia lui, năzuind la țeara lor.* M. COSTIN, O. 177. *Toate domniile cîte era supuse supt acea ună monarhie au început a să dezbate și a să rumpe dintr-însa fiștecarea.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. *Boii ... se rump cîrduri din cirezi și fug* (a. 1784). URICARIUL, II, 150. *Turcii se rumpea din ordie, cete, cete.* DIONISIE, C. 175. *S-a rupt din locul lui de sus, Pierind mai multe zile.* EMINESCU, O. I, 173. *Făcu un pas la dreapta, rupîndu-se de șir.* SAHIA, N. 73. *Lasă-mă să fiu necunoscuta care se rupe de lîngă tine.* SEBASTIAN, T. 170. *Hăitașii se rupseră din grămadă și apucară spre stînga.* SADOVEANU, O. I, 224. *Rupîndu-se de lîngă stăpîn, pădurarul se repezi dînd chiot cu strășnicie.* id. ib. X, 34. *Mă rup de el și-o zbughesc.* STANCU, D. 322. *Se rupea de lîngă Mihai ca să stea lîngă copil.* DEMETRIUS, A. 27. *Voicu se rupse brusc din loc și intră și el în biroul secretariatului.* PREDA, D. 131. *Brigadierul se rupse de grup și se îndreptă spre Gheorghe Soare.* MIHALE, O. 108. ◇ Tranz. *Multă pîră fu. Spămîntă-se miiașul se nu ruptu fie Pavelu de ei* (sec. XVI). GCR I, 4*/26. *Dece se te rupsere de la tatăl tău den ceriu* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 122/5. *Ș-au prorocit și lui Ierovam ... că va rumpe D*[u]*mn*[e]*dzău dzeace neamuri de la Solomon ... și le va da lui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121v/31. *În cale se uciseră și se fugăriră mai multe cete de tătari, care, rupte din tabără de vreo patru zile, se trăgeau acum spre ordia cea mare.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Pe mireasă o înhață zmeul de mijloc, o rupse dintre ai săi, se înălță în aer și se făcu nevăzut cu fată cu tot.* ISPIRESCU, L. 258. *Și-a stricat copiii. Nu-i pune la muncă. I-a rupt de sat.* STANCU, D. 44. *Rupe fiică de la maică, Cum te-am rupt și eu pe tine Cînd ai dat mîna cu mine.* DOINE, 104. *Fost-am și noi tri surori ... Și-o venit un dor și-o jele Și le rupse pe tustrele.* FOLC. TRANSILV. I, 452. ✦ Fig. A se îndepărta de ..., a pierde legătura cu ..., a se înstrăina, a se izola. *Simțea situația falșă a studentului ... silit să-și facă studiile între streini, rupt de neamul lui, care trăiește foarte departe.* AGÎRBICEANU, L. T. 76. *Am călătorit rupt de grupul străinilor.* SAHIA, U.R.S.S. 17. *Cîntecele rupte cu totul de intonațiile muzicii populare, cu formele ritmice stereotipe, cu rezonanță de operetă ieftină ... se îndepărtează definitiv de inima poporului.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 2/3. *O conducere care, în loc să se sprijine pe colectiv, dă dispoziții din birou se rupe de teren, se rupe de muncitori.* V. ROM. aprilie 1954, 25. *Kogălniceanu devine mai combativ cînd apreciază scrierile în limba latinizantă a transilvănenilor, rupți de literatura orală a poporului.* CONTRIBUȚII, I, 69. [Faptele] *rupte ... de context ... sînt neconvingătoare, exterioare.* S iulie 1960, 59. ✦ (Despre grupuri, colectivități) A se desface în două sau în mai multe părți; a se împrăștia. *Împărăția romană ... s-au rupt și s-au împărțit toată în crăii.* C. CANTACUZINO, CM I, 44. *În piață ne rupem cîrduri, apoi ne despărțim pe uliți ș-apucăm fiecare spre casă.* VLAHUȚĂ, O. A. 234, cf. 158, PAMFILE, CER. 198. *Neîndemnată de nimeni, mulțimea se rupe.* SAHIA, N. 21. *Din biserică porni un val de lume. Ieșind, oamenii se rupeau în două.* SADOVEANU, O. III, 194. (Refl. pas.) *Cu mare greu să rumpea aceea oaste.* N. COSTIN, L. 118. ◇ Tranz. *Nu este altceva decît a fugi și a-și rupe însuși oastea.* BĂLCESCU, M. V. 500. *Va rumpe D*[o]*mnul împărăția ta.* CP 394/30. *Abia trecură ceasurile douăsprezece și Lăiță, rupînd taraful în două, porni cu șase inși în urmă.* AGÎRBICEANU, A. 116. *Pe vifore mari, ... turma e amenințată să fie „rupți".* STOIAN, PĂST. 54. *Ne repezim ca niște mistreți ... și rupem noi oastea lui.* SADOVEANU, O. III, 481. *Ș-oile cît le vedea, Cîrduri, cîrduri le rupea, Cu botiul le mîna.* ALECSANDRI, P. P. 55. ◇ Expr. **A (se) rupe rîndurile** = a (se) strica ordinea unui șir aliniat, a (se) împrăștia. *Oastea, la pradă acum învitată, Să desface, rîndurile rumpe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 265. *Oamenii rupseră rîndurile, stricară cadența și se strînseră — din mers — cete-cete.* SANDU-ALDEA, U. P. 128. *Se comandă drepți — și nimeni nu mai mișcă. Se rup rîndurile cu noi — și iar ne comandă drepți.* SAHIA, N. 120. *Era plin de soldați satul. Făceau instrucție pe luncă. Auzeau vuietul* [avioanelor], *rupeau rîndurile, se tolăneau pe sub salcîmi.* STANCU, R. A. I, 48. *V-ați oprit scurt în fața hingheriei. Ați rupt rîndurile și v-ați împrăștiat primprejur.* PAS, Z. I, 58. (Prin analogie) *N-a mai fost în stare să restabilească spiritul academic al cenaclului. Cei prezenți au rupt rîndurile, cum se spune, întrecîndu-se să găsească alte asociații și rime în „calc".* VLASIU, D. 66.

9. Tranz. (Învechit și popular; adesea urmat de verbe la infinitiv) A începe. *Dzi de dzi rigăiește* (izbucnește D, *rumpe* H) *cuvîntu.* PSALT. 30, cf. 86. *În urmă, ieșind la o cărare Și singur văzîndu-să, de jele Ș-urît rupsă a cînta cu glas mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 180. *Coana ... întorcea în toate zilele muzica, ... iar mierloiul o rupea și el de la început.* CONV. LIT. XXI, 28. *Dear nu coase și să-mi tacă, Ci mi-și rupe d-a vorbi.* TEODORESCU, P. P. 74. *Rupe a ninge pe la munte.* PAȘCA, GL., cf. VICIU, COL. 101. *Dar cel mic de ciobănaș Rupse din grai a grăi.* MATEESCU, B. 3, cf. PAMFILE CR. 103. *Vida rupsă d'e-a cînta, Codri mari să l'egăna.* DENSUSIANU, Ț. H. 175. *Drăguță inima mę, Iar o rupt a mă durę.* GR. S. VI, 244, cf. ALR I 1 491/ 18, MAT. DIALECT. I, 234. ◇ Absol. *Că sucită, că-nvîrtită, pînă rupse și spuse.* PAMFILE, DUȘM. 89. *Numai el o rupi ș-o dzîs.* T. PAPAHAGI, M. 89, cf. ȚIPLEA, P. P. 116. ◇ Expr. Intranz. **A o rupe la** (ori **de**) **fugă** (ori **la goană, la sănătoasa, la picior**) sau (regional) **a o rupe de-a fuga** sau (învechit, tranz.) **a rupe fuga** = a porni în fugă, în goană; a o lua la fugă. *Cu mare vitejie au lovit pe turci, ... care ... au rupt-o de fugă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 276/38. *Neputînd sta grecii în coantră, rupseră fuga, fiștecarele grijindu-se numai de viața sa.* MAIOR, IST. 214/2, cf. 222/11. *Fără veste au rupt-o de fugă.* DRĂGHICI, R. 166/27. *Azvîrle din copite, nechează una, dar o și rumpe de fugă, încît zburam prin noapte.* EMINESCU, G. P. 115. *Scroafa ... începe a grohăi, o rupe de fugă, și purceii după dînsa.* CREANGĂ, O. 40. *Însă femeile-n grabă de frică rup fuga pe maluri Care-ncotro.* COȘBUC, AE. 99. *Se smîci taurul, o rupse d-a fuga prin crînguri și prin smîrcuri.* ISPIRESCU, U. 45. *Calul sări ș-o rupse la goană.* DELAVRANCEA, O. II, 99. *Apucată ca de alte alea, fără să deschiză gura, o rupse la picior.* id. S. 52. *Case mici,*

tupilate, . . . parcă stau gata s-o rupă de fugă. VLAHUȚĂ, R. P. 21, cf. DDRF. *Cai răsuciră sania în loc și o rupseră la fugă din nou.* D. ZAMFIRESCU, Ț. 37. *Cu o lovitură ușoară, ea-mi dete mîna jos și o rupse la fugă, rîzînd cu hohot.* HOGAȘ, DR. I, 45. *Voicu se înspăimîntă, zvîrle banii, răcnește și o rupe la fugă.* BASSARABESCU, V. 64. *Cînd să puie omul mîna pe cornul lui, odată făcea la o parte și-o rupea de fugă.* MIRONESCU, S. A. 97. *Cînd îi vede, o rupe disperată la fugă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 13. *Lăsînd culionul și toiagul, o rupse la sănătoasa.* STĂNOIU, C. I. 158, cf. SAHIA, N. 23. *Cum auzi detunătura de armă, . . . o rupse de fugă.* SADOVEANU, O. X, 496. *Calul . . . a rupt-o la goană.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. *Au încălecat pe cai și au rupt-o la fugă.* STANCU, R. A. I, 205, cf. id. D. 27. *Ai fi rupt-o de fugă prin ploaie . . . ca o mamă denaturată.* VINEA, L. II, 153. *El pe glas l-înțelegea Și la fugă o rupea.* TEODORESCU, P. P. 683. *Atuncea bietul, neștiind ce să zică, au rupt-o la fugă.* SBIERA, P. 168. *Mai rămase nițel pe gînduri și odată numai o rupse d-a fuga.* STĂNCESCU, B. 299, cf. ȘEZ. V, 7. *Pîndește o zi, cînd femeia . . . lipsea de acasă, și o rupe la sănătoasa.* RĂDULESCU-CODIN, L. 45, cf. ALR SN V h 1 429. *Ciobănașii, cînd vedea, Tot d-a fuga c-o rupea.* BALADE, II, 495. (Eliptic) *Ne văd păgînii, sar pe zid, Potap de foc spre noi deschid, Dar noi prin foc o rupem iute.* COȘBUC, P. II, 40. (Prin nord-vestul Munt.) **A o rupe din loc** = **a)** a începe o acțiune, o lucrare. UDRESCU, GL.; **b)** a o lua la fugă; a fugi, a o șterge. id. ib. **A o rupe de plîns** = a se porni pe plîns; a plînge cu hohote. id. ib. ✦ (Regional) A spune, a zice. *Iată colo, rupse Mitrana într-un glas de umplu casa, fitece pasăre măiastră-și găsește vînătorul.* DELAVRANCEA, S. 41. *Cum? mai zi o dată, mai zi o dată, rupse împăratul, frecîndu-se pe frunte.* id. ib. 262.

10. Tranz. (Cu complementul „vorbă", „limbă" sau intranz. în expr.) **A (o) rupe (pe sau în) . . .** = a începe să se exprime cu greu într-o limbă străină. *Vorbește încai franțuzește?* [Zamfira:] . . . *A fi rupînd și el vro două vorbe ca toată lumea.* ALECSANDRI, T. 330, cf. CIHAC, I, 236. *Fata . . . știe franțuzește, nemțește, rupe și înglezește.* I. NEGRUZZI, S. I, 58. *Se deprinseră chiar a rupe în franțuzește și italienește.* IORGA, L. II, 49. *La școala statului se cerea limba ungurească, pe care el o rupea greu de tot.* REBREANU, I. 82. *Rupea cîteva vorbe nemțești, cîteva grecești.* CĂLINESCU, S. 64. *Generalul . . . o rupea binișor românește.* CAMILAR, N. I, 259. *Cîte unul o rupea pe franțuzește din cînd în cînd.* BARBU, P. 9.

11. Tranz. (Învechit, rar) A da la iveală, a face să izbucnească; (învechit) a **rîgăi**[1]. *Rîgăi (rupe* H, izbucnit-au D, aruncă c[2]*) înrema mea cuvînt dulce.* PSALT. 86. *Rîgăi-va* (izbucni-vor D, *rupeți* H) *rostul mieu cîntece.* ib. 267.

12. Intranz. și refl. (Învechit și regional; despre ape) A se revărsa; a inunda. *În a . . . șasea sută de ani cînd era Noe . . . , rupseră-se fîntînile toate.* PO 30/14. *Vitele . . . care bea „unde se rup apele" să fie luate și trimise la domnie.* STOICESCU, C. S. 321. *O sărit din matcă ș-o rupt.* ALR I 422/337, cf. ALR II 2 500/836, ALR SN III h 820.

13. Tranz. (În expr.) (Învechit și regional) **A rupe prețul** (sau **prețurile, tîrgul, tocmeala** etc.) = a ajunge la învoială după o tocmeală, a cădea de acord; a stabili prețul de vînzare și cumpărare. *Așe au rumtu prețul mirîți, cîte un leu bătut.* NECULCE, L. 84. *S-a înamorat de domnișoara . . . și m-a rugat ca să întru în vorbă cu d-ta . . . să rupem tîrgul, cum se zice.* ALECSANDRI, T. 774. *Tocmeala-i ruptă?* I. NEGRUZZI, S. IV, 498, cf. DR. III, 414. *Hai să rupem tîrgul, să-ți dau banii pe loc.* PAȘCA, GL. *După ce-o rupt tocmala, s-o apucat bătetul de treabă.* VASILIU, P. L. 93, cf. CIAUȘANU, GL., ZANNE, P. V, 628. (Refl. pas.) *Să nu ia vin, ce să ia bani pentru vadră, după cum se va rumpe prețul vinului la fiestecare podgorie* (a. 1799). URICARIUL, III, 6. *Să să plătească prețul după fiiatu ce să va rupe pă fieșcare an* (a. 1826). IORGA, S. D. XXI, 51. *Unii din ei au luat cîte 6 galbeni de om și s-au îndatorat a-i plăti în muncă . . . după cum se vor rupe prețurile.* I. IONESCU, D. 386. *La tîrg la Săveni . . . s-adună secerătorii . . . și se rup acolo prețurile.* SADOVEANU, O. V, 424. (Învechit) **A rupe sfat** (sau **s'atul**) = a lua o hotărîre în urma unor discuții, a unor dezbateri; a se înțelege, a hotărî. *Și așa rupseră sfat ca să trimită să le jure Tomșa să fie ei slobozi.* SIMION DASC., LET. 202. *Troadenii rumpseră sfatul, ca cu mînă-armată . . . să facă toată lovitura.* CANTEMIR, HR. 93. (Refl. pas.) *Unii den hatmani aștepta să să rupă sfatul.* HERODOT (1645), 441. (Învechit și regional) **A rupe judecata** (sau **legea**) = a da o sentință. [Bătrînii] *aceștia, în cazuri de judecată, împreună cu judele rumpeau legea.* FRÎNCU, ap. TDRG. *Birău și cu popa Tot așa m-o* [= mi-o] *rupt legea.* DOINE, 189, cf. HODOȘ, P. P. 222, ALR SN IV 995. (Cu parafrazarea expresiei) *Rumpe cumpenele dreptății și face să cază la pămînt, săcerat de la grumazi, capul mergătoriului înainte.* MOLNAR, RET. 68/21.

— Prez. ind.: *rup.* — Și: (învechit și regional) **rúmpe** (perf. s. 3 și *rumse;* part. *rumt*) vb. III.

— Lat. **rumpere.**

RÚPERE s. f. Acțiunea de (s e) rupe.

1. Cf. rupe **(1).** *Această rumpere și cocoloșire a bucăților de hîrtie era un semn rău.* SLAVICI, N. I, 207, cf. DDRF. *Cu cît piesele sînt mai groase, cu atît și îndoirea se execută mai greu, iar pericolul de rupere, în secțiunea îndoită, crește.* IOANOVICI, TEHN. 114. *Valoarea unei țesături se determină stabilindu-se: . . . desimea firelor pe centimetru patrat, . . . întinderea la rupere.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 37, cf. id. FIL. 64. *Numărul de ruperi ale firelor în timpul țesutului să scadă cu aproximativ 10 la sută.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 854. ✧ *Rupere de inimă* = durere adîncă; jale. *Care veste rumpere de inimă părinților au fost* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 333/8. *La plecare, mama Ilinca l-a sărutat mai cu rupere de inimă și a plîns mai cu foc.* VLAHUȚĂ, O. A. 102. *Cînd o auzi cu ce rupere de inimă plînge după trandafiri . . . , se porni și ea pe plîns.* STĂNOIU, C. I. 205. *Rupere de nori* = ploaie torențială, însoțită de descărcări electrice. DL, DM.

2. Cf. rupe **(2).** *Numai după rumperea acestui perete despărțitor* [al Carpaților], *apele lacului s-au scurs.* MOLIN, R. B. 287. ✧ Fig. *Nu credem că autorul . . . s-a gîndit . . . să producă efectul ce rezultă din ruperea măsurii versului.* MACEDONSKI, O. IV, 49. ✧ *Ruperea frontului* = străpungerea liniei de apărare a inamicului. DL.

3. Cf. rupe **(3).** *N-ai omorît pre robii tăi cu rumpere și cu înfricoșată clătirea pămîntului.* MINEIUL (1776), 163[2v]/3, cf. DRLU, LB.

4. Cf. rupe **(4).** *Crucea iaste rupere tuturor păcatelor . . . , să ne răstignim ca să omorîm păcatele.* CORESI, EV. 70, cf. DRLU.

5. Desprindere din locul unde a fost fixat; smulgere, separare. Cf. rupe **(7).** *Să fie ca iarba, în zidu, ce ainte de rumpere (rupere* C, zmult D, covrag H) *secă.* PSALT. 276. *Culpabilii de rumpere de peceți vor fi pedepsiți.* CR (1846), 80[2]/18, cf. DRLU, POLIZU. *Trupește chiar, parcă se petrecea o rupere.* DEMETRIUS, A. 76. *Hemoragia . . . se produce în momentul ruperii acestei sarcini.* BELEA, P. A. 173. ✧ Fig. *O rupere totală de rațiunile sociale era cu neputință.* VLASIU, D. 163.

6. (În expr.) **Ruperea rîndurilor** = stricarea ordinii unui șir aliniat. Cf. rupe **(8).** *La ruperea rîndurilor, pornea în pas de tact după flăcăi.* SADOVEANU, O. II, 102.

7. (În sintagma) *Ruperea prețului* = fixarea prin tocmeală a prețului unei vînzări. Cf. rupe **(13).** *Avea doar doi oameni de credință . . . Emil Sava pentru acte . . . Ilie Sacară pentru sămănatul și strînsul cîmpului și pentru ruperea prețului cu negustorii de grîne și de lemne.* C. PETRESCU, R. DR. 97.

— Pl.: *ruperi.* — Și: (învechit) **rúmpere** s. f.

— V. **rupe.**

RUPÉSTRU, -Ă adj. (Despre desene, picturi, gravuri sau sculpturi) Care este executat pe pereții peșterilor sau pe stînci (în epocile vechi din istoria omenirii).

Cf. DER. ✦ (Despre plante) Care crește pe stînci. *Plante montane, rupestre.* GRECESCU, FL. 109.
— Pl.: *rupeștri, -stre.*
— Din fr. **rupestre.**

RUPÉTIȚĂ s. f. (Regional) Petic; zdreanță; haină ruptă. Cf. DDRF, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Fig. Femeie vulgară și dezordonată. *Și alta mi-am căpătat Mai din viță și sămînță, Nu ca tine-o răpătiță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257, cf. PAȘCA, GL.
— Pl.: *rupetițe.* — Și: **răpătiță, ropátiță** (PAȘCA, GL.) s. f.
— De la **rupe.**

RUPETIȚÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Zdrențăros. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: *rupetițoși, -oase.*
— **Rupetiță** + suf. *-os.*

RÚPIA¹ s. f. (Bot.) Ață-de-mare *(Ruppia maritima).* Cf. BRANDZA, FL. 463, BORZA, D. 152.
— Pronunțat: *-pi-a.*
— Din **Ruppia** [maritima], numele științific al plantei denumită *ață-de-mare.*

RÚPIA² s. f. Boală de piele manifestată prin cruste purulente care, după ce cad, lasă răni sîngerînde. Cf. BIANU, D. S.
— Pronunțat: *-pi-a.*
— Din fr. **rupia.**

RÚPIE¹ s. f. Denumire a unității bănești din India și din alte țări asiatice; (concretizat) monedă reprezentînd această unitate. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Guvernul laburist a acceptat să scadă din sumele care grevau economia birmană suma de 200 milioane rupii.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 12/3.
— Pronunțat: *-pi-e.* — Pl.: *rupii.*
— Din fr. **roupie.**

RUPIÉ² s. f. v. **rubia.**

RUPSAC¹ s. n. v. **rucsac.**

RUPT¹ s. n. Faptul de a (s e) r u p e.

1. (În e x p r.) **(Nici) în ruptul capului** = nicidecum, cu nici un preț, pentru nimic în lume, orice s-ar întîmpla. *Nimic nu venea, nici în ruptul capului.* GANE, N. III, 145. *Satul, văzînd că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spînzure.* CREANGĂ, P. 329, cf. id. o. 95. *Eu mă închin principiului sacru al libertății opiniunilor, dar în ruptul capului nu pot admite și obligativitatea lor.* CARAGIALE, O. III, 122. *Ea nu voiește nici în ruptul capului să-l iubească pînă nu-i va aduce erghelia ei de iepe.* ISPIRESCU, L. 23. *Nu c-a crezut, dar a încercat, că n-ai fi oprit-o nici în ruptul capului.* DELAVRANCEA, S. 49. *Abia se mai purta pe picioare, și-n ruptul capului nu s-ar fi îndouplecat să intre într-un spital.* VLAHUȚĂ, N. 6, cf. id. O. A. II, 52, HEM 1 778. *N-am să rabd una ca aceasta în ruptul capului.* I. NEGRUZZI, S. IV, 462, cf. DDRF. *Clientul . . . se împotrivise în ruptul capului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *Bărbatul veni să o ieie, însă dînsa nu se urni nici în ruptul capului.* GÎRLEANU, N. 137. *Cercai a o îndemna să păsească . . . dar* [Pisicuța] *nici în ruptul capului nu se dădu urnită din loc.* HOGAȘ, DR. I, 217. *N-au vrut să-i admită în ruptul capului să trăiască cu ea, ci au umblat din răsputeri să-l însoare cu o urîțenie.* REBREANU, R. II, 29, cf. id. I. 185. *Mă, ce om bun ! pieptul și-l pune pentru ai lui și nu-i lasă în ruptul capului !* GALACTION, O. A. I, 260. *Nu putea pricepe nici în ruptul capului năzdrăvana întîmplare de la birt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 12. *Locotenentul . . . nu pricepea în ruptul capului de unde omul acesta, pe care nu-l mai văzuse niciodată, cunoștea teoriile lui inedite.* C. PETRESCU, Î. I, 274. *În ruptul capului n-ar fi divulgat vreunul.* BRĂESCU, V. 65. *Moșu nu voia nici în ruptul capului să i-o dea.* VLASIU, A. P. 305. *Nu puteam ațipi în ruptul capului.* SADOVEANU, O. I, 593, cf. IX, 426. *Stănică nu consimți în ruptul capului.* CĂLINESCU, E. O. II, 147. *Mă las dus de nas de dumneata. Și asta nu vreau nici în ruptul capului.* STANCU, R. A. II, 109, cf. BARANGA, I. 184. *N-ar fi îngăduit în ruptul capului această gîzduire.* VINEA, L. I, 62. *Băietul în ruptul capului nu vrea să învețe carte.* ȘEZ. I, 88, cf. VII, 6. *Noie nici în ruptul capului nu se dedea să spuie nevestei.* RĂDULESCU-CODIN, L. 2. *Oricît s-o rugat fata s-o mărite după flăcăul ista, ei nu vrură nici în ruptul capului.* ȘEZ. VIII, 16. **A veni** (sau **a se duce**) **în** (sau **de-a**) **ruptul capului** (sau **sufletului**) = a veni sau a se duce degrabă, foarte repede. *Mișcă băiete ! . . . să mi te duci de-a ruptu capului.* ALECSANDRI, T. 51. *Obosit și nu prea tare, că n-am mai venit eu în ruptul capului, am mai și pășit, m-am mai și odihnit.* RETEGANUL, P. P. 61. *Într-o clipă veniră dobitoacele în ruptul capului întrebînd-o că la ce i-ar putea ajuta.* MERA, L. B. 23, cf. ZANNE, P. II, 443.

2. (În e x p r.) **Cu ruptul** sau **cu rupta** (regional **în rupt** sau **la rupt**) = **a)** (în legătură cu modul de remunerare a muncii) în raport cu o cantitate de muncă dinainte stabilită, indiferent de durata executării ei. V. în a c o r d. *Scriem . . . la toți lăcuitorii carti sănteți tocmiț cu rupta* (a. 1712). IORGA, S. D. XI, 70. *De mers, gîndeai c-a luat drumul cu ruptul, așa mergea de grozav.* F (1883), 171, cf. DDRF. *Nu se prea îndesau cosașii să-și bată coasele; erau cu ruptu.* SANDU-ALDEA, U. P. 158, cf. RĂDULESCU-CODIN, 65. *Am luat cositul cu ruptul.* CIAUȘANU, GL. *Am luat să muncesc acest loc cu ruptu.* ARH. OLT. XXI, 274. *Vecinu a luat cu ruptu tăierea pădurii.* MAT. DIALECT. I, 91. *În rupt i-am dat* [să zidească]. ALR II/2, cf. ib. II/105, LEXIC REG. II, 53. *Iei un om la lucru care-i di meserie . . . , la rupt sau cu ziua.* GL. OLT.; **b)** (despre o cantitate de muncă) dinainte stabilit; impus. *Trebuiau să facă șanțuri cu ruptu, și dacă nu-și făceau porția îi legau de un stîlp cu capul în jos.* VLASIU, A. P. 157. *Spune-i că m-am măritat . . . Dup-un sec de mărăcine Ce mă bate-n toate zile Și-mi dă lucru cu ruptul Și mîncare cu pumnul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182. (Regional) **Cu ruptul** = cu ziua (Roșia — Beiuș). ALR II 6 420/310. **Pe rupte** sau **pe ruptele(a)** = cu mare intensitate, din răsputeri, pe brînci. *Eram cinci fete la casa mamei. Munceam pe ruptelea. N-aveam timp să ne sclifosim.* STANCU, R. A. II, 169. *Se-ncinge un joc pe rupte.* V. ROM. noiembrie 1953, 162. *Ai citit pe rupte, cu grabă, sărind peste rînduri și pagini.* PAS, Z. I, 273. *Hora muncii, hora mare S-o jucăm pe ruptele.* BANUȘ, P. 240.

3. Uzare, distrugere. Cf. r u p e **(5).** *Din arat Pînă-n cărat, Din culesul cînepii Pînă în ruptul cămășii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 265.

4. (Regional; în sintagma) *Ruptul oilor* (sau *al sterpelor, al mieilor*) = alegerea, separarea oilor fără lapte și a mieilor de oile cu lapte; ziua cînd se face această alegere. Cf. r u p e **(8).** Cf. H XVIII 228, com. MARIAN, CHEST. V/8, 56, 177, A V 21, 23, LEXIC REG. 15.

5. (Regional; în e x p r.) **Rupt de zi** = revărsatul zorilor, începutul zilei. Cf. r u p e **(9).** Cf. PAMFILE, CR. 247.

6. (Învechit) Decizie, hotărîre în urma unei deliberări. Cf. r u p e **(13).** *După ruptul sătmulor aleșilor, îndată au purces hatmanul . . . la tabără.* M. COSTIN, O. 52. ✧ (Regional; în sintagma) *Ruptul prețului* = fixarea, stabilirea prețului unei vînzări *Cum o fi ruptu prețului, așa-ți plătesc eu.* ARH. OLT. XXI, 274.

7. (În evul mediu; în Țara Românească și Moldova; în forma *ruptă*) Înțelegere între contribuabili și vistierie, prin care, în locul tuturor dărilor existente, se stabilea o sumă globală fixă, plătibilă anual în una sau mai multe rate; p. e x t. suma totală stabilită prin această înțelegere; (învechit) ruptoare **(2).** *Antioh Vodă scos-au o socoteală peste toată țara și pe boieri, și pe mazili, și pe toate breslele, și pe țărani, ruptă, ca să se știe tot omul ce va da într-un an.* N. COSTIN, LET. II, 50/2. *Și scoasă și ruptă pe țară, de-i aședza pre oameni pe putință.* NECULCE, L. 216. *Cîndu s-au socotit de se-au*

făcut aședzarea ruptii, se-au pomenit că este cinci sferturi într-un an (a.1714). IORGA, S. D. XI, 70. *Mănăstirea Cetățuia . . . să fie iertată de toate dăjdiile ei ce au fost dînd pînă acum cu rupta* (a. 1717). URICARIUL, IV, 310/20, cf. LB, POLIZU. *Le cer cămănă cîte 2 bani de vadra de vin . . . și ei au obicei de dau cu rupta cămătă pe an căte 15 galbeni* (a. 1760). N. A. BOGDAN, C. M. 60. *A tria parte din 270 lei, 90 bani . . . cuprind ruptile Cămării ot Bol*[o]*șani* (a. 1784 — 1785). IORGA, S. D. VI, 184. *Ruptile visteriei din 1837* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 30. *Dajdia mazililor, a ruptașilor era să se împartă în patru șferturi . . . , iară a neguțitorilor cu hrisoave și a ruptelor visteriei, în două șferturi* (a. 1804). URICARIUL, I, 16, cf. DDRF, ȘĂINEANU, TDRG, C. GIURESCU, P. O. 201 ◇ Expr. **Cu ruptul** sau **cu rupta**, (regional) **într-un rupt** = cu ridicata, cu toptanul, în cantități mari; în total, global. *Posesorul vinde roada anului . . . iarna cu ruptul . . . pe ce-o da tîrgul și norocul.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., COMAN, GL., ALR SN V H 1 485. [Vînd] *într-un rupt.* ib. H 1 485/353.

8. (Regional) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape. Cf. H VII 35, 195, XII 35.

— Pl.: *rupte.* — Și: **rúptă** s. f.

— V. **rupe.**

RUPT²,-Ă adj. **1.** Lipsit de continuitate, despărțit în două sau în mai multe părți. Cf. rupe **(1).** *Ostrețele cari o despărțeau de bătătură erau rupte și culcate la pămînt.* DELAVRANCEA, T. 46. *E în dreptul pădurii . . . un copac rupt în două, prăbușit pe gardul unei vile.* CAMIL PETRESCU, T. III, 206. *Avea înaintea sa cîțiva porumbi fierți, rupți în două.* CĂLINESCU, S. 19. *Că ce zboară nu se-ntoarce, Firul rupt nu se mai toarce.* ZANNE, P. I, 646. *C-astă-noapte mi-am visat Curăluța ta cea nouă, Am visat că-i ruptă-n două.* BALADE, III, 193. ◇ Fig. *Vei vedea ruptă ața atîrnării rînduite Ce le ține în unire și în măsuri îngrădite.* CONACHI, P. 270. *Viața îi era ruptă în două.* SLAVICI, N. I, 120. ✦ (Despre părți ale corpului) Fracturat. *Se întîlnește cu un corb ce avea o aripă ruptă.* ISPIRESCU, L. 43. *Din ceartă m-am ales cu părul smuls și mîna ruptă.* COȘBUC, P. I, 173. *Era doftor mai ales pentru scîntituri și oase rupte.* SADOVEANU, O. I, 559, cf. ALRM II/II H 173. ✦ Fig. (Despre inimă, suflet) Copleșit de milă, de durere, de deznădejde. *Să judecăm pre toți . . . pre dreptate și să nu iasă de la noi nimini cu inimă ruptă.* NEAGOE, ÎNV. 245/3. *La inima mea cea ruptă vindecare neavînd.* PANN, E. III, 134/17. *Să ducă flăcăii în luptă . . . Să lase cu inima ruptă De jale o țară.* NECULUȚĂ, Ț. D. 90. *Spune, mîndră, și-mi ghicește: Codru de ce-ngălbinește, Voinic de ce-mbătrînește? — Codrul, de zăpadă multă, Voinic, de inimă ruptă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 212. *Și te suie-n mărul dulce, De vezi badea cum se duce, Cu cămașa lui cea nouă, Cu inima ruptă-n două.* DOINE, 7. *Grăiește-le cu gura, Că li*[-i] *ruptă inima.* FOLC. TRANSILV. I, 216.

2. Făcut bucăți, sfărîmat, nimicit. Cf. rupe **(3).** Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221, LB. *Lat e cîmpul celei lupte, Lat și plin de arme rupte.* ALECSANDRI, P. II, 18. *Fărîme știrbite și-ntregi De lucruri pe care de-abia le-nțelegi . . . Un fost cimitir de păpuși . . . Rupte, pe-ncetul se reîntregesc.* ARGHEZI, VERS. 351. *Erau, afară de un divan . . . , vreo două taburete, un lighean de porțelan spart și legat cu sîrmă, o cană asemeni cu buza ruptă.* CĂLINESCU, S. 25, cf. 59. ✦ (Despre construcții) Dărăpănat, deteriorat. *Se vede mai deslușit în sălbăticia ei, pe pisc, ruptă, dărîmată, sură, bătrîna cetățuie a Neamțului.* SADOVEANU, O. IV, 141. *Stă singuratic cîinele. De pază, Nu știe cui, pe la amiază: Fîntînii rupte, spinului uscat.* ARGHEZI, VERS. 284 ✦ (Învechit; despre pămînt) Arat, desțelenit. *Locul malaiului este țălina ruptă . . . de cu toamnă, în care se samănă malaiul cel timpuriu, sau ii țălina ruptă de primăvară, în care să samănă malaiul cel tărziu.* I. IONESCU, C. 78/18.

3. (Despre mișcări, sunete, vorbe etc.) Întrerupt, întretăiat; sacadat. Cf. rupe **(4).** *Ostenită, spăimîntată, Cu vorbă ruptă-l arată Zicînd.* BĂRAC, A. 24. *Sus în aer țipa o trîmbiță cu sunet rupt.* HOGAȘ, DR. I, 213. *Din vorba ruptă, zgîrcită a vînătorului, nu putusem să pricep multe lucruri.* SADOVEANU, O. II, 562. *Paseri mari treceau în zboruri rupte și învăluite.* id. ib. VII, 345. ✦ Fig. (Despre relații sociale) Desfăcut, anulat, stricat. *Consideră prietenia ruptă definitiv.* SAHIA, N. 97. *Foaie verde de stejar, O, amar, mîndră, amar, Dragoste ruptă-n zădar.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 156.

4. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Ros, uzat, găurit; p. ext. (despre oameni) zdrențăros. Cf. rupe **(5).** *Și luînd saci vechi pre măgarii lor . . . , rupți, legați.* BIBLIA (1688), 159¹/10. *Haina ruptă, covor vechiu.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/31. *Haine avea lungi, scurte ș-nvîrstate, Unii, fără mîneci, alții, rupte-n spate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 92. *O femeie sărăcuță c-o roche pe ea, capot, Veche, ruptă, peticoasă și cîrpită peste tot.* PANN, P. V. I, 137/19. *Bietul om slab, palid, avînd sumanul rupt Și o cămeșă ruptă bucăți pe dedesupt, Păsea trăgînd piciorul încet.* ALECSANDRI, P. A. 210. *Totdeauna vesel, totdeauna plin de glume și noutăți — însă totdeauna rupt și fără bani.* EMINESCU, G. P. 46. *Un bordei, ca vai de el, niște țoale rupte, așternute pe lăiți și atîta era tot.* CREANGĂ, P. 73. *Vă văd așa de rupți și goi, De latră cînii după voi.* COȘBUC, P. I, 196. *Pe fereastră găsi bonețica . . . , supt pat un papucel rupt.* GÎRLEANU, N. 155, cf. 42. *Trimise pe Marioara să ceară un rînd de haine, oricît de rupte, de la unchiul ei.* REBREANU, R. II, 208. *Era eam ruptă* [pijamaua]. SEBASTIAN, T. 329. *S-a ales cu un rînd de încălțări rupte.* SADOVEANU, O. XI, 455. *Rochia la piept îi e ruptă.* DEMETRIUS, A. 185. *Cămașa de pe el e ruptă.* H. LOVINESCU, T. 175, cf. 271. *În picioare-ai pus obiele Și în spate, haină ruptă.* HOREA, P. 72. *Are mîndra nouă ii: Trei sînt rupte, patru sparte, Două nu se țin pe spate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 442. *Că și-o vîndut cînepa Și i-e ruptă cămeșa.* FOLC. TRANSILV. I, 318. *Pe cap bun stă bine și o căciulă ruptă.* ZANNE, P. II, 37. *Opinci rupte și zile pierdute.* id. ib. III, 261. ◇ Fig. *Soarele dispăruse acum după munții Borcei și numai cîteva raze împrăștiete tîrcau încă cu aur marginile rupte ale norilor.* HOGAȘ, DR. I, 73.

5. (Despre corp sau părți ale corpului) Cu carnea sfîșiată, sfîrtecată; rănit. Cf. rupe **(6).** *Rupți îi sînt genunchii și rupte a sale coate.* ALECSANDRI, P. III, 307. *Ei, ei! ce-i de făcut? Gardul și casa femeii dărîmate la pămînt, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă.* CREANGĂ, A. 29. *Dumneavoastră aveți vreo afacere pe-aici? — Nimic! răspunse scurt cel cu buza ruptă.* SADOVEANU, O. I, 683. *Numa un turc o lăsat, Și acela rupt de nas.* ȘEZ. IV, 11. *Tălnește cu lupu, tăt rupt la o nare.* O. BÎRLEA, A. P. I, 128. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată cauza) Copleșit, epuizat, sleit. *Rupți de fatigă, sfîșiați de amar.* CR (1848), 8¹/54. *Rupți de foame și obosiți de trudă.* ALECSANDRI, P. III, 473. *Se întorsese . . . rupt de oboseală.* CARAGIALE, O. III, 50. *Băiatul scîncea mereu, că era rupt de osteneală.* ISPIRESCU, L. 335. *N-a lăsat sapa din mînă pînă n-a căzut ruptă de osteneală.* DELAVRANCEA, S. 12, cf. 209. *Pleca dimineața și nu se mai întorcea acasă decît noaptea, de obicei foarte tîrziu și rupt de osteneală.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 21. *Vreun cal trecea cu ochii bolnavi, triști, rupt de foame.* AGÎRBICEANU, S. P. 30. *Sute de oameni, rupți de osteneală, stau cu ochii mari holbați, scrutînd întunericul.* REBREANU, N. 109. *Vițelu zbiera în ocol, rupt de foame.* VLASIU, A. 131. *Oamenii în repaus, rupți de osteneala din timpul nopții, adorm duși.* BART, S. M. 20. *Se simțea bolnav și scara cădea rupt de oboseală.* CAMIL PETRESCU, O. 335. *Mi-s rupt de lucru și de drum cînd ajung acasă.* BENIUC, M. C. I, 66. *Veneam de la cîmp ruptă de oboseală.* DEMETRIUS, V. 97. *Vagonul era lixit. Oamenii, trîntiți de-a valma, dormeau sau vorbeau încet, rupți de oboseală.* T. POPOVICI, S. 394. *Eram rupt de oboseală.* s ianuarie 1961, 45, cf. ȘEZ. IX, 68. *Rupt de beat.* ALR I 1 724/359. *Sînt rupt și ostenit, Alergînd după iubit.* FOLC. MOLD. I, 101. ◇ Expr. **A fi rupt** (sau **fript**) **în coș** V. COȘ.

6. Desprins (cu forța) din locul unde este fixat; smuls. Cf. rupe **(7).** Cf. DRLU. *Argatul . . . ascunse cu meșteșug rămurica ruptă, în mănunchiul fetei celei mici.* ISPIRESCU, L. 266. *Apele creșteau necontenit, se auzeau sunînd pe toate văile pietrele rupte din stîncile*

munţilor. SADOVEANU, O. VI, 562. *Cel care s-ascuns aici de lume A vrut un stei sălbatec, fără nume . . . L-am ascultat şi-am prăbuşit din munte Pleşuva stîncă, ruptă de la frunte.* ARGHEZI, VERS. 325. *A cere stele fripte şi smochine rupte din pomii Rusalimului* = a cere lucruri imposibile. Cf. ZANNE, P. VI, 292. ◇ E x p r. **Bucăţică ruptă** v. b u c ă ţ i c ă.

7. (În e x p r.) **A spune** (sau **a zice**) **rupt-ales** = a spune clar, precis. Cf. r u p e **(13).** *Iar eu vă zic rupt-ales Că aşa fără nici o rînduială Nu putem nici pînă dimineaţă Rămînea.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. *Io-ţi spun bade rupt-ales Că nu pot să te iubesc.* RETEGANUL, TR. 87, com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

— Pl.: *rupţi, -te.*

— V. **rupe.**

RUPTÁŞ s. m. (Învechit) **1.** Persoană care plătea dările după sistemul numit ruptă. Cf. r u p t[1] **(7).** *Pavăl Căm[ă]raş . . . s-a judecat . . . cu Andrieş sau Pătraşcu Băd[ă]rău, ruptaş* (a. 1761). IORGA, S. D. VII, 221. *Privileghiea ruptaşilor este fiind aleşi din ţărani cu birul lor deosebit, şi la diselină au deosebire* (a. 1782). URICARIUL, XI, 267. *Şi aşa au pus domnul de au scris la toate ţinuturile de au venit cîte şepte lăcuitori la Iaşi, mazili şi ruptaşi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 238/13. *Martor: Vasile Băloşel, rupt[aş]* (a. 1799). IORGA, S. D. 171. *Dajdea mazililor, a ruptaşilor, iară să se împartă în patru sferturi pe an* (a. 1804). URICARIUL, I, 16. *Tofan . . . este neam de ruptaşi şi . . . s-au aşezat cu dajdie în catastiful visteriei la rînduiala ruptaşilor* (a. 1812). ib. XIV, 233. *Nu am putut găsi alt mijloc decît am socotit ca să să facă în chip de ruptaşi, a-şi răspunde datoriia lor osăbit* (a. 1818). DOC. EC. 192. *Ruptaşii vor plăti la hazne dare lor subt numiri de dajdii* (a. 1818). GCR II, 221/1, cf. 220/38. *Să să dea la bir negreşit : cei din judeţ dîndu-să pă la sate . . . şi cei din oraş aşezîndu-să la orînduiala ruptaşilor* (a. 1810). DOC. EC. 218. *Mai născociră a face şi ruptaşi cu seneturi de oareşicare apărare.* ZILOT, CRON. 77. *Boierii . . . , boiernaşii şi toate celelalte stări ale mazălilor, ruptaşilor, neguţătorilor* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 205. *Declaraţie . . . precum să fi ştiut că . . . şi noi ne aflăm la rînduiţa]la ruptaşilor* (a. 1824). id. ib. VI, 137. *Venitul . . . se alcătuia . . . din zeciuiala mazililor, a ruptaşilor.* I. IONESCU, D. 101. *S-a hotărît ca şi cei rămaşi în slujbe să fie trecuţi la categoria ruptaşilor şi să plătească cîte 4 taleri.* OŢETEA, T. V. 99. *Ruptaşii . . . plăteau impozitul personal pe baza unei înţelegeri sau tocmeli cu vistieria.* C. GIURESCU, P. O. 201.

2. Persoană care se angajează să facă o muncă cu ruptul[1] **(2)**; (regional) rupturaş. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *ruptaşi.*

— **Rupt[1]** + suf. *-aş.*

RÚPTĂ s. f. v. **rupt[1].**

RUPTĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparţine ruptaşilor **(1)**, care se referă la ruptaşi. *Viile mănăstireşti, neguţitoreşti, mazileşti şi ruptăşeşti să nu se supere* (a. 1775). C. GIURESCU, P. O. 240.

— Pl.: *ruptăşeşti.*

— **Ruptaş** + suf. *-esc.*

RUPTĂTÚRĂ s. f. (Rar) Ruptură **(3).** Cf. PASCU, S. 62.

— Pl.: *ruptături.*

— **Rupt[2]** + suf. *-ătură.*

RUPTICÉL, -EÁ adj. Diminutiv al lui r u p t[2] **(4)**; uzat, ros. *Parte din oameni purtau bluze. Unele mai întregi, altele mai rupticele.* IORDAN, STIL. 178.

— Pl.: *rupticei, -ele.*

— **Rupt[2]** + suf. *-icel.*

RÚPTÎNPUNT s. n. sg. (Prin sudul Transilv. şi nordul Olt.) Cusătură rară (PĂCALĂ, M. R. 525), făcută cu mîna (CIAUŞANU, V. 195); brod rie în formă de cusătură continuă (LEXIC REG. II, 63). *Cusătură numită „rupt în punt".* MOLDOVAN, Ţ. N. 134. *Clinii iei se prind de foi cu ruptunpunt.* Com. din SĂLIŞTE — SIBIU.

— Scris şi: *rupt în punt.* — Şi: **rúptunpunt** s. n.

— **Rupt[2]** + **în** + **punt.**

RUPTOÁRE s. f. **1.** (Învechit şi regional; şi în sintagma *ruptoarea preţului*) Stabilirea preţului unei mărfi. *Cîtă miere va avea să n-o dea noao după ruptoarea mierei* (a. 1747). IORGA, S. D. XIV, 68. *La toamnă vei vedea şi ruptoarea vinului de aci* (a. 1778). id. S. N. 124. *Să nu dea preţ mai mare la telemea pentru ruptoarea ce să va face* (a. 1825). DOC. EC. 350, cf. POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, ALEXI, W. *La ziuă a-nceput a furnica negustorii, printre care şi a face ruptoarea preţului.* SANDU-ALDEA, U. P. 222. *Cum s-a făcut ruptoarea la brînză?* CIAUŞANU, GL.

2. (Învechit) Rupt[1] **(7).** *Le-au făcut ruptoare* [preoţilor]. N. COSTIN, LET. II, 42/20. *Fiind aceste slugi libere de toate sferturile ruptorilor şi de toate alte orînduiale* (a. 1726). IORGA, S. D. I, 231. *Socotit-au măriia-sa de au făcut ruptori în toată ţara, pîn sate, de bir, ca să dea de patru ori pe an.* R. POPESCU, CM I, 530. *Pentru o ruptoare ce s-au făcut pe toată ţara de da oamenii pe ciferturi* (a. 1755). CAT. MAN. I, 524. *Nicolae Vodă . . . au făcut ruptoare.* ŞINCAI, HR. III, 267/12. *Am socotit . . . a-şi răspunde de datoriia lor osăbit, prin o ruptoare hotărîtă, ca şi alte bresle* (a. 1818). DOC. EC. 192, cf. LB. ◇ E x p r. **Cu ruptoare** = cu ruptul, cu ridicata. *Să stringă pelcele pentru trebuinţa meşteşugului lor, ce li se dau cu ruptoare de către ţiitorii căsăpiilor acele pelcele* (a. 1805). URICARIUL, IV, 143/26.

3. (În legătură cu verbul a „face") Început, primul pas. Cf. GHEŢIE, R. M. *Îi ucid fără cruţare, scăpînd pe al lor căpitan. Ruptoarea era făcută; sîngele cursese.* ODOBESCU, S. III, 533. *Prea era retras de lume, prea era ursuz; şi iată că face ruptoarea, vine la club.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 245, cf. 322.

4. (Învechit; în forma *rumptoare*) Anulare (a unui tratat), nerespectare, desfiinţare. Cf. r u p e **(4).** *Nevinovaţi vom fi întru rumptoare de pace.* N. COSTIN, LET. II, 107/35.

5. (Regional; în sintagma) *Ruptoare de inimă* = rupere de inimă. *Acum bieţii oameni îşi trimiteau cărţi unul altuia, dar ce folos de ele, cartea-i numai ruptoare de inimă.* CĂTANĂ, P. B. II, 100.

6. (Prin nord-estul Olt.) Baltă alături de un rîu făcută de revărsarea apelor lui. Cf. CIAUŞANU, GL. *O ruptoare din Olteţ.* id. ib. ✦ (Regional) Făgaş, şanţ făcut de curente de apă. ALR II/812.

7. (Regional; în sintagma) *Ruptoare de apă* = hidropizie. Cf. BÎRLEA, C. P., 382.

8. (Regional; şi în sintagma *ruptoare de mijloc*) Durere de şale. Cf. COMAN, GL., ALR II/I MN 56. *Mă ţine o ruptoare.* LEXIC REG. II, 63.

9. (Regional) Diaree (Săvîrşin — Lipova). ALRM I/I h 174/87.

— **Rupt[1]** + suf. *-oare.*

RUPTÓR s. n. Întrerupător folosit la motoarele electrice, la comutarea circuitelor electrice etc. *Cînd tamburul s-a întors într-un anumit unghi, un ruptor taie circuitul, oprind mersul.* ENC. TEHN. I, 178.

— Pl.: *ruptoare.*

— Din fr. **rupteur.**

RUPTORÍCĂ s. f. (Regional) Frunza unei plante, care se aplică în loc de plasture pe locul bolnav de ruptoare **(8)** (Valea Mare — Muscel). Cf. H IX 436.

— Pl.: *ruptorici.*

— **Ruptoare** + suf. *-ică.*

RUPTÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Zdrenţăros. *Spune-mi ce lucru bun făcură Oarecînd săhastrii prin pustie, Ce nu primea toată ziua în gură Făr ierburi cu rădăcini mărie . . . Ruptoşi, ciuhoşi, leşinaţi de foame.* BUDAI-

DELEANU, Ţ. 332, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I. 415.
— Pl.: *ruptoşi, -oase.*
— **Rupt**[2] + suf. *-os.*

RÚPTUNPUNT s. n. v. **ruptînpunt.**

RUPTURÁŞ s. m. (Regional) Muncitor angajat cu ruptul[1] **(2)**; ruptaş **(2)** (Bihor — Beiuş). Cf. ALR II 6 420/310.
— Pl.: *rupturaşi.*
— De la **rupt**[1].

RUPTÚRĂ s. f. **1.** Faptul de a se rupe **(1)**; distrugere a continuităţii unui material. *Moroi . . . a murit din cauza unei rupturi de vînă.* DELAVRANCEA, S. 160. *O lovitură de copită se poate limita la ţesuturile superficiale, dar de obicei interesează şi organele din profunzime, putînd duce la rupturi de splină, ficat, intestin.* BELEA, P. A. 87, cf. DL, DM. ◇ Fig. *Abea acum înţeleg ce ruptură oribilă şi nepermisă s-a întîmplat în viaţa noastră.* SADOVEANU, O. IX, 183. ◇ *Ruptură de nori* = rupere de nori. Cf. BARCIANU, CADE, PASCU, S. 63. ✦ Fractură. Cf. BIANU, D. S.

2. Încetare a unei acţiuni, curmare a unor raporturi, a unor legături; rupere. *Guvernul va face tot ce va atîrna de dînsul spre a îndepărta o ruptură între Staturile Unite şi Marea Britanie.* CR (1846), 105[2]/36. *Se temea să împingă lucrurile pînă la o ruptură.* GHICA, A. 31, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Se gîndea cu groază . . . la clipa cînd ruptura va veni totuşi odată.* REBREANU, I. 83, cf. id. R. I, 47. *Aceaste două tendinţi se separă . . . Această ruptură a fost o nenorocire pentru istoria contemporană.* IBRĂILEANU, SP. CR. 265. *Forţele de înnoire se dezvoltă . . . în cadrul vechilor orînduiri, fără să caute şi fără să dorească o ruptură cu trecutul.* OŢETEA, R. 203. *Ruptura cu trecutul şi nevoia de o viaţă nouă începe.* RALEA, S. T. I, 134. *Se petrecu ruptura definitivă dintre el şi George Sand.* S februarie 1960, 52. ◇ Loc. adv. **Fără ruptură** = necontenit; fără încetare. *Bunăstarea şi tăria sufletelor sporesc fără ruptură cu ce-a fost bun, potrivit timpurilor în trecut.* CONTEMP. 1961, nr. 785, 1/6.

3. Locul unde un obiect este rupt[2] **(1)**; sfîşietură, gaură (într-un material textil); spărtură, crăpătură (într-un corp tare). *Luă petecul de postav, se lăsă pe genunchi, îl fixă pe ruptura de la tunica harapului.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *O ruptură a covoraşului din dreptul patului îmi puse piedică şi căzui.* BASSARABESCU, S. N. 22. *Verificarea calităţii nituirii se face cu un ciocan special, constatîndu-se eventualele rupturi . . . ale niturilor.* IOANOVICI, TEHN. 157, cf. 180. *Un fir întreg, răzleţ în ţesătură, Leagă ruptură de ruptură.* ARGHEZI, VERS. 306. *Dincolo, pe malul celălalt, . . . se zăreşte pînă şi ruptura parapetului de scînduri putrede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 38. *Îi dăduse . . . un maldăr de rufe vechi, să le astupe rupturile cu petice.* STANCU, R. A. V, 222, cf. GOROVEI, CR. 485, CIAUŞANU, GL. ✦ Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie; loc prăpăstios în curs de surpare. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 132. *Şi veni David den ceale de sus rupturi şi tăie pre cei striini de fealiu acolo.* BIBLIA (1688), 223[2]/27. *În deal, la capetele pămînturilor, s-au pus un stîlp de piatră din sus de ruptură* (a. 1709). URICARIUL, XX, 390. *I-au stat în cale la ruptura Emului.* ŞINCAI, HR. I, 132, cf. LB. *Dincolo de rîu, de sub o ruptură de mal, ţîşnesc binefăcătoarele izvoare de pucioasă şi de fier.* VLAHUŢĂ, R. P. 136. *De-acum să n-am aproape Nici cîntecul de păsări, nici şopotul de ape, . . . Potecele plouate, ruptura de pămînt.* COŞBUC, S. 84, cf. ANTIPA, P. 193. *Hotarul . . . era plin de pîraie şi rupturi.* VLASIU, A. P. 90. *Vitoria îşi . . . dădu drumul alunecuş pe urma băiatului, Cu tîmplele vîjîind război în ruptura de mal.* SADOVEANU, O. X, 629. *E clădită chiar în ruptura rîpei, ca şi casele vecine.* CAMIL PETRESCU, O. II. 237, cf. 25, CHEST. IV 93/106, 162, ALR I 390/138, 378, îb. 395/424, 596, ALR II 2 476/64, 279, ALR SN III h 819. ◇ *Ruptură de pantă* = loc de unde porneşte brusc panta unui deal sau a unui munte. Cf. DL, DM. ✦ (Regional) Locul unde sînt mai mulţi copaci rupţi (de vînt, de furtună). Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. ✦ (Regional) Drum tăiat peste deal pentru a se trece mai de-a dreptul cu carul (Jorăşti — Tecuci). I. CR. III, 346.

4. Bucată ruptă din ceva; frîntură. *Alţi părinţi nu-şi pot cunoaşte, fără numai pe gotthi, vandali . . . , adecă a Schythiii înghetate rumpturi.* CANTEMIR, HR. 11. *Cîteva căsuţe presărate pe încheietura măgurilor de-a lungul pîrăului ce se asvîrle . . . desfundîndu-şi calea printre rupturi de lespezi.* VLAHUŢĂ, R. P. 190, cf. DDRF, DS. *O mulţime de găteje şi de rupturi de copaci li împiedica drumul.* SBIERA, P. 67. *Găsea o ruptură de potcoavă, . . . nişte aşchii de lemne.* MERA, L. B. 5. ◇ Fig. *Cupola* [turnului] *miroase a pulbere şi prin ea se jucau rupturi de nori de fum.* SANDU-ALDEA, U. P. 135. ✦ Bucată ruptă, sfîşiată dintr-o haină; obiect (de îmbrăcăminte) foarte uzat; zdreanţă. *Îmbrăcat cu cămeaşe de in şi rumtă de sus pînă gios. Şi . . . ţinea cu îmbe mîn*[i] *rumturile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 158v/19. *Şi să apucă de hainele lui şi le spintecă pre iale în doao rupturi.* BIBLIA (1688), 266[1]/26. *Se descinse de sfoară şi cămaşa îi căzu ca o fustă de jur împrejur. Rupturile şi pielea i se vedeau şi mai rău.* PREDA, M. 171. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Nu cumva mai ţii acea ruptură de sac?* PANN, P. V. III, 111/3. *Primeşte cît face într-adevăr ruptura ta de antereu şi nu te obrăznici mai mult.* GANE, ap. CADE. *Îl spălă şi-l primeni cu nişte rupturi de haine ale sale.* ISPIRESCU, L. 136. *Tu ai chiar nebunit de tot, de porţi ruptura aceea de pălărie pe cap.* RETEGANUL, P. I, 7. ◇ (Prin analogie) *Norii zburau negri prin cer şi numai prin rupturile lor groase se vedea cîteodată luna.* EMINESCU, G. P. 178.

5. Fig. (Ban., Transilv., nordul Mold.) Animal bătrîn şi slab; rablă. *Ce ruptură-i şi asta . . . , măcar de-ar hi cal, . . . da-i iapă.* DR. V, 225, cf. LEXIC REG. 108. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ba se-ţi dea ţie dracu pre o ruptură de capră 10 fl.* CĂTANĂ, P. B. III, 43. ✦ (Prin Mold.) Femeie desfrînată. Cf. PAMFILE, J. I, 133, ŞEZ. III, 87.

6. (Învechit) Grup de oameni desprins dintr-o colectivitate; fracţiune (politică). *O ruptură nouă de tătari . . . năvălind în locurile stăpînirii lui Aladin.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Guvernul . . . împărţeşte mădulările acestui corpos în 2 rupturi.* AR (1829), 249[2]/19.

7. (Regional) Hernie (Piscolţ — Carei). ALRM I/I h 177/333.

8. (Prin Transilv.) Un fel de cusătură numită „în urma acului". Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *rupturi.* — Şi: (învechit) **rumtúră** s. f.
— **Rupt**[2] + suf. *-ură.*

RUPTURÍ vb. IV. Tranz. **1.** A rupe în bucăţi, a îmbucătăţi. Cf. BL VI, 158, 164.

2. (Învechit) A mutila, a schilodi, a ciunti. Cf. LB.

3. (Regional) A pronunţa (cu greu) întrerupînd vorbele. *Din cînd în cînd ruptureа cîte o vorbă îndreptată către Cîrlan.* SLAVICI, N. II, 6. ◇ Refl. (Despre cuvinte) *Glasul lui tremura, cuvintele i se ruptureau pe buze.* id. ib. 19.

4. (Regional) A tivi pînza. A I 23, 34.
— Prez. ind.: *rupturesc.*
— V. **ruptură.**

RUPTURÍT, -Ă adj. (Învechit) Infirm, schilod; neputincios. Cf. LB.
— Pl.: *rupturiţi, -te.*
— V. **rupturi.**

RUPTURÍŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Ajur. COMAN, GL.
— **Ruptură** + suf. *-iţă.*

RÚRĂ s. f. v. **rolă**[2].

RURÁL, -Ă adj. De la sat, sătesc; ţărănesc; p. ext. de cîmp. *Pentru sporiul economiei rurale (cîmpului) se află în Bavaria o soţietate de învăţaţi.* AR (1829), 166[1]/39, cf. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 1, STAMATI, D. *Con-*

diția rurală. BOLINTINEANU, O. 145, cf. HAMANGIU, C. C. 151. *Vechea cultură rurală . . . e pe cale de a dispărea.* IBRĂILEANU, S. L. 89. *Ne-ar fi trebuit un artist care să vină între noi de-a dreptul de la țară . . . și el să ne povestească lumea lui rurală.* GALACTION, A. 233, cf. 301. *Toată puterea stătea în mîna fostului factor rural.* C. PETRESCU, Î. II, 142, cf. id. R. DR. 15. *Povestea anecdote rurale.* TEODOREANU, M. U. 31. *Absolventă numai a cinci clase rurale.* SADOVEANU, O. VII, 312. *Întrebuințează . . . oralitatea populară nu ca un mijloc permanent al manifestării sale, ci ca un instrument în vederea picturii mediului rural.* VIANU, A. P. 120, cf. 292, LEG. EC. PL. 112. *Apar pricăjite și rustice curți domnești și boierești din paiantă săracă, conform cu imaginea strict rurală, patriarhală a feudalismului românesc.* V. ROM. ianuarie 1954, 207. *Ministerul . . . a trimis spre 200 circumscripții sanitare rurale mobilier adecvat.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 833. *De la evocarea mediului cazon s-a îndreptat spre psihologia rurală.* CONSTANTINESCU, S. I, 382. *Amplificarea schimburilor între folclorul rural și cel orășenesc.* IST. LIT. ROM. I, 141. *În special în mediul rural, pămîntul conține spori de bacili tetanici.* ABC SĂN. 354. ◇ *Comună rurală* = (în vechea organizare administrativă) cea mai mică unitate administrativă, condusă de un primar. Cf. MAIORESCU, D. II, 174. *Încuviințează dizolvarea sfatului sătesc Vad, . . . pendinte de comuna rurală Cîrligi.* MON. OF. 2. ◆ (Substantivat) Persoană de la țară. *Ne așteptam la apariția unui rural, prost și înțepenit în gesturi sfioase.* LOVINESCU, C. V. 182. *Autorul, propunîndu-și să urmărească literar creșterea conștiinței unui rural, a utilizat . . . metoda unui psihologism romantic și dulceag.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/5. ◆ Care tratează subiecte din viața de la țară. *Se vorbește astfel în ordine despre: romanul rural, citadin și istoric.* S aprilie 1960, 73. ◆ (Depr.) Lipsit de finețe, neprelucrat; grosolan. Cf. STAMATI, D. *Văzut-ai ziar european în așa hal de înfățișare rurală?* CARAGIALE, O. VII, 235. *Crez că o glumă n-are de ce să provoace polemice rurale între oameni culți și de spirit.* id. ib. III, 230.

— Pl.: *rurali, -e.*

— Din fr. **rural.**

RURALIZÁT, -Ă adj. Care aparține satului, privitor la sat; cu caracter rural, ca de la țară; de la sat, de sat. *O fotografie, soră geamănă cu cea de deasupra palului, numai cu rama ruralizată, potrivită locului, a rămas acolo să-i ție de urît lui Grig.* REBREANU, R. I, 48. *Poezia era scurtă, cu versuri imperecheate, poezie de atmosferă cu vagi ecouri bacoviene, ruralizate.* VLASIU, D. 62.

— Pl.: *ruralizați, -te.*

— De la **rural.**

RÚRĂ s. f. v. **rolă**[2].

RUS[1]**, -Ă** s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care făcea parte din populația de bază a vechii Rusii, (azi) persoană care face parte din populația de bază a Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în R.S.F.S. Rusă; formează populația cea mai numeroasă din U.R.S.S. *Aceaste părți de lume unde trăiesc moscalii, rușii, tătarii.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/14. *Ș-au ieșit mulțime de ruși dinlăuntru, din Țara Leșească, de s-au aședzat în olatul Cameniții.* NECULCE, L. 67, cf. DRLU, LB. *Atît în privirea limbei, cît și a religiunei, era mai mult ruși decît poloni.* ASACHI, S. L. II, 8. *Capetele celor mai însemnate familii ale țării cad sub securea turcilor seau sînt silite a scăpa la nemți sau la ruși.* BĂLCESCU, M. V. 24. *Cele mai frumoase icoane și daruri ale bisericii vin de la ruși.* BOLINTINEANU, O. 295. *Era odată un rus, pe care îl chema Ivan.* CREANGĂ, P. 297. *Își găsiră refugiu lîngă un rus.* C. PETRESCU, Î. I, 256. *De neamu lui era rus.* SADOVEANU, O. III, 35.

2. Adj. Care aparținea vechii Rusii, (azi) care aparține Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse sau rușilor[1] **(1)**; originar din Rusia, (azi) din R.S.F.S. Rusă; care se referă la R.S.F.S. Rusă sau la ruși[1]; rusesc. *Soldați ruși . . . făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A, II, 16, cf. I, 13. *Cnejii ruși din miazănoapte . . . stăteau în coasta cealaltă a crăiei.* SADOVEANU, O. XII, 360. *Leon avea mare respect pentru poeții și scriitorii ruși, din ale căror opere îmi traducea.* VLASIU, D. 170. ◆ (Substantivat, f.) Limba vorbită de ruși[1] **(1).** Cf. DL, DM.

— Pl.: *ruși, ruse.*

— Din rus. **русь.**

RUS[2]**, -Ă** adj. (Învechit și regional) De culoare roșie, roșcat. Cf. ANON. CAR., CIHAC, II, 321. *Un turmac de bivol . . . , în păr rus.* ap. TDRG, cf. H II 79, XII 25. ◇ Expr. **A fi rus,** se spune despre un om roșu la față și la păr. Cf. ZANNE, P. VI, 292.

— Pl.: *ruși, ruse.*

— Din bg. **рус,** scr. **rus.**

RUS[3] s. m. **1.** Numele a două specii de insecte: **a)** *Blatta germanica.* Cf. MARIAN, INS. 489, JAHRESBER. XII, 141, PAMFILE, CER. 79; **b)** *Blaps mortisaga* (Scărișoara — Abrud). ALR SN III h 747/95.

2. (Iht.) Porcușor *(Gobio gobio).* BĂCESCU, P. 143, cf. ALR I 1 746/35.

— Pl.: *ruși.* — Și: **ruș** s. m. ALR SN III h 747/95.

— Etimologia necunoscută.

RUSÁLIE s. f. **1.** (La pl.) Sărbătoare religioasă creștină prăznuită la a 50-a zi după Paști. Cf. COD. VOR. 186. *În praznicul rusaliilor duse-se Isus în Ierusalim.* CORESI, EV. 145, cf. 199. *Mearseră într-o zi de rosalii la bescarecea lui sveti Mochie.* MOXA, 391/8. *Propovedaniia lui diintăi . . . făcu în Ier*[u]*s*[a]*lim în dzua de rusalii* (a. 1651). GCR I, 153/26, cf. 309/17, LEX. MARS. 234, cf. CLEMENS, LB, CALENDARIU (1844), 40/21, CP 383/23, BARCIANU, ȘĂINEANU, COM. SAT. V, 2, SEBASTIAN, T. 203. *Amu-i vară și-s rusale, . . . Amu-i cald și amu-i bine Și bădița nu mai vine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 166. *Nu vedeai tu crăngi, nu frunză, ci numai flori mîndre ca rujile cele de rusalii.* RETEGANUL, P. IV, 69. *În ziua de rusalii se pune pelin la ușă, la icoană, la fereastră.* ȘEZ. III, 120. *Pînă colea la rusale, Căci atunci o fi ziua mare.* MAT. FOLK. 789, cf. PAMFILE, VĂZD. 113, I. CR. V, 340, GOROVEI, CR. 456. *Să vii, drago, la rusale, C-atunci e ziua mai mare.* DENSUSIANU, Ț. H. 251. *Bădiță dintr-altu sat, . . . Pîn la mine de-ai veni La rusale-n sărbători, Cînd îi cîmpu plin de flori.* PODARIU, FL. 23, cf. ALR II 4 231/762, 836, 899. ◇ (Regional; în sintagmele) *Strat de rusalii, stratul rusaliilor* (sau *rusalelor), strada rusaliilor, strodul rusaliilor* (sau *rusalelor), sfredelul rusaliilor* = numele unei sărbători care cade cu 24 de zile înainte de rusalii. Cf. CADE, PAMFILE, B. 55, ȘEZ. XII, 162, 165, I. CR. VI, 112, ALRM II/I h 270 ◆ (Rar) Rugăciuni care se fac cu trei zile înainte de sărbătoarea Înălțarea Domnului. Cf. **DAMÉ,** T. 54.

2. (În credințele populare; la pl.) Zîne rele care dezlănțuie furtuni și schilodesc pe oameni sau le iau mințile. V. i e l e, d r ă g a i c e. *Cucuveici, iele zburlite și rusaliile pocite Îl urmează ca un nor!* ALECSANDRI, P. II, 122, cf. DDRF, TDRG. *Fă-mă roata stelelor În calea rusaliilor.* DAVIDOGLU, O. 20, cf. H II 122. *La mijloc de cale, Cu rusaliele întîlnitu-s-o, În fața lui izbitu-s-o, Mîinile dămblăgitu-i-o.* MAT. FOLK. 1 537. *În ziua de rusalii nu se lucrează . . . , altfel te iau rusaliile.* ȘEZ. VI, 54, cf. I. CR. III, 370, PAMFILE, D. 260. *În spre rusalii, sara, trebuie să pui pelin sub cap; altfel rusaliile descopăr casa și te iau.* GOROVEI, CR. 266. *Culcîndu-se de amiazi, l-au apucat în vis rusaliile.* CANDREA, F. 162, cf. ALRT II, 188, ALR II 4 231/182, 431, 514, 531, 537, 605, 682, 727, 762, 784, 812, 928, 987.

3. (Entom.) Efemeră *(Ephemera vulgata).* *Cega se hrănește mai ales cu rusalii.* ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. DAMÉ, T. 123. *Larvele de rusalii se găsesc întotdeauna în maluri, la o adîncime de 6—8 metri.* ANTIPA, F. I, 248,

cf. id. p. 310, ATILA, p. 61, 63, H VII 481, ALR II 6 557/705, 723, 886.
— Pl.: *rusalii*. — Şi: **rusále** (MARIAN, S.R. II, 275, ALR II/I MN 111, ALRM II/I h 263) s. f., (învechit) **rosálii** s. f. pl.
— Din slavonul **роусалиꙗ**.

RUSÁLE s. f. v. **rusalie.**

RUSALÍN s. m. (Regional) Numele unei flori nedefinite mai îndeaproape (Bozoienii de Sus — Roman). Cf. H X 85.
— Cf. r u j a l i n.

RUSÁV, -Ă adj. (Învechit; despre părul oamenilor) Blond, roşcat. [Sfîntul] *era . . . nu mult cărunt, nu fo*[a]*rte alb, ce cam rusav* (text marginal: p l ă v i ţ). DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17v/14, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: *rusavi, -e.*
— Din ucr. **русявий.**

RÚSCĂ[1] s. f. **1.** (Popular) Rusoaică, (rar) ucraineană. Cf. POLIZU, TDRG. *A chemat şi pe baba lui, o rusc㠍ncă rumenă.* I. BOTEZ, B. I, 159. *Tata neamţ, bunica rusc㠍 mama românc㠍.* SADOVEANU, O. II, 542. *Rusca îi tocmai de la Kazan.* CAMILAR, N. I, 79, cf. MARIAN, D. 221, ŞEZ. II, 215, III, 125, PAMFILE, S. I, 133, L. ROM. 1962, 407.
2. (De obicei art.) Numele unui dans popular (VARONE, D. 129, id. J. R. 115, H X 53); melodie după care se dansează (H X 35).
— Pl.: **(1)** *ruşte.*
— Din ucr. **руська.**

RÚSCĂ[2] s. f. (Regional) **1.** Nume dat animalelor domestice cu părul roşu sau cu pete roşii în jurul ochilor sau pe bot. Cf. PRECUP, P. 25, STOIAN, PĂST. 63, H III 71, VII 358, X 85, CHEST. V/67, 76.
2. Deal, rîpă (cu pămînt roşu); drum peste deal sau prin rîpă. *Ia-o pe rusc㠍n sus.* CV III, nr. 1, 36, cf. L. ROM. 1967, 521, ALR SN III 4 812/899.
— Pl.: *rusce.* — Şi: **rúşcă** s. f. ŞĂINEANU, D. U.
— **Rus**[2] + suf. *-că.*

RUSCEÁ s. f. (Bot.) Numele a două plante erbacee: **a)** plantă cu flori violete sau albe, cultivată uneori prin grădini ca plantă ornamentală; brînduşă *(Crocus heuffelicinus).* Cf. CADE; **b)** (în c o m p u s u l **rusceа-de-poiană**) plantă veninoasă din familia liliaceelor, cu flori roşietice şi liliachii; brînduşă *(Colchicum autumnale).* Cf. BIANU, D. S., TDRG, CADE, BORZA, D. 50.
— Pl.: *ruscele.* — Şi: **rúşceá** s. f. PANŢU, PL., CADE.
— Etimologia necunoscută.

RUSCHITÓR s. n. v. **răşchitor.**

RUSCULÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv a lui r u s c ă[1]. *Pe fetiţă o găsea, Pe fetiţă-n grădiniţă, Cu 50 de robuliţe, Robuliţe, rusculiţe.* MAT. FOLK. 733, cf. 1 239. *Vine-o dalbă rusculiţă, Dalbăneaţă la pieliţă, Gălbioară la cosiţă.* PĂSCULESCU, L. P. 48.
— Pl.: *rusculiţe.*
— **Rusc㠍**[1] + suf. *-uliţă.*

RUSCULÍŢE s. f. pl. (Bot.) Coprine *(Narcisus poeticus).* Cf. BORZA, D. 115.
— **Rusc㠍**[2] + suf. *-uliţă.*

RUSCÚŢĂ[1] s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia ranunculaceelor: **a)** (şi în sintagma *rusculiţă văratică*, BRANDZA, FL. 30, BORZA, D. 11) cocoşel de cîmp *(Adonis aestivalis).* Cf. SIMIONESCU, FL. 168, BORZA, D. 11, ŞEZ. XV, 116; **b)** plantă cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roşie; (regional) cocoşel *(Adonis flammea).* Cf. BRANDZA, FL. 30, SIMIONESCU, FL. 168, CADE, BORZA, D. 11, ŞEZ. XV, 116; **c)** (şi în sintagma *ruscuţă de primăvară*, SIMIONESCU, FL. 176, BORZA, D. 11, sau *ruscuţă primăvăratică*, BRANDZA, FL. 31, BIANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 168, BORZA, D. 11) plantă otrăvitoare, cu flori de culoare galbenă, caracteristică vegetaţiei de stepă; (regional) dediţei galbeni, spînţ, cocoşei, scînteiţă *(Adonis vernalis).* Cf. PANŢU, PL., DS, BORZA, D. 11; **d)** (în sintagma *ruscuţă de toamnă*, ŞEZ. XV, 116, BORZA, D. 11, sau *ruşcuţă tomnatică*, BRANDZA, FL. 30, BORZA, D. 11) plantă cu tulpina dreaptă, cu flori de culoare roşu intens şi pătate cu negru la bază; (regional) cocoşel, cocoşel tomnatic *(Adonis autumnalis).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 11.
2. (Regional; în sintagma) *Ruscuţă plină şi goală* = coprină *(Narcissus poeticus).* BORZA, D. 115.
3. (Regional; la pl.) Cocoşei *(Erythoronium dens canis).* BORZA, D. 66.
— Pl.: *ruscuţe.* — Şi: **ruscuţă** s. f. GHEŢIE R. M., DAME, T. 186, BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 161, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., VOICULESCU, L. 242.
— Cf. r u s[2].

RUSCÚŢĂ[2] s. f. **1.** Diminutiv al lui r u s c ă[1] **(1)**. *Mi-a spus domnia sa după aceea că fata lui Iaţco n-ar fi decît o ruscuţă balană.* SADOVEANU, O. XIII, 442, cf. MAT. FOLK. 1 365, VASILIU, C. 25.
2. Numele unui dans popular (Prodăneşti — Bîrlad). H III 379.
— Pl.: **(1)** *ruscuţe.*
— **Rusc㠍**[1] + suf. *-uţă.*

RUSCÚŢĂ[3] s. f. (Regional) Monedă veche de argint austriacă, care valora în Moldova 15 parale, iar în Transilvania şi Bucovina 10 creiţari. *Dîndu-i unul sau doi puişori (rusculiţe) de argint în mînă ca să aibă cu ce se juca, îl pune să şeadă pe pieptarul aşternut.* MARIAN, NA. 411, cf. TDRG.
— Pl.: *ruscuţe.*
— Etimologia necunoscută.

RUSDÍ vb. IV v. **rujdi.**

RUSÉSC,-EÁSCĂ adj., s.f. **1.** Care aparţinea vechii Rusii, (azi) care aparţine Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse sau ruşilor[1] **(1)**; originar din Rusia, (azi) din R.S.F.S.Rusă; care se referă la R.S.F.S. Rusă sau la ruşi *Această sfîntă carte . . . o am primenit de în limba rusască pre limba românească* (a. 1642). GCR I, 98/13, cf. id. ib. 190/33. *Toema ca aceastea şi mai pre urmă am aflat şi la un hronic rusesc, carile să cunoaşte.* CANTEMIR, HR. 143, cf. ANON. CAR. *Şi rusască limbă, şi slovencască a o ţinea obiciuiescu.* C. CANTACUZINO, CM I, 33. *Cneazii ruseşti punea numele fiilor săi . . . : Iaroslav, Metislav* (cca 1750). GCR II, 50/31. *Boierii şi episcopii . . . au jurat credinciosire împărătessei russeşti.* ŞINCAI, HR. III, 295/11, cf. II, 86/24. *Gheneralul Kutuzov . . . era comandir oştilor roseşti cînd s-au spart ordia vezirului de la Rusciuc.* ZILOT, CRON. 338. *Poruncă . . . către crailorii sudiţi roseşti, ce lucrează haine* (a. 1824). DOC. EC. 315, cf. LB. *Au învăţat în ţara rusască blănărie scumpă.* BĂRAC, T. 43/4. *Au sosit în acel port vaporul împărătesc rosesc* (a. 1850). DOC. EC. 972. *Vizitiul în vechi costum rusesc, cu barba lungă, ţi mîna cu hăţuri coperite cu ţinte de argint.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Ambasada rusească era stăpînă pe situaţiune.* GHICA, S. 91. *Sînt doisprezece ani de cînd veni în Ierusalim o doamnă mare din ţara ruscască.* BOLINTINEANU, O. 301. [Îi] *vesteşte că oaste multă rusească îi soseşte în urmă.* ODOBESCU, S. I, 267. *Teancuri de trafoloage greceşti, latineşti, . . . ruseşti şi româneşti.* CREANGĂ, A. 134, cf. id. P. 303, DDRF, BARCIANU, TDRG. *Creditul meu păşise dincolo de trei sorcoveţi ruseşti.* HOGAŞ, DR. II, 51. *Cu lampa aprinsă, cu un foc ce ardea vesel într-o sobă rusească de cărămidă, petrecerea lor repede luă un caracter familiar.* BRĂESCU, O. A. I, 15. *Împăratul rusesc a venit cu ghinărari, şi cu oaste, şi cu tunuri.* SADOVEANU, O. I, 596. *Aşteptau mereu . . . fumînd ţigarete cu carton lung, ruseşti, oferite de Nicolae Golescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 309. *Intrară într-o odaie înaltă, luminată de o lampă rusească, înconjurată de un mare abajur porto-*

caliu. BARBU, P. 321. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de ruși[1] **(1).** *Amîndoi vorbim o rusească stîlcită. Totuși ne înțelegem.* V. ROM. mai 1954, 90. ✦ (Substantivat, m.; regional) Crivăț (Brăniștea — Galați). H III 78. *Vîntului de miazănoapte îi zic și crivățul sau rusescul.* ib.

2. S. f. (De obicei art.) Numele unui dans popular, care se joacă cu pași mici și repezi, căzăcească (H VI 228); melodie după care se dansează (VARONE, D. 129). *Țiganii încep o rusească aprigă, . . . cizmele tropăiesc în tact.* SADOVEANU, O. II, 443, cf. BL VII, 130, H X 378, 436, XII 277. *Cîntă unul din scripcă și altul din cobză felurite cîntece de țeară . . . precum sîrbeasca, corăbiasca și rusească.* MARIAN, NA. 249, cf. SEVASTOS, N. 282. *Prin satele de la șes joacă: hora (moldovenească), rusasca, polca.* ȘEZ. III, 109, cf. PAMFILE, S. III, 10, ALR II 4 336/365, 514, 520, 537, 551, LEXIC REG. II, 126.

— Pl.: **(1)** *ruseștí.* — Și: (învechit) **rosésc, -éască** adj.

— **Rus**[1] + suf. *-esc.*

RUSÉȘTE adv. În felul rușilor[1] **(1),** ca rușii; în limba rusă **(2).** Cf. LB, POLIZU, H X 8, 97, 163, 467, XII 282. *Acesta era Florian tradus rusește.* NEGRUZZI, S. I, 59. *A trebuit să vorbesc . . . cu rusul rusește.* SADOVEANU, O. III, 538. *A spus rusește vorbe de bună primire.* id. ib. XI, 332. *Un costum de călărie băiețesc, cu bluză albă încheiată rusește.* CĂLINESCU, C. N. 223. *Acest refren se aude numai cînd se joacă rusește, ungurește . . . jocuri răpezi.* ȘEZ. I, 70, cf. MAT. FOLK. 1 373, PAMFILE, S. III, 10. ✦ (Substantivat) Limba rusă. *Defectele de stil ale lui Tolstoi frapează mai ales în rusește.* IBRĂILEANU, S. L. 65. *Conferință publică, tradusă din rusește.* BRĂESCU, O. A. I, 166. *Ivan, îmi spunea el, păcat că nu știi rusește, să-l citești pe Gogol, dar mai ales pe Cehov.* VLASIU, D. 170. *Cuvintele . . . i le va fi spus pe rusește.* SADOVEANU, O. III, 36. *Cunoștea . . . și leșește și rusește.* id. ib. XI, 250. *Tălmaciul clipea speriat și repeta în rusește cele ce auzea.* BARBU, P. 298.

— **Rus**[1] + suf. *-ește.*

RUSÉTĂ s. f. (Regional) Floare de grădină nedefinită mai îndeaproape. Cf. H IX 153, 265.

— Etimologia necunoscută.

RUSFÉRT s. n. v. **rușfet.**

RUSFÉT[1] s. n. v. **rușfet.**

RUSFÉT[2] s. n. v. **rufet.**

RUSIENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **rosienesc.**

RUSIFICÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă rusă. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, SADOVEANU, E. 188.

2. Tranz. A modifica (un cuvînt, o expresie etc.) după structura limbii ruse.

— Prez. ind.: *rusífic.*

— Din fr. **russifier.**

RUSIFICÁRE s. f. Acțiunea de a rusifica. DDRF.

— V. **rusifica.**

RUSÍSM s. n. Termen, expresie sau construcție specifică limbii ruse, împrumutată fără necesitate de altă limbă și neadaptată la sistemul acesteia. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Din **rus**[1] + suf. *-ism.*

RUSITÓRI s. m. pl. (Ban.) Numele unei sărbători populare care cade în a șasea zi după duminica mare și în a cincea zi după rusalii (PAMFILE, S. V. 76) sau în a șaptea, respectiv a noua zi după rusalii (MARIAN, Î. 384). *Acum la rusitori în vărsatul zilei iar se dă de pomană morților.* MARIAN, Î. 384, cf. id. **S.** R. II, 275, TDRG. ✧ *Marțea rusitorilor* v. marți[1].

— Și: **rusitoáre** s. f. pl. PAMFILE, S. V. 76.

— Cf. ursitori.

RUSITOÁRE s. f. pl. v. **rusitori.**

RUSÎNÓI s. n. v. **răsunoi.**

RUSMĂLÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUSMĂRÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUSMẮT s. m. v. **rusumat.**

RUSNÁC, -Ă s. m. și f. Ucrainean. Cf. BARCIANU. *Mă întorc la rusnacii . . . mei.* C. PETRESCU, Î. II, 132. *Rusnacul, vere, a avut noroc.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 104, cf. ȘEZ. V, 122. *Au venit niște rusneci să lucreze la fabrică.* MAT. DIALECT. I, 190. *Rusnecele n-au portul ca al nostru.* ib.

— Pl.: *rusnaci, -ce.* — Și: **rusneác, -ă** (pl. *rusneci, -ce*), **rujneác, -ă** (A III 3, pl. *rujneci, -ce* ib.) s. m. și f.

— Din ucr. **руснак.**

RUSNEÁC, -Ă s. m. și f. v. **rusnac.**

RUSNECÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional) Care aparține rusnecilor, caracteristic rusnecilor; ucrainean (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 190. *Îmbrăcați în port rusnecesc.* ib.

— Pl.: *rusneceștí.*

— **Rusnac** + suf. *-esc.*

RUSOÁICĂ s. f. Femeie care aparține poporului rus[1] **(2).** Cf. POLIZU, BARCIANU, *O rusoaică zdravănă, care născuse de curînd la spital, alăptă la început copilul Evantiei.* BART, E. 383.

— Pl.: *rusoáice.*

— **Rus**[1] + suf. *-oaică.*

RUSOFÍL, -Ă s. m. și f. Persoană care manifestă simpatie pentru poporul rus și pentru cultura lui. *Conachi va fi fost, în sensul său de rusofil și de ambițios, un patriot bun.* IORGA, L. II, 503. *Ești cea mai admirabilă rusofilă din Moldovalahia.* C. PETRESCU, I. I, 181, cf. IORDAN, L. R. 319. ✧ (Adjectival) *Acolo aveam să întîlnesc o colonie de români, printre care și pe Alexandru, . . . avocat bine cunoscut în București pentru sentimentele sale rusofile.* BRĂESCU, O. A. II, 115.

— Pl.: *rusofíli, -e.*

— Din fr. **russophile.**

RUSOMÁT s. n. v. **rusumat.**

RUSTÁLNIȚĂ s. f. v. **răstainiță**[1].

RUSTEICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **rusticesc.**

RUSTÉM s. n. (De obicei art.; și determinat prin „pe loc", „plimbat") Numele unui dans popular cu mișcări vioaie, ușor săltat; melodia după care se dansează. Cf. CATANELE, 127, VARONE, D. 129, H V 18, 72, IX 30, XII 262, ALR I 1 477/870, 874, 885.

— Și: **rustéma** (GL. OLT.) s. f., **răstăm** (H VI 233, SEVASTOS, N. 282, I. CR. I, 155, ALR II 336/886), **ristém** (GL. OLT.) s. n.

— Cf. n. pr. Rüstem.

RUSTÉN s. n. v. **resteu.**

RUSTÍ vb. IV v. **rosti**[1].

RÚSTIC, -Ă adj. Care aparține vieții de la țară, ca la țară; care imită aspecte ale vieții de la țară. V. cîmpenesc. Cf. I. GOLESCU, C., GM (1854), 87[1]/54, CALENDAR (1859), 100/19. *Subiectul dramatic al acestei opere se compune dintr-un amor rustic între Magdalena și junele Pietro.* FILIMON, O. II, 253, cf. CALENDAR (1861), 151/10, ASACHI, V. 1. *La stînga, în față, o masă de lemn și scaune rustice.* CARAGIALE, O. VI, 253. *Pe jgheabul verde al cișmelei, un faun rustic c-o naiadă S-au prins de vorbe și de glume sub licăririle din cer.*

MACEDONSKI, O. I, 63, cf. ALEXI, W. *Aceleași case mici și simple . . . își arată fețele lor modeste de sub acoperișurile rustice.* PETICĂ, O. 247. *Cucoana Marieta era așa de parfumată . . . încît ucise într-o clipă . . . mirosul rustic și bărbătesc al nucului sub care se aflau.* HOGAȘ, DR. II, 73. *Se înșiră simetric pansele sprîncenate, garoafe rustice și nemțișori cu pinteni.* CAZIMIR, GR. 65. *Acolo, bătrîni și dezamăgiți, în pacea rustică, găseau consolarea cea mare.* C. PETRESCU, R. DR. 39. *Sub salcîmul incendiat de soare . . . joacă pocher la o masă rustică.* BRĂESCU, O. A. I, 338. *O casă . . . încăpătoare și gospodărească, nu lipsită de anume eleganță rustică.* CĂLINESCU, E. 49, cf. id. E. O. I, 111. *Prînzul acela rustic fusese o noutate pentru dînsa.* SADOVEANU, O. V, 176. *Apar pricăjite și rustice curți domnești și boierești din paiantă săracă, conform cu imaginea strict rurală, patriarhală a feudalismului românesc.* V. ROM. ianuarie 1954, 207. *Văzuse, alături de intrare, prin geamul larg, restaurantul rustic.* VINEA, L. II, 100. *Numele derivate de la numele mamei sînt în general rustice.* GRAUR, N. P. 131. *Mobilier rustic din lemn.* H. LOVINESCU, T. 91. *La Mangalia Nord a fost dat în folosință un sat de vacanță cu 1 500 locuri în căsuțe rustice.* RL 1968, nr. 7 396, 1/2. ◇ (Adverbial) *Dar ocnașul, traducînd rustic, în limba lui, întîmplarea asta, care-l supăra, a liniștit-o domol.* POPA, V. 34. *Biroul avea o masă simplă de stejar, încheiată rustic cu ajutorul unor pene de lemn.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. ✦ (Despre elemente de arhitectură) Cu suprafața nefinisată. DL, DM. ✦ Fig. Grosolan, necioplit. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DL, DM.

2. De la țară; țărănesc. Cf. BOJINCĂ, A. I, 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. *S-a așezat lîngă gara Gugești, într-o căsuță rustică.* GALACTION, A. 288. *Dar noi mai suferim de un alt analfabetism, cel citadin, mai primejdios decît cel rustic.* I. BOTEZ, B. I, 147. *De relevat e și faptul că femeile, legate de sat și de același mediu ambiant, păstrează mai bine formele dialectale cu caracter rustic, împotriva cărora orașul se arată refractar.* PUȘCARIU, L. R. I, 347. ◇ (Învechit) *Limba latină* (sau *română*) *rustică* = limba latină populară. *Respîndirea limbei latine rustice s-a întîmplat mai repede în Dacia Traiană decît în celelalte provincie mai îndepărtate de metropole.* F (1877), 363. *Sînt cuvinte din limba romană rustică aduse prin coloniile romane în Bănat.* ib. (1884), 66[1]/24. ✦ (Substantivat) Ceea ce este caracteristic vieții de la țară. *E, totuși, numai rusticul speriat de civilizația noastră.* LOVINESCU, C. V, 182. ✦ Fig. Simplu, nemeșteșugit. *Mi-a dat chiar ideea și îndemnul de a contopi în prezenta schiță elementele archeologice ce ne procură scrisele cărturarilor, cu rusticele răspunsuri ale învățătorilor sătești.* ODOBESCU, S. II, 414. ✦ (Substantivat, m.; învechit) Țăran, agricultor. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *rustici, -ce.*
— Din lat. **rusticus, fr. rustique.**

RUSTICÁN, -Ă adj. (Italienism rar) Rustic **(1).** *Zicîndu-mi: „ Scrie cea mai colosală Poemă scrisă-n Dacia-Traiană. Să pui într-însa viața rusticană".* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 12.
— Pl.: *rusticani, -e.*
— Din it. **rusticano.**

RUSTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Rustic **(1).** Cf. DRLU, BOJINCĂ, A. I, 40.
— Pl.: *rusticești* — Și: **rusteicéesc, -eáscă** adj. DRLU.
— Cf. rustic.

RUSTICÍSM s. n. (Rar) Rusticitate **(1).** *Și era în aceste fragi, evocată de un strigăt ascuțit, într-un oraș în care numai rusticismul nu-și are loc, o întreagă lume de senzații.* PETICĂ, O. 325.
— **Rustic** + suf. *-ism.*

RUSTICITÁTE s. f. (Rar) **1.** Caracterul a ceea ce este rustic **(1),** (rar) rusticism. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Rusticitatea unui fenomen lingvistic este deci un element important.* PUȘCARIU, L. R. I, 182.
— Din fr. **rusticité.**

RUSTICIZÁRE s. f. (Rar) Rustificare. *Dintre fenomenele de ordin social care au avut o influență hotărîtoare asupra dezvoltării limbii române trebuie citată în primul rînd rusticizarea limbii latine în sud-estul european.* PUȘCARIU, L. R. I, 347.
— De la **rustic.**

RUSTIFICÁRE s. f. (Rar) Faptul de a primi aspect sau caracter rustic **(1);** (rar) rusticizare. *Limba noastră, sărăcită în urma rustificării, și-a creat singură mijloace de îmbogățire și perfecționare.* PUȘCARIU, L. R. I, 356.
— De la **rustic.**

RUSTUNÓI s. n., s. m. v. **răsunoi.**

RUSUCĂTOÁRE s. f. (Regional) Unealtă cu care se răsucește firul (Livezeni — Petroșeni). Cf. A III 8.
— Pl.: ?
— **Răsuci** + suf. *-ătoare.*

RUSUMÁT s. n. (Învechit) Contribuție indirectă' impozit, care constituia venitul domniei. *Aceste . . . să se plătească din veniturile chiar ale domnilor, ocne, vămi și din rusumaturi* (a. 1802). TES. II, 311. *S-au rînduit . . . una mie cinci sute lei din trei slujbe rusumaturi ale anului: goștinii, deselinii și vădrăritului* (a. 1806). URICARIUL, V, 49/10. *Să să mai dea la Casa podurilor . . . cîte taleri 5 la pungă, a plăti cumpărătorii rusumaturilor* (a. 1813). DOC. EC. 154. *Să fie scutiți de vamă, dijmărit, oierit, pogonărit, tutunărit și orice alt rusumat, drept bucatele lor* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 199, cf. XXI, 45, URICARIUL, VII, 92, CHIAC, II, 608, ȘIO II$_2$, 100, I. BRĂESCU, M. 71. *Cele mai importante izvoare de venit ale domnului erau rusumaturile (impozite indirecte), în fruntea cărora stăteau vămile și ocnele.* OȚETEA, T. V. 51, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 338.
— Pl.: *rusumaturi.* — Și: **răsumát** (DOC. EC. 83), **rusomát** (IORGA, S. D. XI, 200), **rusmắt** (COMAN, GL.) s. n.
— Din tc. **rüsumat.**

RUSUNÓI s. n., s. m. v. **răsunoi.**

RUSÚR s. n. v. **răsură[3].**

RUSÚRĂ s. f. v. **rosură[1].**

RUSURÍCĂ s. f. (Bot.) Răsură[2] *(Rosa gallica* și *canina).* Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: ?
— **Răsură[2]** + suf. *-ică.*

RUSURÓI s. n., s. m. v. **răsunoi.**

RUȘ s. m. v. **rus[1].**

RUȘÁLĂ s. f. v. **roșeală.**

RÚȘĂ s. f. v. **rujă.**

RÚȘCĂ[1] s. f. (Ban.) Cățuie. Cf. CADE.
— Pl.: *ruște.*
— Din scr. **ručka.**

RÚȘCĂ[2] s. f. (Bot.; și în sintagma *rușcă vinătă)* Steliță; rușă, rujă *(Aster amellus).* DDRF, GRECESCU, FL. 291, BORZA, D. 26.
— De la **rujă.**

RÚȘCĂ[3] s. f. v. **ruscă[2].**

RÚȘCĂ[4] s. f. v. **drușcă.**

RUȘCEÁ s. f. v. **ruscea.**

RUŞCHIU s. n. (Regional) Pămînt nisipos, pietros şi neproductiv. Com. din BANAT.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *ruşchiuri* şi *ruşchi*.
— Etimologia necunoscută.

RUŞCULÍŢĂ s. f. (Bot.) Ruşuliţă *(Hieracium aurantiacum)*. TDRG.
— Pl.: *ruşculiţe*.
— **Ruşcă**[2] + suf. *-uliţă*.

RUŞCÚŢĂ s. f. v. **ruscuţă**[1].

RUŞEÁŢĂ s. f. v. **roşeaţă**.

RUŞEÍ vb. IV v. **răşlui**.

RUŞENÁ vb. I v. **ruşina**.

RUŞÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Regional) Roşcat. *Ia, păzea-te, viţel, să nu . . . te împungă bou ăsta ruşeţu.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., H VII 258.
— Pl.: *ruşeţi, -e*.
— **Roşu** + suf. *-eţ*.

RUŞFÉRT s. n. v. **ruşfet**.

RUŞFÉT s. n. (Învechit) **1.** Mită. *Jafurile şi ruşfeturile, după cît era putinţă, se împuţinaseră.* VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. 295. *Ruşferturi şi apucături nu se socotea cîte lua toţi în toate părţile* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 240/10, cf. 201/11. *Sînt siliţi a le vinde cu aşa scumpe . . . preţuri. . . din pricina ruşfeturilor ce dau la unii, alţii din dregători şi zapcii* (a. 1809). TES. II, 341. *Să va dovedi că prin ruşfet s-au urmat nedreaptă hotărîre.* PRAVILA (1814), 14/25, cf. MAN. JUR. (1814), 36. *Dregătoriile pămîntului să vindea cu ruşfeturi şi le cumpăra cei de neam prost* (a. 1821). IORGA, S. D. XI, 208. *Mirîndu-se prea mult pentru ruşfetul ce îi plătea lui, împăratului.* GORJAN, H. II, 150/9. *Cu vro cîteva sute de galbeni în buzunar, întorcîndu-te în Iaşi, să ai cu ce . . . da rusferturi.* DACIA LIT. 34/29. *La ruşfetul cunoscut . . . , el vra să deie carul . . . , boii . . . numai să scape copilele.* RUSSO, S. 27, cf. 26. *Am zis că isprăvniciile se dau cu ruşfet, ai înţeles ori ba?* FILIMON, O. I, 168, cf. 238. *Într-a păpuşilor ţeară, La mulţi cinstea-i chiar de ceară; Cît ruşfetul se iveşte, Cinstea-ndată se topeşte!* ALECSANDRI, T. 1 133, cf. 1 359, RUDOW, XIX, 393, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CV 1951, nr. 6, 2. *Deşi e un pumn de om, e mîndru şi n-a vrut să plătească ruşfet la oamenii agiei, care umblă după gheliruri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 220, cf. 105.
2. Obligaţie suplimentară în muncă sau în natură, pe care ţăranii trebuiau să o presteze în trecut moşierilor. *Nu-ţi ajungea una din două? ziua cu palmele ne-o prinzi cu un franc, pogonul de ogor cu patru franci, şi răsfeturile nu se mai numără.* SANDU-ALDEA, D. N. 209. *Să ne mîngîiem c-am scăpat măcar de boieresc, de ruşfert şi de alte blăstămăţii.* SADOVEANU, O. XXI, 422. *Omul se îndoapă cu ciorbă de lobodă şi corcoduşi, cu urzici şi cu ştevie, ca să aibă ruşfetul pentru stăpîn.* PAS, Z. II, 26. ✦ (Munt.) Învoială agricolă care se încheia între ţăran şi moşier, prin care ţăranul lucra două pogoane pentru el şi unul pentru moşier. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 254, SCRIBAN, D.
— Pl.: *ruşfeturi*. — Şi: **ruşfért,** (Mold.) **rusfét** (IORGA, S. D. XI, 203), **ruşfért,** (Munt.) **răsfét, resfét** (GRAIUL, I, 220) s. n.
— Din tc. **rüşvet**.

RUŞFETÁR s. m. (Învechit) **1.** Persoană care ia ruşfet **(1)**; mitarnic (ŞIO II$_1$, 303). Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ploconul era stema casei acestui ruşfetar.* CIAUŞANU, R. SCUT. 90.
2. (Munt.) Ţăran care a încheiat cu moşierul învoiala agricolă numită ruşfet **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *ruşfetari*. — Şi: (Munt.) **răsfetár** (SCRIBAN, D.), **resfetár** (id. ib.) s. m.
— **Ruşfet** + suf. *-ar*.

RUŞFETĂRÍE s. f. (Învechit) Mituire. *Tîrg vestit să fie . . . Pentru coţcărie, Matrapazlărie Şi ruşfetărie!* ALECSANDRI, T. 402, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞIO II$_1$, 303, ALEXI, W.
— Pl.: *ruşfetării*.
— **Ruşfetar** + suf. *-ie*.

RUŞÍ vb. IV v. **roşi**.

RUŞIÍ vb. IV v. **răşlui**.

RUŞIÍT, -Ă adj. v. **răşluit**.

RUŞINÁ vb. I. **1.** Refl. A-i fi cuiva ruşine[1] **(I 1)**, a fi cuprins de ruşine[1], a se jena. *Pure-me-voiu în ispăsenie şi nu me voiu rruşira.* PSALT. HUR. 8r/21. *Şi cinre va creade întru ea nu se va ruşira.* COD. VOR. 146/2. *Cire înţeleage ruşirase-voru.* PSALT. 324. *Se ruşinară de cuvinte ce grăiră.* CORESI, EV. 173. *Unii se vor preslăvi, alţii să vor ruşina* (a. 1550 — 1580). CUV. D. BĂTR. II, 449/20. *Vedeţi şi vă ruşinaţi* (ante 1633). GCR I, 85/18. *De-l va vede că se ruşinează.* PRAV. GOV. 21r/17. *Aicea să să ruşineadză ceia ce dzic că muncile au svîrşit.* VARLAAM, C. 286. *Şi, aşa, ruşinîndu-să Artaindis de toate acestea cuvinte, . . . alerga să omoară pre Masistis.* HERODOT (1645), 507. *Cela ce va creade într-însa nu să va ruşina.* CHEIA ÎN. 86v/11. *Să să ruşineaze carii hulescu.* N. TEST. (1648), 184v/16. *Şi aşteptară ruşinîndu-se.* BIBLIA (1688), 175^2/7. *Cum văzu ceaşul fermanul, îndată se ruşină şi-i lăsă.* N. COSTIN, LET. II, 56/37. *Şi ave doamnă şi cuconi, şi nu să ruşina, de-ş făce casa de ocară.* NECULCE, L. 320. *Sfaturile şi socoteala acestor 2 nebuni, Dumitraşco şi Toma, i-au făcut dă se-au ruşinat şi biruinţa au pierdut.* R. GRECEANU, CM II, 183. *Nu să ruşinează a-i numi pre dînşii fraţ* (a. 1698). GCR I, 317/9. *Să ne temem de dînsul şi să ne ruşinăm de poruncile lui.* ANTIM, P. 14. *Socotind să să tăinuiască să şi ruşinează, iară după ce să vădesc, să leapădă de ruşine.* AETHIOPICA, 37r/7. *Răspuns să dăm Ca să nu ne ruşinăm* (a. 1774). GCR II, 105/20. *Muncitoriul, suferind aceaste cuvinte, cu răbdare să ruşina.* MINEIUL (1776), 144r|/28. *Cu mare ruşine să vor ruşina ceia ce să nădăjduiesc în făpturi de mîini.* VARLAAM-IOASAF, 42r/19. *Să ruşină Sofonie filosoul şi preste noapte ieşi din cetate şi mearsă la Alexandru.* ALEXANDRIA (1794), 55/5. *Atunci Vodă, amar zîmbind, îi zise: . . . Ce nu te ruşini cu tîlhărie A vinde creştina stăpînie?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 172. *Nu te ruşina, lasă-l să mulţămească inima sa.* KOTZEBUE, U. 20r/23. *De va urma oarecine dup-ale sale plăceri, Prea curînd să ruşinează, fără ale sale vreri.* PANN, E. I, 93/10. *Cum să ruşinează, Odată tare oftează.* BĂRAC, A. 82/5. *Ruşinează-te, om mîndru, de-a ta părere greşită.* CONACHI, P. 272. *Cuconaşul care-i să-l iai ginere — şi care a să se ruşineze să se respundă cu socrii lui — cea întăi treabă ce a să facă a să fie să-i vîndă stînjănii de moşie care-i vei da zestre.* NEGRUZZI, S. I, 299. *Dar puteau ele să mă dezlege, fără să se ruşineze, în starea în care se aflau?* BOLINTINEANU, O. 302. *Îi! tată, respunse fiul de împărat, carele se ruşină şi se roşise ca o sfeclă, cum de mă osîndeşti astfel.* ISPIRESCU, L. 367. *Nici că să ruşina să rămîie la Crăciun fără porc.* DELAVRANCEA, T. 133. *Ş-atîta mă laudă, că foarte mă ruşinez şi mă doare-n suflet că nu sînt aşa cum spune mămuca.* VLAHUŢĂ, O. A. 428. *Băgase de mult de seamă că feciorul lui e un om de nimic, . . . dar se ruşina să-l aducă acasă.* AGÎRBICEANU, A. 228. *Învăţătorul se ruşină, plecîndu-se să ridice o greblă căzută între dînşii.* C. PETRESCU, Î. II, 167. *Alţii sînt dezertori ai agriculturii, ruşinîndu-se de părinţii lor în straie albe.* SADOVEANU, O. XI, 429. *Nu ştia cum să găsească clienţi, se ruşina să se tocmească.* CĂLINESCU, S. 14. *De mine însumi mă ruşinai.* STANCU, R. A. II, 128. *Fiecare să ruşina să-şi spună păţenia adevărat.* BETEGANUL, P. III, 63. *Cel ce să ruşinează anevoie greşaşte.* ZANNE, P. VIII, 509. (Glumeţ) *Satul Broşteni fiind împrăştiat mai ca toate satele de la munte, nu se ruşina lupul şi ursul a se arăta ziua mare prin el.* CREANGĂ, A. 26. ✦ Tranz. fact. A face pe cineva să-i fie ruşine[1] **(I 1)**. *Fierbeam în mine, dar nu vream*

să spuiu cucoanelor . . . — Rezon ! ca să nu le ruşinezi. CARAGIALE, O. VI, 6. *Numai gîndul unei astfel de propuneri ruşina pe Manigomian.* CĂLINESCU, B. I. 38. *Fierarul se bucura de multă consideraţie mai ales cînd îi ruşina pe şcolari întrebîndu-i care e legea lui Arhimede.* PREDA, M. 118. *Se pregătise să fie fără milă, să-l ruşineze pe Teodorescu pînă la faţa pămîntului.* T. POPOVICI, SE. 261. ◇ Fig. *Acum gîndul de război îşi mută, Ruşinîndu-l nebuna sa fală.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 286. *De-ţi potriveşti pe suflet un vis prea larg . . . El cade-n falduri strîmbe, împleticit de pas — Ca un veşmînt străin, te ruşinează.* LABIŞ, P. 403.

2. Refl. A se simţi stingherit, încurcat, a se sfii (în faţa cuiva). *Spre tire upuvăiră şi nu se ruşinară* (s t i d i r ă D, (s) f i i r ă H). PSALT. 35. *O, mişei de noi, . . . de o fată ne ruşinăm noi acum* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 152/15. *Socoteaşte să nu te teme . . . de om întru căderea lui, ca să nu dai pre fiiul lui D*[u]*mnezeu întru mîinile celor nedostoinici, ca să nu te ruşinezi de cineva* (a. 1640). GCR I, 89/8. *Să va ruşina fratele tău înaintea ta.* BIBLIA (1688), 144[1]/19. *Iar împărăteasa s-au ruşinat de către toţi oamenii împăratului* (a. 1760). GCR II, 74/10. *Caută la sine şi să ruşină Văzîndu-să în hainele mişele, Toate ude şi pline de tină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 187. *Întîlnirea unui orăşan, pe cînd se aflau într-un echipagiu aşa de puţin prezentabil, le făcu să se ruşineze.* ODOBESCU, S. I, 385. *Eu, de-aş fi flăcău odată, Nu m-aş ruşina de-o fată.* COŞBUC, P. I, 239. *Se gătise cu hainele cele negre şi totuşi se cam ruşină la început cu ele.* REBREANU, R. I, 264, cf. ALR II 3 728/316. ◇ Fig. *Dreptatea nu să ruşinează de cei mari.* AETHIOPICA 70 /17. *Scriitorul . . . îşi închipuia că poezia are aceeaşi temă cu ştiinţa şi că fantazia şi intuiţiile cele dintîi pot să se ruşineze în faţa metodelor exacte ale cercetării savante.* VIANU, A. P. 210.

3. Tranz. (Învechit) A face pe cineva de ruşine[1] **(I 3)**, a face de batjocură; a umili, a înjosi. *Doamne, în zetatea ta faţa lor ruşiredzi* (u r î ş t i c[2], d e f ă i m a v e i D, h u l i r ă H). PSALT. 145. *Ruşină amu pre acesta sfîntul săbor, şi-l procleţiră.* CORESI, EV. 182. *Fieşce arhiereu ce va mînca . . . dobînda fîrcovnicilor . . . să-l ruşineaze pre dînsul.* PRAV. GOV. 108r/2. *O, perşilor, . . . să fiţi oameni bărbaţi şi să nu ruşinaţi lucrurile care au făcut mai nainte perşii.* HERODOT (1645), 379. *Vizirul, văzînd aşe, . . . au scris la Antiohi Vodă să caute să trimiţă boieri şi oameni de ţară, să dovedească pe Mihai Vodă, să nu rămîie vizirul ruşinat de către împăratul.* NECULCE, L. 179, cf. ANON. CAR. *Braţul cel sfînt al lui Dumnezeu . . . ruşinat-au şi atunci pre vrăjmaşi.* R. GRECEANU, CM. II, 189, cf. LEX. MARS. *Dară aceasta o făcea el numai tot ca să defaime şi să ruşineze neamul boieresc.* MUSTE, LET. III, 46/22. *Sfatul celor fără de leage l-au ruşinat pătimitorii.* MINEIUL (1776), 147r[2]/20. *Şatrarul Davidel le-ar fi scris oprindu-i să nu jeluiască, cu cuvînt că nu li-i păcat a-l ruşina, de vreme ce ei ştiu bine cît ajutor au avut* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 331. *Nu gîndesc că aducerea aminte a strămoşilor este o ocară pentru dînşii, şi istoriile în care să coprind isprăvile părinţilor lor sînt mărturii ce-i ruşinează.* MARCOVICI, C. 123/24. *Na, c-ai spart ghergheful? Ei, da m-ai ruşinat urît, măi badeo !* ALECSANDRI, T. 343. *Ba chiar te va roade necazul, Căci ruşinat-ai acum pe cel mai viteaz din Ahaia.* MURNU, I. 10. *Vrea să te umilească şi să te ruşineze.* SADOVEANU, O. XIII, 701. ◇ Fig. *Cu versul său aspru, dar vîrtos, ruşina zgîrcenia şi desfrînarea.* ODOBESCU, S. I, 47 ✦ (Rar) A mustra, a dojeni. *Cucoana Olga ruşinează c-o căutătură lungă pe bărbatu-său.* SADOVEANU, O. I, 612, cf. TEAHA, C. N. 262. ✦ (Învechit şi regional) A necinsti, a dezonora, a silui o femeie. *Feciorul lui Hemor, carele era domn acelui ţinut, apucă-o pre ea şi durmind cu ea o ruşină.* PALIA (1581), 137/1, cf. PO 117/5, 136/10. *Featile le ruşina, ce vrea să facă, făcea.* URECHE, L. 206. *Orcare fecioară . . . de va ucide pri cela ce va . . . să o ruşineadze, nu să va certa nice cu un feal de certări.* PRAV. 112. *Lăcrămînd* [ea] *au zis: „Boieri, boieri, ruşinatu-m-au păgînul !"* M. COSTIN, ap. DDRF. *Da-te voi pre mîna a neşte ruşinători de te vor ruşina.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16 /11. *De mîna unui căpitan au perit, a căruia muiere au fost ruşinat-o.* CANTEMIR, HR. 231. *Au ruşinat pre soru-sa.* ŞINCAI, HR. II, 126/24, cf. DRLU, BĂLCESCU, M. V. 26. *Au ruşenat pre Dina.* GCR 56/29. *A cunoscut . . . pe boierul care-i ruşinase logodnica în tinereţă.* SADOVEANU, O. III, 124, cf. PAŞCA, GL.

— Prez. ind.: *ruşinez* şi (învechit şi regional) *ruşin* (ALR II 3 719/64, 76, 272, 346). — Şi: (învechit) **ruşená** vb. I.

— Din **ruşine**[1].

RUŞINÁRE s. f. Faptul de a (s e) r u ş i n a.

1. (Popular) Ruşine[1] **(I 1)**. *Intraţi într-o casă unde părintele şi muma au lepădat atît de mult sentimentul ruşinării şi al cinstii, încît să mustră unul pă altul pentru greşalele lor faţă cu copiii.* MARCOVICI, D. 44/6. *Şi de mare ruşinare, trist la pămînt să uita.* PANN, E. I, 9/11, cf. id. P. V. III, 33/15. *E mare stăpîn ruşinarea, şi om să fii, ca să nu i te pleci, dac-o cunoşti.* SLAVICI, O. II, 71, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Şi numaidecît simţi o ruşinare, o mustrare de conştiinţă.* AGÎRBICEANU, S. P. 42.

2. Sfială, decenţă, pudoare; ruşine[1] **(I2)**. Cf. DRLU, LB. *A la faţă . . ., Rumenă de ruşinare şi cu nurii înflorită . . . , Au zîmbit.* CONACHI, P. 100. *Începu cu sfială căsnicia, c-un fel de ruşinare.* AGÎRBICEANU, A. 220. *Dar se bagă în cutie cu hotărîre, mai mult de ruşinarea ochilor străini, care se uitau la dînşii cu oarecare zîmbete.* V. ROM. februarie 1954, 98.

3. (Învechit, rar) Batjocorire, umilire *Le-aş da desigur povaţa ca să schimbe cît mai curînd titlul foaiei lor pentru a cărui ruşinare s-a jertfit cu atîta lepădare de sine însuşi dl. Pantazi Ghica.* ODOBESCU, S. III, 105.

4. (Învechit) Viaţă imorală, desfrîu, dezmăţ. *Venind la vîrstă mai bărbătească, nu fu acea ruşinare carea îu se nu fi voit a o cunoaşte.* MAIOR, P. 134/26. *Năddăjduindu-să pre sine să deaderă ruşinării, întru lucrarea a toată necurăţiia în lăcomie.* N. TEST. (1648), 260 /13.

5. (Învechit, rar) Goliciune, ruşine **(I 5)**. *Pentru că iaste aceasta lui învălitură singură, aceasta iaste haina ruşinării lui în ce va dormi.* BIBLIA (1688), 55[1]/51.

— V. **ruşina.**

RUŞINÁT, -Ă adj. **1.** Cuprins de ruşine[1] **(I 1)**, de sfială; jenat. *Se se întoarcă smerit şi ruşirat measerul.* PSALT. HUR. 64v/26, cf. 9r/17. *Şi . . . se turnă Mahamet ruşinat.* MOXA, 406/4. *Fugi ghenerariul ruşinat cu cîte oşti rămăsese.* IST. Ţ. R. 27. *Fugiră toţi ruşinaţi în Ţara Ungurească.* ANON. CANTAC. CM I, 96. *Văzuse pre sadducheci ruşinaţ şi pre D*[o]*mnul lăudat* (cca 1700—1725). GCR II, 21/20. *Ruşinat fiind de turburarea întru carea să afla, nu îndrăznea a-şi rîdica ochii.* BELDIMAN, N. P. II, 18 /16, cf. LB. *Mulţi . . . îm vor împuta, unii zaluzi de vreo capriţie, şi alţii ruşinaţi de vreo patimă.* MUMULEANU, C. 32/9. *Muritoriule, . . . În noianul tău te-ntoarce, ruşinat, plin de mustrare.* CONACHI, P. 276. *Mă duc la bancher şi ies ruşinat.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 539. *Baronu, ruşinat, se vede, de acest tropos, s-o coborît la cea întîi staţie şi o dispărut.* ALECSANDRI, T. I, 311. *Postelnicul era ruşinat.* BOLINTINEANU, O. 450. *Ar spune desigur tuturor cît se simte de ruşinat, văzîndu-se expus a juca rolul de căpetenie pe o vastă şi crudită scenă.* ODOBESCU, S. III, 69. *Ea se sculă . . . ruşinată de cele ce zisese. . . şi ochii ei cei mari se plecară.* EMINESCU, N. 9. *Moşnege, zice ea, ruşinată, dă-mi şi mie nişte galbeni.* CREANGĂ, O. 23. *Se aduseră toţi vracii . . .; rămaseră însă ruşinaţi cari n-avură ce-i face.* ISPIRESCU, L. 311. *Flăcăul, ruşinat, făcu şovăind cîţiva paşi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se uită ruşinat în dreapta şi stînga la lumea din sală.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 256. *Se simţea ruşinat şi aproape umilit în faţa ţăranilor.* REBREANU, R. II, 87. *Eram ruşinat şi nefericit de ce se întîmplase.* GALACTION, O. A. II, 63. *Bătrînul se strecura ruşinat printre mese.* C. PETRESCU, C. V. 115. *Am ieşit ruşinaţi, ghiontindu-ne.* BRĂESCU, A. 72. *Fata ieşi ruşinată în prag.* SADOVEANU, O. II, 452, cf. VII, 307. *Păru foarte ruşinat şi rugă pe comisar să nu spună nimănui întîmplarea.* CĂLINESCU, S. 369.

Omul a plecat rușinat, și-a luat lumea în cap și nu s-a mai întors niciodată. STANCU, R. A. III, 194. ◇ Fig. *Pușca sentinelei cade rușinată.* ISAC, O. 322.

2. (Învechit și regional) Făcut de ocară, batjocorit; umilit, înjosit. *Și eu rușirat* (defăimat D, hulitu-s H) *și nu înțeleșu.* PSALT. 145. *Cuconii lui ... vor fi neputernici, fără nice de o cinste și rușinați înaintea tuturor.* PRAV. 108. *Mă duc, că sînt înșelată, Nu mai rămîiu rușinată.* BĂRAC, A. 25/22. *Să nu mă lase a muri rușinat.* ISPIRESCU, L. 14. *Cît a stat la închisoare tata, eu și mama am trăit rușinați, flămînzi, goi.* SADOVEANU, P. M. 54. *Mai bine sărac și curat Decît bogat și rușinat.* ZANNE, P. V, 566. ◇ Fig. *Decît viață tristă și zile rușinate, Mai bine aici jos moarte.* CR (1846), 184[2]/27. ✦ (Învechit) Care constituie o rușine[1] **(I 4)**, care dezonorează; rușinos **(I 2)**. *Apărîndu-ne, așa, să ne primenim vacul, decît, părăsindu-ne, să murim cu moarte ... rușinată.* HERODOT (1645), 475. *Patimă rușinată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 371, cf. 240. *Rușinata-i avere strînsă din nelegiuiri.* HELIADE, O. I, 411. ✦ (Regional; despre femei) Sedusă, dezonorată. *Creștea în sărăcie și nevoi, ca feciorul unei fete rușinate.* SADOVEANU, O. VI, 143.

3. (Învechit și regional; și substantivat) (Cel) care este lipsit de rușine, de bună-cuviință, obraznic, impertinent, neobrăzat; p. ext. imoral, stricat, depravat; nerușinat. *Cela ce să va cununa cu o muiare rrea, depururea rușinată ..., nu va putea bărbatul să-i ia dzestrele.* PRAV. 141, cf. 201. *Rușinatul Neron și nebunul Kaligula ... niciodată nu au simțit dulceața acelor ... faceri de bine.* ȚICHINDEAL, F. 358/7, cf. GR. S. VI, 244. *Obraznicilor și rușinaților ce sînteți.* BUL. FIL. V, 171, cf. TEAHA, C. N. 262. *Rușinatu de bărbatu-so.* Com. din CUZDRIOARA — DEJ.

— Pl.: *rușinați, -te.*

— V. **rușina.**

RUȘÍNĂ s. f. v. **rășină.**

RUȘINĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Rușinare. *Fără durori, fără rușinăciuni.* DOSOFTEI, ap. CP 222/21, cf. PHILIPPIDE, P. 182, JAHRESBER. XI, 56.

— Pl.: *rușinăciuni.*

— **Rușina** + suf. *-ciune.*

RUȘINĂTÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit) Rușinos **(I 2)**. *Pe acest grad rusinătoriu al culture intelectuale mai stetea clasa aristocratică și patriciană a țării.* BARIȚIU, P. A. I, 503. *Acel deficit ... a mai crescut în proporțiuni rușinătoare.* id. ib. III, 458, cf. I, 327. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care comite un viol; siluitor, violator. *Da-te-voi pre mîna a nește rușinători de te vor rușina.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16r/10.

2. S. f. (Rar) Numele plantei *Caucalis lappula*; (regional) rușinea-fetei **(II b)**. Cf. BORZA, D. 42.

— Pl.: *rușinători, -oare.*

— **Rușina** + suf. *-(ă)tor.*

RUȘÍNE[1] **s. f. I. 1.** Sentiment de jenă provocat de un insucces, de o greșeală etc.; (popular) rușinare **(1)**, (învechit și regional) rușință, (învechit, rar) rușineală. *În toate dzile rușinrea mea înaintea-mi e.* PSALT. HUR. 37v/4. *Spre aceaea toți goli și cu rușine înainte-i avăm a sta.* CORESI, EV. 408. *Iar Duca Vodă nu pute nemic să mai răspundă de rușine și de frică, numai ce schimba fețe.* NECULCE, L. 131, cf. ANON. CAR. *Ochii mici ... deodată să pleacă către pămîntu, pătrunși de rușine* (a. 1750). GCR II, 49/2. *Își mușca fata acum degețelele ... de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face.* CREANGĂ, P. 294. *Obrajii-mi ardeau de rușine.* DELAVRANCEA, T. 71. *Crunt pe sub gene privind, răspunse șoimanul Ahile: „Vai, tu fățarnice crai, tu cel dezbrăcat de rușine, Cum să se-nduplece aheii plecați la poruncile tale?"* MURNU, I. 7. *Nu-și putea stăpîni lacrimile, spre rușinea lui.* AGÎRBICEANU, A. 64. *Îl urmă cu pași grăbiți, roșie ca focul de rușine.* REBREANU, I. 19. *De rușine, de frică ... învățam la matematică în chip deosebit.* GALACTION, A. 9. *O vedea negricioasă, dar și albă ca varul de rușine și ciudă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *Era plin de rușine.* STANCU, R. A. III, 76. *O rușine vie îl năpădi, îi împurpură obrajii și gîtul.* V. ROM. septembrie 1955, 121. *Fata pufni din nou și se făcu roșie de rușine, dar nu-și putea stăpîni veselia.* PREDA, M. 195. *Măi, bădiță, pentru tine Multă supărare-mi vine, Supărare și rușine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 269. *Aș trebui să mă ascund în fundul pămîntului de rușine și să nu mă mai arăt printre ei* SBIERA, P. 180. *Minte de stă soarele-n loc, iar luna să bagă după nor de rușine.* RETEGANUL, P. I, 30. *Dă-i cu cinstea să piară rușinea,* se spune ca un îndemn la băutură, la chef, la petrecere. Cf. ZANNE, P. III, 523. ◇ Fig. *Rușinea este bogată, Cinstea-i om cine o poartă.* FOLC. TRANSILV. I, 150. ◇ Loc. vb. **A-i fi** (sau **a i se face, a avea) rușine,** (învechit) **a-i fi** (sau **a-i veni) cu (o) rușine** sau **a-i prinde rușinea** = a se rușina **(1)**, a se jena. *Oarecui va fi rușine de mine și de cuvintele meale.* CORESI, EV. 65. *Ca să vă hie rușine voauă grăescu* (ante 1618). GCR I, 46/29. *Iar celorlalte* [femei] *le iaste foarte cu rușine mare, pentru căci rămasără necinstite.* HERODOT (1645), 276. *Așadar, nu ne iaste nici cu o rușine a grăirea accastea.* ib. 408. *A săpa nu pociu, a ceare rușine mi-e* (cca 1650 — 1675). GCR. I, 195/9. *O, jupîneasă, nu-ți fie ruși[n]e, ci pasă la stăpînul meu ... de mănîncă cu dînsul.* NEAGOE, ÎNV. 210/24. *Și deaca vădzu împăratul stavărul și tăriia gîndului ei, i să feace rușine.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7r/12. *Ce scrie același Anonim din Bălgrad despre Basta și alesii lui îmi este rușine a le spune.* ȘINCAI, HR. II, 296/1. *Cînd omul pe om strică ș-ucide Făr'nice un folos sau trebuință ... A fire om atuncea mi-e rușine!* BUDAI-DELEANU, Ț. 367. *Văzînd pe a sa stăpînă, cu rușine îi vinea, Aci îi roșea obrazul și aci îngălbinea.* PANN, E. II, 156/21. *Să aibă omul rușine Cînd face rău, iar nu bine.* id. P. V. III, 32/7. *Voi sînteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni! I-e rușine omenirii să vă zică voauă oameni!* EMINESCU, O. I, 151. *Despre asta nu mi-e rușine; pot să-ți aleg una și noaptea pe-ntuneric.* CREANGĂ, P. 162. *Și mai că-mi venea să-l cîrpesc, dar mi-era rușine de lume.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Îl prindea apoi rușinea, ca popă ce era, să meargă fără de lese la tîrg.* SLAVICI, N. I, 25. *Irina oftă; ar fi plîns, dar i-era rușine.* DELAVRANCEA, T. 142. *Eu mă uit țintă, c-o poftă de care mi-e rușine.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 84. *Mi-e rușine și mi-e greu Că scoală satu-n capul meu.* COȘBUC, P. I, 126. *S-aibă rușine de preot primindu-i mărețele daruri.* MURNU, I. 4. *Îi era rușine să strige ajutor la vecini.* BUJOR, S. 93. *Mi-e rușine să m-arăt în fața lui Cum mă vezi: o babă-n zdrențe.* EFTIMIU, Î. 92. *Mi-e rușine de mine, de tine, și de noi toți.* GALACTION, A. 244. *I-ar fi rușine să o mărturisească aceasta.* C. PETRESCU, Î. II, 75. *Ți-e rușine cu mine? cu piciorul meu?* SAHIA, N. 55. *Mie nu mi-i rușine ... de obîrșia mea.* SADOVEANU, O. III, 399. *De multe ori ți-a fost rușine Scuindu-te cu soarele pe tine, Că-n raza lui din așternut O nouă zi a început.* ARGHEZI, VERS. 368, cf. 370. *Dacă îți este rușine să ne povestești, nu ne povesti.* STANCU, R. A. I, 192. *Aș plînge, și mi-i rușine, Că mi-a ieși vestea-n lume.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 341. *Mi-i rușine și de garduri ca să îmblu eu în fiecare zi după cîte-un bobuleu de ișlia!* SBIERA, P. 180. *De ți-i rușine cu mine, Fă-mă brîu pe lîngă tine.* ȘEZ. I, 12. *Pîn iarbă răsar căline, Cu mîndru nu mi-i rușine.* FOLC. TRANSILV. I, 229. *Pe muierea ... înțelceaptă o bate cineva și-i e rușine să plîngă.* ZANNE, P. II, 281. (Fig.) *Se pare că istui munte foco-vărsător, cunoscut vechi rebel al naturei, îi e rușine a fi în miezul fierberei de astăzi a italienilor.* CR (1848), 23[3]/33. ◇ Expr. **A-i plesni** sau **a-i crăpa** (cuiva) **obrazul de rușine** v. obraz. **N-ai (na-re** etc.) **rușine** sau **nu-ți (nu-i** etc.) **e rușine (obrazului),** se spune (uneori interogativ-retoric) în chip de dojană unui obraznic, unui nesimțit. *Nu ți-e rușine, slugă necredincioasă și boier zăcaș!* GHICA, S. 10. *Nu ți-e rușine obrazului! ... te tîrguiești pentru-o cartofă.* ALECSANDRI, T. 750. *Boieri, nu vi-e rușine? Vă văd așa de-atîtea luni, N-aveți acasă cai mai buni?* COȘBUC, P. I, 195. *Aide, lăsați gura, c-ați trăncănit destul! Nu mai aveți nici rușine, nici bunăcuviință.* REBREANU, R. I, 145. *Mi-a zis: Nu ți-i rușine*

obrazului. SADOVEANU, O. III, 412. *Nu ți-ar fi, bade, rușine Să te lași acum de mine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 252. *Nu ți-ar fi chiar rușine să nu vreai tu a merge-n pădure fără mine, tu, un ometeu cît un urs și eu, o muiere slabă, printr-o vreme ca asta?* RETEGANUL, P. I, 2. *Să-ți* **fie rușine obrazului,** se spune cuiva care a săvîrșit ceva necuviincios. *Să-ți fie rușine Odată a grăi despre toți rău Și a te gîndi ca și broasca în tău.* BUDAI-DELEANU, Ț. 235. *Să-ți fie rușine! Om fără demnitate!* SAHIA, N. 108, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 22.

2. Sfială, timiditate, pudoare, rușinare **(2);** modestie; reținere, rezervă. [Sfîntul] *mădărindu-să de rușine, nește femei vădzînd la o fîntînă, săcă izvorul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 12v/14, cf. LEX. MARS. 239. *Cîntînd Viorel, fetele toate De rușine fața-și ascunsese.* BUDAI-DELEANU, Ț. 311, cf. LB. *Îmi ești dragă! i-au zis cuprins de rușine.* CONACHI, P. 85. *Fața ei era roșie de rușine.* EMINESCU, P. L. 68. *De ce să mai îmbrac amorul cu vălul rușinei.* id. ib. 86. *Văzîndu-ne . . . spălați curat și pieptănați, cu rușinea zugrăvită în față și cu frica lui Dumnezeu în inimă, aruncă o privire părintească spre noi.* CREANGĂ, A. 75. *Pleci plină de rușine Privirea, parcă ochii se tem de-a mă vedea.* COȘBUC, S. 56. *Noi, copiii, . . . recitam, cu obrajii dogoriți de rușine, poezioare franțuzești în fața musafirilor ce se minunau cu amabilitate.* BRĂESCU, O. A. II, 47. *Creangă mărturisea a fi fost un băiat rușinos și fricos și de umbra lui. Dar totdeodată, rușinea fiind un semn al temperamentului nervos, era în stare de împotrivire și mînie.* CĂLINESCU, I. C. 40. *Erai o femeie cumsecade și cu rușine.* H. LOVINESCU, T. 114. (Glumeț) *Aș veni desară la voi, dar mi-e rușine de cîini.* CREANGĂ, P. 148. ◇ Loc. adj. **De rușine** = (despre cuvinte, expresii) indecent, trivial. Cf. CADE. ◇ Loc. adj. și adv. **Fără (de** sau **nici o) rușine** = fără jenă, cu obrăznicie, (în mod) nerușinat. *Fără de rușine sînt și fără rod păcătoșii, ca și caprele.* CORESI, EV. 39. *Stătu și Neron și era fără rușine.* MOXA, 359/7. *Iară bătăile vrăjmașului fără de rușine căzură spre mine* (ante 1633). GCR I, 81/25. *Vor vorovi lucrure fără de rușine.* PRAV. 103. *Limbă fără rușine la obraz, care nu va lăuda fața bătrînului, și pre cel tînăr nu-l va milui.* BIBLIA (1688), 147¹/16. *Cine să naște supt această planetă mînioși, ucigători, vărsători de sînge, fără de rușine.* CALENDAR (1733), 20/9. *Așa sînteți, măi, fără rușine și fără obraz și vă mai mirați cînd luați la ceafă.* REBREANU, R. II, 82. *Am văzut-o marți seara, ieșind . . . După cinci minute a apărut și tipul . . . apucînd în cealaltă direcție . . . Fără nici o rușine dragă, îți spun; fără nici o rușine!* C. PETRESCU, Î. II, 148, cf. I, 87. *Cum putem noi, fără rușine, lovi într-un luptător al credinței?* SADOVEANU, O. XII, 364. *Se legau de nevestele oamenilor, fără rușine, și mulți bărbați cu frica în oase nu ziceau nici pis.* CAMIL PETRESCU, O. II, 49.

3. Ocară, batjocură; ofensă. *Se înveșcă-se în recire și în rușire* (b a t j o c u r ă B 1938) *cei ce ceru rău mie.* PSALT. 138, cf. 237. *Trezviți-vă dereptății și nu greșiți, că unii nu știu de Dumnezeu, pre rușine voao grăesc* (cca 1569 — 1575). GCR I, * 13/32. *Vădzu Moisi că nărodul fu prădat, că Aaron prădase ei pre rușinea* (b a t j o c u r a B 1938) *lor între aleanești săi.* PO 289/8. *Un cuvînt rău, de rușine.* PRAV. GOV. 107v/8. *Toată rușinea, ocara Domnului tău, iaste slava ta cea de veaci* (a. 1642). GCR I, 102/27. *Iar, la perși, a zicea cum iaste mai rău decît o muiare, mare rușine iaste.* HERODOT (1645), 507. *Rușine și ocară și răutate ca aceasta, ce mii-au făcut cutare om, nu trebuie să lăsăm, să nu ne răscumpărăm.* PRAV. 321. *Bogate nevoi și rușini făce turcii beților oameni.* NECULCE, L. 360. *Turcii au fost rădicat oaste în Țara Ungurească asupra împăratului nemțesc, mai vîrtos îndemnînd Hasan-pașa al Bosniii, vrînd să-și curățească rușinea den anul trecut.* R. POPESCU, CM I, 315. *Iar tiranul aprins de mănie, Că au cutezat a grăi . . . Lucruri de rușine și mișele, Porunci să-l bată peste față.* BUDAI-DELEANU, Ț. 172. *Așa scapă de oștile române Mahomet, acoperit cu rușine.* id. ib. 260. *Căci rușinea și mustrarea obrazul nu-i mai roșește.* CONACHI, P. 297. *Prințul trămisese de vreo cîteva zile din nou pe Mihalcea ca să ia Brăila și să-și răzbune pentru rușinea ce primise.* BĂLCESCU, M. V. 73. *Am rămas mut de oțerire și de rușine, Ce batjocură! Să mă pute pe mine, care nu mai eram un copil . . . , să învăț a b c!* NEGRUZZI, S. I, 7. *Și nu se dumerea ce să facă pentru a scăpa de rușine.* CREANGĂ, P. 189. *Dacă văzu, tăcu din gură și înghiți rușinea ce-i făcură frații înaintea tatălui său.* ISPIRESCU, L. 36. *Rușinea ce fata făcuse tatălui și fratelui său a ispășit-o prin chinurile în care s-a sfîrșit, otrăvindu-se.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 168. *Rușinea ce i-o făcuse Vasile Baciu i se așezase pe inimă.* REBREANU, I. 35. *Se întoarce flăcăul acasă cu rușinea în obraz și spune tot aceea ce a spus frate-său.* MERA, L. B. 121. *Ce rușine, ce ocară, O să iasă vestea-n țară!* BALADE, II, 151. ◇ Expr. **A (se) face** sau **a îi (a rămîne, a (se) da** etc.) **de** (sau, învechit, **la) rușine** (sau **(de) rușinea lumii, satului** etc.), (învechit) **a da în** (sau **peste) rușine** sau **a face** (cuiva) **rușine** = a (se) face de rîs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situație penibilă. *Deade în rușire* (o c a r ă D, p o n o s l u H) *cei ce me călcară.* PSALT. 109. *Să să ferească și alt varvar să nu facă grecilor rușine.* HERODOT (1645), 496. *Rămîne fără de cinste, ce să dzice, de ocară și de rușinea ceștii lumi.* PRAV. 170. *Să nu vă paie că vă fac rușine îndreptîndu-vă.* NEAGOE, ap. GCR I, 170/6. *Deci Costandin Vodă au rămas la mari rușini.* NECULCE, L. 340. *Și pentru că au cutezat să poarte Armele, ce a purta să cuvine La voinici, să va certa cu moarte, Drept ce au făcut armelor rușine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 198. *Nu te face la bătrîneațe de rușine.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/17. *Să nu mai dai iar peste rușîne.* RUSSO, S. 9. *Vezi să mă dai iar de rușine ca mai dăunăzi, de-ai lăsat bunătate de lup să treacă pe lîngă tine și să se ducă sănătos.* GHICA, S. 283. *Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară.* EMINESCU, O. I, 151. *Am șterpelit-o de acasă . . . , nu cumva să-mi ia tata ciubotele și să rămîn de rușine înaintea tovarășilor.* CREANGĂ, A. 41. *Ne-așteaptă damele; ne-am făcut de rușine; să vezi ce supărate o să fie!* CARAGIALE, O. II, 57. *Să-mi aleg de bărbat pe unul care să facă tatălui meu, împăratu, rușine în lume?* ISPIRESCU, L. 173, cf. 13. *Eu beau cîte-o cană, beau două, ba trei; Eu singur beau zece, de vorbă cu ei, Și-i fac de rușine.* COȘBUC, P. I, 210. *Ai ajuns rușinea satului, măi Vasile, și tot nu te mai saturi de blestemății?* REBREANU, I. 484. *Să facem arvuna, c-apoi nu ne-om lăsa noi de rușine să nu plătim!* id. R. I, 132. *Așa băiet, halal! . . . N-are să ne deie de rușine.* SADOVEANU, O. III, 8. *Mă făcurăți de rușine, zgripțuroaicelor!* T martie 1962, 32. *Nu iubi pe fiecine, Că-ți faci neamul de rușine.* RETEGANUL, CH. 113. *Ai tras masa pă mine Și mă făcuș d'e rușine.* ALEXICI, L. P. 119. (Regional) **A spăla obrazul de rușine** = a ieși cu fața curată. UDRESCU, GL. **A lua rușinea-n nas** = a risca să fie refuzat; a înfrunta o situație neplăcută; a îndrăzni. id. ib. *Cred că-ți convine să mă duc eu; da eu iau rușinea-n nas, nu tu!* id. ib. **Rușinea pămîntului** = calificativ dat unui om de nimic; lepădătură, scîrbă. id. ib.

4. Motiv de a se simți rușinat **(2);** situație dezonorantă, rușinoasă **(I 2)** în care se află cineva; necinste, dezonoare, umilință. *Al ei pîntece neroditoriu mult plod arătă, și den cea rușine dentîi izbăvi-se.* CORESI, EV. 224, cf. 109. *Nu iaste la dînșii rușine a fi datoriu, că nici unul, nici de cei de frunte, nu iaste să nu fie datoriu.* URECHE, L. 114. *Rușinea cea mai mare ce petreace omul iaste cînd ceaia ce au grăit să cunoaște aiavea că iaste minciună* (a. 1713). GCR II, 8/11. *În urmă, rușinea mea să fie Deacă eu cu banii nu voiu face Mai mult decît în voinicie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 225. *Hasan-pașa . . . merse de-și ascunse rușinea într-un crîng spinos, de unde d-abia a doua zi cutează a ieși la ai săi.* BĂLCESCU, M. V. 123. *Nu voiește a lăsa o pată numelui seu și o rușine familiei sale.* NEGRUZZI, S. I, 212. *Dacă* [femeia] *are caracter slab, cade în haosul pierzării, tîrînd după sine, în rușine, și pe nevinovații săi copii.* FILIMON, O. I, 136. *Și eu o numeam lumina ochilor mei! . . . Înc-așa rușine!* ALECSANDRI, T. I 131. *Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor Merită să-l poarte, spre rușinea lor!* BOLINTINEANU, O. 31. *Deacă critica mea va fi . . . nedemnă și nepotri-*

vită pentru scrierea ce a provocat-o, rușinea va rămînea numai pe seama mea. ODOBESCU, S. III, 10. *Vouă ce vă rămîne? Munca, din care dinșii se-mbată în plăceri, Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pînze, Copilelor pătate mizeria-n rușine.* EMINESCU, O. I, 60. *Poate să-ți iasă înainte vrun iepure, ceva . . . și popîc! m-oi trezi cu tine acasă, ca și cu frate-tău, ș-apoi atunci rușinea la n-a fi proastă.* CREANGĂ, P. 187. *O iubcam și mi se părea o cumplită rușine da-i mărturisi că o iubesc.* DELAVRANCEA, T. 231. *A, cu ce mînie venise el acasă, . . . de a mustra pe mă-sa pentru umilința și rușinea la care-l expusese.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 80. *Peste-o săptămînă te duceai la pîrcălăbia Novogradului, neputînd răbda rușinea d-a fi lovit pe nedrept de marele logofăt.* DELAVRANCEA, O. II, 181. *Nu-i o rușine să iei roiul și să-l rîndnicști iar la prisacă.* GÎRLEANU, N. 112. *Nu, nu! făcu repede și apăsat căprarul ca și cînd ar fi vrut să se apere de o rușine.* REBREANU, R. I, 67. *Aproape că uitasem de rușinea întîmplată bietului profesor.* GALACTION, O. A. I, 43. *Te plictisești . . . Nu e nici o rușine.* SEBASTIAN, T. 165. *Cu ce drept îmi impuneți voi rușinea asta?* H. LOVINESCU, C. S. 79. *Aș juca și nu știu bine; M-aș lăsa și iar nu-mi vine, Că mi-e frică de rușine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 419. *Ascultă cuvîntul mieu. O sută și cinci ți-oi da și ți-oi plăti rușinea.* BÎRLEA, B. 32. *Joară, mîndro, pentru mine, Și mă scapă de rușine!* PRIBEAGUL, P. R. 20. (Personificat) *Ah! vai de acea țeară . . . Ai cării fii duc jugul cu cuget umilit . . . D-asupra ei rușinea-ntinde un văl cumplit!* ODOBESCU, S. I, 29. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Cu** (sau **plin de**) **rușine** = compromis, dezonorat. *Orcarele va fi fără de cinste și om plin de rușine și de toată ocara, pentru lucrurile lui ceale reale . . . , acesta nu-ș va putea ucide muiarea, cînd o va prinde . . . , că va fi de certare.* PRAV. 107. *Căci mai bine este supus lăudat, Decît cu rușine domn și alîrnat!* BOLINTINEANU, O. 58. ◇ Loc. adj. și adv. (Învechit și popular) **De** sau **cu** (**mare** sau **multă**) **rușine** = (în chip) (foarte) rușinos **(I 2)**, dezonorant, umilitor; reprobabil, blamabil. *Să aibă scriptură cinstită și frumoasă, iară să nu fie făcută acea scrisoare în vreun chip grozav și de rușine.* PRAV. 76. *Scot cu rușine den curțile și din casele oamenilor . . . pre bețivi.* CHEIA ÎN. 90r/7. *Și s-au întorsu Domentian împărat cu multă rușine la Rîm.* N. COSTIN, L. 96. *Să pricie ei în de ei . . . și nu socotie că este lucru cu rușine.* NECULCE, L. 228, cf. 173. *Și-i luară toată avearea, scoțîndu-l din țară cu mare rușine.* ANON. CANTAC., CM I, 124, cf. 125. *Deci întorcîndu-i o dată spre fugă . . . , mai cu rușine decît toți, satrapul Oroodant, lăsînd căruța și încălecînd preste un cal, din cei de la Nisa, fugiia.* AETHIOPICA, 59r/11. *Faptele . . . care sînt foarte de rușine a le povesti neștine.* GORJAN, H. I, 5/18. *I să părea cu rușine de cearta ce să făcea.* PANN, E. II, 64/7. *Să moară în ticăloșie, în sărăcie și cu rușine.* ISPIRESCU, L. 11. *Au fugit cu rușine dinaintea măriei tale!* SADOVEANU, O. I, 334. *Ți s-a întîmplat iarăși vreun lucru de rușine?* VINEA, L. I, 241. *Și m-ai dus la tine Cu multă rușine, Fără cununie, Fără veselie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 503. *C-am hălăduit de tine Cu cinste, nu cu rușine.!* FOLC. TRANSILV. I, 238. ◇ Expr. **A păți** (**o** sau **vreo**) **rușine** (sau, neobișnuit, **niscai rușini**) = a ajunge de ocară sau de batjocură. *Bine să știți că mare rușine veți păți de către domnie-mea* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 128. *Rușine și necinste . . . Pizmașii miei să pață și mustrări cumplite.* DOSOFTEI, PS. 24/3. *Dăci trebuie a ne lua sama bine Ca să nu pățim cumva rușine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 111. *Să nu dai ochi cu mine Că-i păți, zău, o rușine!* ALECSANDRI, T. 499. *Mi-e frică să nu pățim vreo rușine.* STANCU, D. 312. *Să nu fie de prin vecini, Să pățim niscai rușini.* TEODORESCU, P. P. 181. *Drag mi-i jocul românesc, Dar nu știu cum să-l pornesc; Și de nu l-oi porni bine, Lesne voi păți rușine!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 359, cf. PĂSCULESCU, L. P. 69. **(E** sau, regional, **șade, stă) rușine** sau **(e) mare rușine** (sau **mai mare rușinea**), învechit, **rușine este** = (e) nepotrivit, cum nu se cuvine, umilitor, rușinos **(I 2)**. *Că cealea ce să fac într-ascunsu de ei, rușine iaste și a le grăi.* N. TEST. (1648), 261r/34. *Nu l-au scăpat de foame? și de sete? și încă tot este mic la suflet! Ce rușine!* DRĂGHICI, R. 73/18. *Șade rușine asta să o facă un voinic.* PANN, E. II, 62/9. *E rușine să nu știi limba ta!* NEGRUZZI, S. I, 4. *Fii bărbat, că ne-or videa leșii cu lacrimile-n ochi, și-i rușine!* ALECSANDRI, T. 1 515. *Băiat de nouă ani, și nici măcar să citească nu știe? . . . Asta-i rușine, mare rușine.* VLAHUȚĂ, O. A. 428. *O ține într-una că-i mai mare rușinea să pleci tu de-acasă, să-ți pierzi vremea pe ulițile Bucureștilor și să te faci de rîsul negustorilor!* SP. POPESCU, M. G. 53. *De cînd se uită, ca un speriat! Mai mare rușinea . . .* BASSARABESCU, V. 136. *Ar fi mai mare rușinea să lipsesc eu, cînd știți doar bine ce-am pățit.* REBREANU, R. II, 112, *Rușine! Fii tare, e numai glumă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 389. *Astea sînt intelectuale! Rușine!* CĂLINESCU, E. O. II, 77. *Stă cu rușine, Agapie. Cu mare rușine stă, Agapie.* STANCU, R. A. II, 314. *Poate vine cu polițaiul, Ce rușine!* DEMETRIUS, A. 96. *Predica se întrerupsese, și să te ții scandal, mai mare rușinea!* BARBU, P. 146. *Că-i rușine, vai de mine, Să-mbătrînesc lîngă tine!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 446. **A fi rușinea cuiva** = a fi om de nimic, netrebnic, ticălos, de ale cărui fapte cineva se rușinează. *Ah! el e rușinea și nenorocirea maicei sale.* NEGRUZZI, S. I, 28. *Ce-i cu fratele acesta al ei? . . . — Era un fel de rușinea familiei.* SADOVEANU, O. XI, 457, cf. 571. **A da cinstea pe rușine** v. cinste. ✦ (Învechit, rar) Necinste, imoralitate. *Omul ce-ș dă trupul pre rușine.* PRAV. GOV. 47v/13. *El a venit pe lumea aceasta pentru rușine și prostituție.* GALACTION, O. A. I, 77.

5. (Învechit și popular) Organ genital (la oameni și la animale). *Întorcînd fața lor, cum să nu vază trupul rușiniei tătîni-său.* PO 37/14. *Și îndată începu a să rușina și a să ascunde, ferindu-ș goliciunea și rușinea sa.* VARLAAM, C. 303. *Rușinile ceale ascunse și coperite.* PRAV. 103, cf. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 108v/33. *Rușinea tătîni-tău și rușinea mumei tale să nu descoperi.* BIBLIA (1688), 84[1]/27, cf. LB, DR. V, 315. *Îi trage nădragii-n vine, gata să-i dea la iveală rușinea.* STANCU, D. 154. *Capra, macar că i să vede rușinea, da tot șede cu coada bîrligată.* ȘEZ. I, 219. *Cămașa, cît de proastă, acopere rușinea.* ZANNE, P. III, 55.

II. Compuse: **rușinea-fetei** = **a)** (și în compusul **rușinea-fetelor,** COTEANU, PL. 17, LB, com. MARIAN, A IX 4, popular, și eliptic) numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu flori albe sau trandafirii, dispuse în mici umbele; în mijlocul fiecăreia se găsește cîte o floricică de un roșu închis; buruiana-rușinii, cinstea-femeilor, cinstea-fetei, morcov de cîmp, morcov sălbatic, nap galben de cîmp, pătrunjel sălbatic, (prin Mold.) rușinoasa **(II)** *(Daucus carota* și *silvestris).* *Odată era o floare numită rușinea-fetelor.* CREANGĂ, A. 136, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 235, GRECESCU, FL. 257, BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 22, SIMIONESCU, FL. 129, BORZA, D. 58, H I 129, II 59, 130, III 242, 325, V 121, VII 83, XI 196, 327, XII 300, 373, XIV 84, com. MARIAN. *O să cază frunza bradului și n-o măi fi dăloc rușinea-fetelor.* ȘEZ. III, 97, cf. XV 117, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI; **b)** (regional) rușinătoare *(Caucalis lappula).* BORZA, D. 42; **c)** (regional) aglică *(Spiraea filipendula).* ALR II 6 321/705; **d)** (regional) gîndac de culoare verde-aurie, foarte lucitor, care trăiește mai ales pe trandafiri; ileană *(Cetonia aurata).* Cf. ALR II 6 551/325; (regional) **rușinea-fetelor** = iarbă roșie *(Polygonum lapathifolium* și *persicaria).* BORZA, D. 135; (regional) **rușinea-ursului** = barba-ursului *(Equisetum arvense)* v. barbă. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 64; (regional) **rușinea-mîței** = numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. PAMFILE, A. R. 94.

— Pl.: (învechit și regional, **I, 3, 5)** *rușini.*

— Cf. lat. roseus.

RUȘÍNE[2] s. f. v. **rășină.**

RUȘINEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) **Rușine**[1] **(I 1).** *Că derep tire preimii împutare, coperi rușirea* (ruș i r e s, *rușineală* D) *fața mea.* PSALT. 132.

— **Rușine**[1] + suf. *-eală.*

RUȘINÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre persoane) Care se rușinează **(1)** cu ușurință; sfios, timid, pudic; (regional) obrăzat **(1)**. Cf. ANCN. CAR., LEX. MARS. *Cine să va naște supt această planetă va fi drept și adevărat . . . , rușinos.* CALENDARI (1733), 12/7. *Mireasa ce ședea lîngă masă Cu fetele, nănașă și finâ, Era din toate mai rușinoasă, Ca una din cele fără vină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 308, cf. 232, DRLU, CLEMENS, LB. *Apropie-te, nu fi atît de rușinoasă.* PR. DRAM. 150. *Sînt rușinoși și d-aceia, care S-a învățat dezbrăcat Și i-e rușine-mbrăcat.* PANN, P. V. III, 32/25. *Poate ești rușinoasă și crezi că nu cînți bine.* ALEXANDRESCU, O. I, 234. *Bietele copile ! . . . Ce rușinoase-s ! . . . Vezi dacă le-am crescut cum se cade ?* ALECSANDRI, T. 427. *Fămeili însă nu sînt îndămînatice la băut . . . , că-s rușinoase și le* [e] *teamă să nu le iasă nume-n sat că le place picușu.* JIPESCU, O. 44. *Vrînd să treacă apa cu picioarele lor goale, Ridicară rușinoase și zîmbind albele poale.* EMINESCU, O. IV, 115. *Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între cari eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.* CREANGĂ, A. 2. *Nu vream să le spuiu cocoanelor, ca să nu le rușinez. Știi cum e Veta mea . . . rușinoasă.* CARAGIALE, O. VI, 5, cf. III, 9. *Crezu că flăcăul este rușinos și d-aia se face așa de roșu.* ISPIRESCU, L. 233. *Am fost atît de neghiob și de rușinos cu dînsa.* DELAVRANCEA, T. 213, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Ea din fire rușinoasă; acum se vedea silită să și mintă.* BASSARABESCU, V. 57. *Fetele, rușinoase ca orice fete bine crescute, așteptară în tăcere voia tatălui lor.* VISSARION, B. 18. *Dumnealui e rușinos.* STANCU, R. A. III, 76. *Cînd au văzut că ești rușinos, găseau o plăcere să-și facă semne și să te necăjească cu tot felul de întrebări.* PAS, Z. I, 266. *Oameni buni și credincioși, Ce-s la masă rușinoși, Dar la luptă hărțăgoși !* ALECSANDRI, P. P. 180. *Împăratului îi plăcu băiatul, căci i se păru rușinos și sfiicios, cum ședea bine flăcăiandrului din acele vremuri.* POPESCU, B. III, 108. ◇ Fig. *Florile care aș vre să arunc . . . Multe din ele au rămas, dar sermanele ! rușinoase și ascunse.* RUSSO, S. 35. ◇ (Adverbial) *Ea-l asculta pe copilaș Uimită și distrasă, Și rușinos și drăgălaș, Mai nu vrea, mai se lasă.* EMINESCU, O. I, 175. ✦ (Rar.; despre manifestări ale oamenilor) Care denotă sfiiciune, timiditate. *Portarul își încreți pleoapele într-un surîs rușinos și resemnat.* VINEA, L. I, 34.

2. Care constituie o rușine[1] **(I 4)**, care aduce rușine, care dezonorează; blamabil, reprobabil; (învechit) **rușinător (1)**, **ocarnic (1)**, (învechit și popular) ocărîtor **(1)**. Cf. LB. *Fălindu-se în plăceri rușinoase născocite de focul unei fantasii desfrînate.* MARCOVICI, C. 36/14. *Au decis a întrebuința toate chipurile spre a împiedica o împăcare rușinoasă.* ASACHI, S. L. II, 8. *Intrau turcii în tabără . . . fără a bănui de fuga rușinoasă-a lui Sinan.* BĂLCESCU, M. V. 157, cf. 42. *Într-acest fel de poezie, se zic lucruri de rîs și rușinoase.* ODOBESCU, S. I, 35, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Se gîndi mult la viața lui de pînă atunci și o găsi stearpă și rușinoasă.* REBREANU, I. 231. *Ce tîrg rușinos !* GALACTION, O. A. I, 152, cf. 103. *Punea floarea și cele cîteva țigări pe marginea păturei și pleca repede, ca după o faptă rușinoasă.* C. PETRESCU, Î. II, 71. *Striga s-audă toată lumea că i-ai făcut propuneri rușinoase.* BRĂESCU, O. A. I, 268. *Cînd a aflat însă cuconu Costache că persoane cu mustăți și cu barbă se îndeletnicesc cu așa vorbe rușinoase . . . , și-a făcut cruce.* SADOVEANU, O. IX, 425. *Țip în gura mare că mi-ai propus un lucru rușinos.* H. LOVINESCU, T. 191. *Fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă.* Cf. CREANGĂ, P. 23, ZANNE, P. II, 569, 570. ◇ (Adverbial) *Se puse rușinos pe fugă și, cît mai iute putu, întinse spre Giurgiu.* BĂLCESCU, M. V. 159. *Să abuzeze de sentimentele femeii iubite pentru a dobîndi avantagii i se părea atît de rușinos, că se făcu deodată palid.* REBREANU, R. I, 22. *E rușinos să îi calea bărbatului.* BRĂESCU, O. A. II, 200. *I se părea compromițător de rușinos să fie văzută la o lustragerie.* TEODOREANU, M. U. 210.

II. S. f. art. (Bot.; prin Mold.) Rușinea-fetei *(Daucus silvestris.)* Com. MARIAN.

— Pl.: *rușinoși, -oase.*
— **Rușine[1]** + suf. *-os.*

RUȘÍNȚĂ s. f. (Învechit și regional) **1.** Sfială, jenă; rușine[1] **(I 1)**. *Orbi d-a toată neștiința și shioși dă toată rușința d-a iși-n lumea luminată !* JIPESCU, O. 16. ✦ Decență, pudoare; rușine[1] **(I 2)**. *Femeia fără rușință (pudeur) nu e niciodată frumoasă.* CR (1846), 55[2]/21. *Timiditatea, în loc de a fi un defect, este o adevărată calitate într-o femeie, pentru că ea anunță modestie și rușință.* ib. 56[1]/52.

2. Culoare roșie; roșeață. *La țară, airu, codru, ceru, muntîi, rușința, verdeața, florîi cîmpului . . . te-nsuflă așa dă puternic.* JIPESCU, O. 36.

— **Ruși** + suf. *-ință.*

RUȘIÓR, -OÁRĂ adj., s. f. și m. v. **roșior.**

RUȘÍRE s. f. v. **roșire.**

RUȘÍT, -Ă adj. v. **roșit.**

RUȘÍȚĂ[1] s. f. v. **roșiță.**

RUȘÍȚĂ[2] s. f. v. **rujiță.**

RUȘMALÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUȘMARÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUȘMĂLÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUȘMĂRÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUȘMOLÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUȘNÍCĂ s. f. v. **ruginică.**

RUȘÓR[1] s. m. (Regional) Urlup (Vîlcău — Șimleu Silvaniei). VICIU, GL.

— Pl.: *rușori.*
— Cf. r o ș u.

RUȘÓR[2], -OÁRĂ s. f. și m. v. **roșior.**

RUȘTÍ vb. IV v. **rujdi.**

RÚȘTINĂ s. f. (Regional) Loc prăpăstios, care se surpă mereu (Jidoștița — Turnu Severin). CHEST. IV 93/856.

— Pl.: ?
— De la **ruscă[2].**

RUȘUÍ vb. IV v. **rășlui.**

RUȘUÍT, -Ă adj. v. **rășluit.**

RUȘULÍCĂ s. f. (Bot.; regional) Rușuliță *(Hieracium aurantiacum)*. Cf. GRECESCU, FL. 367, TDRG, PASCU, S. 174, BORZA, D. 84.

— Pl.: ? — Și: **rujulică** s. f. BORZA, D. 84.
— **Roșu** + suf. *-ulică.*

RUȘULÍȚĂ s. f. Numele a trei plante: **a)** plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunzele și tulpina acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roșie-portocalie, dispuse în capitule; crește în regiunea alpină și subalpină; (regional) rușulică *(Hieracium aurantiacum)*. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 323, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 261, SIMIONESCU, FL. 246; **b)** filimică *(Calendula officinalis)*. Cf. LB, DDRF, BRANDZA, FL. 292, BIANU, D. S., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 200, BORZA, D. 84; **c)** ochiul-boului *(Asteralpinus)* v. o c h i[1]. BORZA, D. 26.

— Pl.: *rușulițe.* — Și: **roșuliță** s. f. DDRF, BRANDZA, FL. 292, BARCIANU, JAHRESBER, VIII, 197, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 261, BORZA, D. 84.
— **Roșu** + suf. *-uliță.*

RUȘUOÁRĂ s. f. v. **roșior.**

RUT[1] interj. (Regional) Cuvînt prin care se atrage cuiva atenția să înceteze o activitate (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.
— Din germ. **ruht** (imperativul lui *ruhen*).

RUT[2] s. n. (Biol.) Starea fiziologică a animalelor (mai ales a mamiferelor), în perioada de împerechere. Cf. DN, DER.
— Din fr. **rut.**

RUT[3] s. n. v. **rît**[1].

RUTACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, avînd ca tip ruta[1] **(1)**; (la sg.) plantă din această familie. Cf. BRANDZA, FL. 111, id. D. 94, BARCIANU, GRECESCU, FL. 13, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Plantă rutacee.*
— Din fr. **rutacées.**

RÚTĂ[1] **s. f. 1.** Numele mai multor plante erbacee: **a)** (și în sintagmele *rută de grădină*, BORZA, D. 152, *rută de muri*, id. ib.) virnanț *(Ruta graveolens)*. Cf. COTEANU, PL. 21, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 111, GRECESCU, FL. 148, ALEXI, W., CANDREA, F. 278, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., VOICULESCU, L. 242, BUJOREAN, B. L. 391, NOM. MIN. I, 6, BORZA, D. 152, H I 33; **b)** rutișor-galben *(Thalictrum flavum)*, V. rutișor. Cf. BARCIANU; **c)** (Transilv.) tătăiși *(Chrysanthemum cinerariaefolium)*. Cf. BUJOREAN, B. L. 391, BORZA, D. 47; **d)** roibă *(Rubia tinctorum)*. Cf. BARONZI, L. 143; **e)** (regional) nalbă *(Lavatera thuringiaca)* (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG. *Zeciuiț minta și ruta și toate legumile.* N. TEST. (1648), 84v/11. *Ierburile ceale mirositoare: săfranul, măgeranul, busuiocul . . . , ruta.* ECONOMIA, 124/13. *Și telină și rută mai smulge-apoi pe rînd.* CONV. LIT. VII, 247. *Mușcatele din geamuri și rutele din bozii.* KLOPȘTOCK, F. 249. *Ruta e leac bun pentru creșterea părului, făcîndu-se lăutoare cu ea.* ȘEZ. XV, 117. ◇ Compus: **rută-sălbatică** = tămîiță-de-cîmp *(Ajuga chamaepitys)*, V. tămîiță. BORZA, D. 13.
2. (Regional) Un fel de băutură făcută probabil din rută[1] **(1)** (Băilești). Cf. H V 17.
— Pl.: *rute.*
— Lat. **ruta.**

RÚTĂ[2] **s. f.** Drum urmat de un vehicul; linie străbătută de o cale de comunicație între două localități; traseu. *Ruta București — Episcopia Bihorului — Varșovia.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 856. ✦ Direcție. DN[2].
— Pl.: *rute.*
— Din fr. **route,** germ. **Rutte.**

RUTEÁ s. f. (Învechit; la jocul de cărți) Moment favorabil. *Tot meșteșugul îi să pontarisești la vreme și să găsești ruteaua norocului, ca să faci roi.* ALECSANDRI, T. 403.
— Pl.: *rutele.* SCRIBAN, D.
— Din tc. **rüte** „punct".

RUTEÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Nume dat ucrainenilor din fosta Austro-Ungarie; (la m. pl.) populație formată din aceste persoane. *La anul* 1325, *regele Vladislav al Poloniei, adunînd un mare număr de oști si cu ajutorul popoarelor vecine, adecă a rutenilor, moldovenilor și litvanilor, întră în marca de Brandeburg.* XENOPOL, I. R. III, 109. *Copistul pare a fi fost de origine streină, poate rutean.* DR. IV, 1 097. *Sfîntul se ducea înainte din sat în sat, printre ruteni și printre români.* SADOVEANU, O. III, 36.
2. Adj. Care aparține rutenilor **(1)**, privitor la ruteni. *Au cerut . . . să fie administrați și judecați de către funcționari ruteni în limba lor maternă.* BARIȚIU, P. A. III, 53, cf. 43. *Asprul dialect ieșit din cele trei limbi: moldovenească, ruteană și leșască răsuna în aerul cald.* SADOVEANU, O. I, 310. *Aceste exemple ne arată două din criteriile formale cele mai ușor de recunoscut, care ne permit să distingem cuvintele de origine ruteană de cele sud-slave.* PUȘCARIU, L. R. I, 294.
— Pl.: *ruteni, -e.*
— Din germ. **Ruthene.**

RUTEÁNCĂ s. f. Ruteană **(1)**. Cf. CADE.
— Pl.: *rutence.*
— **Rutean** + suf. *-că.*

RUTENÍSM s. n. Termen, expresie sau construcție specifică limbii vorbite de ruteni **(1)**, împrumutată fără necesitate de altă limbă și neadaptată la sistemul acesteia. *Pătrunderii unor sîrbisme pînă în Moldova . . . îi corespunde extensiunea unor rutenisme pînă în Bihor.* PUȘCARIU, L. R. I, 294. *Sîrbismele și șvăbismele din Banat nu împiedecau înțelegerea cu românii din alte părți mai mult decît rutenismele din Bucovina și Moldova.* id. ib. 410.
— Pl.: *rutenisme.*
— **Rutean** + suf. *-ism.*

RUTÉNIU s. n. Metal cenușiu, foarte refractar, casabil și greu fuzibil; se întrebuințează la fabricarea filamentului pentru lămpile cu incandescență. Cf. PONI, CH. 30. *Ruteniul face parte . . . din familia platinei și intră în special în compoziția osmiurii de iridiu* ENC. TEHN. I, 406, cf. 78, MACAROVICI, CH. 418.
— Scris și: (după fr.) *ruthenium.* CADE.
— Din fr. **ruthénium.**

RÚTES adv. (Învechit) Mai mult, mai vîrtos; din nou, iarăși. *Rutese* (mai vărtos N. TEST. 1648, mai multă BIBLIA 1688) *adauseră fără voroavă.* COD. VOR. 38/3, cf. 90/14, 135/9. *Și nu se va pomeni numele lu Is*[rai]*l rutese.* PSALT. SCH. 269/11, cf. 39/2. *Și spre toate aceastea greșiră lui rutes* (iară cc[2], iarăși D). PSALT. 158, cf. 139. *Rutesu vo*[r] *aceia ce voru asculta și voru primi ceastă carte de o voru învăța* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 53/25.
— Și: **rútese** adv.
— Etimologia necunoscută.

RÚTESE adv. v. **rutes.**

RUTIÉR, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de circulația sau de transportul pe drumuri și pe șosele, privitor la drumuri și la șosele. *El pleda cu căldură . . . pentru ameliorarea circulației rutiere.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, II, 70. *Circulația dintr-o parte în alta a granițe se face cu ușurință, atît prin legături feroviare, cît și rutiere.* MG I, 14. *Bitum rutier.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 857. ◇ *Transport rutier* = transport care se face pe șosele. *Are în atribuțiunile sale . . . și controlul transporturilor mecanice rutiere.* LEG. EC. PL. 106. *Sectorul proprietății de stat cuprinde la noi . . . transporturile pe calea ferată, apă, aer și cea mai mare parte a transporturilor comunale și rutiere.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 10/3. *Tractor* (sau *autotractor*) *rutier* (și substantivat, n.) = tractor cu remorcă, prevăzut cu roți cu cauciuc și servind la transporturi pe șosele. *Unelte și mașini pentru pregătirea pămîntului: . . . autotractoare ruttere.* NOM. MIN. I, 10. *Claxonînd strident, un tractor rutier tîra încotrova o platformă încărcată cu zarzavaturi.* GALAN, B. I, 15. *Unul dintre cele două rutiere nu va putea face nimic altceva decît să transporte motorina de la gară.* MIHALE, O. 78. *Au fost aduse tractoare rutiere care sînt folosite la scoaterea lemnului din pădure.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850. *Îl ajungea din urmă un rutier.* IL martie 1961, 8. *Am aflat că gospodăria posedă . . . șase rutiere cu remorcile respective.* V, ROM. iulie 1962, 157. *Mașină rutieră* = mașină folosită la construirea șoselelor. *Vor fi prezentate . . . tractoare și mașini agricole, pompe, mașini rutiere.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 851.
2. S. m. și (rar) f. Ciclist. Cf. L ROM. 1959, nr. 2, 85, ib. 1962, 338. *Turul ciclist al Sardiniei s-a încheiat cu victoria cunoscutului rutier francez Jacques Anquetil.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 4/1.

— Pl.: *rutieri, -e.*
— Din fr. **routier.**

RUTÍL s. n. Oxid natural de titan, de culoare galbenă-închisă pînă la roșie-brună, folosit în radiotehnică, în industria ceramică etc. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 112. *Titanul se găsește mai ales sub formă de oxid numit rutil.* MACAROVICI, CH. 399.
— Din fr. **rutile.**

RUTILÁNT, -Ă adj. (Învechit) De culoarea rutilului. *Aburi rutilanți (bătînd în roșu).* MARIN, PR. I, 109/9, cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *rutilanți, -te.*
— Din fr. **rutilant.**

RUTINÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A învăța prin rutină. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ◇ R e f l. *Tînărul s-a rutinat.* SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *rutinez.*
— Din fr. **routiner.**

RUTINÁR, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Făcut prin rutină; automatizat, șablonizat; (franțuzism) rutinier **(1).** Cf. BARCIANU. *Actele etice . . . sînt rezultatul unei sublime aspirații și nu ieșite din comandamentul rutinar al unei obligații.* RALEA, S. T. II, 242, cf. 260. *În stilul administrativ, cunoscut ca fiind rutinar și avînd o considerabilă fixitate, s-au păstrat multă vreme încă unele forme depășite ale lexicului și ale gramaticii.* CONTRIBUȚII, II, 108.
2. S. m. Persoană care are rutină, care lucrează prin rutină; (depreciativ) sclav al rutinei; rutinier **(2).** Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Afară de partea pur tehnică, o simplă rutină, nu va mai ști nimic . . . și nu se va deosebi de locul locului de rutiniarii care n-au învățat niciciînd o școală sistematică.* PANȚU, PR. IX.
— Pl.: *rutinari, -e.*
— **Rutină** + suf. *-ar.*

RUTINÁT, -Ă adj. Care are rutină; priceput, versat, dibaci. *A început a se forma un corp de funcționari rutinați.* BARIȚIU, P. A. II, 697, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Autorul este un critic de artă rutinat și apreciat prin întinsele și variatele sale cunoștințe.* s august 1960, 57. ◇ (Adverbial) *Strecurîndu-i rutinat o carte de vizită în speranța unei afaceri rentabile.* TEODOREANU, L. 195.
— Pl.: *rutinați, -te.*
— **Rutină** + suf. *-at.*

RUTÍNĂ a. f. Capacitate cîștigată printr-o practică îndelungată; îndemînare, abilitate. Cf. I. IONESCU, V. 8, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D. 552, BARCIANU. *Teoria juridică o cunoștea puțin, însă avea rutină avocățească.* CĂLINESCU, S. 175. ✦ (Depreciativ) Respectare servilă a unei norme de lucru. V. m a n i e r i s m **(2).** *Critica și autocritica se dovedește un puternic antidot împotriva manifestărilor de stagnare și rutină.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 799. *Cavalerul nostru în armură medievală a scos primul spada, ca să apere sfînta rutină.* V. ROM. aprilie 1954, 11. *O mare dificultate în calea progresului agricol o vedea în rutina țăranilor.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, 92. *Existau multe afinități între Chopin și Schumann și mai cu seamă aspirațiile lor spre înnoire și progres, ca și aversiunea împotriva rutinei.* s februarie 1960, 52. *Unele spectacole de la noi se resimt din pricina rutinei.* T noiembrie 1962, 6.
— Din fr. **routine.**

RUTINIÉR, -Ă adj. ,s. m. (Franțuzism) **1.** Adj. Rutinar **(1).** *Los Angeles e un amestec de viață: viață intensă, rafinată și provincialism stătut, rutinier.* RALEA, O. 91. *Să fie combătută tendința rutinieră de a aduce în scenă dansuri în interpretarea cărora accentul principal cade exclusiv pe virtuozitate.* CONTEMP. 1956, nr. 494, 1/3. *e.*
2. S. m Rutinar **(2).** *Lipsa de suplețe a rutinierului anchilozat într-o disciplină excesivă.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/3. ◇ (Adjectival) *Se adresează generalului . . . , conducător rutinier al unei regionale a căilor ferate.* ib. nr. 161, 13/4.
— Pl.: *rutinieri, -e.*
— Din fr. **routinier.**

RUTIȘÓR s. m. Numele mai multor plante erbacee din familia ranunculaceelor: **a)** plantă cu rădăcina fibroasă, cu tuplina înaltă, cu flori galbene dispuse în panicule pe vîrfurile ramurilor *(Thalictrum angustifolium).* Cf. BRANDZA, FL. 35, ȘĂINEANU, D. U.; **b)** plantă cu miros urît, acoperită cu peri și cu florile verzui-gălbui, plecate în jos *(Thalictrum foetidum).* Cf. BRANDZA, FL. 34, PANȚU, PL.; **c)** plantă cu rizomul lung și subțire, cu flori gălbui, mici și plecate în jos, reunite în panicule piramidale pe vîrfurile ramurilor *(Thalictrum minus).* Cf. BRANDZA, FL. 35, BARCIANU, PANȚU, PL., BORZA, D. 169; **d)** plantă cu frunze ovale și flori trandafirii sau albe cu numeroase stamine verzi sau liliachii; clocoței, mărgea **(II 2),** voltinel *(Thalictrum aquilegifolium).* Cf. BRANDZA, FL. 34, GRECESCU, FL. 23, BORZA, D. 169; **e)** *Thalictrum lucidum.* id. ib. ◇ C o m p u s: **rutișor-galben** = plantă cu rizom galben tîrîtor și cu numeroase flori mici dispuse în umbele; rută[1] **(1)** *(Thalictrum flavum).* BRANDZA, FL. 36, PANȚU, PL., BORZA, D. 169.
— **Rută[1]** + suf. *-ișor.*

RÚȚĂ interj. (Maghiarism, în Transilv.; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă rațele. Cf. ALR II 5 737/157, 235, 574, ALR SN II h 380/141.
— Și: **rúțu** interj. ALR SN II h 380/157, 346, A III 9.
— Din magh. **ruca.**

RÚȚU interj. v. **ruță.**

RUXÁNDRĂ s. f. (Bot.) Răsură[2] *(Rosa gallica).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 149.
— Pl.: *ruxandre.*
— Cf. m i c s a n d r ă.

RÚZAC s. m. v. **rucsac.**

RUZÉT s. n. v. **rozetă.**

RUZÉTĂ s. f. v. **rozetă.**

RÚZLI subst. (Regional) Un fel de mîncare făcută din ceapă (Ilva Mică — Năsăud). CHEST. VIII 79/15.
— Etimologia necunoscută.

RUZMALÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUZMARÍN s. m. v. **rozmarin.**

RUZNAMÉA s. f. (Învechit) Birou al departamentului finanțelor. *Cheltuiala ruznamelii ce va să fasă pentru haraciu* (a. 1693). ap. ȘIO II$_2$, 100. ✦ Poruncă, dispoziție dată de acest birou. *I-au rînduit cu ruznamea să li se dea banii de aicea din țară* (a. 1693). ap. ȘIO II$_2$, 100. *S-au trimis* 1000 *tal. la capichehaiale care i-au dat la vistieria împărătească cu ruznamea să se ție în seama haraciurilor* (a. 1693). ap. ȘIO II$_2$, 100.
— Pl.: *ruznamele.*
— Din tc. **ruzname.**

RUZVALÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A curăța copacii de crengi (Bilca — Rădăuți). LEXIC REG. 108.
— Prez. ind.: *ruzvalesc.*
— Din ucr. **розвалити** „a dărîma, a nărui, a ruina; a dezorganiza".

SECȚIA CENTRALĂ București

ERATĂ

Pagina și coloana		Cuvîntul	Rîndul	În loc de	Se va citi
Pagina cu autorii			27	Teodor	Theodor
34	II	RAPIȚĂ	1	**рапца**	**рапица**
56	II	RĂBOREALĂ	60	ră-	———
82	II	RĂMĂSOI	35	*fector*	*fecior*
106	I	RĂSADNIȚĂ	43	dintru-un	dintr-un
138	II	RĂSPUNDERE	68	(ţnvechit)	(’nvechit)
149	II	RĂSUCEA	46	id. ib.	id. ib. ✦
160	II	RĂȘCHITOR	20	jierbie	jirebie
230	II	RECIPIENT	25	*-pi-en-*	*-pi-ent*
252	I	REDA	4	Perf.	Pref.
294	II	REINTRA	49	**reintrá**	**reintrá**
296	I	REÎMPĂRȚIRE	40	**reimpărţire**	**rempărţire**
299	I	REÎNSCĂUNA	55	**REÎNSCĂUNÁ**	**REÎNSCĂUNÁ**
300	I	REÎNTOARCE	64	*re-* —	*re-*+
308	II	RELIGIOZITATE	71	profund, 4	profund
312	I	REMENEACĂ	38	**REMENÉACĂ**	**REMENEÁCĂ**
312	II	REMILITARIZA	17	Cf. remilitariser	Cf. fr. remilitariser
313	II	REMONSTRANȚĂ	56	**Remonstrenz**	**Remonstranz**
318	II	RENGHI	48	ALECSANRDI	ALECSANDRI
330	II	REPETITOR!	12	petă	repetă
349	I	RESORBȚIE	64	rezoluţiei	rezoluţie
363	II	RETENȚIE	6	restituirea a sumei	restituirea sumei
363	II	RETENȚIE	17	funcţionarii	funcţionării
429	I	RIDICULIZA	20	ri-	———
429	I	RIDICULIZARE	45	batjocută	batjocură
435	I	RINDELUI	4-5	, (învechit, rar) a rindeni	.
454	II	RÎDE	6	dau	sau
475	II	RÎNGOIA	37	A bo-	A bon-
550	II	ROSTOGOL	67	meterialului	materialulu
573	II	ROTUND	16	unu	unui
625	II	RUPERE	21	de (se)	de a (se)
636	II	RUȘINE	69	**(na-re**	**(n-ar**